TOMVS
OCTAVVS OPERVM
DIVI AVRELII AVGV-
STINI HIPPONENSIS EPI-
ſcopi, continens enarrationes in Pſalmos myſticos.

Di fra Ottaviano — Ancisa —

B — A

PARISIIS,

Apud Carolam Guillard viduam Claudij Cheuallonij, &
Gulielmum Desboys, ſub Sole aureo, in via diui Iacobi.

1 5 5 5.

AD LECTOREM.

ENARRATIONES sacrorum voluminum apud populum habitas: quas Græci vocant homilias, Diuus Augustinus appellat tractatus, nos conciones possumus appellare. In his ferè solent notarii quod dicebatur excipere, nonnunquam qui dicturus erat vel antequam diceret digerebat in schedulam quod parabat disserere, vel quod dixerat literis mandabat. In hoc dictionis genere multa dantur auribus imperitæ promiscuæq; multitudinis. In primis aliquot Psalmis astrictior est & accuratior. In posterioribus identidem expaciatur in longas digressiones, mutata vt apparet voluntate. Lege diligenter, reperies arcanæ doctrinæ thesaurum inæstimabilem. Vale.

A PRAEFATIO CVIVSDAM
recentioris, in commentarios Augustini, quos scripsit in Psalmos.

CVM non solum diuinæ, verũetiam
humanæ philosophiæ veritas do-
ceat, oihil frustra & sine causa siue
in dei, siue in naturæ operibus esse
factum, nõ parum eorum animos,
qui singulorum rationem factorũ
cooati sunt reddere, quæstio pulsa-
uit, Cuius rei causa & ad quid homo cõditus sit. Ad quã
dissolueodam & si multorum philosophorum ingenia
solicite ac plurimum laborauerint, nullus eorum tamẽ
veram integrámque rationem reddere potuit. Quo fa-
ctum est, vt à recto veritatis tramite deuiantes, in va-
rios inexcusabilesq; errores inciderint. Nec mirũ: Qui
enim rationem sui igoorabant, quo pacto cuiusuis alte
rius rationem scire poterant? Diuioa autem scriptura
ab hominis cooditore inspirata, sola summam perfe-
Prouer. 16. ctamq; factionis ipsius causam in lucem produxit: Non
B modo generalem qua dominus omniũ vniuersa prop-
ter se operatus est, sed & in specie officij sui ratiooem,
dignitatem, fioémque demoostrans. Ita eoim scriptum
Eccle. 7. est, Deus de terra creauit hommem, & secundum ima-
ginem suam fecit illum. Et paulopòst, Posuit oculum ip
sorum super corda illorum ostendere illis magoalia o-
perum suorũ, vt nomeo sanctificationis collaudent, &
gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent o-
perum eius. Quorum omnium hæc summa est, Deum
idcirco hominem talemq; coodidisse, vt esset qui opera
eius intelligeret, qui prouidentiam disponendi, ratiooẽ
faciendi, virtutem consummandi potentiam conser-
uandi, sapientiam gubernandi, clementiam benefaci-
eodi, & sensu admirari, & voce enarrare atque collau-
dare posset, hoc est, vt deum factorem coleret. Quein-
admodum itaque factus est mũdus propter hominem,
vt ei seruiret, ita homo factus est propter deum, vt ei
seruiret. Sic ergo mundus idcirco factus est, vt fieret ho
mo: Homo vero ideo factus est, vt deum factorem suũ
agnosceret: ideo agnosceret, vt amaret & coleret: ideo
amaret & coleret, vt beatam immortalitatem pro mer-
C cede laboris caperet. Ideo autem præmio beatæ im-
mortalitatis afficeretur, vt similis effectus aogelis, sum-
mo & immortali deo io perpetuum seruiret, & esset re-
goum æteroum ipsi deo. Hæc est summa rerum: hoc
arcaouoi dei: hoc constitutionis mundi mysterium:
hæc cooditi hominis ratio: hic vniuersorum cardo.
Hoc qui nescit, si ipsẽ homo sit nescitur. Hoc si philoso-
phi tenuissent, in tot tam varios támque perniciosos er
rores prolapsi noo fuissent. Hanc denique conditioois
suæ rationem, vt homo iugiter teneret, in præceptum
sibi posita est, sancto legislatore Moyse attestante, & In
Deuter. 10. daicum populum ita commooẽte, Et ounc, inquit, quid
dominus deus tuus petit à te, oisi vt timeas dominum
deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac
seruias domioo deo tuo in toto corde tuo, & in tota
aoima tua, custodiásque mandata domini, & ceremo-
nias eius, quas ego hodie præcipio tibi, vt bene sit tibi?
Et post pauca, Domioum deum tuum, inquit, timebis,
& ei soli seruies. Neque istud prætereuodum est, quòd
eadem quoque de causa non solum cõditus est homo,
sed & hominis cooditor factus est homo, Zacharia pa
rente præcursoris domini spiritu sancto repleto, ita in-

ter cætera vaticioaote & dicente, Iusiurãdum quod iu- D
rauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Luca. 1.
Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum libe-
rati, seruiamus illi: In sanctitate & iusticia coram ipso,
omnibus diebus nostris. Ecce testimonio tanti prophe-
tæ, idcirco etiam deum propter hominem, hominem
factum, imò & homini seruiuisse, vt & homo dignam
sibi seruitutem rependeret. Iodicta autem homini ser-
uitus, licet multifarie interpretari, multis variisque mo-
dis deo creatori exhiberi possit: nihil tameo aliud est
quàm debitus deo cultus, & hic non aliud quàm deuo-
ta ipsius laudatio. Summus enim, Lactaotio Firmiano
teste, colendi ritus est, ex ore iusti hominis ad deum di-
recta laudatio. Quæ tamen ipsa, ioquit, vt deo sit accep-
ta, & humilitate & timore & deuotione maxima opus
est, ne quis forte integritatis & innocentiæ fiduciam ge
rens, tumoris & arrogantiæ crimen incurrat, eóque fa-
cto gratiam virtutis amittat. Vnde & sanctus Moyses
postquam præmemoratum expressit præceptum: subie-
cit, Ipsi adhærebis, Ipse est laus tua: hoc est, quem solum
laudare debes. Hæc est vera religio, hæc recta pietas, Deuter. 10.
hæc debita deo seruitus. Hoc est acceptabile iugèque sa E
crificium, quo coli, placari, honorificari & glorificari
vult deus, ipso per prophetam contestante, & dicente,
Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vo- Psal. 49.
ta tua. Et in calce eiusdem vaticinij: Sacrificium, in-
quit, laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam
illi salutare dei. Verum quanuis ad hanc seruitutẽ om-
nes homioes teneantur: quosdam tamen dominus ele-
git, à quibus pręcipue & specialius coli atque laudari vo
luit. Vt in veteri testameoto populum Israëliticum, ad
quem Moyses ita locutus est, Te elegit dominus deus Deuter. 7.
tuus, vt sis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui
sunt super terram. Et iterum post multa, Eo dominus, Deuter. 26.
ioquit, elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut
locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius, &
faciet te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in
laudem & gloriam suam, vt sis populus sanctus domi-
ni dei tui. Sic & in nouo testamento populum Christi-
anum ad sui laudem & gloriã singulariter elegit, Apo-
stolo Ephesiis hoc scribente, & ob id deum benedicẽte
& laudante. Benedictus, ioquit, deus & pater domini Ephes. 1.
nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedi-
ctione spiritali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos F
in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti
& immaculati in conspectu eius in charitate. Qui præ-
destinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Chri
stum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ,
io laudem gloriæ gratiæ suæ. Item quemadmodum in
veteri testamento ex electo populo subelegit sibi domi-
nus filios Leui, qui specialiter sibi in ministeriis taber-
naculi seruirent, secũdum quod ad Aaron locutus est,
Ego, inqoit, dedi vobis fratres vestros, leuitas de me- Numer. 18.
dio filiorum Israël, & tradidi donum domino, vt ser-
uiant in ministeriis tabernaculis eius. Quos postea rex 1. Para. 23.
Dauid iostituit, vt starent mane ad confitendum & ca-
nendum domino, similitèrque ad vesperam, & cætera.
Sic simili modo in oouo testamento ex populo Chri-
stiano subelecti sunt clerici & sacerdotes, vt illi specia-
liter domino seruiant, & virtutes eius enarrando, eum
laudant & colant. Quod Petri apostolorum priocipis
authoritate comprobatur, ad eos sic scribentis, Vos au-
tem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, po 1. Petri. 2.
pulus acquisitionis, vt virtutes anouncietis eius, qui de
teoebris vos vocauit in admirabile lumen suum: Et si-

G cut filij Leui certis temporibus & horis, laudibus diui-
nis deuotius insistebant, ita & clerici debent. Nam &
clerici à sorte dicti sunt, eo quòd sint de sorte domini,
ipsum pro sorte & hæreditate sua cũ filiis Leui in per-
petuum possessuri, dummodo hic debito cultu & di-
gna laudatione ei seruierint. Illud præterea consyde-
ratione dignum est, nec mysterio caret, quòd cum tota
scriptura diuinitus inspirata, ad dei laudem & gloriam
ordinata & cõscripta sit, tota etiam homini ad eius do-
ctrinam & consolationẽ tradita: tota denique diuinis
laudibus plena, vniuersa à quib⁹ debita dei laudatio su-
mi potest inducens, omnémque laudandi formam at-
que rationem exponens, sancta tameo Ecclesia quibus-
dam scripturis specialius atque frequentius in diuino
cultu vti voluit. Nam sicut ex vtriusque testamenti po-
pulis dominus quosdã specialiter elegit, vt superius ex-
positum est, ita & ex vtriusque testamenri scripturis,
quasdam specialiter in cultu suo voluit frequentari, vt-
pote ex veteri testamento librum psalmorum, hac præ-
sertiio ratione vt docto Dionysio placet, quia psalmi
per modum laudis comprehenduot quicquid in sacra
H scriptura continetur. Vnde & hic psalmorum liber re-
gistrum est totius sacræ scripturæ, & consummatio to-
tius theologicæ paginę. Quem & subsequens Diui Au-
Distin. 38. gustini nostri prologus innumeris penè præconiis cõ-
Quæ ipsis. mendat & extollit. Hunc librum sacer canon inter cæ-
tera quæ sacerdotibus ad sciendum necessaria sunt, di-
scendum commonet. Cum enim intelligẽter deo psal-
lendum sit, quo modo debite deo psallere potest, qui
quid psallat ignorat? Iubet nãque sanctus psalmista no-
Psal. 46. ster, vt psallentes deo intelligenter psallant. Quoniam
rex, inquit, omnis terræ deus, psallite sapienter, hoc est
intelligenter, vt alia litera habet. Quia vero hic liber
tot & tam profundis mysteriis plenus est, vt à oemine
sine reuelatione vel docto interprete posit iotelligi.
Ea de re magnus ille doctor Augustinus ooster, deuo-
tissimus dei cultor, animarúmque salutis zelator arden
tissimus, illius explanationi vigilanti studio insudauit,
clausa quæque referans, abscondita reuelans, mysteria
pandens, obscura dilucidans, dubia definiens, vicia de-
testans, virtutes extollens, supplicia comminans, præ-
I mia promittens, pusillanimes confortaos, præsumentes
deterrens, perseuerantes coronans, ita vt nemo qui di-
ligenter legerit, absque fructu discedat. Huic igitur ope
ri studium impendaot, illud frequenter legãt, illius sen
sum teneant omnes qui in sortem domini, vt illum de-
bita seruitute laudent & glorificent, electi sunt: ne ne-
gligentes & ignari illam diuioæ commioationis vltio-
Osee. 4. oem experiantur, Quia tu scientiam repulisti, repellam
Psal. 94. te ne sacerdotio fungaris mihi. Et istam adhuc terribi-
liorem, Dixi semper, hi errant corde: Ipsi vero noo co-
gnouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si intra-
bunt in requiem meam. Et ita partem suã habituri siot
cum hypocritis. Quin potius intelligeotes & teneotes
rationem qua conditi sunt conditorem pro sorte hæ-
reditatis suæ possideant, laudent & glorificeot io secu-
la seculorum. Ameo.

PRAEFATIONIS EINIS.

DIVI AV- K
RELII AVGVSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, IN LIBRVM PSALMORVM PROLOGVS.

OMNIS scriptura diuinitus in- *2 Timot. 3.*
spirata, vtilis est ad docendum.
Hac ipsa de causa à spiritusan-
cto cõscripta est: id est, vt veluti
ex cõmuni quodã sanitatis fon-
te, omnes nobis ex hac remedia
propriis passionib⁹ assumamus.
Sanitas enim, inquit, compescit
peccata magna. Alia oaoq; sunt quæ propbetæ tradunt,
alia quæ historia: lex quoq; alia, prouerbiorũ etiam alia
cõmonitio: psalmorum vero liber quæcuoq; vtilia sunt
ex omnibus continet. Futura prædicit, veterũ gesta cõ-
memorat, legem viuentibus tribuit, gerẽdorum statuit L
modum. Et vt breuiter dicam, communis quidã bonæ
doctrinæ thesaurus est, apte singulis necessaria submi-
nistrans. Veteribus nãque animarum vulneribus nouit
mederi, sed & recentibus velocissimum solet adhibere
remedium, atque in actis perseuerãtiam scit salutis ad-
hibere, sed & vniuersis pariter passionibus subuenire,
quæ dominationibus variis humanas animas angunt.
Et hoc fit modulatione quadam & delectabili canore,
humanum animum ad pudiciciam prouocante. Quo-
niamquidem spiritus sanctus videns obluctãtem ac re-
sistentem ad virtutis viam humani generis animum, &
ad delectationes vitæ huius magis inclinari, quàm ad
virtutis rectũ iter erigi, delectabilibus modulis cantile-
næ vim suæ doctrinæ permiscuit: vt dum suauitate car-
minis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter vtili-
tas inseratur, secundum sapientes medicos, qui si quan
do vsus poposcerit, austeriora medicamenta ægris offe
ruot mortalibus: ne æger vtilitatem præ austeritate re-
fugiat, ora ac summitates poculi, quo remedium porri-
gunt, melle circumlinunt. Propterea ergo Psalmorũ no
bis per modulos aptata sunt carmina, vt vel ætate pue-
rili, vel qui adolescentes sunt moribus, quasi cantilena
quadam psallentes, delectari videantur. Reuera enim M
animas illuminant ac meotẽm. Plurimi enim ex his qui
in Ecclesiam commeant, neque apostolica præcepta fa-
cile possunt, neque prophetica vel liquido discere, vel
cum didicerint retinere: psalmorum vero responsa, &
intra domos interdum etiam in populo publice canũt.
Et sicubi quis quamuis fero ac rabidissimo furore rapte-
tur, si forte fuerit psalmi, vt ita dixerim, carminibus in-
cantatus, continuo omnis rabies ferocitatis eius absce-
dit. Psalmus tranquillitas animarum est, signifer pacis,
perturbationes vel fluctus cogitationum cohibens, ira-
cuodiam reprimens, luxum repellens, sobrietatem sug-
gerens, amiciciam congregãs, adducens in concordiã
discrepaotes, reconcilians inimicos. Quis eoim vltra
inimicum dicat eum, cum quo vnam ad deum psalmi
emiserit vocem? Ex quo intelligitur, quia quod omniũ
booorum maximum est, charitatem psalmus instaurat,
cooiunctionem quandam per consooantiã vocis effi-
ciens, & diuersum populum vnius chori per coocor-
diam cõsona modulatiooe consociãs. Psalmus dæmo-
nes fugat, angelos ad adiutoriũ inuitat. Scutum eoim
io no-

A in nocturnis terroribus, diurnorumq; requies est laborum, tutela pueris, iuuenibus ornamentum, solamen senibus, mulieribus aptissimus decor. Desertas habitare facit vrbes, sobrietatem docet: Incipientibus primum efficitur elementum, proficientibus incrementum, perfectis stabile firmamentum, totius Ecclesię vox vna. Psalmus solennitates decorat, psalmus tristiciam quæ propter deum est, mollit, Psalmus etiam ex corde lapideo lachrymas mouet. Psalmus angelorum opus est, exercituum cœlestium, spiritale thymiama. O verè admirandi magistri sapiens institutum, vt simul & cantare videamur, & quod ad vtilitatem animæ pertinet doceamur. Per quod magis necessaria doctrina nostris mentibus informatur. Pro eo quod si qua per vim & difficultatem aliquam animis nostris fuerint inserta, continuo dilabuntur. Ea verò quæ cum gratia & dilectione suscepimus, nescio quo pacto magis residere in mentibus, ac memorię videntur inhęrere. Quid autē est quod non discatur in psalmis? Non omnis magnitudo virtutis, non norma iusticiæ, non pudicicię decor, nō prudentiæ consummatio, non patientiæ regula, non om-

B ne quicquid potest dici bonum procedit ex ipsis? Dei scientia perfecta, prænunciatio Christi in carne venturi, & communis resurrectionis spes, suppliciorum metus, gloriæ pollicitatio, mysteriorum reuelatio. Omnia prorsus in his velut magno quodam & communi thesauro, recondita atque conferta sunt bona. Quem librū propheta cum multa sint organa musicorum, huic tamen organo quod psalterium appellatur, aptauit, de superioribus, vt mihi videtur, inspiratam dei gratiam per spiritum sanctum docēs. Quoniamquidem hoc solum organum musicorum, sonos de superioribus habere fertur. Cithara nanque vel lyra ex inferiori parte æs vel tympanum habens, resultat ac resonat plectrum. Psalterium vero harmonias de superioribus habere refertur aptatas, & sonorum causas desuper dare. Quo scilicet etiam per hoc nos doceamur, quæ sursum sunt & quæ superiora attendere, & quę infirma, id est, vicia carnalia declinare. Sed illud arbitror profundius nobis prophetica hac indicari ratione, ac per formam nos organi istius edoceri, quòd hi qui diligentes & apti, moderatiq; sunt moribus, facile peruium ad superiora iter

C habeant. Sed videamus tandem, quid etiam ipsa psalmorum indicent initia.

De titulo primi Psalmi.

DIVERSA sunt genera prophetiæ, & proinde cuius hæc vox, vel in qua persona proprie dictum sit, aut cur titulum non habeat, requiramus. Cētum itaque & quinquaginta psalmos esse nulla dubitatio est. Et qui psalmus quotus sit, vel à quo recitatus sit, titulorum inscriptione ostenditur. Nō enim omnes psalmi à Dauid editi sunt. Ipse enim Dauid ex omni populo quatuor principes spiritu sancto mundatos elegit, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Etham & Idithun, vt in quęcunque diuinus spiritus intrasset, hymnum deo caneret. Dauid ergo solus nouem psalmos ore proprio cecinit. Reliqui autē ab illis quatuor principibus iuxta titulorum inscriptionem sunt dicti. Hic autem quia titulum, sicut iam dixi, non habet, requirendum nobis est, qua ratione inter cæteros solus non habeat tituli inscriptionem, vel à quo fuerit recitatus. Nam si psalmographus secundum & tertium & quartum & omnes vel in numero redigere, vel causas singulorum ostendere potuit, cur non & huic titu-

1. Para. 15. & 16.

Tomus octauus.

lum imposuit, & vtrum primus esset, ostendit? Sed quia D hic psalmus propriam vocē dei loquentis inducit, ideo titulum non habet, ne quid diuino eloquio præponeretur, aut primus diceretur, qui non primus sed vnus est appellatus: & ideo prætitulationem habere non potuit nec debuit, ne si habuisset, vt primus esset, melior tantum in ordine numeri nō authoritate iudicaretur. Aut ne, vt iam relatum est, aliquid præponeret diuino eloquio psalmographus prætitulatione præposita. Nam & præ cæteris potuisset intelligi, si primus dictus fuisset. Et ideo solus titulū non habet, vt perspicuū esset, quātum inter cæteros emineret. Vnde iam animaduertere debet prudentia vestra, quanta vis, quâta authoritas, quanta ratio in hoc psalmo versetur, cui nec titulum ausus est scriba præponere, nec numerum indicare, vt solum eum & vnum, potius quàm primum ostenderet. Igitur quia fauente deo, & vocis authoritas iam ostensa est, & tituli ratio demonstrata, superest, vt de ipso psalmo tractemus.

Psalmi enarratio.

BEATVS *vir qui non abiit in consilio impiorum.* De domino nostro Iesu Christo, hoc est, homine dominico accipiendum est. Beatus vir qui E non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui vxori consensit deceptæ à serpēte, vt dei præcepta præteriret. *Gene. 3.* *Et in via peccatorum non stetit.* Quia venit quidem in via peccatorum, nascēdo sicut peccatores, sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra secularis. *Et in cathedra pestilentiæ non sedit.* Noluit regnum terrenum cum superbia. Quę ideo cathedra pestilentiæ rectè intelligitur, quia non ferè quisquam est, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Pestilentia est enim morbus late peruagatus, & omnes aut penè omnes inuoluens: quāquam accommodatius accipiatur cathedra pestilentiæ perniciosa doctrina, cuius sermo vt cancer serpit. *2. Timot. 2.* Deinde consyderandus est ordo verborum, abiit, stetit, sedit. Abiit enim ille, cum recessit à deo. Stetit, cum delectatus est peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiæ sedit. F *Sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.* Iusto non est lex posita, vt dicit Apostolus: *1. Timot. 1.* Sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agit: qui est sub lege, secundum legē agitur. Ille ergo liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex quæ scribitur, & imponitur seruienti, aliud lex quę mente conspicitur ab eo, qui non indiget literis. Meditabitur die ac nocte: Aut sine intermissione intelligēdum est, aut die in lætitia, nocte in tribulationibus. Dicitur enim, Abraham diem meum vidit, & gauisus est. *Ioan. 8.* Et de tribulatione dicitur, Insuper & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei. *Psal. 15.* *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secundum decursus aquarum.* Id est, aut secundum ipsam sapientiam, quæ dignata est hominem suscipere ad salutem nostram, vt ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum. Potest enim & hoc intellectu accipi, quod in alio psalmo dicitur, Fluuius dei repletus est aqua: *Psal. 64.* aut secundum spiritū sanctum, secūdum quem dicitur, Ipse vos baptizabit in spiritu sancto. *Matth. 3.* Et illud, Qui sitit, veniat & bibat. *Ioan. 7.* Et illud, Si scires donum dei, & quis est qui à te aquam petit: *Ioan. 4.* petisses ab eo, & daret tibi aquā viuam: vnde qui biberit,

G non ſitiet in æternum,ſed efficietur in eo fons aquæ ſa-
lientis in vitam æternam.Aut ſecũdum decurſus aqua-
rum,ſecundum populorum peccata,quia & aquę popu
Apoca. 17. li interpretantur in Apocalypſi.Et decurſus non abſur-
de intelligitur lapſus,quod pertinet ad delictum.Lignũ
ergo illud,id eſt,dominus noſter, de aquis decurrenti-
bus,id eſt,populis peccatoribus,trahẽs eos in radice di-
ſciplinæ ſuæ, *Fructum dabit,* Hoc eſt,conſtituet Eccle
ſias. *In tempore ſuo.* Id eſt, poſtquam clarificatus eſt re-
ſurrectione & aſcenſione in cœlum. Tunc enim ſpiritu
ſancto miſſo Apoſtolis, & eis in fiducia ſui confirmatis
Eſaia. 40. & directis in populos,fructificauit Eccleſias. *Et folium
eius non decidet.* Id eſt, verbum eius nõ erit irritum, quia
omnis caro fœoum, & claritas hominis vt flos fœni:fœ
num aruit, & flos decidit, verbum autem domini ma-
net in æternum. *Et omnia quæcunque fecerit proſperabuntur.*
Id eſt,quæcuoque illud ligoum attulerit,quæ omnia vi
delicet accipieoda ſunt fructus & folia , id eſt, facta &
dicta. *Non ſic impij non ſic , ſed tanquam puluis quem proiicit*
I *ventus à facie terræ.* Terra hic accipienda eſt ipſa ſtabili-
Pſal.15. tas in deo,ſecundum quam dicitur,Dominus pars hæ-
H reditatis meæ,eteoim hæreditas mea præclara eſt mihi.
Pſal.36. Secundum hanc dicitur, Suſtine domioum & obſerua
vias eius,& exaltabit te vt poſsideas terram.Secuodum
Matth.5. hanc dicitur, Beati mites, quia ipſi hæreditate poſside-
buot terram. Similitudo autem hinc ducta eſt, quia vt
hæc terra viſibilis exteriorem hominem nutrit & con-
tinet,ita illa terra inuiſibilis interiorem hominem,A cu
ius terræ facie proiicit veotus impium , id eſt, ſuperbia,
1.Corint. 8. quia inflat.Quam cauens ille qui inebriabatur ab vber-
tate domus dei,& torrente voluptatis eius potabatur,di
Pſal.35. cit:Non veniat mihi pes ſuperbiæ.Ab hac terra proiecit
Eſaia.14. ſuperbia eum qui dixit, Pooam ſedem meam ad Aqui-
lonem,& ero ſimilis altiſsimo.Ab huius terrę facie pro-
iecit etiam eum, qui cum conſenſiſſet & guſtaſſet de li-
Gene.3. gno prohibito,vt eſſet ſicut deus abſcõdit ſe à facie dei.
Hanc terram ad interiorem homioem pertinere,& in-
de ſuperbia hominem proiici , maxime intelligi poteſt
Eccle.10. in eo quod ſcriptum eſt , Quid ſuperbit terra & cinis,
quoniam in vita ſua proiecit intima ſua ? Vnde eoim
proiectus eſt , non abſurde ſe dicitur proieciſſe. *Ideo
non reſurgunt impij in iudicio.* Ideo ſcilicet , quia tanquam
puluis proiiciuntur à facie terræ . Et bene hoc eis dixit
I auferri quod ſuperbi ambiunt,id eſt,vt iudicent,vt hoc
ipſum plaoius dictum iotelligatur ſequeoti ſententia:

Neque peccatores in conſilio iuſtorum. Solet enim hoc mo
do repeti planius quod ſuperius dicitur , vt peccatores
intelligãtur impij:& quod ſupra dictum eſt in iudicio,
hic dictum ſit in conſilio iuſtorum . Aut certe ſi aliud
ſunt impij , aliud peccatores , vt quanquam omois im-
pius peccator ſit,non tamen omnis peccator ſit impius,
Impij oon reſurgunt in iudicio:id eſt, reſurgent quidẽ,
ſed non vt iudicentur : quia iam pœnis certiſsimis de-
ſtinati ſunt. Peccatores autem non reſurgent in conſi-
lio iuſtorum:id eſt,vt iudicent, ſed forte vt iudicentur:
vt de his dictum ſit, Vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis
1.Corin.3. probabit.Si cuius opus manſerit,mercedem accipiet. Si
cuius autem opus exuſtum fuerit , detrimentum patie-
tur : ipſe autem ſaluus erit , ſic tameo quaſi per ignem.

Quoniam nouit dominus viam iuſtorum. Quemadmodum
dicitur , nouit ſalutem medicina , morbos autem non
nouit,& tameo etiam morbi arte medicinæ agnoſcun-
tur:ſic dici poteſt noſſe dominum viam iuſtorũ , viam
vero impiorum non noſſe, oon quia aliquid dominus
Matth.7. neſcit , & tameo dicit peccatoribus , Non noui vos

Iter autem impiorum peribit. Pro eo poſitum eſt, ac ſi di- K
ceretur,iter autem impiorum non nouit dominus.Sed
planius dictum eſt , vt hoc ſit neſciri à domino , quod
eſt perire : & hoc ſit ſciri à domino quod eſt manere.
Vt ad ſcientiam dei eſſe pertineat, ad ignorantiam ve-
ro noo eſſe, quia domious dicit , Ego ſum qui ſum . Et *Exod.3.*
qui eſt,miſit me.

Pſalmi ſecundi enarratio.

*VT quid fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt ina-
nia? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in
vnum, aduerſus dominum,& aduerſus Chriſtum eius.*
Pro eo dictum eſt,vt quid,ac ſi diceretur,fru-
ſtra. Non eoim impleueruot quod voluerunt,vt Chri-
ſtus extingueretur. Dicitur hoc ergo de perſecutoribus
domini,qui & in Actibus apoſtolorum commemoran *Acto.4.*
tur. *Dirumpamus vincula eorum,& abiiciamus à nobis iugum
ipſorum.* Quanquam & poſsit aliter intelligi,tamen ap-
tius ex eorum perſona accipitur , quos dixit inaoia me-
ditatos: vt hoc ſit, Dirumpamus vincula eorum,& abii-
ciamus à nobis iugum ipſorum: demus operam vt non
nos alliget neque imponatur nobis Chriſtiana religio.

Qui habitat in cœlis irridebit eos,& dominus ſubſannabit eos. L
Repetita ſeotentia eſt.Nam pro eo quod eſt,qui habitat
io cœlis, ſubſequenter poſitum eſt,dominus : & pro eo
quod eſt irridebit, ſubſequenter poſitum eſt, ſubſanna-
bit:oihil horum tamen ſapere oportet caroaliter, quaſi
aut buccis deus irrideat , aut naſo ſubſanoet, ſed ea via
accipienda eſt, quam dat ſanctis ſuis,vt futura cernen-
tes, id eſt, nomen Chriſti & damnationem † peruaga- *† al. domi-*
turam in poſteros, & vniuerſas gentes obtenturam, il- *nationem.*
los inania meditatos eſſe intelligant.Hæc enim vis qua
iſta præſcita ſunt,irriſio dei eſt & ſubſannatio. Qui ha-
bitat in cœlis irridebit eos.Cœlos,ſi animas ſanctas ac-
cipiamus,per has eos vtique pręſciens quid futurum ſit,
deridebit deus & ſubſannabit. *Tunc loquetur ad eos in
ira ſua,& in furore ſuo conturbabit eos.* Plaoius enim oſten-
dens quo modo ad eos loquetur,dixit,conturbabit eos,
vt io ira ſua hoc ſit , in furore ſuo . Iram autem & furo- *4.ſe.d.46.*
rem domini dei non perturbationem mentis oportet *c.Sed quæ-*
intelligi , ſed vim qua iuſtiſsime viodicat ſubiectam ſi- *ritur.In*
bi ad mioiſteriom vniuerſam creaturam.Præcipue nã- *medio.*
quæ præuidendum eſt, & tenendum illud quod ſcrip- M
tum eſt in Salomooe , Tu autem domine virtutũ cum *Sapien.12.*
tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia diſpo-
nis oos . Ira ergo dei eſt motus qui fit in anima quæ le-
gem dei nouit,cum eãdem legẽ vidit à peccatore præ-
teriri. Per hunc enim motum iuſtarum animarum mul
ta vindicantur.Quanquam poſsit ira dei recte intelligi
etiam ipſa mentis obſcuratio,quæ cõſequitur eos qui le
gem dei tranſgrediuntur. *Ego autem conſtitutus ſum rex
ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius,prædicans præceptum ipſius.*
Ex perſona ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti iſta ma-
nifeſta ſuot . Sion autem ſi ſpeculationem , vt quidam
interpretantur, ſignificat, nihil magis quàm Eccleſiam
debemus accipere , vbi quotidie intentio erigitur ſpe-
culandæ claritatis dei,ſicut Apoſtolus dicit,Nos autem *2.Corin.3.*
reuelata facie gloriam domini ſpeculantes . Ergo iſte
ſenſus eſt , Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper
Eccleſiam ſanctam eius, quam montem appellat prop-
ter eminentiam & firmitatem . Ego autem conſtitutus
ſum rex ab eo . Ego ſcilicet cuius vioculа illi dirumpe-
re , & iugum meditabantur abiicere . Prædicans præ-
ceptũ ipſius. Quis hoc nõ ſentiat, cum quotidie factite-
tur? *Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Quanquam

A Quanquam etiam posſit ille dies in prophetia videri,
Hebr.1. quo Ieſus Chriſtus ſecundum hominẽ natus eſt: tamen
Acto.13. hodie quia præſentiam ſignificat, atq; in æternitate nec
1.ſen. di.9. præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurũ
c.Hic quę- quaſi nondum ſit, ſed præſens tantum: quia quicquid
ri poteſt. æternum eſt, ſemper eſt: diuinius accipitur ſecundum
id dictum, hodie genui te, quo ſempiternã generationem virtutis & ſapientię dei, qui eſt vnigenitus filius, fides ſyncerisſima & catholica prędicat. *Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Hoc iam temporaliter
ſecundum ſuſceptum hominem [intelligendum eſt,]
qui ſacrificium ſeſe obtulit pro omnibus ſacrificiis, qui
Roman.8. etiam interpellat pro nobis, vt ad totam ipſam diſpen-
ſationem temporalem, quæ pro genere humano facta
eſt, referatur, quod dictum eſt, Poſtula à me, vt ſcilicet
gentes nomini Chriſtiano copulentur, atque ita à mor
te redimantur & posſideantur à deo. Dabo tibi gentes
hæreditatem tuam, quas posſideas ad earum ſalutem, &
quæ tibi fructificent ſpiritalia. *Et poſſeßionem tuam termi*
nos terræ. Idem repetitum eſt. Terminos terrę, pro eo po
Apoca.2. ſitum quod dictum eſt, dabo tibi gẽtes: ſed hoc planius
& 19. B dictum ſit, vt omnes gẽtes intelligamus. Poſſesſionem
autem tuam, pro eo dictum eſt, hæreditatem tuam.

Reges eos in virga ferrea. In inflexibili iuſticia. *Et tan*
quam vas figuli conteres eos. Id eſt, conteres in eis terrenas
cupiditates, & veteris hominis lutulenta negocia, &
quicquid de peccatore limo cõtractum atque inolitum
eſt. *Et nunc reges intelligite.* Et nunc, id eſt, iam inno-
uati, iam contritis luteis tegumentis, id eſt, carnalibus
vaſis erroris, quæ ad prẹteritam vitam pertinent. Nunc
intelligite iam reges, id eſt, iam valentes regere quic-
quid in vobis ſeruile atque beſtiale eſt, & iam valentes
1.Corint.9. pugnare, non quaſi aërem cædentes, ſed caſtigãtes ve-
ſtra corpora, & ſeruituti ſubicientes. *Et erudimini qui*
iudicatis terram. Hoc idem repetitum eſt, Erudimini, pro
eo quod dictum eſt, intelligite. Qui iudicatis autem
terram, pro eo quod dictum eſt reges. Spiritales enim
ſignificat qui iudicant terram. Inferius enim nobis eſt,
quicquid iudicamus: quicquid autem infra ſpiritalem
hominem eſt, merito terra nominatur, quia terrena la-
be ſauciatum eſt. *Seruite domino in timore.* Ne in ſuper-
biam vertant, quod dictum eſt, reges qui iudicatis
C terram. *Et exultate ei cum tremore.* Optime ſubiectum
eſt exultate, ne ad miſeriam valere videretur, quod di-
ctum eſt, ſeruite domino in timore. Sed rurſus ne id-
ipſum pergeret in effuſionem temeritatis, additum eſt,
cum tremore, vt ad cautionem valeret circunſpectámque
ſanctificationis cuſtodiam. Etiam ſic poteſt acci-
pi, Et nunc reges intelligite: id eſt, & iam nunc me re-
ge conſtituto, nolite triſtes eſſe reges terræ, quaſi bo-
num veſtrum ablatum ſit vobis, ſed intelligite potius
& erudimini. Id enim vobis expedit vt ſub illo ſitis, à
quo intellectus & eruditio vobis datur. Et hoc vobis
expedit, vt non temere dominemini, ſed domino om-
nium cum timore ſeruiatis, & exultetis in beatitudine
certisſima & ſyncerisſima, cauti & circumſpicientes,
ne ab ea per ſuperbiam decidatis. *Apprehendite diſci-*
plinam nequando iraſcatur dominus, & pereatis de via iuſta.
Hoc eſt quod ait, intelligite & erudimini. Nam intelli-
gere & erudiri, hoc eſt apprehendere diſciplinam. Ve-
runtamen in eo quod dicitur, apprehendite, ſatis ſi-
gnificatur præſidium quoddam atque munimentum
eſſe aduerſus omnia quæ obeſſe poſſent, niſi tanta cu-
ra apprehenderetur. Nequando autem iraſcatur do-
minus cum dubitatione poſitum eſt, non ſecundum
visionem Prophetæ, cui certum eſt, ſed ſecundum eoſ- D
ipſos qui monentur, quia cum dubitatione ſolent co-
gitare iram dei, quibus non aperte reuelatur. Hoc ergo
ſibiipſi debent dicere, Apprehendamus diſciplinam ne-
quando iraſcatur dominus, & pereamus de via iuſta.
Iam vero iraſcatur dominus, quo modo accipiendum
ſit, ſupra dictum eſt. Et pereatis de via iuſta. Hæc ma-
gna pœna eſt, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulce-
dinis iuſticiæ perceperunt. Qui enim perit de via iuſti-
ciæ, cum magna miſeria per vias iniquitatis errabit.

Cum exarſerit in breui ira eius, beati omnes qui confidũt in eo.
Id eſt, cum vindicta venerit, quæ impiis & peccatori-
bus præparatur, non ſolum eos non attinget qui con-
fidunt in domino, ſed etiam ad regnum illis inſtruen-
dum & ſublimandum proficiet. Non enim dixit, cum
exarſerit in breui ira eius, ſecuri omnes qui confidunt
in eo: tanquam hoc ſolum inde habeant, quod non
puniuntur, ſed beati dixit, vbi eſt bonorum omnium
ſumma & cumulus. Quod autem poſitum eſt, in bre-
ui, hoc maxime ſignificare arbitror, quia repentinum
aliquid erit, dum hoc remotum & longe futurum pec-
catores æſtimabunt. E

Pſalmi tertij enarratio.

Pſalmus Dauid cum fugeret à facie
Abſalon filij ſui.

HVNC Pſalmum ex perſona Chriſti accipien-
dum perſuadet, quod dictum eſt, Ego dormi-
ui & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniam do-
minus ſuſcepit me. Magis enim hoc ad paſſi-
onem & reſurrectionem domini congruenter ſonat,
quàm ad illam hiſtoriam, in qua Dauid ſcribitur fugiſ- *2.Reg.15.*
ſe à facie bellantis aduerſum ſe filij ſui. Et quoniã ſcrip-
tum eſt de diſcipulis Chriſti, Quandiu cum eis eſt ſpon *Matth.9.*
ſus non ieiunabunt filij ſponſi: non mirum ſi filius eius
impius ſignatur diſcipulus impius, qui eum tradidit: à
cuius facie fugiſſe quanquã hiſtorice poſsit accipi, quan
do illo diſcedente, ſeceſsit cum cæteris in montem: ta-
men ſpiritaliter, quando mentem Iudæ filius dei, id eſt,
virtus & ſapientia dei deſeruit, cum eum diabolus peni
tus inuaſit in eo quod ſcriptum eſt, Et intrauit diabo- *Ioan.13.*
lus in cor eius: hoc accipitur à facie eius Chriſtum fu-
giſſe, non quia Chriſtus diabolo ceſsit, ſed Chriſto di-
ſcedente, diabolus poſſedit. Quem diſceſſum, fugam F
eſſe in hoc Pſalmo appellatũ celeritatis cauſa arbitror,
quod verbo etiam domini ſignificatur dicentis, Quod
facis, cito fac. Loquimur etiam ſic in conſuetudine, vt
dicamus, Fugit me, quod in mentem non venit. Et de
homine doctisſimo dicimus, Nihil eum fugit. Propter-
ea veritas fugit mentem Iudæ, cum eum illuſtrare de-
ſtitit. Abſalon autem ſicut quidam interpretantur, in
latina lingua dicitur patris pax. Quod mirum videri
poteſt, ſiue in hiſtoria regnorum, cum bellum aduerſus
patrem Abſalon geſſerit, ſiue in hiſtoria noui teſtamen
ti, cum traditor domini Iudas fuerit, quemadmodum
patris pax poſsit intelligi. Sed & ibi qui diligenter le-
gunt, vidẽt in illo bello Dauid pacatum fuiſſe filio, qui
etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens,
Abſalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te? Et in *2.Reg.18.*
hiſtoria noui teſtamẽti ipſa domini noſtri tanta & tam
miranda patientia, quòd eum tamdiu pertulit tãquam
bonum cum eius cogitationes non ignoraret, cum ad- *Ioan.13.*
hibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis ſui
figuram diſcipulis commẽdauit & tradidit. Quòd de-

G nique in ipſa traditione eius oſculum accepit, bene in-
Matth. 29. telligitur pacē Chriſtū exhibuiſſe traditori ſuo, quāuis
ille tam ſceleratę cogitationis interno bello vaſtaretur.
Et ideo Abſalon patris pax dicitur, quia pater habuit pa
cem quam ille non habuit. *Domine quid multiplicati
ſunt qui tribulant me.* Tam ſcilicet multiplicati ſunt, vt
etiam de numero diſcipulorum non defuerit, qui nu-
mero acceſſerit perſequentium. *Multi inſurgunt ſuper
me. Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus illi in deo eius.* Ma-
nifeſtum eſt quòd niſi deſperarent reſurrecturum, non
Matth. 27. vtique occiderent. Ad hoc valent illæ voces, Deſcen-
dat de cruce ſi filius dei eſt. Et, Alios ſaluauit, ſeipſum
non poteſt. Ergo nec Iudas eum tradidiſſet, niſi ex eo-
rum eſſet numero, qui Chriſtum contemnerent dicen-
tes: Non eſt ſalus illi in deo eius. *Tu autem domine ſu-
Ioan. 1. ſceptor meus es.* Secundum hominem dicitur deo, quia
hominis ſuſceptio eſt, verbum caro factum eſt. *Gloria
mea & exaltans caput meum.* Gloriam ſuam deum dicit
etiam ille, quem ſic ſuſcepit dei verbum, vt ſimul cum
eo deus fieret. Diſcant ſuperbi, qui non libenter au-
1. Corint. 4. diunt cum eis dicitur, Quid autem habes quod nō ac-
cepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non ac-
ceperis? Et exaltans caput meum. Mentem ipſam huma
H nam ſic accipiendam puto, quòd caput animæ non ab-
ſurde appellatur, quæ ita inhæſit & quodam modo co-
aluit excellenti ſupereminentiæ verbi hominem ſuſci-
pientis, vt tanta paſsionis humilitate non deponeretur.
Pſal. 97. *Voce mea ad dominum clamaui.* Id eſt, non corporis vo
& 141. ce quæ cum ſtrepitu verberati aëris promitur, ſed voce
cordis, quę hominibus ſilet, deo autem ſicut clamor ſo-
Daniel. 13. nat. Qua voce Suſanna exaudita eſt. Et de qua ipſe do-
Matth. 6. minus præcepit, vt in cubiculis clauſis, id eſt, vt in ſe-
cretis cordis ſine ſtrepitu oretur. Nec facile quiſquam
dixerit hac voce minus orari, ſi nullus verborum ſo-
nus reddatur ex corpore, quoniam & ſilentes cum in
cordibus oramus, ſi alienę ab affectu orantis cogitatio-
nes intercurrant, nondum dici poteſt, Voce mea ad
dominum clamaui. Neque hoc recte dicitur, niſi cum
ſola anima nihil carnis, nihilque carnalium intentio-
num in oratione attrahens, loquitur domino vbi ſolus
audit. Clamor autem etiam iſte dicitur, propter vim ip-
ſius intentionis. *Et exaudiuit me de monte ſancto ſuo.* Mon
tem quidem ipſum dominum per Prophetam dictum
I habemus, vt ſcriptum eſt, Lapidem præciſum ſine ma-
Daniel. 2. nibus creuiſſe in magnitudinem montis. Sed hoc ab
ipſius perſona non poteſt accipi, niſi forte ita dicere vo
luit, de memetipſo tanquam de monte ſancto ſuo, me
exaudiuit, cum habitaret in me, id eſt, in ipſo monte.
Planius autem eſt & expeditius, ſi accipiamus exaudiſ-
ſe deum de iuſticia ſua. Iuſtum enim erat, vt innocentē
occiſum & cui retributa ſunt mala pro bonis, reſuſcita-
ret à mortuis, & digna perſequētibus retribueret. Legi-
Pſal. 35. mus enim, Iuſticia tua ſicut montes dei. *Ego dormiui
& ſomnum cepi.* Non inconuenienter animaduerti po-
teſt, quod poſitum eſt, Ego, ad ſignificandum quòd ſua
Ioan. 10. voluntate mortem ſuſtinuit, ſecundum illud, Propter-
ea me pater diligit, quoniam ego pono animam meam
& iterum ſumo eam. Nemo eam tollit à meipſo, Pote-
ſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatē habeo iterum
ſumendi eam. Non ergo, inquit, vos me tanquam in-
uitum cepiſtis & occidiſtis, ſed ego dormiui & ſomnū
cepi: *Et exurrexi quoniam dominus ſuſcipiet me.* Somnum
autem pro morte poſitum innumerabiliter ſcripturæ
1. Theſſ. 4. continent, ſicut Apoſtolus dicit, Nolo vos ignorare
fratres, de iis qui dormitionem acceperunt. Nec quæ-

rendum eſt cur additum ſit, Et ſomnum cepi: cum iam K
dictum eſſet, dormiui: Vſitatas enim habent ſcripturæ
huiuſcemodi repetitiones, ſicut in ſecūdo Pſalmo mul-
tas oſtendimus. Nonnulli autem codices habent dor-
miui, & ſoporatus ſum, Et alij aliter, quo modo inter-
pretari potuerunt, quod Græce poſitum eſt ἐγὼ δὲ ἐκοι-
μήθην καὶ ὕπνωσα. Niſi forte dormitio morientis, ſom-
nus autem mortui accipi poteſt: Vt dormitio ſit qua
tranſitur ad ſomnū, veluti eſt expergefactio qua tranſi-
tur ad vigilationem, Ne pro inanibus ſermonis orna-
mentis, repetitiones iſtas in diuinis libris eſſe arbitre-
mur. Bene ergo accipitur, Ego dormiui & ſomnum ce
pi, ego me paſsioni permiſi, & mors conſecuta eſt. Et
exurrexi quoniam dominus ſuſcepit me. Hoc magis a-
nimaduertēdum eſt, quemadmodum in vna ſententia
& præteriti temporis verbum poſuit, & futuri. Et exur-
rexi enim dixit, quod eſt de præterito, & ſuſcipiet, quod
eſt de futuro, cum reſurgere vtique niſi illa ſuſceptione
non poſſet. Sed in prophetia bene miſcētur futura præ-
teritis, quo vtrunque ſignificetur: Quia ea quæ ventura
prophetantur, ſecundum tempus futura ſunt: ſecūdum
ſcientiam vero prophetantium, iam pro factis haben-
da. Miſcentur quoque præſentis temporis verba, quæ
ſuo loco cum occurrerint tractabuntur. *Non timebo* L
milia populi circundantis me. Scriptum eſt in euangelio, Matth. 27.
Quanta eum multitudo patientem & crucifixum cir-
cunſteterit. *Exurge domine ſaluum me fac deus meus.* Non
dormienti aut iacenti dicitur deo, exurge: Sed moris
eſt diuinarum ſcripturarum perſonæ dei tribuere, quod
in nobis facit: Non quidem vbique, ſed vbi congruen
ter dici poteſt. Veluti cum ipſe loqui dicitur, quando
eius dono loquuntur prophetæ, vel Apoſtoli, vel quiq;
nuncij veritatis. Vnde illud eſt, An vultis experimentū 2. Corin. 13.
accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? Nō enim ait,
eius quo illuminante aut iubēte loquor, ſed prorſus ip-
ſam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur.

Quoniā tu percuſsiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa. Non
ita diſtinguendum eſt, quaſi vna ſententia ſit: Exurge
domine ſaluum me fac deus meus, quoniam tu percuſ-
ſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa: Non enim
propterea ſaluum facit, quia percuſsit inimicos eius, ſed
potius ipſo ſaluo facto, illos percuſsit. Ergo ad id quod
ſequitur pertinet. Vt iſte ſit ſenſus, Quoniam tu per-
cuſsiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa. *Dentes pec-
catorum contriuiſti.* Id eſt, inde cōtriuiſti dentes peccato- M
rum, quoniam percuſsiſti omnes aduerſantes mihi. Pœ
na quippe aduerſantium, qua dentes eorum contriti
ſunt: id eſt, in irritum quaſi in puluerem perducta ver-
ba peccatorum dilacerantium maledictis filium dei: vt
ſic accipiamus dentes, verba maledica. Quibus denti Galat. 5.
bus dicit Apoſtolus, Si autem mordetis inuicem, vide-
te ne cōſummamini abinuicem. Poſſunt & dentes pec-
catorum, accipi principes peccatorum, quorum autho-
ritate quiſque de ſocietate recte viuentium præciditur,
& quaſi incorporatur male viuentibus. His dentibus
contrarij ſunt dentes Eccleſiæ, quorum authoritate àb
errore gentilium variorúmque dogmatum præcidun-
tur credētes, & in eam quę Chriſti corpus eſt transferun Acto. 10.
tur. His dentibus dictum eſt Petro vt manducaret ma-
ctata animalia: id eſt, occidendo in gentibus quod e-
rant, & tranſmutando in id quod ipſe eſſet. Et de his Cantic. 4.
dentibus Eccleſiæ dicitur, Dentes tui ſicut grex deton- & 6.
ſarum aſcendens de lauacro, quæ omnes gemino s pa-
riunt, & ſterilis non eſt in illis. Hi ſunt qui recte præci-
piunt, & quemadmodum præcipiunt ita viuunt: Qui fa

ciunt

A ciunt quod dictum est, Luceant opera vestra coram hominibus, vt benedicāt patrem vestrum qui in cœlis est. *Matth.5.* Horum enim authoritate commoti, deo per illos loquenti & operanti, homines credunt, & separati à seculo cui confor mati erant, in Ecclesiæ mēbra trāseunt. Et ideo recte isti per quos hæc fiunt, dentes dicūtur detonsis ouibus similes, qui iam terrenarum curarum onera deposuerunt, & ascendentes de lauacro, de sordium seculi ablutione, per sacramentum baptismatis, omnes geminos pariunt: Operantur enim duo præcepta de quibus dictum est, In his duobus præceptis tota lex pen det & prophetæ: *Matth.22.* Diligentes deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam seipsos. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus reddunt deo. Secundum ergo istum intellectum sic accipiendum est, Dentes peccatorum contriuisti, id est, in irritum adduxisti principes peccatorum, percutiendo omnes aduersantes mihi sine causa. Principes enim eum secundum euangelicam historiam persecuti sunt, cum multitudo inferior honoraret, *Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.* In vna sententia & præcēpit hominibus quid crederent, & pro credentibus orauit. Nam, domini est salus, cum dicitur, ad homines sermo dirigitur: Nec ita sequitur, & super populum suū B benedictio eius, vt totum hominibus dictum sit, sed ad ipsum deum oratio conuertitur pro ipso populo cui dictū est, Domini est salus: Quid ergo ait nisi hoc, nemo de se pręsumat, quoniā domini est saluosfacere de morte peccati? Nam infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrum. Tu autem domine benedic populum tuum, de te salutem sperantem.

Tractatio allegorica. Potest & iste psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id est, vt totus loquatur. Totus dico cum corpore suo, cui caput est secundum Apostolum qui dicit, Vos autem estis corpus Christi & membra. Ergo ille caput est huius corporis, *1.Corin.12.* Propter quod alio loco dicit, Veritatem autem facientes in charitate, augeamur in illo per omnia, *Ephes.4.* qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum & compactum est. Loquitur ergo apud prophetam simul Ecclesia, & caput eius, inter procellas persecutionum constituta per vniuersum orbem terrarum, quod iam contigisse scimus: *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me.* Christianum nomen exterminare cupientes. *Multi dicunt animæ* C *meæ, non est salus illi in deo eius.* Non enim aliter sperarent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem, nisi ad dei curam pertinere non crederent. *Tu autem domine susceptor meus es.* In Christo vtique. Nam in illo homine & ecclesia suscepta est à verbo quod caro fa- *Ioan.1.* ctum est, & habitauit in nobis: quia & in cœlestibus nos sedere fecit vnà cum illo. Præcedente enim capite, membra cætera consequentur. Quis enim nos separabit à charitate Christi? *Roman.8.* Recte ergo dicit etiam Ecclesia, Susceptor meus es. *Gloria mea.* Non enim sibi tribuit quod excellit, cum intelligit cuius gratia & misericordia talis est. *Et exaltans caput meum.* Ipsum scilicet qui primogenitus à mortuis ascendit in cœlum. *Psal.76. & 141.* *Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.* Hæc est oratio omnium sanctorum, odor suauitatis qui ascendit in conspectu domini. Iam enim exauditur Ecclesia de ipso monte, quod etiam caput eius est, Vel de illa iusticia dei, qua & liberantur electi eius, & persecutores eorum puniuntur. Dicat populus dei etiam illud, *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi quoniam dominus suscipiet me.* D Vt adiungatur & cohæreat capiti suo. Huic enim populo dictum est, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & continget te Christus, *Ephes.5.* Quoniam de peccatoribus assumptus est, De quibus generaliter dictum est, Qui autem dormiunt, nocte dormiunt. *1.Thess.5.* dicat etiam, *Non timebo milia populi circundantis me.* Circunuallantium scilicet gentium, ad extinguendum nomen si possent vbicunque Christianum. Sed quo modo timerentur, cum tanquam oleo sanguine martyrum in Christo ardor charitatis inflammaretur. *Exurge domine saluum me fac domine deus meus.* Potest hoc ipsi capiti suo corpus dicere. Illo enim exurgente saluum factum est, Qui ascendit in altum, captiuam egit captiuitatem, dedit dona hominibus. *Psal.67.* Hoc enim in prædestinatione à Propheta dicitur, quoadusque ad terras dominum nostrum. illa de qua in Euangelio dicitur, messis matura deposuit, *Matth.9.* Cuius salus est in eius resurrectione, qui pro nobis dignatus est mori. *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisti.* Iam regnante Ecclesia, inimici nominis Christiani confusione percussi sunt, & siue maledica verba eorum, siue principatus in irritum deducti. Credite ergo homines, quòd domini est salus. *Et tu domine,* E *sit super populum tuum benedictio tua.* Potest etiam vnusquisque nostrum dicere, cum viciorum & cupiditatum multitudo resistentem mentem ducit in lege peccati, *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me.* *Tractatio tropologica siue moralis.* Et quoniam plerunque coaceruatione viciorum subrepit desperatio sanitatis, tanquam ipsis viciis insultantibus animæ, vel etiam diabolo & angelis eius per noxias suggestiones, vt desperemus, operantibus verissime dicitur, *Multi dicunt animæ meæ, non est salus illi in deo eius, Tu autem domine susceptor meus es.* Hæc enim spes est, quòd naturam humanam in Christum suscipere dignatus est. *Gloria mea.* Ex illa regula ne quis sibi aliquid tribuat.

Et exaltans caput meum. Siue ipsum qui omnium nostrum caput est, siue vniuscuiusque nostrum spiritum, quòd caput est animæ & carnis. Caput enim mulieris vir, & caput viri Christus. *1.Corint.11.* Exaltatur autem mens cum iam dici potest, Mente seruio legi dei, *Roman.7.* Vt cætera hominis peccata subdantur, cum iam carnis resurrectione absorbetur mors in victoriam. *1.Corin.15.* *Voce mea ad dominum clamaui.* F Voce illa intima & intentissima. *Et exaudiuit me de monte sancto suo.* De ipso per quem nobis subuenit, & quo mediatore nos exaudit. *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscipiet me.* Quis hoc non potest fidelium dicere, recolens mortem peccatorum suorum, & donum regenerationis? *Non timebo milia populi circundantis me.* Exceptis his quæ vniuersaliter Ecclesia sustinuit & sustinet, habet etiam vnusquisque tentationes, quibus circunuallatus hæc dicat, *Exurge domine saluum me fac deus meus.* Hoc est, fac me exurgere,

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Recte in prædestinatione dicitur de diabolo & angelis eius. Qui non solum in totum Christi corpus, sed etiam in singulos quosque priuatim sæuiunt.

Dentes peccatorum contriuisti. Habet vnusquisque maledicentes sibi, Habet etiam viciorum authores conantes eum à Christi corpore præcidere. *Sed domini est salus.* Cauenda superbia est & dicendum, Adhæsit anima mea post te. *Et super populum tuum benedictio tua.* Hæc est super vnumquenque nostrum.

G *In Psalmum quartum enarratio.*

In finem, Psalmus cantici Dauid.

Roma.10. FINIS legis Christus ad iusticiam omoi credenti. Hic enim finis perfectionem significat,
noo consumptionem. Vtrum autem omne
canticum Psalmus sit, an potius omnis Psalmus canticum, an sint quædam cantica, quæ non possint dici Psalmi, & quidam Psalmi qui non possint dici cantica, quæri potest. Sed animaduertendæ scripturæ sunt, ne forte canticum læticiam indicet. Psalmi au-
1.Para.15. tem dicuntur, qui cantantur ad Psalterium, Quo vsum
& 16. esse Dauid Prophetam, in magno mysterio prodit historia. De qua re oon est hic dissereodi locus, quia diuturoam inquisitionem & longam disputatiooem desyderat. Nuoc interim aut verba dominici homiois post resurrectionem expectare debemus, aut homiois in ecclesia credeotis & speraotis in eo. *Cum inuocarem exaudiuit me deus iusticiæ meæ.* Cum iouocarem exaudiuit me deus, inquit, à quo est iusticia mea. *In tribulatione dilatasti mihi.* Ab angustiis tristiciæ, in latitudinem gau-
Roman.2. diorum me duxisti. Tribulatio enim & angustia, in om
H nem animam homiuis operantis malum. Qui autem
Roman.5. dicit, Gaudemus in tribulatiooibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, vsque ad illud vbi ait, Quoniam charitas dei diffusa est io cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est oobis: non habet cordis angustias, quaouis extrinsecus à persequentibus ingerantur. Mutatio autem personæ, quod à tertia vbi ait, Exaudiuit, statim transeat ad secundam vbi ait, Dilatasti mihi, si noo varietatis ac suauitatis causa facta est, mirum cur primum tanquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, & postea compellare exauditorem suum, Nisi forte cum indicasset quemadmodum exauditus sit in ipsa dilatatione cordis, maluit cum deo loqui, vt etiam hoc modo ostenderet quid sit corde dilatari, id est, iam in corde habere infusum deũ, cum quo intrinsecus colloquatur. Quod in persooa eius qui credens in Christum illuminatus est, recte accipitur. In ipsius autem dominici hominis persona, quem suscepit dei sapieotia, oon video quemadmodum hæc possiot congruere. Non eoim ab ea aliquan-
I do desertus est. Sed quemadmodum ipsa eius deprecatio, nostræ potius infirmitatis indicium est: sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem dominus pro fidelibus suis loqui, Quorum personam sibi impo-
Matth.25. suit etiam cum ait, Esuriui, & noo cibastis me: sitiui, & potum noo dedistis mihi, & cætera: Quare hic quoque potest dicere, Dilatasti mihi, pro vno ex minimis suis colloqueote cum deo, cuius charitatem diffusam habet in corde per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Miserere mei, & exaudi orationem meam. Cur iterum rogat, cum iam se exauditum & dilatatum indicauerit?
Roman. 8. An propter nos de quibus dicitur, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, vt in illo qui credidit, perficiatur quod inchoatum est? *Filij hominum vsquequo graues corde.* Saltem vsque in aduentum, inquit, filij dei vester error durauerit, quid ergo vltra graues corde estis? Quando habituri finem fallaciarum, si veritate præsente oon habetis? *Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Vt quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua ve-
Eccle.1. ra sunt omnia. Nam vanitas est vanitatum & omnia vaoitas. Quæ abuodantia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Vt quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Vt quid tanquam prima, extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium? K
Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omoia transeunt tanquam vmbra. *Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum.* Quem nisi eum, quem suscitauit ab inferis, & in cœlo ad dexteram collocauit? Increpatur ergo genus humanum, vt ad eum se tandem ab huius mundi amore conuertat. Sed si quem mouet coniunctio superaddita, quod ait, Et scitote, facile est vt in scripturis animaduertat huius locutioois genus familiare esse illi linguæ, qua prophetæ locuti sunt.
Nam sæpe inueois ita cœptum: Et dixit dominus ad il- Ezech.1.
lum. Et factum est verbum domini ad illum. Quæ iunctura coniuoctionis, cum sententia non præcesserit cui sequens aonectatur, mirabiliter fortassis insinuat, prolationem veritatis in voce, cum ea visiooe quæ fit in corde, esse coniunctam. Quanquã hic dici possit, quod superior senteotia, Vt quid diligitis vanitatem: ita posita est ac si diceretur, nolite diligere vanitatem & quærere mendacium. Quo ita posito, rectissioia locutione sequitur, Et scitote quoniam admirabilem fecit domious sanctum suum. Sed ioterpositum diapsalma, vetat istam cum superiore coniungi. Siue enim Hebræum
verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur fiat, L
Siue Græcum quo significatur interuallum psallendi, Vt psalma sit quod psallitur, Diapsalma vero interpositum in psallendo silentium. Vt quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma disiunctio earum, vbi quædam requies disiuoctæ continuationis ostẽditur. Siue ergo illud, siue hoc, siue aliud aliquid sit, certe illud probabile est, noo recte continuari & coniungi sensum, vbi diapsalma interponitur. *Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.* Hic nos admoneri credo, vt magna inteotione cordis, id est, interoo & iocorporeo clamore, auxilium imploremus dei. Quooiam sicut gratulandum est de illuminatiooe in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persooa fidelis euangelizantis, aut ipsius domioi sic accipiendum est: ac si dictum sit, Dominus exaudiet vos, cum clamaueritis ad eum.

Irascimini & nolite peccare. Occurrebat enim, quis est Ephes.4.
digous exaudiri, aut quo modo oon frustra clamat peccator ad dominum? Ergo irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut M
etiam si irascimioi, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœoam peccati non est in potestate, saltem ei oon cõsentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum deum, vt mente seruiamus legi dei, si adhuc carne seruimus legi peccati.
Aut agite pœnitaotiam, id est, irascimini vobisipsis Roman.7.
de præteritis peccatis, & vlterius peccare desinite.

Quæ dicitis in cordibus vestris. Subauditur dicite, Vt sit plena senteotia, quæ dicitis, in cordibus vestris dicite. Id est, nolite esse populus, de quo dictum est, Labiis me honorant, cor autem eorum lõge est à me. Esaia.29.

In cubilibus vestris compungimini. Hoc est, quod iam Matth.15.
dictum est, in cordibus. Hæc eoim sunt cubilia, de qui-
bus & dominus monet, vt intus oremus clausis ostiis, Matth.6.
Compungimini autem, aut ad pœoitentiæ dolorem refertur, vt seipsa anima puniens compũgat, oe io dei iudicio damnata torqueatur: aut ad excitatiooem, vt euigilemus ad videodam lucem Christi, tanquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem oon compuogimini, sed aperimini, dicunt melius legi. Quooiam io Græco Psalterio est, *κατανύγητε* quod refertur ad illam dilatationem cordis, vt excipiatur diffusio charitatis per spiritum

A spiritum sanctum. *Sacrificate sacrificium iusticiæ, & sperate in domino.* Idem dicit in alio Psalmo, Sacrificium deo, spiritus contribolatus. (Psal.50.) Quare non absurde hîc accipitur ipsum esse sacrificium iusticiæ, quod fit per pœnitentiã. Quid enim iustius, quàm vt suis vnusquisque peccatis, quàm alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet deo? An sacrificiũ iusticiæ opera iusta sunt post pœnitentiam? Nam & interpositum diapsalma, non absurde fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri, ad vitam nouam: vt extincto vel infirmato per pœnitentiam vetere homine, sacrificium iusticiæ secundũ regenerationem noui hominis offeratur deo: cum se offert ipsa anima iam abluta, & imponit in altare fidei, diuino igne, id est, spiritu sancto cõprehendendam. Vt iste sit sensus, Sacrificate sacrificiũ iusticiæ, & sperate in domino: id est, recte viuite, & sperate donum spiritus sancti, vt vos veritas, cui credidistis, illustret. Sed tamen sperate in domino, clause adhuc dictum est. Sperantur autem quæ, nisi bona? Sed quia vnusquisque id bonum vult à deo impetrare quod diligit, nec facile inueniuntur qui diligãt bona interiora, id est, ad interiorem ho-
B minem pertinentia, quæ sola diligenda sunt, cæteris autem ad necessitatem vtendum, non ad gaudium perfruendum est, admirabiliter cum dixisset, Sperate in domino: subiecit, *Multi dicunt quis ostendit nobis bona?* Qui sermo, quæ interrogatio quotidiana est omniũ stultorum & iniquorum, Siue pacem & tranquillitatem vitæ secularis desyderantium, & propter peruersitatem generis humani non inuenientium, Qui etiam cęci accusare audent ordinem rerum, cum inuoluti meritis suis putant tempora esse peiora quàm præterita fuerunt, siue de ipsa futura vita quæ vobis promittitur, dubitantium vel desperantium, Qui sæpe dicunt, quis nouit si vera sunt, aut quis venit ab inferis vt ista nunciaret? Magnifice igitur & breuiter, sed intrinsecus vidẽtibus, ostendit quæ bona quærenda sint, respondens illorum interrogationi, qui dicunt, quis ostendit nobis bona?

Signatum est, inquit, *in nobis lumen vultus tui domine.* Hoc lumen est totum hominis & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur, Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem dei, quam peccando corrupit. (Gene.1.) Bonum ergo eius est verum
C atque æternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudẽter intelligunt, illud quod dominus viso Cæsaris nũmo ait, Reddite Cęsari quod Cæsaris est, & deo quod dei est. (Matth.22.) Tanquam si diceret, Quemadmodum Cęsar à vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & deus. Vt quemadmodum illi redditur nummus, sic deo anima lumine vultus eius illustrata atque signata. *Dedisti lætitiam in cor meum.* Non ergo foris quærenda est lætitia ab his qui adhuc graues corde diligunt vanitatem & quærunt mendacium, sed intus vbi signatũ est lumẽ vultus dei. In interiore enim homine habitat Christus, vt ait Apostolus. (Ephes.3.) Ad ipsum enim pertinet videre veritatem, cum ipse dixerit, Ego sum veritas. (Ioan.14.) Et cum loquebatur in Apostolo dicente, (2.Corin.13.) An vultis experimentum eius accipere, qui in me loquitur Christus? (Matth.6.) Non eis foris vtique, sed in ipso corde, id est, in illo cubili vbi orandum est, loquebatur. Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud nouerunt dicere, nisi quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre nõ possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur, quod adiungit, *A tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt.* Non enim vacat, quod additum est, sui. Est D
enim & frumentum dei. Siquidem est panis viuus qui de cœlo descendit. Est enim vinum dei. Nam inebriabuntur, inquit, ab vbertate domus tuæ. (Psal.35.) Et est oleum dei. De quo dictum est, Impinguasti in oleo caput meum. (Psal.22.) Isti autem multi qui dicunt, quis ostendit nobis bona, & regnum cœlorum intra se esse non vident, à tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. Non enim multiplicatio semper vbertatem significat, (Luca.17.) & non plerunque exiguitatem, cùm dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, & multiplici atque ærumnosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non sinitur. Qualis est illa de qua dicitur, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. (Sapien.9.) Talis anima temporalium bonorũ decessione & successione, id est, à tempore frumenti, vini & olei sui innumerabilibus completa fantasmatibus sic multiplicata est, vt non possit agere quod præceptum est, Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum. (Sapien.1.) Ista enim E
multiplicitas, illi simplicitati vehementer aduersa est. Et ideo istis relictis, qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate, & dicunt, Quis ostendit nobis bona, quæ non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quærenda sunt, vir fidelis exultat & dicit, *In pace in idipsum, obdormiam & somnum capiam.* Recte enim speratur à talibus omnimodo mentis alienatio à mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quæ nomine obdormitionis & somni decenter & prophetice significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est, Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quæ futuri sunt temporis. Non enim dictum est, aut obdormiui & somnum cepi: aut, obdormio & somnum capio: sed, obdormiam & somnum capiam. Tunc corruptibile hoc induetur incorruptione, & mortale hoc induetur immortalitate. Tunc absorbebitur mors in victoriam. (1.Corin.15.) Hoc est vnde dicitur, (Roman.8.) Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quapropter congruenter vltimum annectit & dicit, *Quoniam tu domine, singulariter in spe habitare fecisti me.* Hic non dixit facies, sed fecisti. In quo er- F
go iam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait, singulariter: Potest enim referri aduersus illos multos, qui multiplicati à tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, Quis ostendit nobis bona? Perit enim hæc multiplicitas, & singularitas tenetur in sanctis. De quibus dicitur in Actibus apostolorum, Multitudinis autem credentium erat anima vna & cor vnum. (Acto.4.) Singulares ergo & simplices, id est, secreti à multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis & vnitatis esse debemus, si vni deo & domino nostro cupimus inhærere.

In Psalmum Quintum enarratio.

TITVLVS Psalmi est, *Pro ea quæ hæreditatem accepit.* Intelligitur ergo ecclesia, quæ accepit hæreditatem vitam æternam per dominum nostrum Iesum Christum, vt possideat ipsum deum, cui adhærens beata sit secundum illud: Beati mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram. (Matth.5.) Quam terram, nisi de qua dicitur, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium? (Psal.141.) Et illud manifestius, (Psal.15.)

Dominus

G Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Dicitur
Pſal. 2. & hæreditas dei viciſsim eccleſia ſecundũ illud, Poſtu-
la à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo hę
reditas noſtra deus dicitur, quia ipſe nos paſcit & con-
tinet. Et hæreditas dei dicimur, quia ipſe nos admini-
ſtrat & regit. Quapropter vox eccleſiæ eſt in hoc Pſal-
mo vocatæ ad hæreditatem, vt ipſa fiat hæreditas do-
mini. *Verba mea exaudi domine.* Vocata inuocat do-
minum, vt eodem opitulante pertrãſeat nequiciam ſe-
culi huius, & ad eum perueniat. *Intellige clamorem meum.*
Bene oſtendit quis iſte ſit clamor qui interior de cor-
dis cubili ſine ſtrepitu corporis perueniat ad deũ. Quan
doquidem vox corporalis auditur, ſpiritalis autem in-
telligitur. Quanquam hoc ſit etiam exaudire dei, non
aure carnali, ſed maieſtatis præſentia. *Intende voci obſe-
crationis meæ,* Id eſt, illi voci quam vt deus intelligæ, pe-
tit. Quę qualis ſit, iam inſinuauit cum dixit, Intellige cla
morem meum, intẽde voci obſecrationis meæ. *Rex*
1. ſẽ. di. 34. *meus & deus meus.* Quanuis & filius deus, & pater deus,
non ergo. & ſimul pater & filius vnus deus. Et ſi interrogemur de
ſpiritu ſancto, nihil aliud reſpondendum eſt niſi quod
deus ſit: Et cum ſimul dicuntur, pater & filius & ſpiritus
H ſanctus, nihil aliud intelligendum eſt quàm vnus deus,
tamen regem filium ſolent appellare ſcripturæ. Secun-
Ioan. 14. dum ergo illud quod dictum eſt, Per me itur ad patrẽ:
recte primo rex meus, & deinde deus meus. Nec tamen
dixit, intendite: ſed, intende. Non enim duos aut tres
deos fides catholica prædicat, ſed ipſam trinitatem v-
num deum. Non vt eadẽ trinitas ſimul poſsit aliquan-
do pater, aliquando filius, aliquando ſpiritus ſanctus,
dici, ſicut Sabellius credidit, ſed vt pater non niſi pa-
ter, & filius non niſi filius, & ſpiritus ſanctus non niſi
ſpiritus ſanctus, & hæc trinitas nõ niſi vnus deus. Quia
cum dixiſſet Apoſtolus, Ex quo omnia, per quem om-
nia, in quo omnia, trinitatem ipſam inſinuaſſe credi-
tur: Nec tamen ſubiecit, ipſis gloria, ſed ipſi gloria.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam.
Quid ſibi vult quod ſuperius dixit, Exaudi, quaſi in prę-
ſenti ſe exaudiri cuperet: nunc vero dicit, Mane ex-
audies, non exaudi. Et ad te orabo, non ad te oro. Et
deinceps. *Mane aſtabo tibi & videbo.* non aſto, & vi-
deo: niſi forte ſuperior eius oratio ipſam vocationem
oſtendit? Caligans autem inter procellas huius ſeculi,
I ſentit ſe non videre quod cupit, & tamen ſperare non
Roman. 8. deſinit. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. Intelli-
git tamen quare non videat, quia nondum nox pera-
cta eſt, id eſt, tenebræ quas peccata meruerunt. Dicit
ergo, Quoniam ad te orabo domine: id eſt, quoniam
tantus es ad quem orabo. Mane exaudies vocem meã.
Non ille es, inquit, qui poſsis videri ab eis quorum ab
oculis nox peccatorum nondum receſsit. Peracta er-
go erroris mei nocte, & diſcedẽtibus tenebris, quas mi-
hi peccatis meis feci, exaudies vocem meam. Cur ergo
ſuperius non ait, exaudies: ſed, exaudi? An poſtquam
clamauit, exaudi, & non mox exaudita eſt, ſenſit quod
oporteat tranſire, vt poſsit exaudiri? An & ſuperius ex-
audita eſt, ſed nondum ſe intelligit exauditam, quia
nondum videt à quo exaudita eſt. Et quod nunc ait,
Mane exaudies: hoc intelligi voluit, mane intelligam
me eſſe exauditam: Qualis eſt iſta locutio, Exurge do-
mine: id eſt, fac me exurgere. Sed ſi hoc de reſurrecti-
one Chriſti accipitur, illud certe non poteſt recte ali-
Deuter. 13. ter accipi, Tentat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi
diligitis eum, Niſi vt vos per illum ſciatis, & vobiſmet-
ipſis manifeſtetur, quantum in eius amore profeceritis.

Mane aſtabo tibi & videbo. Aſtabo quid eſt niſi non K
iacebo? Quid eſt autem aliud iacere, niſi in terra quie-
ſcere, quod eſt in terrenis voluptatibus beatitudinem
quærere? Aſtabo, inquit, & videbo. Non eſt ergo in-
hærendum terrenis ſi volumus deum videre, qui mun-
do corde conſpicitur. *Quoniam non deus volens iniqui-
tatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homici-
dium, dolus, & quicquid huiuſmodi eſt, ipſa nox eſt.
Qua tranſeunte fit mane, vt videatur deus. Cauſam
ergo expoſuit quare mane aſtabit & videbit, quoniam
non deus volens iniquitatem, inquit, tu es. Si enim
deus eſſet qui vellet iniquitatem, poſſet etiam ab ini-
quis videri, vt non mane videretur, id eſt, cum iniqui-
tatis nox pertranſierit. *Non habitabit iuxta te malignus,*
Id eſt, non ſic videbit, vt hæreat. Ideo ſequitur. *Ne-
que permanebunt iniuſti ante oculos tuos.* Quia oculi eorum,
id eſt, mens eorum reuerberatur luce veritatis propter
tenebras peccatorum, quorum conſuetudine fulgo-
rem rectæ intelligentiæ ſuſtinere non poſſunt. Ergo &
qui vident aliquando, id eſt, qui verum intelligunt: ta-
men adhuc iniuſti ſunt, non ibi permanent amando
ea quæ auertunt à vero. Gerunt enim ſecum ſuam no- L
ctem, id eſt, non ſolum cõſuetudinem, ſed etiam amo-
rem peccandi: Quæ nox ſi tranſierit, id eſt, ſi peccare
deſtiterint, & ipſe amor atque conſuetudo fugata fue-
rit, fit mane, ita vt non ſolum intelligant, ſed etiam
inhæreant veritati. *Odiſti domine omnes qui operantur ini-
quitatem.* Odium dei ex illa locutione intelligendum
eſt, qua odit peccator quiſque veritatem. Videtur e-
nim quòd & illa odit, quos in ſe manere nõ ſinit. Non
autem manent, qui eam ſuſtinere non valent. *Perdes
omnes qui loquuntur mendacium.* Hoc enim eſt veritati con
trarium. Sed ne quis putet aliquam ſubſtantiam vel
naturam veritati eſſe contrariam, intelligat ad id quod
non eſt pertinere mendacium, non ad id quod eſt. Si
enim hoc dicitur quod eſt, verum dicitur: ſi autem
hoc dicitur quod non eſt, mendacium eſt. Ideo, in-
quit, Perdes omnes qui loquuntur mendacium: qui re-
cedentes ab eo quod eſt, ad id quod non eſt declinant.
Multa quidem videntur pro ſalute aut commodo ali- *3. ſen. d. 38.*
cuius, non malicia, ſed benignitate mendacia. Quale *c. 1. 22. q. 2.*
illarum in Exodo obſtetricum quæ Pharaoni falſum *ſi qualibet.*
renunciauerunt, vt infantes filiorum Iſraël non neca- *Exod. 1.*
rentur, ſed etiam iſta non re, ſed in dolo laudantur. M
Quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, mere-
buntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam
in iis qui perfecti ſunt, nec iſta mendacia inueniuntur.
Quibus dictum eſt, Sit in ore veſtro eſt eſt, non non. *Matth. 5.*
Quicquid amplius eſt, à malo eſt. Nec immerito alio lo
co ſcriptum eſt, Os quod mentitur occidit animam. Ne *Sapient. 1.*
quis arbitretur perfectum & ſpiritalem hominem pro *22. q. 2. cap.*
iſta tẽporali vita, in cuius morte non occiditur anima, *ne quis.*
ſiue ſua, ſiue alterius, debere mẽtiri. Sed quoniam aliud *3. ſen. d. 38.*
eſt mentiri, aliud eſt verum occultare: Si quidem a- *cap. 1.*
liud eſt falſum dicere, aliud verum tacere: vt ſi quis
forte vel ad iſtam viſibilem mortem non vult homi-
nem prodere, paratus eſſe debet verum occultare, non
falſum dicere, vt neque prodat, neque mentiatur, ne oc-
cidat animam ſuam pro corpore alterius. Si autem hoc
nondum poteſt, vel ſola huius neceſsitatis habeat men
dacia, vt etiam ab iſtis ſi ſola remanſerint, liberari me-
reatur, & ſpiritus ſancti robur accipere, quo quicquid *22. q. 2. cap.*
perpetiendum eſt pro veritate, contemnat. Duo ſunt *ne quis.*
omnino genera mendaciorum, in quibus non magna *3. ſen. d. 36.*
culpa eſt, ſed tamen non ſunt ſine culpa, cum aut ioca- *cap. 1.*
mur,

A mur, aut vt proximis prosimus mentimur. Illud primũ in iocando, ideo non est perniciosissimum, quia nõ fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam beneuolẽtiam. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: Tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, & promittat se redditurum, cum ille qui commendauit poposcerit: si forte gladiũ suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentẽ posse repetere. Verum autem occultauit & dominus, cum
Ioan.16. discipulis nondum idoneis dixit, Multa habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa. Et Apostolus
1.Corin.3. Paulus cũ ait, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Vnde manifestum est, non esse culpandum aliquãdo verum tacere. Falsum autem dicere, non inuenitur concessum esse perfectis. *Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus.* Potest hic recte vi-
B deri repetitum, quod ait superius, Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium, Vt virum sanguinum ad operantem iniquitatem referas, dolosum autem ad mendacium. Dolus enim est, cũ aliud agitur, aliud simulatur. Et apto verbo vsus est quod ait, Abominabitur. Solent enim abominati, dici, exhæredati. Hic autem Psalmus pro ea est quæ hæreditatem accipit, Quæ subiicit exultationem spei suæ, dicens, *Ego autem in multitudine miserationis tuæ, Introibo in domum tuam.* In multitudine miserationis, fortasse in multitudine hominum perfectorũ & beatorum dicit, Quibus ciuitas illa constabit, quam nunc parturit & paulatim parit Ecclesia. Homines autem multos regeneratos atque perfectos, recte dici multitudinem miserationis dei quis negat, cum verissime
Psal.8. dictum sit, Quid est homo quia memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Introibo in domum tuam tanquam lapis credo in ædificium dictum est. Quid e-
2.Corin.3. nim aliud domus dei quàm templũ dei est, De quo di-
Ephes.2. ctum est, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos: Cuius ædificij lapis angularis est ille, quem suscepit
C coæterna patri virtus & sapientia dei. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Ad templum, sicut prope templum intelligimus. Non enim ait, Adorabo in templo sancto tuo: sed, adorabo ad templum sanctum tuũ. Intelligendũ etiam est non de perfectione, sed de pro-
3.sẽ.di.34. hu autem. gressu ad perfectionem dictũm esse. Vt illud perfectionem significet, Introibo in domum tuam. Sed vt hoc proueniat, prius adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum. Et fortasse ob hoc addidit, in timore tuo, quod magnum est præsidium procedẽtibus ad salutem. Cum autem quisque peruenerit, fiet in eo quod dictum est,
1.Ioan.4. Cõsummata dilectio, foras mittit timorem. Non enim
Ioan.15. timent iam amicum, quibus dictum est, Iam non dicam vos seruos, sed amicos, cũ ad id quod promissum est, perducti fuerint. *Domine deduc me in tua iusticia propter inimicos meos.* Satis hic declarauit in profectione se esse, id est, in profectu ad perfectionem nondum in ipsa perfectione, quando vt deducatur exoptat. In tua iusticia autem non in ea quæ videtur hominibus. Nam & malum pro malo reddere iusticia videtur, sed non est
Matth.5. eius de quo dictum est, Qui facit oriri solem suum super bonos & malos: Quia & cum punit deus peccatores, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos dimittit. Ecce, inquit, parturit iniusticiam, concepit do- D
Psal.7. lorem & peperit iniquitatem, Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est, Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticẽ eius iniquitas eius descendet. Cum ergo punit deus, vt iudex punit eos qui legem prætereunt: non eis inferens de seipso malum, sed in id quod elegerunt eos expellens, ad complẽdam summam miseriarum. Homo autem cum malum pro malo reddit, malo voto id facit. Et ob hoc prior ipse malus est, dum punire vult malum. *Dirige in conspectu tuo iter meum.* Nihil manifestius est, quàm id tempus eum commendare, quo proficit. Hoc est enim iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. In conspectu, inquit, tuo dirige iter meum. Id est, vbi nullus hominum videt. Quibus credendum non est laudantibus, aut vituperantibus. Non enim vllo modo possunt de aliena conscientia iudicare, in qua iter dirigitur ad deum. Ideo subiecit, *Quoniam nõ est in ore eorum veritas.* Quibus vtique iudicantibus non est credendum, & ideo intrò ad conscientiã & ad dei conspectum confugiendum est. *Cor eorum vanum est.* Quo E modo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum cor fallitur de peccato & pœna peccati? Vnde reuocantur homines illa voce, Vt quid diligitis vanitatem, & *Psal.4.*
quæritis mendacium? *Sepulchrum patens est guttur eorum.* *Psal.13.*
Ad voracitatis significationem referri potest, propter *Roman.3.*
quam plerunque homines adulatione mentiuntur. Et mirabiliter dixit, Patens sepulchrum, quoniam semper inhiat illa voracitas, non vt sepulchra quæ receptis cadaueribus muniuntur. Potest & illud intelligi, quod mendacio & blanda adulatione trahunt in se quos ad peccata illectant, & eos tanquã deuorant, cum in suam vitam conuertunt. Quod quibus contingit quoniam peccato moriuntur, recte illi à quibus inducuntur, sepulchra patentia dicti sunt, quia & ipsi quodam modo exanimes sunt, vitam non habendo veritatis. Et mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus & vano corde interemptos in se conuertunt. *Linguis suis dolose agebant.* Id est, linguis malis. Nam hoc videtur significare, cum dicit, suis. Mali enim malas habent linguas, id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum. Quibus dominus dicit, Quo modo potestis bona loqui, cum si- *Matth.12.*
tis mali? *Iudica illos deus. Decidant à cogitationibus suis.* F
Prophetia est, non maledictio. Non enim optat vt eueniat, sed cernit quid euenturum sit. Contingit autem illis, non quia videtur optasse, sed quia tales sunt vt merito contingat. Sic enim & quod postea dicit, Lætetur omnes qui sperãt in te: per prophetiam dicit, quoniam cernit esse lætaturos. Sic per prophetiam dictum est, *Psal.79.*
Excita potentiam tuam & veni, quoniam videbat esse venturum. Quanquam possit etiam hoc modo accipi quod dictum est, Decidant à cogitationibus suis: vt magis bene ab eo optatum credatur dum cadunt à cogitationibus suis malis: id est, vt iam non cogitent mala. Sed vetat sic intelligi quod sequitur, Expelle eos. Nullo enim modo potest in bonam partem accipi, cum quisque expellitur à deo. Quapropter per prophetiam dictum non per maleuolentiam intelligitur, cum hoc dictum sit, quod necessario talibus euenturum est, qui in peccatis quæ memorata sunt perseuerare voluerint. Decidant ergo à cogitationibus suis dictum est, decidant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium perhibente conscientia sua, Sicut Apostolus dicit, Et cogitationum accusantium seu defendentium, in reue- *Roman.2.*
latione iusti iudicij dei. *Secundum multitudinem impietatum eorum*

G *tum eorum expelle eos.* Id est, longe eos expelle. Hoc est enim secundum multitudinem impietatum eorum, vt multum expellantur. Expelluntur ergo impij ab illa hæreditate, quæ intelligendo & videndo deum possidetur: sicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum illis ea pœna est quæ aliis lætitia. Non ergo ipsi mane adstabunt & videbunt. Et tam magna pœna est ista expulsio, quàm magnum præmium est illud quod dictum

Psal.72. est, Mihi autem adhærere deo bonum est. Huic pœnæ

Matth.25. cõtrarium est, Intra in gaudium domini tui. Quia huic expulsioni simile est, Proiicite illum in tenebras exte-

Ioan.6. riores. *Quoniam inamaricauerunt te domine.* Ego sum, in-

Psal.33. quit, panis viuus qui de cœlo descendi, Et operamini escam quæ non corrũpitur. Et gustate & videte quoniã suauis est dominus. Peccatoribus autem panis veritatis amarus est. Vnde os vera dicentis oderunt. Ipsi ergo amaricauerunt deum, qui peccãdo in eam ægritudinem deuenerunt, vt cibum veritatis, quo sanæ animæ gau-

H dent, tanquam felleum sustinere non possint. *Et lætentur omnes qui sperant in te.* Vtique illi quibus gustantibus suauis est dominus. *In æternum exultabunt & habitabis in eis.* Ipsa ergo erit æterna exultatio, cum templum dei fiunt iusti. Et erit gaudium ipsorum, ipse incolatus eorum. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.* Tanquam cum adest eis ad fruendum quod diligunt. Et bene in te tanquam possidentes hæreditatem, de qua titulus Psalmi est, cum & ipsi sint eius hæreditas, quod significat inhabitabis in eis. A quo bono prohibeotur, quos secundum multitudinem impietatum eorum expellit deus. *Quoniam tu benedices iusto.* Hæc est benedictio, gloriari in deo, & inhabitari à deo. Ista san-

Roman.3. & 8. ctificatio conceditur iustis. Sed vt iustificentur præcedit vocatio, quæ non est meritorum, sed gratiæ dei. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quos enim vocauit, hos & iustificauit. Quos autẽ iustificauit, hos & glorificauit. Quia ergo vocatio non meritorum nostrorum, sed beneuolentiæ & misericordiæ dei est, subiecit dicens: *Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Bona enim voluntas dei præcedit bonam voluntatem nostram, vt peccatores vocet in pœnitentiam. Et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus. Contra quem dicitur, Quis accusabit aduersus electos

I dei? Et si deus pro nobis, quis contra nos? Qui vnico filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si enim adhuc cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis reconciliati, salui erimus ab ira per ipsum. Hoc est inuictissimum scutum, quo repellitur inimicus desperationem salutis suggerens, multitudine tribulationum & tentationum. Totus ergo textus Psalmi est oratio vt exaudiatur ab eo, quod scriptum est, Verba mea exaudi domine: vsque ad, Rex meus & deus meus. Deinde intellectus eorum quæ impediunt ad videndum deum, id est, vt se exauditum esse cognoscat, ab eo quod scriptum est. Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam: vsque ad, Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus. Tertio sperat se domum dei futuram, & nunc ei appropinquare in timore ante consummationem quæ expellit timorem, ab eo quod scriptum est, Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ: vsque ad, Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Quarto proficientem se atque promouentem inter illa ipsa quibus impediri se sentit, orat vt adiuuetur intrinsecus, vbi nemo hominum videt, ne auertatur malis linguis, ab eo quod scriptum est, Domine deduc me in tua iustitia propter inimicos meos: vsque K ad, Linguis suis dolose agebant. Quinta prophetia est, quæ pœna maneat impiis, quando iustus vix saluus erit, & quod præmium iusti adepturi sint, qui vocati venerunt, & donec perducerentur viriliter omnia sustinuerunt, ab eo quod scriptum est, Iudica illos deus: vsque ad fin em Psalmi.

In Psalmum sextum enarratio.

In finem in hymnis de octauo, Psalmus Dauid.

De octauo, hic videtur obscurum. Nam cætera in hoc titulo manifestiora sunt. Visum est enim nonnullis diem iudicij significare, id est, tempus aduentus domini nostri, quo venturus est ad iudicandum viuos & mortuos. Qui aduentus computatis annis ab Adam post septem annorum milia futurus creditur. Vt septem annorum milia tanquam septem dies transeat: Deinde illud tempus tanquam dies octauus adueniat. Sed quoniam dictum est à domino, Non est vestrum scire tempora quæ pater Act.1. posuit in sua potestate. Et de die vero & illa hora ne- Matth.24. mo scit, neque angelus, neque virtus, neque filius, nisi L solus pater. Et illud quod scriptum est, Tanquam fu- 1.Thess.5. rem venire diem domini, satis aperte ostendit neminem sibi oportere arrogare scientiam illius temporis computatione aliqua annorum. Si enim post septem milia annorum ille dies venturus est, omnis homo potest annis computatis aduentum eius addiscere. Vbi erit ergo, quòd nec filius hoc nouit? Quod vtique ideo dictum est, quia per filium homines hoc non discunt, non quòd apud se ipse non nouerit, sed secundum illam locutionem, tentat vos dominus deus vester, vt sciat: id est, scire faciat vos. Et exurge domine: id est, Deuter.13. fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur, nescire filium hunc diem, non quòd nesciat, sed quòd nescire faciat eos, quibus hoc non expedit scire, id est, non eis hoc ostendat: quid sibi vult nescio quæ præsumptio, quæ annis computatis, certissimum sperat post septem annorum milia diem domini? Nos igitur quod nescire nos dominus voluit, libenter nesciamus. Et quæramus quid velit sibi iste titulus, qui scribitur de octauo. Potest quidem etiam nulla annorum temeraria supputatione, dies iudicij octauus intelligi, quod iam post fi- M nem huius seculi accepta æterna vita, tunc non erunt animæ iustorum obnoxiæ temporibus. Et quoniam omnia tempora septem dierum istorũ repetitione voluuntur: octauus forte ille dictus est, qui varietatẽ istam non habebit. Est aliud quod hic non absurde accipi potest, cur octauum dicatur iudicium, quod post duas generationes futurum est: vnam quæ ad corpus, alteram quæ ad animam pertinet. Ab Adam enim vsq; ad Moysem Ephes.4. genus humanum vixit ex corpore, id est, secundum carnem. Qui etiã exterior & vetus homo dicitur, & cui vetus testamẽtum datum est, vt quamuis religiosis, tamen carnalibus adhuc operationibus futura spiritalia præsignaret. Hoc toto tempore, quo secundum corpus viuebatur, regnauit mors, sicut Apostolus ait, etiam in eos Roman.5. qui non peccauerunt. Regnauit autem ex similitudine præuaricationis Adæ, sicut idem dicit: quoniam vsq; ad Moysem accipiendũ est, quousq; legis opera, id est, carnaliter obseruata illa sacramenta etiam eos obstrictos tenuerũt certi mysterij gratia, qui vni deo subditi erãt. Ab aduentu autẽ domini, ex quo ad circuncisionẽ cordis à carnis circuncisione transitũ est, facta vocatio est, vt secundũ animã viueretur, id est, secundum interiorem ho-

A rem hominem, Qui etiam nouus homn propter regenerationem dicitur morúmque ſpiritalium innouationem. Manifeſtum eſt autem ad corpus quaternariũ numerum pertinere, propter notiſsima elemeota quatuor quibus conſtat, & quatuor qualitates, ſiccam, humidã, calidam, frigidam. Vnde quatuor etiam temporibus adminiſtratur, veroo, æſtate, autumno, hyeme. Hæc ſunt notiſsima. Nam de quaternario numero corporis tractatur etiam alibi ſubtilius, ſed obſcurius. Quod in hoc ſermone vitandum eſt, quẽ etiam minus eruditis accommodatum eſſe vnlumus. Ad animum vero ternarium numerum pertioere poteſt intelligi, ex eo quòd Deuter.6. tripliciter deum diligere iubemur, ex totn corde, ex to- Matth.22. ta anima, ex tota meote. De quibus ſingulis oñ in Pſalterio, ſed in euangelin diſputandum eſt. Nunc ad teſtimnnium teroarij oumeri ad animum pertinentis, ſatis puto eſſe qund dictum eſt. Peractis igitur numeris cnrporis, ad veterẽm hominem, & ad vetus teſtamentum pertinẽtibus, peractis etiam numeris animi ad oouum hnminem & ad nouum teſtamentum relatis, ſicut ſeptenario numero tranſactn, quia vnumquodque temporaliter agitur, quaternario in cnrpus, ternario in ani- B mum diſtributo, veniet octauus iudicij dies, Qui meritis tribuens quod debetur, iam nnn ad opera temporalia, ſed ad vitam æternam ſanctos transferet, impios vero damnabit in æternum. Quam damnatiooẽ metuẽs, Pſal.37. nrat Eccleſia in hoc Pſalmo, dicens. *Domine ne in ira* Roman.2. *tua arguas me.* Dicit etiam Apoſtolus iram iudicij. Theſaurizas tibi, inquit, irám in die iræ iuſti iudicij dei. In qua ſe non vult argui quiſquis in hac vita ſanari deſyderat. *Nec in furore tuo corripias me.* Corrĩpias, mitius videtur. Ad emẽdatiooem enim valet. Nam qui arguitur, id eſt, accuſatur, metuẽdnm eſt, ne in finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur eſſe quàm ira, poteſt mouere cur illud qnod eſt mitius, id eſt, correptio, cum en poſitũ eſt quod eſt durius, id eſt, cum furore. Sed ego putn vnam rem duobus verbis ſignificatam. Nam in Græco θυμὸς, quod eſt io primn verſu, hoc ſignificat quod ὀργὴ, qund eſt in ſecũdn verſu. Sed cum Latini vellẽt etiam ipſi duo verba ponere, quæſitum eſt quid eſſet vicinum iræ, & poſitũ eſt furor. Ideo varie codices habẽt. Nam in aliis prius inuenitur ira, deinde furor. In aliis prius furor, deinde ira. In aliis C pro furnre indignatio ponitur, aut bilis. Sed quicquid 4.ſe.d.46. illud eſt, motus eſt animi prouocans ad pœnam inferẽ- ſed quæritur. dam. Qui tamen motus, non tanquam animæ deo tribuendus eſt, de quo dictum eſt, Tu autem domine vir- Sapien.12. tutum cum tranquillitate iudicas. Quod autẽ tranquillum eſt, nnn eſt perturbatum. Nnn ergn cadit io deum iudicem perturbatio, ſed quod in eius miniſtris fit, quia per leges eius fit, ira eius dicitur. In qua ira nnn ſolum argui ſe nnn vult anima quæ nũnc nrat, ſed oec corripi, id eſt emẽdari vel erudiri. Nam in Græco παιδεύσῃς poſitum eſt, id eſt, erudias. Arguuntur enim in die iudicij omnes qui non habent fundamentum, quod eſt 1.Corin.3. Chriſtus: Emendantur autem, id eſt, purgantur, qui huic fuodamento ſuperædificant lignum, fœnum, ſtipulam. Detrimentum enim patientur, ſed ſalui erunt tanquam per igoem. Quid ergo iſte orat, qui nnn vult in ira domini vel argui vel emendari? Quid niſi vt ſanetur? Vbi enim ſanitas eſt, nec mnrs metuenda eſt, nec vrentis aut ſecantis medici manus. Sequitur itaque & dicit, *Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum ſana me domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea.* Id eſt, firmamentum animæ meæ vel fortitudn. Hæc enim oſſa ſignificant. Dicit ergo, anima, fortitudinem ſuam eſſe D turbatam, cum oſſa nominat, Neque enim credẽdum eſt, quod habeat oſſa quæ videmus in corpore. Quapropter, ad expoſitionem pertinet quod ſubiicitur:

Et anima mea turbata eſt valde. Ne quod oſſa appellauit, corporis intelligerentur. *Et tu domine vſquequo.* Quis nõ intelligat ſignificari animam luctantem cum moribus † ſuis, diu autem dilatam à medico, vt ei perſuaderetur in quæ mala ſe peccando præcipitauerit? †aliàs, morbis. Qund enim facile ſanatur, oon multum cauetur. Ex difficultate autem ſanationis, erit diligentior cuſtodia receptæ ſanitatis. Noo ergo tanquam crudelis deus æſtimandus eſt, cui dicitur, Et tu dnmine vſquequo. Sed tanquam bonus perſuaſor animæ, quid mali ſibi ipſi pepererit. Noodum enim tam perfecte nrat † hæc †aliàs, perfecta erat. anima vt ei dici pnſsit, Adhuc loquente te dicaio, Ecce aſſum. Esaia.65. Simul vt etiam illud agnoſcat quanta pœna impiis præparetur qui ſe nolunt conuertere ad deũ, ſi tantam difficultatem conuerteotes patiuntur. Sicut alio locn ſcriptum eſt, Si iuſtus vix ſaluus erit, pecca- 1.Petri.4. tnr & impius vbi parebunt? *Conuertere domine & erue animam meam.* Conuertens ſe, orat vt ad eam cnnuer- E tatur & deus: Sicut dictum eſt, Conuertimini ad me, Zach.1. & conuertar ad vos, dicit dnminus. An ex illa locutione intelligendum eſt, coouertere domine, id eſt, fac me conuerti, cum io ipſa ſua cnnuerſione difficultatem laborẽmque ſentiret. Nam perfecta noſtra conuerſio paratum inuenit deum, ſicut Propheta dicit, Tanquam diluculum paratum iouenimus eum. Quooiam vt eum amitteremus, non eius abſentia, qui vbique adeſt, ſed noſtra fecit auerſio. In hoc muodn erat, inquit, & mundus per eum factus eſt, & mundns eum non co- Ioan.1. gnouit. Si ergo in hoc mundn erat, & muodus eum non cognouit, noſtra immundicia nnn fert eius aſpectum. Dum eoim nos conuertimur, id eſt, mutatione veteris vitæ reſculpimus ſpiritum noſtrum, durum ſentimus & laborioſum ad ſereoitatem & tranquillitatem diuinæ lucis à terrenarum cupiditatum caligine retorqueri. Et io tali difficultate dicimus, Conuertere domioe, id eſt, adiuua nos vt perficiatur in oobis conuerſio, quæ te paratum iouenit, & fruendum te præbeotem dilectoribus tuis. Et ideo pnſtquam dixit, Conuertere domine, addidit, & erue animam meam, tanquam inhærentem perplexitatibus huius ſeculi, & ſpi- F nas quaſdam dilaceraotium deſyderiorum in ipſa cnnuerſione patientem. *Saluum me fac,* inquit, *propter miſericordiam tuam.* Intelligit nnn ſuorum meritorum eſſe quòd ſaoatur, quandoquidem peccati & datum præceptum prætereunti, iuſta damnatio debebatur. Sana me ergo, noo propter meritum meum, ſed propter miſericnrdiam tuam. *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.* Intelligit quoquẽ ounc eſſe tempus conuerſionis, Quia cum iſta vita tranſierit, non reſtat niſi retributio meritorum. *In inferno quis confitebitur tibi?* Confeſſus eſt in inferoo ille diues, de quo dominus dicit, qui La- Luca.16. zarum vidit in requie, ſe autem in tormentis dnlebat. Vſqueadeo coofeſſus, vt etiam moneri ſuos vellet, vt ſe à peccatis cohiberent, propter pœnas quæ apud inferns eſſe non creduntur. Quannis ergo fruſtra, confeſſus eſt tamen, ſibi meritn illa accidiſſe tormenta, quando etiam ſuos oe in hæc inciderent, doceri cupiebat. Quid ergo eſt, In inferno quis confitebitur tibi? An infernum vult intelligi, quò poſt iudicium præcipitabuntur impij, vbi iam propter profundiores tenebras nullam dei lucem videbunt, cui aliquid confiteãtur? Nam

iſte adhuc

A de Christi nomine erubescere faciāt. Vnde dictum est, *Luc. 9.* Quisquis me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo. Iam verò quisquis sublimia illa præcepta implere voluerit, vt dispergat, det pauperibus, quo iustitia eius maneat in æternum, omnibúsque suis rebus terrenis venditis & indigentibus erogatis, *1. Timo. 6.* Christum sequi voluerit, dicens, Nihil intulimus in hunc mondum, verùm nec auferre quid possumus, victum & tegumentum habentes, his contenti simus, incidet in istorum sacrilegam dicacitatem, & ab eis, qui sanari nolunt, vocatur insanus: Et sæpe ne hoc vocetur à desperatis hominibus, trepidat facere & differt, quod omnium fidelissimus & potentissimus medicus imperauit. Nō ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, & à proposito itinere, vel reuocemus, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus vt illi erubescant, dicentes, vt scriptum est, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in *Sapien. 5.* similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Quomodo computati sunt inter filios dei, & in-

B ter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Repleti sumus iniquitatis via & perditionis, & ambulauimus per solitudines difficiles, viam autem domini ignorauimus: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra. Quod autem ait, *Conuertantur & confundantur.** Quis non iudicet esse **aliàs, erubescant.* iustissimam pœnam, vt conuersionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, *Valde velociter.* Cùm enim iam despe- *Thes. 5.* rari cœperit iudicij dies, cùm dixerint, pax, tunc eis repentinus veniet interitus. Quandocunque autem venerit, celerrimè venit, quod desperatur esse venturum. Et longitudinem vitæ huius non facit sentiri, nisi spes viuendi. Nā nihil videtur esse celerius, quàm quicquid in ea iam præteritum est. Cùm ergo iudicij dies venerit, tunc sentient peccatores, quàm nō sit longa omnis vita quæ transit. Nec omnino eis videri poterit tardè venisse, quod nō desiderantibus, sed potius non credētibus venerit. Quanquam & illud hic accipi potest, vt tanquam gementem & tam sæpe diúque flentem deus

C exaudiuerit, intelligatur liberata à peccatis, etiam omnes peruersos motus carnalis affectiōis domuisse, sicut dicit, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod cùm ei prouenerit, non mirum est, si iam ita perfecta est, vt oret pro inimicis suis. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit, Erubescant & cōturbentur omnes inimici mei: vt de peccatis agant pœnitentiam, quod sine confusione & cōturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere & illud quod sequitur, Conuertantur & erubescant, id est, conuertantur ad deum, & erubescant se in prioribus tenebris peccatorum ali- *Roma. 6.* quando gloriatos. Sicut Apostolus dicit, Quam enim gloriam habuistis aliquando in his, in quibus nunc erubescitis? Quod autem addidit, valde velociter, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potētiam referendum est, Qui gentes quæ pro idolis suis persequebantur Ecclesiam, ad Euangelij fidem tanta temporum celeritate conuertit.

In Psalmum septimum enarratio.

Psalmus ipsi Dauid, quem cantauit domino pro verbis Chusi filij Gemini.

D HISTORIAM quidem vnde occasionē istam Propheta † sumpsit, in Regnorū secundo libro cognoscere facile est. *†aliàs, ista propheta.* Ibi enim Chusi amicus regis Dauid transitū fecit in partes Absalon filij eius, *2. Reg. 16. & 17.* qui aduersus patrē bellum gerebat, ad explorandа consilia & renuncianda quæ aduersus patrē ille moliebatur, authore Achitofel. Qui defecerat [illegible] micitia Dauid, & filiū ei⁹ aduersus patrem cōsiliis, quibus posset, instruebat. Sed quoniam nō ipsa historia in hoc Psalmo cōsiderāda est, de qua Propheta mysteriorum velamen assumpsit, si transitū ad Christum fecim⁹, *2. Cor. 3.* auferatur velamen. Et primo ipsorum nominum significationem interrogemus, quid sibi velit. Nō enim defuerunt interpretes, qui hæc ipsa nō carnaliter ad literam, sed spiritaliter inuestigātes, edicerent nobis quòd Chusi interpretatur silentium, Gemini autem dexter. Achitofel fratris ruina. Quibus interpretationibus rursum nobis traditor ille Iudas occurrit, vt Absalon eius imaginem gestet, secundum quod patris pax interpretatur, quia pacatus erga illum extitit pater, quamuis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in Psalmo tertio tractatum est. Quemadmodum autem inuenitur in

E Euangelio filios domini nostri Iesu Christi dictos esse discipulos, sic in eodem Euangelio inuenitur etiā fratres esse appellatos. Resurgens enim dominus ait, Vade & dic fratrib⁹ meis. *Ioan. 20.* Et Apostolus cum dicit primogenitum in multis fratribus. *Roma. 8.* Discipuli ergo eius ruina qui eum tradidit, rectè intelligitur fratris ruina, Quod Achitofel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur silentium, rectè accipitur aduersus illos dolus dominum nostrū silentio dimicasse, id est, altissimo secreto, quo cæcitas in Israël ex parte facta est, cùm dominum persequebantur, *Roma. 11.* vt plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Ad hoc profundum secretum altumq; silentium cùm venisset Apostolus, exclamauit quasi quodā ipsius altitudinis horrore perculsus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius, Quis enim cognouit mentē domini, aut quis cōsiliarius illius fuit? Ita magnū illud silentiū non expositione magis aperit, quàm admiratione cōmendat. Hoc silentio dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suæ misericor-

F diæ atque prouidentiæ ordinem vertit. Vt quod ille ad perniciem vnius hominis peruersa mēte faciebat, iste ad salutem omniū hominū prouida gubernatione conferret. Cantat ergo Psalmū domino anima perfecta, quæ iam digna est nosse secretū dei. Cātat pro verbis Chusi, quia meruit nosse verba illius silentij. Apud infideles enim & persecutores, silentium est illud atq; secretum: Apud suos autem quibus dictum est, Iam nō dicā vos seruos, *Ioan. 15.* quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Apud amicos ergo eius nō est silentium, sed verba silentij, id est, ratio exposita & manifesta illius silentij. Quod silentium, id est, Chusi, dicitur filius Gemini, id est, dextri. Nō enim abscondendū erat sanctis, quod pro illis gestum est. Et tamē, inquit, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. *Matth. 6.* Canit ergo anima perfecta in prophetia, cui secretū illud innotuit, pro verbis Chusi, id est, pro cognitiōe eiusdē secreti. Quod secretū dexter de⁹, id est, fauens atq; propitius ei, operatus est. Quare hoc silētiū filius dextri appellatur, quod est Chusi filius Gemini.

G *Domine deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me & erue me.* Tanquam cui non restat iam perfecto nisi inuidus diabolus, superato omni bello atque aduersitate vitiorum, dicit, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me & erue me. *Nequando rapiat vt leo animam meam.*

1.Pet.5. Dicit Apostolus, Aduersarius [illegible] tanquam leo rugiens circumit, quærens quem [illegible]uoret. Itaque cum diceret per pluralem numerum, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me: singularem postea intulit, dicens, Nequando rapiat vt leo animam meam: Non enim ait, nequando rapiant, sciens quis restiterit inimicus, tam perfectæ animæ vehementer aduersus. *Dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis, neque saluum facis. Si enim deus non redimat, neque saluum faciat, ille rapit. Et vt manifestum sit iam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli fraudulentissimæ insidiæ cauendæ sunt, vide quid sequatur: *Domine deus meus si feci istud.* Quid est quod vocat istud? An quia non dicit nomen peccati, vniuersale peccatum intelligendum est. Qui intellectus

H si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur, Tanquã si interrogassemus quid est hoc quod dicis, istud, respondet, *Si est iniquitas in manibus meis.* Iam ergo manifestum est, de omni peccato dici. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Quod non potest vere dicere, nisi

Matth.5. perfect⁹. Ait quippe dominus, Estote perfecti, sicut pater vester qui est in cœlis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta pro verbis Chusi filij Gemini, id est, pro cognitione illius secreti atque silentij, quod pro salute nostra operatus est propitius nobis & misericors dominus, vt toleraret & patiẽtissime sustineret dolos traditoris sui: tanquam huic perfectæ animæ dicat, exponens rationem ipsius secreti, Ego pro te impio & peccatore, vt tuæ iniquitates mei sanguinis effusione lauarentur, magno silentio & magna patientia traditorem meum pertuli. Nõnne imitaberis me, vt & tu non reddas mala pro malis? Animaduertens igitur & intelligens quid pro illo fecerit dominus, & eius exemplo ad perfectionẽ proficiens, dicit, Si reddidi retribuentibus mihi mala: id est, si

I non feci quod tu faciendo docuisti. *Decidam ergo ab inimicis meis inanis.* Et bene non ait, Si reddidi retribuentibus mihi mala, sed retribuentibus. Qui enim retribuit, iam aliquid acceperat. Maioris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quàm si nullo antè accepto beneficio nocere voluisset. Si reddidi ergo, inquit, retribuentibus mihi mala: id est, si te non imitatus sum in illo silentio, hoc est, patientia tua quam pro me operatus es, decidam ab inimicis meis inanis. Inaniter enim se iactat, qui cum & ipse homo sit, cupit se de homine vindicare. Et cum superare hominem palàm quærit, occultè à diabolo superatur, inanis effectus, vana & superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit

Matth.6. ergo iste vbi maior fiat victoria, & vbi pater reddat quæ videt in occulto. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quàm hominem vincit, illis etiam literis eruditus, in quibus scriptum est, Melior

Prouer. 16. est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis. Iurare videtur per execrationem, quod est grauissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit, Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio K

in ore iurantis, aliud in significatione prophetantis. Hic enim dicit quid vere contingat hominibus, qui reddunt retribuentibus mala, non quod sibi aut alicui quasi iureiurando imprecetur. *Persequatur ergo inimicus animam meam & comprehendat.* Iterum inimicum singulari numero nominans, illum magis magisque manifestat, quem superius velut leonem appellauit. Ipse enim animam persequitur: & si deceperit, comprehendet. Nam homines vsque ad interfectionem corporis sæuiunt: Animam vero post illam visibilem mortem in potestate habere non possunt. Diabolus autem quas animas persecutus comprehenderit, possidebit. *Et conculcet in terra vitam meam.* Id est conculcando terram faciat vitam meam, cibum scilicet suum. Non enim tantùm leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est, Terram manducabis, Et Gene.3.

peccatori homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. *Et gloriam meam in puluerem deducat.* Hic est ille puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, superborum scilicet vana & inepta iactantia & inflata & non solida, tanquam vento elatus pulueris globus. Recte L

itaque hic posuit gloriam, quam non vult in puluerem deduci: Vult enim eam solidam habere in conscientia coram deo, vbi nulla iactãtia est, Qui gloria- 2.Cor.2.

tur, inquit, in domino glorietur. Ista soliditas in puluerem deducitur, si per superbiam quisque contemnens secreta conscientiæ, vbi solus deus hominem probat, velit apud infantes† gloriari. Hinc est quod †al.homines.

alibi dicit deus, Cõteret ossa placentium hominibus. Psal.52.

Qui autem bene didicit vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel solum vel maxime canendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia. Eccle.10.

Et initium superbiæ hominis, apostatare à deo. *Exurge domine in ira tua.* Quid adhuc iste quem perfectum dicimus, ad iram prouocat deum? Nõnne videndum est, ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur, dixit, Domine ne statuas illis hoc peccatum? An & Act.7.

iste, non aduersus homines hæc precatur, sed aduersus diabolum & angelos eius, quorum possessio peccatores atque impij homines sunt? Non ergo sæuiens, sed misericors aduersus eum orat, quisquis orat vt ei M

auferatur ista possessio ab illo domino qui iustificat impium. Cum enim iustificatur impius, ex impio fit Roma.4.

iustus, Et ex possessione diaboli, migrat in templum dei. Et quoniam pœna est, vt cuique auferatur possessio, in qua dominari desyderat, hanc pœnam dicit iram dei aduersus diabolum, vt desinat possidere quos possidet. Exurge domine in ira tua. Exurge, hic appare dixit, humanis videlicet & latentibus verbis, Quasi deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. *Exaltare in finibus inimicorum meorum.* Fines dixit ipsam possessionem, Vbi vult deum exaltari potius, id est, honorari & glorificari, quàm diabolum, dum impij iustificantur & laudant deum. *Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti.* Id est, quia humilitatem præcepisti, humilis appare, Et tu prior imple quod præcepisti, vt exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur à diabolo, qui aduersus tua præcepta superbiam persuasit dicens, Manducate, & aperientur vobis oculi, & eritis tan- Gene.3.

quam dij. *Et congregatio populorum circumdabit te.* Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum, siue

A siue credentium, siue persequentiũ potest accipi, quorum vtrumque eadem domini nostri humilitate factum est, Quam contemnens persequentium multi- *Psal.2.* tudo, circundedit eum. De qua dictum est, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Credentium autem per eius humilitatem multitudo ita *Roma.11.* eum circundedit, vt verissime diceretur, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gẽtium intraret. Et *Psal.2.* illud, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. *Et propter hanc in altum regredere.* Id est, propter hanc congregationem regredere in altum, quod resurgendo & in cœlum ascendendo fecisse intelligitur. Ita enim glorificatus dedit spiritum sanctum, qui ante glorificationem eius dari non posset: Sicut in euangelio posi- *Ioan.7.* tum est, Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus. Regressus ergo in altum propter congregationem populorum misit spiritum sanctum. Quo impleti prædicatores euangelij orbem terrarum ecclesiis impleuerunt. Potest & sic iste sensus intelligi, Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum: id est, exurge in ira tua, & B non te intelligant inimici mei: Vt hoc sit exaltare, id est, altus efficere, ne intelligaris, quod refertur ad illud silentiũ. Sic enim de hac exaltatione in alio Psal- *Psal.17.* mo dicitur, Et ascendit super cherubin, & volauit, & posuit tenebras latibulum suum. Qua exaltatione, id est, occultatione, cum te merito peccatorum suorum non intellexerint qui te crucifigent, congregatio credentium circundabit te: Ipsa enim humilitate exaltatus est, id est, non intellectus. Vt ad hoc referatur, Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti: id est, cum appares humilis, altus esto, vt non intelligãt inimici mei. Iusto autem sunt peccatores inimici, & pio impij. Et congregatio populorum circundabit te: id est, per hoc ipsum quod te nõ intelligunt qui te crucifigent, credent in te gentes, atque ita congregatio populorum circundabit te. Sed quod sequitur, si vero hoc significat, plus doloris habet, quia iã incipit sentiri, quàm lætitiæ, quia intelligitur. Sequitur enim, Et propter hanc in altũ regredere, id est, & propter hanc congregationem generis humani qua ecclesiæ refertæ sunt, in altum regredere: id est, rursus desine intelligi. C Quid est ergo, Et propter hanc, nisi quia & ista te of- *Lucæ.18.* fensura est, ita vt verissime pronuncies, dicens, Putas cum venerit filius hominis, inueniet fidem super terram? Item dicit de pseudoprophetis qui intelliguntur hæretici, propter eorum iniquitatem refrigescet cha- *Matth.24.* ritas multorum. Cum ergo & in ecclesiis, hoc est in illa cõgregatione populorum atque gentium, vbi nomen Christianum latissime peruagatum est, tanta erit abũdantia peccatorum, quæ iam ex magna parte sentitur: nonne illa hic prædicitur, quæ per alium quoque pro- *Amos.8.* phetam denũciata est fames verbi? Nónne & propter hanc congregationem peccatis suis à se lumen veritatis abalienantem deus in altum regreditur: id est, vt *Matt.10. & 24.* aut nullis aut perpaucis, de quibus dictum est, Beatus qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: teneatur & percipiatur syncera fides, & ab omniũ prauarum opinionum labe purgata: Non ergo immerito dicitur, Et propter hanc congregationem in altum regredere: id est, secede rursus in altitudinem secretorum tuorum, etiam propter hanc cõgregationem populorum, quæ habet nomen tuum, & facta tua nõ facit. Sed siue superior, siue ista sit congruentior huius loci expositio, sine præiudicio alterius alicuius melio- D ris aut paris, cõuenientissime sequitur, *Dominus iudicat populos.* Siue enim in altum regressus est, cum post resurrectionem ascendit in cœlum, bene sequitur, Dominus iudicat populos: quia inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Siue in altum regrediatur, cum peccatores Christianos deseret intelligentia veritatis: quia de ipso aduentu dictum est, Putas veniens filius *Lucæ.18.* hominis inueniet fidem in terra? Dominus enim iudicat populos. Quis dominus nisi Iesus Christus? Pater *Ioan.5.* enim non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Quapropter hæc anima quæ perfecte orat, vide quemadmodum nõ timeat iudicij diem, & vere securo desyderio dicat in oratione, Adueniat regnũ *Matth.6.* tuum. *Iudica*, inquit, *me domine secundum iustitiam meam.* In superiori Psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam potius implorans dei, quàm commemorans vllum meritum suum, Quoniam filius dei peccatores *Lucæ.5.* venit vocare in pœnitentiam. Itaque ibi dixerat, Sal- *Psal.6.* uum me fac domine propter misericordiam tuam: id est, non propter meritum meum: Nunc autem quoniam vocatus tenuit, & seruauit præcepta quæ accepit, audet dicere, Iudica me domine secundum iustitiam E meam, *Et secundum innocentiam meam super me.* Ista est vera innocentia, quæ nec inimico nocet, Itaque bene se iudicari postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit, Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quod autem addidit, super me: non ad innocentiã tantum, sed ad iustitiam quoque subaudiri potest. Vt iste sit sensus, Iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, quæ iustitia & innocentia super me est. Quo addimento demonstrat, idipsum quòd anima iusta est & innocens non per se habere, sed per illustrantem & illuminantem deum. De hac enim dicit in alio Psalmo, Tu illumi- *Psal.17.* nabis lucernam meam domine. Et de Ioanne dicitur, *Ioã.1. & 5.* Quia non erat ille lumen, sed testimonium perhibebat de lumine. Ille erat lucerna ardens & lucens. Lumen ergo illud vnde animæ tanquam lucernæ accenduntur, nõ alieno sed proprio splendore fulget, quod est ipsa veritas. Ita ergo dicitur, Secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meã super me: tanquam si lucerna ardens & lucens diceret, Iudica me secundum flammam quæ super me est: id est, non qua sum ego, sed qua fulgeo accensa de te. *Consumetur autem nequitia peccatorum.* F Consumetur, inquit, perficiatur, secundum illud quod est in Apocalypsi, Iustus iu- *Apoc.22.* stior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Videtur enim consummata nequitia hominum qui crucifixerunt filium dei. Sed eorum maior est, qui nolunt recte viuere, & oderunt præcepta veritatis, pro quibus crucifixus est filius dei. Consumetur ergo, inquit, nequitia peccatorum: id est, perueniatur ad summam nequitiam, vt possit iustum iam venire iudicium. Sed quoniam non solũ dictum est, Sordidus sordescat adhuc: sed etiam dictum est, Iustus iustior fiat: annectit & dicit, *Et dirige iustum, scrutans corda & renes deus.* Quomodo ergo iustus dirigi potest, nisi in occulto, quando etiam ecclesia illa quæ initio temporum Christianorum, cum adhuc persecutione secularium hominum sancti premerentur, miranda videbatur hominibus: Nunc postquam in tanto culmine nomen cœpit esse Christianũ, creuit hypocrisis, id est, simulatio, eorum scilicet qui nomine Christiano malunt hominibus placere quàm deo. Quomodo ergo dirigitur iustus in tanta con-

G ta cõfusione simulationis, nisi dum scrutatur corda &
renes deus, videns omnium cogitationes quæ nomine
2.ser.dist. cordis significatæ sunt, & delectationes quæ nomine
38.solet. renum intelliguntur. Recte quippe temporalium &
terrenarum rerum delectatio, renibus tribuitur: quia &
ipsa pars est inferior hominis, & ea regio est vbi car-
nalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc
erumnosam & fallacis lætitiæ vitam, per successionem
prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo
cor nostrum deus, & perspiciens ibi esse vbi est thesau-
Matth.6. rus noster, id est, in cœlis, Scrutans etiam renes: & per-
Gala.1. spiciens non nos acquiescere carni & sanguini, sed de-
lectari in domino, dirigit iustum in ipsa conscientia
coram se, vbi nullus hominum videt, sed solus ille qui
perspicit quid quisq; cogitet, & quid quemq; delectet.
Finis enim curæ delectatio est, quia eò quisque curis
& cogitationibus nititur, vt ad suam delectationem
perueniat. Videt igitur curas oostras, qui scrutatur cor.
Videt autem fines curarum, id est, delectationes, qui
1.Ioan.2. perscrutatur renes. Vt cum inuenerit, non ad cõcupi-
scentiam carnis, neque ad concupiscentiam oculorũ,
neque ad ambitionem seculi, quæ omnia transeunt tã-
H quam vmbra, inclinari curas nostras, sed ad gaudia re-
rum æternarũ sustolli, quæ nulla commutatione vio-
lantur, dirigat iustum, scrutans corda & renes deus.
2.ser.dist. Opera enim nostra quæ factis & dictis operamur, pos-
38.Solet. sunt esse nota hominibus, sed quo animo fiant, & quò
per illa peruenire cupiamus, solus ille nouit qui scru-
tatur corda & renes deus. *Iustum auxilium meum à domi-
no, qui saluos facit rectos corde.* Duo sunt officia medicinæ:
Voum quo sanatur infirmitas, Alterum quo sanitas
custoditur. Iuxta illud primum, dictum est in supe-
Psal.6. riore Psalmo, Miserere mei domine, quooiam infir-
mus sum. Iuxta hoc alterum, in hoc Psalmo dicitur,
Si est iniquitas in manibus meis? Si reddidi retribuen-
tibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis in-
anis. Ibi enim iofirmus vt liberetur, hic iam sanus ne
corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur, Saluum me
fac propter misericordiam tuam. Iuxta istud hic dici-
tur, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Ibi
enim vt à morbo euadat remedium, hic autem ne in
morbum recidat, tuitiooem petit. Iuxta illud dicitur,
Saluum me fac domine secuodum misericordiam
tuam. Iuxta hoc dicitur, Iustum auxilium meum à do-
I mino, qui saluos facit rectos corde. Et illa enim & ista
saluos facit. Sed illa ex ægritudine ad salutem trans-
fert, hæc in ipsa salute conseruat. Itaque ibi misericors
auxilium est, quia nullum habet meritum peccator qui
adhuc iustificari desyderat, credens in eum qui iusti-
Roma.4. ficat impium. Hic autem, iustum auxilium est, quod
iam iusto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit,
Psal.6. Infirmus sum, Saluum me fac domine propter mise-
ricordiam tuam. Et dicat hic iustus, qui dixit, Si red-
didi retribuentibus mihi mala, Iustum auxiliũ meum
à domino, qui saluos facit rectos corde. Si enim me-
dicinam exhibet, qua sanemur infirmi, quantomagis
eam qua custodiamus sani. Quoniam si cum adhuc
Roma.6. peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est,
quantomagis nunc iustificati, salui erimus ab ira per
ipsum. Iustuoi auxilium meum à domino, qui saluos
facit rectos corde. Dirigit iustum, scrutans corda &
renes deus. Iusto autem auxilio, saluos facit rectos
corde. Non sicut scrutatur corda & renes, ita saluos
facit rectos corde, & renibus: quia cogitationes &
malæ sunt in prauo corde, & bonæ in recto corde.

Delectationes autem non bonæ ad renes pertinent, K
quia inferiores sunt atque terrenæ. Bonæ vero non ad
renes, sed ad ipsum cor. Propterea non ita dici pos-
sunt recti renibus, sicut dicuntur recti corde, cum iam
vbi cogitatio, ibi & delectatio est. Quod fieri non po-
test, nisi cum diuina atque æterna cogitantur. Dedisti, Psal.4.
inquit, lætitiam in corde meo, cum dixisset, Signatum
est super nos lumen vultus tui domine. Nam phantas-
mata rerum temporalium, quæ sibi animus fingit, cum
spe vana mortalique iactatur, quamuis inanibus ima-
ginationibus afferant sæpe deliram insanamq; lætiti-
am, non tamen cordi hæc delectatio, sed renibus tri-
buenda est: quia illæ omnes imaginationes de inferio-
ribus, hoc est, terrenis carnalibusq; rebus attractæ sunt.
Ita fit, vt scrutans corda & renes deus, & perspiciens
in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delecta-
tiones, iustum auxilium præbeat rectis corde, vbi mũ-
dis cogitationibus supernæ delectationes sociantur.
Et ideo in alio Psalmo cum dixisset, Insuper & vsque
ad noctem increpuerunt me renes mei: subiecit de au-
xilio, dicens, Prouidebam dominũ in conspectu meo Psal.15.
semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear,
Vbi ostendit suggestiones tantum se à renibus pas- L
sum, noo etiam delectationes, quas si pateretur, vti-
que commoueretur. Dixit autem, A dextris est mihi
dominus oe commouear: deinde subiungit, Propter
hoc delectatum est cor meum: vt renes eum increpare
potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, sed
ibi facta est delectatio, vbi aduersus renum increpa-
tionem prouisus est deus à dextris esse, id est, in corde.
Deus iudex iustus, fortis, & longanimis. Quis deus iudex
nisi deus qui iudicat populos? Ipse iustus, qui reddet Matth.6.
vnicuique iuxta opera sua. Ipse fortis, qui etiam perse-
cutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra sa-
lute tolerauit. Ipse lõganimis, qui etiam ipsos qui per-
secuti sunt, nou statim post resurrectionem ad suppli-
cium rapuit, sed sustinuit, vt se aliquando ad salu-
tem ab illa impietate conuerterent. Et adhuc sustinet,
seruans vltimo iudicio vltimam pœnam, & nunc vs-
que inuitans peccatores ad pœnitentiam. *Non iram ad-
ducens per singulos dies.* Significantius fortasse dicitur,
iram adducens, quàm irascens. Et ita in exemplaribus
Græcis inuenimus. Vt non sit in ipso ira qua punit,
sed in animis eorum ministrorum qui præceptis veri-
tatis obtemperant: per quos iubetur etiam inferiori- M
bus ministris, qui vocantur angeli iracundiæ, ad pu-
nienda peccata. Quos iam non propter iustitiam qua
non gaudent, sed propter malitiam pœna humana de-
lectat. Non ergo deus iram adducit per singulos dies,
id est, non per singulos dies ad vindictam congregat
ministros suos. Nunc enim patientia dei ad pœniten- Roma.2.
tiam inuitat. Vltimo vero tempore cum homines pro-
pter duriciam suam & cor impœnitens, thesaurizaue-
rint sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij
dei, gladium suum vibrabit. *Nisi conuertimini gladium
suum vibrabit.* Potest ipse homo dominicus gladius dei
intelligi bis acutus, id est, framea, quem oon vibrauit
primo aduentu, sed tanquam in vagina humilitatis
abscondit. Vibrabit autem, cum in secundo aduentu
veniens iudicare viuos & mortuos, in manifesto splẽ-
dore claritatis suæ, iustis lumine suo, & terrore im-
piis coruscabit. Nam in aliis exemplarib⁹ pro eo quod
est, gladium suum vibrabit, frameam suam splendifi-
cabit, positum est. Quo verbo conuenientissime signi-
ficari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduen-
tum,

A tum, Quandoquidem ex ipsius persona intelligitur, quod alius Psalmus habet, Libera domine ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. *Psal.16.*

Arcum suum tetendit & parauit illum. Non passim verborum tempora prætereunda sunt, quod gladium de futuro dixit, vibrabit: arcum de præterito, tetendit. Deinde præteriti temporis consequuntur verba. *Et in ipso parauit vasa mortis: sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcũ ergo istum scripturas sanctas, libenter acceperim, vbi fortitudine noui testamenti quasi neruo quodam, duritia veteris flexa & edomita est. Hinc tanquam sagittæ emittuntur Apostoli, vel diuina præconia iaculantur. Quas sagittas ardentibus operatus est, id est, qui percussi diuino amore flagrarent. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ dicit, Inducite me in domum vini, cõstituite me inter vnguenta, constipate me inter mella, quoniam vulnerata charitate ego sum? *Cantic.2.* Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas petit auxilium. *Psal.119.* Et ei dicitur, Quid detur tibi, aut quid adiiciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoribus: id est, quibus
B percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, vt omnium resistentium & à proposito reuocare volentium, linguas contemnas, & persecutiones eorum derideas, dicens, Quis me separabit à charitate Christi? *Roma.8.* Tribulatio an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro. Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in Græcis exemplaribus ita inuenitur, Sagittas suas ardentibus operatus est. Latina autem, ardentes, pleraque habent. Sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant, quod vtique non possunt nisi & ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam vasa mortis dixit in arcu dominum parasse, quæri potest quæ sint vasa mortis, An forte hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, id est, ex eiusdem scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimen-
C das insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis. propterea diuinæ prouidentiæ etiam ista dispositio † tribuenda est. *† distributio.* Non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccauerint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, vt ipsa sit pœna peccati, quorum tamen morte filij catholicæ Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, vt ad intelligentiã diuinarum proficiãt scripturarum. *1.Cor.11.* Oportet enim & hæreses esse, vt probati, inquit, manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homines, cum manifesti sint deo. An forte easdem sagittas & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentes vel ardentibus operatus est ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus dicit, Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *2.Cor.2.* Et ad hæc quis idoneus? Non ergo mirum si iidem Apostoli & vasa mortis sunt eis à quibus persecutionem passi sunt, & igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium. Post hanc autem dispensationem iustum veniet iudicium. De quo ita dicit, vt intelligamus vnicuique homini supplicium fieri de peccato suo, & eius iniquitatem in pœnam conuerti.

D Nec putemus illam tranquillitatem, & ineffabile lumen dei de se proferre vnde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare, vt quæ fuerunt delectamento homini peccanti, sint instrumenta domino punienti. *Ecce, inquit, parturiuit iniustitiam.* Quid enim conceperat, vt iniustitiam parturiret? *Concepit,* inquit, *laborem.* Hinc est enim illud, In labore manducabis panem tuum. *Gene.3.* Hinc etiam & illud, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, Iugum enim meum lene est, & onus meum leue. *Matth.11.* Non enim poterit labor finiri, nisi hoc quisque diligat quod inuito non possit auferri. Nam cum ea diliguntur quæ possumus contra voluntatem amittere, necesse est vt pro his miserrime laboremus, & vt hæc adipiscamur, in angustiis terrenarum erumnarum, cum sibi quisque illa rapere & præuenire alterum, aut extorquere alteri cupit, iniustitias machinemur. Recte ergo & prorsus ex ordine parturiuit iniustitiam, concepit laborem. Parit autem, quid nisi quod parturiuit quamuis non hoc parturierit quod concepit. Non enim hoc nascitur quod concipitur, sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquitatis, peccatum autem conceptio laboris, id est, illud
E primum peccatum apostatare à deo. Parturiuit ergo iniustitiam qui concepit laborem. *Et peperit iniquitatem.* Iniquitas hoc est, quod iniustitia, hoc ergo peperit quod parturiuit. Quid? deinde sequitur. *Lacum aperuit & effodit illum.* Lacum aperire, est in terrenis rebus, id est, tanquam in terra fraudem parare, quò alius cadat, quem vult decipere iniustus. Aperitur autem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni terrenarum cupiditatum. Effoditur vero, cum post consensionem operationi fraudis instatur. Sed vnde fieri potest, vt iniquitas prius lædat hominem iustum in quem procedit, quàm cor iniustum vnde procedit? Itaque fraudator pecuniæ, verbi gratia, dum cupit alium damno lacerare, ipse auaritiæ vulnere sauciatur. Quis autem vel demens, nõ videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille innocentiæ? *Incidet, ergo, in foueam quam fecit.* Quod in alio Psalmo dicitur, Cognoscetur dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. *Psal.9.* *Conuertetur labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius descendet.* Non enim voluit ipse pec-
F catum euadere, sed factus est sub peccato tanquam seruus, dicente domino, Omnis qui peccat, seruus est: *Ioan.8.* Erit ergo iniquitas eius super ipsum cum ipse iniquitati suæ subdetur, quia nõ potuit dicere domino quod innocentes & recti dicunt, Gloria mea & exaltans caput meum. *Psal.3.* Ita ergo ipse inferior erit, vt eius iniquitas sit superior, & in illum descendat, quia grauat illum & onerat, & ad requiem sanctorum reuolare non sinit. Hoc fit, cum in homine peruerso seruit ratio & libido dominatur. *Confitebor domino secundum iustitiam eius.* Non ista confessio peccatorum est. Ille enim hoc dicit, qui superius verissime dicebat, Si est iniquitas in manibus meis. *Psal.7.* Sed confessio iustitiæ dei, qua ita loquimur, Vere domine iustus es, quando & iustos sic protegis vt per teipsum eos illumines, & peccatores sic ordinas, vt non tua, sed sua malicia puniantur. Ista confessio ita dominum laudat, vt nihil possint impiorum valere blasphemiæ, qui volentes excusare facinora sua, nolunt suæ culpæ tribuere quod peccant, hoc est, nolunt suæ culpæ tribuere culpam suam. Itaque aut fortunam, aut fatum inueniunt quod accu-

G ſent,Aut diabolum,cui non cõſentire in poteſtate no-
ſtra eſſe voluit qui nos fecit, Aut aliam naturam indu-
cunt quæ non ſit ex deo, fluctuantes miſeri & errantes
potius,quàm confitentes deo , vt eis ignoſcat . Non e-
nim oportet ignoſci, niſi dicenti, Peccaui. Qui ergo
videt merita animarum ſic ordinari à deo, vt dum ſua
cuique tribuuntur, pulchritudo vniuerſitatis nulla ex
parte violetur,in omnibus laudat deum,Et iſta eſt non
peccatorum,ſed iuſtorum confeſsio. Non enim pecca-
Matth.11. torum confeſsio eſt, dum dicit dominus, Confitebor
tibi domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapi-
entibus,& reuelaſti ea paruulis. Itẽ in Eccleſiaſtico di-
Eccli.39. citur,Confitemini domino in omnibus operibus eius.
Et hæc dicetis in confeſsione, opera domini vniuerſa
bona valde. Quod in iſto Pſalmo itelligi poteſt ſi quiſ-
que pia mente domino adiuuante, diſtinguat inter iu-
ſtorum præmia & ſupplicia peccatorum: quemadmo-
dum his duobus vniuerſa creatura, quam deus à ſe cõ-
ditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine
decoretur. Ita ergo ait, Confitebor domino ſecundum
iuſtitiam eius: tanquam ille qui viderit non factas te-
nebras à deo, ſed ordinatas tamen. Deus enim dixit,
Gene.1. Fiat lux,& facta eſt lux. Non dixit,fiant tenebræ, & fa-
H ctæ ſunt tenebræ:& tamen ipſas ordinauit. Et ideo di-
xit, Diuiſit deus inter lucem & tenebras. Et vocauit de-
us lucem diem,& tenebras vocauit noctem. Iſta diſtin-
ctio aliud fecit & ordinauit,aliud autem non fecit,ſed
tamen etiam hoc ordinauit. Iam vero tenebris ſignifi-
Pſal.138. cari peccata,& in Propheta inuenitur qui dicit, Et te-
nebræ tuæ tanquam meridies erunt. Et in Apoſtolo di
1.Ioan.2. cente, Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt. Et illud
Roma.13. præcipue, Abiiciamus opera tenebrarum,& induamur
arma lucis. Non quòd aliqua ſit natura tenebrarum,
Omnis enim natura inquantum natura eſt, eſſe cogi-
tur. Eſſe autem ad lucem pertinet, non eſſe ad tene-
bras. Qui ergo deſerit eum à quo factus eſt,& inclinat
in id vnde factus eſt,id eſt,in nihilum, in hoc peccato
tenebratur: & tamen non penitus perit, ſed in infimis
Pſal.12. ordinatur. Itaque poſtquam dixit, Confitebor domi-
no: ne peccatorum confeſsionem intelligeremus,
ſubiicit vltimum, *Et pſallam nomini domini altiſsimi.* Pſal
lere autem ad gaudium pertinet,pænitentia vero pec-
catorũ ad triſtitiam. Poteſt iſte Pſalmus etiam in per-
ſona dominici hominis intelligi, ſi modo ea quæ ibi
I humiliter dicta ſunt, ad noſtram infirmitatem refe-
rantur,quam ille geſtabat.

Finis.

In Pſalmum octauum enarratio.

In finem pro torcularibus, Pſalmus ipſi Dauid.

NIHIL de torcularibus in textu eius Pſalmi
cuius iſte titulus eſt,dicere videtur. In quo ap
paret multis & variis ſimilitudinibus vnam
eandémque rem in ſcripturis ſæpe inſinuari.
Matth.3. Torcularia ergo poſſumus accipere Eccleſias, eadem
ratione qua & aream intelligimus Eccleſiam. Quia ſi-
ue in area ſiue in torculari nihil aliud agitur, niſi vt
fructus ab integumentis purgentur, quæ neceſſaria e-
rant, & vt naſcerentur, & vt creſcerent, atque ad ma-
turitatem vel meſsis vel vindemiæ peruenirent. His
ergo vel integumentis vel ſuſtentaculis, id eſt, paleis
in area frumenta, & vinaciis in torcularibus vina exu-
untur. Sicut in Eccleſiis à multitudine ſecularium ho-
minum, quæ ſimul cum bonis congregatur, quibus vt
naſcerentur & apti fierent verbo diuino neceſſaria e-
rat illa multitudo, id agitur, vt ſpiritali amore per o-
perationem miniſtrorum dei ſeparentur. Agitur enim K
nunc vt non loco ſed affectu interim ſeparentur boni
à malis,quamuis ſimul in Eccleſiis quantum attinet ad
corporalem præſentiam conuerſentur. Aliud autem
erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in
cellas ſegregentur. Frumenta,inquit, recondet in hor-
reis, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ea-
dem res in alia ſimilitudine ſic intelligi poteſt, Vina
recondet in apothecis,vinacia vero pecoribus proiici-
et: vt ventres pecorum, pro pœnis gehennarum perſi-
militudinem intelligere liceat. Eſt alius intellectus de
torcularibus,dum tamen ab Eccleſiarum ſignificatione
non recedatur. Nam & verbum diuinũ poteſt vua in-
telligi. Dictus eſt enim & dominus Botrus vuæ, quem *Nume.13.*
ligno ſuſpenſum,de terra promiſsionis qui præmiſsi e-
rant à populo Iſraël, tanquam crucifixum attulerunt. *Deut.1.*
Verbum itaque diuinum,cum enunciationis neceſsita-
te vſurpat vocis ſonum,quo in aures peruehatur audi-
entium,eodem ſono vocis tanquam vinaciis, intelle-
ctus tanquam vinum includitur, & ſic vua iſta in aures
venit, quaſi in calcatoria torculariorum. Ibi enim di-
ſcernitur,vt ſonus vſque ad aures valeat,intellectus au-
tem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu L
excipiatur, inde tranſeat in morum diſciplinam & ha-
bitum mentis, tanquam de lacu in cellas, in quibus ſi
negligentia non acuerit, vetuſtate firmabitur. Acuit
nanque in Iudæis,& hoc aceto dominum potauerunt.
Nam illud vinum quod de generatione vitis noui te-
ſtamenti bibiturus eſt cum ſanctis ſuis dominus in re- *Matth.26.*
gno patris ſui, ſuauiſsimum atque firmiſsimum ſit, ne-
ceſſe eſt. Solent accipi torcularia etiam martyria, tan-
quam afflictione perſecutionum calcatis eis, qui Chri-
ſti nomen confeſsi ſunt, cum mortalia eorum tanquã
vinacia in terra remanſerunt, animæ autem in requi-
em cœleſtis habitationis emanauerunt. Sed neque iſto
intellectu ab Eccleſiarum fructificatione diſceditur.
Pſallitur ergo pro torcularibus, pro Eccleſiæ conſtitu-
tione,cum dominus noſter poſtquam reſurrexit, aſcẽ-
dit in cœlos. Tunc enim miſit ſpiritum ſanctum, quo *Matth.16.*
impleti diſcipuli, cum fiducia prædicauerunt verbum *Act.1.&*
dei, vt Eccleſiæ congregarentur. Itaque ſequitur, *Do-* *2.*
mine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuer-
ſa terra. Quæro vnde ſit mirabile nomen eius in vni-
uerſa terra? Reſpondetur, *Quoniam eleuata eſt magnifi-*
centia tua in cœlos. Vt iſte ſit ſenſus, Domine, qui es do- M
minus noſter, quàm te admirantur omnes qui inco-
lunt terram, quoniam tua magnificentia de terrena
humilitate ſuper cœlos eleuata eſt. Hinc enim appa- *Matth.21.*
ruit quis deſcenderis, cum à quibuſdam viſum eſt, &
à cæteris creditum quò aſcenderis. *Ex ore infantium &*
lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos. Non poſſum
accipere alios infantes atque lactentes, quàm eos qui-
bus dicit Apoſtolus, Tanquam paruulis in Chriſto lac *1.Cor.3.*
vobis potum dedi, non cibum. Quos ſignificabant il-
li qui dominum præcedebant laudantes. In quos ipſe
dominus hoc teſtimonio vſus eſt, cum dicentibus Iu-
dæis vt eos corriperet, reſpondit, Non legiſtis, ex ore *Matth.21.*
infantium & lactentium perfeciſti laudem? Bene autẽ
ait feciſti,ſed perfeciſti laudem. Sunt enim in Eccleſiis
etiam hi qui non iam lacte potantur, ſed veſcuntur ci-
bo,quos idem Apoſtolus ſignificat,dicens, Sapientiam *1.Cor.2.*
loquimur inter perfectos. Sed non ex his ſolis perficiũ-
tur Eccleſiæ,quia ſi ſoli eſſent non conſuleretur generi
humano. Cõſulitur autẽ cum illic quoque nõdum ca-
paces cognitionis rerum ſpiritalium atque æternarum
nutriuntur

A nutriuntur fide temporalis historiæ, quę pro salute no-
stra post patriarchas & Prophetas, ac excellentissima
dei virtute atque sapientia etiam suscepti hominis sa-
craměto administrata est, in qua salus est omni credē-
ti, vt authoritate cōmotus, præceptis inseruiat, quibus
purgatus vnusquisque & in charitate radicatus atque
fundatus possit cum sanctis non iam paruulus in lacte,
Ephe.3. sed iuuenis in cibo, comprehendere latitudinem, lon-
gitudinem, altitudinē & profundum, scire etiam su-
pereminentem scientiam charitatis Christi. Ex ore, in-
quit, infantium & lactētium perfecisti laudem propter
inimicos tuos. Inimicos huic dispensationi quæ facta
est per Iesum Christum & hunc crucifixum, generaliter
accipere debemus omnes, qui vetant credere incogni-
ta, & certam scientiam pollicentur. Sicut faciunt hære-
tici vniuersi, & illi qui in superstitione gētilium Philo-
sophi nominantur. Non quòd scientiæ pollicitatio re-
prehendenda sit, sed quòd gradum saluberrimum &
necessarium fidei negligendum putant, per quem in a-
liquid certum quod esse nisi æternū non potest, opor-
tet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam sciētiam ha-
bere, quam contempta fide pollicētur, quia tam vtilem
B ac necessarium gradum eius ignorant. Ex ore ergo in-
fantium & lactentium perfecisti dominus noster lau-
Esaiæ.7. dem, mandans primo per Prophetam, Nisi credideri-
Ioan.20. tis, non intelligetis. Et ipse præsens dicit, Beati qui non
viderūt & credituri sunt. Propter inimicos: cōtra quos
Matth.11. etiam illud dicitur. Cōfitebor tibi domine cœli & ter-
ræ, qui abscondisti hæc à sapiētibus, & reuelasti ea par-
uulis. A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt,
sed qui esse se putant. *Vt destruas inimicum & defensorem.*
Quem nisi hæreticum. Nam & ipse est inimicus & de-
fensor, qui fidem Christianam cum oppugnet, vide-
tur defendere. Quanquam etiam Philosophi huius
mundi bene intelligantur inimici & defensores, quan-
doquidem filius dei virtus & sapientia dei est, qua il-
1.Cor.1. lustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Hu-
ius illi se amatores esse profitentur, vnde etiam Phi-
losophi nominantur. Et propterea illam videntur de-
fendere, cum inimici sint eius quoniam superstitiones
noxias, vt colantur & venerentur huius mundi ele-
menta, suadere non cessant. *Quoniam videbo cœlos tuos,*
Exod.31. *opera digitorum tuorum.* Legimus digito dei scriptam le-
Deut.9. gem, & datam per Moysen sanctum seruū eius. Quem
C digitum dei, multi intelligunt spiritum sanctum. Qua-
propter si digitos dei, eosdem ipsos ministros spiritu
sancto repletos, propter ipsum spiritum qui in eis o-
peratur recte accipimus, quoniam per eosdem nobis
omnis diuina scriptura confecta est, conuenienter in-
telligimus hoc loco, cœlos, dictos libros vtriusque te-
stamenti. Dictum est autē etiam de ipso Moyse à Ma-
Exod.8. gis regis Pharaonis cum ab eo superati essent, Digi-
Esa.34. tus dei est hic. Et quod scriptum est, Cœlum plicabitur
sicut liber: etiam si de isto æthereo cœlo dictum est,
congrue tamen ex hac eadem similitudine, in allego-
ria librorum cœli nominantur. Quoniam videbo, in-
quit, cœlos opera digitorum tuorum: id est, cernam &
intelligam scripturas, quas operante spiritu sancto per
ministros tuos conscripsisti. Possunt itaque etiam su-
perius cœli nominati, iidē libri accipi, vbi ait, Quo-
niam eleuata est magnificentia tua super cœlos, Vt to-
tus iste sit sensus, Quoniam magnificentia tua eleua-
ta est super cœlos: excedit enim magnificentia tua o-
mnium scripturarum eloquia, ex ore infantium & la-
ctentium perfecisti laudem, vt à fide scripturarum in-

ciperent, qui cupiunt ad tuæ magnificentiæ noticiam D
peruenire. Quæ super scripturas eleuata est, quia tran-
sit & superat omnium verborum linguarumq; præco-
nia. Inclinauit ergo scripturas deus vsque ad infantium
& lactentium capacitatem, sicut in alio Psalmo cani-
tur, Et inclinauit cœlos & descendit, & hoc fecit pro- *Psal.17.*
pter inimicos, qui superba loquacitate inimici crucis
Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, paruulis tamē &
lactentibus prodesse non possunt. Ita destruitur inimi-
cus & defensor, qui siue sapientiam, siue etiam Christi
nomen defendere videatur, ab huius tamē gradu fidei
oppugnat eā veritatem, quā promptissime pollicetur.
Propterea etiā illam non habere conuincitur, quia op-
pugnando gradum eius, qui est fides, quemadmodum
in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur te-
merarius & cæcus pollicitator veritatis, qui est inimi-
cus & defensor, cum videntur cœli opera digitorum
dei, id est, intelliguntur scripturæ productæ vsque ad
infantium tarditatem, & eos per humilitatem histori-
cæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem in-
telligentiæ rerum æternarum bene nutritos & robora-
tos, erigunt in ea quæ confirmant. Isti cœli, id est, libri, E
opera sunt digitorum dei. Sancto etenim spiritu in
sanctis operante, confecti sunt. Nam qui gloriam su-
am potius quàm salutem hominum attenderunt, sine
spiritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera miseri-
cordiæ dei. Quoniā videbo cœlos tuos opera digitorū
tuorū. *Lunā & stellas quæ tu fundasti.* Luna & stellæ in cœ-
lis sunt fundatæ, Quia & vniuersalis Ecclesia, in cuius
sæpe significatione luna ponitur, & particulatim per
loca singula Ecclesiæ, quas nomine stellarum insinua-
tas arbitror in eisdem scripturis collocatæ sunt, quas
cœlorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna
recte significet Ecclesiam, opportunius in alio Psalmo
consyderabitur, vbi dictum est, Peccatores intende- *Psal.10.*
runt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde.
Quid est homo quia memor es eius: aut filius hominis quoniam *Heb.2.*
tu visitas eum? Quid inter hominem & filium hominis
distet, quæri potest. Si enim nihil distaret, non ita po-
neretur, homo aut filius hominis, per disiunctionem.
Nam si ita scriptum esset, Quid est homo quia memor
es eius, & filius hominis quoniam visitas eum: repeti-
tum videretur quod dictum est homo. Nunc vero
cum sonat, homo aut filius hominis, manifestior in-
sinuatur distantia. Hoc sanè retinendum est, quia o- F
mnis filius hominis homo, quamuis non omnis ho-
mo filius hominis possit intelligi. Adam quippe ho-
mo, sed non filius hominis. Quapropter hinc iam li-
cet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter
hominem & filium hominis distet, Vt qui portant i- *1.Cor.15.*
maginem terreni hominis, qui non est filius hominis,
hominum nomine significentur: Qui autem portant
imaginem cœlestis hominis, filij hominis potius ap-
pellentur. Ille enim & vetus homo dicitur, iste autem *Ephe.4.*
nouus. Sed nouus ex vetere nascitur, quoniam spirita-
lis regeneratio mutatione vitæ veternæ atque secularis
inchoatur, & ideo iste filius hominis nuncupatur. Ho-
mo igitur hoc loco dictus est, terrenus: filius autem ho-
minis, cœlestis. Et ille longe seiunctus à deo, hic autem
præsens deo. Et propterea illius memor est tanquam
in longinquo positi, hunc vero visitat quem præsens il-
lustrat vultu suo. Longe est enim à peccatoribus salus.
Et signatum est in nobis lumen vultus tui domine. Sic *Psal.118.*
in alio Psalmo homines iumentis associatos, non per *Psal.4.*
præsentem interiorem illuminationem, sed per mul-

 tiplicationem

G tiplicationẽ misericordiæ dei, qua eius bonitas vsque ad infima tenditur, saluos fieri dicit cum ipsis iumentis, Quoniam carnalium hominum salus carnalis est, tanquam pecorum. Filios autem hominum seiungens ab eis quos homines pecudibus iunxit, lõge sublimiori modo, ipsius veritatis illustratione, & quadam vitalis fontis inundatione, beatos fieri prædicat. Sic enim di-

Psal. 35. cit. Homines & iumẽta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Filij enim hominũ in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Prætende domine misericordiam tuam scientibus te. Memor est igitur hominis per multiplicationem misericordiæ, sicut iumẽtorum, quia multiplicata misericordia, etiam ad longe positos peruenit. Visitat vero filium hominis, cui sub protectione alarum suarum posito prætendit misericordiam suam: & in lumine suo lumen præbet, & eum delitiis suis potat, & inebriat ab vbertate domus suæ ad obliuiscendas erumnas & errores præteritæ cõuersationis. Hunc filium hominis, id est, hominem

H nouum, pœnitentia veteris parturit cum dolore & gemitu. Iste quamuis nouus, tamen adhuc carnalis dicitur, cum lacte nutritur. Non potui vobis loqui quasi

1. Cor. 3. spiritalibus, sed quasi carnalibus, inquit, Apostolus: Et vt ostenderet iam regeneratos, Tanquam paruulis ait in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Iste cum relabitur, quod sæpe accidit ad veterem vitam, cum exprobratione audit quòd homo sit, Nõnne homines estis, inquit, & secundum hominem ambulatis? Filius igitur hominis primus visitatus est in ipso homine dominico, nato ex Maria virgine. De quo propter ipsam infirmitatem carnis, quam sapientia dei gestare dignata est, & passionis humilitatem recte dicitur, *Minuisti*

Heb. 2. *eum paulominus ab angelis.* Sed additur illa clarificatio, qua resurgens ascendit in cœlum. *Gloria*, inquit, *& honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Quandoquidem & angeli sunt opera manuum dei, etiam super angelos constitutum accipimus vnigenitum filium, quem minutum paulominus ab angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audimus & credimus. *Omnia*, inquit, *subiecisti sub*

I *pedibus eius*, Nihil excipit cum dicit, omnia. Et ne aliter liceret intelligi, sic Apostolus credi iubet cum di-

1. Co. 15. cit, Excepto eo qui ei subiecit omnia. Et hoc ipso hu-

Heb. 2. ius Psalmi testimonio vtitur ad Hebræos cum ita vult omnia intelligi esse subiecta domino nostro Iesu Christo, vt nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adiungere, cum dicit, *Oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi. Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.* Videtur enim relictis cœlestibus virtutibus & potestatibus & omnibus exercitibus angelorum, relictis etiam ipsis hominibus, tantum ei pecora subiecisse. Nisi oues & boues, intelligamus animas sanctas, vel innocentiæ fructum dantes, vel etiam operantes vt terra fructificet, id est, vt terreni homines ad spiritalem vbertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas, non hominum tantum, sed etiam omnium angelorum oportet accipere, si volum⁹ hinc intelligere omnia esse subiecta domino nostro Iesu Christo. Nulla enim creatura subiecta non erit, cui primates, vt ita dicam, spiritus subiiciuntur. Sed vnde probabimus oues posse accipi etiam sublimiter beatos, non homines, sed angelicæ creaturæ spiritus? An

ex eo quòd dominus dicit reliquisse se nonagintanouem oues in montibus, id est, in sublimioribus locis, K *Matth. 18.*

& descendisse propter vnam? Si enim vnam ouem lapsam humanam animam accipiamus in Adam, quia etiam Eua de illius latere facta est, *Gene. 2.* quorum omnium spiritaliter tractandorum & consyderandorum nunc tempus non est, restat vt nonagintanouem relictæ in montibus, non humani sed angelici spiritus intelligãtur. Nam de bobus facilis expeditio est huius sententiæ: quoniam ipsi homines non ob aliud boues dicti sunt, nisi quòd euãgelizando verbum dei angelos imitarentur, vbi dictum est, Boui trituranti os non infre- *Deut. 25.*

nabis. Quanto igitur facilius ipsos angelos nuncios *1. Cor. 9.*

veritatis, boues accipimus, quàm quando euangelistæ *1. Tim. 5.*

participatione nominis eorũ, boues vocati sunt? Subiecisti ergo, inquit, oues & boues vniuersas: id est, omnem sanctam spiritalem creaturam: In qua etiam sanctos homines accipimus qui sunt in Ecclesia, in illis videlicet torcularibus, quæ sub alia similitudine lunæ & stellarum insinuata sunt [comprehenduntur.] *Insuper*, ait, *& pecora campi.* Nullo modo vacat, quod additum est, insuper. Primo, quia pecora campi possunt intelligi oues & boues. Vt si rupium & arduorum locorum L

pecora capræ sunt, bene intelligãtur oues pecora campi. Itaque etiam si ita positum esset. Oues & boues vniuersas & pecora campi: recte quæreretur quid sibi vellent pecora campi, cum etiam oues & boues hoc possunt intelligi. Quod vero additum est etiam, insuper, cogit omnino ad nescio quam differentiam cognoscẽdam. Sed sub hoc verbo quod positum est, insuper, non solum pecora campi, sed etiam, *Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris* accipiendi sunt. Quæ est igitur ista distantia? Veniant in mentem torcularia habentia vinacia & vinum. Et area continens paleas & frumentum. Et retia quibus inclusi sunt pi- *Mat. 3. & 13.* sces boni & mali. Et arca Noë in qua & immunda & munda erant animalia: & videbis Ecclesias interim *Gene. 7.* hoc tempore vsque ad vltimum iudicij tempus, non solum oues & boues continere, id est sanctos laicos & sanctos ministros, sed insuper & pecora campi, volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Pecora enim campi, congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est e- *Mat. 7.*

nim etiam lata via, quæ ducit ad interitum. Et in cam- *Gene. 4.*

po Abel occiditur. Quare metuendum est, ne quis- M

que descẽdens de montibus iustitiæ dei, Iustitia enim, *Psal. 34.* inquit, tua velut montes dei: latitudines & facilitates voluptatis carnalis eligens à diabolo trucidetur. Vide nunc etiam volucres cœli superbos, de quibus dicitur, Posuerunt in cœlum os suum. Vide quàm in al- *Psal. 72.*

tum vento portentur qui dicunt, Linguam nostram *Psal. 11.* magnificabimus, labia nostra nobiscum sunt, quis noster dominus est? Intuere etiam pisces maris, hoc est curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo huius seculi temporalia: Quæ tanquam semitæ in mari tam cito euanescunt & intereunt quàm rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel nauibus vel quibuscunque ambulantibus aut natantibus. Non enim tantum ambulant semitas maris, sed perambulant dixit, ostendens pertinacissimum studium inania & præterfluentia requirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata concludunt. Quæ mihi videntur à Ioanne Apostolo enumerata

numerata

A numerata, cũ dicit, Nolite diligere mundum. Quoniã
Ioan. 2. omnia, quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est,
& concupiscentia oculorũ, & ambitio seculi. Per oculos enim maxime curiositas prævalet. Reliqua vero quò pertineant manifestũ est. Et illa dominici hominis tẽtatio tripartita est. Per cibũ, id est, per concupiscentiam
Matth. 4. carnis: vbi suggeritur, Dic lapidibus istis vt panes fiant. Per inanem iactantiam vbi ei in monte constituto, ostenduntur omnia regna huius terræ, & promittuntur si adorauerit. Per curiositatẽ, vbi de pinna templi admonetur vt se deorsum mittat, tentandi gratia, vtrum ab angelis suscipiatur. Itaque posteaquam nullo istorũ tentamento valere apud eum potuit inimicus: hoc de
Luc. 4. illo dicitur, Postquam compleuit omnem tẽtationem diabolus, [recessit vsq; ad tempus.] Propter torculariorum itaque significationem subiecta sunt pedibus eius, non solum vina, sed etiam vinacia. Non solum scilicet oues & boues, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in plebe, vel in ministris: sed insuper & pecora voluptatis, & volucres superbiæ, & pisces curiositatis. Quæ omnia genera peccatorũ nunc bonis & sanctis mixta esse in Ec-
B clesiis videmus. Operetur igitur in Ecclesiis suis, & à vinaciis vinum separet. Nos demus operam vt vinum simus & oues aut boues, nõ vinacia aut pecora campi, aut volucres cœli, aut pisces maris qui perambulant semitas maris. Non quia ista nomina isto solũ modo intelligi & explicari possint, sed pro locis. Nanq; alibi aliud significant. Et hæc regula in omni allegoria retinenda est, vt pro sententia præsentis loci consyderetur quod per similitudinẽ dicitur. Hęc est enim dominica & apostolica disciplina. Repetamus ergo vltimũ versum, qui etiã in principio Psalmi ponitur, & laudemus deum dicentes, *Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.* Decenter quippe post textum sermonis ad caput reditur, quò totus idem Psalmus referendus est.

In Psalmum nonum enarratio.

Psalmi huius inscriptio est:

In finem pro occultis filij, Psalmus ipsi Dauid.

DE OCCVLTIS filij quæri potest. Sed quia nõ addit cuius, ipsum vnigenitũ dei filium oportet intelligi. Vbi enim de filio Dauid Psalmus
Psal. 3. inscriptus est: Cum fugeret, inquit, à facie Absalon
C filij sui: cum & nomen eius dictum esset, & ob hoc latere non posset de quo diceretur: non tamẽ dictum est
2. Reg. 15. tantum à facie Absalon filij: sed additũ est, sui: Hic vero, & quòd non additum est sui, & quòd de gentibus multa dicit, non potest recte accipi Absalon. Neque enim bellum quod cum patre ille perditus gessit, vllo modo ad gentes pertinet, cum populus tantum Israël aduersus se ibi diuisus sit. Canitur itaque iste Psalmus pro occultis vnigeniti filij dei. Nam & ipse dominus cum sine additamẽto ponit filium, seipsum vnigenitũ
Ioan. 8. vult intelligi, vbi ait, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Non enim dixit, filius dei, sed tantum dicendo filius, dat intelligi cuius sit filius. Quam locutionẽ non recipit nisi excellẽtia eius de quo ita loquimur, vt etiam si non eum nominemus, possit intelligi. Ita enim dicimus, Pluit, serenat, tonat, & si qua sunt alia, nec addimus quis id faciat, quia omnium mentibus sponte sese offert excellentia facientis, nec verba desyderãtur. Quæ sunt igitur occulta filij? In quo verbo primũ intelligendum est esse aliqua filij manifesta, à quibus distinguuntur, hæc quæ appellãtur occulta. Quamobrẽ quoniam duos aduentus domini credimus, vnum præteritum quem Iudæi non intellexerunt: alterum futurum, D
quem vtrique speramus: & quoniam iste quem Iudæi non intellexerunt, gentibus profuit: non inconuenienter accipitur de hoc aduẽtu dictũ, pro occultis filij, vbi
cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium Rom. 11.
intraret. Duo etiam iudicia insinuantur per scripturas, si quis aduertat, vnum occultum, alterum manifestum. Occultum nunc agitur, de quo Apostolus Petrus dicit,
Tempus est, vt iudiciũ incipiat à domo domini. Oc- 1. Pet. 4.
cultum itaque iudicium est pœna qua nunc vnusquis- 4. sen. dist.
que hominum, aut exercetur ad purgationem, aut ad- 46. Quod
monetur ad conuersionem: aut si contempserit voca- ergo.
tionem & disciplinam dei, excæcatur ad damnationẽ. Iudicium autem manifestum est, quo venturus est dominus iudicare viuos & mortuos, omnibus fatentibus eum esse à quo & bonis præmia & malis supplicia tribuentur. Sed tunc illa confessio, non ad remediũ malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his duob' iudiciis vno occulto, alio manifesto, videtur mi-
hi dominus dixisse, vbi ait, Qui in me credit, transiet Ioan. 5.
de morte ad vitam, nec in iudicium veniet: in iudiciũ
scilicet manifestum: nã hoc quod transit de morte ad E
vitam per nonnullam afflictionem, qua flagellat dominus omnem filium quem recipit iudicium occul-
tum est. Qui autem nõ credit, inquit, iam iudicatus est: Heb. 12.
id est, isto occulto iudicio iam præparatus est ad illud Ioan. 3.
manifestum. Hæc duo iudicia etiam in Sapientia legi-
mus, vbi scriptum est, Propter hoc tanquam pueris in- Sapien. 12.
sensatis iudicium in derisum dedisti. Hic autem hoc iudicio non correcti, dignum dei iudicium experturi sunt. Qui ergo non corriguntur isto occulto iudicio, dignissime illo manifesto punientur. Quocirca in hoc Psalmo obseruanda sunt occulta filij, id est, & humilis eius aduentus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Iudæorum, & pœna quæ nunc occulte agitur, nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conuersorum, aut admonitione vt conuertantur, aut cæcitate vt damnationi præparentur, qui conuerti nolue-
rint. *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Non in toto Psal. 110.
corde confitetur deo, qui de prouidentia eius in aliquo & 137.
dubitat. Sed quia iam cernit occulta sapiẽtiæ dei, quã-
tum sit inuisibile præmium eius, qui dicit, Gaudemus Roma. 5.
in tribulationibus: & quemadmodum omnes crucia- F
tus qui corporaliter inferuntur, aut vt exerceant conuersos ad deum, aut vt conuertantur admoneant, aut iustæ damnationi vltimæ præparent obduratos: & sic omnia ad diuinæ prouidẽtiæ regimen referantur, quæ stulti quasi casu & temere & nulla diuina administratione fieri putant, ait, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Narrat omnia mirabilia dei, qui ea non solum in corporibus palàm, sed in animis quidem inuisibiliter, sed longe sublimius & excellentius fieri videt. Nam terreni homines & oculis dediti, magis mirantur resurrexisse
in corpore mortuum Lazarum, quàm resurrexisse in Ioan. 11.
anima persecutorem Paulum. Sed quoniam visibile Act. 9.
miraculum ad illuminationem animam vocat, inuisibile autem eam quæ vocata venit illuminat: omnia narrat mirabilia dei, qui credens visibilibus ad intelligenda inuisibilia transitum facit. *Lætabor & exultabo in te.* Non iam in hoc seculo, non in voluptate contrectationis corporum, nec in palati & linguæ saporibus, nec in suauitate odorum, nec in iocunditate sonorũ transeuntium, nec in formis corporum varie coloratis, nec in vanitatibus laudis humanæ, nec in coniugio & prole moritura, nec in superfluis temporalium diuitia-

rum,

G rum, nec in cóquiſitione huius ſeculi, ſiue quæ locorum
ſpatiis tenditur, ſiue quæ ſucceſsione tẽporis voluitur,
ſed lætabor & exultabo in te, videlicet in occultis filij,
Pſal.4. vbi ſignatum eſt in nobis lumẽ vultus tui domine. Et
Pſal.30. enim abſcondes eos inquit, in abſcõdito vultus tui. Lę-
tabitur ergo & exultabit in te, qui narrat omnia mira-
bilia tua. Narrabit autem omnia mirabilia tua. Siqui-
dem nunc per prophetiam dictus eſt ille, qui non venit
Ioan.6. voluntatem ſuam facere, ſed voluntatem eius qui eum
miſit. Iam enim incipit apparere perſona domini in
hoc Pſalmo loquentis. Nam ſequitur, *Pſallam nomi-
ni tuo altiſsime. In conuertendo inimicum meum retrorſum,* Hu-
ius ergo inimicus quando retro conuerſus eſt? An
Matth.16. quando eı dictum eſt, Redi retro ſatanas? Tunc enim
qui tentando ſe præponere cupiebat, retro factus eſt,
non decipiendo tentatum, & in eum nihil valẽdo: re-
tro enim ſunt terreni homines, cœleſtis autem homo
1.Cor.15. prior factus eſt, quãuis pòſt venerit. Prim9 enim homo
de terra terrenus: ſecũdus homo de cœlo cœleſtis. Sed
de ipſa ſtirpe veniebat, à quo dictũ eſt, Qui poſt me ve-
Ioan.1. nit, ante me factus eſt. Et Apoſtolus, ea quæ retro ſunt
Philip.3. obliuiſcitur, & in ea quę ante ſunt ſe extendit. Conuer-
H ſus eſt igitur inimicus retro, poſtquam non valuit ho-
minem cœleſtem decipere tentatum, & ſe ad terrenos
1.Cor.15. cõuertit vbi dominari poteſt. Quapropter nullus ho-
minũ eum præcedit & retro eum eſſe facit, niſi qui de-
ponens imaginem terreni hominis, portauerit imagi-
nem cœleſtis. Iam vero ſi quod dictum eſt, inimicum
meum: gneraliter vel peccatorem vel gentilem homi-
nem magis volumus accipere, non erit abſurdum. Nec
pœna erit quod dictum eſt, In conuertendo inimicum
meum retrorſum, ſed beneficium: & tale beneficium,
vt huic comparari nihil poſsit. Quid enim beatius
quàm deponere ſuperbiam, & nõ velle Chriſtum præ-
cedere, veluti ſanus ſit, cui medicus non ſit neceſſa-
rius: ſed malle retro ire poſt Chriſtum, qui diſcipulum
Matth.16. vocans vt perficiatur, dicit, Veni ſequere me? Sed ta-
& 19. men accommodatius de diabolo dictum intelligitur,
In conuertendo inimicum meum retrorſum. Diabolus
quippe retrorſum conuerſus eſt etiam in perſecutione
iuſtorum, & multo vtilius perſecutor eſt, quàm ſi dux
I & princeps præiret. Pſallendum eſt igitur nomini do-
mini altiſsimi, in cõuertendo inimicum meum retror-
ſum, quoniã malle debemus eum perſequentem fugere
quàm ducentem ſequi. Habemus enim quò fugiamus,
& abſcondamur in occultis filij, quia dominus factus
Pſal.89. eſt refugium nobis. *Infirmabuntur & peribunt à facie tua.*
Qui infirmabũtur & peribunt, niſi iniqui & impij? In-
firmabuntur dum nihil valebunt. Et peribunt, quia nõ
erũt impij à facie dei, id eſt, à cognitiõe dei: ſicut periit
Gal.2. ille qui dixit, Viuo autem iam non ego, viuit autem in
me Chriſtus. Sed quare infirmabuntur & peribunt im-
pij à facie tua? *Quoniam feciſti iudicium meum*, inquit, *& cau-
ſam meam.* Id eſt iudicium illud in quo iudicari viſus
ſum, meum feciſti. Et cauſam illam in qua me iuſtũ &
innocentem homines damnauerunt, meam feciſti.
Hæc enim ei militauerunt ad noſtram liberationem:
ſicut & nautæ dicunt ventum ſuum quo vtuntur ad
bene nauigandum. *Sediſti ſuper thronum qui iudicas æqui-
tatem.* Siue filius patri dicat, qui etiam illud dixit, Non
Ioan.19. haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum fuiſſet deſu-
per, idipſum ad æquitatem patris & ad occulta ſua re-
ferens, quod iudex hominum ad vtilitatem hominum
iudicatus eſt. Siue homo dicat deo, Sediſti ſuper thro-
num qui iudicas æquitatem: animam ſuam thronum

eius appellans, vt corpus ſit fortaſſe terra quæ ſcabel- K
lum pedum eius dicta eſt. Deus enim erat in Chriſto Eſa.66.
mundũ reconcilians ſibi. Siue Eccleſia iam perfecta & 2.Cor.5.
ſine macula & ruga, digna ſcilicet occultis filij, quia Ephe.5.
introduxit eam rex in cubiculum ſuum, dicat ſponſo Cãti.1.& 2.
ſuo, Sediſti ſuper thronum qui iudicas æquitatem: quia Marci.16.
reſurrexiſti à mortuis, & aſcendiſti in cœlum, & ſedes Acto.1.
ad dexteram patris. Quælibet ergo harũ ſententia pla-
ceat, quò iſte verſus referatur, regulam fidei non exce-
dit. *Increpaſti gentes & periit impius.* Cõueniẽtius hoc do-
mino Ieſu Chriſto dici, quàm ipſum dicere, accipimus.
Quis enim alius increpauit gentes, & periit impius, niſi
qui poſteaquam aſcendit in cœlum miſit ſpiritumſan- Acto.2.
ctum, quo completi Apoſtoli, cùm fiducia prædicarẽt
verbum dei, & peccata hominum libere arguerẽt? Qua
increpatione periit impius, quia iuſtificatus eſt impius,
& factus eſt pius. *Nomen eorum deleſti in ſeculum, & in ſecu-
lum ſeculi,* Deletum eſt nomen impiorum. Non enim
appellantur impij, qui deo vero credunt. Deletur au-
tem nomen eorum in ſeculum, id eſt, quandiu tempo-
rale ſeculum voluitur. Et in ſeculũ ſeculi. Quid eſt ſe-
culum ſeculi, niſi cuius effigiem tanquam vmbram ha- L
bet hoc ſeculum? Viciſsitudine enim temporum ſibi
ſuccedentium, dum luna minuitur & rurſus impletur,
dum ſol omni anno locum ſuum repetit, dum ver, vel
æſtas, vel autumnus, vel hyems ſit tranſit vt redeat, ęter-
nitatis quædam imitatio eſt. Sed huius ſeculi ſeculum
eſt quod incommutabili æternitate conſiſtit. Sicut ver-
ſus in animo, & verſus in voce. Ille intelligitur, iſte au-
ditur. Et ille iſtum modificat. Et ideo ille in arte opera-
tur & manet, iſte in aëre ſonat & tranſit. Sic huius mu-
tabilis ſeculi modus, ab illo incommutabili ſeculo de-
finitur, quod dicitur ſeculum ſeculi. Et ideo illud in ar-
te dei, hoc eſt, in ſapientia & virtute permanet: hoc au-
tem in creaturæ adminiſtratione peragitur. Si tamen
nõ repetitio eſt, vt poſteaquam dictum eſt in ſeculum,
ne hoc acciperetur quod tranſit, ſubiiceretur in ſeculũ
ſeculi. Nam in Græcis exemplaribus ſic eſt, εἰς τὸν αἰῶνα
καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Quod Latini plerique interpre-
tati ſunt, non in ſeculum & in ſeculum ſeculi, ſed in æ-
ternum & in ſeculum ſeculi. Vt in eo quod dictum eſt,
in ſeculum ſeculi, illud exponeretur, quod dictum eſt M
in æternum. Nomen ergo impiorum deleſti in æter-
num, quia deinceps nunquam erunt impij. Et ſi in hoc
ſeculum non extenditur nomen eorum, multo minus
in ſeculum ſeculi. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Non
pluraliter inimici, ſed ſingulariter huius inimici. Cuius
autem inimici, niſi diaboli frameæ defecerunt? Hæ au-
tem intelliguntur diuerſæ opiniones erroris, quibus il-
le animas tanquam gladiis perimit. His gladiis vin-
cendis & ad defectum perducendis inſtat ille gladius,
de quo in ſeptimo Pſalmo dicitur, Niſi conuertamini
gladium ſuum vibrabit, Et forte iſte eſt finis in quem
frameæ deficiunt inimici, quia vſque ad ipſum aliquid
valent. Ipſe nunc operatur occulte, vltimo autem iu-
dicio palàm vibrabitur. Hoc deſtruuntur ciuitates: Nã
ita ſequitur, Inimici defecerunt frameæ in finem. *Et ci-
uitates deſtruxiſti.* Ciuitates autẽ iſtæ ſunt, in quibus dia-
bolus regnat vbi doloſa & fraudulenta conſilia tan-
quam curiæ locum obtinent, cui principatui quaſi ſa-
tellites & miniſtri aſſunt officia quorumque membro-
rum, oculi ad curioſitatem, aures ad laſciuiã, vel ſi quid
eſt aliud quod in malam partem libenter auditur, ma-
nus ad rapinam vel quodlibet aliud facinus aut flagi-
tium, & membra cætera in hunc modũ, tyrãnico prin-
cipatui,

A cipatui, id est, peruersis consiliis militantia. Huius ciuitatis quasi plebs est, omnes delicatæ affectiones & turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine agitantes. Ergo vbi rex, vbi curia, vbi ministri, vbi plebs inuenitur, ciuitas est. Neque enim talia essent in malis ciuitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tanquam elementa & semina ciuitatum. Has ciuitates destruit cum excluso inde principe, de
Ioan.12. quo dictum est, Princeps huius seculi missus est foras: [pacem reddit interius.] vastãtur hæc regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum & sensuum ministeria captiuantur, & ad iustitiæ & bonorum operum militiam
Rom.6. transferuntur. Vt iam, sicut Apostolus dicit, nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore, & cætera huius loci. Tũc pacatur anima, & ordinatur homo ad quietem & ad beatitudinem capessendam. *Periit memoria eorum cum strepitu.* Impiorum scilicet. Sed cum strepitu: siue quia fit strepitus cũ impietas euertitur. Non enim transit ad summam pacem vbi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitiis belligerauerit,
Psal.2. siue cum strepitu dictum est, vt pereat memoria impiorum etiam ipso strepitu pereunte, in quo tumultuatur
B impietas. *Et dominus in æternum permanet.* Vt quid ergo fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, aduersus dominum & aduersus Christum eius? Nam dominus in æternum permanet. *Parauit in iudicio sedem suam, & ipse iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Parauit cum iudicatus est, sedem suam. Per illam enim patientiam homo cœlum acquisiuit, & deus hominibus credentibus profuit. Et hoc est, occultum filij iudiciũ. Sed quia etiã palàm manifestéque venturus est ad viuos & mortuos iudicandos, parauit in occulto iudicio sedem suam. Et idem ipse palàm iudicabit orbem terrarum in
Matth.25. æquitate: id est, meritis digna distribuet, agnos ad dexteram ponens, hœdos ad sinistram. *Iudicabit populos cum iustitia.* Hoc est quod superius dictum est, Iudicabit orbem terrarum in æquitate. Non quemadmodum iudicant homines qui corda non vident, à quibus plerũque deteriores absoluuntur, quàm condemnantur, sed
Roma.2. in æquitate & cum iustitia dominus iudicabit, testimo-
C nium perhibente conscientia, & cogitationibus accusantibus seu defendentibus. *Et factus est dominus refugium pauperi.* Quantumlibet persequatur inimicus ille qui conuersus est retro, quid nocebit eis quorum refugium factus est dominus? Sed hoc fiet, si in seculo hoc cuius ille magistratus est, pauperes esse delegerint, nihil amando quod vel hic viuentem aut amantem deserit, vel à moriente deseritur. Tali enim pauperi refugium factus est dominus. *Adiutor in opportunitatibus in*
Hebr.12. *tribulatione.* Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit. Nam quid sit adiutor in opportunitatibus, exposuit cum addidit, in tribulatione. Non enim conuertitur anima ad deum, nisi dum ab hoc seculo auertitur. Nec oportunius ab hoc seculo auertitur, nisi cum nugatoriis eius & noxiis & pernitiosis voluptatibus, labores dolorêsque misceantur. *Et sperent in te omnes qui cognoscunt nomen tuum.* Cum destiterint sperare in diuitiis & in aliis huius seculi blandimentis. Quærente quippe anima vbi figat spem cum ab hoc mundo auellitur, opportune excipit cognitionem nominis dei. Nam nomen ipsum dei nunc vsquequaque vulgatum est. Sed cognitio nominis est, cum ille cognoscitur cuius est nomen. Non enim nomen propter se nomen est, sed propter id quod significat. Di-

ctum est autem, Dominus nomen est illi. Quapropter D
qui se libenter deo famulum subdit, cognouit hoc no- Psal.67.
men. Et sperent in te, qui cognoscunt nomen tuũ. Item dominus dicit ad Moysen, Ego sum qui sum. Et dices Exod.3.
filiis Israël, Misit me qui est. Sperent ergo in te qui cognoscunt nomen tuum, ne sperent in his rebus, quæ tẽporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes nisi erit & fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum. Et expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit aut fuit quasi iam non sit: sed est tantum id quod est, & ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare & diligere temporalia, & se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen eius qui dixit, Ego sum qui sum. Et de quo dictum est, Misit me qui est. *Quoniam non dereliquisti quærentes te domine.* Qui eum quærunt, iam transeuntia & moritura non quærunt. Nemo enim potest duob⁹ dominis seruire. *Psal-* Matth.6.
lite domino qui habitat in Sion. His dicitur, quos non derelinquit quærentes se dominus. Ipse habitat in Sion, quod interpretatur speculatio. Et gestat imaginem ecclesiæ quæ nunc est, sicut Hierusalem gestat imaginem ecclesiæ quæ futura est, id est, ciuitatis sanctorum iam angelica vita fruentium, quia Hierusalem interpreta- E
tur visio pacis. Præcedit autem speculatio visionem, sicut ista ecclesia præcedit eam quæ promittitur ciuitatem immortalem & æternam. Sed præcedit tempore, non dignitate: quia honorabilius est, quò peruenire nitimur, quàm id quod agimus, vt peruenire mereamur. Agimus autem speculationem, vt perueniamus ad visionem. Sed etiam ipsam quæ nũc est ecclesia, nisi dominus inhabitaret, iret in errorem quàmlibet studiosissima speculatio. Et huic ecclesiæ dictum est, Tem- 1.Cor.13.
plum enim dei sanctum est, quod estis vos. Et in inte- Ephe.3.
riore homine habitare Christum per fidem in cordib⁹ vestris. Præcipitur ergo nobis vt psallamus domino qui habitat in Sion, vt concorditer dominum Ecclesię inhabitatorem laudemus. *Annunciate inter gentes mirabilia eius.* Et facta sunt, & non desinunt fieri. *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est.* Quasi responderetur ab his qui missi sunt euangelizare illud præce-
ptum quod dictum est, Annunciate inter gentes mira- F
bilia eius: & diceretur, Domine quis credidit auditui Esaia.53.
nostro? Et propter te occidimur tota die: Conuenien- Rom.10.
ter sequitur, dicens, Non sine magno fructu æternita- Psal.43.
tis morituros in persecutione Christianos, Quoniam Rom.8.
requirens sanguinem eorum memoratus est. Sed cur sanguinem eorum maluit dicere? An quasi alius imperitior & minoris fidei quæreret, dicens, Quomodo annunciabunt, cum in eos infidelitas gentium sæuitura sit? Huic respondetur, quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est: id est, veniet vltimum iudiciũ, vbi & interfectorum gloria, & interficientium pœna manifesta fiet. Memoratus est autem nemo ita positum putet, quasi obliuio cadat in deum: sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum deum putant, quia non tam cito facit quàm ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur, *Non est oblitus clamorem pauperum.* Id est, non vt putatis, oblitus est: quasi dicerent, posteaquam audierunt memoratus est: ergo obligatus erat. Non est oblitus, inquit, clamorẽ pauperum. Sed quæro quis clamor pauperum sit, quem deus non obliuiscitur? An iste clamor est, cuius hæc verba sunt: *Miserere mei domine, vide humilitatem meam ab*

inimicis

G *inimicis meis.* Quare ergo nõ dixit, Miserere nostri do-
mine, vide humilitatem nostrã de inimicis nostris:
tanquã multi pauperes clament, sed tanquã vnus, mi-
serere mei domine? An quia vnus interpellat pro san-
ctis, qui primus pauper pro nobis factus est? Et ipse di-
cit, *Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem vniuersas lau-
des tuas in portis filiæ Sion.* Exaltatur enim homo in illo
non solum quem gestat, quod caput ecclesiæ est: sed e-
tiam quisquis nostrum est in cæteris membris, & ex-
altatur ab omnibus prauis cupiditatib⁹, quæ sunt por-
tæ mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autẽ est
iam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisq; adipiscitur
1.Tim.6. quod perdite concupiuit, Radix est enim omniũ ma-
lorum cupiditas. Et propterea porta mortis est, quia
1.Tim.5. mortua est vidua quę in delitiis viuit. Ad quas delitias
per cupiditates tanquã per portas mortis peruenitur.
Sunt autem portæ filiæ Sion, omnia optima studia,
per quæ venitur ad visionẽ pacis in sancta ecclesia. In
Matth.7. his igitur portis bene annunciantur vniuersæ laudes
dei, vt non detur sanctum canibus, neq; proiiciantur
margaritæ ante porcos, qui malunt pertinaciter latra-
H re, quàm studiose quęrere. Aut qui nec latrare nec quę-
rere, sed in suarũ voluptatum cœno volutari. Cum au-
tem in bonis studiis laudes dei annunciantur, peten-
tibus datur, & quærentibus manifestatur, & pulsan-
tibus aperitur. Aut forte portæ mortis sunt corpora-
Gene.3. les sensus & oculi, qui aperti sunt homini cum de li-
2.Cor.4. gno vetito gustasset: à quib⁹ exaltãtur, quibus dicitur
vt quærant, non quæ videntur, sed quę non videntur:
quia quæ videntur, tẽporalia sunt: quæ autem non vi-
dentur, æterna sunt. Et portæ sunt filię Sion, sacramẽ-
Esa.64. ta & initia fidei, quæ pulsantibus aperiũtur, vt perue-
1.Cor.2. niatur ad occulta filij: Nõ enim oculus vidit, nec auris
audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ præparauit
deus diligentibus se. Hucusq; est clamor pauperũ, quẽ
non oblitus est dominus. Deinde sequitur: *Exultabo su-
per salutare tuũ.* Id est, cum beatitudine continebor à sa-
lutari tuo, quod est domin⁹ noster Iesus Christus vir-
1.Cor.1. tus & sapientia dei. Ergo ecclesia dicit, quæ hic affligi-
tur, & spe salua est, quãdiu occultum est filij iudicium,
ipsa spe dicit, Exultabo super salutare tuum: quia nũc
circunstrepente seu vi, seu errore gentilium atteritur.
I *Infixa sunt gentes in corruptione quam fecerunt.* Animaduer-
te quemadmodũ seruetur pœna peccatori de operi-
bus suis, & quemadmodũ, qui voluerunt persequi ec-
clesiam, in ea corruptione sint fixi, quã se inferre arbi-
trabantur. Nam interficere corpora cupiebant, cũ ipsi
in anima morerentur. *In muscipula ista quam occultauerũt,
comprehensus est pes eorum.* Muscipula occulta, est occul-
†al.dolosa. ta † cogitatio. Pes animæ, recte intelligitur amor. Qui
cum prauus est, vocatur cupiditas aut libido. Cum
2.sen.d.38. autem rectus, dilectio vel charitas. Amore enim mo-
Solet quæri uetur, tanquam ad locum quò tendit. Locus autem a-
circa fin. nimæ, non in spatio aliquo est quod forma occupat
corporis: sed in delectatione quò se peruenisse per a-
morem lætatur. Delectatio autem perniciosa sequitur
cupiditatem, fructuosa charitatem. Vnde & radix di-
1.Tim.6. cta est cupiditas. Radix porrò tanquã pes arboris intel
ligitur. Radix dicta est & charitas, vbi de seminibus
Matth.13. dominus loquitur, quæ in petrosis locis exeunt, & so-
le veniente arescunt, quia non habent altã radicem.
Vnde significat eos qui gaudent accipiendo verbũ ve
ritatis, sed cedunt persecutionibus, quib⁹ sola charita-
Ephes.3. te resistitur. Et Apostolus dicit, Vt in charitate radica-
ti & fundati possitis comprehendere. Pes ergo pecca-
torum, id est, amor cõprehenditur in muscipula quã K
occultant: quia cum fraudulentam actionem consecu-
ta fuerit delectatio, cum eos tradiderit deus in concu-
piscentiam cordis eorũ: iam illa delectatio alligat eos, Rom 1.
vt inde abrumpere amorem & ad vtilia conferre non
audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tã-
quam pedem de compede exuere cupiẽtes. Cui dolo-
ri succumbentes, à perniciosis delectationibus nolunt
abscedere. In muscipula ergo quã occultauerũt, id est,
in fraudulento consilio, comprehensus est pes eorum,
amor scilicet qui per fraudem peruenit ad vanam læ-
titiam qua comparatur dolor. *Cognoscetur dominus iudi-
cia faciens.* Hæc sunt iudicia dei, non ab illa tranquil-
litate beatitudinis suæ, nec à secretis sapientiæ quibus
recipiuntur beatæ animæ, profertur ferrum, aut ignis,
aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores.
Sed quomodo cruciantur, & quomodo facit domi-
nus iudicium? *In operibus manuum suarum comprehensus est
peccator.* Hic interponitur canticum diapsalmatis, qua-
si occulta lætitia quantum existimare possumus, sepa-
rationis quæ nunc fit, non locis, sed affectionibus ani-
morum, inter peccatores & iustos, sicut granorũ à pa- L
leis adhuc in area. Et sequitur: *Conuertantur peccatores in* Matth.3.
infernum. Id est, dentur in manus suas cum eis parcitur,
& illaqueentur delectatione mortifera. *Omnes gentes
quæ obliuiscuntur deum.* Quia cum non probauerunt de- Rom.1.
um habere in notitia, dedit illos deus in reprobum
sensum. *Quia non in finem obliuio erit pauperis.* Qui vide-
tur nunc in obliuione esse, cum peccatores fœlicitate
huius seculi florere existimantur & iusti laborare. *Sed
patientia,* inquit, *pauperum non peribit in æternum.* Quapro-
pter nunc patientia opus est ad perferendos malos;
qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam vlti-
mo iudicio separentur. *Exurge domine non præualeat homo.*
Imploratur futurum iudicium. Sed antequam veniat,
Iudicentur, inquit, *gentes in conspectu tuo.* Hoc est in oc-
culto, quod dicitur coram deo, paucis sanctis & iu-
stis intelligentibus. *Constitue domine legislatorem super eos.*
Videtur mihi Antichristum significare. De quo Apo-
stolus dicit, Cum reuelabitur homo peccati. *Vt sciant* 2.Thes.2.
gentes quoniam homines sunt. Vt qui nolunt liberari à fi-
lio dei, & pertinere ad filium hominis, & esse filij ho- M
minum: id est, noui homines, seruiant homini, id
est, veteri homini peccatori, quoniam homines sunt.
Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ ventu-
rus creditur, tanta ei licebit facere, & in omnes homi-
nes, & in sanctos dei, vt tunc vere nonnulli infirmi † †al. vt dũ
arbitrentur deum res humanas negligere, interposi- eũ vincere
to diapsalmate, subiicit tanquam vocem gementium penè oẽs cõ-
& querentium cur iudicium differatur. *Vt quid domi-* spexerint,
ne, inquit, *discessisti longe.* Deinde qui sic quæsiuit tan- nõnulli in-
quam repente intellexerit, aut quasi sciens interroga- firmi &c.
uerit vt doceret: subiecit dicens, *Despicis in opportunita-
tibus in tribulationibus.* Id est, opportune despicis & fa-
cis tribulationes ad inflammandos animos desyde-
rio aduentus tui. His enim iucundior est fons ille vi-
tæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium di-
lationis dicens, *Dum superbit impius accenditur pauper.*
Mirum est & verum, quanto studio bonæ spei par-
uuli accendantur ad recte viuendum, comparatione
peccantium. Quo mysterio agitur, vt etiam hæreses
esse permittantur: non quia ipsi hæretici hoc volunt,
sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur pro-
uidentia, quæ lucem & facit & ordinat, tenebras au- Gene.1.
tem tantum ordinat, vt sit earum comparatione lux
gratior.

A gratior. Sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui deo noti sunt. *Comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant.* Id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? *Quoniam laudatur peccator,*inquit, *in desyderiis animæ suæ.* Adulantium linguæ, alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. *Et qui iniqua gerit benedicitur.* Hinc comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant. *Irritauit dominum peccator.* Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor, & adest laudator. Maior hæc ira domini est. Irritauit dominum peccator vt ista patiatur: id est, vt correptionis flagella non patiatur. Irritauit enim dominum peccator. *Secundum multitudinem iræ suæ non exquiret.* Multum irascitur dominus, dum non exquirit, dum quasi obliuiscitur, & non attendit peccata, & per fraudes & scelera ad diuitias honoresque peruenitur: quod maxime in illo B antichristo euenturum est, qui vsque adeo beatus videbitur hominibus, vt etiam deus putetur. Sed quanta ista ira sit dei, docent sequẽtia. *Non est deus in conspectu eius, contaminantur viæ eius in omni tempore.* Qui nouit vel quid gaudeat, vel quid lætetur in anima, nouit quantum malum sit, à luce deseri veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporaliũ cæcitatem qua lux ista retrahitur: quantam ergo pœnam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non sit deus in conspectu ei⁹. Et contaminentur viæ eius in omni tempore: id est, cogitationes & consilia eius immunda sint. *Auferuntur iudicia tua à facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnã pati, credit quòd non iudicet deus: & sic auferuntur iudicia dei à facie eius, cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Et omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quòd reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtenturus: quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prędicat, In templo dei sedebit, extollens se super omne [2.Thess.2.] C quod colitur & quod dicitur deus. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi vltimæ destinatus, per nefarias artes ad illum vanum & inane culmen dominationemq; venturus est, propterea sequitur: *Dixit enim in corde suo, non mouebor de generatione in generationem sine malo.* Id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non posint. Animus enim perditus & expers bonarũ artium atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnã, vt apud posteros etiã celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dũmodo nomen eorum latisime peruagetur. Quod hic arbitror dictũ esse, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Est & alius intellectus, Si de generatione mortali ad æternitatis generationem se venire non posse vanus & erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis: quod quidem & iam de Simone diffamatum est, cùm sceleratis artibus cœlum se putasset adepturum, & de humana generatione in diuinam generationem rebus magicis transiturũ: quid ergo mirum si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoauerunt impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiam electos dei, dicturus est in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo? D *Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo.* Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cœlum appetere, & ad capiendã æternam sedem talia merita comparare. Sed hac maledictione os eius plenum est. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os eius tantum valebit ad eum perdendum, qui hæc sibi ausus est polliceri cum amaritudine & dolo, id est, ira & insidiis, quib⁹ in suas partes conuersurus est multitudinem. *Sub lingua eius labor & dolor.* Nihil est laboriosius iniquitate & impietate: quem laborem sequitur dolor, quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor & dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Et propterea sub lingua eius, non in lingua, quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, vt bonus & iustus & dei filius videatur. *Sedet in insidiis cum diuitibus.* E Quibus diuitibus, nisi eis quos huius seculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam fœlicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui praua voluntate dum tales esse cupiunt, & bona æterna non quærunt, in laqueos eius incident. [Psal.10.]

In occultis vt interficiat innocentem. In occultis puto dictũ esse, vbi non facile intelligitur quid appetendũ, quidve fugiendum sit. Innocentem autem interficere, est ex innocente facere nocentem. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Iustos enim maxime persecuturus est: de quibus dictum est, Beati pauperes spiritu, quia ipsorum [Matth.5.] est regnum cœlorum. *Insidiatur in occulto velut leo in cubili suo.* Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cùm proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per huiuscemodi hæreticos & falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam & violenta & fraudulenta erit. F Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, quod dictum est leo. Ad dolos, quod dictũ est in cubili suo. Et rursum ipsa repetita sunt conuerso ordine.

Insidiatur, inquit, *vt rapiat innocentem.* Hoc ad dolũ pertinet. Quod autem sequitur, *Rapere pauperem dum attrahit eum,* violentiæ deputatur. Attrahit enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit. Item duo quæ sequuntur, ipsa sunt. *In muscipula sua humiliabit eum,* dolus est. *Inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum.* vis est. Muscipula enim bene significat insidias. Dominatio vero terrorem apertisime insinuat. Et bene ait, Humiliabit eum in muscipula sua. Cum enim signa illa facere cœperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti qui tunc erunt contemnentur, & quasi pro nihilo habebuntur. Quos ille, cui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum, id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi seruis dei. Vnde autem inclinabitur & cadet?

Dixit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam, ne videat vsque in finem. Hæc est inclinatio & casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus

quasi

G quaſi proſperatur,& parci ſibi putat,cum excæcetur & ſeruetur ad vltimam opportuuãq; vindictam, de qua nunc iam loquitur cum dicit, *Exurge domine deus & exaltetur manus tua,* Id eſt,manifeſta ſit potentia tua.Superius autem dixerat,Exurge domine,non præualeat homo, iudicentur gentes in conſpectu tuo, id eſt, in occulto vbi ſolus deus videt.Hoc factũ eſt,cum impij ad magnã quæ videtur hominibus fœlicitatẽ peruenerunt , Super quos cõſtituitur legiſlator qualem habere meruerunt.De quo dicitur, Cõſtitue domine legiſlatorem ſuper eos , ſciant gentes, quoniã homines ſunt. Nunc autem poſt illam occultam pœnam atque vindictã dicitur,Exurge domine de⁹ & exaltetur manus tua:non vtiq; in occulto , ſed iam in manifeſtiſsima gloria. *Ne obliuiſcaris pauperum in finem.* Id eſt,ſicut impij putant,qui dicũt,oblitus eſt deus,auertit faciem ſuam ne videat vſque in finem.Vſque in finem autem negant deum videre, qui dicunt eum res humanas & terrenas non curare.Quoniã terra quaſi finis eſt rerũ, quia vltimum elementum eſt , in quo homines ordinatiſsime laborant,ſed laborum ſuorum ordinem vi-
H dere non poſſunt,qui maxime pertinet ad occulta filij.Laborans ergo Eccleſia illis temporibus , tanquam nauis in magnis fluctibus & procellis,quaſi dormientem excitat dominum, vt imperet ventis & tranquillitas redeat. Dicit ergo,Exurge domine deus meus & exaltetur manus tua,ne obliuiſcaris pauperũ in finem. Iam itaq; manifeſtum iudicium intelligentes & exultantes dicunt, *Propter quid irritauit impius deum?* Id eſt, q̃uid profecit tanta mala facere? *Dixit enim in corde ſuo non requiret.* Deinde ſequitur, *Vides quoniam tu laborem & iram conſyderas , vt tradas eos in manus tuas.* Senſus iſte pronunciationem quærit,in qua ſi erratum fuerit,obſcuratur. Sic enim dixit in corde ſuo impius, non requiret deus: quaſi deus laborem & iram conſyderet, vt tradat eos in manus ſuas , id eſt , quaſi laborare & iraſci timeat: † Et propterea illis parcat , ne oneri illi ſit pœna eorum,aut ne iracundia & tempeſtate turbetur , quomodo plerique homines faciunt , qui diſsimulata vindicta elaborant ne iraſcantur.† *Tibi derelictus eſt pauper.* Ideo enim pauper eſt, id eſt, omnia hu-
I ius mundi temporalia bona cõtempſit , vt tu ſis tantũ ſpes eius. *Pupillo tu eris adiutor.* Id eſt,ei cui moritur pater hic mundus , per quem carnaliter genitus eſt , & iam poteſt dicere,Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo . Talibus enim pupillis pater fit deus . Docet quippe deus pupillos fieri diſcipulos ſuos, quibus dicit,Ne vobis dicatis patrem in terris. Cuius rei exemplum præbuit prior ipſe dicendo , Quæ mihi mater, aut qui fratres ? Vnde volunt quidam pernicioſiſsimi hæretici aſſerere, non eum habuiſſe matrem : nec vident eſſe conſequens ſi hæc verba atteodãt,vt nec diſcipuli ei⁹ patres habuerint.Quia ſicut ipſe dixit,Quę mihi mater eſt, ſic illos docuit, cum ait, Nolite vobis dicere patrem in terris. *Contere brachium peccatoris & maligni.* Illius ſcilicet de quo ſuprà dicebatur,Omnium inimicorum ſuorum dominabitur.Brachium enim eius,dixit potentiam eius: cui contraria eſt Chriſti potentia,de qua dicitur,Exurge domine deus, exaltetur manus tua. *Requiretur delictũ eius nec inuenietur.* Propter illud idem iudicabitur de peccato ſuo , & ipſe periet propter peccatum ſuum . Deinde quid mirum ſi ſequitur, *Dominus regnabit in æternum & in ſeculum ſeculi , peribitis gentes de terra illius.* Gentes poſuit peccatores & impios. *Deſyderium pauperum exaudiuit dominus.* Deſyde-

† al. quaſi laborẽ & iras timeat.
† al. faciũt diſsimulata vindicta vel laborent aut iraſcantur.
Gal.6.
Matth.23.
Matth.12.
De fide & ſymbolo. c.8. in fine.

rium illud quo æſtuabant , cum in anguſtiis & tribu- K lationib⁹ huius ſeculi domini diem concupiſcerent.

Præparationem cordis eorum exaudiuit auris tua. Hæc eſt cordis præparatio,de qua in alio Pſalmo canitur, Paratum cor meum deus , paratum cor meum . De qua dicit Apoſtolus , Si autem quod non videmus ſperamus,per patientiam expectamus: Iam vero aurem dei, non membrum corporeum , ſed potentiam eſſe , qua exaudit regulariter debemus accipere . Atque ita quibuſq; nominatis membris eius , quæ in nobis viſibilia & corporea ſunt , potentias operationum oportet intelligi,ne ſæpe iſta repetantur . Nõ enim corporeũ fas eſt putare,quod dominus deus non ſonãtem vocem, ſed præparationem cordis exaudit. *Iudicare pupillo & humili,* Id eſt,non ei qui conformatur huic ſeculo,neque ſuperbo.Aliud eſt enim iudicare pupillũ,aliud iudicare pupillo.Iudicat pupillũ etiam qui condemnat: iudicat autem pupillo qui pro illo profert ſentẽtiam.

Vt non apponat vltra magnificare ſe homo ſuper terram. Homines enim ſunt,de quibus dictum eſt,Pone domine legislatorem ſuper eos,vt ſciant gentes quoniam homines ſunt.Sed etiam ille , qui eodem loco intelligitur L poni ſuper eos,homo erit,de quo nunc dicitur,Vt nõ apponat vltra magnificare ſe homo ſuper terrã, cum venerit ſcilicet filius hominis iudicare pupillo, qui ſe exuit veterem hominem , atque hoc modo tanquam extulit patrem.Poſt occulta ergo filij, de quib⁹ in hoc Pſalmo multa dicta ſunt,erunt manifeſta filij, de quibus pauca in fine einſdem pſalmi nunc dicta ſunt. Ex his autem titulus factus eſt, quæ maiorem hic partem tenent. Poteſt & ipſe dies aduentus domini recte numerari inter occulta filij,quãuis ipſa domini præſentia manifeſta futura ſit . De illo enim die dictum eſt, quòd nemo eum ſciret,neq; angeli,neque virtutes,neque filius hominis . Quid ergo tam occultũ, quàm id quod etiam ipſi iudici occultũ eſſe dictum eſt,non ad cognoſcendum,ſed ad prodendum ? De occultis autem filij etiã ſi quiſquam non dei filium ſubaudire voluerit,ſed ipſius Dauid, cuius nomini totũ pſalterium tribuitur.(Nam Dauidici vtiq; pſalmi appellantur)voces illas audiat,quibus domino dicitur,Miſerere no-
M ſtri fili Dauid: atque ita etiã hoc modo eũdem dominum Chriſtum intelligat, de cuius occultis ipſe Pſalmus inſcriptus eſt. Sic enim etiam ab angelo dicitur, Dabit illi deus ſedem Dauid patris ſui. Nec illa ſententia huic intellectui contraria eſt , qua idem dominus quærit à Iudæis,Si filius Dauid Chriſtus eſt, quomodo in ſpiritu vocat eum dominum, dicens, Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis,Donec ponam inimicos tuos ſub pedibus tuis? Dictum eſt enim imperitis, qui quamuis venturum Chriſtũ ſperarent, ſecundum hominẽ tamen eum exſpectarent, non ſecundum,quo dvirtus & ſapientia dei eſt.Donec ergo ibi fidem veriſsimam & ſynceriſsimam , vt & dominus ſit regis Dauid , ſecundum quod eſt verbum in principio,deus eſt apud deum,per quod facta ſunt omnia. Et filius ſecundum quod factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.Non enim dicit,non eſt filius Dauid Chriſtus: ſed ſi iam tenetis, quod filius ſit eius,dicite quomodo ſit dominus eius : vt teneatis in Chriſto, quod filius hominis eſt,ita enim filius Dauid eſt,& non relinquatis,quòd filius dei eſt, ita enim dominus eius eſt.

Pſal.56.
Rom.8.
Matth.24.
Matth.20.
Luca.1.
Matth.22.
Pſal.109.
17. de ciuita. dei. cap. 14.
Ioan.1.
Rom.1.

In Pſalmum decimum enarratio.

In finem Pſalmus ipſi Dauid.

Noua

A NOVA tractatione titulus iste nõ indiget:iam enim satis tractatum est,quid sit in finem.Ipsum ergo psalmi textum videamus,qui mihi videtur aduersus hæreticos cantandus, qui commemorando & exaggerando multorum in Ecclesia peccata quasi apud ipsos iusti aut omnes aut plures sint, ab vnius Ecclesiæ veræ matris vberibus nos auertere atq; arripere moliuntur, affirmantes ꝙ apud ipsos sit Christus,& quasi pie studioseq; admonentes, vt ad eos transeundo transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia,cum multis nominibus allegorice insinuaretur, etiam montem appellatum. Respõdendum est itaq; istis,& dicendum, *In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ,transmigra in montes sicut passer.* Vnum montem teneo in quo cõfido,quomodo dicitis vt ad vos transeam tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidẽ esse passerem pennatum virtutibus & præceptis dei. Sed eaipsa prohibent volare in istos montes, & in superbis hominib⁹ spem collocare. Habeo domum vbi re-
B quiescam,quia in domino confido.Nam & passer in-
Psal.38. uenit sibi domũ. Et factus est dominus refugium pau-
Psal.9. peri. Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum apud hæreticos quærimus,amittamus,In domino confido,quomodo dicitis animæ meæ, trãsmigra in mõtes sicut passer. *Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis de peccatoribus, vt ad se tanquam ad iustos transeamus. Ecce inquiunt, peccatores tetenderunt arcum: credo scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. parauerunt sagittas suas in pharetra:eadem verba scilicet quæ scripturarum authoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto parauerunt. Vt sagittẽt in obscura luna rectos corde, vt cum senserint Ecclesiæ lumine propter multitudinem imperitorum & carnalium obscurato,nõ se pos-
1.Cor.15. se conuinci,corrumpant bonos mores colloquiis malis.Sed cõtra omnes istos terrores dicendũ est,In domino cõfido.Luna vero quàm congruenter significet
C Ecclesiam,memini me promisisse in hoc Psalmo con-
3.de Gen. ad literã cap.15. syderaturũ. Duæ sunt de luna opiniones probabiles. Harum autẽ quę vera sit aut nõ omnino,aut difficillime arbitror posse hominem scire. Cum enim quęritur vnde lumẽ habeat:alij dicunt suum habere,sed globũ eius dimidium lucere,dimidium autẽ obscurum esse. Dum autẽ mouetur in circulo suo, eandem partẽ qua lucet,paulatim ad terras cõuerti vt videri à nobis possit:& ideo prius quasi cornutam apparere. Nã & si facias pilam ex dimidia parte candidam, & ex dimidia obscuram: si eam partem quæ obscura est ante oculos habeas,nihil candoris vides. Et cum cœperis illã candidam partem ante oculos conuertere,si paulatim facias,primo cornua candoris videbis,deinde paulatim crescit,donec tota pars candens opponatur oculis,& nihil obscurę alteri⁹ partis videatur. Quod si perseueres adhuc paulatim cõuertere,incipit obscuritas apparere & cãdor minui,donec iterũ ad cornua redeat, & postremò totus ab oculis auertatᷓ,ac rursus obscura illa pars sola possit videri. Quod fieri dicunt,cum lumẽ lunæ videtur crescere vsq; ad quintãdecimam lunã. Et rursus vsq; ad tricesimam minui & redire ad cornua,donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secundũ hanc opinionẽ luna in allegoria significat ecclesiam, quòd ex parte spiritali lucet ecclesia,ex parte autẽ car- D
nali obscura est. Et aliquãdo spiritalis pars in bonis operibus apparet hominibus:aliquãdo autẽ in cõscientia latet,ac deo tantũmodo nota est,cum solo corpore apparet hominibus,sicut contingit,cum oramus in corde,& quasi nihil agere videmur, dum nõ ad terrã, sed sursum cor habere iubemur ad dominũ. Alij autẽ dicunt nõ habere lunam lumen proprium, sed à sole illustrari. Sed quando cum illo est,eam partem ad nos habere qua nõ illustratur, & ideo nihil in ea lucis videri. Cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiã parte quã habet ad terram, & necessario incipere à cornibus,donec fiat quintadecima contra solẽ. Tunc enim sole occidente oritur,vt quisquis occidẽtem solem obseruauerit, cum eum cœperit nõ videre conuersus ad orientem lunam surgere videat. Atq; inde ex alia parte cũ ei cœperit propinquare,illam partẽ ad nos cõuertere qua nõ illustratur,donec ad cornua redeat,atq; inde omnino non appareat: quia tũc pars illa, qua illustratur, sursum est ad cœlum,ad terrã autem illa quam radiare sol non potest. Ergo & secundũ hanc opinionem luna intelligitur Ecclesia, quòd suũ E
lumen non habeat,sed ab vnigenito dei filio, qui multis locis in sanctis scripturis allegorice sol appellatus est,illustratur. Quem nescientes & cernere non valẽtes hæretici quidam, ad istum solem corporeũ & visibilem, quod cõmune lumen est carnis hominũ atque muscarũ,sensus simplicium conantur auertere,& nõnullorum auertunt. Qui quãdiu non possunt interiorem lucẽ veritatis mente cõtueri, simplici fide catholica cõtenti esse nolunt. Quæ vna paruulis salus est,& quo vno lacte ad firmitatẽ solidioris cibi certo robore peruenitur. Quælibet ergo duarum istarũ opinionum vera sit,cõgruẽter accipitur allegorice luna, Ecclesia. Aut si in istis obscuritatibus magis negociosis, quàm fructuosis, exercere animum,aut non libet, aut non vacat, aut animus ipse nõ valet, satis est lunam popularib⁹ oculis intueri,& nõ quęrere obscuras causas, sed cum omnibus & incrementa eius & complementa & detrimenta sentire. Quæ si propterea deficit vt renouetur, etiam ipsi imperitæ multitudini demõstrat Ecclesiæ figurã,in qua creditur resurrectio mor- F
tuorum. Deinde quęrendum est,quid in hoc Psalmo accipiatᷓ obscura luna, in qua peccatores sagittare parauerunt rectos corde. Non enim vno modo dici obscura luna potest:nam & cum finitur menstruis cursibus,& cum eius fulgor nubilo interpolatur, & cũ plena deficit,dici potest obscura luna. Potest ergo & de persecutoribus martyrum intelligi,quòd sagittare voluerint in obscura luna rectos corde. Siue adhuc in Ecclesiæ nouitate,quia nondũ terris maior effulserat, & gentilium superstitionũ tenebras vicerat: siue linguis blasphemorum, & Christianorum nomen male diffamãtium, quasi nebulis cum terra obtegeretur, videri perspicua luna nõ poterat, id est,Ecclesia. Siue ipsorũ martyrum cædibus & tanta effusione sanguinis tanquã illo defectu & obscuratione, qua cruentam faciẽ luna videtur ostẽdere, à nomine Christiano deterrebantur infirmi. In quo terrore verba dolosa & sacrilega iaculabantur peccatores,vt etiam rectos corde peruerterent. Potest & de his peccatoribus intelligi quos Ecclesia cõtinet, quod tunc inuẽta occasione huius lunæ obscuræ,multa cõmiserint, quæ nobis opprobria nunc obiiciuntur ab hæreticis, cum eorũ authores ea fecisse dicãtur. Sed quoquo modo se habeat, quod in obscura

G obſcura luna factum eſt,nunc catholico nomine toto
orbe diffuſo atque celebrato,quid mihi eſt incognitis
perturbari?In domino enim confido,nec audio dicẽ
tes animæ meæ , transmigra in montes ſicut paſſer.
Quoniam ecce peccatores intenderũt arcũ, vt ſagit-
tent in obſcura luna rectos corde. Aut ſi & illis nunc
luna videtur obſcura,quia incertũ volunt efficere,quę
ſit catholica,& eam peccatis carnalium hominũ,quos
multos cũtinet,conantur arguere,quid ad eum perti-
net,qui vere dicit, In domino confido? Qua voce ſe
quiſq; & frumentũ eſſe oſtẽdit, & vſq; ad vẽtilationis
Matth.3. tempus paleas tolerabiliter ſuſtinet. In domino ergo
confido:illi timeant, qui confidunt in homine, & de
parte hominis ſe eſſe negare nõ poſſunt,per cuius ca-
nos iurant.Et cũ in ſermone ab eis quæritur cuius cõ-
munionis ſint,niſi de parte illius ſe eſſe dicant nõ poſ
ſunt agnoſci.Dic quid iſti faciunt , cum illis comme-
morantur tam innumerabilia & quotidiana peccata,
& ſcelera eorũ quibus plena eſt illa ſocietas?Nunquid
poſſunt dicere,In domino confido,quomodo dicitis
animæ meæ trãſmigra in mõtes ſicut paſſer? Nõ enim
H confidunt in domino, qui tunc eſſe dicunt ſancta ſa-
cramenta,ſi per ſanctos homines dentur. Itaque cum
ab eis quæritur, qui ſint ſancti,erubeſcũt dicere nõ ſu
mus Qui etiã ſi non erubeſcant hoc dicere,hi qui au-
diunt pro ipſis erubeſcũt.Itaq; iſti cogunt eos, qui ac-
cipiunt ſacramenta, ſpem ſuã in hominẽ ponere cu-
Hiere.17. ius cor videre non poſſunt , Et maledictus omnis,qui
ſpem ſuã ponit in homine. Quid eſt enim dicere,ego
quod do ſanctum eſt,niſi ſpem tuã in me pone?Quid
ſi non es ſanctus? Oſtende cor tuũ. Quod ſi nõ potes,
vbi videbo quòd ſanctus es?An forte dices quod ſcri-
Matth.7. ptum eſt,Ex operibus eorum cognoſcetis eos. Video
planè intra opera,quotidianas violẽtias Circuncellio-
num ſub Epiſcopis & preſbyteris ducibus circũquaq;
volitare,& terribiles fuſtes Iſraëlis vocari, quæ homi-
nes qui nunc viuunt,quotidie vidẽt & ſentiũt. Maca-
riana vero tempora de quibus inuidiã faciunt,& plu-
rimi nõ viderunt,& nemo nunc videt. Et quiſquis ea
vidit catholicus,potuit dicere,ſi dei ſeruus eſſe vellet,
In domino cõfido. Quod & nunc dicit,cũ multa quæ
Matth.13. non vult,in Eccleſia videt, qui ſe intra illa retia plena
I piſcibus bonis & malis natare adhuc ſentit,donec ad
finẽ maris veniatur,vbi mali ſegregentur à bonis . Illi
autem quid reſpõdent, ſi alicui illorum dicat ille quẽ
baptizant, quomodo me iubes præſumere? Nam & ſi
dantis & accipiẽtis eſt meritum,ſit dantis dei,& acci-
pientis conſcientiæ meæ. Hæc enim duo nõ mihi in-
certa ſunt,bonitas illi⁹, & fides mea. Quid te interpo-
nis de quo certum ſcire nihil poſſum?Sine me dicere,
In domino cõfido. Nam ſi in te confido,vnde cõfido,
ſi nihil mali iſta nocte feciſti?Poſtremò ſi vis vt credã
tibi,nũquid poſſum amplius,quàm de te credere? Vn-
de ergo cõfido in eis quibus heri cõmunicaſti, & ho-
die cõmunicas, & cras cõmunicabis, vtrũ vel illo tri-
duo nihil mali commiſerint ? Quod ſi nec te nec me
polluit,quod neſcim⁹,quæ cauſa eſt vt rebaptizes eos
qui tẽpora traditionis & Macarianæ inuidiæ nõ no-
uerunt ? Quæ cauſa eſt vt Chriſtianos de Meſopota-
mia veniẽtes, qui Cæciliani & Donati nec nomẽ au-
dierunt,rebaptizare audeas,& neges eſſe Chriſtianos?
Si autẽ illos polluunt aliena peccata quæ neſciũt,tẽne
reum facit quicquid per ſingulos dies in parte veſtra
te neſciente committitur ? Imperatorum conſtitutio-
nes fruſtra obiicitis catholicis , cum in veſtris caſtris
priuati fuſtes igneſq; ſic ſæuiant. Ecce quo lapſi ſunt, K
qui cum viderent in catholica peccatores, nõ potue-
runt dicere,In domino confido,& ſpem ſuã in homi-
ne poſuerunt. Quod omnino dicerent, ſi nõ ipſi tales
eſſent,quales illos putabant, à quibus ſacrilega ſuper-
bia ſeparare ſe velle finxerũt. Dicat ergo anima catho-
lica,In domino cõfido,quomodo dicitis animæ meę,
transmigra in montes ſicut paſſer. Quoniã ecce pec-
catores intenderunt arcum , parauerunt ſagittas ſuas
in pharetra,vt ſagittent in obſcura luna rectos corde:
& ſermonem ab ipſis conuertat ad dominum & di-
cat: *Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt.* Et hoc dicat,nõ
contra iſtos ſolos,ſed contra omnes hæreticos . Om-
nes enim quantum in ipſis eſt , deſtruxerunt laudem,
quã ex ore infantium & lactẽtium perfecit deus, dum
quæſtionibus vanis & ſcrupuloſis exagitant paruulos,
& eos nutriri fidei lacte nõ ſinunt. Quaſi ergo dictum
ſit huic animæ,quare iſti tibi dicunt trãſmigra in mõ-
tes ſicut paſſer : quare te de peccatoribus terrent,qui
intenderunt arcum ad ſagittãdos in obſcura luna re-
ctos corde: Reſpondet,Ideo vtique me terrent,Quo- L
niam quæ perfeciſti,deſtruxerunt . Vbi,niſi in conuẽ-
ticulis ſuis , vbi paruulos & interioris lucis ignaros,
non lacte nutriunt,ſed venenis necãt? *Iuſtus autem quid
fecit?* Si vos Macarius,ſi vos Cæcilian⁹ offendit,Chri-
ſtus quid fecit vobis,qui dixit,Pacem meam do vobis,
pacem meam relinquo vobis,quam vos nefanda diſ- Ioan.14.
ſenſione violaſtis?Chriſtus quid vobis fecit,qui tradi- 1.q.1.
torem ſuum tanta patientia pertulit,vt ei primam Eu- Chriſtus.
chariſtiam confectam manibus ſuis & ore ſuo com- Ioan.13.
mendatam,ſicut cæteris Apoſtolis traderet: Quid vo-
bis fecit Chriſtus,qui eundem traditorem ſuum quem
diabolum nominauit, qui ante traditionem domini, Ioan.6.
nec loculis dominicis fidem potuit exhibere,cum cę- Ioan.12.
teris diſcipulis ad prædicandum regnum cœlorum Matth.10.
miſit,vt demonſtraret dona dei peruenire ad eos, qui
cum fide accipiunt,etiã ſi talis ſit per quem accipiunt,
qualis Iudas fuit? *Dominus in templo ſancto ſuo.* Ita vero, Abach.2.
ſicut Apoſtolus dicit, Tẽplum enim dei ſanctum eſt, 1.Cor.3.
quod eſtis vos . Quiſquis templum dei violauerit,di-
ſperdet illum deus. Templum dei violat qui violat
vnitatem. Non enim tenet caput , ex quo totum cor- Ephe.4.
pus connexum & cõpactum per omnem tactum ſub- M
miniſtrationis,ſecundum operationem in menſuram
vniuſcuiuſque partis,incrementum corporis facit, in
ædificationem ſui in charitate. In hoc templo ſancto
ſuo dominus eſt , quod conſtat multis membris ſuis,
ſua quæque officia gerentibus, in vnã ædificationem
charitatis constructis, Quod violat , quiſquis cauſa
principatus ſui, à catholica ſocietate diiungitur. Do-
minus in templo ſancto ſuo: *Dominus in cœlo ſedes eius.*
Si cœlum acceperis iuſtum , ſicut terram accipis pec-
catorem,cui dictũ eſt,Terra es & in terram ibis:quod Gene.3.
dictum eſt,Dominus in templo ſancto ſuo: repetitum Pſal.9.
intelligis, dum dictum eſt, dominus in cœlo ſedes e-
ius. *Oculi eius in pauperem reſpiciunt.* Quippe cui dereli-
ctus eſt pauper . Et qui factus eſt refugium pauperi, Et
ideo ſeditiones omnes & tumultus intra iſta retia do- Matth.13.
nec perducantur ad littus , de quibus nobis in perni-
ciem ſuam & ad noſtram correctionem inſultant hæ-
retici,per eos homines fiunt,qui pauperes Chriſti eſſe
nolunt.Sed nũquid ab eis qui hoc eſſe volunt, aduer-
tunt oculos dei ? Oculi enim eius in pauperem reſpi-
ciunt. Nunquid metuendũ eſt,ne in turba diuitũ pau-
cos pauperes videre nõ poſsit , quos in Eccleſiæ græ-
mio

A mio catholicæ custoditos enutrit? *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Hic filios hominum, illa regula libenter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem. Hic quippe quibusdã scripturarum locis obscuris tanquam clausis oculis dei exercentur, vt quærant. Et rursus quibusdam locis manifestis, tãquam apertis oculis dei illuminantur, vt gaudeant. Et ista in sanctis libris crebra opertio atq; adapertio tanquam palpebræ sunt dei, Quæ interrogant, id est, quæ probant filios hominum, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exercentur: neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

Dominus interrogat iustum & impiũ. Quid ergo metuimus ne aliquid nobis obsint impij, si forte nobiscum sacramenta non syncero corde communicant, quando ille interrogat iustum & impium? *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã.* Id est, non ei qui credit deo, & spem suam non ponit in homine, sed tantum animæ suę nocet dilector iniquitatis. *Pluet super peccatores laqueos.* Si Matth. 24. nubes generaliter prophetæ intelliguntur siue boni siue mali, qui etiam pseudoprophetæ appellantur, sic ordinantur pseudoprophetæ à domino deo, vt de his la B queos super peccatores pluat. Non enim quisquam in eos sectandos incidit nisi peccator, siue ad præparationem extremi supplicij, si perseuerare in peccando maluerit, siue ad dessuadendam superbiam, si aliquando deum cura synceriore quæsiuerit. Si autem nubes non nisi boni & veri Prophetæ intelliguntur, & de his manifestum est super peccatores laqueos pluere deũ, quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget. 2. Corin. 2. quibusdam, inquit Apostolus, sumus odor vitę in vitã, quibusdam odor mortis in mortem: Non enim Prophetæ tantum, sed omnes verbo dei animas irrigãtes, nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intelliguntur, fœcundat pectora piorum atque fidelium. Si- Gene. 2. cut exempli gratia, quod scriptum est, Et erunt duo in carne vna: si ad libidinem quisq; interpretetur, laqueũ pluit super peccatores. Si autẽ intelligas sicut ille qui Ephe. 5. ait, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia, imbrem pluit super fertilem terram. Eadem autem nube, id est, diuina scriptura, vtrumque factum est. Item dominus Matth. 15. dicit, Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat, sed quod exit ab ore. Audit hoc peccator, & gulã parat C voracitati. Audit hoc iustus, & à ciborũ discernendorum superstitione munitur. Et hinc igitur eadem scripturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis infusa est.

Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Hęc pœna eorum est atque exitus, per quos blasphematur nomen dei, vt primò cupiditatum suarum igne vastentur, deinde malorum operum fœtore à cœtu beatorũ abiiciantur, postremò arrepti atque submersi, ineffabiles pœnas luant: Hæc est enim pars calicis eorum, sicut Psalm. 22. iustorum calix tuus inebrians, quàm pręclarus est. Ine- Psalm. 35. briabuntur enim ab vbertate domus tuæ. Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modũ atq; mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis per diuinam prouidentiam fieri arbitremur. Et ideo tanquam rationem reddens quare id fiat, subiecit, *Quoniã iustus dominus, & iustitias dilexit.* Non frustra pluraliter, quia homines dicit, vt pro iustis iustitiæ intelligantur positæ. In multis enim iustis quasi multæ iustitiæ videntur esse, cum sit vna dei cui omnes participant, Tanquam si vna facies intueatur plura specula, quod in illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur.

Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo. D

Aequitatem vidit facies eius. Fortasse pro eo sit positum, æquitatem vidit facies eius: ac si diceretur, æquitas visa est in facie eius, id est, in eius noticia. Facies enim dei, est potentia qua dignis innotescit. Aut certe æquitatem vidit facies eius, quia non se præbet cognoscendum malis, sed bonis, & ipsa est æquitas. Si quis autem Allegorica expositio. lunam, synagogam vult intelligere, ad passionem domini referat Psalmum, & de Iudæis dicat. Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt. Ac de ipso domino, Iustus autem quid fecit, Quem tanquam destructorem legis arguebant. Cuius præcepta peruerse viuendo & ea cõtemnendo ac sua statuendo destruxerant, Vt ipse dominus secundum hominem loquatur vt solet, dicens in domino confido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem sicut passer: propter terrores scilicet eorum, qui illum apprehendere & crucifigere cupiebant. Cum peccatores sagittare volentes rectos corde, id est, qui Christo crediderant, In obscura luna, id est, repleta peccatoribus synagoga, non absurde intelligantur. Cui cõgruit & quod dicitur, Dominus in templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius, id est, verbum in homine, vel ipse filius hominis, qui in cœlis E est. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Aut quem suscepit secundum deum, aut propter quem passus est secundum hominem. *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Opertionem atq; adapertionem oculorum, quod nomine palpebrarum probabile est positum, mortem resurrectionémque eius accipere possumus, vbi probauit filios hominũ discipulos suos, & territos sua passione & resurrectione lætificatos. *Dominus interrogat iustum & impium.* Iam de cœlo gubernans ecclesiam. *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quare hoc ita sit, cõsequentia docent. *Pluet enim super peccatores laqueos.* Secundum superiorem expositionem accipiendum, Et omnia cætera vsque ad finem Psalmi.

In Psalmum vndecimum enarratio.

In finem pro octaua Psalmus Dauid.

OCTAVVM diẽ iudicij posse intelligi in sexto Psalmo dictũ est. Potest & pro octauo intelligi pro æterno seculo, quod post hoc tempus, quod septem diebus voluitur, dabitur sanctis. *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Id est, F non inuenitur sicut loquimur cũ dicimus, defecit frumentum, aut defecit pecunia. *Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* Veritas vna est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ veritates dici possunt, sicut ab vna facie multæ in speculis imagines apparent. *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.* 3. sen. dist. 28. arti. aut. Proximum omnem hominẽ oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malum. Et dilectio proximi malũ non operatur. Roma. 13.

Labia dolosa in corde & corde locuti sunt vana. Quòd bis ait, In corde & corde, duplex cor significat. *Disperdat dominus vniuersa labia dolosa.* Vniuersa dixit, ne quis se exceptum putet, sicut Apostolus dicit, In omnem ani- Roma. 2. mam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. *Linguam magniloquam.* Linguam superbam.

Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus labia nostra apud nos sunt, quis noster dominus est? Superbi hypocritæ significantur in sermone suo spem ponentes ad homines decipiendos, & deo non subditi. *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus.* Ita enim populum suum ipse dominus in euangelio misertus est, quòd rectorem non haberet, cum bene posset

G obtemperare. Vnde etiam dicit in euangelio. Mesis
Matth.9. multa, operarij autem pauci. Hoc autẽ ex persona dei
†al. pietrea patris accipiendum est, qui propter inopes† & paupe-
ad inopes, res, id est, inopia & paupertate bonorum spiritalium
& caetera. egentes, filium suum dignatus est mittere. Inde autem
incipit sermo eius apud Matthæum in monte, cum di
Matth.5. cit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ
cœlorum. *Ponam in salutari.* Non dixit quid ponat, sed
in salutari, in Christo accipiẽdum est, secundum illud,
Luc.2. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et ideo
intelligitur in illo posuisse, quod ad miseriam inopum
auferẽdam, & consolandum gemitum pauperum per-
tinet. *Fiducialiter agam in eo.* Secundum illud in euan-
Matth.7. gelio, Erat enim docens eos tanquam potestatem ha-
bens, non tanquam scribæ eorum, *Eloquia domini eloquia
casta.* Hæc persona prophetæ est, Eloquia domini elo-
quia casta. Casta dicit, sine corruptione simulationis.
Multi enim prædicant veritatem non caste, quia ven-
Philipp.1. dunt illam precio commoditatum huius seculi, De ta-
libus dicit Apostolus, quòd Christum annunciant non
H castè. *Argentum igne examinatum terra.* Ipsa eloquia do-
mini, per tribulationes probata peccatoribus. *Purga-
tum septuplum.* Per timorem dei, per pietatem, per scien
tiam, per fortitudinem, per cõsilium, per intellectum,
per sapientiam. Nam septem sunt etiam beatitudinis
gradus, quos in eodem sermone, quem habuit in mon
Matth.5. te dominus exequitur κατὰ Matthæum, Beati paupe-
res spiritu, beati mites, beati lugentes, beati qui esuriunt
& sitiunt iustitiam, beati misericordes, beati mundo
corde, beati pacifici. De quibus sententiis septem, to-
tum illum sermonem prolixum dictum esse animad-
uerti potest. Nam octaua, vbi dictum est, Beati qui per-
secutionem patiuntur propter iustitiam: ipsum igitem
significat, quo septempliciter probatur argẽtum. Qui
Matth.7. sermo cum terminatus esset, dictum est, Erat enim do
cens eos tanquam potestatem habens, non tanquam
scribæ eorum. Quod pertinet ad id quod in hoc Psal-
mo dictum est, Fiducialiter agam in eo. *Tu domine ser-
uabis nos & custodies nos à generatione hac in æternum.* Hic
tanquam inopes & pauperes, ibi tanquam opulentos
& diuites. *In circuitu impij ambulant.* Id est, in tempo-
ralium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito
I circuitu, tanquam rota voluitur, & ideo non perue-
niunt in octauum, id est, in æternum, pro quo iste Psal-
Prouerb.2. mus titulatus est. Ita & per Salomonem dicitur, Venti-
lator enim impiorum est rex sapiens, & immittit illis
rotam malorum. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti
filios hominum.* Quia est & in temporalibus multiplica-
Sapien.9. tio, quæ auertit ab vnitate dei. Vnde corpus quod cor-
rumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inha-
bitatio sensum multa cogitantem. Multiplicantur au-
tem iusti secundum altitudinem dei, quando ibunt de
virtute in virtutem.

In Psalmum duodecimum enarratio.

In finem Psalmus David.

FINIS enim legis Christus ad iustitiam om-
ni credenti. *Vsquequo domine obliuisceris me in fi-
nem.* Id est, differs me ad intelligendum Chri
stum spiritaliter, qui est dei sapientia, & rectus
finis omnis intentionis animæ. *Quousque auertis faciem
Rom.10.* *tuam à me.* Sicut non obliuiscitur deus, sic nec faciem
auertit, sed more nostro scriptura loquitur. Auertere
autem deus faciem dicitur, dum non dat animæ noti-
tiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet.
Quamdiu ponam consilium in anima mea. Consilio non o-
pus est, nisi in aduersis. Ergo quamdiu ponam consiliũ K
in anima mea, ita dictum est, quamdiu ero in aduersis.
Aut certe responsio est, Vt iste sit sensus, Tamdiu do-
mine obliuisceris me in finem, & tamdiu auertis faciẽ
tuam à me, quamdiu ponam consilium in anima mea.
Vt nisi quisque posuerit consilium in anima sua, vt
perfecte operetur misericordiã, non eum dirigat deus
in finem, neque notitiam sui plenam, quod est facie ad
faciem, præbeat illi. *Dolorem in corde meo per diem.* Sub-
auditur, quamdiu ponam. Per diem autem, continua-
tionem significat, vt dies pro tempore intelligatur. A
quo se quisque desyderãs exui, dolorem ponit in cor-
de, deprecans ad æterna conscendere, & humanum
diem non pati. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me.*
Vel diabolus, vel consuetudo carnalis. *Respice & exau-
di me domine deus meus.* Respice refertur ad id quod di-
ctum est, vsquequo auertis faciem tuam à me. Exaudi,
refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris
me in finem. *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in
morte.* Oculos cordis oportet intelligi, ne delectabili
defectu peccati, claudantur. *Nequando dicat inimicus
meus prævalui aduersus eum.* Diaboli insultatio metuen-
da est. *Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero.* Diabo- L
lus & angeli eius, Qui non exultauerunt de iusto viro
Iob, cum eum tribularent, quia non est motus, id est,
de stabilitate fidei non recessit. *Ego autem in tua miseri-
cordia speraui.* Quia idipsum quod non mouetur ho-
mo & fixus in domino permanet, non sibi debet tri-
buere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa su-
perbia moueatur. *Exultabit cor meum in salutari tuo.* In *Psalm.7.*
Christo, in sapientia Dei. *Cantabo domino, qui bona tribuit
mihi.* Bona spiritalia, non ad humanum diem perti-
nentia. *Et psallam nomini domini altissimi.* Id est, cum
gaudio gratias ago, & ordinatissime vtor corpore, qui
est cantus animę spiritalis. Si autem aliqua hic differen
tia considerãda est, cantabo corde, psallam operibus
domino, qui solus videt. Nomini autem domini, quod
apud homines innotescit, quod non illi, sed nobis vti-
le est.

In Psalmum decimumtertium enarratio.

In finem Psalmus, ipsi David.

QVID sit in finem, non est sæpius repetendum.
Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni M
credenti, sicut Apostolus dicit. Illi credimus, *Rom.10.*
quando incipimus viam bonam ingredi. Ip-
sum videbimus, cum peruenerimus, Et ideo ipse finis.
Dixit imprudens in corde suo, nõ est deus. Nec ipsi enim sacri- *Psalm.52.*
legi & detestandi quidam philosophi, qui peruersa &
falsa de deo sentiunt, ausi sunt dicere, nõ est deus. Ideo
ergo dixit, in corde suo: quia hoc nemo audet dicere,
etiam si ausus fuerit cogitare. *Corrupti sunt & abominabi-
les facti sunt in affectionibus suis.* Id est, dum amant hoc se- *Psal.52.*
culum, nõ amant deum. Ipsæ sunt affectiones, quæ cor-
rumpunt animam, & sic excæcant, vt possit etiam di-
cere imprudens in corde suo, non est deus. Sicut enim
nõ probauerunt deũ habere in notitia, dedit illos deus *Roma.1.*
in reprobũ sensũ. *Nõ est qui faciat bonũ, † nõ est vsque ad vnũ.* *†al. boni-
tatem.*
Vsq; ad vnũ, vel cum ipso vno potest intelligi, vt nul-
lus hominũ intelligatur, Vel præter vnũ, vt accipiatur
dominus Christus. Sicut dicimus, iste ager vsq; ad ma-
re est, nõ vtiq; simul cõputamus & mare. Et iste est me-
lior intellectus, vt nemo intelligatur fecisse bonitatem
vsq; ad Christũ: quia non potest quisquã hominũ facere
bonitatẽ, nisi ipse mõstrauerit. Et illud verum est. Quia
vsq; quo quisq; cognoscat vnũ deũ, nõ potest facere bo
nitatem.

A nitatem. *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens deum.* Super Iudæos potest intelligi, vt honoratius eos appellauerit filios hominum propter vnius Dei cultum, in comparatione gentilium, de quibus arbitror superius dictum, Dixit imprudens in corde suo non est Deus, & cætera. Prospicit autem dominus, vt videat per animas sanctas suas, quod significat id quod dictum est, de cœlo. Nam per seipsum nihil eum latet. *Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt.* Id est, Iudæi tales facti sunt quales & gentes, de quibus supra dictum est: *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Similiter vt supra intelli-
Psal. 5. & Roma. 3. gendum est. *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Aut voracitas significatur inhiantis gulæ, Aut in allegoria, qui occidunt & quasi deuorant interfectos eos, quibus suorum morum peruersitatem persuadent. Cui simile
Act. 10. est econtrario, quod Petro dictum est, Macta & manduca: vt in suam fidē & bonos mores suos gentes conuerteret. *Linguis suis dolose agebant.* Comes est voracibus adulatio & omnibus malis. *Venenum aspidum sub*
B *labiis eorum.* Venenum dolum dicit: aspidum autem, quia nolunt audire pręcepta legis, sicut aspides nolunt
Psal. 57. audire verba incantantis, quod in alio Psalmo euiden-
Roma. 3. tius dicitur. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Hoc est, venenum aspidum. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Hic ostendit consuetudinem male faciendi. *Contritio & infelicitas in viis eorum.* Omnes enim malorum hominum viæ plenæ sunt la-
Matth. 11. bore & miseria. Ideo domin⁹ clamat, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos, Tollite iugum meum & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: Iugum enim meum lene est, & sarcina mea leuis est. *Et viam pacis non cognouerunt.* Hanc vtique quam dominus vt dixi commemorat, in iugo leni & sarcina leui. *Non est timor dei ante oculos eorum.* Isti non dicunt, non est Deus, sed tamen non timent Deum. *Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* Iudicium minatur. *Qui deuorant populum meum sicut cibum panis.* Id est, quotidie. Cibus enim panis quotidianus est. Deuorant autem populum qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, & ad eorum, quibus pręsunt, salutem.
C *Dominum non inuocauerunt.* Non enim vere hunc inuocat, qui ea desyderat, quæ illi displicent. *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor,* Id est, in damno re-
Ioan. 11. rum temporalium. Dixerūt enim, Si relinquimus eum sic, credent in eum omnes, & venient Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt regnum terrenum amittere vbi non erat timor, & amiserunt regnum cœlorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligēdum est, quorum amissionem cum timent homines, ad æterna non veniunt. *Quoniam deus in generatione iusta est.* Id est, non est in eis qui diligunt seculum. Iniustum est enim relinquere seculorum conditorem, & diligere
Roma. 1. seculum, Et seruire creaturæ potius, quàm creatori.
Consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est. Id est, contempsistis humilem aduentum filij dei, quia in eo non vidistis pompam seculi, vt hi quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus (quibus vacabant.) *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* Subauditur nisi ipse, cuius humilitatem contempsistis. Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium viuo-
Roma. 11. rum & mortuorum regnúmq; iustorum, Vt quoniam isto humili aduentu facta est cæcitas ex parte Israël vt

plenitudo gentium intraret, in illo alio fiat, quod se- D
quitur, Et sic omnis Israël salu⁹ fieret. Pro Iudæis enim Apostolus etiam illud Esaiæ testimonium accipit, quo dictum est, Veniet ex Sion qui auertat impietatem ab Iacob. Sicut hic positum est, Quis dabit ex Sion salutare Israël? *Cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel.* Repetitio est, sicut solet. Nam idem puto esse lætabitur Israël, quod est, exultabit Iacob.

In Psalmum decimumquartum enarratio.

Psalmus ipsi Dauid.

DE hoc titulo nulla quæstio est. *Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo.* Quamquam aliquando ponatur tabernaculum etiam pro habitatione sempiterna, tamē cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est. Vnde & contubernales milites dicuntur, tanquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adiuuatur ex eo, quod dictum est, quis peregrinabitur. Ad tempus enim cum diabolo dimicamus, & tunc opus est tabernaculo, quò nos refugiamus, Quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quæ pro nobis acta est temporaliter per E
incarnationem domini. *Et quis requiescet in monte sancto tuo?* Hic fortasse iam ipsam æternam habitationem significat, vt montem intelligamus supereminentiam charitatis Christi in vita æterna. *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Hic proposuit, deinceps id exequitur. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Nonnulli enim in labiis habent veritatem, & in corde non habent. Tanquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat: si hac ieris, à latronibus tutus eris: & contingat vt vere non ibi latrones inueniantur, Verum ille locutus est, sed non in corde suo: Aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. *Nec fecit proximo suo malum.* Proximum omnem hominem accipi oportere, notum est. *Et opprobrium non accepit aduersus proximum suum.* Id est, non libenter aut temere credidit criminatori. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Ista perfectio est, vt nihil in hominem valeat F
malignus, & vt hoc sit in conspectu eius, id est, certissime nouerit malignum non esse, nisi cum animus à specie sui creatoris æterna & incommutabili, ad creaturæ speciem auertitur, quæ de nihilo facta est. *Timentes autem dominum glorificat.* Vtique ipse dominus. Initium *Psalm. 110.*
autem sapientię timor domini. Sicut ergo illa superio- *Eccle. 1.*
ra pertinent ad perfectos, ita ea quæ nunc dicturus est, pertinent ad incipientes. *Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentes non accepit.* Ista non sunt magna: Sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, & non dolum agere in lingua sua, sed vt est in corde verum, ita proferre & habere in ore, est est, non
non: Et non facere proximo suo malum, id est, nulli *Matth. 5.*
homini: Et opprobrium non accipere aduersus proximum suum. Quę sunt perfectorum, in quorum conspectu ad nihilum deductus est malignus, Tamen etiam ista minora ita concludit. *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum.* Id est, perueniet ad illa maiora, in quibus est magna & inconcussa stabilitas: Nam & ipsa tempora nō sine causa fortasse sic variata sunt, vt in superiore conclusione præteritum tempus poneretur, in hac au-

G tem futurum. Nam ibi dictum est, Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: Hic autem, Non commouebitur in æternum.

In Psalmum decimumquintum enarratio.

Tituli inscriptio, ipsi Dauid.

REX noster in hoc Psalmo loquitur ex persona susceptionis humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit, Dicit autem hæc: *Conserua me domine quoniam in te speraui, dixi domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quoniam bonis meis non expectas tu fieri beatus. *Sanctis qui sunt in terra eius.* Sanctis qui in terra viuentium spem suam posuerunt, ciuibus Hierusalem cœlestis, quorum conuersatio spiritalis per anchoram spei in illa patria figitur, quæ recte Dei terra nominatur, quãuis adhuc & in his terris carne versentur.

Mirificaui omnes voluntates meas in illos. His ergo sanctis miras feci omnes voluntates meas in profectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit, & humanitas meæ diuinitatis vt morerer, & diuinitas humanitatis vt resur-
H gerem. *Multiplicata sunt infirmitates eorum.* Non ad perniciem, sed vt medicum desyderarent. *Postea accelerauerunt.* Itaque post multiplicatas infirmitates, accelerauerunt, vt sanarentur. *Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus.* Erunt enim conuenticula eorum non carnalia nec de sanguinibus pecorum propitiatus congregabo eos. *Nec memor ero nominum illorum per labia mea.* Sed spiritali mutatione obliuiscentur quid fuerint, Nec à me iam vel peccatores, vel inimici, vel homines, sed iusti & fratres mei & filij dei vocabuntur per pacem meam. *Dominus pars hæreditatis meæ.* Possidebunt enim mecum hæreditatem ipsum deum. Eligant sibi alij partes, quibus fruantur terrenas & temporales, portio sanctorum dominus æternus est.

Et calicis mei. Bibant alij mortiferas voluptates, portio calicis mei dominus est. Quod dico mei, adiungo Ecclesiam, Quia vbi caput, ibi & corpus. Nam in hæreditatem congregabo conuenticula eorum, & per calicis ebrietatem obliuiscar nomina vetera eorum. *Tu es qui restitues mihi hæreditatem meam.* Vt nota sit & his
I quos libero, claritas qua eram apud te priusquam mundus fieret, Non enim restitues mihi, quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt eius claritatis notitiam, In quibus quia ego sum, mihi restitues. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Limites possessionis meæ in tua claritate tanquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum & leuitarum Deus est. *Etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Etenim hæreditas mea præclara est. non omnibus, sed videntibus, In quibus quia ego sum, mihi est. *Benedicam dominum qui mihi tribuit intellectum.* [Benedicam dominum qui mihi tribuit oculum] quo ista hæreditas videri & possideri potest. *Insuper autem & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei.* Super intellectum autem vsque ad mortem erudiuit me inferior pars mea, carnis assumptio, vt experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.

Acto. 2. *Prouidebam dominum in conspectu meo semper.* Sed veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet: hoc prouidens, vt in eum post temporalia peracta recurrerem. *Quoniam à dextris est mihi ne commouear.* Quoniam fauet mihi, vt stabiliter in eo permaneam. *Propter hoc iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Propter hoc & in cogitationibus meis iocunditas, & in verbis exultatio. *Insuper & caro mea requiescet in spe.* K Insuper & caro mea non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Quoniam Acto. 13. neque animam meam inferis possidendam dabis.

Neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Neque sanctificatũ corpus, per quod & alij sanctificandi sunt, corrumpi patieris. *Notas mihi fecisti vias vitæ.* Notas fecisti per me humilitatis vias, vt ad vitam redirent homines, vnde per superbiam ceciderant, In quibus quia ego sum, notas mihi fecisti. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Adimplebis eos lætitia, vt non vltra quærant aliquid, cum facie ad faciem te viderint, in quibus quia ego sum, me adimplebis. *Delectatio in dextera tua vsque in finem.* Delectatio est in fauore & in propitiatione tua in huius vitæ itinere, perducens vsque ad finem gloriæ conspectus tui.

In Psalmum decimumsextum enarratio.

Oratio ipsi Dauid.

HAEC oratio est personæ domini tribuenda adiuncta Ecclesia quæ corpus eius est. *Exaudi Deus iustitiam meam, intende deprecationi meæ.* L *Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.* Non ad te in labiis dolosis procedentem. *A vultu tuo iudicium meum prodeat.* Ex illuminatione notitiæ tuæ verum iudicem. Aut certe non in labiis dolosis, à vultu tuo iudicium meum prodeat, vt scilicet non proferam iudicans aliud, quàm in te intelligo. *Oculi mei videant æquitatem.* Oculi mei videant æquitatem, cordis vtique oculi. *Probasti cor meum & visitasti nocte.* Quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est, *Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.* Non autem nox tantum quia perturbare assolet, sed etiam ignis quia vrit vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus iustus inuentus sum. *Vt non loquatur os meum opera hominum.* Vt aliud non procedat ex ore meo, quàm id quod pertinet ad gloriam, & laudem tuam, non ad opera hominum, quæ faciunt præter voluntatem tuam. *Propter verba labiorum tuorum.* 1. sen. dis. Propter verba pacis tuæ, vel prophetarum tuorum. 47. verũ vt

Ego custodiui vias duras. Ego custodiui vias laboriosas, mortalitatis humanæ atque passionis. *Ad perficiendos* M *gressus meos, in semitis tuis.* Vt perficietur charitas Ecclesiæ in itineribus angustis, quibus venitur ad requiem tuam. *Vt non moueantur vestigia mea.* Vt non moueantur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia sacramentis & scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur & obseruent, qui me sequi volunt. Aut certe vt etiã stabiliter in æternitate permaneam, posteaquam peregi vias duras, & in angustiis semitarum tuarum gressus perfeci. *Ego clamaui quoniam exaudisti me deus.* Ego libera & valida intẽtione preces ad te direxi, quoniam vt hanc habere possem, exaudisti me infirmius orantẽ.

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Non deserat exauditio tua humilitatem meam. *Mirifica misericordias tuas.* Non vilescant misericordiæ tuæ, ne minus amentur. *Qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dexteræ tuæ.* A resistentibus fauori, quo mihi faues.

Custodi me domine vt pupillam oculi tui. Custodi me domine vt pupillam oculi, quæ apparet perparua & exigua, per eam tamen dirigitur acies luminis, quo lux & tenebræ diiudicantur, sicut per Christi humanitatem diuinitas iudicij, discernens inter iustos & peccatores. *In tegmine alarum tuarum proteges me.* In munimento charitatis & misericordiæ tuæ proteges me. *A facie impiorum*

A rum qui me afflixerunt. *Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt.* Lætitia sua pingui cooperti sunt, postea quàm cupiditas eorum de scelere satiata est. *Os eorum locutum est superbiam.* Et propterea os

Matth. 27. eorum locutum est superbiam, dicendo, Aue rex Iudæorum, & cætera talia. *Proiicientes me nunc circundederunt me.* Proiicientes me extra ciuitatem, nunc circundederunt me in cruce. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Intentionem cordis sui statuerunt declinare in ista terrena, putantes magnum malum perpeti eum, qui occidebatur, & se nullum qui occidebant. *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam.* Susceperunt me sicut

1. Petri. 5. ille aduersarius circumiens, quærens quem deuoret.

Et sicut catulus leonis habitans in occultis. Et sicut catulus eius, populus cui dictum est, Vos ex patre dia-

Ioan. 8. bolo estis, cogitans de insidiis, quibus iustum circumueniret & perderet, *Exurge domine præueni eos, & subuerte eos.* Exurge domine, quem dormire arbitrantur, & iniquitates hominum non curare: ante excæcentur ma-

B litia sua, vt factum eorum vindicta præueniat, & ita subuerte eos. *Erue animam meam ab impiis.* Erue animam meam resuscitando me à morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. *Frameam tuam ab inimicis manus tuæ.* Anima enim mea framea tua est, quam assumpsit manus tua, id est, æterna virtus tua, vt per ipsam regna debellet iniquitatis, & diuidat iustos ab impiis. Hanc ergo erue ab inimicis manus tuæ, hoc est, virtutis tuæ, hoc est, ab inimicis meis. *Domine perdes eos de terra, dispertire eos in vita eorum.* Domine perde eos de terra, quam inhabitant, dispertire eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, qui æter-

1. sen. dist. 36. illa cum. nam desperant. *Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* Non solum autem ista pœna eos consequetur visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur à lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, vt obliuiscantur Deum. *Saturati sunt porcina.* Saturati sunt immunditia, conculcantes margaritas sermonum Dei. *Et reliquerunt reliquias paruulis suis.* Et reliquerunt reliquias paruulis suis, clamantes,

Matth. 27. Peccatum hoc super nos & super filios nostros. *Ego autem in tua iustitia apparebo in conspectu tuo.* Ego autem

C qui non apparui eis, qui corde sordido & tenebroso lucem sapientiæ tuæ videre non possunt, in tua iustitia apparebo in conspectu tuo. *Satiabor dum manifestabitur gloria tua.* Et cum illi saturati sunt immunditia sua, vt me intelligere non possint, ego satiabor dum manifestabitur gloria tua in his qui me intelligunt. Sanè illo versu vbi dictum est, Saturati sunt porcina: nonnulla exemplaria, Saturati sunt filiis habent. Ex ambiguo enim Græco interpretatio duplex euenit. Filios autem opera intelligimus. Et sicut bona opera bonos filios, ita malos mala.

In Psalmum decimumseptimum enarratio.

IN FINEM pueri domini, ipsi Dauid, hoc est, manu forti CHRISTO secundum hominem. Quæ locutus est domino verba can-

2. Reg. 22. tici huius, in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit. In die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, hoc est, regis

1. Reg. 8. Iudæorum quem sibiipsi petierunt. Nam sicut Dauid manu fortis, ita Saul petitio interpretari dicitur. No-

tum est autem quomodo ille populus regem sibi petie- D
rit & acceperit, non secundum Dei, sed secundum suam voluntatem. Dicit ergo hic CHRISTVS & Ecclesia, id est, totum CHRISTI caput & corpus.

Diligam te domine virtus mea. Diligam te domine, per quem fortis sum. *Dominus firmamentum meum & refugium meum & liberator meus.* Domine qui me firmasti, quia refugi ad te. Refugi autem, quia liberasti me. *Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.* Deus meus qui mihi adiutorium prius vocationis tuæ præstitisti, vt sperare in te possim. *Protector meus & cornu salutis meæ, & redemptor meus.* Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens aduersum te cornu superbiæ, sed teipsum cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inueni, Quod vt inuenirem, redemisti me. *Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero.* Non meam gloriam sed domini quærens, inuocabo eum, & non erit vnde mihi noceant impietatis errores. *Circundederunt me do-* 2. Reg. 22.
lores mortis. Circundederunt me dolores mortis: id est, carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Turbæ Psalm. 114
iniquæ ad tempus commotæ, veluti flumina pluuialia cito desitura egerunt, vt conturbarent me. *Dolo-* E
res inferni circundederunt me. In his qui me circundederunt vt perderent me erant dolores inuidentiæ, qui mortem operantur, perducúntque ad infernum peccati. *Præuenerunt me laquei mortis.* Præuenerunt me vt priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus male persuaserunt iactatione iustitiæ. Cuius non re, sed nomine, aduersus gentes gloriantur. *Et in pressura mea inuocaui dominum, & ad deum meum clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam.* Exaudiuit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in conspectu eius.* Et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo. *Introiuit in aures eius. Et commota est & contremuit terra.* Ita clarificato filio hominis, commoti sunt & contremuerunt peccatores. *Et fundamenta montium conturbata sunt.* Et spes superborum qui in hoc seculo fuerunt, conturbatæ sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis deus.* Vt scilicet iam firmamentum non haberet in cordibus ho- F
minum spes temporalium bonorum. *Ascendit fumus in ira eius.* Ascendit lachrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognouissent, quid minetur Deus impiis.

Et ignis à facie eius exardescit. Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia eius inardescit. *Carbones succensi sunt ab eo.* Qui iam mortui erant deserti ab igne boni desyderij ac luce iustitiæ, & frigidi tenebrosique remanserant, rursus accensi & illuminati reuixerunt. *Et inclinauit cælos & descendit.* Et humiliauit iustum, vt descenderet ad hominum infirmitatem.

Et caligo sub pedibus eius. Et impij qui terrena sapi- 2. Reg. 22.
unt, caligine malitiæ suæ non eum cognouerunt. Terra enim sub pedibus eius, tanquam scabellum pedum eius. *Et ascendit super cherubin & volauit.* Et exaltatus est super plenitudinem scientiæ, vt nemo ad eum perueniret nisi per charitatem. Plenitudo enim legis charitas. Et cito se incomprehensibilem esse mõ- Rom. 13.
strauit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendi arbitrarentur. *Volauit super pennas ventorum.* Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstrauit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis à terrenis timoribus in auras libertatis attollunt. *Et posuit tenebras latibulum suum.*

G Et posuit obscuritatem sacramentorum, & occultam spem in corde credentium vbi lateret ipse, nõ eos deserens. In his etiam tenebris, vbi per fidem adhuc am- 2.Cor.5. bulamus, non per speciem, quamdiu quod non vide- Roma.8. mus, speramus, & per patientiam expectamus. *In circuitu eius tabernaculum eius.* Conuersi tamen ipsum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus æqualiter fauet, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Nec propterea quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, iam se esse arbitretur, si scripturas recte intelligit. In prophetis enim atque in omnibus diuini verbi prædicatoribus obscura doctrina est. *Præ fulgore in conspectu eius.* In comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis eius. *Nubes ipsius transierunt.* Prædicatores verbi eius non iam in Iudææ finibus continentur, sed transierunt ad gentes. *Grando & carbones ignis.* Obiurgationes figuratæ, quibus velut grandine corda dura tunduntur, Si autem terra culta & mitis, id est, pius animus, exceperit duritiam grandinis, in aquam eadem terra fulgu- H ratæ & quasi congelatæ obiurgationis, id est, in doctrinam satiantem resoluitur, Igne autem charitatis accensa corda reuiuiscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad gentes transierunt. *Et intonuit de cælo dominus.* Et euangelica fiducia de corde iusti sonuit dominus.

Et altissimus dedit vocem suam. Vt in profundo rerum humanarum audiremus cœlestia. *Et emisit sagittas suas & dispersit eos.* Et emisit euangelistas pennis virtutum recta itinera transuolantes, non suis, sed eius à quo missi sunt viribus. Et dispersit eos ad quos missi sunt, 2.Cor.2. vt aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Et coruscationes multiplicauit & conturbauit eos.* Et miracula multiplicauit, & conturbauit eos.

Et apparuerunt fontes aquarum. Et apparuerunt, qui fa- Ioan.4. cti erant in prædicantibus fontes aquarum salientium in vitam æternam. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Et reuelati sunt prophetæ, qui non intelligebantur, super quos ædificetur orbis terrarum credens domino. *Ab increpatione tua domine.* Clamantis, Ap- Matth.4. propinquauit super vos regnum Dei. *Ab inspira-* Luc.13. *tione spiritus iræ tuæ.* Dicentis, nisi pœnitentiam ege- I ritis, omnes similiter moriemini. *Misit è summo & accepit me.* Vocando ex gentibus in hæreditatem, glo- Ephe.5. riosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam. *Assumpsit me de multitudine aquarum.* Assumpsit me de multitudine populorum. *Eruit me de inimicis meis fortissimis.* Eruit me de inimicis meis, qui præualuerunt ad affligendam & perdendam istam temporalem vitam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.* Quamdiu sub ipsis sum, qui ignorant Deum. *Praeuenerunt in die afflictionis meæ.* Priores mihi nocuerunt in tempore, quo mortale & laboriosum corpus gero. *Et factus est dominus firmamentum meum.* Et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ voluptatis conturbatum atque conuulsum est, factus est dominus firmamentum meum. *Et* 2.Reg.2. *eduxit me in latitudinem.* Et quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei.

Eruit me, quoniam voluit me. Eruit me, quoniam voluit me, antequam illum ego vellem, eruit me ab inimicis meis potentissimis, qui mihi inuidebant iam volenti eum. Et ab his qui oderunt me, quia volo eum.

Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam bonæ vo- K luntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. *Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit vt bene facerem, educendo me in latitudinem fidei. *Quia custodiui vias domini.* Vt latitudo bonorum operum, quæ per fidem sunt, & longanimitas perseuerandi consequatur. Nec impie gessi à Deo meo, *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt semper.* Quoniam omnia iudicia eius: id est, & præmia iustorum, & pœnas impiorum, & flagella corrigendorum, & tentationes probandorum, perseueranti contemplatione consydero. *Et iustitias eius non repuli à me.* Quod faciunt deficientes sub sarcina eorum, & reuertuntur ad vomitum suum. *Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam.* Itaque non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam pro- Galat.5. pter longitudinem perseuerantiæ, retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. *Et secundum purita-* L *tem manuum mearum in conspectu oculorum eius.* Non quod homines vident, sed in conspectu oculorum eius. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ 2.Corin.4. autem non videntur, æterna, quò pertinet altitudo spei. *Cum sancto sanctus eris.* Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris.* quia tu nulli noces, sed criniculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. *Et cum electo electus eris.* Et ab eo, quem eligis elegeris. *Et cum peruerso peruersus eris.* Et cum peruerso videris peruersus, Prouerb.5. quoniam dicunt, non est recta via domini, & ipso- Ezech.18. rum via, non est recta. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Hoc autem peruersum videtur peruersis, quod confitentes peccata sua saluos facies.

Et oculos superborum humiliabis. Ignorantes autem Roma.10. Dei iustitiam & suam volentes constituere, humiliabis. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam domine.* Quoniam non est lumen nostrum ex nobis, sed tu illuminabis lucernam meam domine. *Deus meus illumina tenebras meas.* Nos enim peccatis nostris tene- M bræ sumus, sed Deus meus illuminabis tenebras meas.

Quoniam à te eruar à tentatione. Quoniam non à me, sed à te eruar à tentatione. *Et in Deo meo transgrediar murum.* Et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines & cœlestem Hierusalem peccata erexerunt. *Deus meus immaculata via eius.* Deus meus non venit in homines, nisi mundauerint viam fidei qua veniat ad eos, quia immaculata est via eius. *Eloquia domini igne examinata.* Eloquia domini igne tribulationis probantur. *Protector est omnium sperantium in se.* Et omnes, qui non in seipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur. Spes enim sequitur fidem. *Quoniam quis Deus præter dominum?* Quoniam quis Deus præter dominum cui seruimus. *Et quis Deus præter Deum* 2.Reg.22. *nostrum?* Et quis Deus præter dominum, quem post bonam seruitutem, tanquam hæreditatem sperantes filij possidemus? *Deus qui præcinxit me virtute.* Deus qui præcinxit me vt fortis sim, ne diffluentes sinus cupiditatis impediant opera & gressus meos. *Et posuit immaculatam viam meam.* Et posuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam, sicut immaculata

est

A est via fidei qua venit ad me. *Qui perficit pedes meos tanquam cerui.* Qui perficit amorem meum ad transcendenda spinosa & vmbrosa implicamenta huius seculi. 2.Reg.22. Psal.143.

Et super excelsa statues me. Et super cœlestem habitationem figet intentionem meam, vt implear in omnem plenitudinem Dei. *Qui docet manus meas ad prælium.* Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. *Et posuisti, vt arcum æreum brachia mea.* Et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum. *Et dedisti mihi protectionem salutis meæ, & dextera tua suscepit me.* Et fauor gratiæ tuæ suscepit me. *Et disciplina tua me direxit in finem.* Et correptio tua me deuiare non sinens direxit, vt quicquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. *Et disciplina tua ipsa me docebit.* Et eadem correptio tua me docebit peruenire quò direxit.

Dilatasti gressus meos subter me. Ne impediant carnales angustiæ, quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quæ subter me sunt mortalibus rebus & membris. *Et non sunt infirmata ve-*
B *stigia mea.* Et non sunt infirmata siue itinera mea siue signa quæ impressi ad imitandum sequentibus.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos. Persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar, sed comprehendam illos vt absumantur. *Et non conuertar donec deficiant.* Et ab ista intentione non conuertar ad quietem, donec deficiant, qui obstrepunt mihi.

Confringam illos nec poterunt stare. Confringam illos, nec durabunt aduersum me. *Cadent subtus pedes meos.* Calcatis illis, præponam amores quibus ambulo in æternum. *Et præcinxisti me virtute ad bellum.* Et constrinxisti fluentia desyderia carnis meæ virtute, ne in tali pugna præpedirer. *Supplantasti insurgentes in me subter me.* Decipi fecisti eos, qui me insequebantur, vt subter me fierent, qui super me esse cupiebant. *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Et inimicos meos conuertisti, & dorsum mihi eos esse fecisti, id est, vt sequerentur me.

Et odio habentes me disperdidisti. Alios autem eorum, qui in odio perdurauerunt, disperdidisti. *Clamauerunt nec erat qui saluos faceret.* Quis enim saluos faceret, quos
C tu non saluos faceres? *Ad dominum, nec exaudiuit eos.* Nec ad quemlibet, sed ad dominum clamauerunt, nec exauditione dignos iudicauit, non recedentes à malitia sua. *Et comminuam illos, vt puluerem ante faciem venti.* Et comminuam illos, Aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordiæ Dei, vt elati atque inflati superbia, à spe firma & inconcussa, tanquam à terræ soliditate & stabilitate rapiantur. *Vt lutum platearum delebo eos.* Per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes & lubricos delebo eos. *Erues me de*
†al. eorum. *contradictionibus populi.*† Erues me de contradictionibus
Ioan. 11. eorum, qui dixerunt, Si dimiserimus eum, omne seculum post illum ibit. *Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi.* Populus gentium, quem corporali præsentia non visitaui, seruiuit mihi.

In obauditu auris obediuit mihi. Neque oculis me vidit, sed recipiens prædicatores meos, in obaudimi auris obediuit mihi. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Filij non mei
Ioan.8. dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur, Vos ex patre diabolo estis, mentiti sunt mihi. *Filij alieni inueterauerunt.* Filij alieni, quibus vt renouarentur, nouum testamentum attuli, in vetere homine remanserunt.

Et claudicauerunt à semitis suis. Et tanquam vno pede debiles, quia vetus tenentes, nouum testamentum respuunt, claudi effecti sunt etiam in ipsa vetere lege, potius traditiones suas sequentes quàm Dei. Calumnia- D
bantur enim discipulos de manibus non lotis, quia ta- Matth. 15.
les erant semitæ, quas ipsi fecerant & consuetudine triuerant, aberrando ab itineribus præceptorum Dei,

Viuit dominus & benedictus Deus meus. Secundum car- Roma. 8.
nem autem sapere, mors est. Viuit dominus & benedictus deus meus. *Et exaltetur deus salutis meæ.* Et non terrena consuetudine de Deo salutis meæ sentiam, nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem.

Deus qui das vindictam mihi. Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me. *Liberator meus de inimicis meis iracundis.* Liberator meus de inimicis meis iracundis, clamantibus, crucifige crucifige Iudæis. *Ab insurgen-* Ioan. 19.
tibus in me exaltabis me. A Iudæis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo eripies me.* A regno eorum iniquo erues me. *Propterea confitebor tibi in gentibus domine.* Propterea, tibi per me 2.Reg.22.
confitebuntur gentes domine. *Et nomini tuo psallam.* & Rom.15
Et latius innotesces bonis operibus meis. *Magnificans* E
salutes regis ipsius. Deus qui magnificat vt admirabiles faciat salutes, quas eius filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo.* Deus qui facit misericordiam CHRISTO suo. *David & semini eius vsque in seculum.* Ipsi liberatori manu potenti, qui vicit hunc mundum, & eos qui credunt in euangelio genuit in æternum. Quæcunque in hoc Psalmo dicta sunt, quæ ipsi domino proprie, id est, capiti Ecclesiæ congruere non possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra eius.

In Psalmum decimumoctauum enarratio.

In finem Psalmus David.

TITVLVS *notus est, nec dominus Iesus Christus hæc dicit, sed de illo hæc dicuntur.*

Expositio prima.

COELI *enarrant gloriam Dei.* Iusti Euangelistæ, in quibus Deus tanquam in cœlis habitat, exponunt gloriã domini nostri IESV CHRI- F
STI, siue gloriam qua glorificauit patrem filius super terram. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et facta virtutum domini nostri annunciat firmamentum, fiducia spiritussancti cœlum factum, quod antea timore terra erat.† *Dies diei eructat verbum.* †al. annun-
Spiritus spiritalibus profert plenitudinem incommu- ciat cor fir-
tabilis sapientiæ Dei, quod verbum in principio Deus matum fi-
apud Deum est. *Et nox nocti annunciat scientiam.* Et ducia spiri-
mortalitas carnis tanquam longe positis carnalibus, tussancti,
fidem insinuando, annunciat futuram scientiam. cœlũ factũ

Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur vo- qđ antea
ces eorum. Per quos non auditæ sunt voces euangelista- timore ter-
rum, cum omnibus linguis euangelium prædicarent. ra tacuerat

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ ver- Roma. 10.
ba eorum. In sole posuit tabernaculum suum. Dominus autem vt aduersus regna temporalium errorum bellige-
raret, non pacem sed gladium missurus in terram, in Matth. 10.
tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suæ. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Et ipse procedens de vtero virginali, vbi deus naturæ humanæ tanquam sponsus sponsæ copulatus est.

Exultauit sicut gigas ad currendam viam. Exultauit sicut fortissimus, & cæteros homines incomparabili

G virtute præcedens, non ad habitandum viam, sed ad
Psal. 1. currendam viam. Non enim in via peccatorum stetit.
A summo cælo egressio eius. A patre egressio eius, non temporalis, sed æterna, qua de patre natus est. *Et occursus eius vsque ad summum eius.* Et occurrit plenitudine diuinitatis vsque ad æqualitatem patris. *Et non est qui se abscondat à calore eius.* Cum autem verbum etiam
Ioan. 1. caro factum est, & habitauit in nobis, mortalitatem nostram suscipiens, non permisit vllum mortalium excusare se de vmbra mortis, & ipsum enim penetrauit verbi calor. *Lex domini immaculata conuertens animas.*
Matth. 5. Lex ergo domini ipse est, qui venit legem implere nõ soluere. Et immaculata lex, qui peccatum non fecit,
1. Petri 2. nec inuentus est dolus in ore eius, non premens animas seruitutis iugo, sed ad se imitandum libertate conuertens. *Testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Testimonium domini fidele: quia nemo no-
Matth. 11. uit patrem nisi filius & cui voluerit filius reuelare: quæ abscõdita sunt à sapientibus & reuelata paruulis, quo-
Iacobi. 4. niam deus superbis resistit, humilibus autem dat gra-
1. Petri. 5. tiam. *Iustitiæ domini rectæ lætificantes corda.* Omnes iu-
H stitiæ domini in illo rectæ, qui non docuit, quod ipse non fecit vt qui imitarentur, corde gauderent, in eis quæ libere cum charitate facerent, non seruiliter cum timore. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Præceptum domni lucidum, sine velamento carnalium obseruationum, illuminans hominis interioris aspectum. *Timor domini castus permanens in seculum seculi.* Timor domini non ille sub lege pœnalis temporalia
Concord. 3. bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione
seu. di. 44. anima fornicatur: sed castus quo Ecclesia sponsum
ca. Et quia. suum, quanto ardentius diligit, tanto diligentius ca-
cum ca. sequentibus. uet offendere: & ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed permanet in seculum seculi. *Iudicia domini vera iustificata in idipsum.* Iudicia
Ioan. 5. eius, qui non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio vere iustificata incommutabiliter. Neque enim vel minatus vel pollicitus deus, quenquam fallit, aut quisquam vel impiis supplicium vel piis præmium eius potest eripere. *Desyderabilia super aurum & lapidem preciosum multum.* Siue multum ipsum aurum & lapidem, siue multum preciosum, siue multum desyde-
I rabilia: tamẽ desyderabilia iudicia dei super põpas huius seculi, quarũ desyderio fit vt nõ desyderentur, sed timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iudicia dei. Quod si quisq; ipse sit aurum lapisq; preciosus vt igne non consumatur, sed assumatur in thesaurũ dei, plusquam seipsum desyderat iudicia dei, cuius voluntatem præponit suæ. *Et dulciora super mel & fauum.* Et siue quisque iam sit mel, qui iam solutus vitæ huius vinculis expectat diem, quo veniat in epulas dei: siue adhuc sit fauus, vt quasi cæra circumplicetur hac vita, non huic concretus, sed implens eam: cui opus sit aliqua pressura, non opprimentis, sed exprimentis manus dei, qua de temporali vita in æternam eliquetur: dulciora illi sunt iudicia dei, quàm sibiipse est, quia super mel & fauum illi dulciora sunt. *Etenim seruus tuus custodit ea.* Nam non custodienti amara dies domini. *In custodiendo illa retributio multa.* Non in aliquo extraposito commodo, sed in eo ipso quo iudicia dei custodiuntur, multa retributio. Multa est, quia gaudetur in eis. *Delicta quis intelligit?* In delictis autem qualis suauitas potest esse, vbi non est intellectus? Quoniam delicta quis intelligit, quæ ipsum oculum claudunt, cui suauis est veritas, cui desyderabilia & dulcia sunt iudicia Dei? Et sicut tenebræ oculos, ita delicta K
mentem claudunt, nec lucem sinunt videre nec se.
Ab occultis meis munda me domine. A cupiditatibus in me latentibus, munda me domine. *Et ab alienis parce seruo tuo.* Ne seducar ab aliis. Neque enim alienis capitur, qui est mundus à suis. Parce itaque ab alienis cupiditatibus, non superbo & in sua potestate esse cupienti, sed seruo tuo. *Si mei non fuerint dominata tunc immaculatus ero.* Si mei non fuerint dominata occulta mea, & aliena peccata, tunc immaculatus ero. Non enim est certior origo peccati, præter occultum suum, quo cecidit diabolus, & alienum quo seductus est homo, vt consentiendo suum faceret. *Et mundabor à delicto magno.* Quo alio nisi superbiæ? Non enim est maius *Eccle. 10.*
delictum quàm apostatare à deo, quod est initium superbiæ hominis. Et vere ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret, quia hoc est vltimum redeuntibus ad deum, quod recedentibus primum fuit. *Et erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Meditatio cordis mei, non ad iactantiam placendi hominibus, quia iam nulla superbia est, sed in conspectu tuo semper, qui conscientiam L
puram inspicis. *Domine adiutor meus & redemptor meus.* Domine adiutor meus, tendentis ad te: quoniam redemptor meus es tu vt tenderem ad te: ne quisquam vel sapientiæ suæ tribuens quod ad te conuertitur, vel viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te, qui superbis resistis: quia mundatus non est à delicto magno, nec complacuit in conspectu tuo, qui redimis vt conuertamur, & adiuuas vt perueniamus ad te.

Expositio secunda de eodem Psalmo.

DEprecati dominum, vt ab occultis nostris mundet nos, & ab alienis parcat seruis suis, quid hoc sit, intelligere debemus, vt humana ratione, non quasi auium voce cantemus. Nam & meruli & psitaci & corui & picæ & huiuscemodi volueres sæpe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt. Scienter autem cantare, non aui sed homini diuina† volun- *† al. cantare naturæ*
tate concessum est. Et quàm multi mali & luxuriosi sic *hominis diuina &c.*
cantant, digna auribus suis & cordibus, nouimus & dolemus. Eò enim peiores sunt, quo non possunt ignorare quod cantant. Sciunt enim se cantare flagitia, & tamen cantant tanto libentius, quanto immundius, M
quoniam tanto se putant debere fieri lætiores, quanto fuerint turpiores. Nos autem qui in Ecclesia diuina eloquia cantare didicimus, simul etiam instare debemus esse quod scriptum est, Beatus populus qui intelligit iubilationem. Proinde charissimi quod conso- *Psal. 88.*
na voce cantauimus, sereno etiam corde nosse ac videre debemus. Rogauit enim dominum vnusquisque nostrum in hoc cantico & dixit deo, Ab occultis meis mũda me domine, & ab alienis parce seruo tuo: Si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & mundabor à delicto magno. Quod vt bene sciamus quid sit, & quale hoc sit, ipsius Psalmi textum, quantum donat dominus, breuiter percurramus. Cantatur enim de Christo, quod euidenter ibi apparet, quia illic scriptum est, Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quis est enim sponsus, nisi cui desponsata est illa virgo ab Apostolo, cui timet caste castus sponsi amicus, *2. Cor. 11.*
ne sicut serpens Euam fefellit astutia sua, sic & huius virginis sponsæ Christi sensus corrumpantur à castitate quæ est in Christo? In hoc ergo domino & saluatore nostro Iesu Christo, posita est magna & plena gratia, de qua dicit Apostolus Ioannes, Et vidimus glo- *Ioan. 1.*
riam

A riam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Hanc gloriam. *Cœli enarrant.* Cœli sancti sunt, eleuati à terra, portantes dominum, quamquam gloriam Christi cœlum etiam quodammodo narrauit. Quando narrauit? Quando nato eodem do- *Matth. 2.* mino, stella noua quæ nunquam videbatur, apparuit. Sed tamẽ sunt veriores & sublimiores cœli, de quibus consequenter ibi dicitur, Non sunt loquelæ neque ser- *Roma. 3.* mones, quorũ nõ audiantur voces eorum. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quorum nisi cœlorum? Quorum ergo nisi apostolorum? Ipsi enarrant nobis gloriam dei, positam in Christo Iesu, per gratiam in remissionem peccato- *Rom. 3.* rum. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideo gratia. Non est enim gratia nisi gratuita, quia nihil boni antè feceramus, vnde talia dona mereremur. Magis quia ne non gratis inferretur supplicium, ideo gratis præstitum est beneficium. Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Ille autem non propter nostram iustitiam, sed propter suam misericor B diam saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis. Hæc *ad Titũ. 3.* est, inquam, gloria dei, hanc cœli enarrauerunt. Hęc est inquam, gloria dei, non tua. Nihil enim boni fecisti, & tamen tantũ bonum accepisti. Si ergo pertines ad gloriã quam cœli enarrauerũt, dic domino deo tuo, Deus *Psalm. 58.* meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim *Enchi. c. 31 in fi. & 76* te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Præuenisti supplicium eius superbiendo: ille præuenit sup- *Roma. 4.* plicium tuum peccata delẽdo. Tanquam enim ex pec- *Psal. 113.* catore iustificatus, ex impio pius factus, ex damnato in regnum assumptus, dic domino deo tuo, Nõ nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus *† aliàs si non nobis.* non nobis. Quibus enim si quasi nobis? † Dicamus inquam non nobis, quia si ita faceret sicut nobis, non nisi pœnas infligeret nobis. Nõ nobis, sed nomini suo det gloriam, quia non secundum iniquitates nostras fecit nobis. Non ergo nobis domine, non nobis. Repetitio, confirmatio est. Nõ nobis domine, sed nomini tuo da gloriam. Hoc illi nouerant cœli, qui enarrauerunt gloriam dei. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.*

Gene. 2. Quod dictum est, gloriam dei, hoc repetitum est, ope- C ra manuum eius. Quæ opera manuum eius? Non sicut quidam sentiunt, deus verbo fecit omnia, & tanquam præstantiorem cæteris hominem suis manibus fecit. Non ita sentiendum est. Infirma est ista & non satis e- *Gene. 1.* limata sententia. Omnia enim verbo fecit. Nam licet *Ioan. 1.* opera Dei diuersa narrentur, in quibus hominem ad imaginem suam fecit, tamen omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod autem ad ma- *Psal. 101.* nus dei attinet, & de cœlis dictũ est, Et opera manuum tuarum sunt cœli. Et ne putes etiam ibi cœlos sanctos dictos, subiecit, Ipsi peribunt, tu autem permanes. Ergo non solũ homines, sed etiam cœlos qui peribunt, deus manibus suis fecit, cui dictum est, Opera manuum tuarum sunt cœli. Et de terra hoc idem dictum est, Quo- *Psal. 94.* niam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam manus eius fundauerunt. Ergo si & cœlos manibus & terram manibus, non solum hominem manibus: & si cœlos verbo, & terram verbo, ergo & hominem verbo. Quod verbo, hoc manu: & quod manu, hoc verbo. Nõ enim humanis membris statura dei distincta est, qui vbique totus est, & nullo continetur loco. Quod ergo verbo fecit, sapientia fecit: quod manu fecit, virtute fe- *1. Cor. 1.* cit. Christus est autem dei virtus & dei sapientia. Omnia autem per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est D nihil. Enarrarunt, enarrant, enarrabunt cœli gloriam *Ioan. 1.* dei. Enarrabunt, inquam, cœli, hoc est, sancti gloriam dei à terra suspẽsi, deum portantes, præceptis tonãtes, sapientia coruscantes: illã, vt dixi, gloriã Dei qua salui facti sumus indigni. Hanc indignitatem, id est, qua digni non fuimus: agnoscit filius minor egestate cõstrictus. Agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius minor à patre longe peregrinus, dæmonũ cultor, tanquã porcorum pastor, agnoscit gloriam dei, sed egestate constrictus. Et quia illa gloria dei facti sumus, quo digni non fuimus, dicit ad patrem suũ, Non sum dignus *Luc. 15.* vocari filius tuus. Infœlix per humilitatem impetrat fœlicitatem, & eo se ostendit dignum quo confitetur indignum. Hãc gloriam dei cœli enarrant, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Cœlum firmamentum, firmum cor, non timidum cor. Annunciata enim sunt ista inter impios, inter aduersos deo, inter amatores mundi persecutoresq; iustorum, inter sæuientem mundum annunciata sunt ista. Sed sæuiens mundus quid poterat facere, quando firmamentum ista annunciabat? Annunciat firmamẽtum. Quid? Opera ma- E nuum eius. Quæ sunt opera manuum eius? Gloria Dei illa qua salui facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Chri- *Ephe. 2.* sto Iesu, in operibus bonis. Non solum quippe homi- *Psal. 99.* nes, sed etiã iustos, si tamen sumus, ipse fecit nos & non ipsi nos. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiã.*

Quid est? Forte planum & apertũ est, Dies diei eructat verbum, apertum & planum, tãquam per diem. Quòd autem nox nocti indicat scientiam, obscurum est tanquam per noctem. Dies diei, sancti sanctis, Apostoli fidelibus, ipse Christus Apostolis, quibus dixit, Vos estis *Matth. 5.* lumen mundi. Apertum hoc videtur & cognitu facile. Quomodo autem nox nocti annunciat scientiam? Nonnulli hæc verba simpliciter intellexerunt, & forte hoc sit verum æstimantes, hac sententia significatum esse, quod tempore domini nostri Iesu Christi cum in terra versaretur, Apostoli audierunt, hoc in posteros esse traiectum, tanquam de tempore in tempus: dies diei, nox nocti, prior dies posteriori diei, & prior nox posteriori nocti, quia hæc doctrina diebus & noctibus prædicatur. Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat. Sed nonnulla verba scripturarum obscuritate sua hoc F profuerunt, quòd multas intelligentias pepererunt. Itaq; hoc si planum esset, vnum aliquid audiretis: quia vero obscure dictum est, multa audituri estis. Est alius intellectus, dies diei, nox nocti: hoc est, spiritus spiritui, caro carni. Est alius, dies diei spiritales spiritalibus: & nox nocti, carnales carnalibus. Vtrique enim audiunt, & si non vtrique similiter sapiunt. Illi enim audiũt tanquam verbum eructuatum: illi tanquam scientiam annunciatam. Quod enim ructuatur, præsentibus ructuatur: quod autem annunciatur, longe positis annunciatur. Possunt enim cœli sensus plures inueniri, sed adhibendus est modus propter angustias præsentis tẽporis. Dicamus autem & vnum aliquid, quod quidam velut coniicientes aperuerunt. Quando dominus, inquiunt, Christus loquebatur Apostolis, dies diei eructa- *Matth. 26.* bat verbum: quando Iudas dominum Christum prodidit Iudæis, nox nocti annunciabat scientiam. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.*

Quorum, nisi cœlorum illorum qui enarrant gloriam dei? Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Legite actus Apostolorum, *Acto. 2.* quomodo

G quomodo veniente ſuper eos ſpirituſancto,omnes im pleti ſunt illo,& loquebantur linguis omnium gentiũ, ſicut ſpiritus dabat eis pronunciare. Ecce non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur vo-
Roma. 10. ces eorum. Sed non ibi tãtum vbi impleti ſunt ſonuerunt. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Ideo & nos hic loquimur. Sonus enim ille ad nos vſque peruenit: ſonus qui in omnem terram exiit, & ſi hæreticus ad eccleſiam non intrat. Ideo ſonus in omnem terram exiit, vt tu in cœlum intres. O peſtilentioſe, litigioſe, peſsime, & adhuc errare volens: ô ſuperbe fili, audi teſtamentum patris tui. Ecce quid planius, quid apertius: In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Nunquid expoſitore opus eſt? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere? *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* In manifeſtatione eccleſiam ſuam, non in occulto, non quæ lateat, nõ velut operta, ne forte fiat ſicut operta ſuper greges hæreticorum. Dictum eſt & cuidam in ſcriptura ſancta, Quod tu in occulto feciſti, patieris in ſole: hoc eſt, occulte malum feciſti, pœnas patieris in omni mani-
H feſtatione. In ſole ergo poſuit tabernaculum ſuum. Quid tu hæretice fugis in tenebras? Chriſtianus es, audi Chriſtum: ſeruus es, audi dominum: filius es, audi pa-
Luca. 15. trem, emendare, reuiuiſce. Dicamus & de te, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt. Nõ mihi dicas, vt quid me quæris ſi perij? Ideo enim te quæro, quia periſti. Noli, inquit me quærere. Hoc ſanè vult iniquitas, qua diuiſi ſumus, ſed non vult charitas qua fratres ſumus. Improbus non eſſem, ſi quærerem ſeruum meum: & improbus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic ſapiat in quo fraterna charitas non eſt, ego tamen quæro fratrem meum. Iraſcatur, dum tamen quæratur, qui inuentus placatur. Quæro inquam fratrem meum, & interpello non contra illum, ſed pro illo dominum meum. Nec dicam interpellãs, domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: ſed, dic fratri meo, vt teneat mecum hæreditatem. Quid ergo erras frater? Quid per angulos fugis? Quid latitare conaris? In ſole poſuit tabernaculum ſuum. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Puto quòd agnoſcas eum, ille tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Ipſe in ſole poſuit taber-
I naculum ſuum: hoc eſt, ille tanquam ſponſus, cum ver-
Ioan. 1. bum caro factum eſt in vtero virginali thalamum inuenit, atque inde naturæ coniunctus humanæ, tãquam de caſtiſsimo procedens cubili, humilis miſericordia infra omnes, fortis maieſtate ſuper omnes. Hoc eſt enim, gigas exultauit ad currendam viam: natus eſt, creuit, docuit: paſſus eſt, reſurrexit, aſcendit. Cucurrit viã, non hæſit in via. Idem ipſe ergo ſponſus qui hæc fecit, ipſe poſuit in ſole, hoc eſt, in manifeſtatione tabernaculum ſuum, hoc eſt, ſanctam Eccleſiam ſuam. Quam autem viam cito cucurrit vis audire? *A ſummo cœlo egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* Poſt ea vero quàm excurrit inde, & recurrendo remea-
Acto. 2. uit, miſit ſpiritum ſuum. Viſæ ſunt illis ſuper quos venit, linguæ diuiſæ velut ignis. Sicut ignis venit ſpirituſ ſanctus, fœnum carnis conſumpturus, aurum cocturus & purgaturus: ſicut ignis venit, & ideo ſequitur. *Et non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Lex domini immaculata conuertens animas.* Hoc eſt, ſpiritusſanctus. *Teſtimonium domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis.* Non ſuperbis, hoc eſt, ſpiritusſanctus. *Iuſtitia domini rectæ,* non terrentes, ſed *lætificantes corda.* Hoc eſt, ſpirituſ- K ſanctus. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Non hebetans, non carnis oculos, ſed cordis, non exterioris hominis ſed interioris, hoc eſt ſpiritusſanctus. *Timor domini*, non ſeruilis, ſed, *caſtus.* Gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, ſed ſeparari ab eo quem diligit. Iſte eſt timor caſtus, non 1. Ioan. 4.
quem conſummata charitas foras mittit. Sed, *Permanens in ſeculum ſeculi.* Hic eſt ſpiritusſanctus, id eſt, hunc donat, hunc confert, hunc inſerit ſpiritusſanctus. *Iudicia domini vera iuſtificata in idipſum.* Non ad rixas diuiſionis, ſed ad congregationem vnitatis. Hoc eſt enim, in idipſum, hoc eſt, ſpiritusſanctus. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit, quia linguas omnium gentium in vnitatem ſecon- Acto. 2.
gregaturum eſſe nunciauit. Quod tunc faciebat vnus homo accepto ſpirituſancto, vt vnus homo linguis omnium loqueretur: hoc modo ipſa vnitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo vnus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur: vnus homo Gene. 2.
caput & corpus, vnus homo Chriſtus & Eccleſia: vir Ephe. 5.
perfectus, ille ſponſus, illa ſponſa, Sed erunt, inquit, duo in carne vna. Iudicia dei vera iuſtificata in idipſum propter vnitatem. *Deſyderabilia ſuper aurum & la-* L
pidem precioſum multum. Aut multum aurum, aut multum precioſum, aut multum deſyderabilia, tam multũ hoc hæretico parum. Non nobiſcum amant idipſum & nobiſcum confitentur Chriſtum, Ipſum quem mecum cõfiteris Chriſtum, ipſum ama mecum. Et qui idipſum non vult, recuſat, recalcitrat, reſpuit, non illi eſt deſyderabile hoc ſuper aurum & lapidem precioſum multum. Audi aliud. *Et dulciora*, inquit, *ſuper mel & fauum.* Sed hoc aduerſum eſt erranti, mel amarum eſt febrienti, dulce tamen & acceptabile ſanato, quia charum eſt ſanitati: deſyderabilia ſuper aurum & lapidem precioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum.

Nam & ſeruus tuus cuſtodit ea. Quàm dulcia iſta ſint, cuſtodiendo probat ſeruus tuus, non loquendo. Cuſtodit ea ſeruus tuus, quia & nunc dulcia ſunt, & in poſterum ſalubria ſunt. Nam *In cuſtodiendo ea retributio multa.* Sed amans animoſitatem ſuam, nec videt hunc ſplendorem hæreticus, nec ſentit dulcedinem. *Delicta enim quis intelligit?* Pater ignoſce illis, quia neſciunt Luca. 23.
quid faciunt. Ideo, inquit, iſte eſt ſeruus qui cuſtodit hanc dulcedinem, ſuauitatem charitatis, amorem v- M
nitatis. Ego, inquit, ipſe qui cuſtodio rogo te, quoniam delicta quis intelligit? ne mihi vt homini quædam ſurrepant, & quibuſdam vt homo præoccuper. *Ab occultis meis munda me domine.* Hoc ergo cantauimus, ecce ad hoc loquendo peruenimus. Dicamus, & cum intellectu cantemus, & cantando oremus, & orando impetremus. Dicamus, Ab occultis meis munda me domine. Quis enim delicta intelligit? Si videtur tenebræ, intelliguntur delicta. Denique quando nos delicti pœnitet, in luce ſumus. Nam quando quiſque ipſo delicto inuolutus eſt, quaſi obtenebratis opertiſq; oculis nõ videt delictum: quia ſi tibi tegatur & carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc vnde tegitur vides. Ergo deo dicamus, qui nouit videre quod purget, nouit inſpicere quod ſanet: illi dicamus, Ab occultis meis munda me domine. *Et ab alienis parce ſeruo tuo.* Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me, ab his mũda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum ſuaſorem: hoc eſt, ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo.

Nam

A Nam ista duo genera delictorum propria simul & a-
Esa.14. liena, etiam primitus in exordio claruerunt. Diabolus
Gene.3. suo delicto cecidit, Adam alieno deiecit. Hic ipse Dei
seruus custodiens iudicia dei, in quibus retributio mul
Psalm. 35. ta, & in alio Psalmo sic orat, Non veniat mihi pes su-
perbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Non
veniat, inquit, mihi pes superbiæ: hoc est, ab occultis
meis munda me domine: & manus peccatorum non
moueant me: hoc est, ab alienis parce seruo tuo. *Si mei*
non fuerint dominata. Occulta mea & delicta aliena.
Tunc immaculatus ero. Hoc non suis viribus audet, sed
dominum deprecatur vt impleat, cui dicitur in Psal-
mo, Itinera mea dirige secundum verbum tuum, &
Psal.118. non dominetur mihi omnis iniquitas. Noli timere si
Christianus es dominum hominem, dominum deum
tuum semper time. Malum in te time, hoc est cupidita-
tem tuam, non quod in te deus fecit, sed quod tibiipse
fecisti. Te dominus bonum seruum fecit, tu tibi in cor-
de tuo malum dominum creasti. Merito subderis ini-
quitati, merito subderis domino quem tu tibiipse feci-
sti, quia ei qui te fecit subditus esse noluisti. Sed si mei,
inquit, non fuerint dominata, tunc immaculatus ero.
B *Et mundabor à delicto magno.* Quo putamus delicto?
Quod illud est delictum magnũ? Fortè aliud sit quàm
dicturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictũ
magnum arbitror esse superbiam. Hoc fortasse & ali-
ter significatum est in eo quod ait, Et emũdabor à de-
licto magno. Quæritis quàm magnum sit hoc delictũ,
quod deiecit angelum, quod ex angelo fecit diabolũ,
eiq; in æternum interclusit regnum cœlorum? Magnũ
hoc delictum est, & caput atq; causa omnium delicto-
Eccle.10. rum. Scriptum est enim, Initium peccati omnis super-
bia. Et ne quasi leue aliquid cõtemnas, Initium, inquit,
superbiæ hominis apostatare à Deo. Non leue malum
est hoc vitium, fratres mei: huic vitio in his personis,
quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana.
Propter hoc vitium dedignantur colla subdere iugo
Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim serui-
re non eis continget, nam nolunt seruire, sed eis expe-
dit seruire. Nolendo seruire nihil aliud agunt, quàm
vt bono domino non seruiant, non vt omnino non
seruiant: quia qui noluerit seruire charitati, necesse est
C vt seruiat iniquitati. Ab hoc vitio quod est caput om-
nium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta
est apostasia à Deo, eunte anima in tenebras, & male
vtente libero arbitrio, peccatis etiam cæteris consecu-
Lucæ.15. tis, vt & substãtiam suam dissiparet cum meretricibus,
viuens prodige, & per egestatem fieret pastor porco-
rum, qui erat socius angelorum. Propter hoc vitium,
propter hoc magnum superbiæ peccatum deus humi-
lis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste in-
gens morbus animarum, omnipotentem medicum de
cœlo deduxit, vsque ad formam serui humiliauit, con-
tumeliis egit, ligno suspendit, vt per salutem tantæ me-
dicinæ curetur hic tumor. Iam tãdem erubescat homo
Iacobi. 4. esse superbus, propter quem factus est humilis deus. Ita,
1.Petri.5. inquit, mundabor à delicto magno, quia deus superbis
resistit, humilibus autem dat gratiam. *Et, per hoc, e-*
runt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in con
spectu tuo semper. Nã si ab hoc magno delicto non mun
dabor, in cõspectu hominum placebunt eloquia mea,
non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu ho
minũ vult placere: humilis anima in occulto vbi deus
videt vult placere: vt si placuerit hominibus de bono
opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non
sibi cui sufficere debet quia fecit bonum opus. Gloria D
nostra, inquit, hæc est, testimonium cõscientiæ nostræ. 2.Corin.1.
Ideoque dicamus etiam quod sequitur, *Domine adiutor*
meus & redemptor meus. Adiutor in bonis, redemptor à
malis. Adiutor vt habitem in charitate tua, redemp-
tor vt liberes me ab iniquitate mea.

In Psalmum decimumnonum enarratio.
In finem Psalmus Dauid.

NOTVS est iste titulus, nec Christus dicit, sed
Christo dicit propheta, figura optandi quæ
ventura sunt canens. *Exaudiat te dominus in*
die tribulationis. Exaudiat te dominus in die
qua dixisti, Pater clarifica filium tuum. *Protegat te nomen* Ioan.17.
dei Iacob. Ad te enim pertinet populus posterior natu,
quia maior seruiet minori. *Mittat tibi auxilium de san-* Gene.25.
cto, & de Sion tueatur te. Faciens tibi sanctificatum cor-
pus, Ecclesiam de speculatione tutam, quæ expectat
quando venias ad nuptias. *Memor sit omnis sacrificij tui.*
Memores nos faciat omnium iniuriarum tuarum &
contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. *Et holocau-*
stum tuum pingue fiat. Et crucem qua totus oblatus es
Deo, in lætitiam resurrectionis conuertat. *Tribuat* E
tibi dominus secundum cor tuum. Ttribuat tibi dominus
non secundum cor eorum qui putauerunt persequen-
do te posse deleri: sed secundum cor tuum, quo scisti
quid vtilitatis haberet passio tua. *Et omne consilium tuum* Ioan.15.
compleat. Et compleat omne consilium tuum, non so- Ioan.12.
lum quod animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt Roma.11.
mortificatum granum copiosius resurgeret: sed etiam
quòd cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo
gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. *Ex-*
ultabimus in salutari tuo. Exultabimus quòd tibi mors
nihil nocebit: ita enim nec nobis eam nocere posse
monstrabis. *Et in nomine domini dei nostri magnificabimur.*
Et confessio tui nominis non solum non perdet, sed
etiam magnificabit nos. *Impleat dominus omnes petitiones*
tuas. Impleat dominus non solum petitiones quas
habuisti in terra, sed etiam quibus in cœlo interpellas
pro nobis. *Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus*
CHRISTVM suum. Nunc mihi per Prophetam
demonstratum est, quoniam resuscitabit dominus
CHRISTVM suum. *Exaudiet illum de cœlo sancto* F
suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petiit Ioan.17.
clarificari, verumetiam de cœlo, vbi iam ad dexteram Roma.8.
patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum- Acto.2.
sanctum super credentes in se. *In potentatibus salus de-* 2.Cor.10.
xteræ eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, Psal.59.
cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando
infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus
hominum, quæ non dexteræ, sed sinistræ eius est. Hac
enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque
peccantes, temporaliter salui facti sunt. *Hi in curribus &*
hi in equis. Hi volubili successione temporalium bono-
rum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus
atque in his exultant. *Nos autem in nomine domini Dei no-*
stri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis,
neque gloriam nostram quærentes, in nomine domi-
ni Dei nostri exultabimus. *Ipsi obligati sunt & ceciderunt.*
Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati Ioan.11.
sunt, timentes parcere domino, ne à Romanis perde- Roma.9.
rent locum: & irruentes in lapidem offensionis & pe- Roma.11.
tram scandali, de spe cœlesti ceciderũt: quibus cæcitas Roma.10.
ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &
suam

G ſuam volentibus conſtituere. *Nos vero ſurreximus & erecti ſumus.* Nos verò vt populus gentium intraret de
Math. 3. lapidibus excitati filij Abraham, qui non ſectabamur
Roma. 9. iuſtitiam, apprehendimus eam & ſurreximus, nec viribus noſtris, ſed per fidem iuſtificati erecti ſumus.

Domine ſaluum fac regem. Domine ſaluum fac regem, vt ipſe qui nobis præliandi exemplum paſsione ſua monſtrauit, offerat etiam ſacrificia noſtra ſacerdos excitatus à mortuis & in cœlo conſtitutus. *Exaudi nos in die qua inuocauerimus te.* Quoniam pro nobis offers te, exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In Pſalmum vigeſimum enarratio.

In finem Pſalmus ipſi Dauid.

TITVLVS notus eſt, de Chriſto canitur. *Domine in virtute tua lætabitur rex.* Domine in
Ioan. 1. virtute tua, quod verbum caro factum eſt, lætabitur homo CHRISTVS IESVS.

Et ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer. Et ſuper hoc quod viuificas omnia exultabit vehementer. *Deſyderium*
Lucæ. 22. *animæ eius dediſti ei.* Deſyderauit manducare paſcha, &
Ioan. 10. ponere cum vellet atque iterum cum vellet ſumere a-
H nimam ſuam, & dediſti ei. *Et voluntate labiorum eius non*
Ioan. 14. *fraudaſti eum.* Pacem meam, inquit, relinquo vobis: & factum eſt. *Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis.* Quoniam prius hauſerat benedictionem dulcedinis tuæ, fel peccatorum noſtrorum non nocuit ei. *Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.* In principio ſermonis eius accedẽtes ambierunt eum lapides precioſi, diſcipuli ſui, à quibus exordium annunciationis eius fieret. *Vitam petiit & dediſti ei.* Re-
Ioan. 17. ſurrectionem petiit dicens, Pater clarifica filium tuum: & dediſti ei. *Longitudinem dierum in ſeculum & in ſeculum ſeculi.* Longa tempora ſeculi huius quæ haberet Eccleſia, & deinceps æternitatem in ſeculum ſeculi. *Magna eſt gloria eius in ſalute tua.* Magna eſt quidem gloria eius in ſalute qua eum reſuſcitaſti. *Gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.* Sed adhuc gloriam & magnum decorem addes ei, cum in cœlo collocabis ad dexteram tuam. *Quoniam dabis ei benedictionem in ſeculum ſeculi.* Hæc eſt benedictio quam ei dabis in ſeculum ſeculi. *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.* Lætificabis eum ſecundum hominem cum vultu tuo quem leuauit ad te. *Quoniam rex ſpe-*
I *rat in domino.* Quoniam rex non ſuperbit, ſed humilis corde ſperat in domino. *Et in altißimi miſericordia non commouebitur.* Et altiſsimi miſericordia non conturbabit humilitatem eius, atque obedientiam vſque ad mortem crucis. *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.* Inueniatur ô rex poteſtas tua, cum ad iudicandum veneris omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. *Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.* Claritas qua regnas ad dexteram patris, inueniat in die iudicij puniendos omnes qui te oderunt, quia nunc ipſi non inuenerunt eam. *Pones eos vt clibanum ignis.* Conſtitues eos ardentes intrinſecus, conſcientia impietatis ſuæ, *In tempore vultus tui.* In tempore manifeſtationis tuæ. *Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.* Deinde conturbati vindicta domini, poſt accuſationem conſcientiæ, dabuntur igni æterno deuorandi. *Fructum illorum de terra perdes.* Fructum illorum quia terrenus eſt, perdes de terra. *Et ſemen eorum à filiis hominum.* Et opera illorum vel quoſcumque ſeduxerunt non deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem ſempiternam vocaſti. *Quoniam declinauerunt in te mala.*
Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala quæ K
ſibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorſerunt. *Cogitauerunt conſilium quod non potuerunt ſtabilire.* Cogitauerunt conſilium dicentes, Ex-
pedit vnum pro omnibus mori, quod non potuerunt Ioan. 11.
ſtabilire neſcientes quid dixerunt. *Quoniam pones eos dorſum.* Quoniam ordinabis eos in his à quibus poſtpoſitis & contemptis auerteris. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Et in his quæ relinquis, id eſt, in cupiditatibus regni terreni præparabis tibi ad paſsionem impudentiam eorum. *Exaltare domine in virtute tua.* Quem humilem non cognouerunt, exaltare domine in virtute tua, quem infirmitatem putauerunt.

Cantabimus & pſallemus virtutes tuas. Corde & opere celebrabimus, & nota faciemus mirabilia tua.

In Pſalmum vigeſimum primum enarratio.

In finem pro ſuſceptione matutina, Pſalmus Dauid.

IN finem pro reſurrectione ſua ipſe dominus Ieſus Chriſtus loquitur. Matutina enim fuit prima ſabbati reſurrectio eius, qua ſuſceptus
eſt in æternam vitam, cui mors vltra non do- L
minabitur. Dicuntur autem iſta ex perſona crucifixi, Rom. 6.
nam de capite Pſalmi huius ſunt verba quæ ipſe clamauit cum in cruce penderet, perſonã etiam ſeruans veteris hominis, cuius mortalitatem portauit. Nam vetus homo noſter confixus eſt cruci cum illo.

Expoſitio prima.

D*Eus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti longe à ſalute mea?* Longe factus es à ſalute mea, quo-
niam longe eſt à peccatoribus ſalus. *Verba* Pſal. 118.
delictorum meorum. Nam hæc verba ſunt non iuſtitiæ, ſed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus eſt cruci. Loquitur etiam cauſam ignorans, quare eum dereliquerit Deus, aut certe longè à ſalute mea ſunt verba delictorum meorum. *Deus meus clamabo ad te per diem nec exaudies.* Deus meus clamabo ad te in rebus proſperis huius vitæ vt non mutentur, nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. *Et nocte & non ad inſipientiam mihi.* Et in aduerſis vtique huius vitæ clamabo vt proſperentur, & ſimiliter non exaudies. Neque hoc facis ad inſipientiam mihi, ſed M
potius vt ſapiam quid clamare me velis, non verbis delictorum ex deſyderio temporalis vitæ, ſed verbis conuerſionis ad te in vitam æternam. *Tu autem in ſancto habitas laus Iſrael.* Tu autem in ſancto habitas,
& ideo immunda delictorũ verba non exaudies. Laus Gene. 3.
videntis te, non eius qui laudem ſuam quæſiuit in guſtando vetito cibo, vt apertis corporeis oculis ſuis abſcondere ſe conaretur à conſpectu tuo. *In te ſperauerunt patres noſtri,* Omnes iuſti ſcilicet non quærentes ſuam laudem, ſed tuam. *Sperauerunt & eruiſti eos. Ad te clamauerunt & ſalui facti ſunt.* Ad te clamauerunt, non verbis delictorum à quibus longe eſt ſalus, & ideo ſalui facti ſunt. *In te ſperauerunt & non ſunt confuſi.* In te ſperauerunt, nec eos fefellit ſpes. Non enim in ſe illam poſuerunt. *Ego autem ſum vermis & non homo.* Ego autem iam non ex perſona Adam loquens, ſed ego proprie Ieſus Chriſtus ſine ſemine in carne natus ſum, vt eſſem in homine vltra homines, vt vel ſic dignaretur imitari humana ſuperbia humilitatem meam. *Opprobrium hominũ & abiectio plebis.* In qua factus ſum opprobrium hominum, ita vt pro conuitioſo maledicto di-

ceretur

ceretur, Tu sis discipulus eius: & plebs me cōtemneret.
A *Omnes qui conspiciebant me subsannabant me.* Omnes qui conspiciebant me irridebant me. *Et locuti sunt labiis & mouerunt caput.* Et locuti sunt, non in corde, sed in labiis: nam irridenter mouerunt caput, dicentes, (Ioan. 9.) *Sperauit in dominum, eruat eum, saluum faciet eum quoniam vult eum.* Hæc verba erant, sed in labiis dicebantur. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, non solum de illo veotre virginali, nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, vt de ventre extrahantur, sed etiam de ventre Iudaicæ gentis, cuius tenebris obtegitur, & nondum in lucem Christi natus est, quisquis in carnali obseruatione sabbati & circuncisionis cæterorúmque talium salutem ponit.

Spes mea ab vberibus matris meæ. Spes mea Deus, noo ex quo vberibus virginis lactari cœpi: nam & antè vtique, sed ab vberibus synagogæ, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.

In te confirmatus sum ex vtero. Ipse est vterus synagogæ, qui me non pertulit, sed iactauit me: non autem cecidi, quia continuisti me. *De ventre matris meæ.* Non fecit venter matris meæ vt tanquàm paruulus oblitus essem
B tui. *Deus meus es tu, ne discedas à me. Quoniam tribulatio iuxta est.* Deus meus ergo es tu, ne discedas à me, quoniam tribulatio iuxta me est, nam est in corpore meo.

Quoniam non est qui adiuuet. Quis enim adiuuat, si non tu adiuuas? *Circundederunt me vituli multi.* Circundedit me multitudo luxuriantis plebis. *Tauri pingues obsederunt me.* Et principes eius de oppressione mea læti, obsederunt me. *Aperuerunt in me os suum.* Aperuerunt in me os, non de scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis.

Sicut leo rapiens & rugiens. Sicut leo cuius rapina est,
(Ioan. 19.) quod apprehensus abductus sum, & rugitus, crucifige crucifige. *Sicut aqua effusus sum & dispersa sunt omnia ossa mea.* Sicut aqua effusus sum, vbi lapsi sunt persecutores mei, & timore dispersa sunt à me firmamenta corporis, hoc est Ecclesię, discipuli mei. *Factum est cor meum sicut cara liquescens in medio ventris mei.* Sapientia mea quæ in sanctis libris de me conscripta est, tanquam dura & clausa non intelligebatur: sed postquam ignis meæ passionis accessit, liquefacta manifestata & excepta est in memoriam Ecclesiæ meæ. *Exaruit velut testa virtus*
C *mea.* Exaruit passione virtus mea, non velut fœnum, sed velut testa quæ fit igne firmior. *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.* Et seruauerunt apud se præcepta mea illi, per quos locuturus eram. *Et in puluerem mortis deduxisti me.* Et in impios morti destinatos, quos tanquam puluerem proiicit ventus à facie terræ, deduxisti me. *Quoniam circundederunt me canes multi.* Quooiam circundederunt me, noo pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. *Concilium malignantium circundedit me.* Concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos. Foderunt clauis manus meas, & pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Dinumerauerunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. *Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me.* Ipsi vero, id est, non mutati, considerauerunt & conspexerunt me. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem*
(Matth. 27.) *meam miserunt sortem. Tu autem domine ne longe feceris auxilium*
(Ioan. 19.) *tuum à me.* Tu autem domine, noo in fine seculi sicut cæteros, sed statim resuscita me. *In defensionem meam aspice.* Aspice ne quid mihi ooceant. *Erue à framea animam meam.* Erue aniotam meam à lingua dissensionis. *Et de manu canis vnicam meam.* Et de potestate populi ex consuetudine latrantis Ecclesiam meam. *Saluum me fac de ore leonis.* Saluum me fac de D
ore regni secularis. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Et à sublimitatibus superborum se singulariter erigentium, consortésque oon ferentium saluam fac humilitatem meam. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* (Heb. 2.) Narrabo nomen tuum humilibus & se inuicem diligentibus, sicut à me dilecti sunt fratribus meis. *In medio Ecclesiæ cantabo te.* In medio Ecclesiæ gaudens prædicabo te. *Qui timetis dominum laudate eum.* Qui timetis dominum nolite quærere laudem vestram, sed ipsum laudate. *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Vniuersum semen eius cui maior seruiet, magoificate eum. *Timeat eum omne semen Israel.* Timeant eum omnes ad nouam vitam nati, & ad visionem Dei reparati. *Quoniam non spreuit neque despexit precem pauperis.* Quoniam non spreuit precem, non illius qui verbis delictorum clamans ad Deum vitam vanam transire nolebat: sed precem pauperis non tumentis in pompis transeuntibus. *Neque auertit faciem suam à me.* E
Sicut ab illo qui dicebat, Clamabo ad te nec exaudies. *Et cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te laus mea.* Non enim laudem meam quæro, quia tu mihi es laus qui in sancto habitas & iam sanctum te deprecantem exaudis laus Israël. *In Ecclesia magna confitebor tibi.* In Ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum.

Edent pauperes & saturabuntur. Edent humiles & contemptores seculi & imitabuntur. Ita enim oec copiam huius seculi coocupiscent, nec timebunt inopiam.

Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Nam laus domini est eructatio saturitatis illius. *Viuent corda eorum in seculum seculi.* Nam cibus ille cordis est. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Commemorabuntur: exciderat enim gentibus mortaliter natis & in exteriora tendentibus, & conuertantur ad dominum vniuersi fines terræ. *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Et adorabunt in conscieotiis suis vniuersæ patriæ gentium.

Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.
Quoniam domini est regnum, non superborum ho- F
minum, & ipse dominabitur gentium. *Manducauerunt & adorabunt omnes diuites terræ.* Manducauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, nam sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. *In conspectu eius procident vniuersi qui descendunt in terram.* Solus enim videt quomodo porrò cadant vniuersi qui cœlestem conuersationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus non videntibus ruinam eorum. *Et anima mea ipsi viuet.* Et anima mea, quæ in contemptu seculi huius quasi mori videtur hominibus, non sibi, sed ipsi viuet, *Et semen meum seruiet illi.* Et opera mea vel per me credentes in eum seruient illi. *Annunciabitur domino generatio ventura.* Annunciabitur in honorem domini generatio noui testamenti. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Et annunciabunt euangelistæ iustitiam eius. *Populo qui nascetur quem fecit dominus.* Populo qui oascetur ex fide domioo.

Præfatio in secundam expositionem eiusdem Psalmi.

Quod

G QVod taceri dominus noluit per scripturas su-
as nec à nobis tacendum est, & à vobis audien
dum. Pasßio domini sicut scimus, semel facta
4. sen. d. 12 est: semel enim Christus mortuus est, iu-
Post hac. stus pro iniustis. Et scimus & certum habemus & fide
Roma. 5. immobili retinemus, quia Christus resurgens à mor-
Roma. 6. tuis, iam non moritur, & mors ei vltra non domina-
bitur. Verba ista Apostoli sunt, tamen ne obliuiscamur
quod factum est semel, in memoria nostra semel om-
ni anno fit. Quotiens pascha celebratur, nunquid to-
tiens Christus moritur? Sed tamen anniuersaria recor
datio quasi repræsentat quod olim factũ est, & sic nos
facit moueri tanquam videamus in cruce pendentem
dominum, non tamen irridentes sed credentes. Pen-
dens enim in ligno irrisus est, sedẽs in cœlo adoratur.
An forte adhuc irridetur, & iam non est irascendum
Iudæis, qui vel morientem deriserunt, non regnãtem?
Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Vtinam vnus
Matth. 3. esset, vtinam duo, vtinam numerari possent. Tota pa-
lea areæ ipsius irridet eum, & gemit triticum irrideri
dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est
enim lugendi, pasßio domini celebratur: tẽpus gemen-
H di est, tempus flendi, tempus confitendi & deprecãdi.
Et quis nostrũ est idoneus ad effundendas lachrymas
pro dignitate doloris tãti? Sed quid modo ait Prophe
ta? Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ
lachrymarum? Si vere fons lachrymarum esset in ocu
In Dona- lis nostris, nec ipse sufficeret. Irridet Christum in re a-
tistas. perta, in ea re vbi nemo potest dicere nõ intellexi. Pos
sidẽti enim vniuersum orbem terrarum pars offertur,
& dicitur sedenti ad dexteram patris, ecce quid hic ha
bes? & pro tota terra ostenditur illi sola Africa. Verba
quæ modo audiuimus fratres, vbi ponimus? si possent
Matth. 26. de lachrymis scribi deberent. Quæ fuit mulier quæ in-
trauit cum vnguento? Cuius typum portabat? Nõnne
ecclesię? Cuius figura erat illud vnguentum? Nõnne o-
2. Cor. 2. doris domini boni, de quo dicit Apostolus, Christi bo
nus odor sumus in omni loco? Ipsius enim ecclesiæ in-
sinuabat personam & Apostolus. Et quod dixit sumus,
fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sum⁹
in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonũ
I odorem esse omnes fideles, & contradicitur & dicitur
Africa sola bene olet, totus mundus putet. Christi bo-
nus odor sum⁹ in omni loco: quis, dicit? Ecclesia. Hũc
bonum odorẽ significabat illud vas vnguẽti quo perfu
sus est dominus. Videamus si non eum attestatur ipse
dominus, dũ quidem sua quærentes: auari, fures, id est,
Matth. 26. Iudas ille diceret de illo vnguẽto, vt quid ista perditio?
poterat res ista preciosa venundari magno, & profice
re pauperibus. Odorem enim bonum Christi vendere
volebat? Quid respondebat dominus? Vt quid molesti
estis mulieri? Bonum opus operata est in me. Et quid
amplius dicam quando ipse dixit, Vbicumque autem
prędicabitur hoc euangelium in toto mundo, dicetur,
& quod fecit mulier ista: est quod addere? est quod de-
trahere? Est quare aurem calumniatoribus accommo-
dare volumus. Aut mentitus est dominus, aut fefellit
illum? Eligant quid dicant, aut mentitam dicant veri-
tatem, aut deceptam dicant veritatem, vbicumq; præ-
dicabitur hoc euãgelium. Et quasi quæreres ab eo, Vbi
enim prædicabitur? In toto mundo, inquit. Psalmum
audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plã-
gendo cãtatur, & vere digna res planctu quando can-
tatur surdis. Miror fratres si hodie psalmus iste legitur
& in parte donati. Rogo vos fratres mei, cõfiteor vo-
bis, nouit Christi misericordia, quia sic miror quasi la- K
pidei ibi sint & non audiant. Quid apertius fratres di-
citur, Pasßio Christi tam euidenter quasi euangelium
recitetur, & dictum est ante nescio quot annos quàm
dominus de Maria virgine nasceretur, præco erat nun
cians iudicem futurum. Legamus illum quantum an-
gustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri,
sed, vt dixi, quantum angustia temporis patitur.

Expositio secunda.

D*Eus deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Istũ
versum primum in cruce audiuimus, vbi do- Matth. 27.
minus dixit, Eli, eli, quod est Deus meus, Deus
meus: lamma azabtani, quod est, quare me dereliquisti.
Interpretatus est illud Euangelista, & dixit cũ hebraice
dixisse: deus meus deus meus, respice in me, quare me
dereliquisti. Quid voluit dicere dominus? Non enim
dereliquerat illum deus cum ipse esset deus, vtiq; filius
dei deus, vtique verbum dei deus. Audi à capite illum Ioan. 13.
euangelistam, qui eructabat quod biberat de pectore
domini, videam⁹ si deus est Christus, In principio erat Ioan. 1.
verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat ver-
bum. Ipsum ergo verbum quod deus erat, caro factum
est, & habitauit in nobis. Et cum verbum deus factum L
esset caro, pendebat in cruce & dicebat, Deus meus, Matth. 27.
Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Qua-
re dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corp⁹ Chri Ephe. 1.
sti ecclesia? Vt quid dixit, Deus me⁹, respice in me, qua-
re me dereliquisti, nisi quodammodo intentos nos fa-
ciens & dicens, Psalmus iste de me scriptus est? *Longe
à salute mea, verba delictorum meorum.* Quorum delicto- 3. sen. d. 15.
rum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec c. Quadã.
inuentus est dolus in ore eius? Quomodo ergo dicit, 1. Pet. 2.
delictorum meorum: nisi quia pro delictis nostris ip-
se precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, vt iusti-
tiam suam, nostram iustitiam faceret? *Deus meus clama-
bo ad te per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam* 3. sen. d. 15.
mihi. Dixit vtique de me, de te, de illo. Corpus enim c. Quadã
suum gerebat, id est, Ecclesiam. Nisi forte putatis fra- tamẽ, & c.
tres, quia quando dixit dominus, Pater si fieri potest, ne autem.
transeat à me calix iste, mori timebat. Non est fortior Matth. 26.
miles quàm imperator. Sufficit seruo vt sit sicut domi Matth. 10.
nus eius. Paulus enim dicit miles regis Christi, Com-
pellor è duobus, concupiscentiam habens dissolui & Philip. 1.
esse cum Christo: ille optat mortem vt sit cũ Christo, & M
ipse Christus timet mortem? Sed quid nisi infirmitatẽ
nostram portabat, & pro his qui adhuc timent mor-
tem in corpore suo constitutis, ista dicebat. Inde erat
illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis, sicut
hic per diem clamaui & non exaudies. Multi enim cla
mant in tribulatione & non exaudiuntur, sed ad salu-
tem, non ad insipientiam. Clamauit Paulus vt auferre- 2. Cor. 12.
tur ab eo stimulus carnis, & non est exauditus: vt au-
ferretur, & dictum est ei, Sufficit tibi gratia mea, nam
virtus in infirmitate perficitur. Ergo non est exaudi-
tus: sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam, vt in-
telligat homo medicum esse Deum, & tribulationem
medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad dam-
nationem. Sub medicamẽto positus vreris, secaris, cla-
mas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad
sanitatem. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* In illis
habitas quos sanctificasti, & quos facis intelligere, quia
ad vtilitatem quosdam non exaudis, & ad damnatio-
nem quosdam exaudis. Ad vtilitatem non est exaudi- 2. Cor. 12.
tus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Iob. 1.
Petiit Iob ad tentandum, & concessum est. Dæmo- Matth. 8.
nes

A nes petierunt se ire in porcos, & exauditi sunt. Dæmo-
nes exaudiuntur, Apostolus non exauditur. Sed illi ex-
audiuntur ad damnationem, Apostolus nō exauditur
ad salutem, quia non ad insipientiam mihi. Tu autem
in sancto habitas, laus Israël. Quare non exaudis & tu-
os? Quare dico ista? Mementote semper dici, deo gra-
tias: & magna est hic multitudo, & qui non solent ve-
nire, venerunt. Omnibus dico, quia in tribulatione po
situs Christianus probatur, si nō derelinquit deū suum.
Nam quando bene est homini, desertus est sibi Chri-
stianus. Ignis intrat in fornacem, & fornax aurificis ma
gni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est & palea, ibi
ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diuersus &
diuersa agit, paleam in cinerem vertit, auro sordes tol-
lit. In quibus autem habitat deus, vtique in tribulatione
meliores fiunt tanquam aurum probati. Et si forte pe-
tierit inimicus diabolus, & concessum illi fuerit: siue a-
liquo dolore corporis, siue aliquo damno, siue amissio-
ne suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtra-
hit, & si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit mi
sericordiam deprecanti. Nouit quid agat qui nos fe-
cit, nouit & reficere nos. Bonus est structor qui ædifi-
B cauit domum, & si aliquid ibi ceciderit, nouit resarci-
re. Et vide quid dicat. *In te sperauerunt patres nostri, spera-
uerunt & liberasti eos.* Et nouimus & legimus quàm mul
Exod. 18. tos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ip-
Danie. 3. sum populum Israël de terra AEgypti: eruit tres pue-
Ibidem. 14 ros de camino ignis: eruit Danielem de lacu leonum,
Danie. 13. eruit Susannam de falso crimine, omnes inuocauerunt
& eruti sunt: nunquid defecit ad filium suum, vt in cru
ce pendentem non exaudiret? Quare autem ipsum nō
eruit? Modo quid dixit? In te sperauerunt patres no-
stri & liberasti eos. *Ego autem sum vermis & non homo.*
Vermis & non homo. Nam est & homo vermis, sed
ille vermis & non homo. Vnde nō homo? Quia deus.
Quare ergo sic se abiecit vt diceret vermis? An quia
vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus
de Maria virgine? Et vermis & tamen non homo.
Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus,
quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in
Ioan. 1. principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &
Deus erat verbum. *Opprobrium hominum & abiectio plebis.*
Videte quanta passus est. Iam vt dicamus passionem,
& ad illam maiori gemitu veniamus: videte quāta mo
C do patitur, & deinde videte quare. Quis enim fructus?
Ecce sperauerunt patres nostri, & eruti sunt de terra
AEgypti. Et sicut dixi, tam multi inuocauerunt, & sta-
tim ad tempus, non in futura vita, sed continuo libera-
Iob. 1. ti sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putre-
Iob. 42. scens vermibus, tamen in hac vita recuperauit salu-
Matth. 27. tem, duplo accepit quę perdiderat. Dominus autem fla
gellabatur & nemo subueniebat: sputis deturpabatur,
& nemo subueniebat: colaphis cędebatur, & nemo sub-
ueniebat: spinis coronabatur, nemo subueniebat: leua-
batur in ligno, nemo eruit: clamat, Deus meus Deus
meus, vt quid me dereliquisti: non subuenitur. Quare
fratres mei? quare? Qua mercede tanta passus est? Om-
nia ista quæ passus est, precium erat. Cuius rei precio
tanta passus est, recitemus, videamus quid dicat. Pri-
mùm quæramus quæ passus sit, deinde quare: & videa-
mus quàm sint hostes Christi qui confitentur, quia tan-
ta passus est, & tollunt quare. Hinc audiamus totum
in isto Psalmo, & quæ passus sit, & quare. Tenete ista
duo, quid & quare. Modo ipsum quid explicem. Non
ibi immoremur, & melius ad vos perueniunt ipsa ver- D
ba Psalmi. Videte quæ patitur dominus, attendite
Christiani, Opprobrium hominum & abiectio plebis.
*Omnes qui videbant me subsannabant me, locuti sunt labiis &
mouerunt caput. Sperauit in domino eruat eum, saluum faciat eum
quoniam vult eum.* Sed quare dicebant illa? Quia homo
factus erat, dicebant tanquam in hominem. *Quoniam
tu es qui extraxisti me de ventre.* Nunquid dicerent ta-
lia in illud quod in principio erat verbum, & ver-
bum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod Ioan. 1.
facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi
quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis.
Quoniam tu extraxisti me de ventre. *Deus meus ab v-
beribus matris meæ.* Nam ante secula pater meus, ab v-
beribus matris meæ Deus meus. *In te iactatus sum ex v-
tero,* Id est, vt mihi tu solus esses spes, iam tanquam
homo, iam tanquam infirmus, iam verbum caro fa-
ctum est. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Non
de te Deus meus: nam de te pater meus, sed de ven-
tre matris meæ, Deus meus. *Ne discedas à me. Quo-
niam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet.* Videte
desertum, & væ nobis si ipse nos deserat: [quoniam
non est qui adiuuet.] *Circundederunt me vituli multi,* E
tauri pingues obsederunt me. Populus & principes, popu-
lus vituli multi: principes tauri pingues. *Aperuerunt
super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.* Audiamus
rugitum ipsorum in Euangelio, Crucifige crucifige. Ioan. 19.
Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.
Ossa sua firmos suos dicit. Ossa enim firma sunt in
corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit
illis, Ecce ego mitto vos velut agnos in medio lu- Matth. 10.
porum. Firmos suos dispersit, & sicut aqua effusus
est. Aqua enim quando effunditur, aut abluit, aut ir-
rigat. Effusus est CHRISTVS sicut aqua, abluti
sunt sordentes, rigatæ sunt mentes. *Factum est cor
meum tanquam cera liquescens, in medio ventris mei.* Ven-
trem suum dicit, infirmos in Ecclesia sua. Quomodo
cor ipsius factum est sicut cæra? Cor ipsius, scriptura
ipsius, id est, sapientia ipsius, quæ erat in scripturis.
Clausa enim erat scriptura, nemo illam intelligebat.
Crucifixus est dominus, & liquefacta est sicut cæra, vt Matt. 27.
omnes infirmi intelligerent scripturam. Nam inde &
velum templi scissum est, quia quod velabatur, reue-
latum est. *Exaruit velut testa virtus mea.* Magnifice
quod dixit, firmum factum est nomen meum de tri- F
bulatione. Quomodo enim testa ante ignem mollis
est, post ignem fortis, sic domini nomen ante passio-
nem contemnebatur, post passionem honorificatur.
Et lingua mea adhæsit faucibus meis. Quomodo mem-
brum illud in nobis non valet nisi ad loquendum, sic
prædicatores suos linguam suam dixit adhæsisse fau-
cibus suis, vt de interioribus eius caperent sapien-
tiam. *Et in puluerem mortis deduxisti me. Quoniam circun-
dederunt me canes multi, concilium malignantium circundedit
me.* Etiam videte euangelium. *Foderunt manus meas
& pedes meos.* Tunc facta sunt vulnera, quorum
vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrecta-
uit ille qui dixit, Nisi misero digitos meos in cica- Ioan. 20.
trices vulnerum eius, non credam: quando ei di-
xit, Veni mitte manum tuam incredule: & misit ma-
num suam & clamauit, Dominus meus & Deus
meus. Et ille, Quia vidisti me credidisti, beati qui
non vident & credunt. Foderunt manus meas &
pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Quan-

G do pendens extentus erat in ligno, non potuit melius
describi extensio corporis in ligno, quàm vt diceret,
Dinumerauerunt omnia ossa mea. *Ipsi verò considerauerunt, & conspexerunt.* Consyderauerunt & non intellexerunt, conspexerunt & non viderunt. Vsque ad carnem oculos, non vsque ad verbum cor habuerunt.
Matth. 27. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Vestimenta sua, sacramenta ipsius. Attendite fratres vestimenta ipsius, sacramenta ipsius potuerunt diuidi per hæreses, sed erat ibi vesti-
Ioan. 19. mentum quod nemo diuisit. *Et super vestimentum meum miserunt sortem.* Erat ibi tunica, dicit Euangelista desuper texta. Ergo de cœlo, ergo à patre, ergo à spiritu sancto. Quæ est ista tunica, nisi charitas, quam nemo po-
16. q. 7. ca. test diuidere? Quæ est ista tunica, nisi vnitas? In ipsam
Sicut domini. sors mittitur, nemo illam diuidit. Sacramenta sibi hæretici diuidere potuerunt, charitatem non diuiserunt. Et quia diuidere non potuerunt recesserunt, illa autem manet integra, Sorte obuenit quibusdam, Qui habet hanc securus est. Nemo illam mouet de Ecclesia catho-
Gene. 8. lica. Et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quo modo ramus oliuæ à columba. *Tu autem domine ne longe feceris auxilium tuum.* Et factum est. Nam post triduũ
H resurrexit. *In defensionem meam aspice. Erue à framea animam meam.* Id est, à morte. Framea enim gladius est, & per gladium mortem intelligi voluit. *Et de manu canis vnicam meam.* Animam meam vnicam meam, caput & corpus. Vnicam dixit, Ecclesiam. De manu, id est, de potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more latrant, nec intelligunt contra quos. Nihil illis fit & latrant. Quid fecit cani transiens viam suam? Tamen ille latrat. Qui latrant cæcis oculis non discernentes cõtra quos aut pro quibus, canes sunt. *Saluum me fac de ore*
1. Petri. 5. *leonis.* Leo rugiens nostis quis sit, circumiens & quærens quem deuoret. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Vnicornes non diceret, nisi superbos, ideo subiecit, humilitatem meã. Audistis quæ passus est. Et quid orauit vt eruatur ab istis. Attendamus modo quare passus est. Modo iam videte fratres, qui non est in ea sorte, propter quam passus est Christus, quare Christianus est? Ecce intelligamus quæ passus est. Dinumerata sunt ossa eius, irrisus est, diuisa sunt vestimenta eius, insuper missa est sors super vestem ipsius, circundederũt illum furentes & sęuientes, & dispersa sunt omnia os-
I sa eius, Et hic audimus & in euangelio legimus. Videamus quare? O Christe fili dei, si nolles non patereris, ostende nobis fructum passionis tuæ. Audi, inquit, fructum. Ego non taceo, sed surdi sunt homines, Audi, inquit, fructum quare passus sum ista omnia? *Narrabo*
Hebræ. 2. *nomen tuum fratribus meis.* Videamus si in parte narrat nomen dei fratribus suis. Narrabo nomen tuum fratribus meis. *In medio Ecclesiæ cantabo te.* Fit hoc modo si videamus, Ipsa Ecclesia quæ est? Nam dixit, In medio Ecclesiæ cãtabo te. Ecclesiam videamus propter quam passus est. *Qui timetis dominum laudate eum.* Vbicumque timetur Deus & laudatur, ibi est Ecclesia Christi. Videamus fratres mei, si his diebus per totum orbem terrarum sine causa dicitur, Amen & Alleluia. Non ibi timetur deus? Non ibi laudatur deus? Exiuit Donatus & ait, Prorsus non timetur, Totus mundus periit, Sine causa dicitur. Totus ergo mundus periit, & modica pars remansit in Africa. Ergo non dicit aliquid Christus vnde obturet ista ora? Non dicit aliquid, vnde era dicet linguas ista dicentium? Videamus ne forte inueniamus. Adhuc nobis dicitur in medio Ecclesiæ. De ecclesia nostra dicit, Qui timetis dominum laudate K
eum. Videamus si illi laudant dominum, & intelligamus si de ipsis dicit. Et si in medio Ecclesiæ ipsorum laudatur, quomodo laudant Christum, qui dicunt, Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum abstulit, & in parte ipse remansit. Sed adhuc videamus vtrum apertius dicat, apertius loquatur. Non sit quod interpretari, non sit quod suspicari? *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Forte adhuc dicunt, nos sumus semen Iacob: si sint, ipsi videamus. *Timeat eum omne semen Israel.* Adhuc dicant, nos sumus semẽ Israël, permittamus, dicant. *Quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperum.* Quorum pauperum? Non de se præsumentium. Videamus si pauperes sunt, qui dicunt, nos sumus iusti. Christus clamat, Longe à salute mea verba delictorum meorum. Sed adhuc dicant quod volunt. *Neque auertit faciem suam à me, & cum clamarem ad eum exaudiuit me.* Vt quid exaudiuit? Ad quam rem? *Apud te est laus mea.* Apud deum posuit laudem suam, docuit non præsumi in homine, Adhuc dicant quod volunt, Iam quidem cœperunt vri, cœpit propinquare ignis. Non est qui se abscondat à calore e- Psalm. 18.
ius. Sed adhuc dicant, & nos apud illum laudem no- L
stram posuimus, & nos in nobis non præsumimus. Dicant adhuc, *In Ecclesia magna confitebor tibi.* Iam hic puto, quia cœpit interiora tangere. Ecclesia magna quid est, fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum, ecclesia magna est? Ecclesia magna, orbis totus est. Quomodo in Ecclesia magna? Modo si quis velit Christo contradicere, dicit nobis, Tu dixisti, in Ecclesia magna confitebor tibi. Quæ est ecclesia magna? Ad partem Africæ remansisse, est ecclesia magna. Totũ mundum perdidisti, fudisti sanguinem pro toto, sed inuasorem passus es. Ista nos diximus domino, tanquàm quærentes, scientes tamen quid dicturi. Ponamus nos nescire quid dicat, nõnne nobis respondet? Quiescite, parcite, adhuc dico, vnde nemo dubitet. Expectemus ergo quid dicturus est. Iam ergo volebam pronunciare, & non admittere homines aliud aliquid interpretari, cum dicat Christus in Ecclesia magna, Et tu dicis, quia in extrema parte remansit. Et cum adhuc audent dicere, & nostra Ecclesia magna est, Quid tibi videtur? Iam etiam audio. Si non dicitur aliquid, vnde obmutescant? Adhuc dicant, quia magna est Ecclesia, Sola Numidia. Videamus adhuc dominum, *Vota mea* M
reddam coram timentibus eum. Quæ sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota quæ reddit, coram timentibus eum. Nam sequitur, *Edent pauperes & saturabuntur.* Beati pauperes, quia ideo edunt vt saturentur. Edunt enim pauperes: Qui autem diuites sunt non satiantur, quia non esuriunt. Comedent pauperes, Inde erat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Ioannes & Iacobus frater ipsius, inde erat etiam publicanus Matthæus de pauperibus. Ipsi erant qui comederunt & saturati sunt, talia passi, qualia manducauerunt. Cœnam suam dedit, passionem suam dedit, Ille saturatur qui imitatur. Imitati sunt pauperes, Ipsi enim sic passi sunt, vt Christi vestigia sequerentur. Edent pauperes, sed quare pauperes? *Et laudabunt dominum qui requirunt eum.* Diuites se laudant, pauperes dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia deum laudant, & dominum quærunt. Dominus est diuitiæ pauperum. Ideo inanis est domus, vt cor plenum diuitiis sit.

A tiis sit. Diuites quærant vnde arcam impleant, & pauperes quærant vnde cor impleant. Et cum impleuerint laudant dominum qui requirunt eum. Et videte fratres, qui vere pauperes sunt, cuius rei diuites sint, quia non in arca, non in horreo, non in apotheca. *Viuent corda eorum in seculum seculi.* Ergo attendite, passus est dominus, omnia quæ audistis passus est dominus. Quærimus quare passus est & cœpit narrare, *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ cantabo te.* Sed adhuc dicunt ista est ecclesia. *Timeat eum omne semen Israël.* Dicunt, Nos sumus semen Israël. *Quoniam non spreuit neque despexit preces pauperis.* Adhuc dicunt, nos sumus. *Neque auertit faciem suam à me.* Ipse Christus dominus à se, id est, ab ecclesia sua: quæ est corpus ipsius. *Apud te laus mea.* Vosipsos vultis laudare, sed respondent prorsus, & nos ipsum laudamus. *Vota mea domino reddam coram timentibus eum.* Sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui, Norunt fideles. Disputari inde modo nõ potest, Vota mea reddam coram timentibus eum. Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur dominum, patian-
B tur, saturentur. Mortuus est ipse dominus, moriuntur & pauperes. Additur & mors discipulorum morti magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Eia fratres, quid quæritis à nobis: quid respondeamus parti Donati? Ecce Psalmus, & hic legitur hodie, & ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procidamus, non quiescat lingua nostra, ista di-
Ioan. 19. cat: Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercedem, ecce precium quod dedit, sanguis eius fusus est: in sacco ferebat precium nostrum, percussus est lancea, fossus est saccus, & manauit precium orbis terrarum. Quid mihi dicis ô hæretice? Non est precium orbis terrarum, si Africa sola redempta est. Non audes dicere, non totus orbis redemptus est, sed periit. Quem inuasorem passus est Christus, vt perderet rem suam? Ecce commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Adhuc satiet te & dicat. Si diceret, fines terræ, & non diceret vniuersi fines terræ, dicere habebant, Ecce habemus fines terræ
C in Mauritania. Vniuersi fines terræ, dixit, O hæretice, vniuersi dixit, Quà exiturus es vt euadas quæstionem? Non habes quà exeas, sed habes quò intres. Rogo vos, nolo inde disputare, ne dicatur: quia sermo meus aliquid valet, Psalmum attendite: Psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est, ecce redemptor noster, ecce precium nostrum. Quid emit, dicatur mihi? Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat, O stulte quid interrogas? Codicem portas, ibi habes vnde emit, ibi quære quid emit. Ecce ibi habes, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Fines enim terræ commemorabuntur. Sed hæretici obliti sunt, & ideo non audiunt omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Eia forte vnus versus est, Aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit: attende, quia repetit & surdos pulsat, *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Adhuc surdus est, non audit, pulsetur iterum. *Quoniam domini est regnum & ipse dominabitur gentium.* Tres istos versus tenete fratres, hodie cantati sunt & ibi, aut forte deleuerunt eos. Credite mihi fratres mei, ita æstuo, ita vim patior, vt mirer nescio quam surditatem & duriciam cordis ipsorum, & aliquando D
dubitem, vtrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad Ecclesiam, hodie omnes intenti audiunt Psalmum, omnes suspenso corde audiunt. Sed facit, quia non sunt intenti. Nunquid vnus versus est, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Euigila, sed adhuc fricas oculos: Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Excute somnũ, Adhuc grauaris, audi, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Si est adhuc quod dicant, nescio: litigent cum scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Vbi est & lingua? Nos seruauimus scripturas, ne arderẽt. Seruatæ sunt, vnde tu ardeas. Quid seruasti? Aperi, lege, tu seruasti, & tu oppugnas, Quid seruasti à flamma, quod delere vis lingua? Non credo, non credo, quia seruasti, prorsus non credo, non seruasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento, non sequitur, Ecce legitur & sequor, legitur & recusas. Cuius manus misit in flammam, qui credit & sequitur, an qui dolet, quia est quod legatur? Nolo scire qui seruaue- E
rit, vndecunque inuentus est codex. Testamentum patris nostri exiit de qualibet cauerna, nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant. Vndecunque prolatum est, legatur, Quare litigas? Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater, fecit testamentum, & sic mortuus est, mortuus est & resurrexit. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum: & cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, vt tabulæ aperiantur & recitentur. Iudex intentus audit, aduocati silent, præcones silentium faciunt, vniuersus populus suspensus est, vt legantur verba mortui, non sentientis in monumento. Ille sine sensu iacet in monumento, & valent verba ipsius: sedet Christus in cœlo, & cõtradicitur testamento eius? Aperi legamus. Fratres sumus, quare contendimus? Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater. Qui fecit testamentum, viuit in æternum, audit voces nostras, agnoscit suam, Legamus, quid litigamus? Vbi inuenta fuerit ipsa hæreditas, ipsam teneamus. Aperi testa- F
mentum, lege in primo capite ipsius Psalterij, Postula à me. Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ergo filius dei dicit, vel ad filium suum pater dicit. Ergo quid dicit ad filium? Postula à me & da- Psal. 2.
bo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ. Solet fieri fratres, vt quando quæritur de possessione, quærantur affines. Inter affines illum & illum, quæritur hæres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quæritur? Inter illum & illum possidentes. Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines. Quocunque te verteris Christus est. Fines terræ habes hæreditatem, huc veni, totam mecum posside. Quare litigando vocas ad patrem? Huc veni, bono tuo vinceris, totum habebis. An adhuc calumniaris? Ego iam testamentum lego & tu calumniaris. An adhuc calumniaris, quia fines terræ dixit, & non dixit, omnes fines terræ? Legamus ergo quod modo dictum est commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrę, & adorabũt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium: ipsius est, non vestrum.

G Agnoſcite dominum, Agnoſcite poſſeſsionem domi-
ni. Sed & vos, quia priuata veſtra vultis poſsidere, &
non communicare cum Chriſto vnitati: dominari e-
nim vultis in terra, non cum illo in cœlo regnare: poſ-
ſidetis domos veſtras. Et aliquando venimus ad illos
dicentes, quæramus verum, inueniamus verum. Et illi,
Vos tenete quod tenetis. Oues tuas habes, oues meas
habeo: noli moleſtus eſſe ouibus meis, quia & ego non
ſum moleſtus ouibus tuis. Deo gratias, meæ ſunt oues,
illius ſunt oues. Chriſtus quid emit? immò nec meæ
ſunt, nec tuæ, ſed illius ſunt qui illas emit, illius ſunt
1. Co. 3. qui illas ſignauit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque
qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quare ha-
beo meas, habes tu tuas? Si ibi eſt Chriſtus, illò eant
meæ, quia non ſunt meæ. Si hic eſt Chriſtus, huc eant
tuæ, quia non ſunt tuæ: propter poſſeſsiones oſculen-
† al. pereãt. tur nobis caput & manus, & pergant† filij alieni. Non
eſt mea poſſeſsio, inquit, Quid eſt hoc? Videamus ſi
non eſt tua poſſeſsio, videamus ſi non illam tibi ven-
dicas. Ego nomini Chriſti laboro, tu nomini Donati.
Matth. 24 Nam ſi Chriſtum attendas, vbique eſt Chriſtus. Tu di-
Pſalm. 112. cis, ecce hic eſt Chriſtus: ego dico per totum eſt. Lau-
H date pueri dominum, laudate nomen domini. Vnde
laudent? Vſquequo laudant? A ſolis ortu vſque ad oc-
caſum, laudate nomen domini. Ecce Eccleſiam quam
oſtendo, ecce quid emit Chriſtus, ecce quid redemit,
ecce pro quo ſanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et
Matth. 12. ego illi colligo. Qui mecum, inquit, non colligit, di-
ſpergit. Diuidis vnitatem, poſſeſsiones tuas quæris, &
quare habent nomen Chriſti? Quid ad defenſionem
poſſeſsionis tuæ titulos Chriſti poſuiſti? Nónne hoc fa
ciunt nonnulli in domo ſua? Ne domum ipſius inua-
dat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos
mendaces: ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem domus
ſuæ de titulo alieno muniri: vt cum titulus lectus fue-
rit, conterritus quis potentia nominis, abſtineat ſe ab
inuaſione. Fecerunt illud, quando Maximianiſtas
damnauerunt, egerunt apud iudices, & conſilium ſu-
um recitauerunt tanquam titulos oſtendentes, vt Epi-
ſcopi viderentur. Tunc iudex interrogauit, Quis hic
alter Epiſcopus eſt de parte Donati? Reſpondit vnus.
Nos non nouimus niſi Aurelium catholicum. Timen-
tes illi leges, non reſponderunt niſi de vno Epiſcopo.
I Illi autem vt audirentur à iudice, nomen Chriſti im-
ponebant, in poſſeſsione ſua titulos illius impoſuerũt.
Bonus eſt dominus qui illis parcat, & vbi inuenerit ti-
tulos ſuos vendicet illud poſſeſsioni ſuæ. Potens eſt mi
ſericordia ipſius, qui illis illud faciat, quoſcumque in-
uenerit nomen Chriſti portare, congreget illos. Et vi-
dete fratres quando potens aliquis inuenerit titulos
ſuos, nónne iure rem ſibi vendicat & dicit, non pone-
ret titulos meos, niſi res mea eſſet? Titulos meos po-
ſuit, mea res eſt. Vbi nomen meum inuenio, meum
eſt. Nunquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipſe eſt.
Poſſeſſor mutatur, titulus non mutatur. Sic & illi qui
baptiſmum habent Chriſti, ſi veniunt ad vnitatem,
non mutamus titulos, aut delemus titulos, ſed agno-
ſcimus titulos regis noſtri, titulos imperatoris noſtri.
Sed quid dicimus, O domus miſera, ille te poſsideat
cuius titulos habes, Chriſti titulos habes, noli eſſe Do-
nati poſſeſsio. Multa diximus fratres, ſed illud de me-
moria veſtra non recedat quod legitur. Ecce iterum di
co & ſæpe dicendum eſt, per ipſum diem, id eſt, per ſa
cramenta huius diei conſtringo vos, vt non vobis ex-
eat de cordibus, Commemorabuntur & conuertentur
ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in K
conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium: Quoniam do
mini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. Con-
tra tam apertam & manifeſte demonſtratam poſſeſ-
ſionem Chriſti, non audiatis verba calumniatoris.
Quicquid contradicunt, homines dicunt, hoc autem
Deus dicit.

Finis.

In Pſalmum vigeſimumſecundum enarratio.

In finem Pſalmus Dauid.

ECCLESIA loquitur Chriſto. *Dominus paſcit
me & nihil mihi deerit.* Dominus Ieſus Chriſtus
paſtor meus eſt, & nihil mihi deerit. *In loco* 4. ſen. di. 2.
paſcuæ ibi me collocauit. In loco paſcuæ inci- cap. Ideo.
pientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum
collocauit. *Super aquam refectionis educauit me.* Super
aquam baptiſmi quo reficiuntur qui integritatem vi-
rėſque amiſerant, educauit me. *Animam meam conuer-
tit. Deduxit me in ſemitis iuſtitiæ, propter nomen ſuum.* De-
duxit me in anguſtis itineribus, quà pauci ambulant
iuſtitiæ ſuæ, non propter meritum meum, ſed pro-
pter nomen ſuum. *Nam & ſi ambulem in medio vmbræ* L
mortis. Nam & ſi ambulem in medio vitæ huius quæ
vmbra mortis eſt. *Non timebo mala, quoniam tu mecum
es.* Non timebo mala, quoniam tu habitas in corde
meo per fidem, & nunc mecum es, vt poſt vmbram
mortis etiam, ego ſim tecum. *Virga tua & baculus tuus,
ipſa me conſolata ſunt.* Diſciplina tua tanquam virga ad
gregem ouium, & tanquam baculus iam ad grandio-
res filios, & ab animali vita ad ſpiritalem creſcentes,
ipſa me non afflixerunt magis quàm conſolata ſunt,
quia memor es mei. *Paraſti in conſpectu meo menſam, ad-
uerſus eos qui tribulant me.* Poſt virgam autem qua par-
uulus & animalis in grege in paſcuis erudiebar, poſt
illam virgam cum eſſe cœpi ſub baculo, paraſti in con
ſpectu meo menſam, vt non iam lacte alar paruulus,
ſed maiorem cibum ſumam firmatus aduerſus eos qui 1. Cor. 3.
tribulant me. *Impinguaſti in oleo caput meum.* Lætifi- Heb. 5.
caſti lætitia ſpiritali mentem meam. *Et poculum tuum
inebrians quàm præclarum eſt.* Et poculum tuum obli-
uionem præſtans priorum vanarum delectationum
quàm præclarum eſt. *Et miſericordia tua ſubſequetur me,* M
omnes dies vitæ meæ. Et miſericordia tua ſubſequetur
me, quãdiu viuo in hac mortali vita, non tua ſed mea.
Vt inhabitem in domo domini in longitudinem dierum.
Subſequetur me, non autem hic tantum, ſed etiam vt
inhabitem in domo domini in æternum.

In Pſalmum vigeſimumtertium enarratio.

Pſalmus ipſi Dauid prima ſabbati.

PSALMVS ipſi Dauid de clarificatione &
reſurrectione domini, quæ matutino prima
ſabbati facta eſt, qui iam dies dominicus di-
citur. *Domini eſt terra & plenitudo eius orbis ter-
rarum & vniuerſi qui habitant in ea.* Id eſt, orbis terra-
rum & vniuerſi qui habitant in ea, cum clarificatus
dominus annunciatur in fidem omnium gentium & 1. Cor. 10.
vniuerſus orbis terrarum fit Eccleſia eius. *Ipſe ſuper
maria fundauit eam.* Ipſe firmiſsime ſtabiliuit eam ſu-
per omnes fluctus ſeculi huius, vt ab ea ſuperentur nec
nocerent ei. *Et ſuper flumina præparauit eam.* Flumina
in mare fluũt, & cupidi homines labuntur in ſeculum.
Etiam iſtos ſuperat Eccleſia, quæ deuictis per Dei gra-
tiam cupiditatibus ſecularibus ad recipiendam im-
mortalita-

A mortalitatis claritatem † parata est. *Quis ascendet in montem domini?* Quis ascendet in altissimam iustitiam domini? *Aut quis stabit in loco sancto eius?* Aut quis permanebit in eo quò ascendit super Maria fundato, & super flumina præparato loco? *Innocens manibus & mundo corde.* Quis ergo illuc ascendet & permanebit ibi, nisi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus? *Qui non accepit in vano animam suam.* Qui non in rebus nó permanentibus deputauit animam suam, sed eam immortalem sentiens æternitatem stabilem atq; incommutabilem desyderauit. *Et non iurauit proximo suo in dolo.* Et ideo sine dolo, sicut simplicia & non fallentia sunt æterna, ita se præbuit proximo suo.

† al. immortalitatem charitate.

22. q. 2. in dolo.

Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à deo salutari suo. Hæc est generatio quærentium dominum. Sic enim nascuntur qui quærunt eum. *Quærentium faciem dei Iacob.* Quærentium faciem dei, qui posterius nato primatum dedit. *Tollite portas principes vestras.* Quicunque principatum in hominibus quæritis, auferte, ne impediant aditus, quos vos statuistis cupiditatis & timoris. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini aditus B æternæ vitæ renunciationis seculo & conuersionis ad deum. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex in quo sine superbia gloriemur, qui superatis portis mortalitatis, & patefactis sibi cœlestibus implebit quod ait, Gaudete quoniam ego vici mundum. *Quis est iste rex gloriæ?* Pauet admirans natura mortalis & quærit, Quis est iste rex gloriæ? *Dominus fortis & potens.* Quem tu infirmum & oppressum putasti. *Dominus potens in bello.* Contrecta cicatrices, & senties reparatas, & immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quæ debebatur terris, vbi cum morte belligerata est clarificatio domini. *Tollite portas principes vestras.* Hinc iam pergatur in cœlum. Exclamet iterum prophetica tuba, Tollite portas etiam cœlestes principis vestri, quas habetis in animis hominum, qui adorant militiam cœli. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini portæ æternæ, iustitiæ, charitatis & castitatis, per quas anima diligit vnum verum deum, & non fornicatur sub multis qui appellantur dij. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex gloriæ, vt ad dexteram patris interpellet pro nobis. *Quis est iste rex gloriæ?* Quid & C tu princeps potestatis aëris huius miraris & quæris, Quis est iste rex gloriæ? *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Et vt iam viuificato corpore, supra te pergit ille tentatus supra omnes angelos tendit, ab angelo præuaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se obiiciat atque intercludat iter nostrum, vt tanquam deus colatur nobis, neque principatus, neq; angelus, neq; virtus nos separet à charitate Christi. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principe, vt qui gloriatur in domino glorietur. Sunt quidem istæ in huius mundi ordinatione virtutes, sed dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Rom. 8. Ephe. 2. Rom. 8. Psal. 117.

In Psalmum vigesimumquartum enarratio.
In finem Psalmus Dauid.

CHRISTVS, sed in persona Ecclesiæ loquitur. Nam magis ad populum Christianum, conuersum ad deum pertinent quæ dicuntur. *Ad te domine leuaui animam meam.* Desyderio spiritali, quæ carnalibus desyderiis conculcabatur in terra. *Deus meus in te confido non erubescam.* Deus meus ex eo quòd in me confidebam, perductus sum vsque ad istam infirmitatem carnis: & qui deserto deo sicut deus esse volui, à minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui. D Iam ergo in te confido non erubescam. *Neque irrideant me inimici mei.* Neque irrideant me qui serpentinis atq; occultis suggestionibus insidiantes, & suggerentes, euge euge, ad hæc me deiecerunt. *Etenim vniuersi qui te expectant non confundentur. Confundantur iniquè facientes vana.* Confundantur inique facientes, ad acquirenda quæ transeunt. *Vias tuas domine notas fac mihi & semitas tuas edoce me.* Quæ non latæ sunt, nec multitudinem ad interitum ducunt, sed angustas & paucis notas, semitas tuas edoce me. *Dirige me in veritate tua.* Errores fugientem, dirige me in veritate tua. *Et doce me.* Et doce me, nam per meipsum non noui, nisi mendacium. *Quoniam tu es deus salutaris meus, & te sustinui tota die.* Neque enim dimissus à te de paradiso, & in longinquam regionem peregrinatus, per meipsum redire possum, nisi occurras erranti. Nam reditus meus toto tractu temporis secularis misericordiam tuam sustinuit. *Reminiscere miserationum tuarum domine.* Reminiscere ope- E rum misericordiæ tuæ domine, quia tanquam oblitum te homines putant. *Et quia misericordiæ tuæ à seculo sunt.* Hoc reminiscere, quia misericordiæ tuæ à seculo sunt: Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subiecisti, & tot tantisque creaturæ tuæ consolationibus non deseruisti. *Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris.* Delicta confidentis audaciæ meæ & ignorantiæ meæ, ne ad vindictam reserues, sed tanquam excidant tibi. *Secundum misericordiam tuam memor esto mei deus.* Memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quæ te digna est. † † al. qua quærere me dignatus es.

Matth. 7.

Propter bonitatem tuam domine. Non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam domine.

Dulcis & rectus dominus. Dulcis est dominus, quandoquidem & peccantes & impios ita miseratus est, vt omnia priora donaret, Sed etiam rectus est dominus, qui post misericordiam vocationis & veniæ, quæ habet gratiam sine meritis, digna vltimo iudicio merita requiret. *Propter hoc legem statuit delinquen-* F *tibus in via.* Quia misericordiam prærogauit vt perduceret in viam. *Diriget mites in iudicio.* Diriget mites, nec perturbabit in iudicio eos qui sequuntur voluntatem eius nec ei resistendo præponunt suam.

Docebit mansuetos vias suas. Docebit vias suas, non eos qui præcurrere volunt, quasi seipsos melius regere possint, sed eos qui non erigunt ceruicem, neque recalcitrant, cum eis iugum lene imponitur & sarcina leuis. *Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas.* Matth. 11. Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis est, & veritatem qua incorruptus est? Quorum vnum præbuit donando peccata, alterū merita diiudicando. Et ideo vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, duo aduētus filij dei, vnus miserantis, alter iudicantis. Peruenit ergo ad eum tenens vias eius, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, & deinceps cauet examinantis seueritatem, qui clementiam subuenientis expertus est, *Requirentibus testamentum eius & testimonia eius.* Intelligunt enim dominum misericordem primo aduentu, & secundo iudicem, qui mites & mansueti requirunt testamentum eius, cum sanguine suo nos in nouam vi-

4. sen. dist. 46. ca. Post hæc.

G tam redemit, & in Prophetis atque Euangelistis testimonia eius. *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Non solum peccata mea donasti, quæ antequam crederem admisi, sed & peccato meo quod multum est, quia & in via non deest offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiaberis. *Quis est homo qui timeat dominum?* Vnde incipit venire ad sapientiam. *Legem statuit ei in via quam elegit.* Legem statuir ei in via, quam liber apprehendit, ne impune iam peccet. *Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditate possidebit terram.* Et opus eius hæreditatem solidam instaurati corporis possidebit. *Firmamentum est dominus timentibus eum.* Infirmorum videtur esse timor, sed firmamentum est dominus timentium eum. Et nomen domini quod glorificatum est per orbem terrarum, firmat timentes eum. Et testamentum ipsius vt manifestetur illis. Et facit vt testamentum ipsius manifestetur illis, quia hæreditas Christi gentes sunt, & termini terræ. *Oculi mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos.* Nec timeam periculosa & terrena, dum terram non intueor, quoniam ille, quem intueor euellet de la-
Psal. 85. queo pedes meos. *Respice in me & miserere mei, quoniam*
H *vnicus & pauper sum ego.* Quoniam vnicus populus, vnicæ Ecclesiæ tuæ seruans humilitatem, quam nulla schismata vel hæreses scindunt. *Tribulationes cordis mei multiplicata sunt.* Tribulationes cordis mei, abundante iniquitate & refrigescente charitate multiplicatæ sunt. *De necessitatibus meis educ me.* Quoniam hæc tolerare mihi necesse est, vt perseuerans vsque in finem saluus sim, de necessitatibus meis educ me. *Vide humilitatem meam & laborem meum.* Vide humilitatem meam, qua nunquam me iactantia iustitiæ ab vnitate abrumpo, Et laborem meum quo indisciplinatos mihi commixtos suffero. *Et remitte omnia peccata mea.* Et his sacrificiis propiciatus, remitte omnia peccata mea, non illa tantum iuuentutis & ignorantiæ meæ antequam crederem, sed etiam ista, quæ iam ex fide viuens, per infirmitatem, vel vitæ huius caliginem admitto. *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt.* Non solum enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communione non desunr. *Et odio iniquo oderunt me.* Et oderunt me dili-
I gentem se. *Custodi animam meam & erue me.* Custodi animam meam, ne declinem ad imitationem eorum, & erue me à perplexitate qua mihi miscentur. *Non confundar, quoniam speraui in te.* Non confundar si forte insurgunt aduersum me, quoniam non in me, sed in te speraui. *Innocentes & recti adhæserunt mihi: quoniam sustinui te domine.* Innocentes & recti, non præsentia corporali miscentur tantum sicut mali, sed consensione cordis in ipsa innocentia & rectitudine adhæserunt mihi, quoniam non defeci vt imitarer malos, sed sustinui te, expectans ventilationem vltimæ messis tuæ. *Redime deus Israël ex omnibus tribulationibus eius.* Redime deus populum tuum, quem præparasti ad visionem tuam ex tribulationibus eius, non tantum quas foris, sed etiam quas intus tolerat.

In Psalmum vigesimum quintum enarratio.
Ipsi Dauid.

IPsi Dauid, non mediatori homini Christo Iesu, K
sed omni Ecclesiæ iam perfecte in Christo stabilitæ, attribui potest.

Enarratio prima Psalmi.

I*Vdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ambulaui.* Iudica me domine, quoniam post misericordiam, quam tu mihi prærogasti, innocentiæ meæ habeo aliquod meritum cuius vitam custodiui.

Et in domino sperans non infirmabor. Nec tamen etiam sic in me, sed in domino sperans permanebo in eo.

Proba me domine & tenta me. Ne quid tamen occul- Psal. 138.
torum meorum me lateat, proba me domine & tenta me, notum me faciens, non tibi quem nihil latet, sed mihi atque hominibus. *Vre renes meos & cor meum.* Adhibe medicinale purgatorium quasi ignem delectationibus & cogitationibus meis. *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.* Quoniam ne illo igne consumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est.

Et complacui in veritate tua. Et quia displicuit mihi meum mendacium, complacuit autem veritas tua, placuit etiam mihi cum illa & in illa. *Non sedi cum*
consilio vanitatis. Non elegi apponere cor meum his L
qui prouidere conantur, quemadmodum, quod fieri non potest, rerum transeuntium perfunctione beati sint. *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* Et quia ipsa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua gerentibus, absconditam conscientiam non habeo.

Odio habui congregationem malignorum. Vt autem veniatur ad ipsum concilium vanitatis congregationes malignorum fiunt, quas odio habui. *Et cum impiis non sedebo.* Et ideo cum tali concilio cum impiis non sedebo, id est, placitum non collocabo, & cum im-
piis non sedebo. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Psal. 72.
Munda faciam inter innocentes opera mea, lauabo inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sublimia tua. *Et circundabo altare tuum domine. Vt audiam vocem laudis tuæ.* Vt discam quemadmodum te laudem. *Et enarrem vniuersa mirabilia tua.* Et cum didicero, exponam omnia mirabilia tua. *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei Ecclesiæ tuæ? *Et locum habitationis gloriæ tuæ.* Vbi habitans glorificaris.

Ne perdas cum impiis animam meam. Ne ergo simul M
perdas cum his qui te oderunt animam meam, quæ dilexit decorem domus tuæ. *Et cum viris sanguinum vitam meam.* Et cum his qui proximum oderunt. Nam duobus præceptis decoratur domus tua. *In quorum manibus iniquitates sunt.* Ne itaque me perdas cum impiis & cum viris sanguinum, quorum opera iniqua sunt. *Dextera eorum repleta est muneribus.* Et quod eis ad obtinendam salutem æternam datum est, ad accipienda huius seculi munera conuerterunt, existimantes quæstum esse pietatem. *Ego autem in innocentia mea ambulaui, redime me & miserere mei.* Valeat mihi ad perfectionem liberationis tantum precium sanguinis domini mei, & in periculis huius vitæ misericordia tua non deserat me. *Pes meus stetit in rectitudine.* Dilectio mea non recessit à iustitia tua. *In Ecclesiis benedicam te domine.* Non occultabo eis, quos vocasti benedictionem tuam domine, quoniam dilectioni tuæ subinfero proximi dilectionem.

A

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

PAulus Apostolus cum legeretur, audiuit nobiscũ sanctitas vestra, sicut scriptũ est, inquit, Veritas in Christo Iesu, *Ephe. 4.* Deponite vos secundum priorem conuersationem veterem hominẽ, eum qui corrumpitur secũdum concupiscentias deceptionis, Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et ne aliquis arbitretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat quis tunica, aut aliquid forinsecus accipiendum, quomodo accipit aliquis vestimẽtũ, quasi ponens vnã tunicam & sumens alteram, & carnalis iste intellectus non permitteret homines agere in se intus spiritaliter quod præcipiebat Apostolus, secutus est & exposuit quid esset, Exuite veterem hominem, & induite nouum. Cætera enim lectionis ipsius ad eundem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicenti, & quomodo me exuturus sum veterẽ, aut quo-

B modo induturus sum nouum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, & accepturus nouum quem non habui, vt tres homines intelligantur, & sit in medio qui deponit veterem hominem & accipit nouum? Ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quàm iubetur, & nõ faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus, Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, Et ecce hoc est deponere veterem hominem, & induere nouum. Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, vnusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Ne autem quisquã vestrum ita cogitet fratres, cum Christiano loquendam veritatem & cum pagano mendacium, cum proximo iubemur loqui veritatem. Proximus tuus ille est, qui tecum na- *Proximus.* tus est ex Adam & Eua. Omnes proximi sumus con- *3. sen. dist.* ditione terrenæ natiuitatis: sed aliter fratres illa spe *28. ca. Ori-* cœlestis hæreditatis. Proximum tuum debes putare *tur autem.* omnem hominem, & antequam sit Christianus, Non enim nosti quid sit apud deum, quomodo illum præsciuerit deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, conuertitur & adorat deum fortasse

C religiosius, quàm tu qui eũ pauloante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latẽtes in his hominib⁹, qui nondum sunt in ecclesia, & sunt longe à nobis latentes in ecclesia. Ideóque quia non scimus futura, vnumquenque proximũ habemus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem sorte deuenimus, sed etiam spe illius hæreditatis, quia non scimus quid futurus sit, qui modo nihil est. Ergo attendite cætera in induendo nouum hominem & exuendo veterem. Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quia *Psal. 4.* sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Si propterea irasceris seruo tuo quia peccauit, ne & tu ipse pecces irascere tibi. Sol non occidat super iracun- *Ephe. 4.* diam vestram. Intelligitur quidem secundum tempus fratres, quia etsi ex ipsa humana conditione & infirmitate mortalitatis quam portamus surripit ira Christiano, non debet diu teneri & fieri pridiana: Eiice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa inuisibilis. Sed & aliter bene intelligitur, quia est noster sol iustitiæ veritas Christus, non iste sol qui adoratur à paganis & Manichæis, & videtur

D etiam à peccatoribus: sed ille alius cuius veritate natura humana illustratur, ad quem gaudent angeli. Hominũ enim infirmatæ acies cordis, & si trepidant sub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum cœperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia, quæ in te nascitur, vt occidat super iracundiam tuã: id est, deserat Christus mentem tuam, quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse à te occidere, cum tu ab ipso occidas, quia ira cum inueterauerit odium fit: cum factum fuerit odium, iam homicida es. Omnis enim qui odit fratrem suum ho- *1. Ioan. 3.* micida est, sicut dicit Ioannes Apostolus. Item ipse dicit, quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris ma- *1. Ioan. 2.* net. Et non mirum si ille in tenebris manet, à quo occidit sol. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Euangelio, Periclitabatur nauigium in stagno & dor- *Matth. 8.* miebat Iesus. Nauigamus enim per quoddam stagnum & ventus & procellæ non desunt, tentationibus quotidianis huius seculi propè cõpletur nostrum nauigiũ. Vnde autem sit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormi-

E ret in te Iesus, tempestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius, conuigilante tecum Iesu. *Dormit Iesus.* Quid est autem dormire Iesum? Fides tua quæ est de Iesu obdormiuit. Surgunt procellæ stagni huius, vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est, Et dicit anima tua, O deus deus, ipsa est iustitia tua vt mali floreant, boni laborent? Dicis deo, ipsa est iustitia tua? Et deus tibi, ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promisi, ad hoc Christianus factus es, vt in seculo isto floreres, [& in futuro postea in inferno miserrime torquereris:] quia hîc mali florent, qui cũ diabolo postea torquebuntur. Sed vnde hoc dicis, vnde fluctibus stagni & tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua quæ est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facis vt libereris? Excita Iesum & dic, Magister perimus: Mouent enim incerta stagni perimus. Euigilabit ille, id est, redit ad te fides tua, & adiuuante illo, considerabis in anima tua, quia quæ dantur modo malis, non cum illis perseuerabunt. Aut enim viuẽtes eos deserunt, aut à morientibus deseruntur. Tibi autem quod promittitur, manebit in æter-

F num: illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur, Floruit enim vt flos fœni. Omnis enim caro fœnum. *Esa. 40.* Aruit fœnum, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Pone ergo dorsum ad id quod cadit, & faciem ad illud quod manet. Euigilante Christo iam tempestas illa non quatiet cor tuum, non opplebunt fluctus nauim tuã, quia fides tua imperat ventis & fluctibus, & transiet periculum. Ad hoc enim pertinet fratres totum id quod dicit Apostolus, de exuendo veterem hominẽ. Irascimini & nolite peccare. *Ephe. 4.* Sol non occidat super iracũdiam vestram, Neque locum detis diabolo. Vetus ergo dabat locum, nouus nõ det, Qui furabatur iam non furetur. Vetus ergo furabatur, nouus non furetur. Ipse homo est, vnus homo est. Adam erat, Christus sit. Vetus erat, nouus sit, & cætera quæ ibi sequuntur. Sed Psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in Ecclesia, necesse est patiatur malos in Ecclesia. Sed non eos cognoscit, qui talis est, quanquam multi mali murmurent aduersus malos. Quomodo facilius vnus sanus fert duos ægrotos, quàm duo ægroti se inuicem singulos. Itaque hoc præcipimus fratres, Area est Ecclesia huius temporis, sæpe diximus, sæpe dicimus, &

 paleam

G paleam habet & frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deserat aream, quasi dum non vult pati peccatores, ne præter aream inuentus, prius ab auibus colligatur, quàm ingrediatur in horreum. Quomodo enim hoc fratres dicamus attendite, Grana cum cœperint triturari, inter paleas iam se nō tangunt, ita quasi non se nouerint, quia intercedit palea: Et quicunque longius attendit aream, paleam solam putat, nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est, flatu purgante discernat, difficile peruenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando & ipsa grana ita sunt quasi seiuncta abinuicem & non se tangentia, vt putet vnusquisque cum profecerit quòd solus sit. Hæc cogitatio fratres

3. Reg. 19. Heliam tentauit tantum virum, & dixit ad deum, sicut

Rom. 11. etiam Apostolus commemorat, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego remansi solus, & quærūt animā meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorū qui nō curuauerunt genua ante Baal. Non dixit ei, habes

H alios duos aut tres similes tibi, Noli, inquit, putare te solum: alia, inquit, septē milia sunt, & solum te putas? Itaque hoc breuiter præcipimus, vt dicere cœperam, Intendat mecum fraterna sanctitas vestra, & assit misericordia dei in cordibus nostris, vt sic à vobis intelligatur, vt fructificet, & in vobis operetur. Audite breuiter, Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse: quisquis bonus est, non putet se solum bonū esse. Tenetis hoc, Ecce repeto, videte quia dico, Quisquis malus est, interrogans conscientiam suam & male sibi renuncians, non arbitretur neminem bonum esse. Quisquis bonus est, non arbitretur se solum bonū esse, & non timeat bonus esse in commixtione malorum, quia veniet tempus vt inde se-

Psal. 25. gregetur. Ad hoc enim hodie cantauimus, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. Quid enim est, Ne cum impiis perdas? Ne simul perdas. Quare timet, ne simul perdat? Video enim dictum deo, quia modo simul nos pateris. Quos pateris simul, noli perdere simul. Et hoc habet totus Psalmus, quem volo breuiter cum sanctitate vestra consyderare, quia breuis est.

I *Enarratio secunda.*

IVdica me domine. Molesta vota & quasi periculosa, optat sibi vt iudicetur. Quid est iudicari, quod optat? Discerni se optat à malis. Alio loco euiden-

Psal. 42. ter dicit de ipso iudicio discretionis, Iudica me domine & discerne causam meam de gente non sancta. Ostendit quid dixerit iudica, ne tāquam sine iudicio, quia boni & mali modo intrant in Ecclesiam, & boni & mali eant in ignem æternum. Iudica me domine. Quare? *Quoniam ego in innocentia mea ambulaui, & in domino sperans non mouebor.* Quid est in domino sperans? Ille titubat inter malos, qui non in domino sperat. Hinc factum est vt schismata fierent. Trepidauerunt inter malos cum ipsi peiores essent, & quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, vsque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed

Matth. 3. quia palea erant, flauit ventus ante ipsam ventilationem, & rapuit de area paleam & proiecit in spinas. Et palea quidem inde proiecta est, sed nunquid quod remansit frumentum solum est? Non volat ante ventilationem nisi palea, remanet autem & nunc frumentum & palea. Ventilabitur vero palea cum vene- K

rit tempus ventilationis. Hoc dixit iste, In innocentia mea ambulaui, & in domino sperans non mouebor. Si enim sperauero in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem aliquando male viuentem, nec eas vias tenentem, quas vel didicit, vel docet in Ecclesia bonas: sed quas diabolo docente sectatus est. Sed quia spes mea in hoc erit, titubante homine titubabit spes mea, & cadente homine cadet spes mea. Quia vero in domino sperans non mouebor, sequitur, *Proba me domine & tenta me, vre renes meos & cor meum.* Quid est, vre renes meos & cor meum? Vre delectationes meas, vre cogitationes meas. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus posuit: ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Vnde autem vris renes meos? Igne verbi tui. Vnde vris cor meum? Calore spiritus tui. De quo calore alibi dicitur, Et non est qui se abscondat à calore eius. Et de quo Psal. 18.

igne dominus dicit, Ignem veni mittere in terram. Luc. 12.

Ergo sequitur, *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua.* Hoc est, non in homine complacui, sed intus placui tibi, vbi tu vides, & non timeo si displiceam vbi homines vident, sicut ait A- L

postolus, Opus autem suum probet vnusquisque, & Galat. 6.

tunc in semetipso tantum habebit gloriam, & non in altero. *Non sedi cum consilio vanitatis.* Hōc quid est, non sedi, intendat sanctitas vestra: qui modo videt deus, dicit, non sedi. Aliquando non es in consilio & ibi sedes. Verbi gratia, in theatro non sedes, sed cogitas theatrica, contra quæ dictum est, Vre renes meos. Ibi sedes corde, quamuis non sis ibi corpore. Contingat autem vt tenearis ab aliquo & ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi sedere. Quomodo potest hoc euenire? Contingit ex officio pietatis, vt seruo dei fit necessitas in amphiteatro esse, liberare volebat nescio quem gladiatorem, fieri posset vt sederet & expectaret donec ille exiret, quem liberare cupiebat. Ecce non sedit in consilio vanitatis, quamuis illic corpore sedere videretur. Quid est sedere? Consentire cum his qui ibi sedent. Quod si præsens non feceris, non ibi sedisti. Si absens feceris, sedisti ibi. *Et cum iniqua gerentibus non introibo. Odio habui congregationem malignorum.* Videtis quia intus est. *Et cum impiis non sedebo. Lauabo in innocentibus manus meas.* Non aqua ista visibili lauas manus, M

sed quando pie cogitas de operibus tuis, & innocens es coram oculis dei, quia est & altare coram oculis dei, quò ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est cœleste altare, & non amplectitur illud altare nisi qui lauat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, & tolerat deus pati iniuriam ad tempus sacramenta sua. Sed nunquid fratres mei, quomodo sunt parietes isti, sic erit Hierusalem cœlestis? Non quomodo reciperis cum malis intra parietes istos Ecclesiæ, ita recipieris Luc. 16.

cum malis in sinum Abrahæ. Non ergo timeas, laua manus. *Et circundabo altare domini.* Vbi offers vota domino, vbi preces fundis, vbi conscientia tua pura est, vbi dicis deo qui sis, & si aliquid est in te fortè quod displiceat deo, curat ille cui confiteris. Laua ergo in innocentibus manus tuas, & circunda altare domini vt audias vocem laudis. Hoc enim sequitur. *Vt audiam vocem laudis, & enarrem vniuersa mirabilia tua.* Quid est, Vt audiam vocem laudis? Vt intelligam, inquit. Hoc est enim audire corā deo, non quomodo sonos istos,

quos

A quos multi audiunt, & multi non audiunt. Quàm multi ad nos audientes sunt, & ad deum surdi sunt. Quàm multi habentes aures, non habent illas aures de qui-
Matth. 13. bus dicit Iesus, Qui habet aures audiendi audiat. Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero adiuuante misericordia domini, & orationibus vestris: Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quicquid in te mali est de peccatis, tuum est: quicquid boni in iustificationibus, dei est. Ita audis vocem laudis, vt non te laudes quãdo bonus es. Nam laudando te bonum, fis malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia. Conuersus eras vt illuminareris, & conuersione tua factus es luminosus, factus illustratus conuersione. Sed à quo? Nunquid à te? Si à te conuersus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum esses semper. Quare illuminatus es? Quia conuertisti te ad aliud quod tu non eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est, Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Deus lumen est. Dicit enim Apo-
Ephe. 5. stolus eis, quos vult audire vocem laudis, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux. Quid est, fuistis a-
B liquando tenebræ, nisi veteres homines? Nunc autem lux. Non sine causa lux estis qui fuistis iam dudum tenebræ, Quare nisi quia illuminati estis? Noli putare te-
Ioan. 1. ipsum esse lucem. Illa est lux quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Tu autem per teipsum, per malam volũtatem, per auersionem tuam tenebratus eras, modo luces. Sed subiecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est, Nunc autem lux: &
Ephe. 5. addidit, in domino. Sic enim ait, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo si præter dominum nec lux, si autẽ ideo lux, quia in domino, quid habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco hominibus superbientibus & volentibus sibi tribuere quod dei est, & de bono sic gloriari
1. Corin. 4. quasi de suo, sic eis dicit, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Qui dedit humili, aufert superbo, quia qui dedit potest auferre. Ad hoc enim pertinet fratres, si tamen exposui quod volui. Exposui autem quantum potui, & si non quantum volui: ad hoc pertinet quod
C ait, Lauabo in innocẽtibus manus meas, & circundabo altare tuum domine, vt audiam vocem laudis tuæ, id est, ex ipso bono meo non de me præsumam, sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me, sed de te in te. Ideo sequitur, Vt audiam vocem laudis tuæ, & enarrem vniuersa mirabilia tua: non mea sed tua. Etiam videte fratres, videte amatorem illum dei de deo præsumentem, positum inter malos, rogantem deum vt non comperdatur cum malis, quia non errat deus in iudicando. Tu enim cum videris homines in vnũ locum intrasse, putas eiusdem meriti esse, deus autem
Matth. 3. non fallitur, noli timere. Tu iudicante vento discernis paleam à frumento, Ventũ vis flare tibi, & tu non es ventus, sed optas tibi flare ventum. Et cum ventilabro vtrunque excusseris, ventus leue tollit, graue ma-
† al. Quæris ergo ventũ ad. net. Quando ergo venit ad † iudicandum aream, nunquid deus quærit alterum qui secum iudicet, ne perdat cum malis bonos? Non itaque timeas: securus esto bonus etiam in medio malorum: & dic quæ audis, *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Domus dei, quæ Ecclesia, adhuc habet malos, sed decor domus dei in nobis est, in sanctis est. Ipsum decorem domus tuæ dilexi.
Et locum habitationis gloriæ tuæ. Quid est hoc? Et hoc dicam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquan- D
tum. Adiuuet me dominus, & intentio cordis vestri ab eodem domino inspirata, qui dat locum habitationis gloriæ suæ. Dixit prius, decorem domus tuæ. Et exponit quid sit decor domus dei. Locus, inquit, habitationis glorię tuæ. Non sufficit dicere locus habitationis dei: sed, locus habitationis glorię dei. Quæ est glo- *1. Cor. 1.*
ria dei? De qua pauloãte dicebã, vt & qui sit bonus, nõ *Rom. 3.*
in se sed in domino glorietur. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. In quib9 sic habitat deus, vt de bonis suis ipse glorificetur, vt nõ sibi velint tribuere & quasi propriũ vẽdicare quod ab illo acceperũt, ipsi pertinent ad decorẽ domus dei. Nec discerni illos vellet scriptura, nisi quia sunt quidã qui donũ dei habent, & nolunt in deo gloriari, sed in se: habent quidam donũ dei, sed nõ pertinent ad decorẽ domus dei. Qui enim *1. Cor. 1.*
pertinent ad decorẽ domus dei, in quibus habitat gloria dei, ipsi sunt locus habitationis gloriæ dei. In quib9 autẽ habitat gloria dei, nisi qui sic gloriãtur vt nõ in se, sed in domino glorientur? Ergo quia dilexi decorem domus tuæ, id est, omnes qui ibi sunt & gloriam tuam E
quærunt, sed non præsumpsi in homine, & non consensi impiis, & non introibo & nõ sedebo in congregatione eorum, quia ita fui in Ecclesia dei, quid mihi retribues? Sequitur quæ respondeamus. *Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam, In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Munera non solum pecunia est, non solum aurum & argentum, non solum xenia sunt, neque omnes qui accipiunt ea accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia, quod dico. Petrus accepit, dominus accepit, loculos habuit, ea quæ mittebantur Iudas auferebat. Sed quid est accipere mu- *Ioan. 12.*
nera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum & argentum & huiusmodi aliquid: sed etiam propter laudem qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguæ alienæ, & perdidit iudicium conscientiæ suæ. Ergo in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Videtis fratres quia co- F
ram deo sunt, & in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, vtique coram deo: & non possunt nisi deo dicere, tu scis, non possunt nisi illi dicere, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam: qui solus potest videre, quia non accipiunt munera. Verbi causa. Contingit vt duo homines habeant causam apud seruum dei, nemo nisi suam iustam dicit causam. Nam si iniquam putaret causam suam, iudicem non quæreret. Et ille se putat iustam causam habere, & ille. Veniunt ad iudicem, antequam proferatur sententia, ambo dicunt amplectimur iudicium tuum, quicquid iudicaueris absit vt respuamus. Quid & tu dicis? Iudica quid vis, tantũ iudica, prorsus si in aliquo repugnauerimus anathema simus. Ambo amant iudicem antequam iudicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra vnum erit, & neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si vtrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominũ. Sed accepto munere isto, videte quod munus amittat: accipit quod sonat & transit, perdit quod dicitur, & nunquam transit: verbum dei semper dicitur, nun-

G quam transit, verbum hominis mox vt dictum fuerit transit: tenet inania, dimittit solida. Si autem deum intueatur prolaturus est sententiam cõtra vnum, consyderato deo, sub quo iudice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, & si iam effringi non potest, quia tenetur iure forte non ecclesiastico, sed principum seculi, qui tantum detulerunt Ecclesiæ, vt quicquid in ea iudicatum fuerit, dissolui non possit, Si ergo effringi non potest, iam non vult intueri se, & cæcos oculos dirigit in iudicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diuiti fauit, aut aliquid ab illo accepit, aut timuit illum offendere: accusat quasi accepta sint munera. Si auté pauper habuerit cõtra diuitem, & pro paupere fuerit iudicatũ: dicit item diues, accepit munera. Quæ munera à paupere? Vidit, inquit, pauperem, & ne reprehenderetur quod contra pauperem fecerit, oppressit iustitiam, & protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit, vt hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis dei qui solus videt quis
H accipiat, & quis non accipiat. *Ego autem in innocentia mea ambulaui, redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in rectitudine.* Concussus sum quidem vndique scandalis & tentationibus reprehendentium iudicio humanæ temeritatis, sed pes meus stetit in rectitudine. Quare in rectitudine? Quia superius dixerat, Et in domino sperans non mouebor. Quid ergo concludit? *In ecclesiis benedicam te domine.* Id est, in ecclesiis non me benedicam, quasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere deum in ecclesiis fratres, sic viuere vt per mores cuiusque benedicatur deus. Nam qui benedicit domino lingua, & factis maledicit, non in ecclesiis benedicit domino. Lingua propè omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus nõ inuenitur quod aiunt, faciunt blasphemari deum, vt illi qui nõdum intrant Ecclesiam, quanuis ament peccata sua, & ideo nolunt esse Christiani, tamen excusent se per malas, vt blandiantur sibi seducentes seipsos & dicant, Quid mihi persuades vt Christianus sim? Ego fraudem à Christiano passus sum, & nunquam fe-
I ci. Falsum mihi iurauit Christianus, & ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur à salute, vt nihil eis prosit, non quidem quòd iam boni sint, sed quòd mediocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris: ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita & Paganus quidem, vt de illis potius loquamur velut bene viuentibus, patentibus oculis est in tenebris, quia nõ agnoscit lucem suam dominum. Christianus autem male viuens, in luce quidem est, non nisi dei, sed clausis oculis. Male viuendo enim videre non vult eum, in cuius nomine tanquam cæcus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

In psalmum vigesimum sextum enarratio.

Ipsi Dauid priusquam liniretur.

TYRO Christi loquitur, cum accedit ad fidem. *Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo?* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei? *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Dominus repellet omnes impetus & insidias hostis mei, à nullo trepidabo.

Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas. K
Dum accedunt me nocentes ad cognoscendum & insultandum, vt se mihi præferant, mutatũ me in melius, vt maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. *Qui tribulant me inimici mei.* Non solum qui me tribulant inimico animo reprehendentes, & à proposito reuocare volentes sed etiam inimici mei. *Ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora, & verbum salutis, per quod facio quod eis displicet, odisse cœperunt. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Aduersus me autem si contradicentium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum, vt in eorum partes transfugiam. *Si insurgat in me bellum, in hoc † ego sperabo.* Si exurgat in † al. bac.
me persecutio huius seculi, in hac quam cogito petitione figam spem meam. *Vnam petii à domino hanc requiram.* Vnam enim petitionem petij à domino, hanc requiram. *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Vt quamdiu in hac vita sum, nullæ aduersitates me excludant de numero eorum, qui vnitatem & veritatem dominicæ fidei per orbem ter- L
rarum tenent. *Vt contempler delectationem domini.* Eo fine scilicet, vt in fide perseuerante appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. *Et protegar à templo eius.* Et absorpta morte in victoria, immortalitate induar effectus templum eius. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Quoniam abscondit me in dispensatione incarnati verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subiacet. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Protexit me corde credentem ad iustitiam. *In petra exaltauit me.* Et vt manifestum etiam fieret ad salutem, quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam. *Et nunc ecce exaltauit caput meum super inimicos meos.*
Quid mihi seruat in finem, quando & nunc cum cor- Rom. 7.
pus mortuum est propter peccatum, sentio ecce mentem meam seruire legi dei: nec me duci captiuum Ibidem. 7.
sub reuelante † lege peccati? *Circuiui & immolaui in* † trebellante.
tabernaculo eius, hostiam iubilationis. Consyderaui orbem credentem in Christum, & in eo quod pro no- M
bis temporaliter deus humiliatus est, gaudens laudaui eum. Tali enim hostia delectatur. *Cantabo & psallam domino.* Corde atque opere lætabor in domino. *Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te.* Exaudi domine vocem meam interiorem, quam in aures tuas forti intentione direxi. *Miserere mei & exaudi me.* Miserere mei & exaudi me in ea. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Non enim hominibus me ostentaui, sed in secreto vbi solus audis, tibi dixit cor meum: quæsiui non à te aliquid extra te præmium, sed vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Huic inquisitioni perseueranter instabo: non enim vile aliquid, sed vultum tuum domine requiram, vt gratis te diligam, quia preciosius aliquid non inuenio. *Ne auertas vultum tuum à me.* Vt inueniam quod quæro. *Ne declines in ira à seruo tuo.* Ne te quærens, in aliud incurram, quid enim hac pœna grauius amanti & quærenti veritatem vultus tui? *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Quando hanc inueniam nisi tu adiuues? Ne derelinquas me, *Neque despicias me deus salutaris meus.* Neque contemnas quòd mortalis æternum audet inquirere, tu enim

A enim deus sanas plagam peccati mei. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.* Quoniam regnum seculi huius & ciuitas seculi huius, ex quibus temporaliter & mortaliter natus sum, dereliquerunt me quærentem te, & despicientem quæ promittebãt, cum id quod quæro dare non possent. *Dominus autem assumpsit me.* Dominus autem, qui potest ipse dare mihi se, assumpsit me. *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ad te igitur tendenti, & ad tãtam professionem peruenienti, ad sapientiam à timore inchoãti, Legem mihi constitue domine in via tua, ne aberrantem disciplina tua deserat. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* Et dirige me in rectitudinem angustiarum eius. Non enim inchoare sufficit, cum inimici donec perueniatur non quiescant. *Ne tradideris me in animas tribulantium me.* Ne sinas tribulantes me, satiari de malis meis. *Quoniam insurrexerunt mihi testes iniqui.* Quoniam insurrexerunt in me, falsa de me dicentes, ad amouendum & reuocandum me abs te, quasi gloriam ab hominibus quæram. *Et mentita est iniquitas sibi.* Itaque iniquitas mendacio suo delectata est. Nam me non mouit, cui ex hoc promissa est merces maior in cœ-
B lis. *Credo videre bona domini in terra viuentium.* Et quoniam hæc prior passus est dominus meus, sic ego quoque linguas mentientium contemnam, Os enim
Sapien.1. quod mentitur occidit animam, credo videre bona domini in terra viuentium, vbi nullus est falsitati locus. *Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum.* Sed quando istud erit? Arduum est mortali, tardum est amanti: sed audi non fallacem vocem dicentis, Sustine dominum, Tolera vstionem rerum viriliter, & vstionem cordis fortiter, non tibi negatum putes, quod nondum accipis, ne desperatione deficias, vide quia dictum est, Sustine dominum.

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

DOminus deus noster alloquens & consolans nos, profecto quos respicit ex iusto iudicio suo in sudore vultus nostri panem manduca-
Gene.3. re, ex nobis loqui dignatus est, vt ostendat, quia non
C solũ est conditor noster, sed & habitator. Voces istius Psalmi quas audiuimus, & ex parte cantauimus, si dicamus quòd nostræ sint, verendũ est quemadmodum verum dicamus. Sunt enim voces magis spiritus dei, quàm nostræ. Rursum si dicamus nostras non esse, profecto mentimur: non enim est gemitus nisi laborantium, Aut omnis ista vox quæ hic sonuit plena doloris & lachrymarum, potest esse eius qui nunquam potest esse miser. Dominus ergo misericors, nos miseri. Misericors loqui dignatus est miseris, dignatur etiam vti in ipsis miseris voce miserorum. Ita vtrunque verũ est, & nostram esse vocem, & nostram non esse: & spiritus dei esse vocem, & ipsius non esse. Spiritus dei vox est, quia ista nisi illo inspirante nõ diceremus vel gemeremus. Ipsius autem non est, quia ille nec miser est, nec laborat. Istæ autẽ voces miserorum & laborantium sunt. Rursus nostræ sunt, quia voces sunt indicantes miseriam nostram. Item non sunt nostræ, quia ex dono eius [vel gemere meremur.]

Titulus Psalmi.

Psalmus David priusquam liniretur, hoc est, priusquam vngeretur.

VNctus est enim ille vt rex & sacerdos. Tunc D
vngebatur †rex & sacerdos. Duæ istæ illo tem- 1.Reg.2.
pore vnctæ personæ. In duabus personis præ- †al. vt rex.
figurabatur futurus vnus rex & sacerdos, vtroque mu- *Et solus tũc*
nere vnus Christus, & ideo Christus à chrismate, Non *vngebatur*
solum autem caput nostrum vnctum est, sed & cor- *&c.*
pus eius nosipsi. Rex autem est, quia nos regit & ducit: Rom.8.
sacerdos, quia pro nobis interpellat. Et quidem solus ille sacerdos talis extitit, vt ipse esset etiam sacrificium, obtulit deo non aliud quàm seipsum. Noc enim inueniret præter se mundissimam rationalem victimam, tanquam agnus immaculatus fuso sanguine suo redimens nos, concorporãs nos sibi, faciens nos membra sua, vt in illo & nos Christi essemus: Ideo ad omnes Christianos pertinet vnctio, prioribus autem veteris testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. Inde autẽ apparet Christi corpus nos esse, quia omnes vngimur, & omnes in illo & Christi & Christus sumus, quia quodammodo totus Christus caput & corpus est. Vnctio ista perficiet nos spiritaliter in illa vita, quæ nobis promittitur. Est autẽ hæc vox desyderantis illam vitam. Et est ista vox hic desyderantis
gratiam dei, quæ in nobis in fine perficietur: ideo di- E
ctum est, Priusquã liniretur. Vngimur enim modo in sacramento, & sacramẽto ipso præfiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quod futurum ineffabile desyderare debemus, & in sacramento gemere, vt in ea re gaudeamus, quæ sacramento præmonstratur. Ecce quid dicit:

Enarratio secunda.

D*Ominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo.* Ille me illuminat, recedant tenebræ: ille me saluat, recedat infirmitas. Ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talem salutem dat deus, quæ ab aliquo possit extorqueri: aut tale lumẽ est quod ab aliquo possit obtenebrari. Dominus illuminans, nos illuminati: dominus saluans, nos saluati. Si ergo ille illuminans, nos illuminati: & ille saluans, nos saluati: præter ipsum nos tenebrę & infirmitas. Habentes autem in ipso spem certã & fixam & veram, quem timebimus? Dominus illuminatio mea, dominus salutaris meus. Inueni potentiorem, & timeo potentissimũ
omnium. Ad omnipotentem sic pertineo, vt & illumi- F
net me & saluet me, nec timeo aliquem præter ipsum.

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Itaque ego quid timebo? aut quem timebo? Ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me persequuntur, ipsi infirmantur, ipsi cadunt. Quare autem persequuntur? Vt edant carnes meas. Quæ sunt carnes meæ? Carnales affectus mei. Sæuiant persequendo, nihil in me moritur nisi mortale. Erit in me aliquid quò persecutor peruenire non possit, vbi habitat deus meus. Manducent carnes meas, finitis carnibus spiritus ero, & spiritalis. Et quidem tantam salutem mihi promittit dominus meus, vt etiam modo ista caro mortalis quæ videtur
permitti †manibus persequentium, non pereat in æter- †al. perimi.
num: sed quod demonstratum est in capite meo resurgente, hoc omnia membra sperent. Quem timeat anima mea quam inhabitat deus? Quem timebit caro mea, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis nosse, quia carnes illi manducant qui nos persequuntur, nec ipsi autem carni nostræ metuendum
est? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. 1.Cor.15.

G Quanta autem fiducia debet esse in eo qui nouit dicere, Dominus illuminatio mea, & salus mea quē timebo. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Protegitur imperator scutatis, & non timet: protegitur à mortalibus mortalis, & securus est: protegitur mortalis ab immortali, & timebit & trepidabit? Quanta autem fiducia debeat esse in eo qui ista dicit, audite: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Castra munita sunt, sed quid munitius deo? *Si exurgat in me bellum.* Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest quod datum est, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus auferre nobis quisquam potest fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritalia quæ donat non auferet nisi tu dimiseris: carnalia vero & temporalia ipse aufert, quia & quisquis alius aufert, ipso donante pote-

Iob.1. statem, aufert. Nouimus hoc & legimus in libro Iob, quia nec ille qui videtur quasi maximam habere potestatem ad tempus diabolus, potest aliquid nisi permissus. Accepit potestatem in infima, & amisit maxima &

H summa. Et non est ista potestas irati, sed pœna damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemora-

Luc.22. ui, & in euangelio dominus dicit, Hac nocte postulauit satanas, vt vos cribraret sicut triticum, & ego roga-

† al. Petre. ui pro te patrem, † ne deficiat fides tua. Permittitur autem, aut ad pœnam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat deus, non timeamus nisi deum. Quicquid aliud fremuerit, quicquid aliud superbierit aduersus nos, nō timeat cor no-

† al. hac. strum. Si exurgat in me bellum. *In hoc † ego sperabo.* In quam? *Vnam, inquit, petij à domino.* Fœminino genere appellauit quoddam beneficium, tanquam diceret, Vnam petitionem, Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia, duas habes, non dicimus duo, hoc more loquendi vsa est scriptura, Vnam, inquit, petij à domino, hanc requiram. Videamus quid petit qui nihil timet? Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc vnam petite, quam vnam petit qui nihil timet, aut quam petit vt nihil timeat. Vnam, inquit, petij à domino. *Hanc requiram.* Hoc hic agitur ab eis qui

I bene ambulant. Quid est hoc? Quæ est illa vna? *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Hæc est vna: domus enim ea dicitur, vbi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur. Tabernaculum peregrinantium & quodammodo militantium, & aduersus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est, quia est & hostis. Nam inde dicuntur contubernales, quia simul habent tabernacula, vt nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed & hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, & domus aliquando secundum eundem modum dicitur tabernaculum, proprie tamen illa domus, hoc tabernaculum. Quid autem acturi simus in illa domo,

Psal.83. habes euidenter expressisse alium Psalmum, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hac iste, si dicendum est cupiditate ardens, & amore isto æstuans, desyderat omnes dies vitæ suæ in domo domini habitare. In domo domini omnes dies vitæ suæ, non quasi finiendos, sed æternos. Sic enim dicuntur dies quomodo anni, de quibus dictum est,

Et anni tui non deficient. Nam dies vitæ æternæ vnus K
dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad dominum, Cō- *Psal.101.*
cupiui hanc, Vnam petij, Hanc requiram. Et quasi diceremus ei, & quid ibi facturus es? Quæ ibi delectatio tua? Quod aduocamentum cordis? Quæ ille delitiæ? Vnde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis nisi fœlix eris. Fœlicitas autem illa vnde succedit? Habemus enim hic fœlicitates diuersas generis humani, & miser quisque dicitur, quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diuersas res, & quādo quisque quod amat habere videtur, fœlix vocatur. Vere autem fœlix est, non si id habet quod amat: sed si id a-
met quod amandum est. Multi enim miseri sunt ma- *De beata vi*
gis habendo quod amant, quàm carendo. Amando *ta cap.5.*
enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores: & propicius deus cum male amamus, negat quod amamus. Iratus autem dat amanti, quod male amat. Habes
euidenter dicentem Apostolum, Tradidit illos deus *Rom.1.*
in concupiscentias cordis eorum, in immunditias vt contumeliis afficiāt corpora sua in semetipsis: eo quod commutauerunt veritatem dei in mendacium & seruierūt creaturę potius quàm creatori. Dedit ergo quod
amabant, sed damnando. Habes rursum negantem L
petitum, Propter quod ter dominum rogaui, inquit, vt *2.Cor.12.*
auferret eum à me, stimulum videlicet carnis, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum, Paulo apostolo negauit quod orauit. Illis dedit ad damnationem, huic negauit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult deus vt amemus, proculdubio daturus est nobis. Hęc est illa vna quę debet amari, vt habitemus in domo domini per omnes dies vitæ nostræ. Et quia in istis terrenis habitationibus, diuersis delitiis & voluptatibus homines oblectā-tur, & vnusquisque in ea vult domo habitare, vbi non habeat quod offendat animum, & habeat multa quæ delectent: si autem subtrahantur ea quæ delectabant, vult homo vndecunque migrare: interrogemus quasi curiosius, & dicat iste, Quid nos, quid ipse acturus est in illa domo, vbi cupit & optat & desyderat, & hanc vnam petit à domino, habitare in ea omnes dies vitæ suæ. Quid ibi agis quæso te? Quid est quod desyderas?
Audi quid, *Vt contempler delectationem domini.* Ecce quod M
amo, ecce quare volo habitare in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius domini comtemplari. Vult
finita nocte sua hærere in luce ipsius. Tunc enim erit *Psal.5.*
mane nostrum nocte transacta. Vnde alio loco Psalmus dicit, Mane adstabo tibi & contemplabor te. Modo ideo non contemplor, quia cecidi, tunc adstabo tibi & contemplabor. Hæc vox humana est. Cecidit enim homo, & non mitteretur qui erigeret nisi cecidissemus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille ascendit, nos leuamur: quia nemo ascendit nisi qui descen-
dit. Qui ruit, leuatur: qui descendit, ascendit. Et non *Ioan.3.*
ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Leuat enim nos, ad quos cadentes descendit, & stabimus & contemplabimur, & magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, & exclamastis desyderio cuiusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia visa, & excedat intentio vniuersas cogitationes vestras solennes ex carne, eductas à sensibus carnis, & imaginatas nescio quo phantasmate. Totum ab animo reiicite, quicquid occurrerit negate. Cognoscite infirmitatem cordis vestri: & quicquid occurrerit quod cogitare possitis,

A posſitis, dicite, non eſt illud. Non enim ſi illud eſſet mihi iam occurriſſet. Ita deſyderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, vnde omne bonum, bonũ cui non addatur quid ſit niſi ipſum bonum. Dicitur enim bonus homo, & bonus ager, & bona domus, & bonum animal, & bona arbor, & bonum corpus, & bona anima. Adiunxiſti quotiens dixiſti, bonum eſt. Bonum ſimplex, ipſum bonum quo cuncta ſunt bona, ipſum bonum ex quo cuncta ſunt bona, ipſa eſt delectatio domini, hanc contemplabimur. Iam videte fratres ſi vos delectant bona iſta quæ appellantur bona: ſi vos delectant bona, quæ non ſunt per ſe bona, omnia enim mutabilia non ſunt per ſe bona, qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, ſemper eodem modo manentis? Quandoquidem iſta quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, niſi eſſent bona: nec alio pacto eſſent bona, niſi ab illo eſſent qui ſimpliciter bonus eſt. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Dixi vobis quare, vt contempler delectationem domini. Vt autem ſemper contempler, & nulla mo-
B leſtia me contingat contemplantem, nulla ſuggeſtio auertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, & perfruar delitiis meis ſecurus, ipſo domino deo meo, quid fiet mihi? *Proteget me.* Non ſolummodo ergo contemplari volo delectationem domini, ait, *Sed etiam protegi templo eius.* Vt templum ſuum me protegat, ero templum eius & protegar ab eo. Nunquid tale eſt templum dei, qualia templa ſunt ſimulacrorum? Simulacra gentium templis ſuis proteguntur, dominus deus noſter templum ſuum proteget, & ſecurus ero. Contemplabor ad delectationem, & protegar ad ſalutem. Quàm erit illa contemplatio perfecta, tam iſta perfecta protectio: & quàm illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio ſanitatis. Ad iſta duo verba quæ dixit, contempler delectationem domini, & protegar templo eius, pertinent illa duo, vnde Pſalmus cœpit, Dominus illuminatio mea, & ſalutaris meus quem timebo: quia contemplabor delectationem domini, dominus illuminatio mea, quia
C protegit me templum ſuum, ſalutaris meus eſt. Quare autem hoc nobis præſtat in finem? *Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum.* Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitæ meæ, ad hoc vt contempler delectationem domini, & protegar templum eius. Vt autem illuc perueniam, vnde mihi promitto? Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum. Tunc non erunt dies malorum meorum, ſed videt me nunc in diebus malorum meorum. Qui ergo me longe poſitum miſericorditer reſpexit, ſecum poſitum quomodo non illuminabit? Propterea ergo non impudenter vnam illam petiui, nec mihi dixit cor meum, quid petis, vel à quo petis? Audes enim à deo aliquid petere peccator inique? Audes ſperare aliquam contemplationem de te habiturum infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, ſed de ipſius delectatione: non de mea præſumptione, ſed de illius pignore, Qui tantum pignus dedit peregrinanti, non deſeret peruenientem. Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum. Ecce dies malorum noſtrorum, vita iſta eſt. Dies malorum aliter habent impij, aliter fideles. Nam etiam credentes, ſed adhuc peregrinantes à domino. Quamdiu enim ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: hoc D
Apoſtolus dixit, ſi dies malorum non agunt, vnde *1.Cor 5.*
vox dominicæ orationis, Libera nos à malo: ſi non *Matth.6.*
ſumus in diebus malorum? Sed longe diſcretius dies malorum agunt, qui adhuc non crediderunt, nec ipſos ille deſpexit. Etenim Chriſtus pro impiis mortuus *Roma.5.*
eſt, Audeat ergo præſumere anima humana & vnam illam petere ſecura, habebit ſecura, ſecura poſsidebit. Tantum dilecta eſt fœda, pulchra quomodo fulgebit? Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum meorum. *Protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.* Quid eſt abſconditum tabernaculi ipſius? Quid eſt hoc? Multa enim quaſi membra tabernaculi ſui forinſecus videntur. Et eſt quaſi abditum, quod dicitur penetrale ſecretum interioris templi. Et quid
eſt hoc, quod ſolus ſacerdos intrabat: Et forte ipſe *Heb.9.*
ſacerdos eſt abſconditum tabernaculum dei. Accepit enim de iſto tabernaculo carnem, & fecit nos abſconditum tabernaculum eius: vt tabernaculi eius alia membra ipſius credentes in eum ſint, abſconditum
autem tabernaculi ipſe ſit. Mortui enim eſtis, ait Apo- *Coloſ.3.*
ſtolus, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in E
deo: Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc *1.Cor.10.*
& vos apparebitis cum ipſo in gloria. An vis noſſe, quia inde dicit? Petra nempe eſt Chriſtus. Audite quid ſequitur, Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum meorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. Quærebas quid ſit abſconditum tabernaculi, audi quod ſequitur, *In petra exaltauit me.* Ergo in Chriſto exaltauit me, quia in puluere humiliaſti te in petra exaltauit te. Sed Chriſtus ſurſum eſt, tu autem adhuc deorſum. Audi ſequentia. *Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.* Et nunc antequam veniam ad illam domum, vbi volo habitare per omnes dies vitæ meæ, antequam veniam ad illam contemplationem domini. Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Adhuc patior inimicos corporis Chriſti, adhuc non ſum exaltatus ſuper inimicos meos, ſed caput meum exaltauit ſuper inimicos meos. Iam caput noſtrum Chriſtus in cœlo eſt, adhuc inimici noſtri poſſunt ſæuire in nos. Nondum ſumus exal-
tati ſuper inimicos: ſed caput noſtrum iam ibi eſt. Vn- F
de hoc dixit, Saule Saule, quid me perſequeris? Se dixit *Act.9.*
in nobis eſſe hic deorſum. Ergo & nos in illo ſumus ibi ſurſum, quia & nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Ecce quale pignus habemus, vnde & nos fide & ſpe & charitate cum capite noſtro ſumus in cœlo in æternum, quia & ipſum diuinitate & bonitate, vnitate nobiſcum eſt in terra vſque in cõſum-
mationem ſeculi. *Circuiui & immolaui in tabernaculo eius* *Matth 28.*
hoſtiam iubilationis. Immolamus hoſtiam iubilationis, immolamus hoſtiam lætitiæ, hoſtiam gratulationis, hoſtiam gratiarum actionis, quæ verbis explicari non poteſt. Immolamus autem vbi? In ipſo tabernaculo eius in ſancta Eccleſia. Quid ergo immolamus? Abundantiſsimum & inenarrabile gaudium, nullis verbis, voce ineffabili. Hæc eſt hoſtia iubilationis. Vnde quæſita, vnde inuenta eſt? Circumeundo. Circuiui, inquit, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Circumeat animus tuus per vniuerſam creaturam, vndique tibi clamabit creatura, deus me fecit. Quicquid te delectauerit in arte, artificem commendat, magiſque ſi circumeas vniuerſa, conſyderatio
concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera †*al. ſeminũ*
dei ſunt. Vides terram, deus fecit ſemina innumera,† *numeros.*
diuerſita-

G diuersitates germinum, multitudinem animalium.
Circumui adhuc cœlos vsque ad terram, nihil relin-
quas, vndique tibi omnia resonant conditorem. Et
ipsæ species creaturarum, voces sunt quædam crea-
torem laudantium. Quis autem explicet laudibus vni-
uersam creaturam? Quis illam explicet laudibus? Quis
digne laudet cœlum & terram, mare, & omnia quæ
in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne lau-
det angelos, sedes, dominationes, principatus, & po-
testates? Quis digne laudet hocipsum quod in vobis
viget? Vegetans corpus, mouens membra, sensu ex-
ercens, & memoria tam multa complectens, intelle-
ctu tam multa discernens, quis digne laudet? At si in
istis creaturis dei sic laborat humanus sermo, in crea-
tore quid agit, nisi sola restat sermone deficiente iu-
bilatio? Circumiui & immolaui in tabernaculo eius
hostiam iubilationis. Est & alius sensus qui mihi vi-
detur ad contexionem Psalmi magis pertinere, Quia
enim dixerat, in petra se exaltatum, quod est Chri-
stus, & caput suum exaltatum super inimicos suos,
quod est Christus: etiam se, qui in petra exaltatus est,
in eodem capite suo exaltatum intelligi voluit super
inimicos suos, referens hoc ad honorem Ecclesiæ,
H cui cessit inimicorum persecutio. Et quia hoc per fi-
dem orbis terrarum factum est, Circumiui, inquit, &
immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis:
id est, consyderaui fidem orbis terrarum, in qua ex-
altatum est caput meum, super eos qui me perseque-
bantur: & in ipso tabernaculo eius, id est, in Ecclesia
toto orbe diffusa ineffabiliter laudaui dominum.
Cantabo & psallam domino. Securi erimus, & securi
cantabimus, & securi psallemus cum contemplabi-
mur delectationem domini, & protegemur in tem-
† al. prote- plo eius, † in illa incorruptione, quando absorbebi-
gemur tem- tur mors in victoria. Modo quid: Quia iam dicta sunt
plum eius. gaudia illa quæ habebimus cum acceperimus illam
1.Co.15. vnam petitionem. Modo quid? *Exaudi domine vocem
meam.* Gemamus modo, oremus modo. Gemitus non
est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium.
Transiet oratio, succedet laudatio: transiet fletus,
succedet gaudium. Interim modo quando in diebus
malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra
ad deum, à quo vnam illam petamus, & ab ipsa peti-
tione non deficiamus, donec ad eam illo donante ac
I perducente perueniamus. Exaudi domine vocem
meam. *Qua clamaui ad te, miserere mei & exaudi me.* V-
nam illam petit, tamdiu rogans, flens, gemens non
petit nisi vnam. Finiuit omnes cupiditates, remansit
illa vna quam petit. Audi quia hanc petit. *Tibi dixit
cor meum, quæsiui vultum tuum.* Hoc est ergo quod pau-
loante dixit, Vt contempler delectationem domini.
Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. Si gau-
dium nostrum in isto sole esset, non cor nostrum di-
ceret, Quæsiui vultum tuum domine: sed, oculi cor-
poris nostri. Cor nostrum cui dicit, Quæsiui vultum
tuum, nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem
istam quærunt oculi carnis, lucem illam quærunt ocu-
li cordis. Sed vis illam lucem, quæ videtur oculis
cordis videre, quia ipsa lux deus est. Deus enim lux
1.Ioan.1. est, ait Ioannes, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Vis
ergo videre illam lucem? Munda oculum vnde vide-
Matth.5 tur, Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbũt.
Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. *Vultum
tuum domine requiram.* Vnam petij à domino, hanc re-
quiram, vultum tuum. *Non auertas faciem tuam à me.*

O quomodo se fixit in ista vna petitione. Vis impe- K
trare? Aliud noli petere, vni suffice, quia vna tibi suf-
ficiet. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vul-
tum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam
à me. *Ne declines in ira à seruo tuo,* Magnifice, nihil di-
ci diuinius potest. Sentiunt hoc qui vere amant. Alius
vellet beatus & immortalis esse in his quas diligit ter-
renarum concupiscentiarum voluptatibus: & forte
propterea deum coleret & oraret, vt diu hic viueret
in delitiis suis, & non ab eo aliquid periret, quod ter-
rena possidet cupiditas, nec aurum, & argentum, nec
si quid prædiorum oblectaret oculos eius: nec amici
morerentur, nec filij, nec coniunx, nec clientes, in his
delitiis vellet semper viuere. Sed quia non potest sem-
per, nouit enim se mortalem, forte ad hoc colit deum,
& ad hoc orat deum, & ad hoc gemit deo, vt ista il-
li omnia vsque in finem † suppetant. Et si diceret ei † al. senectu-
deus, Ecce facio te in his immortalem, pro magno tem.
bono acciperet, & exultatione gaudiorum gratulatus
non se caperet. Non vult hoc iste, qui vnam petiit à
domino: Sed quid vult? Contemplari delectationem
domini per omnes dies vitæ suæ. Rursusque alius qui
hoc modo & hac causa coleret deum, si illa sibi tem-
poralia adessent, iratum deum non timeret, nisi ne il- L
lud auferret. Iste non propter hoc timet iratum, quan-
doquidem & de inimicis suis dixit, Vt edant carnes
meas, Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit.
Quid amauit? Vultum tuum domine. Ideo hanc pu-
tat iram domini, si auertat ab illo vultum suum. Do-
mine ne declines in ira à seruo tuo. Posset illi forte re-
sponderi hoc modo, Quid times, ne declinet à te in
ira? Magis si à te declinauerit in ira, non in te vindi-
cabit, si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta
ergo potius vt declinet à te in ira, non accedat. Quid
nouit enim? Quid desyderat? Ira eius non est nisi a-
uersio vultus eius. Quid si te faciet in delitiis istis, &
voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? re-
spondet amator talis, Nolo, quicquid mihi præter il-
lum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare do-
minus meus auferat totum, & se mihi det. Ne declines
in ira à seruo tuo. Forte ab aliquibus declinat, non in Psal.50.
ira, quomodo à quibusdam qui illi dicunt, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis. Quando à peccatis tuis a-
uertit faciem suam, non in ira à te declinat. Auertat er- M
go faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem
suam à te. *Adiutor meus esto ne derelinquas me.* Ecce enim
in via sum petiui à te vnam, habitare in domo tua per
omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem
tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam, sed
vt ad illam perueniam, in via sum. Forte dices mihi
vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, volunta-
tis tuæ es, prosequere viam, quære pacem & sequere
eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli re- Psal.33.
tro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui
perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu Matth.10.
accepto libero arbitrio, quasi præsumis vnde ambu- & 24.
les. Noli de te præsumere, si te dereliquerit, in ipsa via
deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi,
Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine
te nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto
ne derelinquas me. *Neque despicias me deus salutaris meus.*
Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui
creasti. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*
Fecit se paruulum deo, ipsum fecit patrem, ipsum fe-
cit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia
iubet,

A iubet, quia regit. Mater, quia fouet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. Pater meus & mater mea dereliquerunt me. *Dominus autem assumpsit me.* Et ad regendum & nutriendum. Mortales parentes genuerunt, filij successerunt, mortales mortalibus. Et ad hoc nati sunt qui succederent, vt qui genuerunt decederent. Non decedet qui me creauit, ego ab illo non recedam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Exceptis etiam illis duobus parentibus, de quorum carne nati sumus, patre masculo, & matre fœmina, tanquam Adam & Eua, exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium patrem & aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum seculum diabolus est, & fuit nobis pater cum essemus infideles. Nam infidelibus dicit dominus, Vos à patre diabolo estis. (*Ioan. 8.*) Si ille pater omnium impiorum, qui operatur in filiis diffidentiæ, (*Ephe. 12.*) mater quæ est? Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab Oriente vsque in Occidentem, ipsa habet regnum terrenum. Secundum hanc ciuitatem respublica quædam dicitur, quam modo videtis senescere & minui. Hæc B prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cognouimus alium patrem Deum, reliquimus diabolum. Quando enim audet accedere ad eos, quos ille suscepit qui superat omnia? Cognouimus aliam matrem Hierusalem cœlestem, quæ est sancta Ecclesia, cuius portio peregrinatur in terra, reliquimus Babyloniam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, non habent iam quod mihi præstent, quia & quando mihi præstare videbantur, tu præstabas & illis imputabam. A quo enim etiam secundum mundum præstatur istud homini, nisi à domino? Aut quid aufertur homini, nisi ille iusserit aut permiserit qui donauit? Sed putant vani homines, quòd hoc dæmones præstent quos adorant, & aliquando dicunt sibi, Deus ad vitam æternam necessarius est, ad illam vitam spiritalem, potestates autem istæ debent à nobis coli propter ista temporalia. O vanitas generis humani. Plus amas illas res, propter quas istos vis colere. Profecto plus habes istos colere, vti non dicam plus, certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum illis, nec si ipse colatur multo amplius, & illi multo mi-C nus. Quid ergo, inquies, & isti non sunt necessarij ad hæc? Non. Sed timendum est, ne irati noceant. Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent voluntatem nocendi, nec si placentur, nec si rogentur desinunt nocere velle. Hoc enim maleuolentiæ illorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo, nisi vt illum offendas, quo offenso in istorum potestatem daberis? Et qui tibi nihil possent facere illo placato, facient quicquid volunt illo irato. Et vt noueris, quàm frustra istos colas, quasi propter temporalia, quisquis hæc cogitas: omnes qui colunt Neptunum, non naufragauerunt? aut omnes qui blasphemant Neptunum, ad portum non peruenerunt? Omnes mulieres colentes Iunonem, bene pepererunt? Aut omnes blasphemantes Iunonem, male pepererunt? Hinc intelligat charitas vestra, inanes esse homines qui istos voluot colere, vel propter ista terrena. Nam si propter ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terrenis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fugere nos talia dona & vnam petere à domino deberemus. Huc accedit, quia & ista ille dat, qui offenditur cum isti coluntur. Ergo relinquat nos pater noster & mater nostra, relinquat diabolus, relinquat Babylon D ciuitas. Dominus nos suscipiat consolandos temporalibus, beatificandos æternis. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Iam ergo assumptus à domino, deserta illa ciuitate & rectore eius diabolo, quia rector impiorum diabolus est, rector mundi tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Peccatorum infidelium. Vnde iam credentibus dicit Apostolus, Fuistis aliquando tene- (*Ephe. 6.*) bræ nunc autem lux in domino. (*Ephe. 5.*) Ergo iam suscepti ab illo, quid dicamus? *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ausus est petere legem? Quid si tibi dicat, implebis legem? Si dedero legem, implebis eam? Non auderet petere, nisi primo diceret, Dominus autem suscepit me. Non auderet petere, nisi primo diceret, Adiutor meus esto. Ergo si tu adiuuas, si tu suscipis, da legem. Legem mihi constitue domine in via tua. Ergo legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via locuta est nobis, & dixit, Ego sum via, veritas & vita. (*Ioan. 14.*) Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est sapientia, de qua scriptum est, Legem autem & misericordiam in lingua portat. Et si offenderis aliquid in lege, ille qui pro te fudit sanguinem suum, con- E fitenti tibi ignoscit tibi, tu tantum viam noli deserere, dic illi, susceptor meus esto. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* Legem da, sed ne auferas misericordiam: qui dixit in alio Psalmo, Nam & (*Psalm. 83.*) misericordiam dabit qui legem dedit. Ergo legem mihi constitue domine in via tua, hoc ad præceptum pertinet. Ad misericordiam quid pertinet? Et dirige me, inquit, in semita recta, propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me. Id est, ne consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tribulantibus te in anima, quodammodo non deuorabunt carnem, sed voluntate peruersa animam tuam manducabunt. Ne tradideris me in animas tribulantium me. Trade si hoc placet in animas tribulantium. Dixerunt enim hoc illi martyres, & tradidit suos in manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem. Iuxta quod dicitur in libro Iob, Terra tradita est in (*Iob. 9.*) manus impij, caro tradita est in manus peccatoris.† (*† al. persecutoris.*) Ne tradideris me, non carnem meam, sed me. Anima tibi loquor, mente tibi loquor. Non dico, noli tra- F dere carnem meam in manus tribulantium me: sed, noli me tradere in animas tribulantium. Et quomodo traduntur homines in animas tribulantium se?

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Iam quia testes iniqui sunt, & multa mala in me dicunt, & in multis mihi detrahunt, si traditus fuero in animas eorum, mentiar & ero socius eorum, non particeps veritatis tuæ, sed comparticeps mendacij aduersus te. Exurrexerunt mihi testes iniqui. *Et mentita est iniquitas sibi.* Sibi, non mihi. Sibi semper mentiatur, mihi autem non mentiatur. Si tradideris me in animas tribulantium me: id est, si consensero voluntatibus eorum, iam non sibi mentita est iniquitas, sed mihi. Si autem sæuiant quantum voluerint, & conentur impedire cursus meos, non tamen tu me des in animas eorum, non consentiendo voluntatibus eorum, remanebo ego, & permanebo in veritate tua, & mentietur iniquitas, non mihi sed sibi. Redit ad illam vnam post ista pericula, post labores, post difficultates, inter manus persequentium & tribulantium æstuans, anhelans, laborans, & firmus & certus illo suscipiente, illo adiuuante, illo ducente, illo regente: tamen

G men poſt illum circuitum & iubilationem exultans gaudio & gemens in laboribus, ſuſpirauit ad extremum & ait: *Credo videre bona domini in terra viuentium*: O bona domini dulcia, immortalia, incomparabilia, ſempiterna, incommutabilia, & quando vos videbo, bona domini? Credo videre, ſed non in terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium. Eruet me dominus à terra morientium, qui propter me dignatus eſt ſuſcipere terram morientium, & mori inter manus morientium. Eruet me dominus de terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium: Suſpirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit, inter magnam turbam tentationum, ſed tamen ſperans totum de miſericordia eius, cui dixit, Legem mihi conſtitue domine. Et quid illi dicit, qui legem illi conſtituit? Audiamus & vocem domini deſuper exhortantis nos & conſolantis nos, illius vocem quam habemus pro patre & matre, qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audiuit enim gemitus noſtros, vidit ſuſpiria noſtra, intuitus eſt de-
H ſyderium noſtrum, & vnam petitionem noſtram, vnam poſtulationem per aduocatum Chriſtum libenter accepit, & donec peragamus iſtam peregrinationem, qua dilaturus eſt non ablaturus, quod promiſit, dixit nobis, *Suſtine dominum.* Non ſuſtinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non eſt inuenturus quod det. Omnipotens promiſit, certus promiſit, verax promiſit. Suſtine dominum.
Pſal. 30. *Viriliter age.* Noli diſſolui, ne ſis inter eos quibus di-
Eccle. 2. citur, Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. Suſtine dominum: omnibus nobis dicitur, & vni homini dicitur, Vnus ſumus in Chriſto, corpus Chriſti ſumus, qui vnam illam deſyderamus, qui vnam illam petimus, qui in illis diebus malorum noſtrorum ingemiſcimus, qui credimus nos videre bona domini in terra viuentium, nobis omnibus, qui vnus in vno ſumus, dicitur, Suſtine dominum, viriliter age. *Et confortetur cor tuum & ſuſtine dominum.* Quid aliud tibi dicit, quàm vt hoc repetat quod audiſti, Suſtine dominum, viriliter age. Ergo qui perdidit ſuſtinentiam, effœminatus eſt, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in vno viro vir & fœmina. Talis in
Galat. 3. I. Chriſto nec maſculus nec fœmina eſt, Suſtine dominum viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. Suſtinendo dominum habebis eum, habebis quem ſuſtinebis. Aliud deſydera ſi maius, ſi melius, ſi ſuauius inueneris.

In pſalmum vigeſimum ſeptimum enarratio.
Pſalmus Dauid.

IPSIVS mediatoris vox eſt manu fortis in conflictu paſsionis. Quæ autem videtur optare inimicis, non maleuolentiæ votum eſt, ſed enunciatio pœnæ illorum, ſicut in euangelio ciuitati-
Matth. 11. bus, in quibus miracula cum feciſſet, neque credidiſſent ei, non maleuolentia optat quæ dicit, ſed quid eis immineat prædicit. *Ad te domine clamaui, deus meus ne ſileas à me.* Ad te domine clamaui, deus meus ne ſepares vnitatem verbi tui ab eo quod homo ſum. *Ne quando ſileas à me, & ero ſimilis deſcendentibus in lacum*, Ex eo enim quod æternitas verbi tui non intermittit vnire ſe mihi, fit vt non ſim talis homo, quales ſunt cæteri, qui naſcuntur in profundam miſeriam ſeculi huius, vbi tanquam ſileas nō cognoſcitur verbum tuum. *Exaudi domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.* Dum cruci- K
figor ad eorum ſalutem, qui credentes fiunt templum ſanctum tuum. *Ne ſimul tradas cum peccatoribus animam meam, & cum operantibus iniquitatem ne comperdas me. Cum his qui loquuntur pacem cum proximo ſuo.* Cum his qui mihi Ioan. 9.
dicunt, ſcimus quia à deo veniſti magiſter. Mala autem loquuntur in cordibus ſuis. *Da illis ſecundum opera ipſorum.* Da illis ſecundum opera ipſorum, quia hoc iuſtum eſt. *Et ſecundum malignitatem affectionum ipſorum.* Mala enim affectantes bona inuenire non poſſunt.

Secundum opera manuum illorum da eis. Quanuis alius ad ſalutem valeat quod fecerunt, ſecundum opera tamen voluntatum eorum da eis. *Redde retributionem eorum ipſis.* Quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere, fallacia ipſorum ipſos fallat. *Quoniam non intellexerunt opera domini.* Et vnde manifeſtum eſt hoc eis accidiſſe? Hinc ſcilicet quoniam non intellexerunt opera domini. Hæc ipſa nimirum iam retributio fuit, vt quem maleuolo animo hominem tentauerunt, non cognoſcerent deum, quem conſilio incarnatum pater miſit. *Et in opera manuum eius.* Nec mo- L
uerentur ipſis viſibilibus operibus, quæ porrecta ſunt vſque ad oculos eorum. *Deſtrues illos & non ædificabis eos.* Nihil mihi noceant, ſed nec conantes rurſus aduerſus Eccleſiam meam erigere machinas aliquid valeant. *Benedictus dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus.* Dominus adiuuans tanta patientem, & immortalitate protegens reſurgentem. *In ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum. Et refloruit caro mea.* Id eſt, & reſurrexit caro mea.

Et ex voluntate mea confitebor illi. Vnde iam conſumpto mortis metu, non timoris neceſsitate ſub lege, ſed libera voluntate cum lege confitebuntur illi, qui credunt in me, in quibus quia ego ſum, ego confitebor.

Dominus fortitudo plebis ſuæ. Non eſt illa plebs igno- Roma. 10.
rans iuſtitiam dei, & ſuam volens conſtituere. Non enim per ſe fortem ſe putauit, quia dominus fortitudo plebis ſuæ, in huius vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. *Et protector ſalutarium Chriſti ſui eſt.* Vt eam ſaluam factam per Chriſtum ſuum, poſt fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad vltimum protegat. *Saluum fac populum tuum domine, & benedic hæreditatem tuam.* Interpello igitur, poſtquam refloruit M
caro mea, quia dixiſti, Poſtula à me, & dabo tibi Pſal. 2.
gentes hæreditatem tuam. Saluum fac ergo populum tuum, & benedic hæreditatem tuam, quia omnia Ioan. 17.
mea tua ſunt. *Et rege illos, & extolle illos vſque in ſeculum.*

Et rege illos in hac temporali vita, & in æternum hinc tolle illos.

In pſalmum vigeſimumoctauum enarratio.
Pſalmus ipſi Dauid conſummationis tabernaculi.

PSALMVS ipſi mediatori manu forti, perfectionis Eccleſiæ in hoc ſeculo, vbi aduerſus diabolum temporaliter militatur. Propheta loquitur, *Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum.* Afferte domino voſmetipſos, quos per euangelium duces gregum apoſtoli genuerunt. *Afferte domino gloriam & honorem.* Per ope- Pſal. 39.
ra veſtra dominus glorificetur & honoretur. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Glorioſe per orbem innoteſcat. *Adorate dominum in aula ſancta eius.* Adorate dominum in dilatato & ſanctificato corde veſtro.

A ſtro. Vos enim eſtis regnum † ſanctum tabernacu-
†al. gemus. lum eius. *Vox domini ſuper aquas.* Vox Chriſti ſuper
regimm. populos. *Deus maieſtatis intonuit.* Deus maieſtatis de
Matth. 4. nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicauit. *Dominus ſuper aquas multas.* Ipſe dominus Ieſus poſteaquam vocem emiſit ſuper populos & perterruit eos, conuertit in ſe & habitauit in eis. *Vox domini in virtute.*

Vox domini iam in ipſis potentes faciens eos. *Vox domini in magnificentia.* Vox domini magna faciens in eis. *Vox domini conterentis cedros.* Vox domini contritione cordis humilians ſuperbos. *Conteret dominus cedros Libani.* Conteret per pœnitentiam dominus elatos nitore terrenæ nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus oſtendat di-
1. Cor. 1. uinitatem ſuam. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata ſuperba celſitudine illorum, deponit eos ad imitationem humilitatis ſuæ, qui tanquam vitulus per ipſam huius ſeculi nobilitatem ad victi-
Pſal. 2. mam ductus eſt. Aſtiterunt enim reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. *Et dilectus ſicut filius vnicornium.*

Philip. 2. Nam & ipſe dilectus atque vnicus patri exinaniuit
B ſe nobilitate ſua, & factus eſt homo ſicut filius Iudæorum ignorantium iuſtitiam dei & ſuperbe iactan-
Rom. 10. tium tanquam ſingularem iuſtitiam ſuam. *Vox domini præcidentis flammam ignis.* Vox domini per ardorem concitatiſsimum perſequentium ſe, ſine vlla ſua læſione tranſeuntis vel diuidentis furentem iracundiam
Ioan. 7. perſecutorum ſuorum, vt alij dicerent, Nunquid forte ipſe eſt Chriſtus? alij, non, ſed ſeducit populum: atque ita præcidentis inſanum tumultum eorum, vt alios in charitatem ſuam traiiceret, alios in malitia eorum relinqueret. *Vox domini commouentis ſolitudinem.*

Vox domini commouentis ad fidem gentes quaſdam ſine ſpe & ſine deo in hoc mundo, vbi nullus propheta, nullus verbi dei prædicator, veluti nullus homo habitauerat. *Et commouebit dominus deſertum Cades.*

Et tunc celebrari faciet dominus ſanctum verbum ſcripturarum ſuarum, quod à Iudæis non intelligentibus deſerebatur, *Vox domini perficientis ceruos.* Vox enim domini primo perfecit ſuperatores & repulſores
C venenoſarum linguarum. *Et reuelabit ſyluas.* Et tunc eis reuelabit opacitates diuinorum librorum & vmbracula myſteriorum, vbi cum libertate paſcantur.

Et in templo eius vnuſquiſque dicet gloriam. Et in Eccleſia eius omnis in ſpem ęternam regeneratus, laudat deum pro ſuo quiſque dono quod à ſancto ſpiritu accepit.

Dominus diluuium inhabitat. Dominus ergo primum inhabitat diluuium huius ſeculi in ſanctis ſuis, tan-
Gene. 7. quam in arca, ita in Eccleſia cuſtoditis. *Et ſedebit dominus rex in æternum.* Et deinde ſedebit regnans in eis in æternum. *Dominus virtutem populo ſuo dabit.* Quia dominus virtutem populo ſuo contra huius mundi procellas & turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promiſit. *Dominus benedicet populum ſuum in pace.* Et idem dominus benedicet populum ſuum in ſeipſo, illi pacem præſtans, quoniam in-
Ioan. 14. quit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

In Pſalmum vigeſimum nonum enarratio.
In finem Pſalmus cantici dedicationis domus ipſi Dauid.

IN finem Pſalmus lætitiæ reſurrectionis atque D
in immortalem ſtatum mutationis atque innouationis corporis, non tantum domini, ſed etiam totius Eccleſiæ. Nam in ſuperiore Pſalmo tabernaculum conſummatum eſt, vbi habitamus belli tempore, nunc autem domus dedicatur, quæ in ſempiterna pace permanebit. Chriſtus totus itaque loquitur, *Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me.* Sublimitatem tuam laudabo domine, quoniam ſuſcepiſti me.

Nec iocundaſti inimicos meos ſuper me. Nec eos qui totiens variis per orbem perſecutionibus me opprimere conati ſunt, iocundaſti ſuper me. *Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.* Domine Deus meus clàmaui ad te, & corpus mortalitate ſaucium & ægrum iam non gero. *Domine reduxiſti ab inferis animam meam, ſaluum feciſti me à deſcendentibus in lacum.* Saluum feciſti me à conditione profundæ cæcitatis, atque infimi limi corruptibilis carnis. *Pſallite domino ſancti eius.* Exultat Propheta futura iſta cernens & dicit, Pſallite domino ſancti eius. *Et confitemini memoriæ ſanctitatis eius.* Et confitemini ei quòd ſanctitatis, qua vos ſanctificauit non eſt oblitus, cum totum hoc medium tempus deſyderio veſtro longum eſſet. *Quoniam ira in indignatione eius.* Quoniam vindicauit in vos primum pecca- E
tum, quod morte ſoluiſtis. *Et vita in voluntate eius.* Et vitam æternam, ad quam redire nullis veſtris viribus poſſetis, quia voluit dedit. *Veſpere demorabitur fletus.* Veſpere cœpit, vbi ſapientiæ lumen receſsit à peccante homine, quando morte damnatus eſt, ab ipſo veſpere moras habebit fletus, quamdiu in laboribus & tentationibus populus dei expectat diem domini. *Et in matutinum exultatio.* Vſque in matutinum ergo exultatio reſurrectionis futura eſt, quæ in matutina domini reſurrectione præfloruit. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.* Ego autem ille populus qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, iam nullam patiens egeſtatem non mouebor in æternum. *Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem.* Sed hanc abundantiam domine non ex me mihi eſſe, ſed in voluntate tua præſtitiſſe te decori meo virtutem ex eo didici. *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.* Quod auertiſti aliquando à peccante faciem tuam, factus ſum conturbatus, recedente à me
illuminatione notitiæ tuæ. *Ad te domine clamabo, & ad* F
Deum meum deprecabor. Quando tempus conturbationis & miſeriæ meæ recolens, & tanquam in eo conſtitutus, audio vocem primogeniti tui capitis mei pro me morituri, & dicentis, Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. *Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendero in corruptionem?* Quæ vtilitas in effuſione ſanguinis mei, dum deſcendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis? Si enim non ſtatim reſurrexero, corruptumque fuerit corpus meum, nunquid confitebitur tibi puluis, id eſt, turba impiorum, quam mea reſurrectione iuſtificabo? *Aut annunciabit veritatem tuam?* Aut annunciabit ad ſalutem cæterorum veritatem tuam? *Audiuit dominus & miſertus eſt mihi, dominus factus eſt adiutor meus.* Nec dedit ſanctum ſuum videre corruptionem. *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.* Quem primogenitum à mortuis conſecuta Eccleſia, nunc in dedicatione domus tuæ dico, Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.

Conſcidiſti ſaccum meum & præcinxiſti me lætitia. Conſcidiſti velamentum peccatorum meorum, triſtitiam mortalitatis meæ, & cinxiſti me ſtola prima immortalitatis læ-

G tis lætitiæ. *Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.*
Vt iam non plangat, sed cantet tibi non humilitas,
sed gloria mea, quia iam ex humilitate exaltasti me, &
non compungar conscientia peccati, timore mortis,
timore iudicij. *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.*
Et hæc est gloria mea domine Deus meus, vt in æter-
num confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia
bona ex te.

Præfatio in enarrationem secundam eiusdem Psalmi.

HOc certe cantauimus, *Exaltabo te domine quoni-
am suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me.*
Si nouerimus de scripturis sanctis, qui sint ini-
Ephe. 6. mici nostri, cognoscimus huius cantici veritatem. Si
autem nos fallat carnis prudentia, vt non cognosca-
mus aduersus quos nobis sit colluctatio, in ipso Psalmi
huius exordio inuenimus quæstionem quam soluere
non possumus. Cuius enim putamus vocem esse lau-
dantis Deum & gratias agentis & exultantis atque di-
centis, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec
H iocundasti inimicos meos super me? Primo ipsum
dominum consyderemus, qui secundum id quod ho
mo esse dignatus est, potuit sibi per præcedentem pro-
phetiam non incongrue verba ista coaptare. Ex quo e-
nim homo, ex hoc & infirmus, ex quo infirmus, ex hoc
& orans. Nam quod modo audiuimus cum euange-
lium legeretur, quemadmodum etiam in desertum se-
cesserit à discipulis suis, quò eum sunt consecuti & in-
Mar. 1. uenerunt eum, Secedens autem ibi orabat, & dictum
est à discipulis qui eum inuenerunt, Quærunt te homi-
nes. At ille respondit, Eamus & in alia loca atque ca-
stella prædicare, Ad hoc enim veni. si diuinitatem do-
mini nostri Iesu Christi consyderes, quis orat? ad quẽ
orat? quare orat? Orat Deus, orat ad æqualem? Causam
autem orandi quam habet, semper beatus, semper om-
nipotens, semper incommutabilis, æternus, & patri co-
æternus? Intuentes ergo quod per Ioannem quasi per
quandam nubem suam ipse intonuit dicens, In prin-
Ioan. 1. cipio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus
erat verbum: hoc erat in principio apud Deum: om-
nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil:
quod factum est in illo vita erat, & vita erat lux homi-
num, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non com-
prehenderunt. Huc vsque dicentes, non inuenimus o-
I rationem nec causam orandi, nec locum orandi, nec
affectum orandi. Sed quoniam paulopost dicit, Et ver
bum caro factum est, & habitauit in nobis: habes ma-
iestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro
te oret. Nam hoc dictum est ab Apostolo, etiã post re-
Rom. 8. surrectionem domini nostri Iesu Christi, Qui sedet,
inquit, ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro no-
1. Tim. 2. bis. Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse
dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum &
homines? Non inter patrem & homines, sed inter deũ
& homines. Quid est deus? Pater & filius & spiritus san
ctus. Quid sunt homines? Peccatores, impij, mortales.
Inter illam trinitatem, & hominum infirmitatem &
iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus,
sed tamen infirmus, vt ex eo quod non iniquus, iunge-
ret te Deo: ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atq;
ita vt inter hominem & deum mediator existeret, ver-
Ioan. 1. bum caro factum est, id est, verbum homo factum est.
Nomine enim carnis appellati sunt homines. Inde est,
Luc. 3. Et videbit omnis caro salutare Dei. Omnis caro dictũ
Ephe. 6. est, omnes homines. Et Apostolus, Non est nobis col-
luctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduer- K
sus homines, sed aduersus principes & potestates & re-
ctores mundi tenebrarum harum: De quibus in conse-
quentibus, si dominus adiuuerit loquemur. Pertinet e-
nim ista distinctio ad expositionem Psalmi, quem in
nomine domini suscepimus enodare sanctitati vestræ.
Tamen ad hoc dixi hæc exempla, vt noueritis carnem
appellatos esse homines, vt quod dictum est, Et ver-
bum caro factum est: intelligatis dictum, Et verbum
homo factum est. Neque sine causa hoc dixi. Nouerit
sanctitas vestra fuisse quandam heresim, vel adhuc for
tassis habere reliquias quorundam qui dicti sunt Apol Apollinaristæ.
linaristæ. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem
quem suscepit sapientia dei, & in quo expressit perso-
nam suam, nõ sicut cæteros homines, sed sicut dictum
est in Psalmo, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultatio- Psal. 44.
nis præ participibus tuis: id est, amplius quàm partici-
pes tuos: ne putetur sic vnctus Christus quomodo cæ-
teri homines, quomodo cæteri iusti, quomodo patriar
chæ, prophetæ, Apostoli, & martyres, & quicquid ma-
gnum est in genere humano. Quandoquidem nihil
maius extitit in genere humano quàm Ioannes Bapti-
sta, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excel- L
lentiam hominis, Ioannes baptista est. Cuius autem Io Matth. 11.
annes se dicit non esse dignum corrigiam calceamen Mar. 1.
ti soluere, quid erat ille nisi amplius quàm cæteri ho- Luc. 3.
mines, etiam in ipso homine amplius quàm cæteri ho-
mines? Nam secundum Deum & secundum diuinita-
tem, & secundum id quod in principio erat verbum, Ioan. 1.
& verbum erat apud deum, & deus erat verbum: super
omnem creaturam æqualis est patri, sed agimus de ho-
mine. Forte putat quispiam vestrum fratres quia ho-
mo ille susceptus à sapientia Dei, æqualis erat cæteris
hominibus. Si in tuis membris multum distat inter ca
put & cætera membra, certe omnia mẽbra faciunt cor-
pus vnum, multum tamen interest inter caput & cæte-
ra membra. Etenim in cæteris membris non sentis ni-
si tactu, tangendo sentis in cæteris membris, in capite
autem & vides & audis & olfacis & gustas & tangis. Si
tanta excellentia est capitis ad membra cætera, quanta
excellentia est capitis vniuersæ ecclesiæ: id est, illius
hominis quem voluit Deus mediatorem esse inter de- 1. Tim. 2.
um & homines? Ergo illi hæretici dixerunt, hominem M
illum quem suscepit verbum, cum verbum caro factũ Ioan. 1.
est, non habuisse mentem humanam, sed tantum ani-
mam sine intelligentia humana fuisse. Hominem e-
nim videtis: vnde constat? ex anima & corpore, sed ip
sa anima humana habet aliquid quod non habent ani
mæ pecorum. Nam & pecora animam habent, & ani-
malia vocantur. Non enim vocarẽtur animalia nisi ab
anima, & videmus quia & ipsa viuunt. Sed quid habet
amplius homo vnde factus est ad imaginem dei? quia Gene. 1.
intelligit & sapit, quia discernit bonum à malo, in hoc
factus est ad imaginem & similitudinem dei. Habet er
go aliquid quod non habent pecora, & quia contẽnit
in se quo melius est pecoribus, permit in se vel dese-
rit, & quodammodo obsolefacit imaginem dei, vt di-
catur talibus, Nolite esse sicut equus & mulus, quib⁹ nõ Psal. 31.
est intellectus. Illi igitur hæretici qui dixerunt dominũ
nostrum Iesum Christum non habuisse mentem hu-
manam & illud quod λογικὸν Græci dicunt, nos dici- Logicon.
mus, rationale, vnde homo ratiocinatur, quod non ha
bent cætera animalia, quid dicunt? Ipsum verbum dei,
hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, re-
spuit illos catholica fides qui hæresim fecerunt, & con
firmatum

A firmatum est in catholica fide, hominem illum quem
suscepit sapientia dei nihil minus habuisse quàm cæ-
teri homines, quantum pertinet ad integritatem na-
turæ, Quantum autem ad excellentiam personæ, aliud
quàm cæteri homines. Nam cæteri homines possunt
dici participes verbi dei, habentes verbum dei, nullus
autem eorum potest dici verbum dei, quod dictum est
illi cui dictum est, Verbum caro factum est. Non de-
Ioan.1. fuerunt etiam alij quidam ex ipso errore venientes,
qui non solum mentem dicerent non habuisse illum
1.Timo.2. hominem, mediatorem Christum inter deum & ho-
Ioan.1. mines, sed nec animam: sed tantum dixerunt, verbum
& caro erat, & anima ibi non erat humana, mens ibi
non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Ver-
bum & caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, & ex-
pellit eos ab ouibus, & à simplici & vera fide, & confir-
matum est, quemadmodum dixi, hominem illum me-
diatorem habuisse omnia hominis præter peccatum.
Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intelli-
gamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in ve
ritate: vtputa, quomodo intelligimus quia habuit cor-
Matth.27. pus? Ambulauit, sedit, dormiuit, comprehensus est, fla-
B gellatus est, collaphizatus est, crucifixus est, mortuus
est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo
ergo ex his indiciis cognoscimus in euangelio, quia ve
rum corpus habuit, sicut & ipse etiam post resurrectio-
Lucæ.24. nem dixit, Palpate & videte, quia spiritus carnem & os
sa non habet, sicut me videtis habere: quomodo ex his
rebus, ex his operibus credimus & intelligimus & no-
uimus, quia corpus habuit dominus Iesus: sic & ex qui-
busdam aliis officiis naturalibus quia habuit animam.
Esurire, sitire, animæ sunt ista: Tolle animam, corpus
hæc exanime non poterit. Sed si falsa dicunt ista fuis-
se, falsa erunt & illa quæ de corpore creduntur. Si au-
tem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis: ex
eo vera anima, quia vera officia animæ. Quid ergo,
quoniam dominus factus est infirmus propter te? O
homo qui audis, non tibi cópares deum. Etenim crea-
tura es, ille creator tuus. Nec illum hominem tibi con-
feras, quia propter te homo deus tuus, & verbum filius
dei: sed illum hominem tibi præferas tanquam me-
diatorem, deum autem supra omnem creaturam, Et
sic intelligas, quia qui homo factus est propter te, non
incongrue orat pro te. Si ergo non incongrue orat
C pro te, non incongrue potuit & ista verba dicere pro-
pter te, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me,
nec iucundasti inimicos meos super me. Sed ista ver-
ba si non intelligamus, nec iucundasti inimicos meos
super me, falsa erunt si ipsum dominum Iesum Chri-
stum cogitemus. Quomodo enim verum est, si Chri-
stus dominus loquitur, Exaltabo te domine quoniam
suscepisti me? Ex persona hominis, ex persona infir-
mitatis, ex persona carnis, quomodo verum est, quan-
doquidem iucundati sunt inimici eius super eum, quã-
do illum crucifixerunt, tenuerunt eum & flagellaue-
Matth.26. runt, & colaphizauerunt, dicentes, Prophetiza nobis
Christe? Ista iucunditas eorum quasi cogit nos putare
falsum esse, quod dictum est, Nec iucundasti inimicos
meos super me. Deinde cum in cruce penderet, &
transibant vel stabant & attendebant & caput moue-
Matth.27. bant, & dicebant, Ecce filius dei, alios saluos fecit, se-
ipsum saluare non potest, descendat de cruce, & cre-
denus in eum, Dicentes ista nónne iucundabantur su-
per eum? Vbi est ergo ista vox, Exaltabo te domine
quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos
super me? Fortasse non est ista vox domini nostri Iesu D
Christi, id est, ipsius hominis, sed vniuersæ Ecclesiæ po-
puli Christiani: quia omnis homo in Christo vnus ho-
mo est, & vnitas Christianorum vnus homo. Fortasse
ipse homo, id est, vnitas Christianorum ipsa dicit, Ex-
altabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucunda-
sti inimicos meos super me. Quomodo & hoc verum
est de illis? Non sunt comprehensi apostoli, non sunt
cæsi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt cru-
cifixi, non sunt incensi viui, non ad bestias pugnaue-
runt, quorum memorias celebramus? Quando autẽ ista
illis faciebant homines, nónne iucundabantur super
eos? Quomodo ergo potest & populus Christianus di-
cere, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec
iucundasti inimicos meos super me? Intelligemus hoc,
si videamus primo titulum Psalmi. Habet enim, *In fi-
nem Psalmus cantici dedicationis domus ipsi David*. In hoc titu-
lo est omnis spes, & vniuersum sacramentum dissol-
uendæ huius quæstionis. Dedicabitur domus aliquan-
do quæ modo fabricatur. Modo enim fabricatur do-
mus, id est, Ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatio-
ne apparebit gloria populi Christiani, quę modo latet.
Sæuiant modo inimici, humilient, faciant non quic- E
quid volunt, sed sicut desuper permittũtur. Non enim
quicquid passi ab inimicis fuerimus, hoc inimicis de-
putandũ est & non domino deo nostro. Quandoqui-
dem in ipso suo exemplo mediator demõstrauit, quan
do nobis desuper permittit homines nocere, non vo-
luntatem nocendi desuper dari sed potestatem. Vnus-
quisque enim malus apud se habet voluntatem nocen *1.sen.d.44*
di: vt autem possit nocere, non habet in potestate. Vt *Sed pluri-bus.*
velit, iam reus est: vt possit, occulta dispensatione pro-
uidentię dei, in alium permittitur ad pœnam, in alium
permittitur ad probationẽ, in alium permittitur ad co
ronam. Ad pœnam, quomodo permissi sunt ἀλλόφυλοι
id est, alienigenæ capere populum Israël, quia peccaue-
runt in deũ. Ad probationem autem permissus est dia-
bolus in Iob. Probatus est autem Iob, confusus est dia- *Iob.1.*
bolus. Ad coronam vero permissi sunt persecutores in
martyres, Occisi sunt martyres, quasi vicisse se arbitrati
sunt persecutores. Illi in manifesto falsò triumphaue-
runt, illi in occulto verè coronati sunt. Ergo in quem
permittitur, occultæ dispẽsationis est prouidẽtiæ dei.
Vt autẽ velit nocere, ipsius hominis est: non enim con
tinuo quem vult occidit. Itaque ipse dominus iudex vi F
uorum & mortuorum, stans ante hominem iudicem,
præbens nobis humilitatis exemplum & patientiæ do
cumentum, non victus sed militibus pugnandi exem-
plum demonstrans, minanti iudici, tumenti superbia
& dicenti, Nescis quia potestatem habeo dimittẽdi &
occidendi te: abstulit typhum inflantis, & tanquã red-
dens exufflationem qua detumesceret. Non haberes, *Ioan.19.*
inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Et
Iob nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit
omnem substantiam ipsius. Et ille quid? Dominus de-
dit dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum *Iob.1.*
est, sit nomen domini benedictum. Non triumphet
inimicus, quia ipse fecit. Noui ego, inquit, à quo sit per-
missus. Diabolo tribuatur nocendi voluntas, domino
meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis ac-
cedit vxor relicta sicut Eua, adiutrix diaboli, non con-
solatrix mariti, tentat & dicit inter multas increpatio-
nes, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Dic ali-
quod verbum in deum & morere. Et ille Adam in ster- *Iob.2.*
core est cautior, quàm Adam in paradiso. Nam Adam *Gene.3.*

G in paradiso consensit mulieri vt de paradiso emitteretur, Adam in stercore respuit mulierem, vt ad paradisum admitteretur. Quid ergo ille Adam in stercore, parturiens immortalitatem intrinsecus, vermibus fluescens extrinsecus, quid ait mulieri? Tanquam vna ex
Iob.2. insipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu domini, mala autem quare non sustineamus? Iterum & ille manum domini dixit in se, quòd eum diabolus percusserat, quia non attendebat quis percuteret, sed quis permitteret. Namque & ipse diabolus eandem potestatem, quam sibi volebat dari, manum domini appellauit. Nam obiiciens crimen iusto viro, cui dominus perhibebat testimonium ait deo, Nunquid gratis Iob colit dominum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq; substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra. Tanta bona illi dedisti, propterea te colit. Sed mitte manum tuam & tange omnia quæ sunt eius, nisi in faciem tuam benedixerit tibi.
H Quid est, mitte manum tuam, cum ipse vellet mittere? Sed quia ipse non posset mittere manum suam, ipsam potestatem quam accepit à deo manum dei appellauit. Quid ergo fratres, qua tanta inimici in Christianos fecerunt, & exultauerunt, & iucundati sunt super eos? Sed quando apparebit, quia non sunt iucundati? Quando illi confundentur, illi exultabunt in aduentu domini dei nostri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum iustis, societatem cum diabolo iniquis, societatem cum Christo fidelibus. Quando ergo hoc ostendet? Quando stabunt iusti in magna constantia. De scripturis dico, recorda-
Sapient.5. mini lectionem de libro Sapientiæ: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. Illi autem dicent inter se pœnitentes, & præ angustia spiritus gementes, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt enim omnia illa tanquam vmbra, & tanquã nuncius præcurrens. Et tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, & cætera. Et quid dicent de iustis? Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Tunc erit dedicatio domus, quæ modo in tribulationibus fabricatur. Tunc rectè dicet populus ille, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Vera er-
I go erit vox ista in populo dei, qui populus modo angustiatur, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis scandalis, tantis insecutionibus, tanta pressura. Hæc tormenta animi non sentit in Ecclesia qui non proficit, putat enim quia pax est. Sed incipiat proficere, & tunc videbit in qua pressura sit, quia cum creuisset her-
Matth.13. ba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Et
Eccle.1. qui apponit scientiam, apponit dolorem. Proficiat & videbit vbi sit, existat fluctus & apparebunt zizania.
2.Tim.3. Vox veridica est per Apostolum, deleri non potest ab initio vsque ad finem, sed & omnes qui volũt, inquit, pie viuere in Christo persecutionem patiuntur. Maligni autem homines & seductores proficiũt in peius, ipsi errantes & alios in errorem mittentes. Et vnde sunt verba illa Psalmi, Sustine dominum, viriliter
Psal.26. age, & confortetur cor tuum & sustine dominum? Parum erat semel sustinere dominum, nisi repeteret, ne forte sustineret biduo, triduo, quatriduo, & maneret pressura & tribulatio, ideo addidit, viriliter age, addidit, & confortetur cor tuum. Et quia ab initio vsque in finem sic erit, quod habet sententia in capite, hoc habet in fine, & sustine dominum. Transient ista quæ K
te premunt, & veniet quem sustines, & exterget sudorem. Siccabit lacrymam, vltrà non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, sicut dicit Iob, Nõn- *Iob.7.*
ne tentatio est vita humana super terram? Tamen fratres antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum est caput nostrum, iam facta est dedicatio domus in capite tanquam dedicatio fundamenti. Caput sursum est, fundamẽtum deorsum est. Ne forte propterea male dixerimus fundamentum esse Christum, quia culmen est potius, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris. Sed puto nos non errasse. Apostolus enim dixit, Fundamentum enim aliud *1.Cor.3.*
nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Si quis autem superædificauerit supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos. Qui bene viuunt, qui deum honorant & lau- *4.sen. d.2.*
dant qui patientes sunt in tribulationibus, qui desyde- *In illo.25.*
rant, patriam, ipsi ædificant aurum, argentum, lapides *dist.Vnum*
preciosos. Qui autem amant adhuc secularia, & nego- *orarium.*
ciis terrenis adhuc implicati sunt, & dediti sunt vinculis quibusdam & affectionibus carnis domibus suis, coniugibus, possessionibus, & tamen Christiani sunt, vt L
cor eorum non recedat à Christo, & nihil præponant Christo, quomodo in ædificando nihil præponitur fundamento, ædificant quidem ipsi ligna, fœnum, stipulam. Sed quid secutus est: Vniuscuiusque opus quale *1.Cor.3.*
sit ignis probabit. Ignis tribulationis & tentationis. Iste ignis multos martyres hic probauit, omne autem genus humanum probat in fine. Inuenti sunt martyres qui haberent ista secularia. Quàm multi diuites & senatores passi sunt, ædificabant tamen quidem eorum ligna, fœnum, stipulam in affectionibus carnalibus & secularium curarum: sed tamen quia Christum fundamentum habebant, super quod ædificabant, arsit fœnum & ipsi remanserunt in fundamento. Sic dicit Apostolus, Si cuius opus manserit mercedem accipiet, & nihil perdet, quia quod amauit, hoc inueniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probauit eos. Si cuius opus permanserit mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, damnum patietur, ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed aliud est igne non lædi, aliud per ignem saluari. Et vnde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli super fœnum ponere fundamentum, hoc est, noli anteponere M
fœnum fundamento, vt fœnum habeat primum locum in corde tuo, & secundum Christus. Sed si iam non potest ibi esse nisi fœnum, vel primum locum ibi habeat Christus, & fœnum secundum. Ergo fundamentum est Christus. Quomodo dixi dedicatum est caput nostrum, ipsum caput est fundamentum, sed fundamẽtum deorsum solet esse, caput autem sursum. Intelligat sanctitas vestra quid dicã, fortassis explicabo in nomine Christi. Pondera gemina sunt. Pondus enim est im- *Pondus.*
petus quidã cuiusque rei, velut conãtis ad locum suum. Hoc est pondus, Fers lapidem manu, pateris pondus, premit manum tuam, quia locum suum quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, & venit ad terram, quiescit in terra, peruenit quò tendebat, inuenit locum suum. Pondus ergo illud motus erat quasi spontaneus, sine anima, sine sensu. Sũt aliqua quæ sursum versus petũt locum: Namque si aquam mittas super oleum, pondere suo in ima tendit. Locum enim suum quærit, ordinari quærit, quia præter ordinem est aqua super oleũ. Donec ergo veniat ad ordinẽ suũ, inquietus motus est,

A tus est,donec teneat locum suum. Contra oleum fun-
de sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei
cadat in aquam, in abyssum, in mare, & frangatur, non
se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum
missa, pōdere suo ad ima locum suū quærit: sic oleum
subter aquam fusum,pōdere suo ad summa locū suum
quærit. Si ergo ita est fratres, quò tendit ignis & aqua?
Ignis sursum fertur,locum suum quęrit,& aqua locum
suum quęrit pondere suo.Lapis ima petit,& lignum,&
columnæ & terra,vnde ædificantur istæ domus. De il-
lo ergo sunt genere rerum, quæ pondere suo deorsum
feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere
fundamentum, quia pondere suo deorsum versus fe-
runtur,& nisi sit quod sustineat totum cadit, quia totū
ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in
imo ponitur fundamentum. Ecclesia vero dei in imo
posita tendit in cœlum. Fundamentum ergo nostrum
1.Cor.3. ibi positum est, dominus noster Iesus Christus sedens
Marc.16. ad dexteram patris. Si ergo intellexit sanctitas vestra,
quia iam dedicatum est fundamentum nostrum, au-
diamus breuiter Psalmum,& decurramus.

Enarratio secunda.

B *EXaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti
inimicos meos super me*. Quos inimicos? Iudæos. In
dedicationem fundamēti, ipsam dedicationem
intelligamus domus futuræ. Quod enim dicitur mo-
do ex persona fundamenti, tunc dicetur ex persona
vniuersæ domus. Quos ergo inimicos? Iudæos, an po-
tius diabolum & angelos eius,qui confusi discesserunt,
postquàm dominus resurrexit. Præpositus mortis do-
luit victam mortem. Et non iocūdasti inimicos meos
super me, quia teneri apud inferos non potui. *Domi-*
Matth.26. *ne deus meus clamaui ad te,& sanasti me*. Orauit in mōte do-
minus ante passionem sanauit eum. Quem sanauit qui
nunquam ægrotauit? Verbum deum,verbum diuinita-
tem? Non. Sed mortem carnis portabat,vulnus tuum
portabat, sanatur te de vulnere tuo. Sanata est autē ca
ro. Quando? Cum resurrexit. Audi Apostolum, Vide.
1.Cor.15. veram sanitatem. Absorpta est, ait, mors in victoria.
Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua?
Ergo exaltatio illa nostra tunc erit vocis, Christi mo-
do est exaltatio. *Domine reduxisti ab inferis animam meam*.
C Non opus est vt exponatur. *Saluum fecisti me à descendē-
tibus in lacum*. Qui sunt qui descendunt in lacum? Om-
nes peccatores mergentes in profundum. Lacus est
enim profunditas seculi. Quæ est ista profunditas se-
culi? Abundantia luxuriæ & nequitiæ. Qui ergo libi-
dinibus se immergunt & terrenis desyderiis; descen-
dunt in lacum, tales Christum persecuti sunt. Sed quid
dicit? Saluum fecisti me à descendentibus in lacum.
Psallite domino sancti eius. Quia resurrexit caput ve-
strum, hoc sperate membra cætera quod videtis in ca-
pite. Hoc sperate membra, quod credidistis in capi-
Prouerbiū. te. Prouerbium est antiquum & verum, Vbi caput, &
cætera membra: Christus in cœlum ascendit, quò nos
Marci.16. secuturi sumus. Non remansit apud inferos, resurre-
Acto.2. xit, iam non moritur. Cum resurrexerimus & nos,iam
non moriemur. Has ergo promissiones habentes,psal-
lite domino sancti eius. *Et confitemini memoriæ sanctita-
tis eius*. Quid est confitemini memoriæ? Obliti enim
eratis eum, sed ipse vos non est oblitus. *Quoniam ira
in indignatione eius, & vita in voluntate eius*. Ira in indi-
Gene.3. gnatione peccatori, Qua die ederitis morte morie-
mini. Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, D
quia ira in indignatione eius, sed non sine spe, quia
vita in voluntate eius. Quid est in voluntate eius?
Non in viribus nostris,non in meritis nostris,sed quia
voluit, saluos nos fecit, non quia digni eramus. Quo
enim est peccator dignus,nisi supplicio? Vitam dedit,
& si impiis vitam donauit, quid seruat fidelibus? *Ve-
spere demorabitur fletus*. Nolite timere, quia dixerat no-
bis, psallite: & hic gemitus est, in psallendo exultatio,
in orando gemitus. Geme de præsentibus, psalle de
futuris. Ora de re, psalle de spe. Vespere demorabi-
tur fletus. Quid est vespere demorabitur fletus? Vespe-
ra fit quandu sol occidit. Occidit sol ab homine, id
est, lux illa iustitiæ præsentia dei. Ideo quando expul-
sus est Adam, quid dictum est in Genesi, cum deam- Gene.3.
bularet deus in paradiso? Ad vesperam deambulabat
deus. Iam ille peccator texerat se intra lignum, nole-
bat videre faciem dei, ad quam gaudere consueuerat.
Occiderat illi sol iustitiæ, non gaudebat ad præsen-
tiam dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis.
Vespere demorabitur fletus, diu eris in fletu ô genus
humanum, nasceris enim de Adam, & sic est factum.
Et nos ex Adam sumus, & quotquot crearunt filios,
& creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo & ipsi creati E
sunt. Vespere demorabitur fletus. *Et in matutinum
exultatio*. Quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ oc-
ciderat peccatoribus. Nam ideo & dominus Iesus Matth.28.
Christus in matutino surrexit de sepulchro, vt quod
dedicauit in fundamento hoc promitteret domui. In
domino nostro vespera fuit, quia sepultus est, & ma-
tutinum, quia resurrexit tertia die. Sepultus es & tu ve-
spere in paradiso,& resurrexisti tertio die. Quomodo
tertio die? Si seculum cogites, vnus dies est ante legem,
secundus sub lege, tertius sub gratia. Quod triduo il-
lo ostendit caput tuum, hoc triduo seculi ostenditur
in te, quando in matutino sperandum est, lætandum
est, sed perferendum est modo & gemendum. *Ego
autem dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum*. In qua
abundantia dixit homo, Non mouebor in æternum?
Intelligimus fratres personam humilis hominis. Quis
hic habet abundantiam? Nemo. Abundantia homi-
nis quæ est? Ærumna & calamitas. Sed diuitiæ habent
abundantiam? Plus egent quanto plus habent, desy-
deriis vastantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus
cruciantur, tristitia contabescunt. Quæ illis abundan- F
tia erat, quando constitutus est homo in paradiso,
quando nihil deerat illi, quando deo fruebatur, sed
dixit, Non mouebor in æternum? Quando dixit, Non
mouebor in æternum? Quando libēter audiuit, gusta- Gene.3.
te & eritis sicut dij: cum deus diceret, qua die ederitis
morte moriemini: & diabolus, non morte moriemi-
ni. Credens ergo illi talia suadenti dixit, Non moue-
bor in æternum. Sed quia verum dixerat dominus,
quòd ablaturus esset superbo quod dederat humili,
quando eum creauit, sequitur & dicit, *Domine in vo-
luntate tua præstitisti decori meo virtutem*. Id est, quia non
ex me bonus eram & fortis, sed ex te eram & pulcher
& fortis, decori meo virtutem præstiteras ex volun-
tate tua, qua me feceras. Et vt ostenderes mihi, quia
ex voluntate tua hoc eram, *Auertisti faciem tuam à me,
& factus sum conturbatus*. Auertit ergo faciem suam ab Gene.3.
illo, quem emisit foras de paradiso. Iam hic positus
clamet & dicat, *Ad te domine clamabo, & ad deum
meum deprecabor*. In paradiso non clamabas, sed lau-
dabas: non gemebas, sed fruebaris. Foris positus geme

G & clama, propinquat tribulati, qui deseruit superbien-
Iacobi.4. tem. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat
1.Petri.5. gratiam. Ad te domine clamabo, & ad deum meum
deprecabor. Iam ex persona domini hoc sequitur ip-
sius fundamenti nostri. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum
descendo in corruptionem?* Quid ergo orat? Vt resurgat.
Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic
fuerit corrupta caro mea, quomodo cæterorum homi-
num, vt non in fine resurgat, vt quid fudi sangui-
nem? Si enim non modo resurgam, nemini annun-
ciabo, neminem lucrabor. Vt autem alicui annunciem
mirabilia tua, laudes tuas, vitam æternam, exurgat ca-
ro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit, quo-
modo cæterorum hominum, quæ vtilitas in sangui-
ne meo? *Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit
veritatem tuam?* Confessio gemina est, aut peccati, aut
laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus con-
fiteamur peccata nostra: quando nobis bene est, in
exultatione iustitiæ confiteamur laudem deo, sine con-
fessione tamen non simus. *Audiuit dominus & miser-
tus est mei.* Quomodo? Attendit ad dedicationem do-
H mus, audiuit & misertus est. *Dominus factus est adiutor
meus.* Audi iam ipsam resurrectionem. *Conuertisti plan-
ctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum & ac-
cinxisti me lætitia.* Quis est saccus? Mortalitas. Saccus
Matth.25. de capris conficitur & de hœdis, & capræ & hœdi in-
ter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro
saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci.
Meritum sacci peccatum est, saccus ille mortalitas
est. Assumpsit propter te mortalitatem; qui meri-
tum mortis non habebat. Meritum enim mortis il-
le habet qui peccat: Ille autem qui non peccauit, non
habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicen-
Psal.34. tis, Ego autem cum mihi molesti essent, induebam
me cilicio. Quid est hoc, Induebam me cilicio? Hoc
opponebam persecutoribus quod habeo de cilicio. Vt
hominem illi putarent, abscondit se ab oculis perse-
quentium, quia indigni erant persecutores, qui vide-
rent indutum cilicio. Ergo conscidisti saccum meum,
& cinxisti me lætitia. *Vt cantet tibi gloria mea & non com-
pungar.* Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est
non compungar? Iam non moriar: compunctus est
enim cum in cruce penderet, lancea percussus est. Ca-
Ioan.19. put ergo nostrum dicit, Non compungar, iam non
I moriar. Nos autem quid dicimus propter dedicatio-
nem domus? Non nos compungat conscientia sti-
mulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, & tunc
liberi erimus. Vt cantet tibi, inquit, gloria mea non
humilitas. Si nostra, & Christi, quia corpus Christi nos.
Quare? Quia quamuis Christus sedeat in cœlo, dictu-
Matth.25. rus est quibusdam, Esuriui & dedistis mihi mandu-
care. Et ibi est, & hic. Ibi in se, hic in nobis. Quid
ergo ait? Vt cantet tibi gloria mea, & non compun-
gar, Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea.
Iam in finem, *Domine deus meus, in æternum confitebor tibi.*
Quid est, in æternum confitebor tibi? In æternum lau-
dabo te, quia diximus esse confessionem & in laudi-
bus, non tantum in peccatis. Confitere ergo modo,
quod tu fecisti in deum, & confiteberis quid tibi fece-
rit deus. Quid fecisti? Peccata. Quid deus tibi confi-
tenti iniquitatem tuam? Dimittit tibi peccata tua, vt ei
postea laudes ipsius confitens, in æternum non com-
pungaris peccato.

In Psalmum 30. enarratio.

In finem Psalmus ipsi David ecstasis. K

IN finem Psalmus ipsi mediatori manu forti
in persecutionibus. Nam ecstasis quæ addita
est titulo, excessum mentis significat, quæ fit
vel pauore, vel aliqua reuelatione. Sed in hoc
Psalmo pauor maxime apparet perturbati populi dei
persecutione omnium gentium & defectus per or-
bem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde
redemptus sanguine ipsius populus gratias agit. Ad
extremum perturbatus diu loquitur, quod ad ecsta-
sim pertinet: Prophetæ vero ipsius persona bis inter-
ponitur, prope finem & in fine. *In te domine speraui,
non confundar in æternum.* In te domine speraui, nunquam
confundar, dum tanquam homini simili cæteris in-
sultabitur. *Et in iustitia tua erue me & exime me.* Et in tua
iustitia erue me de fouea mortis, & exime me de nu-
mero eorum. *Inclina ad me aurem tuam.* Humilem me
exaudi proximus mihi. *Accelera vt eximas me.* Nec
differas in finem seculi, sicut omnium credentium
mihi, segregationem meam à peccatoribus. *Esto mi-
hi in deum protectorem.* Protector deus esto mihi. *Et in
domum refugij vt saluum me facias.* Et tanquam domus
quo refugiens saluus fiam. *Quia fortitudo mea & refu-* L
gium meum es tu. Quia fortitudo mea ad tolerandos
persecutores meos, & refugium meum ad relinquen-
dos tu mihi es. *Et propter nomen tuum dux mihi eris & enu-
tries me.* Et vt per me innotescas omnibus gentibus,
per omnia sequar voluntatem tuam, & paulatim mi-
hi aggregatis sanctis implebis corpus meum & perfe-
ctam staturam meam. *Educes me de muscipula ista, quam
occultauerunt mihi.* Educes me de insidiis istis, quas oc-
cultauerunt mihi. *Quoniam tu es protector meus. In ma-
nus tuas commendo spiritum meum.* Potestati tuæ commen- Lucæ.23.
do spiritum meum, cito recepturus. *Redemisti me do-
mine deus veritatis.* Dicat & populus redemptus pas-
sione domini sui, & lætus clarificatione capitis sui,
Redemisti me domine deus veritatis. *Odisti obser-
uantes vanitatem, superuacue.* Odisti obseruantes falsam
beatitudinem seculi. *Ego autem in domino speraui, exul-
tabo & iocundabor in tua misericordia.* Exultabo & io-
cundabor in tua misericordia, quæ me non fallit.

Quia respexisti humilitatem meam. Quia respexisti hu-
militatem meam, qua me vanitati in spe subiecisti.

Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Saluam
fecisti de necessitatibus timoris animam meam, vt ti- M
bi charitate libera seruiat. *Nec conclusisti me in manus ini-
mici.* Nec conclusisti me, vt non haberem aditum re-
spirandi in libertatem, & darer in sempiternam po-
testatem diaboli, cupiditate huius vitæ illaqueantis
& morte terrentis. *Statuisti in loco spatioso pedes meos.*
Resurrectione cognita domini mei & mea promis-
sa mihi, spatiatur permanens in latitudinem liberta-
tis ab angustiis timoris educta charitas mea. *Mi-
serere mei domine quoniam tribulor.* Sed quæ est ista in-
sperata persequentium crudelitas, magnum mihi pa-
uorem incutiens? Miserere mei domine: Non enim
de morte iam terreor, sed de cruciatibus atque tor-
mentis. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Habebam
oculum in te, quod non me desereres, iratus es & con-
turbasti eum. *Anima mea & venter meus.* In eadem
ira conturbata est anima mea, & memoria mea quam
tenebam, quid pro me pertulerit & mihi promiserit
deus meus. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Quoniam
vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, dum
dixisset inimicus, torqueatur donec neget. *Et anima*

mea

A *mea † in gemitibus.* Tempora quæ ago in hoc seculo, non mihi morte auferuntur, sed manent atque in gemitibus sunt. *Infirmatus est in egestate vigor meus.* Egeo sanitate huius corporis, nec parcitur cruciatibus. Egeo resolutione corporis & parcitur morti, & in hac egestate infirmata est fiducia mea. *Et ossa mea conturbata sunt.* Et firmitas mea conturbata est. *Super inimicos meos factus sum opprobrium.* Inimici mei sunt omnes iniqui, & tamen pro sceleribus suis vsque ad confessionem torquentur. Superaui ergo opprobrium eorum, cuius confessionem non mors sequitur, sed cruciatus insequitur. *Et vicinis meis nimium.* Nimium hoc visum est eis, qui iam appropinquabant cognoscere & tenere fidem quam teneo. *Et timor notis meis.* Et ipsis notis meis exemplo horribilis tribulationis meæ timorem incussi.

† alias, animi mei.

Qui videbant me, foras fugiebant à me. Quoniam non intelligebant interiorem & inuisibilem spem meam, in exteriora & visibilia fugerunt à me. *Oblitus sum tanquam mortuus à corde.* Et obliti sunt me tanquam mortuus sim à corde ipsorum. *Factus sum tanquam vas perditum.* Visus sum mihi perisse vsibus domini viuens in hoc seculo, & neminem lucrifaciens cum omnes timerent aggregari mihi.

B *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Quoniam audiui vituperantes multos in peregrinatione huius terræ iuxta me, sequentes circuitum temporum, & mecum in patriam æternam redire recusantes. *Dum congregarentur ipsi simul aduersum me, vt acciperent animam meam consiliati sunt.* Vt consentiret eis anima mea, quæ morte posset de potestate illorum facile exire, excogitauerunt consilium quo nec mori me sinerent. *Ego autem in te speraui domine, dixi tu es deus meus.* Non enim mutatus es, aut non saluum facies qui emendas. *In manibus tuis sortes meæ.* In potestate tua sunt sortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuersa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Et si est apud te iustus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam domini mei sorte perueni.

Ioan.19.

Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum. Notum fac hominibus, qui non putant me ad te pertinere, super me esse intendentem faciem tuam,méque tibi seruire. *Saluum me fac in tua misericordia domine, non confundar quoniam inuocaui te.* Domine non erubescam insultantibus mihi ex eo quòd te inuocaui.

C *Erubescant impij & deducantur in infernum.* Erubescant potius qui lapides inuocant & vmbris socientur. *Muta efficiantur labia dolosa.* Nota faciens populis sacramenta in me tua, sic fac obstupescere labia fingentium de me falsa. *Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia & contemptu.* Quæ loquuntur aduersus Christum iniquitatem, superbientes & contemnentes tanquam hominem crucifixum. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine.* Exclamat hic propheta ista cernens & mirans, quàm multis modis copiosa est dulcedo tua domine. *Quam abscondisti timentibus te.* Etiam eos quos emendas multum amas, sed ne dissoluta securitate negligentius agant, abscondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus vtile est timere te. *Perfecisti sperantibus in te.* perfecisti autem hanc dulcedinem sperantibus in te. Non enim subtrahis eis quod vsque in finem perseueranter expectant. *In conspectu filiorum hominum.* Non enim latet filios hominum iam non secundum Adam, sed secundum filium hominis viuentes. *Absondes eos in abscondito vultus tui.*

Quam sedem in perpetuum serues in abscondito notitiæ tuæ sperantibus in te. D *A conturbatione hominum.* Vt iam nullam humanam conturbationem patiantur.

Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum. Sed hic interim dum eis maledicæ linguæ obstrepunt dicentes, quis hoc nouit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas dominus pro nobis temporaliter gessit & pertulit. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate circumstantiæ.* Benedictus dominus, quoniam post emendationem acerrimarum persecutionum, omnibus mirabilem fecit misericordiam suam per orbem terrarum in circumitu societatis humanæ. *Ego dixi in ecstasi mea.* Vnde ille populus iterum loquens dicit, Ego dixi in pauore meo cum horribiliter in me gentes sæuiunt. *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* Non enim si me respiceres, pati me ista sineres. *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te.* Ideo modum ponens emendationi, & ostendens me pertinere ad curam tuam, exaudisti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te, cum eam tribulationem nimis intenderem. *Diligite dominum omnes sancti eius.* E Hortatur iterum propheta ista cernens & dicit, Diligite dominum omnes sancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus.* Quando si iustus vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? *Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.* Et retribuet his qui nec victi conuertuntur, quia multum superbiunt. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.* Vt bonum sine defectione operantes, tempore proprio metatis. *Omnes qui speratis in domino.* Omnes qui speratis in domino, id est, qui eum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

1.Petri.4. Psal.26. Gala.6.

Concio prima, de principio eiusdem Psalmi.

PSalmi huius, quem modo cantauimus, quantum possumus secreta rimemur, & inde sermonem exculptum reddamus auribus & mentibus vestris. Titulus eius est, *In finem Psalmus ipsi Dauid ecstasis.* In finem quid sit, nouimus, si Christum nouimus. Dicit enim Apostolus, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, finis non consumens sed perficiens. F Duobus enim modis dicimus finem, vel quo fit vt non sit quod erat, vel quod fit vt perfectum sit quod inchoatum erat. Ergo in finem in Christum Psalmus Dauid ecstasis. Verbum est ecstasis Græcum, Latine quantum datur intelligi, verbo vno exponi potest, si dicatur excessus. Excessus autem mentis proprie solet ecstasis dici. In excessu vero mentis duo intelliguntur, aut pauor, aut intentio ad superna, ita vt quodam modo de memoria labantur inferna. In hac ecstasi fuerunt omnes sancti, quibus arcana dei mundum istum excedentia reuelata sunt. De hoc mentis excessu, id est, ecstasi Paulus cum loqueretur seipsum insinuans ait, Siue enim mente excessimus deo, siue temperantes sumus vobis, charitas enim Christi compellit nos, hoc est, si ea tantum agere vellemus, & ea tantum contemplari, quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis tanquam contemptis vobis. Et quando nos ad illa superiora & interiora infirmo passu sequeremini, nisi rursus compellente nos charitate Christi, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens,

Roma.10. 2.Cor.5.

G piens,† & consyderemus nos esse seruos, & non ingrati ei à quo accepimus altiora, propter eos qui infirmi sunt non contemnamus inferiora, & temperemur: nescitis quia non possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait, Siue mente excessimus deo. Ille enim videt quod nos videmus, qui fieri hominem in mentis excessum concedit, ille solus reuelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur qui se dicit raptum esse & ablatum in tertium cœlum, & audiuisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mentis excessus vt diceret, siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit. Ergo si hunc excessum mentis, id est, hanc ecstasim significat titulus Psalmi huius, magna profecto & alta quædam sperare debemus dicturum eum qui condidit Psalmum, id est, Prophetam, imo vero per Prophetam spiritum sanctum. *2.Cor.12.* Si vero hæc ecstasis pauor intelligendus est, neque huic significationi verbi deerit huius Psalmi contextus. Videtur enim de passione locuturus esse, in qua H pauor est. Sed cuius pauor est? Vtrum Christi, quia dixit, in finem, & intelligimus finem Christum, an forte noster pauor? Nunquid enim possumus pauorem bene intelligere in Christo propinquante passione, qui propterea venerat, cum venisset ad quod venerat? Nunquid pauebat moriturus? Si prorsus ita homo esset, vt non deus esset, nónne magis gauderet resurrecturus, quàm paueret moriturus? *Philip.2.* Veruntamen quia dignatus est assumere formam serui, & in ea nos vestire se, qui non est dedignatus assumere nos in se, non est dedignatus transfigurare nos in se, & loqui verbis nostris, vt & nos loqueremur verbis ipsius. Hæc enim mira commutatio facta est, & diuina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo à negociatore cœlesti. Venit accipere contumelias, dare honores: venit haurire dolorem, dare salutem: venit subire mortem, dare vitam. Moriturus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in nobis pauebat, quia & hoc dixit tristem esse animam suam vsque ad mortem, & vtique nosipsi omnes cum illo. *Matth.26.* Nam sine illo nos nihil, in illo autem ipse Christus & nos. Quare? Quia totus Christus caput & cor-

I pus. Caput ille saluator corporis, qui iam ascendit in cœlum: corpus autem Ecclesia quæ laborat in terra. *Ephe.5.* Hoc autem corpus nisi connexione charitatis adhæreret capiti suo, vt vnus fieret ex capite & corpore, non de cœlo quendam persecutorem corripiens diceret, *Acto.9.* Saule Saule quid me persequeris? Quando eum iam in cœlo sedentem nullus homo tangebat, quomodo eum Saulus in terra sæuiens aduersus Christianos aliquo modo iniuria persequebatur?† non ait, quid sanctos meos, quid seruos meos, sed quid me persequeris? hoc est, quid membra mea. Caput pro membris clamabat, & membra in se caput transfigurabat. Vocem namque pedis suscipit lingua, quando forte in turba cõtritus pes dolet, clamat lingua calcas me. Non enim ait, Calcas pedem meum, sed se dixit calcari quã nemo tetigit. Sed pes qui calcatus est, à lingua non separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intelligitur ecstasis, pauor. Quid enim dicamus fratres? Si nullus omnino pauor esset passuris, quid diceretur ipsi Petro, quod audiuimus natali Apostolorum die, quãdo ei dominus prædixit futuram suam passionem, *Ioan.21.* Cum esses iunior cingebas te & ibas quò volebas: cum autem senior factus fueris, alter te cinget, & ducet quò tu non vis? Hoc autem, inquit, dixit significans qua

† aliàs, ante nos cõsyderaremus nos esse seruos &c. & mox, contẽneremus inferiora & tẽperaremus nos eis qui nõ possunt videre sublimia.

† aliàs, persequebat.

morte moreretur. Ergo si Petrus Apostolus tanta per- K secutione† quo nollet ductus est, & volens nolens mortuus est, sed volens coronatus est, quid mirum si est aliquis pauor in passione etiam iustorum, etiam sanctorum? Pauor est ex humana infirmitate, spes ex diuina promissione. Quod paues tuum est, quod speras donum dei est in te: Et melius in pauore tuo agnoscis te, vt in liberatione tua glorifices eum qui te fecit. Paueat humana infirmitas, non in eo pauore deficit diuina misericordia. Denique pauens iste inde cœpit: *In te domine speraui non confundar in æternum.* Videtis quia & pauet & sperat. *Psal.70.* Videtis quia pauor iste non est sine spe, etiam si est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit diuina consolatio. Loquitur ergo hic Christus in propheta, audeo dicere, Christus loquitur. Dicturus est quædam in hoc psalmo, quæ quasi Christo videantur non posse congruere, illi excellentiæ capitis nostri, maximeque illi verbo quod in principio erat deus apud deum: *Ioan.1.* nec ei in forma serui fortasse videbuntur quædam hic verba congruere, *Philip.2.* quam formam serui suscepit ex virgine: & tamen Christus loquitur, quia in membris Christi Christus. L Et vt noueritis, quia vnus dicitur Christus caput & corpus suum, ipse dicit cum de coniugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. *Gene.2.* Igitur iam non duo, sed vna caro. Sed forte hoc dicat de quocunque coniugio, Audi Apostolum Paulum: Et erunt duo, inquit, in carne vna. *Ephe.5.* Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Fit ergo tanquam ex duobus vna quædam persona, ex capite & corpore, ex sponso & sponsa. Nam vnitatem personæ huius miram & excellentem, commendat etiam Esaias Propheta. *Esaia.61.* Nam loquens etiam in eo Christus in prophetia ait, Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento. Se dixit sponsum, se sponsam. Quare se sponsum, se sponsam, nisi quia duo in carne vna? Si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? Loquatur ergo Christus, quia in Christo loquitur Ecclesia, & in Ecclesia loquitur Christus, & corpus in capite, & caput in corpore. Audi Apostolum hoc ipsum euidentius exprimentem: *1.Cor.12.* Sicut enim corpus vnum est & membra habet multa, omnia autem mem- M bra corporis cum sint multa, vnum est corpus, sic & Christus. Loquens de membris Christi, hoc est, de fidelibus, non ait sic, & membra Christi, sed totum hoc quod dixit Christum appellauit. Sicut enim corpus vnum, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus: sic & Christus membra multa vnum corpus. Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis, sine capite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non alicni operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata. Ideo & ipse in euangelio, *Ioan.15.* Ego sum vitis, vos estis palmites, pater meus agricola est: &, Sine me, inquit, nihil potestis facere. Domine si sine te nihil, totum in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Ergo in quacunque ecstasi loquatur, siue pauoris, siue excessu mentis, congruunt quæ dicuntur. Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi vnus, quia omnes vnitas. Dicamus in te domine speraui non confundar in æternum. Illam, inquit, confusionem

† aliàs, persectione.

A fusionem perhorresco quæ est in æternum. Nam est quædam confusio temporalis vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrescentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde
Roma.6. dicit & Apostolus, Quam enim gloriam habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere illos dicit iam fideles, nõ de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionẽ non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quæ est æterna confusio? Quando fiet illud quod di-
Sapient.5. ctum est, Et traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Et fit traducentibus ex aduerso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tanquam hœdis ab oui-
Matth.25. bus separatis, & audient, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quærunt quare? Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. Contemnebant tunc quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant potum, quando nudum non vestiebant, peregrinum non suscipiebant, ægrotantem non visitabant, tunc contemnebant. Cum cœperint illis ista numerari, confundentur, & hæc confusio in æternum erit. Hanc timens iste qui pauet, vel
B cuius ad deum est mentis excessus hoc rogat, In te domine speraui, non confundar in æternum. *Et in tua*
Psal.70. *iustitia erue me & exime me.* Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua iustitia me erue. Est enim iustitia dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem de iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Sic enim dicit Apostolus Pau-
Roma.4. lus, Credenti in eum, qui iustificat impium. Quid est, qui iustificat impium? Qui ex impio facit iustum. De-
Roma.9. putatur fides eius ad iustitiam. Iudæi vero quia suis viribus se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis & petram scandali, & gratiam Christi non agnouerunt. Acceperunt enim legem, qua
Roma.10. fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Denique quid de illis Apostolus dicit, Testimonium enim perhi-
Ibidem. beo illis, quòd zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Quid est quod dixit, zelum dei habent Iudæi, sed non secundum scientiam? Audi quid sit, non secundum scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Si ergo ideo non secundum scientiam zelum dei habent, qui ignorantes iustitiam dei, volunt suam
C statuere, quasi ex seipsis iustificant: Ideo gratiam dei non cognouerunt, quia gratis saluari noluerunt. Quis
† alias, quis est qui sal- natur gratis. est qui non saluatur gratis? † In quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod damnet: non inuenit merita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum. Si agat tanquam veraciter ex regula legis præposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Hoc ait A-
Roma.3. peccato venit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus, Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quid est, Egent gloria dei? Vt ipse liberet, non tu quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de lege & iustitia præsumis? Non vides quid intus confligat in te, de te, aduersus te? Non audis pugnantem & confitentem, & adiutorium in pugna desyderantem? Non audis athletam domini ab agonotheta petentem adiutorium pugnæ suæ? Non enim sic te expectat deus certatem, quomodo te expectat æditor, si forte pugnes in amphitheatro. Ille tibi præmium dare potest si viceris, adiuuare te periclitantem non potest. Non sic expectat

deus. Vide ergo attende eum qui dicit, Condelector D enim legi dei, secundum interiorem hominem. Video Roma.7. autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia dei te præuenerunt. Illi ergo gloria qui nos liberat. Omnes enim peccauerunt & Roma.3. egent gloria dei. In te ergo domine speraui, nõ in me, non confundar in æternum, quia in eo spero qui non confundit. In tua iustitia erue me & exime me, Quia Roma.4. non inuenisti in me iustitiam meam, erue me in tua: hoc est, illud me eruat quod me iustificat, quod ex impio pium facit, quod ex iniquo iustum, quod ex cæco videntem, quod ex cadente surgentem, quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. In iustitia tua erue me & exime me. *Inclina ad me aurem tuam.* Fecit hoc deus, quando ipsum Christum ad nos misit, Illum ad nos misit, qui inclinato capite digito scribebat in Ioan.8. terra, quando ei adultera mulier offerebatur punienda, Ille autem inclinauerat se ad terram, id est, deus ad E hominem, cui dictum est, Terra es, & in terram ibis. Gene.3. Non enim quasi corporalibus locis deus ad nos inclinat aurem suam, aut membris istis corporeis determinatis finibus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata, † veritas est deus. Veritas nec quadra † aliàs, cogitet huma na mens. est, nec rotunda, nec longa. Vbique præsens est, si cordis oculus ad eam pateat. Inclinat tamen aurem suam ad nos deus, misericordiã deponendo super nos. Quæ maior misericordia, quàm vt vnicum filium suum daret nobis non viuere nobiscum, sed mori pro nobis? Inclina ad me aurem tuam. *Accelera vt eximas me.* Exauditur enim in hoc cum dicit, accelera. Ad hoc enim positum est, vt hoc totum quod nobis videtur quamdiu voluitur seculum intelligas punctum esse. Non est diu quod habet extremum. Ab Adam vsque ad hodiernum diem peractum est, & multo vtique plus peractũ est, quàm restat peragendum. Si adhuc viueret Adam, & hodie moreretur, quid ei prodesset tamdiu esse, tamdiu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? Quia transuolãt tempora. Et quod tibi tardum est, in oculis dei breue est. Iam hanc celeritatem iste intellexerat in ecstasi. Accelera vt eximas me. *Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij vt saluum me facias.* Domus refugij tu mihi F esto deus, protector, domus refugij. Aliquando enim periclitor & volo fugere. Quò fugio? Ad quem locum tutus fugio? Ad quem montem? ad quàm speluncam? Ad quæ tecta munita? quam arcem teneam? quibus muris ambiar? quocunque iero, sequor me. Quicquid enim vis potest fugere homo præter conscientiam tuam. Intra in domum tuam requiesce in lecto tuo, intra in interiora, interius habere nihil potes quò fugias à conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia verò dixit, accelera vt eximas me, & in tua iustitia erue me, vt dimittas peccata mea, & ædifices in me iustitiam tuam, tu mihi eris domus refugij, ad te confugio. Nam à te quo fugiam? Irascitur tibi deus, quo fugies? Audi quid dicat in alio Psalmo, timens iram dei, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu Psal.138. ibi es: si descendero in infernum, ades. Quocunque iero, ibi te inueniam: Et si irasceris, vltorem te inuenio: si placatus es, adiutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non à te. Vt euadas hominem

 domi-

G dominum quicunque seruus es, fugis in ea loca vbi nō
est dominus tuus, vt euadas deum, fuge ad dominum.
Nam non est quò fugias deum. Præsto sunt omnia &
nuda omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto
domus refugij. Nam si saluus non fuero, quomodo
fugio? Sana me & fugio ad te. Nam si me non sanas,
ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quò
iret, quò fugeret si ambulare non posset, semiuiuus in
Lucæ.10. via sauciatus vulneribus latronum? Quem transiens sa-
cerdos præteriit, transiens leuita præteriit, transiens
Samaritanus miseratus est, id est, ipse dominus, qui
miseratus est genus humanum. Samarites enim custos
interpretatur. Et quis est qui nos custodit si ille deserit?
Ioan.8. Merito cum Iudæi conuitiantes dicerent, Nónne ve-
rum dicimus quia Samaritanus es & dæmonium ha-
bes? vnum respuit, alterum amplexus est: Ego, inquit,
dæmonium non habeo. Non dixit, non sum Sama-
ritanus, sic intelligi volens nostrum se esse custodem.
Lucæ.10. Miseratus ergo accessit, curauit, ad stabulum perdu-
xit, impleuit circa eum misericordiam. Ille iam potest
ambulare, potest & fugere. Quò fugeret nisi ad deum,
H vbi fecit sibi domum refugij? *Quia fortitudo mea & re-
fugium meum es tu, & propter nomen tuum dux mihi eris & enu-
tries me.* Non propter meritum meum, sed propter
nomen tuum: vt tu glorificeris, non quia ego dignus
sum: dux mihi eris ne aberrem à te. Et enutries me,
vt validus sim ad mādūcandum escam qua pascis an-
gelos. Hic enim lacte nos nutriuit, qui nobis cœlestem
cibum promisit, & vsus est materna misericordia. Si-
cut enim mater lactans eandem escam cui sumendæ
idoneus infans non est, per carnem traiicit, & lac in-
fundit: hoc enim accipit paruulus quod accepturus e-
rat ad mensam, sed quod per carnem traiicitur con-
gruit paruulo: Sic dominus sapientiam suam vt lac no
bis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus
Christi loquitur, *Et educes me de muscipula ista quam oc-
cultauerunt mihi.* Iam passio significatur, Educes me de
muscipula ista quam occultauerunt mihi. Nec sola il-
la passio est qua passus est dominus noster Iesus Chri-
stus. Muscipulam suam diabolus tendit vsque in finem:
& væ illi qui in illam muscipulam cadit. Cadit autem
omnis qui non sperat in deum, qui non dicit, In te
domine speraui non confundar in æternum. Et in tua
iustitia erue me & exime me. Extenta est & parata mu-
I scipula inimici. Posuit in muscipula errorem & terro-
rem: Errorem quo illiciat, terrorem quo frangat & ra-
piat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem,
tu claude ianuam timoris contra terrorem, & educe-
ris de muscipula. Huiusmodi pugnæ exemplum ipse
tibi imperator tuus, qui propter te etiam tentari digna-
tus est, in se demonstrauit. Et primo tentatus est illece-
bris, quia tentata est in illo ianua cupiditatis, quando
Matth.4. eū tentauit diabolus dicens, Dic lapidib⁹ istis vt panes
fiant. Adora me & dabo tibi regna ista. Mitte te deor-
sum, quia scriptum est, Quia angelis suis mandauit de
te, vt in manibus tollant te, nequando offendas ad la-
pidem pedem tuum. Omnia hæc per illecebram cupi-
ditatem tentant: At vbi clausam ianuam inuenit cupi-
ditatis, in eo qui tentabatur pro nobis, conuertit se ad
tentandam ianuam timoris, & præparauit passionem
Luc.4. illi. Denique hoc dicit Euangelista, Et consummata
tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus. Quid
est ad tempus? Tanquam rediturus & tētaturus ianuam
timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis. To-
tum ergo corpus Christi tentatur vsque in finem. Fra-
tres mei, quando iussum est nescio quid contra Chri- K
stianos mali, simul impingebatur, in hoc corpus to-
tum impingebatur. Vnde dictum est in Psalmo, Tan- Psal.117.
quam cumulus arenæ maris impulsus sum vt caderem,
& dominus suscepit me. At vbi finita sunt illa quæ to-
tum corpus impingebant vt caderet, cœpit tentatio es-
se per partes. Tentatur corpus Christi, vna Ecclesia
non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur
furorem imperatoris, & patitur furorem mali popu-
li. Quantæ vastationes à plebibus? Quanta mala inge-
sta sunt Ecclesiæ à malis Christianis ab eis qui capti
sunt in illo reticulo? Tam multiplicati sunt vt preme- Lucæ.5.
rētur naues in piscatione illa domini ante passionem.
Non ergo desunt pressuræ tentationis. Nemo sibi di-
cat, non est tempus tentationis. Qui sibi hoc dicit, pa-
cem sibi promittit. Qui sibi pacem promittit, securus
inuaditur. Totum ergo corpus Christi dicat, Educes
me de muscipula ista quam occultauerunt mihi: quia
eductum est & caput nostrum de muscipula quam ab-
sconderunt illi, quibus modo dicebatur in euangelio,
quia dicturi erant, Hic est hæres, venite occidamus Matth.21.
eum, & nostra erit hæreditas. Et in se sententiam di-
xerunt interrogati, Quid faciet ille paterfamiliàs co- L
lonis malis? Malos male perdet, & vineam suam loca-
bit aliis agricolis. Quid & illud? Non legistis, Lapidem Psal.117.
quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in ca-
put anguli? Quid est enim, Reprobauerunt ædifican-
tes? Hoc ait eiecerunt eum extra vineam & occiderūt.
Ergo erutus est & ille, caput nostrum sursum est, libe-
rum est. Hæreamus illi per dilectionem vt melius post-
ea conglutinemur ei per immortalitatem, & dicamus
omnes, educes me de muscicula ista quam occultaue-
runt mihi. *Quoniam tu es protector meus.* Audiamus vo-
cem domini quam dixit in cruce, *In manus tuas com-* Lucæ.23.
mendo spiritum meum. Certe cum verba eius in euangelio
de isto Psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuis-
se non dubitemus. Habemus hoc in euangelio di-
ctum, In manus tuas commendo spiritum meum, &
inclinato capite reddidit spiritum. Non sine causa vo
luit verba huius Psalmi sua esse, nisi vt te admoneret se
locutum esse in hoc Psalmo. Ipsum hoc quære, cogita
quomodo in illo Psalmo se quæri voluit pro suscepti-
one matutina, Foderunt manus meas & pedes meos,
dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi vero conside- M
rauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vesti-
menta mea, & super vestem meam miserunt sortem:
vt te admoneret in se hoc esse completum, in voce sua
posuit caput ipsius Psalmi, Deus deus meus vt quid
me dereliquisti? Et tamen vocem corporis in se trans- Psal.21.
figurauit. Non enim vnicum suum pater aliquando
dereliquit. *Redemisti me domine deus veritatis.* Faciens
quod promisisti, non fallens in pollicitatione tua deus
veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem, superuacue.* Quis
obseruat vanitatem? Qui timendo mori, mentitur: Ti-
mendo enim mori mentitur, & moritur antequam
moriatur, qui ideo mentiebatur vt viueret. Mentiri
vis ne moriaris, & mentiris & moreris: & cum vitas
vnam mortem quam differre poteris, auferre non po-
teris, incidis in duas, vt prius in anima, postea in cor-
pore moriaris. Vnde hoc, nisi quia obseruando vani-
tatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia
sunt tibi transuolantia tempora: vnde nihil tenes, &
insuper tu teneris. Odisti obseruantes vanitatem super-
uacue. *Ego autem,* Qui non obseruo vanitatem, *In
domino speraui.* Speras in pecunia, obseruas vanitatem:
speras

A ſperas in honore & ſublimitate aliqua poteſtatis huma-
næ, obſeruas vanitatem, ſperas in aliquo amico poten-
te, obſeruas vanitatem. In his omoibus cum ſperas, aut
tu expiras, & ea hic dimittis, aut cum viuis omnia per-
Eſaie. 40. eunt, & in ſpe tua deficis. Hanc vanitatem comme-
morat Eſaias dicens, Omnis caro fœnum, & omnis
gloria eius quaſi flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius de-
cidit, verbum autem domini manet inæternum. Ego
autem non quomodo illi, qui ſperant in vanitates, &
qui obſeruant vanitates: ſed in domino ſperaui, qui
non eſt vanitas. *Exultabo & iocundabor in tua miſericor-
dia.* Non in mea iuſtitia. *Quia reſpexiſti humilitatem
meam, ſaluam feciſti de neceſsitatibus animam meam. Nec
concluſiſti me in manus inimici.* Quæ ſunt oecefsitates
vnde ſaluam volumus fieri animam noſtram? Quis
has enumeret? Quis digne exaggeret? Quis congrue
vitandas fugiendáſque commendet? Primò in gene-
re humano dura neceſsitas, neſcire cor alterius, male
ſentire plerunque de amico fideli, bene ſentire plerun-
que de amico infideli. O dura neceſsitas. Et quid facis
vt cor inſpicias? Quem oculum affers infirma & plan-
gēda mortalitas? Quid facis vt videas hodie cor fratris
B tui? Non habes quid facias. Alia maior neceſsitas, nec
tuum vides quale erit cras. Quid iam dicam de neceſ-
ſitatibus ipſius mortalitatis? Mori neceſſe eſt, & nemo
vult. Nemo vult quod neceſſe eſt. Nemo vult quod
erit velis nolis. Dura neceſsitas, nolle quod non po-
teſt euitari. Nam ſi fieri poſſet, nollemus vtique mori.
Et effici quidem angeli vellemus, ſed commutatione
2. Cor. 5. quadā oon morte, ſicut dicit Apoſtolus, Aedificationē
habemus ex deo, domum non manu factam æternam
in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus habitaculum
noſtrum, quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, ſi ta-
men induti & non nudi inueniamur. Etenim qui ſu-
mus in hac habitatione ingemiſcimus grauati, in quo
nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mor
tale à vita. Volumus peruenire ad regnum dei, ſed
per mortē nolumus. Et tamen dicit tibi neceſsitas, hac
venies, hac venire dubitas homo, cum hac ad te vene-
rit deus? Quæ ſunt etiam neceſsitates vincendarum ve-
tuſtiſsimarum cupiditatum, & annoſarum malarum
C conſuetudinum? Vincere conſuetudinem, dura pu-
gna, noſti. Vides quàm male facias, quàm deteſtabi-
liter, quàm infœliciter, & facis tamen. Feciſti heri, fa-
cturus es hodie. Si ſic tibi diſplicet cum diſputo, quo-
modo diſplicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es
hoc. Vnde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa
lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama
ergo, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore
Roma. 7. mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominū
noſtrum: & impletur in te quod modo diximus, Ego
autem in domino ſperaui, exultabo & iocundabor in
tua miſericordia, quia reſpexiſti humilitatē meam, ſal-
uam feciſti de neceſsitatibus animā meam. Vnde enim
facta eſt ſalua de neceſsitatibus anima tua, niſi quia re-
ſpecta eſt humilitas tua? Niſi prius humiliareris noo te
exaudiret, qui te à oeceſsitatibus liberaret. Humiliatus
eſt, qui dixit, Infœlix ego homo, quis me liberabit de
Roma. 10. corpore mortis huius? Non ſunt humiliati, qui ignorā-
tes dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ
dei non ſunt ſubiecti. *Nec concluſiſti me in manus inimici.*
Noo vicini tui, non compoſſeſſoris tui, non eius cum
quo militaſti, & eum læſiſti, aut forte in tua ciuitate in-
iuriam ei feciſti. Iſti enim tales ſuot, pro quibus orare
debemus. Alium habemus inimicum, diabolum ſerpen
tem antiquum. Omnes morientes ſi bene moriamur, D
ab eius manibus liberamur. Quicunque enim male mo
riuntur in ſuis iniquitatibus, in eius manibus conclu-
duntur, vt cum illo in fine damnentur. Liberet ergo
nos dominus deus noſter de manu inimici noſtri: ille
enim nos per cupiditates noſtras vult capere. Cupidi-
tates autem noſtræ quando validæ ſunt, & quando eis
ſeruimus, neceſsitates vocantur. Liberante autem deo
animam noſtram de neceſsitatibus noſtris, quid erit
quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur in ma
nus eius? *Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos.* Certe angu-
ſta via eſt: laboranti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem
quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpacioſo dicit poſuiſti pe-
des meos, ne anguſtiati pedes mei irent in ſe, & incur-
rendo in ſe, deiicerent me. Ergo quod ait, Poſuiſti in
ſpacioſo pedes meos: plane feciſti mihi facilem iuſti-
tiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc eſt, poſui-
ſti in ſpacioſo pedes meos. *Miſerere mei domine, quoniam
tribulor: contriſtatus eſt in ira oculus meus, anima mea, & ven-
ter meus, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in ge-
mitibus.* Sufficiat charitati veſtræ, adiuuante domino E
fortaſsis implebimus debitum, vt & Pſalmo peracto
proficiſcamur.

Concio ſecunda de medio eiuſdem Pſalmi.

AD reliqua Pſalmi noſtra reuertatur intentio, &
noſipſos agnoſcam' in verbis Prophetæ. Quo-
niam ſi nos inſpexerimus in tempore tribula-
tionis, gaudebimus in tempore retributionis. † Com- *† aliàs, iu-*
mendaueram charitati veſtræ cum primas partes hu- *bilationis.*
ius Pſalmi expooerem, quod Chriſtus loquatur, & quo-
modo ſit accipiendus Chriſtus totus cū capite & cor-
pore non tacueram. Teſtimoniis etiam ſcripturarum,
quantum mihi videtur, ſatis idoneis luculeotiſque fir-
maueram, ita vt omnino dubitari nō poſsit Chriſtum *Eſaiæ. 62.*
eſſe caput & corpus, ſponſum & ſponſam, filium dei & *Gene. 2.*
Eccleſiam, filium dei factum filium hominis propter *Ephe. 5.*
nos, vt filios hominum faceret filios dei. Atque ita eſ-
ſent duo in carne vna in ſacramento magno, quia a-
gnoſcuntur duo in Prophetis in voce vna. Gratulatio
ſuperius expreſſa eſt ipſius dicentis, Reſpexiſti humili-
tatem meam, ſaluam feciſti de neceſsitatibus animam
meam, nec concluſiſti me in manus inimici, ſtatuiſti F
in loco ſpacioſo pedes meos. Gratulatio eſt liberati ho
minis à tribulatione, liberatorum membrorum Chri-
ſti ab afflictione & inſidiis. Et rurſus dicit, *Miſerere mei
domine, quoniam tribulor.* In tribulatione vtique anguſtia
eſt. Quomodo ergo poſuiſti in ſpatioſo pedes meos?
Si adhuc tribulantur, quomodo ſunt in ſpatioſo pe-
des? An forte vna quidem vox eſt, quia vnum quidem
corpus, ſed in aliquibus membris ſpatium ſentitur, in
aliquibus anguſtia, id eſt, alii ſentiunt facilitatē iuſtitiæ,
alii laborant in tribulatione. Nam ſi non alia membra
illud, alia aliud paterentur, non diceret Apoſtolus, Si *1. Cor. 12.*
patitur vnum membrum, compatiuntur omnia mem-
bra, & ſi glorificatur vnum membrum, cōgaudent om-
nia membra. Aliquæ Eccleſiæ, verbi gratia, pacem ha-
bent, aliquæ in tribulatione ſunt. In iſtis quæ pacem ha-
bent, io ſpatioſo ſunt pedes: illæ quæ in tribulatione
ſunt aoguſtias patiuntur. Sed & iſtos cōtriſtat illorum
tribulatio, & illos pax iſtorum conſolatur. Sic eſt enim
vnum corpus vt non ſit diſciſsio, non autem facit di-
ſciſsionem niſi diſſenſio. Charitas autem cōpagem fa-
cit, compages complectitur vnitatem vnitas ſeruat cha
ritatem, charitas peruenit ad claritatem. Dicat ergo
ex quibuſdam membris, *Miſerere mei domine quoniam
tribulor,*

G *tribulor, Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.* Quærimus vnde sit ista tribulatio, quoniam liberatus pauloante gaudere videbatur iustitia quodam infuso sibi à largitore dono dei, & inde facto spatio pedibus suis in latitudine charitatis. Vnde ergo ista existit tribulatio, nisi forte ex illo, quod dominus dicit, *Matth.24.* Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Primò enim commendata paucitate sanctorum, *Luca.5.* tanquam missis retibus, multiplicata est Ecclesia, & capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum erat, *Psal.39.* Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum, Qui etiam nauigia premerent, & retia rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione ante passionem domini. Ex his igitur multitudinibus exaggeratis, quibus † per pascha sic reficiuntur Ecclesiæ, vt turbas ipsorum parietum recuset angustia. *† al. exaggerat numerum reproborum quibus &c.* Quomodo autem non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra & amphiteatra, qui pauloante Ecclesias impleuerunt? ipsos in nequitiis, qui pauloante in laudibus dei? ipsos blasphemare deum, qui respondebant, amen deo? Permaneat, du- H ret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquorum, *Matth.3.* quia nec granum deficit in multitudine palearũ quousque post ventilationem mittatur in horreum, & ibi sit in societate sanctorum ne turbulenti aliquid pulueris patiatur. Perduret ergo, quia & dominus cum dixisset, *Matth.24.* Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: ne prænunciata ista abundantia iniquitatis laborarent nutaréntque pedes nostri, continuo subiecit, quod fideles erigeret, quod cõsolaretur atque firmaret dicens, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Ibidem.* Attende itaque istum, qui quantum mihi videtur, in hac tribulatione constitutus, quãdoquidem positus in tribulatione, quasi dolere deberet. Tribulatio enim dolorem habet congruum, iratum se dicit in tribulatione, & ait, Miserere mei domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus. Si tribularis, quare irasceris? Irascitur iste alienis peccatis. Quis non *7.q.1. Aduersitas.* irascatur videns homines confidentes ore deum, negantes moribus? Quis non irascatur videns homines seculo verbis & non factis renunciantes? Quis est qui non irascatur videns fratres insidiantes fratribus, fidẽ non seruantes osculo, quod infigunt sacramentis dei?

I Et quis enumeret omnia, quibus irascitur corpus Christi, quod intus viuit in spiritu Christi, quod gemit tanquam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui sic gemunt, qui sic irascuntur, quomodo vix apparent *Matth.3.* grana, quando area trituratur. Qui nescit quantæ spicæ missæ sint, putat totum paleam esse, & ex hoc quod totum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In his ergo non apparentibus, & gementibus qui irascitur *Psal.68.* dicit alio loco, Zelus domus tuæ comedit me. Dicit & alibi quandoquidem videt multos mala facientes, *Psal.118.* Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Dicit & alio loco, Vidi insensatos & tabescebam. Hæc autem ira, metuendum est, ne tanta sit vt in odium vertatur. Ira enim nondum est odium. Nam irasceris filio, non odisti filium: ei seruas hæreditatem, qui te sentit iratum, & ad hoc irasceris ne perdat, quod ei seruaueris, male viuens moribus prauis. Ergo ira nõdum est odium, nõdum odimus eos, quibus irascimur, sed ista irasi manserit & non sito euulsa fuerit, crescit *Ephe.4.* & fit odium. Ideo vt recẽs ira euelleretur, & in odium non conuerteretur, hoc nos docet scriptura dicens. Non occidat sol super iracundiam vestram: Inuenis autem aliquando fratrem odium habentem, & repre- K hendit irascentem, in illo est odium, & in alio culpat *Matth.7.* iram, Ipse habet trabem in oculo suo, & reprehendit festucam in oculo fratris sui. Sed festuca ista & surculus nisi cito euellatur, trabes futura est. Non ergo ait, Extinctus est oculus meus præ ira: sed, turbatus. Nam si & extinguitur, iam odium est, nõ ira. Et vide quia extinctus est. Hinc ait Ioãnes, Qui odit fratrem suum, in tenebris *1.Ioan.2.* est vsque adhuc. Antequam ergo eatur in tenebris, conturbatur oculus in ira. Sed cauendum est ne ira vertatur in odium, & oculus extinguatur. Hoc autẽ animaduertat vnusquisque qui in pace, hoc est, qui in Christo, qui pacem dei commendauit, vocatus est, & in cuius *Luca.2.* natiuitate summa pax per angelum nunciata est hominibus: si pro aliqua parua vel magna causa in odium proruperit, nullam societatem cum pace, hoc est, Christo habere poterit, nisi per dignam emẽdationem pœnitentiæ. Sequitur ergo iste & dicit, Turbatus est præ ira oculus meus. *Anima mea & venter meus.* Hoc est, turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus posuit. Aliquando enim iniquis & peruersis & à lege *7.q.1. Aduersitas.* deuiantibus & male viuentibus irasci licet, clamare nõ licet. Cum irascimur & clamare non possumus, inte- L riora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando peruersitas, vt nec corripi possit. *Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.* Defecit, inquit, in dolore vita mea. Dicit Apostolus, Nunc viuimus, si vos statis in domino. Quicunque perfecti sunt ex Euangelio *1.Tes.3.* & gratia dei, non hic viuunt nisi propter alios. Nam vita eorum in hoc seculo eis iam nõ est necessaria. Sed quia dispensatio eorũ aliis necessaria est, fit in eis quod ait idem Apostolus: concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo, Multo enim magis optimum, ma- *Philip.2.* nere autem in carne necessarium propter vos. Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua non proficere homines, infirmatur in egestate vita hominis. Vere mirabilis egestas & fames, quandoquidem eos quos domino lucramur, quodammodo manducat Ecclesia. Quid est manducat? In corpus suum traiicit. Quicquid enim manducamus, in corpus nostrum traiicimus. Hoc agit Ecclesia per sanctos, esurit quos lucrari vult, & quos lucrata fuerit aliquo modo, manducat quodammodo. Cuius M personam gerebat Petrus, quando ei de cœlo submissus est discus plenus omnib⁹ animalibus quadrupedibus, reptilibus, & volatilib⁹, quibus generibus omnes gẽtes significantur. Præfigurabat dominus Ecclesiã, quod omnes gentes erat transuoratura, & in corpus suum cõuersura, & ait Petro, Macta & mãduca. O Ecclesia, hoc est, Petre, quia super hanc petram ædificabo Ecclesiam *Acto.10.* meam, macta & manduca. Prius macta, & sic manduca. *Matth.16.* Occide quod sunt, & fac quod es. Cum ergo prædicatur Euangelium, & videt qui prædicat non proficere homines, quare non clamet, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus? *Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt.* Anni nostri isti, quos hic ducimus in gemitibus sunt. Vnde? Quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. *Matth.24.* In gemitibus nõ in clamoris vocibus. Quando videt Ecclesia multos in peruersum ire, gemitus suos deuorat apud se, vt dicat deo, Gemitus meus nõ est abscõditus à te. *Psal.37.* In alio Psalmo dicit, sed congruit hic & hoc dicere, gemitus meus, & si abscõditus est ab hoĩbus, à te nõ est abscõditus. Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea cõturbata sunt. De hac egestate supra diximus.

Ossa

A Ossa vero fortes intelliguntur Ecclesiæ, qui etiam si nō conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum. *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis nimium, & timor notis meis.* Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Qui sunt inimici Ecclesiæ? Pagani, Iudæi. Omnibus peius viuunt mali Christiani. Vis videre, quàm omnibus peius viuant mali Christiani? De talibus dicit Propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis (*Ezech. 15.*) inutilibus, Pone Paganos ligna esse syluanica extra Ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid, quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum: & si adhuc nodosum & curuum & corticosum, tamē quod doletur, ascietur, deplanetur, & possit venire ad aliquam fabricam vsus humani. De sarmentis autem præcisis fabri nihil facere possunt, ignis ea solus expectat. Attendite fratres cùm syluatico ligno vbiq; præponatur sarmentum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, illud lignum non dat fructum: præciso tamen sarmento de vite si comparetur lignum syluaticum, intelligitur esse melius, quia de illo faber aliquid facere potest:
B hæc autem non quærit nisi vt foco ministret. Attendens itaque multitudinem male viuentium in Ecclesia, Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium: Peius, inquit: viuunt mali in sarmentis meis, quàm qui ad illam nunquam accesseruot. Latine aperte cur non dicamus, vel quādo Psalmum exponimus? Et si aliis forte temporibus dicere non audemus, saltem necessitas expoendi habeat libertatem corripiendi. Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium. De talibus dicit Apostolus Petrus, Facta (*2. Petri 2.*) sunt illis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato, Cum dicit, melius erat illis nō cognoscere viam iustitiæ: nonne indicauit meliores esse inimicos foris positos, quàm intus male viuentes, quibus premitur & grauatur Ecclesia? Melius, inquit, illis fuerat nō cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato. Deniq́ue vide quàm horribili rei eos comparauit. Contingit illis res veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum. Istis
C itaque talibus cum sint plenæ Ecclesiæ, nónne veraciter illic dicūt pauci, immò ex paucorum voce ipsa Ecclesia, Super omoes inimicos meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimiū, & timor notis meis? Vicinis meis nimium opprobriū factus sum, id est, qui mihi iam appropinquabāt vt crederēt, hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt, mala vita malorū & falsorū Christiaoorū. Quàm multos enim putatis, fratres mei, velle esse Christianos, sed offendi malis moribus Christianorum? Ipsi sunt vicini, qui iam appropinquabant, & nimium opprobrium illis visi sumus. *Timor factus sum notis meis.* Quia cum videt homo multos male viuentes, & de quibus bene sperabatur in multis malefactis inuētos, timet ne tales sint omnes, quos putabat bonos, & veniunt in suspitionē malā propè omnes boni. Qualis vir? Quomodo cecidit? Quomodo inuētus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo? Putas ne tales sunt oēs? Hoc est timor notis meis, vt & ipsis quibus noti sunt, plerūq; in dubiū veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consolatur hominem qualiscunque conscientia, vt dicat sibi homo, qui bene viuit, O tu qui modo vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet conscientia tua, non sum. Ergo si tu talis non es, solus D
es. Vide ne peior sit ista superbia, quàm illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam & Helias aliquando tædio multitudinis impiorū ait, Prophetas tuos occiderunt, (*3. Reg. 19.*) altaria tua suffoderūt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. (*Roma. 11.*) Sed quid dicit illi responsium diuinum? reliqui mihi septem milia virorū, qui noo curuauerunt genua ante Baal. Ergo fratres inter hæc scandala vnum est remediū, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, & non putabis eum esse, quod non es. Sed tamen fit etiam timor notis expertis. *Qui videbant me foras fugerunt à me.* Ignoscendum esset si foras fugissent à me, qui oon videbant me, etiam qui videbant me foras fugerunt à me. Sed si qui me oon videbant, foras fugerunt à me, nec dicendum est foras fugerunt, quia intus non fuerunt. Si intus fuissent, vidissent me, id est, cognouissent corpus Christi, cognouissent membra Christi, cognouisseot vnitatem Christi. Illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui videbant me foras fugerunt à me, id est, qui cogoouerūot quid esset Ecclesia, exierunt foras & hæreses & schismata contra Ecclesiā fece E
runt. Hodie hominem inuenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit Ecclesia, vbi oatus est hoc tenet, non illi euellis consuetudinem, quam suxit cū lacte nutricis, Illum illū da qui voluitur quotidie in scripturis, qui legit, qui prædicat. Itáne tandem noo ibi videt, Postula à me & dabo tibi gētes hæreditatē tuam, (*Psal. 2.*) & possessionem tuam terminos terræ? Non ibi videt, Commemorabuntur & conuerteotur ad dominū vniuersi fines terræ, (*Psal. 21.*) & adorabūt in cōspectu eius vniuersæ patriæ geotiū. Si vides ibi totius orbis vnitatē, quid foras fugis, vt non solum ipse patiaris, verū & aliis facias cæcitatem? Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugeruot à me. Putatis enim fratres mei, quia illi omnes, qui fecerunt hæreses per loca & partes, oon erant in scripturis dei, quia ecclesia non est prædicata, nisi toto terrarum orbe diffusa. Verè dico charitati vestræ: certe omnes Christiani sumus, vel Christiani omnes dicimur, & omnes Christi signo signamur. Obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea quia videbant in spiritu, contra Eccle- F
siam homines facturos esse particulas, & de Christo noo tantam litem habituros, de Ecclesia magoas contentiones excitaturos. Ideo illud vnde maiores lites futuræ erant, planius prædictum & apertius prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt & foras fugerunt. Exempli gratia vnum commemorabo: Abrahā pater oster fuit non propter propaginem carnis, sed (*Gene. 21.*) propter imitationem fidei. Iustus & placens deo, per fidem suscepit filiū sibi promissum Isaac de Sara sterili (*Gene. 22.*) vxore sua in senectute sua, iussus est immolare deo eundem filium, nec dubitauit, nec disceptauit, oec de iussu dei disputauit, nec malum putauit quod iubere optimus potuit. Duxit filium suum ad immolādum, imposuit ei ligna sacrificij, peruenit ad locum, erexit dexteram vt percuteret, eo prohibente deposuit, quo iubente leoauerat. Qui obtēperauerat vt feriret, obtemperauit vt parceret, vbiq; obediens, nusquam timidus. Vt tamen impleretur sacrificium & sine sanguine non discederetur, inuentus est aries hæreos io vepre cornibus, ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quære quid sit? figura est Christi inuoluta sacramentis: denique vt videatur discutitur, vt videatur pertractatur, vt quod

G inuolutum est euoluatur. Isaac tanquã filius vnicus dilectus figuram habens filij dei, portans ligna sibi, quomodo Christus crucem portauit. Ille postremò ipse aries Christum significauit. Quid est enim hærere cornibus, nisi quodammodo crucifigi? Figura est ista de Christo, continuo prædicanda erat Ecclesia, prænunciato capite prænunciandum erat & corpus. Cœpit spiritus dei, cœpit deus ad Abraham prædicare velle Ecclesiam, & tulit figuram: Christum figurate prędicabat, Ecclesiã aperte prædicauit: ait enim ad Abrahã, Quoniam obaudisti vocem meã, & non pepercisti filiò tuo dilecto propter me, benedicens benedicã te, & implẽdo implebo semen tuũ sicut stellas cœli, & sicut arenã maris, & benedicentur in semine tuo omnes gẽtes terræ. Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prędicatus est à prophetis, Ecclesia aperte, vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis ista nequitia, quam prædixit Psalmus, Qui videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Hoc apostolus Ioannes de il-
1.Ioan.2. lis dixit. *Oblitus sum tanquam mortuus à corde.* Oblitus
H sum, in obliuionem veni, obliti sunt me illi, qui videbant me. Obliti sunt mei, & sic mei obliti sunt tãquam mortuus fuerim à corde ipsorum. Oblitus sum tanquã mortuus à corde. *Factus sum tanquam vas perditum.* Quid est hoc, Factus sum tanquam vas perditum? Laborabat iste & nulli proderat, vidit se vas esse & nulli prodesse, & se tanquam vas perditum dicit. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Multi accolunt in circuitu meo, & reprehendunt me quotidie. Quanta mala dicunt in malos Christianos, quæ maledicta perueniunt ad omnes Christianos. Nunquid enim dicit, qui maledicit aut qui reprehendit Christianos, ecce quid faciunt non boni Christiani? Sed ecce quæ faciunt Christiani, non separat, non discernit. Illi tamen ista dicunt, qui accolunt in circuitu, id est, circumeunt, & non intrant. Quare circumeunt & non intrant? Quia rotam temporis amant: Non intrant ad veritatem, quia non amant æternitatem, temporalibus dediti tanquam rotæ constricti, de quibus
Psal.82. alibi dicitur, Pone principes eorum vt rotam. Et ali-
Psal.11. bi, In circuitu impij ambulant. *Dum congregarentur ipsi*
I *simul aduersum me, vt acciperent animam meam consiliati sunt.* Quid est vt acciperent animam meam consiliati sunt? Vt consentirem prauitatibus eorum. Illis enim qui maledicunt, & non intrant, parum est, quia non intrant, & eiicere hinc volunt vituperando. Si eiecerint te de ecclesia, acceperunt animam tuam, id est, tenuerunt conscientiam tuam, & eris in circuitu tuo, non in mãsione. Ego autem inter hæc opprobria, inter hæc scandala, inter hæc mala, inter istas seductiones, foris iniquitates, & peruersitates intus, cum attenderem homines iustos, & quærerem quos imitarer, & deessent, quid feci? quod consilium inueni? *Ego autem in te sperani domine.* Nihil salubrius, nihil securius. Volebas imitari nescio quem, inuenisti illum non bonum. Tolle imitationem hanc, Alium quæsisti, nescio quid displicuit tibi. Tertiũ quæsisti, & ipse non placuit. Nunquid quia & ille & ille displicuit, & tu peribis? Tolle ab homine spem, quia maledictus omnis, qui spem suã
Hiere.17. ponit in homine. Si attendis adhuc hominem & eum quæris imitari & ex illo pendere, adhuc lacte vis nu-
μαμμό- triri, & fies mammothreptus quales dicuntur pueri, qui
θρεπτος. diu sugunt, quod non decet. Etenim lacte vti tanquam per carnem velle sibi cibum traiici, hoc idem est per hominem viuere. Idoneus esto ad mensam, inde cape K
vnde ille cœpit, aut fortasse non cœpit. Forte vtiliter & in malum incidisti, quem bonum putasti, vt in vbere quasi materno amaritudinem inuenires, & ea offensione repellereris, & ad cibum validiorem inuitareris. Faciunt enim hoc nutrices mammothreptis, vt aliqua amara ponant in papillis suis, quibus offensi paruuli ab vbere resiliãt & ad mensam inhiẽt. Ergo dicit, Ego autem in te speraui domine, *Dixi tu es deus meus.* Tu es deus meus, recedat Donatus, recedat Cæcilianus: nec ille, nec iste meus deus est. Non ad hominis nomẽ ambulo, Christi nomen teneo. Ipsum Paulum audi dicentem, Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in no- 1.Cor.1.
mine Pauli baptizati estis? Perirem si essem de parte Pauli: quomodo non pereo si fuero de parte Donati? Prorsus recedant humana nomina, humana crimina, humana figmenta. In te domine speraui, dixi tu es deus meus. Non homo quisquam, sed tu es deus meus. Vnus deficit, vnus proficit: deus meus non deficit neque proficit. Nec habet quò proficiat perfectus, nec habet vnde deficiat æternus. Dixi domino deus meus es tu.

In manibus tuis fortes meæ. Non in manibus hominum, L
sed in manibus tuis. Quæ sunt istæ sortes? Quare sor- 26.quæst.2.
tes? Audito nomine sortium, non debemus sortilegos Sors.
quærere. Sors enim non aliquid mali est, sed res est in 10. de Ge-
dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. ne. ad lite.
Nam & sortes miserunt Apostoli, quando Iudas tradi- cap.18.in
to domino periit. Et sicut de illo scriptum est, Abiit in fine.
locum suum, cœpit quæri quis in locum eius ordinare- Acto.1.
tur. Electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus vnus iudicio diuino. De duobus cõsultus est deus, quẽnam ipsorũ esse vellet, & cecidit sors super Matthiam. Quid igitur est, in manibus tuis sortes meæ? Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas dei. Nam vbi dicitur, iste facit, iste non facit, merita consyderãtur: & vbi merita consyderantur electio est, non sors. Quãdo autem deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est sors. Meritò tunica illa Domini desuper texta
quæ significat charitatis æternitatem, cũ diuidi à perse- M
cutoribus non posset, sors super eam missa est: ad quos Matth.27.
peruenit, eos significauit, qui videntur ad sortem per- Marci.15.
uenire sanctorum. Gratia salui facti estis per fidem, ait Ioan 19.
Apostolus, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc Ephe.2.
non ex vobis. Vide sortem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est, non ex operibus quasi vos benefeceritis, vt ad hoc accedere digni essetis, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hęc quodammodo sors occulta est, volũtas dei in humano genere sors est: sors veniens de dei occulta volũtate, apud quẽ
non est iniquitas. Non enim ille personas accipit, sed Roma.9.
occulta illius iustitia tibi sors est. Attendat itaque cha- Gala.2.
ritas vestra, videte hoc ipsum quemadmodum firmetur ab apostolo Petro, cum Simon ille Magus baptizatus à Philippo, adhæreret ei, credens miraculis diuinis factis in conspectu suo. Venerunt Apostoli ad Samariam vbi crediderat etiam & ipse Magus & vbi fuit baptizatus: & imposuerũt Apostoli manus hominibus
baptizatis, & acceperunt spiritumsanctum, & cœperũt Acto.8.
linguis loqui. Admiratus est ille & obstupefactus tanto diuino miraculo, quod ad impositionẽ humanarũ manuum venit spiritussanctus, & impleuit homines, & desyde-

A desyderauit istam, non gratiam sed potentiam, non
vnde liberaretur, sed vnde extolleretur. At vbi desy-
derauit hoc, & impleuit superbia cor eius & diabolica
Act.8. impietas & celsitudo deiicienda, ait Apostolis, Quan-
tam vultis pecuniam à me accipite, vt & ad mearũ im-
positionem manuum accipiant homines spiritumsan-
ctum. Qui quærebat secularia qui in circuitu occulebat
pecunia putauit posse se emere donum dei. Qui se pu-
tauit pecunia comparare spiritumsanctum, etiam apo-
stolos auaros arbitratus est, sicut erat ipse impius & su-
perbus. Continuo Petrus. Pecunia tua, inquit, tecum sit
in perditionem, quia existimasti donum dei pecunia
Ibidem. comparare. Non est tibi sors neque pars in fide hac:
id est, non pertines ad istam gratiam, quam gratis om-
nes accepimus, qui pecunia te putas posse emere, quod
gratis datur. Ex eo autem quod gratis datur, sors vo-
catur. Non est tibi sors neque pars in fide hac. Ista di-
xi, ne expauesceremus quod ait, In manibus tuis sortes
meæ. Quæ sunt enim sortes? Hæreditas Ecclesiæ. Quo-
usque est hæreditas Ecclesiæ? Inter quos fines? Vsque
ad omnes fines. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
Psal.2. B & possessionem tuam terminos terræ. Non mihi er-
go promittat homo nescio quam particulã deus meus
in manibus tuis sortes meæ. Iam sufficiat charitati ve-
stræ, quod restat in nomine domini crastina die ipso
adiuuante reddemus.

Concio tertia de fine eiusdem Psalmi.

QVod de Psalmo restat, vnde duos iam sermo-
nes habuimus, aliquantum est amplius quam
tertia pars, & videmus nobis hodie debitum
esse complendum. Vnde peto charita-
tem vestram vt libenter audiatis nos. In verbis enim
eius planioribus non est immorari necesse, vt ea nos
teneant, quorum est necessitas exponendi. Multa enim
sunt animis fidelium sponte occurrentia, multa quæ
breui admonitione opus habent, quædam vero & ea
rariora quibus insudandum est vt possint intelligi. Vt
ergo tempus sufficiat viribus & nostris & vestris, vi-
dete quàm aperta sunt hæc, & nobiscum potius agno-
scite, & in his nobiscum deum laudate. Et si orat psal-
mus, orate. Et si gemit, gemite. Et si gratulatur, gau-
dete. Et si sperat, sperate. Et si timet, timete. Omnia
C enim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. Dicamus hoc, & vnusquisque de inimicis suis di-
cat hoc. Bonum est enim & orare debemus, vt nos
deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed
intelligendi sunt inimici pro quibus orandum sit, &
contra quos orandum sit. Inimici homines qualescun-
que fuerint non sunt odio habendi, ne cum odit ma-
lus, quem patitur malum, sint duo mali: Diligat bo-
nus, & quem patitur malum, vt vel vnus sit malus. Illi
inimici sunt contra quos orandum est, diabolus & an-
geli eius, ipsi nobis inuident regnum cœlorum, ipsi
nolunt vt nos ascendamus illic vnde illi deiecti sunt:
ab his oremus erui animam nostram. Nam & quando
aduersum nos homines incitatur, vasa ipsorum fiunt.
Ephe.6. Proinde Paulus apostolus admonens nos, quàm cau-
ti esse contra inimicos debeamus, ait seruis dei, qui tri-
bulationes patiebantur, vtique seditionibus, impro-
bitatibus, inimicitiis hominum. Non est vobis collu-
ctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non est
aduersus homines: sed aduersus principes & potesta-
tes & rectores mundi. Cuius mundi? Cœli & terræ? Ab-
sit. Huius mundi rector non est nisi creator. Sed quem
dicit mundum? Amatores mũdi. Denique addit & ex- D
ponit, quod dico mundi tenebrarum harum. Quarum *Ephe.6.*
vtique tenebrarum, nisi infidelium & impiorum? Nam
ex impiis & infidelibus cum essent facti pij & fideles,
sic eos alloquitur idem Apostolus, Fuistis enim aliquan *Ephe.5.*
do tenebræ, nunc autem lux in domino. Aduersus spi-
ritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus, aduersus diabolũ *Ephe.6.*
& eius angelos dimicatis, hostes vestros non videtis
& vincitis. Erue me de manibus inimicorum meorum.
& à persequentibus me. *Illustra faciem tuam super seruum tuum,* saluum me fac in tua misericordia. Superius di-
cebamus, si meminit hesternæ disputationis charitas
vestra, quicunque affuistis, quoniam illi maxime perse-
quuntur Ecclesiam, qui Christiani nolunt bene viue-
re. Per hos enim opprobrium habet Ecclesia, & ab his
inimicitias sustinet, quando corripiuntur, quando ma-
le viuere non permittuntur, quando cum eis vel verbo
agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, & erum-
pendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste,
& si volumus nos sumus: quoniam plures sunt ipsi, &
inter multitudinem eorum vix apparent boni, tanquã
grana in area, de quibus tunc purgatis horrea replen- E
da sunt domini. Ergo inter hos gemens iste ait, Illustra *Matth.3.*
faciem tuam super seruum tuum. Confusio enim quæ- *Lucæ.3.*
dam putatur cum omnes Christiani dicuntur: & qui
bene viuunt: & qui male viuunt, omnes vno characte-
re signantur, omnes ad vnum altare accedunt, omnes
eodem baptismo abluũtur, omnes eandem orationem
dominicam proferunt, omnes hisdem mysteriis cele-
brandis intersunt. Quando discernuntur, qui gemunt
& à quibus gematur, nisi illustret ille faciem suam su-
per seruum suum? Quid est ergo, Illustra faciem tuam
super seruum tuum? Appareat, quia pertineo ad te: nec
sic dicat & Christianus impius, quia pertinet ad te, ne
sine causa tibi in alio psalmo dixerim, Iudica me deus
& discerne causam meam de gente non sancta. Quod *Psal.42.*
ibi dixit, discerne causam meam: hoc dicit hîc, Illustra
faciem tuam super seruum tuum. Et tunc ne & ipse su-
perbiat, & quasi se iustificare videatur, adiungit & ait,

Saluum me fac in tua misericordia. Hoc est, non in mea
iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia: nõ
quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Noli
me audire secundum iudiciariam seueritatem, sed se- F
cundum misericordissimam bonitatem. Saluum me
fac in tua misericordia. *Domine nõ confundar quoniam inuocaui te.* Magnam causam dixit, non confundar quo-
niam inuocaui te. Vis vt confundatur, qui inuocaui te?
Vis vt dicatur, vbi est de quo præsumpsit? Quis autem
etiam ipsorum impiorum non inuocat deum? Nisi er-
go proprio modo quodam diceret, Inuocaui te deum,
qui nõ possit communis esse cum multis, nullo modo
de hac inuocatione tantam mercedem auderet exige-
re. Responderet enim illi deus quodammodo in cogi-
tatione & diceret, Quid à me petis vt non confunda-
ris? Quare? Quia inuocasti me. Nónne quotidie homi-
nes, vt impleant forte adulteria quæ concupiscunt, in-
uocant me? Nónne quotidie homines, vt moriantur il
li, à quibus expectant hæreditatem, inuocant me? Nón-
ne quotidie homines, qui fraudẽ cogitant, vt eam pro-
spero exitu cõpleant, inuocãt me? Quid ergo est quòd
pro magna mercede exigis vt dicas, non confundar
quoniam inuocaui te? Inuocant quidem illi, sed non
inuocant te. Inuocas deum, quando in te vocas deum.
Hoc est enim illum inuocare, illum in te vocare quo-
dammodo eum in domum cordis tui inuitare. Non
autem

G autem auderes tantum patremfamiliâs inuitare, nisi nosses ei habitaculũ præparare. Si enim tibi dicat deus, ecce inuocasti me, venio ad te, quò intrabo? Tantas sordes conscientiæ tuæ sustinebo? Si seruum meum in domum tuam inuitares, nônne prius eam mundare curares? Inuocas me in cor tuum & plenum est rapinis. Quò inuocatur deus plenum est blasphemiis, plenum est adulteriis, plenum est ira & fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, & insuper plenum est inuidia, & inuocas me? De talibus denique quid ait alio loco Psal.13. & 52. Psalmus? Deum non inuocauerunt. Et vtique inuocauerunt, nec tamen inuocauerunt. Breuiter dico, quoniam nata est quæstio, vt tantam mercedem exigat homo allegans vnum meritum, dicẽdo, quia inuocaui te: cum videamus à tam multis malis inuocare deum, nata est quæstio, vnde non transeundum est. Dico ergo breuiter homini auaro, Inuocas deum. Quare inuocas deum? Vt det tibi lucrum. Lucrũ ergo inuocas non deum: quia hoc lucrum, quod concupiscis, non potest habere per seruum tuum, non potest habere per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellitem tuum: inuocas deum, ministrum lucri tui facis deum. Viluit tibi deus. Vis inuocare deum? Gratis inuoca. Auare, an paruum est tibi si te impleat ipse de⁹. Deus si ad te veniat sine auro & argẽto, non vis illum. Quid ergo tibi de his, quæ fecit deus sufficit, cui deus ipse non sufficit? Merito ergo rogat iste, non confundar, quoniam inuocaui te. Inuocate dominum fratres si non vultis confundi. Confusionem enim quandam timet iste, de qua in superioribus Psalmi locutus est, In te domine speraui non confundar in æternum. Nam vt sciatis, quia istam confusionem timet, quid addidit cum dixisset, Non confundar in æternum, quoniam inuocaui te: *Erubescant impij & deducantur in infernum.* Confusionem vtique illam in æternum. *Muta efficiantur labia dolosa. Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia & contemptu.* Iustus iste Christus est. Multa labia loquũtur aduersus eum iniquitatem in superbia & contemptu. Quare in superbia & cõtemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis vt contemnatur ab eis, qui honores amant, ille qui tantas contumelias accepit? Non vis vt contemnatur ab his, qui pro magno habent istam, ille qui mortuus est? Non vis vt contemnatur ab eis, qui quasi damnationem mortẽ crucis turpem putant, ille qui crucifixus est? Non vis vt contemnatur à diuitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi? Omnia ista, quæ amant homines, quia noluit illa habere Christus, vt non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda, omnes qui amant hæc, contemnunt illum. Et quicunque voluerit seruorum eius sequi vestigia ipsius, vt ambulet & ipse in ea humilitate, in qua didicit ambulasse dominum suum, contemnitur in Christo, quasi membrum Christi: & cum caput & membra contemnuntur, totus ipse Christus cõtemnitur, quia totus ipse iustus est caput & corpus. Et necesse est vt cõtemnatur totus ipse Christ⁹ à superbis & impiis, vt fiat illis quod dicitur, Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & cõtemptu. Quando efficientur muta labia ista? In hoc seculo nunquam. Quotidie clamant contra Christianos maxime Luca.16. humiles, quotidie blasphemant, quotidie latrant, augẽt linguis suis pœnas, quibus apud inferos sitiant, & aquæ stilam sine causa desyderent. Non ergo nunc muta efficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando tradu- K cent eos ex aduerso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiæ, Tunc stabunt iusti in magna constan- Sapient.5. tia aduersus eos, qui se angustiauerunt. Tunc dicent illi, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu & in similitudine improperij. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam. Tunc efficientur labia eorum muta, qui loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in contemptu. Modo enim dicunt nobis, Vbi est deus vester? Quid colitis? Quid videtis? Creditis & laboratis: certum est quod la Psal.113. boratis, incertũ est quod speratis. Quando venerit certum quod speramus, muta efficiẽtur labia dolosa. Proinde vide quid sequitur, quia muta efficientur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu. Attendit iste, qui sic gemit, videt bona dei intus in spiritu, videt hæc bona, quæ in occulto videntur, sed ab impiis non videntur. Videte eos propterea loqui aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu, quia bona huius seculi videre norũt, bona autem futuri seculi nec cogitare sciunt. Sed vt cõ L mendaret ipsa bona futuri seculi hominibus, quos iubet tolerare, non amare præsentia, exclamauit & addidit, *Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine.* Hic homo impius si dicat, Vbi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo: Quomodo tibi ostendã multitudinem huius dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosses, quàm bene saperet, non clamares nisi gustasses: palatum cordis non habes ad hæc bona gustanda, quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicam, Gustate & videte quoniam suauis Psal.33. est dominus. Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine. *Quam abscondisti timentibus te.* Quid est abscondisti illis? Seruasti illis, non negasti, vt soli ad eam perueniant. Bonum est enim quod iustis & impiis non potest esse commune, vt timendo perueniant. Quamdiu enim adhuc timent, nondum & ipsi peruenerunt, sed credunt se peruenturos, sed à timore incipiunt. Nihil Psal.110. enim dulcius est immortalitate sapientiæ, sed initium sapientiæ timor domini, quam abscondisti timentibus Eccle.1. te. *Perfecisti autem sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum.* Non perfecisti in conspectu filiorum hominum, M sed sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum: id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te, in cõspectu filiorum hominũ. Quomodo dicit dominus, Qui me negauerit corã hominibus, negabo & ego Matth.10. illum coram patre meo. Ergo si speras in domino, coram hominibus spera, ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, & timeas confiteri, cum tibi pro crimine obiiciatur quia Christianus es. Cui autem modo obiicitur, quia Christianus est? Tam pauci non Christiani remanserunt, vt eis magis obiiciatur, quia Christiani non sunt, quàm ipsi audeant aliquibus obiicere, quia Christiani sunt. Tamen dico vobis fratres mei, incipe quicunque me audis viuere quomodo Christianus, & vide si non tibi obiiciatur & à Christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intuere quod audis. Vis viuere vt Christianus? Vis sequi vestigia domini tui? Obiicitur tibi, erubescis & erubescendo dimittis. Viam perdidisti, videris tibi corde credidisse ad iustitiã, sed Roma.10. perdidisti, ore confessio fit ad salutem. Si ergo vis ambulare viam domini, etiam in cõspectu hominũ spera in deum: id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo

viuit

A viuit in corde tuo, sic habitet in ore tuo: quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christum negaueris, spera tibi perfici dulcedinem dei, quid sequitur? *Abscondes eos in abscondito vultus tui.* Qualis est locus iste? Non dixit, Abscondes eos in cœlo tuo: non dixit, abscondes eos in paradiso: nō dixit, abscondes eos in sinu Abrahæ. Multis enim fidelibus loca futura sanctorum, in scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quicquid præter deū est: qui nos tuetur in loco vitæ huius, ipse post istam vitam, sit locus noster: quia & iste Psalmus, hoc ei ait superius, Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij. Ergo erimus in vultu dei absconditi. Quis sinus est in facie dei, à me expectatis audire, Purgate cor, vt ipse illuminet, & quem vocatis intret. Esto domus eius & erit domus tua: habitet in te, & tu habitabis in eo. Si eum exceperis in hoc seculo in corde tuo, ille post hoc seculum excipiet te vultu suo.

B Abscondes, inquit, eos. Vbi? In abscondito vultus tui. *A conturbatione hominum.* Ibi enim non conturbantur cum absconduntur. In abscōdito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita fœlix in hoc mundo, vt cum cœperit audire opprobria hominum, propterea quòd Christo seruit, fugiat ad deum corde, & incipiat spem habere in dulcedine ipsius, & à conturbatione hominum, à quibus audit opprobria, intret in vultum dei cum conscientia sua? Intret planè, sed si habeat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam ianuam. Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum. *Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.* Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum, vt prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non possit. Sed interim cum peregrinātur in hoc seculo, quia multas patiūtur linguas cōtradicentes, qui tibi seruiunt, quid eis facis? Proteges eos in tabernaculo tuo. Quod est tabernaculū? Ecclesia huius

C temporis. Tabernaculū ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habitaculum est militum, in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula, Domus non est tabernaculū. Pugna in expeditione peregrinus, vt saluus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in cœlo domus tua æterna, si modo bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos à contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diuersæ hæreses, diuersa schismata personant, linguæ multę contradicunt veraci doctrinæ. Tu curre ad tabernaculum dei, Ecclesiam catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo à contradictione linguarum. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate circunstantiæ.* Quæ est ciuitas circunstantiæ? In Iudæa populus dei erat positus, quasi† in medio mundo, vbi dicebantur laudes deo, eique sacrificia offerebantur, vbi prophetia non cessabat canendo futura, quæ modo videmus impleri. Iste populus quasi in medio gētium erat. Attēdit propheta iste, & vidit futuram Ecclesiam dei, in omnibus gentibus. Et quia omnes gentes circū vndique erant, quę in medio ponebāt vnam gentem Iudęorum, has vndique circunstantes gentes appellauit

† *In vna Iudæorū ciuitate populus dei erat, posita quasi &c.*

D ciuitatem circunstantiæ. Mirificasti quidem domine misericordiam tuam in ciuitate Hierusalem, ibi passus est Christus, ibi resurrexit, ibi ascendit in cœlum, ibi multa mirabilia fecit, sed maior laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circunstantię: id est, in omnibus gentibus diffudisti misericordiā tuam. Nec vnguentum tuum in illa Hierusalem, quasi in vase tenuisti, sed tanquam confracto vase, vnguētum per mūdum diffusum est, vt impleretur quod dicitur in scripturis sanctis, Vnguentum effusum est nomen tuum, Et ita mirificasti misericordiā tuam in ciuitate circunstātiæ. Ascendit enim in cœlum, sedet ad dexteram patris, post decem dies misit spiritum sanctum, impleti sunt spiritu sancto discipuli, cœperunt prædicare magnalia Christi, Lapidati, occisi, fugati sunt, Et cum inde tanquam ex vno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne diuino, totam syluam mundi accensam feruore spiritus & lumine veritatis impleuerunt. Et mirificauit dominus misericordiam tuā in ciuitate circunstantiæ. *Ego dixi in ecstasi mea.* Recordamini titulū Psalmi, ecce est illa ecstasis. Videte quid

Matth.27. *Cantic.1.* *Acto.1. & 2.* *Acto.7.*

E dicat, Ego dixi, inquit, in ecstasi mea. *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* In pauore meo dixi, hoc est, dixi in ecstasi mea. Vidit se pauentem iustus nescio, qua tribulatione magna, sicut non desunt, attēdit cor suum pauidum & trepidum, & ait, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Si in facie tua essem, non sic timerem, si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio Psalmo, Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me, continuo & hic ait: *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ.* Quia confessus sum, quia dixi proiectus sum à facie oculorum tuorum, quia non superbus extiti, sed cor meum accusaui, & in tribulatione mea titubans ad te exclamaui, exaudisti orationem meam, Impletum est ergo quod commendaui de illo Psalmo. Quod enim est, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum a facie oculorum tuorum: hoc est, in illo Psalmo, Si dicebam motus est pes meus. Et quod est in illo, Misericordia tua domine adiuuabat me: hoc est in isto, Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ. Attende illud in Petro. Videt dominum ambulantem in aquis, putat

Psal.93. *Matth.14.*

F phantasma: exclamat dominus, Ego sum, nolite timere. Confidit Petrus & dicit, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. Hinc probo si tu es, si in verbo tuo potuero, quod tu potes. Ait ille, veni. Et ad verbum iubentis facta est potestas audientis. Veni, inquit, Et descendit. Cœpit ire. Ibat intrepidus tanquam in illo sperans, Videns autem ventum validum timuit. Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et cum cœpisset mergi clamauit, domine pereo. Et Iesus porrigens ei manum leuauit eum, dicens, Modicę fidei quare dubitasti? Dixi ergo in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorū tuorum, & tanquā iam perire incipiens in mari, exaudisti domine vocem orationis meæ. Exaudisti autem, *Cum clamarem ad te.* Clamor ad deum, non est voce sed corde. Multi silētes labiis, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde auerso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus vbi audit deus. Cum clamarē, inquit, ad te, exaudisti vocem orationis meæ. Iam ergo expertus quid nos hortatur? *Diligite dominum omnes sancti eius.* Tanquā diceret, Credite mihi, ego sum expertus. Habui tribulationes, inuocaui, & nō sum deceptus, speraui in deum, & non sum confusus. Cogitationes

Psal.76.

G tationes meas illuminauit, trepidationem meam firmauit. Diligite dominum omnes sancti eius: id est, vos diligite dominum, qui non diligitis mundum, hoc est, omnes sancti eius. Nam cui dico vt diligat dominum, qui adhuc diligit amphitheatrum? Cui dico vt diligat dominum, quid adhuc diligit mimum? quid adhuc diligit pantomimum? quid adhuc diligit vinolentiam? quid adhuc diligit pompas seculi & vanitates omnes, & insanias mendaces? Cui dico, disce non diligere, vt discas diligere, auertere vt conuertaris, funde vt implearis? Diligite dominum omnes sancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus*. Nostis quia modo multi malefici videntur, nostis quia modo in suis vanitatibus extolluntur, veritatem requiret dominus. *Et retribuet his, qui abūdanter faciunt superbiam*. Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis: necesse est enim vt dominus veritatem requirens, retribuat his, qui abundanter faciunt superbiam. Iam dicturus es, quando retribuet: quando vult. Quia retribuet certus sis, de retributione non dubites, de tempore non audeas deo donare consilium. Prorsus veritatem requiret, & retribuet his, qui abundanter faciunt superbiam. Aliquibus & hic retribuet, & vidimus & didicimus, quia retribuit. Etenim quando humiliantur, qui deum timent, si forte in aliqua dignitate huius seculi refulserant, humiliati nō ceciderunt, quia deum de corde non excluserant, altitu-

H do ipsorum deus est. Humiliatus videbatur Iob perdita substātia sua, perditis filiis suis, perditis quæ seruabat, perditis quibus seruabat, remansit sine hæreditate, & quod est tristius, sine hærede: remansit ad solam vxorē, non suam consolatricem, sed diaboli potius adiutricē. Humiliatus videbatur, vide si miser factus est, vide si non erat in abscondito vultus dei. Nudus ait exij de vtero matris meæ, nudus reuertar in terram. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factū est, Sit nomen domini benedictum. Istæ geminæ laudes dei † vnde sunt? Videte foris pauperem, intus diuitem. Istæ geminæ laudes dei † non exirent de eius ore, nisi thesaurum haberet in corde. Qui diuites esse vultis, tales diuitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miseros. Erratis, nescientes quid intus

I habeant. Ex vobis coniicitis, qui mūdum diligitis, quia vos cum talia perditis miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare, habent intus quo gaudeant. Interior est dominator eorum, interior est pastor & consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc seculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malæ conscientiæ. Vnde se consolentur non habent, non habent, quò foras exeant, non habent, quò intro redeant, deserti pompa seculari, inanes gratia spiritali, vere humiliātur. Et multis facit deus ista in isto tempore, sed non omnibus. Si enim nemini faceret, quasi non videretur vigilare diuina prouidentia: si omnibus faceret, non seruaretur diuina patientia. Tu tamen Christiane tolerare didicisti, nō vindictam retribuere. Vindicari vis Christianus, nondum vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, & ille nō passus est? Nonne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis est, si tamen aurum sis & non palea, vt sordibus careas, non in cinerem conuertaris. Diligite dominum omnes sancti eius, quoniam veritatem requiret dominus, & retribuet his, qui abundanter faciūt superbiam. Sed quando retribuet? O si modo retribueret, modo eos volebam videre humiliatos atque prostratos. Au- K dite quid sequitur, *Viriliter agite*. Nolite lassas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua vestra. Viriliter agite. *Et confortetur cor vestrum*. Ad perpetienda & toleranda omnia mala huius seculi confortetur cor vestrum. Sed qui sunt, quibus hæc dicit propheta, Viriliter agite, & confortetur cor vestrum? Nunquid his, qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, audite. Omnes qui speratis in domino.

[Margin: Iob.1. — Iob.2. — Ibidem. — †† al. Istæ geminæ laudes dei. — Psal.26.]

In psalmum trigesimumprimum enarratio.

Præfatio.

PSALMVS gratia dei iustificationi nostræ, † nullis præcedentibus meritis nostris, sed præueniente nos misericordia domini dei nostri commendatus, maxime ore apostolico, sicut præcedēs hunc Psalmum lectio nobis intimauit, à nostra tenuitate susceptus est, cum vestra charitate tractādus, Vnde primùm infirmitatem meam orationibus vestris commendo, Sicut dicit Apostolus, Vt detur mihi sermo in apertione oris mei, sic loqui vobis, quemadmodum & mihi dicere periculosum non sit, & vobis audire salutare sit. Anceps enim animus humanus & fluctuans inter confessionē infirmitatis & audaciam præsumptio- L nis, plerunque hinc atque inde contunditur, & ita impellitur vt ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationem se inclinauerit, vt dicat, quia misericordia dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tantum credentibus, quia deus liberat, deus ignoscit, ita parata est in finem, vt nemo pereat fidelium iniquorum: id est, nemo pereat eorum, qui sibi dicunt, quicquid vis faciam, quibuslibet facinoribus & flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire, talium cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum, & deus ille iustus, cui cantatur misericordia & iudicium, nōn sola misericordia, sed & iudicium, inuenit hominem male de se præsumentem, & ad interitū suum misericordia dei abutentem, & necesse est vt damnetur. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem, qua quisq; terretur, si se in audaciam quādam præsumptionis erexerit, & de suis viribus iustitiaq; præsumpserit, & pro- M posuerit animo implere iustitiam, & omnia quæ præcipiuntur in lege ita facere vt in nullo offendat, atque in potestate sua se habere vitam suam: vt omnino nusquā labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, nusquā caliget, sibique hoc tribuat, & potentatui voluntatis suæ: etiam si forte impleuerit omnia, quæ iusta videntur coram oculis hominum, ita vt nihil inueniatur in vita eius, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem iactationémque superbiæ damnat deus. Quid igitur fit, si se homo iustificauerit, & de iustitia sua præsumpserit? Cadit, Si consyderans & cogitās infirmitatem suā & præsumens de misericordia dei, neglexerit vitam suam mundare à peccatis suis, & se omni gurgite flagitiorū demerserit, & ipse cadit. Præsumptio de iustitia, quasi dextera est: cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem dei dicentem nobis, Ne declines in dexteram aut sinistram, Ne præsumas ad regnum de iustitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia dei, Ab vtroque te reuocat præceptum diuinum, & ab illa altitudine, & ab ista profunditate. Illuc si ascenderis præcipitaberis, hàc si lapsus fueris demergeris. Ne, inquit, declines in dexteram

[Margin: † al. gratiæ dei & iustificationi nostræ. — Ephe.6. — Psal.110. — Prouerb.4.]

A teram aut sinistram. Iterum dico quod breuiter fixo a-
nimo teneas, ne præsumas ad regnum de iustitia tua,
ne præsumas ad peccandum de misericordia dei. Re-
spondebis. Quid ergo faciam? Psalmus iste docet nos,
quo perlecto atque tractato arbitror adiuuante mise-
ricordia domini, visuros nos viam vel vbi iam ambu-
lemus, vel quam tenere debeamus. Vnusquisque pro
modulo suo audiat, & sicut sibi conscius fuerit, ita vel
doleat corrigēdus, vel gaudeat approbandus. Si se de-
uiasse inuenerit, redeat vt in via ambulet: Si se in via in-
uenerit, ambulet vt perueniat. Nemo sit superbus ex-
tra viam, nemo piger in via. Hunc autem Psalmum ad
eam gratiam pertinere, qua Christiani sumus, testatus
est Apostolus Paulus. Vnde ipsam lectionem vobis le-
gi voluimus. Hoc dixit Apostolus cum commendaret
iustitiam quæ ex fide est, aduersus eos, qui gloriātur de
Rom. 4. iusticia, quæ est ex operibus, hoc ait, Quid ergo dici-
mus inuenisse Abraham patrē nostrum secundum car-
nem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est,
habet gloriam, sed non ad deum. Auertat ipse deus à
nobis talem gloriam, & illud potius audiamus, Qui
2. Cor. 1. B gloriatur, in domino glorietur. Multi enim glorian-
tur de operibus, & inuenis multos paganos propterea
nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bo-
na vita sua. Bene viuere opus est ait, quid mihi præce-
pturus est Christus, vt bene viuā? Iam bene viuo, quid
mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium,
nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non
concupisco, nullo adulterio contaminor. Nam inue-
niatur in vita mea aliquid quod reprehendatur, & qui
reprehenderit faciat Christianum. Habet gloriam, sed
non ad deum. Non autem sic pater noster Abraham.
Hæc autem sententia Apostoli ad hoc vult intentio-
nem nostram dirigere. Quia enim fatemur & ipsa est
fides nostra, de sancto patriarcha, qui placuit deo, vt di
scamus eum & nouerimus ad deum habere gloriā, ait
Apostolus, Certe notū est nobis & manifestum, quo-
niam Abraham ad deum habet gloriam. At si ex ope-
ribus iustificatus est Abraham, habet gloriam, sed non
ad deum. Ad deum autem habet gloriam, non ergo ex
operibus iustificatus est. Si ergo non ex operibus iusti-
C ficatus est Abraham, vnde iustificatus est? Sequitur &
dicit, vnde. Quid enim scriptura dicit? id est, vnde di-
cit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem
Gene. 15. Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergo
Rom. 4. ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex
Gal. 3. operibus, sed ex fide, obseruet illam voraginem, de qua
locutus sum. Vides ergo, quia ex fide non ex operibus
iustificatus est Abraham, faciam ergo quicquid volo,
quia & si bona opera non habuero, & tantum credide-
ro in deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit &
decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctu-
at, periclitatur. Scriptura autem dei verusque intelle-
ctus, non solum periclitantem à periculo liberat, sed &
demersum à profundo eleuat. Respōdeo ergo tanquā
contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quod in-
uenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui vole-
bat corrigere homines, qui male intellexerant istum
Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos
Iaco. 2. qui nolebant bene operari de sola fide præsumentes,
ipsius Abrahæ opera cōmendauit, cuius Paulus fidem,
Roma. 4. Et nō sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abrahæ
opus omnibus notum, Abraham filium suum immolan
Gene. 15. dum deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo su-
perædificationem operis, sed video fidei fundamen-
tum. Laudo fructū boni operis, sed in fide agnosco ra- D
dicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abra
hā, nihil illi prodesset qualecunq; illud opus esset. Rur-
sum si sic teneret fidem Abrahā, vt cum ei deus impe-
raret offerre sibi immolandum filium suū, diceret apud
semetipsum, non facio, & tamen credo quia me etiam
cōtemnentē iussa sua liberat deus, Fides sine operibus Iacobi. 2.
mortua esset, & tanquā radix sine fructu sterilis atq; a-
rida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opera prę-
ponere fidei, id est, vt ante fidem quisquam dicatur be-
ne operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fi-
dem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania
sunt, ita mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus
celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona 1. sent. dist.
opera sua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus 40. ca. 1. &
non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentio- 42. ca. aliq
nem fides dirigit. Non valde attendas quid homo fa- vero qui.
ciat, sed quid cum facit aspiciat, quò lacertos optime
gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime
gubernare nauim, & perdidisse quò tendit, quid valet
quia antennam optime tenet, optime mouet, dat pro-
ram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis est viri- E
bus vt detorqueat nauim quò velit, atque vnde velit, &
dicatur ei, vsquequo is, & dicat nescio, aut non dicat
nescio, sed dicat ad illum portum eo, nec ducat in por
tum, sed in saxa festinet? Nónne iste quanto sibi vide-
tur in naui gubernanda agilior & efficacior, tanto pe-
riculosius eam sic gubernat vt ad naufragiū properan
do perducat? Talis est & qui optime currit præter viā.
Nónne ergo erat melius & tolerabilius, vt esset guber-
nator ille aliquāto inualidior, vt cum labore & aliqua
difficultate gubernacula regeret, & tamen rectū debi-
tumq; cursum teneret. rursumq; ille pigrius etiā & im-
becillius, tamē viam ambularet. quàm præter viam for-
titer curreret? Optimus ergo ille qui & viā tenet, & be-
ne ibi ambulat sequendo spem, qui & si aliquantulum
claudicat, non omnino errat aut remanet, sed progre-
ditur & si paulatim. Fortasse enim bene sperandum est
eum quo tendit etiam tardius peruenturū. Ergo fratres Rom. 4.
ex fide iustificatus est Abrahā, sed si fidem opera non
præcesserunt, tamē secuta sunt. Nunquid enim fides tua
sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis nō est ipsa. Aliquid F
mali credidisti, & igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei
concremasti, Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis,
Non hoc ait Apostolus Paulus, imò hoc ait Paulus a-
postolus, Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.
Et alio loco, Plenitudo ergo legis charitas. Et alio lo- Gala. 5.
co. Omnis enim lex in vno sermone impletur, in eo Roma. 13.
quód scriptum est, Diliges proximum tuum tanquā te- Gala. 5.
ipsum. Vide si nō vult te operari qui dicit, Non adulte-
rabis, non homicidiū facies, non cōcupisces: & si quod Roma. 13.
est aliud mandatū in hoc sermone recapitulatur, Dili-
ges proximū tuum tāquam teipsum, Dilectio proximi
malum non operatur, plenitudo autem legis charitas.
Nunquid charitas permittit aliquid mali te facere ei
quem diligis? Sed forte tantummodo mali nihil facis,
non etiam aliquid boni. Ergo nec charitas permittit
te non præstare quicquid potes ei quem diligis. Non-
ne illa est charitas, quæ orat etiam pro inimicis? Ergo
deserit amicum, qui bene optat inimico? Itaque si fides
sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa co-
gites de opere fidei, adde illi spem & dilectionem, &
noli cogitare quid opereris. Ipsa dilectio vacare non
potest. Quid enim de quoquam homine, etiam ma-
le operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem &

G nihil operantem, Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes, nónne amor operatur? Purga ergo amorem tuum, aquam fluentem in cloacam conuerte ad hortum. Quales impetus habebas ad mũdum, tales habeas ad artificem mundi. Non vobis dicitur, nihil ametis. Absit. Pigri, mortui detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor dei, amor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor huius seculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas bene operantis, dat ei spem bonæ conscientiæ, spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe, Et erunt tria
1.Cor.13. hæc de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiã po-
1.Timo.1. suit, Finis enim præcepti est, dixit. Quid est finis præcepti? Quo perficiuntur præcepta, non quo cõsumuntur. Aliter enim dicimus, finitus est cibus: aliter dicimus, finita est tunica quæ texebatur. Finitur vt perfecta sit. Et hic finis dicitur, & ibi. Non ergo hic finem præcepti dixit, quo quasi pereant præcepta, sed quo perficiantur &
H consummentur, non consumantur. Finis ergo propter tria illa: finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationẽ. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergo
1.Cor.13. loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: Alio
1.Timo.1. loco ab ipsa charitate cœpit, Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta. Modo nos à medio cœpimus ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur chari-
Roma.3. tatis est. Quomodo ergo dicit Apostolus iustificari ho-
Gala.5. minẽ, sine operibus ex fide: cum alio loco dicat, Fides quæ per dilectionem operatur? Non ergo Iacobum a-
Iaco.2. postolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo oppo-
I namus & dicamus ei, At nos quodammodo permittis
Gene.15. impune peccare, cum dicis, Credidit Abraham deo, &
Roma.4. reputatum est illi ad iustitiam, arbitramur iustificari ho-
Roma.3. minem per fidem sine operibus. Sed adhuc dicis, Fides
Gala.5. quæ per dilectionem operatur, Quomodo hac quasi securus fio, si operatus non fuero: hac autem, nec spem, nec ipsam fidem videor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? Teipsum audi ô Apostole. Certe fidem mihi hic sine operibus vis commendare, opus autem fidei dilectio est, quia dilectio vacare non potest, nisi & mali nihil operetur, & quicquid potest
Psal.33. boni operetur. Quid enim facit dilectio? Declina à ma-
1.Cor.13. lo & fac bonum. Hanc ergo fidem sine operibus commẽdas, & alio loco dicis, Et si fidem habeã, ita vt montes transferam charitatẽ autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo si nihil mihi prodest fides sine chari-
Gala.5. tate, charitas autem vbi fuerit necesse est vt operetur, fi-
Roma.3. des ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo iustificabitur homo, per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus, Propterea hoc tibi dixi ô homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorem te fides inuenit, & si te fides data fecit iustum, K
impium inuenit quem faceret iustum. Credenti, inquit, Roma.4.
in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? Iactet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, nõ vxorem alienã concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repræsento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrũ pius sit an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potius, quàm creatori, qui est benedi- Roma.1.
ctus in secula. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam fœlicitatem, impius es, Non est ista merces fidei. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optime gubernare, in saxa festinas. Quid si quod speran L
dum est speras, id est, vitam æternam, sed non à domino deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna: si putas te ad vitam æternam posse peruenire per militiam cœli, per solem & lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum: impius es. Sed cre- Roma.4.
de in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellauerim, quamdiu nõ de radice bona procedunt. Quid est hoc? Aut vitam temporalem ab æterno deo speras, aut vitam æternã à dæmonibus speras. In quamlibet partẽ impius es, corrige fidem, dirige fidem, dirige viam, & si habes bonos pedes, ambula iã securus, curre, viã tenes. Quanto melius cucurreris, tãto facilius peruenies. Sed forte claudicas aliquãtum, saltem à via noli recedere: & si tardius peruenturus es, noli remanere, noli retro cõuerti, noli deuiare. Quid ergo? Qui sunt beati? Non in quibus nõ inuenerit deus peccatũ, Nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Roma.3.
Si ergo in omnibus peccatata inueniuntur, remanet vt non sint beati, nisi quorũ remissa sunt peccata. Hoc er- Psal.31.
go Apostolus sic cõmendauit, Credidit Abraham deo, Gene.15.
& reputatum est ei ad iustitiã. Et ei qui operatur, id est, Roma.4.
de operibus præsumit, & eorum merito sibi dicit datã M
esse gratiã fidei, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quid est hoc nisi quòd merces nostra gratia vocatur? Si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus deus redderet, vtique damnaret. Stipen- Roma.6.
dium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur nisi damnatio? Bonis quid debetur? Regnum cœlorũ. Tu autem in malis operibus inuentus es: si reddatur tibi quod debetur, puniẽdus es. Quid ergo fit? Non tibi deus reddit debitã pœnã, sed donat indebitam gratiã. Debebat vindictam, dat indulgẽtiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiã. Iã fides illa assumpta spe & dilectione incipit bene operari. Sed nec tunc glorieris & extollas te. Memẽto à quo in via positus sis. Memento quia & sanis pedibus & velocibus errabas. Memento quia & si languebas, & in via semiuiuus iacebas, le- Luca.10.
uatus es in iumentum, & perductus in stabulum, Et autem, inquit, qui operatur, merces non imputatur secun- Roma.4.
dum

A dum gratiam, ſed ſecundum debitum. Si vis eſſe alie-
nus à gratia, iacta merita tua. Ille autem videt quid ſit
Roma.4. in te, & nouit quid cui debeat. Ei vero qui non opera-
tur, quid? Ecce pone aliquem impium peccatorem, nó
operatur, quid autem credit? Credidit autem in eum,
qui iuſtificat impium. Ex eo enim quia nó operatur be-
ne, impius eſt. Et ſi bona videatur facere, tamen quia fa
Pſalm.31. cit ſine fide, nec bona vocanda ſunt. Credenti autem
Roma.4. in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad
iuſtitiam, ſicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis,
cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus. Iuſtitiam
quam? Fidei, quam bona opera nó præceſſerunt, quam
bona opera conſequuntur. Intendite ergo vos, alio-
qui male intelligendo proiicitis vos in illam voragi-
nem impune peccandi, & ego liber ſum, ſicut ipſe A-
poſtolus ab omnibus male intelligentibus liber fuit.
Libenter enim male intellexerunt, ne bona opera ſe-
querentur, Nolite eſſe de numero talium fratres. Di-
citur in quodam Pſalmo, de quodam homine tali, id
eſt, de tali genere, quaſi de vno, noluit, inquit, intel-
ligere vt bene ageret. Non dictum eſt, non potuit in-
Pſal.35. telligere. Vos ergo oportet vt velitis intelligere vt be-
B ne agatis. Intellectus enim vobis non deerit manife-
ſtus. Quis eſt manifeſtus intellectus? Nemo iactet bona
opera ſua ante fidem, nemo ſit piger in operibus acce-
pta fide. Dat deus ergo indulgentiam omnibus impiis,
& eos iuſtificat ex fide.

Titulus Pſalmi eſt, ipſi Dauid intelligentia.

IPSI Dauid intelligentia, qua intelligitur non me-
ritis operum, ſed gratia dei hominem liberari, con-
fitentem peccata ſua.

Enarratio prima Pſalmi.

Roma.4. BEati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt
4.ſent.diſ. peccata. Et quorum peccata in obliuionem du-
18.Sed quæ cta ſunt. *Beatus vir cui non imputauit dominus pecca-*
ritur in me- *tum, nec eſt in ore eius dolus.* Nec in ore ſuo habet oſten-
dio. tationem iuſtitiæ cum conſcientia eius peccatis plena
Roma.10. eſt. *Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea.* Quoniam non
protuli ore confeſsionem ad ſalutem, omnis firmitas
mea in infirmitate conſenuit. *Acclamando me tota die.*
Cum eſſem impius atque blaſphemus, clamando con-
tra deum quaſi defendens, & excuſans peccata mea.
Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua. Quo-
C niam continua afflictione flagellorum tuorum, *Con-
uerſus ſum in ærumna mea dum configeretur ſpina.* Miſer fa-
ctus ſum cognoſcendo miſeriam meam, compunctus
mala conſcientia. *Peccatum meum cognoui, & iniuſtitiam
meam non operui.* Id eſt, iniuſtitiam meam non occulta-
ui. *Dixi, pronũciabo aduerſum me iniuſtitias meas domino.* Di-
xi, pronunciabo, non aduerſum deum, ſicut in clamo-
re impietatis quando tacui, ſed aduerſum me iniuſti-
tiam meam domino. *Et tu remiſiſti impietatem cordis mei.*
Audiens vocem confeſsionis in corde antequam vo-
4.ſent.diſ. ce proferretur. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempo-*
17.c. hic o- *re opportuno.* Pro hac impietate cordis, ad te orabit o-
ritur. mnis ſanctus. Non enim meritis ſuis [ſancti erunt,] ſed
opportunitate temporis, hoc eſt, in aduentu eius, qui
nos à peccatis redemit. *Veruntamen in diluuio aquarum
multarum, ad eum non appropinquabunt.* Veruntamen ne-
1.Petri.3. mo arbitretur cum repente finis venerit, ſicut in die-
bus Noë, remanere confeſsionis locum per quam pro-
pinquetur ad deum. *Tu mihi es refugium à preſſura quæ
circundedit me.* Tu mihi es refugium à preſſura pecca-
torum, quæ circundedit cor meum. *Exultatio mea re-
dime me, à circundantibus me.* In te mihi eſt gaudium, re-

dime me ab ea triſtitia, quam mihi peccata mea fa- D
ciunt. *Intellectum dabo tibi, & ſtatuam te in via hac qua
gradieris.* Intellectum dabo tibi poſt confeſsionem vt
non recedas à via, qua ingredieris, ne tuæ poteſtatis eſ-
ſe velis. *Obſirmabo ſuper te oculos meos.* Ita ſuper te faciam
firmam dilectionem meam. *Nolite eſſe ſicut equus & mu-
lus, quibus non eſt intellectus.* Ideo ſe regere volunt. *In
freno & chamo maxillas eorum conſtringe.* Ergo fac illis deus
quod fit equo & mulo, vt pœnis eos cogas ferre regi-
men tuum. *Qui non propinquant ad te.* Multum flagel-
latur, qui non confitens deo peccata ſua, ſeipſum ſi-
bi rectorem eſſe vult. *Multa flagella peccatoris, ſperantem
autem in domino miſericordia circũdabit.* Qui autem ſperat
in domino, & ei ſe ſubdit regẽdum, miſericordia cir-
cundabit. *Lætamini in domino & exultate iuſti.* Lætamini
in domino & exultate iuſti, non in vobis, ſed in domi-
no. *Et gloriamini omnes recti corde.* Et in eo gloriamini
omnes, qui intellexiſtis rectum eſſe illi ſubdi, vt cæteris
præferamini.

Enarratio ſecunda eiuſdem Pſalmi.

BEati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt
peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec
eſt in ore eius dolus.* Iam Pſalmus incipit, & in- E
cipit intellectus. Intellectus ergo vel intelligentia ipſa
eſt, vt noueris nec iactare te debere de meritis tuis,
nec præſumere de impunitate peccati. Pſalmi enim ti-
tulus ita eſt, *Huic dauid intellectus.* Intelligentia voca-
tur Pſalmus iſte. Prima ergo intelligentia, vt te noue-
ris peccatorem. Cõſequens intelligentia eſt, vt cum ex
fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc vi- Gala.5.
ribus tuis, ſed gratiæ dei deputaueris. Ita nó erit do-
lus in corde tuo, hoc eſt, in ore interiore tuo. Nec aliud
in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis
phariſæis de quibus dictũ eſt, Similes eſtis monumen-
tis dealbatis, à foris quidem apparetis hominibus iuſti,
intus autem pleni eſtis dolo & iniquitate. Qui ergo cũ Matth.23.
ſit iniquus iuſtum ſe prætẽdit, nónne doloſus eſt? Non
ille Nathanaël eſt de quo dominus dicit, Ecce vere Iſ-
raëlita in quo dolus nó eſt. Vnde autem in illo Natha-
naële dolus non erat? Cum eſſes, inquit, ſub arbore Ioan.1.
fici vidi te. Sub arbore fici erat, ſub conditione carnis
erat. Si ſub conditione carnis erat, quia impietate pro-
paginis tenebatur, ſub illa arbore fici erat in qua gemit F
Dauid in alio Pſalmo, Ecce enim in iniquitate con-
ceptus ſum. Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Pſal.50.
Quid eſt, vidit eum? Miſertus eſt eius. Ergo hominem
ſine dolo ſic commendat, vt gratiam ſuam in illo
commendet. Cum eſſes ſub arbore fici vidi te. Vidi te,
quid magnum eſt niſi intelligas aliquo modo dictum?
Quid magnum eſt videre hominem ſub arbore fici? Ioan.1.
Si non vidiſſet ſub iſta ficu genus humanum Chriſtus,
aut areſceremus omnino, aut quomodo phariſæi, in
quibus dolus erat, id eſt, iuſtificabant ſe verbis, factis
autem mali erant, folia ſola inuenirentur in nobis, non
fructus. Nam talem arborem fici quando vidit Chri-
ſtus, maledixit & aruit. Vidit, inquit, ſola folia, id eſt,
ſola verba abſque fructu, areſcat, inquit, vt nec folia ha-
beat. Vt quid & verba tollit? Arbor arida enim nec fo- Matth.21.
lia poteſt habere. Sic ergo erant Iudæi, phariſæi arbor
illa erant, verba habebant, facta non habebant, Ex
ſententia domini ariditatem meruerunt. Videat ergo
nos Chriſtus ſub arbore fici, videat in carne noſtra e- Ioan.1.
tiam fructum boni operis, ne eius maledictione areſca-
mus. Et quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis

G nostris, Beati quorũ remissę sunt iniquitates, & quorũ
4. *sent. dis.* tecta sunt peccata: nõ in quibus non suot inuenta pec
18. *Sed quæ* cata, sed quorũ tecta sunt peccata. Cooperta sunt pec-
ritur. cata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduerte, ooluit punire, noluit agnoscere, maluit igooscere, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Nec sic intelligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant. Tecta ergo peccata quare dixit? Vt non viderentur. Quid enim erat dei videre peccata, nisi punire peccata? Vt noueris quia hoc est dei videre pecca
Psal. 50. ta, quod punire peccata, quid ei dicitur? Auerte faciẽ tuã à peccatis meis. Peccata ergo tua non videat, vt te
Ioan. 1. videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaelẽ. Cum esses sub arbore fici vidi te. Vmbra fici nõ impediuit oculos misericordiæ dei. Nec est in ore eius dolus. At vero qui nolunt cõfiteri peccata, laborant sine causa in defensione peccatorum suorũ. Et quanto laborant io defensione peccatorũ suorum iactantes oierita sua, non videntes ioiquitates suas, tãto plus robur
H corum & fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui nõ
2. *Corin. 12.* in se, sed in deo fortis est. Propter illud ter dominũ rogaui vt auferret eũ à me, & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea. Gtatia mea dixit, non virtus mea. Sufficit, inquit, tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Vnde alio loco ipse ait, Quando infirmor tũc fortis sum. Ergo qui vult fortis esse velut præsumẽs de se, & iactans merita sua, qualiacunq; illa sint, erit similis pharisæo illi, qui quod à deo se dicebat accepisse, superbe tamen iactabat, Gratias, inquit, tibi ago, quia nõ sum sicut cæteri homioes. Attendite fratres mei, quale genus superbię cõmendet deus. Vere quale potest subintrare iusto homini, quale potest surripere bonæ spei. Vere gratias ago tibi dicebat. Ergo cũ dicebat, gratias tibi: fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. Quid enim habes, quod non accepisti? Ergo gratias tibi ago dixit, gratias tibi ago, quia oon sum sicut cæteri homines raptores, iniusti, adulteri, sicut & publicanus iste. Vode ergo superbus? Non quia de bonis suis deo gratias agebat, sed quia super alterũ se de ipsis bonis extollebat. Attendite fratres, nam vnde cœperit dicere simi
I litudinẽ ipsam dominus, Euãgelista præmisit. Cum enim Christus dixisset, putas veniens filius hominis inueniet fidem in terra: & oe existerẽt quidam hæretici, qui attendentes & putantes quasi lapsum totum mundum, omnes enim hæretici in paucis & in parte sunt, iactarẽt se quòd in ipsis remanserit, quòd de toto mun
Luca. 18. do perierit, ibi statim vbi ait dominus, Putas veniẽs filius hominis inueniet fidem in terra: subiecit Euangelista & ait, Dixit autem & ad quosdam, qui sibi iusti videbaotur & spernebant cæteros, similitudinẽ hanc,
Ibidem. Quidam pharisæus & publicanus venerunt in templũ orare: & cætera quæ nostis. Pharisęus ergo ille dicebat, Gratias tibi ago. Sed vnde superbus? Quia spernebat cæteros. Vode probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pharisæus, inquit, ille contempsit de longe stantẽ, cui deus cõfitenti propinquabat. Publicaous, inquit, de longinquo stabat, sed deus ad illum de longinquo noo sta-
Psal. 33. bat. Quare deus ab illo de longinquo nõ stabat? Quia alio loco dicitur, Propè est dominus his, qui obtriuerunt cor. Videte si publicanus iste obtriuerat cor, & ibi videbitis, quia propè est dominus his, qui obtriuerunt
Luca. 18. cor. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque volebat ad cœlum oculos suos leuare, sed percutiebat

pectus suum. Tunsio pectoris obtritio cordis. Quid di K
cebat tundens pectus? Deus propitius esto mihi peccatori. Et quæ sentẽtia domini? Amen dico vobis descendit iustificatus de templo publicanus ille magis, quàm ille pharisæus. Quare? Hoc est iudicium dei. Non sum sicut publicanus iste, oon sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Ille non audet ad cœlum leuare oculos suos, attendit conscientiam suam, longe stat, & iustificatus est magis, quàm ille pharisæus. Quare? Rogo te domine, expone nobis iustitiam tuam, expone nobis æquitatem iuris tui. Exponit regulam le-
gis suæ. Vultis audire quare? Quia omnis qui se exaltat, *Luca. 18.*
humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Intendat ergo charitas vestra, Diximus non ausum fuisse oculos ad cœlum leuare publicanum. Quare cœlum noo attendebat? Quia se attendebat. Se attendebat vt primo sibi displiceret, & sic deo placeret, Tu autem iactas te, erecta ceruice es. Ait dominus superbo, Non vis ad te attendere, ego attendo, Vis autem vt non attendam, Tu atteode. Ideo publicanus oon audebat oculos ad
cœlum leuare, quia seipsum intuebatur, conscientiam L
suam puniebat, Ipse sibi iudex erat vt ille intercederet, Ipse puniebat vt ille liberaret. Ipse accusabat vt ille defenderet. A deo defensus est, quia dixit pro ipso sententiam. Descendit iustificatus publicanus ille magis, quàm ille pharisæus, quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Attendit se, ioquit, & nolui ego attendere. Audiui dicentem, Auer- *Psal. 50.*
te oculos tuos à peccatis meis. Quis est enim qui illud dixit, nisi qui etiam illud dixit, Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Itaque fratres mei, erat & pharisæus ille peccator. Non enim quia dicebat, non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, neque quia ieiunabat bis in sabbato, neque quia decimas dabat, non erat peccator. Quod si sine vllis peccatis esset, ipsa superbia grande crimen erat, & tamen ecce illa o-
mnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloria- *Prouer. 20.*
bitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccatis? Habebat ergo ille peccata, sed peruersus & nesciens, quò venisset. Erat enim tanquam in statione medici curandus, sed sana membra osten-
debat, vulnera tegebat, Deus ergo tegat vulnera, nõ tu. M
Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus oon curabit. Medicus tegat & curet, emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui nouit omnia. Itaque hic fratres videte quid dixit, *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea acclamando tota die.* Quid est hoc? Quasi contrarium videtur, quoniam tacui inueteraoerunt ossa mea acclamando. Si acclamando, quomodo tacuit? Tacuit quiddam, non tacuit quiddam. Tacuit vnde proficeret, non tacuit vnde deficeret. Tacuit confes-
sionem, clamauit merita sua. † Tacuit enim dixit, non *† al. clama-*
sum confessus, Ibi oportebat vt loqueretur, taceret me- *uit præsum*
rita sua, clamaret peccata sua. Nunc autem peruerse ta- *ptionem.*
cuit peccata sua, clamauit merita sua. Et quid illi contigit? Inueterauerunt ossa eius. Intendite quia si clamaret peccata sua, & taceret merita sua, innouarentur ossa eius: id est, virtus eius esset robusta in domino, quia inueniretur in se infirmus, Modo autem quia in se voluit esse firmus, factus est iofirmus, & inueterauerunt ossa eius. Remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare nouitatem. Qui enim fiunt noui nostis fratres, quia beati quorum remissæ sunt iniqui-

tates

A tates. & quorum tecta sunt peccata. Noluit iste sibi dimitti iniquitates, exaggerauit, defendit illas, iactauit merita sua. Ergo quoniam tacuit à confessione, inueterauerunt ossa eius acclamando tota die. Quid est acclamando tota die? Perseuerando tota die in defensione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis fit, qui agnoscit se: Erit enim modo intelligentia. Nihil præter se respiciat, & displicebit sibi qui agnoscit se. Modo audietis vt sanemini. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, acclamando tota die. *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.* Quid est grauata est super me manus tua? Magna res fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos, pharisæum & publicanum. Quid dictum est de pharisæo? Quoniam humiliatur. Quid dictum de publicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur? quia exaltauit se. Quare iste exaltatur? quia humiliauit se. Ergo vt exaltantem se humiliet deus, granat super illum manum suam. Noluit humiliari confessione iniquitatis suæ, humiliatus est pondere manus dei. Quan-

Luca.18.

B do ille perferret manum grauem humiliantis, quàm lenis fuit manus subleuantis, tam grauis manus humiliantis, vt in illo fortis, & in illo fortis, fortis ad illum premendum, fortis ad illum subleuandum. Ergo, quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, *Conuersus sum in erumna mea dum configeretur spina.* Ex ipsa aggrauatione manus tuæ ex ipsa humiliatione conuersus sum in erumna mea, factus sum miser, confixa est mihi spina compuncta est conscientia mea. Quid factum est cum configeretur spina? Datus est ei sensus doloris, inuenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat confessionem peccati sui, vt clamando in defensione peccati sui inueterasceret virtus eius, id est, ossa eius conuerterentur in vetustatem, modo quid fecit confixa spina? *Peccatum meum cognoui.* Ergo iam cognoscit, Si ille cognoscit, & ille ignoscit. Audite quid sequitur. Videte si non ipse dicit, Peccatum meum cognoui.

Et iniustitiam meam non operui. Hoc iam dudum dicebam, noli operire tu, & operit deus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Qui tegunt peccata nudantur, iste autem nudauit vt

C cooperiretur. Iniquitatem meam non operui. Quid est non operui? Iam dudum tacueram, modo quid? Dixi. Quiddam contrarium illi taciturnitati, dixi. Quid dixisti? *Pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino, & tu*

4.sen. dist. 17. hic oritur. Concor. 17. q. 1. qui bona. De pæni. di. 1. ca. dixit. c. magna dist. 3. c. illud.

remisisti impietatem cordis mei. Dixi. Quid dixisti? Non iam pronunciat, sed promittit se pronunciaturum, & ille iam dimittit. Attendite fratres magna res, dixi pronũciabo. Non dixi, pronunciaui, & tu dimisisti. Dixi pronunciabo, & tu dimisisti: quia eoipso quod dixit, pronunciabo, ostendit quia nondum pronunciauerat, sed corde pronunciauerat. Hoc ipsum dicere pronunciabo, pronunciare est, ideo & tu remisisti impietatẽ cordis mei. Confessio vero mea ad os nondum venerat. Dixeram enim pronunciabo aduersum me, verumtamen deus audiuit vocem cordis mei. Vox mea in ore nõdum erat, sed auris dei iam in corde erat. Tu remisisti impietatem cordis mei, quia dixi pronunciabo & non suffecerat. Non dixit, pronunciabo in iustitiam meam domino: non sine causa dixit, pronũciabo aduersum me, & hoc interest. Multi enim pronũciant iniquitatem suã, sed aduersus ipsum dominũ deum, quando inueniuntur in peccatis suis dicunt, deus hoc voluit. Si enim homo dicat non feci, aut hoc factũ, quod

arguitis non est peccatum, non pronunciat nec aduersum se, nec aduersus deũ. Si dicat, prorsus feci & peccatũ est, sed deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc est pronunciare aduersus deũ. Forte dicatis, nemo hoc dicit. Quis est qui dicat, deus hoc voluit. Multi & hoc dicũt. Sed & qui hoc nõ dicunt, & aliud dicũt, quid dicunt? Fatũ mihi fecit, stellę me fecerũt. Ita iam per circumitũ ad deũ volunt peruenire. Per circumitũ volunt peruenire ad deum accusandum, qui nolunt de compendio venire ad deum placandum, & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ me fecerũt. Quid sunt stellę? Certe istæ, quas in cœlo conspicimus. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinauit? Deus. Ergo vides quod voluisti dicere, deus fecit vt peccarẽ. Ita ille iniustus, tu iustus, quia nisi ille fecisset, tu nõ peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis, memẽto illius Psalmi. Ne declines cor meũ in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operãtibus iniquitatem. Ad hæc enim magni viri sunt, qui prætendunt † peccata sua, magni sunt & qui numerãt sydera & cõputant stellas & tẽpora, & dicunt quis quãdo vel peccet vel bene viuat, & quando Mars faciat homicidiũ, & Venus adulteriũ.† Magni docti viri & electi videntur in hoc seculo. Sed quid ait in Psalmo, Ne declines cor meum in verba mala cum hominibus operantibus iniquitatem, & nõ communicabo cum electis eorum, Dicãt illi electos & doctos numeratores syderum, dicant illi sapientes eos, qui quasi digerunt in digitis facta humana, & describunt de stellis mores humanos: Cum libero arbitrio me creauit deus, Si peccaui ego peccaui, vt non solum pronũciem iniquitatem meam domino, sed aduersum me, non aduersus eum. Ego dixi domine miserere mei. Clamat eger ad medicũ. Ego dixi. Quare ego dixi? Sufficeret dixi. Sed dictum est ego dixi, ego dixi non fatum, non fortuna, non diabolus, quia nec ipse cogit, sed ego persuadenti consensi. Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Sic & hic statuit & proposuit, dixi pronunciabo aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quo tempore? Pro hac. Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa venia peccatorum. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Inde orabit ad te omnis sanctus, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, nõ esset sanctus qui ad te oraret. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, quando manifestabitur nouum testamentum, quando manifestabitur gratia Christi, quod est tempus opportunum. Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, id est, ex fœmina, Indiscrete enim vocabant hoc antiqui: factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Vnde redimeret? A diabolo, à perditione, à peccatis suis, ab eo cui se vendiderant. Vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sub lege enim erant, quia premebat eos lex, cõditio eos premebat, conuincendo de reatu nõ saluando, & quidem mala prohibebat. Sed quia illi vires non habebant per seipsos iustificandi se, clamandum erat, ad illũ quomodo clamabat, qui captus ducebatur sub lege peccati, miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Erant omnes homines sub lege, nõ in lege, iam illa deprimente, illa de reatu conuincente. Demonstrauit enim peccatũ lex. Illa fixit spinã, illa fecit cor compũgi. Ipsa admonuit vt reũ se quisque cognosceret, & pro

D (margin, beside first line of right column)

Psal.140. *† defendũt.* E *† al. homicidiũ. et mox, adulterã.* *Psal.40.* F *Galat.4.* *Roma.7.*

G venia clamaret ad deum. Pro hac orabit ad te omnis
sanctus io tempore opportuno. Ergo dicebam de tem-
pore opportuno, cum venit pleoitudo temporis, misit
Galat.4. deus filium suũ. Item dicit Apostolus, Tempore acce-
ptabili & placito exaudiui te, & in die salutis adiuui te.
Et quia hoc de omnibus Christianis prædictum erat à
2.Cor.6. Propheta, subiecit Apostolus, Ecce nunc tempus acce-
ptabile, ecce nunc dies salutis. Pro hac orabit ad te om
nis sanctus in tempore opportuno. *Veruntamen in dilu-
uio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt.* Ad eum.
Ad quem? Ad deum. Solet eoim personã mutare, quo-
Psal.3. modo est, Domini est salus, & super populum tuum be-
nedictio tua. Noo dixit, domini est salus, & super popu
lum eius benedictio eius: Aut, domine tua est salus, &
super populum tuum benedictio tua. Sed cum incipe-
ret, domini est salus, oon ad illum, sed de illo dicens,
ibi coouersus est ad illum & ait, Et super populum tuũ
benedictio tua. Sic & hic cum audis primo ad te, de-
inde ad deum, ne putes alium esse. Pro hac orabit ad te
omnis sanctus in tempore opportuno. Veruntamen in
H diluuio aquarum multarũ, ad eum oon appropinqua-
bunt. Quid est in diluuio aquarum multarum? Qui oa-
tant io diluuio aquarum multarum non appropinquãt
ad deum. Quid est diluuium aquarum multarum? Mul-
tiplicitas variarum doctrinarum. Iotendite fratres,
Multæ aquæ suot variæ doctrinæ. Dei vna est, nõ sunt
multæ aquæ, sed vna aqua, siue sacramenti baptismi, si-
ue doctrinæ salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur
Prouer.5. per spiritum sanctum dicitur, Bibe aquam de tuis vasis,
& de puteorum tuorum footibus. Ad istos fontes non
acceduot impij, sed credentes in eum, qui iustificat im-
Roma.4. piũ, iam iustificati accedunt. Aliæ aquæ multæ doctri-
næ inquinant animas hominum, quod pauloante dice
bam, Alia doctrina est, fatum mihi fecit: alia doctrina,
casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus reguntur homi
nes, nulla prouidentia aliquid geritur, & ipsa doctrina
est. Alius dixit, Est gens tenebrarum contraria, quæ re-
bellauit aduersus deum, ipsa facit peccare homioes. In
hoc diluuio aquarum multarum ad deum non appro-
Prouer.5. pinquabunt. Quæ est illa aqua? Illa vera quæ manat de
intimo foote puræ veræ veritatis. Quæ illa aqua est fra
I tres, nisi quæ docet cõfiteri domioo? Quæ est illa aqua,
nisi quæ docet bonum est confiteri domioo? Quæ est
Psal.17. illa aqua, nisi quæ docet hanc vocem, Dixi, pronuncia-
Psal.40. bo aduersum me iniustitiam meam domino. Et ego
dixi domine miserere mei, sana animam meam, quo-
niam peccaui tibi. Hęc aqua confessionis peccatorum,
hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ saluta-
ris, abiicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ po
tentiæ superbe tribuentis. Hæc aqua in nullis alienige-
narum libris est, non in Epicureis, ooo in Stoicis, non
in Manichæis, non in Platonicis. Vbicuoque etiam io-
ueniuntur optima præcepta morum & disciplinæ, hu-
militas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis hu-
ius aliũde ooo manat, à Christo venit. Hæc via ab il-
Philip.2. lo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim a-
Matth.27. liud docuit humiliando se, factus obediens vsque ad
mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit
Matth.3. soluendo, quod non debebat, vt nos à debito libera-
1.Petri.2. ret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non
Ioan.14. fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud
docuit oisi hanc humilitatem? Non immerito ait, E-
Psal.33. go sum via & veritas & vita. In hac ergo humilitate
propinquatur ad deum, quia prope est domious his,
qui obtriuerunt cor. Io diluuio autem aquarum mul-
tarum extollentium se aduersus deum & docentium K
superbas impietates, ad deum noo appropinquabunt.
Tu autem quid, qui etiam iustificatus es inter medias
illas aquas? Vndique fratres mei etiam cum confitemur
peccata, perstrepunt circa nos aquæ illæ diluuij: oon
sumus in illo diluuio, sed circundamur ab ipso dilu-
uio. Premunt nos, sed noo opprimuot: vrgent nos, sed
non demerguot. Quid ergo tu facies, quia in medio
diluuio es, ambulans in hoc seculo? Non enim non au-
dit tales doctores, noo audit tales superbos, aut non
ex verbis eorum, quotidianas patitur in corde suo per-
secutiooes. Quid ergo dicat iste iam iustificatus & præ-
sumens de deo, qui circundatur diluuio isto? *Tu mi-
hi es refugium à pressura quæ circundedit me.* Refugiant illi,
vel ad deos suos, vel ad dæmones suos, vel ad vires su-
as, vel ad defensiooem peccatorum suorum: mihi in
isto diluuio nõ est refugium oisi tu, à pressura quæ cir-
cundedit me. *Exultatio mea redime me.* Si iam exultas,
quid vis redimi? Exultatio mea redime me. Aodio vo-
cem gaudij, exultatio mea: audio gemitum, redime me:
Gaudes & gemis. Ita, inquit, & gaudeo & gemo. Gau- L
deo in spe, gemo adhuc in re. Exultatio mea redime Roma.12.
me. Spe gaudentes, ait Apostolus. Ergo rectè, exultatio
mea redime me. Vode redime me? Sequitur, In tribu-
latiooe patientes. Exultatio mea redime me. Iam iusti- Roma.8.
ficatus erat & Apostolus. Et quid ait, Non solum, in-
quit, sed etiam nosipsi primitias habentes spiritus, &
ipsi in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde redime me.
Quia ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionẽ
expectãtes redemptionem corporis nostri. Ecce ergo
vnde redime me, quia adhuc expectamus in nobis in-
gemiscentes redemptiooem corporis nostri. Vnde er-
go exultatio mea. Ibi sequitur idem Apostolus & di-
cit, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ vide-
tur ooo est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si
autem quod ooo videmus speramus, per patientiã ex-
pectamus: si speras, gaudes: si per patientiam expectas,
adhuc gemis: nõ eoim opus est patientia, vbi nihil ma
li perpetieris. Tolerantia quæ dicitur, patientia quæ di-
citur, sustinentia quæ dicitur, longanimitas quæ dici-
tur, non est nisi in malis. Vbi premeris, ibi angustia est.
Ergo si per patientiã expectamus, adhuc dicimus, Re- M
dime me à pressura quæ circundedit me: quia vero spe
salui facti sumus, simul vtrunq; dicimus, exultatio mea
redime me. Respoodetur: *Intellectum tibi dabo.* Ipse est
Psalmus intelligẽtiæ. Intellectum dabo tibi. *Et statuam
te in via hac qua gradieris.* Quid est, statuam te in via hac
qua gradieris? Vt hæreas ibi, & vt ab ea nõ aberres. Da-
bo intellectum vt cognoscas te semper, & semper gau
deas in spe ad deum, dooec ad illam patriam peruenĩ-
as, vbi iam non spes, sed res erit. *Obfirmabo super te oculos
meos.* Noo à te auferam oculos meos, quia & tu nõ au-
feres à me oculos tuos. Iam iustificatus, iam post remis-
sionem peccatorum leua oculos tuos ad deum. Putrue
rat enim cor tuum cum esset in terra. Cum hæc audis,
sursum cor erige oe putreat. Ergo & tu leua iã oculos
tuos semper in deũ, vt firmet super te oculos suos. Sed
quid times? Ne cum habeas oculos ad deũ offendas, ne
non respicias ante te, & forte incurras in laqueum. No
li timere, Ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmat su-
per te. Nolite, inquit, soliciti esse. Et Apostolus Petrus, Matth.6.
Omnem solicitudinem vestram super illum mittite, 1.Petri.5.
quia illi cura est de vobis. Ergo obfirmabo super te o-
culos meos. Tu ergo oculos tuos in illum dirige, & nõ
timebis vt dixi, ne in laqueum iocurras. Audi alium
psalmum,

A psalmum, Oculi mei semper ad dominum. Et quasi
Psalm. 24. diceretur illi, quid agis de pedibus tuis, cum non an-
te te attendis: quoniam ipse, inquit, euellet de laqueo
pedes meos. Firmabo super te oculos meos. Postquam
promisit huic & intellectum & protectionem suam,
conuertit se ad superbos defendentes peccata sua, &
Tobiæ.6. ostendit nobis quid sit intellectus. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Equus & mulus erecta
ceruice sunt. Non sunt equus & mulus sicut ille bos
Esa.1. qui agnouit possessorem suum, & asinus præsepe do-
mini sui. Nolite esse sicut eqius & mulus, quibus non
est intellectus. Quid enim patiuntur tales? *In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te.*
Equus & mulus vis esse, vis non habere sessorem, con-
stringetur os tuum, & maxillæ tuæ, in freno & cha-
mo. Ipsum os tuum constringetur, quo iactas me-
rita tua, & taces peccata tua. Maxillas eorum con-
stringe, qui non appropinquant ad te humiliando
se. *Multa flagella peccatorum.* Non est mirum si adhi-
bito freno sequuntur flagella. Indomitum enim ani-
mal esse cupiebat, domatur freno & flagello, atque vti-
B nam perdometur. Verendum est enim ne nimium re-
sistendo indomitum relinqui mereatur, & ire in suam
vagam licentiam, vt dicatur de illo, Prodiet tanquam
Psal.72. ex adipe iniquitas eorum: sicut de illis, quibus mo-
do sunt impunita peccata. Ergo cum flagelletur, cor-
rigatur, dometur, quia & iste sic se dixit edomitum, e-
quum & mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed vn-
de domitus est? Flagellis. Conuersus sum, inquit, in æ-
rumna mea, dum configeretur spina. Siue flagella di-
cas, siue stimulos dicas, domat deus iumentum cui in-
sidet, quia iumēto expedit vt insidatur. Non enim de-
fatigatur deus ambulando pedibus, insidet iumento.
Aut vero non plenum mysterij est, quod asellus addu-
Matth.21. ctus est domino. Populus mitis & mansuetus, portans
bene dominum asellus est, & tendit in Hierusalem. Di
Psal.24. riget enim mites in iudicio, sicut dicit alius psalmus,
docebit mansuetos vias suas. Quos mansuetos? Non
erigentes ceruices aduersus domitorem suum, patien-
tes flagella & frena: postea sic domiti, vt sine flagello
ambulent, & sine freno & chamo viam teneant. Si ca-
rueris isto sessore, tu cades, non ille, quia multa flagella
peccatoris. *Sperantem autem in domino misericordia circunda-*
C *bit.* Quomodo est refugium à pressura? Quem primo
circundat pressura, postea circūdat misericordia: quo-
Psal.83. niam misericordiā dabit, qui legem dedit, legem in fla
gellis, misericordiam in consolationibus. Sperantē au-
tem in domino misericordia circundabit. Ergo quid
concluditur? *Lætamini in domino & exultate iusti.* O qui læ
tamini in vobis, ô impij, ô superbi qui lætamini in vo-
bis, iam credentes in eū, qui iustificat impiū, deputatur
fides vestra ad iustitiā. Lætamini in domino & exultate
iusti. Et exultate, subaudi in domino. Quare? Quia iā iu
sti. Vnde iusti? Nō meritis vestris, sed gratia illius. Vnde
iusti? Quia iustificati. *Et gloriamini omnes recti corde.* Quid
est recti corde? non resistentes deo. Intēdat ergo chari-
tas vestra, & intelligite rectū cor. Breuiter dico, sed ta-
mē maxime cōmendandum, deo autē gratias, quod in
fine est, inhæreat sensibus vestris. Inter rectū cor & pra-
uum cor hoc interest. Quisquis homo, quicquid pati-
tur præter voluntatē, afflictiones, mœrores, labores, hu
miliationes, non tribuit nisi voluntati dei iustæ, non illi
dans insipientiam, quod quasi nesciat quid agat, quia ta
lem flagellat, & talibus parcit, ipse est rectus corde. Per-
uersi autem corde sunt & praui & distorti, qui omnia,

quæ patiuntur mala, inique se pati dicūt, dantes illi ini- D
quitatem, per cuius voluntatem patiuntur: aut quia non
ei audent dare iniquitatem, auferūt ei gubernationem.
Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum: iniquum
autem est vt ego patiar, & ille non patiatur. Concedo
enim vt sim peccator, certe sunt peiores, qui lętantur &
ego tribulor: quia ergo hoc iniquum est, vt etiam peio-
res me lętentur, & ego tribuler, qui aut iustus, aut minus
peccator, quàm illi sum, & certum est apud me hoc esse
iniustum, & certum est apud me, quia deus non faciet
iniustum, Deus non gubernat res humanas, nec cura
est illi de nobis. Ergo praui corde, id est, distorti corde,
tres habent sentētias, Aut nō est deus: dixit enim stultus Psal.13. & 52.
in corde suo, non est deus: & fuit dictum de diluuio il-
lo. Non defuit talis doctrina philosophorum, non de-
fuerunt, qui dicerent non esse deū, qui gubernat omnia
& condidit omnia, sed esse multos deos vacantes sibi
præter mundum, non curantes ista. Ergo aut non est
deus, sicut dixit impius, cui displicet, quicquid illi acci-
dit præter voluntatē, & alteri non accidit cui se præpo
nit. Aut iniustus deus est cui ista placent, & qui hæc fa-
cit. Aut non gubernat deus res humanas, nec cura est il
li de hominibus. In istis tribus sententiis magna impie E
tas, aut negare deum, aut dicere iniustum, aut auferre il-
li gubernationē rerum. Quare hoc? Quia distortus est
corde. Rectus est autē deus, & ideo distortum cor illi
non acquiescit. Quod in alio psalmo est, Quàm bonus Psal.72.
deus Israël rectis corde. Et quia talem habebat ipse ali-
quando de se sententiam, inquiens, Quomodo sciuit
deus, aut si est sciētia in altissimo? ideo ibi subiecit, Mei
autem penè moti sunt pedes. Quomodo distortum li-
gnum, & si disponas in pauimento æquali, non collo-
catur, non compaginatur, nec adiungitur, sed semper
agitatur & nutat, nō quia inæquale est vbi posuisti, sed
quia distortū est, quod posuisti: Ita & cor tuum quam-
diu prauum est & distortum, non potest colliniari re-
ctitudini dei, & non potest in illo collocari, vt hæreat
illi & fiat rectum. Qui autē adhæret domino, vnus spi- 1.Cor.6.
ritus est: Ideo recti corde gloriamini dixit. Quomodo
recti corde gloriātur? Audite gloriationē ipsorū. Non
solum autē dicit Apostolus, sed & gloriamur in tribu- Roma.5.
tionibus. Nam non est magnū gloriari in gaudiis, glo-
riari in lætitiis, rectus corde etiam tribulatione gloria-
tur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione, quia nō F
frustrà quisque, non superuacue. Vide rectum cor, Sci-
entes, inquit, quia tribulatio patientiā operatur, patien-
tia autem probationem, probatio vero spem, spes autē
non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordi-
bus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis.
Sic est ergo rectum cor fratres. Cuicunque aliquid ac-
cidit, dicat, Dominus dedit, dominus abstulit. Ecce re- Iob.1.
ctū cor, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen
domini benedictum. Qui abstulit, quid abstulit, cui ab-
stulit, quando abstulit, sit nomen domini benedictum?
Et non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Inten-
dat ergo charitas vestra, ne forte dicatis, hæc mihi dia-
bolus fecit, prorsus ad deum tuum refer flagellum tuū,
quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permit-
tat, qui desuper habet potestatem, aut ad pœnam, aut
ad disciplinam. Ad pœnam impiis, ad disciplinam fi- Hebr.12.
liis. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ne
te sine flagello speres futurum, nisi forte cogites exhæ-
redari. Flagellat omnem filium, quem recipit. Itáne o-
mnem? Vbi te volebas abscondere? Omnem, & nullus
exceptus, nullus sine flagello erit. Quid ad omnem?

G Vis audire, quem omnem? Etiam vnicus sine peccato,
non tamen sine flagello. Vnde ipse vnicus portans in-
firmitatem tuam, & præfigurans in se personam tuam,
tanquam caput gestans personam tuam, etiam corpo-
ris sui, cum appropinquaret passioni ex homine quem
Matth.26. gerebat contristatus est, vt te lætificaret, contristatus
est vt te consolaretur. Potuit enim vtique sine tristitia
esse dominus, iturus ad passionem. Si potuit miles, non
potuit imperator? Quomodo potuit miles? Attēde Pau
2. Timo.4. lum exultantem propinquantem passioni, Ego autem
iam, inquit, immolor, & tempus resolutionis meæ in-
stat: bonum certamen certaui, cursum consummaui, fi-
dem seruaui: decætero superest mihi corona iustitiæ,
quam mihi dominus reddet in illa die iustus iudex.
Non solum autem mihi, sed & omnibus, qui diligunt
aduentum eius. Videte quemadmodum exultat ventu-
rus ad passionem. Ergo gaudet coronandus, contrista-
tur coronaturus. Quid igitur portabat? Infirmitatem
quorundam, qui veniente tribulatione vel morte con-
tristantur. Sed vide quomodo eos ducit in directio-
nem cordis, Ecce tu volebas viuere, non volebas tibi
3. sen. dist. aliquid accidere, sed deus aliud voluit. Duæ volunta-
17. Ex affe tes sunt, sed voluntas tua corrigatur ad volūtatem dei,
ctu. non voluntas dei detorqueatur ad tuā. Praua est enim
H tua, regula est illa. Stet regula, & quod prauum est, ad
regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet do-
Matth.26. minus Iesus Christus, Tristis est anima mea vsque ad
mortem. Et, Pater si fieri potest transeat à me calix iste.
Ecce ostendit humanam volūtatem. Sed vide rectum
cor, Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis
pater. Hoc ergo fac gaudens in his, quæ tibi accidunt,
& si venerit dies ille vltimus, gaude. Aut si surripit hu-
manæ cuiusdam voluntatis fragilitas, cito dirigatur in
deum, vt sis in eis quibus dicitur, Gloriamini omnes
recti corde.

Enarratio Psalmi trigesimisecundi.

EXVLTATE *iusti in domino.* Exultate iusti, non
in vobis. Non enim hoc tutum est, sed in do-
mino. *Rectos decet laudatio.* Ipsi laudant domi-
num, qui se subdunt domino: Aliter enim
distorti & praui sunt. *Confitemini domino in cithara.* Con-
I fitemini domino exhibentes ei corpora vestra hostiā
Roma.12. viuam. *In psalterio decachordo psallite ei.* Seruiant mem-
Matth.22. bra vestra dilectioni dei & proximi, in quibus tria &
septem præcepta seruantur. *Cantate ei canticum nouum.*
Cantate ei canticum gratiæ fidei. *Bene cantate ei in iubi-
latione.* Bene cantate ei in lætitia. *Quoniam rectus est sermo
domini.* Quoniam rectus est sermo domini ad facien-
dos vos quod per vos fieri non potestis. Et omnia
opera eius in fide. Ne quisquam se meritis operum
peruenisse ad fidem putet, cum in ipsa fide sint om-
nia opera quæ diligit deus. *Diligit misericordiam & iudi-
cium.* Diligit enim misericordiam quam nunc præro-
gat: & iudicium, quo id quod prærogauerit exigit.
Misericordia domini plena est terra. Per orbem peccata
dimittuntur hominibus in misericordia domini.
Verbo domini cœli firmati sunt. Non enim à seipsis, sed
verbo domini iusti firmati sunt. *Et spiritu oris eius om-
† al. fidu- nis virtus eorum.* Et sancto eius spiritu omnis fides † eo-
cia. rum. *Congregans sicut in vtrem aquas maris.* Congre-
gat populus seculi in confessionem mortificati pecca-
ti, ne per superbiam libere defluant. *Ponens in thesauris
abyssos.* Et eis occulta sua seruat ad diuitias. *Timeat do-
minum omnis terra.* Timeat omnis peccator, vt peccare
desinat. *Ab ipso enim commoueantur vniuersa.* Nec terro- K
ribus hominum vel cuiusquam creaturæ, sed ab ipso
commoueantur omnes, qui habitant orbem. *Quo-
niam ipse dixit & facta sunt.* Non enim ea quæ timeant
alius aliquis fecit, sed ipse dixit & facta sunt. *Ipse man-
dauit & creata sunt.* Ipse mandauit verbo suo, & crea-
ta sunt. *Dominus dissipat consilia gentium.* Non eius re-
gnum, sed sua quærentium regna. *Reprobat autem co-
gitationes populorum.* Beatitudinem terrenam concupi-
scentium. *Et reprobat consilia principum.* Talibus popu-
lis dominari quærentium. *Consilium vero domini manet
in æternum.* Consilium vero domini, quo beatum non
facit, nisi subditum sibi, manet in æternum. *Cogita-
tiones cordis eius in secula seculorum.* Cogitationes sapien-
tiæ eius non sunt mutabiles, sed manentes in secu-
lum seculi. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Vna
gens beata est, pertinens ad cœlestem ciuitatem, quæ
sibi dominum non nisi deum suum elegit. *Populus
quem elegit dominus in hæreditatem sibi.* Neque hæc à seip-
sa, sed dei munere electa est, vt possidendo eam in-
cultam & miseram esse non sinat. *De cœlo respexit do-
minus, vidit omnes filios hominum.* De anima iusta miseri- L
corditer vidit dominus omnes, qui in nouam vitam
renasci volunt. *De præparato habitaculo suo.* De habita-
culo susceptionis humanæ, quod præparauit sibi.
Respexit super omnes qui inhabitant terram. Misericordi-
ter vidit omnes, qui inhabitant carnem, vt præsit il-
lis in regendo eos. *Qui finxit singillatim corda eorum:*
Qui cordibus eorum dono propria spiritaliter tri-
buit, vt nec totum corpus oculus, nec totum audi-
tus, sed alius sic, alius autem sic incorporentur Chri-
sto. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Apud illum intel-
lecta sunt opera eorum. *Non saluus fit rex in multitudine
virtutis.* Non saluus fit qui carnem suam regit, si in sua
virtute multum præsumpserit. *Nec gigas saluus erit in
multitudine virtutis suæ.* Nec quisquis militat contra
consuetudinem concupiscentiæ suæ, vel contra dia-
bolum & angelos eius, saluus erit, si se suæ fortitu-
dini multum commiserit. *Mendax equus ad salutem.*
Fallitur, quisquis putat vel per homines inter homi-
nes acceptam se salutem adipisci, vel impetu animo-
sitatis suæ defendi à pernicie. *In abundantia autem vir-
tutis suæ non erit saluus. Ecce oculi domini super metuentes eum.*
Quia si salutem quæris, ecce oculi domini super ti- M
mentes eum. *Sperantes super misericordia eius.* Et speran-
tes non in vires suas, sed in misericordia eius. *Vt
eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Vt det eis a-
limentum verbi & sempiternæ veritatis, quod amise-
rant dum præsumunt in viribus suis, & ideo nec ip-
sas vires habent à fame iustitiæ. *Anima nostra patiens
erit domino.* Vt autem postea saginetur escis incorrupti-
bilibus, interim dum hic est, anima nostra patiens
erit domino. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Ad-
iutor noster est, dum conamur ad deum: & protector
dum resistimus aduersario. *Quia in ipso lætabitur cor no-
strum.* Non enim in nobis vbi magna sine illo inopia
est, sed in ipso lætabitur cor nostrum. *Et in nomine san-
cto eius sperabimus.* Et ideo sperabimus venturos nos ad
deum quia nobis absentibus per fidem misit nomen
suum. *Fiat misericordia tua domine super nos, sicut sperauimus
in te.* Fiat misericordia tua domine super nos: spes e-
nim non confundit, quia sperauimus in te.

*Concio prima, de prima parte
eiusdem Psalmi.*

A PSalmus iste admonet nos exultare domino. Inscribitur autem ipsi Dauid. Qui ergo pertinent ad sacratissimum Dauid, dominum nostrum Iesum Christum, quæ mandauit audiant & voce sua dicant, voce sua exultent in domino. Sic autem incipit:
Exultate iusti in domino. Iniusti exultent in seculo: finito isto seculo, finitur exultatio iniustorum. Exultēt autem iusti in domino, quia permanente domino, permanebit iustorum exultatio. Exultare autem in domino ita conuenit, vt laudemus illum, qui solus nō habet quod nobis displiceat, & nemo tam multa habet quę infidelibus displicēt: & breue præceptum est, ille placet deo, cui placet deus. Nec leue putetis hoc charissimi. Videtis etiam quanti disputant contra deum, quàm multis displiceant opera eius. Cum enim facere voluerit contra voluntatem hominum, quia dominus est, & nouit quid faciat, nec tantum attendit nostram voluntatem quàm vtilitatem: illi qui malunt suam potius voluntatem impleri quàm dei, volunt ad suam volūtatem flectere deum, non suam corrigere ad deum. Talibus hominibus infidelibus, impiis, iniquis, & quod piget dicere, sed tamen dicam: nostis enim quàm verum dicā,
B facilius placet pātomimus quàm deus: propterea cum dixisset, Exultate iusti in domino, quia exultare in illo nisi laudando non possumus: eū autē laudamus, cui tāto magis placemus quāto magis ipse nobis placuerit,
Rectos, inquit, decet laudatio. Qui sunt recti? Qui dirigunt cor secundum voluntatem dei, & si eos perturbat humana fragilitas, diuina cōsolatur æquitas. Quāuis autem corde mortali priuatim aliquid velint, quo suæ interim causæ vel negocio, vel præsenti necessitati conueniat, vbi intellexerint & cognouerint aliud deum velle, præponunt voluntatem melioris volūtati suæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi, & voluntatem dei voluntati hominis. Quātum enim deus distat ab homine, tantum voluntas dei à voluntate hominis. Vnde gerens hominem Christus, & regulam nobis proponens, docens nos viuere & præstās nobis viuere, ostendit hominis quandam priuatam voluntatem, in qua suam figurauit, & nostram, quia caput nostrum est, & ad eum sicut nostis tanquam membra
Matth. 26. vtique pertinemus, Pater, inquit, si fieri potest transeat
3. sen. d. 7. à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, propriō ali-
Ex affectu. quid & tanquam priuatum volēs. Sed quia recto cor-
C de voluit esse hominem, vt quicquid in illo aliquātum curuum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus: Verùm non quod ego volo, ait, sed quod tu pater. Sed quid posit mali velle Christus? Quid postremo aliud posset velle quàm pater? Quorum vna est diuinitas, nō potest esse dispar volontas. Sed ex persona hominis transfigurans in se suos, quos in se transfigurauit, cum
Matth 25. ait, Esuriui & dedistis mihi manducare, quos in se trās-
Acto. 9. figurauit, cum furenti & sanctos persequenti Saulo clamauit desuper quem nemo tangebat, Saule Saule quid me persequeris? ostendit quandam hominis propriam voluntatem, ostendit & correxit te. Ecce vide, inquit, te in me, quia potes aliquid propriū velle, vt aliud deus velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati. Aliquid proprium velle, difficile est vt non tibi contingat: sed statim cogita qui sit supra te: illum supra te, te infra illum: illum creatorem, te creaturam: illum dominum, te seruum: illum omnipotentem, te infirmum, corrigens te, subiugánsque vo-
Matth. 26. luntati eius ac dicens, Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Quomodo disiunctus es à deo, qui

iam hoc vis quod deus? Eris ergo rectus & te decet lau- D
datio, quoniam rectos decet laudatio. Si autem curuus fueris, laudes deum quando tibi bene est, blasphemas quando tibi male est. Quod quidem male, si iustum, non est male. Iustum est autem, quoniam ab illo fit qui iniuste facere nihil potest. Et eris insulsus puer in domo patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio habens quando te flagellat, quasi non & blandiens & flagellans hæreditatem paret. Vide autem quemadmodum deceat rectos laudatio. Audi vocem recti laudan-
tis ex alio psalmo, Benedicam dominum in omni tem- *Psal. 33.*
pore, semper laus eius in ore meo. Quod est in omni tempore, hoc est semper. Et quod est benedicam, hoc est laus eius in ore meo. Omni tempore & semper, siue in prosperis siue in aduersis. Nam si in prosperis & nō in aduersis, quomodo omni tēpore? Quomodo semper? Et audiuimus multas multorum tales voces, quādo illis prouenit aliqua fœlicitas, exultant, gaudent, cantant deo, laudant deū: non sunt improbandi, immo gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui iam deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docendi sunt patrem agnoscere & flagellantem, nec murmu-
rare aduersus corrigentis manum, ne semper praui re- E
manentes exhæredari mereantur. Vt facti iam recti. Quid est recti? Vt nihil illis displiceat quod fecerit deus, possint & in aduersis deum laudare & dicere,
Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla- *Iob. 1.*
cuit, ita factum est, sit nomē domini benedictum. Tales rectos decet laudatio, non primo laudaturos, & postea vituperaturos. Ergo iusti recti, exultate in domino, quia vos decet laudatio. Nemo dicat, quis ergo iustus? aut quādo ero iustus? Nolite vos abiicere & de-
sperare de vobis: homines estis, ad imaginem dei fa- *Gene. 1.*
cti estis, qui vos homines fecit, pro vobis & homo factus est: vt multi filij ad hęreditatem sempiternā adoptaremini sanguis vnici pro vobis effusus est. Si vos vobis ex terrena fragilitate viluistis, ex precio vestro vos appendite, quid manducetis, quid bibatis, quod subscribamini, tamen digne cogitate. Nunquid hoc vos monemus, vt superbi sitis, & vobis aliquam perfectionem audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos interrogare de iustitia vestra: fortassis enim nemo vestrum mihi audeat respondere, iustus sum, sed interro-
go vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet di- F
cere, iustus sum: sic nemo audeat dicere, fidelis sum. Nondum quæro quid viuas, sed quæro quid credas, Responsurus es credere te in Christū: non audisti Apostolū, Iustus ex fide viuit? Fides tua, iustitia tua: quia
vtique si credis caues, si autem caues conaris: & cona- *Roma. 1.*
tum tuum nouit deus, & volūtatem tuam inspicit, & luctam cum carne considerat: & hortatur vt pugnes, & adiuuat vt vincas, & certantē inspectat, & deficientem subleuat, & vincentem coronat. Ergo exultate iusti in domino. Hoc dixerim, exultate fideles in domino, quia iustus ex fide viuit. Rectos decet laudatio. Discite gratias agere deo, & in prosperitatibus & in tribulationibus. Discite habere in corde quod habet omnis homo in lingua, quod vult deus hoc agat. Ipsa lingua popularis, plerunq; est doctrina salutaris. Quis nō quotidie dicit, quod vult deus hoc agat? Et rectus erit inter eos qui exultāt in domino, & quos decet laudatio. Quales alloquitur consequenter psalmus & dicit, *Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum psallite ei.* Hoc enim etiā modo cātabamus, hoc ore cō-
sono

G sono expriméte s,corda vestra docebamus. Nónne id
† aliàs, iadigeret. egit† institutio in nomine Christi vigiliarum istarum,
vt ex isto loco citharæ pellerentur? Et ecce ipsæ iuben
tur sonare, Confitemini, inquit, domino in cithara, in
psalterio decem chordarum psallite ei. Nemo cóuer-
tat cor ad organa theatrica. Quod ei iubetur, in se ha-
Psal. 55. bet, sicut alibi dicitur, In me sunt deus vota tua, quæ
reddam laudationes tibi. Meminerunt qui pridem af-
De tépore, sermo. 96. qui est de decem chordis. fuerunt, quando quid intersit inter psalteriũ & cithe-
ram, sicut potuimus sermone discreuimus, & ad intel-
lectum omniũ perducere interim conati sum⁹. Quã-
tum autem effecerimus viderint qui audierint, & nũc
non importune repetimus, vt in ista diuersitate duorũ
instrumentorum musicorum, diuersitatem factorũ hu
manorum inueniamus, significatam per hæc, implen-
dam autem per vitam nostram. Cithara est enim li-
gnum illud concauum tanquam tympanum penden-
te testudine, cui ligno chordæ innituntur vt tactæ re-
sonent. Non plectrum dico quo tãguntur, sed lignum
illud dixi cõcauum cui superiacent, cui quodãmodo
incumbunt, vt ex illo cum tãguntur tremefactæ, & ex
illa concauitate sonũ concipientes magis canoræ red
H dantur. Hoc ergo lignũ cithara in inferiore parte ha-
bet, psalterium in superiore. Hæc est distinctio. Iube-
mur autem modo confiteri in cithara, & psallere in
psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara de-
cem churdarum, neque in boc psalmo, neq; si non fal-
lor alicubi. Legant & consyderent melius, & ociosius
filij nostri lectores: tamen quantum mihi videor me-
minisse, multis locis inuenimus psalteriũ decem chor-
darum, citharam decem chordarum nusquã mihi le-
ctum occurrit. Meméto te citharam ex inferiore parte
habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferio-
re vita, id est, terrena habemus prosperitatem & aduer
sitatem, vnde deum laudemus, in vtroq;, vt semper sit
Psal. 33. laus eius in ore nostro, & benedicamus dominum in
omni tempore. Est enim quædam terrena prosperitas,
est quædam terrena aduersitas, ex vtroque laudandus
est deus vt citharizemus. Quæ est terrena prosperitas?
Cum sani sumus secundum carnem, cum abũdant o-
mnia quibus viuimus, cum incolumitas nostra serua-
tur, cum fructus large proueniunt, cum solem suũ ori-
ri facit super bonos & malos, & pluit super iustos &
iniustos. Hæc omnia ad vitam terrenã pertinét. Quis-
I quis inde non laudat deum, ingratus est. Nunquid quia
terrena, ideo non dei sunt? Aut ideo alter ea dare co-
gitandus est, quia dantur & malis. Multiplex est enim
misericordia dei, patiens est & lóganimis. Inde magis
significat quid seruet bonis, cum ostendit quanta do-
net & malis. Aduersitates autem ex inferiore vtiq; par-
te de fragilitate generis humani in duloribus, in lan-
guoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tétationi-
bus. Vbique laudet deum qui citharizat, non attendat
quia inferiora sunt: sed quia & regi & gubernari non
Sap. 8. possunt, nisi ab illa sapientia, quæ attingit à fine vsque
ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non e-
nim cœlestia regit & terrena deserit. Aut non illi dici-
Psal. 138. tur, Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiã?
Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in in-
fernum, ades. Vbi ergo deest qui nusquam non est? Er-
go confitere domino in cithara: siue tibi abundet ter-
renum aliquid, gratias age illi qui dedit: siue tibi desit,
siue forte damno tibi auferatur aliquid, cithariza secu-
rus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quãuis tibi
ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic inquã cithariza
securus, certus in deo tuo, Tãge chordas in corde tuo, K
& dic tanquam in cithara in inferiore parte bene so-
nante, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domi- Iob. 1.
no placuit ita factum est, sit nomen domini benedictũ.
Iam vero cum attendis superiora dona dei, quid tibi
contulerit præceptorum, quia doctrina cœlesti te im-
buerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præ-
ceperit, conuertere & ad psalterium, & psalle domino
in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis Deute. 5.
decem sunt. In decem præceptis legis habes psalteriũ, Concor. 3.
Perfecta res est. Habes ibi dilectionem dei in tribus, & sent. di. 37.
dilectionem proximi in septem. Et vtiq; nosti domi- Sed iam.
no dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pen- Matth. 22.
det & prophetæ. Dicit tibi deus desuper, quia domin⁹ Deute. 6.
deus tuus deus vnus est. Habes vnam chordam, Non Deute. 5.
accipias inuanum nomen domini dei tui: habes alterã Ibidem.
chordam, Obserua diẽ sabbati, non carnaliter, non Iu-
daicis delitiis, qui ocio abutuntur ad nequitiã. Melius
enim vtique tota die foderent, quàm tota die saltarẽt.
Sed tu cogitans requiem in deo tuo, & propter ipsam
requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Om- Ioan. 8.
nis enim qui facit peccatũ, seruus est peccati: [vtinam
hominis & non peccati.] Hæc tria pertinent ad dile- L
ctionem dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & vo- Concor. 3.
luntatem. Est enim quædam voluntas in domino vbi sent. di. 37.
verum sabbatũ, vera requies. Vnde dicitur, Delectare Tertiũ vero
in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis e- Psal. 35.
nim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ dele-
ctant? In his trib⁹ charitas dei, in septem aliis charitas Tobiæ. 4.
proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores pa- Matth. 7.
trem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non Deute. 5.
mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te
vis. Non occides, quia & occidi non vis. Non fureris:
quia furtum pati non vis. Nõ falsum testimonium di-
cas: quia odisti aduersum te falsum testimonium di-
centem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia &
tuam non vis ab alio concupisci. Non cõcupisces rem
aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, di-
splicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi di
splicet qui tibi nocet. Hęc omnia pręcepta dei sunt, sa
pientia donantẽ data sunt, desuper sonant. Tãge psal-
terium, imple legẽ quam dominus deus tuus non ve- Matth. 5.
nit soluere, sed adimplere. Implebis eñi amore, quod
timore non poteras. Qui enim timendo non facit ma
le, male faceret † si liceret. Itaque & si facultas non da- M
tur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia † aliàs, mal
timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es. Esto let facere.
filius. Sed ex bono seruo fit bonus filius. Interim timẽ-
do noli facere, disces & amare non facere. Est enim
quædã pulchritudo iustitiæ, pœna te deterreat. Habet
iustitia formam suam, oculos quærit, accendit amato-
res suos. Pro hac martyres seculũ calcãtes, sanguinem
fuderunt. Quid amabant quando istis omnibus renũ-
ciabant? Non enim illi non erant amatores, aut hoc
vobis dicimus, vt non ametis? Qui non amat friguit,
obriguit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ cordis ocu
los quærit. Ametur, sed illa pulchritudo quę laudatur.
Iustitia incendit animos, iustitia accensi promunt ver-
ba, ædunt voces, vndiq; dicũt, bene, optime. Quid vi-
derunt? In quo pulcher est curuus senex? Non enim si
procedat senex iust⁹, est aliquid in eius corpore quod
ametur, & tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur vbi
non videtur, immo ibi amatur vbi corde videtur. De-
lectet vos ergo, & rogate dominum vt delectet, Do- Psal. 84.
minus enim dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fru-
ctum

A ctum suum, vt per charitatem impleatis, quod per timorem implere difficile est. Quod dico difficile est,
non potest timens adhuc animus: mallet nõ esse quod præcipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed ti-
Deut.5. more coarctatur. Noli furtum facere, time gehennas, mallet non esse gehennam in quam mitteretur.
Quando incipit amare iustitiam, nisi quando mallet furta non esse, & si gehennæ non essent, in quas fures mitterentur? Hoc est amare iustitiã. Et ipsa iustitia qualis est? Quis illam pingit? Sapientia dei quam pulchritudinem habet? Per illã pulchra sunt omnia, quæ oculis placent. Ad videndam, complectendã, corda mundanda sunt. Huius nos amatores profitemur, ipsa nos componit, vt ei non displiceamus. Et quando nos reprehẽdunt homines in his rebus, in quibus ei quam diligimus placeamus, quomodo praui habemur apud reprehensores nostros? Quomodo ab illis cõtemnimur & omnino nihili pendimur? Amatores lubrici & amabiles fœminarum, quando amatæ ipsorum componũt illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curãt eos quibus displiceant, putantes sibi sufficere quod earum oculis placent ad quas affectant: & plerunque gra-
B uibus displicent, immo semper grauibus displicent, & meliore iudicio reprehenduntur. Non bene tonsus es, dicit vir grauis lasciuo adolescenti, non te decet cum talibus cincinnis incedere. Nouit autem ille capillos suos placere nescio cui, Odit te reprehendentem vero iudicio, & seruat in se quod placet peruerso consilio. Inimicum te putat, quia turpitudinẽ demis, Fugit oculos tuos, & omnino nõ curat qua regula iustitiæ reprehendatur. Si ergo illi non curant reprehensores veraces, vt sint formosi fallaces, nos in his rebus, in quibus placemus sapientiæ dei, non debemus curare irrisores iniustos, non habentes oculos vnde videãt quod amamus. Hęc cogitantes recti corde, confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.

Cantate ei canticum nouum. Exuite vetustatem, nostis cãticum nouum. Nouus homo, nouum testamentum, nouum canticum. Non pertinet nouum canticum ad homines veteres. Non illud discunt nisi homines noui, renouati per gratiam ex vetustate, & pertinẽtes iam ad testamentum nouum, quod est regnum cœlorum. Et suspirat omnis amor noster, & cantet canticum nouũ. Cantet canticum nouum non lingua, sed vita. Cantate
C ei canticum nouum. *Bene cantate ei.* Quærit vnusquisque quomodo cantet deo. Canta illi, sed noli male. Nõ vult offendi aures suas. Bene cantate fratres. Si alicui bono auditori musico, quando tibi dicitur, Canta vt placeas ei, & si vis aliqua instructione musicæ artis cãtare, trepidásne displiceas artifici: quia quod in te imperitus non agnoscit, artifex reprehendit: quis affert deo bene cantare, sic iudicanti de cantatore, sic examinanti omnia, sic audienti? Quando potes afferre tã elegans artificium cantandi, vt tam perfectis auribus in nullo displiceas? Ecce veluti modum cantandi dat tibi, noli quærere verba, quasi explicare possis vnde delectetur. *In iubilatione* cane. Hoc est enim bene canere deo, in iubilatione canta. Quid est in iubilatione canere? Intelligere, verbis explicare non posse quod canitur ore deo. Etenim illi qui cãtant, siue in messe, siue in vinea, siue in aliquo opere feruenti, cum cœperint in verbis canticorum exultare lætitia, veluti impleti tanta lætitia vt eam verbis explicare non possint, auertunt se à syllabis verborum, & eunt in sonum iubilationis. Iubilum sonus quidem est significãs cor parturire quod di-

cere non potest. Et quem decet ista iubilatio nisi inef- D
fabilem deum? Ineffabilis enim est quem fari nõ potes. Et si eum fari non potes, & tacere non debes, quid restat nisi vt iubiles? Vt gaudeat cor sine verbis, & immẽsa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum. Bene cantate ei in iubilatione. *Quia rectus est sermo domini.* Et omnia opera eius in fide. In quo etiam displicet non rectis, rectus est ille. *Et omnia opera eius in fide.* Tua
sint opera in fide, quia iustus ex fide viuit, & fides per Roma.1.
dilectionem operatur. Tua sint opera in fide, quia in Gal.5.
deum credendo fidelis efficeris. Opera dei quomodo 2.sen. dist.
possunt esse in fide, quasi & deus ex fide viuat? Inueni- 26. Nõ est.
mus & deum fidelem, & hoc non verbis nostris dici-
tur. Apostolum audi, Fidelis, inquit, deus qui vos non 1.Cor.10.
permittat tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tentatione prouẽtum vt possitis sustinere. Audi-
stis fidelẽ deum, audite & alibi, Si tolerabimus & con- 2.Tim.2.
regnabimus: si negauerimus, & ipse nos negabit: si non credim⁹, & ipse fidelis permanet, negare semetipsum non potest. Habemus ergo fidelẽ deum, distinguamus potius fidelem deum à fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti deo, fidelis deus est exhibens
quod promisit homini. Teneamus fidelissimum debi- E
torem, quia tenemus misericordissimum promissorẽ. Neque enim aliquid ei commodauimus, aut mutuum commẽdauimus vt teneamus eum debitorem, cum ab illo habeamus quicquid illi offerim⁹, & ex illo sit quicquid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus ab
illo sunt. Quis enĩ cognouit sensum domini, aut quis Roma.11.
consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus debitorem. Vnde debitorem? Quia promissor est. Nõ dicimus deo, Domine redde quod accepisti: sed redde quod promisisti, quoniam rectus est sermo domini. Quis est, rectus est sermo domini? Nõ te fallit, tu eum noli fallere, immo tu te noli fallere. Quis enim fallet omnia scientem? Sed mentita est iniquitas sibi. Quoniam rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. *Diligit misericordiam & iudicium.* Fac ita, quia deus facit ita. Intendite istam misericordiam & iudicium. Misericordiæ tempus modo est, iudicij tempus pôst erit. Vnde est misericordiæ tempus? Vocat amodo auersos, donat peccata conuersis. Patiens est super pec-
catores donec conuertantur. Quandocunque conuer- F
si fuerint, præterita obliuiscitur, futura promittit. Hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adiuuat dimicantes, neminem deserit laborantem & exclamantem ad se, donat vnde sibi sacrificetur, ipse tribuit vnde placetur. Magnum misericordię tẽpus, non transeat fratres, non nos transeat. Venturum est iudicium. Erit & tunc pœnitentia, sed iam infructuosa, Dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Certe ista scripta sunt in libro Sapien-
tiæ, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactã- Sapi.5.
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra. Modo dicamus, Transeunt omnia tanquã vmbra, modo fructuose dicamus, transeunt: ne tunc dicamus infructuose, omnia transierunt. Hoc est ergo tempus misericordiæ, erit & iudicij. Ne putetis autem fratres, quia ista à se possunt in deo aliquo separari modo. Videntur enim sibi aliquando contraria, vt qui misericors est non seruet iudicium: & qui iudicij tenax est, obliuiscatur misericordiam. Omnipotens est deus, nec in misericordia amittit iudicium, nec in iudicio misericor-

G miſericordiam. Miſeretur enim, cõſiderat imaginem ſuam, fragilitatem noſtram, errorem noſtrum, excitatem noſtram. [Vocat auerſos à ſe,] & conuerſis ad ſe donat peccata, non conuerſis non donat. Miſericors eſt & iuſtus. Nunquid autem iudicium amiſit, aut non debuit iudicare inter conuerſos & non conuerſos? An vobis iuſtum videtur vt conuerſus & nõ conuerſus æqualiter habeantur, vt eo modo ſuſcipiatur cõfitens & mentiens, humilis & ſuperbus? Ergo habet & iudiciũ in ipſa miſericordia. Rurſus in illo iudicio habet mi-
Matth. 25. ſericordiam, in eos vtique quibus dicturus eſt, Eſuriui & dediſtis mihi manducare. Etenim dicitur in quadã
Iacobi.2. epiſtola apoſtolica, Iudicium enim ſine miſericordia
Matth.5. illi qui non fecit miſericordiam. Beati, inquit, miſericordes, quoniam ipſorũ miſerebitur deus. Ergo in illo iudicio erit & miſericordia, ſed non ſine iudicio. Si enim non in quenlibet, ſed in eum erit miſericordia qui prærogauit miſericordiam, & ipſa miſericordia iuſta erit, quia confuſa non erit. Miſericordia eſt certe vt dimittantur peccata, miſericordia eſt vt tribuatur vita
Matth.6. æterna. Vide ibi iudicium, Dimittite & dimittetur vo-
H bis, date & dabitur vobis. Certe dabitur vobis & dimit
Matth.7. tetur vobis miſericordia eſt. Si inde receſsiſſet à iudicio non diceret, In qua menſura menſi fueritis, in ea remetietur vobis. Audiſtis quemadmodum exhibeat deus miſericordiam & iudicium. Exhibe & tu miſericordiam & iudicium. An forte ad deum pertinẽt iſta, ad hominem non pertinent? Sed ſi ad hominem non
Matth.23. pertinerent nõ diceret dominus phariſæis, Reliquiſtis grauiora legis, miſericordiã & iudicium. Ergo pertinent ad te miſericordia & iudicium. Ne putes quòd ad te miſericordia pertineat, iudicium autem non ad te pertineat. Aliquando audis cauſam inter duos, quorum duorum vnus eſt diues, & alius pauper, & contingit vt pauper habeat cauſam malã, diues autẽ bonam. Iam ſi tu non es eruditus in regno dei, videris tibi benefacere ſi quaſi pauperẽ miſeratus abſcondas, & contegas iniquitatem illius, & velis eum iuſtificare, vt quaſi cauſam bonam habere videatur. Et ſi reprehenſus fueris quòd male iudicaſti, quaſi de miſericordia reſpondes. Noui, & ego ſcio, ſed pauper erat, miſericordia ei debebatur. Quomodo tenuiſti miſericordiam, & perdidiſti iudicium? Et quomodo, inquis, ſi tenerem iudi-
I cium non amitterem miſericordiam? Pronunciarem aduerſus pauperem, qui vnde redderet non haberet. Aut ſi haberet, cum reddidiſſet vnde poſtea viueret nõ
Exod.23. inueniret? Ait tibi deus, Ne accipias perſonam pauperis in iudicio. Cæterum facile eſt vt admoneamur per-
† pauperis. ſonam diuitis† nõ accipere. Hoc omnis homo videt, atque vtinam ſic omnis homo faceret. Illud eſt vbi fallitur, veluti qui vult placere deo, ſi perſonam pauperis in iudicio accipiat, & dicat, Faui pauperi. Immo ſi teneres vtrunque & miſericordiam & iudicium, placeres
23.q.4. Ne deo. Primo qualem miſericordiam feciſti in eum, cu-
amiſſo. ius iniquitati fauiſti? Ecce ſacello peperciſti, cor percuſsiſti, pauper iſte iniquus remãſit, & tanto iniquior, quanto te quaſi hominem iuſtum fauere vidit iniquitati ſuæ. A te remanſit iniuſte adiutus, à deo receſsit iuſte damnandus. Qualem miſericordiam præbuiſti ei quem iniuſtum feciſti? Ecce crudelior inueniris quàm miſericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Iudicares primo ſecundum cauſam, argueres pauperem, flecteres diuitem. Alius eſt iudicandi, alius petendi locus. Quando te ille diues videret tenuiſſe iuſtitiã, non erexiſſe iniqui pauperis ceruicem, ſed pro merito peccati ſui obiurgaſſe te iuſte, nónne flecteretur ille potẽs ad K
miſericordiam petenti, qui lętus redditus erat te iudicante? Quamuis ergo fratres pſalmi plura reſtent, conſulendum eſt tamẽ viribus & animæ & corporis propter varietatem audientium, quia & cum reficimur, ex eodem tritico, veluti multi ſapores nobis fiunt. Ad detergenda faſtidia, hæc vobis ſufficiant.

Concio ſecunda, de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi.

ET in annunciando & in audiendo verbo veritatis, labor eſt. Quem laborem fratres æquo animo toleremus, ſi ſententiæ dominicæ & conditionis noſtræ meminerimus. Ab ipſo enim noſtri generis exordio audiuit homo non ab homine fallace, nec à diabolo ſeductore, ſed ab ipſa veritate ex ore
dei, In ſudore vultus tui edes panem tuum. Proinde ſi Gene.3.
panis noſter eſt verbum dei, ſudemus in audiendo, ne moriamur in ieiunando. Pſalmi huius primarum partium pauci verſus vigiliarum nuperactarum ſolennitate tractati ſunt: quod reſtat audiamus. Hinc autem incipit pars quæ reſtat, quam modo cantabimus.
Miſericordia domini plena eſt terra. Verbo domini cœli fir- L
mati ſunt. Idipſum eſt enim, ſermone domini cœli ſo- Pſal.32.
lidati ſunt. Dixerat ſuperius, Bene cantate ei in iubilatione, id eſt, ineffabiliter canite, quoniã rectus eſt ſermo domini, & omnia opera eius in fide. Nihil promittit & non reddit, fidelis ille factus eſt debitor, eſto tu auarus exactor. Deinde cũ dixiſſet, Omnia opera eius in fide: adiunxit quare, Diligit miſericordiam & iudicium. Qui ergo miſericordiam diligit, miſeretur. Qui autem miſeretur, non poteſt promittere & non dare, quia poſſet dare etiam ſi non promitteret. Ergo quia diligit miſericordiam, oportet vt exhibeat quod promittit. Et quia diligit iudiciũ, oportet vt exigat quod
dedit. Vnde ipſe dominus dicit cuidã ſeruo, Dares tu Matth. 25.
pecuniam meam, & ego veniens cum vſuris exigerem. Lucæ.19.
Quod ideo monemus vt ſciamus quod modo audiui-
mus. Ipſe enim dicit alio loco in Euangelio, Ego non Ioan.12.
iudico quenquam: ſermo quem locutus ſum eis, ipſe iudicabit eos in nouiſſimo die. Nec ſe excuſet qui audire non vult, ne quaſi non ſit quod ab illo exigatur. Idipſum enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur. Aliud eſt enim non poſſe accipere, aliud eſt nolle. Illic
excuſatio neceſſitatis eſt, hic reatus volũtatis. Ergo om M
nia opera eius in fide, diligit miſericordiam & iudicium. Accipite miſericordiam, & diligite iudicium, ne ille cum venerit exigat à nobis rationem, ita vt inanes nos dimittat. Exigit enim rationem, reddita ratione,
donat æternitatem. Accipite ergo miſericordiam fra- Pſal.23.
tres, accipiamus omnes: nemo noſtrum in accipiendo dormiat, ne ad reddendum malum excitetur. Accipite miſericordiã. Sic ad nos clamat deus, tanquam ſi tempore famis diceretur, accipite frumentum. Quod cum audires tempore famis, profecto ipſo ſtimulo neceſſitatis concitus, curreres verſans te huc atque illuc, quęrens vnde acciperes, quod dictum eſt, accipe, Et cũ venires, quando te teneres? quam moram interponeres? Sic & nunc dictum eſt, accipe miſericordiam. Diligit enim miſericordiam & iudiciũ. Cum acceperis bene vtere, vt bonam rationem reddas, cum iudicium venerit eius qui tibi modo prærogat in iſta fame miſericordiã. Volo ergo mihi dicas, vnde accipio? Quò eo? Recordare quod cantaſti, Miſericordia domini plena eſt terra. Vbi iam non Euangeliũ prædicatur? Vbi ſermo domini tacet? Vbi ſalus ceſſat? Opus eſt vt velis accipere,

A cipere,plena ſunt horrea.Hæc ipſa plenitudo & abun
dantia non te venientem expectauerunt, ſed ad dor-
mientem ipſa venerunt.Non dictum eſt,Surgant gē-
tes & eant ad vnum locum, ſed annunciata ſunt iſta
gentibus vbi erāt, vt adimpleretur exinde prophetia,
Sophon.2. dicens,Adorabit eum vnuſquiſque de loco ſuo. Mi-
ſericordia domini plena eſt terra. Quid cœli? Audi
quid cœli.Non enim indigent miſericordia,vbi nul-
la eſt miſeria.In terra abūdat hominis miſeria, ſuper-
abundat domini miſericordia. Miſeria hominis ple-
na eſt terra,& miſericordia domini plena eſt terra. Cœ
li ergo vbi nulla eſt miſeria, nunquid quia non indi-
gent miſericordia,non indigent domino?Omnia in-
digent domino,& miſera & fœlicia. Sine illo miſeri
non ſubleuantur, ſine illo fœlix non regitur. Ergo ne
forte de cœlis quæreres cū audires, Miſericordia do-
mini plena eſt terra: audi quia domino & cœli indi-
gent. *Verbo domini cœli ſolidati ſunt.* Nam nō à ſe ſibi ſo-
lidamētum fuerunt, nec ipſi cœli firmitatem ſibi pro-
priam præſtiterunt. Verbo domini cœli firmati ſunt.
Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Non habuerunt ali-
quid ex ſe,& tanquam ſupplementum à domino per-
B ceperunt. Spiritu enim oris eius non pars, ſed omnis
virtus eorum. Sanè fratres videte eadem opera & fi-
lij & ſpiritusſancti.Non enim negligenter prętereun-
dum eſt propter quoſdam iniquos diſcretores & tur-
bulentos confuſores. Vtrunque enim male fit. Cōfun-
dunt enim illi male diſcernēdo creaturam cum crea-
tore, & cum ſit creator ſpiritus dei,inter creaturas eū
numerant. Illi diſcernunt & confundunt,confundan
tur vt cōuertantur.Audi modo vnum opus filij & ſpi-
Ioan.1. ritusſancti. Verbum certe dei filius dei eſt, & ſpiritus
oris eius ſpiritusſanctus eſt. Verbo domini cœli ſoli-
dati ſunt. Quid eſt autē ſolidatos eſſe, niſi habere ſta-
bilem & firmam virtutem? Et ſpiritu oris eius omnis
virtus eorū.Poſſet & ſic dici, ſpiritu oris eius cœli ſo-
lidati ſunt,& verbo domini omnis virtus eorū.Quod
eſt enim omnis virtus eorū,hoc eſt ſolidati ſunt. Hoc
ergo facit filius & ſpiritusſanctus, nunquid ſine patre?
Quis ergo facit per verbum ſuum & ſpiritum,niſi cu-
ius verbū eſt,& cuius ſpiritus? Trinitas ergo hæc vnus
deus. Hunc adorat qui nouit adorare, hunc vbiq; ha-
bet quò ſe conuerterit. Non enim quæritur ab auerſis,
ſed ipſe vocat auerſos vt impleat conuerſos. Sanè fra-
C tres exceptis illis cœlis ſuperioribus, ignotis nobis in
terra laborantibus,& per humanas coniecturas vtcū-
que iſta quęrentibus:exceptis ergo illis cœlis,qui quo-
modo ſint ſuper inuicem,vel quot ſint,vel quibus mo
dis diſtincti ſint,quibus incolis impleti ſint,qua diſpo
ſitione regantur,quomodo ibi vnus quidam hymnus
indeficiens concinens ab omnibus prædicet deū, mul
tum eſt à nobis inuenire,ſatagamus tamen peruenire.
Ibi eſt enim patria noſtra quam lōga fortaſſe peregri-
natione obliti ſumus. Vox enim noſtra eſt in illo Pſal-
Pſal.119. mo, Heu me quoniam peregrinatio mea lōginqua fa-
cta eſt. Ergo de illis cœlis & mihi difficile eſt diſputa-
re,ſed tamen nō impoſſibile & vobis intelligere. Cer-
te qui me in his rebus intellectu præuenit,fruatur quo
præceſſit,& oret pro me vt ſequar ego. Interim exce-
ptis illis cœlis, habeo de quibus hic vtcūque diſſeram,
nobis proximos cœlos ſanctos dei Apoſtolos, prædi-
catores verbi veritatis,per quos cœlos cōpluti ſumus,
Matth. 13. vt per totum mundum ſeges Eccleſiæ pullularet: & ſi
& 3. cum zizaniis interim communem bibēs pluuiam, ſed
tamen horreum non habitura commune.Ergo cū di-
ctum eſſet, Miſericordia domini plena eſt terra: quaſi D
quęreres vnde impleta eſt terra miſericordia domini?
prius miſſi ſunt cœli qui miſericordiam domini ſpar-
gerent ſuper terram,& hoc ſuper totam terram. Nam
vide quid de ipſis cœlis alibi dicitur, Cœli enarrāt glo Pſal.18.
riam dei & opera manuum eius annunciat firmamen-
tum.Quod cœli,hoc firmamentum. Dies diei eructat
verbum,& nox nocti annunciat ſciētiam. Non ceſſa-
tur,non tacetur. Sed vbi prædicauerunt,& quouſque
peruenerunt? Non ſunt loquelæ neque ſermones quo-
rum non audiātur voces eorum. Sed hoc pertinet ad Actor.2.
id quia omniū linguis locuti ſunt in vna voce, † om- † aliàs, in
nium linguis locuti impleuerunt quod dictū eſt, Non vno loco.
ſunt loquelę neque ſermones quorum non audiantur
voces eorum.Sed quęro,ipſa vox in omnibus linguis,
quouſque peruenerit,quæ impleuerit?Audi ergo quod
ſequitur, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in Pſal.18.
fines orbis terrę verba eorum. Quorum,niſi cœlorum
qui enarrant gloriam dei? Ergo ſi in omnem terram
exiuit ſonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorū,
quid prædicauerint nobis,indicet nobis qui illos mi-
ſit.Indicat planè,fideliter indicat, quia & antequā fie-
rēt prædixit futura ille,cuius omnia opera in fide. Re- E
ſurrexit enim à mortuis, & contrectatis mēbris ſuis Pſal.32.
agnitus à diſcipulis ſuis,ait,Oportebat pati Chriſtum Lucæ.24.
& reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in no-
mine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum.
Vnde & quouſque? Per omnes gentes ait, incipienti-
bus ab Hieruſalem. Quam miſericordiam vero om-
nes expectamus fratres vberiorem à domino, niſi vt
peccata noſtra dimittātur? Cum ergo ea ſit magna mi
ſericordia domini remiſſio peccatorum, & hanc re-
miſſionem peccatorum prædixit dominus prædicari
per omnes gentes,Miſericordia domini plena eſt ter-
ra.Vnde plena eſt terra? Miſericordia domini. Quare?
Quia vbique dimittit peccata deus quia miſit cœlos
qui terram compluerent. Et quomodo auſi ſunt ipſi
cœli ire cum fiducia, & ex hominib⁹ infirmis cœli fie-
ri,niſi quia verbo domini cœli ſolidati ſunt? Vnde e-
nim haberent tantam virtutem oues inter lupos, niſi
quia ſpiritu oris eius omnis virtus eorū? Ecce,inquit, Matth.10.
mitto vos ſicut oues in medio luporū. O domine mi-
ſericordiſſime,certe hoc facis vt miſericordia tua ple
na ſit terra. Si ergo miſericors vt impleas terram mi-
ſericordia,vide quos mittis,vide quò mittis. Quo,in- F
quam,mittis & quos mittis? Oues in medio luporum.
Vnus lupus ſi mittatur in medium innumerabilium
ouium,quis ei reſiſtit? Quid nū turbat,niſi forte quia
ſatiatur? Nam omnia deuoraret. Mittis infirmos inter
ſæuos, Mitto,inquit,quia cœli ſunt vt terrā cōpluant.
Vnde cœli homines infirmi? Sed ſpiritus oris eius o-
mnis virtus eorum. Ecce lupi tenebunt vos & tradēt
vos,& offerent poteſtatibus propter nomen meū.Iam
armate vos. Virtute veſtra? Abſit, Nolite cogitare quid
loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini,ſed ſpi-
ritus patris veſtri qui loquitur in vobis, quia ſpiritus
oris eius omnis virtus eorū. Facta ſunt hæc,miſſi ſunt
Apoſtoli,pertulerunt preſſuras. Nunquid modo tan-
tas ferimus vt audiamus hæc, quantas illi vt ſemina-
rent hæc? Non. Ergo fratres infructuoſus eſt labor no 2.Tim.2.
ſter? Non. Video conſtipationem veſtram, ſed & vos Matth.10.
videtis ſudorem noſtrum, ſi toleramus, & conregna-
bimus. Ecce facta ſunt illa. Ex illis ouib⁹ miſſis in me-
dio luporum,& memorias martyrum celebramus. Lo
cus iſte quando martyris beati corpus percuſſum eſt,
lupis

G lupis plenus erat, vicit tot lupos vna ouis capta, & im
pleuit locum ouibus ouis occisa. Sæuiebat tunc mare
ingentibus persequētium fluctibus, ibat in aridam si-
tientem cœlum dei. Modo autem per illa quæ illi pas-
si sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen
Christi, occupauit etiam ipsas potestates ambulans su-
per capita tumētium gurgitum. Et quia ista facta sunt,
modo etiam qui vident nondum credentes conuēti-
cula nostra, celebrationes, solennitates, laudes iam ma
nifestas & publicas dei nostri, putatis eos non dolere,
putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis
Psal. 111. dictum est, Peccator videbit & irascetur. Quid ergo
quia irascetur? Ne timeas ouis lupū. Modo minas eo-
rum & frenutus non timeatis. Irascitur. Sed quid se-
quitur? Dentibus suis frendet & tabescet. Quia ergo
modo salsa maris aqua quæ remansit, in Christianos
sæuire non audet, occultum autem murmur rugit in
† al. rodit se. se, † & intra mortalem pellem fremit cōclusa salsugo,
Videte quid sequitur, *Congregans sicut in vtrem aquas ma-
ris.* Cū ergo antea mare in martyribus liberis flucti-
bus sæuiebat, modo autem intra mortalia pectora in-
Prouer. 8. clusum amarum est, Ille fecit qui in illis vicit, qui po-
suit tunc mari terminos, vt in se remeantes cōminue-
H rentur fluctus eius. Ipse congregauit velut in vtrem a-
quas maris, vt mortalis pellis contegat amaram cogi-
tationem. Timentes enim pelli suæ, intus tenēt quod
non audent emittere. Nam eadem est amaritudo. Sic
oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc aperte sæuie-
bat, nūc occulte, quid aliud dicam quàm quod dictū
Psal. 111. est, Frendet & tabescet? Eat ergo Ecclesia, ambulet. Fa
cta est via, strata nostra ab imperatore munita est. Fer-
ueamus in itineribus bonorum operum, hoc est enim
ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationes
pressuræ vnde non sperabantur, iam congregatis ve-
lut in vtrem aquis maris, intelligamus dominū facere
hoc ad disciplinā, vt excutiat à nobis male prouiden-
tem de temporalibus securitatē, & dirigat nos in re-
gnum suum cōposito desyderio. Quod desyderium
tribulationibus hinc atque hinc contūdentibus pro-
ducitur, vt simus canori auribus domini tanquam tu-
Psal. 97. bæ ductiles, Dictum est enim & hoc in Psalmis, & in
tubis ductilib⁹ laudemus deum. Tuba ductilis malleo
producitur, ita Christianum cor in deū pressurarum
plagis extenditur. Meminerimus ergo fratres iam his
tēporibus quibus congregata est velut in vtrem aqua
I maris, non deesse deo vnde proferat quo nos emen-
det, cum emendatione nobis opus est. Ideo enim se-
quitur. *Ponens in thesauris abyssos.* Thesauros dei dicit
secretum dei. Nouit ille omnium corda, quid ad tem
pus proferat, vnde proferat, quantam potestatem tri-
buat malis in bonos, ad iudicandos quidē malos, eru-
diendos autem bonos. Nouit quomodo hæc agat qui
ponit in thesauris abyssos. Fiet ergo quod sequitur:

Timeat dominum omnis terra. Non glorietur superba læ-
titia temeraria exultatione, dicens, Iam cōgregata est
velut in vtre aqua maris, quis mihi aliquid facere au-
debit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, ne-
scis vnde proferat quod opus est ad flagellandū te pa-
ter tuus? Qui quidem in disciplinam tuā habet abyssi
thesauros, quibus te erudiat ad thesauros cœlorum.
Ergo redi ad timorem qui iam ibas in securitatē, Ex-
ultet terra, sed & timeat. Exultet, Quare? Quia miseri-
cordia domini plena est terra. Timeat, Quare? Quia sic
congregauit in vtre aquas maris, vt poneret in thesau
ris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breuiter vtrūque
dicitur, Seruite domino in timore, & exultate ei cum *Psal. 2.*
tremore. Timeat dominum omnis terra. *Ab ipso autem* K
commoueantur omnes, qui inhabitant orbem terræ. Non timeāt
alterum pro illo. Ab ipso commoueātur omnes qui ha
bitant orbem terræ. Fera sæuit, deum time. Serpens in-
sidiatur, deum time. Homo te odit, deum time. Diabo-
lus te impugnat, deum time. Tota enim creatura sub il
lo est, quem iuberis timere. *Quoniam ipse dixit & facta* *Psal. 148. et*
sunt, ipse mandauit & creata sunt. Hoc in Psalmo sequitur. *Iudith. 16.*
Cum enim dixisset, Ab ipso commoueantur omnes
qui inhabitant orbem terræ, ne conuerteret se homo
ad timendum aliquid aliud, & auersus à timore dei,
timeret pro illo aliquam creaturam, & adoraret quod
factum est, dimisso qui fecit, confirmauit nos in timo-
re dei, tanquam dicens nobis & alloquens nos, Quid
formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de mari? Ipse
dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Qui dixit
& facta sunt, mandauit & creata sunt, cum iubet mo-
uentur, cum iubet quiescunt. Conquiescit & malitia *1. sen. dist.*
hominum, cupiditas hominum. Cupiditatem nocen- *44. Sed*
di potest homo habere propriam, potestatem autem si *pluribus.*
ille non dat, non habet. Non est enim potestas nisi à
deo. Definita sententia Apostoli est, Non dixit, non L
est cupiditas nisi à deo. Est enim mala cupiditas quæ *Roma. 13.*
non est à deo, sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet
si ille non permittat, nō est, inquit, potestas nisi à deo.
Vnde deus homo stans ante hominem, Non haberes,
inquit, in me potestatem, nisi data fuisset tibi desuper.
Ille iudicabat, ille docebat. Cum iudicabatur docebat,
vt iudicaret quos docuerat. Non haberes, inquit, in *Ioh. 19.*
me potestatem, nisi esset data tibi desuper. Quid est
hoc? Homo tantum non habet potestatem, nisi cum
acceperit desuper? Quid ipse diabolus? Ausus est vel
vnam ouiculam tollere viro sancto Iob, nisi prius di-
ceret, Mitte manum tuam, hoc est, da potestatem? Ille *Iob. 2.*
volebat, sed ille non sinebat. Quando ille permisit, il-
le potuit. Non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo
benę eruditus ipse Iob, non ait sicut iam commemo-
rare vobis solemus, dominus dedit & diabolus abstu-
lit: sed, dominus dedit & dominus abstulit. Sicut do-
mino placuit, ita factum est: non, sicut diabolo pla-
cuit. Videte ergo fratres mei cum tanto labore man-
ducantes salubrem & vtilem panem, videte ne quen-
quam timeatis nisi dominum. Præter eum ne timeas
alium, scriptura tibi dicit. Proinde timeat dominum
omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ip- M
so autem commoueantur vniuersa, & omnes qui in-
habitant orbem terrę: quoniam ipse dixit & facta sunt,
ipse mandauit & creata sunt. Sed iam cessauerunt re-
ges mali, facti sunt boni. Crediderunt & ipsi, signum
crucis Christi in fronte iam portāt, preciosius signum
quàm quælibet gemma diadematis. Illi qui sæuierunt
destructi sunt, sed quis fecit hoc? Forte tu vt extollas
te? *Dominus dissipauit consilia gentium, reprobat autem cogitatio-
nes populorum, & reprobat consilia principum.* Quando di-
xerunt, Tollamus eos de terra, non erit nomen Chri-
stianum si hoc fecerimus, sic occidantur, sic torquean-
tur, talia & talia illis infligantur. Dicta sunt hæc, & in-
ter hæc creuit Ecclesia, Reprobat cogitationes popu-
lorum, & reprobat consilia principum. *Consilium vero
domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in secula
seculorum.* Repetitio sententiæ est. Quod ante ait,
consilium, hoc ait postea, cogitationes cordis: &
quod supra ait, manet in æternum, hoc postea, in secu-
la seculorum. Repetitio confirmatio est. Ne autem
putetis

A putetis fratres,quia dixit,cogitationes cordis,quasi se-
dere deum & cogitare quid agat, & exquirere consi-
lium faciendi aliquid vel non faciendi. Tuæ sunt istæ
ô homo tarditates, vsque in velocitatem currit verbũ
Psal.147. eius. Quãdo potest mora esse cogitationis in illo ver-
bo quod vnum est,& omnia complectitur. Sed dicũ-
tur cogitationes dei, vt tu intelligas, vt secundum te
audeas erigere cor, vel ad verba tuæ infirmitati simi-
lia,quia res ipsa multum est ad te. Cogitationes cordis
eius in secula seculorum. Quæ sunt cogitationes cor-
dis eius,& quod est consilium domini quod manet in
æternum? Contra quod cõsilium vt quid fremuerunt
Psal.2. gentes, & populi meditati sunt inania? Quandoqui-
dem dominus reprobat cogitationes populorum, &
reprobat consilia principum? Vnde igitur cõnsilium
Ephe.1. domini manet in æternum, nisi de nobis quos ante
præsciuit & prædestinauit? Quis tollit prædestinatio-
nem dei? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit
nos,emẽdauit nos,misit ad nos, redemit nos, hoc eius
consilium manet in æternum, hæc eius cogitatio ma-
net in secula seculorum. Fremuerunt gẽtes tunc,aper-
te fluctuantes & sæuientes, contabescant nunc tanquã
inclusæ & congregatæ in vtre. Habuerunt liberas au-
B dacias,habeant truces & amaras cogitationes. Quan-
do possunt destruere quod ille cogitauit & manet in
æternum? Quid est autem hoc? *Beata gens.* Quis est
qui non hoc audito erigat se? Amãt enim omnes bea-
titudinem,& ideo peruersi sunt homines qui mali vo-
lunt esse, miseri nolunt. Et cum sit malitiæ indiuidua
comes miseria, isti peruersi non solum mali esse vo-
lunt,& miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideo
volunt mali esse,ne miseri sint. Quid est hoc quod di-
xi,ideo volunt mali esse, ne miseri sint? Consyderate
hoc paululum in omnibus hominibus qui male faciũt,
beati semper esse volunt. Furtum facit, quæris quare?
propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser
sit,malus est, & ideo miserior est quia malus est. De-
pellendæ ergo miseriæ causa, & acquirendæ beatitu-
dinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel bo-
ni faciunt vel mali. Semper ergo beati esse volunt. Si-
Concor.4. ue male viuentes,siue bene viuentes, beati esse volunt,
sen.di.49. & non contingit omnibus quod omnes esse volunt.
c.Solet etiã Omnes enim beati esse volunt,non autem erunt nisi il
li,qui iuste esse voluerint. Et ecce nescio quis vt male
C faciat beatus vult esse. Vnde? Ex pecunia,ex argento &
auro,ex prædiis,fundis,domibus,mãcipiis, pompa se-
culi,honore volatico & perituro,habẽdo aliquid vo-
lunt beati esse. Quære ergo quid habeas, vt beatus sis.
Cum enim beatus fueris,melior vtique eris quàm cum
miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te fa-
†aliàs,fie- ciat meliorem. † Homo es,deterius te est quicquid cu-
ri autẽ põt pis quo beatus esse desyderas. Aurum,argentum quęli-
vt deterio- bet corpora quibus inhias acquirendis, possidendis,
rẽ te faciãt fruendis,inferiora sunt te. Tu melior es,tu fortior es,
nõ meliorẽ. & vtique vis melior esse quàm es, cum beatus esse vis
quia miser es. Melius est enim vtique beatũ esse quàm
miserum. Vis esse melior te & quęris,perquiris per quę
id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra,
deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico
suo,sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te vi-
deamus,sic de te meliore gaudeam⁹. Quod optat,hoc
& ipse vult. Accipe ergo fidele cõsilium. Melior te vis
esse,noui:omnes nouimus,omnes volum⁹:quære quod
est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc
cœlum & terram,non tibi sic hæc pulchra corpora pla

ceant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæ- D
ris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit
melius. Cum enim duo sint quædam, hoc est, animus
& corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit quod
animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per
meliorem,quia subiectum est corpus animo. Potest er-
go melius fieri corpus tuum per animum tuum,vt cum
fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam
corpus tuum. Per animi enim illuminationem mere-
tur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris repara-
tio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus
est, quia corpore tuo melior est, cum quæris bonum
tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid
est autem animus tuus attende, ne forte contemnens
animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abie-
ctũ, & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus.
In animo tuo est imago dei, mens hominis capit eam. *Gene.1.*
Accepit eam,& inclinando se ad peccatum decolora-
uit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius
antè formator: quia per verbum facta sunt omnia, &
per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum ver- *Ioan 1.*
bum,vt audiremus ab Apostolo, Reformamini in no- *Roma.12.*
uitate mentis vestræ. Iam ergo superest, vt quæras quid E
sit melius quàm animus tuus. Quid erit obsecro, nisi
deus tuus? Nõ inuenis aliquid melius animo tuo,quia
cum fuerit perfecta † natura tua,angelis æquabitur. Iam *†aliàs,fa-*
supra nõ est nisi creator. Erige te ad illum, noli despe- *cta incorru*
rare,noli dicere,multum est ad me. Magis multum est *ptibilis.*
ad te, habere aurum quod quæris. Aurum & si volue-
ris,forte nõ habebis,deum cum volueris habebis: quia
& antequam velis venit ad te, & cum auersa volunta-
te esses vocauit te, & cum conuersus esses terruit te, &
cum territus confitereris,consolatus est te. Iste qui tibi
præstitit omnia,iste qui fecit vt esses, qui his qui tecum *Matth.5.*
sunt etiam malis præstat solem, præstat pluuiam, præ-
stat fructus,fontes, vitam, salutem, tantas consolatio-
nes,seruat tibi aliquid quod non det,nisi tibi. Quid est
autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud si melius in-
ueneris, se tibi seruat deus. Auare quid inhias cœlo &
terræ? Melior est qui fecit cœlum & terram, ipsum vi-
surus,ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa,&
transiens per illam dicis,Beatus cuius est possessio ista.
Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam,& ta-
men cum dixerint & transeunt per illam, possunt ca-
put agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat F
cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem
proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus
ista,cuius est ager iste. Compesce iniquitatem,audi ve- *Deut.5.*
ritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nostis quid di
cturus sum. Ergo desyderate vt habeatis,tunc demum
beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos
estis meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui
fecit te. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Hoc
ama,hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis ha-
bebis. Beata gens cuius est dominus deus eorum. No-
ster deus, cuius enim non est deus? Non plane om-
nium eodem modo. Noster magis, noster qui viui-
mus ab illo tanquam de pane nostro. Ipse sit hæreditas
nostra, possessio nostra. An forte temere dicimus fa-
ciendo nobis deum possessionem, cum sit dominus,
cum sit creator? Non est ista temeritas, affectus est de-
syderij & dulcedo spei. Dicat anima omnino secura,
dicat,deus meus es tu,qui dicit animæ nostræ,salus tua *Psal.34.*
ego sum. Dicat secura dicat:nõ faciet iniuriã cum hoc
dixerit,imò faciet si non dixerit. Arbores volebas ha-
bere

G bere quibus beatus esses. Audi scripturam dicētem de *Prouer.3.* sapientia, Lignum vitæ est omnibus posside͂tibus eā. Ecce possessionem nostram dixit esse sapientiam, sed ne putes ipsam sapientiam, quia possessionem tuam dixit scriptura, aliquid esse quod sit te inferius, sequitur & adiungit. Et incumbentibus in eam velut in domo tuta. Ecce dominus tuus est tibi quasi baculus: securus homo incumbit, quia ille nō succumbit. Dic ergo securus, possessio tua est, possidentibus eam scriptura dixit, impleuit fiduciam, remouit dubitationem. Dic securus, ama securus, spera securus. Tua etiā illa verba *Psal.15.* sint in Psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ. Ergo vnde beati erimus? Deum possidēdo. Quid ergo? Nos possidebimus eum, & ille nō nos possidebit? Vnde ergo Esaias, Domine posside nos? Possidet ergo & possidebitur, & totū propter nos. Vt enim nos ex illo beati simus, possidetur à nobis: vt autem ille beatus sit, nō possidet nos. Et possidet nos, & possidetur à nobis, nō ob aliud nisi vt nos beati simus. Possidemus eū & possidet nos, quia colimus eum & colit nos. Colimus eū tanquam dominum deum, colit nos tanquam terram suam. Quia colimus eū nemo dubitat, quia colit nos,

H quis nobis indicat? Ille qui ait ego sum vitis, vos estis *Ioan.15.* sarmenta, pater meus agricola. Ecce & in isto Psalmo vtrunque nobis dicitur, vtrunque nobis indicatur. Iam dixi quia possidemus eum, beata gens cuius est dominus deus eorum. Cuius est fundus iste? Illius, Cuius est iste? Illius, Cuius est iste? Dicamus de deo, dicamus cuius est. Et quomodo nobis solet responderi, quando de fundis & de prædiis aliquibus amplis atque amœnissimis quærimus, Est quidam senator, & illud aut aliud vocatur, cuius est ista possessio, & dicimus beatus ille homo. Sic quæramus, cuius est deus iste? Est quædam beata gens cuius est, nam dominus deus eorum est: & non sicut senator ille possidet fundum suum, non autem possidetur à fundo suo, sic & deus gentis huius [possidet eam vt & ipsa eum possideat,] vnde & eius sumus, laborare debemus, sed alterutrum se possident. Audisti quia gēs possidet eum, beata gens, cuius est dominus deus eorum. Audi quia & ille possidet illam. *Populus quem elegit dominus in hæreditatem sibi.* Beata gens possessione sua, beata hæreditas possessore suo, populus quem elegit dominus in hæreditatem sibi. *De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios*

I *hominum.* Omnes hic ita accipe vt gentes illius omnes intelligas, illam hæreditatem tenentes, vel illa hæreditas existentes. Hæreditas est enim dei ipsi omnes, & ipsius omnes. De cœlo respexit dominus, & vidit *Ioan.2.* eos ille qui ait, Cum esses sub arbore fici vidi te. Vidit enim eum qui miseratus est eū. Vnde plerunque egentes misericordia dicimus homini vide me, & de illo qui te contemnit quid dicis? Non me videt. Est ergo quædam visio miserantis cordis, non visio punientis. Illa visio ad peccata, animaduersio est. Quia illa peccata non vult videri, qui dicit, Auerte faciem tuā à pec- *Psal.50.* catis meis. Quod vult ignosci, nō vult agnosci. Auerte, inquit, faciem tuam à peccatis meis. Cū ergo auertit faciem suam à peccatis tuis, non videbit te. Vnde *Psal.26. & .111.* alibi dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auertat à peccatis tuis, non auertat à te. Videat te, misereatur tui, subueniat tibi. De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios hominum pertinentes ad filium hominis.

De præparato habitaculo suo. Quod sibi præparauit. Vidit nos de Apostolis, vidit nos de prædicatoribus veritatis, vidit nos de angelis quos ad nos misit. Hæc omnia domus eius, hæc omnia habitaculum eius, quia K hęc omnia cœli qui enarrant gloriam dei. *Psal.18.* Vidit omnes filios hominū de præparato habitaculo suo. *Respexit super omnes qui habitant terram.* Ipsi sunt sui, sunt gēs illa beata cuius est dominus deus eorum, populus ille est quem elegit dominus in hæreditatem sibi, quia per omnes terras est, & non est in parte. Respexit super omnes qui habitant terram. *Qui finxit singillatim corda eorum.* Manu gratiæ suæ, manu misericordiæ suæ finxit *10. de Gene. ad lite. ca.6.* corda, plasmauit corda nostra, finxit singillatim, singula quædam dans nobis, quæ tamen non dirimant vnitatē. Quomodo singillatim mēbra formata sunt, omnia singillatim habent opera sua, & tamen in vnitate corporis viuunt: manus facit quod oculus non facit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet: omnia tamen vnitatem operantur, & manus & oculus & auris diuersa faciunt, nec sibi aduersantur: Sic & in Christi corpore singuli homines, tāquam membra singula donis suis gaudent, quia ille qui elegit populum in hæreditatem sibi, finxit singillatim corda eorum. Nunquid enim omnes apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes dona habent sanitatum? Nunquid omnes lin- L guis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? *1.Cor 12.* Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides secundum eundem spiritum, alteri dona curationum. Quare? Quia finxit singillatim cor- *Concor.89. dist.c. Singula.* da eorum. Quomodo autem in mēbris nostris diuersa sunt opera, sed sanitas vna: sic in omnibus membris diuersa munera, sed charitas vna. Qui finxit singillatim corda eorum. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Intelligit quid est? Secretius & interius videt. Habes in Psalmo, Intellige clamorem meum. *Psal.5.* Non enim quasi vocibus opus est, vt perueniat aliquid ad aures dei. Occultus visus, intellectus vocatur. Expressius dixit, quàm si diceret, videt omnia opera eorum. Tūc putares videri opera ista, quando & tu vides opus hominis. Homo factum hominis moni eius in corpore videt, deus autem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum est, intelligit omnia opera eorum. Dant duo pauperibus, vnus sibi mercedem quærit cœlestem, alius humanam laudem. Tu in duobus vnam rem vides, deus duas intelligit: intus enim intelligit & intus agnoscit, fines ipsorum videt, intentiones ipsas videt, Qui intelligit omnia opera eorum. *Nō saluus fiet rex per multitudinem vir-* M *tutis suæ.* Ad dominum omnes, in deo omnes. Spes tua deus sit, fortitudo tua deus sit, firmitas tua deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit finis in quo requiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem, Nō saluus fiet rex per multitudinem virtutis suæ.

Nec gigas saluus erit in multitudine virtutis suę. Gigas superbus aliquis est, extollens se aduersus deum, velut quia est ipse aliquis in se & per se. Non fit iste saluus in multitudine virtutis suæ. Sed equum habet magnum, fortem, validum, velocem, potest si aliquid ingruerit cito illum de periculo liberare. Non, fallitur, Audiat quid sequitur, *Mendax equus ad salutem* An intellexistis quid dictum sit, mendax equus ad salutem: Nō tibi promittat equus tuus salutem, si tibi promiserit mentietur. Si enim deus voluerit liberaberis, si deus voluerit cadente equo altius cades. Non ergo putetis dictum, Mēdax equus ad salutē, quasi mendax iustus ad salutem, quod velut iusti ad salutem mentiantur. Non est enim scriptū æquus quod ab æquitate dicitur, sed equus animal *ἵππος.* quadrupes, hoc Græcus codex indicat. Et redarguuntur ho-

A tur homines, qui sibi quærunt mala inmenta occasiones mendaciorum, cum scriptura dicat, (Sapien. 1.) Os quod mentitur, occidit animam: & (Psal. 5.) perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. Quid est ergo mendax equus ad salutem? Mentitur tibi equus quãdo promittit salutẽ. Nunquid equus alicui loquitur & promittit salutem? Sed cum tu vides equum bene formatũ, bonis viribus, magnoq; cursu præditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo salutem, sed fallunt si deus non tuetur, quia mendax equus ad salutem. Equum accipe etiam figurate quamlibet amplitudinem seculi huius, quemlibet honorem in quem superbus ascẽdis, quo altius ingrederis, te nõ tantum celsiorem, sed etiam tutiorẽ falsò putas. Quomodo enim te deiiciat nescis, tanto elisum grauius, quanto sublimius ferebaris. Mendax equus ad salutẽ. *In abundantia autem virtutis suæ non erit saluus.* Et vnde erit saluus? Non de virtute, non de viribus, non de honore, non de gloria, non de equo. Vnde, quo ibo? Vbi inueniam, vnde saluus sim? Noli diu quærere, noli longe. *Ecce oculi domini super timentes eum.* Videtis quia ipsi sunt quos protexit de habitaculo suo. Ecce oculi B domini super timentes eum. *Sperantes super misericordia eius.* Non de meritis suis, non de virtute, non de fortitudine, non de equo, sed de misericordia eius. *Vt eruat à morte animas eorum.* Vitam æternam promittit. Quid in ista peregrinatione? Nunquid deserit? Vide quid sequitur, *Et alat eos in fame.* Tempus famis est modo, tempus saturitatis pòst erit. Qui nos in fame huius corruptionis non deserit, immortales factos quomodo satiabit? Sed quamdiu est tempus famis, tolerandum est, durandum est, perseuerandum est vs- (Matth. 10.) que in finem. Iam currenda sunt omnia, quia & via est plana, & cogitandum est quid portemus. Adhuc quidem spectatores in amphiteatro forte insaniunt & in sole sedent, & nos sistamus tamen in vmbraculo sumus, & vtiliora & pulchriora sunt quæ spectam[us], spectemus pulchra, & à pulchro spectemur. Spectemus nos mẽte ea quæ dicuntur in sensibus diuinarum scripturarum, & gaudeamus tali spectaculo. Spectator autem noster quis est? Ecce oculi domini super timentes eum, sperantes in misericordia eius, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Sed propter peregrinationis tolerantiam quamdiu fames est, expecte- C mus in via refici ne deficiamus. Quid nobis imponit, vel quid profiteri debemus? *Anima nostra patiens erit domino.* Secura expectans misericorditer promittentem, misericorditer & veraciter exhibentem. Et donec exhibeat quid agamus? Anima nostra patiens erit domino. Sed quid si in ipsa patientia non durabimus? Imò planè durabimus. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Adiuuat in pugna, protegit ab æstu, non te deserit, tolera dura, qui perseuerauerit vsque in finem hic (Matth. 10.) saluus erit. Et quid cum perduraueris, cum patiens fueris, cum vsque ad finem perueneris, quid tibi erit? Qua mercede toleras? Vt quid tanta dura tandiu pateris? *Quoniam in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Spera hic, vt læteris ibi: esuri & siti hic, vt epuleris ibi. Hortatus est ad omnia, impleuit nos gaudio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo, & de quo solo præsumamus. Post hæc fit oratio breuis & salubris. *Fiat misericordia tua domine super nos.* Et quo merito? *Sicut sperauimus in te.* Fui quibusdam onerosus, sentio: quibusdam autem etiam cito terminaui sermonem, & hoc sentio. Ignoscant infirmi fortioribus, & pro infirmis deprecentur fortiores. In

Videtur Augustin[us] loquens populo confudisse discrimen spectãdi & expectandi.

vno corpore omnia membra simus, à capite nostro D vegetemur, & in illo spes nostra est, & in illo fortitudo nostra est. Non dubitemus exigere de domino deo nostro misericordiam, vult omnino exigi à se. Non enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angustabitur, quomodo ille à quo petis quod non habet, aut quod parum habet, & timet dare ne minus habeat. Vis nosse, quomodo tibi eroget deus misericordiam? Tu eroga charitatem. Videamus si finis dum erogas. Quanta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest tanta esse in imagine? Ergo fratres ad hanc maxime exhortamur vos charitatem non solum in vosipsos, sed in eos etiam qui foris sunt, siue adhuc pagani, nõdum credentes in Christo, siue diuisi à nobis, nobiscũ caput confitentes & à corpore separati. Doleamus illos fratres tanquam fratres nostros: velint nolint fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desinent dicere, pater noster. Dixit de quibusdã Pro- (Matth. 6.) pheta: his qui dicunt nobis, non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circumspicite de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundũ scripturas, & ec- E clesiasticum loquẽdi morem. Nunquid de Iudæis qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum, & videte quia fratres quãdo dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi Christianos. Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huius- (1. Cor. 7.) modi: cum diceret de coniugio. Fratrem & sororem dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit, Tu (Roma. 14.) autẽ quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem faci- (1. Cor. 6.) tis & fraudatis, & hoc fratrib[us]. Isti ergo qui dicunt, nõ estis fratres nostri, paganos nos dicunt. Ideo enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos nõ habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorũ, vt negent nos fratres suos esse. Sed quare nobis dixit Propheta, Vos dicite illis fratres nostri estis, nisi quia nos in eis agnoscimus quod non repetimus? Illi ergo nõ agnoscendo baptismum nostrum, negant nos esse fratres: nos autẽ non repetẽdo ipsorum, sed agnoscendo nostrum dicimus eis, fratres nostri estis. Dicunt illi, quid nos quæritis, quid nos vultis? Respõdemus, fratres nostri estis. Dicunt, ite à nobis, non vobiscum habemus rationem. Nos prorsus vobiscum rationem habemus, vnũ Chri- F stum cõfitemur, ĩ vno corpore, sub vno capite esse debemus. Quid ergo me quæritis, ait, si perij? Magna absurditas, magna vesania. Quid me quæritis, si perij? Quare quærerem, nisi quia peristi? Si ergo perij, inquit, quomodo sum frater tuus? Vt dicatur mihi de te, frater tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. (Luca. 15.) Adiuram[us] ergo vos fratres per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominũ nostrum, per mansuetudinẽ eius adiuramus vos. Tempus est enim vt impendamus in eos magnam charitatem, abundantem misericordiam in deprecando deum pro illis, vt aliquãdo det illis sensum sobrium, vt resipiscant & videant se, quia non habent omnino quod dicant contra veritatẽ. Non eis reman- (2. Timo. 2.) sit, nisi sola infirmitas animositatis, quæ tanto est languidior, quanto se maiores vires habere existimat. Pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus & carnalibus, tamen pro fratrib[us] nostris eadẽ sacramenta celebrantibus, & si non nobiscũ eadem, tamen vnũ amen respondentibus, & si non nobiscum vnũ amen, hortamur medullas charitatis vestræ, fundatis ad deũ

G preces pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorũ egimus
Psal. 36. in cõcilio, quod explicari vobis hodie iam tempus nõ
sufficit, Vnde exhortamur vos vt alacriores & nume-
rosiores, Audient enim à vobis fratres nostri qui nunc
non assunt, cõueniatis crastino die ad basilicã tricliarũ.

In Psalmum trigesimum tertium enarratio.

Præfatio.

PSALMVS iste nihil quidẽ obscurũ, & quod
expositore indigeat, videtur habere in textu
suo. Titulus autem eius intentos facit, & pul-
santes desyderat. Sed quemadmodum hic scriptũ est,
quia beatus vir qui sperat in eũ, speremus omnes quod
pulsantibus aperturus est, Non enim hortaretur nos vt
pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim ali-
†al. semper quãdo contingit, vt qui disponebat sedere†, tædio cõ-
claudere. pulsus ad manum pulsantis contra dispositionẽ suam
surgat & aperiat, ne diu pulsantẽ patiatur: quanto ma-
gis sperare debemus citius aperturũ illum, qui ait, Pul-
Matth. 7. sate & aperietur vobis. Pulso ergo nunc intẽtione cor-
Lucæ. 11. dis ad dominum deum, vt dignetur nobis hoc myste-
rium reuelare. Pulset mecum & charitas vestra inten-
H tione audiendi, & humilitate orãdi p nobis. Est enim,
quod fatendum est, arcanum & grande mysterium,
Sic enim se habet titulus Psalmi:

1. Reg. 21. *Psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram*
Abimelech, & dimisit eum & abiit.

Concio prima.

QVærimus in scripturis secundũ res gestas, quæ
Psal. 3. nobis de Dauid cõscriptæ sũt, quãdo sit factũ,
quemadmodũ inuenimus titulũ Psalmi, cũ fu-
geret Dauid à facie Absalon filij sui. Le-
gimus enim in Regnorum libris & inuenimus, quãdo
2. Reg. 15. Dauid fugeret à facie filij sui Absalon. Et verissimũ est,
quia contigit, quod scriptũ est. Et quãuis titulus Psalmi
in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quæ
gesta est. Sic credo & quod hic scriptũ est, Cum muta-
uit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, &
1. Reg. 21. abiit. Scriptũ est, sed in Regnorũ libris, vbi omnia no
bis scripta sunt, quæ pertinent ad res gestas Dauid, sed
non inuenimus hoc, & tamen aliquid inuenimus vnde
appareat hoc esse tractum. Nam scriptum est, Quia cum
fugeret Dauid persecutorem Saul, contulit se ad Achis
I regem Geth, id est, ad regem cuiusdam gentis vicinæ
1. Reg. 27. regno iudæorum: ibi latitabat, vt persecutionem Saulis
euitaret. Recens autẽ erat gloria eius, vnde pro bene-
facto meruit inuidiam, quando Goliam interfecit, &
vna pugna gloriam securitatemq; regno & regi & po-
pulo comparauit. Saül autem cum prouocante Golia
æstuaret, prostrato Golia hostis esse cœpit ei, per cuius
manũ hostem deus necauerat, & inuidit gloriæ Dauid:
maxime quia populus in exultatione cõstitutus & cho-
1. Reg. 18. ro iam facto mulieres cantauerunt gloriam Dauid, q
& 21. Saül percussisset in milibus, & Dauid in denis milibus.
Hinc ille cõmotus quòd cœperat habere maiorem glo
riam per vnã pugnã puer, & iam in laudibus omnium
regi præponebatur, vt se habet pestilentia liuoris & su-
perbia seculi, inuidere ei cœperat & eum persequi.
1. Reg. 21. Tunc ille se, vt dixi, contulerat ad regem Geth, qui vo-
cabatur Achis. Suggestum est autem regi ipsi, q illum
apud se haberet qui magnã gloriã habere cœperat in
populo Iudæorum, & dictũ est illi: Nónne iste est Da-
uid, cui chorum fecerunt mulieres Israëlitæ, dicentes,
Saül percussit in milibus, & Dauid in denis milibus? Si
autem propter hanc gloriam inuidere illi cœperat Saul,
nónne metuendum erat Dauid, ne & ille rex, ad quem
confugerat, vellet opprimere eum quem posset de vi- K
cino hostẽ habere, si saluum seruaret? Timuit & istum,
& sicut scriptum est, Mutauit vultum suum corã ipsis,
& affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & fere-
batur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, &
saliuæ decurrebant super barbam eius. Vidit eum rex
ille apud quem latebat, & ait suis, Vt quid mihi arrepti-
tium adduxistis? Nũquid nam intraturus est in domũ
meam? Et sic illum dimisit proiiciens illum & recessit
inde Dauid incolumis per istam figurationẽ furoris.
Videtur ergo ad ipsam historiam pertinere quod hic
scriptum est, Psalmus Dauid cum mutauit vultũ suum
coram Abimelech, & dimisit eũ, & abiit. Sed ille Achis 1. Reg. 21.
erat, nõ Abimelech. Nomen enim solum nõ videt cõ-
uenire. Nam res gesta propè ipsis verbis pariter desi-
gnata est in Psalmis, sicut scriptũ est in Regnorũ libro.
Ideo magis mouere nos debet ad quærendum sacra-
mentum, quia nomẽ mutatum est. Nam neq; illud sine
causa factum est quãuis sit factum, sed quia aliquid figu
rabat: neq; hoc sine causa scriptum est, noie cõmutato.
Videtis certe fratres profunditatem sacramentorũ. Si L
non est in mysterio, q à puero Golias occisus est, non 1. Reg. 17.
est in mysterio, quia immutauit vultum suum, & affe- 1. Reg. 21.
ctabat, & tympanizabat, & cadebat ad ostia ciuitatis &
ad ostia portę, saliuæ decurrebãt sup barbã eius. Vnde
fieri potest, vt nõ hoc aliquid significaret, quandoqui-
dem aperte dicit Apostolus, Hæc autem in figura con- 1. Cor. 10.
tingebant illis, Scripta sunt autem propter nos, in quos
finis seculorum obuenit. Si nihil significat manna, de
quo dicit Apostolus, Et cibum spiritalem manducaue-
runt, Si nihil significat, quod diuisum est mare, & per
medium ductus est populus, vt euaderẽt persecutionẽ Exod. 14.
Pharaonis, cũ dicat Apostolus, Nolo enim vos igno- 1. Cor. 10.
rare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerũt,
& omnes in Moyse baptizati sunt sub nube & in mari:
Si nihil significat quod pcussa petra aqua profluxit, cũ
dicat Apostolus, Petra autem erat Christus. Si ergo
illa nihil significant quamuis sint gesta, si nihil deniq;
significant duo filij Abrahæ nati secundũ ordinẽ na-
scendi hominum, & tamen ipsos duos filios duo testa-
menta appellat Apostolus, vetus & nouũ, & dicit, Hæc Galat. 4.
sunt duo testamenta, quæ sunt in allegoria. Si ergo illa M
nihil significant, quæ videtis authoritate apostolica in
mysterio futurarum rerum gesta esse, debemus arbitra-
ri nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Re-
gnorum de Dauid pauloante narrauimus. Non ergo
nihil significat, & quod nomẽ mutatũ est, & quod hic
dictum est coram Abimelech, ibi coram Achis. Inten- 1. Reg. 21.
dite mecũ. Omnia enim quæ dixi modo quasi ad ma-
num pertinent pulsantis, nondum apertum est. Pulsa-
uimus cũ ista diceremus, pulsastis & vos cum ista audi- Matth. 7.
retis, adhuc pulsemus orando vt dominus aperiat no-
bis. Nominum Hebræorũ habemus interpretationẽ.
Non defuerunt docti viri qui nobis nomina ex He-
bræo in Græcam linguã, & inde in Latinam transfer-
rent. Consulentes ergo nomina ista, inuenimus inter-
pretari, Abimelech, patris mei regnum, & interpretari 1. Reg. 21.
Achis, quomodo est. Hæc nomina attẽdamus, inde in-
cipit nobis aperire pulsantib⁹. Si quæris quid est Achis?
Respõdetur, quomodo est. Quomodo est, verbum est
admirantis, & non intelligentis. Abimelech patris mei
regnum. Dauid, manu fortis. In figura Christi Dauid,
sicut Golias i figura diaboli: & quod Dauid prostrauit 1. Reg. 17.
Goliam, Christus est qui occidit diabolum. Quid est au
tem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit
superbiam.

A superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei,
Matth.11. maxime nobis humilitas cõmendatur. Viam enim no bis fecit per humilitatẽ, quia per superbiã recesseramus à deo, redire ad eum nisi per humilitatẽ non poteramus, & quem nobis præponeremus ad imitandum, nõ habebamus. Omnis enim mortalitas hominũ super bia tumuerat, Et si existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant prophetæ, patriarchæ, dedignabatur genus humanũ imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominẽ humilem, deus factus est humilis, vt vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia dei. Erat autẽ, vt nostis sacrificium Iudæorũ antea secundũ ordinem Aaron in victimis pecorum, & hoc in mysterio. Nondum enim erat sacrificiũ corporis & sanguinis domini, quod fideles norunt, & qui euangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secũdum or-
Psal.109. dinem Aaron, & hoc secundũ ordinẽ Melchisedech.
Heb.7. Scriptum est enim, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem
B Melchisedech. De quo dicitur, Tu es sacerdos in æter num secundum ordinem Melchisedech? De domino nostro Iesu Christo. Quis erat Melchisedech? Rex Salem. Salem ciuitas fuit antea illa, quę postea, sicut docti prodiderunt, Hierusalem dicta est. Ergo anteq ibi regnarent Iudæi, ibi erat ille sacerdos Melchisedech, qui
Gene.14. scribitur in Genesi, Sacerdos dei excelsi. Ipse occurrit Abrahæ, quãdo liberauit Loth de manu persequentiũ, & prostrauit eos à quibus ille tenebatur, & liberauit fratrem. Post liberationem fratris occurrit ei Melchisedech. Et tantus erat Melchisedech, à quo benediceretur Abraham. Protulit panem & vinum, & benedixit Abraham, & dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit ei quem benedixit. Et dictum est ei postea, Tu
Psal.109. es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Dauid hoc in spiritu dixit longe post Abrahã.
1.Reg.21. Temporibus autẽ Abrahæ fuit Melchisedech. De quo alio dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nisi de illo cuius nostis sacrificiũ? Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cœpit esse sa-
C crificium secundum ordinẽ Melchisedech. Ergo mutauit, nescio quis vultum suum. Quis est iste? Nescio quis non sit, & scio quis. Notus est enim dominus noster Iesus Christus, In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostram. Vnde autem commendauit cor-
Matth.26. pus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec mãducaretur, nec biberetur. Respice
Ioan.1. altitudinem ipsius, In principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum. Ecce cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant supernæ virtutes, manducant cœlestes spiritus, & manducant & saginantur, & integrum manet quod eos satiat & lætificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo vt mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret. Vnde autem fit cibus lac? Vnde cibus in hac conuertitur, nisi per carnem traiiciatur? Nam mater hoc facit, quod manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia minus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panẽ mater incarnat, & per humilitatem mammillæ & lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pauit nos sapientia dei? Quia verbũ
Ioan.1. caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panem angelorum mãducauit homo,

vt scriptum est, Panem cœli dedit eis, panem angelorũ D
manducauit homo: id est, verbum illud quo pascuntur *Psal.77.*
angeli sempiternum, quod est æquale patri, manducauit homo: quia cum in forma dei esset, non rapinam
arbitratus est esse se æqualem deo. Saginãtur ergo illo *Philip.2.*
angeli. Sed semetipsum exinaniuit vt manducaret panem angelorum homo, formam serui accipiens in similitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit se, factus obediens vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis: vt iam de cruce commendaretur nobis caro & sanguis domini: nouum sacrificiũ, quia mutauit vultum suum corã Abimelech, id est, coram re-
gno patris. Regnum enim patris, regnum erat Iudæo- *1.Reg.21.*
rum. Quomodo regnũ patris? Regnum Dauid, regnũ Abrahæ. Nam regnum dei patris, magis Ecclesia quàm populus Iudæorum, sed secundũ carnem regnum patris populus Israël. Dictum est enim, Et dabit ei deus sedem Dauid patris eius. Demonstratur ergo secundũ
carnem pater domini esse Dauid, secundum diuinita- *Luc.1.*
tem autem Christus, non filius, sed dominus Dauid. Iudæi vero Christum secundũ carnem norunt, secundum diuinitatem non norunt. Ideo fecit illis quæstio-
nem & dixit, Cuius filium esse dicitis Christum? Et re- E
sponderunt, filium Dauid. Et ille, Quomodo ergo Da-
uid in spiritu vocat eum dominum, vbi ait, Dixit do- *Matth.22.*
min[us] domino meo, sede ad dexterã meam, donec po- *Psal.109.*
nam [omnes] inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu vocat eum dominũ, quomodo filius eius est? Et non potuerunt illi respõdere, quia non nouerant ĩ domino Christo, nisi quod videbatur oculis, non quod corde intelligebatur. Si autẽ intus haberent oculos sicut habebant foris, ex eo quod foris videbãt, intelligerent filium Dauid: ex eo quod intus intelligebant, intelligerent dominum Dauid. Mutauit ergo vultum suum coram Abimelech. Quid est ergo coram Abimelech? Coram regno patris. Quid est coram re-
gno patris? Corã Iudæis, Et dimisit eum & abijt. Quem *1.Reg.21.*
dimisit? Ipsum populum Iudæorum dimisit & abijt. Quæris modo Christum apud Iudæos & nõ inuenis. Vnde dimisit & abijt? Quia mutauit vultum suum. Hæ
rentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, *Heb.7.*
non tenuerunt sacrificium secundum ordinem Melchisedech, & amiserunt Christum, & cœperunt eũ habe-
bere gentes, quò non miserat ante præcones. Nam ad F
illos præcones miserat, ipsum Dauid, Abraham, Isaac & Iacob, Esaiam, Hieremiam, & cæteros prophetas miserat, & pauci inde cognouerunt, & ipsi pauci in comparatione pereuntium, nã multi erãt. Milia enim legi-
mus fuisse. Scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed quæ- *Roma.9.*
ris modo circuncisos Christianos, & nõ inuenis. Erant autem de circuncisione recentibus temporibus fidei multa milia Christianorum. Quæris modo & non inuenis. Merito non inuenis, Mutauit vultum suum co-
ram Abimelech, & dimisit eum & abijt. Et corã Achis *1.Reg.21.*
mutauit vultũ suum, & dimisit eum & abijt. Ideo enim mutata sunt nomina, vt ad mysterij significationẽ nos excitaret mutatio nominum, ne putaremus non narrari aut commemorari in scripturis Psalmorum, nisi quod in libris Regnorum gestum inuenitur, & nõ hic quæreremus figuras futurorum, sed tanquam res gestas acciperemus. Cum ergo nomina mutantur quid tibi dicitur? Clausum est hic aliquid, pulsa: noli hærere in litera, quia litera occidit: sed desydera spiritũ, spiritus
enim viuificat. Intellectus spiritalis credentem saluum *2.Corin.3.*
facit. Quo ergo dimisit Achis regem, attendite fra-

G tres. Achis dixi interpretari, quomodo eſt. Recorda-
nini Euãgeliũ, Quando loquebaẽ dominus noſter Ie-
Ioan. 6. ſus Chriſtus de corpore ſuo, ait: Niſi quis mãducauerit
carnem meam, & biberit ſanguinẽ meum, nõ habebit
in ſe vitã æternã. Caro enim mea vere eſt eſca, & ſan-
guis meus vere potus eſt. Et diſcipuli eius qui eum ſe-
quebãtur expauerunt & exhorruerunt ſermonẽ: & nõ
intelligẽtes, putauerunt neſcio quid durum dicere do
minum noſtrum Ieſum Chriſtum, ꝙ carnem eius quã
videbant, manducaturi erant, & ſanguinem bibituri,
& non potuerunt tolerare, quaſi dicentes, quomodo
1. Reg. 21. eſt? Error enim & ignorãtia & ſtultitia in perſona re-
gis Achis. Vbi enim dicitur, quomodo eſt, non intel-
ligitur: vbi non intelligitur, tenebræ ignorantiæ ſunt.
Erat ergo in illis regnum ignorantiæ, quaſi rex Achis,
id eſt, regnum erroris eis dominabatur. Ille autem di-
Ioan. 6. cebat, Niſi quis manducauerit carnem meam, & bibe-
rit ſanguinẽ meum: Quia mutauerat vultũ ſuum: Quaſi
furor iſte & inſania videbaẽ, dare carnem ſuam man-
ducandam hominibus, & bibẽdum ſanguinem. Ideo
1. Reg. 21. quaſi inſanus putatus eſt Dauid, quando dixit ipſe A-
H chis, arreptitium hunc mihi adduxiſtis. Nónne videtur
inſania, manducate carnem meam & bibite ſanguinẽ
Ioan. 6. meum, Et quicunq; non manducauerit carnem meam
& non biberit ſanguinem meum, nõ habebit in ſe vi-
tam? Quaſi inſanire videbatur. Sed regi Achis inſani-
re videbatur, id eſt, ſtultis & ignorantibus, ideo dimi-
ſit eos & abiit. Fugit corde eorum intellectus, ne eum
poſſint cõprehẽdere. Et quid dixerunt illi? Quaſi, quo-
modo eſt, quod interpretatur Achis. Dixerunt enim,
Quomodo poteſt hic nobis dare manducare carnem
ſuam? Arreptitium putabãt dominum, & neſcire quid
loqueretur & inſanire. Ille autẽ qui nouerat quod dice
bat in illa mutatione vultus ſui, & quaſi furore & in-
ſania, ſacramenta prædicabat, & affectabat, & tympa-
nizabat ad oſtia ciuitatis. Quærendum eſt quid ſit, &
ipſe affectabat, & ad oſtia tympanizabat? Non ſine cau
1. Reg. 21. ſa dictum eſt, procidebat ad oſtium portæ: non ſine
cauſa dictum eſt, & ſaliuæ decurrebant ſuper barbam
eius: non fruſtra dicta ſunt, ſed indigent intelligentia.
Diuturnus ſermo onerosus eſſe non debet. Noſtis fra-
tres Iudæos ipſos, coram quibus ille mutauit vultum
I ſuum, & dimiſit eos & abiit, hodie vacare. Si illi qui
Chriſtum amiſerunt, quos dimiſit & abiit, habent ina-
nem vacationem, nos habemus fructuoſam vacatio-
nem, vt intelligamus Chriſtum, qui illos dimiſit & ve-
nit ad nos. Omnia non fruſtra facta ſunt, & in illo fu-
rore Dauid, quod dicitur affectabat & tympanizabat
ad oſtia ciuitatis, & ferebatur in manibus ſuis, & pro-
cidebat ad oſtia portæ, & ſaliuæ decurrebãt ſuper bar-
bam eius. Affectabat ille. Quid eſt affectabat? Affectum
habebat. Quid eſt affectum habere? Quia compaſſus eſt
infirmitatibus noſtris, & ideo voluit ipſam carnem ſu-
ſcipere, in qua mortem occideret. Compaſſus ergo no
bis affectaſſe dictus eſt. Ideo reprehendit Apoſtolus
eos qui duri ſunt & ſine affectu. Reprehendens enim
Rom. 1. quoſdã, ait, Sine affectu, ſine miſericordia. Vbi eſt af-
fectus, ibi eſt miſericordia. Vbi miſericordia eſt? Mi-
Philip. 2. ſeratus eſt nos de ſupernis. Si exinaniri ſe nollet, ma-
nens in ea forma, in qua æqualis erat patri ſempiter-
nus, in morte remanſiſſemus: ſed vt nos de morte ſem
piterna liberaret, quò nos peccatum ſuperbiæ perdu-
xerat, humiliauit ſe factus ſubditus vſque ad mortem,
mortem autẽ crucis. Ergo affectauit, quia peruenit vſ-
que ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in

ligno extenditur: vt autem tympanum fiat caro, id eſt, K
corium in ligno extenditur: dictum eſt, & tympaniza- *1. Reg. 21.*
bat, id eſt, crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affe- *Matth. 27.*
ctabat, id eſt, affectum in nos habebat, vt animã ſuam
poneret pro ouibus ſuis. Tympanizabat. Quomodo? *Ioan. 10.*
Ad oſtia ciuitatis. Oſtiũ nobis eſt quod aperitur vt cre
damus in deum. Clauſeramus oſtia cõtra Chriſtum, & *1. Reg. 21.*
aperueramus diabolo. Contra vitam æternã clauſum
cor habebamus, ille autem dominus deus noſter, quia
clauſum cor habebamus homines aduerſus vitã æter-
nam, nec poteramus videre verbũ quod vident ange-
li, cruce aperiebat corda mortaliũ, hoc eſt, tympaniza-
bat ad oſtia ciuitatis, Et ferebatur in manibus ſuis. Hoc *De conſec.*
vero fratres quomodo poſſet fieri in homine, quis in- *diſt. 2. cap.*
telligat? Quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus *Acceſſerũt*
aliorum poteſt portari homo, manibus ſuis nemo por *ad Ieſum.*
tatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundũ
literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus.
Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando cõ-
mendans ipſum corpus ſuum, ait, Hoc eſt corpus me- *Matth. 26.*
um. Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis, ipſa eſt
humilitas domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſa multum cõ- L
mendatur hominibus, Ad ipſam nos hortatur fratres
vt viuamus, id eſt, humilitatẽ eius imitemur, vt percu-
tiamus Goliam, & tenẽtes Chriſtum, vincamus ſuper- *1. Reg. 17.*
biam, Procidebat enim ad oſtium portę. Quid eſt pro- *1. Reg. 21.*
cidebat? Ad humilitatẽ ſe ipſe deiiciebat. Quid eſt ad
oſtia portæ? Ad initium fidei quo ſalui efficimur. Ne-
mo enim incipit niſi ab initio fidei, ſicut dicitur in Cã-
ticis canticorum, Venies & pertranſies: ab initio fidei
peruenturi ſumus facie ad faciem, ſicut ſcriptum eſt,
Dilectiſsimi filij dei ſumus, & nondum apparuit quid *1. Ioan. 3.*
erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus,
quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Videbimus. Quan-
do? Cum iſta tranſierint. Audi etiam Paulum Apoſto- *1. Cor. 13.*
lum, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc
autem facie ad faciem. Antequã ergo videamus facie
ad faciem, verbum quod vident angeli, opus nobis eſt
adhuc oſtiis portæ, ad quæ procidit dominus humi- *Philip. 2.*
lians ſe vſq; ad mortem. Quid eſt quod ſaliuæ decur- *1. Reg. 21.*
rebant ſuper barbam eius? Innocens enim immutauit
vultum ſuum coram Abimelech vel Achis, & dimiſit
eum & abiit. Non intelligentes dimiſit. Ad quos abiit? M
Ad gentes. Ergo nos intelligamus quod ipſi non po-
tuerunt. Decurrebant ſuper barbam Dauid ſaliuæ.
Quid ſunt ſaliuæ? Quaſi verba infantilia. Saliuæ enim
currunt infantibus. Nónne erant tanquam infantilia *Matth. 26.*
verba, manducate carnem meam, & bibite ſanguinem *Ioan. 6.*
meum? Sed iſta infantilia verba tegebant virtutem ip-
ſius. Virtus enim in barba intelligitur. Saliuę igitur de- *1. Reg. 21.*
currentes ſuper barbam eius, quid ſunt, niſi verba infir
ma virtutem eius tegentia? Intellexit, vt arbitror, ſan-
ctitas veſtra titulũ Pſalmi huius. Si velimus iam Pſal-
mum exponere, timendum eſt ne illa quæ audiſtis la-
bantur de cordibus veſtris. Titulum Pſalmi huius ex-
poſuimus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Quo-
niam craſtinus dies dominicus eſt, & debemus vobis
ſermonem, differamus in craſtinum, vt etiam Pſalmi
textum libenter audiatis.

Concio ſecunda de eodem Pſalmo.

QVi heſterno die affuiſtis, nõ dubito quòd me-
miniſtis pollicitationis noſtræ. Tempus enim
iam eſt in nomine domini debitum ſoluere.
Ipſe qui inſpirauit vt promitteremus,
ipſe dabit vt ſoluamus, ſemper exiſtẽtes debitores cha-
ritatis.

A ritatis. Ipsa est enim quæ semper redditur & semp de-
Rom.13. betur, sicut dicit Apostolus, Nemini quicq̃ debeatis, ni-
si vt inuicẽ vos diligatis. Psalmi huius titulum heri ex-
posuimus, cuius expositio cùm nos diutius retineret,
eiusdẽ Psalmi textũ exponendũ distulimos. Audiamus
ergo quid spiritus sanctus p os Prophetæ sancti sui di-
cat in isto sermone Psalmi, quod congruat titulo, quẽ
hesterno die tractauimus. Qui non affuerunt tamen &
hoc debitũ petunt, ne forte p aliis tantas moras faciẽ-
tes fraudemus eos, quibus iam reddẽdum est quod de-
bemus, breuiter cõmemoratũ agnoscant quantũ pos-
sunt, qui hodie assunt & heri nõ affuerunt. Si quid autẽ
eos mouet quod diligentius interrogare debeant, pa-
tientes aures nostras inuenient in nomine Christi aliis
tẽporibus, ne isti modò occupẽtur. Diximus scriptum
1.Reg. 21. esse in libro Regnorũ, φ Dauid cum fugeret Saul, late-
re voluit apud regem quendã Geth, noĩe Achis. Sed
cùm gloria eius ibi fuisset cõmemorata, ne p liuorem
idem rex, ad quẽ confugerat, aliquid in eum machina-
retur, finxit insaniam, & quasi furore correptus, muta-
uit vultũ suũ, Et sicut legimus, Affectabat, & tympani-
B zabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, &
procidebat ad ostium portæ. Et dixit rex Achis, Quid
huc mihi adduxistis istum? Nunquid arreptitio ego o-
pus habeo? Et sic eũ dimisit, vt impleat̃ quod hic scri-
ptum est: Mutauit vultũ suum & dimisit eum & abiit.
Dimisit autẽ regem Achis. Hic vero dictũ est φ muta-
uit vultũ suum corã Abimelech, & dimisit eũ & abiit.
Diximus autem nomina mutata esse, vt sacramentum
ostenderetur, ne si idem nomen repetitũ esset in titulo
Psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramẽto,
sed quasi gesta narrasse videretur. Vtrunq; ergo nomẽ
1. Reg. 21. magnũ continet sacramentũ. Nam Achis interpreta-
tur, quomodo est: Abimelech interpretatur, patris mei
regnũ. In illo verbo quod, quomodo est, dicitur, igno-
rantia significatur, vt verbum mirãtis & nõ agnoscen
tis intelligas. In isto autẽ quod dicitur, Abimelech, re-
gnum Iudæorũ significatur. Ex Christi enim persona
potest dici patris mei regnũ, quia pater ipsius secundũ
C carnem Dauid: & regnũ Dauid erat in gente Iudæorũ.
Coram regno ergo patris sui mutauit vultum suum, &
dimisit eum & abiit: quia erat ibi sacrificium secundũ
ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine
Psal.109. suo instituit sacrificiũ secundũ ordinẽ Melchisedech.
Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit
Heb.7. gentẽ Iudæorũ, & venit ad gentes. Quid est ergo, affe-
ctabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum
affectu, quàm misericordia domini nostri Iesu Christi?
1.Reg.21. Qui videns infirmitatem nostrã, vt nos à sempiterna
morte liberaret, temporalem mortẽ cum tanta iniuria
cõtumeliaq; suscepit. Et tympanizabat, quia tympanũ
non fit nisi cùm corium in ligno extendit̃. Et tympa-
nizabat Dauid, significans φ crucifigẽdus esset Chri-
stus. Tympanizabat autem ad ostia ciuitatis. Quæ sunt
ostia ciuitatis, nisi corda nostra quæ clauseramus cõtra
Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mor-
talium? Et ferebatur in manibus suis. Quomodo fere-
batur in manibus suis? Quia cum commẽdaret ipsum
corpus suum & sanguinẽ suum, accepit in manus suas,
quod norũt fideles, & ipse se portabat quodãmodo cũ
Matth.26. diceret, hoc est corp⁹ meũ. Et procidebat ad ostia por-
tæ, id est, humiliauit se. Hoc est enim procidere vsq; ad
1.Reg.21. initium fidei nostræ. Ostium enim portæ, initiũ fidei,
vnde incipit Ecclesia, & peruenit ad speciem, vt cum
credit ea quæ non videt, mereatur perfrui, cùm facie
ad faciem videre cœperit. Sic se habet titulus Psalmi. D
Breuiter audiuimus, audiamus iam ipsa verba affectan
tis & tympanizantis ad portam ciuitatis.

Expositio Psalmi.

B*Enedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore
meo.* Dicit Christus, dicat & Christianus, quia &
Christianus in corpore Christi est. Et propterea
Christus homo, vt possit Christianus esse angelus, qui
iam dicat, Benedicã domino. Inquis, Quando bene-
dicam dominum? Ait tibi aliquis, Quando tibi benefa
cit, quando abundant secularia, quãdo multum abun-
dat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pe-
corum, salusq; ista mortalis inuulnerata & incorrupta
persistit, ea quæ nascũtur, crescunt omnia, nihil imma-
tura morte subtrahitur, fœlicitas tota abũdat in domo,
circũfluunt omnia, tunc benedices dominũ. Non, Sed
in omni tẽpore. Ergo & tunc, & quãdo ista secundum
tẽpus, & secundũ flagella domini dei nostri turbãtur,
auferũtur, minus nascunt̃, iam nata dilabunt̃, Fugiunt
enim hæc, Et inde sequitur penuria, egestas, labor, do-
lor & tentatio. Sed tu, qui cantas tibi, Benedicam do- E
minum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo, &
quando ista dat, benedic: & quando ista tollit, benedic.
Quia ille dat, ille tollit, sed seipsum à benedicẽte se nõ
tollit. Quis est autẽ qui benedicit dominum in omni
tempore, nisi humilis corde? Ipsam enim humilitatem
docuit domin⁹ noster in corpore & sanguine suo, quia
cũ cõmendaret corpus & sanguinẽ suum, humilitatem
suã cõmẽdat. In eo quod in ipsa historia scriptũ est, in 1.Reg.21.
illo quasi furore Dauid, quod prætermisimus, & saliuæ
decurrebant super barbã eius: cũ legeretur Apostolus,
audistis ipsas saliuas, sed decurrẽtes super barbã. Dicit
aliquis, Quas saliuas audiuimus? Nónne modò lectus
est Apostolus cũ diceret, Iudæi signa petunt, & Græci 1.Cor.1.
sapientiã quærunt? Modò lectũ est, Nos autẽ prædica-
mus, inquit, Christũ crucifixum. Tũc enim Tympani-
zabat Iudæis quidẽ scandalũ, gentibus autẽ stultitiam,
ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis, Christũ dei virtutẽ Ibidem.
& dei sapientiã: quia quod stultũ est dei, sapientius est
hominibus, & quod infirmũ est dei, fortius est quàm
homines. Saliuæ enim significant stultitiã, saliuæ signi
ficant infirmitatẽ. Sed si quod stultum est dei, sapiẽtius F
est hominib⁹, & quod infirmũ est dei, fortius est quàm 1.Cor.1.
homines, non tanq̃ saliuæ offendant, sed attende, quia 1.Reg.21.
super barbã decurrunt. Quomodo enim saliuis infir-
mitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem
suam corpore infirmitatis suæ. Et quod forinsecus in-
firmabatur, tanquam in saliua apparebat, intus autem
diuina virtus tanquã barba tegebatur. Ergo humilitas Iob.1.
nobis cõmendatur. Esto humilis, si vis benedicere do-
minum in omni tempore, & semper laus eius sit in ore
tuo: quia & Iob non tantũ benedixit dominũ, quando
abundabãt illi omnia, quibus eum legimus diuitẽ fuis-
se & fœlicem, & pecore, & seruis, & domo, fœlicem fi-
liis, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tẽpore,
& impleuit quod in hoc Psalmo scriptum est, dicens:
Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit Ibidem.
ita factũ est, sit nomen domini benedictũ. Ecce habes
exemplum benedicentis in omni tẽpore. Quare autem
benedicit dominũ homo in omni tẽpore? Quia humi-
lis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui
in se vult laudari, superbus est. Qui superbus nõ est, hu
milis est. Non vis ergo esse superbus vt possis esse hu-
milis, dic quod dictũ est, *In domino laudabitur anima mea,
audiant mansueti & lætentur.* Ergo qui nõ in dño volunt

G laudari, non ſunt mãſueti, ſed truces, aſperi, elati, ſuperbi. Iumẽta mãſueta vult habere dominus. Eſto iumentum domini, id eſt, eſto mãſuetus. Sedet ille ſuper te, ipſe regit te, noli timere ne offendas, & eas in præceps. Infirmitas quidem tua eſt, ſed attende quis tibi præſideat. Pullus aſini es, ſed Chriſtum portans. Nã & ipſe in pul- *Matth. 21.* lo aſini venit ad ciuitatẽ, & fuit illud iumentũ manſuetum. Nunquid laudabatur iumentum illud? Nunquid iumento dicebatur, oſanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Aſellus portabat, ſed ille qui portabatur, à præcedentib⁹ & conſequentib⁹ laudabatur. Et dicebat forte iumentum, In domino laudabitur aĩa mea, audiant manſueti & lætentur. Nunq̃ illud dixit ille aſinus fratres, ſed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, ſi vult portare dominũ ſuum. Iraſcitur forte popul⁹, quia cõparatur aſello, in quo ſedit dñs. Et dicẽt mihi aliqui ſuperbi & elati, Ecce aſinos nos fecit. Sit aſin⁹ domini quiſquis hoc dicit, ne ſit equus & mu- *Psal. 31.* lus, quibus non eſt intellectus. Noſtis enim Pſalmũ vbi dicitur, Nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Equus enim & mulus erigunt ceruicem ali- H quando, & ſua ferocitate excutiunt à ſe ſeſſorem ſuum. Domãtur frenis, chamo, verberib⁹, donec diſcãt ſubiici, & portare dominũ ſuum. Tu autẽ anteq̃ freno tundantur ora tua, eſto mãſuetus, & porta dominũ tuum. Noli in te velle laudari, ſed laudetur ille qui ſup te ſedet, & dices, In domino laudabitur anima mea, audiãt manſueti & lætentur. Nam quando audiunt nõ manſueti, non lætantur, ſed iraſcũtur, & ipſi ſunt qui dicunt q aſinos eos fecerimus. Qui autẽ manſueti ſunt, dignentur audire, & eſſe quod audiunt. Sequitur, *Magnificate dominum mecum.* Quis eſt iſte qui exhortatur, vt magnificemus cũ illo dominum? Quiſquis eſt fratres in corpore Chriſti, ad hoc debet dare operã, vt magnificetur cum illo dominus: Amat enim dominum quiſquis eſt iſte. Et quomodo illum amat? Vt non inuideat coamatori ſuo. Quiſquis enim amat carnaliter, neceſſe eſt vt cum *† al. forte pro magno nudam videre potuit, quam, &c.* zelo peſtifero amet. Si quis forte † mangonũ viderit rẽ quam peſtifero amore deſyderauit, nũquid vult vt videat illam & alius? Neceſſe eſt vt zelo & liuore ſaucietur, ſi alius eã viderit. Et ſic ſeruatur, vt ille ſolus ea videat, & quilibet † alius non videat, aut nec ipſe. Non ſic *1. Cor. 13.* I eſt ſapiẽtia dei. Videbimus illã facie ad faciem, & om- *† al. Et ſic ſeruatur caſtitas ſi aut ille videat cui licet & quilibet, &c.* nes videbimus, & nemo ſe ibi zelabit. Omnibus ſe exhibet, & integra eſt & caſta eſt oĩbus. Illi mutantur in eam, & ipſa in eos non mutatur. Ipſa eſt veritas, ipſa eſt deus. Nunquid aliquãdo audiſtis fratres, quod potuerit cõmutari deus noſter? Supereminens omnibus veritas *Ioan. 1.* eſt, verbum dei eſt, ſapiẽtia dei eſt, per quem facta ſunt omnia habet amatores ſuos. Sed quid dicit amator ipſius? Magnificate dominũ mecum. Nolo ſolus magnificare dominũ, nolo ſolus amare, nolo ſolus amplecti. Nõ enim ſi ego amplexus fuero, nõ habet alius vbi manus ponat. Latitudo tanta eſt in ipſa ſapientia, vt oẽs animæ amplectãtur & perfruãtur. Et quid dicã fratres de illis qui ſic amãt deum, vt inuideant aliis? Aurigam perditi homines amant, & quiſquis amauerit aurigam aut venatorẽ, vult vt totus populus cũ illo amet, & hortatur & dicit, amate mecũ illum pãtomimũ, amate mecum illam turpitudinem. Clamat ille in populo, vt ametur cum illo turpitudo: & Chriſtianus nõ clamat in Eccleſia, vt ametur cum illo veritas dei. Excitate ergo in vobis amorem fratres, & clamate vnicuiq; veſtrorũ, & dicite, Magnificate dominũ mecum, Sit in vobis iſte feruor. Quare vobis recitantur iſta & exponuntur? Si amatis deũ, rapite omnes ad amorẽ dei, qui vobis iun- K guntur, & omnes qui ſunt in domo veſtra. Si amatur à vobis corpus Chriſti: id eſt, vnitas Eccleſiæ, rapite eos ad fruendum, & dicite, Magnificate dominũ mecum.

Et exaltemus nomen eius in idipſum. Quid eſt, exaltemus nomen eius in idipſum? Hoc eſt, in vnũ. Nam multi codices ſic habent, Magnificate dñm mecum, & exaltemus nomen eius in vnum. Siue in idipſum dicatur, ſiue in vnum, hoc idem dicitur. Ergo rapite quos poteſtis, hortando, portando, rogando, diſputando, rationem reddẽdo, cũ mãſuetudine, cũ lenitate. Rapite ad amorem, vt ſi magnificãt dñm, in vnũ magnificent. Et pars Donati videtur ſibi magnificare dñm. Quid eos offendit orbis terrarũ? Dicam⁹ illis, Fratres magnificate dominum mecũ, & exaltemus nomen eius in vnũ. Quare in præciſione vultis magnificare dominũ? Ille vnus eſt, quare duos populos vultis facere deo? Quare vultis diſſipare corp⁹ Chriſti? Certe enim ipſe pẽdebat in cruce quãdo tympanizabat. Et cum penderet in cruce emiſit *1. Reg. 21.* ſpiritũ, & venerunt illi qui eum ſuſpenderant, & inue- *Ioan. 19.* nerunt eum emiſiſſe ſpiritũ, & non illi fregerunt crura. Latronibus autẽ adhuc in cruce viuẽtib⁹ fregerunt, vt L per ipſum dolorem cõpendio mortis ab illo cruciatu liberarentur, quomodo ſolebat crucifixis fieri. Ergo venit perſecutor, inuenit dominũ quiete depoſuiſſe ſpiritum, quia ipſe dixit, Poteſtatẽ habeo ponendi animam meã. Pro quibus poſuit animã ſuã? Pro vniuerſa plebe *Ioan. 10.* ſua, p toto corpore ſuo. Venit enim perſecutor & non fregit crura Chriſti: venit Donatus & dirupit Eccleſiã Chriſti. Integrum corpus Chriſti in cruce inter manus perſecutorum eſt, & inter manus Chriſtianorũ nõ eſt integrum corpus Eccleſiæ. Clamemus ergo fratres cũ gemitu quantũ poſſumus, dicentes: Magnificate dñm mecũ, & exaltemus nomen eius in vnũ. Eccleſia enim illis clamat. Vox eſt Eccleſiæ clamans illis qui ſe præcipitauerunt. Vnde enim dirupti ſunt? Per ſuperbiã. Docet autẽ Chriſtus humilitatem cũ cõmendat corpus & ſangoinẽ ſuum, quod diximus ſanctitati veſtræ in hoc Pſalmi textu agi & celebrari, vbi cõmẽdatur corpus & ſanguis Chriſti, vbi cõmendatur humilitas Chriſti, quã p nobis ſuſcipere dignatus eſt. *Inquiſiui dominũ, & exaudiuit me.* Vbi exaudiuit dominus? Intus. Vbi dat? Intus. Vbi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. Oraſti intus, ex- M auditus es. Beatificatus es, & nõ ſcit qui iuxta te ſtat. Geſtum eſt à te totũ in occulto, ſicut dominus in Euãgelio dicit, Intra in cubiculũ tuum, claude oſtium tuũ, & *Matth. 6.* ora in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Cum ergo intras in cubiculũ tuum, intras cor tuũ. Beati qui gaudent quando intrant ad cor ſuum, & nihil mali ibi inueniunt. Attẽdat ſanctitas veſtra quomodo nolũt intrare domos ſuas, qui habẽt malas vxores, quomodo exeunt ad forũ & gaudẽt, cœpit hora eſſe qua intraturi ſunt in domũ ſuã, & contriſtantur. Intraturi ſunt enim ad tædia, ad murmura, ad amaritudines, ad euerſiones, quia nõ eſt dom⁹ cõpoſita vbi inter virũ & vxorẽ pax nulla eſt. Et melius illi eſt foris circũire. Si ergo miſeri ſunt qui cũ redeunt ad parietes ſuos, timent ne aliquibus ſuorũ perturbationibus euertãtur: quãto ſunt miſeriores, qui ad conſcientiã ſuam redire nolunt, ne ibi litibus peccatorũ euertãtur? Ergo vt poſſis libens redire ad cor tuum, munda illud: Beati enim *Matth. 5.* mundicordes, quoniã ipſi deum videbunt. Aufer inde cupiditatũ ſordes, aufer labem auaritiæ, aufer trabem ſuperſtitionum, aufer ſacrilegia & malas cogitationes, odia, non dico aduerſus amicũ, ſed etiã aduerſus inimicum.

A micum. Aufer ista omnia, intra cor tuũ, & gaudebis ibi. Cum ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, & faciet orare: quomodo si venias ad aliquẽ locũ, silentium est ibi, forte quies est ibi, mundus est locus, oremus hic dicis, & delectat te cõpositio loci, & credis, ꝙ ibi te exaudiat deus. Si ergo loci visibilis te delectat mũditia, quare te nõ offendit immũditia cordis tui? Intra, munda omnia, leua oculos tuos ad deum, & statim te exaudiet, Clama & dic. Inquisiui dominũ & exaudiuit me. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Quare? Quia cum fueris illuminatus, cũ cœperis hic habere bonã conscientiam, restant tribulationes, quia restat aliquid infirmum. *1.Cor.15.* Donec mors absorbeatur in victoria, & mortale hoc induat immortalitatem, necesse est vt in hoc seculo flagelleris, necesse est vt aliquas tentationes suggestionésq; patiaris. Mundabit de⁹ omnia, eruet te ab omni malo & tribulatione, ipsum quære. Et inquisiui dominum, & exaudiuit me. Qui ergo nõ exaudiuntur, non dominum quærunt. Intendat sanctitas vestra, Non dixit, inquisiui aurum à domino & exaudiuit me, Inquisiui à domino senectutem & exaudiuit me, Inquisiui à domino hoc aut illud & exaudiuit me.

B Aliud est aliquid inquirere à domino, aliud ipsum dominum inquirere. Inquisiui, inquit, dominum & exaudiuit me. Tu autem quãdo oras & dicis, Occide illum inimicum meum, non dominum inquiris, sed quasi facis te iudicem super inimicum tuum, & facis quæstionarium deũ tuũ. Vnde scis, ne melior te sit cuius mortem quæris? Eo ipso forte, quia ille nõ quærit tuã. Ergo noli aliquid à domino extra illum quærere, sed ipsum dominum quære, & exaudiet te, & adhuc te loquente dicet, ecce assum. Quid est, ecce assum? Ecce præsens sum, quid vis? quid à me quæris? Quicquid tibi dedero, vilius est quàm ego, meipsum habe, me fruere, me amplectere: nondum potes totũ, ex fide cõtinge me, & inhærebis mihi. Hoc tibi deus dicit: Cætera onera tua ego à te deponã, vt totus mihi inhæreas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem conuertero: *1.Cor.15.* vt sis æqualis angelis meis, & semper videas faciem meam & gaudeas: & gaudium tuũ nemo auferet à te, quia inquisisti dominum & exaudiuit te, *Matth.22.* & ex omnibus tribulationibus eruit te. *Ioan.16.* Diximus quid esset exhortatus amator ille,

C qui vult amplecti quod amat, & dicit, *Accedite ad eum & illuminamini,* Dicit enim quod ipse probauit. Spiritalis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse dominus noster Iesus Christus secundum carnem caput exhortans mẽbra cætera, quid dicit? Accedite ad eum & illuminamini. Aut potius Christianus aliquis spiritalis ad ipsum dominum nostrum Iesum Christum inuitat vt accedamus ad eum. *De consec. dis.3.* Sed accedamus ad eum vt illuminemur, nõ quomodo ad eum accesserũt Iudæi vt tenebrarentur. *Accesserũt ad Iesum.* Accesserunt enim illi ad illum vt crucifigerent, nos ad eũ accedamus, vt corpus & sanguinẽ eius accipiam⁹. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos mãducando crucifixum & bibendo illuminamur. Accedite ad eũ & illuminamini, ecce ad gẽtes dicitur. Crucifixus Christus inter Iudæos erat sæuientes & videntes, gentes absentes erãt. Ecce illi accesserunt qui in tenebris erant, Quomodo viderunt? Illuminati sunt. Vnde accedunt gentes? Fidem sectãdo, corde inhiando, *Matth.22.* charitate currendo. Pedes tui, charitas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo præcepta dilectionis, dei & proximi. Istis pedibus curre ad deum, accede ad illum: quia & vt curreres, ipse exhortatus est, & ipse suũ lumẽ aspersit sic, vt magnifice & diuine se sequi possitis. *Et vultus vestri non erubescent.*

D Accedite, inquit, ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, & quando fuerit passus contumeliam, aut ignominiam, aut casum seculi, aut aliquã afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accede ad eum & non erubesces. Quicquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines, sed tu apud deum superior illo es. Ego cepi, ego ligaui, ego interfeci: quàm superiores sibi videntur: quia ista dicunt, quàm superiores videbantur sibi Iudæi quando dominum colaphizabant, quãdo spuebant in faciem eius, & de canna percutiebãt caput, quãdo spinis coronabãt, quando tunica ignominiosa circundabant? Quàm superiores erant, *1.Reg.21.* & ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostium portæ, sed ille nõ erubescebat. Lumen enim erat verũ, quod illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ. *Ioan.1.* Sicut enim lumen non potest cõfundi, sic & illuminatũ confundi nõ sinit. Accedite ergo ad eum & illuminamini, & vultus vestri nõ erubescent. Sed dicit aliquis, Quomodo ad eũ accedo? Tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad eum? Quomodo? Si humiliaueris te per pœnitentiã.

E Sed erubesco, ais, pœnitentiã agere. Accede ergo ad eũ & illuminaberis, & vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi reuocat te à pœnitentia, pœnitentia autẽ facit te accedere ad deum, non vides quia pœnã gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad dominum? Ideo non accessit, quia non vult agere pœnitentiã, sicut attestatur Propheta. *Iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum.* Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia diues es, forte clamaueras, & nõ exaudiebaris. Audi quare iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum. Inops clamat & exaudit domin⁹. Et quomodo clamabo inops? Vt & si habes aliquid nõ inde præsumas de viribus tuis, vt intelligas te indigentem, vt intelligas te tandiu esse pauperem, quãdiu non habes illum qui facit te diuitẽ. Quomodo autẽ dominus exaudiuit eum? Et ex omnib⁹, inquit, tribulationib⁹ eius saluum fecit eum. Et quomodo saluos facit ab omnibus tribulationibus? *Immittit angelus domini in circuitu timẽtiũ eum, & eruet eos.*

F Sic scriptum est fratres, non quomodo habent aliqui mendosi codices, Immittet angelũ dominus in circuitu timentium eum, & eruet eos: sed sic, Immittit angelus domini in circuitu timẽtium eum, & eruet eos. Quẽ hic dixit angelum domini, qui immittit in circuitu timentiũ eũ, & eruet eos? Ipse domin⁹ noster Iesus Christus in prophetia dictus est magni cõsilij angelus, magni cõsilij nuncius. Sic illũ dixerunt Prophetæ. Ipse ergo magni consilij angelus, id est nuncius, immittit in eos qui timent dominũ & eruet eos. Noli ergo timere ne lateas. Vbicunq; dominũ timueris, nouit te ille angelus, qui immittit in circuitu, & eruet te. Aperte modo de ipso sacramẽto vult dicere, quod ferebatur in manibus suis. *Gustate & videte quoniam suauis est dominus.* Nõnne aperit se Psalmus, *1.Reg.21.* & ostendit tibi illã quasi insaniam & furorẽ constantem, sanã insaniam & sobriam ebrietatẽ illius Dauid, qui figurate sacramentũ dominicũ ostẽdebat, *Ibidem.* quãdo illi miseri corã rege Achis dixerunt †, quomodo est? *† al. quãdo illi ex persona regis Achis dixerũt, &c.* Quãdo dicebat dñs: Nisi quis mãducauerit carnem meã, & biberit sanguinem meũ, non habebit in se vitam. Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error & ignorãtia, quid dixerunt? Quomodo iste poterit nobis

G dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & vide, quàm suauis est dominus: si autẽ non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam Dauid & recedet à te, & dimittet te & abiet. *Beatus vir qui sperat in eum.* Hoc quid opus est diu exponi? Quisquis nõ sperat in domino, miser est. Quis est qui non sperat in domino? Qui in se sperat aliquando. Quod peius est, fratres mei attendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed in aliis hominibus. Salua salute ait, eius, nihil mihi potes facere. Et forte loquitur de homine iam mortuo in ista ciuitate. Dicit, salua salute illius. Et ille in aliis locis forte mortuus est. Et quàm cito dicunt homines hoc, & non dicunt, credo deo meo, quia nõ te permittit nocere mihi. Non dicũt, credo deo meo, quia & si te permiserit ad aliquid meum, ad animã meam non te permittet. Sed cum dicunt salua salute illius: nec ipsi volunt habere salutem, & illos grauant per quos putant habere salutem. *Timete dominum omnes sancti eius, quia nihil deest timentibus eum.* Multi enim propterea volunt timere dominũ, ne famem patiãtur. Dicitur illis: Nolite fraudem facere. Et dicunt, vnde me pasco? Non potest ars sine impostura esse, non potest negocium esse sine

H fraude. Sed fraudẽ punit deus, Time deũ. Sed si timuero deum nõ habebo vnde viuã. Timete dominũ omnes sancti eius, quoniã nihil deest timentib⁹ eum. Copiam promittit, trepidat & dubitat ne si forte timuerit dominũ, desyderet ille superflua. Pascebat te dominus contemnentẽ se, & deseret te timentẽ se, Attende & noli dicere, ille diues est, & ego pauper sum: ego timeo dominũ, ille nõ timendo quantũ acquisiuit, & ego timendo nudus sum. Videte quid sequitur, *Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autẽ dominum non minuentur omni bono.* Si ad literam accipias, videtur te fallere. Respicis enim multos diuites iniquos mori in diuitiis suis, nõ factos fuisse pauperes cũ viuunt: vides illos senescere, perduci ad vltimum vitę inter magnas copias diuitiarum, celebrari eis pompã funeris in magnis effusionibus, perduci vsq; ad sepulchrũ diuitem, qui & expirauit in lectis eburneis, circũflente familia suorũ: & dicis in animo tuo, si forte nosti aliqua & peccata & scelera ipsius: ego noui quanta fecerit iste homo, ecce senuit, mortuus est in lecto suo, deducunt illũ sui, põpa tanti funeris celebratur: agnoui que fecerit, decepit me scriptura & fefellit vbi audio & cãto, diuites eguerunt &

I esurierunt. Quando ille inops fuit? Quando esuriuit? Inquirentes autẽ dominũ non minuẽtur omni bono. Quotidie ad basilicã surgo, quotidie genuflecto, quotidie inquiro dñm, & nihil boni habeo, iste nõ inquisiuit dominũ, & inter tanta bona defunctus est. Sic cogitantẽ suffocat laqueus scãdali. Escam enim mortalẽ quærit in terra, & veram mercedẽ non quęrit in cœlo, & mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei fauces, & tenet diabolus ad malefaciendũ, & sic imitať illum diuitẽ quẽ videt in tanta copia defunctũ. Noli ergo sic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis spiritalib⁹. Sed vbi sunt? Nõ vidẽtur oculis, sed corde. Nõ video ipsa bona. Videt illa qui amat. Iustitiã nõ video. Nõ enim aurũ est, nõ argẽtũ est: si aurũ esset, videres: quia fides est, nõ vides: & si nõ vides fidẽ, quare amas seruum fidelẽ? Interroga teipsum, qualem seruum diligis. Forte habes seruũ formosum, staturosum, bene cõpositũ: sed furẽ, nequã, fraudulentũ. Habes autẽ aliũ forte paruũ statura, deformem facie, colore tetrũ: sed fidelẽ, parcum, sobrium: attẽde rogo te, quem istorum duorũ diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud te pulcher iniustus: si oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo, quod vis, vt exhibeat tibi aliter, id K est, fidẽ, exhibe illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidẽ tibi exhibet, & laudas eũ de his bonis, quæ nõ vidẽtur nisi oculo cordis? Cũ repletus fueris spiritalibus diuitiis, pauper eris? Et ille diues ideo fuit, quia habebat lectum eburneum: & tu pauper es, cuius cubiculũ cordis plenũ est tãtis gẽmis virtutũ, iustitiæ, veritatis, charitatis, fidei, patiẽtiæ, & tolerãtiæ? Explica diuitias tuas, habes illas, & cõpara diuitiis diuitũ. At ille in mercato inuenit multas preciosas, & emit eas. Si fidẽ inuenires venalem, quantũ pro illa dares, quã te voluit deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi diuites, egẽt †, & † *al. fidem egent.* quod est grauius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent & argẽto, quanq̃ & hoc egeant. Quantũ habuit quidã, & quis eum satiauit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere quàm tenebat. Egent & pane. Quare egent & pane? Si intelligas panẽ, ille enim dixit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: Et, *Ioan. 6.* Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur. Inquirẽtes autẽ dominũ non minuẽtur omni *Matth. 5.* bono. Sed quo bono? Iam diximus, *Venite filii, audite me,* L *timorẽ domini docebo vos.* Putate fratres, quia ego dico, putate quia Dauid dicit, putate quia Apostol⁹ dicit, imo putate quia ipse dominus noster Iesus Christus dicit, Venite filij, audite me. Audiamus illũ simul, audite illũ per nos: docere enĩ vult ille humilis, ille tympanizans, ille affectãs, docere nos vult. Et quid dicit? Venite filij *1. Reg. 21.* audite me, timorẽ domini docebo vos. Doceat ergo, præbeamus aurem, præbeamus cor. Nõ aperiam⁹ aures carnis, & cordis claudam⁹: sed sicut ipse dixit in Euãgelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Quis nouit audire docentem Christum per Prophetam? *Quæ est homo* *Matth. 11.* *qui vult vitam, & diligit dies videre bonos?* Interroga, Nõnne omnis in vobis respõdet, ego? An quisq̃ est in vobis *1. Pet. 3.* qui non diligit vitã, id est, qui non vult vitã, & nõ diligit dies videre bonos? Nõnne quotidie hoc murmuratis, & hoc dicitis: quandiu ista patimur, quotidie peiora & peiora? Apud parentes nostros fuerunt dies lætiores, fuerũt dies meliores. O si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de parentibus† murmurarent. † *al. diebus suis.* Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos dies habemus. Dominatus est ille, putabamus quia illo M mortuo posset aliquod refrigerium dari, deteriora venerunt. O deus ostende nobis dies bonos. Quis est homo qui vult vitã, & diligit videre dies bonos? Nõ hic quęrat dies bonos. Bonã rem quęrit, sed nõ in regione eius illã quærit. Quomodo si aliquẽ iustũ quæreres, sed in ea patria vbi nõ habitaret, diceretur tibi, bonũ virũ quæris, magnũ virum quæris, quęre illum, sed noli hic. Superfluò hic eum quæris, nunquã eum inuenturus es. Dies bonos quæris, simul eos quæram⁹, nolite hic. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini. Omnes hic laborauerunt. Legite scripturas: ideo voluit deus vt scriberentur, vt nos consolaremur. Temporibus Helisei † † *Helia.* fuit fames, passi sunt eã patres nostri. Capita iumẽtorũ mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, & co *4. Reg. 6.* mederunt eos. Et duæ mulieres statuerunt inter se vt occiderẽt filios suos & mãducarent. Occidit vna filiũ suum, & mãducauerunt eum ambæ: alia nolebat occidere filium suum, & exigebat illa quæ prior occiderat filium suum, & talis rixa venit ante regẽ. Adduxerunt se ante regem, contendentes de interfectione filiorũ. De talibus cibis auertat deus ea quæ legimus. Semper *Gene. 12.* dies mali in seculo, sed semp dies boni in deo. Habuit *& 26.*
dies

A dies bonos Abraham, sed intus in corde. Habuit dies malos quando à fame mutauit regionem,& quærebat cibum. Sic omnes quæsierunt. Paulus habuit dies bo- 2.Cor. 11. nos,qui dicit:In fame & siti,in frigore & nuditate? Sed non irascantur serui. Ipse dominus nō habuit dies bonos in hoc seculo,contumelias,iniurias,crucē, & tanta mala patiebatur. Non ergo Christianus murmuret, videat cuius vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat, audiat docentem & dicentem: Venite filij,audite me, timorem domini docebo vos. Quid vis? Vitā & dies bonos, Audi & fac. *Contine linguam tuam à malo.* Fac illud. Nolo, dicit homo miser, & linguam meam nolo continere à malo,& vitam volo & dies bonos. Si operarius tuus tibi diceret,vasto istam vineam, & exigo à te mercedem meam, Adduxisti me ad vineam vt falcitem illam & putem,concido omnia ligna vtilia,præcidam ipsa robora vitium,vt nō hic habeas quod colligas, & cum fecero ista, redditurus es mihi laborem meum: nónne insanum illum diceres? Nónne illum de domo tua repelleres,antequam mitteret manum ad falcem? Tales sunt homines, qui & facere volunt ma- B la,& iurare mendacium, & blasphemare cōtra deum, & murmurare, & fraudem facere, & inebriari,& litigare, & adulterari,& ligaturas adhibere,& ire ad for- 1.Pet. 3. tilegos, & dies bonos videre. Dicitur illi: Non potes male faciens quęrere bonam mercedem. Si tu iniustus es, iniustus erit & deus? Ergo quid faciam? Quid vis? Vitam volo,dies bonos volo. Contine linguam tuam Psal. 36. à malo, *Et labia tua ne loquantur dolum.* Id est, nulli fraudem facias, nulli mendacium. Sed quid est, *Declina à* Deut. 5. *malo?* Parum est, nulli noceas,nullum occidas,non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas,declina à malo. Cum declinaueris, dicis,securus sum,perfeci omnia, habebo vitam,videbo dies bonos. Non solum declina à malo: sed, *Et fac bonū.* Parum est vt non expolies vestitum,vesti nudū. Si non expoliaueris, declinasti à malo,sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic declina à malo,vt facias bonum. *Quære pacem & sequere eam.* Non tibi dixit habebis hic potestatem, quære illam & sequere eam, Quò illam sequor? 1.Pet. 3. Quo præcessit. Dominus enim est pax nostra,resurrexit & ascendit in cœlum. Quære pacem & sequere il- C lam, quia & tu cū surrexeris, hoc mortale mutabitur, & amplecteris pacem,vbi tibi nemo molestus erit. Ibi est perfecta pax, vbi non esuries. Nam hic tibi pacem facit panis, subduc panem, & vide quale bellum erit intra viscera tua. Ipsi iusti quomodo gemunt hic fratres,vt sciatis quia quęrimus hic pacem,consequemur autem in fine? Sed ex parte hic habeamus,vt ex toto illic habere mereamur. Quid est ex parte? Concordes si- Matth. 22. mus,sic diligamus proximum quomodo nos. Sic dilige fratrem quomodo teipsum,habe cum illo pacem. Act. 15. Sed non possunt nisi existere rixæ aliquæ, quomodo inter fratres & inter sanctos extiterunt, inter Barnabam & Paulum, sed non quę occiderent cōcordiam, non quæ interimerent charitatem. Nam & tibiipsi resistis aliquando,& tamen non te odisti. Omnis enim quem pœnitet aliquid, rixatur secum. Peccauit,redit, irascitur sibimetipsi hoc fecisse, illud commisisse. Rixam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam tendit. Vide quomodo secum rixetur, & dicat quidā Psal. 41. iustus, Quare tristis es anima mea,& quare conturbas me? Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi. Cum dicit animæ suæ, quare conturbas me: vtique turbabat illum. Volebat forte ipse pati pro Christo, & D anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat & dicebat, Quare tristis es anima mea, & quare cōturbas me, pacē adhuc non secum habebat,sed ex mente hęrebat Christo, vt sequeretur illum anima eius, & non illum conturbaret. Ergo quærite pacem fratres,dominus dixit,hæc loquor vobis,vt in me habeatis pacem. Pacem Ioan. 16. in terra vobis non promitto. In ista vita pax vera non est, nec trāquillitas. Gaudium immortalitatis,societas angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum 1.Pet. 3. hic est quæsierit,nec illam habebit cum venerit. *Oculi domini super iustos.* Noli ergo timere,laboras, oculi domini super te sunt. *Et aures eius ad preces eorum.* Quid vis amplius? Si murmurantem seruum in domo magna non audiret paterfamiliâs, quereretur & diceret: Quanta nos hic patimur,& nemo nos audit? Núquid dicis illud de deo,quāta hic patior,& nemo me audit? Si audiret me, forte dicis, tolleret mihi tribulationē, Clamo & tribulor. Tantum tu tene vias eius,& quādo tribularis,audit te. Sed medicus est,adhuc putre habes nescio quid, Clamas, Sed adhuc secat,& nō tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem,& parcit vulneri & putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salu E tem filios? Nónne paruuli clamāt inter manus earum? Illę ergo crudeles sunt vt non parcant,non exaudiant lachrymas? Nónne plenæ sunt pietate? Et tamen clamant pueri,& non eis parcitur. Sic & deus noster plenus est charitate: sed ideo videtur non exaudire,vt sanet & parcat in sempiternum. Oculi domini super iustos,& aures eius ad preces eorum. Forte dicunt mali, Ergo securus facio mala,quia non super me sunt oculi domini. Iam deus ad iustos attendit, me non videt, & quicquid fecero, securus facio. Statim subiecit videns ad cogitationes hominum spiritussanctus,& ait: Oculi domini sup iustos, & aures eius ad preces eorū.

Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti,& dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos. Iusti erant tres pue- Daniel. 3. ri, de camino clamauerunt ad dominum,& in laudibus eorum ignes friguerunt. Accendere & lędere flamma non potuit laudantes deum innocentes, & iustos pueros,& eruit eos de flamma. Dicit aliquis, Ecce vere F iusti qui exauditi sunt,sicut scriptum est: Clamauerunt iusti,& dominus exaudiuit eos,& ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos. Ego autem clamaui, & non me eruit: aut ego nō sum iustus,aut non facio quæ mihi iubet, aut forte me ille non videt. Noli timere, tantum fac quod iubet: & si te nō eruit corporaliter, eruet spiritaliter. Ille enim qui tulit in flamma tres pueros, nunquid tulit de flamma Machabæos? Núnne illi in 2.Mach. 7. ignibus hymnizabant,illi in ignibus expirabant? Deus trium puerorum,nónne ipse est & Machabæorum? Illos eruit, & illos non eruit, immo vtrosque eruit. Sed tres pueros sic eruit, vt & carnales cōfunderentur. Machabæos autem ideo non sic eruit,vt illi qui persequebantur,in pœnas maiores irent,cū putabant se oppressisse martyres dei. Eruit Petrum quādo venit ad illum angelus cum esset in vinculis,& ait illi: Surge & exi: & Act. 12. subito soluta sunt vincula, & secutus est angelum, & eruit illū. Nunquid Petrus perdiderat iustitiam,quando non illum eruit de cruce? Non eruit nunc, & eruit tūc. An ideo diu vixit vt iniustus fieret? Forte plus eum exaudiuit postea, quàm prius, quando illum vere de omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum

eruit,

G eruit, quanta ille pertulit postea? Illuc enim misit postea, vbi nihil mali pati potuisset. *Iuxta est dominus his qui obtriuerunt cor, & humiles spiritu saluos faciet.* Altus est deus, humilis est Christianus. Si vult vt altus deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria fratres, Deus super omnia est. Erigis te, & nō illum tangis, Humilias te, & ipse ad te descēdit. *Multę tribulationes iustorum.* Nūquid dicit ideo sunt Christiani iusti, ideo audiant verbum meum, vt nihil tribulationis patiantur? Non hoc promittit, sed dicit: Multæ tribulationes iustorum. Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes: Si iusti sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam vnde nunquam eruentur. Iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, vbi nūquam aliquid mali patientur. Multæ tribulationes iustorum, *Et de omnibus his eruet eos. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur.* Et hoc fratres non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in in corde Christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quæ est in fide, ossa sūt interius. Ipsa sunt quæ frangi nō possunt. Custodit dominus omnia ossa eo-

H rum, vnum ex his non conteretur. Si de domino deo nostro Iesu Christo dixisset hoc, Custodit dominus omnia ossa filij sui, vnū ex his nō conteretur: sicut etiā alio loco præfiguratur de illo, quoniā agn⁹ ductus est

Exod.12. mactandus, & dictū est de illo, Os eius noli frangere,

Ioan.19. impletū est in domino: quia cū penderet in cruce, expirauit antequā venirent illi ad crucē, & inuenerunt iam corpus exanime, & noluerūt crura eius frangere, vt impleretur quod scriptū est, [Os non cōminuetis ex eo.] Sed promisit illud & cęteris Christianis, Dominus custodit omnia ossa eorū, vnum ex his nō conteretur. Ergo fratres si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, & forte vel à medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic cędi, vt eius ossa fragantur, non dicamus, nō erat iustus iste, nam dominus hoc promisit iustis suis, de quibus ait: Custodit dominus omnia ossa eorū, vnū ex his nō cōteretur. Vis videre, quia alia ossa dixit, quæ diximus firmamenta fidei, id est patientiā & tolerātiā in omnibus tribulatiōibus? Ipsa enim sunt ossa quę nō franguntur. Audite, & in ipsa passione domini inspici

I te quod dico, Dominus erat in medio crucifix⁹, iuxta illum duo latrones, vnus insultauit, alter credidit: vn⁹ dānatus est, alter iustificatus est. Vnus habuit pœnā suā

Lucæ.23. & hic & in æternū: alteri autem dixit dominus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Et tamen illi qui venerant, domini ossa nō fregerunt, latronum autem fregerunt. Sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemauit, quomodo latronis qui credidit. Vbi est ergo qđ dictum est: Dominus custodit omnia ossa eorū, vnum ex his nō conteretur? Ecce cui dixit: Hodie mecum eris in paradiso: non potuit omnia ossa eius custodire? Respondet tibi dominus, inuno custodiui, nam firmamē tum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus, quibus

Ioan.19. crura sunt fracta. *Mors peccatorum pessima.* Attendite fratres, ꝫ non ꝙ propter illa quæ dicebamus, Vere magnus dominus, & misericordia eius vera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitātes & dicentes, ille male mortuus est? Cum iustus esset, à bestiis consumptus est. Non erat ille iustus, ideo male periit. Nam non periret si iustus esset. Ergo ille iustus est, qui in domo sua & in lecto suo moritur. Hoc est ergo, inquis, Quid? Miror quia noui peccata & scelera ipsi⁹, K

& bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iniuria fuit illi, nulla vel immatura ętate. Audi deum, Mors peccatorum pessima. Quę tibi videtur bona, pessima est, si intus videas. Vides foris iacentem in lecto, nunquid vides intus raptū ad gehennam? Audite fratres & ex Euangelio inspicite, quid sit mors peccatorum pessima. Nūquid non duo erant in

isto seculo, diues qui induebatur purpura & bysso, & e- *Luc.16.*

pulabatur quotidie splendide: alter pauper qui iacebat ad ianuā eius vlcerosus, & canes veniebant & lingebāt vlcera eius, & desyderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis? Contigit autem mori inopem illum, iustus erat ille inops, & deferri ab angelis in sinū Abrahæ. Qui viderat corpus illius iacere ante limē diuitis, & non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me persequitur: sic illū videam. Excreatur corpus sputo, putent vulnera, & ille in sinu Abrahæ requiescit. Si Christiani sum⁹, credamus: si nō credimus fratres, nemo se fingat Christianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit dominus, sic sunt. An verum dicet tibi mathematicus, & verum non est quod dixit tibi Christus? Quali autem morte mortuus est ille diues? Qualis mors esse potuit

in purpura & bysso, quàm sumptuosa, q̄ pomposa? quæ L

exequiæ funeris ibi erāt? quantis aromatibus sepultum est illud cadauer? Et tamen cū apud inferos in tormentis esset, desyderauit ex illius contempti pauperis digito instillari aquæ guttam ardenti linguæ suę, neque impetrauit. Discite ergo quid sit mors peccatorum pessima. Et nolite interrogare stratos preciosis vestibus lectos, & carnem multis diuitiis obuolutam, lamentationis pompam exhibētes, plangentem familiam, turbam obsequentium præcedentem ac sequentem, cum corpus effertur, marmoratas, auratasq; memorias. Nam si hæc interrogatis, respondent vobis falso, quod multorum non leuiter peccatorum, sed omnino sceleratorū mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferri, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Euangelium, & ostendet fidei vestræ, in pœnis ardentem animam diuitis, quam nihil adiuuerunt omnes honores & obsequia, quæ mortuo corpori eius viuentium vanitas præbuit. Sed quia multa sunt genera peccato-

rum, & non esse peccatorem difficile est, aut fortasse M

in hac vita non possibile, subiecit statim cuius generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt iustum,* inquit, *delinquent.* Quem iustum, nisi eum qui iustificat

impium? Quem iustum, nisi dominum Iesum Christū, *Roma.4.*

qui est etiam propiciatio peccatorum nostrorum? Qui ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent, quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum deo nostro nō reconciliantur. *Redimet enim dominus animas seruorum suorum.* Secundum animam enim intelligenda est mors peccatorum pessima aut optima, non secundū corpora, aut contumelias, aut honores quos homines vidēt. *Et non delinquent omnes qui sperant in eum.* Iste est modus humanæ iustitiæ, vt vita mortalis quantumlibet proficiat, quia sine delicto esse non potest, in hoc nō delinquat, dū sperat in eū, in quo est remissio delictorum, Amen.

In Psalmum trigesimumquartum enarratio.

Præfatio.

PSALMVM istum nobis à iubentibus fratribus & coëpiscopis meis impositū esse ad tractandū, nouerit charitas vestra, qui voluerūt vt hinc omnes incōminus aliquid audiam⁹. Ab illo enim

omnes

A omnes audiuimus, à quo pariter discimus, & in cuius schola cōdiscipuli sum*. Titulus ipsius morā nobis nō facit, breuis est enim ad intelligendū, maxime nutritis in ecclesia dei, nō est difficilis. Habet enim, *Ipsi Dauid.* Dauid interpretatur fortis manu, vel desyderabilis. Psalmus ergo manu forti & desyderabili, qui nostrā mortē vicit, qui nobis vitā pmisit. In hoc enim est manu fortis, quia mortē nostrā vicit. In hoc desyderabilis, quia
Luc.7. vitam æternā promisit. Quid enim fortius manu hac, quæ tetigit loculum & mortuus resurrexit? Quid fortius manu hac, quæ mundū vicit, nō ferro armata, sed ligno transfixa? Quid autē desyderabilius eo quem nō videntes martyres mori voluerunt, vt ad illum venire mererētur? Ergo psallam* illi, illi cor nostrū, illi lingua nostra digna cantet, si tamen ipse dignabitur donare quod cātet. Nemo illi cantat digna, nisi qui ab illo acceperit quod cātare possit. Denique hoc quod modo cātamus, spiritu eius dictū est per Prophetam eius, & in eis verbis vbi nos agnoscimus & ipsum. Nec iniuriam facim*, quia dicimus nos & ipsum, quoniam cum esset
Act.9. in cœlo, sic clamauit, Quid me persequeris? cum eum
B nemo tangeret, & nos in terra laboraremus. Ergo vocem ei* audiamus, nūc corporis, nunc capitis. Est enim Psalmus iste inuocans deum cōtra inimicos in tribulationibus huius seculi: & vtrisque ipse est Christus, tribulato tunc capite, & tribulato nunc corpore; tamē per tribulationes omnibus membris suis dans vitam æternā, quam promittendo desyderabilis factus est.

Concio prima de prima parte Psalmi.

Rom.8. IVdica, inquit, *domine nocentes me, expugna impugnantes me.* Si deus pro nobis, quis cōtra nos? Et vnde hoc nobis præstat deus? *Apprehende, inquit, arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Magnum spectaculum est, videre deū armatum pro te. Et quod eius scutum, quæ arma? Domine, inquit, alio loco homo iste qui & hic
Psalm.5. loquitur, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Arma autem eius quibus non solum nos muniat, sed etiam percutiat inimicos, si bene profecerimus & nos erimus. Sicut enim nos vt armemur, ab illo habemus, ipse armatur de nobis. Sed ipse sic de his armatur quos
C fecit, nos ab his armamur quæ de ipso accepimus† qui nos fecit. Dicit hæc quodā loco arma nostra Apostolus, scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Armauit nos talibus armis, qualibus auditis, laudabilibus & inuictis, insuperabilib* & splendidis, spiritalibus sanè atque inuisibilibus, quibus & hostes inuisibiles expugnamus. Si vides hostem tuum, videantur arma tua. Armamur earum rerum fide, quas non videmus, & sternimus hostes quos non videmus. Veruntamen charissimi, arma ista ne putetis sic esse, vt quasi quod scutum est, semper scutū sit: aut quod galea est, semper galea sit: aut quod lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est, quāquam & de ferro quæ fiunt mutari possint, vt ex gladio fiat securis; tamen ipsum Apostolum videmus dixisse quodā loco, loricam fidei, & alio loco dixisse, scutū fidei. Ergo ipsa fides, & lorica potest esse & scutum. Scutum ergo est, quia tela inimicorum excipit & repellit, Lorica est, quia interiora tua transfigi non finit. Hæc arma nostra sunt dei, quod legimus quodam in loco, Eripe ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Quod superius dixit, ab impiis, hoc sequenti versu, ab inimicis manus tuæ: & quod superius dixit, animam meam, hoc sequēti versu, frameam tuā: id est, gladium tuum. Ergo frameam dei, dixit animam suā

† al. Fecit enim nos vt armemur ab illo, habemus sic ipsi armaturā de nobis sed armatur de his quos fecit nos, de his armamur quæ ab ipso accepimus, &c.

Galat.7. 1.Thes.5.

Erue, inquit, ab impiis animā meam: id est, ab inimicis D
manus tuæ erue frameam tuam. Apprehēdis enim animā meā & debellas inimicos meos. Et quid est anima Psal.16.
nostra, quanuis splendida, quāuis producta, quanuis acuta, quanuis vncta, quanuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi deus illā teneat & pugnet de illa? Nā quælibet optime facta framea, si nō habeat bellatorem, iacet. Dixeramus autem & armis nostris, nō quasi aliquid fixum accipi debere, vt quod est res vna, ipsa aliud esse non possit: sic & in armis dei inuenimus. Ecce animā iusti dixit frameam dei. Iterum dicit animam iusti esse sedē dei, Animam iusti sedē sapientiæ. Ergo quicquid vult, facit de anima nostra. Cum in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult. Exurgat ergo, sic enim inuocatus est, Apprehēde arma, exurge in adiutorium nobis. Vnde exurgat? Alio loco etiā dicitur illi ipsa voce, Exurge, quare obdormis domine? Et quando ille dicitur Psal.43.
dormire, nos dormimus: & quando ille dicitur exurgere, nos excitamur. Nā & dominus dormiebat in naui, & ideo fluctuabat nauis, quia dormiebat Iesus. Nam Matth.8.
E si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret nauis. Nauis tua, cor tuū. Iesus in naui, fides in corde. Si meministi fidei tuæ, nō fluctuat cor tuum. Si oblitus es fidem tuā, dormit Christus, obserua naufragium. Veruntamen quod restat fac, vt si dormierit excitetur: dicas illi, Domine exurge, perimus: vt increpet ventos, & fiat tranquillitas in corde tuo. Recedent enim omnes tentationes, aut certe nihil valebunt, quando Christus, hoc est, fides tua vigilauerit in corde tuo. Exurge ergo quid est? Innotesce, appare, sentire. Exurge ergo in adiutoriū mihi. *Effunde frameā & conclude aduersus eos qui me persequuntur.* Qui sunt qui te persequuntur? Forte vicinus tuus, aut ille quem læsisti, aut cui fecisti iniuriam, aut qui vult auferre res tuas, aut contra quem prædicas veritatem, aut cuius peccatum obiurgas, aut quem male viuētem bene viuēdo lædis. Sunt quidem & isti inimici nostri & persequuntur nos. Sed alios docemur inimicos nosse, contra quos inuisibiliter dimicamus, de quibus nos admonet Apostolus dicens: Non est nobis colluctatio Ephes.6.
aduersus carnem & sanguinem: id est, aduersus homines, non aduersus eos quos videtis, sed aduersus eos F
quos non videtis, aduersus principes & potestates & rectores mūdi tenebrarum harum. Cum diceret enim rectores mundi (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat ne male intelligerent homines, & putarēt à diabolo & dæmonibus eius mundū regi. Sed quia mundus dicitur hæc fabrica quam videmus: & in peccatoribus dicitur mūdus, & in eis qui diligūt mundum, de quibus dictū est, Et mundus eum non cogno- Ioan.1.
uit: & de quibus dictum est, Totus mūdus in maligno 1.Ioan.5.
positus est: exposuit Apostolus cuius mundi essent rectores, Tenebrarum, inquit, harum. Rectores mūdi dico, rectores tenebrarū harū. Rursus cogit nos intelli- Ephe.7.
gere quid dixerit, tenebrarū harum. Quarū tenebrarū rectores sunt diabolus & angeli eius? Omnium infidelium, omnium iniquorum, de quibus dictū est, Lux lu- Ioan.1.
cet in tenebris, & tenebræ eam non cōprehenderunt. Denique ex ipsorum numero credētibus multis, quid dicit idem Apostolus? Fuistis enim aliquādo tenebræ, Ephe.5.
nunc autem lux in domino. Nō vis regi à diabolo migra ad lucem. Et vnde migrabis ad lucē, nisi effundat ille frameam, & eruat te ab inimicis tuis, & à persequentibus te? Quomodo effundit frameam? Quoniam iam audiuimus quid sit framea ipsius? Anima iusti est.

G Abundẽt insti & effunditur framea, & cõcluditur ad-
uersus inimicos. Nã de ipsa effusione frameæ monens
Titum.2. Apostolus vt iuste viuamus, in cõsequenti ait: vt aduer-
sarius reuereatur, nihil habẽs de nobis dicere prauum.
Cõclusum est aduersus eum, quia quid loquatur aduer-
sus sanctos, nó potest inuenire: & vnde erit iustus? Aut
quid dicũt inimici qui nos persequũtur? Inuisibiles illi
qui dicũt inimici? Illi nihil? Maxime suggeritur huma-
no cordi ab inuisibilibus expugnantibus inimicis, quia
deus nobis nó est adiutor, vt requirẽtes alia adiutoria,
inueniamur inualidi, & ab inimicis ipsis capiamur.
Hoc ergo suggeritur. Cõtra istas voces maxime vigila-
Psal. 3. re debemus, quæ in alio Psalmo ostendũtur, Multi in-
surgũt aduersum me, multi dicũt animæ meæ, nó est sa-
lus illi in deo eius. Contra istas voces quid hic dicitur?

Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Cũ dixeris animæ meę,
salus tua ego sum, iuste viuet, vt neminẽ in adiutorium
præter te quærã. Et quid sequitur? *Confundantur & reue-
reantur requirentes animam meam.* Ad hoc enim illã requi-
runt, vt perdant, Nam vtinã bene quærãt. In alio quip-
Psal. 39. pe Psalmo hoc reprehendit in omnibus, quia non erat
& 69. qui requireret animã ipsius, Periit fuga à me, & non est
Psal. 41. qui requirat animã meam. Quis est ille qui dicat, Non
H est qui requirat animã meam? Nũquid forte ille est, de
Psal. 21. quo tanto antè prædictũ est, Foderunt manus meas &
pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea: ipsi vero
cõsyderauerunt & cõspexerunt me: diuiserunt sibi ve-
stimenta mea, & super vestem meã miserũt sortẽ? Iam
omnia ista ante oculos eorum fiebãt, & nemo erat qui
requireret animã eius. Inuocemus eum ergo fratres, vt
dicat animæ nostrę, salus tua ego sum: & aperiet aures,
vt audiamus dicẽtẽ, salus tua ego sum. Dicit enim, sed
quidã obsurdescunt: vnde audiunt potius persequẽtes
inimicos in tribulatione cõstituti. Si aliquid deest, si in
angusto est anima, in inopia tẽporalium, quęrit auxiliũ
plerunq; à dæmonibus, arreptitios dæmonũ vult cõsu-
lere, sortilegos quærit: persecutores illi hostes inuisibi-
les adierunt, intrauerũt, expugnauerunt, captiuauerunt,
vicerunt, dicendo, Non est salus illi in deo eius. Obsur-
duit cõtra vocẽ dicentẽ, Salus tua ego sum. Dic animę
meæ salus tua ego sum, vt confundantur & reuereãtur
requirẽtes animã meam, cui dicis tu, salus tua ego sum.
I Audiam dicentẽ mihi, Salus tua ego sum. Alia in salutẽ
non requiram præter dominũ deum meũ. De creatura
Psalm. 20. mihi salus suggeritur, ab ipso est: & si leuo oculos meos
in montes vnde veniat auxiliũ mihi, nõ tamen à mon-
tibus, sed auxilium meũ à domino qui fecit cœlũ & ter-
rã. In ipsis tẽporalibus angustiis per hominẽ subuenit
deus, salus tua ipse est. Per angelum subuenit deus, salus
tua ipse est. Omnia illi subiecta sunt: & ad istã quidem
vitam tẽporalẽ subuenit, alij inde, alij inde, æternã vi-
tam nõ dat nisi de se. Sed ecce in angustiis tibi cõstitu-
to, non subest quod quæris, sed adest quẽ quæris. Et illũ
quære qui deesse nunquã potest. Subtrahuntur quæ de-
dit, nũquid subtrahitur qui dedit? Reddantur quæ de-
derat, nunquid ipsæ sunt diuitię cum reddita fuerint il-
la, & nõ ille qui subtraxerat probãdo, & reddidit con-
solando? Consolatur enim quando nobis ista non de-
sunt, consolatur tanquã in via: sed si nos intelligamus
viam, quia tota ista vita & omnia quibus vteris in hac
vita, sic tibi debent esse tanquam stabulum viatori, non
tanquam domus habitatori. Memento peregisse te ali-
quid, restare aliquid, diuertisse te ad refectionẽ, non ad
defectionẽ. Sunt qui dicunt, deus bonus, magnus, sum-
mus, inuisibilis & æternus, incorruptibilis, vitam æter-
nam nobis daturus est, & illam incorruptionem quam K
in resurrectione promisit. Ista vero secularia & tẽpora-
lia ad dæmones pertinent, & ad potestates illas harum
tenebrarũ. Dicẽdo hæc, quando amore implicãtur ha- Ephe.6.
rum rerum, dimittunt deum, quasi ad quẽ ista nõ perti-
neant, & quęrunt nephãdis sacrificiis, ac nescio quibus
remediis, aut nescio quia hominum illicita persuasione
prouidere sibi quod tẽporale est, veluti pecuniã, vxorẽ,
filios, & si qua sunt quæ humanã vitam, aut cõsolantur
transeuntem, aut impediunt ambulantẽ. Contra istam
opinionem diuina prouidentia vigilauit, vt ostẽderet
deus ad se pertinere ista omnia, & in sua esse potestate,
nõ solum æterna quæ in futurum promisit, verũetiam
temporalia, quæ in terra dat, quibus voluerit, & quãdo
voluerit opportune, sciens cui det, cui nõ det, tanquam
medicus medicamenta, sciens melius morbum ægroti
quàm ipse ægrotus. Vt ergo deus hæc ostẽderet, distri-
buit tẽpora veteris & noui testamẽti. In veteri testamẽ-
to promissiones sunt rerũ terrenarum, in nouo autẽ re-
gni cœlorũ. Pleraq; sunt præcepta deũ colendi & recte
viuẽdi, ipsa sunt & ibi & hic. Sed quia ꝓmissio ibi alia
videtur, alia hic, iubẽtis imperium, & obediẽtia seruiẽ-
tis eadem est, sed merces quasi nõ est eadẽ. Etenim illis L
dictum est, Accipietis terrã promissionis, vt in illa re- Deut.15.
gnetis, vt inimicos vestros superetis, vt ab eis nõ subiu-
gemini, vt omnia vobis abundẽt in hac terra, vt filios
procreetis. Hæc terrena promissa sunt, sed tamẽ figura-
ta. Fac aliquos sic illa accipere quomodo ꝓmissa sunt,
& vere multi sic acceperũt: Nã data est terra filiis Israël,
datæ sunt diuitiæ, dati sunt filij & sterilibus & aniculis
rogãtibus deũ & de ipso solo præsumentibus, & alium
sibi adiutorẽ nec ad ista quærentibus, quæ vocẽ domi-
ni in corde audierunt, salus tua ego sum. Si ad æterna,
quare non ad tẽporalia? Ostendit hoc deus in causa vi-
ri illius sancti Iob, quia & ipse diabolus auferendi hæc Iob.1.
nõ habet potestatẽ, nisi cum acceperit à summa illa po-
testate. Inuidere potuit sancto, nunquid nocere potuit?
Accusare potuit, dãnare nũquid potuit? Nũquid valuit
aliquid tollere? Nunquid vel vnguẽ, nũquid vel capil-
lum lædere, nisi deo diceret, Mitte manum tuã? Quid
est mitte manũ tuam? Da potestatem. Accepit. Ille ten-
tauit, ille tentatus est. Tentatus tamen vicit, tentator
victus est. Deus enim qui diabolo permiserat, vt illa tol-
leret, ille seruum suum interius nõ deseruerat, & ad ip-
sum diabolũ superãdũ, animã serui sui frameã sibi fe- M
cerat. Quãtũ valet hoc? De homine dico, Victus in pa-
radiso, victor in stercore. Ibi victus est à diabolo per Gene.3.
mulierẽ, hic vicit diabolũ & mulierẽ. Locuta es, inquit,
tanquã vna ex insipientibus mulieribus. Si bona perce- Iob.2.
pimus de manu domini, mala quare non sustineamus?
Quàm bene audierat, salus tua ego sum. *Confundãtur &
reuereantur requirentes animã meã.* Respice ad homines, O-
rate, inquit, ꝓ inimicis vestris. Sed hic prophetia est, Et Matth.5.
quæ figura optãdi dicuntur, animo prophetãdi expli-
cãtur. Illud fiet, & illud fiet, nihil est aliud, quàm hoc &
hoc futurũ est. Sic ergo audite prophetiã, Cõfundãtur
& reuereantur requirẽtes animã meã. Quid est cõfun-
dantur & reuereantur? Cõfundentur & reuerebuntur.
Factum est enim, Multi salubriter cõfusi sunt, multi re-
ueriti à persecutione Christi, & ad societatem mem-
brorum eius deuota pietate transierunt, & non fieret
hoc nisi confunderentur & reuererẽtur. Ergo bene il-
lis optauit. Sed quia duo sunt genera eorũ qui vincun-
tur. Duobus enim modis vincuntur: aut ad hoc vincũ-
tur, vt cõuertãtur ad Christũ: aut ad hoc vincuntur, vt
damnentur

A damnentur à Christo: explicata sunt & hæc duo ipsa genera obscura quidem, sed intellectorem desyderãt. De his qui conuertuntur, accipe quod dictum est: Cõfundantur & reuereantur requirentes animam meam.

Auertantur retrorsum. Non præcedãt, sed sequãtur, nõ dent consilium sed accipiant. Nam Petrus præcedere voluit dominum, quãdo dominus de passione sua futura diceret, cõsilium illi quasi salutis voluit dare, cõsiliũ salutis æger saluatori. Et quid ait domino de illa

Matth. 16. futura sua passione cõfirmãti? Absit à te domine, propitius tibi esto, nõ fiet istud. Præcedere volebat, vt dominus sequeretur. Et ille, inquit, Vade retro satanas, Præcedendo satanas es, sequẽdo discipulus eris. Hoc ergo & istis, auertãtur retrorsum. *Et confundantur, qui cogitant mihi mala.* Cum enim cœperunt retrorsum sequi, iam nõ cogitabunt mala, sed desyderabũt bona. Quid illi? Non enim omnes sic sequuntur, vt cõuertantur & credant. Multi in pertinacia remanent, multi spiritus præcedẽdi seruãt in corde, & si non exerũt, tamẽ parturiunt, & vbi locũ inuenerint, pariũt, De talibus quid

Psal. 1. sequitur? *Fiant tanquã puluis ante faciẽ venti.* Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à

B facie terræ. Ventus tẽtatio est, puluis iniquus. Quando venerit tẽtatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit. Fiãt tãquam puluis ante faciem venti. *Et angelus domini tribulans eos, Fiãt via eorum tenebræ & lubricum.* Horrẽda via. Tenebras solum quis nõ horreat? Lubricũ solum quis nõ caueat? In tenebris & lubrico quà is, vbi pedem figis? Sunt ista mala magnæ pœnæ hominũ, tenebræ est ignorantia, lubricum est luxuria. Fiãt viæ eorum tenebræ & lubricum. *Et angelus domini persequens eos.* Vt nõ possint stare. Nã vnusquisq; in tenebris & lubrico cum non viderit, & si pedẽ mouerit, labitur, & lux illi ante pedes nõ est: vel hoc forte facit, vt expectet diem donec luceat, sed ibi est angelus domini persequens eos. Hæc eis futura prædixit, nõ quasi vt euenirent optauit: quãquã & Propheta in spiritu dei sic ea dicat, quomodo illa de⁹ facit, certo iudicio, bono, iusto, sancto, trãquillo, non perturbatus ira, non amaro zelo, non animo inimicitiarum exercẽdarum, sed iustitia vitiorum puniẽdorum, veruntamen prophetia est. Vnde autem

C tanta mala ista? Quo merito? Audi quo merito. *Quoniã gratis absconderũt mihi muscipulã corruptionis suæ.* In ipso capite nostro attendite, hoc fecerunt Iudæi, absconderunt muscipulæ suę corruptionem. Cui absconderunt muscipulam? Qui videbat corda abscondentium. Sed tamen erat inter illos ignorãti similis quasi falleretur, cum illi deciperẽtur eoipso, quo eum illi falli arbitrabantur. Ideo enim ille tãquam fallebatur inter illos viuens, quia nos inter tales sic victuri eramus, vt sine dubio falleremur. Ille videbat traditorem suum, & elegit

Ioan. 12. & 13. illum magis ad opus necessariũ, Illius malo magnum bonum operatus est, & tamen inter duodecim electus est, ne ipse duodenarius tã exiguus numerus esset sine malo: hoc ad exemplum nostræ patientiæ, quoniã necesse erat vt inter malos viueremus. Et quia necesse erat vt malos, siue scientes, siue nesciẽtes toleraremus, exẽplum patientiæ præbuit ne deficias, cum cœperis inter malos viuere. Et quia illa schola Christi in duodecim non deficit, quãto magis nos firmi esse debemus, cum implẽtur in ecclesia magna, quæ de malorum permixtione prædicta sunt. Neque enim videbat ipsa schola

Gene 17. Matth. 3. redditum semini Abrahę quod erat promissum, & ipsam aream vnde massa quę implebit horreum, processura est. Quare igitur non cum trituratur, in ea digne palea toleratur, donec vltima ventilatione purgetur? D

Hoc enim futurum est malis quod audistis. Sed tamẽ quid faciendum est? Gratis abscõderunt mihi corruptionem muscipulæ suæ. Quid est gratis? Quibus nihil mali feci, quibus nihil nocui. *Vano exprobrauerũt animam meam.* Quid est vano? Falsa dicentes, nihil probantes.

Veniat illis muscipula quam ignorant. Magnifica retributio, nihil iustius. Illi abscõderunt muscipulam, vt ego ignorarem, illis veniat muscipula quam ignorãt. Nam ego scio muscipulam ipsorum. Quæ autem muscipula illis ventura est? Illa quam ignorant. Audiamus ne forte dicat, illa veniat illis muscipula quam ignorãt. Forte aliam illi absconderunt, alia illis ventura est. Non. Sed quid? Criniculis peccatorum suorũ vnusquisque Prouer. 5. cõstringitur. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerũt. Inde illis nocebitur, vnde nocere conati sunt. Sequitur enim, *Et captio quam occultauerunt comprehendat illos.* Tanquam si quisquam veneni calicem præparet alicui & oblitus bibat. Et tanquam si foueam fodiat quisquam, in quam quisque inimicus eius in tenebris incidat, & ille oblitus quod foderat, ambulãs ea via prius illuc cadat. Prorsus fratres mei ita credite, ita certi e- E stote, ita si est in vobis excellentior prudẽtiæ ratio videte atque perspicite, Nemo malus qui non sibi prius noceat. Sic enim esse putate malitiã, quomodo ignem, Incẽdere vis aliquid aliud, illud quod admoues, prius ardet, nisi ardeat non incẽdit. Facula est, hanc faculam apponis, vt aliquid incendat, nunquid non ipsa facula quam apponis prior ardet, vt aliquid possit incẽdere? Malitia autem procedit ex te, & quem prius vastat nisi te? Quò profundit ramum lædit, vbi radicem habet nõ lædit? Equidẽ dico quòd malitia tua vt alteri non noceat fieri potest, vt autem tibi non noceat, fieri nõ potest. Nam quid nocuit sancto viro Iob, de quo prælo- Iob. 2. cuti sumus? Quomodo in alio Psalmo dicitur, Sicut Psal. 51. nouacula acuta fecisti dolum. Quid fit de acuta nouacula? Capilli, res superfluæ decidũtur. Quid ergo facis ei quem vis nocere? Si nequaquam tibi ad malum consentiat cui vis nocere, nõ malitia tua ei nocitura est sed sua. Si autem intus ipse malitia careat, & cor mundum subdat illi voci dicenti, Salus tua ego sum, forinsecus oppugnas, interiorem hominem non expugnas, mali- F tia tamen tua ab interiore tuo procedit, te prius inanẽ reddit. Tu putris es intus, vnde iste vermis processit, intus nihil integrum dereliquit. Et captio quẽ occultauerunt cõprehendat eos. *Et in muscipula incidãt in ipsa.* Nunquid putabas forte paulo ante cum audires, veniat illis muscipula quam ignorãt, id est, quasi aliquid aliud ex occulto ineuitabile? In qua ergo? In ipsa iniquitate quam mihi absconderunt. Nõnne hoc factum est Iudæis? Dominus eorum iniquitatem vicit, illi iniquitate sua victi sunt. Ille surrexit pro nobis, illi mortui sunt in se. Hęc ergo malis nocere mihi volentibus. Mihi quid? *Anima autem mea exultabit in domino.* Tanquam in eo à quo audierit, salus tua ego sum, tanquam non quærens alias extrinsecus diuitias, tanquam non quęrens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis, sed coniugem verum gratis amans, non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens à quo delectetur. Quid enim melius deo dabitur mihi? Amat me deus, amat te deus. Ecce proposuit, pete quod vis. Si tibi Imperator diceret, pete quod vis, quos tribunatus comitatúsve ructares? Quãta tibi proponeres & accipienda & aliis largienda? Deo tibi dicente, pete quod vis, quid petiturus es? Excute mentem tuam,

G tuam, exerce auaritiā tuam,protēde quantum potes,&
dilata cupiditatem tuam,non quicunque sed omnipo-
tēs deus dixit,pete quod vis. Si possessionū es amator,
desyderaturus es totam terrā,vt omnes qui nascuntur,
coloni tui aut serui tui sint.Et quid cum totam terram
possederis? Mare petiturus es,In quo viuere tamen non
poteris. In hac auaritia te pisces superabunt. Sed forte
insulas posidebis. Transcende & hæc, pete & aërem
quāuis volare nō posis: porrige cupiditatē tuam vsq;
ad cœlū,dic tuum esse solem,lunam,stellas,quia ille qui
fecit omnia dixit, pete quod vis: tamen nihil inuenies
carius,nihil inuenies melius quàm ipsum qui fecit om-
nia Ipsum pete qui fecit,& in illo & ab illo habebis om
nia quę fecit.Omnia cara sunt,quia omnia pulchra sūt,
Sed quid illo pulchrius est? Fortia sunt, Sed quid illo
fortius? Et nihil magis vult dare quàm se. Si aliquid in-
ueneris melius,pete. Si alia petieris,iniuriam facies illi,
& damnū tibi,pręponēdo illi quod fecit,cum velit se-
ipsum tibi dare qui fecit.In hoc amore dixit illa anima
Psal. 27. quædā,Nuoquid ipse es pars mea domine? Id est,tu es
H pars mea.Eligant sibi qui volūt quid posideant, faciāt
sibi partes de rebus,Pars mea tu es,te mihi elegi.Et ite-
Psal. 15. rū, Dominus pars hæreditatis meę.Posideat te vt pos-
sideas illum,eris prędium ipsius,eris domus ipsius.Pos-
sidet vt prosit,posidetur vt prosit. Nūquid vt aliquid
ei tu prosis? Nā dixi domino, deus meus es tu,quoniā
bonorum meorum nō eges.Anima autē mea exultabit
in domino. *Delectabitur super salutare eius.* Salutare dei,
Luc. 2. Christus est. Quoniā viderunt oculi mei salutare tuū.
Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tibi? Quis digne de
his verbis aliquid dicat? Ego puto tātum pronūcianda
esse,nō exponenda. Quid quęris illud aut illud? Quid
simile domino deo, ipsum habes ante te. Omnia ossa
Psal. 118. mea dicēt,Domine quis similis tibi? Narrauerunt mihi
iniusti delectationes,sed nō ita,vt lex tua domine,Fue-
runt persecutores qui dicebant,Adora Saturnum,ado-
ra Mercuriū. Nō colo,inquit,idola. Domine quis simi-
lis tibi? Illi oculos habēt & non vident, aures habent &
Psal. 133. non audiunt. Domine quis similis tibi,qui fecisti oculū
I ad videndum,aures ad audiendū? Sed nō colo,inquit,
idola,quia faber fecit. Cole arborē & montem.Et hoc
nunquid faber fecit? Et hic, Domine quis similis tibi?
Terrena mihi ostenduntur,tu terræ creator es.Et hinc
forte aduerterunt ad superiorem creaturam, & dicunt
mihi,Cole lunā,cole istū solem:quia luce sua tanquam
magna lucerna de cœlo efficit diē. Et hic planè dico,
Domine quis similis tibi? Lunam & stellas tu fecisti,so-
lem diei tu accēdisti, cœlum tu cōposuisti. Sunt multa
inuisibilia meliora: Sed forte & hic dicitur mihi, An-
gelos cole,angelos adora. Et hic dicam, Domine quis
similis tibi? Et ipsos angelos tu creasti, Nihil sunt ange-
li nisi vidēdo te. Melius est cū ipsis posidere te, quàm
ipsos adorando cadere à te. Omnia ossa mea dicent,
Domine quis similis tibi? O corpus Christi sancta Ec-
clesia,omnia ossa tua dicant, Domine quis similis tibi?
Et si carnes meę persecutioni cesserūt, omnia ossa mea
dicāt,Domine quis similis tibi? De iustis enim dictum
Psal. 33. est,Diligit dominus omnia ossa eorū, vnum ex illis nō
confringetur. Quàm multis iustis in persecutione ossa
confracta sunt? Postremo,iustus ex fide viuit,& Chri-
Roma. 1. stus iustificat impiū. Quomodo autē iustificat impiū,
Rom. 4. nisi credentem & cōfitentem? Quia corde creditur ad
Roma. 10. iustitiam,ore autē confesio fit ad salutem. Ergo & ille
Luc. 23. latro quamuis ex latrocinio ductus sit ad iudicem, & à
iudice in crucē,tamē in ipsa cruce iustificatus est. Cor-
de credidit,ore confessus est. Neq; enim iniusto, & non K
iam iustificato diceret dominus: Hodie mecum eris in
paradiso,& tamen ossa eius cōfracta sunt. Nam quādo
ventum est vt corpora deponerētur causa imminētis
sabbati,inuentus est dominus iam exanimis,& nō sunt Ioan. 19.
ossa eius cōminuta. Illi autē qui viuebant vt deponerē-
tur,cōfracta eis sunt crura,vt hoc dolore mortui, pos-
sent sepeliri. Nunquid vnius latronis qui perseuerauit
impius in cruce,cōfracta sunt ossa, & nō etiā illius qui
corde credidit ad iustitiam,ore confessus est ad salutē?
Vbi est ergo hoc quod dictum est, Custodit dominus Roma. 10.
omnia ossa eorum,vnum ex his nō cōteretur: nisi quia Psal. 33.
ossa dicūtur in corpore domini omnes iusti,firmi,cor-
de fortes,nullis persecutionibus & tētationibus ceden-
tes ad consentiendum malum. Et vnde possent: nullis
tentationibus cedere,nisi cum persecutores dixerint,† †al. Ecce il
Ecce ille deus, ecce qualis deus,veniat ille, neget tibi. lic deus,ec-
Ecce est hic nescio quis in mōte magnus sacerdos.for- ce qualiter
te ideo pauper es,quia nō te adiuuat ille deus, supplica deus venset.
illi & adiuuat. Forte ideo ægrotas quia illi non suppli- L Ille le-
cas,supplica illi & cōualesces. Forte ideo filios nō ha- git ibi. Do
bes,supplica illi & habebis. Hic vero si in corpore do- mine quis
mini de osibus est,repellit omnes istas voces,& dicet, similis ti-
Domine quis similis tibi? Da si vis dare, & in hac vita bi? Ecce est
quod quæro,si autem nō vis, tu esto vita mea quē sem- hic nescio
per quæro. Hinc ad te quomodo libera fronte exeam,si quis &c.
aliū adorauero & te offendero? Cras forte moriturus
sum,qua frōte te videbo? Magna misericordia ipsius, &
monuit vt bene viuamus, & diem nobis nouissimum
mortis nostræ abscōdit, ne nobis de futuro aliquid p-
mittamus. Facio hodie & viuo, cras nō facio. Quid si
te nō inuenit cras? Dic ergo inter ossa Christi,Domine
quis similis tibi? Omnia ossa mea dicūt, Domine quis
similis tibi? *Eruens inopē de manu fortioris eius, egenum & pau-
perem à diripientibus eum,* Hucusq; Psalmus lectus est ho-
die,hucusq; tractandus est,ne in fastidium veniant quę
dicta sunt,dum volumus & alia dicere. Sufficiant ergo
hodie hæc,Eruens inopē de manu fortioris eius. Quis
eruēs nisi qui manu fortis est? Ille Dauid eruet inopem
de manu fortioris eius, Fortior enim fuerat diabolus M
ad tenendum te,quia ipse vicit cui cōsensisti. Sed quid Matth. 12.
fecit manu fortis? Nemo intrat in domū fortis vt vasa
eius diripiat,nisi prius alligauerit fortem. Potestate sua
sacratissima,magnificentissima alligauit diabolum,ef-
fundendo frameam ad concludendum eum, vt eruat
inopē & egenum cui nō erat adiutor. Quis enim adiu- Psal. 71.
tor tibi,nisi dominus cui dicis? Domine adiutor meus Psal. 17.
& redēptor meus? Si de tuis viribus præsumere volue-
ris,inde cades vnde pręsumpseris. Si de alterius,domi-
nari vult,non subuenire. Ille ergo vnus quęrendus est,
qui & redemit & liberos fecit, & sanguinem suum, vt
eos emeret dedit,& seruos suos fratres fecit.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

AD reliqua Psalmi intendamus animum,domi-
numq; & deum nostrum, & de sanitate intelli-
gendi, & de fructu bene agendi deprecemur.
Quousq; hesterno die disputatum sit,credo meminisse
charitatē vestrā,ex ipso loco hodie sumamus exordiū.
Intelligimus enim hic vocē Christi,vocē scilicet capi- Gene. 2.
tis & corporis Christi. Christū cū audis,noli sponsum Ephe. 5.
à spōsa separare, & intellige magnū illud sacramentū,
Erūt duo in carne vna: si duo in carne vna,quare nō &
in voce vna? Nō enim tētationes caput hic pertulit, &
corpus non perfert. Aut vero fuit causa patiēdi capiti,
nisi vt corpori præberet exemplū? Dns enim volunta-
te passus

A te passus est, nos necessitate. Ille miseratione, nos con-
ditione. Proinde illius volũtaria passio, nostra est ne-
cessaria cõsolatio: vt quando talia forte perpetimur, in-
tueamur caput nostrum, vt eius exemplo commoniti
dicamus nobis, Si ille, quid nos? Et quẽadmodũ ille, ita
& nos. Quantũlibet enim sæuierit inimicus, vsque ad
mortẽ corporis accedere potuit, quod corpus nec ip-
sum extinguere potuit in domino, quia tertia die resur-
Math. 27. rexit. Quod in illo factum est die tertio, hoc in nostro
fiet in fine seculi. Spes resurrectionis nostræ differtur,
nũquid aufertur? Cognoscamus hic ergo voces Chri-
sti charissimi; & separemus eas à vocibus impiorũ. Vo
ces sunt enim corporis persecutionẽ angustiasq; & tẽ-
De cõse. di. tationes in hoc seculo patientis. Sed quoniã multi hic
4. Baptis- patiuntur, & pro peccatis & pro sceleribus suis, magna
mi. vigilãtia discernenda est causa, nõ pœna. Sceleratus e-
nim potest habere martyris similem pœnã, sed tamen
Lucæ 23. dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus saluator,
alter saluandus, alius dãnandus, omniũ par pœna, sed
impar causa. Dicat ergo caput nostrum. *Insurgentes testes
iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Nos autẽ dicamus
capiti nostro, Domine quid ignorabas? Itãne tu ali-
B quid ignorabas? Nónne & in te insurgentiũ corda no-
ueras? Nónne eorum dolos antẽ prospexeras? Nónne
in eorum manus te sciẽs dederas? Nónne vt ab eis pa-
tereris veneras? Quid ergo ignorabas? Ignorabat pec-
catum, Et hoc peccatũ ignorabat, nõ quasi nõ iudican-
do, sed non cõmittendo. Sunt huiusmodi locutiones
etiam quotidianæ, cũ dicis de aliquo, Non nouit stare,
hoc est, quia nõ stat. Et non nouit benefacere, quia non
benefacit. Non nouit malefacere, quia non malefacit.
Quod alienũ est ab opere, alienũ est à cõsciẽtia. Quod
alienum est à conscientia, alienũ videtur & à scientia.
Ita dicitur deus nescire quomodo ars nõ nouit vitia, &
tamen per artẽ cognita dijudicantur. Hoc ergo nobis
caput nostrũ interrogantibus ex ipsius Euãgelij sui ve-
ritate respondet, cũ dixerimus, Domine quid ignora-
bas? Quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Re-
spondit, Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus inter-
rogabar. Habes in Euãgelio. Si nõ me credis ignorare
iniquitates, quia & ipsos iniquos ignoro, quibus in fine
Math. 7. dicturus sum, Nõ noui vos, recedite à me qui operami-
C ni iniquitatẽ. Nunquid nõ nouerat quos dãnabat? Aut
potest iuste damnari, nisi qui malus cognoscitur? Et ta-
men bonus cognitor nõ est mentitus, dicẽdo, Non no-
ui vos: id est, nõ coaptamini corpori meo, non hæretis
regulis meis, vitiis hæsistis: ego autẽ ars ipsa sum quę nõ
habet vitiũ, & in qua quisq; nõ discit, nisi nõ facere vi-
tium. Insurgentes testes iniqui quę ignorabam interro-
gabãt me. Quid sic ignorabat Christus, quàm blasphe-
mare? Hinc interrogabatur à persecutorib⁹, & quia ve-
Math. 26. rum dixit, blasphemasse iudicatus est. Sed à quibus? De
quibus sequitur, *Retribuebant mihi mala pro bonis, & sterili-
tatẽ animæ meæ.* Ego attuli fœcunditatẽ, ipsi retribuebãt
sterilitatẽ. Ego vitã, ipsi mortẽ. Ego honorem, ipsi con-
tumelias. Ego medicinã, ipsi vulnera: & in his omnibus
quæ retribuebant vtiq; sterilitas erat. Hanc sterilitatem
in arbore maledixit, vbi fructũ cum quęreret non inue-
Math. 21. nit. Folia erant & fructus nõ erant. Verba erãt & facta
non erant. Vide in verbis numerositatẽ, & in factis ste-
Roma. 2. rilitatem. Qui prædicas non furandũ furaris, qui dicis
non adulterandum adulteras. Tales erant, qui Christũ
quæ ignorabat interrogabant. *Ego autẽ cum mihi molesti
essent induebã me cilicio.* Docemur quidẽ fratres, quia per-
tinemus ad corpus Christi, quia sumus membra Chri-

sti, & admonemur in omni tribulatione nostra, nõ co- D
gitare quẽadmodũ respõdeamus inimicis nostris, sed
quemadmodum orando deũ propitiemus, & maxime
ne tẽtatione vincamur. Deinde vt etiã illi qui nos per-
sequuntur, ad sanitatẽ iustitiæ conuertantur. Nullũ ma-
ius, nullũ meli⁹ negociũ est in tribulatione, quàm rece-
dere ab eo strepitu qui foris est, & ire in interiora men-
tis secretaria. Ibi deũ inuocare, vbi nemo videt gemẽ-
tem & subuenientẽ. Illius cubiculi aduersus omnẽ ex- *Math. 6.*
trinsecus illatã molestiam, ostium claudere, humiliare
seipsum in cõfessione peccati, magnificare & laudare
deũ, & corripientẽ & consulentem. Prorsus hoc omni-
modo tenendũ est. Verũtamen in corpore hoc dixeri-
mus, id est, in nobis. In domino autẽ nostro Iesu Chri-
sto, quid tale agnoscim⁹? Euãgelio perspecto, & diligẽ-
tissime perscrutato, nõ inuenim⁹ dominũ in aliqua pas
sione & tribulatiõe sua induisse se cilicio. Ieiunasse qui-
dem eũ legimus postea quàm baptizatus est. Ciliciũ ibi *Math. 4.*
nullũ audiuimus, nullũ legimus. Ieiunasse autẽ nõdum
Iudæis persequentibus, sed diabolo tentãte. Non eo tẽ- *Math. 26.*
pore dico ieiunasse dominũ, quãdo eum interrogabãt *& 27.*
quæ ignorabat, & quãdo retribuebant mala pro bonis,
insectãdo, persequẽdo, tenẽdo, flagellãdo, vulnerãdo, E
occidendo. Sed tamẽ in his omnibus fratres, si aliquã-
tulum pia curiositate leuemus velũ, & interiora huius
scripturæ oculo cordis intẽto rimemur, inuenimus &
hoc fecisse dominũ. Ciliciũ fortasse appellat carnis suę
mortalitatẽ. Quare ciliciũ? Propter similitudinẽ carnis
peccati. Apostolus enim dicit, Misit deus filiũ suũ in si- *Rom. 8.*
militudinẽ carnis peccati, vt de peccato dãnaret pec-
catũ in carne: hoc est, filiũ suũ induit cilicio, vt de cili-
cio dãnaret hœdos. Nõ quia peccatũ erat, non dico in
verbo dei, sed nec in ipsa quidẽ dico anima sancta, &
mente hominis, quẽ sibi ad vnitatẽ personæ verbũ dei
& sapiẽtia coaptauerat, sed nec in ipso corpore pecca-
tũ vllũ erat: sed similitudo carnis peccati erat in domi-
no, quia mors nõ est nisi de peccato, & vtiq; corpus il- *Rom. 5.*
lud mortale erat. Nã nisi mortale esset, nõ moreretur: si
nõ moreretur, nõ resurgeret: si nõ resurgeret, exẽplum
vitæ æternæ nobis non demõstraret. Ergo sic dicitur
mors peccatũ, quæ facta est peccato, quomodo dicitur
lingua Græca, lingua latina, nõ ipsum mẽbrum carnis, F
sed quod fit per mẽbrum carnis. Nã lingua in mẽbris
nostris vnum est de cæteris, sicut oculi, nasus, aures &c.
Lingua autẽ Græca, verba Græca sunt, non quia verba
lingua, sed quia verba p linguã. Dicis de aliquo, agno-
ui faciẽ ipsi⁹, de mẽbro corporis loqueris. Et dicis etiã,
agnoui manum ipsius absentis, nõ manum in corpore,
sed scripturã quę facta est per manũ quæ erat in corpo-
re. Sic ergo peccatũ domini quod factum est de pecca-
to, quia inde carnẽ assumpsit, de massa ipsa quæ mortẽ
meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicã, Maria ex
Adam mortua propter peccatum Adę, Adam mortuus
est propter peccatũ, & caro domini ex Maria mortua
est ꝓpter delẽda peccata. Hoc cilicio se induit domi-
nus, & ideo non est agnitus, quia sub cilicio latebat. Cũ
mihi, inquit, molesti essent, induebã me cilicio: id est,
illi sæuiebãt, ego latebã. Si enim latere nollet, nec mori
posset: quandoquidẽ vno temporis puncto stillã quan-
dam potestatis suæ, si vera stilla dicenda est, exeruit:
quando eum tenere voluerunt, & ad vnã eius interro-
gationem, Quẽ quæritis, redierũt omnes retro & ceci- *Ioan. 18.*
derunt. Tantã potestatem in passione nõ humiliaret,
nisi sub cilicio lateret. Ergo induebã me cilicio. *Et hu-
miliabam in ieiunio animã meam.* Iterũ si intelleximus cili-
cium,

G cium,quomodo intelligimus ieiunium? Mãducare vo-
Matth.21. lebat Christus, quando poma quærebat in arbore,& si
inueniret manducaret. Bibere volebat Christus, quan-
Ioan. 4. do dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere, Dixit in
cruce,sitio. Quid esuriuit, quid sitiuit Christus nisi bo-
na opera nostra? In illis enim crucifigentibus & perse-
quentibus, quia nulla bona opera inuenerat,ieiunabat:
tribuebant enim sterilitatem animæ ipsius. Nam quale
ieiuniũ ipsius fuit,qui vix inuenit vnum latronẽ quem
Luca.23. in cruce gustaret? Apostoli enim fugerant & se in tur-
Matth.26. ba abscõderãt. Et ille Petrus qui se vsque ad mortem
domini perseueraturum esse promiserat, iam ter nega-
uerat,iam fleuerat, & adhuc in turba latebat, adhuc ti-
mebat ne agnosceretur. Postremo illo viso mortuo,
omnes de salute ipsa desperauerunt: quos desperantes
inuenit post resurrectionem,& locutus cum eis inuenit
eos dolentes & lugentes,nihil iam sperantes. Nã & ita
sunt quidã eorum cum eo locuti cum diceret, quid lo-
Luc.24. quimini inter vos,Illi enim de illo loquebantur, Tu so
H lus,inquiunt,peregrinus es in Hierusalem, & non co-
gnouisti quæ fecerũt sacerdotes & principes nostri de
Iesu Nazareno,qui erat potens in factis & dictis, quo-
modo eum crucifixerunt & occiderunt? Nos autẽ spe-
rabamus, quia ipse erat redempturus Israël. In magno
ieiunio dominus remanserat, nisi reficeret quos vora-
ret. Nam refecit eos,cõsolatus est eos, confirmauit eos,
& in corpus suum conuertit eos. Fuit ergo & hoc mo-
do in ieiunio dominus noster. *Et oratio mea*,inquit, *in si-
num meum conuertetur.* In hoc planè versu magnus sinus
est,& præstet dominus vt penetrabilis nobis fiat. In si-
nu enim secretum agnoscitur. Et quidẽ fratres & nos
orare sic bene admonemur in sinu nostro,vbi deus vi-
Matth. 6. det, vbi deus audit, quò nullus oculus humanus pene-
Daniel.13. trat,quò non videt nisi qui subuenit. Vbi orauit Susan-
na,& cum eius vox ab hominibus non audiretur,à deo
tamen audita est. Et hoc bene admonemur, sed in do-
mino nostro aliquid plus debemus intelligere, quia &
ipse orauit. Et quidem cilicium eius non agnoscimus
Psal. 21. in Euangelio secundum literam. Nec ieiunium eius tẽ-
pore passionis secũdum literam, atque ea exposuimus,
I in allegoria & similitudine dicta, vt potuimus, Oratio-
Matth.27. nem vero eius & de cruce audiuimus, Deus meus deus
meus,vt quid me dereliquisti? Sed & ibi nos oramus.
Quando eum dereliquit pater à quo nunquam discef-
Matth.22. sit? Legimus etiam in monte orasse solum Iesum, legi-
Luc.6. mus pernoctasse in oratione, etiam sub tempus ipsius
passionis. In sinum ergo meum cõuertetur oratio mea.
Nescio quid melius intelligã de domino, interim nũc
quod occurrit: forte melius aliquid postea occurret, vel
mihi,vel cuiquam meliori: in sinum meum conuerte-
tur oratio mea, hoc intelligo dictum, quia in sinu suo
2.Cor.5. habebat patrem. Deus enim erat in Christo, mundum
reconcilians sibi. In se habebat quem deprecaretur, nõ
erat ab illo longe,quia ipse dixerat, Ego in patre, & pa-
Ioan.14. ter in me est. Sed quia oratio ad ipsum magis homi-
nem pertinet: secundum enim quod verbum est Chri-
stus,non orat sed exaudit, & non sibi subuenire quærit,
Rom.8. sed cum patre omnibus subuenit: quid est oratio mea
in sinum meum conuertetur: nisi, in meipso humanitas
in meipso interpellat diuinitatem? *Sicut proximum quasi
fratrem nostrum ita complacebam, Tanquam lugens & contrista-
tus ita humiliabar.* Ad corpus suum respicit, iam nos hic
videamus. Quando gaudemus in oratione, quando
mens nostra serenatur, non prosperitate seculi, sed lu-
ce veritatis. Qui sentit hanc lucem, nouit quod dico,

& videt hic agnoscitque quod dictum est, Sicut proxi- K
mum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam. Sic Acto.17.
enim anima placet deo, non longe posita, in illo, in-
quit, mouemur & sumus, quasi fratri, quasi propinquo,
quasi amico. Si autem non est talis, vt possit sic gaude-
re, sic fugere, sic propinquare, sic adhærere, & videt
longe se inde: faciat quod sequitur, Tanquam lugens
& contristatus ita humiliabar. Vt fratrem nostrum ita
complacebam: propinquans dixit. Vt lugens & con-
tristatus sic humiliabar: remotus & longe positus dixit.
Quid enim luget, nisi quod desyderat & non habet?
Et nonnunquam in vno homine vtrunque contingit,
vt aliquando propinquet & aliquando longe fiat: pro-
pinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque
enim fratres deo qui vbique est,& nullo continetur lo-
co,aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca re-
mouemur. Propinquare illi, est similem illi fieri: rece-
dere ab illo, dissimilem illi fieri. Nonne cõ vides duas
res prope similes, dicis, propinquat hæc illi: & quando L
tibi dissimilia demonstrãtur, quamuis vno loco & ple-
runque vna manu teneantur, dicis, longe est hæc spe-
cies ab illa? Ambas tenes, ambas adiungis & dicis, lon-
ge est hæc res ab illa, non vtique loco, sed dissimilitu-
dine. Si ergo vis appropinquare, similis esto: si non vis
esse similis, longinquabis. Sed cum similis es gaude, &
cũ dissimilis es geme, vt gemitus excitet desyderium,
imò desyderium excitet gemitum, & per gemitũ pro-
pinques, qui cœperas longinquare. Nonne Petrus pro-
pinquauit quando dixit, Tu es Christus filius dei viui? Matth. 16.
Et rursum idem ipse longe factus est dicendo, Domi-
ne absit à te, non fiet istud. Denique tãquam proximus
quid dixit propinquanti? Beatus es Symon Bariona.
Tanquam longinquanti & dissimili quid dixit? Redi
retro satanas. Illuc propinquanti dixit, Non tibi reue-
lauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Il-
lius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem
longe factus contradixit passioni domini futuræ pro
salute nostra, non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ
sunt hominum. Merito ambas res ponens quidem in
Psalmo ait, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à fa- Psalm. 30.
cie oculorum tuorum. In ecstasi non diceret, nisi pro- M
pinquaret. Ecstasis enim mentis excessus est. Effudit
super se animam suã & propinquauit deo,& per quan-
dam nubem pondusq; carnis rursus in terram proie-
ctus, recolens vbi fuisset, & videns vbi esset dixit, Pro-
iectus sum à facie oculorum tuorum. Ergo sicut proxi-
mum sicut fratrem nostrum, ita complacebam, præstet
vt fiat in nobis. Quando autem nõ fit vel hoc fiat, tan-
quam lugens & contristatus ita humiliabar. *Et aduer-
sum me lætati sunt & conuenerunt in vnum.* Illi læti, ego tri-
stis. Sed modo audiuimus in Euangelio, Beati qui lu- Matth.5.
gent, miseri qui ridẽt. Aduersus me lætati sunt & con-
uenerunt. *Congregati sunt in me flagella & ignorauerunt.*
Quoniam quæ ignorabam interrogabant me, & ipsi
ignorauerunt quem interrogarent. *Tentauerunt me &
subsannauerunt me subsannatione.* Id est, irriserunt me, in-
sultauerunt mihi: hoc capiti, hoc corpori. Attendite
fratres ad gloriam Ecclesiæ quæ nunc est, respicite op- Matth. 27.
probria eius præterita, respicite aliquando vndique fu-
gatos esse Christianos, & vbicunq; inuẽtos, illusos, cæ-
sos, occisos, bestiis obiectos, incensos, lætatos homines
aduersus illos. Quod capiti, hoc & corpori. Sicut enim
domino in cruce, sic corpori ipsius in omni illa quæ
iam facta est persecutione, nec desinunt etiam nunc
persecutiones ipsorum. Vbicunque inuenerint Chri-
stianum

A stianum solent insultare, exagitare, irridere, vocare he-
betē, insulsum, nullius cordis, nullius peritiæ. Quicquid
faciant, Christus in cœlo est: quicquid faciant, honora-
uit ille pœnā suam, iam crucē suam in omnium fronti-
bus fixit: impius insultare permittitur, sæuire non per-
mittitur, sed tamē ex eo quod lingua promit, intelligi-
tur quid gestet in corde. *Striderunt in dentibus suis. Domine
quando respicies, restitue animam meam ab astutiis eorū, à leonibus
vnicam meam.* Nobis enim tardum est, & ex persona no
stra hoc dictum est, quando respicies, id est, quādo vi-
debimus vindictā de his qui nobis insultant, quādo il-
Luc.18. lam viduā iudex tædio victus exauditurus est. Verūta-
men iudex noster non tædio, sed amore differt salutē
nostram, ratione nō inopia, non quia nō potest & mo-
do subuenire, sed vt numerus omnium nostrū vsq; in
finē possit impleri. Et tamen nos ex desyderio quid di
cimus? Domine quādo respicies, restitue animā meam
ab astutiis eorū, à leonibus vnicam meam: id est, Eccle
siam meā à sæuientibus potestatibus. Denique vis nosse
quid sit illa vnica? Lege sequentia. *Confitebor tibi domine
in Ecclesia magna, in populo graui laudabo te.* Planè in Eccle-
sia multa cōfitebor tibi, in populo graui laudabo te. Fit
B enim confessio in omni multitudine, sed non in om-
nibus deus laudatur. Tota multitudo audit confessio-
nem nostrā, sed non in omni multitudine laus dei est.
In ista enim omni multitudine, id est, in Ecclesia, quæ
toto orbe terrarum diffusa est, palea est & frumentum.
Matth.3. Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui
laudabo te. In graui populo quem ventus tentationis
non aufert, in his deus laudatur. Nam in palea blasphe-
matur semper. Quando palea nostra attenditur, quid
dicitur? Ecce quomodo viuunt Christiani, ecce quid fa
Roma.2. ciunt Christiani. Et fit quod scriptū est, Quoniam no-
men meum per vos blasphematur in gentibus. Inique,
inuide, aream inspicis, qui totus in palea es, non tibi fa-
cile grana occurrunt: quære & inuenies populum gra-
uem, in quo dominum laudes. Vis inuenire? Esto talis,
nam si non fueris talis, difficile est vt non omnes tales
1.Timo.1. tibi videantur, qualis es. Et comparantes ait Apostolus,
semetipsos, sibimetipsis non intelligunt, neque quæ lo-
quuntur neq; de quibus affirmant. In populo graui lau-
dabo te. *Non insultent mihi qui aduersantur mihi inique.* In-
sultant enim mihi de palea mea. *Qui oderunt me gratis:*
Hoc est quibus nihil nocui. *Et annuentes oculis.* Hoc est,
C hypocritæ simulati. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.*
Quid est annuentes oculis? Pronunciantes vultu
quod in corde non gestant. Et annuentes oculis qui
sunt? Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.
Et insuper iram dolose cogitabant. Et dilatauerunt in me os suum.
Primo annuentes oculis, leones illi quærentes rapere
& deuorare, primo blandientes pacifica loquebantur,
& super iram dolose cogitabant. Quæ pacifica loque-
Matth.22. bantur? Magister scimus quia nullius personam acci-
pis, & in veritate viam dei doces, licet dare tributum
Cæsari, an non licet? Mihi quidem pacifica loqueban-
tur. Quid ergo? Eos tu nō agnoscebas, & fallebant te o-
Ioan.16. culus annuētes. Imò agnoscebat, ideo ait, Quid me ten
tatis hypocritæ? Postea dilatauerunt in me os suum,
clamātes, crucifige crucifige. *Dixerunt euge euge viderunt
oculi nostri.* Hoc iam insultando euge euge, prophetiza
Matth.26. nobis Christe. Quomodo simulata erat pax ipsorum,
quando tentabant de numo, sic iam insultatoria laus
eorum. Dixerunt euge euge viderūt oculi nostri, id est,
facta tua, mirabilia tua: hic est Christus, si ipse est Chri-
Matth.27. stus descendat de cruce & credimus ei, alios saluos fe-
cit, seipsum saluum facere non potest. *Viderunt oculi no-
stri.* Hoc est totum quod se iactabat, quod se filium dei D
dicebat. Dominus autem patiens hærebat in cruce, nō
potentiam perdiderat, sed patientiam demonstrabat. Ioan.19.
Quid enim illi erat magnum de cruce descendere, qui
potuit postea de sepulchro resurgere? Sed cessisse vi-
detur insultantibus: & hoc oportebat, vt resurgens suis
se ostenderet, & nō illis in magno sacramēto, quia re-
surrectio ipsius vitam nouam significabat, vita autem
noua amicis nota est, non inimicis. *Vidisti domine ne si-
leas.* Quid est ne sileas? Iudica. De iudicio etenim dici-
tur quodam loco. Tacui, nūquid semper tacebo? Et de
dilatione iudicij dicitur peccatori, Hæc fecisti & tacui, Psal.49.
suspicatus est iniquitatē, quod ego tibi similis. Quomodo
tacet qui loquitur per Prophetas, qui loquitur ore suo in
Euangelio, qui loquitur per Euangelistas, qui loquitur
per nos quando verum dicimus. Quid ergo silet? A iu-
dicio non à præcepto, non à doctrina. Hoc autem iu-
dicium ipsius vocat quodammodo Propheta & prædi
cit, Vidisti domine ne tacueris: id est, quia non silebis,
quia necesse est vt iudices. *Domine ne discedas à me.* Do-
nec veniat iudicium ne discedas à me, sicut promisisti,
Ecce ego vobiscum sum vsq; in consummationē secu- E
li. *Exurge domine & intende iudicio meo.* Cui iudicio? Quia Matth.28.
tribulatus es, quia laboribus & doloribus cruciatus es.
Nōnne ista etiā multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideo
iustus, quia ista pateris? Non. Sed quid? Iudicio meo.
Quomodo sequitur intende iudicio meo. *Deus meus
& dominus meus in causam meā.* Non in pœnā meam, sed
in causam meā. Non in id quod mecū habet latro cō-
mune, sed in illud quo beati qui persecutionē patiuntur
propter iustitiā. Hæc enim causa discreta est. Nā pœna Matth.5.
similis est bonis & malis. Itaq; martyres nō facit pœna, De cōse. di.
sed causa. Nam si pœna martyres faceret, omnia metal- 4. Baptis-
la martyribus plena essent, omnes catenæ martyres tra mi.
herent, omnes qui gladio feriuntur coronarētur. Ergo
discernatur causa, Nemo dicat, quia patior iustus sum,
quia ipse qui primo passus est, ideo magnā exceptionē
addidit, Beati qui persecutionē patiuntur propter iusti- Matth.5.
tiā. Nam multi habentes bonā causam faciunt persecu-
tionē, & habentes malā causam patiuntur persecutio-
nē. Si enim persecutio nō posset fieri bene, non dicere-
tur in Psalmo, Detrahentē proximo suo occulte, hunc Psal.100.
persequebar. Deinde fratres, pater bonus & iustus, nōn-
ne persequitur filiū luxuriosum? Persequitur vitia eius, F
nō ipsum, nō quod genuit, sed quod ille addidit. Medi
cus sæpe qui ad salutē adhibetur, nōnne ferro plerunq;
armatur? Sed cōtra vulnus, nō contra hominē, secat vt
sanet: & tamen cū secat ægrotū, dolet ille, clamat, resi-
stit, & si forte febre mentē perdiderit, etiā medicū cæ-
dit: nec tamē ille desistit à salute ægrotātis, quod nouit
facit, illū maledicentē, conuiciantē non curat. Nōnne
excitantur cuncti lethargici ne somno graui premātur
in mortē? Et hoc patiūtur à filiis suis quos charissimos
genuerūt. Et nō est charus filius, nisi fuerit dormiēti pa
tri molestus. Lethargici excitātur, phrenetici ligantur,
sed tamen vtriq; amātur. Nemo ergo dicat, persecutio-
nē patior: non ventilet pœnā, sed probet causam: ne si
causam nō probauerit, numeretur cū iniquis. Ideo q̄ vi-
gilanter, quàm optime hic cōmendauit, Domine intē-
de iudicio meo, nō pœnis meis, deus meus & dominus
meus in causam meā. *Iudica me domine secundum iustitiam
meā.* Hoc est, in causam meā. Non secundum pœnam
meā, sed secūdum iustitiā meā. Domine deus meus, id
est, secundū hoc me iudica. *Et nō insultēt in me inimici mei.*

G *Non dicant in corde suo euge euge anima nostra.* Id est, fecimus
quod potuimus, occidimus, abstulimus: non dicant o-
stende qui nihil fecerunt: non dicant, absorbuimus eũ.
Psal. 123. Vnde illi martyres dicunt, nisi quia dominus erat in no
bis fortasse viuos absorbuissent nos. Quid est absorbuis
sent nos? In corpus suũ traiecissent nos. Hoc enim ab-
sorbes, quod in corpus tuũ traiicis. Vult te mundus ab-
sorbere, tu absorbe mundum, & traiice illum in corpus
tuum, macta & manduca. Quod Petro dictũ est, Macta
Act. 10. & mãduca, occide in eis quod sunt, fac eos quod tu es.
Illi autẽ contrà si tibi persuaserint impietatẽ, absorbe-
ris ab eis, nõ quando persequuntur te ab his absorberis,
sed quando tibi persuadent quod sunt. *Nec dicant absor
buimus eum.* Tu absorbe corpus Paganorũ. Quare cor-
pus Paganorũ? Vult te absorbere, fac illi quod vult tibi
Exod 32. facere. Ideo fortasse vitulus ille cõminutus in aquã mis-
† al. in potum. sus, & populo † datus est, vt absorberetur ab Israël cor-
pus impiorũ. *Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur
malis meis. Induantur confusione & verecundia.* Vt nos illos
absorbeamus erubescentes & confusos. *Qui maligna lo
quuntur aduersum me.* Illi erubescant, illi confundantur.
H Quid tu? Iam caput cũ membris? *Exultent & lætẽtur qui vo
lunt iustitiã meam.* Qui hæserint corpori meo. *Et dicant
semper magnificetur dominus qui volunt pacẽ serui eius. Et lingua
mea meditabitur iustitiam tuã, tota die laudem tuam.* Et cuius
lingua durat meditari tota die laudẽ dei? Ecce modo
paulo longior sermo factus est, fatigamini, tota die, deũ
laudare quis durat? Suggero remedium, vnde tota die
laudes deũ si vis, quicquid egeris bene age, & laudasti
deũ. Quando cantas hymnũ, laudas deum. Lingua tua
quid agit, nisi laudet conscientia tua? Et quotiens tu ces-
sasti ab hymno cantãdo, discedis vt reficiaris, noli in-
ebriari, & laudasti deum. Discedis vt dormias, noli sur
gere ad malefaciẽdum, & laudasti deum. Negocia agis,
noli fraudem facere, & laudasti deũ. Agrum colis, noli
fraudem facere, & laudasti deum. Agrum colis, noli li-
tem mouere, & laudasti deum. In innocentia operum
tuorum præpara te ad laudandum deum tota die.

In Psalmum trigesimumquintum enarratio.

INTENDAT charitas vestra paululum textũ
& mysteria Psalmi huius & percurramus eũ,
quia in multis locis apertus est. Vbi autem ob-
scuritatis necessitas nos immorari coëgerit, tolerabi-
I tis fructu discendi. *Dixit iniustus vt delinquat in semetipso,
non est timor dei ante oculos eius.* Non vnum hominem, sed
genus hominum iniquorum dicit, qui sibi aduersan-
In 2. sentẽ. tur, non intelligendo vt bene viuant, non quia nõ pos-
dist. 22. c. sunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque
Est autem. conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis
Sapien. 9. non potest, sicut dicit quodã loco scriptura, Quia cor-
pus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit
terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Aliud
autem quando perniciosius agit aduersum seipsum cor
humanum, vt quod possit intelligere, si bona voluntas
accederet, nõ intelligat, non quia difficile est, sed quia
voluntas aduersa est. Hoc autem fit dum amãt peccata
sua, & oderunt præcepta dei. Sermo enim dei aduersa-
rius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuæ. Si autem tu
aduersarius sis iniquitatis tuæ, sermo dei amicus tuus
est, & aduersarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniqui-
tatẽ tuã, iungis te sermoni dei, & eritis duo aduersus il-
lam perimendã, tu & sermo dei. Tu enim per te ex vi-
ribus tuis nihil potes, adiuuat te ille qui tibi sermonem
misit, & vincitur iniquitas: Si tu illã odisti, & deus di-
misit & eris liber: Si autẽ ipsam diligas, contrariũ est ti-
bi intelligere quicquid contra illã dicitur. Fac hominẽ K
quærere quomodo sit æqualis filius patri, credidit, quę-
rit, intelligere nondũ potest. Magna enim res est, & vi-
res maiores desyderat vt possit capi, & est initiũ fidei
quod custodit animã donec roboretur. Lacte nutritur
vt perueniat ad habitudinẽ & firmitatẽ cibi solidioris,
vt possit intelligere, In principio erat verbũ, & verbum *Ioan. 1.*
erat apud deũ, & deus erat verbum. Antequã hoc pos-
sit, nutritur in fide, & conatur intelligere vt intelligat
quantũ deus dederit. Nunquid & hoc cum conatu in-
telligit? Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: vt quia *Tobiæ 4.*
non vis pati iniquitatem, non facias iniquitatẽ: quia nõ
vis pati dolum & insidias, non insidieris alteri. Hoc au
tem cum nõ vis intelligere, volũtati tuæ tribuitur. Ideo
dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Proposuit de-
linquere, sed nunquid qui proponit delinquere publi-
ce hoc dicit, & nõ in semetipso? Quare in semetipso?
Quia homo illũ non videt. Quid ergo, quia homo non
videt? In ipso corde vbi sibi dicit, vt delinquat, deus ibi
non videt? Videt ibi deus, sed quid sequitur? Non est ti
mor dei ante oculos eius. Ante oculos timor hominũ
est, Non audet enim publice profiteri iniquitatem, ne L
vel reprehẽdatur, vel damnetur ab hominibus. Disce-
dit autem à cõspectu hominum, Quo? Ad semetipsum
ducit se intrò, & nemo illum videt, vbi meditatur do-
los & insidias, & delicta nemo videt. Posset & nec ibi
apud se meditari, si cogitaret quia deus illum videt: sed
quia non est timor dei ante oculos eius, cum discesse-
rit à conspectu hominũ ad cor suum, ibi quem timeat?
Nunquid non ibi est præsens deus? Sed non est timor
dei in conspectu eius. Meditatur ergo dolos & sequi-
tur. Forte latet illum, quia deus ibi videt, & iam osten-
dit quod dicere cœperam. Latet illum sed volentem,
quia contra se fecit nolens intelligere. *Quoniam dolose
egit in conspectu eius.* In cuius conspectu? Cuius timor nõ
est ante oculos eius qui dolose egit. *Vt inueniret iniquita-
tem suã & odisset.* Iste sic egit vt nõ inueniret. Sunt enim
homines qui quasi conantur quærere iniquitatẽ suam,
& timent illã inuenire: quia si illam inuenerint, dicitur
illis, recedite ab illa. Hæc fecisti antequã scires, iniquita
tem fecisti cum esses in ignorantia. Dat deus veniam,
modo cognouisti eam, dimittite illam vt possit facile
ignorantiæ tuæ venia dari, vt libera fronte dicas deo, *Psal. 24.*
Delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memi- M
neris. At illam quærit ac timet ne inueniat illam, dolo-
se enim quærit. Non sciebam quia peccatum est. Quan
do dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & de-
stiterit facere ipsum peccatũ, quod ideo faciebat, quia
ignorabat. Vere sic voluit nosse iniquitatem, vt inue-
niret & odisset. Nunc autem multi dolose agunt, vt in-
ueniant iniquitatem suam, Id est, non ex animo agunt
inuenire & odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus
est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Cum enim
inuenerit iniquitatem, ecce iam manifestũ est illi quia
iniquitas est, noli illam facere. Et ille qui dolose agebat
vt inueniret, iã inuenit, & non odit. Quid enim dicit?
Quàm multi hoc faciunt, & quis hoc nõ facit? Et nun-
quid omnes perditurus est deus? Aut certe hoc dicit: si
nollet deus illã fieri, viuerẽt homines qui ista cõmittũt?
Vides quia dolose agebas ad inueniendã iniquitatem
tuã. Nam si nõ dolose, sed synceriter ageres, iã inuenis-
ses & odisses, modo inuenisti & defendis. Dolose er-
go agebas cum quæreres. *Verba oris eius iniquitas & dolus,
noluit intelligere vt bene ageret.* Videtis quia voluntati illud
tribuit, quia sunt homines qui volunt intelligere & nõ
possunt.

A possunt. Sunt autē homines qui nolūt intelligere, ideo
non intelligūt. Noluit intelligere vt bene ageret. *Ini-
quitatē meditatus est in cubili suo.* Quid dixit in cubili suo?
Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Quod dixit
superius in semetipso, hoc hîc dixit in cubili suo. Cu-
bile nostrum est cor nostrum, ibi tumultū patimur ma
læ conscientiæ, & ibi requiescimus, quando bona cō-
scientia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni
ibi agat, Ibi est cubile vbi nos dominus Iesus Christus
Matth.6. iubet orare. Intra in cubiculū tuum, & claude ostium
tuū. Quid est claude ostiū tuū? Noli talia expectare de
deo quæ forinsecus sunt, sed ea quæ intrinsecus sunt.
Et pater tuus qui videt in abscōdito reddet tibi. Quis
est qui nō claudit ostium? Qui talia petit à deo pro ma
gno, & ibi constituit omnes preces suas, vt accipiat ea
quę sunt huius seculi bona. Patet ostiū tuū, turba videt
cùm oras. Quid est claudere ostium tuū? Vt hoc petas
à deo quod solus deus nouit quomodo tibi det. Quid
Esaiæ.64. est hoc propter quod claudis ostium & petis? Quod o-
1.Cor.2. culus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit. Et forte non ascendit in ipsum cubile tuum,
id est, in cor tuū. Sed deus nouit quid tibi daturus est.
B Quando autem erit? Quando reuelabitur dominus,
quādo apparebit iudex. Quid enim manifestius quàm
Matth.25. quod dicturus est ad dexterā positis, Venite benedicti
patris mei, percipite regnum quod vobis paratū est ab
Sapien.5. origine mundi. Audient hæc illi qui ad sinistrā erunt,
& gement infructuosa pœnitentia, quia cum ita viue-
rent eā fructuose noluerunt agere. Quomodo gemēt?
Quia non est illis locus correctionis. Audient autē &
Matth.25. ipsi, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo
& angelis eius. Iste est auditus malus. Nam iusti ad au-
Psal.111. ditum bonum gaudebunt. Sic enim scriptū est, In me-
moria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit.
A quo auditu malo? Quē audituri sunt illi, Ite in ignē
Ephe.3. æternum. Deus enim qui potest supra quàm petimus,
aut intelligimus facere, occultum gemitum nostrum
quærit, vt in conspectu eius placeamus, & nō nos qua-
si de iustitia nostra ante homines iactemus. Qui enim
de iustitia sua placere vult hominibus, non eo fine vt
homines qui eum vident deū laudent, sed ea intentio-
Matth.6. ne vt ipse laudetur, nō claudit ostium contra strepitū,
quia patet ostiū in illo strepitu, & nō audit deus quo-
C modo audire vult in cubili. Cubile ergo, id est, cor no-
strū, laboremus mundare, vt ibi possit nobis bene esse.
Nouit charitas vestra quàm multa multi patiuntur in
publico, in foro, in iurgiis, in iniuriis, in cōtentionibus
& molestiis negociorū. Quomodo quisque fatigatus
negociis foris, currit ad domum suā vt ibi requiescat,
& dat operā cito finiri negocia quæ foris sunt, & tol-
lere se ad requiē in domū suam. Ideo enim vnusquis-
que domum suam habet, quia ibi requiescit. Si vero &
ibi molestias patiatur, vbi potest requiescere? Quid er-
go bonū est? Vt vel in domo sua requiē habeat. Si autē
patitur foris inimicos, intus forte malā vxorē, proce-
dit in publicum. Cum vult requiescere ab his quę foris
sunt, intrat in domum: quādo vero nec ibi requiescit,
nec foris requiescit, vbi erit requies? Saltem in cubili
cordis, vt tollas te ad interiora conscientiæ tuæ. Si tibi
inuenisti fortè coniugē, quæ tibi non faciat amaritudi-
nem sapientiam dei, cum ipsa coniungere, quiesce in-
tus in cubili tuo, non inde te eiiciat fumus malæ con-
scientiæ. At ille vt meditaretur dolos, illuc se tollebat,
de quo loquitur ista scriptura, vbi homines nō vident,
& talia ibi meditabatur, vt nec in ipso corde requie-

sceret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Astitit* D
omni viæ non bonæ. Quid est astitit? Perseueranter pecca-
uit. Vnde & de quodam pio & bono dicitur, Et in via *Psal.1.*
peccatorum non stetit. Quomodo ille nō stetit, sic iste
astitit. *Malitiam autem non odio habuit.* Ibi est finis, ibi fru
ctus, si non potest nō habere malitiam, vel oderit illā.
Cum enim odisti illam, vix tibi surrepit vt aliquid ma-
li facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed
quid dicit Apostolus? Non regnet peccatum in vestro *Roma.6.*
mortali corpore, ad obediendū desyderiis eius. Quan
do incipit non esse? Quando cōplebitur in nobis quod
ait, Cum corruptibile hoc induerit incorruptionē, & *1.Cor.15.*
mortale hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc
fiat est delectatio iniquitatis in corpore, sed maior est
delectatio voluntatis, Verbis sapientiæ præceptis dei,
vince peccatum & voluptatē eius. Peccatū & iniquita-
tē oderis vt iungas te deo qui tecū illud oderit. Iam cō- *Roma.7.*
iunctus mente legi dei, mente serui legi dei. Et si carne
propterea seruis legi peccati, quia sunt in te delectatio-
nes quædā carnales, tunc nullæ erunt quando iam nō
pugnabis. Aliud est nō pugnare, & esse in pace vera at-
que perpetua: aliud pugnare & vincere, aliud pugnare
& vinci, aliud nec pugnare sed trahi. Sunt enim homi- E
nes prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo lo-
quitur, Cum enim dicit, Malitiā nō odio habuit, quo-
modo pugnat contra eam quam nō odit? Iste à malitia
trahitur nec pugnat. Sūt autē qui pugnare incipiūt, sed
quia de viribus suis præsumunt, vt ostendat illis deus,
quia ipse vincit si se homo subiungit deo, & pugnātes
vincuntur, & cum quasi cœperint tenere iustitiam, fiūt
superbi & eliduntur. Isti pugnant, sed vincuntur. Quis
est autē qui pugnat & non vincitur? Qui dicit, Video
aliam legē in membris meis repugnantem legi mentis
meæ. Videt repugnantē legem legi mentis suæ. Videt *Roma.7.*
repugnantem sed non de viribus suis præsumentem,
iste ideo victor erit. Quid enim sequitur? Infœlix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gra
tia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Præsu
mit de eo qui iussit vt pugnet & vincat hostem, adiu-
tus ab adiuuante. Iste autem malitiam odio habuit.

Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.

Nescio quam misericordiam ipsius dicit quæ in cœlo
est. Est enim misericordia domini & in terra. Habes
scriptum, Misericordia domini plena est terra. De qua *Psal.32.*
ergo misericordia loquitur cū dicit, Domine in cœlo F
misericordia tua? Munera dei partim temporalia sunt
atque terrena, partim æterna & cœlestia. Qui propter
hoc colit deum, vt terrena ista atque temporalia acci-
piat quæ omnibus prę̨sto sunt, quasi adhuc vt pecus est,
Vtitur quidem misericordia dei, sed nō illa quam ex-
pectaturus est, † quæ nō dabitur nisi solis iustis, sanctis, *† aliàs, quæ*
bonis. Quæ sunt munera quę omnibus abundant? Qui *excepta est.*
solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit su- *Matth.5.*
per iustos & iniustos. Quis non habet istam misericor-
diam dei? Primò vt sic discernatur à pecoribus, vt ra-
tionale sit animal quo possit deum intelligere: deinde
frui ista luce, isto aëre, pluuia, fructibus, diuersitate tēpo-
rum, solatiis terrenis, salute corporis, affectu amicorū,
salute domus suæ. Omnia ista bona sunt, & dei munera
sunt. Ne putetis fratres quòd aliquis illa poterit dare,
nisi vnus deus. Quicunque ergo non expectant ista ni-
si à domino, multum interest inter hos & eos qui illa
quærūt, aut à dæmonibus, aut à sortilegis, aut à mathe-
maticis. Isti enim duobus modis miseri sunt, quia &
terrena sola bona desyderant, & non ab eo petunt qui

G dat omnia bona. Qui ergo ista bona desyderant, & in
his bonis fœlices esse volunt, & ista sola petunt à deo,
hoc quidē meliores sunt, quia à deo ea petunt, sed ad-
huc periclitantur. Dicit aliquis, Quare periclitantur?
Aliquando enim consyderant res humanas, & vident
ista omnia bona terrena, quæ desyderant habere atque
abundare impios & iniquos, & putant quia perdiderūt
mercedem colendi deum: quia id quod mali habent,
aut ipsi non habent, cum ipsi colunt deum quem non
colunt illi: aut aliquando illi qui colunt non habent, &
illi habent qui blasphemant: ergo in periculo sunt ad-
huc. Hic autē vere intellexit quam misericordiam de-
precetur à deo. Domine in cœlo misericordia tua, &
veritas tua vsque ad nubes, id est, misericordia quæ-
dam quam donas sanctis tuis cœlestis est, non terrena:
æterna est, temporalis non est. Et quomodo illam po-
tuisti annunciare hominibus? Quia veritas tua vsque
ad nubes. Nam quis posset nosse cœlestem misericor-
diam dei, nisi annunciaret deus hominibus? Quomo-
do illam annunciauit? Mittendo veritatem suam vsq;
ad nubes. Quæ sunt nubes? Prędicatores verbi dei. Vn-
de quodam loco deus iratus est cuidam vineæ: intelli-
H git enim quantum puto charitas vestra, audiuit istum
Esaie. 5. Esaiam Prophetā, vbi dicit de quadam vinea, Expecta-
uit vt faceret vuam, fecit autem spinas. Et ne quis puta-
ret de vinea ista visibili dicere, sic conclusit, Vinea au-
† al. dom. tem domini sabaoth, domus Israël est: & homo† Iuda,
† nouellum nouellum dilectum. Ergo ipsam vineam increpabat,
delictū ipsi quam† dominus expectauit vt faceret vuam, fecit autē
vinea in- spinas. Et quid ait? Mandabo nubibus meis ne pluant
crepabat, super eam. Iratus deus hoc dixit, Mandabo nubibus
quam &c. meis ne pluant super eam: & vere factum est. Missi sunt
enim prædicatores Apostoli, sic habemus in actibus
Apostulorum, quia Apostolus Paulus volebat prædi-
care Iudæis, & inuenit ibi non vuam, sed spinas. Cœpe
rūt enim pro bonis mala reddere, & persequi. Et ait tan
quam implens quod dictū est, Mandabo nubibus meis
Acto. 13. ne pluant super eam: Ad vos missi eramus, sed quia re-
spuistis verbum dei, ecce conuertimur ad gentes. Ergo
impletum est, Mandabo nubibus meis ne pluant super
eam. Vsque ad nubes veritas tua venit: ideo nobis per
nubes potuit nunciari misericordia dei quæ in cœlo
est, & non in terra. Et reuera fratres, nubes sunt præ-
dicatores verbi veritatis. Quando minatur per prædi-
catores deus, tonat per nubes. Quando miracula facit
I per prædicatores deus, coruscat per nubes, terret per
nubes, & irrigat per pluuiam. Prædicatores ergo isti,
per quos prædicatur Euangelium dei, nubes dei sunt.
Speremus ergo misericordiam, sed illam quæ in cœlo
est. *Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua sicut abyssus multa.*
Qui sunt montes dei? Quæ sunt iudicia tua multa sicut
abyssus? Qui sunt montes dei? Qui dicti sunt nubes, ipsi
sunt & mōtes dei, magni prædicatores montes dei. Et
quomodo quādo oritur sol, prius luce mōtes illustrat,
& inde lux ad humillima terrarū descendit: sic quādo
venit dominus noster Iesus Christus, prius radiauit in
altitudinem Apostolorum, prius illustrauit montes, &
sic descendit lux eius ad conuallem terrarum: & ideo
Psal. 120. quodam loco dicit in Psalmo, Leuaui oculos meos in
montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed noli putare,
quia ipsi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim
quod dent, non de suo dant. Et si remanseris in mon-
tibus, non erit firma spes tua: sed in illo qui illuminat
montes, spes tua & præsumptio tua debet esse. Auxiliū
autē veniet tibi de montibus, quia scripturæ per mon-
tes tibi ministratæ sunt, per magnos prędicatores veri- K
tatis. Sed noli in illis figere spem tuā. Audi quid dicat
consequenter, Leuaui oculos meos in montes, vnde ve
niet auxilium mihi. Quid ergo? Montes tibi dabunt au
xilium? Non. Audi sequentia, Auxilium meum à domi-
no, qui fecit cœlum & terram. De montibus veniet au-
xilium, sed non à montibus. Et à quo? A domino qui fe
cit cœlū & terrā. Erant montes alij, per quos vnusquis-
que cū duceret nauim, naufragiū faciebat. Emerserunt
enim principes hęresum & montes erant. Arrius mons
erat, Donatus mons erat, Maximinianus modo quasi
mons factus est. Multi in istos montes attendentes &
terram desyderantes, cum de fluctibus volunt libera-
ri, ad saxa compulsi sunt, & naufragium in terra fece-
runt. A talibus mōtibus nō seducebatur ille qui ait, In Psal. 10.
domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, trās-
migra in montes sicut passer? Nolo sit spes mea in Ar-
rio, nolo in Donato: auxilium meū à domino, qui fecit Psal. 120.
cœlum & terram. Discite quantū præsumatis de deo,
& quantum tribuatis hominibus, quia, Maledictus om Hier. 17.
nis qui spem suam ponit in homine. Modestissime &
humiliter sanctus Apostolus Paulus zelans vere Eccle
siam, sed sponso, non sibi, & horrens illos quando vo- L
luerunt dicere, Ego sum Pauli, ego Apollo, suam perso 1. Cor. 1.
nam potius assumpsit, quam calcaret & contemneret,
vt Christū glorificaret. Nunquid Paulus pro vobis cru
cifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Repellit
eos à se sed vt mittat ad Christū. Nō vult à spōsa ama-
ri pro sponso, sed pro amico sponsi. Amici enim spōsi
Apostoli. Huic enim spōso & ille humilis Ioannes, qui
putabatur Christus zelabat. Vnde ait, Nō sum ego Chri Ioan. 3.
stus, sed qui post me venit maior me est, cuius nō sum
dignus corrigiā calciamēti soluere. Vere quia tantū se
humiliās, ostendit se nō esse sponsum, sed amicū sponsi
& ideo ait, Qui habet sponsam spōsus est, amicus autē
sponsi qui stat & audit eū, gaudio gaudet propter vo-
cem sponsi, Et si amicus sponsi mons est, non tamē à se
habet lucē mons, sed audit, & gaudio gaudet propter
vocē sponsi. Nos, inquit, de plenitudine eius accepi-
mus. De cuius plenitudine? Illius qui erat lumē verum Ioan. 1.
quod illuminat omnem hominem venientem in hūc
mundum. Huic ergo zelabat & Ecclesiam Apostolus
dicēs, Sic nos existimet homo quasi ministros Christi
& dispensatores mysteriorum dei: hoc est, Leuaui ocu-
los meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi. Sic nos
existimet homo quasi ministros Christi, & dispensato- M
res mysteriorum dei. Sed ne iterum spes tua figatur in 1. Cor. 4.
montibus, & non sit in deo: audi, Ego plantaui, Apollo
rigauit, sed deus incrementū dedit. Et neque qui plan
tat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat 1. Cor. 3.
deus. Iam ergo dixisti, Leuaui oculos meos in montes,
vnde veniet auxilium mihi. Sed quia neq; qui plantat
est aliquid, neque qui rigat: dicas, Auxilium meū à do-
mino, qui fecit cœlū & terrā. Et iustitia tua sicut mon-
tes dei: id est, montes implentur iustitia tua. Iudicia tua
sicut multa abyssus. Abyssum dicit profunditatē pec-
catorum, quò quisque peruenit contemnendo deū, si-
cut quodā loco dicit, Dedit illos deus in cōcupiscen-
tias cordis eorū, facere quæ non conueniunt. Intendat
charitas vestra, Magna res est, Magna res agitur. Quid
est hoc? Dedit illos deus in concupiscentias cordis eo- Roma. 1.
rū, facere quæ nō conueniunt? Ergo si deus illos dedit
in cōcupiscentias cordis eorū, facere quę nō cōueniūt,
ideo faciūt tāta illa mala. Quasi aliquis proponat quę-
stionem, Si deus hoc facit, vt faciant quæ non conue-
niunt,

A niunt, quid ipſi fecerunt? Occultum eſt quod audiſti,
dedit illos deus in concupiſcentias cordis eorum. Er-
go fuit concupiſcentia quam vincere noluerunt, non
cui traderentur iudicio dei, ſed qua digni haberentur
ſen.d.36. qui traderentur in concupiſcentias reliquas. Vide quid
Es ideo. de illis ſuperius dixit, Qui cum cognouiſſent deum,
non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed
euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt
inſipiens cor eorum. Vnde? De ſuperbia. Dicentes e-
nim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Inde iam ſequi-
tur, Tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eo-
rum. Quia ergo fuerunt ſuperbi & ingrati, digni habi-
ti ſunt qui traderentur in concupiſcentias cordis ſui,
& facti ſunt abyſſus multa: vt non ſolum peccarent,
ſed etiam doloſe agerent, ne intelligerent iniquitatem
ſuam & odiſſent. Iſta profunditas eſt malitiæ, vt nol-
lent inuenire & odiſſe. Sed ad iſtam profunditatem
quomodo quiſque peruenit, vide, Iudicia dei abyſſus
multa. Sicut montes dei iuſtitia eius, qui per gratiam ip
ſius fiunt magni, ſic & per iudicia ipſius fiunt in pro-
fundo qui merguntur in vltima. Hac ergo delectent
te montes, hac auertere ab abyſſo, & conuertere ad id
B quod dicitur, Auxilium meum à domino. Sed vnde?
Quia leuaui oculos meos in montes. Quid eſt hoc? La
tine dicam, In eccleſia Chriſti inuenis abyſſum, inuenis
& montes. Inuenis ibi pauciores bonos, quia montes
pauci ſunt, abyſſus lata eſt: id eſt, multos male viuen-
tes ab ira dei, quia ſic egerunt vt traderentur in con-
cupiſcentias cordis ſui, vt iam defendant peccata ſua,
& non confiteantur, ſed dicant, Quare? Quid feci? Et
ille illud fecit, & ille hoc fecit. Iam etiam defendere
volunt quod arguit ſermo diuinus, abyſſus eſt. Ideo
Prouer.18. quodam loco ait ſcriptura, Audi abyſſum, Peccator,
inquit, cum venerit in profundum malorum, contem-
nit. Ecce iudicia tua ſicut abyſſus multa. Sed nondum
es mons, nondum es abyſſus. Fuge abyſſum, attende in
montes, ſed nec remaneas in montibus. Auxilium e-
nim tuum à domino qui fecit cœlum & terram. *Homi-
nes & iumenta ſaluos facies domine, ſicut multiplicata eſt miſericor-
dia tua deus.* Quia dixit miſericordia tua in cœlo, vt &
in terra eſſe ſciatur, ait, Homines & iumenta ſaluos fa-
cies domine, ſicut multiplicata eſt miſericordia tua
deus. Magna eſt miſericordia tua, & multiplex miſe-
ricordia tua deus, & hanc das & hominibus & iumen
C tis, ſalus enim hominum à quo? A deo. Nunquid ſalus
iumentorum à deo non eſt? Qui enim fecit hominem,
ipſe fecit & iumenta: quia vtrunque fecit, vtrunque ſal-
uat, ſed ſalus iumētorum temporalis eſt. Sunt autē qui
pro magno hoc petunt à deo quod dedit iumentis.
Multiplicata eſt miſericordia tua deus, vt non ſolum
hominibus ſed & iumentis detur. Quæ datur homini-
bus? iſta carnalis & temporalis. Ergo homines non ha
bent aliquid apud deum exceptum quod iumēta non
mereantur, & quò iumenta non perueniant? Habent
planè. Et vbi eſt quod habent? *Filij autem hominum ſub
tegmine alarum tuarum ſperabunt.* Attendat charitas veſtra
dulciſſimam ſententiam. Homines & iumenta ſaluos
facies. Iam dixit homines & iumenta, deinde autem fi-
lij hominum, quaſi alij ſint homines, alij autem filij ho-
minum. Aliquando in ſcripturis filij hominum dicun
tur generaliter homines, aliquando proprie quodam-
modo dicuntur filij hominum, propria quadam ſigni-
ficatione, vt non omnes homines intelligantur, maxi-
me quādo habet diſtinctionem. Non enim ſine cauſa
Pſal.35. ibi poſitum eſt, Homines & iumenta ſaluos facies do-

mine, filij autem hominum, quaſi his ſequeſtratis cu- D
ſtodit ſeiunctos filios hominum. Seiunctos à quibus?
Non ſolum à iumentis, ſed & ab hominibus qui ſalu-
tem iumentorum quærunt à deo, & pro magno hoc
deſyderant. Qui ſunt ergo filij hominum? Qui ſub te-
gmine alarum eius ſperant. Illi enim homines cum iu
mentis gaudent in re, filij autem hominum gaudent in
ſpe. Illi præſentia bona ſectantur cum iumentis, iſti fu-
tura bona ſperant cum angelis. Quare ergo cum diſtin
ctione illi vocantur homines, & iſti vocantur filij ho-
minum? Nam & quodam loco ſic ait ſcriptura, Quid Pſal.8.
eſt homo quoniam memor es eius, aut filius hominis
quoniam viſitas eum? Quid eſt homo quòd memor es
eius? Memor es quaſi abſentis, filium autem hominis
viſitas præſentem. Quid eſt, memor es hominis? Ho-
mines & iumenta ſaluos facies domine, quia & ipſis
malis das ſalutem, & ipſis qui non deſyderant regnum
cœlorum. Tuetur enim illos, & non illos deſerit ſecun
dum modum ſuum tanquam pecora ſua: & non illos
deſerit, tamen tanquam abſentium eorum eſt. At vero
quem viſitat, filius hominis eſt, & dicitur ei, Filij au-
tem hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabunt.
Et ſi vultis diſcernere iſta duo genera hominum, duos E
homines primo attendite, Adam & Chriſtum. Audi
Apoſtolum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic 1.Cor.15.
& in Chriſto omnes viuificabuntur. Naſcimur de A-
dam vt moriamur, reſurgemus per Chriſtum vt ſem-
per viuamus. Quando portamus imaginem terreni ho
minis, homines ſumus. quando portamus imaginem
cœleſtis hominis, filij hominis ſumus, quia Chriſtus fi- Matth.8.
lius hominis dictus eſt. Etenim Adam homo erat, ſed
filius hominis nō erat: ideo illi pertinent ad Adam qui
deſyderant carnalia bona, & ſalutem iſtam tempora-
lem. Hortamur illos vt filij ſint hominum, qui ſub te-
gmine alarum eius ſperant, & miſericordiam illam de-
ſyderant, quæ in cœlo eſt, & quæ annunciata eſt per nu
bes. Sed ſi non poſſunt adhuc, interim vel tempora-
lia bona non deſyderent niſi ab vno deo, & ſic in ve-
teri teſtamēto ſeruiant, vt ad nouum perueniant. Nam
& populus ille terrena bona deſyderauit, regnum Hie-
ruſalem, ſubiectionem inimicorum ſuorum, abundan-
tiam fructuum, ſalutem propriam, ſalutem filiorū ſuo-
rum. Talia deſyderabant, & talia accipiebant, ſub lege
cuſtodiebantur. Deſyderabant à deo bona quæ dat &
iumentis, quia nondum ad illos venerat filius hominis F
vt eſſent filij hominum, tamen iam habebant nubes an-
nunciantes filium hominis. Venerunt ad illos Prophe- Pſal.35.
tæ, annunciauerunt Chriſtum: & erant ibi quidam qui
intelligebant, & ſpem futuram habebant, vt accipe-
rent miſericordiam quæ in cœlo eſt, Erant ibi qui non
niſi carnalia deſyderarent & terrena, temporalèm-
que fœlicitatem. Ipſis labebantur pedes ad facienda
vel adoranda idola. Quando enim illos admone-
bat & flagellabat in his omnibus quibus delectaban-
tur, & auferebat ea, patiebantur famem, bella, peſtilen-
tias, morbos, & conuertebantur ad idola. Talia bona
quæ pro magno à deo deſyderare debebant, ab idolis
deſyderabant, & dimittebant deum. Attendebant e-
nim ipſis bonis quæ quærebāt abundare impios & ſce-
leratos, & putabant ſe fruſtra deum colere, quia non
dabat mercedem terrenam. O homo operarius es dei,
poſtea eſt tempus mercedem accipiendi. Quid iam fla
gitas mercedem antequam opereris? Si venerit opera-
rius ad domum tuam, nunquid dabis mercedem an-
te, niſi perfecerit opera ſua? Nam peruerſum eum exi-

G ſtimabis ſi dixerit, prius accipiam mercedem & tunc
operabor. Iraſceris. Quare autem iraſceris? Quia non
habuit fidem homini mendaci. Quomodo deus non
iraſcetur, cum tu fidem noo habeas ipſi veritati? Quod
tibi promiſit, daturus eſt, non fallit, quia veritas eſt
qui promiſit. Sed times ne forte non habeat quod det.
Omnipotens eſt, noli timere ne non ſit quod det. Im-
mortalis eſt, non timeas, ne ſuccedatur ei. Perpetuus
eſt, ſecurus eſto. Si vis in te præſumere tota die opera-
rium tuum, crede & tu deo tota vita tua, quia vita tua
momeotum temporis eſt ad deuo. Et eris, quid? Filij
enim hominum ſub tegmine alarum tuarum ſpera-
bunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Neſcio quid
nobis magnum promittit, vult illud dicere & non di-
cit: non poteſt ad id animus, non capimus. Audeo di-
cere fratres mei, etiam de ſanctis linguis & cordibus,
per quas nobis veritas annunciata eſt: nec dici poteſt
quod annunciabant nec cogitari. Res enim magna eſt
& ineffabilis, & ipſi ex parte videbant in ænigmate: ſic
1. Corin. 13. dicit Apoſtolus, Videmus nunc ex parte in ænigmate,
tunc autem facie ad faciem. Ecce in ænigmate viden-
tes ſic eructabant, quales erimus cum viderimus facie
H ad faciem, quod ipſi parturiebaot corde, & lingua pa-
rere oon poterant vt caperent homines? Quæ enim
neceſsitas fuerat vt diceret, Inebriabuotur ab vbertate
domus tuæ? Quæſiuit verbum vnde loqueretur de re-
bus humanis quod diceret, Et quia vidit homines in-
gurgitantes ſe in ebrietate, accipere autem vinum im-
moderate, & mentem perdere: vidit quid diceret, quia
cum accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quo-
dammodo humana mens & fit diuina, & inebriatur
ab vbertate domus dei. Vnde & in alio Pſalmo dici-
Pſalm. 22. tur, Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Hoc iam
calice inebriati erant martyres, quando ad paſsionem
euntes, ſuos nõ agnoſcebant. Quid tam ebrium, quàm
† aliàs vxorẽ, fratrem. non agnoſcere vxorem flentem, † non filios, non pa-
rentes? Noo agnoſcebant, non eos ante oculos eſſe ar-
bitrabantur. Nolite mirari, ebrij erant. Vnde ebrij e-
rant? Videte, Acceperunt calicem vnde inebriarentur.
Vnde & ille gratias deo agit dicens, Quid retribuam
Pſal. 115. domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem ſa-
lutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ergo
fratres ſimus filij hominum, & ſperemus ſub tegmine
alarum eius, & inebriemur ab vbertare domus eius.
I Quomodo potui dixi, & quomodo poſſum video, &
quomodo video dicere non poſſum. Inebriabuotur
ab vbertate domus tuæ. *Et torrente voluptatis tuæ potabis
eos.* Torrens dicitur aqua veniens cum impetu. Im-
petus erit miſericordia dei, ad irrigandos & inebrian-
dos qui modo ponunt ſpem ſub vmbra alarum eius.
Voluptas illa quæ eſt? quaſi torrens inebrians ſitien-
tes. Modo ergo qui ſitit, ſpem ponat, qui ſitit habeat
ſpem, inebriatus habebit rem, antequam habeat rem,
Matth. 5. ſitiat in ſpe, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,
quoniam ipſi ſaturabuntur. Quo ergo fonte irrigabe-
ris? Et vnde currit tantus torrens voluptatis eius?

Quoniam apud te eſt, inquit, *fons vitæ.* Quis eſt fons vi-
tæ, niſi Chriſtus? Venit ad te in carne, vt irrigaret fau-
ces tuas ſitientes. Satiabit ſperantem, qui irrigauit ſi-
tientem. Quooiam apud te eſt foos vitæ. *Et in lumine
tuo videbimus lumen.* Hic aliud eſt fons, aliud lumen: ibi
non ita. Quod enim eſt fons, hoc eſt & lumen: & quic-
quid vis illud vocas, quia non eſt quod vocas, quia
non potes coogruum nomen inuenire, non remanet
in voo nomine. Si diceres, quia lumen eſt ſolum di-
ceretur tibi: ſine cauſa ergo mihi dictum eſt vt eſuriam K
& ſitiam. Quis enim eſt qui manducet lumen? Illud pla
nè rectè mihi dictum eſt, Beati mũdicordes, quoniam *Matth. 5.*
ipſi deum videbunt. Si lumen eſt, oculis meis paret: pa-
ret & fauces, quia illud quod lumen eſt, & fons eſt.
Fons quia ſatiat ſitientes, lumen quia illuminat cæcos.
Hic aliquando alibi lumẽ, alibi fons. Aliquando enim
currunt fontes & in tenebris, & aliquando in eremo pa
teris ſolem, non inuenis fontem. Hic ergo poſſunt iſta
duo eſſe ſeparata: ibi non fatigaberis, quia fons eſt: non
tenebraberis, quia lumen eſt. *Prætende miſericordiam tuam
ſcientibus te, & iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.* Quod
ſæpe diximus, illi ſunt recticordes, qui ſequuntur in
hac vita voluntatem dei. Voluntas dei eſt aliquando
vt ſanus ſis, aliquando vt ægrotes. Si aliquando ſa-
nus es, dulcis eſt voluntas dei, & quando ægrotas, ama-
ra eſt voluntas dei, non recto corde es. Quare? Quia
nõ vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem dei,
ſed dei vis curuare ad tuam. Illa recta eſt, ſed tu es cur-
uus. Voluntas tua corrigenda eſt ad illam, non illa
curuanda eſt ad te, & rectum habebis cor. Bene eſt in
hoc ſeculo, vt benedicatur deus qui conſolatur, labo-
ratur in ſeculo: benedicatur deus quia emendat & pro- L
bat: & eris recto corde dicens, Benedicam dominum *Pſal. 33.*
omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. *Non ve-
niat mihi pes ſuperbiæ.* Certe iam dixit ſub vmbraculo a-
larum eius ſperabunt filij hominum, & inebriabuntur
ab vbertate domus tuæ. Cum cœperit quiſque iſto fon-
te vberius irrigari, caueat ne ſuperbiat. Non enim in-
erat Adæ primo homini, ſed venit illi pes ſuperbiæ, &
mouit illum manus peccatoris, id eſt, manus diaboli
ſuperba. Quomodo ille qui eum ſeduxit, dixit, Po- *Eſa. 14.*
nam ſedem meam ad Aquilonem: ſic illi perſuaſit. Gu *Gene. 3.*
ſtate & eritis ſicut dij. Superbia ergo lapſi ſumus, vt
ad iſtam mortalitatem perueniremus. Et quia nos ſu-
perbia vulnerauerat, humilitas ſanos fecit. Venit hu-
milis deus, vt à tanto ſuperbiæ vulnere curaret homi-
nem. Venit, quia verbum caro factum eſt & habitauit
in nobis. Comprehenſus eſt à Iudæis, inſultatum eſt *Ioan. 1.*
ei. Audiſtis cum euãgelium legeretur, quid dixerunt, &
cui dixerunt, dæmonium habes: & ille non dixit, dæ-
monium habetis vos, quia vos in peccatis veſtris eſtis, *Ioan. 8.*
& diabolus poſsidet corda veſtra. Nõ hoc dixit, quod
ſi diceret, verum diceret: ſed non erat tempus vt hoc
diceret, ne non veritatem prædicare, ſed maledictum M
reddere videretur. Dimiſit quod audiuit, quaſi non
audiſſet. Medicus enim erat, & phreneticum curare
venerat. Quomodo medicus non curat quicquid au-
diat à phreoetico, ſed quomodo conualeſcat & fiat ſa-
nus phreneticus: nec ſi & pugnum ab illo accipiat cu-
rat: ille illi facit noua vulnera, ille veterem febrem
ſanat: ſic & dominus ad ægrotum venit, ad phreneti-
cum venit, vt quicquid audiret, quicquid paſſus eſſet
contemneret, hoc ipſo eos docens humilitatem, vt hu-
militate docti, ſanarentur à ſuperbia, de qua iſte libe-
rari deprecatur dicens, Non veniat mihi pes ſuperbiæ,

Et manus peccatorum non moueat me. Si enim venerit pes
ſuperbiæ, mouet manus peccatoris. Quæ eſt manus pec
catoris? Male ſuadentis operatio. Si factus eſt ſuperbus,
cito te corrũpit qui male ſuadet. Satage humilis fieri in
deo, & nõ valde cures quid tibi dicatur. Hinc eſt quod
alibi dicitur, Ab occultis meis munda me, & ab alienis
parce ſeruo tuo. Quid eſt, ab occultis meis? Non veniat
mihi pes ſuperbiæ. Quid eſt, & ab alienis parce ſeruo
tuo? Neq; manus peccatorum moueat me. Serua quod
intus eſt,

A intus eſt, & non timebis foris. Quare autem valde hoc
timeſ? Quaſi diceretur, *Illi ceciderunt omnes qui operantur*
iniquitatem. Vt venirent ad illam abyſſum de qua di-
Prouer.8. ctum eſt, Iudicia tua ſicut abyſſus multa: vt ad illud
profundum peruenirent, vbi peccator qui contemnit
cecidit. Ceciderunt. Vbi primo ceciderunt? In pede
Roma.1. ſuperbiæ. Audite pedem ſuperbiæ. Qui cum cogno-
niſſent deum, non ſicut deum glorificauerunt, Venit
illis pes ſuperbiæ, vnde venerunt in profundum, tra-
didit illos deus in concupiſcentias cordis eorum fa-
cere quæ non conueniunt. Radicem peccati & caput
peccati timuit qui dixit, Non veniat mihi pes ſuper-
biæ. Quare illum pedem dixit? Quia ſuperbiēdo deum
deſeruit & diſceſſit, & pedem ipſius, affectum ipſius di
xit. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccato-
ris non moueant me, id eſt, opera peccatoris non mo-
ueant me, vt imitari illos velim. Quare autem contra
ſuperbiam hoc dicit, Ibi ceciderunt qui operantur ini-
quitatem? Quia qui iniqui ſunt, in ſuperbia cecide-
runt. Ideo cum cautam faceret dominus Eccleſiam ait,
Gene. 3. Illa tuum, inquit, obſeruabit caput, & tu eius calcaneū.
Serpens obſeruat calcaneum, quando tibi veniat pes
B ſuperbiæ, quando labaris vt deiiciat. Tu autem caput
Eccle.10. eius obſerua. Initium omnis peccati ſuperbia. Ibi ce-
ciderunt qui operantur iniquitatem. *Expulſi ſunt nec po-*
Ioan.8. *tuerunt ſtare.* Primo ille in veritate non ſtetit, deinde
Gene.3. per eum illi quos dimiſit deus de paradiſo. Vnde ille
Ioā.1. & 3. humilis qui non ſe dicit dignum ſoluere corrigiam
calciamenti, non eſt expulſus, ſed ſtat & audit eum, &
gaudio gaudet propter vocem ſponſi, non propter ſu-
am, ne veniat ei pes ſuperbiæ, & expellatur, nec poſſit
ſtare. Et ſi cum labore aliquibus veſtrum tædio fueri-
mus, finiuimus Pſalmum: tranſiuit tædium & gratu-
labimur, quia pſalmus totus expoſitus eſt. In medio au-
tem timens ne onerarem vos, dimiſſurus eram: ſed co-
gitaui quia intētio veſtra præcideretur, & non ſic re-
diret ad dimidium quomodo ſi exponeremus totum,
& malui vobis grauis eſſe, quàm in re imperfecta reli-
quias ſeruare. Debetur enim vobis etiam craſtinus ſer-
mo, orate pro nobis, vt valeamus exhibere, & afferte fau
ces eſurientes & corda deuota.

Concio prima, de prima parte
Pſalmi. XXXVI.

NOVISSIMVS dies terribiliter venturus an
C ditur eis, qui ſecuri eſſe bene viuēdo nolunt,
& male viuere diu volunt. Vtiliter autē deus
latere voluit illum diem, vt ſemper ſit paratum cor ad
expectandum quod eſſe venturum ſcit, & quando ven
turum ſit neſcit. Quia vero dominus noſter Ieſus Chri
ſtus magiſter nobis miſſus eſt, etiam filium hominis di
Matth.24. xit neſcire illum diem, quia in magiſterio eius non e-
rat, vt per eum ſciretur à nobis. Neq; enim aliquid ſcit
pater quod filius neſcit, cum ipſa ſcientia patris ille ſit,
1.Cor.1. qui ſapientia eſt eius. Eſt autem ſapientia eius, filius e-
ius, verbū eius. Sed quia nobis ſcire nō proderat, quod
quidem ille nouerat qui nos docere venerat, non ta-
men hoc quod nobis noſſe non proderat: non ſolum
ſicut magiſter aliquid docuit, ſed ſicut magiſter aliquid
non docuit. Tanquam magiſter enim ſciebat & doce-
re quod proderat, & non docere quod oberat. Sic au-
tem quodam genere locutionis neſcire filius dicitur
quod nō docet, ideo neſcire dicitur quod neſcire nos
facit, quomodo quotidie loquimur, modo quodam lo
cutionis vt dixi. Lætum enim diem dicimus, quia læ-
tos nos facit: & triſtem diem, quia triſtes nos facit: &

frigus pigrum, quia pigros nos facit. Quomodo con- D
tra dicitur à domino, nunc cognoui. Dictum eſt Abra
hæ, nunc cognoui quòd timeas deum, hoc deus noue- Gene.22.
rat, & ante illam probationē. Nam illa probatio ideo
facta eſt, vt nos noſſemus quod deus iam nouerat, &
propter nos docendos conſcriberetur, quod ante do-
cumentū ille nouerat: & fortaſſe & ipſe Abraham nō-
dum nouerat quas vires haberet fides eius. Vnuſquiſ-
que enim ſe tentatione tanquam interrogatus agno-
ſcit, ſicut Petrus quas vires haberet fides eius vtiq; ne-
ſciebat, quando dixit domino, Tecum paratus ſum vſ-
que ad mortem. Dominus autē qui nouerat eum, præ- Luca.22.
dixit vbi deficeret, prænuncians illi infirmitatem eius,
tanquā tacta vena cordis eius. Proinde Petrus qui an-
te tentationem præſumpſit de ſe, in tentatione didicit
ſe. Sic ergo non abſurde ſentimus & patrem noſtrum
Abraham cognouiſſe vires fidei ſuæ, vbi iuſſus immo- Gene.22.
lare vnicum filium ſuum, non dubitauit nec trepida-
uit ei offerre qui dederat: quia quemadmodum neſci-
uit vnde daturus erat nondum natū, ſic credidit poſſe
reparare immolatum. Dixit ergo deus, Nunc cogno-
ui quod intelligimus, nunc cognoſcere te feci, ſecun-
dum locutiones quas commendauimus, Pigrum fri- E
gus, quòd pigros faciat: & lætum diem, quòd lætos fa-
ciat: ſic cognoſcens quòd cognoſcentes faciat. Inde
eſt illud, Tentat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi di Deute.13.
ligatis eum. Dabis enim profecto domino deo noſtro,
deo ſummo, deo vero magnā ignorantiam, quod vti-
que ſacrilegum eſſe intelliges, ſi ſic acceperis, Tentat
vos dominus, vt ſciat tanquam ipſe de noſtra tenta-
tione concipiat ſcientiam, in quo erat antè ignoran-
tia, Sed quid eſt, tentat vos vt ſciat? tentat vos vt ſcire
vos faciat. Accipite ergo à contrario regulam intelli-
gentiæ: & quemadmodum cum deum auditis dicere,
cognoui, intelligitis cognoſcere vos feci: ſic & cum
auditis de filio hominis, id eſt, de Chriſto dici, quod
illum diē neſciat, intelligite dici quod neſcire faciat.
Quid eſt autem neſcire faciat? Occultat vt neſciamus
quod nobis prodi non prodeſt. Hoc eſt quod dixi ma
giſtrum bonum noſſe quid prodat, noſſe quid tegat, ſi-
cut quædā eum legimus diſtuliſſe. Vnde intelligimus
non omnia promenda eſſe quæ capere non poſſunt hi Ioan.16.
quibus promuntur. Dicit enim alibi, Multa habeo vo-
bis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Dicit &
Apoſtolus, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, F
ſed quaſi carnalibus, quaſi paruulis in Chriſto, lac vo- 1.Cor.3.
bis potum dedi, non eſcam. Neque enim poteratis: ſed
nec adhuc quidem poteſtis. Quò proficit iſte ſermo?
Vt quoniam diem nouiſſimum ſcimus venturū: vtili-
ter autem ſcimus venturū, & vtiliter ignoramus quan
do vēturus ſit: paratum cor habeamus bene viuendo,
& non ſolum non timeamus venturū illum diem, ſed
& amemus. Dies quippe ille ſicut infidelibus laborem
auget, ſic fidelibus finit. Quid autem horum duorum
eſſe velis, antequam veniat nunc eſt in poteſtate, cum
venerit non erit. Elige ergo cum tempus eſt, quia deus
quod miſericorditer occultat, miſericorditer differt.
Iam vero quia in quocunq; genere vitæ quod habet a-
liquā profeſſionem, non omnes inueniūtur probi, non
omnes inueniūtur reprobi, ex hoc apparet: quia de qui-
buſdā hominum generibus, quæ per ſimilitudines in
Euangelio modo propoſita audiuimus, ſic cōcluditur,
Vnus aſſumetur, & vn⁹ relinquetur. Aſſumetur bonus, Matth.24.
relinquetur malus. Vidētur duo in agro, eadē profeſſio
eſt, ſed nō idem cor. Profeſſionē vident homines, cor

G nouit deus. Quodlibet ergo ager significet, vnus assumetur, & vnus relinquetur: non quasi dimidia pars assumetur, & dimidia relinquetur, sed genera hominum duo dicit. Et si aliud eorum fit in paucis, aliud in multis vnus assumetur, & vnus relinquetur: hoc est vnum genus assumetur, & alterum relinquetur. Sic in lecto, sic in molendino. Expectatis fortasse quid ista sint, videtis tecta esse, & similitudinibus quibusdam inuoluta. Potest mihi aliud videri, alteri aliud: sed neque ego quod dixero præscribo alteri ad meliorem intellectum, nec ille mihi: an vtrunque cum fide accipiendum sit, si vtrunque cum fide concordat. Videntur enim mihi in agro laborare qui præsunt eccle-
1. Cor. 3. siis, sicut Apostolus dicit, Dei agricultura, dei ædificatio estis. Nam & architectorem se dixit, cum dicit, Vt sapiens architectus fundamentum posui. Et agricolam, cum dicit, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. In molendino ergo duas dixit, non duos. Credo quòd hæc figura ad plebes pertineat, quia præpositi regunt, plebes reguntur. Et molendinum puto dictum mundum istum, quia rota quadam temporum voluitur, & amatores suos con-
H terit. Sunt etiam qui de actionibus mundi non recedunt, sed tamen & ibi alij bene operantur, alij male.
Luca. 16. Alij sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis, à quibus recipiantur in tabernacula æterna, quibus dicetur, Esuriui & dedistis mihi manducare. Alij ista ne-
Matth. 25. gligunt, quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mihi manducare. Proinde, quia de his qui versantur in negociis & operibus huius mundi, alij diligunt benefacere indigentibus, alij negligunt: tanquam de duabus in moleudino, vna assumetur, & vna relinquetur. Lectum autem positum arbitror pro quiete: quia sunt qui neque actiones mundi pati volunt, sicut sunt coniugati homines, habentes domos, familias, filios: neque aliquid in Ecclesia agunt, sicut præpositi, velut in agricultura laborantes: sed velut ad hæc infirmi, secedunt ad ocium & quieti esse diligunt: veluti memores infirmitatis suæ, non se committentes magnis actionibus, & quodammodo in strato infirmitatis suæ rogantes deum. Et hæc professio habet bonos, habet fictos. Proinde etiam ex his vnus assumetur, & vnus relinquetur. Ad quamcunque professionem te conuerteris, para te pati fictos: alioquin si te non parateris, inuenies quod
I non sperabas, & deficies aut perturbaberis. Ad omnia ergo te paratum facit qui tibi loquitur, cum tempus est, & illi loquendi, nondum iudicandi: & tibi audiendi, nondum frustra pœnitendi. Est enim modo pœnitentia non frustra, erit tunc frustra. Etenim tunc pœnitebit homines male vixisse, sed nullo modo illis iustitia dei reuocat, quod sua iniustitia perdiderunt. Iustum enim est apud deum, vt modo impertiatur misericordiam, tunc exerceat iudicium. Ideo nunc non tacetur. An tacetur? Arguat quisque, murmuret, si non per totum orbem hæc scriptura recitatur atque cantatur, si cessat etiam venalis ferri per publicum. Sed reuera hoc te perturbat hominem Christianum, quia vidos male viuentes fœlices, rerum istarum copia circumfluere, sanos esse, superbos, dignitatibus eminere, incolumem habere domum, gaudia suorum, obsequia clientum, excellentissimas potentias, nihil triste interpellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, facultates copiosissimas respicis: & dicit cor tuum nullum esse diuinum iudicium, omnia casibus fieri, & fortuitis motibus ventilari. Nam si deus, inquis, res huma-

nas respiceret, non floreret illius iniquitas, & mea in- K
nocētia laboraret. Omnis morbus animæ habet in scripturis medicamentum suum. Qui ergo sic ægrotat, vt ista dicat in corde suo, bibat potionem Psalmi huius. Quid est? Iterum aspiciamus. Quid dicebas? Quid dicebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni laborant. Quomodo ista videt deus? Accipe, bibe. Ipse tibi hāc de quo ista murmuras temperauit potionem, tantum ne recuses saluberrimum poculum: accommoda per aurem os cordis, & bibe quod audis. *Noli æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent.* Quod tibi longum videtur, cito est deo: subiunge te deo, & tibi cito erit. Quod ait fœnum, hoc intelligimus: olera prati, vilia quædam sunt & superficiem terræ tenentia, altam radicem non habent: proinde per hyemem virent: at vbi sol æstatis feruescere cœperit, arescent. Modo ergo tempus est hyemis, gloria tua nondum apparet: sed si alta radix est charitatis tuæ, sicut multarum arborum gloria per hyemem, transit frigus, venit æstas, id est, iudicij dies, tunc arescet viror fœni, tunc apparebit arborum gloria. Mor-
tui enim estis, ait Apostolus, quomodo videntur arbo- L
res per hyemem, quasi aridæ, quasi mortuæ. Ergo quæ Collo. 3.
spes si mortui sumus? Intus est radix. Vbi radix nostra, ibi & vita nostra. Ibi enim charitas nostra. Et vita vestra, inquit, abscondita est cum Christo in deo. Quando arescit qui sic habet radicem? Quando autem erit ver nostrum? Quando æstas nostra? Quando nos circumuestit dignitas foliorum, & vbertas fructuum locupletat. Quando hoc erit? Audi quod sequitur, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Quid ergo modo? Noli æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitem, Quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent. Quid ergo tu? *Spera in dominum.* Illi enim sperant non in dominum, spes illorum mortalis, spes illorum caduca, fragilis, volatica, transitoria, inanis erit. Spera in dominum. Ecce spero, Quid agam? *Et fac bonitatem.* Noli facere malitiam, quam respicis in illis male florentibus, fac bonitatem. *Et inhabita terram.* Ne forte bonitatem extra inhabitationem terrę facias. Terra enim domini, Ecclesia eius est: ipsam
rigat, ipsam colit, ille agricola, ille pater. Multi enim Ioan. 15. M
quasi exercent bona opera, sed quia nō inhabitant terram, non pertinēt ad agricolam. Ergo fac bonitatem, non extra terram, sed inhabita terram. Et quid habebo? *Et pasceris in diuitiis eius.* Quæ sunt diuitiæ eius terræ? Diuitiæ eius dominus eius, diuitiæ eius deus eius.
Ipse est ille cui dicitur, Pars mea domine. Ipse est ille Psal. 72.
de quo dicitur. Dominus pars hæreditatis meæ & ca- Psal. 15.
licis mei. Recenti sermone commendauimus charitaritati vestræ, & deum esse possessionē nostram, & nos esse possessionē dei. Audi, quia diuitiæ terræ huius ipse est. Vide quid sequitur, *Delectare in domino.* Tanquam quæsieris & dixeris. Ostende mihi diuitias terræ illius, in qua me iubes habitare. Delectare, inquit, in domino. *Et dabit tibi petitionem cordis tui.* Signanter accipe petitionem cordis tui, discerne petitionem cordis tui à petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec fru-
stra dictum est in quodam Psalmo, Deus cordis mei, Psal. 72.
Ibi enim sequitur & dicit, Et pars mea deus meus in secula. Verbi gratia, Cæcus est corpore, rogat vt illuminetur. Esto, Roget, quia & ista deus facit, & ista deus præstat: sed rogant hæc etiam mali. Petitio hæc carnis.

Infirmatur

A Infirmatur, rogat se saluum fieri, saluus fit moriturus. Et ista petitio carnis est:& si qua sunt talia. Petitio cordis quæ est? Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos, vtique ad videndam istam lucem quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lucem pertinet. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Delectare in domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Ecce desydero, rogo, volo, egóne implebo? Non. Quis ergo? *Reuela ad dominum viam tuam & spera in eum, & ipse faciet.* Indica illi quid patiaris, indica illi quid velis. Quid enim pateris? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quid ergo vis? Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia ipse faciet cum reuelaueris ad eum viam tuam, vide quid sequitur, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quid ergo facturus est, quia dictum est, Reuela ad dominū viam tuam, & spera in eum & ipse faciet? Quid faciet? *Et educet sicut lumen iustitiam tuam.* Modo enim abscondita est iustitia tua, in fide res est, & nondum in specie. Aliquid credis vt facias, nondum vides quod credis.

Matth.5.

Galat.5.

Roma.7.

B Cum autem cœperis videre quod credidisti, educetur in lumine iustitia tua, quia iustitia tua erit fides tua. Iustus enim ex fide viuit. Et educet velut lumē iustitiam tuam. *Et iudicium tuum sicut meridiem.* Hoc est clarum lumen: parum erit dicere vt lumen. Lumen enim iam dicimus, & cum albescit: lumen dicimus & cum sol oritur, sed nunquam est clarior lux, quàm medio die. Non solum ergo educet sicut lumen iustitiam tuam, sed erit iudicium tuum tāquam meridies. Modo enim iudicas † sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti, hoc est iudicium tuum, nemo tibi ostendit quod promisit. Promissorem adhuc tenes, exhibitorem autem expectas. In iudicio ergo fidei tuæ elegisti sequi quod non vides. In abscondito est iudicium tuum, adhuc reprehenditur & irridetur ab infidelibus. Quid credidisti? Quid tibi Christus promisit? Quia immortalis eris, & dabit tibi vitam æternam? Vbi est hoc? Quādo dabit? Quando fieri potest? Iudicas tu magis sequi Christum promittentem, quod non vides, quàm impium reprehendentem, credidisse te quod nōdum vides.

Abach.2.

Roma.1.

† al. iuberis

C Et hoc est iudicium tuū. Et quale sit iudiciū tuum, adhuc non apparet: in isto seculo quasi nox est. Quando ergo educet iudicium tuum velut meridiem? Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Cum venerit iudicij dies, & venerit Christus, & congregauerit omnes gentes iudicandas, quid erit tunc? Impius vbi abscondet perfidiam suam, cum videro fidem meam? Ergo modo quid? Angustiæ & tribulationes & tentationes, & beatus qui perdurat, quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ne cedat insultatoribus, ne eligat hic florere, vt ex arbore fœnū fiat. Quid igitur debeo? Quid debeas audi. *Subditus esto domino, & obsecra eum.* Hoc est, sit vita tua obedire præceptis eius. Hoc est enim subditum illi esse, & obsecrare donec det quod promisit. Perseueret bonum opus, perseueret & oratio. Oportet enim semper orare & non deficere. In quo appares subditus? In faciendo quod præcepit. Sed mercedem nondum accipis, forte quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exerce te operibus, labora in vinea: finito die, pete mercedem, fidelis est qui te adduxit ad vineam. Subditus esto domino & obsecra eum. Ecce facio, subditus sum domino, & obsecro eum. Sed quid tibi videtur? Vicinus ille nequam male agens & florens est: furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego noui: in omnib⁹ elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere. In his quomodo durabo? Morbus il le est, bibe contra. *Ne subæmuleris eum, qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras, sed in via dei. Illi prosperitas in via est, in peruentione infœlicitas: tibi labor in via, in peruētione fœlicitas, quoniam iter impiorum peribit. Nouit dominus vias iustorum, & iter impiorum peribit. Has vias ambula quas nouit dominus. Et si ambulas in eis, non te fallunt. Via vero impiorum, fœlicitas transitoria: finita via, peracta est fœlicitas. Quare? Quia via illa lata est, finis eius in profundum inferni perducit. Via vero tua angusta est, & pauci ingrediuntur per eam: sed ad quam latitudinem perueniant, debes cogitare, ne subæmuleris eum, qui prosperatur in via sua. *In homine faciente iniquitatem. Desine ab ira & derelinque furorem.* Quid stomacharis? Quid per iracundiam & indignationem ista aut blasphemas, aut propè blasphemas? In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, & de linque furorem. Nescis quò te prouocet ira ista? Dicturus es deo, quia iniquus

Collos.3.

Matth.10.

Lucæ.18.

Matth.20.

D Psal.1.

Matth.7.

E est, illuc pergit. Ecce ille quare fœlix est, & ille infœlix est? Vide quid pariat, offoca malam conceptionem. Desine ab ira & derelinque indignationem, vt iam resipiscens dicas, Turbatus est præ ira oculus meus. Quis oculus nisi fidei? Interroga oculum fidei tuæ, credidisti in Christum. Quare credidisti? Quid tibi promisit? Si fœlicitatem seculi huius tibi promisit Christus, murmura aduersus Christum, murmura aduersus illum quando vides infidelem fœlicem. Quid tibi promisit fœlicitatis? Quid nisi in resurrectione mortuorum? Quid autem in hac vita pateris quod non ipse, in qua magis dedignaris serue, discipule, quàm dominus, q̄ magister? Nōnne ab ipso audis, non est seruus maior domino suo, & non est discipulus super magistrum? Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem, passus est. Et quid horum iusto debebatur? quid nō tibi peccatori debebatur? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur præ ira, desine ab ira, & derelinque indignationem. *Ne subæmuleris vt maligne facias.* Quasi

Psal.6.

Ioan.13.

F imitando deum, qui maligne faciendo floret ad tempus. Ne subæmuleris, vt maligne facias. *Quoniam qui maligne agūt exterminabūtur.* Sed fœlicitatē eorū video. Crede illi qui dicit, exterminabuntur, quia melius ille videt quàm tu, cuius oculum turbare ira non potest, Quoniam qui maligne agunt exterminabuntur. *Sustinentes autem dominum.* Non enim aliquem fallacem, sed vtique ipsam veritatem. Non enim aliquem minus valentem, sed vtique omnipotentem. Sustinentes autem dominum, *Ipsi hæreditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi illam Hierusalem, cuius amore qui exardescit, perueniet ad pacem? Sed quamdiu peccator floret? quamdiu sustinebo? Festinas, Cito erit quod tibi diu est. Infirmitas facit diu videri quod cito est. Quomodo inueniuntur desyderia ægrotorum? Nihil tamdiu, quàm vt calix sitienti præparetur. Vtique festinatur à suis, ne forte offendatur infirmus. Quando fiet? quando coquitur? quando dabitur? Celeritas est in illis qui tibi seruiunt, sed infirmitas tua diuturnum putat quod cito agitur. Ergo videte medicum nostrum blandientem infirmo dicenti. Quamdiu durabo, quādiu erit? *Et adhuc pusillum & non erit peccator.* Inter peccatores certe gemis, de peccatore gemis, pusillum & non erit. Ne forte quia tibi dixi, Sustinentes autem dominum

G minum ipsi hæreditate posidebunt terram, ne susti-
nentiam istam longissimam putes: modicum sustine,
sine fine accipies quod sustines, Adhuc pusillũ modi-
cũ,& nõ erit peccatot. Recole annos ab Adam vsque
in hodiernum diẽ, percurre scripruras, heri penè Adã
Gene.3. ille de paradiso lapsus est. Tot secula emensa voluta
sunt. Vbi sunt præterita tempora? Sic pauca quæ re-
stant vtique ttansibunt. Si toto illo tempore viueres,
ex quo Adam de paradiso dimissus est vsq; in hodier-
num diem, certe videres vitam tuam non fuisse diu-
turnam, quæ sic auolasset. Vnius autem cuiusque ho-
minis vita quanta est? Adde quantoslibet annos, duc
longissimam senectutem, quid est? Nõnne aura est ma
tutina? Ergo longe sit dies iudicij, quando erit retribu-
tio iniustorum & iustorum. Tuus certe dies vltimus
longe abesse non potest. Ad hunc te præpara. Qualis
enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. Post
vitam istam paruum nõdum eris, vbi erunt sancti qui-
Matth 25. bus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite re-
gnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Non-
dum ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, vbi il-
H lum quondam vlcerosum pauperem, diues ille super-
Lucæ.16. bus & sterilis in mediis suis tormẽtis vidit à longe te-
quiescentem. In illa requie positus, certe securus expe-
ctas iudicij diem, quando recipias & corpus, quando
immuteris vt angelo æqueris. Etgo quantum est quod
festinamus & dicimus, quando erit? Tardum erit, hoc
dicturi filij nostri, & hoc dicturi nepotes nostri. Et cũ
singuli quique sibi succedentes bæc dicturi sunt, sic
transit quod adhuc pusillum futurum est, quemadmo-
dum transiit totum quod iam præteritum est. O infir-
me, adhuc pusillum, & non erit peccator. *Et quæres lo-
cum eius & non inuenies.* Ostendit quid dixit, non erit,
non quia omnino non erit, sed quia ad nullos vsus es-
se poterit. Si enim omnino non erit, nec torquebitur.
Iam ergo securitas data est peccatori vt dicat, Faciam
quicquid volo quamdiu viuo, postea nõ ero. Non erit
Matth.25. qui doleat non erit qui torqueatur. Et vbi est, Ite in
ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ei9?
Sed forte missi in ignem illum non erunt & consumẽ
tur? Non illis diceretut, Ite in ignem æternum, quia
non futuris non esset æternus. Et tamen quid illic fu-
I turum sit, eis futurum sit, vtrum omnino consumptio,
Matth.8. an dolor & cruciatus, non tacuit dominus dicens, Ibi
etit ploratus & stridor dentium. Quomodo ergo plo-
rabunt & stridebunt dentibus, si non erunt? Quomo-
do ergo adhuc pusillum & nõ erit peccator, nisi quo-
modo in consequenti versu exposuit, & quęres locum
eius, & non inuenies? Quid est locum eius? Vsum eius.
Habet enim aliquem vsum peccator? Habet. Hic vti-
Iob.1. tur illo deus ad probandum iustum, quomodo vsus
Matth.26. est diabolo ad ptobandum Iob, quomodo vsus est Iu-
da ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod
agatur de peccatore. Hic est ergo locus eius, quomo-
do est in fornace aurificis locus paleæ, Ardet palea vt
aurum purgetur, Sic sæuit impius vt iustus probetur.
Sed cum transierit tempus probationis nostræ, quãdo
non erunt qui probentur, non erunt per quos proben
tur. Nunquid quia diximus, non erunt qui probentur,
non erunt ipsi? Sed quia iam non opus erit peccatori-
bus, per quos iusti probentur, & quæres locum eius, &
non inuenies, Modo quære locũ peccatoris, inuenies.
De peccatore fecit deus flagellum, dedit ei & hono-
rem, dedit ei & potestatem. Aliquando enim facit hoc,
dat peccatori potestatem, flagellantur, inde tes huma-
næ, emendantur inde pij, peccatori illi hoc reddi- K
tur quod debetur, & tamen factũ est de illo vnde pro-
ficiat pius: vnde deficiat impius. Quęres locum eius, &
non inuenies. *Mansueti autem hæreditate possidebunt terram.*
Terra est illa, de qua sæpe locuti sumus, Hierusalẽ san-
cta, quæ liberabitur de peregrinatione ista, & in æter-
num viuet cum deo & de deo. Ergo hæreditate possi-
debunt terram. Quæ erunt diuitiæ † ipsorum? *Et dele-* † al. delitiæ
ctabuntur in multitudine pacis. Delectetur hic impius ille
in multitudine auri, in multitudine argẽti, in multitu-
dine mancipiorum, in multitudine postremo opũ di-
uersarum, vinolentiæ, latissimorum & luxuriosorum
conuiuiorum. Hæc est potẽtia cui inuides, iste flos est
qui te delectat. Nõnne & si semper sic esset, plangen-
dus esset? Quæ erunt autem delitiæ tuæ? Et delectabũ-
tur in multitudine pacis. Aurum tuum pax, argentum
tuum pax, prædia tua pax, vita tua pax, deus tuus pax.
Quicquid desyderas, pax tibi erit, quia hic aurũ quod
est, non potest tibi esse argentum: quod vinum est, non
potest tibi esse panis: quod tibi lux est, nõ potest esse po
tus, deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum ne esu-
rias, bibes eum ne sitias, illuminaberis ab eo ne sis cæ- L
cus, fulcieris ab eo ne deficias, possidebit te totũ inte-
grum, totus integer. Angustias nõ ibi patieris cum eo,
cum quo totum possides. Torum habebis, totum & il-
le habebit, quia tu & ille vnum eritis, quod vnũ eritis,
quod vnum totũ & ille habebit, qui vos possidet. Hæ
sunt reliquię homini pacifico. Hoc & cantabimus, qui
versus lõge quidem est in isto Psalmo ab his tractatis
versib9. Sed quia ipsum cãtabimus, ad ipsum claudere
debemus. Tu tãtum securus esto, custodi innocentiã,
pteciosa tes est. Furari vis aliquid, credo, vt acquiras,
vide quò manum mittis & vnde tollis. Hac vis acqui-
rere, hac perdes. Acquiris pecuniam, perdis innocen-
tiam. Euigilet potius cor tuum, qui volebas acquirere
pecuniam, & perdis innocentiam: perde potius pecu-
niam, custodi innocentiam, & vide directionem, quia
diriget te deus, vt omnia quæcunque vult, velis & tu:
ipsa enim est directio. Nam si tu nolis quod deus vult,
curuus eris, & prauitas tua nõ te permittet planari re-
cto. Custodi ergo innocentiam, vide directionem, &
noli putare quia finita est ista vita, finitus est homo,
quia sunt teliquiæ homini pacifico. M

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

DE Psalmo isto loqui charitati vestræ, & iussi su-
mus, & obtẽperare debemus. Voluit enim do-
minus propter imbrium nimietatem retardare
profectionem nostram, & imperatum est nobis, ne va-
caret hic erga vos lingua nostra, cum cordis nostri ne-
gocium semper scitis, sicut & nos vestri. Commenda-
ueramus autẽ iam volũtatem dei in isto Psalmo, quid
nos velit docere, quid admonere, contra quid cautos
esse, & quid tolerare, & quid sperare. Duo enim gene-
ra hominum iustorum, & iniquorum in bac terra & in
hac vita cõmixta sunt. Habẽt singula ista genera pro-
prias intentiones cordis sui. Genus iustorum conatur
in sublimia per humilitatem, Genus iniquorũ præpõ-
derat ad inferiora per elationem. Hoc tantum se de-
primit vt surgat, illud se extollit vt cadat. Ex eo fit vt
vnum genus toleret, alterum toleretur, Propositumq;
sit iustis, ipsos etiam iniquos in vitam æternam lucra-
ri: propositum autem iniquis reddere mala pro bonis,
& eos qui sibi vitam æternam volũt, si fieri potest, etiã
vita tempotali priuari. Aegre enim fert & iniustus iu-
stum,

A stum,& iustus iniustum:oneri sibi sunt. Nemo dubitat
quod isti duo alterutrum sibi oneri sunt, sed diuersis
intẽtionibus.Ad hoc enim iustus iniusto oneri est,quia
iniustum eum esse non vult,sed eum iustum fieri,& o-
ptat votis,& conatur factis. Iniustus autem sic odit iu-
stum,vt nolit eum esse,non vt bonum velit esse. Quã-
to enim bonus est, tanto magis oneri est iniquitati il-
lius. Et laborat quidem si fieri potest,vt eum iniustum
faciat:si autem non potest,de medio tollat,& à suo tæ-
dio molestiáque remoueat. Sed & si eum fecerit iniu-
stum,nihilominus oneri illi erit. Non enim iustus tan-
tum iniusto oneri est, sed & duo iniusti vix se patiun-
tur. Et quando se videntur diligere, conscientiam sibi
debent,non amicitiã. Tunc autem secum cõcordant,
quando in perniciem iusti conspirant, non quia se a-
mant, sed quia eum, qui amandus erat simul oderunt.
Contra hoc genus hominum indicit nobis dominus
deus noster, tolerantiam & affectum illum charitatis,
quem nouimus in Euangelio, præcipiẽte nobis domi-
Matth.5. no & dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite
B his,qui oderunt vos.Sic & Apostolus,Noli vinci à ma
Roma.12. lo, sed vince in bono malum. Contende cum malo,
sed de bonitate. Ipsa est enim vera contentio, vel po-
tius certamen salubre,vt sit bonus contra malum, non
vt sint duo mali.Ergo ad Psalmũ respicite.Primæ par-
tes iam tractatæ sunt, sequuntur hæ. *Obseruabit peccator
iustum,& stridebit super eum dentibus suis.Dominus autem irride-
bit eum.* Quem? Vtique peccatorem stridentem super
iustum dentibus suis.Vnde autem dominus irridet eũ?
Quoniam prospicit, quòd veniet dies eius. Acerbus videtur
cum minatur iusto nesciens horam sui crastinam, do-
minus autem videt & prospicit diem eius. Quem diẽ?
Matth.16. Quo reddet vnicuique secundum opera sua. Thesau-
Rom.2. rizat enim sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iu-
dicij dei.Sed dominus prospicit,tu autem non prospi-
cis: indicabit tibi quid prospicit. Tu diem iniusti quo
pœnas passurus est ignorabas, sed qui scit non te cela-
bit. Non parua pars scientiæ est, scienti coniungi. Ille
habet oculos cognitiõis,tu habeto credulitatis. Quod
videt deus, crede tu. Veniet enim dies iniusti quem
C prospicit deus.Qui dies?Eius vindictæ. Necesse est ta-
men vt vindicetur in impium,vindicetur in iniustum,
siue conuertat se,siue non se conuertat.Si enim se con-
uerterit,hoc ipsum in illo vindicatur, quod periit ini-
quitas. Nónne irrisit dominus prospiciẽs dies iniquo-
Acto.1. rum duorum,& Iudæ traditoris & Saulis persecutoris?
Acto.9. Vnius diem prospexit ad pœnam,alterius ad iustitiam.
In vtrunque vindicatum est. Ille est gehennæ ignibus
deputatus, iste cœlesti voce prostratus. Ergo & tu quẽ
pateris iniquum, per oculos fidei prospice cum deo
dies eius:& cum eum videris in te sæuientem, dic tibi.
Iste aut correctus meus erit, aut perseuerans mecũ non
erit.Quid enim? Iniustitia iniusti tibi nocet,& illi non
nocet?Vnde fieri potest, vt non iniquitas eius quæ per
eius indignationem & odium procedit ad lædendum
te, non prius ipsum vastet intus, quàm te tentet foris?
Tuum corpus premit aduersitas, illius animum putre-
facit iniquitas, Nam & quicquid in te profert,in illum
redit. Eius enim persecutio te facit purgatum, illum
reum: cui ergo plus nocet? Ecce sæuiendo expoliauit
te. Quis damno grauiore percutitur, qui amittit pecu-
niam, an qui amittit fidem? Norunt dolere damna
ista qui habent oculum interiorem. Multis enim ful-
get aurum,quibus fides non fulget.Habent quippe ocu
los vnde aurum videant, vnde fidem videant non ha-
bent. Nam si haberent & viderent, vtique plus ama- D
rent:& tamen quando eis frangitur fides,clamant, in-
uidiam faciunt,& dicunt, O fides, vbi est fides? Amas
eam vt exigas, ama vt exhibeas. Ergo quia omnes qui
persequuntur iustos,grauiore damno feriuntur, & gra
uiore pernicie afflictantur,cum in eis vastatur ipse ani-
mus,sequitur,& ostendit hoc Psalmus. *Gladium eduxe-
runt peccatores, intenderunt arcum suum. Vt deiiciant inopem &
pauperem, & trucident rectos corde. Framea eorum intret in corda
ipsorum.* Facile est vt framea eius, id est, gladius eius
perueniat ad corpus tuum, Sicut peruenit gladius
persecutorum ad corpora martyrum,sed percusso cor-
pore,cor mansit illæsum.Illius autem cor qui gladium
eduxit in corpus iusti,non planè mansit illæsum. Hoc
Psalmus iste testatur, Framea eorum non intret dixit
in corpus eorum,sed framea eorum intret in cor ipso-
rum. In corpore occidere voluerunt, in anima mo-
riuntur.Illos enim quorum corpora interficere volue-
runt,securos dominus fecit,dicens eis. Nolite timere Matth.10.
eos,qui corpus occidunt, animam autem non possunt E
occidere.Quale est autem sæuire gladio, nec posse oc-
cidere nisi corpus inimici, & posse occidere animam
suam? Desipiunt, contra se sæuiunt, insaniunt, non se
vident, tanquam si vellet aliquis per corpus suum fer-
rum traiicere, vt concideret tunicam alterius. Atten-
dis quò peruenisti,& non attendis qua traiecisti. Illius
concidisti vestem,tuam carnem. Constat ergo plus es-
se quod se lædunt iniqui, & quod sibi nocent, quam
quod sibi videntur nocere illis quos oderunt. Fra-
mea ergo eorum intret in cor ipsorum. Sententia do-
mini est,aliter fieri non potest. *Et arcus eorum conteratur.*
Quid est arcus eorum conteratur?Insidiæ ipsorum fru
strentur. Superius enim dixerat, gladium eduxerunt
peccatores,intenderunt arcum suum. Gladij eductio-
nem,intelligi voluit apertam oppugnationem. Arcus
autem intensionem, occultas insidias intelligi voluit.
Ecce gladius eius peremit eum, & dispositio insidia-
rum eius frustratur. Quid est frustratur? Nihil nocet iu-
sto.Quomodo ergo nihil ei nocuit,verbi gratia,quem
sic expoliauit, cui tollendo res suas ad angustias per-
duxit? Habet quod cantet. *Melius est modicum iusto super* Matth.10.
diuitias peccatorum multas. Sed potentes sunt iniqui, & F
multa faciunt, & suppetit eis rerum effectus, agendi
celeritas, iussionum obedientia sequitur. Nunquid
semper sic? *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Bra-
chia ergo eorum, potentia eorum. Quid facturus est Luc.16.
in gehenna? An quod fecit ille diues, qui apud supe-
ros epulabatur,apud inferos torquebatur? Brachia er-
go eorum conterentur. *Confirmat autem iustos dominus.*
Quomodo eos confirmat?Quid eis dicit? Quod dici-
tur in alio Psalmo, Sustine dominum, viriliter age, & Psal.26.
confortetur cor tuum, & sustine dominum. Quid est
hoc sustine dominum? Ad tempus laboras, in æter-
num non laborabis. Breuis est molestia tua, æterna e-
rit beatitudo tua. Ad modicum doles, sine fine gaude-
bis. Sed inter molestias incipis labi, proponitur & ex-
emplum passionum Christi. Vide quid propter te
pertulit,qui quare perferret non habebat. Quantacun-
que patiaris, non peruenies ad illas insultationes, ad Matth.26.
illa flagella, ad illam ignominiosam vestem, ad il- &.27.
lam spineam coronam, ad illam postremo crucem
non peruenies, quia iam & de pœna generis humani
sublata est. Cum enim sub antiquis scelerati crucifi-
gerentur, modo nullus crucifigitur. Honorata est &
finita est. Finita est in pœna, manet in gloria. A locis
supplicio-

G supplicijorum fecit trāſitum ad frontes imperatorum.
Qui tantum honorum dedit pœnis ſuis,quid ſeruat fi-
delibus ſuis?His ergo rebus,his verbis,his allocutioni-
bus, hoc tali exemplo confirmat iuſtos dominus. Sæ-
uiant quantum voluerint, & quantum permiſsi fue-
rint peccatores,confirmat iuſtos dominus. Quicquid
acciderit iuſto,voluntati diuinæ deputet, nō poteſtati
inimici:Sæuire ille poteſt, ferire ſi ille noluerit nō po-
teſt,Et ſi ille voluerit vt feriat, nouit ſuum quēadmo-
dum excipiat.Quē enim diligit dominus corripit,fla- Hebr.12.
gellat autem omnem filium quē recipit. Quid ſibi er-
go plaudit iniquus, quia flagellum de illo ſibi fecit pa-
ter meus? Illum aſſumit ad miniſterium, me erudit ad
patrimonium. Nec attendere debemus quantum per-
mittat iniuſtis,ſed quātum ſeruet iuſtis. Sed debemus
optare etiā illis,per quos flagellamur, vt conuertantur
& flagellentur.Sic enim ſuos fideles erudiebat, qui de
Saulo flagellū ſibi fecerat. Sed poſtea cōuertit & Sau-
lum.Et cum ananiæ ſancto, à quo baptizatus eſt Sau-
lus,diceret dominus, illum ſuſcipiēdum eſſe Saulum,
Act.9. quia vas eſſet electionis, Reſpondit Ananias, timens
H & exhorreſcens audita fama Saulis perſecutoris. Do-
mine audiui,inquit, ego de viro iſto quantas perſecu-
tiones ſanctis tuis fecit in Hieroſolyma: & nunc acce-
ptis literis vadit vt vbicūque inuenerit inuocantes no-
men tuum,trahat & liget & ad pontifices adducat. Et
contra dominus,Sine,inquit, Ego illi oſtendam, quæ
illum oporteat pati pro nomine meo.Reddam illi,in-
quit,vindicabo me de illo, & patietur pro nomine meo,
qui ſæuit in nomen meum. Erudio vel erudiui per eū
alios,erudiam & ipſum per alios. Factū eſt hoc,& no-
uimus quanta ſuſtinuerit Saulus, multo plura quàm fe-
cerat: quaſi auarus exactor eū vſuris recepit quod de-
derat. Sed vide vtrum in illo impletum ſit quod mo-
do Pſalmus dicit, Confirmat autem iuſtos dominus.
Roma.5. Nō ſolum,inquit, idem Paulus cum multa mala pate-
retur,ſed & gloriamur in tribulationibus, ſciētes quia
tribulatio patientiam operatur, patientia probationē,
probatio ſpem:ſpes autem non confundit,quia chari-
tas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſan-
ctum,qui datus eſt nobis.Bene planè iā iuſtus, iam cō-
I firmatus. Quomodo ergo iuſto iſti iam cōfirmato ni-
hil nocebant,qui illum inſectabantur, ſic nec ipſe illis
quos perſequebatur.Cōfirmat autem,inquit,iuſtos do-
Roma.8. minus.Audi alias voces cōfirmati iuſti.Quis nos ſepa-
rabit à charitate Chriſti? Tribulatio,an anguſtia,an fa-
mes,an nuditas,an perſecutio?Quomodo hęrebat,qui
rebus talibus non ſeparabatur? Cōfirmat autem iuſtos
dominus.Deſcenderunt quidam prophetæ de Hiero-
ſolyma,& impleti ſpiritu ſancto prophetauerunt eidē
Paulo,quòd multa paſſurus eſſet in Hieruſalem: ita vt
quidam eorum, Agabus nomine, ſoluta zona alligaret
ſe,quemadmodum ſolet fieri,vt his indicijs rerum, fu-
tura demonſtraret propheta, dicens, Sicut alligatum
me videtis, ſic oportet alligari hominem hunc in Hie
roſolymis. Fratres autem reſponſo admonitum Sau-
lum iam Paulum,ne ſe tantis periculis cōmitteret, cœ-
perunt deterrere, & monendo & rogādo reuocare ne
iret in Hieroſolymam. Ille autem qui iam in eorū nu-
mero erat,de quibus dictum eſt, Confirmat autem iu-
ſtos dominus:quid,inquit,confringitis cor meum?Nō
Act.20. facio animam meam precioſam mihi: quia iam dixe-
2.Cor.12. rat eis quos parturierat in euangelio,& ipſe impendar
Acto.20. pro animabus veſtris.Ego enim,inquit,non ſolum al-
ligari,ſed etiam mori paratus ſum pro nomine domi-
ni Ieſu Chriſti.Confirmat ergo iuſtos dominus. Quo- K
modo eos cōfirmat? *Nouit dominus vias immaculatorum.*
Quando patiuntur mala,vias malas ambulare credun-
tur ab ignorantibus, ab his qui non nouerunt videre
vias immaculatorum. Ille qui eas nouit,ſcit per quam
rectam ducat manſuetos ſuos. Vnde dixit in alio Pſal
mo, Diriget mites in iudicio, docebit manſuetos vias Pſal.24.
ſuas.Quomodo putatis deteſtandos homines tranſeū-
tes vlcerosum pauperem iacētem ante diuitis ianuam? Luc.16.
Quomodo? Forte hunc clauſis naribus conſpuebant.
Nouerat autē dominus illi ſeruare paradiſum. Quo-
modo autem ſibi optabāt vitam illius qui induebatur
purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide?
Dominus autem qui proſpiciebat dies illius, nouerat
eius futura tormenta,& ſine fine tormēta. Ergo nouit Pſal.36.
dominus vias immaculatorum. *Et hæreditas eorū in æter-
num erit.* Hoc in fide habemus, Deus nunquid in fide?
Deus nouit illa, nunquid in tanta manifeſtatione, in
quanta nō poſſumus dicere, cum vel æquati fuerimus
angelis? Non enim nobis tam manifeſta erunt, quæ e-
runt manifeſta, quàm ſunt manifeſta illi qui nec com-
mutari poteſt:tamen & de nobis quid dictum eſt? Di- L
lectiſsimi nunc filij dei ſumus, & nondum apparuit 1.Ioan.3.
quid erimus. Scimus quia cū apparuerit ſimiles ei eri-
mus,quoniam videbimus eum ſicuti eſt.Seruatur ergo
nobis,neſcio quod dulce ſpectaculū omnino: etſi co-
gitari ex aliqua parte in ænigmate & per ſpeculum po
teſt, dici tamen nullo modo poteſt pulchritudo illius
dulcedinis,quam ſeruat deus timentibus ſe, perficit au 1.Cor.1.
tem ſperantibus in ſe. Illuc parantur corda noſtra in Pſal.30.
omnibus vitæ huius tribulationibus & tentationibus.
Noli mirari,quia in laboribus pararis,ad magnum ali-
quid pararis. Vnde vox illa iuſti confirmati,Non ſunt Roma.8.
condignæ paſsiones huius temporis ad futuram glo-
riam,quæ reuelabitur in nobis. Quæ erit futura gloria
noſtra, niſi æquari angelis & videre deum? Quantum
præſtat cæco, qui illi oculos ſanauerit, vt videat hanc
lucem? Cū ſanus factus fuerit ille,nec inuenit quid di-
gnum rependat ſanatori ſuo. Quantumlibet enim ille
det, quid dabit tale quale ille præſtitit? Vt plurimum
det,aurum dabit, & multū aurum dabit, ille lucē præ-
ſtitit: Vt nouerit ille,quia nihil dat,videat in tenebris M
quod dat.Quid ergo dabimus nos medico illi,oculos
interiores noſtros ſananti, ad videndam quandam lu
cem æternam,quod eſt ipſe?Quid illi dabimus? Quæ-
ramus,inueniamus ſi poſſumus, & in anguſtiis inquiſi-
tionis noſtræ exclamemus, Quid retribuam domino Pſal.115.
pro omnibus,quæ retribuit mihi?Et quid inuenit? Ca-
licem ſalutaris accipiam, & nomē domini inuocabo.
Poteſtis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus Matth.20.
ſum?Inde Petro,Amas me? Paſce oues meas, pro qui- Ioan.21.
bus biberet calicem domini. Confirmat autem iuſtos
dominus,Nouit dominus vias immaculatorum,& hę
reditas eorum in æternum erit. *Non confundentur in tem-
pore malo.* Quid eſt non confundentur in tempore ma
lo?In die tribulationis,in die anguſtiarum non cōfun-
dentur,ſicut confunditur quem fallit ſpes.Quis eſt qui
confunditur? Qui dicit, quod ſperabam non inueni.
Nō immerito.Sperabas enim de te,aut ſperabas de ho
mine amico. Maledictus autē qui ſpem ſuam ponit in Hier.17.
hominē. Confunderis,quia fefellit te ſpes, fefellit ſpes Pſal.115.
poſita in mēdacio,Omnis enim homo mēdax. Si autē
ponas ſpem tuam in deo tuo,nō confunderis, quia ille
in quo ſpem poſuiſti falli non poteſt. Vnde & ille quē
pauloante cōmemoraui,iuſtus,confirmatus,poſitus in
tempore

A tempore malo in die tribulationis, quia non cōfundebatur, Roma.5. quid ait? Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patiētia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Vnde spes non confunditur? Quia in deo posita est. Ideo sequitur, Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Iam datus est nobis spiritus sanctus, quo modo nos fallit cuius tale pignus tenemus? Non cōfundentur in tēpore malo. *Et in diebus famis saturabuntur.* Est enim quædam hic saturitas eorum. Nam dies famis vitę huius sunt, aliis esurientibus illi saturantur. Nam ille vnde gloriaretur dicens, Gloriamur in tribulationibus, si egestatem intus pateretur? Videbantur foris angustiæ, sed intus latitudo erat. Quid autē facit malus homo cum cœperit tribulari? Foris nihil habet, ablata sunt omnia: in conscientia nullum solatium est, nō est quò exeat, quia dura sunt: non est quò intret, quia mala sunt. Merito ei fit quod sequitur. *Quoniam peccatores peribunt.* Quibus enim locus nusquam est, quomodo

B non peribunt? Consolatio non est in externis, non est in internis. Extra sunt enim à nobis, de quibus consolatio nulla est. Et vniuersis qui deum non habent, pecunia, amicitia, gloria, facultates mundi, serui, & quæcunque bona sunt corporalia, non possunt consolari intrinsecus, quomodo consolabatur ille plenus sagina Iob.1. interiore, & de ipsa sagina ructans, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ergo illis peccatorib⁹ non est locus in his, quæ foris sunt, quia ibi patiuntur tribulationes, vbi conscientia illos non consolatur. Non est bene illis secum, quia bene esse cum malo nō potest. Quisquis autem malus est, male secum est. Torqueatur necesse est, sibiipsi tormentum est. Ipse est enim pœna sua, quem torquet conscientia sua. Fugit ab inimico quò potuerit, à se quo fugiet? Ita quidam ex parte Donati venerat ad nos, accusatus & excommunicatus à suis, hic quærens, quod ibi perdiderat. Sed quia suscipi nō potuit, nisi eo loco quo debuit, Non enim deseruit illam partem, quasi integer apud ipsos, vt appareret eū non delectatione sed necessitate fecisse, Quia

C ibi ergo habere non potuit, quod quærebat: quærebat autem vanam elationem, & falsum honorem: & quia non inuenit quod ibi perdidit, & ipse periit. Gemebat saucius & non consolabatur. Erant enim in cōscientia eius aculei horribiles taciti. Tentauimus cōsolari eum de verbo dei, sed ille non erat de sapiētibus formicis, quæ sibi æstate collegerunt vnde hyeme viuerent. Cū enim res sunt tranquillæ, tunc homo sibi colligere debet verbum dei, & recondere in intimis cordis sui, Prouer.6. & 30. quemadmodū formica abscondit in cauernosis penetralibus labores æstatis. Per æstatem enim vacat hoc agere. Venit autē hyems, id est, superuenit tribulatio, & nisi intus inuenerit quod edat, necesse est vt fame dispereat. Iste enim sibi nō collegerat verbum dei, superuenit hyems, non hic inuenit quod quærebat, consolari nisi inde non poterat, de verbo autem dei nullo modo. Intus apud se nihil habebat, foris quod quærebat non inueniebat: ardebat indignationū & dolorum facibus, agitabatur mens eius violēter, & tā diu occulte, donec etiam erumperet in quosdam gemitus, ita vt inter fratres sonaret, & se audiri nesciret. Videbamus & dolebamus vehementer, deus scit, tantam pœnam animæ, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta. Qui pluribus apparuit impatiens loci huius, si appare-

ret humilis, possit ei esse locus salubris. Talis apparuit D vt etiā proiiceretur. Neq; hinc desperare debemus fratres de aliis, qui forte elegerint veritatem, & nō secuti fuerint necessitatem. Vsqueadeo enim de cæteris desperādum non est, vt nec de isto desperem, quamdiu viuit. De nullo enim viuente desperādum est. Hoc ergo fratres ex occasiōe hac scire debuit charitas vestra, ne quis forte aliud vobis dicat. Nam subdiaconus eorum, qui cum ei nulla quæstio cōmoueretur, elegit catholicam pacē & vnitatē, & illis dimissis venit, venit reuera sicut eligens quod bonū est, non sicut repudiatus à malis, sic acceptus est vt de eius conuersione gaudeamus, & eum vestris orationibus cōmendemus. Potens est enim deus, qui eum faciat etiam atque etiam meliorem. Cæterum de nullo pronunciandum est in aliquam partem, siue in bonam, siue in malam. Quamdiu enim hic viuitur, crastinus dies ignoratur. Nō cōfundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur, quoniam peccatores peribunt. *Inimici autē domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficiētes sicut fumus deficient.* Ex ipsa similitudine rem quam insinuauit a- E gnoscite. Fumus à loco ignis erumpens in altum extollitur, & ipsa elatione in globum magnum intumescit. Sed quanto fuerit globus ille grādior, tāto fit vanior. Ab illa enim magnitudine nō fundata & solidata, sed pendente & inflata, it in auras atque dilabitur, vt videas ipsam ei obfuisse magnitudinem. Quanto enim plus erectus est, tāto extentus: quanto diffusus vndique in maiorem ambitum, tanto fit vanior, tāto fit exilior & deficiens & non apparens. Inimici autem domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficiēt. De talibus dictum est, sicut Iamnes 1.Tim.3. & Mambres restiterunt Moysi, sic & isti resistunt veritati, homines mēte corrupti, reprobi circa fidem. Vnde autem resistunt veritati, nisi inflatione tumoris sui, euntes in vētos, extollentes se quasi iustos & magnos? Quid autem de illis ait tanquam de fumo? Sed vltra non proficient. Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Inimici autem domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient. *Fœnerator peccator & non soluet.* Accipit & non reddit, quid est? Non reddit gratiarum F actionem. Quid enim à te vult deus, aut quid exigit deus, nisi quod tibi promisit? Et quanta accepit peccator, pro quibus non soluit? Accepit vt sit, accepit vt sit homo, multumq; intersit inter ipsum & pecus. Accepit corporis formam, accepit in corpore distinctionē sensuum: ad videndum oculos: ad audiendum aures, ad odorandum nares, ad gustandum palatum, ad contrectandum manus, ad ambulandum pedes, salutemque ipsam corporis. Sed adhuc ista & cū pecore habemus communia. Accepit etiam amplius, id est, mentem qua possit intelligere, qua possit capere veritatē, qua possit iustum ab iniusto discernere, qua possit indagare, desyderare, creatorem laudare, & inhærere illi. Hæc omnia accepit & peccator, sed non bene viuendo, non reddit quod debet. Ergo fœneratur peccator & non soluit, non reddit ei à quo accepit, nō agit gratias: imò vero rependit mala pro bonis, blasphemias, murmur, aduersus deum indignationem: ergo ille fœneratur & non soluit. *Iustus autem miseretur & commodat.* Ille ergo nihil habet, iste habet, Videte egestatē, videte diuitias, Ille accepit, & non soluit, iste miseretur & commodat. Abundat illi. Quid si pauper est? Etiam sic diues est, Tu tantum ad diuitias eius pios oculos intende. Respicis

G enim arcam inanem, conſcientiam deo plenam non
reſpicis. Nou habet extrinſecus facultatem, ſed habet
intrinſecus charitatem. De charitate quanta erogat &
non finitur? Etenim ſi habet foris facultatem, dat ipſa
charitas ex deo quod habet. Si autem non inuenit fo-
ris quod det, dat beneuolentiam, præſtat conſilium ſi
poteſt, præſtat auxilium ſi poteſt. Ad extremum ſi nec
conſilio, nec auxilio adiuuare poteſt, vel voto adiuuat,
vel orat pro contribulato, & forte magis ipſe exaudi-
tur, quàm qui porrigit panẽ. Habet ſemper vnde det,
cui plenum pectus eſt charitatis. Ipſa eſt charitas quæ
dicitur & volũtas bona. Plus à te deus nõ exigit, quàm
quod tibi intus dedit. Vacare enim non poteſt volun-
tas bona. Non enim habes volũtatem bonam, & ſi nu-
mus tibi ſuperſit, & non porrigis pauperi: ipſi inter ſe
pauperes præſtant ſibi de volũtate bona, non ſunt in-
ter ſe infructuoſi. Vides cæcum duci à vidẽtẽ, quia nu
mos non habuit quos daret egens, commodauit ocu-
los non habenti. Vnde hoc factum eſt, vt membra ſua
commodaret ei qui nõ habet, niſi quia intus inerat vo-
luntas bona, theſaurus pauperum? In quo theſauro dul-
H ciſsima requies, & vera ſecuritas: ad ipſum amittẽdum
nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Seruat
ſecum quod intus habet, nudus euadit, & plenus eſt. Iu
ſtus ergo miſeretur & commodat. *Quoniam benedicẽtes
eum, hæreditate poßidebunt terram.* Sicut illum iuſtum, ve-
re ſolum iuſtum & iuſtificãtem, qui & pauper hic fuit,
& diuitias magnas attulit, quibus faceret diuites eos,
quos inuenit pauperes. Ipſe eſt enim qui ſpiritu ſancto
ditauit corda pauperum, & exinanitas animas confi-
tendo peccata, impleuit opulentia iuſtitiæ: qui potuit
Math.4. diuitem facere piſcatorem, dimittendo retia ſua quod
habebat contemnentem, quod non habebat haurien-
1.Cor.1. tem. Infirma enim mundi elegit deus, vt confunderet
fortia: Et non de oratore piſcatorem, ſed de piſcatore
lucratus eſt oratorem, de piſcatore lucratus eſt ſena-
torem, de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Quo-
niam benedicentes eum poſsidebunt terram hæredi-
tate, erunt eius cohæredes: terram illam terram viuen-
Pſal.141. tiũ, de qua dicitur in alio Pſalmo, Spes mea es tu, por-
tio mea in terra viuentium. Tu es ipſa portio mea, in-
quit deo, & nõ dubitauit deum ſibi facere portionem.
I Hæreditate poſsidebunt terram. *Maledicẽtes autem eum,
diſperient.* Vt autem benedicantur qui benedicũt, præ-
ſtitum eſt eis: nam ventum eſt ad maledicentes, & facti
ſunt benedicentes: & iam ſic diſperierunt maledicẽtes
eum cum eius munere facti ſunt benedicentes: quem
& malo ſuo maledicebãt, in bono autem ipſius bene-
dicunt. Videte quid ſequitur. *A domino greſſus hominis
dirigentur, & viam eius volet.* Ipſe homo vt velit viã do-
mini, ab ipſo domino diriguntur greſſus eius. Nam ſi
dominus non dirigeret greſſus hominis, tã praui erãt,
vt ſemper per praua irent, & ſemitas curuas ſequendo
redire nõ poſſent. Venit enim ille & vocauit & rede-
mit, & ſanguinem fudit. Hoc precium dedit, hæc bo-
na fecit, & mala paſſus eſt. Attende quæ deus fecerit,
deus eſt: attẽde quæ paſſus ſit, homo eſt. Quis iſte deus
homo? Si tu ô homo non dimitteres deum, non fieret
pro te deus homo. Parum tibi enim erat ad remunera-
tionem vel ad donum eius, quia & hominem te fecit,
niſi & homo pro te fieret. Ipſe eſt eni qui direxit greſ-
ſus noſtros, vt viam eius vellemus, A domino greſſus
hominis dirigentur, & viam eius volet. Iam cũ ſeque-
ris viam Chriſti, non tibi ſeculi proſperitates promit-
tas. Per dura ambulauit, ſed magna promiſit. Sequere,

Noli tantum attendere quà iturus es, ſed & quò ven- K
turus ſis. Tolerabis dura temporalia, ſed ad lętitiã per-
uenies ſempiternam. Si vis ſuſtinere laborem, attende
mercedem. Nã & operarius in vinea deficeret, niſi at-
tenderet quid accepturus eſſet. Cum autem attẽderis
quid ſis accepturus, omnia tibi erunt vilia quæ pateris,
nec digna æſtimabis pro quib⁹ illud accipias. Mirabe-
ris tantum dari pro tãto labore. Nam vtiq; fratres pro
æterna requie, labor æternus ſubeundus erat. Aeternã
fœlicitatẽ accepturus, æternàs paſsiones ſuſtinere de-
beres. Sed ſi æternum ſuſtineres laborem, quãdo veni-
res ad æternam fœlicitatem? Ita fit, vt neceſſario tẽpo-
ralis ſit tribulatio tua, qua finita venias ad fœlicitatem
infinitam. Sed planè ſi fratres poſſet eſſe lõga tribulatio
pro æterna fœlicitate. Verbi gratia, vt quoniã fœlici-
tas noſtra finem non habebit, miſeria noſtra, & labor
noſter, & tribulationes noſtrę diuturnę eſſent. Nam &
ſi mille annorum eſſent, appende mille annos contra
æternitatem, quid appendis cum infinito quantumcũ-
que finitum? decem milia annorum, decies centena mi
lia, ſi dicendum eſt & milia milium, quæ finem habẽt,
cũ æternitate cõparari non poſſunt. Huc accedit, quia L
non ſolum temporalem voluit laborem tuũ deus, ſed
etiam breuem. Paucorum dierũ eſt tota vita hominis,
etiam ſi læta duris non miſcerentur, quæ plura & lon-
giora ſunt certe, quàm dura: & ideo breuiora & pau-
ciora ſunt dura, vt durare poſsimus. Si ergo per totam
vitam ſuam homo in laboribus & in ęrumnis eſſet, in
doloribus & in tormentis, in carcere & in plagis, in fa
me & ſiti omnibus diebus horis omnibus, per totã vi-
tam ſuam vſq; ad ætatem ſenectutis, pauci dies ſunt to
ta vita hominis: quo labore tranſacto, veniet regnum
æternũ, veniet ſine fine fœlicitas, veniet æqualitas an-
gelorũ, veniet hæreditas Chriſti, veniet cohæres Chri
ſtus: pro quanto labore quantam mercedẽ accipimus?
Veterani homines, qui laborant in militia, & verſan-
tur inter vulnera tot annos, incipiunt militare à iuuẽ-
tute, exeunt ſenes: vt habeant paucos dies quietos ſene-
ctutis ſuæ, quando eos iam ipſa ætas incipit grauare,
quos bella non grauant, quanta dura tolerant, quæ iti-
nera, quæ frigora, quos ſoles, quantas neceſsitates, quæ
vulnera, quæ pericula: & non attendunt patientes hæc
omnia, niſi paucos dies quietos illos ſenectutis, ad M
quos vtrum perueniant neſciũt? Ergo à domino greſ-
ſus hominis dirigentur, & viã eius volet. Hinc dicere
cœperam, viã Chriſti ſi vis, & vere Chriſtianus es: ipſe
eſt enim Chriſtianus, qui non aſpernatur viã Chriſti,
ſed vult viã Chriſti ſequi per paſsiones ipſius: noli per
aliam viã velle ire, quàm per illam qua ipſe iuit. Dura
videtur, ſed ipſa eſt tuta via: alia forte delicias habet,
ſed latronibus plena eſt. Et viã eius volet. *Cum ceciderit
iuſtus non conturbabitur, quoniam dominus firmat manus eius.*
Ecce quid eſt velle viã Chriſti. Cõtingat illi vt aliquã
tribulationẽ patiatur, aliquã exhonorationẽ, aliquam
contumeliã, aliquam afflictionẽ, aliqua dãna, & cętera
quæcũq; abundant in vita iſta generi humano. Propo-
nit tibi dominũ ſuum, quãta genera tentationũ paſſus
eſt, & non cõturbabitur cum ceciderit, quia dominus
confirmat manũ eius, quia prior paſſus eſt. Quid enim
timebis ô homo cui⁹ directi ſunt greſſus, vt velles viã
domini? Quid timebis? Dolores? Flagellatus eſt Chri- *Math.27.*
ſtus, Cõtumelias timebis, Audiuit dæmoniũ habes, qui *Ioã.7.& 8*
dæmonia excludebat. Forte factionem & cõſpiratio- *Ioan.9.*
nem malorum? Conſpiratum eſt aduerſus illum. Non
potes oſtendere forte conſcientiam tuã bonam, in ali-
qua

A qua accusatione, & vim pateris quòd aduersus te falsi
Math. 26. testes audiuntur. Contra ipsum falsum testimonium di xerunt, non solum ante mortem, sed etiam post resurrectionem. Inducti sunt falsi testes, vt à iudicibus damnaretur: accesserũt falsi testes custodes ad sepulchrum, Resurrexit ille cum tanto miraculo cõmota terra prodidit dominum resurgentem. Erat illic & terra custodiens terram, sed terra durior mutari non potuit. Nũciauit vera, sed seducta est à falsa. Dixerunt enim illi custodes Iudæis, quæ viderant, & quid factum sit, Ac-
Math. 28. ceperunt pecuniam & dictum est eis, Dicite quod vobis dormiẽtibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Ecce falsi testes & contra resurgentem. Quanta autem cæcitas in falsis testibus, quanta cæcitas fratres. Solent hoc enim pati falsi testes, vt excęcentur, & contra se dicant nescientes vnde appareat, quia falsi sunt testes. Quid enim illi contra se dixerunt? Cum dormiremus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Quid est hoc? Quis est qui dicit testimoniũ? Qui dormiebat. Talibus ergo narrantibus nõ crederem, nec si
B somnia sua mihi indicarẽt. Stulta insania, si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas vnde scisti? Sic & isti filij eorum vsque huc, sicut meministis, & prętermittendum ex occasione nõ est. Tanto magis enim debemus commemorare vanitatem eorum, quanto magis quærimus salutem eorum. Ecce corpus Christi patitur falsos testes, sustinet corpus, quod præcessit in capite. Nõ mirũ est, & modo non desunt corpori Christi diffuso, non desunt per totũ orbem terrarũ qui dicant, progenies traditorũ. Falsum testimonium dicis, Ibi te cõuinco falsum testem, secutus pauca verba, Tu dicis mihi, traditor es, ego tibi dico, mendax es: sed tu traditionem meam nusquam & nunquam probas, ego mẽdacium tuum hic in istis ipsis verbis tuis modo probo. Certe ibi dixisti, quia nos acuimus gladios nostros, recito gesta tuorum Circumcellionum. Certe ibi dixisti, quia prætermittis ablata, recito gesta vbi procurationẽ ad exigenda fecisti. Certe ibi dixisti, Nos sola offerimus euangelia, recito tot iussiones iudicum, quibus à te diuisos persecutus es. Recito preces ad apostatã imperatorem, cui dixisti, quia sola iustitia apud eum ha-
C bet locum. An forte apostasia Iuliani, pars euangelij tibi videtur. Ecce mendacem te teneo, quid de me dixisti quod credi debeat. Etiam si non inuenirem vnde ostenderem falsum te dicere, sufficit vt ostendam te mendacem esse. Quid dicis? Qualis tu, tales & cæteri. Nam merito talia verba omnibus misisti, abundare vo luisti societate mendacium, ne tu solus erubesceres de mendacio. Sed valet, inquit, in Cæcilianum iudicium patrum nostrum. Quare valebit? Quia episcopi iudicauerunt. Sed valeat & in te, quod Maximinianistæ iudicauerunt. Prius enim quod credo vos nosse episcopi consentientes cum Maximiniano adhuc diacono ipsius, venerunt ad Carthaginem, sicut se habet tractatoria, quam etiam gestis allegauerunt, cum litigarent de domo cum procuratore illius, qui prætermittit ablata. Ergo primo tractatoriam de illo miserunt, cõquerentes, quia noluit ad illos exire, Hoc enim maxime conquesti sunt. Vide quomodo illis deus reddidit, quod de Cæciliano dixerũt. Mira similitudo, voluit deˢ post tot annos reuoluere illis in faciem, quod gestum est, vt omnino vnde dissimulent, & quò effugiant nõ inueniant. Obliti sunt se dicerẽt, quæ gesta sunt ante, nõ eos deus finit obliuisci, atque vtinam valeat ad salutem. Nam misericordia sua fecit hoc deus, si consyderent quid sit factum. Ponite ergo vobis ante oculos fratres, D
vnitatem tunc orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt aduersus Cæcilianũ. Ponite & modo partem Donati vnde se Maximinianistæ diuiserunt, aduersus Primianum. Quod tunc illi Cæciliano, hoc nunc isti fecerunt Primiano. Propterea se & veriores Donatistis dicunt Maximinianistæ, quia reuera facta maiorum suorũ ipsi mutauerunt. Sic enim erexerũt Maximinianum aduersus Primianum, quomodo illi erexerunt Maiorinum aduersus Cæcilianum, & sic questi sunt isti de Primiano, quomodo illi de Cæciliano. Nã si meministis, hoc dixerunt illi, quod ad eos exire noluerit Cæcilianus, memor conscientię suæ. Ille autem nouerat factionem eorũ. Sic & isti cõqueruntur, quia noluit ad illos exire Primianus. Quare Primiano conceditur, nosse factionem Maximinianistarum, & Cęciliano non conceditus nosse factionem Donatistarum? Nondum erat ordinatus Maximinianus, crimina dicebãtur de Primiano. Venerunt episcopi, voluerunt vt ad eos exiret, nõ est egressus, sicut eorum indicat tractatoria actis inserta. Non est egressus, non improbo, imò & laudo. Si ali- E
quam factionem vidisti, nõ debuisti ad factiosos procedere, sed seruare causam tuam meliori iudicio partis tuæ. Restabat eni magna pars Donati, vbi se posset purgare Primianus: propterea ad illos, qui iam in factionem conspirauerunt, exire noluit. Vides quomodo laudamus cõsilium tuum aduersus Maximinianistas, bene attende & causam Cæciliani. Non vis vt fratri, quomodo extraneo iudicare. Noluisti exire, quid tibi dicent? Isti factionem conspirauerunt contra salutem meam, corrupti sunt aduersum me, si me illis commisero, facio præiudicium causæ meæ. Non ad eos exibo, seruetur causa mea melioribus, & authoritate grauioribus. Bonum cõsilium. Quid si hoc dixit Cæcilianus? Quanquam laborabis tu, vt ostendas quæ aduersus te istos alia Lucilla corruperit, & forte non inuenturus, quod ille tunc vsqueadeo nouerat vt postea gestis aperiretur. Sed vidisti nescio quod occultũ, renunciatum est tibi aliquid metuendum. Concedo timori tuo cautelam istam. Recte fecisti, ad tales nõ procedere debebas. Erãt enim aliqui qui de te poterãt iudicare. Attende nunc Cæcilianum. Tu tibi seruasti Numidiam, ille F
orbem terrarum. Sed si valere vis aduersus illum sentẽtias tunc Donatistarum, valeant nunc aduersus te sententiæ Maximinianistarum. Episcopi illum damnauerunt, & te: quare postea egisti causam tuam, & obtinuisti ibi Maximinianistas, sicut ille postea egit causam suam, & obtinuit ibi Donatistas. Quod ergo tũc factũ est, videtur ante oculos miro & manifesto exẽplo reuolutum, talia Maximinianistas cõqueri de Primiano, qualia omnes isti cõquesti sunt de Cæciliano. Mirum est fratres, quomodo moueor, quomodo deo gratias ago, quia vere misericordia dei ad istos si sapiant illuminandos formauit exemplum. Proinde si placet paululum fratres, quia & hoc nobis deus in manus dedit, audite concilium Maximinianistarum. Et cum tra- *Concilium.*
ctaret, idem recitauit concilium Maximinianistarum. Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam. Et cum recitaret idem dixit, Tota vnitas *Augustin*.
ipsorum per Africã. Sed hic cum illis est catholica. In alijs autem orbis partibus ipsi nõ sunt cum catholica.

Et cum tractaret, idem sequentia recitauit iterum. *Concilium.*
Sanctissimis fratribˢ atq; collegis per vniuersam Africam, hoc est, per prouinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Bizacenã, & Tripolim cõstitutis,

sed &

G ſed & presbyteris & diaconibus, vniuerſis plebibus, in
veritate euangelij nobiſcum militãtibus, Victorinus,
Fortunatus & Victorianus, Migginus, Saturninus, Cõ
ſtantius, Candorijus, Innocentius, Creſconius, Floren-
tinus, Saluius, alius Saluius, Donatus, Geminius, Præ-
Auguſtin' textatus. Et cum recitaret idem dixit, Ipſe eſt Aſſu-
ritanus, quem poſtea receperunt, eum qui in ſe dixit
Concilium. ſentẽtiam, recepit eam poſtea. Et cũ tractaret idem
ſequentia recitauit, Maximianus, Theodorus, Anaſta-
ſius, Donatian', Donatus, alter Donatus, Pomponius,
Pancratius, Ianuarius, Secundinus, Paſcaſius, Creſco-
nius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaia-
Auguſtin' nus, Victorinus, Gũtaſius, Quintaſius, Felicianus. Et
cũ recitaret idem dixit, Iſte eſt Muſticanus qui adhuc
viuit, ſed forte alius eſt aliunde. Poſtea ſubſcribẽtes di
Concilium. cunt & loca vnde quiſque erat. Et cum tractaret
idem ſequentia recitauit. Saluius, Migginus, Proculus,
Latinus, & cæteri qui in concilio apud cauetnam Su-
ſis fuimus, in domino æternã ſalutem. Nemo qui ne-
ſciat fratres dilectiſsimi de ſacerdotibus domini, non
tãtummodo propriæ voluntatis, ſed diuinæ legis im-
H pulſu: tam in reos ſententiã dicere, quàm innocẽtibus
inflictam, iure ab eis ac merito ſubmouere debet. Non
leui enim periculo ſubiacebit, quiſquis aut reo peper-
cerit, aut innocentem confiteri pertentarit, maxime
Exo.23. cum ſcriptum ſit, Innocentem & iuſtum non occides,
Danie.13. & purgatione non purgabis reũ. Hoc igitur edicto le-
gis admoniti neceſſe nos fuerat Primiani cauſam, quẽ
plebs ſancta Carthaginenſis Eccleſiæ, epiſcopum fue-
rat in ouile dei ſortita, ſeniorũ literis eiuſdẽ Eccleſiæ
poſtulãtib' audire atq; diſcutere ſub eo, vt explanatis
omnibus, aut innocẽtem, quod optabile fuerat, purga-
remus, aut nocentem certe oſtenderemus ſuis meritis
eſſe damnatum. Optatiſsimum enim nobis fuit, vt ple
bes ſancta Carthaginenſis Eccleſiæ, eo ſe lætetur Epi-
ſcopo ſublimatã, qui in omnia ſanctus & in nullo re-
prehẽſibilis haberetur. Propterea vtique talem eſſe o-
portet domini ſacerdotẽ, vt quod popul' pro ſe apud
deũ non valuerit, ipſe pro populo mereatur quod po-
1.Reg.2. poſcerit impetrare, quia ſcriptũ eſt. Si peccauerit po-
pulus, orabit pro eo ſacerdos, Si autem ſacerdos pec-
Auguſtin' cauerit, quis orabit pro eo? Et cũ legeret idem tra-
I ctans dixit, Etiam Apoſtoli ſcripſerunt plebibus vt o-
Coloſſ.4. rarent pro ſe, & Apoſtoli orantes dicebant, Dimitte
Matth.6. nobis debita noſtra. Et Apoſtolus Ioãnes dixit, Aduo-
1.Ioan 2. catum habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtũ iuſtum, &
ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Sed illud de illo
ſacerdote ſcriptum eſt, quem iſti non intelligunt, vt
admoneretur populus, in prophetia talem ſe debere a-
Roma.8. gnoſcere ſacerdotẽ, pro quo nullus poſſet orare. Quis
eſt autem pro quo nullus orat, niſi ille qui pro omni-
bus interpellat? Quia ergo tunc ſacerdotium erat Le-
uiticũ, vbi ſacerdos intrabat in ſancta & offerebat ho-
ſtias pro populo: habebat autem imaginem non veri-
tatem futuri cuiuſdam ſacerdotis: tunc enim & ipſi ſa-
cerdotes peccatores erant, ſicut cæteri homines: volẽs
deus per prophetam admonere populum, iam talem
deſyderandum eſſe ſacerdotem, qui interpellaret pro
omnibus, & pro eo nullus oraret: deſignans talem ad-
1.Reg.2. monuit & dixit, Si peccauerit popul', orabit pro eo ſa-
cerdos: ſi autem ſacerdos peccauerit, quis orabit pro
eo? Itaque ô popule talem elige ſacerdotẽ, pro quo nõ
cogaris orare, ſed de cui' oratione pro te ſecurus eſſe
poſsis. Ipſe eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus ſa-
1.Tim.2. cerdos, vnus mediator dei & hominum, homo Chri-
ſtus Ieſus. Et cum tractaret idem, ſequẽtia recitauit: K
Scandala igitur Primiani & ipſius nequitia ſingularis, *Concilium.*
ſic in ſe cœleſte iudicium prouocauit, vt horum crimi
num authorem neceſſe eſſet penitus amputare, qui re-
cens ordinatus impietatem ſchiſmatis facere nõ me-
tuit. Et cum recitaret idem tractator dixit, Iamiam *Auguſtin'*
crimina ipſius dicuntur. Et cum tractaret idem ſe- *Concilium.*
quentia recitauit: Presbyteros ſupradictæ plebis, ad cõ
iurationem impiæ conſpirationis impellens, hoc ab
eis velut precario iure poſtulauit: vt ad dãnandos qua-
tuor diaconos, viros egregios ac ſingularibus meritis
approbatos, Maximianum ſcilicet, Rogatianum, Do-
natum, itemq; Salgamum, conſentirent. Et cũ reci-
taret idem tractãs dixit, in his quatuor erat ille author
ſchiſmatis, præcidens de fructu fructũ†, & non ſe do- *† al. fructu fruſtum.*
lens ab integritate præciſum. Et cum tractans idem
dixit, ſequentia recitauit, vt incunctanter ei promitte- *Concilium.*
rent accommodare cõſenſum. Et cum recitaret idẽ *Auguſtin'*
tractans dixit, Hoc cum illis egit, illi noluerunt ei pro-
mittere, ſed tacuerunt. Ille per ſeipſum cogitatum ſce
lus non dubitauit implere. Et cum tractaret idẽ re- *Concilium.*
citauit. Cuius illi mala præſumptione ſtupefacti, cum L
rem ſilentio refelliſſent, per ſe cogitatum ſcelus non
dubitauit implere, vſqueadeo vt in Maximianum dia-
conum virum, ſicut omnibus notum eſt, innocentem,
ſine cauſa, ſine accuſatore, ſine teſte abſentem, ac lecto
cubantem, ſententiam putaret eſſe promendam. Et *Auguſtin'*
cum recitaret idem tractans dixit, Videte crimen.

Et cum tractaret idem ſequentia recitauit: Quia iã- *Concilium.*
pridem clericos non diſsimili furore damnaret, Nam
cum inceſtos contra legem decretaq; omnium ſacer-
dotum communioni ſanctæ adiungeret, cumq; obſi-
ſtente maxima parte plebis, etiam ſeniorum nobiliſsi-
morum literis conueniretur, vt per ſe corrigeret quod
admiſerat, ſua temeritate poſſeſſus emendare contem-
pſit. His itaque permoti ſeniores Eccleſiæ ſupradictæ,
ad vniuerſum chorum† literas legatoſq; miſerunt, qui- *† al. clerũ.*
bus non ſine lachrymis deprecati ſunt, vt ad ſe feruen-
tius veniremus, quo perpenſo libramine intẽtionibus
exploratis, exiſtimatio Eccleſiæ purgaretur. Ad hanc
proinde cum ſecũdum memoratorum literas venire-
mus, nota ſua illeratione, ferueſcens aduentũ noſtrum
penitus declinauit. Et cum recitaret idem tractans M
dixit, Quid illi obiiciatur ſcitis, quia pars iam Donati *Auguſtin'*
inceſta facta eſt. Hoc erat in regula. Quales fuerint cũ
quibus fuerit communicatum, tales dicũt fieri omnes,
& vniuerſam maſſam. Itaque ſi verum iſti dicunt, ince-
ſta eſt iam pars tota Donati. Exeant planè Numidæ &
dicant, ad nos non pertinet. Stylus inceſtus eſt, neſcio
quos ad communionem tuam admiſiſti, obeſſe pôtuit
tam longe poſitis. Si ergo vobis obeſſe non vultis qui
in Numidia eſtis, quod Carthagini fit: quod in Africa
fit, potuit obeſſe vniuerſo orbi terrarum? Semper inde
ſe defendũt, inde ſe excuſant, & nos accuſant. Et cũ *Concilium.*
tractãs idem ſequentia, recitauit. Aduẽtum noſtrum pe
nitus declinauit. Et cum legeret idem dixit, Quid il- *Auguſtin'*
li queſti ſunt de Cæciliano. Et cum retractaret, ſe- *Concilium.*
quentia recitauit, Qui vſquequaque rebelli animo re-
calcitrans, in malo permanſit, vt conducta multitudi-
ne perditorũ. Et cum recitaret idem dixit, Iam hoc *Auguſtin'*
plus eſt. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi, videte
quæ. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Atq; *Concilium.*
impetratis officialibus, baſilicarũ ianuas obſediſſent.

Et cum recitaret idem dixit, Ne intrarent epiſcopi. *Auguſtin'*

Et cum tractaret idem ſeqoentia recitauit. Qui in- *Concilium.*

A gredíendi nobis atq; agendi solennia interdiceret facultatem. Iam hoc plus est. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi. Hæc si Episcopum conuenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc euangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflixit frater aliquando prius, quod nunq̃ faceret alienus. Et cũ legeret idem dixit, Quid opus est pluribus? Dicũt multa & damnãt hominem, sed damnationem iam ipsam legamus. Et cum tractaret idẽ recitauit. Decreuimus omnes sacerdotes dei, præsente spiritu sancto, hunc eundẽ Primianum: primo quia super viuos episcopos alios subrogauit: quòd incestos cum sanctorũ cõmunione miscuerit: quòd presbyteros ad coniurationẽ in eadẽ cõstringere pertẽtarit: quòd Fortunatũ presbyterum in cloacam fecerit mitti, cũ ęgrotantibus baptismo succurrisset: quòd communionẽ Demetrio presbytero denegauit, vt cogeret filiũ abdicare: quòd idẽ presbyter obiurgatus sit, q̃ episcopos hospitio suscepisset: quòd supradictus Primian⁹ multitudinẽ miserit, quæ Christianorum domos euerteret: quòd obsessi sint episcopi simul & clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt: q̃

Augustin⁹

Concilium.

B in basilica cæsi sunt seniores, quòd indigne ferrẽt Claudianistas ad communionẽ admitti: q̃ innocentes clericos putauerit esse condemnandos: quòd se nobis audiendũ noluerit exhibere, cũ basilicarum fores ne ingrederemur multitudine & officialibus intercluserit: quòd legatos à nobis ad se missos iniuriose reiecerit: q̃ loca multa, vi primò, dehic authoritate iudiciaria vsurpauit. Et cũ legeret idẽ dixit, quòd præter missor oblatorum fuit, cum Paulus apostolus dicat, Audet quis vestrum aduersus alium negociũ habẽs iudicari apud iniustos, & nõ apud sanctos? Videte quale illi crimẽ obiecerint, quia nõ apud episcopos agere voluit de locis, sed apud iudicem. Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate styli nostri siluim⁹, à sacerdotali choro perpetuo esse damnatũ, decreuimus, ne eo palpato, dei Ecclesia, aut cõtagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod idipsum Paulus apostol⁹ exhortatur & admonet, Præcipimus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre inordinate

Augustin⁹

1.Corin.6.

Concilium.

2.Thes.3.

C ambulãte: atq; adeo nõ immemores puritatis Ecclesiæ, conducibile existimauimus, omnes sanctos consacerdotes & omnes clericos & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria cõmoneri, vt omnes eius communionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationẽ reddet, qui hoc nostrũ decretum non audiẽdo tentauerit violare. Placuit sanè nobis & spiritui sãcto, quod tẽpus tardis ad conuertendũ referuetur sub eo, vt quique consacerdotum vel clericorum suæ salutis immemores à die damnationis supradicti Primiani, id est, à die octaua kalendarum ianuariarũ † minus à Primiani damnati cõmunione recesserint, tali sententia constringantur. Laici quoq; nisi se à supradicto die damnationis illius, intra diem pascha futuræ ab eius se consortio separauerint, non posse quenquam nisi per pœnitentiam, si quidem meminerint Ecclesiæ, reformari. Victorinus Munacianensis episcopus subscripsi. Fortunatus Dionysianẽsis episcopus subscripsi. Victorianus Carcabinensis episcopus subscripsi. Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Migginus Belephantariæ episcopus subscripsi. Innocentius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin pro collega meo Saluia-

† al. Kalendarũ Iulia rum vsque ad diem octauũ Kalendarũ Ianuariarũ.

Tomus octauus.

no Presitano episcopo subscripsi. Saluius Ausanensis episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus subscripsi. Gemelius Anathabeis episcopus subscripsi. D

Et cum legeret idem dixit, Ex ipsis condemnatoribus subscripsit & Prætextatus Assurritanus, & Felicianus Musticanus. Et cum tractaret sequentia recitauit, Prætextatus Assurritanus episcopus subscripsi. Maximianus Stabatensis episcopus subscripsi. Dacianus Camicetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianẽsis episcopus subscripsi. Theodorus Vsulensis episcopus subscripsi. Victorianus iubente collega Agnosio episcopo subscripsi. Donatus Cebresutanus episcopus subscripsi. Nathalicus Thelensis episcopus subscripsi. Põponius Macrianẽsis episcopus subscripsi. Pãcratius Balianensis episcopus subscripsi. Ianuarius Aquenẽsis episcopus subscripsi. Secũdus Iacõdianẽsis episcopus subscripsi. Pascasi⁹ à vico Augusti episcop⁹ subscripsi. Creso Coniustianẽsis Episcopus subscripsi. Rogatian⁹ Episcopus subscripsi. Maximianus Erũminẽsis Episcopus subscripsi. Benenat⁹ Tugucianẽsis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaian⁹ Tignalẽsis episcopus subscripsi. Victorinus Leptimagnẽsis episcopus subscripsi. Gãtasius Benefẽsis episcopus subscripsi. Quintasi⁹ Capiẽsis episcopus subscripsi. Felicianus Musticanus episcopus subscripsi. Victorian⁹ ex delegatiõe subscripsi. Magginus episcopus subscripsi. Latin⁹ Mugiẽsis episcopus subscripsi. Procul⁹ Girbitan⁹ episcop⁹ subscripsi. Donatus Sabratẽsis episcopus pro fratre & collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitan⁹ p̃ collega meo Gallono subscripsi. Secũdianus Prisianẽsis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdasensis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianẽsis episcop⁹ subscripsi. Annibonius Robautẽsis episcopus subscripsi. Itẽ Annibonius petitus à collega meo Augendiarẽti episcopo subscripsi. Tertullus Abitenẽsis episcopus subscripsi. Primilianus episcopus subscripsi. Secũdinus Arusianẽsis episcop⁹ subscripsi. Maximus Pitanensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrẽsis episcopus subscripsi. Donatus Belmẽsis episcopus subscripsi. Perseuerantius Tebertinus episcopus subscripsi. Faustinus Binensis episcopus subscripsi. Victor Altiburinanus episcop⁹ subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres. Et cũ recitaret idem tractãs dixit, Paululum dignamini aduertere. Hæc est damnatio tua dicimus illi. Quid vis, habeat boni pondus an nõ habeat? Ego faueo. Prorsus dico, quia isti omnes falsa in te dixerunt: & audi vnde credam, quia apud alios iudices obtinuisti causam tuã, & isti damnati sunt. Si ergo te propterea credo innocentem, quia nõ exiens ad factiosos, alibi ostẽdisti innocentiam tuam, vt illi qui te damnauerunt, damnationem mererentur: dignare acceptare Cæcilianum innocentem damnatum, quia noluit exire ad maiores tuos, & sic seruauit causam suam orbi terrarũ, quomodo tu obseruasti concilio Numidiarum. Si innocentẽ te reddidit sedes Bagaitana, quãto potius illum sedes apostolica? Aut vis vt valeant, qui primo damnauerunt? Si valent, cõtra te valent. Nam illi contra Cæcilianum nec valent nec valebunt, tamen quid contra te iudices, attende. Iam hic audent dicere, Sed nos qui postea damnauimus Maximinianistas, plures eramus. Valeat ergo sententia vestra in Felicianum, & valeat illorum in Cæcilianũ, vbi Bagaianum concilium fecerunt, & iam Felicianum damnauerunt. Modo iniustus † est Felicianus, aut nocẽs receptus est, aut innocẽs

Augustin⁹

Concilium.

E

Augustin⁹ F

† al. intus.

 damnatus

G damnatus est. Si ergo nocentem recipis pro pace Donati, cede omnibus gentibus pro pace Christi. Si autem per errorem vestrum innocens damnatus est, errare potuerunt trecenti decem damnantes Felicianum, & nō potuerunt errare septuaginta damnantes Cæcilianum? Quid ergo dicitis, Cum audieritis vobis dici, prius vos damnauerunt Maximinianistæ, recurritis & dicitis, sed nos plures eramus qui damnauimus Maximinianistas. Ad vtrunq; vobis cito respōdetur, quia & illi vestri priores damnauerunt Cæcilianum. Si priores valent, cedant Primianistæ cōcilio Maximinianistarum: Si plures valent, cedant Donatistæ orbi terrarum, nihil esse arbitror iustius. Pauci sunt Maximinianistæ, sed priores sunt. Reus reū non facit. Si hoc putas quomodo damnatus dānare potuisti, quia & inter dānatores & ipse scriptus est, nec seruauerunt illi locum causam dicendi. Aliter autem Cæcilianus. Seruatus est illi locus hominis causam dicentis, sicut habet ipsa sententia, quia nec in communionem receptus est nisi purgatus. Iste autem inuenitur hic à iudicibus damnat*, ille inter iudices damnans, Sed fuerit ista æquitas Bagaitani concilij. Prorsus totum concedimus. Male te

H damnauerunt Maximinianistæ, Male damnauerunt & illi priores vestri Cæcilianum. Tu purgasti te apud Bagai, purgauit se ille in transmarino iudicio. Consensit huic iudicio vniuersus orbis terrarum. Quid dicturus es? Plures nos sumus quàm Maximinianistæ. Estote plures. De numero ergo agamus. Videte quantum intersit. Absentem te damnauerunt Maximinianistæ, cum ad eos exire noluisses. Hoc quidem simile, sic & illi damnauerunt absentem Cæcilianum, cum factionem eorū deuitasset: sed tu rursus in absentes illos fecisti dici sententias in cōcilio Bagaitano, At vero Cæcilianus præsens aduersario præsente purgatus est. Deinde alia magna differentia. Iudices Numidas apud quos te purgares, tuipse adisti, tu cōstituisti, Maximinianistæ illos nō petierunt. Apud eos autē à Cæciliano Donatus victus est, quos pars Donati iudices postulauerat. Respondēt tibi modo Maximinianistæ & iure dicunt, Nos primo venimus ad te de prouincia tua, de dioecesi ad te pertinentis episcopi, & voluimus audire causam tuam. Cōtempsisti nos, non ad nos existi. Si timuisti nostrum iudicium, vel simul iudices eligeremus, non ires ad quos

I tu velles. Quantum intersit videte. Tūc autem ipsi Donatistæ literis suis imperatorem petierunt, vt decerneret iudices. Improbauerunt eos apud quos victi sunt, quos antequam vincerētur postulauerunt: dati sunt alij ad eorum petitū, & ibi victi sunt. Appellauerunt ad imperatorē, & ibi victi sunt. Semel victus est absens Maximinianista & tacet, & ter victus præsens Donatista non tacet? Sed de numero cōtendis cum Maximinianistis, Vt dixi, fateo tibi, Trecenti decem, plures sunt quàm centum, vel quot fuerunt, qui damnauerūt à parte Maximiniani Primianum. Milia episcoporū per orbem terrarum qui damnauerūt à parte Cæciliani Donatum, nihil pōderis apud te habere putas? Sed dicturus es mihi, Nunquid Donatistas milia episcoporum damnauerunt de toto orbe terrarū? Optime non damnarunt. Quare non damnarunt? Quia iudicio non interfuerunt: si iudicio non interfuerunt, propterea non damnauerunt, quia causam illam penitus nesciernnt. Ab innocentibus quare te separasti? Venit huc ad te de orbe terrarum baptizatus quem vis rebaptizare: & te iam letale mysterium exercentem, & volentem iterare quod semel datur & non amittitur, addit cū magna voce & gemitu: & dicit tibi, Quid est quod vis facere, K rebaptizare me? Ait nescio quis Mesopotamenus, nescio quis Syrus, nescio quis Ponticus vel logius constitutus. Respondes, quia non habes baptismum. Dicit ille, Quare? Lege epistolas Pauli Apostoli ad me datas. Venit nescio quis de Galatia, de Ponto, Venit nescio quis de Philadelphia, ad quas Ecclesias Ioānes scripsit. *Apoc.2.* Venit à Colossis, venit à Philippis, à Thessalonica, & *Colos.1.* dicit, Ego non habeo baptismum, ad quem scripsit Apostolus, per quem tu habes? Audes legere epistolam meam, qui detestaris pacem meam?

Concio tertia de tertia parte eiusdem Psalmi.

PArs nouissima Psalmi huius indiscussa nobis & intractata remanserat. Proinde sicut video, non quidem secundum dispositionem nostrā, sed tamen non præter dispositionem suam, ad reddendum debitum, nos dominus reuocauit. Intēti ergo estote fratres, vt si possumus deo adiuuante, vel modo soluamus quod nos debere cognoscimus. Quis est qui dicit quod modo cantauimus? *Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Sic quasi vnus homo loqoitur. Quàm multum tempus est ætas vnius hominis? Et quid magnum est, vt homo positus in vna aliqua parte terrarum per totam vitam suam tam breuē, quàm humana vita breuis est, quanuis ad senectutem à iuuentute peruenerit, non viderit iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Non est mirandum. Potuit enim fieri, vt ante vitam ipsius fuisset aliquis iustus quærens panem, potuit fieri vt in alia parte terrarū non vbi ipse esset. Deinde aliud qnod mouet, audite, Ecce vnusquisque in vobis, qui forte iam senuit, respiciens cursus ætatis suæ iam peractos sibi, vbi cogitatione versatus fuerit in his quos nouit, forte non ei occurrit iustus quærens panem, aut filius iusti quærens panem: si tamen respicit ad scripturas diuinas, & inuenit angustatum Abraham iustum, & famem passum in regione sua, mutasse aliam regionē: inuenit & filium ipsius Isaac eiusdē famis causa in alias isse regiones quærens panem. Et quomodo erit verum, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Et si verum hoc inuenit in spatio vitæ suæ, aliter tamen inuenit in lectione diuina, quæ fidelior est quàm vita hominum. Quid ergo facimus? Adiuuent nos pia studia vestra, vt inspiciamus in his versibus Psalmi voluntatem dei, quid nos intelligere velit, Met* est enim ne vnusquisque infirmus, non capiens spiritaliter intelligere scripturas, eat in exempla humana, videatque aliquando bonos seruos dei esse in necessitate aliqua & inopia quærendi panes, maxime Paulum apostolū cogitet qui dicit, In fame & siti, in frigore & nuditate, & scandalizetur apud seipsum dicens, Certe verum † est quod cantaui, certe verum † est quod in Ecclesia stans deuota voce personui, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: Fallunt nos scripturæ, dicat apud se, & dissoluantur omnia eius membra ab opere bono, quibus membris intrinsecus, quod est grauius, & in interiore homine resolutis, iā desistat ab opere bono & dicat sibi, Vt quid bene operor? Vt quid panem meum frango esurienti, & nudum vestio, & sine tecto induco in domū meā, attendens ad id quod scriptum est, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: cum videā tot homines bene viuentes, plerunque fame laborantes? Sed si forte erro ego, vt tam illum qui bene viuit, quàm illum qui male viuit, putem bene viuere, & aliter

Margin notes: L (beside "mo loqoitur"); *Gene.12.* *Gene.26.* (beside "anguſtatum Abraham" lines); M (beside "Quid ergo facimus"); *2.Corin.11.* (beside "Paulum apostolū"); † *al. vanū.* † *al. vanū.*; *Math. 25.* (beside "Vt quid panem meum frango")

A & aliter illum noluit deus,id est,iniquum esse,qué ego
iustum puto,quid facio de Abraham, qué iustum ipsa
1.Corin.4. scriptura cõmẽdat?Quid facio de ipso apostolo Pau-
lo qui dicit,Imitatores mei estote, sicut & ego Christi?
1.Corin.11. An vt etiam ego sim in malis qualia ille pertulit, in fa-
me & siti, in frigore & nuditate? Ita cogitantem, & vt
dixi dissolutis membris omnibus interioribus à facul-
tate operis boni, possumúsne fratres tanquam paraly-
Luca.5. ticum tollere,& aperire tectum scripturę huius,& eum
submittere ad dominum? Videtis enim quia obscurũ
est.Porrò si obscurum est,tectum est:& paralyticum a-
nimo quendam intueor, & hoc tectum video, & sub
hoc tecto video,& Christum latere agnosco. Faciam
quantum possum,quod laudatum est in illis, qui aper-
to tecto ad Christum paralyticum submiserunt, vt di-
Ibidem. ceret illi,Constans esto fili,remissa sunt enim tibi pec-
cata tua.Sic enim facit interiorẽ hominem saluum à
paralysi, remittendo peccata sua,& constringendo fi-
dem.Sed erant ibi homines,qui non habebant oculos
ad videndum interiorem paralyticum iam esse sana-
tum,& medicum curantem putauerũt blasphemantẽ.
B Quis est,inquiũt,qui peccata dimittit? Blasphemat iste.
Quis potest dimittere peccata, nisi solus deus? Et quia
ille erat deus, talia cogitantes audiebat. Hoc verbum
de deo cogitabant,sed deum præsentem non videbãt.
Fecit ergo ille medicus aliquid,& in corpore paralyti-
ci,vt & illorum qui talia dixerunt, interiorem paraly-
sim sanaret. Fecit enim quod viderent, & dedit quod
crederent. Eia ergo quisquis es tam infirmus & lan-
guens corde,vt attendens humana exempla,velis à bo-
nis operibus desistere,& paralysi quadam interiore dis
solutus es.Hũc ergo si possumus,aperto isto tecto sub-
mittamus ad deũ.Dominus enim ipse in corpore suo
quod est Ecclesia,iunior fuit primis temporibus,& ec-
ce iã senuit.Nostis,& agnoscitis,& intelligitis, quia in
hoc positi estis, & ita credidistis, quia caput nostrum
Colos. 5.3. Christus est,corpus capitis illius nos sumus. Nunquid
sen. di. 25. soli nos,& nõ etiã illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui
cap.2. ab initio seculi fuerunt iusti,caput Christum habẽt. Il-
lum enim venturum esse crediderunt,quem nos venis
se iam credimus,& in eius fide & ipsi sanati sunt in cu-
ius & nos: vt esset & ipse totius caput ciuitatis Hieru-
salem, omnibus connumeratis fidelibus, ab initio vsq;
C in finem,adiunctis etiam legionibus & exercitibus an-
gelorũ,vt fiat illa vna ciuitas sub vno rege,& vna quę-
dam prouincia sub vno imperatore,fœlix in perpetua
Colos.1. pace & salute,laudãs deũ sine fine,beata sine fine.Cor-
pus autem Christi quod est Ecclesia, tanquã vnus qui-
dam homo primo iunior fuit,& ecce iam in fine seculi
est in senecta pingui,quoniam de illa dictum est, Ad-
Psal.91. huc multiplicabitur in senecta pingui:multiplicata est
super omnes gentes, & ipsius vox est attendentis quasi
vnius hominis primã ætatẽ suam, & istam nouissimã
respicientis per omnia:quia omnes ætates notas habet
per scripturas,& ait exultans & monens,Iunior fui pri
mis tẽporibus seculi,& ecce senex sum, etiã nouissimis
tẽporibus seculi,& nunquã vidi iustum derelictũ, nec
semen eius quærens panem. Agnouimus hominem iu-
niorem & senem,& tanquam aperto tecto peruenimꝰ
ad Christũ.Sed quis est iustus, qui non est visus dereli-
ctus,nec semen eius quærens panem? Si intelligis pa-
nem,intelligis illum.Panis est enim verbum dei,quod
nunquam ab ore iusti discedit.Nam & in capite suo iu
stus iste tentatus,hoc respondit.Quando enim ipsi do-
Matth.4. mino esurienti,& famem patienti diabolus ait,Dic la-
pidibus istis vt panes fiant: Respõdit,Nõ in solo pane D
viuit homo,sed in omni verbo dei.Deinde fratres mei Deute.8.
attendite,quando faciet iustus volũtatem dei? Semper
enim facit,& secundum voluntatem eius viuit. Volun
tas dei de corde eius nõ recedit,quia voluntas dei, ip-
sa est lex dei.Et quid dictum est de tali? Et in lege eius Psal.1.
meditabitur die ac nocte. Panem istum mãducas vna
hora,& dimittis panẽ illum verbi die ac nocte.Quan-
do enim audis,aut quando legis,manducas:quãdo in-
de cogitas,ruminas,vt sis animal mundum,nõ immũ- Leuiti.1.
dum.Quod significat etiam sapiẽtia per Salomonem
dicens,Thesaurus desyderabilis requiescit in ore sapi- Prouer.21.
entis,vir autem stultus glutit illum.Quid enim glutit?
Vt non in illo appareat quod vorauit,oblitus est quod
audiuit.Qui autem nõ est oblitus,cogitat, & cogitãdo
ruminat,ruminãdo delectatur. Vnde dicitur, Cogita-
tio sancta seruabit te.Et ecce si seruat te in ruminatio-
ne panis huius sancta cogitatio,nunquã vidisti iustum
derelictum,nec semen eius quærens panẽ. *Tota die mi
seretur & fœneratur.* Fœneratur quid est? Latine dicitur,
& qui dat mutuum, & qui accipit. Planius hoc autem
dicitur,si dicamus fœnerat. Quid ad nos quid grãma- E
tici velint? Melius enim in barbarismo nostro vos in-
telligitis,quàm in nostra disertitudine vos deserti eri-
tis.Ergo iustus iste tota die miseretur & fœnerat. Sed
non gaudeant fœneratores.Inuenimus enim quẽdam
fœneratorem,sicut inuenimus quendam panẽ,vt vbiq;
aperto tecto perueniamus ad Christum. Nolo sitis fœ-
neratores, & ideo nolo, quia deus nõ vult. Nam si ego
nolo,& deus vult,agite. Si autem deus non vult etiam
si ego vellẽ,malo suo ageret qui ageret. Vnde apparet
deum hoc nolle? Dictum est alio loco, Qui pecuniam Psal.14.
suã nõ dedit ad vsurã.Et quàm detestabile sit,& quàm
odiosum,quàm execrandum,puto quia & ipsi fœnera-
tores nouerunt.Rursus autẽ egoipse, immò deus no-
ster,qui te prohibet esse fœneratorẽ,iubet te esse fœne-
ratorẽ,& dicitur tibi,Fœnera deo: si fœneras homini,
habes spem:& si fœneras deo,spem non habebis? Si fœ 14. q. 3. Si
neraueris homini,id est,mutuã pecuniam tuam dede- fœnerante-
ris,à quo aliquid plus quàm dedisti expectes accipere: ris. Et.5.sc.
nõ pecuniam solã,sed aliquid plus q̃ dedisti, siue illud dis.37.ca.
triticum sit,siue vinũ, siue oleum, siue quodlibet aliud: Quartum
si plus quàm dedisti expectas accipere,fœnerator es,& autem.
in hoc improbandus nõ laudãdus.Quid ergo, inquis, F
facio,vt sim vtilis fœnerator? Attẽde quid facit fœne-
rator. Minꝰ vult dare certe,& plus accipere: hoc fac &
tu,Da modica,accipe magna. Vide quàm latè crescat
fœnus tuum.Da temporalia, accipe æterna:da terram,
accipe cœlum.Et cui dabo? forte dicis, Ipse dominus
procedit quem fœneres, qui tibi iubebat ne fœnerator
sis.Audi scripturam,quomodo fœneres dominũ. Fœ- Prouer.19.
nerat,inquit,dominum qui miseretur pauperis. Nõ e-
nim eget à te dominus, sed habes alium qui à te egeat.
Illi porrigis,ille accipit.Non enim habet pauper quod
tibi retribuat,& tamen ipse vult retribuere, & non in-
uenit quid, sola in illo remanet beneuolentia orandi
pro te. Cum autem pauper orat pro te, tanquam deo
dicit,Domine mutuũ accepi,in fide suscipe me. Pro-
inde & si non tenes pauperem redditorem, idoneum
tenes fideiussorem.Ecce deus tibi de scriptura sua di-
cit,Da,securus esto,reddam. Quomodo solent dicere
fideiussores? Quid dicunt? Ego reddo, ego accipio,
mihi das. Putamús ne & hoc dicit deus, ego accipio,
mihi das? Planè si deus Christus,quod nõ dubitatur,ip
se dixit,Esuriui & dedistis mihi mãducare. Et cum illi Matth.25.

G dicerent, Quando te vidimus esurientem, vt ostenderet se pauperum fideiussorem, omnium membrorum suorum sponsorem, quia ille caput, illi membra: & cũ accipiunt mẽbra, caput accipit: cum vni, inquit, ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis. Eia auare fænerator, vide quid dedisti, vide quid acceptur⁹ es. Si dedisses paucam pecuniam, & ille cui dederas, pro parua pecunia tua, daret tibi magnã villam, incomparabiliter amplius valentem, quàm tu pecuniam dederas, quãtas
Ibidem. gratias ageres, quanta lætitia tollereris? Audi quã possessionem det quem fænerasti, Venite benedicti patris mei, pcipite. Quid? Quod dedistis? Absit. Terrena dedistis, quæ si non dedissetis, in terra putrescerẽt. Quid enim inde facturus esses si non dedisses? Quod periturum erat in terra, seruatum est in cœlo. Ergo quod seruatum est, hoc accepturi sumus. Seruatum est meritum, factus est thesaurus tuus, meritum tuum. Nam vide quid sis accepturus, Percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Contra, illi qui fænerare noluerunt, quid audient? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Et qui vocatur regnum quod accipimus? Attendite sequẽtia, Isti ibũt
H in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fænerate: habetis Christum in cœlo sedentem, in terra petentem, inuenimus quomodo fæneret. Iustus tota die miseretur & fænerat. *Et semen eius in benedictione erit.* Et hic non occurrat carnalis cogitatio. Videmus multos filios iustorum fame morientes, quomodo ergo semen eis in benedictione erit? Semen eius reliquiæ eius, vnde hic seminat & postea metet. Nanque Apostolus dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore
Galat. 6. enim suo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus, ait, operemur bonum ad omnes. Hoc est semen tuum, quod erit in benedictione. Terræ committis, & tanto amplius colligis: Christo committis, & perdes? Vide ipsum semen expressius nominatum ab Apostolo, cum de eleemosynis diceret: hoc enim ait,
2. Cor. 9. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictione, de benedictionibus & metet. Sed laboras forte cum seminas, & doles cum misereris, quia miseros vides. Melius enim aliquando nõ habebimus quibus ista demus, Cum omnes in incorruptionem
I commutabuntur, nullus esuriet cui porrigas panem:
Matth. 25. nullus sitiet cui des potum: nullus nudus erit quem vestias: nullus peregrinus quem suscipias. Hic autem inter ærumnas, tentationes, dolores, gemitus, mitti-
Psal. 125. mus semen. Sic respice ad Psalmum alium, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Attende quia semen eius in benedictione erit. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Vide ergo quod sequitur, & noli esse piger. *Declina à malo, & fac bonum.* Noli tibi putare sufficere si non expolia-
Gala. 3. sti vestitum: non expoliando enim vestitum, decli-
1. Pet 3. nasti à malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebo, dicturus es? Iam tibi commẽdauit ille quem feneras. quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur, Declina à malo, & fac bonum. *Et inhabita in seculum seculorum.* Et noli putare cum das quòd nemo te videat, aut quia deserit te deus, quando forte dederis pauperi, & consecutum fuerit aliquod damnum, aut aliqua tristitia rei amissæ, & dicas tibi, Quid profuit bona me fecisse opera? Puto non amat deus homines, qui bene faciunt. Vnde ista K vestra fit murmuratio, vnde iste strepitus, nisi quia abũdãt istæ voces? Vnusquisque modo cognoscet has voces, aut in ore suo, aut in ore vicini sui, aut in ore amici sui. Deleat illas deus, & extirpet spinas de agro suo, plãtet frugem bonam, & arborem fructiferã. Quid enim cõtristatus es ô homo, quia dedisti pauperi, & alia perdidisti? Nónne vides quia perdidisti quod non dedisti? Quare non respicis ad deum tuum? Vbi est fides? Quare sic dormit? Excita illam in corde tuo. Attende quid tibi dixerit ipse dominus, quãdo te ad huiusmodi bona opera exhortabatur, Facite vobis sacculos nõ Luca. 12.
veterascentes, thesaurum nõ deficientem in cœlis, quò fur non accedit. Hoc ergo commemora quando plangis in damno. Quid ploras stulte praui cordis, aut nõ sani cordis? Quare perdidisti, nisi quia mihi non commodasti? Quare perdidisti? Quis tibi abstulit? Respondebis, fur. Nónne hoc te præmonueram, ne ibi poneres quò fur posset accedere? Si ergo dolet qui perdidit, hoc doleat quia non ibi posuit vnde perire nõ potuit.

Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos L
suos. Quando patiuntur labores sancti, nolite putare quia non iudicat deus, aut peruerse iudicat. Qui te monet vt iuste iudices, ipse peruerse iudicaturus est? Amat ille iudicium, & nõ derelinquet sanctos suos. Sed quomodo? Sic abscondita est apud illum vita sanctorum, vt qui modo laborant in terra, quasi tempore hyemis arbores non habentes fructum & folia, illo apparente tanquam nouo sole exorto, illud quod in radice viuebat, in fructibus appareat. Amat ergo ille iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Sed laborat sanctus in fame. Non illum derelinquet deus, flagellat autem om- Heb. 12.
nem filium quem recipit. Contemnis illum quãdo flagellatur, expauescis quando ditatur. Vnde enim flagellantur? Pressuris temporalibus. Quando ditabitur? Quando audiet, Venite benedicti patris mei, percipite Matth. 25.
regnum quod vobis paratum est ab initio mũdi. Noli ergo piger esse flagellari, vt sis inter eos qui merentur recipi. Vsqueadeo ille amat iudicium, vt non derelinquat sanctos, quos flagellat ad tempus. Et quoniam fla- Heb. 12.
gellat omnem filium, quem recipit, nec vnico peper- Roma. 8.
cit in quo delictum non inuenit. Quoniam dominus 1. Pet. 2.
amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Quia ergo nõ derelinquet eos, forte hoc eis dabit quod hic M
amas, multos annos viuere, senescere. Non attendis, quia si senectutem optas venire, hanc optas, de qua cũ venerit conqueraris. Non tibi ergo dicat anima, vel mala, vel infirma, vel paruula, quomodo verum est, dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos? Reuera non derelinquet, vt tres pueros in camino Danie. 3.
laudantes, non eos tetigit ignis. Nunquid sancti eius 2. Mac. 7.
Maccabæi non erant, qui in ignibus defecerunt carne non fide? Sed hoc, inquis, maiorem quæstionem habet, quia cum fide illi non defecerint, ille illos dereliquerit. Audi quod sequitur. *In æternum conseruabuntur.* Tu paucos annos eis optabas, quos eis si daret domin⁹, non derelinqueret sanctos suos. Visibiliter non dereliquit tres pueros, occulte non dereliquit Maccabæos. Illis etiam dedit vitam temporalem ad confundẽdos infideles, illos autem occulte coronauit ad iudicandũ impietatem persecutoris. Nec illos tamen, nec illos dereliquit, quia non derelinquet sanctos suos. Et nihil magnum acceperunt tres pueri, si non in æternũ conseruarentur: in æternum conseruabuntur. *Iniusti autẽ punientur, & semen impiorũ peribit.* Quomodo semẽ illius in

benedictione

A benedictione erit,sic semen impiorum peribit. Semen enim impiorum, opera impiorum. Nam inuenimus rursum filium impij florere in seculo,& aliquādo fieri iustū,& florere in Christo. Vide ergo quomodo accipias,vt tectum aperias,& ad Christum peruenias. Noli
Lucæ.5. carnaliter,nam decipieris de semine impiorum, Omnia opera impiorum peribunt, fructum non habebūt. Ad tempus enim aliquid valent, postea quærent & nō inuenient quod operati sunt. Nam perdentium quod
Sapien.5. operati sunt, vox erit illa, Quid nobis pfuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio cōtulit nobis? Transierūt omnia illa tanquam vmbra. Ergo semē impiorū peribit. *Iusti hæreditate possidebunt terram.* Rursus auaritia nō subrepat,nec tibi aliquam villam magnam promittat, nec quod hic iuberis contemnere,ibi speres. Terra est quædam illa viuorum,regnum sanctorum. Vnde dici-
Psal.141. tur,Spes mea es tu,portio mea in terra viuorum. Nam & si vita tua illa est, intellige qualem terram accepturus sis. Illa est terra viuentium:hæc est autem terra morientiū,receptura mortuos quos nutriuit viuos. Qualis ergo illa terra, talis & ipsa vita. Si æterna vita, æter-
B na terra. Et quomodo æterna terra? *Et inhabitabunt in seculum seculi super eam.* Alia ergo terra erit vbi inhabita-
Matth.24. bimus in seculum seculi. Nam de ista dictum est, Cœlum & terra transibunt. *Os iusti meditabitur sapientiam,* Ecce ille panis,videte quàm libenter manducet iustus iste, quomodo verset in ore suo sapientiam. *Et lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius in corde ipsius.* Ne forte putares eum in ore habere quod in corde non habet, ne forte computares eum cum illis de quibus dictum est,
Esaiæ.29. Populus hic labiis me honorat cor autē eorum longe
Matth.15. est à me. Et lingua eius loquetur iudicium, lex dei eius in corde ipsius. Et quid illi prodest? *Et non supplantabuntur gressus eius.* Liberat à laqueo verbum dei in corde: liberat à via praua verbum dei in corde: liberat à lapsu verbum dei in corde. Tecum est cuius verbum à te nō recedit. Corde autem quid mali patitur, quem custodit deus? Custodem ponis in vinea, & contra fures securus es: & potest dormire custos ille, & ipse cadere,& furem admittere. Non autem dormit neq; dor-
Psal.120. mitabit qui custodit Israël. Lex dei eius in corde ipsi⁹, & non supplantabuntur gressus eius. Viuat ergo securus,& inter malos viuat securus, & inter impios viuat securus. Quid enim mali iusto potest impius facere?
C Ecce vide quid sequitur, *Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum.* Dicit enim quod in libro Sapien-
Sapien.2. tiæ dicere prædictum est, Grauis est nobis etiam ad videndum,quoniam dissimilis est aliis vita ipsius. Quærit ergo mortificare,quem dominus custodit:qui cum illo habitat, qui de ore ipsius,qui de corde non recedit,dimittit eum? Vbi est quod superius dictum est, Et non derelinquet sanctos suos? Ergo considerat peccator iustum,& quærit mortificare eum. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Quare ergo dereliquit martyres in manibus impiorum? Quare fecerunt illis quæcunque voluerunt? Alios gladio percusserūt, alios crucifixerunt, alios bestiis tradiderunt, alios ignibus cremauerunt, alios in catena ducentes tabe diuturna confecerunt. Certe non derelinquet dominus sanctos suos. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. Postremò ipsum filium suū, quare dimisit in
Luc.2.5. manibus Iudæorū? Et hic tectum aperi, si vis omni interiore membro constringi,perueni ad dominum,audi quid dicat alia scriptura, dominum præuidens pas-
Iob.9. surum ab impiis:quid ait? Terra tradita est in manus

Tomus octauus.

impij: Quid est,terra tradita est in manus impij? Caro D tradita est in manus persequentium. Non ibi autem dimisit iustum suum deus, de carne capta educit animā inuictam. Dimitteret deus iustum suū in manibus impij,si illum fecisset consentire impio. Contra quod ma lum orat in alio Psalmo & dicit, Ne tradas me domi- Psal.139. ne à desyderio meo peccatori. Op⁹ est vt à desyderio tuo non traderis peccatori, ne cum desyderas vitam præsentem,irruas in illam, & perdas æternam. A quo desyderio non debet tradi peccatori? Ab illo de quo item dicitur,Et diem hominis non concupiui, tu scis. Hiere.17. Qui enim desyderat & concupiscit diē hominis,quādo illi minatus fuerit aduersarius, quòd tollat illi diē humanum,quia occidet eum,& perdet hāc vitam: qui non sperat aliam vitam deficit & consentit inimico: qui autem audit dominum dicentē, Nolite timere eos Matth.10. qui corpus occidunt,animam autē non possunt occi- Ioan.9. dere:& si tradatur terra in mā⁹ impij, capta terra spiritus euadit:spiritu euadēte,& terra resurget. Spiritus mutabitur ad dominum,terra mutabitur in cœlū. Non enim aliquid de ipsa terra perit, quæ ad tempus traditur in man⁹ impij, Capilli capitis vestri numerati sunt. Ibidem. Ergo est securitas,sed si intus sit deus. Si autem expel- E latur diabolus,admittitur deus. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. *Nec damnabit eum cum iudicabitur illi.* Habent aliqua exemplaria, Et cum iudicabit eum, iudicabitur illi. Illi autem dictum est, cum iudicium fit de illo. Possumus enim sic loqui, vt dicamus homini illi, Iudica mihi: id est, audi causam meam. Cum ergo cœperit audire causam iusti sui deus, quoniā oportet omnes exhiberi ante tribunal Christi 2.Cor.5. & stare,vt illic recipiat vnusquisq; quę per corpus gessit,siue bonum siue malum. Quando ergo ventū fuerit ad illud iudiciū,non eum damnabit:& si ad tempus videatur damnari ab homine. Et si dixit sententiā procōsul in Cyprianū,alia est sella terrena, aliud tribunal 11.quæst.3. cœlorū. Ab inferiore accepit sententiā,à superiore co- Etsi ad te- ronam. Nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Sed pus. quando erit? Noli modo putare,tempus laboris est,tēpus seminis est,tempus frigoris est. Et si inter vētos, & si iter pluuias semina,noli esse piger. Aestas veniet quæ te lætificet,in qua te gaudeas seminasse. Quid ergo facio modo? *Expecta dominum.* Et cum expecto quid ago? *Et custodi vias eius.* Et si custodiero quid accipio?
Et exaltabit te vt hæreditate possideas terram. Quam terrā? F Iterum ne aliqua villa occurrat animo, illam de qua dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnū qd Matth.25. vobis paratum est ab initio mundi. Quid de illis qui nos angustiauerunt,inter quos gemuimus, quorū scandala tolerauimus, pro quibus sæuientibus frustra orauimus:quid de illis erit? sequitur, *Cum pereunt peccatores videbis.* Et cum de proximo videbis,tu eris ad dexteram,ille ad sinistram. Hoc autem ad fidei oculos pertinet. Quos fidei oculos qui non habēt, delectantur fœlicitate † impiorum, & putant se sine causa esse iustos, † al. dolent quia vident hic florere impios. Qui autem habet oculū fœlicitati. illum fidei, quid dicit, *Vidi impium superexaltari, & eleuari super cedros Libani.* Et puta quia superexaltatus est, puta quia eleuatus est. Quid sequitur? *Et transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum & non est inuentus locus eius.* Quare non erat, & non est inuentus locus eius? Quia transisti. Si autem adhuc carnaliter cogitas, & ista terrea fœlicitas vera fœlicitas tibi videtur, nondum transisti. Aut æqualis illi es,aut infra es. Profice & transi,& cum proficiendo trāsieris,attēdis cū fide. Vides nouissima

i iij ipsius

G ipsius,& dicis tibi, Ecce non est iste qui sic tumuerat,
quomodo si transires iuxta fumũ. Nam & hoc dictum
est in isto Psalmo superius, Deficiẽtes velut fumus de-
ficient. Erigitur in altum fumus, & in globum tumidũ
pergit: quanto magis attollitur, tanto amplius intume-
scit. Sed cum transieris attende post te: post te enim fu
mus, si est ante te deus. Noli posteriora ex desyderio
attendere, sicut attendit vxor Loth, & remansit in via:
Gene.19. sed respice ex despectu, & videbis impiũ nusq̃ esse, &
quæres locũ eius. Quis est locus eius? Quo nunc habet
potestatẽ, habet diuitias, habet quendam ordinẽ suũ in
rebus humanis, vt multi ei obsequãtur, vt iubeat & au-
diatur. Iste locus nõ erit, sed transit, vt tu possis dicere,
Psal. 72. transiui, & ecce nõ erat. Quid est transiui? Profeci, per-
ueni ad spiritalia, intraui in sanctuarium dei, vt inten-
derem in nouissima, & ecce non erat: & quæsiui eũ, &
non est inuentus locus eius. *Custodi innocentiam.* Tene,
quomodo cum auarus esses, sacellum tenebas. Quo-
modo tenebas sacellum ne tibi extorqueretur à fure,
sic custodi innocentiam ne tibi extorqueatur à diabo-
lo. Sit illa certum patrimoniũ tuũ, de qua sunt diuites
& pauperes. Custodi innocentiã. Quid tibi prodest lu-
H crum auri, & damnum innocẽtiæ? Custodi innocẽtiã.
Et vide directionem. Habeto oculos directos, vt videas
directionem, non prauos, quibus malos videas & di-
stortos, vt distortus tibi & prauus videatur deus, quia
fauet impiis, & persequitur fideles. Nõ vides quàm tor
tum videas, corrige oculos tuos, & vide directionem.
Quã directionẽ? Noli ad præsentia attendere. Et quid
videbis? *Quoniã sunt reliquiæ homini pacifico.* Quid est, sunt
reliquiæ? Cũ mortuus fueris, non eris mortuus, hoc est,
sunt reliquiæ. Erit illi aliquid & post hanc vitam, hoc
est, illud semen quod in benedictione erit. Vnde domi
Ioan. 11. nus, Qui credit in me, inquit, licet moriat̃, viuet. Quo-
niam sunt reliquiæ homini pacifico. *Iniusti autem dis-
peribunt in idipsum.* Quid est, in idipsum? In sempiternum,
vel omnes simul in vnum. *Reliquiæ impiorum interibunt.*
Sunt autẽ reliquiæ homini pacifico. Ergo qui nõ sunt
Matth.5. pacifici, impij sunt. Beati enim pacifici, quia ipsi filij dei
vocabuntur. *Salus autem iustorum à domino, & protector eo-
rum est in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus & eruet*
I *eos & eximet eos à peccatoribus.* Tolerent ergo modo pec-
catores iusti, tolerent frumenta zizania, toleret triticũ
paleam, quia veniet tempus separationis, & eximetur
semen bonum ab eo quod igni consumetur. Illud in
horreum mittetur, illud autem in æternam conflatio-
nem, quia ideo simul fuerunt primo iustus & iniustus,
vt ille supplantaret, ille probaretur: postea autem ille
damnaretur, ille coronaretur. Deo gratias fratres, red-
didimus debitum in nomine Christi, sed nos charitas
debitores semper tenet. Illa enĩ vna est, quæ & si quo-
tidie redditur, semper debetur. Multa diximꝰ aduersus
Donatistas, multa vobis recitauimus, multas chartas,
multa præter canonum scripturam, illis cogentibus.
Nam & si reprehenderent nos hi, quia vobis talia legi-
mus, nos reprehẽdamur cũ vos instruamini. Possumus
1.Corin.12. enim eis & in hac parte sic respondere, Factus sum in-
sipiẽs, vos me coëgistis. Tamen fratres ante omnia cu-
stodite hæreditatẽ nostrã, de qua securi sumus, nos in
testamẽto patris nostri esse, nõ in aliqua charta friuola
alicuius hominis, sed in testamento patris nostri. Inde
securi sumus, quia qui fecit testamentũ, viuit in æternũ.
Qui fecit testamentũ hæredi suo, ipse iudicabit de te-
stamento suo. In rebus humanis alius est testator, alius
iudex: sed tamen qui tenet testamentũ, vincet apud iu-
dicẽ alterũ, non apud alterũ iudicẽ mortuum. Quàm K
ergo secura est nostra victoria, cũ ille iudicabit qui te- *Roma.5.*
status est? & si enim mortuus est Christus ad tẽpus, sed
iam viuit in æternũ. Loquãtur ergo aduersus nos quic-
quid volunt, nos diligamus illos, & nolẽtes. Nouimus
enim fratres, nouimus linguas eorũ: propter quod eis
non irascamur, patienter ferte nobiscũ. Vident enĩ in
causa se nihil habere, & linguas cõuertũt in nos, & in-
cipiunt de nobis dicere mala, multa quæ sciunt, multa
quæ nesciunt: que sciunt, præterita nostra sunt: fuimus
enim aliquãdo, sicut dicit Apostolꝰ, stulti & increduli, *Ad Tit.1.*
& ad omne opus bonũ reprobi, in errore peruerso de-
sipiẽtes & insaniẽtes fuimus, nõ negamus: & quantum
præteritũ nostrũ nõ negamus, tanto magis deũ, qui no
bis ignouit, laudamꝰ. Quid ergo hęretice dimittis cau
sam, & is ad hominẽ? Quid enim ego sum? Quid sum?
Nunquid Ecclesia catholica ego sum? Nũquid hæredi
tas Christi diffusa per gentes ego sum? Sufficit mihi vt
in ea sim. Vituperas mala mea præterita, quid magnũ L
facis? Seuerior sum ego in malo meo q̃ tu: quod tu vi-
tuperasti, ego damnaui. Vtinam velles imitari, vt error
tuus fieret aliquãdo præteritus. Ista sunt mala pręterita
quæ nouerunt, maxime in ista ciuitate. Hic enim male
viximus, quod ego cõfiteor: & quantũ gaudeo de gra-
tia dei, tantum de meis præteritis timeo. † Quid dicã? *† aliàs, con*
Dicam doleo? Dolerẽ si adhuc sic essem. Sed quid di- *fundor.*
cam? Gaudeo? Nec hoc possum dicere. Vtinam enim
nunq̃ fuissem, quicquid tamen fui in nomine Christi
præteritũ est. Quod autẽ modo reprehendunt, nõ no-
runt. Sunt adhuc quæ in me reprehendant, sed tamen
multum est ad illos vt hoc nouerint. Multa enim ago
in cogitationibus meis, pugnans aduersus malas sugge
stiones meas, & habẽs conflictationẽ diuturnã, & pro-
pè continuam vim cũ tentationibus inimici subuerte-
re me volentis. Gemo ad deum in infirmitate mea, &
nouit quid parturit cor meum, ille qui nouit partum
meum. Mihi autẽ minimũ est, vt à vobis diiudicer, aut *1.Corin.4.*
ab humano die, ait Apostolꝰ, sed neq; ego meipsum iu
dico. Melius enim me ego noui q̃ illi, sed melius deus
quàm ego. Nõ ergo vobis insultent de nobis: nõ, faciat
Christus. Dicunt enim, & qui sunt? & vnde sunt? malos
hic illos nouimꝰ, vbi baptizati sunt? Si nos bene noue-
runt, sciũt, quia & nauigauimus aliquãdo, sciũt quia & M
peregrinati sumus, sciũt quia alij imus, & alij redimus.
Nõ hic baptizati sumus: sed vbi baptizati sumus, Eccle
sia est nota vniuerso orbi terrarũ: & multi fratres nostri
sunt, qui & nouerunt quia baptizati sumus, & nobiscũ
baptizati sunt. Facile est ergo hoc nosse, si quis fratrum
est inde solicitus. Istis autem satisfacturi sumus, & de-
monstraturi aliquid de testimonio Ecclesiæ, cui nõ cõ-
municant? Merito non nos norunt trans mare bapti-
zatos in Christo, quia & trans mare non habent Chri-
stum. Ille enim Christum & trans mare habet, qui &
trans mare communicationẽ vniuersæ Ecclesiæ tenet.
Quomodo potest cognoscere vbi sim ego baptizatus,
cum communio ipsius vix transit mare? Veruntamen
fratres mei, quid eis dicam? Suspicamini quod vultis
de nobis. Si boni sumus, in Ecclesia Christi, frumenta
sumus: si mali sumus, in Ecclesia Christi, palea sumus,
tamen ab area non recedimus. Tu qui vento tentatio-
nis foras volasti, quid es? Triticum? Non id tolleret vẽ- *Matth.3.*
tus ex area. Ex eo ergo vbi es, agnosce quod es. Sequi-
tur, Sed tu, inquit, quis es qui contra nos dicis tanta?
Quicunq; sim, quod dicitur attende, nõ à quo dicitur.
Sed peccatori, inquit, dicit dominꝰ, Vt quid tu assumis *Psal.49.*
testamentum

testamẽtum meum per os tuum? Dicat ergo dominus
A hoc peccatori, Forte est genus peccatorũ cui hoc recte dicat dñs: sed in quolibet dicat hoc dominus, ideo dicit, quia peccatori non prodest quando legem dei loquitur. Nũquid & auditoribus nõ prodest? Vtrunq; genus nos habemus in Ecclesia, domino dicẽte, & bonorum & malorum. Boni enim cum prædicant, quid dicunt? Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. De
1. Corin. 1. 1. Tim. 4. nobis quid dicitur? Sed forma estote fideliũ. Hoc nos esse laboramus. Quid autem simus, ille nouit, ad quem gemimus. De malis tamẽ dictũ est aliud, Super cathe-
Matth. 23. dram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Vides quia in cathedra Moysi, cui successit cathedra Christi sedent & mali, & tamen dicendo bona nõ obsunt auditorib⁹. Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti? Redi ad pacẽ, redi ad concordiã, quæ te nõ offendit. Si bona loquor, & bona facio, imitare me. Si autem nõ facio quod dico, habes consiliũ domini, quæ dico fac, quæ autẽ facio, noli facere, tamen à cathedra catholica noli discedere. Ecce in noĩe Christi ituri sum⁹, & multa dicturi sunt. Quis finis? Cito cõtemnite causam no-
B stram. Non illis dicatis nisi, Fratres, ad rem respõdete. Augustinus Episcopus est in Ecclesia catholica, sarcinã suã portat, rationẽ redditurus est deo. In bonis eũ noui, si malus est ipse nouit. Si bonus est, nec sic spes mea est. Hoc ante omnia didici in catholica, vt spes mea nõ sit in homine. Merito ergo vos homines reprehẽditis, quia spem vestrã in hominẽ posuistis. Certe cũ reprehenderint nos, cõtemnite & vos. Nouimus enim qualẽ locum habemus in corde vestro, quia scimus qualem locum habetis in corde nostro. Nolite p̃ nobis certare aduersus illos: quicquid de nobis dixerint, cito transite, ne laborantes causa defensionis nostræ, dimittatis causam vestram. Hoc enim agunt astute, nolentes & timentes, vt de ipsa causa dicamus. Ingerunt nobis quo nos auocent, vt cũ intẽdimus purgare nos, sileamus ab ipsis cõuincẽdis. Nam prorsus qui me dicis malũ, dico & ego alia innumerabilia: cito aufer de medio, fini causam meam, de re age Ecclesiæ, causam attende, vbi sis vide. Veritas tibi vndelibet loquatur, esuriens accipe:
C ne nunq̃ ad te perueniat panis, dũ semper quid reprehendas in vasculo fastidiosus & calumniosus inquiris.

In Psalmum trigesimumseptimum Enarratio.

Psal. 50. Opportune ad id quod cantauimus, iniquitatẽ meam ego pronũcio, & curã gero pro peccato meo, respondit hæc mulier de lectione Euangelij. Iniquitates enim eius intuens dñs, canem ap-
Matth. 15. pellauit dicens, Non est bonum, panem filiorũ mittere canibus. At illa quæ nouerat iniquitatem suam pronunciare, & curã gerere pro peccato suo, nõ negauit quod veritas dixit, sed miseriam cõfessa, misericordiam potius impetrauit, curam gerens pro peccato suo. Nam & curari petiuerat filiam suam, fortassis in filia significãs vitam suam. Psalmum ergo totum quãtum possumus, dum cõsyderamus & pertractam⁹ aduertite. Assit dominus cordibus nostris, vt salubriter hic inueniamus voces nostras, & quomodo inuenerimus proferamus, nec difficulter inueniendo, nec imperite proferendo.

Titulus eius est:

Psalmus ipsi Dauid in recordationem sabbati.

Roma. 1. Quærimus quę nobis scripta sunt de sancto Dauid Propheta, ex cuius semine dominus noster Iesus Christus secundũ carnẽ: & inter bona quæ de illo nobis nota sunt per scri-
pturas, non inuenimus eum aliquando recordatũ sab- D
bati. Quid enim ita recordaretur secundum illam obseruationem Iudæorum qua obseruabãt sabbatũ. Quid ita recordaretur quod inter septem dies necessario veniebat. Obseruandum ergo erat, nõ sic recordandum. Nemo autem recordatur, nisi quod in præsentia non est positũ, verbi gratia, In hac ciuitate recordaris Carthaginem, vbi fuisti aliquando: & hodierno die recordaris hesternum diem, vel prioris anni, vel quemlibet anteriorem, & aliquod factum tuum quod iam fecisti, aut aliquid vbi fuisti, vel cui rei interfuisti. Quid sibi vult ista recordatio sabbati fratres mei? Quę anima sic recordatur sabbatũ? Quod est hoc sabbatum? Cũ gemitu enim recordatur. Et cũ Psalmus legeretur, audistis, & modo cũ retexerimus audietis, quantus sit mœror, quantus gemitus, quantus fletus, quæ miseria. Sed fœlix est, qui sic miser est. Vnde & dominus in Eu- *Matth. 5.*
angelio beatos appellauit quosdã lugentes. Vnde beatus si lugens? Vnde beatus si miser? Immò miser esset, si lugens nõ esset. Talem ergo & hic accipiamus sabbatum recordantem, nescio quem lugentem, & vtinam nos simus ipse nescio quis. Est enim hic quidã dolens, E
gemens, lugens, recordans sabbatum. Sabbatũ requies est. Sine dubio iste nescio qua in inquietudine erat, qui tam cum gemitu requiẽ recordabatur. Ipse itaque inquietudinem quã patiebatur narrat & cõmendat deo, nescio quid grauius timens, quàm erat vbi erat. Nam quia in malo est aperte dicit, nec interprete opus est, nec suspitione, nec coniectura: in quo malo sit, nõ dubitatur ex eius verbis, nec opus est vt quæramus, sed vt quod dicit intelligamus: & nisi peius aliquid timeret, quàm erat illud quo tenebatur, nõ sic inciperet: *Do-* *Psal. 6.*
mine ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me. Futurum est enim vt quidam in ira dei emendẽtur, & in indignatione arguantur. Et forte nõ omnes qui arguuntur emendabuntur, sed tamen futuri sunt in emendatione quidam salui. Futurum est quidem quia emendatio nominata est: sic tamen quasi per ignẽ. Fu- *1. Corin. 3.*
turi autem quidam qui arguentur & non emendabun- *Matth. 25.*
tur. Nam vtique arguet eos quibus dicet, Esuriui, & nõ dedistis mihi manducare, sitiui & non potastis me: & F
cætera quæ ibi prosequens, quandam inhumanitatem & sterilitatem increpat, dicens malis ad sinistram constitutis, quibus dicet, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc iste grauiora formidans, excepta vita ista, in cuius malis plangit & gemit, rogat & dicit, Domine ne in indignatione tua arguas me. Nõ sim inter illos quibus dicturus es, Ite in ignẽ æternũ qui paratus est diabolo & angelis ei⁹. Neq; in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talẽ me reddas cui iam emẽdatorio igne nõ opus sit, pro-
pter illos qui salui erũt, sic tamẽ quasi per ignẽ. Quare, *1. Cor. 3.*
nisi quia hic ædificant supra fundamentum, ligna, fœ- *25. distin.*
num, stipulam? Si ædificarẽt autem aurum, argentum, *Qui in a-*
lapides preciosos, & de vtroque igne securi essent: non *liud. Et de*
solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est *poeni. di.*
impios: sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per *7. Nullus.*
ignem salui erũt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, *circa finẽ.*
sic tamen quasi per ignẽ. Et quia dicitur, saluus erit, cõ- *4. se. dis.*
temnitur ille ignis. Ita planè quamuis salui per ignem: *10. Secũdũ.*
grauior tamen erit ille ignis, q̃ quicquid potest homo *circa finẽ.*
pati in hac vita. Et nostis quanta hic passi sunt mali, & *Et de vera*
possũt pati, tamẽ tãta passi sunt, quãta potuerũt pati & *& falsa pœ-*
boni. Quid eni quisq; malefic⁹, latro, adulter, scelerat⁹, *nitentia.*
sacrilegus pertulit legibus, quod nõ pertulit martyr in *cap. 18.*

G cōfeſsione Chriſti. Iſta ergo quæ hic ſunt mala, multo
faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodum ea ho
mines ne patiantur, quicquid iuſſeris faciunt. Quanto
melius faciunt quod iubet deus, ne illa grauiora patiā-
tur? Quare autē petit iſte ne in indignatione arguatur,
neq; in ira emendetur, tanq̃ dicens deo, quoniam iam
iſta quæ patior multa ſunt, magna ſunt, quæſo vt ſuffi-
ciant? Et incipit illa numerare ſatisfaciens deo, offerēs
illa quæ patitur, ne peiora patiatur. *Quoniam ſagittæ tuæ
infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. Non eſt ſa-
nitas in carne mea à vultu iræ tuæ.* Iam hęc dicebat, quæ hic
patiebatur, & tamen hoc iam de ira domini, quia & de
Gene. 2. vindicta domini. De qua vindicta? Quam excepit de
Adam. Non enim in illum non eſt vindicatum, aut fru
ſtra dixerat deus, Morte morieris: aut aliquid patimur
in iſta vita, niſi ex illa morte quam meruimus primo
peccato. Etenim portamus corpus mortale plenum
tentationibus, plenum ſolicitudinibus, obnoxium do-
loribus corporalibus, obnoxium indigentiis, mutabi-
le & languidum cum ſanum eſt, quia vtique nondum
H plene ſanum. Nam vnde dicebat, Nō eſt ſanitas in car
ne mea: niſi quia iſta quæ huius vitæ dicitur ſanitas,
bene intelligentibus & ſabbatum recordantibus, non
eſt vtiq; ſanitas? Si enim non manducaueris, inquietat
fames. Iſta fames, naturalis quidam morbus eſt, quia na
tura nobis facta eſt pœna ex vindicta. Primò homini
Ephe. 2. quod erat pœna, natura nobis eſt. Vnde dicit Apoſto-
lus, Fuimus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri. Natu-
ra filij iræ, id eſt, portantes vindictam. Sed quare dicit,
† al. natu-ra. fuimus? Quia ſpe iam non ſumus, nam re † adhuc ſu-
mus. Sed illud melius dicim⁹ quod ſpe ſumus, quia cer
ti ſumus de ſpe. Nō enim incerta eſt ſpes noſtra, vt de
Roma. 8. illa dubitemus. Audi ipſam gloriā in ſpe. In nobiſmet
ipſis, inquit, ingemiſcimus adoptionē, expectātes redē
ptionem corporis noſtri. Quid enim? Nondum redē-
ptus es ô Paule? Nondum pro te preciū perſolutū eſt?
Nōnne ſanguis ille iam fuſus eſt? Nōne ipſum eſt pre-
ciū omniū noſtrū? Planè ipſum. Sed vide quid ait, Spe
Roma. 8. enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur nō eſt
ſpes. Quod enim videt quis, q̃id ſperat? Si autē quod
non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.
Quid autem expectat per patiētiam? Salutem. Cuius
I rei ſalutem? Ipſius corporis, quia hoc dixit redemptio-
nem corporis noſtri. Si ſalutē corporis expectabat, nō
erat ſalus illa quā habebat. Eſuris, ſitis interficit, ſi ſub-
uentum non fuerit. Medicamentum enim famis eſt ci-
bus, & medicamētum fatigationis eſt ſomnus. Detra-
he iſta medicamenta, vide ſi non interficiunt illa quæ
† al. morbi, in quibus ſi ſanitas eſt, nōdum p'ena eſt, quia cito deficere poteſt, imò adhuc pœnalis eſt, Si autem, &c. exiſtunt. Si ſepoſitis iſtis nō ſunt morbi, † eſt ſanitas. Si
autem habes aliquid quod te poſsit interficere, niſi mā
ducaueris, noli gloriari de ſanitate, ſed gemens expe-
cta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptū,
ſed nondū re, ſpe ſecurus eſto. Etenim ſi non gemueris
in ſpe, non peruenies ad rem. Hoc eſt ergo, nō eſt ſani-
tas: ait, Nō eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Vn-
de ergo ſagittæ infixæ? Ipſam pœnā, ipſam vindictam,
& forte dolores quos hic neceſſe eſt pati, & animi &
corporis, ipſas dicit ſagittas. De his enī ſagittis & ſan-
ctus Iob fecit cōmemorationē, & cū eſſet in illis dolo
Iob. 6. ribus, dixit ſagittas domini infixas ſibi. Solemus tamē
& verba dei ſagittas accipere. Sed nūquid ab his poſſet
iſte ſic dolere ſe percuti? Verba dei tanquā ſagittæ ex-
citant amorem nondum excitatum non dolorem. An
quia & ipſe amor nō poteſt eſſe ſine dolore? Quicquid
enim amamus & non habemus, neceſſe eſt vt dolea-
mus. Nam ille amat & nō dolet, qui habet quod amat. K
Qui autē amat, vt dixi, & nōdū habet quod amat, neceſ
ſe eſt vt in dolore gemat. Inde illud in perſona Eccle-
ſiæ ſpōſa Chriſti in Cātico cāticorū, Quoniā vulnerata *Cant. 2. & 5.*
charitate ego ſū. Vulneratā ſe dixit charitate: amabat
enim quidē, & nōdū tenebat, dolebat quia nondū ha-
bebat. Ergo ſi dolebat, vulnerata erat, ſed hoc vulnus
ad veram ſalutē rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit
vulneratus, ad verā ſanitatē nō poteſt peruenire. Nun-
quid ergo vulneratus ſemper erit in vulnere? Poſſum⁹
itaque etiā ſic infixas ſagittas accipere, id eſt, verba tua
infixa cordi meo: & ex ipſis verbis tuis factū eſt vt re-
cordarer ſabbatum: & ipſa recordatio ſabbati, & non-
dum retētio, facit me nondum gaudere, & agnoſcere,
nec ſanitatē eſſe in ipſa carne, neque dici debere: quum
comparo iſtam ſanitatem illi ſanitati, quam habeo in *1. Corin. 15.*
requie ſempiterna: vbi corruptibile hoc induet incor-
ruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem: &
video quia in illius ſanitatis comparatione, iſta ſanitas
morbus eſt. *Non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meo-
rum.* Quæri ſolet cuius ſit vox: & aliqui accipiunt Chri
ſti, propter quædā quæ hic dicuntur de paſsione Chri L
ſti, ad quæ paulò pòſt veniemus, & agnoſcemus, quæ
de paſsione Chriſti dicuntur. Sed non eſt pax oſsibus
meis à facie peccatorum meorū, quomodo diceret qui
nullū peccatū habebat? Coarctat nos ergo intelligen- *1. Pet. 2.*
di neceſsitas ad cognoſcendum tanquā plenum & to
tum Chriſtum, id eſt, caput & corpus. Cū enim Chri- *Luc. 2.*
ſtus loquitur, aliquādo ex perſona ſolius capitis loquit̃,
quod eſt ipſe ſaluator, natus ex Maria virgine. Aliquā-
do ex perſona corporis ſui, quod eſt ſancta Eccleſia,
diffuſa toto orbe terrarum. Et nos in corpore ipſius ſu
mus, ſi tamen fides noſtra ſyncera ſit in illo, & ſpes no
ſtra certa, & charitas noſtra accēſa, ſumus in corpore
ipſius, & mēbra ipſius, & inuenim⁹ nos ibi loqui, Apo-
ſtolo dicente, Quoniā membra ſumus corporis eius. *Ephe. 5.*
Et multis locis dicit hoc Apoſtolus. Nam ſi dixerimus
verba non eſſe Chriſti, non erunt & illa verba Chriſti,
Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti? Et ibi *Pſal. 21.*
enim habes: Deus meus deus meus, vt quid me dereli-
quiſti, longe à ſalute mea verba delictorum meorum.
Quomodo hîc habes, à facie peccatorum meorum: ſic
& ibi habes, verba delictorum meorum. Et ſi Chriſtus M
vtique ſine peccato & ſine delicto, incipimus non pu-
tare verba illa pſalmi illius eſſe. Et valde durum & con
trarium eſt, vt ille pſalmus nō pertineat ad Chriſtū, vbi
habemus ſtatim tam apertam paſsionē eius, tanquā ex
Euāgelio recitetur. Ibi enim habemus, Diuiſerunt ſibi
veſtimenta mea, & ſuper veſtimentū meum miſerunt
ſortē. Quid quod ipſe dominus in cruce pendens, pri-
mū verſum pſalmi ipſius ore ſuo ꝓtulit, & dixit, Deus
meus deus meus vt quid me dereliquiſti? Quid voluit
intelligi, niſi illum pſalmū totū ad ſe pertinere, quia ca
put ipſius ipſe pronūciauit? Vbi autē ſequitur & dicit,
Verba delictorū meorū, nō eſt dubium quia vox Chri-
ſti eſt. Vnde ergo peccata, niſi de corpore quod eſt Ec-
cleſia? Quia loquit̃ corpus Chriſti & caput. Quare tan-
quam vnus loquitur? Quia erunt duo, inquit, in carne *Gene. 2.*
vna. Sacramentum hoc magnū eſt, ait Apoſtolus, Ego *Ephe. 5.*
autem dico in Chriſto & in eccleſia. Vnde etiam cum
ipſe loqueretur in Euangelio, reſpondens eis, qui quæ-
ſtionem intulerunt de vxore dimittenda, ait, Non le-
giſtis quod ſcriptum eſt, quòd deus ab initio maſculū
& fœminam fecit eos, & relinquet homo patrem & *Matth. 19.*
matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne
vna?

A vna?Igitur iam non duo, sed vna est caro:Si ergo ipse
dixit,iã non duo sed vna est caro:quid mirũ si vna ca-
ro,vna lingua,eadem verba,tanquam vnius carnis,ca-
pitis & corporis?Sic audiamus tãquam vnum, sed ta-
men caput tanquam caput, & corpus tãquam corpus.
Non diuiduntur personæ, sed distinguitur dignitas,
quia caput saluat,saluatur corpus. Caput exhibeat mi-
sericordiã,corpus defleat miseriam. Caput est ad pur-
ganda peccata,corpus ad cõfitenda peccata,vna tamẽ
vox:vbi non scriptum est,quando dicat corpus,quan-
do caput,sed nos in audiendo distinguamus, ille autẽ
tanquam vnus loquitur, Quare enim nõ dicat,pecca-
Matth. 25. torum meorum,qui dixit,Esuriui, & non dedistis mi-
hi manducare:sitiui,& non dedistis mihi potũ: hospes
fui, & non accepistis me: infirmus fui,& in carcere,&
non visitastis me? Certe dominus non fuit in carcere:
Quare non hoc diceret, cui cum dictum esset, quãdo
te vidimus esurientem & sitientem, aut in carcere, &
non ministrauimus tibi?Respõdit sic,& ex persona ca-
pitis sui indicans se dixisse, Cum vni ex minimis meis
non fecistis,nec mihi fecistis.Quare non dicat,à facie
Act. 9. peccatorũ meorum:qui dixit Saulo, Saule Saule, quid
me persequeris? Qui vtiq; in cœlo iam neminem per-
B secutorem patiebatur. Sed quomodo ibi caput loque-
batur pro corpore, sic & hic caput dicit voces corpo-
ris,cum & capitis voces auditis. Sed neque cũ corpo-
ris voces audieritis, separetis caput: [neque cum capi-
tis voces audieritis,separetis corpus,]quia iã non duo,
Gene. 2. sed vna caro. Non est sanitas in carne mea à vultu iræ
Ephe. 5. tuæ. Sed fortasse iniuste tibi deus iratus est ô Adam, ô
genus humanũ,iniuste iratus est deus:quia ergo dixisti
iam agnoscens ipsam pœnam tuam in corpore Chri-
sti constitutus homo, Non est sanitas in carne mea à
vultu iræ tuæ: expone iustitiam iræ dei, ne te excusare
videaris,illum accusare:sed quęre & dic,Vnde ira do-
mini? Nõ est sanitas in carne mea, à vultu iræ tuæ non
est pax ossibus meis. Repetiuit id quod dixit, Non est
sanitas in carne mea,hoc est enim, non est pax ossibus
meis. Non autem repetiuit à vultu iræ tuæ, sed causam
dixit iræ dei. Non est pax, inquit, ossibus meis à facie
peccatorum meorum. *Quoniam iniquitates meæ sustulerunt
caput meũ,sicut fascis grauis grauatæ sunt super me.* Et hic cau-
sam præmisit,& effectum subiecit:quid vnde contige-
C rit dixit,Iniquitates meæ sustulerunt caput meum.Ne-
mo enim superbus, nisi iniquus cui sustollitur caput.
Sursum tollitur,qui erigit caput aduersus deum.Audi-
Eccle. 10. stis cum lectio legeretur libri Ecclesiastici, Initium su-
perbiæ hominis, apostatare à deo.Ille qui prior noluit
audire pręceptum,sustulit iniquitas ipsius caput aduer-
sus deũ.Et quia iniquitates sustulerunt caput eius,quid
illi fecit deus? Sicut fascis grauis grauatæ sunt super
me.Leuitatis est erigere caput, quasi nihil portat qui e-
rigit caput. Quia ergo leue est quod potest erigi, acci-
Psal. 7. pit pondus vnde possit comprimi.Conuertetur enim
labor eius in caput eius,& iniquitas eius in verticem e-
ius descẽdet.Sicut fascis grauis grauatę sunt super me.
Computruerunt & putruerunt liuores mei. Iam qui liuores ha-
bet,non est sanus. Adde quia ipsi liuores computrue-
runt & putruerunt. Vnde putruerunt? Quia compu-
truerunt.Iam quomodo hoc explicetur in vita huma-
na,quis hoc nõ nouit? Habeat aliquis sanum olfactum
animæ, sentit quomodo puteant peccata. Cui putori
2. Cor. 2. peccatorum contrarius erat odor ille, de quo dicit A-
postolus,Christi bonus odor sumus deo in omni loco
iis qui salui fiunt.Sed vnde nisi de spe?Vnde,nisi de re-
cordatione sabbati? Aliud enim plangimus in hac vi- D
ta,aliud præsumimus in illa vita. Quod plangitur pu-
tet, quod præsumitur fragrat. Ergo nisi esset ille talis
odor qui nos inuitaret, nunquam sabbatum recorda-
remur.Sed quia habemus per spiritum ipsum odorem
vt dicamus sponso nostro,Post odorem vnguẽtorum
tuorum curremus, auertimus à putoribus nostris olfa-
ctum,& conuertentes nos ad ipsum aliquantulum re-
spiramus. Sed nisi ad nos oleant & mala nostra, nun- Canti. 1.
quam istis gemitibus confitemur. Computruerunt &
putruerunt liuores mei. Vnde? *A facie insipientiæ meæ.*
Vnde dixit superius,A facie peccatorum meorum: in-
de nunc, à facie insipientiæ meæ. *Miseriis afflictus
sum & curuatus sum vsque in finem.* Vnde curuatus est?
Quia elatus erat, Si fueris humilis, erigeris: si fueris e-
latus,curuaberis: non enim deerit deo põdus vnde te
curuet.Illud erit pondus,fascis peccatorũ tuorum,hoc
replicabitur in caput tuum & curuaberis.Quid est au-
tem curuari? Non se posse erigere.Talem inuenit do-
minus mulierẽ per decem & octo annos curuã, non
se poterat erigere. Tales sunt qui in terra cor habent.
At vero quia inuenit mulier illa dominum, & sanauit Luca. 13.
eam,habeat sursum cor.Inquantũ tamen curuatur, ad- E
huc gemit. Curuatur enim ille qui dicit, Corpus enim Sapi. 9.
quod corrumpitur aggrauat animam,& deprimit ter-
rena inhabitatio sensum multa cogitantem. In his ge-
mat vt illud accipiat: recordetur sabbatum, vt ad sab-
batum peruenire mereatur.Quod enim celebrabãt Iu-
dæi,signum erat. Cuius rei signum? Quã iste recorda-
tur qui dicit,Miseriis afflictus sum & curuatus sum vs-
que in finem.Quid est vsque in finem? Vsque in mor-
tem. *Tota die contristatus ambulabam.* Tota die, sine in-
termissione. Hoc dicit tota die, tota vita. Sed ex quo
cognouit?Ex quo sabbatum recordari cœpit.Quandiu
enim recordatur quod nondum habet, nõ vis vt con-
tristatus incedat, Tota die contristatus ambulabam.
*Quoniam anima mea completa est illusionibus, & non est sanitas in
carne mea.* Vbi ergo est totus homo, anima & caro est.
Anima completa est illusionibus, caro sanitatem non
habet,quid remanet vnde sit lætitia?Nõnne oportet vt
contristetur? Tota die cõtristatus ambulabam. Tristi-
tia nobis sit, donec & anima nostra exuatur illusioni-
bus,& corpus nostrum induatur sanitate.Illa enim ve- F
ra sanitas quæ est? Immortalitas. quantæ sint autem il-
lusiones animæ si voluero dicere,tempus quando suf-
ficit?Cuius enim anima ista nõ patitur? Breue est quod
admoneo, quomodo anima nostra completa est illu-
sionibus.A facie ipsarum illusionum,aliquando vix o-
rare permittimur. De corporibus cogitare non noui-
mus,nisi imagines: & sæpe irruunt quas nõ quærimus,
& volumus ex hac in hãc ire, & ab illa in illã transire:
& aliquando vis redire ad id quod cogitabas, & di-
mittere vnde cogitas,& aliud tibi occurrit. Vis recor-
dari quod oblitus eras,& nõ tibi venit in mentem, &
venit potius aliud quod nolebas: vbi erat quod obli-
tus eras? Nam quare postea venit in mentem cum iam
non quæreretur?Cum autem quæreretur, occurrerunt
pro illo innumerabilia quæ nõ quærebãtur. Rem dixi
breuem fratres,aspersi nescio quid vobis, quo accepto
cætera vosipsi cogitantes, inueniatis quid sit plangere
illusiones animæ nostræ. Accepit ergo pœnam illusio-
nis,amisit veritatem. Sicut enim pœna est animæ illu-
sio,sic præmium animæ veritas.Sed in his illusionibus
cõstituti cum essemus,venit ad nos veritas, & inuenit
nos coopertos illusionibus: suscepit carnẽ nostrã vel
potius

G potius à nobis,id eſt,à genere humano. Aperuit oculos
carnis,vt per fidem ſanaret eos, quibus veritatem fue-
rat mõſtraturus,vt ſanato oculo veritas pateſceret. Ipſe
enim eſt veritas, quam nobis promiſit, cũ caro eius vi-
deretur,vt fides inchoaretur, cuius præmiũ veritas eſ-
ſet. Non enim ſeipſe Chriſtus demõſtrauit in terra,ſed
demonſtrauit carnem ſuã. Nã ſi ſeipſum demõſtraret,
viderent illum Iudæi & cognoſcerent. Sed ſi cogno-
1.Cor.2. uiſſent,nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed
Ioan.14. forte diſcipuli viderunt,quãdo illi dicebant, Oſtende
nobis patrem,& ſufficit nobis. Et ille vt ab eis ſe nõ vi-
ſum eſſe mõſtraret,ſubiecit, Tanto tempore vobiſcum
ſum & non cognouiſtis me? Philippe qui videt me, vi-
det & patrem. Si ergo Chriſtum videbant, quomodo
adhuc patrẽ quærebant? Qui enim videret Chriſtum,
videret & patrem. Nondum itaque Chriſtum videbãt,
qui patrem ſibi oſtendi cupiebant. Audi quia nondum
videbant. In præmio illud promiſit alio loco dicens,
Ioan.14. Qui diligit me, mandata mea cuſtodit: & qui diligit
me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum. Et tan-
quam diceretur ei,quid illi dabis,diligẽs eum? Et oſtẽ-
H dam,inquit,meipſum illi. Si ergo diligẽtibus eum hoc
in præmio promiſit, quia oſtendet ſeipſum illis, mani-
feſtum eſt,quia illa viſio veritatis talis nobis promitti-
tur,quia viſa iam non dicamus,impleta eſt anima mea
illuſionibus. *Infirmatus ſum & humiliatus ſum vſque nimis.*
Qui recordatur altitudinem ſabbati, ipſe videt quan-
tum ſit humiliatus. Nam qui poteſt cogitare quæ ſit illa
quietis altitudo, nõ videt vbi nunc ſit. Propterea alius
Pſal.30. Pſalmus dicit,Ego dixi in ecſtaſi mea, proiectus ſum à
facie oculorum tuorum. Aſſumpta enim mente vidit
neſcio quid ſublime, & quod vidit nondum ibi totus
erat,& quandam ſi dici poteſt quaſi coruſcationem fa-
ctam luminis æterni,vbi ſenſit non ſe ibi eſſe,quod po
tuit vtcunque intelligere. Vidit vbi eſſet, & quẽadmo-
dum malis humanis infirmatus & coarctatus eſſet, &
ait, Ego dixi in ecſtaſi mea, proiectus ſum à facie ocu-
lorum tuorũ. Tale eſt neſcio quid quod vidi in ecſtaſi,
vt inde ſentiam quàm longe ſum qui nondum ibi
2.Cor.12. ſum. Iam ibi erat qui dixit, Aſſumptus ſum in tertium
cœlum,& ibi audiebat ineffabilia verba quæ non licet
homini loqui. Sed reuocatus eſt ad nos,vt gemeret prius
perficiẽdus in infirmitate, & ſic poſtea indueretur vir-
I tute: animatus tamen,quia vidit aliquid rerum illarum
pro diſpenſatione officij ſui,adiecit dicens, Audiui in-
effabilia verba quæ non licet homini loqui. Iam ergo
quid opus eſt, vt à me aut à quoquam quæratis quæ nõ
licet homini loqui,ſi illi non licuit loqui, cui licuit au-
dire? Plangamus tamen & gemamus in confeſsione,a-
gnoſcamus vbi ſimus, recordemur ſabbatũ,& patien-
ter expectemus quod ille promiſit, qui nobis in ſeipſo
exemplum patientiæ demonſtrauit. Infirmatus ſum &
humiliatus ſum vſque nimis. *Rugiebam à gemitu cordis
mei.* Attenditis plerunque interpellare gemitibus ſer-
uos dei, & quæritur cauſa: & non apparet niſi gemitus
alicuius ſerui dei, ſi tamen ad aures hominis circa illũ
poſiti peruenerit. Eſt enim gemitus occultus qui ab ho-
mine non auditur: tamen ſi tanta occupauerit cor co-
gitatio deſyderij cuiuſdam, vt voce clariori exprima-
tur vulnus interioris hominis, quæritur cauſa: & dicit
homo apud ſemetipſum,forte illud eſt vnde gemit,&
forte illud illi factũ eſt. Quis poteſt intelligere,niſi ille
in cuius oculis & auribus gemit? Propterea rugiebam,
inquit,à gemitu cordis mei: quia homines ſi quãdo au
diunt gemitum hominis, plerunque gemitũ carnis au-
diunt,gementem à gemitu cordis nõ audiunt. Abſtu- K
lit neſcio quis res huius,rugiebat, ſed nõ à gemito cor-
dis: alius,quia abſtulit filium: alius,quia vxorem: alius,
quia grandinata eſt vinea, quia cuppa acuit, quia diri-
puit iumentum ipſius neſcio quis: alius, quia damnum
aliquod paſſus eſt: alius,quia timet hominẽ inimicum.
Omnes iſti à gemitu carnis rugiũt. At vero ſeruus dei,
quia ex recordatione ſabbati rugit,vbi eſt regnum dei,
quod caro & ſanguis nõ poſsidebunt: rugiebã, inquit,
à gemitu cordis mei. Et quis cognoſcebat vnde rugie- 1.Cor.15.
bat? Subiecit. *Et ante te eſt omne deſyderium meum.* Non e-
nim ante homines qui cor videre non poſſunt,ſed an-
te te eſt omne deſyderium meum. Sit deſyderiũ tuum
ante illũ, & pater qui videt in occulto, reddet tibi. Ip- Matth.6.
ſum enim deſyderium tuum,oratio tua eſt: & ſi conti-
nuum deſyderium,continua oratio. Non enim fruſtra
dixit Apoſtolus,Sine intermiſsione orantes. Nunquid 1.Theſſ.5.
ſine intermiſsione genu flectimus, corpus proſterni-
mus,aut manus leuamus, vt dicat, Sine intermiſsione
orate? Aut ſicut dicimus nos orare,hoc puto ſine inter-
miſsione non poſſumus facere. Eſt alia interior oratio
ſine intermiſsione. Oratio iſta quæ eſt? Deſyderium. L
Quicquid aliud agas,ſi deſyderas illud ſabbatum,non
intermittis orare. Si nõ vis intermittere orare, noli in-
termittere deſyderare. Continuum deſyderium tuum,
continua vox tua eſt. Tacebis ſi amare deſtiteris, quia
tacuerunt de quibus dictum eſt, Quoniam abundauit Matth.24.
iniquitas,refrigeſcet charitas multorum. Frigus chari-
tatis,ſilentium cordis eſt: flagrantia charitatis,clamor
cordis eſt. Si ſemper manet charitas, ſemper clamas: ſi
ſemper clamas,ſemper deſyderas: ſi ſemper deſyderas,
requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quẽ ſit,
oportet vt intelligas. Iam quale deſyderium debeat eſ-
ſe ante oculos dei,cõſydera. Nunquid vt moriatur ini-
micus noſter,quod quaſi iuſte optant homines? Nã ali-
quando oramus quod non debemus. Illud quod quaſi
iuſte orant homines, videamus. Non orant vt moria-
tur aliquis,& ad illos hæreditas veniat. Sed & illi qui
orant vt moriantur inimici, audiant dominum dicen-
tem, Orate pro inimicis veſtris. Non ergo hoc orẽt vt Matth.5.
moriantur inimici, ſed hoc orent vt corrigantur, & Luca.6.
M mortui erunt inimici. Iam enim correcti nõ erunt ini-
mici. Et ante te omne deſyderium meum. Quid ſi de-
ſyderium ante illum eſt, & ipſe gemitus non eſt ante
illum? Vnde fieri poteſt quando ipſum deſyderiũ vo-
cem ſuam habet gemitum? Ideo ſequitur, *Et gemitus
meus non eſt abſconditus à te.* A te non eſt abſconditus, à
multis autem hominibus abſconditus eſt. Videtur ali-
quando humilis ſeruus dei dicere, & gemitus meus
non eſt abſconditus à te. Videtur aliquando & ridere
ſeruus dei,nunquid deſyderium illud mortuum eſt in
corde? Si autem ineſt deſyderium, ineſt & gemitus.
Non ſemper peruenit ad aures hominũ, ſed nunquam
recedit ab auribus dei. *Cor meum conturbatum eſt.* Vnde
conturbatum eſt? *Et deſeruit me fortitudo mea.* Plerunque
irruit neſcio quid repentinum, fit conturbatio cor-
dis, contremiſcit terra, tonitruus datur de cœlo, hor-
ribilis fit impetus vel ſtrepitus: leo forte videtur in
via,fit conturbatio: latrones inſidiantur, fit turbatio
cordis, pauetur, vndique ſolicitudo incutitur. Vnde
hoc? Quia deſeruit me fortitudo mea. Si enim mane-
ret illa fortitudo,quid timeretur? Quicquid nunciare-
tur,quicquid ſtrideret, quicquid ſonaret, quicquid ca-
deret, quicquid horreret non terreret. Sed vnde illa
perturbatio? Deſeruit me fortitudo mea. Vnde de-
ſeruit

A ſeruit fortitudo? *Et lumen oculorum meorum non eſt mecum.*
Gene.3. Latuerat ergo Adam lumen oculorum ipſius. Nam lu-
men oculorum ipſius ipſe deus erat, quem cum offen-
diſſet, fugit ad vmbram, & abſcondit ſe inter ligna pa-
radiſi, pauebat à facie dei, & quæſiuit vmbrā arborum.
Iam inter arbores lumen oculorum non habebat, ad
quod gaudere conſueuerat. Si ergo ille in origine, &
nos de propagine, & redeunt ad illum ſecundum vel
1.Cor.5. nouiſsimum Adam mēbra iſta, quia nouiſsimus Adam
in ſpiritu viuificāte, & clamant de corpore eius in iſta
confeſsione, Et lumen oculorum meorum nō eſt me-
cum: iam confitens, iam redemptus, iam in corpore
Chriſti eſt, & lumen oculorum ipſius nō eſt cum ipſo?
Planè non eſt cum ipſo, ſed eſt quidem tanquàm ad-
huc recordantium ſabbatum, tanquam cernentium in
ſpe: ſed nondum illud eſt lumen, de quo dicitur, oſten-
Ioan.14. dam meipſum illi. Eſt quiddam luminis, quia filij dei
ſumus, & vtique hoc in fide retinemus, ſed nōdum eſt
illud lumen quod videbimus. Nōdum enim apparuit
quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei eri-
1.Ioan.3. mus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Nā modo lu-
2.Cor.5. men fidei & lumen ſpei eſt. Quandiu enim ſumus in
B corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim am-
Rom.8. bulamus, non per ſpeciem. Et quandiu quod nō vide-
mus ſperamus, per patientiam expectamus. Voces ſunt
ergo iſtæ peregrinantium, nondum in patria conſtitu-
torum. Et recte dicit, & vere dicit, & ſi non ſit doloſus
veraciter confitetur, & lumen oculorum meorum non
eſt mecum. Hæc patitur homo intus ſibi, ſecum, in ſeip-
ſo, & ad ſeipſum, de nemine ad neminē præter ſe. Hæc
ſibi ipſe pœna ſua eſſe meruit, quicquid ſuperius enu-
merauit. Sed nunquid hoc ſolum eſt quod patitur ho-
mo? Patitur enim ex ſe intrinſecus, forinſecus autem ex
eis, inter quos viuit. Patitur mala ſua, cogitur pati & a-
Pſal.18. liena. Inde ſunt illę duæ voces, Ab occultis meis mun-
da me domine, & ab alienis parce ſeruo tuo. Iam de oc
cultis ſuis confeſſus eſt, à quibus ſe cupit mundari. Di-
cat & de alienis, à quibus ſibi vult parci. *Amici mei.*
Quid dicam iam de inimicis? *Amici mei, & proximi mei,
aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.* Hoc quod ait,
aduerſum me ſteterūt, intellige, Si enim aduerſum me
ſteterunt, aduerſus ſe ceciderunt. Amici mei & proxi-
mi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterūt.
Iam intelligamus capitis voces, iam incipiat illuceſcere
C caput noſtrum in paſsione. Sed rurſum cum cœperit
caput dicere, noli inde ſeparare corp⁹. Si caput noluit
ſe ſeparare à vocibus corporis, corpus ſe audeat ſepa-
rare à paſsionibus capitis? Patere in Chriſto, quia tan-
quā peccauit in infirmitate tua Chriſtus. Modo enim
peccata tua tanquam ex ore ſuo dicebat, & ea dicebat
ſua. Dicebat enim, à facie peccatorū meorum, quæ non
erant ipſius. Quomodo ergo peccata noſtra ſua eſſe
voluit propter corpus ſuum, ſic & nos paſsiones eius
noſtras eſſe velimus propter caput noſtrum. Nō enim
ille ex amicis paſſus eſt inimicos, & nos non, Immo &
nos ad hoc paremus in eodē conuiuari, talem calicem
non reſpuamus, vt celſitudinis eius deſyderium per hu
militatem eius inueniamus. Reſpondit enim celſitudi-
ni eius hærere volentibus, qui eius adhuc humilitatem
Matth.20. nō cogitabāt, & ait illis, Poteſtis bibere calicem quem
ego bibiturus ſum? Ergo & illæ paſsiones domini, paſ-
ſiones noſtræ ſunt: & vnuſquiſque ſi bene ſeruiat deo,
bene ſeruet fidem, exhibeat quod debet, & verſetur in-
ter homines iuſte, volo videre ſi non patitur, etiā quod
hic enumerat in paſsione ſua Chriſtus, Amici mei &
proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſte- D
terunt. *Et proximi à longe ſteterunt.* Qui proximi appro-
pinquauerunt, & qui proximi à longe ſteterunt? Proxi-
mi erant Iudæi, quia cognati erant, Appropinquaue- Luc.23.
runt, quando crucifixerunt. Proximi erant & Apoſtoli,
& tamen ipſi à longe ſteterūt, ne cum illo paterentur.
Poteſt etiam hoc ſic intelligi, Amici mei, id eſt, qui ſe
finxerūt amicos meos. Amicos enim ſe finxerunt quā-
do dixerunt, Scimus quia in veritate viam dei doces: Matth.22.
quando illum tentare voluerunt, vtrum ſoluendum
eſſet tributum Cæſari, quando illos conuicit ore ipſo-
rum. Amici videri volebant, ſed non illi erat opus vt
quiſquam ei teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe Ioan.2.
enim ſciebat quid eſſet in homine: adeo vt cum amica
verba dixiſſent, reſponderet eis, Quid me, inquit, ten- Matth.22.
tatis hypocritę? Ergo amici mei & proximi mei aduer-
ſum me appropinquauerunt & ſteterunt, & proximi à
longe ſteterūt. Noſtis quid dixi, Proximos dixi qui ap-
propinquauerunt, & tamen à longe ſteterunt. Appro-
pinquauerunt enim corpore, ſed longe ſteterūt corde.
Qui tam propinqui corpore, quàm qui in crucē leua-
uerunt? Qui tam longe corde, quàm qui blaſphemaue-
runt? Audite iſtam longinquitatem ab Eſaia Propheta,
Videte iſtam propinquitatem & longinquitatem. Po- E
pulus hic labiis me honorat: ecce propinquat corpo- Eſaiæ.29.
re, cor autem eorum longe eſt à me. Idem propinqui, Matth.15.
idem longinqui. Propinqui labiis, lōginqui corde. Ve-
runtamen quia longe ſteterunt timentes Apoſtoli, ab-
ſolutius & planius de illis accipimus, vt alios propin-
quaſſe, alios longe ſtetiſſe intelligamus: quādoquidem
& Petrus qui audacius ſecutus fuerat, ita adhuc longe Matth.26.
erat, vt interrogatus & perturbatus, ter negaret domi-
num, cum quo ſe moriturū eſſe promiſerat. Qui poſtea
ex longinquo vt propinquus fieret, audiuit poſt reſur-
rectionē, Amas me? & dicebat, Amo. Et dicendo pro- Ioan.21.
pinquabat, qui negando longe factus erat, donec trina
voce amoris, ſolueret trinam vocem negationis. † Et
proximi mei à longe ſteterūt. *Et vim faciebant qui quære-* † al. timo-ris.
bant animam meam. Iam manifeſtū eſt qui quærebāt ani-
mam ipſius, qui non habebant animam eius, quia non
erant in corpore eius. Qui quærebant animā eius, lon-
ge erant ab anima eius, ſed quærebāt vt occiderent eā.
quæritur enim anima eius & bene. Nā alio loco arguit
quoſdā dicens, Et nō eſt qui requirat animam meam. Pſal.141.
Arguit quoſdam nō quærentes animam eius, & rurſus
arguit alios quærentes animam eius. Quis eſt qui quæ- F
rit bene animam ipſius? Qui eius paſsiones imitatur.
Qui ſunt qui quęrebant male animam eius? Qui ei vim
faciebant, & crucifigebant eum. Sequitur, *Qui quærebāt
mala mea locuti ſunt vanitatem.* Quid eſt qui quærebāt ma-
la mea? Multa quærebant & non inueniebāt, Forte hoc
dixerit, quærebant crimina mea. Quæſierunt enim quæ
in illum dicerent, & non inueniebant. Quærebant e- Matth.26.
nim mala de bono, quærebant ſcelera de innocente.
Quando inuenirent in eo qui nullum peccatum habe-
bat? Sed quia peccata quęrebant in eo qui peccata non
habebat, reſtabat vt fingerent quod non inueniebant.
Ideo qui quærebant mala mea, locuti ſunt vanitatem,
non veritatem. *Et dolum tota die meditabantur.* Hoc eſt,
fallaciam ſine ceſſatione meditabantur. Noſtis quan-
ta falſa teſtimonia dicta ſunt in dominum antequam
pateretur. Noſtis quanta falſa teſtimonia dicta ſunt e-
tiam cum reſurrexiſſet. Nam illi milites cuſtodes ſe-
pulchri, de quibus Eſaias dixit, Ponam malos pro ſe- Eſaiæ.53.
pultura eius. Mali enim erant, & veritatem dicere no- Iſaiæ.[illegible]
luerunt,

m. homi. luerunt,& corrupti mendacium seminauerunt, atten-
36. dite qualem vanitatem locuti sunt. Interrogati sunt e-
G tiã ipsi & dixerunt, Cum dormiremus venerunt disci-
Matth. 28. puli eius,& abstulerunt eum. Hoc est loqui vanitatem.
Si enim dormiebant, vnde sciebant quod gestum erat?
Ergo ait, *Ego autem velut surdus non audiebam.* Qui ad ea
quæ audiebat non respõdebat, tanquam non audiebat.
Ego autem velut surdus non audiebam. *Et sicut mutus
non aperiens os suum.* Et repetit eadem. *Et factus sum sicut
homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Quasi
non esset quod illis diceret, quasi non esset vnde illos
argueret. Nónne iam antea multa increpauerat, multa
Matth. 23. dixerat,& dixerat, Væ vobis scribæ & pharisæi, hypo-
critæ, & multa talia? Tamen quando passus est nihil
horum dixit, non quia non habebat quod diceret, sed
expectabat vt complerent illi omnia, & implerentur
Esaiæ. 53. omnes prophetiæ de illo, de quo dictum erat, Et sicut
ouis coram tondẽte se, non aperuit os suum. Oporte-
bat ergo vt taceret in passione, non taciturus in iudi-
cio. Iudicandus enim venerat, qui postea iudicaturus
veniret:& ideo cum magna potestate iudicaturus, quia
cum magna humilitate iudicatus. *Quoniam in te domine
H speraui, tu exaudies domine deus meus.* Tanquam si ei dice-
retur, quare non aperuisti os tuum, quare non dixisti
parcite, quare non in cruce pendens iniquos arguisti?
Psal. 36. Sequitur & dicit, Quoniam in te domine speraui, tu
exaudies domine deus meus. Monuit te quid facias, si
forte incurrerit tibi tribulatio. Quæris enim te defen-
dere,& forte nemo accipit defensionem tuam. Iam tu
perturbaris, quasi perdideris causam tuam, quia nul-
11. q. 3. & si lius habes defensionem aut testimonium. Custodi in-
ad. tus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit causam
tuam. Præualuit in te falsum testimonium, sed apud ho
mines, Nunquid apud deum valebit, vbi causa tua di-
cenda est? Quando deus iudex erit, alius testis quàm
conscientia tua non erit. Inter iudicem iustum & con-
scientiam tuam, noli timere nisi causam tuam. Si cau-
sam malam non habueris, nullum accusatorem perti-
mesces, nullum falsum testem refelles, nullum verum
requires. Tu tantum bonam cõscientiam affer, vt pos-
sis dicere, Quoniam in te domine speraui, tu exaudies
domine deus meus. *Quia dixi nequando exultent in me ini-
mici mei, & dum commouentur pedes mei in me magna locuti sunt.*
I Iterum redit ad infirmitatem corporis sui,& rursus ca-
put illud attendit pedes suos, Non sic est in cœlo, vt de-
ferat quod habet in terra. Attendit planè & videt nos.
Aliquando enim vt est ista vita, commouentur pedes
nostri, & labuntur in aliquo peccato, ibi exurgunt lin-
guæ nequissimæ inimicorum. Hinc ergo intelligimus
etiam cum tacebant quid quærebant. Quia erant tunc
asperi, immites, gaudent se inuenisse quod dolere de-
buerunt. Et dixi, ne aliquando exultent in me inimici
mei. Dixi hoc, & tamen forte ad emendationem fe-
cisti eos magna loqui de me, dum commouerentur
† al. elapsi. pedes mei, id est, elati † sunt, multa mala dixerunt cum
commouerer. Misereri enim debuerunt infirmis, non
Gal. 6. insultare, quomodo Apostolus dicit, Fratres si præoc-
cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirita-
les estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis.
Et complectitur quare, intendens, inquit, teipsum, ne
& tu tenteris. Non erant isti tales de quibus dicit, Et
dum commouerentur pedes mei, in me magna locuti
sunt: sed erant tales de quibus alibi dicit, Qui me pre-
munt exultabunt, si motus fuero. *Quoniam ego in flagel-
la paratus sum.* Omnino magnifice tanquam diceret,
ad hoc natus sum vt flagella sufferam. Non enim na- K
sceretur nisi de Adam, cui flagella debentur. Sed ali-
quando peccatores in hac vita aut non, aut minus fla-
gellantur, quia iam desperata est intentio eorum. At
vero illi quibus paratur vita sempiterna, necesse est vt
hic flagellentur, quia vera est illa sententia, Fili ne defi- Prouer. 3.
cias in disciplina domini, neque fatigeris cum ab illo Heb. 12.
increparis. Quem enim diligit dominus, corripit: fla-
gellat autem omnem filium quem recipit. Ideo ergo
non insultent inimici mei, non magna loquantur, & si
flagellat me pater meus. In flagella paratus sum, quia
mihi hæreditas præparatur. Non vis flagellum, non ti-
bi datur hæreditas. Omnis enim filius necesse est vt fla-
gelletur. Vsqueadeo omnis flagellatur, vt nec illi pe- Rom. 8.
percerit qui peccatum non habuit. Quoniam ego in 1. Petri. 2.
flagella paratus sum. *Et dolor meus ante me est semper.* Quis
dolor? Forte de flagello. Et vere fratres mei vere di-
cam vobis, Flagella sua dolent homines, quare flagel-
lantur nõ dolent. Non erat iste sic. Audite fratres mei,
nescio qui si damnum patitur procliuior est, vt dicat
indigne passus sum, quàm vt consideret quare passus
sit, dolens damnum pecuniæ non dolens iustitiæ. Si L
peccasti, thesaurum tuum interiorem dole, Nihil habes
in domo, sed forte inanior es corde. Si autem plenum
est cor bono suo deo tuo, quare non dicis, Dominus
dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita fa- Iob. 1.
ctum est, sit nomen domini benedictum? Vnde ergo
iste dolebat? De flagello quo flagellabatur? Absit. Et do-
lor meus, inquit, ante me est semper. Et quasi dicere-
mus, quis dolor, vnde dolor? *Quoniam iniquitatem meam
pronunciabo, & curam geram pro peccato meo.* Ecce vnde do-
lor. Non de flagello dolor, de vulnere non de medici-
na. Nam flagellum medicamentum est contra pecca-
ta. Audite fratres, Christiani sumus: & tamen plerun-
que si filius cuiusquam moriatur, plangit illum: si pec-
cet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret,
cum peccantem videret: tunc modum imponeret,
tunc normam viuendi doceret, disciplinam daret.
Aut si fecit & ille non audiuit, tunc erat plangendus,
tunc peius mortuus luxuriose viuens, quàm moriendo
luxuriam finiens. Tunc ergo quando ista faciebat in
domo tua, non solum mortuus erat, sed & putebat. Hęc
dolenda sunt, illa sustinenda: illa ferenda, ista plangen-
da. Plangenda autem, quomodo audistis plangere M
istum: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio, &
curam geram pro peccato meo. Ne securus sis cum cõ-
fessus fueris peccatum, tanquam semper præparatus ad
confitendum & committendum peccatum. Sic pro-
nuncia iniquitatem tuam, & curam geras pro peccato
tuo. Quid est curam gerere pro peccato tuo? Curam ge-
rere pro vulnere tuo. Si diceres curam geram pro vul-
nere meo, quid intelligeretur nisi dabo operam vt sa-
netur? Hoc est enim curam gerere pro delicto, semper
niti, semper intendere, semper studiose & sedulo age-
re, vt sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis pec-
catum tuum, sed forte lachrymę currunt & manus ces-
sant. Fiant eleemosynæ, redimantur peccata, gaudeat
indigẽs de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato dei. Eget
ille, eges & tu: eget ille ad te, eges & tu ad deum. Tu cõ-
temnis egentem tui, deus non contemnit egentem sui.
Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat deus in-
teriora tua. Hoc est, curam geram pro peccato meo, fa-
ciam omnia quæcunque facienda sunt ad abluendum
& sanandum peccatum meum. Et curam geram pro
peccato meo. *Inimici autem mei viuent.* Bene est eis,
gaudent

gaudent in feculi fœlicitate, vbi ego & laboro & rugio
A à gemitu cordis mei. Quomodo viuent inimici illius,
quia iam dixit de illis, quoniam locuti sunt vanitatem?
Psal. 127. Audi in alio Psalmo, Quorum filij sicut nouellæ cósta-
Psal. 143. bilitæ. Sed superius dixerat, Quorum os locutum est
vanitatem, filiæ eorum cópositæ sicut similitudo tem-
pli, cellaria eorum plena eructantia ex hoc in hoc, bo-
ues eorum crassæ, oues eorum fœcundę multiplicantes
in exitibus suis, nõ est ruina sepis, neque clamor in pla-
teis eorum. Viuant ergo inimici mei, hæc vita est, hanc
laudant, hanc amant, hanc malo suo habẽt. Quid enim
sequitur? Beatũ dixerunt populum cui hæc sunt. Quid
autem tu qui curam geris pro peccato tuo? Quid tu qui
pronuncias iniquitatem tuam? Beatus, inquit, populus
cuius est dominus deus ipsius. Inimici autẽ mei viuẽt.
*Et confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui me oderunt
iniquè.* Quid est qui oderunt iniquè? Bona sibi volen-
tem oderunt: qui si redderent mala pro malis, boni nõ
essent: qui si non redderent bona pro bonis ingrati es-
sent: reddunt autẽ mala pro bonis qui oderunt, iniquè.
Tales fuerũt Iudæi, venit ad illos Christus cum bonis,
reddiderunt illi mala pro bonis. Cauete hoc malũ fra-
B tres, cito subintrat, quia diximus tales erant Iudæi, ne
putet vnusquisque vestrum longe se exceptum. Corri-
piat te aliquis frater tuus bonum tibi volens, oderis il-
lum & talis es. Et videte quàm cito fiat, quàm facile, e-
uitate tam magnum malum, tam agile peccatum. *De-
trahebant mihi qui retribuunt mala pro bonis, quoniam persecutus
sum iustitiam.* Ideo mala pro bonis. Quid est persecutus
sum iustitiam? Non dimisi. Ne forte persecutionẽ sem-
per in malo intelligas, persecutus dixit, perfecte secu-
tus sum iustitiam, quoniam persecutus sum iustitiam.
Et audi caput nostrum euidens in passione. Et pro-
iecerunt me dilectum tanquam mortuum abomina-
tum. Parũ erat mortuum, quare abominatum? Quia
crucifixum. Etenim hæc mors crucis magna apud
eos abominatio erat, non intelligẽtes in prophetia di-
Deu. 21. ctum esse, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Non
Gal. 3. enim ipse attulit mortẽ, sed hic inuenit de maledicto
primi hominis propagatam, & eandem mortem no-
strã suscipiens in ligno suspendit, quæ venerat de pec-
cato. Ergo ne putarent aliqui, sicut putant quidam hę-
retici, dominum nostrum Iesum Christũ falsam car-
C nem habuisse, & non veram mortem in cruce soluisse,
intendit hoc Propheta, & ait, Maledictus omnis qui
pendet in ligno. Ostendit ergo quia & filius dei vera
morte mortuus est, quæ mortali carni debebatur, ne nõ
maledictum putares, nõ verè mortuum. Quia vero illa
mors non erat falsa, sed ex illa propagine descẽderat,
Gene. 2. quæ venerat de maledicto, cũ diceret deus, Morte mo-
riemini, omnino & ad ipsum peruenit vera mors, vt
ad nos perueniret vera vita: etiam ad ipsum peruenit
Rom. 8. mortis maledictio, vt ad nos perueniret vitæ benedi-
ctio. Et proiecerunt me dilectum, tanquam mortuum
abominatum. *Ne derelinquas me domine deus meus, ne disces-
seris à me.* Dicamus in illo, dicamus per illũ, ipse enim
Psal. 21. interpellat pro nobis, & dicamus, Ne derelinquas me
Matth. 27. domine deus meus: & tamen dixerat, Deus meus deus
meus vt quid me dereliquisti? & dicit, Deus meus ne
discesseris à me. Si à corpore nõ recedit, recessit à ca-
pite? Cuius ergo vox erat nisi primi hominis? Ex illo
ergo se ostendens veram carnem portare, dicit, Deus
meus deus meus vt quid me dereliquisti? Non illũ di-
misit deus. Si te non dimittit credentem in se, Chri-
stum dimitteret pater & filius & spiritus sanctus vnus
deus? Sed personam in se transfigurauerat primi ho- D
minis. Scimus dicẽte Apostolo, quia vetus homo no- *Roma. 6.*
ster confixus est cruci cum illo. Non autem careremus
vetustate, nisi crucifigeretur in infirmitate. Ad hoc e-
nim venit vt renouemur in illo, quia desyderãdo eum
& passionem eius imitãdo renouamur. Ergo vox erat
infirmitatis, vox erat nostra qua dictum est, Quare me
dereliquisti. Inde ibi dictum est, Verba delictorũ meo- *Psal. 21.*
rum: tanquam diceret, hæc verba ex persona peccato-
ris in me transfigurata sunt. Ne discesseris à me. *Inten-
de in adiutorium meum, domine deus salutis meæ.* Ipsa est salus
fratres, de qua salute exquisierunt Prophetæ, sicut dicit
Apostolus Petrus, & non acceperunt qui exquisierunt,
sed inquisierunt & prænunciauerunt, & venimus nos
& inuenimus quod illi exquisierunt. Et ecce nos non-
dum accepimus, & nascentur post nos, & inuenient
quod nec ipsi accipient & transient: & omnes simul in
fine diei cum Patriarchis, Prophetis & Apostolis de-
narium salutis accipiemus. Etenim nostis mercena- *Matth. 20.*
rios vel operarios diuersis temporibus ductos ad vi-
neam, mercedem tamen pariter acceperũt. Et Prophe-
tæ ergo & Apostoli, & martyres, & nos, & qui post nos
erunt vsque in finem seculi, in ipso fine accepturi su-
mus salutem sempiternam: vt contemplantes gloriam E
dei, & eius faciem intuentes, cum laudemus in æter-
num, sine defectu, sine aliqua pœna iniquitatis, sine ali-
qua peruersitate peccati: laudantes deum & non iam
suspirantes, sed inhærẽtes illi, cui vsque in finem suspi-
ramus, & in spe lætati sumus. In illa enim ciuitate eri-
mus, vbi bonum nostrum deus est, lumen deus est, pa-
nis deus est, vita deus est, quicquid est bonũ nostrum,
à quo peregrinantes laboramus, in illo inueniemus. In
illo erit quies, quam modo recordantes necesse est vt
doleamus. Illud enim sabbatum recordamur, in cuius
recordatione tanta dicta sunt, & nos tanta dicere de-
bemus, & dicentes nunquã tacere, non ore sed corde:
quia sic ore tacemus, vt corde clamare possimus.

Finis.

In Psalmum trigesimumoctauum enarratio.

*Carthagine ad mensam sancti Cypriani
& cætera. Sermo habitus.*

PSALMI huius quem modo cantauimus &
tractandum suscepimus, Titulus est: *In finem
pro Idithum canticum ipsi David.* Cuiusdam ergo
qui vocatur Idithum eo voces expectandæ
& audiendæ sunt, & si esse vnusquisque nostrũ potue-
rit Idithum, in eo quod cantat, inuenit se & audit se.
Viderint enim qui tunc fuerunt quis vocatus fuerit
Idithum secundum hominum priscam natiuitatem.
Nos autem audiamus quid interpretetur hoc nomen,
& in ipsa interpretatione nominis quæramus intelli-
gentiam veritatis. Sicut ergo inquirentes reperire po-
tuimus in eis nominibus, quæ nobis à studiosis literarũ
diuinarum ex Hebræo eloquio in Latinum interpreta-
ta sunt, Idithum interpretatur transiliens eos. Quis est
ergo iste transiliens? vel quos transiliuit, quia transiliẽs
non nude positum est, sed transiliẽs eos. Transiliendo
enim cantata cantãdo transilit. Siue transiliendo can-
tet siue cantãdo transiliat, transilientes tamen canticũ
paulo ante cantauimus, vtrũ & nos simus transilientes,
viderit deus cui cantauimus. Sed si quis transiliens cã-
tauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis autem terrę
adhuc inhærẽs cãtauit, optet esse quod cãtauit. Quos-
dam enim

G dam enim inhærẽtes humo, curuatos in terram, ea quę ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spẽ ponẽtes, transiliuit iste qui vocatur transiliens eos. Quos enim non transiliuit nisi remanentes? Nostis quosdam Psalmos inscribi canticum graduum, & ibi quidẽ in Græca lingua satis euidens est, qui dicat ἀναβαθμῶν. Anabathmi enim gradus sunt, sed ascendentium non descendentiũ. Latinus quia nõ potuit proprie dicere, generaliter dixit: & quoniã gradus appellauit, ambiguũ reliquit vtrum ascendentiũ essent, an descendentium. Sed quia nõ sunt loquelę neque sermones, quorum nõ audiantur voces eorũ, exponit sequentem lingua præcedens, & fit certum in alia, quod ambiguum erat in alia. Quomodo ergo ibi ascendens quidam cãtat, sic & hic transiliens. Est autem hæc ascensio, & ista transilitio, non pedibus, non scalis, non pennis: & tamen si interiorem hominẽ attendas, & pedibus, & scalis, & pennis. Nã si nõ pedibus, quomodo dicit homo interior, non veniat mihi pes superbiæ? Si non scalis, quid sunt quas vidit Iacob, vbi erãt ascendentes angeli & descẽdentes? Si nõ pennis, quis est qui dicit, Quis dabit mihi pẽnas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Sed in rebus corporalibus, aliud sunt pedes, aliud scalæ, aliud pennæ. Intus autem & pedes, & scalæ, & pennæ, affectus sunt, & bonæ voluntates. His ambulemus, his

Anabathmos.

Psal.18.

Psal.35.

Gene.28.

Psal.54.

H ascendamus, his volemus. Cum ergo audit quisque transilientem hunc & imitari eligit, non quærat leuitate corporis transilire fossas, aut aliqua altiuscula prę uolare saliendo: sed quod ad corpora attinet dico, Nã fossas etiam transilit, succensa igni & effossa, quę ab increpatione vultus tui peribunt. Quæ sunt enim succensa igni & effossa quę ab increpatione domini peribunt, nisi peccata? succensa igni sunt, quę facit male ardens cupiditas, & effossa sunt quæ facit male iacens timiditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut timẽdo. Transiliat ergo iste omnia quibus teneri posset in terra, erigat scalas suas, exerat pennas suas: videat vtrum quisquam agnoscat hic se: imò vere in domini gratia multi se agnoscunt, qui fortè iam vilem habentes mundum, & omnia quæ delectant in mundo, eligunt rectè viuere dum hic viuunt in gaudiis quibusdam spiritalibus. Et hæc vnde erunt adhuc ambulantibus super terrã, nisi ex diuinis eloquiis, ex verbo dei,

Psal.79.

I ex parabola aliqua scripturarum scrutata & inuestigata, ex dulcedine inuentionis, quam præcessit labor inquisitionis? Sunt quædam deliciæ sanctæ & bonæ in libris. Neque enim sunt in auro & argento, in epulis atque luxuria, in venationibus & piscationibus, in ludo & ioco, in theatricis nugis, in affectandis & apprehendendis ruinosis honoribus. Neque enim vera sunt gaudia in his omnibus, & in his libris nulla sunt, imò vero anima illa ima transiliẽs, & in his delectata dicat, quia verum dicit & secura dicit, Narrauerunt mihi iniusti delectationes, sed nõ sicut lex tua domine. Veniat adhuc iste Idithum, transiliat eos qui delectantur imis: & delectetur in his, & gaudeat in verbo domini, in delectatione legis altissimi. Sed quid dicimus? Et hinc trãsiliendũ est in aliud, An hucusque habet quò transiliat qui transilire desyderat? Voces potius eius audiamus. Iam enim iste transiliens videtur mihi quod habitabat in eloquiis dei, & ibi didicit hæc quæ audituri sumus. *Dixi custodiam vias meas, vt non delinquã in lingua mea.* Credas quod legendo, disserendo, prædicando, monendo, obiurgando, hortando, cum versaretur in opere, cum exerceretur in difficultatibus quibusdam huma-

Psal.118.

nis, homo agens inter homines, quanuis iam transiliens eos qui non delectantur his: quia difficile est vt quisquam lingua non labatur & peccet, & qui lingua non peccauit, vt scriptum est, hic perfectus est vir: aliqua fortè pœnitenda dixerat, & lapsa erant ab ore quæ vellet reuocare nec posset. Non enim lingua frustra in vdo est, nisi quia facile labitur. Videns ergo quàm esset difficile vt necessitatem loquẽdi haberet homo, & in loquendo nõ aliquid diceret quod se dixisse nollet, & tædio affectus ex his peccatis, quæsiuit euitare talia. Patitur hanc difficultatem transiliens, nõ me iudicet qui nondum est transiliens, transiliat & experiatur quod loquor. Tunc enim erit & testis, & filius veritatis. Cum ergo hæc ei contigissent, statuerat nõ loqui, ne aliquid diceret quod locutum se esse pœniteret. Et hoc indicant prima verba eius, Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Custodi ergo vias tuas ô Idithum, & noli delinquere in lingua tua: perpende quod dicturus es, examina, consule interiorem veritatem, & sic profer ad exteriorem auditorem. Quæris ista plerunque † in perturbatione rerum, in occupatione animorum: dum ipsa infirmitas animæ, quam aggrauat corpus quod corrumpitur, & audire vult & dicere, audire intus, dicere foras: aliquando perturbata studio dicendi, deficit in diligentia agnoscendi, & in his dicit aliquid quod fortè non esset dicendum. Contra hæc remedium optimum, est silentium. Stat enim peccator, propria quadam nota peccator † superbus quisquam & inuidus: audit loquentem transilientem, captat verba, proponit laqueos, difficile est vt non inueniat aliquid non ita dictum vt dici debuisset, nec audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo. Contra hos iste Idithum transiliens eos silere delegerat, vnde ita cantauit, Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Quandiu capior à calumniosis aut captor, & si non capior: custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: quanuis transilierim delectationes terrenas, quanuis non me capiãt temporalium rerum volatici affectus, quanuis iam hęc ima despiciam & ad meliora consurgam, in ipsis tamen melioribus sufficit mihi delectatio intelligentiæ coram deo. Quid mihi opus est captanda loqui, & dare auditum calumniantibus? Dixi ergo custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. *Posui ori meo custodiã.* Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, propter fideles & sanctos? Absit. Illi sic audiunt vt quod pbant laudẽt: quod autem improbãt inter illa fortè quæ laudant veniam dant potius, quàm calumniam parẽt. Propter quos ergo vis custodire vias tuas, vt non delinquas in lingua tua, & ponis ori tuo custodiã? Audi. *Cum consisteret aduersus me peccator.* Non sistit ad me, sed cõsistit aduersus me. Quid dicturus postremo, vnde satisfaciam carnali de spiritalibus. Loquor foris videnti & audiẽti, intus surdo & cæco? Animalis enim homo nõ percipit quæ sunt spiritus dei. Nisi autem animalis inueniretur, quomodo calumniaretur? Beatus qui narrat verbum auri audienti, non auri peccatoris astantis aduersum se. Tales enim multi circunstabant & circũfremebant, quando ille velut ouis ad immolandũ ductus est, & sicut agnus corã tõdẽte sine voce, sic nõ aperuit os suum. Quid enim dicas, turgidis, turbidis, calũniosis, litigiosis, verbosis? Quid dicas sancto & pio, & de religione transilienti eos, quando ipsis libẽter audientibus, discere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus, auide accipientibus, dominus ait, Adhuc multa habeo vobis

K

Iacobi.3.

† *al. Quis ista obseruet plerunque.*

L

Sapi.9.

† *al. peccatis.*

M

Ioan.2.

1.Cor.2.

Eccle.25.

Esaia.53.

Ioan.16.

A vobis dicere,ſed nó poteſtis illa portare modo? Et A-
1.Cor.3. poſtolus, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed
quaſi carnalibus: nó tamen deſperādis ſed nutriendis.
Sequitur enim, Tāquam paruulis in Chriſto lac vobis
potum dedi,non eſcam,nōdum enim poteratis. Ergo
vel nūc dic,ſed neque adhuc quidē poteſtis. Noli ergo
feſtinare audire quod non capis, ſed creſce vt capias.
Sic paruulum alloquimur, in ſinu matris Eccleſiæ pio
lacte nutriendum, & ad eſcā menſæ dominicę idoneū
faciendum. Quid autē vel tale dicam peccatori aſtanti
aduerſus me,idoneum ſe putāti aut fingenti,ad ea quæ
non capit:vt cum ei dixero,& ille non cœperit,non ſe
putet non cepiſſe,ſed me defeciſſe? Ergo propter hunc
peccatorem aſtantem aduerſus me poſui ori meo cu-
ſtodiam. Et quid ſecutū eſt? *Obſurdui & humiliatus ſum,*
& ſilui à bonis. Patitur enim difficultatē iſte tranſiliens
in quodā gradu quo iam tranſiliuit, & quærit & inde
tranſilire ad vitandam hāc difficultatem. Peccare me-
tuebam vt non loquerer, vt ſilentium mihi imponerē.
Hoc enim dixeram, cuſtodiam vias meas, vt non de-
linquam in lingua mea. Et dū timeo loqui ne peccem,
B obſurdui & humiliatus ſum,& ſilui à bonis. Dū nimis
timeo ne loquar aliqua mala,tacui omnia bona,obſur-
dui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Vnde enim di-
Pſal.50. cebam bona,niſi quia audiebā? Auditui enim meo da-
Ioan.3. bis exultationem & læticiam. Et amicus ſponſi ſtat &
audit eum, & gaudio gaudet propter vocem non ſuā,
Ioan.8. ſed ſponſi. Vt vera dicat,audit quę dicat. Nā qui loqui-
tur mēdacium,de ſuo loquitur. Quiddā ergo triſte &
moleſte paſſus eſt iſte,& hac ſua confeſsione: id quod
paſſus eſt,cauendum admonet non imitandū. Timen-
do enim nimis,vt dixi,ne diceret aliqua non bona,ſta-
tuit ſibi nulla dicere vel bona. Et quoniam ſtatuit tace-
re,cœpit non audire. Stans enim ſi tranſiliens es, expe-
ctas à deo audire quid dicas hominibus. Inter diuitem
deum, & inopem quærentem quid audias, intercurris
† al. cur tu tu tranſiliens,† qui poſsis & hinc audire, & hic dicere.
taces tran- Si eligis hic non dicere,non mereberis hic audire. Cō-
ſiliens. temnis pauperem,cōtemneris à diuite. Oblitus eſt ſer-
uum te eſſe, quem conſtituit dominus ſuper familiam
Matth.24. ſuā dare conſeruis cibaria. Quid ergo quæris accipere,
quod piger es erogare? Merito ergo quoniā quod ac-
ceperas dicere noluiſti,impediris ne accipias quod ac-
cipere cupiebas. Aliquid enim volebas, aliquid habe-
bas:da quod habes,vt merearis accipere quod non ha-
C bes. Ergo cū quaſi poſuiſſem ori meo cuſtodiam, mi-
hiq; indixiſſem ſilentiū,quia videbā vbiq; periculoſum
eloquium:factū eſt, inquit, in me quod nolebā, obſur-
dui & humiliatus ſum,non me humiliaui,ſed humilia-
tus ſum. Obſurdui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis.
Cœpi non dicere bona,cum timeo ne dicā aliqua ma-
la,& reprehendi conſilium meum. Silui enim à bonis.
Et dolor meus renouatus eſt. A dolore quippe quodam, quē
mihi inflixerant calūniatores & reprehenſores tanquā
requieueram in ſilentio, & ceſſauerat dolor ille qui fa-
ctus eſt à calumniautibus:ſed vbi ſilui à bonis,renoua-
tus eſt dolor meus: cœpi plus dolere tacuiſſe me quæ
dicere deberem,quàm dolueram dixiſſe quæ dicere nō
deberem. *Renouatus eſt dolor meus, & in meditatione mea ex-*
Pſal.118. *ardeſcet ignis.* Cœpit eſſe inquietū cor meum, videbam
Pſal.64. inſenſatos & tacebam,non arguebam,& me ſic tacen-
Ioan.2. tem zelus domus tuę comedebat. Reſpexi ergo ad do
Matth.25. minum meum dicentem,ſerue nequam & piger, dares
pecuniam meā nummulariis,& ego veniens cum vſu-
ris exigerem. Et quod ſequitur, auertat deus à diſpen-
ſatoribus ſuis: proiiciatur in tenebras exteriores ligatis D
manibus & pedibus ſeruus, non euerſor ad perdendū,
ſed piger ad erogandum. Quid expectare debent qui
cum luxuria conſumpſerunt, ſi damnantur qui cum Pſal.122.
pigritia ſeruauerunt? In meditatione mea exardeſcet
ignis:& poſitus in hac fluctuatione dicendi & tacendi,
inter eos qui calumniari parati ſunt, & eos qui affectāt
inſtrui,inter abundantes & inopes:factus opprobrium
his qui abundabant, & deſpectio ſuperbis, reſpiciens
eos beatos,qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam:laborans in
vtroque, afflictus in vtroque, periclitans ne proiiciat Matth.5.
margaritas ante porcos, periclitans ne non eroget ci-
baria conſeruis. In hoc æſtu quæſiuit alium meliorem
locum ab hac diſpēſatione, in qua ſic laborat homo &
periclitatur,& ſuſpirans in finē quendam, vbi iſta non
erat paſſurus. In illum, inquam, finem quo dicturus eſt
bono prærogatori dominus, intra in gaudium domi- Matth.25.
ni tui. *Locutus ſum,* inquit, *in lingua mea.* Inter æſtus,in-
ter pericula hæc,inter difficultates,quia ita delectat lex
domini,vt tamen propter abundantiam ſcandalorum
refrigeſcat charitas multorum. Inter hos ergo ęſtus lo-
cutus ſum, inquit, in lingua mea. Cui? Non auditori Matth.24.
quem volo erudire,ſed exauditori à quo volo erudiri. E
Locutus ſum in lingua mea, illi à quo intus audio, ſi
quod bonum,ſi quod verum audio. Quid locutus es?
Notum, inquit,*mihi fac domine finem meum.* Tranſiliui enim
quædam & veni ad quædam,& ea in quæ veni meliora
ſunt eis à quibus tranſiliui, ſed reſtat adhuc quod tran-
ſiliendum ſit. Non enim hic remanebimus, vbi tenta-
tiones,vbi ſcandala, vbi auditores & calūniatores pa-
timur. Finem meum notum mihi fac. Finem qui mihi
deeſt,non curſum qui mihi adeſt. Finem illum dicit
quem currens intuebatur Apoſtolus,& de ſua imperfe-
ctione cōfitebatur,aliud in ſe intuens, aliud alibi quæ-
rens. Ait enim, Non quia iam acceperim, aut iam per- Philip.3.
fectus ſim,fratres, ego meipſum nō arbitror apprehen-
diſſe. Et ne diceres,ſi non apprehendit Apoſtolus, ego
apprehēdi: ſi perfectus nō eſt Apoſtolus, ego perfectus
ſum:vide quid agas,attende quid dicat. Quid ergo ais
Apoſtole? nondum apprehendiſti, nondum perfectus
es? Quid ais? Ad quam actionē me hortaris? Quid mi-
hi imitandum ſequendumq; proponis? Vnum autem,
inquit, quæ retro ſunt oblitus, in ea quæ ante ſunt ex-
tentus,ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſu-
pernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu:ſecundum inten- F
tionem, non ſecundum peruentionem, nondum ſe-
cundum apprehenſionem, Non relabamur vnde iam
tranſiluimus,nec remaneamus in illis in quę iam veni-
mus. Curramus,intendamus,in via ſumus: nec tam ſis
ſecurus ex eis quæ tranſiſti, quàm ſolicitus pro eis ad
quæ nondum perueniſti. Quæ retro,inquit,oblitus, in
ea quæ ante ſunt extentus,ſecūdum intentionē ſequor
ad palmā ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu. Ipſe
eſt enim finis. Vnum autem, hoc eſt, illud vnū, Domi- Ioan.14.
ne oſtende nobis patrem & ſufficit nobis. Vnū autem
quæ & vna dicitur in alio Pſalmo, Vnā petij à domi- Pſal.26.
no,hāc requirā. Quæ retro oblitus,in ea quę ante ſunt Philip.3.
extentus,vnam petij à domino,hāc requiram, vt inha-
bitem in domo domini per omnes dies vitæ meę. Pro-
pter quid? Vt contempler delectationem domini. Ibi
enim gaudebo de ſocio, nō timebo de aduerſario. Ibi
enim contemplator mecum erit amicus,nō calumnia-
tor inimicus. Hoc deſyderauit iſte Idithum, notū fieri
ſibi cum hic eſſet, vt ſciret quid ſibi deeſſet,& non tam
gauderet de his ad quæ peruenerat,quàm & deſydera-
ret ea

G ret ea ad quæ nondũ peruenerat. Sed & quibuſdã iam
tranſilitis,non remaneret in via,ſed deſyderio raperetur in ſuperna: vſquequo ille qui quædam tranſilierat,
omnia tranſiliret, & ab irroratione quadã guttarũ dominicarum de ſcripturarum nube venientium,veniret
Pſal.41. ſicut ceruus ad fontẽ vitæ, & in illo lumine videret lu-
Pſal.35. men, abſconderetur in vultu dei à conturbatione ho-
Pſal.30. minũ:vbi diceret,bene eſt,vltra nihil volo, omnes hic
amo,neminẽ hic timeo.Bonum deſyderium, ſanctum
deſyderium:qui iam hoc habetis,congaudete nobis &
orate vt perſeueranter habeamus,ne inter ſcandala deficiamus. Nam & nos pro vobis hoc idem rogamus.
Non enim nos digni qui pro vobis oremus, & vos indigni qui pro nobis oretis. Auditoribus ſuis quib^9 præ-
Col.4. dicabat verbum dei,ſe commendabat Apoſtolus,Orationi inſtantes, vigilantes in illa. Orantes ſimul & pro
nobis vt deus aperiat nobis oſtiũ verbi ad loquendum
myſterium eius, vt manifeſtem illum ſicut oportet me
loqui. Orate ergo pro nobis fratres, vt & quod vidẽdũ
eſt bene videamus, & quod dicendum eſt bene dicamus. Cæterũ hoc deſyderium noui in paucis eſſe, nec
me optime intelligũt,niſi qui guſtauerint vnde loquor.
H Loquimur tamen omnibus & habentibus tale deſyderium & nondum habẽtibus: Habentibus,vt nobiſcum
illa ſuſpirent:nõ habentibus, vt pigritiã excutiant, ima
tranſiliant,ad dulcedinem legis dominicę veniãt,non
in delectationibus iniquorum remaneãt. Narrãt enim
multa multi, & laudant multa multi, iniqua iniqui. Et
reuera & illa iniqua habent delectationem,ſed non ſi-
Pſal.118. cut lex tua domine, Dicant ergo nobiſcum qui credũt
hæc dicere & nos.Negocium enim hoc intus eſt,nullis
verbis oſtẽdi poteſt. Sed qui hoc agit, credat eſſe & in
alio,non ſolũ ſe putet accepiſſe quod dei eſt. Dicat ergo in his Idithum, notũ fac mihi domine finẽ meum.
Et numerum dierum meorum qui eſt. Numerum dierum quęro qui eſt.Sic poſſum dicere, ſic poſſum intelligere numerum ſine numero, quomodo poſſunt dici anni ſine
annis. Vbi enim anni vtique quaſi numerus,ſed tamen
Pſal.101. tu idem ipſe es, & anni tui non deficient. Numerum
dierum meorum mihi notum fac,ſed qui eſt. Quid ergo?Iſte numerus in quo tu es non eſt? Planè ſi attẽdam
bene,non eſt:ſi hæream,quaſi eſt:ſi tranſiliam,nõ eſt.Si
ab iſtis me excutiens ſuperna contempler, ſi tranſeun-
I tia manẽtibus comparem,video quid verum ſit. Quid
autem magis videatur non eſſe, quàm ſi dicturus ſim
eſſe iſtos dies meos? Hos, inquam, dies eſſe dicturus
ſum:& tam magnum hoc verbum, huic curſui rerum
habentium, temere dabo? Ita ergo ipſe deficiens penè
non ſum,vt exciderit mihi qui dixit,Ego ſum qui ſum.
Exod.3. Eſt ergo aliquis numerus dierum? Vere eſt, & ſine fine
eſt.In his autem diebus dicam aliquid eſſe ſi teneo, de
quo die me interrogas vtrum ſit, & vel interrogas me,
Tene vnde me interrogas.Tenes diẽ iſtum?Si tenuiſti
heſternum, tenes & hodiernum. Sed heſternum, inquis,non teneo,quia iam non eſt,iſtum autem teneo in
quo ſum, & qui mecum eſt, Itáne de iſto excidit tibi
iam quantum à prima luce tranſierit? Nónne iſte dies
à prima hora cœpit? Da mihi primam horam eius: da
mihi & ſecundam eius, qua forte & ipſa tranſuolauit.
Tertiam,inquis, dabo tibi, forte enim in ipſa nunc ſumus.Certe ergo ſunt iſti dies,& eſt tertia dies. Et ſi tertiam dabis, non diem ſed horam dabis. Veruntamen
nec hoc quidem tibi concedo,ſi mecum vtcunque iſta
tranſiliſti. Da mihi vel horam, tertiam ipſam mihi da
in qua es.Si enim aliquid eius iam præteriit, & aliquid
eius adhuc reſtat: nec quod præteriit aliquid mihi po- K
tes dare,quia iam non eſt,nec quod reſtat quia nõdum
eſt: quid mihi de hora iſta quæ nunc peragitur dabis?
Quid de illa mihi dabis? Cui committam hoc verbum
vt dicã, eſt? Cum dicis ipſum,eſt, certe vna ſyllaba eſt,
& momentum vnum eſt, & tres literas habet in ipſo
ictu. Ad ſecundam huius verbi literam non peruenis,
niſi prima finita fuerit. Tertia non ſonabit,niſi cum &
ſecunda tranſierit. Quid mihi de hac vna ſyllaba dabis,& tenes dies qui vnã ſyllabam non tenes?Momen-
tis tranſuolantibus cuncta rapiuntur. Torrens rerum Pſal.119.
fluit,de quo torrente ille in via bibit pro nobis qui iam
exaltauit caput.Iſti ergo dies non ſunt,ante abeunt penè quàm veniant, & cum venerint ſtare non poſſunt.
Iungunt ſe,ſequuntur ſe,& non ſe tenent.Nihil de pręterito reuocatur, quod futurum eſt tranſiturum expectatur, nondum habetur dum non venit, non tenetur
dum venerit.Numerum ergo dierum meorum qui eſt,
non iſtum qui non eſt, & quod me difficilius & periculoſius perturbat, & eſt & non eſt: nec eſſe poſſumus
dicere quod nõ ſtat, nec nõ eſſe quod venit & tranſit,
Eſt illud ſimplex quæro,eſt verum quæro,eſt germanũ L
quæro, eſt quod eſt in illa Hieruſalem ſponſa domini
mei:vbi non erit mors,non erit defectus, non erit dies
tranſiens,ſed manẽs,quia nec heſterno pręceditur,nec
craſtino impellitur. Hunc,inquam, numerum dierum
meorum qui eſt,notum mihi fac, *Vt ſciam quid deſit mihi.* Hoc enim mihi deeſt hic laboranti, & quãdiu mihi deeſt,non me dico perfectum:quandiu hoc non accipio,non dico quia acceperim,aut iam perfectus ſim:
ſequor autem ad palmam ſupernæ vocationis dei, hãc
accipiam pro mercede curſus mei, Manſio quædam Phil.3.
erit finis currendi,& in ipſa manſione patria ſine peregrinatione,ſine ſeditione,ſine tentatione.Ergo notum
fac mihi hunc numerum dierum meorum qui eſt: vt
ſciam quid deſit mihi,quia nondum ibi ſum: ne ſuperbiam ex eo,in quo iam ſum,vt inueniar in illo non habens meã iuſtitiam.In comparatione enim illius quod
eſt, attendens iſta quæ non ita ſunt, & plus mihi vidẽs
deeſſe quàm adeſſe, ero humilior ex eo quod deeſt,
quàm elatior ex eo quod adeſt. Nam qui putant ſe aliquid habere cum hic viuunt, ſuperbiendo non accipiunt quod deeſt, quia magnum putãt eſſe quod adeſt. M
Qui enim putat ſe aliquid cum nihil ſit, ſemetipſum Gal.6.
ſeducit, nec iſti ex hoc magni ſunt. Nam & inflatio &
tumor imitatur magnitudinem,ſed non habet ſanitatem.Iam ergo iſte tranſiliens,agens quiddam in corde
occultum,quod non nouit niſi qui pariter agit:tanquã
noto ſibi facto fine ſuo impetrans quod rogauit, noto
ſibi facto numero dierum ſuorum,non qui tranſit,ſed
qui eſt: attendit ad hæc quæ tranſiliuit, & comparauit
noticiæ ſuperiori.Et tãquam diceres ei, quare deſyderaſti numerum dierum tuorum qui eſt, Quid enim de
diebus iſtis dicis, & de illo alio,attendens hæc,ait, *Ec-
ce veteres poſuiſti dies meos.* Veteraſcunt enim hi, ego no- 2.Cor.5.
uos volo,nouos nunquam veteraſcentes,vt dicam vetera tranſierunt,ecce facta ſunt noua,nunc in ſpe,tunc
in re.Innouati enim fide & ſpe, quãta adhuc vetera agimus?Nõ enim ſic Chriſto induti ſumus, vt ex Adam
iam nihil portemus.Vide veteraſcẽtẽ Adam, & inno-
uari Chriſtũ in nobis.Et ſi exterior,inquit,homo noſter 2.Cor.4.
corrumpitur,ſed interior renouatur de die in diẽ. Ergo ad peccatum,ad mortalitatẽ, ad pręteruolãtia tempora, ad gemitũ & laborẽ,& ſudorem Adæ, ad ætates
ſuccedentes non manẽtes, ab infantia vſq; ad ſenectutem,

A tem, sine sensu transeuntes: ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus canticum, vetus testamentum. Conuersi autem ad interiora, ad ea quæ innouanda sunt pro his quæ immutabuntur, inueniamus hominem nouum, diem nouum, canticum nouum, testamentum nouum, & sic amemus istam nouitatem, vt nõ ibi timeamus vetustatẽ. Nunc ergo in hoc cursu transimus à veteribus ad noua: ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innouantur interiora: donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renouetur, & hoc in resurrectione: tunc fient reuera omnia noua, reliqua quæ nunc sunt, in spe sunt. Agis ergo aliquid nunc à veteribus te exuendo, & in noua currendo. In noua ergo currens iste, & in ea quæ *Philip. 3.* ante sunt extentus, Notum, inquit, domine fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi? Ecce trahat adhuc Adam, & sic festinet ad Christum. Ecce, inquit, veteres posuisti dies meos. Veteres dies ex Adam, veteres illos posuisti, veterascunt quotidie, & sic veterascunt vt aliquãdo etiã B consumentur. *Et substantia mea tanquam nihil ante te.* Ante te domine tanquã nihil substãtia mea, ante te qui vides hoc, & ego cum hoc video ante te video, ante homines non video. Quid enim dicam? Quibus verbis ostendam, nihil esse quod sum in cõparatione eius quod est? Sed intus dicitur, intus vtrunq; sentitur, ante te domine, vbi oculi tui sunt, non vbi oculi humani sunt, Quid vbi oculi tui sunt? Substantia mea tãquam nihil.

Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Veruntamen quid enim iam dicebat? Iam ecce transilui mortalia omnia, & ima contempsi, calcaui terrena, ascendi ad delectationem legis domini, fluctuaui in dispensatione numerorũ dominicorum, desyderaui etiam finẽ illum cuius nõ est finis. Desyderaui numerum dierum meorum qui est, quia numerus dierum istorum nõ est. Ecce iam talis sum, tãta transilui, in ea quæ stant sic in- *Iob. 7.* hio. Veruntamen sic quomodo hic sum, quandiu carnem mortalem porto, quandiu tentatio vita humana est super terram, quandiu inter scandala suspiro, quandiu timeo ne cadam qui sto, quandiu mihi incerta sunt C & mala mea, & bona mea, vniuersa vanitas omnis ho- *Eccle. 1.* mo viuens. Omnis, inquam, & hærens & transiliens, & ipse Idithum ad vniuersam vanitatem adhuc pertinet, quia õmnia vanitas, & vanitas vanitantium: quæ abundãtia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Nunquid & Idithum sub sole adhuc est? Habet aliquid sub sole, habet aliquid vltra solem. Sub sole habet euigilare, dormire, manducare, bibere, esurire, sitire, vigere, fatigari, puerascere, iuuenescere, senescere, incerta habere quæ optat & timet: hæc omnia sub sole habet, & ipse Idithum, etiam ipse transiliens eos. Vnde ergo transiliens illos? Desyderio. Notũ fac mihi domine finem meũ. Hoc enim desyderiũ vltra solẽ est, non est sub sole. Sub sole omnia visibilia. Quicquid visibile non est, sub sole non est. Non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis charitas, non est visibilis benignitas, non est visibilis postremo timor ille castus permanens in seculum seculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationemq; Idithum, & vltra solem conuersans, quia conuersatio eius in cœlis est, ex his quæ adhuc habet sub sole, gemit, & ista contemnit & dolet, in illa inardescit quæ desyderat. Locutus est de illis, loquatur & de istis, Audistis concupiscenda, audite contemnenda, Veruntamẽ vniuersa vanitas omnis homo viuens. *Quanquam in imagine ambulet homo.* In qua D imagine nisi illius qui dixit, Faciamus hominẽ ad ima- *Gene. 1.* ginem & similitudinem nostram, quanquã in imagine ambulet homo. Ideo enim quanquã, quia magnum aliquid imago hæc. Et hoc quanquã secutum est tamẽ: vt illud quod audistis, quanquã, vltra solem sit: hoc autem quod sequitur, tamen, sub sole sit: & illud pertineat ad veritatẽ, hoc ad vanitatem. Quanquã ergo in imagine ambulet homo. *Tamen vane conturbatur.* Audi cõturbationẽ eius, & vide si non est vana, vt calces eam, transilias eam, & habites in excelsis, vbi non est ista vanitas. Quæ vanitas? *Thesaurizat, & non cognoscit cui cõgregabit ea.* *Psal. 39.* O insana vanitas. Beatus cuius est dominus spes eius, & nõ respexit in vanitates & insanias mẽdaces. Delirare tibi videor auare cum hæc loquor, anicularia tibi videntur hæc verba. Tu enim videlicet homo magni cõsilij, magnæq; prudentiæ, excogitas quotidie genera acquirendę pecuniæ, de negocio, de agricultura, fortassis & de eloquio, de iuris cõsultatione, de militia, addis & de fœnore. Homo cordatus nihil prætermittis omnino, vnde numus super numũ, & in occulto diligentius E acquiratur. Deprædaris hominẽ, caues deprædatorem: quod facis times ne patiaris, & in eo quod pateris non te corrigis. Sed nõ pateris. Prudens enim homo es, bene seruas, non solũ bene colligis. Habes vbi ponas, cui cõmittas, quomodo nihil pereat ex eo quod cõgregasti. Interrogo cor tuũ, discutio prudentiã tuã. Ecce collegisti, ecce ita seruasti, vt nihil possis amittere eorũ quę seruasti, dic mihi cui seruas? Non tecũ ago, non cõmemoro, non exaggero quicquid mali habet auaritia vanitatis tuæ: hoc vnũ propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius Psalmi. Prorsus colligis, thesaurizas: non dico ne forte dum colligis colligaris: nõ dico ne forte cũ vis esse prædo sis præda: hoc apertius eloquar. Fortassis enim cæcus auaritia non audisti aut intellexisti: nõ dico, inquam, ne forte cum vis esse prædo minoris, sis præda maioris. Non enim sentis esse te in mari, nec cernis minores pisces à maioribus deuorari. Non dico ista, nõ dico difficultates & pericula in ipsa conquisitione pecuniæ: quanta patiantur qui eam colligunt, quàm in omnibus periclitentur, in omnibus F penè mortẽ videant, transeo hæc omnia. Prorsus colligis nullo contradicente, seruas nullo auferente, excute cor tuum ad prudentiã tantam, qua me derides, qua me insipientem putes, hæc loquente me, dic mihi, Thesaurizas, cui congregabis ea? Video quid velis dicere, quasi quod vis dicere huic non occurrerit, dicturus es, *Lib. 50 homili. homi. 47.* filiis meis seruo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniquitatis. Filiis meis, inquit, seruo. Etiã seruas filiis tuis, itàne hoc non nouerat Idithũ? Nouerat ea planè, sed in diebus veteribus cõputabat, & ideo contemnebat, quia ad nouos dies festinabat. Nam ecce discutio te cum filiis tuis, seruas transiturus transituris, imò vero transiens transeuntibus. Nam transiturum te sic dixi, quasi nunc maneas. Ipsum hodie, ex quo loqui cœpimus vsque ad hoc momentũ, sentis quia senuimus. Neq; enim cernis & incrementa capillorũ tuorum, & nunc cũ stas, cum hic es, cum agis aliquid, cũ loqueris, in te crescũt capilli tui. Neque enim repente creuerunt, vt tonsorem quęreres. Agitur ergo ætas transuolans & in intelligẽtibus & in non sentientibus, & in aliud male occuparis: transis tu & seruas transeunti filio tuo. Primo hoc à te quæro, Scis eum possessurũ cui seruas, aut si nondum natus est, scis nasciturum? Seruas filiis, incertũ est an futuris, an possessuris, nec reponis thesaurum vbi reponẽdus est. *Math. 6.*

G Non enim dominus tuus seruo tuo tale consilium da-
ret, vt peculium suũ perderet. Peculiosus seruus es cu-
iusdam magni patrisfamiliâs. Quod amas quod & ha-
bes ipse tibi dedit, & non vult vt perdas quod tibi de-
dit, qui & seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquã, quod
tibi ad tempus dedit vult vt perdas. Multum est, exupe-
rat, supergreditur vires necessitatis tuæ. Iam certe su-
perfluum deputatur, nec hoc volo vt perdas, ait domi-
nus tuus. Et quid facio? Migra, vbi posuisti nõ est tuus
locus. Certe seruare vis auaritiæ, vide, forte & ipsi aua-
ritiæ congruat consilium meũ. Habere enim vis quod
habes & nõ perdere, ostendam tibi locũ vbi ponas. Ne
thesaurizes in terra, nesciens cui congregas ea, & post-
ea quemadmodum cõsumpturus sit qui possidebit, qui
tenebit. Forte enim possessus possidebit te, quod à te
habebit non tenebit. Forte cum ei seruas, antequam il-
le veniat tu perdes. Solicitudini tuæ consiliũ do. The-
Matth.6. saurizate vobis thesaurum in cœlo. Hic in terra si vel-
les seruare diuitias, quæreres horreum: non forte cre-
deres domui tuæ propter domesticos tuos, commen-
dares ad vicum argentarium: difficilis est enim ibi ca-
H sus, fur non facile accedit, bene omnia seruantur. Qua-
re ista cogitas, nisi quia non habes melius vbi serues?
Quid si dabo melius? Dicam tibi, noli commendare
huic minus idoneo, sed est quidam idoneus illi cõmen
da. Habet magna horrea, vbi perire non possint diui-
tiæ, magnus super omnes diuites diues est. Iam forte di
cturus es. Et quando audeo tali commendare? Quid si
ipse te hortatur? Agnosce illum, non solum paterfami-
liâs est, sed & dominus tuus est. Nolo, inquit, serue me-
us perdas peculium tuum, agnosce vbi ponas. Quare
ibi ponis vbi possis amittere, vbi & si non amittas, ibi
permanere perpetuo tu non potes? Est alius locus quò
te transferam. Præcedat te quod habes, noli timere ne
perdas: dator ego eram, custos ego ero: dicit tibi hoc
dominus tuus. Fidem tuam interroga; vide si velis illi
credere. Dicturus es, perditum habeo quod nõ video,
hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic vi-
debis, & ibi nihil habebis, Nescio quos thesauros ha-
bes absconditos in terra, cum procedis non eos te-
cum portas. Venisti ad audiendum sermonem, ad col-
ligendas interiores diuitias, cogitas de exterioribus,
nunquid eas huc tecum adduxisti? Ecce nec nunc eas
I vides. Credis te habere in domo, quod scis te posuisse,
nunquid scis te non perdidisse? Quàm multi redie-
runt ad domos suas, & quod posuerant non inuene-
runt. Hinc fortasse expauerunt corda cupidorũ, & quo-
niam dixi multos sæpe ad domũ suam redisse, & quod
posuerant non inuenisse, dixit quisq; in corde suo, Ab-
sit Episcope, bonum opta, ora pro nobis. Absit vt con-
tingat, absit vt ita fiat. Credo in deum, quoniam quod
posui saluum inuenio, Credis in deum, & nõ credis ip-
si deo. Credo in Christum, quia saluũ erit quod posui,
nemo accedat, nemo auferat. Securus vis esse credẽdo
in Christum, vt nihil perdas de domo tua: securus eris
potius credendo Christo, vt ibi ponas vbi consiliũ de-
dit. An securus es de seruo tuo, & solicitus es de domi-
no tuo? Securus es de domo tua, & solicitus de cœlo?
Sed ego, inquis, quomodo pono in cœlo? Dedi tibi cõ-
silium, vbi ponas, quomodo perueniat ad cœlum nolo
scias. Pone in manibus pauperũ, da indigentibus: quid
ad te quomodo perueniat? Non perdes, quod ego acci-
Matth. 25. pio. An oblitus es, cum vni ex minimis meis fecistis, mi-
hi fecistis? Si haberet quispiã amicus tuus quosdam la-
cus vel cisternas, & quæque receptacula fabricarum ad
seruandum aliquem liquorem, vel vini vel olei: quæ- K
reres vbi absconderes vel seruares fructus tuos, & dice-
ret tibi, Ego tibi seruo: haberétque ad illa receptacula
occultos quosdam canales & transitus, vt per hos clan
culo iret, quod palàm funderetur: & diceret tibi, quod
habes hic funde. Videres autem tu non esse illum lo-
cum vbi ponere cogitabas, & timeres fundere: ille qui
sciret machinamenta quædam occulta locorum suo-
rũ tibi diceret, funde securus, hinc illuc perueniet. Non
vides, quà: sed crede mihi quia mansiones fabricaui. Fa
bricauit ergo per quẽ facta sunt omnia, mansiones o-
mnibus nobis: illuc vult præcedere quod habemus, ne
hoc in terra perdamus. Cum autem seruaueris in terra,
dic mihi cui congregabis ea? Filios habes, vnũ plus nu-
mera, & da aliquid & Christo, thesaurizat & non co- *13. quæst. 2.*
gnoscit cui congregabit ea, vane conturbatur. Et nunc *cap. Si qui*
quoniam, inquit, iste Idithum respiciens vanitatẽ quan *irascitur.*
dam, suspiciens veritatem quandam, in medio positus
quiddam sub se habet, quiddam supra se. Sub se habet
vnde transiliuit, supra se habet quò se extendit. Qualis
iste? Iam magnus. Et nunc ait, quomodo quiddã tran-
siliui, quomodo multa calcaui, quomodo temporali- L
bus iam non teneor? Nondum sum perfectus, nondum
accepi. Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ vi- *Roma.8.*
detur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat?
Si autem quod non videmus speramus, per patientiam
expectamus. *Ergo & nunc quæ est expectatio mea. Nónne do-
minus?* Ipse est expectatio mea, qui dedit omnia ista quę
contemnam: ipse mihi dabit & se, qui est super omnia,
& per quẽ facta sunt omnia, & à quo factus sum inter
omnia, ipse est expectatio mea dominus. Vidistis Idi-
thũ fratres, videte quomodo expectat. Nemo ergo se di
cat perfectũ hic, decipit se, fallit se, seducit se, nõ potest
hic habere perfectionem. Et quid prodest, quia perdit
humilitatem? Et nunc quæ est expectatio mea? Nonne
dominus? Cum venerit iam nõ expectatur, tunc erit illa
perfectio. Nunc autem quãtuncunq; transilierit Idithũ
adhuc expectat. *Et substantia mea ante te est semper.* Iã profi
ciens, iam ad ipsum tendens, & esse aliquantũ incipiẽs,
ante te est semper substantia mea. Substantia autẽ ista &
ante homines est. Aurum habes, argentũ habes, manci
pia, prædia, arbores, pecora, seruos, hæc videri ab homi
nibus possunt, est quædam substantia. Substantia mea M
ante te est semper. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.*
Multa transiliui, multa quidem transiliui, sed si dixeri-
mus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos decepimus, *1.Ioan.1.*
& veritas in nobis non est. Multa transiliui, sed adhuc
tũdo pectus, & dico, Dimitte nobis debita nostra, sicut *Matth.6.*
& nos dimittimus debitoribus nostris. Tu ergo expe-
ctatio mea, finis meus. Finis enim legis Christus ad iu-
stitiam omni credenti. Ab omnibus non solum ab eis, *Roma.10.*
ne reuoluar in ea, quæ trãsiliui: sed ab omnibus omni-
no propter quæ mihi modo pectus tundens dico, Di-
mitte nobis debita nostra. Ab omnibus iniquitatibus *Matth.6.*
meis erue me, ita sapientẽ & tenentẽ, quod ait Aposto-
lus, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus. Cum *Philip.3.*
enim se diceret nondũ esse perfectum, ibi cõtinuo secu
tus ait, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus.
Quid est, quotquot perfecti sumus? Iam dudum tu di-
xeras, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim.
Sequere ordinem dictorum. Vnum autem quæ retro
oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum inten-
tionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in
Christo Iesu. Ideo nondum perfectus, quia sequitur ad
palmam supernæ vocationis dei, quam nondum inue-
nit,

A nit, ad quam nondum peruenit. Si autem non est perfectus qui non illuc peruenit, quis nostrum perfectus est? Tamen sequitur & ait: Quotquot enim perfecti hoc sapiamus. Tu non es perfectus ô Apostole, & nos perfecti? Sed excidit vobis, quia se modo perfectum dixit. Non enim ait, Quotquot estis perfecti hoc sapientis, sed quotquot, inquit, perfecti hoc sapiamus: cũ paulo ante dixisset, non quià iam acceperim, aut iam perfectus sim. Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te nõ esse posse perfectum. Hæc ergo erit perfectio tua, sic te quædam transilisse, vt ad quædam properes: sic quædam te transilisse, vt restet aliud ad quod omnibus transactis transiliendum est. Hæc tota fides est. Nam quisquis se iam peruenisse putat, in alto se ponit vt cadat. Quia ergo ita sapio, quia me & imperfectũ dico & perfectum. Imperfectũ quidem, quia nondum aliquid accepi quod volo. Perfectum autẽ, quia scio hocipsum quod mihi desit: quia ergo sic sapio, quia humana contemno, quia lætari in rebus pereuntibus nolo, quia irrideor ab auaro iactante se quòd sit prudens, & me irridente quòd desipiam, quia sic ago,
B quia hanc viam carpo. *Opprobrium*, inquit, *insipienti dedisti me.* Inter eos me viuere voluisti, inter eos prædicare veritatem qui amant vanitatem, & non possum
1.Cor.4. nisi irrideri ab eis: quia spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis & hominibus: angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: immo & angelis laudantibus & vituperantibus, & hominibus laudantibus & vituperantibus. A dextris & à sinistris habemus arma,
2.Cor.6. in quibus militamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces. Hæc apud angelos, hæc apud homines: quia & apud angelos sunt sancti angeli quibus bene viuendo placemus, & sunt præuaricatores angeli, quibus bene viuendo displicemus. Et inter homines sunt sancti viri, quibus placeat vita nostra: sunt nequissimi homines qui irrident bonam vitam nostram. Et hæc & hæc arma sunt, illa dextra, illa sinistra, vtraque tamen arma sunt. Vtrisque armis & dextris & sinistris vtor, & laudantibus & vituperantibus, & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtrisq; armis con-
C fligo cum diabolo, vtrisque eum ferio, prosperis si non corrumpor, aduersis si non frangor. Dedisti ergo me opprobrium insipienti. *Obsurdui & non aperui os meum.* Sed cõtra insipientem obsurdui & non aperui os meũ.
Psal. 84. Cui enim dicerem quod agitur in me? Audiam enim quid loquatur in me dominus deus, quoniam loque-
Esaiæ. 48. tur pacem populo suo, sed non est pax impiis dicit dominus. Obsurdui & non aperui os meum. *Quoniam tu es qui fecisti me.* Ideo non aperuisti os tuum, quia deus est qui fecit te. Mirum est, os tibi deus non fecit ad loquendum? Qui plantauit aurem non audit? qui finxit oculum non videt? Os tibi deus ad loquendum dedit,
Psal. 93. & dicis: Obsurdui & non aperui os meum, quoniam tu es qui fecisti me: an quoniam tu es qui fecisti me, ad posteriorẽ versum pertineat? Quoniam tu es qui fecisti me. *Amoue à me flagella tua.* Quoniam tu es qui fecisti me, noli exterminare me, tantum cęde vt proficiam non vt deficiam: tantũ tunde vt perducar, nõ vt comminuar. Quoniam tu es qui fecisti me, amoue à me flagella tua. *A fortitudine manus tuæ ego defeci in argutionibus.* Hoc est, cum argueres me, defeci. Et arguere tuum quid est, nisi quod sequitur? *Pro iniquitate erudisti hominem, & contabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Multum est quod intelligit iste Idithum, si quis cũ illo intelligat, si quis cum illo transiliat. Dicit enim in argutionibus dei D se defecisse, & vult à se moueri flagella, quoniã ipse est qui fecit illum. Quod fecit, ipse reficiat: & qui creauit, ipse recreet. Sed tamen qui ita defecit, vt non velit se & recreari & reformari, sine causa putamus fratres factum fuisse. Pro iniquitate, inquit, erudisti hominem. Totum quod defeci, quod infirmus sum, quod de imo clamo, hoc totum pro iniquitate: & in hoc erudisti, non damnasti, pro iniquitate erudisti hominem.
Audi hoc planius ex alio Psalmo, Bonũ est mihi quia Psal. 118. humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Et humiliatus sum, & bonum est mihi: & pœna est, & gratia est. Quid seruat post pœnam, qui per gratiam exhibet pœnam? Ipse enim est de quo dictum est: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Et bonum est mihi quod humilia- Psal. 114. sti me, vt discam iustificationes tuas. Pro iniquitate e- Psal. 93. rudisti hominem. Et quia scriptum est: Qui fingis dolorem in præcepto, deo dici non nisi à transiliente potuit, quia nõ nisi à transiliente videri potuit. Fingis, inquit, dolorem in præcepto, de dolore præceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem meum. Non enim relinquis informem, sed formas illum: & formatus dolor E meus inflictus à te, præceptum mihi erit vt liberer à te. Fingis enim, dictũ est, dolorem, formas dolorẽ, plasmas dolorem, non simulas dolorẽ: quomodo fingit artifex, vnde & figulus dicitur à fingendo. Ergo pro iniquitate erudisti hominẽ. Video me in malis, video me in pœna, & apud te non video iniquitatẽ. Si ergo ego in pœna sum, & apud te iniquitas non est, nónne restat vt pro iniquitate erudias hominẽ? Et quomodo erudisti? Dic ipsam eruditionem, O Idithum quomodo eruditus es? Et tabescere fecisti sicut araneã animam meã. Hæc est eruditio. Quid tabidius aranea? animal ipsum dico: quãquam & ipsis telis aranearum quid tabidius? Attende & ipsum animal quàm tabidum est: pone supra leuiter digitum, ruina est, nihil omnino tabidius. Talem fecisti animam meam, inquit, erudiendo me pro iniquitate. Quando eruditio infirmum fecit, quædam fortitudo erat vitium. Video quosdam præuolasse & intellexisse, sed à celerioribus non sunt deserẽdi tardiores, vt pariter viã sermonis carpant. Hoc dixi, hoc intelligite, si eruditio iusti dei hanc infirmitatem F fecit, fortitudo quædam erat vitium. Fortitudine quadam displicuit homo, vt erudiretur infirmitate: quia superbia quadam displicuit, vt erudiretur humilitate. Fortes esse dicuntur omnes superbi, infirmi humiles. Ideo hanc vicerunt multi ab Oriente & Occidente venientes, vt recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob Matth. 8. in regno cœlorũ. Quare vicerunt? Quia fortes esse noluerunt. Quid est, fortes esse noluerunt? De se præsumere timuerunt. Iustitiam suã non constituerunt, vt iustitiæ dei subiicerentur. Denique quando dixit dominus Roma. 10. hoc, Multi ab Oriente & Occidente veniẽt & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ: dixit etiam, Filij autem regni, id est Iudæi, ignorantes iustitiam dei, & suam volentes statuere, ibunt in tenebras exteriores. Recordamini fidem illam Centu- Matth. 8. rionis vnius ex populo gentium: ita in se infirmi, ita non fortis vt diceret, Non sum dignus vt sub tectum Lucæ. 9. meum intres. Non erat dignus vt Christum domo reciperet, & iam corde receperat. Etenim magister ille humilitatis, filius hominis iam inuenerat in eius pectore vbi caput reclinaret. Ad hoc verbum Centurionis dominus respiciens, ad sequentes se dixit, Amen dico vobis, in nullo inueni tantam fidem in Israël. Hunc Matth. 8. infirmum

G infirmum inuenit, Iſraëlitas fortes inuenit, vt inter
Matth.9. vtroſque diceret, Non eſt opus medicus ſanis, ſed ma-
le habentibus. Propter hoc ergo, id eſt, propter hanc
Matth.8. humilitatem, multi ab Oriente & Occidente venient,
& recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in re-
gno cœlorum, filij autem regni ibunt in tenebras ex-
teriores. Ecce mortales eſtis, ecce carnem putreſcen-
Pſal.81. tem portatis, Et ſicut vnus ex principibus cadetis, ſicut
homines moriemini, & cadetis ſicut diabolus. Quid
vobis prodeſt medicina mortalitatis? Superbus diabo-
lus tanquam angelus, non habet carnem mortalem: tu
autem qui accepiſti mortalem carnem, & nec hoc tibi
prodeſt, vt tanta infirmitate humilieris, ſicut vnus ex
principibus cades. Ipſa eſt ergo gratia beneficij dei pri-
ma, redigere nos ad cõfeſſionem infirmitatis, vt quic-
quid boni poſſumus, quicquid potentes ſumus, in illo
1.Cor.1. ſimus: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quando
2.Cor.12. infirmor, inquit, tunc potens ſum. Pro iniquitate eru-
diſti hominem. Et tabeſcere feciſti ſicut araneam ani-
mam meam. *Veruntamen vane conturbatur omnis homo vi-
uens.* Redit ad illud quod pauloante commemorauit,
H quamuis hic proficiat, vane conturbatur omnis homo
viuens, viuens vtique in incerto. Quis enim vel de ip-
Pſal.54. ſo bono ſuo ſecurus eſt? Vane cõturbanir. Iactet in do-
minum curam ſuam, in illum iactet quicquid ſolicitus
eſt, ipſe nutriat, ipſe cuſtodiat. Quicquid enim in hac
terra certum eſt niſi mors? Conſyderate omnia omni-
no, vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipſa iuſtitia,
vel in ipſa iniquitate, quid hic certũ eſt, niſi mors? Pro-
feciſti, qui ſis hodie ſcis, quid facturus ſis craſtino ne-
ſcis. Peccator es, quid ſis hodie ſcis, quid ſis craſtino
neſcis. Speras pecuniam, incertũ eſt an proueniat. Spe-
ras vxorem, incertum eſt an accipias, vel qualem acci-
pias. Speras filios, incertum eſt an naſcantur. Nati ſunt,
incertum eſt an viuant. Viuunt, incertum eſt an pro-
ficiant, an deficiant. Quocunque te verteris, incerta
omnia: ſola mors certa. Pauper es, incertum eſt an di-
teſcas. Indoctus, incertum eſt an erudiaris. Imbecillis,
incertum eſt an conualeſcas. Natus es, certum eſt quia
morieris: & in hoc ipſo quia mors certa eſt, dies mor-
tis incertus eſt. Itaque hæc incerta, vbi ſola mors eſt
certa, cuius etiam hora incerta: & ſola multum cauetur
I quæ nullo modo deuitatur. Omnis homo viuens vane
cõturbatur. Ergo inter hæc iam tranſiliens, iam in qui-
buſdam ſuperioribus agens, hæc ima contemnens in-
ter hæc poſitus, *Exaudi*, inquit, *orationem meam.* De qui-
bus gaudeam, de quibus gemam? De tranſactis gaudeo,
pro his quæ reſtant gemo. Exaudi orationem meam,
Et deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. Nun-
quid enim quia tanta tranſilui, quia tanta tranſcendi,
Eccle.1. iam non fleo? Nónne multo magis fleo, quia qui appo-
nit ſcientiam, apponit dolorem? Nónne quanto ma-
gis quod abeſt deſydero, tanto magis donec veniat ge
mo, tãto magis donec veniat fleo? Nónne quanto ma
Matth.24. gis creſcunt ſcandala, quanto magis abundat iniqui-
tas, tanto magis refrigeſcit charitas multorum? dico,
Hiere.9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem
lachrymarum? Exaudi orationẽ meam & deprecatio-
nem meam, auribus percipe lachrymas meas. *Ne ſileas
à me, ne obſurdeſcam in æternum.* Ne ſileas à me vt audiã te.
Occulte enim dicit deus, multis in corde loquitur, &
magnus ibi ſonus, in magno ſilentio cordis, quãdo ma
Pſal.34. gna voce dicit, Salus tua ego ſum. Dic, inquit, animæ
meæ, ſalus tua ego ſum. Ab hac voce, quia dixit deus a-
nimæ, Salus tua ego ſum: optat ne ſileatur ab illo. Ne ſi-
leas à me. *Quoniam inquilinus ego ſum apud te.* Sed apud K
te inquilinus: apud diabolum cum eſſem, inquilinus e-
ram, ſed malum dominum habebam. Nunc autem iam
quidem apud te, ſed adhuc inquilinus. Quid eſt inqui-
linus? Vnde migraturus ſum, non vbi perpetuo man-
ſurus. Vbi perpetuo ſum manſurus, dicatur domus
mea: vnde migraturus ſum qualis iſte, iam magnus in-
quilinus ſum: ſed tamen apud deum meum ſum in-
quilinus, apud quem domo accepta mãſurus ſum. Sed
quæ domus eſt? quò migrandum eſt ex hoc inquilina-
tu? Recognoſcite illam domum, de qua dicit Apoſto-
lus, Habitationem habemus ex deo, domum non ma- 2.Cor.5.
nu factam, æternam in cœlis. Si domus hæc æterna eſt
in cœlis, cum ad eam venerimus, inquilini non erimus.
Quomodo enim eris inquilinus in æterna domo. Hic
autẽ vbi dicturus eſt dominus domus, migra: & quan-
do dicturus eſt neſcis, paratus eſto. Deſyderando au-
tem domum æternam paratus eris, nec ſuccenſeas ei,
quia cum vult dicit, migra. Non enim cautionem tibi
fecit, & placito quodam ſe obſtrinxit: & cõductor do-
mus acceſſiſti certa penſione ad certum tempus, quan-
do vult dominus eius migraturus es. Ideo enim gratis L
manes, quia inquilinus ego ſum apud te. *Et peregrinus.*
Ergo ibi patria, ibi domus, inquilinus apud te, & pere-
grin9. Et hic ſubauditur, apud te. Multi enim peregrini
ſunt cum diabolo: quia autem iam crediderũt & fide-
les ſunt, peregrini quidem ſunt: quia nondum ad illam
patriam domumque venerunt, ſed tamen apud deum
ſunt. Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur
à deo, & ambimus, ſiue hic manentes ſiue peregrinan- Ibidem.
tes placere illi. Et peregrinus & inquilinus. *Sicut omnes
patres mei.* Si ergo ſicut omnes patres mei, dicturus ſum
me non emigraturum cum illi migrauerint? Alia con-
ditione manſurus ſum quàm illi manſerunt? Quid er-
go reſtat vt petam, quia hinc ſine dubio migraturus
ſum? *Dimitte me vt refrigerer priuſquam eam.* Vide inde Idi-
thũ quos nodos habeas remittẽdos tibi: quibus remiſſis
refrigerari vis priuſquã eas. Habes enim aliquos æſtus,
à quibus vis refrigerari, & dicis, remitte mihi. Quid re-
mittet tibi, niſi forte illum ſcrupulum, vbi dicis, & vn-
de dicis, Dimitte nobis debita noſtra? dimitte mihi pri Matth.6.
uſquam eam. *Et amplius iam non ero.* Immunem me fac M
à peccatis priuſquã eam, ne cum peccatis eam. Remitte
mihi vt requieſcam in cõſcientia mea, vt exonerata ſit
æſtu ſolicitudinis: quia ſolicitudine curam geram pro
peccato meo. Remitte mihi vt refrigerer ante omnia
priuſquam eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi
non remiſeris vt refrigerer, ibo & non ero priuſquam
eam. Quia ſi iero, iam non ero, remitte mihi vt refrige-
rer. Eſt quæſtio oborta quomodo iam nõ erit. Ecce nõ
it ad requiem, quod auertat deus ad Idithũ, Ibit enim
planè Idithũ, ad requiem ibit. Sed fac aliquem iniquũ
non Idithum, non tranſilientem, hic theſaurizantem,
incubatorem, iniquũ, ſuperbum, iactantẽ, elatum, pau-
peris ante ianuã iacentis contemptorẽ. Nonne & ipſe
erit? Quid eſt ergo nõ ero? Si enim diues ille non erat,
quis eſt qui ardebat? Quis eſt qui guttã aquæ de digito
Lazari ſtillari in linguam ſuam deſyderabat? Quis eſt
qui dicebat, Pater Abraham, mitte Lazarum? Vtiq; qui Luca.16.
loqueretur erat, & qui arderet erat, & qui reſurgat in fi-
nem, & qui cum diabolo æterno igne damnetur. Quid
eſt ergo, nõ ero, niſi reſpiciat iſte Idithum? quid eſt eſſe
& non eſſe? Videbat enim illum finem quo corde po-
terat, qua mentis acie valebat, quem ſibi oſtendi deſy-
derauerat, dicens: Notũ fac mihi domine finẽ meum.

Videbat

A Videbat numerum dierum suorũ quid est? Attendebat
infra omnia quæ sunt, in cõparatione illius esse nõ es-
se, & se non esse dicebat. Illa enim permanent, ista mu-
tabilia sunt, mortalia, fragilia: & dolor ipse ęternus, ple
nus corruptionis adhuc nõ finitur, vt sine fine finiatur.
Respexit ergo beatã illam regionẽ, beatam patriã, bea-
tam domũ, vbi participes sunt sancti vitæ sempiternæ
atq; incõmutabilis veritatis: & timuit extra ire vbi nõ
est esse, ibi desyderans esse, vbi est summũ esse. Propter
hanc ergo comparationẽ inter vtrunq; constitutus, ad-
huc timens dicit, Remitte mihi vt refrigerer priusquã
eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remi-
seris peccata, ibo in æternum abs te. Et à quo ibo in æ-
Exod 3. ternum? Ab illo qui dixit: Ego sum qui sum. Ab illo qui
dixit: Dic filiis Israël, qui est misit me ad vos. Ab eo er-
go qui vere est, qui in cõtrarium pergit, ad nõ esse per-
git. Itaq; fratres mei, & si onerosus fui labori corporis
vestri, certi sitis, quia & ego laboraui, & vere dico, quia
istum laborem vos vobis facitis. Si enim sentirem vos
fastidire quod dicitur, cito tacerem.

B *In Psalmum trigesimumnonum.*

Enarratio.

OMNIA quæ prædixit dominus noster Iesus
Christus, partim facta cognoscimus, partim
futura speramus: cuncta tamẽ complebuntur,
quia veritas hæc dicit, & quàm fideliter dicit, tam fide-
les inquirit. Qui credit, venientibus lætabitur: qui non
credit venientibus confundetur. Venient tamẽ illa si-
ue volentibus hominibus, siue nolentibus: siue creden
2.Timo.2. tibus, siue nõ credentibus, sicut ait Apostolus, Si nega-
uerimus, & ipse nos negabit: si non credimus, ille fide-
lis permanet, negare seipsum non potest. Præ cæteris
tamẽ fratres hoc memẽtote breue, & hoc tenete quod
Matth.24. modo ex Euangelio omnes audistis, Qui perseuerauе-
& 10. rit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Iam patres nostri traditi
sunt in concilia, dixerũt causas apud inimicos quos di
ligebant, præstiterunt eis, & quantam potuerũt corre-
ptionem, & quantã valuerunt dilectionẽ: & sparsus est
sanguis iustus, & illo sanguine tanquã seminatione per
totũ mundum facta seges surrexit Ecclesiæ. Consequẽs
autem tempus est scandalorum & simulationis & ten-
tationum per eos qui dicũt, Ecce hic est Christus, ecce
Matth.24. illic. Hostis ille noster, tunc leo fuit cum aperte sæuie-
C bat: modo draco est, cum occulte insidiatur. Ille autem
Psal.90. cui dictum est: Conculcabis leonem & draconẽ, quo-
niam corpus eius & membra eius sumus: sicut concul-
cauit leonem pedibus patrũ nostrorum aperte sæuien-
tem, & ad passiones martyres attrahentẽ: ita modo dra
conem conculcabit, ne nobis insidietur. De quo dra-
2.Cor.11. cone nos cautos faciens Apostolus ait, Aptaui vos vni
viro virginẽ castam exhibere Christo: timeo autem ne
sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestrę mẽ
tes corrũpantur à castitate quæ est in Christo Iesu. Ser-
pens ergo iste adulter antiquus, virginitatem corrum-
pendam, non carnis sed cordis inquirit. Sicut autem
adulter homo lætatur in nequitia sua, cum carnẽ cor-
rumpit, sic & diabolus lætatur quando mentem cor-
rumpit. Sicut autem patribus nostris aduersus leonem
opus erat patientia, sic nobis aduersus draconem vigi-
lantia. Persecutio tamẽ siue à leone siue à dracone nũ-
quam cessat Ecclesiæ, & magis metuendus est cum fal-
lit quàm cum sæuit. Illo tempore cogebat Christianos
negare Christum. isto autem tẽpore docet Christianos
negare Christũ. Tunc cogebat, nunc docet. Tunc ergo
ingerebat violentias, nũc insidias. Videbatur tunc fre-

mens, lubricus nũc & oberrans difficile videtur. Quo- D
modo autem tunc cogebat Christianos negare Chri-
stum, apertũ est. Attrahebantur enim vt negarẽt Chri-
stum, & confitentes Christum coronabãtur. Nunc au-
tem docet negare Christum, & ideo fallit: quia qui do-
cetur negare Christum, quasi non sibi videtur recede-
re à Christo. Modo enim quid dicitur ab hæreticis ho
minibus Christiano catholico? Veni, esto Christianus.
Ad hoc dicitur, esto, vt dicat, nõ sum. Aliud longe est,
Veni, esto Christianus: aliud veni, nega Christũ. Aper-
tum malũ fremitus leonis, à longe auditur, à longe ca-
uetur. Applicat se lubricus draco occultis lapsibus: ser-
pens leni tactu surrepens, astuto sibilo immurmurans,
& non dicit nega Christum. Nam eum coronatis mar
tyribus quis audiret? Sed dicit, Esto Christianus. Et ille
mirabili voce percussus, si nondum veneno penetratus
est, respondet, plane Christianus sum. Si autem mone-
tur, & dente draconis captus est, respondet, Quare mi-
hi dicis, esto Christianus? Quid enim? Non sum Chri-
stianus? Et ille, Non. Ergo non sum? Non. Ergo nũc fac
me Christianum si non sum. Veni. Sed cum interroga- E
ri cœperis ab Episcopo quis sis, noli dicere Christianus
sum, aut fidelis sum: sed dic te non esse vt possis esse. Cũ
enim audierit confessionem Christiani fidelis, rebapti-
zare non audet. Cum autem audierit quod non sit, dat
illi tanquam quod non habebat: vt quasi ipse sit extra
culpam, quia secundum vocẽ eius facit. Vbi quæro abs
te hæretice, cur te extra culpam putas? Quid has voces
audio, quia nõ tu negas, sed ille negat? Si habet culpam
qui negat, quis est qui docet negare eũ qui negat? Itane
vero tu extra culpã es, qui facis docendo Christianus,
quod faciebat minando paganus? Et quid agis? Nun-
quid tollis quod habet, quia negauit quod habet? Non
facis vt non habeat, sed vt ad pœnam habeat. Quod e-
nim habet, habet. Baptismus ille tanquam character in-
fixus est, ornabat militem, conuincit desertorem. Quid
enim facis? Christum imponis super Christum. Si sim-
plex esses, Christum non duplicares. Deinde quæso te,
oblitus es quod lapis est Christus, & lapidem quem re- Psal.117.
probauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Marc.9.
Si ergo lapis est Christus, & Christum vis imponere su 1.Petr.2.
per Christum, excidit tibi quod audiuisti in Euãgelio, Matth.24.
quia lapis super lapidem non stabit. Tantum autem va F
let iunctura charitatis, vt quamuis multi lapides viui in
structura templi dei cõueniant, vnus lapis ex omnibus
fiat. Tu autem discidisti te, ab ædificatione reuocas, ad
ruinã vocas: & abundant hæ insidiæ, & non quiescunt:
& videmus & toleramus, & quantum possumus repri-
mere conamur, disputando, conuincendo, cõueniẽn-
do, terrendo, tamen omnes diligendo. Et cum hæc no
bis agentibus perseuerant in malo, & cor nostrum de
fraternis mortibus contabescit, cum eis qui foris sunt
dolet, his qui intus sunt timet, per angustias multifor-
mes & incessabiles tẽtationes, quibus abundat hęc vita,
quid facturi sumus? Ex abundantia enim iniquitatis fit
quidam torpor charitatis, quoniã abundauit iniquitas, Matth.24.
refrigescit charitas multorũ. Et quid sumus facturi, nisi
quod sequitur, si tamẽ ipso adiuuãte possimus, qui per-
seuerauerit vsque in finem, hic saluus erit? Ergo dica- Matth.10.
mus quod iste Psalmus. *Sustinens sustinui dominum.* Su- & 24.
stinens sustinui, non quemlibet hominẽ promissorem
qui possit fallere & falli, non quemlibet hominem con
solatorem, qui potest tristitia sua ante tabescere quàm
me reficere. Consoletur me fratres homo cum tristis
est mecum, simul gemamus, simul fleamus, simul ore-
mus,

G rans,simul sustineamus. Quem nisi dominum qui promissa non aufert, sed differt? Exhibebit profecto, exhibebit, quia multa iam exhibuit: & nihil de dei veritate formidare deberemus, etiam si nihil adhuc exhiberet. Ecce iam putemus ita, omnia promisit, nondum aliquid dedit, idoneus promissor est, fidelis redditor, tu tantum esto prius exactor, & si paruulus, & si infirmus exige misericordiam. Nō vides perbreues † agnos capitibus pulsare vbera matrum, vt lacte satientur? Sustinens, inquit, sustinui dominum. Et quid ille? An auertit se à te, an sustinentem contempsit, an forte non vidit? Non plane ista, sed quid? *Et attendit mihi. Et exaudiuit deprecationem meam.* Attendit & exaudiuit. Ecce non frustra sustinuisti, super te oculi eius, ad te aures eius. Oculi enim domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quid ergo cum male faceres, cum eum blasphemares, non videbat? non audiebat? Et vbi est quod in alio Psalmo dictum est, Vultus autem domini super facientes mala? Sed vt quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Ergo & cum malus esses attendebat te, sed dominus attendebat tibi. Proinde iste

† al. teneros. | Psal.33.

H qui sustinens sustinui dominum, parum ei fuit dicere, Attendit me, sed attendit mihi, inquit, id est, consolando attendit vt mihi prodesset. Quid attendit? Et exaudiuit deprecationem meam. Et quid tibi præstitit? quid tibi fecit? *Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto limi.* Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Et immisit in os meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Magna bona præstitit & adhuc debitor est: sed qui hæc reddita iam tenet, de cæteris credat, quæ credere debuit, & antequam aliquid sumeret. Rebus etiam ipsis persuasit nobis dominus noster fidelem se esse promissorem, largum datorem. Quid ergo nunc fecit? Eduxit me de lacu miseriæ. Quid est lacus miseriæ? Profunditas iniquitatis, ex carnalibus concupiscentiis. Hoc est enim & de luto limi, vnde te eduxit de profundo quodam. Vnde in alio Psalmo clamabas, De profundis clamaui ad te domine, Et qui iam de profundo clamant, non penitus in profundo sunt, clamor ipse iam leuat. Sunt alij profundius in profundo, qui nesciunt nec sentiunt se esse in profundo. Tales sunt superbi contemptores, non

Psal.68. | Psal.129.

I pij deprecatores, non lachrymosi clamatores: sed tales quales alio loco scriptura designat, Peccator cum venerit in profundū malorum, contemnit. Cui enim parum est esse peccatorem, nisi etiam non sit peccatorum suorum cōfessor, sed defensor, altior in profundo est. Ille autē qui de profundo exclamauit, iam ab imò profundi caput vt clamaret leuauit. Auditus est, eductus est de lacu miseriæ, & de luto limi. Iam habet fidem quam non habebat: habet spem sine qua erat: in Christo ambulat qui in diabolo errabat. Ideo enim, *Posuit, inquit, supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* Petra autem erat Christus. Simus super petram, dirigantur gressus nostri: opus est tamen adhuc vt ambulemus, vt ad aliquid perueniamus. Nam Paulus Apostolus, iam super petram, iam directis pedibus suis quid dicebat? Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fratres, ego non arbitror me apprehendisse. Quid ergo tibi præstitum est, si non apprehendisti? Vnde gratias agis cum dicis, Sed misericordiā consecutus sum? Quia directi sunt pedes, quia iam supra petrā ambulat. Quid enim ait? Vnum autē quæ retro oblitus. Quæ retro? Lacus miseriæ. Quid est retro? Limus luti concupiscentiæ carnales, tenebræ iniquitatum, quæ retro oblitus, in ea

Prouer.18. | 1.Corin.10. | Philip.3. | 1.Timo.1.

K quę ante sunt extentus. Non se diceret extentum, si iam peruenisset. Extēditur enim animus desyderio rei concupitæ, non lætitia cōsecutæ. In ea quę ante sunt, inquit, extentus, sequor ad palmam supernę vocatioms dei in Christo Iesu. Currebat, sequebatur ad palmā. Et alio loco iam proximus palmæ, cursum, inquit, consummaui. Quando ergo dicebat, Sequor ad palmam supernæ vocationis, quia iam pedes eius in petra directi erant, iam viam bonam ambulabat: habebat vnde gratias ageret, habebat quod peteret, gratias agens de acceptis, petens dimitti debita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de illuminatione fidei, de robore spei, de flamma charitatis. Vnde autem adhuc dominum debitorem tenebat? De cætero, inquit, superest mihi corona iustitiæ. Adhuc ergo mihi aliquid debetur. Quid debetur? Corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Primo benignus pater vt erueret de lacu miseriæ, vt donaret peccata, vt liberaret de luto limi: postea iustus iudex reddens bene ambulanti quod promisit, cui primo vt bene ambularet donauit. Reddet ergo iustus iudex. Sed quibus? Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Immisit in os meum canticum nouum.* Quod canticū nouum. *Hymnum deo*

Philip.3. | 2.Timo.4. | Ibidem. | Psal.68. | Matth.10. & 24.

L *nostro.* Dicebas forte hymnos diis alienis, veteres hymnos, quia vetus homo dicebat non nouus homo. Fiat nouus homo, discat canticum nouum. Innouatus amet noua, noua quibus renouetur. Nam quid antiquius deo, qui est ante omnia, & sine fine, & sine initio? Tibi fit nouus redeunti, quia descēdendo† factus eras vetus, & dixeras, Inueteraui in omnibus inimicis meis. Dicamus ergo hymnum deo nostro & ipse hymnus liberet nos. Laudans enim inuocabo dominū, & ab inimicis meis saluus ero. Hymnus est enim canticū laudis. Laudans inuoca, non reprehendens. Quando enim inuocas deum vt premat inimicum tuum, quando de malo alieno gaudere vis, & ad hoc malum inuocas deū, participem eum facis malitiæ tuæ. Non ergo laudans inuocas, sed reprehēdens. Talem enim putas deum qualis tu es. Vnde tibi in alio loco dicitur: Hæc fecisti & tacui, suspicatus es inique quòd ero tibi similis. Laudās ergo inuoca dominū, noli eum putare similem tibi, vt

† al. discedendo. | Psal.6. | Psal.17. | Psalm.49.

M similis fias illi. Estote enim sicut pater vester perfecti, qui solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Sic ergo lauda dominum vt nolis male inimicis tuis. Et quantum eis, inquis, velim bonum? quantum tibi: non enim de tuo accepturi sunt vt boni sint, aut quod illis dabitur, tibi minuetur? Inimicus tuus quia malus est, inimicus est: fit bonus, & amicus erit: vt simul velis possidere quod amabas, iā frater erit. Laudans ergo inuoca, hymnum dic deo tuo, sacrificium laudis ait, glorificabit me. Et quid? Maior gloria erit deo, quia glorificas eum. Aut addimus gloriam deo quando ei dicimus, Glorifico te deus meus: aut sanctiorem eum facimus quādo dicimus, Benedico te deus meus? Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos fœliciores: quādo nos glorificat, facit nos gloriosiores, facit nos honoratiores: quando eum glorificamus, nobis prodest nō illi. Quomodo enim eum glorificamus? Gloriosum dicendo, non faciendo. Proinde quid secutus ait cum diceret, Sacrificium laudis honorificabit me: ne putares te aliquid præstare deo offerendo illi sacrificium laudis, & ibi est via, inquit, vbi ostendam illi salutare meum. Vides quia tibi proderit laudare deum, non deo. Laudas deum, ambulas viam: reprehendis deum, perdidisti viam. Et immisit in os meum

Matth.5. | Psal.16. | Psal.49. | Ibidem.

A meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Forte quærit aliquis quæ persona loquatur in hoc Psalmo. Breuiter dixerim, Christus est. Sed sicut nostis fratres, & sæpe dicendum est, Christus aliquando loqui-
Ephe.5. tur ex se, id est, ex capite nostro. Est enim ipse saluator corporis, caput nostrum, filius dei natus ex virgine, passus pro nobis, resurgens ad nos iustificandos, se-
Roma.8. dens ad dexteram dei ad interpellandum pro nobis, retributurus omnia in iudicio bona bonis, mala malis. Caput nostrum ille caput dignatus est corporis fieri, carnem assumendo à nobis, in qua moreretur pro nobis, quam etiam resuscitauit propter nos, vt in illa carne resurrectionis nobis præberet exemplum, vt sperare disceremus quod desperabamus, & haberemus iam pedes in petra, ambularemus in Christo. Loquitur ergo aliquando ex capite nostro loquitur aliquando & ex nobis, id est, ex membris suis, quia etiam quan-
Matth.25. do dixit, Esuriui, & dedistis mihi manducare ex mem-
Acto.9. bris suis loquebatur, non ex se. Et quando dixit, Saule Saule quid me persequeris? caput pro membris clamabat, & tamen non dixit, quid persequeris membra
B mea: sed, quid me persequeris. Si in nobis ipse patitur, & nos in illo coronabimur. Hæc est charitas Christi, quid huic comparari potest? Huius rei hymnum immisit in os nostrum, & dicit hoc ex membris suis, *Videbunt iusti & timebunt.* Et sperabunt in deum. Videbunt
Abac.2. iusti. Qui iusti? Fideles: quia iustus ex fide viuit. Etenim
Roma.1. in ecclesia iste ordo est, alij præcedunt, alij sequuntur. Et qui præcedunt, exemplum se præbent sequentibus: & qui sequuntur imitantur præcedentes. Sed & illi qui se exemplum præbent sequentibus nunquid neminem sequuntur? Si neminem sequuntur, errabunt: sequuntur ergo & illi aliquem, ipsum iam Christum. Meliores quique in Ecclesia quibus non remansit iam homo quem imitentur quia omnes proficiendo superaoerunt, ipse Christus eis remanet quem vsque in finem sequantur. Et cernitis ordinatos gradus per Pau-
1.Cor.1. lum Apostolum dicentem, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ergo qui iam directos gressus habent
1.Timo.4. in petra, forma sint fidelibus. Sed forma, inquit, estote fidelibus. Ipsi fideles sunt iusti, qui attendentes eos, qui se in bono præcedunt, imitando sequuntur, Quomo-
C do sequuntur? Videbunt iusti & timebunt: videbunt & timebūt sequi vias malas, cum vident quosque meliores iam elegisse vias bonas: & dicunt in animo suo, quemadmodum solent dicere viatores, attendentes alios cum præsumptione ambulantes in via, ipsi adhuc incerti viæ, & quasi fluctuantes quò eant: dicunt sibi, Non frustra illi hac eunt, quando illi eunt quò nos ire volumus. Et quare cum magna fiducia hac eunt, nisi quia illac ire perniciosum est? Videbunt ergo iu-
Matth.7. sti & timebunt. Angustam viam vident hac, latam viam vident illac. Hac vident paucos, illac multos. Sed si iustus es, noli numerare, sed appende, stateram affer æquam non dolosam, quia iustus appellatus es. Videbunt iusti & timebunt, dictum est de te. Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes crastinum circum, ciuitatis natalem clamando celebrantes, ciuitatem ipsam male viuendo turban-
†al. turpantes. tes†. Noli ergo illos attendere, multi sunt. Et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Profer, inquam, stateram, appende: vide contra pauca grana quantam paleam leues. Hoc agant fideles iusti qui sequuntur, quid illi qui præcedunt? Non superbiant, non se exaltent, non decipiant sequentes. Quomodo

possunt decipere sequentes? Promittendo illis in se sa- D
lutem. Quid ergo debent illi qui sequuntur? Videbunt iusti & timebunt. *Et sperabunt in dominum.* Non in eos à quibus præceduntur: sed attendendo præcedentes se, sequuntur quidem & imitantur, sed cogitant à quo acceperint illi vt præcedant, & in eum sperant. Quamuis ergo iustos imitentur, spem suam tamen in illo ponunt à quo & isti acceperunt vnde tales sunt, Videbunt iusti & timebūt & sperabunt in dominum, quemadmodum in alio Psalmo, Leuaui oculos meos Psal.120.
in montes, intelligimus montes, claros quosque & magnos ecclesiæ spiritales viros, magnos soliditate non tumore. Per ipsos nobis scriptura omnis dispensata est: Prophetæ sunt, euangelistæ sunt, doctores boni sunt, illuc leuaui oculos meos in montes, vnde auxilium veniet mihi. Et ne humanū putares auxilium, sequitur & dicit, Auxilium meum à domino qui fecit Ibidem.
cœlum & terram. Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in domino. Eia qui volunt sperare in domino, qui vident & timent, timeāt ambulare vias malas, vias latas, eligant viam angustam vbi iam supra petrā quo- Matth.7.
rundam directi sunt gressus. Quid facere debeant au- E
diant modo, *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces.* Ecce qua volebas ire, ecce turba viæ latæ, non frustra ipsa ducit ad amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem. Via lata mortifera est, latitudo eius delectat ad tēpus, Ibidem.
finis eius angustus in æternum, Sed turbæ strepunt, turbæ festinant, turbæ colluctantur, turbæ concurrunt. Noli imitari, noli auerti, vanitates sunt & insaniæ mēdaces. Sit dominus deus tuus spes tua, non aliud aliquid à domino deo tuo speres, sed ipse dominus tuus sit spes tua. Nanque multi de deo sperant pecuniam, multi de deo sperant honores caducos & perituros, aliud quodlibet à deo præter ipsum deum: sed tu ipsum deum tuum pete. Immo vero contemptis aliis perge ad illum, obliuiscens alia memento illius: relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certe auersum correxit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit & perducit. Quò ducit, & quò perducit terrena auaritia? fundos quærebas, terram possidere cupiebas, vicinos excludebas, illis exclusis, aliis vicinis inhiabas: & F
tandiu tenebas auaritiam donec ad littora peruenires. Perueniens ad littora insulas concupiscis, possessa terra, cœlum forte vis prendere. Relinque omnes amores, pulchrior est ille qui fecit cœlum & terram. Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Vnde enim insaniæ mendaces? Insania mendax, sanitas verax. Quæ vides bona putas, falleris: sanus non es, nimia febre phreneticus factus es, verum non est quod amas. Laudas aurigam, clamas aurigæ, insanis in auriga. Vanitas est, insania mendax est. Non est, ait, nihil melius, nihil delectabilius. Quid facio febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus: quia & ipse medicus plerunque in desperatione conuertitur ad eos qui circunstant lachrymantes in domo, qui pendent ex ore eius audire sententiam de ægroto & periclitante. Stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronunciare ne terreat, modestam tamen planè iste concipit sententiam, Bonus deus omnia potest, orate pro illo. Quem itaque comprehendam istorum insanorum? Quis me audiat, quis eorum nos non miseros dicat? Quia cum eis non insanimus, amisisse nos putāt magnas & varias voluptates in qui-

G bus ipſi inſaniunt, nec vident quia mendaces ſunt. Quando illi ouum inuito, vel calicem ſalutarem porrigo ſaucio: & quomodo reficiam? Quid inuenio ne inedia deficiat, & ad ſanitatem perueniat? Hortor vt reficiat, pugnos parat, ſæuire vult in medicum. Et ſi percuſſerit, diligatur: & ſi iniuriam fecerit, non relinquatur: rediturus eſt ad mentem, gratias acturus. Quàm multi hæc agnoſcunt, vident ſe inuicem, & loquuntur de ſe in Eccleſia dei: in Eccleſiæ ſanctæ gremio attendunt ſtudia ſua iam bona circa verbum dei, circa officia & obſequia charitatis, ad frequentandum gregem Chriſti non recedere de Eccleſia, vident & loquuntur ad inuicem de inuicem. Quis eſt iſte circiſſaruis? Quis eſt iſte amator & laudator illius venatoris, illius hiſtrionis? De alio loquitur, & ille de ipſo. Certe iſta ſunt, certe gaudeamus de talibus. Si gaudemus de talibus, non deſperemus de talibus. Oremus pro ipſis fratres chariſſimi, inde creſcit numerus ſanctorum, de numero qui erat impiorum. Et non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Ille vincit talem, & cum vincit pronunciat, quaſi diuinus vult eſſe. Af-
H fectat diuinitatem amittendo fontem diuinitatis, & ſæpe pronunciat, & ſæpe fallitur. Quare hoc? Quia inſaniæ mendaces ſunt. Quare autem aliquando proueniunt quæ dicunt? Vt adducant inſanos, vt amando ibi ſpeciem veritatis, incurrant laqueum falſitatis: retro ſint, relinquantur, amputentur. Si membra noſtra erant, mortificentur, Mortificate, inquit, membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. (Collo. 3.) Sit ſpes noſtra, deus noſter: qui fecit omnia melior eſt omnibus: qui pulchra fecit, pulchrior eſt omnibus: qui fortia, fortior eſt: qui magna maior eſt: quicquid amaueris, ille tibi erit. Diſce amare in creatura creatorem, & in factura factorem, ne teneat te quod ab illo factũ eſt, & amittas eum à quo & ipſe factus es. Ergo beatus vir cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Forte nobis dicturus eſt, qui verſu iſto percuſſus corrigi voluerit, & quem occupauerit timor ille iuſtitiæ fidei, & volens cœperit ambulare anguſtam viam, (Matth. 7.) dicturus eſt nobis, ambulare non durabo, ſi nihil expectabo. Quid ergo facimus fratres? Dimiſſuri eum ſumus? ſine ſpectaculo morietur, non ſub-
I ſiſtet, non nos ſequetur. Quid ergo faciemus? Demus pro ſpectaculis ſpectacula. Et quæ ſpectacula daturi ſumus Chriſtiano homini, quem volumus ab illis ſpectaculis reuocare? Gratias ago domino deo noſtro: ſequenti verſu pſalmi oſtendit nobis quæ ſpectatoribus ſpectare volentibus, ſpectacula præberemus, & oſtendere debeamus. Ecce auerſus fuerit à circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quod ſpectet, prorſus quærat: non eum relinquimus ſine ſpectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid ſequitur, *Multa feciſti tu domine deus meus mirabilia tua.* Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia dei. Multa fecit dominus mirabilia ſua, hæc reſpiciat. Quare illi viluerunt? Aurigam laudas regentem quatuor equos, & ſine lapſu atque offenſione currentes. Forte talia miracula ſpiritalia non fecit dominus. Regat luxuriam, regat ignauiam, regat iniuſtitiam, regat imprudentiam, motus iſtos qui nimium lapſi hæc vitia faciunt, regat & ſubdat ſibi, & teneat habenas, & non rapiatur, ducat quò vult, non trahatur quò non vult: aurigam laudabat, aurigam laudabit. Clamabat, vt auriga veſte cooperiretur, immortalitate veſtietur. Hæc munera, hæc ſpectacula dedit deus, clamat de cœlo, ſpecto vos: luctamini, adiuuabo: vincite, coronabo. Multa feciſti tu domine deus meus mi- K
rabilia tua. *Et cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.* Nunc ſpecta hiſtrionem. Didicit enim homo magno ſtudio in fune ambulare, & pendens te ſuſpendit. Illum attende æditorem maiorum ſpectaculorum. Didicit iſte in fune ambulare, nunquid fecit in mari ambulare? Obliuiſcere theatrum tuum, attendo Petrum noſtrum non in fune ambulantem, ſed vt ita dicam, in mari ambulantem. Ambula & tu non (Matth. 14.) in illis aquis vbi Petrus, aliquid ſignificans, ambulauit, ſed in aliis, quia hoc ſeculum mare eſt. Habet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempeſtates tentationum. Habet homines velut piſces de ſuo malo gaudentes, & tanquam ſe inuicem deuorantes. Hic ambula, hoc calca. Spectare vis, eſto ſpectaculum. Ne deficias, vide præcedentem & dicentem, Spectaculum facti ſumus huic mundo, (1. Cor. 4.) & angelis & hominibus. Calca mare ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, niſi ille iuſſerit qui prior in mari ambulauit. Sic enim ait Petrus, Si tu (Matth. 14.) es, iube me venire ad te ſuper aquas. Et quia ipſe erat, audiuit petentem, tribuit deſyderanti: vocauit am- L
bulantem, erexit mergentem. Hæc mirabilia fecit dominus, ipſa intuere, Oculus ſpectantis fides ſit, & fac tu talia: quia & ſi venti turbauerint, & ſi fluctus infremuerint, & te humana fragilitas ad aliquam dubitationem tuæ ſalutis adduxerit: habes clamare, dicis: Domine pereo. Non ſinit ille perire, qui iuſſit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: ſi ſine petra fueris & in mari mergeris: quia in tali petra ambulandum eſt quæ in mari non merſa eſt. Vide mirabilia dei. *Annunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum.* Eſt numerus, ſunt ſuper numerum. Numerus certus eſt pertinens ad illam cœleſtem Hieruſalem. Nouit enim dominus qui ſunt eius, (2. Timo. 2.) Chriſtianos timentes, Chriſtianos fideles, Chriſtianos præcepta ſeruantes, dei vias ambulantes, à peccatis abſtinentes, ſi ceciderint † confitentes, ipſi ad numerum pertinent. († al. crediderint.) Sed nunquid ſoli ſunt? Sunt & ſuper numerum. Nam & ſi modo pauci ſunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequentiarum: quantis turbis implentur Eccleſiæ, ſtipantur parietes, preſſuris ſe vrgent, propè ſe ſuffocant mul- M
titudine. Rurſus ab eis ipſis, ſi mimus eſt curritur ad amphitheatrum: iſti ſuper numerum ſunt. Sed ad eos iſta dicimus, vt in numero ſint, quia non aſſunt, quia non audiunt à nobis, ſed cum exieritis audiant a vobis. Annunciaui, inquit, & locutus ſum, Chriſtus dicit annunciauit ipſe ex capite noſtro, ipſe annunciauit ex membris ſuis, ipſe miſit annunciatores, ipſe miſit Apoſtolos, In omnem terram exiuit ſonus (Pſal. 18.) eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quanti fideles agglomerantur, quantæ turbæ concurrunt, multi vere conuerſi, & multi falſo conuerſi: & pauciores ſunt vere conuerſi, plures falſo conuerſi, quia multiplicati ſunt ſuper numerum. Annunciaui & locutus ſum multiplicati ſunt ſuper numerum. *Sacrificium & oblationem noluiſti.* Hæc miracula dei ſunt, hæ cogitationes dei ſunt, quibus nemo eſt ſimilis: vt ſpectator ille abducatur à curioſitate, & quærat iſta nobiſcum meliora, fructuoſiora, de quibus inuentis gaudebit: & ſic gaudebit, vt non timeat, ne ab eo vincatur quem amat: amat enim aurigam: quo victo inſultationes ferat. Quando vincit auriga, ipſe veſtitur, nunquid pauper qui illi clamat? Victor ipſe veſtitur pro victo

illi

A illi insultatur. Quare pro illo percipis reprehensionem, cum quo non diuidis vestem? Hic aliud in spectaculis nostris: omnes quidem currunt, Paulus Apo-
1.Cor.9. stolus dixit, in illo stadio, in illo spectaculo, vnus tamen accipit brauium, cæteri victi discedunt, & perseuerauerunt in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanent cæteri qui similiter laborauerunt. Hic non est sic, quotquot currunt, perseueranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit expectat, vt cum posteriore coronetur. Agonem quippe iustum non cupiditas, sed charitas facit: omnes currentes amant se, & ipse amor cursus est. Sacrificium & oblationem noluisti, ait Psalmus deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum quod fideles norunt in figuris prænunciabatur, celebrabant figuras futuræ rei, multi scientes sed plures ignorantes. Nam Prophetæ & sancti Patriarchæ nouerant quod celebrabant. Cætera autem multitudo iniqua carnalis sic erat, vt fieret de illa quod significaret posteriora ventura: & venit sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, vitulorum, cæterarúmque victima-
B rum: noluit illa deus. Quare illa noluit? quare primo voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis: & verba promissiua, cum venerit quod promittunt, non iam enunciantur. Tandiu quisque promissor est donec det, cum dederit mutat verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, & quare illud mutauit? Quia temporis sui verbum fuit, & pro tempore placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiua, data sunt completiua. Sacrificia ergo illa, tanquam verba promissiua, ablata sunt. Quid est, quod datum est completiuum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti? Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi.* Ideo illa noluisti vt hoc perficeres: illa
C voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promis-
Hebr.10. sum est. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cum didiceritis vtinam non ad iudi-
1.Cor.11. cium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.

Holocausta etiam pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio.

Nunquid exponendum est sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta etiam pro delicto non petisti? Et quæ petebat antea. Tunc dixi, ecce venio. Tempus est vt veniant quæ promittebantur, quia auferuntur [ea quæ promittebant.] Et vere fratres mei attendite illa ablata, hæc impleta. Det mihi modo gens Iudaica sacerdotem. Vbi sunt sacrificia illorum? Certe perierunt, certe ablata sunt. Nunquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo, quia si modo velis facere intemporale est, non est opportunum, non congruit. Adhuc promittis, iam D
accipe. Remansit illis quoddam quod celebrent, ne omnino sine signo remanerent. Cain enim maior frater qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne quis eum occideret, sicut scriptum est in Genesi: Posuit Gene.4.
deus Cain signum vt nemo eum occideret. Proinde & ipsa gens Iudæa manet per omnes gentes subdita iuri Romano. In ius Romanum confluxerunt, superstitiones communicauerunt. Postea inde cœperunt per gratiam domini nostri Iesu Christi separari, illa vero sic mansit cum signo suo, cum signo circuncisionis, cum signo azymorum sic mansit: non est occisus Cain, non est occisus, habet signum suum. Maledictus Ibidem.
est à terra, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit. Ille fudit, alia terra excepit: & ab ea terra quæ os aperuit & excepit, ille maledictus est: & ipsa terra quæ ore excepit sanguinem, Ecclesia est. Ab hac ergo ille maledictus est, & ille sanguis clamat de terra ad me. De hac enim terra dixit dominus, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Clamat, inquit, ad me de terra. Clamat ad me, sed surdus est qui E
sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo ita sunt, tanquam Cain cum signo. Sacrificia vero quæ ibi fiebant ablata sunt, & quod eis remansit ad signum Cain, iam perfectum est & nesciunt. Agnum occidunt, azyma comedunt. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnosco agnum occisum, quia immolatus est Christus. Quid de azymis? Itaque, inquit, diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & malignitatis: ostendit quid sit vetus fermentum, vetus farina est & acuit: sed in azymis synceritatis & veritatis. In vmbra remanserunt, solem gloriæ ferre non possunt. Iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus nouam vitam, cantemus canticum nouum, hymnum deo nostro. Holocausta pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. *In capite li-* Heb.10.
bri scriptum est de me vt facerem voluntatem tuam, deus meus volui legem tuam in medio cordis mei. Ecce ad membra respexit, ecce ipse fecit voluntatem patris. Sed in quo capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius Psalmorum. Quid enim longe petamus, aut F
alios libros inquiramus. Ecce in capite libri huius Psalmorum scriptum est, Beatus vir qui non abiit in Psal.1.
consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non sedit: sed in lege domini voluntas eius fuit, [hoc est, deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei: hoc est,] & in lege eius meditabitur die ac nocte. *Bene nunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Alloquitur membra sua, hortatur quod fecit vt faciant. Annunciauit, annunciemus: passus est, compatiamur: glorificatus est, conglorificabimur. Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quàm magna? Toto orbe terrarum. Quàm Gene.12.&
magna? In omnibus gentibus. Quare in omnibus gen- 24.
tibus? Quia semen est Abrahæ in quo benedicentur omnes gentes. Quare in omnibus gentibus? Quia in Galat.3.
omnem terram exiuit sonus eorum. In ecclesia magna. *Ecce labia mea non prohibebo domine tu cognouisti.*

Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti: Labia mea loquuntur, non ea prohibebo loqui. Sonant quidem labia mea ad aures hominum, sed tu cognouisti cor meum. Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti. Aliud audit homo, aliud cognoscit deus.

G deus. Ne in labiis solis esset annunciatio, & diceretur
Matth.23. de nobis, quæ dicunt vobis facite, quæ autem faciunt
facere nolite. Aut ipsi populo, laudanti deum ore non
Matth.15. corde, diceretur, Populus hic labiis me honorat, cor
autem eorum longe est à me: sona labiis, propinqua
Roma.10. corde. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem
confessio fit ad salutem. Qualis ille latro inuentus est
pendens in cruce cum domino, agnoscens in cruce
dominum. Alij non cognouerunt miracula faciētem,
agnouit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus o-
mnibus membris, manus clauis inhærebāt, pedes trās-
fixi erant, totum corpus adiungebatur ligno, corpus il
lud non vacabat cæteris membris, lingua vacabat, &
cor. Corde credidit, ore confessus est, Memento mei,
Lucæ.23. inquit domine, cum veneris in regnum tuum, salutem
suam longe futuram sperabat, & post longum tempus
accipere contentus erat. In longum sperabat, dies non
est dilatus. Ille dixit, Memento mei cum veneris in re-
gnum tuum Ille respondit, Amen dico tibi, hodie me-
H cum eris in paradiso. Hodie mecum, inquit, in paradi-
Ibidem. so. Paradisus habet ligna fœlicia, hodie mecum in li-
gno crucis, hodie mecum in ligno salutis. Ecce labia
mea non prohibebo domine, tu cognouisti: ne credat
corde, & præ timore labia prohibeat annūciare quod
credidit. Sunt enim Christiani, habent fidem in cor-
de, & inter paganos amaros, misere vrbanos, sordi-
dos, infideles, ineptos, insultatores, si exagitari cœpe-
rint, quia Christiani sunt, habent in corde fidem, & ti-
ment confiteri per labia, prohibent labia sua sonare
quod norunt, sonare quod intus habent: sed reprehen-
dit hos dominus, Qui me confessus non † fuerit coram
Matth 10. hominibus, confundar de illo † coram patre meo: id
† al. confusus. et mox, cōfundam eum. est, non eum cognoscam, quia erubuit me confiteri co
ram hominibus, non eum confitebor coram patre
meo. Dicant ergo labia quod habet cor, hoc contra
timorem habeat cor quod dicunt labia, hoc contra si-
mulationem habeant labia quod credit cor. Aliquan-
do enim timor est, & non audes dicere, quod nosti,
quod credis: aliquando simulatio est, dicis, & non ha-
bes in corde. Consentiant labia tua cordi tuo. Quæ-
I rens pacem à deo, tibiipsi esto pacatus: non sit inter os
tuum & cor tuum mala rixa, Ecce labia mea non pro-
hibebo domine tu cognouisti. Quomodo ille? Quid
cognouit? Dominus intus in corde, vbi non videt ho-
mo, ideo & illud credidit. Ecce cor habet iam, habet
quod videat deus, non prohibeat labia sua non pro-
Psal.115. hibet. Quid enim dicit? Credidi propter quod locu-
2.Cor.4. tus sum. Et quia locutus est quod credidit, quærens
quid retribuat domino pro omnibus quæ retribuit ei,
adiungit, Calicem salutaris accipiam, & nomen domi-
ni inuocabo. Non exhorruit dominum dicentem, Po-
Matth.20. testis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Confi-
tetur enim per labia quod habebat in corde, peruenit
ad passionem. Et quia peruenit ad passionem, hostis
Psal.115. quid nocuit? Nempe preciosa in conspectu domini
mors iustorum eius. Mortes in quas pagani sæuierunt,
in illis hodie reficimur. Natalem martyrum celebra-
mus, exempla martyrum nobis proponimus, attendi-
mus fidem, quomodo inuēti, quomodo attracti, quo-
modo steterunt ante iudices, in Ecclesia catholica ni-
hil habentes simulationis, compaginati iunctura vni-
tatis, confessi sunt Christum, caput quod præcesserat,
sicut membra sequi concupierunt. Sed qui concupie-
runt? In tormentis patientes, in confessione fideles, in
sermone veraces, Iaculabantur enim in ora interrogā-
tium se sagittas dei, & vulnerabāt ad iram, sed & mul- K
tos vulnerauerunt ad salutem. Hæc omnia proponi-
mus nobis, & intuemur illa, & optamus imitari. Hæc
sunt spectacula Christiana, hæc videt desuper deus;
ad hæc hortatur, ad hæc adiuuat, his certaminib⁹ præ-
mia proponit & donat. Ecce labia mea non prohibe-
bo. Vide ne timeas, & prohibeas labia tua. Domine tu
cognouisti, quia est & in corde quod sonat & in labiis.

Iustitiam tuam † non abscondi in corde meo. Quid ad iusti- *† al. meã, & sic deinceps.*
tiam tuam? Fidem meam, quia iustus ex fide viuit, vt-
pote interrogat sub pœna persecutor quod eis licuit
aliquando. Quid es, paganus an Christianus? Christia- *Abac.2.*
nus. Ipsa est iustitia eius credidit, ex fide viuit. Non *Roma.1.*
abscōdit in corde suo iustitiam suam, Non dixit apud
se, Credo quidem in Christum, sed huic persecutori
meo sæuienti & minanti non dicam quod credidi:
nouit deus meus intus in corde meo, quia credo, ipse
scit, quia non illi renuncio. Ecce hoc dicis te intus ha-
bere in corde, in labiis quid? Non sum Christianus.
Contra cor tuum testimonium dicunt labia tua. Iusti- L
tiam tuam non abscondi in corde meo. *Veritatem tuam
& salutare tuum dixi.* Christum tuum dixi, hoc est, veri-
tatem tuam & salutare tuum dixi. Vnde veritas Chri-
stus? Ego sum veritas. Vnde salutare ipse Christus? Sy- *Ioan.14.*
meon agnouit infantem in manibus matris, in templo
& dixit, Quia viderūt oculi mei salutare tuum. Agno- *Lucæ.2.*
uit infantem senex, factus in puero, puer innouatus fi-
de. Acceperat enim responsum & dixit hoc, dixerat ei
dominus, quia nō exiturus erat de hac vita, priusquam
videret salutare dei. Hoc salutare dei bonum est, vt
ostendatur hominibus, sed clament, Ostende nobis *Psal.84.*
domine misericordiam tuam & salutare tuum da no-
bis. Salutare autem domini in omnibus gentibus, quia
cum dixisset quodam loco, Deus misereatur nobis & *Psal.66.*
benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt
cognoscamus in terra viam tuam, adiecit, In omni-
bus gentibus salutare tuum. Primo dixit vt cognosca-
mus in terra viam tuam, & secutus est, in omnibus
gentibus salutare tuum. Quasi diceretur ei, quæ est via
quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt,
nunquid via venit ad homines? Via nostra venit ad M
homines, inuenit errantes, vocauit ad se extra ambu-
lantes. In me, inquit, ambulate & non errabitis, Ego *Ioan.14.*
sum via & veritas & vita: ne diceres vbi est via dei, ad
quam regionem ibo, quem montem ascendam, quos
campos inquiram? Viam dei inquiris, salutare dei est
via dei, & vbique est hæc, quia in omnibus gentibus
salutare tuum. Veritatem tuam & salutare tuum dixi.

*Non celaui misericordiam tuam & veritatem tuam, à congrega-
tione multa.* Ibi simus, in hoc corpore numeremur &
nos, non celemus misericordiam domini, & verita-
tem domini. Vis audire misericordiam domini? Re-
cede à peccatis, condonabit peccata. Vis audire verita
tem domini? Tene iustitiam, coronetur iustitia. Modo
enim misericordia tibi prædicatur, postea veritas ex-
hibebitur. Non enim sic est deus misericors vt iniustus
sit, nec sic iustus est vt misericors non sit. Paruá ne mi-
sericordia tibi est? Non imputabit priora omnia, male
vixisti vsque in hodiernum diē, adhuc viuis, bene viue
hodie, hanc misericordiam non celabis. Si hæc est mi
sericordia, quæ veritas? Congregabuntur ante eum o-
mnes gentes, & diuidet eas sicut pastor diuidit oues
ab hœdis, oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistrā.
Ouibus quid? Venite benedicti patris mei, percipi- *Matth.25.*
te regnum quod vobis paratum est. Hœdis quid? Ite
in ignem

A in ignem æternum. Ibi pœnitentiæ locus non eſt. Quia miſericordiam dei contempſiſti, veritatem ſenties: ſi autem non contempſiſti miſericordiam, veritate gaudebis. *Tu autem domine ne elonginquaueris miſericordias tuas à me.* Reſpexit ad membra ſua ſaucia. Quia miſericordiam tuam & veritatem tuam non celaui à congregatione multa, ab Eccleſia vnitatis orbis terrarum, Attende membra ſaucia, attende delictores & peccatores, & noli remouere miſericordias tuas. *Miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.* Non auderem conuerti, niſi ſecurus de remiſsione: non auderem perſeuerare, niſi ſecurus de promiſsione. Miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me. Attendo quia bonus es: attendo quia iuſtus es: amo bonum, timeo iuſtum. Amor & timor perducunt me, quia miſericordia & veritas tua ſemper ſuſceperunt me. Quare ipſa ſuſcipiunt, & ab eis oculos auertendi locus non eſt?

Quoniam circundederunt me mala quorum non eſt numerus. Quis numerat peccata? Quis numerat iniquitates alienas & proprias? *Pſal.18.* Sub quo cumulo gemebat qui dicebat, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis B parce ſeruo tuo. Parua erant noſtra, imponuntur aliena. Timeo mihi, timeo bono fratri, tolero malum fratrem. Et ſub iſto cumulo quid erimus, ſi ceſſet miſeri- *Pſal.33.* cordia dei? Tu autem domine ne elonginquaueris, propè eſto. Cui propè eſt dominus? his qui obtriue- *Pſal.137.* runt cor, Longe à ſuperbis, propè ad humiles. Excelſus eſt enim dominus, & humilia reſpicit. Sed non ſe putent latere qui ſuperbi ſunt: excelſa enim à longe cognoſcit. Cognoſcebat à longe iactantem ſe phari- *Luc.18.* ſæum, ſubueniebat de proximo confitenti Publicano. Iactabat ille merita ſua, & tegebat vulnera ſua: non iactabat ille merita, ſed offerebat vulnera. Ad medicum venerat, ſciebat ſe languidum, ſciebat ſe ſanandum. Oculos ad cœlum leuare non audebat, pectus percutiebat, ſibi non parcebat vt ille parceret, ſe agnoſcebat vt ille ignoſceret, ſe puniebat vt ille liberaret. Tales hic voces ſunt, audiamus eas piè, & amemus piè, corde, lingua, omnibus medullis noſtris hæc dicamus, Nemo ſe putet iuſtum, viuit qui loquitur, viuit, & vtinam viuat. Adhuc hic viuit, adhuc cum morte viuit: & *Rom.8.* ſi ſpiritus vita eſt propter iuſtitiam, corpus tamen mor C tuum eſt propter peccatum, Et corpus quod corrum- *Sapi.9.* pitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Pertinet ergo ad te clamare, pertinet gemere, pertinet confiteri, non te exal- *1.Cor.4.* tare, non te iactare, non de tuis meritis gloriari, quia & ſi habes aliquid gaudendum, quid eſt quod non accepiſti? Quoniam circundederunt me mala quorum non eſt numerus. *Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.* Eſt aliquid quod videamus, quid premit, vt non videamus? Nónne iniquitas oculum tuum, ne iſtam lucem videre poſſes, premebat? Fortaſſis humor irruens premebat, fortaſſe fumus, puluis, aliquid iniectum, eleuare oculum ſaucium nō poteras ad iſtam lucem. Quid ergo? Cor ſaucium leuabis ad dominum? Nónne prius ſanandum eſt vt videas? Núnne ſuperbus inueneris cum dicis, primo videam & ſic credam? Nónne quis dicit? Quis enim viſurus dicit, videam & ſic credam? Lucem oſtenſurus ſum, imò vero ipſa lux oſtendere ſe vult. Cui? Cæco non poteſt, non videt. Vnde non videt? Grauatur oculus multis peccatis. Quid enim ait? Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Remoueantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, leuetur pondus ab oculo, ſanetur quod ſaucium eſt, adhibeatur mordax D præceptum quaſi collyriū. Prius effice quod tibi præ- *Matth.5.* cipitur, ſana cor, munda cor, dilige inimicum tuum. *Luc.6.* Et quis diligit inimicum ſuum? Hoc iubet medicus, amarum eſt, ſed ſalubre. Quid tibi faciam, inquit? Ita vexatus es vt inde ſaneris. Et dicit, ſanato non erit onerosum, voluptuoſe diliges inimicum, ſanatus corde, conare tu, vt ſaneris amplius. In tribulationibus, in anguſtiis, in tentationibus fortis eſto, perdura, medici manus eſt, non latronis. Ecce, inquit, præceptis acceptis, & fide retenta, prius ſicut iubes ſanabo cor vt dicis, ſanato corde, & mundato corde quid videbo? Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. *Matth.5.* Hoc modo, inquit, non poſſum, Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. *Multiplicata ſunt ſuper capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem reuocat. Quis numerat capillos capitis ſui? Multo minus peccata quæ excedūt numerum capillorum. Minuta videntur, ſed multa ſunt. Præcauiſti magna, iam non facis adulterium, iam non facis *Deut.5.* homicidium, non rapis res alienas, non blaſphemas, E non dicis falſum teſtimonium, moles iſtæ ſunt pecca- *De pœnit.* torum. Magna præcauiſti, de minutis quid agis? An *diſt.1. cap.* non times minuta? Proieciſti molem, vide ne arena *Tres ſunt.* obruaris. Multiplicatę ſunt ſuper capillos capitis mei.

Et cor meum dereliquit me. Quid mirum eſt ſi cor tuum deſertum eſt à deo tuo, quando ſeipſum deſeruit? Quid eſt, cor meum dereliquit me? Non eſt idoneum cor meum ad cognoſcēdum ſe, hoc dixit, Cor meum dereliquit me. Corde meo dominum volo videre, & non poſſum præ multitudine peccatorum meorum. Parum eſt ne cor meum ſe comprehendat. Nemo enim ſe comprehendit, nemo de ſe præſumit. Nunquid comprehendit corde ſuo cor ſuum Petrus qui dixit, Tecum vſque ad mortem ero? In corde erat præ- *Matth.26.* ſumptio falſa, in corde latebat timor verus, & non erat idoneum cor ad comprehendendum, Cor ægrotum latebat, ſed medico patebat. Quod de illo latebat pronunciatum eſt, hoc impletum eſt. Nouerat in illo deus quod ipſe in ſe non nouerat, quia cor eius dereliquerat eum. Cor eius latebat cordi eius, & cor meum dereliquit me. Quid ergo? Quid clamamus, quid dicimus? *Placeat tibi domine, erue me.* Tanquam diceret, F Si vis potes me mundare. Placeat tibi domine, erue me. *Domine in adiuuandum mihi reſpice.* Membra pœnitentiæ, membra in doloribus poſita, membra ſub ferramentis medici clamantia, ſed ſperantia. Domine in adiuuandum mihi reſpice. *Confundantur & reuereantur ſimul qui quærunt animam meam vt auferant eam.* Quodam enim loco accuſat & dicit, Aſpiciebam in dexteram, & videbam, & non erat qui requireret animam *Pſal.141.* meam, id eſt, non erat qui me imitaretur, Chriſtus in paſsione loquitur. Et attendebam ad dexteram, id eſt, *Matth.27.* non ad impios Iudæos, ſed ipſam dexteram ad ipſos Apoſtolos: Et non erat qui requireret animam meam. Vſqueadeo non erat qui requireret animam meam, vt qui præſumpſerat negaret animam meam. Sed quia duobus modis quæritur homo, aut quo fruaris, aut *Duob⁹ modis quæritur homo.* quem perſequaris, ideo hic alios dicit, quos vult confundi & reuereri qui quærunt animam eius. Sed ne ſic intelligeres quomodo conqueritur de nonnullis quęrentibus animam ſuam vt auferant eam, id eſt, ad mortem quærunt animam meam: adiecit, Confundātur & reuereantur. Et vere multi quæſierunt animam ipſius, & confuſi & reueriti ſunt, quæſierūt animam ipſius, & ſicut

G ſicut illis viſum eſt abſtulerunt animam ipſius: ſed ille
Ioan.10. poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & poteſta-
tem habuit recipiendi animam ſuam : ergo illi gauiſi
ſunt cum poſuit, confuſi ſunt cum recepit. Confundā-
tur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam,
vt auferant eam. *Conuertantur retrorſum & reuereantur, qui
volunt mihi mala.* Conuertantur retrorſum. Ne hoc in
malum accipiamus, bene illis optat: ſed vox illius eſt
Lucæ.24. qui dixit de cruce, Pater ignoſce illis, quia neſciunt
quid faciunt. Quare illos ergo dicit, vt retrorſum red-
eant? Quia qui ante ſuperbi erant vt caderēt retro, hu
miles facti ſunt vt reſurgant. Quando enim antè ſunt
præcedere volunt dominum, meliores volunt eſſe
quàm dominus: ſi autem retro ſunt, ipſum agnoſcunt
meliorem, ipſum priorem, ſe poſteriores, vt ille præ-
cedat, illi ſequantur. Proinde Petrum male ſibi dantē
conſilium, ſic redarguit. Paſſurus enim dominus erat
pro ſalute noſtra, & de ipſa paſſione quæ futura erat
Math.16. prædicabat, & ait Petrus, Abſit domine, propitius tibi
Mar.8. eſto, non fiet hoc. Præcedere volebat dominum, & cō-
H ſilium dare magiſtro. Dominus autem vt non eum fa-
ceret præcedentem, ſed ſequentem, redi, inquit, retro
ſatanas. Ideo, inquit, ſatanas, quia vis antecedere eum
quem debes ſequi : ſi enim retro fueris, & ſecutus fue-
Math.16. ris, iam non eris ſatanas. Quid ergo? Super hanc pe-
tram ædificabo Eccleſiam meam. Conuertantur re-
trorſum & reuereantur, qui volunt mihi mala. Male-
uoli ſunt, qui etiam cum benedicunt, quantum in cor-
de eorum eſt maledicunt. Dicis alicui, eſto Chriſtia-
nus: ſed ſis & tu Chriſtianus: bonam rem dixit, ſed non
illi imputatur quod dixit, ſed quo animo dixit: quo-
modo imputatum eſt & Iudæis, quando ille ex cæco
nato factus eſt videns, cum eum premerent inſulta-
tionibus & arguerent, ait illis, Nunquid & vos diſci-
puli eius vultis eſſe? Et illi maledixerunt ei. Hoc ait
Ioan.9. Euangeliſta: Maledixerunt ei dicentes, Tu ſis diſcipu-
lus eius. Illis maledicentibus dominus benedixit. Fecit
quod illi dixerunt, retribuit autem illis quod maledi-
xerunt. Conuertantur retrorſum, & reuereantur, qui
volunt mihi mala. Sunt autem alij non boni qui bona
vòlunt, & ipſi cauendi. Quomodo enim illi maledi-
cunt, & dicunt bona noſtra, ſed malo animo, ſic mul-
I ti mala noſtra bono animo. Hoc dico, Qui dixerit ti-
bi, tu ſis Chriſtianus, bonum tuum dicit malo animo.
Qui autem tibi dixerit, tanto melior nemo ſit in fa-
ctis malis, quoniam laudatur peccator in deſyderiis
Pſal.9. animæ ſuæ, & qui iniqua gerit benedicitur: mala tua
dicit laudans. Quomodo ille bona tua dicebat male-
dicens, ſic iſte mala tua benedicens, ſed vtrunque ge-
nus hoſtis fuge, vtrunque caue. Ille ſæuit, iſte blandi-
tur, vterque malus: ille iracundus eſt, & iſte in laude
ſubdolus: ille reprehenſor eſt, iſte laudator: ſed & ille
in reprehenſione inimicus eſt, & ille in laude ſubdo-
lus. Caue vtrunque, contra vtrunque ora. Qui enim
orauit, conuertantur retrorſum & confundantur qui
volunt mihi mala: reſpexit ad aliud genus doloſe ma-
leuolum, & falſo benedicum. *Ferant confeſtim confu ſio-
nem ſuam, qui dicunt mihi euge euge.* Laudant falſo, ma-
gnus vir, bonus vir, literatus, doctus, ſed quare Chri-
ſtianus? Ea tua laudant, quæ nolis laudari, illud repre-
hendunt vnde gaudes. Sed ſi forte dicis, quid in me
laudas ô homo, quia vir bonus, quia vir iuſtus ſum: ſi
hoc putas, Chriſtus me hoc fecit, ipſum lauda. At ille,
abſit, noli tibi iniuriam facere, tu teipſum talem feci-
ſti. Confundantur qui dicunt mihi euge euge. Et quid
ſequitur, *Exultent & iocundentur omnes qui te quærunt do-* K
mine. Non quærunt me, ſed quærunt te, non mihi eu-
ge euge dicunt, ſed in illo & in te glorificare vident:
ſi quid habeo gloriæ. Qui enim gloriatur, in domino *1.Cor.1.*
glorietur. Exultent & iocundentur omnes qui te quę-
runt domine, *Et dicant ſemper magnificetur dominus.* Quia
& ſi ex peccatore ſit iuſtus, da gloriam illi qui iuſtifi-
cat impium. Siue ergo peccator ſit, laudetur qui ad in- *Roma.4.*
dulgentiam vocat: ſiue quis iam ambulet in via iuſti-
tiæ, laudetur qui ad coronam vocat. Semper magni-
ficetur dominus ab his, *Qui diligunt ſalutare tuum. Ego au-
tem.* Cui quærebant mala. Ego autem cuius animam
quærebant, vt auferrent eam. Sed conuerte te ad aliud
genus hominum. Ego autem cui dicebant, euge euge,
Egenus & pauper ſum. Non eſt quod in me laudetur.
Diſcindat ille ſaccum meum, cooperiat me ſtola ſua. *Galat.2.*
Viuo ergo iam non ego, viuit autem in me Chriſtus.
Si viuit in te Chriſtus, & totū quod boni habes Chri-
ſti eſt, totum quod habebis Chriſti eſt, tu per teipſum
quid es? Ego egenus & pauper, Ego autem non diues,
quia non ſum ſuperbus. Diues erat ille qui dicebat, L
Gratias tibi ago domine, quia non ſum ſicut cæteri *Luc.18.*
homines: publicanus autem erat pauper, qui dicebat,
Domine propitius eſto mihi peccatori. Ille de ſaturi-
tate ructabat, ille de fame plorabat. Egenus & pauper
ſum. Et quid facturus es ô egene & pauper, mendica
ante ianuam dei, pulſa & aperietur tibi. Ego autem e-
genus & pauper ſum. *Dominus curam habebit mei.* Iacta
in dominum curam tuam, & ſpera in eum, & ipſe fa- *Pſal.36.*
ciet. Quid tibi curaturus eſt? quid tibi prouiſurus? Ha-
beat tui curam qui fecit te: qui habuit tui curam ante-
quam eſſes, quomodo non habebit curam cum iam
hoc es quod voluit vt eſſes? Iam enim fidelis es, iam
ambulas in via iuſtitiæ: curam tui non habebit, qui fa-
cit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit *Math.5.*
ſuper iuſtos & iniuſtos: te iam iuſtum ex fide viuen-
tem negliget, deſeret, dimittet? Imò vero & hic fo- *Roma.1.*
uet, & hic adiuuat, & hic neceſſaria ſubminiſtrat, &
noxia reſecat. Dando conſolatur vt permaneas, fe-
riendo † corripit ne pereas. Dominus curam habet *† al. auſte-*
tui, ſecurus eſto, ille proteget qui te fecit. Ab artificis *rendo.*
tui manu noli cadere, ſi cecideris iam à manu artifi-
cis, frangeris. Vt autem permaneas in manu artificis, M
bona voluntas facit. Dic deus meus voluit, & por-
tabit ipſe & tenebit ipſe. Iacta te in illum, noli puta-
re inane eſſe, vt quaſi præcipiteris. Non ita tibi videa-
tur. Ille dixit, Cœlum & terram ego impleo: nuſ- *Hiere.23.*
quam tibi deeſt, tu illi noli deeſſe, tu tibi noli deeſſe.
Dominus curam habet mei. *Adiutor meus & protector
meus tu es, deus meus ne tardaueris.* Inuocat, implorat,
timet, ne deficiat. Ne tardaueris. Quid eſt, ne tarda-
ueris? Niſi breuiati eſſent dies illi, non fieret ſalua *Matth.24.*
omnis caro. Modo lectum eſt, de diebus tribulatio-
num. Quaſi enim vnus homo rogat deum, membra
Chriſti, corpus Chriſti vbique diffuſum, vnus men-
dicus, vnus pauper, quia & ille pauper qui diues
pauper factus eſt, de quo ait Apoſtolus, Cum diues *2.Cor.8.*
eſſet, pauper factus eſt, vt ipſius paupertate vos dita-
remini: veros pauperes ditat, falſos diuites paupe-
rat. Clamat ad eum à finibus terræ, ad te clama- *Pſal.66.*
ui, cum tæderet animam meam. Venient dies tri-
bulationum, & malorum tribulationes venient, ſi-
cut dicit ſcriptura, & quantum accedunt dies, au-
gentur tribulationes. Nemo ſibi promittat, quod
Euangelium non promittit. Fratres mei obſecro vos,
attendite

A attendite scripturas nostras, si aliquid fefellerunt, si
aliquid dixerunt, & aliter accidit quàm dixerunt: ne-
cesse est vt vsque in finem sic fiant omnia quemadmo-
dum dixerunt. Non nobis promittunt scripturæ no-
stræ in hoc seculo, nisi tribulationes, pressuras, angu-
stias, augmenta dolorum, abundantiam tentationum.
Ad ista nos præcipue paremus, ne imparati deficiam⁹,
Matth. 24. Væ prægnantibus & mammantibus: modo audistis.
Prægnantes sunt qui spe intumescunt, mammãtes au-
tem, id est, lactantes, qui iam adepti sunt quod concu-
pierant. Etenim mulier prægnãs in spe tumet filij, nó-
dum videt filiũ: cùm autem lactat, amplectitur quod
sperabat. Ergo similitudinem, verbi gratia, ponamus.
Bona est ista villa vicini, O si mea esset, adiungerem il-
lam & facerem de isto fundo & de illo vnitatẽ. Amat
& auaritia vnitatem, quod amat bonum est, sed vbi a-
mandum sit, nescit. Ecce concupiuit villam proximi,
sed iste proximus diues est, non indigens, habẽs hono-
rem. habens etiam potentiam, à cuius forte etiam potẽ
tia tibi metuẽdum sit, non de illius fundo aliquid spe-
B randum. Nihil sperans non concipit, non est prægnãs
anima. Si vero iuxtà vicinus sit pauper, qui vel in ne-
cessitate positus est vt possit vendere, vel premi potest
vt cogatur vendere, inicitur oculus, speratur villa, im-
prægnata est anima, sperat se posse adipisci villulam &
possessionem vicini pauperis. Et cum patitur iste pau-
per necessitatem, venit ad ditiorem vicinum suum, cui
forte obsequi solet, cui deferre, cui venienti assurgere,
quem inclinato capite salutare: da mihi, rogo te, patior
necessitatem, vrgeor à creditore. Et ille, nõ habeo mo-
do in manibus, si velit vendere haberet. Agnoscimus
hoc. Fuerunt in nobis, iam non sint in nobis. Nónne
Matth. 25. hesterno viximus, & hodie viuimus? Est corrigendi lo
Lucæ. 18. cus, nódum facta est illa disiunctio, aliorum ad dexte-
ram, aliorum ad sinistram: nondum apud inferos su-
mus, vbi diues ille fuit, sitiens & stillam desyderans.
Audiamus cum viuimus, corrigamur, non speremus
res alienas, & imprægnari timeamus, nec perueniamus
ad illas, & eas adipiscendo tanquam filios osculemur.
Matth. 24. Væ enim prægnantibus & mammantibus in illis die-
bus. Mutandum est cor, leuandum est cor, non hic ha-
bitandum corde. Hæc mala regio est. Sufficiat quod
adhuc carne hic esse necesse est, quod non est necesse
C non fiat: sufficiat diei malitia sua, sursum corda habea-
Matth. 6. mus. Si resurrexistis cum Christo, dicit fidelibus, cor-
Coloss. 3. pus & sanguinem domini accipiẽtibus dicit, Si resur-
rexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, vbi Chri
stus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt quæri-
Ibidem. te, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita ve
stra abscondita est cum Christo in deo. Non enim ap-
paret quod vobis promissum est, & iam paratum est,
sed non videtis. Imprægnari vis, hinc imprægnare, ip-
sa sit spes tua: certus erit partus tuus, non erit abortiuus,
non temporalis, amplecteris quod pepereris in æter-
num. Sic enim per Esaiam dicitur, Cõcepimus & par-
Esa. 26. turiuimus spiritum salutis. Ergo retro est & non da-
tur modo, sed dabitur. Quanta data sunt fratres mei,
quis illa numerat secundum scripturas? Ibi scriptum est
de Ecclesia, & videtur quia est: ibi scriptum est de ido-
lis, quia non erunt, & videtur quia non sunt: ibi scri-
ptum est, quia perdituri erant Iudæi regnum, & vide-
tur: ibi scriptum est de hæreticis, quia futuri erant, &
videtur: ibi scriptum est & de die iudicij, ibi scriptum
est & de præmio bonorum, & de pœna malorum. In
omnibus deum fidelem inuenimus, in vltimo deficiet

& fallet? Dominus curam habebit mei. Adiutor meus D
& protector meus tu es, deus meus ne tardaueris. Nisi *Matth. 24.*
minorarentur dies illi, nulla caro perduraret, sed pro-
pter electos breuiabuntur. Dies illi erũt tribulationis,
sed non tam longi quàm sperantur. Cito illi trãsibunt,
requies veniens non transibit, quanquam longum fie-
ri debuit malum pro infinito bono.

In Psalmum quadragesimum enarratio.

Præfatio.

QVONIAM solennis dies martyrum illuxit,
propter gloriam passionis Christi Imperato-
ris martyrum: qui sibi non pepercit militi-
bus imperans pugnam, sed prior pugnauit,
prior vicit, vt pugnantes exemplo suo hortaretur, &
maiestate sua adiuuaret, & promissione coronaret: au-
diamus aliquid in isto Psalmo quod pertineat ad eius
passionem. Commendamus autem sæpius, nec nos pi-
get iterare quod vobis vtile est retinere, dominũ no-
strum Iesum Christum plerunque loqui ex se, id est, ex
persona sua, quod est caput nostrum: plerunque ex per-
sona corporis sui quod sumus nos & Ecclesia eius: sed E
ita quasi ex vnius hominis ore sonare verba, vt intelli-
gamus caput & corpus in vnitate integritatis cõsiste-
re, nec separari ab inuicem: tanquam coniugium illud,
de quo dictum est: Erunt duo in carne vna. Si ergo *Gene. 2.*
agnoscimus duos in carne vna, agnoscamus duos in *Ephe. 5.*
voce. Primo quod legenti respondentes cantauimus,
quanquam de medio Psalmi sit, hinc tamen sermonis
ducamus exordium. Inimici mei dixerunt mala mihi,
quando morietur & peribit nomen eius. Persona est
hæc domini nostri Iesu Christi, sed videte si non ibi
intelliguntur & membra. Dictum est & hoc cum ipse
dominus noster hic in terra in carne ambularet. Cum
enim viderent multitudinem sequi authoritatem eius,
& diuinitatem & maiestatem miraculis præsentatam:
cum hunc viderent Iudæi, de quibus ipse dominus si-
militudinem posuit, quia dixerunt, Hic est hæres, ve- *Matth. 21.*
nite occidamus eum & nostra erit hæreditas: dixerunt
apud semetipsos, id est, inter se: vnde pontificis illius
Caiphæ vox est, Videtis quod turba multa eum sequi- *Ioan. 11.*
tur, & seculum post illum abiit: si dimiserimus eum vi-
uere, venient Romani & tollent nobis & locũ & gen-
tem: expedit vt vnus moriatur homo quàm tota gens
pereat. Euangelista autem verba nescientis quid dice- F
ret, exposuit nobis & ait, Hoc autem non à se dixit, sed *Ibidem.*
cũ esset pontifex prophetauit, quia oportebat eum mo
ri pro populo & gente. Tamen illi cum viderent po-
pulum post illum ire dixerunt, quando morietur & pe
ribit nomen eius? id est, cum occiderimus eũ, iam no-
men eius non erit in terra, nec seducet aliquos mor-
tuus. Sed ipsa eius interfectione intelligent homines,
quia hominem sequebantur, quia non erat in eo spes
salutis, & deserent nomen eius & nõ erit. Mortuus est
& non periit nomen eius, sed seminatum est nomen
eius. Mortuus est, sed granum fuit, quo mortificato se- *Ioan. 12.*
ges continuo exurgeret. Glorificato ergo domino no-
stro Iesu Christo, cœperunt multo magis, multoq; nu-
merosius credere in illum, & cœperunt membra eius
audire quod caput audiebat. Iam ergo domino nostro
Iesu Christo in cœlo cõstituto, & ipso in nobis in ter-
ra laborante, dixerunt adhuc inimici eius, quando mo
rietur & peribit nomen eius. Hinc enim persecutio-
nes diabolus in Ecclesia concitauit ad perdendum no
men Christi: nisi forte putatis fratres, quia illi Pagani,
quando sæuiebant in Christianos, non hoc sibi dice-
bant,

G bant, delere nomen Christi de terra: vt moreretur ite-
rum Christus, non in capite sed in corpore suo, occisi
sunt & martyres. Ad multiplicādam Ecclesiam, valuit
sanctus sanguis effusus seminatione: accessit & mors
Psal. 115. martyrum, preciosa in conspectu domini mors iusto-
rum eius. Multiplicati sunt magis magisq; Christiani,
& non est impletum quod dixerunt inimici, quando
morietur & peribit nomen eius. Adhuc & modo dici-
tur, Sedent Pagani & computant sibi annos, audiunt
phanaticos suos dicentes: aliquando Christiani non
erunt, & idola illa coli habent, quemadmodum antea
colebantur. Adhuc dicunt, quando morietur & peri-
bit nomen eius? Bis victi, vel tertio sapite. Mortuus est
Christus, non periit nomē eius: mortui sunt martyres,
multiplicata est magis Ecclesia, crescit per omnes gen
tes nomē Christi. Qui de morte sua & de resurrectio-
ne sua prædixit quidem mortibus sanctorum martyrū
& corona prædixit, ipse & de Ecclesia sua futura præ-
dixit. Si verum dixit bis, tertio mentitus est? Vanum est
ergo quod creditis contra illum, melius est vt credatis
in illum, vt intelligatis super egenum & pauperē: quo-
2. Cor. 8. niam pauper factus est cum diues esset, vt ipsius, inquit,
H paupertate vos ditaremini. Nunc autem quia pauper
factus est contemnitur & dicitur, Homo erat, quid e-
rat? Mortuus est, crucifixus est. Hominē colitis, in ho-
minem spem habetis, mortuum adoratis. Falleris. *In-
tellige super egenum & pauperem.* Vt illius paupertate diues
efficiaris. Quid est intelligere super egenum & paupe-
rem? Vt ipsum Christum egenum & pauperem acci-
Psal. 39. pias, dicentem in alio Psalmo: Ego autem egenus &
pauper sum, dominus curam habet mei. Quid est in-
Philip. 2. telligere super egenum & pauperem? Quia semetip-
sum exinaniuit formam serui accipiens in similitudi-
nem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.
Diues apud patrem, & pauper apud nos. Diues in cœ-
lo, pauper in terra, Diues deus, pauper homo. Hoc te
ergo turbat, quod hominem vides, quod carnem in-
tueris, quod mortem respicis, quod crucem irrides,
hoc te turbat? intellige super egenum & pauperem.
Quid est hoc? Intellige, quia vbi tibi exposita est in-
firmitas, ibi latet diuinitas. Diues, quia sic est. Pauper,
1. Cor. 1. quia tu sic eras. Sed tamen paupertas ipsius, diuitiæ no-
I stræ sunt, Quomodo stultum ipsius, sapientia nostra
est, Quomodo infirmitas ipsius, fortitudo nostra est.
Quomodo mortalitas ipsius, immortalitas nostra est.
Qui sit pauper attende, Non eum ex aliorum pauper-
tate metiaris. Implere venit pauperes, qui pauper effe-
ctus est. Propterea aperi sinum fidei, suscipe pauperem,
ne pauper remaneas.

Enarratio.

B*Eatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala
liberabit eum dominus.* Veniet enim dies mala. Ve-
lis nolis, veniet. Dies iudicij aderit, mala dies, si
non intellexetis super egenum & pauperem. Quod
enim modo non vis credere, manifestum erit in fine.
Sed non fugies cum fuerit manifestum, quia non cre-
dis, cum est occultum. Inuitaris vt quod non vides cre
das, ne cū videris erubescas. Intellige ergo super ege-
num & pauperem, id est, super Christum. Intellige in
Coloss. 2. eo occultas diuitias, quem pauperem vides. In eo sunt
enim omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscōditi.
Hic enim te in die mala liberabit, ex eo quod deus est.
Ex eo autem quod homo est, & illud quod in illo hu-
manum erat resuscitabit te, & in melius conuertet, in
cœlum leuabit. Ille autem qui deus est, qui vnam perso K
nam habere in homine & cum homine voluit, nec de-
crescere nec crescere potuit, nec mori nec resurgere.
Mortuus est ex infirmitate hominis, cæterum deus nō
moritur. Nam quod verbum dei non moritur ne mi-
reris, quando non moritur anima in martyre. Modo
non audiebamus ipsum dominum dicentem: Nolite Matth. 10.
timere eos qui corpus occidunt, animam autem non
possunt occidere? Ergo moriētibus martyribus animæ
martyrum mortuæ non sunt, & moriente Christo mo
riturum erat verbum? Vtique verbū dei multo amplius
est, quàm anima hominis, quia anima hominis facta est
à deo. Et si facta est à deo, per verbum facta est, quia o-
mnia per ipsum facta sunt. Ergo nec moritur verbum, Ioan. 1.
cum non moriatur anima facta per verbum. Sed quo-
modo recte dicim⁹, mortuus est homo, & si anima ip-
sius non moriatur: sic recte dicimus, mortuus est Chri-
stus, & si diuinitas eius non moriatur. Mortuus vnde?
Quia egenus & pauper. Nō te perstringat mors ipsius,
& auertat te à contuenda diuinitate, Beatus qui intel-
ligit super egenum & pauperem. Respice & pauperes,
egentes, esurientes & sitientes, peregrinantes, nudos,
ægrotos, in carcere constitutos, Intellige super talem L
pauperem, quia & si super talem intelligis, super illum
intelligis qui dixit, Esuriui, sitiui, nudus, peregrinus, Matth. 25.
æger, in carcere fui: ita in die maligna eruet te domi-
nus. Et vide beatitudinem tuam. *Dominus conseruet eum.*
Propheta bene optat homini intelligenti super egenū
& pauperē. Ista optatio promissio est, securi expectant
qui hoc agunt, Dominus conseruet eum. *Et viuificet
eum.* Quid est, conseruet eum & viuificet eum? Quò
pertinet, viuificet eum? Ad futuram vitam, Viuificatur
enim qui mortuus erat. Nunquid autē potest mortuus
intelligere super egenum & pauperē? Sed viuificatio-
nem nobis illā promittit, de qua dicit Apostolus, Cor- Roma. 8.
pus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autē
vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Chri-
stum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christū
à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra pro-
pter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hæc est ergo
viuificatio quæ promittitur intelligenti super egenum
& pauperem. Sed quia dicit Apostolus ad Timotheū, M
Promissionem habens vitæ præsentis & futuræ, ne pu 1. Tim. 4.
tarent illi qui intelligunt super egenum & pauperem
recipiendos quidem se esse in cœlum, sed negligi in
terra: & non sperabunt nisi quod futurum est in æter-
num, quod autem præsens est putarent deum non cu-
rare in sanctis & fidelibus suis: vbi dixit quod maxime
expectare debemus, dominus conseruet eum & viui-
ficet eum, respexit & ad istam vitam. *Et beatum, inquit,
faciat eum in terra.* Erige ergo oculos in hæc promissa,
Christiana fide, non te deserit deus in terra, & aliqoid
promittit in cœlo. Multi enim mali Christiani inspe-
ctatores ephemeridarum, & inquisitores atque obser-
uatores temporum & dierum, cum cœperint ibi obiur
gari à nobis, vel à quibusdam bonis melioribúsque
Christianis, quare ista faciant, respondent, Hæc pro-
pter tempus hoc necessaria sunt, Christiani autem su-
mus propter vitam æternam. Propterea in Christum
credimus vt det nobis vitam æternam, nam vita ista
temporalis in qua versamur, ad curam ipsius non per-
tinet. Relinquitur vt hoc breuiter dicant, vt propter
vitam æternam deus, & propter vitā præsentem dia-
bolus colatur. Respondet illis ipse Christus, Non po-
testis duobus dominis seruire, & aliū colis propter id Matth. 6.
quod

A quod expectas in cœlo,& alium colis propter id quod expectas in terra, quanto melius vnum colis qui fecit cœlum & terram? Qui curauit vt esset terra, imaginem suam non negligit in terra. Ergo conseruet eum dominus, & viuificet eum intelligẽtem super egenum & pauperem, Insuper quanuis in æternum viuificet beatum faciat eum in terra. *Et non tradat eum in manus inimici eius.* Inimicus ille diabolus est. Nemo attendat inimicum suum hominem, quando audit verba ista. Iam forte de vicino suo cogitabat, de illo qui cum illo litem in foro habebat, de illo qui illi vult auferre possessionem, qui illum vult premere vt vendat illi domum Matth.13. suam: Nolite ista cogitare, sed illum inimicum cogitate, de quo dicit dominus, Inimicus homo hoc fecit. Ipse est enim qui suggerit vt propter res terrenas colatur, quia non potest euertere nomen Christianum inimicus iste: videt enim se victum fama & laudibus Christi, videt in eo quod occidit martyres Christi, illos coronatos, & se triumphatum: & cœpit non posse hoc persuadere hominibus, quod nihil sit Christus, B Et quia vituperando Christum, iam difficile decipit: laudando Christum conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudæum mortuum crucifixũ, nullius momenti hominem, qui non potuit à se mortem depellere. Vbi in nomine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subuertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguuntur, & hæc omnia prædicta in prophetis attenduntur, hominibus admiratione stupentibus & laudantibus, iam aduersus vituperationem Christi cessauit, & induit se laudibus Christi, & cœpit à fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens lex illa, diuina, ineffabilis, sed quis illam implet? Impletur in nomine saluato- Psal.90. ris nostri, calcantis leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudãdo insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitant, nõ dicant quis hoc implet? Si de viribus suis præsumunt, non implebunt. Præsumendo de gratia dei credant, præsumendo veniant, adiuuandi veniant non iudicandi. Viuunt omnes fideles in nomine Christi, quisque pro gradu suo implens præcepta Christi, siue coniuges, siue cœlibes & virgines. Viuunt quantum donat domi- C nus eis viuere, neque de suis viribus præsumunt, sed no- 1.Cor.4. uerũt se in illo debere gloriari. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Noli dicere mihi, quis illud implet? Ille in me implet qui venit diues ad pauperem, pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem, Hæc cogitans quia intelligit super egenum & pauperem, & non aspernatur paupertatem Christi, intelligens diuitias Christi, fit beatus in terra, & non tradetur in manus inimici sui volentis ei persuadere, vt deus non colatur nisi propter cœlestia, diabolus colatur propter terrena. Non tradat eum in manus inimici eius. *Dominus opem ferat illi.* Sed vbi? Forte in cœlo, forte in vita æterna, vt restet colendus diabolus propter inopiam 1.Timo.4. terrenam, propter necessitates huius vitæ? Absit. Promissionem habes vitæ præsentis & futuræ, ille ad te venit in terram, per quem factum est cœlum & terra. Denique attende quid dicat, Dominus opem ferat illi.

Super lectum doloris eius. Lectus doloris, infirmitas est carnis. Ne dicatis non possum tenere & portare & frenare carnem meam: adiuuaris vt possis. Dominus opem ferat tibi super lectum doloris tui. Portabat te le- Matth.9. ctus, non tu portabas lectum, sed paralyticus intus eras, adest qui dicat tibi, tolle grabatum tuum & vade D in domum tuam. Dominus opem ferat illi super lectũ Marc.2. doloris eius. Et tanquam quæreretur, Quare ergo cum opem ferat nobis deus, tanta mala patimur in ista vita, tanta scandala, tantos labores, tantam inquietudinem carnis & seculi? Conuertit se ad deum, & tanquam consilium medicinæ eius nobis exponens.

Totum stratum eius, inquit, *vertisti in infirmitate eius.* Quid est, totum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Per stratum intelligitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita quærit sibi aliquid terrenum vbi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extentæ in deum difficile potest perpetuo tolerare, aliquid sibi in terra conquirit vbi requiescat, & quodammodo pausatione quadam recumbat, velut? sunt ista quæ diligunt & innocentes. Neque enim de cupiditatibus malorum nunc loquẽdum est, quia multi acquiescunt in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria popinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentiis rapinarum, multi in dolo & insidiis fraudum. E Acquiescunt in his omnibus homines. Quid est acquiescunt? Delectantur illic. Sed remoueamus hæc omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filiis, in paupertate, in prædiolo suo, in noualia manibus suis consita, in ædificio aliquo suo studio fabricato. Acquiescunt innocentes in his, sed tamen deus volens nos amorem non habere, nisi vitæ æternæ, & istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines, vt & in his patiamur tribulationes, & vniuersum stratum nostrum vertit in infirmitate nostra. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Non ergo hoc conqueratur, quando in his quæ innocenter habet, patitur aliquas tribulationes. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Sed quare ista? Quia flagellat omnem filium quem recipit. Hebr.12. Quare ista? Quia peccanti homini dictum est: In la- Gene.3. bore vultus tui edes panem tuum. Ergo quia correptiones istas, in quibus vniuersum stratum nostrum vertitur in infirmitate nostra, agnoscere debet homo F propter peccata se pati, conuertat se & dicat quod sequitur, *Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.* O domine in tribulationibus meis me exerces, flagellãdum iudicas omnem filium quem Heb.12. recepturus es, qui nec vnico pepercisti. Ille quidem si- Rom.8. ne peccato flagellatus est, Ego autem dico, miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Si vstus est qui putredinem non habebat: si medicina ipsa nostra ignem medicinalem non respuit, patienter ferre debemus vrentem medicum & secantem, id est, omnibus tribulationibus nos exercentem & à peccato sanantem. Planè committamus nos medici manui: non enim errat vt sanum pro putre secet. Nouit quod inspicit, nouit vitium quia ipse fecit naturam, quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit. Scit se sano homini præceptum dedisse, ne languorem incurreret, dixisse in paradiso, hoc Genẽ.2.&.3 manduca, & hoc noli. Non audiuit sanus medici præceptum vt non caderet, audiat vel ægrotus vt surgat, Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. In factis meis, in peccatis meis non accuso fortunam, non dico hoc mihi facit fatum,

G fatum,non dico, adulterum me fecit Venus, & latro-
oem me fecit Mars, & auarum me fecit Saturnus, E-
go dixi, domine miserere mei, sana animam meam,
quia peccaui tibi. Nunquid hoc Christus? nūquid hoc
Psal.68. caput illud nostrum sine peccato? nunquid ille qui ea
Psal.87. quæ non rapuit exoluebat? nunquid ille solus in mor-
tuis liber? Liber eni in mortuis, quia sine peccato, quia
Ioan.8. omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Nunquid
ergo ipse, imò ipse ex membris suis, quia vox membro-
rum ipsius, vox ipsius, quia & vox capitis nostri, vox
Matth.26. nostra. In illo enim eramus, quando dixit: Tristis est
Ioan.10. anima mea vsque ad mortem. Non eoim timebat mo-
ri, qui venerat mori: aut recusabat mori, qui potestatē
habebat animam suam ponendi, & potestatem habe-
bat iterum sumendi eam: sed loquebantur membra in
capite, & loquebatur caput pro membris. In illo ergo
vocem nostram inuenimus, sana animam meam quo-
niam peccaui tibi. In illo enim eramus cū dixit, Deus
Psal.21. meus deus meus vt quid me dereliquisti? In ipso enim
Psalmo vbi in capite hic versus est, consequenter dici-
Roma.6. tur, verba delictorum meorum. Quorum delictorum
H in illo, nisi quia vetus homo noster simul crucifixus est
cum illo, vt euacuaretur corpus peccati, & vltra non
seruiamus peccato? Ad illum & in illo dicamus, Ego
dixi, domine miserere mei, sana animā meam quia pec
caui tibi. *Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius.* Iam ista diximus, & hinc cœpimus, vt
& alia dicamus. Non opus est iterare, quod tam recen
ti sermone impressum est auribus & cordibus vestris.

Et ingrediebantur vt viderent. Quod passus est Christus,
patitur & Ecclesia: quod passum est caput, patiuntur &
Matth.10. membra. Nūquid enim seruus est maior domino suo,
aut discipulus super magistrum? Si me, inquit, persecu-
Ioan.6. ti sunt, & vos persequentur. Si patremfamiliâs Beelze-
bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ingre
diebantur vt viderent. Iudas ille ad caput nostrum e-
rat, ad caput nostrum ingrediebatur vt videret, id est,
vt exploraret, non vt haberet quod crederet, sed vt
inueniret quod proderet. Ecce ingrediebatur ille vt
videret, & hoc exemplum in capite oostro propositū
est. Quid illa membra post assumptionem capitis oo-
Galat.2. stri? Nonne dicit apostolus Paulus: propter subintro-
I ductos falsos fratres qui subintroieruot explorare li-
bertatem nostram? Ergo & isti ingrediebātur vt vide-
rent. Sunt enim hypocritæ, simulatores mali, adiun-
gentes se ficta charitate, captantes omnes motus, om-
nia verba saoctorum, in omnibus laqueos inquiren-
tes. Et quid illis fit? Videte quid sequitur. *Vana locutum est cor eorum.* Id est, loquuntur quasi ficta dilectione. Va-
num est quod loquuntur, verum oon est, solidum nō
est. Et quia captant vnde inueniāt accusationem, quid
ait? *Congregauerunt iniquitatem sibi.* Parantes enim calū-
nias ioimici, quasi magni sibi videntur, quia habent
quod accusent. Sibi congregauerunt iniquitatem. Si-
Ioan.6. bi, inquit, non mihi. Quomodo Iudas sibi nō Christo,
sic & simulatores Ecclesiæ sibi non nobis, quia de illis
Psal.26. & alibi dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Congre-
gauerunt iniquitatem sibi, & quia intrauerunt vt vi-
derent, *Egrediebantur foras, & loquebantur.* Ille qui intra-
uit vt videret, egrediebatur foras & loquebatur. Vti-
nam intus esset & vera loqueretur, non exiret foras vbi
falsa loquitur. Traditor & persecutor est, egressus fo-
ras loquitur. Si ad membra Christi pertines, veni in-
Matth.13. troëas ad caput. Tolera zizania si triticum es, tolera pa
leam si frumentum es, tolera pisces malos intra retia si
piscis bonus es. Quare ante tempus ventilationis auo- K
lasti? Quare ante tempus messis etiam frumenta era-
dicasti tecum? Quare antequam ad littus venires, retia
dirupisti? Egrediebantur foras & loquebantur. *In idipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei.* Aduersum
me omnes in idipsum, quanto melius mecum in idip-
sum. Quid est aduersum me in idipsum? Vno consilio,
vna conspiratione. Christus ergo loquitur eis: consen-
sistis aduersum me, consentite mihi. Quid aduersum
me, quare nō mecum? In idipsum si semper haberetis,
non vos in schismata divideretis: Apostolus enim di-
cit: Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & 1.Cor.1.
non sint in vobis schismata. In idipsum aduersum me
susurrabant omnes ioimici mei. *Aduersum me cogitabāt mala mihi.* Sibi potius, quia congregaueruot iniquita-
tem sibi. Sed ideo mihi, quia ex animo suo pendendi
sunt. Non enim quia nihil facere potuerunt, nihil fa-
cere voluerunt. Nam & diabolus Christum extingue- Ioan.6.
re concupiuit, & Iudas Christum occidere voluit. Oc- Matth.26.
ciso autem Christo & resurgēte, nos viuificati sumus:
diabolo autem & Iudæ merces malæ voluntatis red-
ditur, non nostræ salutis. Nam vt noueritis ex animo L
quēque pendendum ad retributionem vel præmij vel
pœnæ, inuenimus hominem bonum dixisse cuidam,
& tale bonum quale nos optamus: & tamen maledi-
ctus appellatur, quando cæco illi quondam, iam illu-
minato & corpore & corde, conuitiabantur Iudæi, vi-
dentes corpore & corde cęci. Ait illis idem iā videns,
Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi, inquit Ioan.9.
Euangelista, maledixerunt ei, dicentes, tu sis discipulus
eius. Hoc nobis omnibus eueniat, quod illi maledicē-
do dixerunt. Maledictio ista appellata est ex maleuolo
errore dicentium, nō ex aliquo malo verborum. Quo
animo dixerint, non quod dixeruot atteodit, qui eos
maledixisse narrauit. Aduersum me cogitabant mala
mihi. Et quę mala Christo, quæ mala martyribus? Om-
nia in booum vertit deus. *Verbum iniquum disposuerunt aduersus me.* Quale verbum iniquum? Ipsum caput at-
tende. Occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Stul- Matth.21.
ti quomodo vestra erit hęreditas, quia occidistis eum?
Ecce & occidistis eum, & vestra non erit hæreditas.

Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Quando vos
exultastis occidisse eū, ille dormiuit. Dicit enim in alio M
Psalmo, Ego dormiui. Illi sæuierūt & occidere volue- Psal.3.
runt, ego dormiui. Nam si voluissem, non dormissem.
Ego dormiui, quia potestatem habeo ponēdi animam Ibidem.
meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Ego Iob.9.
dormiui & somnum cepi, & exurrexi. Sæuiant ergo Iu
dæi, terra tradatur in manus impij, caro permittatur
in manibus persequentium, suspendant in ligno, cla-
uis transfigant, lancea perfodiant, nunquid qui dor-
mit non adiiciet vt resurgat? Vt quid dormiuit? Quia
Adam forma erat futuri, Et Adam dormiuit, quando Roma.5.
de latere eius Eua facta est. Adam in figura Christi, Eua Gene.2.
in figura Ecclesiæ, vnde est appellata mater viuorum.
Quando fabricata est Eua? Dū dormiret Adam. Quā-
do de latere Christi sacramenta Ecclesiæ profluxe-
runt? Cum dormiret in cruce. Nunquid qui dormit
non adiciet vt resurgat? Et vnde dormiuit? Ex illo
qui ingressus est vt videret, & congregauit iniquita-
tem sibi. *Ecce enim homo pacis meæ in quem speraui, qui edebat panes meos ampliauit super me calcaneum.* Erexit super me pe
dem, cōculcare me voluit. Quis est iste homo pacis ip-
sius? Iudas. Et in illū Christus sperauit quia dixit, in quē
speraui? Nonne illū ab initio nouerat? Nonne antequā
nasceretur

A nasceretur futurum sciebat? Nónne omnibus discipu-
Ioan.6. lis suis dixerat, Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vo
bis diabolus est. Quomodo ergo in illum sperauit, nisi
quia in membris suis ipse est, & quod multi fideles de
Iuda sperauerunt, hoc in se transfigurauit dominus?
Quando enim videbant Iudam multi, qui crediderũt
in Christum ambulare inter duodecim apostolos, spe-
rabant in illum aliquid, quia talis erat quales & cæte-
ri. Christus autem, quia in membris suis erat hoc spe-
rantibus, quomodo in illis est esurientibus & sitienti-
Matth.25. bus, quomodo dixit, esuriui, sic dixit speraui. Proinde
sic hic illi dicamus, domine, quando sperasti: quomo-
do illi dictum est, domine, quando esuristi: quomodo
nobis ibi dixit, cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi
fecistis: sic potest dicere, cùm vnus ex minimis meis
sperauit, ego speraui. In quẽ speraui? Homo pacis meæ,
in quem speraui. *Qui edebat panes meos.* Quomodo
ipsum ostendit in passione de istis verbis prophetiæ?
Ioan.13. Per buccellam illum designauit, vt appareret de illo
Matth.26. dictum, qui edebat panes meos. Rursus quando venit
Marci.14. vt traderet eum, osculum illi dedit, vt appareret de il-
lo dictum, homo pacis meæ. *Tu autem domine miserere*
B *mei.* Hoc ex forma serui, hoc ex persona inopis &
pauperis. Beatus enim, qui intelligit super egenum &
pauperem. Miserere mei. *Et resuscita me & reddam illis.*
Videte quando dictum est, iam factum est. Occiderunt
Ioan.11. enim Christum Iudæi ne perderent locum. Illo occiso
perdiderunt locum, eradicati à regno, dispersi sunt.
Suscitatus reddidit illis retributionem, reddidit ad
Psalm.21. admonitionem, nondum ad damnationem. Ciuitas
Matth.25. enim illa, in qua fremuit populus tanquam leo rapiens
Lucæ.23. & rugiens, exclamans, crucifige crucifige, eradicatis
Ioan.19. inde Iudæis, Christianos habet, à Iudæo nullo inhabi-
Psal.117. tatur. Plantata est ibi Ecclesia Christi, vnde eradicatæ
sunt spinæ synagogæ. Proinde verè ignis eorum exar-
sit, sicut in spinis, dominus autem tanquam lignum
viride erat. Hoc ipse ait quando plangebant quædam
Lucæ.23. mulieres veluti moriturum Christum, Nolite flere su-
Psal.117. per me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros:
& hoc prædicens, suscita me & reddam illis. Si enim
in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Quan-
do possit viride lignum consumi ab igne spinarum?
Exarserunt enim velut ignis in spinis. Ignis qui spinas
consumit, cuicumque viridi ligno adhibetur, difficile
C accendit. Humor enim ligni resistit flammæ lentæ &
marcidæ, tamen idoneæ ad consumendas spinas. Et
suscita me & reddam illis. Ne forte sanè fratres minus
potentem filium, quàm patrem putetis, ex eo, quia di-
xit, suscita me, quòd ipse se suscitare non possit: hoc e-
nim suscitauit, quod mori poterat, id est, caro mortua
est, caro suscitata est. Ne tamen putetis quia deus pater
Christi ponit suscitare Christum, id est, carnem filij
sui: & ipse Christus, cùm verbum sit dei æquale patri,
non poterat carnem suam suscitare: audite ex euange-
Ioan.2. lio, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud.
Hoc autem Euangelista ne etiam inde dubitaremus,
dicebat, inquit, de templo corporis sui. Et resuscita me
& reddam illis. *In hoc cognoui quoniam voluisti me, quo-*
niam non gaudebit inimicus meus super me. Quia gauisi sunt
Iudæi, quando viderunt Christum crucifixum, imples-
se se arbitrati sunt voluntatem nocendi: effectum fru-
ctus sæuitiæ suæ viderunt, Christum in cruce penden-
tem, agitauerunt caput, Si filius dei est, descendat de
Matth.27. cruce. Non descendebat qui poterat, non potentiam
demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc il-

lis dicentibus de cruce descenderet, quasi insultanti- D
bus cessisse videretur, & victus opprobria tolerare
non potuisse crederetur: magis mansit in cruce illis in-
sultantibus, fixus illis nutantibus. Ideo enim & caput
agitabant, quia vero capiti non inhærebant. Docuit
nos planè ille patientiam, Nam quod est fortius fecit,
qui noluit facere quod Iudæi prouocabant. Multo est
enim potentius de sepulchro surgere, quàm de cruce
descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus
super me. Gauisi sunt ergo tunc, resurrexit Christus,
glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ip-
sius conuerti genus humanum, modo insultent, mo-
do caput agitent: imò iam caput figant, aut si agitant
caput, stupendo & mirando agitent. Modo enim di-
cunt, nunquid forte ille est, quem dixerunt Moyses
& prophetæ? De illo enim dixerunt, Sicut ouis ad im- Esaiæ.53.
molandum ductus est, & sicut agnus coram tonden-
te se sine voce, sic non aperuit os suum, vulneribus e-
ius sanati sumus. Videmus enim quia crucifixus iste
ducit post se genus humanum, & sine causa dixerunt
patres nostri, occidamus eum, ne seculum post illum Ioan.12.
pergat. Forte non post eum pergeret, si non esset oc- E
cisus. In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam
non gaudebit inimicus meus super me. *Me autem*
propter innocentiam meam suscepisti. Verè innocentiam,
vbi integritas sine peccato, redditio est sine debito,
flagella sine merito, Propter innocentiam meam su-
scepisti me. *Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.*
Confirmasti me in æternum, infirmasti ad tempus.
Confirmasti in conspectu tuo, infirmasti in conspectu
hominum? Quid ergo? Laudes illi, gloria illi. *Be-*
nedictus dominus deus Israel. Ille est enim Deus Israël,
deus noster, deus Iacob, deus minoris filij, deus mino-
ris populi. Nemo dicat de Iudæis hoc dixit, Non sum Malach.2.
ego Israël. Magis Iudæi non sunt Israël. Maior enim
filius, ipse est maior populus reprobatus: minor popu-
lus dilectus. Maior seruiat minori. Modo impletum Gene.25.
est, modo fratres nobis seruiunt Iudæi, tanquam ca- „
psarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. „
Audite in quo nobis Iudæi seruiunt, & non sine causa.
Cain ille frater maior, qui occidit minorem fratrem, Gene.4.
accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse
populus. Apud illos sunt prophetæ & lex, in qua le-
ge & in quibus prophetis Christus prædicatus est. F
Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc e-
uenire modo in Ecclesia Christi, quod ante prædi-
ctum est de nomine Christi, de capite & corpore Chri
sti, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his re-
bus, quæ acciderunt, quas existimant nos conscripsis-
se quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum.
Nempe Iudæi inimici nostri sunt, de chartis inimici
conuincitur aduersarius. Omnia ergo dominus distri-
buit, omnia pro salute nostra ordinauit. Prædixit ante
nos, impleuit hoc tempore nostro. Et quę nondum im
pleuit, impleturus est. Itaque tenemus redditorem, vt
credamus debitorem: quia & illa, quæ nondum dedit,
dabit, sicut ea, quę nondum dederat, dedit. Si quis pro-
bare vult vbi sint scripta, legat Moysen & prophetas. Si
aliquis perstrepit inimicus & dicit, vos vobis prophe-
tias finxistis: proferantur codices Iudæorum, quia ma-
ior seruiet minori. Ibi legant ista prædicta quæ modo
videmus impleta, & dicamus omnes, Benedictus do-
minus deus Israël, *A seculo & in seculum, & dicet omnis*
populus fiat fiat.

G *In Psalmum quadragesimumprimum Enarratio.*

OLIM desyderabat anima nostra in verbo dei gaudere vobiscum, & in illo vos salutare qui est nostrum adiutorium & salutare. Quod ergo dominus dat audite per nos, & in illo exultate nobiscũ in sermone eius, & in veritate & in charitate eius. Psalmum enim suscepimus, de quo loquendum est vobis congruũ desyderio vestro. Cœpit enim iste Psalmus à sancto quodam desyderio, & ait, qui sic cantatur. *Quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus.* Quis ergo est qui sic cantat? Si volumus, nos sumus. Et quid quæras extra quis nam sit, cum in tua potestate sit esse quod quæ-
Col. 1. ris? Tamen non vnus homo est, sed vnum corpus est: corpus autem Christi Ecclesia est. Nec in omnibus qui intrant Ecclesiam inuenitur tale desyderium: sed tamen quicumque suauitatem domini gustauerunt, & quod eis sapit agnoscunt in cantico, non putent se solos esse: sed talia semina sparsa credant in agro dominico, toto orbe terrarum, & cuiusdam vnitatis christianæ esse vocem hanc, Quemadmodum desyderat
H ceruus ad fontes aquarum, sic desyderat anima mea ad te deus. Et quidem non male intelligitur vox esse eorum, qui cum sint catechumeni, ad gratiam sancti lauacri festinant. Vnde & solenniter cantatur hic psalmus, vt ita desyderent fontem remissionis peccatorum, quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarũ. Sit hoc, habeátque locum intellectus iste in Ecclesia & veracem & solennem. Verumtamen fratres, videtur mihi etiam in baptismate fidelibus nondum esse satiatum tale desyderium, sed fortasis si norunt vbi peregrinentur, & quò eis transeundum sit, etiam ardentius
Nume. 16. inflammantur. Denique titulus eius est. *In finem intellectus filiis Chore, Psalmus:* Filios Chore inuenimus & in aliis psalmorum titulis, & iam tractasse nos meminimus, & locutos esse quid sibi hoc nomen velit. Ita tamen nunc commemorandus est iste titulus, vt non nobis quasi præiudicet quid iam diximus, vt deinceps non dicamus: non enim vobis cum diximus omnes affuerunt. Chore aliquis homo fuerit sicut fuit, habuerítque filios qui appellarentur filij Chore, nos tamen arcanum sacramenti scrutemur, vt nomen hoc in
I mysterio quod grauidũ est pariat. Magni enim sacramenti res est vt christiani appellentur filij Chore. Vnde filij Chore? filij sponsi, filij Christi. Dicuntur enim Christiani, filij sponsi. Quare ergo Chore Christus? Quia Chore interpretatur Caluaria. Multo remotius est hoc. Quærebam quare Chore Christus, intentius quæro quare Christus ad Caluariam pertinere videa-
Matth. 27. tur. Nónne iam occurrit in loco Caluariæ crucifixus? Occurrit omnino. Ergo filij sponsi, filij passionis illius,
C filij redempti sanguine illius, filij crucis illius, portantes in fronte quod inimici in loco Caluariæ fixerunt, appellantur filij Chore, illis cantatur iste Psalmus. In-
† al. Intellectũ itaque scrutemur. tellectu itaque excitemur, † & si nobis cantatur, intelligamus. Quid intellecturi sumus? In quem intellectum Psalmus iste cantatur? Audeo dicere, Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta
Rom. 1. conspiciuntur. Eia fratres, auiditatem meam capite, desyderium hoc mecum communicate, simul amemus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem intelligendi curramus. Desyderemus ergo velut ceruus fontem, excepto illo fonte quem propter remissionem peccatorum desyderant baptizandi: & iam ba K
ptizati desyderemus illum fontem, de quo scriptura alia dicit, Quoniam apud te est fons vitæ. Ipse enim *Psal. 35.*
fons & lumen est, quoniam in lumine tuo videbimus lumen. Si & fons est, & lumen est, merito & intellectus est: quia & satiat animam auidam scientia: & omnis qui intelligit, luce quadam non corporali, non carnali, non exteriore, sed interiore illustratur. Est ergo fratres quædam lux intus, quam non habent qui non intelligunt. Vnde iam eos qui desyderant hunc fontem vitæ, & inde aliquid carpunt, alloquitur Apostolus obsecrans & dicit, Vt iam non ambu- *Ephe. 4.*
letis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum. Si ergo illi obscurati sunt intelligentia, id est, quia non intelligunt obscurantur, ergo qui intelligunt illuminantur. Curre ad fontes, desydera aquarum fon *Psalm. 35.*
tes. Apud Deum est fons vitæ, & insiccabilis fons, in illius luce lumen inobscurabile. Lumen hoc desydera, quendam fontem, quoddam lumen, quale non norunt oculi tui: cui lumini videndo oculus interior præparatur, cui fonti hauriendo sitis interior inardescit. L
Curre ad fontem, desydera fontem, sed noli vtcumque, noli vt qualecũque animal currere, vt ceruus curre. Quid est vt ceruus? Non sit tarditas in currendo, impigre curre, impigre desydera fontem. Inueniemus enim insigne velocitatis in ceruo. Sed forte non hoc scriptura solum nos in ceruo consyderare voluit, sed & aliud audi. Quid aliud est in ceruo? Serpentes necat, & post serpentium interemptionem maiore siti inardescit: peremptis serpentibus ad fontes acrius currit. Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tunc amplius desyderabis fontem veritatis. Auaritia forte in te tenebrosum aliquid sibilat, & sibilat aduersus verbum dei, sibilat aduersus præceptum dei. Et quia tibi dicitur, contemne aliquid ne facias iniquitatem: si maius facere iniquitatem quàm aliquod commodum temporale contemnere, morderi magis eligis à serpente, quàm perimere serpentem. Cum ergo adhuc faueas vitio tuo, cupiditati tuæ, auaritiæ tuæ, serpenti tuo, quando in te inuenietur tale desyderium, quo curras ad fontem aquarum? Quando concupiscis fontem sapientiæ, cum adhuc laboras in veneno malitiæ? Interfice in te quicquid contrarium est verita- M
ti, & cum te videris tanquam vacare à cupiditatibus peruersis, noli remanere quasi non sit quod desyderes. Est enim aliquid quò te tollas, si iam egisti in te, vt non sit impeditor contra te. Dicturus enim es forte iam mihi, si ceruus es: deus nouit, non me iam auarum, non me iam cuiusquam rem concupiscere, non adulterij cupiditate flagrare, non cuiusquam odio inuidiáque tabescere, & cætera huiusmodi: dicturus es non habeo hæc, & quæris forte vnde delecteris, desydera vnde delecteris. Desydera ad fontes aquarum, habet Deus vnde te reficiat, & impleat venientem ad se sitientem post interemptionem serpentium tanquam velocem ceruum. Est aliud quod animaduertas in ceruo. Traduntur cerui, & à quibus- *De verbis*
dam etiam visi sunt: non enim de illis tale aliquid *apostoli*
scriberetur nisi antea videretur: dicuntur ergo cer- *sermo. 22.*
ui vel quando in agmine suo ambulant, vel quando natando alias terrarum partes petunt, onera capitum suorum super se inuicem ponere, ita vt vnus præcedat, & sequantur qui supra eum capita ponant,

& supra

A & supra illos alij consequentes, & deinde alij donec agmen finiatur. Ille autem vnus qui pondus capitis in primatu portabat, fatigatus redit ad posteriora, vt alius ei succedat qui portet quod ille portabat, atque ille fatigationem suam recreet posito capite sicut & cæteri ponebant. Ita vicissim portando quod graue est, & viam peragunt, & inuicem se non deserunt. Nonne quosdam ceruos alloquitur Apostolus dicens, Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi? Talis ergo ceruus in fide constitutus, nondum videns quod credit, cupiens intelligere quod diligit, patitur contrarios ceruos, non solum obscuratos in intelligentia, in tenebris interioribus cōstitutos, vitiorum cupiditate cæcatos: insuper insultantes & dicentes homini credenti, & quod credit non ostendenti, vbi est deus tuus? Quid ergo iste ceruus fecerit contra hæc verba, audiamus, vt & ipsi si possumus faciamus. Primo expressit sitim suam, quemadmodum inquit, ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus. Quid si ceruus ad fontes aquarum lauandi causa desyderat? Vtrum ergo bibendi aut lauandi, nescimus: audi quid sequitur, & noli quærere, *Sitiuit anima mea ad Deum viuum.*

Gala. 6.

B Quod dico quemadmodum ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus: hoc dico, sitiuit anima mea ad deum viuum. Quid sitiuit? *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei.* Hoc est quod sitio, venire & apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, satiabor in aduentu. Sed quando veoiam? Et quod citius est deo, tardum est desyderio, Quando veniam & apparebo ante faciem dei? Ex illo desyderio est & hoc ex quo clamabatur alibi, Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quare hoc? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Quando veniam & apparebo ante faciem domini. Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, cum dicitur mihi per singulos dies vbi est Deus tuus.* Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, non amaritudo, sed panes suaues erant ipsæ lachrymæ, sitienti mihi illum fontem, quem quia bibere nondum poteram, auidius meas lachrymas manducabam. Non enim dixit, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ potus, ne ipsas desyderasse videretur sicut fontes aquarum, sed seruata illa siti qua rapior, seruata illa siti qua inardesco ad fontes aquarum, panes mihi factæ sunt lachrymæ meæ dum differor: & vtique manducando lachrymas suas, sine dubio plus sitit ad fontes. Die quippe ac nocte facti sunt mihi lachrymæ meæ panes. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines, nocte dormiunt: panis autem lachrymarum & die & nocte comeditur: siue totum tempus accipias diem & noctem: siue diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem vero pro huius seculi aduersitate. Siue, inquit, in prosperis rebus seculi, siue in aduersis rebus seculi, ego desyderij mei lachrymas fundo, ego desyderij mei auiditatem non desero. Et cum in mundo bene est, mihi male est antequam appareo ante faciem dei. Quid ergo dicis? quasi gratulari me cogis, si aliqua huius seculi prosperitas arriserit, nonne deceptoria est? nonne fluxa, caduca, mortalis? nonne temporalis volatica transitoria? Nonne plus habet deceptionis quam delectationis, Cur ergo non & in ipsa fiant lachrymæ

Psal. 26.

C

meæ panes? Siquidem & cum fœlicitas seculi circumfulget, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino, & dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Quia paganus si hoc mihi diceret, nonne illi & ego possum dicere, vbi est deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem & dicit, ecce est deus meus, vbi est deus tuus? Cum lapidem irrisero & erubuerit qui demonstrauit, tollit oculum à lapide, suspicit cœlum, & forte in solem digitum intendens, iterum dicit, ecce deus meus, vbi est deus tuus? Inuenit ille quod ostenderet oculis carnis, ego autem non quasi non habeam quem ostendam, sed non habet ille oculos quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis sui ostendere deum suum solem, quibus ego oculis ostendam solis creatorem? Verumtamen audiendo quotidie, vbi est Deus tuus, & in lachrymis meis quotidianis pastus, die ac nocte meditatus sum quod audiui, vbi est deus tuus. Quæsiui etiam egoipse deum meum, vt si possem, non tantum crederem, sed aliquid & viderem. Video enim quæ fecerit deus meus, non autem video ipsum deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam sicut ceruus desyderat ad fontes aquarum, & est apud eum fons vitæ, & in intellectu scriptus est psalmus filiis Chore, & inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: quid agam vt inueniam deum meum? Considerabo terram, facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium, sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circunfusi maris, stupeo, miror, artificem quæro, cœlum suspicio & pulchritudinem syderum, admiror splendorem solis exercitio diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stupenda sunt hæc. Neque enim terrena, sed etiam cœlestia sunt hæc: nondum ibi stat sitis mea. Hæc miror, hæc laudo, sed eum qui fecit hæc, sitio. Redeo ad meipsum, & quis sim etiam ipse qui talia quæro, perscrutor: inuenio me habere corpus & animam, vnum quod regam, aliud quo regar: corpus seruire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid quàm corpus, ipsum inquisitorem talium rerum non corpus sed animam video, & tamen hæc omnia quæ collustraui, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoueram: mare laudabam, oculis cognoueram: cœlum, sydera, solem lunámque laudabam, oculis cognoueram. Oculi membra carnis sunt, fenestræ sunt mentis: interior est qui per has videt, quādo cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspicit: vtrum sit aliquid quod non per oculos sentiat, quasi colores & lucem: non per aures, quasi cantum & sonum: non per nares, quasi odorum suauitatem: non per palatum & linguam, quasi saporem: non per totum corpus, quasi duritiam & mollitiem, rigorem atque feruorem, asperitatem lenitatémque: sed pertractem vtrum sit aliquis intus quod videam. Quid est intus? Videamus quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat sapientia? Cum cogitamus iustitiam, qua eius intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur: quid tanquam sonus ad aures? quid tanquam vaporeum surgit ad na-

D
2. Cor. 5.

Psalm. 35.
E
Rom. 1.

F

G res? quid odori infertur? quid manu tractatur & delectat? Et intus est & pulchra est, & laudatur & videtur: & si in tenebris sunt oculi isti, animus illius luce perfruitur. *Tobiæ.4.* Quid est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus consilium vitæ dabat? Est ergo aliquid quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt, quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum. Et vtique melius quod per seipsum quàm quod per seruum suum quod est corpus. Seipsum enim per seipsum videt, & animus ipse vt norit se, videt se. Sed nec vtique vt videat se corporalium oculorum quærit auxilium, immo vero ab omnibus corporis sensibus, tanquam impedientibus & perstrepentibus abstrahit se à se, vt videat se in se, vt nouerit se apud se. Sed nunquid aliquid tale Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri deus nisi animo potest, nec tamen ita vt animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste quod deus est, de quo illi non insultent qui dicunt, vbi est Deus tuus. Aliquam quærit incommutabilem veritatem sine defectu substantiam. Non est talis ipse H animus, deficit, proficit, nouit, ignorat, meminit, obliuiscitur, modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in deum. Si dixero mutabilis est deus, insultabunt mihi qui dicunt, vbi est deus tuus? Querens ergo deum meum in rebus visibilibus & corporalibus & non inueniens: quærens eius substantiam in meipso, quasi aliquid sit qualis ego sum, neque hoc inueniens, aliquid super animam esse sentio Deum meum. Ergo vt eum animi intellectu tangerem.

Hæc meditatus sum, & effudi super me animam meam.

Quando anima mea contingeret quod super animam meam quæritur, nisi anima mea super seipsam effunderetur? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quàm se videret. Et cum se videret, non vtique *Psalm.41.* deum suum videret. Dicant iam insultatores mei, vbi est deus tuus: dicant, ego quamdiu non video, quamdiu differor, mãducabo die ac nocte lachrymas meas. Dicant illi adhuc, vbi est deus tuus? Quero ergo deum meum in omni corpore, siue terrestri, siue cœlesti, & non inuènio. Quæro substantiam eius in anima mea, *Roma.1.* & inuenio. Meditatus sum tamen inquisitionem dei mei, & per ea quæ facta sunt inuisibilia dei mei, cupiens intellecta conspicere, effudi super me animam I meam, & iam non restat quem tangam nisi Deum meum: Ibi enim domus dei mei, super animam meam habitat, inde me prospicit, inde me creauit, inde me gubernat, inde mihi consulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra, ecclesia est adhuc peregrina. Sed hinc quærendus est, quia in tabernaculo eius inuenitur via qua peruenitur ad domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendũ deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quærens deum meum. Quoniam ingrediar locum tabernaculi. *Admirabilis vsque ad domum dei.* In locum tabernaculi ingrediar, admirabilis tabernaculi vsque ad domum dei. Iam enim multa admiror in tabernaculo. Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim dei in terra, homines sunt fideles: admiror in eis ipsorum membrorum obsequium, quia non in eis regnat peccatum ab obediendum desyde- K riis eius, nec exhibent mẽbra sua arma iniquitatis pec- *Roma.6.* cato, sed exhibent deo viuo in bonis operibus: animæ seruienti deo, membra corporalia militare admiror. Respicio & ipsam animam obedientem deo, distribuentem opera actus sui, frenantem cupiditates, pellentem ignorantiam, extendentem se ad omnia aspera & dura toleranda, iustitiam & charitatem impendentem cæteris. Miror & istas virtutes in anima, sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo & hæc, & quanuis admirabile sit tabernaculum, stupeo cum peruenio vsque ad domum dei. De qua domo dicitur in alio psalmo, cum proposuisset sibi quandam duram & difficilem quæstionem, quare in hac terra plerumque bene est malis, & male est bonis, ait, Suscepi cognosce- *Psal.72.* re, hoc labor est ante me, donec eam in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissima. Ibi est enim fons intellectus in sanctuario dei, in domo dei. Ibi intellexit iste in nouissima, & soluit quæstionem de fœlicitate iniquorum, & labore iustorum. Quomodo soluit? Quia mali enim hic differuntur, ad pœnas sine fine reseruantur: & boni cum hic laborant, exercentur vt in fine hæreditatem consequantur. Et hoc ille à sanctua- L rio dei cognouit, in nouissima intellexit, ascendens tabernaculum, peruenit ad domum dei. Tamen dum miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum dei: percepit quandam dulcedinem, sequendo interiorem nescio quam & occultam voluptatem, tanquam de domo dei sonaret suauiter aliquod organũ. Et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, ductus dulcedine, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis & sanguinis, peruenit vsque ad domum dei. Nam viam suam & ductum suum sic ipse commemorat, quasi diceremus ei, Miraris tabernaculum in hac terra, quomodo peruenisti ad secretum domus dei? *In voce, inquit, exultationis & confeßionis, soni festiuitatem celebrantis.* Festa cum hic homines celebrant, suæ luxuriæ, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphoniam, vel quæcumque musica ad luxuriam seruientia & illicientia, & vbi audita fuerint hæc, quid dicimus qui transimus? Quid hic agitur? Et respondetur nobis aliqua esse festa. Natalitia, inquit, celebrant, nuptiæ hic sunt: vt non videantur inepta illa cantica, M sed excusetur festiuitate luxuria. † In domo dei festi- *† al. lætitia* uitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur & transit. Festum sempiternum, chorus angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu. Et dies illic festus ita est, vt nec aperiatur initio, nec fine clauditur. De illa æterna & perpetua festiuitate, sonat nescio quid canorum & dulce auribus cordis, sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo admirabili dei, & miracula dei in redemptione fidelium consyderanti, mulcet aurem sonus festiuitatis illius & rapit ceruum ad fontes aquarum. Sed quia fra- *Psal.41.* tres, quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur *2.Cor.5.* à domino, & corpus quod corrumpitur aggrauat a- *Sap.9.* nimam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: & si vtcumque nebulis diffugatis ambulando per desyderium ad hunc sonum peruenerimus interdum, vt aliquid de illa domo Dei intendo capiamus: onere tamen quodam infirmitatis nostræ ad consueta recidimus, & ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, sic hic non deerit quod gemamus. Etenim

ceruus

A ceruus iste manducans die ac nocte lachrymas suas
raptus desyderio ad fontes aquarum, interiorem scili-
cet dulcedinem dei, effundens super se animam suam,
vt tangeret quod est super animam suam, ambulans in
locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei,
& ductus interioris & intelligibilis soni iocunditate,
vt omnia exteriora contemneret, & in interiora rape-
retur: adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc
carnem fragilem portat, adhuc inter scandala huius
mundi periclitatur. Respexit ergo ad se tanquam inde
veniens, & ait sibi constituto inter has tristitias, & cō-
parans hæc illis ad quæ videnda ingressus est, & post
quæ visa egressus est. *Quare*, inquit, *tristis es anima mea,*
& quare conturbas me? Et ecce iam quadam interiore
dulcedine lætati sumus, ecce acie mentis aliquid in-
commutabile etsi perstrictim & raptim perspicere po
tuimus. Quare adhuc conturbas me, quare adhuc tri-
stis es? Non enim dubitas de deo tuo. Nunquid enim
non est quod tibi dicas contra illos qui dicunt, vbi est
Psal. 41. deus tuus? Iam aliquid incommutabile persensi, quare
adhuc conturbas me? *Spera in dominum.* Et quasi re-
sponderet illi anima eius in silentio, quare conturbo
B te, nisi quia nondum sum ibi vbi est dulce illud, quo
sic rapta sum quasi per transitum? Nunquid iam bibo
de fonte illo nihil metuens? Iam nullum scandalum
pertimesco: iam de cupiditatibus omnibus tanquam
edomitis victisque secura sum? Nonne aduersus me
diabolus vigilat hostis meus? Nonne laqueos mihi
quotidie deceptionis intendit? Non vis vt conturbem
te, posita in seculo, & peregrina adhuc à domo Dei
mei? Sed spera in dominum, respondet conturbanti
se animæ suæ, & quasi rationem reddenti perturbatio-
nis suæ, propter mala quibus abundat hic mundus, In-
Roma. 8. terim habita in spe. Spes enim quæ videtur non est
spes. Si autem quod non videmus speramus, per pati-
entiam expectamus, spera in domino. Quare speras?
Quoniam confitebor illi. Quid ei confiteberis? *Salu-*
tare vultus mei deus meus. A me mihi salus esse non po-
test, hoc dicam, hoc confitebor, salutare vultus mei
Roma. 8. deus meus. Etenim vt metuat in his quæ vtcumque
intellecta cognoscit, respexit iterum sollicitus ne ob-
repat inimicus, nondum dicit saluus sum ex omni
C parte. Etenim primitias habentes spiritus in nobis-
metipsis ingemiscimus adoptionem, expectantes re-
demptionem corporis nostri. Illa perfecta in nobis
salute, erimus in domo Dei, videntes sine fine, &
Psal. 83. sine fine laudantes eum cui dictum est, Beati qui ha-
bitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt
te. Hoc nondum est, quia nondum est salus quæ pro-
mittitur, sed confitebor domino meo in spe, & dico
illi, salus vultus mei deus meus. Spe enim salui facti
Roma. 8. sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Perse-
uera ergo vt peruenias, perseuera donec veniat salus.
Audi ipsum deum tuum de interiore tibi loquentem,
Psalm. 26. Sustine dominum & viriliter age & confortetur cor
tuum & sustine dominum: quoniam qui perseuerauе-
Matth. 10. rit vsque in finem, hic saluus erit. Quare ergo tristis es
& 24. anima mea, & quare cōturbas me? Spera in dominum
quoniam confitebor illi. Hæc est confessio mea, salu-
tare vultus mei deus meus. *Ad meipsum anima mea tur-*
bata est. Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata
est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile per-
turbabatur: noui quia iustitia dei mei manet, vtrum
mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus di-
1. Cor. 10. cens, Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergo quia

non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, D
ad meipsum turbata est anima mea. Vis non contur-
betur: non remaneas in te ipso, & dic, Ad te domi- Psal. 24.
ne leuaui animam meam. Hoc planius audi, Noli spe-
rare de te, sed de deo tuo: nam si speras de te, anima
tua conturbatur ad te, quia nondum inuenit vnde sit
secura de te. Ergo quoniam ad me conturbata est ani-
ma mea, quid restat nisi humilitas, vt de seipsa ani-
ma non præsumat? Quid restat nisi vt omnino mi-
nimam se faciat, nisi vt se humiliet vt exaltari me-
reatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est
tribuatur. Ergo quia ad me turbata est anima mea,
& hanc perturbationem facit superbia. *Propterea*
memoratus sum tui domine de terra Iordanis & Hermoniim à
monte paruo. Vnde memoratus sum tui? à monte par-
uo, & de terra Iordanis. Forte de baptismo, vbi est
remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remis-
sionem peccatorum, nisi qui displicet sibi. Nemo cur-
rit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confite-
tur peccatorem: nemo se confitetur peccatorem, nisi Luca. 14.
humiliando seipsum deo. Ergo de terra Iordanis me- & 18.
moratus sum tui, & de monte paruo: non de monte E
magno, vt de mōte paruo tu facias magnum: quoniam
qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exalta-
bitur. Si autem & interpretationes nominum quæras,
Iordanis est descensio eorum. Descende ergo vt eleue-
ris, noli extolli ne elidaris. Et de Hermonium à mon-
te paruo. Hermoniim anathematizatio interpretatur.
Anathematiza teipsum displicendo tibi. Displicebis
enim deo, si placueris tibi. Ergo quia nobis deus om-
nia bona præstat, quia ipse bonus est, non quia nos di-
gni sumus, sed quia ille misericors est: non quia in ali-
quo promeruimus: de terra Iordanis & Hermoniim
commemoratus sum dei. Et quia qui humiliter com-
memoratur, exaltatus perfrui merebitur, quia non in 1. Cor. 1.
se exaltatur qui in domino gloriatur. *Abyssus abyssum*
inuocat in voce cataractarum tuarum. Peragere Psalmum
possum fortasse adiutus studio vestro, cuius feruorem
video. De labore autem vestro non satis curo vt au-
diatis, quando & me qui loquor ita in his laboribus su- F
dare cernatis. Aspicientes me laborantem, profecto
collaboratis. Non enim mihi laboro sed vobis. Ergo
audite, quoniam velle vos video. Abyssus abyssum in-
uocat in voce cataractarum tuarum. Deo dixit ille qui
eius commemoratus est de terra Iordanis & Hermo-
niim. Et admirando dixit, Abyssus abyssum inuocat in
voce cataractarum tuarum. Quæ abyssus? quam abys-
sum inuocat? Vere quia iste intellectus abyssus est.
Abyssus enim est profunditas quædam, impenetrabi-
lis, incomprehensibilis, & maxime solet dici in aquarū
multitudine. Ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ pe
netrari vsque ad fundum nō potest. Denique quodam
loco dictum est, Iudicia tua abyssus multa: hoc volens Psal. 35.
scriptura commendare, quia iudicia dei non compre-
henduntur. Quæ ergo abyssus, quam inuocat abyssum?
Si profunditas est abyssus, putamus quòd cor hominis
abyssus est? Quid enim est profundius hac abysso? Lo-
qui homines possunt, videri possunt per operationem
membrorum, audiri in sermone, sed cuius cogitatio
penetratur, cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid
intus posit: quid intus agat, quid intus disponat, quid
intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Pu-
to non absurde intelligi abyssum hominem, de quo ali
bi dictum est, Accedet homo ad cor altum & exalta- Psal. 63.
bitur deus. Si ergo homo abyssus est, quomodo abyssus

G innocat abyssum? Homo inuocat hominem: inuocat
quasi quomodo deus inuocatur: Non. Sed inuocar di-
citur ad se vocat. Nam dictum est de quodam, mor-
tem inuocat: id est, sic viuit, vt mortem ad se vocet. Nã
nemo hominum est qui orationem faciat & inuocet
mortẽ, sed male viuendo homines mortem inuocant.
Abyssus abyssum inuocat, homo hominẽ. Sic discitur
sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum inuo-
cat. Abyssum inuocant sancti prædicatores verbi dei:
nunquid & ipsi abyssus? Vt noueris quia abyssus & ipsi,
1.Cor. 4. Apostolus ait, Minimum est vt à vobis diiudicer aut
ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite am-
plius, Neque enim ego meipsum diiudico. Tantám ne
profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ip-
sum hominem in quo est? Quanta profunditas infir-
Matth. 26 mitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur
intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro
domino temere promittebat. Quãta abyssus erat? Quæ
tamen abyssus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Chri
stus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo om
nis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis pro-
ficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homi-
H ni aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternã
prædicat. Sed tunc est vtilis abyssus abysso vocante,
quando fit in voce cataractarum tuarum. Abyssus abys
sum inuocat, homo hominem lucratur, non tamen in
voce sua, sed in voce cataractarum tuarum. Alium acci
pite intellectum, Abyssus abyssum inuocat in voce ca-
taractarum tuarum. Ego qui contremisco cum ad me
Psal. 35. perturbata est anima mea, à iudiciis tuis timui vehemẽ-
ter. Iudicia enim tua abyssus multa, & abyssus abyssum
inuocat. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, pecca-
trice, molestiis & scandalis plena, concupiscentiis ob-
noxia, damnatio quædam est de iudicio tuo, quia tu di
Gen. 2. & 3 xisti peccatori, Morte morieris: & in sudore vultus tui
edes panem tuum: hæc abyssus prima iudicij tui. Sed si
male hîc vixerint homines, abyssus abyssum inuocat,
quia de pœna in pœnam transeunt, & de tenebris ad
tenebras, & de profunditate ad profunditatem, & de
supplicio ad supplicium, & de ardore cupiditatis in
flammas gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis ho-
mo iste cum ait, Ad meipsum anima mea turbata est,
propterea memoranis sum tui domine de terra Iorda-
I nis & Hermoniim. Humilis esse debeo. Exhorrui enim
iudicia tua, vehementer timui iudicia tua, ideo ad me
anima mea turbata est. Et quia iudicia tua timui: paruá
ne iudicia sunt ista? Magna sunt, dura sunt, molesta
sunt, sed vtinam sola essent: abyssus abyssum inuocat
in voce cataractarum tuarum: quia tu minaris, tu dicis,
& post illos labores restare alteram damnationem: in
voce cataractarum tuarum, abyssus abyssum inuocat.
Quo ergo abibo à facie tua, & à spiritu tuo quo fugiã:
Psalm. 138. si abyssus abyssum inuocat, si post istos labores timen-
tur grauiores? *Omnes suspensiones tuæ & fluctus tui super
me ingressi sunt.* Fluctus in his quæ sentio, suspensuræ
in his quæ minaris. Omnis perpessio mea, fluctus est
tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In flu-
ctibus inuocat abyssus ista, in suspensuris inuocat alte-
ram abyssum. In eo quòd laboro, omnes fluctus tui: in
eo quòd minaris grauius, omnes suspensiones tuæ su-
per me ingressæ sunt. Qui enim minatur non premit,
sed suspendit: sed quia liberas, hoc dixi animæ meæ,
Spera in domino quoniam confitebor illi, salutare vul
tus mei & deus meus: quia magis crebra sunt mala, dul-
cior erit misericordia tua. Ideo sequitur, *In die manda-
uit dominus misericordiam suam & nocte declarauit.* Nulli va K
cat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene
est, Audite cum vobis bene est. Discite cum tranquilli
estis sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum
colligite. Quando enim quisque in tribulatione est,
prodesse illi debet quod securus audiuit. Etenim in re-
bus prosperis mandat tibi deus misericordiam suam,
si ei fideliter seruieris, quia liberat te de tribulatione:
sed non tibi declarat ipsam misericordiam quam tibi
per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ip-
sa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet
tibi verum fuisse quod tibi per diem mãdauit. Etenim
scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia do- Eccle. 35.
mini in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in
tempore siccitatis. In die mandauit dominus miseri-
cordiam suam & nocte declarauit. Non tibi ostendit
quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, vnde e-
ruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admo-
nemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas secu-
li significatur die, aduersitas seculi significatur nocte:
ita alio modo prosperitas seculi significatur æstate, ad-
uersitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formi- Prouerb. 6.
ca? Per æstatem colligit quod ei per hyemem prosit. & 30.
Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli L
estis, audite verbum domini. Vnde enim fieri potest
vt in hac tempestate seculi huius sine tribulatione to-
tum hoc mare transeatis? Vnde enim fieri potest? cui
hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metu-
enda est ipsa tranquillitas. In die mandauit dominus
misericordiam suam, & nocte declarauit. Quid ergo
agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio
deo vitæ meæ.* Hoc hic ago ceruus sitiens & desyderans
fontes aquarum, recordans dulcedinem fontis illius
qua ductus sum per tabernaculum vsque ad domum Sap. 9.
dei, quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggrauat
animam, apud me oratio deo vitæ meæ. Non enim vt
supplicem Deo empturus sum de transmarinis locis,
aut vt exaudiat me deus meus nauigabo vt de longin-
quo afferam thura & aromata, aut de grege adducam
vitulum vel arietem, Apud me oratio deo vitæ meæ.
Intus habeo victimam quam immolẽ, intus habeo thus
quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam
deum meum. Sacrificium deo spiritus contribulatus. M
Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam,
audi, *Dicam domino susceptor meus es. Quare mei oblitus es?*
Sic enim hic laboro quasi tu oblitus sis mei: tu autem
exerces me, & noui quia differs mihi, non mihi aufers
quod promisisti. Sed tamen quare mei oblitus es?
Tanquam de voce nostra clamauit & caput nostrum, Psalm. 21.
Deus deus meus, quare me dereliquisti? Dicam deo su- Matth. 27.
sceptor meus es, quare me oblitus es? Vt quid me re-
pulisti? Ex illa altitudine fontis intelligentiæ incom-
mutabilis veritatis, vt quid me repulisti? Quare graue-
dine & pondere iniquitatis meæ, iam illuc inhians, ad
ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox, Ego dixi in
ecstasi mea, vbi vidit nescio quid, magnum exces-
sum mentis, Ego dixi in ecstasi mea proiectus sum à Psalm. 30.
facie oculorum tuorum. Comparauit enim hæc in qui-
bus esset illis in quæ erectus erat, & vidit se longe pro-
iectum à facie oculorum Dei, sicut & hîc, vt quid me
repulisti? *Et vt quid contristatus incedo dum affligit me inimi-
cus, dum confringit ossa mea?* Tentator ille diabolus scanda
lis vbique crebrescens, quorum abundantia refrigescit
charitas multorum, cum videat fortes Ecclesiæ ple-
rumque scandalis cedere, nónne dicit corpus Christi Matt. 24.

confringit

A confringit inimicus ossa mea? Ossa enim fortes sunt, & aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Hæc cum quisque consyderat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi, nonne clamat, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus, dum confringit ossa mea? Non carnes meas tantum: sed etiam ossa mea, vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus, vt cæteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula fratres mei? *Exprobrauerunt mihi qui tribulant me.* Iterum illa vox. *Dum dicunt mihi per singulos dies vbi est deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus Ecclesiæ, vbi est deus tuus. Quantum hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes & patientes, quantum illis dictum est, vbi est deus vester? Liberet vos si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines videbant, coronas intrinsecus non videbant. Exprobrauerunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est deus tuus? Et ego propter hæc quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud quàm illud dicam, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Et quasi respondet, non vis vt conturbem te,
B hic posita in tantis malis, suspirans ad bona, sitiens & laborans, non vis vt conturbem te? *Spera in domino quoniam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, repetit spei confirmationem. *Salus vultus mei & deus meus.*

In Psalmum quadragesimumsecundum Enarratio.

PSALMVS iste breuis est. Sic satisfacit mentibus auditorum, vt molestus non sit ventribus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima nostra, quã tristem esse dicit, quæ cantat in hoc Psalmo. Tristem credo ex aliquo ieiunio suo, vel potius ex aliqua fame sua. Nam ieiunium voluntatis est, fames necessitatis. Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi. Et homo ille vbique diffusus est, cuius caput sursum est, membra deorsum: eius vocem in omnibus psalmis vel psallentem vel gementem, vel lætantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam & familiarissimam habere debemus tanquam nostram. Non ergo diu est immorandum, vt insinuemus vobis quis loquatur. Sit vnusquisque in Christi corpore & loquetur hic. Nostis autem hic omnes qui proficiunt, & qui cœlesti illi ciuitati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt, qui viam tenent, qui in desyderio terræ illius stabilissimæ spem tanquam ancoram præfixerunt. Nostis ergo Matth. 13.
quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc fru-
C mentum Christi inter zizania gemit: & hoc donec veniat tempus messis, id est, vsque in finem seculi, sicut exponit quæ non fallitur veritas. Gemens ergo inter zizania, id est, inter malos homines, inter dolosos & seductores, aut ira turbulentos, aut insidiis venenatos, circumspiciens simul cum illis esse se, tanquam in vno agro per totum mundum, vnam pluuiam excipere, pariter perflari, paritérque secum aduersa nutriri, habere simul ista communia dona dei, malis bonísque con-
Matth. 5. cessa communiter, ab illo qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Videns ergo semen Abrahæ semen sanctum, quanta cum malis à quibus quandoque separandum est, nunc habeat communia, æqualiter nasci, eandem conditionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre corpora, simul vti luce, fontibus, fructibus, prosperitatibus atque aduersitatibus seculi, siue fame, siue

abundantia, siue pace, siue bello, siue salute, siue peste, D videns quanta habeat communia cum malis, cum quibus tamen non habet causam communẽ, erupit in hãc vocem. *Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta.* Iudica, inquit, me deus, non timeo iudicium tuum, quia noui misericordiam tuam. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Nunc interim in hac peregrinatione nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tẽ- Matth. 13.
pus messis. Nondum discernis pluuiam meam, nondũ discernis lucem meam, discerne causam meam. Distet inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit: par infirmitas est, sed dispar cõscientia: par labor, sed dispar desyderium. Desyderium impiorum peribit: de desyderio autem iustorũ nisi certus esset pollicitator, dubitare deberemus. Finis desyderij nostri, ipse promissor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit. Seipsum dabit immortalibus immortalẽ, quia seipsum dedit mortalibus mortalem. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. *Ab homine iniquo & doloso erue me.* Hoc est, de gente non sancta. Ab homine, à quodam genere hominum, quia quidam homo & quidam homo, & in his duobus vnus assumetur, & vnus Matt. 24.
relinquetur. Et quoniam patientia opus est ferendi vs- E
que ad messem quandam, si dici potest ad indiscretam discretionem: simul enim sunt, & ideo discreta nondũ sunt, Zizania autem zizania sunt, & frumenta frumen Matth. 13.
ta sunt, & ideo discreta iam sunt. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda est ab illo qui iussit vt fortes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus: quod vt simus, ab illo erimus qui dixit, Qui perseuerauerit Matth. 10.
vsque in finem, hic saluus erit: ne forte sibi ipsa anima & 24.
arrogando fortitudinem debilitetur, continuo adiungit: *Quia tu es deus meus fortitudo mea, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam quærit tristitiæ suæ. *Quare*, inquit, *tristis incedo dum affligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me quotidianis tentationibus, immittens vel quod male timeamus: & contra vtrumque pugnans anima, & si non capta, tamen periclitans contrahitur tristitia, & dicit deo, vt quid tristis incedo? Quærit ergo ab ipso & audiat vt quid. Quærit enim in Psalmo causam tristitiæ suæ dicens, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audiat ex Esaia, succurrat illa lectio, Esaia. 57.
quæ modo recitata est, Spiritus, inquit, à me prodiet, F
& omnem flatum ego feci: propter peccatum modicum quidem contristaui illum, & aserti faciem meam ab isto, & contristatus est & abiit in viis suis. Quid ergo quærebas, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audisti propter peccatum. Causa tristitię tuę peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Peccare volebas & laborare nolebas, vt parum tibi esset quòd esses iniustus, nisi vt eum esse iniustum voluisses, à quo in te vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio Psalmo, Bonum est mihi quòd humiliasti me, vt discã Psal. 118.
iustificationes tuas. Didiceram elatus iniquitates meas, discam humiliatus iustificationes tuas. Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus? De inimico quereris: reuera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc habes quid agas. Elige consilium, regem admitte, tyrannum exclude. Sed vt hoc faciat, quid dicit, quid supplicat, quid orat, attende. Ora quod audis, ora cum audis, omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Quia ipse est lux tua & veritas tua.

G ritas tua. Hæc nomina duo, res vna. Quid enim aliud lux dei, nisi veritas dei? Aut quid veritas dei nisi lux dei?
Ioan. 8. Et hoc vtrumque vnus Christus. Ego sum lux mundi,
Ioan. 14. qui credit in me non ambulabit in tenebris. Ego sum via, veritas & vita. Ipse lux, ipse veritas. Veniat ergo & eruat nos discernens modo causam nostram à gente non sancta, eruat ab homine iniquo & doloso. Separet
Matth. 13. frumentum à zizaniis: quia ipse mittet angelos suos messis tempore, vt colligant de regno eius omnia scandala, & mittant in ignem ardentem, frumentum autem eius congregent in horreum. Emittat lucem suam & veritatem suam, quia ipsa iam nos deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum eius & in tabernacula eius. Pignus habemus, præmium speramus. Sanctus mons eius, sancta Ecclesia eius. Mons ille est, qui creuit
Daniel. 2. ex minimo lapide, secundum visionem Danielis, confringens regna terrarum, & in tantum excrescens vt impleret vniuersam faciem terræ. io hoc monte se exaudium dicit qui dicit, Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Quisquis
Psalm. 3. præter istum montem orat, non sese speret exaudiri ad vitam æternam. Exaudiuntur enim multi ad multa, nec
H sibi plaudant quòd exaudiuntur. Exauditi sunt dæmo-
Matth. 8. nes vt in porcos mitterentur. Exaudiri ad vitam æternam concupiscamus, propter desyderium quo dicimus, Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Illa lux oculum
Matth. 5. cordis inquirit, Beati enim, inquit, mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Modo in monte eius sumus, id est, in Ecclesia eius, & in tabernaculo eius. Nam tabernaculum peregrinantium est, domus cohabitantium: est & tabernaculum peregrinantium & militantium. Cum audis tabernaculum, bellum intellige, hostem caue.
Psal. 83. Domus autem de qua dixit, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Iam ergo perducti ad tabernaculum, & positi in monte sancto eius, quam spem gerimus? *Et introibo ad altare dei*. Est enim quoddam sublime altare inuisibile, quò non accedit iniustus. Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inueniet vitam suam, qui io isto discernit causam suam. Et introibo ad altare dei, de monte sancto eius, & de tabernaculo eius. De sancta Ecclesia eius introibo ad altare dei sublime. Quale ibi sacrificium est? Ipse qui intrat assumetur in holocaustum, Introibo ad altare dei. Quid est quod dicit, ad altare dei? *Ad deum qui lætificat iuuentutem meam*. Iuuentus
I nouitatem significat, tanquam diceret, Ad deum qui lætificat iuuentutem meam, id est, nouitatem meã. Lætificat nouitatem meam, qui contristauit vetustatem meam. Incedo enim modo tristis in vetustate, tunc autem stabo gaudens in nouitate. *Confitebor tibi in cithara deus deus meus*. Quid est in cithara confiteri, & in psalterio confiteri? Non enim semper in cithara, nec semper in psalterio. Duo hæc organa musicorum habent inter se distinctam discretamq; rationem, dignam cõsyderatione & commendatione memoriæ. Vtrumque hoc manibus portatur & tangitur, & significat opera quædam nostra corporalia. Vtrumque bonum, si quis norit psallere, si quis norit citharizare. Sed quia Psalterium istud organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem: illud scilicet tympanum & concauum lignum cui chordæ innitentes resonant, Cithara vero idipsum lignum cauum & sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in Psalterio sint, quando in cithara, vtraque tamen placita deo & suauia eius auditui. Quãdo ergo ex præceptis dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes & obau- K
dientes ad implenda præcepta eius, vbi facimus & non patimur, Psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, nõ enim aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur tribulationum, tentationum, scandalorum in hac terra, quia non patimur nisi ex inferiore parte, id est, ex eo quod mortales sumus, ex eo quod primæ nostræ causæ quiddam tribulationum debemus, & quia patimur multa ab eis qui non sunt desuper, cithara est. Venit enim sonus suauis ex inferiore parte, patimur & psallimus, vel potius cantamus vel citharizamus. Quando dicebat Apostolus euangelizare se, & prædicare Euangelium toto orbe terrarum ex præcepto dei, quia illud Euangelium se non ab hominibus neque per hominẽ, Gala. 1.
sed per Iesum Christum accepisse dicebat, desuper sonabant chordæ. Cum vero dicebat, Gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem: cithara Roma. 5.
sonabat ex inferiore quidem, sed tamen dulciter. Omnis enim patientia dulcis est deo. Si autem in ipsis tribulationibus defeceris, citharam fregisti. Quare ergo modo dixit, Confitebor tibi in cithara? Propter illud quod dixerat, Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus. Patiebatur enim quiddam ex inferiore afflictione, & in eo ipso tamen volebat placere deo & gratias gestiebat agere deo fortis in tribulationib⁹. Et quia L
sine tribulatione esse non poterat, patientiam deo debebat. Cõfitebor tibi in cithara deus deus meus. Et rursus ad animam suam, vt ex inferiore illo sonoro ligno capiat sonum. *Vt quid tristis es, inquit, anima mea, & vt quid conturbas me?* In tribulationibus sum, in lãguoribus, in mœroribus, vt quid me conturbas ô anima? Quis dicit? Cui dicit? Animæ dicit, omnes nouimus: planum est enim, ad illam directus est sermo, Vt quid tristis es anima mea, & vt quid conturbás me? Quæritur persona loquens, Nunquid caro animæ loquitur, cum caro sine anima non loquatur? Proprium enim magis est, vt anima carnem alloquatur, quàm vt caro alloquatur animam. Sed quia non dixit, Quare tristis es caro mea: sed ait, quare tristis es anima mea: si enim carnem alloqueretur, fortasse non diceret, Quare tristis es: sed, quare doles. Dolor enim animæ tristitia dicitur. Molestia vero quæ fit in corpore, dolor dici potest, tristitia non potest: sed ex dolore corporis plerũque anima contristatur. Interest tamen quid doleat & quid cõtristetur. M
Dolet enim caro, tristis est anima, & aperta ista vox est, vt quid tristis es anima mea? Nõ enim anima alloquitur carnem, quia non dixit, Vt quid tristis es caro mea: nec caro animam, quia absurdum est vt inferior alloquatur superiorem. Ergo intelligamus habere nos aliquid, vbi imago dei est, mentem scilicet atque rationẽ. Ipsa mens inuocabat lucem dei & veritatem dei. Ipsa est qua capimus iustum & iniustum, ipsa est qua discernimus verum à falso, ipsa est quæ vocatur intellectus, quo intellectu carent bestiæ, quem intellectũ quisquis in se negligit, & postponit cæteris, & ita abiicit quasi non habeat, audit ex Psalmo, Nolite esse sicut equus & Psalm. 31.
mulus quibus non est intellectus. Intellectus ergo noster alloquitur animã nostram: ista in tribulationibus marcida est, fessa in angoribus, contracta in tentationibus, ægra in laboribus. Erigit eã mens desuper capiẽs veritatem, & dicit, Vt quid tristis es anima mea, & vt quid conturbas me? Vide si non est ista allocutio in illo conflictu Apostoli in se præfigurantis quosdam, & forte nos, & dicentis, Condelector legi dei secundum Roma. 7.
interiorem

A interiorem hominem, video autem aliam legem in
mẽbris meis: id est, motus quosdam carnales: & in qua-
dam lucta & quasi desperatione inuocat gratiam dei,
Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum no-
strum. Tales ita pugnantes etiã ipse dominus in se prę-
figurare dignatus est, cum ait, Tristis est anima mea vs-
Matt. 26. que ad mortem. Ille enim non nouerat ad quod vene-
Ioan. 10. rat? Ille passione pauebat, qui dixerat, Potestatẽ habeo
ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum
sumendi eam: nemo tollit illam à me, sed egoipse po-
no eam à me, & iterum sumo eam? Sed tristis est anima
mea vsque ad mortem, qui dixit, quædam membra sua
in se figurauit. Plerumque enim iam mens credit & be
ne nouit, futurum hominem secundum fidem suam in
gremio Abrahæ: credit hoc, & tamen cum venerit ali-
quis articulus mortis turbatur ex familiaritate quadam
seculi huius, erigit auditum in illam vocem dei inter-
nam, audit rationabile carmen intrinsecus. Ita enim
desuper in silentio sonat quiddã, non auribus sed men
ti, vt quicumque audit illud melos, tædio afficiatur ad
B strepitum corporalem, & tota ista vita humana tumul-
tus ei quidam sit impediẽs auditum superni cuiusdam
soni nimium delectabilis & incomparabilis & ineffa-
bilis. Et reuera cum ita cõtingit ex aliqua perturbatio-
ne, vim patitur homo alloquens animam suã, Vt quid
tristis es anima mea, & vt quid conturbas me? An for-
te ideo, quia difficile purgata vita inuenitur, cum ille
iudicat qui nouit ad purũ & liquidum iudicare? Quia
& si probabilis iam vita est inter homines, ita vt homi
nes, quid iam reprehendant iuste non habeant, proce-
dit examen ab illius oculis, procedit regula exæquans
non fallaciter, & inuenit in homine quædam quæ re-
prehendat deus, quæ homines reprehendenda non vi-
debãt, nec illeipse intus qui iudicãdus est. Hæc timens
anima forte conturbatur, alloquitur eam mẽs quasi di-
cens, quid times de peccatis, quia non potes omnia de-
uitare? *Spera in domino quoniam confitebor illi.* Quædam sa-
nat præsens allocutio, reliqua purgat fidelis confessio.
Planè time si iustum te dicis, si non habes illam vocem
Psal. 142. ex alio Psalmo, Ne intres in iudicium cum seruo tuo.
Quare ne intres in iudicium cum seruo tuo. Misericor
C dia tua mihi opus est. Nam si iudicium exhibueris sine
misericordia, quò ibo? Si iniquitates obseruaueris do-
Psalm. 129. mine, domine quis sustinebit? Ne intres in iudicium
Psalm. 142 cum seruo tuo, quia nõ iustificabitur in conspectu tuo
omnis viuens. Ergo si non iustificabitur in conspectu
tuo omnis viuens, quia quicumq; hic viuit, quantumli-
bet iuste viuat, væ illi si cum illo in iudicium intrauerit
Hiere. 2. deus. Nam ex alio Propheta arrogantes & superbos
identidem sic obiurgat, Vt quid vultis mecum iudicio
contendere? Omnes dereliquistis me, dicit dominus.
Noli ergo iudicio contẽdere, da operam esse iustus, &
quãtumcũque fueris, confitere te peccatorem. Semper
spera misericordiam, & in ista humili confessione se-
curus alloquere turbantem te, & tumultuantem aduer
sus te animam tuam. Vt quid tristis es anima mea, & vt
quid cõturbas me? Forte in te volebas sperare, spera in
dominum, noli in te. Quid enim es in te? quid es de te?
Ille sit sanitas in te, qui suscepit vulnera propter te. Spe-
ra, inquit, in domiuum, quoniam confitebor illi. Quid
illi confiteberis? *Salutare vultus mei deus meus.* Tu es salu-
tare vultus mei, tu sanabis me. Aeger ad te loquor, ag-
nosco medicum, non me iacto sanum. Quid est agno-
sco medicum, non me iacto sanum? Quod in alio Psal
mo dicitur, Ego dixi domine miserere mei, sana ani- D
mam meam quia peccaui tibi. Hæc vox fratres tuta est,
sed vigilate in operibus bonis: tangite Psalterium obe
diendo præceptis, tangite citharam, tolerando passio-
nes. Frange esurienti panem tuum, audisti ab Esaia, no- Esaia. 58.
li ieiunium putare sufficere. Ieiunium te castigat, non al
terum reficit. Fructuosæ erunt angustię tuæ, si alteri præ
stiteris latitudinem. Ecce fraudasti animam tuam, cui
dabis quod tibi abstulisti? vbi pones quod tibi denega-
sti? Quàm multos pauperes saginare potest intermissũ
hodie prandium nostrũ. Ita ieiuna, vt alio manducan-
te prandisse te gaudeas propter orationes vt exaudia-
ris. Ibi enim ait, Adhuc loquente te dicam, ecce adsum.
Si fregeris ex animo esurienti panem, quia plerũque fit
à tristibus & à murmurantibus vt careant tædio inter-
pellantis, non vt reficiant viscera indigentis, Hilarem
autem datorem diligit deus. Si panem dederis tristis, 2. Cor. 9.
& panem & meritũ perdidisti. Ergo ex animo fac, vt il
le qui intus videt adhuc loquente te, dicat, ecce assum.
Quàm celeriter accipiũtur orationes bene operãtiũ, & Esa. 58.
hæc iustitia hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemosyna,
oratio. Vis orationẽ tuam volare ad deũ? Fac illi duas
alas, ieiunium & eleemosynam. Tales nos inueniat, vt E
securos inueniat lux dei, veritas dei, cum venerit libe-
rare nos à morte, qui iã venit subire pro nobis mortẽ.

In Psalmum quadragesimumtertium enarratio.

PSALMVS iste filiis Chore dicitur, sicut eius
titulus prefert. Interpretatur autem Chore cal
uitium vel caluaria, & inuenimus in Euange-
lio dominum Iesum Christum in loco Calua Matth. 27.
riæ crucifixum. Ergo clarum est, quod filiis passionis
eius cantatur hic Psalmus. Habemus autem hinc eui-
dentissimum & firmissimum testimonium Apostoli
Pauli, quia cum in persecutionibus gentilium labora-
ret Ecclesia, hunc sumpsit versum, quem interpone-
ret ad exhortationẽ & consolationem patientiæ. Hinc
enim dictum est, quod ille in epistola sua posuit, Pro- Roma. 8.
pter te mortificamur tota die, deputati sumus vt oues
occisionis. Vocem ergo martyrum audiamus in Psal-
mo, & vox martyrum videte quàm bonam causam ha
beat, cum dicit, propter te. Nam & dominus ideo ad-
didit, propter iustitiam, cum diceret, Beati qui perse- F
cutionem patiuntur propter iustitiam, ne quisquã per- Matt. 5.
secutionem patiens ex ipsa pœna quæreret gloriã non
bonam habens causam. Et hinc exhortatus suos ait,
Beati eritis cum vobis illa & illa fecerint vel dixerint
homines propter me. Hinc ergo vox martyrum, prop-
ter te mortificamur tota die. Est autem magnæ consy- Roma. 8.
derationis & magnæ profunditatis cõsilium dei, quid
causæ fuerit, vt cum patres nostros Patriarchas, & to-
tum illũ populum Israël eduxerit in manu fortissima
de Aegypto, & persequentes inimicos eorum in mari
demerserit, duxeritque per contradicentes gentes, de-
bellatisq; hostibus in terram promissionis posuerit, vi-
ctoriasq; magnas ex paucitate suorum in magna inimi
corum multitudine fecerit: postea placuerit ei quasi a-
uertere se à populo suo, vt stragem occisionis & mor-
tis paterentur sancti eius, & nemo resisteret, nemo de-
fenderet, nemo prohiberet: quasi auerteret faciẽ suam
à gemitibus eorum, quasi oblitus sit eos, quasi ipse non
sit deus qui in manu valida & brachio excelso euiden-
tissima potentia patres nostros, id est, illum populum
sicut duxit ab Aegypto liberatum, victis pulsisq; de ter-
ra sua gentibus cõstituerit in regno, mirantibus omni-
bus quod sæpe à paucis multi victi essent. Hoc ergo in
gemitu

G gemitu confeſſionis incipit cantari in Pſalmo iſto. Nõ
fruſtra enim iſta facta ſunt: niſi vt intelligatur quare fa
cta ſint. Proinde quia facta ſunt, manifeſtum eſt: quare
ſint facta, altius quærendum eſt. Ideo titulus non habet
tantum filiis Chore: ſed, *Intellectus filiis Chore.* Hoc & in
illo Pſalmo eſt, cuius primũ verſum ipſe dominus de
Pſalm. 21. cruce dixit, Deus meus deus meus reſpice in me, quare
me dereliquiſti? Transfigurans enim nos in id quod
dicebat, & in corpus ſuum, quia & nos ſumus corpus
eius, ille caput noſtrum, vocem de cruce non dixit ſuã,
ſed noſtram. Non enim vnquam eum dereliquit deus,
nec ipſe à patre vnquam receſsit, ſed propter nos dixit
hoc, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti?
Nam ſequitur ibi, Lõge à ſalute mea verba delictorum
meorum. Et oſtendit ex quorum perſona hoc dixerit.
Non enim in ipſo delictum potuit inueniri, Clamabo
ad te, inquit, in ipſo Pſalmo, per diem & non exaudies,
& nocte: ſubauditur vtique, & non exaudies: ſed addi-
dit, & non ad inſipientiam mihi: id eſt, non exaudies:
id eſt, hoc ipſum quod non exaudies: non ad inſipien-
H tiam mihi reputabis, ſed ad intellectum. Quid eſt ad
intellectum non exaudies? Id eſt, me non exaudies ad
temporalia, vt intelligam à te deſyderanda ſempiter-
na. Non ergo relinquit deus, & cum videtur relinque-
re: tollit quod male deſyderaſti, & docet quid debeas
bene deſyderare. Si enim ſemper deus in iſtis proſpe-
ritatibus faueret nobis, vt omnia nobis abundarent,
nullámque in tempore iſto mortalitatis noſtræ tribu-
lationem, nullas preſſuras anguſtiáſque pateremur, nõ
diceremus niſi iſta eſſe ſumma bona quæ præſtat deus
ſeruis ſuis, & maiora ab illo non deſyderaremus. Ideo
autem huic vitæ malæ dulci miſcet amaritudines tri-
bulationum, vt alia quæ ſalubriter dulcis eſt, requira-
tur, hoc eſt, intellectum filiis Chore. Deniq; audiamus
Pſalmum, & ibi potius videamus. *Deus auribus noſtris au*
diuimus, patres noſtri annunciauerunt nobis. Opus quod operatus
es in diebus eorum & in diebus antiquis. Admirantes qua-
re in iſtis diebus tanquam deſeruerit eos, quos in paſ-
ſionibus exercere voluerit, recolunt præterita quæ au-
dierunt à patribus, tanquam dicentes, non ea quæ pa-
timur nobis retulerunt patres noſtri. Nam & in illo
Pſal. 21. Pſalmo hoc dixit, In te ſperauerunt patres noſtri, ſpe-
I rauerunt & eruiſti eos. Ego autem ſum vermis & non
homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Illi
ſperauerũt & liberaſti eos, ego ſperaui & reliquiſti me,
& ſine cauſa credidi in te, & ſine cauſa nomen meum
ſcriptum eſt apud te, & nomen tuum ſcriptum eſt in
me. Hæc ergo nobis indicauerunt patres noſtri.

Manus tua gentes diſperdidit & plantaſti eos, infirmaſti popu-
los & expuliſti eos. Id eſt, populos expuliſti de terra ſua,
vt iſtos introduceres atque plantares, eorúmque reg-
num tua miſericordia confirmares. Hæc audiuimus à
patribus noſtris. Sed forte ideo illi iſta potuerunt, quia
fortes erant, quia prælıatores, quia inuicti, quia exerci-
tati, quia bellicoſi? Abſit. Non hoc indicauerunt no-
bis patres noſtri, non hoc habet ſcriptura. Sed quid ha-
bet niſi quod ſequitur? *Non enim in gladio ſuo hæredita-*
te poſſederunt terram, & brachium ipſorum non ſaluos fecit eos.
Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui.
Dextera tua, potentia tua, brachium tuum, ipſe filius
tuus, & illuminatio vultus tui. Sed quid eſt hoc? quia
talibus ſignis eis affuiſti, vt præſens intelligereris. Nun-
quid enim quando nobis deus aliquo miraculo adeſt,
faciem ipſius oculis noſtris videmus? Sed effectu mira-
culi ſuam præſentiam inſinuat hominibus. Denique
omnes qui mirantur ad huiuſcemodi facta, quid di- K
cunt? Vidi deum præſentem. Sed dextera tua & bra-
chium tuum, & illuminatio vultus tui. *Quoniam com-*
placuiſti in eis. Hoc eſt, ſic cum eis egiſti, vt bene place-
res in eis: vt quiſquis eos attenderet quomodo cum eis
ageretur, diceret, quia vere deus eſt cum illis, & deus il-
los agit. Quid ergo? Alter erat tunc, & alter eſt nunc?
Abſit. Quid enim ſequitur? *Tu es ipſe rex meus & deus*
meus. Tu es ipſe, non enim mutatus es. Tempora mu-
tata video, creator temporum non mutatur. Tu es ipſe
rex meus & deus meus. Tu me ſoles ducere, tu me ſoles
regere, tu mihi ſoles ſubuenire. *Qui mandas ſalutem Ia-*
cob. Quid eſt, qui mandas? Etiam ſi tu per tuam pror-
ſus ſubſtantiam atque naturam qua es quicquid es, nec
per hoc quod es interfuiſti patribus, vt facie ad faciem
te viderent: tamen per quamlibet creaturam tu man-
das ſalutem Iacob. Etenim illa viſio facie ad faciem,
liberatis in reſurrectionem ſeruatur. Et illi patres etiã
noui teſtamenti quãuis reuelata myſteria tua viderint,
quamuis reuelata ſecreta annũciauerint, tamen in ſpe-
culo ſe videre dixerunt & in ænigmate: ſeruari autem
viſionem in futurum facie ad faciem intelligitur, quan 1. Cor. 13.
do venerit quod ipſe Apoſtolus ait, Mortui enim eſtis, L
& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo: cum Coloſſ. 3.
autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos ap-
parebitis cum ipſo in gloria. Tunc ergo nobis ſerua-
tur viſio illa facie ad faciem. De qua & Ioannes dicit,
Dilectiſsimi filij dei ſumus, & nondum apparuit quid 1. Ioan. 3.
erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus,
quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et ſi ergo tunc pa-
tres noſtri non te viderunt facie ad faciem ſecundum
quod tu es, etiam ſi iſta viſio ſeruatur in reſurrectione,
tamen etſi angeli affuerunt, tu mandas ſalutem Iacob:
non ſolum ſi per te ades, ſed per quantumcumq; crea-
turam tuam affueris, tu mandas propter ſalutem ſeruo-
rum tuorum quod tuipſe per te facis: hoc autem fit pro
ſalute ſeruorum tuorum quod faciunt quibus mãdas.
Cum ergo tu ipſe ſis rex meus & deus meus, & tu man
das ſalutem Iacob, quare iſta nunc patimur? Sed forte
præterita tantum narrata ſunt nobis: de futuro autem
non eſt aliquid tale ſperandum. Imò vero ſperandum.

In te inimicos noſtros ventilabimus. Ergo patres noſtri in-
dicauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eo-
rum, & in diebus antiquis: quia manus tua gentes di- M
ſperdidit, eieciſti populos & plantaſti eos. Iſta præteri-
ta ſunt, de futuro vero quid erit? In te inimicos noſtros
ventilabimus, veniet tempus quando omnes inimici
Chriſtianorum ſicut palea ventilentur, ſicut puluis vẽ- Matt. 3.
tilentur & de terra proiiciantur. Ergo & præterita ſic Pſalm. 1.
ſunt nobis narrata, & futura talia prænunciata, in me-
dio præſentium quare laboramus, niſi in intellectu fi-
liis Chore? In te inimicos noſtros ventilabimus. *Et in*
nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Hoc de futuro.

Non enim in arcu meo ſperabo. Quomodo nec patres
in gladio ſuo. *Et gladius meus non ſaluum faciet me.*
Saluos enim feciſti nos ex affligentibus nos. Et hæc figura præ-
teriti, de futuro dicitur. Sed ideo tanquam præteritum
dicitur, quia tam certum eſt quaſi factum ſit. Intendite
quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam præteri-
ta ſint, cum prænũcientur futura non facta. Nam & de
ipſo domino futura paſsio prænunciabatur, & tamen
foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinume-
rauerunt omnia oſſa mea: non dixit, fodient & dinu-
merabunt. Ipſi vero conſyderauerunt & conſpexerũt Pſal. 21.
me: non dixit, conſyderabunt & conſpicient. Diuiſe-
runt

A runt sibi vestimenta mea: non dixit, diuident. Omnia ista tanquam præterita dicuntur cum futura sint, quia deo & futura tam certa sunt tanquam præterita sint. Nobis enim ea quæ præterierunt certa sunt, quæ futura incerta sunt. Nouimus enim aliquid accidisse, & non potest fieri vt non acciderit quod accidit. Da Prophetam cui tam certum sit futurum, quàm tibi præteritum: & quàm tibi quod meministi, factum, non potest fieri vt non sit factum: tam illi quod nouit futurum, non potest fieri vt non fiat. Ideo de securitate dicuntur tanquam præterita, quæ adhuc futura sunt. Hoc ergo speramus. Saluos enim fecisti nos ex affligentibus nos.

Et eos qui oderant nos confudisti. In deo laudabimur tota die. Videte quemadmodum miscet etiam verba futuri temporis, vt intelligas & præterita quæ dicta sunt de futuro esse prædicta. In deo laudabimur tota die. *Et in nomine tuo confitebimur in secula.* Quid laudabimus, quid confitebimur. Quia ex omnibus affligentibus nos eruisti nos, qui regnum perpetuum dabis nobis, quia com-
Psalm. 83. plebitur in nobis, Beati qui habitant in domo tua do-
B mine, in secula seculorum laudabunt te. Hæc ergo futura cum certa sint nobis, & illa præterita cum à patribus nostris audierimus, quid modo? *Nunc autem repulisti & confudisti nos.* Confudisti non in conscientia nostra, sed in facie hominum. Erat enim tempus quo affligerentur Christiani, cum vtique fugerent, cum vbique diceretur, Christianus est, tanquam ad insultationem & ad opprobrium pertineret. Vbi est ergo ille deus noster, rex noster, qui mandat salutem Iacob? Vbi est ille qui fecit omnia, quæ nobis narrauerunt patres nostri? Vbi est qui facturus est omnia, quæ nobis reuelauit per spiritum suum? Nunquid mutatus est? Sed in intellectu filiis Chore fiunt hæc. Aliquid enim intelligere debemus, quare nos ista omnia medio tempore pati voluit. Quæ omnia: Nunc autem repulisti & confudisti nos. *Et non egredieris deus in virtutibus nostris.* Procedimus ad inimicos nostros, & tu nobiscum non procedis. Videmus eos, præualent illi, & nos inualidi sumus. Vbi est illa virtus tua? Vbi est dextera & poten-
Exod. 14. tia tua? Vbi mare siccatum? Vbi Aegyptij persequen-
& 17. tes, fluctibus obruti? Vbi Amalech resistens in crucis signo superatus? Et non egredieris deus in virtutibus
C nostris. *Auertisti autem nos retrorsum præ inimicis nostris.* Vt quasi illi ante sint, nos retro, illi victores, nos victi deputemur. *Et qui nos oderunt diripiebant sibi.* Quid nisi nos? *Dedisti nos tanquam oues escarum, & in nationibus dispersisti nos.* A nationibus manducati sumus. Hi significantur qui sic passi sunt vt in corpus gentium verterentur: plangit enim eos Ecclesia tanquam membra sua deuorata. *Vendidisti populum tuum sine precio.* Vidimus enim quos dedisti, non vidimus quid accepisti. *Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum.* Nunquid enim quando fugiebant Christiani persequentibus inimicis idololatris, fiebant congregationes & iubilationes Deo? Nunquid concinebantur hymni de Ecclesiis dei qui solent in pace concini, dulcique conuentu fraternitatis dei auribus personari? Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum. *Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui in circuitu nostro sunt. Posuisti nos in similitudinem in nationibus.* Quid est in similitudinem? Quando maledicentes homines similitudinem dant de eo, quem detestantur, sic moriaris, sic puniaris, Quanta tunc dicta sunt talia, sic crucifigaris: hodiéque non desunt hostes Christi, illi ipsi Iudæi, contra quos quando defendimus

Christum, dicunt nobis, sic moriaris quomodo & ille. D
Non enim illam mortem intulissent, nisi eo modo mori vehementer exhorruissent, aut quid mysterij haberet, si intelligere potuissent. Cæcus quando inungitur, collyrium in manu medici non videt. Nam crux ipsa & pro ipsis persequentibus facta est. Inde sunt postea sanati, & in eum crediderunt quem ipsi occiderunt. Posuisti nos in similitudinem in nationibus. *Commotionem capitis in populis.* Commotionem capitis ad insultandum, Et locuti sunt labiis & mouerunt caput: hoc *Matth. 27.*
domino, hoc etiam omnibus sanctis eius, quos persequi, quos tenere, quos illudere, quos tradere, quos affligere, quos occidere potuerunt. *Tota die verecundia mea contra me est, & confusio vultus mei operuit me. A voce exprobrantis & obloquentis.* Hoc est à voce insultantium & crimen mihi obiicientium, quia colo te, quia confiteor te: & crimen mihi obiicientium de illo nomine, vnde mihi omnia crimina delebuntur. A voce exprobrantis & obloquentis, id est, contra me loquentis.

A facie inimici & persequentis. Et quis hic intellectus? Quæ præterita dicta sunt, non in nobis fient: quæ fu- E
tura sperantur, non apparent. Præterita: In magna glo- *Exod. 14.*
ria tua eductus est populus de Aegypto, liberatus à persequentibus, ductus per gentes, expulsis gentibus collocatus in regno. Quæ futura? Educendus populus de ista Aegypto seculi, duce Christo apparente in gloria
sua: ponendi sancti ad dexteram, iniqui ad sinistram: *Matt. 25.*
damnandi iniqui cum diabolo in æterna pœna, accipiendum regnum à Christo cum angelis in sempiternum. Hæc futura, illa præterita. In medio quid? Tribulationes. Quare: Vt appareat animus colens deũ, quantum colat deum, vt videatur vtrum gratis colat eum, à quo salutẽ gratis accepit. Si enim tibi dicat deus, quid dedisti mihi vt facerem te? Certe si factus promeruisti me, non me promerueras antequam facerem te. Quid dicturi sumus ei qui primo gratis nos fecit: quia bonus est, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipsa reparatione, de secunda natiuitate quid dicturi sumus? Merita nostra fecisse vt nobis illa salus perpetua mitteretur à domino? Absit. Si merita nostra aliquid facerent, ad damnationem nostram veniret. Non venit ille ad inspectionem meritorum, sed ad remissionem peccato-
rum. Non fuisti & factus es, quid deo dedisti? Malus fui- F
sti & liberatus es, quid deo dedisti? Quid non ab eo gratis accepisti? Merito & gratia nominatur, quia gratis datur. Exigitur ergo à te, vt & tu gratis eum colas, non quia dat temporalia, sed quia præstat æterna. Sed ipsa æterna vide ne aliter cogites, & cogitando æterna carnaliter, nihilominus deũ gratis non colas. Quid enim? Si ideo colis deum, quia dat tibi fundum, non eum culturus es quia tollit tibi fundum? Sed forte tu dicis, ideo eum colam, quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris. Amore enim casto non colis, adhuc mercedem expetis. Ea enim vis habere in futuro seculo, quæ hic necesse est relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem nõ amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxuriosam cœnam seruat ventrem suum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cum ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum est? Noli ergo talia sperare tibi danda à deo, qualia hic te iubet contemnere. Hæc enim sperabant Iudæi, ideo turbabãtur in illa quæstione. Nam & ipsi resurrectionem sperãt, sed ad tales voluptates corporis se sperãt resurrecturos,

G recturos, quales hic amant viuentes. Ideo cùm eis proponeretur quæstio illa à Sadducæis, qui nō credunt resurrectionem, de illa muliere quę nupsit septem fratribus sibimet succedentibus, cuius eorum in resurrectione futura erat, vox deficiebat & respondere non poterāt. At vero domino quando est proposita, quia nobis resurrectio talis promittitur, non qua repetantur huiusmodi voluptates, sed qua ęterna de ipso deo gaudia
Matt.22. comparentur, respondit dominus & ait, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem dei, In resurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent. Non enim incipient mori: id est, non ibi quæritur successor, vbi non erit decessor. Et quid erit? Sed erunt, inquit, ęquales angelis dei. Nisi fortè putas, quòd angeli epulis quotidianis & vino quo te inebrias gaudeant, aut hoc forte arbitraris, quòd angeli vxores habeant, Nihil eorum est apud angelos. Vnde gaudent angeli, nisi vnde do-
Matth.18. minus ait, Nescitis quia angeli eorum semper vident faciem patris? Si ergo ad faciem patris gaudent angeli, ad tale gaudium te præpara: aut si inuenis melius quàm
H videre faciem dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo, si vel suspicaris aliquid pulchrius, quàm est ille à quo est omne pulchrum, quod te teneat ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat, iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid
Esa.53. magnum apparebat, de quo dictum est, Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem? Quis non habebat speciem neque decorem? De quo item dicitur.
Psalm.44. Speciosus forma prę filiis hominum. Vt homo non habebat speciem neque decorem, sed speciosus forma ex eo, quod est præ filiis hominum. Ideo formam illam de forma carnis ostendēs oculis intuentium, quid ait?
Ioan.14. Qui diligit me mandata mea custodit, & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostēdam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis promittebat. Sed quid est hoc? Quasi diceret, videtis formam serui, occulta est forma dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio, illa grandes pasco. Ergo vt hæc fides nostra qua purgamur ad inuisibilia præparetur, hoc est, quod in intel
I lectu filiis Chore facta sunt ista omnia, vt detraherentur sanctis ea quæ habebant, detraheretur & ipsa vita temporalis: vt non propter hæc ipsa temporalia colerent ipsum æternum, sed amore illius casto tolerarent hęc omnia, quæ pro tempore paterentur. Denique quia intellexerunt hoc filij Chore, quid dicunt? *Hæc omnia venerunt super nos, & obliti non sumus te.* Quid est, & obliti non sumus te? *Et inique non egimus in testamento tuo. Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras de via tua.* Ecce est intellectus, quia non recessit retro cor nostrum, quia obliti non sumus te, quia inique nō egimus in testamento tuo, positi in magnis tribulationibus & persecutionibus gentiū, declinasti semitas nostras de via tua. Semitę enim nostræ erant in voluptatibus seculi. Semitæ nostræ erant in prosperitatibus tēporalium rerum. Tulisti semitas nostras de via tua, &
Matth.7. ostendisti nobis quàm arcta & angusta via est, quæ ducit ad vitam. Et declinasti semitas nostras de via tua. Quid est declinasti semitas nostras de via tua? Tanquā diceret nobis, In tribulatione positi estis, multa patimini, multa quæ amabatis in hoc seculo amisistis, sed non vos dimisi in via, quam angustam vos doceo. Latas semitas quærebatis. Quid vobis dico? Hac itur ad vitam sempiternam. Qua vultis ambulare? ad mortem pergitis. Quàm lata & spaciosa via est quę ducit ad in- K teritum, & multi sunt qui ambulant per eam. Quàm arcta & angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui ambulant per illam. Qui sunt pauci? Qui tolerant Matt.13. tribulationes, qui tolerant tentationes, qui in istis om- Marci.4. nibus molestiis non deficiunt, qui non ad horam gau- Luca.8. dent ad verbum, & in tempore tribulationis tanquam orto sole arescunt, sed habent radicem charitatis, sicut audiuimus quod modo lectum est in Euangelio. Radicem, inquam, charitatis habe, vt cum sol exortus fuerit, non te vrat sed nutriat. Hæc omnia venerunt super nos, & obliti non sumus te, & inique non egimus in testamento tuo, & non recessit retro cor nostrum. Sed quia hæc omnia inter tribulationes facimus, iam in angusta via ambulantes, declinasti semitas nostras de via tua. *Quoniam humiliasti nos de loco infirmitatis.* Ergo exaltabis nos in loco fortitudinis. *Et operuit nos vmbra mortis.* Hæc enim mortalitas vmbra mortis est. Vera mors est damnatio cum diabolo. *Si obliti sumus nomen dei nostri.* Iste est intellectus filiorum Chore. *Et si expan-* L *dimus manus nostras ad deum alienum? Nōnne deus requiret ista? Ipse enim nouit occulta cordis.* Nouit & requirit. Si nouit occulta cordis, quid ibi facit? Nonne deus requiret ista? Nouit in se, requirit propter nos. Etenim requirit deus aliquando, & dicit sibi innotescere, quod facit tibi innotescere. Opus suum tibi dicit, nō cognitionem suam. Dicimus plerumque lætus dies quando serenus est, Nunquid ipse dies gaudet? Sed gaudentem dicimus, quia gaudētes nos facit. Et dicimus triste cœlum, Non enim est vllus talis sensus in nubibus, sed quia homines huiusmodi videntes cœli faciem, contristantur, triste dicitur, eo quòd tristes facit. Sic & deus cognoscere dicitur, quando cognoscentes facit. Deus dicit ad Abraham, Nūc cognoui quia tu times deum. Gene.22. Ante non cognouerat? Sed ipse Abraham se non cognouit, quia ipsa tentatione, ipse sibi innotuit. Plerumque enim homo putat se posse quod non potest, aut putat se non posse quod potest. Accedit ad illum interrogatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem notus fit sibi & dicitur deus cognouisse quod illum fecit nosse. Nunquid Petrus nouerat se, quādo dixit me- Matth.26. dico, Tecum sum vsque ad mortem? Medicus noue- M rat vena inspecta quid intus ageretur in ægroto, ægrotus non nouerat. Venit accessio tentationis, & probauit medicus sententiam suam, perdidit æger præsumptionem suam. Sic ergo & nouit deus & requirit. Nouit. Quomodo ipse requirit? Propter te, vt tu inuenias te, & gratias agas ei qui fecit te. Nōnne deus requiret ista? Ipse enim nouit occulta cordis. Quid est nouit occulta? Quæ occulta? *Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oues occisionis.* Roma.8. Potes enim videre mortificari hominem, quare mortificetur nescis. Deus hoc nouit, res in occulto est. Sed dicit mihi aliquis, Ecce pro nomine Christi detinetur, nomen Christi confitetur. Quare hæretici nomen Christi confitentur, & non tamen iam propter ipsum moriuntur? Prorsus in ipsa ecclesia catholica dicam catholicos, putatis catholicos defuisse aut deesse posse, qui causa humanæ gloriæ paterentur? Si non essent huiusmodi homines, non diceret Apostolus, Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. 1.Cor.13. Sciebat ergo esse posse quosdā, qui hoc iactatione facerent, non dilectione. Ideo obscurū est, Deus hoc solus videt, nos non possumus. Ipse solus potest iudicare qui nouit occulta cordis. Quoniā propter te mortificamur tota Roma.8. die,

A die, deputati sumus velut oues occisionis. Iam dixi, hinc etiam Apostolum Paulum testimonium posuisse ad exhortandos martyres, ne deficerēt in tribulationibus pro nomine Christi susceptis. *Exurge, quare obdormis domine?* Cui dicit, & quis dicit? Nónne magis videtur il-
Psal. 120. le dormire, balare & vlulare, qui talia loquitur, Exurge, quare dormis domine? Respondet tibi. Noui quid dicam, scio quia non dormit qui custodit Israël, sed tamen martyres clamant, Exurge, quare obdormis domine? O domine Iesu occisus es, dormisti in passione, iam nobis resurrexisti, Nouimus enim quia nobis resurrexisti. Quare resurrexisti? Gētes quæ nos persequuntur, mortuum te putant, resurrexisse non credunt, Exurge ergo & illis, quare dormis non nobis, sed illis? Si enim iam te illi crederent resurrexisse, nunquid eos qui in te credunt persequi poterant? Sed quare persequuntur? Deleuerunt, occiderunt eos, qui crediderunt in te, nescio quem male mortuum, Adhuc eis dormis, exurge vt intelligant, quia resurrexisti, & quiescant. Denique factum est, dum moriuntur martyres, & ista dicunt & dormiunt, & excitant Christum vere mor-
B tuum dormitationibus eorum, surrexit Christus quodammodo in gentibus, id est, creditus est resurrexisse: ita paulatim & ipsi credendo conuersi ad Christum, fecerunt numerum magnum quem timerent persecutores, & cessauerunt persecutiones. Vnde? Quia resurrexit Christus in gentibus, qui illis ante non credentibus dormiebat. *Exurge & ne repellas vsque in finem, quare faciem tuam auertis?* Quasi non assis, quasi oblitus sis nostri. *Obliuisceris inopiam nostram & tribulationem nostram, quoniam humiliata est in puluere anima nostra.* Vbi humiliata est? In
Psalm. 1. puluere, id est, puluis nos persequitur. Illi nos persequuntur, de quibus dixisti, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Humiliata est in puluere anima nostra. *Adhæsit in terra venter noster.* Pœnam nimiæ humiliationis mihi videtur expressisse, quia quisquis quando se prosternit, hæret in terra venter eius. Quisquis enim ita humiliatur vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur vt hæreat in terra venter eius, vltra quod humilietur non habet. Si enim voluerit, iam non erit humiliare sed obruere. Hoc ergo forsitan dixerint, nimium humiliati sumus in hoc puluere, vltra
C quò humilietur, non habemus. Iam si peruenit vsque ad summum humiliatio, veniet & miseratio. An forte fratres eos plangit Ecclesia voce ista, quibus illi qui persequebantur persuaserūt impietatem vt illi qui perdurarunt hoc dicant, humiliata est in puluere anima nostra? Id est, inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & persequentium humiliata est in puluere anima nostra, ad hoc vt te inuocaremus, vt dares auxilium de tribulatione. Venter autem noster hæsit in terra: id est, consensit impietati pulueris huius, venter noster, hoc est enim dictum, hæsit. Si enim cum diligis &
Psal. 62. ardes charitate, recte dicis deo, Adhæsit anima mea
Psal. 72. post te: &, Mihi adhærere deo bonum est: tunc autem adhæres deo, quando consentis deo: non sine causa dictum est de ventre isto qui adhæsit in terra, nisi quia illi significantur, qui persecutionem non tolerantes, cōsenserunt iniquis. Sic enim hęserunt in terra. Sed quare dicti sunt venter: nisi quia carnales sunt, vt os Ecclesiæ in sanctis sit, in spiritalibus sit, vēter Ecclesiæ in carnalibus sit? Itaque os Ecclesiæ eminet, venter absconditus est tanquam mollior & infirmior. Hoc significat
Ezech. 3. quodam loco scriptura, vbi quidam dicit se accepisse librum, & liber ipse dulcis erat, inquit, in ore meo, & a- D
marus in ventre meo. Quid est hoc, nisi quia præcepta Apoca. 10.
summa quæ accipiunt spiritales, non accipiunt carnales, & de quibus gaudent spiritales, contristantur carnales? Liber iste fratres quid habet? Vende omnia quæ Matth. 19.
habes, & da pauperibus: quàm dulcis est in ore Ecclesiæ, ab omnibus spiritalibus factum est. At vero carnali cuicūque dixeris, fac hoc, facilius à te tristis recedit, sicut ille diues à domino cui dictum est, Vēde omnia quæ habes & da pauperibus, q̃ facit quod dictum est. Quare autem tristis recessit, nisi quia liber ille dulcis est in ore, & in ventre amarus? Dedisti nescio quid auri & argenti, ventum est ad hunc articulum, vt nisi perdas, forte aliquod peccatum committas, iniuriam forte ingeras Ecclesię, blasphemare cogaris. Positus itaque in angustiis, aut damno pecuniæ, aut damno iustitiæ, dicitur tibi, perde potius pecuniam, ne perdas iustitiā. Tu autem cui non dulcis est in ore iustitia, sed adhuc in illis membris infirmus es, quales in ventre deputat Ecclesia, contristatus eligis aliquando magis amittere aliquid de iustitia, q̃ vel nummum de pecunia, & percutis te damno grauiore, implens sacellum tuum, &
exinaniens cor tuum. Fortassis ergo de illis dixerit, E
Hæsit in terra venter noster. *Exurge domine adiuua nos.* Et vere charissimi exurrexit & adiuuit. Namque cum exurgeret, id est, cum resurgeret & gentibus innotesceret, cessantibus persecutionibus etiam illi qui hęserant in terra, eruti sunt de terra, & agentes pœnitentiā, redditi sunt corpori Christi, quamuis infirmi quamuis im
perfecti, vt compleretur in eis, Imperfectum meum vi- Psal. 138.
derunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. Exurge domine adiuua nos. *Et redime nos propter nomen tuum.* Hoc est, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum, quia tu dignatus es facere, non quia ego dignus sum cui facias. Nam & hoc ipsum quod nō sumus obliti te, & non recessit retro cor nostrum, quod non expandimus manus nostras ad deum alienum, nisi te adiuuante vnde possemus, nisi te intus alloquente & exhortante, Nam deserente vnde valeremus? Ergo siue patientes in tribulationibus, siue gaudētes in prosperitatibus redime nos, non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

FINIS. F

In Psalmum quadragesimumquartum Enarratio.

HVNC Psalmum, sicut vobiscum cum exultatione cātauimus, ita nobiscū cum attentione consyderetis, peto. Cantatur enim de sanctis nuptiis, de sponso & sponsa, de rege & plebe, de saluatore & de his, qui saluandi sunt. Qui cum veste nuptia- Matth. 22.
li venit ad nuptias, gloriam quærens sponsi non suam, non solum libenter audit, quod solet esse etiam hominum spectacula quærentium, non facta exhibentiū: sed etiam mādat cordi, quod non ibi vacet, sed germinet, erumpat, crescat, perficiatur, assumatur. Oportet enim nos esse quibus hoc cantetur filios Chore, quod habet titulus Psalmi. Erant enim isti quidam homines, verūtamen omnis inscriptio literarum diuinarum aliquid innuit intelligentibus, & non tantum auditorem, verumetiam cognitorem desyderat. Interrogamus ergo nomen & vim Hebraici verbi quid sit Chore, & sicut se interpretationes habent omnium verborum in scriptura positorum, renūciatur nobis filios Chore interpretari filios calui. Quod nomen non ad irrisionem accipiatis,

G accipiatis,ne inueniamur in sensu puerili,quales pue-
ros legimus io libro regnorũ, insultantes Helisæo san-
4.Reg. 2. cto prophetæ,& clamantes post ipsum,Ascende calue,
ascende calue. Tales eoim pueros stultos, garrulos, &
in suam perniciem maledicentes ,excũtes de sylua be-
stiæ comederunt. Hoc scriptum est, & vbi sit scriptum
commemorauimus. Qui meminerunt recogooscant,
qui non meminerunt legant, qui oon legerunt credãt.
Quod ergo illud factum figurauit in futurum, nõ nos
debet apprehendere.Significati sunt enim in illis pue-
ris stulti homines,habentes ignorantiæ sensum,quales
1.Cor. 14. nos non vult esse apostolus,vbi dicit,Nolite pueri esse
sensibus.Et quia dominus inuitauerat nos ad imitatio-
nem puerorum, quãdo ante se paruulum posuit, & ait,
Matth. 18. Nisi quis fuerit vt puer iste,non intrabit in regnum cœ
lorum.Ibi quoque Apostolus cautus,vbi reuocat à mẽ-
te puerili, vocat rursus ad imitationem puerilem, No-
lite, inquit , pueri effici mentibus, sed malitia paruuli
estote,vt mentibus perfecti sitis. Quem delectat imita-
ri puerum,non delectet imperitia, sed innocentia . Illi
vero ex imperitia insultabant sancto dei Caluo, & cla-
H mabant post eũ,Calue calue,Factuoi est vt à bestiis con
4.Reg.2. sumerentur,& figurauerunt homines in eadem mente
Mat. 27. puerili stulte irridentes quendam caluum, qui io Cal-
uariæ loco crucifixus est . Possessi sunt ergo tales ve-
lut à bestiis, hoc est,à dæmonibus,à diabolo & angelis
eius qui operatur in filiis diffidẽtiæ. Tales pueri erant,
qui ante faciatum lignũ stantes caput agitabant & di
Ibidem. cebant, Si filius dei est, descendat de cruce.Huius nos
filij sumus , quia filij sponsi sumus. Et nobis inscriptus
est Psalmus iste , cuius titulus dicitur , *Filius Chore, pro iis
qui commutabuntur.* Quid ergo? Exponam quid sit pro
iis qui commutabuntur ? Quid ergo dicam?Hoc om-
nis mutatus agnoscit . Qui audit hæc pro iis qui com-
mutabuntur,videat quid erat,& quid nũc sit.Et primo
ipsum mundum videat commutatum, nnper adoran-
tem idola,modo adorantem deum:nuper seruientem
iis quæ fecit,modo ei à quo factus est.Pro iis qui com-
mutabuntur,videte quando dictum sit.Modo iam resi
dui Pagani mutata expauescunt,& qui nolunt mutari,
vident repletas ecclesias,templa deserta,in his celebri-
I tatem,ibi solitudinem.Mirantur mutata,legant prædi-
cta: aurem accommodent promissori, credant exhibi-
tori. Sed & vnusquisque nostrum fratres ex vetere ho-
mine in nouum mutatur , ex infideli fidelis fit,ex rap-
tore largitor,castus ex adultero,beneficus ex malefico.
Ergo cantetur nobis pro iis qui commutabuotur: & sic
iocipiat describi, per quem commutati sunt . Sequitur
enim pro iis qui commutabuntur filiis Chore. *In intel-
lectu canticum pro dilecto.* Nam dilectus ille visus est à per-
1.Cor.2. secutoribus suis,sed non in intellectu.Si enim cogno-
uissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent . Ad
hunc intellectum oculos alios quærebat ipse cum di-
Ioan.14. ceret,Qui me videt,videt & patrem.Sonet eum iã Psal
mus, Gaudeamus in nuptiis, & nos erimus cum iis qui
fiunt nuptiæ, qui inuitantur ad nuptias, & ipsi inuitati
sponsa est. Eteoim spõsa Ecclesia est,sponsus Christus.
Solent dici à scholasticis carmina quædam,vxores du
centibus & nubentibus,quæ vocãtur epithalamia,quic
quid ibi cantatur,ad honorem cantatur sponsi & spon
sæ. An forte & in ouptiis istis quo inuitati sumus thala
Psal. 18. mus ooo est?Et vnde dicit alius Psalmus,In sole posuit
Ioan. 1. tabernaculũ suum,& ipse tanquam sponsus procedens
Luc.1. de thalamo suo. Cõiunctio nuptialis,verbum & caro.
Huius cõiunctionis thalamus virginis vterus . Etenim
caro ipsa,verbo est coniuncta,vnde etiam dicitur,Iam K
noo duo sed vna caro. Assumpta est ecclesia ex genere Gene. 2.
humano,vt caput esset ecclesiæ ipsa caro verbo cõiun- Ephe. 5.
cta,& cęteri credentes membra essent illius capitis.Nã
vis videre qu isvenerit ad nuptias?Io principio erat ver Ioan. 1.
bum,& verbum erat apud deum, & deus erat verbum.
Gaudeat sponsa amata à deo.Qando amata?Dum ad-
huc fœda . Omnes enim peccauerunt ait Apostolus, & Roma. 3.
egẽt gloria dei.Et iterum,Etenim Christus pro impiis Roma. 5.
mortuus est.Amata est fœda,ne remaneret fœda. Non
enim vere fœda amata est,quia non fœditas amata est.
Nam si hoc amaret,hoc seruaret.Euertit fœditatẽ, ser-
uauit pulchritudinem.Ad qualem venit,& qualem fe-
cit ? Veniat iam ipse in verbis propheticis , Ecce ipse
sponsus procedat oobis,Amemus illum:aut si inuene-
rimus in eo aliquid fœdi , non amemus . Ecce ipse in-
uenit multa fœda, & amauit nos.Si aliquid fœdi inue-
nerimus in eo, nõ amem⁹: quia & hoc ipsum quod car
nẽ iodutus est, vt de illo etiã diceretur, Vidimus eũ & Esa.63.
non habebat speciem neq; decorem: si consyderes mi-
sericordiã qua factus est,& ibi pulcher est. Sed Iudæo-
rũ personam gerebat Propheta cum diceret, Vidimus L
eum & non habebat speciem neque decorem . Quare?
Quia non in intellectu.Intelligentibus autem & verbũ
caro factum est,magna pulchritudo est.Mihi autẽ absit Ioan. 1.
gloriari,dixit vnus amicorum sponsi, nisi in cruce do Gala. 6.
mini nostri Iesu Christi.Parum est vt non inde erube-
scas,nisi etiam & glorieris. Quare ergo nõ habuit spe-
ciem neque decorem?Quia Christus crucifixus,Iudæis 1.Cor.1.
quidem scandalum,gentibus stultitia. Quare autem &
in cruce habuit decorem?Quia quod stultum est dei,sa
pientius est q̃ homines: & quod infirmũ est dei, fortius
est q̃ homines.Nobis ergo iam credentibus,vbiq; spõ-
sus pulcher occurrat.Pulcher deus,verbum apud deũ,
pulcher in vtero virginis, vbi nõ amisit diuinitatem,
& sumpsit humanitatem . Pulcher natus iofans verbũ, Ioan.1.
quia & cum esset infans,cum sugeret,cũ manibus por- Luca.2.
taretur,cœli locuti sunt,angeli laudes dixerũt , magos Luca . 2.
stella direxit , adoratus est in præsepi cibaria anima- Matth.2.
lium mansuetorum . Pulcher ergo in cœlo,pulcher in
terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum,
pulcher in miraculis , pulcher in flagellis , pulcher in- M
uitans ad vitam,pulcher non curans mortem,pulcher
deponens animã, pulcher recipiens,pulcher in ligno,
pulcher in sepulchro , pulcher in cœlo, pulcher in in-
tellectu.Audite canticum, neq; oculos vestros à spleo-
dore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas .
Summa & vera pulchritudo iustitia est. Ibi illum non
videbis pulchrum,vbi deprehendes iniustum. Si vbiq;
iustus,vbique decorus. Veniat ergo nobis inspiciẽdus
oculis mẽtis,descriptus à quodam laudatore suo Pro-
pheta. Ecce , inquit, *Eructauit cor meum verbum bonum.*
Quis dicit,pater an Propheta?Intellexerunt enim qui-
dam patris personam dicentis , Eructauit cor meum
verbum bonum,cõmendantis nobis natiuitatẽ quan-
dam ineffabilem,Ne forte putares aliquid assumptum,
vnde filium generaret deus quemadmodũ homo sibi
assumit aliquid vnde generet filios , coniugium scili-
cet,sine quo prolẽ procreare homo non potest.Ne igi-
tur putares aliquo coniugio indiguisse deum, vnde fi-
lium generaret, eructauit,inquit, cor meũ verbum bo-
num.Hodie cor tuum ô homo generat consilium,nec
quærit vxorem:per consilium natum ex corde tuo ædi
ficas aliquid,& illa fabrica,antequam stet in opere,stat
in consilio:& inest iã quod facturus es,in eo per quod
facturus

A factures es: & laudas fabricã nondum existentem, nõdum in specie ædificij, sed in prolatione consilij: nec laudat alius consiliũ tuum, nisi aut cui indicaueris, aut
Ioan. 1. qui viderit quod fecisti. Ergo si per verbum omnia, & verbum de deo, inspice fabricam factam per verbum, & ex isto ędificio mirare consilium. Quale verbum est per quod factum est cœlum & terra, & omnis ornatus cœli, omnis fœcunditas terræ, diffusio maris, distensio aëris, fulgor syderum, claritas solis & lunæ. Videntur hæc, Transcende & hæc, cogita angelos, principatus, sedes, dominationes, potestates, omnia per ipsum facta sunt. Vnde ergo ista bona facta sunt? Quia eructatum est per quod fierent verbum bonum. Ergo verbum bo
Matth. 19. num, & ipsi verbo dictum est, Magister bone. Et ipsum
Marci. 10. verbum respondit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus nisi vnus deus. Dictum est magister bone, & dicit quid me interrogas de bono? Addidit etiam, Nemo bonus nisi vnus deus. Quomodo ergo & ipse bonus, nisi quia deus? Non solum autem deus, sed cum patre vnus deus. Non enim dicendo, nemo bonus nisi vnus deus, discreuit se, sed vniuit. Eructauit cor meum
B verbũ bonum. Dixerit hoc deus pater de verbo suo bono atq; benefico bono nostro, per quod solum bonũ vtcũque boni esse possumus. Sequitur: *Dico ego opera mea regi*. Adhuc pater loquitur. Si adhuc pater loquitur quęramus & hoc, quomodo secũdum fidem veram & catholicam intelligamus, Dico ego opera mea regi? Si enim pater dicit opera sua filio suo regi nostro, quæ opera pater dicturus est filio, cũ omnia opera patris per filium facta sint? An forte dico ego opera mea regi, ipsum dico, generationem filij significat? Vereor ne hoc aliquando à tardioribus non possit intelligi, Veruntamen dicam, sequatur qui potest, ne non dicto non se-
Psal. 61. quatur qui potest. Legimus in alio Psalmo dictum, Semel locutus est deus. Totiẽs locutus est per Prophetas, totiens per Apostolos, hodiéque loquitur per sanctos suos, & ait, Semel locutus est deus? Vnde semel locutus est nisi per verbum suum? Sicut autẽ eructauit cor meũ verbum bonum, intelleximus ibi generationẽ filij, veluti repetitio mihi videtur facta in consequenti sentẽtia, vt illud quod dictum est, Eructauit cor meum verbum bonum: repeteretur in eo quod ait, dico. Quid est
C enim dico? Verbum profero, Et vnde profert deus verbum, nisi ex corde suo & intimo suo? Tu nõ dicis nisi quod ex corde tuo profers, verbum tuum quod sonat & transit, aliunde non profertur, & miraris quia ita dicit deus? Sed dicere dei æternum est. Tu dicis aliquid modo, quia tacebas pauloante, vel ecce nũc nondum verbũ profers. Cũ autem proferre cœperis, rumpis silẽtium quodammodo, & generas verbũ, quod antea nõ erat. Non sic deus genuit verbum. Dicere dei sine initio est, & sine fine, & tamen vnum verbum dicit, Dicat alterum, si quod dixit transierit. Cum vero & à quo dicitur manet, & quod dicitur manet, & semel dicitur, & nõ finitur: & ipsum semel sine initio dicitur, nec bis dicitur, quia non transit quod semel dicitur. Hoc est ergo, Eructauit cor meum verbum bonum, quod est, Dico ego opera mea regi. Quare ergo opera mea dico? Quia in ipso verbo omnia opera dei. Quicquid enim facturus erat deus in creatura, iã in verbo erat: nec esset in rebus nisi esset in verbo: quomodo & in re non esset in fabrica, nisi esset in consilio. Sicut in euangelio dicitur, Quod factũ est in illo vita erat. Erat ergo quod
Ioan. 1. factum est, sed in verbo erat, & omnia opera dei ibi erant, & opera nondum erant, Sed verbum erat, & ver-

bum hoc erat deus, & apud deũ erat, & filius dei erat, D
& cum patre vnus deus erat. Dico ego opera mea regi. Audiat dicentem qui verbum intelligit, & videat cum patre sempiternum verbum, in quo sunt etiam quæ futura sunt, in quo non abierunt & quæ transierunt. Hæc opera dei in verbo, tanquam in verbo, tanquam in vnigenito, tanquam in verbo dei. Quid ergo sequitur? *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*. Quid simile fratres mei, quid habet simile lingua dei cum calamo scribæ? quid habet simile petra cum Christo? quid ha- *1. Cor. 10.*
bet simile agnus cum saluatore? quid habet leo cum v- *Ioan. 1.*
nigeniti fortitudine? Dicta sunt hæc tamen & nisi di- *Apoca. 5.*
cerentur, non aliquo modo per hæc visibilia, ad inuisibilem informaremur. Sic ergo humilem similitudinẽ calami huius, nec comparemus illi excellentiæ nec tamen respuamus. Quæro enim quare linguam suam calamum dixit esse scribæ velociter scribentis? At verò quantumuis velociter scribat scriba, non comparatur illi velocitati, de qua dicit alius Psalmus, Vsque in velocitate currit verbum eius. Sed mihi videtur quãtum *Psal. 147.*
audet humana intelligentia, & hoc posse accipi ex persona patris dictum, Lingua mea calamus scribæ: quia quod lingua dicitur, sonat & transit, quod scribitur E
manet. Cum ergo dicat deus verbum, & verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicatur & maneat, scriptis hoc maluit deus comparare, quàm sonis. Quòd autem addidit velociter scribentis, impulit mẽtem ad intelligentiam: sed non pigra remaneat, respiciendo antiquarios aut respiciendo qualeslibet veloces notarios. Si autem hoc attenderit, remanebit ibi ipsum velociter. Cogitet velociter, & videat quare dictũ sit velociter. Velociter dei tale est vt velocius nihil sit. In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum trãsitur, nisi primo pręscripto. Ibi autem nihil velocius, vbi non multa sunt verba: nec tamen aliquid prætermissum est, cum in vno sint omnia. Ecce iam verbum illud, sic prolatum æternum, ab æterno coæternum, veniet sponsus. *Speciosus forma præ filiis hominum*. Præ filiis hominum, quare & non præ angelis? Quid voluit dicere, præ filiis hominum nisi quia homo? ne hominem Christum quemlibet hominem putares, ait, F
præ filiis hominum speciosus forma. Etiam homo præ filiis hominum: etiam inter filios hominum, præ filiis hominum: etiam ex filiis hominum, præ filiis hominũ.
Diffusa est gratia in labiis tuis. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. *Ioan. 1.*
Diffusa est gratia in labiis tuis. Merito mihi subuen- *Roma. 7.*
tum est, quia condelector legi dei secundum interiorem hominem, Sed alia lex in membris meis repugnat legi mentis meæ, & captiuum me ducit in lege peccati, quæ est in membris meis, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Diffusa est ergo gratia in labiis tuis, Venit nobis cum verbo gratię, cum osculo gratiæ. Quid ista gratia dulcius? Quo pertinet gratia ista? Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & *Psal. 31.*
quorum tecta sunt peccata. Si seuerus iudex veniret, nec afferret istam gratiam diffusam in labiis suis, quis de salute aliquid speraret? Quis non sibi hoc timeret quod peccatori debebatur? Ille veniens cum gratia, non exegit quod debebatur, soluit quod non debebat. Num enim non peccator debebat mortem? Aut vero tibi peccatori debebatur nisi supplicium? Debita tua dimisit, & indebita sua exoluit, Magna gratia.

Quare

G Quare gratia? Quia gratis. Propterea tibi gratias agere licet, referre non licet, non enim potes. Quærebat ille *Psal. 115.* quid retribueret, qui dixit, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et inuenit quasi aliquid, Calicem salutaris accipiã, & nomen domini inuocabo. Hoc illi repẽdis, qui calicem salutaris accipis, & nomen domini inuocas. Quis tibi dedit ipsum calicem salutarem? Remãsit in actione gratiarum, nam in relatione defecit. Inueni quid deo des quod ab illo nõ acceperis, & retuleris gratiam, Sed caue ne dum quæris quid illi retribuas, quod ab illo non acceperis, inuenias, sed peccatum tuum. Hoc planè ab illo nõ accepi- *Matth. 27* sti, sed nec ei dare debes. Hoc dederunt Iudæi, retribuerunt mala pro bonis, acceperunt ab eo pluuiam, & fructum non dederunt, sed spinas dolorum. Ergo bonum quicquid volueris in te dare deo, non te inuenis accepisse nisi à deo. Ipsa est gratia dei diffusa in labiis. Fecit te, gratis te fecit. Nõ enim erat cui præstaret antequam faceret. Perieras, quæsiuit te, & inuentum reuo- *Luc. 15.* cauit te. Prȩterita non imputauit, futura promisit. Vere diffusa est gratia in labiis eius. *Propterea*, inquit, *benedixit* H *te deus in æternum.* Laboratur vt hoc posit intelligi adhuc à deo patre dici, propterea benedixit te deus in æternum. Accommodatius videtur hoc accipi ex persona Prophetæ. Et mutationes personarum repentinȩ, & omnino ex inprouiso inueniuntur in sanctis scripturarum libris, & si quis aduertat, plenæ sunt paginæ di- *Psal. 119.* uinæ, Domine libera animam meam à labiis iniquis & à lingua dolosa. Et statim, Quid detur tibi aut quid adiiciatur tibi aduersus linguam subdolam? Alia illic *† al. petẽtis.* persona erat, alia hic. Ibi pœnitentis, † hic subuenientis. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoriis. Alia persona est, quid detur tibi: alia, hoc detur tibi: & in consequentibus fit alia. Heu me, quia incolatus meus longinquus factus est. Et in paucis versibus tam crebra mutatio personarum intellectum admonet, non exprimit locum vbi mutatur: non dicitur, hoc dixit homo, hoc dixit deus, sed ex ipsis verbis fit nobis intelligere quid ad hominem pertineat, quid ad deum. Homo autem dicebat, Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Homo dicebat, ille dicebat, qui scripsit Psalmum, sed ex persona Dei dicebat, Incipit I dicere & ex sua, propterea benedixit te deus in æternũ. Dixerat enim deus, Diffusa est gratia in labiis tuis, ei quem fecerat speciosum præ filiis hominum, etiam hominem, quem deus ante omnia prætulerat æternus æternum coæternum. Impletus est ergo Propheta gaudio quodam ineffabili, & attẽdens quid deus pater de filio suo homini reuelauerit, potuit dicere ista ex persona dei, Propterea, inquit, benedixit te deus in æternum. Quare? Propter gratiã. Illa enim gratia quo pertinet? Ad regnum cœlorum. Primum enim testamẽtum terram promiserat, & aliud prȩmium fuit vel promissio sub lege positorum, aliud sub gratia, Terra Chananeorum Iudæis sub lege positis, regnũ cœlorum Christianis sub gratia positis. Itaq; quod pertinebat ad eos, qui sub lege positi erant, regnum transiit: regnum cœlorum quod pertinet sub gratia positis, nõ transit, Propterea hic benedixit te deus, non ad tẽpus sed in æternum. Non defuerũt, qui omnia etiam superiora verba ex Prophetæ persona accipi mallẽt; & hoc quod dictũ est, Eructauit cor meum verbum bonum: ex Prophetæ persona voluerunt intelligi veluti dicente hymnum. Quisquis enim dicit hymnũ deo, eructat cor eius verbũ bonum: quomodo qui blasphemat in deũ, eructat cor eius verbum malum: vt & illud quod adiunctum K est, Dico ego opera mea regi: significare voluerit summum hominis opus non esse nisi deum laudare. Illius est specie sua placere tibi, ad te pertinet eum in gratiarum actione laudare. Opera tua si non fuerint laus dei, incipis teipsum amare, & pertinebis ad illos, de quibus dicit Apostolus, Erunt enim homines seipsos amãtes. *2. Timo. 3.* Displice tibi, placeat tibi qui te fecit: quia in eo tibi displices quod in te ipse fecisti. Opus ergo tuũ sit laus dei, eructet cor tuum verbum bonum. Dic ergo opera tua regi, quia vt diceres, rex fecit & ipse donauit quod offerres. Redde illi de suo, ne velis accepta parte patrimonij tui ire lõgius, & prodige perdere in meretrices, & porcos pascere. Hoc recordamini ex Euangelio, sed iam de nobis dictum est, Mortuus erat & reuixit, peri- *Luca. 15.* erat & inuentus est. Et quod dictum est, lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: non defuerunt qui sic intelligerent Prophetam ea dixisse quȩ scriberet, Et ideo linguam suam calamo scribæ comparasse. Velociter autem scribentis voluisse se dicere, vt significaret ea se scribere, quæ velociter ventura erant: vt velociter L scribere, velocia scribere intelligatur, id est, scribere nõ tardatura, Nõ enim tardauit deus exhibere Christum. Quàm cito euólutum sentitur, quod peractum agnoscitur. Recordare generationes ante te, inuenies Adam tanquam hesterno die factum, ita gesta legimus omnia ab ipso principio. Ergo velociter facta sunt, velociter erit & dies iudicij. Præueni velocitatem ipsius. Velociter veniet, velocius tu mutare. Aderit facies iudicis, sed vide quid dicit Propheta, Præueniamus faciem eius in confessione. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te deus in æternum. *Accingere gladium tuum circa femur tuum potentissime.* Gladium tuum, quid nisi verbum tuum? Isto gladio strauit inimicos, illo gladio diuisit filium à patre, filiam à matre, nurum à socru. Legimus hæc in Euangelio, Non veni pacem mittere, *Matth. 10.* sed gladium, Et erunt in vna domo quinque diuisi aduersum se, duo aduersus tres, & tres aduersus duos erunt diuisi, id est, filius aduersus patrem, filia aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Diuisio hȩc quo gladio facta est, nisi quem Christus attulit. Et reuera fratres etiam quotidianis exemplis videmus hæc. Placet M iuueni alicui deo seruire, displicet patri, diuisi sunt aduersus se. Ille promittit terrenã hæreditatem, ille amat cœlestem. Aliud iste pollicetur, aliud ille eligit. Non sibi putet pater factã iniuriam, deus solus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volente seruire deo. Sed fortior est ille gladius spiritalis separans, quàm copulans natura carnalis. Fit hoc & de filia aduersus matrẽ, multo magis & de nuru aduersus socrum. Nam aliquando in vna domo nurus & socrus inueniuntur, hæretica & catholica. Et vbi fortiter recipitur iste gladius, rebaptizationem nõ timemus. Potuit diuidi filia aduersus matrem suam, & nõ potest nurus aduersus socrum suam? Factum est hoc generaliter etiam in genere humano, diuisus est filius aduersus patrem. Fuimus enim aliquãdo filij diaboli. Adhuc infidelibus dictũ est, Vos à patre diabolo estis: & omnis infidelitas vestra, vnde nisi à patre diabolo? Non ille creando pater, sed nos illum imitando filij. Iam modo videtis filium aduersus patrem diuisum. Venit gladius, ille renũciat diabolo, inuenit alium patrem, inuenit aliã matrem. Ille ad imitationem se præbens, generabat in exitium: parentes duos, quos inuenimus, in vitam æternam generant. Diuisus est filius aduersus patrem, diuisa est filia aduersus *Mat. 10.* matrem

A matrem suam. Plebs illa quæ de Iudæis credidit, diuisa
est aduersus synagogam. Diuisa est & nurus aduersus
socrum suam. Plebs de gentibus veniens, nurus dici-
tur, quia sponsus Christus filius synagogæ. Vnde enim
natus est filius dei secundum carnem? Ex illa synago-
ga. Ille qui dimisit patrem & matrem & adhæsit vxori
Gene.2. suæ, vt essent duo in carne vna, non coniectura nostra,
sed attestante Apostolo & dicente, Sacramentum hoc
Ephe.5. magnum est, Ego autem dico in Christo & in Eccle-
sia. Dimisit enim patrem quodammodo, non omnino
dimisit veluti ad separationem, sed ad susceptionẽ hu-
Philip.2. manæ carnis. Quomodo dimisit? Quia cũ esset in for-
ma dei, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo,
sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.
Matth.10. Quomodo dimisit & matrem? Gentem Iudæorum, sy-
nagogam illam hærentem veteribus sacramentis. Ad
Matth.12. ipsam figuram pertinet quod ait, Quæ est mihi mater,
aut qui fratres? Ille enim intus docebat, illi foris stabãt.
Matth.10. Videte si modo non ita sunt Iudæi. Docet Christus in
Ecclesia, illi foris stant. Socrus ergo quid est? Mater spõ
si. Mater sponsi domini nostri Iesu Christi, synagoga
B est. Proinde nurus eius Ecclesia, quæ veniens de gen-
tibus non consensit in circuncisionem carnalem, diui-
sa est aduersus socrum suam. Accingere gladiũ tuum.
De potentia huius gladij loquebamur cum ista dice-
remus, Accingere gladium tuum, sermonem tuum cir-
ca femur tuum potentissime. Circa femur habens gla-
dium. Quid est circa femur? quid significat de femore?
Gene.49. Carnem. Vnde illud est, Non deficiet princeps de Iu-
Gene.12. da, & dux de femoribus eius. Nonne & ipse Abraham,
Gene.26. cui promissum erat semen in quo benedicerentur om-
nes gentes, quando misit seruum suũ ad quærendam &
ducendam vxorem filio suo, vnde veniret illud semẽ
sanctum, in quo benedicerentur omnes gentes: fide te-
nens, in illa veluti humilitate seminis esse magnitudi-
nem numinis, id est, filium dei venturum ex filiis ho-
minum per semen Abrahæ: fecit ipsum seruum suum
quem mittebat ita sibi iurare, Pone, inquit, manũ tuam
Gene.24. sub femore meo, & sic iura: quasi diceret, Pone manum
tuam ad altare, aut ad Euangelium, aut ad Prophetam,
aut ad aliquid sanctum. Sub femore meo, inquit, pone
manum, habens fiduciam: nec reuerens turpitudinem,
C sed intelligẽs veritatem. Propterea accingere gladium
tuum circa femur potentissime. Potentissime etiam
1.Cor.1. circa femur, quia quod infirmum est dei, fortius est ho-
minibus. *Specie tua & pulchritudine tua.* Iustitiam acci-
pe, qua semper est speciosus & pulcher. *Et intende
prospere, procede & regna.* Nonne videmus? Certe iam
factum est. Attendite orbem terrarum, intendit pro-
spere, processit & regnat, subditæ sunt omnes gen-
tes. Quid erat illud videre in spiritu? Quod nunc
est experiri in veritate. Quando dicebantur hæc, non-
dum ita regnabat Christus, nondum intenderat, non-
dum processerat. Prædicebantur, exhibita sunt, iam ea
tenemus. In multis redditorem habemus deum, in pau-
cis debitorem. Intende prospere procede & regna.
Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Reddi-
Psal.84. ta est veritas quando veritas de terra orta est, & iusti-
tia de cœlo prospexit. Præsentatus est Christus expe-
ctatio generis humani, vt in semine Abrahæ benedi-
cerentur omnes gentes. Prædicatum est Euangelium,
Matth.12. veritas est. Quid mansuetudo? Passi sunt martyres,
Matth.26. & inde multum processit, & promouit per omnes
gentes regnum dei, quia patiebantur martyres, nec de-
ficiebant, nec resistebant dicentes omnia, nihil occul-

tantes, parati ad omnia, nihil recusantes. Magna man- D
suetudo, corpus Christi hoc fecit, in capite suo didicit.
Ille prior sicut ouis ad victimam ductus est, & sicut a- Esa.53.
gnus coram tondente se non aperuit os suum, vsque a-
deo mãsuetus, vt pendẽs in cruce diceret, Pater igno- Lucæ.23.
sce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid propter iu-
stitiam? Veniet etiam vt iudicet & retribuat vnicuique Roma.2.
secundum opera sua. Dixit veritatem, pertulit iniqui-
tatem, † allaturus est æquitatem. *Et deducet te mirabi-* † al. protulit mansuetudinem.
liter dextera tua. Nos dextera ipsius, ipsum deduxit dex-
tera sua. Ille enim deus, nos homines. Dextera sua de-
ductus est: id est, potentia sua. Etenim potentiam quã
pater habet, habet & ipse, & diuinitatem patris habet
& ipse, immortalitatem patris habet & ipse, æternita-
tem patris habet, virtutem patris habet. Deducet enim
eum mirabiliter dextera eius, faciens diuina, patiens hu
mana, malitias hominum sternens † bonitate sua. Ad- † aliàs, extergens.
huc deducitur, & vbi nondum est & dextera eius de-
ducet eum. Hoc enim eũ ducit quod ipse donauit san-
ctis suis. Deducet te mirabiliter dextera tua. *Sagittæ tuæ
acutæ potentissime.* Verba cor transfigentia, amorem ex- E
citantia. Vnde dicitur in Canticis canticorum, Quia Cant.2.
vulnerata charitate ego sum. Dicit enim vulneratam & 4.
se esse charitate: id est, amare se dicit, æstuare se dicit,
suspirare sponso, vnde accepit sagittam verbi. Sagittæ
tuæ acutæ potentissime, & transfigentes & efficientes.
Acutæ potentissime. *Populi sub te cadent.* Qui ceciderunt?
Qui percussi sunt & ceciderunt? Populos vide-
mus subditos Christo, cadentes non videmus. Expo-
nit vbi cadunt, in corde, Ibi se erigebant aduersus Chri
stum, vbi cadunt ante Christum. Blasphemabat Sau- Acto.9.
lus Christum, erectus erat, supplicabat Christo, ceci-
dit, prostratus est. Occisus est inimicus Christi, vt vi-
uat discipulus Christi. De cœlo emissa est sagitta, cor-
de percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc Saulus,
adhuc erectus nondum prostratus, accepit sagittam,
cecidit in corde. Non enim quo prostratus est in faciẽ,
ibi cecidit in corde, sed vbi ait, Domine quid me iu-
bes facere? Modo ibas ad Christianos alligandos &
perducendos ad pœnam, & modo dicis Christo, quid
me iubes facere? O sagittam acutam potentissimam,
qua accepta cecidit Saulus, vt esset Paulus. Vt ille, ita
& populi, gentes attendite, videte subditas Christo. Er- F
go populi sub te cadent. *In corde inimicorum regis.* Hoc
est, in corde inimicorum tuorum. Ipsum enim appel-
lat regem, ipsum nouit regem. Populi sub te cadent
in corde inimicorum regis. Inimici erant, acceperunt
sagittas tuas, ceciderunt ante te. Ex inimicis amici fa-
cti sunt: inimici mortui sunt, amici viuunt. Hoc est,
pro his qui commutabuntur. Quærimus intelligere ver
ba singula, versus singulos, ita tamen quærimus, vt de
Christo dici nemo dubitet. Populi sub te cadent in
corde inimicorum regis. *Sedes tua deus in secula seculo-* Hebræ.1.
rum. Quia benedixit te deus in æternum propter gra-
tiam diffusam in labiis tuis. Erat autem sedes regni
populi Iudaici temporalis, pertinens ad eos qui sub
lege erant, non ad eos qui sub gratia erant. Venit il-
le vt liberaret eos, qui sub lege erant, & sub gratia con
stitueret. Sedes eius in secula seculorum. Quare? Quia
sedes illa prima, regni temporalis fuit. Vnde nunc se-
des in secula seculorum? Quia dei. Sedes tua deus in
secula seculorum. O æternitatis diuinitas. † Non enim † diuinitas.
posset deus sedem habere temporalem. Sedes tua deus
in secula seculorum. *Virga directionis, virga regni tui.* Di-
rectionis virga est, quæ dirigit homines. Curui erant,

G distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, facta sua mala diligebant. Non voluntatē suam deo subdebant, sed voluntatem dei ad suas cōcupiscentias flectere volebant: Irascitur enim peccator & iniquus plerunque deo, quia nō pluit, & non vult sibi deum irasci quia fluit. Et ad hoc propemodum sedēt quotidie homines vt disputent contra deum: hoc facere debuit, hoc non bene fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit. Distortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quando coniungis? Colliniari nō potest, tanq̄ si in pauimento æquali ponas lignum curuum, non adiungitur, nõ cohæret, non coaptatur pauimento. Pauimētum vbiq; æquale est, sed illud curuum est, non coaptatur æquali. Ergo dei voluntas æqualis est, tua curua est. Propterea tibi curua videtur illa, quia tu illi coaptari non potes. Dirigere ad illam, tene illam: nam si illam velis curuare ad te, quia non potes, frustra conaris, illa semper directa est. Vis illi hærere? Corrigere, Erit virga ipsius qui te regit, virga directionis. Inde & rex à regēdo dicitur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc est rex noster rectorum rex. Quomodo & sacerdos à sanctifi-

H cando nos, ita & rex à regendo nos. Sed quid ait alio

Psal. 17. loco? Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruersus eris: non quia peruersus deus, sed quia peruersis peruersum eum putant. Placet tibi bonum, bonus est deus: displicet tibi, quasi prauus est deus. Curuus est ad te deus, tua curuatura facit hoc, nam illius rectitudo

Psal. 72. semper manet. Audi in alio Psalmo, Quàm bonus

Hebræ. 1. deus Israël rectis corde. Virga directionis, virga regni tui. *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem.* Vide virgam directionis, dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem. Accede ad istam virgam, sit tibi rex Christus, regat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa

Psal. 2. inflexibilis. Et quid dictum est? Reges eos in virga ferrea, & tanquā vas figuli cōteres eos. Alios regit, alios cōterit: regit spiritales, conterit carnales. Ergo accede ad istam virgam, quid in ea times? Hæc est tuta virga, Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē. Quid times? Sed forte iniquus erat, audis enim regem tuum, quia odit iniquitatē & times. Est quod facias. Quid: Odit iniquitatē. Nunquid te? Sed in te est iniquitas. Odit illā deus, ode-

I ris & tu, & vnā rem ambo oderitis. Eris enim deo ami-

23. quæst. 4. cap. Duo ista. cus, si odisti quod odit. Ita & amabis quod amat. Displiceat in teipso tibi iniquitas tua, & placeat tibi creatura ipsius. Homo enim es & iniquus. Duo dixi nomina: duo nomina, homo & iniquus. In istis duobus nominibus, vnum est naturæ, alterum culpæ. Vnum tibi deus fecit, alterum tu fecisti: ama quod deus fecit, oderis quod tu fecisti, quia & ipse hoc odit. Vide quomodo iam illi incipias cōiungi, cum odisti quod odit. Peccatū punitutus est, quia virga directionis est, virga regni ipsius. Sed non potest vt nō puniat peccatū. Puniēdum est peccatum: si puniēdum non esset, nec peccatū esset. Præueni illum, non vis vt ipse puniat, tu puni. Ideo enim adhuc ipse parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc est minas, clamaret tantum feriturum se, si vellet ferire? Differt ergo manum à peccatis tuis, tu noli differre. Conuerte te ad puniēda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt. Puniendū ergo erit, aut à te, aut ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat. Attende exemplū

Psal. 50. in alio Psalmo pœnitentiæ, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Nunquid dixit à me? Alio enim loco aperte

Psal. 26. dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auerte faciem tuam à peccatis meis. Nolo videas peccata mea: quia videre dei, animaduertere est. Ideo & iudex quod punit, animaduertere dicitur: id est, animū illuc vertere, intendere vtique ad puniendū, quia iudex est: Sic est & iudex deus. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Tu ab ipsis faciem noli auertere, si vis vt deus ab ipsis auertat faciem suam. Vide quomodo hoc offert deo in ipso Psalmo, Facinus meum ego, inquit, agnosco, & peccatum meum ante me est semper. Hoc non vult esse ante deum, quod vult esse ante se. Virga directionis, virga regni tui. Nemo sibi multum de misericordia dei blandiatur, virga directionis est. Nunquid dicimus nō esse misericordem deum? Quid misericordius eo qui parcit tantum peccatoribus, & quid in omnibus conuersis ad se non curat præterita? Sic eum dilige misericordē, vt velis esse veracem: non enim misericordia potest illi auferre iustitiam, neque iustitia misericordiam. Interim quandiu ille differt, tu noli differre, quoniam virga directionis virga regni ipsius. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. *Propterea vnxit te deus deus tuus.* Pro- Hebræ. 1. pterea vnxit te, vt diligeres iustitiam, & odires iniquitatem. Et vide quomodo ait, propterea vnxit te deus L deus tuus. O tu deus, vnxit te deus deus tuus. Deus vngitur à deo. Etenim in latino putatur idem casus nominis repetitus. In Græco autem euidentissima distinctio est, quia vnum nomen est quod cōpellatur, & alterum ab eo qui cōpellat. Vnxit te deus. O tu deus, vnxit te deus tu⁹: quomodo si diceret, propterea vnxit te ô tu deus deus tuus. Sic accipite, sic intelligite, sic in Græco euidentissimū est. Ergo quis est deus vnctus à deo? Dicant nobis Iudæi. Scripturæ istæ cōmunes sunt, vnctus est deus à deo: vnctum audis, Christū intellige, etenim Christus à chrismate. Hoc nomē quod appellatur Christus, vnctionis est: nec in aliquo alibi vngebantur reges & sacerdotes, nisi in illo regno, vbi Christus prophetabatur & vngebatur, & vnde venturum erat Christi nomen. Nusquā est alibi omnino, in nulla gente, in nullo regno. Vnctus est ergo deus à deo. Quo oleo nisi spiritali? Oleum enim visibile in signo est, oleum inuisibile in sacramēto est. Oleum spiritale intus est, oleum visibile exterius est. Vnctus est nobis deus, & missus est De sacra vnctione capite Vnico. nobis, & ipse deus vt vngeretur homo erat: sed ita homo erat, vt deus esset: ita deus erat, vt homo esse nō dedignaretur. Verus homo, verus deus, in nullo fallax, in nullo falsus: quia vbique verax, vbiq; veritas. Deus ergo M homo, & ideo vnctus deus: quia homo deus, & factus est Christus. Hoc figurabatur in eo q̄ Iacob lapidē sibi ad caput posuerat & dormierat. Iacob Patriarcha lapi- Gene. 28. dem sibi ad caput posuerat. Dormiens autem illo lapide ad caput posito, vidit apertis cœlis scalam à cœlo in terrā, & angelos ascēdentes & descendētes. Hoc viso euigilauit, vnxit lapidē & discessit. In illo lapide intellexit Christum, ideo vnxit. Videte ex quo prædicatur Christus: quod sibi vult illa vnctio lapidis, præsertim apud Patriarchas qui vnum deum colebant? Factus est autem in figura, & discessum est. Non enim vnxit lapidem, & venit illuc semper adorare, & sacrificia ibi facere. Expressum est mysterium, nō inchoatum sacrilegium. Et videte lapidem, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia Psal. 117. caput viri Christus, propterea lapis ad caput. Attendite magnum sacramentum. Lapis Christus. Lapidem 1. Cor. 11. 1. Petri. 2. viuum ait Petrus ab hominibus reprobatum, à deo autem electum. Et lapis ad caput, quia caput viri Christus: Gene. 28. & vnctus lapis, quia à chrismate dictus est Christus. Et videntur scalæ reuelāte Christo à terra in cœlum, vel à cœlo

A cœlo in terram, & aſcendentes & deſcendentes ange-
li:. Quid hoc ſit, melius videbimus, cum teſtimonium
Euangelicum ab ipſo domino commemorauerimus.
Noſtis quia Iacob ipſe eſt Iſraël. Illi enim cum angelo
luctanti & præualenti, & benedicto ab eo cui præua-
luit, nomē mutatum eſt vt appellaretur Iſraël, ſicut po-
pulus Iſraël præualuit Chriſto, vt crucifigeret eum, &
tamen in his qui chriſto crediderunt, ab ipſo cui præ-
ualuit benedictus eſt. Sed multi non crediderunt, vide
claudicationem Iacob. Benedictionem & claudicati-
onem: benedictio in his qui crediderunt: nam poſtea
nouim⁹ ex illo populo multos credidiſſe. Claudicatio
autem in his qui non crediderunt: & quia plures non
crediderunt, & pauci crediderunt, ideo vt fieret clau-
dicatio, tetigit latitudinem femoris eius. Quid eſt la-
titudo femoris eius? Multitudo generis. Videte ergo
ſcalas illas. Dominus vidit Nathanaëlem in Euāgelio,
Ioan 1. & ait, Ecce vere Iſraëlita in quo dolus nō eſt. Sic enim
Gene.25. dicitur de ipſo Iacob, Et erat Iacob ſine dolo habitans
in domo. Hoc recolēs dominus videns Nathanaëlem
ſine dolo de gente illa, & de populo illo, Ecce vere, in-
quit, Iſraëlita in quo dolus non eſt. Appellauit Iſraëlitā
B in quo dolus nō eſſet, propter Iacob. Et ille Nathanaël,
vnde me noſti? Et dominus, Cū eſſes ſub arbore fici vi-
di te: id eſt, cum eſſes in illo populo ſub lege conſtitu-
tus, quæ carnali vmbra illum populum protegebat, ibi
te vidi. Quid eſt, ibi te vidi? Ibi tui miſertus ſum. Ille au-
tem recordatus quod fuerat etiā ſub arbore fici in ve-
ritate, admiratus eſt, quia putabat ſe à nemine viſum
cum ibi eſſet, cōfitetur & dicit, Tu es filius dei, tu es rex
Iſraël. Quis hoc dixit? Qui audierat quod verus eſſet
Iſraëlita, & dolus in illo nō eſſet. Et dominus, Quia di-
xi tibi, vidi te ſub arbore fici, credidiſti, maiora horum
Gene.25. videbis. Loquitur cū Iſraël, cum Iacob, cum illo qui ſibi
lapidem ad caput poſuerat, maiora horū videbis. Quæ
Ioan.1. maiora? Quia iam lapis ille ad caput eſt. Amē dico vo-
bis, videbitis cœlum apertum, & angelos dei aſcenden
tes & deſcendentes ſuper filium hominis. Angeli dei
aſcendant & deſcendant per ſcalas illas, fiat hoc in Ec-
cleſia. Angeli dei annūciatores ſunt veritatis, aſcendāt
Ioan.1. & videāt. In principio erat verbū, & verbum erat apud
deum, & deus erat verbum. Deſcendāt & videant, quia
verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Aſcen-
C dant vt erigant magnos: deſcendāt vt nutriāt paruos.
Vide aſcendentem Paulum, ſiue mēte exceſſimus, deo.
2.Cor.5. Vide deſcendentem, ſiue temperantes ſumus, vobis. Vi
de aſcendentem, ſapientiam loquimur inter perfectos.
Vide deſcendentem, lac vobis potum dedi nō eſcam:
hoc fit in Eccleſia. Aſcendunt & deſcendūt angeli dei
ſuper filium hominis, quia ſurſum eſt filius hominis ad
quem aſcendant corde, id eſt, caput eius: & deorſum fi-
lius hominis, id eſt, corpus eius. Membra eius hic ſunt,
caput ſurſum eſt. Aſcenditur ad caput, deſcenditur ad
membra. Chriſtus ibi, Chriſtus hic. Nam ſi ibi tantum
& hic non, vnde vox illa, Saule Saule quid me perſe-
queris? Quis enim illi in cœlo moleſtus fuit? Nemo, nec
Acto.9. Iudæi nec Saulus, nec diabolus tentator. Nemo ibi mo
leſtus illi, ſed ſicut in compage corporis humani, pede
calcato lingua clamat: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti ini-
quitatem, propterea vnxit te deus deus tuus. Locuti ſu-
mus de vncto deo, hoc eſt, de Chriſto. Nō potuit aper-
tius dici nomē Chriſti, quàm vt diceretur vnctus deus.
Quomodo ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſic
vnctus. *Oleo exultationis præ participibus tuis.* Qui enim
participes eius? Filij hominum, quoniam & ipſe filius
hominis particeps factus eſt mortalitatis illorum, vt fa D
ceret eos participes immortalitatis ſuæ. *Myrrha & gut-
ta & caſia à veſtimentis tuis.* Odores boni à veſtimētis tuis.
Veſtimenta eius, ſunt ſancti eius, electi eius, tota Eccle-
ſia eius, quem ſibi ſicut veſtem exhibet, ſine macula &
ruga, Propter maculam abluens in ſanguine, propter *Ephe.5.*
rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui ſigni-
ficatur nominatis quibuſdam aromatibus. Audi Pau- *Matth.9.*
lum illam minimam fimbriam de veſtimēto, quod te-
tigit mulier in fluxu ſanguinis, & ſanata eſt. Audi illum *2.Cor.2.*
dicentem, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco, &
in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereūt. Nō dixit bonus
odor in iis qui ſalui fiūt, & malus odor in iis qui pereūt:
ſed quod ad nos attinet, bonus odor ſumus, & in iis qui
ſalui fiunt, & in iis qui pereunt. Saluum fieri hominem
bono odore, non eſt improbabile neque incredibi-
le. Perire autem hominem bono odore, quæ ratio eſt?
Magna vis, magna veritas, & ſi capi non poteſt, ita
eſt. Nam vt noueritis quia difficile capitur, ſtatim ſub-
iecit, Et ad hęc quis idoneus? Quid eſt, Ad hęc quis ido
neus? Quis intelligat homines mori bono odore? Ta-
men aliquid dicam fratres, Ecce ipſe Paulus prædica- E
bat Euangelium, multi illum amabant prædicatorem
Euangelij, multi illi inuidebant. Qui illū amabant, bo-
no odore ſaluabantur: qui illi inuidebant, bono odore
peribant. Ideo & pereūtibus nō malus odor, ſed bonus
odor. Ideo enim magis illi inuidebant, quia tātum bo-
na in illo gratia præualebat: nemo enim inuidet miſe-
ro. Erat ergo glorioſus in prædicatione verbi dei, & vi
uens ſecundum regulam illius virgę directionis, & di
ligebant eum qui in illo diligebant Chriſtum, qui ſe-
quebantur bonum odorem. Diligebat amicum ſponſi
ſui ſponſa ipſa, quæ dicit in Canticis canticorum, Poſt *Cant.1.*
odorem vnguentorum tuorum curremus. Illi autē alij
quanto magis eum videbant in gloria prædicationis
Euāgelij, & in vita inculpabili, tāto magis inuidia tor-
quebantur & occidebātur bono odore. Myrrha & gut
ta & caſia à veſtimentis tuis. *A domibus eburneis ex qui-
bus delectauerunt te filiæ regum.* Domos eburneas, quan-
uis domos magnas, quanuis domos regales dicat, quas
ſi vis, elige, delectauerunt inde Chriſtum filiæ regum.
Vis domos eburneas ſpiritaliter accipere? Magnas do-
mos, & magna tabernacula dei, corda ſunt ſanctorū.
Ipſoſque reges regentes carnem, ſubiugātes ſibi turbas F
humanarum affectionum, caſtigantes corpus & ſerui-
tuti ſubiicientes, accipe, quia inde delectauerunt eum
filiæ regum. Etenim omnes animæ quæ illis prędican-
tibus & euangelizantibus natæ ſunt, filię regum ſunt &
Eccleſiæ, filiæ Apoſtolorum, filiæ regum ſunt: ille eſt
enim rex regum. Illi autem reges, de quibus dictum eſt,
Sedebitis ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim *Matth. 19.*
tribus Iſraël, prædicauerūt verbum veritatis, & genue-
runt Eccleſias, nō ſibi ſed illi. Ad hoc ſacramētum per-
tinet quod ſcriptū eſt in lege, Si mortuus fuerit frater, *Deut.25.*
accipiat vxorem eius frater eius, & ſuſcitet ſemen fra-
tri ſuo. Accipiat vxorē eius, & ſuſcitet ſemē, nō ſibi, ſed
fratri ſuo. Dixit Chriſtus, Dic fratribus meis. Dixit & *Matth.28.*
in alio pſalmo, Narrabo nomen tuum fratribus meis. *Pſal.21.*
Mortuus eſt Chriſtus, reſurrexit, aſcendit, abſentauit ſe
corpore, ſuſceperunt fratres eius vxorem eius, prędica-
tione Euangelij generaturi filios, non per † ſemetipſos *† al. pro-*
ſed per Euangelium, propter nomen fratris, in Chriſto *pter.*
enim Ieſu, inquit, per Euangelium propter nomen fra- *1.Co.4.*
tris, ego vos genui. Itaq; ſuſcitantes propter nomē fra- *Deut.25.*
tris ſemen fratri ſuo, quotquot genuerūt nō Paulianos

G aut Petrianos,sed Christianos nominauerunt. Videte
si nõ iste sensus vigilat,& in his versibus: cum enim di-
ceret à domibus eburneis, dixit de regalibus, amplis,
pulchris, lenibus, qualia sunt corda sanctorum: subie-
cit, Ex quibus te delectaueruot filiæ regum. *In honore*
tuo. Filiæ quidem regum, filiæ Apostolorum tuorum,
sed in honore tuo,quia semen illud suscitauerunt fra-
tri. Ideo ipsos quos suscitauerat fratri suo Paulus, cum
videret currere ad nomen suum,exclamauit,Nunquid
Paulus crucifixus est pro vobis? Quid enim ait lex? Et
habeat natus nomeo defuncti, defuncto nascatur, de-
fuocti nomine appelletur. Seruat hoc legitimum Pau-
lus,volentes appellari ex nomine suo,reuocat, Nũquid
Matth. 22. Paulus pro vobis crucifixus est? Ad defuoctum aspi-
cite, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et quid
ergo? Quando illos generasti, quid si oomen tuum il-
lis imposuisti? Non.Ait enim. Aut in nomine Pauli ba-
ptizati estis? Delectauerunt te filiæ regũ in honore tuo?
Tenete,seruate in hooore tuo, hoc est habere vestem
nuptialem illius, illius honorem, illius gloriam quære-
H re. Intellige etiam filias regum ciuitates, quæ credide-
runt in Christum,& à regibus conditæ sunt,& à domi-
bus eburneis, diuitibus,superbis, elatis. Filiæ regum de-
lectauerunt te in honore tuo, quia non quæsierunt ho-
norem patrum suorum, sed quæsierũt honorem tuum.
Ostendatur mihi Romæ in honore tãto templum Ro-
muli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Pe-
tro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? Su-
Deuter. 25. mus enim Christiani, noo Petriani. Et si nati per fra-
trem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti.
Per illum nati, sed illi nati. Ecce Roma, ecce Cartha-
go, ecce aliæ & aliæ ciuitates filiæ regum sunt, & dele-
ctauerunt regem suum in honore ipsius,& ex omnibus
fit vna quædam regina. Quale carmen nuptiale? Ecce
inter carmina hilaritatis plena, procedit & ipsa spon-
sa. Sponsus enim veniebat, ipse describebatur,in illum
erat omnis intentio nostra,procedat & ista. *Astitit re-*
gina à dextris tuis, Quæ à sinistris? Non regina. Stabit e-
nim quædam & à sinistris, cui dicetur, Vade in ignem
Matth. 25. æternum. A dextris autem stabit,cui dicetur, Venite be
nedicti patris mei, percipite regnum quod vobis para-
tum est ab initio mundi. Astitit regina à dextris tuis.
I *In vestitu deaurato circumamicta varietate.* Vestitus regi-
næ huius quis est? Et preciosus est, & varius est. Sacra-
menta doctrinæ in linguis omnibus variis.Alia lingua
Aphrica, alia Syra, alia Græca, alia Hebræa, alia illa &
illa.Faciunt istæ linguæ varietatem vestis reginæ huius.
Quomodo autem omnis varietas vestis in vnitate cõ-
cordat, sic & omnes linguæ ad vnam fidem. In veste
ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intel-
leximus de diuersitate linguarum: & vestem intellexi-
mus propter vnitatem. In ipsa autem varietate aurum
quod est? Ipsa sapientia. Quælibet sit varietas linguarũ,
vnum aurum prædicatur oon diuersum aurum, sed va
rietas de auro.Eandem quippe sapientiam,eandem do
ctrinam & disciplinam omnes linguæ prædicant. Va-
rietas in linguis, aurum in sententiis. Alloquitur Pro-
pheta reginam istam, libenter enim illi cantat,& vnus
quisque nostrum audiat:si tamẽ nouerimus vbi sumus,
& ad illud corpus ptinere conemur, & fide & spe per-
tineamus vniti in membris Christi. Nos enim alloqui-
tur, *Audi filia & vide.* Alloquitur eam tanquam vnus
de patribus,quia filiæ regum sunt,& sic alloquitur Pro-
pheta, & sic alloquatur Apostolus tanquam filiam. Sic
enim dicimus, patres nostri Prophetæ, patres nostri
Apostoli.Si nos illos vt patres,illi nos vt filios,vox vna K
paterna alloquatur vnicam filiam, Audi filia & vide.
Prius audi, postea vide. Ventum est enim ad nos cum
Euaogelio & prædicatum est oobis quod nondum vi-
demus, & audiendo credimus, & credendo videbi-
mus: sicut dicit ipse spoosus apud Prophetam, Popu- *Psal. 17.*
lus quem non cognoui seruiuit mihi, in obauditu au-
ris obediuit mihi. Quid est in obauditu auris? Quia
non vidit. Videruot Iudæi & crucifixerunt,non vide-
runt gentes & crediderunt. Veniat regina de gentibus
in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Veniat à
gẽtibus, veniat circumamicta omnibus linguis in vni-
tate sapientiæ: dicatur ei, audi filia & vide. Si non au-
dieris non videbis.Audi vt mundes cor fide, sicut Apo
stolus ait in actibus Apostolorum,Fide mundans cor- *Acto. 15.*
da eorum. Ad hoc enim audimus vt credamus ante-
quam videamus, vt credendo cor mundemus vnde
videre possimus. Audi vt credas, munda cor fide. Et
cum cor mundauero, quid videbo? Beati mundo cor- *Matth. 5.*
de,quia ipsi deum videbunt. Audi filia & vide, *Et in-*
clina aurem tuam. Parum est audi, humiliter audi, incli-
na aurem tuam. *Et obliuiscere populum tuum & domum pa-* L
tris tui. Erat populus quidam,& domus patris quædam,
in qua natus est populus Babyloniæ, habens regem
diabolum. Vndecunque venerunt gentes, à patre dia-
bolo venerunt,sed patri diabolo renunciauerũt. Obli-
uiscere populum tuum & domum patris tui. Fœdam
te ille genuit, cum peccatricem fecit: pulchram te iste
regenerat qui iustificat impium. Obliuiscere populum
tuum, & domum patris tui. *Quoniam concupiuit rex spe-*
ciem tuam. Quam speciem,nisi quam ipse fecit? Concu-
piuit speciem. Cuius speciem? Peccatricis, iniquæ, im- *Esaiæ 1.*
piæ.Qualis erat apud patrem diabolum,& apud popu-
lum suum? Non, sed de qua dicitur, Quæ est ista quæ
ascendit dealbata? Antea ergo non alba, postea deal-
bata: quia si fuerint peccata vestra sicut phœnicium,
tanquam niuem dealbabo. Concupiuit rex speciem
tuam. Quis rex? *Quia ipse est dominus deus tuus.* Iam vi-
de si non debes dimittere patrem tuum illum,& popu-
lum tuum illum, & venire ad regem istum deũ tuum.
Deus tuus est, rex tuus est. Rex tuus, & ipse est sponsus
tuus. Regi nubis deo, ab illo dotata, ab illo decorata,
ab illo redempta, ab illo sanata. Quicquid habes vn- M
de illi placeas,ab illo habes. *Et adorabunt eum filiæ Tyri*
in muneribus. Ipsum regem tuum deum tuum adora-
bunt filiæ Tyri in muneribus.Filiæ Tyri,filiæ gentium.
A parte refertur ad torum. Tyrus vicina huic terræ, vbi
prophetia erat, significabat gentes credituras Christo.
Inde erat illa Chananæa, quæ primo canis est appel-
lata. Nam vt noueritis,quia inde erat, Euangeliũ sic lo-
quitur, Secessit in partes Tyri & Sidoois, & ecce mu- *Matth. 15.*
lier Chananæa de finibus illis egressa clamabat, & cæ-
tera quæ ibi narrantur. Quæ primo canis erat apud pa-
trem suum,& in populo suo, clamando & veniẽdo ad
istum regem,decora facta credẽdo in illum, quid me-
ruit audire? O mulier, magna est fides tua: concupiuit
rex speciem tuam.Adorabunt eum filiæ Tyri in muoe-
ribus. Quibus muneribus? Sic ad se vult veniri rex iste,
& thesauros suos impleri vult:& ipse dooauit vnde im
pleantur, & à vobis impleantur. Veniant,inquit, ado-
rent eum in muneribus. Quid est in muneribus? Noli-
te vobis cõdere thesauros io terra, vbi tinea & rubigo *Matth. 6.*
exterminant,& vbi fures effodiunt & furantur: sed the
saurizate vobis thesauros in cœlo,vbi neque fur, neque
tinea corrumpit. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic
erit

A erit & cor tuum. Venite cum muneribus, date eleemosynas, & omnia munda sunt vobis. Venite cum muneribus ad eum, qui dicit, Misericordiam volo magis, quàm sacrificium. Ad illud templũ quod erat antè vmbra & figura futuri, veniebatur cum tauris & arietibus, cum hircis, cum diuersis quibusque animalibus aptis ad sacrificium, vt in illo sanguine aliud fieret, aliud significaretur. Modo iam ipse sanguis, quem figurabant illa omnia, venit. Venit rex ipse, & ipse munera vult. Quæ munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, & ipse munera imputabit quibusdam, Venite, inquit, benedicti patris mei, percipite regnum. quod vobis paratũ est ab initio mũdi. Quare? Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus fui, & vestistis me: hospes, & adduxistis me: infirmus & in carcere, & visitastis me. Hæc sunt munera in quibus adorant filiæ Tyri regem: quia cum diceret, quando te vidimus? ille qui sursum est & deorsum, propter ascendentes & descendentes, cum vni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Et quæ sunt filiæ Tyri, & quomodo adorabũt eum

Luca. 11. Osea. 6. Matth. 9. Matth. 25.

B in muneribus? Planius illud voluit dicere. *Vultum tuũ deprecabuntur diuites plebis.* Hæ filiæ Tyri adorãtes in muneribus, diuites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus sponsi: præcipe diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, adorent in muneribus, sed non perdant. Securi ponant, vbi semper inueniant. Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehẽdant veram vitam, adorando in muneribus. Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. Ad ecclesiam enim concurrũt, & ibi eleemosynas faciunt: ne extra fiat, id est, ne extra positi faciant, in Ecclesia faciant. Vultus enim sponsæ huius & reginæ, proderit facientibus. Propterea illi qui res suas vendebant, vultum reginæ huius deprecantes in muneribus veniebant, & ea quæ portabant, ad pedes Apostolorum ponebant. Feruebat dilectio in Ecclesia, vultus erat regina Ecclesia, vultus erat reginæ obsequiũ filiarum Tyri, id est, diuitum adorantium in muneribus. Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. Et qui deprecabuntur vultum, & cuius vultum deprecabuntur? Omnes vna sponsa, omnes vna regina, mater & filij simul totum ad Christum pertinens, ad caput pertinens. Sed quia fiunt ista opera, & istæ eleemosynæ ad iactantiam hominum: inde dicit ipse dominus, Cauete facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis. Quomodo autem & publice debent fieri propter vultum spõsæ, ait, Luceant opera vestra coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est: non vt gloriam vestrã quæratis in operibus bonis, quæ publice facitis, sed vt gloriam dei. Et quis nouit, inquit, vtrum gloriam dei quæro, an gloriam meam quæro? Quia do pauperi, videor quo animo dem, quis videt? Sufficiat tibi qui videt: ille videt, qui retribuet. Intus amat qui intus videt, intus amat vt intus ametur, qui interiore facit & ipsam pulchritudinem. Noli quasi oculis exterioribus delectari, quia videris, & quia laudaris: attende quid hic sequatur. *Omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus.* Extrinsecus non solum vestis est aurea & variata, sed intus pulchrã nouit qui speciem eius amauit. Quæ sunt interiora pulchritudinis? Conscientia. Ibi videt Christus, ibi amat Christus, ibi alloquitur Christus, ibi punit Christus, ibi

1. Timo. 6. Act. 4.

C

Matth. 6. Matth. 5.

coronat Christus. Sit ergo talis eleemosyna tua in occulto, quia omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus. D

In fimbrijs aureis circumamicta varietate. Pulchritudo intrinsecus. In fimbriis autem aureis varietas linguarum, doctrina, decus. Ista quid prosunt, si non sit pulchritudo illa intrinsecus? *Afferentur regi virgines post eam.* Vere factum est, credidit Ecclesia, facta est Ecclesia per omnes gentes. Modo quemadmodum concupiscunt virgines placere illi regi? Vnde iritantur?† Quia præcessit Ecclesia. Offerentur regi virgines post eam. *Proximæ eius afferentur tibi.* Non enim quæ afferuntur alienæ sunt, sed proximæ eius, ad eam pertinentes. Et quia dixit regi, ad eum conuersus dixit tibi, Proximæ eius afferentur tibi. *Afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.* Templum regis ipsa Ecclesia, intrat in templum ipsa Ecclesia. Vnde construitur templum? De hominibus qui intrant in templum. Lapides viui qui sunt nisi fideles dei? Adducentur in templum regis. Sunt enim virgines extra templum regis, hæreticæ sanctimoniales. Sunt quidem virgines, sed quid prodest eis nisi adducantur in templum regis? Templum regis in vnitate est, templum regis non est ruinosum, non discissum, non diuisum. Iunctura lapidum viuentiũ charitas est. Adducentur in templum regis. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Nihil euidentius. Attendite iam ipsum templum regis, quia inde loquitur propter vnitatem diffusam toto orbe terrarum, quia illæ, quæ virgines esse voluerunt, nisi adducantur in templum regis, sponso placere non possunt. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerũt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, cupio dissolui & esse cum Christo, multo magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidẽ, sed quandiu hic manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsq; in posterum? Ergo illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundũ, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es, de prole tua tibi creuit Paternitas. Pro patribus tui nati sunt tibi filij. *Constitues eos principes super omnem terram.* Vide templum regis quàm late diffusum est, vt nouerint virgines, quæ non adducuntur in templum regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est catholica Ecclesia, filij eius cõstituti sunt principes super omnem terram, filij eius cõstituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur in templum regis. Templum suum deus vbique collocauit, fundamenta Prophetarum & Apostolorum vbique firmauit. Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram. *Memores erunt nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi cõfitebuntur tibi.* Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? Quid prodest precari, & in monte non precari? Voce mea, inquit, ad dominum clamaui & exaudiuit me de monte sancto suo. De quo monte? De quo dictum est, Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta.

† aliàs, imitantur.

E

Philip. 1.

F

Psal. 3.

G constituta. De quo monte? Quem vidit Daniel ex par-
Matth.5. uo lapide creuisse, & fregisse omnia regna terrarum, &
Daniel.2. impleuisse omnem faciem terræ. Ibi adoret qui vult ac-
cipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi cõfiteatur qui vult
sibi ignosci: propterea populi confitebuntur tibi. *In
æternum & in seculum seculi.* Quia & in illa vita æterna nõ
erit iam quidem gemitus peccatorum, sed tamen in di
uinis laudibus supernæ illius ac perpetuæ ciuitatis non
deerit sempiterna confessio tantæ fœlicitatis. Ipsi enim
Psal.86. ciuitati, cui alius psalmus cantat, Gloriosa dicta sunt de
te ciuitas dei: ipsi sponsæ Christi, ipsi reginæ filiæ regis,
& coniugi regis: quia principes eius sunt memores no-
minis eius in omni generatione & generatione, id est,
quandiu transeat hoc seculum, quod multis generatio-
nibus agitur, gerentes pro illa charitatis curam, vt de
isto seculo liberata in æternum deo cõregnet: propter
hoc idem ipsi confitebuntur tibi populi in æternum, il
lic conspicuis & manifestis, ibi cordibus omnium per-
fecta charitate luminosis, vt se vniuersam plenissime
nouerit, quæ hic in multis suis partibus occulta sibi est.
H Vnde admonemur ab Apostolo, nihil ante tempus iu-
1.Co.4. dicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondi-
ta tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & sit
laus vnicuique à deo. Ipsa enim sancta ciuitas sibi quo-
dammodo confitebitur, cum populi eius quibus cõstat
ipsi ciuitati confitebuntur in æternum, vt ex nulla par-
te se lateat, nullo in se existente cuius aliquid lateat.

In Psalmum quadragesimumquintum
Enarratio.

IAM charitati vestræ quædam sicut notissima
loquimur, in quibus immorari non debemus.
Et quia ea quæ scitis breuiter cõmemorari de-
bent, filios Chore nos intelligamus. Cõmemoro enim
vos scientes Chore interpretari caluirium dominúm-
Matth.27. que nostrum significare, qui in Caluariæ loco crucifi-
Ioan.12. xus adduxit multos, tanquam illud granum, quod nisi
mortificatum esset, solum remaneret: & eos qui addu-
cti sunt appellatos filios Chore, hoc in mysterio. Cæte-
1.Para.26. rum fuerunt nescio qui filij Chore illo tempore, quan-
2.Cor.3. do ista cantabantur, sed spiritus nos viuificare debet,
I non litera velare. Nos ergo intelligamus, & videte si ea
quæ sequuntur, id est, quæ habet psalmi ipsius contextus
congruunt nobis: & inuenimus hic nos, si tamen in-
hæreamus membris eius, cuius corporis in cœlo caput
est: ex illa passione ascendens, vt eos qui in humilitate
iacebant, secum in vbertate adducat, fructũ ferentes in
tolerantia. Dictum est autem, *In finem pro occultis pro fi-
lijs Chore, psalmus.* Occultum est ergo, sed ille ipse qui in
Caluariæ loco crucifixus est, nostis quia velũ discidit,
Matth.27. vt templi secreta patescerent. Proinde quia crux domi-
ni nostri causa fuit, qua clausa aperirentur, credamus af
futurum eum nobis, vt ista occulta reuelentur. In finem
Roma.10. quod habet, semper Christum intelligere debemus. Fi-
nis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Fi-
nis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit.
Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, &
finitam tunicam quæ texebatur. Illud ad consumptio-
nem, hoc ad perfectionem. Quia ergo vltra quò tenda-
mus non habemus cum ad Christum peruenerimus, ip
se cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia
cum ad illum peruenerimus, aliquid amplius debemus
niti, vt ad patrẽ perueniamus. Hoc enim putauit & Phi-
Ioan.14. lippus cum ei dixit, Domine ostende nobis patrem, &
sufficit nobis. Cum dicit, sufficit nobis, finem quærit sa-
tietatis & perfectionis. Et ille tanto, inquit, tempore
vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui vi- K
det me, videt & patrem. In illo ergo habemus patrem, Ioan 10.
quia ipse in patre, & pater in ipso: & ipse & pater vnũ
sunt. Quid igitur hic admonet qui cantat, vbi vocem
nostram agnoscere debemus, si tamen huius vocis af-
fectum habemus? *Deus noster refugium & virtus.* Sunt
quædam refugia, vbi non est virtus, quò quisque cum
fugerit, magis infirmatur quàm confirmetur. Confu-
gis, verbi gratia, ad aliquam in seculo magnum, vt fa-
cias tibi potentem amicum, refugium tibi videtur.
Tanta tamen huius seculi incerta sunt, & ita poten-
tum ruinæ quotidianæ crebrescunt, vt cum ad tale re-
fugium cõfugeris, plus ibi timere incipias. Antea enim
causæ tuæ tantũ timebas, cum vero ad talem refugeris,
& de illo tibi timebis. Multi enim cum ad talia refu-
gia confugissent, cadentibus illis ad quos confugerũt,
& ipsi quæsiti sunt: quos nemo quæreret, si non ad ta-
lia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed
refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugeri-
mus, firmi erimus. *Adiutor in tribulationibus quæ inuene-
runt nos nimis.* Multæ sunt tribulationes, & in omni tri-
bulatione ad deum confugiendum est: siue sit tribula- L
tio in re familiari, siue sit in salute corporis, siue de pe-
riculo charissimorum, siue de aliqua re ad huius vitæ
sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium nõ
debet esse homini christiano quàm saluator eius, quàm
deus eius, quò cum confugerit, fortis sit. Non enim
ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit, sed ille
illi fortitudo erit, qui refugium eius factus est. Verun-
tamen charissimi inter omnes tribulationes humanæ
animæ, nulla est maior tribulatio quàm conscientia
delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanúmque
sit intus hominis quod conscientia vocatur, vbicun-
que alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, &
ibi inueniet deum. Si autem ibi requies non est propter
abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi deus non est,
quid facturus est homo? Quò confugiet cum cœperit
pati tribulationes? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publi
co ad domum, à domo in cubiculum, & sequitur tribu-
latio. A cubiculo iam quò fugiat non habet nisi interius
ad cubile suũ. Porrò si ibi tumultus est, si fumus iniqui-
tatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere. Pel- M
litur enim inde, & cum inde pellitur, à seipso pellitur.
Et ecce hostem suum inuenit, quò confugerat, seipsum
quò fugiturus est? Quocũq; fugerit se, talem trahit post
se: & quocunque talem traxerit se, cruciat se. Sed à se-
ipso sunt tribulationes, quæ inueniũt hominem nimis:
acerbiores enim non sunt: tanto sunt acerbiores, quan
to sunt interiores. Videte charissimi, cum ligna dea-
sciantur à fabris & probantur, aliquando in superficie
videntur quasi læsa & putrida. Faber autem inspicit tã-
quam medullam interiorem ligni, & si sana interius li-
gna cognouerit, promittit ea in ædificio duratura, nec
valde erit de superficie læsa solicitus, quando id quod
interius est sanum renunciat. Porrò hominis interius
conscientia nõ inuenitur. Quid igitur prodest, si quod
est exterius sanũ est, & putrefacta est medulla cõscien-
tiæ? Arctæ istæ & vehementes omnino, & sicut psal-
mus ipse ait, nimiæ tribulationes sunt: tamen & in his
adiutor factus est dominus dimittendo peccata. Ini-
quorum enim cõscientias nõ sanat nisi indulgentia. Si
enim magnas tribulationes habere se dicit debitor fi-
sci, cõfessus & intuens angustias rei familiaris suæ, cũ se
videt nõ posse esse soluendo propter imminẽtes omni
anno compulsores, tribulationes magnas se pati dicit,
nec

A nec vſquam reſpirat niſi in ſpe indulgentiæ rerum ter-
renarum. Quanto magis debitor pœnarum de abun-
dantia delictorum, quando reddet quod debet de ma-
la conſcientia, quando ſi reddiderit ipſe perit? Hoc e-
nim debitum reddere, pœnas luere eſt. Reſtat ergo vt
de ipſius indulgentia ſecuri eſſe poſsimus, ſi tamen ac-
cepta indulgentia non rurſus ad debita contrahenda
redeamus. Iſti ergo filij Chore fortaſſe intelliguntur eſ-
ſe illi quibus locutus eſt Petrus in Actibus Apoſtolorũ,
cum intenti facti eſſent ad mirabilia adoentus ſpiritus-
ſancti, cum omoes in quos venerat linguis omnib⁹ lo-
querentur: annunciauit enim illis Chriſtum. Qui cum
tanta potuiſſet mittendo ſpiritumſanctum, ille quem
ipſi crucifixeraot manibus ſuis, cogitantes quàm con-
temptibilis eſſet cum ab eis occideretur, quàm altus
& excelſus apud deũ factus eſſet, qui ſpiritusancto idio-
tas impleret, & linguas infantium faceret diſertas, com
Acto.2. puncti corde, dixerunt, Quid faciemus? Iſtæ erant ni-
miæ tribulationes quæ illos inuenerant. Noo enim ip-
ſi inuenerunt peccata ſua, ſed inuenta in eis ſunt com-
memoratione Apoſtolorum, Ideo inuenerunt illos tri-
B bulationes, non ipſi inuenerũt tribulationes. Nam quã-
do ſioe alicuius admonitione ipſe homo conſyderat
Pſal.114. factum ſuum, & rogat deum, quid dicit? Tribulatio-
nem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui,
Alia eſt ergo tribulatio, quam tu inuenis, alia quę te in-
uenit. In vtraque tamen ſiue quæ te inueoit, ſiue quam
tu inuenis: vt vtranque depellat ille rogãdus eſt qui eſt
adiutor in tribulationibus. Nam & ille cum inuenit,
hoc dixit, Et nomẽ domini inuocaui. Et hi in tribula-
tionibus, à quibus ſe inuentos eſſe dixerũt, hoc dixerũt,
Deus noſter refugium & virtus, adiutor in tribulatio-
nibus, quæ inuenerunt nos nimis. Sed quia adiutor fa-
Acto.2. ctus eſt, vnde factus eſt? Compuncti, inquit, corde dixe-
runt, quid faciemus? Tanquam magna deſperatione. Il-
le tantus eſt quẽ nos occidimus, nos vbi erimus? Et Pe-
trus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque ve-
ſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & dimit-
tuntur vobis peccata veſtra. Nihil enim hoc peccato
grauius cogitare potuerũt. Quid graui⁹ peccatori ægro
quàm medici interfectio? Quid grauius poteſt æger fa-
cere, quàm ſi medicũ ſuum occidat? Cum hoc dimitti-
C tur, quid non dimittitur? Ab illo ergo cui dictum eſt,
refugium & virtus, acceperunt magnam ſecuritatem.
Baptizetur vnuſquiſque veſtrũ in nomine domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, In illius nomine quem occidiſtis ba-
ptizamini, & dimittuntur vobis peccata veſtra. Medi-
cum vel poſtea cognouiſtis, iam ſecuri bibite ſangui-
nem quem fudiſtis. Denique accepta tanta ſecuritate,
quid dicunt? *Propterea non timebimus dum conturbabitur
terra.* Paulo ante ſoliciti, ſubito ſecuri, ex tribulationib⁹
Matth.8. omniis io magoa tranquillitate poſiti ſunt. Dormiebat
enim illis Chriſtus, ideo turbabãtur: excitatus eſt Chri-
ſtus, ſicut modo audiuimus in Euangelio, imperauit
ventis & quieuerunt, quoniam Chriſtus in cuiuſcun-
que corde per fidem non eſt, ſignificatũ eſt nobis, quia
eius cor tanquam nauis in huius ſeculi tempeſtate tur-
batur. Qui fidem ſuam obliuiſcitur, tanquam Chriſto
dormiente turbatur: excitato autem Chriſto, fit tran-
quillitas. Denique & ipſe dominus quid ait? Vbi eſt fi-
des veſtra? Excitatus Chriſtus, excitauit fidem, vt quod
in naui factum erat, fieret in cordibus eorum. Adiutor
enim in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, id
egit vt eſſet tranquillitas magna. Videte ipſam trao-
quillitatem. Propterea non timebimus, cum conturba-
bitur terra. *Et transferentur montes in cor maris.* Tunc nõ D
timebimus. Quæramus mootes tranſlatos, & ſi inue-
nire poterimus: manifeſtum eſt quia ipſa eſt ſecuritas
noſtra. Dominus quippe dixit diſcipulis, Si habueri- Matth.17.
tis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tol-
lere & mittere in mare, & fiet. Forte monti huic de Eſaiæ.2.
ſeipſo dixit, dictus eſt enim mons, Erit in nouiſsimis Mich.4.
temporibus manifeſtus mons domioi. Sed iſte mons
ſuper alios mootes collocatus eſt, quia & Apoſtoli
montes, portantes montem hunc. Ideo ſequitur, Erit
in nouiſsimis temporibus manifeſtus mons domini,
præparatus in cacumine montium. Tranſcendit ergo
cacumina montium omnium, & in cacumine omniũ
montium collocatus eſt, quoniam mootes ſunt annun
ciantes montem. Mare autem ſignificat hoc ſeculum,
in cuius maris comparatione tanquam terra videbatur
gens Iudæorum. Noo enim idololatriæ amaritudine
tegebatur, ſed erat tanquam arida, amaritudioe gen-
tium, tanquam mari circundata. Futurum erat vt tur-
baretur terra, id eſt, illa ipſa gens Iudæa, & transferren-
tur montes in cor maris, id eſt, primò ipſe mons ma-
gnus paratus in cacumine montium. Deſeruit enim gẽ E
tem Iudæam, & factus eſt in geotibus, tranſlatus eſt de
terra ad mare. Transferentibus quibus? Apoſtolis qui-
bus dixerat. Si habueritis fidem in vobis tanquam gra- Matth.17.
num ſinapis, dicetis monti huic tollere & mittere in
mare & fiet: id eſt, per fideliſsimam veſtram prædica-
tiooem fiet, vt mons iſte, hoc eſt, ego ipſe prædicer in
gentibus, glorificer in gentibus, agnoſcar in gentibus,
& fiat quod de me prædictum eſt, Populus quẽ non co Pſal.17.
gnoui ſeruiuit mihi. Quando autem & illi montes trãſ
lati ſunt? Et hoc indicet nobis ſcriptura dei. Quando
Apoſtolus prædicabat Iudæis, reſpuerũt verbum, & ait
Apoſtolus Paulus, Ad vos miſsi eramus, ſed quia reſpui Acto.13.
ſtis verbum dei, imus ad gentes, Tranſlati ſunt montes
in cor maris. Vere enim gentes crediderunt monti-
bus, vt in corde maris eſſent montes illi, non ſicut Iu-
dæi de quibus dictum eſt, Populus hic labiis me hono- Matth.15.
rat, cor autem eorum longe eſt à me. Hoc enim & de
nouo teſtamento promittit dominus per Prophetam
dicens, Dabo leges meas in cordibus eorum. Hæ leges, Hiere.31. Hebræ.8.
hæc præcepta per Apoſtolos indita omnium gentium F
fidei & credulitati, montes dicti ſunt tranſlati in cor
maris, tunc oos non timebimus. Qui non timebimus?
Illi qui compũcti ſumus corde, ne fieremus de oume-
ro reproborum Iudæorum, tanquam raoiorum fracto-
rum. Crediderunt enim quidam illorum & adhæſerũt
Apoſtolis prædicantibus. Timeant ergo illi quos de-
ſeruerunt mootes, nos, à mootibus oon receſsimus, &
quando tranſlati ſunt io cor maris, ſecuti ſumus. Quid
iam ſequitur ex eo quod trãſlati ſunt mõtes io cor ma-
ris? Attendite & videte veritatẽ. Hæc enim quando di-
cebantur, obſcura erant, quia nondũ cootigerant, nunc
autem quis iam facta non cognoſcat? Liber tibi ſit pa-
gina diuina, vt hæc audias: liber tibi ſit orbis terrarum,
vt hæc videas. In iſtis codicibus non ea legunt, niſi qui
literas nouerunt: in toto mundo legat & idiota. Quid
ergo factũ eſt dum tranſlati ſunt montes in cor maris?
Sonauerunt & turbatæ ſunt aquæ eius. Quando prædica-
batur Euangelium dixeruot, Quid eſt hoc? Peregrinorũ Acto.17.
dæmoniorum videtur iſte annuociator eſſe. Hoc Athe
nięſes. Epheſij autem quo tumultu occidere Apoſtolos
voluerunt, quando in theatro pro Diana ſua tantũ ſtre Acto.19.
pitum fecerunt vt clamarẽt, magna Diana Epheſia? In-
ter quos fluctus & ſonitus maris non timebant, quia ad

G refugium illud confugerant. Denique Apostolus Paulus volebat intrare in theatrum, & à discipulis reuocatus est, quia necessarium erat adhuc vt in carne maneret propter ipsos, sed tamen sonauerunt & turbatę sunt aquę eius. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius? Philip.2. Nunquid nam maris, an potius dei: de quo dictum est, Refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis? Turbati enim sunt montes, id est, potestates huius seculi. Alij enim sunt montes dei, alij sunt montes seculi. Montes seculi quibus caput diabolus: montes dei, quibus caput Christus. Sed per istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt voces contra Christianos, quando turbati sunt montes sonantibus fluctibus: & montes sunt turbati, & factus est magnus terræmotus, cum motu aquæ. Sed cui hæc? Ciuitati illi fundatæ super petram. Sonant aquæ, Matth.7. turbantur montes, annunciato Euangelio. Quid tu ciuitas dei? Audi quid sequitur. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei.* Conturbantur montes cum sæuit mare, non deserit deus ciuitatem suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa spi-

H ritussancti, de qua dominus dicebat, Si quis sitit, veniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquę viuæ fluēt Ioan.7. de ventre eius. Ergo hæc flumina fluebant de ventre Pauli, Petri, Ioannis, aliorum Apostolorum, aliorum Euangelistarum fidelium. Hæc flumina cum fluant ab vno flumine, multi impetus fluminis lætificant ciuitatem dei. Nam vt noueritis hoc de spiritu sancto dictū, in eodem Euangelio consequenter dicit Euangelista, Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant hi, qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondū erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Glorificato Iesu post resurrectionem, glorificato post ascēsionem, die pentecostes venit spiritussanctus, impleuit credentes, Acto.2. locuti sunt linguis, prædicare Euangelium cœperūt gentibus. Hinc ciuitas dei lætificabatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes conturbarentur, quærētes quid agerent, quomodo nouam doctrinam pellerent, quomodo Christianorum genus de terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis impetus lætificantis ciuitatem dei. Hic etiam ostendit de quo flumine diceret, quia spiritumsanctum significa-

I bat, fluminis impetus lætificans ciuitatem dei. Et quid sequitur? *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* Si ergo sequitur sanctificationis nomen manifestum est fluminis illos impetus de spiritusancto intelligēdos, quo lætificatur & sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, vt fiat ciuis ciuitatis dei. *Deus in medio eius non commouebitur.* Sæuiat mare, conturbentur montes, deus in medio eius non commouebitur. Quid est in medio eius? Tanquam deus in vno loco stet, & circundent eum qui credūt in eum. Ergo ambitur loco deus, & lata sunt quæ circundant, in angusto est qui circundatur? Absit. Nihil tale cogitetis de deo, qui nullo capitur loco, cui sedes est conscientia piorū. Et ita sedes dei est in cordibus hominum, vt si homo ceciderit à deo, deus in se maneat, non quasi cadat, non inueniēdo vbi sit. Magis enim te subleuat vt in illo sis, quàm in te incumbat, vt si te subduxeris cadat. Ille si se subduxerit, cades tu: tu te si subduxeris, non cadit ille. Quid ergo est deus in medio eius? Hoc significat quod æquus est omnibus deus, & personas nō accipit. Quomodo enim illud quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines, ita deus medius esse dicitur, æqualiter omnib° consulens. Deus in medio eius nō cōmouebitur. Vnde non commouebitur? Quia in medio eius deus. *Adiuuabit eam deus vultu suo.* Ille est adiutor in tribulationibus, quę K inuenerunt nos nimis. Adiuuabit eam deus vultu suo. Quid est vultu suo? Demonstratione sua. Quomodo se demonstrat deus vt vultum eius videamus? Iam cōmemoro, Didicistis præsentem deum, didicimus per opera. Quando ab illo aliquid adiutorij accipimus, ita vt omnino non dubitemus à domino nobis esse concessum, vultus dei nobiscum est. Adiuuabit eam deus vultu suo. *Conturbatæ sunt gentes.* Et quomodo conturbatæ? Vt quid conturbatæ? Vt deijcerent ciuitatē dei, in cuius medio eius deus, vt euerterent tabernaculum sanctificatum, quod adiuuat deus vultu suo? Non. Sed iam salubriter conturbatæ sunt gētes. Quid enim sequitur? *Et inclinata sunt regna.* Inclinata, inquit, sunt regna, iam non erecta vt superbirent, sed inclinata vt adorarent. Quando inclinata sunt regna? Quando factum est quod prædictum est in alio Psalmo, Adorabunt eum reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quæ res fe- Psal.72. cit vt inclinarentur regna? Quæ res, Audi, *Dedit vocem suam altissimus, & mota est terra.* Arreptici idolorum L tanquam ranę de paludibus personabant, tanto tumultuosius, quanto sordidius de delictorum cœno.† Et † al. sordidius de limo, & cœno. quid strepitus ranarum ad tonitrua nubium? Inde enim dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. Tonuit de nubibus suis. Quæ sunt nubes eius? Apostoli eius, prædicatores eius, de quibus intonabat præceptis, coruscabat miraculis. Ipsi nubes qui & montes. Montes propter altitudinem & firmitatem, nubes propter pluuiam & vbertatem. Irrigauerunt enim terram nubes istæ, de quibus dictum est. Dedit vocem suam altissimus & mota est terra, De his enim nubibus minatur cuidam vineæ, sterili, vnde translati sunt montes in cor maris. Mandabo, inquit, nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Hoc impletum est in eo Esaia.5. quod commemorauimus, quando translati sunt montes in cor maris, quando dictum est, Ad vos missi eramus, sed quia respuistis verbum dei, ibimus ad gentes, Acto.13. Impletum est, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. Denique ipsa gens Iudæa modo sic Iudic.6. remansit tanquam vellus siccum in area. Nam & hoc nostis contigisse in quodam miraculo. Area sicca erat, M vellus solum madebat, sed pluuia in vellere non appatebat. Sic & sacramentum noui testamenti non apparebat in gente Iudæorum, eò quòd illic vellus erat, ibi hoc velatum erat sacramentum in vellere, In area vero, id est, in omnibus gentibus, vbi patet euangelium Christi, pluuia manifesta est, nuda est area Christi, non enim tegitur velamento. Vt autem exiret inde pluuia, expressum est vellus. Per pressuram enim à se excluserunt Christum, & dominus iam de nubibus suis compluit aream, vellus siccum remansit. Inde ergo dedit vocem suam altissimus de istis nubibus, per quam vocem regna inclinarentur & adorarent. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.* Non quicunque homo, non potestas qualibet, non denique angelus, non aliqua creatura, siue terrena, siue cœlestis, sed dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Qui misit angelos, venit post angelos, venit vt ei seruirent angeli, venit vt homines faceret æquales angelis. Magna gratia. Si deus pro nobis, quis con- Roma.8. tra nos? Dominus virtutum nobiscum. Virtutum quis? Dominus virtutum nobiscum. Si deus pro nobis, inquam, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non

A non & cum illo omnia nobis donauit? Fratres ergo securi simus, in tranquillitate cordis nutriamus bonam conscientiam de pane domini. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Quantacunque sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. AEgrotat nescio quis, adhibetur medicus, susceptum suum dicit medicus ægrotum. Quis eum suscepit? Ille. Magna spes salutis, magnus medicus eum suscepit. Quis medicus? Omnis medicus præter illum homo est. Omnis medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, præter illum. Susceptor noster deus Iacob. Fac te infantem *Matth. 26.* paruulum omnino, quales à parentibus suscipiuntur. Qui enim non suscipiuntur, exponũtur: qui suscipiuntur, nutriuntur. Putásne sic te suscipit deus, quomodo infantem te suscepit mater tua? Nõ sic, sed in æternum. Tua enim vox est in isto Psalmo, Quoniã pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autem assumpsit me. Susceptor noster deus Iacob. *Venite & videte opera domini.* Vide de hac susceptione quid fecit dominus? Animaduerte orbem terrarum, veni & vide. Si enim non venis, non vides: si non vides, non credis: si non credis, longe stas. Si credis, venis: si credis, vides.

B Quomodo enim venitur ad montem istum? Nunquid pedibus? nunquid nauibus? nunquid pennis? nunquid equis? Quantum attinet ad locorum spatia, ne satagas, ne conturberis, ipse ad te venit. Etenim ex lapide par- *Daniel. 2.* no creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersam faciẽ terræ. Quid vis ergo ad eum per terras venire, qui terras impleuit? Ecce iam venit, euigila credendo, euigilantes pulsat: si tamen non tantus in eis somnus est, quo etiam contra montem venientem ob- *Ephe. 5.* durescant, sed audiant, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Multum enim erat Iudæis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erat: merito & paruum contempserunt, contemnendo offenderunt, & offendẽdo quassati sunt, restat vt & cõ- *Luca. 20.* terantur. Hoc enim de lapide illo dictum est, Qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum, super quẽ venerit conteret eum. Aliud est conquassari, aliud conteri. Conquassari minus est quàm conteri. Sed neminẽ conterit excelsus veniens, nisi quem conquassauerit humilis iacens. Modo autem antequam veniat dominus noster humiliter iacuit Iudæis, & offenderunt in illum & concassati sunt: veniet postea in iudicio suo clarus

C atque altus, magnus & potens, & non infirmus vt iudicetur, sed fortis vt iudicet, & conterat eos qui conquassati sunt in eum offendendo. Lapis enim offensionis & petra scandali non credentibus ipse est. Ergo charissimi non est mirum si Iudæi non agnouerunt quem tanquam paruulum lapidem ante pedes suos iacentẽ contempserunt: illi mirandi sunt qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoscere. Iudæi in lapidem paruum non videndo offenderunt, hæretici in montem offendunt. Iam enim creuit ille lapis, iam dicimus illis, Ecce *Daniel. 2.* impleta est prophetia Danielis, Lapis ille qui erat paruus, factus est mõs magnus, & impleuit vniuersam terram. Quare in illũ offenditis, & non in illum ascenditis? Quis tam cęcus est vt offendat in montem? Quasi ideo ad te venerit, vt habeas in quem offendas, & non habeas in quem ascendas, Venite ascẽdamus ad mon- *Esaiæ. 2.* tem domini. Esaias hoc dicit, Venite ascẽdamus. Quid est, venite ascendamus? Venite & credite. Ascẽdamus, hoc est proficiamus. Isti autem nec venire volunt, nec ascendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem, iam in illum toties offendendo quassati sunt, & nolunt ascendere, semper eligentes offendere. Dica- D mus illis, Venite & videte opera domini, *Quæ posuit prodigia super terram.* Prodigia dicuntur quod aliquid portendant, signa illorum miraculorum quæ facta sunt quando mundus credidit. Et quid inde factum est, & quid portendebant? *Auferens bella vsque ad fines terræ.* Hoc nondum videmus completum esse. Sunt adhuc bella, sunt inter gentes pro regno, inter sectas, inter Iudæos, inter paganos, inter Christianos, inter hæreticos. Sunt bella, crebrescunt bella, aliis pro veritate, aliis pro falsitate certantibus. Nondum ergo completum est, Auferens bella vsque ad finem terræ, sed fortasse complebitur. An & modo completum est? In quibusdam completum est, in tritico completum est, & in zizaniis nondum completum est. Quid ergo hoc *Matth. 3.* est? Auferens bella vsque ad fines terræ? Bella dicit quibus bellatur aduersus deum. Quis enim bellat aduersus deum? Impietas. Et quid potest facere deo impietas? Nihil. Quid facit fictile vas elisum ad petram, quamuis vehementer elidatur? Tanto maiore malo suo venit, quãto maiore impetu venerit. Hæc bella magna erant, crebra erant, contra deum impietas dimicabat, & vasa fictilia conterebantur, præsumentes de se homines & de E virtute sua multum prçualẽdo. Cuius rei sensum etiam Iob dixit de quodam impio, Cucurrit aduersus deum *Iob. 15.* in crassa ceruice scuti sui. Quid est in crassa ceruice scuti sui? Nimium præsumendo de protectione sua. Nunquid nam isti tales erant qui dicebant, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis? Aut in alio Psalmo, Non enim in *Psal. 43.* arcu meo sperabo, & brachium meum nõ saluabit me? Quando quisque cognoscit, quia in seipso nihil est, & adiutorium de se nullum habet, arma in illo confracta sunt, bella sedata sunt. Talia ergo bella deleuit vox illa altissimi de nubibus sanctis qua terra commota est, & inclinata sunt regna, abstulit hæc bella vsque ad fines terræ. *Arcum conteret & cõfringet arma, & scuta cõburet igni.* Arcus, arma, scuta, ignis. Arcus, est insidiæ. Arma, publica oppugnatio. Scuta, vana præsumptio suæ protectionis. Ignis, quo ista comburuntur, est, de quo dominus ait, Ignem veni mittere in terram: De quo igne *Lucæ. 12.* dicit Psalmus, Et non est qui se abscondat à calore *Psal. 18.* eius. Feruente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt, necesse est vt omnia confringantur, conterantur, comburantur, remaneas inermis, non ha- F bens vllum adiutorium tuum: & quando magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit, de quo dictum est, Susceptor noster deus Iacob. Vale- *Psal. 45.* bas enim quasi per te, conturbaris in te. Perde arma quibus præsumebas, audi dominum dicentem, Sufficit *1. Cor. 12.* tibi gratia mea. Dic & tu, quando infirmor, tunc potẽs sum. Apostoli vox est. Omnia arma sua perdiderat tanquam fortitudinis suæ, qui dicebat, Ego autem nõ gloriabor, nisi in infirmitatibus meis: velut si diceret, Non *Ibidem.* curro aduersus deum in crassa ceruice scuti mei, qui *Iob. 15.* prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed *1. Timo. 1.* ideo misericordiam cõsecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem in eos qui credituri sunt illi in vitam æternam. Auferens bella vsque ad fines terræ. Quando autem nos dominus suscipit, nunquid inermes dimittit? Armat nos, sed aliis armis euangelicis, veritatis, continentiæ, salutis, spei, fidei, charitatis. Hæc arma habebimus, sed non à nobis. Arma autem quæ à nobis habuimus arserunt: si tamen igne illo spiritussancti accẽsi sumus, de quo dicitur, Et

scuta

G ſcuta comburet igni. Quid poſtea in te eſſe cupiebas?
Infirmum te fecit deus, vt fortem te faceret de ſe, quia
infirmabaris de te. Quid ergo ſequitur? *Vacate.* Ad
quam rem? *Et videte quoniam ego ſum deus.* Hoc eſt, non
vos, ſed ego ſum deus: ego creaui, ego recreo: ego for-
maui, ego reformo: ego feci, ego reficio. Si non potui-
ſti facere te, quomodo potes reficere te? Hoc non videt
tumultus contentioſus animi humani, cui tumultui cõ
tẽtioſo dicitur, vacate, id eſt, reprimite animos veſtros
à contradictionibus. Nolite argumentari & tanquam
armari cõtra deum, alioquin viuunt arma nondum il-
lo igne combuſta. Si autem combuſta ſunt, vacate, quia
non habetis vnde pugnetis. Si autem vacaueritis in vo
bis, & à me petieritis omnia, qui primo de vobis præſu-
mebatis, vacate & videbitis quoniam ego ſum deus.
Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Pauloante di-
xeram, terræ nomine ſignificari gentem Iudæorum,
maris nomine cæteras gentes. Tranſlati ſunt montes
in corde maris, conturbatæ ſunt gentes, & inclinata
ſunt regna, dedit vocem ſuam altiſsimus, & mota eſt
terra. *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter deus Iacob.*
H Facta ſunt miracula in gentibus, impletur fides gen-
tium, ardent arma præſumptionis humanæ. Vacatur
in tranquillitate cordis, vt cognoſcatur author deus
omnium munerum ſuorum. Et poſt iſtam clarificatio-
nem, nunquid deſerit & plebem Iudæorum, de qua di-
Roma. 11. cit Apoſtolus, Dico enim vobis, vt non ſitis vobis ſa-
pientes, quia cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, donec ple-
nitudo gentium intraret? Id eſt, donec montes huc
transferrentur, nubes hic pluerent, hic dominus toni-
truo ſuo regna inclinaret, donec plenitudo gentium
Ibidem. intraret? Et quid poſtea? Et ſic omnis Iſraël ſaluus fieret.
Ideo & hic ipſum ordinem ſeruans, exaltabor, inquit,
in gentibus, & exaltabor in terra, id eſt, & in mari & in
terra. Vtinam omnes dicant quod ſequitur, Dominus
virtutum nobiſcum ſuſceptor noſter deus Iacob.

In Pſalmum quadrageſimumſextum

Enarratio. Præfatio.

DOMINVS deus noſter fidem in qua viuimus
& ex qua viuimus, per libros ſanctos, ſcriptu-
ras ſanctas multipliciter nobis varieque diffu-
dit, ſacramenta quidem verborũ varians, fidem tamen
vnam commendans. Vna enim eademque res ideo
multis modis dicitur, vt modus ipſe dicendi propter
I faſtidium varietur, ſed propter concordiam vna fides
teneatur. Itaque in hoc Pſalmo quem cantatum audiui-
mus, cui cantando reſpondimus, ea ſumus dicturi quæ
noſtis: & tamen fortaſsis aliquam adiuuante & donan
te domino ſuauitatem allaturi ſumus vobis, quãdo ea
quæ alibi & alibi noueratis, etiam commoniti rumi-
Leuiti. 11. natis. Nam & ipſa ruminatione in qua ſignificat deus
munda animalia, hoc voluit inſinuare: quia omnis ho-
mo quod audit ſic debet in cor mittere, vt nõ piger ſit
poſtea inde cogitare: vt quando audit ſit ſimilis man-
ducanti, cum audita in memoriam reuocat, & cogita-
tione dulciſsima recolit, fiat ſimilis ruminanti. Tali er-
go modo eadem dicuntur, & faciunt nos dulciter co-
gitare quæ nouimus, & eadem ipſa libẽter audire, quia
modus dicendi variatur, & res antiqua ipſo modo di-
cendi renouatur. Titulus Pſalmi ſic ſe habet:

In finem pro filiis Chore, Pſalmus ipſi Dauid.

Filios iſtos Chore habent tituli Pſalmorum etiam
alij nonnulli, & indicant dulce myſterium, inſi-
nuant magnum ſacramentum: vbi & noſipſos li-
benter intelligamus, & agnoſcamus in titulo nos qui
audimus & legimus, tanquam ſpeculo propoſito qui ſu K
mus intuemur. Filij Chore qui ſunt? Fuit homo quidam
Chore nomine, ſic enim vocabatur aliquis homo. Ve-
runtamen cum leguntur quæ ſcripta ſunt, & inuenitur
ſermo diuinus loqui ad quoſdam qui non valde intel-
ligũtur filij eſſe eius vnius hominis qui vocabatur Cho-
re, recurrit animus ad myſterium, vt quærat quid ſigni-
ficet Chore. Quia enim verbum Hebrę̃ũ, dicitur vtique
& interpretatur in Græcã linguam & in Latinam lin-
guam, & factum eſt. Iam multa nomina Hebræa & in-
terpretata ſunt nobis, & inſpicim⁹, & inuenimus Cho-
re interpretari caluum. Multo magis attenditis. Obſcu
rum erat cum dicerentur filij Chore, nonne obſcurius
eſt cum dicuntur filij calui? Qui ſunt iſti filij calui? An
forte filij ſponſi? Quia ſponſus in loco Caluariæ cruci- *Matth. 27.*
fixus eſt. Recolite Euangelium vbi dominum crucifi-
xerunt, & inuenietis eum in loco Caluariæ crucifixum.
Proinde qui crucem eius irrident, à dæmonibus tan-
quam à beſtiis deuorantur. Nã ſignificauit & hoc quæ-
dam ſcriptura, cum aſcenderet Propheta dei Heliſæus,
clamabant poſt eum pueri irridentes, Aſcende calue, *4. Reg. 2.*
aſcende calue. Ille autẽ non tam crudeliter quàm my-
ſtice fecit illos pueros ab vrſis exeuntibus deuorari. Si L
non deuorarentur illi pueri, nunquid vſque adhuc vi-
uerent? Aut non poſſent mortales nati etiam febre in-
tercipi? Myſterium in eis tamen non oſtenderetur, vbi
poſteri terrerentur. Nemo ergo irrideat crucem domi-
ni, Iudæi ſunt poſſeſsi à dæmonibus & deuorati. Nam *Matth. 27.*
in Caluariæ loco crucifigentes Chriſtum, & leuantes
in cruce, tanquam ipſi dicebant ſenſu puerili, non in-
telligentes quid loquerentur, aſcende calue. Quid eſt
enim aſcende? Crucifige crucifige. Proponitur enim
pueritia ad imitandum humilitatem, & item proponi-
tur pueritia ad cauendam fatuitatem. Propoſita pueri-
tia ad imitandam humilitatem, à domino eſt, quando
vocauit ad ſe pueros. Et cum prohiberentur ab illo, *Matth. 19.*
dixit, Sinite eos venire ad me: talium eſt enim regnum
cœlorum. Propoſitum exemplum pueritiæ ad cauen-
dam fatuitatem ab Apoſtolo eſt, Fratres nolite pueri *1. Cor. 14.*
eſſe ſenſibus. Et rurſum proponit ad imitandum, Sed
malitia infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. Pro
filiis Chore Pſalmus canitur. Ergo pro Chriſtianis can
tatus eſt. Audiamus eum tanquam filij ſponſi illius, quẽ
pueri inſenſati in Caluariæ loco crucifixerũt. Illi enim
meruerunt à beſtiis deuorari, nos ab angelis corona- *Matth. 27.*
ri. Agnoſcimus humilitatem domini noſtri, & non *4. Reg. 2.*
de illa erubeſcimus. Non erubeſcimus de illo appella- M
to myſtice caluo propter Caluariæ locum. Ipſa enim
cruce in qua illi inſultatum eſt, non permiſit caluam
eſſe frontem noſtram, quia eam ſuo ligno ſignauit. De-
nique vt noueritis, quia nobis dicunt hæc, hic videte
quid & cui dicitur:

Enarratio.

O*Mnes gentes plaudite manibus.* Nunquid populus
Iudæorum omnes gentes erant? Sed cæcitas
ex parte Iſraël facta eſt, vt pueri inſenſati cla-
marent, Calue calue, atque ita dominus crucifigeretur
in Caluariæ loco, vt ſanguine fuſo gentes redimeret, *Matth. 27.*
& impleretur quod ait Apoſtolus, Cæcitas ex parte Iſ- *Roma. 11.*
raël facta eſt, vt plenitudo gentium intraret. Inſultent
ergo vani & hebetes & inſenſati, & dicãt, Calue calue:
Vos autẽ ſanguine illius redempti, qui fuſus eſt in Cal-
uariæ loco, omnes gentes plaudite manibus, perueniſſe
ad vos gratiã dei. Plaudite manibus. Quid eſt plaudi-
te? Gaudete. Sed quare manibus? Quia bonis operibus.
Ne gau-

A Ne gaudeatis ore & cessetis manibus, Si gaudetis, plaudite manibus. Manus gẽtium videat, qui gaudia donare dignatus est. Quid est manus gentium? Facta bene operantium. Omnes gentes plaudite manibus. *Iubilate deo in voce exultationis.* Et voce & manibus. Si tantum voce, non bene, quia pigræ sunt manus, Si tantum manibus, nec hoc bene, quia muta est lingua. Concordant manus & lingua: illa confiteatur, illæ operentur. Iubilate deo in voce exultationis. *Quoniam dominus excelsus terribilis.* Excelsus ille, qui quasi irrisibilis descendendo, ascendendo in cœlum factus est terribilis.

Rex magnus super omnem terram. Non tantum super Iu- *Acto.4.* dæos, nam & super illos rex. Inde enim & apostoli crediderunt, inde & multa milia hominũ res suas vendiderunt, & precia ad pedes apostolorum posuerunt, & impletum est in illis, quod erat in titulo crucis con- *Matth.27.* scriptum, rex Iudæorum: Rex est enim & Iudæorum. Sed parum est Iudæorum, Omnes gentes plaudite manibus, quoniam rex omnis terræ deus. Non enim illi sufficit vnam gentem habere sub se, ideo tantum precium ex latere dedit vt emeret orbem terrarum.

Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Quas B subiecit & quibus? Qui sunt qui loquuntur? Forte Iudæi, Plane ii Apostoli, plane ii sancti. His enim deus subiecit plebes & gentes, vt hodie honorentur in gentibus, qui à suis ciuibus occidi meruerunt: quomodo dominus eorum occisus est à ciuibus, & honoratur à gentibus, crucifixus à suis, adoratur ab alienis, sed precio sanguinis sui. Ideo enim emit nos, vt alieni ab eo nõ essemus. Putate ergo voces esse apostolorum, Subiecit plebes nobis, & gẽtes sub pedibus nostris. Nescio. Mirum si apostoli tam superbe loquerentur, vt gauderent gẽtes esse positas sub pedibus suis, id est, Christianos sub pedibus apostolorum. Etenim gaudent nos secum esse sub pedibus illius qui mortuus est pro nobis. Nam sub pedibus Pauli currebant qui volebãt esse Pauli, & dicebat eis, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus *1.Cor.1.* est? Quid ergo hic? Quid accepturi sumus? Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Omnes pertinentes ad hæreditatem Christi, in omnibus gentibus sunt, & omnes non pertinentes ad hæreditatem Chri- C sti, in omnibus gentibus sunt: videtis sic exaltari in nomine Christi Ecclesiam Christi, vt omnes nondũ credentes in Christo, sub pedibus iaceant Christianorum. Quanti enim modò currunt ad Ecclesiam nondum Christiani, rogant auxilium Ecclesiæ, subueniri sibi temporaliter volunt, etiam si in æternum nobiscum regnare adhuc nolunt. Cum omnes quærũt auxilium Ecclesiæ, & qui nondum sunt in Ecclesia, nónne subiecit plebes & gentes sub pedibus nostris? *Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.* *Gene.27.* Pulchritudinem quãdam Iacob elegit nobis hæreditatem suam Iacob. Duo fratres erant Esau & Iacob, in vtero matris ambo confligebant, & de conflictu viscera materna quatiebantur, & ibi cum duo essent, electus est minor, & præpo- *Roma.9.* situs est maiori, & dictum est, Duo populi sunt in vtero tuo, & maior seruiet minori. Per omnes gentes maior, per omnes gẽtes minor. Sed minor in bonis Christianis, electis, piis, fidelib⁹: maior in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentib⁹ magis quàm confitentibus: qualis etiam ipse populus *Roma.10.* Iudæorum fuit, ignorans dei iustitiam, & suam volens constituere. Sed quia dictum est, Maior seruiet minori: manifestum est, quia piis subdentur impij, & humilibus subdentur superbi. Prior natus est Esau, & posterior natus est Iacob: sed qui posterius natus est, prælatus D est primo nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Sic habes scriptum, Desyderauit lenticulam, & *Gene.27.* ait illi frater eius, Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit quod corporaliter concupierat, quàm quod spiritaliter prius nascendo meruerat, & deposuit primogenita sua, vt mãducaret lenticulã. Lenticulam autem inuenimus cibum esse AEgyptiorũ, *Lenticula.* Nam ibi abundat in AEgypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hic nõ nascatur lenticula. Ergo desyderando cibum AEgyptium, perdidit primatum. Sic & populus Iudæorum, de quo dictum est, conuersi sunt corde in AEgyptum, lenticulam quodammodo desyderauerũt, & primatum perdiderunt. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. *Ascendit deus in iubilatione.* Ipse ille dominus noster Iesus Christus ascendit in iubilatione. *Dominus in voce tubæ.* Ascendit. Quò, nisi quò scimus? Quò eum Iudæi non sunt secuti, nec oculis. In cruce enim exaltatum irriserũt, in *Matth.27.* cœlum ascendentem non viderunt. Ascendit deus in iubilatione. Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quæ verbis non potest explicari? Quomodo admirati E sunt gaudentes discipuli, videntes ire in cœlum, quem *Acto.1.* planxerunt mortuum? Reuera quia gaudio huic verba non sufficiebant, restabat iubilare quod nemo potuit explicare. Ibi erat & vox tubæ, vox illa angelorum. Di- *Esaie.58.* ctum est enim, sicut tuba exalta vocem tuam. Prædicauerunt angeli ascensionem domini, viderunt discipuli ascendentem dominum, orantes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes. Et vox iam tubæ in clara voce angelorum, Viri Galilæi, inquit, quid *Acto.1.* hic statis? Hic est Iesus. Quasi illi non scirent quia ipse esset Iesus. Ante se paulo ante eum non viderant, secum loquentem nõ audierant? Nempe non solum speciem viderunt præsentis, sed & membra cõtrectauerunt. Ipsi ergo nesciebant quod ipse esset Iesus? sed admiratione *Lucæ.24.* ipsa præ gaudio iubilationis, tanquam mente alienatis, loquuntur angeli, ipse est Iesus, Quasi dicerent, Si creditis illi quo crucifixo nutauerũt vobis pedes, quo occiso & sepulto, spem vobis perdidisse putabatis, ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos, sic veniet quemadmodũ *Acto.1.* eum videtis euntem in cœlum. Tollitur quidem corpus ab oculis vestris, sed non separatur deus à cordibus vestris. Videte ascendentem, credite in absentem, F sperate venientẽ, sed tamen per misericordiam occultam etiam sentite præsentem. Ille enim qui ascendit in cœlum vt tolleretur ab oculis vestris, promisit vobis dicens, Ecce ego vobiscum sum vsque in cõsummationẽ *Matth.28.* seculi. Merito & Apostolus sic nos alloquebatur, Do- *Philip.4.* minus in proximo est, nihil soliciti fueritis, Sedet super cœlos Christus, & longe sunt cœli, & ipse qui ibi sedet, prope est. Dominus in voce tubæ. Ergo vos filij Chore, iam si intellexistis vos, & inspicitis hic vos, gaudetis, quia videtis hic vos. *Psallite deo nostro, psallite.* Quem tanquam hominem irriserunt, qui à deo alienati sunt, psallite deo nostro. Non enim homo tantum, sed & deus. Homo ex semine Dauid, deus dominus Dauid, ex Iudæis carnem habens, quorum patres, ait Apostolus, & ex quibus Christus secũdum carnem. Ex Iudæis ergo Christus, sed secundum carnem. Quis *Roma.1.* autem iste Christus qui est ex Iudæis secũdum carnem? Qui est super omnia deus benedictus in secula. Deus ante carnem, deus in carne, deus cum carne. Nec solum ante carnem deus, sed ante terram deus, vnde facta est

caro,

G caro, nec tantum ante terram deus vnde caro facta est, sed etiam ante cœlum deus, quod prius factum est. Ante diem deus qui primus factus est, ante omnes angelos deus, in se Christus deus, *Ioan.1.* quoniã in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, Omnia per ipsum facta sunt, sine ipso factum est nihil. Ille est ante omnia, per quem facta sunt omnia. Psallite ergo deo nostro, psallite. *Quoniam rex omnis terræ deus.* Quid enim? Et ante non omnis terræ deus? Nónne & cœli & terræ deus, cum vtique per illum facta sunt omnia? Quis posset dicere non esse deum suũ? *Psal.75.* Sed non omnes homines agnouerunt deum suum, & vbi agnoscebatur, quasi ibi tantum deus erat. Notus in Iudæa deus, nondum filiis Chore dicebatur, omnes gentes plaudite manibus. Ille enim deus notus in Iudæa, rex omnis terræ, deus est. Iam ab omnibus agno- *Esaia.54.* scitur, quia impletum est quod dicit Esaias, Ipse deus tuus qui eruit te, vniuersæ terræ deus vocabitur. Quoniam rex omnis terræ deus. *Psallite intelligenter.* Docet nos & admonet nos vt psallamus intelligẽter, non quæramus sonum auris, sed lumen cordis. Psallite, inquit, intelligenter. Gentes vnde vocatæ estis, vt Chri- H stiani essetis? Adorabant deos manu factos, & psallebãt illis, sed non intelligenter. Si intelligenter cantarent, lapides non adorarent. Quando homo sensatus cantabat lapidi insensato, nunquid intelligenter cantabat? Modo autem fratres non videmus oculis quem adoramus, & tamen correcti adoramus. Multo magis nobis deus commendatur potentior, quia eum oculis nõ videmus. Si eum oculis videremus, forte contemneremus. Nam & Christum Iudæi visum contempserunt, *Psal.31.* non visum gentes adorauerunt. Illis enim dictum est, Psallite intelligenter, nolite esse sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. *Regnabit dominus super omnes gentes.* Qui regnabat super vnam gentem, regnabit, inquit, super omnes gentes. Quando dicebantur ista, super vnam gentem regnabat deus, prophetia erat, nondum res demonstrabatur. Deo gratias, iam videmus impleri quod ante prophetabatur. Chirographum deus ante tempus scripsit nobis, impleto tempore reddidit nobis. Regnabit deus super omnes gentes, promissio est. *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Quod tunc promittebatur futurum, nunc impletum agnoscitur & tenetur. Deus sedet super sedem sanctam I suam. Quæ sedes eius sancta? Forsitan cœli, & bene intelligitur. *Acto.1.* Ascendit enim Christus sicut nouimus cum *1.Tim.4.* corpore in quo crucifixus est, & sedet ad dexteram patris, inde eum venturum expectamus ad iudicandos viuos & mortuos. Sedet super sedem sanctã suam. Cœli sunt sedes sancta eius. Vis & tu esse sedes eius? Noli putare te esse non posse. Para illi locũ in corde tuo, ve- *1.Cor.1.* nit & libenter sedet. Ipse certe est dei virtus & dei sapientia. Et quid dicit scriptura de ipsa sapientia? Ani- *Sapient.7.* ma iusti, sedes sapientiæ. Si ergo anima iusti sedes est sapientiæ, sit anima tua iusta, & eris regalis sella sapientiæ. Et reuera fratres, omnes homines qui bene viuunt, qui bene agunt, secundum charitatem piam cõuersantur, nónne deus in illis sedet, & ipse iubet? Obtemperat anima sedenti in se deo, & ipsa iubet membris. Anima enim tua iubet mẽbro tuo, quò moueatur pes, quò manus, quò oculus, quò auris, & iubet ipsa membris tanquam famulis suis, sed & ipsa seruit interius insidenti sibi domino suo. Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit dedignata seruire. Deus sedet super sedem sanctam suam. *Principes populorum conuenerunt cum deo Abraham.* Deus Abrahã & deus Isaac K & deus Iacob. Verum est, dixit hoc deus, & superbierunt inde Iudæi, & dixerunt, Nos filij Abrahæ sumus. Superbientes de nomine paterno, gerentes eius carnẽ, *Ioan.8.* non tenentes eius fidem, semini adhærentes, moribus degenerantes. Denique dominus quid ait eis ita superbientibus, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite? Item quid dixit illis Ioannes venientibus & contremiscentibus quibusdam ipsorum, qui se pœnitendo corrigere voluerunt? Progenies viperarum. Erant enim *Math.3.* iniqui, erant perditi, erant peccatores, erant impij, Venerunt ab baptismum Ioannis. Et quid eis dicit? Progenies viperarum. Illi se dicebant filios Abrahæ, & ipse illos dicebat filios viperarum. Nunquid Abraham vipera erat? Sed quia male viuendo dæmones imitati erãt, & eorum filij facti erant, quos imitando male viuebãt, Progenies, inquit, viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere apud vosmetipsos, patrem habemus Abraham, & quasi superbire de genere Abrahæ. *Ibidem.* Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Non enim remansurus est Abraham sine filiis, si vos damnauerit deus, Potens est enim & damnare L quos odit, & illi reddere quod promisit. Et vnde illi redditurus est filios, si dãnaret Hebræos de carne eius progenitos? De lapidibus istis, Ostendebat illis lapides in eremo. Qui erant lapides nisi gentes, quæ lapides adorabant? Lapides quare? Adorando lapides, dicti erãt lapides, quia Psalmus prædixerat, Similes illis fiant qui *Psal.113.* faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Tamen de ipsis lapidibus reddidit filios Abrahæ. Modo omnes qui lapides adorabamus, conuersi ad dominum, filij Abrahæ facti sumus, non ducendo ab illo carnem, sed imitando fidem. Principes ergo populorum conuenerunt cum deo Abraham. Principes populorum, gentiũ principes, non vnius populi principes, sed principes populorum omnium conuenerunt cum deo Abraham. Ex ipsis principibus erat & iste Centurio, de quo modo euangelium cum legeretur audistis. Erat enim Centu- *Math.8.* rio habens honorem & potestatẽ inter homines, princeps erat de principibus populorũ. Veniẽti ad se Christo obuiã misit amicos suos, imò vero transituro Christo misit amicos, & rogauit vt curaret puerum eius qui periculose infirmabatur. Et cum vellet ipse dominus venire, hoc ei mandauit, Nõ sum dignus vt sub tectum M meum intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitu- *Ibidem.* tus, habens sub me milites. Videte quemadmodum tenuit ordinem. Prius commemorauit quòd sub alio esset, & postea quòd alij sub illo essẽt. Sub potestate sum, & in potestate sum: Et sub aliquo sum, & super aliquos sum: Et dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo meo fac hoc, & facit. Tanquam diceret, Si ego sub potestate constitutus iubeo illis qui sub me sunt, tu qui sub nullius potestate positus es, non potes iubere creaturæ tuæ, quando omnia per te facta sunt, & sine te *Ioan.1.* factum est nihil? Dic ergo verbo, inquit, & sanabitur puer meus. Nam vt in domum meam intres, non sum *Mat.8.* dignus. Trepidauit Christũ mittere intra parietes suos, & iam intus erat in corde eius. Iam erat anima eius sedes illius, iam ibi sedebat ille qui humiles requirebat. Conuersus denique Christus, miratus est, & ait sequentibus se, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Et sicut alius euangelista eandem rem narrat, sequitur domin⁹ & dicit, Ideo dico vobis, quia multi ab

Oriente

A Oriente & Occidente venient,& recũbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Iste enim Centurio non erat de populo Israël. Nam in populo Israël, superbi repellebant à se deum, in principibus gentium inuentus est humilis qui ad se inuitaret deum. Admirans Iesus fidem ipsius, reprobat perfidiam Iudæorum. Sani enim sibi videbantur,& periculosius ægrotabant, quando medicum non cognoscentes occidebãt. Cum ergo reprobaret & repudiaret illorum superbiam, quid Matth.8. ait? Ideo vobis dico, quia multi ab Oriente & Occidente venient, non pertinentes ad cognationem Israël. Veniunt multi quibus dixit, Omnes gentes plaudite manibus, & recumbẽt cum Abraham in regno cœlorum. Non illos genuit carne sua Abraham, & venientes recumbent cum illo in regno cœlorũ,& filij ipsius erunt. Quare filij ipsius? Non nati de carne, sed sequendo fidem ipsius. Filij autem regni, id est, Iudæi ibunt in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium. Damnabuntur in tenebras exteriores, qui nati sunt de carne Abrahæ. Et recumbẽt cum eo in regno cœlorum qui imitati sunt fidẽ Abrahæ. Merito ergo & hic principes populorum conuenerunt cum deo Abraham. Et B quid illi qui pertinebant ad deum Abrahã? *Quoniam* Esaiæ.5. *dij fortes terræ valde eleuati sunt.* Qui erant dij? Populus ille dei, vitis illa dei, de qua dicitur, Iudicate inter me & inter vineam meam, Ibunt in tenebras exteriores, non recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob, non con- Matth.8. uenerunt cum deo Abraham, Quare? Quoniam dij fortes terræ, Illi qui erant dij fortes terræ, præsumentes de terra, de qua terra? De se ipsis, quia omnis homo terra. Gene.3. Homini enim dictum est, Terra es, & in terram ibis. Debet autem homo de deo præsumere & inde sperare auxilium, non de se. Non enim terra pluit sibi aut lucet sibi. Quomodo autem terra de cœlo expectat pluuiam & lucem, sic homo de deo debet expectare misericordiam & veritatem. Illi ergo dij fortes terræ, valde eleuati sunt, id est, valde superbierunt: non sibi medicum necessarium putauerunt, & ideo in sua ægritudine remanserunt, & ipsa ægritudine ad mortem perducti Roma.11. sunt. Præcisi sunt rami naturales, vt humilis insereretur oleaster. Quoniã dij fortes terræ valde eleuati sunt. Teneamus ergo fratres humilitatem, charitatem, pietatem, quia vocati sumus illis reprobatis, vel illorum exemplo superbire timeamus admoniti.

C *In Psalmum quadragesimumseptimum Enarratio. Præfatio.*

TITVLVS Psalmi est, *Laus cantici filiis Chore secunda sabbati.* De hoc quod dominus donare dignabitur, excipite tanquã filij firmamenti. Secunda enim sabbati, id est post diem primum quem dominicum dicimus, quæ etiam secunda feria dicitur, factum est firmamentum cœli, imò firma- Gene.1. mentum cœlum. Cœlum enim vocauit deus firmamentum. Primo autem die lucem fecerat, & à tenebris diuiserat, & vocauerat lucem, diem: & tenebras, noctẽ. Sicut autem indicat Psalmi huius cõtextio, aliquid etiam prælocutus est deus in illo opere suo, quod compleretur in nobis cum gaudio, & secundum huius creaturæ conditionẽ secula cucurrerunt. Non frustra enim do- Ioan.5. minus ait de Moyse, De me enim ille scripsit, nisi quia omnia quæ scripta sunt, etiam cum deus cõderet creaturam, possunt interpretari ad significationem futurorum: vt intelligas deum fecisse lucem, cum Christus à mortuis resurrexisset. Tunc enim reuera illa lux diuisa est à tenebris, quando immortalitas à mortalitate discreta est. Quid ergo sequitur, nisi vt capiti etiam cor- D pus fieret quod est Ecclesia? Denique est etiam Psalmus de prima sabbati, in quo apertissime resurrectio domini declaratur. Ibi enim dicitur, Tollite portas princi- Psal.23. pes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quid euidẽtius quàm Christum esse regem gloriæ? De quo dictum est, Si cognouissent, nunquam 1.Cor.2. dominum gloriæ crucifixissent. Secundam ergo sabbati non debemus intelligere nisi Ecclesiam Christi, sed Ecclesiam Christi in sanctis, Ecclesiam Christi in his qui scripti sunt in cœlo, Ecclesiam Christi in his qui mundi huius tentationibus non cedunt. Ipsi enim digni sunt nomine firmamenti. Ergo Ecclesia Christi in his qui firmi sunt, de quibus dicit Apostolus, Debemus Roma.15. autem nos firmi infirmitates infirmorum sustinere, appellata est firmamentum. De hoc cantatur in Psalmo, Audiamus, agnoscamus, sonemus, gloriemur, regnemꝰ. Nanque eam etiam firmamentum apostolicis literis appellatam audi & agnosce, Quæ est, inquit, Ecclesia 1.Timo.3. dei viui, columna & firmamentum veritatis. De hoc fir- Matth.27. mamento cantatur filiis Chore, quos nostis esse filios sponsi crucifixi in Caluariæ loco. Chore nanque caluicium interpretatur. Sequitur in hoc Psalmo, qui inscri- E bitur secunda sabbati.

Enarratio.

M*Agnus dominus & laudabilis valde.* Ecce magnus dominus & laudabilis valde. Sed nunquid infideles laudant dominum? Nunquid etiam Psal.144. qui credunt & male viuunt laudant dominum, per quos fit vt nomen dei blasphemetur in gentibus? Nunquid laudant dominum? An vero si etiam laudent, ac- Roma.2. ceptatur laus eorum, cum scriptum sit, Non est spe- Ecclesi.15. ciosa laus in ore peccatoris? Dixisti ergo, Magnus dominus & laudabilis valde: sed dic vbi. In ciuitate dei nostri, in monte sancto eius. De hoc alibi dicitur, Quis Psal.23. ascendet in montẽ domini? Innocens manibus & mũ- Matth.27. do corde. In his magnus dominus & laudabilis valde: hoc est, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Hęc est ciuitas in monte posita, quæ abscondi non potest. Hæc est lucerna quę sub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Non autem vniuersi ciues eius sunt, sed illi in quibus magnus dominus & laudabilis valde. Quæ est ergo ista ciuitas videamus, ne forte quia dictum est, In ciuitate dei nostri in monte sancto eius: debeamus quærere istum montem, vbi F etiam exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur in alio Psalmo, Voce mea ad dominum clamaui, & ex- Psal.3. audiuit me de mõte sancto suo. Audiuit ergo te mons iste vt exaudireris. Nam si in eum non ascenderes, infra iacens clamare posses, sed exaudiri nõ posses. Quis est ergo iste mons fratres? Magna cura inquirendus, magna solicitudine inuestigandus, labore etiam occupandus & ascendẽdus. Sed si in aliqua parte terrarum est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, vt ad illum montem peruenire possimus? Imò vero tunc peregrinabimur, si in illo non sumus. Ipsa est enim ciuitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est ciuitatis ipsius. Vbi est ergo iste mõs? Si regionem aliquam tenuit, laborandum est, vt dixi, vt ad eum perueniatur. Sed quid satagis? Vtinam non sis piger ascendere in Roma.9. montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad Daniel.2. dormientem. Fuit enim quidam lapis angularis con- Luc.1.& 2. temptibilis in quem Iudæi offenderunt: præcisus est de Roma.9. quodam monte sine manibus, hoc est, de regno Iudęorum veniens sine manibus, quia humanũ opus non ac-

cessit

G cessit ad Mariam de qua natus est Christus. Sed si lapis iste vbi in eum offenderunt Iudæi ibi remaneret, tu quò ascenderes non haberes. Quid autem factum est? Daniel.2. Quid dicit prophetia Danielis? Quid nisi quia creuit lapis iste, & factus est mons magnus? Quàm magnus? Ita vt impleret vniuersam faciem terræ. Ergo crescendo mons iste & implendo vniuersam faciem terrę, venit ad nos. Quid ergo montem quasi absentem quærimus, & non in præsentem iam ascendimus, vt sit in nobis magnus dominus & laudabilis valde? Denique ne istum montem non agnosceres & in hoc Psalmo, & in aliqua parte terrarum quærendum existimares: vide quid sequitur, Cum dixisset in ciuitate dei nostri in monte sancto eius: quid addidit? *Dilatans exultationes vniuersæ terræ, montes Sion.* Sion vnus mons est. Quid ergo montes? An quia ad Sion pertinuerunt, etiam qui de diuerso venerunt, vt sibi concurrerent in lapidē angularem, & fierent illi duo parietes tanquam duo montes, vnus ex circuncisione, alter ex præputio, vnus Ephe.2. ex Iudæis, alter ex gentibus, non iam aduersi & diuersi, quia ex diuerso iā in angulo nec diuersi? Ipse est enim, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ipse ille an-H gularis lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic fa-Psal.117. ctus est in caput anguli. Duos iunxit in se mons montes, Vna domus & duæ domus. Duæ propter ex diuerso venientes, vna propter lapidem angularem, in quo sibi ambæ copulantur. Audi & hoc, Montes Sion.

Latera Aquilonis ciuitas regis magni. Intenderas enim tu Sion tanquam vnum locum, vbi condita est Hierusalem, & in ea tibi non occurrebat nisi populus ex circuncisione, qui quidem ex reliquiis à Christo collectus est, ex magna autem parte tanquam palea ventilatus. Matth.3. Etenim scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed attende Roma.9. & gentes, vnde & oleastrum inseri in pinguedinē oli-Roma.11. uæ. Ecce gentes, latera Aquilonis, adiuncta sunt latera Aquilonis ciuitati regis magni. Contrarius solet esse Aquilo Sion. Sion quippe in meridie, Aquilo contra Esaia. 40. meridiem. Quis est iste Aquilo nisi qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo? Tenuerat regnum diabolus impiorum, & possederat gentes seruientes simulacris, adorantes dæmonia, & totum quicquid generis humani erat vbique per mundū, Matth.12. inhærendo illi Aquilo factum erat. Sed quoniam ille qui alligat fortem, aufert eius vasa & facit vasa sua, li-I berati homines ab infidelitate & superstitione dæmoniorum, credentes in Christum consociati sunt illi ciuitati, occurrerūt in angulo illi parieti de circūcisione venienti, & facta est ciuitas regis magni quæ fuerat latera Aquilonis. Ideo & in alia scriptura dicitur, Ab A-Ephe.2. quilone nubes coloris aurei, in his est magna gloria & honor omnipotentis. Magna enim gloria medici est, quando ex desperatione cōualescit ægrotus. Ab Aqui-Iob.37. lone nubes, & non nigræ nubes, non caliginosæ, non tetræ, sed coloris aurei. Vnde, nisi gratia illuminatę per Christum? Ecce latera Aquilonis, ciuitas regis magni, Latera vtique, quia inhæserant diabolo. Quicunque enim alicui cohærent, latera ipsius dicuntur. Nam & de aliquibus hominibus solemus ita loqui, Bonus homo est, sed mala latera habet: id est, ipse quidem probitate præstat, sed maligni sunt qui ei coniuncti sunt. Latera ergo Aquilonis qui diabolo cohærebant: inde venit & iste filius de quo modo audiebamus, quia mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Proficiscendo enim in regionem longinquam, etiam ad Aquilonem peruenerat, & ibi sicut audistis, vni ex principibus regionis illius adhæserat. Factus est ergo latus Aqui-K lonis, adhærendo principi illius regionis: sed quia ciuitas regis magni, & ex latere Aquilonis colligitur, reuersus ad se dixit, Surgam & ibo ad patrem meum: Et Luc.15. occurrit ei pater qui dicit de illo, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Vitulus ille saginatus, la-Ephe.2. pis angularis fuit. Denique & maior filius qui epulari nolebat, exhortatus à patre ingressus est, & duo iam parietes, tanquam illi duo filij ad vitulum peruenientes, ciuitatem regis magni fecerunt. Sequatur ergo iste Psalmus & dicat, *Deus in domibus eius cognoscetur.* Iam in domibus propter montes, propter duos parietes, propter duos filios. Deus in domibus eius cognoscetur. Sed gratiam commendat, ideo addidit: *Cum suscipiet eam.* Nam quid esset ipsa ciuitas, nisi ille suscepisset eam? Nonne statim caderet, nisi tale fundamentum haberet? Fundamentum enim aliud nemo potest 1.Cor.3. ponere, præter id quod positum est, quod est Chri-1.Cor.1. stus Iesus. Nemo ergo de suis meritis glorietur, sed qui gloriatur, in domino glorietur: quia tunc est illa ma-L gna ciuitas, tunc in ea cognoscitur dominus cum suscipiet eam. Quomodo suscipit? Nunquid quomodo suscipit medicus ægrotum curandum, non sicut est amandum. † Etenim febrem odit medicus. Non amat †aliàs, curādum, nō, sed sicut est amando. medicus ægrotum, & amat medicus ægrotū. Si ægrotum amaret, semper ægrotum optaret. Rursus si ægrotum non amaret, ad ægrotum non veniret: sed amat ægrotum, vt faciat sanum. Suscepit ergo hanc ciuitatem dominus, & agnitus est in ea, id est, gratia ipsi*us* cognita est in illa ciuitate: quia quicquid habet illa ciuitas quæ gloriatur in domino, non habet de se. Propter hoc enim dicitur. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non 1.Cor.4. acceperis. Deus in domibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. *Quoniam ecce reges terræ collecti sunt.* Iam ecce illa latera Aquilonis videte quomodo veniant, videte quomodo dicant, Venite ascendamus in mon-Esaia.2. tem domini, anounciauit enim nobis viam suam, vt ingrediamur in ea. Ecce reges terræ collecti sunt.

Et conuenerunt in vnum. In quem vnum, nisi in lapidem Ephe.2. illum angularem. *Ipsi videntes ita admirati sunt.* Post admirationem miraculorum & glorię Christi, quid secutum est? *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.* Vnde tremor apprehendit eos, nisi de conscientia delictorum? Currant ergo reges post regem, agno-M scant reges regem. Inde alibi, Ego autem, inquit, con-Psal.2. stitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctum eius, prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Auditus est ergo rex, constitutus in Sion, tradita est illi possessio vsque ad terminos orbis terræ. Metuere non debent reges ne regnum perdant, ne illis auferatur regnum, sicut miser timuit Herodes, & pro paruulo occidit paruulos. Timens au-Matth.2. tem regnum amittere, non meruit regem cognoscere. Vtinam & ipse regem cum Magis adoraret, non male regnum quærendo, innocentes perderet, & nocens periret. Nam quod ad illum attinebat, perdidit innocentes: Quātum autem ad Christum, etiam paruus pro se morientes paruulos coronauit. Ergo debuerunt timere reges quando dictum est, Ego autem constitutus sum rex ab eo, & hæreditatem vsque ad fines terræ dabit mihi qui me constituit regem. Sed quid inuidetis

reges?

A reges? Videte, non inuidete. Longe enim aliter iste rex
qui dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. No-
Ioan.18. lite ergo timere, ne vobis auferatur regnum mundi hu
ius, dabitur vobis regnum, sed cœlorum, vbi ille rex
Psal.2. est. Ideo quid ibi sequitur? Et nunc reges intelligite.
Iam inuidere vos parabatis, intelligite de alio rege di-
citur, cuius regnum non est de hoc mundo. Merito er-
go collecti sunt reges in vnum, conturbati sunt, tre-
mor apprehendit eos. Inde & illis hoc dicitur, Et nunc
reges intelligite, erudimini omnes qui iudicatis ter-
ram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tre-
more. Et quid fecerunt? *Ibi dolores vt parturientis.* Quid
sunt dolores vt parturientis, nisi dolores pœnitentis?
Vide ipsam conceptionem doloris & parturitionis, A
Esaiæ.26. timore tuo, inquit Esaias, concepimus, & parturiui-
mus spiritum salutis. Sic ergo conceperunt reges à ti-
more Christi, vt parturiendo salutem parerent, cre-
dendo in eum quem timuerunt. Ibi dolores sicut par-
turientis. Vbi parturientem audis, fœtum expecta, Par-
turit vetus homo, sed nascitur nouus homo. Ibi dolo-
res vt parturientis. *In spiritu violento conteres naues Thar-
sis.* Breuiter intelligitur, euertens superbiam gentium.
B Sed vnde ex hac historia dicitur euersio superbiæ gen-
tium? Propter naues Tharsis. Tharsis ciuitatem quæsie-
runt docti, hoc est, quæ nam ciuitas hoc nomine signi-
ficaretur: & aliquibus visum est Ciliciam dictam esse
Tharsis, ex eo quòd metropolis eius Tharsus dicitur,
De qua ciuitate erat etiam Paulus apostolus, natus in
Acto.21. Tharso Ciliciæ. Aliqui autem eam Charthaginem in-
tellexerunt, fortassis aliquando ita nominatam, aut ali-
qua locutione ita significatam. Nanque apud prophe-
Esaiæ.23. tam Esaiam sic inuenitur, Vlulate naues Charthaginis.
Ezech.26. Apud Ezechielem autem à diuersis interpretibus, ab a-
liis Carthago, ab aliis Tharsis interpretata est, & hoc di
uersitate interpretum positum potest intelligi, hanc ap-
pellari Tharsum, quæ Carthago dicebatur. Manifestũ
est autem quòd primordia regni Carthaginis nauibus
floruerunt, & ita floruerunt, vt inter cæteras gentes
excellerent negotiationibus & nauigationibus. Nam
quando Dido fugiens fratrem delapsa est ad terras A-
fricæ, vbi Carthaginem condidit, naues quæ paratæ e-
rãt ad mercationem, in eius regionem assumpserat ad
fugam, consentientibus sibi regionis eius principibus,
& ipsæ naues etiam condita Carthagine ad negocian-
C dum non defecerunt: atque hinc nimium superba fa-
cta est ciuitas illa, vt digne per eius naues intelligatur
superbia gentium, præsumens in incertis tanquam in
flatibus ventorum. Iam non præsumatur de velificati-
one, & quasi prosperitate seculi huius, tanquam maris:
fundamentum nostrum in Sion sit, ibi stabiliri debe-
mus non perflari omni vento doctrinæ. Quicunque
Ephe.4. ergo ex incerto huius vitæ tumuerant, euertantur &
subiiciantur Christo, id est, omnis superbia gentium
conterenti in spiritu violento naues Tharsis, non cuius
cunque ciuitatis, sed Tharsis. Quomodo in spiritu vio
lento? Timore fortissimo. Sic enim eum tremuit om-
nis superbia iudicaturum, vt in humilem crederet, ne
excelsum expauesceret. *Sicut audiuimus ita & vidimus.*
O beata Ecclesia, quodam tempore audisti, quodam
tempore vidisti. Audiuit in promissionib⁹, videt in ex-
hibitionibus: audiuit in prophetia, videt in Euangelio.
Omnia enim quæ modo complentur, antea propheta-
ta sunt. Erige oculos ergo & diffunde per mundum, vi
de iam hæreditatem vsque ad terminos orbis terræ.
Psal.71. Vide iam impleri quod dictum est, Adorabunt eum
omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Vide D
impletum esse quod dictum est, exaltare super cœlos *Psal.107.*
deus, & super omnem terram gloria tua. Vide illum
cuius pedes & manus fixi sunt clauis, cuius ossa in ligno *Matth.27.*
pendentia numerata sunt, super cuius vestimentum
sors missa est. Vide regnantem, quem illi viderunt pen *Acto.2.*
dentem. Vide in cœlo sedentem, quem contempserũt
in terra ambulantem. Vide inde impleri, Commemo- *Psal.21.*
rabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines
terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ
gentium. Hæc videns, exclama cum gaudio, Sicut au-
diuimus, ita & vidimus. Merito sic vocatur ipsa Ec-
clesia de gentibus, Audi filia & vide, & obliuiscere po *Psal.44.*
pulum tuum & domum patris tui. Pater tuus Aquilo
fuit, veni ad montem Sion, Audi & vide, non vide
& audi, sed audi & vide: prius audi, postea vide. Au- *Psal.17.*
dis primo quod non vides, videbis postea quod audi-
sti. Populus, inquit, quem non cognoui seruiuit mihi, *Esaiæ.55.*
in obauditu auris obaudiuit mihi. Si in obauditu au-
ris obaudiuit, ergo non vidit. Et vbi est quibus non est
nunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt in-
telligent? Ad quos non missi sunt Prophetæ, ipsi pri-
mo audierunt & intellexerunt Prophetas. [Illi qui pri- E
mo non audierunt, postea audientes admirati sunt.]
Remanserunt illi ad quos missi sunt codices ferentes,
veritatem non intelligentes, testamenti tabulas ha-
bentes, & hæreditatem non tenentes. Sed nos sicut
audiuimus ita & vidimus. *In ciuitate domini virtutum,
in ciuitate dei nostri.* Ibi audiuimus, ibi & vidimus. Ex-
tra illam qui est, nec audit nec videt: in illa qui est,
nec surdus nec cæcus est. Sicut audiuimus, ita & vi-
dimus. Et vbi audis? Vbi vides? In ciuitate domini
virtutum, in ciuitate dei nostri. *Deus fundauit eam in
æternum.* Non insultent hæretici per partes concisi,
non se extollant qui dicunt, Ecce hic est Christus, ec- *Matth.24.*
ce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, ad partes in-
ducit. Vnitatem promisit deus, reges in vnum colle-
cti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista
ciuitas quæ mundum tenuit aliquando euertetur? Ab-
sit. Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam deus
fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamen-
tum? *Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi
tui.*† Qui susceperunt, & vbi susceperunt? Nonne ip- † *aliâs po-*
se populus tuus suscepit misericordiam tuam? Si po- *puli tui.*
pulus tuus suscepit misericordiam tuam, quomodo F
suscepimus misericordiam tuam, & in medio popu-
li tui, quasi alij sint qui susceperunt, alij in quorum me-
dio susceperunt? Magnum sacramentum, sed tamen
notum: & cum hinc, hoc est, ex his versibus & ob-
scuritatibus fuerit exculptum, fuerit & erutum, quod
nostis, non erit rudius sed dulcius. Nunc quippe po-
pulus dei cẽsentur omnes qui portant sacramẽta eius,
sed non omnes pertinent ad misericordiam eius. Om-
nes quippe sacramentum baptismi Christi accipientes,
Christiani vocantur, sed non omnes digne illo sacra-
mẽto viuunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apo-
stolus, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius *2.Timo.3.*
abnegantes, Tamen propter ipsam speciem pietatis in
populo dei nominãtur, quomodo ad aream quamdiu *Matth.3.*
trituratur, non solum grana sed etiam palea pertinet:
nunquid & ad horreum pertinebit? In hoc medio autẽ
populi mali est populus bonus, qui suscipit misericor-
diam dei. Viuit digne misericordia dei, qui audit & te-
net & facit quod ait Apostolus, Præcipientes ergo ro- *2.Cor.6.*
gamus, ne in vacuum gratiam dei suscipiatis. Qui er-
go non

G go non in vacuum gratiam dei suscipit, ipse tam sacramentum quàm etiam misericordiam dei suscipit. Et quid illi obest, quia in medio populi inobedientis est,
Matth. 3. donec area ista ventiletur, donec boni à malis separentur? Quid ei obest in medio populi habitare? Sit de illis qui appellantur firmamentum, suscipiens misericordiam dei, sit lilium in medio spinarum. Nam & ip-
† al. quoniam. sæ spinæ non † ad populum dei pertinent, vis audire? Ita posita est ipsa similitudo, Sicut lilium, inquit, inter
Cant. 2. medium spinarum, ita proxima mea in medio filiarũ. Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum. Sunt ergo filiæ malæ, & inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent, & mores bonos non habent, & dei dicuntur & non dei, & eius dicuntur & alieni. Eius propter ipsius sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita & filiæ & alienæ: filiæ, propter formam pietatis: alienę, propter amissionem virtutis. Sit ibi lilium, suscipiat misericordiam dei, teneat radicem boni floris, nõ sit ingratum pluuiæ dulci de cœlo venienti. Ingratæ sint spinæ, crescant de imbribus, ad ignem crescunt non ad horreum. Suscepimus deus misericordiam tuam in medio
H templi † tui. In medio populi tui non suscipientis mi-
† aliàs, populi, & sic deinceps. sericordiam tuam, nos suscepimus misericordiam tuã: in sua enim propria venit, & sui eum non receperunt. In medio autem eorum quotquot receperunt eum, de-
Ioan. 1. dit eis potestatem filios dei fieri. Iam hic occurrit vnicuique cogitãti: & quid? Iste populus qui in medio populi dei suscepit misericordiam dei, quãtum numerum habet? Quam pauci sunt, vix inueniuntur aliqui. Illisne contentus deus erit, & perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc qui sibi promittunt hoc, quod à deo promittente non audierunt. Et vere si male viuamus, si mundi huius delitiis perfruamur, si nostris libidinibus seruiamus, perditurus est nos deus? Quot enim sunt illi qui videntur seruare præcepta dei? Vix inuenitur vnus vel duo vel paucissimi: ipsos solos deus liberaturus est, & cæteros damnaturus? Absit, inquiunt,
Matth. 25. Cum venerit & videbit tantam multitudinem ad sinistram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc pla-
Gene. 2. ne etiam serpens illa promisit primo homini: nam minatus erat deus mortem si gustaret. Ille autem absit, in-
Gene. 3. quit, non morte moriemini. Crediderunt serpenti, inuenerunt verum esse quod minatus est deus, falsum
I quod promiserat diabolus. Ita & nunc fratres ponite vobis Ecclesiam ante oculos ad instar similitudinemq; paradisi, non cessat serpens suggererẽ quod tunc suggessit. Sed casus primi hominis ad experimentum cauendi debet nobis valere, non ad imitationem peccandi. Ideo ille cecidit, vt nos surgamus. Respondeam is
Iob. 2. talibus suggestionibus, quod respondit Iob. Nam & ip-
Gene. 3. sum per fœminam tanquam per Euam tentauit, & vicit in stercore, victus in paradiso. Ergo nos audiamus tales voces, nec putemus paucos esse istos, multi sunt, sed inter plures latent. Nõ possumus enim negare plures esse malos, & tam plures vt inter eos prorsus boni
Matth. 3. non appareant, quomodo non apparẽt grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quòd palea sola sit, Da hominem inexpertum, & putat inaniter fieri quod boues mittuntur, quod ibi homines sub æstu desudant vt conterant paleam, sed ibi est & massa ventilatione purganda, Tunc procedit copia frumenti, quæ latebat in copia palearum. Et modo vis inuenire? Bonus esto & inuenies. Contra istam ergo desperationem, vide quid sequatur in isto psalmo, Quoniã cum dixisset, Suscepimus deus misericordiam tuam in me- K
dio templi tui: significauit esse populum dei, non suscipientem misericordiam dei, in cuius medio quidam suscipiant misericordiam dei: ne occurreret hominibus tam paucos esse, vt propè nulli sint, quomodo consolatus est consequentibus verbis. *Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ.* Quid est hoc, Magnus dominus & laudabilis valde, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Non potest esse laus eius, nisi in sanctis eius: nam qui male viuunt, non eum laudant, sed quia & si prædicant lingua, blasphemant vita. Quia ergo laus eius non est nisi in sanctis eius, non sibi dicant hæretici, in nobis remansit laus eius, quia pauci sumus & à turba separati: nos iuste viuimus, nos laudamus deum, non solum loquendo, verumetiam conuersando. Respondetur eis ex hoc psalmo, Quid vos dicitis in parte laudare deum, cui dictum est, Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ? Id est, quomodo notus es per omnes terras, sic & laudaris per omnes terras. Nec desunt qui te nunc laudant per omnes terras. Illi autem laudant qui bene viuunt. Secundum enim nomen tuum deus, ita & laus tua, non in parte, sed in fines terræ. *Iustitia plena est de-* L
xtera tua. Id est, multi sunt, & illi, qui stabunt ad dexteram. Non solum illi multi erunt qui stabunt ad sini- *Matth. 25.*
stram, sed & ibi erit plenitudo massæ ad dexteram cõstitutæ. Iustitia plena est dextera tua. *Lætetur mons Sion & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine.* O mons Sion, ô filiæ Iudæ, laboratis modo inter zizania, inter paleas, *Matth. 3.*
inter spinas laboratis, sed exultate propter iudicia dei. Non errat deus in iudicando: discrete viuite, & si concretæ natæ estis: non frustra vox exiit de ore & de corde vestro, ne comperdas cum impiis animam meam, *Psal. 25.*
& cum viris sanguinum vitam meam. Ille ventilabit tantus artifex, in manu ventilabrum portabit, vt vnum granum tritici non cadat in aceruum paleæ comburẽ- *Matth. 3.*
dum, nec vna arista paleæ transeat ad massam in horreo recondendam. Exultate filiæ Iudæ, propter iudicia dei non errantis, & nolite modo temere iudicare. Ad vos pertineat colligere, ad illum pertineat separare. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua domine. Ne autem putetis filias Iudæ Iudæas esse. Iuda confessio est, Omnes filij confessionis, filiæ *Ioan. 4.*
Iudæ sunt: quia salus ex Iudæis, nihil est aliud quàm M
Christus ex Iudæis. Hoc ait & Apostolus, Non enim *Roma. 2.*
qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus nõ est ex hominibus, sed ex deo est. Talis Iudæus esto: gloriare de circuncisione cordis, & si non habes circuncisionem carnis. Exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. *Circundate Sion & complectimini eam.* Dicatur eis qui male viuunt, in quorum medio est populus ille qui suscepit misericordiam dei, in medio vestrum est populus bene viuens, circundate Sion. Sed quomodo? Complectimini eam. Nolite scandalis circundare, sed charitate circundate, vt qui bene viuunt in medio vestrum, eos imitemini, & eorũ imitatione Christum, cuius membra sunt in corpore *2. Timo. 2.*
complectimini. Circũdate Sion & cõplectimini eam.

Narrate in turribus eius. In altitudine munitionum eius, prædicate laudes eius. *Ponite corda vestra in virtute eius.* Non vt habeatis formam pietatis, virtutem eius abnegetis: sed in virtute eius ponite corda vestra. Quæ est virtus ciuitatis huius? Qui vult intelligere virtutem huius

A huius ciuitatis, intelligat vim charitatis. Ipsa est virtus quã nemo vincit. Huius ignẽ nulli fluctus seculi, nulla flumina tẽtationis extinguunt. De hac dictum est, Valida est sicut mors dilectio. Quomodo eni mors quãdo venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamẽtis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. Econtrario enim similitudo data est de morte: quomodo eni mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violẽtissima est ad saluandum. Per charitatẽ enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent deo. Hac charitate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales quos vere Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sequentium? Maiorem violentiam habuerunt oculis flentium suorum, quàm persecutiones insectãtiũ. Quàm multos enim tenebant filij ne paterentur: quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ

Canti. 8.

1. Cor. 13.

B relinquerentur: quàm multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantælibet & quantolibet impetu fluerent, quomodo ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dicitur, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius, ponite corda vestra in virtute eius. *Et distribuite domos eius.* Quid hic intelligemus, ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius? Id est, distinguite domum à domo, nolite confundere. Domus est enim formam pietatis habens, & pietatem nõ habens. Est autem domus, & formam & pietatem habens. Distribuite, nolite confundere. Tunc autem distribuitis & non confunditis, quando corda vestra in virtute eius posuitis: id est, cum facti fueritis per charitatem spiritales, tunc temere nõ iudicabitis, tunc videbitis nihil obesse bonis malos. Quàmdiu sumus in hac area, distribuite domos eius. Potest & alius esse intellectus, Domos illas duas vnam ex circuncisione, alteram ex præputio veniẽtem, Apostolis dictum est vt distribuerent. Cum enim vocatus

Psal. 122.

C esset Saulus & factus Apostolus Paulus, conueniens in vnitatem coapostolorum suorũ, sic cum eis habuit placitum, vt illi irent in circũcisionem, iste in præputium. Ista dispensatione apostolatus sui distribuerũt domos ciuitatis, magni regis: & concordantes in angulo, euãgelium dispensatione diuiserunt, charitate iunxerunt. Et reuera hoc magis intelligendum est. Nam sequitur & ostendit quòd hoc prædicatoribus dictum sit, & distribuite domos eius. *Vt enarretis in progenie altera.* Id est, vt etiam ad nos post futuros illorum euangelij dispensatio perueniret. Non enim illis tantum laborauerunt, cum quibus in hac terra vixerunt: nec dominus illis tantum Apostolis, quibus se viuum etiam post resurrectionem dignatus est ostendere, sed & nobis. Nam illis loquebatur, & nos significabat cum diceret: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cõsummationem seculi. Nunquid illi hic futuri erant vsque in consummationem seculi? Item dicit, Non pro his rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbum illorum in me. Ergo attendit nos, quia passus est propter nos. Merito itaque dicitur, Vt enarretis in progenie altera: quid enarretis? *Quoniam hic est deus deus noster.* Terra videbatur, terræ conditor non videba-

Gala. 2.

Math. 28.

Ioan. 17.

Tomus octauus.

tur: caro tenebatur, sed deus in carne non agnosce- D batur. Tenebatur caro ab eis, ex quibus sumpta fuerat ipsa caro: ex semine Abrahæ enim virgo Maria: ad carnem remanserunt, diuinitatem non intellexerunt. O Apostoli, ô ciuitas magna, in turribus tuis prædica & dic, hic est deus deus noster. Sic sic quomodo cõtẽptus est, quomodo lapis ante pedes iacuit offendiculum, vt humiliaret corda confitentium: sic hic est deus noster. Certe visus est sicut dictum est, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus cõuersatus est. Hic est deus noster. Et homo est, & quis est qui cognoscet eum? Quoniam hic est deus noster. Sed forte ad tempus, quomodo dij falsi. Quia enim vocari possunt dij, esse autẽ nõ possunt, ad tempus vel vocãtur: nã quid eis dicit Propheta, vel quid monet vt eis dicatur? hæc eis dicetis, Quid? Dij qui cœlum & terrã non fecerunt pereant de terra, & de his quę sub cœlo sunt. Nõ est iste talis deus, quoniam deus noster super omnes deos. Super quos omnes deos? Quoniam omnes dij gentiũ dæmonia: dominus autem cœlos fecit. Ipse est ergo deus noster, hic est deus noster. Quousque? *In æternum & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.* Si deus noster est, & rex noster E est, protegit nos, quia deus est ne moriamur: regit nos, quia rex est ne cadamus. Regendo autem nos non frãgit nos: nam quos non regit, frangit. Reges eos, inquit, in virga ferrea, & tanquam vas figuli cõteres eos. Sed sunt quos non regit, ipsis non parcit, sed tanquam vas figuli conteret eos. Ab illo ergo optemus regi & liberari, quia hic est deus noster in æternum & in seculum seculi, & ipse reget nos in secula.

1. Pet. 2.

Baruch. 3.

Hiere. 10.

Psal. 95.

Psal. 2.

In Psalmum XLVIII. Enarratio.

Concio prima de prima parte Psalmi.

Omnia diuina eloquia salubria sunt bene intel- „ ligentibus, periculosa vero his qui ea volunt „ ad sui cordis peruersitatem detorquere, po- „ tius quàm suum cor ad eorum rectitudinem „ corrigere. Hæc est enim in hominibus magna & visitata peruersitas: quia cum debeant viuere ipsi secundum voluntatem dei, deum volunt viuere secundum voluntatem suam. Et cum ipsi nolunt corrigi, illũ volũt deprauari, rectum non arbitrantes quod ille vult, sed quod ipsi volũt. Solemus autem audire homines murmurantes aduersus deum, quòd malis in hac vita bene F sit, & laborent boni: quasi ille peruersus sit, & nesciat quid agat, aut omnino auertat oculos à reb⁹ humanis: vel securitatem suam perturbari nolit, vt hæc non attendat, quia cum labore ista deus aut videat aut corrigat. Murmurant ergo homines qui propterea volunt deum colere, vt hic illis bene sit, quando viderint eos qui deum non colunt pollere atque florere fœlicitate terrena, se autem colentes deum laborare in angustiis, in necessitatibus, in ærumna, cæterisq; difficultatibus mortalitatis humanæ. Contra istam vocem & contra has blasphemias murmurantium, incantat semper sermo diuinus, curans à morbo serpentis. Venenati enim cordis est ista sanies, eructans in deum putorẽ blasphemiæ, & quod peius est, manus curantis repellens, morsum serpentis non repellens. Hoc dixi, repellit à se cor hominis verbi dei seueritatem, & admittit ad se male suadentis serpentis blanditias. Contra hos ergo cãtat sermo diuinus, & iam in isto Psalmo loquitur nobis. Ad quem Psalmum quomodo intentam ego facerem sanctitatem vestram, nisi ipse vos faceret omnes intẽtos? Nec vos solos, sed totũ orbem terrarum. Audite enim quemadmodũ cœpit. *Audite hæc omnes gentes.* Nõ

G ergo vos omnes soli qui hic estis. Nã vox nostra quanta est vt sic clamemus, vt audiant omnes gẽtes? Clamauit enim per Apostolos domin⁹ noster Iesus Christus, clamauit tot linguis in quas misit, & videmus hũc Psalmum qui antè non recitabatur nisi in vna gente in synagoga Iudæorum, recitari per totum orbem terrarũ, per omnes Ecclesias, impletúmq; esse quod hic dictum est, Audite hæc omnes gentes. Ad hoc solum volo intentos facere animos vestros, ne propter laborem corporalem non erigatis animum, terrẽte vos longitudine Psalmi huius: si potuerit finietur hodie: si nõ, restabit nobis aliquid in crastinum diem, tamen vos semper intenti estote. Tantum enim audietis si dominus voluerit, quantum vos non grauet, sed releuet. Audite hæc omnes gentes, Vnde estis & vos. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Hoc iterum videtur repetisse, quasi parum fuerit quod dixit, audite. Quod dico, audite, auribus percipite: hoc est, nolite transeuntes audire. Quid est auribus, percipite? Quod dominus dicebat, *Matth. 11.* Qui habet aures audiendi audiat: cum omnes qui in conspectu eius erant, vtiq; haberent aures. Quas ille aures quærebat nisi cordis, cum diceret, Qui habet H aures audiendi audiat? Has & iste Psalmus aures pulsat. Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Forte & hic est aliqua distinctio. Non quidẽ nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiam istam explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, omnes gentes, & quod dixit, omnes qui habitatis orbem. Significantius enim fortasse voluit nos intelligere quod dixit, inhabitatis: vt gentes intelligamus omnes iniquos: habitatores autem orbis omnes iustos. Ille enim habitat qui non tenetur: nam qui tenetur, habitatur, nõ habitat: quomodo ille possidet quæcunque habet, qui dominus est rerum suarum. Dominus autem est qui non est irretitus cupiditate: qui autẽ cupiditate tenetur, possessus est, nõ possessor. Habemus enim quoddam verbum habitatione signatũ in scriptura dei, vbi *Psal. 83.* ait, Elegi abiici in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Quid enim? Si abiiciaris in domo domini, non ibi habitas. Noluit significare habitationem, nisi in eis qui regnant & tenent, & dominantur & gubernant: qui autem contemnuntur, nõ quasi habitant, sed subiecti sunt. Ita autem dixit, Subdi- I tus volo esse in domo dei, magis quàm regnare in tabernaculis peccatorum. Itaq; si est aliqua distinctio inter omnes gentes, & habitatores orbis, sicut est distinctio inter audite & auribus percipite: hoc quidem videtur repetisse, sed tamẽ aliud est. Quid sanè voluit significare? quia ista eloquia audituri erant, non solum peccatores & impij, sed & iusti. Permixte modo audiũt omnes, sed cum ventum fuerit ad reddendam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiãt ergo & peccatores, audite hæc omnes gentes: audiant & iusti, qui nõ sine causa audierunt, & regunt potius terram quàm reguntur à terra: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et iterum dicit, *Quique terrigenæ & filii hominum.* Quod ait, terrigenæ, ad peccatores retulit: quod ait, filij hominum, ad fideles & iustos. Videtis ergo, quia seruatur ista distinctio. Qui sunt ergo terrigenæ? Filij terræ. Qui sunt filij terræ? Qui hæreditates terrenas requirunt. Qui sunt filij hominum? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus sanctitati vestræ, & inuenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat. Christus autem filius hominis erat, & deus erat. Quicunque enim pertinẽt ad Adam, K terrigenæ: quicunque pertinent ad Christum, filij hominum. Omnes tamen audiant, ego nulli subtraho sermonem meum. Terrigena est, audiat propter iudicium: filius hominis est, audiat propter regnum. *Simul in vnum diues & pauper.* Iterum ipsa sunt repetita. Quod ait, diues, ad terrigenas pertinet: quod ait, pauper, ad filios hominum dixit. Diuites intellige superbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquis & cupiat & infletur, inter diuites & reprobos eum deputat deus. Et diuites & pauperes in corde interrogat deus, non in area † & domo. *† al. arca.* Nónne pauperes sunt qui accipiunt mandatum Apostoli, dicentis Timotheo, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere? *1. Timo. 6.* Quomodo eos qui diuites erant fecit pauperes? Tulit illis, quare quærũtur diuitiæ. Nemo enim vult esse diues, nisi vt infletur inter eos, inter quos viuit, & superior illis videatur. Cum autẽ dixit, non superbe sapere, æquales eos fecit non habentibus: vt fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quàm ille diues qui audit Apostolum dicentem, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere. Vnde non super- L be sapere? Si faciant quod sequitur, Neque sperare in *Ibidem.* incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Non dixit, qui præstat illis: sed, qui præstat nobis. Nunquid ipse Paulus nõ habebat diuitias? Habebat planè. Quas diuitias? De quibus dicit alio loco scriptura, Fideli homini mundus totus diuitiarum est. *Hieronymus in Bibliorũ prologo. cap. 8.* Audi & ipsum confitentem, Quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. *2. Corin. 6.* Qui vult ergo esse diues, non hæreat parti, & totum possidebit, illi inhæreat qui totum creauit. Simul in vnum diues & pauper. Dicit in alio Psalmo, Edent pauperes & saturabũtur. *Psal. 21.* Quomodo cõmendauit pauperes? Edent pauperes & saturabuntur. Quid edunt? Quod sciunt fideles. Quomodo saturabuntur? Imitando passionem domini sui, & non sine causa accipiendo precium suum. Edent pauperes & saturabũtur, & laudabunt dominum qui requirunt eum. Diuites quid? Etiam ipsi edunt: Sed quomodo edunt? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Non dixit, manducauerunt & saturati sunt: sed, manducauerunt & adorauerunt. Adorant quidem deum, sed humanitatem nolunt exhibere fraternam. *De Cõse. di. 2. cap. Non prohibeat.* Manducant illi & adorant: manducant isti & saturantur, tamen omnes manducant. Exigitur M de manducãte quod manducat, non prohibeatur mãducare à dispensatore, sed moneatur timere exactorem. Audiant ergo ista peccatores & iusti, gentes, & qui habitant orbem, terrigenæ & filij hominum, simul in vnum diues & pauper, non diuisi, non separati. Tempus messis hoc faciet, manus ventilatoris hoc poterit. *Matth. 3.* Nunc simul in vnum audiant diues & pauper: simul in vnum pascantur hœdi & agni, donec veniat qui segreget alios ad dexteram, alios ad sinistram. *Matth. 25.* Simul in vnum audiant docentem, ne segregati ab inuicem audiant iudicantem. Et nunc quid est quod audituri sunt? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei intelligentiam.* Et hæc repetit potius, ne forte cum dixisset, os meum, intelligeres eum tibi loqui, qui in labiis haberet sapientiam: multi enim habent in labiis, & non habent in corde, de quibus dicit scriptura, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. *Matth. 15. Esaiæ. 29.* Quid ergo ait? Ille tibi loquitur qui cum dixerit, Os meum loquetur sapientiam: intel-

ligas

A ligas quia illud quod ex ore funditur, de intima cordis
† al. de ve- meditatione procedit. Et † meditatio cordis mei in-
na cordis telligentiam. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam*
emanat. In *in Psalterio propositionem meam.* Quis est hic cuius medi-
tus est. Et tatio cordis loquitur intelligentiam, vt non sit in sola
&c. superficie labiorum, sed hominis interiora possideat?
Quis est iste qui audit, & sic loquitur? Multi enim lo-
quuntur quod non audiunt. Qui sunt qui non audi-
Matth. 23. unt quod loquuntur? Qui non faciunt quæ dicunt:
quales dicit dominus Pharisæos sedere super cathe-
dram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi,
per eos qui ea loquuntur, & non faciunt, & tibi securi-
Ibidem. tatem dominus voluit dare. Nolite timere, Quæ di-
cunt, inquit, facite, quæ autem faciunt, nolite facere:
dicunt enim & non faciunt. Non audiunt quod dicũt.
Qui vero faciunt & sic dicunt, audiunt quod dicunt.
Quod & ideo fructuose dicunt, quia audiunt. Qui er-
go dictor & non auditor est, alteri prodest, sibi non
prodest. Iste ergo qui & auditor volebat esse & dictor,
& qui tibi loquitur antequã diceret, Aperiam, inquit,
B in Psalterio propositionem meam: quod est iam lo-
qui per corpus: sic enim vtitur anima corpore, quomo-
do vtitur citharista Psalterio: dixit, Inclinabo in pa-
rabolam aurem meam, aperiam in Psalterio proposi-
tionem meam. Antequam loquar tibi, inquit, per cor-
pus, antequam psalterium sonet, primo ego inclinabo
in parabolam aurem meam, id est, audiam quid tibi
1. Corin. 13. dicam. Et quare in parabolam? Quia videmus nũc per
2. Corin. 5. speculum in ænigmate, sicut dicit Apostolus, Quandiu
sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: quia
nondum est illa visio nostra facie ad faciem, vbi iam
non sint parabolæ, vbi iam non sint ænigmata & simi-
litudines. Quicquid modo intelligimus, per ænigma-
ta conspicimus. Aenigma est obscura parabola quę dif
ficile intelligitur. Quantumvis excolat homo cor su-
um, & ad interiora intelligenda refugiat, quandiu per
2. Timo. 4. corruptibilitatem carnis huius videm⁹, ex parte vide-
mus. Assumpta autem incorruptione, in resurrectio-
ne mortuorum, cum apparuerit filius hominis iudica-
turus viuos & mortuos, tunc videbitur filius hominis,
qui primo iudicatus est, iudicans, discernens malos à
C bonis, ponens malos à sinistris, bonos à dextris. Vide-
Matth. 25. bunt illum & boni & mali, sed malis dicet, Ite in ignẽ
æternum. Bonis autem dicet, Venite benedicti patris
mei, percipite regnum. Abibunt mali in ambustionem
æternam, iusti autem in vitam æternam: & ibi erit il-
la visio facie ad faciem, qua illi non sunt digni. Atten-
dite quid dicam, Filium enim hominis sicut hic, cum
esset adhuc iudicandus, & mali viderunt & boni: vi-
derunt enim Apostoli qui secuti sunt, viderunt Iudæi
qui crucifixerunt: sic cum venerit iudicaturus, & bo-
ni illum videbunt & mali: Boni, vt percipiant merce-
dem, quia secuti sunt: mali, vt percipiant pœnam, quia
crucifixerunt. Soli ergo illi damnabuntur qui crucifi-
xerunt? Audeo dicere, soli. Ergo nos, inquiunt pecca-
tores huius temporis, securi sumus? Si non animam
interrogat deus, securi estis. Quid est quod dixi? In-
telligat charitas vestra, ne hoc dicant in iudicio dei,
quia non intellexerunt: & Iudæi quia viderunt Chri-
stum crucifixerunt, tu quia non vides Christum, ver-
bo ipsius resistis. Nunquid ergo qui verbo resistis, car-
nem non crucifigeres si videres? Contempsit Iudæus
4. sen. dist. in ligno pendentem, contemnis tu in cœlo sedentem.
48. ca. Sed Ergo viderunt eum ambo genera dum hic esset, ambo
cum. genera videbunt & cum venerit. Filius enim hominis

veniet vt iudicet, quia filius hominis venit vt iudica- D
retur. Ideo quia pater non est incarnatus, pater non est
passus, & per filium hominis iudicat, sicut ipse dixit in
Euangelio, Pater non iudicat quenquam, sed omne iu- Ioan. 5.
dicium dedit filio. Secutus paulopost ait, Et dedit ei
potestatem iudicium faciẽdi, quoniam filius hominis
est. Secundum enim quod filius dei est, verbum sem-
per cum patre: & quia semper cum patre, cum patre
iudicat. Secundum autem quod filius hominis est, &
iudicatus est, & iudicaturus est. Quomodo autem vi-
sus est ab eis qui crediderunt, & ab eis qui crucifixe-
runt, quando iudicatus est: sic videbitur cum cœperit
esse iudex, & ab eis quos damnabit, & ab eis quos co-
ronabit. Visionem autem illam diuinitatis, quam pro-
misit dilectoribus suis quando ait, Qui diligit me, di- Ioan. 14.
ligetur à patre meo: & qui diligit me, mandata mea
custodit, & ego diligam eum & ostẽdam meipsum il-
li: iam impij non videbunt. Ista demonstratio quodã-
modo familiaris est, suis illam seruat, non illam osten-
dit impijs. Qualis est ipsa visio? Qualis Christus? Ae-
qualis patri. Qualis est Christus? In principio erat ver- Ioan. 1.
bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. E
Huic visioni suspiramus modo, & gemimus quandiu
peregrini sumus: huic visioni in fine reddemur: hanc
visionem modo in ænigmate videmus. Si enim in æ-
nigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem 1. Corin. 13.
nostram, & sic aperiamus in psalterio propositionem
nostram. Audiamus quod dicimus, faciam⁹ quod præ-
cipimus. Et quid dixit? *Vt quid timebo in die mala? ini-*
quitas calcanei mei circundabit me. Cœpit obscuri⁹, vt quid
timebo, inquit, in die mala? Iniquitas calcanei mei
circundabit me. Magis ergo debet timere, si iniquitas
calcanei eius circundabit eum. Non enim timeat, in-
quit, homo, quod non habeat in potestate deuitare.
Verbi gratia, Qui timet mortem, quid facturus est, vt
non moriatur? Dicat mihi quò vadat. Debet quod
Adam, qui natus est ex Adam. Sed cogitet qui natus
est ex Adam, & secutus est Christum, quia oportet eum
soluere quod debet Adam, & consequi quod promi-
sit Christus. Qui ergo timet mortem, non est quò va-
dat: qui autem timet damnationem quam audient F
impij, Ite in ignem æternum: est quò vadat: Non er-
go timeat. Vt quid enim timeat? Iniquitas calcanei
ipsius, illum circundatura est. Si ergo vitet iniquitatem
calcanei sui, & ambulet in via dei, nõ perueniet ad di-
em malam. Dies mala, dies nouissima, non erit illi ma-
la. Etenim dies nouissima mala erit quibusdam, bona
erit quibusdam. Nunquid mala erit illis quibus dice-
tur, Venite benedicti patris mei percipite regnum? Sed
mala erit illis quibus dicetur, Ite in ignem æternum. Matth. 25.
Quod si iniquitas calcanei sui circũdabit eum, vt quid
ergo timet in die mala? Modo cum viuunt prouideant
sibi, tollant iniquitatem à calcaneo suo, ambulent il-
lam viam, ambulent per viam de qua ipse dixit, Ego Ioan. 14.
sum via, veritas & vita, & non timeant in die mala,
quia dat illis securitatem qui factus est via. Vt quid ti-
mebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circundabit
me. Ergo vitet iniquitatem calcanei sui. In calcaneo
quisque labitur. Intendat charitas vestra, à deo quid
dictum est serpenti? Ipsa tuum obseruabit caput, & tu Gene. 3.
eius obseruabis calcaneum. Diabolus calcaneum tuum
obseruat, quando laberis vt deiiciat te. Ille obseruat
calcaneum tuum, tu obserua caput illius. Quid est ca-
put illius? Initium malæ suggestionis illius. Quando
incipit mala suggerere, tunc repelle antequam surgat

G delectatio,& sequatur consensio,& tūc videbis* caput eius,& non apprehēdet ille calcaneum tuū. Quare autem Euæ hoc dixit: Quia per carnē labitur homo. Eua nobis interior caro nostra est. Qui diligit,inquit, vxorem suam,seipsum diligit. Quid est seipsum? Sequitur & dicit,Nemo enim vnquā carnem suā odio habuit.

* al. vitabit.

Gene.3. Quia ergo quomodo illum hominē Adam per Euam supplantauit,sic diabolus per carnem vult nos supplātare. Præceptū est enim Euæ vt obseruet caput diaboli,quia diabolus calcaneū ipsius obseruat. Si ergo iniquitas calcanei circūdabit nos , vt quid timem* in die mala,cū conuersi ad Christum habeamus in potestate vt non faciamus iniquitatem,& non erit quod nos circundet,& gaudebimus in die nouissima, non plangemus? Qui sunt autem quos circundabit iniquitas calcanei? *Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur.* Ergo vitabo ista,& non iniquitas calcanei mei circundabit me. Quid est vitare ista? Vt non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in abundantia diuitiarum nostrarum , sed gloriemur in eo qui nobis promisit humilibus altitudinem , & minatus est elatis damnationem , & non nos iniquitas

H calcanei circundabit. Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur: sunt qui præsumunt in amicis suis , alij præsumunt in virtute sua, alij in diuitiis. Ista est præsumptio generis humani, non præsumentis in deo. Dixit de virtute, dixit de diuitiis, dicit de amicis. *Frater non redimit, redimet homo?* Expectas vt homo te redimat ab ira ventura? Si te frater non redimet , homo te redempturus est? Quis est frater qui si non redemerit , nullus homo redempturus est? Qui post resurrectionem dixit , Vade dic fra-

Matth.28. tribus meis: frater noster voluit esse, & cum dicimus,

Ioan.20. Pater noster,hoc manifestatur in nobis. Qui enim dicit deo, pater noster, Christo dicit,frater. Ergo qui pa-

Matth.6. trem deum,& fratrem habet Christum, non timeat in die mala. Non enim eum circundabit iniquitas calcanei eius quia non præsumit de virtute sua, nec in abundantia diuitiarum suarum gloriatur , nec de amicis suis potentibus se iactat. In illo ergo præsumat,qui propter illum mortuus est,vt ille non in sempiternum moreretur: qui propter illum humiliatus est, vt ille ex-

I altaretur : qui quæsiuit impium, vt à fideli quæreretur. Ergo si ipse non redimet,homo redempturus est? Aliquis homo redimet,si filius hominis non redimit ? Si Christus non redimit, Adam redimet ? Frater non redimit,redimet homo? *Non dabit deo de propitiatione sua, nec precium redemptionis animæ suæ.* Ille confidit in virtute sua,& in abundantia diuitiarum suarum gloriatur,qui non dabit deo de propitiatione sua , id est, placationem qua flectat deum pro peccatis. Nec precium redemptionis animæ suæ, qui præsumit de virtute sua, & de amicis,& de diuitiis suis. Qui sunt autem qui dāt precium redemptionis animæ suæ? Quibus ait dominus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt

Luc.16. & ipsi recipiant vos in tabernacula æterna . Illi dant precium redemptionis animæ suæ , qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos quos monet per Timotheum Apostolus,noluit esse superbos, ne in abundantia diuitiarū suarum glorientur. Deniq; quod possidebāt, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri,vt esset precium redemptionis animæ eorū. Ait e-

1.Timo.6. nim, Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo,qui præstat nobis omnia abundāter ad fruendum.

Et quasi dicerent, Quid ergo facturi sumus de diuitiis K nostris? Diuites sint,inquit,in operibus bonis,facile tribuant,cōmunicēt,& nō illud perdituri sunt. Vnde scimus? Audi quid sequitur, Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum , vt apprehendāt veram vitā. Sic dabunt precium redemptionis animæ suæ, Et dominus noster hoc monet, Facite vobis sacculos nō ve- Luc.12. terascentes, thesaurum non deficientem in cœlis, quò fur nō accedet,neque tinea corrumpit. Noluit deus vt perdas diuitias tuas,sed vt locum illis mutes. Consiliū tibi dedit. Intelligat charitas vestra. Modo si amic* tu* intraret in domum tuam: & inueniret te in loco humido frumenta posuisse , qui forte sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires, daret tibi huiusmodi consilium dicens, Frater, perdis quod cū magno labore collegisti, in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescunt. Et quid facio frater? Leua in superiora. Audires amicum suggerentem vt frumēta leuares de inferioribus ad superiora, & non audis Chri- Matth.6. stum monentem,vt thesaurum tuum leues de terra ad cœlum: vbi non hoc tibi reddatur quod serues,sed seruies terram,accipias cœlū: serues mortalia,accipias sempiterna. Fœnerare Christo accipiat in terra parua, vt L reddat tibi in cœlo multa. Veruntamē illi quos circūdabit iniquitas calcanei sui,qui confidūt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarū gloriantur, & de amicis hominibus nihil valentibus præstare præsumūt, non dabunt deo de propitiatione sua,& preciū redemptionis animæ suæ. Et quid dixit de tali homine? *Et laborabit in æternum & viuet in finem.* Labor eius sine fine erit, vita ipsius habebit finem. Quare hoc dixit, viuet in finem? Vitam quippe non ponunt isti, nisi delitias quotidianas. Adeo sunt multi inopes & pauperes nostri, parum firmi, & non intuentes quid illis promittat deus pro istis laboribus: cum viderint diuites in epulis quotidianis, in splendore & nitore auri & argēti: quid dicunt? Fœlices sunt isti, isti vere viuunt. Dicitur, iam nō dicatur, & monemus, & si dici habet vel a paucioribus dicatur quàm diceretur si non moneremus. Nam nec nos præsumimus, ita nos ista dicere vt non dicantur, sed vel à paucioribus dicantur: nam dicetur vsque in finem seculi. Parum est, quia dicit eum viuere: adiūgit, & dicit, tonat, putas enim solum viuere: viuat, finie- M tur vita ipsius, quoniam non dat precium redemptionis animæ suæ. Finietur vita, labor non finietur. Laborabit in æternū, & viuet in finem. Quomodo viuet in finem? Quomodo viuebat ille, qui induebatur purpura Luc.16. & bysso,& epulabatur quotidie splendide,& iacentem vlcerosum ante ianuā, cuius vlcera canes lingebāt, & desyderantem micas quæ de mensa eius cadebant, superbus & tumidus contemnebat. Quid illi profuerunt illæ diuitiæ? Mutauerunt vicem ambo, ille à ianua diuitis subleuatus est in sinum Abrahę, ille ab epulis splēdidis missus est in ignem: ille requiescebat, ille ardebat: satiebatur ille, ille satiebat: ille laborauerat in finē, viuet in æternum: ille vixerat in finem, laborabit in æternum. Et quid profuit diuiti qui quæsiuit apud inferos in tormētis positus, stillari sibi guttam aquæ in linguam suam de digito Lazari dicens, quoniam ardeo hic in hac flamma, & non illi concessum est? Sic desyderauit ille guttam de digito, quomodo ille micas de mensa diuitis. Sed illius labor finitus est, & illius vita finita est. Labor huius in æternum, vita illius in æternum. Nō hic habemus vitam, qui forte hic laboramus in terra, & non sic erimus postea. Erit enim vita nostra

A stra Christus in æternum. Illi autem qui hic volunt habere vitã, laborabunt in æternum, & viuent in finem.

Quoniam non videbit interitum cum viderit sapientes morientes. Si iste qui laborauit in æternum & viuet in finem, non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, quid est hoc? Et nõ intelliget quid sit interitus, quãdo viderit sapientes moriẽtes, Dicit enim sibi iste, quia sapiens erat, & cum sapientia inhabitabat, & cum pietate deum coluit, nunquid non est mortuus? Faciam ergo mihi bene cum viuo. Nam si aliquid possent qui aliud sapiunt, nõ morerentur. Videt illũ mori, & nõ videt quæ sit mors. Non videbit interitum cũ viderit sapientes morientes. Quomodo Iudæi viderunt Christũ (Math. 27.) pendentẽ in cruce, & contempserũt dicẽtes, Iste si filiꝰ dei esset, descenderet de cruce: nõ vidẽtes quid sit interitus. Si viderẽt quid sit interitus, se viderẽt. Ille moriebatur tẽporaliter vt reuiuisceret in æternũ, illi viuebant temporaliter vt morerentur in æternũ. Sed quia illum videbant morientẽ, non videbant interitum, id est, non intelligebãt quis esset verus interitus. Quid dicunt etiã in sapientem? (Sapien. 2.) Morte turpissima condẽnemꝰ B illũ, erit enim respectus ex sermonibus illius. Si enim est vere filius dei, liberabit illũ de manibus cõtrariorũ, non permittet mori filium suum, si vere filius ipsius est. At vbi viderunt illum in cruce, insultãtes sibi, & illum nõ descendentem de cruce, dixerunt, Vere homo fuit. Dictum est hoc, & vtiq; poterat descendere de cruce, qui potuit de sepulchro resurgere. Sed docuit nos ferre insultantes, docuit aduersus linguas hominũ esse patiẽtes, bibere modo calicem amaritudinis, & postea accipere sempiternã salutem. Bibe æger calicẽ amarum, vt sanus sis, cui non sunt sana viscera: noli trepidare, quia ne trepidares prior bibit medicus, id est, passionis amaritudinem bibit prior dominus. Bibit qui peccatũ non habebat, qui quod in eo sanaretur, nõ habebat. Bibe donec transeat amaritudo huius seculi, & veniat seculũ, vbi nullum scandalũ, nulla ira, nulla tabes, nulla amaritudo, nulla febris, nullus dolus, nullæ inimicitiæ, nulla senectus, nulla mors, nulla contẽtio. Labora hic venturus ad finem: labora, ne cum nõ vis hic laborare, venias ad finem vitæ, & nunquã venias ad finem laborũ. quoniam non videbit interitum cum viderit sapiẽtes C morientes. *Simul imprudens & insipiens peribunt.* Quis est imprudens? Qui nõ sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit in quo malo sit. Tu vero intellige, in quo malo sis modo, & prospice vt in bonis sis in posterum. Intelligendo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens. Quis est qui sibi prospicit? Seruus ille cui dedit dominus suus quod erogaret, & postea dixit ei, Nõ potes mihi agere, redde rationem actus tui. Et ille, (Luc. 16.) Quid facio? Fodere non possum, mendicare confundor. Sedit, & de re domini sui fecit sibi amicos qui illũ reciperẽt cum de actu proiiceretur. Ille enim fraudem fecit domino suo, vt compararet sibi amicos qui illum susciperent. Tu noli timere ne fraudem facias, ipse dominꝰ hortatur vt facias, ipse tibi dicit, Fac tibi amicos de mãmona iniquitatis. Fortassis ea quæ acquisisti, de iniquitate acquisisti, aut fortasse ea ipsa est iniquitas, quia tu habes & alter non habet, tu abundas & alter eget. De ista mãmona iniquitatis, de diuitiis istis quas iniqui vocant diuitias, fac tibi amicos, & prudens eris: compares tibi, nõ fraudaris. Modo enim videris perdere. Nunquid perdes in thesaurario Christi ponens? Nam pueri fratres vnde sibi emant nescio quid, simul inueniunt nummos, & ponunt in thesaurario, & nõ a- D periunt nisi postea: nunquid quia nõ vident quod col- (Prouer. 6. & 30.) ligunt, ideo perdiderũt? Noli timere. Ponunt pueri in thesaurariu & securi sunt, ponis in manu Christi & times? Esto prudens & prospice tibi in posterum in cœlo. Esto ergo prudens, imitare formicã, sicut dicit scriptura, reconde æstate, ne esurias in hyeme. Hyems est dies nouissimus, dies tribulationis: hyems est dies scãdalorũ & amaritudinis. Collige quod ibi tibi sit in posterum, si autem non facis, simul imprudens & insipiẽs peribis. Sed mortuus est ille diues, & tale ibi funus fa- (Luca. 16.) ctum est. Ecce quò se conuerterũt homines. Non attẽdunt quàm malam vitam habuerit cum viueret, sed quam pompam cum moreretur. O fœlix quem tanti plangunt, iste vero sic vixit vt pauci plangant. Omnes enim deberent plangere tam male viuentem, sed pompa est funeris, excipitur sepulchro precioso, inuoluitur preciosis vestibus, sepelitur vnguentis & aromatibus. Deinde memoriam qualem habet, quàm marmoratã? Viuit in ipsa memoria ille vbi mortuus est. Ista putantes homines bona aberrauerunt à deo, nec quæsierunt vera, & decepti sunt falsis, ideo vide quid sequitur, Ille E qui non dedit precium redemptionis animæ suæ, qui non intellexit interitum, quia vidit sapientes morientes, factus est imprudens & insipiens, vt simul periret. Et quomodo peribunt qui relinquent alienis diuitias suas? Simul imprudens & insipiens peribunt. Attendite fratres. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Quasi eos posuit in maledicto, qui cum mortui fuerint, alieni possidebunt res ipsorum. Ergo fœlices ipsi qui relinquunt filios in possessione sua, quibus sui succedũt. Habuit filios, nõ est mortuus. Quid filij ipsiꝰ? Et ipsi seruãt quod eis reliquerunt parentes sui. Parum est quia seruant, & (13. quæst. 2. cap. Si quis irascitur.) augent. Quibus & ipsi seruant? Filiis suis, & illi filiis, & tertij filiis. Quid Christo? Quid animæ tuæ? Omnia filiis. Inter filios suos quos habent in terra, computent vnum fratrem quem habent in cœlo, cui totum dare debebant, vel diuidant cum illo. Sed tamẽ ait mihi aliquis, Ecce quos maledictos dixit scriptura, quos dixit perire & relinquere alienis diuitias suas, ille autẽ beatus qui suis relinquit. Ego discutio sensum istum, quia inclino in parabolam aurem meam, & video non frustra sic loqui scripturam. Video enim multos iniquos F mori, quibus successores sunt filij, nec potuit sic loqui scriptura, vt separet eos à miseria quorum vitam improbat. Et quid putatis intelligere fratres, nisi quia omnes tales alienis relinquunt diuitias suas? Quomodo alieni sunt filij? Iniquorum filij alieni sunt: nam inuenimus quendam extraneum propinquum factum, quia profuit? Si quis tuorum tibi nihil prodest, alienus est. Vbi inuenimus nescio quem exterum propinquum factum, quia profuit? In Euangelio, Iacebat quidem vulneratus à latronibus. Dominus autem dixerat cuidam, Diliges proximum tuum tanquam teipsum: & ille responderat, Et quis est mihi proximus? Et narrauit do- (Luca. 10.) minus, Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones qui eum vulnerauerũt, & semiuiuum in via reliquerunt. Transierunt propinqui, Iudæus enim erat, ideo de Hierusalem descendebat in Hiericho. Transiit sacerdos & præteriit: transiit leuites, & præteriit etiam ipse: transiuit quidem Samaritanus. Samaritanꝰ nescio quis extraneus erat, ipse ad illum accessit, inspexit miseriam eius, & misericordia motus, curauit vulnera eius, leuauit in iumẽtum & duxit in stabulum, commẽdauit stabulario. Quia in my-

G sterio dicta sunt, & ad discutiendum nunc prolixiora videntur, tamen propter quod proposui fratres, ait domnus, Quis est illorum illi sauciato proximus? Respondit ille, Credo qui cum illo fecit misericordiam, Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus faciendo misericordiam & subueniendo proximus factus est: quicunque tibi in tribulatione subuenire non possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamus illos diuites qui male vixerunt, qui superbe egerunt, mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filiis suis reliquerunt diuitias suas: & filij ipsorum viam parentum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita & isti: sicut illi rapaces, ita & isti: vt illi auari, & isti, alieni ab illis sunt. Nam vt noueritis quia illi alieni sunt, subueni-
Luca.16. rent illi diuiti qui ardebat in flamma, successores ipsius diuitiarum. Sed forte non habuit qui illi succederent, & alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in ipso Euangelio quia habuit: ait enim, Habeo quinque fratres. Fratres ipsius subuenire illi ardenti in flamma non
H potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnū fratrem mihi amicum non feci qui iacebat ante ianu-
Ibidem. am. Illi mihi fratres subuenire non possunt, qui possident diuitias meas, alieni à me facti sunt. Videtis quia omnes qui male viuunt, alienis relinquunt diuitias suas, sed planè præstant illis ipsi alieni qui vocantur sui. Audite quid illis præstant, attendite quomodo irridentur: simul imprudens & insipiens peribunt, & relinquent alienis diuitias suas. Quare dixit alienis? Quia nihil eis prodesse possunt. Et tamen in quo sibi videntur prodesse? *Et sepulchra eorum domus eorum in æternum.* Iam quia ista structa sunt sepulchra, domus sunt sepulchra. Nam plerunque audis diuitem dicentem, Habeo marmoratam domum quam relicturus sum, & non cogito mihi æternam domum vbi semper ero. Quando cogitat sibi memoriam marmoratam aut exculptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi maneat illi diues. Si ibi maneret, non arderet apud inferos. Vbi maneat spiritus male agentis, non vbi ponatur corpus mortale cogitandum est, sed domus eorum sepulchra eorum in æternum. *Tabernacula eorum*
I *in generatione & generationem.* Tabernacula in quibus temporaliter manserunt, domus in quibus quasi in æternum manebūt, id est, sepulchra. Tabernacula ergo suis dimittunt vbi manebant cum viuerēt, transeunt quasi ad domos æternas ad sepulchra. Quid illis prosunt tabernacula eorum in generatione & generationem? Iam generatio & generatio, puta filij sunt, nepotes & rursum pronepotes, quid faciunt? Quid prosunt tabernacula eorum? Quid? Audi, *Inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum.* Quid est hoc? Tollunt panem & merum ad sepulchra, & inuocant ibi nomina mortuorum. Putas quantum inuocatum est nomen illius diuitis: postea quando inebriabant se homines in me-
Luca.16. moria ipsius, nec descendebat vna gutta super linguam ipsius ardentem? Ventri suo seruiunt homines, non spiritibus suorum. Ad spiritus mortuorum suorum non peruenit, nisi quod secum viui fecerunt. Si autem viui non secum fecerunt, ad mortuos nihil peruenit. Sed quid faciunt illi? Solum inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum. *Et homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis.* Quomodo insultatum est hominibus qui non intellexerunt quid facerent de diuitiis cum viuerent, & putarunt se beatos futuros, si haberent memoriam marmoratam, quasi æternam domum, & si sui qui- K
bus reliquissent substantiam suam inuocarent nomina eorum in terris ipsorum. Debuerunt autem contrà præparare sibi domum æternam in bonis operibus, præparare sibi vitam immortalē, mittere ante se sumptus, sequi opera sua, attendere comitem egentem, dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Christum ante ianuam vlcerosum, qui dixit, Cum vni ex Ibidem.
minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quia ergo non in- Matth.25.
tellexit homo in honore positus. Quid est, in honore
positus? Factus ad imaginem & similitudinem dei, ho- Gene.1.
mo prælatus iumentis. Non enim fecit deus sic hominem, quomodo fecit iumentum: sed fecit deus hominem cui seruirent iumenta. Nunquid eius viribus & non intellectui? Ille autem non intellexit. Et qui factus erat ad imaginem dei, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. Vnde alibi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus quibus non est in-
tellectus. *Hæc via eorum scandalum ipsis.* Ipsis fit scan- Psal.31.
dalum non tibi. Quando autem erit & tibi? Si putes quòd beati sint tales si intelligas quia non sunt beati, ipsis erit scandalum via ipsorum, non Christo, non L
corpori eius, non membris eius. *Et postea in ore suo benedicent.* Quid est, postea in ore suo benedicent? Cum facti fuerint tales vt non quærant nisi bona temporalia, fiunt hypocritæ, & quando benedicunt deum, labiis benedicunt nō corde. Tales facti Christiani, quādo illis laudatur vita æterna, & dicitur illis, contemptores diuitiarum esse debere in nomine Christi, torquentur in corde suo, Et si non audent in facie ne erubescant aut ne corripiantur ab hominibus, in corde id faciunt, contemnūt, & remanet eis in ore benedictio, & in corde maledictio. Et postea in ore suo benedicent. Longum est vt Psalmum finiamus, sufficiat charitati vestræ quod audistis interim hodie, cras quod domino placuerit audietis.

Concio secunda de secunda parte Psalmi.

HEsterno die cœpto Psalmo terminus debebatur, sicut meminit charitas vestra. Perueneramus autē vsque ad istum versum, vbi designat spiritus dei homines non attendentes nisi ad præsen- M
tia secularia & terrena. Et in posterum post hanc vitam nihil cogitantes, neque vllam fœlicitatem esse arbitrantes, nisi diuitias & honores huius seculi, & transitoriam virtutem † & fœlicitatem: post obitum autem †al.vitam.
suum non attendentes, nisi quemadmodum eis procurentur funera pomposa, & sepeliantur in monumētis opere mirabili extructis, & inuocentur nomina eorum in terris ipsorum à domibus eorum: non autem sibi comparant vbi spiritus sit post hanc vitam, stulti
non contremiscentes vocem Christi dicentis, Stulte, Luca.12.
hac nocte auferetur anima tua à te, & quæ præparasti cuius erunt? Nec attendentes post epulas quotidianas splendidas, & purpuram & byssum, diuitem damnatū
ad tormenta in infernum, & post labores & vlcera & Luca.16.
famem pauperem requiescentem in sinu Abrahæ. Ista non curantes, sed attendentes ad id quod præsens est, & post hanc mortem non prouidentes nisi quemadmodum nomen eorum quod reprobatur in cœlo, inuocetur in terra. Describens ergo tales spiritussanctus ait, *Hæc via ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo benedicent.* Sicut dicit dominus Iesus Christus de quibusdam, qui primo accedunt ad fidem mundati verbo dei & exorcismis in nomine Christi, vt accipiant gratiam

A gratiam dei, vt baptizentur: & postea redeuntes ad peiora mala quàm antea commiserant, fiant illis, inquit, posteriora deteriora prioribus. Hoc Petrus Apostolus. *2.Pet 2.*
Dominus autem, Et erunt posteriora, inquit, illius hominis peiora quàm erant priora. Quare? Quia primo vel apertus pagan⁹ erat, postea palliatus nomine Christiano, sub velamine religionis occultus malus est, & fit deterior, quia occultus est: sicut ait, Et postea in ore suo benedicentad est, nomen dei & nomen Christi audis in labiis, in corde non inuenis. De quibus dictum est, *Luca.11.*
Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum lōge est à me. Hucusque ergo Psalmus tractatus erat. Deinde sic incipiūt versus hodie discutiendi atque tractādi: *Sicut oues in inferno positæ, mors pastor est eis.* Quibus? Illis quorum via scandalum ipsis. Quibus? Illis qui præsentia sola attendunt, dum futura non cogitant: illis qui vitam non putant nisi istam, quæ mors dicenda est. Non igitur immerito tanquā oues in inferno, mors tem habent pastorem. Quid est mortem habent pastorem? Mors enim aliqua res est, aut aliqua potestas est. Mors nempe separatio est animæ à corpore. Mors *Matth. 15.* *3.sen.di.21 ca.Post predicta.*
B equidem quam timent homines, separatio est animæ à corpore. Mors autem vere, quam non timēt homines, separatio est animæ à deo. Et plerunque cū timent homines istam quæ separat animam à corpore, incidunt in illam vbi anima separatur à deo: hæc est ergo mors. Quomodo autem mors pastor est illis? Si vita Christus est, mors diabolus. Habemus autē multis locis in scriptura, quia vita est Christus, mors autem diabolus est: non quia ipse mors est, sed quia per illum mors. Siue enim illa in qua lapsus est Adam, ipsius persuasione homini propinata est: siue illa in qua separatur anima à corpore, ipsum habent authorem qui primo per superbiam cadens inuidit stanti, & morte inuisibili deiecit stantem, vt etiam morte inuisibili perderet. Ad eum pertinentes pastorem mortem habent. Nos autem qui de futura immortalitate cogitamus, & non sine causa in fronte signum crucis Christi portamus, nō habem⁹ pastorem nisi vitam. Infidelium pastor mors, fidelium pastor vita. Si ergo in inferno sunt oues quibus pastor mors est, in cœlo sunt oues quib⁹ pastor vita est. Quid igitur? Iam in cœlo sumus? In cœlo secundum fidem. *Ad fratres in eremo sermo.72.* *Gene. 3.*
C Si ergo in cœlo, vbi sursum cor? Si non in cœlo, vbi est quod Apostolus Paulus dicit, Nostra enim conuersatio in cœlis est? Corpore ambulamus in terra, corde habitamus in cœlo. Habitamus ibi, si illuc aliquid mittimus, quod ibi nos teneat. Nemo enim inhabitat corde, nisi vnde cogitat, Inde autem cogitat, vbi thesaurizat. Thesaurizauit in terra, corde ipsius à terra non recedit, thesaurizauit in cœlo, cor ipsius de cœlo non descendit: domino aperte dicente, Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum erit. Isti ergo quibus mors pastor est, videntur florere ad tempus, & iusti laborare. Sed quare? Quia nox est adhuc. Quid est, nox est? Non apparent merita iustorum, & quasi nominatur fœlicitas impiorum. Tamdiu videtur herba lætior quàm arbor, quamdiu hyems est. Herba enim per hyemem viget, arbor per hyemem quasi arida est: cum sol exierit feruentior tempore æstatis, arbor quæ per hyemem arida videbatur, expletur foliis, profert fructus, herba autem arescit. Videbis honorem arboris, herba arida est. Sic & mūdo iusti laborant, antequam veniat æstas. Est vita in radice, nondum apparet in ramis. Radix autem nostra charitas est. Et quid ait Apostolus? Vt sursum debeamus habere radicem, vt vita sit pastor *Philip.3.* *Matth.6.* *Ibidem.*

noster: quia habitatio nostra non debet recedere de cœlo, quia in hac terra debemus sicut mortui ambulare, vt supra viuentes, infra mortui simus, non vt supra mortui, infra viuamus. Quid ergo non debet recedere vita nostra & cor nustrum de supernis, quid ait Apostolus? Mortui enim estis. Et ne timeres vita vestra abscondita est, ait, cum Christo in deo. Ecce vbi est radix nostra. Quando autem apparebit honor noster tanquam in foliis & fructibus, sequitur & dicit, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria, & erit mane. Nam modo nō est mane. Tumeant modo superbi & diuites huius seculi, impij bonis insultent, infideles fidelibus, & dicant, Quid vobis prodest quia credidistis? Quid plus habetis, quia Christum habetis? Respondeant fideles, si vere fideles sunt, Nox est, nondum videtur quod tenemus. Non quiescant manus in bonis operibus. Vnde alibi dicitur, In die tribulationis meæ deum exquisiui manibus meis, nocte coram eo, & non sum deceptus. Apparebit labor noster mane, & erit fructus mane, vt illi qui modo laborant, postea dominentur, & illi qui modo se iactant & superbiunt, postea subijciantur. Quid enim sequitur? Sicut oues in inferno positæ, mors pastor est eis. *Et dominabuntur eis recti mane.* D *Coloss.3.* *Psal. 76.* E
Puto iam planum esse istum versum, quem prælocuti sumus, Dominabuntur eis recti mane. Tolera noctem, desydera mane, ne putes quia nox habet vitam, & mane non habet vitam. Ergo qui dormit viuit, & qui surgit non viuit? Nónne qui dormit, morti similior est? Et qui sunt qui dormiunt? Quos excitat Apostolus Paulus, si tamen velint euigilare. Quibusdam enim dicit, Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Qui ergo illuminantur à Christo, iam vigilant, sed nondum apparet fructus vigiliarum. Mane apparebit, id est, cum seculi huius incerta transierint. Ipsa est enim nox: nunc tibi videntur quasi tenebræ. Facit male, viuit, floret, terret, honoratur. Facit bene, reprehenditur, blasphematur, accusatur, laborat, terretur, Quasi tenebræ sunt. In radice autem, vigor, fructus, opulentia, Vita nondum est in ramis, sed radix non aruit, Similis arescenti est, Sed tempus veniet, vestitur honore suo, fœcundatur fructibus suis. Tunc illi de quibus scriptum est, vt non eos zelemus. Quid enim de illis ait Psalmus? Quoniam sicut fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent. Cadent cum videbunt ad dexteram sanctos, quibus laborantibus insultauerunt, & dicent intra se pœnitentiam agentes, sed pœnitentia sera & infructuosa. Qui noluerunt modo agere fructuosam, agent tunc infructuosam. Quid ergo dicent iam in pœnitentia infructuosa? Hi sunt quos aliquando in derisum habuimus, & in similitudinem improperij. Verba dico libri de sapientia. Cognoscunt qui ea solent audire, Verba enim sunt malorum futura quādo videbunt iudicem, etiam omnes fideles ad dexteram eius, & omnes sanctos eius cum illo iudicantes, Hoc habent dicere, Verba ipsorum dicit scriptura, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum, & in similitudinem improperij, Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam. Cum enim cœperit deo quisque viuere, mundum contemnere, iniurias suas nolle vlcisci, nolle hic diuitias, non hic quærere fœlicitatem terrenam, contēnere omnia, dominum solum cogitare, viam Christi non deserere, non solum à paganis dicitur insanus: sed quod magis dolendum est, quia & intus multi dormiunt, & vigila- *Ephes.5.* F *Psal.36.* *Sapien.5.* *Matth. 25.*

G re nolunt, à ſuis, à Chriſtianis audiunt, Quid pateris?
Fratres mei, homini viuenti ſecuodum viam Chriſti,
qui dicit. Quid pateris? putamus quid dicit. Horremus
Iudæos quia dixerunt domino Ieſu Chriſto, Dęmoni-
Ioan. 7. um habes: & quando audimus euangelium recitari, tũ-
dimus pectora noſtra. Sceleratam rem dixeruot Iudęi
Chriſto, dæmonium habes. Age tu Chriſtiane quando
videris de corde hominis expulſum diabolum, & in-
habitare Chriſtum, & dicis, quid pateris? dæmoniom
tibi videtur habere? Dictũ eſt & de ipſo domino quòd
inſaniret, quando loquebatur verba quæ illi non cape
Ioan. 10. rent. Dictum eſt, inſanit, dæmoniũ habet, & tamen a-
liqui euigilabant à ſomno, & dicebant, Non ſunt iſta
Ibidem. verba dęmonium habentis, Sic & modo fratres. Quã-
diu iſta verba audiunt & gentes, & qui inhabitant or-
bem, & terrigenę, & filij hominum, & diues & pauper,
id eſt, & qui pertinent ad Adam, & qui pertinent ad
Chriſtum: alij dicunt, dæmonium habet: alij dicunt, nõ
ſont iſta verba dæmonium habentis. alij enim teneot
viam ſeculi, & iſta ad tempus audiunt: alij oon fruſtra
audiunt, ſed faciunt quod dictum eſt, Auribus percipi-
H te qui habitatis orbem. Et cum agunt iſta certus eſt fru-
ctus. Sed qoi male agunt, & viam ſeculi eligunt, mors
paſtor eſt eis. Qui autem eligunt nomen dei, vita pa-
ſtor eſt eis. Veniet ipſa vita iudicatura, & damnatura
cum paſtore ſuo eos quibus dicetur, Ite io ignem æter-
Matth. 25. num qui pręparatus eſt diabolo & angelis eius: Illi autẽ
quibus inſultatum eſt, & qui irriſi ſunt quia credebant,
audient ab ipſa vita quam habent paſtorem, Venite be
nedicti patris mei, percipite regnum quod vobis para-
tum eſt ab origine mundi. Dominabuntur ergo eis re-
cti, non modo, ſed mane, Nemo dicat, quare ſum Chri
† al. Chriſtianus, im properium iniquis? ſtianus, impero nemini, imperem iniquis? † Quiſquis
es noli feſtinare, & dominaberis, ſed mane. *Et auxi-
lium eorũ veterafcet in inferno & à gloria eorum.* Modo habẽt
gloriam, io inferno veteraſcent. Quid eſt auxilium eo-
rum? Auxilium de pecunia, auxilium de amicis, auxi-
lium de virtute ſua. Sed cum mortuus fuerit homo, in
Pſal. 145. illa die perient omnes cogitatiooes eius. Quantum vi-
ſus eſt gloriam habere inter homines cum viueret, tan-
tam vetuſtatem & corruptionem ſuppliciorum habe-
bit cum mortuus fuerit apud inferos. *Veruntamen deus*
I *redimet animam meam.* Videte vocem ſperantis de futu-
ro, Veruntamen deus redimet animam meam. Forte
vox eſt adhuc volentis liberari de preſſura. Neſcio
quis in carcere eſt, dicit, deus redimet animam meam:
neſcio quis in catena, deus redimet animam meam:
neſcio quis periculum patitur in mari, iactatur flucti-
bus & ſæuientibus tempeſtatibus, quid dicit? Deus re-
dimet animam meam. Liberari volunt ad iſtam vi-
tam. Non eſt autem iſta vox huius. Audi quid ſequi-
tur, Deus redimet animam meam. *De manu inferni cum
acceperit me.* Hanc redemptionem dicit, quam Chri-
Ephe. 5. ſtus iam in ſe oſtendit. Deſcendit enim ad inferos, a-
ſcendit in cœlum. Quod videmus in capite, inuenie-
mus in corpore. Quid enim credimus in capite? Quo-
niam qui viderunt, ipſi nobis annunciauerunt, & per
ipſos videmus, quia voom corpus omnes ſumus. Sed
meliores illi qui viderunt, nos deteriores quibus an-
nuociatum eſt: Non hoc dicit ipſa vita noſtra, ipſe pa-
ſtor noſter. Inſultat enim cuidam diſcipulo ſuo dubi-
tanti, & cicatrices palpare cupiẽti. Et cum palpaſſet ci-
Ioan. 20. catrices, exclamauit dicẽs, Dominus meus & deus me-
us. Videns ergo dubitantem diſcipulũ, & intuens to-
tum orbem terrarum crediturum, quia vidiſti, inquit,
crededisti, beati qui non vidẽt & creduot. Veruntamẽ K
deus redimet animam meam de manu inferi cum ac-
ceperit me. Hic ergo quid? Labor, preſſura, tribulatio,
tentatio, Nihil aliud ſperes. Vbi gaudiũ? In ſpe futura.
Nã dicit Apoſtolus, Semper gaudentes. In tantis tribu
lationibus, ſemper gaudẽtes, ſemper triſtes. Sẽper gau-
dentes, quia ipſe dixit, Quaſi triſtes, ſemper autem gau 2. Cor. 6.
dentes. Triſtitia noſtra habet quaſi, gaudium noſtrum
nõ habet quaſi, quia in ſpe certa eſt. Quare triſtitia no-
ſtra quaſi habet? Quia ſicut ſomnus tranſit, & domina-
bũtur recti mane. Nouit enim charitas veſtra, quia qui
ſomnium indicat, addit quaſi, Quaſi dicebam, quaſi lo
quebar, quaſi prandebam, quaſi equitabam, quaſi diſpu-
tabam. Totum quaſi, quia cum euigilauerit, nõ inuenit
quod videbat. Quaſi theſaurum inueneram, dicit mẽ-
dicus. Si quaſi oon eſſet, mendicus non eſſet: ſed quia
quaſi erat, mẽdicus eſt. Itaque modo qui ad lætitias ſe-
culares oculos aperiunt & cor claudũt, trãſit quaſi eo-
rum, & venit verum ipſorum. Quaſi ipſorum fœlicitas
eſt ſeculi, verum ipſorum pœna eſt. Noſtrũ autẽ quaſi
triſtitia eſt, gaudium noo eſt quaſi. Non enim ait Apo
ſtolus, Quaſi gaudentes, ſemper autem triſtes: aut, quaſi 2. Cor. 6.
triſtes, & quaſi gaudentes: ſed ait, quaſi triſtes, ſemper L
autem gaudentes. Sicut egeni, & ibi ſicut pro quaſi po-
ſuit. Multos autem ditantes: & cum hoc diceret, ni-
hil habebat Apoſtolus. Omnia ſua dimiſerat, diuitias
nullas poſsidebat. Et quid ſecutus ait? Quaſi nihil ha-
bentes: & ipſum nihil habere quaſi Apoſtoli erat. Et
omnia poſsidentes: ibi non dixit quaſi. Quaſi egebat,
oon autem quaſi, ſed vere multos ditabat. Quaſi nihil
habebat, non autem quaſi, ſed omnia poſsidebat. Vn-
de vere omnia poſsidebat? Quia omnium creatori
adhærebat. Veruotamen, ioquit, deus redimet ani-
mam meam de manu inferi cum acceperit me. Quid
igitur? Quid hic voluit florere? To viſurus es hoounẽ
florentem malum, & forte titubabunt pedes tui, & di-
cturus es in anima tua, Deus ego noui facta huius ho-
minis, quæ ſcelera fecit iſte homo, & ecce floret, ter-
ret, dominatur, extollitur, caput illi non dolet, nihil
in domo eius diminutum eſt: & timebis, quia credi-
diſti, & forte dicet cor tuum, me miſerum puto, ſine
cauſa credidi, deus non reſpicit res humanas. Excitat M
ergo nos deus. Et quid dicit? *Ne timueris cum diues fa-
ctus fuerit homo.* Quare enim timebas, quia diues factus
eſt homo? Timebas ne ſine cauſa crederes, ne forte
perdidiſſes laborem fidei tuæ, & ſpem conuerſionis
tuæ: quia forte iocurrit tibi lucrum cum fraude, &
potuiſti facere ipſum lucrum cum fraude, diues eſſe
& non laborare, & attendens quid minatus eſt deus,
temperaſti à fraude & cootempſiſti lucrum. Vides a-
lium feciſſe lucrum de fraude, & oihil mali pati, &
times eſſe bonus. Ne timueris ait tibi ſpiritus dei, cum
diues factus fuerit homo. Oculos non vis habere ni-
ſi in præſentia? Futura promiſit qui reſurrexit, pacem
in hac terra & requiem non promiſit. Omnis homo
requiem quærit, bonam rem quærit, ſed non in re-
gione ſua illam quærit. Non eſt pax in hac vita, in
cœlo nobis promiſſum eſt quod in terra quærimus. In
futuro ſeculo promiſſum eſt, quod in iſto ſeculo quæ-
rimus. Ne timueris cum diues factus fuerit homo.

Et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quare ne
timueris? *Quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia.*
Vides viuentem, cogita morientem. Quid hic ha-
beat attendis, quid ſecum tollat attende. Quid ſecum
tollit? Multum auri habet, multum argenti habet, mul-
tum

A tum prædiorum, mancipiorum: moritur, remanent illa, nescio quibus. Etsi enim dimittit quibus vult, non seruat quibus vult. Multi enim & non sibi dimissa acquisierunt, & multi sibi dimissa perdiderunt. Remanēt enim illa omnia, & tulit secum. Quid? Forte dicit aliquis, illud secum tollit vnde inuoluitur, & quod illi erogatur ad preciosum & marmoratū sepulchrum, ad instruendam memoriam, hoc secū tollit. Ego nec hoc dico. Exhibentur enim ista non sentienti. Si dormientem & non vigilantem ornas, in lecto secum illa habet. Forte ornamēta insunt in corpore iacentis, & forte ille in somnis in pannis se videt. Quod sentit ei plus est, quàm quod non sentit. Quanquam & illud cum euigilauerit non erit: tamen dormienti magis illud erat quod in somnis videbat, quàm illud quod non sentiebat. Quid ergo fratres dicant sibi homines? Erogēt ad mortem meam, quare dimitto hæredes meos diuites? Multa habebunt de meo, habeam & ego aliquid de meo in corpore meo. Quid habebit corpus mortuum? Quid habebit caro putrescens? Quid habebit caro non

B sentiens? Si aliquid habuit diues ille cuius lingua sicca

Luc. 16. erat, tunc habet homo aliquid de suo. Fratres, nunquid sic legimus in Euangelio, quia diues ille cum holosericis & byssinis tegumentis apparebat in igne? Nunquid qualis erat in epulis ad mensam, talis erat & apud inferos, cum sitiret, & stillam desyderaret? Non ibi erant illa omnia. Non ergo secum accipit homo omnia, nec quod tollit sepultura, tollit secum mortuus. Vbi enim sensus, ibi homo: vbi nullus sensus, non est homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quæ habebat hominem. Corpus dicamus domum, spiritum dicamus habitatorem domus. Spiritus torquetur apud inferos, quid illi prodest, quia corpus iacet in cinnamis & aromatibus conditum, inuolutum preciosis linteis? Tanquam si dominus domus mittatur in exilium, & tu ornes parietes ipsius. Ille in exilio eget & fame deficit, vix sibi vnam cellam inuenit vbi somnum capiat, & tu dicis fœlix est, Nam ornata est domus illius. Quis te non aut iocari, aut insanire arbitretur? Ornas corpus, torquetur spiritus. Da aliquid spiritui, & dedisti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando vnam gut-

C tam desyderauit & non accepit? Hic enim contempsit mittere ante se aliquid. Quare contempsit? Quia hæc via eorum scandalum est illis. Non putauit vitam nisi præsentem, non cogitauit nisi quemadmodum pre-

Luc. 12. ciosis vestibus obuolutus sepeliretur. Ablata est ab illo anima eius, sicut dominus dicit, Stulte, hac nocte auferetur anima tua, & quæ præparasti cuius erunt? Et impletum est in illo quod iste Psalmus dicit, Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia. *Neque simul descendet cum eo gloria domus eius. Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur.* Intendat charitas vestra, quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur. Quandiu vixit, bene sibi fecit. Hoc dicunt omnes, sed falso dicunt. Benedictio est ab animo benedicentis, non ab ipsa vanitate. Quid enim dicis tu, quia manducauit & bibit, quia fecit quod voluit, quoniam splendide epulatus est, ideo secum fecit bene? Ego dico, fecit secum male: non ego di-

Luc. 16. co, sed Christus, fecit secum male. Etenim diues ille quando quotidie epulabatur splendide, bene secum facere putabatur: cum autem cœpit ardere apud inferos, tunc inuentum est male, quod putabatur bene. Quod enim manducauerat apud superos, hoc digere-

bat apud inferos. Iniquitatem dico fratres, quam epu- D labatur. Manducabat preciosas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem. Quod apud superos ore cordis manducabat, hoc apud inferos in illis supplicijs digerebat. Et quidem temporaliter manducauerat, in æternum male digerebat. Manducatur ergo iniquitas. Forte aliquis dicit, Quid est quod loquitur, manducatur iniquitas? Nō ego dico, audi scripturam, Sicut vua acerba dentibus vexatio est, & fumus ocu- *Prouer. 10.* lis, sic iniquitas vtentibus ea. Qui manducauerit enim iniquitatem, id est, qui libenter habuerit iniquitatem, non poterit manducare iustitiam. Panis enim iustitia est. Quis est panis? Ego sum panis viuus, qui de cœlo *Ioan. 8.* descendi. Ipse est panis cordis nostri. Quomodo qui *Hiere. 31.* manducat ore corporis vuas acerbas, obrigescunt & obstupescunt dētes eius, & minus idoneus fit ad manducādum panem, & remanet illi laudare, quod videt, & manducare non posse: sic & qui iniquitate vsus est, & pastus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum dei, & nō facit. Vnde non facit? Quia cum cœperit facere laborat, quomodo sentimus laborare dentes post vuas acerbas, cum cœperi- E mus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam, & incumbunt pani, Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si nos volumus manducare iustitiam, temperemus nos ab iniquitatibus, & nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi. Nam si dicit Christianus, deus nouit, quia delectat me, sed non possum facere: quassatos dētes habet, diu manducauit iniquitatem. Ergo & iustitia māducatur? Si non manducaretur, non diceret dominus, Beati *Matth. 5.* qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Ergo quoniam anima illius in vita ipsius benedicetur, in morte torquebitur. *Confitebitur tibi cum bene feceris ei.* Attendite & pascimini, hæreat in cordibus vestris, manducate & videte tales, & nolite esse tales. Cauete & talia verba, Confitebitur tibi cum bene feceris ei. Quàm multi sunt Christiani fratres, qui tunc deo gratias agunt, quādo illis accidit F lucrum: hoc est, confitebitur tibi cum bene feceris ei, laudabit te & dicet, Vere quia tu es deus meus, Liberauit me de carcere, & confitebor illi. Venit illi lucrum, cōfitetur: venit hęreditas, cōfitetur: patitur dānum, blasphemat. Qualis filius es, quia quādo te pater emēdat, tunc tibi displicet? Nō emendaret, nisi displiceres. Aut si sic displiceres vt odisset, non ille te emendaret. Gratias age ergo emendatori, vt accipias hæreditatē à deo qui te emendat. Erudiris enim cum emēdaris, sed multum emendat, quia magnum est quod habes accipere. Nā si appendas quod emēdaris cum eo quod accepturus es, inuenies quia nihil est quod emendaris. Apostolus Paulus hoc dicit, Etenim quod ad præsens est tem- *2. Cor. 4.* porale leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilē modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Sed quando? Non respicientibus, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur: non quæ tēporalia, sed quæ æterna. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Et iterum, Nō sunt cōdignæ passio- *Roma. 8.* nes huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quid ergo? Quod pateris sic semper pateris? Concedo, Ex quo natus es per omnes ætates tuas, vsque ad senectam tuam, quousque morieris, puta quia hoc pateris quod est passus Iob. Quod ille passus est aliquot diebus, si aliquis patiatur ab ipsa infantia? Quod

pateris

G pateris,transit,finitur:quod accepturus es, finẽ non ha-
bebit. Nolo iam æques pœnam cum præmio tẽporali:
æqua æternitati si potes. Cõfitebitur tibi cum bene fe-
ceris ei. Nolite esse tales, fratres,videte quia propterea
dicimus hæc,propterea cantamus,propterea tractatur,
propterea sudatur. Nolite facere ista, negocia vestra
vos probant. Aliquando in negocio vestro auditis ve-
rum & blasphematis, Ecclesiam blasphematis. Quare?
Quia Christiani estis. Si sic est,duco me in parte Dona-
ti,Paganus volo esse. Quare? Quia momordisti panem
& dolent dentes. Quando videbas ipsum panem,lau-
dabas:cœpisti manducare,& dolent dentes:id est,quã-
do audiebas sermonem dei collaudabas,cum tibi dici-
tur,fac hoc, blasphemas. Noli sic velle, hoc dic,bonus
est panis,sed ego ooo possum illum manducare.Nunc
autem si oculis vides laudas,cũ cœperis dentes preme-
re, dicis, malus est panis iste.Et qualis est ille qui illum
fecit?Ita fit vt confitearis deum,quando tibi bene fecit
Psal. 33. deus,& mentiaris quãdo caotas, Beoedicam domino
in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Exigitur
de corde tuo cantatio labiorũ tuorum, cantasti in Ec-
clesia,Benedicam dominum in omni tempore. Quo-
H modo in omni tempore? Si omni tẽpore lucrum, om-
ni tempore beoedicetur. Si aliquando est damnum,
non benedicitur, sed blasphematur. Certe quia nõ be-
nedicis in omni tempore, certe quia non semper laus
eius in ore tuo est, eris talis qualem modo descripsit,
Confitebitur tibi cum bene feceris ei. *Introibit vsque in
progenies patrum suorum.* Id est,imitabitur patres suos:quia
iniqui quomodo sunt, non habent fratres vel patres?
Antiqui iniqui, patres sunt præsentium. Et modo qui
iniqui sunt, patres sunt posteriorum iniquorum: quo-
modo patres iustorum antiqui iusti patres sunt iusto-
rum,quomodo & qui modo sunt,patres suot eorũ qui
futuri erũt. Ostendere voluit spiritussanctus, quia non
est mala æquitas, quando ad illam murmuratur, sed hi
ab origine vsq; ad progeniem patrum suorum,patrem
Gene. 4. suum habẽt. Duos genuit Adam,& in vno iniquitas,in
vno iustitia. Iniquitas in Cain, iustitia in Abel. Præua-
luisse videtur iniquitas super iustitiã,quia occidit Cain
†al. in no-ὰe. iniustus Abel iustum & innocentem.†Nunquid mane?
Sed dominabuntur eis recti mane. Veniet mane, & vi-
debitur vbi sit Abel, & vbi Cain. Sic omnes qui secun-
I dum Cain, & sic omnes qui secũdum Abel vsque in fi-
nẽ seculi. Introibit vsque in progenies patrũ suorum.
Vsque in æternum non videbit lumen. Quia & hic cum esset
io tenebris,erat gaudẽs falsis bonis, & non amans bo-
na vera,& ideo hinc ad tartarum ibit, A tenebris som-
niorum excipient eum tenebræ tormentorũ. Ergo vs-
que in æternũ nõ videbit lumen. Sed quare hoc, quod
posuit in medio Psalmo,hoc & in fine? *Homo cum in ho-
nore esset non intellexit,comparatus est iumentis insensatis,& similis
factus est illis.* Vos autem fratres cõsyderate vos homi-
Gene. 1. nes factos ad imaginem & similitudinem dei. Imago
dei intus est,non est in corpore, non est in auribus istis
quas videtis,& oculis,& oaribus,& palato,& manibus,
& pedibus: sed est facta tamen vbi est intellectus, vbi
est mens,vbi ratio inuestigaodę veritatis. Vbi est fides,
vbi est spes vestra, vbi charitas vestra: ibi habet deus
imagineo suam, vel ibi intelligitis & videtis, quia ista
Psal. 38. traoseunt,quia sic dixit in alio Psalmo, Quanquam in
imagioe ambulet homo,tamen vane conturbatur,the-
saurizat & nescit cui congregabit ea. Non turbemini
quia qualiacunqoe sunt ista, transitoria sunt, si homi-
nes estis in honore positi,intelligitis. Nam si homines
estis in honore positi & non intelligitis,comparamini K
iumentis insensatis,& similes efficimini illis.

In Psalmum quadragesimumnonum
Enarratio.

QVantũ nobis valeat sermo dei ad correctio-
nem vitæ nostrę,& ad speranda prẽmia eius,
pœnasq; metuẽdas, vnusquiq; in se metiatur,
& conscientiam suã ante oculos eius sine dolo ponat,
nec sibi blandiatur in tanto periculo, quoniam & ipse
dominus deus noster,videtis quia nulli blanditur.Et si
consolatur nos promitteodo bona sua, & confirman-
do spem nostram, male viuẽtibus tamen & contẽnen-
tibus verbũ suũ,omnino nõ parcit. Interroget se vnus-
quisq; cum tẽpus est, & videat vbi sit, & aut perseueret
in booo,aut mutetur à malo. Sicut enim dicit in hoc
Psalmo,nõ quicunq; homo,aut quicũque angelus, sed
Deus deorum dominus, locutus est. Loquendo autem quid
egit? *Vocauit terram. A solis ortu vsque ad occasum.* Qui vo-
cauit terram à solis ortu vsque ad occasum, dominus
noster & saluator est Iesus Christus, Verbũ caro factum Ioan. 1.
est vt inhabitaret in nobis. Dominus ergo noster Iesus
Christus deus deorũ est, quia per ipsum facta sunt om-
nia,& sine ipso factũ est oihil. Verbum dei, si deus est, L
vtique deus deorum est. Vtrum autem sit deus,Euãge-
lium respõdet,In principio erat verbũ, & verbum erat
apud deum, & deus erat verbũ. Et si omnia per ipsum
facta sunt,sicut cõsequẽter dicit,& dij si qui facti sunt,
per ipsum facti sunt. Vnus enim deus non factus,& ve-
rus deus ipse solus. Ipse autẽ solus deus,pater & filius
& spiritus sanctus, vnus deus. Dij ergo quorum deus
verus est, qui sunt, aut vbi sunt? Dicit alius Psalmus, Psal. 81.
Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos
discernit. Adhuc nescimus, ne forte dij aliqui in cœlo
congregati sint,& in eorũ cõgregatione, hoc est enim
in synagoga,stetit deus discernere illos. Videte in eo-
dem Psalmo quibus dicat,Ego dixi dij estis,& filij ex- Ibidem.
celsi omnes. Vos autẽ vt homines moriemini, & sicut
vnus ex principibus cadetis. Manifestum est ergo, quia
homines dixit deos, ex gratia sua deificatos,nõ de sub-
staotia sua natos. Ille enim iustificat, qui per semetip- Roma. 4.
sum non ex alio iustus est, & ille deificat qui per seip-
sum nõ alterius participatione deus est. Qui autem iu-
stificat, ipse deificat, quia iustificando filios dei facit. M
Dedit enim eis potestatẽ filios dei fieri. Si filij dei facti Ioan. 1.
sumus,& dij facti sumus,sed hoc gratię est adoptantis,
non naturæ generantis. Vnicus enim dei filius deus,&
cum patre vous deus,dominus & saluator noster Iesus
Christus,in principio verbum,& verbum apud deum,
verbũ deus. Cæteri qui fiunt dij,gratia ipsius fiunt.non
de substãtia eius nascũtur vt hoc sint quod ille,sed vt
per beneficium perueniant ad eum, & sint cohæredes
Christi. Tanta enim charitas est in illo hærede, vt vo-
luerit habere cohæredes. Quis enim auarus homo ve-
lit habere cohæredes? Sed & qui inuenitur velle, diui-
det cũ eis hæreditatẽ,minus habens ipse diuidẽs quàm
si solus possideret. Hæreditas autem in qua cohæredes
Christi sumus,nõ minuitur copia possessorũ,nec fit an-
gustior numerositate cohæredum,sed tanta est multis,
quanta paucis,tãta singulis,quãta omnibus. Videte,in-
quit Apostolus, qualem dilectionẽ nobis dedit deus,
vt filij dei vocemur & simus. Et in alio loco, Dilectissi- 1. Ioan. 3.
mi,filij dei sumus,& nõdũ apparuit quid erimus. Ergo Ibidem.
sumus in spe,nõdum in re. Scimus autẽ,inquit,quoniã
cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbi-
mus eum sicuti est. Vnicus similis nascendo, nos simi-
les vi-

A les viuendo. Non enim ita similes, vt ille qui hoc est, quod ille à quo genitus est. Nos enim similes nō ęquales. Ille quia æqualis, ideo similis. Audiamus qui sint dij facti iustificati, quia filij dei dicũtur: & dij qui nō sunt dij, quibus ille deus deorum terribilis est. Dicit enim alius
Psal. 95. Psalmus, Terribilis est super omnes deos. Et quasi quæreres, quos deos, quoniam omnes dij gentium dęmonia. Dijs gentium, dæmoniis terribilis: dijs à se factis, filijs amabilis. Proinde confitentes maiestatem dei vtrosque inuenio, & dæmonia cõfessa sunt Christum,
Matth. 16. *Marci. 5.* & fideles confessi sunt Christum. Tu es Christus filius dei viui, dixit Petrus. Scimus qui sis, tu es filius dei, dixerunt dæmones. Parem audio confessionem, sed non parem inuenio dilectionem: imò vero hic dilectionem, ibi timorem. Quibus ergo amabilis, filij sunt: quibus terribilis, filij non sunt. Quibus amabilis, deos illos fecit: quibus terribilis, non esse deos cõuincit. Hi enim dij fiunt, illi dij putantur. Hos deos facit veritas, illos error existimat. Deus ergo deorum dominus locutus
Heb. 1. est. Locutus est multis modis. Per angelos ipse locutus est, per Prophetas ipse locutus est, per os proprium locutus est ipse, per Apostolos suos ipse locutus est, per fideles suos ipse loquitur, per humilitatem nostrã, cum aliquid verum dicimus, ipse loquitur. Videte itaque lo-
B quẽdo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per multa organa, ipse tamen sonat vbique tangẽdo, modificando, inspirando. Videte quid egerit. Locutus est enim & vocauit terrã. Quam terram? An forte Aphricam propter eos qui dicunt, Ecclesia Christi pars Donati est? Solam quidem Aphricam non vocauit, sed & Aphricam non separauit. Qui enim vocauit terram à solis ortu vsq; ad occasum, nullas reliquit partes, quas non vocauerit, in sua vocatione & Aphricam inuenit. Gaudeat ergo in vnitate, non superbiat in diuisione. Bene dicimus, quia vox dei deorum, & in Aphricam venit, non in Aphrica remansit. Vocauit enim terram à solis ortu vsque ad occasum. Non est vbi lateant insidiæ hæreticorum, non habent in qua se vmbra falsi-
Psal. 18. tatis abscondant. Nec enim est qui se abscõdat à calore eius. Qui terram vocauit, & totam terram vocauit. Qui terram vocauit, tantam vocauit quantam fabricauit. Quid mihi exurgunt pseudochristi & pseudopro-
C phetæ? Quid est quod me verbis captiosis illaqueare
Matth. 24. moliuntur, dicẽtes: Ecce hic est Christus, ecce illic est? Non audio ostendentes partes, deus deorum totũ mihi ostendit: qui vocauit terram à solis ortu vsq; ad occasum, totum redemit: partes autem, id est, calumniantes cõdemnauit. Sed audieramus à solis ortu vsque ad occasum vocauit terram. Vnde cœpit vocare qui vocauit? Et hoc audite. *Ex Sion species decoris eius.* Certe concordat Psalmus Euangelio dicenti, Per omnes gẽ-
Luc. 24. tes, incipiẽtibus ab Hierusalem. Audi per omnes gentes, vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Audi incipientibus ab Hierusalem, ex Sion species decoris eius. Ergo vocauit terram à solis ortu vsq; ad occa-
Ibidem. sum, concordat verbis domini dicentis, Oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ per omnes gentes. Omnes enim gentes sunt, à so-
Psal. 44. lis ortu vsque ad occasum. Quod vero ex Sion species decoris eius, quod inde cœpit decus Euãgelij ei⁹, quod inde annunciari cœpit speciosus forma præ filiis hominum, concordat verbis domini dicentis, Incipien-
Luc. 24. tibus ab Hierusalem. Cõcinunt noua veteribus, vetera
Esa. 6. nouis. Dicunt adinuicem seraphin duo, Sãctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Hęc consonãt duo te- D stamenta, & vnam vocem habent duo testamenta. Audiatur vox concinentium testamẽtorum, non calumniantiũ exhæredatorum. Fecit ergo ista deus deorum, Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, ex Sion præcedente specie sua. Ibi enim erant discipuli qui ac- *Act. 2.* ceperũt spiritum sanctum quinquagesimo post resurrectionem eius die missum de cœlo. Inde Euãgelium, inde prædicatio, inde impletur orbis terrarum, Et hoc in gratia fidei. Nam cũ ipse dominus venisset, quia passurus venit, occultus venit. Et cum esset fortis in se, in- *1. Cor. 2.* firmus in carne apparuit. Oportebat enim eum videri vt nõ intelligeretur, contemni vt occideretur. Erat gloriæ species in diuinitate, sed hæc latebat in carne. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissẽt. Sic ergo inter Iudęos, sic inter inimicos ambulauit occultus, mira faciens, mala patiens, donec suspẽderetur in ligno. Videntesq; pendentem Iudæi, magis *Matth. 27.* magisq; contempserunt, & ante crucem caput agitantes, & dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Occultus ergo erat deus deorum, & voces ædebat magis *Psal. 21.* ex compassione nostra, quàm ex maiestate sua. Vnde e- E nim illæ voces nisi ex nobis assumptę, Deus deus meus vt quid me dereliquisti? Quando autẽ pater filium de- *Matth. 27.* reliquit, aut filius patrẽ? Nõnne vnus deus filius & pater? Nõnne verissimum, Ego & pater vnũ sumus. Vnde *Ioan. 10.* ergo, deus deus meus vt quid me dereliquisti: nisi quia in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris? Qui enim suscepit similitudinẽ carnis peccati, cur non *Rom. 8.* susciperet similitudinem vocis peccati? Occultus ergo deus deorũ, & cum inter homines ambulauit, & cum e- *Ioan. 4.* suriuit & sitiuit, & cũ fatigatus sedit, & cũ lassato cor- *Matth. 27.* pore dormiuit, & cum apprehensus, & cum flagellatus, & cum ante iudicem positus, & cũ superbienti respondit, Non haberes in me potestatem, nisi data tibi fuisset *Ioan. 19.* desuper: & quod ductus ad victimam, coram tondẽte *Esa. 53.* se non aperuit os suum, & quod crucifixus, & quod se- *Matth. 27.* pultus, semper occult⁹ deus deorũ. Quid postea quàm resurrexit? Mirati discipuli, & primo nõ crediderunt, *Luc. 24.* donec tangerent atq; palparent. Sed caro resurrexerat, quia caro mortua erat, diuinitas quæ mori nõ poterat, adhuc etiam in carne resurgẽtis latebat. Videri forma potuit, teneri membra, palpari cicatrices, verbum per F quod facta sunt omnia, quis videt? quis tenet? quis palpat? Et tamen verbum caro factum est, & habitauit in *Ioan. 1.* nobis. Et qui tenebat hominem Thomas, intelligebat vt poterat deũ. Palpatis enim cicatricibus, exclamauit, Dominus meus & deus meus. Ostẽdebat tamen domi- *Ioan. 20.* nus eam formã, eamq; carnem quã in cruce viderant, quæ in sepultura posita fuerat. Fuit cũ eis quadraginta dies. Impiis Iudæis nõ se demõstrauit. Illis demonstra- *Act. 1.* uit se, qui in eum crediderant antequã crucifigeretur, vt quos crucifixus dimiserat titubantes, resurgens faceret fortes. Deinde quadragesimo die cõmendans Ecclesiam suam, id est, vocatã terram, à solis ortu vsque ad occasum, ne haberet excusationẽ, qui volũt in schismate deperire, ascendit in cœlum, dicẽs eis, Eritis mihi *Act. 1.* testes in Hierusalẽ, vnde species decoris eius, & in totam Iudæam, & Samariam, & vsq; in totam terrã. His enim dictis, nubes suscepit eum, Iutuebantur illi quem nouerant: nouerant tamen in humilitate, nondũ in claritate. Et cũ ab eis iret in cœlum, admoniti sunt voce angelica dicẽte, Quid statis viri Galilæi? Hic Iesus quẽ videtis ire, sic veniet quẽadmodũ vidistis eum euntem in cœlum, Ascendit ergo. Regressi illi lętantes manserunt in

G runt in ciuitate secundum eius præceptum, donec im-
plerentur spiritu sancto. Quid autem dictũ erat Tho-
Ioan.20. mæ palpanti? Quia vidisti credidisti, beati qui non vi-
derunt & crediderunt. Prædicti sumus, Terra illa vo-
cata à solis ortu vsque ad occasum, nõ vidit & credit.
Occultus ergo deus deorum,& eis inter quos ambula-
uit,& eis à quibus crucifixus est, & eis à quorum oculis
resurrexit,& nobis qui credidimus in cœlo sedentem,
quem non vidimus in terra ambulantem. Sed & si vi-
deremus,nónne hoc videremus quod Iudæi viderunt
& crucifixerunt? Plus est quod non videntes Christum
credimus deum,quàm quod illi videntes,non nisi ho-
minem putauerunt. Illi denique male putando morti-
ficauerunt, nos bene credendo & viuendo viuificabi-
mur. Quid ergo fratres? Ille deus deorum & tunc oc-
cultus, & modo occultus? Nunquid semper occultus?
Non planè, Audi sequentia. *Deus manifestus veniet.* Qui
venit occultus,veniet manifestus. Venit occultus iudi-
candus,veniet manifestus iudicaturus. Venit occultus
vt ante iudicem staret, veniet manifestus vt etiã de iu-
dicibus iudicet. *Veniet manifestus & nõ silebit.* Quid enim
modo silet? Et vnde sunt quæ dicimus? Vnde ista præ-
H cepta? Vnde ista monita? Vnde ista tuba terroris? Non
silet & silet. Non silet admonendo, silet à iudicando.
Non silet præcepto,silet à iudicio. Patitur enim pecca-
tores quotidie mala facientes,deum nõ curãtes, nõ in
conscientia sua, non in cœlo,nõ in terra, Non enim la-
tent hæc omnia, & vniuersaliter omnes admonet, &
quando aliquos flagellat in terra,admonitio est,nõdũ
dãnatio. Silet ergo à iudicio, occultus in cœlo est, ad-
huc interpellat pro nobis. Patiẽs est super peccatores,
non exercens iram, sed expectans pœnitentiam. Dicit
alio loco, Tacui:nunquid semper tacebo? Quãdo ergo
nõ tacebit? Deus manifestus veniet. Et quis deus? Deus
noster,& ipse est deus. Quis deus noster? Nõ enim deus
est,qui nõ est noster deus. Dij gentium dæmonia, deus
Matth.27. Christianorum verus deus:ipse veniet,sed manifestus,
non adhuc illudendus,nõ adhuc alapandus,nõ adhuc
flagellandus. Veniet,sed manifestus, nõ adhuc calamo
in capite percutiendus,nõ adhuc crucifigẽdus,occidẽ-
dus,sepeliẽdus,quia hæc omnia occultus deus pati vo-
luit, Veniet manifestus & nõ silebit. Quia vero ad iudi-
I ciũ veniet, sequentia docent, *Ignis ante eum præibit.* Ti-
meamus,mutemur,& nõ timebimus, Ignẽ palea timet,
auro quid facit? Est autẽ nunc in potestate quid facias,
ne illud quod & te nolente venturũ est, non correctus
experiaris. Si enim possemus facere fratres, vt dies iu-
dicij non veniret,puto quia nec sic erat male viuendũ.
Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus
immineret separatio à facie dei, in qualibet essent af-
fluentia delitiarum, nõ vidẽtes à quo creati sunt,& se-
parati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in quali-
bet æternitate & impunitate peccati,plangere se debe-
rent. Sed quid loquar,aut quibus loquar? Hæc amanti-
bus pœna est,nõ contemnentibus. Qui dulcedinem sa-
pientiæ & veritatis vtcunque sentire cœperunt, noue-
runt quod dico,quãta pœna est tantũmodo à facie dei
separari. Qui autem illam dulcedinem nõ gustauerunt,
si nondum desyderant dei faciem,timeant vel ignem,
supplicia terreant,quem præmia non inuitant. Vile tibi
est quod deus pollicetur, contremisce quod minatur.
Veniet dulcedo præsentiæ,non mutaris,non excitaris,
non suspiras, non desyderas, Amplexaris peccata tua,
& delitias carnis tuę,stipulas ad te cõgeris,veniet ignis.
Ignis in conspectu eius ardebit. Non erit iste ignis sicut
focus tuus:quo tamen si manum mittere cogaris,facies K
quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat,scribe
contra caput patris tui,scribe contra capita filiorũ tuo-
rum:nam si non feceris, manum tuam mitto in focum
tuum:facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus
membrum tuum,nõ semper in dolore futurũ. Minatur
ergo inimicus tam leue malũ, & facis malum: minatur
deus æternum malum,& non facis bonum? Ad malum
faciendum,nec minę te cõpellere deberent,à bono fa-
ciendo nec minæ te terrere deberent. Minis enim dei,
minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bo-
nũ. Vnde piget,nisi quia nõ credis? Excutiat ergo vnus-
quisq; cor suũ, & videat quid ibi fides teneat. Si credi-
mus futurũ iudicium fratres,bene viuamus. Tẽpus mi-
sericordiæ nunc est,tempus iudicij tunc erit. Nemo di-
cet,reuoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc,sed
frustra pœnitebit. Modo pœniteat cum fructus est pœ- *Luc.13.*
nitẽdi, modo adhibeatur ad radices arboris cophinus
stercoris,id est,cordis luctus & lachrymarũ, ne veniat
ventus & eradicet. Cũ enim eradicauerit, iam ignis ex-
pectatur. Modo & si fracti sunt rami,possunt rursus in- *Roma.11.*
seri, Tunc omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonum,ex- *Matth.3.*
cidetur & in ignẽ mittetur. Ignis in cũspectu eius arde- L
bit. *Et in circuitu eius tẽpestas valida.* Valida tẽpestas,ven-
tilatura tam magnã aream. Hac tẽpestate erit illa ven-
tilatio, qua separabitur à sanctis omne immundum, à
fidelibus omnis simulatio,à piis & trementibus verbũ
dei,omnis contemptor & superbus. Modo enim mix-
tura quædã iacet à solis ortu vsq; ad occasum. Videa-
mus ergo quomodo faciet qui vẽturus est tẽpestate il-
la,quid facturus? quæ erit in circuitu eius tẽpestas vali-
da? Proculdubio ista tẽpestas quãdã separationem fa-
ctura est. Ista est illa separatio,quam nõ expectauerunt, *Luc.5.*
qui antequã ad littus venirent, retia diruperunt. In illa
vero separatione fit quædã malorũ & bonorũ distin-
ctio. Alij sunt enim sequẽtes nunc Christum, expeditis
humeris sine sarcina curarum secularium,qui non fru-
stra audierunt, Si vis esse perfectus, vade vende omnia *Matth.19.*
quæ habes & da pauperibus,& habebis thesaurũ in cœ-
lo,& veni sequere me:qualibus dicitur, Sedebitis super M
duodecim sedes,iudicãtes duodecim trib⁹ Israël. Alij
ergo erunt iudicãtes cum domino, alij vero iudicãdi,
sed ad dexterã ponẽdi. Nam quia erunt quidã iudicã-
tes cum domino, habemus apertissimũ testimonium,
quod modo cõmemoraui, Sedebitis super duodecim
sedes,iudicantes duodecim tribus Israël. Sed dicit ali-
quis, Duodecim illic Apostoli cõsedebũt, nõ amplius.
Vbi ergo erit Apostol⁹ Paulus? Nũquid inde separatus
est? Absit vt hoc dicamus,absit vt hoc vel tacite cogite-
mus. Quid si ergo in loco Iudæ ipse residebit? Sed ma-
nifestauit scriptura diuina, quis in Iudæ loco sit ordi-
natus. Matthias enim est expresse nominatus in Acti-
bus Apostolorũ,vt de illo dubitare non possimus. Ca- *Acto.1.*
dẽte ergo Iuda,impletus est numerus duodenarius. Cũ
ergo ille numer⁹ duodenarius occupauerit duodecim
sedes,nõ iudicabit Paulus Apostolus? An forte stans iu-
dicabit? Non ita est. Non faciet hoc ille iustitiæ retribu-
tor, Non omnino stans iudicabit, qui plus omnibus il-
lis laborauit. Certe vel iste vnus Apostolus Paulus co-
git nos diligentius cogitare & perscrutari, quare dictæ
sint duodecim sedes. Inuenimus enim & alios nume-
ros in scripturis,multitudinem significantes. Quinque *Matth.25.*
virgines admittuntur, quinque excluduntur. Vbilibet
intellige virgines, siue in castitate atque in integritate
cordis, vbi debet virgo esse tota Ecclesia, cui dicitur,
Desponsaui

A Desponsaui vos vni viro, virginem castam exhibere
2.Cor.11. Christo: siue in his fœminis quæ etiā integritatem car-
nis dicatam habent deo: nunquid in tot milibus solæ
De verbis quinque sunt? Sed in quinario numero intelligitur cō-
domini ser tinentia quinque sensuum carnis. Etenim multis venit
mo.23. corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illi-
citum olfactum, multis per nepharium gustum, multis
per adulterinum amplexum. Ab his omnibus quinque
ianuis corruptionis quicunque se continent, & sic cō-
tinent, vt in sua conscientia gloriam habeant, nū lau-
dem ab omnibus expectēt, quinq; sunt virgines sapiē-
Matth. 25. tes, habentes oleum secum. Quid est oleum habētes se-
2.Cor 1. cum? Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ
Luc.16. nostrę. Rursus ille qui apud inferos torquebatur, habeo
inquit, quinq; fratres, ibi intelligitur populus Iudeorū
sub lege positus, quia Moyses legislator quinque libros
Ioan.21. conscripsit. Item dominus post resurrectionem iubet
mitti retia in dexteram partem, leuātur pisces centum
quinquagintatres. Et cū tanti & magni essent, ait Euā-
In sermoni gelista, retia non sunt dirupta. Etenim ante passionem
bus de tem iussit immitti retia, non dicens in dexteram partē neq;
pore sermo- ad sinistram: quia si in dexterā diceret, solos bonos si-
ne.148. gnificaret: si in sinistram, solos malos. Vbi autem tace-
B tur dextera & sinistra, mixti capiūtur boni & mali. Ca-
Matth.13. pti sunt autem tunc, sicut Euangelij veritas attestatur,
tam multi vt retia rumperentur. Significabat enim illa
captura hoc tēpus, Retia rupta significant concisiones
& conscissuras hæreticorū & schismaticorum. Quod
autem post resurrectionē suam dominus fecit, post re-
surrectionem nostrā nobis futurum significauit, in illo
numero, regnum cœlorum, vbi nullus erit malus. Pro-
pterea retia quę in dexterā partem missa sunt, dexteros
expresserunt, remotis sinistris. Nunquid tamen in illis
Ioan.21. dextris centū quinquagintatres soli iusti erunt? Milia
Apoc.7. milium scriptura significat. Legite Apocalypsim, duo-
decies duodena milia fortasse sicut ibi intelligitur, ex
solo populo Iudeorum futura sunt. Attendite martyrū
numerositatem, sola in proximo quæ dicitur massa cā-
dida, plus habet quàm centū quinquagintatres marty-
res. Postremo septem illa milia, de quibus respondetur
3.Reg.19. Heliæ, Reliqui mihi septē milia virorū, qui non curua-
Roma.11. uerunt genua ante Baal, longe istū piscium numerū supe-
Ioan.21. rant. Centū ergo quinquagintatres pisces, non tantum
C numerū sanctorum significāt, sed vniuersorū sancto-
rum & iustorum numerum. Certa causa tanto numero
significat scriptura, vt omnes intelligantur in illis cen-
tum quinquagintatribus, pertinētes ad resurrectionem
vitæ æternæ. Etenim lex habet decē præcepta, spiritus
Exod.2. autem gratiæ, per quā sola lex impletur, septiformis le-
Esa.11. gitur. Discutiendus est ergo numerus, quid sibi velint
decem & septē. Decē in præceptis, septē in gratia spi-
ritussancti, per quā gratiam implentur præcepta. Decē
ergo & septem tenent omnes pertinentes ad resurre-
ctionem ad dexteram, ad regnum cœlorū, ad vitam æ-
ternam, id est legem implentes per gratiā spiritus, non
quasi per opus suum aut per meritū suum. Decē autem
& septem, si numeres ab vno vsque ad decē septem &
addendo numeros, omnes gradatim, vt ad vnū addas
duo, ad duo addas tria, ad tria addas quatuor, & fiunt
decē, addendo quinq; vt fiant quindecim, addēdo sex
vt fiant viginti vnum, addēdo septem vt fiant viginti-
octo, addendo octo vt fiant triginta sex, addēdo nouē
vt fiant quadragintaquinque, addendo decem vt fiant
quinquagintaquinq;, addendo vndecim vt fiant sexa-
gintasex, addendo duodecim vt fiāt septuagintaocto,
addendo tredecim vt fiant nonagintavnum, addēdo D
quatuordecim vt fiant centū quinq;, addēdo quinde-
cim vt fiant centū viginti, addēdo sedecim vt fiāt cē-
tum triginta sex, addēdo decem & septem, efficiuntur Ioan.21.
centū quinquagintatres, inuenies ingentem numerum
omnium sanctorū pertinere ad hunc numerū piscium
paucorum. Quomodo autē in quinq; virginibus innu- Matth.25.
merabiles virgines, quomodo in quinque fratribus il- Luc.16.
lius, qui torquebatur apud inferos, milia populi Iudęo-
rum, quomodo in numero centū quinquagintatriū pi- Ioan.21.
scium milia milium sanctorū: sic in duodecim sedibus Matth.19.
nō duodecim homines, sed magnus est numerus per-
fectorū. Sed video quid cōsequēter requiratur à nobis, Matth 25.
quomodo de quinq; virginib⁹ reddita est ratio, quare
ad quinq; multę pertineāt, & quare ad quinq; illos mul
ti Iudęi, & quare ad centū quinquagintatres, multi per-
fecti. Ostēdo quare & quomodo ad duodecim sedes,
nō duodecim homines, sed multi pertineāt, Quid sibi
volunt duodecim sedes, quæ significāt omnes vndiq;
qui tam perfecti esse potuerūt, quia perfectis dictū est,
Sedebitis super duodecim sedes, iudicātes duodecim
tribus Israel. Et quare omnes vndiq; ad duodenarium Matth.19.
numerū pertinēt: Quia ipsum vndiq; quod dicim⁹, de
E toto mundo dicimus. Orbis autē terrarū quatuor desi-
gnatis partibus cōtinetur, oriēte, occidēte, meridiano,
& aquilone. Ab his omnibus partib⁹ vocati sunt in tri-
nitate, & perfecti fide, & pręcepto trinitatis, quoniā ter
quaterni.xij. fiunt, agnoscitis quare ad totū orbē perti-
neant sancti, qui sedebūt super.xij.sedes iudicaturi.xij.
tribus Israël, quia & duodecim trib⁹ Israël, totius Israël
xij.tribus sunt. Sicut enim iudicaturi ex toto mūdo, sic
& iudicandi ex toto mundo. Apostolus de se Paulus
dum argueret fideles laicos, quia iudicia sua nō defere-
bāt ad Ecclesiā, sed ad publicū pertrahebant eos, cum
quib⁹ habebāt negocia, ait, Nescitis quia angelos iudi- 1.Cor.6.
cabimus? Videte quēadmodū iudicē se fecit, nō solum
se, sed & omnes qui recte iudicant in Ecclesia. Cū ergo
manifestū sit multos cū domino iudicaturos, alios ve-
ro nō tā ex æquo, sed pro meritis iudicādos, cū omni-
bus angelis suis veniet, quādo ante eum cōgregabūtur Matth.25.
omnes gētes: & inter omnes angelos deputādi erūt il-
li qui tā perfecti fuerint, vt sedētes super duodecim se-
F des, iudicēt duodecim tribus Israël. Etenim homines
dicti sunt angeli, Apostolus de se dicit, Sicut angelum Matth.19.
dei suscepistis me. De Ioāne Baptista dicitur, Ecce mit- Gala.4.
to angelum meum ante faciē tuam, qui præparabit viā Malac.1.
tuam ante te. Ergo cum omnibus angelis veniēs, simul Matth.11.
secum habebit & sanctos. Aperte enim dicit & Esaias,
Veniet ad iudicium cum senioribus populi. Isti ergo Esa.3.
sunt seniores populi, isti iā angeli nominati, ista milia
multorum perfectorū de toto orbe veniētium, cœlum
vocātur. Illa vero terra sed fructuosa, quę terra fructuo-
sa in dextera ponenda, cui dicetur, Esuriui, & dedistis Matth.25.
mihi mānducare. Vere terra fructuosa, cui gaudet Apo- Philip.4.
stolus quādo ei miserunt ad necessitates eius: non quia
quæro datum, inquit, sed requiro fructum. Et gratias
agit dicens, quia tandem aliquando repullulastis pro
me facere. Repullulastis vt arboribus dicit, quæ sterili-
tate exaruerant quadā. Veniens itaque dominus ad iu-
dicium, vt iam Psalmū fratres audiamus, quid facturus
est? *Aduocauit cœlum sursum.* Cœlum omnes sanctos
perfectos iudicaturos, aduocauit eos sursum sessuros,
secum iudicaturos duodecim tribus Israël. Quomodo Matth.25.
enim aduocauit cœlum sursum, cum semper sursum sit
cœlum? Sed quos hic cœlum dicit, eosdem cœlos ali-
bi appellat.

G bi appellat. Quos cœlos? Qui enarrant gloriam dei.
Psal.18. Cœli enim enarant gloriam dei, de quibus dicitur, In
omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis
terræ verba eorum. Videte enim discernentem domi-
num in iudicio, Aduocauit cœlum sursum. *Et terram
discernere populum suum.* A quibus nisi à malis? De quibus
hic postea non fit mentio, iam tanquam diiudicatis ad
pœnam. Istos bonos vide & distingue. Aduocauit cœ-
lum sursum, & terram discernere populum suum. Vo-
cat & terram, non tamen conterendam, sed discer-
nendam. Primo enim cum commixtos vocauit, quan-
do locutus est deus deorum & vocauit terram, à solis
ortu vsque ad occasum, nondum discreuerant serui
illi, qui missi erant inuitare ad nuptias, qui congrega-
Matth.22. uerant bonos & malos. Cum vero deus deorum ma-
nifestus veniet & non silebit, sic aduocauit cœlum sur-
sum vt iudicet cum illo. Quod enim cœlum, ipsi cœli:
sicut quæ terra, ipsæ & terræ: sicut quę Ecclesia, ipsę Ec-
clesiæ. Aduocauit cœlum sursum, & terram discernere
populum suum. Iam cum cœlo terram discernit, id est,
cœlum cum illo terram discernit. Quomodo discernit
terram? Vt alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram.
Matth.25. H Terræ autem discretæ quid dicit? Venite benedicti pa
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi: Esuriui enim & dedistis mihi mandu-
care, & cætera. Illi autem, Quando te vidimus, in-
quiunt, esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis
fecistis, mihi fecistis. Cœlum terræ ostendit, minimos
suos iam sursum vocatos, & ab humilitate exaltatos.
Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Aduo-
cauit ergo cœlum sursum, & terram discernere popu-
lum suum. *Congregate illi iustos eius.* Vox diuina & pro-
phetica, videns futura tanquam præsentia, exhortatur
Matth.25 angelos congregantes. Mittet enim angelos suos, &
congregabuntur ante eum omnes gentes. Congregate
illi iustos eius. Quos iustos nisi viuentes ex fide facien-
tes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ o-
Matth.6. pera sunt. Habes euãgelium, Cauete iustitiam vestram
facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi
quæreretur quam iustitiam? cum ergo facis eleemosy-
nam, inquit. Ergo eleemosynas, opera iustitię esse signi-
Psal.4. ficauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate
qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenũ
I & pauperem. Congregate illos, conseruet eos domi-
nus & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. *Qui
disponunt testamentum eius super sacrificia.* Id est, qui cogitant
de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim
Osee.6. sunt sacrificia deo dicente, Misericordiam volo plus
Matth.9. quàm sacrificium. Qui disponunt testamentum eius su
per sacrificia. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Vere
hanc iustitiã dei, cœli nobis annunciauerunt, Euange-
listæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdã
Matth.25. ad dexteram, quibus dicit paterfamiliâs, Venite bene-
dicti patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum.
Pro qua re? Esuriui & dedistis mihi manducare. Quid
tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panẽ esu-
Esa.58. rienti? Tanti valet regnũ cœlorum, Frange esurienti pa-
nem tuum, & egenum sine tecto induc in domũ tuam:
Matth.10. Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem fran-
Marc.12. gendi panem, non habes domum quò inducas, nõ ha-
Matth.4. bes vestẽ qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mit-
te duo minota in gazophylacium. Tãtum emit vidua
duobus minutis, quantum emit Petrus relinquẽs retia,
quantum emit Zachæus dando dimidium patrimo-
nium. Regnum dei tantum valet quantum habueris.

Annunciabunt cœli iustitiam eius. *Quoniam deus iudex* K
est. Vere iudex, non cõcernens† sed discernens. Nouit †al. concernens.
enim dominus qui sunt eius. Et si grana latẽt in palea,
agricolæ nota sunt. Nemo timeat esse granum etiã in- Matth.3.
ter paleam, nõ falluntur oculi ventilatoris nostri. Noli
timere, ne illa tẽpestas quę erit in circuitu eius, concer-
nat† te cum palea. Certe valida erit tẽpestas, nullum tã- †al. cõterat.
men granum tollet à parte tritici ad paleam, quia non
quilibet rusticus cum tridente, sed deus trinitas iudex
est. Et annũciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus Psal.18.
iudex est. Eant cœli, annuncient cœli, in omnẽ terram
exeat sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum.
Et dicat illud corpus, à finibus terræ ad te clamaui, dũ Psal.60.
angeretur cor meum. Modo enim concretum gemit,
discretum gaudebit. Clamet ergo & dicat, Ne cõper- Psal.25.
das cum impiis animam meam, & cũ viris sanguinum
vitam meam. Nõ comperdit, quia deus iudex est. Cla-
met ille & dicat, Iudica me domine & discerne causam Psal.42.
meam de gente nõ sancta. Dicat ille, faciet ille, cõgre-
gabuntur ei iusti eius. Vocauit terram vt discernat po-
pulum suum. *Audi populus meus & loquar tibi.* Ille qui ve-
niet & non silebit, videte quia & modo si auditis non L
silet. Audi populus meus & loquar tibi. Nam si nõ au-
dis, etsi loquar, nõ tibi. Quando ergo tibi loquar? Si au-
dis. Quando audis? Si populus meus es. Audi enim po-
pulus meus, nõ audis si populus alienus. Audi populus
meus & loquar tibi. *Israel, & testificabor tibi.* Israël audi,
populus meus audi. Israël nomẽ electionis est. Nõ vo- Gene.32.
caberis, ait, Iacob, sed vocaberis Israël. Ergo audi sicut
Israël, sicut videns deum, etsi nondũ specie, sed iã fide.
Hoc enim interpretatur Israël, vidẽs deum. Qui habet
aures audiendi, audiat: & qui habet oculos videndi, vi- Matth.11.
deat. Audi Israël, & testificabor tibi. Quod sursum di-
xit populus me^9^, hoc in cõsequẽti, Israël. Et quod dixit
sursum, loquar tibi, hoc in cõsequenti, testificabor tibi.
Quid loquetur dominus de^9^ noster populo suo, Israëli
suo? Quid testificabitur tibi? Audiamus. *Deus deus tuus
ego sum.* Deus ego sum, deus deus tuus sum. Quomodo
deus ego sum? Sicut Moysi dictũ est, Ego sum qui sum. Exod.3.
Quomodo deus tuus sum? Ego sum deus Abraham, &
deus Isaac, & deus Iacob. Sũ deus, & tuus sum deus: &
si tuus non sum deus, sum deus. Bono meo deus sum,
malo tuo non sum deus tuus. Etenim deus tuus, ei pro-
prie dicitur quem familiarius habet deus, tanquam in
mãcipio suo, tãquã in peculio suo. Deus deus tuus sum M
ego. Quid vis amplius? Preciũ quæris à deo: vt aliquid
tibi det deus, vt quod tibi dederit, tuum sit? Ecce ipse
deus qui dabit, tuus est. Quid eo dulcius†? Dona quæ- †al. ditius.
rebas, ipsum donatorẽ habes. Deus deus tuus ego sum.
Quid quærit ab homine, videamus, deus noster, impe-
rator & rex noster. Quod vectigal nobis indicit, quo-
modo voluit esse rex noster, & voluit nos esse prouin-
ciam suã: Audiamus indictiones eius, nõ trepidet pau-
per sub indictione dei. Quod sibi de^9^ dari indicit, ipse
prius donat qui indicit, vos tantum deuoti estote. Nõ
exigit deus quod non dedit, & omnibus dedit quod
exigit. Quid enim exigit? Audiamus iam. *Non super sa-
crificiis tua arguam te.* Non tibi dicã, quare nõ mihi pin-
guem taurum mactasti? quare nõ de grege tuo optimũ
hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ouibus tuis,
& in ara mea non ponitur? Non dicam, inspice agros
tuos & cortem tuam, & parietes tuos, quærendo quid
mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Quid er-
go? Non acceptas sacrificia mea? *Holocausta autem tua in
conspectu meo sunt semper.* Holocausta quædam de qui-
bus in

A bus in alio Psalmo dicitur, Si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. *Psal.50.* Et rursus conuertit se, Sacrificium deo spiritus cōtribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Quæ sunt ergo holocausta quæ non spernit? Quę holocausta quę in conspectu eius sunt semper? Benigne, inquit, fac domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitię, oblationes & holocausta. Dicit quædam holocausta deum accepturum. Quid est autem holocaustum? Totum igne absumptum. καῦσις incensio est, ὅλον totum est. Holocaustum autem est totum igne absumptum. Est quidam ignis flagrantissimæ charitatis. Animus inflāmetur charitate, arripiat eadem charitas membra in vsum suum, nō ea permittat militare cupiditati, vt totus exardescat igne amoris diuini qui vult offerre deo holocaustum. Talia holocausta tua in conspectu meo sunt semper. Adhuc iste Israël forte non intelligit quæ holocausta eius in conspectu suo habeat semper, & adhuc de bobus, de ouibus, de hircis cogitat, Non cogitet. *Non accipiam de domo tua vitulos.* Holocausta nominaui: iā animo & cogitatione ad terrenos greges cur-
B rebas, inde pingue mihi aliquid eligebas. Non accipiā de domo tua vitulos. Prænunciat testamentum nouū, vbi omnia illa sacrificia vetera cessauerunt. Erant enim tunc prænunciantia futurum quoddam sacrificium, cuius sanguine mundaremur. Non accipiam de domo tua vitulos, *Neque de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes bestiæ syluæ.* Quid à te quæram quod ego condidi? Magisne ne est hoc tuum, cui possidere dedi, quàm meum qui feci? Quoniam meæ sunt omnes bestiæ syluæ. Sed forte ait ille Israël, Bestiæ dei sunt illæ bestię feræ quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meū. Cæterum bos ille, & ouis & hircus, mea sunt hæc. *Pecora in montibus & boues.* Mea sunt illa quæ nō possides, mea sunt ista quæ possides. Si enim seruus meus es tu, totum peculium tuum meū est. Neq; enim est peculium domini quod sibi seruus comparauit, & non erit peculium domini quod ipse dominus seruo creauit. Ergo meę sunt bestię syluæ quas tu nō cœpisti, mea sunt & pecora in montibus, quę sunt tua & boues qui sunt ad præsepe tuum. Omnia mea sunt, quia ego
C creaui ea. *Cognoui omnia volatilia cœli.* Quomodo cognouit? Appendit, numerauit. Quis nostrum nouit omnia volatilia cœli? Sed & si alicui deus det notitiā omniū volatilium cœli, nō sic ipse nouit vt dat nosse homini. Alia est notitia dei, alia hominis, sicut alia possessio dei, alia hominis, id est, aliud est possidere dei, aliud possidere hominis. Non enim tu quod possides tōtū habes in potestate, aut quādiu viuat bos tuus in tua potestate est: aut vt nō pereat, aut vt nō pascatur. Apud quē summa potestas est, summa & secreta cognitio, & tribuamus hoc deo, laudantes deū, nō audeamus dicere, quomodo nouit deus: ne forte hoc à me fratres expectetis vt explicē vobis quomodo cognoscat deus: hoc solum dico, nō sic cognoscit vt homo, non sic cognoscit vt angel⁹: & quomodo cognoscit, dicere nō audeo, quoniam & scire nō possum. Vnū tamen scio, quia & antequam essent omnia volatilia cœli, nouerat deus quod fuerat creaturus. Quæ est illa notitia? O homo, videre cœpisti volatilia, posteaquā plasmatus es, posteaquam sensum videndi accepisti. Hæc volatilia de aqua nata sunt ad verbū dei dicentis, Producant aquæ volatilia.
Gene.1. Vbi nouerat deus quæ imperabat vt aqua proferret? Iā certe nouerat quod crearat, & antequā crearet nouerat. Tāta est ergo notitia dei vt apud ipsum essent quo- D dam ineffabili modo antequā creata essent, & à te expectat vt accipiat quod antequā crearet habebat? Cognoui omnia volatilia cœli, quæ tu mihi nō potes dare. Quæ tu mihi mactaturus es, ego cognoui omnia, nō quia feci cognoui, sed vt facerem. *Et species agri mecum est.* Pulchritudo agri, vbertas omniū in terra gignētium, mecū est, inquit. *1. sen. di. 35.c. Inde est.* Quomodo cum illo? Vtrum & antequā fierent? Cū illo enim erant omnia futura, & cū illo sunt omnia præterita: futura ita vt non ei detrahantur omnia præterita. Cū illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis sapientiæ dei, in verbo constituta, & in ipsum verbum omnia. An aliquo modo cum illo est agri species, quia ipse vbiq; est, & ipse dixit, Cœlū & terram ego impleo? *Hiere.23.* Quid cum illo nō est de quo dicitur, Si ascendero in cœlū, tu illic es: & si descendero in infernū, ades? *Psal.138.* Cum illo est totum, sed nō sic cum illo est, vt aliquam ex his quæ creauit cōtagionem, aut eorum indigentiam patiatur. Nam tecum est forte columna iuxta quam stas, & cum fatigatus fueris, incūbis in eam. Indiges eo quod tecum est, non indiget deus agro qui cum illo est. Cum illo ager, cum illo species terræ, cum illo species cœli, cū illa omnia volatilia, quia ipse vbique. Et quare apud ipsum omnia? Quia & antequā es- E sent omnia aut crearentur, ei nota erant omnia. Quis explicat, quis exponit illud quod ei dicitur in alio Psalmo, Quoniam bonorum meorum non eges? *Psal.15.* Nō se egere à nobis aliquo necessario dixit. *Si esuriero non dicā tibi.* *Psal.120.* Non esuriet, neque sitiet, neque laborabit, neque obdormiet qui custodit Israël. Sed ecce vt secundum carnalitatem tuam loquar: quia tu cum non manducaueris, famem patieris, forte putas & deū esurire vt māducet. Et si esurierit non tibi dicit: omnia ante illum sunt, vnde vult tollit quod illi necessarium est. Dicta sunt hæc ad cōuincendum paruulum sensum, nō quia professus est deus esuriem suam: quāquam propter nos deus ille deorum & esurire dignatus est. Venit esurire & saginare, venit sitire & potū dare, venit vestiri mortalitate & vestire immortalitatē, venit pauper diuites facturus. *Col.2.* Etenim nō perdidit diuitias suas assumendo paupertatem nostram, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiæ & sciētiæ absconditi. Si esuriero non dicam F tibi. *Meus est enim orbis terræ & plenitudo eius.* Noli ergo laborare quid mihi des, sine labore habeo quod volo. Quid ergo de gregibus tuis adhuc cogitas? *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Audistis quid à nobis non quærat, qui nescio quid nobis vult indicere. Si de talibus cogitabatis, iam auferte cogitationes vestras à talibus rebus, nihil tale deo offerre cogitetis. Si habes taurum pinguem, occide pauperibus, manducent ipsi carnes taurorum, etsi non bibent sanguinem hircorum. Quod cum feceris, imputabit tibi ille qui dixit, Si esuriero non dicam tibi: *Matth.25.* & dicet tibi, Esuriui & dedisti mihi manducare, Nunquid mādUcabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Dic ergo, domine deus noster, quid indicis populo tuo, Israëli tuo? *Immola deo sacrificium laudis.* Dicamus illi & nos, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudis tibi. *Psal.55.* Expaueram ne aliquid indiceres quod esset extra me, quod computabam in corte mea, & à fure iam forte ablatum erat. Quid mihi indicis? Immola deo sacrificium laudis. Ad me redeam, vbi inueniam quod immolem. Ad me redeam, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Immola deo sacrificium laudis. Securi sumus, non

imus

G imus in Arabiã thus quærere, nõ ſarcinas auari nego-
ciatoris excutim⁹,ſacrificiũ laudis quærit à oobis deus.
Luc.9. Habebat hoc ſacrificium laudis Zachæus in patrimo-
Marc.12. nio ſuo,habebat vidua in ſaccello ſuo: habebat oeſcio
quis pauper hoſpes in dolio ſuo. Alius nec in patrimo-
nio,nec io ſaccello,nec in dolio aliquid habebat, totũ
Matth. 10. habebat io animo ſuo. Salus domui Zachæi. Et plus
miſit hęc vidua quàm diuites illi. Iſte calicẽ aquæ frigi-
Luc.2. dæ porrigẽs,nõ perdet mercedem ſuam. Sed & pax in
terra hominibus bonæ volũtatis. Immola deo ſacrifi-
cium laudis. O ſacrificium gratuitum, gratia datũ. Nõ
quidẽ hoc emi quod offerrẽ,ſed tu donaſti,nã nec hoc
haberem. Iomola deo ſacrificiũ laudis. Et hæc immo-
latio,hoc ſacrificium laudis eſt,gratias agere illi à quo
habes, quicquid boni habes, & cuius miſericordia tibi
dimittitur quicquid tuum mali habes. Immola deo ſa-
crificium laudis, *Et redde altiſsimo preces tuas.* Hoc odo-
re dominus delectatur. Redde altiſsimo preces tuas.
*Et inuoca me in die tribulationis tuæ, & eximam te, & glorificabis
me.* Nõ enim præſumere debes de viribus tuis, omoia
auxilia tua mendacia ſunt. Me inuoca in die tribulatio-
nis, eruam te & glorificabis me. Ad hoc enim permiſi
H diem tribulatioois tibi fieri,quia forte ſi non tribulare-
ris,non iouocares me. Cum tribularis autem inuocas
me:cum inuocas me,eximam te:cum eximam te,glori-
ficabis me, vt iam nõ diſcedas à me. Obtorpuerat qui-
Pſal.114. dem & friguerat à feruore orationis, & dixit, Tribula-
tiooem & dolorem inueni,& nomen domini inuoca-
ui. Inuenit tribulatiooem,tanquã aliquid vtile, putrue-
rat tabe peccatorum ſuorum, iam ſine ſenſu remanſe-
rat,inuenit tribulatiooem tãquam vſtionem & ſectio-
nem. Inueni, inquit, tribulationem & dolorem, & oo-
men domini inuocaui. Et quædã fratres ſunt tribula-
tiooes omnibus notæ. Ecce iſtæ quæ abundãt io gene-
re humano,alius damno affectus plangit,alius orbitate
percuſſus luget, alius patria exulatus mœret & redire
cupit,intolerabilem peregrinationem deputans. Alteri
vinea grandinata eſt,attendit ad labores ſuos, & con-
ſumptam omnem operam incaſſum. Quãdo nõ poteſt
cootriſtari, qui inimicum patitur ex amico? Quæ ma-
ior miſeria in genere humano? Plangunt hæc omnes
I & doleot, & tribulationes ſunt iſtæ, & in his omnibus
inuocant dominum,& recte faciuot. Inuocẽt deũ, po-
tens eſt, vel docere tolerandum, vel ſanare toleratum.
1.Cor.10. Nouit ille nõ ſinere tentari oos ſupra quàm poſſumus
ferre. Inuocemus deum etiã in iſtis tribulationibus:ſed
hæ tribulatioues inueniuot nos, ſicut in alio Pſalmo
Pſal.35. ſcriptũ eſt, Adiutor in tribulationibus quæ iouenerunt
nos nimis. Eſt quædam quam nos debemus inueoire.
Inueniatur iſta tribulatio, Eſt quędam tribulatio quam
nos debemus quærere & inuenire. Quæ eſt iſta? Ea ipſa
in hoc mundo fœlicitas, affluentia rerum tẽporalium,
noo quidẽ ipſa tribulatio eſt,ſolatia ſunt noſtræ tribu-
lationis. Cuius tribulatiooos? Noſtræ peregrinationis.
Hoc enim ipſum quod cum deo nondũ ſumus,hoc ip-
ſum quo inter tentationes moleſtiaſq; verſamur, quód
ſine timore eſſe ooo poſſumus,tribulatio eſt:non enim
eſt illa ſecuritas quę nobis promiſſa eſt. Hãc tribulatio-
nem peregrinationis ſuæ qui nõ inuenerit, ad patriam
redire nõ cogitat, Tribulatio illa eſt fratres. Certe mo-
Matth 25. do facimus bona opera,quãdo porrigimus panem eſu
rienti,domũ peregrino & cætera, tribulatio eſt & hæc.
Inuenimus enim miſeros ſuper quos miſericordiã fa-
cimus. Et ſi miſerorum miſeria facit nos compatiẽtes,
quanto melius ibi iam eſſes vbi nõ inuenis eſurientem
quem paſcas,vbi nõ inuenis peregrinum quẽ ſuſcipias, K
non nudum quem veſtias, nõ ægrum quem viſites, nõ
litigantem quem concordes? Omnia enim ibi ſumma
ſunt,vera ſunt,ſancta ſunt,ęterna ſunt. Panis noſter ibi
iuſtitia eſt,potus noſter ibi ſapiẽtia eſt, veſtis noſtra ibi
immortalitas eſt, domus noſtra æterna in cœlis, firmi-
tas oostra immortalitas. Nunquid ægritudo ſurrepit?
Nũquid laſsitudo ad ſoomnum trahit? Nulla mors, nul-
la lis, ibi pax, quies, gaudium, iuſtitia. Nullus intrat
ioimicus,nullus labitur amicus. Quæ ibi quies? Si cogi-
temus & atteodamus vbi ſimus,& vbi nos futuros eſſe
promiſit,qui mẽtiri neſcit,ex ipſa eius promiſsione in-
ueniemus,in qua ſumus tribulatione: hãc tribulationẽ
nemo inuenit,niſi qui quæſierit. Sanus es, vide ſi miſer
es. Nã facile eſt vt qui ęgrotat,ſentiat ſe miſerũ. Quan-
do ſanus es, vide ſi miſer es, quia cum deo nõdum es.
Tribulationem & dolorem inueni,& nomen domini Pſal.114.
inuocaui. Immola ergo deo ſacrificium laudis. Lauda
promittentem,lauda vocantem, lauda exhortantem,
lauda adiuuãtẽ, & intellige in qua tribulatione poſitus
es. Inuoca,erueris,glorificaberis,permanebis. Videte au L
tem quod ſequitur fratres mei: iam enim neſcio quis,
quia dixerat illi deus, Immola deo ſacrificium laudis,
& hoc quodammodo vectigal indixerat,meditabatur
ſibi & dicebat, Surgam quotidie, pergã ad Eccleſiam,
dicam vnum hymnum matutinũ, alium veſpertinum,
tertium aut quartum in domo mea, quotidie ſacrifico
ſacrificium laudis,& immolo deo meo. Bene facis qui-
dem ſi hoc facis,ſed vide ſi iam ſecurus ſis, quia iã hoc
facis,& forte lingua tua deũ beoedicat, & vita tua deo
maledicat. O popule meus, dicit tibi deus deorum do-
minus qui locutus eſt,vocans terram à ſolis ortu vſque Matth.3.
ad occaſum, quamuis adhuc inter zizania conſtitutus
ſis, immola ſacrificiũ laudis deo tuo, & redde illi pre-
ces tuas. Sed vide ne viuas malè & cantes bene. Quare
hoc? *Peccatori enim dixit deus, vt quid tu enarras iuſtitias meas,
& aſſumis teſtamentum meũ per os tuum?* Videtis fratres cũ
quo tremore iſta dicamus. Aſſumimus teſtamentum
dei per os noſtrum, & prædicamus vobis eruditio-
nem & iuſtitias dei. Et quid dicit peccatori deus? Vt
quid tu prædicas? Prohibet ergo prædicatores pecca- Matth. 23.
tores? Et vbi eſt illud, Quæ dicunt facite, quæ autem Philip.1.
faciuot facere oolite? Vbi eſt illud, Siue veritate ſiue M
occaſione Chriſtus annuncietur? Sed hæc dicta ſunt,
ne timeant qui audiuot à quocunque audiant, noo vt
ſecuri ſint qui dicunt booa & faciunt mala. Modo er-
go fratres vos ſecuri eſtis, ſi bona auditis, deũ auditis,
per quẽlibet audiatis. Sed noluit deus ſine correptio-
ne dimittere illos qui dicũt,ne ob hoc ſolom quod di-
cũt, ſecuri ſibi obdormiſcãt in mala vita, & dicãt ſibi,
Neque enim perdet oos deus, per quorũ os voluit tan-
ta bona dici populo ſuo. Immo vero audi quod dicit,
Quicuoque dicis, & qui vis te audiri, prior tu audi, &
dic quod dicit in alio Pſalmo quidam, Audiã quid lo- Pſal.84.
quatur in me dominus deus,quoniam loquetur pacem
in plebem ſuam. Qualis ergo ego, qui non audio quid
in me loquitur,& volo vt alij audiant quod per me lo-
quitur? Audiam prior, audiam maxime. Quæ audiam?
Quod loquitur in me dominus deus, quoniam loque-
tur pacem in plebem ſuam. Audiã & caſtigem corpus 1.Cor.9.
meum & ſeruituti ſubiiciam, ne forte alijs prædicans,
ipſe reprobus iouenias. Vt quid tu enarras iuſtitias me-
as? Vt quid tu quod non prodeſt tibi? Admonet illum
vt audiat, noo vt deponat prædicationem, ſed vt aſſu-
mat obedientiã. Tu vero vt quid aſſumis teſtamẽtum
meum

A meum per os tuum? *Tu vero odiſti eruditionem.* Odiſti di-
ſciplinam. Quando parco, cantas & laudas: quando ca
ſtigo, murmuras: quaſi quando parco ſim deus tuus, &
quando non parco, non ſim deus tuus. Ego quos amo,
arguo & caſtigo. Tu vero odiſti eruditionem. *Proieci-*
Apoca.3. *ſti ſermones meos poſt te.* Quæ dicũtur per te, proïcis poſt
te. Et proieciſti ſermones meos poſt te, vbi non vide-
antur à te, ſed onerent te. Et proieciſti ſermones me-
os poſt te. *Si videbas furem concurrebas ei, & cum adulteris*
portionem tuam ponebas. Ne forte diceres, non feci fur-
tum, non feci adulterium: quid ſi placuit tibi qui fecit?
Nónne ipſo placito concurriſti? Nónne portionem
tuam cum illo qui fecit, laudando poſuiſti? Hoc eſt e-
nim fratres concurrere cum fure, & ponere cum adul-
tero portionem tuam: quia etſi non facis, & laudas
quod fit, aſtipulator es facti: quoniam laudatur pecca-
Pſal.9. tor in deſyderiis animæ ſuæ: & qui iniqua gerit bene-
dicetur. Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc
enim paruum malum non eſt. Cum adulteris portio-
nem tuam ponebas. *Os tuum abundauit malitia, & lingua*
tua amplexa eſt doloſitatem. Maleuolentiam & doloſitatem
B fratres quorundam hominum dicit, qui per adulatio-
nem quáuis ſciant mala eſſe quæ audiunt, ne offendant
eos à quibus audiunt, non ſolum non reprehendendo,
ſed tacendo conſentiunt. Parum eſt, quia non dicunt,
male feciſti, ſed dicũt & bene feciſti: & norunt malum
eſſe, ſed abundat os eorum malitia, & lingua eorũ am-
plexatur doloſitatem. Doloſitas eſt fraus quædam in
verbis, aliud promendi, aliud ſentiendi. Non ait, Lin-
gua tua admiſit doloſitatem: aut, perpetrauit doloſita-
tem: ſed vt oſtenderet tibi quandam delectationem in
ipſo malo facto, amplexa eſt dixit. Parum eſt, quia facis
& delectaris, laudas in promptu, irrides apud te: præci-
pitas hominem incaute vitia ſua proferẽtem, & an ſint
vitia neſcientem: tu qui ſcis vitium eſſe, non dicis cor-
ruiſſe illum. Si illum videres ambulare incautũ in te-
nebris, vbi tu puteum eſſe ſcires, & taceres, qualis eſſes?
Nónne inimicus deputareris animæ eius? Et tamen ſi
in puteum caderet, non anima, ſed corpore morere-
tur. Præcipitat ſe in vitia ſua, prædicat apud te mala fa
cta ſua, tu noſti mala eſſe, & laudas, & irrides apud te.
O ſi conuertatur aliquãdo ad deum ille quem irrides,
C & quem corripere noluiſti, & dicat, confundantur qui
Pſal.34. dicunt mihi euge euge, Et lingua tua amplexa eſt do-
loſitatem. *Sedens aduerſus fratrem tuum detrahebas.* Et ip-
ſum ſedens ad hoc pertinet quod ſuperius dixit, am-
plexa eſt. Qui enim ſtans aut tranſiens facit, non cum
voluptate facit: qui vero ad hoc ſedet, quantum ocium
quærit vt faciat? Sedens aduerſus fratrem tuum detra-
hebas, ipſam detractionem malam diligenter faciebas,
ſedendo faciebas. Volebas ibi occupari, amplexabaris
malum tuum, oſculabaris dolum tuum. Sedens aduer-
ſus fratrem tuum detrahebas. *Et aduerſus filium matris tuæ*
ponebas ſcandalum. Quis eſt filius matris? Nónne frater?
Hoc ergo repetere voluit quod ſuperius dixerat, fratrẽ
tuum: an aliquam diſtinctionem nobis intelligendam
inſinuauit? Planè fratres puto eſſe diſtinguendum. Fra-
ter aduerſus fratrẽ detrahit, verbi gratia, vt puta quaſi
firmus & alicuius iam momenti doctor, & doctus, de-
trahit fratri ſuo, forte bene docenti & bene ambulanti.
Eſt autem alius infirmus, aduerſus illum ponit ſcanda-
lum huic detrahendo. Etenim cũ detrahitur bonis ab
his qui videntur alicuius momenti eſſe & docti eſſe, in
2.Cor.3. ſcandalũ cadunt infirmi, qui adhuc neſciunt iudicare.
Ideo infirmus ille filius matris dictus eſt, nondum pa-

tris, adhuc lacte indigens & vberibus adhærens. Porta- D
tur adhuc ſinu matris Eccleſiæ, non valet accedere ad
ſolidum cibũ menſæ patris ſui, ſed de vbere matris vi-
ctum trahit ignarus iudicandi, quoniã adhuc animalis
atq; carnalis eſt. Spiritalis enim omnia diiudicat, ani- *1.Cor.2.*
malis autẽ homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei,
quoniam ſtultitia eſt illi. Talibus dicit Apoſtolus, Non *1.Cor.3.*
potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnali-
bus, tanquã paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi
non eſcam. Neq; enim poteratis, ſed neq; adhuc quidẽ
poteſtis. Mater vobis fui, quomodo dicitur alio loco, *1.Theſſ.2.*
Factus ſum paruulus in medio veſtrũ, tanquam ſi nu-
trix fouens filios ſuos. Non nutrix nutriens filios alie-
nos, ſed nutrix fouẽs filios ſuos. Sunt enim matres quę
cum pepererint, dant nutricibus. Illæ quæ pepererunt
non fouent filios ſuos, quia nutriendos dederunt. Illæ
autẽ quæ fouent, non ſuos fouent, ſed alienos. Iſte vero
ipſe pepererat, ipſe fouebat, nulli nutrici quẽ pepererat
committebat: dixerat enim, Quos iterum parturio, do- *Galat.4.*
nec Chriſtus formetur in vobis. Fouebat ergo & lacta-
bat. Erant autẽ quidem quaſi docti & ſpiritales qui Pau
lo detraherent. Epiſtolę quidem, aiunt, graues & fortes E
ſunt, præſentia autẽ corporis infirma, & ſermo contẽ- *2.Cor.10.*
ptibilis. Dicit ipſe in Epiſtola ſua quoſdã detractores
ſuos ita dixiſſe. Sedebant & aduerſus fratrem ſuũ detra
hebant, & aduerſus lactandum illum filium matris ſuę
ponebant ſcandalum. Merito fecerũt ipſi matri, vt ite-
rum parturiret, Et aduerſus filium matris tuæ ponebas
ſcandalũ. *Hæc feciſti & tacui.* Ideo veniet dominus deus
noſter & nõ ſilebit. Modo hæc feciſti & tacui. Quid eſt
tacui? Vindictam ſuperſedi, ſeueritatem meã diſtuli, pa
tientiã tibi prolongaui, pœnitentiã tuam diu expecta-
ui. Hæc feciſti & tacui. Ego autẽ cum ad hoc expecta- *Roma.2.*
rem vt te pœniteret, ſecundum Apoſtolum dicentẽ, Tu
autem ſecundum duritiã cordis tui, & cor impœnitẽs,
theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iu-
dicij dei. *Suſpicatus es iniquitatem quod ero tibi ſimilis.* Parũ
eſt, quia mala facta tua placent tibi, placere putas & mi- *Ad fratres*
hi. Deum quia non pateris vltorem, vis habere partici- *in Eremo,*
pem, & tanquã corruptum iudicem prædæ ſociũ vis *ſer.51. Et in*
habere. Suſpicatus es iniquitatẽ quod ero tibi ſimilis, *li.50.hom.*
dũ non vis tu mihi eſſe ſimilis. Eſtote enim, inquit, per- *homi 2.*
fecti ſicut & pater veſter qui in cœlis eſt, qui facit ſolẽ *Matth.5.*
ſuum oriri ſuper bonos & malos. Hunc tu imitari no- F
luiſti, qui donat bona & malis, vt ſedẽs detrahas & bo-
nis. Suſpicatus es iniquitatẽ quod ero tibi ſimilis. *Ar-*
guam te. Quando deus manifeſtus veniet deus noſter &
non ſilebit, Arguã te. Et quid tibi faciam arguendo te?
Quid tibi faciã: Modo te non vides, faciã vt videas te,
quia ſi videres te & diſpliceres tibi, placeres mihi: quia
vero te non videns placuiſti tibi, diſplicebis & mihi &
tibi: mihi cum iudicaberis, tibi cum ardebis. Quid enim
tibi faciam, inquit? *Conſtituam te ante faciem tuam.* Quid
enim? Vis latere teipſum in dorſo tuo: Ibi es, non te vi-
des, facio vt te videas. Quod poſt dorſum poſuiſti, ante
faciem ponam, videbis fœditatem tuam, non vt corri-
gas, ſed vt erubeſcas. Iam quia dicit iſta fratres, deſpe-
rãdus eſt ille cui dicitur: Nónne illa ciuitas de qua di-
ctũ eſt, Triduo Niniue euertetur: intra triduum idonea *Ionæ.3.*
fuit conuerti, orare, plangere, de pœna imminenti mi- *18. De Ciui*
ſericordiã promereri: Audiãt ergo qui tales ſunt, dum *tate dei.ca.*
licet audire & tacentem. Veniet enim & non ſilebit, & *44. & 21.*
arguet quãdo correctioni locus nullus erit, Statuã te, *cap.18.*
inquit, ante faciẽ tuam. Modo ergo tu fac quiſquis talis
es, quod tibi minatur facere deus, Tolle te à tergo tuo

G vbi te videre non vis, dissimulans à factis tuis, & cósti-
tue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ, esto tibi iu-
Psal.50. dex, torqueat te timor, erumpat à te confessio, & dic
deo tuo, Quoniam iniquitatem meã ego cognosco, &
delictum meũ ante me est semper. Quod erat post te,
fiat ante te, ne tuipse postea à deo iudice fias ante te, &
non sit quò fugias à te. *Intelligite autem hæc qui obliuiscimi-
ni dominum.* Videte quia clamat, & non tacet, non par-
cit. Oblitus eras dominũ, non cogitabas de vita tua ma
la. Intellige quia oblitus es dominum. *Nequando rapiat
sicut leo, & non sit qui eruat.* Quid est sicut leo? Sicut fortis,
sicut potens, sicut ille cui nemo resistere potest. Ad hoc
retulit, vt diceret leo. Ponitur enim in laude, ponitur
1.Petr.5. & in vituperatione. Dictus est leo, diabolus, Aduersa-
rius vester ait, tanquam leo rugiens circumit quærens
quem deuoret. Nunquid quia ille leo dictus est, propter
immanem sæuitiam: Christus non dicitur leo propter
Apoca.5. ingentem fortitudinem? Et vbi est illud, Vicit leo de
tribu Iuda? Intendat paululum charitas vestra adhuc
modicum quod restat. Obsecro vos, vt excutiatis fati-
gationem, aderit ille qui vobis vsque ad hanc horam
H vires dedit. Pauloante dixerat tanquam indicẽs nobis
vt audistis vectigal quoddam laudis suæ, Immola deo
sacrificium laudis, & redde altissimo preces tuas: post-
ea autem, Peccatori autem dixit deus, vt quid tu enar-
ras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os
tuum? Tanquã diceret ei, Nihil tibi prodest quod lau-
das. Ego indixi laudis sacrificium illis qui bene viuunt.
Eis enim prodest quod laudant: tu autẽ si laudas, nihil
Eccle.15. tibi prodest. Vt quid me laudas? Nó est speciosa laus in
ore peccatoris. Postea concludit quasi ad vtrunq; & ar
guens malos qui obliuiscuntur deũ, ait, Intelligite hæc
qui obliuiscimini deum, nequando rapiat sicut leo, &
non sit qui eruat. *Sacrificium laudis glorificabit me.* Quo-
modo sacrificium laudis glorificabit me? Certe nihil
prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt testa-
mentum tuum per os suum, & faciunt damnanda quæ
displicent oculis tuis. Prorsus, inquit, & illis hoc dico.
Sacrificium laudis glorificabit me. Iam putabas tibi lau
dẽ non prodesse, lauda, proderit tibi. Si enim male vi-
uis & bona dicis, nondũ laudas. Sed rursus si cum cœ-
peris bene viuere, meritis tuis tribuas quod bene viuis,
I nondum laudas. Nolo te esse latronem insultantẽ cru-
Lucæ.23. ci domini, sed nec te volo esse pharisæum in tẽplo ia-
Lucæ.18. ctantem merita sua, & occultantem vulnera sua. Si fue-
ris iniquus & perseuerans in illa iniquitate, non dico
tibi, non proderit laus, sed non me laudas, laudẽ istam
esse non deputo. Rursus si fueris quasi iustus, nam ne-
mo iustus nisi humilis & pius, & de iustitia tua inflatus
incesseris, & alios in tua comparatione contempseris,
& superextuleris tanquam glorians de meritis tuis non
me laudas: nec ille me laudat qui male viuit, nec ille
Ibidem. me laudat qui quasi de suo bene viuit. Sed nunquid ille
pharisæus quasi de suo talis erat cum diceret, Gratias
tibi ago, quia nõ sum sicut cęteri homines? Gratias deo
agebat ex eo quod bonum in se habebat. Quanuis ergo
aliquid bonum in te sit, quanuis iam intelligas non ex
te esse quod bonum est, sed à deo te accepisse: tamẽ in
eoipso si te extuleris super alium non habentem, inui-
dus teneris, nondum laudator meus eris. Primo ergo
corrigere à via pessima, incipe viuere bene, intellige
quia nõ corrigeris nisi dono dei. A domino enim gres
sus hominis diriguntur. Hoc cum intellexeris, faue &
aliis, vt sint quod & tu es, quia hoc eras & tu, quod & il-
li sunt. Faue quantũ potes, & noli desperare, non enim
vsque ad te diues est deus. Non ergo laudat qui male K
viuendo offendit dominum, non laudat, qui cum iam
cœperit bene viuere, de suo putat esse quod bene viuit,
non acceptum à deo. Nec ille laudat, qui cum sciat se
quod bene viuit, accepisse à deo, tamen vsq; ad se vult
esse diuitem deum. Ille itaque qui dicebat, Gratias tibi Lucæ.18.
ago deus quòd non sum sicut & cæteri homines, iniu-
sti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste: nónne ibi
habebat vnde diceret, dona & publicano huic quod
mihi donasti, supple & mihi quæ nondum dedisti? Sed
iam quasi saturatus ructabat, non dicebat, Ego antẽ ego Psal.108.
nus & pauper: quod dicebat publicanus ille, Domine Lucæ.18.
propitius esto mihi peccatori. Ideo descendit iustifica-
tus publicanus, magis quâm ille pharisæus. Ergo audite
qui bene viuitis, audite qui male viuitis, sacrificium lau
dis glorificabit me. Nemo mihi offert hoc sacrificium
laudis & malus est. Non dico, nõ hoc mihi offerat ma-
lus, sed nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat
bonus est, quia si laudat etiam bene viuit: quia si laudat,
non solum lingua laudat, sed & vita cum lingua con-
sentit. Sacrificium laudis glorificabit me. *Et ibi via est,
in qua ostendam illi salutare dei.* In sacrificio laudis via est, L
quia illi ostendam salutare dei. Quod est salutare dei?
Christus Iesus. Et quomodo in sacrificio laudis nobis
ostenditur Christus? quia Christus cum gratia venit ad Gala.2.
nos. Hæc dicit Apostolus, Viuo autem iam non ego, vi
uit vero in me Christus. Quod autem in carne viuo, in
fide viuo filij dei, qui me dilexit, & tradidit semetip- Matth.9.
sum pro me. Agnoscant ergo peccatores; quia nõ opus
esset medicus si sani essent. Etenim Christus pro impiis Roma.5.
mortuus est. Cum ergo agnoscunt impietates suas, &
primo imitantur publicanum illum dicentem, Domi- Lucæ.18.
ne propitius esto mihi peccatori, ostendunt vulnera,
implorant medicum, Et quia non se laudant, sed repre
hendunt se, vt qui gloriatur, non in se, sed in domino 1.Cor.1.
glorietur, agnoscũt causam aduentus Christi, quia ideo
venit vt peccatores saluos faceret. Quia Iesus Christus
venit, inquit, in hunc mũdum peccatores saluos face- 1.Timo.1.
re, quorum primus ego sum. Proinde illos iudæos, de
opere suo gloriantes, sic arguit idem Apostolus, vt eos
diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis & ope-
ribus suis mercedem deberi arbitrabantur. Qui ergo
ad gratiam se scit pertinere, quod est Christus, & quod M
est Christi, nouit, quia indiget gratia. Si gratia voca- Roma.4.
tur, gratis datur: si gratis datur, nulla merita tua præ-
cesserunt vt detur: nam si præcesserunt merita tua, mer
ces non imputatur secundum gratiam, sed secundum
debitum. Si ergo dicis præcessisse merita tua, te vis lau
dari non deum: ideo non agnoscis Christum, qui ve-
nit cum gratia dei. Conuerte ergo te ad merita tua, vi-
de illa mala fuisse, vt non tibi deberetur nisi suppliciũ,
non præmium. Et cum videris quid tibi per meritum
debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur, & sacri-
ficio laudis glorificas deum. Ibi est enim via, in qua
noueris Christum salutare dei.

In Psalmum quinquagesimum.

Enarratio.

MVLTITVDINIS huius, nec frequentia frau-
danda est, nec infirmitas oneranda. Silentium
petimus & quietẽ, vt vox nostra post hesternũ
laborem possit aliquãtis viribus perdurare. Credendũ
est charitatẽ vestrã, non ob aliud hodierno die copio-
sius conuenisse, nisi vt oretis pro eis quos absentes facit
alienus & peruersus affectus. Neque enim loquimur de
Paganis, neq; de Iudæis, sed de Christianis. Neq; de his
adhuc

A adhuc catechumenis, sed de multis etiam baptizatis,à quorum lauacro nihil distatis, & eorum tamen cordi dissimiles estis. Quammultos enim hodie fratres nostros cogitamus & plangimus ire in vanitates & insanias mendaces, negligere quò vocati sunt. *Psal. 39.* Qui si forte in ipso circo aliqua ex causa expauescant, continuo se signant, & stant illic portãtes in fronte vnde abscederent si hoc in corde portarent. Deprecanda est misericordia dei, vt donet intellectum ad ista damnanda,& affectum ad fugienda,& misericordiã ad ignoscenda. *In li.50.homi. homi. 21.* Opportune ergo de pœnitentia Psalmus hodie cantatus est. Loquamur & cũ absentibus. Erit ad eos vox nostra, memoria vestra: nec vt saucios & languidos negligatis, sed vt facilius sanetis, sani permanere debetis: corrigite arguẽdo, consolamini alloquẽdo, exemplum præbete bene viuendo: aderit eis qui assunt & vobis: nõ enim vobis iam ista pericula prętergressis, fons misericordiæ dei pręcisus est. Quà venistis, veniẽt: qua transistis, transibunt. Molestum est quidem & nimium periculosum, immo perniciosum, & pro certo exitiabile, quod sciẽtes peccant. Aliter enim ad has vanitates curB rit qui vocem Christi contemnit: aliter ille qui nouit quid fugiat. Sed nec de talibus desperari debere, iste psalmus ostendit. Inscribitur enim titulus eius.

Psalmus ipsi Dauid, cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Bersabee.

BErsabee erat mulier vxor aliena, cũ dolore quidem dicimus & tremore, sed tamen deus noluit taceri, quod voluit scribi Dicam ergo nõ quod volo, sed quod cogor: dicam non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timoré. *In li.50.homi. homi. 22.* Huius mulieris vxoris alienæ pulchritudine captus rex & Propheta Dauid, ex cuius semine secundum carnem dominus venturus erat, adulterauit eam. *2.Reg.11.* Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo eius apparet. In libro autem regnorum plenius legitur. Vtraque scriptura canonica est, vtrique sine vlla dubitatione à Christianis fides adhibenda est, Commissum atque conscriptum est. Huius etiam maritum in bello occidendum curauit, homicidio auxit adulterium: & post hoc factum, missus est ad eum Nathan Propheta, missus à domino qui eum argueret de tanto commisso. *2.Reg.12.* Quid caueant homines C diximus, quid vero si lapsi fuerint imitentur, audiamus. Multi enim cadere volunt cum Dauid, & nolunt surgere cum Dauid. Non ergo cadendi exemplum propositum est, sed si cecideris resurgendi. Attende ne cadas: non sit delectatio minorum, lapsus maiorum: sed sit casus maiorum, tremor minorum. ad hoc propositũ est, ad hoc scriptum est, ad hoc in Ecclesia sępe lectum atq; cantatum, Audiant qui nõ ceciderunt ne cadant, audiant qui ceciderunt vt surgant. Tanti viri peccatum non tacetur, prædicatur in Ecclesia. Audiunt male viuentes, & quærunt sibi patrocinia peccandi: attendunt vnde defendant quod committere parauerunt, non vnde caueant quod non commiserunt, & dicunt sibi, Si Dauid, cur nõ & ego? *2.Reg.11.* Inde anima iniquior, quæ cũ propterea fecerit, quia Dauid fecit, ideo peius quàm Dauid fecit. Dicam hocipsum si potero planius. Dauid nullum sibi ita ad exemplum proposuerat, vt tu. Ceciderat lapsu cupiditatis, non patrocinio sanctitatis: tu tibi tanquam sanctum proponis vt pecces, non imitaris ei⁹ sanctitatẽ, sed imitaris ruinã. Hoc amas in Dauid quod in se odit Dauid. Præparas te ad peccandũ, disponis peccare. Librũ dei vt pecces inspicis: scri-

pturas dei ad hoc audis, vt facias quod displicet deo? D Hoc non fecit Dauid. Correptus est per Prophetam, *2.Reg.12.* non lapsus est in Propheta. Alij vero audiẽtes salubriter, in casu fortes, metiuntur infirmitatẽ suam, & quod damnat deus deuitare cupiẽtes, ab aspectu securo† abstinent oculos. *† al. impuro.* Non eosdem figunt in pulchritudine carnis alienæ, nec seipsos faciunt de peruersa simplicitate securos. Non dicũt, bono animo attendi, benigne attendi, de charitate diu aspexi. Proponunt enim sibi casum Dauid, & ad illum magnum vident cecidisse, vt parui nolint videre vnde possint cadere. *2.Reg.11.* Reprimunt enim oculos à petulantia, non se facile adiungunt, nõ miscent se mulieribus alienis, non leuant oculos faciles ad aliena mœnia, ad aliena solaria. De longe enim vidit Dauid illam in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo vnde caderet. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis, recordanda sunt verba Apostoli, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. *Roma.6.* Non dixit, non sit: sed, non regnet. Inest peccatum cum delectaris, regnat si consenseris. Carnalis delectatio præsertim vsque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda: imperio domanda, non in imperio collocanda. E Attende securus, si non habes vnde mouearis: sed respondes, fortis teneor. Nunquid tu fortior quàm Dauid? Admonet etiam tali exemplo, non se quenquam debere extollere in prosperis rebus. Multi enim res aduersas timẽt, res prosperas nõ timent. Periculosior est res prospera animo, quàm aduersa corpori. Prius corrumpit prospera, vt inueniat quod frãgat aduersa. Fratres mei, aduersus fœlicitatẽ acrius vigilandum est: propterea videte quemadmodum eloquium dei in nostra fœlicitate tollat nobis securitatẽ, Seruite, inquit, domino in timore, & exultate ei cum tremore. *Psal.2.* In exultatione, vt gratias agamus: in tremore, ne cadamus. Hoc peccatum non fecit Dauid, cum persecutorem Saulem pateretur, *1.Reg.11.* quando Dauid sanctus Saulem inimicum patiebatur, *1. Reg.24. & 26.* quando illius persecutionibus agitabatur: quãdo per diuersa fugiebat, ne in manus eius incideret, non concupiscebat alienam, non adulterata vxore occidit virũ. Erat in infirmitate tribulationis suæ, tanto in deũ intentior, quanto miserior videbatur. Vtile quiddam est tribulatio, vtile medici ferramentum, tanquam cõtra diaboli tentamentũ. F Factus est securus deuictis hostibus, pressura caruit, tumor excreuit. Valet ergo hoc exemplum ad id, vt timeamus fœlicitatẽ. Tribulationem, inquit, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. *Psal.114.* Sed factum est, dixerim hæc eis qui non cõmiserunt, vt vigilent custodire integritatem suam, & cum attendunt magnũ cecidisse, parui timeant. Si vero aliquis iam lapsus hæc audit, & aliquid mali in consciẽtia tenet, verba huius psalmi aduertat. Attendat quidẽ vulneris magnitudinẽ, sed non desperet medici maiestatem. Peccatum cũ desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat, Si iam aliquid mali feci, iam damnãdus sum, deus malis talibus non ignoscit: cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc seculo in voluptate, in lasciuia, in cupiditate nefaria. Iã perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo Psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiã pro peccato tuo desperãdo salutem tuam: audi Dauid gementem. Ad te Nathan Propheta nõ est missus, ipse Dauid ad te missus est. *2.Reg.12.* Audi eum clamantem: & simul clama,

G audi gementẽ & congemiſce·audi flentem & lachry-
mas iunge:audi correctum,& condelectare. Si tibi nõ
potuit intercludi peccatum, ſpes veniæ non interclu-
datur. Miſſus eſt ad iſtum virum, Nathan Propheta: at-
tende regis humilitatem. Non reſpuit verba præcipien
tis, nõ dixit, Audes mihi loqui regi? Rex ſublimis Pro-
phetam audiuit, plebs eius humilis Chriſtum audiat.
Audi ergò hæc, & dic cum illo. *Miſerere mei deus, ſecun-
dum magnam miſericordiam tuam.* Qui magnam miſeri-
cordiam deprecatur, magnam miſeriam confitetur.
Quærant paruam miſericordiam tuam, qui neſciendo
peccauerunt. Miſerere, inquit, mei ſecundum magnam
miſericordiam tuam. Subueni graui vulneri, ſecũdum
magnam medicinam tuam. Graue eſt quod habeo, ſed
ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vul-
nere deſperarem, niſi tantum medicum reperirem. Mi-
ſerere mei deus, ſecundum magnam miſericordiam
tuam. *Et ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum, dele ini-
quitatem meam.* Quod ait, Dele iniquitatem meam: hoc
eſt, miſerere mei deus. Et quod ait, Secuodum multi-
tudinem miſerationum tuarum: hoc eſt, ſecundum ma
H gnam miſericordiam tuam. Quia magna eſt miſeri-
cordia, multæ ſunt miſericordiæ. Et de magna miſe-
ricordia tua, multæ ſunt miſerationes tuæ. Attẽdis con
temptores vt corrigas, attendis neſcientes vt doceas,
attendis confiteotes vt ignoſcas. Fecit hoc, neſciens fe
1.Timo.1. cerat aliqua, & multa mala fecerat. Et quid ait? Miſeri-
2.Reg.11. cordiam, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci
in incredulitate. Iſte Dauid non poſſet dicere, igno-
rans feci. Non enim ignorabat quantum mali eſſet cõ-
trectatio coniugis alienæ, & quantum malum eſſet in-
terfectio mariti neſcientis, & nec ſaltẽ iraſcentis. Con-
ſequuntur ergo miſericordiam domini qui ignorãtes
fecerunt, & qui ſcientes conſequuntur, non quamlibet
miſericordiã, ſed magnã miſericordiam. *Magis magisq́
laua me ab iniuſtitia mea.* Quid eſt magis magisque laua?
Multum inquinatũ. Magis magisq́; laua peccata ſcien-
tis, quia abluiſti peccata ignorantis. Nec ſic deſperan-
dum de miſericordia tua. *Et à delicto meo mũda me.* Quo
merito? Medicus eſt, offer mercedem. Deus eſt, offer ſa-
crificium. Quid dabis vt munderis? Vide enim quẽ in-
uoces. Iuſtum inuocas, odit peccata. Si iuſtus eſt, vindi-
I cat in peccata: ſi iuſtus eſt, vtique non poteris auferre à
domino deo iuſtitiam eius. Implora miſericordiã, ſed
attende iuſtitiam. Miſericordia eſt vt ignoſcat peccan
De pœ. diſ. ti, iuſtitia eſt vt puniat peccatum. Quid ergo? Quæ-
1. c. Gratia ris miſericordiam, peccatum impunitum remanebit?
Dei. Reſpoodeat Dauid, reſpondeant lapſi, reſpondeant
cum Dauid vt miſericordiam mereantur ſicut Dauid,
& dicant, Non domine, non erit impunitum pecca-
tum meum. Noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſeri-
cordiam. Non impunitum erit: ſed ideo nolo vt tu me
punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto vt
ignoſcas, quia ego agnoſco. *Quoniam iniquitatem meam
ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper.* Non poſui
poſt dorſum meũ quod feci, non intueor alios oblitus
Matth.7. mei, non affecto ſtipulam eiicere de oculo fratris mei,
cũ ſit trabes in oculo meo. Peccatum meũ ante me eſt,
non poſt me. Fuit enim poſt me quando ad me miſſus
eſt Propheta, & de oue pauperis ſimilitudinẽ mihi pro-
2.Reg.12. poſuit. Ait enim Nathan Propheta ad Dauid, Erat di-
ues quidam habens plurimas oues, pauper autẽ vicinus
eius habebat vnam ouiculam, quã in ſinu ſuo & de ſuo
cibo nutriebat. Venit hoſpes diuiti, nihil de grege ſuo
abſtulit, ouiculã vicini pauperis concupiuit, ipſam ſuo
hoſpiti occidit: quid dignus eſt? At ille profert irans K
ſententiam. Planè tunc rex neſciens vbi captus eſſet,
morte dignum diuitem dixit, & ouem reddendam in
quadruplum, ſeueriſſime atq; iuſtiſſime. Sed peccatum
eius nondum erat coram eo, poſt dorſum erat quod fe
cerat. Suam iniquitatem oondum agnoſcebat, & ideo
alienæ non ignoſcebat. Sed propheta ad hoc miſſus,
abſtulit à dorſo peccatum, & ante oculos poſuit, vt vi-
deret illam ſententiam tam ſeueram in ſe eſſe prola-
tam. Ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius,
ferramentum fecit de lingua eius. Hoc fecit dominus
Iudæis quando ad eum adulteram mulierem adduxe-
runt, proponentes laqueum tentationis, & in id quod
propoſuerant incidentes. In adulterio, inquiunt, hæc Ioan.8.
mulier deprehenſa eſt. Moyſes huiuſmodi lapidari iuſ-
ſit, tu de illa quid cenſes? tanquã bicipiti muſcipula ten
tantes capere ſapientiam dei, vt ſi iuberet occidi, per-
deret manſuetudinis famam: ſi autem iuberet dimit-
ti, incurreret blaſphemiam tanquam reprehenſor le-
gis calumniandus. Quid ergo reſpondit? Non ait, oc-
cidite: nõ ait, dimittite: ſed ait, Qui ſe ſcit ſine peccato
eſſe, primus in illam lapidem iaciat. Iuſta lex quæ iu- L
bet adulteram occidi, ſed hæc lex iuſta, miniſtros ha-
beat innocentes. Attenditis quam adducitis, attendite De verbis
& qui eſtis. Illi hoc audito, vnus poſt alterum diſceſſe- dñi ſer.47.
runt. Remanſit adultera & dominus, remanſit vulne- Ioan.8.
rata & medicus, remanſit magna miſeria & magna mi
ſericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam peti-
uerunt. Adducta cõfuſa eſt & ſanata. Ait illi dominus,
Mulier nemo te condemnauit? Et illa, Nemo domine.
Et ille, Nec ego te condemnabo, Vade, deinceps iã no
li peccare. Nunquid Chriſtus fecit contra legem ſuam?
Neque enim pater eius ſine filio dederat legem. Si cœ-
lum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, per ipſum facta
ſunt, lex ſine verbo dei quomodo ſcripta eſt? Nõ ergo
deus contra legẽ ſuam, quia nec imperator cõtra leges
ſuas facit, quando confeſſis dat indulgentiam. Moyſes
miniſter legis, Chriſtus promulgator legis. Moyſes la-
pidat vt iudex, Chriſtus indulget vt rex. Miſertus eſt er
go eius deus ſecũdum magnam miſericordiam ſuam,
ſicut hic rogat, ſicut hic petit, ſicut exclamat & dolet:
quod illi adulteram offerentes facere noluerunt, vulne
ra ſua oſtendente medico cognouerunt, medicinam à M
medico non quæſieruot. Ita ſunt multi quos peccare
noo pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis
inſania. De vulnere ipſo non erubeſcis, de ligatura vul
neris erubeſcis? Nonne putridum nudum fœdius & pu
tidius eſt? Confuge ergo ad medicum, age pœnitentiã,
dic, Iniquitatem meam ego agnoſco, & peccatum me-
um ante me eſt ſemper. *Tibi ſoli peccaui, & malignum co-
ram te feci.* Quid eſt hoc? Coram hominibus enim non
erat adulterata vxor aliena, & maritus occiſus? Nonne 2.Reg.12.
omnes nouerãt quod Dauid fecerat? Quid eſt, tibi ſoli
peccaui & maligoum coram te feci? Quia tu ſolus ſine
peccato. Ille iuſtus punitor, qui oon habet quod in illo
puniatur. Ille iuſtus reprehenſor, qui nõ habet quod in
illo reprehendatur. Tibi ſoli, inquit, peccaui, & mali-
gnum corã te feci. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas
cum iudicaris.* Cui dicat fratres, cui dicat, difficile eſt ad-
uertere. Deo vtiq; loquitur, & manifeſtũ eſt, quomodo
deus pater nõ eſt iudicatus. Quid eſt, tibi ſoli peccaui &
malignũ corã te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,
& vincas cũ iudicaris? Videte futurũ iudicem, iudicatũ
a peccatoribus iuſtũ, & in eo vincentẽ, quia quod in il-
lo iudicaretur nõ habuit, & qui eum miſerat pater: erat
enim

A enim solus verus. Et ideo solum verum in hominibus
dicere potuit homo deus, si inuenistis in me peccatum,
dicite. Sed forte erat quod homines latebat, & non in-
ueniebant illi quod erat quidem, sed manifestum non
Ioan. 14. erat. Alio loco ait, Ecce venit princeps mundi: acutus
inspector omnium peccatorũ, ecce, inquit, venit prin-
ceps mundi huius, morte affligens peccatores, præposi-
Sapien. 2. tus mortis: inuidia enim diaboli mors intrauit in orbẽ
Ioan. 14. terrarum. Ecce, inquit, venit princeps mundi huius. Di
xit hæc proximus passioni, & in me nihil inueniet: ni-
hil peccati, nihil morte dignum, nihil damnatione di-
gnum. Et tanquam ei diceretur, cur ergo moreris? Se-
quitur & dicit, Sed vt sciant omnes, quia voluntatem
†al. eamus. patris mei facio, surgite ambulemus† hinc. Patior, in-
quit, indignus pro dignis, vt eos dignos faciam vita
mea, pro quibus indigne patior mortem illorum. Huic
itaq; nullum habenti peccatum dicit in præsentia Pro-
pheta Dauid, Tibi soli peccaui, & malignum coram te
feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iu-
dicaris: soperas enim omnes homines, omnes iudices:
& qui se putat iustum, coram te iniustus est. Tu solus iu
ste iudicas, iniuste iudicatus, qui potestatem habes po-
B nendi animam tuam, & potestatem habes iterũ sumen
Ioan. 10. di eam. Vincis ergo cum iudicaris. Omnes homines su
peras, quia plus es quàm homines, & per te facti sunt
homines. Tibi soli peccaui, & malignum coram te fe-
ci, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iu-
dicaris. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Tanquam
diceretur, Vincuntur illi qui fecerũt quod & tu Dauid.
Non enim hoc paruum malum, paruumq; peccatum,
adulterium & homicidium. Quid illi qui ex quo nati
sunt de ventre matris suæ, nihil tale fecerunt? Etiam ip-
sis imputas aliqua peccata, vt ille omnes vincat cũ cœ-
perit iudicari. Suscepit personam generis humani Da-
uid, & attendit omnium vincula, propaginem mortis
33. q. 4. ca. consyderauit, originem iniquitatis aduertit & ait, Ecce
vir. enim in iniquitatibus conceptus sum. Nunquid Dauid
1. Reg. 16. de adulterio natus erat, de Iesse viro iusto & coniuge
2. sen. dist. ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate cõceptum,
30. cap. Sed nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiã ipsum vin-
quod. culum mortis, cum ipsa iniquitate concretum est. Ne-
Ioan. 15. mo nascitur nisi trahens pœnam, trahens meritum pœ
næ. Dicit & in alio loco Propheta, Nemo mundus in
conspectu tuo, nec infans cuius est vnius diei vita su-
C per terrã. Nouimus enim ex baptismo Christi solui pec
cata, & baptismum Christi valere ad remissionem pec
catorum. Si infantes omnimodo innocentes sunt, cur
matres ad Ecclesiam cum languentibus currũt? Quid
illo baptismo? quid illa remissione dimittitur? Innocẽ-
tem magis video flentem quàm irascentem. Quid di-
luit baptismum? Quid soluit illa gratia? Soluitur pro-
pago peccati, quia si loqui tibi posset ille infans dice-
ret, & si iam intellectum haberet, quẽ habebat Dauid,
responderet tibi, Quid me attẽdis infantem? Nunquid
vides facinora mea? Sed ego in iniquitate conceptus
sum, *Et in peccatis mater mea me in vtero aluit.* Præter hoc
vinculum concupiscentiæ carnalis, natus est Christus
sine masculo, ex virgine concipiente de spiritu sancto.
Non potest iste dici in iniquitate conceptus: nõ potest
dici, in peccatis mater eius in vtero eum aluit, cui dictũ
Lucæ. 1. est, Spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi
obũbrabit tibi. Non ergo ideo in iniquitate concipiun
tur homines, & in peccatis in vtero à matribus alũtur,
quia peccatũ est misceri cõiugibus: sed quia illud quod
fit, vtique fit de carne pœnali. Pœna enim carnis mors

est, & vtiq; inest ipsa mortalitas. Vnde Apostolus non D
moriturum corpus dixit, sed mortuũ. Corpus quidem *Roma. 8.*
mortuum est, inquit, propter peccatũ, spiritus autẽ vita
est propter iustitiã. Quomodo ergo sine vinculo pec-
cati nascitur, quod cõcipitur & seminatur de corpore
mortuo propter peccatũ? Opus hoc castum in coniuge
non habet culpã, sed origo peccati trahit secum debi-
tam pœnã. Non enim maritus, quia maritus est, morta-
lis non est, aut aliunde nisi peccato mortalis est. Erat e-
nim & dominus mortalis, sed non de peccato suscepit
pœnam nostrã, & ideo soluit culpam nostrã. Merito
ergo in Adam omnes moriuntur, in Christo autẽ om- *1. Cor. 15.*
nes viuificantur. Per vnum hominẽ enim, ait Aposto- *Roma. 5.*
lus, peccatũ in hunc mũdum intrauit, & per peccatum
mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo om-
nes peccauerũt. Definita est sententia, In Adam, inquit,
omnes peccauerunt. Solus esse innocẽs infans potuit,
qui de opere in Adam nõ est natus. *Ecce enim veritatẽ di-
lexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Verita-
tẽ dilexisti, id est, impunita peccata eorũ etiam quibus *De pæ. dis.*
ignoscis nõ reliquisti. Veritatẽ dilexisti, sic misericor- *1. c. Gratia*
diã prærogasti, vt seruares & veritatẽ. Ignoscis confi- *dei.*
tenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita seruatur miseri- E
cordia & veritas. Misericordia, quia homo liberatur:
veritas, quia peccatũ punitur. Ecce enim veritatẽ dile-
xisti, incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi.
Quæ occulta? quæ incerta? quia deus ignoscit & tali-
bus: nihil tam occultũ, nihil tam incertũ. Ad hoc incer-
tum Niniuitę pœnitentiã egerunt: dixerunt enim quã-
uis post minas Prophetæ, quamuis post illam vocẽ Tri- *Iona. 3.*
duo & Niniue euertetur: dixerunt apud se, petendũ esse
misericordiam. Dixerunt ita apud se disceptãtes, Quis
nouit, si deus flectat in melius sentẽtiam suã & misere-
tur? Incertũ erat, cũ dicitur, quis nouit.† De incerto pœ *†aliàs cum*
nitentiã egerunt, certam misericordiã meruerũt. Pro- *deo, qui no*
strauerunt se in lachrymis, in ieiuniis, in cilicio, & in ci *uit, incertũ*
nere. Prostrauerũt se, gemuerunt, fleuerũt, pepercit de- *non esset.*
us. Stetit Niniue, an euersa est Niniue? Aliter quidẽ vi-
detur hominibus, & aliter visum est deo. Ego autẽ puto
impletũ fuisse quod Propheta prędixerat. Respice quæ
fuit Niniue, & vide quia euersa est. Euersa in malo, ædi-
ficata in bono: sicut euersus Saulus persecutor, ædifica- *Acto. 9.*
tus Paulus prędicator. Quis nõ diceret ciuitatem istam
in qua nũc sumus fœliciter euersam, si omnes illi insani
nugis suis desertis ad Ecclesiã compuncto corde con- F
currerent, dei misericordiã de suis factis præteritis in-
uocarẽt? Nónne diceremus, vbi est illa Carthago? quia
non est quod erat, euersa est: sed si est quod non erat, æ-
dificata est. Ita dicitur Hieremiæ, Ecce dabo tibi eradi- *Hiere. 1.*
care, suffodere, euertere, disperdere, & rursus ædificare,
& plantare. Inde est vox illa domini, Ego percutiã, & *Deute. 32.*
ego sanabo. Percutit putredinẽ facinoris, sanat dolorẽ
vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt & sa-
nant: armãt se vt feriant, ferrũ gestant & curare veniũt.
Sed quia peccata magna erant Niniuitarum, dixerunt, *Iona. 3.*
Quis nouit? Hoc incertum patefecerat deus seruo suo
Dauid: cum enim dixisset, stante & arguẽte se Prophe-
ta, Peccaui: statim audiuit à Propheta, id est, à spiritu
dei qui erat in Propheta, Dimissum est tibi peccatũ tu- *2. Reg. 12.*
um. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me, inquit, *hyssopo & mundabor.* Hyssopũ herbã
nouimus humilẽ, sed medicinalem, saxo hęrere radici-
bus dicitur. Inde in mysterio mũdandi cordis similitu-
do assumpta est. Apprehende, inquit, & tu radicẽ dile-
ctionis petram tuam. Esto humilis in humili deo tuo,

G vt sis excelsus in glorificato domino deo tuo. Asperges me hyssopo, humilitas Christi te mūdabit. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à medicis solemus audire, vel experiri in ægrotis. Hyssopum dicunt purgādis pulmonibus aptum esse. In pulmone solet notari superbia: illic

Act.9. enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur de Saulo persecutore, tanquam de Saulo superbo, quòd ibat ad vinciendos Christianos, spirans cædem: anhelabat cædes, anhelabat sanguinem, nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia hyssopo purgatū. Asperges me hyssopo & mūdabor. *Lauabis me.* Id est, mundabis me. *Et super niuem dealbabor.* Et si fuerint, inquit, pec-

Esa.1. Ephe.5. cata vestra sicut phœnicium, tanquā niuem dealbabo.

Matth.17. De talibus sibi exhibet Christus vestem sine macula & ruga. Proinde vestis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulsit, significauit Ecclesiā omni macula peccati mundatam. Sed vbi humilitas ex hyssopo? Audi sequentia. *Auditui meo dabis exultationem & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.* Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Gaudebo audiendo te, non lo-

H quendo contra te, Peccasti, qui defendis te loquendo? Loqui vis, patere, audi, cede diuinis vocibus, ne turberis & amplius vulnereris. Commissum est, non defendatur, in confessionē veniat, non in defensionem. Adhibes te defensorē peccati tui, vinceris. Non innocentem patronū adhibuisti, non est tibi vtilis defensio tua. Quis es enim vt te defendas? Idoneus esto ad accusandum te: noli dicere, aut nihil feci, aut quid magnū feci, aut fecerunt & alij. Si faciendo peccatum nihil te dicis deliquisse, nihil eris, nihil accipies. Paratus est deus dare indulgentiam, claudis cōtra te: ille paratus est dare, noli opponere obicem defensionis, sed aperi sinū confessionis. Auditui meo dabis exultationem & lætitiam. Ipse donet vt dicam quod sentio. Fœliciores sunt qui audiunt, quàm qui loquuntur. Qui enim discit, humilis est: qui autem docet, laborat vt non sit superbus, ne male placendi affectus irrepat, ne deo displiceat qui vult placere hominibus. Magnus tremor est in docente, fratres mei, magnus tremor est noster in his vocibus nostris. Credite cordi nostro quod videre non potestis, scit ipse qui mitescat nobis, qui propitius sit nobis, cum

I quanto sub illo tremore ad vos loquimur. Cum autem ipsum aliquid suggerentem & docentem intus audiuimus, securi sumus, securi gaudem⁹. Sub magistro enim sumus, illius gloriam quærimus, illum docentem laudamus. Delectat nos veritas eius intus, vbi nemo facit vel audit strepitum. Ibi dixit iste esse lætitiam suam & exultationem suam. Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Et ideo quia humilis, audit. Qui vere audit & bene audit, humilis audit. Gloria enim eius in illo est à quo audit. Posteaquam dixit, Auditui meo dabis exultationem & lætitiam: cōtinuo demonstrauit quid faciat auditio, Exultabunt ossa humiliata. Humiliata sunt ossa, ossa audientis non habent fastum, non habent tumorem, quem in se vix vincit qui loqui-

Matth.11. tur. Inde & ille humilis magnus, quo in natis mulierū nemo maior surrexit: ille qui ita se humiliauit, vt se in-

Marci.1. dignum diceret soluere corrigiam calciamenti domini sui. Ioannes ille Baptista, dans gloriam magistro suo

Luca.3. & ideo amico suo, cum Christus putaretur, & ex eo superbire posset & se extendere: non enim ipse se dixerat Christum, sed poterat accipere hominū errorem hoc putantium, vltro istum honorem deferre volentium: sed respuit falsum honorem, vt inueniret veram gratiam: & vide humilitatē de auditu, ait, Qui habet spon- K

sam, sponsus est, amicus autem sponsi stat & audit eum. Ioan.1.

Stantem se fecit & audientem, non cadentem & loquentem. Stat, inquit, & audit eum, Audisti auditum, vbi est exultatio & lætitia? Continuo sequitur, Stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ioan.3.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* Iam enim exultant ossa humiliata, iam hyssopo mūdatus, humilis factus sum. Auerte faciem tuam non à me, sed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Qui non Psal.26.

vult à se auerti faciem dei, vult auerti faciem dei à peccatis suis. Peccatum enim vnde se deus nō auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Satagit de illo grandi peccato, plus præsumpsit, omnes deleri vult iniquitates suas. Præsumit de medici manu, de magna illa misericordia, quam in principio Psalmi inuocauit, omnes iniquitates meas dele. Auertit faciē deus, & sic delet, auertit faciem peccata delet, aduertendo scribit. Audisti auertendo delentem, audi aduerten- L

do, quid facientem? Vultus autē domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum, nō delendo peccata eorum. Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Bene rogat, Ipse enim non auertit faciem à peccatis suis, dicens, Quoniam, peccatum meū ego cognosco. Merito rogas & bene rogas, vt deus auertat faciem à peccato tuo, si tu inde nō auertis faciem. Si vero tu peccatum tuum in dorso ponis, deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam cōuerte, si vis vt inde deus faciem suam auertat, & sic securus rogas, & exaudit. *Cor mundum crea in me deus.* Crea, non quasi nouum aliquid institue, dicere voluit: sed quia pœnitens orabat, qui commiserat aliquid, quod prius quàm committeret innocētior erat, ostendit quemadmodum dixerit, crea, *Et spiritum rectū innoua in visceribus meis.* Perfectum, inquit, in me spiritū fac esse. Inueterata erat atque curuata rectitudo spiritus mei. Dicit enim ex alio Psalmo, Curuauerunt animam meam. Et quando se homo pronum facit ad terrenas concupiscentias, incuruatur [cor] quodāmodo: cum autem erigitur in superna, rectum fit cor eius vt M Psal.33.

bonus illi sit deus. Quàm bonus enim deus Israel rectis corde. Proinde fratres audite. Aliquādo deus cui ignoscit in futuro seculo, corripit eū de peccato in isto seculo. Nam & ipsi Dauid, cui dictum iam fuerat per Prophetam, Dimissum est peccatum tuum, euenerūt quædam quæ minatus erat deus propter ipsum peccatum. Nam filius eius Absalon aduersus eum cruentum bellum gessit, & in multis humiliauit patrem suum. Ambulabat ille in dolore, in tribulatione humiliationis suæ, ita subditus deo, vt omnia iusta ei tribuens confiteretur quod nihil pateretur indigne, habens iam rectum cor cui non displicebat deus. Iniuriosum quendam & in os sibi dura maledicta iacientē, patienter audiebat, ex aduersa parte, vnum ex militibus qui erant cum filio eius impio. Et cum ille iaceret maledicta in regē, iratus vnus ex comitibus Dauid, voluit ire & percutere eum, prohibetur à Dauid. Et quomodo prohibetur? Vt diceret, deus illū misit vt mihi malediceret. Agnoscens culpam suam, amplexus est pœnam suam, quærēs gloriam non suam, dominū laudans in eo quod boni habebat, dominum laudans in eo quod patiebatur, benedicens dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore eius. Psal.33.

Psal.56. Psal.72. 2.Reg.12. 2.Reg.15. 2.Reg.16.

Tales

A Tales ſunt omnes recti corde. Nónne hi peruerſi qui ſe rectos putant, & peruerſum deum? Qui quando aliquid faciunt mali gaudent, quando aliquid mali patiuntur blaſphemant: Inſuper poſiti in tribulatione & flagello, dicunt de corde diſtorto, Deus quid tibi feci? Vere quia nihil deo fecerunt, omnia enim ſibi fecerunt. Et ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Ne proiicias me à facie tua. Auerte faciem tuam á peccatis meis, & ne proiicias me à facie tua. Cuius faciem timet, ipſius faciem inuocat. Ne proiicias me à facie tua.

4. ſen. diſt. 17. Quid ergo. in fine. *Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.* Eſt enim ſpiritus ſanctus in confitente. Iam ad donum ſpiritus ſancti pertinet, quia tibi diſplicet quod feciſti. Immundo ſpiritui peccata placent, ſancto diſplicent. Quamuis ergo adhuc veniam depreceris, tamen ex alia parte, qua tibi diſplicet malum quod commiſiſti, deo coniungeris. Hoc enim & tibi diſplicet, quod & illi. Iam duo eſtis ad expugnandam febrem tuam, tu & medicus. Quia ergo non poteſt eſſe confeſſio peccati, & punitio peccati in homine à ſeipſo, cum quiſque ſibi iraſcitur & ſibi diſplicet, ſine dono ſpiritus ſancti nó eſt. Nec ait, ſpiritum ſanctum tuum da mihi: ſed, ne auferas à me. B Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi exultationẽ ſalutaris tui. Redde quā habebam, quam peccando amiſeram. redde mihi exultationem ſalutaris tui, vtique Chriſti tui. Quis enim ſine illo ſanari potuit? Quia & antequam de Maria naſceretur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, *Ioan. 1.* & deus erat verbum. Et ita à ſanctis patribus diſpenſatio *3. ſent. diſt. 25. cap. primo.* ſuſceptæ carnis futura credebatur, ſicut à nobis facta creditur. Tempora variata ſunt, non fides. Redde mihi exultationem ſalutaris tui. *Et ſpiritu principali confirma me.* Nonnulli intellexerunt hic trinitatem in deo ipſum deum, excepta diſpenſatione carnis, quoniam ſcriptum eſt, Deus ſpiritus eſt. Quod enim nó eſt cor- *Ioan. 4.* pus, & tamen eſt, videtur reſtare vt ſpiritus ſit. Intelligunt ergo hic nonnulli Trinitatem dictam, in ſpiritu recto filium, in ſpiritu ſancto ſpiritum ſanctum, in ſpiritu principali patrem. Siue ergo hoc ita ſit, ſiue ſpiritū rectum ipſius hominis accipi voluit, dicens, Spiritum rectum innoua in viſceribus meis, quem curuaui & diſtorſi peccando, vt iam ſpiritus ſanctus ipſe ſit ſpiritus principalis, quem & auferri à ſe noluit, & eo ſe voluit confirmari, non eſt hæretica qualibet ſententia. Sed C videte quid adiungat, ſpiritu, inquit, principali confirma me. In quo confirma? Quia ignouiſti mihi, quia ſecurus ſum, non mihi imputari quod donaſti. Ex hoc factus ſecurus atque iſta gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid enim faciam? *Doceam iniquos vias tuas.* Doceam iniquos ex iniquo, id eſt, qui fueram & ego iniquus, iam non iniquus, non ablato ſpiritu ſancto à me, & ſpiritu principali cōfirmatus, doceam iniquos vias tuas. Quas vias iniquos docebis? *Et impij ad te conuertentur.* Si peccatum Dauid impietati deputatur, non de ſe deſperent impij, quia pepercit deus impio, ſed ſi ad eū conuertantur, ſi vias ipſius diſcant. Si autem impietati non deputatur factum Dauid, ſed illa propria impietas dicitur apoſtatare à deo, vnum deum non colere, aut nunquam coluiſſe, aut quem colebat dimiſiſſe, ad cumulum valet quod ait, Et impij ad te conuertentur, Ita plenus es adipe miſericordiæ, vt ad te cōuerſis, non ſolum quibuſlibet peccatoribus, ſed etiam impiis non ſit deſperandum. Et impij ad te cōuertentur. Vt quid? *Roma. 4.* Vt credentes in eum qui iuſtificat impium, deputetur fides eorum ad iuſtitiam. *Erue me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ.* D Expreſſit Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes nouimus Latine nō dici ſanguines nec ſanguina, ſed ſanguinem: tamen quia ita Græcus poſuit plurali numero, nō ſine cauſa, niſi quia hoc inuenit in prima lingua Hebræa, Maluit pius interpres minus Latine aliquid dicere, quàm minus proprie. Quare ergo pluraliter dixit de ſanguinibus? In multis ſanguinibus tanquam in origine carnis peccati, multa peccata intelligi voluit. Ad ipſa peccata reſpiciens Apoſtolus, quæ veniunt de corruptione carnis & ſanguinis, ait, Caro & ſanguis regnū *1. Cor. 15.* dei nō poſſidebunt. Nam vtique ſecundum fidem verā eiuſdē Apoſtoli, caro iſta reſurget, & ipſa merebitur in- *Enchiridion. cap. 90.* corruptionem dicente ipſo, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere im- *1. Co. 15.* mortalitatem. Quia ergo corruptio iſta de peccato eſt, ipſius nomine appellātur peccata: quemadmodū dicitur lingua & illud fruſtū carnis & membrū, quod in ore mouetur cū verba diſtinguimus, & lingua quod per linguā fit, ſicut dicimus aliam linguam Græcam, aliam Latinā. Non enim caro diuerſa eſt ſed ſonus. Quomodo ergo dicitur lingua locutio quæ fit per linguā: ſic dicitur & ſanguis iniquitas quæ fit per ſanguinē. Attēdēs E ergo multas iniquitates ſuas, vt illud ſuperius, Et omnes iniquitates meas dele: & eas tribuēs corruptioni carnis & ſanguinis, Libera me, inquit, de ſanguinibus: hoc eſt, Libera me ab iniquitatibus: mūda me ab omni corruptione. Incorruptionē enim deſyderat qui dicit, Libe- *Ibidem.* ra me de ſanguinib⁹: quia caro & ſanguis regnū dei nō poſſidebunt, neq; corruptio incorruptionem. Erue me de ſanguinibus, Deus deus ſalutis meæ. Oſtendit quia cū fuerit ſalus perfecta in iſto corpore, corruptio in eo non erit, quæ intelligitur nomine carnis & ſanguinis. Ipſa eſt enim perfecta ſanitas corporis. Nā modo quomodo ſanum eſt quod labitur, quod indiget, quod habet perpetuam quādam ægritudinē famis & ſitis? Hæc *1. Cor. 6.* & tunc nō erunt, quia eſca ventri, & venter eſcis, deus autē & hunc & has euacuabit. Erit forma corporis perfecta ex deo, abſorpta morte in victoriā, nulla remanēte corruptione, nulla ſurrepente defectione, nullis mu- *1. Cor. 15.* tata ætatibus, nullo labore laſſata, vt nullo cibo fulciatur, & aliqua eſca reficiatur. Sed non erimus ſine eſca & potu, Ipſe erit cibus noſter deus & potus noſter. Solus ille cibus reficit nec deficit. Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ. Modo enim iam in ipſa ſalute F ſumus. Audi Apoſtolum, Spe enim ſalui facti ſumus. *Roma. 8.* Et vide quid de ipſa ſalute corporis dicebat, In nobiſmetipſis, inquit, ingemiſcimus, adoptionē expectantes, redemptionem corporis noſtri, Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem quæ videtur non eſt ſpes, Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autē quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Qui perſeuerauerit *Matth. 10. & 24.* vſq; in finē: ipſa eſt illa patientia, Hic ſaluus erit: ipſa eſt ſalus quam nondū habemus, ſed habituri ſumus. Nondum eſt res, ſed certa ſpes. *Et exaltabit lingua mea iuſtitiā tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Laudem tuā, quia creatus ſum, laudem tuā, quia vt cōfiterer iam monitus ſum, laudem tuā quia peccās non derelictus ſum, laudem tuā quia vt ſecurus eſſem mūdatus ſum. Labia mea aperies & os meū annūciabit laudem tuam. *Quoniā ſi voluiſſes ſacrificiū, dediſſem vtiq;* In iſto tempore erat Dauid, quando ſacrificiū victimarum animaliū offerebatur deo, & videbat hæc futura tēpora. Nónne in his vocibus nos agnoſcimus? Erant illa ſacrificia figurata, prænunciantia vnum ſalutare ſacrificium,

G cium, nec nos dimiſſi ſine ſacrificio ſumus, quod deo
offeramus. Audi enim quid dicat curam gerens pro
peccato ſuo, & ignoſci ſibi volens malum quod fecit,
Si voluiſſes, inquit, ſacrificium dediſſem vtique. *Ho-
locauſtis non delectaberis.* Nihil ergo offeremus? Sic ve-
niemus ad deum? Et vnde illum placabimus? Offer, ſa-
Pſal.55. nè in te habes quod offeras. Noli extrinſecus thura
comparare, ſed dic, In me ſunt deus vota tua, quæ red-
dam laudes tibi. Noli extrinſecus pecus quod mactes
inquirere, habes in te quod occidas. *Sacrificium deo ſpi-
ritus contribulatus cor contritum & humiliatum deus non ſpernit.*
Prorſus ſpernit taurum, hircum, arietem: iam non eſt
tempus vt hæc offerantur. Oblata ſunt cum aliquid in-
dicarent, cum aliquid promitterent: venientibus re-
promiſſis, promiſſiones ablatæ ſunt. Cor contritum &
humiliatum deus non ſpernit. Noſtis quia excelſus eſt
deus: ſi te excelſum feceris, longinquabitur à te: Si te
humiliaueris, propinquabit ad te. Videte quis iſte ſit.
Vnus videbatur deprecari Dauid, videte hic imaginē
noſtram & typum Eccleſiæ. *Benigne fac domine in bona vo-
luntate tua Sion.* Huic Sion benigne fac. Quid eſt Sion?
H Ciuitas ſancta. Quæ eſt ciuitas ſancta? Quæ abſcondi
Matth.7. non poteſt ſuper montem conſtituta. Sion in ſpecu-
latione, quia aliquid ſpectat quod ſperat. Interpreta-
tur enim Sion ſpeculatio, & Hieruſalem viſio pacis.
Agnoſcitis ergo vos in Sion & in Hieruſalem: ſi cer-
ti expectatis ſpem futurā, etſi pacem habetis cum deo.
Et ædificentur muri Hieruſalem. Benigne fac domine in
bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hieruſa-
lem. Non ſibi enim tribuit aliqua merita ſua, tu cum il-
la benigne fac. Aedificentur muri Hieruſalem, Muni-
menta conſtruantur immortalitatis noſtræ, in fide, ſpe
& charitate. *Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.* Modo au-
tem ſacrificium pro iniquitate, ſpiritum cōtribulatum
& cor humiliatum: tunc ſacrificium iuſtitiæ laudis ſo-
Pſal.83. lius. Beati enim qui habitant in domo tua, in ſecula ſe-
culorum laudabunt te. Hoc eſt ſacrificium iuſtitiæ.
Oblationes & holocauſtomata. Quæ ſunt holocauſtoma-
ta? Totum igne conſumptum. Quando totum pecus
imponebatur aræ dei igne conſumendum, holocau-
ſtum dicebatur. Totos nos diuinus ignis abſumat, &
Pſal.18. feruor ille totos arripiat. Quis feruor? Nec eſt qui ſe ab-
Roma.12. ſcondat à calore eius. Quis feruor? De quo dicit Apo-
I ſtolus, Spiritu feruentes. Non tantum anima noſtra ab-
ſumatur ab illo igne diuino ſapiētiæ: ſed & corpus no-
ſtrum, vt mereatur ibi immortalitatem: ſic leuetur ho-
1.Corin.15. locauſtum, vt abſorbeatur mors in victoriam, Obla-
tiones & holocauſtomata. *Tunc imponent ſuper altare tuum
vitulos.* Vnde vitulos? Qui tibi elegit innocentiam no-
uæ ætatis, liberat colla à iugo legis. Pſalmus in no-
mine Chriſti, etſi forte non vt volumus, veruntamen
vt potuimus terminatus eſt. Reſtat paucis alloqui vos
fratres, propter multa mala inter quæ viuimus. Neque
enim viuentes in rebus humanis, migrare poſſumus à
rebus humanis. Cum tolerantia viuendum eſt nobis
inter malos, quia cum mali eſſemus, cum tolerantia vi-
xerunt boni inter nos. Non obliuiſcentes quid fueri-
mus, nō deſperabimus de his qui nunc ſunt quod fui-
mus. Veruntamē chariſſimi in tanta morum diuerſita-
te, & tam deteſtabili corruptela, regite domos veſtras
regite filios veſtros, regite familias veſtras. Quomodo
ad nos pertinet in Eccleſia loqui vobis, ſic ad vos per-
tinet in domibus veſtris agere, vt bonam rationē red-
datis de his qui vobis ſunt ſubditi. Amat deus diſcipli-
nam. Peruerſa autem & falſa innocentia eſt, habenas
laxare peccatis. Valde inutiliter, valde pernicioſe ſen- K
tiet filius patris lenitatem, vt iuſte poſtea dei ſentiat ſe-
ueritatem. Et hoc non ſolus, ſed cum diſſoluto patre
ſuo. Quid enim? Si ipſe non peccat & non facit quod
filius eius, ideo non debet ab ipſa nequitia filium pro-
hibere? An forte vt videatur filio eius, quia & pater ta-
lia faceret, niſi ſenuiſſet? Peccatum quod tibi non di-
ſplicet in filio tuo, delectat te: ſed ætas deſeruit, non cu
piditas. Maxime fratres mei filios veſtros fideles atten-
dite, quos fide genuiſtis, vt baptizarentur. Sed forte
negligit malus filius, vel monita patris, vel obiurgatio-
nem, vel ſeueritatem, Tu imple perſonam tuā, deus de
te & de illo exigit ſuam.

In Pſalmum quinquageſimumprimum.
Enarratio.

PSALMVS breuis eſt, de quo loquendum ſu-
ſcepimus charitati veſtræ, ſed titulum habet
aliquantulum negocioſum. Patienter ergo ſu-
ſtinete nos, donec illum enodemus vt poſſumus, quan
tum adiuuerit dominus. Neq; enim paſſim prætereun-
da ſunt hæc, quandoquidem placuit fratribus, non tan L
tū aure & corde, ſed & ſtylo excipienda quæ dicimus,
vt non auditorem tantum, ſed & lectorem etiam cogi-
tare debeamus. Nata eſt quidem occaſio Pſalmo huic
ex re quadam geſta, quam vobis etiam fecimus recita-
ri de libro Regnorum. Saul enim rex non ad perma- 1.Reg.8.
nendum electus eſt a domino, ſed ſecundum populi
cor durum & malum datus ad eorum correptionem,
non ad vtilitatem: ſecundum illam ſententiam ſancta-
rum ſcripturarum, quæ ait de deo, Qui regnare facit Iob.34.
hominem hypocritam, propter peruerſitatem populi.
Cum ergo talis eſſet Saul, perſequebatur Dauid, in quo 1.Reg.21.
deus præfigurabat regnum ſalutis æternæ, & quē deus
elegerat permanſurum in ſemine ſuo: quandoquidem
futurus erat rex noſter rex ſeculorum, cum quo regna-
turi ſumus in æternum ex ſemine ipſius Dauid ſecun-
dum carnē. Cum ergo Dauid deus elegiſſet, & præele- Roma.1.
giſſet & prædeſtinaſſet ad regnū, noluit & ipſum Da-
uid ante regnum tenere, quàm primo à perſequentibus
liberaret, vt etiam in hoc ipſo figuraret nos, id eſt, cor-
pus eius, cuius corporis caput Chriſtus. Porrò enim ſi 1.Reg.21.
ipſum caput noſtrū ſine primo peracto labore in terra, Colo.1.
in cœlo regnare noluit, neq; leuare ſurſum corpus quod M
deorſum accepit, niſi per tribulationis viā, quid audēt
membra ſperare capite ſuo magis ſe poſſe eſſe fœlicia?
Si patrēfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis Matth. 10.
domeſticos eius? Non ergo ſperemus molliorē viam,
quà præceſſit eamus, quà duxit ſequamur. Si enim à ve-
ſtigio eius aberrauerimus, perimus. In hoc ergo Dauid
quid præfigurabatur videtis. Ergo & in Saul quid præfi
gurabatur videtis. Regnum malum in Saul, & regnum
bonū in Dauid. Mors in Saul, & vita in Dauid. Etenim
nos nō perſequitur niſi mors, de qua in fine triumpha-
bimus, dicētes, Vbi eſt mors contētio tua? vbi eſt mors 1.Cor.15.
aculeus tuus? Quid eſt quod dico, non nos perſequitur
niſi mors? Quia niſi mortales eſſemus, nō eſſet quod no
bis faceret inimicus. Nunquid enim angelis quicquam
facit? Ergo etiā ipſa mors à qua maxime habemus per-
ſecutionē, cuius finitur in fine contentio, cū reſurrexi-
mus à mortuis, ſicut finita eſt in capite noſtro, ſic finie-
tur & in nobis ſi iuſti fuerimus inuenti. Nam mortuus
ille mortis interfector fuit, & magis in illo mors mor-
tua eſt, quàm ipſe in morte. Deniq; etiam nomē ipſum
ſi attendamus, non eſt ſine myſterio. Nam Saul inter-
pretatur

A pretatur petitio,hoc eſt,appetitio . Quid enim dubita-
re debemus,nobis feciſſe mortẽ iſtam?A peccato enim
hominis nata eſt mors.Merito ergo ipſe ſibi homo ap
petiuit mortem , & ideo appetitio nomen eſt mortis.
Sapi.1. Nam ſicut ſcriptum eſt,Deus mortem non fecit nec læ
tatur in perditione viuorum , Creauit enim deus vt eſ-
ſent omnia,& ſanabiles fecit nationes orbis terrarum,
Et vnde mors?tanquam quæreres , Impij autem mani-
bus,inquit , & verbis accerſierunt illam,& æſtimantes
illam amicam defluxerunt.Ergo appetendo illam de-
fluxerunt,& in mortem irruerunt,æſtimantes illam ſi-
bi eſſe amicã,& quomodo ęſtimauit populus amicum,
1.Reg.8. & petiuit regẽ inimicum. Extorſit enim populus à do-
mino habere regem,& datus eſt Saul : tãquam dati eſ-
ſent illi in manus ſuas, qui manibus & verbis accerſie-
runt mortem , & figurata eſt in ipſo Saule ipſa mors.
Ideo Pſalmus ille ſeptimuſdecimus ſic habet titulum,
In die qua liberauit eum dominus de manu omnium
inimicorũ eius, & de manu Saul . Dixit primò omnes
inimicos eius , & poſtea de manu Saul,quia nouiſsima
inimica deſtruetur mors . Quid eſt , Et de manu Saul?
1.Cor.15. Quoniam exemit nos ab inferis, & de manu mortis li-
B berauit nos. Cum ergo Saul perſequeretur virum ſan-
1.Reg.21. ctum Dauid,confugit Dauid vbi tutum putauit eſſe lo
cum , tranſiens per ſacerdotem quẽdam Achimelech,
accepit ab eo panes. Vbi figurauit etiam perſonam,nõ
tantum regis,ſed & ſacerdotis, quia mãducauit panes
Matth.12. propoſitionis , quos ſicut dicit dominus in Euãgelio,
non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus. Poſtea
cœpit eum quærere Saul , & iratus eſt ſuis quod nemo
eum ſibi vellet prodere.Hoc modo lectum eſt in libro
1.Reg.21. Regnorum . Erat autem ibi Doëch Idumæus quidam
quando venerat ille ad Achimelech ſacerdotem, prin
ceps paſtorum Saul. Qui cum adeſſet quãdo Saul ira-
ſcebatur ſuis , quòd nullus illi vellet prodere Dauid,
prodidit vbi eum vidiſſet . Miſit continuo Saul, exhi-
buit ſacerdotem,& omnes eius,& iuſsit occidi. Nemo
auſus eſt hominum regis Saul , nec iubẽte rege mittere
manum in ſacerdotes domini,ſed ille qui prodiderat,
ſicut Iudas,qui à propoſito ſuo non receſsit, & vſq; in
finem perſeuerauit,de illa radice fructus ferre , quales,
niſi quales fert arbor mala ? Occidit Doëch iſte manu
C ſua iubente rege ſacerdotem , & omnes eius . Deinde
debellata eſt ciuitas etiam ſacerdotum. Inuenimus er-
go Doëch iſtum inimicum regi Dauid , & ſacerdoti
Achimelech. Vnus homo eſt Doëch,ſed genus homi-
num eſt Doëch:ſicut Dauid & corpus ipſius regis & ſa
cerdotis,tanquam vnus homo & duæ perſonæ,ſed ta-
men vnum genus hominum . Proinde in iſto tẽpore,
& in iſto ſeculo videamus hæc duo genera , vt perti-
neant ad vtilitatem noſtram,vel quod cãtauimus, vel
quod cãtari audiuimus. Modo videamus Doëch,mo-
do videamus corpus regis & ſacerdotis,modo videa-
mus corpus hominum aduerſus regem & ſacerdotem.
Primo nomina ipſa attendite, q̃ myſtica ſint. Doëch
interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus.
Iam videte quale genus hominũ ſignificet Doëch iſte
motus . Non ergo perſeuerans in æternum , ſed emi-
grãdus terrenus. Quid expectatis de homine terreno,
aliquos fructus cœleſtes? Homo erit in æternum.Eſt er
go regnum terrenum , vt breuiter dicam & cito inſi-
nuem,hodie in iſto ſeculo , vbi eſt & regnum cœleſte?
Peregrinos habet ciues ſuos vtrũque regnum,regnum
terrenum,& regnum cœleſte,regnum eradicãdum, &
regnum in æternum plãtandum.Modo in hoc ſeculo
ciues vtriuſque regni permixti ſunt. Corpus regni ter- D
reni , & corpus regni cœleſtis cõmixtum eſt . Regnum
cœleſte gemit inter ciues regni terreni : & aliquando,
nam & hoc tacendum nõ eſt, quodammodo regnum
terrenum angariat ciues regni cœlorum,& regnũ cœ-
leſte angariat ciues regni terreni . Vtrunque vobis de
ſcriptura dei demonſtrabimus. Daniel & tres pueri in *Danie.23.*
Babylonia præpoſiti ſunt negotiis regis. Ioſeph in Ae- *Gene.39.*
gypto ſecũdus à rege poſitus eſt adminiſtrare rempu-
blicam , de qua republica erat populus ille dei liberan-
dus . In ipſa republica angariam quodammodo facie-
bat Ioſeph,ſicut illi tres pueri, ſicut Daniel . Manifeſtũ
ęſt ergo quòd vſurpat ſibi ad opera ſua,id eſt, ad opera
regni ſui , non ad facta ſua mala regnum terrenũ ciues
regni cœlorum.Quid eſt regnum cœlorum, Quomo-
do vſurpat in hoc ſeculo ad tempus ciues regni terre-
ni? Nónne de his Apoſtolus dicit , quòd nõ caſte Euã-
gelium annũciabant,ſed terrena deſyderãtes, regnum
cœlorum prædicabant,ſua quęrebant & Chriſtum an-
nunciabant? Et vt noueritis quòd & ipſi ad opus regni
cœlorum,tanquam mercenarij aſſumpti ſunt, Apoſto-
lus gaudens de illis dicit,Sunt qui per inuidiam & cõ- *Philip.1.*
tentionem Chriſtum annunciant,non caſte,exiſtimã- E
tes tribulationẽ ſe ſuſcitare vinculis meis . Quid enim
dum omnimodo ſiue per occaſionem ſiue per verita-
tem Chriſtus annũcietur? Et in hoc gaudeo,ſed & gau
debo.De talibus etiam Chriſtus annũciat,dicens,Pha- *Matth. 23.*
riſæi & ſcribæ ſuper cathedram Moyſi ſederunt , quæ
dicunt facite,quæ autem faciunt,facere nolite,Dicunt
enim & non faciunt.Quę dicunt,pertinent ad Dauid:
quæ autem faciunt,pertinẽt ad Doëch.Per illos me au
dite,illos imitari nolite . Iſta duo genera hominũ ſunt *1.Reg.22.*
hodie in terra. De his duobus generibus hominum cã
tat Pſalmus iſte . Habet autem Pſalmi titulus, *In fi-
nem intellectus Dauid , cum venit Doech Idumæus & nunciauit
Saul, venit Dauid in domum Abimelech.* Cum legamus eum
veniſſe in domum Achimelech. Et fortaſſe quod non
abſurde ſentimus propter ſimilitudinem nominis , &
vnius ſyllabæ differentiam,vel potius vnius literæ,va-
riati ſunt tituli. In codicibus tamen Pſalmorum,cũ in-
ſpiceremus,magis Abimelech quàm Achimelech inue
nimus . Et quoniam in alio loco habes euidẽtiſsimum
Pſalmum non diſsimilitudinem nominis,ſed prorſus F
diuerſum nomen inſinuantem: quãdoquidem Dauid
ante regem Achis,non ante regem Abimelech immu-
tauit faciem ſuam,& dimiſit eũ & abiit : titulus autem
Pſalmi ſic ſcriptus eſt,Quando immutauit vultũ ſuum *Pſal.33.*
coram Abimelech:ipſa magis mutatio nominis in my
ſterium fecit nos eſſe intentos, ne tãquam res hiſtoriæ
perſequaris,& ſacrata vela contemnas. Diſcuſſum no-
men in Pſalmo illo,quod eſt Abimelech,inuenitur in-
terpretatum,patris mei regnum. Quomodo autem pa-
tris ſui regnum dimiſit dauid, & abiit , niſi quomodo
Chriſtus regnum Iudæorum dimiſit, & ad gentes trã-
ſiuit? Hinc fortaſsis etiam propheticus ſpiritus aſcribẽs
titulũ Pſalmo huic,voluit vt non diceret Achimelech
ſed Abimelech: quia quãdo venit Dauid ad patris ſui
regnũ,tunc eſt proditus:hoc eſt, quando venit domi-
nus noſter Ieſus Chriſtus ad regnum Iudæorũ inſtitu-
tum à patre ſuo,de quo dicit,Auferetur à vobis regnũ *Matth. 21.*
dei , & dabitur genti facienti fructus eius & iuſtitiam:
tunc eſt proditus morti,quam ſignificat Saul. Non eſt
autem occiſus,ſicut nec Iſaac,cum & ipſe paſsionẽ do-
mini figuraret:nec tamen ſine ſanguine figura trãſacta
eſt, vel ibi illius arietis , vel hic Abimelech ſacerdotis. *Gene.22.*
Neque

G Neque enim occidi oportuit eos, quos tunc resurgere
non oportebat, sed eorum vitam a mortis periculo li-
berari. Veruntamen effusi sanguinis liberatio, resurre-
ctionem potius significabat, quæ hoc modo in illis fi-
gurabatur. Quia vero domino seruabatur resurrectio,
plura hinc dici possent, si illarũ rerũ gestarum in hoc
sermone suscepissemus tractanda mysteria. Nunc iam
audiamus ista duo genera hominum, quandoquidem
de titulo isto, & si operosius & fortasse loquacius, tamẽ
vt dominus cõcessit exitum est. Duo genera hominũ
attendite, vnum laborantium, alterum eorũ inter quos
laboratur. Vnum de terra, alterũ de cœlo cogitãtium.
Vnum in profundum cor mittẽtium, alterum, cor an-
gelis cõiungentium. Vnum sperãtium de terrenis qui-
† al. pollet. bus pollicetur † hic mundus, alterum præsumẽtium de
cœlestibus, quæ promisit non mendax deus. Non esse
desperãdum de hominibus bonis, si per eos terrenum
aliquid administretur: nec rursum continuo gratulan
dum hominibus, qui cœlestia agere dignoscantur ne-
gocia, cum plerunque illi qui negociis secularibus im-
plicati sunt, cor semper sursum habeant, & isti qui cœ-
H lestia semper prædicant, cor trahãt in terra. Sed mixta
sunt ista genera hominum. Inuenimus modo ciuem
Hierusalem, ciuem regni cœlorũ administrare aliquid
in terra: vtputa purpuram gerit, magistratus est, ædilis
est, procõsul est, imperator est, rempublicam gerit ter-
renam, sed cor sursum habet, si Christianus est, si fide-
lis est, si pius est, si contemnens in quibus est, & sperat
in quibus nondum est. De quo genere fuit illa sancta
Hest. 14. mulier Hester, quę cum esset vxor regis, ventum est ad
periculum deprecandi pro ciuibus suis. Et cum oraret
coram deo, vbi mentiri non posset, in oratione sua di-
xit, ita sibi fuisse illa ornamenta regalia sicut pannum
menstruatæ. Non ergo desperemus de ciuibus regni
cœlorum, quando eos videmus aliqua gerere Babylo-
niæ negocia, aliquid terrenũ in republica terrena. Nec
rursus cõtinuo gratulemur omnibus hominibus, quos
Psal. 1. videmus agere negocia cœlestia, quia & filij pestilen-
tiæ sedent aliquando in cathedra Moysi. de quibus di-
Matth. 25. citur, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere no-
lite. Dicunt enim & non faciunt. Illi in terrenis rebus
leuant cor in cœlum, isti in cœlestibus verbis trahunt
I cor in terra. Veniet autem tempus ventilabri, quando
Matth. 3. vtrunque diligentissime discernatur, ne granum ali-
quod transeat in aceruum paleæ comburendum, nec
vna stipula trãseat ad massam in horreo recondendã.
Quandiu ergo nũc permixtum est, audiamus hinc vo-
cem nostram, id est, ciuium regni cœlorum. Hoc enim
affectare debemus, tolerare hic malos, quàm tolerari à
bonis, & cõiungamus nos huic voci, & aure, & lingua,
& corde, & opere. Quod si fecerim⁹, nos hic loquimur
in his, quæ audiuimus. Dicatur ergo primo de corpo-
re malo regni terreni.

EXPOSITIO PSALMI.

QVid gloriatur in malitia qui potens est? Attendite fra-
tres mei, gloriam malignitatis, gloriam homi-
num malorum. Quæ est gloria? Quid gloria-
tur in malitia, qui potens est? id est, qui in
malitia potens est, quid gloriatur? Opus est potentem
esse, sed in bonitate, non in malitia. Aliquid magnum
est gloriari in malitia? Aedificare domum paucorum
est, destruere multorum. Quiuis ignarus potest semina-
re frumenta, excolere segetem, expectare donec matu-
rescat, sed in eius fructu in quo laborauit gaudere, pau-
corum est. Vna scintilla omnem segetem incendere
quiuis potest. Suscipere infantem, natum nutrire, edu- K
care, ad iuuenilem ætatem perducere, magnum offi-
cium est: occidere vero illũ vno puncto temporis qui-
uis potest. Ergo ea quæ ad destructionem fiunt, facilli-
me fiunt. Qui gloriatur, in domino glorietur: Qui glo- 1. Cor. 1.
riatur, in bonitate glorietur. Gloriaris quia potens es
in malo, quid facturus es ô potẽs, quid facturus es? Mul
tum te iactas, occisurus es hominem, hoc & scorpius,
hoc & vna febris, hoc & fungus malus. Huccine reda-
cta est omnis potẽtia tua, vt vno malo fungo coæque-
tur? Hoc ergo faciunt boni ciues Hierusalem, qui non
in malitia, sed in bonitate gloriantur, Primò vt non in
se, sed in domino glorientur: deinde vt ea quę ad ædi-
ficationem faciunt, studiose faciant, & talia faciãt quæ
valeant ad permanendum. Quæ autem faciunt ad de-
structionem, faciant propter disciplinam proficien-
tium, nõ propter oppressionem innocẽtium. Huic er-
go potẽtiæ comparatum corpus illud terrenum, qua-
re non audiat ex his verbis, Quid gloriatur in malitia
qui potens est? *In iniquitate tota die iniustitiam cogitauit lin-
gua tua.* In iniquitate tota die, id est, toto tempore, sine
lassitudine, sine interuallo, sine pausatione. Et quando L
non facis, cogitas, vt quando aliquid mali abest à ma-
nibus, à corde non abfit. Aut facis malum, aut dum nõ
potes facere, dicis malum, hoc est, maledicis. Aut quã-
do nec hoc potes, vis & cogitas malum. Tota die er-
go, id est, sine intermissione. Expectamus huic homini
pœnam, parua sibi pœna est: Minaris ei? Tu cum ei mi
naris, quò eum vis mittere, in malum? Dimitte illum in
se. Vt multum sæuias, subiecturus es bestiis, in seipsum
peior est bestiis. Bestia enim lacerare corpus eius po-
test, ipse cor suum sanum relinquere non potest. Inte-
rius in seipsum sæuit, & tu exterius plagas inquiris: im-
mo ora deum pro illo, vt liberetur à se. Verũtamen in
hoc Psalmo fratres mei, non oratio est pro malis, aut
contra malos, sed prophetia quid sit euenturum malis.
Non itaque putetis ex maleuolentia Psalmum aliquid
dicere. Dicitur enim in spiritu prophetiæ. Quid ergo
sequitur? Tota potentia tua, & tota cogitatio iniquita-
tis, tota die, & meditatio malignitatis in lingua tua si-
ne intermissione quid egit? quid fecit? *Sicut nouacula a-
cuta fecisti dolum.* Ecce quid faciunt sanctis mali, capil-
los radunt. Quid est quod dixi? Si sint tales ciues Hie- M
rusalem qui audiant vocem domini sui, regis sui dicẽ- De verbis
tis, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animã au- dñi. ser. 6.
tem non possunt occidere, Qui audiant vocẽ, quæ mo Matth. 10.
du ex Euãgelio recitata est, Quid prodest homini si to Matth. 16.
tum mundum lucretur, se autem ipsum perdat & de-
trimentum sibi faciat: contemnunt omnia præsentia
bona insuper & ipsam vitam. Et quid factura est noua-
cula Doëch, homini meditanti in hac terra regnũ cœ- 1. Reg. 22.
lorum, & futuro in regnum cœlorum, habenti secum
deum & permansuro cum deo? Quid est factura illa
nouacula? Capillos rasura, Caluũ factura est. Et hoc ad
Christum pertinet, qui in loco Caluariæ crucifixus est. Matth. 27.
Facit & filium Chore, quod interpretatur caluitium. 1. Para. 6.
Nam isti capilli, superflua rerum temporalium signifi-
cant. Qui quidem capilli nõ superflue facti sunt à deo
in corpore hominum, sed ad aliquod ornamẽtum: ta-
men quia sine sensu præciduntur, illi qui adhęrẽt cor-
de deo, sic habent ista terrena tanquã capillos. Sed ali-
quando & aliquid boni de capillis operandũ est, quã-
do frangis panem esurienti, egenum sine tecto inducis Esa. 58.
in domum tuam, si videris nudum vestis, Postremò
etiam ipsi martyres imitãtes dominũ, sanguinem pro
Ecclesia

A Eccleſia fundentes, audientes vocem illam. Sicut Chriſtus animam ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos debem⁹ *1.Ioan.3.* pro fratribus animas ponere: quodammodo de capillis ſuis bene nobis fecerunt: id eſt, de his rebus quas poteſt amputare vel radere illa nouacula. Quia ergo & de ipſis capillis boni aliquid fieri poteſt, ſignificauit & *Luc.7.* illa mulier peccatrix, quę cum fleuiſſet ſuper pedes domini, capillis ſuis terſit, quos lachrymis rigauit: ſignificans quia cum miſertus fueris alicuius, debes & ſubuenire ſi potes. Cum enim miſereris, tāquam lachrymas fundis, cum ſubuenis, capillis tergis. Et ſi hoc cuicunque, quanto magis pedibus domini? Qui ſunt pedes *Eſa.52.* domini? Euangeliſtę ſancti, de quibus dictũ eſt, Quàm *Roma.10.* ſpecioſi ſunt pedes eorum, qui annunciant pacem, qui annũciant bona. Ergo acuat nouaculam ſuam Doëch, acuat dolum quantum poteſt, ablaturus eſt ſuperflua temporalia, nunquid neceſſaria ſempiterna? *Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem.* Ante te erat benignitas, ipſam diligeres. Non enim aliquid eras erogaturus, aut quod diligeres de longinqua nauigatione allaturus eras. Benignitas ante te, iniquitas ante te, compara & *B* elige. Sed forte habes oculum quo videas malignitatem, & non habes oculum quo videas benignitatem. Væ iniquo cordi, quod peius eſt, auertit ſe, ne videat quod videre poteſt. Quid enim de talibus alio loco di *Pſal.35.* ctum eſt? Noluit intelligere vt bene ageret. Non enim dictum eſt, non potuit: ſed noluit, inquit, intelligere vt bene ageret: clauſit oculos à luce præſenti. Et quid ſequitur? Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo: hoc eſt, in interiori ſecreto cordis ſui. Tale quid obiicitur *1.Reg.21.* huic Doëch Idumæo maligno corpori, motui terreno, non permanenti, non cœleſti. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem. Nam vis noſſe, quàm videat malus vtrunque, & illud potius eligat, hinc ſe auertat. Quare clamat quando inique aliquid patitur? Quare tunc exaggerat quantum poteſt iniquitatem, & laudat benignitatem, reprehendens eum qui in illo operatus eſt malignitatem ſuper benignitatem? Sit ergo regula ſibi ad videndum, de ſeipſo iudicabitur. Porrò ſi faciat *Matth.22.* quod ſcriptum eſt, Diliges proximum tuum tanquam *& 7.* teipſum, Et quæ vultis vt faciant vobis homines bona, hæc & vos facite illis, apud ſe habet vnde nouerit, quia quod ſibi non vult fieri, non debet facere alteri. *C* Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem. Inique, inordinate, & peruerſe vis leuare aquam ſuper oleum, demergetur aqua, oleum ſupereminebit. Ponere vis ſub tenebris lucem, fugabuntur tenebræ, lux manebit. Super cœlum terram vis collocare, pondere ſuo cadet terra in locum ſuum. Tu ergo mergeris diligendo malitiam ſuper benignitatem. Nam nunquam benignitatem malitia ſuperabit. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem.

Iniquitatem magis quàm loqui æquitatem. Ante te eſt æquitas, ante te eſt iniquitas. Vnam linguam habes, quò vis eam vertis. Quare ergo potius ad iniquitatem, & non ad æquitatem? Cibos amaritudinis non das ventri tuo, & cibos iniquitatis das linguæ tuæ malignę? Sicut eligis quo veſcaris, ſic elige quod loquaris. Præponis ergo iniquitatem æquitati, & præponis malitiā benignitati, Tu quidem præponis, ſed ſupra eſſe quid poteſt niſi benignitas & æquitas? Sed tu imponendo te quodammodo ſuper ea quæ neceſſe eſt vt deorſum eant, nõ illa facies eſſe ſupra bona, ſed tu cum eis mergeris in mala. Propter hoc ſequitur in Pſalmo: *Dilexiſti omnia verba ſubmerſionis.* Eripe ergo te ſi potes à ſubmerſione. Naufragium fugis, & plumbum amplecteris. Si non vis mergi, tabulam apprehende, ligno portare, *D* crux te perducat. Nunc ergo quia Doëch es Idumæus, *1.Reg.22.* motus & terrenus, quid facis? Dilexiſti omnia verba ſubmerſionis. *Linguam doloſam.* Expreſſit verba ſubmerſionis, linguam doloſam. Quid eſt lingua doloſa? Miniſtra fallaciæ eſt lingua doloſa, aliud in corde geſtantium, aliud ore promentium. Sed in his ſubuerſio, in his ſubmerſio eſt. *Propterea deus deſtruet te in finem.* Et ſi nũc videris virere tāquam fœnum in agro ante æſtum ſolis. Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt *Eſa.40.* flos fœni, Fœnum aruit & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ecce quò te teneas, ad id quod manet in æternum. Nam ad fœnum, & ad florē fœni ſi te tenueris, quoniam fœnum areſcet, & flos decidet, deſtruet te deus in finem. Et ſi non modo certe in finem deſtruet, quando illud ventilabrum venerit, & aceruus paleæ à maſſa ſeparatus fuerit. Nónne maſſa in horreo, & palea in ignem? Nõne totus iſte Doëch *Matth.3. & 13.* ad ſiniſtram ſtabit, quando dicturus eſt dominus, Ite in *Matth.25.* ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius? Deſtruet ergo te deus in finem. *Euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo.* Modo ergo Doëch iſte Idumæus eſt *E* in tabernaculo, ſed ſeruus non manet in domo in æter *Ioan.8.* num. Operatur & iſte aliquid boni, & ſi non factis ſuis, *Philip.2.* ſaltem verbis dei, vt in Eccleſia quando ſua quærit, ſaltem quæ Chriſti ſunt dicat. Sed emigrabit te de tabernaculo, Amen dico vobis, perceperunt mercedem *Matth.6.* ſuam. *Et radicem tuam de terra viuentium.* Ergo in terra viuentium nos debemus habere radicem. Radix noſtra ibi ſit. In occulto eſt radix. Fructus videri poſſunt, radix videri non poteſt. Radix noſtra, charitas noſtra: fructus noſtri, opera noſtra. Opus eſt vt opera tua de charitate procedant, tunc eſt radix tua in terra viuentium. Inde eradicabitur iſte Doëch, nec omnino poterit ibi permanere, quia nec altius ibi fixit radicem. *1.Reg.21.* Sed quomodo illa ſemina in petra & ſi radicem emittunt, tamen quia humorem non habent, ſole orto con *Matth.13.* tinuo areſcunt. At vero illi qui altius figunt radicem, quid audiunt ab Apoſtolo? Flecto genua mea pro vobis ad patrē domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſitis in cha *Ephe.3.* ritate radicati & fundati. Et quia ibi iam radix, vt poſſitis, inquit, comprehendere quæ ſit altitudo, latitudo, longitudo & profundum. Scire etiam ſupereminentem ſciētiam charitatis Chriſti, vt impleamini in om *F* nem plenitudinē dei. Talibus fructibus digna eſt tanta radix, tam ſimplex, tam germinans in germina, tam alta & fundata & profunda. At vero huius radix eradicatur de terra viuentium. *Et videbunt iuſti & timebunt, & ſuper eum ridebunt.* Quando timebunt? Quando ridebunt? Intelligamus ergo & diſcernamus duo iſta tempora ſatis vtiliter timendi & ridendi. Quamdiu enim ſumus in hoc ſeculo, nondum eſt ridendum ne poſtea ploremus. Legimus quid ſeruetur in finē huic Doëch, *1.Reg.22.* legimus & quia intelligimus & credimus, videmus ſed timemus. Hoc ergo dictum eſt, Videbunt iuſti & timebunt. Quamdiu timemus quid euenturum ſit in finem malis, quare timemus? Quia dixit Apoſtolus, In ti *Philip.2.* more & tremore veſtram ipſorum operamini ſalutē. *Pſal.2.* Quia dictum eſt in Pſalmo, ſeruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quare cum timore? Quia propter hoc ait Apoſtolus, Qui ſe putat ſtare, vi *1.Cor.10.* deat ne cadat. Quare cum tremore? Quia dicit alibi, Fratres ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo deli *Galat.6.* cto, vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, intendens teipſum, ne tu tenteris. Ergo

iuſti

G iusti qui sunt modo, qui viuunt ex fide, sic vident iustũ
Doëch, quid illi euenturum sit; vt tamen timeant & ñ-
bi. quid enim sunt hodie, sciunt: quid cras futuri sint,
nesciunt. Modo ergo videbunt iusti & timebunt. Quã-
Roma. 1. do autem ridebunt? Quando transierit iniquitas, quã-
do transuolauerit, sicut iam ex magna parte transuola-
uit tempus incertum, quãdo fugatæ fuerint tenebræ hu
ius seculi, in quibus modo nos ambulamus ad lucernã
scripturarũ, & ideo timemus tãquam in nocte. Ambu-
lamus enim ad prophetiam, de qua dicit Apostolus Pe
2. Pet. 1. trus, Habemus certiorem propheticum sermonẽ, cui
benefacitis intendentes sicut lucernæ lucenti in obscu
ro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cor-
dibus vestris. Quamdiu ergo ad lucernã ambulamus,
necesse est vt cum timore viuamus. Cum autem vene-
rit dies vester, id est, manifestatio Christi, de qua idem
Coloss. 3. dicit Apostolus, Cum Christus apparuerit vita vestra,
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc iusti
1. Reg. 21. videbunt & irridebunt super istum Doëch. Non est
enim iam subneniendi locus quomodo nunc, quando
vides hominem iniuste viuentem, vis cum illo labora-
re vt corrigas: quia qui iniustus est, conuersus poterit
H iustus esse, quomodo & iustus auersus poterit iniustus
esse. Itaque nec de te præsumas, nec de illo desperes, &
da operam quantum potes si benignus es, si non dili-
gis malitiam super benignitatem, vt ambulantem ho-
minem in via mala & errantem, corrigas ad viam bo-
nam. Tunc vero cùm venerit iudicij tẽpus, correctio-
nis locus non erit, sed tantum damnationis, & erit ibi
pœnitẽtia, sed infructuosa, quia sera. Vis vt fiat fructuo
sa, non sit sera. Consydera, hodie te corrige. Reus es,
ille iudex est: corrige reatum tuum, & gaudebis ad iu-
dicem. Hodie enim hortatur te ne iudicet te: & qui iu
dex tuus futurus est, ipse est hodie aduocatus tuus. Tũc
ergo fratres restat ridendi tempus. Nam ipsam irrisio-
nem iniquorũ, quæ futura est à iustis, significauit liber
Prouer. 1. ille Sapiẽtiæ. In suorum enim amicorum animas cum
transfert se sapientia factura est quod dixit, Increpabã
& non exaudiebatis, loquebar & meis sermonibus nõ
intendebatis, & ego vestræ perditioni superridebo.
Hoc fiet à iustis in istum Doëch. Modo autem videa-
mus & timeamus, ne hoc simus quod in eum dicimus.
I Et si eramus hoc, esse desinamus, vt modo timentes
postea rideamus. Quid autẽ tunc dicent qui ridebunt?
Et super eum ridebunt. *Et dicent, ecce homo qui non posuit
deum adiutorem suum.* Videte corpus terrenum. Quãtum
habebis, tantus eris? prouerbium auarorum, rapacium,
innocentes opprimentium, res alienas inuadentium,
De tempore commendata negãtium. Quale hoc prouerbiũ? Quã-
serm. 239. tum habebis, tantus eris: id est, quantum habueris pecu
niæ, quantum plus acquisieris, tanto plus poteris. Ecce
homo qui non posuit deum protectorem suum. *Sed
sperauit in multitudine diuitiarum suarum.* Nõ dicat pauper
forte malus, ego non sum de hoc corpore. Audiuit enĩ
Prophetam dicentem, Sperauit in multitudine diui-
tiarum suarum: continuo si pauper est attendit pannos
suos, respexit iuxta se forte diuitem in populo dei or-
natius vestitum, & ait in corde suo: de isto dicit, nun-
quid de me? Noli inde te excipere, noli separare, nisi vi
deris & timueris vt postea rideas. Nam quid tibi pro-
dest si eges facultate, & ardes cupiditate? Quando do-
minus noster Iesus Christus abeunti à se illi diuiti cõ-
Matth. 19. tristato dixerat, Vade vende omnia quæ habes, & da
pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni seque-
re me: & magnam desperationem diuitibus prænun-

ciarat, vt diceret, Facilius posse camelum transire per K
foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlo- Ibidem.
rum: nõnne cuntinuo discipuli contristati sunt dicẽ-
tes apud seipsos, Quisnam poterit saluari? Ergo quãdo
dicebãt, quisnam poterit saluari, diuites paucos atten-
debãt. Latebat eos tanta pauperum multitudo? Nõ sibi
poterant dicere, si difficile est, imò est impossibile, vt
intrent diuites in regnum cœlorum, sicut impossibile
est, vt intret camelus per foramen acus: omnes paupe-
res intrant in regnum cœlorum, diuites soli excludun-
tur? Quot sunt enim diuites? At vero pauperum milia
innumerabilia. Non enim tunicas inspecturi sumus in
regno cœlorum, sed vestis cuiusque fulgor iustitiæ de-
putabitur. Erunt ergo pauperes æquales angelis dei, in- Matth. 22.
duti stolis immortalitatis, & fulgebunt sicut sol in re-
gno patris sui. Quid nobis est de diuitibus paucis soli-
citos esse aut laborare? Nõ hoc senserunt apostoli, sed
cum dominus hoc dixisset, Facilius est camelũ transi- Matth. 13.
re per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum
cœlorum: illi apud se dicentes, Quisnam poterit salua- Matth. 19.
ri? quid attẽderunt? Non facultates, sed cupiditates. Vi-
derunt enim etiam ipsos pauperes, & si non habentes
pecuniam, tamẽ habere auaritiam. Et vt noueritis non L
pecuniam in diuite, sed auaritiam condemnari, aduer-
tite quod dico. Respicis illum diuitem stãtem iuxta te
& forte in illo est pecunia & non est auaritia, in te non
est pecunia & est auaritia. Pauper vlcerosus, erũnosus, Luc. 16.
linctus à canibus, non habens opẽ, non habens escam,
non habens forte ipsam vestem, ablatus est ab angelis
in sinum Abrahæ. Eia tu pauper gaudes modo, nũquid
nam tibi & vlcera optãda sunt? Nõnne patrimonium
tuum sanitas est? Non est in hoc Lazaro meritum pau-
pertatis, sed pietatis. Nã vides qui sublatus est, non vi-
des quò sublatus est. Quis est sublatus ab angelis? Pau-
per erumnosus, vlcerosus. Quò sublatus est? In sinum
Abrahæ. Lege scripturas & inuenies diuitem Abrahã. Gene. 13.
Vt noueris quia nõ diuitiæ puniuntur, habebat Abra-
ham multum auri, argenti, pecorũ, familiæ. Diues erat, Luc. 16.
& in eius sinum Lazarus pauper sublatus est, In sinu di
uitis pauper, An potius ambo deo diuites, ambo cupi-
ditate pauperes? Quid ergo in hoc Doëch culpat scri-
ptura? Nõ dixit, Ecce homo qui fuit diues: sed, ecce ho Psal. 51.
mo qui nõ posuit deum adiutorem suum, sed sperauit M
in multitudine diuitiarũ suarum, Non quia habuit di-
uitias, sed quia in ipsis sperauit, & in deo non sperauit.
Ideo damnatur, ideo punitur, ideo mouetur de taber-
naculo tanquã motus ille terren⁹, sicut puluis quẽ pro-
iicit ventus à facie terræ, ideo extirpatur radix eius de
terra viuentium. Nũquid huic similes sunt diuites, de
quibus Paulus apostolus loquitur, Pręcipe diuitibus hu 1. Timo. 6.
ius mundi, nõ superbe sapere, sicut Doëch, neque spe-
rare in incerto diuitiarum, sicut ipse sperauit in multi-
tudine diuitiarũ suarum: sed in deo viuo, non quomo-
do iste qui non posuit deum adiutorem suum? Deniq;
illis quid præcepit? Diuites sint in operibus bonis, fa-
cile tribuãt, cummunicent. Et quid si facile tribuerint,
si communicauerint non habenti, intrabunt per fora-
men acus? Intrabunt planè. Nã & pro illis iam ipse ca- Matth. 19.
melus intrauit. Ipse enim prior intrauit, quem sicut ca-
melum nemo sarcina passionis oneraret, nisi ipse se in
terram deponeret, quia & ipse hoc dixit, Quod homi-
nibus impossibile est, deo facile est. Dãnator ergo iste
Doëch, timeant de illo modo iusti, rideant super eum
postea iusti. Merito enim dãnatur, qui nõ posuit deum
adiutorem suum sicut tu, qui forte habes pecuniam, sed
de deo

A de deo præſumis,non depecunia.Et ſperauit in multi
tudine diuitiarum ſuarum. Similis factus eſt illis, qui
cum dicerent, Beatus populus cui hæc ſunt,id eſt,iſta
terrena, Retulit cõtinuo iſte qui inſultat huic Doëch,
Pſal.143. Beatus populus cuius eſt dominus deus ipſius. Nam il-
la in quibus dixerunt,beatum populum enumerat Pſal
mus,Locuti ſunt enim tãquam filij alieni, tanquã iſte
Ibidem. Doëch Idumæus,id eſt, terrenus: os eorum locutũ eſt
vanitatem,dextera eorũ dextera iniquitatis. Quorum
filij ipſorum ſicut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute
ſua:filiæ eorum compoſitæ & ornatæ,ſicut ſimilitudo
templi.Cellaria eorum plena, eructãtia ex hoc in hoc.
Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis,
boues eorum craſſæ:Non eſt ruina ſepis,nec exitus,ne-
que clamor in plateis eorum.Quaſi magnam fœlicita-
tem videntur habere pacis terrenæ, Sed ille qui terre-
Pſal.1. nus eſt,etiam motus eſt,id eſt,tanquam puluis quẽ pro-
iicit ventus à facie terræ. Denique quid in illis repre-
henditur? Non quia iſta habuerint, nam & boni habẽt
iſta.Sed quid? Hoc intendite ne paſsim diuites repre-
hendatis,& rurſus ne de paupertate & egeſtate præſu-
B matis.Si enim non eſt præſumendum de diuitiis,quã-
to magis non eſt præſumendum de paupertate, ſed de
deo viuo.In quo ergo iſti notantur? Quia beatum di-
xerunt populum cui hæc ſunt. Ideo filij alieni,ideo os
eorum locutum eſt vanitatem, & dextera eorũ dexte-
Pſal.143. ra iniquitatis.Tu autem quid?Beatus populus cuius eſt
dominus deus ipſius. Ergo iſto damnato quid? Spera-
uit in multitudine diuitiarũ ſuarum: *Et præualuit in va-
nitate ſua.* Quid enim vanius eo, qui putat plus valere
nummum quàm deum? Ergo iſto damnato qui dixit,
Beatum populũ cui hæc ſunt,tu quid dicis? Beatus po-
pulus cuius eſt dominus deus ipſius. Quid de te ſen-
tis? Quid tibi ſperas? Ego autem,iam modo corpus il-
lius audi, *Ego autem ſicut oliua fructifera in domo dei.* Non
vnus homo loquitur,ſed oliua illa fructifera,vnde am-
Rom.11. putati ſunt ſuperbi illi rami, & inſertus humilis olea-
ſter. Sicut oliua fructifera in domo domini. *Speraui in
miſericordia dei.* Ille quid? In multitudine diuitiarum
ſuarum, ideo radix eius euelletur de terra viuentium.
Ego autem quia ſicut oliua fructifera in domo dei,cu-
ius radix nutritur non eradicatur,ſperaui in miſericor
C dia dei.Sed forte modo,Nam & hinc errant homines
aliquando.Deum quidem colunt, & non ſunt iam ſi-
miles iſti Doëch.Sed quamuis de deo pręſumant ad tẽ
poralia:tamen vt dicãt ſibi, colo deum meum, qui me
facturus eſt diuitem in terra,qui mihi filios daturus eſt,
qui mihi vxorem daturus eſt. Talia quidem nõ dat niſi
deus,ſed non vult ſe propter talia diligi deus. Ideo e-
nim ſæpe iſta dat & malis,vt aliud ab illo diſcant quę-
rere boni. Quomodo ergo tu dicis, Speraui in miſeri-
cordia dei? Forte ad temporalia adipiſcenda: imò,

In æternum & in ſeculum ſeculi. Quod dixit in æternum,
repetere voluit adiiciendo in ſeculum ſeculi, vt confir
maret ibi repetẽdo, quàm fundatus eſſet in dilectione
regni cœlorum, & in ſpe æternæ fœlicitatis. *Confitebor
tibi in ſeculum quoniam tu feciſti.* Quid feciſti? Doëch dã-
naſti,Dauid coronaſti. Confitebor tibi in ſeculũ quo-
niam tu feciſti. Magna confeſsio, quoniam tu feciſti.
Quid feciſti,niſi hæc ipſa quæ ſupra dicta ſunt, vt tan-
quam oliuã fructifera in domo dei ſperarẽ in miſeri-
cordia dei in æternum,& in ſeculum ſeculi? Tu feciſti,
impius iuſtificare ſe non poteſt, Sed quis eſt qui iuſti-
Rom.4. ficat? Credenti, inquit, in eum qui iuſtificat impium.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem acce-
piſti,quid gloriaris quaſi non acceperis, quaſi ex te ha- D
beas? Abſit vt & ego ſic glorier,ait iſte qui oppoſitꝰ eſt
contra Doëch,qui tolerat Doëch in terra,donec emi-
gret ille de tabernaculo, & eradicetur de terra viuen-
tium. Nõ glorior quaſi non acceperim,ſed in deo glo
rior. Et cõfitebor tibi quoniam tu feciſti: id eſt,quia tu
feciſti, non ex meritis meis, ſed ex miſericordia tua.
Ego enim quid feci? Si recolas,prius fui blaſphemus & 1.Timo.1.
perſecutor & iniurioſus. Tu autem quid feciſti? Sed mi
ſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci, Cõ-
fitebor tibi in ſeculum quoniam tu feciſti. *Et expectabo
nomen tuum quoniam iocundum eſt.* Amarum eſt ſeculum,
ſed nomen tuum iocundum.Et ſi dulcia quædam ſunt
in ſeculo,ſed cum amaritudine digeruntur. Præponi-
tur nomen tuum,nõ ſolum amaritudini, ſed etiam io-
cunditati. Narrauerũt etenim mihi iniuſti delectatio- Eſa.118.
nes ſuas, ſed non ſicut lex tua domine. Neque enim ſi
nihil dulce eſſet martyribus, tantas tribulationũ ama-
ritudines æquo animo ſuſtinerent. Amaritudo eorum
à quouis ſentiebatur dulcedinem eorũ nõ facile quiſ-
quam guſtare poterat. Nomen ergo dei iocundum eſt
amantibus deum ſuper omnes iocũditates. Expectabo E
nomen tuum, quoniam iocundum eſt. Et cui probas
quia iocundum eſt? Da mihi palatum cui iocundũ eſt,
Lauda deum quantum potes,& exaggera dulcedinem
eius quibus valueris verbis. Homo neſciens quid ſit
mel,niſi guſtauerit,quid dicas neſcit. Ideo magis ad ex-
perimentum te inuitans Pſalmus, quid ait? Guſtate & Pſal.33.
videte quoniam ſuauis eſt dominus. Guſtare non vis,
& dicis,iocundum eſt. Quid iocundum eſt? Si guſtaſti
in fructu tuo inueniatur,non in ſolis vocibus tantum-
modo tanquã in foliis, ne maledicto domini areſcere Matth.21.
tãquam illa ficulnea merearis. Guſtate,inquit,& vide-
te quoniã ſuauis eſt dominus. Guſtate & videte, Tunc
videbitis ſi guſtaueritis. Homini autem non guſtanti,
vnde probas? Laudando iocunditatem nominis dei,
quantacunq; dixeris,verba ſunt. Aliud eſt guſtus. Ver-
ba laudis eius audiũt & impij, non autem guſtãt quàm
iocundum eſt,niſi ſancti. Proinde iſte ſentiẽs dulcedi-
nem nominis dei,& volens explicare & volens oſten- F
dere,nec inueniens quibus:etenim ſanctis nõ opus eſt,
vt oſtendat,quia & ipſi guſtant,& norunt, Impij autem
ſentire non poſſunt,quod guſtare nolũt. Quid ergo fa-
cit de iocunditate nominis dei? Tulit ſe continuo à
turbis impiorum, Et expectabo,inquit, nomen tuum,
quia iocundum eſt. *In conſpectu ſanctorum tuorum.* Iocũ-
dum eſt nomen tuum,ſed non in conſpectu impiorũ.
Ego quàm dulce ſit ſcio,ſed his qui guſtauerunt.

In Pſalmum quinquageſimum ſecundum.

Enarratio.

PSALMVM iſtum vobiſcũ tractandum quã-
tum dominus ſuggerit ſuſcepimus. Iubete fra
tres vt velimus,& orate vt poſsimus. Si quid
feſtinatione forte prætermiſero, implebit in vobis qui
& nobis dare dignatur quod dicere potuerimus.

Titulus eius eſt:

In finem pro Amalech intellectus ipſi Dauid.

PRo Amalech,ſicut in Hebręorũ interpretationi-
bus nominũ inuenimus, videtur dicere pro par-
turiente ſiue dolente. Quis autem in hoc ſeculo
parturiat & doleat, agnoſcunt fideles, quia inde ſunt.
Chriſtus hic parturit, Chriſtus hic dolet,caput eſt ſur-
ſum,membra deorſum.Neq; enim non parturiens nec
dolens diceret,Saule Saule,quid me perſequeris? Quo Act.9.
perſequente parturiebat,eũ conuerſum parturire fecit.

Namq;

G Namq; & ipse postea illuminatus est, & illis quos per-
sequebatur membris insertus, eadē charitate prægnās
Galat.4. dicebat, Filioli mei, quos iterum parturio donec Chri
Coloss.1. stus formetur in vobis. Pro mēbris igitur Christi, pro
corpore eius quod est Ecclesia, pro vno ipso homine:
id est, pro ipsa vnitate, cuius caput sursum est, psalmus
iste cantatur. Gemit autem & parturit, & dolet iste ho
mo. Quare, & inter quos, nisi quia accepit & cognouit
Matth.24. à capite suo dicente, Abūdabit iniquitas & refrigescet
charitas multorum? Si autem abundauit iniquitas &
refrigescet charitas multorū: quis remanebit qui par-
turiat? Sequitur, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic
saluus erit. Vnde esset magnum perseuerare, nisi inter
molestias & tentationes & turbationes, & scādala es-
set perseuerandum? Nemo enim iubetur bona tolera-
re, sed pro isto quia dicitur, & pro isto quia cantatur,
videamus quid sit. Pro isto increpantur hic homines,
inter quos gemitur, inter quos doletur, & consolatio
dolentis & parturientis in psalmi fine depromitur &
exprimitur. Qui sunt ergo inter quos parturimus & ge
mimus? Si in corpore Christi sum⁹, si sub illo capite vi-
uimus, si in membris eius deputamur: qui sunt igitur,
H audi: *Dixit imprudens in corde suo, non est deus.* Tale genus
est hominum inter quos dolet & gemit corpus Chri-
sti. Si tale hoc hominum genus est, non multos partu-
rimus, quantum videtur occurrere cogitationibus no-
stris, perpauci sunt. Et difficile est vt incurramus in ho
Psal.13. minem, qui dicat in corde suo, non est deus: tamen sic
pauci sunt, vt inter multos timēdo hoc dicere, in cor-
de suo dicant, quia ore dicere non audent. Non ergo
multum est, quod iubemur tolerare, vix inuenitur. Ra-
rum hominum genus est, qui dicant in corde suo, non
est deus. At verò alio intellectu discusso inuenitur esse
in pluribus, quod in paucis & raris & penè in nullis es-
se putabamus. Prodeant in medium qui male viuunt,
inspiciamus facta flagitiosorū, facinorosorum, scelera
torumq; hominum, quorū magna turba est, qui fouent
quotidie peccata sua, qui factis in cōsuetudinem ver-
sis, etiam verecundiam perdiderunt. Hæc tanta homi-
num multitudo est, vt inter eos positū corpus Christi,
vix audeat reprehendere, quod nō cogitur admittere:
& pro magno sibi putet seruari integritatem innocen
I tiæ, ne faciat quod culpare iam per cōsuetudinem, aut
non audeat, aut si ausus fuerit, facilius erūpat reprehē-
sio & reclamatio eorum qui male viuunt, quàm vox li
bera eorum, qui bene viuunt. Et isti tales sunt, vt dicāt
in corde suo, non est deus. Tales enim cōuinco. Vnde
cōuinco? Facta sua deo placere arbitrantur. Nō aliqui
ergo ait, dicunt, sed dixit imprudens in corde suo, nō
est deus. Qui vsqueadeo credunt esse deum, vt eidem
deo arbitrentur placere quod faciunt: atq; si intelligas,
prudens quia imprudens dixit in corde suo, non est
deus: si aduertas, si intelligas, si discutias, qui putat deo
placere facta mala, non eum putat deum. Si enim deus
est, iustus est: si iustus est, displicet ei iniustitia, displicet
iniquitas. Tu autem cum putas ei placere iniquitatem,
negas deum. Si enim deus est cui displicet iniquitas, ti-
bi autem non videtur esse deus cui displicet iniquitas:
non est autem deus, nisi cui displicet iniquitas: cum di
cis in corde tuo, fauet iniquitatibus meis deus, nihil a-
liud dicis quàm nō est deus. Referamus nos ad illum
intellectum, qui & de ipso Christo domino nostro de
Philip.2. ipso capite nostro occurrit. Ipse enim cū in forma ser-
ui appareret in terra, dixerunt qui eum crucifixerunt,
non est deus. Quia filius dei erat, vtique deus erat. Sed
illi qui corrupti sunt & abominabiles facti sunt, quid K
dixerunt? Non est deus, Occidamus eum non est deus.
Habes vocem ipsorum in libro Sapiētiæ: sed primo il- Sapi.2.
los vide corruptos, vt possint dicere in corde suo, nō
est deus. Præmisso enim versu, Dixit imprudēs in cor- Psal.13.
de suo, non est deus: tanquam causæ quæreretur vnde
hoc posset dicere imprudens, subiecit: *Corrupti sunt &
abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis.* Audi illos cor-
ruptos. Dixerunt enim apud se non rectè cogitantes. Sapi.2.
Cœpit corruptio à mala fide, inde itur in turpes mo-
res, inde in acerrimas iniquitates: grad⁹ isti sunt. Quid
enim apud se dixerunt cogitantes nō rectè? Exiguum
& cum tędio est vita nostra. Ab hac mala fide sequitur
illud quod & Apostolus dixit, Manducemus & biba- 1.Cor 15.
mus, cras enim moriemur. Ibi autē latius luxuria ipsa Sapi.2.
describitur, Coronemus nos rosis antequam marce-
scant. Vbiq; relinquamus signa lætitiæ nostræ. Post istā
descriptam latius luxuriam: quid sequitur? Occidam⁹
pauperem iustum: hoc est ergo dicere, nō est deus. Le-
nia videbantur iam dudum loqui, Coronemus nos ro
sis antequam marcescant. Quid delicatius, quid lenius?
Sperares de hac lenitate cruces, gladios? Noli mirari,
lenes sunt & radices spinarum. Si quis eas contrectet, L
non pungitur, sed quo pungeris, inde nascitur. Corru-
pti ergo sunt isti & abominabiles facti sunt in iniqui-
tatibus suis. Dixit imprudens in corde suo, nō est deus,
Si filius dei est, descendat de cruce. Ecce aperte dixere, Matth.27.
non est deus. Sed quomodo inter illos gemit corpus
Christi? Gemuerunt inter illos apostoli qui tunc fue-
runt, & discipuli Christi. Ad nos isti quid pertinent?
Quomodo inter hos nos parturimus? Adhuc sunt qui
dicunt, Christus non est deus. Hoc dicunt pagani qui
remanserunt: hoc ipsum dicunt ipsi Iudæi, qui ad testi-
monium confusionis suæ vbique diffusi sunt: hoc di-
cunt & hæretici multi. Nāque & Arriani dixerunt, nō
est deus: Eunomiani dixerunt, non est deus. Huc acce-
dit fratres, quia & illi de quib⁹ paulò antè dixi, qui ma
le viuunt, nihil aliud dicunt quàm non est deus. Cum
enim dicimus eis Christum venturum iudicē ad iudi-
cium, quod dicunt scripturæ quæ nō fallunt: illi autem
magis aurem præbentes serpenti suggerenti, non mor Gene.3.
te morieris, quod dixerat in paradiso, cōtra veritatem
dei constituentis & dicentis, morte morieris: ita faciūt Gene.2.
mala vt dicant sibi, veniet Christus & dabit indulgen M
tiam omnibus. Ita ergo mēdax est ille qui dixit, quia se-
parabit iniquos ad sinistram, separabit iustos ad dexte-
ram. Iustis dicet, Venite benedicti patris mei, percipite Matth.25.
regnum quod paratum est vobis ab origine mūdi. Ini-
quis dicet, Ite in ignem æternū, qui paratus est diabo-
lo & angelis eius? Quomodo ergo omnibus dabit in-
dulgentiam? Quomodo neminem dānabit? Ergo men
titur. Hoc est dicere, nō est deus. Vide ergo ne forte tu
mentiaris. Tu enim homo es, ille deus. Deus enim ve-
rax, omnis autem homo mendax. Sed quid de istis ô Psal.115.
corp⁹ Christi? Separa te interim corde & vita, nec imi-
teris, nec assuescas, nec annuas, nec approbes: magis au
tem & redargue. Quid enim attendis ad istos qui hæc
dicunt? Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in Psal.13.
iniquitatibus suis. *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad
vnum. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videret si
est intelligens aut requirens deum.* Quid est hoc? Corrupti
sunt & abominabiles facti sunt isti omnes qui dicunt,
non est deus. Et quid hoc latebat deū, tales esse factos?
aut vero nobis eorum interior cogitatio aperiretur, ni-
si ab illo diceretur? Si ergo nouerat, si sciebat, quid est
hoc

A hoc quod dictum est, quod de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirẽs deum? Quærentis enim verba sunt, non scientis, deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Et tanquam inueniret quod quæsiuit inspiciendo, & de cœlo prospicien-
Psal.13. do, dicit sententiam. *Omnes declinauerunt simul inutiles fa-*
Roma.3. *cti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Duæ quæstiones oriuntur aliquantulum difficiles. Si enim respicit de cœlo deus, vt videat si est intelligens aut requirens deum, subintrat cogitatio imprudenti, quia nõ omnia nouit deus. Hæc vna quæstio est. Quæ est altera? Si non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnũ: quis est ille qui parturit inter malos? Illa ergo sic soluitur quæstio, quia plerunque ita loquitur scriptura, vt quod dono dei creatura facit, deus facere dicatur: vt, verbi gratia, cum misereris pauperis, quia dono dei facis, deus miseretur. Cum cognoscis qui sis, quia illo al-
Psal.17. lucẽte facis, si is es qui dicas, Tu illuminabis lucernam meã domine, deus meus illumina tenebras meas: quod deo donante & faciente cognoueris, ille cognoscit:
B nam vnde est, Tẽtat vos dominus deus vester, vt sciat
Deut.13. si diligatis illum? Quid est vt sciat? Vt dono suo scire vos faciat. Sic ergo & hic, de⁹ de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Assit ipse & donet nobis, vt quod cor nostrum fecit cõcipere, faciat & parere. Apostolus dicit, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed
1.Cor.2. spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Hoc spiritu ergo quo cognoscimus quæ à deo donata sunt nobis, discernimus inter nos & eos quib⁹ hæc donata nõ sunt, & ex nobis illos cognoscimus. Quia si nos aliquod bonum habere non potuisse intelligimus, nisi illo donante & largiente, à quo sunt omnia bona, simul intelligimus nihil tale posse habere eos quibus hæc deus nõ donauit. Ista dignoscentia nobis ex spiritu dei est, & eo quo videmus hoc, deus videt, quia id deus facit vt videamus. Hinc enim dictum
1.Cor.2. est & illud, Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudinem dei: non quia ille scrutatur qui nouit omnia, sed quia tibi donatus est spirit⁹ qui & te scrutari facit. Et quod dono ipsius tu facis, ille facere dicitur, quia sine illo tu non faceres: ergo deus facere dicitur cum tu
C facis. De dono spiritus filiorum, quibus datus est spiritus dei, respiciunt super filios hominũ, vt videant si est intelligens aut requirens deũ. Sed quia id dono dei & spiritu dei faciũt, deus hoc facere dicitur, velut prospicere & videre. Quare autem de cœlo, si hoc homines
Philip.3. faciunt? Quia dicit Apostolus, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde enim hoc facis vt videas, vnde prospicis vt intelligas? Nónne corde? Si corde hoc facis Christiane, vide si sursum cor habeas. Si sursum cor habes, de cœlo in terram prospicis. Et quia hoc dono dei facis, deus de cœlo prospicit super filios hominũ. Illa igitur quæstio pro modulo nostro sic soluta est. Quid est quod prospicientes agnoscimus? Quid est quod prospiciens deus agnoscit? Quicquid hic donat, agnoscit. Audi, quid? Quia omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Quæ igitur illa quæstio est, nisi quam paulo ante commemoraui. Si non est qui faciat bonũ, nõ est vsq; ad vnum: nemo restat qui gemat inter malos. Expecta, inquit, dominus, noli cito ferre sentẽtiam. Donaui hominibus bene facere, sed ex me, inquit, non ex se. Ex se enim mali sunt. Filii enim hominũ sunt quando male faciunt: quando bene, filij dei. Hoc enim facit D
deus ex filiis hominum filios dei, quia ex filio dei fecit deus filium hominis. Videte quæ sit illa participatio diuinitatis: promissa quidẽ est nobis participatio diuinitatis. Mentitur qui promisit, si nõ est prior factus particeps mortalitatis. Fili⁹ enim dei particeps nostræ mortalitatis effectus est, vt mortalis homo fiat particeps diuinitatis suæ. Qui tibi promisit cõmunicãdum tecum bonum suum, prius tecum cõmunicauit mala tua. Qui tibi promisit diuinitatem, ostendit in te charitatem. Ergo tolle quod homines filij dei sunt, remanet quod filij hominum sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. *Nónne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum in cibo panis.* Nónne scient? Nónne illis ostendetur? Dic, minare, loquere ex parturiente & dolente. Populus enim tuus deuoratur in cibo panis. Est ergo hic populus dei qui deuoratur? Certe non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnũ. Respondetur ex illa regula. Sed iste populus qui deuoratur, iste popul⁹ qui patitur malos, iste qui gemit & parturit inter malos, iam ex filiis hominum filij dei facti sunt, & ideo deuoratur. Consilium enim inopis con- Psal.13.
fudistis, quoniam dominus spes eius est. Plerunque e- E
nim vt deuoretur populus dei, hoc ipsum in illo contemnitur, quia populus dei est. Rapiam, inquit, & expoliem, si Christianus est, quid mihi facturus est? Loquitur pro illo qui loquitur pro parturiente, & minatur deuorantibus, dicens: Nónne scient omnes qui operantur Psal.49.
iniquitatem? Nam & ille qui videbat furem & concurrebat cum eo, & cum adulteris portionẽ suam ponebat, sedens aduersus fratrem suũ detrahebat, & aduersus filium matris suæ ponebat scandalum, dixit in corde suo, non est deus. Ideo hoc illi dicitur, hęc fecisti &
tacui, Suspicatus es iniquitatem quod ero tui similis; Ibidem.
hoc est, non ero deus, si ero tibi similis. Sed quid sequitur? Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Sic & hic arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Nõ vis modo nosse vt tibi displiceas, nosces vt plangas. Non enim demõstraturus est deus iniquis iniquitatem suã? Si non est demonstraturus, qui erunt qui dicturi sunt,
quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia Sapi.5.
quid contulit nobis? Tunc ergo scient qui modo scire nolunt. Nónne scient omnes qui operantur iniqui- F
tatem, qui deuorant populũ meum. *In cibo panis.* Quid addidit in cibo panis? Tanquam panem manducant populum meum. Cætera enim quæ mãducamus, possumus modo illa, modo illa, non semper hoc olus, nõ semper hanc carnem, non semper hæc poma, semper autem panem. Quid est ergo, deuorant populum meũ in cibo panis? Sine intermissione, sine cessatione deuorant, qui deuorant populum meum in cibo panis.

Deum non inuocauerunt. Consolatur gementem, & maxime ex commemoratione, ne imitando malos, qui plerunque prosperantur, delectetur fieri malus. Seruatur tibi quod tibi promissum est, spes illorum presens est, tua futura est: sed illorũ fluxa, tua certa: illorum falsa, tua vera. Illi enim deum non inuocauerunt. Nónne quotidie tales rogant deum? Non rogant deum. Attẽdite si possimus hoc dicere adiuuante ipso deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, caste amari: non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat deũ vt diues fiat, deum non inuocat, hoc enim inuocat quod ad se vult venire: quid enim est inuocare, nisi vocare in se? In se ergo vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cùm dicitur,

G deus da mihi diuitias: non vis vt ipse deus ad te ve-
niat, sed vis vt diuitiæ veniant ad te. Quod vis vt ad
te veniat, hoc inuocas. Si autem deum inuocares, ipse
ad te veniret, ipse esset diuitiæ tuæ. Nunc autem vis ha
bere arcam plenam, & inanem conscientiam. Deus nõ
implet arcam, sed pectus: Quid tibi prosunt exterio-
res diuitiæ, si te interior premit egestas? Ergo isti qui
propter secularia commoda, qui propter terrena bo-
na, qui propter vitam præsentem & terrenam fœlici-
tatem inuocant deum, non inuocant deum. Propterea
quid de illis sequitur? *Ibi timuerunt timore vbi non erat ti-
mor.* Nunquid enim timor est, si quis perdat diuitias?
Non est ibi timor, & ibi timetur. Si quis autem perdat
sapientiam, ibi vere timor est, & ibi non timetur. Audi,
dignosce, tales intellige. Commẽdatur nescio cui sac-
cellus, non vult reddere, pro suo computat, non putat
posse repeti, iam pro suo habebit, reddere detrectat: vi-
deat quid timeat amittere, & quid nolit habere: in du-
bium veniunt pecunia & fides, quæ preciosior est, ibi
grauius damnum timendum est. Tu autem vt aurum
teneas, fidem perdis. Grauiori damno percuteris, & tu
H de lucro lætatus es. Ibi timuisti timore, vbi non erat ti-
mor. Redde pecuniam: parum dico redde, perde pe-
cuniam ne fidem perdas. Tu autem reddere pecuniam
timuisti, & fidem perdere voluisti. Martyres non alie-
na tulerunt, sed etiam suam fidem ne amitterent, pro-
pria contempserunt. Et parum fuit perdere pecuniam
quando proscripti sunt, perdiderunt & animam suam
Matth. 10. quando passi sunt: perdiderunt animam, vt in vitam
æternam inuenirent eã. Ergo ibi timuerunt vbi timẽ-
dum est. Illi verò qui Christo dixerunt, non est deus,
Ioan. 11. ibi timuerunt vbi non est timor. Dixerunt enim, Si di-
miserimus eum, venient Romani & tollẽt nobis & lo-
cum & regnum. O stultitia & imprudentia, dicens in
corde suo, non est deus. Timuisti perdere terram, &
perdidisti cœlum, timuisti ne venirent Romani, & tol
lerent tibi locum & gentem, nunquid tibi tollerent
deum? Quid ergo restat? Quid nisi vt iam fatearis, quia
tenere voluisti, & tenendo male amisisti? Perdidisti e-
nim & locum & gentem occidẽdo Christum, & per-
didisti & locum & gentem & Christum. Timẽdo oc-
ciderunt Christum. Sed quare hoc? *Quoniam deus dissi-*
I *pat ossa hominibus placentium.* Et volentes placere homi-
Ibidem. nibus, timuerunt perdere locum: Christus autem ipse
de quo dixerunt, non est deus, maluit displicere homi
nibus talibus, quales illi erant, filiis hominum: non au-
tem filiis dei maluit displicere. Inde dissipata sunt os-
sa eorum, illius ossa nemo confregit. *Confusi sunt quo-*
niam deus spreuit eos. Reuera fratres, quantum ad illos
† aliàs, ma attinet, magis † illis accessit confusio in loco in quo
gna. crucifixerunt dominum, quem ideo crucifixerunt ne
Ioan. 11. perderent gentem & locum & regnum: non enim ibi
sunt Iudæi. Deus ergo spreuit eos, & tamen spernendo
admonuit illos vt conuertantur. Modo cognoscant
Christum, & dicant, deus est, quem dixerunt non est
deus. Redeant ad hæreditatem paternam, ad hæredi-
tatem Abrahæ Isaac & Iacob, possideant cum ipsis vi-
tam æternam, & si vitam temporalem amiserũt. Qua-
Psal. 13. re hoc? Quia ex filiis hominum facti sunt filij dei. Nam
quandiu sic manent & conuerti nolunt, non est qui fa
ciat bonum, non est vsque ad vnum: cõfusi sunt, quo-
niam deus spreuit eos, & tanquam ad ipsos conuersus
ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* O stulti, increpastis,
insultastis, colaphizastis, sputis illiuistis, spinis corona-
stis, in crucem erexistis. Quem? Quis dabit ex Sion sa-
lutare Israël? Nõnne ipse de quo dixistis, non est deus. K
In auertendo dominus captiuitatem populi sui. Non enim Gene. 25.
auertit captiuitatem populi sui, nisi qui voluit inter
vestras manus esse captiuus. Sed qui hoc intelligent?
Exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Vere Iacob & vere
Israël, minor ille cui seruiuit maior, ipse exultabit, quia
ipse cognoscet Israël.

In Psalmum quinquagesimum tertium.

Enarratio.

PSALMI huius titulus habet fructum prolixi-
tatis suæ si intelligatur. Et quia psalmus bre-
uis est, compensemus in mora tituli, quod in
psalmo non immorabimur. Inde enim pendet omnis
versus qui cãtatur. Si quis itaq; cognoscat quod in do-
mus fronte præfixum est, securus intrabit: nec cum in-
trauerit, errabit. Hoc enim in ipso poste prænotatũ est,
quomodo interius nõ erretur. Titulus eius sic se habet,
*In finem in hymnis intellectus ipsi David, Cum venerunt Ziphæi
& dixerunt ad Saul, Nõnne ecce David absconditus est apud nos?*
Quòd Saul persecutor erat sancti viri Dauid, optime
nouimus: quòd figurã gerebat Saul temporalis regni,
non ad vitam, sed ad mortem pertinentis, & hoc ve- L
stræ charitati nos commendasse meminimus. Itemq;
quòd ipse Dauid figuram gerebat Christi, vel corpo-
ris Christi, & nosse debetis, & recolere quod iam no-
stis. Quid ergo Ziphæi? Vicus quidam erat Ziph, cu- 1. Reg. 23.
ius habitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regio-
ne se absconderat Dauid, cùm eum vellet Saul inueni-
re & occidere. Isti ergo Ziphæi cùm hoc cognouis-
sent, prodiderunt eum regi persecutori dicentes, Nõ-
ne ecce Dauid abscõditus est apud nos? Nihil quidem
profuit illis proditio eorum, & ipsi Dauid nihil obfuit.
Nanque animus eorum malignus demonstratus est.
Saul verò nec post eorum proditionem potuit cõpre-
hendere Dauid, sed potius in ipsius regionis quadam 1. Reg. 24.
spelunca, cùm eius manibus datus esset occidendus
Saul, pepercit illi Dauid: & quod habebat in potestate,
non fecit. Ille autem quærebat facere quod in potesta-
te non habuit. Ziphæi ergo illi viderint qui fuerint:
quos nobis psalmus ex illorum occasione intelligen-
dos offerat, videamus. Si quæram' ergo quid interpre-
tentur Ziphæi, inuenimus, florentes. Florẽtes ergo ne- 1. Reg. 23.
scio qui inimici erant sancto Dauid, florentes latenti. M
Inuenimus ergo eos in genere humano, si psalmũ in-
telligere volumus. Inueniamus hic primo Dauid latẽ-
tẽ, & inueniemus ei aduersarios florentes. Attende Da
uid latentem. Mortui enim estis, dicit Apostolus mem Coloss. 3.
bris Christi, & vita vestra abscõdita est cum Christo in
deo. Isti ergo latẽtes quando erunt florentes? Cũ Chri
stus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo
apparebitis in gloria. Quando erunt isti florentes, tũc
erunt illi Ziphæi arescentes. Cui nanque flori illorum
comparetur gloria, attendite. Omnis caro fœnum, &
omnis honor carnis vt flos fœni. Quis finis? Fœnum Esa. 40.
aruit, & flos decidit. Vbi tũnc erit Dauid? Vide quid
sequitur, Verbum autem domini manet in æternũ. Illa
ergo duo genera hominũ sunt, quæ & distinguere de-
betis, & eorum alterũ eligere. Quid enim tibi prodest
nosse, si eligere piger es? Equidem nunc eligendi po-
testas adiacet, veniet tẽpus quando tibi potestas deerit
eligendi, cùm iam deus sententiam non differret iudi
candi. Qui sunt enim isti florentes Ziphæi, nisi corpus
illud Doëch Idumæi, de quo iam locuti sumus charita
ti vestræ ante paucos dies: de quo dictum est, Ecce ho Psal. 51.
mo qui nõ posuit deum adiutorem suum, sed sperauit
in multi-

A in multitudine diuitiarum suarum,& præualuit in vanitate sua?Isti sunt florentes filij seculi, quos modo ex (*Lucæ.16.*) Euangelio audistis, quia in sua generatione astutiores sunt filiis lucis. Etenim ipsi videntur prospicere in posterum, quò nesciunt vtrum veniant. Audistis quid fecerit domino suo villicus ille faciēs sibi bonum de rebus domini sui,& largiēs debitoribus illius, vt cum amotus esset à villicatione,susciperetur ab eis. Et quāuis fraudem fecerit domino suo, tamen cor eius laudauit dominus eius,non attendēs ad damnum suum,sed ad eius ingenium. Quanto magis nos debemus ipso domino (*Ibidem.*) nostro Iesu Christo admonente facere nobis amicos de mammona iniquitatis. Mammona enim diuitiæ interpretatur. Nostræ autem diuitiæ ibi sunt vbi est domus nostra æterna in cœlis. Proinde pecuniam temporalem illi appellant diuitias, qui nisi temporaliter florere nō possunt, nec in æternum sibi ex his amicos facere volunt, quia veras diuitias non nouerunt. Has ergo diuitias solas iniquitas putat,florens ad tempus vt fœnum. Hi sunt Ziphæi inimici Dauid florētes in seculo. Hos aliquando attendunt etiam filij lucis infirmi, & nutant eis pedes cum viderint malos fœlici- B tate florere,& dicunt apud seipsos, Quid mihi prodest innocentia? Quid mihi cōfert quòd deo seruio, quòd mandata eius custodio,quòd neminem premo, nemini aliquid rapio,nulli noceo,quod possum presto? Ecce hæc omnia facio,& florent illi,ego laboro. Quid enim & tu Ziphæus vis esse? Florent in seculo,arescent in iudicio,& post ariditatē in ignē æternum mittētur. Hoc velis & tu:ignoras quid tibi promiserit qui ad te venit,quid in seipso luc ostēnderit. Si flos Ziphæorū appetendus esset, ipse dominus tuus nōnne & in hoc seculo floruisset? An verò deerat illi vt hic posset florere? Sed hic maluit inter Ziphæos latere, & dicere Pontio Pilato interroganti tanquam & ipsi flori Ziphæorum,& suspecto de regno eius, Regnum meum nō est (*Ioan.18.*) de hoc mundo. Dauid petiuit apud Ziphæos Ecclesiā quasi latens inter florentes huius seculi homines, quia bonum Ecclesiæ intus est. Ergo hic latebat, & omnes boni latent hic,quia bonū eorū intus est,absconditum est,in corde est,vbi fides,vbi charitas,vbi spes, vbi thesaurus illorū. Nunquid hæc bona apparēt in seculo? Et C hæc bona latent,& horum bonorū merces latet. At vero dignitas seculi, quomodo alba est? Nitet ad tempus. Nunquid semper nitebit? Herba est hyemalis, vsque ad æstatem viret. Non ergo fiet in animo quod in alio psalmo inuenimus. Confitetur enim quidam propè se cecidisse nutantem, & labasse gressus suos ambulantes in via dei, dum aspiceret florem quendam fœlicitatémque iniquorum, & posteaquam cognouisset quid iniquis in finem seruaret deus, & quid iustis laborantibus promitteret,qui fallere non potest, agens gratias de hac cognitione,ait, Quàm bonus Israël deus rectis corde. Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, (*Psal.72.*) penè commoti sunt pedes. Vnde? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Confirmati sunt autem gressus eius posteaquam intellexit in nouissima. Quòd enim in eodem psalmo paulopòst dicit, Hoc labor est ante me: id est, magna mihi quæstio surrexit in corde, quare homines male faciunt, & in seculo florent: multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Quæstio ergo ista cum magna esset ante oculos meos,& laboriosa ad inuestigandum, Labor est, inquit, ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Quæ sunt ista

nouissima? Quæ, nisi quæ scimus iam in Euāgelio præ- D nunciata? Cùm enim venerit filius hominis, congrega- (*Matth.25.*) buntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, sicut pastor segregat oues ab hœdis: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. Ecce iam illi Ziphæi separabuntur, flamma sequitur separationem. Vbi est flos eorum, qui iam ad sinistram stabunt? Nōnne tunc ingemiscent? Nōnne tunc sera pœnitentia torquebuntur,& dicent. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum ia- (*Sapien.5.*) ctantia quid cōtulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. O Ziphæi ad sinistram stantes, sero pœnitēt vos in vmbra floruisse. Quare Dauid, quem prodebatis inter vos latere, non agnoscebatis? Tunc enim si corrigeremini, dolor iste infructuosus non esset. Est enim dolor fructuosus,est & infructuosus. Fructuosus dolor nunc est cum te accusas, cum in te reprehendis malos mores tuos, cum reprehensos persequeris, persecutos excludis, illisque exclusis mutaris, exuens te veterem hominem, & induens nouum: eligens potius Christi opprobrium quàm florem Ziphæorum. Porrò si tibi contigerit habenti in occolto bonum tuū,& latenti inter Ziphæos, habenti etiam in occulto promis- E sionem mercedis tuæ, aliqua sublimitas seculi, noli extolli: nam si elatus ex illa fueris, cades in florē Ziphæorum. Sic enim mulier quædam sancta Hester in illo (*Hester.14.*) tunc populo Iudæorum, cum esset vxor regis alienigenæ, ventum est ad periculum ciuium, vt deprecaretur regem pro ciuibus suis: cœpit orare, & in ipsa oratione confessa est, illa omnia insignia regalia sic sibi esse velut pannum menstruatæ. Si hæc mulieres (*Psal.61.*) possunt, viri non possunt? Et si hæc potuit mulier Iudæa, non poterit Ecclesia Christiana? Hoc ergo dico charitati vestræ: diuitiæ si affluant, ne apponatis cor, Abundent licet, & sequatur te prosperitas seculi, tu mari noli credere, nec ridenti, Diuitiæ si affluant, si abundent, calca eas, & suspendere ex deo tuo. Cùm enim eas subter te habueris, & ex illo pependeris, cum fuerint subtractæ non cades: ne forte per malam cogitationem miniméque Christianam, fiat in te quod dicitur in alio Psalmo, commemorato flore istorum Ziphæorum, Nimis enim, inquit, profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Deo dicatur, Nimis profundæ (*Psal.91.*) factæ sunt cogitationes tuæ. Vir imprudens non co- F gnoscet, & stultus non intelliget hæc. Quid non intelliget? Cùm exorientur peccatores sicut fœnum, & prolongati fuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in seculum seculi, delectabit eos flamma malorum. Dixerunt apud se, ecce mali florent, puto malos amat deus, & delectatur temporali flore iniquorum, conuersi sunt ad iniquitatem vt interirent: non ad tempus, sicut illi florent, sed in seculum seculi. Vnde hoc? Quia vir imprudens non (*Psal.72.*) cognoscet, & stultus non intelliget hæc, non intrans in sanctuarium dei, vt intelligat in nouissima. Et quia difficilis est aliquantulum intellectus hic, inde cœpit Psalmus iste: vt Dauid lateret inter Ziphæos, nec delectaretur flore Ziphæorum: sed eligeret potius inter illos humilitatem, vt haberet apud deum absconditam claritatem. Quid ergo ei tribuitur in hoc titulo? In finem in hymnis, hoc est, in laudibus. Quibus laudibus? Dominus dedit, dominus abstulit, si- (*Iob.1.*) cut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quasi videbatur aruisse perdita omni substantia? Absit. Folia ceciderunt, radix viuebat. Ergo in finem in hymnis. Quid est, intelle-

G ctus contra illud, Vir imprudens nõ cognoſcet, & ſtul
Pſal.91. tus non intelliget hæc. Intellectus ipſi Dauid, cum ve-
1.Reg.2. nerunt Ziphęi & dixerũt ad Saul, Nónne ecce Dauid
abſconditus eſt apud nos? Et ſi abſconditus eſt apud
vos, dummodo non floreat ſicut vos. Audi ergo vo-
cem eius: *Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua
iudica me.* Hoc dicat Eccleſia latens inter Ziphæos.
Hoc dicat corpus Chriſtianum habens in occulto bo
num morum ſuorum, ſperans de occulto mercedem
meritorum ſuorũ: hoc dicat. Deus in nomine tuo ſal-
uum me fac, & in virtute tua iudica me. Veniſti ô Chri
ſte, humilis apparuiſti, contẽptus es, flagellatus es, cru-
Math.27. cifixus es, occiſus es: ſed tertia die reſurrexiſti, quadra-
geſimo die in cœlum aſcẽdiſti, ſedes ad dexteram pà-
tris, & nemo videt: ſpiritum tuum inde miſiſti, quem
Actu.1.& acceperunt digni impleti amore tuo, laudẽ ipſius hu-
2. militatis tuæ per mundum gentéſque prædicauerunt.
Nomen tuum video excellere in genere humano, ſed
tamen infirmus nobis prędicatus es. Neque enim & il-
le doctor gentium dixit aliquid inter nos ſe ſcire, niſi
1.Corin.2. Chriſtum Ieſum & hunc crucifixum, vt eius eligere-
H mus opprobrium, magis quàm gloriam florentiũ Zi-
phæorum. Veruntamen de illo quid ait? Et ſi mor-
2.Corin.13. tuus eſt ex infirmitate, ſed nunc viuit ex virtute dei. Ve
nit ergo vt moreretur ex infirmitate, venturus eſt vt
iudicet in virtute dei: ſed per infirmitatem crucis cla-
rificatum eſt nomen eius. Quiſquis non crediderit in
nomen clarificatum per infirmitatem, expaueſcet ad
Matth.3. iudicem cum venerit in virtute. Ne autem quondam
& 25. ille infirmus, cum venerit fortis, ventilabro illo ad ſi-
niſtram nos mittat, ſaluet nos in nomine ſuo, & iudi-
cet nos in virtute ſua. Quis enim hoc tam temerarius
optauerit, vt dicat deo, iudica me? Nónne pro maledi-
cto dici ſolet hominibus, iudicet te deus? Ita planè eſt
maledictum, ſi iudicat te in virtute ſua, ſed ſi nõ te ſal-
uauerit in nomine ſuo. Cùm verò in nomine præcẽ-
dente ſaluauerit te, ſalubriter in virtute conſequente
iudicabit. Securus eſto, iudicium illud non tibi erit pu-
nitio, ſed diſcretio. Nam & in quodam Pſalmo ita di-
Pſal.42. citur, Iudica me deus & diſcerne cauſam meam de
gente non ſancta. Quid eſt, iudica me? Diſcerne me à
I Ziphæis inter quos lateo. Pertuli eorum florem, iam
veniat & flos meus, Et illorum quidem flos fuit tempo
ralis, & areſcente fœno decidit, flos autem meus quis
Pſal.91. erit? Plantati in domo domini, in atriis domus dei no-
ſtri florebunt. Remanet enim & nobis flos, ſed qui
non cadat ſicut folium plantati illius ligni iuxta a-
quas, de quo dictum eſt, Et folium eius non decidet.
Pſal.1. Deus ergo in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute
tua iudica me. *Deus exaudi orationem meam, auribus perci-
pe verba oris mei.* Perueniant ad aures tuas verba oris mei,
quia non florem Ziphæorum à te deſidero. Auribus
percipe verba oris mei. Tu percipe. Nam Ziphæis &
ſi ſonet oratio mea non audiunt, quia non intelligũt,
Temporalibus quippe gaudent, bona æterna deſide-
rare non nouerunt. Ad te perueniat oratio mea, ex de-
ſiderio æternorum tuorum beneficiorum excuſſa &
iaculata: ad aures tuas emitto eam, adiuua eam vt per-
ueniat, ne deficiat in itinere medio, & quàſi collapſa
corruat. Sed & ſi non mihi eueniunt modo bona quæ
poſtulo, ſecurus ſum tamen quia poſtea venient. Nam
& in delictis dicitur quidam rogaſſe deum, & non eſt
exauditus bono ſuo. Deſideria enim ſecularia incita-
uerant illum ad orandum, & in tribulationibus tem-
poralibus poſitus optauerat, vt tranſirent tribulatio-
nes temporales, & rediret flos fœni, & ait, Deus meus K
deus meus vt quid me dereliquiſti? Vox ipſa Chriſti Pſal.21.
eſt, ſed pro membris ſuis, Verba, inquit, delictorum
meorum clamaui ad te per diem nec exaudies, & no-
cte, & non ad inſipientiam mihi: id eſt, & nocte cla-
maui & non exaudiſti, & tamen hoc ipſum quod non
exaudiſti, non ad inſipientiam mihi non exaudiſti, ſed
magis ad ſapientiam non exaudiſti, vt intelligerem
quid à te peterè deberem. Ea enim petebam quæ ma-
lo meo fortaſsis acciperem. Petis diuitias ô homo,
quanti euerſi ſunt per diuitias ſuas? Vnde ſcis vtrum
tibi ſint profuturæ diuitiæ? Nónne multi pauperes tu-
tius latebant, diuites facti, mox vt lucere cœperunt,
præda fortioribus fuerunt? Quanto melius laterent,
quanto melius neſcirentur, qui cœperunt quæri, non
propter quod erant, ſed propter quod habebant. In
his ergo temporalibus fratrẽs admonemus vos & ex-
hortamur in domino, vt non petatis aliquid quaſi fi-
xum: ſed quod vobis deus expedire ſcit. Quid enim
vobis expediat, omnino non ſcitis. Aliquãdo quod pu
tatis prodeſſe, obeſt: & quod putatis obeſſe, hoc pdeſt.
Aegri enim eſtis, nolite medico dictare, quę vobis me- L
dicamenta velit apponere. Si doctor gentium Paulus
apoſtolus dicit, Quid enim oremus ſicut oportet, ne- Roma.8.
ſcimus, quanto magis nos? Qui tamen cum ſibi vide-
retur ipſe prudenter orare, vt ab eo auferretur ſtimu-
lus carnis, angelus ſatanę qui eum collaphizabat, ne in
magnitudine reuelationum extolleretur: quid audiuit
à domino? Nunquid factum eſt quod volebat? Non, vt
fieret quod expediebat. Quid ergo audiuit à domino?
Ter, inquit, rogaui dominum, vt auferret eum à me, & 2.Corin.12.
dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infir-
mitate perficitur. Ego medicamentũ ad vulnus poſui,
quando poſuerim noui, quando auferendum ſit, noui.
Non recedat ægrotus à manibus medici, non det con-
ſilium medico. Ita ſunt iſta omnia temporalia, tribula-
tiones ſunt. Si bene colis deũ, noueris quia nouit quid
cuique expediat. Proſperitates ſunt magis cauendæ, ne
ipſæ corrumpãt animum tuum, vt ab eo qui hæc dedit
recedat. Ergo iſte intelligens quid ait? Deus exaudi o-
rationem meã, auribus percipe verba oris mei. *Quo-
niam alieni inſurrexerunt aduerſum me.* Qui alieni? Nón-
ne ipſe Dauid Iudæus erat de tribu Iuda? Ipſe autem
locus Ziph ad tribum Iuda pertinebat, Iudæorum e-
rat. Quomodo ergo alieni? Non ciuitate, non tribu, M
non cognatione, ſed flore: nam vis noſſe alienos iſtos?
In alio pſalmo filij alieni dicti ſunt, Quorum os locu-
tum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquita-
tis. Et enumerat florem Ziphæorum: Quorum filij Pſal.143.
velut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute ſua. Filiæ eo-
rum compoſitę & ornatæ, ſicut ſimilitudo templi, Cel-
laria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eo-
rum fœcundæ multiplicantes in exitibus ſuis, boues
eorum craſsi: Non eſt ruina ſepis nec exitus, neque cla
mor in plateis eorum. Sed vide Ziphæos, vide ad tem
pus florentes. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.
Meritò filij alieni. Tu quid latens inter Ziphæos? Bea-
tus populus cuius dominus deus ipſius. Ex hoc affe-
ctu hæc oratio mittitur ad aures domini, cùm dicitur,
Auribus percipe verba oris mei, quoniam alieni inſur-
rexerunt aduerſum me, *Et potentes quæſierunt animam
meam.* Nouo enim modo fratres mei volunt perdere
genus ſanctorum, & ab huius ſeculi ſpe abſtinen-
tium. Omnes qui ſpem habent in iſto ſeculo, cer-
te concreti ſunt, certe ſimul viuunt. Vehementer
ſibi ad-

A sibi aduersa sunt ista duo genera: vnum eorum qui nõ ponũt spem, nisi in rebus secularibus & temporali fœlicitate: & alterum eorum qui spem suam in domino deo suo firmiter ponunt. Et cũ concordes sunt isti Ziphæi, noli tu multum credere concordiæ eorum, tentationes desunt. Vbi venerit aliqua tentatio, vt arguatur aliquis pro flore seculi, nõ dico tibi, offendit episcopum, sed nec ad ipsam Ecclesiã accedere vult, ne cadat aliquid fœni. Quare ista dixi fratres? Quia modo libenter audistis omnes in nomine Christi, & quemadmodum intelligitis, ita exclamatis ad verbum: nõ vtique acclamaretis nisi intelligeretis: Intellectus iste vester fructuosus esse debet. Vtrum autem fructuosus sit, tentatio interrogat, ne subito dum dicimini nostri, per tentationem inueniamini alieni, & dicatur, Alieni insurrexerunt aduersum me, & potentes quæsierunt animam meam. Ne dicatur quod sequitur: *Non proposuerunt deum ante conspectum suum.* Quando enim ponet ante conspectum suum deũ, ante cuius conspectũ nõ est nisi seculum? Quomodo sit nũmus super nummum, quomodo augeantur greges, quomodo impleãtur apothe-
B cæ, quomodo dicatur animæ, habes multa bona, iocundare, epulare, satiare: nunquid ponit ante conspectum suum illũ, qui sic glorianti, & ita flore Ziphæorũ nitẽti
Lucæ.12. dicit, stulte, hoc est, non intelligẽs, vir imprudens, hac nocte auferetur anima tua, hæc omnia quæ præparasti cuius erunt? Non proposuerunt deum ante conspectũ suum. *Ecce enim deus adiuuat me.* Et ipsi nesciunt inter quos lateo. Si autem & ipsi ponerent deum ante conspectum suum, inuenirẽt quemadmodum me adiuuat deus. Omnes enim sancti adiuuantur à deo, sed intus vbi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia, sic magnum gaudium piorum ipsa
2.Cor.1. conscientia. Nam gloria nostra hæc est, dixit Apostolus, testimonium consciẽtiæ nostræ. In hac gloriatur iste intus, nõ in flore Ziphæorum foris, qui modo ait, Ecce enim deus adiuuat me. Prorsus quamuis longo futura sint quæ promittit, hodie mihi dulce & præsens est adiutoriũ. Hodie in corde meo gaudium inuenio,
Psal.4. quia sine causa dicunt quidã, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti iocunditatem in cor meum. Non in vineã me-
C am, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum. Ecce enim deus adiuuat me. Quomodo te adiuuat? *Et dominus susceptor est animæ meæ. Auerte mala inimicis meis.* Sic quomodo virent, & sic quomodo florent, igni seruantur. *In virtu-*
Psal.91. *te tua disperde illos.* Puto, quia florent modo: puto, quia exoriuntur sicut fœnum. Tu noli esse vir imprudens & stultus, vt hæc attendendo intereas in seculum seculi. Auerte enim mala inimicis meis. Nam si tu fueris in corpore ipsius Dauid, in virtute sua disperdet illos. Isti florent fœlicitate seculi, pereunt in virtute dei: non enim quomodo florent, sic pereunt: florent enim ad tẽpus, pereunt in æternum: Florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Et in virtute tua disperde illos, quos in infirmitate tua tolerasti. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Quis hoc bonum cordis vel intelligere potest alio dicente, si non in seipso gustet? Quid est voluntarie sacrificabo tibi? Dicam tamẽ, capiat qui potest, quomodo potest. Credat qui nõ potest, & oret vt possit. Nũquid tamen istum versum ita præterire debemus, vt eũ vobis non commendemus? Dico charitati vestræ, inuitat me satis amor ipsius aliquid de illo loqui, & gratias ago deo quòd intente auditis. Si autem vos fasti-

diẽtes audire conspicerem, inuitus ab hoc versu silerẽ, D
& tamẽ in corde meo, quantum dominus dignaretur concedere, non silerem. Veniat ergo in linguam quod corde conceptum est: promatur voce, quod mente seruatur. Dicamus vt possumus, quid sit voluntarie sacrificabo tibi. Quod enim sacrificium hic accipiã fratres? Aut quid digne offeram domino pro misericordia eius? Victimas quærã de grege ouium, arietem eligam, taurum aliquem in armẽtis prospiciam, thura certe de terra Sabæorum offeram? Aliter quid faciam? Quid offerã, nisi quod ait, Sacrificiũ laudis honorificabit me? *Psal.49.*
Quare ergo voluntarie? Quia gratis amo quod laudo. Laudo deum, & in ipsa laude gaudeo. Ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubesco. Non enim quẽadmodum laudatur à studiosis theatricarum nugarũ vel auriga, vel venator, vel quilibet histrio, & à laudatoribus suis inuitantur alij laudatores & exhortantur vt pariter clament: & cum omnes clamauerint, plerunque illo victo omnes erubescunt: Non ita est deus noster. Laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit, & quod amatur & quod laudatur. Quid est gratuitũ? Ipse pro- E
pter se, non propter aliud. Si enim laudas deum vt det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas deũ. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret, & fortè si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cum ergo te à coniuge gratis amari velis, tu deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es a deo ô auare? Non tibi terram, sed seipsum seruat, qui fecit cœlum & terram. Voluntarie sacrificabo tibi, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares deũ. Vide quid dicam? Laudas deum, verbi gratia, vt tibi det amplam pecuniam. Si haberes aliũde amplam pecuniam non à deo, nũquid laudares deum? Si ergo propter pecuniam laudas deum, nõ voluntarie sacrificas deo, sed ex necessitate sacrificas, quia præter illũ nescio quid aliud amas. Inde dictum est, Voluntarie sacrificabo tibi, Contẽne omnia, ipsum attende: & hæc quæ dedit, propter dantẽ bona sunt: nam dat prorsus, dat ista tẽporalia. Et quibusdã bono eorum, & quibusdam malo eorum, secundum altitudinem & profunditatẽ iudiciorum suorũ. In quorum iudiciorum abysso expauit
Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & F
scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius. *Rom.11.* Quis enim inuestigabit vias eius, aut quis comprehendet consilia eius? Nouit quando det, cui det: quãdo auferat, & cui auferat. Pete tu in hoc tempore quod tibi prosit in posterum, pete quod te adiuuet in æternum. Ipsum autẽ gratis dilige: quia melius ab eo nõ inuenis quod det quàm seipsum: aut si inuenis melius, hoc pete. Voluntarie sacrificabo tibi. Quare voluntarie? Quia gratis. Quid est gratis? *Et confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.* Ob nihil aliud, nisi quia bonum est. Nunquid ait, Confitebor nomini tuo domine, quia das mihi fructuosa prędia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas diuitias, amplam pecuniam, excellentissimam dignitatem? Non. Sed quid? Quoniam bonum est. Melius nihil inuenio, quàm nomen tuum, Ideo confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo intellexi quia bonum est nomen tuum: nam si hoc possem ante tribulationes cõgnoscere, forte mihi necessariæ nõ fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Nõ enim intelligerẽ vbi es-

 sem, nisi

G sem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimicos meos respexit oculus meus.* Super illos ziphæos respexit oculus meus. Florem quippe illorum transij altitudine
Esa.40. cordis, & perueniens inde ad te, respexi super illos, &
vidi quia omnis caro fœnum, & omnis claritas hominis sicut flos fœni: sicut quodam loco iterum dicitur,
Psal.36. Vidi impium superexaltari & eleuari sicut cedros Libani, transiui, & ecce non erat. Quare non erat? Quia transisti. Quid est, quia transisti? Quia non sine causa sursum cor habuisti, quia non in terra vbi putresceres remansisti, quia leuasti animam tuam ad deum, & transcendisti cedros Libani, & de illa celsitudine attendisti, & ecce non erat, & quæsisti eum, & non est inuentus locus eius. Iam labor non est ante te, quia intrasti in sanctuarium dei, & intellexisti in nouissima. Sic &
Psal.72. hic ita concludit, Et super inimicos meos respexit oculus meus. Hoc ergo agite fratres mei cum animis vestris, erigite corda vestra, expolite aciem mentis vestræ, discite gratis diligere deum, discite præsens contemnere seculum, discite voluntarie sacrificare hostiã laudis, vt transcendentes florem fœni, respiciatis super inimicos vestros.

H

In Psalmum quinquagesimumquartum enarratio.

Psalmi huius Titulus,

In finem in hymnis intellectus ipsi Dauid.

QVis sit finis commemoramus, quia nostis. Fi-
Roma.10. nis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Intentio ergo dirigatur in finem, dirigatur in Christum. Quare finis dicitur? Quoniam quicquid agimus, ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus, vltra quod quæramus non habebimus. Dicitur enim finis qui consumit, & dicitur finis qui perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus, Finitus est cibus qui manducabatur: & aliter intelligimus cum audimus, finita est vestis quæ texebatur. In vtroque audimus, finitum est: sed cibus vt iam non esset, vestis vt perfecta esset. Finis ergo noster perfectio nostra esse debet, perfectio nostra Christus est. In illo enim perficimur, quia ipsius capitis membra sumus. Et dict' est finis legis, quia sine illo nemo perficit legem. Cùm ergo auditis in Psalmis, In finem: multi enim Psalmi
I ita superscripti sunt, nõsit vestra cogitatio in consumptionem, sed in consummationem. *In hymnis.* in laudibus. Siue enim tribulemur & angustiemur, siue lætemur & exultemus, ille laudandus est, qui & in tribulationibus erudit, & in lætitia consolatur nos. Laus enim dei à corde & ore Christiani recedere non debet, nõ vt laudet in prosperis, & maledicat in aduersis: sed
Psal.33. quemadmodum Psalmus ille præscribit, Benedicã dominum in omni tempore, semper laus eius in ore mro. Gaudes, agnosce patrem blandientẽ: tribularis, agnosce patrem emendantem. Siue blandiatur siue emendet, eum erudit cui parat hæreditatem. Cur dicitur, *Intellectus ipsi Dauid?* Quid est ergo intellectus ipsi Dauid? Erat quidem Dauid, vt nouimus, Propheta
1.Reg.16. sanctus, rex Israël, filius Iesse: sed quia ex eius semine
Roma.1. venit ad salutem nostram secundum carnem dominus Iesus Christus, sæpe isto nomine ille figuratur, & Dauid pro Christo in figura ponitur, propter originem carnis ipsius: nam secundum aliquid filius est Dauid, secundum aliquid dominus est Dauid. Filius Dauid secundum carnem, dominus Dauid secundum diuinitatem. Si enim per ipsum facta sunt omnia, per ipsum & ipse Dauid factus est, ex cuius semine venit ad homines. Proinde cum interrogasset dominus Iu- K
dæos, cuius filium Christum esse dicerent, responderunt Dauid. [Cur increpabat dominus Iudæos quando eum dicebant esse filium Dauid?] Vidit eos remansisse in carne, & dimisisse diuinitatem, & corrigit eos quæstione proposita. Quomodo ergo, inquit, ipse Da- Matt.22.
uid in spiritu dicit eum dominum, dicens, Dixit domi Psal.109.
nus domino meo, sede ad dexteram meam, quoadus- Heb.10.
que ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo il- 1.Corin.15.
le in spiritu dicit eum dominum, quomodo filius eius est? Quæstionem proposuit, non filium negauit. Audistis dominum, discite quomodo filius sit. Audistis filiũ, discite quomodo dominus sit. Hanc quæstionem soluit fides catholica. Quomodo dominus? Quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ. Quomodo filius? Quia verbum caro factũ Ioan.1.
est, & habitauit in nobis. Quia ergo Dauid in figura Christus est, Christus autẽ, vt sæpe commemorauimus charitati vestræ, & caput & corpus est: nec nos à Christo alienos dicere debemus, cuius membra sumus: nec nos quasi alterum computare, quia erunt duo in carne vna. Sacramentũ hoc magnum est ait Apostolus, Ego Gene.2.
autem dico in Christo & in Ecclesia. Quia ergo totus Ephes.5.
Christus caput & corpus est, cum audimus, intellectus L
ipsi Dauid, intelligamus & nos in Dauid. Intelligam' membra Christi, & in membris suis intelligatur Christus, & mẽbra Christi intelligantur in Christo, quia caput & mẽbra vnus Christus. Caput in cœlo erat, & dicebat, Quid me persequeris? Nos cum illo in cœlo per Acto.9.
spem, ipse nobiscum in terra per charitatem. Ergo intellectus ipsi Dauid. Admoneamur cũ audimus, & intelligat Ecclesia: pertinet enim ad nos magna cura intelligẽdi, in quo malo nunc sumus, & de quo malo vt liberemur, optamus, reminiscẽtes orationis dominicę, vbi in fine dicim', Libera nos à malo. Inter multas er- Matth.6.
gò tribulationes huius seculi, plangit aliquid Psalmus iste de intellectu. Ille cum isto non plorat, qui non habet intellectum. Portò autẽ charissimi meminisse debemus ad imaginem dei nos esse factos, nec alibi quàm in ipso intellectu. Nam in multis rebus à bestiis non separamur. Vbi autem homo ad imaginem dei factũ Gene.1.
se nouit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quàm M
datum est pecoribus. Cõsideratis verò omnibus rebus quas habet homo, inuenit se eo proprie discretum à pecore, quod ipse habeat intellectum. Vnde quosdam contemnentes in se, quod proprium & præcipuum à conditore acceperunt: increpat ipse conditor dicens, Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intel- Psal.31.
lectus. Et alio loco dicit, Homo in honore positus. In Psal.48.
quo honore, nisi quia factus ad imaginem dei? Ergo in honore positus non intellexit, ait, Comparatus est iumẽtis insensatis, & similis factus est illis. Agnoscamus ergo honorem nostrum, & intelligamus. Si intelligimus, videmus non esse istam regionem gaudendi, sed gemendi: non iam exultandi, sed adhuc plangẽdi. Sed & si exultatio quędam habitat in cordibus nostris, nõdum est in re, sed in spe. Ex promissione lætamur, quia scimus non nos fallere promittentem. Verùm quod attinet ad præsens tempus, in quo malo, in quibus angustiis simus audite: & si viam istam tenetis, quod auditis in vobis agnoscite. Quisquis enim nondum tenet iter pietatis, miratur, quia talia gemunt membra Dauid. Non enim videt in se ista: quamdiu & in se ista non videt, nondum est ibi: non sentit quod corpus sentit, quia præter corpus est, incorpo-

retur &

A retur & sentiet. Dicat ergo & audiamus, audiamus & dicamus: *Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meam, intende mihi, & exaudi me.* Satagentis solliciti in tribulatione positi, verba sunt hæc. Orat multa patiens, de malo liberari desiderans: superest vt audiamus in quo malo sit. Et cum dicere cœperit, agnoscamus ibi nos esse, vt communicata tribulatione, coniungamus orationem. *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum.* Vbi contristatus, vbi conturbatus? In exercitatione mea, inquit, Homines malos quos patitur commemoratus est, eandémque passionem malorum hominum exercitationem suam dixit, Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo, & nihil boni dei illis agere deum. Omnis malus aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit vt per illum bonus exerceatur. Vtinam ergo qui nos modo exercent conuertantur, & nobiscum exerceantur: tamen quamdiu ita sunt vt exerceant, non eos oderimus: quia in eo quòd malus est quis eorum, vtrum vsque in finem perseueraturus sit, ignoramus: & plerunque cum tibi videris odisse inimicum, fratrem odisti & nescis. Diabolus & angeli eius in scripturis sanctis manifestati sunt nobis, quòd ad ignem æternum sint destinati: ipsorum tan- *Super cano. Ioã. tractat. 8 & 10.*

B tum desperanda est correctio, contra quos habemus occultam luctam: ad quam luctam nos armat Apostolus, dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non aduersus homines quos videtis, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi, tenebrarum harum. Ne forte cum dixisset, mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ. Mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit, amatorum mundi: mundi dixit impiorum & iniquorum: mundi dixit de quo dicit euangelium, Et mundus eum non cognouit. Si enim mundus non cognouit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, & ipsæ tenebræ quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur: harum tenebrarum sunt illi rectores. De ipsis ergo rectoribus habemus determinatam scripturarum sententiam, quod omnino inde reditus alicuius eorum sperandus nó est. At vero de ipsis tenebris quarum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte qui *Ephes. 6. Ioan. 1. Ephe. 6.*

C erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe iam factis dicit Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino: tenebræ in vobis, lux in domino. Ergo fratres, omnes mali, cum mali sunt, exercẽt bonos. Ecce enim breuiter audite & intelligite. Si bonus es, inimicum non habebis nisi malum. Porrò tibi ea regula bonitatis præfixa est, vt imiteris bonitatem patris tui, qui facit solem suũ oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid enim tu habes inimicum, & deus non habet? Tu quidem eum habes inimicum qui tecum creatus est: ille verò eum quem creauit. Inimicos ergo dei malos & iniquos sæpe in scripturis legimus, & parcit eis ille qui non habet quod ei imputet inimicus, cui omnis inimicus ingratus est: ab illo enim habet quicquid boni habet. Ab ipso enim habet misericordiam, quicquid est, etiam vnde tribulatur, Ad hoc enim tribulatur nẽ superbiat: ad hoc tribulatur vt humilis agnoscat excelsum, Tu ergo inimico tuo quem intolerabiliter pateris quid præstitisti? Si ille eum habet inimicum qui ei tanta præstitit, & facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: tu qui nec solem potes oriri facere, nec super terras pluere, vnum aliquid seruare amico *Ephe. 5. Matth. 5.*

D non potes, vt sit tibi pax in terra hominis bonæ voluntatis? Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figitur, vt imitans patrem, diligas inimicũ, Diligite enim, inquit, inimicos vestros: in hoc præcepto quomodo exerceris si nullũ inimicum patereris? Vides ergo prodesse tibi ad aliquid, & quod deus parcit malis, Prosit tibi ad habendam misericordiã, quia & tu forte si bonus es, ex malo factus es bonus: & si deus non parceret malis, nec tu qui gratias ageres appareres. Parcat ergo aliis qui pepercit & tibi. Non enim cum transieris, intercludenda est via pietatis. Vnde ergo iste orat positus inter malos, quorum inimicitiis exercebatur? Quid ait? Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum. Cùm extendit dilectionẽ, vt diligat inimicos, affectus est tædio multorum inimicitiis, multorum rabie circunlatratus, & quadam humana infirmitate succubuit. Vidit se iam incipere penetrari mala persuasione diabolica, vt odium inducat aduersum inimicos, reluctans odio vt perficeret ipsam dilectionem, in ipsa pugna & lucta turbatus est. Eius enim vox est & in alio Psalmo, Turbatus est præ ira oculus meus. Et quid ibi sequitur? Inueteraui in omnibus inimicis meis. Ve- *Luca. 2. Luca. 6. Psal. 6.*

E luti in tempestate & fluctibus mergi cœperat, sicut Petrus. Ille enim calcat fluctus huius seculi, qui diligit inimicos, Christ⁹ in mari ambulabat intrepidus, cuius omnino de corde auferri non poterat inimici dilectio, qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et Petrus voluit ambulare, Ille tanquam caput, Petrus tanquam corpus, quia super hãc petram, inquit, ædificabo Ecclesiam meam. Iussus est ambulare, & ambulabat gratia iubentis, non viribus suis. Sed cum videret ventum validum timuit, & mergi iam cœperat, cõturbatus in exercitatione sua. A quo vento valido? *A voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Ergo quomodo ille clamauit in fluctibus, domine pereo, salua me: talis & huius vox præcessit, Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meã, intende mihi & exaudi me. Quare? Quid enim pateris? quid gemis? *Contristatus sum in exercitatione mea.* Exerceri me quidem inter malos posuisti, sed nimis exurrexerunt supra vires meas. Tranquilla perturbatum, manum extende mergenti. Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. *Quoniam declinauerunt in* *Luca. 6. Matth. 14. Luc. 23. Matth. 16. Matth. 14.*

F *me iniquitates, & in ira adumbrabant me.* Audistis fluctus & ventos, tanquam humiliato insultabant, & ille orabat. Vndique illi strepitu insultationis sæuiebant, at ille intus inuocabat quem non videbant: Cùm aliquid tale patitur Christianus, non debet facile velut odio ire in eum, à quo patitur, & velle ventum vincere, sed conuertere se ad orationem ne amittat dilectionem. Neque enim timendum est, ne aliquid faciat homo inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dicturus, opprobria iaculaturus, in conuitiis sæuiturus. Sed quid tibi? Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra magna est in cœlis. Ille in terra geminat conuitia, tu in cœlo lucra. Sed sæuiat amplius, possit & aliquid amplius, quid te securius: cui dictum est, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quid est ergo timendum quando pateris inimicum? Ne conturbetur in te dilectio, qua diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo caro & sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem inimicus occultus rector harum tenebrarum, quas tu pateris in carne & sanguine: alterum occultum tuum *Matth. 5. Matth. 10. Ephe. 6.*

G petit, thesauros tuos interiores deprædári & vastare molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi ante oculos, vnum apertum, & alterum occultum. Apertum hominem: occultum, diabolum. Homo ille, hoc est, quod tu secundum naturam humanam, secundum fidem autem & dilectionem nondum quod tu, sed poterit esse quod tu. Cùm ergo sint duo, vnum vide, alterum intellige: vnum dilige, alterum caue. Nãque & inimicus ille quem vides, hoc in te vult humiliare vnde vincitur. Verbi gratia, Si diuitiis tuis vincitur, pauperẽ te vult facere: si honore tuo vincitur, humilẽ te vult facere: si viribus tuis vincitur, debilẽ te vult facere. Ea ergo attendit in te vel deiicere vel auferre quibus vincitur, & ille occultus inimicus, illud tibi vult tollere vnde vincitur. Homo enim hominem vincis humana fœlicitate, diabolum autẽ vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi & detruncare, aut auertere fœlicitatem qua vincitur, sic & diabolus hominẽ vult vincere auferẽdo vnde vincitur. Sed cura in corde seruare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sæuiat homo quantũ potest, auferat quicquid potest:
H si diligitur aperte sæuiens, victus est occulte sæuiens. At iste conturbatus & contristatus orabat tanquã turbato præ ira oculo suo. *Psal.6.* Ira verò fratres si fuerit inueterata, iam odium est: ira turbat oculum, odium extinguit: ira festuca est, odium trabes est. *In 3. regula ca. 38. & in i. 50. ho. 5. cap. 40.* Aliquando odisti & corripuisti irascentem, in te est odium, in illo ira quem corripis. Meritò tibi dicitur, Eiice primum trabem de oculo tuo, & sic videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. *Matth.7.* Nam vt noueritis quantum intersit inter iram & odium, quotidie homines irascuntur filiis suis. Date qui oderint filios suos. Conturbatus iste orabat & contristatus, luctans aduersus omnia cõuitia omnium conuitiatorum, non vt aliquem eorum cõuitium reddendo vinceret, sed ne aliquem eorum odisset. Hinc orat, hinc petit, A voce inimici & a tribulatione peccatoris, quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira adumbrabant me. *Psal.6.* *Cor meum contristatum est in me.* Hoc est illud alibi dictum, Turbatus est præ ira oculus meus. Et si oculus turbatus est, quid sequitur? *Et metus mortis cecidit super me.* Vita nostra dilectio
I est. Si vita dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, & acriorem mortem & interiorem mortem qua occiditur anima, non corpus. Attendebas hominem sæuientem in te, quid erat facturus contra quem tibi securitatem tuus dominus dederat, dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt? *Matth.10.* Ille sæuiendo corpus occidit, tu odium habẽdo animam occidisti: & ille corpus alienum, tu animam tuam. Metus ergo mortis cecidit super me. *Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ: Et dixi.* Qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. *1.Ioan.2.* Si dilectio lumen est, odium tenebræ sunt. Et quid sibi ait in illa infirmitate positus, & in illa exercitatione conturbatus: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Aut mortem optabat, aut solitudinem desiderabat. Quandiu, inquit, id mecum agitur, id mihi præcipitur vt inimicos diligam, *Luca.6.* conuitia istorum crebrescentia & adumbrantia me commouent oculum meum, perturbant lumen meum, appetunt cor meum, interficiunt animam meam: vellem vt abirem, sed infirmus sum, ne manẽdo augeam peccata peccatis: aut certe separari paululum à genere humano, ne patiatur vulnus meum crebras plagas, vt sanatum exercitationi reddatur. Fit hoc fratres, & surgit plerunque in animo serui dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum & scandalorum: & dicit, Quis mihi dabit pennas? K Videt se sine pennis, an potius ligatis pẽnis: Si desunt, dẽtur: si ligatę sunt, soluantur: quia etiam qui soluit pennas aui, aut dat aut reddit illi pennas suas. Non enim habebat eas tanquam suas, quibus volare non poterat. Ligatæ pennæ onus faciunt. Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Requiescet. Vbi? Duos dixit sensus hic esse: Aut sicut ait Apostolus, Dissolui & esse cum Christo: multo enim magis optimum. *Philip.1.* Etenim & ipse quamuis fortis, quamuis magnus, quamuis corde robustissimus, quamuis in Christo miles inuictus, in exercitatione sua, quantum legimus conturbatus est & ait, De cætero nemo mihi molestus sit: *Galat.6.* Tanquam diceret de illo Psalmo, Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquẽtibus legem tuam. *Psal.118.* Conatur ergo homo plerũque corrigere homines distortos, prauos, pertinentes quidem ad curam suam, sed in quibus deficiat omnis humana industria & vigilantia, corrigere nõ potest, pati necesse est. Et qui corrigi non potest, tuus est, aut consortio L generis humani, aut plerunque ecclesiastica communione coniũctus. Intus est, Quid facies? Quò ibis? Quò te separabis vt ista nõ patiaris? Sed adesto, loquere, exhortare, blãdire, minare, corripe. Feci omnia, quicquid virium habui impẽdi & expressi, nihil me video profecisse, omnis opera consummata † est, dolor remãsit. *† aliâs insumpta.* Quomodo ergo requiescet cor meum à talibus, nisi vt dicam, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? *7.q.1. Aduersitas.* Et tamen nõ sicut coruo. Columba à molestiis quærit auolationem, sed nõ amittit dilectionem. Columba enim pro signo dilectionis ponitur, & in ea gemitus amatur. Nihil tam amicum gemitibus, quàm columba, die noctúque gemit, tamquam hic posita vbi gemendum est. Quid ergo dicit iste dilector? Conuitia hominum ferre non possum, strident, rabie feruntur, accenduntur iracundia, in ira adumbrant me, Prodesse illis non possum, Vtinam requiescam alicubi ab eis separatus corpore, non amore, ne in me conturbetur ipsa dilectio. Verbis meis & collocutione mea prodesse non possum, orando pro eis forsitan prodero: *7.q.1. aduersitas.* Dicunt ista homines, sed plerunque ita ligantur vt vola- M re non possint. Forte enim non ligantur visco, sed ligantur officio. Si autem ligantur cura & officio, & deserere non possunt, dicant, Optabam dissolui & esse cum Christo: *Philip.1.* Multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. Columba delicata, religata affectu non cupiditate, volare non poterat propter implendum officium, non propter paruum meritum. Tamen desiderium in corde necesse est vt sit, nec patitur hoc desiderium, nisi qui cœperit ambulare angustam illam viam, Vt nouerit quia non desunt Ecclesiæ persecutiones etiã in hoc tempore, quãdo tranquillitas videtur Ecclesiæ, *Matth.7.* ab his quidem persecutionibus quas martyres nostri passi sunt: *De tempore ser.265.* non autem desunt persecutiones, quia verum est illud, Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur. *2.Timo.3.* Non pateris persecutionem, non vis pie viuere in Christo. Vis probare verum esse quod dictum est? Incipe pie viuere in Christo. Quid est pie viuere in Christo? Vt pertineat ad viscera tua quod ait Apostolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? *2.Corin.11.* Quis scandalizatur & ego non vror? Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones illi fuerunt.

Nunquid

A Nunquid ergo desont hoc tempore? Plures abundant illis qui ea curant. Et plerunque videtur de loonginquo homo, & dicitur bene est illi. Et ille quid dicit? Aut sua gustat, & aliena non potest, aut apud se quod gustet non haber, & alteri gustanti immò deuoranti non cõpatitur. Incipiat ergo pie viuere in Christo, & probet quod dicitur, incipit desiderare pennas, elongare, fugere & manere in deserto. Vnde enim putatis fratres seruis dei impleta esse deserta? Si bene illis esset inter homines, recederent ab hominibus? Et tamen quid faciunt & ipsi? Ecce elongant fugientes, manent in deserto. Sed nunquid singillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneant, & de ipsis multis existant qui exerceant? Quia in omni congregatione multitudinis necesse est vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos nos, miscet nobis & non perseueraturos, aut certe ita simulatos, vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos, & proficiat quod boni sumus. Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus & excom-

B municemus, cum dilectione à nobis etiam separemus.

2.Thes.3. Videte enim quid dicat Apostolus, Si quis autem oon obaudit verbo nostro per epistolā, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi ex hoc iracundia, & turbet oculum tuum, non, inquit, vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem, vt erubescat. A quo indixit separationem, non præcidit dilectionem. Viuit ille oculus, viuit vita tua. Est enim amissa dilectio, mors tua est. Hanc ille amittere timuit qui dixit, Metus mortis cecidit super me. Itaque ne amittam dilectionis vitam, quis dabit mihi peonas sicut columbæ, & volabo & requiescā? Quo iturus es? Quò volaturus? Vbi requieturus? *Ecce elongam fugiens & mansi in deserto.* In quo deserto? Vbicunque fugeris, congregabunt se cæteri, Desertum tecum petent, affectabuot vitam tuam, tu repellere non potes societatem fratrum. Miscentur tibi etiā mali, adhuc tibi exercitatio debetur. Ecce elongaui fugiens, & mansi in deserto. In quo deserto? Si forte in conscientia quò nullus hominum intrat, vbi nemo tecum est, vbi tu & deus est. Nam si in deserto in aliquo loco es, quid facies de coogregantibus se? Non enim à genere humano sepa-

C ratus esse poteris, quamdiu in hominibus viuis. Attende potius consolatorem illum dominum, & regem imperatorem & creatorem nostrum, creatum esse etiam inter nos, Attende, quia duodecim suis miscuit

Ioan.6. vnum quem pateretur. Dicit, Ecce elongaui fugiens & mansi in deserto. Forte iste vt dixi fugerat ad conscientiam suam, ibi aliquantum desertum inuenerat vbi requiesceret. Sed illa dilectio cooturbat eum: solus erat in conscientia, sed non solus in charitate: intus consolabatur conscientia, sed forinsecus tribulationes non relinquebant. Itaque in se quietus ex aliis pendens cum conturbaretur adhuc quid ait? *Expectabam eum qui me saluum faceret, à pusillo animo & tempestate.* Mare est,

Matth.14. tempestas est, nihil tibi restat nisi exclamare, Domine pereo. Porrigat manum ille qui fluctus calcat intrepidus, subleuet trepidationem tuam, firmet insecuritatem tuam, alloquatur te intus & dicat tibi, Me attende quid pertulerim, Fratrem malum forte pateris, aut inimicum forinsecus pateris, Quos non passus sum? Fremebaot forinsecus Iudæi, intrinsecus discipulus tradebat. Sæuit ergo tempestas, sed ille saluos facit à pusillanimitate & tempestate. Forte nauis tua ideo turbatur, quia ille in te dormit. Sæuiebat mare, turbaba-

tur nauicula in qua discipuli nauigabant, Christus au- D
tem dormiebat. Tandem aliquando visum est illis, quia inter illos dormiebat ventorũ imperator & creator. Accesserunt & excitauerunt Christum, imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna. Meritò ergo forte turbatur cor tuum, quia excidit tibi in quem crediderit. Intolerabiliter pateris, quia non venit tibi in mentem quid pro te pertulerit Christus: Si in mentem non venit tibi Christus, dormit. Excita Christum, recole fidem. Tunc enim in te dormit Christus, si verum illum filium dei abnegas esse, si oblitus fueris passionis Christi. Tunc in te vigilat Christus, si memineris passionum Christi. Cùm autem pleno corde intuitus fueris quid ille fuerit passus, nonne æquo animo & tu tolerabis? Et fortassis gaudes, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Cùm ergo ista cogitans consolari & gaudere cœperis, ille surrexit, ille ventis imperauit, ideo facta est tranquillitas. Expectabam eum qui me saluum faceret à pusillanimitate & tempestate. *Submerge domine, & diuide linguas eorum.* Attendit tribulantes se, & adumbrantes se, & optauit hoc, non de ira fratres. Qui se male ex- E
tulerunt, expedit eis vt submergantur. Qui male conspirauerunt, expedit eis vt linguæ eorum diuidantur: ad bonum consentiant, & concordent linguæ eorum. Si autem in idipsum aduersum me susurrabant, Psal.40.
ait, Omnes inimici mei perdantur in idipsum in malo. Diuidaotur linguæ eorum, non sibi consentiant. Submerge domine & diuide linguas eorum. Submerge, Quare? Quia se extulerunt. Diuide, Quare? Quia in malum coospirauerunt, Turrim illam recordare superborum factam post diluuium. Quid dixerunt superbi? Ne pereamus diluuio, faciamus altam turrim. Gene.11.
Superbia se munitos † esse arbitrabantur. Extruxeruot † aliàs inultos.
altam turrim, & domious diuisit linguas eorum. Tunc se cœperunt non intelligere, hinc facta est origo linguarum multarum. Antea enim vna lingua erat, sed 16.de ciuita.dei.c.4.
vna lingua concordibus proderat, vna lingua humilibus proderat. At vbi illa collectio in conspirationem superbiæ præcipitata est, pepercit illis deus vt diuideret linguas eorum, ne se iotelligendo perniciosam facereot vnitatem. Per superbos homines diuisæ F
sunt linguæ, per humiles apostolos cõgregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ dispersit linguas, spiritussanctus congregauit linguas. Quando enim spiritussanctus ve Act.2.
nit super discipulos, omoium linguis locuti sunt, ab omnibus iotellecti sunt: linguæ dispersæ, in vnum congregatæ sunt. Ergo si adhuc sæuiunt & gentiles suot, expedit eis diuisas habere linguas. Volunt vnam linguam, veniant ad Ecclesiam, quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Submerge domioe & diuide linguas eorum. *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.* Meritò iste desertum quærebat, quoniam vidit iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Est quædam ciuitas turbulenta, Gene.11.
Ipsa erat quæ turrim ædificauerat: ipsa coofusa est & appellata Babylonia: ipsa per innumerabiles gentes dispersa, inde congregatur Ecclesia in desertum bonæ conscientiæ. Vidit enim contradictionem in ciuitate. Christus venit. Quis, Christus? Contradicis. Et filius dei. Habet filium deus? Contradicis. Natus est Luce.2.23.
de virgine, passus, resurrexit. Et vnde hoc fieri po- & 24.
test? Contradicis. Attende saltem gloriam crucis ipsius, Iam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultauerunt. Effectus probauit virtutem, Do-

G muit orbem,non ferro ſed ligno. Lignum crucis con-
tumeliis dignum viſum eſt inimicis, & ante ipſum li-
gnum ſtantes caput agitabant,& dicebant,Si filius dei
Matth.27. eſt,deſcendat de cruce.Extendebat ille manus ſuas ad
Eſa.65. populum non credentem & contradicentem.Si enim
iuſtus eſt,qui ex fide viuit, iniquus eſt qui non habet fi-
Roma.1. dem.Quòd ergo hic ait, iniquitatem, perfidiam intel-
lige.Videbat ergo dominus in ciuitate iniquitatem &
contradictionem,& extēdebat manus ſuas ad populū
non credentem & contradicentem: & tamen & ipſos
Luca.23. expectās dicebat, Pater ignoſce illis, quia neſciūt quid
faciūt.Adhuc ſanè reliquiæ ſæuiunt illius ciuitatis,ad-
huc contradicunt de frontibus omnium, Modo extē-
dit manus ad reliquias non credentes & contradicē-
tes. Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem
in ciuitate. *Die ac nocte circundabit eam ſuper muros eius ini-
quitas & labor.* Super muros eius, ſuper munimenta
eius, tenens quaſi capita eius,nobiles eius. Ille nobilis,
ſi Chriſtianus eſſet,nemo remaneret paganus.Plerun-
que dicunt homines, Nemo remaneret paganus ſi ille
eſſet Chriſtianus.Plerunque dicunt homines, & ille ſi
H fieret Chriſtianus, quis remaneret paganus? Quod er-
go nondum fiunt Chriſtiani, quaſi muri ſunt ciuitatis
illius non credentis & contradicētis.Quandiu iſti mu-
ri ſtabunt? Non ſemper ſtabunt. Circumit arca muros
Ioſue.6. Hiericho, Veniet tempus ſeptimo arcæ circumitu, vt
omnes muri ciuitatis non credentis & contradicentis
cadant.Quod donec fiat,turbatur iſte in exercitatione
ſua,& perferens reliquias contradicentium,optat pen-
nas auolationis,optat requiem deſerti,Imò duret inter
contradicentes,perferat minas,bibat opprobria,expe-
ctet qui eum ſaluum faciet à puſillanimitate & tempe-
ſtate.Intueatur caput exemplum vitæ ſuę,tranquilletur
in ſpe etſi turbatur in re. Die ac nocte circūdabit eam
ſuper muros eius iniquitas, & labor. *In medio eius &
iniuſtitia.* Et ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia in-
iuſtitia ibi, ideo & labor ibi. Sed audiant extendentis
Matth.11. manus,Venite ad me omnes qui laboratis, vos clama-
tis,vos contradicitis, vos conuiciamini: Ille econtra,
Venite ad me omnes qui laboratis in ſuperbia veſtra,
& requieſcetis in humilitate mea.Diſcite à me,inquit,
quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiē
I animabus veſtris. Vnde enim illi laborāt, niſi quia nō
ſunt mites & humiles corde? Deus humilis factus eſt,
erubeſcat homo eſſe ſuperbus. *Non deficit de plateis eius
vſura & dolus.* Vſura & dolus non abſconduntur ſal-
tem,quia mala ſunt,ſed publice ſæuiunt.Etenim qui in
domo aliquid mali facit, vel de malo ſuo erubeſcit, in
plateis eius vſura & dolus. Fœnus & profeſsionem ha
bet,Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur, Corpus
quaſi neceſſarium ciuitati, & de profeſsione ſua vecti-
gal impendit. Vſqueadeò in platea eſt,quod ſaltem ab-
ſcondendum erat.Eſt & alia vſura peior, quando noo
dimittis quod tibi debetur, & turbatur oculus in illo
Matth.6. verſu orationis,Dimitte nobis debita noſtra. Quid e-
3.ſen. diſt. nim ibi facturus es,quādo oraturus es,& ad ipſum ver
37.cap. ſum venturus? Verbum contumelioſum audiſti, vis
Quartū eſt. exigere damoationis ſupplicium? Vel tantum exige,
In medio. quantum dediſti fœneratori. Iniuriarum pugno per-
cuſſus es,interfectionem quęris, Vſura mala,quà iturus
es in oratione? Si reliqueris orationem,quà circumitu-
Matth.6. rus es ad domioum? Ecce dices, Pater noſter qui es in
cœlis,ſanctificetur nomen tuum,adueniat regnum tu-
um, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in tęrra. Dices,
Panem noſtrum quotidianū da nobis hodie, Venies
ad, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimitti- K
mus debitoribus noſtris. Vel in ciuitate illa mala abun
dent vſuræ iſtæ, non intrent parietes iſtos vbi pectus
tunditur. Quid facies, quia ibi tu & ille verſus in me-
dio eſtis? Preces tibi compoſuit cœleſtis iuriſperitus,
Qui nouerat quid ibi ageretur, ait tibi, Aliter non im-
petrabis: Amen enim dico vobis, quia ſi dimiſeritis Matth.6.
hominibus peccata eorum, dimittentur & veſtra vo-
bis.Si autem non dimiſeritis peccata hominibus, neq;
pater veſter dimittet vobis. Quis hoc dicit? Qui ſcit
quid ibi agatur,qui ſcit quod tu aſtās petis. Vide quod
voluit eſſe ipſe aduocatus tuus, ipſe iuriſperitus tuus,
ipſe aſſeſſor patris,Ipſe iudex tuus dixit, aliter noo ac-
cipies. Quid facturus es? Non accepturus,ſi non dictu-
rus,Non accepturus ſi falſum dicturus.Ergo aut factu-
rus & dicturus,aut quod petis non promeriturus: quia
qui hoc non faciunt, in vſuris illis malis ſunt. Sint ibi
illi qui adhuc idola aut adorant aut quærunt, noli tu
populus dei, noli tu plebs Chriſti,noli tu corpus illius
capitis, Attende vinculum pacis tuæ, attende promiſ-
ſum vitæ tuæ.Quid enim tibi prodeſt,quia exigis iniu-
rias quas pertuliſti? Vltio te reficit? Ergo de malo alie-
no gaudebis? Paſſus es malum,ignoſce, ne duo mali ſi- L
tis, & non deficiat de plateis eius vſura & dolus. Ideo
ergo tu quærebas ſolitudinē & pennas, ideo murmu-
ras contra hæc, Ferre non potes contradictionem &
iniquitatem ciuitatis huius, Requieſce in his qui tecū
intus ſunt,& noli quærere ſolitudinem. Audi & de ip-
ſis quid dicat, *Quoniam ſi inimicus exprobraſſet mihi.* Et
quidem ſuperius conturbatus erat in exercitatiooe ſua
à voce inimici, & à tribulatione peccatoris, Forte in Gene.11.
illa ciuitate poſitus, ſuperba illa erigente turrem, quæ
ſubuerſa eſt, vt diuiderentur eorum linguæ, attende
intus quid gemat propter pericula à falſis fratribus.
Quoniam ſi inimicus meus exprobraſſet mihi. *Suſti-
nuiſſem vtique. Et ſi is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſ-
ſet.* Id eſt, per ſuperbiam mihi inſultaſſet, magnifica-
ret ſe ſuper me,minaretur mihi quicquid poſſet. *Ab-
ſconderem me vtique ab eo.* Ab illo qui foris eſt, vbi te ab-
ſconderes? Inter illos qui intus ſunt. Nunc autem vi-
de, ſi non aliud reſtat, niſi vt ſolitudinem quæras.

Tu verò,inquit, *homo vnanimis dux meus & notus meus.*
Forte aliquando bonum conſilium dediſti, forte ali- M
quando præceſsiſti me, & ſalubre aliquid monuiſti
me, io Eccleſia dei ſimul fuimus. Tu verò homo v-
nanimis, dux meus & notus meus. *Qui ſimul mecum
dulces capiebas cibos.* Qui ſunt dulces cibi? Non omnes
qui aſſunt nouerunt, ſed non amaricent qui nouerunt,
vt poſsint illis qui adhuc non nouerunt dicere, Gu- Pſal.33.
ſtate & videte quooiam dulcis eſt dominus. Qui ſi-
mul mecum dulces capiebas cibos. *In domo dei ambu-
lauimus cum conſenſu.* Vnde ergo diſſenſio? Qui intus e-
rat, foris factus eſt. Ambulauit mecum in domo dei
cum conſenſu, Aliam domum erexir contra domum
dei.Quare illa relicta eſt, vbi ambulauimus cum con-
ſenſu: quare illa deſerta eſt,vbi dulces ſimul capiebam*
cibos? *Veniat mors ſuper illos, deſcendant ad infernum viuen-
tes.* Quomodo replicauit & recolere nos fecit primū
illud ſchiſmatis initium, quādo in illo primo populo
Iudæorum quidam ſuperbi ſe ſeparauerunt,& extra ſa
crificare voluerūt? Noua mors ſuper eos venit.Aperuit
ſe terra,& viuos abſorbuit. Veniat,inquit, mors ſuper Nume.16.
eos,& deſcendāt ad infernū viuētes.Quid eſt viuētes?
Scientes quia pereunt,& tamē pereuntes. Audi viuen-
tes perire & abſorberi hiatu terræ, id eſt, deuoratione

terrena-

A terrenarum cupiditatũ abſorberi. Dicis homini, Quid
pateris frater? Fratres ſumus, vnum deum inuocamus,
in vnum Chriſtum credimus, vnum Euangelium au-
dimus, vnum Pſalmum cantamus, vnũ Amen reſpon-
demus, vnum halleluia reſonamus, vnum paſcha cele-
bramus, Quid tu foris es, & ego intus ſum? Plerunque
anguſtatus & conſyderans quàm vera dicantur, red-
dat, ait, deus maioribus noſtris. Ergo viuus perit. Dein-
de addis & mones, ſaltem ſolũ ſit malum ſegregatio-
nis, cur adiungis & rebaptizationis? Agnoſce in me
quod habes, & ſi tu me odiſti. Chriſto in me parce. Et
hoc eis malum plerunque & maxime diſplicet. Vere,
inquiunt, male fit, vtinam poſſet non fieri. Sed quid fa-
cimus de ſtatutis maiorum noſtrorum? Deſcendãt ad
infernum viuentes. Si mortuus deſcenderes, quid age-
res ignorares. Cum vero ſcis malum eſſe quod facis, &
Ibidem. tamen facis, nónne viuus deſcendis ad inferos? Sed
quare maxime ipſos duces terræ hiatus abſorbuit vi-
uos, populum autem illis cõſentientem è cœlo irruens
ignis abſumpſit? Propterea hanc pœnam commemo-
rans Pſalmus iſte, à populo cœpit: & ad duces cõclu-
ſit. Veniat mors ſuper eos: ꝓpter illos dixit, ſuper quos
B venit ignis de cœlo: & ſtatim adiunxit, Deſcendant ad
infernum viuẽtes: propter duces quos terræ hiatus ab-
ſorbuit. Nam quomodo deſcẽderunt ad infernum vi-
uẽtes de quibus dixerat, Veniat mors ſuper eos? Si iam
ſuper eos mors venerat, quomodo viui ad inferos de-
ſcendebant? Ergo à minoribus cœpit, ad maiores cõ-
cluſit. Veniat mors ſuper eos qui cõſenſerunt & con-
ſecuti ſunt. Quid illi duces & principes? Deſcendãt ad
infernum viuentes: quia ipſi ſcripturas tractant, & no-
uerunt bene quotidie legendo, quomodo Eccleſia ca-
tholica per totũ orbem terrarum ita diffuſa eſt, vt om-
nino cõtradictio omnis vacet, nec inueniri poſsit ali-
quod teſtimonium pro ſchiſmate eorum: nouerũt be-
ne, ideo ad inferos viuentes deſcendunt, quia malum
quod faciunt, malum eſſe nouerũt. Illos autem diuinæ
iracundiæ ignis abſumpſit. Studio enim contentionis
accenſi, à ducibus ſuis malis recedere noluerunt, Venit
ſuper ignem ignis, ſuper ardorem diſſenſionis ardor
conſumptionis, Veniat mors ſuper illos, & deſcendãt
ad infernum viuentes. *Quoniam nequitia in hoſpitiis eorum,
in medio eorum.* In hoſpitiis vbi peregrinantur & tranſ-
eunt. Non enim hic ſemper futuri ſunt, & tamen pro
C animoſitate temporali ſic pugnant. In hoſpitiis ergo
eorum iniquitas, in medio eorũ iniquitas, nullum tam
medium eorum quàm cor eorum. *Ego ad deum excla-
maui.* Corpus Chriſti & vnitas Chriſti in angore, in
tædio, in moleſtia, in cõturbatione exercitationis ſuæ.
Ille vnus homo, in vno corpore poſita vnitas, cum tæ-
Pſal.6. deret animam eius exclamas à finibus terræ, A finibus
terræ ad te clamaui, inquit, cum angeretur cor meum.
Ipſe vnus, ſed vnitas vnus: & ipſe vnus, non in vno lo-
co vnus, ſed à finibus terræ clamat vnus. Quomodo à
finibus terræ clamaret vnus, niſi in multis eſſet vnus?
Ego ad deum exclamaui. Recte. Tu exclama ad domi-
num, noli ad Donatum, nemo tibi ſit pro domino do-
minus, qui ſub domino noluit eſſe conſeruus. Ego ad
deum exclamaui. *Et dominus exaudiuit me. Veſpere, mane &
meridie narrabo & annunciabo & exaudiet vocem meam.* Euã-
geliza tu, noli tacere tu, dic quod accepiſti, Veſpere de
præteritis, mane de futuris, meridie de ſempiternis.
Ideo ad id quod ait, veſpere, pertinet quod enarrat:
Ad id quod ait, mane, pertinet quod annunciat: Ad id
quod ait, In meridie, pertinet quod exauditur vox eius.

Finis enim in meridie eſt, ſed inde non declinatur in D
occaſum. In meridie enim lux excelſa eſt, ſplendor ſa-
pientiæ, feruor dilectionis. Veſpere, mane & meridie.
Veſpere dominus in cruce, mane in reſurrectione, me- Matth.17.
ridie in aſcenſione. Et enarrabo veſpere patiẽtiam mo- Acto.1.
rientis, annunciabo mane vitam reſurrectionis, orabo
vt exaudias meridie ſedens ad dexteram patris: Exau-
diet vocem meam qui interpellat pro nobis. Quanta Rom.8.
huius ſecuritas? quanta cõſolatio, quãta refectio? A pu-
ſillanimitate & tempeſtate contra malos, contra ini-
quos, & foris & intus, & in his qui foris ſunt cum fuiſ-
ſent intus. Itaque fratres mei quos in ipſa congrega-
tione parietum horum videtis turbulentos, ſuperbos,
ſua quærentes, elatos, non habentes zelum dei caſtum,
ſanum, quietum, ſed multum ſibi tribuentes, ad diſſen-
ſionem paratos, ſed occaſionem non inuenientes, ipſa
eſt palea dominicæ areæ. Hinc illos paucos ſuperbiæ
ventus excuſsit, tota palea non volabit, niſi cum ille in
vltimo ventilabit. Sed nos quid niſi cum iſto cante- Matth.3.
mus, cum iſto oremus, cum iſto plangamus & dicamus
ſecuri. *Redimet in pace animam meam.* Contra illos qui
non amant pacem, In pace redimet animã meam, quia Pſal.119.
cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Redimet
in pace animam meam. *Ab his qui appropinquant mihi.* E
Nam ab illis qui longe ſunt à me, facilis cauſa eſt. Non
me tam cito fallit qui dicit, Veni idolũ adorare, mul-
tum à me longe eſt. Chriſtianus es? Chriſtianus, inquit,
Ex propinquo aduerſatur, prope eſt. Redimet in pace
animam meam ab his qui appropinquant mihi. *Quo-
niam in multis erant mecum.* Quare dixit, qui appropin-
quant mihi? Quia in multis erant mecum. In hoc ver-
ſu duæ ſententiæ occurrunt. In multis erant mecum.
Baptiſmum habebamus vtrique, in eo erant mecum. De cõſe.di.
Euangelium vtrique legebamus, erant in eo mecum. 4.c. Nõ in
Feſta martyrũ celebrabamus, erant ibi mecum. Paſchæ vobis.
ſolennitatem frequentabamus, erant ibi mecum, ſed
non omnino mecum. In ſchiſmate non mecum, in hę-
reſi non mecum. In multis mecum, in paucis non me-
cum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis
proſunt multa in quibus mecum. Etenim fratres vide-
te quàm multa enarrauit apoſtolus Paulus, vnõ dixit, ſi
illud defuerit, fruſtra ſunt alia, Si linguis hominũ lo- 1.Cor 13.
quar & angelorum, ait, ſi habeam omnem prophetiam
& omnem fidem, & omnem ſcientiam, ſi montes trãſ-
feram, ſi diſtribuam omnia mea pauperibus, ſi tradam F
corpus meũ ita vt ardeat: Quàm multa enumerauit: His
omnibus multis deſit vna charitas, illa numero plura
ſunt, hæc pondere maior eſt. Ergo in omnibus ſacra-
mentis mecum, in vna charitate nõ mecum, In multis
erãt mecum. Rurſus alio modo, quoniã in multis erãt
mecum, qui ſe ſeparauerant à me, mecum erant, non in
paucis, ſed in multis. Etenim per totum orbem terrarũ
pauca ſunt grana, multæ ſunt paleæ. Quid ergo ait? In Matth.3.
palea mecum erant, in tritico non mecũ erant: Et pro- & 13.
pinquat palea tritico, de vno ſemine exit, in vno agro
radicatur, vna pluuia nutritur, eundem meſſorem pa-
titur, eandem triturationem ſuſtinet, eandem ventila-
tionem expectat, non in vnum horreum intrat. Quo-
niam inter multos erant mecum. *Exaudiet me deus &
humiliabit illos, qui eſt ante ſecula.* Illi enim præſumunt
de neſcio quo duce ſuo qui cœpit heri, humiliabit il-
los qui eſt ante ſecula: quia etſi ex tempore Chriſtus
noſter de Maria virgine, ante ſecula tamen in princi- Ioan.1.
pio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus
erat verbum. Humiliabit illos qui eſt ante ſecula.

Non

G *Non enim eſt illis commutatio.* De illis dico, quibus non eſt
cõmutatio. Nouerat aliquos perſeueraturos, & in per-
ſeueratione ſuæ nequitiæ morituros. Videmus enim
eos, & non eſt illis commutatio. Qui ſic moriuntur in
ipſa peruerſitate, in ipſo ſchiſmate, non eſt illis com-
mutatio. Humiliabit illos deus, humiliabit illos in dã-
natione, quia erecti ſunt in diſſenſione. Non eſt illis
cõmutatio, quia non mutantur in melius, ſed in peius,
nec cum hic ſunt, nec in reſurrectione. Omnes enim
reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Quare?
1.Cor.15. Quia non eſt illis commutatio. *Et non timuerunt deum.*
Pſal.57. Fratres mei vnum remedium eſt. Timeant deum, de-
ſerant Donatum. Dicis illi, Peris in hæreſi, in ſchiſma-
te, & neceſſe eſt vt deus retribuat iſtis malis. Venies in
damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, ne ſequa-
Matth.15. ris cæcum ducem. Cæcus autem cæcum ducens, ſimul
in foueam cadunt. Quid ad me? ait. Quomodo heri vi-
xi, ſic & hodie. Parentes mei quod fuerunt, hoc & ego.
Non times deum, habe timorem dei. Cogita quia iſta
omnia vera ſunt quæ legũtur, quia eſt fides Chriſti quæ
falli nõ poteſt. Quomodo in hæreſi remanebis ad tan-
tam euidentiam Eccleſiæ catholicæ ſanctæ, quam dif-
fudit deus per totum orbẽ terrarum? quam antequam
diffunderet promiſit, prænunciauit, ſic exhibuit vt pro-
H miſit. Ergo caueant & obſeruent qui nõ timent deum.
Extendit manum ſuam in retribuendo. Polluerunt teſtamentum eius.
Lege teſtamentũ quod polluerũt. In ſemine tuo bene-
Gene.12. & 26. dicentur omnes gẽtes. Polluerunt teſtamentũ eius. Tu
cõtra iſta verba teſtatoris quid dicis? Africa ſola iſtam
gratiam meruit ſancti Donati, in ipſo remãſit Eccleſia
Chriſti? Dic ſaltem Eccleſiam Donati, quare adiungis
Chriſti, de quo dictum eſt, In ſemine tuo benedicẽtur
omnes gentes? Poſt Donatum vis ire? Pone Chriſtum,
& ſic recede. Videte ergo quid ſequitur. Polluerunt te-
Gala.3. ſtamentũ eius. Quod teſtamentum? Abrahæ dictæ ſunt
promiſsiones & ſemini eius. Apoſtolus dicit, Fratres,
tamen hominis teſtamentũ cõfirmatum nemo irritum
facit, aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones
& ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, tanquã in mul-
tis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus.
Gene.12. & 26. In hoc ergo Chriſto quod promiſſum eſt teſtamen-
tum? In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Tu
qui dimiſiſti vnitatem omnium gẽtium & in parte re-
I manſiſti, polluiſti teſtamentum eius, Quid tibi ergo cõ-
tigit? Vt exterminareris, vt ab hæreditate ſeparareris, de
ira dei eſt. Attende enim quid ſequatur, Polluerunt te-
ſtamentum eius. *Diuiſi ſunt præ ira vultus eius.* Quid ex-
pectatis, qua maiore nota oſtendantur hæretici? Diuiſi
ſunt præ ira vultus eius. *Et appropinquauit cor illius.* Cuius
intelligimus, niſi cuius ira diuiſi ſunt? Quomodo ap-
propinquauit cor illius, vt intelligamus volũtatẽ illius?
Etenim hæreticis exerta eſt catholica Eccleſia, & ex his
qui male ſentiunt probati ſunt qui bene ſentiũt. Multa
enim latebãt in ſcripturis, & cũ præciſi eſſent hæretici,
quæſtionibus agitauerunt Eccleſiã dei. Aperta ſunt quæ
latebant, & intellecta eſt volũtas dei. Inde dicitur in a-
Pſal.67. lio Pſalmo, Cõgregatio taurorum inter vaccas popu-
lorum, vt excludãtur hi qui probati ſunt argento. Ex-
cludantur enim dixit, emineant, eant, appareant. Vnde
Excluſores. dicuntur & in arte argentaria excluſores, id eſt, ex qua-
dam cõfuſione maſſæ, ad ſuæ formæ expreſſores. Ergo
multi qui optime poterant ſcripturas dignoſcere &
pertractare, latebant in populo dei, nec aſſerebant ſo-
lutionem quæſtionum difficilium, cum calũmniator
nullus inſtaret. Nunquid enim perfecte de Trinitate
tractatum eſt, antequam oblatrarent Arriani? nunquid K
perfecte de pœnitentia tractatum eſt, antequam obſi-
ſterent Nouatiani? Sic non perfecte de baptiſmate
tractatum eſt, antequam cõtradicerent foris poſiti re-
baptizatores: nec de ipſa vnitate Chriſti enucleate di-
cta erant quæ dicta ſunt, niſi poſtea quàm ſeparatio il-
la vrgere cœpit fratres infirmos, vt iam illi qui noue-
rant hæc tractare atque diſſoluere, ne perirent infirmi
ſollicitati quæſtionibus impiorum, ſermonibus & diſ-
putationibus ſuis obſcura legis in publicum deduce-
rẽt. Ergo illi diuiſi ſunt præ ira vultus eius, & nobis ad
intelligendum appropinquauit cor eius. Itaque intel-
ligite illud quod in Pſalmo alio commemorauit, Cõ-
gregatio taurorum, id eſt, ſuperborum cornupetarum
inter vaccas populorũ. Quas dixit vaccas? Animas ſe-
ductibiles. Vt quid hoc? Vt excludãtur hi, id eſt, appa-
reant, qui latebant, qui probati ſunt argento. Quid eſt *Pſal.11.*
argento? Eloquia domini eloquia caſta, argẽtum igne
examinatum, probabile terræ, purgatũ ſepties tantum.
Hũc ſenſum obſcurum videte quemadmodum in lu-
cẽ excludat Apoſtolus, Oportet, inquit, & hæreſes eſſe, *1.Cor.11.*
vt probati manifeſti fiant inter vos. Quid eſt probati?
Probati argento, probati eloquio. Quid eſt manifeſti L
fiant? Excludantur. Quare hoc? Propter hæreticos.
Quid eſt propter hæreticos? Propter congregationem
taurorum inter vaccas populorũ. Sic ergo & hi diuiſi
ſunt præ ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.
Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Quæ-
dam enim in ſcripturis dura videbantur, cum obſcura
eſſent, expoſita mollita ſunt. Nam & prima hæreſis in
diſcipulis Chriſti velut ad duriciem ſermonis ipſius *4. ſen. di.*
facta eſt. Cum enim diceret, Niſi quis manducauerit *10.ca. Sunt*
carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non ha- *inf. & de*
bebit vitam in ſe: illi non intelligentes dixerunt adin- *conſe. di. 2.*
uicẽ, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Di- *cap. prima*
centes quia durus eſt ſermo hic, ſeparauerunt ſe ab il- *inquit.*
lo, remãſit cum aliis duodecim. Cum ei ſuggeſsiſſent,
illos in ſermone eius fuiſſe ſcandalizatos, nunquid &
vos, inquit, vultis abire? Et Petrus, Verbum vitæ æternæ
habes, ad quem ibimus? Intelligite obſecramus vos, &
paruuli diſcite pietatem. Nunquid iam Petrus intelli-
gebat ſecretum illius ſermonis domini? Nondum in-
telligebat, ſed bona eſſe verba quæ nõ intelligebat, pie
credebat. Ergo ſi durus eſt ſermo, & nondum intelle- M
ctus eſt, durus ſit impio, tibi autem pietate molliatur,
quia quandoque ſoluetur, & fiet tibi oleum, & vſque ad
oſſa penetrabit. Proinde tãquam ipſe Petrus poſt illam
duritiam, ſicut putabãt, ſermonis domini ſcandaliza-
tis etiam hic diceret, Verbum vitæ æternæ habes, ad
quem ibimus? Ita ſubiecit, *Iacta in domino curam tuam, &
ipſe te enutriet.* Paruulus es, nondum intelligis ſecreta
verborum. Forte tibi panis latet, & adhuc lacte nutriẽ-
dus es, Noli iraſci vberibus, ipſa te idoneum reddẽt ad *1.Cor.3.*
mẽſam, cui modo minus idoneus es. Ecce per diuiſio-
nem hæreticorum multa dura mollita ſunt, ſermones
illius duri, molliti ſunt ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.
Armauerunt euangelizantes, & ipſi ſermones dirigun-
tur in pectora quorunque audientium ab inſtantibus
opportune & importune, Illis ſermonibus, illis verbis
tãquã ſagittis corda hominũ ad amorem pacis figun-
tur. Duri erant, & molles facti ſunt, Molliti non virtu-
tem amiſerunt, ſed in iacula conuerſi ſunt. Molliti ſunt
ſermones eius ſuper oleũ, & ipſi molliti ſermones, ipſi
ſunt iacula. Sed tu nõdum forte idoneus es qui arme-
ris his iaculis, & nondum tibi eluxit quod in ſermone
forte

A forte obſcurum eſt & durum. *Iacta in domino curam tuam & ipſe te enutriet.* In dominum iacta te. Ecce vis te iactare in dominum, nemo ſe ſupponat pro domino. Iacta in dominum curam tuam. Vide quemadmodum magnus ille miles Chriſti, in ſe curam paruulorum iactari 1.Cor.3. noluit, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Quid eis aliud dicebat, niſi iactate in domino curã veſtrã, & ipſe vos enutriet? Modo autem vult paruulus iactare curam ſuam in domino, & occurrit neſcio quis, & dicit, ego excipio. Tãquam naui fluctuãti occurrit & dicit, ego excipio. Reſponde & tu, Portum quæro, nõ ſaxum. Iacta in domino curam tuam, & ipſe te enutriet, Et vide quia portus te excipiet. *Non dabit in æternum fluctuationem iuſto.* Videris fluctuari in mari iſto, ſed excipit te portus. Tu tantum antequam intres in portũ ab ancora noli abrumpi. Fluctuat nauis in ancoris, ſed nõ lõge à terra proiicitur, nec in æternum fluctuabit, etſi ad tẽpus fluctuat. Etenim ad fluctuationem pertinent verba ſuperiora, Contriſtatus ſum in exercitatione mea, & cõturbatus ſum, Expectabam eum qui me ſaluum faceret à puſillanimitate & tempeſtate. Fluctuans loquitur, ſed non in

B æternum fluctuabit. Nam ancora ligatur, ancora ſpes eius eſt. Non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Illis autem quid? *Tu vero deus deduces eos in puteum corruptionis.* Puteus corruptionis, tenebræ ſunt ſubmerſionis. Deduces eos, inquit, in puteũ corruptionis: quia cæcus Matth.15. cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Deducit illos deus in puteum corruptionis, non quòd ipſe ſit author culpæ ipſorum, ſed quòd ipſe ſit iudex iniquitatum eorum. Tradidit enim eos deus in concupiſcentias cor- Rom.1. dis eorum. Amauerunt enim tenebras & non lucem, dilexerunt cæcitatem & non viſionem. Nam ecce dominus Ieſus eluxit vniuerſo mundo, cantent in vnita- Pſal.18. te cum toto mundo. Non enim eſt qui ſe abſcondat à calore illius. Illi autem traducẽtes ſe à toto ad partem, à corpore ad vulnus, à vita ad præciſionem, quid paſſuri ſunt niſi in puteum corruptionis ituri? *Viri ſanguinum & doloſitatis.* Viros ſanguineos propter interfectiones dicit, atque vtinã corporales & non ſpiritales. Sanguis enim de carne exiens, videtur & horretur. Quis videt ſanguinem cordis in rebaptizato? Illæ mortes alios oculos quærunt, quanquam & de iſtis mortibus viſibilibus non quieſcãt armati vbique Circumcellio-

C nes. Et ſi iſtas viſibiles mortes attendamus, viri ſanguinum ſunt. Attende armatum, Si vir pacis eſſet & non ſanguinis, fuſtem ſaltẽ ſolum ferret, Sed fert fundibalum, fert ſecurim, fert lapides, fert lanceas, Et iſta portantes vbique qua poſſunt euagantur, ſanguinem innocentiũ ſitiunt. Ergo & de iſtis viſibilibus mortibus ſunt viri ſanguinum. Sed & de illis dicamus, Vtinam ſolas viſibiles facerent, & animas nõ perimerẽt. Iſti qui ſunt viri ſanguinum & doloſitatis, ne putent quia nos male ſic intelligimus viros ſanguinum qui animas occidũt, ipſi Maximinianiſtas ſuos ſic intellexerunt. Nam cum eos damnarent, in ipſa ſententia concilij ſui iſta verba Pſal.13. poſuerunt, Veloces pedes eorum ad effundendũ ſanguinem annunciatorum, contribulatio & calamitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt. Hoc de Maximinianiſtis dixerunt. Quæro autem ego ab eis quando Maximinianiſtæ fuderint corporis ſanguinẽ, non quia & ipſi non funderent, ſi eſſet talis multitudo quæ funderet, ſed propter timiditatem paucitatis ſuæ magis ab eis paſſi ſunt aliquid, quàm ipſi tale aliquid aliquando fecerũt. Ergo interrogo Donatiſtam & dico, In concilio tuo poſuiſti de Maximinianiſtis, velo- D ces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Vnum mihi date quem digito læſerint Maximinianiſtę. Quid mihi aliud reſponſurus eſt, niſi quod ego dico? Qui ſe ſeparauerunt ab vnitate, & animas ſeducendo interimunt, ſpiritaliter, non carnaliter ſanguinem fundunt. Optime expoſuiſti, ſed in expoſitione tua cognoſce facta tua. Viri ſanguinum & doloſitatis. In fraude doloſitas, in ſimulatione, in ſeductione. Quid ergo illi ipſi qui diuiſi ſunt præ ira vultus eius? Ipſi ſunt viri ſanguinum & doloſitatis. Sed quid de illis ait, *Non dimidiabunt dies ſuos.* Quid eſt, non dimidiabũt dies ſuos? Non proficient quantum putant, Intra tempus quod ſperãt, peribunt. Ipſe eſt enim perdix ille, de quo dictum eſt, In dimidio dierum eius derelinquent eum, & in nouiſ- Hiere.17. ſimis ſuis erit inſipiẽs. Proficiunt, ſed ad tempus. Quid enim ait Apoſtolus? Maligni autem homines & ſedu- 2.Timo.3. ctores proficient in peius, ipſi errantes, & alios in erro- Matth.15. rem mittentes. Cæcus autem cæcum ducens, ſimul in foueam cadunt. Merito cadunt in puteum corruptionis. Quid ergo ait? Proficient in peius, non tamen diu. Nam pauloante dixit, ſed vltra non proficient: hoc eſt, E non dimidiabunt dies ſuos. Sequatur Apoſtolus & dicat quare, Dementia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Viri ſanguinum & doloſitatis, non dimidiabunt dies ſuos. *Ego autem in te ſperaui domine.* Merito autem illi non dimidiabunt dies ſuos, quia in homines ſperauerũt. Ego autem à diebus temporalibus perueni ad diem ęternam. Quare? Quia in te ſperaui domine.

In Pſalmum quinquageſimumquintum Enarratio.

SICVT aliquam domũ intraturi, cuius ſit & ad quẽ pertineat in titulo inſpicimus, ne forte importune irruamus quò non oportet, neque rurſus timiditate reuocemur ab eo quò oportet intrare. Tanquam ergo ſi legeremus, hæc prædia illius aut illius, ita in ſuperliminari Pſalmi huius habemus inſcriptum: *In finem pro populo qui à ſanctis longe factus eſt, ipſi Dauid in tituli inſcriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.* Agnoſcamus ergo populum qui longe factus eſt 1.Reg.22. à ſanctis in tituli inſcriptione. Pertinet enim hoc ad ipſum Dauid, quem iam noſtis intelligere ſpiritaliter. F Neque enim commendatur nobis niſi ille de quo dictum eſt, Finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Ergo in finem cum audis, in Chriſtum inten- Roma.10. de, ne in via remanendo non peruenias ad finẽ. Quicquid enim eſt, vbi infra ſteteris, antequã ad Chriſtum peruenias, nihil tibi aliud ſermo diuinus dicit, niſi accede: Nondum eſt locus vbi ſecuritas ſit. Eſt quidam locus vbi ſtatio fidiſsima collocatur. Eſt quædam petra, vbi domus ſecura conſurgit, vt non metuat imbrẽ tempeſtatis. Flumina enim impegerunt in domum illam & non cecidit, fundata enim erat ſupra petram. Petra autem erat Chriſtus. Sub nomine Dauid Chri- Matth.7. ſtus figuratur, quia de illo dictum eſt, qui factus eſt ex 1.Cor.10. ſemine Dauid ſecundum carnem. Quis eſt ergo popu- Rom.1. lus qui longe à ſanctis factus eſt in tituli inſcriptionẽ? Ipſe titulus oſtẽdat nobis populum iſtum. Scriptus eſt enim quidam titulus in dominica paſsione, quando Ioan.19. dominus crucifixus eſt. Erat ibi titulus inſcriptus, Hebraice, Græce & Latine, Rex Iudæorum: tribus linguis tanquam tribus teſtibus titulus approbatus, Quia Deute.17. in ore duorum vel trium ſtabit omne verbum. Illum titulum cum legiſſent Iudæi, indignati ſunt, & dixerunt

G xerunt ad Pilatum, Noli scribere rex Iudęorũ: sed quia
ipse dixit se regem esse Iudęorum. Ipsum dixisse, scribę
dixerunt, non hoc esse quod dixit. Sed quia verum est
Psal.56. in alio Psalmo, in tituli inscriptione, ne corrumpas: re-
Ioan.19. spondit Pilatus, Quod scripsi scripsi: tanquam dicens,
Scripsi, non corrumpo veritatem, etsi vos diligitis fal-
sitatem. Quia ergo in maledicto isto indignati sunt Iu-
dæi, dicentes, Nos non habemus regem nisi solum Cę-
sarẽ, de tituli offensione longe facti sunt à sanctis. Pro-
pinquẽt sanctis & agglutinẽtur sancto qui regẽ Chri-
stum agnoscunt & habere concupiscũt. Longe fiant à
sanctis qui cõtradicentes titulo, respuerũt regẽ deum,
& elegerunt regẽ hominem. Omnis ergo populus hu-
mano regno delectatus, respuens in se regnare domi-
num, quo regnante, ita quisque subiectus est, vt regnet
& ipse cupiditatibus suis. Omnis ergo populus talis lõ-
ge est à sanctis. Nolite itaque fratres in solis Iudęis hoc
aduertere. Data sunt quidem in illis quasi primitiua ex-
empla, vt in illo populo eluceret quod omnis homo
caueret. Aperte illi regem Christum recusauerũt, & re-
gem Cæsarem elegerunt. Est quidem & Cæsar rex ho-
mo hominibus ad humana, sed alius rex est ad diuina:
H Alius rex ad vitam temporalem, alius ad æternã. Alius
rex terrenus, alius rex cœlestis. Rex terrenus sub rege
cœlesti, rex cœlestis super omnia. Non ergo illi quia
dixerunt se habere Cæsarem regem peccauerunt, sed
quia regem Christũ habere noluerunt. Et modo multi
Christum regem in cœlo sedentem & vbique regnan-
tem habere nolunt, & ipsi sunt qui tribulant nos. Con-
tra tales iste Psalmus cõfirmat nos. Necesse est enim vt
tales patiamur vsque in finem, quos nõ pateremur nisi
nobis expediret. Omnis enim tentatio probatio est, &
omnis probationis effectus habet fructum suum, quia
homo plerunque etiam sibiipsi ignotus est: quid ferat,
quidve non ferat, ignorat: & aliquando præsumit se
ferre quod nõ potest, & aliquãdo desperat se posse fer-
re quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio, &
inuenitur homo à seipso, qui latebat & seipsum, sed ar-
tificem non latebat. Proinde Petrus pręsumpsit nescio
quid quod in illo nondum erat, vsque ad mortem se
Matth.26. cum domino Iesu Christo esse perseueraturum. Vires
suas Petrus ignorabat, sed dominus nouerat. Præuide-
bat minus idoneum qui fabricauerat, qui etiam fabri-
cato à se vires idoneas daturus erat, Qui nondum de-
I derat, sciebat: ille qui necdum acceperat, nesciebat. Ac-
Matth.27. cessit tẽtatio: negauit, fleuit, accepit. Cum ergo nescia-
mus quid petamus tanquã non habentes, & vnde gra-
Roma.8. tias agamus tanquam accipientes, opus est semper ten-
tationibus & tribulationibus erudiri in isto seculo: sed
tribulari non possumus, nisi ab eis qui lõge fiunt à san-
ctis. Lõginquitatem istam fratres intelligite cordis es-
se, nõ corporis. Fit enim plerunque, vt qui corpore lon-
ge peregrinatur à te, coniunctus sit tibi, quia hoc amat
quod tu. Et fit plerunque vt stans iuxta te, cõiunctus sit
tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerunq; vt stãs iuxta
te, ex eo quia diligit mundũ, cum tu diligas deum, lon-
ge sit à te. Quid ergo sibi vult quod ad ipsum titulum
adhuc pertinet, quia tenuerũt eum Allophyli in Geth?
Geth ciuitas quædam erat Allophylorum, id est, alieni-
genarũ, vtique populi lõge à sanctis. Ex eo enim quòd
alienigenæ, non vtique appropinquant sanctis, sed lõ-
Ioan.19. ge sunt sunt à sanctis. Omnes qui recusant Christũ re-
gem, alienigenæ fiunt. Quare alienigenæ fiunt? Quia &
illa vitis quamuis ab illo plantata, amara facta, quid au-
diuit? Quare conuersa es in amaritudinem vitis aliena?
Non dictũ est, vitis mea: quia si mea, dulcis: si amara, nõ K
mea: si non mea, vtiq; aliena. Tenuerũt ergo eum Allo- *Hiere.2.*
phyli in Geth. Inuenimus quidẽ fratres Dauid ipsum fi- *1.Reg.21.*
lium Iesse regẽ Israël, peregrinatũ esse apud Allophy-
los cũ quæreretur à Saule, & fuit in ista ciuitate & apud
regem ciuitatis huius, sed ibi retentũ esse non legimus.
Ergo Dauid nostrum dominũ Iesum Christũ natum *Matth.1.*
ex semine illius Dauid, non solum tenuerunt, sed & te-
nent adhuc Allophyli in Geth. Geth diximus quòd ci-
uitas sit. Interrogata autẽ interpretatio huius nominis,
indicat torcular. Christus secundum quod caput est *Ephe.5.*
saluator corporis, ille natus ex virgine, crucifixus, qui *Luca.2.*
iam nobis exemplũ resurrectionis nostræ in resurre- *Luca.24.*
ctione suæ carnis ostendit, Qui sedet ad dexteram pa- *Roma.8.*
tris, & pro nobis interpellat: est & hic, sed in corpore *Ephe.1.*
suo quod est Ecclesia. Corpus coniunctũ est capiti suo,
caput pro corpore clamat, Saule Saule, quid me perse- *Acto.9.*
queris? Et corpus in capite suo est secundum Aposto-
lum dicentem, Et simul resuscitauit, & simul sedere fe- *Ephe.2.*
cit in cœlestibus: & nos ibi sedemus, & ipse hic laborat.
Nos ibi sedemus secundum spem, & ille hic nobiscum
est secũdum charitatem. Hæc compago tanquã vnius
hominis facit duos in carne vna, spõsum & sponsam. L
Vnde & ipse domin⁹ dicit, Igitur iam nõ duo, sed vna
caro. Quomodo ergo hic tenetur in Geth? Tenetur in *Matth.19.*
torculari corpus eius, id est, Ecclesia eius. Quid est in *Ephe.1.*
torculari? In pressuris. Sed in torculari fructuosa pres- *1.Reg.21.*
sura est. Vua in vite pressuram nõ sentit, integra vide-
tur, sed nihil inde manat: mittitur in torculari, calca-
tur, premitur, iniuria videtur fieri vuæ, sed ista iniuria
sterilis nõ est, imò si nulla iniuria accederet, sterilis re-
maneret. Quicunque ergo sancti pressuram patiuntur
ab eis qui longe facti sunt à sanctis, attendant Psalmũ
istum, agnoscant hic se, dicant quod hic dicit, qui pa-
tiuntur quod hic dicitur, Certe qui nõ patitur non di-
cat, Non astringo ad vocem quem video extra passio-
nem. Sed videat ne cum vult esse longe à passione, lõ-
ge fiat à sanctis. Cogitet ergo vnusquisque de inimico
suo si Christianus est, mundus iste inimicus est. Priua-
tas enim inimicitias nemo cogitet, auditurus verba
Psalmi huius. Scimus quia nõ est nobis colluctatio ad- *Ephe.6.*
uersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes &
potestates, & spiritalia nequitiæ: id est, aduersus diabo-
lum & angelos eius: quia & quando patimur homines
importunos, ille instigat, ille inflammat, ille tanquam M
vasa sua mouet. Attendamus ergo duos hostes, quẽ vi-
demus, & quẽ non videmus. Hominem videmus dia-
bolum non videmus: hominem videamus, diabolum
non videamus: Hominem diligamus, diabolũ caue-
amus: Pro homine oremus, contra diabolum oremus, &
dicamus deo, *Miserere mei domine quoniam conculcauit me
homo.* Noli timere, quia conculcauit te homo, Vinum
habeto, vua factus es vt calceris. Miserere mei domine
quoniam conculcauit me homo. *Tota die bellans tribu-
lauit me.* Omnis qui longe factus est à sanctis, sed &
ipse diabolus quare hic non intelligatur? An forte quia
non dictus est homo? Ergo errat Euangelium, quia *Matth.13.*
dixit, inimicus homo hoc fecit? Sed sub quadam figu-
ra potest & ille dici homo, non tamen esse homo. Siue
ergo ipsum intueretur qui dicebat hæc, siue populum
& vnumquenque longe factum à sanctis, per quales
diabolus tribulat populum dei inhærentem sanctis, in-
hærentem sancto, inhærentem regi, ad cuius titulum *Ioan.19.*
indignati illi tanquam repercussi, longe sunt facti, di-
cat, Miserere mei domine, quoniã conculcauit me ho-
mo: ne

A mo:ne deficiat in ista cõculcatione, sciens quem inuo-
cet,& quo exemplo fortis effectus sit.Primus botrus in
Esaia.63. torculari pressus est Christus . Cũ ille botrus passione
Psal.22. expressus est,manauit illud , vnde calix inebriãs quàm
præclarus est.Dicat ergo & corpus eius, intuens caput
suum , Miserere mei domine quoniam cõculcauit me
homo,tota die bellans tribulauit me. Tota die,toto tẽ-
pore.Nemo sibi dicat, fuerũt tribulationes apud patres
nostros,apud nos non sunt. Si putas te non habere tri-
bulationes,nõdum cœpisti esse Christianus . Et vbi est
2.Timo.3. vox Apostoli, Omnes qui volũt in Christo pie viuere,
persecutiones patiuntur? Si ergo non pateris pro Chri-
sto vllam tribulationem , vide ne nondum cœperis in
Christo pie viuere. Cum autem cœperis in Christo pie
viuere , ingressus es torcular , Præpara te ad pressuras,
sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat. *Concul-
cauerunt me inimici mei tota die.* Illi longe facti sunt à san-
ctis,ipsi inimici mei tota die.Iam dictum est, *Ab altitu-
dine diei.* Quid sibi hoc vult, ab altitudine diei ? Forte
altum est ad intellectũ. Nec mirum, quia altitudo diei
est.Forte enim illi propterea longe facti sunt à sanctis,
B quia non potuerunt penetrare altitudinem diei, cuius
Ioan.11. sunt Apostoli duodecim horæ fulgentes.Ergo qui tan-
quam hominem crucifixerunt,in die errauerunt.Qua-
re autem tenebras passi sunt vt longe fierent à sanctis?
Quia in alto lucebat dies , in alto latentem nõ cogno-
uerunt. Si enim cognouissent, nunquam dominũ glo-
1.Cor.2. riæ crucifixissent. Hac ergo altitudine diei repercussi,
& longe facti à sanctis, facti sunt inimici,qui tribulent
& conculcent tanquam vuam in torculari.Est & alius
intellectus, Ab altitudine diei conculcauerunt me ini-
mici mei tota die,hoc est, toto tempore. Ab altitudine
diei,hoc est, à superbia temporali : quando enim con-
culcant, alti sunt. Humiles sunt qui conculcantur,alti
sunt qui cõculcant . Sed noli timere altitudinem con-
culcantium : diei altitudo temporalis est , non æterna.
Quoniam multi qui debellant me , timebunt. Quando time-
bunt ? Cum transierint dies qui alti sunt . Etenim ad
tempus alti sunt , finito tempore altitudinis suæ time-
bunt. *Ego vero in te speraui domine.* Nõ ait,ego vero non
timebo, sed multi qui debellãt me,timebunt. Cum ve-
nerit ille dies iudicij, tũc lamentabuntur se omnes tri-
Matth. 25. bus terræ. Cum apparuerit signum filij hominis in cœ-
C lo,tunc securi erunt omnes sancti . Illud enim veniet
quod sperabant , quod desyderabant , quod vt veni-
ret,orabant : illis autem pœnitendi locus nullus rema-
nebit,qoia eo tempore quo fructuosa posset esse pœni-
tentia cor obdurauerunt aduersus monentem domi-
num. Nunquid & murum erigent aduersus iudicãtem
deum? Pietatem sanè huius agnosce,& si in eius corpo-
re es,imitare. Cum dixisset , multi qui debellant me,ti-
mebunt:non addidit,ego vero non timebo:ne suis vi-
ribus assignando quod non timet , esset & ipse in altis
temporalibus , & per superbiam temporalem non me-
reretur venire ad requiem sempiternam,potius te fecit
intelligere vnde non timebat . Ego vero, inquit , in te
speraui domine: non dixit præsumptionem suam, sed
causam præsumptionis suæ Si enim non timebo, pos-
sum & duritia cordis non timere : multi enim nimia
superbia nihil timent. Attendat charitas vestra : aliud
est sanitas corporis , aliud stupor corporis , aliud im-
mortalitas corporis. Sanitas quidẽ perfecta, immorta-
litas est: sed dicitur etiam secundum quẽdam modum
sanitas,quam habemus in hac vita. Quando non infir-
matur,vnusquisq; sanus vocatur : & cũ inspexerit me-
dicus,sanum renunciat: & cũ ægrotare quisq; cœperit, D
ipsa sanitas perturbatur: & quãdo curatur,ad ipsam sa-
nitatẽ reditur . Tres ergo affectiones quasdã corporis
aduertite,& inspicite sanitatem,stuporẽ & immortali-
tatẽ. Sanitas ægritudinẽ non habet,sed tamen quando
tangitur & molestatur,dolet. Stupor autem non dolet,
amisit sensum doloris,tanto insensibilior,quãto peior.
Rursus immortalitas nõ dolet,absumpta est enim om-
nis corruptio,& corruptibile hoc induet incorruptio-
nẽ,& mortale hoc induet immortalitatẽ . Nullus ergo *1.Cor.15.*
dolor in corpore immortali , nullus dolor in corpore
stupido. Nõ se putet stupidus iam immortalẽ,vicinior
est immortalitati sanitas dolentis,quàm stupor nõ sen-
tientis. Inuenis ergo hominẽ superbũ typho arrogan-
tissimo,qui sibi persuaserit nihil timere. Fortiorem pu-
tas illo,qui ait,Foris pugnę,intus timores: fortiorẽ ipso *2.Cor.7.*
capite nostro,domino deo nostro,qui dixit: Tristis est *Matth.26.*
anima mea vsque ad mortem? Nõ est iste fortior,nõ te
delectet stupor eius,nõ immortalitate indutus,sed sen-
su exutus est. Tu vero habeto animam nõ sine affectu, *2.Timo.3.*
reprehẽsi enim sunt qui sunt sine affectu, & dic de sen-
su sanitatis,Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis *2.Cor.11.*
scandalizatur , & ego non vror ? Si ad istum non per- E
tineret scãdalum,cuiusque infirmitatis perditio, quasi
rigidus,& sine dolore videretur melior esse. Absit, stu-
por esset, non tranquillitas . Planè fratres cum veneri-
mus ad eum locum , ad eam sedem, ad eam beatitudi-
nem, ad cœlestẽ patriam , vbi anima nostra impleatur
securitate , impleatur quiete & sempiterna fœlicitate,
nullus ibi dolor erit,quia vnde doleatur nõ erit . Mul-
ti,inquit,qui debellant me,timebunt. Et ipsi stupidi qui
modo nihil timent,timebũt aliquãdo. Veniet enim tã-
tus terror qui totã duritiã frangat & cõterat. Multi qui
debellabãt me,timebunt, ego vero in te speraui domi-
ne. *In deo laudabo sermones meos.* In deo speraui, non ti-
mebo quid faciat mihi caro. Quare? Quia in deo spe-
rabo. Quare? Quia in deo laudabo sermones meos. Si
in te laudas sermones tuos,nõ dico vt non timeas:im-
possibile est enim vt non timeas. Sermones enim tuos
aut mẽdaces habebis,ideoq; tuos,quia mendaces: aut si
erunt veraces sermones, & non eos putabis te habere à
deo,sed à te loqui,veraces erũt,sed tu tamẽ mẽdax eris.
Si autẽ cognoueris nihil te verũ in sapiẽtia dei, in fide
veritatis posse dicere,nisi quod ab illo accepisti,de quo F
dicitur: Quid enim habes quod nõ accepisti? In deo lau *1.Cor.4.*
das sermones tuos,vt in deo lauderis sermonibus dei.
Etenim si quod in te dei est, honoratur à te,& tu factus
à sanctis in deo honoraberis à deo: si autem quod in te
dei est honoraueris tanquã tuũ, nõ dei, quomodo po-
pulus ille lõge factus est à sanctis, sic tu longe à sancto:
Ergo in deo laudabo sermones meos. Si in deo, quare
meos ? Et in deo & meos. In deo, quia ab ipso : meos,
quia accepi. Ipse voluit meos esse qui dedit , amãdo eũ
cuius sunt: quia ex illo mihi sunt , mei facti sunt. Vnde
enim panẽ nostrum quotidianũ da nobis hodie? Quo- *Matth.6.*
modo nostrũ? Quomodo da ? Ab illo petendo nõ eris
vacuus,tuũ confitẽdo nõ eris ingratus. Si enim nõ di-
cas tuũ,nõ accepisti: rursus si dicas tuũ,ita quasi à te sit,
cũ dicis tuũ,amittis quod acceperas, quia ingrat⁹ es illi
à quo acceperas. In deo ergo laudabo sermones meos,
quia ibi ipse est fons sermonũ verorũ. Meos,quia sitiẽs
accessi & bibi. In deo laudabo sermones meos : *In deo
speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* Nonne tu eras qui
paulò antè dicebas, Miserere mei domine, quoniã cõ-
culcauit me homo, tota die bellãs tribulauit me? Quo-
modo

G modo ergo hic non timebo quid faciat mihi caro?
Quid tibi faciet? Tuipse pauloante dixisti, conculcauit
me, tribulauit me, Nihil faciet cum ista faciat? Respexit
ad vinum quod manat de calcatura, & respōdit: Planè
cōculcauit, planè tribulauit: sed quid mihi faciet? Vua
erā, vinum ero: in deo speraui, non timebo quid faciat
mihi caro. *Tota die verba mea abominabātur.* Sic sunt, no-
stis, dicite veritatem, prædicate veritatem, annunciate
Christū Paganis, annunciate Ecclesiā hæreticis, annū-
ciate omnibus salutē. Contradicunt, abominātur ver-
ba mea. Sed cū verba mea abominantur, quē putamus
obominantur, nisi eū in quo laudabo sermones meos?
Tota die verba mea abominabantur. Sufficiat saltem
abominentur verba, nihil vltra progrediātur, reprehē-
dant, respuāt. Absit. Vt quid dicā hoc? Quando verba
mea respuunt, quādo verba mea abominātur, quę ver-
ba de fonte veritatis manant, quid faciēt illi per quem
verba ipsa dicūtur? Quid nisi quod sequitur: *Aduersum
me omnia consilia eorum in malum?* Si panem ipsum abomi-
nātur, vasculo in quo ministratur quomodo parcunt?
H Aduersum me omnia consilia eorū in malum. Si sic, &
in ipsum dominum, nō dedignetur ergo corpus quod
præcessit in capite, vt corpus hęreat capiti. Cōtemptus
est dominus tuus, & tu te honorari vis ab eis qui longe
facti sunt à sanctis? Noli tibi arrogare velle, quod in il-
Matth. 10. lo nō præcessit. Nō est discipulus maior magistro suo,
nō est seruus maior domino suo: si patrēfamiliâs Beel-
zebub vocauerūt, quanto magis domesticos eius? Ad-
uersum me omnia cōsilia eorum in malum. *Incolent &
abscondent.* Incolere peregrinari est. Incolæ dicūtur qui
habitant in patria non sua: omnis homo in hac vita
peregrinus est, in qua vita videtis quia carne circunte-
gimur, per quā carnē cor videri non potest: ideo Apo-
1. Cor. 4. stolus dicit, Nolite ante tempus quicquā iudicare, quo-
adusque veniat dominus, & illuminabit abscōdita te-
nebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc
laus erit vnicuiq; à deo. Antequā hoc fiat, in hac pere-
grinatione carnalis vitę quisque cor suū portat, & om-
ne cor omni cordi clausum est. Proinde isti, quorū cō-
silia aduersus hunc in malū incolent & abscōdēt, quia
in ista peregrinatione sunt, & carnē portāt, dolū tegūt
in corde, quicquid mali cogitant, abscondunt. Quare?
Quia adhuc peregrina est vita ista. Abscondāt, appare-
I bit quod abscondunt, & ipsi nō abscondētur. Est & in
hoc abscōdito alius intellectus, qui fortasse magis pla-
cebit. Etenim ex iis qui lōge facti sunt à sanctis, subin-
trāt quidā ficti, & peiores tribulationes faciūt corpori
Christi: & quia non tanquā penitus alieni deuitātur, ab
ipsis pericula grauiora sustinet corpus Christi. Quę cō-
memorans Apostolus cum enumeraret multas passio-
2. Cor. 11. nes suas, & diceret: Periculis fluminū, periculis latronū,
periculis ex genere, periculis ex gētibus, periculis in ci-
uitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis,
inquit, in falsis fratribus. Hi nimis periculosi sunt, de
Psal. 40. quibus dicitur in alio psalmo: Et ingrediebātur vt vi-
derēt, & nemo dicit, nō intres vt videas. Intrat etenim
tanquam tuus, non cauetur vt alienus. Isti ergo incolēt
& abscondent, quia sic intrant in domū magnam, non
ibi perseueraturi, ideo incolent. Tales enim peccatores
seruos volēs intelligi dominus, secundū illum intelle-
ctum euāgelicum, quo omnis qui facit peccatū, seruus
est peccati, ait: Seruus nō manet in domo in æternum,
Ioan. 8. filius autem manet in æternum. Qui intrat vt filius, nō
Matth. 10 incolet, quia perseuerabit vsq; in finē: qui intrat vt ser-
& 24. uus, subdolus, peccator, ad oculū attēdens, quęrēs quid
rapiat, quærēs quid accuset, aut quid vituperet, incolere K
intrat, nō inhabitare & perseuerare. Nec istos tamē ti-
meamus fratres: in deo speraui, non timebo quid faciat
mihi caro. Etsi incolunt, etsi intrant, etsi fingūt, etsi ab-
scūdunt, caro sunt: tu in deo spera, nihil tibi faciet ca-
ro. Sed infert tribulationē, infert cōculcationē, accedit
vinū, quia voa premitur, tribulatio tua infructuosa non
erit. Alter videt te, imitatur te, quia & tu vt disceres talē
ferre, caput tuum contēplatus es, botrū illum primum,
ad quē intrauit homo vt videret, incoluit, & abscōdit
traditor Iudas. Omnes ergo ficto animo intrātes, inco-
lentes & abscōdētes sunt, sed noli timere: Pater ipsorū
Iudas cū domino tuo fuit, & ille quidem nouerat, eum
quanquam Iudas traditor incolebat & abscōdebat, ta-
men cor ipsius domino rerū patebat. Sciens ille elegit
vnum, vnde tibi solatium faceret nescituro, quos deui-
tes. Poterat enim ille non eligere Iudā, qui nouerat Iu-
dā: ait quippe discipulis, Nōnoe ego vos duodecim e- *Ioan. 6.*
legi, & vnus ex vobis diabolus est? Ergo & diabolus e-
lectus est? Aut si elect^us^ nō est, quomodo duodecim ele-
git, & nō potius vndecim? Elect^us^ & ille est, sed ad aliud.
Electi vndecim ad opus probationis, electus vnus ad L
opus tentationis. Vnde posset tibi exemplū dare nesci-
turo, quos deuites malos, quos caueas falsos & fictos in-
colētes & abscondētes, nisi vt dicat tibi. Ecce ego me-
cum habui vnum ipsorum? Pręcessit exemplū, toleraui,
perferre volui quod sciebā, vt tibi nescienti præberem
solatium. Quod mihi fecit, hoc faciet & tibi: vt multū
possit, vt multū sæuiat, accusatur^us^ est, falsa crimina di-
cturus est, vt praualeaot falsitates. Nunquid in te præ-
ualebunt, & in me non præualuerunt? In me certe præ-
ualuerunt, sed cœlum mihi nō abstulerunt. Caro ipsius *Matth. 27.*
iam sepulta falsos testes pertulit: parū fuit eos perpeti
in iudicio, perpessus est in sepulchro. Acceperūt pecu-
niam vt mentirentur, & dixerūt: Cum dormiremus ve- *Matth. 28.*
nerunt discipuli eius & abstulerūt eum. Tales autē cæ-
ci erant Iudæi, vt crederent dicto omnino incredibili,
crediderūt testibus dormiētibus. Aut falsum erat quòd
dormierant, & mendacibus credere nō debuerunt: aut
verum erat quòd dormierūt, & quod factū est nescie-
runt. Incolēt & abscōdent: incolāt & abscondāt, quid
facturi? In deo speraui nō timebo quid faciet mihi ca-
ro. *Ipsi calcaneum meū obseruabunt.* Etenim sic incolent & M
abscoodent, vt obseruent vbi homo labitur. Intēti sunt
ad calcaneum quando fiat lapsus, vt pedem teneant ad
ruinā, aut pedem supponant ad offensionē, certe vt in-
ueniant quid accusent. Et quis ita ambulet vt nusquam
labatur? Certe quod cito fit vel in lingua? Etenim scri-
ptum est, Si quis in liogua nō offendit, hic perfectus est *Iacobi. 3.*
vir. Quis tandem se audeat dicere aut putare perfectū?
Ergo necesse est vt aliquis labatur in lingua. Illi autem
qui incolent & abscondent, aucupantur verba omnia,
quærūt alicubi laqueos & nodosas facere calūnias, qui-
bus prius ipsi implicantur, quàm quos implicare con-
tendunt, vt prius ipsi capiantur & pereant, quàm alios
capiant vt perdāt. Etenim recurrit homo in cor suū, &
inde recurrit ad deum, & nouit dicere: In deo laudabo
sermones meos. Quicquid bonū dixi, quicquid verum
dixi, deo dixi, & de deo dixi. Quicquid forte aliud dixi
quod dicere nō debui, homo dixi, sed sub deo dixi, qui
confirmat ambulantē, minatur erranti, ignoscit agno-
scēti, reuocat linguā, reuocat lapsum. Iust^us^ enim septies
cadet & resurget, impij vero infirmabuntur in malis. *Prouer. 24.*
Non ergo timeat vnusquisque vestrū callidos insecta-
tores, aucupes verborum, dinumeratores pene syllaba-
rum,

A rum,& præuaricatores præceptorũ. Quid in te arguat
attendit,vt credat per te Christo,non attendit.Attẽde
in sermones eius quem reprehendis,neforte te aliquid
salubriter doceat.Et quid me,inquit,salubriter poterit
docere,qui sic lapsus est in verbo?Hoc ipsum te forte sa
lubriter doceret,ne sis auceps verborum,sed collector
præceptorum.Ipsi calcaneum meũ obseruabunt. *Sicut
sustinuit anima mea.* Hoc dico quod sustinui,loquebatur
expertus:Sicut sustinuit anima mea,incolent & abscõ-
dent.Omnes sustineat anima mea,foris latrantes,intus
occultãtes,sustineat forinsecus venientes, quasi fluuius
venit tentatio,in petra te inueniat,impingat,non deii-
Matth. 7. ciat:fundata est domus supra petram:intus est,incolet,
abscõdet: vt palea tibi vicinetur, intret tritura boũ, in-
trent tribulæ tentationum,tu purgaris,illa cõminuitur:
sicut sustinuit anima mea. *Pro nihilo saluos facies eos.* Do-
cuit & pro ipsis orare:nempe incolent & abscondent,
nempe dolosi, nẽpe simulatores atq; insidiatores sunt:
tu ora pro eis,& noli dicere , nunquid ecce talẽ homi-
nẽ deus correcturus est,tam malũ,tã peruersum ? Noli
desperare,quem roges attende,nõ pro quo roges. Ma-
B gnitudinẽ morbi vides,potentiam medici non vides?
Incolent & abscondent,sicut sustinuit anima mea.Su-
stine,ora:& quid fit?Pro nihilo saluos facies eos.Sic il-
los saluos facies,vt nihil tibi sit,id est,vt nullus labor ti-
bi sit.Hominibus desperati sunt,sed tu verbo curas,nõ
laborabis in curando,quanuis nos stupeamus in inspi-
ciendo.Est alius sensus in hoc versu: Pro nihilo saluos
facies eos: nullis eorũ meritis præcedentibus saluos fa-
1. Timo. 1. cies eos.Qui prius fui blasphemus,inquit,& persecutor
Acto. 9. & iniuriosus,accipiebã literas à sacerdotib[us],vt vbicũq;
inuenirẽ Christianos,alligarẽ & adducerẽ:vtiq; vt al-
ligaret & adduceret, primo incolebat & abscondebat.
Nulla ergo huius bona merita præcesserant [de quibus
saluaretur,]immo talia præcesserant de quibus dãnare-
tur:nihil boni attulit & saluus fact[us] est. Pro nihilo sal-
uos facies eos.Nõ ad te afferent hircos, arietes, tauros,
nõ dona & aromata afferẽt in tẽplo tuo,nõ aliquid de
cõscientia bona libaminis superfundunt,totum in illis
asperum,totũ tetrũ, totum detestãdum , & cũ illi ad te
nihil afferant,vnde saluentur ? Pro nihilo saluos facies
Luca. 23. eos:id est,gratis data gratia tua. Quid ille latro attule-
rat ad crucẽ,de fauce venit ad iudiciũ, de iudicio in li-
Psal. 115. gnũ,de ligno in paradisum ? Credidit ꝓpter quod lo-
C cutus est : sed & ipsam fidẽ quis donauit, nisi qui iuxta
pepẽdit?Pro nihilo saluos facies eos. *In ira populos.dedu-
ces.* Irasceris & deducis,sæuis & saluas,terres & vocas.
Quid est enim,in ira populos deduces?Imples tribula-
tionibus omnia, vt in tribulationibus positi omnes re-
currãt ad te,ne delitiis & securitate peruersa seducan-
tur.A te ira videtur,sed paterna.Irascitur pater filio cõ-
tẽptori præceptorũ suorũ,iratus ei eum colaphizat,cę-
dit,aurẽ vellit, manu trahit, ad scholã ducit.In ira po-
pulos deduces.Quàm multi ingressi sunt,quàm multi
impleuerunt domũ domini, in ira eius deducti, id est,
tribulationib[us] territi, & fide impleti. Ad hoc enim ex-
agitat tribulatio, vt exinaniat vas quod plenum est ne-
quitia,& impleatur gratia.In ira populos deduces. *Deus
vitã meã enunciaui tibi.* Vt enim viuã tu fecisti,& ad hoc
enuncio vitã meã tibi.Itàne vero deus ignorabat quod
dederat? Quid est hoc quod illi enuncias? Docere vis
deũ?Absit.Ergo quid ait?Enunciaui tibi.An forte, quia
tibi prodest quod enunciaui vitã meã ? Et quid ꝓdest
deo?Lucris dei prodest. Enunciaui deo vitã meã, quia
viuere me fecit deus. Quomodo enim enunciauit vitã
suã Paulus Apostolus,dicẽs: Qui prius fui blasphemus D
& persecutor & iniuriosus?Enunciet vitã suã, Sed mi- 1. Timo. 1.
sericordiam cõsecutus sum.Enunciauit vitã suam,non
sibi sed illi,quia sic enunciauit vt illi crederetur,nõ ad
lucra sua,sed ad lucra illius : quid enim ait ipse Paulus? 1. Cor. 5.
Ideo Christus mortuus est & resurrexit,vt qui viuit iam
non sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est . Si
ergo viuis & nõ à te viuis, quia vt viueres ille præstitit,
enuncia vitam tuam non tibi, sed illi, nõ tua quærens,
non tibi viuens , sed ei qui pro omnibus mortuus est.
Etenim de quibusdam reprobis quid ait idem Aposto- Philip. 1.
lus?Omnes enim sua quærunt,nõ quæ Iesu Christi. Sed
si propterea enuncias vitam tuam vt tibi prosit,& aliis
non prosit,tibi illã enuncias nõ deo: si autem sic enun-
cias vitam tuam, vt alios etiam inuites ad accipiẽdam
vitam,quam & tu accepisti, enuncias vitam tuam illi à
quo accepisti, & habebis mercedẽ ampliorem , quia &
ex eo quod accepisti non ingratus extitisti.Deus vitam
meam enunciaui tibi. *Posuisti lachrymas meas in conspectu
tuo.* Exaudisti me deprecantem te. *Sicut & in repromissio-
ne tua.* Quia sicut repromiseras,hoc egisti.Dixisti te ex-
auditurum flentem,credidi, fleui, exauditus sum,inue-
ni te misericordem in repromittẽdo, veracem in red- E
dẽdo:sicut & in repromissione tua. *Conuertantur inimici
mei retrorsum.* Hoc ipsis prodest, non malum illis optat.
Etenim præcedere volunt,ideo corrigi nolũt. Mones
inimicum tuũ vt bene viuat,vt se corrigat : ille contẽ-
nit,ille respuit verbum tuum,Ecce qui me monet, ecce
à quo auditurus sum præcepta quibus viuã, præcedere
te vult,& præcedẽdo non corrigitur. Nõ attẽdit, quia
verba tua non sunt tua,non attendit, quia vitam tuam
deo enuncias,non tibi. Præcedendo enim nõ corrigi-
tur ; Bonum est illi vt conuertatur retrorsum, & quem
præcedere volebat,sequatur.Dominus de passione sua
futura discipulis loquebatur , exhorruit Petrus & ait,
Absit domine,nõ fiet istud : qui pauloante dixerat, Tu Matth. 16.
es Christus filius dei viui, confessus deum, timuit eum
mori quasi hominẽ.Dominus autem qui sic venerat vt
pateretur,neq; enim aliter salui esse possemus , nisi eius
sanguine redimeremur , pauloante cõfessionẽ Petrum
laudauerat & dixerat : Quia nõ tibi caro & sanguis re- Ibidem.
uelauit hoc, sed pater meus qui in cœlis est , propterea
tu es Petrus,& super istam Petram ędificabo Ecclesiam
meam,& portæ inferorum nõ vincent eam, & tibi da- F
bo claues regni cœlorum. Videte quẽadmodum pro-
secutus est confessionẽ veram, piam plenã fiducia qui
dixit: Tu es Christus filius dei viui.Continuo autẽ vbi
cœpit loqui dominus de passione sua , timuit ille ne
periret moriendo,cum ipsi nos periremus nisi ille mo-
reretur,& ait: Absit domine, nõ fiet istud: & dominus
illi cui pauloante dixerat,Beatus es, & super hãc petrã
ædificabo Ecclesiã meam: Redi, inquit, retro satanas, Matth. 16.
scandalum mihi es.Quare ergo satanas, qui pauloante
beatus & petra? Non enim sapis ea quæ dei sunt,ait,sed
quæ sunt hominis. Pauloante quæ dei, quia nõ reuela-
uit tibi caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est.
Quando in deo laudabat sermonẽ,nõ satanas, sed Pe-
trus à petra:quãdo autem à se,& ex humana infirmita-
te,amore hominis carnali, quod impedimẽto esset sa-
luti ipsius & cęterorum,satanas dictus est.Quare?Quia
pręcedere dominũ volebat,& duci cœlesti terrenũ da-
re cõsilium:Absit domine,non fiet istud. Dicis absit,&
dicis domine. Vtique si dominus est, potestate facit: si
magister est,nouit quid faciat , nouit quid doceat . Tu
autem vis ducere ducẽ,docere magistrum, iubere do-
mino,

G mino, optare † deo, multū pręcedis, redi retro. Nunquid nō & istis inimicis hoc proderat? Cōuertantur inimici mei retrorsum, sed nō remaneant retrorsum. Ideo cōuertantur retrorsum, nę pręcedāt, sed vt sequantur, nō, vt remaneant. Conuertantur inimici mei retrorsum. *In quacunque die inuocauero te, ecce sciui quoniam deus meus es tu.* Magna scientia: nō ait, sciui quia deus es: sed, quia deus meus es tu. Tuus est enim cū tibi subuenit, tuus est cum tu ab illo alienus non es. Vnde dicitur, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Quare cuius est? Cuius enim non est? Omnium quidē deus est, sed eorum deus proprie dicitur qui eum diligunt, qui eum tenēt, qui illum possidēt, qui illū colunt. Tanquā de domo ipsius magna, sunt familiæ eius redemptæ magno sanguine vnici filij. Quātum dedit nobis deus, vt ipsius essemus, & ipse sit noster? At vero alienigenæ longe facti sunt à sanctis, filij alieni sunt. Videte quid de illis dicatur in alio Psalmu: Domine libera me, ait, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et vide altitudinē ipsorum, sed altitudinē diei, id est, superbiam temporalē. Quorum filij, inquit, sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ vt similitudo templi. Fœlicitatē describit præ-

H sentis seculi, in qua errantes homines & eā pro magno habentes, fœlicitatem veram sempiternamq; non quærunt. Inde ergo isti filij alieni, non filij dei: quorum filij, inquit, eorum sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorū ornatæ sicut similitudo tēpli: Cellaria eorum plena, eructātia ex hoc in illud: Boues eorum crassi, oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis: non est ruina macerię neque transitus, neque clamor in plateis eorū: & quid sequitur? Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, sed qui dixerunt? Filij alieni, quorum os locutum est vanitatem. Tu quid dicis? Beatus populus, cuius est domin⁹ deus ipsius. Tulit omnia de medio cętera quæ dat deus, & dedit ipsum deum. Omnia quippe illa fratres quę commemorauerunt filij alieni, dat deus, sed & alienis dat, sed & malis dat, sed & blasphemis dat, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Aliquando ista bonis dat, aliquando nō dat, & malis aliquādo dat, aliqnando non dat. Bonis tamen seruat seipsum, malis autem ignem sempiternum. Est ergo malum quod non dat bonis, & est bonum quod non dat malis, sunt quædam media, & bona & mala, quæ dat & bonis & malis. Nos ergo

I deum amemus fratres pure & caste. Nō est castum cor, si deum ad mercedem colit. Quid ergo? Mercedem de dei cultu nō habebimus? Habebimus planē, sed ipsum deum quem colimus, Ipse nobis merces erit, quia videbimus eum sicuti est. Attende, quia mercedē consequeris. Amatoribus suis domin⁹ noster Iesus Christus quid dicit? Qui diligit me, mandata mea custodit, & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Quid illi ergo dabis? Et ostendam meipsum illi: si non amas, parum est: si amas, si suspiras, si gratis colis eum, à quo gratis emptus es, non enim eum promerueras vt te redimeret: si consideras in te beneficia eius, suspiras, & inquietum habes cor desyderio eius, noli extra eum aliquid ab eo quærere, ipse tibi sufficiet. Quantumlibet sis auarus, sufficit tibi deus. Etenim auaritia terrā quærebat possidere totam, adde & cœlum, plus est qui fecit cœlum & terram. Dicamus fratres, in istis humanis coniugiis consyderate cor castum quale sit ad deum. Certe humana coniugia sunt, non diligit vxorē suam, qui propter dotem illam diligit: non maritum caste diligit, quæ propterea diligit, quia aliquid donauit, K

aut quia multum donauit. Donauit & diues maritus, & pauper factus est maritus. Quām multi proscripti à castis vxoribus amplius dilecti sunt? Probata sunt multa casta coniugia calamitatibus maritorum, & ne aliud amare quām maritum putarentur, non solum non deseruerunt, sed amplius obsecutæ sunt. Si ergo maritus carnalis gratis diligitur, si caste diligitur: & vxor carnalis gratis diligitur, si caste diligitur: deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fœcundans, & steriles nos nō esse permittens? Illū ergo sic diligamus, vt aliud præter ipsum non diligamus, & fit in nobis quod diximus, quod cātauimus, quia & hæc vox nostra est: In quacunque die inuocauero te, ecce sciui quoniā deus meus es tu. Hoc est inuocare deum, gratis inuocare deum. Proinde de quibusdam quid dictum est? Dominum nō inuocauerunt. Quasi dominum sibi inuocare videbantur, & petebant eum de hæreditatibus, de amplificāda pecunia, de prolonganda vita ista, de cæteris temporalibus rebus. Et quid de illis scriptura dicit? Dominum non ininuocauerunt. Ideo quid sequitur? Ibi timuerūt timore, vbi nō erat timor. Quid est, vbi nō erat timor? Ne illis

L subtraheretur pecunia, ne aliquid in domo eorū minus fieret. Postremo ne minus annorum haberēt in hac vita, quàm sibi sperabant. Veruntamen illic trepidauerūt timore vbi non erat timor, quales fuerunt illi Iudæi: Si dimiserimus eum viuere, veniant Romani & auferent à nobis & locum & gentem. Ibi timuerunt timore vbi nō erat timor. Ecce sciui, quotiā deus meus es tu. Magnæ diuitiæ cordis, magnum lumen oculi interioris, magna fiducia securitatis: Ecce sciui quoniā deus meus es tu. *In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.* Iam ipse est sensus qui superius est repetitus. *In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi.* Vouete & reddite domino deo vestro. Quid voueatis, quid reddatis? An forte animalia illa quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voueas & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei. Quicquid profers, accende charitate. In te sint vota, quæ reddas laudes deo. Cuius laudes? Quid enim tibi præstitit? *Quoniam eruisti animam meam de morte.* Ipsa est illa vita quam enunciat M

illi, Deus vitam meam enunciaui tibi. Qui enim eram mortuus, per meipsum eram mortuus, per te quid sum? Viuus: ideo in me sunt deus vota tua, quę reddam laudes tibi: Et amo deum meum. Nemo hunc mihi eripit: quod illi dem, nemo mihi eripit, quia in corde inclusum est. Et merito dicitur in illa superiore fiducia, quid faciat mihi homo? Sæuiat homo, permittatur sæuire, permittatur efficere quod conatur. Quid est ablaturus? Aurum, argentum, pecora, seruos, ancillas, fundos, domos, auferat omnia: nunquid auferet vota quæ in me sunt, quæ reddam laudes deo? Permissus est tentare tentator sanctum virum Iob, vno puncto temporis abstulit omnia. Quicquid facultatum habuerat ademit, abstulit hæreditatem, interfecit filios. Neque hoc paulatim, sed cateruatim, vno ictu, vno impetu, vt omnia subito nunciarentur. Ablatis omnibus solus remāsit Iob. Sed in illo erāt vota laudis quę redderet deo, in illo planē erant. Arcam sancti pectoris sui fur diabolus non inuaserat, plenus erat vnde sacrificaret. Audi quæ habebat, audi quæ protulit: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est, sit nomē domini

Marginal notes (left column): † al. imperare. — Psal. 143. — Ibidem. — Matth. 5. — 1. Ioan. 3. — Ioan. 14.

Marginal notes (right column): Psal. 52. — Ioa. 11. — Psal. 75. — Psal. 114. — Iob. 1.

A mini benedictũ. O diuitiæ interiores, quò fur non accedit. Ipse dederat deus vnde accipiebat, ipse ditauerat, vnde illi offerebat quod amabat. Laudē à te quærit deus, confessionem tuā quærit deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es, ipse pluit vnde haberes. De arca daturus es aliquid, ipse instituit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo nō accepisti? Quid enim habes quod
1. Cor. 4. nō accepisti? De corde dare vis, ipse dedit fidē, spem & charitatē, hoc prolaturus, hoc sacrificaturus es. Sed planè omnia illa cætera potest tibi auferre inimicus inuito, hoc auferre nō potest nisi volenti. Illa perdet & inuitus, & volens habere aurũ, perdet aurũ: & volens habere domũ, perdet domum: fidē nemo perdet nisi qui spreuerit. In me sunt deus vota tua, quę reddam laudes tibi, quia eruisti animā meam de morte, oculos meos à lachrymis: *Et pedes meos de lapsu, vt placeā coram deo in lumine viuentiũ.* Merito non placet filiis alienis longe factis à sanctis, quia nō habent lumen viuentiũ vnde videant quod deo placet. Lumen viuentiũ, est lumen immortalium, lumen sanctorũ. Qui nō est in tenebris, placet in lumine viuentium. Attenditur homo & ea quæ ipsius
B sunt, & nemo scit qualis est, deus videt qualis est. Aliquando & ipsum diabolum latet, nisi tentet non inuenit, sicut de isto viro quem modò cōmemoraui. Nouerat eũ deus, & ei testimoniũ perhibebat: Diabolus eum nō nouerat, & ideo dixerat, Nunquid nō Iob gratis co-
Iob. 1. lit deum? Videte quò prouocat inimicus. Ibi perfectio est: Videte quid obiicit inimicus. Videbat hominē deo seruientē, in omnibus obsequentē, omnia bene operantem: & quia diues erat & fœlicissima domus, hoc obiicit, quia ideo colit deum, quoniā dedit illi hæc omnia: Nunquid nō Iob gratis colit deũ? Hoc enim erat verũ, hoc lumē viuentiũ vt gratis coleret deum. Deus videbat in corde serui sui cultũ suũ gratuitũ. Placebat enim illud cor in cōspectu domini in lumine viuentiũ, diabolum latebat, quia in tenebris erat. Admisit deus tētatorē, non vt ipse nosset quod nouerat, sed vt nobis noscendũ & imitandum præberet. Nunquid enim si ten-
Iob. 2. tator nō admitteretur, videremus nosipsi in Iob, quod deberemus & vellemus imitari? Admissus est tentator, abstulit omnia, remāsit ille solus à facultatibus, solus à familia, solus à filiis, plenus deo, vxor sanè relicta erat.
C Misericordē putatis diabolũ qui ei reliquit vxorē? No-
Gene. 3. uerat per quē deceperat Adam, suā reliquerat adiutricē, nō mariti consolatricē. Ille ergo plenus deo in quo vota erāt quæ redderet laudis, vt ostenderet, quia gratis deũ colebat, nō ideo quia tanta acceperat, & amissis omnibus talis est, quia illũ qui dederat omnia nō ami-
Iob. 1. sit: Dominus dedit, inquit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est, sit nomē domini benedictũ. Vulnere etiā percussus à capite vsq; ad pedes, integer tamen intus respondit tentatrici, de lumine viuentiũ, de
Iob. 2. lumine cordis sui, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: id est, tanquā ea quæ nō habet lumen viuentium. Lumen enim viuentiũ sapientia, & tenebræ insipientium stultitia est. Locuta es tanquā vna ex insipientibus mulieribus: carnem meā vides, lumen cordis mei non vides. Poterat enim illa tunc virum amplius amare, si pulchritudinem interiorem sufferre & inspi-
† al. interiorem nosset & inspiceret vbi, &c. cere, vbi † ille pulcher erat coram oculis dei, quia in illo erant vota quæ redderet laudis deo. Quomodo illud patrimonium nō inuaserat inimicus? Quàm integrum erat quod possidebat, & propter quod amplius possidendum sperabat iturus à virtutibus in virtutem. Ergo fratres ad hoc valeāt nobis hæc omnia, vt deum

gratis diligamus, in illo semper speremus, nec homi- D
nem, nec diabolum timeamus, nec ille: nec iste facit aliquid, nisi quantũ permittitur: permitti ad nihilum potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malos, simus boni, quia & nos fuimus mali. Pro nihilo saluos faciet deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergo de nemine desperemus, pro omnibus quos patimur oremus, à deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hic consolator, ibi munerator, vbique viuificator & vitæ dator, non alterius vitæ, sed illius de qua dictum est, Ego sum via & veritas & vita, vt & hic in lumine Ioan. 14.
fidei, & ibi in lumine speciei, tanquam in lumine viuētium in conspectu domini placeamus.

In Psalmum quinquagesimum sextum.

Enarratio.

AVdiuimus in Euangelio modò fratres, quantũ nos diligat dominus & saluator noster Iesus Christus, deus apud patrem, homo apud nos, ex nobisipsis iam circa patris dexterā. Audistis quantũ nos diligat: nam suæ charitatis mensurā & ipse dixit & nobis indixit, mandatum suum dicens E
esse, vt nos inuicē diligamus. Et ne quæreremus dubi- Ioan. 13.
tantes & æstuantes, quantũ nos debeamus inuicem diligere, quantaq; illa sit quæ deo placeat charitatis perfecta mēsura: ea enim perfecta est qua maior esse non potest, ipse expressit, ipse docuit, & ait, Maiorem hac cha- Ioan 15.
ritatem nemo habet, quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Fecit ipse quod docuit, fecerũt Apostoli quod ab illo didicerunt, & nobis faciendũ prædicauerunt. Faciamus & nos, quia & si nō sumus quod ille secundũ id quod creauit nos, quod ille tamē sumus secundũ id quod factus est propter nos: & si solus fecisset, forte nemo nostrũ deberet audere imitari. Ita enim ille homo erat, vt & deus esset. Sed in eo ꝙ homo erat, imitati sunt serui dominũ, & discipuli magistrũ, & fecerunt qui nos præcesserũt in familia eius, patres quidē nostri, sed tamen cōserui nostri. Neque imperaret hoc deus vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Si consyderans infirmitatē tuam deficis sub præcepto, cōfortare in exemplo: sed etiā exemplum ad te multum est, adest ille qui præbuit exēplum, vt præbeat & auxilium. Audiamus ergo & in isto Psal F
mo: opportune nanq; accidit & illo procurāte, vt ei cōsonaret Euangelium, commendans nobis dilectionem Christi, qui animam suā posuit pro nobis, vt & nos ani 1. Ioan. 3.
mā nostrā pro fratribus ponamus. Concordauit & cōsonuit huic Psalmo, vt videamus quomodo ipse dominus noster animā suā posuit pro nobis. Psalmus enim iste passionem ipsius cantat, & quoniam totus Christus caput est & corpus, quod bene vos nosse nō dubito: ca- Matth. 27.
put, est ipse saluator noster, passus sub Pōtio Pilato, qui &. 28.
nunc posteaquā resurrexit à mortuis, sedet ad dexterā Marci. 16.
patris. Corpus autē eius est Ecclesia, nō autē ista aut illa,
sed toto orbe diffusa: Nec ea quę nũc est in hominibus, Ephe. 1.
qui præsentem vitā agunt, sed ad eam pertinentibus etiam his qui fuerũt ante nos, & his qui futuri sunt post nos vsq; in finem seculi. Tota enim Ecclesia constans ex omnibus fidelibus, quia fideles omnes mēbra sunt Christi, habet illud caput positũ in cœlestibus quod gubernat corpus suũ, etsi separatum est à visione, sed annectitur charitate. Quia ergo totus Christus caput est & corpus eius, propterea in omnibus Psalmis sic audiamus voces capitis, vt audiamus & voces corporis. Noluit enim loqui separatim, quia noluit esse separatus,

G dicens, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad cõsummatio-
Math.2. nem seculi. Si nobiscũ est, loquitur in nobis, loquitur de
nobis, loquitur per nos, quia & nos loquimur in illo, &
ideo verum loquimur, qui in illo loquimur: nã quando
in nobis & ex nobis loqui voluerimus, in mẽdacio re-
manebimus. Quia ergo passionem domini cantat iste
Psalmus: vide quem titulum habeat. *In finem.* Finis est
Roma.10. Christus, quare dictus est finis? Non qui consumat, sed
qui consummet. Consumere enim perdere est: cõsum-
mare, perficere. Finitum enim quicquid dicimus, à fine
dicimus: aliter dicimus, finitus est panis: aliter dicimus,
finita est tunica. Finitus est panis qui manducabatur, fi-
nita est tunica quæ texebatur. Panis ergo finitus est vt
cõsumeretur, tunica finita est vt perficeretur: finis ergo
propositi nostri Christus est, quia quantumlibet cone-
mur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hæc est
perfectio nostra, ad illum peruenire: sed cum ad illum
perueneris, vltrà non quæris, finis tuus est. Quomodo
enim finis vitæ tuæ locus est quò tendis, quò cũ perue-
neris, iã manebis: sic finis studij tui, propositi tui, cona-
tus tui, intẽtionis tuæ, ille est ad quem pertendis, ad quẽ
H cum perueneris, vltrà nil desyderabis, quia melius nihil
habebis. Ipse ergo & exemplum nobis viuendi propo-
suit in hac vita, & præmiũ viuendi dabit in futura vita.
1. Reg. 24. *In finem ne corrumpas ipsi David in tituli inscriptionẽ, cum fuge-
ret à facie Saul in speluncã.* Referentes nos quidem ad san-
ctam scripturam, inuenimus sanctũ Dauid illum regẽ
Israël, ex quo etiam nomẽ accepit Psalterium Dauidi-
cum, persecutorẽ passum fuisse Saulem regẽ ipsius po-
puli, sicut multi vestrum nouerũt qui scripturas vel at-
tigerunt vel audierunt. Habuit ergo persecutorem Sau-
lem rex Dauid, & cum esset ille mitissimus, ille ferocis-
simus: ille lenis, ille inuidus: ille patiens, ille crudelis: il-
le beneficus, ille ingratiosus, pertulit eum tanta lenita-
te, vt cũ eum accepisset in manus, non illum attigisset,
non illum læsisset. Accepit enim à domino deo pote-
statem, vt si vellet, occideret Saulem ipse Dauid, & ele-
git parcere quàm occidere. Ille autẽ nec tali beneficio
victus est vt desineret persequi. Inuenimus ergo illo tẽ-
pore quando Saul Dauid persequebatur, regẽ futurũ &
prædestinatũ rex iam reprobatus, q fugeret à facie Saul
in speluncam ipse Dauid. Quid ergo hoc ad Christũ?
I Si omnia quę tunc agebantur, figuræ erant futurorum,
inuenimus ibi Christum & multo maxime: nam illud,
Ne corrũpas in tituli inscriptionem: non video quo-
modo pertineat ad illum Dauid. Non enim aliquis ti-
tulus inscriptus erat ipsi Dauid quẽ corrumperet Saul.
Videmus autẽ in passione domini scriptum fuisse titu
Matth.27. lum, Rex Iudæorum: vt ille titulus exprobraret frontẽ
Ioan.19. ipsorum, quod à rege suo manus non abstinuerunt. In
illis enim Saul erat, in Christo Dauid erat. Christus e-
Roma.1. nim sicut Apostolicũ & Euangelicum est quod noui-
Matth.1. mus, quod cõfitemur, ex semine Dauid secundum car-
nem: nam secundum diuinitatem supra Dauid, supra
omnes homines, supra cœlũ & terrã, supra angelos, su-
Ioan.1. pra omnia visibilia & inuisibilia, quia omnia per ipsum
Luc.1. et.2. facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Dignatus tamẽ
homo fieri ex semine Dauid ad nos venit, quia de tribu
Dauid natus est, vnde virgo Maria quæ peperit Chri-
stum. Inscriptus itaq; titulus ille est, rex Iudæorum. Saul
Ioan.19. vt diximus, populus Iudæorum erat, Dauid Christus e-
rat, titulus ibi, Rex Iudæorũ. Indignati sunt Iudæi quia
inscriptus erat titulus, Rex Iudæorum: puduit illos ha-
bere regem quem crucifigere potuerunt. Non enim vi-
derunt, quia ipsa crux, in qua eum fixerũt, futura erat in
frontibus regum. Cum ergo indignarentur ex illo titu K
lo, audierũt Pilatum iudicem, cui obtulerũt occiden-
dum Christum, & dixerunt ad eum. Noli scribere sic,
rex Iudæorum: sed scribe, quia ipse dixit se regẽ esse Iu-
dæorũ. Et quia iam cantatum erat per spiritũ sanctum,
In finem ne corrumpas in tituli inscriptionẽ: Respon-
dit eis Pilatus, Quod scripsi scripsi: Quid mihi sugge-
ritis falsitatẽ? Ego non corrumpo veritatẽ. Audiuimus
ergo quid sibi velit, ne corrumpas in tituli inscriptio-
nẽ. Quid ergo est, cum fugeret à facie Saul in speluncã?
Quod quidem & Dauid ille fecit: sed quia in illo non
inuenimus tituli inscriptionẽ, in hoc inueniamus fugã 1.Reg.24.
in speluncã. Figurabat enim aliquid illa spelunca, qua
se texit Dauid. Quare autẽ se texit? Vt occultaretur &
non inueniretur. Quid est cõtegi spelunca? Cõtegi ter-
ra: qui enim fugit in speluncã, terra cõtegitur ne videa-
tur. Portabat autem terrã Iesus carnem quã acceperat
de terra, & in ea se occultabat, ne à Iudæis inueniretur
deus. Si enim cognouissent, nunquã dominum gloriæ
crucifixissent. Quare ergo dominum gloriæ non inue- 1.Cor.2.
nerunt? Quòd spelunca se texerat, id est, carnis infirmi-
tatem oculis obiiciebat: maiestatem autẽ diuinitatis in L
corporis tegmine, tanquã terræ abdito contegebat. Illi
ergo non cognoscentes deũ, crucifixerunt hominem.
Nec mori potuit nisi in homine, nec crucifigi potuit
nisi in homine, quia nec teneri posset nisi in homine:
Opposuit male quærentibus terrã, seruauit bene quærẽ-
tibus vitã. Fugit ergo secundum carnẽ in speluncã à fa
cie Saul. Quòd si ex hoc velis accipere, ita dominũ fu-
gisse in speluncã à facie Saul quia passus est, vsqueadeo
se occultauit Iudæis, vt & moreretur: quantũlibet enim
sæuirent in eum Iudæi donec moreretur, adhuc puta-
bant eũ posse liberari, & ostendere miraculum aliquod
quòd filius dei esset: hoc prædictũ erat in libro Sapien Sapien.2.
tiæ, Morte turpissima condemnemus illum: erit enim
respectus illi ex sermonibus illius. Si enim vere filius
dei est, suscipiet illum, & liberabit illũ de manibus con
trariorum. Quia ergo crucifigebatur, & nõ liberabatur,
crediderunt illum non esse filium dei. Propterea insul-
tantes pendenti in ligno, & caput agitantes, dicebant
illi: Si filius dei es, descende de cruce, alios saluos fecit, Matth.27.
seipsum saluare non potest. Ista dicentes sicut est in ip-
so libro Sapientiæ, hæc cogitauerunt & errauerunt. Ex- M
cæcauit enim illos malitia eorũ. Quid enim magnum Sapien.2.
erat de cruce descẽdere, cui facile fuit de sepulchro re-
surgere? Sed quare? Quia vsq; ad mortẽ voluit esse pa-
tiens, vt fugeret à facie Saul in speluncam. Etenim spe-
lunca, inferior pars terræ potest accipi. Et certe quod
manifestum est, & certum omnibus hominibus, corpus
eius in monumento positum est, quod erat excisum in
petra. Hoc ergo monumẽtum spelunca erat, illuc fugit
à facie Saul. Tandiu enim persecuti sunt illum Iudæi,
quoadusque poneretur in spelunca. Vnde probamus
quòd tãdiu illum persecuti sunt, quousq; ibi poneretur?
Etiam mortuũ in cruce pendentem lancea vulneraue- Matth.27.
runt. At vbi inuolutus, curato funere positus est in spe-
lunca, iam nihil habuerunt quod carni facerent, Resur- Ioan.19.
rexit dominus ex illa spelunca illęsus, incorruptus, quò
fugerat à facie Saul, occultans se impiis quos præfigu-
rabat Saul. Ostendens se autem membris suis. Nam re- 1.Reg.24.
surgentis membra à membris eius palpata sunt: mem-
bra enim eius Apostoli tetigerunt resurgentem & cre- Luca.24.
diderunt, & ecce nihil profecit persecutio Saulis. Au-
diamus ergo iam psalmum, quia de titulo eius satis lo-
cuti sumus, quãtum dominus dare dignatus est: *Mise-*

rere

A *rere mei deus, miſerere mei, quoniã in te confidit anima mea.* Chriſtus in paſſione dicit, Miſerere mei deus. Deo deus dicit, miſerere mei. Qui cum patre miſeretur tui, in te clamat miſerere mei. Etenim quod de illo clamat miſerere mei, tuũ eſt. A te hoc accepit, propter te liberandum carne indutus eſt. Caro ipſa clamat: Miſerere mei deus, miſerere mei. Homo ipſe anima eſt & caro. Totum enim hominẽ ſuſcepit verbum, & totus homo factus eſt verbum. Ioan. 1. Ne ideo putetur non ibi fuiſſe animã, quia Euangeliſta ita dicit: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Luca. 3. Etenim dicitur, caro homo, ſicut alio loco dicit ſcriptura: Et videbit omnis caro ſalutare dei. Nunquid caro ſola videbit, & anima ibi non erit? Iterũ Ioan. 17. dicit ipſe dominus de hominibus, Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Nunquid in ſola carne acceperat poteſtatẽ, & non maxime in animas, quas primitus liberabat? Ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cũ verbo, & verbũ cum homine, & homo & verbum vnus homo, & verbum & homo vnus deus. Dicat ergo, Miſerere mei deus, miſerere mei. Nõ expaueſcamus voces petentis miſericordiam & exhi-B bentis. Ideo enim petit, quia exhibet: ad hoc enim homo, quia miſericors, nõ vt conditionis neceſſitate naſceretur, ſed vt nos de conditione neceſſitatis liberaret. Miſerere mei deus miſerere mei: *Quoniam in te confidit anima mea.* Audis magiſtrum orantem, diſce orare. Ad hoc enim orauit vt doceret orare, quia ad hoc paſſus eſt vt doceret pati, ad hoc reſurrexit vt doceret ſperare reſurrectionem. *Et in vmbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.* Hoc planẽ iam totus Chriſtus dicit: hic eſt & vox noſtra. Non enim iam tranſiuit iniquitas, adhuc feruet iniquitas. Et in fine dixit ipſe dominus abundantiam futurã iniquitatis, Math. 24. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum: qui autem perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Quis autem perſeuerabit vſque in finem, quoadusq; tranſeat iniquitas? Qui fuerit in Chriſti corpore, qui fuerit in membris Chriſti, & à capite didicerit patientiã perſeuerandi. Tranſiſti, & ecce tranſierunt tentationes tuæ, & is in aliam vitam in quam ierunt ſancti ſi ſanctus fueris: in aliam, inquam, ierunt martyres, ſi martyr fueris ibis & tu in aliam vitã. Nunquid quia tu tranſiſti hinc, C propterea iã tranſiit iniquitas? Naſcuntur alij iniqui, ſicut moriuntur, alij iniqui. Quomodo ergo alij iniqui moriuntur, & alij naſcuntur: ſic alij iuſti eunt, & alij naſcuntur. Vſq; in finem ſeculi nec iniquitas deerit premens, nec iuſtitia patiens. Et in vmbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas, id eſt, tu protegas me: & vt ab æſtu iniquitatis non areſcam, tu vmbraculum præbebis mihi. *Clamabo ad deum altiſſimum.* Si altiſſimus eſt, quomodo te audit clamantẽ? Nata eſt experimento fiducia. *Deum, inquit, qui benefecit mihi.* Si antequam eum quærerem benefecit mihi, clamantem me non exaudiet? Bene enim nobis fecit dominus deus mittendo nobis ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, Roma. 4. vt moreretur propter delicta noſtra, & reſurgeret propter iuſtificationẽ noſtram. Pro qualibus mori voluit filium ſuum? Pro impiis. Impij autem non quærebant deum, & quæſiti ſunt à deo. Sic eſt ergo ille altiſſimus, Pſal. 33. vt non ſit ab illo longe miſeria noſtra & gemitus noſter, quia prope eſt dominus his qui obtriuerunt cor. Clamabo ad deum altiſſimũ, deum qui benefecit mihi. *Miſit de cœlo & ſaluum fecit me.* Iam homo ipſe, iam caro ipſa, iam filius dei ſecundum noſtrã participationem manifeſtum eſt quia ſaluatus eſt: & miſit de cœlo pater, & ſaluauit eum: miſit de cœlo, & reſuſcitauit eum. Sed D vt noueritis quia & ipſe deus eſt, & ipſe ſe reſuſcitauit, vtrunq; poſitũ eſt in ſcriptura, qoia & pater illum reſuſcitauit, & quia ipſe ſe reſuſcitauit. Audite, quia pater illum reſuſcitauit, Apoſtolus dicit: Factus eſt, inquit, obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Philip. 2. Propter quod & deus eum exaltauit, & donauit ei nomẽ quod eſt ſuper omne nomen. Audiſtis patrem reſuſcitantem & exaltantem filiũ: audite quia & ipſe carnem ſuã reſuſcitauit. Ioan. 2. In figura tẽpli dicit ad Iudæos, Soluite tẽplum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud. Euangeliſta autem expoſuit nobis quid diceret: hoc autem, inqoit, dicebat de templo corporis ſui. Modo ergo ex perſona precãtis, ex perſona hominis, ex perſona carnis dicit: Miſit de cœlo, & ſaluum me fecit. *Dedit in opprobrium conculcantes me.* Qui illum conculcauerunt? Qui mortuo inſultauerunt, qui tanqoam hominẽ crucifixerunt, qoia deũ non intellexerunt, dedit eos in opprobrium. Videte ſi nõ eſt factũ, non futurũ credimus, ſed cõpletum agnoſcimus. Sæuierũt Iudæi in Chriſtũ, ſuperbierũt in Chriſtum. Vbi? In ciuitate Hieruſalem. Vbi enim regnabãt, ibi tumebant, ibi ceruices erexerũt. Poſt paſſionem do- E mini eradicati inde ſunt, & perdiderunt regnũ, in quo regem Chriſtũ agnoſcere noluerũt. Quemadmodum dati ſunt in opprobriũ videte, diſperſi ſunt per omnes gentes, nuſquam habentes ſtabilitatem, nuſquã certam ſedem. Propterea autẽ adhuc Iudæi ſunt, vt libros noſtros portent ad confuſionem ſuã. Quando enim volumus oſtẽdere prophetatũ Chriſtum, proferimos Paganis iſtas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Chriſtiani cõpoſuimus, vt cũ Euãgelio quod prædicamus finxerimus Prophetas, per quos prædictũ videretur quod prædicamus, hinc eos conuincimus, quia omnes ipſæ literę quibus Chriſtus prophetatus eſt, apud Iudęos ſunt: omnes ipſas literas habẽt Iudęi: Proferimus codices ab inimicis, vt cõfundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio ſunt Iudæi? Codicem portat Iudæus vnde credat Chriſtianus. Librarij noſtri facti ſunt, quomodo ſolẽt ſerui poſt dominos codices ferre, vt illi portando deficiant, illi legẽdo proficiant. In tale opprobriũ dati ſunt Iudæi, & impletũ eſt qood tanto ante prædictum eſt: dedit in opprobrium cõculcantes me. Quale autem opprobrium eſt fratres, vt hũc F verſum legant, & ipſi cæci attendant ad ſpeculum ſuũ? Sic enim apparent Iudæi de ſcriptura ſancta quã portant, quomodo apparet facies cæci de ſpeculo: ab aliis videtur, ab ipſo non videtur. Dedit in opprobrium cõculcantes me. Quærebas forte cũ diceret, Miſit de cœlo & ſaluum me fecit: quid miſit de cœlo? Quem miſit Math. 4. de cœlo? Angelum miſit, vt ſaluum faceret Chriſtum, & per ſeruum ſaluus fit dominus? Omnes enim angeli creatura ſeruiens Chriſto eſt. Ad obſequium mitti potuerunt angeli, ad ſeruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: ſicut ſcriptum eſt, quòd angeli miniſtrabant ei, non tanquam miſericordes indigenti, ſed tanquã ſubiecti omnipotenti. Quid ergo miſit de cœlo, & ſaluum fecit me? Modo audiemus in alio verſu, quid de cœlo miſerit. *Miſit de cœlo miſericordiam ſuam & veritatem ſuam.* Ad quam rem? Et eruit animam meam de medio catulorum leonum. Miſit, inquit, de cœlo miſericordiam ſuam & veritatem ſuam: & ipſe Chriſtus ait, Ego ſum veritas. Ioan. 14. Miſſa eſt ergo veritas, vt erueret animam meam hinc de medio catulorum leonũ, miſſa eſt miſericordia: ipſum Chriſtum inuenimus & miſericordiam & veritatem, miſericordiam nobis compatientem

G patientem,& veritatem nobis tribuentem. Hoc est er-
go quod paulò antè dixi: Quia & ipse se resuscitauit. Si
enim veritas resuscitauit Christum, & si veritas animã
Christi eruit de medio catulorum leonum, vt miseri-
cors fuit mori pro nobis, ita verax fuit resurgere ad iu-
stificandos nos. Dixerat enim se resurrecturum, & ve-
Ioan.20. ritas mentiri non potuit. Et quia veritas & verax, pro-
pterea cicatrices veras ostendit, quia vera vulnera per-
tulit. Has cicatrices tenuerunt discipuli, palpauerunt,
manifestauerunt sibi: exclamauit qui misit digitos in
compunctum latus, & ait, Dominus meus & deus me-
us. Misericordia pro illo mortuus erat, & veritate ad
illum resurrexerat. Misit de coelo misericordiam suam
& veritatem suam. *Et eruit animam meam de medio catulo-
rum leonum.* Qui sunt catuli leonum? Populus ille mi-
nutus, male deceptus, male seductus à principibus sa-
cerdorum Iudæorum, vt illi leones, illi catuli leonum:
Omnes fremuerunt, omnes occiderunt. Audituri e-
nim sumus hic & cædem ipsorũ modo in consequen-
tibus versibus Psalmi huius. Et eruit, inquit, animam
meam de medio catulorum leonum. Quare dicis, & e-
H ruit animam meam? Quid enim passurus eras, vt erue-
retur anima tua? *Dormiui conturbatus.* Expressit Christus
1.Reg.24. mortem suam. Certe de illo Dauid legimus, quòd fu-
gerit in speluncam, non tamen quia dormiuit in spe-
lunca. Alius Dauid est in spelunca, alius Dauid est qui
dicit, Dormiui conturbatus. Videmus perturbationem
ipsius, non illo turbato, sed illis turbantibus. Turbatum
enim se dixit secundum opinionem frementium, non
secundum cedentis conscientiam. Putauerunt se illum
turbasse, putauerunt vicisse: ille autẽ dormiuit cõturba-
tus. Tam placatus erat iste turbatus, vt quando vellet,
dormiret. Nemo dormit turbatus, omnes qui perturbã-
tur, aut à somno excitãtur, aut in somnũ vergi nõ per-
mittuntur. Ille autẽ turbatus est, & dormiuit. Magna hu
militas perturbari, magna potestas dormientis: de qua
potestate veniebat ꝙ dormiuit? De qua ipse dicit, Pote-
Ioan.10. statẽ habeo ponendi animã meam, & potestatẽ habeo
sumendi eam: nemo tollet eam à me, sed ego eã pono,
Gene.2. & iterũ sumo eam. Turbauerũt illi & dormiuit ipse: cu
ius typũ gerebat Adam, quãdo immisit ei deus soporẽ,
vt de latere illi coniugẽ faceret. Nõ enim poterat vxo-
I rem facere primo homini etiã de latere vigilantis? aut
propterea voluit eum dormire, ne sentiret cũ sibi costa
detraheretur? Postremo, quis ita dormit, vt osse sibi cõ-
uulso nõ expergiscatur? Qui potuit sine dolore auferre
costã dormienti, potuit & vigilanti. Sed quare voluit
dormiẽti facere? Quia dormiẽti Christo in cruce, facta
Ioan.19. est cõiunx de latere. Percussum est enim latus pẽdentis
de lancea, & profluxerunt Ecclesiæ sacramẽta. Dormi-
ui, inquit, cõturbatus. Et in alio Psalmo manifestat hoc
vbi ait, Ego dormiui & somnũ cepi. Ibi expresit pote-
Psal.3. statem suã. Poterat & illic dicere, Dormiui, sicut dixit
hic. Quid est autẽ, ego dormiui? Id est, quia volui, dor-
miui. Non illi mein somnũ nolentem compulerũt: sed
Ioan.10. mea voluntate ego dormiui, secundũ illud, Potestatem
habeo ponendi animã meam, & potestatẽ habeo iterũ
sumendi eam. Propterea ibi sequitur & dicit, Ego dor-
miui & somnũ cepi, & exurrexi, quoniam dominus su-
scepit me. Dormiui cõturbatus. Vnde turbatus? Quibus
turbantibus? Videamus quomodo indurat malã con-
scientiam Iudæis volẽtibus excusare se ab interfectio-
ne domini. Nam propterea eum, sicut loquitur Euange
lium, iudici tradiderunt, ne ipsi eum occidisse, vide-
rentur. Cum enim dixisset eis iudex tunc Pilatus, Acci-
pite eum vos, & secundum legem vestrã iudicate eum. K
Responderunt, Nobis nõ licet interficere quenquã. In- Ioan.18.
terficere nõ licet, tradere ad interficiendum licet? Quis De pæ.dist.
autem occidit? Qui audito clamore cessit, an qui cla- 1.c. Pericu-
mando vt occideretur extorsit? Ipse dominus dicat te- lose.
stimonium à quibus occisus est, vtrũ ab illo Pilato qui Matth.27.
nolens eum occidit: vnde etiã eum flagellauit, & veste Ioan.19.
ignominiosa circundedit, & flagellatum ad eorũ ocu-
los produxit, vt saltem pœna flagellorũ eius satiati, eũ
occidi nõ extorquerent. Propterea etiam cum videret
eos perseuerare, sicut legimus, lauit manus suas, & di-
xit, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Videritis Matth.27.
vtrum ille innocens qui vel cessit clamantibus? multo
magis tamẽ illi nocentes, qui clamando eum occidere
voluerunt. Sed nos interrogemus & audiamus domi-
num, quibus tribuat mortem suam, quia dixit, Dormi-
ui turbatus. Interrogemus eum & dicamus, Quopiam
dormisti turbatus, qui te persecuti sunt? Qui te occi-
derunt? Nunquid forte Pilatus qui militibus dedit in
ligno suspendendum, clauis transfigendum? Audite,
Qui? *Filij hominum.* Illos vtique dicit, quos persecuto-
res passus est. Sed quomodo ipsi occiderũt qui ferrum L
non ferebant, qui gladium non strinxerunt, qui impe-
tum in eum non fecerunt ad occidendum? Vnde occi
derunt? *Dentes eorum, arma & sagittæ, & lingua eorum gladius
acutus.* Noli attendere inermes manus, sed os armatũ:
inde gladius processit quo Christus occideretur, quo-
modo & de ore Christi vnde & Iudæi occiderentur.
Habet enim ille gladium bis acutum, occidentis & re- Apoc.1.
surgẽtis, & resurgẽs percussit eos, & diuisit ab eis quos
faceret fideles suos. Illi malũ gladium, ille bonũ. Illi sa-
gittas malas, ille bonas. Nam habet & ipse sagittas bo-
nas, verba bona, vnde sagittet cor fidele vt ametur. Er-
go aliæ istorũ sagittæ, & alius istorũ gladius. Filij homi-
num dentes eorũ, arma & sagittæ, & lingua eorum ma-
chæra acuta. Lingua filiorũ hominum machera acuta,
& dentes eorũ arma & sagittæ. Quando ergo percusse-
runt, nisi quando clamauerunt, Crucifige, crucifige? Et Matth.27.
quid tibi fecerunt ô domine? Exultet hic Propheta. Su Ioan.19.
perius enim omnes illos versus dominus loquebatur.
Propheta quidem sed ex persona domini, quia in Pro-
pheta dominus. Et quãdo loquitur ex persona sua Pro-
pheta, ipse dominus loquitur per eum, qui ei dictat ve- M
ritatem quam loquitur. Modo ergo ex persona Pro-
phetæ, audite fratres mei. Vidit dominum in spiritu
iste Propheta humiliatũ, cæsum, flagellatum, colaphis
percussum, expalmatum manibus, sputis illitum, spinis
coronatum, ligno suspensum. Illos sæuientes, illum
tolerantem: illos insultantes, illum quasi victum vidit
in spiritu, & post illam iam omnem humiliationem,
& illorum furorem, resurrexisse eum, & illa omnia quæ
fecerant Iudæi sæuientes facta esse inania, & eleuatus
gaudio tanquam videret fieri: *Exaltare,* inquit, *super cæ-
los deus.* Homo in cruce, & super cœlos deus. Rema-
neant in terra sæuientes, tu in cœlo esto iudicans. Vbi
sunt qui furebant? vbi sunt dentes eorum arma & sa-
gittæ? Nonne sagittæ infantium factæ sunt plagæ eo-
rum? Alio enim loco Psalmus hoc dicit, volens eos Psal.63.
ostendere inaniter sæuisse, & inaniter in furias præci-
pitatos esse, quoniam nihil potuerũt facere Christo ad
horam crucifixo, & postea resurgenti atque in cœlo se-
denti. Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorũ. Quo-
modo infantes faciunt sibi sagittas de cannis? Sagittæ
autẽ quæ? aut quæ vires, aut qui arcus, aut qui ictus, aut
quod vulnus? Exaltare super cœlos deus. *Et super om-
nem*

A *nem terram gloria tua.* Vt quid exaltaris ſuper cœlos deus?
Fratres, exaltatum deũ ſuper cœlos non vidimus, ſed
credimus. Super omnem autem terram gloriam eius,
non tantum credimus, ſed etiam videmus. Qualem
vero vęſaniam patiuntur hæretici, quæſo vt attenda-
tis. Illi præciſi à compagine Eccleſiæ Chriſti, & par-
tem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare
orbi terrarum, quo diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos au-
tem catholici in omni terra ſumus, quia omni terræ
communicamus quacunque gloria Chriſti diffuſa eſt.
Videmus enim quod tunc cantatũ eſt, modo comple-
tum, Exaltatus eſt ſuper cœlos deus noſter, & ſuper o-
mnem terram gloria ipſius. O hæretica inſania, quod
non vides credis mecũ, quod vides negas. Credis me-
cum exaltatum Chriſtum ſuper cœlos, quod non vidi-
mus, & negas gloriam eius ſuper omnem terrã, quod
videmus. Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem
terram gloria tua. Redi ad verba domini, & ipſe do-
minus narrare nobis incipit tanquam alloquens nos,
exultante etiam Propheta & dicẽte, Exaltare ſuper cœ-
los deus, & ſuper omnem terram gloria tua: Confir-
B mat nos & ipſe, tanquam dicens nobis, Quid mihi fa-
cere potuerunt illi qui me perſecuti ſunt? Quare autem
nos alloquitur? Quia faciunt & nobis. Sed nihil faciũt
qui nos ſimiliter fuerint perſecuti. Videat enim chari-
tas veſtra alloquentem nos dominum & exhortantem
nos exemplo ſuo. *Muſcipulam parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animã meam.* Voluerunt illam quaſi de cœ-
lo deponere & ad inferiora deprimere, Curuauerunt
animam meam. *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipſi inciderunt in eam.* Mihi nocuerunt an ſibi? Ecce ille ex-
altatus eſt ſuper cœlos deus, & ecce ſuper omnem ter-
ram gloria ipſius. Regnum Chriſti videmus, vbi eſt re-
gnum Iudæorum? Quoniam ergo fecerunt quod fa-
cere non debuerunt, factum eſt in illos quod pati de-
buerunt: Ipſi foderunt foueã, & ipſi inciderunt in eam.
Quòd enim perſecuti ſunt Chriſtum, Chriſto non ob-
fuit, ſed ipſis obfuit. Et nolite putare fratres ipſis ſolis
hoc accidiſſe. Omnis qui parat foueã fratri ſuo, neceſſe
eſt vt ipſe incidat in eam. Intendite fratres mei, Chri-
C ſtianos oculos habete, nolite decipi viſibilibus. Forte
enim alicui veſtrum quia hoc dixi, ſubuenit modo: ſi
quis voluit fratri ſuo fraudẽ facere, & voluit ei aliquas
inſidias machinari, & machinatus eſt & impleuit, & ce
cidit frater in inſidias eius, & expoliatus eſt, aut preſ-
ſus eſt ſiue carcere, ſiue falſo teſtimonio, ſiue aliqua ne-
faria criminatione circumuentus: videtur autem iſte
oppreſſus, ille oppreſſiſſe: iſte victus, ille viciſſe: & fal-
ſum putatur quod diximus, quoniam quicunque foueã
parauerit fratri ſuo, ipſe cadet in eam. Interrogo vos
tãquam Chriſtianos, vt ſumatis exemplum de his quæ
iam nouimus. Pagani perſecuti ſunt martyres, marty-
res capti ſunt, ligati ſunt, in carcerem miſſi ſunt, beſtiis
ſubiecti ſunt, alij ferro percuſſi, alij ignibus concrema-
ti, vicerunt perſequentes, & victi ſunt martyres? Ab-
ſit. Quære gloriam martyrum apud deum, quære fo-
ueam paganorum in confoſſa conſcientia. Vbi enim
eſt fouea quò cadit impius? In conſcientia mala. Putas
eum in foueam non cecidiſſe qui lucem dei & Chriſti
perdidit, & cæcitate percuſſus eſt? Si non caderet in fo
ueam, videret ante ſe: neſcit quò eat, quomodo qui
ambulat in via cum ceciderit in foueã, perdidit viam.
Videtis ergo omnes malefactores perdidiſſe viam, im-
plicatos facinore. Sed iam te tradidit in manus forte
latronis, aut in manus alicuius iniuſti: vel circũuenire
te ſatagit apud iudicem, & tu in preſſura es: Ille læta- D
tur, ille exultat. Noli, vt iam dixi, noli habere oculos
paganorum: Chriſtianos oculos habe. Vide illum qui
in te exultat, ipſa exultatio eſt fouea ipſius. Melior eſt
enim triſtitia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua fa-
cientis. Ipſa lætitia iniqua facientis, ipſa eſt fouea, illuc
quiſque cum ceciderit oculos perdit. Te doles, quia
perdidiſti veſtem, & illum non doles, quia perdidit fi-
dem? Quis veſtrum grauiore damno percuſſus eſt? Ecce
ille occidit, tu occideris. Viuit ille, tu mortuus es? Abſit.
Vbi eſt fides Chriſtianorum? & vbi eſt ille qui moritur
ad tempus? Audiat dominum ſuum, Qui credit in me, *Ioan.11.*
licet moriatur, viuit. Ergo qui non credit, licet viuat,
mortuus eſt. Foderunt ante faciem meã foueam, & ipſi
inciderunt in eam. Omnibus malis neceſſe eſt vt hoc
contingat, Bonorũ autem patientia, pręparatione cor-
dis excipit voluntatem dei, & gloriatur in tribulatio-
nibus, dicens quod ſequitur, *Paratum cor meum deus, pa-* *Pſal.107.*
ratum cor meum, cantabo & pſallam. Quid fecit mihi? Para-
uit foueam, cor meum paratum eſt. Ille parauit foueam
ad decipiendũ, ego cor non parabo ad perpetiendum?
ille parauit foueam ad opprimendum, ego cor non pa- E
rabo ad tolerãdum? Propterea ille incidet in eam, ego
autem cantabo & pſallam. Audi cor paratũ in Apoſto-
lo, qui imitatus eſt dominum ſuum, Gloriamur, inquit, *Roma.5.*
in tribulationibus, quia tribulatio patiẽtiam operatur,
patientia probationem, probatio ſpem, ſpes vero non
confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus no
ſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Erat in *2.Corin.11.*
preſſuris, in catenis, in carceribus, in plagis, in fame &
ſiti, in frigore & nuditate, in omni vaſtatione laborum
& dolorum, & dicebat, gloriamur in tribulationibus.
Vnde? Quia paratum eſt cor eius, ideo cãtabat & pſal-
lebat, Paratum cor meum deus, paratũ cor meum, can-
tabo & pſallam. *Exurge gloria mea.* Ille qui fugerat à fa-
cie Saul in ſpeluncam, Exurge gloria mea, glorificatus
Ieſus poſt paſſionẽ. *Exurge pſalteriũ & cithara.* Quid vo
cat vt ſurgat? Duo organa video, corpus autem Chriſti
vnum video: vna caro reſurrexit, & duo organa ſurre-
xerunt. Alterũ ergo organum pſalterium, alterũ citha- *Organa.*
F ra. Organa dicũtur omnia inſtrumenta Muſicorũ. Non
ſolum illud organũ dicitur quod grande eſt & inflatur
follibus, ſed quicquid aptatur ad cantilenam, & corpo-
reum eſt, quo inſtrumento vtitur qui cantat, organum
dicitur. Diſtincta ſunt autem inter ſe iſta organa, & vo
lo, quãtum dominus dat, indicare vobis, & quomodo
diſtincta ſunt, & quare diſtincta, & quare vtrunque di-
catur, exurge. Iam diximus, vna caro domini reſurre-
xit, & dicitur, Exurge Pſalterium & cithara. Pſalterium *Pſalteriũ.*
eſt organum quod quidem manibus fertur percutien-
tis, & chordas diſtentas habet: ſed illum locũ vnde ſo-
nũ accipiunt chordæ, illud concauum lignũ quod pen
det & tactum reſonat, quia concipit aërem, Pſalteriũ in
ſuperiore parte habet. Cithara autẽ genus ligni cauum *Cithara.*
& reſonans in inferiore parte habet. Itaq; in Pſalterio
chordæ ſonũ deſuper accipiunt: in cithara autẽ chor-
dæ ſonũ ex inferiore parte accipiunt. Hoc intereſt in-
ter Pſalterium & citharã. Quid ergo duo hæc organa
nobis figurant? Excitat enim Chriſtus dominus noſter
Pſalterium ſuum & citharam ſuam, & dicit, *Exurgam diluculo.* Puto quia hic iam agnoſcitis dominum reſur-
gentem. Legimus in Euangelio, videte horam reſur- *Matth.28.*
rectionis, Quandiu per vmbram quærebatur Chriſtus?
Lux itaque agnoſcatur, diluculo ſurrexit. Sed quid eſt
Pſalterium? quid eſt & cithara? Per carnem ſuam do-

G minus duo genera factorum operatus est, miracula &
passiones. Miracula desuper fuerunt, passiones de infe-
riori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina e-
rant, sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo
diuina operans Psalterium est: caro humana patiens,
Matth. 11. cithara est. Sonet Psalterium, illuminentur cæci, au-
diant surdi, stringantur paralitici, ambulent claudi, sur
gant ægroti, resurgant mortui, iste est sonus Psalterij.
Matth. 27. Sonet & cithara, esuriat, sitiat, dormiat, teneatur, flagel-
letur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur. Cum ergo vi-
des in illa carne quædam sonuisse desuper, quædam
de inferiori parte, vna caro resurrexit, & in vna carne
agnoscimus & Psalterium & citharam. Et ista duo ge-
nera factorum impleuerunt Euangelium, & prædica-
tur in gentibus. Nam & miracula & passiones domini
prædicantur. Ergo surrexit Psalterium & cithara dilu-
culo, & confitetur domino. Et quid ait? *Confitebor tibi in
populis domine, & psallā tibi in gētibus. Quia magnificata est vsq;
ad cœlos misericordia tua, & vsq; ad nubes veritas tua.* Cœli su-
pra nubes, & nubes infra cœlos, & tamē ad hoc cœlum
proximū pertinent nubes. Sed aliquādo nubes recum-
H bunt super montibus vsqueadeo vt proximo aëre con-
glomerentur. Cœlum autē sursum est, habitationes an-
gelorū, sedium, dominationum, principatuū, potestatū,
Illud ergo fortè videatur fuisse dicendum, Magnifica-
ta est vsq; ad cœlos veritas tua, & vsque ad nubes mise-
ricordia tua. Etenim in cœlo angeli laudant deum, vi-
dentes ipsam speciem veritatis, sine vlla caligine visio-
nis, sine interpolatione aliqua falsitatis, vident, diligūt,
laudant, non fatigātur. Ibi veritas: hic autem in nostra
miseria vtique misericordia. Misero enim præbēda est
misericordia: non enim opus est misericordia sursum,
vbi nullus est miser. Hoc propterea dixi, quia videtur
congruentius dici potuisse, Magnificata est vsq; ad cœ
los veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Nu-
bes enim intelligimus prædicatores veritatis. Homi-
nes enim portātes istam carnē caliginosam quodam-
modo, sed vnde deus & coruscat miraculis, & tonat
præceptis: & ipsi sunt illæ nubes de quibus dicit Esaias
ex persona domini, increpans quandam vineā malam
sterilem, spinosam, Mandabo nubibus meis, ne pluant
Esaiæ. 5. super eam imbrem: id est, mandabo Apostolis meis vt
I deserant Iudæos, & non illis euangelizent, sed euange-
lizent in terra bona gentium, vnde non spinæ, sed vuę
procedant. Nouimus ergo nubes dei esse prædicatores
veritatis, Prophetas, Apostolos, omnes recte proferen-
tes verbum veritatis, & habētes in se lumen occultum,
sicut habent nubes vnde coruscant: homines ergo nu-
bes. Quid sibi itaq; volt, domine, quia magnificata est
vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes ve-
ritas tua? Veritas præpollet in angelis, sed dedisti illam
& hominibus, & deduxisti illam vsque ad nubes. Sur-
sum misericordia videntur angeli non indigere, sed
quia hominibus miseris tu misereris, & præbendo illis
misericordiam cōmunione resurrectionis angelos fa-
cis, vsque ad cœlos est misericordia tua. Gloria domi-
no deo nostro, & misericordiæ ipsius, & veritati ipsius,
quia nec deseruit nos misericordia facere beatos per
gratiam suam, nec fraudauit nos veritate: quia primo
veritas carne cooperta venit ad nos, & sanauit per car-
nem suam oculum interiorem cordis nostri, vt eam
1. Cor. 13. postea facie ad faciem videre possemus. Agentes ergo
illi gratias, dicamus cum Psalmo ipso vltimos versus
quos iamdudum etiam dixi, *Exaltare super cœlos deus, &
super omnem terram gloria tua.* Hoc enim ei dixit Prophe-
ta ante tot annos: hoc modo videmus nos, hoc ergo K
dicamus & nos.

In Psalmum quinquagesimumseptimum.

Enarratio.

VOX quam cantauimus audiēda nobis magis
est quàm clamanda. Omnibus enim tanquam
in concione generis humani veritas clamat,
Si vere vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominū. Cui
enim iniquo nondū facile est loqui iustitiam? Aut quis
de iustitia interrogatus, quando non habet causam, nō
facile respondeat quid sit iustū? Quandoquidem manu *Matth. 7.*
formatoris nostri, in ipsis cordibus nostris veritas scri- *Tobiæ. 4.*
psit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri? Hoc & an-
tequā lex daretur nemo ignorare permissus est, vt esset
vnde iudicarentur, & quibus lex non esset data. Sed ne
sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptū est &
in tabulis, quod in cordibus nō legebant. Non enim &
scriptum non habebāt, sed legere nolebant. Oppositū
est oculis eorum quod in conscientia videre cogeren-
tur, & quasi forinsecus admota voce dei, ad interiora
sua homo compulsus est, dicente scriptura, In cogita- *Sapien. 1.*
tionibus enim impij, interrogatio erit. Vbi interroga- L
tio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris
sunt, etiā à seipsis exules facti sunt, data est etiam cōscri
pta lex, nō quia in cordibus scripta nō erat, sed quia tu
fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique est compre-
henderis, & ad teipsum intrò reuocaris. Propterea scri
pta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptā
in cordibus suis? Redite præuaricatores ad cor. Quis *Esa. 46.*
enim te docuit, nolle accedi ab altero ad vxorē tuam?
Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, *Deute. 5.*
nolle iniuriā pati, & quicquid aliud vel vniuersaliter
vel particulariter dici potest? Multa enim sunt, de qui-
bus singulis interrogati homines, clara voce respon-
deāt, nolle se pati. Age, si nō vis pati ista, nūquid solus
es homo? nónne in societate viuis generis humani? Qui *Gene. 1.*
tecū factus est, socius tuus est: & omnes facti ad imagi-
nē dei, nisi terrenis cupiditatibus cōterāt quod ille for-
mauit. Quod ergo tibi nō vis fieri, noli alteri facere. Iu-
dicas enim malum esse in eo quod pati non vis, & hoc
te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta.
Faciebas & clamabatur inter man⁹ tuas. Quomodo co
geris redire ad cor tuū, cum hoc pateris inter manus a- M
lienas? Furtum bonū est? Non. Interrogo, Adulteriū bo
nū est? Et omnes clamāt, Non. Homicidium bonū est? *Deute. 5.*
Omnes clamant, detestari se. Concupiscere rem proxi-
mi bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc nō
confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam: placeat ti
bi, & responde quod vis. Omnes ergo de his rebus in-
terrogati, clamant hæc bona non esse. Rursus de bene-
ficiis non solum de non nocendo, verumetiam de nō
præstando atq; tribuendo. Interrogatur omnis anima
esuriens, famem pateris? Alius habet panem, & redun-
dat ei vltra sufficientiam, nouit te egere, nō dat: displi-
cet tibi esurienti: displiceat & satiato, cum alterum esu-
rire cognoueris. Peregrinus tecto indigens venit in pa
triam tuam, non suscipitur ille: tunc clamat inhuma-
nam esse illam ciuitatem, facile apud Barbaros sibi esse
potuisse refugium: sentit iniquitatem, quia patitur, tu
fortè non sentis. Sed oportet vt & te cogites peregri-
num, & videas quomodo tibi possit displicere qui tibi
non præstiterit, quod tu in patria tua non vis peregri-
no præstare. Interrogo omnes, vera sunt hæc? Vera.
Iusta sunt hæc? Iusta. Sed Psalmum audite, Si vere er-
go iustitiam loquimini recta iudicate filij hominum.

Non sit

A Non sit iustitia labiorum, sed & factorũ. Si enim aliter
agis quàm loqueris, bona loqueris, & mala iudicas. Si e-
nim agis quomodo iudicas, interrogatus quid sit me-
lius, aurũ an fides, nõ vsqueadeo peruersus & deuius es
ab omni veritate, vt aurũ melius esse respondeas. Præ-
ponis ergo interrogatus auro fidẽ. Locutus es iustitiã,
audisti Psalmũ, Si vere ergo iustitiã loquimini, recta iu
dicate filij hominum. Et vbi probabo nõ te ita vt locu-
tus es iudicare? Iam teneo responsionẽ tuam, præponen
tẽ auro fidem. Ecce nescio vnde amicus venit, & nul-
lo teste aurum cõmendauit: solus hoc nouit, & tu, quã-
tũ ad homines attinet. Est ibi alius testis qui non vide-
tur & videt: & ille tibi aurum in secreto & in cubiculo
tuo, forte remotis omnibus arbitris cõmendauit. Testis
est qui adest, nõ in cubiculo adest parietũ, sed in cubili-
bus conscientiarũ vestrarũ: cõmendauit ille atq; discessit,
nulli suorum notum fecit, rediturum se sperãs, & ab
amico quod dederat recepturũ: vt humana sunt, mor-
tuus est: filiũ habet, reliquit hæredẽ: ignorat filius quid
pater habuerit, quid tibi cõmendauerit: eia tu redi, redi
Esa. 46. præuaricator ad cor, ibi scripta est lex, Quod tibi non
Tobiæ. 4. vis fieri, alij ne feceris. Teipsum cogita commendasse,
B nulli tuorũ dixisse, mortuũ esse, filium reliquisse: quid ei
velles à tuo amico præstari? Responde, Iudica causam,
iudicis tribunal est in mẽte tua, sedet ibi deus, adest ac-
cusatrix cõscientia, tortor timor. In rebus humanis es,
in societate humana detineris, cogita quid velles præ-
stari filio tuo ab amico. Noui quid tibi respõdeat cogi-
tatio tua, Sic iudica, sicut audis. Iudica, Vox erit. Vox
veritatis nõ tacet, non labiis clamat, sed vociferatur ex
corde. Adhibe aurẽ, ibi esto cũ filio amici tui. Vides for
tasse etiã indigentẽ vagari, nescientẽ quid pater eius ha
buerit, vbi posuerit, cui cõmendauerit: cogita & filium
tuum, fac illum viuere quẽ contemnis mortuũ, te mor-
tuũ cogita vt viuas. Sed aliud iubet deus contra auari-
tiã, aliud auaritia iubet cõtra deum, deus aliud, auaritia
aliud: aliud in paradiso cõditor noster, aliud te trãsuer-
Gene. 3. so seductor serpens. Veniat in mentẽ prior casus tuus,
propterea mortalis, propterea laborãs, propterea in su-
dore vultus tui panẽ comedens, propterea spinas & tri
bulos tibi terra germinat. Experimẽto disce, quod no-
luisti præcepto. Si vincit cupiditas, cur nõ potius veri-
C tas? Et vbi est quod loquebaris? Ecce cogitas aurũ nega-
re, ecce cogitas hæreditatẽ amici tui prorsus abscõde-
re. Interrogauerã pauloante quid sit charius, & quid sit
melius, aurũ an fides. Quare aliud dicis, aliud agis? Non
times hanc vocẽ, Si vere vtiq; iustitiã loquimini, recta
iudicate filij hominũ? Ecce locutus es mihi meliorẽ esse
fidem, & in iudicio tuo melius dixisti aurũ. Nõ sic indi
casti vt locutus es. Vera locutus es, & falsa iudicasti. Er-
go & cũ loquebaris iustitiã, non vera loquebaris. Si e-
nim vere vtiq; iustitiã loquimini, recta iudicate filij ho
minũ. Quãdo mihi de iustitia respõdebas, erubescẽdo,
nõ fatendo loquebaris. Sed ad causam præsentem iam
veniamus si placet. Vox est enim illa dulcis, & nota au-
ribus Ecclesiæ, Vox domini nostri Iesu Christi, & vox
corporis eius, vox Ecclesiæ laborantis, peregrinãtis in
terra, inter maledicentiũ & adulantiũ pericula viuẽtis.
Non timebis cõminatorem, si nõ amas adulatorẽ. Attẽ
dit ergo ille cuius hæc vox est, & videt omnes loqui iu
stitiã, Quis enim audet nõ loqui eã ne dicatur iniustus?
Cum ergo tanquã audiret omniũ voces, & intenderet
omnium labia, clamabat ad eos, Si vere vtiq; iustitiam
loquimini, si non falso iustitiam loquimini, si nõ aliud
in labiis perstrepit, aliud celatur in cordibus, recta iu-

dicate filij hominum. Audi ex Euãgelio propriam vo- D
cem, eandẽ ipsam quæ in hoc Psalmo est, Hypocritæ,
ait dominus pharisæis, quomodo potestis bona loqui
cum sitis mali? Aut facite arborẽ bonam, & fructũ eius *Matth. 12.*
bonũ: aut facite arborẽ malam, & fructũ eius malum.
Quid te vis dealbare paries lutee? Noui interiora tua,
nõ fallor tectorio tuo, noui quid prætendas, noui quid
tegas. Neq; enim opus ei erat, ait Euãgelista, vt quisquã *Ioan. 2.*
ei perhiberet testimonium de homine: ipse enim scie-
bat quid esset in homine. Sciebat quid esset in homine
qui fecerat hominem, & homo factus erat, vt quæreret
hominem. videte ergo si non sequantur se voces istæ,
Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui cũ sitis ma-
li? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate fi-
lij hominum. Nónne iustitiam locuti estis, quando di- *Matth. 22.*
xistis, Magister scimus quia iustus es, & nullius perso-
nam accipis? Quare dolum in corde tegebatis? Quare
imaginem Cæsaris creatori vestro ostendebatis, & eius
imaginem in vestris cordibus delebatis? Nónne audi-
tum est quid locuti fueritis, & expertum est quemadmo
dum iudicaueritis? Nónne vos crucifixistis eum, quem
iustum esse dixeratis? Si vere ergo vtiq; iustitiam loqui-
mini, recta iudicate filij hominum. Vt quid audio locu E
tionem vestrã, scimus quia iustus es, cum præuideam iu
dicium vestrũ, Crucifige crucifige? Si vere ergo iusti-
tiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quid e-
nim fecistis sæuiendo aduersus deum qui homo erat,
& occidendo regẽ vestrum? Non enim ideo rex nõ e-
rat futurus, quia occisus est à vobis resurrecturus. In ti- *Matth. 27.*
tulo vbi scriptum erat, Rex Iudæorũ: posito super cru- *Ioan. 19.*
cem domini, linguis tribus, Hebraica, Græca & Latina,
nouerat dicere iudex homo, Quod scripsi scripsi: & de-
us non nouerat dicere, quod scripsi scripsi? Prorsus rex
vester est, viuus rex vester est, occisus rex vester est. Ec-
ce resurrexit, & in cœlo rex vester est, & ecce venturus
est. Væ vobis, quia rex vester est. Ite nunc & loquimini
iustitiã, & nolite recta iudicare filij hominũ. Nõ vultis
recte iudicare, recte iudicabimini. Viuit enim ille rex *Roma. 6.*
vester, & iam non moritur, & mors ei vltra non domi-
nabitur. Ecce venit, redite præuaricatores ad cor. Ecce *Esa. 46.*
veniet, corrigimini antequã veniat, præuenite faciem *Psalm. 94.*
eius in confessione. Ecce veniet, rex vester est: recorda-
mini titulũ super crucem, si nõ eum videtis scriptũ, ma F
net tamen. In terra non legitur, sed in cœlo seruatur: pu *Ioan. 19.*
tatis enim illam inscriptionem fuisse corruptam? Et
quid ait titulus Psalmi huius? *In finem ne corrumpas ipsi Da-
uid, in tituli inscriptionem.* Non ergo corrumpitur illa in-
scriptio tituli. Rex vester est Christus, quia omniũ rex
Christus, quoniã ipsius est regnũ, & ipse dominabitur
gentium. Si ergo rex est, ecce antequã veniat dicit vo-
bis. Adhuc loquor, inquit, nondum iudico, Qui sic cla *Psal. 21.*
mo comminãdo, nolo ferire iudicãdo. Si vere ergo iu-
stitiam loquimini, recta iudicate filij hominũ. Nunc au
tem quid facitis? Quare ista vobis dico? *Etenim in corde
iniquitates operamini in terra.* Iniquitatẽ forte in corde so-
lo? Audi quid sequitur, Et cor suũ sequuntur manus, &
cordi suo famulantur manus. Cogitatur & fit, aut ideo
non fit, nõ quia nolumus, sed quia nõ possumus. Quic-
quid vis & nõ potes, factũ deus cõputat, Etenim in cor-
de iniquitates operamini in terra. Quid deinde? *Iniqui-
tates manus vestræ cõnectunt.* Quid est, cõnectunt? De pec-
cato peccatum & ad peccatum, peccatum propter pec
catum. Quid est hoc? Furtum fecit, peccatum est. Visus
est, Occidere quærit eum à quo visus est. Connexum est
peccatũ peccato. Permiserit deus occulto iudicio oc-

G cidere eum, quē voluit occidere. Sentit sciri, quærit & alterum occidere, connexuit tertium. Dum ea molitur, forte ne inueniatur, aut quia fecit ne conuincatur, cōsu lit mathematicū, additum est quartū. Respondet forte aliqua dura & mala mathematicus, curritur ad haruspicē vt expietur: respōdet haruspex, nō se posse expiare, maleficus quæritur. Et quis omnia possit numerare, quæ connectuntur peccata peccatis? Iniquitates manus vestræ cōnectunt. Quādiu connectis, ligas peccatū peccato, te solue à peccatis. Sed nō possum inquis, Clama
Roma.7. ad illū, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Veniet enim gratia dei vt delectet te iustitia, sicut delectabat iniquitas, & homo qui ex vinculis
Psal.115. resolutus es, exclamabis ad deū, Dirupisti vincula mea. Quid est, dirupisti vincula mea: nisi, remisisti peccata mea? Audis quia vincula sunt. Respōdet scriptura, Cri-
Prouer.5. niculis peccatorū suorum vnusquisq; cōstringitur. Nō solum vincula, sed & criniculi sunt. Criniculi sunt, qui fiunt intorquēdo, hoc est, quod peccatis peccata cōnecte-
Esaia.5. bas. Væ his qui trahunt peccata sua sicut restē longam: Esaias clamat, Væ his qui trahunt peccatū suū sicut re-
H stem longam: quid est aliud quàm væ his quorū manus cōnectunt iniquitatē? Et quia vnusquisq; peccatis suis constringitur, sicut & peccatis suis cæditur, dominus male versantes in tēplo flagello de resticulis facto exclusit. Sed nō vis modo dirumpi vincula tua, quia non sentis vincula tua, etiā delectāt te, & voluptati sunt: sen
Matth. 22. ties in fine cum dicetur, Ligate illi manus & pedes & proiicite illū in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiū. Exhorrescis, times, pectus tundis, dicis mala esse peccata, bonā esse iustitiam. Si vere ergo iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominū. In vita vestra inueniātur verba vestra, in factis vestris cognoscātur labia vestra. Nolite ergo cōnectere iniquitatē, quia vobis ad alligaturā adhibebitur quicquid cōnectitis. Nō audiūt, non omnes tamen, & qui nō audiunt præcogniti sunt.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerūt à ventre, locuti sunt falsa. Et cum iniquitatē loquuntur, falsa loquuntur, quia fallax est iniquitas. Et cū iustitiā loquuntur, falsa loquūtur, quia aliud ore proferunt, aliud in corde obtegunt. Alienati sunt peccatores à vulua. Quid est hoc? Quæramus diligentius: fortassis enim illud dicit, quia deus
I præcognouit homines peccatores, etiā in vteris matrū.
Gene.25. Nam vnde cū adhuc prægnās esset Rebecca, & gemi-
Mala.1. nos in vtero portaret, dictū est, Iacob dilexi, Esau autē
Roma.9. odio habui? Dictū est enim, Maior seruiet minori. Occultū ibi iudicium dei, sed tamen à vulua, id est, ab ipsa origine, alienati sunt peccatores. Peccatores vnde alienati? ab ipsa veritate. Vnde alienati? A patria beata, à vita beata. An forte alienati ab ipsa vulua? Et qui peccatores alienati sunt à vulua? Qui enim nascerentur, si non ibi tenerentur? Aut qui hodie viuerēt, vt hæc sine causa audirēt, nisi nascerētur? Forte enim à quadā vulua alienati sunt peccatores, in qua dolores patiebatur chari-
Gala.4. tas, per Apostolū dicens, Quos iterum parturio, donec
Tal. Expectatore ergo reformaris. Christus formetur in vobis. Expecta ergo formari, Noli tibi tribuere iudiciū quod forte nō nosti. Carnalis es adhuc, conceptus es, eoipso quo accepisti nomē Christi, sacramēto quodā natus es in visceribus matris. Non enim ex visceribus tantū homo nascitur, sed & in visceribus. Prius nascitur in visceribus, vt possit nasci de
Luca.1. visceribus. Propterea dictū est & Mariæ, Quod enim natum est in te, de spiritusancto est. Nōdum de illa natū erat, sed iam in illa natum erat. Ergo nascūtur intra viscera Ecclesiæ quidam paruuli, & bonū est vt formati exeant, ne abortiui labātur. Generet te mater, nō abor- K
tiat. Si patiēs fueris, vsquequo formeris, vsquequo in te certa sit doctrina veritatis, cōtinere te debent materna viscera. Si autē impatientia tua cōcusseris latera matris, cum dolore quidē te excutit foras, sed magis tuo malo quàm suo. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerūt à ventre, locuti sunt falsa. Ideo ergo errauerunt à ventre, quia locuti sunt falsa? An potius ideo locuti sunt falsa, quia errauerunt à ventre? In vētre quippe Ecclesiæ, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquam, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quē conceptū mater excussit. Inde hæretici clamāt contra Euāgeliū, vt de his potius loquamur, quos dolemus excussos.
Recitamus eis: ecce Christus dixit, oportebat Christum Matth.24.
pati, & resurgere à mortuis tertia die. Agnosco ibi ca- Luca.24.
put nostrū, agnosco ibi sponsum nostrū, agnosce & tu mecum sponsam. Vide quid sequitur, Prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorum per omnes gētes, incipientibus ab Hierusalē. Huc veni, huc veni, Ecclesia per omnes gētes incipientibus ab Hieru
salē. Non dico huc veni, ipsa ad te venit. Illi autē obsur L
descentes aduersus Euangeliū, & non nos permittentes legere verba dei, quæ se iactant custodisse à flamma, & volunt delere lingua, loquuntur sua, loquuntur inania: ille tradidit, & ille tradidit: immo & ego dico, & ille tradidit, & ille tradidit, & verū dico. Sed quid ad me? nec tu mihi quos nominas ex Euangelio legis, nec ego quos nomino ex Euāgelio lego. Auferantur de medio chartæ nostræ, procedat in mediū codex dei. audi Chri
stū dicentem, audi veritatem loquentem, Prædicari in Ibidem.
nomine eius, inquit, pœnitentiā & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Non, inquiūt, sed quod nos dicimus audite, quod dicit Euangeliū nolumus audire. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt à vētre, locuti sunt falsa. Nos loquamur vera, qui audiuimus vera, quod dominus dicit, nō quod homo dicit. Potest fieri vt homo mētiatur, non potest fieri vt veritas mentiatur. Ex veritatis ore agnosco Christū, ipsam veritatē: ex veritatis ore agnosco Ecclesiā participem veritatis. Nemo mihi falsa loquatur, qui errauit ab vtero in visceribus Ecclesiæ: primo viderim quid me velit docere. Video alienatum à vulua, vi- M
deo errasse à vētre, & auditurus sum ab eo, quid, nisi falsa? Errauerunt à vētre, locuti sunt falsa. *Indignatio eis secundum similitudinē serpentis.* Magnam rem audituri estis. Indignatio eis secundū similitudinē serpentis: quasi dixerimus, quid est quod dixisti? Sequitur, *Sicut aspidis surdæ,* Vnde surdæ? Vnde? *Et obturantis aures suas.* Ideo surdæ, quia obturat aures suas. Et obturantis aures suas.

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & medicamenti medicati à sapiente. Sicut audiuimus quod & homines dicunt, qui ea qua potuerunt hæc cognitione didicerūt, sed tamē quod spiritus dei multo melius omnibus hominibus nouit. Nō enim frustra hoc dixit, nisi quia fieri potest vt verum sit etiā illud quod audiuimus de aspide. Aspis cum cœperit pati incantatorē suum Marsum, qui eam quibusdam carminibus propriis euocat, sicut sunt multa etiā magica, audite quid faciat. Sed interim in hoc attendite fratres, hoc enim præloquendum est, ne quisquam veluti hæsitās audiat. Non vndecunq; datur
similitudo à scripturis, laudatur ipsa res, sed tantum in- "
de similitudo trahitur. Non enim laudauit iniquum iu "
dicem, qui nolebat audire illam viduā, qui nec deum "
timebat, nec homines reuerebatur, & tamen inde simi- Luca.18.
litudinem

A litudinem dominus traxit. Nec illum laudauit pigrum
Luca. 11. qui tres panes, non propter amicitiā dedit petenti, sed
tædio victus, & tamē iode similitudinem dedit. Et de
rebus ergo nō laudandis trahuntur secundū quendam
modum nōnullæ similitudines. Aut si propterea puta-
tis eundū esse ad Marsos quia hoc audistis in scriptura
dei, eundū est & ad spectacula theatri, qua dicit Apo-
stolus, Noo sic pugillor quasi aërem cedens. Pugillari
1. Cor. 9. enim est pancratium facere. Iā quia hinc data est simi-
litudo, spectacula ista delectare nos debent: aut quia di
xit, Qui in agone contendit, ab omnibus abstinens est,
propterea agonistica ista vana & ludicra debet affecta-
re Christianus? Attende quid tibi dicatur ad similitu-
dinem, quid moneatur ad prohibitionem. Ita ergo &
hic data est quædam similitudo de Marso, qui incātat
vt educat aspidem de tenebrosa caueroa, vtiq; in lucē
vult educere: illa autē amando tenebras suas, quibus se
iouolnta occultare dicitur, ꝙ cum exire noluerit, recu-
sans tamē audire illas voces, quibus se cogi sentit, alli-
dit vnā aurem terræ, & de cauda obturat alteram, atq;
B ita voces illas quantū potest euitans, nō exit ad incao-
taotem. Huic similes dixit spiritus dei quosdam nō au
dientes verbum dei, & non solū non audiētes, sed om-
nioo vt nō valeant audire facientes. Factum est hoc &
Act. 7. in primis temporibus fidei. Stephanus martyr prædi-
cabat veritatē, & tanquam tenebrosis mentibus, vt eas
in lucem educeret, incantabat. Vbi venit ad cōmemo-
rationē Christi, quem illi omnino audire nollēt, quid
de eis scriptura dicit? quid de illis narrat? Clauserunt,
inquit, aures suas. Quid autem postea fecerint, passio
Stephani narrat atq; declarat. Non erāt surdi, sed fece-
runt se surdos. Quia enim aures patentes in corde nō
habebant, violentia tamē verbi per aures carnis irruēs,
etiā ipsis auribus cordis vim faciebat, clauserunt & au-
res corporis & ierūt ad lapides. Ecce aspides surdæ du
riores lapidibus, quibus incantatorē suum lapidauerūt,
non audierunt vocē iocantaotis, & medicamenti me-
dicati à sapiēte. Quid est, medicamētum medicatum à
sapiente? Forte medicamentum cōfectum, dicit medi-
camentum medicatum. An quærimus ibi aliquid, quo-
C modo iam si medicamētum est, etiam medicatum sit?
Medicamēta erant in Prophetis, medicamenta erāt in
lege. Præcepta ipsa omnia, medicamenta erant. Et hoc
medicamentū oondum erat medicatum. Aduētu do-
mini medicamentum est medicatū. Hoc enim illi fer-
re nō potuerunt, quia nō curabātur medicamēto, me-
dicatum est ipsum medicamentum aduentu domini.
Iam Stephanus medicamētum medicatum incātabat,
hoc illi audire noluerūt: vnde medicatum est medica-
mentū, cōtra hoc aures clauserunt. Nā ibi hoc fecerūt,
vbi nominatus est Christus. Indignatio eorū, sicut in-
dignatio serpentis. Quid aures clauditis? Expectate, au
dite, & si potueritis sæuite. Quia nolebant nisi sæuire,
noluerunt audire. Quod si audirēt, forte desæuirēt. In-
dignatio eorū sicut indignatio serpentis. Tales etiam
istos patimur. Primo sibi veritatē tenere videbātur, nō
cessauit deus, nō quieuit Ecclesia sua. Prædicata est ve-
ritas in visceribus matris, aperta sunt eorum mēdacia.
Matth. 5. Patefactū est quod lucet, demonstrata est ciuitas super
mōtem constituta, quæ abscoodi nō potest, & lucerna
posita est super candelabrū, quæ lucet omnibus qui in
domo sunt. Vbi eni latet Ecclesia Christi, vbi latet ve-
Danie. 2. ritas Christi? Nōooe ipse est mons qui creuit ex mini-
mo lapide, & impleuit vniuersam faciē terræ? Conuin-
cuntur hinc, nō habent quod dicant cōtra Ecclesiam.
Et quid eis remāsit? Quid nos quæritis? Quid nos vult- D
tis? Dicunt. Recedite à nobis: Dicūt autem & suis, Ne-
mo cū illis loquatur, nemo illis coniungatur, nemo il-
los audiat. Iodignatio eorū sicut indignatio serpētis,
sicut aspidis surdæ & obturātis aures suas, quæ non ex-
audiet vocem incantantiū & medicamēti: hoc est, vo-
cem medicamēti medicati à sapiente. Nōne hinc iam
intelligitur quale medicamentū quando vocem dicit?
Nunquid medicamentū habet vocē? Est quoddā me-
dicamentū quod habet vocē. Medicamentū portam*,
vocē eius audite, non quomodo aspides surdæ. Si vere
vtiq; iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominum.
Vox est medicamenti, & hoc medicati à sapiente. Iam
enim venit Christ* qui impleret legē & Prophetas, qui Matth. 5.
veritatē ipsam firmaret, In quibus duob* præceptis to- Matth. 22.
ta lex pendet & Prophetę. An forte quærimus aliquid,
& in eo quod dicitur aspis ita aures claudere, vt vnā
earum in terrā premat, alteram cauda oppilet? Quid si-
bi vult hoc illo cauda, posteriora vtiq; intelliguntur. Er
go non in præterita, quò iā tergum oportet ponere, vt
in ea, quæ nobis promittūtur intendamus: ergo nec ex E
præterita vita nostra, oec ex præsenti delectari debe-
mus. Hoc enim Apostolus monet dicens, Quem ergo Roma. 6.
aliquando fructū habuistis io his, in quibus nunc eru-
bescitis? Reuocat à recordandis cū delectatione præ-
teritis, & cum quadā concupiscentia fruendis, ne red-
eamus corde in Aegyptū. Quid de præsentibus? Quo- Exod. 13.
modo iubet etiā ipsa cootemni? Nō respicientibus, in- 2. Cor. 4.
quit, quæ videntur, sed quæ nō vidētur. Quæ enim vi-
dentur, tēporalia sunt: quæ autē non videntur, æterna.
Itē de præsenti vita dicit: Si in hac vita tantū in Chri- 1. Cor. 15.
sto sperantes sumus, miserabiliores sumus omnib* ho-
minibus. Obliuiscere ergo pręterita quibus male vixi-
sti, contēne pręsentia quibus temporaliter viuis, ne te
alligando præsentia oō permittant peruenire ad futu-
ra. Si enim pręsens vita te delectat, aurē io terra posui-
sti: si tuis pręteritis etiā retro labentibus delectaris, au-
rē de cauda obturasti. Debes ergo ire in lucē, exire de
tenebris audita voce medicamenti medicati à sapien-
te, vt iā in luce ambulans, & exultans dicas, Quę retro Philip. 3.
oblitus, in ea quę antè sunt extentus. Nō dixit, quæ re- F
tro oblitus, & ex pręsentib* delectatus. Cum dicit, quæ
retro oblitus: nō obturat aurem de cauda: cum dicit, in
ea quę antè sunt extentus: his & pręsentibus nō obsur-
duit, Merito audiens, merito prędicās, merito exultat
lingua eius, prędicans veritatem io luce noua, deposita Ephe. 4.
vetere tunica. Et ad hoc enim valet astutia serpentis, ad Coloss. 3.
quam nos imitandam dominus adhortatur. Ait enim, Matth. 10.
Estote astuti sicut serpentes. Quid est, astuti sicut serpē-
tes? Offer omnia membra tua percutienti, dūmodo ca-
put integrum serues. Caput viri, Christus: Sed grauat 1. Cor. 11.
quasi pondus tunica cuiusdam, & quasi senecta veteris
hominis. Audi Apostolum dicentem, Exuētes vos ve-
terem hominem, & induentes nouum. Et quomodo Coloss. 3.
exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam ser-
pentis. Quid enim facit serpēs, vt exuat se veterem tu-
nicam? Coarctat se per foramen angustum. Et vbi, in-
quis, inuenio hoc foramen angustū? Audi, Arcta & an- Matth. 7.
gusta est via quę ducit ad vitā, & pauci sunt qui ingre-
diuntur per eam. Reformidas eam, & non vis ambula-
re, quia pauci sunt? Ibi ponenda est vetus tunica, & ali-
bi poni noo potest. Aut si vis vetustate impediri, gra-
uari, premi, noli ire per angustam. Si autē grauaris ve-
tustate quadā peccati tui, & præteritæ vię vel vitę trā-
sire non potes. Quia ergo corpus quod corrumpitur Sapi. 9.
aggrauat

G aggrauat animam, vel cupiditates corporales nõ pre-
mant, vel cõcupiſcentię carnis exuantur. Vnde exuun-
tur, niſi ieris per anguſtũ, niſi fueris aſtutus vt ſerpens?
Deus contriuit dentes eorum in ore ipſorum. Quorũ? Quibus
indignatio eſt ſicut ſimilitudo ſerpentis, & aſpidis ob-
turantis aures ſuas, ne audiat vocem incantantium, &
medicamenti medicati à ſapiente. Quid illis fecit do-
minus? Contriuit dentes eorũ in ore ipſorum. Factum
eſt hoc primo, factũ eſt, & modo fit. Sed ſufficeret fra-
tres mei vt diceretur, Deus contriuit dentes eorum.
Quare, in ore ipſorum? Nolebant audire legem, nole-
bãt audire præcepta veritatis à Chriſto Phariſæi, ſimi-
les ſerpenti illi & aſpidi. Præteritis enim ſuis peccatis
delectabãtur, & præſentem vitam nolebant amittere,
id eſt, gaudia terrena pro gaudiis æternis. Vnã autem
claudebant ex delectatione præteritorum, alteram ex
delectatione præſentiũ, ideo nolebãt audire. Nam vn-
Ioan. 11. de eſt illud, Si dimiſerimus eum ſic, veniẽt Romani &
tollent nobis & locũ & gentem. Vtique qui nolebant
perdere locum, ad terrã colliſerunt aurem ſuã, & ideo
H noluerunt audire verba illa medicata à ſapiente. Dictũ
eſt de illis & quòd auari erant, & amatores pecuniæ, &
omnis vita eorum, etiam præterita, deſcripta eſt à do-
mino in Euangeliu. Qui legit diligenter Euangelium,
Luc. 16. inuenit, vnde illi ambas aures obturabant. Intẽdat cha
ritas veſtra. Dominus quid fecit? Cõtriuit dentes eorũ
in ore ipſorum. Quid eſt, in ore ipſorũ? Vt ore ſuo cõ-
tra ſe pronunciarent, coẽgit illos ore ſuo in ſe ſenten-
tiam dicere. Calumniari volebãt ei propter tributum:
non dixit ille, Licet reddere tributũ, aut non licet red-
dere. Et volebat dentes eorũ quibus inhiabant vt mor
derent conterere, ſed in ore ipſorum volebat. Si dice-
Matth. 22. ret, ſoluatur Cæſari tributum, calumniarẽtur illi quòd
maledixiſſet genti Iudæorum, eam tributariam faciẽ-
do. Ex peccato enim tributum reddebãt humilitati, ſi-
cut illis in lege prędictũ erat, Teneamus illũ aiunt ma-
ledictorem gentis noſtræ, ſi nos iuſſerit tributũ perſol-
uere. Si autem dixerit, nolite ſoluere: teneam° eũ quòd
cõtradixerit nobis deuotos eſſe Cæſari. Talem bicipi-
tem laqueũ quaſi capiendo domino poſuerunt. Sed ad
I quem venerunt? Qui nouerat cõterere dẽtes eorum in
Ibidem. ore ipſorum, Oſtẽdite mihi nũmum, inquit, Quid me
tentatis hypocritæ? De tributo ſoluendo cogitatis, iu-
ſtitiã facere non vultis, conſilium iuſtitiæ quæritis. Si
vere vtiq; iuſtitiã loquimini, recta iudicate filij homi-
num. Nunc autẽ quia alia loquimini, alia iudicatis, hy-
pocritæ eſtis. Quid me tentatis? Nunc cõteram dentes
veſtros in ore veſtro. Oſtẽdite mihi nummum. Et de-
monſtrauerunt ei. Et ille non dicit, Cæſaris eſt, ſed in-
terrogat cuius eſt, vt eorũ dentes in ore ipſorũ conte-
rantur. Quęrente quippe illo cuius haberet imaginem
& inſcriptionẽ, illi Cæſaris dixerunt. Iam nunc domi-
nus conteret dentes eorũ in ore ipſorum. Iam reſpon-
diſtis, iã contriti ſunt dentes veſtri in ore veſtro. Red
Matth. 22. dite Cęſari quę Cæſaris ſunt, & deo quę dei ſunt. Quę-
rit Cæſar imaginem ſuã, reddite. Quærit deus imagi-
nem ſuam, reddite. Nõ perdat ex vobis Cęſar nũmum
ſuum: non perdat deus in vobis nummum ſuum. Et il-
li nõ inuenerunt quid reſponderent, Miſsi enim erãt
vt calumniarentur ei, & redierunt dicentes, quod ne-
mo poſsit ei reſpõdere. Vnde? Quia contriti erant den
Matth. 21. tes eorum in ore ipſorũ. Inde eſt & illud, In qua pote-
Mar. 11. ſtate iſta facis? Et ego interrogabo vos vnũ ſermonem,
reſpondete mihi. Et interrogauit de Ioanne, vnde eſſet
baptiſmus Ioannis, de cœlo, an ex hominib°: vt ſi quid
reſponderent, contra illos eſſet. Noluerunt dicere ex K
hominibus, timentes homines, ne lapidarentur ab eis,
eo ꝙ Ioannẽ Prophetã haberent. Dicere de cœlo plus
formidabant, ne faterentur ipſum Chriſtum, quia Ioã-
nes prædicauerat Chriſtum. Coarctati vtrinq; ex hac
parte, & ex hac parte: qui parabant obiicere crimen, re-
ſponderunt ignorãtiam, dixerunt, Neſcimus. Calum- Ibidem.
niam enim præparabant quando dixerunt, In qua po-
teſtate iſta facis: vt ſi diceret, Chriſtus ſum, quaſi arro-
gantem, ſuperbũ, ſacrilegum, inuaderẽt. Noluit dicere
Chriſtus ſum, ſed quæſiuit de Ioanne qui dixerat quòd
ipſe eſſet Chriſtus. Illi nũ ſunt auſi reprehendere Ioã-
nem, timentes ne à populo occiderẽtur: non ſunt auſi
dicere, verũ dixit Ioãnes, ne diceretur eis, Credite illi.
Obmutuerunt, neſcire ſe dixerunt, iã mordere non va
lebant. Vnde non valebant? Iã occurrit vobis, contriti
erant dentes eorũ in ore ipſorum. Phariſæo diſplicuit
dominus illi qui ad prandium vocauerat, quòd pecca
trix mulier acceſſerit ei ad pedes, & murmurauit aduer
ſus eum dicens, Si eſſet hic Propheta, ſciret quę mulier Luc. 7.
illi accesſit ad pedes. O tu non Propheta, vnde ſcis ꝙ L
neſcierit dominus quæ mulier illi accesſit ad pedes?
Quia [non] ſeruabat mũditiã videlicet Iudęorum, quæ
à furis quaſi cuſtodiebatur in carne, & non colebatur
ex corde: hoc de domino ſuſpicatus eſt. Dominus au-
tẽ qui peccata mulieris nouerat, etiã cogitationes ho-
ſpitis audiebat, & reſpondit, quæ noſtis. Et ne diu hinc
loquar, tamen in ore eius voluit conterere dẽtes eius.
Propoſuit enim, Duo debitores erant cuidam fœnera- Ibidem.
tori, vnus quingentos debebat denarios, alius quinqua
ginta: nõ habebant ambo vnde redderent, dimiſit am-
bobus. Quis eum plus dilexit? Ad hoc interrogat ille,
vt ille reſpondeat: ad hoc ille reſpondit, vt dentes eius
in ore eius conterantur. Reſpondit confuſus, excluſus
eſt, admiſſa eſt illa ad percipiendam miſericordiã, quæ
irruperat in habitaculum alienum, ſed non acceſſerat
ad deum alienum. Contriuit dominus dẽtes eorum in
ore ipſorum. *Molas leonum confregit dominus.* Non tantũ
aſpidum. Quid de aſpidibus? Aſpides inſidioſæ volũt
venena immittere & aſpergere & inſibilare, Apertiſ- M
ſime ſæuierunt gentes & fremuerũt ſicut leones. Qua- Pſal. 2.
re fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?
Quando inſidiabantur domino, Licet dare tributum Matth. 22.
Cæſari, an non licet? aſpides erant, ſerpentes erant, Cõ
triti ſunt dentes eorum in ore ipſorum. Poſtea clama-
uerunt, Crucifige, crucifige. Iam non eſt lingua aſpi- Matth. 27.
dis, ſed fremitus leonis. Sed & molas leonum confre- Ioan. 19.
git dominus. Forte hic non vacat quod non addidit,
in ore eorum. Inſidiantes enim captioſis interrogatio-
nibus, cogebantur reſponſione ſua vinci. Iſti autem
quia aperte ſęuiebant, nunquid interrogationibus cõ-
uincendi erant? Tamen & eorum molæ cõtritæ ſunt: Marc. 16.
crucifixus reſurrexit, aſcendit in cœlum, glorificatus Acto. 1.
eſt Chriſtus, adoratur ab omnibus gentibus, adoratur
ab omnibus regibus. Sæuiant modo Iudæi ſi poſſunt:
non ſæuiunt, Molas leonum confregit dominus. Ha-
bemus & in hæreticis hoc documentum & experimẽ-
tum, quia & ipſos inuenimus eſſe ſerpentes indigna-
tione obſurdatos, nolentes audire medicamẽtum me-
dicatum à ſapiente, & in ore ipſorum contriuit domi-
nus dentes eorum. Quomodo ſæuiebant in nos? Re-
prehendẽdo, quòd quaſi perſecutores eſſemus, exclu-
dendo illos de baſilicis. Modo illos interroga, Debẽt
excludi hæretici de baſilicis, an non debent? Reſpon-
deant modo, dicãt nõ debere, Repetãt Maximiniani-
ſtæ baſi-

A ſtæ baſilicas. Ne antem repetāt Maximinianiſtæ baſilicas,dicūt debere.Quid eſt ergo,quod dicebatis aduerſum nos? An contriti ſunt dentes veſtri in ore veſtro? Quid nobis & regibus inquiunt?Quid nobis & Imperatoribus?Vos de imperatoribus præſumitis.Quęro & ego,Quid vobis ad proconſules,quos miſerunt imperatores?Quid vobis ad leges,quas cōtra vos dederunt Imperatores?Imperatores communionis noſtræ,leges aduerſus omnes hæreticos dederūt. Eos vtique appellant hæreticos,qui non ſunt communionis eorū, inter quos vtique & vos eſtis. Si veræ ſunt leges, valeant & in vos hæreticos:ſi falſæ ſunt leges, quare valent cōtra veſtros hæreticos?Fratres paululum aduertite,& intelligite quod diximus. Quando egerunt cauſas ſuas aduerſus Maximinianiſtas, vt eos à ſe damnatos & ſchiſmaticos,ſuis eiicerent de locis, quæ illi tenebant antiquitùs,& ſucceſſerāt epiſcopis deceſſoribus ſuis, volētes illos inde excludere,egerunt legibus publicis, ad iudices venerunt,dixerūt ſe catholicos,vt poſſent excludere hęreticos.Quare te dicis catholicum vt excludatur hæreticus,& non potius es catholicus,ne ſis excluB ſus hæreticus?Modo catholicus es, vt valeas ad excludendum hæreticum. Iudex enim non poſſet niſi legibus ſuis iudicare. Dixerunt ſe catholicos,admiſſi ſunt agere:dixerunt illos hæreticos,quæſiuit vnde probaretur. Lectum eſt concilium Bagaitanum, vbi damnati ſunt Maximinianiſtę,inſertū eſt actis proconſularibus, probatū eſt quòd illi damnati non deberent tenere baſilicas,& pronunciauit proconſul ex lege.Ex qua lege? Quæ lata eſt contra hæreticos. Si contra hæreticos,& contra te. Quare,inquit,contra me?non enim ego hæreticus ſum.Si tu hęreticus non es,falſæ ſunt illę leges: ab his enim Imperatoribus latæ ſunt qui non ſunt cōmunionis tuę.Omnes qui non ſunt communionis eorum,legibus ſuis hæreticos vocant.Non quæro vtrum veræ an falſæ,ſequeſtrata illa ſit quæſtio,ſi adhuc quæſtio eſt. Iterum te ſecūdo modo interrogo, veræ leges ſunt,an falſæ leges ſunt?Si veræ ſunt,credatur eis:ſi falſæ ſunt,quare vteris eis? Dixiſti proconſuli,catholicus ſum,exclude hæreticū. Quæſiuit ille,vnde probaretur hæreticus.Protuliſti concilium tuū, oſtendiſti quòd eū C damnaueris.Ille vel cohibens,vel non intelligens,vſus eſt tamen lege ſicut iudex, & feciſti de iudice quod de te nō vis facere. Si enim iudex vſus eſt lege Imperatoris ad tuā ſuggeſtionem,cur ea nō vteris & tu ad tuam correctionem?Ecce eiicit hęreticum tuum ex lege Imperatoris ſui, quare tu ex eadem lege non vis vt te eiiciat?Replicemus quod feciſti. Ecce baſilicæ tenebātur à Maximinianiſtis,modo à vobis tenētur.Excluſi ſunt ab eis Maximinianiſtæ,extant iuſsiones proconſulum, extat memoria geſtorū,apparitores accipiuntur, ciuitates excitantur,pelluntur homines de locis ſuis. Quare? Quia hæretici ſunt.Qua lege pelluntur?Reſponde. Videamus ſi nondū contriti ſunt dentes veſtri in ore veſtro.Falſa lex eſt?non valeat in hęreticū tuum.Vera lex eſt?valeat & in te.Non eſt quod reſpondeant,Deus cōtriuit dentes eorum in ore ipſorum.Ideoq; vbi nō poſſunt lubrica fallacia ſerpere vt aſpides, aperta violētia fremunt vt leones. Proſiliunt & ſæuiunt armatæ turbæ Circūcellionum, dant ſtragem quantam poſſunt,quātamcunque poſſunt. Sed & molas leonū confregit dominus. *Spernentur tanquam aqua decurrens.* Non vos terreant fratres quidam fluuij qui dicuntur torrētes, hyemalibus aquis implentur:nolite timere, poſt paululum tranſit,decurrit aqua,ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit,diu ſtare non poſſunt. Multæ hæreſes iam emortuę D ſunt,cucurrerunt in riuis ſuis quantum potuerunt, decurrerunt,ſiccati ſunt riui,vix eorum memoria reperitur,vel quia fuerint.Spernentur tanquam aqua decurrens.Sed non ſolum ipſi,totum hoc ſeculum ad tēpus perſtrepit,& quęrit quem trahat.Omnes impij,omnes ſuperbi ſonātes ad ſaxa ſuperbiæ ſuæ quaſi aquis irruētibus & confluentibus:non vos terreāt,hyemales aquę ſunt,ſemper manare nō poſſunt, neceſſe eſt vt decurrant,neceſſe defluāt in locum ſuum,in finem ſuum. Et tamen de iſto torrente ſeculi bibit dominus. Paſſus eſt enim hic,ipſum torrentem bibit,ſed in via bibit,ſed in tranſcurſu,quia in via peccatorum nō ſtetit. Sed quid ait de illo ſcriptura?De torrente in via bibit,propterea *Pſal.109.* exaltabit caput: id eſt, propterea glorificatus eſt, quia mortuus eſt propterea reſurrexit,quia paſſus eſt. Si nollet bibere in via de torrente,non moreretur:ſi nō moreretur,non reſurgeret:ſi non reſurgeret, nō glorificaretur.Ergo de torrente in via bibit,propterea exaltabit caput.Exaltatum eſt iam caput noſtrum:ſequātur eum membra ſua. Spernentur tanquam aqua decurrens.

Intendit arcum ſuum donec infirmentur. Minæ dei non ceſ- E ſant,arcus dei minæ dei?Intenditur arcus,nondum ferit.Intendit arcum ſuum donec infirmentur: & multi infirmati ſunt ipſius intenſionē arcus territi. Nam hinc infirmatus eſt ille qui dixit,Quid me iubes facere?Ego ſum,inquit,Ieſus Nazarenus quem tu perſequeris. Qui *Acto.9.* clamabat de cœlo,arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici,infirmati ſunt & conuerſi,Noluerunt erigere diu ceruices ſuas aduerſus perſeuerantiam extēti arcus.Nam ſic infirmatus eſt & ille qui ait,ne timeam infirmari,Quando infirmor tunc potens ſum. Et cum *2.Cor.12.* oraret à ſe tolli ſtimulum carnis, quid ei reſpōſum eſt? Virtus in infirmitate perficitur. Intēdit arcum ſuū donec infirmētur. *Sicut cæra liquefacta auferentur.* Dicturus enim eras,non omnes ſic infirmantur, quomodo ego, vt credant, perſeuerant multi in malo ſuo, & malitia ſua.Et de ipſis nihil timeas,Sicut cæra liquefacta auferentur,Non contra te ſtabunt,non perdurabunt, igne quodam concupiſcentiarum ſuarū peribunt. Eſt enim hic quædam pœna occulta, de illa dicturus eſt modo Pſalmus vſq; in finem. Pauci ſunt verſus, Intēti eſtote. F Eſt quædam pœna futura,gehēnæ ignis, ignis æternus. Futura enim pœna duas ſpecies habet:aut inferorū eſt, vbi ardebat diues ille qui volebat ſibi ſtillam aquę ſtillari in linguam de digito pauperis,quem ante ianuam ſuam contempſerat, quando ait, Quoniam crucior in *Luca.16.* hac flamma: Et altera eſt illa in fine, de qua audituri ſunt qui ad ſiniſtram ponendi ſunt, Ite in ignem æter- *Math. 25.* num qui præparatus eſt diabolo & angelis eius.Illæ pœnæ manifeſtæ erunt eo tempore, quando exitum fuerit ex hac vita,aut finito ſeculo peruentum ad reſurrectionem mortuorum. Modo ergo nulla pœna eſt, & prorſus impunita ſinit deus peccata vſque ad illum diem? Non. Eſt & hic quædam pœna occulta, de ipſa modo trāctatur,Hanc vult commendare ſpiritus dei, hanc intelligamus,hanc caueamus,hanc euitemus, & in illas multum terribiles nō incidemus. Forte dicturus eſt mihi aliquis, Sunt & hic pœnæ,carceres,exilia, tormenta,mortes, diuerſa genera dolorum & tribulationum.Sunt quidem & iſta,& dei iudicio diſpenſantur,ſed multis ad probationem, multis ad damnationem.Videmus tamen aliquādo in his pœnis iuſtos affligi,& ab his pœnis iniuſtos eſſe alienos, vnde nutauerūt pedes illius qui poſtea gratulatus ait, Quàm bonus

Iſraël

G Israël deus rectis corde, Mei autem penè moti sunt pe
Psal. 27. des, quia zelaui in peccatoribus pacem peccatorũ in-
tuens. Viderat enim fœlicitatem malorũ, & delectatus
erat esse malus. Videns regnare malos, bene illis esse,
abundare eos in omni copia rerum tẽporalium, qualia
adhuc ipse paruulus desyderabat à domino. Et nutaue
rũt illi pedes vsquequo videret quid in finem vel spe-
randum, vel timendum sit. Ait enim in eodẽ Psalmo,
Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuariũ
dei, & intelligam in nouissima. Non ergo pœnas infe
rorum, non pœnas illius post resurrectionẽ ignis æter-
ni, non pœnas istas quæ adhuc in seculo promiscuæ
sunt iustis & iniustis, & plerunq; grauiores iustorum q̃
iniustorum: sed nescio quam pœnã præsentis vitę vult
commendare spiritus dei. Aduertite, audite hoc me di
cturum quod noueratis. Sed dulcius est quod in Psal-
mo ostenditur, qui obscurus antequã ostenderetur, pu-
tabatur. Ea enim profero quæ iam noueratis. Sed quia
inde proferuntur vbi nondum ea videbatis, fit vt etiã
nota tanquam noua delectent. Audite pœnam impio-
rum, Sicut cæra, inquit, liquefacta auferentur. Dixi per
H concupiscentias suas hoc eis fieri. Concupiscentia ma-
Prouer. 6. la, quasi ardor est ignis. Ignis consumit vestem, libido
adulterij non cõsumit animam? De cogitatu adulterij
cum loqueretur scriptura ait, Alligabit quis ignem in
sinu suo, & vestimenta sua nõ comburet? Gestas in sinu
prunas, perforatur tunica: gestas in corde adulteriũ, &
integra est anima? Sed istas pœnas pauci vident, pro-
pterea istas maxime commendat spiritus dei. Audi A-
Rom. 1. postolum dicentẽ, Tradidit illos deus in concupiscẽ-
tias cordis illorum. Ecce ignis à cuius facie tanquã cæ
ra liquescunt. Soluuntur enim à quadam cõstantia ca-
stitatis, propterea & ipsi euntes in libidines suas, soluti
& fluxi dicuntur. Vnde fluxi? vnde soluti? Ab igne cõ-
cupiscentiarum. Tradidit illos deus in concupiscen-
tias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt, re-
pleti omni iniquitate. Et enumerat multa quæ peccata
sunt, & pœnas dicit esse peccatorũ. Nam dicit primam
pœnam superbiam, imò non pœnam, sed primum pec
Eccle. 10. catum superbiam. Primum peccatum superbia est, vlti-
2. sen. dist. ma pœna est ignis æternus, aut ignis infernus iam dam
36. ca. 1. natorum. Inter illud primum peccatum & hanc vlti-
mam pœnã, media quæ sunt, & peccata sunt & pœnæ
I peccatorum. Tam multa enim dicit Apostolus fieri ab
eis, quæ peccata sunt detestabilia, & tamen pœnas eas
dicit. Propter hoc, inquit, deus tradidit eos in concu-
piscentias cordis eorum in immunditiam, vt faciant
quæ non conueniunt. Et ne putaret quisquã ipsis pœ-
nis tantum se affligi, quibus modo delectatur, & nõ ti
meret quod vẽturum est in fine, commemorauit vlti-
Rom. 1. mam pœnam, Qui cum iustitiã dei cognouissent, non
intellexerunt, inquit, quoniam qui ea agunt, digni sunt
morte, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consen-
tiunt facientibus. Qui ea agũt digni sunt morte, Quæ?
Quæ superius enumerauit in pœnis esse. Nam tradidit
illos deus, dixit, in concupiscentias cordis eorũ, vt fa-
ciant quæ non conueniunt. Vt adulter sit, iã pœna est:
vt mendax, vt auarus, vt fraudulẽtus, vt homicida, iam
Eccle. 10. pœnę sunt. Cuius peccati pœnę? Prioris apostasiæ illius
superbię, Initium peccati hominis apostatare à deo, Et
initium omnis peccati superbia. Propterea ipsum pec-
Rom. 1. catum prius dixit, Qui cum cognouissent deum, nõ vt
deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanue-
runt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiẽs
cor eorũ. Iam ista pœna est obscuratio cordis. Sed vn-
de contigit? Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti K
sunt. Quia à se habere dicebant, quod à deo acceperãt.
Aut si cognouerunt à quo acceperunt, nõ enim glori-
ficauerunt à quo se accepisse cognouerũt. Hoc est, Di-
centes se esse sapientes. Et ib: statim pœna secuta est,
Stulti facti sunt, & obscuratum est insipiẽs cor eorum,
Dicentes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Parua ista pœ-
na est? Vt de ista sola loquamur, obscuratio cordis, ex-
cæcatio mentis, parua est pœna? Si quis furtum faciens,
statim oculum perdidisset, omnes dicerent deum præ-
sentem vindicasse. Oculum cordis amisit, & ei peper-
cisse putatur deus? Sicut cæra liquefacta auferentur.
Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Videtis quomodo 2. sent. dist.
dicit quandam pœnam obscurationis. Ignis superce- 36. ca. 1.
cidit, ignis superbiæ, ignis fumosus, ignis concupiscẽ-
tiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ce
ciderit non videbit solem. Ideo dictum est, Non occi- Ephe. 4.
dat sol super iracundiam vestram, Ergo fratres, ignem
malæ concupiscentiæ timete, si non vultis liquefieri si-
cut cæra, & perire à facie dei. Supercadit enim ignis
iste, & solem non videbitis. Quem solem? Non istum L
quem tecum vidẽt & pecora, & muscæ, & boni & ma- Matth. 5.
li. Quia facit solem suum oriri super bonos & malos. Sapi. 5.
Est & alius sol de quo dicturi sunt illi, Et sol nõ ortus
est nobis, transierunt omnia illa tanquam vmbra. Ergo
errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumẽ non luxit no
bis, & sol non ortus est nobis. Quare, nisi quia superce-
cidit ignis, & non viderunt solem? Vicit illos concu-
piscentia carnis. Et ista concupiscentia carnis vnde
venit? Attendite, De traduce natus es, cũ eo quod vin-
cas. Noli tibi hostes addere, vince cũ quo natus es. Ad
stadium vitæ huius cum illo venisti, congredere cum
eo qui tecum processit. Ipso nõ victo, quare prouocas
cateruas concupiscentiarum? Delectatio enim carna-
lis fratres cum homine nascitur. Sed qui bene erudi-
tur, cito videt hostem suum, & aggreditur & luctatur,
& cito vincit, Idoneus est enim nondum crescentibus
hostibus. Qui autem illam concupiscentiam cum qua
de peccati propagine natus est, contemnit vincere, &
multas adhuc excitat exeritq; libidines, difficulter eas
superat, & aduersus se ipse diuisus, igne proprio cõcre-
matur. Ne itaque speres quasi illas solas pœnas futuras,
præsentes vide. Supercecidit ignis, & non viderũt so-
lem. *Priusquam producat spinas vestras rhamnus tanquã viuen-* M
tes tãquam in ira combibit eos. Quid est rhamnus? Spinarũ
genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur. Pri
mo herba est, & cũ herba est, mollis & pulchra est, ibi
sunt tamen spinæ postea processuræ. Modo ergo de-
lectant peccata, & quasi non compungunt: Herba est
rhamnus, & modo tamen est spina: priusquam produ-
cat spinas rhamnus, priusquam miserarum delectatio-
num & voluptatum manifesta tormenta procedant:
Interrogent se qui aliquid amãt, & ad id peruenire nõ
possunt, videant si non crucientur desyderio, & cum
peruenerint ad id quod illicite desyderant, attendant
si non crucientur timore. Videãt ergo hic pœnas suas
antequam veniat illa resurrectio, cum in carne resur-
gentes non immutabuntur. Omnes enim resurgemus, 1. Cor. 15.
sed non omnes immutabimur. Habebunt quippe cor-
ruptionem carnis in qua doleant, non in qua morian-
tur, alioqui & illi dolores finirentur. Tunc spinę illius
rhamni, id est, dolores omnes & cõpunctiones tormẽ-
torum producentur. Quales spinas patiẽtur illi qui di
cturi sunt, Hi sunt quos aliquãdo habuimus in risum?
Spinæ compunctionis pœnitentiæ, sed seræ & infru-
ctuosæ

A ctuosæ sunt, sicut spinarũ sterilitas. Pœnitẽtia huius tẽ-
poris, dolor medicinalis est: pœnitẽtia illius temporis,
dolor pœnalis est. Non vis illas pati spinas, hic cõpun-
Psal. 31. gere spinis pœnitentiæ, vt facias quod dictum est, Cõ-
Psal. 50. uersus sum in erũna mea, dum configitur spina. Pecca-
Psal. 31. tum meum cognoui, & iniquitatem meam nõ operui.
Dixi, pronunciabo aduersus me delictum meũ domi-
no, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. Modo fac, mo
do compungere, ne in te fiat quod dictum est, de qui-
Psal. 34. busdam detestabilib9, Discissi sunt nec cõpuncti sunt.
Attendite qui discissi sunt, nec compũcti sunt. Videtis
discussos, & non videtis compunctos. Ecce præter Ec-
clesiam sunt, & non eos pœnitet vt redeant vnde di-
scissi sunt, producet postea spinas eorũ rhãnus. Nolũt
modo habere cõpunctionẽ medicinalẽ, habebũt post-
ea pœnalem. Sed etiam modo priusquã producat spi-
nas rhamnus, supercecidit ignis, qui eos non permittit
videre solem, qui eos adhuc viuẽtes in ira dei combi-
bit: Ignis concupiscentiarum malarum, bonorũ vano-
rum, superbiæ, auaritiæ suæ: Et quicquid eos premit ne
cognoscant veritatem, ne victi videantur, ne subiiciat
B illos vel ipsa veritas. Quid enim gloriosius fratres q̃
subiici & vinci à veritate? Superet te veritas volẽtem.
Nam & inuitum ipsa superabit. Ergo ille ignis concu-
piscentiarum malarum qui supercecidit vt non videãt
solem, combibit rhamnum priusquã producat spinas
eorum: id est, occultat eorum malam vitam, priusquã
pariat eadem vita manifestos in fine cruciatus, sed in
ira dei occultat rhamnum ignis iste. Non enim parua
pœna est, quòd modo non vident solẽ, nec spinas pœ-
narum credunt ex hac vita malas sibi postea processu-
ras. Vos enim, inquit, rhamnus estis, quem rhamnum,
id est, vosipsos, viuentes, id est, adhuc in hac vita con-
stitutos, priusquam in futuro iudicio spinas pœnarum
vestrarum manifestas producat, nunc in ira combibit,
id est, quasi absorbendo apparere non sinit. Hic itaque
ordo verborum quantum puto, planius ita cõtexitur,
Supercecidit ignis, & non viderunt solem: qui ignis
tanquam in ira, tanquam viuẽtes vos rhamnum com-
bibit, priusquam producat spinas vestras: id est, vosip-
sos quos rhamnum inuenit combibit ante mortem,
C priusquam eadem rhamnus spinas vestras post mor-
tem in illa pœnali resurrectione producat. Quare au-
tem non dixit, viuentes: sed, tanquam viuẽtes: nisi quia
falsa est hæc vita impiorum? Neque enim viuunt, sed
viuere sibi videntur. Et quare non, in ira: sed, tanquam
in ira: nisi quia tranquillus hoc facit deus. Nam & hoc
Sapi. 12. scriptum est, Tu autem domine virtutum cum trãquil-
litate iudicas. Ille ergo & cum minatur, non irascitur.
Neque enim perturbatur, sed tanquam irascitur, quia
punit & vindicat. Et qui corrigi nolunt, tanquam vi-
Gene. 3. uunt, sed non viuunt. Vindicta enim primi peccati, &
eorum quæ addiderunt, manet super eos: Et ipsa voca-
tur ira dei, quia de iudicio dei venit. Vnde dominus
Ioan. 3. de non credẽte ait, Sed ira dei manet super eum. Cum
ira enim dei mortales nascimur. Vnde dicit Aposto-
Ephe. 2. lus, Fuimus & nos aliquando natura filij iræ, sicut &
cæteri. Quid est, natura filij iræ, nisi quia portamus no
biscum pœnam primi peccati? Sed si cõuertamus nos,
aufertur ira, præbetur gratia. Non vis conuerti, addis
etiam super id quod natus es, tanquam in ira combi-
beris in præsenti tempore. Agnoscite ergo istam pœ-
nam, & gaudete vos non esse in hac pœna omnes qui
proficitis, omnes qui intelligitis & amatis veritatem,
omnes qui plus in vobis vultis victoriam veritatis
quàm vestram, qui non clauditis aduersus veritatem D
aures vestras, de præsentium delectatione, & de præ-
teritorum recordatione, ne sitis canis reuersus ad suũ
vomitum. Omnes tales qui estis, videte pœnas eorum 2. Pet. 2.
qui tales non sunt, & gaudete. Adhuc inferorum pœ-
næ non venerunt, adhuc ignis æternus non enit. Cõ
paret qui proficit in deo se modo cum impio, cæcum
cor cum illuminato corde, Comparate duos, viden-
tem & non videntem in carne. Et quid magnum est,
visio carnis? Nunquid Tobias habebat carneos ocu- Tobiæ 4.
los? Filius ipsius habebat, & ille non habebat, & viam
vitæ cæcus videnti ostendebat. Ergo istam pœnam
quando videtis gaudete, quia in illa non estis: Pro-
pterea dicit scriptura, *Lætabitur iustus cum viderit vindi-
ctam.* Non illam futuram. Nam vide quid sequitur:
Manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Quid est hoc?
Intendat charitas vestra: Nunquid quando feriuntur
homicidæ, debent illuc innocentes ire & lauare ma-
nus suas? Sed quid est, in sanguine peccatoris lauabit
manus suas? Iustus quando videt pœnam peccatoris,
proficit ipse, & mors alterius valet ad vitam alterius.
Si enim spiritaliter sanguis currit de his qui intrinse- E
cus moriuntur, tu videns talem vindictam, laua illic
manus tuas, de cætero mundius viue. Et quomodo la-
uabit manus suas qui iustus est? Quid enim habet in
manibus quod lauetur, si iustus est? Sed iustus ex fide Roma. 1.
viuit. Iustos ergo dixit fideles, & ex quo iam credidi-
sti, iam incipis vocari iustus. Facta est enim dimissio
peccatorum. Et si de ista residua vita quædam pecca-
ta tua sunt, quæ non possunt nisi tãquam aqua de ma-
ri in sentinam influere: tamen quia credidisti cum vi-
deris eum, qui omnino auersus est à deo occidi in illa
cæcitate, supercadente illo igne, non videre solem, tu
qui iam per fidem vides Christum, vt videas per spe-
ciem, quia iustus ex fide viuit, attende impium moriẽ-
tem, & purga te à peccatis, ita lauas quodammodo ma
nus tuas in sanguine peccatoris. Manus ergo suas la-
uabit in sanguine peccatoris. *Et dicit homo, si ergo est fru-
ctus iusto?* Ecce antequam veniat quod promittitur,
antequam detur vita æterna, antequam impij proij-
ciantur in ignem æternum, hic in hac vita est fructus
iusto. Qui fructus? Spe gaudentes, in tribulatione pa- F
tientes. Qui fructus iusto? Gloriamur in tribulationi- Matth. 15.
bus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, pa- Rom. 12.
tientia autem probationem, probatio vero spem: Spes Rom. 5.
autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in
cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est
nobis. Gaudet ebriosus, & non gaudet iustus? In cha-
ritate est fructus iusto. Miser ille etiam cum se inebriat,
beatus etiam iste cum esurit & sitit. Illum ingurgitat Matth. 5.
vinolentia, iustum spes pascit. Videat ergo illius pœ-
nam, suum gaudium, & cogitet deum, Qui tale gau-
dium modo dedit de fide, de spe, de charitate, de veri-
tate scripturarum suarum, quale præparat in finem?
Qui in via sic pascit, in patria quomodo saginabit? Et
dicet homo, Si ergo est fructus iusto? Credant qui vi-
dent, & videant & intelligãt. Lætabitur enim iustus cũ
viderit vindictã. Si autem non habet oculos vnde vi-
deat vindictam, contristabitur, nec corrigetur ex illa.
Si autem videt illam, videt quid intersit inter conte-
nebratum oculum corporis, & oculum illuminatum
cordis: inter refrigerium castitatis, & flammam libidi-
nis: inter securitatem spei, & timorem facinoris. Cum
viderit hoc, discernat se, & lauet manus suas in san-
guine ipsius. Proficiat ex comparatione, & dicat: Er-
go est

G go est fructus iusto. *Ergo est deus iudicans eos in terra.* Nōdum in illa vita, nondum in igne æterno, nondum apud inferos, sed hic in terra. Luc.16. Ecce diues ille adhuc induitur purpura & bysso, & adhuc epulatur quotidie splendide. Nondum produxit spinas rhamnus, nondum dicit, crucior in hac flamma. Sed iam est mentis cæcitas, iam oculus mentis extinctus est. Si cæcus oculis carnis ad mensam suam quamlibet optimam discumberet, miserum eum diceres. Cæcus interius, panem Christū non videt, & beatus est? Hoc non dicit nisi pariter cæcus. Ergo est fructus iusto, ergo est deus iudicans eos in terra. Si aliquantum prolixiores fuimus, date veniā. Exhortamur vos in nomine Christi, vt hæc quæ audistis, ad fructum cogitetis. Quia & prædicare veritatē nihil est, si cor à lingua dissentiat, & audire veritatem nihil prodest, si homo non super Matth. 7. petram ædificet. Qui ædificat super petram, ipse est qui audit & facit: Qui autem audit & non facit, ædificat super harenam: Qui nec audit nec facit, nihil ædificat. Sed quomodo qui ædificat super harenam, ruinam sibi ædificat: sic ille qui non ædificat super petrā, H veniente fluuio, sine domo rapitur. Non est aliud facere nisi & ædificare & super petram ædificare, id est, & audire & facere. Nec alius dicat, Vt quid procedo ad Ecclesiam? Ecce qui quotidie ad Ecclesiam procedūt, non faciunt quod audiunt. Faciunt tamen vt audiant: sic possunt facere vt audiant & faciant. Tu autē quantum longe es à faciendo, qui tantum fugis ab audiendo? Sed ego, inquit, non ædifico super harenam. Nudū te inuenturus est fluuius. Nunquid ideo te non ablaturus est? nunquid ideo pluuia non necabit? nunquid vēti propterea non abripiēt? Ergo veni & audi. Sed cum audieris, fac. Nam si audieris & non feceris, ædificasti quidem, sed super harenam. Quia ergo sine ædificio constituti nudi sumus, in ædificio autem super harenā posito, sub ruina sumus: restat vt super petram ædificemus: & quod audiuimus, faciamus.

Psalmus quinquagesimusoctauus.

DICVT solet scriptura Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontem Psalmi sublimitate sacramenti decorare, vt sciamus qui intraturi sumus, cum tanquā super postem quid I intus agatur legerimus, vel cuius domus sit: vel quisnā sit illius prædij possessor, ita & in hoc Psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, *In finem, ne corrumpas ipsi Dauid in tituli inscriptionem.* Hoc est quod dixi, titulus de titulo. Quæ autem sit tituli huius inscriptio, quam corrumpi vetat, euangelium nobis indicat. Nam cum Matth. 17. dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est à Pilato Ioan.19. & positus rex Iudæorum: tribus linguis, Hebræa, Græca & Latina, quæ linguæ toto orbe maxime excellunt. Igitur si rex Iudæorum crucifixus est, & Iudæi regem suum crucifixerunt, crucifigendo eum etiam regem gentium fecerunt, magis quàm occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit perdiderunt Christū, sed sibi non nobis: & mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos. Et modo non est corruptus titulus, quia ille rex est, non solum gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum. Quid enim? Quia contradixerunt, ideo regis sui dominationem euertere potuerunt? Rex est & supra illos. Nam ille rex virgam ferream gerit, qua & Psal.2. regit & frangit. Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes K hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Quos regit? quos conterit? Regit obediētes, conterit resistentes. Ergo ne corrumpas, optime & prophetice, quandoquidem & illi Iudæi suggesserunt tunc Pilato & dixerunt, Noli scribere rex Iudæorum: Ioan.19. sed scribe, quia ipse se dixit regē Iudæorū. Nam & iste titulus, inquiunt, confirmauit illū regem nobis. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Et impletum est, Ne corrūpas. Nec iste solus Psalm⁹ habet huiusmodi inscriptionem vt titulus non corrumpatur. Aliqui Psalmi sic Psal.55. prænotati sunt, sed tamen in omnibus passio domini 56. & 57. prænunciatur. Ergo & hic intelligamus domini passionem, & loquatur nobis Christus caput & corpus. Sic semper, aut propè semper audiamus voces Christi de Psalmo, vt non solum intueamur, caput illud vnum mediatorem dei & hominum, hominem Christum Iesum, 1.Timo.2. qui etiam secundum diuinitatem in principio erat verbum, deus apud deum, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan.1. caro ex semine Abraham, L ex semine Dauid, de Maria virgine. Matth.1. Non ergo illum solum qui est caput nostrum cogitemus, quādo audimus Christum loqui, sed cogitemus Christum caput & corpus totum integrum, quendam virum. Nobis enim dicitur, Vos autem estis corpus Christi & 1.Cor.12. membra, ab apostolo Paulo. Et de illo dicitur ab eodem Apostolo, qui est caput Ecclesiæ. Si ergo ille caput, Ephe.1. nos corpus, totus Christus caput & corpus. Coloss.1. Aliquādo enim inuenis verba quæ non congruunt capiti, & nisi ea coaptaueris corpori, nutabit intellectus tuus. Rursus inuenis verba quæ non apta sunt corpori, & Christus tamen loquitur, Ibi non timendum est ne erret quisque: cito enim peragit vt capiti aptet, quod videt corpori non conuenire. Ipse denique in cruce pēdens, ex persona corporis locutus est, Deus meus deus Psal.21. meus, respice me, quare me dereliquisti? Non enim de- Matth.27. reliquerat Christum, à quo derelictus non est. Aut vero sic ad nos venit, vt illum desereret, aut sic illum dimisit, vt ab illo discederet? Sed quia homo desertus est à deo, Adam ille peccans: qui cum soleret gaudere ad Gene.3. faciem dei, conscientia peccati deterritus fugit à gaudio suo: & vere dereliquit illum de⁹, quia ipse deseruit M deum. Ex quo Adam Christus cum carnē accepisset, hoc ex persona ipsius carnis ait, quia tunc vetus homo Rom.6. noster simul crucifixus est cum illo. Audiamus ergo quod sequitur. *Quando misit Saul & custodit domum eius, vt eum interficeret.* Hoc non ad crucē domini, sed tamē ad passionē domini pertinet. Crucifixus enim Christus, & mortuus, & sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquā domus, ad quā custodiendam misit regnū Iudæorum, quando custodes adhibiti sunt sepulchro Christi. Est quædā historia in scriptura Regnorum, quādo Matth.28. misit Saul ad custodiendam domū vt interficeret Da- 1.Reg.19. uid, Sed & quantū inde sumpsit qui Psalmū scripsit, tātum debemus discutere, cum titulū Psalmi tractamus. Hoc nobis significare tantū voluit, quia missum est ad domum vt custodiretur, & ille interficeretur. Quomodo ergo ad hoc custodita est domus, si Dauid figurabat Christum, vt Christus interficeretur, quando in sepultura Christus positus non est, nisi in cruce interfectus? Refer hoc ergo ad corpus Christi, quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi, ne crederetur in Christum, dum mendacium præualeret custodum, qui corrupti sunt vt dicerent, Quia cum dor- Matth.28. mirent,

A mirent, venerunt diſcipuli eius, & abſtulerũt eum. Hoc *Matth. 28.* eſt vere Chriſtum velle interficere, nomẽ reſurrectionis eius extinguere, vt mendacium Euangelio præferretur. Sed quomodo illud nõ effecit Saul vt interficeret Dauid, ſic & hoc nõ potuit regnum Iudæorum efficere, vt plus valeret teſtimonium cuſtodum dormiẽtium, quàm Apoſtolorum vigilantium. Quid enim *Ibidem.* edocti ſunt cuſtodes vt dicerẽt? Damus vobis, inquiũt, quantum vultis pecuniæ, & dicite, quia cum dormiretis, venerunt diſcipuli eius, & abſtulerunt eũ. Ecce quales teſtes mendacij cõtra veritatem & reſurrectionem Chriſti, inimici eius per Saul figurati produxerunt. Interroga infidelitatis teſtes dormientes, reſpondeant tibi quid actum ſit in ſepulchro. Qui ſi dormiebãt, vnde ſcierunt? Si vigilabant, fures quare non tenuerunt. Dicat ergo quod ſequitur,

Prima partis Pſalmi Enarratio.

E*Rue me de inimicis deus meus, & ab inſurgentibus ſuper me redime me.* Factum eſt hoc in carne Chriſti, fiet & in nobis. Neque enim ceſſant inimici noſtri diabolus & angeli eius inſurgere ſuper nos quotidie, & il-B ludere velle infirmitati & fragilitati noſtræ, deceptionibus, ſuggeſtionibus, tentationibus, & quibuſcunque laqueis irretire, cum in terra adhuc viuimus. Sed vox noſtra vigilet ad deum, & clamet in membris Chriſti, ſub capite in cœlo conſtituto: Erue me de inimicis meis deus meus, & ab inſurgentibus ſuper me, redime me. *Erue me de operantibus iniquitatem, & de viris ſanguinum ſaluum me fac.* Erant illi quidem viri ſanguinum, qui iuſtum occiderunt, in quo nullam culpam inuenerunt. Erant illi viri ſanguinum, quia cum vellet alienigena, *Matth. 27.* lotis manibus dimittere Chriſtum, clamauerunt, Crucifige crucifige. Erãt viri ſanguinum, quibus cum iam obiiceretur crimen ſanguinis Chriſti, reſponderunt, *Ioan. 19.* propinantes poſteris ſuis: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Sed nec in eius corpus exurgere viri ſanguinum ceſſauerunt. Nam & poſt reſurrectionem aſcenſionemq; Chriſti, perſecutiones paſſa eſt Eccleſia. Et illa quidem primo quæ effloruit de gẽte Iudæo-*Act. 7.* rum, de qua & Apoſtoli noſtri fuerunt. Ibi primo Ste-C phanus lapidatus eſt, & quod vocabatur accepit. Stephanus enim corona dicitur, Humiliter lapidatus, ſed ſublimiter coronatus. Deinde vere in gentibus exurrexerunt regna gentium, antequam in eis impleretur *Pſal. 21.* quod prædictum erat, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei: & fremuit impetus regni illius aduerſus teſtes Chriſti, effuſus eſt magnus & multum martyrum ſanguis. Quo effuſo, tãquam ſeminata ſeges Eccleſiæ fertilius pullulauit, & totum mundum ſicut nunc conſpicimus, occupauit. Ab his ergo viris ſanguinum eruitur Chriſtus, non ſolum caput, ſed etiam corpus. A viris ſanguinum eruitur Chriſtus, & ab his qui fuerunt, & ab his qui ſunt, & ab his qui futuri ſunt. Eruitur Chriſtus, & qui præceſsit, & qui eſt, & qui venturus eſt. Chriſtus enim eſt totum corpus Chriſti, & quicunque nunc Chriſtiani boni, & qui ante nos, & qui poſt nos futuri ſunt, totus Chriſtus eruitur à viris ſanguinum. Nec vacat hæc vox, Et à viris ſanguinum ſaluum me fac. *Quia ecce venati ſunt animam meam.* Potuerunt tenere, potuerunt occidere, venati ſunt animam meã. Sed vbi eſt, Dirupiſti vincula mea? Vbi eſt, Muſcipula comminuta eſt, & nos eruti ſumus? *Pſal. 115.* Vbi eſt quod benedicimus deum, qui non dedit nos *Pſal. 123.* in venationem dentibus eorum? Illi quidem venati ſunt, ſed in manibus venantium non dimittit qui cuſtodit Iſraël. Quia ecce venati ſunt animam meam. D

Irruerunt ſuper me fortes. Non vtcunque tranſeundum eſt ab his fortibus. Diligenter inſinuãdum eſt qui ſint fortes inſurgentes. Fortes ſuper quos, niſi ſuper infirmos, ſuper inualidos, ſuper non fortes? Et laudantur tamen infirmi, & damnantur fortes. Si intelligantur qui ſunt fortes, primo ipſum diabolum dominus fortem dixit, Nemo, inquit, poteſt intrare in domum fortis, & *Matth. 12.* vaſa eius eripere, niſi prius alligauerit fortem. Alligauit ergo fortem vinculis dominationis ſuæ, & vaſa eius abripuit, ac vaſa ſua fecit. Erant enim omnes iniqui, vaſa diaboli, qui credentes facti ſunt vaſa Chriſti, quibus Apoſtolus dicit, Fuiſtis enim aliquando tene-*Ephe. 5.* bræ, nunc autem lux in domino, qui notas facit diui-*Roma. 9.* tias ſuas in vaſa miſericordiæ. Poſſunt ergo iſti fortes intelligi. Sed ſunt in hominibus quidam fortes reprehenſibili & damnabili fortitudine, qui præſumũt quidem, ſed de temporali fœlicitate. Non vobis videtur fuiſſe fortis diues iſte, qui nunc ex Euangelio recitatus *Luca. 12.* eſt, quoniam ſucceſsit ei regio in opulentia fructuum? Perturbatus conſilium reconditionis inuenit, vt deſtructis veteribus apothecis, nouas cõſtrueret amplio- E res, eiſque completis, animæ ſuæ diceret, Habes multa bona anima, epulare, iocundare, ſatiare. Qualem fortem vides? Ecce homo qui non poſuit deum adiuto-*Pſal. 51.* rem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. Vide quàm fortis ſit, & præualuit, inquit, in vanitate tua. Sunt & alij fortes, non de diuitiis, non de viribus corporis, non de aliqua in tempore præcellenti potentia dignitatis, ſed præſumentes de iuſtitia ſua. Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auerſandum, non imitandum. Præſumentium, inquam, non de corpore, non de opibus, non de genere, non de honore, Omnia enim iſta quis non videat temporalia, fluxa, caduca, volatica? ſed præſumentium de iuſtitia ſua. Talis fortitudo impediuit Iudæos, ne per foramen a-*Matth. 19.* cus intrarent. Cum enim de ſe præſumunt quòd iuſti ſint, & tanquam ſani ſibi videntur, medicinam recuſauerunt, & ipſum medicum necauerunt. Tales ergo fortes, non infirmos, non venit vocare qui dixit, Non *Matth. 9.* eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus: Non ve- F ni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam. Iſti erant fortes qui inſultabant diſcipulis Chriſti, quia magiſter eorum ad infirmos intrabat, & cõuiuabatur cum infirmis. Quare, inquiunt, magiſter veſter cum publica-*Ibidem.* nis & peccatoribus manducat? O fortes quibus medicus opus non eſt. Fortitudo iſta nõ ſanitatis eſt, ſed inſaniæ. Nam & phreneticis nihil fortius, valentiores ſunt ſanis, ſed quanto maiores vires, tanto mors vicinior. Auertat ergo deus ab imitatione noſtra fortes iſtos. Timendum eſt enim ne eos quiſque velit imitari. Doctor autem humilitatis, particeps noſtræ infir-*Ioan. 14.* mitatis, donans participationem ſuæ diuinitatis, ad hoc deſcendens, vt viam doceret, & via fieret, maxime ſuam humilitatem nobis cõmendare dignatus eſt: & ideo à ſeruo baptizari non dedignatus eſt, vt nos *Matth. 3.* doceret confiteri peccata noſtra, & infirmari vt fortes ſimus, habere potius Apoſtoli vocẽ dicentis, Quan-*2. Cor. 12.* do infirmur, tunc potens ſum. Quomodo ergo noluit eſſe fortis? Iſti autem qui fortes eſſe voluerunt, id eſt, qui de ſua virtute præſumere voluerunt tanquam iuſti, offenderunt in lapidem offenſionis: & hœdus vi-*Roma. 9.* ſus eſt eis agnus, & quia veluti hœdum occiderunt, ab agno redimi non meruerunt. Ipſi ſunt ergo fortes qui irruerũt ſuper Chriſtum cõmendantes iuſtitiam ſuam.

Audite

G Audite fortes istos. Cum quidam Hierosolymitę dicerent, missi ab eis ad apprehendendum Christũ, & non audentes apprehendere, quia quando voluit tunc apprehẽsus est, qui vere fortis erat: quare ergo, inquiunt, non eum potuistis apprehendere? Et respõderunt, Nemo vnquam hominum sic locutus est sicut ille. Et illi fortes. Nũquid aliquis pharisæorum in illum credidit, aut aliquis scribarum, nisi populus iste nesciẽs legem? Præposuerunt se turbæ infirmæ ad medicum currẽti. Vnde nisi quia ipsi fortes erãt, & fortitudine sua, quod est grauius, omnẽ etiam turbã in se traduxerũt, & medicum omnium occiderunt? Sed & ille eo quòd occisus est, de sanguine suo medicamentũ fecit ægrotis. Irruerunt super me fortes. Hos maxime fortes aduertite, & videte vtrum de vlla re præsumendum sit homini, quando nec de iustitia pręsumendũ est. Iam videte vbi iaceant præsumẽtes de diuitiis, de viribus corporis, de nobilitate generis, de dignitatẽ sęculi, si quis de ipsa iustitia tãquam de sua præsumpserit, cadit. Irruerunt super me fortes. Ex illis fortib⁹ fuit ille vires suas iactãs, Gratias tibi, inquit ago, quia non sum sicut cæteri ho-

[Ioan. 7.] [Luca. 18.]

H minũ, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste, Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quę possideo. Vide fortem iactãtem vires suas, contrà virũ longe stantem infirmum attende & per ipsam humilitatẽ propinquantem. Publicanus autem, inquit, de longinquo stabat, & nec oculos suos audebat in cœlũ leuare, sed percutiebat pectus suum dicẽs, Deus propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descẽdit iustificatus publicanus ille, magis quàm ille pharisæus. Et vide iustitiam. Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Irruerunt isti fortes, id est, superbi, qui ignorantes dei iustitiã, & suam iustitiàm volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quid deinde. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine.* Irruerunt quidem fortes de iustitia sua præsumentes: irruerunt, sed peccatum in me non inuenerunt. Nã vtique illi fortes, id est, velut iusti, quare possunt persequi Christum nisi quasi peccatorem? Sed tamen illi viderint quàm fortes sint immanitate febris, non firmitate sanitatis. Viderint illi quàm fortes sint, & tanquam iusti contra iniquum sæuierunt. Sed tamẽ neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine. *Sine iniquitate cucurri, & dirigebar.* Illi ergo fortes currentem me sequi non potuerunt, ideo peccatorem putauerunt, quia

[Ibidem.] [Rom. 10.]

I vestigia mea non viderunt. Sine iniquitate cucurri & dirigebar. *Exurge in occursum mihi & vide.* Deo dicitur, sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occursum mihi, & vide. Quid enim? Si non occurrat, videre non potest, Tanquam si ambulares viam, & de lõginquo ab aliquo cognosci non posses, clamares ad eũ & diceres, Occurre mihi & vide quemadmodum ambulem. Nam quando de longinquo me attendis, gressum meum videre non potes. Itáne & deus nisi occurreret non videret, quàm sine iniquitate iste dirigebatur, & quàm sine peccato currebat? Accipere quidem & hoc possum⁹, Exurge in occursum mihi, adiuua me. Quod autem addidit, & vide, intelligendum est, fac videri quod curro, fac videri quod dirigor, ex illa figura qua & illud dictum est Abraham, Nunc cognoui quòd times deum. Deus dicit, Nunc cognoui. Vnde, nisi quia nunc te feci cognoscere? Ignotus enim sibi quisque est ante interrogationẽ tentationis. Sicut se Petrus pręsumendo ignorabat, & negando didicit quales vires haberet, in sua tribulatione intellexit falsò sese præsumpsisse, fleuit, & flẽdo meruit fructuose nosse quod fuit,

[Gene. 22.] [Matth. 26. & 27.]

K & esse quod non fuit. Ergo probatus Abraham, factus est cognitus sibi: & dictũ est à deo, Nunc cognoui, hoc est, nunc te feci cognoscere. Quomodo lætus dies quæ facit lætos, & tristis amaritudo, quòd cõtristat gustantẽ, sic videns deus, videre faciens, Exurge ergo, inquit, in occursum mihi, & vide. Quid est, & vide? Adiuua me, id est, fac in illis vt videant cursum meũ, sequãtur me, non eis videatur prauum esse quod rectum est: nõ eis videatur distortum esse, quod tenet regulam veritatis, Quoniã sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occursum mihi, & vide. Aliquid etiam me dicere admonet in hoc loco capitis ipsius nostri sublimitas, quoniam infirmatus est vsque ad mortẽ, & assumpsit infirmitatis carnem, vt pullos Hierusalem colligeret sub alas suas, tanquam gallina infirmata cum paruulis. Non enim in aliqua aue hoc aliquando conspeximus, earum etiam quæ nidificant ante oculos nostros, sicut parietum passeres, sicut hirundines tãquam annuæ nostræ hospites, sicut ciconiæ, sicut aliæ atque aliæ aues quæ ante oculos nostros nidificant, & ouis insidũt, pullos alunt, sicut ipsæ columbæ, quas quotidie videmus,

[Gene. 22.] [Matth. 23.]

L aliquando auem infirmari cum paruulis non agnouimus, non aspeximus, non vidimus. Gallina quomodo hoc habet? Certe notam rem dico, quæ in cõspectu nostro quotidie versatur, quomodo raucescit vox, quomodo fit hispidum totum corpus, dimittuntur alæ, laxãtur plumæ, Et vides circa pullos nescio quid ægrotum, & ea est materna charitas quæ inuenitur infirmitas. Quare ergo dominus nisi propter hoc gallina esse voluit in sancta scriptura dicens, Hierusalem Hierusalem quotiens volui cõgregare filios tuos tanquã gallina pullos suos sub alas, & noluisti? Congregauit autẽ omnes gentes tanquã gallina pullos suos, qui infirmatus est propter nos, accipiens carnẽ à nobis, id est, à genere humano, crucifixus, contemptus, alapis cæsus, flagellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc maternæ infirmitatis est, non amissæ maiestatis. Cũ ergo talis esset Christus, & ideo contemptus, & ideo lapis offensionis & petra scãdali, ideo multi offenderũt in eum. Cũ talis ergo esset Christus, & tamen sine peccato suscepisset, fact⁹ est particeps nostræ infirmitatis, non iniquitatis: vt ex eo quod nobiscum communicauit infirmitatem, solueret nostrã iniquitatẽ. Ideo sine iniquitate cucurri & dirigebar. Quid ergo? Secũdum

[Matth. 27.] [Ioan. 19.] [Rom. 9.] [1. Pet. 2.]

M id quod deus est, non est agnoscendus, & illud solũ in eo consyderãdum est, quod propter nos factus est, nõ illud quod nos fecit? Planè etiã illud consyderandum est, quia magnum pietatis indicium est nosse quis pro te quid sustinuit. Non quicũque paruus pro te magno, sed pro te infirmo ille summus, quid? Factus paruulus, humiliauit se, factus obediens vsque ad mortem. Quis est iste qui se humiliauit, factus obediens vsq; ad mortem? Quis? Suprà audi, Qui cum in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Ergo æqualis deo, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: & ita exinaniuit, vt assumeret quod nõ erat, non vt amitteret quod erat. Quomodo ergo se exinaniuit? Quia tibi talis apparuit, quia tibi dignitatẽ quam apud patrem habet, non demonstrauit, quia tibi nunc obtulit infirmitatẽ, seruauit purgato postea claritatẽ. Ille ergo patri æqualis, talis est factus: & tamen in ipsa infirmitate agnoscẽd⁹ est, nõ visione sed fide: vt quod videre nondum possumus, saltem credamus, & credẽdo quod

[Philip. 2.]

A do quod non videmus, etiam videre mereamur. Merito posteaquam resurrexit aut Mariæ Magdalenæ, cui *Ioan. 20.* dignatus est primitus apparere, Noli me tangere, nondum enim ascẽdi ad patrem. Quid est hoc? Paulopost eum mulieres tetigerunt. Nam redeuntes à monumen *Matth. 28.* to, obuiam sibi factam adorauerunt, & pedes eius te- *Ioan. 21.* nuerunt, Discipuli etiam cicatrices palpauerunt. Quid *Ioan. 20.* est ergo, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: nisi noli quod vides hoc solum me credere, ne & hic remaneat aspectus tuus, quasi tactus tuus? Humilis enim tibi videor, nondum ascendi ad patrem, vnde & ad vos ascendi, & inde non recessi. Nondum illuc ascendi, quando vos non deserui. Venit non recedens, ascendit non deserens. Sed quid est quod ascendit ad patrem? Quando nobis innotescit æqualis patri. Nos enim ascendimus proficiendo, vt hoc videre, vt hoc intelligere, vt hoc vtcumque capere valeamus. Ideo ergo distulit tactum, non abstulit, non repulit, non negauit. Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem. A *Psal. 18.* summo cœlo egressio eius, dicit alius Psalmus, & occursus eius vsque ad summum cœli. Summum cœli, id est, summum in omnibus spiritalibus pater est, Inde excursus eius, & occursus eius vsque ad summum cœli.

B Occurrit vsq; ad summum. Summum non dicitur nisi de æquali. Deniq; cum aliqua inæqualia comparamus, & aliquid breue ad aliquid magnũ applicamus, videre quantum ad quantum sit, si inæquale inuenerimus, ita solemus loqui, Non occurrit: Si autem æquale sit, occurrit. Ergo occursus eius vsque ad summum cœli, qua æqualis est patri. Talem se volebat innotescere fidelibus suis, qui dixerat, Noli me tangere. Hoc volebat præstari à patre fidelibus suis, qui dicebat, Exurge in occursum mihi & vide, innotesce quòd tibi æqualis sim & vide. Quid est, & vide? Fac videre ꝙ tibi æqualis sim. *Ioan. 14.* Quandiu mihi Philippus dicit, Ostende nobis patrem & sufficit nobis: quamdiu ego dicam, Tanto tempore vobiscum sum, & patrem non nostis? Philippe, qui me videt, videt & patrem. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? & adhuc forte non credit æqualem, Exurge in occursum mihi & vide. Fac me videri, fac te videri, fac notam hominibus æqualitatem nostram. Non putent Iudæi se hominem crucifixisse, Quamuis in eo non crucifixum sit, nisi inquantum homo erat, *1. Cor. 2.* tamen non cognouerunt quem crucifixerunt. Si enim

C cognouissent, dominum gloriæ nunquam crucifixissent. Hunc dominum gloriæ vt nouerint fratres mei fideles, Exurge in occursum mihi & vide. *Et tu domine deus virtutum, deus Israel.* Tu deus Israël qui non putaris nisi deus Israël solius, qui non putaris nisi deus vnius gentis, quæ te colit, cum omnes gentes idola colant, Tu deus Israël. *Intende ad visitandum omnes gentes.* Impleatur ista prophetia in qua Esaias ex persona tua alloquitur Ecclesiam tuam sanctam ciuitatem tuam sterilem, illam cuius multi filij desertæ magis quàm eius *Esa. 14.* quæ habet virum. Ei quippe dictum est: Lætare sterilis *Gala. 4.* quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum: magis quàm gentis Iudææ quæ habet virum, quæ accepit legem, magis quàm eius gentis quæ habuit euidentem regem. Nam tuus rex latet, & plures tibi filij *Esaia. 54.* sunt ex occulto sponso. Ergo ei dicitur, Multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Deinde adiungit Propheta, Dilata locum tabernaculi tui, & aulas tuas confige, Non est quod parcas, extende longius funiculos tuos, & palos validos constitue etiam atque

Tomus octauus.

etiam in dexteram atque sinistram. In dextera tene bo- D nos, in sinistra tene malos, donec veniat ventilabrum, *Mat. 25.* posside tamen omnes gentes. Inuitentur ad nuptias *Mat. 3.* boni & mali, impleantur nuptiæ recumbentium. Ser- *Mat. 22.* uorum est inuitare, domini sperare. Etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende. Semen enim *Esa. 54.* tuum hæreditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis. Desertæ à deo, desertæ à Prophetis, desertæ ab Apostolis, desertæ ab euangelio, plenæ dæmonijs. Ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis, non est quod metuas. Præualebis enim, nec erubescas quod detestabilis fueris, Ergo quia insurrexerunt super te fortes, ne erubescas, quando contra nomen Christianum leges ferebantur, quando ignominia & blasphemia † erat esse Christianum, Ne erubescas *† al. infamia.* quòd detestabilis fueris. Confusionem enim in perpetuum obliuisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non *Esa. 54.* eris memor, quoniam ego sum dominus qui facio te, Dominus nomen est ei, & qui eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur. Et tu domine deus virtutum, deus Israël, intende ad visitandum omnes gentes. Intende inquam ad visitandum *Psalm. 69* omnes gentes. *Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem.* E Hic plane terruit. Quem non terreat? Quis ad suam conscientiam rediens non contremiscat? Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid conscia sit etiam iniquitatis? Quicumque enim pec- *1. Ioan. 3.* catum facit, & iniquitatem facit. Si enim iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Et tamen verum est, nec frustra dictum, nec vacare omnino potest, aut poterit, non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed ecce misertus est Pauli, *Psalm. 129* qui primo Saulus operabatur iniquitatem. Quid enim fecit boni, vnde promereretur deum? Nonne sanctos eius ad mortem attrahebat? Nonne epistolas à principibus sacerdotum ferebat, vt vbicumque Christianos inueniret, ad pœnam raperet? Nonne id agens, *Act. 9.* eò tendens, & cædem spirans & anhelans, sicut de illo scriptura attestatur, de cœlo vocatus est, voce sublimi deiectus, erectus, excæcatus, illuminatus, occisus, viuificatus, perditus, redditus? Quo merito? Nihil nos dicamus, ipsum potius audiamus. Qui prius fui, inquit, *1. Timo. 1.* blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, Ergo non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis F intelligi potest: Siue quia omnino nulla peccata impunita relinquit deus, Siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omnino eorum deus non miseretur. Secundum istos duos modos breuiter quãtum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis parua magnáve sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergo fratres *De vera & falsa pœni. capite. 10.* puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam dei. Non potest deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata, Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit, sed à te puniatur potius, vt facias quod in illo Psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius *Psalm. 54.* in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat vt puniat, tu præueni confitendo & puni. Non ille inueniat quod puniat, quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem, Et ideo tui miserebitur deus, quia iam te operantem

r æquitatem

G æquitatem inuenit deus. Quid est, operantem æquita-
tem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt inci-
pias placere deo, dum hoc in te punis quod displicet
deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum,
quia verum est, Non miserearis omnium qui operan-
tur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum,
quo hæc sententia possit intelligi. Est quędam iniqui-
tas, quam qui operatur non potest fieri vt misereatur ei
deus. Quæritis fortè quæ nam illa sit? Ipsa est defensio
peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua,
magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod
deus odit. Et videte quàm peruerse, quàm inique: Si
quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, deo.
Nam hoc modo defendũt homines peccata sua ex dei
persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui
audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est ho-
micidium, bona fraus, bonum periurium, nullus pror-
sus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant ma
la hæc esse quando patiuntur. Omnino ergo non inue
nies animam tam peruersam, tam extorrem à societa-
te generis humani, & à participatione communis san-
guinis ex Adam, cui videatur bonum esse adulterium
H sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea de-
fendunt? Si deus noluisset, non id fecissem. Quid vis fa
ciam fato meo? Iam quæris quid sit fatum. Curris ad
Gene.1. stellas, Quæris quis fecerit, & ordinauerit stellas, Deus
est. Ergo ad hoc peccatum tuum defendis, vt deum ac-
cuses. Ideo excusatur reus, vt culpetur iudex. Prorsus ta
lem iniquitatem operantium, non miseretur deus. Nõ
miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Perse-
quere, inquit, peccata eorum, puni, compunge, conuer-
te illos ante se qui se ponunt post se: & erubescant de
se, vt gaudeant de te. Non miserearis omnium qui o-
perantur iniquitatem. *Conuertantur ad vesperum*. Ne-
scio quos dicit quondam operatores iniquitatis, &
quondam tenebras conuerti ad vesperum. Quid est, ad
Marci.16. vesperum? Postea. Quid est, ad vesperum? Serius. Post-
Acto.2. ea, quid est? Ad vesperum. Antè enim debuerant quàm
crucifigerent Christum medicum agnoscere. Quare
iam eo crucifixo, resurgente, in cœlum ascendente,
postea quàm misit spiritum suum sanctum, quo repleti
sunt illi qui in vna domo erant, & cœperunt loqui lin-
guis omnium gentium, expauerunt crucifixores Chri-
sti, Compuncti sunt de conscientia sua, consilium salu-
I tis ab Apostolis petierunt, audierunt, Agite pœniten-
tiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine
domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis pec-
cata vestra. Post occisum Christum, post effusum Chri
sti sanguinem dimittuntur peccata vestra. Ille sic vo-
luit mori, vt sanguine suo etiam effusores eiusdem san
guinis redimeret. Fudistis sæuientes, bibite confiten-
tes. Merito conuertentur ad vesperum. *Et famem patien-
tur vt canes*. Canes gentes Iúdæi dixerunt, tanquam
immundos. Nam inde & ipse dominus cum post eum
clamaret Chananæa quædam mulier, non Iudæa, ad
suam filiam curandam conuertere volens eius miseri-
cordiam. Ille omnia præuidens, omnia sciens, sed fi-
dem eius ostendere volens, distulit beneficium, & eã
Matth.15. suspendit. Et quomodo distulit? Non sum, inquit, mis-
sus, nisi, ad oues quæ perierunt domus Israël. Israël, o-
ues. Gentes quid? Non est bonum panem sumere filio-
rum, & mittere canibus. Gentes ergo canes appellauit,
propter immunditiam. Quid autem illa mulier esuri-
ens, hoc magis non repulit? Suscepit humiliter conui-
tium, & meruit beneficium. Neque enim conuitium il-
lud dicendum erat quod à domino dictum erat. Ser- K
uus si aliquid tale domino dicat, conuitium est. Domi
nus autem cum tale aliquid seruo dicat, dignatio po-
tius dici potest. Ita, inquit, domine. Quid est, ita? Ve-
rum dicis, Prorsus verum dicis, canis ego sum. Sed &
canes, inquit, edunt de micis quæ cadunt de mensa do
minorum suorum. Et continuo dominus, O mulier,
magna est fides tua. Iam dudum canis, modo mulier.
Vnde iam mulier quæ pauloante canis? Confitendo
humiliter, non repellendo quod à domino dictum e-
rat. Ergo gentes canes, & ideo esurientes. Bonum
est & Iudæis vt agnoscant se peccatores. Et licet ad
vesperam conuertantur, & famem patiantur vt ca-
nes. Nam male saturatus erat ille qui dicebat, Ieiuno Luca.16.
bis in sabbato, Ille autem Publicanus canis erat fa-
mem patiens, & inde beneficium domini esuriebat,
cum dicebat, Propitius esto mihi peccatori. Conuer-
tantur ergo & illi ad vesperam, & famem patiantur
vt canes, Desyderent gratiam dei, intelligant se pec-
catores. Fortes illi fiant infirmi, diuites illi fiant pau-
peres, iusti illi agnoscant se peccatores, leones illi ca-
nes fiant. Conuertantur ad vesperam, & famem pati-
antur vt canes. *Et circuibunt ciuitatem*. Quam ciuitatem?
Mundum istum, quem quibusdam locis vocat scriptu- L
ra ciuitatem circunstantiæ: id est, quia in omnibus gen
tibus vndique circumfuderat mundus vnam gentem
Iudæorum, vbi talia gerebantur, & appellabatur ciui-
tas circunstantiæ. Istam ciuitatem circumibunt illi iam
canes facti esurientes. Quomodo circumibunt? Euan- Psalm.59.
gelizando. Saulus ex lupo canis factus est ad vesperam, Acto.9.
id est, serò conuersus, De micis domini sui in gratia e-
ius cucurrit, & circumiuit ciuitatem. *Ecce ipsi loquentur
in ore suo, & gladius in labiis eorum*. Iam ille gladius bis a-
cutus, de quo Apostolus dicit, Et gladiũ spiritus, quod Apoca.1.
est verbum dei. Quare bis acutus? Quare, nisi quia ex Ephe.6.
vtroque testamento feriens? Hoc gladio mactabantur
de quibus dicebatur Petro, Macta & manduca. Et gla- Acto.10.
dius in labiis eorum. *Quoniam quis audiuit*. Loquentur
in ore suo, quis audiuit? id est, stomachabuntur aduer-
sus pigros ad fidem: qui pauloante & ipsi credere no-
lebant, tædium de non credentibus patiuntur. Et vere
fratres contingit. Vides hominem pigrum antequam
sit Christianus, Clamas ad illum quotidie, vix conuer-
titur. Tandem conuersus, conuertere vult etiam om-
nes & facere Christianos, & miratur quia nondũ sunt.
Excidit illi quòd ad vesperam conuersus est. Sed quia M
factus est esuriens sicut canis, habet etiam in labiis gla-
dium, Dicit, Quis audiuit? Quid est, quis audiuit? Quis Esa.53.
credidit auditui nostro, & brachium domini cui reue- Roma.10.
latum est? Quoniam quis audiuit? Non credunt Iudęi,
& conuersi sunt ad gentes & annunciauerunt. Iudæi
non credebant, & tamen per credentes Iudæos Euan-
gelium circumibat ciuitatem, & dicebant, Quoniam
quis audiuit? *Et tu domine deridebis eos*. Quis audiuit?
Omnes gentes Christianæ futuræ sunt, & vos dicitis,
quis audiuit? Quid est, deridebis eos? *Pro nihilo ha-
bebis omnes gentes*. Nihil ante te erit, quia facillimum
erit vt credant in te omnes gentes. *Fortitudinem
meam ad te custodiam*. Illi enim fortes ideo cecide-
runt, quia fortitudinem suam ad te non custodierunt,
id est, illi qui super me insurrexerunt & irruerunt, de
se præsumpserunt. Ego autem fortitudinem meam ad
te custodiam, quia si recedo, cado: si accedo, fortior
fio. Videte enim quid est fratres in anima humana.
Non habet ex se lumen, non habet ex se vires. Totum
autem

A autem quod pulchrum est in anima, virtus & sapientia est. Sed nec sapit sibi, nec valet sibi, nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quædam origo fonsq; virtutis, est quædam radix sapientiæ, est quædam, vt ita dicam, si & hoc dicendum est, regio incommutabilis veritatis. Ab hac anima recedens tenebratur, accedens

Psal. 33. illuminatur. Accedite ad eum & illuminamini, quia recedendo tenebramini. Ergo fortitudinem meam ad te custodiam, Non à te recedam, non de me præsumã. Fortitudinem meam ad te custodiam. *Quia deus susceptor meus es.* Vbi enim eram, & vbi sum? Vnde me suscepisti? Quas iniquitates meas dimisisti? Vbi iacebã? Quò erectus sum? Ergo hoc meminisse non debeo quod in

Psalm. 26. alio Psalmo dicitur, Quoniã pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me? Fortitudinem meam ad te custodiam, quia deus susceptor meus es. *Deus meus misericordia eius præueniet me.* Ecce quid est, fortitudinem meam ad te custodiam? De me omnino nihil præsumã. Quid enim attuli boni, vt mei misereris, & me iustificares? Quid in me inuenisti, nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti,

B cætera mala mea quæ deleuisti. Non ego prior ad te exurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius? *Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis.* Quid ait? Quantam circa me exhibuerit misericordiã, in inimicis meis mihi demonstrauit. Relictis comparet se collectus, & repulsis electus, Cõparet se vasis iræ vas misericordiæ, & videat quia ex vna

Roma. 9. massa fecit deus, aliud vas in honorem, aliud in cõtumeliam. Quid est, demonstrauit mihi in inimicis meis? Si enim deus volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem. Et propter quid hoc? Vt notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ. Si ergo vasa iræ attulit, in quibus notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ, rectissime dictum est, Misericordia eius præueniet me. Deus meus demõstrauit mihi in inimicis meis, id est, quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi demonstrauit circa quos non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatur. Deus meus demonstrat mihi in inimicis meis. De ipsis autem inimi-

C cis quid? *Ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ.* Rogat pro inimicis suis, implet præceptum. Quid est, ne miserearis omnium qui operantur iniquitatem; & ne occideris eos nequando obliuiscantur legis tuæ? Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos ne obliuiscantur legis tuæ? Sed hic de inimicis suis dixit. Quid ergo? Inimici eius æquitatem operantur? Sed qui ei inimicantur æquitatem operantur. Ergo ipsi iniquitatem non operantur? † Sed quia ipse æquitatem operatur; Porrò qui æquitatem operatur, profectò iniquitatem ab inimicis patitur. Restat vt qui iusto inimicantur, iniquitatem operentur. Vnde ergo paulo superius; Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & nunc de inimicis suis ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ, [Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo nõ occidit eos ne obliuiscantur legis tuæ?] Non ergo miserearis eorum, vt occidas peccata eorum. Ne occidas eos quorum peccata occidis. Quid est autem occidi? Obliuisci legis domini. Ipsa est vera mors, in profun-

† al. Si qui ei inimicantur æquitatem operantur, ergo ipse iniquitatem operatur.

dum ire peccati. Potest quidem & hoc de Iudæis intel D ligi. Quid de Iudæis? Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. Istos inimicos meos ipsos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat genus Iudæorum, *li. 18. de ci. dei ca. 48. In fine.* certe victa est à Romanis, certe deleta ciuitas eorum, non admittuntur ad ciuitatem suam Iudæi, & tamẽ Iudæi sunt: nam omnes istæ prouinciæ à Romanis subingatæ sunt. Quisnam nõ cognoscit gentes subiectas imperio Romano? Quæ quidem erãt quando omnes Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur? Iudæi tamen manent cum signo: nec sic victi sunt vt à victoribus absorberentur. Nõ sine causa Cain ille est qui cum *Gene. 4.* fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Iudęi: tenent omnino reliquias legis suæ, circunciduntur, sabbata obseruant, pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudęi, non sunt occisi, necessarij sunt credentibus gentibus. Quare hoc? Vt demonstret nobis inimicis nostris misericordiam suam. Deus meus demõstrauit mihi in inimicis meis. In ramis superbiæ præcisis, *Roma. 11.* inserto misericordiam suam demonstrat oleastro. Ecce vbi iacent qui superbi erant, ecce vbi insertus es qui tunc iacebas, & tu noli superbire ne præcidi merearis. E Deus meus ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. *Disperge eos in virtute tua.* Iam factum est, per omnes gentes, dispersi sunt Iudæi testes iniquitatis suę, & veritatis nostræ. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si forte quando aliquis paganus dubitauerit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, quarum euidentiam obstupescit, & admirans putauerit à nobis esse conscriptas, de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc totũ autẽ prædictum est. Videte quemadmodum de inimicis nostris alios confundimus inimicos. Disperge eos in virtute tua: tolle illis virtutem, tolle illis fortitudinẽ eorum. *Et deduc eos protector meus domine. Delicta oris eorum sermones labiorum eorum, & comprehendantur in superbia sua. Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt.* Obscura sunt, & timeo ne non insinuentur bene. Iamiam audiendo fatigati estis. Itaque si placet charitati vestræ, quæ restant, in crastinum differamus. Adiuuabit dominus vt vobis debitum persoluamus, quia de illo magis quàm de nobis promittimus.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi. F

HEsternus sermo protractus, debitorẽ me in hodiernum reliquit. Quia ergo dominus voluit, reddendi tempus aduenit. Quam vero sumus nos deuoti redditores, tam debetis vos esse auidi exactores: Hoc est, vt quod ille donat, & nos reddimus: ille enim dominus, nos serui sumus, sic accipiatis vt sit fructus in auditione vestra de vita vestra. Cultus enim ager fructum non reddens, & ingratus agricolæ, pro frugibus spinas afferens, non horreum, sed ignem quærit. Dominus autem deus noster, sicut cum videtis bonã *Hebræ. 6.* hanc terram visitare imbribus solennibus, ita cor nostrum verbo suo tanquam agrum suum visitare dignatur, & de corde nostro fruct⁹ quęrit, quia nouit & quid ibi seminet, & quantum pluat. Et quia re vera nihil sine illo sumus, quia & antequam essemus, nihil eramus; & quisquis iam homo est, & sine illo esse voluerit, nihil aliud q̃ homo peccator erit, verũq; est quod hic dictum est: Fortitudinem meam ad te custodiam, quoniã quicquid possumus, nisi apud illum & ad illum seruemus,

G recedendo amittimus. Vigilare debet semper mens no
stra, non ab illo recedere, sed & si longe erat, magis ma
gisque propinquare & accedere, non gressu pedum,
non subuectione vehiculorum, non celeritate anima-
lium, non eleuatione pennarum, sed puritate affectuũ,
& probabilitate sanctorum morum. Videamus ergo
quid restat de hoc Psalmo. In hoc enim dimiseramus,
cum cœpisset de inimicis suis loqui dicens deo: *Ne oc-
cideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ.* Quamuis eos ini
micos suos esse dixerit, rogauit tamen deum ne occi-
derentur & obliuiscerentur legem ipsius. Non tamen
tenere legem, id est, non obliuisci legis, iam perfectio
est, & quasi securitas de præmio, & nulla sollicitudo
de supplicio. Sunt enim qui tenent legem memoria, &
non implent vita: qui vero implent vita, non possunt
non tenere memoria. Ergo qui moribus præcepta dei
facit, & quodammodo viuendo semper in corde suo
ne deleatur, agit quod tenet, viuendóque semper com
memorat quid ei in corde scriptum sit de lege dei, ipse
fructuose tenet legem dei, ipse non inimicus deputa-
bitur: nam ecce inimici Iudæi, quos videtur significa-
re Psalmus iste, legem dei tenent, & ideo de illis di-
H ctum est, Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur
legis tuæ: vt gens Iudæorum maneret, & ea manente
cresceret multitudo Christianorum. Per omnes gen-
tes manent certe, & Iudæi sunt, nec destiterunt esse
quod erant: id est, gens ista non ita cessit in iura Ro-
manorum, vt amiserit formam Iudæorum, sed ita sub-
dita Romanis est, vt etiam leges suas teneat, quæ le-
Matth. 23. ges sunt Dei: Sed quid in illis factum est? Decimatis
Luca. 11. mentham & cyminum, & reliquistis quę grauiora sunt
legis, misericordiam & iudicium, liquantes culicem,
camelum autem glutientes. Hoc eis dominus dicit, &
reuera ita sunt: tenent legem, tenent prophetas, legunt
omnia, cantant omnia: lucem prophetarum non ibi
vident, qui est Christus Iesus. Non eum enim solum
nunc non vident cum sedet in cœlo, sed nec tunc vi-
derunt quando inter illos humilis ambulabat, & facti
sunt rei fundendo sanguinẽ eius, sed non omnes. Hoc
& hodie commendamus charitati vestrę, non omnes,
quia multi eorum conuersi ad deum quem occiderũt,
& in eum credendo, veniam de effusione ipsius san-
guinis meruerunt, exemplúmque præbuerunt homini-
bus quòd non debeant diffidere dimitti sibi qualecũ-
I que peccatum, quando & interfectio Christi dimissa
est confitentibus. Inde ergo dictum est, quia deus su-
sceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præue-
niet me, hoc est, ante omnia merita mea bona pręuenit
me misericordia ipsius, & si nihil in me boni inuene-
rit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum,
Roma. 4. & ipse admonet vt conuertatur auersus. Deus meus,
inquit, iterum demonstrauit mihi in inimicis meis, id
est, quantum me diligat, quantúmque mihi largiatur
de bonitate sua, ex comparatione inimicorum meorũ
Ibidem. mihi ostendit, quia cum sint ex vna massa vasa iræ &
vasa misericordiæ, per vasa iræ discunt vasa misericor
diæ, quantum illis deus largiatur boni. Et deinde ne
occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ, hoc
dictum est de Iudæis. Sed quid illis facies? *Disperge
eos in virtute tua.* Ostende illis, quia tu fortis es, non
ipsi qui de virtute sua præsumendo, veritatem tuam
non cognouerunt, non quales ipsi fortes sunt, de qui-
bus dictum est, Irruerunt in me fortes; sed qualis tu
fortis ad dispergendum eos. *Et deduc eos protector meus
domine.* Id est, sic eos disperge vt non eos deseras, ne
quando obliuiscantur legis tuæ: & in eo ipso me prote- K
gas, vt de ipsorum dispersione habeam testimoniũ mi-
sericordiæ tuæ. Et sequitur: *Delicta oris eorum, sermonem
labiorum eorum.* Quo coniungitur, quo connectitur ista
sententia? Delicta, inquit, oris eorum, sermonem labio
rum eorum. Sequentia non ita connectuntur, vt doce-
ant nos quo coniũgatur ista sententia. Delicta, inquit,
oris eorum, sermones labiorum eorum, & comprehen
dantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio
annunciabuntur consummationes, in ira consumma-
tionis, & non erunt. Hoc obscurum etiam heri dixera-
mus, & ideo ad recentiores mentes vestras expositio-
nem distuleramus. Nunc itaque quoniam nondum fa-
tigati estis ad audiendum, erigite corda vestra vt adiu
uetis me intentione, ne forte in obscuritate & perple-
xitate aliquantum sermo noster non sufficiat intẽtio-
ni vestræ, & debetis aliquid & à nobis afferre, vt quod
nos dicendo non impleuerimus, intelligendo supplea
tis. Sic ergo posita est ista sententia in medio, vt quo
iungatur, non facile videamus. Delicta oris eorum, ser
monem labiorum eorum. Recurramus ergo ad supe-
riora, quoniam cum dixerat: Ne occideris eos, ne quan
do obliuiscantur legis tuæ, quos tamen dixerat inimi- L
cos, adiunxit duos versiculos: Disperge eos in virtute
tua, & deduc eos protector meus domine. Et continuo
intulit: Delicta oris eorum, sermonem labiorum eorũ,
hoc est, illud occide, nõ ipsos: non ergo occideris eos,
ne quando obliuiscantur legis tuæ: sed est quod in illis
occidas, vt impleas quod supra dictum est, non mise-
rearis omnium qui operantur iniquitatem. Disperge
ergo illos & deduc eos, id est, noli deserere cum dis-
pergis, quia non deserendo habes quod in illis agas
cum ipsos non occidis. Quid ergo occides? Delicta o-
ris eorum, sermonem labiorum ipsorum. Quid in illis
occides? Crucifige crucifige, quod clamauerunt, non Matth. 27.
qui clamauerunt. Illi enim Christum delere, interime- Ioan. 19.
re, perdere voluerunt: tu autem resuscitando Christum
quem perdere voluerunt, occidis delicta oris eorum,
sermonem labiorum eorum. Quippe quem perdẽdum
clamauerunt, viuere expauescant, & quem in terra con
tempserunt, in cœlo adorari ab omnibus gentibus ad-
mirentur. Sic occidantur delicta oris eorum, & sermo-
nes labiorum eorum: *Et comprehendantur in superbia sua.*
Quid est, comprehendantur in superbia sua? Quia M
frustra irruerunt fortes, & quasi cessit illis vt aliquid Psalm. 19.
sibi fecisse viderentur, & præualuerunt domino. Po-
tuerunt hominem crucifigere, potuit infirmitas præ-
ualere & virtus occidi, & visi sibi sunt aliqui velut for-
tes, velut potentes, velut præualentes, velut leo para-
tus ad prædam, velut tauri pingues, sicut eos alio loco
commemorat: Tauri pingues obsederunt me. Quid Psalm. 21.
autem fecerunt in Christo? Non vitam, sed mortem
occiderunt. Extincta quippe morte in moriente &
resurgente vita de morte in viuente: etenim & ip-
se se resuscitauit, quia erat in illo & quod mori non
potuit, quid fecerunt? Audi quid fecerunt: Soluerunt Ioan. 2.
templum. Quid vero ipse fecit? Triduo resuscitauit
illud. Per hoc ergo occisa sunt delicta oris eorum,
& sermo labiorum eorum. Et quid iam factum est
illis qui conuersi sunt? Et comprehenduntur in su-
perbia sua. Dictum est enim illis, quia ille quem oc-
ciderunt, resurrexit. Crediderunt eum resurrexisse, Acto. 1.
quia viderunt eum in cœlo positum, spiritum sanctum & 2.
inde misisse, & eos qui in illum crediderunt imple-
uisse, & inuenerunt se & nihil damnasse & nihil fecis-
se: Factum

A se: Factum eorum in irritum venit peccatum remansit. Quia ergo factum euacuatum est, peccatum autem mā sit super facientes, comprehensi sunt in superbia sua, viderunt se sub iniquitate sua. Restabat ergo vt confiterentur peccatum, & ille ignosceret qui peccantibus cesserat, & mortem suam donaret occisus à mortuis,† & viuificans mortuos. Comprehensi sunt ergo in superbia sua. *Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis & non erunt.* Et hoc difficile intelligitur quo iungatur, & non erunt. Quid non erunt? Videamus ergo superiorem textum: cum comprehensi fuerint in superbia sua, annūciabuntur ex maledicto & mendacio consummationes. Quæ sunt consummationes? Perfectiones: consummari enim perfici est. Aliud est cōsummari, aliud consumi: consummatur enim quod sic finitur vt perficiatur, consumitur quod sic finitur vt non sit. Superbia non permittebat hominem perfici, nihil sic impedit perfectionem. Intendat quippe charitas vestra paulum ad id quod dico, & videte malum nimis molestum, nimis cauendū. Quale malum putatis? Quàm diu exaggerem quid mali sit in superbia? Diabolus inde solum puniendus est:

†al. donaret occisus, resurgens à mortuis.

B certe princeps est omnium peccatorum, certe seductor est ad peccandum. Non ei imputatur adulterium, non vinolentia, non fornicatio, non rapina rerum alienarum, sola superbia lapsus est. Et quoniam superbiæ comes est inuidentia, fieri non potest vt superbus non inuideat: ex hoc vitio quod superbiam necessario sequitur, lapsus etiam inuidit stanti, & dedit operam seducere hominem, ne illò leuaretur vnde ille deiectus est: & ideo satagit vera persuadere peccata, quia talem iudicem habemus vbi obiicere falsa non possit. Nam si apud iudicem hominem ageretur causa nostra, quem posset fallere criminationibus falsis, non multum ageret vt peccaremus, quia iudicem fallendo & innocentes posset opprimere, & circumuentos ad se traducere, & secum condemnari facere. Nunc verò quia scit talē iudicem qui falli non possit, & quia scit eum iustum, personas accipere non posse, tales ei reos quærit perducere, quos necesse sit vt damnet, quia iustus est. Dat itaque operam vt peccemus sola inuidentia, quæ inuidentia necesse est vt comitetur superbiam. Hoc ergo malum superbia est, impediens perfectionem. Iactet ergo se quisque de diuitiis, iactet de pulchritudine & de

In tertia regula ca. 5.

C viribus corporis: ista certe omnia mortalia sunt: Ridēdi sunt qui se de mortalibus iactant, à quibus rebus plerumque aut viui deseruntur, aut mortui eas necesse est vt deserant. Illud est vitium capitale, quod cum quisq; bene profecerit, superbia tentatur, vt perdat totū quod profecit. Denique omnia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est. Nō itaq; mirum, quia sic est humilis Apostolus vt dicat: Quando infirmor, tunc fortis sum: nam hoc vitio ne & ipse tentaretur, quale sibi medicamentum dicit appositum contra tumorem à medico, qui sciret quid curaret? Ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanę qui me colaphizet: propter quod ter dominum rogaui, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Videte quæ sunt consummationes, Apostolus doctor gentium, pater fidelium per Euangelium, accepit stimulum carnis à quo colaphizaretur. Quis nostrum hoc dicere auderet, nisi ille confiteri non erubesceret? Si enim dixerimus hoc non passum fuisse Paulum, cum ei quasi honorem deferimus, menda-

2. Cor. 12.

cem facimus. Sed quia verax est, & verum dixit, Oportet vt credamus datum illi esse angelum satanæ, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Ecce quàm timendus est serpens superbiæ. Quid itaque factum est istis? In peccato suo comprehensi sunt, quia Christum occiderunt, & de ipsa magnitudine peccati plus humiliati sunt, & maiore humilitate erigi meruerunt, hoc est, comprehendantur in superbia sua: & ex maledicto & mēdacio annunciabuntur consummationes: id est, ideo magis perficientur, quia in maledicto & mendacio deprehensi sunt. Superbia quippe eos non permittebat perfici: facinus abstulit superbiam per eorum confessionem, indulgentia deleuit facinus per dei miserationem, & ex maledicto & mendacio annunciatæ sunt consummationes: id est, dictum est homini, Vidisti quid sis, sensisti quid sis, errasti, excæcatus es, peccasti & lapsus es, agnouisti infirmitatem tuam, supplica medico, noli tibi videri sanus. Vbi est phrenesis tua? Ecce medicum occidisti, quem occidendo perdere non potuisti, tamen quantum ad te pertinuit, occidisti. Ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes. Fecistis quod ad maledictum pertine- D

E bat, ô Iudæi: Maledictus enim omnis qui pendet in ligno, Crucifixistis enim Christum, tanquam maledictum putastis. Adde maledicto mendacium. Custodes ad sepulchrum posuistis, vt mentirentur: pecuniam dedistis. Ecce Christus resurrexit. Vbi est maledictum crucis quod fecistis? Vbi est mendacium custodum, quos corrupistis? Ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt. Quid est, in ira consummationis annunciabuntur consummationes? Est ira consummationis, & est ira consumptionis: nam omnis vindicta dei ira dicitur: sed aliquando ad hoc vindicat deus, vt perficiat: aliquando ad hoc vindicat, vt damnet. Quomodo ad hoc vindicat vt perficiat? Flagellat omnem filium quem recipit: quomodo ad hoc vindicat vt damnet? Quando posuerit impios ad sinistram & dixerit eis: Ire in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Illa ira consumptionis est, non consummationis. Annunciabuntur autem consummationes in ira consummationis, id est, prædicabitur ab apostolis: quia vbi abundauit peccatum superabundauit gratia: & pertinuit ad humiliationis medicinam infirmitas

Deute. 21. Gala. 3. Matth. 27. Matth. 28. Hebræ. 12. Mat. 25. Roma. 5.

F hominis. Hoc cogitantes illi & inuenientes atque confitentes iniquitates suas, non erunt. Quid non erunt? In superbia sua: supra enim dixerat, Comprehendātur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt, vtique in superbia in qua comprehensi sunt. *Et scient quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ.* Ante enim iusti sibi videbantur, quòd gens Iudæa legem acceperat, quòd dei præcepta seruauerat: demonstratur illis quia non seruauit, cum in ipsis dei præceptis Christum non intellexit, quia cæcitas ex parte in Israël facta est. Vident & ipsi Iudæi, quia non debent gentes contemnere, quos quasi canes & peccatores putabant: quomodo enim pariter inuenti sunt in iniquitate, ita pariter peruenient ad salutem. Non solum Iudæis, inquit Apostolus, verumetiam & gentibus: ideo enim lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, vt duos iungeret in se: angulus enim duos parietes copulat. Iudæi excelsi & magni sibi videbantur: gentes tanquam infirmi, tanquam peccatores, tanquam dæmonum serui, tanquam idolorum

Roma. 11. Psal. 117.

 adoratores,

G adoratores, & tamen in vtrisq; iniquitas erat. Demō-
Roma. 3. strati sunt & Iudæi peccatores, quia non est qui faciat
Psal. 13. bonū, non est vsque ad vnū. Deposuerunt superbiam,
& non inuiderunt saluti gentiū, quia parem suam & il-
lorum infirmitatem cognouerunt, & in angulari lapi-
de copulati simul dominum adorauerunt. Et scient
quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ. Non tan
tum Iudæorum dominabitur, sed & finium terræ, quod
non scirent si adhuc in superbia sua essent. In superbia
autem sua essent, si adhuc sibi iusti viderentur. Vt au-
tem sibi iusti non viderentur, annunciatæ sunt illis ex
maledicto & mendacio consummationes in ira con-
summationis, quia comprehensi fuerant in superbia
sua ex maledicto quod fecerunt quando Christum oc
ciderunt. Ecce quid fecit dominus noster Iesus Chri-
stus: Mortuus est inter manus Iudæorum, & redemit
multitudinem gentium, effusus est sanguis, ac profuit,
sed conuersis omnibus profuit, quia & illi quem occi-
derunt, agnouerunt, & ab illo ipsius interfectionis &
delicti sui magni veniam meruerunt. Quid ergo & de
H ipsis? Quod supra. *Conuertentur ad vesperam.* Id est, & si
sero, id est, post interfectionem † domini nostri Iesu
† al. resurrectionem. Christi. Conuertentur ad vesperam: *Et famem patientur
vt canes.* Sed vt canes, non vt oues, aut vituli: vt canes,
vt gentes, vt peccatores, quia & ipsi cognouerunt pec-
catum suum qui sibi iusti videbantur: de quibus di-
Psalm. 15. ctum est in alio Psalmo, Postea accelerauerunt: Hoc di-
ctum est hic, Ad vesperam: nam ibi sic est, Multiplica-
tæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Vn-
de accelerauerunt postea? Quia multiplicatæ sunt infir
mitates eorum: nam si sibi adhuc sani viderentur, nun-
quam accelerarent. Quod ergo ibi dictum est, Multi-
plicatæ sunt infirmitates eorum: hoc dictum est hic,
Comprehendantur in superbia sua, & ex maledicto &
mendacio annunciabuntur consummationes in ira
consummationis. Et quod ibi dictum est, Postea acce-
lerauerunt: hoc dictum est hic, Et non erunt in super-
bia sua. Et scient quia deus dominabitur Iacob, & fi-
nium terræ, & conuertentur ad vesperam. Bonum est
ergo humiliari peccatorem, & nemo est insanabilior
eo qui sibi sanus videtur. *Et circumibunt ciuitatem.* Iam
& hesterno die exposuimus ciuitatem, id est, circun-
I stantiæ ciuitatem. Omnes gentes *Dispergentur vt edant:*
Id est, vt lucrentur alios, vt in corpus suum transfor-
ment credentes. *Si autem non satiabuntur, & murmurabunt.*
Quia & superius murmur eorum dixerat, dicentium,
Psalm. 58. Quoniam quis audiuit: & tu domine, inquit, deride-
bis eos dicentes: Quis audiuit? Quare? Quia pro nihi-
lo habes omnes gentes: sic & hic, Si autem non satia-
buntur, & murmurabunt. Concludatur psalmus: Vi-
dete angulum exultantem, iam de vtroque pariete gau-
Ephe. 2. dentem. Superbiebant Iudæi, humiliati sunt: despera-
bant gentes, erectæ sunt. Veniant ad angulum, ibi
conueniant, ibi concurrant, ibi pacis osculum inueni-
ent. De diuerso veniant, sed in aduerso non veniant:
illi de circuncisione, isti de præputio, Longe erant pa-
rietes, sed antequam ad angulum venirent. In angulo
autem teneant se, & tota iam Ecclesia ex vtroque pa-
† ἀγαλλιάσομαι riete, quid dicat? *Ego autem cantabo potentiam tuam, & † ex-
ultabo mane misericordiam tuam.* Mane transactis tentatio-
nibus, mane cū nox huius seculi transierit, mane quan-
do iam latronum insidias & diaboli & angelorum e-
ius non expauescimus, mane quando iam non ad lu-
cernam prophetiæ ambulamus, sed ipsum dei verbum
tanquam solem contemplamur. Et exultabo mane mi-

sericordiam tuam. Merito in alio Psalmo dicitur, Ma- K
ne astabo tibi & contemplabor. Merito & ipsius domi Psalm. 5.
ni resurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictū
est in alio Psalmo: Vespere demorabitur fletus, & in Psalm. 29.
matutino exultatio. Ad vesperā quippe discipuli mor-
tuum planxerunt dominum nostrum Iesum Christum,
diluculo ad resurrectionem exultauerunt. Exultabo
mane misericordiam tuam: *Quia factus es susceptor meus,
& refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi
psallam, quia tu deus susceptor meus es.* Quid eram, nisi sub-
uenires? Quàm desperatus eram nisi curares? Vbi iace-
bam nisi aduenires? Certe ingenti vulnere periclita-
bar, sed illud vulnus meum medicum omnipotentem
requirebat. omnipotenti medico nihil est insanabile,
non renunciat alicui, opus est vt tu curari velis, opus
est vt manus eius non refugias. Sed & si nolis curari,
vulnus tuum admonet vt cureris, & auersum reuocat,
& refugientem quodammodo ad se redire compellit
& attrahit: In omnibus implet quod dictum est, Mise-
ricordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est,
præueniet me. Si aliquid tuum primum attulisti, & ex L
tuo aliquo bono primo dei misericordiam meruisti,
non te præuenit. Quando autem vel intelligis, quia
præuentus es, nisi intelligas quod ait Apostolus: Quid 1. Cor. 4.
enim habes quod nō accepisti? Si autem accepisti, quid
gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia e-
ius præueniet me. Deniq; attendens omnia bona quæ-
cumque habere possumus, siue in natura, siue in institu-
to, siue in ipsa conuersatione, in fide, in spe, in charita-
te, in bonis moribus, in iustitia, in timore dei, rotum
non esse nisi ex illius donis, ita conclusit. *Deus meus mi-
sericordia mea.* Non inuenit impletus bonis dei quid ap
pellaret deum suum nisi misericordiam suam. O no-
men sub quo nomini desperandum est. Deus meus, in-
quit, misericordia mea. Quid est, misericordia mea? Si
dicas, salus mea, intelligo quia dat salutem: si dicas re-
fugium meum, intelligo quia confugis ad eum: si dicas,
fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem:
Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum, de
misericordia tua est: sed promerui te, inuocando te.
Vt essem, quid feci? Vt essem qui te inuocarem, quid e-
gi? Si enim egi aliquid vt essem, iam eram antequam
essem. Porrò si omnino nihil eram antequam essem, ni M
hil te promerui vt essem. Fecisti vt essem, & non tu fe-
cisti vt bonus essem? Dedisti mihi vt sim, & potuit
mihi alius dare vt bonus sim? Si tu mihi dedisti vt
sim, & alius mihi dedit vt bonus sim, melior est ille
qui mihi dedit vt bonus sim, quàm ille qui mihi de-
dit vt sim. Porrò quia te nemo melior, nemo te po-
tentior, nemo te in misericordia largior, à quo acce-
pi vt essem, ab illo accepi vt bonus essem. Deus meus
misericordia mea.

*In Psalmum quinquagesimumnonum
Enarratio.*

TITVLVS psalmi huius aliquantum proli-
xus est, sed nō nos terreat, quia psalmus bre-
uis est. Tanquam ergo aliquantulum proli-
xiorem psalmum audierimus sic intēdamus:
quoniam in nomine Christi nutritis & nutriendis lo-
quimur in ecclesia dei, nec alienis à sapore istarum lite
rarū à quibus mūdus alienus est, non quasi rudia vobis
ista semper esse debent. Si enim ea quæ sæpissime audi-
stis, cum iocunditate in ore cogitationis ruminastis,
nec

A nec obliuione tanquam in ventre sepelistis, eadem ip-
sa recordatio vestra & memoria multum nos poterit
adiuuare, ne multum loquamur ad enodanda quasi ru
dibus ea, quæ iam vos nosse nouimus. Certe illud me-
minimus sæpe vos audisse quod dicimus: Vix est vt in
psalmis inueniamus vocem, nisi Christi & Ecclesię, aut
Christi tantum, aut Ecclesiæ tantum, quod vtique ex
parte & nos sumus. Ac per hoc quando voces nostras
agnoscimus, sine affectu agnoscere non possumus: &
tanto magis delectamur, quanto in idem nos esse sen-
timus. Dauid rex vnus homo fuit, sed non vnum ho-
minem figurauit, quando scilicet figurauit Ecclesiam
ex multis constantem, distantem vsque ad fines terræ.
Quando autem vnum hominem figurauit, illum figu-
1. Timo. 2. rauit qui est mediator dei & hominum, homo Chri-
stus Iesus. In hoc ergo psalmo, vel potius in huius psal-
mi titulo, dicuntur quædam victoriosa Dauid, quòd
fortiter fecerit debellando quosdam inimicos, & eos
tributarios faciendo, quando post mortem Saulis per-
secutoris sui regnum illius accepit manifestum in Is-
raël. Nam & antequam persecutionem pateretur, rex
erat, sed deo tantum notus erat. Postea ergo iam ma-
B nifestato regno, & euidenter atque eminenter acce-
pto, debellauit eos qui in hoc titulo commemoran-
tur, & natus est psalmi titulus ita: *In finem pro his qui im-*
2. Reg. 8. *mutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrinam, cum*
succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit
Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim milia.
Legimus hæc in libris regnorum, istos omnes quos no
minaui, debellatos esse à Dauid: id est, Mesopotamiam,
Syriam, & Syriam Sobal, Ioab, Edom. Facta sunt ista,
& quemadmodum facta sunt, ita ibi conscripta sunt:
ita leguntur, legat qui vult. Verumtamen sicut solet
propheticus spiritus in psalmorum titulis recedere a-
liquantulum ab expressione rerum gestarum, & aliquid
dicere quod in historia non inuenitur, & hinc potius
admonere, non propter cognoscendas res gestas esse
huiusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præ-
Psal. 33. figuranda: sicut dictum est, quòd coram Abimelech
1. Reg. 21. mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit, cum in-
dicet scriptura regnorum hoc eum non fecisse coram
Abimelech, sed coram Achis rege: ita & in hoc titu-
lo inuenimus aliquid, quo commoueamur ad aliquid.
C Namque in illa narratione bellorum fortiúmque fa-
2. Reg. 8. ctorum regis Dauid, vbi hi omnes quos commemo-
rauimus debellati sunt, eum aliquid succendisse non
legimus. Hic autem maxime hoc positum est, quod
ibi non est scriptum, quia succendit Mesopotamiam,
Syriam, & Syriam Sobal. Iam ergo incipiamus secun-
dum rerum futurarum significationes ista discutere,
& opacitatem vmbrarum in lucem verbi reuocare.
Roma. 10. *In finem:* Quid sit nostis. Finis enim legis Chri-
stus est. *Eas qui immutabuntur:* Nostis. Qui enim,
nisi qui à veteri vita in nouam transeunt? Absit enim
vt hic culpanda immutatio intelligatur, non quomo-
Gene. 3. do immutatus est Adam à iustitia ad iniquitatem, & à
delitiis ad laborem: sed quomodo mutantur illi qui-
Ephe. 5. bus dictum est, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc
autem lux in domino. Immutantur autem isti: *In titu-*
li inscriptionem. Nostis tituli inscriptionem? Titulus
Matth. 27. infixus est, super crucem domini scriptus: Hic est rex
Ioan. 19. Iudæorum. Mutantur in huius tituli inscriptionem
qui in regnum Christi transeunt à regno diaboli.
Bene mutantur in huius tituli inscriptionem. Mutan-
tur autem sicut sequitur, in doctrinam. Cum enim

dixisset pro his qui immutabuntur in tituli inscriptio- D
nem: addidit, *Ipsi Dauid in doctrinam:* Id est, mu-
tantur non sibi, sed ipsi Dauid, & mutantur in do-
ctrinam. Non enim ita rex Christus, quasi seculo re-
gnaturus, cum aperte dixerit: Regnum meum non Ioan. 18.
est de hoc mundo. Ergo in eius gratiam & doctrinam
transeamus, si volumus in conscriptionem tituli com-
mutari, non nobis, sed ipsi Dauid, vt qui viuunt iam,
non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & re- 2. Cor. 5.
surrexit. Quando ergo nos mutaret Christus, nisi fe-
cisset quod dixit: Ignem veni mittere in mundum? Si Luca. 12.
ergo Christus venit mittere in mundum ignem, vti-
que salubriter atque vtiliter, non quomodo missurus
est mundum in ignem, sed quomodo ignem in mun-
dum. Quoniam ergo venit ignem mittere in mun-
dum, quæramus iam quid sit Mesopotamia quæ suc-
censa est, quid sit Syria Sobal. Interpretationes ergo
nominum interrogemus secundum Hebræum elo-
quium, quo primum hæc scriptura locuta est. *Meso-*
potamiam: Dicunt interpretari eleuatam vocationem.
Iam totus mundus vocatione eleuatus est. *Syria:* Inter-
pretatur sublimis, sed illa quæ erat sublimis, incensa est E
& humiliata: & quemadmodum humiliata est quæ fu-
erat exaltata, sic exaltetur quæ fuerat humiliata. *Sobal:*
Interpretatur vana vetustas. Gratias Christo qui eam
succendit. Quando vetera virgulta succenduntur, vi
recta succedunt, & alacrius & vberius & viridius no-
ua nascuntur, cum ea ignis in vetustorum succensione
præcesserit. Non ergo timeatur ignis Christi, si fœnum
combusserit. Omnis enim caro fœnum, & omnis cla- Esaia. 40.
ritas hominis sicut flos fœni. Succendit ergo ista illo
igne. *Et conuertit Ioab.* Ioab interpretatur inimicus.
Conuersus est inimicus. Quod vis intellige: si conuer-
sus in fugam, diabolus est: si conuersus ad fidem, Chri-
stianus est. Quomodo in fugam? De corde Christia-
ni. Princeps huius mundi, inquit, nunc missus est fo-
ras. Conuersus autem ad dominum Christianus, qua- Ioan. 12.
re inimicus conuersus? Quia fidelis factus est qui fue-
rat inimicus. *Percussit Edom.* Interpretatur Edom ter-
renus: debuit percuti terrenus iste. Vt quid enim viue-
ret terrenus, qui cœlestis debet viuere? Interfecta est
ergo vita terrena, viuat cœlestis. Sicut enim portaui- 1. Cor. 15.
mus imaginem terreni, portemus & imaginem eius
qui in cœlis est. Vide illum interfici: Mortificate mem- Coloss. 3.
bra vestra quæ sunt super terram. Cum autem percus- F
sisset Edom, percussit *Duodecim milia in valle salinarum.*
Duodecim milia perfectus est numerus, cui perfecto
numero etiam duodenarius Apostolorum numerus
deputatur: non enim frustra, nisi quia per totum
mundum mittendum erat verbum. Verbum autem
Dei quod est Christus in nubibus, hoc est in prædi-
catoribus veritatis. Mundus autem quatuor partibus
constat: quatuor eius partes notissimæ sunt omnibus,
& sæpe in scripturis memoratæ: quæ etiam quatuor
venti dictæ sunt, oriens, occidens, aquilo, & meri- Ezechi. 37.
dies. Ad omnes istas quatuor partes missum est ver-
bum, vt in trinitate omnes vocarentur. Duodenarium
numerum, ter quaterni faciunt. Merito ergo duode-
cim milia terrena percussa sunt, totus mundus per-
cussus est: de toto enim mundo electa est Ecclesia,
mortificata à terrena vita. Quare, *In valle salinarum?*
Vallis humilitas est, salinæ saporem significant. Mul-
ti enim humiliantur, sed vane & fatue, in vana vetu-
state humiliantur. Patitur quis tribulationem pro pe-
cunia, patitur tribulationem pro honore temporali,

G patitur tribulationem pro commodis vitæ huius, pas-
surus est tribulationem & humiliandus. Quare non
propter deum? quare non propter Christum? quare
non propter saporem salis? An nescis tibi esse dictum:
Matth.5. Vos estis sal terræ, & si sal infatuatum fuerit, ad nihi-
lum valebit aliud nisi vt foras proiiciatur: bonum est
ergo sapienter humiliari. Ecce nunc nónne humilian-
tur hæretici? Nónne leges contra illos datæ sunt etiam
ab hominibus, contra quos diuinæ regnant, quæ illos
antè etiam condemnauerant? Ecce humiliantur, ecce
fugantur, ecce persecutionem patiuntur, sed sine sapo-
re, pro fatuitate, pro vanitate. Iam enim sal infatuatum
est, ideo proiectum est foras, vt conculcetur ab homi-
nibus. Audiuimus titulum Psalmi, audiamus etiam ver
ba Psalmi. *Deus repulisti nos & destruxisti nos.* Nunquid
ille Dauid loquitur qui percussit, qui succendit, qui de-
bellauit, & non illi quibus hæc fecit, vt percuterentur
& repellerentur qui mali erant, & rursus viuificaren-
tur, & redirent vt boni essent? Istam quidem stragem
fecit Dauid ille manu fortis Christus noster, cuius figu-
ram gerebat ille homo, fecit ista, dedit hanc stragem
gladio suo & igne suo: nam vtrumque attulit in hunc
mundum, & ignem venit mittere in mūdum: habes in
H Euangelio, & gladium veni mittere in terram: habes in
Luca.12. Euangelio, Attulit ignem vnde succederetur Meso-
Matth.10. potamia, Syria, & Syria Sobal: attulit gladium vnde
2.Reg.8. percuteretur Edom. Iam ergo ista strages facta est pro-
pter eos qui immutantur in tituli inscriptionem ip-
si Dauid. Audiamus ergo eorum vocem, salubriter per-
cussi sunt, erecti loquantur. Dicāt ergo mutati in me-
lius, mutati in tituli inscriptionem, immutati in doctri
nam ipsi Dauid, dicant: Deus repulisti nos & destruxi-
sti nos. *Iratus es, & misertus es nostri.* Destruxisti nos vt æ-
dificares nos: destruxisti nos male ædificatos, destru-
xisti vanam vetustatem, vt sit ædificatio in nouum ho-
minem, ædificatio mansura in æternum. Merito iratus
es, & misertus es nostri. Non misereris, nisi irascaris.
Destruxisti nos in ira tua, sed ira tua in vetustatem no-
stram fuit, vt destrueretur vetustas: sed misertus es no-
stri propter nouitatem, propter eos qui immutantur
2.Cor.4. in tituli inscriptionem, quia & si exterior homo noster
corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem.
Commouisti terram, & conturbasti eam. Quomodo con-
turbata est terra? Conscientia peccatorum. Quò imus?
I Quò fugimus, quando ille gladius vibratus est? Agite
Matth.3. pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlo-
rum. Commouisti terram & conturbasti eam. *Sana
contritiones eius, quoniam mota est.* Non digna est sanari si
mota non est. Sed loqueris, prædicas, minaris de deo,
venturum iudicium non taces, præceptum dei mones,
ab his rebus non quiescis: & qui audit, si non timet, si
non mouetur, non est dignus sanari. Audit alius, mo-
uetur, stimulatur, pectus tundit, lachrymas fundit: sa-
na contritiones eius, quoniam mota est. Post hęc, per-
cussa terra, succensa vetustate, mutato homine in me-
lius, facta luce eius qui tenebræ fuerunt: sequitur quod
Eccle.2. alibi scriptum est, Fili accedens ad seruitutem dei, sta
in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad ten-
tationem. Prior labor vt displiceas tibi, vt peccata tua
expurges & muteris in melius. Secundus labor pro eo
quod mutatus es, ferre tribulationes & tentationes hu-
ius seculi, & inter illas perseuerare vsque in finem. De
his ergo cum loqueretur has significans, quid subiun-
git? *Ostendisti plebi tuæ dura.* Iam plebi tuæ, factæ tribu-
tariæ, post victoriam Dauid: Ostendisti plebi tuę dura.

In quibus? In persecutionibus quas pertulit Ecclesia K
Christi, quando tantus martyrum sanguis effusus est.
Ostendisti plebi tuæ dura. *Potasti nos vino stimulationis.*
Quid est, stimulationis? Non peremptionis: non enim
erat peremptio perdens, sed medicina vrens. Potasti
nos vino stimulationis. Quare hoc? *Dedisti metuentibus
te significationem, vt fugiant à facie arcus.* Per tribulationes,
inquit, temporales significasti tuis fugere ab ira ignis
sempiterni. Dicit enim apostolus Petrus, Tempus est *1. Petri. 4.*
vt iudicium incipiat à domo dei. Et exhortans marty-
res ad tolerantiam cum sæuiret mundus, cum strages
à persecutoribus fierent, cum longe latèque sanguis fi-
delium funderetur, cum in catenis, in carceribus, in
tormentis, multa dura Christiani paterentur. Ne in
his ergo duris deficerent, eos alloquitur Petrus, Tem- *Ibidem.*
pus est vt iudicium incipiat à domo dei. Et si initium
à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt dei Euan-
gelio? Et si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi
parebunt? Quid ergo futurum est in iudicio? Arcus
est extentus, adhuc in comminatione est, nondum in
præsentatione. Et videte quid sit in arcu. Nonne sagit L
ta in priora mittenda est? Neruus tamen retro exten-
ditur in contrarium quàm illa mittenda est, & quan-
to plus erit eius extensio retrorsum, tanto maiore im-
petu illa currit in priora. Quid est quod dixi? Quanto
magis differtur iudicium, tanto maiore impetu ven-
turum est. Ergo & de temporalibus tribulationibus
gratias deo agamus, quia dedit plebi suæ significatio-
nem, vt fugiat à facie arcus, vt exercitati fideles eius in
tribulationibus temporalibus, digni sint euadere dam
nationem ignis æterni, quæ inuentura est omnes qui
ista non credunt. Dedisti metuentibus te significatio-
nem, vt fugiant à facie arcus. *Vt liberentur dilecti tui, sal-
uum me fac dextera tua & exaudi me.* Dextera tua domine
saluum me fac: ita saluum me fac, vt ad dexteram stem.
Saluum me fac dextera tua: non salutem temporalem
quæro, de hac fiat voluntas tua: ad tempus quid no-
bis prosit, penitus ignoramus: quid enim oremus sicut *Roma. 8.*
oportet, nescimus: sed saluum me fac dextera tua, vt
& si in tempore isto tribulationes aliquas patiar, trans-
acta nocte omnium tribulationum ad dexteram inue-
niar inter oues, non ad sinistram inter hœdos. Sal- *Mat. 25.*
uum me fac dextera tua, & exaudi me. Quia iam il- *Psalm. 21.*
lud peto quod dare vis, non verbis delictorum meo- M
rum clamabo per diem & noctem, & non exaudies,
& non ad insipientiam mihi, sed vtique ad commo-
nitionem, addendo saporem de valle salinarum, vt
in tribulatione nouerim quid petam. Peto autem vi-
tam æternam, ergo exaudi me, quia dexteram tuam
peto. Intelligat ergo charitas vestra omnem fidelem
habentem in corde verbum dei, cum timore timen-
tem iudicium futurum, viuentem probabiliter, ne de
illo blasphemetur nomen sanctum domini eius, mul-
ta deprecari secundum seculum, & non exaudiri, ad
vitam autem æternam semper exaudiri. Quis enim
sanitatem non petat cum ægrotat? Et tamen forte ad-
huc ægrotare ei vtile est. Potest fieri vt hic non exau-
diaris, non tamen exaudiris ad voluntatem, vt exau-
diaris ad vtilitatem. At vero cum illud petis, vt det ti- *Roma. 14.*
bi vitam æternam deus, vt det tibi regnum cœlorum *Matth. 6.*
deus, vt det tibi ad dexteram filij sui stare cum vene- *Matt. 25.*
rit iudicare terram, securus esto, accipies, sed modo
non accipis: non enim iam venit tempus vt accipias,
exaudiris & nescis. Quod petis agitur, & si nescis in
quo agitur. In radice res est, nōdum in fructu. Saluum
me

A me fac dextera tua, & exaudi me. *Deus locutus est in sancto suo.* Quid times, ne non fiat quod deus locutus est? Si haberes aliquem grauem amicum & sapientem, quomodo diceres: Ille locutus est hæc, fiat necesse est quod locutus est. Vir grauis est, non leuitate vtitur, non facile de sententia dimouetur, quod promisit, fixum est: sed tamen homo est qui aliquando quod promisit facere vult, & non potest. De deo non est quod tu timeas, quia verax est, constat: quia omnipotens est, constat: fallere te non potest, habet vnde faciat. Quid ergo times ne decipiaris? Opus est vt nec tu non decipias, & perseueres vsque in finem, cum donorus est quod promisit. Deus locu° est in sancto suo. In quo sancto suo?
1. Cor. 5. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In sancto
Psalm. 76. illo, de quo alibi audistis, Deus in sancto via tua, deus locutus est in sancto suo. *Lætabor & diuidam Sichimam.* Quia deus hoc locutus est, fiet: vox Ecclesiæ est, Deus locutus est in sancto suo. Non verba dicit, quæ deus locutus est, sed quoniam deus locutus est in sancto suo, nec fieri aliquid potest, nisi quemadmodum
B locutus est deus, consequenter ista eueniunt. Lætabor & diuidam Sichimam, *Et conuallem tabernaculorum dimetiar.* Sichima, humeri interpretatur. Secundum histo-
Gene. 35. riam verò, Iacob rediens à Laban socero suo cum om-
Gene. 33. nibus suis, abscondit idola in Sichima quæ habebat de Syria, vbi diu peregrinatus tandem aliquando inde veniebat. Tabernacula autem fecit ibi propter oues suas & armenta, & appellauit locum illum tabernacula. Et hæc, inquit Ecclesia, diuidam. Quid est hoc, diuidam Sichimam? Si ad historiam vbi abscondita sunt idola referatur, gentes significat. Diuido gentes. Quid est diuido? Non enim est omnium fides. Quid est di-
2. Thess. 3. uido? Alij credent, alij non credent, sed tamen non timeant qui credunt, inter illos qui non credunt. Diuisi sunt enim nunc fide, postea diuidentur in iudicio: oues
Matth. 25. ad dexteram, hœdi ad sinistram. Ecce inuenimus quemadmodum ecclesia diuidat Sichimam, quomodo diuidit humeros. Secundum nominis interpretationem diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata sua, alij tollant sarcinam Christi. Humeros enim pios quærebat,
Matt. 11. cum diceret, Iugum enim meū leue est, & sarcina mea leuis est. Alia sarcina premit & aggrauat te, Christi au-
C tẽ sarcina subleuat te. Alia sarcina pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & aui si pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abstulisti, eo magis in terra remanebit. Quam exonerare voluisti, iacet, non volat, quia tulisti onus: redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina. Portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi qui eam ferre nolunt: ferant illam qui volunt, & inuenient q̃ sit leuis, quàm suauis, quàm iocunda, quàm rapiens in cœlum, & à terra eripiens. Diuidam Sichimam & conuallem tabernaculorum dimetiar. Forte propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum intelligitur gens Iudæorum, & ipsa diuiditur: nam transieruut inde qui crediderunt, foris reliqui remanserunt. *Meus est Galaad.* Nomina sunt ista lecta in literis dei. Galaad habet interpretationis suę vocem & magni sacramenti. Interpretatur enim aceruus testimonij. Quātus aceruus testimonij in martyribus? Meus est Galaad, meus est aceruus testimonij, mei sunt martyres veri. Moriantur mali pro vetusta vanitate sua sine Sale, nunquid pertinent ad aceruum testimo-
1. Cor. 13. nij? Quia & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Cùm autem quodam loco moneret dominus de pace retinenda, præmisit Salem: Habete, inquit, in vobis Sa- D
lem, & pacem habete inter vos. Ergo meus est Galaad: Matt. 9.
sed Galaad, id est, aceruus testimonij, in magna tribulatione euidenter factus est. Tunc ignominiosa Ecclesia erat in omnibus hominibus, tunc opprobrium illi vidiuæ obiectabatur, quia Christi erat, quia signum crucis in fronte portabat. Nondum erat honor, crimen erat tunc: quando ergo non honor sed crimen erat, tunc factus est aceruus testimonij: & per aceruum testimonij dilatata est charitas Christi, & per dilatationem charitatis Christi occupatæ sunt gẽtes: sequitur, *Et meus est Manasses.* Quod interpretatur oblitus. Huic enim dictum erat, Confusionem in perpetuum obliuisceris, & Esa. 54.
ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. Erat ergo confusio Ecclesiæ aliquando, quam modo oblita est: confusionis enim & ignominiæ viduitatis suæ iā non est memor. Quando enim erat quędam confusio inter homines, aceruus testimonij factus erat: modo iam nemo vel meminit illius confusionis, quādo ignominia erat esse Christianum: iam nemo meminit, iam omnes obliti sunt, iam meus est Manasses. *Et Effrem fortitudo capitis mei.* Effrem fructificatio interpretatur. Meā, E
inquit, fructificatio, & hęc fructificatio fortitudo est capitis mei. Caput enim meum Christus est. Et vnde fructificatio fortitudinis eius? Quia nisi granum caderet in terram, non multiplicaretur, solum remaneret. Cecidit ergo in terram Christus in passione, & secuta est fructificatio in resurrectione. Et Effrem fortitudo capitis mei. Pendebat & contemnebatur, granum erat Ioan. 12.
totus, habebat vires trahendi post se omnia. Quomodo in grano numeri seminum latentium, in terra iactum nescio quid apparet oculis, sed vis conuertens in se materiam, & proferens fructum abscondita est: sic in Christi cruce abscondita erat virtus, apparebat infirmitas. O magnum granum: certe infirmus est pendens, certe ante illum caput plebs illa agitauit, certe dixerūt, Si filius dei est, descendat de cruce: audi fortitudinem Matt. 27.
eius. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: 1. Cor. 1.
meritò tanta fructificatio consecuta est: hæc mea est, dicit Ecclesia: *Iuda rex meus.* Iuda rex meus. Quis Iuda? qui de tribu Iuda. Quis Iuda, nisi cui dixit ipse Iacob: Gene. 49.
Iuda te laudabunt fratres tui? Iuda rex meus. Quid ergo timeam, quando Iuda rex meus dicit: Nolite time- Matt. 10.
re eos qui occidunt corpus? Iuda rex meus. *Moab olla* F
spei meæ. Quare olla? Quia tribulatio. Quare spei meæ? Quia pręcessit Iuda rex meus: quia enim præcessit te, debes sequi, quid times? Quā pręcessit? Per tribulationes, per angustias, per opprobria. Septa erat via, sed antequàm transiret: postea quàm transiit sequere, iam patet via illius, transi tu. Singulare ergo sum, inquit, sed Psal. 140.
quousque transeam. Singulare granum, sed quoadus- Ioan. 12.
que transeat: cum transierit, sequetur fructificatio. Iuda rex me°. Ergo quia Iuda rex meus: Moab olla spei meę. Moab intelligitur in gentibus. Nata est enim ista gens de peccato, nata est ista gens de filiabus Loth, quæ cum patre inebriato concubuerunt, male vtentes patre. Melius erat vt steriles remanerent, quàm sic matres fierent. Erat autem illa figura quædam eorum, qui male vtuntur lege. Nolite enim attendere quia lex in Latina lingua fœminini generis est, in Græca masculini est: sed siue sit fœminini generis in loquendo, siue masculini, non præscribit veritati locutio. Lex enim magis masculinam vim habet, quia regit, non regitur. Porrò autem apostolus Paulus quid ait? Bona est lex, si 1. Timo. 1.
quis ea legitime vtatur. Illæ autem filiæ Loth non legitime

G time vsæ sunt patre. Quomodo autem nascuntur opera bona cùm quisque lege bene vtitur, sic nascuntur opera mala cùm lege quisque male vtitur. Proinde malè illæ vtentes patre, hoc est, male vtentes lege, generauerunt Moabitas, per quos significantur opera mala. Inde tribulatio Ecclesiæ, inde olla ebulliens, de hac olla *Hiere. 1.* quodam loco prophetice dicitur: Olla succensa ab *Esaia. 14.* aquilone. Vnde nisi à partibus diaboli qui dixit, Ponā sedem meam ad aquilonem? Tribulationes ergo maximæ non oriuntur aduersum Ecclesiam, nisi ab eis qui lege male vtuntur: quid ergo? Defectura est hinc Ecclesia, & propter ollam, id est, abundantiam scandalorum nō erit perseueratura vsque in finem? Nónne Iuda rex *Matth. 24.* illius prædixit hoc ei? Nónne ait illi: quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Olla bulliente, charitas refrigescit. Quare non potius ô charitas, & tu contra ollam ferueſcis? An ignoras tibi esse dictum cum de illa abundantia scandalorum rex tuus loqueretur: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit? Perseuera ergo vsque in finem contra ollam scandalorum. Ardet olla iniquitatis, sed maior est flamma H charitatis. Noli vinci, perseuera vsque in finem. Quid times Moabitas, opera mala eorum qui lege male vtuntur? Quid enim? Iuda rex tuus qui præcessit, nónne tales pertulit? Nescis Iudęos male vtendo lege, Christum occidisse? Ergo propera, & qua præcessit rex tuus sequere. Dic Iuda, rex meus. Et ex eo quia Iuda rex meus, *Roma. 5.* Moab quid factus est? Olla spei meæ, non consumptionis meæ. Vide in tribulationibus ollam spei, audi Apostolum: Sed & gloriamur, inquit, in tribulationibus. Olla est iam, sed vide istum, si explicat ollam spei: Sciētes quia tribulatio patientiam operatur, patiētia autem probationem, probatio spem. Si tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, olla est autem tribolatio quæ operatur spem, meritò Moab olla spei meæ. Spes autem non confundit. Et quid? Ferues contra ollam? Ita planè, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctum, qui datus est nobis.

In Idumæam extendam calciamentum meum. Ecclesia loquitur, perueniam vsque in Idumæam. Sæuiant tribulationes, bulliat scandalis mundus, extendam calciamētum I meum vsque in Idumæam, vsque ad eosipsos qui terrenam vitam diligunt, quoniam Idumæa interpretatur terrena, vsque ad ipsos, vsque in Idumæam extendam calciamentum meum. Cuius rei calciamentum, nisi *Roma. 10.* Euangelij? Quàm speciosi pedes eorum qui annunci- *Ephe. 6.* ant pacem, qui annunciant bona, & calciati pedes in *Roma. 5.* præparationem Euangelij pacis. Prorsus quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio spem, olla non me consumet: charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritū sanctum qui datus est nobis. Non deficiamus Euangelium prædicare, non deficiamus dominum annunciare, vsque in Idumæam extendam calciamētum meum. Nónne seruiunt & ipsi terreni? Et si cupiditatibus terrenis obligantur, Christum tamen adorant. Hodie videmus fratres, quàm multi terreni committunt pro lucro fraudes, pro fraudibus periuria, propter timores, sortilegos, mathematicos consulunt, omnes Idumæi terreni, & tamen omnes illi adorant Christum, sub calciamento ipsius sunt, iam vsque in Idumæam extendit calciamentum suum. *Mihi Allophyli subditi sunt.* Allophyli qui sunt? Alienigenæ non pertinentes ad genus meū. Subditi sunt, quia multi adorant Christum, & non sunt regnaturi cum Christo. Mihi Allophyli subditi sunt,

Quis deducet me in ciuitatem circunstantiæ? Quæ est ciuitas K circunstantiæ? Si meministis, iam eam commemoraui in alio Psalmo vbi dictum est, & circumibunt ciuitatē. *Psal. 58.* Circunstantiæ enim ciuitas, gentium circunfusio est, quæ circunfusio gentium in medio habebat vnam gentem Iudæorum colentem vnum deum: cætera circunfusio gētium idolis supplicabat, dæmonibus seruiebat. Et mystice vocata est ciuitas circunstantiæ, quia vndique se gentes circunfuderant & ei circunsteterant, quę colebat vnum deum. Quis deducet me in ciuitatem circunstantię? Quis, nisi deus? Hoc vult dicere, quomodo deducet per illas nubes, de quibus dictum est: Vox *Psalm. 76.* tonitrui tui in rota. Ipsa est ciuitas circunstantiæ, quæ dicta est rota, id est, orbis terrarum. Quis deducet me in ciuitatem circunstantiæ? *Quis deducet me vsque in Idumæam?* Id est, vt regnem etiam terrenis, vt me venerentur etiam qui de me non sunt, qui de me nolunt proficere. Quis deducet me vsque in Idumæam? *Nónne tu deus qui repulisti nos, & non egredieris deus in virtutibus nostris.* Nónne tu nos deduces qui nos repulisti? Sed quare repulisti nos? Quia destruxisti nos. Quare destruxisti nos? Quia iratus es, & misertus es nostri. Tu ergo deduces L qui repulisti nos, qui non egredieris deus in virtutibus nostris, tu nos deduces. Quid est, non egredieris in virtutibus nostris? Sæuiturus est mundus, conculcaturus est nos mundus, futurus est aceruus testimonij effuso martyrum sanguine, & dicturi sunt pagani sæuientes: Vbi est deus eorum? Tunc non egredieris Deus in virtutibus nostris, non contra eos apparebit, non ostendes potentiam tuam, qualem ostendisti in Dauid, in Moyse, in Iesu Naue, quando eorum fortitudini gētes cesserunt, & strage facta, magnáque reddita vastitate, in terram quam promisisti, plebem tuam induxisti. Hoc tunc nō facies, non egredieris deus in vi tutibus nostris, sed intus operaberis. Quid est, non egredieris? Non apparebis. Certe enim quando catenati martyres ducebantur, quando includebantur in carcere, quando ludibrio habendi producebantur, quando bestiis subiiciebantur, quando percutiebantur ferro, quando igne cremabantur, nónne contemnebantur tanquam deserti, tanquam sine adiutore? Quomodo deus operabatur intus? quomodo intus consolabatur? quomo- M do eis dulcem faciebat spem vitæ æternæ? quomodo non deserebat corda eorum, vbi homo habitat in silentio, bene si bonus, male si malus? Nunquid ergo quia non egrediebatur in virtutibus eorum, ideo deserebat? Nónne magis nō egrediendo in virtutibus eorum deduxit Ecclesiam vsque ad Idumęam, deduxit Ecclesiā vsque in ciuitatem circunstantię? Si enim bellare vellet Ecclesia & gladio vti, videretur pro vita præsenti pugnare: quia verò contemnebat vitam præsentem, ideo factus est aceruus testimonij de vita futura. Tu ergo deus qui non egredieris in virtutibus nostris *Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.* Eant nunc qui salutem non habent & optent salutem temporalem suis, quæ est vana vetustas, da nobis auxilium: inde da vnde putabaris deserere, inde subueni. Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.

In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Non faciemus virtutem in gladio, nō in equis, non in loricis, non in scutis, non in potentatu exercitus, non foris. Sed vbi? Intus: vbi latemus? Vbi intus? In deo faciemus virtutem, & quasi abiecti, & quasi conculcati, quasi nullius momenti homines erimus, sed ipse ad nihilum deducet inimicos nostros: denique factum est

A est hoc. Conculcati sunt martyres, patiendo, perferendo: vsque in finem perseuerando, in deo fecerunt virtutem. Fecit & ipse quod sequitur: ad nihilum deducet inimicos nostros. Vbi sunt modo inimici martyrum, nisi forte quia modo eos ebriosi calicibus persequuntur, quos tunc furiosi lapidibus persequebantur?

In Psalmum sexagesimum enarratio.

CONSIDERANDVM cum vestra charitate Psalmum istum suscepimus. Breuis est, aderit dominus vt sufficienter ex eo & breuiter loquamur, quantum adiuuerit ipse qui nos iubet loqui. Sic ero volentibus officiosus, vt non sim tardis molestus, nec paucis multus, nec occupatis onerosus. Titulus eius nō nos tenet, Est enim: *In finem, in hymnis ipsi Dauid.* In hymnis, vtique in laudibus: in finem, vti-
Roma. 10. que in Christum. Finis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Et ipsi Dauid, non alium quàm
Matt. 1. ipsum accipere debemus, qui venit ex semine Dauid, vt esset homo inter homines, & æquales angelis faceret homines. Vocem autem in isto Psalmo si in membris eius & in corpore sumus, sicut illo exhortante præsumere audemus, nostram debemus agnoscere, non alicuius extranei. Nostram autem non sic dixi, quasi eorū
B tantum qui in præsentia sumus modo, sed nostram qui sumus per totum mundum, qui sumus ab oriente vsq; in occidentem. Et vt noueritis sic esse vocem nostram, loquitur hic quasi vnus homo: non est autem vnus homo, sed tanquam vnus vnitas loquitur. In Christo autem nos omnes vnus homo, quia huius vnius hominis caput est in cœlo, & membra adhuc laborant in terra. Et quia laborant, videte quid dicat: *Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ.* Quis dicit? quasi vnus: vide si vnus. *A finibus terræ ad te clamaui.* Iam ergo non vnus, sed ideo vnus, quia Christus vnus cuius omnes membra sumus: nam quis vnus homo clamat à finibus terræ? Non clamat à finibus terræ, nisi hæreditas illa de
Psalm. 2. qua dictum est ipsi filio, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Hæc ergo Christi possessio, hęc Christi hęreditas, hoc Christi corpus, hæc vna Christi Ecclesia, hæc vnitas quæ nos sumus clamat à finibus terræ. Quid autem clamat? Quod supra dixit, Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ, A finibus terræ
C ad te clamaui, id est, hoc ad te clamaui, A finibus terrę, id est, vndique. Sed quare clamaui hoc? *Dum angeretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes toto orbe terrarum, non in magna gloria, sed in magna tentatione. Namque vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione: quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certauerit, nec potest certare nisi inimicum & tentationes habuerit. Angitur ergo iste à finibus terræ clamans, sed tamen non relinquitur. Quoniam nosipsos quod est corpus suum, voluit præfigurare & in illo corpore suo, in quo iam & mortuus est & resurrexit, & in cœlum ascendit, vt quo caput præcessit, illuc se membra secutura confidāt. Ergo nos transfigurauit in se, quando voluit tentari à satana. Modo
Matt. 4. legebatur in Euangelio, quia dominus Iesus Christus in eremo tentabatur à diabolo. Prorsus Christus tentabatur à diabolo. In Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnem, de se tibi salutem: de te sibi mortem, de se tibi vitam: de te sibi contumelias, de te tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de se tibi victoriam. Si in illo nos tētati sumus in illo nos D
diabolum superamus. Attendis quia Christus tentatus est, & non attenditis quia vicit? Agnosce te in illo tentatum, & te in illo agnosce vincentem. Poterat à se diabolum prohibere, sed si non tentaretur, tibi tentando vincendi magisterium non præberet. Itaque non mirū si inter tentationes positus iste clamat à finibus terræ. Sed quare non vincitur? *In petra exaltasti me.* Iam ergo hic agnoscimus quis clamet à finibus terrę. Recolamus Euangelium, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam Matth. 16.
meam. Ergo illi clamat à finibus terrę quam voluit ædificare super petram. Vt autem ædificaretur Ecclesia super petram, quis factus est petra? Paulum audi dicentem, Petra autem erat Christus. In illo ergo ædificati sumus. Propterea petra illa in qua ædificati sum', prior percussa est ventis, flumine, pluuia, quando Christus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit stabilire. Merito non vacat vox nostra, sed exauditur. In magna enim spe positi sumus. In petra exaltasti me. 1. Cor. 10. Matth. 7. Matth. 4.

Deduxisti me quia factus es spes mea. Ille si nostra spes factus non esset, non nos deduceret. Deducit tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tanquam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus est E
spes nostra. Vnde factus est spes nostra? Ecce sic quomodo nunc audistis quia tentatus est, quia passus est, quia resurrexit, factus est spes nostra. Quid enim nobis dicimus quando hæc legimus? Non enim perdet nos deus propter quos filium suum misit tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non enim vere nos despicit deus, propter quos filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim duas vitas, sed vnam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Tolera in qua es, & habebis quam nondū habes. Quomodo toleras? Vt non vincaris à tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demōstrauit tibi vitam Christus in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam in qua eris. Nos enim non noueramus nisi nasci hominem & mori: resurgere hominem & viuere in ęternū, non noueramus. Suscepit quod noueras, & demōstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tētationibus. Matth. 4. & 27. F

Vide Apostolum dicentem, Non solum autem sed & Roma. 5.
gloriamur, inquit, in tribulationibus: scientes quia tribulatio patientiā operatur, patiētia probationem, probatio spem. Spes autem non confundit. Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. Ergo factus est spes nostra qui dedit nobis spiritumsanctum, & ambulamus modo ad spem: non enim ambularemus nisi speraremus. Quid ait ipse apostolus? Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam Roma. 8.
expectamus. Et item: Spe enim salui facti sumus. Deduxisti me, quia factus es spes mea. *Turris fortitudinis à facie inimici.* Angitur cor meum, inquit, ista vnitas à finibus terræ, & laboro inter tentationes & scandala. Inuident pagani: quia victi sunt: insidiantur hæretici pallio velati nominis Christiani, intus in ipsa Ecclesia vim patitur frumentum à palea. Inter hæc omnia cum angitur cor meum clamabo à finibus terræ. Sed non me deserit ipse qui me exaltauit super petram, vt deducat Matth. 3.
me vsq; ad se: quia & si laboro, diabolo per tot loca & Psalm. 60.
tempora

G tempora & occasiones insidiante aduersus me, hic est mihi turris fortitudinis: quò cum fugero nô solum vitabo tela inimici, sed etiam in illum quæ voluero securus ipse iaculabor. Ipse enim Christus est turris, ipse nobis factus est turris à facie inimici, qui est & petra super quam ædificata est ecclesia. *Matt.16.* Caues ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim, nunquam te ad illam turrim diabolica iacula secutura sunt: ibi stabis munitus & fixus. Quomodo autem fugies ad turrim? Ne forte quisque in tẽtatione positus corporaliter quærat turrim istam, & cum eam non inuenerit, fatigetur ac deficiat in tentatione. Ante te est turris, recordare Christum, & intra in turrim. Quomodo recordaris Christum vt intres in turrim? Quicquid pateris cogita quia prior passus est, & cogita quo fine passus est, vt moreretur & resurgeret. Talem & tu finem spera qualis in illo præcessit, & intrasti in turrim non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico, tunc ad te peruenit oppugnantis iaculum inimici. Tu potius in illum iaculare tela, quibus feriatur, quibus vincatur. Quæ sunt ista tela? Verba dei, fides tua, spes ipsa, tua bona opera. Non dico sic esto in ista turri, vt vaces ibi, & sufficiat tibi, ad H te hostis tela quòd non perueniant: age ibi aliquid, nô cessent manus. Opera bona tua gladij sunt interficientes inimicum. *Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula.* Videtis quia ille de quo diximus, est qui clamat, Quis nostrum est inquilinus vsque in secula? Paucis diebus hic viuimus, & transimus. Inquilini enim hic sumus, habitatores in cœlo erimus. Ibi es inquilinus, vnde auditurus es vocem domini dei tui: migra. Nam de domo illa æterna in cœlis nemo te videbit† migrare. *†al. iubebit.* Hic ergo inquilinus. Vnde etiam dicitur in alio *Psal.38.* Psalmo, Inquilinus ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Hic ergo inquilini sumus, ibi *Ioan.14.* dominus nobis mansiones dabit æternas. Multæ, inquit, mansiones sunt apud patrem meum. Mansiones illas non tanquam inquilinis dabit, sed tanquam ciui- I bus in æternum mansuris. Hic tamen fratres quia non modico tempore futura erat Ecclesia in hac terra, sed hic erit Ecclesia vsque in finem seculi: ideo hic dixit, Inquilinus ero in tabernaculo tuo, vsque in secula. Sæuiat quantumlibet inimicus, oppugnet me, insidias mihi præparet, scandalis crebrescat, & faciat angi cor meum, inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Non vincetur Ecclesia, non eradicabitur, nec cedet quibuslibet tentationibus: donec veniat huius seculi finis, & nos ab ista temporali æterna illa habitatio suscipiat, ad quam nos deducet qui factus est spes nostra. Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Si diu eris inquilinus, quasi hoc illi diceremus, laboraturus ergo es in terra inter tãtas tentationes: nam si paucorum dierum hic esset Ecclesia, cito finirentur tentatoris insidiæ. Bene paucorum dierum velles esse tentationes. Sed quomodo colligeret natos omnes nisi diu hic esset, nisi vsque in finem protenderetur? Noli inuidere cęteris pòst futuris, noli quia iam transisti pontem misericordiæ, velle præcidere. Sit hic vsque in secula. Et quid de tentationibus quæ necesse est vt abundent, *Matth.24.* quanto magis veniunt scandala? Etenim ipse ait, Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Sed illa Ecclesia quæ clamat à finibus terræ, in his est, de quibus sequitur dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed vnde perseuerabis? Quæ vires tuæ inter tanta scandala, inter tantas tentationes, inter tãtas pugnas? Quibus viribus vincis hostem quem non vides? Nunquid tuis? Ergo quia K vsque in secula erit inquilinus iste hic: quæ illi spes est vt duret? *Cooperiar in velamento alarum tuarum.* Ecce quare securi sumus inter tantas tentationes donec veniat finis seculi, & suscipiant nos secula æterna, quia cooperimur in velamento alarum ipsius. Aestus est seculi, sed magna vmbra est sub alis dei. Cooperiar in velamento alarum tuarum. *Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam.* Quam? A qua cœpit. Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ: A finibus terræ ad te clamaui. Hoc ad te clamaui à finibus terræ, Ideo cooperiar in velamento alarum tuarum, quia exaudisti deprecationem meam. Admonemur ergo fratres non cessare orando, quãdiu tempus est tentationum.

Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Perseueremus ergo in timore nominis dei, æternus pater non nos fallit. Laborant filij vt suscipiant parentum suorum hæreditatem, quibus mortuis successuri sunt. Nos non laboramus accipere hæreditatem ab illo patre, cui non morienti succedamus, sed cum illo in ipsa hæreditate in æternum viuamus? Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. *Dies super dies regis adiicies annos eius.* Hic L est ergo rex noster, cuius membra sumus. Rex Christus est, caput nostrũ, rex noster. Dedisti illi dies super dies, non solum istos dies in isto tempore cum fine, sed dies super istos dies sine fine. Habitabo, inquit, in domo do *Psalm.22.* mini, in longitudinem dierum. Quare in longitudinem dierum? Quia modo est breuitas dierum. Omnis enim res quæ finem habet, breuis est: sed regis huius dies super dies, vt non diebus solum istis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo sancti in diebus illis qui non habent finem. Ibi dies vnus est, & multi dies sunt, quia multi sunt. Dixi iam in lõgitudinem dierum, quia vnus dies sic intelligitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnum diem di- *Psalm.2.* xit hodie, sed iste dies non ponitur in medio inter hesternum & crastinum, nec initium eius finis est hesterni, nec finis eius initium est crastini. Nam & anni dicti sunt, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. *Psalm.101.* Quomodo anni, sic dies, sic dies vnus. Quicquid vis M dicis de æternitate. Ideo quicquid vis dicis, quia quicquid dixeris, minus dicis. Sed ideo necesse est aliquid dicas, vt sit vnde cogites quod non potes dici. Dies super dies regis adiicies annos eius. *Vsque in diem generationis & generationis.* Generationis huius & generationis futuræ. Generationis huius quæ comparatur lunæ, propter quod luna nascitur, crescit, perficitur, senescit & occidit. Sic sunt generationes istę mortales, & generatio qua regeneramur resurgendo, & permanebimus in æternum cum deo, quando iam non sicut luna, sed quomodo ait dominus, Tunc iusti fulgebunt sicut sol *Matth.13.* in regno patris sui. Luna enim figurate in scripturis, pro mutabilitate huius mortalitatis ponitur. Ideo ad Hiericho descendebat ille ab Hierusalem qui incurrit in latrones, quia Hierico ciuitas verbum est Hebręum, *Lucæ.10.* & interpretatur Latine luna. Descendebat ergo tanquam ab immortalitate ad mortalitatem, & merito in itinere vulneratus à latronibus & semiuiuus relictus est ille Adam, ex quo est totum genus humanum. Ergo dies super dies regis adiicies, annos eius vsque in diem generationis & generationis. Generationis mortalis accipio, cuius generationis alterius mentionem fecisti. Cuius? Audi: *Permanebit in æternum in conspectu dei.* Secundum quid, aut propter quid? *Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei?* Dicit & alio loco, Vni- *Psalm.24.*

uersæ viæ

A uersæ viæ domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Magnus sermo de veritate & misericordia, sed veritatem† promisimus. (†Al. breuitatem.) Breuiter accipite quid sit veritas & misericordia, quia non paruũ est quod dictum est, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Misericordia dicitur, quia non merita nostra attendit Deus, sed bonitatem suam, vt peccata nobis omnia dimitteret, & vitã æternam promitteret. Veritas autem quia nõ fallit reddere quæ promisit. Agnoscamus hic eam & nos faciamus: vt quomodo nobis Deus exhibuit misericordiam suã & veritatem suam: misericordiam, dimittendo peccata nostra: veritatem, exhibendo promissa sua: sic & nos faciamus hic misericordiam & veritatem: misericordiam, circa infirmos, circa egentes, circa inimicos etiam nostros: veritatem, non peccando, nec adiiciendo peccatum super peccatum: quoniam qui multum sibi pollicetur de misericordia dei, surrepit in animum ipsius vt faciat iniustum deum, & putet, quia si permanserit peccator, & noluerit recedere ab iniquitatibus suis, veniat ille & ibi eum positurus sit, vbi ponit seruos

B suos qui ei obtemperant. Et iustum hoc erit, vt ibi te ponat perseuerantem in peccatis, vbi positurus est illos qui recesserunt à peccatis? Sic vis iniustus esse, vt & deũ facias iniustum? Quid vis ergo conuertere deum ad voluntatẽ tuam? Tu conuertere ad voluntatem dei. Quis est ergo qui hoc facit, nisi ex illis paucis, de quibus dicitur, Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Meritò & hic misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? Quid est ei? Sufficeret, quis requiret. Quare addidit, ei, nisi quia multi requirunt misericordiam eius, & veritatem discere in libris eius? Et cũ didicerint, (1.Cor. 5. Philip. 2.) sibi viuunt non illi: sua quærunt, non quæ Iesu Christi. Prædicant misericordiam & veritatem, & non faciunt misericordiam & veritatem, sed prædicando illam, norunt illam. Non enim prædicarent illam, si non nouissent illam. Sed qui deum amat & Christum, in prædicando misericordiam & veritatem ipsius, ipse illam requiret ei, non sibi: id est, non vt ipse habeat ex hac prædicatione commoda temporalia, sed vt prosit mẽbris ipsius, id est, fidelibus eius, cum veritate ministrando, quod nouit: vt qui viuit, non iam sibi viuat, sed ei,

C qui pro omnibus mortuus est. Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? *Sic psallam nomini tuo deus in seculum seculi, vt reddam vota mea de die in diem.* Si psallis nomini dei, ne psallas ad tempus. Vis in seculum seculi psallere: vis in æternum psallere? Redde ei vota tua de die in diem. Quid est, redde ei vota tua de die in diem? De die isto in diem illum, perseuera reddere vota in isto die, donec venias ad illum diem: hoc est, Qui (Mat. 10. & 24.) perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

In Psalmum sexagesimumprimum enarratio.

DElectatio diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi verbi dei, adiuuante ipso qui dat (Psalm. 84.) suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur. Video vos sine fastidio audire, & gaudeo palato cordis vestri, à quo id quod salubre est, non respuitur, sed cum auiditate percipitur, & vtiliter continetur. Lo(1.Para. 25.)quamur ergo vobis & hodie quantum dominus donat de isto Psalmo quem modo cantauimus. Titulus eius est: *In finem pro Idithum Psalmus ipsi Dauid.* Iam vobis insinuatum esse quid sit Idithum recolo. Ex interpretatione enim Hebrææ linguæ vt ad nos peruenit, Latinè dicitur Idithum, transiliens eos. Transilit ergo iste qui cãtat quosdam, quos desuper despicit. Videamus quo- D usque transilierit, & quos transilierit, & vbi quamuis quosdam transilierit positus sit. De quo spiritali quodam & securo loco intueatur ima, non ita respiciens vt cadat, sed vt moueat qui transiluit pigros vt sequantur, & laudet locum quò transiliendo peruenit. Ita enim iste transiliens super aliquid est, vt sub aliquo sit: vnde prius nobis insinuare voluit, sub quo tutus sit, vt illud quod transiluit, non sit superbiæ sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait: *Nónne deo subiicietur anima mea?* Audierat enim, Qui se exaltat, hu- (Matth. 23.) miliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo, quòd supra esset, tanquàm minantibus ei ruinam inuidis qui eum transiluisse doluerant, respondit, Nónne deo subiicietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quæritis laqueos Insultatione deiicere me vultis, aut seductione decipere? Nunquid ita memini supra quod sum, vt oblitus sim sub quo sum? Nónne deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcunque ascendam, quantumcumque transiliam, sub deo ero, non contra deum. Securus ergo transcendo cætera, E quando ille me sub se tenet qui est super omnia. Nónne deo subiecta erit anima mea? *Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus non mouebor amplius.* Scio quis supra me sit, scio quis prætendat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmine sperem, non mouebor amplius. Agitis quidem vos, ait quibusdam transiliens eosipsos quibus dicit, Agitis quidem vos vt mouear, sed non veniat mihi pes superbiæ. Ex hoc enim fit quod & in ip- (Psalm. 35.) so Psalmo sequitur, Nec manus peccatorũ dimoueat me: cui consonat, Non mouebor amplius. Ad illud enim quod ibi dictum est, nec manus peccatorum dimoueat me: respondet hic, non mouebor amplius. Ad illud autem quod ibi dictum est, non veniat mihi pes superbiæ: respondet hic, Nónne deo subiecta erit ani- (Psalm. 89.) ma mea? Ergo de superiori loco munitus est & tutus, cui factus est dominus refugium, cui est ipse deus in locum munitum, respicit ad eos quos transiliuit, & despiciens eos loquitur tãquam de turri excelsa: nam & hoc dictum est de eo, Turris fortitudinis à facie inimici. (Psalm. 60.) Attendit ergo ad eos, & dicit, *Quousque apponitis super ho-* F *minem?* Insultando, opprobria iaciendo, insidiãdo, persequendo, apponitis super hominem onera. Apponitis super hominem quantum potest ferre homo, sed vt ferat homo sub illo est qui fecit hominem. Quoadusque apponitis super hominem? Si ad hominem attenditis. *Interficite omnes.* Ecce apponite, sæuite, interficite omnes. *Tanquam parieti inclinato & maceriæ impulsæ.* Instate, impellite, quasi deiecturi. Et vbi est, Non mouebor amplius? Sed quare non mouebor amplius? Quia ipse est deus salutaris meus, susceptor meus. Ergo homines potestis apponere hominem super hominem, nunquid super deum qui tuetur hominem? Interficite omnes. Quod tantum spatium corporis in vno homine, vbi possit interfici ab omnibus? Sed debemus intelligere personam nostram, personam Ecclesiæ nostræ, personam corporis Christi. Vnus enim homo cũ capite & corpore suo Iesus Christus saluator corporis & mẽbrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passiõe vna, (Gene. 2. Ephe. 5.) & cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, immò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput

G put & corpus, pasiones Christi non nisi in Christo. Si
suté Christum intelligas solum caput, pasiones Chri-
sti non nisi in solo Christo. Si enim pasiones Christi
in solo Christo, immò in solo capite, vnde dicit quod-
Coloss. 1. dam mébrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quæ
desunt pressurarum Christi in carne mea? Si ergo in
membris Christi es quicumque homo, quisquis hæc
audis, quisquis hæc non audis, sed tamen audis si in
mébris Christi es, quicquid pateris ab eis qui non sunt
in membris Christi, deerat pasionibus Christi. Ideo
additur, quia deerat, mensuram implens, non superfun
dens. Tantú mergo pateris, quãtum ex pasionibus suis
inferendum erat vniuersæ pasioni Christi, qui passus
est in capite nostro, & patitur in membris suis, id est,
in oobitipsis ad communem hanc quasi rempublicam.
Nam quisque pro modulo nostro exoluimus quod de-
bemus, & pro posse virium nostrarum quasi canonem
pasionum inferimus, paratoria plenaria: pasionum
omnium noo erit finis, nisi cùm seculum finitum fue-
rit. Quousque apponitis super hominem? Quicquid
pasi sunt Prophetæ à sanguine Abel iusti, vsque ad san
Matth. 23. guinem Zachariæ, appositum est super hominem, quia
H præcesserũt aduentum incarnationis Christi, quędam
membra Christi: sicut in nascente quodam, nondum
quidem procedente capite pręcesit manus, sed tamen
capiti connectebatur & manus. Nolite ergo putare fra
tres omnes iustos qui pasi sunt persecutionem impio-
rum, etiam illos qui venerunt misi ante domini ad-
uentum prænunciare domini aduentum, non perti-
nuisse ad membra Christi. Absit vt non pertineat ad
membra Christi, qui pertinet ad ciuitatem quæ regem
habet Christum. Illa vna est Hierusalem cœlestis, ciui-
tas sancta, hæc vna ciuitas, vnum habet regem. Rex hu
Psal. 86. ius ciuitatis Christus est: ipse enim dicit, Mater Sion, di
cet homo: dicit ei mater, sed homo. Mater enim Sion
dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit
eam altisimus. Ille ergo rex eius qui eam fundauit altis
simus, ipse in ea homo factus est humillimus. Ipse ergo
ante aduentum incarnationis suæ præmisit quædam
membra sua, post quæ prænunciat se venturum. Venit
& ipse connexus eis, refert ad similitudinem nascentis
illius, quia manus ante caput procedens, & cum capite
Roma. 11. est, & sub capite. De Christo enim dictum est, Cùm lau
I daretur excellentia populi primi, & delerentur fracti
rami naturales, quorum adoptio, inquit, & testamenta
Roma. 9. & legis constitutio, quorum patres ex quibus Christus
secundum carnem qui est super omnia benedictus in
Psal. 86. secula deus. Ex quibus Christus secundum carnem tan
quam ex Sion, quia homo factus est in ea, quia Christus
super omnia deus benedictus in secula, quia ipse fun-
dauit eam altisimus. Ex quibus Christus secũdũ car-
nem filios Dauid, qui est super omnia deus benedictus
in secula, dominus Dauid. Tota ergo illa ciuitas loqui-
Matth. 23. tur à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zacha-
riæ. Inde & deinceps à sanguine Ioannis, per sanguiné
Apostolorum, per sanguinem martyrum, per sanguiné
fideliũ Christi, vna ciuitas loquitur, vnus homo dicit,
Quousque apponitis super hominem? Interficite om-
nes. Videamus si deletis, videamus si extinguitis, videa-
mus si tollitis de terra nomen eius, videamus si nõ po-
Psalm. 40. puli inania meditamini, dicentes, Quando morietur
& peribit nomen eius? Tanquam parieti inclinato, &
maceriæ impulsæ, incumbite, impellite. Audite supra,
Susceptor meus non mouebor amplius, quia tanquam
cumulus harenæ impulsus sum vt caderem, & domi-
nus suscepit me. *Veruntamen honorem meum cogitauerunt repel* K
lere. Victi dum interficiunt cedentes, sanguine interfe
ctorum multiplicantes fideles, cedentes his etiam non
valentes occidere. Verumtamen honorem meum co-
gitauerunt repellere. Modo quia nõ potest occidi Chri
stianus, agitur vt exhonoretur Christianus. Nũc enim
honore Christianorum corda torquentur impiorum,
iam Ioseph ille spiritalis post venditionem à fratribus, Gene. 37.
post translationem de patria sua ad gentes tanquam in
Aegyptum, post humiliatiooem carceris, post factioné
falsæ testis†, postquam factum est, quod de illo dictum †al. fal-
est, Ferrum pertransiuit animam eius: Iam honorifica- sitatis.
tus est, iam non est subditus fratribus vendentibus, sed Psal. 104.
frumenta erogat esurientibus. Victi eius humilitate & Gene. 41.
castitate, incorruptione, tétanonibus, pasionibus: iam
eum honoratũ vident, & honoré ipsius cogitant repel-
lere. In cogitationibus quippe eorũ est illud, peccator
videbit: neq; enim non videbit quando non potest ci-
uitas abscondi supra montem constituta. Peccator er- Matth. 5.
go videbit & irascetur, dentibus suis frédet & tabescet. Psalm. 111.
Latet in corde, & tegitur fronte venenum in sæuienti-
bus & indignãtibus. Propterea & hic cogitationi eorũ
dicit, Honorem, inquit, meum cogitauerunt repellere. L
Non enim audent verbis proferre quod cogitant, Op-
temus illis bona etiam si optãt mala, Iudica illos deus, Psalm. 5.
decidãt à cogitationibus suis. Quid enim illis melius,
quid vtilius, q̃ vt inde cadant vbi male stant, vt posint
ipsi correcti dicere, Statuisti pedes meos supra petram? Psalm. 39.
Verumtamen cogitauerunt honorem meum repelle-
re. Omnes contra vnum, an vnus contra omnes? An
omnes contra omnes, an vnus contra vnum? Interim
cùm dicit, Apponitis super hominem, tanquam super
vnum: & cùm dicit, Interficite omnes, quasi omnes cõ-
tra vnum: sed tamen & omnes contra omnes, quia &
Christiani omnes, sed in vno. Quid autem illi diuersi
errores inimici Christi, omnes tantum dicendi sunt?
Nónne & vnus? Planè audeo & vnum dicere: quia vna
ciuitas, & vna ciuitas, vnus populus, & vnus populus, rex
& rex. Quid est, vna ciuitas & vna ciuitas? Babylonia
vna; Hierusalem vna. Quibuslibet aliis etiam mysticis
nominibus appelletur, vna tamen ciuitas & vna ciui-
tas: illa rege diabolo, ista rege Christo. Intendo enim
Euãgelio quodã loco & monet me, puto quod & vos. Matth. 22.
Posteaquam inuitati sunt multi ad nuptias boni & ma M
li, & impletæ sunt nuptiæ recumbentium: serui enim
misi, vt pręceptũ erat inuitauerunt & bonos & malos.
Et ingresus est rex, respicere recumbentes, & inuenit
hominem non habentem vestem nuptialem, & ait illi
quod oostis, Amice, quomodo huc venisti, non habés
vestem nuptialem? At ille obmutuit: Et iusit ei ligari
manus & pedes, & proiici eum in tenebras exteriores.
Leuatus est de coouiuio, & missus est in pœnas, nescio
quis homo in tam magna turba recumbentium. Sed ta
men dominus volens ostendere vnũ illum hominem,
vnum corpus esse quod constat ex multis, vbi iussit eũ
proiici foras, & mitti in debitas pœnas: subiecit conti-
nuo, Multi enim sũt vocati, pauci verò electi. Quid est Matt. 22.
hoc? Cõuocasti turbas, venit ingens multitudo, annun-
ciasti, locutus es, multiplicati sunt super numerum, im-
pletę sunt nuptię recumbentium, proiectus est inde so
lus vnus, & dicis, Multi enim sunt vocati, pauci verò e- Psalm. 39.
lecti. Cur non potius omnes vocati, multi electi, vnus
proiectus? Si diceret, multi enim sunt vocati, & plures
electi, pauci verò reprobi, in paucis fortè verisimilina
intelligeremus vnũ illum. Nunc verò dicit quòd vnus
inde

A inde proiectus est, & subdit, Multi enim sunt vocati,
pauci vero electi. Qui sunt electi, nisi qui remanserunt?
Proiecto vno, electi remāserunt. Quomodo proiecto
vno de multis pauci electi, nisi quia in illo vno multi?
Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui fœlicitatem ter
renam deo præferunt, omnes qui sua quærunt, nō quæ
Philip. 2. Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent quæ
dicitur Babylonia mystice, & habet regem diabolum.
Omnes autem qui ea quæ sursum sunt sapiunt, qui cœ-
lestia meditantur, qui cū solicitudine in seculo viuūt,
ne deum offendant, qui cauent peccare, quos peccātes
non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pij, bo-
ni, omnes ad vnam ciuitatem pertinent, quę regem ha
bet Christum. Illa enim in terra quasi maior est tempo
re, non sublimitate, non honore. Ciuitas illa prior na-
Gene. 4. ta, ciuitas ista posterior nata. Illa enim incepit à Cain,
li. 15. de ci- hæc ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus a-
ui. dei. c. 4. gentia ad singulas ciuitates pertinētia, aduersantur sibi
vsque in finem seculi, donec fiat ex commistione sepa
ratio, & alij ponantur ad dexteram, alij ad sinistrā, di-
Matt. 25. caturq; illis, Venite benedicti patris mei, percipite re-
B gnum quod vobis paratum est ab exordio mundi. Illis
autem, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo
& angelis eius. Christus enim hoc dicit, Venite benedi
cti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum
est ab initio mundi, Rex ciuitatis suæ, victor super om-
nia. Illis autem ad sinistram constitutis tanquam ciui-
tati iniquorum, Ite, inquit, in ignem æternum. Nūquid
separat ab eis regē? Non. Addidit enim, qui paratus est
diabolo & angelis eius. Intendite fratres, intendite ro-
go vos. Delectat enim me pauca adhuc loqui vobis de
Psalm. 86. ciuitate hac dulci. Gloriosissima enim de te dicta sunt
Psalm. 136 ciuitas dei, Et si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuisca-
tur me dextera mea. Dulcis est enim vna patria, & ve-
ra vna patria, sola patria, præter illam quicquid nobis
est, peregrinatio est. Dicā ergo quod agnoscatis, quod
approbetis, commemorabo quod nostis, non docebo
1. Corin. 15. quod ignoratis. Non prius, inquit Apostolus, quod spi-
li. 1. de ciui ritale est, sed quod animale, postea quod spiritale. Ideo
ta. dei. c. 1. ciuitas illa maior ętate, quia prior natus est Cain, & po
Gene. 4. stea Abel, sed in his maior seruiet minori. Illa maior æ-
C tate, ista maior dignitate. Quare illa maior ætate? Quia
1. Cor. 15. nō prius quod spiritale est, sed quod animale est. Qua-
Gene. 25. re ista maior dignitate? Quia maior seruiet minori.
Gene. 4. Aedificauit autem ciuitatem Cain, sicut legimus, ante-
li. 15. de ci- quam esset vlla ciuitas in primordio rerum humana-
uitate dei. rum, ædificauit ciuitatem Cain. Proculdubio intelligis
ca. 8. & 9. iam natos fuisse multos homines ex illis duobus, & ex
his quos genuerant, vt posset esse aptus & congruus nu
merus, cui nomen ciuitatis imponeretur. Aedificauit
ergo ciuitatē Cain vbi non erat ciuitas. Aedificata est
& postea Hierusalem, regnum dei, ciuitas sancta, ciui-
tas dei, & posita in specie quadam vmbræ significantis
futura. Intelligite itaque magnum mysterium, & tene-
1. Cor. 15. te quod prælocutus sum, non prius quod spiritale, sed
quod animale, postea spiritale. Ideo ergo Cain prior ę-
dificauit ciuitatem, & ibi ædificauit vbi nulla erat ciui-
tas. Vt verò ædificaretur Hierusalem non ibi ædificata
Iosue. 18. est vbi non erat ciuitas, sed erat ciuitas primo quæ ap-
2. Reg. 24. pellabatur Hiebus, vnde Hiebusæi. Ea capta, deuicta,
subiecta, ædificata est noua ciuitas tanquam destructa
vetere, & appellata Hierusalem, visio pacis, ciuitas dei.
Vnusquisque ergo natus ex Adam, nōdum pertinet ad
Hierusalem. Portat enim secum traducem iniquitatis,
pœnámque peccati, deputatus morti, & pertinet quo-
dammodo ad veterem quandam ciuitatem. Sed si fu- D
turus est in populo dei, destruetur vetus, & ędificabitur
nouus. Ideo ergo Cain ciuitatē ędificauit vbi non erat
ciuitas. A mortalitate enim & à malitia quisque incipit
vt fiat bonus postea. Sicut enim per inobedientiā vnius *Roma. 5.*
hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per obe-
dientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Et *1. Cor. 15.*
omnes in Adam morimur, & vnusquisque nostrum ab
Adam natus est, Transeat ad Hierusalem, destruetur
vetus, & ædificabitur nouus. Tanquam deuictis Hiebu
sęis vt ædificetur Hierusalem, dicitur, Exuite vos vete- *Ephe. 4.*
rem hominem, & induite nouū. Iāq; ædificatis in Hie-
rusalem, & gratiæ luce fulgentibus, dicitur, Fuistis ali-
quando tenebræ, nunc autem lux in domino. Mala er-
go ciuitas ab initio vsque in finem currit, & bona ciui-
tas mutatione malorum conditur. Et sunt istæ duæ ci-
uitates permistæ interim, in fine separandæ, aduersus
se inuicem confligentes, vna pro iniquitate, altera pro
iustitia: vna pro vanitate, altera pro veritate. Et aliquan
do ipsa commistio temporalis facit, vt quidam perti-
nentes ad ciuitatē Babyloniam, administrent res perti-
nentes ad Hierusalem. Et rursum quidam pertinentes E
ad Hierusalem, administrent res pertinentes ad Baby-
loniam. Difficile aliquid promisisse videor. Patientes
estote donec demonstretur exemplis. Omnia enim in *1. Cor. 10.*
vetere populo, sicut scribit Apostolus, in figura contin-
gebant eis: scripta sunt autem ad correctionē nostram,
in quos finis seculi obuenit. Respicite ergo populum il
lum primū positum etiam ad significandum populum
posteriorem, & videte ibi quę dico, Fuerunt reges ma-
gni in Hierusalem, notum est, numerantur, nominan-
tur. Omnes ergo iniqui ciues erant Babyloniæ, & admi
nistrabant res Hierusalem: omnes in finem inde sepa-
randi, non nisi ad diabolum pertinent. Rursus inueni-
mus ciues de Hierusalem administrasse res quasdam *Daniel. 2.*
pertinentes ad Babyloniam. Nam tres illos pueros vi-
ctus miraculo Nabuchodonosor regni sui administra-
tores fecit, & cōstituit eos super satrapas suos, & admi-
nistrabant res Babyloniæ ciues de Hierusalem. Respi-
cite nunc impleri hoc & agi in Ecclesia, & his tempo-
ribus. Omnes de quibus dictum est, Quæ dicunt, faci- *Matth. 23.*
te, quæ autem faciunt facere nolite: ciues sunt Babylo-
niæ, administrātes rempublicam ciuitatis Hierusalem.
Si enim nihil administrarent ciuitatis Hierusalem, vn- F
de est, Quæ dicunt facite? Vnde cathedram Moysi se-
dent? Rursus si ciues sunt ipsius Hierusalem qui regna-
bunt in æternum cum Christo: vnde, Quæ faciunt, fa- *Luca. 13.*
cere nolite: nisi quia audituri sunt, Recedite à me om-
nes qui operamini iniquitatem? Notum est ergo vobis,
ciues malæ ciuitatis administrare quosdam actus bo-
næ ciuitatis. Videamus si & nunc ciues bonæ ciuitatis
administrent quosdam actus malę ciuitatis. Terrena er
go omnis respublica quandoque vtique peritura, cu-
ius regnum transitorium est cum veniet illud regnum
de quo oramus, Adueniat regnum tuum: & de quo prę *Matth. 6.*
dictum est, Et regni eius non erit finis. Terrena ergo *Luca. 1.*
respublica, habet ciues nostros administrātes res eius.
Quàm multi enim fideles, quàm multi boni & magi-
stratus sunt in ciuitatibus suis, & iudices sunt, & duces
sunt, & comites sunt, & reges sunt. Omnes iusti & boni,
non habentes in corde nisi gloriosissima, quæ de te di
cta sunt ciuitas dei. Et quasi angariam faciunt in ciui- *Psalm. 86.*
tate transitoria, & illic à doctoribus ciuitatis sanctæ, iu-
bentur seruare fidem præpositis suis, siue regi quasi præ
cellenti, siue ducibus tanquam ab eo missus ad vindi- *1. Petri. 2.*
ctam

G ctam malorum, laudem verò bonorũ:sine serui,vt dominis suis subditi sint, & Christiani paganis, & seruet fidem melior deteriori ad tempus seruiturus in æternũ
Ephe. 6. dominaturus. Fiunt enim ista donec transeat iniqui-
Psal. 56. tas. Iubentur serui ferre dominos iniquos & difficiles: ciues Babyloniæ iubentur tolerari à ciuibus Hierusalem,& amplius obsequiorum exhibentibus,quàm si ciues essent ex ipsa Babylonia:tãquam implentibus, Qui
Matt. 5. te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Hanc totam ciuitatem dispersam, diffusam, permistã, alloquitur his verbis & dicit, Quousque apponitis super hominem? Interficite omnes,& qui foris estis tan-
Matt. 3. & 13. quam spinæ in sepibus,aut tanquam ligna infructuosa in syluis, quiq; intus estis tãquam zizania,vel tanquam palea: omnes quotquot estis,separati,permisti,tolerandi,separandi, interficite omnes,tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsę. Verũtamen honorem meum cogitauerunt repellere. Non dixerunt, sed tamen cogitauerunt. Cogitauerunt repellere honorem meum.
Psalm. 34. *Cucurri in siti.* Retribuebant enim mala pro bonis. Illi
H interficiebant, illi repellebant,ego eos sitiebam. Illi honorem meum cogitauerunt repellere, ego eos in corpus meum sitiebam traiicere. Bibendo enim quid facimus nisi humorẽ foris positum in membra mittimus, & in corpus ducimus nostrum? Hoc fecit Moyses in illo capite vituli. Caput vituli, magnum sacramentum. Caput enim vituli corpus erat impiorum, in similitudine vituli manducantis fœnum,& terrena quærentiũ.
Esaie. 40. Quia omnis caro fœnum. Erat ergo,vt dixi,corpus im-
Exod. 32. piorum. Iratus Moyses in ignem misit,comminuit, in aqua sparsit, bibendum populo dedit, & ira Prophetæ administratio facta est prophetiæ. Corpus enim illud in ignem mittitur tribulationum,& verbo dei comminuitur. Paulatim enim desistunt ab vnitate corporis eius. Sicut enim vestimentum per tempus absumitur, ita & vnusquisque qui fit Christianus separatur ab illo populo, & quasi à massa comminuitur. Conspirati oderunt,comminuti credunt. Et quid iam euidẽtius quàm in corpus ciuitatis Hierusalem,cuius imago erat populus Israël, per baptismum traiiciendi erant homines? Ideo in aqua sparsum est,vt in potum daretur. Hoc vsque in finem sitit iste,currit & sitit. Multos enim bibit,
I sed nunquam erit sine siti. Inde est enim, Sitio, mulier
Joan. 4. da mihi bibere. Samaritana illa ad puteum sitientem dominum sensit,& à sitiente satiata est. Sensit prior il-
Joan. 19. la sitientem,vt biberet ille credentem. Et in cruce positus, Sitio dixit,quamuis illi non hoc dederint quod sitiebat. Ipsos enim ille sitiebat: at illi acetum dederunt, non vinum nouum, quo implentur vtres noui: sed vi-
Matt. 9. num vetus, & malum vetus. Dicitur enim & vinũ ve-
Psal. 54. tus,veteres homines, de quibus dictum est, Non enim
Iosue. 18. est illis commutatio, vt euersis Hiebusæis ædificaretur
2. Reg. 5. Hierusalem. Sic & corpus capitis huius vsque in finem ab initio cucurrit in siti. Et quasi ei diceretur, quid in siti,quid tibi deest ô corpus Christi,ô Ecclesia Christi? In tanto honore,in tanta sublimitate,in tanta celsitudine etiam & in hoc seculo constituta, quid tibi deest? Im-
Psalm. 71. pletur de te quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quid ergo sitis? quid sitis? Tantis populis non satiaris? Quos populos dicis? *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.*
Matth. 20 Multi vocati, pauci autem electi. Mulier fluxum sanguinis patiens,vestis eius fimbriam tetigit,& sanata est, Et cum miraretur dominus tangentem,quòd de se sen serat exisse virtutem scilicet ad sanandam mulierem, dixit, Quis me tetigit? Et admirati discipuli dicunt, K
Turbæ te comprimunt,& dicis,quis me tetigit? Et ille, Luc. 8.
tetigit me aliquis,tanquam diceret, vna me tetigit,turbæ premunt. Qui solennitatibus Hierusalem implent Ecclesias,solennitatibus Babyloniæ implent theatra: & tamen seruiunt,honorant,obsequuntur, non solum ipsi qui portant sacramenta Christi, & oderunt præcepta Christi: verũetiam illi qui nec sacramenta ipsa portant, pagani licet sint, Iudæi licet sint,honorant, laudant,prædicant,sed ore suo benedicebant. Non attendo ad hos, nouit ille qui me instruxit,corde suo maledicebant. Ibi maledicebant vbi honorem meum cogitauerunt repellere. Quid tu ô Idithum corpus Christi, transiliens eos? Quid tu inter hęc omnia? Quid tu? Deficies, non perseuerabis vsque in finem? Non audies,
Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Quo- Matth. 10.
niam quamuis abundat iniquitas, refrigescet charitas & 24.
multorum? Et vbi est quod transilisti eos? vbi est quòd Philip. 3.
conuersatio tua in cœlis est? Illi autem inhærent terrenis,tanquam terrigenæ sapiunt terram,& sunt terra ser
pentis cibus. Quid tu inter hæc? Verumtamen quãuis Gene. 3.
hæc faciant, quamuis hæc cogitent, quãuis impellant,
quãuis quasi inclinato instent, quãuis iam erectum sen L
tiant, & honorem meum repellere cogitent, quamuis ore suo benedicant,& corde suo maledicant,quamuis insidientur vbi possunt, calumnientur vbi possunt,
Verumtamen deo subiicietur anima mea. Et quis tanta toleret, vel aperta bella, vel occultas insidias? Quis tanta toleret inter apertos hostes, inter falsos fratres? Quis tanta toleret? Nunquid homo? Et si homo,nunquid à seipso homo? Non sic transilui vt extollar & cadam, Deo subiicietur anima mea. *Quoniam ab ipso est patientia mea.* Quæ patientia mea inter tanta scandala,nisi quia si id quod non videmus speramus, per patientiam ex-
pectamus? Venit dolor meus, veniet & requies mea, Roma. 8.
Venit tribulatio mea, veniet & purgatio mea. Nũquid lucet aurum in fornace aurificis? In monili lucebit, in ornamento lucebit, patiatur tamen fornacem,vt purgatum à sordibus veniat ad lucem. Fornax ista, ibi palea,ibi aurum,ibi ignis, ad hanc flat aurifex. In fornace ardet palea,& purgatur aurum. Illa in cineres vertitur, à sordibus illuc exuitur. Fornax mundus, palea iniqui,
aurum iusti, ignis tribulatio, aurifex deus. Quod vult M
ergo aurifex, facio: vbi me ponit artifex,tolero: iubeor ergo tolerare, nouit ille purgare. Ardeat licet palea ad incendendum me, & quasi consumendum me, illa in cinerem vertitur,ego sordibus careo. Quare? Quia deo subiicietur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea. Quis est tibi iste à quo est patientia tua? *Quoniam*
ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non emigrabo. Roma. 8.
Quoniã ipse est deus meus, ergo vocat me: & salutaris meus,ergo iustificat me: & susceptor meus,ergo glorificat me. Hic enim vocor & iustificor, ibi autem tecum glorificor,& inde vbi glorificor, non emigrabo. Neq; enim in peregrinatione mea remanebo. Est hic vnde
emigrem, sed veniam vnde non emigrabo. Nam in- Psalm. 38.
quilinus ego sum apud te in terra, sicut omnes patres mei. Ergo ab inquilinatu migrabo, de domo cœlesti non emigrabo. *In deo salutare meum, & gloria mea.* Saluus ero in deo,gloriosus ero in deo: non enim tantum sal-
uus,sed & gloriosus. Saluus,quia iustus ex impio, ab il- Roma. 4.
lo iustificatus. Gloriosus autem,quia non solum iustificatus,sed etiam honorificatus, Etenim quos prædestinauit,illos & vocauit, Vocans eos quid fecit? Hic quos
vocauit,ipsos & iustificauit: quos autẽ iustificauit,ipsos Roma. 8.
& glo-

A & glorificauit. Iuſtificatio ergo ad ſalutẽ pertinet,glo-
rificatio ad honorẽ. Quia glorificatio ad honorẽ per-
tinet,diſputare opus non eſt. Quia iuſtificatio pertinet
ad ſalutem,quæramus aliquod documentum.Ecce oc-
currit ex Euangelio, Erant qui ſibi videbantur iuſti, &
reprehendebant dominum,quòd admittebat ad cõui-
uium peccatores,& cum publicanis & peccatoribus cõ
ueſcebatur. Talibus itaque ſuperbientibus fortibus ter-
ræ valde eleuatis,multum de ſua ſanitate gloriantibus,
quam putabant,non quam tenebant:quid reſpõdit do-
minus? Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habenti-
bus.Quos dicit ſanos,quos dicit male habentes? Sequi-
tur & dicit, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores in
Matth.9. pœnitentiã.Appellauit ergo ſanos iuſtos,non quia pha
riſæi hoc erãt,ſed quia hoc ſe eſſe arbitrabãtur, & ideo
ſuperbiebant,& medicum ægrotantibus inuidebant,&
plus ægrotantes medicũ occidebant.Appellauit tamen
ſanos iuſtos,ægrotãtes peccatores. Vt ergo iuſtificarer
ait iſte tranſiliens,ab ipſo mihi eſt, & vt glorificarer ab
ipſo mihi eſt.In deo ſalutare meum & gloria mea.Salu
tare meum,vt ſaluus ſim:gloria mea,vt honoratus ſim.
B Hoc tunc,modo quid? *Deus auxilij mei,& ſpes mea in deo.*
Donec perueniam ad perfectam iuſtificationem & ſa-
Roma.8. lutem.Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autẽ quæ vide-
Matth.13. tur,non eſt ſpes. Donec veniam ad illam glorificatio-
nem vbi iuſti fulgebunt in regno patris ſui tãquam ſol.
Interim nunc inter tentationes, inter iniquitates, inter
Pſal.61. ſcandala, inter apertas oppugnationes & ſubdolas lo-
cutiones,inter eos qui ore ſuo benedicunt & corde ſuo
maledicunt, inter eos qui honorem meum cogitãt re-
pellere:quid hic? Deus auxilij mei,dat enim auxiliũ cer-
Ephe.6. tantibus.Contra quos certantibus? Non eſt nobis collu
ctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ,ſed aduerſus prin-
cipatus & poteſtates. Deus ergo auxilij mei, & ſpes mea
in deo.Spes, quãdiu nondum eſt quod promiſſum eſt,
& creditur quod nõdum videtur. Cum autem venerit,
erit ſaluatio & glorificatio, non tamen dum illa diffe-
runtur, deſerimur. Deus enim auxilij mei, & ſpes mea
in deo. *Sperate in eo omne concilium plebis,* Imitamini Idi-
thum,tranſilite inimicos veſtros, repugnantes vobis,
reſiſtentes itineri veſtro, odio vos habentes tranſilite.
C Sperate in eo omne concilium plebis. *Effundite coram
illo corda veſtra.* Nolite credere eis qui dicunt vobis,vbi
Pſal.41. eſt deus veſter? Factæ ſunt, inquit, mihi lachrymæ meæ
panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt
deus tuus. Sed quid ibi dicit? Hæc meditatus ſum,& ef-
fudi ſuper me animam meam. Commemoratus ſum
quod audio, vbi eſt deus tuus. Memoratus ſum hæc &
effudi ſuper me animam meam.Quærens deum meum,
effudi ſuper me animam meam,vt illũ attingerem non
in me remanſi,Ergo ſperate in eo omne cõcilium ple-
Pſal.54. bis.Effundite coram illo corda veſtra, deprecando,cõ
fitendo, ſperando. Nolite corda veſtra retinere intra
corda veſtra. Effundite coram illo corda veſtra, Non
perit quod effunditis, Ille enim ſuſceptor meus. Si ſu-
ſcipit, quid times effundere? Iacta in domino curam
tuam,& ſpera in eum. Effundite coram illo corda ve-
Roma.1. ſtra. *Deus adiutor noſter.* Quid timetis inter ſuſurrones,
detractores,deo odibiles? Vbi poſſunt palã oppugnan
tes,vbi non poſſunt occulte inuidiantes, falſò laudan-
tes,veræ inimicantes.Inter hos quid timetis? Deus ad-
iutor noſter:an æmulantur deum? Nunquid fortiores
illo ſunt? Deus adiutor noſter eſt, ſecuri eſtote. Si deus
Roma.8. pro nobis quis contra nos? Effundite coram illo corda
veſtra, tranſilientes ad eum, leuantes animas veſtras,

Deus adiutor noſter.Et iam conſtituti in loco munito, D
in turri fortitudinis à facie inimici, miſeramini eos
quos timebatis: currere enim debetis in ſiti. Deſpicite
ergo illos iam in loco illo conſtituti,& dicite, *Verun-
tamen vani filij hominum, mendaces filij hominum.* Filij homi- Pſal.4.
num vſquequo graues corde? Filij hominum vani, filij
hominum mendaces, filij hominũ vt quid diligitis va-
nitatem,& quæritis mendacium? Cum miſeratione iſta
dicite,atque ſapite.Si tranſiluiſtis,Si diligitis inimicos Luc.6.
veſtros, ſi deſtruere cupitis vt ædificetis, ſi eum amatis
qui iudicat in gentibus & replet ruinas, ita his iſta dici-
te,non odio habentes,non malum pro malo reddẽtes. Roma.12.
Mendaces filij hominũ. *In ſtateris, vt decipiant ipſi de va-
nitate in vnum.* Certè multi ſunt, ecce ille eſt vnus, vnus
ille qui proiectus eſt de turba conuiuantium. Conſpi- Matth.22.
rant,omnes temporalia quærunt, quique carnales car-
nalia,& in futurum ſperant quicunque ſperant. Etſi de
opinionum varietate in diuerſum,de vanitate tamẽ in
vnum ſunt.Diuerſi quidem errores & multiformes, & Matth.12.
regnum aduerſum ſe diuiſum non ſtabit: ſed ſimilis in
omnibus voluntas vana & mendax, pertinẽs ad vnum
regem, cum quo in ignem æternum præcipitanda eſt.
Ipſi de vanitate in vnũ.Et ad illos videte, quia ſitit, vi- Matth.25.
dete quia currit in ſiti.Conuertit ergo ſe ad illos,ſitiens E
eos. *Nolite ſperare ſuper iniquitatẽ.* Nam ſpes mea in deo
eſt,nolite ſperare ſuper iniquitatem. Vos qui nõ vultis
accedere & tranſilire,nolite ſperare ſuper iniquitatem.
Ego enim qui tranſilui, ſpes mea in deo. Et nunquid
iniquitas eſt apud deum? Nolite ſperare ſuper iniquita-
tem.Hoc faciamus,illud faciamus,illud cogitemus, ſic Roma.9.
inſidias componamus, de vanitate in vnum. Tu ſitis,
qui contra te iſta cogitãt,ab eis quos bibis produntur.
Nolite ſperare ſuper iniquitatem. Vana eſt iniquitas,ni
hil eſt iniquitas,potens nõ eſt niſi iuſtitia. Occultari po-
teſt ad tempus veritas,vinci non poteſt. Florere poteſt
ad tempus iniquitas, permanere nõ poteſt. Nolite ſpe-
rare ſuper iniquitatem. *Et rapinam ne concupiſcatis.* Non
es diues & rapere vis: Quid inuenis: Quid perdis? O lu-
cra damnoſa.Inuenis pecuniam,perdis iuſtitiam.In ra-
pinam ne concupiſcatis. Pauper ſum non habeo: ideo
rapere vis: Quid rapias vides, à quo rapiaris nõ vides?
Neſcis circuire inimicum tãquam leonem rugientem, 1 Petri.5.
& quærentem quid rapiat? Præda illa quam vis rapere, F
in muſcipula eſt:tenes & teneris.In rapinã ergo ne cõ- 1.Tim.6.
cupiſcas ô pauper, ſed concupiſce in deum qui præſtat
nobis omnia abundanter ad fruendũ. Paſcet te qui fe-
cit te:ſe paſcit latronem,non paſcet innocẽtem? Paſcet Matth.5.
te qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, &
pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si paſcit damnandos,non
paſcet liberandos? Ergo in rapinam noli concupiſcere.
Dictum eſt hoc pauperi, fortaſsis aliquid de neceſsita-
te rapturo. Diues procedat,non habeo ego, inquit, ne-
ceſsitatem rapiendi,nihil mihi deeſt, abundãt omnia:
& tu audi. *Diuitiæ ſi fluant,* † *ne apponatis cor.* Ille non ha- † *aliàs, af-
bet,iſte habet. Ille non quærat rapere quod non habet: fluãt. & ſic
iſte non apponat cor in eo quod habet. Diuitiæ ſi fluãt, deinceps.*
id eſt,ſi exundent tanquam de fonte currant, ne appo-
natis cor. Noli de te præſumere,noli ibi te figere:certe
vel hoc time,diuitiæ ſi fluant.Non vides quia ſi ibi cor
poſueris,& tu flues: Diues es,& ecce iam non concupi-
ſcis adhuc habere, quia multa habes.Audi,Præcipe di- 1.Tim.6.
uitibus huius mundi,non ſuperbe ſapere.Et quid eſt,ne
apponatis cor? Neque ſperare in incerto diuitiarum.Er
go diuitię ſi fluant ne apponatis cor:nec in diuitiis con
fidatis, non præſumatis, nec ſperetis, ne dicatur, Ecce

G homo qui nō posuit deum adiutorem suum, sed spera-
Psal.51. uit in multitudine diuitiarum suarum & præualuit in
vanitate sua. Ergo vani filij hominū, mendaces filij ho-
minum, Neque rapiatis neq; si fluant diuitiæ cor appo-
natis: non iam vanitatem diligatis & mēdacium quæ-
Psal.30. ratis, Beatus enim cuius est dominus deus spes eius, &
non respexit in vanitates & insanias mendaces. Deci-
pere vultis, fraudem vultis facere, quid affertis vt deci-
piatis? stateras dolosas. Mendaces enim, inquit, filij ho-
minum in stateris, vt decipiāt ipsi proferendo stateras
dolosas. Falso examine fallitis intuentes, nescitis alium
esse qui appendit, alium qui de pondere iudicat? Nū vi-
† qui te & ipsum. det cui tu appendis, sed videt qui & teipsum† appēdit.
Ergo non fraudem, non rapinam concupiscatis, nō in
his, quæ habetis spem ponatis, monui, prædixi, ait iste
Idithū. Quid sequitur? *Semel locutus es deus, duo hæc audiui,*
quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes
vnicuique secundum opera sua. Dixit Idithum, sonuit de al-
to, quò transiliuit, audiuit ibi quiddam & dixit nobis.
Sed aliquantum in hoc quod nobis dixit perturbor fra-
tres, & donec vobiscum participem, vel perturbatio-
H nem, vel aliquam respirationē meam, intentos vos vo-
lo: etenim psalmum ad terminum duximus adiuuante
domino. Post hæc quæ dicturi sumus, nō restat aliquid
quod de hoc vlterius exponamus. Itaq; annitimini me-
cum, vtrum possimus intelligere hoc: & si nō potuero,
& intelligit aliquis vestrum quod ego nō possum, gau-
debo potius quàm inuidebo. Omnino inuestigare dif-
ficile est quemadmodum positum sit prius, Semel locu-
tus est deus: deinde cùm ille semel locutus est, ego duo
audiui. Si enim diceret, Semel locutus est deus, vnum
hoc audiui: videbamur partem quæstionis huius ampu-
tauisse, vt tantummodo quæreremus quid sit, semel lo-
cutus est deus. Nunc verò quæsituri sumus, & quid sit, se-
mel locutus est deus: & quid sit, duo hæc audiui: cùm
semel ille locutus est. Semel locutus est deus. Quid di-
cis Idithum? Si tu loqueris qui transiliuisti eos, semel lo-
cutus est: ego scripturam aliam consulo, & dicit mi-
Hebr.1. hi, Multifarie multisque modis olim deus locutus est
patribus in Prophetis. Quid est, Semel locutus est deus?
Nónne ille est deus, qui in primordio generis humani
Gene.3. locutus est ad Adam? Nónne idem ipse locutus est ad
& 4. Cain, ad Noë, ad Abraham, ad Isaac, ad Iacob, ad Pro-
I phetas omnes, & ad Moysen? Vnus erat Moyses, &
quotiens ad eum locutus est deus? Ecce etiam vni non
semel, sed sæpius locutus est deus. Deinde locutus est
Matth.3. ad filium hic positum, Tu es filius meus dilectus. Lo-
cutus est deus Apostolis, locutus est omnibus sanctis,
etiam si non voce sonante per nubem, in corde tamen
Psal.84. vbi ipse magister est. Vnde ille dicit, Audiam quid lo-
quatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem
in plebem suam. Quid est ergo, semel locutus est deus?
Multum transiliuerat iste vt perueniret illuc, vbi semel
loquutus est deus. Ecce breuiter dixi charitati vestræ.
Hebr.1. Hic inter homines hominibus sæpe multis modis,
multis partibus, per multiformam creaturam locutus
est deus. Apud se semel deus locutus est, quia vnum ver-
bum genuit deus. Iste ergo Idithum transiliens eos, trā-
siliuerat acie mentis forti & valida & præsidenti, tran-
siliuerat terram, & quicquid in terra est, aërem, nubes
omnes, ex quibus locutus est deus multa & sæpe, & mul-
tis: transiliuerat etiam omnes angelos acie fidei. Erat
enim iste transiliens non contentus terrenis, sed velut
aquila volans, prætervectus omnem nebulam, qua te-
gitur omnis terra. Dicit enim sapientia, & nebula texi
omnem terram. Peruenit ad aliquid liquidum, vniuer- K
sam transiliens creaturam, & quærēs deum, effundens *Eccle.24.*
se super animam suam, peruenit ad principium, & ver- *Psal.4.*
bum dei apud deum: & inuenit vnius patris vnum ver- *Ioan.1.*
bum, & vidit quia semel locutus est deus. Vidit verbū
per qd facta sunt omnia, & in quo simul sunt omnia,
non diuersa, non separata, non inæqualia. Non enim
deus quod per verbum faciebat, ipse non nouerat: si au-
tem quod faciebat nouerat, in illo erat antequam fieret
quod fiebat. Si enim non in illo erat quod fiebat ante-
quā fiebat, vbi nouerat quod faciebat? Non enim potes
deum dicere ignorata fecisse. Sciuit vtiq; deus quod fe-
cit. Et vbi sciuit antequam faceret, si sciri nisi facta non
possunt? Sed à factis sciri, nisi ante facta nō possunt, à te
scilicet ab homine in imo facto, & in imo posito. An-
tequam autem fierent hæc omnia, sciebantur ab illo à
quo facta sunt, & quod sciuit fecit. Ergo in verbo illo,
per quod fecit omnia, antequā fierent erant omnia, &
cū facta sunt ibi sunt omnia: sed aliter hic, aliter ibi, ali-
ter in propria natura, in qua facta sunt, aliter in arte per
quam facta sunt. Quis hoc explicet? Conari possum°, ite L
cum Idithum & videte: Iam ergo vt potuimus dixim°,
quomodo semel locutus est deus, videamus quomodo
duo hæc audiuit. Duo hæc audiuit, forte non est conse-
quens vt sola duo hæc audierit, sed duo hęc, inquit, au-
diui. Quædam duo quæ nobis opus est vt dicantur, au-
diuit. Audiuit fortè alia multa, sed non opus est ea dici
nobis. Ait enim & domin°, Multa habeo vobis dicere, *Ioan.16.*
sed non potestis illa portare modo. Quid est ergo, duo
hæc audiui? Hæc duo quæ vobis dicturus sum, nō à me
vobis dico, sed quę audiui dico. Semel locutus est deus,
vnum verbū habet vnigenitū deum. In illo verbo sunt
omnia, quia per verbum facta sunt omnia. Vnum ver-
bum habet, vbi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ
absconditi. Vnum verbum habet, semel locutus est de-
us. Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audiui, non ex
me loquor, non ex me dico, ad hoc pertinet, audiui. A-
micus autem sponsi stat & audit eum, vt verum loqua- *Ioan.3.*
tur, audit enim eum ne loquendo mendacium de suo *Colo.2.*
loquatur, ne diceres, quis es tu, qui mihi hoc dicis? Vn- *Ioan 11.*
de mihi hoc dicis? Audiui hæc duo, & illa tibi loquor, *Ioan.8.*
quia audiui hæc duo, qui etiam cognoui, quia semel
locutus est deus. Noli contemnere auditorem dicen- M
tem tibi quædam duo tibi necessaria, eum qui transili-
endo vniuersam creaturam peruenit ad verbum vni-
genitum dei, vbi sciret quia semel locutus est deus. Di-
cat ergo iam quædam duo, Multum enim ad nos per-
tinent hæc duo, Quoniam potestas dei est, & tibi do-
mine misericordia. Ista sunt duo potestas & misericor-
dia? Ista planè, intelligite potestatem dei, intelligite mi-
sericordiam dei. His duobus continentur propè om-
nes scripturæ, propter hæc duo Prophetæ, propter hæc
duo Patriarchæ, propter hæc lex, propter hæc ipse do-
minus noster Iesus Christus, propter hæc Apostoli,
propter hæc annūciatio omnis, & cælebratio verbi dei
in Ecclesia, propter hæc duo, propter potestatem dei
& misericordiam. Potestatem eius timete, misericor-
diam eius amate: nec sic de misericordia eius præsu-
matis, vt potestatem contemnatis: nec sic potestatem ti-
meatis, vt de misericordia desperetis. Apud illum po- *Psal.74.*
testas, apud illum misericordia: hunc humiliat, & hunc
exaltat: hunc humiliat potestate, illū exaltat misericor-
dia. Sic enim deus volens ostēdere iram, & demōstrare *Roma.9.*
potentiam suā, attulit in multa patiētia sua vasa irę, quę
perfecta sunt in perditionē. Audisti potestatē, quęre mi-
sericor-

A ſericordiam, Vt notas, inquit, faceret diuitias ſuas in va
ſa miſericordiæ. Pertinet ergo ad eius poteſtatem da-
mnare iniquos. Et quis illi dicit, quid feciſti? Tu enim
Roma.9. ô homo quis eſt qui reſpōdeas deo? Time ergo & tre-
me eius poteſtatem, ſed ſpera eius miſericordiam. Dia-
bolo poteſtas quædam eſt, plerunque tamen vult noce-
re & non poteſt, quia poteſtas iſta ſub poteſtate eſt. Nā
ſi tantum poſſet nocere diabolus quātum vult, non ali-
quis iuſtorum remaneret, aut aliquis fidelium eſſet in
terra. Ipſe per vaſa ſua impellit, quaſi parietem inclina-
tum, ſed tantum impellit, quantum accepit poteſtatem.
Vt autem non cadat paries, dominus ſuſcipiet: quoniā
qui dat poteſtatem tentatori, ipſe tentato præbet miſe-
ricordiam. Ad menſurā enim permittitur tentare dia-
Pſal.79. bolus. Et potabis nos, inquit, in lachrymis in menſura.
Noli ergo timere, niſi permiſſum aliquid facere tenta-
torem. Habes enim miſericordiſſimū ſaluatorem, Tan
tum permittitur ille tentare, quantū tibi prodeſt vt ex-
ercearis, vt proberis, vt qui te neſciebas, à teipſo inue-
niaris. Nā vbi vel vnde niſi de hac dei poteſtate & mi-
B ſericordia ſecuri eſſe debemus? Secundum illam Apo-
1.Cor.10. ſtolicam ſententiā, Fidelis deus qui non permittit vos
tentari ſuper id quod poteſtis. Ergo poteſtas dei eſt, nō
Roma.13. eſt enim poteſtas niſi à deo. Noli dicere, & quare dat
tantam poteſtatem, & non de poteſtate habet æquitatē?
Qui dat poteſtatem, habet æquitatem. Tu inique mur-
murare potes, ille æquitatem perdere non poteſt. Nun-
Roma.9. quid iniquitas apud deum eſt? Abſit. Hoc fige in corde,
hoc de cogitatione tua non excutiat inimicus. Facere
poteſt aliquid deus, vt tu neſcias quare faciat, inique ta-
men facere non poteſt, apud quem non eſt iniquitas.
Nam ecce reprehendis deum quaſi de iniquitate. Ago
tecum aliquid, attende paululū. Non reprehēderes ini-
quitatem, niſi videndo iuſtitiam. Reprehenſor iniqui-
tatis eſſe non poteſt, qui non cernit iuſtitiam, cui cōpa-
ratam reprehendat iniquitatem. Vnde enim ſcis quia
hoc iniuſtum eſt, niſi ſcias quid ſit iuſtum? Quid ſi enim
iuſtum eſt, & hoc quod dicis iniuſtū? Abſit, inquis, iniu
ſtum eſt, & clamas quaſi videntibus oculis, videns hoc
iniuſtum eſſe vtiq; ex aliqua regula iuſtitiæ, cui compa-
rans hoc quod vides prauum, & cernens nō conuenire
rectitudini regulæ tuæ, reprehendis tanquā artifex di-
C ſcernēs iuſtum ab iniuſto. Ergo quæro à te, iuſtum hoc
eſſe vnde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iuſtū, quo vi
ſo, reprehendis iniuſtum? Vnde illud neſcio quid, quo
aſpergitur anima tua ex multis partibus in caligine cō
ſtituta, neſcio quid hoc quod coruſcat mēti tuæ? Vnde
hoc iuſtū? Itáne non habet fontē ſuū? A te tibi eſt quod
iuſtum eſt, & tu tibi potes dare iuſtitiā? Nemo ſibi dat
quod non habet. Ergo cum ſis iniuſtus, eſſe nō potes iu
ſtus, niſi conuertendo te ad quandam iuſtitiam manen
tem, à qua ſi recedis, iniuſtus es: ad quā ſi accedis, iuſtus
es. Te recedente non deficit, te accedente non creſcit.
Vbi eſt ergo iſta iuſtitia? Quæres in terra? Abſit. Non e-
nim aurum aut lapides precioſos quæris, iuſtitiā quæ-
rens. Quære in mari, quære in nubibus, quære in ſtellis,
quęre in angelis, inuenis in illis, ſed & ipſi de fonte bi-
bunt. Iuſtitia enim angelorū in omnibus eſt, ſed ab vno
Pſal.35. capitur. Reſpice ergo, tranſcende, vade illuc vbi ſemel
locutus eſt deus, & ibi inuenies fontem iuſtitiæ, vbi eſt
fons vitæ, quoniam apud te eſt fons vitæ. Si enim tu de
rore exiguo iudicare vis quod iuſtum eſt, & quod iniu-
Roma.9. ſtum eſt, nunquid iniquitas apud deū? Vnde ad te ma-
nat tanquam de fonte iuſtitia, in quātum iuſtum ſapis,
cùm ex multis partib⁹ inique deſipias? Habet ergo fon-

tem iuſtitiæ deus, Noli ibi quærere iniquitatem vbi lux D
ſine vmbra eſt. Sed planè te poteſt latere cauſa. Si latet
te cauſa, reſpice ignorantiam tuam, Vide qui ſis, attēde
hæc duo, quoniam poteſtas dei eſt, & tibi domine mi-
ſericordia. Fortiora te ne quæſieris, & altiora te ne ſcru Eccleſiaſti-
tatus fueris, ſed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita cu.3.
ſemper. Quia ad hæc quæ tibi præcipit deus, pertinent
iſta duo, quoniam poteſtas dei eſt, & tibi domine miſe-
ricordia. Noli timere inimicum, Tantum facit quantū
acceperit poteſtatem. Eum time, qui habet ſummā po-
teſtatem, Eum time, qui quantum vult tantum facit, &
qui iniuſte nihil facit, & quicquid fecerit, iuſtum eſt. Pu
tamus iniuſtū eſſe neſcio quid, & ex hoc quia fecit deus
crede iuſtum eſſe. Ergo, inquis, ſi quis hominē occidat
innocentem, iuſtè facit an iniquè? Iniquè ſane. Quare
hoc permittit deus? Vide prius ne illud debeas, Frange Eſaia.58.
eſurienti panem tuum, & egenū ſine tecto induc in do
mum tuam. Si videris nudum veſti eum. Hoc enim iu-
ſtitia eſt, hoc enim tibi præcepit dominus, Lauamini, Eſaia.1.
mundi eſtote, auferte nequitias á cordibus veſtris, atque
à cōſpectu oculorum meorum, Diſcite bonum facere, E
iudicate pupillo & viduæ, & venite & diſputem⁹ dicit
dominus. Diſputare vis antequam facias vnde dignus
ſis diſputare, quare hoc permiſit deus? Conſiliū dei tibi
dicere ô homo nō poſſum. Illud tamē dico, quia & ini-
que fecit homo qui occidit innocentem, & non fieret
niſi permiſerit deus, Et quamuis ille inique fecerit, non
tamē hoc inique permiſit deus. Lateat cauſa in iſto, ne-
ſcio quo de quo moueris, cuius innocētia te permouet.
Poſſem enim tibi cito reſpōdere, non occideretur niſi
nocēs eſſet, ſed tu eū innocētē putas. Poſsē tibi hoc cito
dicere. Non enim tu ſcrutareris cor eius, diſcuteres fa-
cta eius, examinares cogitationes eius, vt poſsis mihi di
cere, iniuſtè occiſus eſt. Poſſem ergo facilè reſpondere:
ſed opponitur mihi quidā iuſtus ſine cōtrouerſia, iuſtus
ſine dubitatione, iuſtus qui nō habebat peccatum, occi-
ſus à peccatorib⁹, traditus à peccatore, ipſe Chriſtus de- Pſal.68.
us noſter, de quo nō poſſumus dicere quòd habuit ali-
quā iniquitatem, quia ea quæ nō rapuit exoluebat, obii-
citur mihi, Et quid dicam de Chriſto? Tecum ago, in-
quis, & ego tecum. De illo proponis quæſtionem, de il-
lo ſoluo quęſtionem. Ibi enim conſilium dei nouimus,
quod non niſi ipſo reuelante noſſemus: vt cum tu inue F
neris conſilium dei, qui permiſit innocentē filiū occidi
ab iniuſtis, & tale conſiliū quale tibi placeat, & quale ti-
bi ſi iuſtus es diſplicere nō poſsit, credas quia & in alijs
cōſilio id agat deus, ſed latet te. Eia fratres op⁹ erat ſan-
guine iuſti ad delendū chirographum peccatorū, opus Colo.2.
erat exemplo patientiæ, exemplo humilitatis, opus erat
ſigno crucis ad diabolum & eius angelos debellādos,
opus nobis erat paſsione domini noſtri. Nam paſsione
domini redemptus eſt orbis. Quanta bona egit paſsio
domini? Et tamen paſsio huius iuſti nō eſſet, niſi domi-
num iniqui occidiſſent. Quid ergo? Bonū hoc quod no
bis præſtitum eſt de dominica paſsione, imputandū eſt
iniquis interfectoribus Chriſti? Abſit. Illi voluerūt, deus
permiſit. Illi nocentes eſſent, etiam ſi tantummodo vo-
luiſſent. Deus autem non permiſiſſet niſi iuſtum eſſet.
Voluerunt occidere, Pone quia non potuerunt, Iniqui
eſſent, homicidæ eſſent, quis dubitaret? Dominus enim Pſal.10.
interrogat iuſtum & impium, & in cogitationibus im-
pij interrogatio erit. Diſcutit deus quid quiſque volue-
rit, non quid potuerit. Ergo ſi voluiſſent & non po-
tuiſſent, & non occidiſſent, iniqui illi remanerent, ti-
bi Chriſti paſsio non præſtaretur. Voluit ergo facere

G impius vt damnaretur, permissus est vt tibi pręstaretur.
Quod voluit, imputatur iniquitati impij, quod permis-
sum est, imputatur potestati dei. Ille ergo inique voluit,
deus iuste permisit. Itaq; fratres mei & Iudas malignus
traditor Christi, & persecutores Christi, maligni om-
nes, impij omnes, iniqui omnes, damnandi omnes, &
Roma.8. tamen pater proprio filio suo nō pepercit, sed pro no-
bis omnibus tradidit illum. Dispone si potes, distingue
Psal.65. si potes, redde deo vota tua, quę distinxerunt labia tua.
Vide quid tibi fecerit iniquus, quid iustus: Ille voluit,
iste permisit: Ille iniuste voluit, iste iuste permisit. Volū-
tas iniusta damnetur, permissio iusta glorificetur. Quid
enim mali accidit Christo, quia mortuus est Christus?
Et illi mali sunt qui mala facere voluerūt, & nihil mali
passus est cui fecerunt. Occisa est caro mortalis interfi-
ciens mortem morte, præbens patientiæ documētum,
præmittens resurrectionis exemplum. Quanta bona fa
cta sunt iusti, de malo iniusti? Hoc est magnū dei, quia
& bonum quod facis ipse tibi dedit, & de malo tuo ip-
se bene facit. Noli ergo mirari, permittit deus & iudi-
cio permittit, permittit & mensura, numero, pondere
H permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantum ad
Roma.9. eum pertine. In ipso spem pone, ipse sit adiutor tuus, sa-
Psal.60. lutare tuum. In illo sit locus munitus, turris fortitudi-
1.Cor.10. nis. Refugium tuum ipse est, & nō te sinit tentari, supra
quàm potes ferre, sed faciet cum tentatione etiam exi-
tum vt possis sustinere, vt quòd te sinit pati tentationē,
potestas eius sit: quòd nō sinit vltra in te fieri quàm po-
tes ferre, misericordia eius sit, quoniam potestas dei est,
& tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique
secundum opera eius.

Post tractatum, cum mathematicus in
populo monstraretur.

FIlia Ecclesiæ sitis, etiam istum quem videtis bi-
bere vult, Simul etiam vt noueritis, quàm mul
ti in commistione Christianorum, ore suo be-
Psal.51. nedicant, & corde suo maledicāt, iste ex Chri
stiano & fideli pœnitens redit, & territus potestate do-
mini, conuertitur ad misericordiam domini. Seductus
enim ab inimico cū esset fidelis, diu mathematicus fuit,
seductus seducēs, deceptus decipiēs, illexit, fefellit, mul
ta mendacia locutus est contra deum, qui dedit homi-
nibus potestatem faciendi quod bonum est, & non fa-
ciēdi quod malum est. Iste dicebat, quia adulterium nō
faciebat volūtas propria, sed Venus: & homicidium nō
I faciebat voluntas propria, sed Mars: & iustum non fa-
ciebat deus, sed Iouis: & alia multa sacrilega nō parua.
Quàm multis eum putatis Christianis nummos abstu-
lisse? Quàm multi ab illo emerunt mendacium quibus
Psal.4. dicebamus, Filij hominum vsquequo graues corde, vt
quid diligitis vanitatem & quæritis mēdacium? Modo
sicut de illo credendum est, horruit mendaciū, & mul-
torum hominum interitū: se aliquando à diabolo sen-
sit illectū, conuertitur ad deum pœnitens. Putamus fra-
tres de magno timore cordis accidisse. Quid enim di-
cturi sumus? Namq; si ex pagano conuerteretur mathe-
maticus, magnum quidem esset gaudiū: sed tamen pos-
sęt videri, quia sic conuersus est clericatum quærere in
Ecclesia. Pœnitens est, non quærit nisi solam misericor
diam. Commendandus est ergo, & oculis & cordibus
vestris. Eum quē videtis, cordibus amate, oculis custo-
dite. Videte illum, scitote illū, & quacunq; ille transie-
rit, fratribus cæteris qui modo hic non sunt, ostendite
illū, & ista diligentia misericordia est, ne ille seductor
retrahat cor & oppugnet. Custodite vos, nō vos lateat
cōuersatio eius, via eius, vt testimonio vestro nobis con K
firmetur vere illum ad dominum esse cōuersum. Non
enim silebit fama de vita eius, quādo sic vobis & viden
dus & miserādus offertur. Nostis in Actibus Apostolo- *Acto.19.*
rum esse scriptum, quia multi perditi, id est, taliū artium
homines, & doctrinarum nefariarū sectatores, omnes
codices suos ad Apostolos attulerunt, & incensi sunt li-
bri tam multi, vt pertineret ad scriptorem æstimatio-
nem eorum facere, & summam precij cōscribere. Hoc
vtiq; propter gloriam dei, ne tales etiam perditi despe-
rarentur ab illo qui nouit quærere quod perierat. Per- *Luca.19.*
ierat ergo iste, nunc quæsitus, inuētus, adductus est: por-
tat secum codices incendendos, per quos fuerat incen
dendus, vt illis in ignem missis, ipse in refrigeriū trans-
eat. Sciatis eum tamen fratres olim pulsare ad Ecclesiā
[ante pascha, Ante pascha enim cœpit petere de Eccle-
sia] Christi medicinam, sed quia talis est [ars,] in qua
exercitatus erat, quę supra se esset, de† mendacio atque †*alias, quæ*
fallacia, dilatus est ne tētaret, & aliquādo tamē admis- *suspecta es-*
sus est, ne periculosius tentaretur. Orate pro illo Chri- *set de cæt.*
stum, prorsus hodiernam precem pro illo fundite do- L
mino deo nostro: Scim⁹ enim & certi sumus, quia ora-
tio vestra delet oēs impietates eius. Dominus vobiscū.

In Psalmum sexagesimumsecundum Enarratio.

PRopter eos qui fortè rudes sunt adhuc ad nomē
Christi, quia vndiq; colligit qui pro omnibus de-
dit sanguinem suum, dicendum est paucis quod
& illi libenter audiant qui nouerunt, & discant qui nō
nouerunt. Psalmi isti quos cantamus, antequam domi-
nus noster Iesus Christus natus esset ex virgine Maria, *Luca.2.*
spiritus dei dictante dicti & conscripti sunt. Fuit enim
Dauid rex in Iudeorum gente, quæ gens vna colebat
deum vnum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia
quæ in ipsis sunt, siue quæ videntur, siue quæ nō viden-
tur. Cæteræ autē gentes, aut idola colebant, quæ mani-
bus suis fecerant, aut creaturam dei, non ipsum creato-
rem, id est, aut solem, aut lunā, aut stellas, aut mare, aut
mōtes, aut arbores. Hæc enim omnia deus fecit, & lau-
dari se vult in illis, non illa coli pro se. Ergo in ipsa gē-
te Iudæorum Dauid rex fuit, de cuius semine natus est *Roma.1.*
dominus noster Iesus Christus ex Maria virgine: quia
de illa ducebat genus virgo Maria, quę peperit Christū:
& dicti sunt isti Psalmi, & prophetabatur in eis Chri- M
stus venturus post multos annos: & dicebatur ab illis
prophetis qui fuerunt antequam dominus noster Iesus
Christus de Maria virgine nasceretur, quicquid futurū
erat temporibus nostris: quod modo legimus & vide-
mus, & multum gaudemus, quia spes nostra prædicta
est à sanctis, qui illud non videbant impletum, sed in
spiritu futurū videbant, Et nos modo legimus & audi-
mus à lectoribus, disputamus illa, & quomodo sunt in
scripturis, sic ea videmus impleri per totū orbem terra-
rum. Quis inde non gaudeat? Quis non & ea quę non-
dum venerunt ventura speret, propter illa quæ iam tan
ta impleta sunt? Modo enim fratres videtis, quia totus
mūdus, tota terra, omnes gētes, omnes regiones currūt
ad nomen Christi, & credūt in Christum. Certe vide-
tis hoc, hoc quomodo vbique euertantur vanitates pa-
ganorum, videtis, Hoc manifestum est vobis. Nunquid
& hoc de libro vobis legimus, & non ante oculos ve-
stros fit? Hoc ergo totum, quod videtis ante oculos ve-
stros fieri, scriptum est ante immensa volumina anno-
rum per istos quos modo legimus, quando iam ista im
pleri videmus. Sed quoniā scripta sunt & alia quæ nō-
dū venerunt, id est, quia dominus noster Iesus Christus
venturus

A venturus est vt iudicet, qui primo venit vt iudicaretur,
Venit enim primo humilis, postea venturus est excel-
sus, venit vt ostenderet exemplũ patientiæ, postea ven-
turus est vt pro meritis iudicet omnes, siue bonos siue
malos. Quia ergo nondũ venit hoc quod speramus vẽ
Acto.1. turum Christum iudicem viuorum & mortuorum, de-
bemus illud credere modicum quod restat. Venturum
esse credamus quando, videmus tanta quæ tunc futura
erant, modo cõpleri. Stultus est enim qui non vult cre-
dere pauca quæ restant, cùm videat tam multa impleta
esse, quæ tunc non erant quãdo prædicebãtur. Psalmus
ergo iste dicitur ex persona domini nostri Iesu Christi
& capitis & membrorum. Ille enim vnus qui natus est
Luca.2. de Maria, & passus est, & sepultus est, & resurrexit, & a-
& 23. scendit in cœlum, & modo ad dexteram patris sedet &
Marc.16. interpellat pro nobis, caput nostrũ est, Si ille caput est,
Roma.8. nos mẽbra sum⁹, tota Ecclesia eius quę vbiq; diffusa est,
corpus ipsius est, cuius est ipse caput. Non solum autem
fideles qui modo sunt, sed & qui fuerũt ante nos, & qui
post nos futuri sunt vsq; in finem seculi, omnes ad cor-
pus eius pertinẽt, cuius corporis ipse caput est qui ascen
Colo.1. B dit in cœlum. Quia ergo iam nouimus caput & corpus,
ille est caput, nos corpus. Quãdo audimus vocẽ ipsius,
& ex capite debemus audire & ex corpore: quia quic-
quid passus est in illo, & nos passi sumus: quia & nos qđ
patimur in nobis, & ipse patitur. Quomodo si aliquid
patiatur caput, nũquid potest dicere manus, quia nõ pa
titur? Aut si aliquid patitur manus, nũquid potest caput
1.Cor.12. dicere, quia non patitur? Aut si aliquid patitur pes, nun-
quid potest caput dicere, quia nõ patitur? Quando ali-
quid patitur membrũ nostrum, omnia mẽbra currunt
vt subueniãt mẽbro quod patitur. Si ergo ille cùm pas-
Marc.16. sus est, nos in illo passi sumus, & ille iam ascẽdit in cœ-
Acto.1. lum & sedet ad dexterã patris, quicquid patitur Eccle-
sia ipsius in tribulationibus huius seculi, in tẽtationib⁹,
in necessitatibus, in angustiis, quibus illã oportet erudi-
ri, vt igne tanquã aurum purgetur, ipse patitur. Proba-
mus hoc, quia nos in illo passi sumus, dicẽre Apostolo,
Si autẽ mortui estis cũ Christo, quid adhuc velut viuẽ-
Colos.2. tes de hoc mũdo decernitis? Itẽ dicit, Quia vet⁹ homo
Roma.6. noster simul crucifixus est cũ illo, vt euacuetur corpus
C peccati. Si ergo in illo mortui sumus, in illo etiam re-
surreximus. Dixit enim ipse Apostolus, Si autem resur-
Colo.3. rexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sapite, quæ sursum
sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Si
ergo in illo mortui sumus, & in illo resurrexim⁹, & ipse
in nobis moritur, & in nobis resurgit, ipse est enim vni-
tas capitis & corporis: non immeritò vox ipsius etiam
nostra est, & vox nostra etiam ipsius est. Audiamus er-
go psalmum & in eo Christũ loquẽtem intelligamus.
Titulum habet iste Psalmus. *Ipsi David cum esset in deser-
to Idumææ.* Per Idumææ nomen intelligitur seculum
1.Reg.22. illud. Idumæa enim gens erat quædam errantium ho-
minum, vbi idola colebantur. Non in bono ponitur
Idumæa ista. Si non in bono ponitur, intelligẽdum est
istam vitã, vbi patimur tantos labores, & vbi tantis ne-
cessitatib⁹ subditi sumus, Idumææ nomine significari.
Et hoc est desertum vbi multum sititur, & audituri estis
vocem modo sitientis in deserto. Si autem cognosca-
mus nos sitientes, cognoscemus nos & bibentes, quia
qui sitit in isto seculo, in futuro seculo satiabitur, dicen
Matth.5. te domino, Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiam, quia ipsi
saturabũtur. Ergo in hoc seculo nõ debemus quasi ama-
re saginam. Hic sitiẽdum est, alibi saginabimur. Modo
autem vt nõ deficiamus in isto deserto, aspergit nobis

rorem verbi sui, & nõ nos dimittet prorsus arescere, vt D
nõ sit de nobis repetitio, sed vt sic sitiamus vt bibamus.
Vt autem bibamus, aliqua gratia eius aspergimur, tamẽ
sitimus. Et quid dicit anima nostra deo? *Deus deus meus,
ad te de luce vigilo.* Quid est vigilare? Vtiq; non dormi-
re. Quid est dormire? Est somnus animæ, est somnus
corporis. Somnum corporis omnes debemus habere,
quia si nõ habeatur somnus corporis, deficit homo, de-
ficit ipsum corpus. Nõ enim potest diu sustinere corpus
nostrũ fragile animam vigilantẽ & intentã in actioni-
bus. Si diu fuerit intẽta anima in actionibus, corp⁹ fra-
gile & terrenũ nõ illam capit, nõ illam sustinet perpe-
tuò agentẽ, & deficit & succũbit. Ideo deus donauit so
mnum corpori, quo reparantur mẽbra corporis, vt pos
sint vigilantẽ animam sustinere. Illud autẽ cauere debe
mus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est so-
mnus animæ, bonus somn⁹ corporis, quo reparatur va-
letudo corporis. Somnus autẽ animæ, est obliuisci deũ
suum. Quæcunq; anima oblita fuerit deum suum, dor-
mit. Ideo dicit Apostolus quibusdam oblitis deũ suũ,
& tanquã in somno agentibus deliramẽta culturæ ido
lorum. Sic sunt enim qui colũt idola, quomodo qui vi- E
dent in somnis vana. Si autem euigilet anima ipsorum,
intelligit à quo facta est, & nõ colit quod ipsa fecit. Di-
cit ergo quibusdã Apostolus, Surge qui dormis, & exur Ephe.5.
ge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nũquid corpo
re dormientẽ excitabat Apostol⁹? Sed excitabat animã
dormientem, quando ad hoc eam excitabat vt illumi-
naretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit
iste, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Nõ enim vi-
gilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno ex-
citaret. Illuminat enim animas Christus, & facit eas vi-
gilare. Si autẽ lumen suum detrahat, obdormiunt. Ideo
enim illi dicit in alio Psalmo, Illumina oculos meos, Psal.12.
ne vnquam obdormiam in morte. Aut si ab illo auersi
obdormiunt, præsens est illis lumen, & non possunt vi-
dere, quia dormiũt. Quomodo & corpore qui dormit
inter diem, iam ortus est sol, iam dies calet, & ille tan-
quam in nocte est, quia nõ vigilat vt videat iam ortum
diem. Sic quibusdam iam præsente Christo, iam prædi
cata veritate, inest adhuc somn⁹ animæ illius. Ergo vos
si vigiletis, dicite quotidie, Surge qui dormis & exurge Ephe.5.
à mortuis, & illuminabit te Christus. Vita enim vestra F
& mores vestri vigilare debent in Christo, vt sentiant
alij Pagani dormiẽtes, & ad somnũ vigiliarũ vestrarũ
excitentur, & ipsi excutiant somnũ, & incipiãt in Chri-
sto vobiscum dicere, Deus deus meus ad te de luce vi-
gilo. *Sitiuit tibi anima mea.* Ecce illud desertum Idu-
mææ. Videte quomodo hic sitit, sed videte quid hic bo
num est, sitiuit tibi, Sũt enim qui sitiũt, sed nõ deo. Om-
nis qui sibi vult aliquid præstari, in ardore est desiderij,
Ipsum desiderium sitis est animæ. Et videte quanta de-
sideria sint in cordibus hominũ, Alius desiderat argen-
tum, alius desiderat possessiones, alius desiderat hære-
ditates, alius amplam pecuniã, alius multa pecora, alius
domum magnã, alius vxorẽ, alius honores, alius filios.
Videtis desideria ista, quomodo ardẽt in cordibus ho-
minũ. Ardẽt omnes homines desiderio, & vix inueni-
tur qui dicat, Sitiuit tibi anima mea. Sitiũt enim homi-
nes seculo, & non se intelligũt in deserto esse Idumææ,
vbi debet sitire anima ipsorũ deo. Dicamus ergo nos,
Sitiuit tibi anima mea, Omnes dicamus, quia in cõcor-
dia Christi omnes vna anima sum⁹, ipsa anima sitiat in
Idumæa, Sitiuit tibi, inquit, anima mea, *Quàm multipli-
citer tibi & caro mea.* Parũ est, quia sitiuit anima mea, sitiuit

G & caro mea. Porrò si anima sitit deo, quomodo & caro sitit deo? Quando enim caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontẽ sapientię sitit. De ipso fonte inebrian- *Psal. 35.* tur animę nostræ, sicut dicit alius Psalmus, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est iustitia. Noo ea satiabimur, nõ ea implebimur, nisi cum fuerit finita vita ista, & venerimus ad illud quod pro- *Matth. 13.* misit deus. Promisit enim deus æqualitatem angelorũ, & modo angeli non sitiunt quomodo nos, nõ esuriunt quomodo nos, sed habent saginam veritatis lucis immortalis sapientiæ. Ideo beati sunt, & de tanta beatitudioe, quia in illa suot ciuitate Hierusalem cœlesti, vnde nos modo peregrinamur: attendunt nos peregrinos, & miserantur nos, & iussu domini auxiliãtur nobis, vt ad illam patriam communem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte dominico veritatis & æternitatis aliquando saturemur. Modo ergo sitiat anioia nostra, vnde & caro nostra sitit, & hoc multipliciter. Multipliciter tibi, inquit, sitit & caro mea, quia & caroi nostræ promittitur resurrectio. Quomodo animæ nostrę pro-
H mittitur beatitudo, sic & carni nostræ promittitur resurrectio. Resurrectio carnis talis nobis promittitur. Audite & discite & tenete quæ sit spes Christianorum. Quare sumus Christiani? Nõ enim ad hoc sumus Christiani, vt terrenam nobis fœlicitatem petamus, quã plerunque habent & latrones & scelerati, Ad aliam fœlicitatem oos sumus Christiani, quam tunc accipiemus cum vita ista huius seculi tota transierit. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio, & talis resurrectio carnis nobis promittitur, vt caro quidem ista quam modo portamus, resurgat in fioem. Nec incredibile vobis videatur, Si enim deus fecit nos qui oon eramus, magnum illi est reparare qui eramus? Ergo hoc vobis incredibile non videatur, quia quasi putrescere mortuos videtis, & ire in cineres & in puluerem, Aut si incendatur aliquis mortuus, aut si canes dilanient eum, putatis quia iode non erit resurrecturus? Omnia quę discerpũtur, & io fauillas quasdam putrescũt, integra deo sunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primo venerunt, quando facti sumus: non illa videmus, sed tamen deus vnde scit producet illa, quia & antequã essemus,
I vnde sciebat, nos produxit. Talis ergo resurrectio carnis nobis promittitur, vt quamuis ipsa sit caro, quã modo portamus quæ resurrectura est, tamen non habeat corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptiooe fragilitatis, si noo mãducemus, deficimus, & ęsurimus: Si ooo bibamus, deficimus & sitimus: Si diu vigilemus, deficim⁹ & dormimus: Si diu dormiamus, deficimus, ideo vigilamus: Si diu manducemus & bibamus, quamuis propter refectiooem manducemus & bibamus, ipsa diuturna refectio defectio est: Si diu stemus fatigamur, ideo sedemus: & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videte quia nullus est carnis oostrę status, quoniã infantia auolat in pueritiam, & quæris infantiam, & non est infantia, quia iam pro infantia pueritia est. Iterum & ipsa migrat in adolescentiam, Quæris pueritiam & non inuenis, Adolescens fit iuuenis, quæris adolescentem & noo est. Iuuenis fit senex, quæris iuuenem, & non iouenis. Et senex moritur, quæris senem, & noo inuenis. Nõ stat ergo ætas oostra, vbiq; fatigatio est, vbiq; lassitudo, vbiq; corruptio. Attendentes qualem nobis spem resurrectionis promittat deus, in istis omnibus multiplicibus defectionibus nostris, sitimus illã incorruptiooem, & sic caro nostra multipliciter sitit deo. In ista Idumæa, in isto de- K serto, quàm multipliciter laborat, tã multipliciter sitit: quàm multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit illam infatigabilẽ incorruptionẽ: quaoquam fratres mei bono Christiano & fideli etiã in hoc seculo caro deo sitit: quia si opus est carni pane, si opus est aqua, si opus est vino, si opus est oũmo, si opus est iumẽto carni huic, à deo petere debet nõ à dæmoniis & idolis, & à nescio quibus potestatibus huius seculi. Sunt enim qui quãdo famem patiũtur in isto seculo, dimittunt deũ, & rogãt Mercurium, aut rogant Iouem vt det illis, aut quem dicunt cœlestẽ Pana, aut aliqua dæmonia similia, nõ deo sitit caro ipsorum. Qui autem deo sitiunt, vndique debent sitire & anima & carne: quia & animæ deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carni deus dat quæ necessaria sunt, quia deus fecit & aoimam & carnem. Propter caroem tuam rogas dæmonia, nuoquid animam tuam deus fecit, & carnem tuam dæmonia fecerunt? Qui fecit animam, ipse fecit & carnem. Qui fecit ambas res, ipse pascit ambas res. Vtrunque nostrum deo sitiat, & ex labore multiplici simpliciter satietur. Vbi autem sitit anima nostra, & multipliciter caro no- L stra? Noo cuicunque sed tibi domine, id est, deo nostro sitit, Vbi sitit? *In terra deserta & sine via & sine aqua.* Seculum istud diximus, ipsa est Idumæa, hoc est, desertum Idumææ, vnde titulum Psalmus accepit, In terra deserta. Parum est deserta, vbi oullus hominum habitat, insuper & sine via & sine aqua. Vtinã vel viam haberet ipsum desertum, vtinam illuc homo incurrens, vel noisset quà inde exiret. Non videt hominem ad solatium, oõ videt viam qua careat deserto. Ergo vbi diuertit? vtinam esset vel aqua vnde reficeretur qui inde non potest exire. Malum desertum horribile & timen- *Ioan. 14.* dum, & tamen deus misertus est nostri, & fecit nobis viam in deserto, ipsum dominum nostrũ Iesum Christum, & fecit nobis consolationem in deserto, mittendo ad nos prædicatores verbi sui, & dedit nobis aquã in deserto, implens spiritu sancto prædicatores suos, vt fieret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Ecce habemus hic omnia, sed nõ sunt de deserto. Ergo pro- *Ioan. 4.* prietatem deserti prius commeodauit Psalmus, vt & tu cum audisses io quo malo esses, si quas hic habere posses consolationes, vel sociorum, vel viæ, vel aquæ, non M tribueres deserto, sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. *Sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam.* Primò sitiuit anima mea, & caro mea multipliciter tibi in deserto, & in terra sine via & sine aqua, & sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Nisi quis primo sitiat in isto deserto, id est, malo in quo est, nunquam perueniet ab bonum quod est deus. Apparui autem tibi, inquit, in sancto. Nam in sancto est magna consolatio. Apparui tibi quid est? Vt videres me, & ideo vidisti me vt viderem te. Apparui tibi vt viderem. Non dixit apparui tibi vt videres: sed dixit, apparui tibi vt viderem potentiaoi tuam & gloriam tuam. Vnde & Aposto- *Gala. 4.* lus, Nunc autem, ioquit, cognoscentes deum, immò cogniti à deo. Prius enim apparuistis deo, vt posset vobis apparere deus, Vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Reuera in isto deserto, id est, in ista eremo, si tanquam ab eremo exigat homo quod sibi saluti est, nonquam videbit poteotiam domioi & gloriam domini, sed remanebit siti moriturus, nec viam inueniet nec consolationem, nec aquam per quam duret in eremo. Cùm autem erexerit se ad deum, vt dicat illi ex

A illi ex medullis omnibus, Sitiuit tibi anima mea, quàm
multipliciter tibi & caro mea: ne fortè vel necessaria
carnis ab aliis petat, & non à deo, aut non desideret illã
resurrectionẽ carnis, quam nobis promittit deus: cùm
ergo se erexerit, habebit non paruas consolationes. Ecce fratres, quomodo caro nostra quandiu mortalis est,
quãdiu fragilis est, ante illam resurrectionem haber solatia ista quibus viuimus, panem, aquam, fructus, vinũ,
oleum. Ista omnia solatia & subsidia, si nos deserãt, vtique durare non possumus, quamuis nondum receperit
caro ista sanitatem illam perfectam, vbi nullam patietur angustiam, nullam indigẽtiam: sic & anima nostra
cùm hic est in ista carne inter tẽtationes, & pericula seculi huius, adhuc est infirma. Habet etiam ipsa solaria
verbi, solatia orationis, solatia disputatiõis. Sic sunt ista
animæ nostræ, quomodo illa carnis nostræ. Cùm autẽ
resurrexerit caro nostra, vt iam istis nõ indigeamus, habebit locum quẽdam & statum incorruptionis suæ: sic
& anima nostra habebit cibum suum ipsum verbũ dei,
per quod facta sunt omnia. Tamen gratias deo qui modo in hac eremo nõ nos deserit, siue dãdo nobis quod *Ioan. 1.*
B necessarium est carni, siue dãdo nobis quod animę necessarium est, & quando nos aliquibus necessitatibus erudit, vult vt amplius illum diligamus, Ne fortè per saginam corrũpamur & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquãdo quæ necessaria sunt, & atterit nos, vt sciamus quia pater & dominus est, non solũ blandiens, sed
& flagellas, Præparat enim nos cuidã hęreditati incorruptibili & magnę. Si vnam cuppam, aut vnam cellam
tuam, aut si quid babes in domo tua cogitas dimittere filio tuo, & ne perdat illud, erudis eum, & flagellas eũ ad
disciplinã, corrigis ne perdat nihil tuum, quod & ipse
hoc dimissurus est: sic & tu nõ vis vt nos erudiat pater
noster in flagellis etiam necessitatũ, aut tribulationum,
qui nobis talem hæreditatẽ daturus est, & quæ transire
nõ possit? Hæreditatẽ enim nobis dabit seipsum deus,
vt ipsum possideamus, & ab ipso possideamur in æternũ. Ergo in sancto appareamus deo, vt appareat nobis.
Appareamus illi in sancto desiderio, vt appareat nobis
in potentia & gloria filij dei. Multis enim nõ apparuit,
C sint in sancto, vt appareat & illis. Nam multi putãt illũ
tantũmodo hominẽ fuisse, quia prędicatur natus ex homine, crucifixus & mortuus, ambulasse in terra, manducasse & bibisse, & cætera egisse quę sunt humana, & putant illũ talẽ fuisse, quales sunt cæteri homines. Audistis
autẽ modo cùm Euangeliũ legeretur, quomodo cõmendauit maiestatẽ suam, Ego & pater vnum sumus. Ecce *Ioan. 10.*
quanta maiestas & quãta æqualitas patris, descẽdit ad
carnẽ propter infirmitatẽ nostrã. Ecce quãtum dilecti
sumus, antequã deum diligeremus. Si antequã deũ diligeremus, tantũ ab illo dilecti sumus, vt æqualẽ sibi filiũ
suum hominẽ faceret propter nos, quid nobis seruauit
iam diligẽtibus se? Ergo multi nescio quid minimũ putant apparuisse in terra filiũ dei: quia nõ sunt in sancto,
nõ eis apparet potẽtia ipsius & gloria ipsius: id est, quia
nondum sanctificatũ habent cor, vnde intelligãt eminentiã virtutis illius, & gratias agant deo: quia propter
ipsos tantus quò venit, ad quam natiuitatem, ad quam
passionẽ, non possunt videre gloriã ipsius, & potẽtiam
ipsius. *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Multæ sunt vitæ humanæ, sed deus vnam vitam promittit,
& non illam dat nobis quasi propter merita nostra, sed
propter misericordiã suã. Quid enim boni egimus, vt
illud mereremur? Aut quæ bona facta nostra præcesserũt, vt deus nobis gratiã suam daret? Nunquid inuenit
iustitias quas coronaret, & non delicta quæ donaret? D
Vtique delicta quæ donauit si punire vellet, non esset
iniustum. Quid enim tam iustũ quàm vt puniatur peccator? Cùm iustum sit vt puniatur peccator, pertinuit
ad misericordiam ipsius non punire peccatorem, sed *Roma. 4.*
iustificare, & de peccatore facere iustum, & de impio
facere pium. Ergo misericordia ipsius melior super vitas. Quas vitas? Quas sibi homines elegerunt. Alius elegit sibi vitam negociandi, alius vitam rusticandi, alius
vitam fœnerandi, alius vitam militandi, alius illã, alius
illam. Diuersæ sunt vitæ, sed melior est misericordia
tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis,
quàm quòd eligunt peruersi. Vnam vitam donas, quæ
præponatur omnibus nostris quascunque in mundo eligere potuerimus. Quoniam melior est misericordia
tua super vitas. *Labia mea laudabunt te.* Non te laudarent labia mea, nisi me præcederet misericordia tua.
Dono tuo te laudo, per misericordiam tuam te laudo.
Non enim ego possem laudare deum, nisi mihi donaret laudare se posse. Quoniam melior est misericordia
tua super vitas, labia mea laudabunt te. *Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.* Sic benedicam te in vita mea. Iam in vita mea quam mihi donasti, non in illa quam ego elegi secundum mundum E
cum cæteris inter multas vitas, sed quam dedisti mihi
per misericordiam tuam vt te laudarem, Sic benedicam te in vita mea. Quid est sic? Vt misericordiæ tuæ
tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis
meis. Et in nomine tuo leuabo manus meas. Leua ergo
manus in oratione, Leuauit pro nobis dominus deus *Matth. 27.*
noster manus in cruce, & extensæ sunt manus eius pro
nobis. Ideo extensæ sunt manus eius in cruce, vt manus
nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus &
obtulit pro nobis sacrificium deo seipsum, & per illud
sacrificium deleta sunt omnia peccata nostra. Leuemus
& nos manus nostras ad deum in prece, & nõ confundentur manus nostræ leuatę ad deum, si exerceantur in
bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est vt leuatis manibus oremus ad deum?
Apostolus enim dicit, Leuantes puras manus sine ira & *1. Tim. 2.*
disceptatione, vt cùm leuas manus tuas ad deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istæ F
leuantur vt impetres quod vis, ipsas manus cogitãs in
bonis operibus exerce, ne erubescant leuari ad deum.
In nomine tuo leuabo manus meas. Istæ preces nostræ
sunt in hac Idumæa, in hoc deserto, in terra sine aqua
& sine via, vbi nobis Christus est via, sed nõ via de hac
terra. In nomine tuo leuabo manus meas. Et quid dicã,
cùm leuo manus meas in nomine tuo? Quid petam?
Eia fratres, quando leuatis manus, quærite quid petatis.
Ab omnipotente enim petitis, Aliquid magnum petite, non qualia petunt qui nondum crediderunt. Videtis qualia dentur & impiis. Petiturus es à deo tuo pecuniam, nunquid non donat eam & sceleratis qui in illũ
non credunt? Quid ergo pro magno petiturus es quod
donat & malis? Sed non tibi displiceat, quia quę donat
& malis, tam friuola sunt, vt hæc & malis donari digna sint, ne tibi quasi magna videantur, quę possunt donari & malis. Dei quidẽ sunt & oia dona terrena, sed
videte, quia quæ donat & malis, nõ pro magno habenda sunt. Est aliud quod nobis seruat. Cogitemus autem
quæ donat & malis, & hinc intelligam⁹ quid seruet bonis. Quæ donat malis videte. Donat illis lucem istam,
videte quia vident illam boni & mali. Pluuiã quæ de-

G scendit super terram, & hinc quanta bona nascuntur,
Math.5. & malis inde præstatur & bonis, dicente Euãgelio, Qui
solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit su
per iustos & iniustos. Dona ergo ista quæ nascuntur,
vel de pluuia, vel de sole, à domino quidem nostro pe
tere debemus, cùm sint necessaria, sed nõ ista sola, quia
ista dantur bonis & malis. Quid ergo debemus petere
quando leuamus manus? Quia quomodo potuit, dixit
illud Psalmus. Quid est quod dixi, quomodo potuit?
Quomodo potuit os humanum auribus humanis.
Quia per ora humana ista dicta sunt, & per quasdam si-
militudines dicta sunt, quomodo capere possent om-
nes infirmi, omnes paruuli. Quid dixit? Quid petiuit? In
nomine, inquit, tuo leuabo manus meas. Quid acce-
pturus? *Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea.*
Putatis aliqua pinguedine repleatur anima mea? Puta-
tis aliquam pinguedinem carnis desiderasse animam
istam fratres mei? Non enim hoc pro magno desiderat
vt pingues arietes, vt pingues porci illi mactarentur, ve
veniret ad aliquam coquinam, vbi inueniret obsonia
pinguia vnde saturaretur. Si hoc crediderimus, digni
H sumus qui ista audiamus. Ergo aliquid spiritale debe-
mus intelligere. Habet quandam pinguedinem anima
nostra. Est quędam saturitas pinguis sapientiæ. Sapiẽtia
enim ista, animæ quæ carent, marcescũt, & omnino ita
exiles fiunt, vt in bonis omnibus operibus cito deficiãt.
Quare cito deficiunt in omnibus bonis operibus? Quia
non habent pinguedinem saturitatis suæ. Audi Apostolum
lum dicentem de pingui anima, præcipientem vt quis-
2.Cor.9. que bene operetur. Quid ait? Hilarem datorem diligit
deus. Pinguis anima vnde esset pinguis, nisi à domino
saturaretur? Et tamen quãtumlibet hic sit pinguis, quid
erit in illo futuro seculo quo nos pascit deus interim in
hac peregrinatione? Quid erimus tũc? Nec dici potest,
Et fortasse ipsam saturitatem optamus hic quando le-
uamus manus nostras, vbi pinguedine sic saturabimur,
vt omnino omnis indigentia nostra intereat, & nihil
desideremus, quia totũ præsto nobis erit, quicquid hic
desideramus, quicquid hic pro magno amamus. Iam
patres nostri mortui sunt, deus autem viuit. Non hic po
I tuimus semper habere patres, ibi autem semper habebi-
mus viuum vnum patrem. Habentes patriam nostram,
quæcunque terrenę sunt, semper ibi esse non possumus,
& necesse est vt alij nascantur, & ad hoc nascantur filij
ciuium illorum, vt excludant inde parentes suos. Ad
hoc enim nascitur puer, vt dicat maiori, Quid hic agis?
Necesse est vt qui succedunt & qui nascuntur, excludãt
eos qui se præcesserunt. Ibi omnes pariter viuemus, nõ
ibi erit successor, quia nullus decessor. Qualis illa patria?
Sed diuitias hic amas, ipse deus tibi erit diuitię tuæ. Sed
amas fontẽ bonum: quid præclarius illa sapientia? quid
lucidius? Quicquid hic potest amari, pro omnibus tibi
erit qui fecit omnia. Tanquam adipe & pinguedine re-
repleatur anima mea. *Et labia exultationis laudabunt no-
men tuum.* In hac eremo, in nomine tuo leuabo manus
meas, Impleatur anima mea tanquam adipe & pingue-
dine, & labia exultationis laudabunt nomẽ tuum. Mo-
do enim oratio quandiu sitis, cum sitis transierit, tran-
sit oratio, & succedet laudatio. Et labia exultationis lau
dabunt nomen tuum. *Si memoratus sum tui super stratum
meum, in diluculis meditabar in te, quia factus es adiutor meus.*
Stratum suum, quietem suam dixit. Quando aliquis
quietus est, memor sit dei: quando aliquis quietus est, nõ
per quietẽ dissoluatur & obliuiscatur deum. Si memor
est dei quando quietus est, in actionibus suis in deũ me-
ditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis ho- K
mo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit?
Si memor fui tui in strato meo, & in diluculis medi-
tabor in te. Si ergo non fui memor in strato meo, nec
in diluculo meditabor in te. Qui quando ociosus est
non cogitat deum, in actionibus suis cogitare deum
potest? Qui autem memor eius est, quando quietus est,
in ipso meditatur cùm agit, ne in actionibus suis defi-
ciat. Ideo quid adiecit? Et in diluculis meditabor in
te, quia factus es adiutor meus. Etenim nisi deus adiu-
uet bona opera nostra, impleri à nobis non possunt. Et
digna debemus operari: id est, tanquam in luce, quan-
do Christo demonstrante operamur. Quicunque ope-
ratur mala, in nocte operatur, non in diluculo, Apo-
stolo dicente, Qui inebriantur, nocte inebriantur: & 1.Tes.5.
qui dormiunt, nocte dormiunt: Nos qui diei sumus,
sobrij simus. Hortatur nos vt secundum diem ambule-
mus honestẽ, Sicut in die, inquit, honestè ambulemus. Roma.13.
Et iterũ, Vos, inquit, filij lucis estis, & filij diei, non estis
noctis neque tenebrarum. Qui sunt filij noctis, & filij
tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Vsqueadeò 1.Tes.5.
filij noctis sunt, vt timeant videri quæ operantur, Et
quæ publicè operantur mala, ideo publice operantur, L
quia multi illa operantur, Quæ pauci operantur, in ab-
scondito operantur. Qui autem talia publicè operan-
tur, sunt quidẽ in luce solis, sed in tenebris cordis. Ne-
mo ergo in diluculo operatur, nisi qui in Christo ope-
ratur. Sed qui ociosus memor est Christi, in ipso me-
ditatur in omnibus actionibus suis, & est illi adiutor in
bono opere, ne per infirmitatem suam deficiat. Si me-
moratus sum tui super stratum meum, in diluculis me-
ditabor in te, quia factus es adiutor meus. *Et in vela-
mento pennarum tuarum exultabo.* Hilaresco in bonis ope-
ribus, quia super me est velamen pennarum tuarum. Si
me nõ protegas, quia pullus sum, miluus me rapiet. Di-
cit etiam quodam loco ipse dominus noster ad Hie-
rusalem quandam ciuitatẽ illam vbi crucifixus est, Hie-
rusalem, inquit, Hierusalem, quotiens volui filios tuos Matth.23.
congregare tanquàm gallina pullos suos & noluisti.
Paruuli sumus, ergo protegat nos deus sub vmbraculo
alarum suarum. Quid cùm maiores facti fuerimus? Bo- M
num est nobis vt & tunc protegat nos, vt sub illo maio
re semper nos pulli simus. Semper enim ille maior est
quantumcũque creuerimus. Nemo dicat, protegat me
cum paruulus sum: quasi aliquãdo ad tantam magnitu-
dinẽ possit peruenire, quæ sibi sufficiat. Sine protectio-
ne dei nihil es, semper ab illo protegi velimus. Tunc
semper in illo magni esse poterimus, si semper sub illo
paruuli simus. Et in velamento pennarũ tuarum exul-
tabo. *Agglutinata est anima mea post te.* Videte desideran-
tem, videte sitientem, videte quomodo hæret deo. Na-
scatur in vobis iste affectus, Si iam germinat, complua-
tur & crescat, perueniat ad tale robur, vt & vos dicatis
ex toto corde, agglutinata est anima mea post te. Vbi
est ipsum glutẽ? Ipsum gluten charitas est. Charitatẽ ha
be quo glutine agglutinetur anima tua post deũ, Non
cum deo, sed post deum, vt ille præcedat, tu sequaris.
Qui enim voluerit deum antecedere, consilio suo vult
viuere, & non vult sequi præcepta dei. Propterea & Pe
trus repulsus est, quando voluit consilium dare Christo
passuro pro nobis. Adhuc enim infirmus erat Petrus, &
quanta vtilitas esset generis humani in sanguine Chri-
sti, non nouerat. Dominus autem qui venerat redime-
re nos, & dare precium pro nobis sanguinẽ suum, cœ-
pit prædicare passionẽ suam. Expauit Petrus quasi mo-
riturum

A riturum dominum, quem volebat hic ſemper viuere
quomodo illum viuebat, quia carnalibus oculis dedi-
tus, carnali affectu circa dominum tenebatur: & ait illi,
Matth. 16. Abſit à te domine, propitius eſto tibi. Et dominus, Re-
di poſt me ſatanas, nō enim ſapis quæ dei ſunt, ſed quę
ſunt hominum. Quare quæ ſunt hominum? Quia ante-
cedere me vis, Redi poſt me vt ſequaris me, Vt iam ſe-
quens Chriſtum diceret, Agglutinata eſt anima mea
poſt te. Merito annectit, *Me ſuſcepit dextera tua.* Ag-
glutinata eſt poſt te anima mea me ſuſcepit dextera
tua. Dixit hoc Chriſtus in nobis, id eſt, in homine quē
geſtabat pro nobis, quē offerebat pro nobis. Dixit hoc,
dicit hoc & Eccleſia in Chriſto, dicit in capite ſuo, quia
& ipſa paſſa eſt hic perſecutiones magnas, & ſingilla-
tim etiam modo patitur. Quis enim pertinens ad Chri
ſtum, non variis tentationibus agitatur, & quotidie a-
git cum illo diabolus & angeli eius, vt peruertatur qua-
libet cupiditate, qualibet ſuggeſtione, aut promiſsione
lucri, vel terrore damni, vel promiſsione vitæ, vel ter-
rore mortis, aut alicuius potētis inimicitiis, aut alicuius
potentis amicitiis? Omnib⁹ modis inſtat diabolus quē-
admodum deiiciat, Et in perſecutionibus viuimus, &
habemus perpetuos inimicos, diabolū & angelos eius,
B ſed nō timeamus. Sic ſunt diabolus & angeli eius quaſi
milui, Sub illius gallinæ alis ſimus, & non nos poteſt
Matth. 23. contingere. Gallina enim quæ nos protegit, fortis eſt,
Infirma eſt propter nos, ſed fortis eſt in ſe dominus no
ſter Ieſus Chriſtus, ipſa ſapientia dei. Ergo dicit hoc &
Eccleſia, Agglutinata eſt anima mea poſt te, me ſuſce-
pit dextera tua. *Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meā.*
Quid mihi fecerunt qui quæſierunt animam meā per-
dere? Vtinam quærerent animam meam vt crederent
mecum, ſed quæſierunt animam meam vt perderent
me. Quid facturi? Non enim rapturi erant gluten quo
Roma. 8. adhæſit anima mea poſt te. Quis enim nos ſeparabit à
charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecu-
tio, an fames, an nuditas, an gladius? Dextera tua ſuſce-
pit me. Ergo propter illud gluten, & propter potentiſ-
ſimam dexteram tuam, in vanum quæſierunt animam
meam. Quotquot perſecuti ſunt, vel perſequi cupiunt
Eccleſiam, poteſt de his hoc intelligi, maxime hoc ta-
men accipiamus de Iudæis, qui quaſierunt animā Chri
ſti perdere. Et in ipſo capite noſtro quod crucifixerunt,
& in diſcipulis eius quos poſtea perſecuti ſunt. Quæſie-
C runt animam meam. *Introibunt in inferiora terræ.* Terram
perdere noluerunt, vt crucifigerent Chriſtum in infe-
riora terræ ierunt. Quæ ſunt inferiora terræ? Terrenæ
cupiditates. Melius eſt carne ambulare ſuper terram,
quàm cupiditate ire ſub terram. Omnis enim qui con-
tra ſalutem ſuam cupit terrena, ſub terra eſt: quia terrā
ſibi præpoſuit terram ſuper ſe poſuit, & ſe ſubter fecit.
Illi ergo timentes terram perdere, quid dixerūt de do-
mino Ieſu Chriſto, cum viderent multas turbas ire poſt
Ioan. 11. illum, quia mirabilia faciebat? Si illum dimiſerimus
viuum, venient Romani & tollent nobis & locum &
gentem. Timuerunt perdere terram, & ierunt ſub ter-
ram, accidit eis & quod timuerunt. Nam ideo volue-
runt Chriſtum occidere, ne terram perderent, & ideo
terram perdiderunt, quia Chriſtum occiderunt. Occi-
ſo enim Chriſto, quia dixerat illis ipſe dominus, Aufe-
Matth. 21. retur à vobis regnum, & tradetur genti facienti iuſtitiā,
ſecutæ ſunt illos magnæ calamitates perſecutionum.
Vicerunt illos imperatores Romani, & reges gentium,
Excluſi ſunt de ipſo loco vbi crucifixerunt Chriſtū, &
modo locus ille plenus eſt laudatoribus Chriſtianis,

nullum Iudæū habet. Caruit inimicis Chriſti, impletus D
eſt laudatoribus Chriſti. Ecce perdiderunt à Romanis
locum, quia Chriſtum occiderunt, qui propterea occi-
derunt, ne locum à Romanis perderent. Ergo introi-
bunt in ima terræ. *Tradentur in manus gladii.* Reuera
ſic illis viſibiliter contigit, expugnati ſunt irruentibus
hoſtibus. *Partes vulpium erunt.* Vulpes dicit reges ſecu-
li, qui tunc fuerunt quando debellata eſt Iudæa. Audi-
te vt noueritis & intelligatis, quia ipſos dicit vulpes. He
rodem regem ipſe dominus vulpem apellauit. Ite, in- Luca. 13.
quit, & dicite vulpi illi. Videte & attendite fratres mei,
Chriſtum regem habere noluerunt, & partes vulpium
facti ſunt. Quando enim Pilatus præſes in Iudæa lega-
tus, occidit Chriſtum ex vocibus Iudæorum, dixit ipſis
Iudæis, Regem veſtrum crucifigā? Quia dicebatur rex Ioan. 19.
Iudæorum, & verus rex ipſe. Et illi repellentes Chriſtū,
dixerunt, Nos non habemus regem niſi Cæſarem. Re-
pulerunt agnum, elegerunt vulpem, merito partes vul-
pium facti ſunt. Rex vero, ideo ita poſitum eſt, quia illi
vulpem elegerunt, regē vero noluerūt. Rex vero, id eſt,
verus rex, cui titulus inſcriptus eſt, quando paſſus eſt.
Nam Pilatus hunc titulum ſuper caput eius inſcriptum
poſuit, rex Iudæorum, Hæbrea lingua, Gręca, & Latina,
vt omnes qui tranſirent legerent gloriam regis, & ad E
ignominiam ipſorum Iudæorum, qui reiicientes verū
regem, elegerunt vulpem Cæſarem. *Rex vero lætabi-
tur in deo.* Illi facti ſunt partes vulpium, Rex vero læta-
bitur in deo. Quem ſibi viſi ſunt quaſi ſuperaſſe cum
crucifigerent, tunc crucifixus fudit precium quo emit
orbem terrarum. Rex vero lætabitur in deo. *Lauda-
bitur omnis qui iurat in ipſo.* Quare laudabitur omnis qui
iurat in ipſo? Quia ſibi elegit Chriſtum, non vulpem:
quia quando illi Iudæi inſultauerūt, tunc dedit ille vn-
de redimeremur. Ad ipſum ergo pertinemus, qui nos
redemit, qui pro nobis mundum vicit, non armato mi
lite, ſed irriſa cruce, Rex vero lætabitur in deo, lauda-
bitur omnis qui iurat in ipſo. Qui iurat in eo? Qui pol-
licetur ei vitam ſuā, qui vouet illi & reddit, qui fit Chri
ſtianus, hoc eſt quod ait, Laudabitur omnis qui iurat in
ipſo. *Quoniam oppilatum eſt os loquentium iniqua.* Quanta
iniqua locuti ſunt Iudæi, quanta mala dixerunt non
ſolum Iudæi, ſed & omnes qui propter idola Chriſtia-
nos perſecuti ſunt. Quando ſæuiebant in Chriſtianos,
putabant quòd poſſent finire Chriſtianos, Cum puta-
bant quòd poſſent finire, Chriſtiani creuerunt, & ipſi F
finiti ſunt. Oppilatum eſt os loquentium iniqua. Nemo
audet modo publice loqui contra Chriſtum, Iam om-
nes timent Chriſtum. Quoniam oppilatum eſt os lo-
quentium iniqua. Quando in infirmitate agnus erat,
etiam vulpes audebant contra agnum, Vicit leo de tri- Apoca. 5.
bu Iuda, & ſiluerunt vulpes, quoniam oppilatum eſt os
loquentium iniqua.

In Pſalmum ſexageſimumtertium

Enarratio.

PASSIONIS ſanctorum martyrum diem ho
die feſtum habentes, in eorum recordatione
gaudeamus, recolentes quod patiebantur, &
intelligentes quid intuebantur. Nunquam enim tantas
tribulationes carne tolerarent, niſi magnam quietem
mente conciperēt. Hunc itaque pſalmum pro ipſa ſo-
lennitate curramus. Heſterno enim die multa audiuit
charitas veſtra, nec hodie tamen huic feſtiuitati nega-
re potuimus noſtram ſeruitutem. Itaque quoniam ma-
xime domini paſsio commēdatur in hoc Pſalmo, nec
potuerunt eſſe fortes martyres, niſi intuerētur eum qui
primus

G primus passus est, nec talia sustinerent in passione qualia ille, nisi talia sperarent in resurrectione, quia ipse de se demóstrauit. Nouit autem sanctitas vestra caput nostrum esse dominum nostrum Iesum Christum, omnésque illi cohærentes membra esse illius capitis, eiúsque vocem iam habetis notissimam, quoniam non ex solo capite, sed etiam ex corpore loquitur, Vocésque eius non tantum ipsum dominum Iesum Christum, qui iam ascendit in cœlum, vel significant, vel prædicant, sed etiam eius membra caput proprium secutura, Agnoscamus hic non solum illius vocem, sed & nostram. Et nemo dicat quòd hodie in tribulatione passionum non sumus. Supra enim audistis hoc, quia illis temporibus Ecclesia quasi tota simul impellebatur, nunc autem per singulos tentatur. Alligatus est quidē diabolus ne faciat quantum potest, ne faciat quantum vult, tamen tantum tentare sinitur, quantum expedit proficientibus. Non nobis expedit esse sine tentationibus, nec rogemus deum vt non tentemur, sed vt non inducamur in tentationem. Dicamus ergo & nos:

Marci.16.
Acto.1.

Exaudi deus orationem meā cum deprecor, à timore inimici erue animam meam. Sæuierunt inimici in martyres. Quid o-

H rabat ista vox corporis Christi? Hoc orabat vt eruerentur ab inimicis, & nó eos possent occidere inimici. Ergo exauditi non sunt, quia occisi sunt, & deseruit deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit? Absit. Quis enim inuocauit dominum, & derelictus est ab eo? Quis sperauit in eum, & desertus est ab eo? Exaudiebantur ergo & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij timentes consentiebant & viuebant, & tamen ipsi ab inimicis absorbebantur, occisi eruebantur, viuentes absorbebantur. Inde est & illa vox gratulationis, Forsitan viuos absorbuissent nos. Multi absorpti, & viui absorpti, multi mortui absorpti. Qui putauerunt inanem esse fidē Christianam, mortui absorpti sunt. Qui autem scientes veritatem esse prædicationem Euangelij, Christum esse filium dei scientes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, cesserunt tamen doloribus, & idolis sacrificauerunt, viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui: illi autem quia absorpti, mortui. Nó enim absorpti viuere potuerunt, quamuis viui absorberentur. Ergo hoc orat vox martyrum: A timore inimici erue animam meam, non vt me non occidat inimicus, sed vt non timeam occidentē inimicum. Hoc orat

Dist.15. ca. Sancta Romana in medio.

Psal.123.

I in psalmo impleri seruus, quod modo iubebat in Euangelio dominus. Quid modo iubebat dominus? Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete qui habet potestatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Et repetiuit, ita dico vobis, eum timete. Qui sunt qui corpus occidunt? Inimici. Quid iubebat dominus? Ne timerentur. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. A timore inimici erue animam meam. Erue me à timore inimici, & subde timori tuo. Non timeam eum qui corpus occidit, sed timeam eum qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore volo esse immunis, sed à timore inimici liber, sub timore domini seruus. *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.* Iam ipsum caput nostrum intueamur. Multi martyres talia passi sunt, sed nihil sic elucet quomodo caput martyrum, ibi melius intuemur quòd illi experti sunt. Protectus est à multitudine malignantium protegente se deo, protegente carnem suam ipso filio & homine quem gerebat, quia filius hominis est, & filius dei

Matth.10.

est. Filius dei propter formam dei: filius hominis pro- K
pter formam serui, habēs in potestate ponere animam suam & recipere eam. Quid ei potuerunt facere inimici? Occiderunt corpus, animam non occiderunt. Intendite, Parum ergo erát domino hortari martyres verbo, nisi firmaret exemplo. Nostis qui cōuentus erat malignantium Iudæorum, & quæ multitudo erat operantium iniquitatem. Quam iniquitatem? Quia voluerunt occidere dominum Iesum Christum: Tanta opera bona, inquit, ostendi vobis, propter quod horum me vultis occidere? Pertulit omnes infirmos eorum, curauit omnes lāguidos eorum, prædicauit regnum cœlorum, non tacuit vitia eorum, vt ipsa potius eis displicerent, non medicus à quo sanabantur. His omnibus curationibus eius ingrati, tanquam multa febri phrenetici insanientes in medicum qui venerat curare eos, excogitauerunt consilium perdendi eum, tanquam ibi volentes probare, vtrum vere homo sit qui mori possit, an aliquid super homines sit, & mori se non permittat. Verbum ipsorum agnoscimus in sapientia Salomonis: Morte turpissima, inquiunt, cōdemnemus eum. Interrogemus eum, erit enim respectus in sermonibus illius. Si enim vere filius dei est, liberet eum. Videamus ergo L
quid factum sit. *Quia exacuerunt tanquam gladium linguas suas.* Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: quòd dicit & alius psalmus, sic & hic, Exacuerunt tanquam gladium linguas suas. Non dicant Iudæi, nó occidimus Christum. Etenim propterea eum dederunt iudici Pilato, vt quasi ipsi à morte eius viderentur immunes: nam cum dixisset eis Pilatus, Vos eum occidite. Responderunt: Nobis non licet occidere quenquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem hominem refundere volebāt. Sed nunquid deum iudicem fallebāt? Quod fecit Pilatus, in eo ipso quod fecit aliquantum particeps fuit, sed in comparatione illorum multo ipse innocētior. Institit enim quantum potuit, vt illum ex eorum manibus liberaret. Nam propterea flagellatum produxit ad eos: non persequendo dominum flagellauit, sed eorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam mitescerent & desinerent velle occidere cum flagellatum viderent, fecit & hoc. At vbi perseuerauerunt, nostis illum lauisse manus & dixisse, quòd ipse non fecisset, mundum se esse à morte illius. Fecit tamen, sed si reus quia fecit vel inuitus, illi M
innocentes qui coëgerunt vt faceret? Nullo modo. Sed ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit, & vos ô Iudæi occidistis. Vnde occidistis? Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quādo percussistis, nisi quādo clamastis, Crucifige crucifige? Propterea enim non est prætermittendum, quia venit in mentem, ne forte aliquem perturbet lectio diuinorum librorum. Quidam Euangelista dicit: hora sexta crucifixum dominum, & quidam hora tertia: nisi intelligamus perturbamur. Iam incipiente sexta hora dicitur Pilatus sedisse pro tribunali: & reuera quando leuatus est dominus in ligno, hora sexta erat. Sed alius Euangelista intuens animum Iudæorum, quia volebāt se immunes videri à morte domini, narrando eos ostendit reos, dicens dominum hora tertia crucifixum. Consyderantes autem omnem circunstantiam lectionis quanta agi potuerunt, cum apud Pilatum dominus accusaretur vt crucifigeretur, inuenimus horam tertiā esse potuisse, quando illi clamauerunt, Crucifige crucifige. Ergo verius illi tunc occiderunt quando clamauerunt. Apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt,

Philip.2.
Ioan.10.
Matth.10.
Ioan.10.
Sapient.2.
Psal.56.
Ioan.18.
Ioan.19.
Matth.27.
Luc.23.
Ioan.19.
Marc.15.
De pœni. dist.1.c. Periculose.
De consen. euang. li.3. cap.13.

præuarica-

A præuaricatores legis hora tertia clamauerunt: quod illi
manibus hora sexta, hoc illi lingua hora tertia. Rei ma
gis isti qui clamando sæuiebant, quàm illi qui obtem-
perando administrabant. Ipsum est totum acumen Iu-
dæorum, hoc est, quod pro magno quæsiuerunt, Oc-
cidamus & non occidamus: sic occidamus vt non ipsi
occidisse iudicemur. Exacuerunt tãquam gladium lin-
guas suas. *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcum dicit
insidias. Qui enim gladio cominus pugnat, aperte pu-
gnat: qui sagittam mittit, fallit vt feriat. Prius enim sa-
gitta percutit, quàm venire ad vulnus præuideatur. Sed
quem laterent insidiæ cordis humani? Nunquid & do-
minum nostrum Iesum Christum, qui non opus habe-
Ioan. 2. bat vt ei testimonium quisquam perhiberet de homi-
ne? Ipse enim sciebat quid esset in homine, sicut Euan-
gelista testatur. Tamen audiamus eos, & intueamur eos
quasi nesciente domino facere quod moliuntur. Inten-
derunt arcum rem amaram: *Vt sagittarent in abscondito*
immaculatum. Quod dixit, intenderunt arcum, hoc
est, in abscondito quasi fallentes insidiis. Nostis enim
quibus dolis id egerint, quemadmodum discipulum ei
B cohærentẽ pecunia corruperint vt sibi traderetur: quo-
Matth. 26. modo falsos testes procurauerint, quibus insidiis & do
lis egerint, vt sagittarent in abscondito immaculatum.
Magna iniquitas. Ecce de abscõdito venit sagitta, quæ
immaculatum ferit, qui nec tantum habebat maculæ,
quantum potest pungi à sagitta. Agnus quippe imma-
culatus, totus immaculatus, semper immaculatus, non
cui maculæ ablatæ sint, sed qui maculas nullas contra-
xerit. Nam fecit multos immaculatos donando pecca-
ta, ipse immaculatus non habendo peccata. Vt sagittẽt
in abscondito immaculatum. *Repente sagittabunt eum*
& non timebunt. O cor durum, occidere velle homi-
nem qui mortuos suscitabat. Repente: id est, insidiose,
quasi inopinate, quasi non præuise. Similis enim nesciẽ-
ti erat inter ipsos dominus, ignorantes quid nesciret &
quid sciret, immo ignorãtes eum nihil nescire, & om-
nia scire, & ad hoc venisse vt illi facerent quod se po-
testate facere arbitrabantur. Repente sagittabunt eum
& non timebunt. *Obfirmauerunt sibi sermonem malignum.*
Obfirmauerunt, facta sunt tanta miracula, non sunt
moti, perstiterunt in consilio sermonis maligni. Tra-
ditus est ille iudici: trepidat iudex, & non trepidant qui
C iudici tradiderunt: contremiscit potestas, & non con-
tremiscit immanitas: Vult ille lauare manus, & illi in-
quinant linguas: sed quare hoc? Firmauerunt sibi ser-
monem malignum. Quanta egit Pilatus, quanta vt re-
frenarentur? Quæ dixit? quid egit? Sed firmauerunt sibi
Lucæ. 23. sermonẽ malignum. Crucifige crucifige. Repetitio, cõ-
firmatio est sermonis maligni. Videamus quomodo
Ioan. 19. firmauerunt sibi sermonẽ malignum, Regem vestrum
crucifigam? Dixerunt, Nos non habemus regem nisi
Cæsarem. Obfirmarunt sermonem malignum. Offere-
bat ille regem filium dei, illi ad hominem recurrebant:
digni qui illum haberent, & illum nõ haberent. Adhuc
audi, quomodo firmauerũt sibi sermonem malignum.
Lucæ. 23. Non inuenio aliquid in isto homine ait iudex, quo di-
gnus sit morte. Et illi qui firmauerunt sermonem ma-
Matth. 27. lignum, dixerunt, Sanguis eius super nos & super filios
nostros. Firmauerunt sibi sermonem malignum: firma-
uerunt sermonẽ malignum, non domino sed sibi: quo-
modo enim nõ sibi, cum dicunt, Super nos & super fi-
lios nostros? Quod ergo firmauerunt, sibi firmauerunt:
Psal. 56. quia ipsa vox est alibi, Foderunt ante faciem meam fo-
ueam, & inciderunt in eam. Dominum mors nõ occi-
dit, sed ipse mortem: illos autem iniquitas occidit, quia D
noluerunt occidere iniquitatem. Prorsus fratres certa-
men† est, aut occides iniquitatem, aut occideris ab ini- *† al. certũ.*
quitate. Noli autem quærere occidere iniquitatem tan-
quam aliquid extra te. Ad teipsum respice, vide quid te-
cum pugnet in te, & caue ne expugnet te iniquitas tua,
inimica tua, si interfecta non erit: ex te enim est, & ani-
ma tua aduersus te rebellat, non aliud aliquid. Ex qua-
dam parte cohæres deo, ex quadam parte delectaris se-
culo. Illud quo delectaris seculo, pugnat aduersus men
tem, quæ cohæret deo. Sed quæ cohæret cohæreat, non
deficiat, non se dimittat, magnum adiutorium habet.
Vincit quod in illa sibi rebellat, si perseuerat in pugnan
do. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non *Roma. 6.*
ergo regnet, inquit, peccatum in vestro mortali cor-
pore, ad obaudiendum desyderiis eius. Si vero nõ ob-
audieris, & si est quod suadeat, quod delectet ad malũ,
non obtemperando facis vt non regnet quod est, & ita
fiet postea vt non sit quod erat, Quando? Cum absor- *1. Cor. 15.*
bebitur mors in victoria, cum corruptibile hoc indue-
rit incorruptionem, ibi nõ erit quod tibi repugnet, nõ
erit quod te aliud delectet nisi deus. Ergo & isti Iudæi E
inuiderunt domino, delectabat eos principatus. Qui-
dam videbant sibi ab eo auferri principatum, & ex de-
lectatione sua rebellauerunt aduersus dominum: qui si
rebellassent aduersus delectationem suam malam, ip-
sam inuidentiam vincerent, nec vincerentur ab ea, &
esset illis dominus saluator qui venerat vt sanaret. Nũc
autem fauerunt febri, repugnauerũt medico. Quicquid
suggerebat febris, faciebant: quicquid iubebat contrà
medicus, negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non
dominus: nam in domino mors occisa est, in illis ini-
quitas vixit. Viuente autem in se iniquitate, illi mortui
sunt. *Narrauerunt vt absconderent muscipulas, dixerunt quis*
videbit eas? Latere putabant eum quem occidebant, la-
tere deum. Ecce puta homo erat Christus, sicut & cæ-
teri homines, nesciebat quid de illo cogitarent, nun-
quid & deus nescit? O cor humanum, quare tibi dixisti,
quis videt me, cum ille videat qui te fecit? Dixerũt, quis
videbit eas? Videbat deus, videbat & Christus, quia
& Christus deus. Sed quare videbatur eis non videre?
Audi sequentia: *Perscrutati sunt iniquitatem, defecerunt scru-*
tantes scrutationes. Id est, acerba & acuta consilia. Non
tradatur per nos, sed per discipulum suum: non occi- F
datur à nobis, sed à iudice: totum nos faciamus, & ni-
hil fecisse videamur. Et vbi est clamor linguæ, Crucifi-
ge crucifige? Sic cæci estis, vt & surdi sitis. Simulata in- *Lucæ. 3.*
nocentia non est innocentia: simulata æquitas non est *Ioan. 19.*
æquitas, sed duplex iniquitas, quia & iniquitas est & si-
mulatio. Ergo isti defecerunt scrutantes scrutationes.
Quanto acutius sibi excogitare videbantur, tanto ma-
gis deficiebant, quia lumine veritatis & æquitatis in
profunda consiliorum malignorum demergebantur.
Habet iustitia quandam lucem suam, perfundit & illu-
strat animam inhærentem sibi. Anima vero auertens
se à luce iustitiæ, quanto magis quærit quod inueniat
contra iustitiam, tanto plus à luce repellitur, & in tene-
brosa demergitur. Merito ergo & isti perscrutantes qđ
contra iustum moliebantur, à iustitia recedebant: &
quanto à iustitia recedebant, tanto plus deficiebãt scru
tantes scrutationes. Magnum consilium innocentiæ,
quando ipsum Iudam pœnituit quod tradidisset Chri- *Matth. 27.*
stum, & proiecit illis pecuniam quam dederant. Illi no-
luerunt eam mittere in gazophylacium, & dixerunt:
Pecunia sanguinis est, nõ illam mittamus in gazophy-
lacium.

G lacium. Quid est ergo gazophilacium? Arca dei vbi colligebantur ea quæ ad indigentiam seruorũ dei mittebantur. O homo, cor tuum sit potius arca dei, vbi habitent diuitiæ dei, vbi sit ommnus dei meos tua, habẽs imaginem imperatoris tui. Cum ergo hæc ita sint, qualis illa innocentiæ simulatio fuit, pecuniam sanguinis non mittere in arcam, & ipsum sanguinem mittere in conscientiam? Sed quid eis contigit? Defecerunt scrutantes scrutationes, vnde? Quia dicit, quis videbit eos, id est, quia eos nemo videbat. Hoc dicebant, hoc apud se opinabantur, quod nemo eos videret. Vide quid cõtingat animæ malæ. Recedit à luce veritatis, & quia ipsa non videt deum, putat se non videri à deo: sic & isti recedẽdo ierunt in tenebras, vt ipsi non viderent deũ, & dixerunt, quis nos videt? Videbat & ille quem crucifigebant, illi deficiendo, nec illum filium, nec patrẽ videbant. Si ergo & ille videbat, quare se patiebatur teneri ab eis, occidi ab eis: Quare si videbat, voluit consilia eorum præualere in se? Quare? Quia homo erat propter hominem, & deus latens in homine, quia venerat deficientibus exemplum fortitudinis dare, ideo ipse sciens omnia sustinebat. Quid enim sequitur? *Accedet*

H *homo ad cor altum, & exaltabitur deus.* Illi dixerunt: Quis nos videbit? Defecerunt scrutãtes scrutationes consi-

Matth.26. lia mala. Accessit homo ad ipsa consilia, passus est se teneri vt homo. Nõ enim teneretur nisi homo, aut videretur nisi homo, aut cæderetur nisi homo, aut crucifigeretur, aut moreretur nisi homo. Accessit ergo homo ad illas omnes passiones, quę in illo nihil valerent, nisi esset homo. Sed si ille non esset homo, non liberaretur homo. Accessit homo ad cor altum: id est, cor secretũ, obiiciens aspectibus humanis hominem, seruans intus deum, celans formam dei in qua æqualis est patri, & of

Philip.2. ferens formam serui qua minor est patre. Ipse enim dixit vtrunque: sed aliud est ex forma dei, aliud ex forma

Ioan.10. & 14. serui. Dixit ex forma dei, Ego & pater vnũ sumus. Dixit ex forma serui, Quoniam pater maior me est. Vnde ex forma dei, Ego & pater vnum sumus? Quia cum in forma dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Vnde ex forma serui, Quoniam pater

Philip.2. maior me est? Quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Accessit ergo homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Occiditur homo, & exaltatur de⁹. Quòd

2.Cor.13. enim occisus est, ex infirmitate humana fuit, quòd re-

I surrexit & ascendit, ex potestate diuina. Accedet homo ad cor altum, cor secretum, cor abditum, non ostendẽs quid nosset, non ostendens quid esset. Illi putantes hoc totum esse quod videbatur, occidũt hominem in corde alto, & exaltat deus in corde diuino: potentia enim maiestatis suæ exaltatus est. Et quò iuit exaltatus? Vnde nõ recessit humiliatus. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus: propterea iam attendite fratres mei

Psal.86. cor altum hominis. Cuius hominis? Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. In ipsa ciuitate factus est homo, quã idem ipse fundauit altissimus, quia in ea factus est homo, ergo accessit homo ad cor altum. Intuere hominem in corde alto, vide quantum potes, si potes ad deum in corde alto. Accessit homo, & quia deus erat, & quia passurus erat volens, & quia exemplum præbiturus infirmis, & quia nihil ei facturi erant qui sæuiebant tanquam passuro deo, sed in homine, sed in carne, quid sequitur?

Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. Vbi est illa sæ-

Luc.23. Ioan.19. uitia? Vbi est ille fremitus leonis, populi rugientis & dicentis, Crucifige crucifige? Vbi sunt insidiæ arcum tendentium? Nõnne sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum? Nostis quemadmodum sibi faciunt de cannicis sagittas infantes, quid feriunt, aut vnde feriunt? K

Quæ manus, aut quod telum? quæ arma, aut quæ membra? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. *Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.* Acuaot nunc linguas suas tanquam gladium, firment sibi sermonem malignum. Merito sibi eum firmauerunt, quia infirmatæ sunt super eos linguæ eorum. Nunquid poterat esse hoc firmum aduersus deum? Mentita est, inquit, iniquitas sibi: Infirmatæ sunt super eos linguæ eorum. Ecce resurrexit dominus qui occisus erat. Transibãt ante crucem vel stabant & intuebãtur illum, sicut tãto antè Psalmus prædixerat, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi vero considerauerunt & aspexerunt me. Tunc caput agitabant dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Tentauerunt quodammodo vtrum filius dei esset, & quasi inuenerunt quod non esset, quia insultantibus illis, de cruce non descendebat: si descenderet de cruce, filius dei esset. Quid tibi videtur, qui de cruce nõ descendit, & de sepulchro surrexit? Quid ergo profecerunt? Quod & si dominus non resurrexisset, quid profecissent, nisi quod profecerunt & persecutores martyrum? Nam & martyres nondum surrexerunt, & tamen illi non profecerunt: nondum resurgentium iam natalitia celebramus. Vbi est furor sæuientium? Sagittæ infantium factę sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt super eos linguæ eorũ. Quò perduxerunt illas scrutationes suas, quas perscrutantes defecerũt, vt etiam mortuo domino & sepulto, custodes ponerent ad sepulchrum? Dixerunt enim Pilato, seductor ille, hoc appellabatur nomine dominus Iesus Christus, ad solatium seruorum suorum quando dicuntur seductores: Ergo illi Pilato, seductor ille, inquiunt, dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam: Iube itaque custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius & furentur eũ, & dicant plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior priore: ait illis Pilatus, Habetis custodiam, ite custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. Posuerũt custodes milites ad sepulchrum, concussa terra dominus resurrexit, miracula facta sunt talia circa sepulchrum, vt ipsi milites qui custodes aduenerant, testes fierent si vellent vera nunciare: sed auaritia illa quæ captiuauit discipulum comitem Christi, captiuauit & militem custodem sepulchri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam & dicite, quia vobis dormientibus venerunt discipuli eius & abstulerunt eum. Vere defecerunt scrutãtes scrutationes. Quid est quod dixisti, ô infœlix astutia? Tantúmne deseris lucem consilij pietatis, & in profunda versutia demergeris, vt hoc dicas, dicite quia nobis dormientibus venerunt discipuli eius & abstulerunt eum? Dormientes testes adhibes, vere tuipse obdormisti, qui scrutãdo talia fecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Sed defecerunt scrutantes scrutationes. Defecerunt à luce dei, defecerunt in ipso effectu consiliorum suorum, quãdo quod voluerunt, nihil perficere potuerunt, vtique defecerũt. Quare hoc? Quia accessit homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Propterea postea cum innotuisset Christi resurrectio, & veniens spiritussanctus impleret fiducia timentes quosdã discipulos, vt auderent iam mortem non timentes prædicare quod viderant, exaltato deo in maiestate sua, qui propter nostram infirmitatẽ humilis

Psal.26. Psal.21. Matth.27. L Matth.28. Ibidem. M De verbis domini sermone.43. Acto.2.

A humilis iudicatus est. Et vbi cœperunt tubæ cœlestes
Ibidem. personare iudicem venturum, quem primo viderunt
iudicatum. *Conturbati sunt omnes qui videbant eos.* Ex-
altato deo, vt dixi prædicato Christo, visi sunt Iudæi à
quibusdam Iudæis, visi sunt deficientes in scrutationi-
bus suis. Videbant enim illi in nomine crucifixi & oc-
cisi manibus suis fieri tanta miracula, & recesserũt cor-
de ab eis qui permanserunt in impietate. Displicuit eis
illorum duritia, quæsierunt consilium salutis suæ, & di-
xerunt Apostolis: Quid faciemus? Cõturbati enim sunt
omnes qui videbant eos, id est, qui intelligebant quod
linguæ eorum infirmatæ sunt super eos: qui intellige-
bant, quia in omnibus suis malis perscrutationibus con
siliorum vtique defecerunt. Conturbati sunt isti. *Et
timuit omnis homo.* Qui non timuerunt, nec homines
fuerunt. Timuit omnis homo, id est, omnis vtens ra-
tione ad intelligenda quæ facta erant. Vnde illi qui
non timuerunt, pecora potius nominandi sunt, bestiæ
potius immanes & truces. Leo rapiens & rugiens, ille
adhuc populus. At vero omnis homo timuit, id est, qui
credere voluerunt, qui iudicium venturum contremu-
erunt. Et timuit omnis homo. *Et annunciauerunt ope-*
B *ra dei.* Ille qui dicebat, A timore inimici erue animam
meam, timuit omnis homo. A timore inimici erueba-
Matth. 10. tur, sed timori dei subdebatur. Nõ timebat eos qui cor-
pus occidunt, sed eum qui potestatem habet & corpus
& animam mittere in gehennam. Prædicauerunt do-
minum: nam primo Petrus timuit, & inimicũ timuit,
nondum erat anima eius eruta ab inimico. Interroga-
Matth. 26. tus ab ancilla quòd inter discipulos eius esset, negauit
dominum ter. Resurrexit dominus, firmauit columnã,
iam Petrus prædicat sine timore, & cum timore. Sine
timore eorum qui corpus occidunt, cum timore eius
Matth. 10. qui habet potestatem & corpus & animam occidendi
in gehẽnam ignis. Timuit omnis homo & annuncia-
uerunt opera dei: Nanque annunciantes istos Aposto-
los opera dei, exhibuerunt sibi principes sacerdotum,
& comminati sunt dicentes, ne in nomine Iesu prædi-
Act. 5. carent. Et illi dixerunt, Dicite nobis, cui magis obtem-
perare oporteat, deo an hominibus? Quid illi dicerent?
Hominibus potius quàm deo? Sine dubio non respon-
derunt, nisi deo potius. Illi autem sciebant quæ iuberet
deus, & contempserunt minantes sacerdotes. Quia er-
go timuit omnis homo, nõ terruit homo, & annuncia-
C uerũt opera dei. Si timet homo, nõ terreat homo. Eum
enim timere debet homo à quo fact⁹ est homo. Quod
supra homines est time, & homines te non terrebunt.
Mortem sempiternam time, & præsentem non cura-
bis. Voluptatem illam incorruptam & quietem sine la-
be concupisce, & promittentem dona ista temporalia,
& totum mundum deridebis. Ama ergo & time, ama
quod promittit deus, time quod minatur de⁹, nec cor-
rumperis ex eo quod promittit, nec terreberis ex eo
quod minatur homo. Et timuit omnis homo, & annũ-
ciauerunt opera dei. *Et facta eius intellexerunt.* Quid
est, facta eius intellexerunt? Hoc erat illud, ô domine
Esaiæ. 53. Iesu Christe quòd tacebas, & sicut ouis ad victimã du-
cebaris, & non aperiebas coram tondente os tuum, &
nos eum putabamus esse in plaga & dolore positum, &
scientem ferre infirmitatem. Hoccine erat quòd abscõ
Psal. 44. debas speciem tuam speciose forma præ filiis hominũ?
Esaiæ. 53. hoccine erat illud in quo videbaris nũ habere speciem
neque decorem? Portabas in cruce insultãtes & dicen-
Matth. 27. tes: Si filius dei est, descendat de cruce. Quis forte sciẽs
potestatem tuam seruus tuus & dilectus tuus, nõ excla-
mauit in corde suo, & dixit: O si modo descenderet, & D
isti omnes qui insultant confunderentur? Sed non erat
sic: Moriendum erat propter morituros, & resurgendũ
propter semper victuros. Hoc illi qui volebant illum
de cruce descendere, non intelligebant: at vbi resurre-
xit, & glorificatus ascendit in cœlum, intellexerũt ope-
ra domini. Annunciauerunt opera dei, & facta eius in-
tellexerunt. *Lætabitur iustus in domino.* Iam non est tri-
stis iustus. Tristes enim discipuli erant crucifixo domi-
no, contristati, mœrentes discesserunt, perdidisse se spẽ
putauerunt. Resurrexit & glorificatus etiam apparens
tristes inuenit. Tenuit oculos duorum in via ambulan *Lucæ. 24.*
tium ne ab eis agnõsceretur, & inuenit eos gementes &
suspirãtes, & tenuit eos donec exponeret scripturas, &
per ipsas scripturas ostenderet, quia ita fieri oportebat
sicut factum est. Ostendit enim in scripturis, quia post
tertium diem resurgere oportebat dominum. Et quo-
modo tertia die resurgeret, si de cruce descẽderet? Mo-
do vos qui tristes estis in via, si Iudæis insultantibus vi-
deretis dominum de cruce descendisse, quantum effer *Matth. 27.*
remini? Lætaremini quòd ora Iudæorũ sic obturasset?
Expectate consilium medici: quòd non descẽdit, quod
occidi voluit, antidotum terit. Ecce iam resurrexit, ec- E
ce iam loquitur, nõdum agnoscitur, vt lætius agnosca-
tur. Postea aperuit oculos eorum in fractione panis, a- *Luc. 24.*
gnoscunt eum, lætantur, exclamant, Lætabitur iustus in
domino. Nũciatur cuidam duriori, visus est dominus,
resurrexit dominus, adhuc ille tristis est, non credit, Ni *Ioan. 20.*
si misero, inquit, manum meam, & tetigero cicatrices
clauorum, non credam. Præbetur & corpus tangendũ,
mittit manum, contrectat & exclamat: Dominus meus
& deus meus. Lætabitur iustus in domino. Illi ergo læ-
tati sunt iusti in domino, qui viderunt, tetigerũt & cre-
diderunt. Quid iusti qui modo sunt, quia non vident,
quia non tangunt, non lætantur in domino? Et vbi est
illa vox domini ad ipsum Thomam, Quia vidisti me
credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Ergo *Ibidem.*
omnes lætemur in domino, omnes secundum fidem
vnus iustus simus, omnésque in vno corpore vnum ca-
put habeamus, & lætemur in domino, non in nobis,
quia bonum nostrum non nos nobis, sed ille qui fecit
nos. Ipse est bonum nostrum ad lætificandos nos. Ne-
mo lætetur in se, nemo præsumat, nemo desperet de se,
nemo de quoquam homine, quem debet adducere vt
socius sit spei ipsius, non dator spei. Lætabitur iustus in F
domino. *Et sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti
sunt corde.* Iam quia dominus resurrexit, iam quia ascen *Marci. 16.*
dit in cœlum, iam quia ostendit esse aliam vitam, iam *Act. 1.*
quia manifesta sunt consilia eius quibus latuit corde al-
to non fuisse inania, quia ideo sanguis ille fusus est vt
esset precium redẽmptorum, iam quia manifesta sunt
omnia quæ prædicta sunt, omnia quæ credita sunt, om
nia sub omni cœlo, lætabitur iustus in domino & spe-
rabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt cor-
de. Qui sunt recti corde? Eia fratres mei sæpe diximus,
& bonum est vt noueritis. Qui sunt recti corde? Qui
omnia quæcunq; in hac vita patiuntur, non ea tribuunt
insipientiæ, sed consilio dei ad medicinam suam, nec
præsumunt de iustitia sua, vt putẽt se iniuste pati quod
patiuntur: aut ideo esse deum iniustum, quia non plura
patitur qui plus peccat. Videte fratres hæc sæpe dici-
mus: aliquid sentis, siue secundum corpus, siue secun-
dum dispendium rei familiaris, siue per orbitatem a-
liquam charissimorum tuorum, noli respicere eos quos
nosti iniquiores te. Non omni forte audes dicere iu-
stum te,

G ſtum te, ſed noſti peiores te, & florere in iſtis & nõ fla-
gellari, vt diſpliceat tibi cõſilium dei, & dicas: Ecce pu-
ta, peccator ſum, & propterea flagellor: quare ille non
flagellatur, cuius noui tanta flagitia? Quantumcunque
male fecerim ego, nunquid ego tantum feci quantum
Pſal.72. ille? Diſtortum eſt cor tuum. Quàm bonus deus Iſraël,
ſed rectis corde. Tui autem labuntur pedes, quia zelas
in peccatores, pacem peccatorum intuens. Sine cura-
ri, nouit deus quid agat, qui vulnus nouit. Non ſecatur
alius, quid ſi deſperatur? Quid ſi propterea tu ſecaris,
quia nõ deſperaris? Patere ergo quicquid pateris recto
corde: nouit deus quid tibi donet, quid tibi ſubtrahat.
Quod tibi donat, ad cõſolationem valeat non ad cor-
ruptionem: & quod tibi ſubtrahit, ad tolerantiam va-
leat, non ad blaſphemiam. Si autem blaſphemas & di-
ſplicet tibi deus, & tu tibi places, peruerſo corde & di-
ſtorto es: & hoc peius, quia cor dei vis corrigere ad cor
tuum, vt hoc ille faciat quod tu vis, cum tu debeas fa-
cere quod ille vult. Quid ergo vis detorquere cor dei,
quod ſemper rectum eſt, ad prauitatẽ cordis tui? Quan
to melius ad rectitudinem dei corrigis cor tuũ? Nónne
Matth.26. hoc te docuit dominus tuus, de cuius paſsione modo
H loquebamur? Nónne infirmitatem tuam portabat quan
do dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem? Nón-
ne teipſum in ſe figurabat, cum dicebat: Pater ſi fieri po
teſt, tranſeat à me calix iſte? Non enim duo corda &
diuerſa patris & filij, ſed in forma ſerui portauit cor
tuum, vt doceret illud exẽplo ſuo. Iam ecce quaſi aliud
cor tuum inuenit tribulatio, volens tranſire quod im-
minebat, ſed noluit deus. Nõ cõſentit deus cordi tuo,
conſenti tu cordi dei. Audi vocem ipſius, Verum non
quod ego volo, ſed quod tu vis pater. Laudabuntur er-
go omnes recti corde. Quid ſequitur? Si laudabuntur
omnes recti corde, damnabuntur peruerſi corde. Duo
tibi modo propoſita ſunt, elige cum tempus eſt. Si re-
cto corde fueris, ad dexteram eris & laudaberis. Quo-
Matth.25. modo? Venite benedicti patris mei, percipite regnum
quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Peruerſo au
tem corde ſi fueris, ſi ſubſannaueris deum, ſi prouiden-
tiam eius irriſeris, ſi dixeris in animo tuo, vere non cu-
rat deus res humanas: ſi curaret res humanas, ille latro
tantum haberet, & ego innocens indigerem? Peruerſo
corde factus es: veniet iudicium illud, apparebunt om-
nia propter quæ iſta omnia faciat deus, & tu qui nolui-
I ſti in hac vita corrigere cor tuum ad rectitudinem dei,
& te ad dexteram præparare, vbi laudabuntur omnes
Ibidem. recti corde, eris ad ſiniſtram vbi tũc audies: Ite in ignẽ
æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Et
nunquid erit tunc tempus corrigere cor? Modo ergo
corrigite fratres, modo corrigite, quis prohibet? Can-
tatur pſalmus, legitur Euangelium, ſonat lector, ſonat
diſputator, patiens eſt dominus: peccas & parcit, adhuc
peccas, adhuc parcit, & adhuc addis. Quàmdiu patiens
eſt deus? Senties & iuſtum deum. Terremur, quia time-
mus: docete nos non timere, & non terremur. Sed me-
lius nos deus docet timere, quàm quiſquam hominum
non timere. Timuit eum omnis homo, & annuncia-
uerunt opera dei. Inter illos nos computet deus qui ti-
muerunt & annunciauerunt. Quia timemus, annun-
ciamus vobis fratres: Videmus alacritatem veſtram ad
audiendum verbum, & ad exigendum videmus vota
veſtra, videmus affectus veſtros. Bene compluitur ter-
ra, frumenta non ſpinas generat: frumentis horreum
paratur ignis, ſpinis. Noſti quid facias de agro tuo, &
neſcit deus quid faciat de agro ſeruo ſuo? Quod pluit
in agrum vberem, dulce eſt: & quod pluit in agrũ ſpi- K
noſum, dulce eſt. Nunquid pluuiam accuſat quòd ſpi-
nas genuerit? Nõne erit pluuia illa teſtis in iudicio dei,
& dicet, Ego dulcis ſuper omnia veni? Tu ergo quid
proferas vide, vt quid tibi paretur attendas. Profers fru
mentum, horreum ſpera: profers ſpinas, ignem ſpera.
Sed nõdum venit, aut tempus horrei, aut tempus ignis:
modo ergo paretur & non timebitur. In nomine Chri-
ſti & qui loquimur viuimus, & quibus loquimur viui-
tis. Nunquid conſilij corrigendi & mutandæ vitæ ma-
læ in bonam, non eſt locus, non eſt tempus? Nónne ſi
vis hodie fit? Nónne ſi vis modo fit? Quid empturus es
vt facias? quæ emplaſtra quæſiturus es? ad quos Indos
nauigaturus? quam nauim præparaturus? Ecce cum lo-
quor, muta cor, & factum eſt quod tam ſæpe & tam-
diu clamatur vt fiat, & quod æternam pœnam partu-
rit ſi non fiat.

In Pſalmum ſexageſimumquartum
Enarratio.

AGNOSCENDA eſt vox ſanctæ prophetiæ
ex ipſo titulo Pſalmi huius. Inſcribitur: *In fi-
nem Pſalmus Dauid, canticum Hieremiæ & Ezechielis
ex populo transmigrationis, cum inciperent exire.* L
Res quemadmodum geſta ſit apud patres noſtros tem
pore tranſmigrationis Babyloniæ, non omnibus no- *4.Reg.24.*
tum eſt, ſed his qui ſcripturas ſanctas diligenter ad-
uertunt, vel audiendo vel legendo. Captiuatus enim
populus Iſraël, ex ciuitate Hieruſalem ductus eſt in ſer-
uitutem Babyloniæ. Prophetauit autem Hieremias ſan *Hiere.25.*
ctus poſt ſeptuaginta annos rediturum populum de *& .29.*
captiuitate, & inſtauraturum ciuitatem ipſam Hieru-
ſalem, quam deuictam ab hoſtibus planxerat. Illo au-
tem tempore fuerunt prophetæ in illa captiuitate po-
puli conſtituti in Babylonia, inter quos erat ſanctus
Ezechiel Propheta. Expectabat autem ille populus
donec implerentur tempora ſeptuaginta annorum ſe-
cundum prophetiam Hieremiæ. Factum eſt, comple-
tis ſeptuaginta annis, reſtitutum eſt templum quod
deletum erat, & regreſſa eſt de captiuitate magna pars
illius populi. Sed quoniam dicit Apoſtolus: Hæc in fi- *1.Cor.10.*
gura contingebãt illis, ſcripta ſunt autem propter nos,
in quos finis ſeculorum obuenit: debemus & nos noſ-
ſe prius captiuitatem noſtram, deinde liberationẽ no-
ſtram: debemus noſſe Babyloniam, in qua captiui ſu-
mus, & Hieruſalem ad cuius reditum ſuſpiramus. Iſtæ M
quippe duæ ciuitates, ſecundum literam reuera duæ ci-
uitates. Et illa quidem Hieruſalem modo à Iudæis nõ
incolitur: poſt crucifixum enim dominum vindica-
tum eſt in illos flagello magno, & eradicati ab eo lo-
co, vbi impia libertate furioſi aduerſus medicum in-
ſanierunt: diſperſi ſunt per omnes gentes, & data eſt
illa terra Chriſtianis, impletum eſt illud quod de his
prædixerat dominus, Propterea auferetur à vobis re- *Matth.21.*
gnum, & dabitur genti facienti iuſtitiam. Cum au-
tem viderent tunc multas turbas ire poſt dominum
prædicantem regnum cœlorum & mirabilia facien-
tem, dixerunt principes illius ciuitatis, Si dimiſeri-
mus eum, omnes ibunt poſt illum, & venient Roma- *Ioan.11.*
ni & tollent nobis & locum & gentem. Ne locum per-
derent, dominum occiderunt: & ideo perdiderunt,
quia occiderunt. Ciuitas quidem illa terrena, cuiuſ-
dam ciuitatis æternæ in cœlis vmbram gerebat. At vbi
cœpit illa quæ ſignificabatur euidentius prædicari, vm- *Ioſue.18.*
bra qua ſignificabatur deiecta eſt: propterea ibi modo *2.Reg.5.*
templum non eſt, quod fabricatum fuerat in imagi- *Ioan.2.*
nem

A nem futuri corporis domini. Tenemus lucem, vmbra transiuit, tamen adhuc in quadam captiuitate sumus. [2.Co.5.] Quamdiu sumus, ait Apostolus, in corpore, peregrinamur à domino. Et videte nomina duarum istarum ciuitatum, Babilonis & Hierusalem. Babylon confusio interpretatur, Hierusalem visio pacis. Intēdite nunc ciuitatem confusionis, vt intelligatis visionem pacis: istam toleretis, ad illam suspiretis. Vnde dinosci possunt istæ duæ ciuitates? Nunquid possumus eas modo separare abinuicem? Permixtæ sunt, & ab ipso exordio generis humani permixtæ currunt vsque in finem seculi. [Gene.4.] Hierusalem accepit exordium per Abel: Babylon [li.5. de Ciui. dei capi.8.& 9.] per Cain, ædificia quippe vrbium postea facta sunt. Illa Hierusalem in terra Hiebuzęorum: nam primo Hiebus dicebatur inde gens Hiebuzęorum deleta est, quādo populus dei liberatus est de Aegypto, & introdu- [Iosue.18.] [2.Reg.5.] ctus est in terram promissionis. Babylon autem cōdita est in intimis Persidis regionibus, quæ diuturno tempore caput extulit super cæteras gentes. Duæ ergo istæ vrbes certis temporibus conditæ sunt, vt manifestaretur figura duarum ciuitatum olim cœptarum, & vsque in finem in isto seculo mansurarum, sed in fine sepa-

B randarum. Vnde ergo possumus eas modo ostendere quæ permixtæ sunt? Ostendet tunc dominus cum alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Hierusalem ad dexteram erit, Babylon ad sinistram. Hierusalem auditura est, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab origine mundi. Babylon auditura est, Ite in ignem æternum qui paratus est dia- [Matth.25.] bolo & angelis eius. Possumus tamen & aliquid afferre quantum dominus donat, vnde distinguantur pij fideles, etiam hoc tempore ciues Hierusalem à ciuibus Babyloniæ. Duas istas ciuitates faciunt duo amores. Hierusalem facit amor dei, Babyloniam facit amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis, & si se inuenerit ciuem Babyloniæ, extirpet cupiditatem, plantet charitatem. Si autem se inuenerit ciuem Hierusalem, toleret captiuitatem, speret libertatem. Multi enim ciues sanctæ matris Hierusalem cupiditatibus Babyloniæ corrupti tenebantur, & ipsa corruptione cupiditatum tanquam ciues inde facti erant, & multi adhuc ita sunt, & multi post nos in hac terra futuri ita erunt: sed nouit dominus conditor Hierusalem quos ciues eius prædestinauerit, quos

C videat adhuc sub dominatu diaboli redimendos sanguine Christi: nouit illos ipse antequam se ipsi nouerint. Sub hac ergo figura cantatur hic Psalmus, in cuius titulo positi sunt etiam duo prophetæ, qui illo tempore in captiuitate fuerunt, Hieremias & Ezechiel, & cantabant quædam cum inciperent exire, Incipit exire, qui incipit amare: exeunt enim multi latenter, & exeuntium pedes sunt cordis affectus, exeunt autem de Babylonia. Quid est de Babylonia? De confusione. Quomodo exitur de Babylone, id est, de confusione? Qui primo confusi erant similibus cupiditatibus, incipiunt charitate distingui: iam distincti, non sunt confusi: & si adhuc corpore permixti sunt, desyderio tamen sancto discernuntur: & propter permistionem corporalem nondum exierunt, propter affectum cordis exire cœperunt. Iam ergo audiamus fratres, audiamus & cantemus & desyderemus vnde ciues sumus. Et quæ gaudia cantantur nobis? Quomodo in nobis reformatur amor ciuitatis nostræ, quam diuturna peregrinatione obliti fueramus? Sed misit inde ad nos epistolas pater noster, ministrauit nobis scripturas deus, quibus epistolis fieret in nobis redeun- D di desyderium, quia peregrinationem nostram diligendo, ad hostes faciem posueramus, & dorsum ad patriam. Quid ergo hic cantatur? *Te decet hymnus deus in Sion.* Patria illa est Sion, ipsa est Hierusalem quæ Sion, & huius nominis interpretationem nosse debetis. Sicut Hierusalem interpretatur visio pacis, ita Sion speculatio, id est, visio & contemplatio. Nescio quod nobis magnum spectaculum promittitur, & hoc ipse deus est qui condidit ciuitatem. Pulchra & decora ciuitas, quàm pulchriorem habet conditorem? Te decet hymnus deus, inquit. Sed vbi? In Sion, in Babylone non decet. Etenim quisque cum cœperit innouari, iam corde in Hierusalem cantat, dicente Apostolo: Conuersatio nostra in cœlis est. In carne enim [Philip.3.] ambulantes, inquit, non secundum carnem militamus. Iam desyderio ibi sumus, iam spem in illam terram quasi ancoram præmisimus, ne in isto mari turbati naufragemus. Quemadmodum ergo de naui quæ in ancoris est, recte dicimus quòd iam in terra sit, adhuc tamen fluctuat, sed in terra quodammodo educta est contra ventos & contra tempestates: sic contra tentationes huius peregrinationis nostræ, spes no- E stra fundata in illa ciuitate Hierusalem facit nos non abripi in saxa. Qui ergo secundum hanc spem cantat, ibi cantat: ergo dicat, Te decet hymnus deus in Sion. In Sion, non in Babylone. Sed modo ibi es adhuc in Babylone. Ibi, inquit, sum. Amator iste & ciuis iste ibi sunt, sed carne non corde. Cum autem duo quædam dixerim, quia ibi sum carne non corde, vnde canto non ibi? Non enim carne canto, sed corde. Carnem quidem sonantem audiunt & ciues Babyloniæ, cordis autem sonum audit conditor Hierusalem. Vnde dicit Apostolus, exhortans ipsos ciues ad amatoria quædam cantica & desyderia redeundi ad illam pulcherrimam ciuitatem visionem pacis, cantantes, inquit, & psallentes in cordibus vestris domino. Quid [Ephe.5.] est, cantantes in cordibus vestris? Ne inde cantetis vnde estis in Babylonia, sed inde cantate vnde sursum habitatis. Ergo te decet hymnus deus in Sion. In Sion te decet hymnus, non in Babylonia. Quid cantant in Babylonia? Ciues Babyloniæ, etiam hymnum dei non decenter cantant: audi vocem scripturæ, Non [Eccle.15.] est speciosa laus in ore peccatoris. Te decet hymnus deus in Sion: *Et tibi reddetur votum in Hierusalem.* Hic F vouemus, & bonum est vt ibi reddamus. Qui autem hic vouent & non reddunt? Qui non perseuerant vsque in finem in eo quod vouerunt: vnde dicit alius psalmus, Vouete & reddite domino deo vestro. [Psal.75.] Et tibi reddetur votum in Hierusalem. Ibi enim erimus toti, id est, integri in resurrectione iustorum, ibi reddetur votum totum nostrum, non sola anima, sed etiam ipsa caro iam non corruptibilis, quia iam non in Babylonia, sed etiam in corpus cœleste immutatum. Qualis mutatio promittitur? Omnes e- [1.Cor.15.] nim resurgemus, ait Apostolus, sed non omnes immutabimur. Quomodo autem immutabuntur? Ipse dixit, In ictu oculi in nouissima tuba. Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti, id est, integri, & nos immutabimur. Qualis autem erit illa immutatio? Sequitur & dicit: Ooportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Ab-

sorpta

G sorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus?
1.Cor.15. Modo enim inchoatis in nobis primitiis mentis, vnde desyderamus Hierusalem, multa ex carne corruptibili contendunt aduersum nos, quæ non contendent cum fuerit mors absorpta in victoria. Vincet pax & finietur bellum. Quando autem vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur visio pacis. Nulla ergo erit à morte contentio. Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim delectationes carnales, quæ nobis etiam illicite multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo contendimus. Primo ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea renitentes traxit nos, deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere, nec trahere, sed adhuc contendere nobiscum, post contentionem erit & victoria. Modo te & si oppugnat, non expugnet, postea cum absorpta fuerit mors in victoria & pugnare cessabit. Quid dictum est? Nouissima inimica destruetur mors. Reddam votum meum. Quod votum? Quasi holocaustum. Holocaustum enim tunc dicitur, quando totum ignis absumit. Holocaustum sacrificium est vbi totum consumitur: ὅλον enim totum di-
H citur, καῦσις incensio. Holocaustum totum incensum. Arripiat ergo nos ignis, ignis diuinus in Hierusalem. Incipiamus ardere charitate donec totum mortale cõsumatur, & quod contra nos fuerit eat in sacrificium
Psal.50. domino: vnde alibi dicitur, Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ oblationes & holocausta. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Quærimus hic, ne forte rex nobis ipsius ciuitatis commendetur dominus & saluator noster Iesus Christus. Cantemus ergo donec ad euidentiora perueniamus. Possem enim iam dicere ipsum esse cui dicitur, Te decet hymnus
Matth.28. deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Sed si dicerem, mihi potius quàm scripturæ crederent, & ideo forte non mihi crederetur. Audiamus sequentia: *Exaudi*, inquit, *orationem meam, ad te omnis caro veniet.* Et habemus dominum dicentem, datam sibi potestatem omnis carnis. Cœpit ergo apparere iam rex ille cum diceretur, Ad te omnis caro veniet. Ad te, inquit, omnis caro veniet. Quare ad illum omnis caro veniet? Quia carnem assumpsit. Quò
I veniet omnis caro? Tulit inde primitias ex vtero virginali, assumptis primitiis cætera consequentur, vt
Luca.1. holocaustum compleatur. Vnde ergo omnis caro? omnis homo. Et vnde omnis homo? Nunquid omnes credituri prænunciati sunt in Christum? Nònne multi impij qui etiam damnabuntur? Nònne quotidie multi non credentes in sua infidelitate moriuntur? Secundum quid ergo intelligimus, Ad te omnis caro veniet? Omnis caro dixit, omnis generis caro, ex omni genere carnis, venietur ad te. Quid est, ex omni genere carnis? Nunquid venerunt pauperes, & non venerunt diuites? Nunquid venerunt humiles, & non venerunt sublimes? Nunquid venerunt docti, & non venerunt indocti? Nunquid venerunt viri, & non venerunt fœminæ? Nunquid venerunt domini, & non venerunt serui? Nunquid venerunt senes, & non venerunt iuuenes? Aut venerunt iuuenes, & non venerunt adolescentes? Aut venerunt adolescentes, & non venerunt pueri? Aut venerunt pueri, & non allati sunt infantes? Postremo nunquid venerunt Iu-
Acts.2. dæi, nam inde erant apostoli, inde multa millia primo tradentium, postea credentium, & non vene- K
runt Græci? Aut venerunt Græci, & non venerunt Romani? Aut venerunt Romani, & non venerunt Barbari? Et quis numeret omnes gentes venientes ad eum, cui dictum est, Ad te omnis caro veniet? Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. *Sermones iniquorum prævaluerunt super nos, & impietates nostras tu propitiaberis.* Quid est, sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propiciaberis? Quod nati sumus in hac terra, iniquos inuenimus, quos loquentes audiuimus. Si possim explicare quod sentio, adiuuet me intentio charitatis vestræ. Omnis homo vbicunque nascitur, ipsius terræ vel regionis vel ciuitatis linguam discit, illius imbuitur moribus & vita. Quid faceret puer natus inter paganos, vt non coleret lapidem, quando illum cultum insinuauerunt parentes? Inde prima verba audiuit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illi qui loquebantur maiores erant, & puer qui loqui discebat infans erat, vnde poterat paruulus nisi maiorum authoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudarent? Ergo gentes conuersæ ad Christum postea, & recordantes impietates parentum suorum, & dicentes L
iam quod dixit propheta ipse Hieremias, Vere men- Hiere.19.
dacium coluerunt patres nostri, vanitatem quę eis non profuit. Cum ergo iam hoc dicunt, renunciant opinionibus & sacrilegiis parentum suorum iniquorum. Sed quia vt insererentur talibus opinionibus & sacrilegiis, persuasiones fecerunt eorum, qui quanto ætate præcedebant, tanto auctoritate præcedere debere putabantur, confitetur iam redire volens ad Hierusalem de Babylonia & dicit, Sermones iniquorum præualuerunt super nos: duxerunt nos mala docentes, ciues Babyloniæ nos fecerunt, dimisimus creatorem, adorauimus creaturam: dimisimus eum à quo facti sumus, adorauimus quod ipsi fecimus. Sermones enim iniquorum præualuerunt super nos, sed tamen non oppresserunt nos. Quare? Impietates nostras tu propiciaberis. Intendat charitas vestra: Propiciaberis impietates nostras, non dicitur, nisi cuidam sacerdoti offerenti aliquid vnde impietas expietur & propicietur. Impietas enim tunc dicitur propiciari, cum propicius fit deus impietati. Quid est fieri deum impietati propicium? Id est ignoscentem, & veniam dantem. Sed M
vt dei venia impetretur, propiciatio fit per aliquod sacrificium. Extitit ergo à deo domino missus quidam sacerdos noster, assumpsit à nobis quod offerret do-
mino, ipsas diximus sanctas primitias carnis ex vte- Luca.1.
ro virginis. Hoc holocaustum obtulit deo, extendit Matth.27.
manus in cruce vt diceret: Dirigatur oratio mea sicut Psal.140.
incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Sicut nostis, quia dominus circa vesperam pependit in cruce, & impietates
nostræ propiciatæ sunt, alioqui absorbuerant nos: Ser- Matth.27.
mones iniquorum præualuerunt super nos: Duxerant nos prædicatores Iouis, & Saturni, & Mercurij. Sermones iniquorum præualuerunt super nos. Sed quid facies? Impietates nostras tu propiciaberis: tu sacer-
dos, tu victima: tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos Hebra.9.
est qui nunc ingressus in interiora veli, solus ibi ex
his qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis. In Roma.8.
cuius rei figura in illo primo populo, & in illo primo templo vnus sacerdos intrabat in sancta sanctorum, populus omnis foris stabat. Et ille qui solus ingrediebatur in interiora veli, offerebat sacrificium pro populo foris

A lo foris stante. Si intelligatur bene, spiritus viuificat: si
non intelligatur, litera occidit. Modo cum legeretur
2.Corin.3. Apostolus audistis: Litera occidit, spirit⁹ autē viuificat.
Quid enim ageretur in illo populo Iudæi nescierunt,
sed nec modo sciunt. De illis quippe dictum est: Quā-
diu legitur Moyses, velamē supra cor eorum positum
est. Ibi velamē figura est, sed tolletur figura, & appare-
bit veritas in eis ipsis. Sed quando tolletur velamē? Au-
di Apostolum: Cum autem transierint ad dominum,
auferetur velamen. Dum ergo non transeunt ad do-
Exo.34. minum, quamdiu legunt Moysen velamen habent su-
per cor. Ad hoc sacramentum fulgebat tunc facies
Moysi, ita vt non possent intendere filij Israël in faciē
eius. Audistis modo cum legeretur, & velamen erat
inter faciem Moysi loquentis, & populum audientem
verba. Per velum verba audiebant, faciem non vide-
2.Corin.3. bant. Et quid ait Apostolus, Ita vt non possent intēde-
re filij Israël in faciem Moysi. Non intendebant, in-
quit, vsque in finem. Quid est, vsque in finem? Vsque-
Roma.10. quo intelligerent Christum. Dicit quippe Apostolus:
B Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni creden-
† al. Est quidem. ti. Est fides † splendor in facie Moysi, tanquam in facie
carnali & mortali. Nunquid diuturnus aut æternus es-
se posset? Morte enim succedente, profecto auferetur:
splendor autem gloriæ beati domini nostri Iesu Chri-
sti, sempiternus est. Sed illud figura erat tēporalis, hoc
autem quod illa figura significabatur veritas: legunt
itaque & non intelligunt Christum, nō perducunt in-
tentionem vsque in finem, quia velum oppositum ne-
gat eis aspectum splendoris interioris. Et vide ibi sub
Ioan.5. velo Christum: At ipse dominus noster Iesus Christus,
Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim
ille scripsit. Propiciatis autem peccatis nostris & im-
pietatibus, per illud sacrificium vespertinum transi-
Matth.27. mus ad dominum vt auferatur velamen: propterea &
domino crucifixo, velum templi scissum est. Exaudi o-
rationem meam, ad te omnis caro veniet. Sermones
iniquorum præualuerunt super nos, & impietates no-
stras tu propiciaberis. *Beatus quem elegisti & assumpsisti.*
Quis est electus ab eo, & assumptus ab eo? Et assum-
ptus est aliquis electus à saluatore domino nostro Iesu
C Christo? An ipse secundum carnem quod homo est,
electus & assumptus est? Vt tanquam verbo dei dica-
tur, quod erat in principio, sicut dicit Euangelista, In
Ioan.1. principio, erat verbum, & verbum erat apud deum, &
deus erat verbum, quia & ipse est filius dei, verbum
dei: de quo etiam dicit, Omnia per ipsum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil, vt illi dicatur filio dei,
quia ipse est sacerdos noster, postea carne assumpta,
Beatus quem elegisti & assumpsisti: id est, ille homo
quo indutus es, qui cœpit ex tēpore, natus ex fœmina,
templum quodammodo illius est, qui semper in æter-
num est, & in æternū fuit. An potius ipse Christus as-
sumpsit quendam beatum, & non dicatur ipse quem
assumpsit quasi in plurali numero, sed in singulari? V-
num enim assumit, quia vnitatē assumit: schismata nō
assumit, hæreses non assumit: multitudinem de se fece-
runt, non est vnus qui assumatur. Qui autem manent
in compage Christi, & membra eius sunt, faciunt quo-
Ephe.4. dammodo vnum virum: de quo dicit Apostolus, Do-
nec occurramus omnes in agnitionem filij dei in vi-
rum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Chri-
1.Corin.11. sti. Itaq; vnus vir assumitur cui caput est Christus, quia
Psal.1. caput viri Christus est. Ipse est ille beatus vir qui non
abijt in consilio impiorum, & cętera quę ibi dicuntur.

Ipse est qui assumitur: non est extra nos, in ipsius mem- D
bris sumus, sub vno capite regimur, vno spiritu omnes
viuimus, vnam patriam omnes desyderamus. Videa-
mus ergo quod ad Christum dicitur, vtrū ad nos per-
tineat, & de nobis dicatur. Interrogemus conscientias
nostras, amorem illum perscrutemur, & si adhuc par-
uus est, & modo natus amor iste, forte enim modo in
aliquo germinauit, diligenter extirpet iuxta germinā-
tes spinas, id est, curas seculares, ne crescendo sanctum
germen offocent. Beatus quem elegisti & assumpsisti:
in illo simus, & assumemur: in illo simus, & electi eri-
mus. Et quid nobis dabit? *Inhabitabit, inquit, in atrijs
tuis.* Hierusalem illa enim † cui cantant qui incipiunt † aliâs, Est.
exire de Babylonia: Inhabitabit in atrijs tuis. *Reple-
bimur in bonis domus tuæ.* Quæ sunt bona domus dei?
Fratres constituamus nobis aliquam domum diuitem,
quantis bonis referta sit, quàm copiosa sit, vasa quàm
multa ibi aurea, sed & argentea, quantum familiæ,
quantum iumentorum & animalium: ipsa denique
domus quàm delectet picturis, marmore, laquearibus,
columnis, spatijs, ciuilibus, & desyderantur talia, sed
adhuc ex confusione Babyloniæ. Amputa omnia ista
desyderia, ó ciuis Hierusalem, amputa si vis redire, E
non te delectet captiuitas. Sed iam cœpisti exire, noli
retro respicere, noli remanere in via. Non desunt ad-
huc hostes qui tibi persuadeant captiuitatem & pere-
grinationem. Iam non præualeant super te sermones
iniquorum. Domum dei desydera, & bona eius do-
mus desydera, sed noli talia, qualia desyderare soles
vel in domo tua, vel in domo vicini tui, vel in domo
patroni tui. Aliud quidem est bonū domus illius. Quid
opus est vt nos dicamus quæ sint bona illius domus?
Ipse iudicet qui cantat exiens de Babylonia. Replebi-
mur, inquit, in bonis domus tuæ. Quæ sunt bona ista?
Erexeramus fortasse cor ad aurum, ad argētum, & cæ-
tera preciosa: noli talia quærere, ista premunt, non le-
uant. Hic ergo iam bona illa Hierusalem, bona illa do-
mus domini, bona illa templi domini meditemur:
quia quæ domus domini, hoc ipsum templum domi-
ni. Replebimur in bonis domus tuæ: *Sanctum est tem-
plum tuum mirabile in iustitia.* Ista sunt bona domus illius.
Non dixit, templum sanctum tuum mirabile in co- F
lumnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis au-
ratis: sed mirabile in iustitia. Habes foris oculos vn-
de videas marmora & aurum, intus est oculus vnde
videatur pulchritudo iustitiæ. Intus, inquam, est ocu-
lus vnde videatur pulchritudo iustitiæ. Si nulla est pul
chritudo iustitiæ, vnde amatur iustus senex? Quid af-
fert in corpore quod oculos delectet? Curua membra,
frontē rugatam, caput canis albatum, imbecillitatem
vndique querelis plenam. Sed forte quia tuos oculos
non delectat senex iste decrepitus, aures tuas delectat.
Quibus vocibus? Quo cantu? Et si forte adolescens be-
ne cantauit, omnia cum ætate defecerunt. An forte so-
nus verborum eius delectat aures tuas, quæ verba vix
plene enunciat lapsis dentibus? Tamen si iustus est, si
alienum non concupiscit, si de suo quod habet erogat
indigentibus, si bene monet, & rectum sapit, si integre
credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa con-
fracta membra impendere, multi enim martyres e-
tiam senes, vnde illum amamus, quid in eo bonum vi-
demus oculis carnis? Nihil. Quædam ergo est pulchri-
tudo iustitiæ, quam videmus oculis cordis, & amamus,
& exardescimus: Quam multum dilexerunt homines
in ipsis martyribus, cum eorum membra bestiæ lania-

G rent. Nônne cum sanguis fœdaret omnia, cum morsibus beluinis viscera funderentur, non habebant oculi nisi quod horrerent? Quid ibi erat quod amaretur, nisi quia erat in illa fœditate dilaniatorum membrorum, integra pulchritudo iustitię? Ista sunt bona domus dei; his te para satiari. Sed vt inde satieris cum perueneris, hoc te oportet esurire & sitire cum peregrinaris: hoc siti, hoc esuri, quia ipsa erunt bona dei. Audi illum regem cui ista dicuntur, qui venit vt te reducat, & se tibi fecit viam. Quid dicit? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matth. 5. Sanctum templum tuum admirabile in iustitia. Et ipsum templum fratres nolite præter vos cogitare. Amate iustitiam, & vos estis templum dei. *Exaudi nos deus saluator noster.* Aperuit modo quem deum dicat. Saluator est proprie dominus Iesus Christus. Aperuit modo apertius de quo dixerat, Ad te omnis caro veniet. Exaudi nos deus saluator noster. Ille vnus vir qui assumitur in templũ dei, & plures sunt & vnus est. Ex vnius persona dixit, Exaudi orationem meã: & quia ipse vnus ex pluribus constat, modo ait, Exaudi nos deus saluator noster. Audi illum iam apertius prædicari: H Exaudi nos deus saluator noster, *Spes omnium finium terræ & in mari longe.* Ecce vnde dictum est, Ad te omnis caro veniet. Vndique venitur, Spes omnium finium terræ non spes vnius anguli, non spes solius Iudææ, non spes solius Africæ, nõ spes Pannoniæ, non spes Orientis aut Occidentis, sed spes omnium finium terræ, & in mari longe. Ipsorum finium terræ & in mari longe, & quia in mari, ideo lõge. Mare enim in figura dicitur seculum hoc, salsitate amarum, procellis turbulentum, vbi homines cupiditatibus peruersis & prauis, facti sunt velut pisces inuicem se deuorantes. Attendite mare malum, mare amarum, fluctibus sæuum: attendite qualibus hominibus plenum sit. Quis optat hæreditatem, nisi morte alterius? Quis optat lucrum, nisi damno alterius? Quàm multi aliorum defectione cupiunt sublimari? Quàm multi vt emant optant alios vendere res suas? Quomodo se inuicem opprimunt, & qui possunt deuorant? Et cum deuorauerit vnus piscis maior minorem, deuoratur & ipse à maiore. O piscis male, prædam vis de paruo, præda efficieris maiori. Quotidie ista eueniunt, ante nos sunt, I vitemus illa, horreamus. Non illa agamus fratres, quia spes est ille finium terræ. Ille si non esset spes & in mari longe, Matth. 4. non diceret discipulis suis, Faciam vos piscatores hominum. Iam in mari capti per retia fidei, gaudeamus nos ibi natare adhuc infra retia, quia adhuc mare hoc sæuit procellis: sed retia quæ nos ceperunt, perducentur ad littus. Littus est finis maris. Ergo peruentio in finem seculi. Interim infra ipsa retia fratres bene viuamus, non retia rumpẽtes, foras exeamus. Multi enim ruperunt retia & schismata fecerunt & foras exierunt, quia malos pisces intra retia captos se nolle tolerare dixerunt, ipsi mali facti sunt potius, quàm illi quos se non potuisse tolerare dixerunt. Nanque illa retia ceperunt pisces & bonos & malos. Matth. 13. Dominus dicit, Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, quæ congregat ex omni genere: quam cùm impleta esset educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit, inquit, in consummatione seculi. Ostendit littus, ostendit finem maris. Exibunt angeli, & separabũt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Eia ciues Hierusalem qui infra retia estis, & pisces boni estis, tolerate malos, retia nolite rumpere, cum illis estis in mari, non K cum illis eritis in vasis. Spes enim ille finium terræ, ipse spes est & in mari longe. Longe, quia & in mari.

Præparans montes in fortitudine sua. Non in fortitudine illorum. Præparauit enim magnos prædicatores, & ipsos appellauit montes, humiles in se, excelsos in illo. Præparans montes in fortitudine sua. Quid dicit vnus ex ipsis montibus? Ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, 2. Corin. 1. vt non fidentes in nobismetipsis simus, sed in deo qui suscitat mortuos. Qui in se fidit, & in Christo non fidit, non est de his montibus quos ille præparat in fortitudine sua. Præparans montes in fortitudine sua. *Circumcinctus in potentatu.* Potentatum intelligo, Circuncinctus quid est? Christum quẽ in medio ponunt circuncinctum faciunt, id est, vndique cinctum. Habemus illum omnes communiter, ideo in medio est. Circuncingimus illum omnes qui credimus in illum, & quia fides nostra non de viribus nostris, sed de illius potentia est: ideo circuncinctus in potentatu suo, non nostra fortitudine: *Qui conturbas fundum maris.* Fecit hoc, videtur quid fecerit, Præparauit enim montes in fortitudine sua, L misit illos prædicare. Circuncinctus est à credentibus in potentatu, & motum est mare, commotum est seculum, & cœpit persequi sanctos eius. Circuncinctus in potentatu, qui conturbas fundum maris. Nõ dixit, qui conturbas mare, sed fundum maris. Fundum maris est cor impiorum. Sicut enim à fundo vehementius omnia mouentur, & fundus continet omnia: sic quicquid processit per linguã, per manus, per potestates diuersas, ad persecutionem Ecclesiæ, à fundo processit. Si enim non esset radix iniquitatis in corde, non illa omnia procederent aduersus Christum. Fundum conturbauit forte, vt fundum exhauriret: nam in malis quibusdam exhausit mare à fundo, & posuit mare desertum. Dicit illud aliud psalmus, Qui conuertit mare in aridam. Psal. 65. Omnes impij & pagani qui crediderunt, mare erant, terra facti sunt, falsis fluctibus primo steriles, postea iustitiæ fructu fœcundi. Qui conturbas fundum maris, *Sonum fluctuum eius: quis sufferet?* Quid est, quis sufferet? Quis homo sufferet sonum fluctuũ maris, iussiones sublimitatum seculi? Sed vnde sufferuntur? Quia præparat montes in fortitudine sua. Quod ergo dixit, quis sufferet? hoc ait, M Nosipsi per nosmetipsos sufferre illas persecutiones non possemus, nisi ille daret fortitudinem. Qui conturbas fundum maris, sonum fluctuum eius: quis sufferet? *Turbabuntur gentes.* Primo turbabantur, sed illi montes parati in fortitudine Christi, nunquid turbati sunt? Turbatum est mare, elisum est in montem, mare fractum est, montes inconcussi mãserunt. Turbabuntur gentes, *Et timebunt omnes.* Ecce iam omnes timent, antea qui turbati erant, timent iam omnes. Non timuerunt Christiani, & timentur iam Christiani. Omnes qui persequebantur, modo timent. Superauit enim ille qui circuncinctus est in potentatu, sic ad illum venit omnis caro, vt cæteri paucitatem ipsam iam timeant. Et timebunt omnes *Qui inhabitant fines terræ à signis tuis.* Miracula enim fecerunt apostoli, & ideo omnes fines terræ timuerunt & crediderunt. *Exitus mane & vespere delectabis.* id est, delectabiles facis. Iã in ista vita quid nobis promittitur? Exitus delectabilis, mane & vespere, Sunt exitus mane, sunt exitus vespere. Mane significat prosperitatem seculi, vespera signat tribulationem seculi. Intendat charitas vestra. In vtroque enim tentatur anima huma-

A ma humana:& prosperitate,ne corrūpatur: & aduersitate,ne frangatur.Ideo autem mane prosperitatē significat, quia mane lætum est, transacta velut tristitia noctis. Tristes autem sunt tenebræ veniēte vespera. Ideo veniente quasi mundi vespera, obtulit sacrificium vespertinum. Nō ergo timeat vnusquisque vesperum; ne mane corrumpatur. Ecce nescio quis vt facias mali aliquid, promisit lucrum, mane est. Arridet tibi ampla pecunia,mane tibi fit. Noli corrumpi, & habebis exitū mane.Si enim habes exitum,non capieris.Sic est enim promissio lucri,quasi esca in muscipula.Coarctaris,& non est quò exeas,caperis in muscipula. Dedit autē tibi exitum dominus deus tuus,ne lucro capiaris, cum tibi dicit in corde, ego sum diuitiæ tuæ, noli attendere quod mundus promittit, sed quod promittit cōditor mundi.Attende quod tibi promisit deus facienti iustitiam,& contemne quod tibi promittit homo,vt abducat iustitiam,& adducat iniustitiam. Noli ergo attendere quod mundus promittit, sed quod conditor mūdi,& habebis exitum mane per domini verbum dicē-

Matth. 16. tis,Quid prodest homini si totum mundum lucretur,

B animæ autem suæ detrimentum patiatur? Sed ille qui te promisso lucro corrumpere, & ad iniquitatē adducere non potuit,minatur pœnas,& conuertit se ad inimicitias,& incipit tibi dicere, Si hoc non feceris, ego ostēdam,ego faciam,habebis me inimicum. Primo cū lucrum promittebat, mane tibi erat,modo iam vesperascit,tristis factus es. Sed qui dedit tibi exitum mane, dabit & vespere.Quomodo contempsisti mane seculi ex luce domini:sic contemne & vesperā ex passionib^9 domini,vt dicas animæ tuæ, Quid mihi amplius facturus est iste, quàm passus est pro me dominus meus deus,vt teneam iustitiam, nō consentiam ad iniquitatem? Sæuiat in carne,frāgatur muscipula, & volabo ad

Matth. 10. dominum meum qui mihi ait, Nolite timere eos qui corpus occidunt,animam autem non possunt occide-

Lucæ.21. re.Et de ipso corpore securitatem dedit dicens,Capillus capitis vestri non peribit. Magnifice hic posuit, delectabis exitus mane & vespere. Si enim nō te delectet ipse exitus,nō laborabis exire inde. Mittis caput in lucrum promissum,si non te delectet promissio saluatoris. Et rursus cedis tentanti & terrenti, si non te dele-

C ctet ille qui prior passus est, vt tibi exitum faceret.

Exitus mane & vespere delectabis. Visitasti terram & inebriasti eam. Vnde inebriasti terram? Calix tuus inebrians

Psal.22. quàm præclarus est. Visitasti terram & inebriasti eam, misisti nubes tuas, pluerunt prædicationem veritatis, inebriata est terra. *Multiplicasti ditare eam.* Vnde multiplicasti eam ditare? *Flumen dei repletum est aqua.* Quid est fluuius dei? Populus dei.Prim^9 populus repletus est, vnde & cætera terra rigaretur. Audi illum promitten-

Ioan.7. tem aquam, Si quis sitit, veniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Si flumina & vnus fluuius, quia propter vnitatem multi vnum sunt: multæ Ecclesiæ & vna Ecclesia: multi fideles & vna sponsa Christi: sic multa flumina & vnus fluuius. Crediderunt multi Israëlitæ, & impleti sunt spiritusancto. Inde diffusi sunt per gentes, cœperunt prædicare veritatem; & de fluuio dei qui impletus est aqua, irrigata est tota terra. *Parasti cibum illorum quia ita est præparatio tua.* Non quia te promeruerunt quibus peccata donasti: merita illorum mala erant, sed tu propter misericordiam tuam, quia ita est præparatio tua, ita præparasti cibum illorum. *Sulcos eius inebria.* Fiant ergo primo sulci qui inebrientur, duritia pectoris nostri aperiantur vomere sermonis dei. Sulcos eius ine- D

bria, *Multiplica generationes eius.* Videmus credunt, & ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, & non sufficit vni homini vt factus ipse sit fidelis, si non & alium lucretur: sic multiplicatur & semen, pauca grana mittuntur, & segetes exurgunt. Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. *In stillicidiis suis lætabitur cum exorietur.* In stillicidiis suis, id est, antequam sit forte idonea capacitati fluminis, cum exorietur in stillicidiis suis, id est, sibi congruis lætabitur. Paruulis enim adhuc & infirmis stillantur quædam de sacramentis, quia non possunt capere plenitudinem veritatis. Audi quomodo stillet paruulis dum exoriuntur, id est, in recenti ortu, minus capacibus. Apostolus di-

cit, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed qua- *1.Cor.3.*

si carnalibus,quasi paruulis in Christo. Cum dicit paruulos in Christo, iam dicit exortos, sed nondum idoneos ad capiendam illam vberem sapientiam: de qua

dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Lætetur *1.Corin.2.*

in stillicidiis suis cum exorietur, augeatur & roboretur, & capiet sapientiam, quomodo infans nutritur la-

cte & fit idoneus cibo: tamen primo de ipso cibo cui E

minus idoneus erat, illi lac factum est. In stillicidiis suis lætabitur cum exorietur. *Benedices coronam anni benignitatis tuæ.* Seminatur modo, crescit quod seminatur, erit & messis,& modo super semē superseminauit

inimicus zizania,& exorti sunt mali inter bonos pseu- *Matth.13.*

dochristiani, similem habentes herbam, sed non parem fructum.Etenim zizania ea proprie dicuntur,quę nascuntur in similitudine frumentorum, sicuti est lolium, sicuti est auena & cætera talia, quæ primam herbam prorsus similem habent. Propterea de seminatione zizaniorum hoc dicit dominus. Venit inimicus & superseminauit zizania. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset,tunc apparuerunt zizania.Ergo venit inimicus & superseminauit zizania. Sed quid fecit tritico? Non opprimitur zizaniis frumentum, immo per tolerantiam zizaniorum crescit fructus frumētorum. Ipse enim dominus dixit quibusdā operariis vo-

lentibus eradicare zizania, Sinite vtraque crescere vs- *Ibidem.*

que ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania,

eradicetis simul & frumentum, sed in tempore messis F

dicam messoribus, Colligite primum zizania, & alligate fasciculos ad comburendum, frumentum autem recondite in horreum. Ille est finis anni messis seculi, Benedices coronam anni benignitatis tuæ. Coronam vbi audis, gloria victoriæ significatur. Vince diabolum, & habebis coronam. Benedices coronam anni benignitatis tuæ. Rursus commendat benignitatem dei, ne quisquam de suis meritis glorietur.

Et campi tui replebuntur vbertate. Pinguescent fines deserti, & colles exultatione accingentur. Campi, colles, fines deserti: idem ipsi sunt homines. Campi propter æqualitatem. Ergo propter æqualitatem inde dicti sunt campi populi iusti. Colles, propter erectionem, quia erigit in se deus eos qui se humiliant. Fines deserti, omnes gentes. Quare fines deserti? Deserti erant, nullus ad eos Propheta missus erat. Sic erant illi quomodo eremus, qua non transit homo. Nullum verbum dei missum erat ad gentes, soli populo Israël prædicauerunt Prophetæ. Ventum est ad dominum, crediderunt frumenta in ipso populo Iudæorum. Nam dixit

tunc discipulis suis, Dicitis quia longe est messis, re- *Ioan.4.*

spicite & videte, quia albæ sunt regiones ad messem. Fuit ergo messis prima, erit secunda in vltimo seculo.

G Messis prima de Iudæis, quia mittebãtur ad illos Prophetæ annunciantes venturum saluatorem. Ideo dixit discipulis suis dominus, Videte quia albæ sunt regiones ad messem: regiones vtique Iudææ. Alij, inquit, laborauerant, & vos in eorum labores intrastis. Labora-
Ioan.4. uerunt Prophetæ vt seminarent, & vos cum falce intrastis ad illorum labores. Facta est ergo prima messis, & inde de ipso frumento quod tunc purgatum est, seminatus est orbis terrarum, vt surgat alia messis, quæ in fine metenda est. In secunda messe superseminata
Matth.13. sunt zizania, modo hic laboratur. Quomodo in illa prima laborauerunt Prophetæ, quousque veniret dominus, Sic in ista secunda laborauerũt Apostoli, & omnes prædicatores veritatis laborãt, quousque in finem dominus mittat in messem angelos suos. Antea ergo desertum erat, sed pinguescent fines deserti. Ecce vbi Prophetæ non sonuerant, dominus Prophetarum acceptus est. Pinguescent fines deserti, & exultatione colles accingentur. *Induti sunt arietes ouium.* Subaudiendum exultatione. Qua enim exultatione colles accingentur, hac induuntur arietes ouium. Ipsi arietes, qui
H colles. Colles enim eminentiore gratia: arietes, quia duces gregum. Arietes ergo Apostoli induti sunt exultatione, gaudent de fructibus suis, non sine causa laborauerunt, non sine causa prædicauerũt. Induti sunt arietes ouium. *Et conualles abundabunt frumento.* Et humiles populi multum fructum afferent. *Clamabunt.* Inde abundabunt frumento, quia clamabunt, Quid clamabunt? *Etenim hymnum dicent.* Aliud est enim clamare aduersus deum, aliud hymnum dicere: aliud clamare sacrilegium, aliud clamare laudes. Si clamas in blasphemia, spinas protulisti. Si clamas in hymno, abundas frumento.

In Psalmum sexagesimumquintum Enarratio.

INSCRIBITVR in titulo Psalmus iste, In finem canticum Psalmi resurrectionis. In finẽ cum auditis quando Psalmi pronunciantur,
Roma.10. In Christum intelligite, dicente Apostolo, Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Quomodo ergo hic cantetur resurrectio, & cuius resurrectio, quantum ipse donare & aperire dignatur, audietis.
I Resurrectionem enim Christiani nouimus in capite nostro iam factam, & in membris futuram. Caput Ec-
Colos.1. clesiæ Christus est, mẽbra Christi Ecclesia. Quod præcessit in capite, sequetur in corpore. Hæc est spes nostra, ad hoc credimus, ad hoc duramus & perseueramus in tanta malignitate huius seculi, consolante nos spe, antequam spes fiat res. Res enim erit cũ & nos resurrexerimus, & in cœlestem habitum cõmutati æqua-
Matt.22. les angelis facti fuerimus. Quis hoc sperare auderet, nisi veritas promitteret? Hanc autem spem promissam sibi Iudæi tenebant, & de bonis, & de quasi iustis operibus multum gloriabantur quòd acceperant legẽ secundum quam viuendo, & hic haberẽt bona carnalia, & in resurrectione mortuorum talia sperabãt, de quibus hic gaudebant. Propterea Saducæis qui negabãt
Matth.22. futuram resurrectionem, Iudæi respondere non pote-
Luc.20. rant proponentibus quæstionem quã domino proposuerunt iidem Saducæi. Hinc enim intelligimus eos hanc quæstionem soluere non potuisse, quia domino soluente mirati sunt. Proponebant ergo Saducæi quæstionem de quadam muliere quæ habuit septem viros, non simul, sed succedentes sibi. Erat enim hoc legis ad
Deute.25. populum propagandũ, vt qui forte sine liberis defun-
geretur, fratres eius si haberet, acciperet vxorẽ eius, ad K
resuscitandũ semen fratri suo. Proposita ergo illa muliere quæ habuit septem viros omnes mortuos sine liberis, & ad hoc officiũ implendũ ducentes fratris vxorem, dixerunt quærẽtes, In resurrectione cuius eorũ erit vxor? Proculdubio Iudæi nõ fatigarẽtur, nõ deficerent in ista quæstione, si non talia sibi in resurrectione sperarent, qualia agebant in hac vita. Dominus autem æqualitatem angelorũ promittens, nõ humanam carnis corruptionem, ait illis, Erratis, nesciẽtes scripturas neque virtutẽ dei. In resurrectione enim neq; nubent, Matth.22.
neque vxores ducent: neq; enim incipient mori, sed erunt æquales angelis dei. Demõstrauit quòd ibi nõ sit Luca.20.
necessaria successio, vbi deletur decessio. Ibi quia decessores non erunt, nec successores quærentur. Ad hoc subiecit, nõ enim incipient mori. Veruntamen quia Iudæi tenebãt, & si carnaliter spem resurrectionis futurę, gauisi sunt responsum esse Saducæis, cum quibus illis erat de hac ancipiti & obscura quæstione certamen. Tenebant ergo Iudæi spem resurrectionis mortuorũ, & solos se ad beatam vitã resurrecturos sperabãt propter opus legis, & propter iustificationes scripturarũ, L
quas habebant soli Iudæi, & gentes nõ habebant. Crucifixus est Christus, cæcitas ex parte in Israel facta est, vt Roma.11.
plenitudo gentiũ intraret. Hoc Apostolo dicente, cœpit etiam gentibus promitti resurrectio mortuorũ, credentibus in Iesum Christũ quod resurrexerit. Inde Psalmus iste est aduersus præsumptionem & superbiam Iudæorum, pro fide gentium ad eandem spem resurrectionis vocatarũ. Quodammodo fratres mei animum Psalmi audistis. In hoc quod dixi, in hoc quod proposui, tota vestra suspendatur intẽtio. Hinc vos nulla cogitatio auertat: contra præsumptionem dicitur Iudæorum, qui de iustificationibus legis sperabant sibi resurrectionẽ, & crucifixerunt Christum qui primus resurrexit, non membra resurrectura solos Iudæos habituros, sed omnes qui in eũ credidissent: id est omnes gentes. Inde cœpit: *Iubilate deo:* Qui? *Omnis terra.* Non Psal.99.
ergo sola Iudæa. Videte fratres quemadmodum commendetur vniuersitas Ecclesię toto orbe diffusæ, & nõ solum dolete Iudæos, qui gratiam istã gentibus inuidebant, sed plus hæreticos plangite. Si enim dolendi sunt qui collecti non sunt, quanto amplius qui collecti diuisi sunt? Iubilate deo omnis terra. Quid est iubilate?
In vocẽ eius erumpite gaudiorũ, si nõ potestis verbo- M
rum. Non enim verbis iubilatur, sed solus gaudentiũ sonitus redditur quasi parturientis & parientis cordis lætitiam in vocem rei conceptæ, quæ verbis explicari non possit. Iubilate deo omnis terra. Nemo iubilet in parte, Nemo, inquam, iubilet in parte, omnis terra iubilet, catholica iubilet, catholica totũ tenet. Quicunq; partem tenet, & à toto præcisus est, vlulare vult nõ iubilare. Iubilate deo omnis terra, *Psallite autem nomini eius.* Quid dixit, psallentibus vobis? Benedicatur nomen eius. Quid sit autem psallere, heri dixi, & credo meminisse charitatem vestram. Psallere est organum etiam assumere, quod psalterium dicitur, & pulsu atq; opere manuum vocibus concordare. Si ergo iubilatis quod deus audiat, psallite etiam quòd homines videant & audiant, sed non propter nomẽ vestrum. Cauete enim facere iustitiam vestram coram hominibus, vt Matth.6.
videamini ab eis. Et propter cuius nomẽ, inquies, psallam, vt non videantur ab hominibus opera mea? Attendite alio loco, Luceant opera vestra coram ho- Matth.5.
minibus, vt videant bona facta vestra, & glorificẽt patrem

trem

A trem vestrum qui in cœlis est. Videant bona facta ve-
stra,& glorificent non vos,sed deum. Nam si propter
vos glorificandos facitis opera bona,respondetur vo-
Matth.6. bis,quod ipse dixit de quibusdam talibus, Amen dico
vobis,perceperunt mercedem suam. Et iterum, Alio-
qui mercedem non habebitis apud patrem vestrum
qui in cœlis est. Ergo,inquies,debeo abscondere opera
mea,ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait?
Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo
remanebo. Hic mihi dicis, Cauete facere iustitiam ve-
Ibidem. stram coram hominibus. Hic mihi dicis,Luceant ope-
ra vestra bona corã hominibus: Quid obseruabo? quid
faciam? quid relinquam? Tam nõ potest homo seruire
duobus dominis diuersa iubentibus,quàm nec vni di-
uersa iubenti. Non,ait dominus,diuersa iubeo. Finẽ at-
tende,in finem canta,quo fine facias,vide. Si ideo facis
vt tu glorificeris,hoc prohibui: si autem ideo vt deus
glorificetur,hoc iussi. Psallite ergo nõ nomini vestro,
sed nomini domini dei vestri. Vos psallite, ille laude-
tur: vos bene viuite,ille glorificetur. Vnde enim habe-
B tis ipsum bene viuere? Si æternum haberetis,nunquam
male vixissetis: si à vobis haberetis, nunquam bene vi-
xissetis. Psallite autem nomini eius, *Date gloriam laudi
eius.* Totam intentionem nostram in laudem dei mit-
tit,nihil nobis relinquit vnde laudemur. Gloriemur in
deo magis,& gaudeamus,illi inhæreamus, in illo lau-
demur. Audistis cum legeretur Apostolus, Videte vo-
1.Corin.1. cationem vestram fratres,quia non multi sapientes se-
cundum carnem,non multi potentes,non multi nobi-
les,sed stulta mũdi elegit deus, vt confundat sapiẽtes:
& infirma mũdi elegit de⁹,vt cõfundat fortia: & igno-
bilia mũdi elegit deus,& ea quæ nõ sunt tanquam quæ
sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Quid voluit dicere?
Quid voluit ostẽdere? Descẽdit dominus deus noster
Iesus Christus in spiritu reparare genus humanũ,& da-
re gratiam suam omnibus intelligentibus, quia gratia
illius est,nõ merita eorum. Et ne quælibet persona glo
riaretur in carne, infirmos elegit: nã inde non est ele-
ctus ille Nathanaël etiam. Quid enim tibi videtur, vt
Marci.2. publicanum in telonæo sedentem eligeret Matthæũ,
C & non eligeret Nathanaël cui perhibuit testimonium
Ioan.1. ipse dominus dicẽs, Ecce verus Israëlita in quo dolus
non est? Intelligitur ergo Nathanaël iste doctus fuisse
in lege: nõ quia doctos non erat electurus, sed si ipsos
primo elegisset,doctrinę suę merito se electos putarẽt,
& ita illorum scientia laudaretur,& laus Christi gratiæ
minueretur. Perhibuit testimonium tanquam bono fi-
deli,in quo dolus non erat,sed tamen eum non assum
psit inter illos discipulos, quos primum idiotas elegit.
Et vnde intelligimus quòd ille peritus erat legis? Quã-
do audiuit ab vno ex eis qui secuti erãt dominũ dicẽ-
tem, Inuenimus messiam,quod interpretatur Christus:
quæsiuit vnde,& dictũ est à Nazareth. Et ille, A Naza-
reth potest aliqd boni esse. Proculdubio qui intellexit,
Ibidem. quia à Nazareth potest aliquid boni esse,peritus erat le
gis,& bene ꝓphetas inspexerat. Noui esse in illi⁹ verbis
aliã pronunciationẽ,sed à prudẽtioribus nõ est appro-
bata,vt quasi desperasse videatur ille, cum audiens di-
xisset, A Nazareth potest aliquid boni esse? id est, nun-
quid potest? Sic pronunciãdo quasi desperaret. Sequi-
tur autẽ ibi, Veni & vide. Hæc verba, id est, veni & vi-
de,vtranque possunt pronunciationem sequi: Si dicas,
quasi non credẽs, à Nazareth potest aliquid boni esse?
Respondetur,veni & vide quod non credis. Rursus si
dicas confirmãs, A Nazareth potest aliquid boni esse:

Respondetur,veni & vide quod credis,quàm vere bo- D
num sit,bonũ quod nuncio à Nazareth,& quàm recte
credas,veni & experire. Hinc tamen æstimatur doctus
ille in lege fuisse, quia non est electus inter discipulos
ab illo,qui stulta mundi prius elegit, cum tantũ ei per-
hibuerit testimonium dominus dicens, Ecce vere I- *1.Corin.1.*
raëlita,in quo dolus nõ est. Elegit ergo dominus post- *Ioan.1.*
eà & oratores, sed illi superbirent si non prius eligeret *De verbis*
piscatores. Elegit diuites, sed dicerent merito diuitia- *Apostoli.*
rum suarum se electos esse, nisi primo elegisset paupe- *ser.28. Et*
res. Elegit imperatores postea,sed melius est vt Romã *de verbis*
cum venerit imperator,deposito diademate ploret ad *domini.*
memoriam piscatoris, quàm vt piscator ploret ad me- *ser.59.*
moriam imperatoris. Infirma enim mũdi elegit deus, *1.Corin.1.*
vt cõfundat fortia: & ignobilia mundi elegit,& ea quę
non sunt tanquam ea quæ sunt,vt ea quæ sunt euacua-
rentur. Et quid sequitur? Quid ait? Conclusit Aposto-
lus, vt non glorietur coram deo omnis caro. Videte *Ibidem.*
quemadmodum nobis abstulit gloriam, vt daret glo-
riam. Abstulit nostrã, vt daret suam. Abstulit inanem,
vt daret plenam. Abstulit nutantem, vt daret solidam. E
Tanto ergo gloria nostra fortior & firmior, quia in
deo. Non ergo in te debes gloriari quod prohibuit ve-
ritas,sed quod ait Apostolus,hoc præcipit veritas, Qui
gloriatur,in domino glorietur. Date ergo gloriam lau
di eius, nolite imitari Iudæos, qui quasi meritis suis vo-
lebant tribuere iustificationes suas, & inuidebant gen-
tibus accedentibus ad gratiam euangelicam,vt pecca-
ta omnia donarentur eis, quasi illi non haberent quod
donaretur sibi, quasi iam boni operarij mercedẽ expe-
ctantes. Et cum adhuc ægroti essent sanos se esse puta-
bant,& inde periculosius ægrotabant. Nam si vel mi-
tius ægrotassent,non quasi phrenetici medicũ occidis
sent. Date gloriam laudi eius. *Dicite deo quàm timenda
sunt opera tua.* Quare timenda & non amanda? Audi a-
liam vocem Psalmi, Seruite domino in timore, & ex- *Psal.2.*
ultate ei cum tremore. Quid sibi hoc vult? Audi vocem
Apostoli, Cum timore, inquit, & tremore vestram ip- *Philip.2.*
sorum salutem operamini. Quare cum timore & tre-
more? Subiecit causam: Deus est enim qui operatur
in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Si er
go deus operatur in te, gratia dei bene operaris non F
viribus tuis. Ergo si gaudes,& time,ne forte quod da-
tum est humili, auferatur superbo. Nam vt noueritis
hoc esse factum de ipsa superbia Iudæorum,quasi se ex
operibus legis iustificantium,& ideo cadentium, dicit
alius Psalmus, Hi in curribus,& hi in equis, quasi in suis *Psal.19.*
quibusdam passibus & instrumentis ad erectionem su
am. Nos autem, inquit, in nomine domini dei nostri
magnificabimur. Hi in curribus & hi in equis,nos au-
tem in nomine domini dei nostri magnificabimur.
Videte quemadmodum illi extollebãtur in se, Videte
quemadmodum isti gloriabantur in deo: propterea
quid secutum est? Illis obligati sunt pedes & cecide-
runt,nos autem surreximus & erecti sumus. Audi ip-
sum dominum nostrum hoc idem dicentem, Ego, in- *Ioan.9.*
quit,veni,vt qui non vident, videant: & qui vident,cę-
ci fiant. Vide in vna parte bonitatem, in alia quasi ma-
litiam. Sed quid meli⁹ illo? Quid misericordius? Quid
iustius? Quare ergo qui non vident videant? Propter
bonitatem. Quare & qui vident cæci fiant? Propter e-
lationem. Et vere videbant,& facti sunt cæci: non vi-
debant, sed videre sibi videbantur. Nam ecce videte
fratres cum dicerent ipsi Iudæi, Num sumus ceci? Ait
illis dominus, Si cæci essetis, peccatum non haberetis: *Ibidem.*

G modo autem quia dicitis, videmus, peccatum vestrum
in vobis manet. Ad medicum venisti, videre te dicis?
Cessabunt collyria, semper cæcus remanebis. Confite-
re te cæcum, vt illuminari merearis. Attende Iudæos,
attende gentes. Qui non vident, videant inquit, Ideo
veni, & vt qui vident cæci fiant. Ipsum dominum no-
strum Iesum Christum in carne videbant Iudæi, gen-
tes non videbant. Ecce qui viderunt crucifixerunt,
qui non viderunt, crediderunt. Ergo quid fecisti ô
Christe, aduersus superbos? Quid fecisti? Videmus
quia dignatus es, & membra tua sumus, Videmus, Ab-
scondisti deum, & hominem aspectibus obiecisti ho-
Roma.11. minum. Quare hoc? Vt cæcitas ex parte in Israël fie-
ret, & plenitudo gentium intraret. Ad hoc abscondi-
sti deum & hominem aspectibus obiecisti. Videbant
& non videbant. Videbant quod acceperas, & non
Philip.2. videbant quod eras. Videbant formam serui, non vi-
Ioan.14. debant formam dei. Formam serui qua maior est pa-
ter, non formam dei propter quam modo audistis,
Ego & pater vnum sumus. Tenuerunt quod videbant,
Ioan.10. crucifixerunt quod videbant, insultauerunt ei quem vi
Matth.26. & 27. debant, non agnouerunt qui latebāt. Audi apostolum
dicentem, Si enim cognouissent, nunquam dominum
H gloriæ crucifixissent. Ergo gentes quæ vocatæ estis at-
1. Corin. 2. tendite ramos præcisos propter seueritatem, vos au-
Roma.11. tem insertos propter bonitatem, & participes factos
pinguedinis oleæ, non altum sapientes, id est, non su-
Ibidem. perbientes, Non enim tu radicem portas, ait, sed ra-
dix te: magis terreamini, quia videtis amputatos ra-
mos naturales. Iudæi enim per patriarchas venerunt,
Roma.11. & de carne Abrahæ nati sunt. Et quid ait Apostolus?
Sed dicis, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Pro-
pter infidelitatem fracti sunt, tu autem, inquit, fide stas,
noli altum sapere, sed time. Si enim naturalibus ra-
mis deus non pepercit, neque tibi parcet. Attende er-
go ramos fractos & in te insertū, noli extolli super ra-
mos fractos, sed magis dicito deo, quàm metuēda sunt
opera tua, Fratres si aduersus Iudæos olim præcisos de
radice patriarcharum extollere nos non debemus, sed
timere potius & dicere deo, quàm timenda sunt ope-
ra tua: quanto minus non nos debemus extollere ad-
uersus recentia vulnera præcisionum? Præcisi sunt an-
I tè Iudæi, insertæ sunt gentes. De ipsa insertione præ-
cisi sunt hæretici: sed neque contra illos nos extollere
debemus, ne forte præcidi mereamur, quos delectat
insultare præcisis. Fratres mei qualiscunque episcopi
vox sonuit vobis, rogamus vos vt caueatis quicunque
in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt in-
tus, sed orate potius vt & ipsi intus sint. Potens est e-
nim deus iterum inserere illos. De ipsis Iudæis dixit
hoc Apostolus, & factum est in eis, Resurrexit domi-
Ibidem. nus & multi crediderunt: non intellexerunt cum cru-
cifigerent, tamen postea crediderunt in eum, & dona-
tum est eis tam magnum delictum. Fusus domini san-
guis donatus est homicidis, non vt dicam deicidis:
quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ cru-
1. Corin. 2. cifixissent. Modo homicidis donatus est fusus sanguis
innocentis. Et ipsum sanguinem quem per insaniam
fuderunt, per gratiam biberunt. Dicite ergo deo, quàm
Roma.11. timenda sunt opera tua. Vnde timenda? Quia cæcitas
ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intra-
ret. O gentium plenitudo, dic deo, quàm timenda sunt
opera tua, & sic gaude vt contremiscas, noli extolli su-
per ramos præcisos. Dicite deo, quàm timenda sunt o-
pera tua. *In multitudine potentia tua mentientur tibi inimici*
tui. Ad hoc tibi, inquit, mentientur inimici tui, vt mul K
ta sit potentia tua. Quid est hoc? Intentius audite. Po-
tentia domini nostri Iesu Christi, maxime apparuit in
resurrectione, vnde Psalmus iste titulū accepit. Et re-
surgens apparuit discipulis suis. Non apparuit inimi- *Acto.10.*
micis suis, sed discipulis suis. Crucifixus apparuit om-
nibus, resurgens fidelibus, vt etiā postea qui vellet cre-
deret, & credenti resurrectio promitteretur. Multi san-
cti multa miracula fecerūt, nullus eorum mortuus re-
surrexit, quia & qui ab eis resuscitati sunt, morituri re-
suscitati sunt. Intendat charitas vestra. Commendans
dominus opera sua dixit, Operibus credite, si mihi nō *Ioan. 10.*
vultis credere. Et commendantur etiam præterita o-
pera Prophetarum: & si non eadem, tamen multa eius-
dem potentiæ. Ambulauit dominus super mare, iussit *Matth. 14.*
& Petrum. Nunquid non ibi erat ipse dominus quan-
do se diuisit mare, vt Moyses cum populo Israël tran- *Exod.14.*
siret? Idem dominus illa faciebat: qui fecit ista per car-
nem suam, ipse illa faciebat per carnem seruorum suo-
rum. Illud tamen per seruos suos non fecit: nam ipse
omnia faciebat, vt aliquis ipsorum mortuus esset, & re-
surgeret in vitam æternam. Quia ergo possent dicere L
Iudæi cū miracula faceret dominus, fecit hoc & Moy-
ses, fecit hoc & Helias, fecit hoc & Helisæus, possent *3. Reg. 17.*
sibi ista dicere, quia & illi mortuos resuscitauerunt, & *4. Reg. 4.*
multa miracula fecerunt: propterea cum ab illo si-
gnum peteretur, proprium signum commendās quod
in se solo futurū erat, ait, Generatio ista praua & ama- *Matth.12.*
ricans signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi
signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ven- *Ionæ.2.*
tre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius
hominis in corde terræ tribus diebus & tribus nocti-
bus. Quomodo fuit Ionas in ventre ceti? Nónne vt
postea viuus euomeretur? Hoc fuit infernus domino,
quod Ionæ cetus. Hoc signum proprium cōmēdauit,
hoc est potentissimum. Potentius est reuixisse mortuū,
quàm non fuisse mortuum. Multitudo potentiæ domi
ni secundū quod homo factus est, in virtute resurre-
ctionis apparet. Hanc cōmendat & Apostolus cum di- *Philip.3.*
cit, Non habens eam iustitiam quæ ex lege est, sed eam
quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo iustitia in fide
ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis e-
ius. Sic cōmendatur & alio loco, Et si crucifixus est ex M
infirmitate, sed viuit in virtute dei. Cum ergo ista ma- *2. Corin.13.*
gna potētia domini in resurrectione intelligatur, vn-
de titulū Psalmus iste accepit, quid sibi vult in multi-
tudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui: nisi vt
sic intelligas, ideo tibi mentiētur inimici tui vt cruci-
figaris, ideo crucifigeris vt resurgas? Mendacium ergo
illorum ad commendandam multā potentiam tuam
valebit. Quare solent inimici mentiri? Vt potentiam
cuiusque minuant de quo mentiuntur. Tibi, inquit, cō-
trarium accidit. Nam minus appareret potentia tua, si
illi tibi non mentirentur. Attendite & ipsum menda-
cium falsorum testium in Euangelio, & videte quia de
resurrectione est. Cū enim domino dictum esset, quod
signum ostendis nobis, quia ista facis: excepto eo quod
dixerat de Iona, per aliam similitudinem hoc ipsum *Matth. 12.*
item dixit: vt noueritis hoc proprium signum maxi-
me commēdatum, Soluite templum, inquit, hoc, & in *Ioan.2.*
tribus diebus excitabo illud. Et illi dixerunt, Quadra-
ginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu
in triduo excitabis illud? Et euangelista, quid illud es-
set, exponens, Hoc autem, inquit, dicebat Iesus de tem- *Ibidem.*
plo corporis sui. Ecce hanc potentiam suam homini-
bus se

A bus se demonstraturum dicebat: vnde similitudinem
de templo dederat propter carnem suã, quæ erat tem-
plum latentis intus diuinitatis. Vnde Iudæi templum
foris videbant, numen intus habitans non videbãt. Ex
istis verbis domini concinnauerunt falsi testes men-
dacium quod contra eum dicerent, ex his ipsis vbi
commendauit resurrectionem suam futuram loquens
de templo. Dixerunt enim falsi testes aduersus eum,
cum quæreretur ab eis quid illũ audissent dixisse blas-
Matth. 26. phemum: audiuimus enim eum dicentem, Soluam
† resuscita- templum hoc, & post triduum reædificabo † illud. Post
bo. triduum resuscitabo audierant, soluam non audierant,
sed audierant, soluite. Vnum verbum mutauerunt &
paucas literas, vt falsum testimonium molirentur. Sed
cui mutas verbum ô humana vanitas, ô humana infir-
mitas? Verbo incommutabili verbum mutas? Mutas tu
tuum verbum, nunquid mutas dei verbum? Vnde alio
Psal. 26. loco dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Quare ergo
tibi mentiti sunt inimici tui ô domine, cui iubilat
omnis terra? In multitudine potentiæ tuæ mentientur
B tibi inimici tui. Dicunt, soluam: cum tu dixeris, solui-
te. Quare te dixerunt dixisse, soluam: & non dixerunt
quod tu dixisti, soluite? Vt quasi ipsi se à crimine solu-
ti templi defenderent sine causa. Christus enim, quia
voluit, mortuus est, & tamen vos occidistis. Ecce con-
cedimus vobis ô mendaces, ipse soluit templum. Di-
Gala. 2. ctum est enim ab Apostolo, Qui me dilexit, & tradidit
semetipsum pro me. Dictum est de patre, Qui proprio
Roma. 8. filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit il-
lum. Si ergo pater filium tradidit, & filius semetipsum
tradidit, Iudas quid fecit? Pater tradendo filiũ ad mor
Matth. 26. tem pro nobis, bene fecit: Christus tradendo seipsum
pro nobis, fecit bene: tradendo Iudas magistrum pro
auaritia sua, fecit male. Non enim quod nobis præsti-
tum est de passione Christi, malitiæ Iudæ deputabitur.
Habet ille mercedem malitiæ, Christus laudem gra-
Ioan. 2. tiæ. Prorsus ipse soluerit templum, ipse soluerit qui di-
Ioan. 10. xit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & po-
testatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollet eam
à me, sed ego ipse pono eam à me, & iterum sumo eam.
C Ipse soluit templum gratia sua, non malitia vestra. In
multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui.
Ecce mentiuntur, ecce creditur eis, ecce opprimeris,
ecce crucifigeris, ecce insultatur tibi, ecce caput agita-
Matth. 27. tur, Si filius dei es, descẽde de cruce. Ecce quãdo vis a-
Ioan. 19. nimam ponis, & lancea latus perciteris, & sacramen-
ta de latere tuo defluunt, deponeris de ligno, inuolue-
Matth. 28. ris linteaminibus, poneris in sepulchro, adduntur cu-
stodes ne tollant te discipuli tui: venit hora resurre-
ctionis tuæ, terra concutitur, monumenta scinduntur,
resurgis occultus, appares manifestus. Vbi sunt ergo
illi mendaces? Vbi est falsum testimonium maleuolen-
tiæ? Nónne in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt
tibi inimici tui? Da & illos sepulchri custodes, refe-
rant quid viderint, accipiant pecuniam & ipsi men-
tiantur. Dicant etiam ipsi moniti peruersi à peruersis,
dicant à Iudæis corrupti, qui in Christo noluerunt es-
se integri, dicant, Mentiantur etiam ipsi, Quid dictu-
ri sunt? Dicite, videamus, mentimini & vos in multi-
Ibidem. tudine potẽtiæ domini. Quid dicturi estis? Cum dor-
miremus nos, venerunt discipuli eius & abstulerunt
In lib. 50. eum de monumento. O vere stultitia dormiens, aut
homiliarũ vigilabas, & prohibere debuisti: aut dormiebas, & quid
ho. 36. sit gestum nescisti. Accesserunt & ipsi mendacio ini-
micorum: auctus est & numerus mentientium, vt au-

geretur merces credentium, quia in multitudine po- D
tentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui. Ergo mentiti
sunt, in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt. Appa-
ruisti contra mendaces veracibus, & apparuisti eis ve-
racibus, quos tu veraces fecisti. Remaneant Iudæi in
mendaciis suis, quia tibi in multitudine potentiæ tuæ
mentiti sunt: fiat quod sequitur, *Omnis terra adoret te
& psallat tibi, psallat nomini tuo altissime.* Pauloante humil-
lime, modo altissime. Humillime inter manus men-
tientium inimicorum: altissime super verticem lau-
dantium angelorum. Omnis terra adoret te & psallat
tibi, psallat nomini tuo altissime. *Venite & videte opera
domini.* O gentes, ô vltimæ nationes, relinquite Iudæos
mentientes, venite confitentes. Venite & videte opera
domini. *Terribilis in consiliis super filios hominum.* Filius
hominis & ipse quidem dictus est, & vere filius homi-
nis factus est. Vere filius dei in forma dei: vere filius *Philip. 2.*
hominis in forma serui. Sed nolite formam istam ser-
ui ex aliorum similium conditione pensare. Terri-
bilis est in consiliis super filios hominum. Machi-
nati sunt filij hominum consilium ad crucifigendum E
Christum, crucifixus excæcauit crucifigentes. Quid
ergo fecistis filij hominum machinando acuta consi-
lia aduersus dominum vestrum, in quo latebat maie-
stas, & apparebat infirmitas? Vos machinati estis con-
silia perdendi, ille excæcandi & saluandi: excæcandi
superbos, saluandi humiles. Ad hoc autem superbos
istos excæcandi, vt cæcati humiliarentur: humiliati
confiterentur: confessi illuminarentur. Terribilis in
consiliis super filios hominum. Vere terribilis: ecce
cæcitas ex parte in Israël facta est. Ecce Iudæi ex qui- *Roma. 11.*
bus natus est Christus, foris sunt: ecce gentes quæ
contra Iudæam erant, in Christo intus sunt. Terribi-
lis in consiliis super filios hominum. Propterea quid
fecit terrore consilij sui? Conuertit in mare aridam.
Hoc enim sequitur, *Qui conuertit mare in aridam.* Ma-
re erat mundus amarus salsitate, turbulentus tempe-
state, sæuiens fluctibus persecutionum, mare erat. Cer-
te in aridam conuersum est mare: modo sitit aquam
dulcem mundus, quia salsa plenus erat. Quis hoc fe-
cit? Qui conuertit mare in aridam. Iam anima gen- F
tium omnium quid dicit? Anima mea velut terra sine *Psal. 142.*
aqua tibi. Qui conuertit mare in aridam. *In flumine
pertransibunt pede.* Illi ipsi qui conuersi sunt in aridam,
cum essent antea amari, in flumine pede pertransi-
bunt. Quid est flumen? Flumen est omnis mortalitas
seculi. Vide flumen, alia veniunt & transeunt. alia
transitura succedunt. Nónne sic fit in aqua fluminis,
quæ de terra nascitur & manat? Omnis qui natus est,
cedat oportet nascituro: & omnis iste ordo rerum la-
bentium, fluuius quidam est. In istum fluuium non se
mittat cupida anima, non se mittat, stet. Et quomodo
transiet delectationes rerum periturarum? Credat in
Christum, & facile pertransibit pede, transibit illo du-
ce, pede transibit. Quid est pede transire? Facile transi-
re, & non quærat equum vt transeat, non erigatur su-
perbia ad transeundum flumen: humilis transeat, & o-
cyus transit. In flumine pertransibunt pede. *Ibi iocun-
dabimur in ipso.* In bonis operibus iocundare. O Iudæi,
de vestris operibus gloriamini, deponite superbiam
gloriandi de vobis, sumite gratiã iocundandi in Chri
sto. Ibi enim iocundabimur, sed non in nobis: ibi io-
cundabimur in ipso. Quando iocundabimur? Cum flu
men transierimus pede, vita æterna promittitur, resur-
rectio promittitur, ibi caro nostra iam nõ erit flumen.

G Flumen enim modo est, quãdo mortalis est. Videte si
stat aliqua ætas, Pueri crescere volunt & nesciũt quòd
spatium vitæ suæ annis succedentibus minuitur. Non
enim adduntur anni, sed subtrahuntur crescentibus, si-
cut aqua fluminis prorsus accedit, sed à fonte recedit:
& volunt crescere pueri vt careant dominatu maiorũ.
Ecce crescunt, agitur cito, perueniunt ad iuuentutem.
Qui excesserunt pueritiam, si possint teneant iuuentu-
tem. Trãsit & ipsa, senectus succedit: vel senectus æter-
na succedat, vel senectus æterna fit: morte aufertur, er-
go fluuius est carnis nascentis. In hunc fluuium morta-
litatis nemo se mortalium rerum concupiscentia sub-
uertat ne rapiatur: facile transit qui humiliter, id est pe-
de transit, duce illo qui prior transiit, qui de torrẽte in
Psal.109. via vsque ad mortem bibit, propterea exaltauit caput.
Trãseuntes ergo pede fluuium istum, id est, facile trãs-
euntes mortalitatem istam fluentem, ibi iocũdabimur
in ipso. Modo autem in quo nisi vel in ipso, vel in spe
ipsius? Et si enim iocundamur modo, in spe iocunda-
mur, tũc autem in ipso iocũdabimur: & modo in ipso,
1.Cor.13. sed per spem: tunc autẽ facie ad faciem, ibi iocundabi-
H mur in ipso. In quo? *Qui dominatur in virtute sua in æter-
num.* Nam nos quam virtutẽ habemus? Nũquid æter-
Gene.3. nam? Si æterna esset virtus nostra, nõ lapsi essemus, nõ
cecidissemus in peccatum, nõ meruissemus mortalita-
tem pœnalem. Ille volũtate suscepit, quò nos meritum
nostrum deiecit. Qui dominatur in virtute sua in æter-
num, eius participes efficiamur, in cuius virtute nos e-
rimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lu-
men illuminans: nos auersi ab illo contenebramur, ille
auerti à se non potest. Calore ipsius accendimur, vnde
recedẽtes frigueramus, accedentes rursum accẽdimur.
Ergo dicamus ei vt custodiat nos in virtute sua, quia
in ipso iocundabimur qui dominatur in virtute sua in
æternum. Sed non hoc solis Iudæis præstitit credenti-
bus, quia multũ se extulerunt Iudæi de virtute sua præ-
sumentes: postea cognouerunt in cuius virtute fuerunt
salubriter fortes, & quidam eorũ crediderunt, sed non
sufficit Christo. Multum est quod dedit, [magnũ pre-
cium dedit,] non pro solis Iudæis debuit valere quod
dedit. *Oculi eius super gentes respiciunt.* Ergo oculi eius
super gẽtes respiciunt. Et quid facimus? Murmurabunt
I Iudæi, dicturi sunt Iudæi, quod nobis, hoc & illis: no-
bis Euangelium, illis Euãgelium: nobis gratiam resur-
rectionis, & illis gratiam resurrectionis: nihil nobis
prodest quod nos legem accepimus, & in iustificatio-
nibus legis viximus, & tenuimus præcepta patrum? Ni-
hil valebit hoc illis quod nobis. Non litigent, non con
tendant. *Qui amaricant non exaltentur in semetipsis.* O ca-
ro misera & tabescens, nõnne peccatrix es? Quid cla-
Roma.2. mat lingua tua? Attendatur conscientia. Omnes enim
peccauerunt, & egent gloria dei. Agnosce te infirmi-
tas humana, accepisti legem vt & præuaricatrix legis
esses. Non enim tenuisti & implesti quod accepisti. Ac-
cessit tibi ex lege non iustificatio quam lex iubet, sed
Roma.5. præuaricatio quam tu fecisti. Si ergo abundauit pecca-
tum, quid inuides superabundanti gratiæ? Noli amari-
care, quia qui amaricant non exaltentur. Quasi male-
dixisse videtur, qui amaricant non exaltentur, immo
exaltentur, sed non in seipsis. Humilientur in seipsis,
exaltentur in Christo. Qui enim se humiliat exaltabi-
Math.23. tur, & qui se exaltat humiliabitur. Qui amaricant, non
exaltentur in semetipsis. *Benedicite gentes deum nostrum.*
Ecce repulsi sunt qui amaricant, reddita est illis ratio:
aliqui conuersi sunt, aliqui superbi remanserunt. Non

vos terreant qui gratiam euangelicam inuident genti- K
bus, iam venit semen Abrahæ, in quo benedicẽtur om- Gene.22.
nes gentes. Benedicite eum in quo benedicimini, be-
nedicite gentes deum nostrum, *Et audite vocem laudis
eius.* Ne vosipsos laudetis, sed ipsum laudetis. Quæ est
vox laudis eius? Quia gratia ipsius sumus, quicquid bo-
ni sumus. *Qui posuit animam meam in vitam.* Ecce vox
laudis eius, Qui posuit animam meam in vitam. Ergo
in morte erat. In morte erat, quia in te erat. Inde est
quòd non debuistis exaltari in vobisipsis. Ecce in mor-
te erat in te. Vbi erit in vita nisi in illo qui dixit, Ego Ioan.14.
sum via, veritas, & vita. Quomodo quibusdam creden
tibus ait Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc Ephe.5.
autem lux in domino? Tenebræ ergo in vobis, lux in
domino: sic mors in vobis, vita in domino. Qui posuit
animam meam in vitam. Ecce posuit animã nostram
in vitam, quia credimus in eum qui in vitam posuit a-
nimam nostram. Sed quid deinde opus est, nisi vt per-
seueremus vsq; in finem? Et hoc quis dabit, nisi de quo
consequenter dictum est, *Et non dedit in motum pedes
meos.* Ipse posuit animam meam in vitam, ipse regit &
pedes ne nutent, ne moueantur & dentur in motum, L
& ipse nos faciet viuere, ipse perseuerare vsque in fi-
nem, vt in æternum viuamus. Et non dedit in motum Matth. 10.
pedes meos. Quare hoc dixisti, & non dedit in motum & 24.
pedes meos? Quid enim passus es, aut quid pati potui-
sti vt mouerentur pedes tui? Quid? Audi quæ sequan-
tur. Quare dixi, nõ dedit in motum pedes meos? Quia
multa passuri sumus, de quibus mouerentur de via pe-
des nostri, nisi ipse regeret eos, & in motum nõ daret.
Quæ sunt ista? *Quoniam probasti nos deus, igniisti nos sicut
ignitur argentum.* Non igniisti sicut fœnum, sed sicut
argentum: adhibendo nobis ignem, non in cinerem
conuertisti, sed sordes abluisti. Igniisti nos sicut igni-
tur argentum. Et vide quomodo sæuit deus in illos,
quorum animam posuit in vitam. *Induxisti nos in mu-
scipulam.* Non vt capti moreremur, sed vnde libera-
ti experiremur. *Posuisti tribulationes in dorso nostro.* Ere-
cti enim male, superbi eramus, male erecti curuati su-
mus, vt curuati bene erigeremur. Posuisti tribulatio-
nes in dorso nostro. *Imposuisti homines super capita no-
stra.* Hæc omnia passa est Ecclesia variis & diuersis per-
secutionibus: passa est hoc & singillatim, & modo pa- M
titur etiam. Non enim quisquam est qui se in hac vi-
ta ab his tentationibus possit dicere immunem. Er-
go imponuntur & homines super capita nostra, tole-
ramus quos nolumus, patimur superiores aliquando,
quos nouimus peiores. Peccata autem si desint, bene
superior est homo: quanto autem plura assunt, tanto
est inferior. Et bonum est vt consyderemus nos pec-
catores esse, & sic toleremus impositos super capita
nostra, vt & nos deo confiteamur, quia digna patimur.
Quid enim indigne pateris, quod facit qui iustus est?
Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti ho-
mines super capita nostra. Sæuire videtur deus cum
ista facit, ne metuas quoniam pater est, nunquam sic
sæuit vt perdat. Quando male viuis si parcit, plus ira-
scitur. Omnino istæ tribulationes flagella sunt corri-
gentis, ne sit sententia punientis. Posuisti tribulatio-
nes in dorso nostro, imposuisti homines super capita
nostra. *Transiuimus per ignem & aquam.* Ignis & aqua,
vtrunque periculosum est. In hac vita, certe videtur a-
qua ignem extinguere, & ignis videtur aquam siccare.
Ita & ipsæ tentationes sunt, quibus abundat hæc vita.
Ignis vrit, aqua corrumpit: vtrunque metuendum, &
vstio

A vstio tribulationis,& aqua corruptionis.Quando sunt res angustæ & aliquæ infœlicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est: quando sunt res prosperæ & abundantia seculi circumfluit, quasi aqua est. Vide ne te ignis exurat, ne aqua corrumpat. Firmus esto aduersus ignem, coqui te oportet, tanquam vas fictum mitteris in caminum ignis, vt firmetur quod formatum est. Vas ergo quod in igne formatum est, aquam non timet: vas autem si solidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua soluetur. Noli festinare ad aquã, per ignem transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in sacramentis & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi spiritus clamant ardeo, si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua in refrigerium. Quod autem in sacramentis aqua baptismi, hoc etiam in tentationibus huius seculi angustia timoris. Accedit prima vice ignis, postea ablato timore metuendum est ne fœlicitas corrumpat mundana. Cum autem te ignis crepare non suffecerit, & in aquam non merseris, sed enataueris,
B per disciplinam transis ad requiem, & transiens per ignem & aquam educeris in refrigerium. Quarum enim rerum signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Iam cum transierimus ad illud refrigerium fratres charissimi, nullum ibi timebimus inimicum, nullum tentatorem, nullum inuidum, nullum ignem, nullam aquam, perpetuum ibi refrigerium erit. Refrigerium propter quietem dicitur: nam si dicas calorem, verum est: si dicas refrigerium, verum est. Si enim refrigerium male accipias, quasi torpescimus ibi, non autem torpescimus ibi, sed requiescimus: nec quia calor dicitur, æstuabimus ibi, sed feruemus spiritu. Attende ipsum calorem in alio Psal-
Psal.18. mo, Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid dicit
Roma. 12. & Apostolus? Spiritu feruentes. Ergo transiuimus per ignem & aquam. *Et eduxisti nos in refrigerium.* Attende quia non tantum de refrigerio, sed nec de ipso igne optabili tacuit. *Introibo in domũ tuam in holocaustis.* Quid est holocaustum? Totum incensum, sed igne diuino. Holocaustum enim dicitur sacrificium cum totum accenditur. Aliæ sunt partes sacrificiorum, aliud ho-
C locaustum. Quando totum ardet, & totum consumitur igne diuino, holocaustum dicitur: quando pars, sacrificium. Omne quidem holocaustum sacrificium, sed non omne sacrificium holocaustum. Holocausta enim promittit, corpus Christi loquitur, vnitas Christi loquitur, Introibo in domum tuam in holocaustis. Totum enim meum consumit ignis tuus, nihil mei remaneat mihi, totum sit tibi. Hoc autem erit in re-
1. Cor.15. surrectione mortuorum, quando & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet quod scriptum est, Absor-
Ibidem. pta est mors in victoria. Victoria quasi ignis diuinus est, cum absorbet & mortem nostram, holocaustum est, Non remanet mortale aliquid in carne, non remanet culpabile aliquid in spiritu, totum ex mortali vita consumetur, vt in æterna vita consummatur, vt à morte feruemur in vitam. Erũt ergo illa holocausta. Et quid erit in holocaustis? *Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea.* Quæ est distinctio in votis? Hæc est distinctio, vt te accuses, illum laudes: te intelligas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum il-
Psal.17. luminatorem, cui dicas, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas.

Nam quando dixeris, ô anima, quia ex te tibi lucet, D
ne distingues, Si non distingues non reddes vota distincta. Redde vota distincta, confitere te mutabilem, illum incommutabilem, confitere te sine illo nihil esse, ipsum autem sine te perfectum esse: te indigere illo, illum autem tui non indigere. Clama ad illum, Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bono- Psal.15.
rum meorum non indiges. Iam eo quod te in holocaustum assumit deus, non ille crescit, non ille augetur, non ille ditior, non ille instructior fit, tibi est melius quicquid de te pro te facit, non ei qui facit. Hæc si discernas, reddis vota deo tuo, quæ distinxerunt labia tua. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. *Et locutum est os meum, in tribulatione mea.* Quàm dulcis est sæpe tribulatio, quàm necessaria est tibi. Quid ibi locutum est os ipsius in tribulatione sua? *Holocausta medullata offeram tibi.* Quid est medullata? Intus teneam charitatem tuam, non erit in superficie, in medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius medullis nostris, Interiora ossa sunt carne, medullæ interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ego in superfi- E
cie colit deum, magis placere vult hominibus. Aliud autem intus sentiens, non offert holocausta medullarum, cuius autem medullam inspicit, ipsum totum accipit. Holocausta medullata offeram tibi. *Cum incenso & arietibus.* Arietes sunt duces Ecclesiæ. Totum corpus Christi loquitur, hoc est, quod offert deo incensum. Quid oratio cum incenso & arietibus? Maxime enim arietes orant pro gregibus. *Offeram tibi boues cum hircis.* Boues inuenimus triturantes, & ipsi offeruntur deo. Apostolus de annunciatoribus euangelij dixit in- 1.Corin.9.
telligendum quod scriptum est, Boui trituranti os non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum? Ergo magni illi arietes, magni boues. Quid reliqui qui forte conscij sunt aliquorum peccatorum, qui forte in ipso itinere lapsi sunt, & sauciati per pœnitentiam sanantur? Nunquid & ipsi remanebunt, & ad holocausta non pertinebunt? Ne ipsi timeant addidit & hircos. Holocausta, inquit, medullata offeram tibi, cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis. Adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non possunt accipi, adiuncti bobus accipiuntur. Talibus enim F
dictum est, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Ergo illi hirci non erunt à sinistris, quia fecerunt sibi Luc.16.
amicos de mammona iniquitatis. Qui autem hirci ad sinistram? Quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mi- Matth. 25.
hi manducare, non qui peccata sua eleemosynis redemerunt. *Venite audite, & narrabo omnes qui timetis deum.* Veniamus, audiamus quid narraturus est. Venite audite & narrabo. Sed quid? Venite audite & narrabo omnes qui timetis deum. Si deum non timetis, non narrabo. Non est quibus narretur, vbi dei timor non est. Dei timor aperiat aures, vt sit quod intret, & quà intret, quod narraturus sum. Sed quid est narraturus? *Quanta fecit animæ meæ,* Ecce narrare vult. Sed quid est narraturus? An forte quantum pateat terra, quantum distendatur cœlum, & quod sint sydera, & quæ sint vices solis & lunæ? Ista creatura peragit ordinem suum, qui multum eam curiose quæsierunt, eius creatorem ignorauerunt. Illud audite, illud accipite, ô qui timetis deum, quanta fecit animæ meæ, Si vultis & vestræ est. Quanta fecit animæ meæ? *Ad ipsum ore meo clamaui.* Et hoc ipsum factum dicit animæ suæ, vt ad ipsum ore suo clamaret, factum esse dicit animæ suæ.

G Ecce fratres gentes eramus, & si non in nobis, in parẽtibus nostris. (1.Cor.12.) Et quid dicit Apostolus? Scitis quando gẽtes eratis, ad simulacra sine voce quodãmodo ascẽdebatis inducti. Dicat nũc Ecclesia quanta fecit animæ meæ, ad ipsum ore meo clamaui. Olim ad lapidem clamabam, ad lignum surdum clamabam, simulacris surdis, mutis loquebar, iã imago dei conuersa est ad creatorem suum. (Hiere.2.) Qui dicebam ligno, pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti: (Matth.6.) modo dico, Pater noster qui es in cœlis. Ad ipsum ore meo clamaui. Ore meo iam nõ ore alieno, (1.Pet.1.) Quando clamabam ad lapides in vana cõuersatione paternæ traditionis, ore alieno clamabam: quando clamaui ad dominũ, quod ipse donauit, quod ipse inspirauit, ad ipsum ore meo clamaui. *Et exaltaui sub lingua mea.* Quid est clamaui ore meo, & exaltaui sub lingua mea? Ipsum publice prædicaui, ipsum in secreto confessus sum. Parum est deũ exaltare lingua, sed & sub lingua, vt quod certus loqueris, hoc tacitus cogites, Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Vide quàm vult in secreto esse integer, qui in secreto offert holocausta medullata. Hoc agite fratres, hoc imitamini, vt dicatis, Venite, audite quanta fecit animæ meę. Omnia enim quę enarrat, ipsius gratia fiunt in anima nostra. Videte & alia quæ dicat, *Iniquitatem* H *si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Cõsyderate modo fratres, quàm facile, quàm quotidie homines erubescentes in hominibus iniquitates accusant, Male fecit, perdite fecit, sceleratus homo est, hoc forte propter homines dicit. Vide si non in corde tuo conspicis iniquitatem, ne forte quod reprehendis in altero, cogites facere, & ideo in illum clames, non quia fecit, sed quia inuẽtus est. Redi ad te, intus esto tibi iudex. Ecce in cubiculo tuo abscondito, in ipsa vena intima cordis tui vbi tu solus es & ille qui videt, illic tibi displiceat iniquitas, vt placeas deo. Noli illam respicere, id est, noli illam diligere, sed potius despice, id est, contẽne & auertere ab ea. Quicquid lætum promiserit vt illiciat ad peccãdum, quicquid triste minatum fuerit, vt impellat ad malefaciendum, totum nihil est, totũ transit, despici dignum est vt calcetur, non conspici vt acceptetur. Suggerit enim aliquãdo per cogitationes vel per verba colloquentium malorum. (1.Cor.15.) Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala: tu noli ea respicere. Sed pa- I ratum est in vultu, parũ est in lingua, in corde noli respicere: id est, noli diligere, noli acceptare. Nã respectum pro dilectione poni quotidianum est, primo quia de deo dicimus, respexit me. Quid est, respexit me? Ante enim te non videbat? Aut rui sum attendebat, & precibus tuis cõmonitus est, vt in te oculos mitteret? Videbat te & ante, sed respexit me, dicis, dilexit me. Et homini qui te videt, & rogas eum, dicis, vt misereatur tui, respice me. Videt te, & dicis, respice me. Quid est, respice me? Dilige, attende, miserere mei. Ergo nõ ideo dixit, iniquitatẽ si aspexi in corde meo, quia omnino nulla iniquitas suggeritur cordi humano: Ibi suggeritur, non cessat suggestio, sed non fiat respectio. Si enim respicis iniquitatem, retro aspicis, & incurris sententiam (Luc.9.) domini dicentis in Euangelio, Nemo ponens manum super aratrum & respiciens retro, aptus est regno dei. (Philip.3.) Quid ergo debeo facere? Quod ait Apostolus, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus. Retro enim nostra omnia quæ transieru[n]t, iniqua sunt. Nemo ex bono venit ad Christum, omnes peccatores fuerunt, (Rom.3.) omnes peccauerunt, sed credendo iustificantur. Perfecta iustitia nõ erit, nisi in illa vita: tamen ad profectum & mores boni ab ipso inspirantur, ab ipso donantur. K Noli ergo tua merita computare, noli. Et si suggeritur iniquitas, noli consentire. Quid enim ait? Iniquitatem si conspexi in corde meo, non exaudiet dominus. *Propterea exaudiuit me deus.* Quia iniquitatem non conspexi in corde meo. *Et intendit voci orationis meæ.* Benedictus deus meus, qui nõ amouit deprecationẽ meam & misericordiam suam à me. Tenet sensum ab eo loco vbi ait, Venite audite & narrabo vobis omnes qui timetis deum, quanta fecit animæ meę, & dixit quæ audistis, & ad finem ita conclusit: *Benedictus deus meus qui non amouit deprecationem meam & misericordiam suam à me.* Sic enim peruenit ad resurrectionem iste qui loquitur vbi iam & nos spe sumus, imò & nos sumus, Etenim nostra vox ista est. Quandiu ergo hic sumus hoc rogemus deum, vt non à nobis amoueat deprecationem nostram, & misericordiam suam: id est, vt perseueranter oremus, & perseueranter misereatur. Multi enim languescunt in orando, & in nouitate suæ conuersionis feruenter orant, postea languide, postea frigide, postea negligenter, Quasi securi sunt. (Luc.18.) Vigilat hostis, dormis tu. Ipse dominus præcepit in euangelio, Quia oportet semper orare & non deficere. Et dat similitudinem de L illo iniquo iudice, qui nec deũ timebat, nec hominem reuerebatur, quem interpellabat illa vidua quotidie vt audiret eam, & cessit tędio, qui non flectebatur misericordia, & ait sibi iudex nequam, Si nec deum timeo, nec homines reuereor, vel propter tædium quod mihi quotidie facit hæc vidua, audiã causam eius & vindicabo eam. (Luc.18.) Et ait dominus, Si iudex nequam hoc fecit, pater vester nõ vindicabit electos suos, qui ad eum clamant die ac nocte? Ita dico vobis, faciet iudicium eorum cito. Ergo nõ deficiamus in oratione. Ille quod concessurus est, & si differt, non aufert. Securi de pollicitatione ipsius non deficiamus orando, & hoc ex beneficio ipsius est. Propterea dixit, Benedictus deus meus, qui non amouit deprecationem meam, & misericordiam suam à me. Cum videris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto quia non est à te amota misericordia eius.

In Psalmum sexagesimumsextum
Enarratio.

M MEMINIT charitas vestra in duobus Psalmis, qui iam tractati sunt, exhortatos nos fuisse animam nostram vt benediceret dominum, & pio cantu dixisse, Benedic anima mea dominum. (Psal.102.) Si ergo hortati sumus in illis Psalmis animã nostram, vt benediceret dominum, in hoc Psalmo recte dicitur: *Deus misereatur nostri, & benedicat nos.* Benedicat anima nostra dominum, & deus benedicat nos. Cum benedicit nos deus, nos crescimus: & cum nos benedicimus dominum, crescimus: vtrunque nobis prodest. Non augetur ille benedictione nostra, nec minuitur maledictione nostra. Qui maledicit domino, ipse minuitur: qui benedicit dominum, ipse augetur. Prior est in nobis benedictio domini, & consequens est, vt & nos benedicamus dominũ. Illa pluuia, iste fructus est. Ergo redditur tanquam fructus agricolę deo, compluenti nos & colenti. Cantemus ista deuotione, non sterili, non inani voce, sed vero corde. Apertissime enim deus pater dictus est agricola: (1.Cor.3.) Apostolus dicit, Dei agricultura estis, dei ædificatio estis. In rebus huius mũdi visibilibus, vitis nõ est ædificium, & ædificium non est vinea: nos autẽ vinea domini sumus, quia colit nos

ad fructum

A ad fructum. Aedificiũ dei sumus, quia colit nos & habitat in nobis. Et quid ait idem Apostolus? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo neque qui plãtat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Ille ergo incrementum dat, nunquid forte isti sunt agricolæ? Agricola enim dicitur qui plãtat & qui rigat. Dixit autem Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit. Quærimus vnde ipse hoc 1.Cor.15. fecerit? Respondit Apostolus, Non ego autem sed gratia dei mecum. Ergo quocũque te verteris, siue per angelos deum inuenies agricolã tuum: siue per prophetas, ipse est agricola tuus: siue per Apostolos, eundem ipsum agnosce agricolam tuum. Quid ergo nos? Fortasse operarij sumus agricolæ illius, & hoc ipsum ab ipso impartitis viribus, & ab ipso donata gratia. Ipse ergo & colit & incrementum dat, Agricola autem homo vineam colit hactenus, vt aret, putet, adhibeat cætera quæ pertinent ad agricolarum diligentiam pluere vineæ suæ non potest. Quod si forte irrigare potest, de cuius potest? Ipse ducit quidem in riuum, sed deus implet fontem. Postremo in vinea sua incrementũ dare B sarmentis non potest, formare fructus non potest, modificare semina nõ potest, tempora gignendi temperare non potest. Deus autem qui omnia potest agricola noster est, securi sumus. Forte ait aliquis, Tu dicis agricolam nostrum esse deũ, Imò ego apostolos agricolas dico esse qui dixerunt, Ego plantaui, Apollo rigauit. Si ego dico, nemo credat, si Christus dicit, vę qui Ioan.15. non credit. Quid ergo dominus Christus ait? Ego sum vitis, vos sarmẽta, pater meus agricola. Sitiat ergo terra Psal.142. & ędat voces sitis suæ, quoniam scriptum est, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Dicat ergo terra nostra, nosipsi, pluuiam dei desyderans, Deus misereatur nostri & benedicat nos. *Illuminet vultũ suum super nos.* Quęsiturus eras fortasse quid est, benedicat nos. Multis modis se volunt homines benedici à deo. Alius benedici se vult vt habeat plenam domũ necessariis rebus huic vitæ: alius benedici se cupit vt obtineat salutem corporis sine labe: alius benedici se vult si forte ægrotat vt reparet sanitatem: alius desyderans filios, & forte contristatus quòd non nascantur, benedici se vult vt habeat posteritatem. Et quis enumerat diuersa vota hominum se à domino deo benedici cupientium? Quis C autem nostrum dicturus est non esse illam dei benedictionem: si vel agricultura ei fructum ferat, vel domus cuiusque abundet copia rerum temporalium, vel ipsa corporis salus, aut teneatur ne amittatur, aut amissa reparetur? Fœcunditas etiam fœminarum, & casta vota filios desyderantium, ad quem pertinent nisi ad dominum deum? Qui enim creauit omnia quando non erant, ipse prolis successu facit permanere quod condidit. Facit hæc deus, donat hæc deus. Parum est nobis dicere, facit hæc deus, donat hæc deus, sed solus hæc facit, solus donat. Quid enim? Facit hæc deus, si facit hæc aliquis non deus? Facit hæc deus, & solus facit. Et sine causa ista petuntur, vel ab hominibus vel à dæmonibus, & quæcunque bona accipiunt inimici dei, ab illo accipiunt: & cum ab aliis petunt & accipiunt, nescientes ab illo accipiunt. Quomodo cum puniuntur & putant se ab aliis puniri, nescientes ab illo puniuntur, Sic & cum vegetantur, implentur, saluantur, liberantur, & si hoc nescientes, vel hominibus vel dæmonibus vel angelis tribuunt, non habẽt nisi ab illo penes quẽ potestas est omnium. Ad hoc diximus hæc fratres, vt quisquis etiã ista terrena forte, vel propter supplementa necessitatis, vel propter aliquam in- D firmitatem desyderat, nõ nisi ab illo desyderet, qui est fons omnium bonorũ & creator & recreator vniuersorũ. Sed alia sunt dona quæ dat deus & inimicis suis, alia quæ nõ seruat nisi amicis suis. Quæ sunt dona quæ dat deus & inimicis suis? Ea quæ numeraui. Non enim soli boni plenas habẽt domos rebus necessariis, aut soli boni, vel salui facti sunt, vel ab ægritudine conualescunt, aut soli boni filios habẽt, soli boni pecuniam, soli boni cætera apta huic vitæ temporali atque transeunti, Habent hæc & mali, & aliquãdo desunt bonis, sed desunt & malis, & plerunq; istis magis quàm illis, aliquãdo illis quàm istis potius abundant. Permixta ista temporalia deus esse voluit, quia si bonis solis ea daret, putarent & mali propter hæc colendum deum. Rursus si ea solis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne ista illis forte deessent. Est enim adhuc anima infirma minus capax regni dei, nutrire illã debet deus agricola noster. Nam & quæque arbor iam tempestates robore sustinet, cũ de terra nasceretur herba erat. Nouit ergo ille agricola, nõ solũ robustas arbores putare atque E purgare, sed etiam teneras in recenti ortu sepire. Propterea dilectissimi, vt dicere cœperã, si solis bonis darentur ista, omnes propter hæc accipienda vellent cõuerti ad deum. Rursus si solis malis darentur, timerent infirmi ne cum conuerterentur, amitterent quod soli mali haberent. Permixte data sunt & bonis & malis. Rursus si solis bonis auferentur, idẽ ille timor esset infirmorum nec cõuerterentur ad deum. Rursus si solis malis auferẽtur, ipsa sola pœna putaretur, qua mali plectuntur. Quòd ergo dat ea bonis, cõsolatur itinerãtes, quòd dat ea & malis, admonet bonos vt alia desyderent quæ non habent cum malis cõmunia. Rursus bonis aufert ea quando vult, vt interrogent se de suis viribus, & inueniant se qui forte latebant se vtrũ iam possint dicere, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Benedixit enim & illa anima dominum, & reddidit fructus cõpluta sagina benedictionis, Dominus dedit dominus abstulit. Subtraxit data, sed non subtraxit datorem. Anima benedicta omnis simplex, non hęrens terrenis rebus, nec visco implicatis pennis iacens, F sed exerto nitore virtutum in geminis alis geminę dilectionis exultat in auras liberas: & videt sibi subtractum esse quod calcabat, non ibi incumbebat, & dicit secura, Dominus dedit domin⁹ abstulit, sicut domino Iob.1. placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Dedit & abstulit: manet qui dedit, & abstulit quod dedit: sit ergo nomen eius benedictum. Ad hoc ergo ista auferũtur bonis. Sed ne quis forte infirm⁹ diceret, quãdo ergo esse possem tãtę virtutis sicut sanctus Iob? Robur miraris arboris, quæ modo nata est? Hæc magna quã modo miraris, sub cuius ramis, & vmbra refrigeraris, virga fuit. Sed times ne tibi auferantur hæc, tu cum talis fueris, attẽde, quia auferũtur & malis. Quid te ergo differs à cõuersione? Quod bonus times amittere, forte amissurus malus es. Si bonus ea perdideris, adest cõsolator qui abstulit. Arca exinanita est auro, cor plenũ est fide. Foris pauper es, sed intus diues es. Diuitias tecum portas, quas nõ amitteres etiam si de naufragio nudus exires. Quod ergo forte perditurus es malus, cur non bonum te inuenit damnum, quandoquidem vides & malos pati damnum? Sed maiore illi damno feriuntur. Inanis est domus, inanior conscientia est: Quisquis malus ista perdiderit, non habet foris quod teneat,

G teneat, non habet intus vbi requiescat. Fugit hæc vbi dammum passus est, vbi se ab oculis hominum de diuitiarũ ostentatione iactabat. Iam se in oculis hominum iactare non potest, ad se intrò non redit, quia nihil habet. Non est imitatus formicam, non sibi collegit grana cum æstas esser. Quid dixi cum æstas esset? Cum esset vitæ tranquillitas, cum esset seculi huius erga illum prosperitas, quando ei vacabat, quando fœlix vocabatur ab omnibus, æstas ipsius erat, Imitaretur formicam, si audiret verba dei, colligeret grana, & intus reconderet. Venerat tentatio tribulationis, superuenerat hyems torporis, tempestas timoris, frigus tristitiæ, siue damnum esset, siue salutis periculum, siue aliqua orbitas suorum, siue aliqua exhonoratio, siue humiliatio, hyems erat. Redit formica ad id quod æstate collegit, & intus in secreto suo vbi nemo videt, æstiuis laboribus recreatur. Quando sibi ista colligebat æstate videbant omnes, cum his pascitur in hyeme, nullus videt. Quid est hoc? Vide formicam dei, surgit quotidie, currit ad Ecclesiam dei, orat, audit lectionem,

Prouer 6. & 30.

H hymnum cantat, ruminat quod audit, apud se cogitat, recondit intus grana electa de area. Hæc ipsa quæ modo dicuntur qui prudenter audiunt, hoc agunt, & ab omnibus videntur procedere ad Ecclesiam, redire de Ecclesia, audire sermonem, audire lectionem, inuenire librum, aperire & legere, Omnia ista videntur cum fiunt. Formica illa est conterens iter, portans & recondens in conspectu cernentium. Venit hyems aliquando, cui enim non venit? Accidit damnum, accidit orbitas, Cæteri miserentur forte vt miserum qui non norunt quid intus habeat formica quod comedat. & dicunt, Miser ille cui hoc accidit, aut ille cui hoc accidit: quid illi credis animi esse? quomodo confectus est? Metitur ex se, comparatur ex viribus suis, & ideo fallitur, quia mensuram qua se metitur, vult afferre ad eum quem non nouit, Vides illum passum damnum, aut humiliatum, aut orbitate percussum, Quid credis? Iste ergo aliquid mali fecit, vt hoc illi contingeret, Tale cor habeant, aut talem animum inimici mei. Ignorans ô homo, vere tu tibi inimicus es, qui per æstatem tibi

I non colligis quod iste collegit. Modo intus formica comedit labores æstatis, sed eam colligentem videre poteras, manducantem videre non potes. Ista fratres quantum dominus dedit, quantum suggerere & imbuere dignatus est infirmitatem & humilitatem nostram, quantum capimus pro modulo nostro, diximus quare det deus omnia ista permixta, & bonis & malis, & quare auferat & bonis & malis. Dedit tibi, non extollaris: abstulit tibi, non frangaris. Times ne auferat, bono potest auferre & malo. Melius ergo bonus quod dei est amittis, sed deum tenes, Sic ergo & ille malus, ipsum hortatur. Passurus est damnum, quis non passurus est orbitatem? Aliquis casus irruet, aliqua calamitas de transuerso, vndecunque plenus est mundus, exempla non cessant. Loquor tibi in æstate, grana quæ colligas non desunt. Attende ad formicam ô piger, collige æstate cum potes, hyems colligere te non sinet, sed manducare sinet quod collegeris. Quàm multi enim tribulationem ita patiuntur, vt non eis vacet, nec legere aliquid, nec audire aliquid, nec forte admittuntur ad eos qui eos consolentur. Remansit formica in cauerna, videat si collegit æstate aliquid quò se auocet hyeme. Sed modo quia benedicet nos deus, quare benedicet nos? Quam benedictionem petit hæc vox? Vt benedicat nos deus benedictione quam seruat amicis suis, quam solis bonis dat, Non pro magno appetas K

quod & mali accipiunt, Quia bonus deus facit illa, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quid ergo præcipue bonis? quid præcipue iustis? Illuminet vultum suum super nos. Solis huius vultum illuminat super bonos & malos, vultum tuum illumina super nos. Vident istam lucem cum pecoribus & boni & mali, Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Illuminet vultum suum super nos. Geminus intellectus est, vterque dicendus est, Illumina, inquit, vultum tuum super nos, ostende nobis vultum tuum. Non enim aliquando illuminat vultum suum deus, quasi aliquando fuerit sine lumine, sed illuminat super nos, vt quod nos latebat, aperiatur nobis: & quod erat, sed nobis absconditum erat, reueletur super nos, hoc est, illuminetur. Aut certe imaginem tuam illumina super nos, vt hoc dixerit, illumina vultum tuum super nos, impressisti nobis vultum tuum, fecisti nos ad imaginem & similitudinem tuam, fecisti nos nummum tuum, sed non debet imago tua in tenebris remanere. Mitte radium sapientiæ tuæ, repellat tenebras nostras, & fulgeat in nobis imago tua. Cognoscamus nos imaginem tuam, audiamus quod dictum est in canticis canticorum, Nisi cognoueris temetipsam ô pulcherrima inter mulieres. Dicitur enim Ecclesiæ nisi cognoueris temetipsam. Quid est hoc? Nisi cognoueris ad imaginem dei te factam, O anima Ecclesiæ præcioso † redempta sanguine agni immaculati, attende quanti valeas, quid pro te datum sit cogita. Dicamus ergo & optemus, illuminet vultum suum super nos. Gestamus vultum eius, quomodo dicuntur vultus imperatorum. Vere quidem sacer vultus dei est in imagine ipsius, sed iniqui non cognoscunt in se imaginem dei. Vt illuminetur vultus dei super illos, quid debent dicere? Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Sum in tenebris peccatorum, sed radio sapiẽtiæ tuæ discutiantur tenebrę meę. Appareat vultus tuus: & si forte appareat per me aliquantulum deformis effectus, à te reformetur, quod à te formatum est. Illuminet ergo vultum suum super nos. *Vt cognoscamus in terra viam tuam.* In terra hac, in hac vita cognoscamus viam tuam. Quæ est via tua? Quæ ducit ad M

Matth. 5. *Gene. 1.* L *Canti. 1.* *† al. speciosa.* *Psal. 17.*

te. Agnoscamus quò eamus, agnoscamus quà eamus, vtrunque in tenebris non possumus. Longe es à peregrinantibus, viam nobis porrexisti, per quam redeundum sit ad te. Agnoscamus in terra viam tuam. Quæ est via ipsius, quia hoc optauimus vt cognoscamus in terra viam tuam? Quæsituri sumus eam nos, non per nos disciturí. Possumus eam de euangelio discere, Ego sum via, dominus ait, Christus dicit, Ego sum via. Sed times ne erres, adiecit, & veritas. Quis errat in veritate. Errat in veritate qui recesserit à veritate. Veritas Christus, via christus. Ambula. Times ne moriaris antequam peruenias, Ego sum vita, Ego sum, inquit, via & veritas & vita. Quasi diceret, quid times? Per me ambulas, ad me ambulas, in me requiescis. Quid ergo ait, Cognoscamus in terra viam tuam, nisi cognoscamus in terra Christum tuum? Sed ipse Psalmus respondeat. Ne putetis ex aliis scripturis adhibendum esse testimonium, quod forte hic deest, repetendo ostendit quid dixerit, Vt cognoscamus in terra viam tuam. Et quasi tu quæreres, in qua terra, quam viam? *In omnibus gentibus salutare tuum.* In qua terra quæris? Audi, In omnibus gentibus. Quam viam

Ioan. 14.

A viam quæris? Audi, Salutare tuum. An forte Christus
Luc. 2. non est salutare ipsius? Et quid est quod dixit senex ille Simeon, senex ille in Euangelio seruatus annosus vsque ad infantiam verbi? Accepit enim senex ille in manibus suis infantem verbum dei. Qui & in vtero esse dignatus est, in manibus senis esse dedignaretur? Ille in vtero virginis, qui in manibus senis, infirmus infans & intra viscera & in manibus senis, ad dandam nobis firmitatem, per quem facta sunt omnia. Et si omnia, & ipsa mater. Venit humilis, venit infirmus, sed indutus infirmitate mutanda: quia & si crucifixus est
2. Cor. 13. Christus, ex infirmitate, sed viuit ex virtute dei, Apostolus ait. Erat ergo in manibus senis. Et quid ait senex ille? Quid ait gratulans quòd iam soluendus hinc esset, videns suis manibus contineri à quo & in quo salus
Luc. 2. eius continebatur? Iam dimittis, inquit, domine seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ergo benedicat nos deus & misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibus. Quam viam? Salutare tuum. Quid sequitur, quia co-
B gnoscitur in terra via dei, quia cognoscitur in omnibus gentibus salutare dei? *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi*, inquit, *populi omnes.* Existit hæreticus & dicit, Ego in Africa populos habeo: & alius ex alia parte: & ego in Galatia populos habeo. Tu in Africa, ille in Galatia, ego illum quæro qui vbique habet. Certe ad istam vocem exaltare vos ausi estis, quoniam audistis, confiteantur tibi populi deus. Audite sequentem versum, quia non de parte loquitur, Confiteantur tibi populi omnes. Ambulate in via cum omnibus gentibus, ambulate in via cum omnibus populis ô filij pacis, filij vnicæ catholicæ ambulate in via, cantate ambulantes. Faciunt hoc viatores ad solamen laboris. Cantate vos in hac via, obsecro vos per ipsam viam, cantate in hac via. Canticum nouum cantate, nemo ibi vetera cantet. Cantate amatoria patriæ vestræ, nemo vetera. Via
2. Corin. 5. noua, viator nouus, canticum nouum. Audi Apostolum hortantem te ad canticum nouum, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce noua facta sunt. Canticum nouum cantate in via, quam cognouistis in terra. In qua terra? In omnibus gentibus. Propterea & canticum nouum non pertinet ad
C partem. Qui in parte cantat, vetus cantat. Quodlibet cantet, vetus cantat, vetus homo cātat, Diuisus est, carnalis est. Certe inquantum carnalis est, intantum vetus: & inquantum spiritalis, intātum nouus. Vide quid
1. Cor. 3. dicat Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Vnde illos probat carnales? Cum enim vnus dicit, Ego sum Pauli, alter vero, ego Apollo: Nónne, inquit, carnales estis? Ergo in spiritu canticum nouū canta in via secura. Sicut viatores cantant, & plerunque in nocte cantant. Formidolosa circunstrepunt omnia, vel potius non circunstrepunt, sed circunsilent: & quanto magis silentia, tantomagis formidolosa, cantant tamen qui latrones timent: Quanto securius cantas in Christo? Non habet via ista latronē, si tu non deserendo viam, incidas in latronem. Canta, inquam, securus canticum nouum in via quam cognouisti in terra, hoc est, in omnibus gentibus. Vide quia ipsum canticum nouum non tecum cantat qui in par-
Psal. 95. te esse voluit. Cātate, inquit, domino canticū nouum: Et sequitur, Cantate domino omnis terra. Confiteantur tibi populi deus: Inuenerunt viam tuam, confiteantur. Ipsa cantatio confessio est, confessio peccatorum tuorum & virtutis dei. Tuam iniquitatē cōfitere, gra- D
tiam † dei confitere. Te accusa, illum glorifica. Te re- † al. gloriã.
prehende, illum lauda, vt & ipse veniens, inueniat te punitorem tuum, vt exhibeat se tibi saluatorem tuum. Quid enim timetis confiteri, qui inuenitis hanc viam in omnibus gentibus? Quid timetis cōfiteri & in confessione vestra cantare canticum nouū cum omni terra? In omni terra, in pace catholica, cōfiteri times deo ne confessum damnet? Si non confessus lates, non cōfessus damnaberis. Times confiteri qui non confitendo esse non potes occultus, damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Cōfiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia ista confessio non ad supplicium ducit: sequitur & dicit, *Lætentur & exultent gentes.* Si plangunt ante hominem confessi latrones, lætentur ante deum confessi fideles. Si homo iudicet, exigit à latrone cōfessionem tortor & timor, imò aliquando confessionem premit timor, exigit dolor: Et ille qui plangit in tormentis, timet autem occidi confessus, portat tormenta quantum potest, & si victus dolore fuerit, profert ad mortem vocem suam. E
Nusquam ergo lætus, nusquam exultans, antequam confiteatur exarat vngula, cum confessus fuerit damnat carnifex, ducitur miser vbique. Sed lætentur & exultent gentes. Vnde? Per ipsam confessionem. Quare? Quia bonus est cui confitentur. Ad hoc exigit confessionem, vt liberet humilem: ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbum. Ergo tristis esto antequam confitearis, confessus exulta, iam sanaberis. Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta verborum & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in correptione tribulationis: tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione & defluat omnis sanies, iam exulta, iam lętare, quod reliquum est facile sanabitur. Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia confitentur, lætentur & exultent gentes. *Quoniam iudicas populos in æquitate.* Nemo se fallat, gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim & præuenit faciem eius in confessione, ille autem populos cum venerit in æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accusatoris, vbi est testis conscientia, vbi tu eris & causa tua, F
vbi iudex non quærit testem? Aduocatum misit tibi, propter illum, & per illum confitere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ confitentis, & iudex innocentis. Vere timere poteris causam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus. Lætentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate. Sed timere poterunt ne male iudicentur, dent se corrigendos, dent se dirigendos ei qui videt iudicandos. Hic corrigantur, & non timeant cum iudicabuntur. Vide quid dicat in alio Psalmo, Deus in Psal. 53.
nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Quid ait? Si non me prius saluas in nomine tuo, debeo timere cum me iudicabis in virtute tua. Si autem me prius saluas in nomine tuo, quid timebo iudicantē in virtute cuius salus præcessit in nomine? Sic etiam hoc loco confiteantur tibi populi omnes. Et ne putetis aliquid timendum in confessione, lætentur, inquit, & exultent gentes. Quare lætentur & exultent? Quoniam iudicas populos in æquitate. Nemo contra nos præmium dat, nemo te corrumpit, nemo te fallit, Ergo securus sis. Sed quid de causa tua? Nemo corrumpit deum manifestum est, ne forte ideo magis timendus

G dus sit, quia corrumpi nullo modo potest, Quomodo ergo securus es secundum illud quod iam dictum est, Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me: sic & hic, Lætentur & exultent gentes quoniam iudicas populos in æquitate. Et ne timeāt iniqui, subiecit, *Et gentes in terra diriges.* Prauæ erant gentes, & tortuosæ erant gentes, peruersæ erant gentes, merito prauitatis & distortionis & peruersitatis suæ, iudicem venientem timebant. Venit manus ipsius, extenta est misericorditer in populos, diriguntur vt ambulent rectam viam, quid timeant venturum iudicem, qui primo agnouerunt correctorē? Manibus eius dent se, ipse gentes in terra dirigit. Directe autem gentes ambulantes in fide, exultantes in illo, facientes opera bona: & si qua forte quoniam per mare nauigant, intrat aqua per minutissimas cauernas, per rimulas ad sentinam, exhauriendo eam per opera bona, ne plus intrando cumulum faciat, & nauim deprimat, exhauriāt quotidie, ieiunando, orando, eleemosynas faciendo, dicendo *Matth.6.* puro corde, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, Dicendo ista, ambula securus, & exulta in via, canta in via, noli timere iudicem, Antequam esses fidelis timebas, sed iam inuenisti H saluatorem, Impium te quæsiuit vt redimeret, redemptum deseret vt perdat? Et gētes in terra diriget. Exultat, gaudet, hortatur, repetit eosdem versus in exhortatione. *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.* Quem fructum? Confiteantur tibi populi omnes. Terra erat, spinis plena erat, Accessit eradicantis manus, accessit vocatio maiestatis eius & misericordiæ, cœpit terra confiteri, Iam dat terra fructum suum. Daret fructum suum, nisi antè complueretur? Daret terra fructum suum, nisi antè misericordia dei veniret desuper? Legant mihi, inquis, quòd compluta dederit terra fructum suum. Audi compluentem *Matth.4.* dominum, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Pluit, & ipsa pluuia tonitruus est, terret, Time tonantem, & excipe pluentem. Ecce post illam vocem tonantis & pluentis dei, post illam *Luc.7.* vocem aliquid de ipso Euangelio audiamus. Ecce illa meretrix malam famam habens in ciuitate, irrupit in alienam domum, quò non erat inuitata ab hospite, sed ab inuitatore vocata, nō lingua, sed gratia. Nouerat ægra I habere ibi se locum, vbi medicum suum discumbere sciebat. Ingressa est quæ erat peccatrix, non audet accedere nisi ad pedes, Flet ad pedes, irrigat lachrymis, tergit crinibus, vngit vnguento. Quid miraris? Terra dedit fructum suum. Ergo hoc factum est ibi, pluente domino, per os suum, facta sunt quæ legimus in Euangelio, quo pluente domino per nubes suas, missis Apostolis & prædicantibus veritatem, terra amplius dedit fructum suum, & ista seges iam impleuit orbem terrarum. Vide quid deinde dicatur: *Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus.* Benedicat sicut iam dixit, etiam *Acto.2.* atque etiam benedicat, multiplicet benedicendo. Attendat charitas vestra, quoniam iam præcessit fructus terræ in Hierusalem. Inde enim cœpit Ecclesia, venit ibi spiritussanctus, & impleuit sanctos in vnum congregatos, facta sunt miracula, linguis omnium locuti *Acto.2. & 4.* sunt, Impleti sunt spiritu dei, conuersi sunt qui ibi erant, timentes & suscipientes imbrem diuinum, dederunt in confessione tantum fructum, vt omnia sua in commune conferrent, distribuentes pauperibus, vt nemo diceret aliquid proprium, sed essent illis omnia communia, & haberent animam vnam & cor vnum in deum. Donatus enim illis erat sanguis domini K quem fuderant, donatus erat ignoscente domino, vt iam quod fuderant etiam bibere discerent. Magnus ibi fructus, terra dedit fructum suum, & magnum fructum & optimum fructum. Nunquid terra illa sola debuit dare fructum suum? Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Adhuc benedicat, Benedictio enim in multiplicatione solet maxime & proprie intelligi. Probemus hoc in Genesi, vide opera dei. Fecit deus lucem, & diuisit deus inter lucem & tenebras, Lucem vocauit diem, & tenebras vocauit noctem. *Gene.1.* Non dictum est, benedixit lucem, Etenim eadem lux redit & alternat diebus ac noctibus. Vocauit cœlum firmamentum inter aquas & aquas: non dictum est, benedixit cœlum. Discreuit mare ab arida, & nominauit vtrunque, aridam terram, & cōgregationem aquarum mare: nec hic dictum est, benedixit deus. Ventum est ad ea quæ fœcunditatis habitura erant semen, & ex aquis existentia, Ipsa enim maximam multiplicationis vbertatē habent, & benedixit ea dominus dicens, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, & volatilia multiplicentur super terram. Sic & cū omnia subiecit homini, quem fecit ad imaginem suam, scriptum L est, Et benedixit eos deus dicens, Crescite & multiplicamini, & implete faciem terræ. Ergo benedictio proprie ad multiplicationē valet, & ad implēdam faciem terræ. Audi & in hoc Psalmo, Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Et quò valet ista benedictio? *Et metuant eum omnes fines terræ.* Ergo fratres mei charissimi sic abūdanter in nomine Christi benedixit nos deus, vt filiis suis impleat vniuersam faciem terræ, adoptatis in regnū suum cohæredibus vnigeniti sui. Vnicum genuit, inquam, & vnum esse noluit, Vnicum genuit, inquam, & vnū eum noluit remanere. Fecit ei fratres, & si non gignendo, tamen adoptando fecit ei cohæredes. Fecit eum participem prius mortalitatis nostræ, vt crederemus nos esse posse participes diuinitatis eius. Attēdamus precium nostrum, Prædicta sunt omnia, exhibentur omnia, id Euangelium per orbē terrarum, Omnis labor humani generis in hoc tēpore testimonium dicit, implentur omnia quę in scripturis prędicta sunt. Sicut vsque ad hodiernū diem omnia venerunt, sic & quæ restant euentura sunt. Timeamus iudi- M cij diem, venturus est dominus. Qui venit humilis, veniet excelsus: Qui venit iudicādus, veniet iudicaturus. Agnoscamus humilē, vt non expauescamus excelsum: Amplectamur humilē, vt desyderemus excelsum. Desyderantibus enim se, propicius veniet. Illi enim desyderant qui tenuerunt fidem eius, & fecerunt mādata eius. Nam & si nolumus veniet. Velimus ergo nolimus veniet, qui veniet & si nolumus. Quomodo velim⁹ vt veniat? Bene viuendo, bene agendo, Pręterita nos non *Psal.57.* delectent, præsentia non nos teneāt, ne claudamus aurem tanquam de cauda, ne premamus aurem in terra, ne præteritis retardemur obaudiendo, ne præsentibus implicemur: sed ad futura meditando, extendamus nos in ea quæ ante sunt, obliuiscamur præterita. Et *Philip.3.* quod modo laboram⁹, & quod modo gemimus, quod modo suspiram⁹, quod modo loquimur, quod ex quātulacunque parte sentimus, & capere nō possumus, capiemus, perfruemur in resurrectione iustorum. Renouabitur iuuentus nostra sicut aquilæ, tātummodo nos vetustatem nostram ad petram Christum cōteramus. *Psal.102.* Siue illa vera sint fratres quæ dicuntur de serpente, vel quæ dicuntur de aquila, siue sit fama potius hominum

A num quàm veritas: veritas est tamē in scripturis, & nō
sine causa hoc dixerunt scripturæ, Nos quicquid illud
significat faciamus, & quàm sit illud verum non labo-
1.Cor.10. remus. Tu esto talis vt iuuentus tua renouari posit si-
cut aquilæ. Et scias eam nō posse renouari, nisi vetustas
tua in petra contrita fuerit: id est, nisi auxilio petrę, nisi
auxilio Christi, non poteris renouari. Tu noli dulcedi-
ne præteritæ vitæ obsurdescere aduersus verbum dei,
noli præsentibus rebus sic teneri & impediri vt dicas,
Psal.57. non mihi vacat legere, nū mihi vacat audire, Hoc au-
tem aurem premere in terram est. Tu ergo talis noli es-
se, sed esto talis quod contra iuuenis, id est, vt præterita
obliuiscaris, in anteriora te extendas, vt vetustatē tuam
in petra conteras. Et si quæ tibi similitudines datæ fue-
rint, si inueneris in scripturis crede, si nū inueneris dici
nisi fama, nec valde credas, Res ipsa forte ita est, forte
nō est ita, Tu profice, tibi valeat ad salutē ista similitu-
do. Non vis per istā similitudinem, per aliam fac, dum
tamen facias, & securus expecta regnum dei, ne rixetur
Matth.6. tecū oratio tua. Tu enim Christiane quādo dicis, Ad-
ueniat regnū tuū, quomodo dicis, adueniat regnū tuū?
B Excute cor tuum: vide, Ecce veniet regnum tuum, Cla-
mat tibi venio, non times. Sæpe diximus charitati ve-
stræ, prædicare veritatem nihil est, si cor à lingua dis-
sentiat: Et audire veritatem nihil est, si nō auditionem
fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore lo-
quimur ad vos: quàm simus autem timore sub pedi-
bus vestris deus nouerit, qui propicius sit humilibus:
quia non nos tam delectāt voces laudantiū, quàm de-
uotio confitentium & facta rectorum, & quàm nō de-
lectemur nisi profectibus vestris. In istis autē laudibus
quàm periclitemur, ille nouerit qui nos ab omnibus
periculis liberet, & nos vobiscū ab omni tētatione sal-
uatos, in regno suo cognoscere & coronare dignetur.

In Psalmum sexagesimumseptimum Enarratio.

PSALMI huius titulus non videtur esse ope-
rosæ disputationis: simplex enim apparet &
facilis. Nam ita se habet, *In finem ipsi Dauid*
Psalmus Cantici. In multis autem iam Psalmis
Roma.10. admonuimus quid sit in finē, quoniā finis legis Chri-
C stus ad iustitiam omni credenti: Finis qui perficiat, nō
qui consumat aut perdat. Veruntamen si quisquam co-
netur inquirere, quid sibi velit Psalmus cantici, cur nō
aut Psalmus aut cāticum, sed vtrunque, vel quid inter-
sit inter Psalmum cantici, & canticum Psalmi, quia &
sic quorundam Psalmorum tituli inscribuntur, inue-
niet fortasse aliquid quod acutioribus & ociosioribus
nos relinquimus. Discreuerunt quidam ante nos inter
canticum & Psalmum, vt quoniam canticum ore pro-
fertur, Psalmus autem visibili organo adhibito, id est,
Psalterio canitur, videatur cātico significari intelligē-
tia mētis, Psalmo vero opera corporis: sicut in hoc ip-
so sexagesimoseptimo, quem nunc tractandum susce-
pimus, illud quod dictum est, Cantate deo, psallite no-
mini eius, ita quidam discreuerunt, vt cantate deo di-
ctum videatur, quia ea quæ in seipsa mēs agit, deo no-
Matth.5. ta sunt quæ ab hominibus non videntur, Opera vero
bona quoniā ideo videnda sunt ab hominibus, vt glo-
rificēt patrem nostrum qui in cœlis est, merito dictum
sit, psallite nomini eius, id est, diffamationi eius, vt lau-
Suprà psal. dabiliter nominetur. Hanc differentiam alicubi quan-
4. do recolo, etiam ipse secutus sum. Memini autē legisse
Psal.46. nos etiam psallite deo, quia talia quæ visibiliter bene
operamur, non tantum hominibus, sed etiam deo pla- D
cent. Non autem omnia quæ deo placēt, etiam homi-
nibus placere possunt, quæ videre non possunt. Vnde
mirū est si quemadmodum vtrunq; legitur, & cantate
deo & psallite deo, ita alicubi legi potest, cātate nomi-
ni eius. Quod si & hoc in scripturis sanctis dictū inue-
nitur, hæc differētia frustra elaborata est. Mouet etiam
me, quòd generali nomine magis Psalmi quàm cātica
vocantur, ita vt dominus diceret, quæ scripta sunt in
lege & Prophetis & Psalmis de me, Et liber ipse Psal- Luc.24.
morum dicitur nū canticorū, sicut scriptum est, inquit,
in libro Psalmorū, cum potius secūdum istam differē-
tiam, cantica dici debuisse videātur, quoniā canticum
etiam sine Psalmo esse potest, Psalmus vero sine canti-
co esse nō potest. Possunt etenim cogitationes esse mē-
tis, quarum non sint opera corporalia. Nullū est autem
opus bonum, cuius non sit in mente cogitatio. Ac per
hoc vtrobiq; cantica, non vtrobiq; Psalmi: & tamen si-
cut dixi generaliter Psalmi appellantur non cātica, li-
berq; Psalmorum non canticorū. Et si intelligātur at-
que discutiantur sensus dictorum, vbi titulus est tantū- E
modo Psalmi, & vbi tantummodo cantici, & vbi non
Psalmus cantici, sicut in isto, sed canticum Psalmi in-
scriptū est, nescio vtrum posit ista differētia demon-
strari. Proinde sicut cœperamus relinquētes ista eis qui
possunt & quibus vacat talia discernere, & certa diffe-
rentiarū ratione definire, nos quantū adiuuante domi-
no valemus huius Psalmi textum consyderemus atque
tractemus. *Exurgat deus & dißipentur inimici eius.* Iam fa- Roma.9.
ctū est, exurrexit Christus, qui est super omnia deus be-
nedict⁹ in secula: & dispersi sunt inimici eius per om-
nes gentes: Iudæi, in eo ipso loco vbi inimicitias exer-
cuerunt debellati, atq; inde per cuncta dispersi, & nūc
oderunt, & metuunt, & in ipso metu faciunt quod se-
quitur, *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Fuga quippe
animi est timor. Nam carnali fuga quò fugiunt ab eius
facie qui vbiq; præsentiæ suæ demonstrat effectū? Quò Psal.138.
abibo, inquit ille, à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiā?
Animo ergo nō corpore fugiunt, timēdo scilicet non
latēdo, nec ab ea facie quam nō vident, sed ab ea quam
videre coguntur, Facies quippe eius appellata est præ- F
sentia eius per Ecclesiam eius. Vnde illis inimicantibus
dixit, Amodo videbitis filium hominis venientem in Matth.24.
nubibus: sicut venit in Ecclesia sua, diffundens eam to-
to orbe terrarum, in quo dispersi sunt inimici eius. Ve-
nit autem in talibus nubibus, de qualibus dicit, Man-
dabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. Fu- Esa.5.
giant ergo qui oderunt eum à facie eius, timeant à prę-
sentia sanctorum fideliúmque eius, de quibus dicit,
Cum vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. *Sicut* Matth.25.
deficit fumus deficiant. Extulerunt enim se ab ignibus o- Psal.72.
diorum suorum in superbiæ typhum, & ponentes in
cœlum os suum atque clamantes, crucifige crucifige, Ioan.19.
capto illuserunt, pendentem irriserunt, & vnde victo-
res tumuerunt, mox victi euanuerunt. *Sicut fluit cera à*
facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Quanquam for-
tasse eos hoc loco significauerit, quorum duritia in pœ
nitentiæ lachrymas soluitur, tamen etiam illud intel-
ligi potest vt futurum iudicium cōminetur: quia cum
in hoc seculo sicut fumus se extollendo: id est, super-
biendo defecerint, veniet illis in fine extrema damna-
tio, vt ab eius facie pereant in æternum, cum in sua cla-
ritate fuerit præsentatus, velut ignis ad pœnam im-
piorum lumènque iustorum. Denique sequitur, *Et iu-*
sti iocundentur & exultent in conspectu dei, & delectentur in læti-
tia.

G *tia.* Tunc enim audient, Venite benedicti patris mei
Matth. 25. percipite regnum. Iocundentur ergo qui laborauerunt, & exultent in conspectu dei. Non enim erit exultationis huius tanquam coram hominibus inanis vlla iactantia, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit quod donauit. Delectentur in lætitia, nō iam exultantes cum tremore sicut in hoc seculo, quandiu tentatio est vita humana super terram. Deinde se ad ipsos conuertit, quibus tantam spem dedit, & hic viuentes alloquitur & hortatur. *Cantate deo psallite nomini eius.* Iā hinc in tituli expositione quod viuebatur prælocuti sumus. Cantat deo qui viuit deo, psallit nomini eius qui operatur gloriam eius. Ita in cantando, ita in psallendo: id est, sic viuendo, sic operando. *Iter facite ei*, inquit, *qui*
Esa. 52. *ascendit super occasum.* Iter facite Christo, vt per speciosos pedes euangelizantium, peruia sint ei corda credentium. Ipse est enim qui ascendit super occasum: siue quia non eum excipit noua vita se ad eum conuertentis, nisi vetus occiderit huic seculo renunciantis, si-
1. Cor. 2. ue quia ascendit super occasum cum resurgendo vicit corporis casum. *Dominus enim nomen est ei.* Quod illi si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. *Et exultate in conspectu eius.* O vos quibus dictum
H est, cantate deo, psallite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, & iam exultate in conspectu eius, quasi tristes, semper autem gaudentes. Dum e-
2. Corin. 6. nim facitis iter ei, dum præparatis quà veniat gentésque possideat, multa passuri estis in conspectu hominum tristia. Sed vos non solum nolite deficere, sed etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in
Roma. 12. conspectu dei. Spe gaudentes, in tribulatione tolerantes, Exultate in conspectu eius. Illi enim qui vos in conspectu hominū turbant, *Turbabuntur à facie eius, patris or-*
Matth. 10 *phanorum & iudicis viduarum.* Desolatos enim putant à quibus plerunque gladio verbi dei, & parentes à filiis, & mariti ab vxoribus separantur, sed habent consolationem destituti atque viduati patris orphanorum &
Psal. 26. iudicis viduarum. Habent eius consolationem qui ei dicunt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me, & qui sperauerunt in domino, persistentes in orationibus nocte ac die, à cuius facie illi turbabuntur cum viderint se nihil
I proficere, quoniam totus mundus post eum abiit.
Ioan. 12. Nam de his orphanis & viduis: id est, spei secularis societate destitutis, dominus sibi templum fabricat, de quo consequenter dicit. *Dominus in loco sancto suo.* Quis enim sit locus eius aperuit cum dicit, *Deus qui inhabitare facit vniusmodi in domo.* Vnanimes, vnum sentientes, iste est locus sanctus domini. Cum enim dixisset, dominus in loco sancto suo: tanquam requireremus in quo loco, cum ille vbique sit totus, & nullus eum contineat corporalium spaciorum locus, ilico subiecit, ne quæramus eum absque nobis, sed potius vniusmodi habitantes in domo mereamur, vt habitare etiam ipse dignetur in nobis. Iste est enim locus sanctus, quod plerique homines quærunt, vt habeant vbi orantes exaudiantur. Sint ergo ipsi quod quærunt, & quæ dicunt in cordibus suis: id est, in talibus cubilibus suis compungantur, habitantes vniusmodi in domo, vt à domino magnæ domus inhabitentur, & apud se in seipsos ex-
Psal. 4. audiantur. Est enim domus magna, in qua non solum
2. Timo. 2. aurea vasa sunt & argentea, sed & lignea & fictilia. Et alia quidem sunt in honorem, alia in contumeliam. Si qui autem mundauerint semetipsos à vasis cōtumeliæ, erunt vniusmodi in domo & locus sanctus domini.

Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicun- K
que loco eius requiescit dominus eius, sed in aliquo vtique secretiore & honoratiore loco: sic deus nō in omnibus, qui in domo eius sunt habitat: non enim habitat in vasis cōtumeliæ, sed locus sanctus eius sunt, quos habitare facit vniusmodi vel vniusmoris in domo. qui enim τρόποι Græcè dicuntur, & modi & mores Latine interpretari possunt. Nec habet Græcus, Qui inhabitare facit: sed tantum, habitare facit. Dominus ergo in loco sancto suo. Quis est locus iste? Ipse deus qui eum sibi facit. Deus enim habitare facit vnius moris in domo, hic est locus sanctus eius. Quod autem gratia sua sibi ædificet hunc locum, non meritis eorum præcedentibus, ex quibus eum ædificat, vide quid sequatur. *Qui educit cōpeditos in fortitudine.* Soluit enim grauia vincula peccatorū quibus impediebantur ne ambularent in via præceptorum, educit autem eos in fortitudine, quam ante eius gratiam non habebant. *Similiter amaricantes qui habitāt in sepulchris.* Id est, omnino mortuos occupatos in operibus mortuis, Hi enim amaricant resistendo iustitiæ: nam illi compediti forsitan volunt ambulare nec possunt, deumq; precantur vt possint, eique dicunt, De L
necessitatibus meis educ me: A quo exauditi gratias agunt dicentes, Dirupisti vincula mea. Isti autem amari- *Psal. 24.*
cantes qui habitant in sepulchris, in eo degeneres† *Psal. 25.*
sunt, quod alio loco scriptura significat dicens, A mor- *†al. genere.*
tuo velut qui non sit perit confessio. Vnde est illud, *Eccle. 17.*
Peccator cum venerit in profundum malorum, con- *Prouer. 18.*
temnit. Aliud est enim desyderare, aliud oppugnare iustitiam: aliud à malo liberari velle, aliud mala sua defendere potius quàm fateri, vtrosq; tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi vt aduersus peccatum vsque ad sanguinem certēt? Ex vtroque enim genere fiunt idonei, quibus cōstruatur locus sanctus eius, Illi soluti, illi resuscitati, quia & mulieris quam alligauerat satanas per decem & octo annos, iubendo
vincula soluit, & Lazari mortem clamando superauit. *Luc. 13.*
Qui fecit hæc in corporibus, potest mirabiliora facere *Ioan. 11.*
in moribus, & facere vniusmodi habitare in domo, educēs compeditos in fortitudinē, similiter amaricantes qui habitant in sepulchris. *Deus cum egredieris coram* M
populo tuo. Egressus eius intelligitur cum apparet in operibus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui nouerunt opera eius intueri. Non enim ea nunc opera dico, quæ conspicua sunt omnibus, cœlum & terram & mare & vniuersa quæ in eis sunt: sed opera quibus educit compeditos in fortitudine similiter amaricantes qui habitant in sepulchris, & facit eos vniusmoris habitare in domo: sic egreditur coram populo suo, id est, coram eis qui istam gratiam intelligunt. Denique sequitur, *Cum transieris in deserto, Terra mota est.* Desertum erant gentes, quæ ignorabant deum, Desertum erat vbi lex nulla ab ipso deo data erat, vbi nulli Prophetæ habitauerant, dominúmque esse venturum prædixerant. Cum ergo transires in deserto, cum prædicares in gentibus terra mota est: terreni homines ad fidem excitati sunt. Sed vnde mota est? *Etenim cœli distillauerunt à facie dei.* Forsitan hîc aliquis recolat illud tem-
pus, quando in deserto deus transibat coram populo *Exod. 13.*
suo, coram filiis Israël, die in columna nubis, nocte in fulgore ignis, & hoc esse sentiat, quod cœli distilla-
uerunt à facie dei, quoniam manna pluit populo suo, *Psal. 77.*
hoc etiā esse quod sequitur, *Mons Sina à facie dei Israel. Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati tuæ.* Quia in
monte Sina locutus est deus ad Moysen quando le- *Exod. 19.*
gem

A gem dedit, vt manna sit pluuia voluntaria, quam segre-
gauit deus hæreditati suæ, id est, populo suo, quia solos
eos ita pauit, nō vt cæteras gētes: vt quod deinde dicit,
Et infirmata est. Ipsa hæreditas infirmata intelligatur,
Nume.11. quoniā murmurantes manna fastidiose respuerūt desy
derātes escas carniū, & ea quibus vesci in Aegypto cō-
sueuerant. Sed in his verbis si proprietas tantūmodo li
teræ, nō spiritalis requirendus est intellectus, oportet vt
ostendatur secundum proprietatē carnalem, qui tunc
cōpediti, quique etiam habitantes in sepulchris, educti
sunt in fortitudine. Deinde si ille populus, illa scilicet
hæreditas dei fastidio manna respuēs infirmata est, nō
Ibidem. debuit sequi. *Tu vero perfecisti eam.* Sed tu vero percussi-
Nume.14. sti eam. Deo quippe offenso per illa murmura atq; fa-
stidia, ingēs plaga secuta est. Postremo illi omnes in e-
remo cōsternati sunt, nec quisquā eorum præter duos
terrā meruit promissionis intrare, quanquā etiam si di-
catur in filiis eorum hęreditas illa perfecta, nos sensum
1.Corin.11. spiritalem liberius tenere debemus. Omnia quippe illa
Canti.2. in figura contingebant illis, donec aspiraret dies, & re-
mouerētur vmbræ. Aperiat itaq; nobis pulsantibus do-
B minus, & mysteriorum eius quantū ipse dignatur secre
ta pādantur. Etenim vt terra mota esset ad fidem, cum
in desertum gentiū transiret Euangelium, cœli distilla-
uerunt à facie dei. Hi sunt cœli, de quibus in alio Psal-
Psal.18. mo canitur: Cœli enarrant gloriam dei. De his quippe
paulopost ibi dicitur: Non sunt loquelæ neq; sermones
quorum non audiantur voces eorum. In omnem terrā
exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorū.
Nec tamē istis cœlis tanta gloria tribuenda est, tanquā
ab hominibus illa gratia venerit, vt desertū, id est, gen-
tium terra moueretur ad fidem. Non enim cœli à seip
sis distillauerunt, sed à facie dei vtiq; inhabitantis eos,
& facientis eos inhabitare vnius moris in domo. Ipsi e-
Psal.120. nim sunt & montes, de quibus dicitur: Leuaui oculos
meos ad mōtes, vnde veniet auxiliū mihi. Et tamen ne
in hominibus spem posuisse videretur, cōtinuo subie-
cit: Auxilium meū à domino qui fecit cœlum & terrā.
Psal.75. Et quippe alio loco dicitur: Illuminans tu mirabiliter, à
montibus æternis: quanuis à montibus æternis, tamen
illuminans tu. Sic & hic, cœli distillauerunt, sed à facie
dei. Etenim ipsi salui facti sunt per fidem & hoc nō ex
C seipsis, sed donū dei est, non ex operibus, ne forte quis
Ephe.2. extollatur. Ipsius enim sumus figmentū, qui facit vnius-
modi habitare in domo. Sed quid est quod sequitur,
mons Sina à facie dei Israël? An subaudiendum est di-
stillauit, vt quod vocauit cœlorum nomine, hoc volue
rit intelligi nomine etiam montis Sina, sicut diximus
eos vocari mōtes, qui vocati sunt cœli? Nec in isto sen
su mouere debet quòd mons non montes, cum ibi di-
ctum sit cœli, non cœlum, quia & in alio Psalmo cum
Psal.18. dictum esset, Cœli enarrant gloriam dei: more scriptu
rę eundem sensum verbis aliis repetentis subsequenter
dictum est, Et opera manuū eius annunciat firmamen-
tum. Prius dixit, cœli non cœlum, & tamen postea non
firmamenta, sed firmamētum. Vocauit enim deus fir-
Gene.1. mamentum cœlum, sicut in Genesi scriptum est. Ita er-
go cœli & cœlum, montes & mons non aliud, sed hoc
ipsum, sicut Ecclesiæ multæ & vna ecclesia, non aliud
Gala.4. sed hoc ipsum. Cur ergo mons Sina qui in seruitutem
generat, sicut dicit Apostolus? An forte lex ipsa intelli-
Exod.19. genda est in monte Sina, quam distillauerunt cœli à fa
cie dei vt terra moueretur? Et ipse est terræmotus, cum
cōturbantur homines quia legem implere nō possunt.
Quod si ita est, hæc est & pluuia voluntaria, de qua cō-

sequenter dicit: Pluuiam voluntariam segregans deus D
hæreditati tuæ: quia non fecit sic vlli genti, & iudicia Psal.147.
sua non manifestauit eis. Segregauit itaq; pluuiam hāc
voluntariam deus hæreditati suę quòd legem dedit, &
infirmata est vel ipsa lex, vel ipsa hæreditas. Lex infir-
mata sic accipi potest, eo quòd non impleretur, non ꝙ
ipsa infirma sit, sed quòd infirmos facit minando pœ-
nam, nec adiuuando per gratiam: nā & Apostolus ipso
verbo vsus est, vbi ait, Quod enim impossibile erat le- Roma.8.
gis, in quo infirmabatur per carnem: significare volens
quia per spiritumsanctū impletur, tamē ipsam dixit in-
firmari, cum ab infirmis non possit impleri. Infirmata
vero ipsa hęreditas, id est, ipse populus, data sibi lege si-
ne vlla ambiguitate intelligitur. Lex enim subintrauit,
vt abundaret delictum. Quod autem sequitur, Tu ve- Roma.5.
ro perfecisti eam: ad legem ita refertur, quia secundum
illud perfecta, id est, impleta est quod dominus in Euā
gelio dicit, Nō veni legē soluere, sed adimplere. Vnde Matth.5.
& Apostolus qui dixerat legem infirmatā esse per car- Roma.8.
nem: quia caro nō implet, quod per spiritum impletur,
id est, per gratiam spiritalem. Ipse item dicit vt iustitia
legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem Ibidem.
ambulamus, sed secundum spiritum. Hoc est ergo, Tu E
vero perfecisti eam: quia plenitudo legis est charitas: & Roma.13.
charitas dei diffusa est in cordibus nostris, nō per nos- Roma.5.
ipsos, sed per spiritumsanctum qui datus est nobis: hoc
est, tu vero perfecisti eam, si legem perfecisse intelliga-
tur. Si vero hæreditatē, facilior est intellectus. Si enim
propter hoc dicta est hæreditas dei infirmata, id est, po
pulus dei infirmatus data lege, quia lex subintrauit, vt
abundaret delictū, ergo & quod sequitur, tu vero per- Ibidem.
fecisti eam: ex illo intelligitur quod etiam in Apostolo
sequitur, vbi autem abundauit delictum, superabunda-
uit gratia. Nanq; abundante delicto, multiplicatæ sunt Psal.15.
infirmitates eorum, & postea accelerauerunt, quia inge
muerunt, & inuocauerunt, vt ipso adiuuante implere-
tur, quod ipso iubente non implebatur. Est in his ver-
bis & alius sensus qui probabilior mihi videtur. Mul- *Alius sensus & probabilior.*
to enim congruētius intelligitur ipsa gratia pluuia vo-
luntaria, quia nullis præcedentibus operū meritis gra-
tis datur. Si enim gratia, iam non ex operibus, alio-
quin gratia iam non est gratia: non enim dignus sum,
inquit, vocari Apostolus, quia persecutus sum Eccle- 1.Cor.15.
siam dei: gratia autem dei sum id quod sum. Hæc est F
pluuia voluntaria. Voluntarie quippe genuit nos ver- Iacobi.1.
bo veritatis: hæc est pluuia voluntaria. Inde alibi di-
citur, Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Istam Psal.5.
pluuiam cum deus transiret in deserto, id est, prædica-
retur in gentibus, cœli distillauerunt, non tamen à seip-
sis, sed à facie dei, quoniam & ipsi gratia dei sunt id
quod sunt. Et ideo mons Sina, quia & ipse qui plus o- 1.Corin.15.
mnibus illis laborauit, non ipse autem, sed gratia dei Ibidem.
cum illo, vt abundantius distillaret in gentibus, id est, Roma.15.
in deserto, vbi Christus non erat annunciatus, ne su- Philip.3.
pra alienum fundamentum ædificaret, ipse, inquam, Is-
raëlita erat ex genere Israël de tribu Beniamin. Et ipse
ergo in seruitutem generatus erat de Hierusalem ter-
rena, quæ seruit cum filiis suis, & ideo persequebatur
Ecclesiam: nam quod ipse commonuit, sicut tunc qui Gala.4.
secundum carnē generatus est, persequebatur eum qui
secundum spiritum, ita & nunc: sed misericordiam
consecutus est, quia ignorans fecit in incredulitate. Mi
ramur ergo quod cœli distillauerunt à facie dei, magis 1.Timo.1.
miremur quod mons Sina, id est, qui prius persequeba-
tur Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus. Philip.3.

G Quid autem miramur? Non enim à seipso, sed quod
Gala.6. sequitur, à facie dei Israël, de quo ipse dicit, Et super Is-
Ioan.1. raël dei: de quo dominus dicit, Ecce vere Israëlita in
quo dolus non est. Hanc ergo pluuiam voluntariã nul-
lis præcedẽtibus meritis operum bonorum segregauit
deus hæreditati suæ, & infirmata est. Agnouit enim nõ
esse se aliquid per seipsum, non viribus suis, sed gratiæ
2.Cor.12. dei tribuendum esse quod est. Agnouit quod dictũ est:
Roma.11. In infirmitatibus meis gloriabor. Agnouit quod dictũ
Iacobi.4. est, Noli altum sapere, sed time. Agnouit quod dictum
est, Humilibus autem dat gratiã. Et infirmata est: tu ve-
2.Corin.12. ro perfecisti eam, quia virtus in infirmitate perficitur.
Quidam sanè codices, & Latini & Græci non habent
mons Sina, sed à facie dei Sina, à facie dei Israël, id est,
cœli distillauerunt à facie dei. Et quasi quæreretur, cuius
dei, à facie dei, inquit, Sina, à facie dei Israël, id est, à fa-
Psal. 83. cie dei qui legẽ dedit populo Israël. Quare ergo cœli di
stillauerunt à facie dei, à facie huius dei, nisi quia sic im
pletum est quod prædictum est, Benedictionem dabit
qui legẽ dedit? Legem, qua terreat de humanis viribus
præsumentem: benedictionẽ, qua liberet in deum spe-
H rantem. Tu ergo perfecisti deus hæreditatem tuã, quia
infirmata est in se, vt perficeretur abs te. *Animalia tua
inhabitabunt in ea.* Tua, non sua: tibi subdita, non sibi li-
bera: à te egentia, non sibi sufficientia. Deniq; sequitur:
Parasti in tua suauitate egenti deus. In tua suauitate, non in
illius facultate. Egens est enim, quoniam infirmatus est
vt perficiatur: agnouit se indigentẽ, vt repleatur. Hæc
Psal.84. est illa suauitas, de qua alibi dicitur, Domin9 dabit sua-
uitatẽ, & terra nostra dabit fructum suũ: vt bonũ opus
fiat non timore, sed amore: non formidine pœnæ, sed
delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana liber-
tas: sed dominus hoc egenti parauit, nõ abundanti, cui
opprobrio est ista paupertas, de qualibus alibi dicitur:
Psal.122. Opprobriũ his qui abũdant, & despectio superbis. Hos
enim dixit superbos, quos dixit, qui abundant. *Dominus
dabit verbũ:* Cibaria scilicet animalibus suis, quæ inha-
bitabunt in ea. Sed quid operabũtur hæc animalia, qui-
bus dabit verbũ? Quid nisi quod sequitur, *Euangelizãti-
bus virtute multa?* Qua virtute, nisi fortitudine illa, in qua
educit cõpeditos? Fortasse etiã virtutem hic dicit illã,
qua euangelizantes mirabilia signa fecerũt. Quis ergo
I dabit verbum euangelizantibus virtute multa? *Rex,* in-
quit, *virtutũ dilecti.* Pater ergo est rex virtutum filij. Di-
lectus enim, quando nõ ponitur quis dilectus, per An-
tonomasiam filius vnicus intelligitur. An virtutũ sua-
rum rex ipse filius? Virtutum scilicet sibi seruientium,
quia virtute multa euangelizantibus dabit verbum rex
Psal.23. virtutum, de quo dictum est: Dominus virtutum, Ipse
est rex gloriæ. Quod autem non dixit, rex virtutum
suarum: sed, rex virtutum dilecti: locutio est in scriptu-
ris vsitatissima si quis aduertat, quod ibi maxime appa-
ret, vbi etiam proprium nomẽ exprimitur, vt eundem
esse, de quo dicitur, dubitari omnino non possit. Qua-
lis est illa, & in pentateucho multis locis inuenitur, &
Exodi.4. fecit Moyses illud atque illud, sicut præcepit domi-
nus Moysi. Non dixit quod vsitatum est in locutioni-
bus nostris, & fecit moyses sicut præcepit ei dominus:
sed fecit Moyses sicut præcepit dominus Moysi: qua-
si alius sit Moyses cui præcepit, & alius Moyses qui fe-
cit, cum idem ipse sit. Tales locutiones in nouo testa-
mento difficillime reperiuntur. Inde est tamen quod
Roma.1. Apostolus ait: de filio suo, qui factus est ei ex semine
Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius
dei in virtute secundum spiritũ sanctificationis ex re-
surrectione mortuorũ Iesu Christi domini nostri: tan- K
quam alius sit filius dei qui factus est ex semine Dauid
secundũ carnẽ, & alius Iesus Christus dominus noster,
cum sit vnus atq; idem. In veteribus autẽ libris crebra
est ista locutio, & ideo quando subobscure fit, ex mani-
festis sui generis exẽplis intelligenda est, sicut hoc loco
Psalmi huius quẽ tractamus, subobscure facta est. Nam
si diceretur Iesus Christus rex virtutũ Iesu Christi, tam
aperta esset quàm illa, fecit Moyses sicut præcepit do-
minus Moysi: quia vero dictũ est, rex virtutum dilecti:
nõ facilè est vt occurrat ipsum esse regẽ virtutum, qui
est & dilectus. Rex ergo virtutũ dilecti sic intelligi po-
test, ac si diceretur, rex virtutũ suarum, quia & rex virtu
tũ Christus est, & dilectus est idem ipse Christus: quãuis
non habeat iste sensus tantã necessitatem, vt aliud non
valeat accipi, quia & pater potest intelligi rex virtutũ
filij sui dilecti, cui dicit ipse dilectus, Omnia mea tua Ioan.17.
sunt, & tua mea. Quod si forte quæritur, vtrũ deus do-
mini Iesu Christi pater etiã rex dici possit, nescio vtrũ
quisquã audeat hoc ab eo nomen auferre, vbi Apusto-
lus dicit, Regi autem seculorũ immortali, inuisibili, so- 1.Timo.1.
li deo: quia & si hoc de ipsa trinitate dictũ est, ibi est & L
deus pater. Si autẽ non carnaliter intelligimus, Deus iu Psal.71.
dicium tuum regi da, & iustitiam tuã filio regis: nescio
vtrum aliud aliquid dictũ est quàm filio tuo. Rex ergo
est & pater. Vnde versiculus iste Psalmi huius, rex vir-
tutũ dilecti, vtroq; modo intelligi potest. Cum itaq; di-
xisset, dominus dabit verbum euangelizãtibus virtute
multa, quia ipsa virtus ab eo regitur, eique militat à quo
datur, ipse, inquit, dominus qui dabit verbum euangeli-
zantibus virtute multa, rex est virtutum dilecti: deinde
sequitur, *Dilecti, & speciei domus diuidere spolia.* Repetitio
pertinet ad cõmendationem, quanquã istam repetitio-
nẽ non omnes codices habeãt, & eã diligentiores stel-
la apposita, speciei domus diuidere spolia, id est, dilecti
etiã prænotant: quæ signa vocantur asterisci, quibus a-
gnosci volũt ea nõ esse in interpretatione Septuagin-
ta, sed esse in Hebræa, quæ talibus insigniuntur notis.
Sed siue repetatur, siue semel dictũ accipiatur quod po
situm est, dilecti, sic intelligendum puto quod sequitur,
& speciei domus diuidere spolia: ac si diceretur, dilecti
etiam speciei domus diuidere spolia: id est, dilecti etiã M
ad diuidenda spolia. Speciosam quippe domum, id est,
Ecclesiam Christus fecit, diuidẽdo spolia illi, sicut spe-
ciosum est corpus distributione membrorum. Spolia
porrò dicuntur quæ victis hostibus detrahuntur. Hoc
quid sit, Euãgelium nos admonet, vbi legimus, Nemo Matth.12.
intrat in domum fortis vt vasa eius diripiat, nisi prius
alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolũ Christus spi-
ritalibus vinculis, superando mortẽ, & super cœlos ab
inferis ascendendo. Alligauit eũ sacramento incarna-
tionis suæ, quòd nihil in eo reperiẽs morte dignũ, tamẽ
est permissus occidere, ac si alligato abstulit tãquã spo-
lia vasa eius. Operabatur quippe in filios diffidẽtię, quo-
rum infidelitate vtebatur ad voluntatẽ suam. Hæc vasa
dominus mũdans remissione peccatorũ, hęc spolia san Ephe.2.
ctificãs hosti erepta prostrato atque alligato, diuisit ea
speciei domus suę, alios cõstituẽs Apostolos, alios Pro-
phetas, alios pastores & doctores in opus ministerij, in Ephes.4.
ædificationẽ corporis Christi. Sicut enim vnũ corpus
est, & membra multa habet, omnia autẽ membra corpo
ris cum sint multa, vnũ est corpus, sic & Christus. Nun- 1.Cor.12.
quid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetę? Nũ-
quid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habẽt cu-
rationũ? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid
omnes

A omnes interpretantur? Omnia autẽ hęc operatur vnus
atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique pro vt
vult. Et hæc est species domus, cui spolia diuiduntur,
vt amator eius hac pulchritudine accensus exclamet,
Psal. 25. Domine dilexi decorem domus tuæ. Iam in eo quod
sequitur, se ad ipsa membra de quibus fit species do-
mus, alloquenda conuertit, dicens, *Si dormiatis inter me-
dios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & inter scapulas eius in
viriditate auri.* Prius hic quærendus est ordo verborum
quomodo finiatur sententia, quæ vtique pender cum
dicitur si dormiatis: deinde quòd ait, pennæ colum-
bæ deargentatæ: vtrum singulari numero intelligendũ
est, huius pennæ, an plurali, hæ pennæ. Sed singularem
numerũ Græcus excludit, vbi omnino pluraliter hoc
positum legitur. Sed adhuc iocertũ est vtrum hæ pen-
oæ, an ô vos pennæ, vt ad ipsas penoas loqui videatur.
Vtrum ergo verbis quæ præcesserunt, finiatur ista sen-
tentia, vt ordo sit, dominus dabit verbum euangeli-
zantibus virtute multa, si dormiatis inter medios cle-
ros, ô vos pennæ columbæ deargentatæ: an in his quæ
sequuntur, vt ordo sit, si dormiatis inter medios cle-
ros pennæ columbæ deargentatæ, niue dealbabuntur
B in Selmon: id est, ipsæ pennæ dealbabuntur, si dormia-
tis inter medios cleros, vt illis hoc dicere intelligatur,
qui speciei domus tanquam spolia diuiduntur, id est,
si dormiatis inter medios cleros ô vos qui diuidimini
speciei domus, per manifestationem spiritus ad vtili-
1. Cor. 12. tatem, vt alij quidem detur per spiritum sermo sapien-
tiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, a-
lij fides, alij genera curatioonum in eodem spiritu: & cæ
tera. Si ergo vos dormiatis inter medios cleros, tunc
pennæ columbę deargẽtatæ niue dealbabuntur in Sel-
mon. Potest & sic, si vos pennæ columbæ deargenta-
tæ dormiatis inter medios cleros, niue dealbabuntur
in Selmon, vt subintelligantur homines qui per gratiã
remissionem accipiunt peccatorum. Vnde etiam de ip
Canti. 3. sa Ecclesia dicitur in Cantico cãticorum, Quæ est ista
quæ ascendit dealbata? Promissio quippe dei tenetur
Esaie. 1. per Prophetam dicentis, Si fuerint peccata vestra tan-
quam phœnicium, sicut niuẽ dealbabo. Potest & sic in-
telligi, vt in eo quod dictũ est, pennæ columbæ dear-
gentatæ, subaudiatur eritis, vt iste sit sensus, O vos qui
tanquam spolia speciei domus diuidimini, si dormia-
tis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ
C eritis: id est, in altiora eleuabimini, compagini tamen
Ecclesiæ cohærentes. Nullam quippe aliam melius hic
intelligi puto columbam deargentatam, quàm illam
Canti. 6. de qua dictum est, Vna est columba mea. Deargentata
est autem, quia diuinis eloquiis est erudita: eloquia nan-
Psal. 11. que domini alio loco dicuntur argentum igne exami-
natum terræ, purgatum septuplum. Magnum itaque a-
liquod bonũ est, dormire inter medios cleros, quæ nõ-
nulli duo testamenta esse voluerunt, vt dormire sit in-
ter medios cleros, in eorum testamentorum authorita-
te requiescere, id est, vtriusque testamenti testimoniis
acquiescere, vt quando aliquid ex his profertur & pro-
batur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Quod
si ita est, quid aliud admonere videtur euangelizantes
virtute multa, nisi quia tunc eis dominus dabit verbum
vt euangelizare possint, si dormiant inter medios cle-
ros? Tunc enim eis verbum veritatis datur, si authori-
tas ab eis duorum testamentorum non relinquatur, vt
ipsi sint & penoæ columbæ deargentatæ, quorum præ-
dicatione in cœlum gloria fertur Ecclesiæ. Inter scapu-
las autem, pars est vtique corporis, pars est circa regio-

nem cordis, à posterioribus tamẽ, id est, à dorso, quam D
columbæ illius deargentatæ partem in viriditate auri
esse dicit, hoc est in virore sapientiæ, quem virorem
melius non puto intelligi posse quàm charitatem. Sed
quare à dorso, & nõ à pectore? Quanquam mirer quo-
modo positum sit hoc verbum in alio Psalmo, vbi di-
citur, Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis *Psalm. 90.*
eius sperabis: cum sub alis obumbrari non possit nisi
quod à pectore fuerit, & Latine quidem inter scapu-
las fortasse aliquo modo ex vtraque parte possit intel-
ligi & ante & post, vt scapulas accipiamus quæ in me-
dio caput habet: Et in Hebræo sit fortassis ambiguum,
quod possit & hoc modo intelligi. Sed quod in Græ-
co est μετάφρενον, non nisi à posterioribus significat,
quod est inter scapulas: vtrum propterea ibi est auri vi-
riditas, id est, sapientia & charitas, quia ibi sunt quo-
dammodo & radices alarum, an quia ibi portatur il-
la sarcina leuis? Quid enim sunt vel ipsæ alæ, nisi duo
præcepta charitatis, io quibus tota lex pender & Pro-
phetæ? Quid ipsa sarcina leuis, nisi ipsa charitas quæ *Matth. 22.*
in his duobus pręceptis impletur? Quicquid enim dif-
ficile est in præcepto, leue est amanti. Nec ob aliud re-
cte intelligitur dictum, Onus meum leue est, oisi quia E
dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas *Matth. 11.*
in cordibus nostris, vt amando liberaliter faciamus, *Roma. 5.*
quod timendo qui facit, seruiliter facit. Nec est ami-
cus recti, quando mallet si fieri posset, id quod rectum
est non iuberi. Quæri etiam potest, cur oon sit dictum,
si dormiatis in cleris: sed, inter medios cleros: quid si
hoc expressius, inter medios cleros? Quod quidem si
expressius transferretur ex Græco, inter medium cle-
rorum diceretur, quod in nullo interpretum legi, pro-
pterea credo, quia tantundem valet quod dictum est,
inter medios cleros. Hinc ergo quid mihi videatur
exponam. Sæpe hoc verbum ad aliqua connectenda
atque pacanda, ne ioter se dissideant poni solet, sicut
testamentum inter se & populum deo constituente,
hoc verbum scriptura ponit: nam pro eo quod est in
Latino inter me & vos, Græcus habet inter medium
meum & vestrum. Sic & de signo circuncisionis cum
loquitur deus ad Abraham dicit, Erit testamentum in- *Gene. 17.*
ter me & te, & omne semen tuum, quod Græcus habet
inter medium meum & tuum, & inter medium semi-
nis tui. Item cum loqueretur ad Noë de arcu in nubibus *Gene. 9.*
ad signum constitueodum, hoc verbum sæpissime re- F
petit, & quod habent Latini codices inter me & vos,
vel inter me & omnem animam viuam, & si qua ibi ta
lia dicuntur, inter medium meum & vestrum inueni-
tur in Græco, quod est ἀνὰ μέσον. Dauid quoque & Io-
nathan signum inter se constituunt, ne aliud opinãdo
dissideant, & quod Latine dicitur inter ambos, inter
medium amborum habet Græcus eodem verbo quod
est ἀνὰ μέσον. Optime autem factum est vt loco Psalmi
huius, interpretes nostri nõ dicerent inter cleros, quod
Latinæ locutioni vsitatum est: sed inter medios cleros,
tanquã inter medium clerorum, quod potius in Græ-
co legitur, & quod dici solet in eis rebus, vt dixi, quæ
inter se debeant habere consensum. Iubet ergo scriptu-
ra, vt inter medios cleros dormiãt, qui vel sunt pennæ
columbæ deargentatæ, vel ex hoc eis præstatur vt sint.
Porrò si isti cleri duo testamẽta significant, quid aliud
admonemur, nisi vt testamentis inter se consentienti-
bus non repugnemus, sed intelligendo acquiescamus,
nosq; simus eorũ concordiæ signum atq; documentũ,
cum alterum aduersus alterum nihil dixisse sentimus,

G & cũ pacifica admiratione, quasi ecstasis sopore† mon-
†al. opera. stramus: Cur autem in cleris testamenta intelligantur,
cum hoc nomẽ Græcum sit quidem, sed testamentum
nõ ita dicatur, hæc causa est, quia per testamentũ datur
hæreditas, quæ Græce appellatur κληρονομία, & hæres
κληρονόμος. Cleros autem sors Græce dicitur, & sortes
ex promissione dei, partes hæreditatis vocãtur, quæ po
Nume. 18. populo sunt distributæ. Vnde tribus Leui præcepta est
non habere sortem inter fratres suos, quòd ex eorum
Cõcor. 12. q. decimis sustentaretur. Nam & cleros & clericos hinc
1. Cleric⁹. et appellatos puto, qui sunt in Ecclesiastici ministerij gra-
c. duo sunt. dibus ordinati, quia Matthias sorte electus est, quẽ pri-
Acto. 1. mum per Apostolos legimus ordinatum. Proinde pro-
pter hæreditatem quæ fit testamento, tanquam per id
quod efficitur id quod efficit, nomine clerorum testa-
menta ipsa significata sunt: quanquam mihi & alius hic
sensus occurrat, nisi fallor, anteponẽdus, vt cleros mul-
to probabilius ipsas hæreditates intelligamus, vt quo-
niã hæreditas veteris testamenti est quamuis in vmbra
significatiua futuri, terrena fœlicitas: hæreditas vero no
ui testamẽti est æterna immortalitas, dormire sit inter
medios cleros, nec illã iam quærere ardenter, & adhuc
H istam expectare patienter. Nam qui deo propterea ser-
uiunt, vel potius propterea seruire volunt, dum quærũt
in hac vita & in hac terra fœlicitatem, ablatus est som-
nus ab eis & non dormiunt. Inflammantibus enim cu
piditatibus agitati in flagitia & facinora propelluntur,
nec omnino requiescunt, desyderando vt acquirant,
Prouer. 1. metuendo ne amittant. Qui autem me audit, ait sapien
tia, inhabitabit in spe, & requiescet sine timore ab om-
ni malignitate. Hoc est, quãtum mihi videtur, dormi-
re inter medios cleros, id est, inter medias hæreditates,
nondum in re, sed tamen in spe cœlestis hæreditatis ha
bitare, & à terrenæ fœlicitatis iam cupiditate conquie-
scere. Cum autem venerit quod speramus, non iã inter
duas hæreditates requiescemus, sed in noua vera, cuius
vetus erat vmbra regnabimus. Quapropter etiam si in-
tellexerimus quod dictũ est, si dormiatis inter medios
cleros, tãquam si diceretur, si moriamini inter medios
cleros, vt istã mortem carnis more suo scriptura dor-
mitionem vocauerit, hæc est mors optima, vt in cupi-
ditatũ cohibitione, à terrenis in spe cœlestis hæredita-
tis homo vsq; in finem perseuerãs, diem vitæ huius vl-
timum claudat. Sic enim dormientes inter medios cle
I ros erunt pennæ columbæ deargentatæ, vt tẽpore quo
resurgent, rapiantur in nubibus obuiã Christo in aëra,
& semper iam cũ domino viuãt: aut certe, quia per eos
qui sic moriuntur, quãto securius, tanto sublimios Ec-
clesia diffamatur, & quasi quibusdã pennis excelsæ lau-
Eccle. 11. dis attollitur. Neque enim frustra dictũ est, Ante mor-
tem ne laudes hominem quenquam. Omnes ergo san-
cti dei ab initio generis humani, vsq; ad tempus Apo-
Hiere. 17. stolorum, quia & ipsi nouerant dicere, Diem hominis
Psal. 26. non concupiui tu scis: &, Vnã petij à domino, hanc re-
quiram: eo tempore Apostolorum, ex quo duorum te-
stamentorum differentia clarius reuelata est, ipsi Apo-
stoli & beati martyres cæteriq; iusti, tanquam arietes &
arietũ filij vsque ad hoc tempus dormierunt inter me-
dios cleros, regni terreni fœlicitatem iam contemnen-
tes, & regni cœlorum æternitatẽ sperantes, & nondum
tenentes. Et qui tam beate dormierunt, eis velut pennis
nunc volitat, & laudibus exaltatur Ecclesia. Columba igi
tur deargentata est, vt hac eorũ fama ad imitandũ po-
steris inuitatis, dum sic etiam dormiunt cæteri, addan-
tur pennæ, quibus vsq; in finem seculi sublimiter præ-
dicetur. *Dum discernit supercœlestis reges super eam, niue deal-* K
babuntur in Selmon. Ille supercœlestis, ille qui ascendit su
per omnes cœlos vt adimpleret omnia, dum discernit
reges super eam, id est, super eandem columbam dear-
gentatam, sequitur eam Apostolus ac dicit. Et ipse de-
dit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Pro- Ephe. 4.
phetas, quosdam vero Euangelistas, quosdam autẽ pa-
stores & doctores. Nam quid est aliud reges discerne-
re super eã, nisi in opus ministerij in ædificationẽ cor-
poris Christi, quando quidem ipsa est corpus Christi? Roma. 6.
Dicuntur autem illi reges vtiq; à regendo, & quid ma-
gis quàm carnis concupiscentias, ne regnet peccatum
in eorum mortali corpore ad obediendum desyderiis
eius, ne exhibeant membra sua arma iniquitatis pec-
cato, sed exhibeant se deo, tanquam ex mortuis viuen-
tes, & membra sua arma iustitiæ deo? Sic enim erant re- 2. Cor. 6.
ges primitus discreti ab alienigenis, quia non erant iu-
gum ducentes cum infidelibus: deinde discreti concor 1. Cor. 12.
diter inter se muneribus propriis. Nõ enim omnes A-
postoli, aut omnes Prophetæ, aut omnes doctores, aut
omnes dona habẽt curationum, aut omnes linguis lo-
quuntur, aut omnes interpretantur: Omnia autem hæc Ibidem.
operatur vnus atq; idem spiritus, diuidẽs propria vni- L
cuiq; prout vult, quem dando ille supercœlestis discer-
nit reges super columbam deargentatam. De quo spi-
ritu sancto cum ad eius matrem gratia plenam missus
angelus loqueretur, quærẽti quomodo fieret quod pa-
ritura nunciabatur, quoniam nõ cognoscebat virum,
Spiritussanctus, inquit, superueniet in te & virtus altis- Luca. 1.
simi obumbrabit tibi. Quid est, obũbrabit tibi: nisi, vm-
bram faciet? Vnde & isti reges dum gratia spiritus do-
mini Christi discernuntur super columbam deargen-
tatã, niue dealbabuntur in Selmon. Selmon quippe in-
terpretatur vmbra. Non enim meritis aut virtute pro-
pria discernũtur. Quis enim te, inquit, discernit? Quid 1. Cor. 4.
autem habes quod non accepisti? Vt ergo discernantur
ab impiis, accipiunt remissionem peccatorũ ab illo qui
ait, Si fuerint peccata vestra, sicut phœnicium, tanquam
niuem dealbabo. Ecce quomodo niue dealbabũtur in Esaiæ. 1.
Selmon, in gratia spiritus Christi, quo eis etiã propria
dona discreta sunt, de quo dictũ est quod supra com-
memoraui, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Luca. 1.
altissimi obumbrabit tibi: hoc est, vmbram faciet tibi:
Propterea & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur fi M
lius dei. Vmbra porrò ista defensaculum intelligitur ab
æstu cõcupiscentiarum carnaliũ: vnde illa virgo Chri-
stum non carnaliter cõcupiscendo, sed spiritaliter cre-
dendo concepit. Constat autẽ vmbra lumine & corpo
re, proinde illud quod in principio erat verbũ, lumen Ioan. 1.
illud verum, vt vmbraculum meridianum fieret nobis,
verbum caro factum est & habitauit in nobis: Deo sci-
licet homo, tanquam lumini corpus accessit, & in eum
credentes vmbra protectionis operuit. Non enim de
quali vmbra dicitur, Transierũt omnia illa tanquã vm Sapien. 5.
bra: nec de quali vmbra dicit Apostolus, Nemo vos iu- Colo. 2.
dicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut ne-
omeniæ, aut sabbatorum, quod est vmbra futurorũ: sed
de quali vmbra scriptũ est, Sub vmbra alarum tuarum Psal. 16.
protege me. Dũ ergo discernit ille supercœlestis reges
super columbam deargentatã, nõ sua merita extollant,
non de sua propria virtute cõfidant: Niue quippe deal-
babũtur in Selmon, gratia cãdificabuntur in protectio-
ne corporis Christi. Hunc autẽ montẽ consequẽter di-
cit: *Montem dei, montẽ vberem, montẽ incaseatum, vel montem pin
guem.* Quid hic autẽ aliud pinguem, quàm vberẽ dice-
ret? Est

A ret? Est enim & mons isto nomine nuncupatus, id est,
Selmon. Sed quem montẽ intelligere debemus mon-
tem dei, montem vberem, montẽ incaseatum, nisi eun-
dem dominum Christum, de quo & alius propheta di
Esaiæ.2. cit, Erit in nouissimis tẽporibus manifestus mons do-
1.Cor.3. mini paratus in cacumine montium? Ipse est mons in-
caseatus propter paruulos gratia tanquã lacte nutrien-
dos, mons vber ad roborãdos atque ditandos dono-
rum excellẽtia: nam & ipsum lac vnde fit caseus, miro
modo significat gratiam. Manat quippe ex abundantia
viscerum maternorũ, & misericordia delectabili par-
uulis gratis infunditur. Ambiguus est autem in Græco
casus vtrum sit nominatiuus an accusatiuus, quoniã in
ea lingua mons neutri generis est non masculini: ideo
nonnulli Latini non interpretati sunt montem dei, sed
mons dei. Puto autem melius esse in Selmon montem
dei, hoc est, in montem dei qui vocatur Selmon, secun
dum intellectum quẽ supra vt potuimus exposuimus.
Deinde quod dixit montem dei, montem incaseatum,
montem vberem, ne quis auderet ex hoc dominum Ie
sum Christum comparare cæteris sanctis, quia & ipsi
Psal.35. dicti sunt montes dei: legitur quippe, Iustitia tua sicut
B montes dei: vnde Apostolus ait, Vt nos simus iustitia
Psal.75. dei in ipso. De quibus mõtibus & alio loco dicitur, Il-
luminans tu admirabiliter à montibus ęternis, quia vi-
ta eis ęterna donata est, & per eos sanctarum scriptura-
rum eminentissima authoritas constituta est, sed illumi
Psal.120. nante ab eis illo cui dicitur, illuminans tu, leuaui enim
oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.
Nec tamen auxilium meum ab ipsis proprie montibus,
sed auxilium meum à domino qui fecit cœlum & ter-
ram: Vnus quippe ipsorum montium multum excel-
lens cum dixisset, quòd plus illis omnibus laborauerit,
1.Corin.15. Non autem ego, inquit, sed gratia dei mecum: ne quis
ergo auderet etiam montem speciosum forma præ fi-
Psal.44. liis hominum, montibus filiis hominum comparare:
quoniam non defuerunt qui eum dicerent, alij Ioan-
Matth.16. nem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum
ex prophetis, conuertit se ad illos & ait: *Et quid suspica-
mini montes incaseatos? Montem*, inquit, *in quo placuit deo habi-
tare in eo.* Vt quid suspicamini? Sicut enim lumen illi,
Matth.5. quia & ipsis dictum est, Vos estis lumen mundi: sed a-
Ioan.1. liud illud dictum est lumẽ verum quod illuminat om-
Esaiæ.2. nem hominem: sic montes illi, sed longe alius maior
C mons paratus in cacumine montium. Montes itaque
isti illum montem portando gloriosi sunt, quorum il-
Gala.6. le vnus dicit, Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce do-
mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus cru-
cifixus est, & ego mundo, vt qui gloriatur, non in seip-
1.Corin.1. so, sed in domino glorietur. Vt quid ergo suspicamini
montes incaseatos, eum montem in quo placuit deo
habitare in eo? Non quia in aliis nõ inhabitat, sed quia
in ipsis per ipsum, In ipso quippe inhabitat omnis ple-
Coloss.1. nitudo diuinitatis, non vmbraliter tanquã in templo
3.Reg.6. à rege Salomone facto, sed corporaliter, id est, solide
atque veraciter, quoniam deus erat in Christo mun-
2.Cor.5. dum reconcilians sibi. Quod siue de patre dictum ac-
cipiamus, quoniam ipse ait, Pater autem in me manẽs
Ioan.14. facit opera, ego autem in patre & pater in me: siue ita
intelligatur, deus erat in Christo, verbum erat in ho-
Ioan.1. mine, sic erat vtique verbum in carne, vt verbum etiam
caro factum solus proprie diceretur, id est, homo ver-
bum in vnam Christi personam copularetur. Vt quid
ergo suspicamini montes incaseatos, eum montem, in
quo placuit deo inhabitare in eo? Longe vtique aliter

quàm in illis montibus, quorum aliquem etiam hunc D
suspicamini. Non enim quia & illi per adoptionis gra-
tiam filij dei sunt, ideo quisquam illorũ est vnigenitus
cui diceret, Sede ad dexterã meam, donec ponam ini- Psal.109.
micos tuos sub pedibus tuis. *Etenim dominus inhabitabit
vsque in finem.* Id est, illos montes non comparandos
huic monti, ipse dominus inhabitabit, qui est mons pa- Esa.2.
ratus in cacumine mõtium, vt perducat eos in finem,
id est, in seipsum sicut deus est, contemplandum. Finis Roma.10.
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Deo
itaque placuit habitare in isto monte, qui paratus est
in cacumine montium, cui dicit: Tu es filius meus di- Matth.3.
lectus, in quo mihi bene complacui. Ipse autem mons
dominus est, qui alios montes inhabitabit in finem, in
quorũ cacumine paratus est. Vnus enim deus & vnus 1.Timo.2.
mediator dei & hominum, homo Christus Iesus, mons
montium, sicut sanctus sanctorum: vnde dicit, Ego in Ioan.17.
eis & tu in me. Vt quid ergo suspicamini montes inca-
seatos, montem in quo placuit deo inhabitare in eo?
Etenim mõtes illos incaseatos dominus iste mons in-
habitabit vsque in finem, vt aliquid sint quibus ait, Ioan.15.
Quia sine me nihil potestis facere. Ita fit etiam quod se-
quitur: *Currus dei decem milium multiplex.* Vel denum mi- E
lium multiplex, vel decies milies multiplex. Vnum ver
bum enim Græcum sicut quisq; potuit Latinorum in-
terpretum trãstulit, quod ibi dictum est, μυριοπλάσιον,
Latine autem satis exprimi non potuit, quoniam mil-
le apud Græcos χίλια dicuntur, μυριάδες autem plura
dena milia, μυριὰς quippe vna decem milia sunt. Ingen
tem itaque multitudinem sanctorum atque fidelium,
qui portando deum fiunt quodammodo currus dei, si-
gnificauit hoc nomine. Hanc immanendo & regen-
do perducit in finem tanquam currum suum, velut in
locum aliquem destinatũ. Initium enim Christus, dein- 1.Corin.15.
de qui sunt Christi, in præsentia eius, deinde finis. Hæc
est sancta Ecclesia, quæ sunt quod sequitur: *Milia lætan-
tium.* Spe enim sunt gaudentes, donec perducantur in Roma.11.
finem, quem nunc expectant per patientiã. Mirifice au-
tem cum dixisset, Milia lætantium: continuo subiecit:
Dominus in illis. Ne miremur quòd lætentur, dominus
in illis: Nam per multas tribulationes oportet nos in- Acto.14.
troire in regnũ dei. Sed dominus in illis, ideo & si sunt
quasi tristes, semper tamen gaudentes, nec iam ipso fine 2.Cor.6.
quò nondum venerunt, sed spe sunt gaudentes, & in tri
bulatione patientes, quoniã dominus in illis. *In Sina in* F
sancto. In nominũ Hebræorum interpretationibus in-
uenimus Sina interpretari mandatũ: & alia quædã in-
terpretatur, sed hoc puto præsenti loco aptius cõueni-
re. Reddens enim causam quare lætarentur illa milia,
quibus cõstat currus dei, Dominus, inquit, in illis, in Si-
na in sancto: id est, dominus in illis in mandato, quod
mandatum sanctum est, sicut dicit Apostolus, Itaq; lex Roma.7.
quidem sancta & mandatum sanctũ & iustum & bonũ.
Sed quid prodesset mandatum nisi dominus ibi sit, de Philip.2.
quo dicitur, Deus enim est qui operatur in vobis & vel- 2.Corin.3.
le & operari pro bona voluntate: Nam mãdatum sine Roma.5.
dei adiutorio litera est occidens. Lex enim subintra- Roma.11.
uit, vt abũdaret delictum. Sed quoniã plenitudo legis
charitas est, ideo per charitatem lex impletur, non per
timorem. Charitas enim dei diffusa est in cordibus no Roma.5.
stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo læ
tantur hæc milia. Tantum enim faciunt iustitiam legis,
quantũ adiuuantur spiritu gratiæ, quoniã dominus in
illis in Sina in sancto: deinde ad ipsum dominũ locu-
tione conuersa: *Ascendisti*, inquit, *in altũ captiuasti captiui-
tatem,*

G *tatem, accepisti dona in hominibus.* Hoc Apostolus sic com-
Ephe.4. memorat, sic exponit de domino Christo loquẽs, Vni-
cuique autem nostrum, inquit, datur gratia secundum
mensuram donationis Christi, propter quod dicit, a-
scendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit do-
na hominibus: Quod autem ascendit quid est, nisi
Ibidem. quia & descẽdit in inferiores partes terræ? Qui descen-
dit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adim
pleret omnia. Christo ergo sine dubitatione dictum
est, Ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem, accepi-
sti dona in hominibus. Nec moueat quod Apostolus
idem testimonium commemorans non ait, Accepisti
dona in hominibus: sed, dedit dona hominibus. Ille
quippe authoritate Apostolica secundum hoc locutus
est, quod deus filius cũ patre fecit. Secũdum hoc quip-
pe dedit dona hominibus, mittens eis spiritum sanctũ,
qui spiritus est patris & filij: secundum illud vero quod
idem ipse Christus in corpore suo intelligitur quod est
Ecclesia, propter quod & membra eius sunt sancti & fi
1.Cor. 12. deles eius: vnde eis dicitur, Vos autẽ estis corpus Chri-
sti & membra, proculdubio & ipse accepit dona in ho
Acto.1. minibus. Christus quippe ascendit in cœlum, & sedet
ad dexteram patris: sed nisi & hic esset in terris, non in-
Acto.9. de clamasset, Saule Saule quid me persequeris? Cum er
Math. 25. go idem ipse dicat, Quando vni ex minimis meis fe-
H cistis, mihi fecistis: quid dubitamus eum accipere in
membris suis, quæ dona membra eius accipiunt? Sed
quid est, captiuasti captiuitatẽ? Vtrum quia vicit mor-
tem, quæ captiuos tenebat in quibus regnabat, an ipsos
homines appellauit captiuitatem, qui captiui sub diabo
lo tenebantur? Cuius rei mysterium continet etiam ti-
Psal.95. tulus illius Psalmi, quãdo domus ædificabatur post ca-
ptiuitatem, id est, Ecclesia post gentilitatem. Ipsos itaq;
homines qui captiui tenebantur appellauit captiuitatẽ,
sicut militia cum dicitur, intelligũtur qui militant: ean-
dem captiuitatem à Christo captiuatã dicit. Cur enim
non sit captiuitas fœlix, si & ad bonũ homines possunt
Lucæ.5. capi? Vnde Petro dictum est, Ex hoc iam homines eris
capiens. Captiuati ergo quia capti, & capti quia subiu-
Math.11 gati, sub lene illud iugũ nussi, liberati à peccato, cuius
Roma.6. serui erant: & iustitiæ serui facti, cuius liberi erãt. Vnde
& ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, & accepit
dona in hominibus. Ideóque in ista captiuitate, in ista
seruitute, in isto curru, sub isto iugo non sunt milia plo
rantium, sed milia lætantium. Dominus quippe in illis
I in Sina in sancto. Cui sensui congruit & alia interpre-
tatio, qua interpretatur Sina mensura. Nã & de his do-
nis lætitiæ spiritalis Apostolus loquens idẽ quod supra
Ephes.4. commemoraui, Vnicuiq; autem, inquit, nostrum data
est gratia secundum mẽsuram donationis Christi. Ac
deinde sequitur, quod etiã hic sequitur: Propter quod
dicit, ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit
dona hominibus: quod hic est, accepisti dona in homi
nibus. Quid hac & illa veritate concordius? Quid ma
nifestius? Sed quid deinde adiungit? *Etenim qui non cre-
dunt inhabitare.* Vel quod nonnulli codices habent: *Et-
enim non credentes inhabitare.* Nunquid sunt alij non cre-
dentes, nisi qui non credunt? De quibus dictum sit, non
est facilis intellectus. Tanquam enim ratio redderetur
superiorum verborũ cum dictum esset, Captiuasti ca-
ptiuitatem, accepisti dona in hominibus: ita subiunctũ
est, Etenim qui non credunt inhabitare, id est, non cre
dentes vt inhabitarent. Quid est hoc? De quibus hoc
dicit? An illa captiuitas antequam transiret in bonam
captiuitatem, vnde fuerit mala captiuitas ostẽdit? Non
credendo enim possidebantur ab inimico qui opera- K
tur in filiis diffidentiæ, in quibus & vos, inquit, fuistis Ephe.2.
aliquãdo cum viueretis in illis: Donis ergo gratiæ suæ
qui accepit dona in hominibus, captiuauit istam capti-
uitatem. Etenim non credentes erant vt inhabitarent.
Nam fides eos inde liberauit, vt iam credentes inha-
bitent in domo dei, facti & ipsi domus dei, & currus
dei decem milium lætantium. Vnde qui hæc canebat,
in spiritu ea præuidens impletus etiam ipse lætitia eru-
ctauit hymnum dicens, Dominus deus benedictus.
Benedictus dominus deus de die in diem. Quod nonnulli
codices habent: *Die quotidie.* Quia sic habent Græci
ἡμέραν καθ' ἡμέραν quod verius exprimitur die quoti-
die. Quam puto locutionem hoc significare quod di-
ctum est, de die in diem. Quotidie quippe hoc agit vs-
que in finem, captiuat captiuitatem, accipiens dona in
hominibus. Et quoniam currum illum ducit vsque in
finem: sequitur & dicit, *Prosperum iter faciet nobis deus sa-
nitatum nostrarum. Deus noster deus saluos faciendi.* Multum
gratia commendatur, quis enim saluus esset nisi ipse sa
naret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo mori-
mur si per eius gratiam salui facti sumus, continuo sub-
iecit, *Et domini domini exitus mortis.* Tanquam diceret:
quid indignaris humana conditio habere te exitum
mortis, & domini tui exitus nõ alius quàm mortis fuit?
Potius ergo consolare quàm indignare, nam & domi- L
ni exitus mortis. Spe enim salui facti sumus. Si autem Roma.8.
quod non videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Patiẽter ergo etiam ipsam mortem feramus illius
exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis,
& dominus esset, à quo nemo animam tolleret, sed ip-
se eam à semetipso poneret, etiã ipsius fuit exitus mor-
tis. *Veruntamen deus conquassabit capita inimicorum suorum, ver
ticem capilli perambulantiũ in delictis suis.* Id est, nimis se ex-
tollentium, nimis superbientiũ in delictis suis, in qui-
bus saltẽ humiles esse deberent dicentes: Domine pro-
pitius esto mihi peccatori. Sed conquassabit capita eo- Lucæ.18.
rum, quoniam qui se exaltat humiliabitur, ac per hoc Ibidem.
quamuis & domini sit exitus mortis, tamẽ idem domi-
nus quoniã deus est, & voluntate non necessitate secun
dum carnẽ mortuus est. Conquassauit capita inimico-
rũ suorum, non solum eorũ qui crucifixo illudentes &
mouẽtes capita sua dicebant, Si filius dei est, descendat
de cruce: sed etiã omnium extollentiũ se aduersus do- Math.27.
ctrinam eius, & tanquã mortem hominis irridentium.
Idem quippe ipse de quo dictum est, Alios saluos fecit, M
semetipsum non potest saluũ facere, deus est sanitatum
nostrarum, & deus est saluos faciẽdi: sed propter humi
litatis & patientiæ documentum, & sanguine suo de- Colo.2.
lendum nostrorum chirographum peccatorũ, etiam
suum esse voluit exitum mortis, ne mortẽ istam time-
remus, sed illam potius, vnde nos liberauit per istam.
Veruntamen illusus & mortuus cõquassauit capita ini-
micorum suorum, de quibus ait, Resuscita me & red- Psal.40.
dam illis: siue bona pro malis, dum sibi subdit capita
credentium: siue iusta pro iniustis, dum punit capita su
perbientium. Vtroque enim modo conquassantur &
confringũtur capita inimicorum, cum à superbia deii-
ciuntur, siue humilitate correcti, siue in ima tartari ab-
sorpti. *Dixit dominus, ex Basan conuertar.* Vel vt nonnulli
codices habent: *Ex Basan conuertã.* Ille quippe conuertit
vt salui simus, de quo dictum est supra, Deus sanitatum
nostrarũ, & deus saluos faciẽdi. Ei quippe & alibi dici-
tur, Deus virtutũ conuerte nos, & ostẽde faciem tuam
& salui erimus. Item alibi: Cõuerte nos deus sanitatum Psal.79.
nostrarum,

A nostrarum.Ille autem dixit:Ex Basan cõuertam. Basan
interpretatur cõfusio. Quid est ergo,conuertã ex con-
fusione:nisi quia cõfunditur de peccatis suis,qui pro eis
Luca.18. dimittẽdis precatur misericordiam dei? Inde est quòd
ille publicanus nec oculos ad cœlũ audebat leuare, ita
se consyderans cõfundebatur, sed descendit iustifica-
tus,quia dixit dominus ex Basan conuertam.Basan in-
terpretatur & siccitas.Et recte intelligitur dominus ex
siccitate cõuertere,id est,ex inopia. Nam qui sibi vidẽ-
tur copiosi cum sint famelici, & pleni cum sint inanis-
Matth.5. simi,non cõuertuntur. Beati enim qui esuriunt & sitiũt
iustitiam,quoniam ipsi saturabuntur. Ex ista dominus
Psal.142. siccitate cõuertit:de anima quippe sicca illi dicitur:Ex-
tẽdi manus meas ad te,anima mea velut terra sine aqua
tibi.Ibi illud quoque nõ absurde intelligitur,quod ha-
bent alij codices:Ex Basan cõuertar.Conuertitur enim
Zach.1. ad nos etiam ipse qui dicit, Cõuertimini ad me,& ego
cõuertar ad vos:& non nisi extra confusionẽ,cum pec
catum nostrũ ante nos est semper : & extra siccitatem,
Psalm.70. quia eius desyderamus imbrẽ, qui pluuiam voluntariã
segregauit hæreditati suæ. Nam siccitate infirmata est,
ipse vero conuersus perficit eam,cui dicitur, Et cõuer-
B sus viuificasti me.Dixit ergo dominus,ex Basan cõuer-
tam. *Conuertã in profundum maris.* Si conuertam,quare in
profundum maris?In seipsum quippe conuertit domi-
nus, cum salubriter conuertit, & non est vtique ipse in
profundo maris. An fallit forte Latina locutio, & pro
eo positũ est in profundum,quod est in profundo: Nõ
enim ille se conuertit,sed sibi conuertit eos,qui in pro-
fundo huius seculi iacent demersi pondere peccatorũ:
Psal.129. vbi cõuersus ille dicit,De profundis clamaui ad te do-
mine. Si autem non est, conuertam : sed conuertar in
profundum maris:hoc intelligitur dixisse dominũ no
2.sent.dist. strum : quòd sua misericordia conuerteretur etiam in
43.cap.Sed profundum maris ad eos quoque liberandos , qui es-
quæritur. sent etiam desperatissimi peccatores : quanquam in a-
liquo Græco codice inuenerim , non in profundum,
sed in profundis,hoc est, ἐν βυθοῖς, quod priorem sen-
sum confirmat,quòd etiam ibi deus conuertat ad se de
profundis clamantes . Qui etsi intelligatur ibi se con-
uerti ad liberandos etiam tales,nõ est incongruum, &
ita eos conuertit,vel ad eos liberandos conuertitur ita.
Et intingatur pes tuus in sanguine. Quod ad ipsum domi-
C num Propheta dicit , vt tingatur pes tuus in sanguine:
id est,vt ipsi qui ad te cõuertuntur,vel ad quos liberan-
dos conuerteris,licet in profundo maris onere iniqui-
tatis depressi fuerint , intantum gratia tua proficiant,
Roma.5. quoniam vbi abundauit peccatũ, superabundauit gra-
tia, vt fiat per tuus inter membra tua ad annunciandũ
Euangelium tuũ,& pro nomine tuo diu ducentes mar
†al.finem. tyrium,vsque ad sanguinem† certent.Sic enim vt arbi
tror conuenientius intelligitur pes eius tinctus in san-
guine:denique adiungit, *Lingua canum tuorum ex inimicis
ab ipso.* Eosdem ipsos qui vsque ad sanguinem fuerant
pro fide Euangelica certaturi , etiam canes vocat tan-
quam pro suo domino latrantes : non illos canes , de
Philip.3. quibus dicit Apostolus,Cauete canes:sed illos qui edũt
de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum:
Matth.15. hoc enim confessa Chananæa meruit audire,O mulier
magna est fides tua,fiat tibi sicut vis.Canes laudabiles,
non detestabiles, fidem seruantes domino suo, & pro
eius domo contra inimicos latrantes . Non enim tan-
tummodo canum dixit, sed canum tuorum: nec eorũ
dentes,sed lingua laudata est:quoniam non vtique fru
Indic.7. stra,nec sine magno sacramento Gedeon solos eos ius-

sus est ducere , qui fluminis aquam sicut canes lambe- D
rent,talésque non amplius quàm trecenti in tanta mul
titudine inuẽti sunt. In quo numero crucis signum est
propter τ. literam,quæ in Græcis numerorũ notis tre-
centos significat. De talibus canibus & in alio Psalmo
dicitur,Conuertentur ad vesperam, & famem patien- Psal.58.
tur vt canes:nam & quidã canes reprehensi sunt à Pro-
pheta Esaia,nõ ideo qoia canes essent,sed quòd latrare Esaia.56.
nescirent,& dormitare amarent. Vbi vtiq; demonstra-
uit,quia si vigilarent & pro domino suo latrarent,lau-
dabiles canes essent,sicut laudantur isti, de quibus di-
citur:Lingua canum tuorum:quos tamen Propheta ex
inimicis futuros esse prædixit,per illam scilicet conuer
sionem,de qua superius loquebatur. Vnde & ille Psal- Psal.58.
mus, Conuertentur,inquit, ad vesperam,& famem pa-
tientur vt canes: deinde veluti quærentibus vnde hoc
illis tantum bonum, vt canes eius fierent, cuius fuerãt
inimici, responsum est ab eo, sic enim legitur, Lingua
canum tuorum ex inimicis ab ipso : Ipsius vtique dile-
ctione,ipsius misericordia, ipsius gratia. Nam quando
id possent à seipsis? Etenim cũ inimici essemus, recon- Roma.5.
ciliati sumus deo per mortem filij eius : ad hoc & do-
mini fuit exitus mortis. *Visi sunt gressus tui deus*: Gressus E
quibus venisti per mundum tãquam in illo curru per-
agraturus orbem terrarum : quos & nubes in Euange-
lio sanctos & fideles suos significat, vbi ait,Amodo vi- Marci.14.
debitis filium hominis veniẽtẽ in nubibus.Excepto il 2.Timo.4.
lo aduentu, in quo erit iudex viuorum atq; mortuorũ,
Amodo, inquit, videbitis filium hominis veniẽtem in
nubibus.Hi gressus tui visi sunt:id est,manifestati sunt,
reuelata gratia testamẽti noui:vnde dictum est, Quàm Roma.10.
speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui an-
nunciant bona. Hæc enim gratia & isti gressus latebãt
in veteri testamento:cum autem venit plenitudo tem- Gala.4.
porum, & placuit deo reuelare filium suum vt annun-
ciaretur in gentibus, visi sunt gressus tui deus. *Gressus
dei mei regis mei,qui est in sancto.* In quo sancto,nisi in tem- 1.Cor.3.
plo suo? Templum enim dei sanctum est, inquit,quod
estis vos. Vt autem gressus isti viderentur: *Præuenerunt
principes coniuncti psallentibus , in medio adolescentularum tym-
panistriarum.* Principes sunt Apostoli: Ipsi enim præue-
nerunt vt populi sequerentur. Præuenerunt annuncian
tes nouum testamentũ coniuncti psallentibus,de quo-
rum bonis operibus etiam visibilibus tanquam organis F
laudis glorificaretur deus. Iidem autẽ principes in me-
dio adolescentularum tympanistriarum,in ministerio
scilicet honorabili : nã ita sunt in medio ministri præ-
positi Ecclesiarum nouarum: hoc enim est adolescen-
tularum carne edomita deum laudantium : hoc enim
est tympanistriarum,eo quòd tympana fiant corio sic-
cato & extento. Ideo ne quisquam carnaliter ista acci-
peret, & ex his verbis quosdam luxuriæ choros in ani-
mum induceret,sequitur & dicit: *In Ecclesiis benedicite do
minum:* Tanquam diceret,quicunq; auditis adolescen-
tulas tympanistrias, lasciua delectamẽta ♮ non ♮ cogi-
tantes in Ecclesiis benedicite dominũ . Ecclesiæ quip-
pe vobis hac mystica significatione monstrantur. Ec-
clesiæ sunt adolescentulæ,noua gratia decoratæ,Eccle
siæ sunt tympanistriæ,castigata carne spiritaliter sono-
ræ.In Ecclesiis ergo benedicite dominum. *Deum de fon
tibus Israel.* Inde prius elegit quos fontes faceret. Nam
inde sunt electi Apostoli,& hi primitus audierunt,Qui Ioan.4.
biberit ex aqua quam ego dabo,non sitiet vnquam,sed
fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam. *Ibi Benia-
min adolescentior in ecstasi.* Ibi Paulus nouissimus Aposto-

G lorum, qui dicit: nam & ego Israëlita sum ex semine A-
Philip.3. braham de tribu Beniamin. Sed planè in ecstasi, expa-
uescentibus omnibus tam magnū in eius vocatione mi
raculum. Ecstasis nanque est mentis excessus, quod ali-
quando pauore contingit, nonnunquam vero per ali-
quam reuelationem & alienationem mentis à sensibus
corporis, vt spiritui quod demōstrandum est, demon-
stretur. Vnde intelligi etiā sic potest quod hic positū
est, in ecstasi, quia cum ei persecutori dictū esset de cœ-
Acto.9. lo, Saule Saule quid me persequeris: adempto lumine
oculorum carnalium, respondebat domino quem spi-
ritu videbat: qui autem cum illo erant, vocem respon-
dentis audiebant, neminem autem videntes cui loque-
2.Cor.12. retur. Potest hic ecstasis etiam illa eius intelligi de qua
ipse loquens ait, scire se hominē raptum vsque ad ter-
tium cœlum, siue autē in corpore, siue extra corpus ne-
scire, sed raptum in paradisum, audisse ineffabilia ver-
ba, quæ non liceret homini loqui. *Principes Iudæ duces
eorum, principes Zabulon, principes Neptalim.* Cum Apostolos
significet principes, ibi est & Beniamin adolescentior
in ecstasi, quibus verbis Paulum significari nemo am-
bigit. Vel nomine principum omnes significantur in
H Ecclesiis excellētes atque imitatione dignissimi. Quid
sibi volunt hæc nomina tribuum Israëlitarum? Si e-
nim tantum Iudæ mentio fieret, quoniam ex hac tri-
Roma.1. bu reges fuerāt ex qua & dominus Christus secundum
carnem, ideo ex hac tribu putaremus figuratos etiam
principes testamenti noui. Cum vero adiungit princi-
pes Zabulon, principes Neptalim, quisquam forsitan
dicat ex his tribubus Apostolos fuisse, ex aliis autem
non fuisse. Quod licet vnde probari hoc posset non
videam, tamen quia nec vnde refellatur inuenio, &
hoc loco principes Ecclesiarum, ducèsque eorum qui
in Ecclesiis benedicunt domino, video commendari,
non absurde etiam istum sensum probo, sed plus me
delectat, quod ex istorum nominum interpretatione
clarescit. Hebræa quippe sunt nomina, quorum Iuda
confessio interpretari dicitur: Zabulon habitaculum
fortitudinis: Neptalim dilatatio mea. Quæ omnia ve-
rissimos nobis insinuāt principes Ecclesiarum, dignos
ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus. Marty-
res nanque in Ecclesiis locum summum tenent, atque
apice sanctæ dignitatis excellunt. Iam vero in marty-
I rio primo confessio est, & pro illa quicquid acciderit,
tolerandi sequens assumitur fortitudo: deinde post o-
mnia tolerata, finitis angustiis, latitudo consequitur in
præmio. Potest & sic intelligi, vt quoniā tria hæc præ-
cipue commendat Apostolus, fidem, spem, charitatem:
1.Cor.13. confessio sit in fide, fortitudo in spe, latitudo in cha-
Roma.10. ritate. Fidei quippe res est, vt corde credatur ad iusti-
tiam, ore autem confessio fiat ad salutem. In passioni-
bus autem tribulationum res tristis est, sed spes fortis
Roma.8. est. Si enim quod non videmus speramus, per patien-
1.Ioan.4. tiam expectamus. Latitudinem vero præstat charita-
tis in corde diffusio: nam consummata charitas foras
mittit timorem: qui timor tormentum habet per ani-
mæ angustias. Principes ergo Iuda duces eorum. Quo-
rum? Qui in Ecclesiis benedicunt dominum. Princi-
pes Zabulon, principes Neptalim, principes confessio-
nis, fortitudinis, latitudinis, principes fidei, spei, & cha-
1.Cor.8. ritatis. *Manda deus virtutem tuam.* Vnus autem domi-
1.Cor.1. nus noster Iesus Christus per quem omnia & nos in ip-
so, quem legimus dei virtutem & dei sapientiam. Quo-
modo autem deus mandat Christum suum, nisi dum
Roma.5. eum commendat? Commendat enim deus charitatem
suam in nobis, quoniam dum adhuc peccatores esse- K
mus, Christus pro nobis mortuus est. Quomodo nō &
cum illo omnia nobis donauit? Manda deus virtutem
tuam. *Confirma deus hoc quod operatus es in nobis.* Manda
docendo, confirma iuuando. *A templo tuo in Hierusalem,
tibi offerent reges munera.* A templo tuo in Hierusalem; *Gala.4.*
quæ est libera mater nostra, quia & ipsa est tēplum san-
ctum tuum. Ab illo ergo templo tibi offerent reges mu
nera. Quicunque reges intelligantur, siue reges terræ,
siue reges quos discernit supercœlestis super columbā
deargentatam, tibi offerent reges munera. Et quæ mu-
nera? Gratiosa. Quæ sacrificia? Laudis. Sed huic laudi
obstrepunt christianū vocabulum habentes, & diuersa
sentientes. Fiat ergo quod sequitur: *Increpa feras calami.*
Nam & feræ sunt, quoniam non intelligendo nocent.
Et feræ calami sunt, quoniam scripturarū sensum pro
suo errore peruertunt. Per calamum quippe tam con-
uenienter scripturæ significātur, quàm sermo per lin-
guā, secūdum quod dicitur lingua Hebræa, vel Græca,
vel Latina, vel alia quælibet, per efficientem scilicet id
quod efficitur. Vsitatum est autem in Latino eloquio,
vt scriptura stylus vocetur quòd stylo fiat, ita ergo &
calamus quòd calamo fiat. Dicit Apostolus Petrus, in- L
doctos & instabiles peruertere scripturas ad proprium *2.Petri.3.*
suum interitum. Hæ sunt feræ calami, de quibus hic di-
citur, Increpa feras calami. De his est enim quod adiun
git. *Congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur
ij, qui probati sunt argento.* Tauros vocans propter super-
biā duræ indomitæq; ceruicis. Significat enim hæreti-
cos: vaccas autē populorū seductibiles animas intelli-
gēdas puto, quia facilè hos tauros sequūtur. Non enim
populos vniuersos seducunt, in quibus sunt graues &
stabiles: vnde scriptum est, In populo graui laudabo te: *Psal.34.*
sed in eis populis quos inuenerint vaccas. Ex his enim
sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulier- *2.Timo.3.*
culas onératas peccatis, quæ ducūtur variis desyderiis
erroris, semper discentes, & ad veritatis scientiam nun-
quam peruenientes. Quod autem ait idem Apostolus,
Oportet & hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vo *1.Cor.11.*
bis: hoc etiam hic sequitur, Vt excludātur ij qui proba-
ti sunt argēto, id est, qui probati sunt eloquiis domini.
Eloquia quippe domini eloquia casta, argentum igne *Psal.11.*
probatū terræ. Nam excludantur dictum est appareāt,
emineant, quod ait ille, manifesti fiant. Vnde & in arte M
argētaria exclusores vocantur, qui de confusione massæ *Exclusores.*
nouerūt formā vasis exprimere. Multi enim sensus scri
pturarum sanctarū latent, & paucis intelligentioribus
noti sunt, nec asserūtur cōmodius & acceptabilius, ni-
si cum respondendi hæreticis cura compellit. Tunc e-
nim etiā qui negligunt studia doctrinæ, sopore discus-
so ad audiēdū excitantur diligentiā, vt aduersarij refel-
lantur. Deniq; quàmmulti scripturarū sanctarū sensus
de Christo deo asserti sunt cōtra Photinū, quammulti
de homine Christo cōtra Manichæū, quammulti de tri
nitate contra Sabelliū, quammulti de vnitate trinitatis
contra Arrianos, Eunomianos, Macedonianos: quam-
multi de catholica Ecclesia toto orbe diffusa, & de ma
lorum commixtione vsque in finem seculi, quod boni
in sacramentorum eius societate non obsint, aduersus
Donatistas & Luciferianos aliosq; si qui sunt qui simi-
li errore à veritate dissentiūt: quammulti cōtra cæteros
hæreticos, quos enumerare vel cōmemorare nimis lon
gum est, & præsenti operi non necessariū. Quorum ta-
men sensuū probati assertores aut prorsus laterent, aut
non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt superbo-
rum

A rum contradictiones, quos velut tauros, id est, iugo di-
Matth.11. sciplinæ pacifico lenique non subditos commemorat
Ad Tit.1. Apostolus, vbi talem dicit eligẽdum ad episcopatum,
vt potens sit exhortari in doctrina sana, & cõtradicen
tes redarguere. Sunt enim multi non subditi, vt sunt
tauri, elatione ceruicis impatientes aratri atque iũctu-
ræ, vaniloqui, & mentis seductores. Has mentes signi-
ficauit iste psalmus appellatione vaccarum. Ad hãc er-
go vtilitatem prouidentia diuina permittit tauros cõ
gregari inter vaccas populorum vt excludãtur, id est,
vt emineant qui probati sunt argento. Ad hoc enim
hæreses sinuntur esse, vt probati manifesti fiant. Quã-
quam & sic etiam posit intelligi, congregatio tauro-
rum inter vaccas populorum, vt ab eis vaccis excludã-
tur, qui probati sunt argento. Hanc enim habent intẽ-
tionem hæretici doctores, vt ab auribus animarũ, quas
seducere moliuntur excludant eos, id est, separent eos
qui probati sunt argento, id est, qui idonei sunt docere
eloquia domini. Sed siue ille huius verbi, siue iste sit sen
sus: sequitur, *Disperge gentes, quæ bella volunt.* Non enim
correctioni sed cõtentioni student. Hoc ergo prophe
B tat, vt ipsi potius dispergantur, qui corrigi nolunt, qui
gregem Christi dispergere affectant. Gentes autem ap-
pellauit, non propter generationes familiarũ, sed pro-
pter generationes sectarum vbi series successionis cõ-
firmauit errorem. *Venient legati ex Aegypto, Aethiopia præ-
ueniet manus eius.* Aegypti vel Aethiopiæ nomine, om-
nium gentium fidem significauit, à parte totum, lega-
tos appellans reconciliationis, prædicatores. Pro Chri
2.Cor.5. sto enim, inquit, legatione fungimur tanquam deo ex-
hortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari
deo. Non ergo de solis Israëlitis vnde Apostoli electi
sunt: sed etiam de cæteris gentibus futuros prædicato-
res Christianæ pacis hoc modo mystice prophetatum
est. Quod vero ait, Præueniet manus eius: hoc ait, præ-
ueniet vindictam eius, conuersione scilicet ad eum, vt
peccata dimittantur, ne peccatores permanendo pu-
niãtur. Quod etiam in alio Psalmo dicitur, Præuenia-
Psal.94. mus faciem eius in confessione. Sicut per manus vin-
dictam, ita per faciem reuelationem præsentiamq; si-
gnat, quæ futura est in iudicio. Quia ergo per Aegyptũ
atque Aethiopiam totius orbis gentes significauit: cõ-
C tinuo subiunxit, *Deo regna terræ.* Non Sabellio, non
Arrio, non Donato, non cæteris tauris ceruicatis, sed
deo regna terræ. Plures autem codices Latini & maxi-
me Græci ita distinctos versus habent, vt non sit in eis
vnus versiculus, Deo regna terræ: sed, deo, in fine sit
versus superioris, atque ita dicatur, Aethiopia præne-
niet manus eius deo. Ac inde sequatur in alio versu,
Regna terræ cantate deo, psallite domino. Qua distinctione
multorum codicum & authoritate digniorum conso-
nanti sine dubio præferenda fides commendari mihi
videtur, quæ opera præcedit, quia sine bonorũ operum
meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit Apo-
Roma.4. stolus, Credenti in eum, qui iustificat impium, deputa-
tur fides eius ad iustitiam, vt deinde ipsa fides per di-
lectionem incipiat operari. Ea quippe sola bona opera
dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionem dei. Hæc antẽ
necesse est, vt antecedat fides, vt inde ista, non ab istis
incipiat illa: quoniã nullus operatur per dilectionem
dei, nisi prius credat in deum. Hæc est fides de qua di-
Galat.5. citur, In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid
valet, neq; præputium, sed fides quæ per dilectionem
operatur. Hæc est fides de qua ipsi Ecclesiæ dicitur in
Cant.2. Canticis canticorum, Venies & pertrãsies ab initio fi-
dei. Venit enim tãquam currus dei in milibus lætan- D
tium, prosperum iter habens, & pertransit de hoc mũ Ioan.13.
do ad patrem: vt fiat in ea quod sponsus in se dicit, qui
transiit de hoc mundo ad patrẽ, volo vt vbi ego sum, Ioan.17.
& isti sint mecum, ab initio fidei. Quia ergo vt bona
opera sequãtur præcedit fides, nec vlla sunt bona ope-
ra, nisi quæ sequuntur præcedentem fidem: nihil aliud
videtur dictum, Aethiopia præueniet manus eius deo:
nisi Aethiopia credet deo. Sic enim præueniet manus
eius, id est, opera eius. Cuius nisi ipsius Aethiopiæ? Quia
hoc in Græco nõ est ambiguum: eius quippe ibi fœmi-
nino genere apertissime positum est, ac per hoc nihil
aliud dictum est, quàm Aethiopia præueniet manus
eius deo, id est, credẽdo in deum præueniet opera sua.
Existimo enim, inquit Apostolus, iustificari hominem Rom.3.
per fidem sine operibus legis. An Iudæorum deus tan-
tum? Nonne & gẽtium? Sic ergo Aethiopia quæ vide-
tur extrema gentium, iustificatur per fidem sine operi-
bus legis. Non enim, vt iustificetur de legis operibus
gloriatur, nec præponit fidei merita sua, sed fide præ-
uenit opera sua. Plures sanè codices Græci non habẽt
manus, sed manum, quod tantundem valet, quoniam E
pro operibus positum est. Mallem autem Latini inter-
pretes sic transtulissent, Aethiopia præueniet manus
suas, quàm manus eius deo: quoniam planius hoc esset,
quàm quod nunc dictum est eius, & salua veritate sic
fieri posset, quia in Græca lingua id pronomen non so
lum eius, sed etiam suam vel suas potest intelligi, quod
est αὐτῆς: suam ergo si manum: suas autem, si manus.
Nam quod est in Græco, χεῖρα αὐτῆς, quod plures co-
dices habẽt, & manum eius & manum suam potest in-
telligi. Quod vero rarum est in codicibus Græcis, χεῖ-
ρας αὐτῆς, & manus eius & manus suas Latine potest di
ci. Hinc iam velut decursis per prophetiam rebus om-
nibus, quas impletas esse iã cernimus, hortatur ad lau-
dem Christi, ac deinde prænunciat futurũ eius aduen-
tum. *Regna terræ cãtate deo, psallite domino. Psallite deo, qui ascẽ
dit super cœlum cœlorum ad Orientem.* Vel sicut nonnulli co
dices habent, *Qui ascendit super cœlum cœli, ad Orientem.*
In his verbis ille non intelligit Christum, qui eius re-
surrectionem ascensionẽmque non credit. Ad Orien-
tem vero quod addidit, nõnne etiam ipsum locum,
quoniam in partibus Orientis est vbi resurrexit & vn- F
de ascendit, expressit? Ergo super cœlum cœli sedet ad Marc.16.
dexteram patris. Hoc est quod dicit Apostolus, Ipse est Act.1.
qui ascendit super omnes cœlos. Quid enim cœlorum Ephe.4.
restat post cœlum cœli? Quos & cœlos cœlorum possu
mus dicere, sicut vocauit firmamentum cœlum, quod Gene.1.
tamen cœlum, etiam cœlos legimus vbi scriptum est,
Et aquæ quæ super cœlos sunt laudẽt nomen domini. Psal.148.
Et quoniam inde venturus est ad iudicandos viuos & Act.1.
mortuos. Attende quod sequitur, *Ecce dabit vocem suam
vocem virtutis.* Ille qui sicut agnus coram tondente se Esa.53.
fuit sine voce, ecce dabit vocem suam, nec vocem in-
firmitatis tanquam iudicandus, sed vocem virtutis tã-
quam iudicaturus. Nõ enim deus occultus sicut prius,
& in hominum iudicio nõ aperiens os suum, sed deus
manifestus veniet, deus noster & non silebit. Quid de-
speratis infideles? Quid irridetis? Quid dicit seruus ma Psal.49.
lus, Tardat dominus meus venire? Ecce dabit vocem Luca.12.
suam, vocem virtutis. *Date gloriam deo, super Israël magni-
ficentia eius.* De quo dicit Apostolus super Israël dei, Galat.6.
Non enim omnes, qui ex Israël hi sunt Israëlitæ, quo- Rom.9.
niam est & Israël secundum carnem. Vnde ait, Videte 1.Cor.10.
Israël secundum carnem. Non autem qui filij carnis, Rom.9.
hi filij

G hi filij ſunt dei, ſed filij promiſsionis deputantur in ſe-
mine. Tunc ergo quãdo erit ſine vlla malorum com-
Matth.3. mixtione populus eius tanquã maſſa ventilabro emũ-
Ioan.1. data, tanquam Iſraël in quo dolus nõ eſt, tunc eminẽ-
Eſa.3. tiſsima erit ſuper Iſraël magnificẽtia eius. *Et virtus eius
in nubibus.* Non enim ſolus veniet ad iudicium, ſed cũ
Matth.19. ſenioribus populi ſui, quibus promiſit quòd ſedebunt
1.Cor.6. ſuper ſedes iudicaturi, qui etiam angelos iudicabunt.
Hæ ſunt nubes. Denique ne aliud nubes intelligeren-
tur: ſecutus adiunxit, *Mirabilis deus in ſanctis ſuis, deus Iſ-
raël.* Tunc enim & nomen ipſum veriſsime ac pleniſ-
ſime implebitur Iſraël, quod eſt videns deum: quando
1.Ioan.3. videbimus eum ſicuti eſt. *Ipſe dabit virtutem & fortitudi-
2.Cor.4. nem plebi ſuæ, benedictus deus.* Nunc fragiles & infirmi,
habemus enim theſaurum iſtũ in vaſis fictilibus. Tunc
vero etiam corporum glorioſiſsima commutatione,
1.Cor.15. ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. Semi-
Philip.3. natur enim hoc corpus in infirmitate, ſurget in virtu-
te. Ipſe ergo dabit virtutem, quam in ſua carne præmi-
1.Cor.15. ſit, de qua dicit Apoſtolus, Virtutẽ reſurrectionis eius.
H Fortitudinẽ autẽ, qua inimica deſtruetur mors. Quo-
niam itaque prolixum, & ad intelligendum difficilem
Pſalmum, tandem aliquando ipſo adiuuante finiui-
mus, benedictus deus, Amen.

*Concio prima de prima parte Pſalmi
ſexageſimioctaui.*

EO tempore in hoc ſeculo exorti ſumus & ag-
gregati populo dei, quo iam olus illud ex gra
no ſinapis tetendit brachia ſua: quo iam fer-
Matth.13. mentum illud, quod primo contẽptibile fuit,
Luc.13. fermentauit tres menſuras: id eſt, totum orbem terrarũ
Gene.9. reparatum ex tribus filiis Noë: quoniam ab oriente &
Matth.8. occidente & aquilone & auſtro veniunt, qui recũbent
cum patriarchis, expulſis foras eis, qui de illorum car-
ne ſunt nati, & eorum fidem non ſunt imitati. Ad hãc
ergo Chriſti Eccleſię gloriã oculos aperimus, & iſtam
ſterilem cui gaudium indictum atque prædictum eſt,
Eſa.54. quod plures filios habitura eſſet, quàm illa quæ habe-
Galat.4. bat virum, iam talẽ inuenimus quæ oblita eſſet oppro-
briorum, & ignominiæ viduitatis ſuæ: & ideo poſſu-
mus forte mirari cũ voces humilitatis Chriſti vel no-
ſtræ relegerimus in aliqua prophetia. Et fieri poteſt vt
I minus ex eis afficiamur, quia non eo tempore venimus
quando iſta cum ſapore legebantur abundãte preſſu-
ra. Sed rurſus ſi tribulationũ abũdantiam cogitemus,
& in qua ambulemus via cognoſcamus: ſi tamen ita il-
Matth.7. la ambulamus, quæ ſit anguſta & per preſſuras atque tri
bulationes perducat ad requiem ſempiternam: quamq;
ipſa quæ in rebus humanis vocatur fœlicitas, plus ſit ti-
menda quàm miſeria, quandoquidem miſeria plerun-
que affert ex tribulatione fructum bonum, fœlicitas au
tem corrũpit animam peruerſa ſecuritate, & dat locũ
diabolo tentatori. Cum ergo cogitauerimus prudẽter
& recte, ſicut pſallit hæc victima, tẽtationem eſſe vitã
Iob.7. humanam ſuper terram, neminemq; omnino eſſe ſe-
curum, nec debere eſſe ſecurũ, donec ad illam patriam
veniatur, vnde nemo exit amicus, quò nemo admitti-
tur inimicus, etiam nunc in ipſa Eccleſiæ gloria agno-
ſcimus voces tribulationis noſtrę: & tãquam membra
Chriſti, cõpage charitatis ſubdita capiti noſtro, & nos
inuicẽ retinentia dicemus de Pſalmis, quod hic dixiſ-
ſe inuenerimus martyres, qui fuerunt ante nos, quia tri
bulatio eſt omnibus cõmunis ab initio vſque in finem.
Tamen iſtum Pſalmum, quem tractãdum ſuſcepimus,
& de quo loqui charitati veſtræ in nomine domini
propoſuimus, in grano ſinapis agnoſcamus: paululum K
ab altitudine oleris & diffuſione ramorum, & ab illa *Matth.13.*
gloria, vbi aues cœli requieſcunt, auocemus cogitatio-
nẽ, & hæc magnitudo quæ nos delectat in olere, quàm
de paruo ſurrexit audiamus. Chriſtus enim hic loqui-
tur, ſed iam ſcientibus dicimus, Chriſtus nõ ſolum ca-
put, ſed & corpus, ex ipſis verbis agnoſcimus. Nã quia
Chriſtus hic loquitur, dubitare omnino non permitti-
mur. Hic ſunt enim expreſſa verba, quæ in eius paſsio-
ne cõpleta ſunt, Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti *Pſal.21.*
mea potauerunt me aceto. Quando iſta ad literã im-
pleta ſunt, & prorſus quomodo prædicta, ſic reddita.
Cũque ipſe Chriſtus dixiſſet, ſitio, pendens in cruce, &
ad hoc verbũ ei acetum in ſpõgia datum eſſet, quo ac-
cepto dixit, Cõſummatũ eſt, & ſic inclinato capite tra- *Ioan.19.*
didit ſpiritum: oſtẽdens iſta omnia quæ prædicta ſunt,
in illo fuiſſe tunc conſummata, non licet hic aliud in-
telligere. Apoſtoli etiã loquentes de Chriſto, teſtimo-
nia ex iſto Pſalmo dederunt. Quis autẽ deuiet à ſenten
tiis eorum? Aut quis agnus non ſequatur arietes? Ergo
Chriſtus hic loquitur, magiſq; nobis demonſtrandum
eſt, vbi eius mẽbra loquantur, vt oſtẽdamus quia totus L
hic loquitur, quàm dubitandum ꝙ Chriſtus loquatur.

*Titulus Pſalmi eſt,
In finem pro his qui commutabuntur
ipſi Dauid.*

NVnc commutationem iam melius audi: cõmu-
tatio enim, vel in deterius eſt, vel in meliꝰ eſt.
Adam & Eua in deterius, qui ex Adam & Eua *Gene.3.*
Chriſto adhæſerunt, in melius commutati ſunt. Sicut
enim per vnum hominẽ mors, ita & per vnum homi- *1.Cor.15.*
nem reſurrectio mortuorum: Et ſicut in Adam omnes
moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Ab
eo quod formauit deus, mutatus eſt Adã, ſed in peius
iniquitatis ſuæ. Ab eo quod operatus eſt iniquitatem,
mutantur fideles, ſed in melius per gratiam dei. Vt mu
taremur in peius, noſtra iniquitas fuit: vt mutaremur in
melius, nõ noſtra iuſtitia, ſed gratia dei præſtat. Quòd
ergo in peius mutati ſumus, nobis imputemꝰ: quòd in
melius cõmutamur, deum laudemus. Pro his ergo iſte
Pſalmus, qui commutabũtur. Vnde autem iſta commu
tatio facta eſt, niſi ex paſsiõe Chriſti? Paſcha ipſum, La-
tine tranſitus interpretatur. Non eſt enim paſcha Græ- M
cum nomen, ſed Hebræum. Reſonat quidem in Gręca
lingua paſsionẽ, quia πάσχειν pati dicitur. Sed conſul-
tum Hebræum eloquiũ, aliud indicat. Paſcha trãſitum
commendat. Quod admonuit etiam Ioannes Euange
liſta, qui imminente paſsione cũ veniret dominus ad
cœnam, qua cõmendauit ſacramẽtum corporis & ſan
guinis ſui, ita loquitur, Cum autem veniſſet hora qua *Ioan.13.*
trãſiret Ieſus de hoc mundo ad patrem: expreſsit ergo
tranſitum paſchæ. Sed niſi ipſe tranſiſſet hinc ad patrẽ
qui propter nos venit, nos trãſire hinc quomodo poſ
ſemus, qui non propter aliquẽ leuãdum deſcendimus,
ſed cecidimus? ipſe autem nõ cecidit, ſed deſcendit, vt
eum qui ceciderat ſubleuaret. Tranſitus ergo illius &
noſter hinc ad patrem, de hoc mundo ad regnum cœ
lorum, de vita mortali ad vitam æternam, de vita ter-
rena ad vitam cœleſtem, de vita corruptibili ad incor-
ruptibilem, de tribulationum conuerſatione ad perpe-
tuam ſecuritatẽ. Ideo pro his qui cõmutabuntur, Pſal-
mi titulus eſt. Cauſam igitur commutationis noſtrę, id
eſt, ipſam domini paſsionem, noſtramq; in tribulatio-
nibus vocem in textu Pſalmi aduertamus, cognoſca-
mus, cõgemiſcamus, & audiendo, cognoſcendo, cõge-
miſcendo,

A miſcendo mutemur vt impleatur in nobis titulus Pſal
mi, Pro his qui commutabuntur.

Enarratio primæ partis.

Matth. 13. S*Aluum me fac deus, quoniam intrauerũt aquæ vſque ad animam meam.* Granum illud eſt contemptum mundo, quod videtur humiles dare voces, In horto
oritur, miraturo mundo oleris magnitudinem, cuius
oleris ſemen contemptum eſt à Iudæis. Reuera enim
conſyderate ſemẽ ſinapis, minutum, fuſcum, aſpernabile prorſus, vt ibi impleatur quod dictũ eſt, Vidimus *Eſa. 53.*
eum, & non habebat ſpeciem neque decorẽ. Aquas autem intraſſe vſque ad animam ſuam dicit, quia potuerunt illæ turbæ, quas aquarum nomine ſignificauit, eouſque præualere vt occiderent Chriſtum. Præualuerũt
Matth. 26. & 27. ad contemnendum, ad tenendum, ad ligãdum, ad inſultandum, ad colaphizandum, ad conſpuendum. Adhuc quouſq;? Vſque ad mortem. Ergo introierunt aquę
vſque ad animam meam. Hãc quippe vitam dixit animam ſuam, quouſque illi accedere ſæuiendo potuerunt. Sed nunquid hoc poſſent niſi ab ipſo permitterẽtur? Vnde ergo aliquid tãquam inuitus patiatur ſic cla
B mat, niſi quia caput membra ſua præfigurat? Paſſus eſt
quippe ille quia voluit, martyres vero etiam ſi noluerunt. Petro nanque ita prædixit paſsionem ſuam, Cum *Ioan. 21.*
ſenueris, inquit, alius te præcinget, & feret quò tu non
vis. Quãquam enim Chriſto inhærere cupiamus, mori
tamen nolumus, & ideo libenter vel potius patienter
patimur, quia alius tranſitus non datur, per quem Chriſto cohæreamus. Nam ſi poſſemus aliter peruenire ad
Chriſtum, id eſt, ad vitam æternã, quis vellet mori? Naturam quippe noſtram, id eſt, conſortium quoddã animæ & corporis, & quandam in his duobus familiaritatem conglutinationis atque cõpaginis, exponens quodam loco Apoſtolus, ait, habere nos domũ non manu- *2. Cor. 5.*
factam, æternam in cœlis: id eſt, immortalitatem præparatam nobis, qua induendi ſumus in finem cum reſurrexerimus à mortuis: & ait, In quo nolumus ſpoliari ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita. Si fieri poſſet ſic vellemus, ait, fieri immortales, vt iã veniret ipſa immortalitas, & modo ſicut ſumus mutaret *Ibidem.*
nos, vt mortale hoc noſtrum abſorberetur à vita, non
per mortem corpus puniretur, vt in fine iterũ reciperetur. Quãuis ergo à malis ad bona tranſeamus, tamen
C ipſe tranſitus aliquantum amarus eſt, & habet fel quod
Matth. 27. dederunt domino in paſsione Iudęi, habet acre quiddam tolerandum, quo oſtenduntur qui eum aceto potauerunt. Præfigurans ergo & transformans in ſe noſipſos, hoc ait, Saluũ me fac deus, quoniam intrauerunt
aquæ vſque ad animam meam. Potuerunt qui perſecuti ſunt etiam occidere, ſed amplius quod faciant nõ habebunt. Præmiſit enim exhortationem ipſe dominus
Matt. 10. dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, & amplius non habent quid faciant, ſed eum timete qui habet poteſtatem, & corpus & animam occidere in gehẽnam ignis. Maiore timore minora cõtemnimus, & maiore æternitatis cupiditate omnia temporalia faſtidimus. Nam & hic delitiæ temporales dulces ſunt, & tribulationes temporales amaræ ſunt. Sed quis non bibat
tribulationis temporalis poculũ, metuens ignis gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem ſeculi, inhians dulcedini vitæ æternæ? Hinc ergo vt liberemur
clamemus, ne forte in preſſuris cõſentiamus iniquitati, & vere irreparabiliter ſorbeamur. Saluum me fac
deus quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animã meã.

Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Quid dicit limum? An ipſos qui perſecuti ſunt? De limo enim D
factus eſt homo, ſed iſti cadendo à iuſtitia limus pro- *Gene. 2.*
fundi facti ſunt: quibus perſequentibus, & ad iniquitatem trahere cupientibus quiſquis non cõſenſerit, de limo ſuo aurũ facit. Merebitur enim limus ipſius cõuerti in habitudinem cœleſtem, & ſocius fieri eorũ de quibus dicit titulus pſalmi, pro iis qui commutabũtur. Iſti
autem cũ limus profundi eſſent, hæſi in illis: id eſt, tenuerunt me, præualuerunt mihi, occiderũt me. Infixus
ſum ergo in limo profundi, & non eſt ſubſtãtia. Quid
eſt hoc, non eſt ſubſtantia? Nunquid nã ipſe limus non
eſt ſubſtãtia? An ego inhærẽs factus ſum non eſſe ſubſtantia? Quid eſt ergo, infixus ſum? Nunquid nã ſic hęſit Chriſtus? An vero hæſit? An non, ſicut dictum eſt in
libro Iob, Terra tradita eſt in manus impij? An ſecun- *Iob. 9.*
dũ corpus infixus eſt, quia teneri potuit, & ipſam crucifixionem habebat? Niſi enim clauis fixus eſſet, cruci- *Matt. 27.*
fixus nõ eſſet. Vnde ergo non eſt ſubſtantia? An limus
ille nõ eſt ſubſtantia? Intelligamus ergo ſi potuerimus,
quid ſit & non eſt ſubſtantia, ſi prius intellexerimus,
quid ſit ſubſtantia. Subſtantia quippe dicitur & diuitiarum, ſecundũ quam dicimus, habuit ſubſtantiã, & per- E
didit ſubſtantiã. Sed nũquid hoc putabimus hic dictũ
eſſe, & nõ eſt ſubſtantia: id eſt, nõ ſunt diuitię, quaſi modo aliquid de diuitiis ageretur, aut aliqua quęſtio de diuitiis haberetur? An forte quia ille ipſe limus paupertas
erat, & diuitiæ nõ erunt, niſi quando æternitatis participes effecti fuerimus? Tunc ſunt enim veræ diuitiæ,
quãdo nobis nihil deerit. Poteſt etiã ſecundum huius
verbi intellectũ accipi ſenſus iſte vt diceretur, Infixus
ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtãtia: id eſt, ad paupertatẽ perueni. Nã hic dicit, Pauper & dolẽs ego ſum.
Dicit & Apoſtolus, Quoniã propter vos pauper factus
eſt cum eſſet diues, vt illius inopia vos ditaremini. Ergo paupertatem ſuam volẽs dominus nobis commẽdare, fortaſſe dixerit, Non eſt ſubſtantia. Ad ſummam
enim paupertatem peruenit, quando formam ſerui ſe
induit. Diuitiæ eius quæ ſunt? Qui cũ in forma dei eſ- *Philip. 2.*
ſet, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo. Hæ
magnæ incomparabilesq; diuitiæ. Vnde ergo iſta paupertas? Quia ſemetipſum exinaniuit formã ſerui acci- *Ibidem.*
piens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſe factus obediens vſq; ad F
mortem, vt diceret, Introierũt aquæ vſque ad animam
meam. Adde ſuper mortem, Quid amplius additurus
es? Ignominiam crucis. Ideo ſequitur, Mortem autem
crucis. Magna paupertas, ſed hinc erũt magnę diuitię:
quia ſicut impleta eſt paupertas eius, ita & implebuntur
diuitiæ noſtræ de paupertate ipſius. Quãtas diuitias habet, vt de ſua paupertate nos diuites faceret? Quales
nos factur' eſt de diuitiis ſuis, quos diuites fecit de paupertate ſua: Infixus ſum in limo profundi, & non eſt
ſubſtantia. Intelligitur alio modo ſubſtãtia, illud quod *1. ſen. diſt.*
ſumus quicquid ſumus. Sed hoc ad intelligendum eſt *37. cap. In*
aliquanto difficilius, quanquã res vſitatæ ſint. Sed quia *hoc autem.*
inuſitatum verbum eſt, indiget cõmendationis & expoſitionis aliquãtulæ: cui tamen ſi intenti fueritis, fortaſſis in ea nõ laborabimus. Dicitur homo, dicitur pecus, dicitur terra, dicitur cœlum, ſol, luna, lapis, mare,
aër, omnia iſta ſubſtantię ſunt, eo ipſo quo ſunt. Naturę *1. ſen. di. 33*
ipſæ ſubſtantiæ dicuntur. Deus eſt quædam ſubſtãtia: *ca. Verum-*
nã quod nulla ſubſtantia eſt, nihil omnino eſt. Subſtã- *tamen.*
tia ergo aliquid eſſe eſt. Vnde etiã in fide catholica cõtra venena quorundam hæreticorum ſic ædificamus,
vt dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctũ vnius
ſubſtantiæ

G substantiæ esse. Quid est vnius substãtiæ? Verbi gratia, Si aurum est pater, aurum & filius aurum & spiritussanctus. Quicquid est pater quod deus est, hoc est filius, hoc spiritussanctus. Cum autem pater est, nõ illud est, quod illud est. Pater enim nõ ad se, sed ad filium dicitur. Ad se autẽ deus dicitur. Itaq; eo quod deus est, hoc ipso substantia est. Et quia eiusdem substantiæ filius, proculdubio & filius deus. At vero quod pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, quomodo dicimus filiũ deum esse. Quæris quid sit pater? Respondetur deus. Quæris quid sit filius? Respondetur deus. Quęris quid sit pater & filius? Respondetur deus. De solo patre interrogatus, deum responde: de solo filio interrogatus, deum responde: de vtroq; interrogatus, non deos, sed deũ responde. Nõ sicut in hominibus: quæris quid sit pater Abrahã, respondetur homo, substãtia eius respondetur. Quæris quid sit filius eius Isaac, Respondetur homo: eiusdem substãtiæ Abraham & Isaac. Quæris quid sit Abraham & Isaac? Non respõdetur homo, sed homines. Non sic in diuinis: tãta enim ibi est sub-

1. sen di. 33 cap. Ex his verbis & ca. Nos autem.

1. sent. dist. 34. ca. Nõ ergo secundũ. circa fi.

H stantiæ societas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cũ dicis mihi filiũ hoc esse quod pater est, profecto & filius pater est: responde secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundũ id quod ad aliud dicitur. Ad se enim deus dicitur, ad patrẽ filius dicitur. Rursusq; pater ad se deus dicitur, ad filium pater dicitur. Quod dicitur ad filium pater, non est filius: Quod dicitur filius ad patrem, nõ est pater. Quod dicitur ad se pater & filius ad se, hoc est pater & filius, idem deus. Quid est ergo, non est substantia? Secundum hunc intellectum substantiæ, quomodo poterimus intelligere istam Psalmi sentẽtiam, Infixus sum in limo profundi & nõ est substantia? Deus fecit hominem, substantiam fecit: atque vtinam maneret in eo quod deus fecit. Si maneret homo in eo quod fecit deus, † nõ † in illo infixus esset, quem deus genuit. Porrò autẽ quia per iniquitatem homo lapsus est à substãtia in qua factus est: iniquitas quippe ipsa non est substantia: non enim iniquitas est natura quam formauit deus, sed iniquitas est peruersitas, quam fecit homo: venit filius dei ad limum profundi & infixus est, & nõ erat substantia in qua in-

Gene. 1.

2. sent. dist. 37. cap. In hoc.

Gene. 3.

I fixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. Infixus sum in limo profundi, & non est substãtia. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas facta non est. † Substantiæ illæ per eum factæ sunt, quæ laudant eum. Vniuersa creatura laudans deum, à tribus pueris in camino commemoratur, & à terrenis ad cœlestia, vel à cœlestibus ad terrena hymnus laudantium deum peruenit: non quo cuncta ista habeant sensum laudandi, sed quia cuncta bene cogitata laudem pariunt, & impletur cor consyderatione creaturæ ad eructãdum hymnum creatori. Laudant omnia deum, sed quæ fecit deus. Nunquid in illo hymno aduertistis, quod auaritia laudet deũ? Laudat ibi deum & serpens, auaritia non laudat. Omnia quippe repentia nominata ibi sunt in laudem dei. Nominata sunt omnia repentia, sed non sunt ibi nominata aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia nõ sunt substantia. In his infixus est dominus, quando persecutionem passus est in vitiis Iudæorum, non in substãtia hominum, quæ per illum facta est. Infixus sum, inquit, in limo profundi, & non est substantia, Infixus sum, & non inueni quod feci. K

Ioan. 1.

2. sent. dist. 37. cap. In hoc.

† al. quia iniquitas nõ est substantia.

2. se 1. dist. 37. cap. In hoc. circa finem.

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Gratias ipsius misericordiæ qui venit in altitudinem maris, & glutiri à marino ceto dignatus est, sed euomitus est tertio die. Venit in altitudinem maris, in qua altitudine nos depressi eramus, in qua altitudine nos naufragium passi eramus. Venit illuc ipse, & tẽpestas demersit illum, quia fluctus ibi passus est ipsos homines, tẽpestates, voces dicentium, Crucifige, crucifige: dicente Pilato, Nõ inuenio causam vllam in hoc homine quare occidendus sit, inualescebant voces dicẽtium, Crucifige, crucifige. Augebatur tẽpestas donec demergeretur, qui venerat in altitudinem maris: & passus est dominus inter manus Iudæorum, quod non est passus cũ super aquas ambularet: quod non solum ipse passus nõ erat, sed nec Petrum pati permiserat. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. *Laborans clamãs, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Hoc vbi? Hoc quando? Interrogemus Euangelium. Passionem quippe domini nostri in hoc Psalmo cognoscimus. Equidem passum eũ nouimus, intrasse aquas vsque ad animam eius, quia po L puli præualuerunt vsque ad mortem eius, legimus: credimus tempestate illum demersum esse, quia præualuit seditio ad eum occidendum, agnoscimus verum esse: laborasse eum clamando, & raucas factas esse fauces illius, non solum non legimus, sed etiam cõtra legimus, quia non respondebat eis verbum, vt impleretur quod in alio Psalmo dictum est, Factus sum quasi homo nõ audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Et quod in Esaia prophetatum est, Sicut ouis ad immolãdum ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Si factus est sicut homo non audiens & non habẽs in ore suo redargutiones, quomodo laborauit clamans, & raucæ factæ sunt fauces eius? An ideo iam tunc tacebat, quia raucus erat, qui sine causa tantum clamauerat? Et illam quidem eius vocem de Psalmo quodam in cruce nouimus, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Sed quanta illa vox fuit aut quàm diuturna, vt in ea raucæ factæ essent fauces eius? Diu clamauit, Væ vobis scribæ & pharisęi: diu clamauit, Væ mundo ab scãdalis. Et reuera quodãmodo raucus clamabat, & ideo non intelligebatur, quãdo dicebãt Iudæi. Quid est quod dicit? Durus est hic sermo, quis potest illum audire? Non scimus, quid dicat. Ille M omnia verba dicebat, sed illis raucæ fuerunt fauces eius, qui voces eius non intelligebant. Laboraui clamãs, raucæ factæ sunt fauces meæ. *Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum.* Absit vt hoc de persona capitis accipiatur. Absit vt defecerint oculi eius ab sperando in deum eius, in quo magis deus erat mundum reconciliãs sibi, & quia verbum caro factum est & habitauit in nobis, vt non solum deus in illo esset, sed etiam ipse deus esset. Non ergo ita, non ipsius capitis nostri oculi defecerunt ab sperando in deum eius, sed defecerunt oculi eius in corpore eius, id est, in membris eius. Hæc vox membrorum est, hæc vox corporis est, nõ capitis. Quomodo eam ergo in eius corpore membrisque inuenimus? Quid aliud dicam? quid aliud cõmemorem? Quando passus est, quando mortuus est, omnes discipuli desperauerunt, quod ipse esset Christus. A latrone Apostoli victi sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Vide membra eius desperantia, attẽde duos illos quos post resurrectionem inuenit in via colloquẽtes secum, quorum vnus erat Cleophas, quãdo detinebantur oculi eorũ ne eũ agnosceret. Quomodo enim oculis

Ioan 19.

Math. 27.

Psal. 37.

Esa. 53.

Psal. 21.

Matth. 23.

Matth. 18.

Ioan. 6.

Ioan. 1.

Luc. 23.

Luca. 24.

A oculis agnoſcerent, à quo mente titubabant? Factum e-
rat aliquid in oculis eorum ſimile mentis ipſorum. Lo-
quebantur enim inter ſe, & cum ab eo compellarētur
Ibidem. vnde loquerentur, reſponderunt, Tu ſolus peregrinus
es in Hieruſalē, & neſcis quæ facta ſunt, quomodo Ie-
ſus Nazarenus potēs in factis & dictis, occiſus eſt à ſe-
nioribus, & principibus ſacerdotū, & nos ſperabamus,
quòd ipſe erat redempturus Iſraël. Sperabant & non
ſperabant. Defecerūt oculi eorum ab ſperando in deū
ipſorum. Ipſos ergo in ſe transfigurauit dicendo, De-
fecerunt oculi mei ab ſperando in deum meum. Hanc
ſpem reddidit quando cicatrices palpandas obtulit,
quas cum tetigiſſet Thomas rediit ad ſpem quam per-
Ioan.20. diderat & exclamauit, Dominus meus, & deus meus.
Defecerunt oculi tui ab ſperando in deum tuū. Palpa-
ſti cicatrices, & inueniſti deum tuum. Palpaſti formā
ſerui, & cognouiſti dominum tuū. Cui tamen ipſe do-
Ibidem. minus ait, Quia vidiſti, credidiſti. Et nos prænuncians
†al. voce. vaſa †miſericordiæ ſuæ, Beati, inquit, qui non vidēt &
Pſal.39. credunt. Defecerunt oculi mei ab ſperando in deum
meum. *Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt*
B *me gratis.* Quàm multiplicati? Vt adderent ſibi vnū ex
Matth.26. duodecim, Multiplicati ſūt ſuper capillos capitis mei,
qui oderunt me gratis. Capillis capitis ſui comparauit
Matth.27. inimicos ſuos. Merito raſi ſunt, quando in loco Calua-
riæ crucifixus eſt. Accipiant membra vocem hanc, di-
ſcant odio haberi gratis. Iam enim ſi neceſſe eſt Chri-
ſtiane vt mundus oderit te, quare nō facis vt gratis te
oderit, vt in corpore domini tui, & in hoc Pſalmo de
illo præmiſſo agnoſcas vocem tuam? Quomodo fiet
vt oderit te mundus gratis? Si nihil cuiquam noceas,
& ſic odio habearis. Hoc eſt enim gratis, ſine cauſa. Pa
rum ſit tibi ſine cauſa odio haberi, inſuper & præſta vt
retribuāt tibi mala pro bonis. *Confortati ſunt inimici mei,
qui perſequuntur me iniuſte.* Quod dixit, multiplicati ſunt
ſuper capillos capitis mei: hoc poſtea, confortati ſunt
inimici mei: & quod primo, qui oderūt me gratis: hoc
poſtea, qui perſequuntur me iniuſte. Quod ergo gra-
tis, hoc eſt, iniuſte. Ipſa eſt vox martyrum, non in pœ-
na, ſed in cauſa. Non perſecutionem pati, non teneri,
non flagellari, non includi, non proſcribi, non occidi
laus eſt, ſed habendo cauſam bonam iſta pati, hæc laus
C eſt. Laus enim eſt in cauſæ bonitate, nō in pœnæ acer-
bitate. Nam quantacunque fuerint ſupplicia martyrū,
nunquid æquantur ſuppliciis omnium latronum, om-
nium ſacrilegorum, omnium ſceleratorum? Quid e-
nim? Et hos odit mundus? Odit planè. Excedunt enim
mundi medietatē amplitudine malitiæ, & ab ipſa mū-
danorum quodammodo hominum ſocietate alieni
ſunt infeſtantes pacem etiam terrenā, & patiuntur mul
ta mala, ſed non gratis. Denique vide vocem illius la-
tronis cum domino in cruce pendētis, cum inſultaret
ex alia parte vnus duorum latronum domino crucifi-
Lucæ.24. xo, & diceret, Si filius dei es libera te: cōpeſcuit illum
alter & dixit, Tu non times deum, vel quia in eadem
damnatione poſitus es? Et nos quidem rectè pro factis
noſtris. Ecce non gratis, ſed confeſſione effudit ex ſe
ſanguinē, & factus eſt aptus cibo domini. Excluſit ini-
quitatem ſuam, accuſauit eā, & caruit ea. Ecce ibi duo
latrones, & ibi dominus: & illi crucifixi, & ille crucifi-
xus: & illos odio habuit mundus, ſed non gratis: & il-
lum odio habuit, ſed gratis. *Quæ nō rapui tunc exoluebam.*
Hoc eſt gratis, non rapui & exoluebam, non peccaui &
pœnas dabam. Solus enim ipſe talis, ipſe vero nihil ra-
puit, non ſolum nihil rapuit, ſed etiam quod non dera

pina habebat, hoc ſe euacuauit vt ad nos veniret. Non D
enim rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, & ta- *Philip.2.*
men ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.
Omnino non rapuit. Sed quis rapuit? Adam. Quis ra-
puit primo? Ille ipſe qui ſeduxit Adam. Quomodo ra- *Gene.3.*
puit diabolus? Ponam ſedem meam ad aquilonem, & *Eſa.14.*
ero ſimilis altiſsimo: vſurpauit ſibi quod nō acceperat.
Ecce rapinam: vſurpauit ſibi diabolus quod non acce-
perat, perdidit quod acceperat, & de ipſo calice ſuper-
biæ ſuæ, ei quem decipere volebat propinauit, Guſtate, *Gene.3.*
inquit, & eritis ſicut dii. Rapere voluerūt diuinitatem,
perdiderunt fœlicitatem: ille ergo rapuit & ideo exol-
uit. Ego autem, inquit, quæ non rapui tunc exoluebam.
Ipſe dominus propinquans paſsioni, in Euangelio ſic
loquitur, Ecce venit princeps huius mundi, id eſt, dia- *Ioan.14.*
bolus, & in me nihil inueniet: id eſt, quare me occidat
non inueniet. Sed vt ſciant omnes, quia voluntatē pa-
tris mei facio, ſurgite eamus. Et iit ad paſsionem ſolue-
re quod non rapuit. Quid eſt enim, in me nihil inue-
niet? Nullam culpā. An aliquid perdidit de domo ſua
diabolus? Iſte diſcutiat raptor nihil apud me inueniet.
Et tamen nihil rapuiſſe ſe dicit, peccatum attendens, E
nihil vſurpaſſe quod eius non erat, Hoc eſt enim rapi-
næ, hoc iniquitatis: nam ab ipſo diabolo extorſit quos
ipſe rapuerat, Nemo, inquit, in domum fortis intrat & *Matth.12.*
vaſa eius diripit, niſi prius alligauerit fortem. Alligauit
fortem, & vaſa eius diripuit, certe nō rapuit. Sed reſpō-
det tibi, Vaſa iſta de domo mea magna perierant, non
furtum feci, ſed furtum recepi. *Deus tu ſcis imprudentiam
meam.* Iterum ex ore corporis, namque quæ imprudentia
in Chriſto? nónne ipſe eſt dei virtus & dei ſapientia?
An illam dicit imprudentiam ſuam, de qua dicit Apo-
ſtolus, Stultum dei ſapientius eſt hominibus? Imprudē
tiam meam hocipſum quod in me irriſerunt, qui ſibi *1.Cor.1.*
videntur eſſe ſapiētes, Tu ſcis quare fieret, tu ſciſti im-
prudentiam meam. Quid enim tam ſimile impruden-
tiæ, quàm cum haberet in poteſtate, vna voce ſuos per-
ſecutores proſternere, pateretur ſe teneri, flagellari, cō-
ſpui, colaphizari, ſpinis coronari, ligno affigi? Imprudē *Matth.26.*
tiæ ſimile eſt, ſtultum videtur: ſed iſtultum hoc ſuperat *& 27.*
omnes ſapientes. Stultum quidem eſt: ſed & granum
quando cadit in terram, ſi nemo ſciat conſuetudinem
agricolarum, ſtultum videtur: labore magno metitur, F
portatur ad aream, trituratur, ventilatur, poſt tanta pe-
ricula cœli & tempeſtates & labores ruſticanorum, cu-
ramque dominorum, mittitur in horreum frumentum
purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat pro-
fertur & proiicitur, imprudentiæ videtur, ſed vt nō ſit
imprudentia ſpes facit. Nō ergo ille pepercit ſibi, quia
& pater illi non pepercit, ſed pro nobis omnibus tra-
didit illū. Et de ipſo, qui dilexit me, inquit, Apoſtolus, *Roma.8.*
& tradidit ſeipſum pro me: quia granum niſi ceciderit *Galat.2.*
in terram vt moriatur, fructum, inquit, non reddet. *Ioan.12.*
Hæc eſt imprudētia, ſed tu noſti illam. Iſti autem ſi co-
gnouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. *1.Cor.2.*
Deus tu ſcis imprudentiam meam. *Et delicta mea à te nō
ſunt abſcondita.* Hoc planè, lucide & aperte, quia ex ore
corporis intelligendum eſt. Delicta nulla Chriſtus ha-
buit, fuit delictorum ſuſceptor, ſed non commiſſor. Et
delicta mea à te non ſunt abſcondita, id eſt, confeſſus
ſum tibi omnia delicta mea, & ante os meum vidiſti
ea in cogitatione mea, vidiſti vulnera quæ ſanares. Sed
vbi? Vtique in corpore, in membris, in illis fidelibus,
vnde illi hærebat iam membrum illud, quod confite-
batur peccata ſua. Et delicta, inquit, mea à te non ſunt
abſcōdita.

G abscondita. *Non erubescant in me qui expectāt te domine deus*
virtutum. Rursus vox capitis, non erubescant in me:
non dicatur illis, vbi est de quo præsumebatis? Non di
Ioan.14. catur illis, vbi est qui vobis dicebat, Creditis in deum
& in me credite? Non erubescant in me qui expectant
te domine deus virtutum. *Non confundantur super me, qui*
quærunt te deus Israel. Potest hoc & de corpore intelligi,
sed si corpus eius non vnum hominem ponas: quia re-
uera non est vnus homo corpus eius, sed exiguum mē-
brum, corpus autem ex membris constat. Corpus ergo
eius plenum tota Ecclesia. Merito ergo dicit Ecclesia,
Non erubescant in me qui expectant te domine, deus
virtutum. Non sic affligar ab insurgentibus persecuto-
ribus, non sic obterar ab inuidentibus inimicis meis,
ab oblatrantibus hęreticis qui à me exierunt, quia non
erant ex me. Nam si fuissent ex me, mecum forsitā per-
mansissent: non sic eorum scandalis premar, vt erube-
scant in me qui expectant te domine, deus virtutum.
Non confundantur super me, qui quærunt te deus Is-
raël. *Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irre-*
H *uerentia faciem meam.* Nihil magnum est quod dicitur
sustinui, sed quod dicitur propter te sustinui. Si enim
sustines quia peccasti, propter te sustines, non propter
1.Pet.2. deum. Quæ enim vobis gloria est, ait Petrus, si peccā-
tes punimini & suffertis? Si autem sustines quia man-
datum dei seruasti, vere propter deum sustines, & mer-
ces tua manet in ęternum, quia propter deum sustinui-
sti opprobria. Ideo enim prior ille sustinuit, vt nos su-
stinere disceremus. Et si ille qui non habebat quod illi
obiiciebatur, quanto magis nos qui etsi non habemus
peccatum, quod nobis obiicit inimicus, habemus tamē
alterum, quod digne in nobis flagelletur? Nescio quis
te furem dicit & non es fur, audis opprobrium, non
tamen sic non es fur, vt non sis aliquid quod deo dis-
pliceat. Porrò si ille qui omnino nihil rapuerat, qui ve-
rissime dixerat, Ecce venit princeps mundi huius, &
Ioan.14. in me nihil inueniet: dictus est peccator, dictus est ini-
Ioan.9. quus, dictus est Beelzebub, dictus est insanus, tu dedi-
Matth.10. gnaris serue audire pro meritis tuis, quod dominus au
diuit nullis meritis suis? Ille venit vt tibi præberet ex-
emplum, Quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis.
Quare enim ille audiuit, nisi vt tu cum audires nō de-
I ficeres? Ecce tu audis & deficis. Frustra ergo ille audi-
uit, non enim propter se, sed propter te audiuit, Quo-
niam propter te sustinui exprobrationem, operuit irre
uerentia faciem meam. Irreuerentia, inquit, operuit fa-
ciem meam. Irreuerentia quid est? Non confundi. De-
nique quasi vitium videtur cum dicitur, irreuerens ho
mo est. Magna irreuerentia hominis non illum erube-
scere. Ergo irreuerentia quasi impudentia est. Oportet
vt habeat Christianus irreuerētiam istam, quando ve-
nerit inter homines quibus displicet Christus. Si eru-
buerit de Christo, delebitur de libro viuentium. Opus
est ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Chri-
sto insultatur, quādo dicitur cultor crucifixi, adorator
male mortui, venerator occisi. Hæc si erubueris, mor-
tuus es. Sentētiam quippe ipsius vide qui neminem fal
Matth.10. lit, Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erube-
scam eum coram angelis dei. Obserua igitur tu, sit in te
irreuerentia. Frontosus esto quādo audis opprobrium
de Christo: prorsus esto frontosus. Quid times fronti
tuæ, quam signo crucis Christi armasti? Hoc est enim,
propter te sustinui exprobrationem. Et quia non de te
erubui, quando mihi propter te insultabatur, operuit
irreuerentia faciem meam. *Alienatus factus sum à fratri-*
bus meis, & hospes filiis matris meæ. Filiis synagogæ hospes K
factus est. In patria quidē ipsius dicebatur, Nonne nos Luc.4.
scimus eum esse filium Mariæ & Ioseph? Et vnde alio
loco, Hunc autem nescimus vnde sit. Factus sum ergo Ioan.9.
hospes filiis matris meæ. Non scierunt vnde sim, de
quibus erat caro mea. Nonne sciebant de femore A-
braham natum, vnde caro mea occulta erat, quando
sub ipso femore manū seruus ponens iurauit per deum
cœli? Hospes, inquit, factus sum filiis matris meę. Qua-
re hoc? Quare non agnouerunt? Quare alienum dixe-
runt? Quare ausi sunt dicere, nescimus vnde sit? *Quo-*
niam zelus domus tuæ comedit me. Id est, quia persecutus
sum in illis iniquitates ipsorum, quia non patienter tu-
li quos sic corripui, quia quæsiui gloriam tuam in do-
mo tua, quia flagellaui in templo male versantes: vbi Ioan.2.
etiam positū est, Zelus domus tuæ comedit me. Hinc
alienus, hinc hospes, hinc nescimus vnde sit. Agnosce-
rent vnde sim si agnoscerent, quod mandasti. Si enim
inuenirem illos seruantes mandata tua, zelus domus
tuæ non comederet me. *Et opprobria exprobrantium tibi ce-*
ciderunt super me. Hoc testimonio vsus est & Paulus A- L
postolus, lecta est ipsa modo lectio, & ait, Quæcunque Roma.15.
autem scripta sunt, vt nos doceremur scripta sunt, vt
per consolationem scripturarum spem habeamus. Di-
xit ergo Christi fuisse istam vocem, Opprobria expro-
brantium tibi ceciderunt super me. Quare tibi? Nun-
quid patri exprobratur, & non ipsi Christo? Quare op-
probria exprobrantium tibi ceciderūt super me? Quia
qui me cognouit, cognouit & patrem: quia nemo ex-
probrauit Christo, nisi deo exprobrās: Quia nemo ho Ioan.14.
norat patrem, nisi qui honorat & filiū. Opprobria ex-
probrantium tibi ceciderunt super me, quia me inue-
nerunt. *Et cooperui in ieiunio animam meam, & factum est*
mihi in opprobrium. Ieiunium Christi spiritaliter iam in
alio Psalmo commendauimus charitati vestræ. Ieiu-
nium ipsius erat, quādo defecerunt omnes qui in eum
crediderāt, quia esuries ipsius erat vt in eum credere-
tur, quia & sitis ipsius erat quando dixit mulieri, sitio, Ioan.4.
da mihi bibere: fidem quippe ipsius sitiebat. Et de cru-
ce cum diceret: Sitio: fidem illorū quærebat, pro qui- Ioan.19.
bus dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid fa- Luc.23.
ciunt. Sed illi homines quid propinarunt sitiēti? Ace- M
tum. Acetum enim vinū vetus dicitur. Merito de ve-
tere homine propinarunt, quia noui esse noluerunt.
Quare noui esse noluerunt? Quia ad titulum psalmi hu
ius vbi scriptum est, Pro iis qui commutabuntur, non
pertinuerunt. Ergo operui in ieiunio animam meam.
Deniq; respuit etiam fel, quod illi obtulerunt. Ieiunare
elegit, quàm amaritudinē accipere. Non enim intrant
in corpus eius amaricantes, de quib9 alio loco psalmus
dicit, Qui amaricant non exaltentur in semetipsis. Er- Psal.65.
go operui in ieiunio animam meam, & factum est mi-
hi in opprobrium. Hoc ipsum mihi in opprobrium fa-
ctum est, quia non illis consensi, hoc est, ab illis ieiuna-
ui. Qui enim non consentit male suadentibus, ieiunat
ab ipsis, & per hoc ieiunium meretur opprobrium, vt
ideo illi insultetur, quia non consentit ad malum. *Et*
posui vestimentum meum saccum. Iā & de sacco aliquid di-
ximus: vnde illud est, Ego autem cum mihi molesti es- Psal.34.
sent, induebā me cilicio, Et humiliabā in ieiunio ani-
mam meam, Posui vestimentum meum saccum: id est,
opposui illis in quam sæuirent carnē meam, occultaui
diuinitatem meā. Saccū, quia mortalis caro erat, vt de
peccato cōdemnaret peccatū in carne. Et posui vesti- Roma.8.
mentum meū saccū. *Et factus sum illis in parabolam.* Id est,
in irri-

A in irrisionem. Parabola autem dicitur quando datur similitudo de aliquo, quando de illo male dicitur. Sic ille, verbi gratia, pereat, quomodo ille, parabola est, id est, comparario & similitudo maledicti. Factus ergo sum illis in parabolam. *Aduersus me insultabant qui sedebant in porta.* In porta, nihil aliud quàm in publico.

Et in me psallebant qui bibebant vinum. Putatis hoc fratres Christo tantummodo contigisse? Quotidie illi in membris eius contingit, quando forte necesse erit seruo dei prohibere ebrietates & luxurias in aliquo vel fundo vel oppido; vbi nõ auditum fuerit verbum dei: parum est quia cantant, insuper & in ipsum incipiunt cantare, à quo prohibentur cantare. Comparate nunc illius ieiunium & illorum vinum. Et in me psallebant qui bibebant vinum: vinum erroris, vinum impietatis, vinum superbiæ. *Ego autem oratio mea ad te domine.* Ego autem ad te eram. Sed quomodo? Ad te orando. Quãdo enim malediceris, & quid agas non habes, quando tibi iactantur opprobria, & quomodo corrigas eum à quo iactantur non inuenis, nihil tibi restat nisi orare. Sed memento, & pro ipso orare, Ego autẽ oratio mea B ad te domine. *Tempus beneplaciti deus.* Ecce enim sepelitur granum, exurget fructus. Tẽpus beneplaciti deus: De hoc tempore & Prophetæ dixerunt quod commemorat Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tempus beneplaciti deus. *In multitudine misericordiæ tuæ.* Hoc est tempus beneplaciti in multitudine misericordiæ tuę. Nam si non esset multitudo misericordiæ tuæ, quid nos faceremus de multitudine iniquitatis nostræ? In multitudine misericordiæ tuæ.

2. Cor. 6.

Exaudi me in veritate salutis tuæ. Quia dixit misericordiam, subiunxit & veritatem, quia misericordia & veritas vniuersæ viæ domini. Quare misericordia? Dimittendo peccata. Quare veritas? Reddendo promissa. Exaudi me in veritate salutis tuæ. *Saluum me fac de luto vt non inhæream.* De illo de quo supra dixerat, Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Proinde quia illud expositum bene accepistis, quid hic audiatis expressius oon est. Hinc se dicit liberãdum, vbi se ante dixit infixum. Saluum me fac de luto vt non inhæream. Exponit ipse: *Eruar ex iis qui oderunt me.* Ipsi sunt C ergo lutum, cui non inhæream. Sed hoc forte suggeritur. Pauloante dixerat, Infixus sum: modo dicit, Saluũ me fac de luto vt non inhæream, cum secundum sententiam priorem deberet dicere, Saluom me fac de luto vbi hæseram, eruendo me, non agendo vt non inhæream. Ergo hęserat carne, sed nõ hæserat spiritu: dicit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando forte caperis ab eo qui te premit ad iniquitatem, tenetur quidem corpus tuum, secundum corpus infixus es in limo profundi: sed quandiu non consentis, non hæsisti: si autem consentis, hęsisti. Oratio ergo tua ibi sit, vt quomodo iam tenetur corpus tuum, non teneatur & anima tua, sis liber in vinculis. Eruar ex his qui oderũt me. *Et de profundo aquarum. Non me demergat tempestas aquæ.* Sed iam demersus erat. Veni in altitudinem maris tu dixisti, & tempestas demersit me tu dixisti. Demersit secundum carnem, non demergat secũdum spiritum. Quibus dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: hoc eis dictum est, vt nec carne hærerent, nec spiritu. Non enim appetendum est, vt hęreamus vel carne, sed quantum possumus vitare debemus. Si vero hæserimus, & in manus peccatorum venerimus, iam corpore hæsimus, fixi sumus in limo profundi, restat pro anima deprecari, vt non inhęreamus,

Psal. 24.

Matth. 10.

id est, non consentiamus. Non nos demergat tempestas aquæ, vt eamus in profundum limi. *Neque absorbeat me profundum, neque coarctet super me puteus os suum.* Quid est hoc fratres? Quid deprecatus est? Magnus est puteus, profunditas iniquitatis humanæ. Illuc quisque si ceciderit, in altum cadet. Sed tamen ibi positus, si confitetur peccata sua deo suo, non super eum claudit puteus os suum, vt est in alio quodam Psalmo scriptum, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si autem factum fuerit in illo quod in alia sentẽtia scriptura dicit, Peccator cum venerit profundum malorum contemnet: clausit super eum puteus os suum. Quare clausit os suum? Quia clausit os illius. Perdidit enim cõfessionem: vere mortuus est, impletumq; est in eo quod alibi dicitur, A mortuo velut qui nõ sit perit confessio. Metuenda ista res est vehementer fratres. Si videris hominem fecisse iniquitatẽ, mersus est in puteum. Quando autem illi dixeris iniquitatem ipsius, & dixerit, vere peccaui fateor, non super eũ clausit puteus os suum. Cum autem videris eum dicere, quid enim mali feci? factus est defensor peccati sui, clausit super eum puteus os suum, quà eruatur nõ habet. Amissa confessione, non erit locus misericordiæ. Tu factus es peccati tui defensor, quomodo erit deus liberator? Vt ergo sit ille liberator, tu esto accusator.

D 4. sen. dist. 17. ca. Nec nõ in med. Et de pœn. dist. 10. ca. Ex his. Psal. 129. Prouer. 18. Eccli. 12. E

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

POsterior pars Psalmi, de quo hesterno die locuti sumus charitati vestræ, hodie nobis explicanda remanserat. Et video esse tempus reddẽdi debiti, si tamen eius prolixitas nõ nos etiam hodie debitores reliquerit. Itaque hoc præloquor, & peto, ne diuturnũ sermonẽ in his quæ manifesta sont expectetis. Ita enim possumus in obscurioribus necessitate immorari, & fortasse supplere quod debemus, vt aliis dieb[us] alia debeamus, aliaq; reddamus. Videamus ergo quæ sequuntur. Posteaquam dixit, Neque coarctet soper me puteus os suum: quod hesterno die commendauimus charitati vestræ, vt omni animi intentione & fide pietatis caueamus, ne hoc maledictum superueniat nobis. Tunc enim coarctat puteus super hominem os suum, id est, profunditas iniquitatis, quando non solum mersus in peccatis iacet, sed etiam perdit aditum confessionis. Quãdo autem dicit homo, peccator sum, radiatur aliquo lumine etiam profunditas putei. Sequitur ergo inter passiones exclamãs dominus noster Iesus Christus caput & corpus, sicut commendauimus, vt quibusdam locis capitis verba cognoscatis: quæ autem dicta fuerint ita vt capiti conuenire non possint, ad corpus referatis. Sic enim loquitur Christus tanquam vnus, quia & vere vnus, de quo dictum est, Erunt duo in carne vna. Si enim in carne vna, quid miraris, quia & in voce vna? Sequitur ergo, *Exaudi me domine quoniam suauis est misericordia tua.* Hanc causam asseruit quare debeat exaudiri, quia suauis est misericordia dei. Nõnne magis hoc erat consequens vt diceret, Exaudi me domine, vt suauis mihi sit misericordia tua? Quare ergo, Exaudi me domine, quoniã suauis est misericordia tua? Suauitatẽ misericordiæ domini de tribulatione sua cõmendauit aliis quodammodo verbis cum dixit, Exaudi me domine, quoniã tribulor. Reuera enim qui dicit, Exaudi me, quoniam tribulor domine: causam dicit quare se exaudiri roget. Sed homini in tribulatione posito, necesse est vt suauis sit misericordia dei. De hac suauitate

F Ephe. 5. Gene. 2.

G tate miſericordiæ dei videte quid alio loco ſcriptura
dicat, Sicut pluuia in ſiccitate, ita ſpecioſa eſt miſeri-
Eccli.35. cordia dei in tribulatione. Quod ibi ait, ſpecioſa: hoc
ait hic, ſuauis. Nec panis dulcis eſſet, niſi fames præce-
deret. Ergo & quando dominus permittit aut facit vt
in tribulatione aliqua ſimus, etiam tūc miſericors eſt:
non enim alimentum ſubtrahit, ſed deſyderium mo-
uet. Itaq; quod ait modo, Exaudi me domine quoniā
ſuauis eſt miſericordia tua: tantundem valet ac ſi di-
xiſſet, Iam noli differre exauditionem, in tanta tribula-
tione ſum, vt ſuauis mihi ſit miſericordia tua. Ad hoc
ergo ſubuenire differebas, vt mihi dulce eſſet quod
ſubueniebas. Iam ergo vltra non eſt quod differas, per-
uenit tribulatio mea ad menſuram certam calamita-
tis, veniat miſericordia tua ad faciendum opus boni-
tatis. Exaudi me domine quoniam ſuauis eſt miſeri-
cordia tua. *Secundum multitudinem miſerationum tuarum re-
ſpice in me.* Non ſecūdum multitudinem peccatorum
meorum. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo.* Et hæc hu-
militatis commendatio eſt. A puero tuo, id eſt, à par-
no, quia iam carui ſuperbia per diſciplinam tribulatio-
H nis. Ne auertas faciem tuam à puero tuo. Hæc eſt illa
ſpecioſa miſericordia dei, quam ſupra dixit. Nam ſe-
quenti verſu exponit quod dixit: *Quoniam tribulor, velo-
citer exaudi me.* Quid eſt velociter? Iam non eſt quod
differas, tribulor, præceſsit afflictio mea, ſequatur mi-
ſericordia tua. *Intende animæ meæ & redime eam.* Nō in-
diget expoſitione. Videamus ergo quid ſequitur,
Propter inimicos meos erue me. Hæc planè miranda peti-
tio eſt, nec breuiter perſtringenda, nec curſim tranſi-
lienda, prorſus miranda: Propter inimicos meos erue
me. Quid eſt, propter inimicos meos erue me? Vt con-
fundantur, vt crucientur liberatione mea. Quid ergo?
Si non eſſent illi qui de liberatione mea eſſent cruciā-
di, mihi ſubuenire non debuit? & tunc tibi acceptabi-
lis eſt liberatio, cum fuerit alterius damnatio? Ecce nō
ſunt inimici, qui vel confundantur vel torqueātur de
liberatione tua. Sic remanebis, non liberaberis. An ad
hoc vt valeat inimicis tuis, quo poſsint & ipſi tua libe-
ratione conuerti? Sed & hoc mirum eſt ſi habeat ali-
quam petitionis cauſam. Nunquid enim ad hoc libe-
ratur ſeruus dei à domino deo ſuo, vt alij proficiant?
I Quid ſi deeſſent qui proficerent, ille ſeruus dei non
erat liberandus? Quocūque ergo me cōuertam, ſiue ad
punitionem, ſiue ad liberationem inimicorum, nō vi-
deo cauſam petitionis huius, propter inimicos meos
erue me, niſi aliud quid intelligamus: Quod cum dixe-
ro adiuuāte domino, iudicabit in vobis, qui habitat in
vobis. Eſt quædam liberatio ſanctorū occulta, & pro-
pter ipſos fit quod deus ſanctos ſuos, quoſdam occul-
2. Mach. 7. te, quoſdā vero liberat publice. Occulte ſicut Macha-
Danie. 3. bæos, publice, ſicut tres pueros de camino ignis edu-
cens. Eſt quædam publica & manifeſta, & propter ini-
micos eorum fit, ſiue puniendos ſiue liberandos. Nam
vtique deus de ignibus perſecutoris non liberauit fra-
tres Machabæos, quibus Antiochus ſæuiens etiam ma-
trem adhibuit, cuius blanditiis ad amorē vitæ conuer-
terentur, & amando viuerent hominibus, deo morerē-
tur. At illa mater iā nō Euæ, ſed matri Eccleſiæ ſimilis,
quos cum dolore pepererat vt viuos agnoſceret, cum
gaudio vidit morientes, & ad hoc hortata eſt, vt elige-
rent potius mori pro paternis legibus domini dei ſui,
quàm viuere contra eas. Quid hic credituri ſumus fra-
tres, niſi quia liberati ſunt? Sed occulta fuit illorū libe-
ratio. Denique ipſe Antiochus à quo occiſi ſunt, viſus
eſt ſibi aliquid feciſſe, quod eius crudelitas dictabat, vel K
potius incitabat. At vero tres pueri de camino ignis a-
perte liberati ſunt, quia & corpus eorum erutum eſt, ſa-
lus eorum publica fuit. Illi ergo ſunt in occulto coro-
nati, iſti in aperto liberati, omnes tamē ſaluati. Quis au-
tem fructus liberationis trium puerorum? Quare corū
corona dilata eſt? Ipſe Nabuchonoſor cōuerſus eſt ad
deum ipſorum, eūmque prædicauit, quia eruit ſeruos
ſuos, quem contempſerat, cum eos miſerat in caminū.
Eſt ergo liberatio occulta, eſt liberatio manifeſta. Libe-
ratio occulta ad animam, liberatio manifeſta etiam ad
corpus pertinet. In occulto enim anima liberatur, in
manifeſto corpus. Porrò ſi ita eſt, in hoc Pſalmo vocē
domini agnoſcamus. Ad occultam liberationem per-
tinet quod ſupra dixit, Intende animæ meæ & redime
eam. Reſtat corporis liberatio, quia eo reſurgente, & *Mar. 16.*
in cœlos aſcēdente, & ſpiritum ſanctum de ſuper mit- *Acto. 1. & 2.*
tente, conuerſi ſunt ad eius fidem qui in eius morte ſæ-
uierunt, & ex inimicis amici facti ſunt per illius gratiā,
non per iuſtitiam ſuā. Ideo ſecutus eſt, Propter inimi-
cos meos erue me. Intende animæ meæ, Sed hoc in oc-
culto. Propter inimicos autem meos erue, & corpus L
meum. Nihil enim inimicis meis proderit, ſi ſolā ani-
mam liberaueris: Aliquid ſe egiſſe, aliquid ſe impleuiſ-
ſe credituri ſunt. Quæ vtilitas in ſanguine meo dū de-
ſcendo in corruptionem? Ergo intende animæ meę & *Pſal. 29.*
redime eā, quod tu ſolus ſcis. Deinde, propter inimi-
cos meos erue me, vt caro mea non videat corruptio-
nem. *Tu enim agnoſcis opprobrium meum, & confuſionem meam,
& verecundiam meam.* Quid eſt opprobriū meum? Quid
eſt cōfuſio? Quid eſt verecūdia? Opprobrium eſt, quod
obiicit inimicus. Confuſio eſt quæ mordet conſcien-
tiam. Verecūdia eſt quæ facit ingenuam frōtem, etiam
de falſi criminis obiectione erubeſcere. Erubeſcere
quidem non eſt crimen, aut & ſi crimen eſt, non eſt il-
lius cui obiicitur, ſed eius qui obiicit. Sed tamen infir-
mitas humani animi plerūque verecundatur etiā cum
falſum obiicitur, nō quia obiectum eſt; ſed quia credi-
tum. Omnia hæc ſunt in corpore domini. Nam con-
fuſio in illo non poterat eſſe, in quo culpa nō inuenie-
batur. Obiiciebatur crimē Chriſtianis, hocipſum quod
Chriſtiani eſſent. Illa quidē gloria erat, Fortes libenter
accipiebant, & ſic accipiebant, vt omnino in nomine M
domini ſui non erubeſcerent. Operuerat enim irreue-
rentia faciem ipſorū, habentium frontem Pauli dicen-
tis, Non enim erubeſco de Euangelio. Virtus enim dei *Rom. 1.*
eſt in ſalutem omni credēti. O Paule nōnne tu es ado-
rator crucifixi? Parum eſt, inquit, inde mihi nō erube-
ſcere, imò hinc ſolum glorior, vnde me putat inimicus
erubeſcere. Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce do- *Galat. 6.*
mini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus cru-
cifixus eſt, & ego mundo. Huic ergo tali fronti oppro-
brium ſolum poterat obiici. Nam nec confuſio pote-
rat eſſe in conſcientia iā ſanata, nec verecundia in frō-
te tā libera. Sed cum obiiceretur quibuſdā quòd Chri
ſtum interfecerint, merito compuncti ſunt mala con-
ſcientia, & ſalubriter confuſi atque conuerſi, vt poſſent
dicere, Tu cognouiſti confuſionem meā. Tu ergo do- *Pſal. 138.*
mine noſti, non ſolum opprobrium meum, ſed & cō-
fuſionem meam in quibuſdam, & verecūdiam in qui-
buſdam. Qui quāuis in me credant, publice me tamen *Matth. 10.*
coram impiis confiteri erubeſcunt, plus apud ſe valē-
te lingua humana quàm promiſsione diuina. Videte
ergo eos. Et cōmendantur ergo tales deo, nō vt ſic re-
linquat, ſed vt eos adiuuando perficiat. Dixit enim &
quidam

A quidam credens & titubãs: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. *Marci.9.* *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me.* Quare mihi sit opprobrium tu nosti, quare confusio tu nosti, quare verecundia tu nosti. Ergo erue me propter inimicos meos, quia tu nosti ista mea, illi non nouerunt: ac per hoc, quia ipsi in cõspectu tuo sunt, ista nescientes non potuerunt vel cõfundi vel corrigi, nisi manifeste me erueris propter inimicos meos. *Opprobrium expectauit cor meum & miseriam.* Quid est expectauit? Futura ista prçuidit, futura ista prędixit. Non enim venit ad aliud, si mori nollet, nec nasci vellet, Causa resurrectionis vtrumque fecit. Duo enim quædam nobis in genere humano nota erant, vnum autem incognitum. Nasci quippe homines & mori, sciebamus: resurgere & in æternum viuere, nesciebamus. Vt ostenderet nobis quod non noueramus, suscepit duo quæ noueramus. Ad hoc ergo venit, Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. Sed miseriam cuius? Expectauit enim miseriam, sed magis crucifigentium, magis persequentium, vt in illis esset miseria, in illo misericordia. Miseriam quippe illorum miserans etiam pendẽs

B in cruce, Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. *Luc.23.* *Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit.* Quid ergo profuit, quia expectaui, hoc est, quid profuit, quia prædixi? Quid profuit, quia dixi ideo me venisse? Ventum est vt impleretur quod dixi: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. *Et consolantes & non inueni.* Hoc est non fuit. Quod enim superiori versu dixit, Sustinui qui simul contristaretur: hoc sequenti versu, Et consolantes. Quod autem superiore versu, Et non fuit: hoc sequenti versu, Et non inueni. Ergo non altera subiecta, sed superior repetita sententia est. Quam sentẽtiam si retractemus, quæstio nonnulla poterit oboriri. Nunquid enim discipuli eius non sunt contristati, quando ductus est ad passionẽ, quando ligno suspensus, quando mortuus? Vsqueadeo contristati sunt, vt illa Maria *Marci.16.* Magdalena quę primo eum vidit, gaudens lugentibus nunciaret quid viderit. Euangelium ista loquitur, non nostra præsumptio, non nostra suspitio est. Constat doluisse, constat luxisse discipulos. Extraneæ mulieres fle-

C bant, quando ad passionem ducebatur, ad quas cõuersus ait, Flete, sed vos nolite flere me. *Luc.23.* Quomodo ergo sustinuit qui simul contristaretur & non fuit? Attẽdamus & inueniemus tristes, & lugentes, & plangentes, Vnde nobis mira videtur ista sententia: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & consolantes & non inueni. Intendamus diligentius, & videbimus eum sustinuisse qui simul contristaretur & non fuisse. Contristabantur enim illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte & reparanda resurrectione, Hinc erat illa tristitia, De illis eñi esse debuit tristitia, qui cæci medicum occiderũt, qui tanquã perniciose febrientes phrenetici, faciebant iniuriam ei à quo illis fuerat salus allata. Ille volebat curare, illi sæuire. Hinc tristitia medico. Quęre vtrum inuenerit huius tristitiæ comitẽ. Non enim ait, sustinui, qui cõtristaretur & nõ fuit: sed, qui simul contristaretur: id est, ex ea re qua ego contristabar & nõ inueni. *Matth.14.* Petrus certe inde plurimum amauit, & in fluctus calcãdos se sine dubitatione proiecit, & ad vocem domini liberatus est: & eum ductum ad passionem, amoris audacia consecutus, tamen turbatus, ter negauit. *Matth.26.* Vnde nisi quia malũ illi videbatur mori? Id enim deuitabat, quod malum putabat. Hoc ergo & in domino dolebat, quod ipse deuitabat. Propterea & ante dixerat, Absit à te domine: propicius tibi esto D domine ne fiat istud: quando meruit audire, satanas, *Matth.16.* postea quam audierat, Beatus es Simon Bar Iona. Ergo in tristitia quam habebat dominus de illis pro quibus orauit, Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt: *Lucæ.23.* nullum comitem inuenit. Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit. Prorsus non fuit, & consolantes & non inueni. Qui sunt consolantes? Proficientes. Ipsi enim nos consolantur, ipsi sunt solatio omnibus prædicatoribus veritatis. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Factum est quidem ad literã, & Euangelium hoc nobis indicat: Sed intelligendum est fratres hoc ipsum quod nõ inueni cõsolantes, hoc ipsum quod non inueni qui simul contristaretur, hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum, hoc acetũ fuit. Amarum propter mœrorem, acetum propter vetustatẽ eorum. Nãque legimus illi quidem oblatũ fel, sicut Euangelium loquitur, sed in potum non in escam: *Matth.27.* Verũtamen sic accipiendum est & impletum, quod hic fuerat ante prædictum, dederũt in escam meam fel: & in isto ipso facto, non solum in hoc dicto mysteriũ requirere E debemus, secreta pulsare, velum templi conscissum intrare, videre ibi sacramentum, vel quod ita dictum est, vel quod ita factum est, Dederũt, inquit, in escã meam *Ibidem.* fel, non ipsum quod dederunt esca erat: Potus enim erat, sed in escam dederunt. Quid? Iam dominus escam acceperat, & in ipsam iniectum est fel. Acceperat autẽ ipse escam suauem, quando pascha manducauit cũ di- *Lucæ.22.* scipulis suis, Ibi sacramentum sui corporis demonstrauit. In hanc escã tam suauem, tam dulcẽ vnitatis Christi, quam commendauit Apostolus, dicens, Quia vnus *1.Corin.10.* panis vnum corpus multi sumus. In hanc escam suauẽ quis est qui dat fel, nisi cõtradictores Euãgelij, tanq̃ illi persecutores Christi? Minus eñi peccauerũt Iudæi crucifigẽtes in terra ambulantẽ, q̃ qui contẽnunt in cœlo sedentẽ. Quod ergo fecerunt Iudęi vt in escã quã iam acceperat darent bibendũ amarum illũ potum, hoc faciũt qui male viuendo scandalũ inferũt Ecclesiæ, Hoc faciũt hæretici amaricantes, sed non exaltentur in semetipsis, *Psal.65.* Dant fel super tam iocundũ cibum. Sed quid facit dominus? Nõ admittit ad corpus suũ. Hoc sacramẽto ipse dominus quãdo illi obtulerũt fel gustauit & F noluit bibere. *Matth.27.* Si nõ eos pateremur, nec omnino gustaremus. *Ioan.19.* Quia vero necesse est eos pati, necesse est gustari. Sed quia in membris Christi tales esse non possunt, gustari possunt, recipi in corpus non possunt. Et dederunt in escam meã fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sitiebam & acetum accepi, id est, fidem illorũ desyderaui, & vetustatem inueni. *Fiat mensa eorum coram ipsis in muscipulam.* Qualem muscipulã mihi exhibuerũt, dãdo mihi talem potũ, talis muscipula illis fit. Quare ergo corã ipsis? Sufficeret, fiat mẽsa eorũ in muscipulam. Sũt tales qui iniquitatem suam nouerũt, & in ea pertinacissime perseuerant, coram ipsis fit muscipula eorum. Perniciosi nimis ipsi sunt, qui descendunt in infernũ viuentes. Denique de persecutoribus quid di- *Psal.54.* ctũ est? Nisi quia dominus erat in nobis forsitan viuos *Psal.123.* absorbuissent nos. Quid est viuos? Consentientes illis, & scientes quia hæc eis consentire non debebamus. Ergo coram ipsis fit muscipula, & non corriguntur. Vel quia coram ipsis est muscipula & incidunt. Ecce norũt muscipulam, & pedem mittunt, & tenenda colla subiiciunt. Quanto melius erat auerti à muscipula, peccatũ cognoscere, errorem damnare, amaritudinem coërcere, in corpus Christi transire, domini gloriam

G quærere? Sed tantum valet animi præsumptio, vt & co-
ram ipsis muscipula sit, & incidant in eam. Obscuren-
tur oculi eorum ne videant, Sequitur hic, vt quoniam
sine causa viderunt, fiat illis & non videre. Fiat ergo
mensa eorum coram ipsis in muscipulam. Coram ip-
sis fiat in muscipulam, non optantis est, sed prophe-
tantis. Non vt fiat sed quia fiet, Hoc sæpe commenda-
uimus, & meminisse debetis, ne quod præsaga mens in
spiritu dei dicit, maleuole imprecari videatur. Fiat er-
go, nec potest aliter fieri, nisi vt talibus ista eueniant.
Et quoniam videmus per spiritum dei dici talia euen-
tura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, vt nos talia
deuitemus. Hoc enim nobis prodest intelligere, & ex
inimicis proficere. Fiat ergo illis & in retributionem
& in scandalum. Et nunquid iniustum est hoc? Iustum
est. Quare? Quoniam *In retributionem.* Non enim a-
liquid illis accideret, quod non debebatur. In retribu-
tionem fit, & in scandalum, quia ipsi sibi sunt scanda-
lum. *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum
semper incurua.* Hoc consequens est. Nam quorum o-
culi fuerint obscurati ne videant, sequitur vt dorsum
illorum incuruetur. Vnde hoc? Quia cum cessauerunt
H superna cognoscere, necesse est, vt de inferioribus co-
gitent. Qui bene audiunt, sursum cor, curuum dorsum
non habent. Erecta quippe statura est, & expecta spem
repositam sibi in cœlo: maxime si præmittat thesau-
Math.6. rum suum, quo sequatur cor eius. At vero qui futuræ
vitæ spem non intelligunt, iam excæcati de inferiori-
bus cogitant, & hoc est habere dorsum curuum, à quo
Luca.13. morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligaue-
rat enim eam satanas annis decem & octo, & eam cur
uatam erexit, & quia sabbato faciebat, scandalizati sunt
Iudæi. Bene scandalizati sunt de illa erecta ipsi curui.
Et dorsum eorum semper incurua. *Effunde super eos
iram tuam, & indignatio iræ tuæ comprehendat eos.* Plana
sunt, sed tamen comprehendat eos quasi fugientes a-
Psal.68. gnoscimus. Quò autem fugituri sunt? In cœlum? Tu ibi
Act.2. es. In infernum? Ades. Pennas suas nolunt recipere vt
volent in directum, comprehendat eos indignatio iræ
tuæ, non eos permittat effugere. *Fiat habitatio eorum
deserta.* Hoc iam in manifesto. Quomodo enim libera-
tionem suam non solum occultam commendauit, di-
cens, Intende animæ meæ, & redime eam, verumetiam
manifestam secundum corpus adiiciens, propter ini-
I micos meos erue me: ita & his futuras quasdam cala-
mitates prædicit occultas, de quibus pauloante loque-
batur. Nam quotus quisque est, qui intelligat infœlici-
tatem hominis cuius cor iam cæcum est? Tollantur il-
li oculi corporis, omnes homines miserum dicunt.
Perdat oculos mentis, sed tamen circunfluant omnia
temporalia, fœlicem appellant, sed qui similiter ocu-
los mentis perdiderunt. Ergo iam quid? Aperte appa-
reat omnibus quia vindicatum est in eis. Nam cæci-
tas Iudæorum, occulta vindicta est. Manifesta vero
quæ est? Fiat habitatio eorum deserta, *Et in taberna-
culis eorum non sit qui inhabitet.* Factum est hoc in ipsa ci-
uitate Hierusalem, in qua sibi visi sunt potentes cla-
Ioan.19. mãdo aduersus filium dei, Crucifige crucifige, & præ-
ualendo, quia potuerunt occidere eum qui mortuos su
scitabat. Quam sibi potentes, quàm magni visi sunt,
Consecuta est postea vindicta domini, expugnata est
ciuitas, debellati Iudæi, occisa nescio quot hominum
milia: Nullus modo illuc permittitur accedere Iudæo-
rum. Vbi potuerunt aduersus dominum clamare, ibi
à domino non permittuntur habitare. Perdiderunt
locum furoris sui, atque vtinam vel nunc agnoscant K
locum quietis suæ. Quid profuit illis Cayphas dicen- Ioan.11.
do, Nos si istum dimiserimus sic, venient Romani &
tollent nobis locum & gentem? Ecce & non eum di-
miserunt viuum & ille viuit, & venerunt Romani &
tulerunt eis & locum & regnum. Modo audiebamus
cum Euangelium legeretur, Hierusalem Hierusalem, Matth.23.
quotiens volui congregare filios tuos, tanquam galli-
na pullos suos sub alas suas, & noluisti: Ecce relinque-
tur vobis domus vestra deserta. Hoc & hic dicitur,
Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum
non sit qui inhabitet. Non sit qui inhabitet, sed ex nu-
mero illorum. Nam loca illa omnia & hominibus ple-
na sunt, & Iudæis inania. Quare hoc? *Quoniam quem
tu percussisti ipsi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum
addiderunt.* Quid ergo peccauerunt si à deo percussum
persecuti sunt? Quid animo eorum imputatur? Malitia.
Nam id in Christo factum est, quod oportebat. Pati v-
tique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iu-
das traditor punitus est, & Christus crucifixus est, sed
nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de precio
suo. Proiecit enim precium argenti quo ab illo domi- Matth.27.
nus venditus erat, nec agnouit precium quo ipse à do- L
mino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. Sed cũ
videamus mensuram quandam esse retributionis in o-
mnibus, nec quenquam posse permitti amplius sæuire,
quàm acceperit potestatem, quomodo illi addiderũt,
aut quæ est ista percussio domini? Nimirum ex perso-
na locutus est eius vnde corpus acceperat, vnde carnẽ
assumpserat, id est, generis humani ipsius Adæ, qui per- Gene.3.
cussus est primo morte propter peccatum suum. Mor-
tales ergo hic homines cum pœna nascuntur, Huic pœ
næ addunt quicunque homines fuerint persecuti. Iam
enim hic homo moriturus non esset, nisi illũ deus per-
cussisset. Quid ergo tu homo sæuis amplius? Parum ne
homini est quod aliquãdo moriturus est? Portat ergo
vnusquisque nostrum pœnam suam. Huic pœnæ volũt
addere qui nos persequuntur. Hæc pœna percussio est
domini. Dominus quippe sentẽtia pecussit hominem,
Qua die tetigeritis, inquit, morte moriemini. Ex hac Gene.2.
morte carnem susceperat, & vetus homo noster simul
crucifixus est cum illo: Ex illi⁹ voce ista dixit, Quem tu Roma.6.
percussisti, ipsi persecuti sunt, & super dolorẽ vulnerũ
meorum addiderũt. Super quem dolorem vulnerum? M
Super dolorem peccatorum ipsi addiderunt. Vulnera
enim sua peccata dixit. Sed ne caput respicias, ad cor-
pus aduerte: secũdum cuius vocem, dictum est ab ipso
in alio Psalmo, in quo vocem suam ostendit, quia eius
primũ versum de cruce clamauit, Deus deus meus re- Psal.21.
spice in me, quare me dereliquisti. Ibi secutus ait, Lõge
à salute mea verba delictorum meorum. Ipsa sunt vul-
nera inflicta à latronibus in via ei quem leuauit in iu-
mentum suum, quem sacerdos & leuites transeũtes in-
uenerant & cõtempserant, à quibus curari non potuit.
Transiens autem Samaritanus, misertus est eius, acces- Luca.10.
sit & in iumẽtum propriũ leuauit. Samarites autem La-
tine custos interpretatur. Quis autem custos, nisi salua-
tor dominus noster Iesus Christus? Qui quoniam sur- Roma.6.
rexit à mortuis iam non moriturus, non dormit ne- Psal.120.
que obdormiet qui custodit Israël. Et super dolorem
vulnerum meorum addiderunt. *Appone iniquitatem su-
per iniquitatem ipsorum.* Quid est hoc? Quis non expa-
uescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem super iniqui-
tatem ipsorũ. Vnde apponet deus iniquitatem? Habet
iniquitatem quam apponat? Scimus enim verum esse
quod

A quod dictum est, per Paulum Apostolum, Quid ergo
Roma.9. dicemus, Nunquid iniquitas est apud deum? Absit. Vn-
de ergo appone iniquitatem super iniquitatem? Quo-
modo id intellecturi sumus? Assit dominus vt dica-
mus, & propter fatigationem vestram breuiter dicere
valeamus. Iniquitas ipsórum erat: qui hominem iu-
stum occiderunt. Addita est alia, quia filium dei cru-
cifixerunt. Sæuire ipsorum tanquam in hominem fuit.
1.Cor.2. Sed si cognouissent, nunquam dominum gloriæ cru-
cifixissent. Illi in iniquitate sua tanquam hominem oc-
cidere voluerunt, apposita est iniquitas super iniquita-
tem ipsorũ, vt filium dei crucifigerent. Quis hanc ini-
Matth.21. quitatem apposuit? Ille qui dixit, Forte reuerebuntur fi-
lium meum, ipsum mittam. Solebant enim occidere
missos ad se seruos, exactores locationis atque merce-
dis. Misit ipsum filium, vt & ipsum occiderent, Appo-
suit iniquitatem super iniquitatẽ ipsorum. Et hæc deus
sæuiendo fecit, an potius iuste retribuendo? Fiat enim
illis, inquit, in retributionem & in scandalum. Meriti
erant sic excæcari vt filiũ dei non agnoscerent. Et hoc
fecit deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ip-
B sorum, non vulnerando, sed non sanando. Quomo-
do enim auges febrem, auges morbum, non morbum
adhibendo, sed non succurrendo: sic quia tales fuerũt,
vt curari non mererentur, in ipsa malitia quodammo-
2.Tim.3. do profecerũt, sicut dictum est, Mali autem & facino-
rosi proficiunt in peius. Et apposita est iniquitas super
iniquitatem ipsorum. *Et non intrent in tuã iustitia.* Hoc
planum est. *Deleantur de libro viuentium.* Aliquando e-
nim illic scripti erant errantes? Fratres non sic accipe-
re debemus, quòd quẽquam deus scribat in libro vitæ,
& deleat illum. Si homo dixit, Quod scripsi scripsi, de
Ioan.19. titulo, vbi scriptum erat, Rex Iudæorum: deus quen-
quem scribit & delet? Præscius est, Prædestinauit om-
Roma.8. nes ante constitutionem mundi, regnaturos cum filio
suo in vita æterna. Hos quos conscripsit, ipsos cõtinet
Apoc.20. liber vitæ. Denique in Apocalypsi quid ait spiritus dei,
cum depressuris ab Antichristo futuris loqueretur ea-
dem scriptura? Consentient illi, inquit, omnes, qui non
sunt scripti in libro vitæ. Proinde sine dubitatione nõ
erunt consensuri, qui scripti sunt. Isti ergo quomodo
inde delentur, vbi nunquam scripti sunt? Hoc dictum
est, secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos puta-
C bant. Quid est, deleantur de libro vitæ? Et ipsis constet
non illos ibi esse. Ex hac locutione dictum est in alio
Psal.90. Psalmo, Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dex-
tris tuis: id est, multi scandalizabuntur, & ex eo nume-
ro qui se sperabãt sessuros tecum, & ex eo numero qui
se sperabãt staturos ad dexteram tuam, separati ab hœ-
Matth.25. dis sinistris: Non quia cum ibi steterit aliquis, postea ca
det, aut cum sederit cum illo quisquam, abiicietur: sed
quia multi casuri erant in scandalum, qui iam ibi se es-
se putabãt: id est, multi qui se sperabant, sessuros tecum,
multi qui se sperauerãt staturos ad dexteram, ipsi casu-
ri sunt. Sic ergo & hic illi qui se sperabant tãquam me-
rito iustitiæ suæ in libro scriptos dei, quibus dicitur,
Ioan.5. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitã æter-
nam habere: cùm perducta fuerit dãnatio eorum etiã
ad cognitionem eorum, delebuntur de libro viuen-
tium, id est, non ibi se esse cognoscent. Nam versus qui
sequitur exponit quod dictum est, *Et cum iustis non scri-
bantur.* Dixi ergo, Deleantur secundum spem eorum,
Secundum autem æquitatem tuã quid dico? Non scri-
bãtur. *Pauper & dolens ego sum.* Quare hoc? An vt agno-
sceremus, quod per amaritudinẽ animi maledicit pau-

per iste? Multa enim dixit quæ illis euenirent, Et quasi ei D
diceremus, vt quid talia? Noli tantum, Respondet, Pau
per & dolens ego sum. Perduxerunt me ad egestatem,
ad istum dolorem deposuerunt, ideo ista dico: Non est
tamen stomachatio maledicentis, sed prædictio pro-
phetantis. Nam de paupertate sua & dolore suo quędã
quæ posterius dicit commendaturus est nobis, vt disca
mus esse pauperes & dolentes: Beati enĩ pauperes, quo- Matth.5.
niam ipsorum est regnum cœlorũ: Et beati qui lugent,
quoniam ipsi consolabuntur. Hoc ergo ipse prius iam
nobis ostendit, & ideo pauper & dolens ego sum. To-
tum corpus eius hoc dicit. Corpus Christi in hac terra
pauper est & dolens, Sed sint diuites Christiani: Pror-
sus si Christiani sunt, pauperes sunt, in comparatione
diuitiarum cœlestium quas sperant, omne aurum suum
harenam deputant. Pauper & dolens ego sum, *Et salus
vultus tui deus suscepit me.* Nunquid desertus est pauper
iste, quando tu dignaris pannosum pauperem applica-
re ad mensam tuam? Porrò autem pauperem istum sa-
lus vultus dei suscepit, in vultu suo abscondit eius ege-
statem. De illo quippe dictum est, Abscõdes eos in ab- Psal.30.
dito vultus tui. In illo autem vultu quæ sint diuitię vul-
tis nosse? Diuitiæ istæ hoc tibi præstãt, vt quod vis, quã- E
do vis prandeas: ille vero vt nunquam esurias. Pauper
& dolens ego sum, & salus vultus tui deus suscepit me.
Ad quam rem? Vt iam non sim pauper, & non sim do-
lens. *Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in lau-
de.* Iam dictum est, quòd pauper iste laudat nomẽ dei
cum cantico, magnificat eum in laude. Quando au-
deret cantare, nisi recreatus esset à fame? Laudabo no-
men dei cum cantico, magnificabo eum in laude. Ma-
gnæ diuitiæ, quas gemmas laudis dei de thesauro in-
teriore protulit? Magnificabo eum in laude, hæ sunt di
uitiæ meæ: Dominus dedit, dominus abstulit, Ergo mi Iob.1.
ser remãsit? Absit. Vide diuitias, Sicut domino placuit,
ita factum est, sit nomẽ domini benedictum. Laudabo
nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude,
Et placebit deo. Hoc quod eum laudabo, Placebit *Su-
per vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.* Gratius
illi erit sacrificium laudis, quàm sacrificium vituli. Sa-
crificiũ laudis glorificabit me, & ibi via est in qua ostẽ-
dam illi salutare dei. Immola deo sacrificium laudis, & Psal.49.
redde altissimo vota tua. Ergo laudabo deũ, & plus ei
placebit quàm vitulus nouellus, cornua producens, &
vngulas. Amplius ergo placebit deo laus eius exiẽs de F
ore meo, quàm magna victima adducta ad arã ipsius.
An aliquid de cornib⁹ & vngulis vituli huius dicendũ
est? Qui bene instruct⁹ est, & laude dei opulẽtus, & cor-
nua debet habere quibus aduersariũ ventilet, & vngu-
las quibus terrã excitet. Nostis enim hoc facere vitulos
pubescẽtes, & in taurinã audaciã grandescentes. Nam
ideo nouellus est, propter vitã nouam. Aliquis ergo hę-
reticus forte contradicit, cornibus ventiletur, Alius nõ
contradicit, sed tamẽ terrenum abiecte sapit, vngulis
excitetur. Ergo super hũc vitulum tibi placebit lauda-
tio mea: Nam illam post paupertatem & dolorem in æ-
terna societate angelorum, vbi nec aduersarius erit in
certamine ventilandus, nec piger de terra excitandus,
Videant inopes & lætentur. Credant & spe gaudeãt, Ma-
gis inopes sint, vt saturari mereantur, ne cum superbiæ
saginam eructant, negetur eis panis quo salubriter vi-
uant. Quærite dominum inopes, & esurite & sitite, Ipse Matth.5.
est enim panis viuus qui de cœlo descẽdit. *Quærite do-* Ioan.6.
minum, & viuet anima vestra. Quæritis panem vt viuat
caro vestra, dominum quærite vt viuat anima vestra.

G *Quoniam exaudiuit pauperes dominus.* Exaudiuit pauperes, nec exaudiret pauperes nisi essent pauperes. Vis exaudiri? Pauper esto, dolor de te clamet, non fastidium. Quoniam exaudiuit pauperes dominus. *Et compeditos suos non spreuit.* Offensus a seruis, fecit eos compeditos, sed clamantes de compedibus non contempsit. Quæ sunt istæ compedes? Mortalitas, corruptibilitas carnis, compedes sunt quibus ligati sumus. Et vultis nosse istarum compedum grauitatem? Inde dicitur, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quando homines in seculo esse diuites volunt, istis compedibus pannos quærunt, Sed sufficiant panni compedum, tantum quære, quantum depellendæ necessitati satis est. Cum autem superflua quæris, compedes tuas onerare desyderas. In tali ergo custodia vel solæ compedes remaneant, Sufficiat diei malitia sua. De ista malitia clamamus ad deum, Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & compeditos suos non spreuit. *Laudent illum cœli & terra, mare & omnia repentia in eis.* Veræ diuitiæ huius pauperis istæ sunt, consyderare creaturam, & laudare creatorem. Laudent illum cœli & terra, mare & omnia repentia in eis. Et creatura ista sola laudat deum? quoniam consyderata ea laudatur deus. Audi & aliud: *Quoniam deus saluam faciet Sion.* Reparat Ecclesiam suam, gentes fideles incorporat vnigenito suo: Non fraudat credentes in se præmio repromissionis suæ. Quoniam deus saluam faciet Sion. *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ.* Ipsæ sunt Ecclesiæ, Nemo dicat, quando erit istud vt ædificentur ciuitates Iudæ? O si velis agnoscere structuram & esse lapis viuus, vt intres in eam, & tunc ciuitates Iudæ ædificabuntur. Iuda enim confessio interpretatur. De confessione humilitatis ædificantur ciuitates Iudæ, vt foris ab eis superbi remaneant, qui confiteri erubescunt. Quoniam deus saluam faciet Sion. Quam Sion? Audi in sequentibus,

Sapien.9.

Matth.6.

H

Et semen seruorum eius obtinebunt eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea. Psalmus finitus est, sed paululum istos duos versus non relinquamus. Admonent enim nos aliquid, ne desperando in illam structuram non intremus. Semen, inquit, seruorum eius obtinebunt eam. Iam ergo semen seruorum eius qui sunt? Forte dicis, Iudæi nati de Abraham. Nos autem qui non sumus nati de Abraham, quomodo habebimus istam ciuitatem? Sed non sunt semen Abrahæ illi Iudæi, quibus dictum est, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Semen ergo seruorum eius, imitatores fidei seruorum eius obtinebunt eam. Denique vltimus versus superiorem exponit. Quasi enim turbatus ne putares forte hoc de Iudæis dici, Et semen seruorum eius otinebunt eam, dicens, Nos semen gētium sumus, quæ idola coluerunt & dæmonibus seruierunt, quid ergo nobis in hac ciuitate sperandum est: statim subiecit vt præsumas & speres, Et qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea. Hoc est enim semen seruorum eius qui diligunt nomen eius. Quia enim serui eius dilexerunt nomen eius, quicūque non diligunt nomen eius, non se dicant semen seruorum eius, & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius.

I

Ioan.8.

In Psalmum sexagesimumnonum Præfatio.

Ioan.12.

GRATIAS grano tritici, quia mori voluit & multiplicari: gratias vnico filio dei domino & saluatori nostro Iesu Christo, qui mortem nostram subire nō dedignatus est, vt nos vita sua dignos faceret, Ecce quia singularis erat donec transiret, sicut dixit in Psalmo, Singularis sum ego donec transeam. Quia sic erat singulare granum, vt in se haberet magnam multitudinis fœcūditatem, in quantis granis passionem eius imitantibus exultamus, quando natalitia martyrum celebramus? Multa ergo membra eius sub vno capite ipso saluatore nostro charitatis, & pacis vinculo colligata, sicut nosse dignamini, quoniam sæpissime audistis, vnus homo sunt, & ipsorum vnius hominis vox in Psalmis plerūque auditur, & sic clamat vnus tāquam omnes, quia omnes in vno vnus sunt. Audiamus ergo quoniam laborauerūt martyres, & inter magnas tempestates odiorum in hoc seculo periclitati sunt, non tam corpore quod quandoque posituri erant, sed ipsa fide, ne deficientes & forte acerbis persecutionum cedentes doloribus vel amori vitæ huius, amitterent quod promiserat deus, qui non solū verbo, sed etiam exemplo abstulerat omnē timorem, Verbo: dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autē non possunt occidere. Exemplo: faciens quod verbo præcepit, vt nec eorum verberantium manus vellet deuitare, nec alapas percutientium, nec salluas conspuentium, nec coronam de spinis imponentium, nec crucem interficientium, Nihil horum vitare voluit cui nihil opus erat, propter eos quib⁹ hoc opus erat, faciens ægrotis de seipso medicamentum. Laborauerunt ergo martyres, Et nisi ille semper adesset qui ait, Ecce ego vobiscum sum vsque † ad consummationem seculi: vtique defecissent. Est ergo in hoc Psalmo vox contribulatorum, & ideo vtique martyrum inter passiones periclitantium, sed de suo capite præsumentium. Audiamus eos & loquamur cū eis ex affectu cordis, etiā si non similitudine passionis. Illi enim iam coronati sunt, Nos adhuc periclitamur, nō quia tales nos persecutiones vrgēt, quales ipsos vrgebant, sed fortasse peiores in omnimodis generibus tantorū scandalorū. Nostra enim tēpora magis abūdant illo væ, quod clamauit dominus, Væ mundo ab scandalis: Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorū. Neq; enim & Loth ille sanctus in Sodomis ab aliquo corporalem persecutionē patiebatur, aut dictū illi erat, vt nō ibi habitaret: persecutio eius, facta mala Sodomitarū erant. Nūc ergo iam Christo in cœlo sedēte, iam glorificato, iam subiectis ceruicib⁹ regū iugo eius, & suppositis eorū frontibus signo eius, iam nullo remanente qui palàm Christianis audeat insultare, adhuc tamen inter organa & simphoniacos gemimus, adhuc illi inimici martyrum, quia vocibus & ferro non possunt, eos sua luxuria persequuntur. Atque vtinā Paganos tātummodo toleraremus, esset qualecunque solatium expectare eos, qui nondū cruce Christi signati sunt, quādo signētur, & quādo eius authoritate alligati desināt furere. Videmus etiam in fronte portantes signum eius, † simul in ipsa frōte portare impudētiam luxuriarū, diebusq; & solēnitatibus martyrū nō exultare sed insultare. Et inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si est in nobis charitas quæ dicat, Quis infirmatur & ego nō infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Nullus ergo seruus dei sine persecutione. Plerūque est illud quod Apostolus ait, Sed & omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionē patiētur. Videris, vnde videris, quomodo diabolus biformis est? Leo est in impetu, draco in insidiis. Leo minetur, inimic⁹ est: draco insidietur, inimicus est. Quando nos securi? Ecce fiant omnes Christiani, nunquid & diabolus Christianus erit? Tentare ergo non cessat, insidiari non cessat. Infrenatus

K

Psal.140.

Matth.10.

Matth.27.

L

Matth.28.

† al. sum omnib⁹ diebus vsque &c.

Matth.18.

Matt.24.

2.Petr.2.

M

Acto.1.

† al. crucis.

2.Corin.11.

2.Timo.3.

A Infrenatus eſt,atq; illigatus in cordibus impiorum, ne
ſęuiat in Eccleſiam,& tantũ faciat quantũ vult.Fremũt
dentes impiorũ aduerſus dignitatem Eccleſiæ & pacẽ
Chriſtianorũ:Et quia non habent quid agant ſęuiẽdo,
ſaltando, blaſphemando, luxuriando, non impellunt
corpora Chriſtianorum,ſed lacerant animas Chriſtia-
norum.Clamemus ergo vna voce omnes hæc verba:

Enarratio Pſalmi.

D*Eus in adiutorium meum intende.* Opus enim habe-
mꝰ ſempiterno adiutorio in iſto ſeculo. Quã-
do autem nõ?Modo tamen in tribulatione po-
ſiti,maxime dicamus,Deus in adiutorium meum intẽ-
de. *Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam.*
Chriſtus dixit,Siue caput dicat,ſiue corpus dicat,ille di
Act. 9. cit qui dixit,Quid me perſequeris? Ille dicit qui dixit,
Matth. 25. Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Nota
eſt ergo vox huius hominis, totius hominis, capitis &
corporis,non ſæpe commendanda quia nota.Confun
dantur, inquit, & reuereantur qui quærunt animam
Pſal. 142. meam.In alio Pſalmo dicit, Conſyderabam ad dexte-
ram & videbam,& nõ erat qui cognoſceret me, Periit
B fuga à me, & nõ eſt qui requirat animam meam.Ibi de
perſecutoribus ait,quia non erat, qui requireret animã
eius.Hic autem,confundãtur & reuereantur, qui quæ-
runt animam meam.Dolebat ſe non quæri ad imitan-
dum,gemebat ſe quęri ad opprimendũ.Quæris animã
iuſti cum imitari cogitas, quæris animã iuſti eum occi
dere cogitas. Quoniã duobus modis quæritur anima
hominis iuſti,ſinguli in ſingulis Pſalmis expreſſi ſunt.
Illic dolet,quia non eſt qui requirat animã eius ad imi-
tandam paſſionem eius.Hic autẽ,confundantur & re-
uereantur,qui quærunt animam meam. Quærunt ani-
mam eius, non vt duas habeant. Non enim ſic quære-
bãt animam eius,quomodo quærit latro tunicam via-
toris: Ad hoc occidit,vt expoliet, vt habeat.Qui autẽ
perſequitur vt occidat,excludit animam,non ſe veſtit.
Quærunt illi animam meam, occidere me volunt.
Quid ergo tu illis optas? Confundantur & reuerean-
Matth. 5. tur.Et vbi eſt quod audiſti à domino tuo, Diligite ini-
micos veſtros,bene facite his qui vos oderunt,& orate
pro his qui perſequũtur vos?Ecce perſecutionem pate-
ris,& maledicis eis à quibus pateris. Quomodo imita-
ris paſſiones præcedẽtes domini tui pendentis in cru
Lucæ 23. ce & dicentis,Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid fa
C ciunt?Reſpondet talia dicentibus martyr & dicit, Do
minum mihi propoſuiſti dicẽtem, Pater ignoſce illis,
quia neſciunt quid faciunt, agnoſce & vocem meam,
vt ſit & tua.Quid enim dixi de inimicis meis? Cõfun-
dantur & reuereantur. Iam facta eſt talis vindicta de
inimicis martyrum. Saulus ille qui Stephanum perſe-
cutus eſt, confuſus eſt & reueritus: anhelabat cædes,
quærebat quos attraheret & necaret,audita deſuper vo
Act. 9. ce,Saule Saule,quid me perſequeris?cõfuſus eſt,& pro-
ſtratus eſt, & erectus ad obediendum, qui inflamma-
tus erat ad perſequendum. Hoc ergo optant martyres
inimicis ſuis, confundantur & reuereãtur. Quamdiu
enim non confunduntur & reuerentur, neceſſe eſt fa-
cta ſua defendant. Glorioſi ſibi videntur, quia tenent,
quia ligant, quia verberãt, quia occidunt, quia ſaltant,
quia inſultant, De his omnibus factis aliquando con-
fundantur & reuereantur, nec iſta facta ſua excuſent.
Si enim confundentur & conuertẽtur, quia conuerti
non poſſunt,niſi confuſi fuerint & reueriti. Optemus
ergo hęc inimicis noſtris,ſecuri optemus.Ecce ego di
xi & vobis cum dixerim, omnes qui adhuc ſaltant &

cantant & inſultant martyribus,confundãtur & reue- D
reantur, & aliquãdo in his parietibus tundant confuſi
pectora ſua. *Auertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitãt
mihi mala.* Primo fuit impetus perſequentium, modo
remanſit maleuolentia cogitantium.Prorſus tempora
ſunt in Eccleſiæ perſecutione diſtincta, ſequere ſequen
tia.Factus eſt impetus in Eccleſia quando reges perſe-
quebantur,& quia prædicti erant & perſecuturi reges
& credituri,impleto vno vtique alterũ ſequebatur. Fa-
ctum eſt & aliud quod conſequens fuit, Crediderunt
reges,data pax eſt Eccleſiæ, cœpit eſſe in culmine di-
gnitatis Eccleſia,etiã in hac terra,etiam in hac vita,ſed
non deeſt fremitus perſecutorum,impetus ſuos ad co-
gitationes verterunt. In illis cogitationibus tanquam
in abyſſo ligatus eſt diabolus,fremit & nõ erumpit. Di
ctum eſt enim de his temporibus Eccleſię, Peccator vi Pſal. 111.
debit & iraſcitur. Et quid faciet? Nũquid quod primo?
Attrahe,liga,percute,Non facit hoc:Quid ergo?Den-
tibus ſuis frendet,& tabeſcet. Et his tanquam iraſcitur
martyr,& tamẽ pro his orat martyr.Quomodo enim
bene optauit illis,de quibus dixit, Confundãtur & re- Pſal. 39.
uereantur,qui quærunt animam meã:ſic & nũc,Auer- E
tantur retrorſum & erubeſcãt, qui cogitãt mihi mala.
Quare?Vt non præcedant,ſed vt ſequantur. Qui enim
reprehendit Chriſtianam religionem, & conſilio ſuo
vult viuere,quaſi præcedere vult Chriſtũ, vt ille vide-
licet errauerit,& inualidus infirmuſq; fuerit,qui vel vo
luerit pati inter manus Iudæorum,vel potuerit.Ille au-
tem recordatus ſit cauẽs iſta omnia, declinans mortẽ,
mentiens etiam ipſique ne moriatur, interficiẽs animã
ſuam vt viuat corpore,magni cõſilij prudentiſque ſibi
videtur.Præcedit reprehendens Chriſtum,veluti ante-
cedit Chriſtũ:credat in Chriſtum,& ſequatur Chriſtũ.
Nam quod optatũ eſt modo perſecutoribus cogitãti-
bus mala,dixit hoc ipſe dominꝰ Petro.Pręcedere quip
pe quodam loco Petrus voluit dominum Loquebatur
enim ſaluator de paſſione ſua,quam ſi non ſuſcepiſſet,
nos ſalui non eſſemus:Et Petrus qui pauloante eũ con- Matth. 16.
feſſus erat filiũ dei, & in illa cõfeſſione appellatus erat
petra,ſupra quã fabricaretur Eccleſia,paulopóſt domi-
no dicẽte de futura paſſione ſua ait, Abſit domine, p-
picius tibi eſto,nõ fiet iſtud.Pauloante,Beatus es Simõ Ibidem.
Bar Iona,quia nõ tibi reuelauit caro & ſanguis,ſed pa-
ter meus qui in cœlis eſt: modo repente, Redi poſt me
ſatanas.Quid eſt,redi poſt me?Sequere me. Præcedere F
me vis,conſilium mihi dare vis? Melius eſt vt conſiliũ
meum ſequaris:hoc eſt,redi retro,redi poſt me. Ante-
cedentem cõpeſcit vt retro redeat, & appellat ſatanã,
quia vult præcedere dominum.Pauloante beatus,mo-
do ſatanas. Vnde pauloante beatus? Quia non tibi, in-
quit,reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meꝰ qui in cœ
lis eſt. Vnde modo ſatanas?Quia non ſapis,inquit,quę
dei ſunt,ſed quæ hominũ.Qui ergo volumus recte ce
lebrare natalitia martyrum, deſyderemus imitationẽ
martyrum: Ne velimus præcedere martyres, & me-
lioris conſilij nobis videri eſſe, quia euitamus paſſio-
nes pro iuſtitia & pro fide, quas illi non euitauerunt.
Ergo illi qui cogitant mala,& in luxuria nutriunt cor-
da ſua,auertantur retrorſum & erubeſcant. Audi ab A- Roma. 6.
poſtolo poſtea dicẽte, Quem autem fructum habuiſtis
aliquando, in quibus nunc erubeſcitis?Quid ſequitur?

Auertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge euge.

Duo ſunt genera perſecutorum,vituperãtium, & adu-
lãntium:Plus perſequitur lingua adulatoris,quàm ma-
nus interfectoris.Nã & ipſam caminũ dixit ſcriptura.

G Certe cum de persecutione loqueretur scriptura dixit,
Sapien.3. Tanquam aurum in fornace probauit illos, de marty-
ribus interfectis,& sicut holocausti hostiam accepit il-
los. Audi quia & lingua adulantium talis est, Probatio,
Prouer.27. inquit, argenti & auri ignis, vir autem probatur per os
laudantium eum. Argēti, inquit, & auri, Ignis ille, ignis
& iste, de vtróq; te saluum oportet exire. Fregit te re-
prehensor, factus es in fornace tanquam vas fictile. For
mauit te verbum, & venit tentatio tribulationis, Illud
quod formatum est, oportet vt coquatur: Si bene for-
matū est, accedit ignis vt firmet. Vnde ille dicebat in
Psal. 21. passione, Aruit sicut testa virtus mea. Passio quippe &
caminus tribulationis fecerat fortiorem. Rursus si lau-
deris ab adulantibus & assentātibus, & annueris eis ve-
Matth. 25. luti emens oleum non tecum portās, sicut quinque vir
De tempore gines insipientes, erit caminus fracturæ tuæ, etiam os
ser.246. laudantium te. Sed sine his nō possumus, necesse est vt
intremus in hæc & exeamus inde: Intremus in vitupe-
rationem aliquā malorum & improborū: intremus &
in assentationem aliquam adulatorum, sed exire inde
Psal.120. opus est. Rogemus eum de quo dictū est, Custodiat do
H minus introitum tuum & exitum tuum, vt intrans in-
1.Corin.10. teger, sic exeas integer. Ait enim & Apostolus, Fidelis
est deus, qui non vos sinat tentari supra quàm potestis:
Ecce habetis ingressum: Nō dixit, non tentemini. Qui
enim non tentatur, nō probatur: & qui nō probatur, nō
proficit. Quid ergo optauit? Fidelis deus qui nō vos si-
nat tentari supra quàm potestis. Audistis ingressum, au-
dite & exitum: Sed faciet cū tentatione etiam exitū vt
possitis tolerare. Ergo & illi auertātur statim erubescē
tes, qui dicūt mihi euge euge. Quare enim me laudāt?
Laudent deū. Quis enim ego sum vt lauder in me? Aut
quid ego feci? Quid habeo quod nō accepi? Si accepi-
sti, inquit, quid gloriaris quasi non acceperis? Auertan-
1.Corin. 4. tur ergo statim erubescētes qui dicunt mihi euge euge.
Psal.140. Tali oleo pinguefactum est caput hæreticorum, cū di-
cūt, Ego sum, ego sum: & dicitur illis, Tu domine: Ac-
ceperūt euge euge, secuti sunt euge euge, facti sunt du-
Matth.15. ces cæci cæcorum sequentium. Apertissimis vocibus
Donato dicuntur ista cātica, Euge euge, dux bone, dux
præclare: Et non dixit ille, Auertantur statim & erube-
scant, qui dicunt mihi euge euge: nec eos corrigere vo
I luit vt Christo dicerēt, dux bone, dux præclare. At ve-
ro Apostolus formidās euge hominū, vt vere laudare-
tur in Christo, noluit se laudari p Christo, dicētibúsq;
1.Corin.1. quibusdā, Ego sum Pauli: Respōdit in libertate domi-
ni, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in no-
mine Pauli baptizati estis? Ergo dicāt martyres etiā in
persecutione adulationum, Auertantur statim erube-
scentes, qui dicunt mihi euge euge: Et quid fit cum illi
auertuntur & erubescunt, omnes siue qui quærunt ani-
mam meam, siue qui cogitant mihi mala, siue qui per-
uersa & simulata beneuolentia lingua volunt emollire
quod feriant, cum fuerint, & ipsi auersi & confusi: quid
fiet? *Exultent & iocundentur in te.* Non in me, nō in illo
aut in illo, sed in quo facti sunt lux, qui fuerūt tenebræ.
Exultent & iocundentur in te, *Omnes qui quærunt te.*
Aliud est quærere deum, aliud est quærere hominē. Io-
cundentur qui quærunt te. Non iocūdabūtur ergo qui
Luca.15. quærūt se, quos prior quæsisti anteq̄ quærerent te. Nō-
dum quærebat ouis illa pastorem, aberrauerat à grege,
& descendit ad eā, Quæsiuit eam, reportauit in hume-
ris suis: Contēnet te, ô ouis quærentē se, qui prior quæ-
siuit contemnentē se, & nō quærentē se? Iam ergo quę-
rere eum incipe qui prior quæsiuit te, & reportauit in

humeris suis. Fac quod ait, Quæ sunt oues meę, vocem K
meam audiūt, & sequantur me. Si ergo quæris eum qui Ioan.10.
prior quæsiuit te, & ouis facta es eius, & audis vocē pa-
storis tui, & sequeris eum, vide quid tibi de se ostendit,
quid de corpore suo, ne in ipso errares, ne in Ecclesia
errares, ne quis tibi diceret, Christ⁹ est qui nō est Chri-
stus, aut Ecclesia est quæ nō est Ecclesia. Multi enim di-
xerunt carnem non habuisse Christum, & nō in cor-
pore suo resurrexisse Christum: noli sequi voces eorū,
Audi vocē ipsius pastoris, qui indutus est carne vt quę-
reret perditam carnem. Resurrexit & ait, Palpate & vi-
dete quia spiritus ossa & carnē non habet sicut me vi-
detis habere. Ostendit se tibi, vocémq; eius sequere. O- Luca.24.
stendit & Ecclesiam, ne quis te fallat nomine Ecclesię.
Oportebat, inquit, Christū pati & resurgere à mortuis Ibidem.
tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam &
remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiē-
tibus ab Hierusalem. Habes vocem pastoris tui, noli se- Ioan.10.
qui vocem alienorum, & furem non timebis, si vocem
pastoris fueris secutus. Vnde autē sequeris? Si nec cui-
quam hominum dixeris, quasi eius merito euge euge,
nec cum gratulatione audieris, ne oleo peccatoris pin L
guescat caput tuum. Exultent & iocundentur in te om Psal.140.
nes qui quærunt te, *Et dicant.* Quid dicent, qui exul-
tent? *Semper magnificetur dominus.* Dicant hoc omnes,
qui exultant & qui quærūt te. Quid? Semper magnifi-
cetur dominus, *Qui diligunt salutare tuum.* Non tantū
magnificetur dominus, sed etiā dominus semper. Ec-
ce errabas & auersus ab eo eras, vocauit te, magnifice-
tur dominus. Ecce inspirauit tibi cōfessionē peccato-
rum cōfessus es: dedit veniā, magnificetur dominus. Iā
cœpisti iuste viuere, iam puto quasi iustū est, vt & tu ma
gnificeris. Etenim cum te vocaret errantē, magnificā-
dus erat dominus, cū tibi confitēti peccata dimitteret,
magnificandus erat dominus. Modo iā audiens verba
eius cœpisti proficere, iustificatus es, peruenisti ad quā-
dam virtutis excellentiā, dignū est, vt & tu aliquando
magnificeris. Dicāt, Sēper magnificetur dominus. Pec
cator es, magnificetur vt vocet: confiteris, magnifice-
tur vt ignoscat: iam iuste viuis, magnificetur vt regat:
perseueras vsq; in finē, magnificetur vt glorificet. Sem-
per ergo magnificetur dominus. Hoc dicant iusti, hoc
dicant qui quærūt eū. Quisquis hoc non dicit, nō quæ- M
rit eū. Ecce magnificetur dominus, Exultēt & iocūdē-
tur omnes qui quærunt eū: & dicant, Semper magnifi-
cetur dominus, qui diligūt salutare eius. Ab illo est enī
illis salus, nō à se. Salutare enim domini dei nostri sal-
uator dominus noster Iesus Christus. Quisquis diligit
saluatorem, confitetur se sanatum: Quisquis se confite-
tur sanatum, fuisse confitetur ægrotū. Dicant ergo sem
per magnificetur dominus, qui diligūt salutare tuū, nō
salutare suū, quasi ipsi se saluent, nō quasi salutare homi
nis, tanq̄ ab illo saluētur. Nolite, inquit, cōfidere in prin Psal.145.
cipes, & in filios hominū, in quibus nō est salus, Quare
hoc? Domini est salus, & super populū tuū benedictio
tua. Ergo semper magnificetur dominus. Qui hoc di- Psal.3.
cunt? Qui diligunt salutare tuū. Ecce magnificetur do-
minus, nūquā tu, nusquā tu. In illo aliquid, in me nihil.
Si autē in illo quicquid ego, ille nō ego. Tu ergo quid?
Ego vero egenus & pauper sum. Ille diues, ille abundans,
ille nullius indigēs. Ecce lumen meum, ecce vnde illu- Psal.17.
minor, quoniam clamo, Tu illuminabis lucernā meā
domine, deus meus illuminas tenebras meas. Domin⁹ Psal.145.
soluit compeditos, dominus erigit elisos, Dominus sa
pientes facit cęcos, dominus custodit proselytos. Quid
ergo

A ergo tu?Ego vero egenus & pauper. Ego tanquam pu-
pillus,anima mea tanquã vidua destituta & desolata,
auxilium quæro, semper infirmitatem meam cõfiteor.
Ego vero egen⁹ & pauper. Donata sunt mihi peccata,
iam cœpi sequi præcepta dei, adhuc tamen egenus &
pauper. Vnde adhuc egenus & pauper? Quia video a-
Roma.7. liam legem in membris meis repugnantem legi men-
tis meæ. Vnde egenus & pauper? Quia, Beati qui esu-
Matth.5. riunt & sitiunt iustitiam. Adhuc esurio,adhuc sitio,Sa
turitas mea dilata est, non oblata. Ego vero egenus &
pauper, *Deus adiuua me.* Vnde cœpit, Deus in adiu-
torium meum intende,deus adiuua me. Rectissime &
Lazarus adiutus interpretari dicitur,ille egenus & pau
per,qui oblatus est in sinum Abrahæ,& gerit typũ Ec-
Luc.16. clesiæ dei,quæ semper cõfiteri debet adiutorio sibi o-
pus esse. Hoc est verum, hoc pium. Dixi domino deus
Psal.15. meus es tu. Quare? Quoniam bonorum meorum non
eges. Ille nõ eget nostri,nos egemus ipsius, Ideo verus
dominus,Nam tu non valde verus dominus serui tui,
ambo homines,ambo egentes deo. Si autem putas ege
re tui seruum tuum vt des panem,eges & tu serui tui vt
adiuuet labores tuos, Vterque vestrum altero vestrum
B indiget. Itaq; nullus vestrũ vere dominus,& nullus ve-
strum vere seruus. Audi verũ dominus cuius verus es
seruus. Dixi domino deus meus es tu. Quare tu domi-
nus? Quoniã bonorum meorũ nõ eges. Quid autẽ tu?
Ego vero egenus & pauper. Ecce egenus & pauper. Pa
scat deus,subleuet deus,adiuuet deus. Deus,inquit,ad-
iuua me. *Adiutor & erutor meus es tu domine, ne tardaueris.*
Tu adiutor & erutor, Indigeo auxilio, adiuua, Impli-
catus sum,erue. Nemo enĩ eruet de implicationibus ni-
si tu. Circunstant nos nexus diuersarũ curarũ,hinc atq;
Matth.7. inde dilaniamur quasi spinis & sepib⁹. Ambulamus an-
gustam viã,fortasse hæsimus in sepibus, dicam⁹ deo,tu
es erutor meus. Qui ostẽdit angustã viã,fecit vt seque-
remur. Hæc vox perseueret in nobis fratres, Quãtum-
cũq; hic vixerimus,quantũcunq; hic profecerimus,ne-
mo dicat,sufficit mihi,iustus sum, Qui dixerit, remãsit
in via,non nouit peruenire. Vbi dixerit sufficit,ibi hæ-
sit. Attende Apostolũ cui nõ sufficit, Vide quomodo se
Philip.3. vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit, ego me
nõ arbitror comprehendisse,ne illi sibi viderentur ap-
1.Corin.8. prehendisse, quibus rursus dicit, Qui se putat aliquid
C scire,nondũ scit quemadmodũ oporteat eũ scire. Quid
ergo ait? Fratres, ego me nõ arbitror comprehendisse.
Philip.3. Supra dixerat,Nõ quia iam acceperim aut iã perfectus
sim,Et ibi sequitur: Fratres, ego me non arbitror com-
prehendisse. Si nondũ accepit, egenus & pauper est: si
nondum perfectus est,egenus & pauper est: Bene dicit,
deus adiuua me. Sed intelligit aliquid & excelsius intel
2.Cor.9. ligit. Vide tamen quid dicat, Ei autẽ qui potẽs est om-
nia facere superabundantius, quàm petimus & intelli-
gimus. Vide ergo quia nondũ peruenit,nondũ appre-
hendit. Quid ergo ait? Fratres,ego me nõ arbitror ap-
prehendisse. Vnum autem quæ retro oblitus,in ea quæ
ante sunt extentus,secundũ intentionẽ sequor ad pal-
mã supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæsisti, Ille
dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione
gloriaris? Cõfundãtur qui tibi dicũt euge euge. Cõfun-
daris inter illos & tu, quia tu tibi dicis euge euge. Qui
enim seipsum laudat, sibi dicit euge euge, qui ab alijs
laudatur & consentit, non portat oleum secum, Defi-
Matth. 25. ciunt faces,clausurus est ille ianuam. Hoc ergo nos do
cuit Psalmus iste breuiter charissimi ex admonitione
solennitatis martyrum,vt intelligamus quia martyres
tribulationem hic passi sunt corporalem, Nos in quã- D
tacunq; pace simus,necesse est patiamur tribulationem
spiritalem,Et necesse est vt inter scãdala & zizania & Matth.13.
paleam gemat Ecclesia & illa massa, donec messis ve-
niat,donec ventilabrũ,donec veniat vltima vẽtilatio, Matth.3.
vt separetur palea à frumento, donec ad horreũ redi-
gatur. Quod donec fiat clamemus, Ego vero egen⁹ &
pauper sum, deus adiuua me, adiutor meus es tu, Do-
mine ne tardaueris. Quid est,ne tardaueris? Quia mul-
ti dicunt,longum est vt veniat Christus. Quid igitur?
Quia dicimus,ne tardaueris, iam venturus est anteqoã
statuit venire? Quid sibi vult hoc votum, ne tardaue-
ris? Ne mihi tardius videatur, quod venturus est. Tibi
enim longum videtur, non deo longum videtur, cui
mille anni dies vnus est,velut tres horæ vigiliæ. Sed tu Psalm.89.
si non habueris toleraotiam, tardom tibi erit. Et cum
tibi tardum erit deflecteris ab eo,& eris similis illis,qui
in eremo fatigati sunt,& festinauerũt à deo petere de-
litias,quas illis in patria reseruabat: & cũ non darentur
delitiæ in itinere quibus forte corrũperentur,murmu-
rauerunt aduersus deum, & redierunt corde in Aegy- Exod.16.
ptum: Vnde corpore erant separati, corde redierunt. E
Noli ergo tu sic, noli sic: time verbum domini dicen-
tis, Mementote vxoris Loth, Et ipsa in via iam libera- Lucæ.17.
ta de Sodomis,retro respexit: vbi respexit, ibi reman-
sit,facta est statua salis vt condiat te. Exemplo enim ti-
bi data est,vt tu cor habeas, nõ remaneas fatuus in via.
Attende remanentem & transi, attende respicientem
retro, & tu in anteriora extentus esto sicut Paulus.
Quid est, non respicere retro? Quæ retro oblitus, in- Philip.3.
quit, ideo sequeris vocatus ad supernam palmam, de
qua postea glorieris: quia idem Apostolus dicit, Super- 2.Timo.4.
est mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet dominus
in illo die iustus iudex.

Concio prima, de prima parte Psalmi septuagesimi.

IN omnibus scripturis sanctis gratia dei libe-
rat nos,commendat se nobis, vt commenda-
tos habeat oos. Hoc in isto psalmo cãtatur, de
quo cum vestra charitate loqui suscepimus. Aderit do-
minus vt sic ea corde concipiã quomodo dignũ est,&
sic ea promã quomodo expedit vobis. Multũ enĩ mo-
uet dei amor & timor. Timor dei quia iustus est, amor F
quia misericors est. Quis enim ei diceret,quid fecisti si
damnaret iustum? Quãta ergo misericordia eius vt iu-
stificet iniustum? Ex hoc prælectum nobis & Apostolũ
audiuimus eandẽ maxime gratiã commendantẽ,& de
cuius commẽdatione habebat Iudæos inimicos, velut
de litera legis præsumentes,& tanq̃ iustitiam suam di-
ligentes atque iactantes: de quibus dicit, Testimooium Roma.10.
perhibeo illis,quia zelum dei habent,sed non secundũ
scientiam. Et tanquam ei diceretur,quid est enim habe
re zelum dei non secundum scientiam: subiecit conti-
nuo, Igoorantes enim dei iustitiam & suam volentes
constituere,iustitiæ dei noo sunt subiecti. Gloriantes,
inquit,tanquam de operibus,excludũt à se gratiam, &
tanquam de sanitate sua falsa præsumentes, respuunt
medicinam. Cootra tales enim & dominus dixerat,
Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœniten- Matth.9.
tiam: non est opus sanis medicus,sed male habentibus.
Hæc est ergo tota scientia magna hominis, scire quia
ipse per se nihil est: & quoniam quicquid est, à deo est,
& propter deũ est. Quid enim habes,inquit, quod non 1.Corin.4.
accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acce
peris? Hanc gratiam ergo commendat Apostolus: hinc

G habere meruit inimicos Iudæos, de litera legis & de sua iustitia gloriantes. Hanc ergo commendans in lectione quæ lecta est, sic ait: Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei. Sed ideo, inquit, misericordiā consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate: deinde paulopòst, Fidelis sermo est, inquit, & omni acceptione dign⁹, quia Christus Iesus venit in hūc mūdum peccatores saluos facere, quorū primus ego sum. Nunquid ante illū non erant peccatores? Quid est ergo, primus ego? Antecedens omnes, non tempore, sed malignitate. Sed ideo, inquit, misericordiā consecutus sum, vt in me ostēderet Christus Iesus omnem longanimitatem, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam: id est, vnusquisque peccator & iniquus iam de se desperans, iam habens quasi gladiatorium animum, vt ideo faciat quicquid vult, quia necessario damnandus est, respiciat tamen ad apostolum Paulum, cui tāta crudelitas, tātaque malitia à deo donata est, & non de se desperādo, cōuertatur ad deū.

1.Corin.15. *1.Timo.1.*

Hanc ergo gratiam commendat nobis deus, & in isto H psalmo intueamur illā, & videamus an ita sit, an forte ego aliter suspicer. Etenim arbitror hunc eum habere affectum, & hoc omnibus propè suis syllabis resonare: id est, hoc nobis commendare gratiā dei gratuitā, quę nos liberat indignos, non propter nos, sed propter se, vt etiam si non hoc dicerem, neque hoc prælocutus essem, quilibet mediocris cordis homo attente audiēs verba eiusdem psalmi saperet hoc: & forte ipsis verbis si aliud habebat in corde, mutaretur & fieret quod hic sonat. Quid est hoc? Vt tota spes nostra in deo sit, nihilque de nobis tanquam de nostris viribus præsumamus, ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod accepimus amittamus. Titulus est ergo psalmi huius, vt solet titulus psalmi, indicans in limine quid agatur in domo. *Ipsi Dauid filiorum Ionadab, & eorum qui primi capti ui ducti sunt.* Ionadab homo fuit quidam, commendatur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filiis suis præceperat vt vinum non biberent, neq; in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent. Præceptum autem patris filij tenuerunt & seruauerunt, & ex hoc benedici à domino meruerunt. Dominus autem hoc nō I præceperat, sed pater ipsorum. Si autē hoc acceperunt tanquam præceptum à domino deo suo: quia & si dominus non præceperat, vt nō biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat tamen dominus vt filij patri obedirent. In ea ergo re sola filius non debet obedire patri suo, si aliquid pater ipsius iusserit contra dominum deum ipsius. Neque enim debet irasci pater quando sic ei præponitur deus. Vbi enim hoc iubet pater quod contra dominū nō sit, sic audiendus est quomodo de⁹, quia obedire patri iussit deus. Benedixit ergo deus filios Ionadab propter obedientiā, eōq; obiecit inobedienti populo suo, exprobrans quia eum filij Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obedirēt deo suo. Cum autē ageret ista Hieremias, id agebat cū populo Israēl, vt pararent se ad captiuitatem ducēdos se esse in Babyloniam, & non resisterent voluntati dei nec sperarent aliud, nisi quia futuri essent captiui. Videtur ergo inde coloratus titulus huius psalmi, vt cum dixisset, filiorum Ionadab, subiiceret, & eorum qui primi captiui ducti sunt, non quia filij Ionadab captiui ducti sunt, sed quia illis qui captiui ducendi erant oppositi sunt filij Ionadab, quia patri obedientes erāt, vt intelligerēt illi propterea se fieri captiuos, quia deo obedientes non fuerunt.

Hiere.35. *De verbis domini. 6. serm. fi. & concor. 11. quæst. 3. Qui resistit.* *Exod.20.* *Hiere.35.*

Accedit etiam quia Ionadab K interpretatur domini spontaneus. Quid est hoc, domini spontaneus? Dei voluntati libēter seruiens. Quid est, domini spontaneus? In me sunt deus vota quę reddam laudes tibi. Quid est, domini spontaneus? Voluntarie sacrificabo tibi. Si enim disciplina apostolica seruum monet, vt homini domino suo, non tanquam ex necessitate, sed ex voluntate seruiat, & libenter seruiēdo se in corde liberum faciat: quāto magis deo tota & plena & libēti volūtate seruiendū est, qui videt ipsam voluntatē tuā? Nā si seruis tibi non ex animo seruiat, manus eius, faciem eius, præsentiam eius potes videre, cor eius non potes: & tamen ait Apostolus, Non ad oculum seruientes. Et quid est, non ad oculum? Quid enim? Visurus est dominus meus quomodo illi seruiam, vt dicas mihi, non ad oculum seruientes? Adiecit, sed quasi serui Christi. Dominus homo non videt, sed dominus Christus videt. Ex animo, inquit, cum bona voluntate. Nō quia filij Ionadab captiui ducti sunt, talis fuit Ionadab, id est, hoc nomen ipsius interpretatur. Qui sunt ergo qui primi captiui ducti sūt? Ducti sunt filij Israēl captiui primi & secundi & tertij. L Sed pro his psalmus, aut de his psalmus, qui primo ducti sunt, non hoc sonat, idemipse psalmus discussus, perscrutatus, interrogatus omnibus versibus suis, aliud tibi dicit, non de illis se loqui qui homines, nescio qui, nescio quando irruentibus hostibus in Babyloniā captiui ducti sunt ex Hierusalem. Sed quid dicit psalmus? Quid, nisi quod audistis ab Apostolo, commēdat nobis gratiam dei, commēdat nobis: quia nos per nosmetipsos nihil sumus: cōmendat nobis, quia quicquid sumus, illius misericordia sumus. Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus. Quare ergo captiui, & quare nomine captiuitatis cōmendatur ipsa gratia liberatoris? Aperit ipse dicit Apostolus, Cōdelector legi dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Ecce habes duci captiuum. Quid ergo commēdat iste Psalmus? Quid sequitur ibi Apostolus, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum. Quare ergo primi? Nam dictū est quare captiui. M Quantum arbitror & hoc elucet, quoniam in comparatione filiorum Ionadab, omnis inobediētia culpata est. Per inobedientiā autē captiui facti sumus, quia ipse Adam non obediendo peccauit. Dictum est autem ab eodem Apostolo, quod & verum est, quia omnes in Adam moriuntur, in quo omnes peccauerūt. Merito & primi ducti sunt captiui, quia prim⁹ homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: qualis cœlestis, tales & cœlestes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est. Primus homo captiuos nos fecit, secūdus homo nos de captiuitate liberauit. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Sed in Adam omnes moriuntur per carnis natiuitatem, in Christo liberātur per cordis fidem. Non erat in potestate tua, vt non nascereris ex Adam, est in potestate tua vt credas in Christum. Quātumcunq; ergo ad primum hominē pertinere volueris, ad captiuitatem pertinēbis. Et quid est, pertinere volueris, aut quid est pertinebis? Iā pertines, exclama: quis me liberabit de corpore mortis huius? Audiamus ergo istum hoc exclamantem.

Psal.55. *Psal.53.* *Ephe.6.* *Ephe.6.* *Roma.7.* *Ibidem.* *Hiere.35.* *Gene.3.* *1.Corin.15.* *Ibidem.*

Enarratio

A *Enarratio primæ partis.*

D*Eus in te speraui domine, non cõfundar in æternum.* Iam
confusus sum vel non confundar in æternum.
Psal.30. Quomodo enim non est confusus cui dicitur,
Rom.6. Quem fructum habuistis in his in quibus nunc eru-
Psal.33. bescitis? Quid ergo fiet, ne confundamur in æternum?
Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non
erubescent. Confusi estis in Adam, recedite ab Adam,
accedite ad Christum, & iam non confundemini: In
te speraui domine non confundar in æternum. Si in
me confundor, in te non confundar in æternum. *In
tua iustitia erue me & exime me.* Non in mea, sed in tua: si
Rom.10. enim in mea, ero ex illis de quibus ille ait, Ignorantes
dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei
non sunt subiecti. Ergo in tua iustitia, nõ in mea. Quia
mea quid? Præcessit iniquitas. Et cum ero iustus, in tua
iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero, &
Rom.7. sic erit mea vt tua sit, id est, abs te mihi data. In eum e-
nim credo qui iustificat impium, vt deputetur fides
mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non ta-
men tanquam propria mea, non tãquam à meipso mi-
hi data, sicut putabant qui per literam gloriabantur, &
B gratiam respuebant. Nam dictum est in alio loco: Iudi-
Psal.7. ca me domine secundum iustitiã meã. Certe non glo-
1.Cor.4. riabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad Apostolum,
Quid enim habes quod non accepisti? Et sic dic iusti-
tiam tuam, vt memineris quòd acceperis eam, & non
Luca.18. eam inuideas accipientibus. Nam & ille pharisæus tan-
quã à deo accepisse se dicebat: Gratias tibi ago quia nõ
sum sicut cęteri homines. Quare inde enim te delectat,
quia bonus es quod alter malus est? denique quid addi-
dit? Iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste.
Hoc iam non est exultare, sed insultare. Ille autem ca-
ptiuus nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percu-
tiebat pectus suũ, dicens, Deus propitius esto mihi pec-
catori. Parum itaque est vt illud quod in te est bonum
agnoscas quòd à deo sit, nisi etiam inde nõ te extollas
super illum qui nondum habet, qui fortasse cum acce-
Act.7. perit, transiet te. Quãdo enim erat Saulus Stephani la-
pidator, quàm multi erant Christiani quorum erat ille
persecutor: tamen quando conuersus est, omnes qui se
pręcesserãt superauit. Ergo dic deo quod audis in Psal-
mo, In te speraui domine non confundar in æternum,
in tua iustitia, non in mea erue me & exime me. *Incli-*
C *na ad me aurem tuam.* Et hæc confessio est humilitatis.
Qui dicit, inclina ad me: confitetur quia iacet tanquam
æger prostratus medico stanti: denique vide quia æger
loquitur, Inclina ad me aurem tuam: *Et saluum me fac:
esto mihi in deũ protectorem.* Nõ ad me iacula inimici per-
ueniant, ego enim me protegere nõ possum. Et parum
est in protectorem, addidit: *Et in locum munitum mihi esto,
vt saluum me facias.* In locum munitũ mihi esto, tu esto
locus munitus meus. Vbi est quòd ab illo fugiebas
Gene.3. Adam, & te inter paradisi ligna abscondebas? Vbi est
quòd eius faciem formidabas, ad quem gaudere con-
sueueras? Abisti & peristi, & captiuatus es, & ecce visi-
taris, & ecce non dimitteris, & ecce dimittuntur no-
Matth.18. nagintanouem oues in montibus, & quæritur ouis per-
Luca.15. dita, & ecce dicitur de inuẽta oue, Mortuus erat & re-
uixit, perierat & inuentus est. Ecce ipse deus factus est
locus refugij tui, qui primo erat metus fugæ tuæ. In lo-
cum munitum tu, inquit, esto mihi, vt saluũ facias me:
Non ero saluus nisi in te, nisi tu fueris requies mea; sa-
nari non poterit ægritudo mea. Leua me à terra, in te
iaceam, vt surgam in locum munitum. Quid munitius
cum ad illum locum confugeris? Dic mihi quos ad- D
uersarios formidabis? Quis insidiabitur & perueniet
ad te? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse
cum imperator transiret, non de te loquor, respexisse
ille dicitur & dixisse, nec ego de te. Contempserat im-
peratorem cum insignibus armis & exercitu potente.
Vnde? De loco munito. Si secur⁹ ille in alta terra, quo-
modo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terra?
Esto mihi ergo in deum protectorem & in locum mu-
nitum vt saluum me facias. Ego si mihi alium locum
elegero, saluus esse non potero. Elige certe homo si in-
ueneris munitiorem. Non est ergo quò fugiatur ab illo
nisi ad illum. Si vis euadere iratum, fuge ad placatum.
Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu. Firma-
mentum meum quid est? Per te sum firmus, & ex te sum
firmus. Quoniam firmamẽtũ meum & refugiũ meum
es tu: vt fiam firmus ex te, sicubi fuero infirmatus in me,
refugiam ad te. Firmum enim te facit gratia Christi, &
immobilem aduersus omnes tentationes inimici. Sed
ibi est & humana fragilitas, ibi est adhuc prima captiui-
tas, ibi est & lex in membris repugnans legi mentis, & *Rom.7.*
captiuum volens ducere in legem peccati, adhuc cor- E
pus quod corrumpitur aggrauat animam. Quantumli- *Sapi.9.*
bet firmus sis ex gratia dei, quamdiu adhuc portas ter- *2.Cor.7.*
renum vas in quo thesaurus est dei, aliquid etiam de
ipso vase fictili formidandum est. Ergo firmamentum
meum es tu, vt firmus sim in hoc seculo aduersus om-
nes tentationes. Sed si multæ sunt & turbant me, refu-
gium meũ es tu. Ad hoc confitebor infirmitatẽ meam,
vt sim timidus tanquam lepus, quia spinis plenus tan-
quam ericius, Et sicut in alio Psalmo dicitur, Petra est *Psal.103.*
refugium erinacijs & leporibus. Petra autem erat Chri- *1.Cor.10.*
stus. *Deus meus erue me de manu peccatoris.* Generaliter in-
tellige peccatores inter quos laborat iste qui de capti-
uitate iam liberandus est, iste qui iam clamat: Infœlix *Rom.7.*
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.
Intus est hostis, lex illa in membris: sunt & foris hostes.
Quò clamas? Ad illum cui clamatum est, Ab occultis *Psal.18.*
meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo.
Ergo saluum me fac cum dicitur, ab ęgritudine tua di-
citur interiore, id est, ab iniquitate tua, ab ea qua capti-
uus es, ab eã qua ad primum hominem pertines, vt in-
ter primos captiuos clames. Saluus autem factus ab ini- F
quitate tua, vide iam & de iniquitatibus alienis, inter
quos tibi necesse est viuere quousque vita ista finiatur.
Et quousque? Ecce finitur tibi. Nunquid finitur Eccle-
siæ, nisi in fine seculi? Iste autẽ vnus homo vnitas Chri-
sti clamat has voces. Necesse est ergo vt multi exeun-
tes de hoc corpore fideles iam sint in illa requie, quam
præstat deus spiritibus fidelium. Sed hic adhuc sunt
membra Christi in his qui in hac vita degũt, in his qui
postea nascẽtur. Ergo vsque in finem seculi erit hic iste
homo, qui clamat à peccatis suis liberari, & à lege mẽ-
brorum repugnante legi mentis. Deinde inter peccata
aliorum, inter quos necesse est vt viuat vsque in finem.
Sed duo habent genera peccatores isti. Alij sunt qui
legem acceperunt, alij sunt qui non acceperunt. Om-
nes Pagani legẽ non acceperunt, omnes Iudæi & Chri-
stiani legem acceperũt. Ergo generale nomen est pec-
cator: aut transgressor legis, si accepit legẽ: aut tantum-
modo iniquus sine lege, si nõ accepit legẽ. De vtroque
genere loquitur Apostolus & dicit, Qui sine lege pec- *Rom.2.*
cauerunt, sine lege peribunt: & qui in lege peccauerũt,
per legem iudicabuntur. Tu autem qui inter vtrunque
genus

G genus gemis, dic deo quod audis in Pſalmo, Deus meus erue me de manu peccatoris. Cuius peccatoris? *De manu legem prætereuntis & iniqui.* Eſt quidem & iniquus legem preteriens, non enim oõ iniquus qui legem preterit: ſed omnis legem præteriens iniquus eſt, non om- Roma.4. nis iniquus legem præterit: vbi enim non eſt lex, ait Apoſtolus, nec præuaricatio, Qui ergo legem non acceperuot, iniqui dici poſſunt, præuaricatores nõ poſſunt: Iudicantur vtrique ſecundum merita ſua, Sed ego qui de captiuitate volo liberari per gratiam tuam, clamo ad te: libera me de maou peccatoris. Quid eſt de maou eius? De poteſtate eius, ne cum ſæuit adducat ad cõſenſionem: ne cum inſidiatur, perſuadeat iniquitatem. De manu legem prætereuntis & ioiqui. Reſpõde illi. Quid te quæris liberari de manu legem prætereuntis & iniqui? Noli cõſentire, ſed ſi ſæuit, patiens eſto, tolera. Sed quis te tolerat, ſi deſerat ille qui eſt loc⁹ munitus? Quare ergo dico, libera me de manu legem pretereuotis & iniqui? Quia non eſt io me vt patiens ſim, ſed in te qui donas patientiam. Deoique ſequitur, quare hoc dico:
H *Quoniam tu es patientia mea domine.* Iam ſi patientia, recte & quod ſequitur: *Domine ſpes mea à iuuentute mea.* Ideo patientia mea, quia ſpes mea. An potius ideo ſpes mea, Roma.5. quia patientia mea? Tribulatio ait Apoſtolus, patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem ſpem, ſpes vero nõ confundit. Merito in te ſperaui domioe, noo confundar in æternum. Domine ſpes mea à iuuentute mea. A iuuentute tua, deus ſpes tua? Nõone & à pueritia tua, & ab infantia tua? Planè, inquit. Nam vide quid ſequitur. Ne hoc putares ita me dixiſſe, Spes mea à iuuentute mea, quaſi nihil profuerit deus infantiæ vel pueritiæ meæ, audi quod ſequitur: *In te confirmatus ſum ex vtero.* Adhuc audi. *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Quare ergo à iuuentute mea, niſi ex quo in te cœpi ſperare? Antè enim non in te ſperabam, quanuis tu fueris protector meus, qui me ſaluum perduxiſti ad tempus quo in te diſcerem ſperare. A iuuentute autem mea cœpi in te ſperare, ex quo me aduerſus diabolum armaſti, vt in procinctu exercitus tui armatus fide tua, ſpe, charitate, cæteriſque donis tuis confligerem aduerſus inuiſibiles inimicos tuos, audirẽmque Ephe.6. ab Apoſtolo, Noo eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteI ſtates & rectores mundi tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ. Ergo iuuenis eſt qui pugnat contra iſta: ſed quãuis iuuenis ſit cadet, niſi ille ſit ſpes eius cui clamat, Domine ſpes mea à iuuentute mea. *In te decantat o mea ſemper.* Nunquid ex quo in te ſperare cœpi, vſque oũc? Sed ſemper, Quid eſt, ſemper? Nõ tantũ tempore fidei, ſed & tempore ſpeciei. Nunc enim quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem 2.Cor.5. enim ambulamus, noo per ſpeciem. Veniet tempus vt videamus quod non viſum credimus. Viſo autẽ quod credimus, lætabimur: viſo autem quod non crediderũt impij, confundentur. Tunc veoiet res, cuius modo eſt Rom.8. ſpes. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. Si autẽ quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. modo ergo gemis, modo in locum refugij curris vt ſaluus fias, modo in infirmitate poſitus medicum rogas. Quid, cum acceperis perfectam etiam ſanitatem? Matth.22. Quid cum effectus fueris æqualis angelis dei? Iam forte iſtam gratiam qua liberatus es obliuiſceris? Abſit. In te decantatio mea ſemper. *Tanquam prodigium factus ſum multis.* Hic tempore ſpei, tempore gemitus, tẽpore humilitatis, tempore doloris, tempore infirmitatis, tempore vocis à compedibus. Hic ergo quid? Tanquam K prodigium factus ſum multis. Vnde tanquam prodigium? vnde mihi inſultant qui me prodigium putant? Quia credo quod non video. Illi enim beati io his quę vident exultant, in potu, io luxuria, in ſcortationibus, io auaritia, in diuitiis, in rapinis, in ſecularibus dignitatibus, in dealbatione lutei parietis, io his exultant. Ambulabo autem ego in viam diſsimilem, cootemneos ea quæ præſentia ſunt, & timens etiã proſpera ſeculi, oec alicubi ſecurus niſi in promiſsis dei. Et illi, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Quid ais? Repete, Manducemus, inquit, & bibamus. Age. Quid poſt- 1.Cor.15. ea dixiſti? Cras enim moriemur. Terruiſti, non ſeduxiſti. Planè hoc ipſo quod poſtea dixiſti, iocuſsiſti mihi timorem ne tibi conſentiam. Cras enim moriemur dixiſti, & præceſsit, Mãducemus & bibamus. Cum enim dixiſſes, manducemus & bibamus: adiunxiſti, cras enim moriemur, Audi contrà à me, Immo ieiunemus & oremus, cras enim moriemur. Hanc viam tenens artam & anguſtam, tãquam prodigium factus ſum multis. *Sed tu adiutor fortis.* Adeſto ô domine Ieſu qui mihi dicas, ooli deficere in via aoguſta, ego prior tranſij, ego Matth.7. ſum ipſa via, ego duco, in me duco, ad me perduco. L Ergo quanuis prodigium factus ſum multis, tamen nõ timebo, quia tu adiutor fortis. *Repleatur os meum laude vt hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam.* Quid eſt tota die? Sine intermiſsiooe, In proſperis quia conſolaris, in aduerſis quia corrigis, Antequam eſſem, quia feciſti: cum eſſem, quia ſalutem dediſti: cum peccaſſem, quia ignouiſti: cum cooueſſus eſſem, quia adiuuiſti: cum perſeueraſſem, quia coronaſti. Ita planè repleatur os meum laude, vt hymno dicã gloriã tuam, tota die magnificentiam tuam. *Ne proiicias me in tempore ſenectutis.* Spes mea à iuuentute mea, ne proiicias me in tempore ſenectutis. Quid eſt hoc tempus ſenectutis? *Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me.* Reſpondet hic tibi deus, immo vero deficiat virtus tua, vt in te maneat mea, vt dicas cum Apoſtolo, Quando infirmor tunc potens ſum. Noli timere ne proiiciaris in in- 2.Cor.12. firmitatem in iſta ſenectute. Quid enim? Dominus tuus non eſt iofirmatus in cruce? Nõone ante illum tanquam ante hominem nihil valentem, captiuatum & M oppreſſum, caput agitauerunt fortiſsimi & tauri pingues, & dixerunt, Si filius dei eſt, deſcendat de cruce? Matth.27. Nunquid ille quia infirmus erat deſertus eſt, qui maluit non deſcendere de cruce, ne ooo potentiam oſtendiſſe, ſed ioſultantibus ceſsiſſe videretur? Quid te docuit pendens qui deſcendere noluit, niſi patientiam inter inſultantes, niſi vt ſis fortis io deo tuo? An forte & ex eius perſona dictum eſt, Tanquam prodigium factus ſum multis, & tu adiutor fortis? Ex perſona eius ſecundum infirmitatem, non ſecundum poteſtatem: ſecundum id quod nos in ſe transfigurauerat, oon ſecũdum id quod ipſe deſcenderat. Factus eſt enim multis prodigium. Et forte ipſe erat ſenectus eius, quia ex vetuſtate oon iocongrue ſenectus vocatur, vt ait Apoſtolus, Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cum illo. Si ibi Roma.6. erat vetus homo noſter, ſenectus ibi erat, quia vetus ſenectus: tamen quia verum eſt, Renouabitur ſicut aquilę Pſal.102. iuuentus tua: Reſurrexit ipſe die tertio, promiſit reſur- Matth.20. rectionem finito ſeculo. Iam præceſsit caput, membra ſecutura ſunt. Quid times ne derelinquat te, ne abiiciat in tempore ſenectutis cum defecerit virtus tua? Immo tunc in te erit virtus eius, quando defecerit virtus tua. Quare hoc dico? *Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui*

A *& qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in vnum dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eruat eum.* Dictum est hoc de Christo. Il-
Matth.26. le enim qui potentia magnæ diuinitatis, qua patri æqualis est, resuscitauerat mortuos, subito inter manus inimicorum infirmus factus est, & quasi nihil valens comprehensus est. Quando comprehenderetur, nisi il-
Psal.21. li primo in corde suo dicerent, Deus dereliquit eum?
Matth.27. Vnde illa vox est in cruce, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Ergo deus dereliquit Christum, cum deus esset in Christo mundum reconcilians sibi,
2.Corin.5. cum esset & Christus deus? Et Iudæis quidem secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in
Roma.9. secula, deus reliquit illum? Absit. Sed in vetere nostro vox nostra erat, quia simul crucifixus erat vetus homo noster cum illo: & de ipso vetere nostro corpus acceperat, quia Maria de Adã erat. Ergo quod illi putauerunt, hoc de cruce dixit: Quare me dereliquisti? Quare isti me derelictum putant malo suo? Quid est, dereli-
1.Cor.2. ctum putant malo suo? Si enim cognouissent, nõquam dominum gloriæ crucifixissent. Persequimini & comprehendite eum. Familiarius tamen hoc fratres acci-
B piamus ex membris Christi, & vocem nostram in his verbis agnoscamus, quia & ille tales voces ex persona nostra habuit, non ex potentia & maiestate sua, sed ex eo quod factus est propter nos, non secũdum id quod erat qui fecit nos. *Domine deus meus ne elonges à me.* Ita fit
Psal.39. & non elongat omnino: Prope est enim dominus his qui obtriuerunt cor. *Deus meus in adiutorium meum respice. Confundantur & deficiant committentes animam meam.* Quid optauit? Confundantur & deficiant. Quare optauit? Committentes animam meam. Quid est, committentes animam meam? Committentes quasi in rixam aliquam. Committi enim dicuntur, qui rixari prouocantur. Si ergo ita est: caueamus committentes animam nostram. Quid est, committentes animam nostram? Primo prouocantes nos vt deo resistamus, vt in ma-
Psal.82. lis nostris deus nobis displiceat. Quando enim rectus es vt bonus sit tibi deus Israël, bonus rectis corde: Quando rectus es? Vis audire? Quando in eo bono quod facis, deus tibi placet: in eo autem malo quod pateris, deus tibi non displicet. Videte quid dixerim fra-
C tres, & cauti estote contra cõmittentes animas vestras. Omnes enim qui nobiscum agunt, vt in mœroribus & tribulationibus fatigemini, id agunt vt in eo quod patimini, deus vobis displiceat, & exeat de ore vestro: Quid est hoc? Quid enim feci? Iam ergo tu nihil mali fecisti, & tu iustus es, & ille iniustus? Peccator sum, inquis, fateor, iustum me nõ dico: Sed quid, peccator est? Nunquid tantum quantum ille cui bene est? Quantum peior? Ego scio mala ipsius, ego scio iniquitates ipsius, à quibus ego etsi peccator longe absum, & tamẽ video eum florere omnibus bonis, & ego tanta patior. Non ergo ideo dico, deus quid tibi feci, quia nihil omnino mali feci, sed quia non tantum feci vt ista dignus sim pati. Iterũ tu iustus es, ille iniustus. Euigila miser, commissa est anima tua. Non, inquit, ego iustum me dixi. Quid ergo tu dicis? Peccator sum, sed nõ tanta cõmisi, vt ista dignus essem pati. Non ergo dicis deo, Iustus sum & tu iniustus es: sed dicis, Iniustus sum, sed tu es iniustior. Ecce commissa est anima tua, ecce iam bellũ gerit anima tua. Quę? Cõtra quem? anima tua contra deũ, quæ facta est cõtra illum à quo facta est. Vel quæ es quę cõtra illum clames? Ingrata es. Redi ergo ad cõfessio-
Esaia.46. nem infirmitatis tuæ, implora medici manum. Non ti-

bi videantur fœlices qui florẽt ad tẽpus. Tu castigaris, D
illis parcitur: forte tibi castigato & emẽdato filio hęreditas reseruatur. Redi ergo, redi præuaricator ad cor, non committatur anima tua: Potẽtior est multum cui bellum indixisti. Quanto grãdiores lapides in cœlum miseris, tanto te fortior ruina pressura est. Redi potius ad cognoscẽdum te, deus est qui tibi displicet. Erubesce, tu tibi displice: nihil boni faceres, nisi ille bonus esset: & nihil mali paterreris, nisi ille iustus esset: Euigila ergo in hanc vocem, Dominus dedit, dominus abstu- Iob.1.
lit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen do- Iob.2.
mini benedictum. Iniusti erãt qui iuxta Iob putrescentem sani sedebant, & tamen ille suscipiendus, flagellabatur, illis puniendis parcebatur. Quicquid ergo tribulationis tibi acciderit, quicquid insultationis, nõ committatur anima tua, nõ committatur non solum contra deum, sed nec contra eosipsos qui tibi ista faciunt. Si enim vel ipsos odio habueris, & contra illos cõmissa est anima tua: prorsus illi gratias age, pro istis ora. Forte enim & oratio pro ipsis est ista quã audisti, Confundantur & deficiant committentes animam meam. Confundantur & deficiant: Multum enim de iustitia sua præsumunt, ergo confundantur. Hoc illis expedit E
vt peccata sua cognoscant vnde confundãtur & deficiant: male enim de viribus suis præsumebãt, & ipsi defecti dicãt, Quando infirmor, tunc fortior sum: & ipsi 2.Cor.12.
defecti dicãt, Ne abiicias me in tempus senectutis. Bonum ergo illis optauit, vt confundantur de malis suis, & deficiant à peruersis viribus suis, & tunc iam defecti & confusi quærant illuminatorem à confusione, & refectorem à defectione: denique vidę quid sequitur, *Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala.* Confusionem & verecundiam, confusionem de mala conscientia, verecundiam propter modestiam. Fiat hoc in illis, & boni erunt. Non tibi videatur sęuire, vtinam exaudiatur pro illis: nam sæuire videbatur & Stephanus quando ore flammanti verba illa iaculabatur: Dura ceruice & non circuncisi corde & auribus, vos Acto.7.
semper restitistis spiritui sancto. Quàm accensa iracũdia, quàm vehemens aduersus inimicos commissa tibi videtur anima ipsius? Absit. Salutem ipsorum requirebat, phreneticos malæ sæuientes verbis ligabat: nam vide quomodo non erat commissa anima ipsius, non F
solum non contra deum, sed nec contra ipsos: Domine, inquit, Iesu, tu accipe spiritum meum. Nõ ei displicuit Iesus, quia passurus erat lapidationẽ pro verbo ipsius: non ergo erat commissa anima eius contra deum. Item dixit, Domine ne statuas illis hoc dictum: non ergo erat commissa anima eius, nec contra inimicos suos. Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala. Hoc enim quærunt omnes qui me tribulant, mala mihi quærunt. Quæ mala quærebat etiam Iob.2.
mulier illa quando suggessit: Dic aliquid in deum, & Tobiæ.2.
morere: Et illa vxor Tobiæ quæ ait marito, Vbi sunt iustitiæ tuæ? Ad hoc dicebat vt displiceret illi deus qui illum fecerat cęcum, & cum illi displiceret committeretur anima ipsius. Si ergo nemo tibi tribulando persuaserit, nemo extorserit vt tibi displiceat deus in his quæ pateris, aut vt oderis homines per quos pateris, nõ committitur anima tua, securus dicis quod sequitur: *Ego autem semper in te sperabo, & adiiciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Mouere nos debet, adiiciam super omnem laudẽ tuam. Perfectiorem facturus es laudem dei? Est aliquid quod superadiiciatur? Si iam omnis illa laus est, tu quid adiecturus es? Laudatus est deus in omnibus

G nibus bonis factis suis, in omni creatura sua, in omni
institutione rerum omnium, in gubernatione & regi-
mine seculorum, in ordine tẽporum, in eminentia cœ-
li, in fœcunditate terrarum, in circunfusione maris, in
omni præpollentia nascentis vbique creaturæ, & in
ipsis filiis hominum, in danda lege, in liberandis suis à
captiuitate Aegyptiorum, & cæteris omnibus mirabili-
bus suis: nondũ erat laudatus in eo quòd suscitauit car-
nem in vitam ęternam, fit ergo ista laus adiecta per re-
surrectionẽ domini nostri Iesu Christi, vt hic eius vo-
cem intelligamus super omnem laudem tuam præte-
ritam, si hoc & recte intelligamus: sed quid tu forte pec
cator qui timebas committi animam tuam, qui in ipso
solo sperabas, vt à prima illa captiuitate liberareris, qui
de iustitia tua non præsumebas, sed de gratia illius, quã
commendat hic Psalmus, quid tu? Adiicies aliquid su-
per omnem laudem dei? Adiiciam, inquit. Videamus
quid adiiciat. Posset esse omnis laus tua, & nihil omni-
no deesse videretur ad laudem tuam, quia & nihil de-
esset si damnares omnes iniquos. Non enim non esset
magna laus dei iustitia ipsa qua iniqui damnantur? Ma-
Gene.3. gna laus esset. Fecisti hominem, dedisti ei liberum ar-
bitrium, in paradiso collocasti, præceptum imposuisti,
H mortem si præceptum violaret iustissimam denuncia-
sti. Nihil non fecisti, nemo est qui à te amplius exigat.
Peccauit, factum est genus humanum tanquam massa
peccatorum profluẽs de peccatoribus? Quid ergo? Tu
si massam istam iniquitatis damnes, quisquam tibi di-
cet, iniuste fecisti? Esses planè etiam sic iustus & omnis
esset ista laus tua, sed quia liberasti & ipsum peccatorẽ
iustificando impium, adiiciam super omnem laudem
tuam. *Os meum pronunciabit iustitiam tuam.* Non meam.
Inde adiiciã super omnem laudẽ tuam, quia & quòd
iustus sum, si iustus sum, iustitia tua est in me, non mea.
Rom. 4. Tu enim iustificas impium. Os meum annunciauit iu-
Psal.3. stitiam tuam. *Tota die salutem tuam.* Quid est salutem
tuam? domini est salus, Nemo sibi vsurpet quia se sal-
uum facit: domini est salus, non se saluum per se quis-
quam facit: domini est salus, vana salus hominis. To-
ta die salutem tuam, toto tempore. Aliquid aduersi est
prædica salutem domini: aliquid prosperi est, prædica
salutem domini. Ne prędices in prosperis, & obmutes-
cas in aduersis, alioquin non erit quod dictum est, to-
ta die. Tota enim dies cum sua nocte est. Nũquid quã-
I do dicimus, triginta dies, verbi causa, transierunt, non
dicimus & noctes? Nónne & in ipso numero dierum
includimus & noctes? In Genesi quid dicebatur? Fa-
Gene.1. ctum est vespere & mane dies vnus. Ergo dies totus est
cum sua nocte: nox enim diei seruit, non dies nocti.
Quicquid facis in carne mortali, iustitiæ debet seruire:
quicquid facis ex præcepto dei, non propter emolu-
menta carnis fiat, ne dies seruiat nocti. Ergo tota die
laudem dei dic, scilicet in prosperis & in aduersis: in
prosperis tãquã tempore diurno, in aduersis tanquam
tempore nocturno. Tota tamen die laudem dei, vt nõ
Psal.33. frustra cãtaueris, Benedicam dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Saluis filiis, pecori-
bus, familia, omni re sua, Iob laudabat deum: hoc quasi
diurno tempore. Damna venerũt, orbitas irruit, periit
quod seruabatur, obierũt quibus seruabatur: hoc quasi
nocturno tempore. Vide tamen tota die laudantem.
Nunquid post illud diurnum tempus vbi lætabatur,
quia factus est illius quasi lucis, hoc est, prosperitatis oc-
casus, defecit à laudibus dei? Nónne dies erat in corde
Iob.1. vnde fulgebat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut
domino placuit ita factum est, sit nomen domini be- K
nedictum? Et hoc quasi adhuc vespertinum erat tem-
pus, venit & nox crassior, tenebræ profundiores, cor-
poris dolor, putredo vermium, nec sic in ipsa putredi-
ne defecit à laudibus dei, foris in nocte, qui intus exul-
tabat in die. Namq; vxori persuadẽti blasphemiam, &
committẽti animam ipsius, male suadenti miseræ tan-
quam vmbræ nocturnæ, Locuta es, inquit, tãquam vna Iob.2.
ex insipientibus mulieribus. Vere filia noctis, Si bona
suscepimus de manu domini, quare mala non sustine-
bimus? Laudabimus in die, deficiemus in nocte? Totã
die, id est, cum sua nocte salutem tuam. *Quoniam non co-
gnoui negociationes.* Ideo, inquit, tota die salutem tuam,
quoniam non cognoui negociationes. Quæ sunt istæ
negociationes? Audiãt negociatores & mutent vitam,
& si fuerunt non sint, non cognoscant quod fuerunt,
obliuiscantur: postremo, non approbent, non laudent,
improbent, damnent, mutentur si peccatum est nego-
ciatio. Hinc enim auiditate nescio qua acquirẽdi ô ne-
gociator, quãdo damnum passus fueris, blasphemas, &
non erit in te quod dictum est, Tota die laudem tuam. L
Quando autem pro preciis rerum quas vendis, nõ so-
lum mentiris, verumetiam falsum iuras, quomodo in
ore tuo tota die laus dei? Vel quando si Christianus es,
etiam ex ore tuo blasphematur nomen dei, vt dicatur.
Ecce quales sunt Christiani? Ergo si propterea iste tota Rom.2.
die laudem dei dicit, quia non cognouit negociatio- 88.distinc.
nes, corrigant se Christiani, non negocientur. Sed ait quoniam.
mihi negociator, Ecce ego affero quidem ex lõginquo
merces, ad ea loca in quibus non sunt ea quæ attulero,
vnde viuam, tanquam mercedem laboris mei peto vt
carius vẽdam quàm emerim. Vnde enim viuam, cum
scriptũ sit: Dignus est operarius mercede sua? Sed agi- Lucæ.10.
tur de mẽdacio, de periurio, hoc vitium meum est, non
negociationis: neque enim nõ si vellem, possem agere
sine isto vitio. Non ergo culpam author ad negocium 88.dist.ca.
transfero, sed si mentior, ego mentior, non negocium. quoniam.
Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam, si placet
eme: nõ enim istam veritatem audiens emptor repelle-
retur, & non omnes potius accurrerent? Quia plus fidẽ
quàm mercedem diligerent. Hoc ergo, inquit, me mo-
ne, ne mentiar, ne periurem, nõ vt abiiciam negocium
vnde me transigo. Quò enim vocas, quando hinc re-
uocas? Forte ad artem aliquam? Ero sutor, calciamenta M
faciã hominibus. Mendaces enim & ipsi nõ sunt? Per-
iuri & ipsi non sunt? Nónne locatis ab alio calciamen-
tis, cum acceperint ab alio precium, dimittunt quod
faciebant, & suscipiunt alteri facere, & fallunt eum cui
promiserant cito se facturos? Nónne sępe dicũt, hodie
facio, hodie impleo? Deinde id ipsa futura tantas frau-
des non faciunt? Faciunt ista & dicunt ista: sed ipsi ma-
li sunt, non ars quam profitentur. Omnes ergo artifices
mali deum non timentes, vel pro lucro, vel pro timore
damni, aut egestatis mentiuntur, periurãt, non est con-
tinua dei laus in eis: Quomodo ergo reuocas à nego-
ciatione? An vt agricola sim, & aduersus deũ tonãtem
murmurem, vt grãdinem timens sortilegũ consulam,
vt quæram quid faciam contra cœlum, vt optem pau-
peribus famem, quo possim vendere quod seruaui? Ad
hoc me adducis? Sed nõ ea faciunt, inquis, agricolę bo-
ni: nec illa negociatores boni. Quid enim? Etiam & fi-
lios habere malum est, quia quãdo eis caput dolet, ma-
læ & infideles matres ligaturas sacrilegas & incãtatio-
nes quærunt? Ista hominum, non rerũ peccata sunt. Po
test mihi hoc dicere negociator, Quęre ergo episcope
quemadmodum

A quemadmodum intelligas negociationes quas legisti
in psalterio, ne forte tu nõ intelligas, & me à negocia-
tione prohibeas. Mone ergo quemadmodũ viuam. Si
bene, bene mihi erit: vnũ tamen scio, quia si malus fue-
ro, non negociatio mihi facit, sed iniquitas mea. Quã-
do verum dicitur, non est quod contradicatur. Quæ-
ramus ergo quas dixerit negociationes, quas vere qui
non cognouit, tota die laudat deum. Negociatio & in
Græca lingua ab actu dicitur & in Latina: Negociatio
siue actus siue negocium, discutiatur quid sit: qui enim
negociatores actuosi quasi ex eo quod agũt præsumũt,
opera sua laudant, non perueniunt ad gratiam dei. Er-
go cõtra illam gratiam sunt negociatores, quam com-
mendat hic psalmus. Illam enim gratiam commendat,
vt nemo de suis operibus glorietur. Quomodo quodã
loco dicitur, Medici nõ resuscitabunt: deserere debẽt
homines medicinam? Sed quid est hoc? Sub isto nomi-
ne intelliguntur superbi, pollicentes salutem homini-
Psal. 87. bus, cum domini sit salus. Quomodo ergo contra me-
dicos, id est, superbos salutis pollicitatores vigilat hoc
Psal. 3. quod dictum est, Tota die salutem tuam: sic cõtra ne-
B gociatores, id est, qui de actu suo & operibus gaudẽt,
Psal. 70. vigilat hoc quod dictum est, Os meum annũciabit iu-
stitiam tuam: id est, non meam. Qui sunt negociatores,
Rom. 10. id est, quasi de actu suo sibi placentes? Qui ignorantes
dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei
non sunt subiecti. Merito & negocium dictũ est, quòd
neget ocium. Quantũ mali est quod negat ocium? Me-
rito dominus expulit illos de templo, quibus dictũ est:
Ioan. 2. scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur,
vos autem fecistis eam domũ negociationis: id est, glo-
riantes de operibus vestris, ocium non quærentes, nec
audientes contra inquietudinem & negociationẽ ve-
Psal. 45. stram dicẽtem scripturam, Vacate & videte quoniam
ego sum dominus. Quid est, vacate & videte quoniam
ego sum dominus: nisi vt sciatis quia deus est qui ope-
ratur in vobis, & non de vestris operibus extollamini?
Matth. 11. Non audis vocẽ dicentis, Venite ad me omnes qui la-
boratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iu-
gum meum super vos, & discite à me quia mitis sum &
humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris?
Hæc requies contra negociatores prædicatur, hæc re-
quies contra eos qui oderunt ocium prędicatur: agen-
do & iactando se de operibus suis, vt non longius re-
C quiescant in deo, & tãto longius à gratia resiliãt, quan-
88. dist. ca. to magis de suis operibus extollũtur. Sed est in quibus-
Quoniã. in dam exemplaribus: *Quoniam non cognoui literaturam.* Vbi
principio. alij codices habent negociationẽ, ibi alij literaturam:
quomodo concordent inuenire difficile est, & tamen
interpretum diuersitas fortè sensum ostendit, non er-
rorem inducit. Quæramus ergo & literaturã quomo-
do intelligamus, ne sic offendamus Grãmaticos, quo-
modo pauloante negociatores: quia & Grammaticus
potest in arte sua honeste viuere, nõ peierare, nõ men-
tiri. Quæramus ergo literaturam quam non cognouit
iste, in cuius ore tota die laus dei est. Est quædam lite-
ratura Iudæorum: ad illos enim & hoc referamus, ibi
inueniemus quod dictum est, quomodo cum de nego-
ciatoribus quæreremus, propter actus & opera, inueni-
mus illam dici negociationem detestãdam, quam no-
Rom. 10. tauit Apostolus, dicens, Ignorãtes enim dei iustitiam,
& suam volentes constituere, iustitię dei non sunt sub-
iecti. Contra quam dicit idem Apostolus, non ex ope-
ribus, ne forte quis extollatur. Quomodo ergo? Nun-
Ephe. 2. quid nõ operabimur bonum? Operabimur, sed ipso in

nobis operante. Ipsius enim sumus figmẽtum, creati in D
Christo Iesu in operibus bonis. Quomodo hoc ergo
inuenimus cõtra negociatores, id est, de actu glorian-
tes, de negocio quòd neget ocium se extollẽtes, inquie-
tos potius quàm bonos operatores, quia boni operato-
res illi sunt, in quibus deus operatur: sic & nescio quam
literaturam inuenimus apud Iudæos, dominus assit vt
explicẽ verbis quod dignatus est donare vt corde con-
spicerem. Superbia Iudæorum præsumentium tãquam
de viribus suis, & de iustitia operum suorum gloriaba-
tur de lege, quòd ipsi legem acceperint, aliæ gentes nõ
acceperint: in qua lege, non de gratia gloriabantur, sed
de litera. Lex enim sine gratia, sola litera est: manet ad
conuincendam iniquitatem, non ad dandam salutem.
Quid enim ait Apostolus? Si enim data esset lex quæ Galat. 3.
posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed con-
clusit scriptura omnia sub peccato, vt pmissio ex fide
Iesu Christi daretur credẽtibus. De hac litera dicit alio
loco, Litera occidit, spiritus autẽ viuificat. Habes lite- 2. Cor. 3.
ram si præuaricator legis es, qui per literam, inquit, &
circuncisionem præuaricator legis es. Nónne bene cã-
tatur & dicitur: Erue me de manu legem prætereuntis E
& iniqui? Habes literam, sed non imples literam. Vnde
nõ imples literam? Quoniam qui prædicas non furan- Rom. 2.
dum, furaris: qui dicis non adulterãdum, adulteras: qui
abominaris idola, sacrilegium facis. Nomen enim dei
per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est:
Quid tibi ergo profuit litera, quam non imples? Quare
autẽ non imples? Quia de te præsumis. Quare non im-
ples? Quia negociator es, opera tua extollis. Nescis ne-
cessariam esse gratiam adiuuantis, vt impleatur præce-
ptum iubentis. Ecce iussit deus, age quod iussit. Incipis
agere quasi ex viribus tuis & cadis, & manet super te li-
tera puniens, non saluans. Merito lex per Moysen da-
ta est, gratia & veritas per Iesum Christum facta. Moy- Ioan. 1.
ses quinque libros scripsit, sed in quinque porticibus
piscinam cingentibus languidi iacebant, sed curari nõ
poterãt. Vide quomodo manet litera, conuincens reũ, Ioan. 5.
non saluans iniquum. Illis enim quinque porticibus in
figura quinque librorum prodebãtur potius quàm sa-
nabantur ægroti. Quid ergo ibi tũc sanabat ægrotum?
Motus aquæ. Piscina illa mota descendebat ægrotus,
& sanabatur vnus, quia vnitas: Quisquis alius ante ip-
sum motum descenderat non sanabatur. Quomodo F
commendabatur vnitas corporis clamantis à finibus
terræ? Alius nõ sanabatur nisi rursus mota fuisset pisci-
na. Significabat ergo piscinæ motus perturbationem
populi Iudæorum, quando venit dominus Iesus Chri-
stus. Angeli enim aduentu intelligebatur moueri aqua
in piscina. Aqua ergo cincta porticibus quinque, gens
erat Iudæa cincta lege. Et in porticibus ęgroti iacebãt,
& in sola aqua turbata & mota sanabantur. Venit do-
minus, turbata est aqua, crucifixus est, descendat vt sa-
netur ægrotus. Quid est descendat? Humiliet se. Ergo
quicunque amatis literam sine gratia, in porticibus re-
manebitis, ægri eritis, iacentes, non conualescentes, de
litera enim præsumitis. Si enim data esset lex quæ pos- Gala. 3.
set viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed data est
lex, vt reos vos faceret, rei facti timeretis, timentes in-
dulgentiam peteretis, iam de viribus vestris non præ-
sumeretis, de litera vos non extolleretis: nam ipsa figu-
ra est etiam, quòd Helisęus prima ad mortuum resusci-
tãdum baculum suum misit per seruum: Mortuus erat
filius viduæ hóspitæ ipsius, nunciatum est ei, seruo suo
dedit baculum suum: Vade, inquit, pone super mor- 4. Reg. 4.
tuum.

G tuum. Neſciebat propheta quid ageret: Pręceſsit ſeruus
ſuus, poſuit baculum ſuper mortuū, non ſurrexit mor-
tuus: ſi enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, vere ex
Gala.3. lege eſſet iuſtitia. Nō viuificauit lex per ſeruum miſſa,
& tamen ille miſit baculū ſuum per ſeruum ſuum, qui
De verbis poſtea ſecutus viuificauit. Nanque cum ille infans non
Apoſtoli reſurrexiſſet, venit Heliſæus iam figurā portans domi-
ſer.11. ni, qui ſeruum ſuum cum baculo tanquā cum lege pręmiſerat,
venit ad iacentē mortuum, poſuit mēbra ſua
ſuper illum. Ille infans erat, ille iuuenis erat: cōtraxit &
breuiauit quodāmodo iuuentutis ſuæ magnitudinem,
paruulus factus vt mortuo congrueret. Mortuus ergo
ſurrexit, cū ſe viuus mortuo coaptauit, & fecit domin⁹
quod nō fecit baculus: fecit gratia quod nō fecit litera.
Illi ergo qui in baculo remanſerūt, in litera gloriātur,
& ideo nō viuificantur: Ego autem de gratia tua volo
Gala.6. gloriari. Mihi autem, ait Apoſtolus, abſit gloriari niſi in
cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, niſi in illo qui ſe mihi
viuus mortuo vt reſurgerem coaptauit, vt iam ego nō
Gala.2. viuerē, viueret autem in me Chriſtus. In ipſa gratia glo
rians, literaturā non cognoui: id eſt, homines de litera-
tura præſumentes, & à gratia reſilientes, toto corde re-
probaui. Merito ſequitur: *Introibo in potentiā domini.* Nō
H meā, ſed domini: nam illi in potentia ſua de litera glo-
riati ſunt, ideo adiunctā literæ gratiā nō cognouerūt:
nā lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum
Ioan.1. Chriſtū facta eſt. Ipſe enim venit vt legē impleret, quā-
do charitatem donauit per quā lex poſſet impleri. Ple-
nitudo enim legis charitas. Illi non habētes charitatē,
id eſt, non habētes ſpiritū gratiæ, quia charitas dei dif-
Roma.13. fuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctum qui da-
Roma.5. tus eſt nobis, remanſerunt gloriātes in litera. Sed quia
2.Cor.3. litera occidit, ſpiritus autē viuificat: non cognoui lite-
raturā, & introibo in potētiā domini. Ideo verſus iſte
ſequens confirmat perficitq; ſententiā, ita vt eam figat
in cordibus hominū, nec alium permittat omnino ir-
repere vlla ex parte intellectū. *Domine memorabor iuſtitiæ
tuæ ſolius.* O ſolius. Quid addit ſolius, rogo vos? Suffi-
ceret memorabor iuſtitiæ tuæ. Solius, inquit, prorſus,
1.Cor.4. vbi meā nō cogito. Quid enim habes quod nō accepi-
ſti? Si autē accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?
Iuſtitia tua ſola liberat me: mea ſola nō ſunt niſi pecca-
ta. Nō glorier ergo de viribus meis, non in litera rema-
neā: reprobē literaturam, id eſt, homines de litera glo-
I riantes, & de ſuis viribus peruerſe tanquam phrenetici
præſumētes: reprobē tales, intrem in potentiam domi-
ni: vt quādo infirmus ſum, tunc potēs ſim: vt tu in me
ſis potens, quoniam memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.

Concio ſecunda, de ſecunda parte euſdem Pſalmi.

GRatiam dei qua gratis ſalui facti ſumus nullis
noſtris meritis præcedentibus, niſi quibus ſup-
plicium debebatur, in iſto commendari pſalmo
heſterno die inſinuauimus charitati veſtræ, eumq; tra-
ctādo quoniā finire nequiuimus, extremā eius partem
in hodiernā diem diſtulimus, promittentes in nomine
domini nos debitū ſoluturos. Quod ſoluendi quoniā
tempus eſt, adeſto animo tanquā agro fertili, vbi & ſe-
mem multiplicetis, & pluuiæ ingrati non ſitis. Cōmen-
dauimus heſterna die titulū eius, ſed propter renouan-
dam intentionē veſtram, & his intimandum qui heri
abſentes fuerunt, breuiter cōmemoramus, quod reco-
lant qui audierunt, audiant qui neſcierunt. Filiorū Io-
nadab pſalmus eſt, quod nomen interpretatur domini
ſpontaneus, quoniā ſpontaneè, hoc eſt bona, pura, ſyn-
cera & perfecta voluntate, nō ficto corde domino ſer-
uiendū eſt, quod etiam illud indicat vbi dictū eſt, Vo- K
lūtarie ſacrificabo tibi. Filiis huius, id eſt, filiis obediē- Pſal.53.
tiæ cātatur pſalmus, & his qui primi captiui ducti ſunt,
vt agnoſcatur hic gemitus noſter, & ſufficiat diei mali-
tia ſua. Iā enim ſi ſuperbi defieram⁹, vel fatigati redea-
mus. Nec rediri niſi per gratiā poteſt: gratia, gratis da-
ta. Nam niſi gratis, gratia nō eſſet. Porrò autem ſi pro-
pterea gratia eſt, quia gratis eſt, nihil tuū pręceſsit vt ac-
ciperes. Nam ſi aliqua bona opera tua præceſſerūt, pre-
cium accepiſtis non gratis: precium autem quod nobis
debebatur, ſuppliciū eſt. Quòd ergo liberamur, nō me-
ritis noſtris, ſed illius gratia eſt. Illū ergo laudemus, illi
totum quod ſumus, & quod ſalui efficimur debemus.
Ad quod cōcloſit cū multa dixiſſet, dicēs, Domine me-
morabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Ad iſtū verſum cōcluſa eſt
heſterna tractatio. Primi ergo captiui, id eſt, pertinētes
ad primum hominem: propter hoc enim captiui pro-
pter primum hominē, in quo omnes morimur: quia nō
prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea quod
ſpiritale. Propter primum hominē primi captiui, pro- 1.Corin.15.
pter ſecundum hominē ſecundi redempti: nam & ipſa
redemptio clamat captiuitatem noſtram. Vnde enim
redempti, ſi non antea captiui? Et eam captiuitatem ex- L
preſsius ab apoſtolo inſinuatam ex epiſtola eius verba
quædam commemorantes inſinuauimus & repetimus:
Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi Roma.7.
mentis meæ, & captiuum me ducētem in lege peccati,
quæ eſt in mēbris meis. Ipſa eſt prima captiuitas noſtra
qua cōcupiſcit aduerſus ſpiritum caro. Venit autē hoc Gala.5.
de pœna peccati, vt homo aduerſus ſeipſum diuidere-
tur, qui vni ſubditus eſſe noluit. Nihil enim tā expedit
animæ quàm obedire. Et ſi expedit animæ obedire, in
ſeruo vt obediat domino, in filio vt obediat patri, in
vxore vt obediat viro, quāto magis in homine vt obe-
diat deo? Expert⁹ ergo malū Adam, omnis autē homo
Adam, ſicut in his qui crediderunt omnis homo Chri-
ſtus, quia membra ſunt Chriſti. Expertus ergo malum
quod nō debuit experiri ſi crederet dicenti, Nolite tan- Gene.3.
gere. Expertus ergo malum, poſtea ſaltem obtemperet
præceptis medici vt ſurgat, qui noluit credere medico
vt nō ægrotaret: nam & ſanis bonus & fidelis medicus
dat pręceptū, ne ſit illis neceſſarius. Non eſt enim ſanis Matth.9.
neceſſarius medicus, ſed male habentibus. Boni autem
amici medici qui nolunt vendere artem ſuam, & plus M
gaudent & ſanos quàm ad ęgrotos, dant quędam præ-
cepta ſanis, quæ obſeruando in ægritudinē non cadāt.
Porrò autē illi ſi præcepta contempſerint & in ægritu-
dinem inciderint, ſupplicant medico, quem contēpſe-
runt ſani, rogant ægroti. Vtinam ſalutem rogēt, ne per
febrem mente perdita medicū cædant. Audiſtis modo
cum Euangeliū legeretur, quemadmodum in illos di-
cta ſit parabola. Mentis ſanæ erant qui dixerūt, Hic eſt Matth.21.
hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas?
Vtique nō. Puta quia occiderunt filium, & patrē occi-
ſuri erant? Hoc eſt mentem ſanā nō habere. Poſtremo
ecce quia occiderūt filium, reſurrexit filius, & lapis re- Pſal.117.
probatus ab ædificātibus factus eſt in caput anguli. Of-
fenderunt in illum & cōquaſſati ſunt, veniet ſuper eos
& conteret eos. Sed nō ita iſte qui cantat in pſalmo &
dicit: Introibo in potētiam domini: non meā, ſed do-
mini. Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Nullam
meam agnoſco, ſolius tuę iuſtitię memorabor. A te ha-
beo, quicquid boni habeo: quicquid autē mali habeo, à
me habeo. Non meritis ſupplicium reddidiſti, ſed gra-
tiam gratis impertiſti. Tuę itaque ſolius iuſtitię memo-
rabor:

A rabor: *Deus docuisti me ex iuuentute mea.* Quid est me do-
cuisti? Quia tuæ solius iustitiæ memorari debeo. Cõsy-
derans enim vitam meã præteritam, video quid mihi
debebatur, & quid acceperim pro eo quod mihi debe-
batur. Debebatur pœna, sed reddita est gratia: debeba-
tur gehenna, data est vita æterna. Deus docuisti me ex
iuuentute mea. Ex ipso initio fidei meæ, qua me inno-
uasti, docuisti me. Nihil in me præcessit, vnde mihi di-
cerem deberi quod dedisti. Quis enim conuertitur ad
deum nisi ab iniquitate? Quis redimitur nisi à captiui-
tate? Quis autem potest dicere iniustã fuisse captiuita-
tem suam, quando deseruit imperatorem, & diuertit ad
desertorem? Imperator enim deus, desertor autem dia-
Gen. 2. & 3 bolus. Præceptum dedit imperator, fraudem suggessit
desertor. Vbi aures tuæ inter præceptionem & dece-
ptionem? Melior ne diabolus quàm deus? Melior qui
† al. Melior te infecit quàm qui te fecit? † Credidisti quod promisit
qui defecit, diabolus, & inuenisti quod minatus est deus. Iam ergo
quàm qui ex captiuitate liberatus, adhuc tamen in spe, nondum
te fecit. in re, ambulas per fidem nondum per speciem. Deus,
inquit, docuisti me ex iuuentute mea. Ex quo cõuersus
sum ad te, innouatus à te qui factus à te, recreatus qui
B creatus, reformatus qui formatus: ex quo cõuersus sum,
didici merita mea nulla præcessisse, sed gratiam tuam
mihi gratis venisse, vt memorarer iustitiæ tuæ solius.
Quid deinde post iuuentutem? Quoniam docuisti me,
inquit, ex iuuentute mea. Quid post iuuentutem? In ipsa
enim prima conuersione tua didicisti, quòd ante con-
uersionem iustus non fuisti, sed præcessit iniquitas, vt
expulsa iniquitate succederet charitas, vt sis renouatus
in nouum hominem spe duntaxat nondum re. Didi-
cisti quòd nihil tui boni præcesserat, & gratia dei con-
uersus es ad deum. Iam forte ex quo conuersus es, habe-
bis aliquid tuum, & de viribus tuis præsumere debes
quemadmodum solent homines dicere: iam dimitte,
opus erat vt viam ostenderes, sufficit, ambulabo viam:
& ille qui tibi viam ostendit, ne forte vis vt deducam
te? Tu autem si superbis, absit: Sufficit, ambulabo viam:
Dimitteris, & per infirmitatem iterum aberrabis. Bo-
num erat tibi vt deduceret te, qui prius in via colloca-
uit te. Cæterum nisi & ipse ducat, rursus errabis: dic illi
Psal. 5. ergo, Deduc me domine in via tua, & ambulabo in ve-
ritate tua. Quòd autem viam ingressus es, iuuentus est,
ipsa renouatio & initium fidei. Antea enim ambulabas
C per vias tuas vagabundus, errans per syluosa, per aspe-
ra, laceratus omnibus membris, patriam quærebas, hoc
est, stabilitatem quandam spiritus tui, vbi diceres, bene
est, & securus diceres, quietus ab omni molestia, ab om
ni tentatione, ab omni postremo captiuitate, & non
inueniebas. Quid dicam? Venit ad te qui tibi ostende-
ret viam, venit ad te ipsa via, & constitutus es in ea,
nullis tuis meritis præcedentibus, quoniam vtique er-
rabas. Quid est, ex quo ingressus es? Iam regis te, iam il-
le qui viam docuit te, dimittet te? Non, inquit, Docuisti
me ex iuuentute mea. *Et vsque nunc annuntiabo mirabilia
tua.* Mirabile est enim quod adhuc facis vt regas me,
qui in via posuisti me: & hæc sunt mirabilia dei. Quæ
sunt putas mirabilia dei? Quid mirabilius inter dei mi-
rabilia, quàm mortuos suscitare? Nunquid nam ego
mortuus sum inquis? Si mortuus non esses, non dicere-
tur tibi, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illu-
Ephe. 5. minabit te Christus. Mortui sunt omnes infideles: om-
nes iniqui corpore viuunt, sed corde extincti sunt.
Qui autem suscitat mortuum secundum corpus, red-
dit eum luci huic videndæ, & huic aëri ducendo, non
autem suscitator eius, ipse illi lux & aër est, incipit vi- D
dere quemadmodum videbat antea. Anima non sic
exuscitatur. Anima enim exuscitatur à deo, quamquam
& corpus exuscitetur à deo. Sed deus quando exusci-
tat corpus, mundo reddit: quando exuscitat animam,
sibi reddit. Si recedat aër mundi istius, moritur corpus:
si recedat deus, moritur anima. Cum ergo animam su-
scitat deus, nisi assit qui suscitauit, suscitata non viuit.
Non enim suscitat, & dimittit vt viuat sibi, sicut Laza-
rus quando resuscitatus est quatriduanus mortuus, su-
scitatus est corpore per domini corporalem præsen-
tiam. Accessit enim corporaliter ad sepulchrum, cla-
mauit, Lazare veni foras: & surrexit Lazarus, processit *Ioan. 11.*
de sepulchro ligatus, deinde solutus discessit. Resusci- *De pæ. di.*
tatus est domino præsente, sed vixit & domino absen- *2. resusci-*
te, quanquam eum dominus corporaliter resuscitasset, *tatus.*
quantum ad visibilia pertinet: cæterum præsentia ma-
iestatis suæ illum suscitauit, qua præsentia nusquàm re-
cedit. Interim tamen ad præsentiam visibilem domi-
nus suscitauit Lazarum. Discessit de ipsa ciuitate do-
minus vel de illo loco, nũquid Lazarus nõ vixit? Non
sic anima suscitatur. Suscitat illam deus, moritur si di-
scesserit deus. Dicam enim audacter fratres, sed tamen E
verum. Duæ vitæ sunt: vna corporis, altera animæ. Si-
cut vita corporis anima, sic vita animæ deus. Quomo-
do si anima deserat moritur corpus, sic anima mori-
tur si deserat deus. Ipsa est enim gratia eius vt resuscitet
& sit nobiscum. Quòd ergo nos suscitat à morte no-
stra præterita, & innouat quodammodo vitam no-
stram, dicimus ei, Deus docuisti me ex iuuentute mea.
Quia vero non recedit ab eis quos suscitat, ne cum re-
cesserit moriantur, dicimus ei, Et vsque nunc annun-
ciabo mirabilia tua: quia cum mecum es viuo, & ani-
mæ meæ vita tu es, quæ morietur si dimittatur sibi. Er-
go dum adest vita mea, hoc est, deus meus vsque nunc,
quid postea? *Et vsque in senectam & senium.* Duo ista no-
mina senectutis sunt, & discernuntur à Græcis. Graui-
tas enim post iuuentutem aliud nomen habet apud
Græcos, & post ipsam grauitatem veniens vltima ætas
aliud nomen habet. Nam πρεσβύτης dicitur grauis, &
γεραιός, senex. Quia vero in Latina lingua duorũ isto-
rum nominum distinctio deficit, de senectute ambo
sunt posita, senecta & senium. Scitis autem esse duas æ-
tates. Docuisti me gratiam tuam à iuuentute mea, & F
vsque nunc: post iuuentutem meam annunciabo mira-
bilia tua, quia mecum es vt non moriar, quia venisti vt
surgam. Et vsque in senectam, & senium: id est, vsque
ad vltimum meum, nisi mecum fueris, non erit aliquid
meriti mei. Gratia tua semper perseueret mecum: hoc
diceret vnus homo, tu, ille, ego. Quia vero vox ista v-
nius cuiusdam magni hominis est, hoc est, ipsius vnita-
tis, vox est enim Ecclesiæ, quæramus iuuentutem Ec-
clesiæ. Quando venit Christus, mortuus est, crucifixus
est, surrexit, vocauit egentes, cœperunt conuerti, facti
sunt martyres fortes in Christo, fusus est sanguis fide-
lis, surrexit seges Ecclesiæ: hæc iuuentus. Progredienti-
bus autem temporibus confiteatur Ecclesia, dicat, Vs-
que nunc annunciabo mirabilia tua, non tantum in
iuuentute quando Paulus, quando Petrus, quando pri-
mi Apostoli nunciauerunt, procedente etiam ætate
egoipse, id est, vnitas tua, [membra tua,] corpus tuum,
annunciabo mirabilia tua. Quid postea? Et vsque ad
senectam & senium annunciabo mirabilia tua: vsque
in finem seculi erit hic Ecclesia. Si enim non hic futu-
ra est vsque in finem seculi, quibus dominus dixit, Ec-
ce ego

G ce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi? Quare ista oportebat vt dicerentur in scripturis? Quia futuri erant inimici Christianæ fidei qui dicerent, ad certum tempus sunt Christiani, postea peribunt & redibunt idola, rediet quod erat antea. Quandiu erunt Christiani? Vsque ad senectã & senium: id est, vsque in finem seculi. Tu cũ expectas miser infidelis vt trãseant Christiani, transis tu sine Christianis. Et Christiani vsque in finẽ seculi permanebũt, & tu puer per infidelitatem tuam cum finieris breuem vitam tuam, qua frõte exies ad iudicem, quem cum viueres blasphemasti? Ergo à iuuentute mea & vsque nũc & vsque ad senectã & senium, *Domine ne derelinquas me.* Non quomodo dicunt inimici mei, vsq; ad tẽpus erit. Ne derelinquas me, *Donec annunciem brachium tuum generationi omni superuenturæ.* Et brachium domini cui reuelatum est: Brachium domini, Christus. Noli ergo derelinquere me: non gaudeant qui dicunt, Vsque ad certum tempus erũt Christiani: sunt qui annuncient brachium domini. Cui? Generationi omni superuenturæ. Si ergo omni generationi superuenturæ, vsque in finẽ seculi: finito enim seculo, iam nulla superueniet generatio. *Potentiam tuam & iustitiam tuam.* Hoc est, annunciem generationi omni superuẽturæ brachium tuum. Et quid præstitit brachiũ tuum? Liberationem nostram gratuitam. Hoc ergo annũciem, ipsam gratiam omni generationi superuenturæ: dicam omni homini nascituro, Nihil es per te, deũ inuoca, tua peccata sunt, merita dei sunt: supplicium tibi debetur, & cum præmium venerit, sua dona coronabit, non merita tua. Dicã omni generationi superuenturæ, de captiuitate venisti, ad Adam pertinebas. Dicã hoc omni generationi superuenturæ, nullas vires meas, nullam iustitiam meam, sed potẽtiam tuam & iustitiam tuam. *Deus vsque in altissima quæ fecisti magnalia.* Potentiam tuam & iustitiam tuã vsquequo? Vsque ad carnem & sanguinẽm, immo vsque ad altissima quæ fecisti magnalia. In altis cœli sunt, in altis angeli sunt, sedes, dominationes, principatus, potestates, tibi debent quòd sunt, tibi debẽt quòd viuunt, tibi debent quòd iuste viuunt, tibi debent quòd beate viuunt. Potentiam tuam & iustitiam tuam, vsquequo? Vsque in altissima quæ fecisti magnalia. Ne putes hominem solum pertinere ad gratiam dei: quid erat angelus antequam fieret? quid est angelus si deserat qui creauit? Ergo potentiam tuam & iustitiam tuam vsque in altissima quæ fecisti magnalia. Et homo se extollit, & vt pertineat ad primam captiuitatem, audit serpentem suggerentem, Gustate & eritis sicut dij. Homines sicut dij? *Deus quis similis tibi?* Non in abysso, non in inferno, non in terra, nõ in cœlo, omnia enim tu fecisti: quid contendit opus cum artifice? Deus quis similis tibi: Ego autem ait Adã miser, & in Adam omnis homo, cũ volo esse peruerse similis tibi, ecce quid factus sum, vt de captiuitate ad te clamem? Cui bene erat sub rege bono, captiuus factus sum sub meo seductore, & clamo ad te, quia cecidi abs te. Et vnde abs te cecidi? Cum quæro esse peruerse similis tibi. Quid enim? Deus nonne ad suam similitudinẽ nos vocat? Nonne ipse est qui dicit, Diligite inimicos vestros, orate pro eis qui vos persequuntur, benefacite eis qui vos oderunt? Hæc dicens, ad similitudinẽ dei nos hortatur. Deniq; quid adiungit? Vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est. Quid enim ipse facit? Hoc facit certe, Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui enim bene vult inimico suo, deo similis

Math. 28. · Esaie. 53. · H · I · Gene. 3. · Math. 5.

est: nec ista superbia, sed obediẽtia est. Quare? Quia ad imaginẽ dei facti sumus, Faciamus, inquit, hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Non ergo aliquid alienum est, si imaginẽ dei tenemus in nobis: vtinam eam per superbiã nõ amittamus. Sed quid est per superbiã? Velle esse similis deo. Quid putamus vt exclamaret captiuus, Domine quis similis tibi? Quæ est ista peruersa similitudo? Audite & intelligite si potestis. Credim⁹ autẽ quòd ipse qui nos posuit hæc vobis dicere, dabit vobis etiã posse & intelligere. Deus nullo indiget bono, & ipse est summũ bonũ, & ab ipso est omne bonum. Vt ergo boni simus, deo indigemus: vt bonus sit deus, nobis non indiget. Nec nobis tantũ, sed vsq; ad altissima quę fecit magnalia: nec ipsis cœlestibus, nec supercœlestibus, nec cœlo cœli quod dicitur indiget deus, vt aut melior sit, aut potentior, aut beatior. Quid enim esset quicquid aliud est, nisi ipse fecisset? Quo ergo eget abs te qui erat ante te, & tã potẽs erat, vt cũ tu nihil esses, faceret te? Nunquid quomodo parentes faciũt filios? Per quandã concupiscentiã carnalẽ generãt potius quàm creãt. Istis enim generãtib⁹, deus creat. Nã si tu ita creas, dic quid tua mulier paritura est? Quid dicam, tu dic ipsa dicat, quę quod portat ignorat. Generant tamẽ homines filios, & ad solatiũ suũ, & ad subsidiũ senectutis. Nunquid ideo creauit hæc omnia deus à quibus senex adiuuaretur? Nouit ergo de⁹ quod creat, & quale sit per eius bonitatẽ, & quale futurũ sit per propriã voluntatẽ, Nouit de⁹ & ordinauit omnia. Vt aũt homo sit aliquid cõuertit se ad illũ à quo creatus est. Recedẽdo enim frigescit, accedẽdo feruescit, recedẽdo tenebrescit, accedẽdo clarescit. A quo enim habet vt sit, apud illũ habet vt ei bene sit. Deniq; filius minor, qui voluit in sua potestate habere substãtiã suã, quæ illi apud patrẽ optime seruabatur, factus suæ potestatis, profectus est in regionẽ longinquã, hæsit principi malo, porcos pauit, fame correctus est qui saturitate superbus abscesserat. Ergo quisquis ita vult esse similis deo, vt ad illũ stet, fortitudinemq; suã sicut scriptũ est, ad illum custodiat, nõ ab illo recedat, ei cohęrẽdo signetur tãquã ex anulo cęra: illi affixus habeat imaginẽ eius, faciens quod dictũ est, Mihi autẽ adhærere deo bonũ est, vere custodit similitudinẽ & imaginẽ ad quã factus est. Porrò autẽ si peruerse voluerit imitari deũ, vt quomodo de⁹ nõ habet à quo formetur, nõ habet à quo regatur, sic ipse velit sua potestate vti, vt quomodo de⁹ nullo formãte, nullo regẽte viuat: quid restat fratres, nisi vt recedẽs ab ei⁹ calore torpescat, recedẽs à veritate vanescat, recedẽs ab eo quod summe atq; incõparabiliter est, in deterius mutatus deficiat? Hoc diabolus fecit, imitari deũ voluit, sed peruerse, non esse sub illius potestate, sed habere cõtra illum potestatẽ. Homo autẽ positus sub præcepto, audiuit à domino deo, Noli tãgere. Quid? Hanc arborem. Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tãgo? Si mala est, quid facit in paradiso? Prorsus ideo est in paradiso, quia bona est, sed nolo tãgas. Quare nõ tãgo? Quia obediẽtem te volo, non cõtradicentem seruũ: ad hoc serue, non nolli male serue. Serue audi prius domini iussum, & tũc iubẽtis disce cõsiliũ. Bona est arbor, nolo tangas. Quare? Quia domin⁹ sum, & seruus es. Hęc tota causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autẽ tibi expedit, nisi esse sub domino? Quomodo eris sub domino, nisi fueris sub præcepto? Porrò si expedit tibi esse sub domino & sub præcepto, quid tibi iussurus erat deus? Aliquid enim querit abs te, Offer mihi sacrificiũ, dicturus est tibi? Nonne ipse fecit omnia, in quib⁹ & te fecit?

K · Gene. 1. · L · Lucæ. 15. · Psal. 58. · Psal. 72. · Gene. 1. · M · Gene. 2. & 3. · 8. li. de Ge. ad lite. ca. 9. & 18.

A fecit? Obsequere mihi, dicturus est tibi, siue ad lectum
cum requiesco, siue ad mensam cum me reficio, siue ad
balneas cum lauo? quia ergo nullo abs te indiget deus,
nihil tibi debuit iubere? Si autē debuit aliquid iubere,
vt te, quod tibi expedit, sentires esse sub domino, ab ali
qua re prohibendus eras, nō propter illius arboris ma-
litiam, sed propter tuā inobedientiā. Non potuit deus
perfectius demonstrare quantū sit bonum obedientiæ,
nisi cum prohibuit ab ea re quæ non erat mala. Sola ibi
obedientia tenet palmam, sola ibi inobediētia inuenit
pœnam. Bonum est, nolo tangas. Non enim non tan-
gendo moriturus es. Nunquid qui hinc prohibuit, alia
subtraxit? Nōnne est paradisus fructuosis plenus arbo-
ribus? Quid tibi deest? Hoc nolo tangas, hinc nolo gu-
stes. Bonū est, sed obedientia melior. Proinde cum teti-
geris, nunquid arbor illa malum erit vt moriaris? Sed
inobedientia te subiecit morti, quia prohibita tetigisti.
Ibidem. Ideo arbor illa appellata est scientia dignoscendi boni
& mali, non quia inde talia quasi poma pendebant: sed
quicquid esset arbor illa cuiuslibet pomi, cuiuslibet fru
ctus esset, ideo sic vocata est, quia homo qui nollet bo-
B num à malo discernere per præceptū, discreturus erat
per experimentum, vt tangendo vetitū, inueniret sup-
plicium. Quare autem tetigit fratres mei? Quid illi de-
erat? Dicatur mihi quid illi deerat in paradiso consti-
Gene.3. tuto, in media opulentia, mediisq; delitiis? cui magnæ
delitiæ erant ipsa visio dei, cuius faciē quasi inimici ti-
muit post peccatum? Quid illi deerat vt tangeret, nisi
quia sua potestate vti voluit, præceptum rumpere dele-
ctauit? Vt nullo sibi dominante fieret sicut deus, qua
deo nullis vtique dominatur. Male vagus, male præsu
mens, futurus mortuus, recedendo à vita iustitiæ: ecce
soluit præceptum, excussit à ceruice iugum disciplinæ,
habenas regiminis exaltante animositate dirupit. Vbi
Psal.48. est nunc? Certe captiuus clamat, Domine quis similis
tibi? Volui esse peruerse similis tibi, & factus sum similis
pecori. Sub tua dominatione, sub tuo præcepto vere si-
milis eram, sed homo in honore positus non intelle-
xit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus
est illis. Iam de similitudine iumentorum clama sero
& dic, Deus quis similis tibi? *Quantas ostendisti mihi tribu-
lationes multas & malas.* Merito superbe serue. Voluisti e-
C nim peruerse esse similis domino tuo, qui factus eras ad
Gene.1. imaginem domini tui. Bene tibi velles vt esset, recedē-
ti ab illo bono? Prorsus dicit tibi deus, Si recedis à me
& bene tibi est, ego nō sum bonum tuū. Proinde si ille
bonus & summe bonus, & de se sibi bonus, & nullo a-
lieno bono bonus, & ipse nostrum summū bonum re-
cedendo inde, quid eris nisi malus? Item si ipse est bea-
titudo nostra, quid erit recedenti, nisi miseria? Redi er-
go post miseriā, & dic, Domine quis similis tibi? Quan
tas ostendisti mihi tribulationes multas & malas? Sed
disciplina fuit, admonitio non desertio. Denique gra-
tias agens quid dicit? *Et conuersus viuificasti me, & de abyssis
terræ iterū reduxisti me.* Quādo enim antea? Quid est hoc
iterum? Cecidisti ab altitudine ô homo, mancipiū in-
obediens, superbe aduersus dominū cecidisti. Factum
est in te, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: fiat in te,
Luca.14. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Redi de profundo.
Redeo, inquit redeo, agnosco, Deus quis similis tibi? O-
stendisti mihi tribulationes multas & malas, & cōuer-
sus viuificasti me, & de abyssis terræ iterū reduxisti me.
Intelligimus, audio, Reduxisti me enim de abyssis ter-
ræ, reduxisti me à profunditate & submersione peccati.
Sed quare iterum? Quando iam factum erat? Sequa-
mur ne forte posteriora Psalmi ipsius exponant nobis, D
quod hic nondū intelligimus quid dixerit iterū. Ergo
audiamus, Quātas ostēdisti mihi tribulationes multas
& malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ
iterum reduxisti me. Quid deinde? *Multiplicasti iustitiam
tuam & conuersus consolatus es me, & de abyssis terræ iterum re-
duxisti me.* Ecce alterum iterum. Si hoc iterum soluere
laboramus semel positū, quis poterit soluere gemina-
tum? Iam ipsum iterum geminatio est, & rursum posi-
tum est iterum. Assit ille à quo gratia, assit & brachium
quod annunciamus omni generationi superuenturæ.
Assit ipse, & tanquam claue crucis suæ clausum sacra-
mētum aperiat. Neque enim frustra illo crucifixo, ve-
lum templi medium scissum est, nisi q. er ipsius pas- *Matth.27.*
sionem omnium mysteriorum secreta patuerunt. Assit
ergo ipse transeuntibus ad eum, auferatur velamen, di- *2.Corin.3.*
cat nobis dominus noster & saluator Iesus Christus,
quare talis vox Prophetæ præmissa est, Ostendisti mihi
tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti
me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. En hoc pri
mum positum est iterum, videamus quid hoc sit, & in-
ueniemus quare alterum iterum. Quid est Christus? In E
principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & *Ioan.1.*
deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum: o-
mnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.
Grande hoc, magnum hoc. Tu quid captiue? Vbi taces?
In carne, sub morte. Quis ergo ille? Quis tu? Et quid il-
le postea? Propter quem? Quis ille, nisi quod dictum est
verbum? Quod verbum? Ne forte sonat & transit? Ver-
bum deus apud deum, verbū per quod facta sunt om-
nia. Quid propter te? Et verbum caro factum est, & ha-
bitauit in nobis. Qui filio proprio nō pepercit, sed pro *Roma.8.*
nobis omnibus tradidit illum. Quomodo ergo nō &
cū illo omnia nobis donauit? Ecce quid, quis, propter
quem. Filius dei caro propter peccatorem, propter ini-
quum, propter desertorē, propter superbū, propter per-
uersum dei sui imitatorē. Factus ille quod tu, filius ho-
minis, vt nos efficeremur filij dei. Caro factus. Vnde ca
ro? Ex Maria virgine. Vnde Maria virgo? Ex Adam. Er- *Luca.3.*
go ex illo primo captiuo & caro in Christo de massa
captiuitatis. Vt quid hoc? Ad exemplū. Suscepit à te, in
quo moreretur pro te. Suscepit à te quod offerret pro
te, quo exemplo doceret te. Quid doceret te? Quia re- F
surrecturus es. Vnde enim crederes, nisi exemplū car-
nis præcederet assumptæ de massa carnis tuæ? Ergo in
illo primo resurreximus, quia & Christus cum resurre-
xit, nos resurreximus. Non enim verbū mortuum est,
& resurrexit, sed in verbo caro mortua est & resurre-
xit. Ibi mortuus est Christus, vbi es tu moriturus: & ibi
resurrexit Christus, vbi tu es resurrecturus. Exēplo suo
docuit quid non timeres, quid sperares. Timebas mor-
tē, mortuus est: desperabas de resurrectione, resurrexit.
Sed dicis mihi, Ille resurrexit, nunquid ego? Sed resur-
rexit in eo quod pro te accepit ex te. Ergo natura tua
in illo præcessit te: & quod sumptū est ex te, ascēdit ante
te. Ibi ergo & tu ascendisti. Ascendit ergo ille prior, &
in illo nos, quia caro illa de genere humano. Ergo & il
lo resurgente, reducti sumus ex abyssis terræ. Cum itaq;
resurrexit Christus, de abyssis terræ reduxisti me. Cum
vero credimus in Christum, de abyssis terræ iterū re-
duxisti me. Ecce vnum iterum audi impleri ab Aposto
lo, Si ergo resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt *Colo.3.*
quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sur-
sum sunt sapite, non quæ super terram. Præcessit ergo
ille, iam resurreximus & nos, sed adhuc in spe. Audi

G hoc idem Apostolum Paulum dicentem, Et ipsi in no-
Roma.8. bisinetipsis ingemiscimus, adoptionem expectátes re-
demptioné corporis nostri. Adhuc ingemiscis, adhuc
expectas. Quid ergo est quod tibi præstitit Christus?
Audi quod sequitur. Spe enim salui facti sumus. Spes
auté quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis,
quid sperat? Si autem quod nó videmus speramus, per
patientiam expectamus. Reducti ergo sumus iterum ab
Psal.terra. abyssis spe. Quare iterum? Quia iam Christus præces-
serat. Sed quia resurgemus in re, modo enim spe viui-
mus, modo secundum fidem ambulamus, reducti su-
mus ab abyssis terrę, credendo in eum qui ante nos re-
surrexit ab abyssis terræ. Resuscitata est anima nostra
ab iniquitate infidelitatis, & facta est in nobis quasi pri
ma resurrectio per fidem. Sed si sola erit, vbi est quod
Apostolus ait? Adoptionem expectantes redemptio-
nem corporis nostri? Vbi est quod illo loco dixit, Cor-
pus mortuum est propter peccatú, spiritus vita est pro-
pter iustitiam? Si autem qui suscitauit Christum à mor-
tuis habitat in nobis, qui suscitauit Iesum Christum à
mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per in-
H habitantem spiritum eius in nobis. Ergo iam resurrexi-
mus, mente, fide, spe, charitate: sed restat vt resurgamus
corpore. Audistis vnum iterum, audi alterum iterum.
Vnum iterum propter Christum præcedentem: tu ite-
rum, sed adhuc spe. Quid restat in re? Multiplicasti iusti
tiam tuam, iam in credentibus, iam in illis qui primo
resurrexerunt in spe, Multiplicasti iustitiam tuā. Ad ip-
1.Petr.4. sam iustitiam pertinet & flagellum, quia tempus est vt
iudiciú incipiat à domo dei, ait Petrus, id est, à sanctis
Hebræ.12. eius. Flagellat autem omnem filium qué recipit. Mul-
tiplicasti iustitiam tuam, quia iam nec filiis pepercisti,
sed quibus hæreditaté æternam seruabas, disciplina nó
deseruisti. Multiplicasti iustitiam tuā, & conuersus con
solatus es me, & propter corpus in fine resurrecturum,
& de abyssis terræ iterum reduxisti me. *Etenim ego confi-
tebor tibi in vasis Psalmi veritatem tuam.* Vasa Psalmi, psalte-
rium. Sed quid est psalterium? Organum ligneum cum
chordis. Quid significat? Interest aliquid inter ipsum
& citharam? Interesse dicunt qui norunt, eo quòd con-
cauum illud lignú cui chordæ supertenduntur vt reso
nent, in superiore parte habet psalteriú, cithara in infe-
I riore: & quia spiritus desuper, caro de terra, significari
videtur, per psalteriú spiritus, per citharā caro. Et quia
duas dixerat reductiones nostras ab abyssis terræ, vnā
secundum spiritum in spe, alteram secundum corpus
in re: audi eas duas, Etenim ego confitebor tibi in va-
sis Psalmi veritaté tuam. Hoc est secundum spiritum.
Quid de corpore? *Psallam tibi in cithara sanctus Israel.* Ite-
rú hoc audi, propter ipsum iterú & iterum. *Exultabunt
labia mea cum psallam tibi.* Sed quia labia solent dici & in-
terioris hominis & exterioris, incertum est quomodo
posita sint labia. Sequitur ergo, *Et anima mea quā redemisti.*
Ergo de labiis interioribus saluati in spe, reducti ab a-
byssis terræ in fide & charitate, expectantes tamé ad-
Roma.8. huc redemptioné corporis nostri, quid dicimus? Iam
dixit, Et anima mea quā redemisti. Sed ne solam ani-
mam redemptam putares, in qua nunc audisti vnú ite-
rum. Adhuc auté, inquit, Quid adhuc? *Adhuc auté & lin
gua mea.* Ergo iam lingua corporis. *Tota die meditabitur
iustitiam tuam.* Id est, in æternitate sine fine, Sed quando
hoc? Iam in fine seculi, in resurrectione corporis, & im-
mutatione in angelicum statum. Vnde hoc probatur,
quia de fine dicitur? Adhuc autem & lingua mea tota
die meditabitur iustitiam tuā. *Cum confusi fuerint & eru-
buerint, qui quærunt mala mihi.* Quando confundentur, K
quando erubescent, nisi in fine seculi? Duobus enim
modis confundentur, aut cum credent in Christú, aut
cum venerit Christus. Nam quandiu hic est Ecclesia,
quandiu gemit triticum inter paleas, quandiu gemunt
spicæ inter zizania, quandiu gemunt vasa misericor-
diæ inter vasa iræ facta in contumeliam, quandiu ge- Matth.3.
mit liliú inter spinas, non deerunt inimici, qui dicant; & 13.
Quando morietur & peribit nomé eius? Id est, ecce ve-
niet tempus vt finiantur, & non sint Christiani. Sicut
cœperunt ex aliquo tempore, ita vsq; ad certum tépus 2.Timo.2.
erunt. Sed cú ista dicunt, & sine fine moriuntur, & per-
manet Ecclesia prædicans brachium domini omni ge Canti.2.
nerationi superuenturæ. Veniet & ipse vltimus in cla-
ritate sua, resurgent omnes mortui, quisque cum causa Psal.40.
sua: separabuntur boni ad dexteram, mali auté ad sini-
stram, & confundentur qui insultabant, erubescent qui Matth.25.
garriebant: & sic lingua mea post resurrectioné medi-
tabitur iustitiam tuam, tota die laudé tuam: cum cófusi
fuerint & erubuerint, qui quærunt mihi mala.

In Psalmum septuagesimumprimum
Enarratio.

L
IN *Salomonem* quidem psalmi huius titulus præ-
notatur. Sed hæc in eo dicuntur quę non pos-
sint illi Salomoni regi Israël secundum car-
nem iuxta ea quæ de illo sancta scriptura loquitur, con
uenire. Domino auté Christo aptissime possunt. Vnde
intelligitur etiā ipsum vocabulum Salomonis ad figu
ratam significationé adhibitum, vt in eo Christus acci
piatur. Salomon quippe interpretatur pacificus, ac per
hoc tale vocabulum illi verissime atq; optimè cógruit,
per qué mediatoré ex inimicis accepta remissione pec-
catorú reconciliamur deo. Etenim cú inimici essemus Roma.5.
reconciliati sumus deo per mortem filij eius. Idem ipse
est ille pacificus qui fecit vtraq; vnum, & medium pa-
rietem maceriæ solués inimicitias in carne sua, legem Ephe.2.
mandatorum decretis euacuans, vt duos códeret in se
in vnum nouum hominem, faciens pacem, & veniens
euangelizauit pacem iis qui longe, & pacé iis qui pro-
pe. Ipse in Euangelio dicit, Pacem relinquo vobis, pacé Ioan.14.
meam do vobis. Et multis aliis testimoniis dominus
Christus pacificus esse monstratur, nó secundum pacé
quam nouit & quærit hic mundus, sed illam pacem de M
qua dicitur apud Prophetā, dabo eis solatium verum,
pacem super pacem, cui scilicet paci reconciliationis,
additur pax immortalis. Nam post omnia reddita quæ
promisit deus, nouissimam pacem nos expectare debe-
re, qua cum deo viuamus in æternum, idem Propheta
ostendit vbi ait, Domine deus noster pacem da nobis, Esaia.26.
Omnia enim dedisti nobis. Pax erit planè illa perfecta,
quando nouissima inimica destruetur mors. Et in quo 1.Corin.15.
erit hoc nisi in pacifico illo recóciliatore nostro? Sicut
enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo om
nes viuificabuntur. Quoniam ergo inuenimus verum
Salomoné, hoc est, verum pacificum, quid deinde psal
mus ipse de illo doceat attendamus.

Enarratio Psalmi.

D*Eus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.*
Dominus ipse in Euangelio dicit, Pater nó iu- Ioan.5.
dicat quenquam, sed omne iudicium dedit fi-
lio: hoc est ergo, Deus iudicium tuú regi da. Qui rex, e-
tiam filius est regis, quia & deus pater vtiq; rex est. Ita
scriptum est, quòd rex fecit nuptias filio suo. More au- Matth.22.
tem scripturę idem repetitur. Nam quod dixit, iudiciú
tuum: hoc aliter dixit, iustitiam tuā: & quod dixit, regi:
hoc aliter

A hoc aliter dixit,filio regis:ſicut eſt illud,Qui habitat in
Pſal.2. cœlis irridebit eos,& dominus ſubſannabit eos.Quod
eſt,qui habitat in cœlis:hoc eſt,& dominus.Et quod eſt
Pſal.18. irridebit eos:hoc eſt,ſubſannabit eos.Et, Cœli enarrāt
gloriam dei,& opera manuū eius annunciat firmamen
tum.Cœli repetiti ſunt nomine firmamēti.Et quod di-
ctum eſt, gloriam dei:repetitū eſt,opera manuum eius.
Et quod dictum eſt,enarrant: repetitū eſt,annunciant.
Iſtæ autē repetitiones multum eloquia diuina cōmen-
dant,ſiue eadem verba alia ſentētia,ſiue aliis verbis ea-
dem ſententia repetatur:& maxime reperiūtur in pſal-
mis,& in eo genere ſermonis, quo animi eſt mouēdus
affectus.Deinde ſequitur, *Iudicare populum tuum in tua iu-
ſtitia,& pauperes tuos in iudicio.* Rex pater regi filio ad quā
rem dedit iudicium ſuum & iuſtitiam ſuam,ſatis oſten
ditur cum dicit,Iudicare populum tuū in iuſtitia:id eſt,
ad iudicandum populum tuum.Talis locutio eſt apud
Prouer.1. Salomonē, Prouerbia Salomonis filij Dauid, ſcire ſa-
pientiam & diſciplinā: hoc eſt, Prouerbia Salomonis,
ad ſciēdam ſapientiam & diſciplinā. Ita iudicium tuū
regi da,iudicare populum tuum:id eſt,iudicium tuū da
B ad iudicandū populum tuum.Quod autē ait prius,po-
pulum tuū:hoc ait poſterius,pauperes tuos: & quod ait
prius in iuſtitia:hoc poſterius, in iudicio: more illo re-
petitionis.Vbi ſanè demonſtrat populum dei pauperē
Matth.5. eſſe debere,id eſt,nō ſuperbum,ſed humilē.Beati enim
pauperes ſpiritu, quoniā ipſorum eſt regnū cœlorum.
Qua paupertate etiā beatus Iob pauper fuit, & antequā
magnas illas terrenas diuitias amitiſſet.Quod ideo cō-
memorandum putaui,quoniā ſunt quidam qui facilius
omnia ſua pauperibus diſtribuunt, quàm ipſi pauperes
« dei fiant.Inflati ſunt enim iactantia,qua putant ſibi eſſe
« tribuendum nō gratiæ dei,ꝙ bene viuunt: & ideo iam
« nec bene viuunt quantacunque bona opera facere vi-
« deantur.De ſuo quippe habere ſe putant,& gloriantur
quaſi nō acceperint,Diuites ſui,nō pauperes dei: abun-
1.Cor.4. dantes ſibi,non egentes deo. Sed ait Apoſtolus, Si di-
1.Cor.13. ſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus
meum vt ardeam,charitatem autem nō habeam, nihil
mihi prodeſt. Tanquam ſi diceret, Si diſtribuero om-
nia mea pauperibus,& pauper dei non fuero,nihil mi-
Ibidem. hi prodeſt.Charitas enim nō inflatur,nec eſt vera cha-
C ritas dei in eo qui ingratus eſt ſpirituiſancto eius, per
Roma.5. quem diffunditur in cordibus noſtris charitas eius. Et
1.Cor.2. ideo tales non pertinent ad populum dei,quia nō ſunt
pauperes dei. Pauperes quippe dei dicunt, Nos autem
non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritū qui
ex deo eſt,vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis.Nā
Ioan.1. cum & in iſto Pſalmo propter ſuſcepti hominis ſacra-
mentum,quo verbum caro factum eſt,dicatur deo pa-
tri regi,iuſtitiam tuā da filio regis: nolunt iſti ſibi dari
iuſtitiam,ſed à ſemetipſis eam habere confidunt.Igno-
Roma.10. rantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtitue-
re,iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti.Non ſunt itaque vt di
xi pauperes dei,ſed diuites ſui, quia non ſunt humiles,
ſed ſuperbi. Veniet vero ille iudicare populum dei in
iuſtitia,& pauperes dei in iudicio, & eo iudicio diſcer
net à diuitibus eorum pauperes ſuos, ſed quos pauper-
tate ſua fecit diuites ſuos. Clamat ei quippe populus
Pſal.42. pauper, Iudica me deus & diſcerne cauſam meam de
gente non ſancta. Quod autem mutato verborum or-
dine,cum prius dixiſſet,Deus, iudicium tuum regi da,
& iuſtitiam tuā filio regis, prius ponens iudicium, de-
inde iuſtitiam: prius iuſtitiam poſuit, deinde iudiciū,
dicens, Iudicare populum tuum in iuſtitia,& pauperes
tuos in iudicio: magis oſtendit iudicium ſe appellaſſe D
iuſtitiam, nihil intereſſe demonſtrans quo ordine po-
natur, cum idē ſignificet. Solet enim dici iudiciū pra-
uum quod iniuſtum eſt,iuſtitiam vero iniquam vel in-
iuſtam dicere non ſolemus.Si enim praua & iniuſta e-
rit,nec iuſtitia iam dicenda eſt. Proinde ponendo iu-
dicium atque iuſtitię nomine repetendo,vel ponendo
iuſtitiam & eam iudicij nomine repetendo, ſatis edo-
cet proprie ſe appellare iudicium quod pro iuſtitia po
ni ſolet: id eſt, quod in male iudicando intelligi non
poteſt. Vbi enim dominus dicit,Nolite iudicare perſo Ioan.7.
naliter, ſed rectū iudicium iudicate:oſtendit eſſe poſſe
prauum iudicium cum dicit,Rectum iudicium iudica-
te.Deniq; illud vetat,hoc præcepit. Cum vero ſine vl-
la adiectione dicit iudiciū,continuo iuſtum vult intel-
ligi,ſicut eſt quod ait,Relinquitis grauiora legis miſeri Matth.23.
cordiam & iudiciū.Et illud quod Hieremias dicit, Fa-
ciens diuitias ſuas nō cum iudicio.Non ait, faciens di- Hiere.17.
uitias ſuas prauo vel iniuſto iudicio, vel nō cum iudi-
cio recto aut iuſto, ſed nō cum iudicio, iudicium non
appellans,niſi quod rectū ac iuſtum eſt. *Suſcipiant mon-
tes pacem populo, & colles iuſtitiam.* Montes maiores ſunt, E
colles minores.Nimirum ergo hi ſunt quos alius habet
pſalmus,puſillos cum magnis.Iſti quippe montes exul- Pſal.113.
tauerunt ſicut arietes,& iſti colles ſicut agni ouium, in Ibidem.
ex[illegible] Iſraël de Aegypto: id eſt, in populi dei liberatio-
ne ab huius ſeculi ſeruitute.Excelleti ergo ſanctitate e-
minentes in Eccleſia,montes ſunt:qui idonei ſunt & a- 2.Timo.4.
lios docere, ſic loquēdo vt fideliter inſtruantur,ſic vi-
uēdo vt ſalubriter imitentur. Colles autem ſunt illorū
excellentiam ſua obedientia ſubſequentes.Quare ergo
montes pacem, & colles iuſtitiā? An forte nihil inter-
eſſet etiam ſi ita diceretur,Suſcipiant montes iuſtitiam
populo,& colles pacem? Vtriſq; enim iuſtitia & vtriſ-
que pax neceſſaria eſt:& fieri poteſt vt alio nomine pax
appellata ſit ipſa iuſtitia.Hęc eſt enim vera pax,nō qua-
lem iniuſti inter ſe faciunt. An pòtius cum diſtinctio-
ne non cōtemnenda intelligendum eſt quod ait,Mon
tes pacem & colles iuſtitiam? Excellentes quippe in Ec
cleſia,paci debēt vigilanti intentione cōſulere,ne pro-
pter ſuos honores ſuperbe agendo ſchiſmata faciant,
vnitatis compage dirupta. Colles autē ita eos imitan-
do & obediēdo ſubſequantur,vt eis Chriſtum antepo- F
nant:ne malorum † montium,quoniā videntur excel- † al. maio-
lere,vana authoritate ſeducti,ſe à Chriſti vnitate dirū- rum.
pant.Ideo dictum eſt,Suſcipiant montes pacē populo.
Dicant quidē, Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chri 1.Cor.4.
ſti.Sed rurſus dicant, Licet ſi nos aut angelus de cœlo Gala.1.
vobis annunciauerit pręterquam quod accepiſtis,ana-
thema ſit.Dicant etiā,Nunquid Paulus pro vobis cru- 1.Corin.1.
cifixus eſt,aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Ita ſuſci-
piāt pacē populo dei,id eſt pauperibus dei,nō illis,ſed
cum illis regnare cupientes.Illi quoq; non dicant,Ego 1.Corin.3.
ſum Pauli,ego autē Apollo, ego vero Cephæ: ſed om-
nes dicāt,ego ſum Chriſti. Hæc eſt iuſtitia,non antepo
nere ſeruos domino, nec æquare: ita leuare oculos in Pſal.120.
montes vnde veniat auxiliū ſibi, vt tamē auxiliū ſuum
non ſperent à montibus, ſed à domino qui fecit cœlū
& terram. Poteſt & ſic conuenientiſſime intelligi. Su-
ſcipiant mōtes pacem populo, vt pacem intelligamus
in reconciliatione qua deo reconciliamur: mōtes quip
pe eam ſuſcipiunt populo eius. Hoc Apoſtolus ita teſta 2.Cor.5.
tur,vetera tranſierunt,ecce facta ſunt noua, Omnia au-
tem ex deo qui reconciliauit nos ſibi per Chriſtum, &
dedit nobis miniſteriū reconciliationis. Ecce quomo-

G do suscipiũt montes pacẽ populo eius. Deus enim erat
2.Cor.5. in Christo mundũ reconcilians sibi, non reputans illis
delicta eorũ, & ponens in nobis verbũ recõciliationis.
In quibus, nisi in montibus qui suscipiunt pacẽ populo
eius? Quocirca legati pacis subsequenter adiungunt &
dicunt, Pro Christo ergo legatione fungimur tãquam
Ibidem. deo exhortãte per nos, obsecramus pro Christo recon
ciliari deo. Hanc pacẽ suscipiunt montes populo eius,
id est prædicationẽ legationemq; pacis eius. Colles au-
tẽ iustitiam, hoc est, obedientiã, quod est in hominibus
& in omni rationali creatura, omnis iustitiæ origo atq;
perfectio: ita vt duorũ hominum, id est, Adam qui fuit
caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis no-
stræ, hæc cõmendetur magna distinctio, quia sicut per
Roma.5. inobedientiã vnius hominis peccatores cõstituti sunt
multi, ita & per obedientiã vnius hominis iusti consti-
tuentur multi. Suscipiant ergo montes pacẽ populo, &
colles iustitiã, vt hoc modo vtrisq; cõcordantibus, fiat
Psal.84. quod scriptũ est, Iustitia & pax osculatæ sunt se. Quod
vero alij codices habẽt, Suscipiant montes pacẽ popu-
lo & colles: vtrosq; prædicatores euãgelicæ pacis intel
H ligẽdos puto, siue præcedentes siue subsequẽtes. In his
autẽ codicibus illud sequitur, In iustitia iudicabit pau-
peres populi. Sed illi magis codices approbãtur, qui ha
bent quod supra exposuimus, Suscipiant mõtes pacem
populo, & colles iustitiã. Aliqui autem habent, populo
tuo, aliqui nõ habent, tuo, sed tantũmodo populo. *Iu-
dicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperũ.* Pauperes
& filij pauperum idem ipsi mihi videntur, sicut eadem
ciuitas est Sion & filia Sion. Si autem distinctius intel-
ligendum est, pauperes accipimus montes, filios autem
pauperũ colles, velut Prophetas atq; Apostolos paupe-
res, filios autem eorũ, id est, qui sub eorum authoritate
proficiunt filios pauperum. Quod vero supra dictũ est,
iudicabit, & postea, saluos faciet, quædam velut exposi-
tio est quomodo iudicabit. Ad hoc enim iudicabit vt
1.Petri.1. saluos faciat, id est, à perdẽdis damnandisq; discernat,
quibus donat salutem paratam reuelari in tempore no
Psal.25. uissimo, vt alibi illi dicitur, Ne perdas cum impiis ani-
Psal.42. mam meã. Et, Iudica me deus & discerne causam meã
de gente non sancta. Consyderandũ etiam quod non
I ait, Iudicabit pauperem populum: sed, pauperes populi.
Supra enim vbi dixit, Iudicare populum tuũ in iustitia,
& pauperes tuos in iudicio: eundem dixit populum dei
quos pauperes eius, id est, tantummodo bonos, & ad
dexteram partẽ pertinentes. Quia vero in hoc seculo
Matth.25. simul dextri sinistriq; pascuntur, qui velut agni & hædi
in fine separandi sunt, totũ sicut commixtum est, nomi
ne populi nuncupauit. Et quia iudicium etiã hic in bo-
no ponit, id est, ad saluos faciendos: ideo ait, Iudicabit
pauperes populi, id est, eos ad salutẽ discernet, qui sunt
in populo pauperes. Iam qui sint pauperes supra expo-
suimus, hos & egenos intelligamus. *Et humiliabit calum-
niatorẽ.* Nullus melius quàm diabolus hic calumniator
agnoscitur. Calumnia eius est, Nũquid gratis colit Iob
Iob.1. deum? Humiliauit autẽ illũ dominus Iesus gratia sua,
suos adiuuans, vt gratis deum colant, id est, delectẽtur
Ioan.14. in domino. Humiliauit etiam sic, quia cum diabolus, id
est, princeps huius mundi nihil in eo inuenisset, occi-
Ephe.2. dit per calumnias Iudæorũ, quibus est vsus calumnia-
Roma.5. tor tanquam vasis suis operans in filiis diffidentiæ. Hu-
miliatus est enim, quia ille quem occiderant resurrexit,
& regnum abstulit mortis, cuius ille potestatem ita ge-
rebat, vt ex vno homine quem deceperat, omnes per
mortem traheret ad condemnationem. Sed humilia-
tus est, quoniam si ob vnius delictũ mors regnauit per K
vnum, multo magis qui abundantiã gratiæ & iustitiæ Ibidem.
accipiunt, in vita, regnabunt per vnũ Iesum Christum,
qui humiliauit calumniatores, falsa crimina, iniquos iu
dices, falsos testes, vt eũ perderent immittẽtes. *Et perma
nebit soli.* vel permanebit cum sole: Sic enim melius in-
terpretandum quidam nostri putauerunt, quod in Græ
co est συμπαραμενεῖ. Quod si Latine vno verbo dici
posset, cõpermanebit dicendum esset: ideo quia Latine
verbum nõ potest dici, vt saltem sententia exprimere-
tur, dictum est, permanebit cum sole. Nihil est enim a-
liud, compermanebit soli: quàm permanebit cum sole.
Quid autem magnum est permanere cum sole ei per
quẽ facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, nisi Ioan.1.
quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putãt
religionẽ nominis Christiani vsq; ad certũ tempus in
hoc seculo victuram, & postea non futuram? Permane-
bit ergo cum sole, quãdiu sol oritur & occidit, hoc est,
quandiu tempora ista voluuntur, non deerit Ecclesia
dei, id est, Christi corpus in terris. Quod vero adiũgit:
Et ante lunam & generationes generationum. Potuit dicere,
& ante solem, id est, & cũ sole, & ante solem, quod in- L
telligeretur, & cum tẽporibus, & ante tempora. Quod
ergo tempus antecedit, æternum est: Et hoc vere haben
dum est æternum, quod nullo tẽpore variatur, sicut in
principio erat verbum. Sed per lunam significare ma-
luit incrementa defectusq; mortalium. Deniq; cum di-
xisset, ante lunã, volens quodammodo exponere pro
qua re lunã posuerit, generationes, inquit, generationũ,
tanquam diceret, ante lunam, id est ante generationes
generationũ, quæ transeunt decessione & successione
mortaliũ, tanquam decrementis incrementisq; lunari-
bus. Ac per hoc quid melius intelligitur permanere an-
te lunam, nisi omnia mortalia immortalitate præcede-
re? Quod etiam sic nõ inconuenienter accipi potest, vt
quoniam humiliato calumniatore sedet ad dexterã pa
tris, hoc sit permanere cũ sole. Splendor enim æternæ Hebr.1.
gloriæ intelligitur filius. tanquã sol sit pater, & splẽdor
eius filius eius. Sed sicut ista dici possunt de inuisibili
substantia creatoris, nõ sicut de ista visibili creatura, in
qua sunt corpora cœlestia quo illustrius eminet sol, de
quo hęc similitudo adhibita est, sic adhibetur etiam de M
terrestribus, petra, leo, agnus, homo habens duos filios,
&c. Ergo humiliato calumniatore permanet cum so-
le, quia victo diabolo per resurrectionẽ, sedet ad dexte
ram patris, vbi iam nõ moritur, & mors ei vltra nõ do- Marci.16.
minabitur. Et hoc ante lunam, tanquam primogenitus Roma.6.
à mortuis præcedens Ecclesiam, mortalium decessio-
ne ac successione transeuntem. Ipsæ sunt generationes
generationum: aut forte quia generationes sunt quibus
generamur mortaliter: generationes autem generatio-
num quibus regeneramur immortaliter. Et hęc est Ec-
clesia quam ille antecessit, vt permaneret ante lunã qui
primogenitus est ex mortuis. Sanè quod est in Græco
γενεᾶς γενεῶν, nonnulli interpretati sunt, non genera-
tiones, sed generationis generationum, quia γενεᾶς am
biguus est casus in Græco, & vtrum genitiuus singula-
ris sit, τῆς γενεᾶς, id est, huius generationis, an accusa-
tiuus pluralis τὰς γενεὰς, id est, has generationes, non
euidenter apparet: nisi quia merito sensus ille prælа-
tus est, vt tanquam exponendo quid dixerit lunam,
secutus adiungeret generationes generationum. *Et
descendet sicut pluuia in vellus, & sicut guttæ stillantes super
terram.* Recoluit & admonuit illud quod factum est
per iudicem Gedeon, de Christo id habere in finem. Iudicũ.6.

Petiũt

A Petiit quippe ille signum à domino, vt in area positũ so-
lum vellus cõplueretur, & sicca esset area: & rursum so-
lum vellus siccum esset, & cõplueretur area: & ita factũ
est. Quod significauit, tanquã in area in toto orbe ter-
rarũ, siccum vellus, fuisse priorẽ populum Israël. Idem
ipse ergo Christus descẽdit sicut pluuia in vellus cum
Matth. 15. adhuc area sicca esset, Vnde etiam dixit, Non sum mis-
sus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Ibi matrẽ
de qua formam serui acciperet, in qua hominibus ap-
pareret elegit: ibi discipulos quibus hoc idem præcepit
Matth. 10. dicens, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Sa-
maritanorum ne introieritis, Ite primum ad oues quæ
perierunt domus Israël. Cum dicit, Ite primum ad illas:
ostendit & postea cũ iam esset area compluenda, ituros
eos etiam ad alias oues, quæ nõ essent ex veteri populo
Ioan. 10. Israël, de quibus dicit, Habeo alias oues quæ non sunt
ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus
Roma. 15. grex & vnus pastor. Hinc & Apostolus, Dico enim, in-
quit, Christum ministrũ fuisse circuncisionis propter
veritatem dei, ad confirmandas promissiones patrum.
B Sic pluuia descendit super vellus sicca adhuc area. Sed
Ibidem. quoniã sequitur, Gentes autem super misericordia glo
rificare deũ, vt accedente tempore compleretur quod
Psal. 17. per Prophetam dicit, Populus quem nõ cognoui serui-
uit mihi, in obauditu auris obediuit mihi: videmus iam
gratia Christi siccam remansisse gẽtem Iudæorum, to-
tumq; orbem terrarũ in omnibus gentibus Christianæ
gratiæ plenis nubibus cõpluí. Alio quippe verbo eandẽ
Luca. 12. pluuiã significauit, dicens, Guttæ stillantes non iam su-
per vellus, sed super terrã. Quid est enim aliud pluuia
quàm guttæ stillantes? Ideo autem illam gentem velle-
ris nomine significari puto, vel quia expolianda fuerat
authoritate doctrinæ, sicut ouis expoliatur vellere: vel
quia in abdito eãdem pluuiam detinebat, quam nole-
bat præputio prædicari, id est, incircuncisis gẽtibus re-
uelari. *Orietur in diebus iustitia & abundantia pacis, donec tol-
latur luna.* Id quod dictum est, tollatur, alij interpretati
sunt, auferatur, alij vero extollatur, vnum verbum Græ-
cum, sicut vnicuique visum est, transferentes, quod ibi
positum est, ἀνταναιρεθῇ. Sed qui dixerunt, tollatur,
& qui dixerunt auferatur, non vsqueadeo dissonant.
Tollatur enim magis habet consuetudo ita dici, vt au-
C feratur & non sit, quàm ita vt altius eleuetur. Aufera-
tur vero prorsus aliter intelligi non potest, nisi vt per-
datur, hoc est, vt non sit. Extollatur autem nihil nisi
vt altius eleuetur. Quod quidem cum in malo poni-
tur, superbiam solet significare, sicuti est, In tua sapien-
Prouer. 32. tia noli extolli. In bono autem ad honorem pertinet
ampliorem, velut cum aliquid eleuatur, sicuti est, In no
Psal. 133. ctibus extollite manus vestras in sancta, & benedici-
te dominum. Hic ergo si auferatur dictum intellexe-
rimus, quid erit donec auferatur luna, nisi efficiatur vt
non sit? Fortassis enim hoc intelligi voluit, ne vlteri-
1. Cor. 15. us sit mortalitas, quando nouissima inimica destrue-
tur mors, vt pacis abundantia vsque ad hoc perduca-
tur, ne quid resistat fœlicitati beatorum ex infirmitate
mortalitatis: quod erit in illo seculo, cuius tenemus fi-
delem promissionem dei per Iesum Christum domi-
num nostrum, de quo dicitur, Orietur in diebus eius
iustitia & abundantia pacis, donec morte omnino de-
uicta atque destructa omnis mortalitas absumatur. Sin
vero vocabulo lunæ, non mortalitas carnis, per quam
nunc transit Ecclesia, sed ipsa omnino Ecclesia signi-
ficata est, quæ permaneat in æternũ, ab hac mortalita-
te liberata, ita dictum accipiendum est, Orietur in die-

bus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur D
luna: tanquam diceretur, orietur in diebus eius iustitia
quæ contradictionem ac rebellationem carnis vincat,
& fiat pax intantum crescens & abundans, donec lu-
na extollatur: id est, eleuetur Ecclesia per gloriam re-
surrectionis, cum illo regnatura, qui eam in hac gloria
primogenitus à mortuis antecessit, vt sederet ad dex-
teram patris: ita cum sole permanet ante lunam, quo *Marci. 19.*
postea extolleretur & luna. *Et dominabitur à mari vsque
ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* De quo vti-
que dixerat, Orietur in diebus eius iustitia & abundan-
tia pacis, donec extollatur luna. Si Ecclesia hic rectè si-
gnificatur vocabulo lunæ, consequenter ostẽdit quàm
late eandem Ecclesiam fuerat diffusurus, cum adiecit,
& dominabitur à mari vsque ad mare. Mari quippe
magno cingitur terra, qui vocatur oceanus, de quo in-
fluit quiddam exiguum in medio terrarũ, & facit ista
maria nota nobis quæ nauigiis frequentantur. Proinde
à mari vsque ad mare, à quolibet fine terræ, vsque ad
quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen &
potestas toto orbe fuerat prædicanda multumq; valitu- E
ra. Quod ne aliter posset intelligi, à mari vsque ad
mare: continuo subiecit, Et à flumine vsq; ad terminos
orbis terræ. Quod ergo ait, vsq; ad terminos orbis ter-
ræ, hoc ante dixerat, à mari vsque ad mare. Quod vero
nunc ait, A flumine, euidenter expressit inde voluisse
Christum potestatem suam iam commendare, vnde
& discipulos cœpit eligere: à flumine scilicet Iordane,
vbi supra baptizatum dominum cum descenderet spi-
ritussanctus, sonuit vox de cœlo, Hic est filius meus di- *Matth. 3.*
lectus. Hinc ergo doctrina eius incipiens, & magiste-
rij cœlestis authoritas dilatatur vsque ad terminos or-
bis terræ, cum prædicatur euangelium regni in vniuer-
so orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ve-
niet finis. *Coram illo decident Aethiopes, & inimici eius terram
lingent.* Per Aethiopes à parte totum, omnes gentes si-
gnificat, eam eligens gentem, quam potissimum nomi-
naret quæ in finibus terræ est. Coram illo procident
dictum est, adorabunt eum. Et quoniã schismata futura
erant per diuersa terrarum loca, quæ inuiderent Eccle-
siæ catholicæ toto terrarum orbe diffusæ: eadem porrò
schismata per hominum nomina se fuerãt diuisura, &
homines amando quibus authoribus scissa sunt, gloriæ F
Christi, quæ per omnes terras est inimicatura, ideo cũ
dixisset, Coram illo decident Aethiopes: adiunxit, Et
inimici eius terrã lingent: id est, homines amabunt vt
inuideant Christi gloriæ, cui dictum est, Exaltare super *Psal. 107.*
cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Homo *Gene. 3.*
quippe audire meruit, Terra es, & in terram ibis. Hanc
terram lingendo: id est, talium authoritate vaniloquia
delectati, eos amando, & in suauissimos habendo, con-
tradicunt diuinis eloquiis, quibus catholica Ecclesia
prænũciata est, non in aliqua parte terrarũ futura, sicut
quælibet schismata, sed in vniuerso mundo fructifican
do atque crescendo vsque ad Aethiopes, extremos vi-
delicet & teterrimos hominũ peruentura. *Reges Thar-
sis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona addu-
cent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.*
Hoc iam non expositorem, sed contemplatorem desy
derat, immo non solum lætantium fidelium, sed etiam
infidelium gementium infertur aspectibus, nisi fortas-
se quòd quærendum est quid dictum sit, dona addu-
cent. Ea quippe adduci solent quæ ambulare non pos-
sunt. Nunquid nam ergo de immolandis victimis dici
potuit? Absit vt talis oriatur in diebus eius iustitia. Sed

G ista dona quæ adducenda prædicta sunt, homines mihi videntur significare, quos in societatem Ecclesiæ Christi, regum adducit authoritas, quanuis reges etiam persequentes dona adduxerint, non scientes quid facerent, sanctos martyres immolando. Cum vero exponeret causas cur ei tantus bonor deferretur à regibus, eique seruiretur ab omnibus gentibus, *Quia liberauit*, inquit, *egenum à potente, & pauperem cui non erat adiutor.* Iste egenus & pauper, populus est credentium in eum. In hoc populo sunt etiam reges adorantes eum. Non enim egeni esse dedignantur & pauperes, id est, humiliter peccata confitentes, egentes gloria & gratia dei, vt eos rex ille filius regis liberet à potente. Idem quippe est potens ille qui superius calumniator est dictus, quem potentem ad homines sibi subdendos, & in captiuitate retinendos non virtus eius fecit, sed humana

Matth. 12. peccata. Idem ipse & fortis est dictus, ideo & hic potés: sed qui humiliauit calumniatorem, & intrauit in domú fortis, vt eo alligato vasa eius diriperet, hic liberauit egenú à potente, & pauperem cui nó erat adiutor. Non enim hoc efficere potuit vel cuiusquã virtus, vel quis-

H quam homo iustus, vel aliquis angelus. Cum ergo nullus esset adiutor, ipse adueniens saluos fecit eos. Occurrebat autem, si propter peccata homo tenebatur à diabolo, nunquid nam Christo qui eruit egenum à potéte, peccata placuerunt? Absit. Sed *Parcet ipse inopi & pauperi.* Id est, peccata dimittet illi bumili, & non de suis meritis confidenti, aut de sua virtute salutem speranti, sed indigenti gratia saluatoris sui. Cum autem addidit, *Et animas pauperum saluas faciet.* Vtrunque adiutorium gratiæ commendauit, & quod est in remissionem peccatorum, cum ait, Parcet pauperi & inopi: & quod est in participatione iustitiæ cum addidit, Et animas pauperum saluas faciet. Nemo enim sibi est idoneus ad salutem, quæ salus nó est perfecta iustitia, nisi dei adiuuet

Roma. 13. gratia: quia plenitudo legis nó est nisi charitas, quæ nó à nobis exilit in nobis, sed diffunditur in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quæ sunt istæ vsuræ, nisi peccata quæ etiam debita nominantur? Vsurasauté appellatas puto, quia plus mali inuenitur in suppliciis quam cómissum est in peccatis. Nam, verbi gratia, cum

I homicida corpus tantum hominis perimat, animæ autem nihil nocere possit, ipsius & anima & corpus perditur in gebenna. Propter huiusmodi contemptores præsentis præcepti, & irrisores futuri supplicij dictum

Matth. 25. est, Ego veniens cum vsuris exigerem. Ab his vsuris redimentur animæ pauperum sanguine illo qui fusus est in remissionem peccatorum. Redimet ergo ab vsuris, remittendo peccata quibus debebantur ampliora supplicia. Redimet auté ab iniquitate, adiuuando per gratiam etiã ad faciendam iustitiam. Eadem itaq; duo repetita sunt quæ supra dicta erãt. Quod enim supra est, Parcet inopi & pauperi: hoc intelligitur, Redimet ex vsuris. Quod vero ibi dicit, Et animas pauperú saluas faciet: hoc dictú videtur, Ex iniquitate redimet: vt vtrúque subaudiatur. Nam parcendo redimet ab vsuris, saluos autem faciendo redimet ab iniquitate. Itaque sicut parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet, sic ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.

Et honorabile nomen eius coram ipsis. Dant enim honorem nomini eius pro tãtis beneficiis, qui respondent dignú & iustum esse gratias agere domino deo suo. Vel quod babent codices aliqui, Et honorabile nomé eorum coram ipso: quia & si videntur huic seculo contemptibiles Christiani, nomé eorum coram ipso est honorabile, qui eis illud dedit, iam nó memor nominum eorum

Psal. 15. per labia sua, quibus antea vocabantur, cum essent gentiliú superstitionibus obligati, vel suorum malorú meritorum signati vocabulis, antequam essent Christiani. Quod nomen honorabile est coram ipso, & si contemptibile videtur inimicis. *Et viuet & dabitur ei de auro Arabiæ.* Nó diceretur, & viuet, de quo enim nó posset dici hoc quantulocúque spatio temporis viuente in hac terra, nisi in illa vita cómendaretur, in qua iam nó moritur, & mors ei vltrà nó dominabitur? Atq; ideo & vi- *Roma. 6.*

uet qui cótemptus est moriens: quoniã sicut alius Propheta dicit, Tolletur de terra vita eius. Sed quid est, & dabitur ei de auro Arabiæ? Nam quod inde aurú etiam ille Salomon accepit, in hunc Psalmú figurate traiectú est in alium verú Salomonem, id est, verum pacificum. Non enim ille dominatus est à flumine vsq; ad terminos orbis terræ. Sic ergo prophetatum est etiam sapientes huius mundi in Christo fuisse credituros. Per Arabiam autem etiam gentes intelligimus, per aurum sapientiam, quæ ita excellit inter omnes doctrinas, vt aurum inter metalla. Vnde scriptum est, Accipite pruden L

Prouer. 8. tiam sicut argentum, & sapientiam sicut aurum probatum. *Et orabunt de ipso semper.* Quod habet Græcus περὶ αὐτοῦ aliqui interpretati sunt de ipso, aliqui pro ipso, vel pro eo. Quid est autem, de ipso, nisi forte

Matth. 6. quod oramus dicentes, Adueniat regnum tuum? Christi nanque aduentus presentauit fidelibus regnum dei. Pro eo vero quomodo intelligatur, angustum est, nisi quia cum oratur pro Ecclesia, pro ipso oratur, quia corpus est eius. De Christo quippe & Ecclesia præmissum est sacramentú magnum, Erunt duo in carne vna. *Ephe. 5.*

Iam vero quod sequitur, *Tota die.* Id est, toto tempore, *Benedicent ei.* Satis apertum est. *Et erit firmamentum in terra in summis montium.* Omnes enim promissiones dei etiam in illo firmatæ sunt, quando in illo impletum est, quicquid pro salute nostra prophetatum est. Nam summa montium, scripturarum diuinarum authores, id est, per quos ministratæ sunt, intelligere conuenit, in quibus vtique ipse est firmamentum, quoniam ad illum omnia quæ diuinitus scripta sunt referuntur. Hoc autem in terra esse voluit; quia propter eos qui in terra sunt illa conscripta sunt. Vnde & ipse in terram venit, vt ea cúcta firmaret, id est, in se monstraret impleri. Oportebat enim, inquit, impleri omnia quæ scripta *Luca. 24.*

sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me, id est, in summis montium. Sic enim venit in nouissimis téporibus manifestus mons domini, paratus in cacumine *Esaia. 2.*

montiú, quod hic ait, in summis montiú. *Superextolletur super Libanú fructus eius.* Libanum solemus accipere veluti huius seculi dignitatem, quoniam mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur candidatio. Quid ergo mirum si super huius seculi præclarum omne fastigium fructus superextolletur Christi, cuius fructus dilectores omnia secularia culmina contempserunt? Si autem in bono accipimus Libanum propter cedros Libani quas plantauit, quis alius fructus intelligendus est, qui super hunc Libanum extollitur, nisi de quo Apostolus dicit de charitate sua locuturus, Adhuc supereminentem viam vo- *1. Corin. 13.*

bis demonstro? Hoc enim & in primo proponitur munerum diuinorum, vbi ait, Fructus auté spiritus est cha *Gala. 5.*

ritas: atque inde cætera vtique consequentia contexuntur. *Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.* Quoniã ambigue posita est ciuitas, nec adiunctum est eius aut dei:

non enim

A non enim dictū est de ciuitate eius, vel de ciuitate dei, sed tantū de ciuitate, in bono intelligitur, vt de ciuitate dei, hoc est, de Ecclesia floreant sicut fœnum, sed fœnū fructiferum, sicuti est frumentū: nam & hoc fœnum appellatur in sancta scriptura, sicut in Genesi iussum est
Gene.1. producere terrā omne lignum & omne fœnū, nec adiunctum est, omne frumentum: quod proculdubio nō præteriretur nisi fœni nomine etiā hoc intelligeretur, & in multis aliis scripturarū locis hoc inuenitur. Si autem sic accipiendum est, florebunt sicut fœnum terræ,
Esaia.40. quemadmodum dictum est, Omnis caro fœnum, & claritas hominis sicut flos fœni: profecto & ciuitas illa intelligenda est quę seculi huius societatē significat: non
Gene.4. enim frustra primus Cain cōdidit ciuitatem. Exaltato itaque fructu Christi super Libanū, id est, super arbores diuturnas, & ligna imputribilia, quia ille fructus æternus est, omnis claritas hominis secundū temporalem seculi celsitudinē fœno comparatur: quoniā à credentibus & vitam æternā iam sperantibus spernitur fœlicitas temporalis, vt impleatur illud quod scriptū est, Om
Esaia.40. nis caro fœnū, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœ
B num aruit, flos decidit, verbū autem domini manet in æternū. Ibi est fructus eius exaltatus super Libanū. Semper enim caro fœnū fuit, & claritas carnis vt flos fœni. Sed quia non demonstrabatur quæ fuerat eligenda & preponenda fœlicitas, flos fœni pro magno habebatur, nec solum minime cōtemnebatur, sed etiam maxime appetebatur. Quasi ergo tunc ita esse cœperit: quādo enim animaduersum est atq; contemptum, quicquid florebat in seculo, ita dictū est, Superextolletur super Libanum fructus eius, & florebūt de ciuitate sicut fœnum terræ: id est, diffamabitur super omnia quod in æternū promittitur, & comparabitur fœno terræ, quicquid pro magno habetur in seculo. *Sit nomen eius benedictū in secula, ante solem permanet nomen eius.* Per solem tēpora significata sunt. Ergo in æternū permanet nomen eius. Aeternum enim antecedit tempora, nec clauditur tempore.
Gala.3. *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* In ipso quippe impletur quod promissum est Abrahæ, Non enim dicit in seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, &
Gene.22. semini tuo quod est Christus. Abrahæ autē dicitur, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ: Neq; filij
Roma.9. carnis, sed filij promissionis deputātur in semine. *Om-*
C *nes gentes magnificabunt eum.* Tanquam exponendo repetitum est quod supra dictum est. Quia enim benedicētur in eo, magnificabūt eum, Non ipsi faciendo vt magnus sit, qui per seipsum magnus est, sed laudando & magnum fatendo. Sic enim magnificamus deum: sic e-
Matth.6. tiam dicimus, Sanctificetur nomē tuum: quod semper vtique sanctum est. *Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus.* Consyderatis omnibus supradictis, eructatur hymnus, & benedicitur dominus deus Israël. Im
Esaia.54. pletur enim quod ad illam sterilem dictum est, Et qui eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur, Ipse facit mirabilia solus. Quoniam quæcunq; faciunt, ipse in eis operatur, qui facit mirabilia solus. *Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & in seculum seculi.* Quid aliud Latini interpretes dicerent, qui nō possent dicere, in æternum, & in æternum æterni? Quasi enim aliud dictum sit in æternum, & aliud in seculum, ita sonat. Sed Græcus habet, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, quod forte commodius diceretur in seculum, & in seculum seculi: vt in seculum intelligeretur, quantum hoc seculum durat: in seculum autē seculi, quod post huius finem futurum promittitur. *Et replebitur glo-*

ria eius omnis terra, fiat fiat. Iussisti domine, ita fit, ita fit, D donec illud quod cœpit à flumine, perueniat omnino vsque ad terminos orbis terræ.

In Psalmum septuagesimumseptimum Enarratio.

AUDITE audite dilectissima viscera corporis Christi, quorū spes dominus deus vester est, & nō respicitis in vanitates & insanias men- Psal.39. daces, & qui adhuc respicitis, audite, ne respiciatis. Psalmus iste inscriptionem habet, id est, titulum, *Defecerunt hymni Dauid filij Iesse, Psalmus ipsi Asaph.* Tot habemus psalmos in quorum titulis scriptū est nomen Dauid, nusquam est additum filij Iesse, nisi in hoc solo, Quod credendum est non frustra factū neq; inaniter. Vbique enim nobis innuenit deus, & ad intellectū vocat piū studiū charitatis. Quid est, defecerunt hymni Dauid filij Iesse? Hymni laudes sunt dei cum cantico, Hymni cantus sunt cōtinentes laudes dei. Si sit laus & non sit dei, non est hymnus. Si sit & laus & dei laus, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo vt si sit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & dei, & canticū. Quid est ergo, defecerunt hymni? Defecerunt laudes E quæ cātantur in deum. Molestam rem & quasi luctuosam videtur nunciare. Qui enim cantat laudem, non solum laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non solum cantat, sed & amat eum quē cantat. In laude confitentis est prædicatio, in cātico amantis affectio. Defecerunt ergo hymni Dauid ait, & addidit, filij Iesse. Erat enim Dauid rex Israël filius Iesse, tēpore quo- 1.Reg.16. dam veteris testamenti. Quo tēpore nouum testamentum occultatum ibi erat, tanquam fructus in radice. Si enim quæras fructum, in radice non inuenis: nec tamē inuenis in ramis fructū, nisi qui de radice processerit. Illo ergo tempore populo primo veniente ex semine Abrahæ carnaliter: nam & populus secundus pertinens ad nouum testamentū, ad semen Abrahæ pertinet, sed iam spiritaliter. Illi ergo populo primo adhuc carnali, vbi pauci Prophetæ intelligebant, & quid desyderaretur à deo, & quando haberet publice prædicari, prænūciauerunt futura hæc tempora, & aduentū domini nostri Iesu Christi. Et quemadmodū ipse Christus secundum carnē nasciturus, in radice erat occultus in semine Patriarcharum, & quodam tēpore reuelandus tanquam fructu apparente, sicut scriptum est, Floruit virga F de radice Iesse: sic etiā ipsum nouum testamentū quod Esa.11. in Christo est, prioribus illis tēporibus occultum erat, solis Prophetis cognitū, & paucissimis piis, non ex manifestatione præsentium, sed ex reuelatione futurorum. Nam quid tibi vult fratres, vt vnum quiddam cōmemorem, quòd Abraham mittēs seruum suum fidelem, ad desponsandam vxorē vnico filio suo, facit eum iurare sibi, & in iuramento dicit ei, Pone manum sub fe- Gene.24. more meo & iura? Quid erat in femore Abrahæ, vbi ille manum iurās posuit? Quid ibi erat, nisi quod & tunc ei promissum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes? Femoris nomine caro significatur. De carne Gene.22. Abrahæ, per Isaac & Iacob, & ne multa cum memoremus, per Mariam dominus noster Iesus Christus. Quia vero radix erat in Patriarchis, vnde ostendemus? Paulum interrogemus. Gentes iam credētes in Christum, & quasi superbire cupientes contra Iudæos, qui crucifixerūt Christum: cum & de ipso populo venerit alius paries, occurrens in angulo, id est, in ipso Christo, de diuerso venienti parieti præpositi, id est, gentium. Cum ergo se erigerent gentes, sic eas reprimit, Si enim tu,

G inquit, ex naturali incisus oleastro, insertus es in illis, no
Roma.11. li gloriari aduersus ramos. Nã si gloriaris, nõ tu radicẽ
portas, sed radix te. Ergo de radice Patriarcharũ dicit
fractos quosdã ramos propter infidelitatem, & insertũ
ibi oleastrũ, vt esset particeps pinguedinis oliuæ, id est,
Ecclesiã ex gentibus veniente. Et quis inserit oleastrũ
in oliua? Oliua solet esse in oleastro, oleastrum in oliua
nunquam vidimus. Nam quisquis fecerit, nõ inueniet
baccas nisi oleastri. Quod enim inseritur, hoc crescit,
& eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fru-
ctus, sed surculi. Hoc ostendens Apostolus omnipoten
tia sua deũ fecisse, vt oleaster in radicẽ oliuæ insererë-
tur, & nõ baccas syluestres, sed oliuã daret: ad omnipo
tentiã dei reuocans hoc Apostolus ait, Si tu ex naturali
incisus es oleastro, & cõtra naturã insertus es in bonã
oliuam, noli gloriari aduersus ramos, inquit. Sed dicis,
ait, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Propter incre
dulitatem fracti sunt, Tu autẽ fide sta, noli altum sape-
Ibidem. re, sed time. Quid enim est, noli altum sapere? Noli su-
perbire, quia insertus es, sed time ne frangaris per infi-
delitatẽ, sicut illi fracti sunt. Propter infidelitatem, in-
H quit, fracti sunt, Tu autẽ fide sta, noli altum sapere, sed
time. Nam si deus naturalibus ramis nõ pepercit, neq;
tibi parcet. Et sequitur bonus locus necessarius, & tonis
andiẽdus. Vides ergo, inquit, bonitatẽ & seueritatẽ dei.
In eos quidẽ qui fracti sunt seueritatẽ, in te autem qui
insertus es bonitatem, si permanseris in bonitate. Alio-
quin, id est, si tu nõ permanseris in bonitate, & tu exci-
deris. & illi si nõ permãserint in infidelitate, inserẽtur.
Tempore igitur veteris testamẽti fratres, promissiones
à deo nostro populo illi carnali terrenæ erant & tẽpo-
rales. Promissum est regnũ terrenum, promissa est ter-
ra illa, in qua etiã inducti sunt ab Aegypto liberati: per
Iesum Naue introducti sunt in terram repromissionis,
vbi etiam Hierusalem terrena ædificata est, vbi regna-
uit David. Acceperũt terrã, liberati ex Aegypto, trans-
euntes per rubrũ mare, finitis anfractibus ac terroribus
solitudinũ, acceperunt terrã, acceperunt regnũ. Dein-
de post regnũ acceprũ, quia terrena acceperant, cœpe-
runt merito peccatorũ suorũ oppugnari, expugnari &
captiuari, Ad extremũ euersa est & ipsa ciuitas. Tales
erant & illæ promissiones nõ perseueraturæ, per quas ta
I men figurabantur futuræ promissiones perseueraturæ,
vt ille omnis decursus tẽporalium promissionũ, figura
esset & quædam prophetia futurorũ. Itaq; cum illud re-
gnũ deficeret, vbi regnauit Dauid filius Iesse: id est, ho-
mo quidam, etsi Propheta, etsi sanctus, quia videbat &
præuidebat Christum venturũ, de cuius semine etiã se-
cundum carnẽ nasciturus erat, tamẽ homo, tamẽ non-
dum Christus, tamen nondum rex noster filius dei, sed
rex Dauid filius Iesse. Quia ergo defecturũ erat illud re-
gnum, per quod regnum acceptũ laudabatur tunc deus
à carnalibus: hoc solum enim pro magno tunc habe-
bant, quia liberati erãt temporaliter ab his, à quibus tũc
opprimebãtur, & euaserant hostes persequẽtes per ma-
re rubrum, & ducti erant per solitudinẽ, & inuenerant
patriam & regnũ, hinc solum laudabant deũ, nondum
intelligẽtes quid in illis figuris præsignaret & promit-
teret deus. Deficiẽtibus ergo rebus, pro quib' laudabat
deũ populus ille carnalis, cui regnauit ille Dauid, defe-
cerunt hymni Dauid, nun filij dei, sed filij Iesse. Peri-
culosum locum tituli Psalmi præsentis, sicut dominus
voluit, prætereuecti sumus. Accepistis quare dictum sit,
defecerunt hymni Dauid filij Iesse, cuius vox est Psal-
mus Asaph. Quid est Asaph. Sicut inuenimus in inter-
pretationibus ex lingua Hebræa in Grǽcam, & ex Græ- K
ca nobis in Latinam translatis, Asaph synagoga inter-
pretatur. Vox est ergo synagogæ. Sed tu cum audieris
synagogã, noli cõtinuo detestari quasi interfectricem
domini. Erat quidem illa synagoga interfectrix domi-
ni, nemo dubitat: sed memẽto de synagoga fuisse arie-
tes quorum filij sumus. Vnde dicitur in Psalmo, Afferte *Psal.28.*
domino filij dei, afferte domino filios arietũ, afferte dõ
mino gloriam & honorẽ. Qui inde arietes? Petrus, Ioã-
nes, Iacobus, Andreas, Bartholomæus, & cęteri Aposto
li. Hinc & ipse primo Saulus, postea Paulus, id est, pri-
mo superbus, postea humilis. Saul enim, vnde dictũ est
nomen Sauli, nostis quia rex superbus & infrenis fuit.
Non quasi aliqua iactãtia sibi nomẽ mutauit Apstolus,
sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus. Pau
lum enim modicũ est. Vis nosse quid sit Saulus? Ipsum
audi iam Paulum recordantẽ quid fuerit per malitiam
suã, & quid iam nũc sit per gratiã dei. Audi quomodo
fuerit Saulus, & quomodo sit Paulus. Quid fuit prius?
quid? Blasphemus, & persecutor & iniuriosus. Audisti *1.Timo.1.*
Saulum, audi & Paulũ. Ego enim sum, inquit, minimus *1.Cor.15.*
Apostolorum. Quid est minimus: nisi, ego sum Paulus? L
Et sequitur, Qui nõ sum dignus vocari Apostolus. Qua-
re? Quia fui Saulus. Quid est, fui Saulus? Ipse dicat. Quia
persecutus sum, inquit, Ecclesiam dei: sed gratia dei ait, *Ibidem.*
sum id quod sum. Abstulit sibi omnẽ granditatem suã,
minimus iam in se, grandis in Christo. Et iste Paulus
quid dicit? Non repulit deus plebem suã, de plebe ex Iu *Roma.11.*
dæis veniente, Plebem suã, inquit, quã præsciuit. Nã &
ego Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Benia-
min. Ergo & Paulus nobis de synagoga, & Petrus, & a-
lij Apostoli de synagoga. Itaq; cum audis veteris vocẽ
synagogæ, noli attẽdere meritũ, sed intẽdere partũ. Lo
quitur ergo in hoc Psalmo synagoga, deficiẽtibus hym
nis Dauid filij Iesse, id est, deficientibus rebus tempora-
libus, per quas solebat à carnali populo laudari deus.
Quare autẽ illæ defecerunt, nisi vt aliæ quærerẽtur? Vt
quærerentur quæq; ibi non erant? Non. Sed quæ ibi te-
gebantur figuris, non quæ iam ibi nõ erant, sed ibi tan-
quam in radice occultabantur quibusdam secretis my
steriorum, quæ, inquit, ipse Apostolus, figuræ nostræ *1.Corin.10.*
fuerunt. Et attendite iam breuiter ipsam figuram no-
stram. Populus Israël sub Pharaonis & Aegyptiorum M
dominatione, populus Christianus ante fidem præde-
stinatus à deo, & adhuc seruiẽs dæmonibus & diabolo
principi eorum, Ecce populus subiugatis Aegyptiis, ser
uiens peccatis suis. Nõ enim nisi per peccata nostra po *Exod 1.*
test diabolus dominari. Liberatur popul' ab Aegyptiis
per Moysen, liberatur populus à præterita vita pecca-
torum per dominũ nostrum Iesum Christum. Transiit *Exodi.14.*
populus ille per mare rubrum, iste per baptismum. Mo
riuntur in mari rubro omnes inimici populi illius, mo
riuntur in baptismo omnia peccata nostra. Intendite
fratres. Post mare illud rubrum non continuo patria
datur, nec tãquam iam hostes desint, secure triumpha-
tur, sed restat eremi solitudo, restant hostes insidian-
tes in via. Sic & post baptismum restat vita Christiana
in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patrię pro-
missę. Quid aliud Christiani suspirant iam abluti in ba-
ptismo? Nunquid iam regnant cum Christo? Nondum
venrum est ad terrã promissionis nostræ, sed non de-
fecturam. Non enim ibi deficient hymni Dauid. Hoc
modo audiant omnes fideles, sciant vbi sint. In eremo
sunt, patriæ suspirant. Mortui sunt hostes in baptismo,
sed insequentes à tergo. Quid est insequentes à tergo?

A Ante faciem futura habemus, à tergo preterita. Omnia
preterita peccata deleta sunt in baptismo, quib⁹ modo
tentamur, nō à tergo insequuntur, sed in via insidiantur.
Vnde Apostolus huius eremi in via adhuc consti-
Philip. 3. tutus, Quæ retro, inquit, oblit⁹, in ea quæ ante sunt extentus,
secundū intētionem sequor ad palmam supernæ
vocationis dei, Tanquā diceret, Ad patriam supernæ
promissionis dei. Et ibi iam fratres in eremo quicquid
passus est populus ille, & quicquid eis deus largit⁹
est, quæcūque illa flagella fuerunt, quæcunque dona, significationes
sunt rerum, quas in hac solitudine huius
vitæ ambulantes in Christo quærētes patriam, & accipimus
ad cōsolationem, & patimur ad probationem.
Non ergo mirum, quia illud defecit quod figurabat futurum.
Nam perductus est populus ad patriā promissionis,
nunquid semper staturam? Si hoc esset, non esset
figura, sed res. Quia vero figura erat, ad tēporale quiddam
perductus est ille populus. Si ad tēporale quiddā
perductus est, oportebat vt deficeret, & defectu suo cogeretur
quærere quod nunquā deficeret. Synagoga ergo,
id est, qui deum ibi pie colebant, sed tamē propter
B terrenas res, propter ista præsentia. Sūt enim impij qui
præsentium rerum bona à dæmonibus quærūt, Hic autem
populus ideo melius erat gentibus, quòd quanuis
præsentia bona & temporalia, tamen ab vno deo quęrebat
qui est creator omniū & spiritualiū & corporalium.
Cū ergo illi pij secūdum carnem attenderent, id
est, illa synagoga quæ erat in bonis, pro temporalibus
bonis, non spiritalibus, quales erant ibi Prophetæ, quales
pauci intellectores regni cœlestis æterni. Ergo illa
synagoga animaduertit quę acceperit à deo, & quæ promiserit
deus populo illi, abūdantiam rerū terrenarum,
patriam, pacem, fœlicitatem terrenā. Sed in his omnibus
figura erat, & non intelligēs quid ibi lateret in rebus
figuratis, putauit hoc pro magno dare deum, nec
habere melius quod dare posset diligentibus se & seruientibus
sibi. Attendit & vidit quosdā peccatores impios,
blasphemos, seruos dæmonū, filios diaboli viuentes
in magna nequitia & superbia, abundare rebus talibus
terrenis & temporalibus, pro qualibus rebus ipse
deo seruiebat, & nata est cogitatio pessima in corde
quæ faceret nutare pedes, & propè labi à via dei. Et ec-
C ce ista cogitatio in populo erat veteris testamēti, Vtinam
non sit in carnalibus fratribus nostris, cum iam aperte
prędicatur fœlicitas noui testamenti. Quid enim
dixit illa tunc synagoga? Quid dixit ille populus? Nos
seruimus deo & corripimur, flagellamur, subducuntur
nobis ea quæ diligimus, & quæ pro magno à deo acceperamus.
Illi autem scelerati homines nequissimi, superbi,
blasphemi, inquieti, abundant his omnibus reb⁹,
propter quas nos deo seruimus: Puto sine causa seruitur
deo. Hinc sensus est Psalmi deficientis populi & nutātis,
dum consyderat bona terrena, propter quę seruiebat
deo, abundare his qui non seruirent deo, nutat &
prope labitur, & cum hymnis illis deficit, quia in talib⁹
cordibus hymni deficiebāt. Quid est, in talibus cordibus
hymni deficiebant? Quia iam talia cogitabant, &
deum non laudabāt. Quomodo enim laudarent deū,
quibus quasi peruersus videbatur, dans impiis tantam
fœlicitatem, & auferens eam seruientibus sibi? Non illis
bonus videbatur deus, Et quibus deus bonus nō videbatur,
nō vtique ab eis laudabatur, A quibus autē deus
non laudabatur, defecerūt in illis hymni. Postea vero
populus iste intellexit quid eum admoneret deus quęrere,
cum ista temporalia subtraheret seruis suis, & donaret
ea inimicis suis, blasphemis, impiis, admonitus D
intellexit, quia præ omnibus quæ dat deus & bonis &
malis, & aliquādo aufert & bonis & malis, præ omnibus
seruat aliquid bonis. Quid est seruat aliquid bonis?
Quid illis seruat? Seipsum. Iam quantum arbitror
curritur in Psalmo, intellectus est in nomine domini.
Audi recordantem & pœnitentē qui errauerat, putandō
deum nō bonum, qui dat bona terrena malis, & aufert
illa à seruis suis. Intellexit enim quid deus seruaret
seruis suis, & recogitans, seq; castigans erupit hoc modo:
Quàm bonus Israel deus. Sed quibus? *Rectis corde.*
Peruersis quid? Peruersus videtur. Sic & in alio Psalmo
dicit, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente Psal. 17.
innocēs eris, Et cum peruerso peruersus eris. Quid est
peruersus eris cū peruerso? Peruersum te putabit peruersus,
non quod vllo modo peruertatur deus. Absit.
Quod est, est. Sed quēadmodum sol oculos puros, sanos,
vegetos, fortes habenti, trāquillus apparet, in oculos
autem lippos quasi tela aspera iaculatur, intuētem
illum vegetat, hunc excruciat, non mutatus sed mutatum:
sic cum cœperis esse peruersus, & tibi deus peruersus
esse videbitur, tu mutatus es non ille. Ergo erit tibi E
pœna, quod bonis gaudium. Hoc iste recolēs, quàm bonus,
inquit, deus Israël rectis corde. Quid autem tibi?
Mei autem penè commoti sunt pedes. Quando cōmoti sunt
pedes, nisi quando non erat rectum cor? Vnde nō erat
rectū cor? Audi: *Paulominus effusi sunt gressus mei.* Quod
dixit penè: hoc dixit, paulominus: Et quod dixit, penè
moti sunt pedes: hoc dixit, effusi sunt gressus mei. Penè
moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Moti pe- Super Ioā. tract. 25.
des, Sed vnde moti pedes & effusi gressus? Ad errandū & 28.
fusi sunt gressus, pedes ad lapsum, non omnino sed penè.
Quid enim est? Iam ibam in errorē, non ieram, iam
cadebam, non cecideram. Sed quare & hoc? *Quia zelaui,*
inquit, *in peccatoribus, pacem peccatorum intuens.* Attendi
peccatores, vidi illos habere pacem. Quam pacē? Temporalem,
fluxam, caducam atque terrenā, sed tamen talem
qualem & à deo ego desyderabam. Vidi illos habere
qui non seruiebant deo, quod ego desyderabā vt
seruire deo, & moti sunt pedes mei, & penè effusi sunt
gressus mei. Quare autem hoc habent peccatores, dicit
breuiter. *Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum*
in flagello eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum homini- F
bus non flagellabuntur. Iam intellexi inquit, quare illi habent
pacem & florent in terra, quia morti eorū non est
declinatio, id est, quia certa mors & æterna eis manet,
quæ nec declinat ab eis, nec ipsi declinare ab ea possunt.
Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum
in flagello eorum. Et est firmamentum in flagello
eorum. Non est enim temporale flagellum eorū,
sed firmum in sempiternum. Propter hæc ergo mala
quæ illis æterna futura sunt, modo quid? In laboribus
hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.
Nunquid & ipse diabolus cum hominibus nō
flagellatur, cui tamē æternum supplicium præparatur?
Propterea quid hinc isti dum non flagellantur, dum
non laborant cum hominibus? *Ideo,* inquit, *obtinuit eos*
superbia. Attende illos superbos indisciplinatos, attēde
taurum deuotum victimę, permissum errare libere
& vastare quæ potest vsque ad diem occisionis. Iā bonum
est fratres, In ipsis Prophetæ verbis audiamus hūc
quasi taurum, de quo dixit. Sic enim illum & alibi scriptura
commemorat. Ducit eos tanquam ad victimam Prouer. 7.
præparatos, & parcit eis ad malam libertatem, ideo dixit,
Obtinuit eos superbia. Quid est obtinuit eos superbia?

G bia? *Circumamicti sunt iniquitate & impietate sua.* Non dixit tecti, sed circumamicti, vndique cooperti impietate sua. Merito miseri nec vident nec videntur, quia circumamicti sunt, nec videtur interiora eorum. Nã quisquis malorum hominum quasi fœlicem secundum tempus interiora conspiceret, quisquis eorũ videret truces cõscientias, quisquis animas eorũ posset inspicere, diuerberari tantis perturbationibus cupiditatum & timorũ, videret illos miseros & quando fœlices vocantur. Sed quia circumamicti sunt iniquitate & impietate sua, non vident, sed nec videntur. Nouerat illos spiritus, qui de illis ista dicit, & eo oculo tales debemus inspicere, quo scimus videre, si nobis auferatur tegmen ab oculis impietatis, Videamus istos, & cum fœlices sunt fugiamus, & cum fœlices sunt non imitemur, nec à domino deo nostro talia nobis pro magno petamus, qualia accipere meruerunt qui illi non seruiunt. Aliud quiddam seruat, aliud desyderandum est. Quid sit autẽ, audite. Primo isti describantur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Vide si non taurus ille agnitus est. Audite fratres, Non quomodocũque transeundum est, quod dixit, Prodiit
H quasi ex adipe iniquitas eorũ. Sunt eni mali sed macie mali, ideo mali, qa macri, id est, exiles exiguitate quadã necessitatis affecti, & ipsi mali & dãnandi. Ferenda est enim magis omnis necessitas, q̃ perpetrãda est aliqua iniquitas, Tamen aliud est de necessitate peccare, aliud in abundantia. Pauper mẽdicus furtum facit, ex macie processit iniquitas. Diues abundans rebus tãtis, quare diripit res alienas? Illius iniquitas ex macie, huius ex adipe processit. Ideo macro cũ dicis, quare hoc fecisti, humiliter afflictus & abiectus, respõdet, Necessitas coëgit me. Quare nõ timuisti deum? Egestas compulit. Dic diuiti, quare hæc facis, & nõ times deum? Si tamen tantus es qui possis dicere, vide si vel dignatur audire, vide si non etiam in teipso prodiet iniquitas ex adipe eius. Iam enim præceptoribus & correptoribus suis inimicitias indicunt, & fiunt inimici verũ dicentibus, iam sueti palpari verbis adulantium, aure molli, corde non sano. Quis dicit diuiti, male fecisti rapiendo res alienas? Aut forte si ausus fuerit aliquis dicere, & talis est, cui non possit ille resistere, quid respondet? Totum in cõtemptu dei loquitur. Quare? Quia superbus est. Quare? Quia pinguis est. Quare? Quia deuotus
I ad victimam est. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. *Transierunt in dispositionem cordis.* Ibi intus transierunt. Quid est, transierunt? Prætergressi sunt viam. Quid est transierunt? Excesserũt metas humani generis, homines se pares cæteris non putant. Transierunt, inquam, metas humani generis. Quando dicis tali homini, frater tuus est iste pauper, eosdem parẽtes habuistis Adam & Euam: noli attendere tumorem tuum, noli attẽdere typhum tuum in quo eleuatus es: & si te circumstant familiæ, & si numerosum aurum & argentum, & si domus marmorata cõtinet, & si tecta laqueata contegunt, simul te & pauperem contegit tectũ mũdi cœlum: sed diuersus es a paupere rebus non tuis, extrinsecus appositis. Te in illis vide, non illa in te. Attẽde teipsum qui sis ad pauperem, teipsum, non quod habes. Quid enim despicis fratrem? In visceribus matrum vestrarum ambo nudi fuistis, Certe etiam cum de ista vita exieritis, & istæ carnes exuta anima fuerint putrefactæ, dignoscantur ossa diuitis & pauperis. De conditione loquor æquali, de ipsa forte generis humani, in qua omnes nascuntur. Et diues cũ hic sit & pauper, nõ semper hic erunt: Et sicut diues nõ venit diues, sic nec diues abscedit. Idem ipse est vtriusque introitus, & par K
exitus. Addo quod forte mutabitis vices. Iam vbique Euangelium prædicatur, Attende quendam pauperem vlcerosum, qui iacebat ante ianuã diuitis, & cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis: Attẽde illum parem tuũ, qui induebatur purpura & bysso, Luc.16.
& epulabatur quotidie splendide. Contigit nẽpe mori inopem illum & afferri ab angelis in sinu Abrahæ. Ille autem mortuus est & sepultus est, Nã illius forte sepulturam nemo curauit. Et cum apud inferos ille diues in tormentis esset, nõnne eleuauit oculos suos & vidit in infinito gaudio eum quem contempsit ante ianuam suam, & digito eius aquæ styllam desyderauit, qui de mensa eius cadẽtes micas desyderauerat? Fratres, labor ille pauperis quantus fuit? Delitiæ illæ diuitis quàm lõge fuerunt? Quod autem mutauerunt, perpetuum est. Illius ergo quia nõ erat declinatio in morte, & firmamẽtum erat in flagello eius, in laboribus hominum nõ fuit, & inter homines flagellatus nõ est. Ille autem flagellatus hic, requieuit ibi, quia flagellat omnem filium Hebr.12.
quem recipit. Sed cui dicis ista? Epulanti splendide & induenti se quotidie purpura & bysso. Cui dicis? Qui transiit in dispositionem cordis. Merito sero dicturus L
est, Mitte Lazarum dicat vel fratribus meis, quando ei Luc.16.
non conceditur fructus pœnitentiæ. Non enim pœnitentia nũ datur, sed sempiterna erit pœnitentia, & nulla salus post pœnitentiam, Ergo isti transierunt in dispositionem cordis. *Cogitauerunt & locuti sunt malignitatem.* Sed loquuntur malignitatem homines, & cum timore. Isti autẽ quomodo? *Iniquitatem in altum locuti sunt.* Non solum locuti sunt iniquitatem, sed etiam clare audientibus omnibus, Ego facio, ego ostendo, sentiẽs cũ quo habes, viuere te non sinam, Superbe vel cogitares ea, non etiam effunderes, vel intra claustra cogitationis mala cupiditas coërceretur, refrenares eam intra cogitationem suam. Quare? An forte macer est? Prodiet quasi ex adipe iniquitas eorum. Iniquitatem in altum locuti sunt. *Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit super terram.* Quid est hoc, transiuit super terram? Quod dictum est, Posuerunt in cœlum os suũ: hoc est, transit super terram. Transeunt terrena omnia. Quid est terrena omnia transire? Non se cogitat hominem subito mori posse, cum loquitur, quasi semper victurus minatur. Transcendit iniquitas cogita- M
tionis illius terrenam fragilitatem, nescit quali vase coopertus est, nescit quod scriptum est in alio loco de talibus, Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suã, Psal.145.
in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Sed isti diem vltimum suum non cogitantes, loquuntur superbiam, & in cœlum ponunt os suum, & transcendũt terram. Si vltimum suum diem non cogitaret, id est, iudicij sui vltimum diem latro missus in carcerem, nihil illo esset immanius, & tamen posset effugere. Quò fugis ne moriaris? Certus erit ille dies. Quid est diu quod victurus es? Quantum est diu quod habet finem, & si diu esset? Huc accedit, quia non est diu, & incertum est ipsum quod dicitur diu. Quare hoc non cogitat? Quia posuit in cœlum os suum, & lingua eius transiuit super terram. *Ideo reuertetur populus meus huc.* Iam ipse Asaph reuertetur huc. Vidit enim ista abundare iniquis, vidit superbis, redit ad deum, & incipit quærere & disputare. Sed quando? Cum dies pleni inuenientur in eis. Quid est dies pleni? Cum autem venit plenitudo temporis misit deus filium su- Galat.4.
um. Ipsa est plenitudo temporis quando venit ille

temporalia

A temporalia docere contemni, non habere magnum quicquid mali homines cupiũt, pati quicquid mali homines metiunt. Factus est via, reuocauit ad cogitationem intimam, admonuit quid à deo quærẽdum esset. Et vide de qua cogitatione reuerberata in se, & quodãmodo reuocante fluctus impetus sui, transitur ad vera eligẽda, Ideo reuertetur populus meus huc, & dies pleni inuenientur in eis. *Et dixerunt, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altißimo?* Vide per quam cogitationẽ transeunt. Ecce iniqui fœlices sunt, non curat deus res humanas. Vere scit quid agamus. Videte quæ dicuntur. Rogamus fratres, iam à Christianis nnn dicatur, quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Vnde enim tibi videtur non scire deum, & non esse sciẽtiam in altissimo? Respondet, *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.* Et peccatores sunt, & abundantes diuitias in seculo obtinuerunt. Confessus est, quia ideo nolebat esse peccator vt haberet diuitias. Carnalis anima visibilibus rebus & terrenis vendiderat iustitiam suam. Qualis iustitia, quæ propter aurum habetur, quasi preciosius sit aurum quàm ipsa iustitia, aut cũ
B quisquam negat res alienas, maius damnum patiatur cui negat, quàm ille qui negat. Ille perdit vestem, iste fidem. Ecce ipsi peccatnres, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Inde ergo nescit deus, & inde nñ est scientia in altissimo. *Et dixi, sine causa iustificaui cor meum.* Quando seruio deo, & ista nnn habeo, non seruiunt illi, & his abundant, Ergo sine causa iustificaui
Psal. 25. cor meum. *Et laui inter innocentes manus meas.* Hnc sine causa feci. Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est præmium seruitutis meæ? Bene viuo & egeo, & iniquus abundat. Et laui inter innncentes manus meas. *Et fui flagellatus tota die.* A me nnn recedũt flagella dei. Bene seruio & flagellor, non seruit & ornatur. Magnã quæstionẽ sibi fecit. Agitatur anima, [trãsit anima] trãsitura ad contẽnenda terrena, & cõcupiscenda æterna. Trãsitus est ipsius animæ in hac cogitatinne, Vbi fluctuat in quadam tempestate, peruentura est ad pnrtum, Et quomodo solent ægri, qui lentius ægrotant cum sanitas longe est, vicina sanitate plus æstuant. Accessionem criticam medici vocant, per quam transitur ad sanitatem, Maior ibi æstus, sed ducens ad salutem: maior ibi
C ardor, sed vicina refectio, Sic ergo & hic æstuat, Nam periculosa verba sunt fratres, molesta, & penè blasphema, quomodo sciuit deus, hoc est & pene? Non dixit nesciuit deus, non dixit, non est scientia in altissimo: sed quasi quærens, hæsitans & dubitans, Hoc est quod ait pauloante, Penè effusi sunt gressus mei, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Non confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum transit ad sanitatem. Audi iam sanitatem. Ergo in vanum iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Et fui flagellatus tota die. *Et argutio mea in matutinum.* Argutio correptio est. Qui arguitur, corripitur. Quid est in matutinum? Non differtur. Differtur impiorum, mea non differtur. Illa sera vel nulla est, mea in matutinum. Et fui flagellatus tota die, & argutio mea in matutinum. *Si dicebam narrabo sic.* Id est, docebo sic. Quomodo docturus es, quia non est scientia in altissimo, quia non scit deus? Hanc scientiam vis proferre, quia sine causa iuste viuunt qui iuste viuunt, quia perdidit homo iustus seruitutem suam, quia magis deus malis fauet, aut neminem curat? Hoc vis dicere, hoc vis narrare. Reprimit se authoritate compescente. Qua authoritate? Aliquando vult homo erumpere in istam sententiam, sed reuocatur scripturis dicentibus, vt semper bene viuatur, dicentibus, quia deus curat res humanas, quia discernit inter pium & impium. Ergo & iste volens iam istam proferre sententiam, reuocat se. Et quid ait? Si dicebam narrabo sic, D
Ecce generationem filiorum tuorum reprobaui. Reprobaui generationem filiorum tuorum sic: si narrabo sic, generationem iustorum reprobabo, Sicut & quædam habent exemplaria. Ecce generationem filiorum tuorum cui concinui, id est, cui filiorum tuorum concinui, Id est, cui congrui, cui accommodatus sum. Dissonui ab omnibus si sic dnceo. Concinit enim qui cõsonat, qui autem non consonat, nõ concinit, Aliud dicturus sum quàm dixit Abraham, quàm dixit Isaac, quàm dixit Iacob, quàm dixerunt Prophetæ. Illi enim omnes dixerunt, quia curat deus res humanas, ego dicturus sum, quia non curat? Maiór ne in me prudentia, quàm in illis: maiór ne intellectus quàm in illis? Saluberrima authoritas reuocauit cogitationẽ ab impietate. Sed quid sequitur? Si dicebam narrabo sic, ecce generationẽ filiorum tuorum reprobaui. Ergo ne reprobaret, quid fecit? *Et suscepi cognoscere.* Suscepit cognoscere, deus illi E
assit vt cognoscat. Interim fratres, à magno lapsu reuocatur, quando non se iam scientẽ præsumit, sed suscepit cognoscere quod nesciebat. Iam enim volebat quasi sciẽs videri, & prædicare nullam deo esse curam de rebus humanis. Facta est enim ista iniquorũ nequissima & impia doctrina. Sciatis fratres multos disputare & dicere, quia deus res humanas non curat, quia casibus reguntur omnia, vel quia stellis subiectæ sunt voluntates nostræ, quia vnusquisque nõ pro meritis agitur, sed necessitate stellarũ suarum. Doctrina mala, doctrina impia. In hęc iste ibat, cuius penè commoti sunt pedes, & cuius paulominus effusi sunt gressus, In hunc ibat errorem, Sed quia non concinebat generationi filiorum dei, suscepit cognoscere, & dãnauit scientiam, in qua iustis dei non congruebat. Et quid dicit, audiamus, quia suscepit cognoscere & adiutus est, & didicit aliquid, & indicauit nobis. Et suscepi, inquit, cognoscere. *Hoc labor est,* inquit, *ante me.* Vere magnus labor cognoscere quomodo & de⁹ curet res humanas, & bene sit malis & laborent boni. Magna vis quæstionis, Ideo hoc labor est ante me, Quasi stat mihi in facie murus F
quidam, sed habes vocẽ Psalmi, In deo meo transgrediar murum. Hoc labor est ante me. Verũ dicis, Labor est ante me, sed ante deũ non est labor. Fac te ante deũ vbi non est labor, & nec tibi erit labor. Et fecit hoc, Nã dicit, quandiu labor ante se. *Donec introeã in sanctuarium dei, & intelligam in nouißima.* Magna res fratres. Tandiu laboro, inquit, & ante faciem meam laborem quẽdam quasi inextricabilem video, vt cognoscã quomodo & iustus sit deus, & res humanas curet, & non sit iniquus, ꝙ peccantes & scelera faciẽtes fœlicitatem habent in hac terra: Pij vero & deo seruientes in tẽtationibus plerũque, & in laboribus fatigantur. Magna difficultas est hoc scire, sed donec introëam in sanctuarium dei. In sanctuario enim dei quid tibi præstatur vt hãc soluas quæstionem? Et intelligam, inquit, in nouissima, nõ in præsentia. Ego, inquit, de sanctuario dei intẽdo oculũ in finem, præsentia transgredior. Totum hoc quod vocatur humanum genus, omnis ista massa mortalitatis ventura est ad examen, vẽtura est ad libram, appendẽtur ibi opera hominum, Cũcta modo nubes inuoluit, sed deo cognita sunt merita singulorũ. Et intelligã, inquit, in nouissima, sed nñ à me, nam ante me labor est.

Margin notes: 20. lib. de Ciui. dei. c. 28. in fine. — Psal. 17.

Vnde

G Vnde intelligam in nouissima: Intrem in sanctuarium dei. Vbi ergo intellexit, & vnde modo isti fœlices? *Veruntamen propter dolositaté posuisti eis.* Quia dolosi sunt, id est, fraudulenti, quia dolosi sunt, dolos patiuntur. Quid est hoc, quia fraudulenti sunt, fraudem patiũtur? Fraudem volũt facere generi humano in omnibus nequitiis suis, fraudem & ipsi patiuntur, vt terrena bona eligant, & relinquant æterna. Ergo fratres in eo quod fraudem faciunt, fraudem patiũtur. Quod iamdudum dixi, fratres, quale cor habet quis vt lucretur vestem & perdat fidem? Ille cui tulit vestem passus est fraudẽ, an iste qui tanto dãno percutitur? Si preciosior est vestis quàm fides, maiore dãno ille afficitur. Si autem incõparabiliter fides excedit totum mũdum, ille videbitur

Matth. 16. damnum vestis perpeti. Huic autẽ dicitur, Quid prodest homini si totũ mundum lucretur, animæ autẽ suæ dãnum patiatur? Ergo quid illis contigit? Propter dolositatem posuisti eis. *Deiecisti eos dum extollerentur.* Non dixit deiecisti eos quia eleuati sunt, non quasi postea quàm eleuati sũt deiecisti eos, sed in eo ipso quod eleuati sunt, deiecti sunt. Si enim efferri iã cadere est, de-

H iecisti eos dum extollerentur. *Quomodo facti sunt in desolationem subito?* Admiratur super eos, intelligens in nouissima. *Defecerunt.* vere quomodo fumus, qui dũ extollitur, deficit. Defecerunt. Quomodo dicit defecerũt? Quomodo qui intelligit in nouissima. Defecerũt. *Perierunt propter iniquitatem suam, Velut somnium exurgentis.* Quomodo defecerunt? Quomodo deficit somnium exurgẽtis. Fac hominem in somnis videre se inuenisse thesauros, diues est, sed donec euigilet. Veluti somnium exurgentis, sic defecerũt quomodo somniũ euigilantis. Quæritur igitur, & non est, nihil in manibus, nihil in lecto. Pauper dormierat, diues in somnis fact⁹ fuerat. Si non euigilasset, diues esset. Euigilauit, inuenit ærumnam quam dimiserat dormiens. Et isti non inuenient miseriam quam sibi comparauerant? Cũ euigilauerint de hac vita, trãsit illud quod quasi somno tenebatur, veluti somnium exurgẽtis. Et ne diceretur, Quid ergo? Parua tibi videtur claritas eorũ, parua tibi videtur pompa eorum, parui tibi videntur tituli, imagines, statuæ, laudes, cunei clientum: *Domine*, ait, *in ciuitate tua imagines eorum ad nihilum rediges.* Itaq; fratres mei libere

I loquens de hoc loco, veluti vnde libet, quia quãdo vobis miscemur, magis vos ferimus, quàm docem⁹, in nomine Christi & in timore eius exhortor vos, vt quicũque ista nõ habetis, nõ cupiatis: quicũque habetis, nõ in eis præsumatis Ecce dixi vobis, non dico damnamini quia habetis, sed dãnamini si de talibus præsumatis, Si de talibus præsumatis, si de talibus inflemini; si propter talia magni vobis videamini, si propter talia pauperes nõ agnoscatis, si generis humani conditionem cõmunem propter excellentẽ vanitatẽ obliuiscamini, Tunc enim deus necesse est retribuat in nouissimo, & in ciuitate sua imaginem taliũ ad nihilum redigat. Qui autẽ

1. Timo. 6. diues est, hoc modo sit quo præcepit Apostol⁹, Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neq; sperare in incertu diuitiarũ suarũ, sed in deo viuo, qui præstat omnia nobis abundanter ad fruendũ. Abstulit superbiã diuitum, dat consilium. Quasi dicerent, diuites sumus, superbire nõ prohibes, iactare põpas diuitiarum nostrarũ vetas. Quid ergo facturi sumus de istis diuitiis? Vsqueadeo non est quod inde fiat? Diui-

Ibidem. tes, inquit, sint in operibus bonis, facile tribuant, cõmunicent. Et quid prodest hoc? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurũ, vt apprehẽdant veram vitam. Vbi debent sibi thesaurizare? Quò misit iste oculũ K intrans in sanctuarium dei? Exhorrescant omnes fratres nostri diuites, abundantes pecunia, auro, argento, familia, honoribus, exhorrescant quod modo dictum est, Domine in ciuitate tua imaginem eorũ ad nihilum rediges. Nónne digni sunt hæc pati, vt deus in ciuitate sua imaginem eorum ad nihilum redigat, quia & ipsi in ciuitate sua terrena imaginem dei ad nihilum redegerunt? In ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. *Quia delectatum est cor meum.* Dicit quibus rebus tẽtatur, quia delectatum est, inquit, cor meum. *Et renes mei mutati sunt.* Quando me delectauerunt temporalia ista, mutati sunt renes mei. Potest & sic intelligi, quia delectatum est cor meum in deũ, & renes mei mutati sunt, id est, libidines meæ mutatæ sunt, & castus totus factus sum. Renes mei mutati sunt. Et audi quomodo.

Et ego ad nihilum redactus sum, & non cognoui. Ego ille qui modo ista dico de diuitibus, aliquãdo talia desyderaui: ideo & ego ad nihilum redactus sum, quando penè effusi sunt gressus mei. Et ego ad nihilũ redactus sum, & non cognoui. Nõ est ergo desperandũ, & de illis in quos talia dicebam. Quid est non cognoui? *Quasi pecus* L *factus sum ad te, & ego semper tecum.* Multum interest inter istum & alios. Iste quasi pecus factus est desyderando terrena, quãdo redactus ad nihilũ non cognouit æterna. Sed non recessit à deo suo, quia non illa desyderauit à dæmonibus, à diabolo. Hoc enim iam vobis cõmendaui. Vox est synagogæ, id est, illius populi qui nõ seruiuit idolis. Pecus quidem factus sum, à deo meo terrena desyderans, sed nunq̃ recessi ab ipsu deo meo. Quia ergo quãuis factus pecus, nõ recessi à deo meo; sequitur, *Tenuisti manum dexteræ meæ.* Nõ dixit manum dexteram meam, sed manum dexteræ meæ. Si dexteræ manus est, manus habet manum. Manum tenuisti dexteræ meæ, vt deduceres me. Quid posuit manũ? Potestatem. Hoc enim dicimus quenquam habere in manu quod habet in potestate, quomodo dixit diabolus deo de Iob, Mitte manum tuã, & tolle quæ habet. Quid est Iob. 1. mitte manum tuã? Da potestatem. Manũ dei, potestatem dei dixit: sicut scriptũ est alio loco, Mors & vita in Prouer. 18. manibus linguæ. Nunquid lingua manus habet? Quid est in manibus linguæ? In potestate linguæ. Quid est in potestate linguæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo M condemnaberis. Tenuisti ergo manum dexteræ meæ, Matth. 12. potestatem dexteræ meæ. Quæ est dextera mea? Quia ego semper tecum. In sinistra habebã, quia pecus factus sum, id est, quia terrena in me fuit concupiscentia, Sed dextera mea erat, quia semper tecum erã. Huius dexteræ meæ manum tenuisti, id est, potestatem rexisti. Quã potestatem? Dedisti eis potestatem filios dei fieri. Cœ- Ioan. 1. pit esse iam inter filios dei ad nouum testamẽtum pertinens. Vide quomodo retenta est manus dexteræ eius.

In voluntate tua deduxisti me. Quid est in voluntate tua? Non meis meritis. Quid est in volũtate tua? Audi Apostolum, qui fuit pecus primo terrena desyderans, & secundum vetus testamentum viuens. Quid ait? Qui pri 1. Timo. 1. mo fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum. Quid est in voluntate tua? Gratia dei sum id quod sum. *Et cum gloria assumpsisti me.* Iam quod assumptus est, & in qua gloria eius quis explicat? Quis dicit? Expectemus hoc, quia in resurrectione erit, in nouissimis erit, Cum gloria assumpsisti me. Et cœpit cogitare fœlicitatem ipsam cœlestem, & arguere se, quia pec⁹ fuit, & terrena desyderauit. *Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Ex voce

vestra

A vestra intellexisse vos video. Cõparauit voluntati suæ terrenę pręmiũ cœleste quod accepturus est, vidit quid ibi sibi seruaretur, & cogitans & æstuans in cogitatione cuiusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nõ dixit illud, aut illud mihi est in cœlo: sed, quid mihi est in cœlo? Quid est illud quod habeo in cœlo? Quantum est? quale est? quid est? Et cum non transit, quod habeo in cœlo à te, quid volui super terram? Seruas mihi tu, sed dicam vt possum, sed date veniam, Accipite conatum meum, deuotionem nitendi, nam explicandi nulla facultas est. Seruas, inquit, mihi tu in cœlo diuitias immortales teipsum, & ego volui à te in terra quod habẽt & impij, quod habent & mali, quod habent & facinorosi, pecuniam, aurum & argentum, gemmas, familias, quod habent & scelerati multi, quod habent multæ fœminæ turpes, multi viri turpes. Hæc pro magno desyderaui à deo meo super terrã, cũ seruet se mihi in cœlo deus meus. Quid enim mihi est in cœlo? Ostendere habet ipsum quid? Et à te quid volui super terram? *Defecit cor meum & caro mea, deus cordis mei.* Hoc ergo mihi est in cœlo seruatum, Deus cordis mei. *Et pars mea deus meus.* Quid est fratres? Inuenimus diuitias nostras, eligat sibi partes genus humanum. Videamus homines cupiditatum diuersitate dilaniari, Eligãt alij militiam, alij aduocationem, alij diuersas variasq; doctrinas, alij negociationem, alij agriculturã, Istas partes sibi faciant de rebus humanis, clamet populus dei, Pars mea deus meus. Non ad tempus pars mea sed pars mea deus.

10. lib. de Ciui. dei. c. 25. in fine.

1. Cor. 2.

B

In secula. Aurum & si semper habeo, quid habeo? Deũ si semper haberem, quàm magnum bonum haberem. Huc accedit quia deus seipsum mihi promittit, & id me in æternum habiturum promittit. Tantum habeo, & nunquam non habeo. Magna fœlicitas pars mea deus. Quandiu? In secula. Quomodo? Ecce vide quomodo illum amauit. Fecit cor castũ, Deus cordis mei, & pars mea deus in secula. Factum est cor castum, gratis iam amatur deus, Non ab illo petitur aliud præmiũ. Qui aliud præmium petit à deo, & propterea vult seruire deo, carius facit quod vult accipere, quàm ipsum à quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium dei? Nullum præter ipsum. Pręmium dei, ipse deus est. Hoc amat, hoc diligit, si aliud dilexerit, non erit castus amor. Recedis ab igne immortali, frigesces, corrũperis. Noli recedere, corruptio tua erit, fornicatio tua erit. Iam iste redit, iam iste pœnitet, iam pœnitentiam iste elegit, iam dicit, pars mea deus. Et quomodo delectatur in ipso quem partem sibi elegit? *Ecce qui longe se faciunt à te, peribunt.* Iste ergo recessit à deo, sed non longe, quia quasi pecus factus sum, inquit, & ego semper tecum. Illi vero longe recesserunt, quia non solum terrena desyderauerunt, sed ea à dæmonibus & à diabolo petierunt. Qui longe se faciunt à te, peribũt. Et quid est, longe à deo fieri? *Perdidisti omnem qui fornicatur abs te.* Huic fornicationi contrarius est amor castus. Quis est amor castus? Amat iam anima sponsum suum. Qui ab illo quærit, ab sponso suo quem diligit? Forte quomodo sibi eligunt homines aut generos, aut spõsos fœminæ eligunt, Forte diuitias & aurum eius amat, & fundos, & argẽtum, & pecuniam, & equos, & familiam, & cætera? Abiit. Iste ipsum solum amat, gratis amat, quia in ipso habet omnia, quia per ipsum facta sunt omnia. Perdidisti, inquit, omnem qui fornicatur abs te. Tu autẽ quid facis? *Mihi autẽ adhærere deo bonũ est.* Hoc est totum bonum. Vultis amplius? Doleo volentes. Fratres, quid vultis amplius? Deo adhærere nihil est meliꝰ, quãdo eum videbimus facie ad faciem. Modo ergo quid? Quia adhuc peregrinus loquor? Adhęrere deo, inquit, bonum est, sed modo in peregrinatione, quia nõdum venit res. *Ponere in deo spem meam.* Quãdiu ergo nõdum adhæsisti, ibi pone spem. Fluctuas, præmitte ad terram hanc ancoram, Nondum hæres per præsentiam, inhære per spem. Ponere in deum spem meam. Et quid hic ages ponens in deo spem tuam? Quod erit negocium tuum, nisi vt laudes quem diligis, & facies te cum coamatoribus eius? Ecce si amares aurigam, nõ raperes cæteros, vt tecum amarent? Amator aurigæ quacunque transit loquitur de illo, vt cum illo eum ament & cæteri. Gratis amãtur flagitiosi homines, & à deo præmium quæritur vt ametur? Ama deum gratis, nulli inuideas deum. Rapite eum quotquot potestis, quotquot possessuri estis, non fit angustus. Nullos in illo limites facietis, totum singuli possidebitis, & totum omnes habebitis. Ergo hoc fac dum hic es, id est, cum ponis in deo spem tuam. Quid enim hic sequitur? *Vt annunciem omnes laudes tuas in atriis filiæ Sion.* Vt annunciem omnes laudes tuas. Sed vbi? In atriis filiæ Sion, quia prædicatio dei præter Ecclesiam inanis est. Parum est laudare deum, & annũciare omnes laudes eius. In atriis filiæ Sion annuncia. Ad vnitatem attende, noli diuidere populum, sed rape ad vnum & fac vnum. Oblitus sum quãdiu dixi, Iam finito Psalmo, ex isto odore conicio me diuturnum habuisse sermonem, sed studiis vestris non sufficio. Violenti estis nimis, vtinam ista violentia rapiatis regna cœlorum.

C

Ioan. 1.

D

1. Cor. 13.

E

In Psalmum septuagesimumtertium Enarratio.

PSALMI huius titulus est: *Intellectus Asaph.* Latine cõgregatio, Græce synagoga dicitur. Videamus quid intellexerit ista synagoga, Nos autem intelligamus primitus synagogam, exinde intelligemus quid intellexerit synagoga. Omnis cõgregatio generali nomine synagoga appellatur, & pecorum & hominũ potest dici cõgregatio. Non autẽ hic pecorũ congregatio est, quando audiuimus intellectũ. Nã homo si neglexerit intellectum in honore positus, quid de illo dictum est, audi, Homo in honore positus non intellexit cõparatus est iumẽtis insensatis, & similis factus est illis. Quia ergo non est pecorũ congregatio nec diu differendũ est, nec diligentius cõmendandum est: sed quia hominũ est, quorum hominũ sit, hoc debemus intelligere. Non vtiq; eorum hominũ est, qui in honore positi nõ intelligentes cõparati sunt iumentis insensatis, & similes facti sunt eis, sed eorũ qui intelligunt. Præscribit enim hoc titulus Psalmi dicẽs, Intellectus Asaph. Intellectus quædam cõgregatio est, cuius vocem audituri sumus. Sed quoniã proprie synagoga dicta est congregatio populi Israël, ita vt vbicunq; audierimus synagogã, non iam soleamus intelligere nisi populũ Iudæorum, videamus ne forte ipsius vox sit in isto Psalmo. Sed qualiũ Iudęorũ, & qualis populi Israël? Non enim paleæ, sed forte frumenti: nõ ramorum fractorum, sed forte cõfirmatorum. Nõ enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlitę, sed in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen: hoc est, non hi qui filij carnis, hi filij dei, sed filij promissionis deputãtur in semine. Sunt ergo quidam Israëlitæ, ex quibus erat ille de quo dictum est, Ecce vere Israëlita in quo dolus non est. Nõ secundũ hoc dico, quod & nos Israëlitæ sumus, quia & nos semẽ Abrahæ sumus. Gẽtibus quippe loquebatur Apostolus

Psal. 48.

F

Matth. 3.

Rom. 11.

Ibidẽ. et. 9.

Ioan. 1.

G stolus cum diceret, Ergo Abrahæ semeo estis secūdum
Galat.3. promissionē hęredes. Secundū hoc ergo omnes Israë-
litæ qui sequimur vestigia fidei patris nostri Abrahæ.
Sed illo modo hic intelligamus Israëlitarū vocē, quo-
Roma.11. modo dixit Apostolus, Nam & ego Israëlita sum ex se-
mine Abrahæ de tribu Beniamin. Hic ergo intelliga-
Rom.9. mus quod Prophetæ dixerūt, Reliquiæ saluę fiēt. Reli-
quiarū itaq; saluatarū audiamus hic vocē, & loquatur
synagoga quæ acceperat vetus testamētum, & intenta
erat io promissa carnalia, & ex hoc factū est vt nutarēt
Psal.72. ei pedes. Nam & in alio quodā Psalmo, vbi titulus etiā
habet Asaph, quid dicitur? Quàm boous deus Israël re-
ctis corde: Mei autē penè cōmoti sunt pedes. Et quasi
diceremus, vnde tibi cōmoti sunt pedes? Paulominus,
Ibidem. inquit, effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatori-
bus, pacem peccatorū iomens. Cū enim secūdum pro-
missa dei ad vetus testamētum pertinentia expectaret
fœlicitatē terrenam, animaduertit eam abūdare apud
impios, in his rebus quas expectauerat à deo, pollere il-
los qui non colerent deū: & tanquā sine causa deo ser-
H uisset, outauerunt pedes eius. Ibi enim dicit, Ecce ipsi
peccatores & abūdantes in seculo obtiouerūt diuitias.
Nūquid io vano iustificaui cor meū? Videte quemad-
modum paulominus effusi sunt gressus eius, vt iam sibi
dicat anima. Quæ vtilitas quia seruio deo? Ecce ille nō
seruit & fœlix est, ego seruio & laboro. Postremo pu-
to, quia & ego fœlix sum, quādo & ille fœlix est qui nō
seruit: quare me putem ideo fœlicē esse quia seruio? Ille
autem Psalmus cuius testimooiū produxi, præcedit istū
quem nūc in manibus habemus. Opportune autem nō
ex nostra, sed ex dei dispēsatione factum est, vt modo
Ioan.1. audiremus ex Euāgelio, Quia lex per Moysen data est,
gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Si enim di
scernimus duo testamenta, vetus & nouū, non sunt ea-
dem sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen
Exo.20. pleraque pręcepta, Nā noo occides, noo mœchaberis,
nō furaberis, honora patrem & matrem, nō falsum te-
stimonium dixeris, nō concupisces res proximi tui, &
non concupisces vxorē proximi tui, & nobis pręceptū
est: & quisquis ea nō obseruauerit, deuiat, nec omoino
I dignus est qui accipere mereatur montem sanctū dei,
Psal.14. de quo dictum est, Quis habitabit in tabernaculo tuo,
aut quis requiescet io monte sancto tuo? Inoocens ma
nibus & mūdo corde. Hęc dicimus fratres charissimi,
vt omnes de nouo testamēto discatis, nō inhærere ter-
renis rebus, sed cœlestia adipisci. Discussa ergo præce-
pta, aut omnia eadē inueniūtur, aut vix aliqua io Euā-
gelio quæ non dicta sint à Prophetis. Pręcepta eadē, sa
cramenta oō eadem, promissa oon eadem. Videamus
quare præcepta eadem, quia secūdum hæc deo seruire
debemus. Sacramēta non eadem, quia alia sunt sacra-
menta dantia salutē, alia promittentia saluatorem. Sa-
cramenta noui testamenti dant salutē, sacramenta ve-
teris testamenti promiserunt saluatorem. Cum ergo iā
teneas promissa, quid quęris promittentia saluatorem,
iaoi habens? Hoc dico, teneas promissa, non quod iam
acceperimus vitam æternam, sed quia iā venerit Chri-
stus qui per Prophetas prænūciabatur. Mutata sunt sa-
cramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fœ-
Exod.3. liciora. Promissa quare non eadem? Quia promissa est
terra Chanaā, terra copiosa, fructuosa, affluens lacte &
melle, promissum regoum temporale, promissa fœlici-
tas seculi, promissa fœcunditas filiorum, promissa sub-
iectio inimicorum, Hæc omnia ad terrenam fœlicita-
tem pertinent. Sed quare ipsa primo promitti oporte-
bat? Quia nō primo quod spiritale est, sed quod anima- K
le, postea, inquit, spiritale. Primus homo de terra terre- 1.Cor.15.
nus, secundus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus,
tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut
portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem
eius qui de cœlo est. Ad imagine terreni pertinet vetus
testamētum, ad imaginem cœlestis nouum testamen-
tum. Sed ne quisquā putaret ab alio factum esse homi-
nem terrenum, ab alio cœlestē, ideo deus ostendens se
esse vtriusque creatorem, etiā vtriusq; testamenti se es-
se voluit authorem, vt & terrena promitteret in veteri
testamento, & cœlestia in nouo testamento. Sed tādiu
primus homo terrenus es, quandiu terrena sapis. Nun-
quid quoniam puero dātur quædam puerilia ludicra,
quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescē
ti num non excutiuntur è manibus, vt aliquid iam vti-
lius tractet, quod grandem decet? Veruntamen tuipse
dedisti filio tuo & nuces paruulo, & codicem grandi,
Nō ergo quia illa quasi ludicra puerorum, deus per no
uum testamentū excussit de manib⁹ filiorū, vt aliquid
vtilius daret grādescentibus, propterea priora illa nū L
ipse dedisse putādus est. Ipse vtrunq; dedit. Sed lex ip- Ioan.1.
sa per Moysen data est, gratia & veritas per Iesū Chri-
stum facta est. Gratia, quia impletur per charitatē, quod
per literā iubebatur: veritas, quia redditur quod pro-
mittebatur. Hoc ergo intellexit Asaph iste. Deniq; om-
nia quæ Iudæis promissa fuerāt ablata sunt. Vbi est re-
gnum eoruo? Vbi templum, vbi vnctio, vbi sacerdos, Danie.9.
vbi iā apud illos Prophetæ? Ex quo venit qui per Pro-
phetas pręedicabatur in illa gente, iam nihil horum est,
Iam perdidit terrena, & nondū quærit cœlestia. Iohæ-
rere ergo terrenis, quanuis ea deus donet, non debes.
Veruntameo nō quia eis inhærere nō debemus, alium
ea dare, nisi deū credere debemus: ipse ea dat, sed no-
li pro magno expectare ab eo bonum, quod dat & oō
bono. Nam si pro magno ea daret, malis ea non daret,
Ideo autem ea voluit dare & malis, vt discant boni a-
liud ab eo quærere, quod non dat & malis. Illi autem
inhærentes terrenis miseri, & non de illo præsumen-
tes qui fecit cœlum & terram, qui eis dedit & ipsa ter-
rena, qui eos etiā temporaliter de Aegypti captiuitate Exod.14.
liberauit, qui eos per diuisum mare duxit, qui eorum M
inimicos persequentes fluctibus obruit, nō in illo prę-
sumentes qui daret vtique cœlestia grādibus, sicut ter-
rena paruulis dedit, timentes perdere quod acceperāt,
occiderunt qui dederat. Hæc dicimus fratres, vt om-
nes de nouo testamento discatis non inhærere terre-
nis. Si enim illi inexcusabiliter terrenis inhæserunt,
quibus ipsum nouum testamētum nondum fuerat re-
uelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, qui-
bus iam promissa cœlestia in nouo testamento reuela-
ta sunt? Nam recolite fratres mei quid dictū sit à per-
sequentibus Christum, Si dimiserimus eum sic, veni- Ioan.11.
ent Romani & tollent nobis & locum & gentem. Vi-
dete quia timendo terrena perdere, regem cœli occi-
derunt. Et quid eis factum est? Perdiderunt etiam ipsa
terrena, Et vbi occiderunt Christum, ibi occisi sunt.
Et cum terram ooleotes perdere, datorem vitæ occi-
derunt, eandem terram occisi perdiderunt. Et eo tem- Iosephus
pore quo illum occideront, eoipso tempore admonē- de Iudaico
tur, quare ista perpessi sunt. Quaodo enim euersa est ci- bello.
uitas Iudæorum, pascha celebrabant, & in multis mili-
bus hominū tota ipsa gens cōuenerat ad illius festiui-
tatis celebrationem. Ibi deus per malos quidem sed ta
mē ille bonus, per iniustos sed iustus & iuste ita in eos
vindicauit,

A vindicauit,vt perimerentur multa milia hominum,&
ipſa ciuitas euerteretur. Hoc in iſto Pſalmo plãgit in-
tellectus Aſaph, & in ipſo planctu tãquam intellectus
diſcernit terrena à cœleſtibus,diſcernit vetus teſtamẽ-
tum à nouo teſtamento, vt videas per quæ tranſeas,
quid expectes,quid relinquas,quibus hæreas. Sic ergo
cœpit, *Vt quid repuliſti nos deus in finem?* Repuliſti in finẽ,
ex perſona populi Iudęorum,& ex perſona congrega-
tionis quæ proprie ſynagoga appellatur. Vt quid repu
liſti nos deus in finem? Non reprehendit,ſed quærit vt
quid,quam ob rem,propter quid hoc feciſti? Quid fe-
ciſti? Repuliſti nos in finem. Quid eſt in finem? Forte
Rom.10. vſque in finẽ ſeculi. An repuliſti nos in Chriſto qui fi-
nis eſt omni credenti? Vt quid enim repuliſti nos deus
† al. furor. in finem? *Iratus eſt animus † tuus ſuper oues gregis tui.* Qua-
re iratus es ſuper oues gregis tui,niſi quia terrenis inhę
rebamus,& paſtorem non agnoſcebamus? *Memento cõ-
gregationis tuæ,quam poſſediſti ab initio.* Nunquid iſta poteſt
eſſe vox gentium? Nunquid gentes poſſedit ab initio?
Sed poſſedit ſemen Abrahæ populum Iſraël etiam ſe-
cundum carnem natum de Patriarchis patribus no-
B ſtris,quorum nos filij facti ſumus, non veniẽdo de car
ne,ſed imitãdo fidem. Illi autem à deo poſſeſsi ab ini-
tio, quid eis contigit? Memento congregationis tuæ
quam poſſediſti ab initio. *Redemiſti virgã hæreditatis tuæ.*
Ipſam congregationem tuam virgam hæreditatis tuæ
redemiſti. Hanc ipſam congregationem dixit virgam
hæreditatis. Reſpiciamus ad factum primum,quando
voluit poſsidere ipſam congregationem liberãs illam
Exo.4. de Aegypto, quod ſignum dederit Moyſi cum diceret
Moyſes ei, Quod ſignum dabo vt credãt mihi quia tu
me miſiſti? Et deus ait ad illum:Quid in manu tua por
tas? Virgam. Proijce illam in terrã. Et dimiſit virgam
in terram,& facta eſt ſerpens,& expauit Moyſes,& fu-
git ab eo. Et ait illi dominus, Apprehẽde caudam eius.
Et apprehendit,& reuerſa eſt in ſtatum ſuum virga fa-
cta,ſicut antea virga erat. Quid ſignificat? Non enim
Gene.3. fruſtra factũ eſt. Interrogemus literas dei. Quid ſerpẽs
Nume.21. perſuaſit homini? Mortem. Ergo mors à ſerpente. Si
Ioan.3. mors à ſerpente,virga in ſerpente, Chriſtus in morte.
Ideo etiam cum à ſerpentibus in deſerto morderentur
C & necarentur,pręcepit dominus Moyſi,vt ſerpentem
æneum exaltarrt in eremo,& admoneret populum,vt
quiſquis à ſerpente morſus eſſet, illum intueretur & ſa-
naretur. Sic & fiebat:ſic & homines à venenis, morſi à
ſerpentibus ſanabantur intuendo ſerpentem. Sanari à
ſerpente magnum ſacramentum. Quid eſt, intuendo
ſerpentem ſanari à ſerpente? Credendo in mortuũ,ſal-
Exod.4. uari à morte. Et tamen expauit & fugit Moyſes. Quid
eſt,ab illo ſerpente fugiſſe Moyſen? Quid fratres,niſi ꝙ
Luce.24. ſcimus in Euangelio factum? Mortuus eſt Chriſtus,&
expauerunt diſcipuli, & ab illa ſpe in qua fuerãt receſ-
Exod.4. ſerunt. Sed quid dictum eſt? Apprehẽde caudam eius.
Exod.33. Quid eſt caudam? Poſteriora comprehẽde. Hoc ſigni-
ficauit & illud, Poſteriora mea videbis. Primo factus
eſt ſerpens,ſed cauda rrtenta facta virga. Primo occi-
ſus,poſtea reſurrexit. Eſt etiam in cauda ſerpentis finis
ſeculi,quia ſic modo mortalitas Eccleſiæ ambulat: alij
eunt: alij veniunt per mortem tanquam per ſerpẽtem,
quia à ſerpente mors ſeminata eſt:ſed in fine ſeculi,tã-
quam cauda redimus ad manum dei, & efficimur ſta-
bilitum regnum dei,vt impleatur in nobis, Redemi-
bi virgam hæreditatis tuæ. Sed quia ſynagogę vox eſt,
Redemiſti autem virgam hæreditatis tuæ:magis appa-
ret in gẽtibus: occulta autem ſpes Iudæorum, vel eorũ
qui futuri ſunt vt credant, vel eorum qui eo tempore D
crediderunt,quando miſſo ſpiritu ſancto, diſcipuli o- *Acto.2.*
mnium gentium linguis locuti ſunt. Tunc enim ali- *Ibidem.&*
quot milia de Iudæis ipſis Chriſti crucifixoribus credi *4.*
derunt:& quia prope inuenti erant,ita crediderunt,vt
omnia quę habebant venderent,& precia rerum ſuarũ
ante pedes Apoſtolorum ponerent. Quia ergo occul-
tum erat hoc, magisq́; redemptio virgæ dei clara futu-
ra erat in gentibus, exprimit vnde dicat quod dixit,
Redemiſti virgam hæreditatis tuæ. Hoc dixit non de
gentibus,in quibus manifeſtum eſt: Sed vnde? *Montem
Sion.* Ad hæc & mons Sion poteſtaliter intelligi? Iſtũ:
In quem habitaſti in ipſo: Vbi erat populus antè,vbi in-
ſtitutum templum, vbi celebrata ſacrificia, vbi omnia
illo tempore neceſſaria, Chriſtum promittentia. Pro-
miſsio cum redditur res, iam fit ſuperflua: nã antequã
reddatur quod promittitur,neceſſaria eſt ipſa promiſ-
ſio,ne promiſſum ſibi obliuiſcatur cui promittitur, &
non expectando moriatur. Oportet ergo vt expectrt,
vt cum venerit accipiat: ideo non debet deſerere pro-
miſsionem. Propter hoc non deſerebantur figuræ, vt
veniente die,vmbræ tollerentur. Montem Sion iſtum E
quem inhabitaſti in ipſo. *Eleua manum tuam in ſuperbiam
eorum in finem.* Quomodo nos repellebas in finem, ſic
eleua manum tuam in ſuperbiam eorũ in finem. Quo-
rum ſuperbiam? A quibus euerſa eſt Hieruſalem. A qui-
bus autem,niſi à regibus gentium? Bene eleuata eſt ma
nus eius in ſuperbiam eorum in finem: nam & ipſi iam
Chriſtum cognouerunt. Finis enim legis Chriſtus ad *Rom.10.*
iuſtitiam omni credenti. Quàm bene illis optat:quaſi
iratus loquitur,& maledicere videtur: & vtinam eue-
niat quod maledicit, immo iam in nomine Chriſti e-
uenire gaudeamus. Iam tenentes ſceptrum,ſubduntur
ligno crucis: iam fit quod prædictum eſt, Adorabunt *Pſal.71.*
eum omnes reges terræ,omnes gentes ſeruiẽt illi. Iam
in frontibus regum precioſius eſt ſignum crucis,quàm
gemma diadematis. Eleua manum tuam in ſuperbiam
eorum in finem. *Quanta maligne operatus eſt inimicus in
ſanctis tuis?* In his quæ ſancta tua erant, id eſt, in tem-
plo,in ſacerdotio,in illis omnibus ſacramentis quæ il-
lo tempore fuerunt, quanta malignè operatus eſt ini-
micus? Reuera inimicus tunc operatus eſt. Gẽtes enim F
tunc quæ hoc fecerunt, deos falſos colebant, ſimula-
chra adorabant,dæmonibus ſeruiebant:operati ſunt ta
men multa mala in ſanctis dei. Quando poſſent, niſi
permitterentur? Quando autem permitterentur, niſi
iam gens ſancta illa prima promiſſa non eſſent, cum
ipſe qui promiſerat teneretur? Ergo quãta malignatus
eſt inimicus in ſanctis tuis. *Et gloriati ſunt omnes qui ode-
runt te.* Seruos attende dæmonum,ſeruos ſimulachro-
rum,quales tunc gentes erant, quando euerterũt tem-
plum & ciuitatem dei. Et gloriati ſunt: *In medio ſolenni-
tatis tuæ.* Memento te quod dixi tunc euerſam eſſe Hie-
ruſalem,cum ipſa ſolennitas ageretur, in qua ſolenni-
tate dominum crucifixerunt. Congregati ſæuierunt,
congregati perierunt: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna & non co-
gnouerunt.* Habebant ſigna ſua qoæ ibi ponerent,vexil-
la ſua, aquilas ſuas,dracones ſuos,ſigna Romana, aut
etiam ſtatuas ſuas, quas primo in templo poſuerunt,
aut forte ſigna ſua quæ audierãt à vatibus dæmonum
ſuorum,& non cognouerunt. Quid nõ cognouerunt?
Quia non haberes in me poteſtatem, niſi tibi data eſ- *Ioan.19.*
ſet deſuper. Non cognouerunt, quia non ipſis honor
delatus eſt,vt affligerent,vt caperent,vel euerterent ci-
uitatem,ſed impietas eorum tanquam ſecuris dei facta
eſt. Facti

G est. Facti sunt instrumẽtum irati, non regnum placati. Facit hoc enim deus, quod plerũq; facit & homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam iacẽtem in medio, fortasse qualecũque sarmentũ, cædit inde filiũ suum, ac deinde proiicit sarmentum in ignem, & filio seruat hæreditatem. Sic aliquãdo deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiã dãnandorum, exercet disciplinam liberãdorum. Quid enim? Putatis fratres, quia vere sic data est disciplina illi gẽti, vt omnino periret? Quanti inde postea crediderunt, quanti adhuc credituri sunt? Alia est palea, aliud frumentum, super vtrunq; tamen intrat tribula, sed sub vna tribula aliud comminuitur, aliud purgatur. Quãtum bonum præstitit nobis deus de malo Iudæ traditoris? De ipsa sæuitia Iudæorum quãtum bonum præstitum est fidelibus gentibus? *Nume.21.* Occisus est Christus, vt esset in cruce, quod attenderet qui esset à serpente percussus. Sic ergo & isti forte à diuinis suis audierant, quia debuerunt ire ad Hierusalem, & capere eam, & cum cepissent atque euertissent eam, dixerunt sibi quòd à dæmonibus suis factum sit, posuerunt signa sua signa, & non cognoue-
H runt. Quid non cognouerunt? *Sicut in egressu desuper.* Quia nisi desuper egrederetur iussio, nunquã sæuientibus gentibus in Iudæorum populũ talia licerent. Sed *Danie.9.* egressum est desuper, quomodo dicit Daniel à principio orationis suę, Egressus est sermo. Hoc & dominus ipsi Pilato inflanti se, & ponenti signa sua signa, & nõ cognoscenti & dicenti ad Christum, Mihi non respõdes, nescis quia potestatem habeo occidendi te, & potestatem habeo dimittendi te? Et dominus ad inflatum *Ioan.19.* tanquam vesicam inflatam pungens, Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi datũ esset tibi desuper. Sic & hic posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt. Quomodo non cognouerunt? Sicut in egressu desuper. Quomodo egressus factus fuerat desuper, vt hoc impleretur? Nunquid sic illi cognoscere potuerunt? Iã percurramus versus istos euersa Hierusalem, propterea quia & manifesti sunt, & non libet immorari nec in pœna inimicorum. *Quasi in sylua lignorum securibus conciderunt ianuas eius in idipsum, in dolabro & in fractorio deiecerunt eam.* Id est conspiranter, constanter in dolabro & fra-
4.Reg.25. ctorio deiecerunt eam. *Incẽderunt igni sanctuarium tuum,*
I *polluerunt in terra tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo cognatio eorum inter se.* Quid dixerunt? *Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra.* Domini, ex persona huius interpositum est, id est, ex persona Asaph. Non enim illi sæuientes dominum appellarent, cuius templum euertebant. Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra. Quid Asaph? Quid intellectus Asaph in his? Quid? Non proficit vel disciplina data? Mentis prauitas non corrigitur? Euersa sunt omnia quæ primo erant: nusquam sacerdos, nusquam le-
†al. altare. uita† Iudęorum, nusquam victima, nusquam templum. Ergo nihil aliud cognoscendum est, nisi quod huic decedenti successit. Aut vero hoc promissum signum non auferretur, nisi venisset quod promittebatur? Videamus ergo hoc modo intellectum Asaph, videamus si proficit ex tribulatione. Attendite quid dicat:

Signa nostra vidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc. Ecce isti Iudæi qui se dicunt non agnosci adhuc, id est, in captiuitate adhuc se esse, nondum se liberari, expectant adhuc Christum. Venturus est Christus, sed veniet vt iudex: Primo vocator, postea discretor veniet, quia venit, & eum venturum esse manifestum est: sed iam desuper veniet. Ante te erat ô Israël: quassatus es, quia offendisti in iacentem: ne conteraris K obserua desuper venientem, ita enim prædictũ est per Prophetam, Quisquis offenderit in lapidem illum, cõ- *Luc.20.* quassabitur, & super quem venerit cõteret eum. Conquassat paruos, conteret magnos. Iam signa tua non vides, non est Propheta, & dicis: Et nos non cognoscet adhuc, quia vos non agnoscitis adhuc. Iã non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc. *Vsquequo deus exprobrabit inimicus?* Clamas quasi derelictus, quasi desertus clamas tanquam æger qui medicum cædere, quàm curari maluisti: non te agnoscit adhuc. Vide quid fecerit qui te non agnoscit adhuc. Etenim quibus non *Esa.55.* est annunciatum de eo videbunt, & qui non audierunt intelligent, & tu adhuc clamas, iam non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc? Vbi est intellectus tuus? *Iritat aduersarius nomen tuum in finem.* Ad hoc iritat aduersarius nomen tuum in finem, vt iratus corripias, corripiens cognoscas in finem, aut certe in finem vsq; ad finem. Vsque ad quem finem? Quousque cognoscas, quousque clames, quousque apprehensa cauda redeatur ad regnum. *Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?* Iterum aliud signum L quod datum est Moysi. Quomodo enim superius de virga signum, ita & de dextera. Cum enim illud factũ esset de virga, dedit deus alterum signum, Mitte, in- *Exod.4.* quit, manum tuam in sinum tuum, & misit: produc eã, & produxit, & inuenta est alba, id est immunda. Albor enim in cute, lepra est, non candor. Ipsa enim hæreditas dei, id est, populus eius foras ab eo missus, immundus factus est. Sed quid illi ait? Reuoca eam in sinum tuum: reuocauit, & reuersa est ad colorem suum. Quãdo hoc facis ait Asaph iste? Quousque dexteram tuam alienas à sinu tuo, vt foris immunda remaneat? Reuoca eam, redeat ad colorem, agnoscat saluatorem. Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem? Hæc clamat cæcus non intelligens, & hoc deus facit quod facit. Quare enim venit Christus? Cęcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitu- *Roma.11.* do gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Ergo iam Asaph agnosce quod præcessit, vt vel sequaris si præcedere non potuisti. Nõ enim frustra venit Christus, aut frustra occisus est Christus, aut frustra granum cecidit in terram, nisi vt multipliciter surgeret. Exalta- M tus est serpẽs in eremo, vt percussos à veneno sanaret. *Ioan.12.* Attende quod factum est, noli putare vacare quod ve- *Nume.21.* nit, ne te malum inueniat cum iterũ venerit. Intellexit Asaph, quia in titulo Psalmi intellectus Asaph. Et quid ait? *Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ.* Hæc nos clamamus, Iam non est Propheta, & nos nõ cognoscet adhuc. Hæc autem deus noster, rex noster, qui est ante secula, operatus est salutẽ in medio terrę: quia ipse est in principio verbum, per quod facta sunt secula, operatus est salutem in medio terræ. Deus ergo rex noster ante secula, quid fecit? Operatus est salutem in medio terræ, & ego adhuc clamo quasi desertus? Ille operatur salutẽ in medio terræ, & ego remansi terra? Intellexit Asaph bene, quia intellectus est Asaph. Quare enim ista, aut qualem salutẽ operatus est Christus, nisi vt discerent homines æterna desyderare, non semper temporalibus inhærere? Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Dum nos clamamus, Vsquequo domine exprobrabit inimicus in finẽ, vsquequo iritat aduersarius, vsquequo manum tuam auertis à sinu tuo: cum hæc dicimus, Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutẽ in medio

A dio terrę,& nos dormimus.Iam vigilant gentes,& nos
stertimus, & tanquam nos deus deseruerit, in somnis
delyramus. Operatus est salutem in medio terræ. Iam
ergo Asaph corrigere ad intellectum, dic nobis qua-
lem salutem operatus est deus in medio terræ: cum il-
la terrena vestra salus euersa est, quid fecit? Quid pro-
misit? *Tu confirmasti in virtute tua mare*. Tanquam gen-
tem Iudæorum velut aridam à fluctibus separatam. Ma
re in amaritudine sua gentes erant, terram illam vndi-
que circunfluebant: ecce confirmasti in virtute tua ma
re, & remansit terra sitiens imbrem tuum. Tu confir-
masti in virtute tua mare. *Contriuisti capita draconum in
aqua*. Draconum capita, dæmoniorum superbias à qui-
bus gẽtes possidebantur contriuisti super aquam, quia
eos quos possidebãt tu per baptismum liberasti. Quid
adhuc post capita draconum? Illi enim dracones ha-
bent principem suum, & ipse primus est magnus dra-
co. Et de illo quid fecit qui operatus est salutem in
medio terræ? Audi. *Tu confregisti caput draconis*. Cu-
ius draconis? Intelligimus dracones omnia dæmonia
sub diabolo militantia. Quem ergo singularem dra-
B conem cuius caput confractum est, nisi ipsum diabo-
lum intelligere debemus? Quid de illo fecit? Tu con-
fregisti caput draconis. Illud est initium peccati, caput
Gene. 3. illud est quod accepit maledictum, vt semen Euæ ob-
seruaret caput serpentis. Admonita est enim Ecclesia
initium peccati deuitare. Quod est initium peccati?
Eccles. 10. Tanquam caput serpentis, initium omnis peccati su-
perbia. Confractum est ergo caput draconis, confra-
cta est superbia diabolica. Et quid de illo fecit qui
operatus est salutem in medio terræ? *Dedisti eum in
escam populis Aethiopibus*. Quid est hoc? Quomodo
intelligo populos Aethiopes? Quomodo, nisi per om-
nes gentes? Et bene per nigros. Aethiopes enim ni-
gri sunt. Ipsi vocantur ad fidem qui nigri fuerunt, ip-
Ephe. 5. si prorsus, vt dicatur eis, Fuistis enim aliquando tene-
bræ, nunc autem lux in domino. Ipsi prorsus vocan-
tur nigri, sed ne remaneant nigri: de his enim fit Ec-
Canti. 1. clesia cui dicitur, Quæ est ista quæ ascendit dealbata?
Quid enim de nigra factum est, nisi quod dictum est,
Nigra sum & speciosa? Et quomodo acceperunt isti in
escam draconem istum? Puto quia magis Christum
acceperunt in escam: sed Christum quo se consumma-
rent, diabolum quem consumerent. Nam & vnde vi-
C tulus ille quem adorauit populus infidelis & apostata,
quærens deos Aegyptiorum, dimittens eum qui libe-
rauit de seruitute Aegyptiorum? Vnde agitatum est il-
lud magnum sacramentum? Cum enim sic irasceretur
Moyses colentibus & adorantibus idolum, & zelo dei
inflammatus vindicaret temporaliter, vt à morte sem-
Exod. 32. piterna deuitanda terreret, tamen ipsum caput vituli in
ignem misit & exterminauit, comminuit, in aquam
sparsit, dedit populo bibere: sic factum est magnum sa-
cramentum. O ira prophetica & animus non turbatus
sed illuminatus, Quid egit? Mitte in ignem vt forma
ipsa prius confundatur, minutatim comminue vt pau
latim consumatur: Mitte in aquam, da populo bibere.
Quid est hoc, nisi quia adoratores diaboli corpus ipsi*
facti erant, quomodo agnoscentes Christum fiũt cor-
1. Cor. 6. pus Christi vt eis dicatur, Vos autem estis corpus Chri
sti & membra? Corpus diaboli consumendum erat, &
hoc ab Israëlitis consumendum. Ex illo enim populo
Apostoli, ex illo prima Ecclesia: Et dictum erat Petro
Acto. 10. de gentibus, Macta & manduca. Quid est macta &
manduca? Occide quod sunt, & fac quod es. Hac macta

& manduca, hac comminue & bibe, vtrũque tamen in D
eodem sacramento, quia oportebat vtique, & sine du-
bitatione oportebat, vt corpus quod erat diaboli, cre-
dendo transiret in corpus Christi: sic diabolus consu-
mitur amissis membris suis. Hoc figuratum est & in ser Exodi. 4.
pente Moysi. Nam fecerunt magi similiter, proiectisq;
virgis suis exhibuerunt dracones: sed draco Moysi om
nium illorum magorum virgas absorbuit. Intelligatur
ergo & modo corpus diaboli: hoc fit, deuoratur à gen
tibus quæ crediderunt, factus est esca populis Aethio-
pibus. Illud quoq; intelligi potest, Dedisti eum escam
populis Aethiopibus, quia nunc eum omnes mordent.
Quid est mordent? Reprehendendo, culpando, accu-
sando. Quomodo dictum est in prohibitione quidẽ,
sed tamen expressum, Si autem mordetis & comeditis Gala. 5.
inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Quid
est, mordetis & comeditis inuicem? Litigatis inuicem,
detrahitis inuicem, opprobria obiicitis inuicem. Atten
dite ergo nunc his morsibus consumi diabolum. Quis
non iratus seruo suo etiam paganus dicat illi satanas?
Vide diabolum datum in escam. Hoc dicit Christia-
nus, hoc dicit Iudæus: hoc dicit Paganus, ipsum ado- E
rat, & de ipso maledicit. Videamus ergo reliqua fra-
tres, obsecro intendite, cum magna voluptate audiun-
tur, quia audita etiam in orbe terrarum cognoscuntur.
Hæc quando dicebantur, non fuerunt, quia tunc pro-
mittebantur non reddebantur: nunc vero quia volu-
ptate afficimur, cum ea quæ prędicta legimus in libro,
compleri videmus in mundo, videamus quid fecerit,
quem iam intellexit Asaph, qui operatus est salutem in
medio terræ. *Tu disrupisti fontes & torrentes*: Vt manarent
liquorem sapientiæ, vt manarent diuitias fidei, vt irri-
garent falsitatem gentium, vt omnes infideles in fidei
dulcedinem sua irrigatione conuerterent, disrupisti
fontes & torrẽtes. Forte discretum est, forte vnum est,
quia fontes tam largi fuerunt vt flumina facerent. Tu
disrupisti fontes & torrentes. Si autẽ ad discretionem, Ioan. 4.
in aliis fit verbum dei fons aquæ salientis in vitam ęter
nam: alij autem audientes verbum, & non sic habentes
vt bene viuant, tamen non tacentes lingua torrentes
fiunt. Torrentes enim dicuntur proprie qui non sunt
perennes: nam aliquando & translate dicitur torrens
pro fluuio: sicut dictum est, Inebriabuntur ab vbertate Psalm. 35.
domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos. F
Non enim ille torrens aliquando siccabitur: sed torrẽ-
tes proprie dicuntur fluuij qui æstate deficiunt, aquis
autem hyemalibus inundantur & currunt. Vides ergo
hominem bene fidelem perseueraturum vsque in finẽ,
non relicturum deum in tentatione omni, pro verita-
te, non pro falsitate & errore omnes molestias sustinen
tem. Hic vnde sic viget, nisi quia verbum factum est in Ioan. 4.
eo fons aquæ salientis in vitam æternam? Alius autem
accipit verbum, prædicat, non tacet, currit: sed æstas
probat fontem aut torrentem: tamen ex vtroque riga-
tur terra ab eo qui operatus est salutem in medio ter-
ræ. Exundent fontes & torrentes. Tu dirupisti fontes
& torrentes. *Tu siccasti fluuios Ethan*. Hac rumpit fontes
& torrentes, hac siccat fluuios Ethan, vt inde currant
aquę: Et quę aquę siccẽtur? Fluuios, inquit, Ethan. Quid
est Æthan? Verbum enim Hebræum est, Quid interpre
tatur Ethan? Fortis, robustus. Quis est iste fortis & ro-
bustus, cuius fluuios siccat deus? Quis, nisi ille ipse dra-
co? Nemo enim intrat in domum fortis vt vasa illius Matth. 12.
diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Ipse enim est for-
tis de virtute sua præsumens & deum deserens: ipse est Esa. 14.

G fortis, qui ait, Ponam ſedem meam ad Aquilonem, &
ero ſimilis altiſsimo. De ipſo calice peruerſæ fortitudi-
nis homioi propinauit. Fortes eſſe voluerũt qui ſe deos
Gene. 3. futuros de cibo vetito crediderunt. Factus eſt Adam
fortis cum audiret, Ecce factus eſt Adam quaſi vnus ex
Roma. 10. nobis. Fortes & Iudæi de iuſtitia ſua præſumẽtes: Igno-
rantes eoim dei iuſtitiam, & ſuam quærentes conſtitue
re iuſtitiam, tãquam fortes, iuſtitiæ dei non ſunt ſubie-
cti. Videte hominem digeſsiſſe fortitudinem ſuam, &
remanſiſſe iofirmum, inopem, longe ſtantem, nec ocu
los ſuos ad cœlos leuare audentem, ſed percutientẽ pe
Luca. 18. ctus ſuum, & dicentem, Domine propicius eſto mihi
peccatori. Iã infirmus eſt, iam infirmitatem confitetur,
oon eſt fortis: arida terra eſt, rigetur fontibus & torren
tibus. Illi adhuc fortes ſunt qui de virtute ſua præſu-
munt: Siccentur flumina eorum, non proficient doctri
næ gentium, haruſpicum, mathematicorum, magicæ ar
tes, quoniã ſiccati ſunt fluuij fortes. Tu ſiccaſti fluuios
Ethan. Areſcat illa doctrioa, inundentur mentes Euan-
gelio veritatis. *Tuus eſt dies, & tua eſt nox.* Quis hoc ig-
Ioan. 1. norat quando ipſe fecit hæc omnia, quia per verbum
facta ſunt omnia? Illũpſi qui operatus eſt ſalutẽ in me-
H dio terræ, illi dicitur, Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Ali-
quid hic intelligere debemus quod pertineat ad ipſam
ſalutem, quam operatus eſt deus io medio terræ, Tuus
eſt dies. Qui ſunt iſti? Spiritales. Et tua eſt nox. Qui
ſunt iſti? Carnales, Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Loquan
1. Cor. 2. tur ſpiritales ſpiritalia ſpiritalibus: dictum eſt enim, Spi
ritalibus ſpiritalia comparantes, Sapientiam loquimur
inter perfectos. Nõdum capiunt iſtam ſapientiam car-
1. Cor. 3. nales, Nõ potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi
carnalibus. Ergo cum ſpiritales ſpiritalibus loquun-
Pſalm. 18. tur, Dies diei eructat verbum. Cuoi vero & ipſi carna-
les non tacent fidem crucifixi Chriſti, quam poſſunt
capere parui, nox nocti annunciat ſcientiam. Tuus eſt
dies, & tua eſt nox: ad te pertinent ſpiritales, ad te perti
nent carnales. Illos illuſtras iocoommutabili ſapientia
& veritate, illos cooſolaris carnis manifeſtatione, tan-
quam luna conſolans noctem: Tuus eſt dies, & tua eſt
nox. Vis audire diem? Vide ſi capis, erige quantum po-
tes mentem tuam. Videamus ſi pertioes ad diem, iam
videamus. Si non palpitat aſpectus tuus, potes videre
Ioan. 1. quod audiſti modo ex Euãgelio, In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.
Noo noſti enim tu cogitare verba niſi quæ ſonant &
I tranſeunt. Potes iam capere verbum, non ſonum, ſed
deum? Ao non ibi audiſti, & deus erat verbum? Sed tu
iſta verba cogitas, Omnia per ipſum facta ſunt: & per
ipſum facti ſunt, & qui verba faciunt. Quale ergo illud
verbum eſt? Capis, ô carnalis? Reſponde, Capis? Non ca
pis, adhuc ad noctem pertines, luna tibi neceſſaria eſt
ne in tenebris moriaris. Etenim quidam peccatores io-
Pſal. 10. tenderunt arcum vt ſagittarent in obſcura luna rectos
corde. Obſcurata eſt enim caro Chriſti de cruce depo
Mat. 27. ſita, & io ſepulchro poſita: & illi qui occiderunt inſul-
tauerunt, & nondum reſurrexerat, & ſagittati ſunt diſ-
cipuli recti corde, ſed io obſcura luna. Ergo vt non ſo-
Pſalm. 18. lum dies diei eructat verbum, ſed etiaoi nox nocti an-
nunciet ſciẽtiam: quooiam tuus eſt dies, & tua eſt oox:
dignare deſcendere, manere apud eum à quo deſcen-
dis, ſed venire ad quos deſcendis. Dignare deſcende-
re qui in hoc mundo eras, & mundus per te factus eſt,
& mundus te non cognouit. Habeat & nox cõſolatio-
Ioan. 1. nem ſuam: habeat, inquit, verbum caro factũ eſt, & ha-
bitauit in nobis. Tuus eſt dies, & tua eſt nox. *Tu perfeciſti*
ſolem & lunam. Solem ſpiritales, lunam carnales: adhuc K
carnalis eſt, non deſeratur, & ipſe perficiatur. Tu perfe
ciſti ſolem & lunam: ſolem tanquam ſapiẽtem: lunam
tanquam inſipientem, non tamen deſeruiſti: nam ita
ſcriptum eſt, Sapiens permanet ſicut ſol, ſtultus autem *Eccli. 27.*
ſicut luna mutatur. Quid ergo? quia ſol permanet, id
eſt, ſapiens permanet ſicut ſol, ſtultus ſicut luna muta-
tur: adhuc carnalis, adhuc incipiens deſerendus eſt? Et
vbi eſt quod dictum eſt ab Apoſtolo, Sapiẽtibus & in- *Roma. 1.*
ſipientibus debitor ſum? Tu perfeciſti ſolem & lunam.
Tu feciſti omnes terminos terræ. Nonne & anteą quàm fun
dauit terram? Sed quomodo fecit terminos terræ, qui
operatus eſt ſalutem in medio terræ? Quomodo, niſi
quomodo dicit Apoſtolus, Gratia autem ſalui facti ſu- *Ephe. 2.*
mus, & hoc non ex nobis, Sed dei dunum eſt, non ex
operibus ne forte quis extollatur? Ergo non erant ope-
ra bona? Erant. Sed quomodo? Gratia Dei. Sequere,
videamus: Ipſius enim ſumus figmẽtum creati in Chri- *Ibidem.*
ſto Ieſu in operibus bonis. Ecce quomodo fecit termi-
nos terræ, qui operatus eſt ſalutem in medio terræ. Tu
feciſti omnes terminos terræ: *Aeſtatem & ver tu feciſti
ea.* Feruentes ſpiritu æſtas eſt: Tu, inquam, feciſti ſpi-
ritu feruentes, tu feciſti & nouellos in fide, ver eſt, Ae- L
ſtatem & ver tu feciſti ea: non glorientur quaſi non ac-
ceperint, tu feciſti ea. *Memor eſto huius creaturæ tuæ.* Cu-
ius creaturæ tuæ? *Inimicus exprobrauit domino.* O A-
ſaph dole in intellectu priſtinam cæcitatem tuam,
inimicus exprobrauit domino: dictum eſt Chriſto in
gente ſua, Peccator eſt iſte, non nouimus vnde ſit, *Ioan. 9.*
Nos Moyſen nouimus: illi locutus eſt deus, iſte Sama-
ritanus eſt. Inimicus exprobrauit domino: *Et popu-
lus imprudens exacerbauit nomen tuum.* Populus imprudens
tunc Aſaph, ſed non intellectus Aſaph tunc. Quid di-
citur in ſuperiore pſalmo? Quaſi pecus factus ſum à *Pſal. 72.*
te, & ego ſemper tecum: quia non iui ad deos & ido-
la gentium. Etſi non cognouit vt pecus, tamen reco-
gnouit vt homo: dixit enim ſemper tecum quaſi pe-
cus. Et quid poſtea in ipſo pſalmo vbi Aſaph? Tenuiſti *Ibidem.*
manum dexteræ meæ, in voluntate tua deduxiſti me,
& cum gloria aſſumpſiſti me. Io voluntate tua, non in
iuſtitia mea, dono tuo, non opere meo. Ergo & hic
inimicus exprobrauit domioo, & populus imprudens
exacerbauit nomen tuum. Omnes ergo perierunt? Ab-
ſit. Et ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, manent tameo ali- *Roma. 11.*
qui quo inſeretur oleaſter, & radix manet, & ex ipſis M
ramis per infidelitatem fractis, reuocati ſunt quidam
per fidem. Nam & ipſe apoſtolus Paulus per infideli-
tatem fractus erat, & per fidem radici reſtitutus eſt.
Ita planè populus imprudens exacerbauit nomen tuũ,
quando dictum eſt, Si filius dei eſt, deſcendat de cru- *Matt. 27.*
ce. Sed quid tu Aſaph iam in iotellectu? *Ne tra-
dideris beſtiis animam confitentem tibi.* Agnoſco, inquit,
Aſaph, quia ſicut in alio Pſalmo dicitur, Peccatum *Pſalm. 50.*
meum cognoui, & facinus meum non operui. Qua-
re? Quia locutus eſt Petrus mirantibus linguas Iſ-
raëlitis, quoniam ipſi occiderunt Chriſtum, cum
propter illos miſſus ſit Chriſtus. Hoc audito compun-
cti ſunt corde, & dixerunt ad Apoſtolos: Quid ergo
faciemus? Dicite nobis: & Apoſtoli, Agite pœniten- *Acto. 2.*
tiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine
domini Ieſu Chriſti, & dimittentur vobis peccata ve-
ſtra. Quia ergo per pœnitentiam confeſsio facta eſt:
ne tradideris beſtiis animam confitentem tibi. Qua-
re confitentem tibi? Quia cooverſus ſum in ærum- *Pſalm. 31.*
na dum configitur ſpina. Compuncti ſunt corde, & fa

cti ſunt

A ɛti ſunt erumnoſi pœnitendo, qui fuerant glorioſi ſæ-
Pſalm. 90. uiendo. Ne tradideris beſtiis animam confitentem ti-
bi. Quibus beſtiis, niſi quarum capita contrita ſunt ſu-
per aquam? Quia dictus eſt beſtia leo & draco ipſe dia
bolus. Noli, inquit, dare diabolo & angelis eius animã
Gene. 3. confitentem tibi. Deuoret ſerpens ſi adhuc terrena ſa-
pio, ſi terrena deſydero, ſi adhuc in promiſsis veteris
teſtamenti nouo reuelato remaneo. Cũ autem iam de-
poſuerim ſuperbiam, & iuſtitiam meam nõ agnoſcam
ſed gratiam tuam, non habeant in me ſuperbæ beſtiæ
poteſtatem. Ne tradideris beſtiis animam confitẽtem
tibi. *Animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in finem.* Diui-
tes eramus, fortes eramus, ſed ſiccaſti fluuios Ethã. Iam
modo non conſtituimus iuſtitiam noſtram, ſed agno-
ſcimus gratiam tuam. Pauperes ſumus, exaudi mendi-
cos tuos. Iam oculos non audemus ad cœlum leuare,
ſed percutientes pectus noſtrum dicimus, Domine
Luc. 18. propitius eſto mihi peccatori. Animas pauperum tuo-
rum ne obliuiſcaris in finem. *Reſpice in teſtamentum tuum.*
Redde quod promiſiſti, tabulas tenemus, hæreditatem
expectamus. Reſpice in teſtamentum tuum, non illud
B vetus: non propter terram Chanaan rogo, non prop-
ter inimicorum temporalem ſubiectionem, non pro-
pter filiorum carnalem fœcunditatem, non propter di
uitias terrenas, non propter ſalutem temporalem. Re-
ſpice in teſtamentum tuum, quo promiſiſti regnum
cœlorum. Iam agnoſco teſtamentum tuum, iam intel-
lectus eſt Aſaph, non eſt pecus Aſaph, iam videt quod
Hiere. 31. dictum eſt, Ecce dies veniunt dicit dominus, & con-
ſummabo domui Iſraël & domui Iuda teſtamentum
nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui
Hebr. 8. patribus eorum. Reſpice in teſtamentum tuum.
*Quoniam repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ domorum iniqua-
rum:* Quia corda habebant iniqua. Domus noſtræ cor-
da noſtra: ibi libenter habitant beati mundo corde,
Matth. 5. quoniam ipſi deum videbunt. Reſpice ergo in teſta-
Roma. 9. mentum tuum, & reliquiæ ſaluæ fiant, quia multi qui
attendunt ad terram, obſcurati ſunt & repleti ſunt ter-
ra. Intrauit in oculos eorum puluis, & excæcauit eos,
& facti ſunt puluis quem proiicit ventus à facie terræ.
Pſalm. 1. Repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ domorum ini-
quarum. Attendendo enim terram obſcurati ſunt, de
quibus dictum eſt in alio Pſalmo, Obſcurentur oculi
Pſalm. 68. eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua.
C Terra ergo repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ do-
morum iniquarum, quia corda habent iniqua. Domus
enim noſtrę ſicut ſupra diximus, corda noſtra ſunt: ibi
libenter habitabimus, ſi ea ab iniquitate mũdemus. Ibi
eſt mala conſcientia quæ inde repellit hominem, quò
iubetur ire portans grabatum ſuum, cui peccata dimiſ-
Ioan. 5. ſa ſunt, dicente domino, Tolle grabatum tuum, & va-
de in domum tuam. Porta carnem tuam, & intra ad ſa
natam conſcientiam, quoniam repleti ſunt qui obſcu-
rati ſunt terrę domorum iniquarum. Obſcurati ſunt,
repleti ſunt terra. Illi obſcurati qui ſunt? Qui corda ini-
qua habent. Reddet illis dominus ſecũdum cor ſuum.
Ne auertatur humilis confuſus. Illos enim ſuperbia con-
fudit. *Egenus & inops laudabunt nomen tuum.* Videtis fra-
tres quàm debeat dulcis eſſe paupertas, videtis paupe-
res & inopes pertinere ad deum, ſed pauperes ſpiritu,
Matt. 5. quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Qui ſunt pau-
peres ſpiritu? Humiles, trementes verba Dei, confi-
tentes peccata ſua, non de ſuis meritis, nec de ſua iuſti-
tia præſumentes. Qui ſunt pauperes ſpiritu? Qui quan-
do faciunt aliquid boni, deum laudant: quando mali,
ſe accuſant. Super quem requieſcet ſpiritus meus, ait D
Propheta, niſi ſuper humilem & quietum & tremẽtem Eſaiæ. 66.
verba mea. Iam ergo Aſaph intellexit, iam terræ non
hæret, iam promiſſa terrena ex veteri teſtamento non
expetit: mendicus tuus factus eſt, pauper tuus factus eſt,
fluuios tuos ſitit, quia ſui ſiccati ſunt. Quia ergo talis fa
ctus eſt, non fraudetur ſpe. Quæſiuit manibus nocte Pſal. 76.
coram te, non decipiatur, Ne auertatur humilis confu-
ſus, egenus & inops laudabunt nomen tuum. Confiten
tes peccata ſua laudabunt nomen tuum, deſyderantes
æterna promiſſa tua. laudabunt nomen tuum: non de
temporalibus turgidi, non de propria iuſtitia in ſuper-
biã eleuati & inflati. Non ipſi: ſed qui? Egenus & inops
laudabunt nomen tuum. *Exurge domine iudica cauſam
meam.* Deſertus enim videor, quia nondum accepi
quod promiſiſti, & factæ ſunt mihi lachrymæ meæ pa- Pſalm. 41.
nes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt
deus tuus? Et quia non poſſum oſtendere deum meum,
quaſi inane ſequor: Inſultatur mihi, nec Paganus tantũ,
vel Iudæus: vel hæreticus, ſed aliquando frater ipſe ca-
tholicus torquet os, quando promiſſa dei prędicãtur,
quando futura reſurrectio pręnunciatur. Et adhuc ipſe
quamuis iam tinctus aqua ſalutis æternæ portans ſacra- E
mentum Chriſti, forſitan dicit. Quis huc reſurrexit? &,
Non audiui patrem meum de ſepulchro loquẽtem, ex
quo eum ſepeliui. Deus dedit legem ad tempus ſeruis
ſuis, ad quod ſe auocarent, nam quis redit ab inferis? Et
quid faciam talibus? Oſtendam quod non vident? Non
poſſum: non enim propter illos deus viſibilis debet fie
ri. Iam id agant ſi placet, ita faciant, ita conentur, quia
ipſi nolunt conuerti in melius, Deum conuertunt in
peius. Videat qui poteſt, credat qui nõ poteſt, eſſe deũ.
Et ſi videt qui poteſt, nunquid oculis videt? Intellectu
videt, corde videt. Non enim ſolem & lunam volebat
oſtendere qui dicebat, Beati mundo corde, quoniam Matth. 5.
ipſi deum videbunt. Immundum autem cor nec ad fi-
dem idoneum, vt quod non poteſt videre vel credat.
Non video, inquit, quid crediturus ſum? Anima enim
tua videtur? Vt opinor ſtulte, corpus tuum videtur, ani
mam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum ſolum
videatur, quare non ſepeliris? Miratur quia dixi ſi cor-
pus tantum videtur, quare non ſepeliris? Et reſpondet,
ſapis enim adhuc quia viuo. Vnde ſcio quia viuis, cuius
animam non video? Vnde ſcio? Reſpondebis, quia lo-
quor, quia ambulo, quia operor. Stulte ex operibus cor- F
poris agnoſco viuentem, ex operibus creaturæ non po
tes agnoſcere creatorem? Et forte quis dicit, Cum mor
tuus fuero, poſtea nihil ero. Et literas didicit, & ab Epi-
curo didicit hoc, neſcio quo delyro philoſopho, vel
potius amatore vanitatis non ſapientiæ, quem ipſi etiã
philoſophi porcum nominauerunt, quia voluptatem
corporis ſummum bonum dixit: hũc philoſophũ por-
cum nominauerunt volutans in cœno carnali. Ab illo
forte didicit literas iſte literatus dicere: nõ ero poſtea-
quam mortuus fuero. Siccentur flumina Ethan, pereãt
doctrinæ iſtæ gentium, pullulent vireta Hieruſalem, vi
deant quod poterunt, credant corde quod videre nõ
poſſunt. Certe iſta omnia quæ per mundũ modo vidẽ-
tur, quãdo operabatur deus ſalutem in medio terrę, cũ
iſta dicebãtur, nondũ erant: & ecce tũc prædicta ſunt,
nũc impleta mõſtrantur, & adhuc dicit ſtultus in cor-
de ſuo, non eſt deus. Vę peruerſis cordibus, quoniã ita Pſalm. 13.
ventura ſunt quæ reſtant, ſicut venerunt iſta quæ tũc nõ
fuerunt, & ventura prænunciabantur. An vero exhibuit
nobis deus omnia quæ promiſit, & de ſolo die iudicij

G nos fefellit? Non erat Christus in terra, promisit, exhi-
buit. Non virgo pepererat, promisit, exhibuit. Non erat
fusus sanguis preciosus, quo deleretur chirographum
mortis nostræ, promisit, exhibuit. Nondum resurrexe-
rat caro in vitam æternam, promisit, exhibuit. Nōdum
crediderant gentes, promisit, exhibuit: nondum hæreti
ci in nomine Christi armati, contra Christum milita-
bant, prædixit, exhibuit. Nondum idola gētium de ter-
ra ista deleta erant, prædixit, exhibuit. Ista omnia cum
prædixisset & exhibuisset, de solo die iudicij mentitus
est? Veniet omnino quomodo ista venerūt, quia & ista
antequam venirent futura erant, & futura prius prænū-
ciata sunt, & postea venerunt. Veniet fratres mei, ne-
mo dicat, non veniet: aut veniet, sed longe est quod ve
niet: sed tibi prope est vt eas hinc. Sufficiat prima dece
ptio: si non potuimus primo permanere in præcepto,
saltem corrigamur exemplo. Nōdum erat exemplum
Gen. 2. & 3. casus humani, quādo dictum est ad Adam, Morte mo-
rieris si tetigeris: & venit de transuerso serpens, & di-
xit, Non morte morieris. Creditus est serpens, contem
ptus est deus, tactum est vetitum, mortuus est homo,
Nōnoe impletum est potius quòd minatus est deus, q̄
quod promiserat inimicus? Sic est certe, agnoscimus
H hoc, ideo omnes in morte iam vel experti cauti simus.
Non enim cessat & modo serpens insusurrare & dice-
re, Nunquid vere damnaturus est deus tantas turbas, li
beraturus est paucos? Quid est aliud, quàm facite con-
tra præceptum non morte moriemini? Sed quomodo
tunc, sic & nunc. Si feceris quod suggerit diabolus, &
contempseris quod præcepit deus, veniet iudicij dies,
& inuenies verū quod minatus est deus, & falsum quod
Psalm. 42. pollicitus est diabolus. Exurge domine iudica causam
meam. Mortuus es & contemptus es, dicitur mihi: vbi
est deus tuus? Exurge iudica causam meam. Non enim
venturus est ad iudicium, nisi qui exurrexit à mortuis.
Venturus prænunciabatur, venit & contemptus est à
Iudæis ambulans in terra, contemnitur à falsis Christia
nis sedēs in cœlo. Exurge domine iudica causam meā,
quoniam in te credidi, noo peream, quia credidi quod
non vidi: spe mea non fallar, accipiam quod promisi-
sti, Iudica causam meam, *Memento opprobriorum tuorum,*
eorum quæ ab imprudente sunt tota die. Adhuc enim insulta-
tur Christo, nec deerunt tota die, hoc est, vsque in finē
I seculi vasa iræ. Adhuc dicitur, Vana prædicant Chri-
stiani: adhuc dicitur, Inanis est resurrectio mortuorū.
Iudica causam meam, memento opprobriorum tuorū.
Sed quorum, nisi eorum quæ ab imprudente sunt tota
die? Nunquid prudens hoc dicit? Prudēs enim dictus
est porrò videns. Si prudens porrò videns, fide vide-
tur porrò: nam oculis vix ante pedes videtur tota die.
Ne obliuiscaris voces deprecantium te. Ingemiscentium &
expectantium iam quod promisisti de nouo testamen-
to, & ad ipsam fidem ambulantium, ne obliuiscaris vo
ces deprecātium te: sed illi adhuc dicunt, Vbi est deus
tuus? *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper ad te.*
Noli & eorum superbiam obliuisci. Nec obliuiscitur
omnino, aut punit, aut corrigit.

In Psalmum septuagesimumquartum Enarratio.

PSALMVS iste tumori superbiæ medicinam
humilitatis apportat. Humiles autem conso-
latur in spe, hoc agens, vt ne quisquam super-
be de se præsumat, nec quisquam humilis de
domino desperet. Est enim promissio dei rata, certa, fi
xa & inconcussa, fidelis, & omni dubitatione carēs, quę K
cōsolatur afflictos. Tota enim vita humana sup terrā, Iob. 7.
sicut scriptum est, tentatio est: Nec quasi prospera eligē
da est, & sola aduersa deuitanda, sed vtraque cauenda
est, illa ne corrumpat, ista ne frangat, vt vnicuique ho-
minum in quocūque statu rerum in hac vita egerit, nō
sit refugium nisi deus, nec vllum gaudium, nisi in pro-
missis eius. Vita enim hæc qualibet redundans fœlici-
tate multos fallit, deus neminem. Quia ergo omni ho-
mini conuerso ad deum mutatur delectatio, mutantur
delitiæ: non enim subtrahuntur, sed mutantur. Omnes
autem delitiæ nostræ in hac vita, nondum sunt in re,
sed ipsa spes tam certa est, vt omnibus huius seculi de-
litiis præponēda sit, sicut scriptū est, Delectare in domi Psalm. 36.
no. Et ne putares te iam habere quod promittit, subie-
cit statim, & dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo
nondum habes petitiones cordis tui, vnde delectaris
in domino, nisi quia tenes certum promissorem qui se
effecit promittendo debitorem? Huius igitur depreca-
tionis, vt permaneat nobiscum spes nostra, & introdu-
camur in id quod promisit deus, loquitur titulus huius
Psalmi: *In finem ne corrumpas.* Quid est ne corrumpas?
Quod promisisti, exhibe. Sed quando? in finem. Illuc er- L
go mētis oculus dirigatur in finem. Omnia quæ in via
occurrerint transeantur, vt perueniatur in finem. Exul-
tent superbi de præsenti fœlicitate, tumeāt honoribus,
fulgeant auro, redundent familiis, obsequiis clientum
constipentur: prętereunt ista & transeunt tanquam vm
bra. Cum ille finis venerit, vbi omnes qui modo in do-
mino sperant gaudebunt, tunc illis veniet sine fine tri-
stitia. Quando acceperint humiles quod irrident su-
perbi, tunc superborum typhus conuertetur in luctum.
Tunc erit illa vox quam in libro sapientiæ nouimus.
Dicent enim tunc videntes gloriam sanctorum, qui
cum hic humiliarentur tolerauerunt: qui cum hic subli
marentur, non annuerunt. Tunc ergo illi dicent, Hi
sunt quos aliquando habuimus in derisum: vbi etiam
dicent, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarū iactan Sapien. 5.
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam
vmbra. Quia de corruptibilibus præsumpserunt, spes
eorum corrumpetur, nostra vero spes tunc erit res. Pro-
missio enim dei vt maneat integra & firma & ęerta er-
ga nos, diximus ex corde fidei: In finem ne corrum-
pas. Noli ergo timere ne promissiones dei corrumpat M
aliquis potentum: Ipse vero nō corrumpit, quia verax
est, potentiorem non habet à quo eius promissio cor-
rumpatur. Certi ergo simus de promissis dei, cantemus
iam vnde incipit Psalmus.

Expositio Psalmi.

Confitebimur tibi deus, confitebimur tibi & inuocabimus
nomen tuum. Noli antequam confitearis inuoca-
re, confitere & inuoca. Illum quippe quem in-
uocas, in te vocas. Quid est enim inuocare, nisi in te-
ipsum vocare? Si inuocatur à te, id est, si vocatur in
te, ad quem accedit? Ad superbum non accedit, cer-
te altus est, non eum attingit elatus. Omnia sublimia
vt contingamus, attolimus nos, & si attingere non pos
sumus, machinamēta aliqua vel scalas quęrim⁹, vt sub-
limati sublimia contingamus. Contra deus & altus est,
& ab humilibus contingitur: scriptum est, Prope est do Psalm. 33.
minus his qui obtriuerunt cor. Tritura cordis, pietas,
humilitas. Qui se conterit, irascitur sibi: se habeat ira-
tum, vt illum habeat propitium: se habeat iudicem, vt
illum habeat defensorem. Ergo inuocatus deus venit.
Ad quem venit? Ad superbum non venit. Audi aliud
testimonium.

A testimonium.Excelsus dominus & humilia respicit,ex-
Psalm. 137 celsa autē à longe cognoscit. Excelsus dominus & hu-
milia respicit non à longe, excelsa autem à longe co-
gnoscit. Et ne forte cum dictum esset,quia humilia re-
spicit, superbi de impunitate gauderēt,quasi eos super-
bientes nō agnoscat qui in excelsis habitat,territi sunt,
& dictum est eis,videt vos,& cognoscit vos, sed à lon
ge.Hos facit beatos quibus propinquat:Vos autem,in-
quit, ô superbi, ô excelsi,non eritis impuniti,quia cog-
noscit: non eritis beati,quia à longe cognoscit.Videte
ergo quid agatis,quia si agnoscit,non ignoscit. Melius
ergo ignoscit quàm agnoscit.Quid est enim ipsum ig-
noscere,nisi non noscere? Quid est non noscere? non
animaduertere:nam & vindicantis solet dici animad-
Psalm. 50. uersio.Audi orationem vt ignoscat.Auerte faciem tuā
à peccatis meis. Quid igitur facies si auerterit faciē tuā
à te?Molestum est,& timendum ne deserat te.Rursus si
faciem non auertit,animaduertit.Nouit hoc deus, po-
test hoc deus, & auertere faciem à peccante, & non a-
uertere à confitente. Itaque alibi ei dicitur, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis: & alibi ei dicitur,Ne auer-
Psalm. 26. tas faciem tuam à me. Ibi à peccatis meis auerte, hîc
B autem à me noli auertere. Confitere ergo & inuoca:
confitendo enim mundas templum quo veniat inuo-
catus. Confitere & inuoca,Auertat faciem suam à pec-
catis tuis, non auertat à te. Auertat faciem ab eo quod
tu fecisti,non auertat ab eo quod ipse fecit.Te enim bo
minem ipse fecit, peccata tua ipse fecisti. Confitere er-
go & inuoca,dic, Confitebimur tibi deus,cōfitebimur
tibi.Ipsa repetitio,confirmatio est,ne te confessum esse
pœniteat. Non enim alicui crudeli confessus es, non
vltori,non insultatori,confitere securus.Audi aliā vo-
Psalm. 127 cem Psalmi adhortantem, Confitemini domino quo-
niam bonus est.Quid est,quoniam bonus est? Quid ti-
metis confiteri? Bonus est, ignoscit confitenti. Time
confiteri iudici homini,ne forte cōfessum puniat.Deo
noli. Fac confitendo propitium, quem negando non
facis nescium. Confitebimur tibi deus confitebimur,
& securi iam inuocabimus nomen tuum. Exhausimus
corda nostra confessione,terruisti, mūdasti. Confessio
nos humiles facit,propinqua humilibus,qui recedis ab
excelsis. Firmamentum autem esse sententiæ in repe-
titione multis scripturarum locis docemur. Inde est
Ioan. 1. quod dominus ait,Amen,amen.Inde in aliquibus Psal
C mis, Fiat fiat. Ad significationem rei sufficeret vnum
Psalm. 71. fiat, ad significationem firmamenti accessit alterum
& 88. fiat. Rex Aegypti Pharao nostis quòd cum ibi iam es-
set Ioseph propter pudicitiæ amorem inclusus in car-
cerem, vidit somnium idem Pharao notum omnibus
nobis, à septem macris consumptas esse septem boues
pingues, & rursus à septem spicis exilibus consumptas
esse septem fœcundas.Et quid est interpretatus Ioseph?
Si meministis, non duo sunt ista somnia, sed visum
vnum. Vna est, inquit, interpretatio eorum, sed quod
Gene. 41. bis vidisti ait, ad confirmationem valet. Hæc dixi vt
non putetis repetitionem in verbis sanctę linguę,qua-
si loquacitatis esse appetitum. Sæpe ibi repetitio firma-
Psal. 56. menti habet vim.Paratum cor meum deus,inquit, pa-
ratum cor meum: alio loco dicit, Sustine dominum,
Psalm. 26. viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine do-
minum. Innumerabilia talia sunt per omnes scriptu-
ras, his sufficit cōmendasse nos loquendi genus,quod
obseruetis in omnibus similibus.Modo ad rem aduer-
tite,Confitebimur tibi,inquit, & inuocabimus nomen
tuum.Dixi quare ante inuocationem præcedit confes-

sio,quia quem inuocas,inuitas. Venire autem non vult D
inuocatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri
non poteris, nec ea quæ negas deo nescit. Itaque con-
fessio tua non illum docet,sed te mundat.Et iam con-
fessus est & inuocauit, immo confessi sunt, inoocaue-
runt, & dicitur ex persona vnius. *Enarrabo omnia mira-*
bilia tua. Confessus exinanit se malis,inuocans imple-
uit se bonis, enarrans eructauit quo se impleuit. Et vi-
dete fratres cum confiterentur multi erant: Confite-
bimur tibi Deus, confitebimur tibi, & inuocabimus
nomen tuum. Multa enim sunt corda confitentium,
vnum credentium. Quare multa sunt corda confiten-
tium,vnum credentium? Diuersa enim peccata homi-
nes confitentur, vnam fidem homines credunt. Iam
ergo cum cœperit Christus habitare in interiore homi
ne per fidem, cœperitque inuocatus possidere confes- *Ephe. 3.*
sum, fit totus Christus caput & corpus, & ex multis v-
nus.Audite iam Christiana verba: nam quasi non ver-
ba eius videbantur. Confitebimur tibi deus, confitebi-
mur tibi, & inuocabimus nomen tuum:Iam incipit ex
persona capitis sermo. Siue autem caput loquatur,siue
membra loquantur, Christus loquitur:loquitur ex per-
sona capitis, loquitur ex persona corporis.Sed quid di E
ctum est? Erunt duo in carne vna. Sacramentum boc *Gene. 2.*
magnum est,ego,inquit,dico in Christo & in Ecclesia. *Ephe. 5.*
Et ipse in Euangelio, Igitur iam non duo, sed vna ca- *Mat. 19.*
ro. Nam vt noueritis has duas quodammodo esse per-
sonas,& rursus vnam copulationem coniugij, tāquam
vnus loquitur apud Esaiam & dicit, Sicut sponso alli- *Esa. 61.*
gauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me orna-
mento. Sponsum se dixit ex capite, sponsam ex cor-
pore. Loquatur ergo vnus, audiamus eum, & in eo
nos quoque loquamur.Simus membra eius,vt hæc vox
& nostra esse possit.Enarrabo,inquit, omnia mirabilia
tua. Euangelizabat Christus seipsum,euangelizat se e-
tiam in membris suis iam existentibus, vt & alios ad-
ducat,& accedant qui non erant,& copulentur mem-
bris eius,per quæ membra eius prædicatum est euange
lium,& fiat vnum corpus sub vno capite, in vno spiri-
tu,in vna vita.Et quid ait? *Cum accepero tempus,ego iustitias*
iudicabo. Quando iudicabit iustitias? Cum acceperit
tempus.Nondum est ipsum tempus?Gratias misericor
diæ eius. Prius prædicet iustitiam, & sic iudicet iusti-
tias. Nam si antè vellet iudicare quàm prædicare, quis
inueniretur liberandus?Quis absoluendus occurreret? F
Modo ergo prędicationis tempus est:Narrabo,inquit,
omnia mirabilia tua.Audi narrantem,audi prædican-
tem, nam si contempseris, cum accepero tempus, in-
quit,ego iustitias iudicabo.Dono,inquit,nunc peccata
confitenti,non parcam postea contemnēti. Misericor
diam & iudiciū cantabo tibi domine. Dicitur in Psal-
mo, misericordiam & iudicium. Modo misericordia, *Psal. 100.*
postea iudiciū,in qua misericordia peccata donantur,
in quo iudicio peccata puniuntur. Vis non timere pec
catorum punitorem? Ama donatorem, noli respuere,
noli extolli, noli dicere, non habet quod mihi donet:
audi enim quod sequitur,Cum accepero tēpus,ego iu-
stitias iudicabo. Accepit tēpus Christus? Accepit tēpus
filius dei?Filius dei nō accepit tempus,sed filius homi-
nis accepit tempus. Idem ipse autem & filius dei per
quem facti sumus,& filius hominis per quem refecti su
mus. Homine assumpto,ipse non assumptus: homine *Concor. 3.*
mutato in melius, nullo modo ipse in deterius cōmu- *sen.di.cap.*
tatus non destitit esse quod erat,sed accepit quod non *Recedente.*
erat: Quid erat? Cum in forma dei esset, non rapinam *Philip. 2.*

G arbitratus est esse se æqualem deo. Apostoli verba sunt. Et quid accepit? Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Sicut formam serui accepit, ita & tempus accepit. Demutatus est ergo? Diminutus est? Exilio redditus? In defectum lapsus? Absit. Quid ergo, Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? Exinanisse se dictus est accipiendo inferiorem, non degenerãdo ab æquali. Ergo fratres quid est hoc, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo? Accepit tempus vt filius hominis, gubernat tempora vt filius dei. Audi quia vt filius hominis accepit tempus iudicandi: dicit in euan-
Ioan. 5. gelio, Dedit ei potestatem iudicij faciendi, quoniam filius hominis est. Secundum quod filius dei, nunquam accepit potestatem iudicandi, quia nũquam caruit potestate iudicandi: secundum quod filius hominis, accepit tempus sicut nascendi & patiendi, sicut & moriendi & resurgendi & ascendendi, ita veniẽdi & iudicandi. Dicit in illo ista & corpus eius: non enim sine illis
Matt. 19. iudicabit. Dicit quippe in euangelio, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo totus Christus dicit, id est, caput & corpus in sanctis, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo. Mo-
H do autem quid? *Defluxit terra.* Si defluxit terra, vnde defluxit nisi de peccatis? Ideo & delicta dicuntur. De-
† al. loco. linquere est, tanquam de liquido † quodam defluere à stabilitate firmamenti virtutis atque iustitiæ. Cupiditate enim inferiorum quisque peccat: sicut roboratur charitate superiorum, sic deficit & quasi liquescit cupiditate inferiorum. Hunc fluxum rerum in peccatis hominum attendens donator misericors, & donator peccatorum, condum exactor suppliciorum, attendit & ait, Defluxit terra. *Et omnes inhabitantes in ea.* Ipsa vtiq; terra defluxit inhabitantibus in se. Expositio est cõsequẽs non additio, tãquam si diceres: quomodo defluxit terra? Subtracta sunt fundamenta, & aliquid in ea hiatu quodam demersum est? Quod dico terram? Omnes inhabitantes in ea. Inueni, inquit, terram peccatricem. Et quid feci? *Ego confirmaui columnas eius.* Quas colum-
Gala. 2. nas confirmauit? Columnas Apostolos dicit. Sic Apostolus Paulus de coapostolis suis: qui videbantur, inquit, columnæ esse. Et quid essent illæ columnæ, nisi ab illo firmarentur? Quia terræ motu quodam etiam ipsæ columnæ nutauerunt, in passione domini omnes Apostoli desperauerunt. Ergo columnæ illæ, quæ in passione domini nutauerunt, resurrectione firmatæ sunt. Clamauit initium ædificij per columnas suas, & in eis omnibus columnis architectus ipse clamauit. Columna enim vna erat ex illis Paulus Apostolus cum di-
2. Cor. 13. ceret, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Ergo ego, inquit, confirmaui columnas eius, resurrexi, ostendi mortem non esse metuendam, õstendi timentibus nec ipsum corpus perire in
Ioan. 10. morientibus. Tenuerunt † eos vulnera, firmauerunt
† al. terruerunt. circatrices. Posset dominus Iesus Christus sine vlla cicatrice resurgere. Quid enim illi potestati magnum erat, ad tantam integritatem compagem corporis reuocare, vt nullum omnino vestigium præteriti vulneris appareret? Habebat potestatem vnde illud etiam sine cicatrice sanaret, sed habere voluit vnde nutantes columnas firmaret. Audiuimus iam fratres quod quotidie non tacetur, audiamus quid clamauerit per columnas has. Tempus audiendi est propter terrorem illum, ego iustitias iudicabo cum accepero tempus. Ille accepturus est tempus iustitias iudicandi, vos iam nunc habetis tempus iustitias faciendi. Si taceret, non haberetis quid faceretis, sed confirmatis columnis cla- K
mat. Quid clamat? *Dixi iniquis nolite inique agere.* Clamat fratres mei, certe clamatis, delectat vos, audite clamantem. Per ipsum obsecro terreat vos ista vox, non tam nos vestræ istæ voces delectare debent, quàm vos iste terrere. Dixi iniquis nolite inique agere. Sed iam fecerunt & rei sunt: iam defluxit terra, & omnes qui habitant in ea. Compuncti sunt corde qui Christum cru- Acto. 2.
cifixerunt, agnouerunt peccatum suum, didicerunt aliquid ab Apostolis ne desperarent de indulgentia prędicatoris. Medicus enim venerat, & ideo non ad sanos venerat. Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad Matth. 9.
pœnitentiam, Ergo dixi iniquis, nolite inique agere. Non audierunt. Olim enim nobis dictum est: Non audiuimus, lapsi sumus, mortales facti, mortales geniti. Defluxit terra, audiant vel modo vt surgant ad medicum qui venit ad languidum: quem noluerunt audire sani vt non caderent, audiant iacentes vt surgant. Dixi iniquis, nolite inique agere. Quid agimus? Iam fecimus. *Et delinquentibus nolite exaltare cornu.* Quid est hoc? Si fecistis iniquitatem per cupiditatem, nolite eã L
defendere per elationem, confitemini si fecistis: qui enim non confitetur, & iniquus est, & exaltat cornu. Dixi iniquis, nolite inique facere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu vestrum. Exaltabitur in vobis cornu Christi, si non exaltetur cornu vestrum. Cornu vestrum de iniquitate est, cornu Christi de maiestate est.
Nolite ergo efferri, ne loquamini aduersus deum iniquitatem. Audite iam voces multorum, audiat vnusquisque & pungatur. Quid solent homines dicere? Vere non iudicat deus de rebus humanis. Et est vllum iudicium dei? Aut vere curat quid agatur in terra? Tam multi iniqui redundant fœlicitatibus, innocentes premuntur laboribus. Sed illi accidit nescio quid mali castigante deo & admonẽte, & nouit conscientiam suam, nouit pro merito peccatorum suorum aliquid se posse perpeti, vnde argumentetur aduersus deum. Quia non potest dicere, iustus sum, quid putamus eum dicere? Sunt peiores iniqui, & tamen ista non patiuntur. Hæc est iniquitas quam loquũtur homines aduersus deum. Videte autem quàm iniquum sit, dum se vult iustum videri, illum facit iniustum. Qui enim dicit, inique M
patior quod patior, illum iniquum facit cuius iudicio patitur, se autem iustum qui iniquus patitur. Rogo vos fratres mei, æquum est hoc, vt deus credatur iniustus, tu iustus? Cum autem hoc dicis, loqueris aduersus deum iniquitatem. Quid dicit in alio Psalmo? Hæc fecisti, Numeratis quibusdam peccatis, hæc, inquit, fecisti & tacui. Quid est tacui? Nunquam tacet præcepto, sed interim tacet supplicio: quiescit à vindicta, non profert in damnatum sententiam, Sed hoc ille dicit, Feci illa & illa, & non vindicauit Deus. Ecce sanus sum, nihil mali contigit mihi. Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis. Quid est, Psalm. 49.
quod ero tibi similis? Quia tu iniquus es, & me tanquam iniquum putasti, tanquam approbatorem facinorum tuorum, non aduersatorem, non vltorem. Et quid postea tibi dicit? Arguam te & constituam te ante faciem tuam. Quid est hoc? Quia modo peccando Ibidem.
post terga te ponis, non te vides, non te inspicis: ego te pono ante te, & faciam tibi suppliciũ de te. Sic & hic, Ne loquamini aduersus deum iniquitatem: Attendite, Multi autẽ loquuntur istã iniquitatem, sed non audent palàm, ne blasphemi exhorreantur ab hominibus piis.

In corde

A in corde suo istà rodunt, intus tali nefario cibo pascuntur, delectat eos loqui aduersus deum iniquitatem, & si non erumpunt lingua, corde non tacent. Vnde in alio Psalm. 13. Psalmo dicitur, Dixit stultus in corde suo, nō est deus. Dixit stultus, sed homines timuit, noluit dicere vbi audirent homines. Et vbi dixit? Vbi audierat ipse de quo dixit. Propterea & hic in isto Psalmo charissimi attendite, quoniam hoc dixit, Nolite loqui aduersus deum iniquitatem, vidit multos hæc in corde agere, & adiunxit: *Quoniam neque ab oriente neque ab occidente neque à desertis montium, quoniam deus iudex est.* Iniquitatum tuarum iudex deus est. Et si deus est, vbique præsens est. Quò te auferes ab oculis dei, vt in parte aliqua loquaris quod ille non audiat? Si ab Oriente iudicat deus, secede in Occidentem, & dic quicquid vis aduersus deum. Si ab Occidente, vade in Orientem & ibi loquere. Si à desertis montium iudicat Deus, vade in medium populorum vbi tibi submurmures. De nullo loco iudicat, qui vbique secretus est, vbique publicus: quem nulli licet vt est cognoscere, & quem nemo permittitur ignorare. Vide quid agas? Loqueris aduersus deum iniquitatem. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Sapien. 1. B Alia scriptura dicit hoc, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere. Noli ergo cogitare deum in locis, ille tecum est talis qualis fueris. Quid est, talis qualis fueris? Bonus si bonus fueris, & malus tibi videtur si malus fueris, sed opitulator si bonus fueris, vltor si malus fueris. Ibi habes iudicem in secreto tuo. Volens facere aliquid mali, de publico recipis te in domum tuā, vbi nemo inimicorum videat: de locis domus tuę prōptis & in faciem constitutis, remoues te in cubiculum: times & in cubiculo aliunde conscium, secedis in cor tuum, ibi meditaris: ille in corde tuo interior est. Quocumque ergo fugeris, ibi est. Teipsum quò fugies? Nōnne quocumque fugeris te sequeris? Quando autem & te ipso interior est, non est quò fugias à deo irato, nisi ad deum placatum. Prorsus non est quò fugias. Vis fugere ab ipso? Fuge ad ipsum. Ergo ne loquamini aduersus deum iniquitatem, nec illic vbi loquimini: Psalm. 35. Iniquitatem inquit, meditatus est in cubili suo. Quid meditatus est in cubili suo? Psalm. 4. Cubile cor eius dicens, Sacrificate, inquit, sacrificium iustitiæ & sperate in domino. Sed supra dixit, Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus C vestris compungimini. Quot habes ibi compūctiones facinorum, tot habe illic punctiones confessionum. Vbi ergo loqueris aduersus deum iniquitatem, ibi te iudicat, non iudicium differt, sed pœnam. Iam iudicat, iā nouit, iam videt, pœna restat. Cum fuerit pręsentata habebis & pœnā. Cum apparuerit facies illius hominis, Matt. 27. qui hic irrisus est, qui iudicatus est, qui crucifix⁹ est, qui sub iudice stetit, cum apparuerit iudicans in præsentia sua, tunc habebis pœnam si te non correxeris. Quid ergo modo faciemus? Psal. 94. Præueniamus faciem eius ἐν ἐξομολογήσει. Pręueni in confessione, veniet mitis quem feceras iratum. Neque à desertis montium, quoniam deus iudex est: non ab Oriente, non ab Occidente, non à desertis montium. Quare? Quoniam deus iudex est. Si in aliquo loco esset, non esset deus: quia vero deus iudex est, nō homo, noli illum expectare de locis. Locus eius tu eris, si bonus, si confessus inuocaueris eum. *Hunc humiliat & hunc exaltat.* Quem humiliat, quem exaltat iudex ille? Attendite duos illos in templo, & videtis quem humiliat, & quem exaltat. Ascenderunt in templo orare, ait, vnus pharisęus, & alter publicanus. Pharisæus dice-

bat, Gratias tibi ago, quia nō sum sicut cęteri homines, D iniusti, raptores, adulteri, sicut & publican⁹ iste: ieiuno Luca. 18. bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo. Ad medicum ascenderat, & membra sana ostendebat, vulnera tegebat. Quid ergo ille qui melius nouerat vnde sanaretur? Publicanus autem de longinquo stabat & percutiebat pectus suum. Videtis cum de longinquo stantem, illi propinquabat quem inuocabat, & percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit iustifica- Ibidem. tus Publicanus ille magis quàm Pharisæus ille: quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Expositus est versus Psalmi huius, Deus iudex quid facit? Hunc humiliat, & hunc exaltat: Humiliat superbum, exaltat humilem. *Quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.* Merito. *Et inclinauit ex hoc in hunc, verūtamen fex eius non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Renouamini paululū, obscurum aliquid est. Sed quomodo audiuimus Euangelij lectionem recentissimam, Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & Matt. 7. aperietur vobis: sed dicis mihi, Quò pulso vt aperiatur E mihi? Neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montium, quoniam deus iudex est. Si præsens est hic atque illic, & absens nusquam, vbi stas, ibi pulsa: ibi tantum sta, quia stādo pulsatur. Quid ergo est hoc? Primo quæstio ista occurrit, Vini meri plenus est mixto. Quomodo meri, si mixto? Cæterum calix in manu domini cum dicit, eruditis in Ecclesia Christi loquitur, non vtique veluti forma humana circumscriptum Deum debetis vobis in corde pingere, ne clausis templis simulachra in cordibus fabricetis. Calix ergo iste aliquid significat, Inueniemus hoc. In manu autem domini est, in potestate domini est. Manus enim dei, potestas dei commendata est. Nam & de hominibus plerumque dicitur, In manu hoc habet: hoc est, in potestate habet, vt cum vult, faciat. Vini meri plenus est mixto. Consequenter ipse exposuit, Inclinauit, inquit, ex hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita. Ecce vnde mixto vino plenus erat. Non ergo vos terreat, quia & merum & mixtum: merum, propter synceritatem: mixtum, propter fecem. Quid ergo ibi vinum, & quid ibi fex? Et quid est, inclinauit ex hoc in hunc, ita vt fex eius non sit exinanita? Vnde venerit ad hoc F recordamini, hunc humiliat, & hunc exaltat. Quod figuratum est nobis in Euāgelio per duos homines, Pharisæum & Publicanum, hoc latius accipientes, intelligamus duos populos, Iudæorum & Gentium: Iudęorū populus Pharisæus ille, Gentium populus Publicanus Luca. 18. ille. Iudæorum populus iactabat merita sua, Gentium populus confitebatur peccata sua. Qui nouit in literis sanctis & epistolas apostolicas, & actus Apostolorum, videt ibi quod dico, Ne longum faciam, quomodo Apostoli exhortabantur gentes ne desperarent, quod in magnis peccatis iacuissent, & reprimebant Iudæos ne se extollerent, quasi ex iustificationibus legis, & ideo se putarent iustos, gentes autem peccatores esse, quia Iu- Roma. 3. dæis & lex erat, & templum erat, & sacerdotium erat. Illi autem omnes cultores idolorum, veneratores dæmoniorum, longe quidem positi, sicut Publicanus ille de longinquo stabat: sicut illi superbiendo recesserunt, sic isti confitendo propinquauerunt. Calix ergo vini meri plenus in manu domini, quātum donat dominus vt intelligā. Potest enim alius melius, quia sic se habet obscuritas scripturarum, difficile est vt vnum pariant intellectum, Quicunque tamen intellectus exierit, opus

G est vt regulæ fidei cōgruat, nec maioribus inuidemus, nec de paruulis desperamus. Quid nobis videatur dico charitati vestræ, non vt obstruam aures vestras aduersus alios aliquid melius forte dicturos, Calix enim vini meri plenus mixto, videtur mihi esse lex quæ data est Iudæis, & omnis illa scriptura veteris quod dicitur testamenti, vbi sunt pondera omnium sententiarum. Nam ibi nouum absconditum latet testamentum tanquam in fece corporalium sacramentorum, Circuncisio carnis magni sacramēti res est, & intelligitur ex eo circuncisio cordis. Templum Hierusalem illud magni sacramenti est res, & intelligitur ex eo corpus domini. Terra promissionis intelligitur regnum cœlorum. Sacrificium victimarum & pecorum, magnum habet sacramentum. Sed in omnibus illis generibus sacrificiorum intelligitur vnum illud sacrificium, & vnica victima in cruce domini. Pro quibus omnibus sacrificiis vnum nos habemus, quia & illa figurabant hæc, id est, illis hæc figurabantur. Accepit populus ille legem, ac-

Roma. 2. Ioan. 3. Deut. 5.

H cepit mandata iusta & bona. Quid tam iustum, quàm non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices, honora patrē & matrem, non concupisces rem proximi tui, vnum deum adorabis & illi soli seruies? Omnia ista ad vnum pertinent. Illa vero carnalia quasi resederunt, vt remanerent apud illos, & effunderetur inde omnis spiritalis intellectus. Calix vero in manu domini, id est, in potestate domini, vini meri, id est, legis syncerae, plenus est mixto, id est, cum fece corporalium sacramentorum. Et quia hunc humiliat superbum Iudæum, & hunc exaltat confitentē gentilem, Inclinauit ex hoc in hunc, id est, à Iudaico populo in gentilem populum. Quid inclinauit? Legem. Eliquatus est inde spiritalis intellectus. Verumtamen fex eius non est exinanita, quia omnia sacramēta carnalia apud Iudæos remanserunt. Bibent omnes peccatores terræ. Qui bibent? Omnes peccatores terræ. Qui peccatores terræ? Iudæi quidem erant peccatores, sed superbi: gentiles autem erāt peccatores, sed humiles. Omnes peccatores bibent, sed vide qui fecem, qui vinum. Erenim illi bibendo fecem euanuerunt, isti bibendo vinū iustificati sunt. Audeam dicere, & inebriatos, & non ti-

I mebo: atque vtinam omnes sic inebriemini: recordamini, Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Quid enim? Putatis fratres mei, omnes illos qui confitendo Christum etiam mori voluerunt sobrios fuisse? Vsqueadeo ebrij erant, vt suos non agnoscerēt. Omnes propinqui sui, qui eos à spe cœlestium præmiorum terrenis blandimentis auertere moliti sunt, non sunt agniti, nō sunt audití ab ebriis. Non erant ebrij quibus mutatum cor erat? Non erant ebrij quorum mens alienata erat ab hoc seculo? Bibent, inquit, omnes peccatores terræ. Sed quid bibent? vinum. Peccatores bibent, sed ne remaneant peccatores, vt iustificentur non vt puniātur.

Psalm. 22.

Ego autem. Nam omnes bibunt, sed seorsum ego, id est, Christus cum corpore suo. *In seculum gaudebo, psallam deo Iacob,* Promissione illa futura de qua dicitur, in finem ne corrumpas. Ego autem in seculum gaudebo.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Hoc est, hunc humiliat & hunc exaltat. Nolunt sibi frangi cornua peccatores, quæ sine dubio frangentur in fine. Non vis vt ille tunc frangat, tu hodie frange. Audisti enim supra, noli contemnere, Dixi iniquis, nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quando audisti, nolite exaltare cornu: contēpsisti, & exaltasti cornu: venies ad finem, vbi fiet, omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabun- K tur cornua iusti. Cornua peccatorum, dignitates superborum: cornua iusti, munera Christi. Per cornua enim sublimitates intelliguntur. Oderis in terra sublimitatē terrenam, vt possis habere cœlestem. Amas terrenam, non te admittit ad cœlestem: & ad confusionem pertinebit quod frāgitur tibi cornu, quomodo ad gloriam pertinebit, si exaltetur tibi cornu. Modo ergo est tibi tempus eligendi, tunc non erit. Non es dicturus, dimittar & eligam. Præcesserunt enim voces, dixi iniquis: Si non dixi, para excusationem, para defensionem: si autem dixi, præoccupa confessionem, vt non venias ad damnationem, quia tunc confessio sera erit, & defensio nulla erit.

In Psalmum septuagesimumquintum.

Præfatio.

SOLENT inimici domini nostri Iesu Christi omnibus noti Iudæi gloriari in isto Psalmo quem cantauimus dicentes, Notus in Iu- L dæa deus, in Israël magnum nomen eius, & insultare gentibus quibus non est notus deus, & dicere quia sibi soli notus est deus, quando propheta dicit, Notus in Iudæa deus: alibi ergo ignotus. Notus est autem reuera in Iudæa deus, si intelligant quid sit Iudæa. Nam vere non est notus deus, nisi in Iudęa. Ecce & nos hoc dicimus, quia nisi quisque fuerit in Iudæa, notus ei deus esse non potest. Sed quid dicit Apostolus? Qui in Roma. 2. occulto Iudæus est, qui circuncisione cordis, non litera sed spiritu. Sunt ergo Iudæi in circuncisione carnis, & sunt Iudæi in circuncisione cordis. Patres nostri multi sancti & circuncisionem carnis habebant propter signaculum fidei, & circuncisionem cordis propter ipsam fidem. Ab his patribus degenerantes isti qui modo in nomine gloriantur, & facta perdiderunt. Ab his ergo patribus degenerantes remanserunt in carne Iudæi, in corde Pagani. Ipsi enim Iudæi qui sunt? Ex Abraham à quo Isaac natus est, Et ex illo Iacob, & ex Ia- Gene. 29. cob duodecim patriarchę, & ex duodecim patriarchis populus vniuersus Iudæorum. Sed Iudæi propterea maxime appellati sunt, quia Iudas vnus erat de filiis duodecim Iacob, patriarcha inter duodecim filios Iacob, & de stirpe eius regnum veniebat Iudæis. Nam omnis M ille populus secundum numerum duodecim filiorum Iacob, duodecim tribus habebat. Tribus dicuntur tanquam curiæ & congregationes distinctæ populorum. Habebat ergo ille populus duodecim tribus, è quibus duodecim tribubus vna tribus erat Iuda, ex qua erant reges, & erat altera tribus Leui, ex qua erant sacerdotes. Nume. 18. Sed quia sacerdotibus templo seruientibus terra diuisa non est, oportebat vt duodecim tribubus dispertiretur omnis regio promissionis. Excepta ergo vna tribu maioris dignitatis, id est, tribu Leui, quæ erat in sacerdotibus, remanerent vndecim, nisi per adoptionem duorum filiorum Ioseph duodecim cōplerentur. Hoc quid sit aduertite. Vnus de duodecim filiis Iacob erat & Ioseph. Iste est Ioseph quem fratres sui in Aegyptum vendiderunt, & illic merito castitatis ad sublimitatem dignitatis perductus est, & affuit illi deus in omni opere suo, & suscepit fratres suos à quibus venditus erat, & patrem fame laborantes, sed propter panem ad Aegyptum descendentes. Iste Ioseph duos filios habuit, Ephraim & Manasse. Moriens Iacob tanquam testamēto Gene. 48. assumpto, assumpsit illos nepotes suos in numerum filiorum, & dixit filio suo Ioseph, Cæteri qui nascuntur, tibi erunt, isti autem mihi, & diuident terram cum fratribus

A tribus suis. Adhuc non erat data nec diuisa terra promissionis, sed dicebat ille in spiritu prophetans. Accedentibus ergo duobus filiis Ioseph, factæ sunt nihilominus duodecim tribus, quia iam tredecim sunt. Pro vna enim tribu Ioseph, duæ accesserunt, & factæ sunt tredecim. Excepta ergo tribu Leui, illa tribu sacerdotũ, quę seruiebat templo, & de decimis viuebat cæterarum omnium quibus terra diuisa est, remanerēt duodecim.
1. Reg. 9. In his duodecim erat tribus Iuda, vnde reges erant. Nã primo de alia tribu datus est rex Saul, reprobatus est
1. Reg. 16. tanquam malus rex: postea datus est rex de tribu Iu-
Gene. 49. da rex Dauid, & ex illo de tribu Iuda fuerunt reges. Iacob autem ille hoc dixerat quando benedixerat filios suos, Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est. De tribu autem Iuda venit dominus noster Iesus Christus. Est enim sicut scriptura dicit, & modo audistis, ex se-
Roma. 1. mine Dauid natus de Maria. Cęterum quod attinet ad diuinitatem domini nostri Iesu Christi, in qua æqualis est patri, non solum ante Iudæos, sed etiam ante ipsum
Ioan. 8. Abraham: nec solum ante Abraham, sed & ante Adam:
B nec solum ante Adam, sed & ante cœlum & terram &
Ioan. 1. ante secula, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quia ergo in prophetia dictum est, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est: consideren tur priora tempora, & inuenitur quia Iudæi de tribu Iuda semper reges habuerunt, vnde dicti sunt Iudæi, & non habuerunt regem prius alienigenam, nisi Herodē
Luca. 1. illum, qui fuit quando dominus natus est. Vnde cœperunt reges alienigenæ. Ab Herode. Ante Herodem om
Gene. 49. nes de tribu Iuda, sed donec veniret cui repromissum est. Ipso itaque veniente domino euersum est regnum Iudæorum, & sublatum est ex Iudæis. Modo non habent regnum, quia nolunt cognoscere verum regem. Videte iam si Iudæi sint appellandi. Iam videtis quia Iudæi non sunt appellandi. Ipsi voce sua abdicauerunt se ab isto nomine, vt Iudæi non sint indigni appellari nisi tantum carne. Vbi ergo se separauerunt ab isto nomine? Dicebant, sæuiebant in Christum, id est, in genus Iuda, sæuiebant in semen Dauid. Et ait illis Pilatus, Re-
Ioan. 19. gem vestrum crucifigam? Et illi, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. O ergo Iudæi qui vocamini, & non
Gene. 49. estis, Si non habetis regem nisi Cæsarem, defecit iam
C princeps de Iuda. Venit ergo ille cui repromissum est. Illi ergo verius Iudæi, qui Christiani facti sunt ex Iudæis: cæteri Iudæi qui in Christum non crediderunt, etiam nomen ipsum perdere digni fuerunt. Iudęa ergo vera, Christi Ecclesia est, credens in illum regem, qui venit ex tribu Iuda per virginem Mariam, credens in illum
2. Timo. 2. de quo modo Apostolus dicebat, ad Timotheum scribens, Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundum Euangelium meum. De Iuda enim Dauid, & ex Dauid dominus Iesus Christus. Nos autem credentes in Christum pertinemus ad Iudam, & nos cognouimus Christum, Qui oculis non vidimus, fide retinemus. Non ergo insultēt Iudęi quia
Ioan. 19. iam non sunt Iudæi. Ipsi dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Nam melius illis erat, vt rex illorũ esset Christus, ex semine Dauid de tribu Iuda. Tamen quia ipse Christus ex semine Dauid secũdum carnem, deus autem super omnia benedictus in secula, ipse rex noster & dominus noster: rex noster secundum quod natus est ex tribu Iuda secundum carnem Christus dominus saluator: deus autem noster quia est ante Iudã,

& ante cœlum & terram, per quem facta sunt omnia, & D
spiritalia & corporalia. Si enim omnia per ipsum facta Ioan. 1.
sunt, & ipsa Maria de qua natus est, per ipsum facta est. Quomodo ergo ille quasi cęteri homines nasceretur, qui sibi fecit matrem de qua nasceretur? Ergo ipse dominus Apostolo dicente cum loqueretur de Iudæis, quorum patres & ex quibus est Christus secundum car Roma. 9.
nem, qui est super omnia, deus benedictus in secula. Quia ergo Iudæi viderunt Christum & crucifixerunt, non viderunt deum. Gentes autem quia non viderunt & crediderunt, intellexerũt deum. Ergo si innotuit eis deus, in Christo mundum reconcilians sibi, & ideo illi crucifixerunt, quia in carne latentem deum non intellexerunt, recedat illa quæ vocatur Iudæa & non est, Psal. 33.
accedat vera Iudæa, cui dicitur, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Vultusve stri, Iudęi, non confundentur. Etenim audierunt & crediderũt, & facta est Ecclesia vera Iudęa, vbi notus Christus qui homo est ex semine Dauid, deus super Dauid.

Notus in Iudæa deus, in Israel magnum nomen eius. Et de Israël sic debemus accipere, quomodo de Iuda, quomodo illi non sunt veri Iudęi, sic nec verus Israël. Quis E
enim dicitur Israël? Videns deum. Et quomodo illi viderunt deum, inter quos ambulauit in carne, & cum putarent hominem, occiderunt? Resurgens ille apparuit deus omnibus quibus se voluit demonstrare. Illi ergo digni sunt Israël dici, qui meruerũt Christum intelligere deum, in carne positum, vt non quod videbāt contemnerent, sed quod non videbant adorarent. Nõ visum enim oculis gentes humili mente perceperunt illum quem non videbant, & fide tenuerunt. Proinde illi qui manibus tenuerunt, occiderunt: qui fide tenuerunt, adorauerunt. In Israël magnum nomen eius. Vis esse Israël? illum attende, de quo dominus ait, Ecce ve- Ioan. 1.
re Israëlita, in quo dolus non est. Si verus Israëlita est, in quo dolus non est, dolosi & mendaces non sunt veri Israëlitæ. Non ergo dicant isti, quoniam apud illos est deus, & magnum nomen eius in Israël. Probent se Israëlitas & concedo ego quia in Israël magnũ nomē eius. *Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Rursus Sion quasi patria est Iudæorum: vera Sion, Ecclesia est Christianorum. Interpretatio autem nominũ Hebræorum sic nobis traditur: Iudæa confessio interpretatur. Israël videns deum. Post Iudęam Israël, sic hic positum est, Notus in Iudæa deus, in Israël magnũ no- F
men eius. Deum vis videre? Prius confitere tu, & sic in teipso fit locus dei, quia factus est in pace locus eius. Quamdiu enim non confiteris peccata tua, quodãmo do rixaris cum deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi displicet laudas? Punit ille furem, tu furtum laudas: punit ille ebriosum, tu laudas ebriositatem. Litigas cũ deo, non fecisti illi locum in corde tuo, quia in pace factus est locus eius. Et quomodo incipis pacem habere cum deo? Incipis illi in cõfeßione. Psalmi vox est dicentis, Incipite domino in confeßione. Quid est, incipite dominõ in confeßione? Incipite adiungi deo. Quomodo? Vt hoc vobis displiceat, quod & illi displicet. Displicet illi vita tua mala: si placeat tibi, disiũgeris ab illo: si displiceat tibi, per confeßionem illi coniungeris. Vide ex quãta parte dissimilis es, quãdo vtiq; propter ipsam dissimilitudinem displices. Fa- Gene. 1.
ctus enim es ò homo ad imaginē dei: per vitã vero peruersam & malam perturbasti in te, & exterminasti in te imaginē conditoris tui. Factus dissimilis attendis in te & displices tibi: iam ex eo cœpisti similis fieri, quia
hoc

G hoc in te tibi diſplicet quod diſplicet & deo. Sed quomodo ſum ſimilis, inquis, deo, quando adhuc mihi diſpliceo? Ideo dictum eſt, incipite. Incipite, inquit, domino in confeſsione, perficieris in pace. Adhuc enim habes aduerſum te bellum. Indicitur tibi bellum, non ſo-
Ephe. 6. lum aduerſus ſuggeſtiones diaboli, aduerſus principẽ poteſtatis aëris huius, qui operatur in filiis diffidentiæ, aduerſus diabolum & angelos eius ſpiritalia nequitiæ: non ſolum ergo aduerſus iſtos tibi bellũ indicitur, ſed aduerſus teipſum. Quomodo aduerſus teipſum? Aduerſus tuam conſuetudinem malam, aduerſus vetuſtatem vitę tuæ malæ, quę trahit te ad ſolitam, & refrenat à noua. Indicitur enim tibi quædam noua vita, & tu vetus es. Nouitatis gaudio ſuſpenderis, vetuſtatis onere prægrauaris. Incipit tibi eſſe bellum aduerſus te, ſed ex qua parte tibi diſplices, iungeris deo: & ex qua parte iã iungeris deo, idoneus eris ad vincendũ te, quia ille tecum eſt qui omnia ſuperat. Attende quid dicit Apoſtolus,
Roma. 7. Mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati. Vnde mente? Quia diſplicet tibi vita tua mala. Vnde carne? Quia non deſunt ſuggeſtiones & delectationes malæ:
H ſed ex eo quod mente iungeris deo, vincis quod in te non vult ſequi. Præceſsiſti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe teipſum ad illum, qui te ſurſum tollit. Pon-
Roma. 7. dere quodam vetuſtatis grauaris, clama & dic, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Sapien. 9. Quis me liberabit ab eo à quo grauor? Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam. Quis ergo liberabit? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrũ. Quare autem permittitur, vt diu contra te litiges, donec abſorbeantur omnes cupiditates malę? Vt intelligas in te pœnam tuam. In te ex teipſo eſt flagellum tuũ, ſit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem aduerſus deum, vt ipſe ſibi ſit bellum, qui pacem noluit habere cum deo. Sed tene membra tua aduerſus concupiſcentias tuas malas. Surrexit ira, tene tu manum coniunctus deo. Potuit ſurgere, ſed non inuenit arma. Apud iram tuam impetus eſt, apud te arma ſunt. Sit impetus iner-
Roma. 7. mis, & diſcit iam non ſurgere qui fruſtra ſurrexit. Hoc autem dico chariſsimi, ne forte quia diximus, carne autem legi peccati, putetis conſentiendum eſſe de-
I ſyderiis veſtris carnalibus: & ſi non poſſunt modo niſi eſſe deſyderia carnalia, non eſt illis conſentiendũ. Propterea nõ dixit Apoſtolus, Non ſit peccatum in veſtro mortali corpore, nouit enim quia quãdiu mortale eſt,
Ibidem. eſt ibi peccatum. Sed quid ait? Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Quid eſt, non regnet? Ipſe expoſuit, Ad obediendum, inquit, deſyderiis eius. Sunt deſyderia, exiſtunt deſyderia, non tu obaudis deſyderiis tuis, non ſequeris ipſa deſyderia, non illis conſentis. Eſt tibi peccatum, ſed amiſit regnum, quando iã in te non regnat peccatum, poſtea inimica nouiſſima
1. Cor. 15. deſtruetur mors. Quid enim nobis promittitur, quãdo dictum eſt, Mente ſeruio legi dei, carne autem legi pec-
Roma. 7. cati? Audi promiſsionẽ, quia non ſemper erunt in carne deſideria illicita. Etenim reſurget & mutabitur, & cũ mutata fuerit caro iſta mortalis in ſpiritale corpus, iam nullis concupiſcentiis ſecularibus, iam nullis terrenis delectationibus titillabit animam, nec auertet à contẽplatione dei. Fit ergo in ea quod dicit Apoſtolus. Cor-
Roma. 8. pus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Si autẽ qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritum ſuum qui habitat in vobis. Viuificatis ergo corporibus veſtris, erit pax vera, vbi locus K
eſt dei, ſed præcedat confeſsio. Notus in Iudæa Deus. Confitere ergo prius, in Iſraël magnum nomen eius. Nondum vides in ſpecie, vide ex fide: & fiet in te quod ſequitur, Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Sion interpretatur contemplatio, Quid eſt contemplatio? Contemplabimur enim deum facie ad faciem. Hic nobis promittitur, in quem modo non vi- *1. Cor. 13.*
dentes credimus. Quomodo gaudebimus cum viderimus eum? Fratres, ſi modo tãtum gaudium in nobis facit promiſsio, quantum eſt factura redditio? Reddet enim nobis quod promiſit ſeipſum, vt facie ipſius & illius contemplatione gaudeamus, & non aliquid aliud delectabit nos, quia nihil eſt meli⁹ illo qui fecit omnia quæ delectant. Factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion: id eſt, in contemplatione quadam & ſpeculatione, facta eſt habitatio eius in Sion. *Ibi confregit fortitudines arcuum, & ſcutum & gladium & bellum.* Vbi confregit? In illa pace æterna, in illa pace perfecta. Et modo fratres mei, qui bene crediderunt, vident quia de ſe nõ debent præſumere, & omnem potentiam minarũ ſuarum: & quicquid in eis acutum eſt ad nocendum, confringũt illud: & quicquid quaſi pro magno habent vn- L
de ſe protegant temporaliter, & bellum quod aduerſus deum defendendo peccata ſua gerebant, omnia hæc ibi cõfregit. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Quę ſunt montes æterni? Quos ipſe fecit æternos. Qui ſunt montes magni? Prędicatores veritatis. Tu illuminans, ſed à montibus æternis. Primi magni montes excipiũt lucem tuam, & à luce tua quam ſuſcipiunt montes, veſtitur terra. Sed illos magnos montes exceperunt Apoſtoli, tanquam orientis luminis primordia exceperunt Apoſtoli. Nunquid quod acceperunt, apud ſe retinuerunt? Non. Ne diceret & illis, Serue nequam & piger, *Matth. 25.*
dares pecuniam meam nummulariis. Si ergo quod ſuſceperunt, non apud ſe retinuerunt, ſed omni orbi terrarum prædicauerunt: Illuminans tu admirabiliter à montibus æternis: Quos æternos feciſti, per illos vitam æternam & cæteris promiſiſti. Illuminãs tu admirabi- M
liter à montibus æternis. Magnifice cum pondere dictum eſt, Tu, ne putet aliquis quòd montes illuminent. Multi enim putantes quòd ab ipſis montibus illuminarẽtur, fecerunt ſibi partes de montibus, & ipſos montes cõciderunt, & ipſi confracti ſunt. Neſcio qui ſibi fecerunt Donatum, neſcio qui ſibi fecerunt Maximinianũ, neſcio qui ſibi fecerunt illum & illum. Quare computant ſalutẽ ſuam in hominibus eſſe, nõ in deo? O homo, venit ad te lux per montes, ſed deus te illuminat, non montes. Illuminans tu, inquit, non montes. Tu illuminans à mõtibus quidem æternis, ſed tu illuminas. Vnde & in illo loco quid ait Pſalmus? Leuaui oculos *Pſalm. 120*
meos in montes, vnde veniet auxiliũ mihi. Quid ergo? In montibus eſt ſpes tua, & inde tibi veniet auxiliũ. Remanſiſti in montibus, vide quid agas? Eſt aliquid ſuper montes? Super montes eſt quem tremunt montes. Leuaui, inquit, oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed quid ſequitur? Auxilium meum, inquit, à domino, qui fecit cœlũ & terram. In montes quidem leuaui oculos meos, quia per montes mihi ſunt ſcripturæ monſtratæ, ſed ego cor habeo in illo qui illuminat omnes montes. Ergo fratres hoc ad hoc dictum eſt, ne quiſquã veſtrum velit ſpem ſuam ponere in homine. Tamdiu eſt aliquid homo, quamdiu hæret illi à quo factus eſt homo. Nam recedens ab illo, nihil homo eſt: & cum hęret illi, tu ſic accipe conſilium per hominem, ve

illum

A illum cõsideres qui illuminat hominem. Etenim & tu
potes accedere ad illum, qui tibi per hominem loqui-
tur. Non enim fecit illum accedere ad se, & te repellit.
Et qui vere sic accessit ad deum, vt in illo habitet deus,
displicent illi omnes qui in illo ponunt spem suam.
Propterea datum est quoddam exemplum cum ipsos
apostolos sibi diuiserunt, & in schismata ierunt qui di-
1. Cor. 1. cebant, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, id est,
Petri. Hos plangit Apostolus & dicit eis, Diuisus est
Christus? Et se elegit quem apud ipsos contemneret.
Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine
Pauli baptizati estis? Vide bonum montem quærẽtem
gloriam oon sibi, sed à quo montes illuminantur. No-
lebat de se præsumi, sed de illo de quo ipse præsumpse
rat. Quisquis ergo ita se commendare voluerit popu-
lis, vt si forte contigerit ei aliquis tumultus frãgat post
se populos, & diuidat Ecclesiam catholicam propter
se, non est de illis montibus quos illuminat altissimus.
Sed quis est iste? Cootenebratus à se, non illuminatus à
domino. Vnde autem probantur isti montes? Si forte
contigerit aliquis tumultus aduersus montes in Eccle-
sia, aut per populares seditiones carnalium, aut per ali-
B quas falsas suspitiones hominum, bonus mons repellit
à se omnes qui propter ipsum volunt ab vnitate rece-
dere. Sic enim ipse remanebit in vnitate, si propter ipsũ
non diuisa fuerit ipsa vnitas. Illi autem diuisi sunt, quã-
do recessit populus ab orbe terrarum, & secutus est no
men ipsorum, gauisi sunt, elati sunt, & deiecti sunt. Hu-
miliarentur & exaltarentur, quomodo humiliatus est
1. Cor. 3. Apostolus dicẽs, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus
est? Et alio loco, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus
incrementum dedit. Ergo neque qui plãtat est aliquid,
neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Tales
montes io se humiles sunt, in deo excelsi sunt. Qui au-
tem in seipsis excelsi sunt, à deo humiliantur: quoniam
Luca. 14. qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabi-
tur. Ideo tales quia superbias suas attẽdunt, inamaricãt
hominibus pacificis in Ecclesia. Illi volunt coagulare
pacem, isti inter se miscent dissensionem. Et quid de il-
lis dicit alius Psalmus? Qui amaricant, non exaltentur
Psalm. 65. in semetipsis. Illuminans tu, attende hic tu admirabilis
à montibus æternis: *Conturbati sunt omnes insipientes corde.*
C Prædicata est veritas, dicta est æterna vita, dicta est esse
alia vita, quæ non est de ista terra. Contempserunt ho-
mines vitam præsentem, & amauerunt vitam futuram,
illuminati per montes illuminatos. Insipientes autem
corde conturbati sunt. Quomodo conturbati sunt?
Cum Euangelium prædicatur. Et quid est vita æterna?
Acto. 24. & quis est qui resurrexit à mortuis? Admirati sunt Athe
nienses, loquẽte Paulo apostolo de resurrectione mor
tuorum, & putauerunt eum nescio quas fabulas dicere.
Sed quia dicebat esse aliam vitam, quam nec oculus vi
1. Cor. 2. dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, er-
go insipieotes corde turbati sunt. Sed quid eis cõtigit?
*Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diui-
tiarum in manibus suis.* amauerunt prę̨sentia, & dormierũt
in ipsis præsentibus: & sic illis facta sunt ipsa præsentia
delitiosa, quomodo qui videt per somnium inuenisse
se thesauros, tamdiu diues, quamdiu oon euigilet. Som
nium illud diuitem fecit, euigilatio pauperẽ fecit. Te-
nuit illum somnus fortasse in terra dormientem, & in
duro iacentem, pauperem & forte mendicum. In som-
nis vidit se iacere in lecto eburneo vel aureo, & in plu-
mis aureis altius extructis: quamdiu dormit bene dor-
mit, euigilans inuenit se iacere in duro in quo illũ som
nus tenuerat. Tales sunt & isti. Venerunt in hanc vitã, D
& per cupiditates temporales quasi obdormierũt hic,
& exceperunt illos diuitiæ, & vanę pompæ volaticæ, &
transierunt, non intellexerunt quantum inde boni pos
set fieri. Nam si nosseot aliam vitam, illic sibi thesauri-
zarent, quod hic erat periturum: sicut Zacchæus vidit
illud bonum maior publicanorum, quãdo suscepit do
minum Iesum hospitio, & ait, Dimidium rerum mea- Luca. 19.
rum do pauperibus: & si cui aliquid fraudaui, quadru-
plum reddo. Non erat iste in vanitate somniãtium, sed
in fide euigilantium. Ideo dominus quia medicus in-
trauerat ad ægrotum, pronunciauit salutem illius, &
ait, Hodie salus huic domui facta est, quoniam & hic Ibidem.
est filius Abrahæ: vt noueritis quia nos imitando fidem
filij Abrahæ sumus: Iudæi autem qui de carne superbi-
unt à fide degenerauerunt. Ergo dormierũt somnum
suum viri diuitiarum, & nihil inueneruot viri diuitia-
rum in manibus suis. Dormierunt enim in cupiditati-
bus suis, delectat illos, transit somnus iste, transit vita
ista, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia nihil po-
suerunt in manus Christi. Vis aliquid inuenire in ma-
nibus tuis postea? Noli contemnere modo manum pau
peris, & respice manus inanes, si vis habere manus ple-
nas. Dixit enim dominus, esuriui & dedistis mihi man E
ducare: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes fui, & ad- Matth. 25.
duxistis mihi manducare: & cętera. Et illi, Quando te
vidimus esurientem, sitientem, aut hospitem? Et ille di
cit illis, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fe-
cistis. Esurire in pauperibus voluit, qui diues in cœlo
est: & tu dubitas homo dare homini cum scias te Chri
sto dare quod das, à quo accepisti quicquid das. Sed il-
li dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt om-
nes viri diuitiarum in manibus suis. *Ab increpatione tua
deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos.* Qui sunt
qui ascenderunt equos? Qui humiles esse noluerũt. Nõ
in equis sedere peccatum est, sed ceruicẽ potestatis cõ-
tra deũ erigere, & putare se in aliquo honore esse. Quia
diues es ascẽdisti, increpat deus & dormis. Magna ira
increpantis, magna ira. Attendat charitas vestra rẽ tre-
mendam. Increpatio strepitum habet, strepitus exper-
gisci solet homines facere. Tantũ pondus est increpan
tis dei, vt diceret, Ab increpatione tua deus Iacob, dor
mitauerunt omnes qui ascenderunt equos. Ecce quo F
somno dormitauit ille Pharao qui ascendebat equos? Exod. 14.
Non enim vigilauit in corde, quia de iocrepatione dn
rum cor habebat. Duritia enim cordis, obdormitio est.
Rogo vos, fratres mei, videte quomodo dormiũt, qui
sonante Euangelio & amen & halleluia per totum or-
bem terrarum, adhuc vitam veterem nolunt damnare
& in nouam euigilare. Erat scriptura dei in Iudęa, mo
do per totum orbem terrarum cantatur. In illa vna gẽ
te dicebatur deus vnus, qui fecit omnia, esse adorandus
& colendus, modo ibi tacetur Christus. Resurrexit
Christus irrisus est in cruce, ipsam crucem suam in qua
irrisus est, iam fixit in frontibus regum, & adhuc dor-
mitur. Magoa ira dei fratres: Melius nos eum audiui-
mus qui dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, Ephe. 5.
& illuminabit te Christus. Sed qui illum audiunt? Qui
non ascendunt equos. Qui sunt qui non ascendunt e-
quos? Qui modo non se iactant & extollũt, quasi in ho
noribus & potestatibus suis. Ab increpatione tua deus
Iacob, dormitauerunt qui ascenderunt equos. *Tu terribi
lis es, & quis resistet tibi tunc ab ira tua?* Modo dormiũt & ira
tum oon sentiunt, sed vt dormirent iratus est. Modo
quod dormientes non sentiunt, in fine sentient. Appa
rebit

G rebit enim iudex viuorum & mortuorum. Et quis resi-
stet tibi tunc ab ira tua? Modo enim loquuntur quod
volunt,& disputant contra deum,& dicunt. Qui sunt
Christiani,aut quis est Christ⁹? aut quales inepti qui cre
dunt quod non vident, & dimittunt delitias quas vi-
dent,& sequuntur fidem rerum quæ oculis ipsorũ non
Psalm. 93. exhibentur? Dormitis & balatis, loquimini aduersus
deum quãtum potestis. Vsquequo peccatores domine,
vsquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & lo
quuntur iniquitatem. Quando autem nemo respõdet,
& nemo loquitur,nisi quando se in se conuertat? Quã-
do in se conuertent dentes,quibus modo nos rodunt,
quibus nos discerpunt irridendo Christianos,& repre-
hendendo vitam sanctorum? Tunc se in se conuertẽt,
cum illis eueniet quod dicitur in libro Sapientiæ, Di-
cent inter se pœnitentiam agentes, & per angustiã spi-
ritus gementes,cum viderint gloriam sanctorum,tunc
Sapien. 5. dicent,Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. O
qui multum dormistis,certe iam euigilatis,& in vestris
manibus nihil inuenitis. Videtis quomodo plenas ha-
beant manus gloria dei, quos tanquam pauperes irrisi-
H stis. Dicite ergo tunc vobis, quando non resistitis iræ
dei,non manu, nõ lingua nec verbo, nec cogitatione.
Apparebit enim vobis manifestus quem irridendum
putastis,cum vobis venturus nunciaretur. Et quid di-
cent? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen
Ibidem. non luxit nobis,& sol non ortus est nobis. Quomodo
iustitię sol oritur dormientibus? Sed ab ira & increpa-
tione eius dormiunt. Hoc forte dicturus est,sed melius
est non ascendere equum, & tamen ipsi equos suos ac-
cusabunt. Audi illos accusantes equos suos in quibus
dormierunt. Ergo errauimus,inquit scriptura, à via ve
ritatis,& iustitię lumen non luxit nobis, & sol non or-
tus est nobis. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarũ
iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tan-
quam vmbra. Ergo vigilasti aliquãdo, sed melius equũ
non ascenderes, vt tunc non dormitares,quando vigi
lare debuisti, & audire vocem Christi, vt illuminaret
te Christus. Tu terribilis es,& quis resistet tibi tunc ab
ira tua? Quid enim erit tunc? *De cælo iaculatus es iudicium,*
†al. tremuit *terra timuit † & quieuit.* Quæ se modo turbat,quæ modo
& sic de- loquitur,timere habet in finẽ & quiescere. Melius mo-
incepts. do quiesceret,vt in fine gauderet. Terra timuit & quie-
I uit. Quando? *Cum exurgeret in iudicio dominus, vt saluos fa-*
ceret omnes mites corde. Qui sunt mites corde? Qui fremẽ-
tes equos non ascenderunt, sed in humilitate sua pec-
cata cõfessi sunt. Vt saluos faceret omnes mites corde.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitatio-
nis solennia celebrabunt tibi. Prima cogitatio, posteriores
reliquiæ cogitationis. Quæ est cogitatio prima? Vnde
incipimus,bona illa cogitatio vnde incipies confiteri.
Confessio adiunget nos Christo. Iam vero confessio
ipsa, id est,prima cogitatio,facit in nobis reliquias co-
gitationis, & ipsę reliquię cogitationis solennia cele-
brabunt tibi. Cogitatio hominis confitebitur tibi, re-
liquiæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Quæ est
cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam prio-
rem cui displicet quod erat, vt sit quod non erat, ipsa
est prima cogitatio. Sed quia sic debes recedere à pec-
catis, prima cogitatione confessus deo, vt non tibi re-
cedat de memoria quia peccator fuisti: per hoc quod
peccator fuisti, solẽnia celebras deo. Adhuc intelligen
dum est,prima cogitatio confessionem habet,& reces-
sionem à vetere vita. Sed si oblitus fueris à quibus pec-
catis liberatus sis,non agis gratias liberatori,& non ce-
lebras solennia deo tuo. Ecce prima cogitatio confitẽs K
Sauli apostoli,iam Pauli,qui primo Saulus fuit,quando
audiuit vocem de cœlo cum persequeretur Christũ, &
fureret in Christianos,& vellet vt vbicumque inuentos
adduceret necandos,audiuit vocẽ de cœlo,Saule Sau-
le, quid me persequeris? Et circumfulsus lumine, facta
sibi cæcitate in oculis vt intus videret, emisit primam
cogitationem obedientiæ, cum audiret,Ego sum Iesus *Act. 9.*
Nazarenus quem tu persequeris: Domine ait, quid me
iubes facere? Et hæc cogitatio confitentis,iam deum ap
pellat quem persequebatur. Quomodo reliquiæ cogi-
tationis solennia celebrabant in Paulo audistis,cũ ipse
Apostolus legeretur, Memor esto Christũ Iesum resur- *2. Timo. 2.*
rexisse à mortuis ex semine Dauid,secundum euange-
lium meum. Quid est, memor esto? Non deleatur de
memoria tua cogitatio qua primo confessus es: sint re-
liquiæ cogitationis in memoria. Et quemadmodum re
petit quod sibi donatum est, idem Paulus apostolus a-
lio loco, Qui prius, inquit, fui blasphemus & persecu- *1. Tim. 1.*
tor,& iniuriosus. Quid dicit? Prius fui blasphemus. Nũ- L
quid adhuc blasphemus est? Vt non esset blasphemus,
fuit prima cogitatio confitens: vt autem commemora-
ret quid illi donatum est, reliquiæ cogitationis erant,
per ipsas reliquias cogitationis solennia celebrabat. Et-
enim fratres mei,ecce innouauit nos Christ⁹, donauit
nobis omnia peccata & conuersi sumus. Si obliuisca-
mur quid nobis donatũ est,& à quo donatum est, obli
uiscimur munus saluatoris. Cum autem non obliuisci-
mur munus saluatoris, nônne quotidie nobis Christus
immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est,
Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio: modo au-
tem reliquiæ cogitationis sunt, qua meminimus quis
ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reli-
quiis cogitationis, id est,ex ipsa memoria,quotidie no
bis sic immolatur,quasi quotidie nos innouet, qui pri-
ma gratia sua nos innouauit. Iam enim innouauit nos *Roma. 5.*
dominus in baptismo, & facti sumus noui homines,
in spe quidem gaudentes, vt in tribulatione simus pa-
tientes: tamen non debet de memoria nostra recede-
re,quid nobis præstitum sit,& si modo non est cogita-
tio tua quæ fuit. Etenim prima cogitatio fuit confiten-
tis recedere à peccato, modo autem non recedis. sed M
tunc recessisti: sint reliquiæ cogitationis,nec excidat à
memoria qui sanauit. Vulnus te habuisse si oblitus fue-
ris, non tibi erunt reliquiæ cogitationis. Quid enim
putatis dixisse Dauid? Ecce ex omnium persona loqui- *2. Reg. 12.*
tur. Peccauit Dauid sanctus grauiter,missus est Nathan
propheta ad illum,& corripuit illum,& cõfessus est, &
dixit,Peccaui. Hæc fuit prima cogitatio cõfitentis. Co
gitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquiæ
cogitationis, quando ait,Et peccatum meum ante me *Psalm. 50.*
est semper? Quæ fuit ergo prima cogitatio? Vt recede-
ret à peccato. Et si iã recessit à peccato,quomodo pec-
catum illius ante illum est semper? Si prima cogitatio
transiit, sed reliquię cogitationis solẽnia celebrabunt.
Meminerimus ergo fratres charissimi, rogamus vos,
Quisquis liberatus est à peccato, meminerit quid fuit:
sint in illo reliquię cogitationis. Tunc enim portat aliũ
ad sanandum si se meminerit esse sanatum. Ergo vnus-
quisque recordetur quid fuit, & vtrum iam non sit, &
tunc subueniet ei qui adhuc est quod ille iam non est.
Si autem iactat se quasi de meritis suis, & repellit tan-
quam indignos peccatores, & sine misericordia sæuit,
equum ascendit,videat ne dormiat. Dormitauerunt e-
nim qui ascenderunt equos. Iam tunc dimisit equum:
humiliauit

A humiliauit se, non iterum ascendat equũ,id est, non se
rursus erigat in superbiam. Vnde fit illi hoc?Si reliquię
cogitationis solennia celebrent deo. *Vouete & reddite do-
mino deo nostro.* Quis quod potest voueat,& reddat. Non
voueatis,& non reddatis,sed quisque quod potest,vo-
ueat,& reddat. Non sitis pigri ad vouẽdum,non enim
viribus vestris implebitis, deficietis si de vobis præsu-
mitis:si autem de illo cui vouetis,vouete,securi redde-
tis. Vouete & reddite domino deo nostro omnes cõ-
muniter. Quid debemus vouere?Credere in illum spe-
rare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum cõ
munem modum. Est enim quidam modus communis
omnibus, Furtum non facere,non nubere castimonia-
li præcipitur,& nuptę non pręcipitur:adulterium non
facere, omnibus præcipitur. Non amare vinolentiam
qua ingurgitatur anima,& corrumpitur in se templum
dei,omnibus æqualiter præcipitur. Non superbire,om-
nibus æqualiter præcipitur. Non hominem occidere,
non odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere per-
niciem,omnibus in communi pręcipitur. Hoc totum
B omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria sin-
gulorũ,alius vouet deo castitatem coniugalem,vt pręe-
ter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt
præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vo-
uent, & si experti tale coniugium, vltra nihil tale pati,
nihil tale concupiscere aut sustinere,& ipsi vouerũt ali
quid maius, q̃ illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte
ætate vouent,vt nihil tale vel experiantur,quale illi ex-
perti sunt & reliquerunt,& isti vouerunt plurimũ. Alij
vouẽt domum suam esse hospitalem omnibus sanctis
aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet
relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire
in communem vitam, in societatem sanctorum, mag-
num votum vouit. Vouete & reddite domino deo ve
stro. Quisque quod vouere voluerit voueat,illud atten
dat,vt quod vouerit reddat. Vnusquisq; deo quod vo-
uet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ casti-
monialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo
quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid
mali voluit? Mali planè. Quare? Quia iam vouerat do-
1.Timo.5. mino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus
C Paulus, cum dicat viduas adulescentulas nubere si ve-
1.Cor 7. lint?Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si
sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit
beatiorem si sic permanserit, non tamen damnandam
si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam quæ
1.Timo.5. vouerunt & non reddiderunt? Habentes, inquit, dam-
nationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid
est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non
reddiderũt. Nemo ergo positus in monasterio frater,
Ad fratres dicat:recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt
in eremo. in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum,&
sermo.60. illi qui ibi non sunt ad deum non pertinent. Respon-
detur ei, Sed illi nõ vouerunt,tu vouisti,tu retro respe-
xisti. De die iudicij cum dominus minaretur, quid ait?
Luca.17. Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit. Quid enim
Gene.19. fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posi-
ta, retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta
est autem statua salis,vt illius contemplatione condiã-
tur homines, cor habeant, non sint fatui,non retro re-
spiciant,ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant,
& alios condiant. Nam & modo dicimus illud quibus
dam fratribus nostris, quos forte viderimus velut in-
firmari in proposito bono, & talis vis esse quales illi.
Obiicimus illis quosdam qui retro respexerunt, illi fa-
tui sunt in se, sed alios condiunt,quando commemo- D
rantur,vt illorum exemplum timentes, isti retro ne re-
spiciant. Vouete & reddite domino deo nostro, quia
illa vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier vo-
luit facere adulteriũ,de loco suo quò peruenerat retro
respexit. Vidua quę iam sic permanere voluerat,voluit
nubere. Hoc voluit quod licuit ei quę nupsit,sed illi nõ
licuit,quę de loco suo retro respexit. Virgo est castimo
nialis, iam dicata deo, habebat & cætera quæ vere or-
nant ipsam virginitatem, & sine quibus illa virginitas
turpis est. Quid si enim sit corpore integra, & mente
corrupta? Quid est quod dixi? Quid si nullus tetigerit
corp⁹,sed si forte ebriosa sit,superbia sit,litigiosa sit, lin
guosa sit? Hæc omnia dãnat deus. Si antequã vouisset
nupsisset,non dãnaretur. Elegit aliquid melius,supera-
uit quod ei licebat,superbit & illicita tanta committit.
Hoc dico, nubere licet antequã voueat,superbire nun
quam licet. O tu virgo dei nubere noluisti quod licet,
extolliste quod non licet. Melior virgo humilis,quàm
maritata humilis: sed melior maritata humilis, quam E
virgo superba. Quæ autem respexit ad nuptias,nõ quia
voluit nubere damnatur: sed quia iam ante recesserat,
& fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri
qui potestis, quibus aspirat deus apprehendere gradus
meliores, quia non ista ideo loquimur vt non vouea-
tis, sed vt voueatis & reddatis. Vouete & reddite do-
mino deo nostro. Iam quia ista tractauimus, forte vole
bas vouere, & modo non vis vouere. Sed quid tibi di-
xerit psalmus attende,non dixit, nolite vouere:sed,vo
uete & reddite. Quia audisti reddite, non vis vouere?
Ergo vouere volebas & non reddere? Immò vtrũque
fac. Vnum sit ex professione tua,aliud ex adiutorio dei
perficietur. Aspice eum qui te ducit, & nõ respicies re-
tro vnde te educit. Qui te ducit,ante te ambulat: vnde
te eduxit,post te est. Ama ducentem,& non te damnat
retro respiciẽtem. Vouete & reddite domino deo no-
stro. *Omnes qui in circuitu eius sunt,offerẽt munera.* Qui sunt in
circuitu eius? Vbi est enim iste, vt ducat omnes qui in 1.sen.dist.
circuitu eius sunt? Si deum patrem cogites,vbi non est 37.cap.fa-
qui vbique præsens est? Si filium cogites secundum for teamur.
mam diuinitatis,& ipse cum patre vbique est,quia ipse F
est sapientia dei,de qua dictum est, Attinget autẽ vbiq; Sapien.8.
propter suam mundiciam. Si autem filium sic intelli- Baruch.3.
gas, secundum quod assumpsit carnem,& visus est in- Marci.16.
ter homines, & crucifixus est, & resurrexit, nouimus
quia ascendit in cœlum. Qui sunt in circuitu eius? An-
geli. Ergo nos non offerimus munera, quia omnes qui
in circuitu eius sunt,dixit,offerent munera? Si sepultus
dominus noster hic esset in terra, & iaceret corpus ip-
sius,quomodo alicuius martyris vel apostoli, attende-
remus eos qui in circuitu eius essent, quæcũq; vel gen-
tes essent circa ipsum locum vndique vel conuenĩẽtes
ad illam sepulturam cum muneribus. Nunc autẽ ascen
dit,sursum est. Quid est hoc, Omnes qui in circuitu eius
sunt,offerent munera? Hoc interim quod deus admo-
net dicam vobis, quid ex his verbis ipse mihi inspirare
dignat⁹ sit:si melius aliquid postea visum fuerit, & hoc
vestrum est,quia communis est omnibus veritas. Non
est mea, nec tua:non est illius aut illius,omnibus com-
munis est. Et fortassis ideo media est,vt in circũitu eius
sint omnes qui diligunt veritatẽ. Quicquid enim om-
nibus commune est, in medio est. Quare in medio di-
citur? Vt tãtum distet ab omnibus,& tantũ propinquet
omnibus. Quod non in medio est, quasi priuatum fit.
Quod publicũ est, in medio ponitur:vt omnes qui ve-
niunt,

G niunt,percipiant,illuminétur. Nemo dicat, meum eſt,
ne in parte ſua velit facere quod in medio eſt omni-
bus.Quid eſt ergo,omnes qui in circuitu eius ſunt, offe
rent munera? Omnes qui intelligunt communem eſſe
omnibus veritatem,& non illam faciunt quaſi ſuam ſu
perbiendo de illa, ipſi offerẽt munera qui humilitatem
habent: qui autem quaſi ſuum faciunt quod omnibus
commune eſt, tanquam in medio poſitum,ad partem
ſeducere conantur, non offerent hi munera: quia om-
nes qui in circuitu eius ſunt, offerent munera terribili,
Offerentur munera terribili.Timeant ergo omnes, qui
in circuitu eius ſunt. Ideo enim timebunt, & cum tre-
more laudabunt,quia ideo in circuitu eius ſunt, vt om
nes aſſequantur eum, & publice omnibus confluat, &
publice illuminet,hoc eſt,contremiſcere. Tu cum fece
ris eum tibi quaſi proprium, & iam non communem,
Pſalm. 2. extolleris in ſuperbiam: cum ſcriptum ſit,Seruite do-
mino in timore,& exultate ei cum tremore.Ergo offe-
rent munera, qui in circuitu eius ſunt. Ipſi enim humi-
les ſunt,qui communem nouerunt eſſe omnibus[veri-
tatem.]Cui offerent munera? *Terribili & ei qui aufert ſpi-*
H *ritum principum*. Spiritus enim principum, ſuperbi ſunt
ſpiritus.Illi ergo nõ ſunt ſpiritus eius, quia & ſi aliquid
nouerunt, ſuum volunt eſſe,nõ publicum. Sed ille qui
commendat ſe, tanquam æqualem omnibus,qui ſe in
medio ponit,vt omnes capiant quantum poſſunt,quic
quid poſſunt, nõ de cuiuſquam hominis,ſed de dei: &
ideo de ſuo, quia ipſi facti ſunt eius:Ergo illi omnes hu
miles ſint, neceſſe eſt: Perdiderunt ſpiritum ſuum, &
ſpiritum dei habẽt.A quo perdiderunt ſpiritum ſuum?
Ab illo qui aufert ſpiritum principum.Quãdoquidem
Pſal. 103. dicitur ei in alio loco, Auferes ſpiritum eorum & defi-
cient,& in puluerem ſuum conuertẽtur.Emitte ſpiritũ
tuum & creabuntur,& innouabis faciem terræ. Neſcio
quis intellexit aliquid, ſuum vult eſſe, adhuc ſpiritum
ſuum habet:Bonum eſt illi vt perdat ſpiritum ſuum, &
habeat ſpiritum dei.Adhuc inter principes ſuperbit,bo
num eſt illi vt redeat ad puluerem ſuum, & dicat,Me-
Pſalm. 102 mento domine quia puluis ſumus.Si enim te confeſſus
fueris puluerem, deus de puluere facit hominem. Om-
nes qui in circuitu eius ſunt,offerent munera. Omnes
Pſalm. 2. humiles confitentur ei & adorant eum, Terribili offe-
I rent munera.Vnde terribili: Exultate cum tremore: Et
ei qui aufert ſpiritum principum,id eſt,tollit audaciam
ſuperborum. *Terribili apud reges terræ.* Terribiles ſunt
reges terræ, ſed ille ſuper omnes qui terret reges terræ.
Eſto rex terræ, & erit tibi terribilis deus. Quomodo,
inquies,ero rex terræ?Rege terram,& eris rex terræ.No
li ergo auiditate imperandi ponere tibi ante oculos
prouincias latiſsimas,quã tua regna diffundas:Terram
quam portas rege.Audi Apoſtolum regentem terram,
1.Cor. 9. Non ſic pugillor quaſi aërem verberans, ſed caſtigo
corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte alus
prędicans,ipſe reprobus efficiar.Ergo fratres mei,eſto-
te in circuitu eius,vt per quemcumque vobis veritas ſo
nuerit,non illam imputetis illi per quem ſonat: ſed de
medio ſit omnibus, quia æqualiter adeſt omnibus. Et
eſtote humiles,ne vobis & vosipſi vſurpetis ſi quid for-
te boni illius intellexeritis:quia & nos quod melius in-
tellexerimus,veſtrum eſt:& quod vos melius intellexe-
ritis,noſtrum eſt,vt in circuitu eius ſimus,& humiles ſi-
mus: Atque ita perdentes ſpiritum noſtrum offeremus
munera terribili ſuper omnes reges terræ, id eſt, ſuper
omnes regẽtes carnẽ ſuam, ſed ſubiectos creatori ſuo.

In Pſalmum ſeptuageſimumſextum enarratio.

PSALMI huius limen ita ſcribitur: *In finem* K
pro Idithum Pſalmus ipſi David. In finem quid
ſit,noſtis. Finis enim legis Chriſtus ad iuſti- Roma. 10.
tiam omni credenti. Idithum interpretatur
tranſiliens eos. Aſaph interpretatur congregatio. Lo-
quitur hic ergo congregatio tranſiliens, vt perueniat
ad finem qui eſt Chriſtus Ieſus. Quæ ſint itaque tranſi-
lienda,vt ad illum finem peruenire poſsimus, vbi iam
quod tranſiliamus nõ habemus: Pſalmi textus ipſe de-
monſtrat. Etenim tamdiu tranſilire debemus,quicquid
nos impedit,quicquid irretit,quicquid viſco quodam
illigat,& onere aggrauat volatum noſtrũ,donec perue
niamus ad id quod ſufficit, vltra quod nihil eſt, infra
quem ſunt omnia,& ex quo ſunt omnia.Patrem quip-
pe ipſum volebat Philippus intueri, & dicebat domi-
no Ieſu Chriſto, Oſtende nobis patrem & ſufficit no- Ioan. 14.
bis: tanquam tamdiu tranſiliendum eſſet, quicquid a-
liud eſſet,donec perueniret ad patrem,vbi iam ſecurus
aſsiſteret,& quid ei vltrà requirendum eſſet non habe-
ret. Hoc eſt enim, ſufficit. Verum ille qui veriſsime di-
xerat, Ego & pater vnum ſumus admonuit Philippũ, Ioan. 10.
docuitq́; omnem hominem qui Chriſtum intelligeret, L
etiam in eo habere finem,quia ipſe & pater vnum ſunt.
Tanto enim,inquit,tempore vobiſcum ſum, & nõ vi-
diſtis†me? Philippe qui me videt,videt & patrẽ. Quiſ- † cognoui-
quis ergo Pſalmi huius animum ſentire,imitari, tenere ſtis.
vult,omnia deſyderia carnalia tranſiliat,ſeculiq́; huius
pompam & illecebram calcet,nihilq́; ſibi aliud propo-
nat vbi conſiſtat,niſi ex quo ſunt omnia, In quibus om
nibus etiam ipſe laborat, donec ad finem perueniat.
Quid nobis ergo indicat tranſiliens iſte?

Expoſitio Pſalmi.

V*Oce mea*, inquit, *ad dominum clamaui*. Sed multi Pſalm. 141.
clamant ad dominum pro diuitiis acquiren-
dis damniſque deuitandis, pro ſuorum ſalute,
pro ſtabilitate domus ſuę,pro fœlicitate temporali,pro
dignitate ſeculari,poſtremo etiam pro ipſa ſalute cor-
poris,quæ patrimonium eſt pauperis.Pro his atque hu-
iuſmodi rebus multi clamant ad dominum, vix quiſ-
quam propter ipſum dominũ. Facile quippe homini
eſt quodlibet deſiderare à domino, & ipſum dominũ
non deſiderare,quaſi vero ſuauius eſſe poſſit quod dat,
quàm ipſe qui dat. Quiſquis ergo pro alia re qualibet M
clamat ad dominum, nondum eſt tranſiliens. Hic ve-
ro tranſiliens quid dicit? Voce mea ad dominum cla-
maui. Et ne arbitreris vocem ipſius qua clamauit ad do
minum propter aliud emiſſam, quàm propter ipſum
dominũ,ſecutus ait, *Et vox mea ad deum.* Emittitur enim
vox qua clamemus ad deum, & ipſa vox ad aliud eſt,
non ad deum.Ad hoc enim eſt vox,propter quod edi
tur vox.Iſte ergo qui deum gratis amabat,qui volunta- Pſalm. 53.
rie deo ſacrificabat, qui tranſilierat quicquid infra eſt,
nihilq́; aliud ſupra ſe viderat, quò effunderet animam
ſuam,niſi ex quo & per quem & in quo creatus erat,ad
quem clamauerat voce ſua, ad illum eſſe fecerat ipſam
vocem ſuam,Vox mea,inquit,ad deum. Et nunquid ſi-
ne cauſa? Vide quid ſequitur: *Et attendit mihi*. Vere
tunc tibi attendit, quando ipſum quæris, non quando
per ipſum aliud quæris. Dictum eſt de quibuſdam,Cla- Pſalm. 17.
mauerunt, nec erat qui ſaluos faceret: ad dominũ,nec
exaudiuit eos. Quare?Quia vox eorum non ad deum. Pſalm. 13.
Exprimit hoc alio loco ſcriptura, vbi dicit de talibus,
dominum non inuocauerunt. Ad illum clamare non
ceſſauerunt, & tamen dominum non inuocauerunt.
Quid eſt,Dominũ non inuocauerunt?Dominum in ſe
non

A non vocauerunt, Ad cot fixum dominum non inuitauerunt, à domino se habituri noluerunt. Et ideo quid
Ibidem. eis contigit? Ibi trepidauerunt timore vbi non erat timor. Ideo de rerum præsentium amissione tremuerũt, quoniam non erant pleni illo quem nõ inuocauerunt, Non gratis amauerunt, vt amissis temporalibus rebus possent dicere, Sicut domino placuit, ita factum est, sit nomẽ domini benedictum. Ergo iste, vox mea, inquit, ad dominum, & attendit mihi, Doceat nos quomodo id fiat. *In die tribulationis meæ deum exquisiui*. Qui es qui hoc facis? In die tribulationis tuæ, vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris. Si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris. Si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris. Si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris. Si peregrinatio facit tribulationem, ciuitatem tuæ carnis exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ deum exquire, non per deum aliud, sed ex tribulatione deũ: vt ad hoc deus remoueat tribulationem, vt securus inhæreas deo. In die tribulationis meæ
B deum exquisiui, non aliud aliquid, sed deum exquisiui. Et quomodo exquisisti? *Manibus meis nocte coram eo*. Dic hoc rursus, videamus, intelligam*, imitemur si possumus. In die tribulationis tuæ quid exquisisti? Deum. Quomodo exquisisti? Manibus meis. Quando exquisisti? Nocte. Vbi exquisisti? Corã eo. Et quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus*. Omnia ergo videamus fratres, omnia consyderemus, omnia interrogemus, & quid sit tribulatio in qua iste deum exquisiuit, & quid sit manibus inquirere deum, & quid sit nocte, & quid sit coram illo, & sequitur, quod omnes intelligunt, Et non sum deceptus. Quid est enim, & non sum deceptus? Inueni quod quærebam. Tribulatio non illa vel illa cogitanda est, Etenim vnusquisque nondum transiliens, nondum putat esse tribulationem, nisi quæ acciderit huic vitę ex aliquo tristi tempore. At vero ille transiliens, totam vitam istã tribulationem suam reputat. Hic enim amat patriam supernam, vt terrena peregrinatio, ipsa sit maxima tribulatio. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, rogo vos? Quomodo non sit tribulatio
Iob.7. quæ dicta est tota tẽtatio? Habes scriptum in libro Iob,
C Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Nunquid dixit, tentatur vita humana super terram? Ipsa vita tentatio est. Si ergo tentatio, vtique tribulatio. In hac igitur tribulatione, hoc est, in hac vita, deum exquisiuit iste transiliens. Quomodo? Manibus, inquit, meis. Quid est, manibus meis? Operibus meis. Nõ enim aliquid corporeum quærebat, vt contrectando inueniret, quod perdiderat, vt manibus quæreret nummum, aurum, argẽtum, vestem, quicquid tale est quod manibus teneri possit: quãquam & ipse dominus noster Iesus Christus voluit se manibus inquiri, quãdo dubitanti discipulo cicatrices ostendit. Sed nunquid cum ille exclamasset tangens cicatrices vulnerum eius, Domi-
Ioan. 20. nus meus & deus meus, nõnne audiuit, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Si ergo ille manibus quærens Christum, hoc audire meruit, vt opprobrium ei fuerit ita quæsisse, nos qui beati dicti sumus, qui non vidimus & credidimus. Quid ergo? Ad nos non pertinet manibus quærere? Pertinet sicut dixi, operibus quærere. Quando hoc? Nocte. Quid est nocte? In hoc seculo. Nox enim est ãtequam effulgeat dies, in aduentu clarificato domini nostri Iesu Christi, Nam vultis videre quia nox est? Nisi lucernam

hic haberemus, in tenebris permaneremus*. Petrus enim D
dicit, Et nos habemus certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Vẽturus est ergo dies post istam noctem, interim in hac nocte lucerna nõ desit. Et hoc est fortasse quod nunc facimus. Has literas exponẽdo, lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus, Quæ quidem debet accẽsa esse semper in domibus* vestris. Talibus enim dicitur, Nolite spiritum extinguere, Et tanquam exponens quid diceret, secutus ait, Prophetiã nolite spernere, id est, lucerna in vobis semper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cuiusdam ineffabilis diei nox dicitur, Nam ipsa vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies est. Quomodo autẽ sit nox iam diximus, & ostendimus Petri apostoli testimonio, Qui quidem etiam & lucernam nominauit, & de ipsa lucerna nos admonuit vt intẽdamus ei, id est, prophetico sermoni, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Quomodo autem iam vita fideliũ dies sit in comparatione vitę impiorum, Paulus eudit: Abiiciamus, inquit, opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Ergo honeste viuentes in comparatione vitæ impiorum, in die sumus. Sed iste dies vitæ fidelium non sufficit huic Idithum, transilire vult & istum diem, donec veniat ad illum diem vbi noctis tentationem nullam omnino formidet. Hic enim quãuis dies sit vita fidelium, tentatio est vita humana super terram: Nox & dies, Dies in cõparatione infidelium, Nox in comparatione angelorum. Habent enim diem angeli, quem nos nondum habemus, Iam nos habemus quem non habent infideles: Sed nondum habent fideles, quem angeli habent: Tũc autem habebunt cum erunt æquales angelis dei, quod illis in resurrectione promissum est. In hac ergo iã die & adhuc nocte, in comparatione futuri diei quem desyderamus, & in comparatione præteritæ noctis cui renunciauimus: In hac ergo, inquam, nocte deum requiramus manibus nostris: Non cessent opera, quæramus deum, non sit inane desiderium. Si in via sumus, sumptus erogemus, vt peruenire possimus, Manibus quæramus deum: Et si nocte quęrimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia coram ipso quærimus. F
Quid est coram ipso? Nolite facere iustitiam vestrã coram hominibus, vt videamini ab eis, alioqui non habebitis mercedem apud patrem vestrum. Cum ergo facis eleemosynam, ait, manus illæ sunt quærentes deum, noli tubicinare ante te, sicut hypocritæ faciunt, sed fit eleemosyna tua in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Ergo manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quanta tamẽ iste Idithum pertulerit in hac terra, & in hac nocte, & quomodo habuerit quodammodo transiliendi necessitatẽ impingentibus atq; pungentibus deorsum tribulationibus, vt necesse fuerit transilire, intentissime audiamus. *Negaui consolari animam meam*. Tantum tædium me hic occupauit, vt cõtra omnẽ consolationem clauderet se anima mea. Vnde huic tale tædiũ? Fortasse quia vinea grandinata est, aut quia olea non prouenit, aut quia vindemia à pluuia intercepta est. Vnde huic tædiũ? Audi hoc ex alio Psalmo. Ipsius enim & ibi vox est, Tædium detinuit me à peccatoribus relinquentibus legem tuam. Tanto ergo tædio de huiusmodi malo affectum se iste dicit, vt negaret cõsolari animam ipsius, Propè absorbuerat eum tædium, Tristitia quæ eum omnino irreparabiliter merserat,

[Right margin notes: 2. Petri. 1. — Tal. cordibus. — 1.Thess.5. — Roma. 13. — Iob.7. — Matth. 22. — Matt. 6. — Ibidem. — Psalm. 118.]

G merserat, negat se consolari. Quid igitur restabat? Pri-
mo vide vnde cõsoletur. Nónne sustinuerat qui simul
Psal. 68. contristaretur & non inuenerat? Quò enim se verteret
ad consolationem quem occupauerat tædium de pec-
catoribus relinquentibus legem dei? Quò se verteret?
Ad hominem dei quemlibet? In multis iam forte iste
expertus erat magnam tribulationem, qui magis de il-
lorum aliqua delectatione præsumpserat, Videntur e-
nim aliquãdo iusti homines, & gaudetur ad eos, Et ne-
cesse est vt gaudeatur, quoniam charitas sine gaudio ta
lis esse non potest. In his autem, in quibus gauisus est ho
mo si forte aliquid prauum contigerit, quomodo sæpe
contingit, quanta lætitia ibi erat, tãtus mœror accedit:
ita vt postea iam timeat homo laxare habenas gaudio-
rum, timeat se lætitiæ committere, ne quanto magis læ
tatus fuerat, tanto amplius si aliquid contigerit conta-
bescat. Percussus ergo scandalis abundantibus quasi
multis vulneribus clausit contra se humanam conso-
lationem, & negauit consolari animam ipsius. Et vnde
vita? Vnde respiratio? *Memor fui dei & delectatus sum.*
Non frustra manus operatæ fuerant, inuenerant ma-
H gnum consolatorem. Non quiescendo memor fui dei
& delectatus sum. Prædicãdus igitur est deus, cuius iste
memor factus delectatus est, & consolatus in quadam
tristitia, & quodammodo salute desperata recreatus,
Prædicandus est deus. Deniq; quod consolatus est iste,
secutus ait, *Garriui.* In ipsa consolatione memor fa-
ctus dei, delectatus garriui. Quid est garriui? Lætatus
sum, exultaui loquendo, Garruli enim proprie dicun-
tur, qui à vulgo verbosi appellantur, accedente lætitia,
nec valentes nec volentes tacere. Factus est iste talis. Et
rursus quid ait? *Et defecit spiritus meus,* Tædio contabue-
rat, Recolendo deum delectatus fuerat, rursus garrien-
do defecerat. Quid sequitur? *Anticipauerunt vigilias om-
nes inimici mei.* Vigilauerunt super me omnes inimici
mei. [illegible] me vigilauerunt, vigilando præoccupauerũt
me. Vbi non muscipulas ponunt? Nónne vigilias anti-
cipauerunt omnes inimici mei? Qui sunt enim isti ini-
Ephe. 6. mici, nisi illi de quibus dicit Apostolus, Non est vobis
colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-
sus principatus & potestates & rectores mundi tene-
brarum harum, aduersus spiritalia nequitię in cœlesti-
I bus? Ergo aduersus diabolum & angelos eius inimici-
tias exercemus. Rectores eos mundi dixit, quia ipsi re-
gunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum,
quasi rectores sint cœli & terræ, sed mundum peccato-
Ioan. 1. res dicit, Et mundus eum non cognouit. Talem mun-
dum illi regunt, qui non cognoscunt Christum, Con-
tra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quas-
libet habeas inimicitias aduersus hominem, cogitas fi-
nire, siue illius satisfactione si ille te læsit, siue tua sit si
tu læsisti, siue vtriusque si vos inuicem læsistis, laboras
satisfacere & concordare, Cum diabolo autem & an-
gelis eius nulla concordia est. Ipsi nobis inuident re-
gnum cœlorum, Mitescere omnino erga nos non pos-
sunt, quia anticipauerunt vigilias omnes inimici mei.
Plus illi vigilauerunt ad decipiendũ, quàm ego ad cu-
stodiendũ me. Anticipauerunt vigilias omnes inimici
mei. Quomodo enim non anticipauerunt vigilias, qui
vbique muscipulas posuerũt? Tædium inest cordi, Me-
tuendum est ne absorbeat tristitia: lætitia, metuendum
est ne garriendo deficiat spiritus tuus. Anticipauerunt
vigilias omnes inimici mei. Denique in ipsa garrulita-
te dum loqueris, & securus loqueris, quanta plerumque
inueniuntur, quæ velint tenere inimici & reprehende-
re, vnde velint etiam criminari & calumniari, hoc di- K
xit, illud sensit, hoc locutus est, Quid faciat homo, nisi
quod sequitur? *Conturbatus sum & non sum locutus.* Con-
turbatus ergo, ne in eius garrulitate inimici anticipan-
tes vigilias, calumnias quærerent & inuenirent, non
est locutus, Nunquam tamen iste transiliens cessaret
in se. Et si forte à garrulitate cessauit, qua surrepserat
ei de ipsa locutione placere hominibus, non tamen
destitit, non cessauit, vt conaretur & hocipsum trans-
cendere. Et quid dicit? *Cogitaui dies antiquos.* Iam iste
velut qui vapulauerat foris, tulit se intro. In secretario
suæ mentis agit, Et quid ibi agat dicat nobis, Cogitaui
dies antiquos. Bene est illi. Videte quæ cogitat rogo
vos. Intus est, apud se cogitat dies antiquos: Nemo illi
dicit, male dixisti: nemo illi dicit, multum locutus es:
nemo ei dicit, peruerse sensisti: Ita sit ei bene secum, ad-
iuuet deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso
interiore cubiculo suo, quid egerit, quò peruenerit,
quid transilierit, vbi manserit. Cogitaui dies antiquos.

Et annorum æternorum memor fui. Qui sunt anni æterni?
Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio,
nisi magnum silentium, ab omni forinsecus strepitu, L
ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat,
qui cogitare vult istos annos æternos. Nunquid anni
in quibus sumus, æterni sunt, aut in quibus fuerunt ma-
iores nostri, aut in quibus futuri sunt posteri nostri? Ab-
sit vt æterni existimentur. Quid enim de his annis ma-
net? Ecce loquendo dicimus, hoc anno. Et quid tene-
mus de hoc anno præter vnum diem in quo sumus?
Nam superiores dies anni huius iam trãsierunt nec te-
nentur, futuri autem nondum venerunt. In vno die su-
mus & dicimus hoc anno, imò dic hodie, si aliquid vis
pręsens dic[illegible] de toto anno quid præsens tenes?
Quicquid [illegible] præteritum est, iam non est: quicquid
de illo futurum est, nondum est. Quomodo hoc an-
no? Corrige locutionem: Hodie dic, verum dicis. Ho-
die iam dicemus. Rursus & hoc attẽde, cum hodie hoc
horæ matutinæ transierunt, horæ futuræ nondum ve-
nerunt, Et hoc ergo corrige, Hac hora dic: Et de ista
hora quid tenes? Momenta eius quædam iam transie-
runt, quæ futura sunt nondum venerunt: Hoc momen
to dic, Quo momento? Dum syllabas loquor: si duas
syllabas dicam, altera non sonat, nisi cum illa transie- M
rit. Ipsa denique vna syllaba si duas literas habeat, non
sonat posterior litera, nisi prior abierit. Quid ergo te-
nemus de his annis? Anni isti mutabiles sunt, anni æter
ni cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus
& abeuntibus diebus peraguntur, anni de quibus alio
loco scriptura dicit deo, Tu autem idem ipse es, & an-
ni tui non deficient. Hos annos iste transiliens, non in Psal. 101.
garrulitate forinsecus, sed in suo silentio cogitauit. Et
annorum ęternorum memor fui: *Et meditatus sum nocte
cum corde meo.* Nemo illi calumniosus tendiculas ver-
borum requirit, in corde suo meditatus est. *Garriebam.*
Ecce est illud garrire: Obserua igitur iterum te, ne defi-
ciat spiritus tuus: Non inquit, non sic garriebam quasi
foris, alio modo nunc: Quomodo nunc? Garriebam,
Et scrutabar spiritum meum. Si scrutaretur iste terram, vt ve-
nas auri inueniret, nemo eum desipere diceret, imò sa-
pientem multi dicerent, qui vellet ad aurum perueni-
re. Quanta homo habet intus, & non fodit? Scrutaba-
tur iste spiritum suum, & cum ipso spiritu suo loqueba-
tur, & in ipsa locutione garriebat. Seipsum enim inter-
rogabat, seipsum examinabat, in se iudex erat. Et quid
sequitur? Scrutabar spiritum meum. Timendum est ne
in ipso

A in ipso spiritu suo remaneat, garriuit enim foris. Et quia
anticipauerunt vigilias omnes inimici eius, inuenit ibi
tristitiã, & defecit spiritus eius. Qui garriebat foris, ecce
cœpit intus garrire securus: Ibi solus, ibi in silẽtio cogi-
tat annos æternos. Et perscrutabar, inquit, spiritũ meũ.
Et hic timendum, ne in spiritu suo remaneat, & non sit
transiliẽs: Iam tamen melius agit, q̃ foris agebat: Tran-
scendit aliquid, Et hinc videamus quò. Nũ enim cessat
iste transiliẽs, donec veniat in finẽ: vnde habet titulum
Psalmus, Garriebam, inquit, & scrutabar spiritũ meum.
Et quid inuenisti? *Non in æternum repelles deus.* Tædium
inuenerat in hac vita, nusquam fidem, nusquam securã
consolationẽ. Ad quoscunq; homines intendebat, scã-
dalum in eis inueniebat, aut timebat, Nusquam ergo se-
curus: Tacere illi malum erat, ne sileret à bonis. Loqui
& foris garrire molestũ erat, ne anticiparẽt vigilias om
nes inimici eius, calumnias inquirerent in verbis eius.
Angustatus in hac vita vehemẽter, multum de alia vita
cogitauit, vbi ista nõ sit tentatio. Et quando illuc perue-
nitur? Non enim nõ constat, quia quod hic patimur, ira
Esaia.57. dei est. Dicitur hoc in Esaia, Non in æternum vindex
in vobis ero, neq; per omne tempus irascar vobis. Et di
B cit, Quare? Spiritus enim à me procedet, & omnẽ flatũ
ego feci: Propter peccatum paululum quidem contri-
staui eum & percussi eum, & auerti faciem meam ab il-
lo, & abiit tristis, & ambulauit vias suas. Quid ergo? Hęc
ira dei semper erit? Non hoc inuenit iste in silentio.
Quid enim dicit? Non in æternum repellet deus: *Et
non apponet vltra vt beneplaceat ei adhuc.* Quid est, vt bene-
placeat ei adhuc? Repellere & in æternum repellere nõ
apponet. Necesse est vt reuocet ad se seruos suos, neces-
se est vt recipiat fugitiuos redeuntes ad dominum, ne-
cesse est vt exaudiat vocem compeditorũ. Non in æter
num repellet deus, & nõ apponet vltra vt beneplaceat
ei adhuc: *Aut in finem misericordiam [illegible], à gene-
ratione in generationẽ, Aut obliuiscetur misereri deus.* In te, à te,
in alterum nulla est misericordia, nisi eam tibi deus do
net, Et ipse deus obliuiscitur misericordiã? Riuus cur-
rit, fons ipse siccatur? Aut obliuiscetur misereri deus?
Aut continebit in ira sua miserationes suas? Id est, sic irasce-
tur vt non misereatur? Facilius ille iram, quàm miseri-
C cordiam continebit? Hoc & per Esaiam dixerat, Non
Esaia.57. in æternum vindex in vobis, neque per omne tempus
irascar vobis. Hoc & postea quàm dixit, Abiit tristis, &
ambulauit vias suas: Vias, inquit, eius vidi, & sanaui eũ.
Hoc vbi cognouit iste, transcendit se, & delectatur do-
mino, vt ibi esset, & in eius operibus magis garriret, nõ
in spiritu suo, non in eo quod erat, sed in eo à quo fa-
ctus erat. Et hinc ergo transiliens transcendit. Videte
transilientem, videte si remaneat alicubi quousque per-
ueniat ad deum. *Et dixi.* Iam seipsum transiliẽs: quid
dixit? *Nunc cœpi.* Cum excessissem & me, nunc cœpi,
Hinc iam nullum periculum est: Nam in meipso rema-
nere, periculum fuit: Et dixi, Nunc cœpi. *Hæc est im-
mutatio dexteræ excelsi.* Modo me cœpit mutare excelsus,
modo recepi aliquid, vbi securus sim: modo intraui
aliquam aulam gaudiorum, vbi nullus timetur ini-
micus: Modo cœpi esse in ea regione, vbi non antici-
pent vigilias omnes inimici mei. Nunc cœpi, hæc est
immutatio dexteræ excelsi. *Memor fui operum domini.*
Iam videte illum spatiari in operibus domini. Garrie-
bat enim foris, & cõtristatus inde defecit spiritus eius,
Garriuit intus cum corde suo & cum spiritu suo, & per-
scrutatus eundem spiritum suum: memor fuit annorũ
æternorũ, memor fuit misericordiæ domini, quia non

repellet dominus in æternum, & cœpit iam in eius ope- D
ribus securus gaudere, securus exultare. Audiamus iam
opera ipsa, & exultemus & nos: Sed affectus etiam nos
transiliamus, nec ad temporalia gaudeamus. Habemus
enim & nos cubile nostrum, Quare nõ illuc intramus?
Quare non in silentio agimus? Quare non spiritum no
strum perscrutamur? Quare annos æternos non co-
gitamus? Quare in operibus dei non lætamur? Sed nũc
audiamus, & ipso dicente delectemur, vt etiam cum
hinc abierimus, faciamus quod ipso loquente facieba-
mus: si tamen facimus cœptum ipsius quod dixit, nunc
cœpi. Gaudere in operibus dei est obliuisci, & te, si po-
tes illo solo delectari. Quid enim melius illo? Non vi-
des, quia cum ad te redis, in deteriorem redis. Memor
fui operum domini: *Quia memor ero ab initio mirabilium
tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in affectionibus
tuis garriam.* Ecce tertium garrire. Garriuit foris quan-
do defecit, garriuit in spiritu suo intus quando profe-
cit, garriuit in operibus dei quando peruenit quò pro-
fecit. Et in affectionibus tuis garriam, non in affectioni-
bus meis. Quis viuit sine affectionibus? Et putatis fratres, E
quia qui deum timent, deum colunt, deũ diligunt, nul-
las habent affectiones? Vere hoc putabis & putare au-
debis, quod affectiones habeat tabula, theatrum, ve-
natio, aucupium piscatus, & non habeant opera dei, &
non habeant meditationes dei interiores affectiones
quasdam suas, cum inspicitur mundus, & ponitur ante
oculos spectaculum naturæ rerum, & in his quæritur ar
tifex, & inuenitur nusquam displicens, & per omnia
placens. *Deus in sancto via tua.* Inspicit iam opera mi-
sericordiæ dei circa nos, ex his garrit, & in his affectio-
nibus exultat. Primò inde cœpit in sancto via tua. Quæ
via tua in sancto? Ego sum, inquit, via veritas & vita. Ioan.14.
Redite ergo homines ab affectionibus vestris. Quò itis?
Quò curritis? Quò non solum à deo, sed etiam a vobis
fugitis? Redite præuaricatores ad cor, scrutamini spi- Esaia.46.
ritum vestrum, recolite annos æternos, inuenite mise-
ricordiam dei circa vos, attendite opera misericordiæ
eius, In sancto via eius. Filij hominum vsquequo graues
corde? Quid quæritis in affectionibus vestris? Vt quid Psal.4.
diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et scitote
quoniam magnificauit dominus sanctum suum. In san
cto via tua. Ad ipsum ergo attendamus Christum, At- F
tendamus ibi viam eius. Deus in sancto via tua. *Quis
deus magnus sicut deus noster?* Habent gentes affectiones
circa deos suos, idola adorant, oculos habent & non Psal.113.
vident, aures habent & non audient, pedes habent &
non ambulabunt. Quid ambulas ad deum qui non am
bulat? Non, inquit, ea colo. Et quid colis? Nomen quod
ibi est? Certe hoc colis quod alibi dictum est, Quoniã
dij gentium dæmonia. Aut idola colis, aut dæmonia?
Nec idola, nec dæmonia, inquit. Et quid colis? Stellas, Psal.95.
solem, lunam, ista cœlestia. Quanto melius, qui fecit &
terrena & cœlestia? Quis deus magnus sicut deus no-
ster? *Tu es deus qui facis mirabilia solus.* Tu vere magnus
deus, faciens mirabilia, in corpore, in anima, solus fa-
ciens. Audierunt surdi, viderunt cæci, cõualuerunt lan-
guidi, surrexerunt mortui, cõstricti sunt paralitici, Sed
miracula ista tunc in corporibus. Videamus in anima,
Sobrij sunt, pauloante ebriosi. Fideles sunt, pauloante
adoratores simulacrorum. Res suas donãt pauperibus,
qui alienas antea rapiebant. Quis deus magnus sicut
deus noster? Tu es deus qui facis mirabilia solus. Fecit
& Moyses, sed non solus, Fecit & Helias, fecit & Heli- Exod.14.
sæus, fecerunt & Apostoli, sed nullus eorum solus. Illi

G cum facerent, tu cum eis, tu quando fecisti, illi non tecum. Non enim tecum fuerunt cum fecisti, quando & ipsos tu fecisti. Tu es deus qui facis mirabilia sol⁹. Quomodo solus? Nũquid forte pater & non filius, aut filius & non pater? Immò pater & filius & spiritus sanctus. Tu es deus, qui facis mirabilia solus. Non enim tres dij, sed vnus deus facis mirabilia solus, & in ipso transilien te. Nam vt etiam transiliret, & ad ista perueniret, miraculum dei fuit. Quando intus garriuit cum spiritu suo, vt transiliret & ipsum spiritum suum, & in dei operibus delectaretur, ipse ibi fecit mirabilia. Sed quid fecit de⁹?

Notam fecisti in populis virtutem tuam. Inde congregatio ista Asaph trãsiliens, quia notam fecit in populis virtutem suam. Quam virtutem suam notam fecit in popu-
1.Cor.1. lis? Nos autem prędicamus Christum crucifixũ, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis & Græcis Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Si ergo virtus dei Christus, notum fecit Christum in populis, An & hoc nondum agnoscimus, & ita desipimus, ita infra iacemus, ita nihil transilimus, vt hoc non videamus? Notam fecisti in populis
H virtutẽ tuam. *Redemisti in brachio tuo populum tuum.* Brachio tuo, hoc est, virtute tua. Et brachiũ domini cui re-
Esaia.53. uelatum est? Redemisti in brachio tuo populum tuum.

Filios Israel & Ioseph. Quomodo duos populos filios Israël & Ioseph? Nõne filij Ioseph in filiis Israël? Ita planè. Hoc scimus, hoc legimus, hoc scriptura clamat, hoc veritas indicat, quoniam Israël idem qui Iacob, habuit filios duodecim, inter quos vnus erat Ioseph, & ex duodecim filiis Israël quotquot nati sunt, ad populũ Israël pertinent. Quomodo ergo ait, filios Israël & Ioseph? Nescio quid hic distinguendum admonuit. Perscrutemur spiritum nostrum, fortassis ibi aliquẽ posuit deus,
Gene.37. quem debemus & nocte quærere manibus nostris, vt non decipiamur, forte inueniemus & nos in hac distinctione filios Israël & Ioseph. Per Ioseph alium populũ intelligi voluit, Gentium populũ intelligi voluit. Quare gentium populum per Ioseph? Quia Ioseph vẽditus est in Aegyptũ à fratribus suis. Ille Ioseph cui fratres inuiderunt, & eum in Aegyptũ vendiderunt, venditus in Aegyptũ laborauit, humiliatus est, agnitus, exaltatus, floruit, imperauit. Et his omnibus quid significauit? Quid
I nisi Christum à fratribus venditum eiectũ de terra sua tanquam in Aegyptum gentiũ? Ibi primo humiliatum, quãdo persecutiones martyres patiebantur, nunc exaltatum sicut videmus, quoniã impletum est in eo, Ado-
Psal.71. rabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Ergo Ioseph populus ex gentibus, Israël vero populus ex gente Hebræorum. Redemit populũ suum deus
Ephe.2. filios Israël & Ioseph, Per quid? Per lapidem angularẽ, in quo duo parietes copulati sunt. Et exequitur quomodo. *Viderunt te aquæ deus.* Quid sunt aquæ? Populi. Quæ
Apoca.17. sunt istæ aquæ? Dictum est in Apocalypsi, responsum est populi, Ibi inuenimus aptissime aquas in figura positas populorum. Supra autem dixerat, Notam fecisti in populis virtutem tuam. Merito ergo viderunt te aquæ deus. *Viderunt te aquæ & timuerunt.* Ideo mutatæ sunt quia timuerunt. Viderunt te aquæ deus & timuerunt. *Et conturbatæ sunt abyssi.* Quæ sunt abyssi? Altitudines aquarum. Quis nõ turbatur in populis cum conscientia pulsatur? Quæris altitudinem maris, quid profundius humana conscientia? Ista profunditas turbata est, quando in brachio suo redemit populum suũ deus. Quomodo turbatæ sunt abyssi? Quando omnes conscientias suas cõfitendo fuderũt. Et turbatæ sunt abyssi.

Multitudo sonitus aquarum. In laudibus dei, in confes- K
sionibus peccatorum, in hymnis & canticis, in orationibus. Multitudo sonitus aquarum. *Vocem dederunt nubes.* Inde isti sonitus aquarum, inde abyssorum perturbatio, quia vocem dederunt nubes. Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis. Quæ nubes? De quibus minatur cuidam vineæ deus, quæ pro vua fecit spinas, & dicit, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam im- Esaia.5.
brem. Denique Apostoli relinquentes Iudæos, ierunt ad gentes, In omnibus gentibus vocem dederũt nubes prædicando Christum. Vocem dederunt nubes. *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* Easdem voces nubium rursus sagittas dixit. Verba enim Euangelistarum sagittæ fuerunt, Similitudines enim sunt, Nam propriè nec sagitta est pluuia, nec pluuia sagitta. At vero verbum dei & sagitta est quia percutit, & pluuia quia rigat. Nemo ergo iam miretur abyssorum conturbationem, quando sagittæ tuę pertransierunt. Quid est, pertransierunt? Non in auribus remanserunt, sed corda transfixerunt.

Vox tonitrui tui in rota. Quid est hoc? Quomodo intellecturi sumus? Adiuuet dominus. Vox tonitrui tui L
in rota. Solebamus pueri suspicari cum audiremus tonitrua de cœlo, quasi vehicula de stabulo processisse. Habent enim tonitrua quandam concussionem similem vehiculis. Nunquid ad ista puerilia redituri sumus, vt intelligamus, Vox tonitrui tui in rota: quasi aliqua vehicula habeat deus in nubibus & trãsitus vehiculorum illorum strepitum conciter? Absit. Hoc puerile est, vanum, nugatorium. Quid est ergo, Vox tonitrui tui in rota? Voluitur vox tua, Neque hoc intelligo. Quid faciemus? Interrogemus ipsum Idithum, ne forte ipse exponat, quod dixit, Vox, inquit, tonitrui tui in rota. Non intelligo. Audiam quid dicis, *Apparuerunt fulgura tua orbi terrarum.* Dic ergo, Non intellexeram. Orbis terrarum est rota. Nam circumitus orbis terrarum merito & orbis dicitur, Vnde breuis etiã rotela, orbiculus appellatur. Vox tonitrui tui in rota, apparuerũt fulgura tua orbi terrarum. Nubes illæ in rota circumierunt orbem terrarum, circumierunt tonando & coruscando, abyssos commouerunt, præceptis tonuerunt, miraculis coruscauerunt. In omnem enim terram exiuit sonus eo- Psal.18.
rum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Commota & contremebunda facta est terra.* Id est, omnes qui habitant in M
terra. Per similitudinem autẽ ipsa terra, mare est. Quare? Quia gẽtes omnes maris nomine nũcupantur, quod vita humana amara est, & procellis ac tempestatibus subdita. Iam illud si attendas quòd homines se tanquã pisces deuorant, cum maior minorẽ absorbet. Hoc est ergo hoc mare illuc Euangelistæ ierunt. *In mari est via tua.* Iamdudum in sancto via tua, modo in mari est via tua, quia ipse sanctus in mari, & merito etiam super aquas maris ambulauit. In mari est via tua: id est, in gen Matth.14.
tibus prædicatur Christus tuus. In alio quippe Psalmo Psal.66.
ita dicitur, Deus misereatur nostri & benedicat nos, illuminet vultum suũ super nos & misereatur nostri, vt cognoscamus in terra viã tuam. Vbi in terra? In omnibus gentibus salutare tuum, Hoc est, In mari est via tua.

Et semitæ tuæ in aquis multis. Hoc est, in populis multis. *Et vestigia tua non agnoscentur.* Nescio quos tetigit, & mitũ nisi & ipsos Iudæos. Ecce iam sic prolata est gẽtibus misericordia Christi, vt i mari sit via tua, & semitæ tuę in aquis multis, & vestigia tua nõ agnoscenẽ. Vnde? A quibusdã non agnoscentur, nisi ab his qui adhuc dicunt, Nondũ venit Christus? Quare dicũt, nondũ venit Christus? Quia nõ agnoscunt vestigia super mare ambulantis.

A bulantis. *Deduxisti sicut oues plebem tuam in manu Moysi & Aaron.* Quare hoc addiderit, indagare aliquantulũ difficile est. Adiuuate ergo nos intentione vestra, quia post ipsos duos versus finis erit & Psalmi & sermonis. Ne forte cũ aliquid restare arbitramini, timore laboris minus ad præsens attendatis. Cum dixisset, In mari est via tua: quod intelligimus in gẽtibus: & semitæ meę in aquis multis: quod intelligimus in populis multis: adiũxit, Et vestigia tua non agnoscentur: Et quærebamus à quibus non agnoscerẽtur, & subiecit cõtinuo, Deduxisti sicut oues plebem tuã in manu Moysi & Aaron: id est, ab ista plebe tua, quæ deducta est in manu Moysi & Aaron, vestigia tua non cognoscentur. Quare ergo positũ est, nisi increpandi & exprobrandi causa in mari est via tua? Vnde in mari est via tua, nisi quia exclusa est à terra tua? Expulerunt Christum, noluerunt esse suum saluatorem ægri, Ille autẽ cœpit esse in gentibus, & in omnibus gentibus in multis populis, saluæ factæ sunt etiam reliquiæ populi illius, Remansit foris ingrata multitudo, & claudicans Iacob femoris latitudo. *Gene. 32.* Latitudo enim femoris B intelligitur via in multitudine generis, & facta est in maiore parte Israëlitarum turba quædam vana & insipiens, quę non agnosceret vestigia Christi in aquis. Deduxisti sicut oues plebem tuam, & nõ te cognouerunt. Tanta cum illis bona fecisti, mare diuisisti, inter aquas per aridam traiecisti, persequentes inimicos fluctibus operuisti, in deserto egentibus mãna pluisti, deducens eos in manu Moysi & Aaron, & expulerunt te à se, vt in mari esset via tua, & vestigia tua non agnoscerent.

In Psalmum septuagesimumseptimum Præfatio.

PSalmus iste ea continet quæ in veteri testamento populo acta narrantur: recentior autem & posterior popul⁹ admonetur, vt caueat ne sit ingratus beneficiis dei, eiusque in se prouocet iracundiam, cuius obedienter & fideliter debet suscipere gratiam, Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio praua & amaricans, † generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. *† alias, exasperans.* Hæc est igitur Psalmi huius intentio, hęc vtilitas, hic vberrimus fructus. Sed cum hæc omnia videantur perspicua & aperta dici atque narrari, primitus mouet atque intẽtos facit titulus eius. Neque enim frustra inscribitur, *Intel-* C *lectus Asaph*, Nisi quia fortasse non quod superficies sonat, sed interius aliquid intelligentem quærunt ista lectorem. Deinde narraturus & cõmemoraturus hęc omnia, quæ videntur auditore q̃ expositore potius indigere, Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Quis non hic de somno excitetur? Quis audeat velut manifestas legẽdo percurrere parabolas & propositiones quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? Parabola quippe alicuius rei similitudinẽ præ se gerit, quod licet sit vocabulũ Græcum, iam tamen pro Latino vsurpatur. Et notum est, ꝙ in parabolis quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Propositiones autẽ quę Græce appellantur problemata, quęstiones sunt, habentes aliquid quod in disputatione soluendũ sit. Quis ergo parabolas & propositiones transitorie legat? Quis non his auditis vigilantiam mentis intendat, vt ad earum fructum intelligendo perueniat?

Expositio Psalmi.

ATtendite, inquit, *populus meus legẽ meam.* Quem hic credamus loqui nisi deum? Ipse enim legem dedit populo suo, quẽ liberatum ex Aegypto congregauit, quæ cõgregatio ꝓprie synagoga nuncupatur,

quod interpretatur Asaph. Vtrũ ergo ita dictũ est, Intel- D lectus Asaph, ꝙ ipse Asaph intellexerit: an figurate intelligendum, quod eadẽ synagoga, hoc est, idem populus intellexerit, cui dicitur, Attendite populus meus legem meam? Quid est ergo ꝙ eundem populũ per Prophetã increpat dicens, Israël autẽ me nõ agnouit, & populus *Esaia. 1.* meus non intellexit? Sed ꝓfecto erant etiam in illo populo qui intelligerent habentes fidẽ, quæ postea reuelata est, non ad legis literam, sed ad gratiã spiritus pertinentẽ. Non enim sine ipsa fide fuerũt qui eius in Christo futuram reuelationẽ præuidere & prænunciare potuerunt, cũ & illa vetera sacramẽta significatiua fuerint futurorum. An soli Prophetę habebat hanc fidem, non & populus? Imò vero etiam qui Prophetas fideliter audiebant, eadem adiuuabãtur gratia, vt intelligerent qđ audiebant. Sed vtiq; sacramentum regni cœlorũ velabatur in veteri testamento, quod plenitudine temporis reuelaretur in nouo. Nolo em̃ vos, ait Apostolus, igno- *1. Cor. 10.* rare fratres, quoniã patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem po E tum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali cõsequente eos petra, petra autem erat Christus. Idẽ itaq; in mysterio cibus & potus illorum qui noster sed significatione idem, nõ specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Sed non, inquit, in omnib⁹ illis beneplacitũ est deo. Omnes quidem eundem cibũ spiritalẽ manducauerunt, & eun *Ibidem.* dem potũ spiritalem biberũt, id est, spiritale aliquid significantẽ, sed nõ in omnibus illis beneplacitũ est deo. Cũ dicit, Non in omnibus: erant ergo ibi aliqui in quibus beneplacitũ est deo, Et cum essent omnia commu- *4. sen. dist.* nia sacramenta, non cõmunis erat omnibus gratia, quę *4. qui vero.* sacramentorum virtus est, Sicut & nunc iam reuelata fides quæ tũc velabatur, omnibus in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizatis commune est lauacrum *Matth. 28.* regenerationis: sed ipsa gratia cuius ipsa sunt sacramẽta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptismum, & falsi fratres in cõmunione catholici nominis. Ergo & hic recte dicitur, sed non in omnibus illis beneplacitum est deo. Neque tunc tamen, neque nunc infructuosa est vox dicentis, F Attendite populus meus legẽ meam. Quæ locutio nota est in omnibus literis, quod non ait, attende: sed, attendite. Ex multis enim populus constat, quibus multis quod sequitur pluraliter dicitur: *Inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Quod est attendite, hoc est, inclinate aurem vestram. Et quod ibi ait, legem meam: hoc ait hic, verba oris mei. Ille namque pie attendit legem dei & verba oris eius, cuius aurem inclinat humilitas, non cuius erigit ceruicem superbia. Quod enim infunditur, concauo humilitatis excipitur, eminentia tumoris expellitur. Vnde alio loco, Inclina, inquit, aurem *Prouer. 22.* tuam, & excipe verba intellectus. Satis itaque admoniti sumus etiam istum Psalmum huius intellectus Asaph, quia genitiuo casu in titulo positũ est huius intellectus, non hic intellectus, inclinata aure suscipere, id est, humili pietate. Nec ipsius Asaph dictum est, sed ipsi Asaph, quod Græco articulo apparet, & in quibusdam Latinis codicibus inuenitur. Verba igitur ista intellectus sunt, id est, intelligẽtię sunt, quę data est ipsi Asaph, Quod nõ vni homini, sed melius cõgregationi populi *† al. dicitur.* dei, † vnde nequaquã nos alienare debemus. Quamuis

G enim proprie dicatur synagoga Iudæorũ, Ecclesia vero
Christianorum, quia cõgregatio magis pecorum, con-
uocatio vero magis hominũ intelligi solet, tamen & il-
lam dictam inuenimus Ecclesiam, & nobis fortasse po
Psal. 105. tius conuenit dicere, Salua nos domine deus noster, &
congrega nos de gentibus, vt confiteamur nomini san
cto tuo. Neq; dedignari nos oportet, imò gratias ineffa
biles agere, ꝙ sumus oues manuum eius, quas præuide-
Ioan. 10. bat cum diceret, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc
ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex &
vnus pastor: iungẽdo scilicet fidelem populum gentiũ
Matth. 15. fideli populo Israelitarum, de quibus prius dixerat, Nõ
sum missus nisi ad oues, quæ perierũt domus Israël. Nã
& congregabuntur ante eum omnes gentes, & separa-
Matth. 25. bit eos sicut pastor segregat oues ab hœdis. Sic igitur
audiamus, quod dictũ est, Attẽdite populus meus legẽ
meam, Inclinate aurem vestram in verba oris mei: non
tanquam Iudæis, sed potius tanquã nobis, vel certe tan
quam etiam nobis ista dicantur. Cum enim dixisset A-
1. Cor. 10. postolus, Sed non in omnibus illis beneplacitũ est deo:
ita ostendens fuisse ibi etiã illos, in quibus beneplacitũ
H est deo, continuo subiecit, Prostrati enim sunt in deser
to. Deinde adiunxit, Hæc autẽ figuræ nostræ factę sunt,
vt non simus concupiscẽtes mala, sicut & illi cõcupie-
runt, Neq; idolis seruientes, sicut quidam eorum seruie-
runt, sicut scriptum est, Sedit populus manducare & bi
bere, & surrexerunt ludere. Neq; fornicemur, sicut qui-
dam eorum fornicati sunt, & ceciderũt vna die vigin-
titria milia. Neq; tentemus Christum, sicut quidam eo-
Ibidem. rum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neq; mur-
muraueritis, sicut quidam eorũ murmurauerunt, & pe-
rierunt ab exterminatore. Omnia autem hæc in figura
contingebãt illis, Scripta autem sunt ad correctionem
nostram, in quos fines seculorũ obuenerunt. Nobis er-
go potius ista cãtata sunt, Vnde in hoc Psalmo inter cę
tera dictũ est, Vt cognoscat generatio altera, filij qui na
scentur & exurgent. Porrò si ille interitus à serpẽtibus,
& ab exterminatore illa perditio, & gladij trucidatio,
1. Cor. 10. figuræ fuerunt, sicut euidenter dicit Apostolus, cum il-
la omnia contigisse manifestũ sit: nõ enim ait, in figura
dicebantur: vel, in figura scripta sunt: sed, in figura, in-
quit, cõtingebant illis: quãto maiore diligentia pietatis
I cauendæ sunt pœnæ, quarũ figuræ illæ fuerunt? Procul-
dubio quippe sicut in bonis rebus multo amplius bonũ
est, in eo quod per figurã significatur q̃ in ipsa figura,
ita & in malis longe vtiq; peiora sunt, quæ significãtur
figuris, cum tam mala sint etiã significantes figurę. Nã
sicut terra illa promissionis, quò ille populus duceba-
tur, in comparatione regni cœlorũ nihil est, quò Chri-
stianus popul⁹ ducitur: ita & pœnæ illæ quæ figuræ fue-
runt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum
quas significant nihil sunt. Quas autem figuras dixit
Apostolus, eas dicit iste Psalmus, quantum existimare
possumus, parabolas & propositiones, nõ habẽtes in eo
fidem quòd cõtigerunt, sed in his rebus ad quas ratio-
nabili comparatione deferuntur. Attendamus ergo le-
gem dei populus eius, & inclinemus aurem nostram in
verba oris eius. *Aperiam*, inquit, *in parabolis os meum, elo-
quar propositiones ab initio.* A quo initio dicat, satis appa-
ret in consequentibus. Non enim ex quo factum est cœ
lum & terra, vel ex quo creatum est in primo homine
genus humanum, sed ex quo populi congregatio quæ
abducta est ex Aegypto, vt sensus pertineat ad Asaph,
quod interpretatur congregatio. Sed vtinam qui dixit,
Aperiam in parabolis os meum, etiam intellectum no-
strum in eas aperire dignetur. Si enim sicut os suum K
aperuit in parabolis, ita aperiret etiam ipsas parabolas:
& sicut eloquitur propositiones, ita eloqueretur & earũ
expositiones, non hic æstuaremus. Nunc vero ita obte-
cta & clausa sunt omnia, vt etiam si ad aliquid ipso ad-
iuuante vnde salubriter pascamur peruenire possimus,
in sudore tamen vultus nostri edamus panem, & pœnã Gene. 3.
diffinitionis antiquæ, non corporis tantum, sed & cor-
dis labore pendamus. Dicat ergo & audiamus parabo
las & propositiones. *Quanta*, inquit, *audiuimus & cogno
uimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.* Dominus supe-
rius loquebatur. Nam cuius alterius verba credenda
sunt, Attendite populus meus legem meam? Quid est
ergo quod nunc repente homo loquitur? Iam enim ho
minis verba sunt, Quanta audiuimus, & cognouimus
ea, & patres nostri narrauerũt nobis. Nimirũ iam deus
ex hominis ministerio locuturus: sicut ait Apostol⁹, An 2. Cor. 13.
vultis experimentum accipere eius, qui in me loquitur
Christus: ex persona sua primum verba fieri voluit, ne
verba eius loquens homo, contemneretur vt homo. Ita
enim se habẽt locutiones dei, quæ nobis insinuãtur per
sensum corporis nostri. Creaturam subditam, opere in- L
uisibili creator mouet, Nõ eius substãtia in aliquid cor-
porale & temporale conuertitur, aut corporalibus & tẽ
poralibus signis, siue ad oculos siue ad aures pertinen-
tibus quantum capere homines possunt, suam facit in-
notescere volũtatem. Si enim angelus vti potest æthe-
re, aëre, nube, igne, & alia qualibet natura vel specie cor
porali, & homo, vultu, lingua, manu, calamo, literis alijs
ve significantibus rebus ad suæ mentis indicãda secre-
ta: postremo cum homo sit, nuncio homines mittit, &
dicit alij vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo Luca. 7.
suo, fac hoc, & facit: quanto maiore & efficaciore pote-
state deus, cui domino vniuersa subiecta sunt, & ipso
angelo & homine vtitur, vt quod ei placet annunciet?
Quamuis itaq; iam homo dicat, Quanta audiuimus, &
cognouimus ea & patres nostri narrauerũt nobis: tamẽ
tanquã dei verba, non tanquã humanas fabulas audia-
mus. Propter hoc enim præmissum est, Attẽdite popu-
lus meus legem meam, inclinate aurem vestrã in verba
oris mei. Aperiã in parabolis os meũ, eloquar proposi-
tiones ab initio. Quanta ergo audiuimus, inquit, & co-
gnouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis. Sic est M
audiuimus, & cognouimus, quomodo, Audi filia & vi- Psal. 44.
de. Audita enim sunt in veteri testamento quæ cogno-
scuntur in nouo, Audita cum prophetarentur, cognita
cum implerentur. Vbi promissio redditur, non fraudatur
auditio. Et patres nostri Moyses & Prophetæ narra
uerunt nobis. *Non sunt abscõdita à filiis eorum, in generatio-
ne altera.* Hæc est generatio, in qua nobis donata est re-
generatio. *Annunciantes laudes domini & potentias eius, &
mirabilia eius quæ fecit.* Ordo verborum est, Et patres no-
stri narrauerunt nobis, annunciantes laudes domini.
Laudatur dominus vt ametur. Quid enim salubrius a-
matur? *Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in
Israel.* Hoc est initium de quo supra dictũ est, Eloquar
propositiones ab initio. Initium est ergo vetus testamẽ-
tum, finis nouum. Timor enim præualet in lege, Et ini-
tium sapientiæ, timor domini. Finis autem legis Chri- Psal. 110.
stus est ad iustitiam omni credenti, Quo donante dif- Roma. 10.
funditur charitas in cordibus nostris per spiritum san- Roma. 5.
ctum, qui datus est nobis, Et cõsummata charitas, foras
mittit timorem, quoniam non sine lege iustitia dei ma 1. Ioan. 4.
nifestata est, Sed quoniam testimonium habet à lege
& prophetis, ideo suscitauit testimonium in Iacob, &
legem

A legem posuit in Israël. Nam & illud quod tam insigni & pleno tantis significatiotubus opere tabernaculum cũstitutum est, tabernaculum testimonij nominatur: in *Exod.40.* quo erat velamen contra arcam legis, sicut velamen cõ *2.Cor.3.* tra faciem ministri legis, quia in illa dispensatione, parabolæ, & propositiones erant. Ea quippe quæ prędicabantur & faciebant, velatis significationibus cõdebantur, & non reuelatis manifestationibus cernebantur. Cũ *Ibidem.* autem transierit ad Christũ, ait Apostolus, auferetur velamen. Quotquot enim sunt promissiones dei, in illo *2.Cor.1.* erant. Quisquis igitur Christo adhæret, totum bonum quod etiã in literis legis non intelligit habet, Quisquis autẽ est alienus à Christo, nec intelligit, nec habet. Suscitauit ergo testimonium, in Iacob, & legem posuit in Israël. More suo repetit, Nam quod est, suscitauit testimonium: hoc est, legẽ posuit: Et quod est, in Iacob: hoc est, in Israël. Nam sicut ista duo nomina sunt hominis vnius, ita lex & vetus testimoniũ duo sunt nomina rei vnius. Interest aliquid, ait quispiã, inter suscitauit & pro- *Gene.25.* posuit? Ita sanè, quemadmodũ interest etiã inter Iacob *& 32.* & Israël, Non quia erant duo homines, sed eadem duo nomina diuersis causis vni homini sũt imposita. Iacob B propter supplantationẽ, quoniam nascẽtis tenuit plantam fratris, Israël autem propter visionem dei. Sic aliud est suscitauit, aliud posuit. Nam suscitauit testimoniũ, quantum existimo dictum est, quòd illo aliquid suscitatum est. Sine lege enim, ait Apostolus, peccatum mor- *Roma.7.* tuum est, Ego autem viuebam aliquando sine lege, Adueniente autem mandato, peccatum reuixit. Ecce quod suscitatum est per testimoniũ, quod est lex, vt appareat quod latebat, Sicut paulo post dicit, Sed peccatum, vt *Ibidem.* appareat peccatum per bonum mihi operatũ est mortem. Posuit autem legem dictũ est, tanquam iugum pec *1.Timo.1.* catoribus: vnde dicitur, Quia iusto non est lex posita. Testimonium est igitur inquantum aliquid probat, lex autem inquantum iubet, cum sit vna eademq; res. Quo- *Psal.117.* circa sicut lapis Christus, sed credentibus in caput anguli, non credentibus autem lapis offensionis, & petra scandali: ita testimonium legis eis qui lege nõ legitime vtuntur, testimonium est, quo conuincantur puniendi peccatores: his vero qui ea legitime vtũtur, testimoniũ est quo demonstratur ad quẽ liberandi confugere de- C bent peccatores. In eius enim gratia est iustitia dei, testi- *1.Petri.2.* monium habens à lege & prophetis qua iustificatur im *Roma.10.* pius: quam quidam ignorantes, & suam volentes cõstituere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. *Quanta, inquit, mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur & exurgent, narrabunt filiis suis: Vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operum dei, & mandata eius exquirant. Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua & amaricans. Generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius.* Hæc verba indicant duos quodammodo populos, alterum ad vetus, alterum ad nouum testamentum pertinentẽ: nam quod ait, Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis: mandata eos accepisse dixit, nota ea facere filiis suis, nõ tamen eos agnouisse aut fecisse, sed ad hoc acceperunt ipsi, vt cognoscat generatio altera, quod illa non cognouit. Filij qui nascentur & exurgent, Nã illi qui nati sunt, non exurrexerunt, quia non sursum cor, sed in terra potius habuerunt. Cum Christo enim exurgitur: vnde di- *Colo.3.* ctum est, Si exurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sa- *Roma.10.* pite. Et narrent, inquit, filiis suis, vt ponãt in deo spem *Psal.36.* suam. Ita enim non suam iustitiã iusti volunt cõstituere, sed reuelãt ad deum viam suam, & sperant in eum, vt ipse faciat. Et non obliuiscãtur operum dei: magni- D ficando scilicet, & iactando opera sua tanquam ipsi faciant, cum deus sit qui operatur in eis qui bona operan *Philip.2.* tur, & velle & operari pro bona voluntate. Et mandata eius exquirant. Cũ iam ea didicerint, quomodo exquirant? Quanta enim, inquit, mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Quid cognoscat? Vtiq; mandata quæ mandauit. Quomodo ergo adhuc exquirant, nisi quia ponẽdo in deo spem suam? Tunc mandata eius exquirãt, vt ab eis illo adiuuante compleãtur. Ne fiant sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ non direxit cor suũ. Et dicit quare, cõtinuo subiungendo, Et nõ est creditus cũ deo spiritus eius: id est, quia non habebat fidem quæ impetrat, quod lex imperat. Quando eñ cum spiritu dei operante spiritus hõis cooperatur, tũc quod deus iussit impletur: & hoc nõ fit nisi credendo in eum *Roma.4.* qui iustificat impium. Quam fidẽ nõ habuit generatio praua & amaricans: & ideo de illa dictum est, Non est creditus cũ deo spirit⁹ eius. Multo enim hoc expressius dictum est, ad significandam gratiã dei, quæ nõ solum operatur remissionem peccatorum, sed etiã cooperan- E tem sibi facit hõis spiritum in opere bonorum factorũ: quasi diceret, Non credidit deo spiritus eius. Hoc est enim habere cum deo creditum spiritum, non credere *3. sen. dist.* spiritum suum posse facere sine deo iustitiam, sed cum *23. aliud* deo. Hoc est enim credere in deum, quod vtiq; plus est *est.* q̃ credere deo. Nã & homini cuilibet plerunq; credendum est, quamuis in eum nõ sit credendum. Hoc est ergo credere in deũ, credendo adhærere ad bene cooperandum bona operanti deo: Quia sine me, inquit, nihil *Ioan.15.* potestis facere. Quid autem plus hinc Apostolus dicere potuit quàm quod ait, Qui autẽ adhæret deo vnus spi- *1.Cor.6.* ritus est? Alioquin lex ista testimonium est quo damnetur, nõ quo absoluatur reus. Litera enim est minax, quæ conuincat præuaricatores, non spiritus adiuuans qui liberet & iustificet peccatores. Generatio ergo illa cuius exemplum cauendum est, ideo praua & amaricãs fuit, quia non est creditus cum deo spiritus eius, quia etsi aliqua credidit deo, nõ tamen credidit in deum. Non ex fide adhęsit deo, vt sanata à deo bene cooperaretur cooperanti in se deo. Denique *Filij Ephrem intendentes & mittentes arcus, conuersi sunt in die belli.* Persequentes legem F iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenerũt. Quare? Quia non ex fide. Generatio enim erat cuius spiritus cũ deo *Roma.9.* creditus non est, sed tanquam ex operibus, quia non sicut tetendit misit arcus, quod foris appareret, tanquam in operibus legis, ita direxit & cor, vbi iustus viuit ex fi- *Roma.1.* de, quæ per dilectionem operatur, qua inhæretur deo *Galat.5.* qui operatur in homine & velle & operari pro bona *Philip.2.* voluntate. Nam quid est aliud tendere arcus & mittere & conuerti in die belli, nisi attendere & promittere in die auditionis, & deserere in die tentationis, armis quasi proludere, & ad horã certaminis nolle pugnare? Quod sanè ait tendentes & mittentes arcus: cum debuisse dicere videatur, tendentes arcus, & mittentes sagittas: non enim arcus mittitur, sed ab arcu aliquid mittitur: aut illa locutio est de qua superius disseruimus, vbi dictum est, Suscitauit testimonium, quia suscitauit aliquid testimonio: Ita & hic mittẽtes arcus, quia miserunt aliquid arcubus: aut obscurus ordo verborum est cum prætermissione verbi, quod etiam tacitum subaudiendum est, vt iste ordo sit: Filij Ephrem intendentes arcus & mittentes, & subaudiatur sagittas: plenúsque sit sensus, tendentes arcus & mittentes sagittas: quia etiã si

G diceret, tendentes arcus & mittentes sagittas: non vtiq; tendentes sagittas intelligere deberemus, sed audito eo quod dixit tendentes, subaudire potius arcum, quanuis dictum non fuerit. Nõnulli sane codices Græci habere dicuntur, tendentes & mittentes arcubus: vt sine dubitatione subaudiamus sagittas. Quod vero per filios Ephrem vniuersam illam generationẽ amaricantẽ intelligi voluit, locutio est à parte totum significãs. Et ideo fortasse electa est ista pars, ex qua totus ille populus significaretur, quia de his potissimum boni aliquid expectandum fuit, quia ex illo nati sunt quẽ nepotem suum *Gene.48.* Iacob, quanuis à patre eius tanq̃ minorem ad sinistram constitutũ, manu tamen dextera benedixit, eumq; maiori fratri arcana benedictione præposuit, vt quod ita hoc loco tribus illa culpatur, nec aperuisse in ea qđ illa benedictio promittebat ostẽditur, satis intelligamus qđ etiam tunc ex verbis Patriarchæ Iacob lõge aliud figurabatur, quę prudẽtia carnis expectat. Figurabatur enim *Matth.20.* ꝙ futuri essent nouissimi, qui erãt primi, & primi futuri essent, qui erant nouissimi, per saluatoris aduentum, de *Ioan.1.* quo dictũ est, Qui post me venit, ante me factus est. Sic *Gene.4. & 21. & 25.* Abel iustus maiori prelatus est fratri: sic Hismaëli Isaac: sic Esau cõgemino suo, sed tamẽ prius nato, ipse Iacob: H sic Phares & ipse congemino suo, qui prius manum ex *Gene.38.* vtero miserat, & cœperat nasci, & iã nascẽdo pręcessit. *1.Reg.16.* Sic Dauid maioribus prælatus est fratribus: & propter quod istæ omnes atq; aliæ similitudines† nõ solum dictorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunt. *†al. similes.* Sic populo Iudæorũ prælatus est populus Christianus, pro quo redimẽdo quemadmodũ Abel à Cain, sic à Iudęis occisus est Christus. *Gene.4.* Hoc prefiguratũ est enim etiã, cum *Gene.48.* Iacob decusatim porrectis manibus dextera tetigit Ephrem ad sinistrã constitutũ, eumq; præposuit Manasse ad dexteram cõstituto, quem sinistra ipse tãgebat. Nam secundum carnẽ filij Ephrem intendentes & mittẽtes arcus, cõuersi sunt in die belli. Quid sit autem quod ait, Conuersi sunt in die belli, cõsequentia docẽt, quibus id apertissime exposuit. *Non custodierunt*, inquit, *testamentũ dei, & in lege eius noluerunt ambulare.* Ecce quid est, Conuersi sunt in die belli: non obseruauerunt testamentum dei. Vbi arcus tendentes & mittẽtes, etiam promissionis verba promptissime protulerunt dicẽtes, Quæcun- *Exod.19.* I que locutus est dominus deus noster, audiem⁹ & faciemus: Conuersi sunt in die belli, quia promissionẽ obedientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cuius est autẽ cum deo spiritus creditus, fidelem tenet deum, qui non *1.Cor.10.* eum permittet tentari super id quod potest, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possit sustinere, ne cõ- *2.Cor.1.* uertatur in die belli. Qui autem in se, non in deo gloriatur, quamuis iactet pollicitationem virtutis suæ, velut tendens & mittens arcus, cõuertitur in die belli. Quia enim non est creditus cum deo spiritus eius, non est cum illo etiam spiritus dei. *Ecclesiastici.2.* Et sicut scriptũ est, quia nõ credidit, ideo nõ protegetur. Quod vero cũ dixisset, Non obseruauerunt testamentum dei: adiecit & ait, Et in lege eius noluerunt ambulare: repetitio est superioris sententiæ, cum quadam eius expositione. Hoc enim appellauit legẽ eius, quod supra dixerat testamentũ dei, vt illud quod dictũ est, nõ custodierunt, repetitum intelligatur, in eo ambulare noluerunt. Sed cum breuius dici posset, Et in lege eius noluerũt ambulare: nõ nihil mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse quod maluit dicere, noluerũt ambulare: q̃ non ambulauerũt. Poterat enim putari lex operũ quasi sufficere ad iustificationem, cum ea quę præcipiuntur forinsecus fiunt ab eis hominibus, qui mallent nõ præcipi quę non ex corde faciunt, & tamen faciunt: ac per hoc quasi videntur ambulare in lege dei, sed nolunt ambulare: nõ enim ex K corde faciũt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine fit pœnæ, nõ dilectione iustitiæ. Nam quantum attinet ad facta quę forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furãtur, & ideo pares sũt manu, dispares corde, pares opere, dispares voluntate. Ideo illic sic notati sunt: Generatio, inquit, quæ nõ direxit cor suum. Non dictũ est opera, sed cor. Recto enim corde, recta sunt opera. Cum autẽ cor rectũ non est, opera recta non sunt, etiã si recta videantur. Et vnde cor non direxit praua generatio, satis apeuit cum ait, Et nõ est creditus cũ deo spiritus eius. Rectus est enim deus, & ideo recte adhærẽs, tanquam incommutabili regulæ potest fieri rectum, quod in se fuit prauum cor hois. Vt autem cor cum illo sit, & per hoc rectum esse possit, acceditur ad eum, nõ pede, sed fide. Ideo dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa generatione praua & amaricante, Non profuit sermo *Hebr.4.* auditus illis, nõ contemperans fidei eorũ qui obaudierunt. L Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur à domino, fide præcedente, qua acceditur ad deũ directum, vt cor fiat rectum. Quæ fides præueniente & vocante misericordia dei, per obedientiã suscitatur, & applicare incipit ad deum cor vt dirigatur, vt quanto magis magisq; dirigitur, tanto magis videat, quod non videbat, & valeat, quod non valebat. Hoc non fecerat Simon, cui Petrus Apostolus dixit, Non est tibi pars neq; *Act.8.* sors in hac fide: cor enim tuum non est rectũ cum deo. Ibi enim ostendit quia non potest esse rectũ sine deo, vt incipiãt homines non tanquã serui sub lege ambulare metuẽtes, sed in lege tanquã filij volẽtes, in qua illi ambulare noluerũt, & sub illa rei remanserũt. *Roma.5.* Hanc enim voluntatem non timor, sed charitas habet, quæ diffunditur in cordibus credẽtium per spiritum sanctũ. *Ephe.2.* Quibus dicitur, Gratia salui facti estis per fidẽ, & hoc nõ ex vobis, sed dei donum est, nõ ex operibus, ne forte quis extollatur: Ipsius enim sumus figmẽtum creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit deus, vt in illis ambulemus: Non quomodo isti qui in lege eius noluerunt ambulare, nõ credẽdo in eum, neq; viam suam reuelando ad eum, & sperando in eum, vt ipse faceret.

M *Et obliti sunt beneficiorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis: Coram patribus eorum fecit mirabilia.* Quid sit hoc, nõ est quæstio negligẽda. De ipsis patrib⁹ pauloante dicebat, ꝙ fuisset generatio praua & amaricans. Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ nõ direxit cor suum, & cætera quæ adhuc de ipsa generatione dicuntur: cuius imitationẽ eo modo cauendã præcipit alteri generationi, vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operũ dei, & mandata eius exquirãt: de quibus iam satis, quod visum est disseruimus. Quid sibi ergo vult cum de ipsa generatione praua loquatur, quomodo obliti sunt beneficiorũ dei, & mirabilium eius quæ ostendit eis, quod addidit & dicit, Corã patribus eorũ fecit mirabilia: Quibus patribus cum ipsi sint patres eorum, quorum non vult esse posteros similes? Si illos acceperimus ex quibus isti nati erãt, velut Abraham, Isaac & Iacob, iam olim dormierant, quando mirabilia deus ostendit in Aegypto. Sequitur enim: *In terra Aegypti, in campo Thaneos.* Vbi dicit ostendisse deum istis mirabilia coram patribus eorum. An forte spiritu præsentes erant, quia de ipsis dominus in Euangelio ait. Omnes enim illi viuunt? An accom- *Luca.20.*

modatius

A modatius accipimus patres Moysen & Aaron, aliósque
seniores qui cōmemorantur in eadem scriptura etiam
Nume. 11. spiritū accepisse, vnde acceperat & Moyses, vt eum ad-
iuuarent ad eundem populum regendum ac ferēdum?
Cur enim non appellarentur patres? Non sicut deus pa-
ter vnus est, qui regenerat spiritu sancto quos facit fi-
lios ad æternam hęreditatē, sed honoris gratia propter
1. Cor. 4. ætatem curamq; pietatis: sicut paulus senior dicit, Nō vt
confundam vos hæc scribo, sed vt filios meos charissi-
Matth. 23. mos moneo, cum sciret vtiq; à domino dictum, Ne vo
bis dicatis patrem in terra, vnus est enim pater vester
deus. Quod nō ideo dictum est, vt hoc vocabulum ho-
noris humani de loquendi cōsuetudine tolleretur, sed
ne gratia dei qua in æternā vitam regeneramur, natu-
ræ, vel potestati, vel etiam sanctitati cuiusquam homi-
nis tribueretur. Ideo cum diceret, Ego vos genui: prędi
xit, in Christo & per Euangeliū: ne ipsius putaretur esse
quod dei est. Ergo illa generatio praua & amaricās, ob-
liti sunt beneficiorum dei, & mirabilium eius quæ ostē-
dit eis coram patribus eorū, quæ fecit mirabilia in ter-
ra Aegypti, in campo Thaneos. Et incipit eadem mira-
B bilia commemorando retexere: quę si parabolę sunt &
propositiones, profecto ad aliquid comparādum refe-
rendæ sunt: nec oculum intētionis debemus auferre ab
eo, quod Psalmus iste intendit ostendere, hunc esse fru-
ctum omnium quæ dicūtur, & quare admoniti sumus
hæc intentissime audire deo dicente, Attendite popu-
lus meus legem meā, inclinate aurem vestram in ver-
ba oris mei: vt ponamus in deo spem nostram, & ne
obliuiscamur operum dei, & mādata eius exquiramus,
ne fiamus sicut illi patres, generatio praua & amaricās,
generatio quæ cor nō direxit suum, & non est creditus
cū deo spiritus eius. Ad hoc ergo omnia referēda sunt,
ac per hoc quicquid figurata actione ista significāt, ita
fieri possunt spiritaliter in homine, vel gratia dei si bo-
na sunt, vel iudicio dei si mala sunt, sicut illa bona facta
sunt in Israëlitas, vel mala & in ipsos, & in eorum ini-
micos. Quæ si non obliuiscamur, sed in deo spem no-
stram ponamus, nec ipsius gratiæ simus ingrati, eumq;
timeamus, nō timore seruili quo sola mala corporalia
formidantur, sed timore casto permanente in seculum
seculi, qui timor magnā esse iudicat pœnā priuari luce
C iustitiæ, nō efficiemur tanquā patres illi generatio pra-
ua & amaricās. Terra itaq; Aegypti in figura intelligen
da est huius seculi. Campus Thaneos planicies est man
dati humilis. Nam mandatū humile interpretatur Tha
Exod. 40. nis. In hoc ergo seculo humilitatis mandatum suscipia-
mus, vt in alio seculo exaltationem quam promisit qui
propter nos hic factus est humilis, accipere mereamur.

Nā qui durupit mare & traiecit eos, statuit aquas quasi in vtres.
Vt sic staret vnda tanquā fuisset inclusa, potest per suā
gratiam cohibere fluida & labentia concupiscentiarū
carnalium, cum huic seculo renunciatur, vt tanquā ini
micis peccatis omnibus perdeletis fideliū populus per
Psal. 118. sacramentum baptismatis traiiciatur. *Qui eduxit eos in
nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.* Potest etiam spi
ritaliter dirigere itinera, si ad deum clamet fides, Itine-
ra mea dirige secundum verbum tuum: de quo alibi di
Prouer. 4. citur, Ipse eñi rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in
pace perducet per Iesum Christum dominum nostrū
cuius in hoc seculo tanquā in die sacramentū manife-
stum est in carne velut in nube: in iudicio vero tanquā
Exod. 13. in terrore nocturno, quia tūc erit magna tribulatio se-
culi, tanquam ignis, & lucebit iustis, & ardebit iniustis.

*Qui durupit in deserto petram, & adaquauit eos sicut in abysso
multa: Et eduxit aquā de petra, & deduxit tanquā flumina aquas.* D
potest vtique sitientis fidei donum spiritus sancti, quod
illa res gesta spiritaliter significabat infundere de spiri-
tali sequente petra qui est Christus, qui stabat & clama-
bat, Si quis sitit, veniat ad me: &, Qui biberit de aqua Ioan. 7.
quam ego dabo, flumina aquæ viuæ fluent de ventre & 4.
eius. Hoc enim dicebat, sicut in Euangelio legitur, de
spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ad quē
velut virga lignum passionis accessit, vt emanaret cre-
dentibus gratia. Et tamen illi tanquam generatio pra-
ua & amaricans. *Apposuerunt adhuc peccare ei:* Id est, nō
credere. Nam hoc est peccatum, de quo arguit spiritus
mundum, sicut dominus dicit, De peccato quidem, Ioan. 16.
quia non crediderunt in me. *Et exacerbauerunt altissi-
mum in siccitate.* Quod alij codices habent, *In inaquoso:*
Quod de Græco est expressius, nec aliud quàm siccita-
tem significat. Vtrum in alia eremi siccitate, an potius
in sua? Quia licet bibissent de petra, non ventres, sed
mentes aridas habebant, nulla virentes fœcunditate iu
stitiæ. In qua siccitate magis fideliter deo supplices esse
debuerant, vt qui satietatem donauerat faucibus, æqui-
tatem donaret & moribus. Ad eum quippe fidelis ani-
ma clamat, Oculi mei videant æquitatem. *Et tentaue-* E
runt deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis. Aliud Psal. 16.
est petere credendo, aliud tentando. Denique sequitur: Nume. 11.

*Et detraxerunt de deo & dixerunt, nunquid poterit deus para-
re mensam in deserto? Quoniā percussit petram & fluxerunt aquæ,
& torrentes innudauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut pa
rare mensam populo suo?* Non credentes ergo petierunt e-
scas animabus suis. Non sic Apostolus Iacobus escam
mentis præcepit postulari, sed à credentibus eam peti
admonet, non à tentantibus atque detrahentibus deo,
Si quis autem vestrum, inquit, indiget sapientia, postu- Iacob. 1.
let à deo, qui dat omnibus affluenter & non impropе-
rat, & dabitur ei: Postulet autem in fide nihil hæsitans.
Hanc fidem non habebat generatio, quæ cor non dire
xit suum, & non erat creditus cum deo spiritus eius.

*Propter hoc audiuit dominus & distulit, & ignis accensus est in
Iacob, & ira dei ascendit in Israel.* Exposuit quid ignem di-
xerit. Iram quippe appellauit ignem, tanquam multos
propè etiam ignis accenderit. Quid ergo est quod ait,
Audiuit dominus & distulit? An distulit eos introdu-
cere in terram promissionis quò ducebantur, quod in-
tra paucos dies fieri poterat? Sed propter peccata in ere F
mo fuerant conterendi, vbi & cōtriti sunt per quadra-
ginta annos. Quod si ita est, distulit ergo populum, non
istos ipsos qui tentantes detrahebant deo: nam omnes
in eremo perierunt, & filij eorum in terram promissio-
nis ingressi sunt. An distulit pœnam vt prius satiaret e-
tiam infidelem concupiscentiam, ne propterea putare-
tur iratus, quia hoc ab illo licet tentantes & detrahen-
tes petebant, quod facere nō posset? Audiuit ergo & di-
stulit vindicare, & posteaquam fecit quod eum illi face
re non posse putauerunt, tunc ira ascēdit in Israël. De-
nique vtrunque breuiter positum, deinceps aperte ordi
nem narrationis exequitur. *Quia non crediderunt in deo,
nec sperauerunt in salutare eius.* Namque cum dixisset, qua-
re ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israël, id
est, quia non crediderunt in deo, nec sperauerunt in sa-
lutari eius, continuo subiiciens quàm euidētibus bene-
ficiis ingrati fuerunt, *Et mandauit,* inquit, *nubibus desu-
per, & ianuas cœli aperuit: Et pluit illis manna ad manducādum,* Exod. 16.
& panem cœli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: ciba- Sapien. 16.
*ria misit eis in abundantia. Transtulit Austrum de cœlo, & indu-
xit in virtute sua Aphricum. Et pluit super eos sicut puluerem car-*

G *nes,& ficut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in me-*
Nume.11. *dio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducaue-*
runt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non
sunt priuati à desiderio suo. Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. *Adhuc esca erat in ore ipsorum, & ira dei ascendit in eos.* Ecce quid distulerat. Prius enim distulit, & postea ignis accensus est in Iacob, & in ira ascendit in Israël. Distulerat ergo vt prius faceret, quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus implerentur. Qui enim mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, vt panem angelorum manducaret homo, qui cibaria misit eis in abundantia, vt satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quẽ manna significabat, qui vere cibus est angelorum: Quod dei verbũ corruptibiles incorruptibiliter pascit, quod vt manducaret homo, caro factum est, & habitauit in
Ioan.1. H nobis. Ipse enim panis per nubes euangelicas vniuerso orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus ianuis, non murmuranti, & tentanti synagogæ, sed credenti, & in illo spem ponenti Ecclesiæ prædicatur. Qui transtulit Austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata: Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, nec sunt priuati à desiderio suo. Potest & non tantummodo, sed credentium paruulam fidem, carne æditis vocum signis & per aërem transcurrentibus, tãquam volatilibus pascere, non tamen ab Aquilone venientibus, vbi frigus & caligo præualent, id est, eloquentia quæ huic seculo placet, sed transferendo Austrum de cœlo. Quò nisi ad terras? Vt qui in fide sunt paruuli audiendo terrestria,
Ioan.3. nutriantur ad capienda cœlestia. Si enim terrestria, inquit, dixi vobis, & non creditis, quomodo si cœlestia
1.Cor.3. dixero vobis, credetis? Translatus enim erat ille de cœlo quodammodo vbi mente excesserat deo, vt tempe-
I rans eis esset quibus dicebat, Non potui vobis loqui
1.Cor.12. quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Ibi enim audierat ineffabilia verba, quæ in terra illi non licebat loqui, per verbum sonantia quasi per volatilia pennata. Et inducendo in virtute sua Aphricum, hoc est, per ventos meridianos feruentes & lucentes prædicantium spiritus. Et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Aphricus quod habet ex deo. Veniunt autem vltro isti venti ad homines, & apportant eis verba diuinitus missa, vt in suis sedibus & circa tabernacula sua colligantur eiusmodi volatilia, & adoret vnusquisque dominũ de loco suo, omnes insulæ gentium. Sed infidelibus tanquam prauæ & amaricanti generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, ira dei ascendit in eos. *Et occidit in pluribus eorum.* Hoc est, plurimos eorum. Vel sicut nonnulli codices habent: *Pingues eorum.* Quod quidem in Græcis quos habuimus, non inuenimus: sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt pingues eorum, ni-
Psal.72. si in superbia præualentes: de quibus dicitur: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum? *Et electos Israel impediuit.* Erant illic etiam electi, quorum fidei non contemperabantur generatio praua & amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodessent, quib⁹ paterno affectu consulere cupiebant. Quibus enim deus irascitur, quid misericordia cõferetur humana: An potius simul cum K
eis compeditos etiã electos intelligi voluit, vt qui mente & vita discernebantur, ad exemplum non iustitiæ tantum, sed etiam patientiæ cum illis molestias sustinerent? Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captiuos ductos esse didicimus, quoniam in Græcis codicibus non ἐνεπόδισεν quod est impediuit, sed συνεπόδισεν legimus, quod est potius compediuit. Sed generatio praua & amaricans. *In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum.* Cum possent si crederent: dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est, Anni tui non deficient. Defecerũt
ergo in vanitate dies eorum. *Et anni eorum cum festina-* Psal.101.
tione. Festinatur quippe tota vita mortalium, & quæ videtur prolixior, vapor est aliquando diuturnior. *Verumtamen cum occideret eos, quærebant eum.* Non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quærebant ergo eum, non vtique ij quos occiderat, sed qui exemplo eorum occidi timebant. Sic autem de illis scriptura locuta est, tanquam hi deum quærerẽt qui occidebantur, quia vnus populus erat, tãquam de vno
corpore dicitur: *Et reuertebantur & diluculo veniebant ad* L
eum. Et rememorati sunt, quoniam deus est adiutor eorum, & deus excelsus redemptor eorum est. Sed hoc totum propter acquirenda temporalia bona, & vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena deum quærebant, non vtique deum, sed illa quærebant: quia eo modo timore seruili, non liberali dilectione deus colitur. Sic ergo deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Vnde quia deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est vt colatur. Denique hic sequentia videamus. *Et dilexerunt eum, inquit, in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inueniebat, cui secreta hominum nuda sunt, & sine vllo obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum deo est, quando propter deũ quærit deũ.
Vnam quippe concupiuit à domino, hanc requiret, vt Psal.26.
inhabitet in domo domini semper, & contempletur
eius delectationem: Cui dicit cor fidelium, saturabor, Exod.16.
non ollis carnium Aegyptiorum, nec melonibus & pe- M
ponibus, & allio & cepis, quæ generatio praua & amaricans etiam pani cœlesti præferebat, nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis, sed saturabor cum
manifestabitur gloria tua. Hæc est enim hæreditas no- Psal.16.
ui testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt, cuius tamen fides etiam tunc quando velabatur erat in electis, & nunc quando iam reuelata est, non est in multis
vocatis, Multi enim sunt vocati, pauci autem electi. Matth.20.
Talis ergo erat generatio praua & amaricans, etiam cum deum quærere videretur, diligens in ore, & in lingua mentiens: in corde autem non recto cum deo, vbi ea potius diligebat propter quæ dei adiutorium requirebat. *Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam. Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens.* In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de diuina misericordia pollicentur, etiã si tales esse perstiterint, qualis generatio ista describitur praua & amaricans, quæ cor non direxit suum, & non est creditus cum deo spiritus eius, quibus consentire non expedit. Si enim, vt secundum ipsos loquar, deus fortasse non perdet nec malos,

A malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, vbi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant vtique & volunt quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam deum esse mēdacem. Sed cum ipsi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba diuinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio praua blanditur, non ea deprauet sicut cor suum, quia & illo deprauato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi potest
Matth. 5. quod in Euangelio scriptum est, Vt sitis sicut pater vester qui in cœlis est, qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis enī non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? Sed ante iudicium. Sic ergo pepercit illi genti, vt non accēderet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finiendam: quod in verbis eius & intercessione pro peccatis eorū Moysi serui eius euiden-
Exod. 32. ter appatet, vbi deus dicit, Deleam eos, & faciam te in gentem magnam. Ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quàm ipsos, sciens apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleret ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum
B pepercerit, & adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, & seruauit eam gentem quousque se Christum interficiendo sceleri omnium maximo colligarent. Quod eos ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminauit, nō vtique deleuit, sed ma-
Gene. 4. net idē populus prolis successione seruatus, velut Cain signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat. Ecce quemadmodum impletur quod dicitur, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam: quia si omnis ira eius, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita deus cui canta-
Psal. 100. tur misericordia & iudicium, & in isto seculo per mise-
Matth. 5. ricordiam facit oriri solem suum super bonos & malos, & in fine seculi per iudicium ab æterna luce sua separatos, æternis tenebris punit malos. Deinde ne vim diuinis verbis inferre videamur, & vbi dictum est, Non perdet eos: nos dicamus, sed postea perdet eos: de hoc ipso præsenti Psalmo vsitatissimam scripturæ locutionem aduertamus, vnde ista quæstio multo diligentius veriúsque soluatur. Certe de his ipsis loquēs paulopost, cum commemorasset quæ propter eos Aegyptij perpes-
C si fuerant, commemorans etiam vltimam plagam, Et percussit, inquit, omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laboris eorum in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tāquam gregem in deserto. Et eduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare: Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius: Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte distribuit eis terrā in funiculo distributionis. Si quis ad hæc verba nobis inferens quæstionē dicat, quomodo eis hæc omnia collata esse commemorantur, cum ipsi non fuerint perducti in terram promissionis, qui ab Aegypto liberati sunt, quoniā illi mortui sunt, quid respondebimus nisi eos dictos, quia idem ipse populus fuit per successionem filiorum? Sic ergo cum audiuimus maxime quia futuri temporis verba sunt, Et propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auertat iram suam, & non accendit omnem iram suam: intelligamus in his impletum, de quibus dicit Apostolus, Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per D
electionem gratiæ saluæ factæ sunt: vnde etiam dicit, Roma. 11.
Nunquid repulit deus plebem suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis. Ibidem. Hos igitur scriptura prouidit qui in Christum fuerant ex isto populo credituri, & accepturi peccatorum remissionem, vsque ad illud maximum, quo insanientes ipsum medicum peremerunt. Hinc omnino dictum est, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, quia etiam illud remisit, quòd ab eis vnicus filius eius occisus est. Et non accendit omnem iram suam, quia reliquiæ saluæ factæ sunt. Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens. Ideo eos vocando & miserando per suam gratiam ipse reuocauit, quia per seipsos redire non possent. Quomodo enim redit caro spiritus ambulans & non reuertens, vrgente se in ima malorum atque longinqua pondere meritorum, nisi per electionem gratiæ, quæ non meritis tāquam merces redditur, sed tan- Roma. 4.
quam donum gratis datur, vt iustificetur impius, & re- Matth. 12.
deat ouis perdita, non tamen in viribus suis, sed in humeris reportata pastoris, quę se perdere potuit, dū sponte vagaretur, se autem inuenire non potuit? Nec omnino inueniretur, nisi pastoris misericordia quærere- E
tur. Non enim & ille filius ad hanc ouem non pertinet, qui reuersus in semetipsum dixit, Surgam & ibo ad pa- Luca. 15.
trem meum? Occulta itaque vocatione & inspiratione etiam ipse quæsitus est, & resuscitatus, nō nisi ab illo qui viuificat omnia. Et inuentus, à quo, nisi ab illo qui perrexit saluare & quærere quod perierat? Luca. 19. & 15. Mortuus enim erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nam & illa non leuis sic solueretur quæstio, quòd in Prouerbiis scriptū est, cum de via iniquitatis scriptura loqueretur, Omnes Prouer. 2.
qui ambulant in eam non reuertētur. Sic enim dictum est, quasi de iniquis hominibus desperandum sit. Scriptura vero gratiam cōmendauit, quia per seipsum homo potest in illa ambulare, non potest autem per seipsum redire, nisi gratia reuocatus. Hi ergo praui & amaricantes. *Quotiens exacerbauerunt eum in deserto, & in ira concitauerunt eum in inaquoso? Et conuersi sunt & tentauerunt deū, & sanctum Israel exacerbauerunt.* Eandem illorum infidelitatem repetit, quam superius iam commemorauerat: sed repetendi causa est, vt cōmemorentur plagæ quas inflixit Aegyptiis propter illos: quæ omnia vtique recordari debuerunt, neque existere ingrati. Denique quid sequitur? *Non sunt recordati manus eius, in die qua re-* F
demit eos de manu tribulantis. Et incipit dicere quæ fecit Aegyptiis. *Posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Thaneos. Et conuertit in sanguinem flumina eorum, &* Exod. 7.
imbres eorum ne biberent, Vel potius, manationes aquarum. Sicut nonnulli melius intelligunt quod Græce scriptum est τὰ ὀμβρήματα, quas Latine scaturigines dicimus, ab imo aquas ebulientes. Foderunt enim Aegyptij, & sanguinem pro aquis inuenerunt. *Misit in* Exod. 8.
eos cynomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. Et Psal. 104.
dedit erugini fructum eorum, & labores eorum locustæ. Et Exod. 10.
occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina. Exod. 9.

Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissionem per angelos malos.

Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte ani- Ibidem.
marum eorum, & iumenta eorum in mortem conclusit. Et percussit omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laborum suorum in tabernaculis Cham. Hæ omnes Aegyptiorum

G gyptiorũ pœnæ allegotica interpretatione exponi pos-
Exod.12. sunt, prout ea quisque intelligere, & rebus ad quas referendæ sunt comparare voluerit. Quod nos quoque facere tentabimus, tanto aptius facturi, quanto magis diuinitus fuerimus adiuti. Ad hoc enim Psalmi huius illa verba constringunt, vbi dictum est, Aperiam in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. *Psal.134. & 135.* Propter hoc quippe etiam aliqua hic dicta sunt, quæ omnino accidisse Aegyptiis non legimus, cum omnes eorum plagæ in Exodo diligentissime ex ordine contexantur, vt quoniam id quod ibi non dictum est, nõ frustra in Psalmo dictum esse certi sumus, neque id interpretari nisi figurate possumus, simul intelligamus etiam cætera quæ facta esse constat, ob aliquam figuratam significationem facta atque conscripta. Facit enim hoc scriptura in multis locis propheticorum eloquiorum: Dicit aliquid quod in illa re gesta quam videtur commemorare non inuenitur, immo & aliter esse inuenitur, vt hinc intelligatur non hoc dicere quod potest putari, sed aliud potius quod magis debet aduerti, sicut
Psal.71. est illud, Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Quod in illius Sa-
H lomonis regno constat non esse completũ, de quo putari posset iste Psalmus loqui, cum de Christo domino loqueretur. In plagis ergo Aegyptiorum quæ sunt in libro qui Exodus nominatur, vbi maxime scriptura curauit, vt ea quibus afflicti sunt, omnia ex ordine dicerentur, non inuenitur quod habet iste Psalmus, Et de-
Exod.9. dit erugini fructus eorum. Illud etiam quod cum dixisset, Et tradidit grandini iumenta eorum: addidit, Et possessionem eorum igni: De iumentis grandine occisis legitur in Exodo: quòd vero possessio eorum igne cremata sit, omnino non legimus: Quamuis voces & grandines cum igne fierent, sicut tonitrua cum fulgoribus solent, non tamen scriptum est aliquid traditum igni vt arderet. Deniq; mollia quæ lædere grando non poterat, dicuntur non esse percussa, id est, duris ictibus læsa, quæ postea comedit locusta. Itẽ quod hic dicitur, Et moros eorum in pruina: non est in Exodo: multum enim pruina distat à grandine, nam serenis hyemalibus noctibus pruina terra canescit. Quid ergo ista significent, dicat tractator vt potest, iudicet lector & auditor vt iustum est. Aqua in sanguinem conuersa mihi videtur significare de rerum causis sentire carnaliter.
I Cynomyia, canini mores sunt, qui nec parentes quando nascuntur vident. Rana est loquacissima vanitas. Rubigo occulte nocet, quam etiam eruginem nonnulli interpretati sunt, alij caniculam, quod malum cui vitiorum aptius comparatur, nisi quod difficillime apparet, sicuti est multum de se fidere. Aura est enim noxia quæ hoc in fructibus latenter operatur, sicut in moribus occulta superbia, quãdo se quisquam putat aliquid esse cum nihil sit. Locusta est malitia ore lædens, infideli scilicet testimonio. Grando est iniquitas, res alienas auferens, vnde furta, rapinæ, prędationesq; nascuntur, plus autem vitio suo vastatur ipse vastator. Pruina significatur vitium, quo charitas proximi stultitiæ tenebris velut nocturno frigore congelascit. Ignis vero si non ille hic commemoratur qui erat in grandine ex fulgurantibus nubibus, quoniã hic dixit, Tradidit possessionem eorum igni: vbi eam significat vtique incensam, quod ignis ille fecisse non legitur, immanitatem ergo iracundiæ mihi videtur significare, qua & homicidium admitti potest. Morte pecorum figuratum est, quantum arbitror, damnum pudicitiæ. Concupiscentiã quippe qua fœtus exoritur, communem cum pecoribus K
habemus. Hanc itaq; edomitam habere & ordinatam, pudicitiæ virtus est. Mors primitiuorum est amissio ipsius iustitię, qua quisque humano generi socialis est. Sed *De tempore serm.95.* siue ita se habeant harum rerum figuratæ significationes, siue aliter melius intelligantur, quem non moueat quòd decem plagis percutiuntur Aegyptij, & decẽ pręceptis scribũtur tabulæ, quibus regatur populus dei? De quibus econtrario inter se comparandis, id est, plagis & præceptis, quoniam alibi diximus, expositionẽ Psalmi huius in his onerari non opus est, tantum admonemus, quia & hic etsi non eodem ordine, decem tamen Aegyptiorum plagæ commemorãtur, dum pro his tribus quæ sunt in Exodo, & hic nõ sunt, id est, scyniphes, *Exod.8. & 9. & 10.* vlcera, tenebræ, aliæ tres commemorantur quę ibi non sunt, id est, rubigo, pruina, & ignis, non fulgurum, sed cui dicta est tradita possessio eorum, quod ibi non legitur, Satis autẽ hic expressum est iudicio dei fieri hæc in illis per angelos malos, in hoc seculo maligno, tanquam in Aegypto & in campo Thaneos, vbi humiles esse debemus, donec veniat seculum vbi exaltari ex ista humilitate mereamur. Nã & Aegyptus in Hebræa lingua, tenebras vel tribulationes significat: in qua lingua L
Thanis sicut supra commemoraui, humile intelligitur esse mandatum. De angelis ergo malis in isto psalmo, cum de ipsis plagis loqueretur, sic interpositũ est, quod non transitoriè prætereundum est: Misit in eos, inquit, iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissiones per angelos malos. Esse autẽ diabolum & angelos eius tam malos, vtiq; vt eis ignis præparetur æternus, nullus fidelis ignorat. Sed immitti per eos immissionẽ sup quoslibet à domino deo, quos hac pœna iudicat dignos, durum videtur eis qui minus idonei sunt cogitare quemadmodũ summa dei iustitia bene vtatur & malis. Quos quidem quantum pertinet ad eorum substantiam, quis alius quàm ipse fecit? Sed malos ipse nõ fecit, vtitur tamen eis qui bonus est bene, id est, conuenienter & iuste: sicut econtra iniqui creaturis eius bonis vtuntur male. Vtitur ergo deus angelis malis, non solũ ad puniendos malos, sicuti in istis omnibus, de quibus loquitur psalmus, sicut in rege A- *3.Reg.22.*
chab, quem fallaciæ spiritus ex dei voluntate seduxit, vt caderet in bello: verumetiam ad probandos & manifestandos bonos, sicuti fecit in Iob. Quòd autem perti- *Iob.2.*
net ad istam materiam corporalem visibilium elemen M
torũ, puto quòd ea possunt vti angeli & boni & mali, quantum cuique potestas est, quemadmodum & homines boni malique vtuntur talibus, quãtum possunt pro modulo infirmitatis humanæ. Nam & terra vtimur & aqua & aëre & igne, non solum in necẽsariis rebus sustentationis nostræ, verumetiam in multis superfluis & ludicris, & mirabiliter artificiosis operibus, Nam innumerabilia quæ appellantur μηχανήματα his elementis arte tractatis modificantur. Sed in hæc angelis longe amplior est potestas & bonis & malis, quamuis vtique maior bonis, sed quantum dei nutu atque ordine iubetur aut sinitur, sicut & nobis. Neque enim in his omnia quæ volumus possumus. In libro autem fidelissimo legimus diabolum potuisse etiam de cœlo ignem immittere, ad sancti viri tantum pecorum numerum mirabili & horrẽdo impetu consumendũ: quod diabolo tribuere nemo fidelium fortassis auderet, nisi sanctæ scripturæ authoritate legeretur. Sed ille vir dei dono iust⁹ *Ibidem.*
& fortis & pie peritus, non ait, Dominus dedit, diabolus abstulit: sed, dominus dedit, dominus abstulit: optime sciens

A me ſciens diabolum etiam quod facere de iſtis elemen-
tis poterat, non tamen ſeruo dei, niſi domino volente
ac permittente fuiſſe factam malitiam diaboli confi-
Ephe.2. debat: quoniam quis illa in ſe probando vteretur, ſcie-
bat. In filiis vero diffidentię tanquam in ſuis mancipiis
operatur, quemadmodum homines in pecoribus ſuis,
Concor.2. & illic tamen quantum dei iuſto iudicio ſinitur. Sed
ſen. diſt.7. aliud eſt quando poteſtas eius etiam ſuis ſicut ei placet
illud quo- tractandis maiore poteſtate prohibetur, aliud quando
que. ei poteſtas etiam in eos, qui ab illo alieni ſunt, datur. Si-
cut homo de pecore ſuo pro humano captu facit quod
vult, nec ſanè facit ſi prohibeatur à poteſtate maiore: de
alieno autem pecore vt faciat, expectat ſibi poteſtatem
dari ab illo cuius eſt. Ibi ergo poteſtas quę fuerat prohi-
hetur: hic autem quæ non fuerat, tribuitur. Quæ cum
ita ſint, ſi per angelos malos deus illas plagas inflixit
Aegyptiis, nunquid audebimus dicere, & aquam in ſan
guinem per eoſdem angelos verſam, & ranas per eoſ-
Exod.7. dem angelos factas, quorũ ſimilia etiam Magi Pharao-
nis veneficiis ſuis facere potuerunt, vt angeli mali ex
vtraq; parte conſiſterent, hinc illos affligentes, inde fal
lentes, ſecundum iudicium & diſpenſationem iuſtiſſi-
B mi & omnipotentiſſimi dei iuſte vtentis etiam iniquo-
Exod.8. rum malitia? Non audeo dicere. Vnde enim ſcyniphes
facere magi Pharaonis minime potuerũt? An quia hoc
permiſſi ipſi angeli mali non ſunt? An quod verius di-
cendum eſt, occulta cauſa eſt, & vires noſtrę inquiſitio-
nis excedit? Nam ſi propterea per malos angelos illa
deum feciſſe putauerimus, quia pœnæ infligebantur, nõ
beneficia præſtabãtur, tanquam nemini deus pœnas ir-
roget per angelos bonos, ſed per illos velut militiæ cœ-
leſtis carnifices, conſequens erit, vt etiam Sodomã per
malos angelos euerſam eſſe credamus, & malos ange-
Gene.19. los Abraham & Loth hoſpitio ſuſcepiſſe videantur, qđ
& 18. abſit vt contra ſcripturas apertiſſimas ſentiamus. Cla-
ret igitur iſta hominibus fieri per bonos & malos ange
los poſſe. Quid autem quando fieri oporteat me latet,
illum vero qui facit non latet, & cui voluerit reuelare.
Veruntamen quantum noſtræ intentioni ſcriptura di-
uina moderatur, malis pœnas irrogari, & per bonos an-
gelos ſicut Sodomitis, & per malos angelos ſicut Aegy
ptiis legimus: iuſtos vero corporalib⁹ pœnis per bonos
angelos tentari & probari nõ mihi occurrit. Quod ve-
ro pertinet ad pręſentem pſalmi huius locum, ſi ea quę
C mirabiliter de creaturis facta ſũt, malis angelis tribue-
re non audemus, habemus quod eis tribuere ſine dubi-
tatione poſſumus, mortes pecorum, mortes primitiuo-
rum, & illud maxime vnde religata ſunt omnia obdu-
rationem cordis illorum, vt populum dei nollent di-
Exod.4. mittere. Hanc enim iniquiſſimam & maligniſſimam
obſtinationem deus cum facere dicitur, non inſtigan-
Ephe.2. do & inſpirando, ſed deſerendo facit, vt illi operentur
in filiis diffidentiæ, quod deus debite iuſtèque permit-
Eſaie.64. tit: nam & illud quod Eſaias propheta dicit, Domine
ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea erraui-
mus, & facti ſumus ſicut immundi omnes: ea ratione
intelligitur. Præceſſit enim aliquid vnde deus iuſtiſſi-
me iratus ab eis ſuum lumen auferret, vt in peccata quæ
nulla tergiuerſatione defendi poſſunt non eſſe pecca-
ta, cæcitas humanæ mentis offenderet ab itinere iuſti-
tiæ deuiando & errando, Et quod in alio pſalmo ſcri-
Pſal.104. ptum eſt de hiſipſis Aegyptiis, quòd deus conuerterit
cor eorum vt odiſſent populum eius, & dolum facerét
in ſeruos eius, bene creditur deus feciſſe per illos ange-
los malos, vt etiam vitioſæ mentes filiorum infidelita-
tis per eos angelos quibus eadem amica ſunt vitia, ex- D
citarentur in odiũ populi dei, atq; ad terrendos & cor-
rigẽdos bonos illa mirabilia ſequerẽtur. Illa enim mala
morũ quæ his corporalibus plagis ſignificata eſſe præ-
diximus, propter quod dictum eſt, Aperiam in parabo-
lis os meum: per malos angelos exerceri in eos qui il-
lis diuina æquitate ſubduntur, conuenientiſſime cre-
ditur. Neque enim cum fit quod ait Apoſtolus, Tradi-
dit illos deus in concupiſcentias cordis eorum, vt fa- Roma.1.
çiant quæ non conueniunt: non illic mali angeli tan-
quam in materia ſui operis verſantur & gaudent, qui-
bus iuſtiſſime ſubdita eſt vitioſitas humana, præter eos
quos liberat gratia. Et ad hæc quis idoneus? Vnde cum
dixiſſet, Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indigna-
tionem & irã & tribulationẽ, immiſſionẽ per angelos
malos: illud quod addidit, Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ:
cuius tandem acies ſufficit penetrare, vt intelligat ca-
piãtque ſentẽtiam in tanta profunditate latitantẽ? Erat
enim ſemita iræ dei, quę Aegyptiorum impietatem oc-
culta æquitate puniret, ſed eidem ſemitæ viam fecit, vt
eos tanquam ex abditis per malos angelos in manife-
ſta ſcelera perducens, in euidentiſſimos impios euiden
tiſſime vindicaret. Ab hac poteſtate malorum angelo-
rum non liberat hominem niſi gratia dei: de qua dicit
Apoſtolus, Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & E
tranſtulit in regnum filij claritatis ſuæ: cuius rei popu- Coloſ.1.
lus iſte figuram gerebat, cum eſſet erutus de poteſtate
Aegyptiorum, & tranſlatus in regnum terræ promiſ-
ſionis fluentis lac & mel, quod ſuauitatem ſignificat
gratiæ. Sequitur ergo poſt commemorationem plaga-
rum Aegyptiorum pſalmus, & dicit: Et abſtulit ſicut
oues populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem
in deſerto. *Et deduxit eos in ſpe & non timuerunt, & inimi-* Exod.14.
cos eorum operuit mare. Tanto fit hoc melius, quanto in-
terius, vbi eruti de poteſtate tenebrarum in regno dei
mente transferimur, & ſecundum paſcua ſpiritalia ef-
ficimur oues dei, ambulantes in hoc ſeculo velut in
deſerto, quoniam nemini eſt fides noſtra conſpicua:
vnde dicit Apoſtolus, Vita veſtra abſcondita eſt cum
Chriſto in deo. Deducimur autem in ſpe, quoniam ſpe Coloſ.3
ſalui facti ſumus, nec timere debemus. Si enim deus Roma.8.
pro nobis, quis contra nos? Et inimicos noſtros ope- Ibidem.
ruit mare. Aboleuit in baptiſmo remiſſione peccato-
rum. Deinde ſequitur: *Et induxit eos in montem ſanctificatio-*
nis ſuæ. Quanto melius in ſanctam eccleſiam? *Mon* F
tem quem acquiſiuit dextera eius: Quanto eſt Eccleſia ſubli-
mior quam acquiſiuit Chriſtus de quo dictum eſt, Et Eſaie.53.
brachium domini cui reuelatum eſt? *Et eiecit à facie eo-*
rum gentes. Et à facie fidelium ſuorum. Nam quodam-
modo gentes ſunt gentilium errorum maligni ſpiri-
tus. *Et ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.* Et
in nobis omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, di- 1.Cor.12.
uidens propria vnicuique prout vult. *Et habitare fe-*
cit in tabernaculis eorum tribus Iſrael. In tabernaculis, in-
quam, gentium habitare fecit tribus Iſraël: Quod ſpi-
ritaliter ſic melius deſyderandum † puto, vt ad cœle- †aliàs, diſ-
ſtem gloriam, vnde peccantes angeli eiecti ſunt, nos ferendum.
per Chriſti gratiam ſubleuemur. Illa enim generatio
praua & amaricans, quoniam iſtis beneficiis corpora-
libus imponebat tunicam vetuſtatis. *Tentauerunt ad-*
huc & exacerbauerunt deum excelſum, & teſtimonia eius non
cuſtodierunt. Et auerterunt ſe & non ſeruauerunt pactum, quem-
admodum patres eorum. Pacto enim quodam & pla-
cito dixerunt, Omnia quæ locutus eſt dominus deus Exod.19.
noſter, faciemus & audiemus. Notandum ſanè quod
ait,

G ait, Quemadmodum patres eorum: cum per totum
psalmi textum tanquam de hominibus eisdem loqui
videretur: apparet tamen nunc de illis dici, qui iam
erant in terra promissionis, & patres eorum dictos
qui in eremo amaricauerunt. *Conuersi sunt*, inquit, *in
arcum prauum.* Vel sicut alij codices habent: *In arcum
peruersum.* Quid autem hoc sit, in eo quod sequitur
magis apparet vbi ait: *Et in ira concitauerunt eum in col-
libus suis.* In idololatriam eos prosiluisse significat. Ar-
cus ergo peruersus est, non pro nomine domini, sed
Exod.20. contra nomen domini, qui dixit eidem populo, Non
erunt tibi dij alij præter me. Per arcum autem signi-
ficat animi intentionem. Hoc ipsum denique psal-
mus planius exprimens. *Et in sculptilibus suis*, inquit,
ad æmulationem eum prouocauerunt. Audiuit deus & spreuit.
Id est, auertit & vindicauit. *Et ad nihilum redegit ni-
mis Israel.* Deo quippe spernente quid remanserunt,
qui deo adiuuante fuerunt quod fuerunt? Nimirum
autem rem istam gestam commemorat, quando vi-
1.Reg.4. cti sunt ab Allophylis tempore Heli sacerdotis, & arca
domini capta est, & magna strage vastati sunt. Hoc
est quod dicit: *Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum
suum vbi habitauit in hominibus.* Eleganter exposuit qua-
H re repulerit tabernaculum suum, cum ait, vbi habita-
uit in hominibus, Cum ergo digni non essent in qui-
bus habitaret, cur non repelleret tabernaculum quod
vtique propter se non instituerat, sed propter ipsos
quos iam iudicabat indignos in quibus habitaret?

*Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudi-
nem eorum in manus inimici.* Ipsam arcam vnde sibi vi-
debantur inuicti, & vnde sibi plaudebant, virtutem &
pulchritudinem eorum dicit. Denique & postea ma-
le viuentes, & de templo domini gloriantes, terret
per prophetam dicens, Videte quid feci Sylo, vbi erat
tabernaculum meum. *Et conclusit in gladio populum suum,
& hæreditatem suam spreuit. Iuuenes eorum comedit ignis:* Id
est, ira. *Et virgines eorum non sunt lamentatæ.* Quia ne-
que hoc vacabat in hostili metu. *Sacerdotes eorum in
gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.* Cecide-
1.Reg.4. runt enim in gladio filij Heli, quorum vnius vxor vi-
duata, & mox in partu mortua, propter eandem per-
turbationem plangi non potuit honore funeris. *Ex-
citatus est tanquam dormiens dominus.* Videtur enim dor-
mire, quando populum suum dat in manus eorum
I quos odit, vbi eis dicitur: vbi est deus tuus? Excita-
tus est ergo tanquam dormiens dominus: *Tanquam
Psal.41. potens † crapulatus à vino.* Nullus hoc de deo dicere
† al. potãs. auderet, nisi spiritus eius. Dixit enim, sicut videtur
impijs insultantibus, quòd velut ebrius diu dormiat,
quando non tam cito quàm putant, hominibus sub-
1.Reg.15. uenit. *Et percussit inimicos suos in posteriora.* Illos vtique
qui gaudebant quòd arcam eius captiuare potuerunt:
percussi enim sunt in sedibus suis. Quod eius pœnæ
signum mihi videtur, quia quisque cruciabitur si in
posteriora respexerit, quæ, sicut Apostolus ait, æstima-
Philip.3. ri debent vt stercora. Qui enim sic suscipiunt testamē-
tum dei, vt veteri vanitate non se exuant, similes sunt
hostibus populi eius, qui arcam testamenti captiuatam
iuxta sua idola posuerunt: & illa quidem vetera etiam
illis nolentibus cadunt: quia omnis caro fœnum, &
Esaia.40. claritas hominis vt flos fœni. Fœnum aruit, flos deci-
dit, arca autem domini manet in æternum, secretum
scilicet testamenti regnum cœlorum vbi est æternum
verbum dei. Sed illi qui posteriora diligerunt, ex ip-
sis iustissime cruciabuntur. *Opprobrium sempiternum de-
dit illis.* Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum K
Ephrem non elegit. *Et elegit tribum Iuda.* Non dixit,
repulit tabernaculum Ruben, qui fuit primogenitus
Iacob, nec eos qui sequuntur, & Iudam nascendo præ-
cedunt, vt illis repulsis & non electis, tribus Iuda eli- Gene.49.
geretur. Poterat enim merito dici illos repulsos, quia
& in benedictione Iacob, qua filios suos benedixit,
peccata eorum cōmemorans grauiter detestatur, quam
uis in eis tribus Leui sacerdotalis tribus esse meruerit,
vnde etiam Moyses fuit. Nec dixit, repulit taberna- Exod.2.
culum Beniamin: vel, tribum Beniamin non elegit: ex 1.Reg.9.
qua rex esse iam cœperat: nam inde electus fuerat Saul. 1.Reg.16.
Vnde ex ipsa vicinitate temporis, quando ille repul-
sus est atque reprobatus, & Dauid electus, conuenien-
ter posset hoc dici, nec tamen dictum est: sed eos po-
tissimum nominauit, qui clarioribus meritis videban-
tur excellere. Nam Ioseph pauit in Aegypto patrem & Gene.41.
fratres suos, & impie venditus, merito pietatis, castita-
tis, sapientiæ iustissime sublimatus est, & Ephrem ma-
iori fratri aui sui Iacob benedictione prælatus est: & ta-
men deus repulit tabernaculum Ioseph, & tribum E-
phrem non elegit. Vbi per hæc præclari meriti nomi- Gene.48.
na, quid aliud quàm vniuersum populum illum vetu-
sta cupiditate à domino terrena præmia requirentem, L
repulsum & reprobatum intelligimus: electam autem
tribum Iuda, non pro meritis ipsius Iudæ? Longe quip-
pe maiora sunt merita Ioseph, sed per tribū Iuda, quo-
niam inde extitit Christus secundum carnem, nouum
populum Christi illi populo veteri prælatum scriptura
testatur, aperiente domino in parabolis os suum. Iam
vide etiam quod sequitur: *Montem Sion quem dilexit.*
Ecclesiam Christi melius intelligimus, non propter
præsentis temporis beneficia carnalia deum colentem,
sed futura & æterna prēmia oculis fidei longe specularā-
tem. Nam & Sion speculatio interpretatur. Denique
sequitur: *Ædificauit sicut vnicorniorum sanctificationem suam.*
Vel sicut quidam interpretes verbum nouum fecerunt,
Sanctificium suum. Vnicornij recte intelliguntur, quo-
rum firma spes in vnum illud erigitur, de quo dicit
alius Psalmus, Vnam petij à domino hanc requiram. Psal.26.
Sanctificium vero dei est secūdum Apostolum Petrū, 1.Petri.2.
intellecta plebs sancta & regale sacerdotiū. Quod ve-
ro sequitur: *In terra quam fundauit in æternum.* Quod
habent Græci codices εἰς τὸν αἰῶνα, vtrum in æternum
an in seculum dicatur à nobis, in Latinorum interpre- M
tum potestate est, quoniam vtrumq; significat, & ideo
hoc in Latinis codicibus, illud in alijs inuenitur. Habēt
aliqui etiam pluraliter, id est, in sęcula, quod in Græcis
quos habuimus nō inuenimus. Quis vero fidelium du-
bitet Ecclesiam etiam si aliis abeuntibus, aliis venienti-
bus ex hac vita mortaliter transit, tamē in æternum es-
se fundatam? *Et elegit Dauid seruum suum.* Tribum er- 1.Reg.16.
go Iuda propter Dauid, Dauid autem propter Christū.
Tribum igitur Iuda propter Christum, Quo transeun-
te clamauerunt cæci, Miserere nobis fili Dauid: Et con- Matth.20.
tinuo misericordiæ eius lumen receperunt, quia verum
erat quod clamauerunt. Hoc igitur nō transeunter di-
cit, sed attente commendat Apostolus scribens ad Ti-
motheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à 2.Tim.2.
mortuis ex semine Dauid, secūdum Euangeliū meum,
in quo laboro vsque ad vincula tanquam malefaciens,
sed sermo dei non est alligatus. Ipse itaque saluator se-
cundum carnem factus est ex semine Dauid, figuratur
in hoc loco nomine Dauid, aperiente domino in pa-
rabolis os suum. Nec moueat quod cum dixisset, Et ele-
git

A git Dauid:quo nomine Christum significauit: addidit, seruum suum:non, filium suum. Imò vero hinc agnoscamus, non patri coæternam vnigeniti substantiam, sed formam serui susceptam ex semine Dauid. *Et sustulit eum de gregibus ouium, &c. de post fœtantes accepit eum, Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam,* Ille quidem Dauid, ex cuius semine caro Christi est, ab officio pastorali pecorum, ad hominum regnum translatus est. Noster autem Dauid ipse Iesus ab hominibus ad homines, à Iudæis ad gentes, tamen secundum parabolam ab ouibus ad oues allatus atque translatus est. Non sunt enim modo in terra illa Ecclesiæ Iudææ in Christo, quæ fuerunt circuncisorum recenti passione, & resurrectione domini nostri, de quibus dicit Apostolus,
Gal.1. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ sunt in Christo: Tantum autem audiebant, quia is qui aliquando nos persequebatur, nunc euangelizat fidem quam aliquando vastabat, & in me magnificabant dominũ. Iam hinc illæ ecclesiæ transierunt populorum circuncisorum: ac per hoc in Iudæa quæ modo in terra est, non est modo Christus, Ablatus est inde, nunc gentiũ greges pascit. Sanè de post fœtantes inde acceptus est.
B Illæ quippe priores fuerunt tales, de qualibus dicitur in
Cant.4. Cantico canticorum, vni Ecclesiæ quæ constat ex multis, id est, vni gregi, cuius membra sunt multi greges. De talibus ergo ei dicitur, Dentes tui, id est, per quos loqueris, vel per quos in corpus tuum velut manducando cæteros traiicis, Hoc itaque significantes dentes tui, sicut grex detonsarũ ascendentes de lauacro, quæ om-
Acto.2. nes geminos creant, & sterilis non est in eis. Deposue-
&.4. runt enim tunc velut vellera, onera seculi, quando ante pedes Apostolorũ venditarum rerum suarum precia posuerunt, ascendentes de lauacro illo, de quo eos admonet Apostolus Petrus, sollicitos quod Christi san-
Actuũ.2. guinem fuderint, & dicit, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Geminos autem creauerũt, opera scilicet duorum præceptorum geminæ charitatis, dilectionis dei, & dilectionis proximi, vnde sterilis non erat in eis. De post has oues fœtantes Dauid noster acceptus, nunc alios greges pascit in gentibus, & ipsos Iacob & Israel. Sic enim dictum est, Pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam. Non enim, quia ex gentibus sunt istæ oues,
C ideo ab illo semine alienatæ sunt, quod est Iacob & Israël. Semen est enim Abrahæ, semen promissionis, de
Gene.21. quo ei dominus dixit, In Isaac vocatur tibi semẽ. Quod
Roma.9. exponẽs Apostolus, Non, inquit, filij carnis, sed filij promissionis deputantur in semine. Ex gẽtibus enim erant
Gala.3. fideles quibus dicebat, Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, & secundum repromissionem heredes. Quod vero ait, Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam: more suo scriptura repetiuit eandem sententiam, nisi forte quispiam sic distinguere velit, vt hoc tempore Iacob seruiat: tunc autem sit æterna hæreditas dei, quando videbit deum facie ad faciem, vnde Israël nomen accepit. *Et pauit eos,* inquit, *in innocentia cordis sui.* Quid illo innocentius, qui vllum peccatum, non solum à quo vinceretur, sed etiam quod vinceret, non habebat? *Et in intellectu manuum suarum deduxit eos.* Vel sicut aliqui codices habent, *In intellectibus manuum suarum.* Alius putaret ita cõgruentius potuisse dici, Innocentia manuum & intellectu cordis. Hic autem qui magis quàm alius quid loqueretur sciebat, cordi maluit adiungere innocentiam, & manibus intelligentiam.

Illud propterea quantum existimo, quia multi sibi vi- D
dentur innocentes qui non faciunt mala, cum timent ne patiantur si fecerint, vellent autem facere si impune potuissent. Tales videri possent habere innocentiam manuum, non tamen cordis. Et quæ tandem aut qualis est ista innocentia: si cordis non est, vbi homo factus est ad imaginem dei? Quod vero ait, In intellectu vel in intelligentia manuum suarum seduxit eos: videtur mihi eam dixisse ipse intelligentiam, quam fecit in credentibus, Ideo manuum suarum. Facere quippe ad manus pertinet, Sed si sic possunt intelligi manus dei, quia & Christus sic homo, vt etiã deus: hoc certe & ille Dauid de cuius est iste semine facere non poterat in populo, cui sicut homo regnabat: sed ille hoc facit, cui recte anima fidelis dicere potest, intelligere me facito, &
perscrutabor legem tuam. Proinde ne ab illo erremus, *Psal.118.*
dum de nostra velut ex nobis sit intelligentia fidimus, eius manibus nos credendo subdamus. Ipse in nobis eam faciat vt intelligentia manuum suarum nos deducat, erutos ab errore, eoq; perducat vbi iam non possimus errare. Hic est fructus populi dei, attẽdentis legem dei, & inclinantis aurem suã in verba oris eius, vt dirigat in eo cor sursum, & sit cum illo creditus spirit⁹ eius: E
ne immutetur in generationem prauam & amaricantem, sed his omnibus sibi annunciantis, non solum ad præsentem vitam, verumetiam ad æternam, nec tãtum ad recipienda bonorum operum præmia, sed etiam in ipsa bona opera facienda, ponat in deo spem suam.

In Psalmum septuagesimumoctauum

Expositio.

IN titulo Psalmi huius tam breui & simplici immorandum esse non puto. Prophetiam vero, quam hic præmissam legimus, euidenter scimus impletam. Cum enim ista canerẽtur temporibus regis Dauid, nihil tale adhuc cõtigerat ex aduersitate gentium ciuitati Hierusalem, nec templo dei, quod nec ædificatum adhuc erat. Post mortem quippe Dauid filium eius Salomonem deo templum fecisse quis nesciat? Dicitur ergo tanquam præteritum, quod in spiritu videbatur esse futurum. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Qua loquendi consuetudine etiam illud est prophetatum de domini passione, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: & alia quæ in eodem Psalmo, ventura velut facta narrantur. Nec illud mirandum est quòd deo ista dicun- F
tur. Non enim nescienti indicantur quo reuelante præsciuntur, sed anima cum deo loquitur pietatis affectu quem nouit deus. Nam & angeli quæ hominibus nunciant, nescientibus nunciant: quę autem deo nunciant, scienti nunciant quando illi offerũt orationes nostras, & ineffabili modo de actibus suis æternã veritatem tãquam legem incõmutabilem cõsulunt. Et iste ergo homo dei dicit deo quod discat à deo, tanquã discipulus magistro non ignoranti, sed iudicãti: ac sic aut probanti quod docuit, aut quod nõ docuit reprehendenti, maxime quia specie præsenti Propheta eos in se transfigurat, qui tunc futuri essent quando ista veniebant. Solent autẽ in oratione dici deo quæ vindicans fecerit, & adiũgi petitio, vt iam misereatur & parcat. Hoc modo & hic dicuntur, à quo prædicuntur, tãquam ab eis dicantur quibus acciderunt, & ipsa deploratio atq; precatio, prophetatio est, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. *Polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam, Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt*

G *derunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Hierusalem, & nō erat qui sepeliret.* Si in ista prophetia quisquam nostrum
eam vastationem Hierusalem intelligendam putauerit, quæ facta est à Tito Imperatore Romano, cum iam
dominus Iesus Christus post resurrectionem & ascensionem suā prædicaretur in gentibus, nō mihi occurrit quomodo dici potuerit iam ille populus hæreditas
dei non tenens Christum, quo reprobato & occiso factus est reprobus, qui in eum nec post eius resurrectionem credere voluit, & insuper martyres eius occidit.
Ex illo enim populo Israël quicunque in Christum crediderunt, quibus facta est Christi præsentatio, & quodammodo promissi redditio salubris atque fructuosa,
Matth. 15. de quibus & ipse dominus dicit, Non sum missus nisi
ad oues quæ perierunt domus Israël, ipsi ex illis sunt filij promissionis, ipsi deputantur in semine, ipsi perti-
Matth. 1. nent ad hæreditatem dei. Hinc sunt Ioseph homo iu-
Luca. 2. stus, & virgo Maria quæ peperit Christum. Hinc Ioannes Baptista amicus sponsi, & parentes eius Zacharias
Luc. 1. & 2. & Helizabet. Hinc Simeon senex & Anna vidua, qui
Christum non loquentem, sensu corporis audierunt, sed adhuc infantem non loquentem, spiritu cognoue-
H runt. Hinc beati Apostoli. Hinc Nathanaël, in quo do-
Ioan. 1. lus non erat. Hinc alius Ioseph qui expectabat etiam ip-
Luca. 23. se regnum dei. Hinc tanta illa multitudo quę præcedebat & sequebatur iumentum eius dicens, Benedictus
Matth. 21. qui venit in nomine domini, In qua erat & congrega-
Psal. 8. tio puerorum, in quibus dixit impletum, Ex ore infan-
Acto. 2. tium & lactentium perfecisti laudem. Hinc etiam illi
& 4. post eius resurrectionem, quorum die vno tria milia, & alio quinque milia baptizati sunt, in animam vnam & cor vnum conflati charitatis igne, quorum nemo dicebat aliquid proprium, sed erāt illis omnia communia.
Acto. 7. Hinc sancti diaconi, quorum Stephanus ante Apostolos martyrio est coronatus. Hinc tot Ecclesiæ Iudææ
Gal. 1. quæ in Christo erant, quibus erat facie Paulus ignotus, notus autem sæuitia famosissima, sed notior Christi misericordissima gratia. Hinc & ipse secundum præmis-
Gene. 49. sam de se prophetiam, Lupus rapax, mane rapiens, & ad vesperum diuidens escas: id est, prius rapiens persecutor ad mortem, postea pascens prędicator ad vitam. Hi erant ex illo populo hæreditas dei, Vnde ait & ipse mi-
Roma. 11. nimus Apostolorum doctor gentium, Dico ergo, Nunquid deus repulit plebē suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Israël, de tribu Beniamin. Non repulit deus plebem suam quam præsciuit. Hæc plebs quę
I ex illa gente Christi corpori accessit, hæreditas dei est.
Nam quod ait Apostolus, Non repulit deus plebē suam quam præsciuit, illi Psalmo vtique respondit, vbi scri-
Psal. 93. ptum est, Quoniam non repellet dominus plebē suam.
& 94. Vbi autem sequitur, Et hæreditatem suam non derelinquet, ibi euidenter apparet, talem plebem esse hæredi-
Roma. 10. tatem dei. Vt enim hoc diceret, & Apostolus supra cōmemorauerat Propheticum testimonium de prænunciata futura incredulitate populi Israël. Tota die expan-
Esaia. 65. di manus meas ad populum non credentem & cōtradicentem. Hic ergo ne quisquam male intelligēs vniuersum illum populum crimine incredulitatis & contradictionis arbitretur esse damnatum, cōtinuo subie-
Roma. 11. cit, Dic ergo, Nunquid repulit deus plebē suam? Absit.
Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Beniamin. Hinc ostendit quam plebem dixerit, vtique populi prioris, quam si totam deus repulisset atque damnasset non vtique ipse Christi esset apostolus, Israëlita ex semine Abraham, tribu Beniamin. Adhibet autem valde necessarium testimonium dicens, An nescitis in K
Helia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat *Ibidem.*
deum aduersus Israël? Domine, prophetas tuos occide- *3. Reg. 19.*
runt, altaria tua suffoderūt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non incuruauerunt genua sua ante Baal. Sic ergo & in tempore hoc reliquiæ per electionē gratię saluę factæ sunt.
Istæ reliquiæ sunt ex illa gente hæreditatis dei, non illi de quibus paulopost dicit, Cæteri vero excæcati sunt.
Sic enim ait, Quid ergo? Quod quærebat Israël, hoc nō est consecutus? Electio autem consecuta est, cęteri vero
excæcati sunt. Ista igitur electio, istæ reliquiæ, ista plebs *Roma. 11.*
dei quam non repulit deus hæreditas eius dicitur. In illo autem Israël qui non est consecutus hoc, illis cæteris excæcatis non erat iam hæreditas dei, de qua dici posset post Christi in cœlis glorificationem tempore Titi imperatoris, Deus venerūt gentes in hæreditatē tuam, & cætera quæ de illius populi & templi & ciuitatis vastatione videtur in hoc Psalmo esse prædicta. Proinde aut ea debemus intelligere quæ facta sunt ab aliis hosti-
bus, antequam Christus venisset in carne. Nō enim erat L
alia tūc hæreditas dei, vbi & prophetę sancti erāt, quā- *4. Reg. 22.*
do facta est transmigratio in Babyloniā, grauiterq; gēs *1. Mach. 1.*
illa vastata est, & sub Antiocho etiam Machabæi horrenda perpessi, gloriosissime coronati sunt: Ea quippe dicta sunt in hoc Psalmo, quæ solent fieri etiam strage bellorum: Aut certe si post resurrectionem & ascensionem domini accipienda est hic cōmemorata hæreditas dei, ea sunt intelligenda quæ à cultoribus idolorum & inimicis nominis Christi, ecclesia eius in tanta martyrū numerositate perpessa est. Quāquam enim Asaph synagoga interpretetur, quæ est cōgregatio, idq; nomē vsitatius insederit genti Iudæorum, tamen & ecclesiam istam posse dici congregationē & illum veterē populū dictum esse ecclesiam, iam in alio Psalmo satis aperteq; mōstrauimus. Hæc igitur ecclesia, hæc hæreditas dei ex circuncisione & præputio cōgregata est, id est, ex popu-
lo Israël: & ex cæteris gentibus per lapidem quē repro- *Psal. 117.*
bauerūt ædificātes, & factus est in caput anguli, in quo angulo tanquā duo parietes de diuerso veniētes copu-
larētur. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraq; vnum, *Ephe. 2.*
vt duos conderet in se in vnum nouum hominē, faciēs pacē, & coadunaret vtrosq; in vno corpore deo, in quo
corpore sumus filij dei, clamātes, abba pater. Abba pro- *Roma. 8.*
pter illorum linguam, pater propter nostrā. Hoc enim *Gal. 4.*
est abba quod & pater. Vnde dominus qui dixit, Non M
sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, o- *Matth. 15.*
stendens illi genti redditā præsentiæ ipsius promissio- *Ioan. 10.*
nem: ait tamen alio loco, Habeo alias oues quæ nō sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: gentes significans quas erat adducturus, nō quidem per suam præsentiā corporalem, vt
illud verum sit, Non sum missus nisi ad oues quæ perie- *Matth. 15.*
runt domus Israël: sed tamen per euangeliū suum quod
erāt disseminaturi speciosi pedes annunciantiū pacem, *Roma. 10.*
annunciantiū bona. In omnem terram enim exiuit so- *Psal. 18.*
nus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. Hinc &
Apostolus ait, Dico enim Christum Iesum ministrum *Roma. 15.*
fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confir-
mādas promissiones patrum. Ecce quod est, Non sum *Matth. 15.*
missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israël. Deinde subiungit Apostolus, Gentes autem super misericordiā
glorificare deum. Ecce quod est, Habeo alias oues quæ *Ioan. 10.*
nō sunt de hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit

vnus

A vnus grex & vnus pastor. Quod vtrumque breuiter di-
ctum est in eo quod de prophetia idem Apostolus cō-
Roma.15. memorat, Lętamini gentes cū plebe eius. Iste ergo vnus
grex sub pastore vno, hæreditas dei est, nō solum patris
Psal.139. sed etiam filij. Nam filij vox est, Funes ceciderunt mihi
in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi,
Et ipsius hęreditatis vox est apud prophetam, Domine
deus noster posside nos. Hanc hæreditatem non mo-
riens pater filio reliquit, sed ipse filius eam sua morte
mirabiliter acquisiuit, cum resurrectione possedit. Si
ergo de hac intelligendū est quod in Psalmi huius pro-
phetia canitur, Deus venerunt gentes in hæreditatem
tuam: vt venisse gentes accipiamus in ecclesiā, non cre
dendo, sed persequendo: id est, eam inuasisse voluntate
delendi atque omnino perdēdi, sicut tot persecutionū
exempla monstrarunt: oportet vt quod sequitur, Pol-
luerunt templum sanctum tuum, non in lignis & lapi-
dibus, sed in ipsis intelligatur hominibus, de quibus, tā-
1. Petri.2. quam lapidibus viuis, construi dicit Apostolus Petrus
1. Cor.3. domū dei. Vnde & apostolus Paulus apertissime, Tem
plum, inquit, dei sanctum est quod estis vos. Hoc itaq;
templum persecutores in his vtique polluerūt, quos ad
B negandum Christū, terrendo vel cruciando coëgerūt,
atq; vt idolis supplicarent vehementer instando fece-
runt, Quorum multos pœnitentia reparauit atq; ab illa
inquinatione mundauit. Pœnitentis enim vox est, Et à
Psal.50. delicto meo mūda me, & cor mundū crea in me deus,
& spiritum rectū innoua in visceribus meis. Iam vero
quod sequitur, Posuerunt Hierusalem in pomorum cu
stodiam: & ipsa ecclesia hoc nomine recte intelligitur,
Gala.4. Hierusalem libera mater nostra, de qua scriptum est,
Esaia.54. Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ
non parturis, quoniam multi filij desertæ magis quàm
eius quæ habet virum. In custodiā pomorum, quod di
ctum est, desertionem intelligēdam existimo, quā fecit
vastitas persecutionum, id est, velut custodia pomorū,
quia deseruntur pomorum custodiæ cum poma trāsie-
rint. Et certe quādo gentilibus persequentibus, ecclesia
deserta visa est, in cœlestem mensam spiritus martyrū,
tanquā de horto dominico multa & suauissima poma
transierunt. Posuerūt, inquit, morticina seruorum tuo-
rum, escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorū be-
stiis terræ. Quod dictum est, morticina: hoc repetitum
est, carnes. Et quod dictum est, seruorū tuorum: hoc re-
C petitum est, sanctorum tuorum. Illud tantummodo va
riatum est, volatilibus cœli & bestiis terræ. Melius sanè
interpretati sunt qui morticina posuerunt, quàm sicut
Morticina. quidam mortalia. Morticina enim non dicuntur nisi
Mortalia. mortuorum, mortalia vero etiam viuorum corporum
nomen est. Cum ergo sicut dixi ad agricolam suum spi
ritus martyrum velut poma transissent, morticina eo-
rum & carnes eorum posuerunt volatilibus cœli & be-
stiis terræ, quasi quicquam eorum resurrectioni deper-
iret. Ex occultis naturæ finibus totum reintegratur ab
Matth.10. illo, cui & capilli capitis nostri numerati sunt. Effude-
runt sanguinem eorum sicut aquam, id est, abundanter
& viliter, in circuitu Hierusalem. Si Hierusalem ter-
renam vrbem hic accipimus, eorum sanguinem intel-
ligimus effusum in circuitu eius, quos hostes extra mu-
Gala.4. ros reperire potuerunt. Si autem Hierusalem illam in-
Esaia.54. telligimus, de qua dictum est, Multi filij desertæ, magis
quàm eius quæ habet virum: circuitus eius est per vni-
uersam terram. In ea quippe lectione prophetica vbi
scriptum est, Multi filij desertę magis quàm eius quæ ha
bet virū: paulopost ei dicitur, Et qui eruit te, deus Istaël
vniuersæ terræ vocabitur. Circuitus ergo huius Hieru- D
salem in hoc Psalmo intelligendus est, quousque tunc
fuerat eadem Ecclesia dilatata, fructificans & crescens
in vniuerso mundo. Quoniam in omni parte eius per-
secutio sæuiebat, & martyrum stragem, quorū sanguis
sicut aqua effundebatur, cum magnis lucris thesauro-
rum cœlestium faciebat. Quod vero adiunctum est, Et
non erat qui sepeliret: aut non incredibile debet videri
tam magnum in aliquibus locis fuisse terrorem, vt se-
pultores sanctorum corporum nulli prorsus existerēt:
aut certe quia insepulta cadauera in multis locis diu ia-
cere potuerunt, donec à religiosis quodammodo fura-
ta sepelirētur. *Facti sumus*, inquit, *opprobium vicinis nostris.*
Ideo preciosa non in conspectu hominū à quibus hoc Psal.115.
erat opprobriū, sed in conspectu domini mors sancto-
rum eius. *Subsannatio & irrisio.* Vel vt quidā interpre-
tati sunt, *Illusio eis qui in circuitu nostro sunt.* Repetitio est
sententiæ superioris. Nam quod supra dictū est, oppro-
brium: hoc repetitū est, subsannatio & irrisio, Et quod
supra dictum est, vicinis nostris: hoc repetitū est, eis qui
in circuitu nostro sunt. Proinde secūdum Hierusalem
terrenam vicini, & qui in circuitu gentis eius, vtiq; aliæ
gentes intelligūtur: Secundò autem Hierusalē liberam E
matrem nostram, vicini sunt & in circuitu eius, inter
quos inimicos suos habitat Ecclesia in circuitu orbis
terrarum. Deinde iam manifestam precem fundēs, vn-
de intelligatur superioris afflictionis commemoratio
non esse quasi indicatio sed deploratio: *Vsquequo*, in-
quit, *domine irasceris in finem, exardescet velut ignis zelus tuus?*
Rogat vtique ne deus vsque in finē irascatur, id est, ne
illa tanta pressura & tribulatio atque vastatio vsque in
finem perseueret, sed temperet correptionem suam, se-
cūdum illud quod in alio Psalmo dicitur, Cibabis nos Psal.79.
pane lachrymarū, & potabis nos in lachrymis in men-
sura. Nam quousque domine irasceris in finem: ita di-
ctum est, ac si diceretur, Noli domine irasci in finē. Et
in eo quod sequitur, Exardescet velut ignis zelus tuus:
vtrunque subaudiēdum est, & quousque, & in finē, ac si
diceretur, Quousq; exardescet velut ignis zelus tuus in
finem? Nam ita hic duo ista subaudiēda sunt, sicut supe
rius vnum illud quod dictum est, posuerunt. Nam cum
habeat prior sententia, Posuerunt morticina seruorum
tuorum escas volatilibus cœli: hoc verbū posterior nō
habet, vbi dictum est, Carnes sanctorum tuorum bestiis
terræ: sed subauditur vtique quod habet superius, posue F
runt. Ira porrò & zelus dei, nō sunt perturbationes dei,
sicut nūnulli scripturas quas nō intelligunt arguūt: sed
nomine iræ intelligitur vindicta iniquitatis, nomine
zeli exactio castitatis, ne anima legem domini sui con
temnat, & à deo suo fornicando dispereat. Hæc ergo
ipso affectu in hominū afflictione sunt turbulēta, in dei
autem dispositione trāquilla sunt, cui dictū est, Tu au- Sapient.12.
tem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Satis
autem ostenditur his verbis propter peccata hominib9
licet fidelibus has fieri tribulationes, quanuis hinc flo-
rescat martyrum gloria merito patientiæ, & pie susten-
tato in flagello domini moderamine disciplinæ. Hoc 2.Mach.7.
Machabęi inter sæuissima tormenta, hoc tres viri inter Daniel.3.
noxias flammas; hoc prophetæ sancti in captiuitate te-
stantur. Quanuis enim paternā correptionē fortissime
& piissime perferrent: non tamen tacent hæc accidere
meritis peccatorū. Horum enim vox est, & in Psalmis,
Emendans emendauit me dominus, & morti nō tradi- Psal.117.
dit me. Flagellat enim omnem filium quem recipit. Et Hebra.12.
quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod
vero

G vero adiungit: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noue-*
Hiere.10. *runt, & in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum.* Etiam ista
prophetatio est, non optatio: Non maleuolentiæ voto
ista dicuntur, sed spiritu præuisa prædicuntur: sicut de
Iuda traditore, quæ mala illi fuerant pro suis meritis e-
uentura, ita prophetata sunt, quasi optata sint. Quemad
modum enim Propheta non imperat Christo, quamuis
Psal.44. modo imperatiuo pronunciet quod dicit, Accingere
gladio tuo circa femur potentissime. Specie tua & pul-
chritudine tua, & intēde & prospere procede & regna.
Psal.108. Ita non optat, sed prophetat qui dicit, Effunde iram
tuam in gentes quæ te non nouerunt. Quod more suo
repetit dicens, Et in regna quæ non inuocauerunt no-
men tuum. Nam gētes per regna repetitæ sunt. Et quod
eum non nouerunt, per hoc repetitum est, quòd nō in-
uocauerunt nomen eius: Quomodo ergo intelligendū
Lucæ.12. est, quod ait dominus in Euangelio, Seruus qui nescit
voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit
paucis: Seruus autem qui scit volūtatem domini sui &
facit digna plagis, vapulabit multis: si maior ira dei est
in gentes quæ dominum non cognouerunt. In eo quip
H pe quod ait, Effunde iram tuam: satis hoc verbo indi-
cauit quàm multam iram voluerit intelligi. Vnde post-
ea dicit, Redde vicinis nostris septies tantum. An quia
multum interest inter seruos, qui licet nesciant volun-
tatem domini sui, tamen inuocant nomen eius, & alie-
nos à familia tāti patrisfamiliâs, qui sic ignorāt deum
vt nec inuocent deum? Inuocant enim pro eo simula-
cra, vel dæmonia, vel quamlibet creaturam, non crea-
torem qui est benedictus in secula. Neq; enim istos de
quibus hoc prophetat, ita nescientes significat sui do-
minī voluntatem, vt tamen ipsum dominum timeant
sed ita ipsum dominum nescientes vt nec inuocent
eum & inimici nominis eius existant. Multum ergo di-
stat inter seruos voluntatem domini sui nescientes, &
tamen in familia eius atque in domo viuentes: & ini-
micos non solum ipsum dominum scire nolentes, sed
& non eius nomen inuocantes, atque seruos eius insu-
Hiere.10. per oppugnantes. Denique sequitur, *Quia comederunt*
Iacob & locum eius desolauerunt. Iacob quippe figuram ge-
stat Ecclesiæ, sicut Esau veteris synagogæ. Vnde dictū
Gene.25. est, Maior seruiet minori. Potest in hoc nomine intel-
ligi ea de qua loquebamur hæréditas dei, in quam inua
I dendam atque vastandam post resurrectionē & ascen-
sionem domini gentes persequendo venerunt. Sed lo-
cum Iacob quomodo intueamur, intelligendum est.
Magis enim locus Iacob illa ciuitas putari potest, in
qua erat & templum, quo vniuersam illam gentē sacri-
ficandi & adorandi causa & pascha celebrandi, domi-
nus præceperat conuenire. Nam si Christianorum con
uentus inhibitos atque cōpressos à persecutoribus Pro-
pheta velit intelligi, loca desolata videretur dicere de-
buisse, non locum. Sed possumus accipere pro numero
plurali numerum singularem positum, sicut vestē pro
vestibus, militem pro militibus, pecus pro pecoribus.
Multa enim huiusmodi moris est dici, nec solum vul-
go loquentium, verumetiā disertissimorum authorum
eloquentiæ. Nec ab ipsa diuina scriptura hoc genus lo-
Psal.78. cutionis alienum est. Posuit enim & ipsa ranam pro ra-
nis, locustā pro locustis, & innumerabilia talia. Quod
vero dictum est, Comederunt Iacob: hoc bene intelli-
gitur, quòd multos in suum malignum corpus, hoc est,
in suam societatem terrendo trāsire coëgerunt. Memi-
nit sanè, quamuis illis pro merito pessimę voluntatis ex
ira dei digna reddenda sint, nō tamen eos aliquid ad-
uersus hæreditatem eius valere potuisse, nisi eam voluis K
set ipse pro peccatis eius flagellando emendare. Vnde
subiungit, *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.*
Non ait, prçteritarum, quę possent esse etiam recentio-
res, sed antiquarum, hoc est, à parentibus venientium.
Talibus quippe iniquitatibus damnatio non correptio
debetur. *Cito anticipent nos misericordiæ tuæ.* Anticipent
vtique iudicium tuum, Superexaltat enim misericor- Iacobi.2.
dia in iudicio. Iudicium autem sine misericordia, sed
ei qui non fecit misericordiam. Quod autem adiun-
git. *Quia pauperes facti sumus nimis.* Hoc vult intelligi
anticipare nos misericordiam dei, vt nostra paupertas
id est, infirmitas, eo miserante adiuuetur ad eius præce-
pta facienda, ne ad iudicium eius damnādi veniamus.
Ideo sequitur, *Adiuua nos deus salutaris noster.* Hoc ve-
ro quod ait, Salutaris noster: satis exponit quam volue-
rit paupertatem in eo quod dixerat, Quoniam paupe-
res facti sumus nimis. Ipsa est quippe infirmitas, cui sa-
lutaris est necessarius. Cum vero adiuuari nos vult, nec
ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui
enim adiuuatur, etiam per seipsum aliquid agit. Addi-
dit etiam: *Propter gloriam nominis tui domine libera nos.* Vt L
qui gloriatur, non in seipso, sed in domino glorietur. 1.Cor.1.
Et propitius esto, inquit, *peccatis nostris propter nomen tuum.*
Non propter nos. Nam quid aliud merentur peccata
nostra, quàm debita & digna supplicia? Sed propitius
esto peccatis nostris propter nomē tuum. Sic ergo nos
liberas, id est, eruis à malis, cū & adiuuas nos ad facien-
dam iustitiam, & propitius es peccatis nostris, sine qui-
bus in hac vita non sumus, Quoniam nō iustificabitur Psal.142.
in conspectu tuo omnis viuens. Peccatum autē iniqui- 1.Ioan.3.
tas est. Et si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Qd Psal.129.
autem adiungit, *Nequando dicant gētes, vbi est deus eorum.*
Magis pro ipsis gentibus est accipiendum. Male enim
pereunt qui de deo vero disputauerunt, † putantes eum † al. despe-
vel non esse, vel suos non adiuuare, nec eis esse propi- rauerunt.
tium. Illud vero quod sequitur, *Et innotescat in nationi-*
bus coram oculis nostris, Vindicta sanguinis seruorum tuorum qui
effusus est. Vel sic intelligitur, cum credunt in deum ve-
rum qui persequebantur eius hæreditatem? quia & ipsa
vindicta est, qua perimitur sæua iniquitas eorū gladio
verbi dei, de quo dictum est, Accingere gladio tuo: Vel Psal.44.
cum perseuerantes inimici in fine puniūtur, Nam mala
tēporalia quæ in hoc seculo patiūtur, cōmunia possunt
habere cum bonis. Est aliud vindictæ genus, quo Eccle M
siæ dilatationem & fœcunditatem in hoc seculo post
tantas persecutiones, quibus eā omnino periturā puta-
bant, peccator & incredulus & inimicus videt & irasce
tur, dentibus suis frendet & tabescet. Quis enim negare Psal.111.
audeat hanc etiam esse grauissimā pœnam? Sed nescio
vtrum satis eleganter accipiatur quod ait, ante oculos
nostros. Si enim hoc pœnæ genus intelligamus quod
in intimis cordis agitur, & torquet etiā illos qui nobis
adulāter arrident, nec à nobis videri potest quid in ho
mine interiore patiātur. Illud autē quod siue eis creden
tib⁹ iniquitas eorū interimitur, siue in malignitate per-
seuerātib⁹, suppliciū nouissimū redditur, sine scrupulo
quęstionis intelligitur dictū, Innotescat ante oculos no
stros vindicta in nationibus. Et hæc quidē, vt diximus,
pphetatio est, nū optatio. Sed ppter illud quod scriptū
est in Apocalypsi, sub ara dei martyres ad deū clamare
& dicere, Quousq; dne nō vindicas sanguinē nostrum Apoc.6.
nō est prętereūdū quēadmodū accipi oporteat, ne pro-
pter exaturandū odiū, credātur sancti desyderare vin-
dictā quod ab eorū perfectione lōge abest, & tamē scri-
ptum

A ptum est, Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum, *Psal. 57.* manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et Apostolus Paulus ait, Non vosipsos vindicãtes charissimi, *Roma. 12.* sed date locum iræ, scriptum est enim, Mihi vindictam *Deute. 32.* & ego retribuam dicit dominus. Nec ipse itaq; præcepit vt nolint vindicari, sed vt nõ seipsi vindicãtes dent locum iræ dei, qui dixit, Mihi vindictam & ego retribuam. Et dominus in Euangelio, viduam proponit *Luc. 18.* in similitudinem quæ vindicari desyderans, iudicem interpellabat iniustũ, qui eam tandem aliquando nõ iustitia ductus, sed tædio victus audiuit. Hoc autem dominus proposuit, vt ostẽderet multo magis deum iustum cito facturum iudicium electorum suorũ, qui ad eũ clamant die ac nocte. *Apoc. 6.* Inde est & ille sub ara dei martyrum clamor, vt dei iudicio vindicẽtur. Vbi est ergo illud, *Matth. 5.* Diligite inimicos vestros, Benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur? Vbi est & illud, Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, *1. Petri. 3.* & nulli malum pro malo reddentes? Si enim malum pro malo non est cuiquam reddendum, non solum factum malũ pro facto malo, sed nec votum malum reddendũ est pro facto vel voto malo. B Reddit autem malum votum qui etiam si nõ seipsum vindicat, tamẽ vt eius inimicum deus puniat expectat atque optat. Quapropter cum & homo iustus & homo malus de inimicis suis velint à domino vindicari, vnde discernentur, nisi quia iustus & magis cupit inimicũ suum corrigi quàm puniri, & cum in eum videt à domino vindicari, non eius delectatur pœna, quia non eum odit, sed diuina iustitia, quia deum diligit? Deniq; si in hoc seculo in eum vindicatur, vel pro illo etiam lætatur si corrigitur, vel certe pro aliis vt eũ timeãt imitari. Ipse quoque fit melior, nõ supplicio illi' odia sua pascendo, sed errata emendando, Ac per hoc de beneuolentia est nõ de malitia quod lætatur iustus cum videt vindictam, & manus suas lauat, id est, opera sua mundiora efficit in sanguine, hoc est, in exitio peccatorum, sumens inde nõ mali alieni gaudium, sed diuinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro seculo vltimo dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod deo, ne bene sit malis, ne piorum præmiis etiam impij perfruantur. Quod vtiq; iniustum est, & à regula veritatis, C quã iustus diligit, alienum. Cum enim nos ad diligendos inimicos dominus hortaretur, exemplũ proposuit patris nostri qui in cœlis est, *Matth. 5.* qui facit solem oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iiustos. Nunquid tamen ideo vel temporalibus correptionibus nõ emẽdat, vel pertinaciter duros in fine non dãnat? Sic ergo inimicus diligatur, vt non displiceat domini iustitia qua punitur, Et sic placeat iustitia qua punitur, vt non de malo eius, sed de bono iudice gaudeatur. Maleuolus enim animus contristatur, si eius inimicus correctus euaserit pœnã. Et cum puniri eum videt, vindicari ita se gaudet, vt non iustitia dei, quẽ non diligit, sed illius quem odit miseria delectetur, Et cum deo dimittit iudicium, vt plus noceat deus quàm ipse nocere possit, exoptat. Et cum dat cibum esurienti inimico potumq; sitienti, malitiose sapit quod scriptũ est, Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. *Roma. 12.* Agit enim vt ampli' aggrauet & ei excitet indignationẽ dei, quam carbonibus ignis significari putat, nõ intelligens illum ignem esse pœnitentiæ vrentem dolore, quousq; caput erectum superbia beneficiis inimici ad humilitatem salubrem deponatur, & in bono illius, huius malum vincatur. Vnde Apostolus vigilanter adiunxit, Noli vinci à malo, sed vince in bono D malum. *Ibidem.* Quomodo autem potest vincere in bono malum, in superficie bonus, & in abdito malus, qui opere parcit, & corde sæuit, manu mitis, voluntate crudelis? Sic ergo specie poscentis in hoc Psalmo futura in impios vindicta prophetatur, vt intelligamus sanctos homines dei suos inimicos dilexisse, nec cuiquã voluisse nisi bonum, quod est pietas in hoc seculo, æternitas in futuro. In pœnis autem malorũ non malis eorum, sed dei bonis iudiciis fuisse delectatos. Et vbicunq; in scripturis sanctis leguntur in homines odia eorum, odia fuisse vitiorum, quæ ipse etiã vnusquisq; hominũ odire debet in se si diligit se. Iam vero quod sequitur, *Intret in conspectum tuum.* Vel sicut alij codices habent: *In conspectu tuo gemitus compeditorum.* Non facile quisquã repperit cõiectos in cõpedes à persecutoribus sanctos. Et si accidit in tã magna atq; multiplici varietate pœnarum, tam raro accidit, vt nõ sit credendum hoc in isto versu quod cõmemoraret potissimum elegisse Prophetam. Sed nimirũ cõpedes sunt infirmitas & corruptibilitas corporis, quę aggrauant animam. Per eius enim fragilitatẽ velut quorundã dolorũ molestiarũmq; materiam ad impietatẽ poterat cõpellere persecutor. E Ab his cõpedibus cõcupiscebat dissolui Apostolus & esse cum Christo, *Philip. 1.* manere autẽ in carne necessarium propter illos quibus Euãgelium ministrabat. Donec ergo corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale *1. Corin. 15.* hoc induat immortalitatem, velut compedibus caro infirma, promptũ impedit spiritũ. Has ergo compedes non sentiunt, nisi qui in semetipsis ingemiscũt grauati, *2. Corin. 5.* habitaculum quod de cœlo est superindui cupientes, quia & mors horrori est, & mœrori vita mortalis. Pro his Propheta gemitibus ingemit, vt intret in cõspectu dei gemitus compeditorũ. Possunt & illi intelligi compediti, qui præceptis sapientiæ colligati sunt, quæ patienter sustentata in ornamẽta vertuntur. Vnde scriptũ est, Iniice pedem tuum in compedes eius. *Secundum magnitudinem*, inquit, *brachii tui, recipe in adoptionem filios* *Eccli. 6.* *mortificatorum.* Vel sicut in aliis codicibus legitur, *Posside filiorum † morte punitorum.* *† al. filios.* Vbi satis mihi videtur ostẽdisse scriptura, quis fuerit gemitus compeditorum, qui pro nomine Christi persecutiones grauissimas pertu- F lerunt, quæ in isto Psalmo apertissime prophetantur. In diuersis enim passionibus constituti orabãt pro Ecclesia, ne infructuosus esset posteris sanguis illorum, vt dominica seges vnde inimici eam putabant periturã, inde veracius pullularet. Filios quippe mortificatorum dicit, qui non solum non sunt territi præcedentium passionibus, sed in eum, pro cuius nomine passos eos nouerant, exhortante illorum gloria ad imitandum accensi, copiosissimis agminibus crediderunt, Ideo dixit, Secundum magnitudinem brachij tui. Res enim tam magna secuta est in populis Christianis, vt eam qui se aliquid persequendo proficere putabant, nullo modo crederent secuturam. *Redde*, inquit, *vicinis nostris septies tantum in sinus eorum.* Non mala optat, sed iusta prænunciat, & futura prophetat. Septenario autem numero, id est, septupla retributione perfectionem pœnæ vult intelligi, quia isto numero plenitudo significari solet. Vnde & illud est in bonis accipiendum, & in hoc seculo septies tantum, quod positum est pro omnibus, quasi nihil habentes & omnia possidentes. *2. Corin. 6.* Vicinos dicit, quia inter illos habitat Ecclesia vsq; in diẽ separationis. Non enim modo fit discessio corporalis. In sinus eorum dicit vtique nunc in occultis, vt vin

G dicta quæ in hac vita agitur in occulto, post innote-
scat in nationibus ante oculos nostros. Homo nanque
cum datur in reprobum sensum, in interiore sinu acci-
pit suppliciorum meritum futurorum. *Opprobriũ eo-
rum, quod exprobrauerunt tibi domine.* Hoc eis redde septu-
plũ in sinus eorũ: id est, pro isto opprobrio eos in oc-
cultis eorum plenissime reproba. Tibi enim exprobra-
uerunt, nomen tuum se arbitrantes in seruis tuis dele-
re de terra. *Nos autem populus tuus.* Generaliter accipi-
endum de omni genere piorum & verorum Christia-
norum. Nos ergo quos perdere se posse putauerũt po-
pulus tuus. *Et oues gregis tui.* Vt qui gloriatur, in do-
mino glorietur. *Confitebimur tibi in seculum.* Alij autem
codices habent, *Confitebimur tibi in æternum.* Ex ambi-
guo Græco facta est ista diuersitas. Quod enim habet
Græcus εἰς τὸν αἰῶνα, & in æternum & in seculũ inter-
pretari potest. Sed pro loco intelligendum quid me-
lius interpretatum sit. Sensus ergo huius loci magis mi
hi videtur ostendere, in seculum dici oportere, id est,
vsque in finem seculi. Sequens autem versus more scri
pturarum, maximèque Psalmorum, repetitio superio-
H ris est ordine commutato, prius habẽs quod ibi est po-
sterius, & posterius quod ibi est prius. Nam quod ibi
dictum est, Confitebimur tibi: pro ipso hic dictum
est, Annunciabimus laudem tuam. Quod itaque ibi
dictum est, In seculum: pro ipso hic dictum est, In ge-
nerationem. Ista quidem generationis repetitio per-
petuitatem significat, siue vt nonnulli intelligunt, quia
duæ sunt generationes, vetus & noua. Sed in hoc fit se
Ioan.3. culo vtraque, Quoniam qui non renatus fuerit ex aqua
& spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum.
Denique quia in isto seculo annũciatur laus dei, Nam
1.Ioan.3. in futuro seculo cum videbimus eum sicuti est, cui de-
inceps annuncietur, non erit. Nos ergo populus tuus
& oues gregis tui, quas persequendo illi crediderunt
se posse consumere. Confitebimur tibi in seculum, per-
manente vtique Ecclesia vsque in finem, quam illi de-
lere conati sunt. *In generatione & generationem annuncia-
bimus laudem tuam.* Quæ laus vt taceretur, nos finire co
nati sunt. Multis autem iam locis sanctarum scriptu-
rarum insinuauimus confessionem etiam pro laude
I poni, Sicuti est illud, Hæc dicetis in confessione, O-
Eccli.39. pera domini vniuersa quoniam bona valde: maximè-
que illud quod ait ipse saluator, qui nullum habebat
omnino peccatum, quod pœnitendo confiteretur, Cõ
Matth.11. fiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruu-
lis. Hoc dixi, vt apertius intelligatur, id esse repetitum
in eo quod dictum est, Annunciabimus laudem tuam:
quod superius dictum erat, Confitebor tibi.

*In Psalmum septuagesimumnonum
Enarratio.*

NON adeo multa sunt in hoc Psalmo, in quib⁹
sermo noster patiatur difficultatem, vel intẽ-
tio auditorum intelligendi impedimentum.
Proinde adiuuante domino cum affectu audiendi &
videndi iam quæ prophetata & prædicta sunt, tanquã
eruditi in schola Christi currere debemus quæ plana
sunt, vt si forte obscura exigunt officiũ interpretandi,
ea quæ plana sunt legendi officium à me debeant flagi
tare. Cantatur hic de aduentu domini & saluatoris no
stri Iesu Christi, & de vinea eius. Sed cantat ille Asaph
quantum apparet illuminatus atq; correctus, cuius no-
mine nostis significari synagogã. Denique titulus Psal
mi est, *In finem pro his qui immutabuntur.* Vtiq; in melius,
Quoniam Christus finis legis, ideo venit, vt immutet K
in melius, Et ait, testimonium ipsius Asaph, bonũ testi- *Roma.10.*
monium veritatis. Denique hoc testimonium, & Chri
stum & vineam confitetur, hoc est, caput & corpus, re-
gem & plebem, pastorem & gregem, & totum omniũ
scripturarum mysterium Christum & Ecclesiam. Con
cludit autem titulus Psalmi, *Pro Assyriis.* Assyrij inter-
pretantur, dirigentes. Iam ergo non sit generatio quæ
cor non direxit suum, sed generatio iam dirigens. Er-
go audiamus quid dicat in hoc testimonio. *Qui pa-
scis Israel intende,* Quid est, qui pascis Israël intende?
Qui deducis velut oues Ioseph. Inuocatur vt veniat, expe-
ctatur vt veniat, desyderatur vt veniat, Ergo dirigen-
tes inueniat. Qui deducis, inquit, velut oues Ioseph. Ip-
sum Ioseph velut oues, ipse Ioseph oues sunt, & ipse Io
seph ouis est. Audito Ioseph, quanquã & interpretatio
eius nominis multum iuuet, significat enim augmen-
tum, & ideo vtique venit ille, vt mortificatum granum
multipliciter surgeret, hoc est, augeretur populus dei: *Ioan.12.*
tamen ex eo quod iam nostis contigisse Ioseph, veniat *Gene.37.*
in mentem à fratribus venditus, veniat à suis exhono- *Gene.41.*
ratus apud alienigenas exaltatus, & intelligetis in cui⁹ L
grege esse debeamus, simul cum illis qui iam dirigunt
cor suum, vt lapis reprobatus ab ædificantibus fiat in *Psal.117.*
caput anguli, tenens duos parietes de diuerso venien-
tes, sed in angulo concordantes. *Qui sedes super cheru-
bin.* Cherubin sedes est gloriæ dei, & interpretatur
plenitudo scientiæ, Ibi sedet deus in plenitudine sci-
entiæ. Licet intelligamus cherubin sublimes esse cœlo-
rum potestates atque virtutes, tamen si vis, eris cheru-
bin. Si enim cherubin, sedes est dei, audi quid dicat scri
ptura, Anima iusti, sedes est sapientiæ. Quomodo, in-
quis, ero plenitudo scientiæ? Quis hoc implet? Habes
vnde impleas. Plenitudo legis charitas. Noli per multa *Roma.13.*
ire atque distendi. Terret te ramorum diffusio, radi-
cem tene, & de magnitudine arboris noli cogitare. Sit
in te charitas, & necesse est plenitudo scientiæ conse-
quatur. Quid enim nescit qui charitatem scit? Quan-
doquidem dictum est, Deus charitas est. *Qui sedes su-
per cherubin appare.* Ideo enim errauimus, quia non appa
rebas, Appare. *Coram Ephrem & Beniamin & Manasse.*
Appare, inquam, coram gente Iudæorum, coram po- M
pulo Israël. Ibi enim Ephrem, ibi Manasses ibi Benia-
min. Sed interpretationem videamus, Ephrem fructi-
ficatio, Beniamin filius dexteræ, Manasses oblitus.
Appare enim coram fructificatione, coram filio dex-
teræ, appare coram oblito, vt iam non sit oblitus, sed
venias illi in mentem qui liberasti. Si enim gentes com *Psal.21.*
memorabuntur, & conuertentur ad dominum vni-
uersæ fines terræ, populus ipse de Abraham veniens,
non habuit parietem suum qui gaudeat in angulo,
cum scriptum sit, Reliquiæ saluæ fient? *Excita poten-
tiam tuam.* Nam infirmus eras quando dicebatur, Si fi-
lius dei est, descendat de cruce. Nihil valere videba- *Matth.27.*
ris. Præualuit super te persecutor, & demonstrasti hoc
antea, quia & Iacob ipse præualuit angelo in luctan-
do. Quando nisi vellet angelus? Et præualuit homo, &
victus est angelus, & victor homo tenet angelũ, & di-
cit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Magnum *Gene.28.*
sacramentum, Et stat victus, & benedicit victorem. Vi
ctus, quia voluit, carne infirmus, maiestate fortis, & be-
nedixit: Vocaberis, inquit, Israël. Tetigit tamen & fe-
moris latitudinem & aruit, eundemq; hominem vnũ, *Ibidem.*
fecit & benedictum & claudum. Vides claudicasse po
pulum Iudæorum, vide ibi & benedictum genus Apo-
stolorum.

A ſtolorum. Excita ergo potentiam tuam. Quandiu videris infirmus? *1.Corin.13.* Crucifixus ex infirmitate, reſurge in virtute, Excita potentiam tuam. *Et veni, vt ſaluos facias nos, Deus conuerte nos.* Auerſi enim ſumus à te, & niſi tu conuertas, non conuertemur. *Et illumina faciem tuam, & ſalui erimus.* Nunquid ille obſcuram habet faciem? Nõ habet obſcuram faciem, ſed oppoſuit ei nubem carnis, & tanquam velum infirmitatis, & non eſt putatus ipſe cum penderet in ligno, agnoſcendus cum ſederet in cœlo. Nam ita factum eſt. Præſentem in terra Chriſtum & miracula facientem non agnouit Aſaph, mortuum tamen poſteaquam reſurrexit & aſcendit in cœlum, agnouit, compunctus eſt, dixerat & de illo totum, hoc eſt teſtimoniũ quomodo agnoſcimus in hoc Pſalmo, Illumina faciem tuam, & ſalui erimus. Obtexiſti faciem tuam & ægrotauimus, illumina illam, & ſalui erimus. *Domine deus virtutum vſquequo iraſceris in orationem inimici tui, adhuc iraſceris in orationem ſerui tui?* Iam ſerui tui. Iraſcebaris in orationem inimici mi, adhuc iraſceris in orationem ſerui tui? Conuertiſti nos, agnouimus, & adhuc iraſceris in orationem ſerui tui? Ita
B plane iraſceris vt pater corrigens, non vt iudex damnans: Ita plane iraſceris, quia ſcriptum eſt, *Eccleſiaſtici.2.* Fili accedens ad ſeruitutem dei, ſta in iuſtitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Ne putes iam trãſiiſſe iram dei, quia conuerſus eſt, tranſiit, ſed ne damnet in æternum, *Heb.12.* Flagellat autem, non parcit, quia flagellat omnem filium quem recipit. Si flagellari detrectas, recipi quare deſyderas? Flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellat omnem, qui & vnico non pepercit. Sed tamen quandiu iraſceris in orationem ſerui tui? Non iam inimici tui. Sed iraſceris in orationem ſerui tui. Quandiu? ſequitur: *Cibabis nos pane lachrymarum, & potabis nos in lachrymis in menſura.* Quid eſt in menſura? Apoſtolum audi, *1.Corin.10.* Fidelis deus qui non vos permittit tentari, ſupra quàm poteſtis ferre. Ipſa eſt menſura pro viribus tuis, ipſa eſt menſura vt erudiaris, nõ vt opprimaris. *Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris.* Plane factum eſt, id eſt, de Aſaph electi ſunt qui irent ad gentes, & prædicarent Chriſtum, & diceretur eis, *Acto.17.* Quis eſt iſte nouorum dæmoniorum annunciator? Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris. Eum enim prædicabant cui contradicebatur, quẽ
C prædicabant mortuum reſurrexiſſe Chriſtum. Quis hoc audiat? Quis hoc nouerit? Noua res, Sed ſigna conſequebantur, & incredibili rei fidem miracula faciebant. Contradicebatur, ſed contradictor vincebatur, & ex contradictore fidelis efficiebatur. Ibi tamen magna flamma, ibi martyres cibati pane lachrymarum, & potati in lachrymis, ſed in menſura, non amplius quàm poterant ferre, vt poſt menſuram lachrymarum ſequeretur corona gaudiorum. *Et inimici noſtri ſubſannauerunt nos.* Et vbi ſunt qui ſubſannauerunt? Diu dictum eſt, Qui ſunt iſti colentes mortuum, adorantes crucifixum? Diu dictum eſt, Vbi eſt naſus ſubſannantium? Nõnne nunc qui reprehendunt, in cauernas fugiunt, ne videantur? Et inimici noſtri ſubſannauerunt nos. Sed videtis quid ſequatur: *Domine deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Vineam ex Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes & plantaſti eam.* Nouimus factum eſt. Quæ gentes eiectæ ſunt? Amorræi, Cethæi, Hiebuſæi, Gergeſæi, & Euæi, Quibus expulſis & victis, introductus eſt populus ex Aegypto liberatus in terram promiſsionis. Vnde vinea eiecta ſit, & vbi plantata ſit, audiuimus, Videamus quid

deinde factum eſt, quomodo crediderit, quantum creuerit, quid occupauerit. D Vineam ex Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes & plantaſti eam. *Viam feciſti in conſpectu eius, & plantaſti radices eius & impleuit terram.* Nunquid impleret terram, niſi via fieret in conſpectu eius? Quæ via facta eſt in conſpectu eius? Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. *Ioan.14.* Merito impleuit terram. Hoc dictum modo de vinea iſta quod perfectum eſt vſque in finem. Veruntamen quid prius? *Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros dei. Extendiſti palmites eius vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines eius.* Hoc deſyderat officium expoſitoris, non ſufficit lectoris & laudatoris, Adiuuate me intendendo. Solet enim vineæ huius commemoratio in hoc Pſalmo caliginem facere minus intentis. Etenim magnitudo vineæ huius iam à nobis explicata eſt, & vnde facta eſt, & vnde facta ſit magna, prædictum eſt. Viam feciſti in conſpectu eius, & plantaſti radices eius, & impleuit terram. Hoc de perfectione ipſius dictum eſt. Sed tamen prima gens Iudæa fuit iſta vinea. Gens autem Iudæa vſque ad mare, & vſque ad flumen regnauit. Vſque ad mare, apparet in ſcriptura quod mare ibi vicinum ſit. *Nume.34.* E Et vſque ad flumen Iordanem. Trans Iordanem enim aliquid Iudæorum collocatum eſt, infra Iordanem autem tota gens. Ergo vſque ad mare, & vſque ad flumen regnum Iudæorum, Regnum Iſraël non à mari vſque ad mare, ſed & à flumine vſque ad terminos orbis terræ. Illa iam perfectio vineæ eſt, de qua hic prædixit, Viam feciſti in conſpectu eius, & plantaſti radices eius, & impleuit terram. Cum tibi ergo prædixiſſet perfectionẽ, rediit ad initium, de quo initio ſit facta perfectio. Initium vis audire? Vſque ad mare, & vſque ad flumen. Finem vis audire? Dominabitur à mari vſque ad mare, *Pſal.71.* & à flumine vſque ad terminos orbis terræ: hoc eſt, impleuit terrã. Videamus ergo teſtimonium Aſaph, quid factum eſt primæ vineæ: quid eſt expectandum ſecundæ vineæ, imò eidem vineæ. Ipſa eſt enim, non enim altera eſt. Inde Chriſtus ſalus ex Iudæis, *Ioan.4.* inde Apoſtoli, inde primi credentes, & precia rerum ſuarum ante pedes *Acto.2. & 4.* Apoſtolorum ponẽtes, inde omnia hæc. Et ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, propter incredulitatem fracti ſunt, tu *Roma.11.* autem populus gentium fide ſta, Noli altũ ſapere, ſed time. Nam ſi deus naturalibus ramis non pepercit, ne- F que tibi parcet. Si autem altum ſapis, non tu radicem portas, ſed radix te. Quid ergo, vinea ante cuius conſpectum facta eſt via? Facta eſt vt impleret terram. Primo vbi fuit? Operuit montes vmbra eius. Qui ſunt montes? Prophetæ. Quare operuit illos vmbra eius? Quia obſcure locuti ſunt. Quare futura annũciata ſũt? Audis à Prophetis, Obſerua ſabbatum, octauo die circuncide infantem, offer ſacrificium arietis, vituli, hirci, noli moueri, vmbra eius eſt cooperiens mõtes dei, Veniet & poſt vmbrã manifeſtatio. Et arbuſta eius cedros dei, id eſt, cooperuit cedros dei altiſsimas ſedes dei. Sunt enim cedri ſignificantes ſuperbos euertẽdos. Cedros Libani, altitudines mundi operuit creſcendo vinea iſta, Et mõtes dei omnes ſanctos prophetas patriarchas. Sed quouſque extendiſti palmites eius? Vſque ad mare & vſque ad flumen propagines eius. Inde quid?

Vtquid deſtruxiſti maceriam eius? Iã videtis euerſam illã gentem Iudæorum, iam ex alio Pſalmo audiſtis, *Pſal.77.* In dolabro & fractorio deiecerunt eam. Quando fieret, niſi eius maceria deſtrueretur? Quæ eſt maceria eius? Munitio eius. Extitit enim ſuperba aduerſus plantatorem ſuum, Sed ſeruos ad ſe miſſos & petentes mercedem *Matth.21.*

 coloni

G coloni flagellauerunt,& cæciderunt,& occiderũt. Ve-
Matth.21. nit & vnicus filius,dixerũt,Hic est hæres, venite occi-
damus eum,& nostra erit hæreditas. Occiderũt & ex-
tra vineam proiecerũt.Proiectus magis possidet vnde
Esa.5. proiectus est,Sic enim ei minatur per Esaiam, Destruã
maceriam eius.Quare?Expectaui enim vt faceret vuã,
fecit autem spinas.Expectaui inde fructum, & inueni
peccatum,Quid ergo quæris ô Asaph?Vt quid destru-
xisti maceriam eius?Tu enim nescis,Quare? Expectaui
vt faceret iudicium,& fecit iniquitatem. Non erat de-
struenda maceria eius? Et venerunt gentes, destructa
maceria,inuasa est vinea, ac deletum regnum Iudæo-
rum.Hoc primum plangit,sed non sine spe. De dire-
ctione enim cordis iã loquitur,id est,pro Assyriis, pro
† al. diri- diripientibus † Psalmus est, Vt quid destruxisti mace-
gentibus. riã eius? *Et vindemiant eam omnes transeuntes viam.* Quid
est, viam transeuntes? Temporaliter dominantes.

Deuastabit eam aper de sylua. Aprum de sylua quid in-
telligimus?Iudæis porcus aduersus est, & in porco po-
nunt tanquam immundiciam gentium. A gentibus au
tem euersa est gens Iudæa,Sed rex ille qui euertit, non
H tantum porcus immundus, sed etiam aper fuit. Quid
enim aper,nisi porcus sæuus,porcus superbus? Aper de
sylua vastauit eam: De sylua, de gentibus. Etenim illa
vinea erat,gentes autem syluæ erant. Sed quando cre-
Psal.95. diderunt gentes,quid dictum est?Tunc exultabuut om
nia ligna syluarũ. Deuastauit eam aper de sylua. *Et
singularis ferus depastus est eam.* Quid est singularis ferus?
Ipse aper qui deuastauit eam, singularis ferus.Singula-
ris,quia superbus.Hoc enim dicit omnis superb⁹. Ego
sum,ego sum,& nemo.Sed quo fructu hæc? *Deus vir-
tutum conuertere vero.* Quanuis hæc facta sint, conuertere
vero. *Respice de cælo & vide & visita vineam istam. Et perfi-*
Gene.12. *ce eam quam plantauit dextera tua.* Non aliam institue, sed
& 26. hanc perfice. Ipsum est enim semen Abraham, ipsum
est semen in quo benedicuntur omnes gentes: ibi est
radix, ibi portatur oleaster insertus. Perfice vineam i-
I stam quam plantauit dextera tua. Sed vbi perficit?

Et super filium hominis quem confirmasti tibi. Quid euiden-
tius? Quid adhuc expectatis vt vobis disputando ex-
ponamus,& non potius vobiscum admirando clame-
mus,Perfice vineam istam quam plantauit dextera tua,
& super filium hominis eam perfice?Quem filium ho-
minis? Quem confirmasti tibi. Magnum firmamen-
1.Corin.3. tum, ædifica quantum potes: Fundamentum enim a-
liud nemo potest ponere, præter id quod positum est
Christus Iesus. *Succensa igni & effossa ab increpatione vul-
tus tui peribunt.* Quæ sunt succensa igni & effossa, quæ
peribunt ab increpatione vultus tui? Videamus & in-
telligamus quæ sint igni succensa & effossa. Quid in-
crepauit Christus? Peccata. Ab increpatione vultus e-
ius peccata perierunt. Quare ergo peccata igni suc-
2.ser.dis. censa & effossa. Omnia peccata duæ res faciunt in ho-
43. Diodi mine, cupiditas & timor. Cogitate, discutite, inter-
autem. rogate corda vestra, perscrutamini conscientias, vi-
dete vtrum possint esse peccata, nisi aut cupiendo aut
timendo. Proponitur tibi præmium, vt pecces, id est,
quod te delectet, facis propter quod cupis: sed forte
non induceris donis, terreris minis, facis propter
quod times,Corrumpere te vult aliquis,vt dicas, verbi
gratia,falsum testimoniũ.Innumerabilia sunt, sed pla-
niora propono,de quibus cætera coniiciatis. Attendi-
Matth.16. sti tu deum,& dixisti in animo tuo, Quid prodest ho-
mini si totum mundum lucretur,animę autem suę de-
trimentum patiatur?Nõ adducor præmio, vt perdam
animam meam pro lucro pecuniæ. Cõuertit ille se ad K
incutiendum metum:qui præmio corrumpere non va
luit, incipit minari damnum, & expulsionem, cædes,
fortassis mortem.Ibi iam si cupiditas non valuit,forte
timor valebit vt pecces. Porro autem si de scripturis
contra cupiditatem venit tibi in mentem. Quid pro-
dest homini si totum mundum lucretur,animæ autem
suæ detrimentum patiatur?Veniat etiam contra timo-
rem in mentem, Nolite timere eos qui corpus occi- Matth.10.
dunt,animam autem non possunt occidere. Quicun-
que te vult occidere,vsque ad corpus ei licet, vsque ad
animam non licet.Anima tua non morietur,nisi tu eã
volueris occidere.Perimat aliena iniquitas carnem tu-
am,dum seruet veritas animam tuam.Si autem à veri-
tate resilieris, quid tibi amplius facturus est inimicus,
quàm tu tibi ipse facis? Inimicus sæuiens carnem po-
test occidere, tu autem dicendo falsum testimonium
animam occidis.Audi scripturam, Os quod mentitur Sapien.1.
occidit animam.Itaque fratres mei ad omne recte fa-
ctum amor & timor ducit.Vt facias bene,amas deum
& times deum: vt autem facias male, amas mundum, L
& times mundum.Hæc duo conuertentur ad bonum.
Amabas terram, ama vitam æternam: timebas mor-
tem,time gehennam. Quicquid tibi iniquo promise-
rit mundus,nunquid potest dare quantum dabit iusto
deus?Quicquid tibi iusto minatus fuerit mundus,nun-
quid potest facere quod facit iniquo deus? Vis audire
quid daturus est deus,si iuste vixeris? Venite benedicti Matth.25.
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est
ab origine mundi. Vis audire quid facturus est impiis?
Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & ange Ibidem.
lis eius.Bene quidem tu nihil aliud vis, quàm vt bene
tibi sit.Nam in eo quod amas, vis vt bene tibi sit: & in
eo quod times,non vis vt male tibi sit:sed nõ in ea re-
gione quæris, in qua quærendum est. Festinas: nam &
sine indigentia vis esse & sine molestia.Bonũ est quod
vis, sed tolera quod non vis, vt assequaris quod vis.
Proinde illius facies delens peccata, quid faciet? Quæ M
sunt peccata? Succensa igni & effossa. Quid fecerat
amor malus? Tanquam ignem succẽderat. Quid fe-
cerat timor malus? Tãquam effoderat. Amor quip-
pe inflammat, timor humiliat:ideo peccata mali amo
ris igne succẽsa sunt, peccata mali timoris effossa sunt.
Humiliat & bonus timor, accendit & bonus amor,
sed aliter atque aliter. Nam & colonus intercedẽs pro
arbore quæ fructus non dabat ne subuerteretur,ait,Cir Luc.13.
cunfodio eam & adhibeo cophinum stercoris. Fossa
significat piam humilitatem timentis, & stercoris co-
phinus sordes vtiles pœnitentis. De igne autem boni
amoris dominus dicit, Ignem veni mittere in terram: Luca.12.
quo igne inardescant spiritu feruentes, & dei ac proxi-
mi charitate flagrantes. Ac per hoc sicut omnia iusta
opera bono timore & bono amore fiũt,sic malo amo
re & malo timore omnia peccata committũtur. Ergo
succensa igni & effossa omnia scilicet peccata ab incre
patione vultus tui peribunt. *Fiat manus tua super virum
dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi: Et non
discedimus à te.* Quàm diu generatio praua & amaricãs,
& quæ cor non dirigit suum,dicat Asaph,& ostendat Psal.77.
se misericordia tua: Fac bene cũ vinea tua,perfice illã,
quoniam cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitu-
do gentium introiret, & sic omnis Israël saluus fieret: Roma.11.
Demonstrata facie tua super virum dexteræ tuæ quem
confirmasti tibi,nõ discedimus à te. Quàmdiu nos in-
crepas?Quàmdiu accusas?Hoc fac & non discedimus
à te.

A à te. *Viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.* Tu nobis dulcis eris, viuificabis nos. Nam prius amabamus [Colos. 3.] terram non te, sed mortificasti membra nostra quæ sunt super terram. Illud enim vetus testamentum habens promissa terrena, hoc videtur suadere ne gratis colatur deus, sed quia aliquid dat in terra, ideo diligitur. Quid amas vt deum noo ames? Dic mihi: Ama si potes aliquid quod ille noo fecit. Circunspice vniuersam creaturam, vide vtrum alicubi cupiditatis visco tenearis, & à diligendo creatorem impediaris, nisi ea re quam creauit ipse quem oegligis. Quare autem amas ista, nisi quia pulchra sunt? Possunt esse tam pulchra, quàm ille à quo facta sunt? Miraris hæc, quia illum non vides: sed per ea quæ miraris ama quem non vides. Interroga creaturam, si à se ipsa est, remane in illa. Si autem ab illo est, non ob aliud perniciosa est amatori, nisi quia præponitur creatori. Quare hoc dixi? Propter versum istum fratres. Mortui ergo erant qui propterea deum colebant, vt eis secundum carnē bene esset. Sapere enim secundum carnem mors est, & [Roma. 8.] mortui sunt qui non deum gratis colunt: id est, quia B ipse bonus est, non quia dat talia bona, quæ dat & non bonis. Pecuniam vis à deo? habet & latro. Vxorem, fœcunditatem filiorum, salutem corporis, dignitatem seculi, attende quàm multi mali habent, hoc est, totum propter quod eum colis. Nutabunt pedes tui, putabis te sine causa colere, quando in eis vides ista qui eum non colunt. Ergo ista dat omnia etiam malis, se solum seruat bonis. Viuificabis nos, nam mortui eramus quando terrenis rebus inhærebamus, mortui eramus quando terreni hominis imaginem portabamus. Viuificabis nos, innouabis nos: vitā interioris hominis dabis nobis. Et nomen tuum inuocabimus, id est, te diligemus: Tu nobis dulcis eris remissor peccatorum nostrorum, tu eris totum præmium iustificatorum. Domine deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus.

In Psalmum LXXX. Enarratio.

LOQVI ad vos de præsenti Psalmo suscepimus, adiuuet vocem nostram qui & vestram. Etenim aliquanto est obtusior: dabit ei vires C intentio audientium, & adiutorium iubētis vt loquar. Titulum habet psalmus iste: *In finem pro torcularibus quinta sabbati, psalmus ipsi Asaph.* In vnum titulum multa sunt congesta mysteria, ita tamen vt limen psalmi indicet interiora. Cum de torcularibus locuturi sumus, nemo vestrum aliquid expectet nos dicturos esse de lacu, de prelo, de fiscinis, quia nec ipse psalmus hoc habet, & ideo magis indicat mysteriū. Nam & si aliquid tale psalmi textus contineret, non deesset qui putaret ad literam esse accipienda torcularia, nec aliquid illic tale amplius requirendum, nec mystice aliquid positum & sacrate significatum, sed diceret simpliciter, psalm⁹ de torcularib⁹ loquitur. Et tu mihi oescio quid aliud suspicaris? nihil hic tale audistis cum legeretur. Ergo accipite torcularia mysterium ecclesię quod nūc agitur. In torcularibus animaduertimus quædam tria, pressuram, & de pressura quædam duo, vnum recondendum, alterum proiiciendum. Fit ergo in torculari conculcatio, tribulatio, pōdus, & in his oleum eliquatur occulte in gemellarium, amurca publice per plateas currit. Intendite ad magnum hoc spectaculum. Nō enim deserit deus dare nobis quod cum magno gaudio expectemus. Aut circi insania huic spectaculo cōparanda est? Illa ad amurcam pertinet, hoc ad oleum.

Quando ergo auditis contumaciter garrire blasphe- D mos & dicere, abundare pressuras temporibus Christianis, scitis enim quia hoc amant dicere: & vetus quidem, sed à temporibus Christianis cœpit prouerbium, Non pluit deus, dic ad Christianos, quanquam priores ista dixerunt. Isti autem modo dicunt & quia pluit deus, dicāt Christiani, nō pluit deus, nō seminamus, pluit deus, nō trituramus, & inde volunt superbire vnde deberent amplius supplicare, eligētes blasphemare quàm orare. Cum ergo ista commemorant, cum ista iactant, cum ista dicunt, & contumaciter dicunt, non cum timore, sed cum elatione, nō vos perturbent. Puta enim quia pressuræ abundant, tu oleum esto. Nigra tenebris ignorātiæ amurca insultet, & illa tanquam per plateas proiecta publice insultet, tu apud te in corde tuo, vbi qui videt in occulto reddet tibi, liquare in gemellarium. [Matth. 6.] Oliua in arbore quibusdam quidem tempestatibus agitatur, non tamen pressuris torcularis atteritur: ideo vtrunque simul pendet ex arbore, & quod proiiciendum est, & quod recondendum est. At vbi ad torcular & pressuras ventum fuerit, vtrunque discernitur, dirimitur, & aliud appetitur, aliud respuitur. Vultis nosse E vim torcularium istorum? Vt vnum aliquid dicam, vnde & ipsi murmurant qui ea faciunt: Quantæ, inquiunt, rapinæ temporibus nostris, quantæ pressuræ innocentium, quantæ expoliationes rerum alienarum? Ita sanè in amurcam attenditis, quia rapiuntur res alienæ: in oleum non attenditis, quia pauperibus donantur & propriæ? Non habebat antiquitas tales raptores rerum alienarum, sed habebat antiquitas tales donatores rerum suarum? Aliquanto esto curiosior in torculari, noli hoc solū videre quod publice fluit, est aliquid quod quærendo inuenias: discute, audi, cognosce quàm multi faciunt quod ex ore domini cum audisset vnus diues tristis abscessit: Ex euangelio multi audiunt, Vade, vende omnia quæ possides, & da pauperib⁹, & habebis thesaurum in cœlis, & veni sequere me. [Matth. 19.] Nō attēdis quàm multi id faciunt? Pauci, inquiunt, sunt: Ipsi tamen pauci oleum sunt: & qui bene vtuntur his rebus quas possident, ad oleum pertinent. Adiunge omnia, & videbis patrisfamiliâs tui plenas apothecas. Vides raptorē qualem nunquam vidisti. Vide contemptorem rerum F suarum qualem nunquam vidisti. Lauda torcularia, impletur prophetia de Apocalypsi, Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. [Apoc. 22.] Ecce torcularia in hac sententia: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quare & quinta sabbati? Quid est hoc? Recurramus ad prima opera dei, ne forte ibi aliquid inueniamus, quo & sacramentum intelligamus. Sabbatum enim septimus dies est, quo requieuit deus ab omnibus operibus suis, [Gene. 2.] magnum intimans mysterium quietis nostræ futuræ ab omnibus operibus nostris. Prima sabbati dicitur primus dies, quem dominicum etiam nominamus: secunda sabbati, secundus dies: tertia sabbati, tertius dies: quarta sabbati, quartus dies: quinta ergo sabbati, quintus dies à dominico die: post quem sexta sabbati, sextus dies: & ipsum sabbatum, septimus dies. Videte itaque quibus loquatur hic psalmus. Videtur enī mihi quoniam baptizatis loquitur. Quinto enim die deus ex aquis creauit animalia. Quinto die, id est, quinta sabbati dixit deus, Producant aquæ reptilia animarum viuarum. Videte ergo vos in quibus iam produxerunt aquæ reptilia animarum viuarum. [Ibidem.] Vos enim ad torcularia pertinetis, & in vobis quod produxerunt aquæ, aliud eliquatur, aliud proiicitur. Sunt enim multi

G non digne viuẽtes baptiſmo quod perceperũt. Quàm
multi enim baptizati hodie circum implere, quàm iſtã
baſilicam maluerunt? Quàm multi baptizati, aut caſas
in vicis faciunt, aut non fieri conqueruntur? Pſalmus
autem iſte pro torcularibus & quinta ſabbati cãtatur,
& in preſſura diſcretionis, & in ſacramento baptiſmi
cantatur ipſi Aſaph. Aſaph homo quidam fuit hoc no
mine appellatus, ſicut Idithum, ſicut Chore, ſicut alia
nomina quæ inuenimus in titulis pſalmorũ: interpre-
tatio tamen nominis myſterium intimat occultæ veri-
tatis. Aſaph quippe Latine dicitur congregatio. Ergo
pro torcularibus quinta ſabbati cantatur ipſi Aſaph, id
eſt, pro preſſura diſcernente baptizatis ex aqua renatis
cantatur pſalmus dominicæ congregationi. Titulum
†al.prędiis in limine legimus, & in his prelis † quid ſibi velint in-
telleximus. Iam ſi placet etiam ipſam domum operis,
id eſt, ipſius torcularis interiora videamus: Intremus,
inſpiciamus & gaudeamus, timeamus, appetamus, fu-
giamus. Omnia enim hæc inuenturi eſtis in hac inte-
riore domo, id eſt, in textu ipſius pſalmi, cum legere &
adiuuante domino quod donauerit loqui cœperim⁹.
H Ecce vos ô Aſaph congregatio domini, *Exultate deo
adiutori noſtro.* Vos qui congregati eſtis hodie, vos ho-
die Aſaph domini, ſiquidem vobis canitur pſalmus ip-
ſi Aſaph, Exultate deo adiutori noſtro. Exultãt alij cir-
ca vos deo, exultant alij deceptori ſuo, exultate vos ad-
iutori veſtro. Exultant alij deo ſuo ventri ſuo, Exultate
vos deo veſtro adiutori noſtro. *Iubilate deo Iacob.*
Quia & vos pertinetis ad Iacob, immo vos eſtis Iacob
Gene.15. minor populus cui ſeruit maior, Iubilate deo Iacob.
Quicquid verbis explicare non potueritis, nõ ideo ta-
men ab exultatione ceſſetis: quod potueritis explicare,
clamate: quod non poteſtis, iubilate. Etenim ex abun-
dantia gaudiorum, cui verba ſufficere non poſſunt, in
iubilationẽ ſolet erumpere, Iubilate deo Iacob. *Ac-
cipite pſalmum & date tympanum.* Et accipite & date. Quid
accipite? Quid date? Accipite pſalmum, & date tym-
panum. Dicit quodam loco Apoſtolus Paulus, repre-
Philip.4. hendens & dolens, quòd nemo illi communicauerit
in ratione dati & accepti. Quid eſt in ratione dati &
1.Corin.9. accepti, niſi quod alio loco aperte expoſuit, Si nos vo-
bis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carna-
I lia veſtra metamus? Et verum eſt quòd tympanum
quod de corio fit, ad carnem pertinet. Pſalmus ergo
ſpiritalis eſt, tympanũ carnale. Ergo plebs dei, congre-
gatio dei accipite pſalmum, & date tympanum, accipi-
te ſpiritalia & date carnalia: hoc eſt, quod & vos ad
Fabricarũ illam menſam beati martyris exhortati ſumus, vt acci-
conſtructio pientes ſpiritalia, daretis carnalia. Hæc enim quæ ex-
trahuntur ad tempus, ad recipienda corpora, vel viuo-
rum vel mortuorum neceſſaria ſunt, ſed tempore præ-
tereunti. Nunquid poſt iudicium dei iſtas fabricas in
cœlum leuabimus? Sine his tamen hoc tempore age-
re quæ ad poſsidendum cœlum pertinent non poteri-
mus. Si ergo auidi eſtis in ſpiritalibus accipiendis, de-
uoti eſtote in carnalibus erogandis. Accipite pſalmum
& date tympanum: accipite vocem noſtram, reddite
manus veſtras. *Pſalterium iocundum cum cithara.* Memi-
Supra pſal. ni nos aliquando differentiam pſalterij & citharæ in-
56. & 70. timaſſe charitati veſtræ. Studioſi qui meminerunt re-
Tract.2. cognoſcant, qui vel non audierunt, vel non memine-
runt diſcant. Iſtorum duorum organorum muſico-
rum, & pſalterij & citharæ hæc differentia eſt, quòd
pſalterium lignum illud concauũ vnde canoræ chor-
dæ redduntur, in ſuperiore parte habet: deorſum fe-
riuntur chordæ, vt deſuper ſonent. In cithara vero hęc K
eadem concauitas ligni partem inferiorem tenet, tan-
quam illud ſit de cœlo, hoc de terra. Cœleſtis enim
eſt prædicatio verbi dei: Sed ſi expectamus cœleſtia,
non ſimus pigri ad operanda terrena, quia pſalterium
iocundum, ſed cum cithara. Hoc alio modo dictum
eſt quod ſupra, Accipite pſalmum & date tympanum.
Hic pro pſalmo pſalterium, pro tympano cithara po-
ſita eſt. Hoc tamen admoniti ſumus, vt prædicationi
verbi dei corporalibus reſpondeamus operibus. *Tu-
ba canite.* Hoc eſt clarius & fidentius prædicate: ne ter-
reamini, ſicut ait Propheta quodam loco, Exclama,
& exalta ſicut tuba vocem tuam. Tuba canite. *In* *Eſa.58.*
initio menſis tubæ. Præceptum erat vt in initio menſis
tuba canerent, & hoc vſque nunc Iudæi corporaliter
faciunt, ſpiritaliter non intelligunt. Initium enim mẽ- *Leuit.3.*
ſis, noua luna eſt. Noua luna, noua vita eſt. Quid eſt
noua luna? Si qua igitur in Chriſto noua creatura. *2.Corin.5.*
Quid eſt tuba canite in initio menſis tubæ? Cum tota
fiducia nouam vitam prædicate, ſtrepitum vitæ vete-
ris nolite metuere. *Quia præceptum ipſi Iſrael eſt, & iudi-
cium deo Iacob.* Vbi præceptum, ibi iudicium. Qui e- L
nim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Et *Roma.2.*
ipſe præcepti dator dominus Chriſtus, verbum caro fa *Ioan.1.*
ctum, In iudicium, inquit, veni in hunc mundum, vt *Ioan.9.*
qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. Quid
eſt, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fi-
ant: niſi, humiles exaltentur, ſuperbi deiiciantur? Non
enim qui vident cæci fiant, ſed qui ſibi videre viden-
tur, de cæcitate conuincantur. Hoc agit myſterium
torcularis, vt qui non vident videant, & qui vident
cæci fiant. *Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud.* Eia fratres
quid eſt? Ioſeph interpretatur augmentatio. Memi-
niſtis, noſtis Ioſeph in Aegyptum venditum: Chri- *Gene.37.*
ſtus ad gentes tranſiens. Ibi Ioſeph poſt tribulationes *& 41.*
exaltatus, & hic Chriſtus poſt paſsionem martyrum
glorificatus. Ergo ad Ioſeph magis gentes pertinent:
Et ideo augmentatio, quia multi filij deſertæ magis
quàm eius quæ habet virum. Teſtimonium in Ioſeph *Eſa.54.*
poſuit illud. *Dum exiret de terra Aegypti.* Videte & hic
ſignificari quintam ſabbati, quando exiit de terra Ae-
gypti Ioſeph, id eſt, populus multiplicatus per Ioſeph *Exod.14.*
per mare rubrum traiectus eſt. Et tunc ergo produxe- M
runt aquæ reptilia animarum viuarum. Nihil aliud *Gene.1.*
tunc in figura portendebat tranſitus populi per mare,
niſi tranſitum fidelium per baptiſmum: teſtis eſt Apo- *1.Corin.10.*
ſtolus, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia pa
tres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per ma-
re tranſierũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nu-
be & in mari. Nihil ergo aliud ſignificabat trãſitus per
mare, niſi ſacramentum baptizatorum: nihil aliud in-
ſequentes Aegyptij, niſi abundantiã præteritorum de-
lictorum. Videtis euidentiſsima ſacramenta? Premunt
Aegyptij, vrgent, inſtant ergo peccata, ſed vſque ad a-
quam. Quid ergo times qui nondum veniſti, venire ad
baptiſmum Chriſti, tranſire per mare rubrum? Quid
eſt rubrum? Sanguine domini conſecratum. Quid ti-
mes venire? Conſcientia forte aliquorum immanium
delictorum ſtimulat & excruciat in te animum, & di-
cit tibi tam magnum eſſe illud quod commiſiſti, vt de-
ſperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliquid pecca-
torum, ſi vixit aliquis Aegyptiorum. Cum autem tranſ-
ieris rubrum mare, cum eductus fueris à delictis tuis
in manu potenti & brachio forti, percepturus es my-
ſteria quæ non noueras, quia & ipſe Ioſeph cum exiret
de terra

A de terra Aegypti: *Linguam quam non nouerat audiuit.* Audies linguam quam non noueras: quam modo audiunt & recognoſcunt teſtantes & ſcientes qui norunt. Audies vbi debeas cor habere. Quod modo cum dicerem, multi intellexerunt & acclamauerunt: reliqui multi ſteterunt, quia nondum linguam quam non nouerant audierunt. Accelerent ergo, tranſeant, diſcant, Linguam quam non nouerat audiuit. *Auertit* Matth.11. *ab oneribus dorſum eius.* Quis auertit ab oneribus dorſum eius, niſi ille qui clamauit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis? Alio modo hoc idem ſignificatur. Quod faciebat inſecutio Aegyptiorũ, hoc faciunt ſarcinæ peccatorum. Auertit ab oneribus dorſum eius. Et quaſi diceres, à quibus oneribus? *Manus eius in cophino ſeruierunt.* Per cophinum ſignificantur opera ſeruilia: mundare ſtercora, terram portare, cophino fit, ſeruilia ſunt opera: quia omnis qui facit peccatũ, Ioan.8. ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Merito & abiecta mũdi, quaſi cophini deputãtur. Sed & cophinos deus bucellis impleuit. Duodecim cophinos bucellarum impleuit, quia abiecta hu Matth.14. 1.Cor.1. ius mũdi elegit, vt confunderet fortia. Sed & quando in cophino ſeruiebat Ioſeph, terram ibi portabat, quia B lateres faciebat. Manus eius in cophino ſeruierunt.

In tribulatione inuocaſti me & erui te. Recognoſcat ſe vnaquæque conſcientia Chriſtiana, ſi deuote tranſierit mare rubrum, ſi cum fide credendi & obſeruandi Exod.14. linguam quam non nouerat audiuit, recognoſcat ſe in tribulatione exauditam. Ipſa enim magna tribulatio erat premi ſarcinis peccatorum. Quantum gaudet reuelata conſcientia? Ecce baptizatus es, conſcientia quæ heri premebatur, hodie gratulator. Exauditus es in tribulatione, memento tribulationis tuæ. Antequam accederes ad aquam, quid ſollicitudinis gerebas? quid ieiuniorum exhibebas? quid tribulationum in corde geſtabas, orationum internarum, piarum, deuotarum? Occiſi ſunt hoſtes tui, omnia peccata tua deleta ſunt. In tribulatione inuocaſti me & erui te. *Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis.* Non in tempeſtate maris, ſed in tempeſtate cordis. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis. *Probaui te in aqua contradictionis.* Reuera fratres C reuera, qui exauditus eſt in abſcondito tempeſtatis, debet probari in aqua contradictionis. Cum enim crediderit, cum baptizatus fuerit, cum viam dei capere cœperit, cum in gemellarium eliquari intenderit, & ab amurca publice currente ſe extraxerit, habebit multos exagitatores, multos inſultatores, multos detractores, dehortatores, minantes etiam vbi poſſunt, deterrentes, deprimentes. Hæc tota aqua contradictionis eſt. Nume.20. Puto eſſe hodie hic ſic: arbitror eſſe hic nonnullos quos amici ſui volebãt rapere ad circum, & ad neſcio quas hodiernæ feſtiuitatis nugas: Forte ipſi illos adduxerunt ad Eccleſiam: ſed ſiue ipſi illos adduxerunt, ſiue ab eis ad circum abduci non potuerunt, in aqua contradictionis probati ſunt. Non ergo erubeſcas prædicare quod noſti defendere, & inter blaſphemos quod credidiſti. Si enim exaudiris in abſcondito tempeſta- Roma. 10. tis, corde creditur ad iuſtitiam: ſi probaris in aqua contradictionis, ore confeſſio fit ad ſalutem. Quanta eſt enim ipſa aqua cõtradictionis? Iam penè ſiccata eſt: ſed ſenſerunt illã maiores noſtri, quando verbo dei, quando myſterio Chriſti acriter reſiſtebant gentes, turbabatur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelli- Apoc.17. gendas euidenter Apocalypſis ſcriptura demonſtrat, vbi aquæ multæ cum viderentur, & cum quæreretur

quid eſſent, reſponſum eſt, Populi ſunt. Pertulerunt D ergo illi aquam contradictionis, quando fremuerunt Pſal.2. gentes, & populi meditati ſunt inania, quando aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Quando fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samſon Iudicũ.14. venienti ad ducendam de alienigenis vxorem, Chriſto ſcilicet deſcendenti ad habendam eccleſiam de gẽtibus fremens ibat in obuiam. Sed quid egit? Accepit, tenuit, fregit, diſrupit leonem, factus eſt in manibus eius velut hædus caprarum. Quid enim fieret populus fremens, niſi linguidus peccator? Occiſa autem illa feritate, iam non ſic fremit regia poteſtas, non ſic fremit populus gentium, non it obuiam Chriſto, immo vero in ipſo regno gentium inuenimus leges pro eccleſia, tanquam fauum in ore leonis. Quid ergo iam metuã aquam cõtradictionis, quæ prope iam tota ſiccata eſt? Illa pene iam ſilet, ſi amurca non contradicat: Quantumlibet mali ſæuiant alieni, ô ſi eos non adiuuent mali noſtri. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te in aqua contradictionis. Recolitis quid de Chriſto dictum ſit, ſic natum eum eſſe in multorũ ruinam, & multorum reſurrectionem, & in ſignum cui cõtra- E diceretur. Nouimus, videmus ſignum crucis erectum eſ- Luca.2. ſe, & contradictũ eſt ei. Contradictum eſt gloriæ crucis, ſed titulus erat ſuper crucem qui non corrumpebatur. Eſt enim titulus in Pſalmo, In tituli inſcriptionẽ Pſal.59. ne corrumpas, Signum erat cui contradiceretur: dixerunt enim Iudæi, Noli facere rex Iudæorum, ſed fac Ioan.19. quòd ipſe dixerit regem ſe eſſe Iudæorum: Victa eſt contradictio, reſponſum eſt, quod ſcripſi ſcripſi. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te in aqua contradictionis. Hoc totum ab initio Pſalmi vſque ad hunc verſum, de oleo torcularis audiuimus. Quod reſtat magis dolendum eſt & cauendum: ad amurcam enim torcularis pertinet vſque in finem, fortaſſe non fruſtra, & interpoſito diapſalmate: ſed hoc etiam audire vtile eſt, vt qui ſe iã in oleo videt gaudeat: qui periclitatur, ne in amurcam incurrat, caueat: vtrunque audi, vnum dilige, alterum time. *Audi populus meus & loquar, & teſtificabor tibi.* Non enim populo alieno, non enim populo non pertinenti ad torcular. Iudicate, in- F quit, inter me & vineam meam. Audi populus meus & Eſa.5. loquar & teſtificabor tibi. *Iſrael ſi me audieris, non erit in te deus recens.* Deus recens eſt ad tempus factus, Deus autem noſter non recens, ſed ab æternitate in æterni- 3.ſen.diſ. tatem. Et Chriſtus noſter recens forte homo, ſed ſem- 11.poſt prapiternus deus. Quid enim? Ante principium, & vtique dicta. in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, Ioan.1. & deus erat verbum: & ipſe deus noſter verbum caro factum, vt habitaret in nobis. Abſit ergo vt ſit in aliquo deus recens. Deus recens, aut lapis, aut phantaſma eſt. Non eſt, inquit, lapis: ergo argenteum habeo & aureum. Merito ipſa precioſa voluit numerari qui dixit, Idola gentium argentum & aurum. Magna ſunt quia Pſal.95. aurea & argentea ſunt, precioſa ſunt, lucida ſunt, ſed tamen oculos habent & non vident. Recentes hi dij. Quid recentius deo ex officina, licet illos iam vetuſtos araneaearum caſſes contexerint? Qui ſempiterni non ſunt, recentes ſunt. Hoc de Paganis neſcio quis alius in vanitatem accipiens nomen domini dei ſui, fecit ſibi Chriſtum creaturam, Chriſtum imparem & inæqualem generanti, filium dei dicens, & filium dei negans. Si enim filius vnicus eſt, hoc quod pater eſt, & hoc eſt ex æternitate. Tu autem neſcio quid aliud co-

 gitaſti

G gitasti in corde tuo, deum recentem posuisti. Fecit sibi alius deum pugnantem cõtra gentem tenebrarum, timentem ne inuadatur, satagentem ne corrumpatur, ex parte tamẽ corruptũ, vt posset esse totus saluus, sed nõ totus, quia ex parte corruptus. Manichæi ista dicunt, faciunt sibi & isti in corde recentem deum. Non est talis deus noster, non est talis portio tua Iacob: sed qui fecit cœlum & terram, ipse est deus tuus, qui nõ eget bonis, qui non timet à malis. Multi ergo hæretici cum Paganis alios & alios deos ipsi sibi finxerunt, alios & alios deos sibi ipsi fecerunt, & eos etiam si non in templis, tamen quod est peius in suo corde posuerunt, & falsorum ridendorũmque simulacrorum templa ipsi facti sunt. Magnum opus est intus hæc idola frangere, & locum deo viuenti, non recenti mundare. Omnes enim isti aliud atque aliud sentientes, alios atque alios deos sibi facientes, ipsamque fidem falsitate variãtes videntur dissentire, sed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus cõsentiunt sibi. Opinio diuersa est, vanitas vna est. De illis in alio Psalmo dicitur, Ipsi de vanitate in vnum colligã-
Psal. 61.
H tur. Quamuis opinionum varietate discordent, simili tamen vanitate colligantur. Ex hostis quia vanitas retro est, posterior est: ideo ille quæ retro oblitus est, id
Philip. 3.
est, vanitatem oblitus, in ea quæ ante sunt, id est, in veritatem extensus, sequitur ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ergo in peius sibi isti cõsen-
Iudicũ. 15.
tiunt, quamuis dissentire à se inuicem videantur. Ideo Samson caudas vulpium colligauit. Vulpes insidiosos maximéque hæreticos significant dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latẽtes & decipiẽtes, odore etiam tetro putentes. Contra quem odorem dicit Apo-
2. Corin. 2.
stolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco.
Canti. 2.
Istæ vulpes significantur in Canticis canticorũ, vbi dicitur, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, latentes in cauernis tortuosis. Capite nobis, conuincite nobis: capis enim eum quẽ de falsitate conuincis. Contradicentibus denique vulpeculis domino, & dicentibus, In qua potestate ista facis? respondete mihi
Matth. 21.
& vos, inquit, vnum sermonẽ, Baptismum Ioannis vnde est, de cœlo an ex hominibus? Vulpes autem solent habere tales foueas, vt ex vna parte intrẽt, & ex alia parte exeant. Ad vtrunque foramen captor vulpium retia
I posuit, Dicite mihi, de cœlo est, an ex hominibus? Sentiunt illi eum ex vtraque parte tetẽdisse vnde caperet, & aiunt apud se, Si dixerim[9], inquiunt, de cœlo, dicturus est nobis, quare ergo non credidistis? Ille enim testimoniũ Christo perhibuit: Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia vt prophetam eum habent. Sentientes ergo hàc atque hàc esse vnde caperentur, responderũt, nescimus. Et dominus, Nec ego vobis di-
Ibidem.
co in qua potestate ista facio. Vos dicitis vos nescire quod scitis, ego vobis non dico quod quæritis: quia ex nulla parte exire ausi estis, in vestris tenebris remãsistis. Obtemperemus ergo & nos si possumus dicenti verbo dei, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas:
Canti. 2.
Videamus si & nos quasdam vulpeculas capere possumus. Proponamus ad foramen vtrunque, vt vnde vulpes exire voluerit, capiatur, verbi gratia, Manichæo faciẽti sibi deum recentẽ, & in corde suo ponenti quod non est, dicamus & interrogemus eum: substantia dei corruptibilis est, an incorruptibilis? Elige quod vis: Exi quà vis, sed non effugies. Si dixeris corruptibilis, non à populo, sed à teipso lapidaberis. Si autẽ dixeris incor-
Matth. 22.
ruptibilem deum, incorruptibilis quomodo timuit gẽtem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gẽs K corruptionis? Quid restat nisi vt dicatur, nescim[9]? Sed tamen si hoc non dolo sed ignorantia dicitur, non remaneat in tenebris, ex vulpe fiat ouis, credat inuisibili, incorruptibili soli deo, non recenti: soli ab eo quod est solus, nõ ab eo quod est sol, ne nos ipsi vulpi fugienti aliam cauernam aperuisse videamur, quanquam nec nomen solis formidabimus. Est enim in scri- Mala. 4.
pturis nostris sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Ab æstu solis huius vmbra appetitur: sub alas autem solis huius ab æstu fugitur: sanitas enim in pennis eius. Iste est sol de quo dicturi sunt impij. Ergo errauimus à via
veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non Sapien. 5.
est ortus nobis. Dicturi sunt adoratores solis, sol non ortus est nobis, quia cum adorent solem quem facit oriri super bonos & malos, non est eis ortus sol, qui solos illuminat bonos. Faciunt sibi ergo deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantasma quale voluerit? Sed omnes hi in posterioribus consentiunt, id est, simili vanitate detinentur. Vnde Samson noster qui etiam interpretatur sol ipsorum, eorum scilicet quibus
lucet, non omnium, sicuti est oriens super bonos & L
malos, sed sol quorundam sol iustitiæ: figuram enim Matth. 5.
habebat Christi, colligauit, vt dicere cœperam, cau-
das vulpium, & ibi ignem alligauit: ignem ad incen- Iudicũ. 15.
dendum, sed messes alienigenarum. Proinde tales cõsentientes in posterioribus tanquã caudis colligati, trahunt ignem corrumpentẽ, sed non incendunt nostro-
rum segetes. Nouit enim dominus qui sunt eius, & re- 2. Timo. 2.
cedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomẽ domini.
In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & Ibidem.
argentea, sed & lignea & fictilia: & alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis autem mundauerit se ab huiusmodi, erit vas in honorem, vtile deo, ad omne opus bonũ paratum, & ideo nec caudas vulpium, nec faces vulpium pertimescet. Sed videamus de populo isto. Si me audieris, inquit, non erit in te deus recens, Monet me, quod dixit in te. Non enim dixit à te, quasi simulachrum forinsecus adhibitum: sed in te, in corde tuo, in imagine phantasmatis tui, in deceptionem erroris tui tecum portabis deum
tuum recentem, remanens vetustus. Si ergo me au- M
dieris, me, inquit, quia ego sum qui sum, non erit in te deus recens. *Nec adorabis deum alienum.* Si enim in te non sit, non adorabis deum alienum. Si tu non cogites deum falsum, non adorabis deum fabricatum. Non enim erit in te deus recens. *Ego enim sum.* Quid vis adorare quod non est? Ego enim. *Dominus*
deus sum: Quia ego sum qui sum. Et ego quidem sum, Exod. 20.
inquit, qui sum super omnem creaturam. Tibi tamen
temporaliter quid præstiti? *Qui eduxi te de terra Ae-* Exod. 3.
gypti: Non tantum illi populo dicitur, Omnes enim educti sumus de terra Aegypti, omnes per mare rubrum transiuimus, inimici nostri persequentes nos in aqua perierunt. Non simus ingrati deo nostro, non obliuiscamur deum manentem, & fabricemus in nobis deum recentem. Qui eduxi te de terra Aegypti, Loquitur deus. *Dilata os tuum, & adimplebo illud.* Angustias pateris in te propter deum recentem constitutum in corde tuo: frange vanum simulachrum, deiice de conscientia tua fictum idolum, dilata os tuum con-
fitendo, amando, & adimplebo illud, quoniam apud
me est fons vitæ. Hoc quidem dicit dominus, sed quid Psal. 35.
sequitur? *Et non obaudiuit populus meus vocem meam.* Non enim

A enim loqueretur ista, nisi populo suo. Scimus enim
Rom.3. quia quæcunque lex dicit, his qui in lege sunt dicit. Et
non obaudiuit populus meus vocem meam: *Et Israël
non attendit mihi.* Quis est cui Israël mihi. O ingrata anima:
per me anima, à me vocata anima, à me in spem reducta,
à me à peccatis abluta, & Israël non attendit mihi.
Baptizantur enim & transeunt per mare rubrum: sed
in via murmurant, contradicunt, conqueruntur, seditionibus
perturbantur, ingrati ei qui liberauit à persequentibus
hostibus, qui ducit per siccum, per eremum,
cum cibo tamen & potu, cum lumine nocturno &
vmbraculo diurno. Et Israël non attendit mihi. *Et dimisi
eos secundum affectiones cordis eorum.* Ecce torcular.
Aperta sunt foramina, currit amurca. Et dimisi eos,
non secundum salutem præceptorum meorum, sed secundum
affectiones cordis eorum donaui eos sibi.
Rom. 1. Dicit & Apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias
cordis eorum; Dimisi eos secundum affectiones
cordis eorum, *Ibunt in affectionibus suis.* Inde est
quod horretis: si tamen eliquamini in gemellaria abscondita
domini, si tamen apothecas eius adamastis,
B inde est quod horretis: alij defendunt circum, alij amphitheatrum,
alij casas in vicis, alij theatra, alij illud,
alij illud, alij postremo deos recentes suos. Ibunt in affectionibus
suis. *Israel si in viis meis ambulasset.* Dicit fortasse
enim iste Israël, Ecce pecco, manifestum est, eo
post affectiones cordis mei. Sed quid facio? Diabolus
hoc facit, dæmones hoc faciunt. Quid est diabolus?
Qui sunt dæmones? Certe inimici tui. Israël si in viis
meis ambulasset: *In nihilum omnes inimicos eorum humiliassem,*
Ergo si plebs mea audisset me. Quare enim mea,
si non audit me? Si plebs mea audisset me, Quis est
plebs mea? Israël. Quid est, audisset me? Si in viis meis
ambulasset. Queritur & gemit sub inimicis. In nihilum
inimicos eorum humiliassem: *Et super tribulantes eos misissem
manum meam.* Nunc vero quid queritur de inimicis?
Ipsi facti sunt peiores inimici. Quomodo enim?
quid sequitur? de inimicis querimini? Vos quid estis?
Inimici domini mentiti sunt ei. Renuncias? Renuncio. Et
redit ad quod renunciatur. Vtique quibus rebus renuncias,
nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à
C deo damnatis, furtis, rapinis, periuriis, homicidiis, adulteriis,
sacrilegiis, sacris abominandis, curiositatibus?
His omnibus renuncias, & rursus his inflexus superaris.
Facta sunt tibi posteriora deteriora prioribus:
2.Pet.2. Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabris
cœni. Inimici domini mentiti sunt ei, Et quanta
patientia domini? Quare non prosternuntur? Quare
non trucidantur? Quare non terra dehiscente sorbentur?
Quare non cœlo flagrante incenduntur? Quia magna
patientia domini. Et erunt impuniti? Absit. Non sibi
tantum de dei misericordia blandiantur, vt sibi eius
iniustitiam polliceantur. Ignoras quia dei patientia
Rom. 2. ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam
cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi
iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet
vnicuique secundum opera sua. Et si modo non
reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus
reddit. Non conuersis autem nec correctis in æternum
reddet. Vide ergo quia non erunt impuniti, attende
quod sequitur, Inimici domini mentiti sunt ei.
Dicturus es, & quid eis fecit? Non viuunt, non auras
carpunt, non lucem hauriunt, non fontes potant, non
fructus terræ edunt? *Et erit tempus eorum in æternum.* Nemo
sibi ergo blandiatur, quia quasi ad torcular pertinet:
bonum est illi si ad oleum in torculari pertineat. D
Non sibi polliceatur vnusquisque habens facta nefaria, Galat.5.
quæ regnum dei non possidebunt: & dicat sibi,
Quoniam habeo signum Christi & sacramenta Christi, li.21.de Ci-
non delebor in æternum: & si purgor per ignem, uita. dei.
saluus ero. Nam quid est quod ait Apostolus de his cap.21.
qui habent fundamentum? Fundamentum aliud nemo 1.Cor.3.
potest ponere, præter id quod positum est, quod
est Christus Iesus. Quid est, inquiunt, quod sequitur,
Vnusquisque autem super fundamentum videat quod
superædificet? Alius enim superædificat aurum, argentum, Ibidem.
lapides preciosos: alius ligna, fœnum, stipulam:
vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Dies enim
domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius
opus permanserit quod superædificauit, mercedem
accipiet: hoc est, quia super fundamentum iusta opera
ædificauit, aurum, argentum, lapides preciosos: si autem
peccata, lignum, fœnum, stipulam: tamen propter
fundamentum ipse saluus erit, sic tamen quasi per
ignem. Fratres, nimis timendum esse volo: melius est
enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo E
quod non accipio, timens terreo: Securos vos facerem,
si securus fierem ego: Ignem æternum timeo. Et
erit tempus eorum in æternum, nō accipio nisi ignem
æternum: de quo alio loco scriptura dicit, Ignis eorum Esa.66.
non extinguetur, & vermis eorum non morietur.
Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me, qui
quamuis peccator sim, quamuis adulter, quamuis fraudator,
quamuis raptor, quamuis periurus: habeo tamen in
fundamento Christum: Christianus sum, baptizatus
sum, ego per ignem purgor, & propter fundamentum
non pereo. Dic mihi iterum quis es? Christianus sum,
inquit. Interim transi. Quid aliud? Raptor, adulter, &
cætera: de quibus Apostolus dicit, Quoniam qui talia Gala.5.
agunt, regnum dei non posidebunt. Certe ergo à talibus
non correptus, de talibus commissis pœnitentiam
non agens, regnum cœlorum speras? Non opinor,
quoniam qui talia agunt, regnum dei non posidebunt.
Et ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te Roma.2.
adducit? Tu nescio quid tibi pollicens, secundum duritiam
tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram
in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet F
vnicuique secundum opera sua. Attende ergo ipsum
iudicem venientem. Bene. Deo gratias. Non tacuit
sententiam definitiuam, non misit foras reos, & duxit
velum. Ante voluit prænunciare, quod disposuit facere:
nempe congregabuntur ante eum omnes gentes.
Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad
dexteram, alios ad sinistram. Nunquid medius locus
seruatus est? Quid dextris dicturus est? Venite benedicti Matth.25.
patris mei percipite regnum. Quid sinistris? Ite in
ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius.
Si non times mitti quò, vide cum quo. Si ergo opera Gala.5.
illa omnia regnum dei non possidebunt, immo non
opera sed qui talia agunt: nam opera talia in igne non
erunt. Non enim illo igne ardentes furaturi sunt &
adulteraturi: sed quia qui talia agunt, regnum dei non
possidebūt. Non ergo erunt à dextris cum illis quibus
dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnum: Matth.25.
quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Si
ergo à dextris non erunt, non restat nisi vt sint à sinistris.
Sinistris quid dicet? Ite in ignem æternum, quia erit
tempus eorum in ęternum. Expone ergo, inquit, nobis 1.Cor.3.
ligna, fœnum, stipulam, quæ qui ædificāt super fundamentum,
quomodo non pereant, sed salui fiant, sic
tamen

G tamen quasi per ignem. Ob scura quidem illa quæstio, *4. ser. di. 11. In illo.* sed vt possum breuiter dico: Fratres, sunt homines omnino cootemptores seculi huius; quibus nõ est gratum quicquid temporaliter fluit, non hęrent dilectiooe aliqua terreois operibus, sancti, casti, continentes, iusti, fortassis & omnia sua vendentes & pauperibus distribuentes, aut possidentes tanquam non possidentes, & *1. Cor. 7.* vtentes hoc mundo tanquam oon vtentes. Sũt autem alij qui rebus infirmati coocessis inhærent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suã: vt si perdiderit, conturbetur: non appetit vxorem alienam, sed sic inhæret suæ, sic miscetur suæ, vt modum non ibi teoeat præscriptum tabulis liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua & ha- *1. Cor. 6.* bet cum fratre suo iudiciũ. Talibus enim dicitur, Iam quidem omnino delictum est io vobis, quòd iudicium habetis vobiscum: verum ipsa iudicia io Ecclesia iubet agi, non ad forum trahi, tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius, quàm decet eum cui promissum est regnum cœlorum. Noo totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius H trahit in terram. Denique si veniat tentatio vincendi *1. Corin. 3.* martyrij, illi qui habent in fuodamento Christum, & ædificant aurum, argentum, lapides preciosos: quid dicunt ex hac opportuoitate? Booum est mihi dissolui & *Philip. 1.* esse cum Christo: alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate cootristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, grauiter conturbantur, fœnum & stipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœoum, stipulam, super fundamentum, sed rerum concessarum, oon illicitarum. Dico enim fratres, possides fuodamentum, hære cœlo, calca terram. Si talis es, ooo ædificas nisi aurum, argentum, & lapides preciosos. Cum autem dixeris, amo possessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contristaris, oõ quidem præponis eam Christo: nam si sic amas possessionem istam, vt si dicatur tibi, Ipsam vis, ao Christum? Et si tristis eam perdis, plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fuodamentum saluus eris tanquam per iguem. Audi aliud, Nõ potes tenere possessiooem istam oisi dixeris falsum testimonium: Et hoc non fa- *Sapien. 1.* cere, Christum in fundameoto ponere est: veritas enim dixit, Os quod mentitur, occidit animam. Ergo si pos- I sessiooem tuam diligis, ooo tameo propter illam facis rapinam, nõ propter illam dicis falsum testimonium, non propter illam facis homicidium, non propter illam falsum iuras, noo propter illam Christum negas, eo quòd non propter illam facis hæc, Christum habes io fuodamento. Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, noo aurum, noo argentum, noo lapides preciosos, sed lignum, fœnum, stipulam. Saluus ergo eris cum ardere cœperit quod ędificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamẽtum. Inimici domini mentiti suot ei dicendo, Eo ad vineam & ooo eundo, & erit tempus eorum, ooo ad tempus sed in æternum. Et qui sunt isti? *Et cibauit illos ex adipe frumenti.* Nostis adipem frumenti, vnde cibaotur multi inimici qui mentiti sunt ei. Et cibauit illos ex adipe frumenti, miscuit eos sacramentis suis. Et iudæ quaodo dedit buccellam, ex K adipe frumenti cibauit. Et inimicus domini mentitus *Ioan. 13.* est ei, & erit tempus eius in æternum. Et cibauit illos ex *Psal. 80.* adipe frumenti. *Et de petra melle saturauit eos.* O ingratos, cibauit ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. In eremo de petra aquam produxit non mel. *Exod. 17.* Mel sapientia est, primatum dulcoris tenens in escis cordis. Quàm multi ergo inimici domini mentientes domino cibantur, ooo solum ex adipe frumenti, sed etiam de petra melle, de sapientia Christi, quàm multi delectantur verbo eius ex cognitione sacramentorum eius, solutione parabolarum eius, quàm multi delectãtur, qoàm multi clamant? Et oon est hoc mel de quolibet homine, sed de petra. Petra autem erat Christus. *1. Cor. 10.* Quàm multi ergo satiaotur de melle isto, clamaot, dicunt, Suaue est, dicũt, nihil melius est, nihil dulcius vel intelligi vel dici potuit. Et tamẽ inimici domini mentiti suot ei. Nolo amplius immorari in rebus dolendis: quãquam autem terribiliter Psalmus ad hoc finitus sit, tamen à fioe eius, obsecro vos, recurramus ad caput, Exultate deo adiutori nostro. L

Commendatio populi & exhortatio & inuitatio ad sequentem tractatum audiendum, & ludos seculares contemnendum.

NON parum vestras mentes in nomine Christi diuina spectacula tenuerunt & suspenderuot vos, non solũ ad appetenda quædam, sed ad quædã etiam fugienda. Ista sunt spectacula vtilia, salubria, ædificantia nõ destruentia, immo & destruentia & ædificantia. Destruẽtia recentes deos, ædificantia fidem in verum & æternum deum. Etiam in crastinum diem inuitamus charitatem vestram. Cras illi habeot, vt audiuimus, mare in theatro, nos habeamus portum in Christo. Sed quoniam perendino die, id est, quarta sabbati, noo possumus ad mẽsam Cypriani coouenire, quia festiuitas est sanctorum martyrum, crastino ad ipsam mensam conueniamus.

In Psalmum LXXXI. Enarratio.

P*salmus ipsi Asaph.* Psalmo huic titulum sicut aliis qui similiter prænotantur, vel nomen eius hominis indidit à quo scriptus est, vel eiusdem nominis interpretatio, vt ad synagogam quod est Asaph, eius intelligentia referatur, præsertim quia hoc & pri- M mus eius versus assignat. Sic enim iocipit: *Deus stetit in synagoga deorum.* Quos deos? Absit vt intelligamus deos gentium, siue idola, siue aliquam præter homines cœlestem terrestrẽmque creaturam, cum paulopost hunc versum idem iste Psalmus asserat, & quos deos intelligi velit. in quorum synagoga stetit deus, apertius exprimat, vbi ait, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omoes: Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. In horum ergo synagoga filiorum altissimi, de quibus idem altissimus per Esaiam dicit, Filios genui & exaltaui, ipsi autem me *Esa. 1.* spreuerũt, stetit deus. Io synagoga populum Israël accipimus, quia & ipsorum proprie synagoga dici solet, quanuis & Ecclesia dicta sit. Nostram vero Apostoli nuoquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem vnde synagoga, & cõuocationem vnde Ecclesia nomen accepit distet aliquid, quòd scilicet congregari & pecora solent, atque ipsa proprie, quorum & greges proprie dicimur. Conuocari autem magis est vtentium ratione, sicut sunt homines: vnde ex persona

A ſona ipſius Aſaph in alio Pſalmo canitur, Quaſi pecus
Pſal.72. factus ſum apud te, & ego ſemper tecum: Cum vtique
quanuis vni vero deo mancipatus videretur, pro magnis tamen ac ſummis bonis ab illo carnalia, terrena,
temporalia requirebant. Inuenimus etiam ſæpe eos filios appellatos, non ea gratia quæ ad nouum teſtamentum pertinet, ſed illa quæ ad vetus: quia & ipſa gratia
eſt qua elegit Abraham, & ex eius carne tam magnum
populum propagauit: qua nõdum natos Iacob dilexit,
Malach.1. Eſau autem odio habuit: qua liberauit ex Aegypto, qua
Roma.9. in terrã promiſsionis eiectis gentibus introduxit. Niſi
enim & ipſa eſſet gratia, non vtique de nobis quibus
non ad terrenum, ſed ad regnum cœlorum capeſſendum data eſt poteſtas filios dei fieri, in eodem mox
Ioan.1. Euãgelio diceretur, quòd accepimus gratiam pro gratia, id eſt, pro teſtamenti veteris promiſsionibus teſtamenti noui promiſsiones. Liquet igitur, quãtum exiſtimo, in qua deorum ſynagoga ſteterit deus. Deinceps
requirendum eſt, vtrum patrem, an filium, an ſpiritum
ſanctum, an ipſam trinitatem accipere debeamus ſtetiſſe in ſynagoga deorum. *In medio autem deos diſcernere.*
Quia & ſingulus quiſq; deus, & ipſa trinitas vnus deus,
non quidem hoc facile eſt eliquare, & quia non cor-
B poralem, ſed ſpiritalem dei præſentiam, quæ congruit
eius ſubſtantiæ, negari non poteſt ab eo eſſe conditis
rebus mirabili videlicet & vix paucis intelligibili modo, cui dicitur, Si aſcendero in cœlum tu ibi es, ſi de-
Pſal.138. ſcendero in infernum, ades. Vnde merito perhibetur
ſtare deus in congregatione hominum inuiſibiliter, ſi-
cut cœlum & terram ipſe implet, quod per Prophetam
Hiere.23. ipſe de ſe prædicat: nec tantum perhibetur, ſed pro
captu mentis humanæ vtcunque noſcitur ſtare in eis
quæ creauit, & ſi homo ſtet & audiat eum, & gaudio
Ioan.3. gaudeat propter eius intimam vocem. Veruntamen,
quantum arbitror, pſalmus iſte inſinuare aliquid molitur, quod ex quodam tempore factum eſt, vt ſtaret
deus in ſynagoga deorum. Nam illa ſtatio quę cœlum
& terram implet, nec ad ſynagogam proprie pertinet,
nec tempore variatur. Deus itaque ſtetit in ſynagoga
deorum: nimirum ille qui de ſe dixit, Non ſum miſ-
Matth.15. ſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël. Dicitur &
C cauſa, In medio autem deos diſcernere. Agnoſco igitur deum ſtetiſſe in ſynagoga deorum, quorum patres,
& ex quibus Chriſtus ſecundum carnem: vt enim ſtaret deus in ſynagoga deorum, ad hoc ex ipſis ſecundum carnem. Sed quis deus? Neque enim quales illi in
Rom.9. quorũ deorum ſynagoga ſtetit, ſed ſicut illic Apoſtolus ſequitur, Qui eſt ſuper omnia deus benedictus in
ſecula. Agnoſco, inquam, ſtetiſſe, agnoſco & in medio
Ioan.1. deum ſponſum: de quo amicus eius quidam dicit, In
medio autem veſtrum ſtat quem vos neſcitis: Quippe
de quibus paulopoſt in hoc pſalmo dicitur, Neſcierũt
neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Teſtifica-
Rom.11. tur & Apoſtolus, Quoniam cæcitas ex parte in Iſraël
facta eſt, vt plenitudo gentium intraret. Stantem quippe in medio ſui videbant eum, ſed non eum videbant
Ioan.14. deum, qualem ſe volebat videri dicens, Qui me videt,
videt & patrem. Diſcernis autem deos, nõ eorum meritis, ſed gratia ſua: ex eadem cõſperſione faciens alia
Rom.9. vaſa in honorem, alia in contumeliam. Quis enim te
1.Cor.4. diſcernit? Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Audi
& vocem dei diſcernentis, audi & vocem domini di-
Pſal.28. uidentis flammam ignis. *Vſquequo iudicatis iniquitatem,*
Pſal.4. *& facies peccantium ſumitis?* Sicut alibi, Vſquequo graues
corde? Nunquid & vſque ad aduentum eius qui lumen D
eſt cordis? Dedi legem, duriter reſtitiſtis: miſi prophetas, iniuriis affeciſtis, aut interfeciſtis, aut hæc agenti-
bus conhibuiſtis †. Sed vt illis nec loqui dignum ſit *† forte conniuiſtis.*
qui occiderunt ſeruos dei præmiſſos ad ſe, vos qui
cum hæc fierent, tacuiſtis: id eſt, vos qui eos qui tunc ta- *Matth.21.*
cuerunt velut innocentes imitari voluiſtis, vſquequo
iudicatis iniquitatem & facies peccantium ſumitis?
Nunquid etiam nunc & ipſe hæres veniens occidẽdus
eſt? Nónne ipſe propter vos ſine patre eſſe voluit tanquam pupillus? Nónne propter vos eſuriuit & ſitiuit vt
egenus? Nónne ad vos clamauit, Diſcite à me quia mi- *Matth.11.*
tis ſum & humilis corde? Nónne pauper factus eſt cum *2.Cor.8.*
diues eſſet, vt ipſius paupertate ditaremini? *Iudicate, ergo, pupillo & egeno, humilem & pauperem iuſtificate.* Non illos
propter ſe ſuperbos & diuites, ſed iſtum propter vos
humilem & pauperem, iuſtum credite, iuſtum prædi-
cate. Sed inuidebunt ei, nec omnino parcent, dicen-
tes, Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit *Matth.21.*
hæreditas. *Auferte, ergo, inopem, & pauperem de manu peccatoris eruite.* Hæc dicta ſunt vt ſciretur in eo populo in
quo natus & occiſus eſt Chriſtus, nec illos fuiſſe im-
munes à tanto ſcelere, qui cum eſſent tantæ multitudi- E
nis, vt eos, ſicut Euangelium loquitur, timerent Iudæi: *Ibidem.*
& propterea in Chriſtum manus mittere non aude-
rent, & poſtea conhibuerunt, † eumq; interimi à mali- *† forte conniuerunt.*
gnis & inuidis Iudęorum principibus permiſerunt, qui
ſi voluiſſent timerentur ſemper, & nunquam in eum
ſceleratorum præualerent manus. De his quippe & ali-
bi dicitur, Canes muti neſcierunt latrare: de his etiam *Eſa.56. & 57.*
illud, Ecce quomodo iuſtus perit, & nemo conſyderat. Periit quantum in ipſis eſt qui eum perdere voluerunt. Nam quomodo ille poſſet perire moriẽdo, qui eo
modo potius quod erat perditum requirebat? Porrò ſi
iſti iuſte increpantur, meritoq; arguuntur qui tantũ ſcelus fieri diſsimulãdo ſiluerũt, quomodo increpãdi, aut
ne increpãdi quidem, ſed qua ſeueritate dãnandi ſunt,
qui hoc conſilio malitiaq; fecerunt? Veruntamen omnibus quod ſequitur rectiſsime congruit, *Neſcierunt &*
non intellexerunt, in tenebris ambulant. Quia & illi ſi cogno- *1.Cor.2.*
uiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent: Et
illi ſi cognouiſſent, nunquam Barrabam liberandum, F
& Chriſtum crucifigendum petere conſenſiſſent. Sed
quoniam ſupra memorata cæcitas ex parte Iſraël facta
eſt, donec plenitudo gentium intraret, per hãc vtique
illius populi cæcitatem crucifixo Chriſto. *Mouebuntur* *Rom.11.*
omnia fundamenta terræ. Sic mota ſunt & mouebũtur, donec intret quæ prædeſtinata eſt gentium plenitudo.
Nam & in ipſa morte domini terra mota eſt, & petræ *Matth.27.*
ſciſſæ ſunt. Et ſi intelligamus fundamenta terræ terrenorum bonorum copia fœlices, recte prædictum eſt
quod mouerentur, vel admirando ſic amari, ſic coli
humilitatem, paupertatem, mortem, velut magnam ſecundum ipſos miſeriam Chriſti, vel ipſi quoque huius
mundi vana fœlicitate contempta, illam diligendo atque ſectando. Ita mouentur omnia fundamenta terræ, cum partim mirantur, partim etiam commutantur.
Sicut enim non abſurde dicimus fundamenta cœli, *1.Pet.2.*
quibus regnum cœlorum ſuperædificatur in ſanctis &
fidelibus, quos dicit ſcriptura lapides viuos, quorum
fundamentum eſt primitus ipſe Chriſtus ex virgine:
de quo dicit Apoſtolus, Fundamentum aliud nemo *1.Cor.3.*
poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt
Chriſtus Ieſus. Deinde ipſi Apoſtoli & Prophetæ, quorum authoritate locus cœleſtis eligitur, vt eos ſectan-

do cœrdi-

G do coædificemur: vnde dicit ad Ephesios, Iam nō estis
Ephe. 2. peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum, & do
mestici dei, superædificati super fundamentum Apo-
stolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapi-
de existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio cō-
pacta crescit in templum sanctum in domino. Ita non
inconuenienter fundamenta terræ intelliguntur, quo-
rum terrenam fœlicitatem præpollentem atque poten-
tem homines inuidendo eorum authoritati, ad huius
mundi bona concupiscenda pertrahuntur, & adipi-
scendo coædificantur tanquam terra super terram, si-
cut in illo superno ædificio cœlum super cœlum, quia
Gene. 3. & peccatori dictum est, Terra es & in terram ibis. Et
Psal. 18. Cœli enarrant gloriam dei, cum in omnem terrā exiit
sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ter-
Ioan. 10. renæ autem fœlicitatis regnum superbia est, contra
quam venit humilitas Christi exprobrās eis, quos vult
ex humilitate filios altissimi facere, atque increpans,
Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut ho
mines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis.
Siue ad illos dixerit: Ego dixi dij estis & filij altissimi
omnes: ad eos vtique qui prædestinati sunt in vitam
æternam: ad alios vero, *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis.* Hoc modo etiam deus
H discernens, siue omnes simul increpat, vt obedientes
correctosq; discernat: Ego, inquit, dixi dij estis, & filij
altissimi omnes: id est, omnibus vobis promisi fœlici-
tatem cœlestem: Vos autem per infirmitatem carnis, si-
cut homines moriemini: & per elationem animi, sicut
vnus ex principibus, id est, diabolus, non extollemini,
sed cadetis: velut si diceret, Cum tā pauci sint dies vitæ
vestræ, vt cito sicut homines moriamini, non vobis
prodest ad correctionem, sed tanquam diabolus, cuius
dies in hoc seculo multi sunt, quia carne non moritur,
extollimini vt cadatis. Per diabolicam quippe super-
biam factum est, vt Christi glorię peruersi & cęci prin-
cipes Iudæorum inuidissent. Per hoc vitium factū est
& fit, vt Christi vsque ad mortem crucifixi humilitas
vilescat eis, qui huius seculi diligunt excellētiam. Pro-
inde vt hoc vitium sanetur, ex ipsius Prophetę persona
dicitur, *Surge deus iudica terram.* Timuit enim terra cum
te crucifigeret, surge à mortuis & iudica terram. *Quo-*
I *niam tu disperdes in omnibus gētibus.* Quid nisi terram, hoc
est, eos qui terrena sapiunt? siue ipsum affectum in cre-
dentibus terrenæ cupiditatis & electionem assumens,
siue non credentes terram conterendam disperden-
dàmque discernens. Sic per membra sua, quorum con-
uersatio in cœlis est, iudicat terrā & disperdet in om-
nibus gentibus. Non prætereundum est quod nonnul-
li codices habent, Quoniam tu hæreditabis in omni-
bus gentibus, quia & hoc non inconuenienter accipi-
tur, neq; vt simul vtrunque sit quicquam repugnat. Fit
ergo hæreditas eius per charitatem, quam suis præce-
ptis & gratia misericorditer extollendo, terrenam di-
sperdit cupiditatem.

In Psalmum LXXXII. Enarratio.

PSALMI titulus huius est, *Canticum Psalmi Asaph.* Iam sæpe diximus quid interprete-
tur Asaph, id est, congregationem. Homo er-
go ille qui vocabatur Asaph, in figura cōgre-
gationis populi dei in multorum Psalmorum titulis
ponitur. Græce autem congregatio synagoga dicitur,
quod velut proprium nomen Iudæorum populus de-
tinuit, vt synagoga appellaretur, sicut populus Chri-
stianus vsitatius vocatur Ecclesia, cū & ipse vtique con- K
gregetur. Populus itaque dei in isto Psalmo dicit, *Deus quis similis erit tibi?* Quod ego arbitror accommodatius
accipi in Christo, quia in similitudine hominū factus, Philip. 2.
putatus est ab eis à quibus contemptus est, cæteris ho-
minibus comparandus: nam & inter iniquos deputa- Luc. 22.
tus est, sed ad hoc vt iudicaretur: Cum autem veniet
iudicaturus, tunc fiet quod hic dicitur, Deus quis simi-
lis erit tibi? Si enim Psalmi non solerēt loqui ad domi-
num Christum, nō diceretur etiam illud quod ipsi di-
ctum esse nullus potest dubitare fidelium, Thronus Psal. 44.
tuus deus in seculum seculi, virga directionis virga re-
gni tui, Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, pro-
pterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ
participibus tuis. Huic ergo & nunc dicitur, Deus quis
similis erit tibi? Multis enim similis in humilitate esse Luc. 22.
voluisti, vsqueadeo vt & latronibus, qui tecū sunt cru-
cifixi. Sed in claritate cum venies, quis similis erit tibi?
Quid enim magnum dicitur, cum deo dicitur, quis si-
milis erit tibi, nisi illi dicatur, qui similis esse in homi-
nibus voluit, formam serui accipiens, in similitudinem
hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Et ideo
non ait, Quis similis est tibi: quod vtique recte dicere-
tur, si hoc ad diuinitatem referretur. Quia vero ad for- Philip. 2.
mam serui relatum est, tunc eius à cæteris hominibus L
dissimilitudo apparebit, quando apparebit in gloria:
ideo sequitur, *Ne taceas neque compescaris deus.* Quia pri-
mo tacuit vt iudicaretur, quando sicut agnus coram Esa. 53.
tondente se fuit sine voce, sic non aperuit os suum, &
suam compescuit potestatem. Quam vt se compescere
ostenderet, ad illam eius vocem qua dixit, Ego sum, hi Ioan. 18.
qui eum apprehendendum quærebant, redierunt retro
& ceciderunt. Quando ergo teneretur atque patere-
tur, nisi se ipse cohiberet atque compesceret, & quo-
dammodo mitigaret? Nam & sic quidam interpretati
sunt quod hîc positum est, Neque compescaris deus: vt
dicerent, neque mitescas deus? Ipse alibi dicit, Tacui,
nunquid semper tacebo? Cui dicitur hîc, ne taceas: de
illo alibi dicitur, Deus manifestus veniet, deus noster Psalm. 49.
& non silebit. Cui dicitur hîc, Ne taceas: tacuit enim
vt iudicaretur, quando venit occultus: non autem ta-
cebit vt iudicet, quando veniet manifestus. *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput.* M
Nouissimos dies significare mihi videtur, quando
hæc quæ nunc metu comprimuntur, in liberam vo-
cem eruptura sunt: sed planè irrationabilem, vt soni-
tus magis quàm locutio vel sermo dicendus sit. Non
itaque tunc odisse incipient, sed qui oderunt te, tunc
leuabunt caput. Nec capita, sed caput: quando eò per-
uenturi sunt, vt etiam illud caput habeant quod extol-
litur super omne quod dicitur deus, & quod colitur, vt
in illo maxime impleatur, Qui se exaltat humiliabitur, 2. Thess. 2.
& cum eum ille cui dicitur, Ne taceas neque mitescas Luca. 14.
deus, interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illumina-
tione præsentiæ suæ. *Super populum tuum malignauerunt consilium.* Vel sicut alij codices habent, *Astute cogitauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.* Irri-
denter ista dicuntur. Quando enim valerent nocere
populo vel plebi dei, vel sanctis eius qui nouerunt di-
cere, Si deus pro nobis quis contra nos? *Dixerunt veni-* Rom. 8.
te, & disperdamus eos de gente. Singularem numerum po-
suit pro plurali, sicut dicitur, Cuius est hoc pecus, etiam
si de grege interrogetur, & intelliguntur pecora. De-
nique alij codices de gentibus habent, vbi magis in-
terpretes intellectum quàm verbū secuti sunt. Venite

A & disperdamus eos de gente. Ipse est ille sonus quem
sonuerunt magis quàm locuti sunt, quoniam inaniter
inania strepuerunt. *Et non memoretur nominis Israel vltra.*
Hoc alij planius dixerunt, Et non sit memoria nominis
Israël adhuc, Quia memoretur nominis, in latina lin-
gua inusitata locutio est. Potius enim dici solet, me-
moretur nomen, sed eadem ipsa sententia est. Nam qui
dixit, memoretur nominis, Græcam transtulit locutio-
nem. Israël autem hic debet intelligi vtiq; semen Abra-
hæ, cui dicit Apostolus, Ergo Abrahæ semen estis secũ-
dum promissionem hæredes, non Israël secundũ car-
nem: de quo dicit, Videte Israël secundum carnem.
Rom. 8. *Quoniam cogitauerunt vnanimiter, aduersus te testamentum dispo-
suerunt.* Quasi possent esse fortiores. Testamentum sa-
nè in scripturis non illud solum dicitur, quod non va-
let nisi testatoribus mortuis, sed omne pactum & placi-
Gene. 31. tum testamentum vocabant. Nam Laban & Iacob te-
stamentum fecerunt, quod vtique etiã inter viuos va-
leret, & innumerabilia talia in diuinis leguntur elo-
quijs. Deinde incipit inimicos Christi commemorare
sub quibusdam vocabulis gẽtium: quorum vocabulo-
rum interpretatio satis indicat quid velit intelligi. Ta-
B libus enim nominibus cõuenientissime figurantur ve-
Gene. 19. ritatis inimici. Idumæi quippe interpretantur, vel san-
guinei, vel terreni. Hismaëlitæ, obedientes sibi, vtique
non deo, sed sibi. Moab, ex patre. Qui in malo nõ intel-
†al. narratur. ligitur melius, nisi cum ipsa historia cogitatur, † quòd
pater Loth filiæ suæ illicite se vtenti permixtus eum ge-
nuit, quia ex ipsa re tale nomen accepit. Bonus autem
pater, sed sicut lex ait, si quis ea legitime vtatur, non in-
1. Time. 1. ceste & illicite. Agareni, proselyti, id est, aduenæ. Quo
nomine significantur inter inimicos populi dei, non
illi qui ciues fiunt, sed qui in animo alieno atque ad-
uentitio perseuerant, & nocendi occasione inuenta se
ostendunt. Gebal, vallis vana, id est, fallaciter humilis.
Psal. 72. Amon, populus turbidus, vel populus mœroris. Ama-
lech, populus lingens: vnde alibi dictum est, Et inimi-
ci eius terram lingent. Alienigenæ quamuis & ipso no-
mine Latino se indicent alienos, & ob hoc cõsequen-
ter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Philisthim,
quod interpretatur cadentes potione, velut quos fecit
ebrios luxuria secularis. Tyrus lingua Hebræa dicitur
C sors: quod siue angustia siue tribulatio interpretetur, se-
cundum illud accipiendum est, in his inimicis populi
Rom. 2. dei, quod ait Apostolus, Tribulatio & angustia in om-
nem animam hominis operantis malum. Omnes ergo
hi sic enumerantur in hoc Psalmo, *Tabernaculum Idu-
mæorum & Hismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Amon &
Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrum,* Et tan-
quam indicans causam quare sint inimici populo dei,
adiungit & dicit, *Etenim Assur venit cum illis.* Assur au-
tem pro ipso diabolo figurate intelligi solet, qui ope-
ratur in filiis diffidentiæ tanquam in vasis suis, vt op-
Ephe. 2. pugnent populum dei, *Facti sunt,* inquit, *in adiutorium fi-
liis Loth.* Quia omnes inimici operante in se principe
suo diabolo, facti sunt in adiutoriũ filus Loth, qui in-
terpretatur declinans. Angeli autem apostatici bene
intelliguntur tanquam filij declinationis: à veritate
quippe declinando, in satellitium diaboli discesserũt.
Ephe. 6. Hi sunt de quibus dicit Apostolus, Non est nobis col-
luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus
principes & potestates & rectores mundi tenebrarum
harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Qua-
propter isti inuisibiles & spiritales inimici adiuuãt ho-
mines infideles, in quibus operantur ad oppugnãdum
populum dei. Iam nunc videamus quid imprecetur D
propheticus spiritus, magis prædicens quàm maledi-
cens. *Fac illis sicut Madian & Sysare, sicut Iabin in torrente
Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ.* Hos Iudicũ. 4.
omnes secundum historiam populus Israël, qui tunc
erat populus dei, debellauit & vicit, sicut etiam illos
quos deinceps commemorat dicens, *Pone principes eo-
rum sicut Oreb & Zeb, & Zebee & Salmana.* Interpretatio-
nes autem eorum nominum istæ sunt. Madian inter-
pretatur declinans iudicium: Sysara, gaudij exclusio:
Iabin, sapiens. Sed in his inimicis à populo dei supera-
tis, ille intelligendus est sapiens, de quo Apostolus di-
cit: Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius secu- 1. Cor. 1.
li? Oreb siccitas, Zeb lupus, Zebee victima, sed lupi: ha-
bet enim & ipse victimas suas. Salmana vmbra com-
motionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono
vincit populus dei. Porrò autem Cyson, in quo tor-
rẽte victi sunt, interpretatur duritia eorum. Endor vbi
perierunt, interpretatur fons generationis, sed vtique
carnalis, cui dediti perierunt, non curantes regenera-
tionem, quæ perducit ad vitam, vbi non nubent, neque
vxores ducent, non enim incipient mori: merito ergo
de his dictum est, Facti sunt vt stercus terræ, de quibus E
nihil propagatum est, nisi terrena fœcunditas. Sicut er- Matth. 22.
go illi omnes in figura superati sunt à populo dei, sic
istos inimicos precatur in veritate superari. *Omnes,* in-
quit, *principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus san-
ctuarium dei.* Ipse est sonitus inanis, quo, vt supra di-
ctum est, inimici tui sonuerunt. Sanctuarium autem
dei quid intelligendum est, nisi templum dei, de quo
Apostolus ait, Templum enim dei sanctum est, quod 1. Corin. 3.
estis vos. Nam quid aliud inimici nisi populũ dei pos-
sidere, id est, subiugare moliuntur, vt cadat in eorum
impias voluntates? Sed quid sequitur? *Deus meus pone
illos vt rotam.* Conuenienter quidem accipitur, vt non
sint in eo quod cogitãt stabiles. Veruntamen etiam sic
recte posse intelligi existimo, Pone illos vt rotã, quòd
rota ex his quæ retro sunt extollitur, ex his quæ ante
sunt deiicitur, sic fiunt omnes inimici populi dei: non
enim hæc optatio, sed prophetatio est. Adiungit etiam,
Sicut stipulam ante faciem venti. Faciem dicit præsentiam:
nam quæ facies est venti, cui nulla lineamẽta sunt cor-
poris, cum sit motus, id est, quasi fluctus aëris? Ponitur F
autem pro tentatione qua leuia & inania corde ra-
piuntur. Leuitatem porrò qua facile cõsentitur ad ma-
la, grauis sequitur cruciatus. Vnde deinceps dicitur,
*Sicut ignis qui comburit syluam, sicut flamma comburens montes.
Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.*
Syluam dixit propter sterilitatem, montes propter ela-
tionem: tales enim sunt inimici populi dei, inanes iu-
stitiæ, pleni superbia. Ignem vero & flammam dicens,
hoc idem alio nomine repetiuit, quod intelligi voluit
indicantem atque punientem deum, quod autem ait,
In tempestate tua: hoc idem consequenter exposuit
dicens, In ira tua: & quod supra dixit, Persequeris eos:
hoc postea, conturbabis eos. Meminerimus sanè, iram
dei sine vlla affectione turbulenta nos debere intelli-
gere. Ira quippe eius dicitur, ratio iustæ vindictæ, tan-
quam si lex dicatur irasci, cum ministri eius secundum
eam commoti vindicant. *Imple,* inquit, *facies eorum igno-
minia, & quærent nomen tuum domine.* Hoc sanè illis bo-
num & optabile prophetatur: nec prophetaretur, nisi
essent in ea societate inimicorum populi dei etiam ta-
les homines, quibus hoc ante vltimum iudicium præ-
staretur: quia & nunc idem ipsi sunt, & ipsum corpus
est inimi-

G eſt inimicorum ſecundum inuidentiam qua æmulantur populum dei. Et nunc vbi poſſunt, & ſonant & leuant caput, ſed particulatim, non vniuerſaliter, ſicut in fine ſeculi, nouiſsimo imminēte iudicio, tamen ipſum corpus eſt & in his qui inde crediturì ſunt, atque in corpus aliud tranſituri. Horum enim facies ſalubriter impletur ignominia, vt quærant nomen domini, & in illis qui vſque in finem in eadem malitia perſeuerant, qui ponuntur vt ſtipula ante faciem venti, & ſyluæ montibusq; infructuoſis ſimiles comburūtur. Ad quos denuo reuertitur dicens, *Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi.* Non enim in ſeculum ſeculi conturbantur, qui quærunt nomen domini: ſed reſpicientes ignominiam peccatorum ſuorum ad hoc conturbantur, vt quęrant nomen domini, per quod non conturbentur. Rurſusq; ad hos redit, qui in eadem ſocietate inimicorum ad hoc confundendi ſunt, ne confundantur in æternum: & ad hoc perdendi ſunt, inquantum mali ſunt, vt boni facti inueniantur in ęternum: de his enim cum dixiſſet, *Et confundantur & pereant.* Statim ſubiecit. *Et cognoſcant quia nomen tibi dominus, tu ſolus altiſsimus in omni terra.* Ad hanc cognitionem venientes ſic confun-
H dantur vt placeant, ſic pereant vt permaneant. Cognoſcant, inquit, quia nomen tibi dominus, tanquam nec vero, nec ſuo nomine nuncupētur quicunque alij domini nominantur: quoniam ſeruiliter dominantur, & vero domino comparati, nec domini ſunt: ſicut di-
Exod.3. ctum eſt, Ego ſum qui ſum, tanquam non ſint ea quæ facta ſunt, ſi comparentur ei à quo facta ſunt: quod vero adiunxit, Tu ſolus altiſsimus in omni terra: vel ſicut alij codices habent, Super omnem terram, vtique & in omni cœlo, vel ſuper omne cœlum: ſed hoc dicere maluit, quo terrena ſuperbia premeretur. Deſinat enim
Gene.3. ſuperbire terra, id eſt homo, cui dictum eſt, Terra es. Et
Eccle.10. quid ſuperbit terra & cinis, cum cognoſcit dominum eſſe altiſsimum ſuper omnem terram, id eſt, nullius hominis cogitationes valere aduerſus eos, qui ſecundum
Roma.8. propoſitum vocati ſunt ſancti, & de quibus dicitur, Si deus pro nobis, quis contra nos?

In Pſalmum LXXXIII. Enarratio.

I *Pſalmus iſte pro torcularibus inſcribitur.* Et quantum aduertit nobiſcum charitas veſtra, quia vos intentiſsime audire aduertebamus, nihil in eius textu dictū eſt, vel de prelo, vel de fiſcinis, vel de lacu, vel de inſtrumentis, aut ędificio torcularis: omnino nihil in ea tale audiuimus. Vnde quid ſibi velit titulus eius, quod inſcribitur pro torcularibus, non parua quæſtio eſt. Profecto enim ſi poſt iſtum titulum aliquid de talibus rebus diceret, quales commemoraui, crederetur à carnalibus vere iſta viſibilia torcularia voluiſſe cantare. Quia vero titulū impoſuit pro torcularibus, & nihil poſtea in omni verſu Pſalmi dixit de his torcularibus notiſsimis oculis noſtris, non dubitatur eſſe alia torcularia, quæ nos hic quærere & intelligere voluit ſpiritus dei. Quapropter quid agatur in his viſibilibus torcularibus recordemur: & hoc videamus, quemadmodū ſpiritaliter agatur in Eccleſia. Vua certe pēdet in vitibus, & oliua in arboribus: his enim duobus pro fructibus ſolent torcularia pręparari. Et quamdiu pendent in frutetis ſuis, tanquam libero aëre perfruuntur, & nec vua vinum eſt, nec oliua oleum ante preſſurā. Sic ſunt & homines quos prædeſtinauit deus
Ibidem. ante ſecula conformes fieri imaginis vnigeniti filij ſui, qui præcipue in paſsione magnus botrus expreſſus eſt.

Huiuſmodi ergo homines antequam accedant ad ſer- K
uitutem dei, fruuntur in hoc ſeculo tanquam delitioſa libertate, velut vuæ aut oliuæ pendentes: ſed quoniam dictum eſt, Fili accedens ad ſeruitutem dei, ſta in iuſti- *Eccle.2.*
tia & timore, & præpara animam tuam ad tētationem: accedens quiſq; ad ſeruitutem dei, ad torcularia ſe veniſſe cognoſcat, cōtribulabitur, conteretur, comprimetur, nō vt in hoc ſeculo pereat, ſed vt in apothecas dei defluat. Exuitur carnalium deſyderiorum integumētis quaſi vinaciis: hoc enim ei contigit in deſyderiis carnalibus. Propter quę & Apoſtolus dicit, Exuite vos ve- *Ephe.4.*
terem hominem & induite nouum: hoc totum non fit niſi depreſſura. Propterea torcularia nominantur Eccleſię dei huius temporis, ſed in torcularibus poſiti qui ſumus filij Chore. Sic enim additum eſt, pro torcularibus. *Filiis Chore.* Filios Chore interpretatos habemus filios calui, quantum nobis qui illā linguam nouerunt, per miniſterium quod deo debuerunt interpretari potuerunt: & in hoc non diffugio magnum myſteriū intueri, & adiuuāte domino inuenire vobiſcum. Non enim tanquam à filiis peſtilentię omnis eſt irridenda caluicies, ne cū quiſque ſacratā caluiciem irriſerit, à dę-
moniis diſsipetur. Nam & Heliſæus ibat, & inſenſati L
pueri clamauęrunt poſt eum, Calue calue: & propter ſa- *4.Reg.2.*
cramentum implendum conuerſus ad dominum petiuit, vt eos vrſi de ſylua exeuntes comederent. Arrepta eſt quidem illorum infantia in exitium vitæ de hoc ſeculo. Mortui ſunt pueri, ſenes quandoque morituri: veruntamen ſacramenti terror datus eſt hominibus. Heliſæus enim perſonam cuiuſdam tunc gerebat, cuius filij ſumus, filij Chore, domini ſcilicet noſtri Ieſu Chriſti. Iā occurrit charitati veſtrę ex Euāgelio quare caluus gerebat perſonā Chriſti: recordamini quod in Caluariæ loco crucifixus eſt. Siue ergo hoc interpretetur fi- *Matth 27.*
lius Chore, ſicut ſecuti priores diximus, ſiue aliud aliquid quod nos forſitā latet: interim quod occurrit, videtis quia plenum eſt ſacramēto: filij Chore, filij Chriſti. Nam & filios ſuos dicit ſponſus, cum ait, Non poſ- *Matth.9.*
ſunt filij ſponſi ieiunare, quamdiu cum illis eſt ſpōſus: Chriſtianorū ſunt ergo iſta torcularia. In preſſuris autem conſtituti ad hoc cōterimur, vt amorem noſtrum quo ferebamur in iſta mundana, ſecularia, temporalia, fluxa, atque peritura, paſsi in eis in hac vita tormenta &
tribulationes preſſurarum, & abundantiam tentatio- M
num, incipiamus quærere illam quietem, quæ non eſt de hac vita, nec de hac terra, & fit dominus, vt ſcriptū
eſt, Refugium pauperi. Quid eſt pauperi? Tanquam de- *Pſal.9.*
ſtituto, ſine ope, ſine auxilio, ſine aliqua re, de qua in terra præſumat. Talibus enim pauperibus adeſt deus, quia homines etſi abundent pecunia in hac terra, reſpiciunt
quod ait Apoſtolus, Pręcipe diuitibus huius mūdi non *1.Timo.6.*
ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum. Et conſyderantes quàm ſit incertum vnde gaudebāt, antequam accederent ad ſeruitutem dei, id eſt, antequam intrarēt in torcularia, vidēt ex ipſis diuitiis, vel habere ſe preſſuras cogitationum, quomodo ea gubernentur, quomodo cuſtodiātur: vel ſi paululū inclinauerint cupiditatē vt ea diligāt, plus eos impleri timoribus quàm fructibus. Quid enim tam incertū quàm res volubilis? Nec immerito ipſa pecunia rotūda ſignatur, quia non ſtat. Tales ergo etſi habeāt aliquid, pauperes ſunt. Qui ergo nihil horum habent & habere deſyderant, inter reprobandos diuites computantur: non enim attendit deus facultatem, ſed volūtatem. Pauperes igitur deſtituti omni ope ſeculari, quia etſi ea circumfluāt, intelli-

gunt

A gunt quàm incerta sint,& ingemiscentes ad deũ, nihil
habentes in hoc seculo quo delectẽtur, quo teneantur,
in abundantia tentationũ & pressurarum tanquam in
torcularibus cõstituti, defluunt vinum,defluũt oleum.
Quę sunt ista nisi bona desyderia? Restat enim illis de-
syderandus deus,iam nõ amant terrã: amant enim qui
fecit cœlũ & terrã,amant & oõdum cum eo sunt. De-
syderium eorũ differtur vt crescat, crescit vt capiat:nõ
enim parũ aliquid daturus est deus desyderanti, aut pa
rum exercendus est ad capacitatem taoti boni. Nõ ali-
quid deus quod fecit daturus est, sed seipsum qui fecit
omnia. Ad capiendũ deum exercere, quod semper ha-
bitur°es diu desydera. Reprobati suot in populo Israël,
qui festinauerunt assidue: affectus iste reprehenditur in
scriptura festinantiũ. Qui sunt enim qui festinant? Qui
conuersi ad deum cũ hic nõ inueneriot requiem quam
quærebant,& gaudia quæ promittebãtur,tanquã in iti-
nere deficientes,& longũ sibi quiddã donec hoc secu-
lum vel hæc vita finiatur,restare arbitrãtes, & quæren-
tes hic aliquã requiem,quę si habetur,falsa est:respiciũt
retro & decidunt à proposito,nec attendunt cũ quan-
Luc.17. to terrore dictũ est, Memẽtote vxoris Loth. Vt quid e-
B nim in statuam salis versa est, si non homines cõdit vt
sapiant? Ergo exemplũ illius malum, tibi sit bonũ si ca-
ueris. Memẽtote,inquit,vxoris Loth. Respexit enim re-
Gene.19. tro vnde liberata erat à Sodomis,& ibi remansit vnde
respexit,ipsa in loco mansura,& trãseuntes alios cõdi-
tura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, nõ respi-
ciamus retro. Nam hoc festinare est, nõ attẽdere quod
promisit deus, quia longe est, & respicere ad id quod
proximũ est,vnde iam liberatus es. De talibus quid di-
2.Pet.2. cit Apostolus Petrus? Contigit illis res veri prouerbij,
canis reuersus ad suum vomitũ. Premebat enim pectus
conscientia peccatorum, accepta indulgẽtia quasi vo-
muisset, & reuelatũ est peccatum tuum, Facta est bona
conscientia ex mala cõscientia. Quid rursus cõuerteris
ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis
tuis,tu quid eris oculis dei? Vnusquisque autem fratres
charissimi, de loco itineris sui ad quẽ proficiendo per-
uenit,& quem vouit deo, inde respicit retro cũ ipsum
dimiserit: verbi gratia,statuit castitatẽ coniugalem ser-
uare:inde enim incipit iustitia, recessit à fornicationi-
C bus,& ab illa illicita immũditia,quando se ad fornica-
tiones conuerterit, retro respexit. Alius ex munere dei
maius aliquid vouit,statuit nec nuptias pati,qui nõ dã-
naretur si duxisset vxorẽ, post votũ quod deo promisit
si duxerit,dãnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non
promiserat,tamen ille nõ damnatur,iste dãnatur. Qua-
re,nisi quia iste respexit retro? Iam enim ille ante erat,
1.Cor.7. iste autem illuc oondũ peruenerat. Sic virgo quę si nu-
beret,non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi
adultera reputabitur. Respexit enim retro de loco quò
accesserat. Sic quibus placet relicta omni spe seculari,
& omni actione terrena cõferre se io societatẽ sancto-
rum,in cõmunẽ illam vitã vbi nõ dicit aliquis aliquid
Acto.2.& propriũ,sed sunt illis omnia cõmunia,& est illis anima
4. vna & cor vnũ in deum: quisquis inde recedere volue-
rit,nõ talis habetur qualis ille qui nõ intrauit: ille enim
Psal.76. noodum accessit,iste retro respexit. Quapropter cha-
rissimi,quomodo quisque potest,vouete & reddite do
mino deo vestro quodquisq; potuerit, nemo retro re-
spiciat,nemo pristinis suis delectetur, nemo auertatur
ab eo quod ante est ad id quod retro est,currat donec
perueniat,non enim pedibus,sed desyderio currimus.
Nullus autẽ in hac vita peruenisse se dicat. Quis enim
potest tam perfectus esse quàm Paulus? Et tamẽ ait,Fra D
tres,ego me non arbitror apprehendisse. Vnum autem Philip.3.
quę retro oblitus,in ea quę ante sunt extentus,secundũ
intentionem sequor ad palmã supernæ vocationis dei
in Christo Iesu. Vides Paulum adhuc currere, & te iam
existimas peruenisse? Si ergo seotis pressuras huius mũ-
di,etiã cum fœlix es,intellexisti te esse in torculari. Pu-
tatis enim fratres charissimi infœlicitatem seculi me-
tuendã esse,& fœlicitatẽ non esse metuendam? Imò ve-
ro nulla infœlicitas frãgit,quẽ fœlicitas nulla corrum-
pit. Quomodo ergo cauẽda vel timenda est ipsa cor-
ruptrix,ne te blandiendo seducat, ne incũbas in bacu-
lum arũdinis? Nam & hoc scriptũ est, quosdã incum- 4.Reg.18.
bere in baculum arundinis: Noli te credere,fragile est
in quo niteris,frangitur & interimit te. Si ergo fœlici-
tate tibi iste mundus arrideat, in pressura te cõputa vt
dicas, Tribulationem & dolorẽ inueni,& nomen do- Psal.114.
mini inuocaui. Non dixit,inueni tribulationẽ,nisi quã-
dam quæ latet. Quædã enim tribulatio & dolor quos-
dam in hoc seculo latent,qui putant sibi bene esse cum
peregrinantur à domino. Quãdiu enim sumus in hoc 2.Cor.5.
corpore,ioquit,peregrinamur à domino. Si à patre tuo
homine peregrinareris, miser esses: à domino peregri- E
naris & fœlix es? Ergo sunt qui putãt sibi bene esse. Qui
autem intelligunt in qualibet circũfluentia copiarum
& voluptatum, quanuis ad nutum cuncta deseruiant,
quanuis nihil molestũ irrepat, nihil aduersum terreat,
tamen in malo se esse quandiu peregrinantur à domi-
no, acutissimo oculo tribulationem & dolorem inue-
nerunt,& nomen domini iouocauerunt. Talis est qui
cantat io hoc Psalmo, Quis est? Corpus Christi. Quis
est iste? Vos si vultis:nos omnes,si volumus: omnes filij
Chore, & omnes vnus homo, quia vnum Christi cor-
pus. Quomodo non est vnus homo, qui vnum caput
habet? Caput omnium sanctorum Christus est, corpus
illius capitis omnes nos sumus, Et omnes in hac vita
in torcularibus sumus,si bene sapimus,si iam ad torcu-
laria venimus. Ergo in pressuris tentationum consti-
tuti, ædamus hanc vocem, & præmittamus desyde-
rium nostrum. *Quàm amabilia sunt*, inquit, *tabernacula
tua domine virtutum*. Erat in tabernaculis quibusdam,id
est, in torcularibus, sed desyderabat alia tabernacula,
vbi nulla pressura est. In his illuc suspirabat,ab his in il- F
la per desyderium carnale quodammodo defluebat.
Et quid sequitur? *Concupiscit & deficit anima mea in atria
domini*. Parum est, concupiscit & deficit. Sed quò de-
ficit? In atria domini, defecit vua pressa. Sed quò de-
fecit? In vinum & in lacum, & in apothecæ requie ser-
uanda, in quiete magna. Hic desyderatur, ibi capitur:
hic suspiratur,ibi gaudetur:hic oratur,ibi laudatur:hic
gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi quasi dura, hic ne-
mo auersetur, nemo quasi nolit pati. Metuendum est,
ne vua dum torcular timet ab auibus vel à feris come-
datur. In magna videtur tristitia esse, cum dicit, Con-
cupiscit & deficit anima mea in atria domini: non e-
nim habet quod desyderat. Sed nunquid sine gaudio
est? Quo gaudio? Quod ait Apostolus, Spe gaudentes. Rom.12.
Ibi iam re gaudebit, modo adhuc spe. Ideóque qui spe
gaudeot, quia certi sunt se accepturos, tolerant in tor-
culari omnes pressuras: propterea & ipse Apostolus
cum dixisset, Spe gaudentes: quasi his loqueretur qui Ibidem.
iam in torculari sunt, addidit statim, In tribulatione
patientes:in tribulatione,inquit,patientes. Quid inde?
Io oratione tolerantes. Quid est, tolerantes? Quia dif-
ferimini,oratis & differimini, tolerate quòd differimi-
ni. To-

G ni. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non aufertur. Audisti gemitum in torculari: desyderat & deficit anima mea in atria domini: audi vnde duret, Spe gaudentes. *Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.* Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio nisi de spe? quò exultauerunt? In deum viuum. Quid ibi exultauerunt? Cor meum & caro mea: vnde exultauerunt. *Nam & passer, inquit, inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi ponat pullos suos.* Quid est hoc? Duo dixerat, & duo reddidit, in similitudinē auium. Dixerat exultasse cor suum, & carnem suam, & his duobus reddidit passerē & turturem: cor tanquam passer, caro tanquam turtur: Inuenit sibi domum passer, inuenit sibi domum cor meum. Exercet pennas in virtutibus huius temporis, in ipsa fide, spe & charitate, quibus volet in domum suam, & cum venerit permanebit, etiam querela vox passeris, quæ hic est, non erit ibi. Nam ipse est querulus passer, Psalm. 101. de quo in alio Psalmo dicit, Sicut passer singularis in tecto, de tecto volat ad domum. Iam sic sit in tecto, calcet domum carnalem, habebit quandam cœlestem locum, perpetuā domum. Passer iste finiet querelas suas, H Turturi autem dedit & pullos, id est, carni: inuenit nidum turtur vbi ponat pullos suos. Passer domum, turtur nidum: & nidū vtique vbi ponat pullos suos. Domus tanquam ad sempiternum eligitur, nidus ad tempus congeritur, Corde cogitamus deum tanquam volantem passerem ad suam domum, carne autē agimus opera bona: videtis enim per carnem sanctorum quāta bona fiant. Per hāc enim operamur quæ iussi sumus Esa. 58. operari, quibus adiuuamur in hac vita. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum vesti, & cætera talia quæ nobis præcepta sunt, non operamur nisi per carnem. Passer ergo ille qui cogitando domum suam, non recedit à turture quærente sibi nidum, vt ponat pullos suos: non enim abiicit illos vbicūque, sed inuenit sibi nidum, vbi eos ponat. Dicimus autem fratres quod nostis, quanti 1. ser. dis. 41. His an tem. videntur præter Ecclesiam bona operari? Quàm multi etiam pagani pascunt esurientem, vestiunt nudū, suscipiunt hospitem, visitant ægrotum, consolantur inclusum? Quàm multi hæc faciunt? quasi videtur parere I turtur, sed non sibi inuenit nidum. Quàm multa multi hæretici non ea in Ecclesia operantur, nō in nido pullos ponunt, conculcabuntur & conterentur, & nō seruabuntur, non custodientur: in huius enim carnis operatricis persona posita est quædam mulier ab Apostolo 1. Timo. 2. Paulo cum ait, Adam non est seductus, mulier autem Gene. 3. seducta est, postea enim Adam consensit mulieri: nam à serpente mulier seducta est. Nec modo potest aliqua mala suasio, nisi carnis tuæ primo desyderium commouerit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer. Si autem vincuntur desyderia carnis, tenentur membra ad opera bona, arma concupiscentiæ auferūtur, & incipit turtur habere pullos. Propterea quid ibi ait A- 1. Timo. 2. postolus? Salua autē erit per filiorum generationē, Mu- 1. Cor. 7. lier vidua sine filiis si perseuerauerit, nōnne beatior erit? Nunquid salua nō erit, quia non parit filios? Virgo dei nōnne melior erit? Nunquid salua non erit, quia filios non habet, aut ad deum non pertinet? Salua ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur per filiorum generationem, id est, si faciat opera bona. Sed non vbicunque turtur inuenit nidū sibi, vbi ponat pullos suos. In fide vera, in fide catholica, in societate vnitatis Ecclesiæ pariat opera sua. Propterea & de illa cum loquetur Apostolus, ita subiecit, Salua autem erit per filiorum generationem, si permanserit in fide & dilectio- K ne, & sanctificatione cum sobrietate. Permanendo ergo in fide, ipsa fides nidus est pullorum tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus est dominus præbere tibi vnde nidum faceres: indutus est enim fœno carnis, vt ad te veniret. In ista fide pone pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qui enim sunt nidi, vel quis est nidus? Sequitur statim, *Altaria tua domine deus virtutum.* Cum dixisset, Et turtur inuenit sibi nidum, vbi ponat pullos suos: quasi quæsisses quem nidū? Altaria tua domine virtutū, *Rex meus & deus meus.* Quis est, Rex meus & deus meus? Qui regis me, qui creasti me. Sed hic nidus est, & hic peregrinatio, & hic suspirium, & hic tritura, & hic pressura, quia & hic torcular. Quid est autem quod dederat? quid concupiscit? quò it? quò tendit desyderium nostrum? quò nos rapit? Hic positus illa meditatur, positus inter tentationes, positus inter pressuras, positus in torcularibus, suspirans in superna promissa, quasi quid ibi acturus, iam præmeditatur gaudia futura. *Beati, inquit, qui habitant in domo tua.* Vnde beati? Quid habituri? quid acturi? Om- L nes qui beati dicuntur in terra, habent aliquid, & agūt aliquid. Beatus est homo ille, qui tot prædus, tanta familia, tanto auro & argento habendo beatus dicitur. Beatus est, ad illos honores peruenit, ad proconsulatum, ad præfecturam agendam. Beatus ergo dicitur, aut habendo, aut agendo. Vnde autem ibi beati? Quid habituri? quid acturi? Quid habituri iam supra dixi, Beati qui habitant in domo tua. Domum tuam si habueris pauper es, domum dei si habueris diues es. In domo tua timebis latrones, domui dei murus ipse deus est. Beati ergo qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cœlestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? Omnium enim actionum humanarum mater, necessitas. Iam fratres breuiter dixi, Currite animo per quaslibet actiones, videte si eas parit, nisi necessitas. Ipsæ memorabiles artes quę magnæ videntur in subueniendo, patrocinia linguæ & adiutoria medicinæ: ipsæ sunt enim in hoc seculo excellentes actiones. Tolle litigato- M res, quibꝰ opitulatur aduocatus? Tolle vulnera & morbos, quid curat medicus? Et omnes istę actiones nostrę ad quotidianam vitam, quæ exiguntur & fiunt, ex necessitate veniunt. Arare, seminare, nouellare, nauigare, alia omnia opera quæ parit nisi necessitas & indigentia? Tolle famem, sitim, nuditatem, cui opus sunt ista omnia? Hæc sunt quæ nobis iubentur bona opera: nam ista quæ commemoraui honesta sunt, sed omnium hominum, exceptis operibus pessimis, loquor detestabilibus operibus, flagitiis & facinoribus, homicidiis & effracturis, adulteriis, illa nec deputo inter actiones humanas. Hæc honesta loquor, non parit nisi necessitas, necessitas fragilitatis carnalis. Hæc etiam quæ dixi iuberi nobis, Frange esurienti panem tuum. Cui frangis Esa. 58. vbi nemo esurit? Egenum sine tecto induc in domum tuam: Quem hospitē suscipis, vbi omnes in patria sua viuunt? Quem visitas ægrotum, vbi perpetua sanitate Matth. 25. gaudent? Quem concordas litigiosum, vbi pax sempiterna est? Quem sepelis mortuum, vbi semper viuitur? Nihil ergo horum acturus eris ex operibus honestis illis omnium hominum, nihil acturus es ex istis bonis operibus, quia isti pupilli turturis iam volabant de nido. Quid ergo? Iam dixisti quid habituri sumus, Qui habitant in

A bitant in domo tua beati sunt. Dic etiam quid acturi sunt, quia non video ibi aliquas necessitates, quæ me impellant ad agendum. Ecce modo quod loquor & disputo, necessitas parit. Nunquid enim ibi talis disputatio erit, quæ quasi doceat ignaros, quæ quasi commemoret obliuiosos? Aut vero in illa patria Euangelium recitabitur, vbi ipsum dei verbum contemplabitur? Ergo quia dixit iste desyderans & suspirans ex voce nostra, quid habituri sumus in illa patria, cui suspiratur & ait, Beati qui habitant in domo tua: dicat, & quid acturi sumus? *In secula seculorum laudabunt te.* Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, halleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modo hoc diu dicatis, non duratis ab illo gaudio, necessitas vos auertit. Et quia non tantum delectat quod non videtur, si tanta alacritate in ipsa pressura & fragilitate carnis laudamus quod credimus,
1.Cor.15. quomodo laudabimus quod videbimus? Cũ absorpta fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem: nemo dicet, diu steti: nemo dicet, diu ieiunaui, diu vigilaui. Stabilitas enim magna ibi, & ipsa
B immortalitas iam corporis nostri suspenditur in contemplatione dei. Et si modo verbum hoc quod vobis erogamus, tam diu fragilitatem carnis nostræ stantem
1.Ioan.3. tenet, quid nobis faciet illud gaudium? Quomodo nos mutabit? Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Iam similes illi, quando deficiemus? quò auertemur? Securi ergo simus fratres, non nos satiabit nisi laus dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare. Ergo beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Huic vitæ suspiremus. Sed quomodo illuc veniemus?

Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Intellexit vbi esset, quia per fragilitatem carnis suæ ad illam beatitudinem volare non posset. Circunspexit pondera
Sapien.9. sua, quia dicitur alio loco, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Spiritus sursum vocat, pondus carnis deorsum reuocat. Inter duos conatus suspensionis & ponderis colluctatio quædam est, & ipsa colluctatio ad pressuram pertinet torcularis. Audi
C ipsam luctam de torculari ab Apostolo expressam, quia & ipse ibi conterebatur, ibi premebatur: Condelector,
Roma.7. inquis, legi dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Magna lucta, & euadendi magna desperatio, nisi subueniat de consequenti: Infœlix ego homo, quis me liberabit de cor-
Ibidem. pore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Ergo & hic in isto Psalmo vidit illa gaudia, cogitauit animo: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Sed quis illuc ascendet? Quid faciam de carnis pondere? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem. Sed quid faciam? Quomodo volabo? Quomodo perueniam? Video enim aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Dixit se infœlicem & dixit, Quis me liberabit de corpore mortis huius, vt inhabitem in domo domini, & in secula seculotum laudem eum? Quis me liberabit? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Sicut D
ergo in verbis Apostoli illi difficultati, & quasi inextricabili luctæ subuenit quod subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum: sic & hic cum suspiraret flammante desyderio in domũ dei, & in illas laudes dei, consyderata grauedine corporis sui, & mole carnis suæ, & desperatione quadam suborta: rursus in spe euigilauit & ait, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Quid ergo præstat deus in hac gratia ei quẽ suscipit perducendum? Sequitur, & dicit, *Ascensus in corde eius.* Facit illi gradus quibus ascendat. Vbi illi facit gradus? In corde. Quanto ergo plus amaueris, tanto plus ascendes. Ascensus, inquit, in corde eius.

Disposuit. Quisquis suscipit eum: Beatus enim, cuius est susceptio eius abs te domine: quia per se non potest, opus est vt gratia tua suscipiat. Et quid facit gratia tua? Disponit ascensus in corde. Vbi disponit ascensus? In corde? *In conualle plorationis.* Ecce habetis torcular conuallem plorationis: ipsæ lachrymæ piæ contribulatorum, mustum sunt amantium. Ascensus in corde eius disposuit. Vbi ergo disposuit? In conualle plorationis. Hic enim disposuit ascensiu in cõualle plorationis: hic E
enim ploratur, vbi seminatur. Euntes, inquit, ibant & *Psal.125.*
flebant, mittentes semina sua. Ergo ascensus in corde tuo sunt dispositi à deo per gratiam ipsius. Amando ascende: Inde cantatur canticum graduum. Et vbi tibi disposuit hos ascensus? In corde, in conualle plorationis. Dixit, vbi disposuit, quod disposuit. Quid disposuit? Ascẽsus, vbi? In corde. Intus in qua regione, & quo habitationis loco? In cõualle plorationis. Et quò ascendatur? *In locum quem disposuit.* Quid est hoc fratres, in locum quem disposuit? Quem locum diceret, quem disposuit si dici posset, dictum tibi est, Ascensus disposuit in corde, in cõualle plorationis. Quæris quò. Quid tibi dicturus est? Quod oculus non vidit, nec auris au- *1.Cor.2.*
diuit, nec in cor hominis ascendit. Collis est, mons est, terra est, pratum est, propè omnia ista dictus est locus ille, non quòd sit per proprietatem, sed per similitudinem. Videmus enim nunc per speculum in ænigma- *1.Cor.13.*
te quid sit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem. Quis explicet? Noli ergo quærere quò disposuit locum quem disposuit. Ipse nouit quò, ipse nouit qui disposuit quò te ducat, cuius ascensus in corde disposuit. Quid times ascendere, ne erret qui te ducit? Ecce in conuallè plorationis disposuit ascensus, in locum quẽ F
disposuit. Ploramus modo vnde? Vbi dispositi sunt nostri ascensus. Vnde ploramus, nisi inde vnde se mi- *Roma.7.*
serum exclamabat Apostolus, quia videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ? Et vnde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos facilè iustos esse posse quasi viribus nostris, antequam acciperemus mandatum. Adueniente autem mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, hoc ait Apostolus: data est enim lex hominibus, non quæ sal- *Ibidem.*
uaret eos iam, sed per quam cognoscerent in qua ægritudine iacebant. Audi verba Apostoli, Si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iusti- *Gala.3.*
tia, sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Veniret gratia post legem, inueniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam confitentem & dicentem, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt opportune veniret medicus ad conuallem plorationis, & diceret, Certe cognouisti, quia cecidisti: audi me vt surgas, qui me contempsisti vt caderes. Da- *Roma.7.*

G ta est ergo lex vt ægrum de morbo conuinceret, qui sibi sanus videbatur, vt peccata demonstrarentur, non vt auferrētur. Demonstrato peccato per datam legem, Roma. 7. auctum est peccatum, quia peccatum est & contra legem. Occasione, inquit, accepta peccatum per mandatum operatum est in me, omnem concupiscentiam. Quid est, occasione accepta per mandatum? Acceptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere homines, victi concupiscentia, mandati etiam ipsius Roma. 5. transgressione rei facti sunt. Sed quid ait Apostolus? Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gratia: id est, auctus est morbus, commendata est medi- Ioan. 5. cina. Propterea fratres, quinque illæ porticus Salomo- Super Io. tract. 17. nis: nunquid curabant ægrotos, vbi erat piscina in me- Ioan. 5. dio eorum? Et iacebant, inquit, ægroti in quinque porticibus, in Euangelio lectum habemus. Quinque illæ porticus, lex est in quinque libris Moysi. Ad hoc producebantur ægroti de domibus suis, vt iacerent in porticibus. Ergo lex producebat ægrotos, non sanabat: sed benedictione dei turbabatur aqua, tāquam angelo descendente. Visa aqua turbata, qui poterat vnus descendebat & sanabatur. Aqua illa cincta quinq; porticibus, populus Iudæorū erat lege conclusus, hunc perturba-

H uit dominus præsentia sua, vt occideretur: nisi enim descensu suo dominus perturbaret populum Iudæorum, nunquam crucifigeretur. Itaque perturbata aqua passionem domini significabat, quæ facta est perturbata gente Iudæorum. In hanc passionem credit languidus, tanquam in aquam turbatam descendens & sanabatur. Qui non sanabatur lege, id est, porticibus, sanatur gratia per passionis fidem domini nostri Iesu Christi. Vnus, quia vnitas. Ergo & hic quid ait? Ascensus in corde eius, disposuit in conualle plorationis, in locum quē disposuit: iam in illo loco gaudebimus. Quare autem in conualle plorationis? Et ex qua conualle plorationis ad illum locum gaudij veniemus? *Nam & benedictionem, inquit, dabit qui legem dedit.* Afflixit nos lege, pressit nos lege, ostendit nobis torcular, vidimus pressuram, carnis nostræ tribulationem cognouimus, ingemuimus reuelante peccato, aduersus mentem no- Roma. 7. stram clamauimus, Miser ego homo, sub lege gemimus. Quid restat, nisi vt benedictionem det qui legem dedit? Adueniet gratia post legem, ipsa est benedictio.

I Et quid nobis præstitit ista gratia & benedictio? *Ambulabunt à virtutibus in virtutem.* Hic enim per gratiam 1. Cor. 12. multæ virtutes dantur. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides, alij donatio sanitatum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, alij prophetatio. Multæ virtutes, sed hic necessariæ, & ab his 1. Corin. 1. virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? Christum dei virtutem & dei sapientiam. Ipse dat diuersas virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus necessariis, in conualle plorationis & vtilitatibus dabit vnam virtutem seipsum. Nam & virtutes agendæ vitæ nostræ quatuor describuntur à multis, & in scriptura inueniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoscimus inter bonum & malum. Iustitia dicitur, qua sua cuique tribuimus, nemini quicquam debentes, sed omnes diligentes. Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus. Roma. 13. Istæ virtutes nunc in conualle plorationis per gratiam dei donantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quæ erit illa virtus, nisi solius contemplationis dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, vbi nulla mala occursura sunt quæ vitemus. Sed quid pu- K tamus fratres? Nō ista iustitia, vbi nulla erit cuiusquam indigentia, cui subuenire debeamus. Non ista temperantia, vbi nulla erit libido refrenanda: non ista fortitudo, vbi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his virtutibus huius actionis ibimus in virtutem illius contemplationis, qua contemplemur deum: sicut scriptum est, Mane astabo tibi & contemplabor. Et audi quia Psal. 5. ab huius actionis virtutibus, in illam contemplationem ibimus: sequitur ibi, Ibunt à virtutibus in virtutem. Quam virtutem? Contemplandi. Quid est, contemplandi? *Apparebit deus deorum in Sion.* Deus deorum, Christus Christianorum. Quomodo deus deorum, Christus Christianorum? Ego dixi, dij estis, & filij altissimi omnes. Dedit enim eis potestatem filios dei fie- Psal. 81. Ioan. 1. ri ille in quem credimus, pulcher sponsus, qui hic propter deformitatem nostram deformis apparuit: Quia vidimus eum, inquit, & non habebat speciem neque Esaie. 53. decorem. Finita omni necessitate mortalitatis, sicuti est deus apud deum, verbum apud patrem, per quod Ioan. 1. facta sunt omnia, apparebit mundis corde, Beati e- Matth. 5. nim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Apparebit deus deorum in Sion. Et rursus iste à cogitatione illorum gaudiorum redit ad suspiria sua. Vi- L det quid præuenerit spe, & vbi adhuc sit re. Apparebit tunc deus deorum in Sion, hoc est vnde gaudebimus, ipsum in secula seculorum laudabimus. Sed adhuc modo tempus est orandi, tempus deprecandi, & si aliquantulum gaudendi, sed adhuc in spe: in peregrinatione sumus, in conualle plorationis sumus. Ad huius ergo loci gemitum rediens dicit: *Domine deus virtutum exaudi precem meam, auribus percipe deus Iacob.* Quia & ipsum Iacob fecisti, & de Iacob Israël. Apparuit enim illi deus & dictus est Israël videns deum. Audi er- Gene. 32. go me deus Iacob, & fac me Israël. Quando fiam Israël? Cum apparebit deus deorum in Sion. *Protector noster aspice deus.* Sub vmbra alarum tuarum sperabunt: ideo protector noster aspice deus. *Et respice in faciem Christi tui.* Quando enim nō respexit in faciem Christi sui deus? Quid est respice in faciem Christi tui? Per faciem innotescimus. Quid est ergo, respice in faciem Christi tui? Fac innotescere omnibus Christum tuum. Respice in faciem Christi tui: notus sit omnibus Christus tuus, vt possimus ire à virtutibus in virtutem, & possit M superabundare gratia, quoniam abundauit peccatum. Roma. 5.

Quoniam melior est dies vna in atriis tuis, super milia. Atria illa sunt in quæ suspirabat, in quæ deficiebat. Desyderat & deficit anima mea in atria domini. Melior ibi est dies vna super milia dierum. Milia dierum desyderant homines, & multum volunt hic viuere: cōtemnant milia dierum, desyderent vnum diem, qui non habet ortum & occasum. Vnum diem, diem sempiternum, cui non cedit hesternus, quem non vrget crastinus. Ipse vnus dies desyderetur à nobis. Quid nobis est cum milibus dierum? Imus à milibus dierum ad vnum diem. Ad vnum diem festinemus, sicut imus à virtutibus in virtutem. *Elegi abiici in domo domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Inuenit enim iste cōuallem plorationis, inuenit iste humilitatem vnde ascendat. Scit quia si se extollere voluerit cadet, si se humiliauerit erigetur, elegit abiici vt subleuetur. Quàm multi præter tabernaculum hoc torcularis dominici, id est, præter Ecclesiam catholicam volentes subleuari & amantes honores suos, nolunt cognoscere veritatem. Si esset illis in corde versus iste, Elegi abiici in domo domini magis, quàm

A quàm habitare in tabernaculis peccatorũ: nõnne abii-
cerent honores, & currerent ad cõuallem plorationis,
& hinc inuenirent ascensus in corde, & hinc irent à
virtutibus in virtutem, ponentes spem suam in Chri-
sto, non in nescio quo homine? Bona vox, gaudenda
vox, eligẽda vox, Elegi abüci in domo domini magis,
quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Ipse elegit
abüci in domo domini, sed ille qui inuitauit ad conui-
uium eligentẽ inferiorem locum, vocat ad superiorem
Luca.14. & dicit illi, Ascende. Ipse tamen non elegit nisi esse in
domo domini, in quocunq; loco, non tamen extra li-
mẽ. Quare elegit abiectus esse in domo domini magis
quàm habitare in tabernaculis peccatorũ? *Quia miseri-
cordiam & veritatẽ diligit deus.* Dominus misericordiam
diligit, qua mihi primo subuenit: veritatẽ diligit, vt cre
denti det quod promisit. Audi misericordiã & verita-
tẽ in Apostolo Paulo, prius Saulo persecutore, indige-
1.Timo.1. bat misericordia, & dixit in se facta, Qui prius fui blas-
phemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam
consecutus sum, vt in me ostẽderet Christus Iesus om-
nem longanimitatẽ, in eos qui crediturі sunt illi in vi-
tam æternam, vt cum indulgentiam tantorum scele-
B rũ acciperet Paulus, nemo desperare posset sibi donari
quæcunque peccata. Ecce habes misericordiam: noluit
tunc deus exercere veritatem, vt puniret peccantẽ. Et-
enim si puniretur peccator, nõnne veritas esset? Aut au-
deret dicere, non debeo puniri, qui non posset dicere
nõ peccaui? & si diceret, Non peccaui, cui diceret? Quẽ
falleret? Ergo primo dominus misericordiam in eum
prærogauit, post misericordiam, veritatem. Audi illum
iam exigentẽ veritatem, Primo ergo, inquit, misericor-
diam consecutus sum, qui prius fui blasphemus & per-
1.Cor.15. secutor & iniuriosus, sed gratia dei sum id quod sum.
2.Timo.6. Postea dicit cũ passioni propinquaret, Bonum agonẽ
certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui, superest mihi
corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat ve-
Ibidem. ritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi do
minus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit,
coronam reddet: donator est indulgentię, debitor co-
ronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid
deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus.
Consecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Red-
det mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi reddet,
nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti?
C Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem do-
minus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo:
non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod
promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt fa-
1.Timot.1. ceret me innocentem, nam prius fui blasphemus & in-
iuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille au
tem qui prærogauit misericordiam, negare poterit de-
bitum? Diligit misericordiam & veritatem. *Gratiam &
gloriam dabit.* Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gra
1.Corin.15. tia dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua
2.Timo.6. ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ? Ideo *Dominus,*
inquit, *non priuabit bonis ambulantes in innocentia.* Quare er
go homines non vultis tenere innocentiam, nisi vt ha-
beatis bona? Non vultis tenere innocentiã, vt non red-
dat quod ille assignat? Aurum vult habere & perdit in-
nocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet
lucrum auri, passus est damnum innocẽtiæ. Est aliquid
preciosius innocentia? Sed si innocẽtiam retinebo, in-
quit, pauper ero. Paruæ ne diuitiæ ipsa innocẽtia? Si ar-
cam plenã auro habueris, diues eris: si cor habueris ple-
num innocẽtia, pauper eris? Sed hæc bona desyderans,

modo in egestate, in tribulatione, in conualle ploratio- D
nis, in pressura, in tentationibus serua innocentiam.
Erit enim postea etiam bonum tuum quod desyderas,
requies, æternitas, immortalitas, impassibilitas erit po-
stea: ipsa sunt bona quæ seruat deus iustis suis. Nam bo-
na quæ modo desyderas pro magno, propter quæ vis
esse nocens & non innocens, attende illa qui habeant,
qui talibus abundant. Vides diuitias apud latrones, a-
pud impios, apud sceleratos, apud turpes, apud flagi-
tiosos & facinorosos vides diuitias, dat illis deus ista
propter communionẽ generis humani, propter abun-
dantem affluentiam bonitatis suæ, qui etiam solem Matth.5.
suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iu
stos & iniustos. Tanta dat & malis, & tibi nihil seruat?
Falsum est quod tibi promisit? Seruat, securus esto. Qui
misertus est tui cum esses impius, deserit te cum factus
es pius? Qui peccatori donauit mortem filij sui, quid
seruat saluato per mortem filij sui? Securus ergo esto,
Tene debitorem quia credidisti in promissorem. Do-
minus non priuabit bonis ambulantes in innocentia.
Ergo quid nobis hic restat in torculari, in afflictione,
in re dura, in præsentia vitæ periculosæ? Quid nobis
restat vt illuc perueniamus? *Domine deus virtutum, beatus* E
homo qui sperat in te.

In Psalmum octuagesimumquartum
Enarratio.

DEPRECATI sumus dominum deum no-
strum, vt ostendat nobis misericordiam suã,
& salutare suum det nobis. Dictũ est hoc qui-
dem in prophetia, cum primum psalmi isti dicerentur
& scriberentur, cæterum quod attinet ad hoc tempus,
iam ostendit dominus gentibus misericordiam suam,
& dedit eis salutare suũ. Ille quidem ostendit, sed mul-
ti sanari nolunt, vt videant hoc quod ostendit. Sed
quia ipse sanat oculos cordis ad videndum se, propter-
ea cum dixisset, Ostende nobis misericordiam tuam, Psal.84.
tanquam multis cæcis dicturis, quomodo videbimus,
cum cœperit ostendere, adiunxit, Et salutare tuũ da no
bis. Dando enim salutare suũ sanat in nobis vnde possi
mus videre quod ostendit, nõ quomodo medicus ho-
mo ipse curat vt lucẽ istam ostendat eis quos curaue-
rit: & aliud est ista lux, quam demonstraturus est: aliud
autẽ ipse medicus, qui curat oculos quibus ostendat lu
cem, quæ lux nõ est ipse medicus. Non ergo sic domi- F
nus deus noster. Ipse est enim medicus qui curat vnde
nos videre possumus, & ipse est lux quam videre possu
mus. Totũ tamen psalmum breuiter quantũ possumus,
quantum donat dominus, pro angustia tẽporis attente
curramus. Titulus eius est, *In finem, filiis Chore psalmus.* Fi-
nem non intelligimus, nisi quem dicit Apostolus, Finis Roma.10.
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ergo
cum primo in titulo psalmi posuit, in finẽ, direxit cor
nostrum in Christum. In illum si intendamus nõ erra-
bimus, quia ipse est veritas quò festinamus, & ipse est Ioan.14.
via per quã currimus. Quid est, filiis Chore? Interpreta-
tur Chore ex verbo Hebræo in Latinũ caluum. Ergo fi
liis Chore, filiis calui. Quid est iste caluus? Non vt irri-
deamus illũ, sed vt ploremus ante illum. Nam & irrise-
runt illum quidã, & à dæmonibus vastati sunt, quomo-
do in Regnorũ libro caluum Helisæum irriserũt pue- 4.Reg.2.
ri, dicebantq; post illum, calue calue, processerũt vrsi de
sylua & comederũt pueros male ridentes, & plangen-
dos à parentibus suis. Significauit hoc factum prophe-
tia quadam futurum dominum nostrum Iesum Chri-
stũ. Ille enim à Iudæis irridentibus velut caluus irrisus

Matth. 27. est, qui in Caluariæ loco crucifixus est. Nos autem si in G illum crediderimus, filij ipsius sumus, Nobis ergo cantatur psalmus iste, vbi inscribitur filis Chore. Sumus enim filij sponsi. Ille quippe sponsus dans arras sponsæ suæ: sanguinem suum & spiritum suum, quo locupletauit nos interim in ista peregrinatione, adhuc autem seruat nobis occultas diuitias suas. Vnde enim tale pignus dedit? Quid est quod seruat? Itaque cantat ei propheta in futurum, & vtitur verbis quasi iam præteriti temporis, tanquam facta dicit quæ futura erant: quia apud deum & quod futurum est, iam factum est. Ibi ergo propheta videbat futura nobis, iam vero facta in illius prouidentia & prædestinatione certissima, quomodo dicit & in illo psalmo, vbi omnes Christum agnoscunt: sic enim recitatus est psalmus tanquã Euangelium legatur, Foderunt manus meas & pedes meos, *Psal. 21.* dinumerauerunt omnia ossa mea: ipsi vero consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quis non legente lectore psalmum, agnoscat euangelium? & tamen cum diceretur in psalmo, nõ dictum est, Fossuri sunt manus meas & pedes: sed, foderunt manus H meas & pedes meos: nec dictum est, Dinumeraturi sunt ossa mea: sed, dinumerauerunt ossa mea: nec dictum est, Diuisuri sunt vestimenta mea: sed, diuiserũt sibi vestimenta mea. Hæc omnia quæ futura videbat Propheta, tanquam præterita indicabat, Sic & hic, *Benedixisti domine terram tuam*: tanquam iam fecerit, *Auertisti captiuitatem Iacob.* Populus eius antiquus Iacob. Iacob populus Israël natus de semine Abrahæ in repromissione, futurus aliquando hæres dei erat. Quidam ergo ille populus cui datum est testamentum vetus, figurabat testamentũ nouum. Illa figura erat, hæc expressio veritatis. In illa autẽ figura secundum quandam prænunciationẽ futurorum, data est illi populo terra quedã promissionis in quadã regione, vbi habitauit populus Iudæorum, vbi est etiam Hierusalem ciuitas, cuius nomen omnes audiuimus. Hanc ergo terram cum accepisset ille populus, ab hostibus suis vicinis circumquaque inimicantibus multas molestias patiebatur: & cum peccabat in deum suum, dabatur in captiuitatem, non ad interitum, sed ad disciplinam, non damnante patre, sed flagellante, sed cum obsessa esset, liberabatur: & aliquotiens captiuata est, & liberata est illa gens: & modo in captiuitate est, & hoc pro peccato magno, quòd domi- I num suum crucifixit. Quid igitur secundum istos accipimus, quod ait, Auertisti captiuitatem Iacob? An forte intelligimus hic aliã captiuitatẽ, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Iacob, si pertinemus ad semen Abrahæ: hoc enim dicit Aposto- *Roma. 9.* lus, In Isaac vocabitur tibi semen: id est, non hi qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis in semen deputantur. Si filij promissionis in semen deputantur, ostendendo dominum Iudæi degenerauerunt: nos promerendo deum de genere Abrahę facti sumus, non pertinentes ad carnem, sed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filij facti sumus: illi autẽ degenerando à fide exhæredari meruerunt. Nam, vt hoc noueritis, quia perdiderũt illud quod nati erant de Abraham, cum se arroganter iactarẽt audiẽte domino nostro Iesu Christo, gloriantes de sanguine, & non de vita, & dicerent *Ioan. 8.* domino, Nos patrem habemus Abraham: & ait illis dominus tanquã degenerãtibus, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Si ergo illi propterea iam non filij, quia non faciebant facta Abrahæ: nos propterea filij, quia facimus facta Abrahæ. Quæ sunt facta Abrahæ quæ faci- K mus? Credidit autem Abraham deo, & deputatum est *Gene. 15.* illi ad iustitiã. Ergo omnes ad Iacob pertinemus, imi- *Gala. 3.* tantes Abrahæ fidem, qui credidit deo, & deputatũ est illi ad iustitiam. Quæ est ergo illa captiuitas, vnde nos volumus liberari? Puto enim neminem nostrum modo esse apud Barbaros, nec aliquam gentem irruisse armatam, & captiuos duxisse nos. Sed modo ostendo quandam captiuitatẽ in qua gemimus, & vnde nos liberari cupimus. Paulus apostolus procedat, & ipse illã dicat, sit ipse speculum nostrũ, ille loquatur, & nos ibi videamus. Nemo est qui nõ se hic agnoscat: ait ergo ille beatus Apostolus, Condelector enim legi dei secundũ in- *Roma. 7.* teriorem hominẽ. Intus me delectat lex dei. Video autẽ aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Iam audisti legem, audi pugnam: captiuitatem necdum audieras, audi quæ sequuntur, Repugnantem, inquit, legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quę est in membris meis: agnouimus enim captiuitatem. Quis nostrum est qui nolit se de ipsa captiuitate liberari? Et vnde liberabimur? Quoniam hoc cantauit iste Psalmus futurum, Auertisti captiuitatem L Iacob. Cui dixit? Christo, propter in finẽ, propter filios Chore: ille enim auertit captiuitatem Iacob. Audi & ipsum Paulum confitentem, cum diceret se trahi captiuũ à lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, exclamauit sub illa captiuitate, & ait, Infœlix ego homo, *Ibidem.* quis me liberabit de corpore mortis huius? Quæsiuit quis esset, & statim illi occurrit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. De hac gratia dei propheta dicit huic domino nostro Iesu Christo, Auertisti captiuitatem Iacob. Attendite captiuitatẽ Iacob, attendite, quia hoc est, auertisti captiuitatem nostrã, non liberando à Barbaris, in quos non incurrimus: sed liberãdo nos ab operibus malis, à peccatis nostris, per quæ nobis satanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit à peccatis suis, non habet vnde ei dominetur princeps peccatorũ. Quomodo enim auertit captiuitatẽ Iacob? Videte quia ista liberatio spiritalis est: videte quia intus agitur. *Remisisti*, inquit, *iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.* Ecce vnde auertit captiuitatẽ, quia remisisti iniquitatẽ. Iniquitas tenebat captiuum, remissa iniquitate liberaris. Confitere ergo te esse in captiuitate vt dignus sis liberari. Nam qui hostẽ suum non intelligit, quomodo inuocat liberatorem? Operuisti omnia peccata eorum. Quid est, operuisti? Vt non illa videres. M Quid est, vt non illa videres? Vt non in illa vindicares. Noluisti videre peccata nostra, & ideo nõ vidisti, quia ipsa videre noluisti. Operuisti omnia peccata eorum.

Sedasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ: Et quoniã de futuro ista dicuntur, quanuis verba pręterita sonent, sequitur & dicit, *Conuerte nos domine sanitatum nostrarũ.* Quomodo narrat quasi factũ esset, & quomodo orat vt fiat, nisi quia voluit ostẽdere præterita verba se in prophetia dixisse, nondum autem factum esse quod dicebat iã factum? Hinc ostendit, quia orat vt fiat. Conuerte nos domine sanitatũ nostrarum. *Et auerte iracundiam tuam à nobis.* Nonne iamdudum dicebat, Auertisti captiuitatem Iacob, operuisti omnia peccata eorum, sedasti omnem iram tuam, auersus es ab ira indignationis tuæ quomodo & hic est, Auerte iracundiam tuam à nobis? respondet tibi Propheta, Illa dico quasi facta, quia video futura: quia vero nondum facta sunt, oro vt veniant quæ iam vidi. Auerte iracũdiam tuam à nobis,

Non in æternum irascaris nobis. Dei ira enim dei mortales

A les sumus, & de ira dei in ista terra in egestate & labo-
Gene.3. re vultus nostri manducamus panem. Hoc enim audi-
uit Adam quando peccauit, & Adã ille omnes nos era-
mus, quia in Adam omnes moriuntur. Quod ille au-
diuit, secutum est & nos. Noo enim eramus iã nos, sed
eramus in Adam: ideo quicquid euenit ipsi Adam, secu
tũ est & nos, vt moreremur: omnes quippe in illo fui-
mus. Ea enim peccata parentũ non pertinent ad filios,
quæ faciunt parentes iam natis filiis. Iam enim oati filij
Concor. 2. ad se pertinent, & parentes ad se pertinent. Itaq; illi qui
sen.dist.33. nati sunt si tenuerint vias parẽtum suorũ malas, oecesse
Sed vt ait. est vt portent & merita ipsorũ. Si autem mutauerint se
& non fuerint imitati parentes malos, iocipiunt habere
meritum suum, noo meritum parentũ suorum. Vsque-
adeo autem non tibi obest peccatum patris tui si te mu
taueris, vt nec ipsi patri tuo obsit si se mutauerit, sed iã
quod accepit ad mortalitatẽ, ista radix nostra duxit de
Adam. Quid duxit? Istam fragilitatem carnis, hoc tor-
mentum dolorum, hanc domũ paupertatis, hoc vincu
lũ mortis, & laqueos tentationũ. Portamus omnia ista
in carne hac, & ira dei est ista, quia vindicta dei est. Sed
quia futurũ erat vt regeneraremur, & credẽdo noui effi
B ceremur, atq; in resurrectione omnis illa mortalitas ab-
1.Corin.15. sumeretur, & nouitas totius hominis repararetur, Sicut
enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo o-
mnes viuificabuntur: hoc videns Propheta ait, Non in
æteroũ irascaris nobis. *Vel extendas iram tuam à generatione in generationẽ.* Fuit prima generatio mortalis de ira tua,
erit altera generatio immortalis de misericordia dei.
Quid ergo? Hoc tibi præstitisti tu ô homo, vt quia con
uersus es ad deum, merearis misericordiam ipsius? Qui
autem conuersi ooo sunt, noo sunt adepti misericor-
diam, sed inuenerunt iram. Quid autem? Vt converte-
reris posses, nisi vocareris? Nõooe ille qui te vocauit a-
uersum, ipse præstitit vt cõuerteteris? Noli ergo tibi ar-
rogare nec ipsam conuersiooem, quia nisi te ille voca-
ret fugientem, non posses conuerti. Propterea & ipsius
conuersionis beneficium deo tribuens Propheta orat,
& dicit. *Deus tu conuertens viuificabis nos.* Et non quasi oos
ipsi nostra sponte sine misericordia tua conuertimur
ad te, & tu viuificabis nos: sed tu coouertens viuifica-
bis nos, vt non solum viuificatio nostra à te sit, sed etiã
ipsa conuersio vt viuificemur. Deus tu conuertens vi-
C uificabis nos. *Et plebs tua lætabitur in te.* Malo suo læta-
bitur in se, bono suo lætabitur in te. Quando enim vo-
luit habere gaudia de se, inuenit planctum io se. Nunc
ergo quia totum gaudium nostrum deus est, qui vult
securus gaudere, in illo gaudeat qui oon potest perire.
Quid enim fratres mei gaudere vultis in argento? Aut
argentum perit, aut tu, & nemo scit quid prius: verun-
tamen illud constat, quia vtrunque periturum est, quid
prius, incertum est. Nam nec homo hic potest manere
semper, nec argẽtum hic potest manere semper: sic au-
rum, sic vestis, sic domus, sic pecunia, sic lata prædia, sic
postremo lux ista. Noli ergo velle gaudere in istis, sed
gaude in illa luce quæ nõ habet occasum, gaude in illa
luce quam nõ præcedit hesternus dies, nec sequitur cra
Ioan.8. stious. Quid est ista lux? Ego sum, inquit, lux mũdi. Qui
tibi dicit, Ego sum lux mundi: vocat te ad se. Cũ vocat
te, cõuertit te: cum conuertit te, sanat te: cum sanauerit
te, videbis conuersorem tuum, cui dicitur, Et plebs tua
lætabitur in te. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.*
Hoc est quod cantauimus, & iam hinc diximus, Osten
de nobis domine misericordiã tuam: *Et salutare tuũ da nobis.* Salutare tuõ, Christum tuum. Fœlix est cui osten-

dit deus misericordiam suam. Ipse est qui superbire nõ D
potest, cui deus ostendit misericordiã suam. Ostenden
do enim illi misericordiam suam persuadet illi, quia
quicquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab il-
lo, quia omne bonum nostrum ipse est. Et cum viderit
homo quicquid boni habet, non se habere à se, sed à
deo suo, videt quia totũ quod in illo laudatur, de mise
ricordia dei est, non de meritis ipsius. Et videndo ista
noo superbit, non superbiendo non extollitur, oon se
extollendo non cadit, non cadendo stat, staodo inhæ-
ret, inhærendo manet, manẽdo perfruitur & lætatur in
domino deo suo. Erunt illi delitiæ ipse qui fecit illũ, &
delitias ipsas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo
aufert. Quis potẽs minabitur auferre? Quis vicinus ma
lus, quis latro, quis insidiator tibi tollit deũ? Et potest ti-
bi tollere totum quod possides corpore, non tibi tollit
eum qoẽ possides corde. Ipsa est misericordia quã vti-
nã deus ostendat nobis. Ostende nobis domine miseri
cordiam tuã, & salutare tuum da nobis. Christũ tuum
da nobis, in illo eoim est misericordia tua. Dicamus il-
li & nos, da nobis Christum tuum. Iam quidem dedit
nobis Christum suũ: adhuc tamen illi dicamus, Da no- E
bis Christum tuum, quia dicimus illi, Panem nostrum *Matth.6.*
quotidianũ da nobis hodie. Et quis est panis noster, ni-
si ipse qui dixit, Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- *Ioan.6.*
scendi? Dicamus illi, Da nobis Christum tuũ. Dedit e-
nim nobis Christũ, sed hominem quẽ nouimus: dedit
hominem, eum ipsum nobis daturus est deũ. Homini-
bus enim hominẽ dedit, quia talem illum hominibus
dedit, qualis posset capi ab hominibus. Deũ enim Chri
stum nullus hominum capere poterat, factus est homi-
nibus homo, seruauit se deum diis. An forte arrogãter
dixi? Reuera arroganter, nisi ipse dixisset, Ego dixi dij *Psal.81.*
estis, & filij altissimi omnes. Ad hanc ipsam adoptiooẽ
reuocamur, vt efficiamur filij dei. Iam quidẽ sumus, sed
per fidem. Sumus quidẽ, sed in spe, nondũ sumus io re.
Spe enim salui facti sumus, sicut dicit Apostolus. Spes *Roma.8.*
autem quæ videtur nõ est spes: quod enim videt quis,
quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per
patientiã expectamus. Quid enim expectamus per pa-
tientiam, nisi videre quod credimus? Modo enim cre-
dimus, quod oon videmus: permaoendo in eo quod
credentes non videmus, merebimur videre quod cre-
dimus. Propterea Ioaooes in Epistola sua quid ait? Di- F
lectissimi, filij dei sumus, sed noodum apparuit quid e- *1.Ioan.3.*
rimus. Quis oõ exultet si subito nescio cui peregrinan-
ti & ignoranti genus suum, patienti aliquam egestatem
& erumoã, & in labore cõstituto diceretur, Filius sena-
toris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re ve-
ra, † reuoco te ad patrem tuũ? Quali gaudio exultaret, *†al. vestra.*
si hoc non fallax promissor diceret? Venit ergo noo
fallax Apostolus Christi, & ait, quid est quod de vobis
speratis? Quid est quod vos affligitis, & mœrore conte-
ritis? Quid est quod concupiscentias vestras sequendo
in egestate istarum voluptatum conteri vultis? Habetis
patrem, habetis patriam, habetis patrimooium. Quis est
iste pater? Dilectissimi, filij dei sumus. Quare ergo oon-
dum videmus patrem nostrum? Quia nondum appa-
ruit quid erimus. Iam sumus, sed in spe: nam quod eri-
mus, ooodum apparuit. Et quid erimus? Scimus, inquit, *Ibidem.*
quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam vide-
bimus eum sicuti est. Sed hoc de patre dixit, de filio au
tem domino nostro Iesu Christo non dixit: & forte vi
dendo patrem, non videndo filium erimus beati? Ip-
sum audi Christum, Qui me videt, videt & patrẽ. Cum *Ioan.14.*

G enim vnus deus videtur, trinitas videtur, pater & filius
& spiritussanctus. Audi expressius, quia ipsius filij visio
tribuet nobis beatitudinẽ, & nihil interest inter visio-
Ibidem. nem ipsius, & visionem patris: ipse ait in Euãgelio, Qui
diligit me, mandata mea custodit, & ego diligã illum,
& ostendam meipsum illi: loquebatur illis & dicebat,
Ostendã meipsum illi. Quare? Non erat ipse qui loque-
†al. cor. batur? Sed carnem caro videbat, diuinitatem caro † nõ
videbat. Ad hoc autem caro carnẽ vidit, vt per fidem
Acto. 15. cor mundaretur vnde deus videretur: dictum est enim
Math. 5. de domino, Fide mundans corda eorũ: & dixit domi-
nus, Beati mundo corde, quoniã ipsi deum videbunt.
Ergo si nobis promisit ostẽdere se nobis, qualis est pul-
chritudo eius? Fratres, cogitate omnia ista quæ vide-
tis pulchra, quæ amatis ipse fecit. Si hæc pulchra sunt,
quid est ipse? Si hæc magna sunt, quantus est ipse? Er-
go ex istis quæ hic amamus, illum magis desyderemus:
& contemnentes ista, illum diligamus, vt ipsa dile-
ctione per fidem cor mundemus, & mundatum cor
nostrum inueniat aspectus illius. Lux quæ nobis osten-
ditur sanos nos debet inuenire: hoc agit modo fides:
hoc ergo modo diximus, Et salutare tuum da nobis,
H Da nobis Christum tuum, nouerimus Christum tuum,
videamus Christum tuum: non quomodo illum vi-
derunt Iudæi & crucifixerunt, sed quomodo illum vi-
dent angeli & gaudent. *Audiam quid loquatur in me do-
minus deus.* propheta dixit, Loquebatur in illo deus in-
tus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Cohibens
ergo aliquantum à strepitu mundi, & auertens se ad se,
& à se in illum cuius vocem audiebat interius, quasi ob-
turans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquie-
Sapien. 9. tudinem, & contra animam corpore quod corrumpi-
tur aggrauatam, & sensum terrena inhabitatione de-
primentem multa cogitantem, & ait, Audiam quid lo-
quatur in me dominus deus: & audiuit, Quid? *Quoniã
loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos.* Vox er-
go Christi, vox ergo dei pax est, ad pacẽ vocat. Eia di-
cit quicunq; nõdum estis in pace, amate pacem. Quid
enim vobis melius de me inuenire potestis quàm pa-
cem? Pax quid est? Vbi nullum bellum est. Quid est,
vbi nullum bellum est? Vbi nulla est contradictio, vbi
nihil resistit, nihil aduersum est. Videte si iam ibi su-
mus, videte si iam non est conflictus cum diabolo, vi-
dete si non omnes sancti & fideles cũ principe dæmo-
I niorum luctãtur. Et quomodo cum illo luctantur quẽ
non vident? Luctantur cũ concupiscentiis suis, quibus
ille suggerit peccata, & non consentiendo quod sugge
rit, & si non vincunt tamẽ pugnant. Nondum est ergo
pax vbi pugna est. Aut date mihi hominẽ qui nihil ten
tationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere, quia
iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in
illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur,
vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat vnde con
tineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitũ, vel cõtra fa-
mem & sitim pugnat quotidie. Quis enim iustus hinc
alienus? Pugnat ergo quotidie fames & sitis, pugnat cõ
tra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio somni, pu-
gnat oppressio, Vigilare volumus, dormitamus: ieiu-
nare volumus, esurimus & sitimus: stare volumus, defa-
tigamur: quærimus sedere, si & hoc diu facimus, defici-
mus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionẽ, illic
rursus inueniemus defectionẽ, Esuris dicit tibi aliquis:
Respondes, Esurio. Ponit ante te cibum, ad refectionẽ
posuerat, perseuera in eo quod posuit. Certe reficere te
volebas, hoc age semper: hoc agendo, in eo quod adhi-
bueras ad refectionem, ibi inuenies lassitudinem. Mul- K
tũ sedendo fatigatus eras, surgis, deambulãdo reficeris.
Perseuera in eo quo reficeris, multũ deambulando las-
saris, sedere iterum quæris: inueni aliquid mihi vnde te
reficias, vbi si perseueraueris iterũ non deficias? Qualis
est ergo ista pax, quã hic habent homines tantis resisten
tibus molestiis, cupiditatibus, indigẽtiis, lassitudinibus?
Non est ista vera, nõ est perfecta pax. Quæ erit perfecta
pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ,
& mortale hoc induere immorlitatẽ: tunc fiet sermo
qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est 1. Cor. 15.
mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Vbi e-
nim adhuc mortalitas, quomodo est plena pax? Etenim
de morte venit lassitudo ista, quam inuenimus in om-
nibus refectionibus nostris. De morte est, quia corpus
mortale portamus, quod quidẽ mortuũ dicit Aposto-
lus & ante animæ resolutionẽ. Corpus quidem, inquit, Roma. 8.
mortuum est propter peccatum. Nam si perseueraueris
in eo quo te reficis, etiam morieris. Perseuera in multũ
manducando, ipsa res te interficiet. Perseuera in multũ
ieiunando, inde morieris. Sede semper, vt nolis surge-
re, morieris inde. Ambula semper, vt nolis quiescere, L
morieris inde. Vigila semper vt nolis dormire, morie-
ris inde. Dormi semper vt nolis vigilare, morieris in-
de. Quando autẽ absorpta fuerit mors in victoria, non 1. Cor. 15.
erunt ista, & erit pax plena & æterna. Erimus in quadã
ciuitate fratres, quãdo de illa loquor, finire nolo, & ma
xime quando scandala crebrescunt. Quis non desyde-
ret illam pacem, vnde amicus non exit, quò inimicus
non intrat, vbi nullus tẽtator est, nullus seditiosus, nul-
lus diuidens populum dei, nullus fatigans Ecclesiam in
ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mit-
titur in ignem æternum, & hi cum illo quicunque illi
consentiũt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax pur
gata in filiis dei omnibus amantibus, & se videntibus
plenos deo, cum erit deus omnia in omnibus. Commu
nem panem* spectaculum † habebimus deum, cõmu- *forte, commune partem.
nem possessionem habebimus deum, communem pa-
cẽ habebimus deũ. Quicquid enim est quod modo no
bis dat, ipse nobis erit pro omnibus quæ dat: ipse erit †commune spectaculũ.
perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebem suam,
hanc volebat audire ille qui ait, Audiã quid loquatur
in me dominus deus, quoniã loquetur pacem in plebẽ
suam, & super sanctos suos: *Et in eos qui conuertunt cor ad
ipsum*, Eia fratres, vultis vt ad vos pertineat ipsa pax M
quam loquitur deus? Conuertite cor ad ipsum, non ad
me aut ad illum aut ad illum, aut ad quenquam homi-
nem. Quisquis enim homo voluerit conuertere ad se
corda hominũ, cadit cum ipsis. Quid est melius, vt ca-
das cum illo ad quem cõuerteris, an vt stes cum illo cũ
quo cõuerteris? Gaudium nostrum, pax nostra, requies
nostra, finis omnium molestiarũ, non est nisi deus. Bea-
ti qui conuertunt cor ad ipsum. *Veruntamen prope timen-
tes eum salutare ipsius.* Erant quidem qui iam timebant
eum in gẽte Iudæorum. Per omnem terram vbiq; ido-
la colebantur, dæmonia timebantur non deus. In illa
gente timebatur deus. Sed propter quid timebatur? In
veteri testamento timebatur deus, ne daret illos in ca-
ptiuitatẽ, ne tolleret illis terram, ne grandine contun-
deret vites ipsorũ, ne faceret steriles vxores eorum, ne
auferret ab eis filios ipsorũ. Hęc enim carnalia promis-
sa dei tenebant adhuc paruæ animæ, & propter hæc ti-
mebatur deus: sed prope illis erat, qui vel propter hæc
ipsum timebant. Terrã petebat Paganus à diabolo, ter-
ram petebat Iudæus à deo. Vnũ erat quod petebãt, sed
non

A non vnus à quo petebant. Petebat iste quod Paganus petebat, discernebatur tamẽ à Pagano, quia ab illo ista petebat qui omnia fecerat, & prope illis erat deus qui gentibus longe erat: tamen respexit & eos qui longe e-
Ephe.2. rant, & eos qui prope erãt, sicut dicit Apostolus, Et veniens euangelizauit pacem his qui erant longe, & pacẽ his qui prope. Quos dixit qui erant prope? Iudæos qui vnum deum colebant: quos dixit qui erant longe? Gentes qui dimiserant deum à quo facti erant, & colebant illa quæ ipsi fecerant. Non enim regionibus longe est quisque à deo, sed affectibus. Amas deum, prope es: odisti deum, longe es: vno loco stans, & prope es, & longe es. Ergo fratres respexit iste Propheta, quanquam generalem vidit misericordiam dei super omnes, tamen aliquid speciale & proprium vidit in gẽte Iudæa, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et plebs ipsius nõ Iudæa sola erit, sed de omnibus gentibus colligetur, quia super sanctos suos loquetur pacẽ, & in eos qui conuertunt cor ad ipsum, & omnes qui cõuersuri sunt cor ad ipsum de omni orbe terrarum: Veruntamen prope timẽtes eum salutare ipsius: *Vt inhabitet gloria in terra nostra:*
B id est, in ea terra, in qua natus erat Propheta, vt inhabitet gloria maior, quia inde cœpit prædicare Christus, inde Apostoli, & illuc prius missi: inde Prophetæ, ibi primũ templum, ibi sacrificabatur deo, ibi Patriarchæ, ibi ipse etiã venit de semine Abrahæ, ibi manifestatus est Christus, ibi apparuit Christus, inde enim virgo Maria quæ peperit Christum. Ibi ambulauit pedibus suis, ibi mirabilia fecit: postremo tantum honorem illi gẽti detulit, vt cùm eum interpellaret quædam mulier Cha-
Matth.15. nanæa salutem quærens filiæ suæ, dixerit ei, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël: hoc ergo videns Propheta, ait, Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra.

Misericordia & veritas occurrerunt sibi. Veritas in terra nostra ex persona Iudæorũ, misericordia in terra gentiũ. veritas enim vbi? Vbi erant eloquia dei. Misericordia vbi? In illis qui dimiserant deum suum & conuerterãt se ad dæmonia. Nunquid & ipsos despexit? Quomodo si diceret, Voca & istos longe fugitiuos, qui multũ à me recesserunt, voca, inuenient me quærentem se, quia ipsi nolebãt quærere me. Ergo misericordia & veritas occurrerũt sibi. *Iustitia & pax osculatæ sunt se.* Fac iustitiam
C & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim nõ amaueris iustitiã, pacem nõ habebis. Amant enim se duo ista, iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacẽ osculantem iustitiã. Duæ amicæ sunt, tu forte vnã vis, & alteram nõ facis. Nemo est enim qui nõ vult pacem, sed nõ omnes volunt operari iustitiã. Interroga omnes homines, Vultis pacem? Vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo. Ama & iustitiã, quia duæ amicæ sunt iustitia & pax. Iustitia & pax, ipsæ se osculantur. Si amicam pacis nõ amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desyderare pacem? Quiuis malus desyderat pacẽ. Bona enim res est pax. Sed fac iustitiã, quia iustitia & pax se osculantur, nõ litigant. Tu quare litigas cũ iustitia? Ecce iustitia dicit ti-
Exodi.20. bi, Ne fureris, & non audis. Ne adulteres, & nõ vis au-
Matth.7. dire: non facias alteri quod tu pati non vis: non dicas alteri quod & tibi dici nõ vis: Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum iustitiæ, quẽcunque inuenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac iustitiam: ideo alius Psalmus dicit tibi, Declina à malo & fac bonum: D
hoc est, ama iustitiã: & cum iam declinaueris à malo, & Psal.36.
feceris bonũ, quære pacẽ & persequere eam. Iam enim nõ diu illam quæres, quia & ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam. *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Veritas de terra orta est, Christus de fœmina natus est. Veritas de terra orta est, filius dei de carne processit. Quid est veritas? Filius dei. Quid est terra? Caro. Interroga vnde natus est Christus, & vides quia veritas de terra orta est. Sed hæc veritas quæ orta est de terra, erat ante terram, & per ipsam factum est cœlum & terra. Sed vt iustitia de cœlo prospiceret, id est, vt iustificarẽtur homines diuina gratia, veritas nata est de Maria virgine, vt possit pro illis iustificandis offerri sacrificium, sacrificium passionis, sacrificium crucis: Et vnde offerret sacrificium pro peccatis nostris nisi moreretur? Vnde autem moreretur, nisi à nobis acciperet vbi moreretur? Id est, nisi à nobis sumeret carnem mortalem, Christus mori non posset, quia verbum nõ moritur, diuinitas non moritur, virtus & sapientia dei non moritur. Quomodo ergo offerret sacrificium victimã salutarem, si nõ moreretur? Quomodo autẽ moreretur nisi carnem indueret? Quomodo carnẽ indueret, nisi E
veritas de terra oriretur? *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Possumus hinc dicere alterum sensum, Veritas de terra orta est, cõfessio ab homine. Homo e-
nim peccator eras. O terra, qui quãdo peccasti, audisti, Depœ.di.2.
Terra es, & in terrã ibis. Oriatur de te veritas, vt respi- Gratis dei
ciat de cœlo iustitia. Quomodo ergo orietur à te veri- Gene.3.
tas, cũ tu peccator sis, cum tu iniquus sis? Cõfitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si enim cum sis iniquus dicis te iustũ, quomodo à te orietur veritas? Si autẽ cum sis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta est. Intende illum publicanũ longe à pharisæo in templo orantem, qui neq; oculos ad cœlum audebat leuare, sed
percutiebat pectus suũ, dicens, Domine propicius esto Lucæ.18.
mihi peccatori. Ecce veritas de terra orta est, quia confessio peccatorũ ab homine facta est. Quid ergo sequi-
tur? Amen dico vobis, quia descendit iustificatus publi- Ibidem.
canus ille magis quàm ille Pharisæus: quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Orta est veritas de terra in confessione peccatorum, & iustitia de cœlo prospexit, vt descẽderet iustificatus publicanus ille magis quàm ille Pharisæus. Nam, vt no-
ueritis, quia veritas pertinet ad confessionem peccato- F
rum, ait Ioannes Euangelista, Si dixerimus, quia pec- 1.Ioan.1.
catum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quomodo ergo veritas de terra orietur, & iustitia de cœlo prospiciet, audi illum sequen-
tem & dicentem, Si confiteamur peccata nostra, fidelis Ibidem.
est & iustus vt remittat nobis peccata, & purget nos ab omni iniquitate. Veritas ergo de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Quæ iustitia de cœlo prospexit? Tanquam dei dicentis, Parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit: ignoscamus, quia ipse agnoscit. Conuersus est ad puniendum peccatum suum, conuertar & ego ad eum liberãdum. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. *Etenim dominus dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum suũ.* Vnus versus restat, peto vt sine tædio sit quod dicturus sum. Attendite rem necessariam fratres mei, attẽdite, percipite, ferte vobiscum, & nõ sit inane semen dei in cordibus vestris. Veritas, inquit, de terra orta est, confessio peccatorũ ab homine, & iustitia de cœlo prospexit, id est, à domino deo data est iustificatio confitenti, vt ipse agnoscat impius

G pium se fieri non posse, nisi ille fecerit cui cõfitetur, cre-
Roma.4. dendo in eum qui iustificat impium. Tu ergo peccata potes habere, fructum bonum non potes habere, nisi ille dederit cui confiteris: ideo cum dixisset, Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit: tanquam diceretur ei, Quid est quod dixisti, Iustitia de cœlo prospexit: etenim dominus, inquit, dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum suũ. Nos ergo respiciamus nos, & si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus peccata, & desyderemus iustitiam. Cum enim cœperimus odisse peccata, iam ipsum odium peccatorum similes nos incipit facere deo, quia hoc odimus quod odit & deus. Cum ergo cœperis odisse peccata & confiteri deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt, & ducũt te ad ea quæ tibi non prosunt, ingemisce ad deum, & confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectionem, & suauitatem iustitiæ faciendæ dabit tibi vt incipiat te delectare iustitia, quem prima delectabat iniquitas: vt qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in sobrietate: & qui primo gaudebas de furtis vt tolleres homini quod non habebas, quæras donare non habenti quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet do-
H nare: quẽ delectabat spectare, delectet orare: quem delectabant cãtica nugatoria & adulterina, delectet hymnum dicere deo, currere ad Ecclesiã qui primo currebat ad theathrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia dominus dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum suum? Ecce enim videte quod dico. Ecce locuti sumus vobis verbum dei, semen sparsimus deuotis cordibus, tanquã sulcata inuenientes pectora vestra aratro confessionis, deuotione & intẽtione, suscepistis semen: cogitate de verbo quod audistis, tanquã glebas frangentes, ne semen rapiant volatilia, vt possit ibi germinare quod seminatum est. Et nisi deus pluerit, quid prodest quod seminatur? Hoc est, dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Ille enim visitationibus suis in ocio, in negocio, in domo, in lecto, in conuiuio, in collocutione, in deambulatione visitet vestra corda, vbi nos non sumus. Veniat imber dei, & fructificet quod ibi seminatum est: & vbi nõ sumus nos & securi quiescimus, aut aliud agimus, deus det incrementũ seminibus quæ sparsimus, vt attẽdentes postea bonos mores vestros, etiam de fructu gaudeamus. Quoniã dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructu
I suum. *Iustitia ante eum præibit, & ponet in via gressus suos.* Iustitia illa est quæ est in confessione peccatorũ: veritas enim ipsa est. Iustus enim debes esse in te, vt punias te: ipsa prima est hominis iustitia vt puniaς te malũ, & faciat te deus bonũ: quia ergo ipsa est prima hominis iustitia, ipsa fit via deo, vt veniat ad te deus: ibi illi fac viam in confessione peccatorũ. Ideo & Ioannes cum baptizaret in aqua pœnitentiæ, & vellet ad se venire pœnitẽtes
Matth.3. de suis prioribus factis, dicebat hoc, Parate viam domino, rectas facite semitas eius. Placebas tibi in peccatistuis ô homo, displiceat tibi quod eras, vt possis esse quod non eras. Parate viam domino: præcedat ista iustitia vt confitearis peccata: veniet ille & visitabit te, quia ponet in via gressus suos, est enim iam vbi ponat gressus suos, est vbi ad te veniat. Ante autem quàm confitereris peccata, intercluseras ad te viam dei, non erat quà ad te veniret. Confitere vitam, & aperis viam, & veniet Christus, & ponet in via gressus suos, vt te informet vestigiis suis. [conuersum ad dominum.]

In Psalmum octuagesimumquintum Enarratio.

K NVLLVM maius donum præstare deus posset hominibus, quàm vt verbum suum per quod condidit omnia faceret illis caput, & illos ei tanquam membra coaptaret, vt esset filius dei & filius hominis, & vnus deus cum patre, vnus homo cum hominibus: vt & quando loquimur ad deũ deprecantes, non inde filium separemus, & quando precatur corpus filij, non à se separet caput suum, sitq; vnus ipse saluator corporis sui dominus noster Iesus Christus filius dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur à nobis. orat pro nobis, vt sacerdos noster: orat in nobis, vt caput nostrum: oratur à nobis, vt deus noster. Agnoscamus ergo & in illo voces nostras, & voces eius in nobis. Neq; cum aliquid dicitur de domino nostro Iesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quandã humilitatem indignam deo, dubitemus illi eam tribuere, qui nõ dubitauit se nobis adiungere. Ei quippe seruit vniuersa creatura, quia per ipsum facta est vniuersa creatura. Et propterea cũ eius sublimitatẽ diuinitatemq; intuemur, quãdo audimus, In principio Ioan.1.
erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deũ, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil: intuentes hanc ex- L
celsam & supereminẽtissimam & excedentem omnia creaturarũ sublimia diuinitatem filij dei: audimus etiã in aliqua parte scripturarum velut gemẽtẽ orantem, confitentem, vt dubitemus ei tribuere verba hæc, ex eo quòd cogitatio nostra de recenti eius contemplatione quæ erat in diuinitate, pigrescit descendere ad eius humilitatem: & tanquam faciat illi iniuriam, si eius verba in homine agnoscat, ad quẽ verba dirigebat, cum deũ deprecaretur, hæret plerunq; & conatur mutare sententiam, & nõ ei occurrit in scriptura, nisi quòd ad ipsum recurrat, & ab illo deuiare nõ sinat. Expergiscatur ergo & cuigilet in fide sua, & videat quia ille quẽ contemplabatur pauloante in forma dei, formã serui accepit, in Philip.2.
similitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit se factus obediẽs vsq; ad mortẽ. Et verba Psalmi voluit esse sua, in cruce pẽdẽs, & dicẽs, Deus Psal.21.
meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Oratur ergo in forma dei, orat in forma serui: ibi creator, hic creat⁹, creaturã mutandam nõ mutatus assumens, & secũ nos faciens vnũ hominẽ, caput & corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo, & dicimus cum illo, & dicit nobiscũ. Cum dicimus in illo, dicit in nobis Psalmi huius M
orationẽ, qui intitulatur, *Oratio Dauid.* Quia dominus noster secundũ carnem filius Dauid, secundũ vero di- Ioan.1.
uinitatẽ dominus Dauid, & creator Dauid. Et non so- Matth.26.
lum ante Dauid, sed ante Abrahã, ex quo Dauid, sed & Ioan.4.
ante Adam, ex quo omnes homines, sed & ante cœlum Matth.8.
& terrã, in quo omnis creatura est. Nemo ergo cũ audit Luca.22.
hæc verba, dicat, nõ Christus dicit: aut rursus dicat, nõ ego dico: imò si se in Christi corpore agnoscit, vtrunq; dicat, & Christus dicit, & ego dico. Non potes aliquid dicere sine illo, & dicit aliquid sine te. Nónne habemus in Euãgelio, vbi certe scriptũ est, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ, omnia per ipsum facta sunt? Ibi certe habemus, Et contristatus est Iesus, & fatigatus est Iesus, & dormiuit Iesus, & esuriuit & sitiuit Iesus, & orauit, & pernoctauit in orando Iesus. Pernoctabat, inquit, Iesus, & perstabat Ibidem.
in orando, & globi sanguinis decurrebant per corpus eius. Quid ostendebat quando per corpus orantis globi sanguinis distillabant, nisi quia corpus eius quod est Ecclesia, martyrum iam sanguine defluebat.

Expositio

A

Expositio Psalmi.

I*Nclina domine aurem tuam & exaudi me.* Ille ex forma serui dicit, tu serue in forma domini tui, Inclina domine aurem tuam. Inclinat aurē, si tu non erigis ceruicem. Humiliato enim appropinquat, ab exaltato longe discedit, nisi quem ipse humiliatum exaltauerit. Inclinet ergo dominus aurem suā ad nos. Ille enim sursum est, nos deorsum. Ille enim in altitudine, nos in humilitate, sed non relicti. Ostendit enim dilectionem suam deus in nobis: etenim cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortu° est: *Roma.5.* Vix enim, inquit, pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori? Dominus autē noster pro impiis mortuus est. Neq; enim merita nostra præcesserāt, pro quibus filius dei moreretur: sed magis quia nulla erant merita, magna erat misericordia. Quàm certa ergo, quàm firma promissione seruat iustis vitam suam, qui donauit iniustis mortem suam? Inclina domine aurem tuam & exaudi me. *Quoniam egenus & inops ego sum.* Ergo nō inclinat aurem ad diuitem, sed ad inopem & egenū inclinat aurem, id est, ad humilem & ad confitentem, ad indigentem misericordia, non ad saturatum & extol-B lentem se & iactantem se, quasi nihil ei desit, & dicentem, Gratias tibi, quia nō sum sicut publicanus iste. *Luc.18.* Diues enim pharisæus iactabat merita sua, inops publicanus cōfitebatur peccata sua. Nec sic accipiatis fratres, quod dixi, ad diuitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat deus eos, qui habent aurum & argētum, & familiam & fundos: si sic forte nati sunt, aut cum lucrum rerum humanarum tenent, tātum meminerint, quod ait Apostolus, Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere. *1.Tim.6.* Qui enim non superbe sapiūt, in deo pauperes sunt. Et pauperibus atque inopibus & egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro & argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit vt diuitiæ non illos perdant, vt non obsint satis est, nā prodesse nihil possunt. Planè prodest opus misericordiæ & in diuite & in paupere: in diuite ex volūtate & opere, in paupere ex sola voluntate. Cum ergo talis est cōtemnens in se quicquid est vnde superbia solet inflare, pauper dei est, inclinat illi aurē suam, nouit enim contribulatum cor eius. Certe fratres ille pauper ante ia-C nuam diuitis vlcerosus qui iacebat, ab angelis sublatus est in sinum Abrahę, sic legimus, sic credimus. *Luc.16.* Diues autem ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, ablatus est ad inferos ad tormēta. Nunquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatus est ab angelis, diues autē ille peccato diuitiarū suarum ad tormenta missus est? In illo paupere humilitas intelligitur honorificata, in illo diuite superbia damnata. Breuiter probo, quia non diuitiæ, sed superbia in illo diuite cruciabatur. *Ibidem.* Certe ille pauper in sinum Abrahæ sublatus est. De ipso Abraham dicit scriptura, quia habebat hic plurimum auri & argenti, & diues fuit in terra. Si quis diues est, ad tormenta rapitur, quomodo Abraham præcesserat pauperē, vt ablatum in sinū suum susciperet? *Gene.18.* Sed erat Abraham in diuitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta & obediens. Vsqueadeo autem pro nihilo habebat illas diuitias, vt iussus à domino filiū suum immolaret, cui seruabat diuitias. Discite ergo esse inopes & pauperes, siue qui habetis aliquid in isto seculo, siue qui nō habetis. Nam & hominem mendicum inuenitis superbientem, & hominem superabundantem diuitiis inuenitis cōfitentem. Resistit deus superbis & holosericatis & pannosis, humilibus autem dat gratiam: *Iacob.4.* & habentibus aliquam substā-D tiam huius seculi, & non habētibus interior inspector est deus. Ibi appendit, ibi examinat: stateram dei nō vides, cogitatio tua in illam leuatur. Videte quia meritū exauditionis suę, id est, quo exaudiretur in eo posuit, vt diceret, Quoniam egenus & inops ego sum. Obserua ne non sis egenus & inops: si non fueris, non exaudieris. Quicquid est circa te vel in te vnde possis præsumere, abiice à te, & tota præsumptio tua deus sit: illius indigens esto, vt in ipso implearis. Quicquid enim aliud habueris sine ipso latius, inanis eris. *Custodi animā meam quoniam sanctus sum.* Hoc vero, quoniam sanctus sum, nescio vtrū potuerit forte alius dicere nisi ille qui sine peccato erat in hoc mūdo, peccatorum omnium non commissor, sed dimissor. Agnoscamus vocem dicentis, quoniam sanctus sum, custodi animam meam, vtique in illa forma serui quam assumpserat. Ibi enim caro, ibi & anima. Neq; enim vt nonnulli dixerunt, caro sola erat & verbum: sed & caro & anima & verbū, & totū hoc vnus filius dei, vnus Christus, vnus saluator, in forma dei æqualis patri, in forma serui caput Ecclesiæ. Ergo quoniam sanctus sum cum audio, vocem E eius agnosco, & hic separo meā. Certe inseparabiliter à corpore suo loquitur cū sic loquitur. Et audebo ego dicere, quoniam sanctus sum? Si sanctus tanquam sanctificans, & nullo sanctificante indigēs, superbus & mēdax: si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod dictum est, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: *Leuit.19.* audeat & corp° Christi, audeat & vnus ille homo clamās *Psal.60.* à finibus terræ, cū capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Et hęc quidē fuistis, ait Apostolus, enumerās multa peccata, & leuia & *1.Cor.6.* grauia, & vsitata & horribilia: Et hæc quidē fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & vnusquisq; fidelium, sanctus sum. Nō est ista superbia elati, sed confessio nō ingrati. Si enim dixeris te sanctum esse ex te, superbus es: rursus fidelis in Christo, & membrum Christi, si te non dixeris esse sanctum, ingratus es. Arguēs enim superbiam Apostolus, non ait, nō habes: sed ait, Quid enim habes quod non accepisti? Non arguebaris, quia dicebas te habere quod *1 Cor.4.* non habebas: sed quia ex te tibi volebas esse quod ha-F bebas. Imò & habere te agnosce, & ex te nihil habere, vt nec superbus sis, nec ingratus. Dic deo tuo, Sanctus sum, quia sanctificasti me: quia accepi, non quia habui: quia tu dedisti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipsi domino nostro Iesu Christo. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo ipsum induerūt: sicut Apostol° dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis: *Galat.3.* si mēbra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos nō esse, capiti ipsi faciūt iniuriam, cuius mēbra sancta sunt. Iam vide vbi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: *Ephe.5.* Fuistis aliquando, inquit, tenebræ, sed nunquid tenebræ remāsistis? Ad hoc illuminator venit vt & tenebrę remaneretis, an vt in illo lux fieretis? Ergo dicat & vnusquisque Christianus, imò dicat totum corpus Christi, clamet vbique patiens tribulationes, diuersas tentationes & scandala innumerabilia, dicat, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. *Saluum fac seruū tuum deus meus sperantem in te.* Ecce ille sanctus nō est superbus, quia sperat in domino. *Miserere mihi domine, quoniam*

G *niam ad te clamaui tota die.* Nõ vna die, tota die, omni tẽpore intellige: ex quo corpus Christi gemit in pressuris vsque in finem seculi quò trãseunt pressuræ, gemit iste homo & clamat ad deum, & vnusquisque nostrũ pro portione habet clamorem suum in toto isto corpore. Clamasti tu diebus tuis, & transierunt dies tui: successit tibi alius, & clamauit diebus suis, & tu hic, ille alibi: corpus Christi tota die clamat sibi decedẽtibus & succedentibus membris. Vnus homo vsque ad finẽ seculi extenditur. Eadem membra Christi clamant, & quędã *†al. modo.* membra iam in illo requiescunt: quædam non † clamant, quædam vero cum ipsi nos requieuerimus clamabunt, & post illa alia clamabunt. Totius corporis Christi hic attendit vocem, dicentis, Ad te clamaui to *Rom. 8.* ta die, Caput autem nostrum ad dexterã patris interpellat pro nobis. Alia mẽbra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia reuocat, alia corrigit, alia redintegrat. *Iocunda animam serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui.* Iocũda eam, quia ad te leuaui eã. In terra enim erat, & in terra amaritudinem sentiebat: ne in amaritudine contabesceret, H ne omnem tuæ gratię suauitatem amitteret, leuaui eam ad te, iocunda eam apud te. Solus enim tu es iocunditas, amaritudine plenus est mũdus. Certe recte admonet membra sua, vt sursum corda habeant. Audiant ergo & faciant, leuent ad cœlum quod male est in terra. Ibi enim nõ putrescit cor, si leuetur ad deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret leuares ad superiora: frumento tuo quæris mutare locum, & cor permittis in terra putrescere? Frumentum leuares in superiora, cor leua in cœlum. Et vnde, inquis, possum? Qui funes, quę machinæ, quæ scalę opus sunt? Gradus affectus sunt, iter tuum voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis. Stans in terra, in cœlos es si diligas deum. Non enim sic leuatur cor quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locũ mutat, cor vt eleuetur volũtatem mutat. Quoniam ad te domine animam meam leuaui. *Quia tu domine suauis es ac mitis,* Ideo iocunda. Tanquam tædio affectus ex amaritudine terrenorum indulcari voluit, & quæsiuit fon- *Iohel. 2.* tem dulcedinis, & in terra non inuenit. Quacũq; enim se vertebat, scãdala, tribulationes, timores, tentationes I inueniebat. In quo homine securitas? De quo certũ gaudium? Nec de seipso vtique, quanto magis de alio? Aut mali sunt, & necesse est eos pati, sed sperare, quia mutari possunt. Aut boni sunt, & sic eos oportet diligere vt timeamus, quia possunt mutari ne mali sint. Ibi malitia eorum facit amaritudinem animæ, hic solicitudo & timor ne labatur qui bene ambulat. Quocũque ergo cor se conuerterit in terrenis rebus, amaritudinem inuenit: vnde dulcescat non habet, nisi leuet se ad deum. Quoniam tu domine suauis & mitis. Quid est mitis? Portas me, donec perficias me. Vere enim fratres mei dicam tãquam homo in hominibus, & ex hominibus: ferat quisq; cor suum, & intueatur se sine adulatione, & sine palpatione. Nihil est enim stultius, quàm si seipsum quisque palpet atque seducat. Attendat ergo & videat quanta agũtur in corde humano, quẽadmodum ipsæ plerunq; orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix stet cor ad deum suum, & vult se tenere vt stet, & quodammodo fugit à se, nec inuenit cancellos quibus se includat, aut obices quosdã quibus retineat auolationes suas, & vagos quosdam motus, sed stet iocundari à deo suo. Vix est vt occurrat talis oratio inter multas orationes. Diceret vnusquisq; sibi contingere, & alteri non contingere, nisi inueniremus in K scripturis dei Dauid orantem quodam in loco, & dicentem, Quoniam inueni domine cor meum vt orarem ad te. *2. Reg. 7.* Inuenire se dixit cor suõ, quasi soleret ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitiuum, & non posse comprehendere & clamare ad dominum, Quoniam cor *Psal. 39.* meum dereliquit me. Itaq; fratres mei attendens quod hic ait, Suauis es tu & mitis: videor mihi videre hic quod ait mitis: Iocũda animam serui tui, quoniam ad te domine leuaui animam meam, quoniã tu suauis & mitis es: videor mihi videre ad hoc dixisse mitem deũ, quia patitur ista nostra, & expectat tamen à nobis orationem, vt perficiat nos: & quãdo illi eam dederimus, accipit grate & exaudit, nec meminit tãtas quas incõdite fundimus, & accipit vnam quam vix inuenimus. Quis enim est fratres mei homo cũ quo si amicus eius cœperit colloqui, & noluerit ille respondere collocutioni eius, & viderit eũ auerti à se, & aliud loqui ad alium, quis hoc ferat? Aut si forte interpellas iudicem, & cõstituas eum loco vt te audiat, & subito cum ad eum loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cũ amico tuo, quando te tolerat? Et tolerat deus tot corda precã L tium, & diuersas res cogitantium, omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquando peruersas & inimicas deo, ipsas superfluas cogitare iniuria est eius cũ quo loqui cœperas. Oratio tua locutio est ad deum. Quando legis, deus tibi loquitur: quãdo oras, cum deo loqueris. Sed quid? Desperandum est de genere humano, & dicendum iam ad damnationem pertinere omnem hominem cui surrepserit aliqua cogitatio orãti, & interruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus fratres, quę spes remaneat nõ video. Porrò quia est aliqua spes ad deum, quia magna est eius misericordia: dicamus ei, Iocunda animam serui tui, quoniã ad te domine animã meam leuaui. Et quomodo eam leuaui? Quomodo potui, quomodo tu vires dedisti. Quomodo eam fugientem apprehendere valuit, & excidit tibi? Quia quotiescunque ante me stetisti, puta deum dicere, tãta vana & superflua cogitasti, & vix mihi fixam & stabilẽ orationẽ fudisti. Quia tu suauis es domine ac mitis. Mitis es, tolerans me. Ex ægritudine defluo, cura & stabo: cõfirma, & firmus ero. Donec autem facias, toleras me, quia tu suauis es domine & mitis. *Et multum misericors.* Non M enim solum misericors, sed & multũ misericors. Abũdat enim iniquitas nostra, abũdat & tua misericordia. Et multum misericors es: *Omnibus inuocantibus te.* Et quid est quod dicit multis locis scriptura, Quia inuo- *Prouer. 1.* cabunt, & non exaudiam eos? Certe misericors omnibus inuocantibus se, nisi quia quidam inuocantes, non ipsum inuocant: de quibus dicitur, Deum non inuoca- *Psal. 52.* uerunt. Inuocãt, sed non deũ. Inuocas quicquid amas, inuocas quicquid in te vocas, inuocas quicquid vis vt veniat ad te. Porrò si deum propterea inuocas vt veniat ad te pecunia, vt veniat ad te hæreditas, vt veniat ad te secularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniãt ad te: sed deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, nõ exauditorem desideriorũ. Deus bonus si det quod vis: quid, si male vis? Nõnne erit tibi magis nõ dando misericors? Porrò si nõ dederit, iam nihil tibi deus est: & dicis, Quantum rogaui, quàm sæpe rogaui, & non sum exauditus. Quid enim petebas? Forte mortem inimici tui. Quid si & ille petebat tuam? Qui te creauit, ipse & illum, homo es, homo est & ille, deus autem iudex est: audit ambos, sed nõ exaudit ambos. Tristis es, quia nõ *Sapi. 4.* es exauditus contra illũ, gaude quia non est exauditus contra

A contra te. Ego, inquis, non hoc petebam, non inimici
mei petebam mortem, ſed vitam petebã filij mei. Quid
mali petebam? Nihil mali petebas, ſicut tu ſentiebas: nã
quid ſi ille raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum il-
lius? Sed peccator, inquis, erat, & ideo volebam eũ vi-
uere vt corrigeretur. Tu volebas eum viuere, vt melior
eſſet, quid ſi deus nouerat ſi viueret peiorem futurum?
Vnde ergo noſti quid illi prodeſſet, mori an viuere? Si
ergo non noſti, redi ad cor tuũ, dimitte deo cõſilium
ſuum. Quid ergo, inquis, faciã? Quid orem? Quid ores?
Quod te docuit dominus, quod te docuit cœleſtis ma
giſter. Inuoca deum tanquã deum, ama deum tãquam
deum. Illo melius nihil eſt, ipſum deſidera, ipſum con-
Pſal. 26. cupiſce. Vide inuocãtem deum in alio Pſalmo, Vnam
petij à domino hãc requiram. Quid eſt quod petit? Vt
inhabitem in domo domini per omnes dies vitę meę.
Vt quid hoc? Vt cõtempler delectationem domini. Si
ergo amator dei eſſe vis, ſynceriſsimis medullis caſtiſ-
que ſuſpiriis ipſum dilige, ipſum ama, illi flagra, illi in-
hia quo iocũdius nihil inuenis, quo melius, quo lætius,
quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quàm id
B quod eſt ſempiternum? Non times ne aliquando à te
pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu inuocas deum
tãquam deum, ſecurus eſto, exaudiris, pertines ad iſtum
verſum, Et multum miſericors omnibus inuocantibus
te. Noli ergo dicere, Illud mihi nõ dedit. Redi ad cor
tuum, & cõſcientiam tuam libra, interroga, parcere il-
li noli. Si vere deum inuocaſti, certus eſto quia id for-
te quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia nõ
tibi proderat. Aedificetur in hoc cor veſtrum fratres,
Acto. 9. cor Chriſtianũ, cor fidele, ne incipiatis triſtes facti ve-
luti fraudati deſideriis veſtris, ire in indignationẽ cõ-
tra deum, & non expediat aduerſus ſtimulum calcitra-
re. Recurrite ad ſcripturas. Exauditur diabolus, & non
exauditur Apoſtolus. Quid vobis videtur, quomodo
Matth. 8. exaudiuntur dæmones? Petierunt ſe ire in porcos, &
Iob. 1. conceſſum eſt eis. Quomodo exauditus eſt diabolus?
Petiit Iob tentandum, & accepit. Quomodo non eſt
2. Cor. 12. exauditus Apoſtolus? In magnitudine, inquit, reuela-
tionum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meę
angelus ſatanæ, qui me colaphizet, propter quod ter
dominum rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi,
Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perfi-
C citur. Exaudiuit eum quem diſponebat dãnare, & non
exaudiuit eum quẽ volebat ſanare. Nã æger petit mul-
ta à medico, non dat medicus, non exaudit ad volun-
tatem, vt exaudiat ad ſanitatem. Ergo medicum tuum
pone deum, pete ab illo ſalutem, & ſalus tua ipſe erit,
Non quaſi ſalutem extrinſecus, ſed vt ſalus ipſe ſit, Ne
rurſus ames aliam ſalutẽ præter ipſum, ſed quomodo
Pſal. 34. habes in Pſalmo, Dic animæ meæ ſalus tua ego ſum.
Quid ad te, quid tibi dicat, vt ſe tibi det? Vis vt det ſe
tibi? Quid ſi quod vis habere nõ vult ipſe vt habeas, vt
ſe tibi det? Impedimẽta remouet, vt intret ad te. Bona
cogitate & cõſiderate fratres quæ dat deus peccatori-
bus, & hinc intelligite quid ſeruet ſeruis ſuis. Peccato-
ribus blaſphemãtibus eum quotidie dat cœlum & ter-
ram, dat fontes, fructus, ſalutẽ, filios, copias, vbertatẽ.
Hęc omnia bona non dat niſi deus. Qui talia peccato-
ribus dat, quid eum putas ſeruare fidelib⁹ ſuis? Hõc ne
de illo ſentiẽdum eſt, quia qui talia malis dat, nihil ſer-
uat bonis? Imò vero ſeruat, nõ terram, ſed cœlum. Vi-
lius forte aliquid dico cum dico cœlũ, ſed ſeipſum qui
fecit cœlum. Pulchrum eſt cœlum, ſed pulchrior eſt fa-
bricator cœli. Sed video cœlum, & illum non video.

Oculos enim habes ad videndum cœlum, cor nõdum D
habes ad videndum fabricatorem cœli. Ideo venit de
cœlo in terram, vt mundet cor quo videatur, qui fecit
cœlum & terram. Sed planè cum patientia ſalutem ex-
pecta: Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus
ſectionibus, quibus vſtionibus, ille nouit. Tu tibi ægri-
tudinem comparaſti peccando, ille venit non ſolũ fo-
uere, ſed & ſecare & vrere. Non vides quanta homines
patiantur ſub medicorum manibus, ſpem incertã ho-
mini promittentium? Sanaberis dicit medicus, ſanabe
ris ſi ſecuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui
dicit cert⁹ eſt, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui
non fecit hominem, & nõ perfecte ſcit quid agatur in
homine: & tamẽ ad verba hominis plus neſciẽtis quid
agatur in homine credit homo, ſubdit membra, ligari
ſe patitur, aut plerunque etiam non ligatus ſecatur &
vritur: & accipit forte ſalutem paucorum dierum, iam
ſanatus quando moriatur ignorãs, & fortaſſe dum cu-
ratur moritur, & fortaſſe curari nõ poterit. Cui autem
promiſit deus aliquid, & fefellit? *Auribus infige domine
orationem meam.* Magnus orantis affectus. Auribus infige
domine orationem meam: id eſt, non exeat de auribus E
tuis oratio mea, fige illam ibi in aurib⁹ tuis. Quomodo
parturiuit vt figeret orationẽ ſuam in auribus dei? Re-
ſpõdeat deus, & dicat nobis, Vis figam orationẽ tuam
in auribus meis? Fige in corde tuo legem meam. Auri-
bus infige domine orationem meam. *Et intende voci o-
rationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te quoniam exau-
diſti me.* Cauſa vt exaudires me, quia in die tribulatio-
nis meæ clamaui ad te. Paulò ante dixerat, Tota die
clamaui, tota die tribulatus ſum. Nullus ergo Chriſtia-
nus dicat eſſe diem, quo nõ ſit tribulatus, Totã diem,
totum tempus intelligimus. Tota die tribulatur. Quia
ergo tribulatio eſt, & quando bene eſt, vtique tribula-
tio. Vnde tribulatio? Quia quandiu in corpore ſumus, 2. Cor. 5.
peregrinamur à domino. Quodlibet hic abundet, nõ-
dum ſumus in illa patria quò redire feſtinamus. Cui
peregrinatio dulcis eſt, non amat patriam. Si dulcis eſt
patria, amara eſt peregrinatio: Si amara peregrinatio,
tota die tribulatio. Quando non eſt tribulatio? Quan-
do in patria delectatio. Delectationes in dextera tua
vſque in finem. Implebis me lętitia, ait, cum vultu tuo, Eſa. 15.
vt contẽpler delectationem domini. Ibi tranſiet labor
& gemitus: ibi non oratio, ſed laudatio: ibi halleluia, F
amen, ibi vox conſona cum angelis, ibi viſio ſine defe-
ctu, & amor ſine faſtidio. Quandiu ergo non ibi, vide-
tis quia non in bono. Sed abundant omnia. Abundent
omnia, vide ſi ſecurus es quia non pereunt omnia. Sed
habeo quod non habebam, acceſsit pecunia quæ non
erat. Forte acceſsit & timor qui nõ erat: Forte tãto ſe-
curior eras, quanto pauperior. Poſtremò ſint copiæ, re-
dundet affluẽtia huius ſeculi, detur ſecuritas quod nõ
pereat, Dicat deus deſuper, æternus in his eris, æterna
tecum erunt iſta, ſed meam faciem nõ videbis. Nemo
carnem conſulat, ſpiritũ conſulite, Reſpondeat vobis
cor veſtrum, reſpondeat ſpes, fides, charitas, quę in vo-
bis eſſe cœperunt. Ergò ne ſi acceperimus ſecuritatem
nos in affluẽtia bonorum ſecularium ſemper futuros,
& diceret nobis deus, Faciem meã non videbitis, gau-
deremus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere
& dicere, Abundant mihi iſta, bene mihi eſt, nihil am-
plius quęro, Nõdũ cœpit eſſe amator dei, nondũ cœpit
ſuſpirare tanquã peregrinus. Abſit, abſit, Recedãt om-
nia ſeductoria, recedant blandimenta falſa, recedant
ea quæ nobis quotidie dicunt, Vbi eſt deus tuus? Effun- Pſal. 41.
damus

G damus super nos animam nostram,confiteamur in la-
chrymis,gemamus in cõfeſsionibus , in miseriis suspi-
remus . Quicquid nobis adest præter deum nostrum,
non est dulce , Nolumus omnia quæ dedit, si non dat
seipsum qui omnia dedit. Auribus infige domine ora-
tionem meam,& intende voci orationis meæ . In die
tribulationis meæ clamaui ad te, quoniã exaudisti me.
Non est similis tibi in diis domine. Et quid dixit?Non est si-
milis tibi in diis domine.Fingant sibi deos quos volũt
Pagani,adducant fabros argẽtarios,aurifices,expolia-
Psal.95. tores,sculptores,faciant deos.Quales deos?Oculos ha
bentes & non vidẽtes:& cætera quæ dicit Psalmus cõ-
sequenter . Sed ista non colimus ait,non colimus, hæc
signa sunt.Et quid colitis? Aliud aliquid peius,quoniã
dij gentiũ dæmonia.Et quid? Nec dęmonia,inquiũt,
colimus.Planè nihil aliud habetis in tẽplis, nihil aliud
implet vates vestros,quàm dęmonium.Sed quid dici-
tis?Angelos colimus,angelos habemus deos.Nõ planè
nostis angelus . Angeli enim vnum deum colunt, nec
fauent hominibus qui volunt colere angelos & non
Apoc.19. deum.Nam inuenimus honoratos angelos prohiben-
H tes homines ne se adorarẽt,sed verum deum . Sed an-
Psal.81. gelos dicant,homines dicant,quia dictum est,Ego di-
xi dij estis,& filij altiſsimi omnes: Nõ est similis tibi in
diis domine.Quodlibet aliud cogitet homo, nõ est si-
mile quod factum est illi qui fecit . Excepto deo quic-
quid aliud est in natura rerum,factum est à deo. Quã-
tum interest inter eum,qui fecit, & illud quod factum
est,quis digne cogitet?Iste ergo dixit,Non est similis ti
bi in diis domine.Quantum autem sit diſsimilis deus,
non dixit,quia dici non potest . Intendat charitas ve-
stra,Deus ineffabilis est, Facilius dicimus quid non sit,
quàm quid sit. Terram cogitas,non est hoc deus:mare
cogitas,non est hoc deus. Omnia quæ sunt in terra ho
mines & animalia,non est hoc deus . Omnia quæ sunt
in mari,quæ volant per aërem,nõ est hoc deus . Quic-
quid lucet in cœlo,stellæ,sol & luna,non est hoc deus.
Ipsum cœlum,non est hoc deus.Angelos cogita,virtu-
1.Cor.2. tes,potestates,archangelos,thronos,sedes,dominatio-
nes,non est hoc deus.Et quid est hoc?Solum potui di-
cere,quid non sit.Quęris quid sit?Quod oculus nõ vi-
dit, nec auris audiuit , nec in cor hominis ascendit.
I Quid quęris vt ascendat in linguam,quod in cor non
ascendit?Non est similis tibi in diis domine. *Et non est
secundum opera tua .Omnes gentes quotquot fecisti venient & ado-
rabunt coram te domine.* Annunciant Ecclesiã omnes gen
tes quotquot fecisti . Si est gens quam non fecit deus,
non adorabit eum.Nulla est autem gens quam non fe
cit deus,quia fontem omnium gentium Adã & Euam
fecit deus,inde propagatæ sunt omnes gentes. Omnes
ergo gentes fecit deus . Omnes ergo gentes quotquot
fecisti venient & adorabunt coram te domine. Quan-
do dictum est:Quando coram eo non adorabant,nisi
pauci sancti in vno populo Hebræorum,tunc dictum
est hoc,& modo videtur quod dictum est,Omnes gen
tes quotquot fecisti venient & adorabũt coram te do-
mine.Quando dicebantur hæc,non videbãtur & cre-
debantur. Quando videntur,quare negantur? Omnes
gentes quotquot fecisti venient & adorabũt coram te
domine. *Et glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu,
& faciens mirabilia, tu es deus solus magnus.* Nemo se dicat
magnum. Futuri erant qui se dicerent magnos . Con-
tra hos dicitur,Tu es deus solus magnus. Nã quid ma-
gnũ dicitur deo,quia ipse est solus deus magnus?Quis
hoc nescit , quia ipse est deus magnus? Sed quia futuri
erant qui se dicerent magnos , & deum facerent par- K
uum,contra illos dicitur,Tu es solus deus magnus.Et-
enim quod tu dicis impletur, non quod illi dicũt,qui
se dicunt magnos.Quid dixit deus per spiritum suum?
Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt
coram te domine . Quid dicit, nescio quis,qui se dicit
magnum? Absit. Non adoratur deus in omnibus gen-
tibus, Perierunt omnes gentes, sola Aphrica remansit.
Hoc tu dicis qui te dicis magnũ, aliud dicit qui est so-
lus deus magnus.Quid dicit,qui est solus deus magnus?
Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt
corã te domine.Video quod dixit solus deus magnus,
taceat homo falso magnus . Ideo fallaciter magnus,
quia dedignatur esse paruus.Quis paruus esse dedigna-
tur?Iste qui hoc dicit. Quicunque vult inter vos maior Matth.20.
esse,dixit dominus,erit vester seruus. Ille si seruus vellet
esse fratrum suorum,non eos separaret à matre ipsorũ.
Sed cum vult esse magnus , & non vult esse salubriter
paruus , deus qui superbis resistit, humilibus autem dat Iacob.4.
gratiam,quia solus est magnus,implet omnia quę prę-
dixit,& contradicit maledicentibus.Christo enim ta- L
les maledicunt qui dicunt,quia periit Ecclesia de toto
orbe terrarum, & remansit in sola Aphrica . Si diceres
illi,perdes villam tuam,forte non à te temperaret ma-
num , & dicis Christum perdidisse hæreditatem suam
redemptam sanguine suo? Quã autem faciat iniuriam
videte fratres:scriptura dicit, In lata gẽte gloria regis, Prouer.14.
in diminutione populi contritio principis. Ergo hanc
iniuriam facis Christo,vt dicas populum eius ad istam
exiguitatem diminutum.Ideo natus es, ideo Christia-
num te dicis, vt inuideas gloriæ Christi, cuius signum
te in fronte portare asseris , & de corde perdidisti? In
lata gente gloria regis . Agnosce regem tuum , Da illi
gloriam,da illi latam gentem. Quam latã gentem da-
bo,inquis?Noli ex tuo corde dare,& recte dabis. Vnde
do,inquies?Ecce hinc da , Omnes gentes quotquot fe-
cisti,venient & adorabunt coram te domine.Dic hoc,
confitere hoc,& dedisti latam gentem,quia omnes gẽ
tes in vno,vna ipsa est vnitas. Quomodo enim Eccle-
sia & Ecclesiæ,Illæ Ecclesiæ quæ Ecclesia , sic illa gens
quæ gentes . Antea gentes , multæ gentes , modo vna
gens. Quare vna gens? Quia vna fides, quia vna spes,
quia vna charitas,quia vna expectatio . Postremo qua- M
re non vna gens,si vna patria?Patria cœlestis est,patria
Hierusalem est,quisquis inde ciuis non est, ad istã gen
tem non pertinet.Quisquis autem inde ciuis est,in vna
gente dei est, Et hæc gens ab Oriente in Occidentem,
ab aquilone & mari distenditur per quatuor partes to
tius orbis . Hoc deus dicit, Ab Oriente & Occidente,
ab aquilone & mari date gloriam deo . Hoc prædixit,
hoc impleuit qui solus est magnus . Desinat ergo hoc
dicere contra solum magnum , qui noluit esse paruus,
quia non possunt esse duo magni , deus & Donatus.
Deduc me domine in via tua , & ambulabo in veritate tua.
Via tua,veritas tua,vita tua, Christus . Ergo corpus ad
illum , & corpus de illo . Ego sum via & veritas & vi- Ioan.14.
ta,Deduc me domine in via tua.In qua via? Et ambu-
labo in veritate tua . Aliud est vt ducat ad viam, aliud
vt deducat in via . Vide homines vbiq; pauperes, vbi-
que adiutorio egentes.Qui præter viam sunt,Christia-
ni non sunt, aut catholici nondum sunt , deducantur
ad viam . Sed cum perducti fuerint ad viam,& catho-
lici in Christo facti fuerint, ab ipso deducantur in ip-
sa via ne cadant.Certe iam ambulãt in via. Deduc me
domine in via tua . Certe iam in via tua sum , deduc
me

A me ibi,& ambulabo in veritate tua. Deducente te, non errabo, si dimiseris errabo. Ora ergo vt nõ te dimittat, sed vsque in finẽ deducat. Quomodo deducit? Semper monendo, semper dando tibi manũ suam. Et bra- *Esa.53.* chium domini cui reuelatum est? Dando enim Christum suum, dat manum suam: Dando manum suam, Christum suũ dat. Ad viã ducit perducendo ad Christum suum. In via deducit, deducendo in Christo suo. Christus autem veritas. Deduc me ergo domine in via tua,& ambulabo in veritate tuã. In illo vtique qui ait, *Ioan.14.* Ego sum via & veritas & vita. Nam qui in via & veritate deducis, quò nisi ad vitã perducis? Deducis ergo in illo,& ad illũ. Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum.* Ergo timor in iocunditate est. Et quomodo iocunditas, si timor? Nõne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iocunditas sine timore, modo iocunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta iocunditas. Si nulla iocũditas, deficimus: Si plena securitas, male exultamus. Ergo & iocũditatem aspergat, & timorẽ incutiat, vt de dulcedine B iocunditatis perducat nos ad sedem securitatis. Dando timorem non nos faciat male exultare & recedere *Psal.2.* de via. Ideo sic dicit Psalm⁹, Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore. Sic & Apostolus Paulus dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorũ salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis. Quicquid ergo prosperum venit fratres, magis metuẽdum est, Quæ putatis prospera, magis tentationes sunt. Venit hæreditas, venit copia rerum, abũdat circunfluentia nescio cuius fœlicitatis, tentationes sunt istæ, cauete ne vos ista corrumpant. Quicquid etiã prosperum est secundum Christum, & germanam charitatem Christi, Si forte lucratus es vxorem tuam quæ fuit in parte Donati: si forte crediderunt filij tui qui fuerũt Pagani: si forte lucratus es amicũ tuũ, qui te volebat seducere ad theatrum,& tu eum deduxisti ad Ecclesiam: si forte cõtradictor nescio quis inimicus tuus,& rabide sęuiẽs, deposita illa rabie factus est mitis,& agnouit deũ, nec oblatrat aduersum te, sed clamat tecum aduersus malum, ista iocunda sunt. Vnde enim gaudemus, si de his non gaudemus? Aut quæ sunt alia gaudia nostra, nisi C ista? Sed quia abundant & tribulationes & tẽtationes & dissensiones,& schismata & cætera mala, sine quib⁹ non potest esse hoc seculum, donec transeat iniquitas, exultatio illa non nos faciat securos, sed ita iocũdetur cor nostrum vt timeat nomen domini, ne aliunde iocundetur, aliunde feriatur. Securitatem non expectetis in peregrinatione, quãdo hic illam voluerimus, visum erit corporis, non securitas hominis. Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum. *Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuũ in æternum. Quoniam misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.* Quod dicimus fratres, hoc si non vobis tanquam certus exposuero, ne succenseatis; Homo enim sum, & quantum conceditur de scripturis sanctis, tantum audeo dicere, nihil ex me. Infernum nec ego expertus sum adhuc, nec vos, Et fortassis alia via erit,& nõ per infernum erit. Incerta sunt enim hæc. Verum quia dicit scriptura cui contradici non potest, Eruisti animam meam ex inferno inferiori. Intelligimus tanquam duo inferna esse, superius & inferius. Nam vnde infernum inferius nisi quia est infernum superius? Aliud non diceretur inferius nisi in cõparatione illius superioris partis. Videtur ergo fratres esse quædam habitatio cœlestis angelorũ, vbi vita in- D effabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio, vbi omnia secundum dei donum ad gratiam permanẽtia, illa pars rerum superna est. Si ergo illa superna est, hæc terrena vbi caro & sanguis, vbi coruptibilitas, vbi natiuitas & mortalitas, vbi decessio atque successio, vbi mutabilitas & inconstantia, vbi timores, cupiditates, errores † lætitiæ incertæ, spes fragilis, caduca † *al. horrores.* substantia, puto quia omnis ista pars non potest cõparari illi cœlo, de quo loquebar pauloante. Si ergo illi parti hæc pars cõparatur, illa superna est, hæc inferna. Et post mortem, quò hinc nisi sit infernũ inferius hoc inferno in quo sumus in carne & in ista mortalitate? Corpus enim mortuum est, ait Apostolus, propter pec- *Rom.8.* catum. Ergo & hic sunt mortui, vt nõ mireris, quia infernum dicitur si mortuis abundat. Non enim corpus moriturum, sed corpus mortuum est. Adhuc habet vitam vtique corpus nostrum,& tamen cõparatum corpori illi quod futurum est, qualia sunt angelorum corpora, inuenitur corpus hominis mortuum, quãuis adhuc habens animam. Sed rursus ab hoc inferno, id est, ab hac parte inferni est aliud inferius quò eunt mortui, E vnde voluit deus eruere animas nostras, etiã illuc mittendo filium suum. Etenim fratres propter ista duo inferna missus est filius dei vndique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Propterea vox eius est in illo Psalmo, nõ quoquam homine coniiciente, sed Apostolo exponente, vbi ait, Quo- *Psal.15.* niam nõ dereliquisti animam meam in inferno. Ergo aut ipsius vox est hic, Et eruisti animam meã ab inferno inferiori: Aut nostra vox per ipsum Christũ domi- *Act.2.* num nostrum, quia ideo ille peruenit vsq; ad infernũ, ne nos remaneremus in inferno. Aliam etiam opinionem dicam. Fortassis enim apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quò truduntur impij, qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos vtrum in locis qui- *2. Retract. cap.24.* busdam fuisset iam Abraham, nõ satis possumus definire. Nõdum enim dominus venerat ad infernum, vt *Luc.16.* erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas,& tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidã diues cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham, leuauit oculos. Nõ enim posset leuatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Et quid ei respõ F dit Abraham cum diceret, Pater Abrahã mitte Lazarum vt intingat digitum suum, & stillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flãma? Fili ait, memento quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autẽ mala: Nunc autem hic requiescit, tu vero torqueris. Et super hoc ait, Inter nos & vos magnũ chaos firmatum est, vt nec nos possim⁹ venire ad vos, nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter ista fortasse duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orãs in voce Christi, eruisse deum animam suam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit se à talibus peccatis, per quę posset deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum si medicus videat tibi imminẽtem ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis vtere, nam si nõ feceris ægrotabis: tu autem si feceris,& saluus eris: recte dicis medico, liberasti me ab ægritudine, non in qua iã eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habẽs causam molestam, mittẽdus erat in carcerem: Venit alius defendit eum, gratias agẽs, quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspẽdendus

erat

G erat debitor, solutũ est pro eo, liberatus dicitur de su-
spendio. In his omnibus non erãt, sed quia talibus me-
ritis agebantur, vt nisi subuentum esset, ibi essent, inde
se recte dicunt liberari, quò per liberatores suos non
sunt permissi perduci. Ergo fratres siue illud siue istud
sit, hic me scrutatorem verbi dei, nõ temerarium affir-
matorem teneatis. Et eruisti animam meam ex inferno
inferiori. *Deus prætereũtes legẽ insurrexerunt super me.* Quos
dicit prætereuntes legem? Non Paganos, qui non ac-
ceperunt legem. Nemo enim præterit quod non acce-
Rom. 4. pit. Dicit Apostolus definite, Vbi enim lex nõ est, nec
præuaricatio. Prætereuntes legem, præuaricatores le-
gis dicit. Quos ergo intelligimus fratres? Si ab ipso do-
mino accipiamus hanc vocem, prætereuntes legem
Iudæi erant. Insurrexerunt super me prætereuntes legẽ:
non seruauerunt legem, & accusauerunt Christũ, qua-
si ipse præteriret legem. Prætereuntes legem insurre-
xerunt super me, & passus est dominus quæ nouimus.
Putas nihil tale patitur modo corpus eius? Vnde fieri
Matth. 10. potest? Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quã-
to magis domesticos eius? Non est discipulus super ma
H gistrum, nec seruus super dominũ suũ. Patitur & cor-
pus prætereuntes legẽ, & insurgunt super corpus Chri
sti. Prætereuntes legem qui sunt? Nunquid forte Iudæi
audent insurgere super Christũ? Non. Nam nec ipsi no
bis valde faciunt tribulationes. Nondũ enim credide-
runt, nondum salutem cognouerunt. Insurgunt super
corpus Christi mali Christiani, de quibus quotidie tri-
bulationem patitur corpus Christi. Omnia schismata,
omnes hæreses, omnes intus pessime viuentes, & mo-
res suos bene viuentibus imponentes, & ad sua trahen
1. Cor. 15. tes, & malis colloquiis bonos mores corrumpẽtes, ipsi
prætereuntes legem insurrexerũt super me. Dicat om-
nis anima pia, dicat omnis anima Christiana, Quę hoc
non patitur non dicat. Si autem Christiana anima est,
nouit, quia patitur. Si agnoscit in se passionem suam,
agnoscat hic vocem suam. Si autẽ extra passionem est,
& extra vocem sit, necesse est. Vt autem non sit extra
passionem, ambulet per viam angustam, & incipiat pie
Matth. 7. viuere in Christo, & necesse est vt hãc persecutionem
patiatur. Omnes enim, inquit Apostolus, qui volũt pie
2. Tim. 3. viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Deus
prætereuntes legem insurrexerunt super me. *Et synago-*
I *ga potentium inquisierunt animam meam.* Synagoga poten-
tium, congregatio est superborum. Synagoga poten-
tium insurrexit super caput, id est, super dominum no-
strum Iesum Christum, clamantium & dicentium vno
Ioan. 19. ore, Crucifige, crucifige: de quibus dictum est, Filij ho-
Psal. 66. minum dẽtes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum
gladius acutus. Nõ percusserunt, sed clamauerunt. Cla
mando ferierunt, clamãdo crucifixerunt. Volũtas cla-
mantium impleta est, quando dominus crucifixus est.
Et synagoga potentium inquisierunt animam meam.
Et non proposuerunt te in in conspectu suo. Quomodo non
proposuerunt? Non intellexerunt deũ, vt homini par-
cerent, vt quod videbãt, ad hoc ambularẽt. Puta quia
deus non erat, homo erat. Ideo occidendus erat, quia
homo erat? Parce homini, & agnosce deũ. *Et tu domi-
ne deus miserator & misericors longanimus & multũ misericors &
verax.* Quare lõganimis & multum misericors & mi-
Lucæ 23. serator? Quia in cruce pendens ait, Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciunt. Quem petit? Pro quibus pe
tit? Quis petit? Vbi petit? Patrem filius, pro impiis cru-
cifixus, Inter ipsas iniurias, non verborum, sed mortis
illatæ, pendens in cruce tanquam ad hoc extentas ma

nus habuerit, vt sic pro illis oraret, vt dirigeretur ora- K
tio eius tanquam incensum in conspectu patris, & ele-
uatio manuum eius sacrificium vespertinum. Lõgani- Psal. 140.
mis & multum misericors & verax. Si ergo tu verax,
Respice in me & miserere mei, da potestatẽ puero tuo. Quia ve-
rax, da potestatem puero tuo. Transiet tempus patien-
tiæ, veniet tempus iudicij. Quomodo? Da potestatem
puero tuo, Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudi Ioan. 5.
cium dedit filio. Ille resurgens, & in terrã ipse veniens
iudicaturus, ipse videbitur terribilis qui visus est con-
temptibilis. Demonstrabit potentiam, qui demonstra-
uit patientiam. In cruce patientia erat, in iudicio potẽ- Act. 1.
tia erit. Apparebit enim homo iudicans, sed in clarita- 4. sen. dist.
te, quia sicut eum vidistis ire, dixerũt angeli, sic veniet. 48. ca. Sed
Forma ipsa veniet ad iudicium, ideo videbũt illum & enim.
impij, nam formam dei non videbunt, Beati enim mũ Matth. 5.
do corde, quoniã ipsi deum videbunt. Apparens in ho
minis forma, dicet, Ite in ignem æternũ, vt impleatur Matth. 25.
quod dixit Esaias, Tollatur impius, vt nõ videat clari-
tatem domini. Formam ergo videbunt hominis, Qui Philip. 2.
cum in forma dei esset æqualis deo, hoc non videbunt
impij. In principio erat verbum, & verbum erat apud Ioan. 1.
deum, & deus erat verbum, hoc non videbunt impij. L
Si enim deus verbum, Et beati mũdo corde, quoniam Matt. 5.
ipsi deum videbũnt, Impij autem immũdi sunt corde,
proculdubio deum non videbunt. Et vbi est, Videbũt Ioan. 19.
in quem pupugerunt, nisi quia apparet formam homi-
nis eos visuros vt iudicentur, formam dei nõ visuros,
nisi eos qui ad dexteram separabũtur? Etenim cum se-
parati fuerint ad dexteram, hoc eis dicetur, Venite be- Matth. 25.
nedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratũ
est ab origine mũdi. Impijs vero ad sinistram quid? Ite Ibidem.
in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo
& angelis eius. Finito autem iudicio quomodo cõclu-
dit? Sic ibunt impij in ambustionem æternam, iusti au-
tem in vitam æternam. Iam à visione formæ hominis
pergunt illi ad visionem formæ dei. Hæc est enim, in- Ioan. 17.
quit, vita æterna, vt cognoscãt te vnum verum deum,
& quẽ misisti Iesum Christum: subaudis & Iesum Chri
stum vnum verum deũ, quia pater & filius vnus verus
deus: vt iste sit sensus, Te & quẽ misisti Iesum Christũ,
cognoscant vnum verum deum. Non enim illi ibunt
ad visionem patris, & non ibi videbunt & filiũ? Si non
esset & filius in patris sui visione, nõ diceret ipse filius M
discipulis suis, quia fili⁹ in patre est, & pater in filio. Di- Ioan. 14.
cunt illi discipuli, Ostende nobis patrem & sufficit no
bis. Ait illis, Tanto tempore vobiscum sum, & non me Ioan. 14.
nostis? Philippe, qui videt me, videt & patrem, Videtis,
quia in visione patris & filij visio est, & in visione filij
& patris visio est. Ideo consequenter subiecit & dixit,
Nescitis, quia ego in patre, & pater in me est? Id est, &
me viso videtur & pater, & patre viso videtur & filius,
Patris & filij separari non potest visio. Vbi non vnius
separatur natura & substantia, visio separari nõ potest.
Nam vt noueritis illuc debere præparari cor ad viden
dam diuinitatem patris & filij & spiritussancti, in quã
non visam credimus, & credẽdo cor vnde videri pos-
sit mũdamus, ipse dominus alio loco dicit, Qui audit Ibidem.
mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: qui au
tem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eũ,
& manifestabo ei meipsum. Nunquid non eum vide-
bant cum quibus loquebatur? Et videbant & nõ vide-
bant, Aliquid videbãt, aliquid credebant. Videbãt ho-
minem, credebant deum. In iudicio autem eundẽ do-
minum nostrum Iesum Christum videbũt hominem
cum

A cum impiis, post iudicium videbunt deum præter impios. Da potestatem puero tuo. *Et saluum fac filium ancillæ tuæ.* Dominus filius ancillæ tuæ. Dominus filius ancillæ, cuius ancillæ? Cui nasciturus quando nuncia-
Lucæ.1. tus est, respondit & ait, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Saluum fecit filium ancillæ
Philip.2. suæ, & filium suum. Filium suum, in forma dei, filiũ ancillæ suæ in forma serui. De ancilla dei natus est ergo dominus in forma serui, & dixit, Saluum fac filiũ ancillæ tuæ. Et saluatus est à morte sicut nostis, resuscitata carne sua quę mortua erat. Sed vt videatis quia deus est, & non à patre sic est suscitatus, vt à se non sit suscitatus, quia & ipse carnem suã suscitauit, habes in Euã-
Ioan.2. gelio dictum, Destruite tẽplum hoc, & in triduo suscitabo illud. Ne autem nos aliud suspicaremur, Euãgelista secutus ait, Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Saluus ergo factus est filius ancillæ. Dicat & vnusquisque Christianus in corpore Christi positus, Saluũ fac filium ancillæ tuæ. Forte nõ potes dicere, Da potestatem puero tuo, quia ille filius accepit potestatẽ. Sed
Matt.19. quare non dicit & hoc? An non seruis dictum est, Se-
B debitis super duodecim sedes iudicãtes duodecim tri-
1.Cor.6. bus Israël? Et serui dicũt, Nescitis quia angelos iudicabimus? Accipit ergo & vnusquisque sanctorum potestatem, & est vnusquisque sanctorũ filius ancillæ eius. Quid si de Pagana natus est, & Christianus factus est? Filius Paganæ quomodo potest esse filius ancillę ipsi?
† al.Ecclesiæ. Est quidem paganæ filius carnaliter, sed filius ancillę† spiritaliter. Et saluum fac filium ancillæ tuæ. *Fac mecũ signum in bono,* Quod signũ nisi resurrectionis? Domi-
Matth.12. nus dicit, Generatio hæc praua & amaricans signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signũ Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in cor-
1.Cor.15. de terræ. Fac mecum signum in bono: Ergo cum capite nostro iam factum est signum in bono. Dicat & vnusquisque nostrum, Fac mecum signũ in bono: quia in nouissima tuba, in aduentu domini, & mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur, erit hoc signum in bono. Fac mecum signum in bono. *Vt videant qui oderunt me & confundantur.* In iudicio cõfundentur perniciose, qui modo nolunt confundi salubriter. Modo
C ergo confundantur, accusent vias suas malas, teneant viam bonam, quia nemo nostrum viuit sine confusione, nisi prius cõfusus reuiuiscat. Præbet illis deus modo aditum salubris confusionis, si non contẽnant medicinam confessionis. Si autẽ modo nolunt confundi, tũc confundentur quãdo deducẽt eos ex aduerso iniquitates eorum. Quando confundentur? Quando dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in si-
Sapi.5. militudinem improperij, Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniã. Quomodo cõputati sunt inter filios dei? Quid nobis profuit superbia, tũc dicent, modo dicant & salubriter dicant. Cõuertatur enim vnusquisq; humilis ad dominum, & modo dicat, Quid mi-
Rom.6. hi profuit superbia, & audiat ab Apostolo, Quã enim gloriam habuistis in his, in quibus nũc erubescitis? Vi-
† al.confusionem. detis esse & modo confessionem† salubrẽ in loco pœnitentiæ, tũc autem seram, inutilẽ, infructuosam, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarũ iactantia cõtulit nobis? Transierunt omnia tãquam vmbra? Quid enim? Quando hic viuebas, non videbas, quia transierunt ista omnia tanquã vmbra? Tũ ne relinqueres vmbram vt esses in luce? nõ postea diceres, transierũt omnia velut vmbra, quando ab vmbra in tenebras iturus es? Fac mecum signũ in bono, vt videant qui me ode- D
runt & confundantur. *Quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.* Adiuuisti me in certamine, & cõsolatus es me in tristitia. Nemo enim consolationẽ quærit, nisi qui est in miseria. Non vultis consolari, dicite quia fœlices estis, & auditis populus meus. Iam respondetis, & audio murmur bene tenentiũ scripturas. Deus qui hoc scripsit in cordibus vestris, confirmet & in factis vestris. Videtis fratres, quia qui vobis dicũt, Fœlices estis, Esa.3.
seducunt vos. Populus meus qui vos fœlices dicunt, in errorẽ vos mittunt, & turbant semitas pedum vestrorũ. Sicut & de Epistola Iacobi apostoli, Miseri estote, Iacob.4.
inquit, & lugete, risus vester in luctum cõuertatur. Videtis quæ audistis, quãdo vobis hæc dicerentur in regione securitatis. Vtique regio ista scandalorum est & tẽtationum & omnium malorum, vt gemamus hic, & mereamur gaudere ibi: hic tribulari, & consolari ibi & dicere, Quoniam ecce exemisti oculos meos à lachry- Psal.55.
mis, pedes meos à ruina, quoniam placebo domino in regione viuorum. Ista regio mortuorum est. Trãsit regio mortuorum, venit regio viuorũ. In regione mortuorũ, labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, E
suspirium. Hic falsi fœlices, veri infœlices, quia falsa fœlicitas vera miseria est. Qui vero se agnoscit in vera esse miseria, erit etiam in vera fœlicitate. Et tamen nunc quia miser es, dominum audi dicentem, Beati lugẽtes. Matth.5.
O beati lugentes. Nihil tam cõiunctum miseriæ quàm luctus: Nihil tam remotum & contrariũ miserię quàm beatitudo. Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos? Intelligite inquã, quod dico, Beatos dico lugẽtes. Quare beati? In spe. Quare lugentes? In re. Etenim lugent in morte ista, in tribulationibus istis, in peregrinatione sua. Et quia agnoscunt se esse in ista miseria, & gemunt, beati sunt. Quare lugent? Cõtristatus est beatus Cyprianus Cyprianus.
in passione, modo consolatus est in corona. Modo & cõsolatus adhuc tristis est. Dominus enim noster Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes marty- Rom.8.
res, qui cũ illo sunt interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. Cũ autem transierit gemitus noster, omnes vna voce, in vno populo, in vna patria consolabimur milia milium coniuncta psallentibus angelis, choris cœlestium potestatũ in vna ciuitate viuẽtium. Quis F
ibi gemit? Quis ibi suspirat? Quis ibi laborat? Quis ibi eget? Quis ibi moritur? Quis ibi misericordiã præbet? Quis ibi frangit panem esuriẽti, vbi omnes pane iustitiæ saginantur? Nemo tibi dicet, Hospitem suscipe: Pe- Matth.25.
regrinus ibi nemo erit, omnes in patria sua viuũt. Nemo tibi dicit, Concorda amicos tuos litigantes: in pace sempiterna dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit, visita ægrotum: sanitas immortalitasq; permanet. Nemo tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt. Cessant opera misericordiæ, quia miseria ibi nõ inuenitur. Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortasse. Si modo pugnamus contra nos, quamuis geramus domum somni carnem istã, & euigilamus in his luminaribus, & solẽnitas ista dat nobis animum vigilãdi, dies illa quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus, non dormiem⁹. Quid agemus? Opera misericordiæ? Ista nõ erunt, quia nulla miseria erit. Forte opera necessitatis erunt ista quæ hic sunt modo, seminãdi, arãdi, coquẽdi, molendi, texendi? Nihil horum, quia necessitas nõ erit. Sic nõ erunt opera misericordiæ, quia transit miseria. Vbi necessitas non erit nec miseria, opera necessitatis & misericordiæ non erunt. Quid ibi erit? Quod

negocium

G negociũ nostrũ? Quæ actio nostra? Nulla actio, quia quies. Sedebimus ergo & torpebimus, & nihil agem⁹? Si refrigescit amor noster, refrigescit & actio nostra. Amor ergo quietus in vultu dei, quem modo desideramus, cui suspiramus, cum ad eũ venerimus, quomodo nos accendet, in quem nondum visum sic suspiramus? Cũ ad eum venerimus, quomodo nos illuminabit? Quomodo nos mutabit? Quid de nobis faciet?
Psal.83. Quid ergo agemus fratres? Psalm⁹ nobis indicat, Beati qui habitãt in domo tua. Vnde? In secula seculorum laudabunt te. Hæc erit actio nostra, laus dei. Amas & laudas. Desinis laudare si desinis amare. Non autẽ desines amare, quia talis est quẽ vides qui nullo te offendat fastidio, & satiat te, & nõ te satiat. Mirum est quod dico. Si dicam quia satiat te, timeo ne quasi satiatus velis abscedere, quomodo de prãdio, quomodo de cœna. Ergo quod dico, non te satiat, timeo rursus ne si dixero nõ te satiat, indigẽs videaris, & quasi inanior existas, & min⁹ in te sit aliquid quod debeat impleri. Quid ergo dicam nisi quod dici potest, cogitari vix potest?
H Et satiat te, & non te satiat: quia vtrũq; inuenio in scri-
Matth.5. ptura. Nã cum diceret, Beati esuriẽtes, quia ipsi satura-
Eccli.24. buntur. Et rursum de sapientia dictum est, Qui te manducant, iterum esurient, & qui te bibunt iterum sitient. Imò vero nõ dixit iterũ, sed dixit adhuc. Nã iterum sitiet quasi primo saginatus discesserit & digesserit, & redierit bibere. Tale est, Qui te edunt adhuc esuriẽt, sic cũ edunt esurient, & qui te bibunt, sic bibendo sitient. Quid est bibendo sitire? Nũquam fastidire. Si ergo ista ineffabilis & sempiterna dulcedo erit, modo quid à nobis petit fratres nisi fidẽ non fictam, spem firmam, charitatem puram, vt ambulet homo in via quã dominus dedit? Ferat tentationes & suscipiat consolationes.

In psalmum octuagesimumsextum.

Enarratio.

PSalmus iste qui modo cantatus est, breuis est numero verborum, magnus est pondere omnium sententiarum. Nam totus lectus est, & videtis quàm exiguo tẽpore ad terminũ vsque perductus. Hic nobis quãtum dominus donare dignatur cũ vestra charitate tractãdus modo est, propositus à beatissimo presente patre nostro. Repẽtina propositio me
I grauaret, nisi me continuo proponentis oratio subleuaret. Intẽdat ergo charitas vestra, Ciuitas quædam in isto Psalmo cantata & commẽdata est, cuius ciues sumus inquantum Christiani sumus, & vnde peregrinamur quãdiu mortales sumus, & ad quam tẽdimus per eius viã, quæ omnino quasi dumetis & sentibus interclusa nõ inueniebatur. Rex ipsius ciuitatis sefecit viã, vt ad ciuitatẽ perueniremus. Ambulãtes ergo in Christo & adhuc peregrinantes donec perueniamus, & suspirantes desiderio cuiusdã ineffabilis quietis quæ habitat in illa ciuitate, de qua quiete dictum est hoc nobis esse promissum, Quod oculus non vidit, nec auris
1.Cor.2. audiuit, nec in cor hominis ascendit, Ambulãtes ergo sic cantemus vt desideremus. Nam qui desiderat, & si lingua taceat, corde cantat. Qui autem non desiderat quolibet amore, quolibet clamore aures hominum feriat, mutus est deo. Videte quomodo erant amatores huius ciuitatis ardẽtes, illi ipsi per quos hæc dicta sunt, per quos hæc nobis commendata sunt, quãto per eos affectu ista cantata sunt. Affectũ istum generabat in eis amor ciuitatis, amorem autem ciuitatis infuderat spi-
Roma.5. ritus dei. Charitas, inquit, dei diffusa est in cordib⁹ nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc ergo spiritu feruentes, audiamus quæ dicta sunt de hac K
ciuitate. Sic ergo cœpit: *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Nihil de illa adhuc dixerat Psalmus, hinc incipit & ait, Fundamenta eius in mõtibus sanctis. Cuius fundamenta? Non dubium est, quia fundamenta præsertim in montibus ciuitatis alicuius sunt. Repletus ergo spiritu sancto ciuis iste, & multa de amore & desiderio ciuitatis huius voluens secum tanquã plura intus apud se meditatus erupit in hoc, Fundamenta eius in montibus sanctis: quasi iam de illa dixerit aliquid. Quomodo de illa nihil dixerat, qui nunquam de illa corde tacuerat? Quomodo enim dicitur eius, de qua nihil dictũ est? Sed multa, vt dixi, secum in silentio de illa ciuitate parturiens, clamans ad dominum, erupit etiam in aures hominum. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et quasi homines audientes quærerent, cuius? *Diligit dominus*, inquit, *portas Sion.* Ecce cuius fundamenta in montibus sanctis cuiusdam ciuitatis Siõ, cuius dominus portas diligit, sicut consequenter dicit, *Super omnia tabernacula Iacob.* Sed quid est, Fundamenta eius in montibus sanctis? Qui sunt montes sancti, super quos L
fundata est ista ciuitas? Alter quidã ciuis planius hoc dixit apostolus Paulus. Ciuis inde propheta, ciuis inde Apostolus, Et hi propterea loquebantur, vt cæteros ciues exhortarentur. Sed hi, id est, Prophetæ & Apostoli quomodo ciues? Fortasse ita vt etiam ipsi sint montes super quos fundamenta sunt huius ciuitatis, cuius portas diligit domin⁹. Dicat ergo alius ciuis hoc apertẽ, ne nos hoc suspicari videamur, loquens ad gentes, & cõmemorans vt redirent, & quasi cõstruerentur in fabricam sanctam, Superædificati, inquit, super funda- Ephe.2.
mentum Apostolorum & Prophetarum. Et quia nec ipsi Apostoli aut Prophetæ in quibus fundamẽtum est ciuitatis se tenerent in se, secutus ibi ait, Ipso summo Ibidem.
existente lapide angulari Christo Iesu. Ne itaq; putarẽt gentes non se pertinere ad Sion, Erat enim quędam ciuitas Sion terrena, quæ per vmbrã gestauit imaginem cuiusdã Sion, de qua modo dicitur cœlestis illius Hierusalem, de qua dicit Apostolus, Quæ est mater om- Galat.4.
nium nostrum: Ne ergo illi se non pertinere dicerent ad Sion, quia non erant de populo Iudæorum, hoc eis dixit: Igitur iam non estis peregrini † & inquilini, sed †al. hospi-
estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati tes.
super fundamentũ Apostolorum & Prophetarum. Habes constitutionem tantæ ciuitatis, Sed omnis ista cõ- M
pages vbi innititur, vbi incũbit, vt nusquã cadat? Ipso inquit, summo angulari lapide existente Christo Iesu. Ephe.2.
Dicet fortasse aliquis, Si angularis lapis est Christus Iesus, in illo quidem duo parietes compaginãtur. Neque enim angulum faciunt nisi duo parietes in vnũ de diuerso veniẽtes. Sic & populi duo ex circũcisione & ex præputio ad pacem Christianã sibimet connexi in vna fide, vna spe, vna charitate. Sed si angulus summ⁹ Christus Iesus, quasi videntur prima fundamenta & posterior lapis angularis. Potest ergo aliquis dicere quia magis Christus super Prophetas & Apostolos incumbit, non illi super illum, sed illi sunt in fundamẽto, ipse in angulo. Sed cogitet qui hoc dicit, angulũ & in fundamento esse. Neque enim ibi est angulus vbi videtur vt surgat in apicem, à fundo enim incipit. Nam vt nonneritis quia fundamentum Christus & primum & maximum, Fundamentum, inquit Apostolus, nemo potest 1.Cor.3.
ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quomodo ergo fundamenta Prophetæ & Apostoli? Et quomodo fundamentum Christus Iesus, quo

vlterius

A vlterius nihil est? Quomodo putamus nisi quemadmodum aperte dicitur, sanctus sanctorum, sic figurate fundamentum fundamentorum? Si ergo sacraméta cogites, Christus sanctus sanctorum: Si gregem subditum cogites, Christus pastor pastorum: Si fabricam cogites, Christus fundamentum fundamentorum. In ædificiis istis non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si fuerit in imo, in summo nó erit, Si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia penè corpora patiuntur, nec vbique esse possunt nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præsto est, vndiq; ad eam potest duci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus, Nunquid Christus est ianua, quemadmodũ videm⁹ ianuas factas à fa-
Ioan. 10. bro? Non vtique, Et tamen dixit, Ego sum ianua. Aut nũquid sic est pastor, quomodo videmus pastores istos præpositos pecorum? Et tamé dixit, Ego sum pastor: Et vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, quia pa-
Ibidem. stor per ianuam intrat. Et ibi dixit, Ego sum pastor bonus: & ibi dixit, Ego sum ianua. Pastor ĩtrat per ianuã. Et quis est pastor, qui intrat per ianuã? Ego sum pastor bonus. Quæ est ergo ianua, qua intras tu pastor bone?
B Ego sum ianua. Quomodo ergo tu omnia? Quomodo ergo per te omnia? Verbi gratia, cum Paulus intrat per ianuã, nónne Christus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per
2. Cor. 13. Christũ Paulus. Ipse dicit, An experimentum eius vultis accipere qui in me loquitur Christus? Cum sancti eius & fideles eius intrant per ianuam, nónne Christus intrat per ianuã? Quomodo probamus? Quia ipsos sanctos eius persequebatur Saulus nondũ Paulus, quando
Acto. 9. ei clamauit de cœlo, Saule Saule quid me persequeris?
Ephes. 2. Ergo fundamẽtũ, & lapis angularis ipse est ab imo surgens, si tamen ab imo. Etenim origo fundamẽti huius summitatem tenet, Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamẽtum spiritalis fabricæ in summo est. Si ad terrã ædificaremur, in imo nobis ponẽdum erat fundamentũ. Quia cœlestis fabrica est, ad cœlos præcessit fundamẽtum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, mõtesq; Apostoli, Prophetæ magni, portantes fabricã ciuitatis, faciũt viuum quoddam ædificiũ. Hoc ædificiũ modo clamat de cordibus
C vestris, hoc agit artificiosa manus dei etiã per linguam nostram, vt ad illius ædificij fabricam cõquadremini.
Gene. 6. Non enim frustra etiam de lignis quadratis ædificata est arca Noë, quæ nihilominus figuram gestabat Ecclesiæ. Quid est enim quadrari? Attendite similitudinem quadrati lapidis, similis debet esse Christianus. In omni tẽtatione sua Christianus nõ cadit, & si impellitur, & si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem
Psal. 36. quacũq; verteris stat. Cadere visi sunt martyres cũ percuterẽtur. Sed quid dixit quædam vox cãtici? Cũ ceciderit iustus, non cõturbabitur, quoniã dominus confirmat manus eius. Sic ergo cõquadramini, ad omnes tẽtationes parati, quicquid impluerit nõ vos euertat, Stãtem te inueniat omnis casus. Erigeris ergo in hanc fabricã affectu pio, religione syncera, fide, spe, charitate, & ipsum ædificare ambulare est. In istis ciuitatibus alia est fabrica ædificiorũ, alij sunt ciues inhabitantes in fabrica. Illa ciuitas ciuibus suis ædificatur, ipsi ibi sunt la-
1. Petri. 2. pides qui sunt ciues, lapides enim sunt viui. Et vos, inquit, tanq̃ lapides viui ædificamini in domũ spiritalẽ. Ad nos directa vox est, Ergo sequamur de ista ciuitate. Fundamẽta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Siõ. Iã ideo prælocutus sum, ne putetis alia esse

fundamẽta, alias portas. Quare sunt fundamẽta Apo- D
stoli & Prophetæ? Quia eorum authoritas portat infir- *Ioan. 10.*
mitatẽ nostram. Quare sunt portæ? Quia per ipsos intramus ad regnum dei, Prædicãt enim nobis, Et cũ per *Apoc. 21.*
ipsos intramus, per Christũ intramus. Ipse est enim ianua. Et cum dicuntur duodecim portæ Hierusalem, & vna porta Christ⁹, & xij. portæ Christ⁹, quia in xij. portis Christus, Et ideo duodenarius numerus Apostolorum. Sacramentum magnũ huius duodenarij significatio est numeri. Sedebitis, inquit, super xij, sedes, iudicã- *Matth. 19.*
tes xij. tribus Israël. Si xij. sellę ibi sunt, nõ est vbi sedeat *4. sen. dis. 47.*
tertiusdecimus Paulus Apostolus, & nõ erit quomodo iudicet, & ipse se iudicaturũ dixit, non homines tantũ, *Non antẽ.*
sed & angelos. Quos angelos nisi apostatas angelos? Nescitis, inquit, quia angelos iudicabimus? Respõderet *1. Corin. 6.*
ergo turba, Quid te iactas iudicaturum? Vbi sedebis? Duodecim sedes dixit dominus xij. Apostolis, vnus cecidit Iudas, in locũ ipsius sanctus Matthias ordinatus *Acto. 1.*
est, impletus est duodenarius numerus sediũ: primo locũ inueni vbi sedeas, sic te minare iudicaturũ. Duodecim ergo sedes quid sibi velint videamus. Sacramentũ est cuiusdã vniuersitatis, quia per totum orbẽ terrarum futura erat Ecclesia, vnde vocatur hoc ędificiũ ad Christi compagem, Et ideo quia vndiq; venitur ad iudicã- E
dum, xij sedes sunt: sic quia vndiq; intratur in illam ciuitatẽ duodecim portæ sunt. Non solum ergo illi duodecim, & Apostol⁹ Paulus, sed quotquot iudicaturi sũt propter significationem vniuersitatis, ad sedes duodecim pertinent: quemadmodum quotquot intrabũt ad duodecim portas pertinẽt. Partes enim mũdi quatuor suot, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Istæ quatuor partes assidue nominantur in scripturis, Ab omnibus istis quatuor ventis, sicut dicit dominus in Euangelio, *Marci. 13.*
à quatuor vẽtis se collecturum electos suos: ab omnibus ergo istis quatuor vẽtis vocatur Ecclesia. Quomodo vocatur? Vndique in trinitate vocatur? Nõ vocatur nisi per baptismum in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quatuor ergo ter ducta duodecim inueniũtur. Pulsate ergo affectu ad has portas, & clamet in vobis Christus, Aperite mihi portas iustitiæ. Præcessit enĩ in *Psal. 117.*
capite, sequitur io corpore. Videte ergo quid dixit Apostolus, quia in ipso Christ⁹ patiebatur, Vt adimpleã, *Colos. 1.*
inquit, quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. F
Vt adimpleam. Quid? Quæ desunt. Cui desunt? Pressurarum Christi. Et vbi desunt? In carne mea. Nũquid aliquid pressurarum deerat in illo homine quod factũ est, verbum dei natum ex Maria virgine? Passus enim *Luca. 1.*
est quicquid pati deberet ex sua volũtate, nõ ex peccati necessitate, & videtur quia omnia. In cruce enim positus accepit acetum in vltimo, & ait, Perfectũ est, Et in- *Ioan. 19.*
clinato capite emisit spiritũ. Quid est perfectũ est? Iam de mensura passionum nihil deest, quia omnia quę de me dicta sunt, cõpleta sunt, tanq̃ ideo expectaret, vt cõplerẽtur. Quis est qui sic pficiscatur, quomodo ille de corpore egressus est? Sed quis est qui hoc potuit? Qui primo dixerat, Potestatẽ habeo ponẽdi animam meã, *Ioan. 10.*
& potestatem habeo iterum sumẽdi eam, Nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à me, & iterum sumo eã. Posuit quãdo voluit, sumpsit quãdo voluit, Nemo abstulit, nemo extorsit. Ergo impletæ erãt omnes passiones, sed in capite, restabant adhuc Christi passiones in corpore. Vos autẽ estis corpus Christi & mẽbra. In his *1. Corin. 12.*
ergo mẽbris cum esset Apostolus dixit, Vt adimpleã, *Colos. 1.*
quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. Ergo illuc imus quo Christus præcessit, & adhuc Christ⁹ illuc

G pergit quò præcesſit.Pręceſsit etenim Chriſtus in capi
te,ſequitur in corpore, Et adhuc Chriſtus hic laborat.
Act.9. Et Chriſtus hic patiebatur à Saulo,quãdo audiuit Sau-
lus,Saule Saule quid me perſequeris? Quomodo ſolet
lingua dicere calcato pede,Calcas me. Linguã nullus
tetigit,cõpaſsione clamat,non attritione.Adhuc Chri
ſtus hic eget, Chriſtus hic peregrinatur, Chriſtus hic
ęgrotat,Chriſtus hic in carcere includitur.Iniuriam ei
Matth.25. facimus ſi nõ ipſe dixit, Eſuriui & dediſtis mihi man-
ducare,ſitiui & potaſtis me,hoſpes & collegiſtis me,nu
dus & veſtiſtis,æger & viſitaſtis me.Et illi, Quando te
vidimus hæc patientem,& miniſtrauimus tibi? Et ille,
Cũ vni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. Ergo æ-
Ephe.2. dificemur in Chriſto ſuper fundamentũ Apoſtolorũ
& Prophetarum,ipſo ſummo angulari lapide exiſtẽte,
quia diligit dominus portas Sion ſuper omnia taber-
nacula Iacob.Quaſi vero & ipſa Siõ nõ ſit inter taber-
nacula Iacob.Et vbi erat Sion niſi in populo Iacob?Ia-
cob enim nepos Abrahę,vnde populus natus Iudęorũ
dicitur populus Iſraël,quia ipſe Iacob appellatus eſt Iſ-
Gene.32. raël hic.Hæc bene nouit ſanctitas veſtra. Sed quia erãt
H quædã tabernacula temporalia & imaginaria,loquitur
autẽ iſte de ciuitate quadã quã ſpiritaliter intelligit, cu
ius vmbra & figura erat illa terrena, ait, Diligit domi-
nus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Dili-
git illam ſpiritalem ciuitatẽ ſuper omnia figurata,qui-
bus intimabatur illa ciuitas ſemper manens, & ſemper
cœleſtis in pace. *Glorioſa dicta ſunt de te,ciuitas dei.* Qua-
ſi intuebatur ciuitatẽ illam Hieruſalem in terra. Nam
videte quam ciuitatẽ dicit de qua dicta ſunt quædam
glorioſiſsima:Nam illa deſtructa eſt in terra,hoſtes paſ
ſa cecidit in terrã,iam non eſt quod erat,expreſsit ima-
ginem,trãſiuit vmbra.Vnde igitur glorioſa dicta ſunt
de te,ciuitas dei?Audi vnde, *Memor ero Raab & Baby-
lonis,ſcientibus me.* In illa ciuitate,inquit,iam ex perſona
dei,memor ero Raab,& memor ero Babylonis. Raab
non pertinet ad populum Iudæorum. Babylon non
pertinet ad populum Iudæorum. Nam ſequitur: *Ete-
nim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerunt ibi.*
Merito glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei,vbi non ſo
lum eſt ille populus Iudęorum natus ex carne Abrahę,
ſed ibi omnes gẽtes quarum quædam nominatæ ſunt,
Ioſue.2. vt omnes intelligantur. Memor ero,inquit,Raab.Quę
I iſta eſt?Meretrix illa in Hiericho, Meretrix quæ ſuſce-
pit nuncios, & alia via eiecit, quæ præſumpſit in pro-
miſsione,quæ timuit deum,cui dictum eſt,vt per fene-
ſtram mitteret coccum,id eſt,vt in fronte haberet ſi-
gnum ſanguinis Chriſti,Saluata eſt ibi, & Eccleſiã gen
tium ſignificauit. Vnde dominus ſuperbiẽtibus phari-
Matth.21. ſæis dixit, Amen dico vobis, publicani & meretrices
pręcedunt vos in regnũ cœlorum.Præcedũt,quia vim
faciunt.Impellunt credendo & ceditur fidei,nec obſi-
ſtere poteſt quiſquam, quia qui vim faciunt diripiũt il-
lud.Ibi enim poſitũ eſt, Regnum cœlorũ vim patitur,
Matth.11. & qui vim faciunt diripiunt illud. Hoc fecit ille latro,
Lucæ.23. fortior in cruce quàm in fauce.Memor ero Raab & Ba
bylonis. Babylon ciuitas dicitur ſecundum ſeculum.
Quomodo vna ciuitas ſancta Hieruſalem, vna ciuitas
iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniam perti-
nent,quomodo omnes ſancti ad Hieruſalẽ. Sed dela-
bitur de Babylone in Hieruſalem.Vnde niſi per eũ,qui
Roma.4. iuſtificat impium? Piorũ ciuitas Hieruſalem, impiorũ
ciuitas Babylõ. Sed venit ille qui iuſtificat impiũ, quia
Pſal.78. memor ero, inquit,non ſolũ Raab, ſed etiam Babylo-
nis.Sed quomodo memor ero Raab & Babylonis?ſci-
entibus me.Ideo quodam loco dicit ſcriptura, Effun- K
de iram tuam in gentes,quæ te non nouerunt.Et alibi, *Pſal.35.*
Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te. Et vt no-
ueritis quia in Raab & Babylone gentes ſignificauit,
quaſi diceretur,quid eſt quod dixiſti,Memor ero Raab
& Babylonis ſcientibus me:quare hoc dixiſti? Etenim
alienigenæ,inquit,id eſt,pertinentes ad Raab,pertinẽ-
tes ad Babylonẽ & Tyrum.Sed quouſque gẽtes? Vſq;
in fines terræ. Elegit eum populũ qui in terræ fine eſt.
Et populus,inquit, Aethiopum, hi fuerunt ibi. Si ergo
ibi Raab & Babylon,quia ibi & alienigenæ, ibi Tyrus,
ibi populus Aethiopũ, merito glorioſiſsima dicta ſunt
de te ciuitas dei. Iam attendite ſacramentum magnũ,
per eum illic Raab, per quem illic Babylon, iam non
Babylonia: Caret enim Babylone, & incipit eſſe Hie-
ruſalem. Diuiditur filia aduerſus matrem ſuam, & erit *Matth.10.*
in membris reginæ illius cui dicitur,Obliuiſcere popu *Pſal.44.*
lum tuum,& domum patris tui,concupiuit rex ſpeciẽ
tuam.Nam vnde Babylon aſpiraret ad Hieruſalẽ, vn-
de & Raab ad illa fundamenta perueniret, vnde alie-
nigenæ,vnde Tyrus,vnde populus Aethiopum? Audi
vnde, *Mater Sion dicet homo.* Eſt quidam homo,qui di L
cit mater Sion,& per hunc veniunt iſti omnes.Sed iſte
homo quid eſt?Dicit, ſi audiamus, ſi capiamus, Mater
Sion dicet homo. Sequitur ibi quaſi quæreres per quẽ
venerit Raab, Babylon,alienigenæ,Tyrus,Aethiopes,
Ecce per quem venerunt, Mater Sion dicet homo.

Et homo factus eſt in ea,& ipſe fundauit eam altiſsimus. Quid
apertius fratres? Vere quia glorioſiſsima dicta ſunt de
te ciuitas dei. Ecce mater Sion dicit homo. Quis ho-
mo.Qui homo factus eſt in ea. In ea ipſe factus eſt ho-
mo,& ipſe eam fundauit. Quomodo in ea factus eſt,&
ipſe eam fundauit? Vt in ea fieret homo,iam fundata e-
rat.Sic intellige ſi potes.Etenim mater Sion dicet, ſed
homo.Mater Sion dicet,homo autem factus eſt in ea,
Ipſe autem fundauit eam,nõ homo ſed altiſsimus. Sic
fundauit ciuitatem in qua naſceretur, quomodo crea-
uit matrem de qua naſceretur. Quid eſt hoc fratres?
Quales promiſsiones, quantam ſpem tenemus? Ecce
propter nos altiſsimus,qui fundauit ciuitatem, mater
dicit ipſi ciuitati,& homo in ea factus eſt,& altiſsimus
eam fundauit.Quaſi diceretur, vnde iſta ſcitis? Canta-
bimus hæc omnes, & cantat homo in omnibus Chri-
ſtus,Homo propter nos,deus ante nos. Sed quid ma- M
gnum ante nos?Ante terrã & cœlum,ante ſecula. Hic
ergo homo propter nos factus eſt in ea,id eſt,ipſe altiſ-
ſimus fundauit eam. Vnde iſta ſcimus? *Dominus narra-
uit in ſcripturis populorum:* Hoc enim ſequitur in Pſalmo,
Mater Siõ dicet homo,& homo factus eſt in ea,& ipſe
fundauit eã altiſsimus.Dominus narrauit in ſcriptoris
populorum: *Et principum.* Quorũ principum? *Ho-
rum qui facti ſunt in ea.* Principes qui facti ſunt in ea, in
ea facti ſunt principes.Nam antequã in ea fierẽt prin-
cipes, abiecta mundi elegit deus, vt confunderet for- *1.Corin.1.*
tia. Nunquid princeps piſcator? Nunquid princeps pu *Matth.4.*
blicanus? Principes planè: ſed quia facti ſunt in ea. *Lucæ.5.*
Quales iſti principes venerunt de Babylone? Princi-
pes credentes de ſeculo: principes venerunt ad vr-
bem Romam, quaſi caput Babylonis, non ierunt ad
templum Imperatoris, ſed ad memoriam piſcatoris.
Vnde enim iſti principes? Infirma mundi elegit deus,
vt confundat fortia: & ignobilia elegit deus, & ea quæ
non ſunt tanquã ea quæ ſunt,vt ea quæ ſunt euacuen- *1.Corin.1.*
tur. Hoc facit qui erigit de terra inopẽ, & de ſtercore *Pſal.112.*
exaltat pauperem. Vt quid erigit? Vt collocet eum cum
principibus,

A principibus,cum principibus populi sui.Magna res ma
gnum gaudium,magna lętitia.Postea venerunt in hāc
ciuiate & oratores,sed nō venirent, nisi præcederent
piscatores. Magna hæc:sed vbi hæc, nisi in illa ciuitate
dei,de qua gloriosissima dicta sunt? Ideo collatis om-
nibus gaudiis atq; cōflatis, quomodo clausit? *Tanquā*
iocundatorum habitatio omnium in te. Tanquam iocunda-
torum habitatio omnium iocundatorum in hac ciui-
tate:in peregrinatione ista conterimur. Habitatio no-
stra,iocunditas sola erit.Peribit labor & gemitus,trās-
eunt orationes,succedūt laudationes: Ibi ergo habita-
tio iocundatorum non erit gemitus desyderantiū, sed
lætitia perfruentiū.Aderit enim cui modo suspiramus,
1.Ioan.3. similes ei erimus, quoniā videbimus eum sicuti est. Ibi
totum negociū nostrum non erit nisi laudare deum &
Ioan.1. frui deo.Et quid alium quęremus,vbi solus sufficit,per
1.Corin.15. quem facta sunt omnia?Habitabimur & habitabimus:
subiicientur illi omnia, vt sit deus omnia in omnibus.
Psal.83. Beati ergo qui habitant in domo tua. Vnde beati? Ha-
bendo aurum,habendo argentum, numerosam fami-
liam,multiplicem prolem?vnde beati? Beati qui habi-
B tant in domo tua, in secula seculorū laudabūt te. Hoc
vno beati ocioso negocio.Hoc ergo vnū desideremus
fratres,cum venerimus ad hoc, nos paremus gaudere
ad dominū,laudare deum.Opera bona quę modo nos
perducunt,nō ibi erunt. Diximus & hesterno die quan
tum potuimus,nō ibi erūt opera misericordiæ, vbi nul
Matth.25. la erit miseria. Egentē non inuenies, nudum non inue-
nies,nemo tibi occurret sitiens, nullus peregrinus erit,
nullus ægrotus quem visites,nullus mortuus quē sepe-
lias,nullus litigatorū inter quos pacem cōponas.Quid
facturus es?An forte propter necessitates nostri corpo-
ris nouellabimus,& arabimus,& negociabimur, & pe-
regrinabimur?Magna ibi requies. Nam ibi omnia ope
ra quæ necessitas flagitat subtrahentur:mortua necessi
tate,peribunt opera necessitatis.Quid ergo erit? Quo-
modo potuit dixit lingua humana,tanquam iocunda-
torum omnium habitatio in te.Quid est tanquā? Qua-
re tanquam?Quia talis ibi erit iocunditas, qualem hic
non nouimus. Video hic multas iocūditates, & multi
gaudent in seculo,alij hinc,alij inde, & nō est quod il-
li gaudio comparent,sed tanquā iocunditas erit. Nam
C si dicam iocunditas,incipit homini occurrere talis io-
cunditas,qualem solet habere in poculis,in prādiis, in
auaritia, in honorib⁹ seculi. Extollūtur eni homines,
& lætitia quadā insaniunt:sed non est gaudere impiis,
dicit dominus. Est enim iocunditas quædā,quam nec
1.Corin.11. oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascē
dit. Tanquam iocundatorum omnium habitatio in te.
Ad aliud gaudium nos paremus, quia & hic tanquam
simile inuenimus,& non est hoc,ne quasi paremus nos
talibus ibi perfrui,qualibus hic gaudemus,alioquin cō
tinentia nostra auaritia erit. Sunt enim homines qui
inuitantur ad cœnā opimam,vbi multa & preciosa po
nenda sunt, non prandent. Iam si quæras ab eis quare
non prandeant: respondent, Ieiunamus. Magnū opus,
Christianum opus ieiunium: noli cito laudare, quære
causam,negocium ventris agitur, nō religionis. Qua-
re ieiunant? Ne ventrē præoccupent vilia,& non pos-
sint admittere preciosa.Ergo negocium gutturis gerit
in ieiunio. Magna res: vtique ieiunium contra ventrē
& guttur pugnat,aliquando illis militat. Itaque fratres
mei, si putatis aliquid tale habituros nos in illa patria
ad quā nos exhortatur tuba cœlestis, & propterea vos
à præsentibus abstinetis, vt illic talia copiosius recipia-

tis, sic estis quomodo illi qui ieiunant propter epulas D
maiores,& continent se à maiori incontinētia.Nolite
ergo sic:ad aliquid vos ineffabile præparate, mundate
cor ab omnibus affectionibus vestris terrenis & secu-
laribus. Visuri sumus quiddam,quo viso beati erimus,
& hoc solum nobis sufficiat. Et quid? Nō manducabi-
mus? Immò manducabimus, & ipse erit cibus noster,
qui & reficiat, & non deficiat. Tanquam iocundatorū
omnium habitatio in te. Iam dictum est, vnde iocun-
dabimur, Beati qui habitant in domo tua, in secula se- *Psal.83.*
culorum laudabunt te. Laudemus & modo dominū,
quantum possumus mixtis gemitibus, quia laudando
eum desyderamus eum,& nondum tenemus. Cum te-
nuerimus subtrahetur omnis gemitus,& remanebit so-
la & pura & æterna laudatio.

In Psalmum octogesimumseptimum Enarratio.

PSALMI huius octogesimi & septimi titulus,
habet aliquid quod nouum negocium dispu-
tatori afferat. Nusquam enim aliorū psalmo-
rum positum est quod hic legitur: *Pro melech ad respon-*
dendum. Nam de psalmo cantici,& cantico psalmi, a- E
liâs quid nobis videretur diximus: & filiis Chore vsi-
tatum in titulis psalmorum sæpissimēque tractatū est,
& quid sit in finem:sed quod sequitur, Pro melech ad
respondendum,hoc inusitatum habet iste titulus. Pro
melech autem, Latine pro choro dici potest: melech
enim verbo Hebręo chorus significatur. Quid est ergo
pro choro ad respondendū, nisi forte vt canenti cho-
rus consonādo respōdeat? Sicut non istū solū,sed alios
quoque psalmos credendum est esse cantatos, quanuis
alios titulos acceperint,quod factū existimo causa va-
rietatis,qua fastidiū leuaretur. Non enim solus iste psal
mus dignus est habitus vbi responderet chorus cū vti-
que nū sit solus de domini passione cōscriptus. Aut si
est alia causa cur tanta sit varietas titulorum,qua possit
ostēdi ita psalmos omnes esse prænotatos,qui sunt ali-
ter atq; aliter prænotati,vt nullius titulus valeat alicui
alteri cōuenire, ego eam † fateor cū multum conatus *† al.tamen.*
essem,penetrare non potui. Et si quid de hac re legi ab
eis dictum qui ante nos ista tractauerunt, nō satisfecit
expectationi siue tarditati meę. In quo igitur mysterio
dictum mihi videatur, Pro choro ad respondendū: id
est,vt canenti per chorū respondeatur,exponā. Domi- F
ni hic passio prophetatur. Dicit autē Apostolus Petr⁹, *1.Petri.2.*
Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exem-
plum vt sequamur vestigia eius: hoc est respōdere: di-
cit etiam Apostolus Ioannes, Sicut Christus pro nobis *1.Ioan.3.*
animam suam posuit,ita & nos debemus animam pro
fratribus ponere,hoc est respōdere. Chorus autē con-
cordiam significat,quę in charitate consistit. Quisquis
ergo quasi æmulator dominicæ passionis tradiderit
corpus suū vt ardeat,si charitatē nō habeat,nō respon- *1.Corin.13.*
det in choro,& ideo nihil ei prodest. Proinde quēad-
modū dicūtur in arte musica, sicut ea edocti homines
Latine dicere potuerūt præcētor & succentor: præcē-
tor scilicet,qui vocē præmittit in cantu: succentor au
tem,qui subsequēte canendo respōdet: ita in hoc can-
tico passionis præcedentē Christum subsequitur cho-
rus martyrū,in finem cœlestium coronarū. Hoc enim
canitur filiis Chore,id est,imitatoribus passionis Chri
sti,quoniā in Caluariæ loco crucifixus est Christus,quę *Matth.27.*
illius Hebræi nominis interpretatione perhibetur, id
est, Chore. *Et hic est intellectus Eman, Israelitæ:* Quod in ti-
tuli huius vltimo positū est. Eman quippe interpretari
dicitur fratres eius. Eos eni fratres suos Christus facere

G dignatus eſt, qui ſacramentum crucis eius intelligunt,
& non ſolum de illa nõ erubeſcunt, verumetiã in illa
fideliter gloriantur, non ſe de ſuis meritis extollentes,
Ioan.1. ſed eius gratiæ nõ ingrati, vt vnicuiq; eorũ dici poſsit,
Ecce vere Iſraëlita in quo dolus nõ eſt, ſicut ipſum Iſ-
raël ſcriptura ſine dolo fuiſſe commendat. Iam itaque
Chriſti vocem in prophetia præcinẽtis audiamus, cui
ſuus chorus vel imitatione vel gratiarum actione re-
ſpondeat. *Domine deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte
coram te. Intret in conſpectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam
ad precem meam.* Orauit enim dominus, non ſecun-
dum formam dei, ſed ſecundum formam serui: ſecun
dum hanc enim & paſſus eſt. Orauit autem & cum in
lætis rebus ageret, quod diei nomine: & cum in aduer-
ſis, quod noctis nomine ſignificari arbitror. Ingreſſus
orationis in conſpectu dei, acceptatio eius eſt: inclina-
tio auris dei miſericors exauditio eſt: nam membra ta-
lia qualia nos habemus in corpore, nõ habet deus. Eſt
autem ſolita repetitio: nam quod eſt, Intret in conſpe-
ctu tuo oratio mea: idipſum eſt, Inclina aurẽ tuam ad
H precem meam. *Quoniam repleta eſt malis anima mea, & vi-
ta mea in inferno appropinquauit.* Audemúſne dicere ani-
mam Chriſti repletam malis, cum illa paſsionis affli-
ctio in carne valuerit quicquid valuit? Vnde & ipſe ſu-
os ad tolerantiam paſsionis accendens, & tanquam ad
reſpondendum exhortans chorum ſuum, Nolite, in-
Matth.10. quit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem
non poſſunt occidere. An occidi anima à perſecutori-
3.ſẽ.diſt.15 bus non poteſt, malis autem repleri poteſt? Quod ſi ita
Sed quia. eſt, quærendum quibus: non enim vitiis per quæ homi-
ni dominatur iniquitas, animam illam repletam poſſu
mus dicere: ſed forte doloribus, quib⁹ anima ſuę carni
in eius paſsione cõpatitur: nõ enim vel ipſe qui dicitur
corporis dolor poteſt eſſe ſine anima, quẽ ineuitabiliter
imminentẽ pręcedit mœſtitia, quę ſolius animę dolor
eſt. Dolere ergo anima etiã nõ dolẽte corpore poteſt,
dolere autẽ corpus ſine anima nõ poteſt. Cur itaq; non
dicamus non hominis peccatis, ſed tamẽ humanis ma
Eſa.53. lis repletã fuiſſe animam Chriſti? De quo alius Prophe
ta dicit quod pro nobis doluerit: & Euãgeliſta, Aſſum-
pto, inquit, Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit cõtri
Matth.26. ſtari & mœſtus eſſe. Et ipſe dominus de ſeipſo, Triſtis
I eſt anima mea vſque ad mortem. Hæc futura præui-
dens Propheta pſalmi huius conſcriptor, inducens eũ
loquentem: quoniam repleta eſt, inquit, malis anima
mea & vita mea in inferno appropinquauit: nã ipſam
ſententiam omnino verbis aliis explicauit, qua dictum
Ibidem. eſt, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Quod enim
3.ſẽ.diſt.15 ait, triſtis eſt anima mea: hoc dictũ eſt, Repleta eſt ma-
Sed quia. lis anima mea. Et quod ſequitur, vſq; ad mortẽ: hoc di-
ctũ eſt, & vita mea in inferno appropiquauit. Hos au-
tem humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem
infirmitatis humanæ, ac mortẽ carnis humanæ domi-
nus Ieſus, non cõditionis neceſsitate, ſed miſerationis
volũtate ſuſcepit, vt trãsfiguraret in ſe corp⁹ ſuũ quod
eſt Eccleſia, cui caput eſſe dignatus eſt, hoc eſt, membra
ſua in ſanctis & fidelibus ſuis, vt ſi cui eorum inter hu-
manas tentationes cõtriſtari & dolere cõtingeret, non
ideo ſe ab eius gratia putaret alienũ, & nõ eſſe iſta pec-
cata, ſed humanę infirmitatis indicia, tanquã voci pre-
miſſæ concinens chorus, ita corpus eius ex ipſo ſuo ca
pite addiſceret. In hoc quippe corpore præcipuũ mem
brorum Apoſtolũ Paulum legimus, & audimus confi-
Roma.9. tentem talibus malis repletam eſſe animã ſuam, cũ di-
cit triſtitiam ſibi eſſe magnam & continuum dolorem

cordi ſuo pro fratribus ſuis ſecundum carnẽ, qui ſunt K
Iſraëlitæ. Pro quibus ſi contriſtatũ dicamus & dominũ
cũ eius paſsio propinquaret, in qua illi ſe immaniſsimo
ſcelere fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere
exiſtimo. Deniq; illud quod in cruce dixit, Pater igno- Luc.23.
ſce illis quia neſciunt quid faciũt: etiam in iſto pſalmo
deinceps dicitur, *Deputatus ſum cum deſcendentibus in la-
cum:* Vtiq; à neſcientibus quid facerent, qui eũ ſic mo-
ri putauerunt, vt moriuntur homines cæteri, tanquam
neceſsitati ſubditum atq; illa neceſsitate deuictum. Ia-
cum enim dixit, vel miſeriæ, vel inferni profunditatẽ,
Factus ſum, inquit, *ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos li-
ber.* In his verbis maxime perſona domini apparet.
Quis enim alius inter mortuos liber, niſi in ſimilitudi-
ne carnis peccati inter peccatores ſolus ſine peccato? Roma.8.
Vnde illis qui ſe inſipiẽter liberos putabãt, Omnis, ait, Ioan.8.
qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et quia per eum
qui non habebat peccatum, oportebat liberari à pecca
tis, Si vos, inquit, filius liberauerit, tunc vere liberi eri- Ioan.10.
tis. Hic ergo inter mortuos liber, qui in poteſtate habe
bat ponere animã ſuam, & iterũ ſumere eam, à quo eã Ioan.2.
nemo tollebat: ſed eam ipſe volũtate ponebat, qui etiã L
carnẽ ſuam tanq̃ ſolutum ab eis templum reſuſcitare Ioan.8. &
poterat cũ volebat: Quem paſſurum cũ omnes deſeru- 16.
iſſent, ſolus non remanſit, quia pater eum nõ deſeruit,
ſicut ipſe teſtatur: ab inimicis tamen pro quibus orauit
neſcientibus, quod faciebãt & dicentibus, Alios ſaluos Matth.27.
fecit, ſeipſum nõ poteſt: ſi filius dei eſt deſcendat nunc
de cruce, & credimus ei: ſaluum faciat eum ſi vult eũ:
factus eſt, id eſt, exiſtimatus eſt tanq̃ homo ſine adiuto
rio. *Tanquam vulnerati dormientes in ſepulchro.* Sed addi-
dit, *Quorum non meminiſti adhuc.* Vbi eſt domini Chri-
ſti à cæteris mortuis animaduertenda diſcretio. Nam Ibidem.
& ipſe vulneratus eſt, & mortuus poſitus in ſepulchro:
ſed illi qui neſciebant quid faciebant, quis eſſet vtiq;
neſcientes, ſimilem illũ putauerunt aliis vulnere occi-
ſis, & dormientibus in ſepulchro, quorum deus adhuc
non meminit, id eſt, quorũ nondum tempus reſurgẽdi
aduenit. Ideo nãq; mortuos cõſueuit ſcriptura dicere
dormientes, quia euigilaturos, id eſt, reſurrecturos vult
intelligi. Sed hic vulneratus & dormiẽs in ſepulchro,
die tertio euigilauit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis
in tecto, id eſt, ad dexteram dei patris in cœlo: nec iam Pſal.101.
moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Vnde lon M
ge diſtat ab eis, quorum ad talem reſurrectionem deus Roma.6.
nõ meminit adhuc. Quod enim pręcedere oportebat
in capite, corpori ſeruatur in finem. Tunc autem dici-
tur deus meminiſſe quando facit, tunc obliuiſci quan-
do non facit: nam neq; obliuio cadit in deũ, quia nul-
lo modo mutatur: neq; recordatio, quia non obliuiſci-
tur. Factus ſum ergo ab eis neſciẽtibus quod faciebãt,
tanquã homo ſine adiutorio, cum eſſem inter mortuos
liber: factus ſum ab eis neſcientibus quod faciebãt, ve-
lut vulnerati dormientes in ſepulchro. *Et ipſi expulſi
ſunt de manu tua:* Id eſt, cũ hæc ab eis factus ſum, ipſi ex-
pulſi ſunt de manu tua, ipſi adiutorio manus tuæ pri-
uati ſunt, qui me ſine adiutorio eſſe putauerunt. Fode- Pſal.56.
runt enim, ſicut dicit in alio pſalmo, ante faciem meã
foueam, & inciderunt in eam. Melius enim ſic intelli-
gendũ exiſtimo, q̃ vt id quod dictũ eſt, Et ipſi expulſi
ſunt de manu tua, ad illos referatur dormiẽtes in ſepul
chro, quorũ non meminit adhuc, cum ſint in eis iuſti,
quorũ licet nõ meminerit adhuc vt reſurgãt, de his ta
men dictũ eſt, Iuſtorũ animæ in manu dei ſunt, hoc eſt, Sapien.3.
habitãt in adiutorio altiſsimi, & in protectione dei cœli Pſal.90.
commo-

A commotãtur. Sed illi expulsi sunt de manu dei, qui do
minum Iesum Christum de manu eius expulsum esse
crediderunt, quia eum inter iniquos deputatum occi-
dere potuerunt. *Posuerunt me*, inquit, *in lacu inferiori:* vel
potius, *in lacu infimo:* Sic enĩ est in Græco. Quid est autẽ
Psal. 39. lacus infimus, nisi profundissima miseria, qua non sit
profundior? Vnde alibi dicitur, Eduxisti me de lacu
miseriæ. *In tenebrosis & in vmbra mortis.* Posuerunt vti-
que, id est, existimantes, quando quod faciebãt nescie-
bant, & ignorabant eũ quem nemo principum huius
1. Corin. 2. seculi cognouit. Vmbra enĩ mortis, nescio vtrũ mors
corporis hic intelligenda sit, an illa potius de qua scri-
ptum est, Qui sedebant in tenebris & vmbra mortis,
Esa. 9. lux orta est eis: quia credendo in lucem & in vitam, ex
tenebris & morte impietatis educti sunt. Talem ergo
illi qui nesciebant quod faciebant deum putauerũt, &
inter tales nesciendo posuerũt, qualibus ne hoc essent
ipse subuenit. *In me confirmata est indignatio tua:* Vel si-
cut alij codices habent, ira tua: vel sicut alij, furor tuus.
Quod enim Græcæ positum est θυμὸς, diuerse inter-
pretati sunt nostri: nam vbi Greci codices habẽt ὀργὴν,
B ibi iram Latinè dicere nullus ferè dubitauit interpres.
Vbi autem θυμὸς positum est, plerique non putauerunt
iram esse dicendam, cum magni authores Latinæ elo-
quentiæ de philosophorum Græcorum libris etiã hoc
iræ nomine verterint in Latinũ: neque de hac re diuti⁹
disputandum est, cui tamen si & nos aliud nomen ad-
hibere debemus, tolerabilius indignationem dixerim
quàm furorem. Furor quippe sicut se Latinum haber e-
loquium, non solet esse sanorum. Quid ergo est, in me
confirmata est ira tua, nisi quemadmodum illi putaue-
1. Corin. 2. runt, qui dominũ gloriæ non cognouerunt? Apud eos
enim sic erat, quòd ira dei non solum commota, ve-
rumetiam confirmata fuerit super eum, quem vsque ad
mortem, nec quamlibet mortem, sed quam execrabili-
us præ cæteris habebant, id est, vsq; ad mortem crucis
perducere potuerunt: vnde dicit Apostolus, Christus
Gala. 3. nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis male-
Deute. 21. dictum: scriptũ est enim, Maledictus omnis homo qui
pendet in ligno. Et ideo cum eius obedientiam vsq; ad
extremam humilitatem cõmendare veller, humiliauit,
Philip. 2. inquit, semetipsum, factus obediens patri vsq; ad mor-
C tem. Quod cum parum videretur, adiecit: mortẽ autẽ
crucis. Propter hoc quantũ mihi videtur, etiam in isto
Psalmo talis versus sequitur: *Et omnes suspensiones tuas:*
Vel sicut quidam sunt interpretati: *Omnes fluctus tuos:*
Aut sicut alij: *Omnes elationes tuas super me induxisti.* Scriptũ
est enim & in alio Psalmo, omnes suspensiones tuæ, &
fluctus tui super me ingressi sunt: vel sicut quidam me-
lius transtulerunt, super me transierũt. διῆλθον enim est
in Græco non ἐπῆλθον. Vbi ergo vtrũque positum est,
& suspensiones & fluctus, nõ ibi potuerunt pro suspẽ-
sionibus fluctus poni. Quæ duo sic exposuimus, vt su-
spensiones diceremus comminationes, fluctus autem
iam ipsas passiones: quæ vtraque veniunt de iudicio
dei. Sed illic dictum est, Omnes super me transierunt:
hic vero, Super me omnes induxisti. Illic ergo & si quæ-
dam acciderunt, omnia tamẽ mala quæ illis verbis in-
telligi voluit, super me transierunt dixit: hic vero, super
me induxisti. Transeunt enim siue quæ non attingunt
sicut suspensiones, siue quæ attingunt sicut fluctus. Cũ
autem non ait, omnes suspensiones super me transie-
runt, sed super me induxisti, omnia quæ impendebant
euenisse significat. Impendebãt autem quãdiu in pro-
phetia futura imminebãt omnia, quæ de illius passio-
ne prædicta sunt. *Longe*, inquit, *fecisti notos meos à me.* Si D
eos quos nouerat acceperimus dictum esse notos me-
os, omnes erunt: nam quem ille non nouerat? Sed eos
dicit notos, quibus & ipse notus erat, quantũ eum tunc
nosse potuerunt, certe vel hactenus quòd sciebãt eum
innocentem, etiam si hominem tantummodo & non
deum putabant, quamuis & bonos quos probaret, hic
notos dicere potuerit: sicut malos quos improbaret i-
gnotos, quibus in fine dicturus est, nõ noui vos. Quod Matth. 7.
vero adiungit: *Posuerunt me abominationem sibi:* Possunt
& illi quidem intelligi quos notos sibi dixit, quia & ip-
si genus illius mortis horrebant: sed melius intelligitur
de his, de quibus suis persecutoribus superius loqueba-
tur: *Traditus sum*, inquit, *& non egrediebar.* Vtrum quia Matth. 26.
foris erant discipuli eius quãdo ipse intus iudicabatur,
an potius, non egrediebar, altius dictum debemus ac-
cipere, id est, in interioribus meis latebam, non osten-
debam, quis essem, non propalabar, non manifestabar?
Et ideo sequitur, *Oculi mei infirmati sunt ab inopia.* Nam
quos eius oculos intellecturi sumus? Nam si exteriores E
in carne in qua patiebatur positos, non eos in eius pas-
sione legimus infirmatos ab inopia, id est, tanquam fa-
me, vt assoler, languisse. Post cœnam quippe suam tra-
ditus, & eodẽ die crucifixus est. Si interiores, quomo-
do infirmati sunt ab inopia, cum in eis esset lux indefi-
ciens: Sed nimirũ oculos suos dixit mẽbra, quæ in suo
corpore cui caput est, ipse clariora & eminentiora &
præcipua diligebat. De quo corpore Apostol⁹ loquẽs,
& de nostro corpore similitudinẽ adhibẽs, ait, Si totũ 1. Corin. 12.
corpus oculus, vbi auditus? Si totũ corpus auditus, vbi
odoratus? Si fuissent omnia vnũ membrũ, vbi corpus?
Nunc autem multa mẽbra, vnũ autem corpus. Nõ po-
test dicere oculus manibus, opus vobis nõ habeo. Et si
dixerit man⁹, quia nõ sum oculus, nõ sum de corpore,
num ideo non est de corpore? Quid autem his verbis
vellet intelligi, euidentius expressit dicens, Vos autem 1. Corin. 12.
estis corpus Christi & membra. Quapropter & illi ocu
li, id est, sancti Apostoli quibus nõ reuelauerat caro &
sanguis, sed pater eius qui in cœlis est, vt Petr⁹ diceret,
Tu es Christus filius dei viui, videntes eũ tradi ac tan- Matth. 16.
ta perpeti mala, quoniam non eum videbant qualẽ vo-
lebant, quia nõ egrediebatur, id est, nõ manifestabatur
in virtute & potentia sua, sed in suis interioribus occul
tis omnia quasi superatus atq; impotẽs sufferebat, infir- F
mati sunt ab inopia velut subtracto sibi cibo suo, lumi
ne suo, *Et exclamaui*, inquit, *ad te domine.* Hoc quidem
& apertissime fecit cum penderet in ligno. Sed quod
sequitur, *Tota die expandi manus meas ad te.* quomodo
oporteat accipi, merito quæritur. Si enim in eo quod
ait, expandi manus meas, crucis patibulum intellexe-
rimus, quomodo intellecturi sumus, tota die? Nũquid
tota die pependit in ligno, cum & nox ad totum diẽ
pertineat? Si autem hoc loco diem voluit intelligi, qui
præter noctẽ dies appellari solet, etiam talis diei quã-
do crucifixus est, iam pars prima & non parua trans-
ierat. Si autem diem pro tempore positum velimus ac-
cipere, maxime quia hoc nomen genere fœminino po
suit, quod in Latino eloquio non nisi tempus signifi-
care soler: quamuis in Græco non ita sit, semper quip-
pe in ea lingua dies fœminino genere dicitur, & ideo
nostro sic interpretari puto, arctius quæstio colligabi-
tur. Quomodo enim toto tempore, si nec saltẽ vno to
to die manus extẽdit in cruce? Porrò si totũ pro parte
accipiẽdũ esse dicamus, quia isto genere locutionis vti
etiã sancta scriptura consueuit, nõ mihi occurrit exẽ-
plum,

G plum,totum pro parte etiam tunc posse accipi, quãdo
ipsum verbum additur,& dicitur totum:nam & in eo
Matth. 12. quod dixit dominus in Euãgelio, Sic erit & filius ho-
minis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus,
ideo totũ pro parte nõ insolẽter accipitur, quia nõ ait,
totis tribus diebus, & totis trib⁹ noctib⁹. Vnus quippe
medius fuit totus dies,duorũ autẽ partes,primi vltima,
vltimi prima. Si autẽ non crucem suã in hac prophe-
tia Psalmi significauit his verbis,sed orationẽ quam eũ
ex forma serui fudisse deo patri Euangelio teste didi-
cim⁹,vbi eũ & lõge ante passionẽ,& sub die passionis,
& in ipsa cruce orasse meminimus,nusq̃ hoc eum tota
die fecisse legimus. Proinde conueniẽter per extentas
manus tota die continuationẽ bonorũ operum intel-
ligere possumus,à quorũ nunq̃ intentione cessauit.Sed
quia solis prædestinatis ad æternam salutẽ,non autem
omnibus hominibus,nec ipsis inter quos facta sunt ei⁹
bona opera profuerunt, ideo consequenter adiecit:

Nunquid mortuis facies mirabilia? Hoc enim si de his di
ctum putauerimus quorũ caro exanimis facta est, ma-
Matth. 27. gna mirabilia facta sunt mortuis, cum quidam eorum
H etiã reuixerũt: Et ꝙ dominus penetrauit inferna,atq;
inde mortis victor ascendit,magnum mortuis miracu
lum factum est.Significat ergo isto verbo quo ait, Nũ-
quid mortuis facies mirabilia,homines corde ita mor-
tuos,vt eos ad vitam fidei tanta Christi mirabilia non
Ioan. 6. mouerent. Neq; enim propterea dixit non eis fieri mi-
rabilia, quia non ea vident, sed quia non eis prosunt:
Esa. 56. nam sicut hic ait,Tota die expandi manus meas ad te:
quia omnia opera sua nõ nisi ad voluntatem patris re-
fert,sæpissime se contestãs ideo venisse,vt voluntatem
patris impleret:ita quia eadẽ opera etiam infidelis po-
pulus vidit,alius Propheta dicit,Tota die expandi ma
nus meas ad populũ non credentem & contradicen-
tem:ipsi sunt mortui quibus nõ sunt facta mirabilia,nõ
quòd ea non viderunt,sed quòd per ea non reuixerũt.
Quod autem sequitur: *Aut medici exuscitabunt,& confi-
tebuntur tibi?* Id est, quia non à medicis exuscitabuntur
homines,vt confiteãtur tibi. In Hebræo quidem aliter
se habere firmatur:non enim medici,sed gigantes esse
perhibentur. Verum Septuaginta interpretes quorũ au
thoritas tanta est,vt non immerito propter mirabilem
I consonantiã diuino spiritu interpretati esse credãtur,
de vocis similitudine qua in Hebræa lingua gigãtes &
medici penè eodem modo sonant,& exigua differẽtia
distinguuntur,nõ errore sed potius occasione,quomo
do isto loco accipiendi essent gigantes significare vo-
luerunt.Si enim superbos gigantũ nomine insinuatos
1. Corin. 1. intelligamus:de quibus dicit Apostolus, Vbi sapiẽs,vbi
scriba,vbi conquisitor huius seculi, nõ fuit incongruũ
eosdẽ medicos nũcupari, velut per artẽ sapientiæ suæ
promittentes animarum salutem. Cõtra quos dicitur,
Psal. 3. domini est salus.Si autem in bono acceperimus gigan
tes,quia & de ipso domino dictum est,Exultauit vt gi-
Psal. 18. gas ad currendam viam: ꝙ ita sit gigas gigantum ma-
gnorum scilicet & fortissimorum, qui in eius Ecclesia
spiritali robore excellunt,sicuti est mons montiũ:quia
Esa. 2. de illo scriptum est, Erit in nouissimis temporibus ma
nifestus mons domini paratus in cacumine montium,
Danie. 2. sicut etiã sanctus sanctorum:nõ est absurdum vt idem
ipsi magni & fortes etiam medici vocẽtur: vnde dicit
Roma. 11. Apostolus Paulus,Si quomodo æmulari potero carnẽ
meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam ta-
les medici quamuis non de suo curẽt, quia nec medici
corporis curant de suo, tamẽ quantumlibet per fidele
ministerium opitulentur saluti,viuẽtes curare possunt, K
non mortuos excitare:de quibus dictum est,Nunquid
mortuis facies mirabilia?Nimis enim occulta dei gra-
tia est, qua hominũ mentes quodammodo reuiuiscũt,
vt possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanita-
tis audire.Quam gratiam cõmendat in Euangelio do-
minus dicens,Nemo potest venire ad me,nisi pater qui Ioan. 6.
misit me traxerit eum.Et paulopost aperti⁹ hoc ipsum
repetens ait, Verba quæ ego locutus sum vobis,spiritus
& vita sunt,sed sunt quidam ex vobis qui non credũt:
deinde interponit Euangelista, Sciebat enim ab initio Ibidem.
Iesus qui essent credituri, & quis traditurus esset eum.
Et secutus atq; ipsius domini verba cõiungẽs ait, Et di-
cebat, Propterea dixi vobis quia nemo potest venire
ad me,nisi fuerit ei datũ à patre meo:supra dixerat,Sed Vbi supra.
sunt quidam ex vobis qui nõ credunt:& tanquam hu-
ius rei causam exponens, Propterea,inquit,dixi vobis,
quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à
patre meo,vt ostẽderet eamipsam fidem qua credit, &
ex morte sui cordis anima reuiuiscit, dari nobis à deo.
Quamtumlibet ergo ex ipsa excellentes verbi prędica- 4. sen. dis. 18. hic quaritur ĩ fine.
tores & veritatis, etiã per miracula sua fortes, tanquã
magni medici agãt cum hominibus,si mortui sunt, &
L tua gratia nõ reuixerint,nunquid mortuis facies mira-
bilia,aut medici exuscitabunt, & hi quos exuscitabunt
confitebuntur tibi?Hæc enim confessio indicat viuos,
non sicut alibi scriptum est, A mortuo velut qui nõ sit Ecclẽ. 17.
perit confessio. *Nunquid enarrabit quis in sepulchro miseri
cordiam tuam,& veritatẽ tuam in perditione?* Subauditur quod
supra dictum est, vt etiam iste versus ita se habeat ac si
dictum sit,Nunquid enarrabit quis veritatem tuam in
perditione?Misericordiam quippe & veritatem amat
scriptura coniungere,maxime in psalmis.Quod vero
ait,in perditione,alio verbo repetiuit quod supradixe-
rat,in sepulchro: sic enim dictum est, in sepulchro: vt
intelligãtur ij qui sunt in sepulchro, qui & superius si-
gnificati sunt nomine mortuorum, vbi ait, Nunquid
mortuis facies mirabilia?Animæ nanque mortuæ cor-
pus sepulchrum est: vnde dominus in Euangelio ta-
libus dicit,Similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris Matth. 23.
apparẽt hominibus speciosa, intus vero plena sunt os-
sibus mortuorum & omni spurcitia: sic & vos à foris
quidem apparetis hominibus iusti,intus autem pleni e- M
stis hypocrisi & iniquitate. *Nunquid cognoscentur in te-
nebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblita?* Quod est
in tenebris,hoc est in terra oblita. Infideles enim signi
ficantur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apostolus,
Fuistis enim aliquando tenebræ.Sic & terra oblita,ho- Ephe. 5.
mo est qui oblitus est deum.Potest nanque anima infi-
delis vsque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat stul-
tus in corde suo,nõ est deus. Totus ergo iste sensus ita Psal. 13.
continuatur atque contexitur, Clamaui ad te domine
inter passiones meas,tota die expandi manus meas ad
te:id est, non destiti ad te glorificandum extendere o-
pera mea.Cur ergo impij in me sæuiunt,nisi quia mor-
tuis non facies mirabilia?id est, non eis commouentur
ad fidem,nec medici eos exuscitabunt vt confiteantur
tibi,in quibus occulta gratia tua non operatur qua tra-
huntur vt credant,quia nemo venit ad te, † nisi quẽ tu
attraxeris:nam quis enarrabit in sepulchro misericor- † aliàs me.
diam tuam:id est,animæ mortuæ,cuius mors iacet sub Ioan. 6.
corporis pondere:& veritatem tuã in perditione, hoc
est,in tali morte nihil bonũ valenti credere atq; senti-
re?Nunquid enim in tenebris huius mortis,hoc est, in
homine qui te obliuiscendo vitæ lumen amisit,tua mi-
rabilia

A rabilia & iuſtitia cognoſcentur? Occurrebat autẽ quæ-
ſtio quiſnã ſit vſus iſtorũ mortuorum, quid ex his agat
deus ad vtilitatẽ corporis Chriſti quod eſt Eccleſia, vt
in eis demõſtretur, quæ ſit dei gratia in prædeſtinatis,
qui ſecundũ propoſitũ vocati ſunt: vnde ipſum corpus
Pſal.38. in alio pſalmo dicit, Deus meus miſericordia eius præ-
ueniet me. Deus meus demonſtrauit mihi in inimicis
meis. Ergo & hic ſequitur ac dicit, *Et ego ad te domine
clamaui.* In quibus verbis iam intelligẽdus eſt dominus
Chriſtus ex voce corporis ſui loqui, id eſt, Eccleſiæ.
Ephe.2. Quid eſt enim, & ego, niſi quia fuim⁹, & nos aliquãdo
natura filij iræ, ſicut & cæteri? Sed ad te clamaui vt ſal-
uus eſſem. Quis enim me diſcernit ab aliis filiis iræ, cũ
Apoſtolum audiam ingratos terribiliter increpantem
1.Corin.4. ac dicentẽ, Quis enim te diſcernit? Quid autem habes
quod nõ accepiſti? Si autẽ accepiſti, quid gloriaris qua-
Pſal.3. & ſi non acceperis? Domini eſt ſalus, Gigas autẽ in multi-
32. tudine virtutis ſuæ non erit ſaluus, ſed ſicut ſcriptũ eſt,
Roma.10. Qui inuocauerit nomẽ domini, ſaluus erit. Quomodo
autem inuocabunt, in quẽ non crediderunt? Aut quo-
modo credent ei quem nõ audierunt? Quomodo autẽ
audient ſine prædicãte? Aut quomodo prædicabunt ſi
B non mittantur? Sicut ſcriptũ eſt, Quàm ſpecioſi pedes
Ibidem. eorum qui annunciãt pacem, qui annunciãt bona. Ipſi
ſunt medici curãtes à latronibus ſauciatũ, ſed domin⁹
Luca.10. perduxit eum ad ſtabulum: quia ipſi ſunt etiã operãtes
1.Corin. 4. in agro dominico, nec tamẽ qui plãtat eſt aliquid, aut
qui rigat, ſed qui incremẽtum dat deus. Ideo & ego ad
dominum clamaui, hoc eſt, dominum vt ſaluus eſſem
inuocaui. Quomodo autẽ inuocarem, niſi crederem?
Quomodo crederem, niſi audirem? Sed vt audita cre-
derem ipſe me attraxit, quia in occulto à morte cordis
nõ quilibet medicus, ſed ipſe excitauit. Nanq; multi au
dierũt, quia in omnem terrã exiuit ſonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Sed nõ omniũ eſt fides,
& nouit dominus qui ſunt eius: ac per hoc nec credere
potuiſſem, niſi me dei miſericordia prǫueniſſet: & quia
mortuos ſuſcitat, & vocat ea quæ nõ ſunt, tanquam ea
quæ ſunt, me in occultis vocando & ſuſcitãdo, & tra-
hendo à tenebris eduxiſſet, & ad lumen fidei perduxiſ
ſet. Ideo ſequitur, *Et mane oratio mea præueniet te.* Iam mane
poſteaquã nox infidelitatis & tenebræ trãſierũt. Quod
mane vt mihi eſſet, miſericordia quidem tua præuenit
C me. Sed quia reſtat illa clarificatio, vbi illuminabuntur
occulta tenebrarum, & manifeſtabuntur cogitationes
cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à te: nũc autem in iſta
vita, in iſta peregrinatione, in hac luce fidei, quæ in cõ-
paratione tenebrarum infidelium iam dies eſt, ſed in
comparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, ad-
huc nox eſt, adhuc oratio mea præueniet te. Vt autem
iſta ferueſcat & exerceatur oratio, quod nobis quãtum
expediat nullis, vt opinor, verbis explicari poteſt, dif-
fertur bonũ quod in æternum dabitur, & mala tranſito
ria crebreſcunt. Ideo ſequitur, *Vt quid domine repuliſti*
Pſal.21. *orationem meam?* Hoc & illis verbis dictũ eſt, Deus deus
meus reſpice in me, vt quid me dereliquiſti? Cauſa co-
gnoſcenda propoſita eſt, nõ tanquã ſine cauſa hoc fa-
ceret dei occulta ſapiẽtia: ita & hic, Vt quid domine re
puliſti orationem meã? Huius tamen rei cauſa ſi dili-
genter aduertatur, iam ſuperius indicata eſt. Ad hoc e-
nim oratio ſanctorũ dilatione tanti beneficij, & tribu-
lationum aduerſitate quaſi repellitur, vt tanq̃ ignis fla-
tu repercuſſus inflammetur ardentius. Exequitur itaq;
breuiter etiã tribulationes corporis Chriſti. Neq; enim
Acto.9. in ſolo capite factæ ſunt, cũ & Saulo dictum ſit, Quid
me perſequeris? Et ipſe iam Paulus tanquam electum D
membrũ in eodem corpore poſitus dicat, vt ſuppleã,
quæ deſunt preſſurarũ Chriſti in carne mea. Vt quid
ergo domine repuliſti orationem meã? Auertiſti fa-
ciem tuã à me? Inops ſum ego & in laboribus à iuuẽtu-
te mea, exaltatus autẽ humiliatus ſum, & cõturbatus. In
me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt
me. Circundederunt me ſicut aqua tota die, circunde-
derunt me ſimul. *Elongaſti à me amicum & proximũ & no
tos meos à miſeria.* Contigerũt & contingunt omnia hæc
in membris corporis Chriſti, & auertit deus ab oran-
tibus faciẽ, nõ exaudiendo ad id quod volunt, quãdo
ſibi neſciunt nõ expedire quod petunt. Et inops eſt Ec
cleſia cum eſurit & ſitit, peregrina vnde ſatietur in pa-
tria, & in laboribus eſt à iuuẽtute ſua. Ipſum eni corpus
Chriſti & in alio Pſalmo dicit, Sǫpe expugnauerũt me Pſal.128.
à iuuentute mea. Et ad hoc exaltãtur etiã in ſeculo iſto
quædam membra eius, vt in eis ſit maior humilitas, &
ſuper ipſum corpus, id eſt, vnitatem ſanctorum atq; fi-
delium cui caput eſt Chriſtus, tranſeunt iræ dei, nõ au-
tem manent: quia non de fideli, ſed de infideli dictum
eſt, Ira dei manet ſuper eum. Et terrores dei cõturbant Ioan.3.
infirmitatẽ fideliũ, quia omne quod accidere poteſt, E
etiã ſi non accidat, prudẽter timetur. Et aliquando ter
rores ipſi ita conturbant animũ cogitantis circũpen-
dentibus malis, vt ſicut aqua vndiq; circũfluere videa-
tur, & ſimul circundare metuentẽ. Et quia Eccleſiæ in
hoc mũdo peregrinãti iſta nõ deſunt, dũmodo in his,
modo in illis mẽbris eius vſquequaq; contingunt, ideo
dixit, tota die, continuationẽ ſignificans temporis, do
nec finiatur hoc ſeculũ. Et ſæpe amici & noti pericli-
tantes ſecundum ſeculũ, ſanctos fortitudine deſerunt:
de quibus dicit Apoſtolus, Omnes me dereliquerunt, 2.Timo.4.
nõ illis imputetur: ſed vt quid hęc omnia, niſi vt oratio
huius ſancti corporis mane, id eſt, poſt noctem infide-
litatis in luce fidei prǫueniat deum, donec veniat ſalus
illa in cuius nondum re, ſed iam ſpe ſalui facti ſumus, Roma.8.
eamq; cum patientia fideliter expectamus, vbi nec re-
pellet dominus orationem noſtrã, quoniam tũc nihil
erit petendum, ſed quicquid recte petitum eſt obtinẽ-
dum? Nec faciẽ ſuam auertet à nobis, quoniã videbi-
mus eũ ſicuti eſt. Nec inopes erimus, quia copia noſtra
ipſe deus erit, omnia in omnibus: nec laborabimus, F
quia nulla remanebit infirmitas. Nec exaltati humilia-
bimur & cõturbabimur, quia nulla ibi erat aduerſitas:
nec iram dei vel tranſeuntẽ ſuſtinebimus, quia in eius
benignitate manẽtes manebimus: nec terrores eius nos
conturbabunt, quia promiſſa reddita nobis obuiabũt:
nec territus longe fiet à nobis notus & amicus, vbi nul
lus erit qui timeatur inimicus.

In Pſalmum octuageſimumoctauum Enarratio.

PSALMVM iſtum de quo loqui propoſiumus
charitati veſtræ, donãte domino, accipite de
ſpe, quã habemus in Chriſto Ieſu domino no
ſtro, & erigite animos, quia ille qui promiſit ita cætera
cõpleturus eſt, vt multa cõpleuit. Dat enim nobis ad eũ
fiduciã, non meritũ noſtrũ, ſed illius miſericordia. Et
ipſe eſt quantũ arbitror, *Intellectus Ethan Iſraelita:* Vnde
iſte pſalmus titulũ accepit. Audieras enim quis homo
fuerit qui vocabatur Ethan: interpretatio tamen nomi
nis huius robuſtum indicat. Et nemo in hoc ſeculo ro-
buſtus eſt, niſi in ſpe promiſsionis dei. Quantum enim
attinet ad merita noſtra, infirmi ſumus: quantum ad e-
ius miſericordiam, robuſti ſumus. Itaque iſte infirmus
in ſe, robuſtus in miſericordia dei, inde cœpit:

G *Concio prima de prima parte Psalmi.*

MIsericordias tuas domine in æternũ cantabo. *In generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.* Obsequantur membra, inquit, mea, domino meo loquor, sed tua loquor, annunciabo veritatem tuam in ore meo. Si non obsequor, seruus non sum: si à me loquor, mendax sum. Ergo vt & abs te dicam, & ego dicam, duo quædam sunt. Vnũ tuum, vnum meum: veritas tua, os meum. Quam ergo veritatem annunciet, quas misericordias cantet, audiamus. *Quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur.* Hoc canto, hæc est veritas tua, huic annunciandæ seruit os meum: quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur. Sic, inquis, ædifico vt non destruam: quoniam quosdam sic destrues, vt non ædifices: quosdam vero sic destrues, vt ædifices. Nisi enim quidam destruerẽtur, vt ædificarentur, non diceretur Hieremiæ, Ecce posui te ad destructionem, & ad ædificationem. [Hiere.2.] Et vtique omnes qui idola colebant & lapidibus seruiebant, in Christo non ædificarentur, nisi in pristino errore destruerentur. Rursus nisi quidam ita destruerentur vt non ædificarentur, nõ diceretur, Destrues eos & non ædificabis illos. H [Psal.27.] Propter eos ergo qui destruuntur & ædificantur, ne putarent ędificationem qua ædificantur, esse temporalem, sicut temporalis fuit ruina in qua destruuntur, tenuit se iste cuius os seruit veritati dei, ad ipsam veritatem dei. Ideo annunciabo, ideo dico, Quoniã dixisti, securus homo dico, quoniã tu deus dixisti, quia & si ego in verbo meo fluctuarem, verbo tuo confirmarer, quoniam dixisti. Quid dixisti? In æternum misericordia ædificabitur. *In cœlis præparabitur veritas tua.* Quomodo superius, ita in consequẽtibus, Misericordias tuas domine, inquit, in æternum cantabo, in generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Dixit misericordias, dixit veritatem, ita rursus vtrumq; coniunxit: quoniam dixisti, in ęternũ ædificabitur misericordia, in cœlis præparabitur veritas tua. Et hic repetiuit misericordiam & veritatẽ, [Psal.24.] Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Neq; enim exhiberetur veritas impletione promissorum, nisi præcederet misericordia in remissione peccatorum. Deinde quoniam populo Israël etiã secũ- I dum carnem venienti de semine Abrahæ promissa erant multa prophetice, & ita ille populus propagatus est in quo implerentur promissa dei, non autem clausit deus fontem bonitatis suæ etiã in alienigenas gentes, quas sub angulis constituerat, portiorem sibi faciẽs populum Israël: In hæc duo & Apostolus distincte distribuit misericordiam domini & veritatem. [Roma.15.] Ait enim Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrũ. Ecce quia non fefellit deus, ecce quia nõ repulit deus plebem suam quam pręsciuit. Etenim cum de casu Iudęorũ ageretur, ne quis putaret sic illos improbatos, vt nihil frumenti ex illa ventilatione in horreum mitteretur: ait Apostolus, [Roma.11.] Non repulit deus plebem suam quã præsciuit: nam & ego Israëlita sum. Si totũ illud spinæ fuerũt, vnde hoc granum vobis loquor? Ergo impleta est veritas dei in iis, qui ex Israëlitis crediderunt, [Ibidem.] & venit vnus paries ex circuncisione applicans se ad lapidẽ angularem. [Ephes.2.] Sed ille lapis angulũ nõ faceret, nisi alium parietem ex gentibus susciperet. Ille itaq; paries tanquã proprie pertinet ad veritatem, iste autem alius ad misericordiam. [Roma.15.] Dico enim, inquit, Iesum Christum ministrũ fuisse circuncisionis propter veritatẽ dei ad confirmandas promissiones patrum, gentes autem super K misericordia glorificare deum. Merito in cœlis præparabitur veritas tua. Etenim omnes illi Israëlitæ vocati Apostoli, cœli facti sunt qui enarrant gloriam dei. De his cœlis dicitur, Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamẽtum: [Psal.18.] vt noueritis de his cœlis dici, certe de his in consequẽti expressius dictum est, Non sunt loquelæ neq; sermones quorũ non audiantur voces eorum. Quære quorum, non inuenis nisi cœlorum. Si ergo Apostoli sunt, quorũ in omnibus loquelis vox audita est, ipsi sunt de quibus dictũ est, In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum: [Rom.10.] quia etsi assumpti hinc sunt antequam Ecclesia impleret orbem terrarum, tamen verba eorũ peruenerunt vsque ad terminos orbis terrarum. Bene accipimus in his impletum quod nunc legimus, In cœlis præparabitur veritas tua. *Disposui testamentum electis meis.* Dixisti, intellexisti, hoc totum dixisti, Disposui testamentum electis meis. Quod testamentum, nisi nouũ testamentum? Quod testamentum, nisi quo renouatur ad nouam hęreditatem? Quod testamentum, nisi cuius hæreditatis desiderio & amore cantamus canticũ nouum? Disposui, inquit, testamentum electis meis: L *Iuraui Dauid seruo meo.* Quàm securus loquitur iste qui intelligit, cuius os seruit veritati? Quoniam dixisti, securus loquor. Si securum me facis quia dixisti quanto securiorem quia iurasti? Dei quippe iuratio, promissionis est confirmatio. [Matth.5.] Bene prohibetur homo iurare, ne consuetudine iurandi, quia potest homo falli, etiam in periuriũ prolabatur. Deus solus securus iurat, quia falli nõ potest. Videamus ergo quid iurauerit deus. Iuraui, inquit, Dauid seruo meo: *Vsque in æternum præparabo semen tuum.* Semen Dauid quod est nisi semen Abrahæ? Quod autem semen Abrahæ? Et semini tuo, inquit, quod est Christus. [Galat.3.] Sed forte ille Christus caput Ecclesiæ, saluator corporis, semẽ est Abrahæ, & ideo Dauid: nos autem non sumus semen Abrahæ. [Ephe.5.] Immò vero sumus, sicut Apostolus ait, Si autẽ vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, secundũ promissionẽ hæredes. [Gala.3.] Sic ergo hic accipiamus fratres, vsq; in ęternũ præparabo semen tuum, non tantũ illã carnem Christi natã ex Maria virgine, sed etiã nos omnes credẽtes in Christo. Illius enim capitis mẽbra sumus, non potest hoc corpus decollari. M Si in æternum caput, in æternum gloriantur & membra, vt sit ille Christus integer in æternum. Vsque in æternum præparabo semen tuum: *Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.* Putamus hoc dixit, in æternũ, quod in generationem & generationem, quoniam & supra dixerat, in generationẽ & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Quid est, in generationem & generationẽ? In omnem generationem. Nõ enim totiens repetendũ erat verbũ, quotiens generatio venit & trãsit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione significata & cõmendata est. An forte duæ generationes sunt intelligendæ sicut nostis, sicut iam insinuatum vestræ charitati retinetis? Est enim generatio nunc carnis & sanguinis, erit generatio futura in resurrectione mortuorum. Prædicatur hic Christus, prædicabitur ibi: sed hic prædicatur vt credatur, ibi prædicabitur vt videatur. Aedificabo in generationem & generationem sedem tuam. Nunc autẽ Christus habet in nobis sedẽ suã, ædificata est sedes eius in nobis: nisi enim sederet in nobis, non nos regeret: si ab illo autem non regeremur, à nobisipsis præcipitaremur. Sedet ergo in nobis, regnãs in nobis: sedet

A bis: sedet iam in illa generatione quæ fuerit ex resurrectione mortuorum. In æternum Christus regnabit in sanctis suis: hoc promisit deus, hoc dixit deus: si parum est, hoc iurauit deus. Quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum illius misericordiã firma est promissio, nemo debet cum trepidatinne prædicare, vnde non potest dubitare. Fiat ergo in cordibus nostris robur illud, vnde Ethan nomen accepit robustus corde: prędicemus veritatem dei, eloquium dei, promissa dei, iuratione dei, & his modis omni ex parte firmati prædicemus, & portando deum cœli simus. *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine.* Non merita sua confitebuntur cœli, sed confitebuntur mirabilia tua domine. In omni enim misericordia perditorum, in iustificatione impiorum, quid laudamus nisi mirabilia dei? Laudas quia resurrexerunt mortui, plus lauda quia redempti sunt perditi. Quæ gratia, quæ misericordia dei? Vides hominem heri voraginem ebriositatis, hodie ornamentum sobrietatis: vides hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ. Vides hominem heri blasphematorem dei, hodie laudatorem dei: vides hominem heri seruum creaturæ, hodie cultorem creatoris.

B Ab istis omnibus desperationibus ita homines côuertuntur: non respiciant ad merita sua, fiant cœli. Confiteantur cœli mirabilia eius, à quo facti sunt cœli. *Psal. 8.* Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuorum. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine. Et vt nnueritis, quia cœli confitebuntur, videte vbi cõfitebuntur: sequitur enim, *Et veritatem tuam in Ecclesia sanctorum.* De cœlis ergo nulla dubitatio est, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi confitebũtur cœli mirabilia tua & veritatem tuam? In Ecclesia sanctorum. Excipiat Ecclesia rorem cœlorum, sitienti terræ pluant cœli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, ne pro bona pluuia det spinas, & pro horreo expectet ignem, Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in Ecclesia sanctorũ. Cœli ergo confitebuntur mirabilia tua, & veritatem tuam. Totum quicquid prædicant cœli, ex te est, & de te est, & ideo securi prædicant. Norunt enim quẽ prædicãt, quia nõ possunt de prædicato erubescere. Quid prædicant cœli? Quid ennfitebuntur in Ecclesia sanctnrum?

C *Quoniam quis in nubibus æquabitur domino?* Hóccine cœli confitebuntur, hoc cœli pluent? Quid? Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Inde securi prædicatores, quoniã nemo in nubibus æquabitur domino. Magna laus vobis videtur fratres, nnn æquari nubes creatori. Si intelligatur sine misterio ad literam, non magna laus est, domino non æquari nubes. Quid enim? Stellæ quæ sunt supra nubes æquantur domino? Quid enim? Sol & luna, angeli, cœli comparari poterunt domino? Quid est quod pro magno ait, Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino? Intelligimus fratres nubes istas sicut cœlos, prædicatores esse veritatis, Prophetas, Apostolos, annunciatores verbi dei. Nam ista omnia genera prædictorum nubes esse dictas ex illa prnphetia intelligimus, vbi deus iratus vineæ suæ dixit, Mandabo nubibus meis ne pluãt super eam imbrem. *Esa. 5.* Quam vineam explicat & designat apertissime dicens, Vinea domini sabaoth, domus Israël est. Ne tu aliter intelligas vineam, & relictis omnibus significatis terrã scruteris: Vinea, inquit, domini sabaoth, domus Israël est. Non intelligat aliud, sed intelligat domus Israël se esse vineam meam: se intelligat mihi nõ dedisse vuam, sed spinas: se intelligat ingratam extitisse plantatori atque cultori, ingratam extitisse irrigatori. D Ergo si vinea domini sabaoth domus Israël est, quid dixit iratus? Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Et reuera ita fecit: missi sunt Apostoli tanquam nubes vt pluerent Iudæis, & illi verbum dei repellẽtes, quia pro vuis spinas dederunt, dixerunt Apostoli, Ad vos missi *Acto. 13.* eramus, sed quia repulistis verbum dei, imus ad gẽtes. Ex illo cœperunt nubes non pluere pluuiam super vineam illam. Si igitur nubes prædicatores sunt veritatis, quæramus primo quare sint nubes: Iidem quippe cœli, iidem nubes: cœli propter fulgorem veritatis, nubes propter occulta carnis: nubes enim omnes nebulosæ sunt propter mortalitatem, & veniunt & transeunt propter ipsa occulta carnis, id est, occulta nubium: ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare, do *1. Cor. 4.* nec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum. Nũc ergo quid loquatur homo vides, quid gestet in corde non vides. Quod exprimitur de nube vides, quod seruatur in nube nñ vides. Cuius enim oculi nubem penetrant? Ergo nubes in carne prædicatores veritatis. Venit & ipse omnium creator in carne. Sed quis in nubibus æquabitur dnmino? *Et quis similis erit domino in filiis dei?* E Ergo nemo in filiis dei similis erit filio dei. Et ipse dictus est filius dei, & nos dicti sumus filij dei. Sed quis erit similis domino in filiis dei? Ille vnicus, nns multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati: ille ab æterno filius vnigenitus per naturam, nos à tempore facti per gratiam: ille sine vllo peccato, nos per illum liberati à peccato. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei? Dicimur nubes propter carnem, & sumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium. Sed caro nostra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij dei, sed ille aliter filius dei. Illius nubes ex virgine, ille filius ex æternitate ęqualis patri. Quis ergo in nubibus ęquabitur domino, aut quis similis erit domino in filius dei? Dicat ipse dominus vtrum similem inueniat, Quẽ me *Matth 16.* dicunt homines esse filiũ hominis? Ecce enim quia videor, quia cõspicior, quia inter vos ambulo, & fortasse præsentia vilui, dicite quem me dicunt homines esse filium hominis? Certe quem filium hominis vident, nubem vident: dicant vel dicite, quem me dicunt homines esse? F Et responderunt dicta hominum, Alij dicunt Hieremiam, alij Heliam, alij Ioannem Baptistam, aut vnũ ex prophetis. Nominatæ sunt multæ nubes & filij dei. Etenim quia iusti & sancti, vtique & ipsi filij dei: Hieremias, Helias, Ioannes, filij dei & nubes, quia prædicatores dei. Dixistis quas nubes me homines esse pu- *Ibidem.* tent, & in quibus filiis dei me homines numerent, dicite, & vos, quem me dicitis esse? Respondẽs Petrus pro omnibus, pro vnitate vnus, Tu es, inquit, Christus filius dei viui. Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino, aut quis similis erit dominn inter filios dei? Tu es Christus filius dei viui, non quomodo filij dei, qui tibi non æquantur. Venisti in carne, sed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur. Quis enim tu cui respondetur, Tu es Christus filius dei viui, quem putauerunt alij homines nõ sancti, non iusti, vnum ex Prophetis, aut Heliam, aut Hieremiam, aut Ioãnem Baptistam? Quis ergo es tu? Audi quod sequitur, *Deus glorificandus in consilio iustorum.* Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit dnmino in filiis dei, quando ille deus est glorificandus in consilio iustorum? Quoniam non possunt æquales illi esse, consilium ipsorum sit credere in illum. Quoniam non possunt ęquales illi esse nubes & filij

G & filij dei, restat consilium fragilitatis animæ huma-
1.Corin.1. næ, vt qui gloriatur in domino glorietur. Deus glorifi-
candus in consilio iustorum. *Magnus & terribilis in om-
nes qui in circuitu eius sunt.* Vbique deus. Qui ergo in cir-
cuitu eius sunt, qui vbique est? Si enim habet aliquos in
circuitu, quasi vndique finitus intelligitur. Porrò si ve-
rum dictum est à deo & de deo, Magnitudinis eius
non est finis: qui remanent, qui sunt in circuitu eius,
nisi quia ille qui vbique est, voluit per carnem in vno
Luca.2. & 23. loco nasci, in vna gente conuersari, in vno loco cruci-
figi, ex vno loco resurgere, ex vno loco in cœlū ascen-
dere? Vbi hoc fecit, in circuitu eius gentes sunt. Si ibi
remaneret vbi ista fecit, non esset magnus & terribilis
in omnes qui in circuitu eius sunt. Quia vero ibi sic
prædicauit, vt inde sui nominis mitteret prædicatores
per omnes gentes toto orbe terrarum, faciendo mira-
cula per seruos suos factus est magnus & terribilis in
omnes qui in circuitu eius sunt. *Domine deus virtutum
quis similis tibi? Potens es domine & veritas tua in circuitu tuo.*
Magna potentia tua, Tu fecisti cœlum & terram &
omnia quæ in eis sunt, sed plus est misericordia tua,
H quæ exhibuit veritatem tuam in circuitu tuo. Si enim
Matth.27. & 28. ibi solum prædicareris vbi nasci, vbi pati, vbi resurge-
re, vnde ascendere voluisti, impleta esset illa veritas
promissionis dei ad confirmandas promissiones pa-
Rom.15. trum: sed non impleretur, Gentes autem super mise-
ricordia glorificate deum, nisi illa veritas expandere-
tur, & ab illo loco vbi apparere voluisti in circuitu dif-
funderetur. Tu quidē in illo loco de nube propria in-
tonuisti, sed ad rigandum in circuitu gentium alias nu-
Matth.24. bes misisti. Vere potens implesti quod dixisti, Amodo
videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli.
Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo: Sed
cum cœperit veritas in circuitu prædicari, vtique fre-
Psal.2. muerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astite-
runt reges terræ, & principes conuenerunt in vnū ad-
uersus dominum, & aduersus Christum eius. Vtiq; cum
cœpisset veritas tua prædicari in circuitu tuo, tāquam
venires ad ducēdam coniugem ex alienigenis, occur-
Iudicū.14. rit leo fremēs & suffocatus est à te. Hoc enim præfigu-
ratum est in Sampson. Et illius verbis, meis sine nomi-
ne illius dictis non acclamaretis, nisi agnosceretis: au-
distis enim vt illi qui soletis complui à nubibus dei. Er-
I go veritas tua in circuitu tuo: sed quando sine persecu-
tionibus, quando sine contradictionibus, cum dictum
Luca.2. sit eum natum in signum cui contradicetur? Quia er-
go illa gens vbi nasci, vbi conuersari voluisti, tanquam
terra erat separata à fluctibus gētium, vt appareret ari-
da compluenda, reliquæ autem gētes mare erant in a-
maritudine sterilitatis suæ, quid facient prædicatores
tui spargētes veritatem tuam in circuitu tuo, quoniam
fremunt fluctus maris? quid facient? *Tu dominaris pote-
stati maris.* Nam quid facit mare sæuiendo, nisi diem
quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina
sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulauit. Secure ergo
pergant nubes, diffundant veritatem tuam in circuitu
tuo, non timeant rabidos fluctus, Tu dominaris pote-
stati maris. Mouetur quidem mare, & contradicit ma-
re, perstrepit mare, sed fidelis deus qui non vos sinet
1.Cor.10. tentari supra id quod potestis. Quia ergo fidelis est qui
non vos sinit tentari supra id quod potestis. *Motum au-
tem fluctuum eius tu mitigas.* Denique vt placaretur mare,
imò vt eneruaretur rabies maris, quid in ipso mari fe-
cisti? *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Est quidem
superbus draco in mari, de quo alia scriptura dicit,

Mandabo draconi ibi vt mordeat eū: est draco de quo K
dicitur, Draco hic quem finxisti ad illudendū ei, cuius Amos.9.
caput contundit super aquam. Tu, inquit, humiliasti si- Psal.103.
cut vulneratum superbum. Humiliasti te, & humiliatus
est superbus. Superbus enim per superbiā superbos te-
nebat, humiliatus est magnus, credēs autem in eum fa-
ctus est paruus. Dum nutritur paruus exemplo magnifi-
cati parui, quod tenebat diabolus perdidit, quia super-
bus non nisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis
exemplo didicerunt homines dānare superbiam suam,
imitari humilitatē Christi. Ita ergo ille perdendo quos
tenebat, etiā ipse humiliatus est, non correctus sed pro-
stratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Hu-
miliatus es & humiliasti, vulneratus es & vulnerasti:
neque enim eum non vulneraret sanguis tuus qui effu-
sus est, vt deleret chirographum peccatorum. Vnde e- Col.2.
nim superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tene-
bat? Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo san-
guine deleuisti: illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti.
Vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata
carne quam non habet, sed percusso corde vbi super-
bus est. *Et in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui* L
sunt cœli & tua est terra. A te pluant, super terram pluant.
Tui sunt cœli, per quos prædicata est veritas in circui-
tu tuo: tua est terra, quæ excipit veritatem in circuitu
tuo: denique quid de illa pluuia factum est? *Orbem ter-
rarum & plenitudinem eius tu fundasti, Aquilonem & maria tu
creasti.* Non enim aliquid contra te valet, contra crea-
torem suum. Et malitia quidem per suæ voluntatis
peruersitatem sæuire potest mundus, nunquam tamen
excedit modum positum à creatore qui fecit omnia.
Quid ergo timeo Aquilonem, quid timeo maria? Est
quidem in Aquilone diabolus, qui dixit, Ponam se- Esaia.14.
dem meam in Aquilonem, & ero similis altissimo: sed
humiliasti sicut vulneratum superbum. Ergo quod in
illis tu fecisti, plus valet ad dominationem tuam, quàm
illorum voluntas ad malitiam suam. Aquilonem &
maria tu creasti. *Thabor & Hermon in nomine tuo exulta-
bunt.* Montes isti intelliguntur, sed aliquid signifi-
cant. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.
Thabor interpretari dicitur veniens lumen. Sed vn-
de venit lumen de quo dictum est, Vos estis lumen Matth.5.
mundi, nisi ab illo de quo dictum est, Erat lumen ve- Ioan.1.
rum quod illuminat omnem hominem venientem in M
hunc mundum? Illud ergo lumen quod est lumen
mundi, ab illo lumine venit quod non aliunde accen-
ditur, vt timendum sit ne extinguatur. Ergo venit lu-
men ab illo, lucerna illa quæ non ponitur sub modio.
sed super candelabrum, veniens lumen Thabor. Her-
mon autem interpretatur anathema eius. Merito venit
lumen, & factum est anathema eius, cuius nisi diaboli
vulnerati superbi? Vt ergo illuminaremur abs te, datū
est vt anathema nobis esset, qui nos in suo errore & su-
perbia detinebat, à te nobis est. Ergo Thabor & Her-
mon in nomine tuo exultabunt, non in meritis suis, sed
in nomine tuo: dicent enim isti, Non nobis domine Psal.113.
non nobis, sed nomini tuo da gloriam, propter mare
sæuiens, ne forte dicant gentes, vbi est deus eorum.
Tuum brachium cum potentia. Nemo sibi aliquid arroget,
Tuum brachium cum potentia: à te facti sumus, à te de- Psal.9.
fensi sumus. Tuum brachium cum potentia. *Confirme-
tur manus tua & exaltetur dextera tua, iustitia & iudicium præpa-
ratio sedis tuæ.* Apparebit in fine iustitia tua & iudicium
tuum, nunc occulta sunt ista. Et de iudicio isto dici-
tur in alio Psalmo, Pro occultis filij erit manifestatio Psal.9.
indicij

A iudicij tui & iustitiæ tuæ. Ponētur quidā ad dexteram,
Matth.25. & quidā ad sinistram, & expauescent infideles cum viderint quod modo irridentes non credunt, Gaudebūt
iusti cum viderint quod modo nō videntes credunt.
Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: vtique in die
iudicij. Nunc ergo quid? *Misericordia & veritas præeunt faciem tuam.* Præparationem sedis tuæ, iustitiam tuam &
iudicium tuum venturum timerem, nisi antecederet te
misericordia & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedēte misericordia tua deles peccata mea, & exhibēdo veritatem, imples promissa tua?
Psal.24. Misericordia & veritas tua præeunt faciem tuam. Vniuersæ, inquit, viæ domini misericordia & veritas. In
his omnibus nō exultabimus, aut quod exultamus capiemus, aut verba sufficient lætitiæ nostræ, aut lingua
idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla
verba sufficiunt, *Beatus populus sciens iubilationem.* O beate popule putas intelligis iubilationem? Nullo modo
beatus es, nisi intelligas iubilationem. Quid est, intelli-
B gas iubilationem? Scias vnde gaudeas, quod verbis ex-
1.Cor.1. plicare non posis. Gaudium enim tuum non de te, vt
qui gloriantur, in domino glorientur: noli ergo exultare in superbia tua, sed in gratia dei. Vides ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, & intellexisti iubilationem: denique si intellexisti
in gratia iubilationem, ipsius gratiæ audi commendationē. Beatus certe populus sciēs iubilationem. Quam
iubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de
deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.* Thabor ille veniens lumen, nisi in lumine
vultus tui ambulet, vento superbiæ lucerna extinguitur. Domine in lumine vultus tui ambulabunt. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.* Thabor ille & Hermon in
nomine tuo exultabunt. Si volunt, tota die in nomine
tuo: sin autem exultabunt in nomine suo, non tota die
exultabunt. Non enim in gaudio perseuerabunt, quando de seipsis gaudebunt, & per superbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt. *Et
Rom.10. in iustitia tua exaltabuntur.* Non in sua iustitia, sed in tua,
ne sint zelum dei habentes, sed non secundum scientiam. Quidam enim notātur ab Apostolo quòd zelum
C dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes
Ibidem. dei iustitiam, & suam volentes constituere, & nō in lumine tuo exultantes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Sed
vnde? Quia zelum dei habent, sed non secundū scientiam. Populus autem sciens iubilationē, illi enim non
secundum scientiam: beatus autem populus non nesciens, sed sciēs iubilationem, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, nisi in nomine tuo ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, sed in
tua iustitia. Auferat de medio iustitiam suam, & humilietur: veniet dei iustitia, & exaltabitur. Et in iustitia tua
exaltabuntur. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in be-
Psal.88. neplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Quia tibi beneplacuit, non quia nos digni sumus. *Quoniam domini est susceptio.* Nam ego vt cumulus arenæ impulsus sum vt caderem, & cecidissem nisi dominus suscepisset me: quoniam domini est susceptio. *Et sancti Israel regis nostri.*
Ipse susceptio, ipse te illuminat: in eius lumine tutus es,
in eius lumine ambulas, iustitia eius exaltaris. Ipse te
suscipit, infirmitatem tuam ipse custodit, ipse te facit
robustum de se, non de te. *Tunc locutus es in aspectu filiis tuis & dixisti.* Locutus es in aspectu tuo, reuelasti hoc
Prophetis tuis. Ideo locutus es eis in aspectu, id est, in
reuelatione, vnde Prophetæ videntes dicebantur: viderunt quiddam intus quod dicerent foris, & in occulto D
audierunt quod palam prædicauerunt. Tunc locutus
es in aspectu filiis tuis, & dixisti, *Posui adiutorium super
potentem.* Intellexistis quem potentem? *Exaltaui electum
de populo meo.* Intelligitis quem electum, quem iam gaudetis exaltatum. *Inueni Dauid seruum meum.* Iustum Dauid, ex semine Dauid. *In oleo sancto meo vnxi eum.* De *Psalm.44.*
illo enim dicitur, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. *Manus enim mea auxiliabitur
ei, & brachium meum confortabit eum.* Secundum quod sus- *1.Reg.16.*
ceptio hominis facta est, secundum quod caro in vte- *Psal.44.*
ro virginis assumpta est, secundum quod ab illo qui in *Luca.1.*
forma dei æqualis est patri, forma serui suscepta est, & *Philip.2.*
factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem
crucis. *Non proficiet inimicus in eo.* Sæuit quidem inimicus, sed non proficiet in eo: solet quidem nocere, sed
non nocebit. Quid est ergo quod affliget? Exercebit,
non nocebit. Proderit sæuiendo, quia in quos sæuit
coronabuntur vincendo. Quid enim vincitur, si nihil
contra nos sæuit? Aut vbi adiutor noster deus, si nos
non dimicamus? Inimicus ergo faciat quod suum est, E
sed non proficiet inimicus in eo. *Et filius iniquitatis non
apponet nocere ei. Et concidam inimicos eius à facie illius.* Conciduntur à conspiratione sua, & quòd credunt conciduntur. Paulatim enim credunt, tanquàm comminuto
capite vituli venient in potum populi dei. Comminuit *Exod.32.*
enim caput vituli Moyses, sparsit in aqua, & dedit bibere filiis Israël. Comminuuntur omnes infideles, credunt paulatim, & à populo dei bibuntur, in corpus
Christi traiiciuntur. Et concidam inimicos eius à facie
illius. *Et eos qui oderunt eum fugabo.* Fugabo ne noceant.
Sed fugatorum istorum forte aliqui dicunt, Quò ibo à *Psal.138.*
spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Et videntes non
se habere quò fugiant ab omnipotente, conuersi fugiunt ad omnipotentem. Et eos qui oderunt eum fugabo. *Et veritas mea & misericordia mea cum ipso est.* Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Mementote
quantum potestis, quàm sæpe nobis commendentur
duo hæc, vt reddamus illa deo. Sicut enim ipse exhibuit nobis misericordiam, vt deleret peccata nostra: &
veritatem, vt impleret promissa sua: sic & nos ambu-
lantes in via eius debemus ei reddere misericordiam F
& veritatem: misericordiam, vt miserorum misereamur: veritatem, vt non inique iudicemus: non tibi tollat veritas misericordiam, nec misericordia impediat
veritatem. Si enim per misericordiam iudicaueris cōtra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris
misericordiam, non ambulabis in via dei, vbi misericordia & veritas occurrerūt sibi. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Quid opus est vt immoremur? Christiani estis, Christum agnoscite. *Et ponam in mari manum e- *Psal.84.*
ius.* Hoc est, dominabitur gentibus. *Et in fluminibus
dexteram eius.* Flumina currunt in mare, cupidi homines in amaritudinem huius seculi prolabuntur, omnia
tamen genera ista Christo subdita erunt. *Ipse inuocabit
me, pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam eum, excelsum apud reges terræ.* Martyres
nostri quorum natalitia celebramus, sanguinem suum
propter hæc credita & nondum visa fuderunt: quanto
fortiores nos esse debemus videndo, per quod illi crediderunt? Excelsum enim apud reges terræ illi nondum viderunt Christum, adhuc principes co[n]ueniebant in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nondum impletum erat quod in ipso Psalmo sequitur, Et nūc reges intelligite, erudimini omnes
qui iu-

G qui iudicatis terram, Iam ergo factus est Christus excel-
Psalm. 2. sus apud reges terræ. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Propter ipsum fidele testamentum, in ipso mediatum est testamentum, ipse mediator testamenti, ipse signator testamenti, ipse fideiussor testamenti, ipse testis testamenti, ipse hæreditas testamenti, ipse cohæres testamenti. *Et ponam in seculum seculi semen eius.* Non tantum in hoc seculo, sed in seculum seculi, quò transibit vtique semen eius. Quę est
Gala. 3. hæreditas eius? Semen Abrahæ quod est Christus: si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis. Et si in æternum accepturi hæreditatem, ponet in seculum seculi semen eius. *Et thronum eius sicut dies cœli.* Throni regum terrenorum, sicut dies terrę. Alij sunt dies cœli, alij sunt dies terræ. Dies cœli anni sunt illi, de quibus dicitur,
Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Dies terræ succedentibus vrgentur, præcedentes excluduntur: nec qui succedunt manent, sed veniunt vt eant, & penè antequam veniant eunt. Isti sunt dies terræ. Dies autem cœli quæ? Et vnus dies cœli, & illi anni non deficientes, nec initium habent nec terminum, nec vllus
H dies ibi angustatur inter hesternum & crastinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum, sed dies cœli semper præsentes sunt, vbi erit thronus eius in æternum. Quod restat, si placet, seruemus, quoniam longus est psalmus, & adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi acturi sumus. Reficite ergo vires, non dico animi vestri: nam video quòd animo infatigabiles estis, sed propter seruos animæ vt durent in ministerio corpora vestra, aliquantulum reficiemini, & refecti ad cibos redite.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

AD reliqua psalmi de quo in matutino locuti sumus animum intendite, & pium debitum exigite eo reddituro per nos, qui fecit nos & vos. Dominus Christus in superioribus psalmi ex promisso dei annũciabatur, & adhuc in his verbis etiam quæ tractaturi sumus, ipse annunciatur: de illo enim inter cætera paulò superius dictum erat, Et ego primogenitum ponã eum, excelsum apud reges terræ. In ęternum
I seruabo illi misericordiã meam, & testamẽtum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. De his & de omnibus supra ab ipso exordio quæ potuimus diximus: sequitur autem, *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo, neque nocebo eos in veritate mea. Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non reprobabo.* Magnum firmamentum, firmamentum promissionis dei. Filij huius Dauid, filij sunt sponsi: omnes ergo Christiani, filij eius dicuntur. Multum est autem quod promittit deus, quia si Christiani, hoc est, filij eius dereliquerint, inquit, legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, non contemnam eos, neque in perditione dimittam eos. Sed quid faciam? Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantum misericordia vocantis est, sed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna super te, & si filius bonus es, noli repellere disciplinam patris tui. Quis est enim filius cui non K
dat disciplinam pater eius? Det disciplinam, dum non auferat misericordiam. Cædat contumacem, dum tamen reddat hæreditatem. Tu si promissa patris bene agnouisti, non timeas flagellari, sed exhæredari. Quem *Hebræ. 12.*
enim diligit deus, corripit, flagellat autẽ omnem filium quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum sine peccato videat vnicum flagellatum? Visitabo ergo, ait, in virga iniquitates eorum: sic & Apostolus cõminatur. Quid vultis? In virga veniam ad vos? Absit vt *1. Cor. 4.*
dicerent pij filij, si cum virga venturus es, noli venire. Melius est enim erudiri in virga patris, quàm in blandimento perire prędonis. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorũ. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo. A quo? Ab illo scilicet Dauid, cui talia promisi, quẽ vnxi in oleo sancto meo præ participibus suis. Agnoscitis eum à quo non disperget deus misericordiam suam, ne quis forte solicitus dicat, quandoquidem Christum dicit, à quo se misericordiam suam non dispersurũ esse confirmat, quid ergo peccator? nunquid enim hoc dixit, Misericordiam autem meam non dispergam ab eis? Visitabo, L
inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Expectabas ad securitatẽ tuam, misericordiam vero meam nõ dispergam ab eis. Et quidem hoc nonnulli codices habent, sed emendaciores non habent: tamen & qui hoc habent, nihil ab re habẽt. Quomodo enim à Christo misericordiam suam non dispergit? Nunquid ipse saluator corporis, vel in terra, vel in cœlo peccauit, qui sedet ad dexteram eius, & interpellat pro nobis? A Christo tamen, sed à membris eius, à cor- *Rom. 8.*
pore eius quod est Ecclesia. Sic enim pro magno dicit, quòd ab illo non dispergat misericordiam suam, quasi non agnoscamus vnigenitum filium qui est in sinu patris: non enim pro persona sua ibi comparatur homo, sed vna persona est deus & homo. Ergo ab eo nõ dispergit misericordiam suam, cum à mẽbris eius, cũ ab eius corporenõ dispergit misericordiam suam, in quo & ipse in terra persecutiones patiebatur, cum iam sederet in cœlo, & nõ de cœlo clamabat, Saule Saule, quid *Acto. 9.*
persequeris seruos meos: nec, quid persequeris sanctos meos: nec, quid persequeris discipulos meos, sed, quid me persequeris? Sicut ergo cum eum sedentem in cœ- M
lo nemo persequeretur clamauit, quid me persequeris, cum caput membra sua cognosceret, & à cõpage corporis sui caput charitas non separaret: sic cum misericordiam suam nõ dispergit ab eo, à nobis vtique non dispergit, qui sumus mẽbra eius & corpus eius: nec ideo tamẽ debemus securi peccare, & peruerse nobis polliceri, quoniam quicquid fecerimus non perimus. Sunt enim quædam peccata & quædã iniquitates, de quibus quidem differere atque definire, aut impossibile nobis est, aut si iam esset possibile, certe tempori lõgum esset. Nemo enim potest se dicere esse sine peccato, quia si di- *1. Ioan. 1.*
xerit mentietur. Si enim dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos decipim⁹, & veritas in nobis nõ est. Ergo vnusquisque pro peccatis suis necessario flagellatur, sed ab eo si Christian⁹ est dei misericordia nõ dispergitur. Planè si in tãtas ieris iniquitates, vt repellas à te virgam verberãtis, si repellas manum flagellantis, & de disciplina dei indigneris, & fugias à patre cędente, & nolis eum verberantem patrem pati, quia non parcit peccanti, tu te alienasti ab hęreditate, ipse te nõ abiecit: nam si maneres flagellatus, non remaneres exhæredatus. Misericordiam vero, inquit, meam non dispergam ab eo,

A ab eo,neq; nocebo in veritate mea. Ad hoc enim non
dispergetur misericordia liberantis,vt non noceat veritas vindicātis. Neq; prophanabo testamentū meum,
& quæ procedunt de labiis meis non reprobabo. Non
quia filij eius peccant,ideo ego mendax inueniar: promisi,facio. Pone quia volunt illi etiā cum desperatione
peccare,& stare omnino in peccato,vt offendant oculos patris,& exhæredari mereātur:nónne ipse est deus,
Matth.3. de quo dictum est, de lapidibus istis suscitabit filios Abrahæ?Itaque dico vobis fratres,multi Christiani tolerabiliter peccant, multi flagello à peccato corrigūtur,
& emendantur,& sanantur:multi omnino auersi,dura
ceruice obnitentes aduersus disciplinā patris,& ipsam
omnino dei hæreditatem recusantes, habentes tamen
signum Christi,eunt in tales iniquitates,vt non possint
nisi recitari inter eos,quoniam qui talia agunt regnum
Gala.5. dei nō possidebunt. Nō tamen propter hos remanebit
Matth.3. Christus sine hæreditate,nō propter paleam etiam fru-
& 13. mēta interibunt,non propter pisces malos nihil ex illa
2. Timo.2. sagena mittetur in vascula. Nouit dominus qui sunt e-
Rom.8. ius: securus enim pmisit, qui nos antequā essemus prædestinauit: quos autem prædestinauit,illos & vocauit:
quos autem vocauit,illos & iustificauit:quos autem iu-
B stificauit,illos & glorificauit. Peccent quantum volunt
desperati,respódeant membra Christi, Si deus pro nobis quis contra nos? Non ergo nocebit deus in veritate
sua,non erit fallax,nec prophanabit testamētum suum.
Manet immobile testamentum eius, quia ipse sibi præsciens prædestinauit hæredes. Et quæ procedunt de labiis eius non reprobabit. Audisti iam confirmationem
tuam: audi securitatem tuam, si te in membris Christi
esse cognoscis. *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar.*
Expectas vt iterum iuret deus: quotiens iuraturus est,si
semel iurando mentitur? Vnam iurationem pro vita
nostra habuit,qui pro nobis ad mortem vnicum suum
misit. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar.
Semen eius in æternum manebit. In æternum manet semen
eius,quia nouit dominus qui sunt eius. *Et sedes eius sicut
sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Sedes eius,quibus dominatur,in quibus sedet,
in quibus regnat. Si sedes eius, & membra eius: quia etiam membra nostra sedes sunt capitis nostri. Videte
quemadmodum cætera omnia membra nostra caput
C portent: caput autē ipsum super se non portat aliquid,
sed ipsum portatur à cæteris mēbris nostris, quasi totū
corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo eius om-
Matth.13. nes,in quibus regnat deus. Sic erunt, inquit, omnes in
conspectu meo sicut sol: quia iusti fulgebunt in regno
patris mei sicut sol. Sed sol spiritaliter, non corporali-
Matth.5. ter: sicut lucet iste de cœlo quem facit oriri super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos. Denique
iste sol in conspectu est,non solum hominum,verumetiam pecorum minutissimarumq; muscarum. Quod
enim quorumlibet vilissimorum animalium nó videt
solem istū? At vero de isto sole quid ait proprie? Sicut
sol in conspectu meo,non in conspectu hominū, non
in conspectu carnis,non in conspectu mortalium animalium,sed in cōspectu meo. Et sicut luna,sed quæ luna? Perfecta in æternum. Etenim etsi perficitur luna ista
quam nouimus,alio die incipit minui posteaquam perfecta fuerit. Sicut luna,inquit, perfecta in æternum, sic
perficietur sedes eius tanquā luna: sed luna in æternum
perfecta. Si sol,quare & luna? Per lunam solent significare scripturæ mortalitatem carnis huius,propter augmenta & detrimenta, propter transitoriam speciem.
Denique & Hiericho luna interpretatur. Et vtique qui- D
dam qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, in- Luca.10.
cidit in latrones: descendebat enim ab immortalitate
ad mortalitatem. Similis est ergo caro ista lunæ, quæ
omni tempore & omni mense patitur augmēta & detrimenta: sed erit caro ista nostra in resurrectione perfecta, & testis in cœlo fidelis. Itaque si in solo animo
perficeremur,tantummodo soli nos compararet. Rursus si in solo corpore perficeremur,tantummodo lunæ
nos compararet. Sed quia perficiet nos deus & in animo & in corpore, secundum animum dictum est,sicut
sol in conspectu meo, quia animum non videt nisi
deus: & sicut luna iam caro perfecte in æternum, in
resurrectione mortuorū,& testis in cœlo fidelis. Quia
vera dicebantur omnia de resurrectione mortuorum,
obsecro vos audite hoc iterum planius,& mementote.
Scio enim quosdam intellexisse, alios vero fortasse
quid dixerim adhuc inquirere. In nulla re sic contradicitur fidei Christianæ,quàm in resurrectione carnis.
Denique ille qui natus est in signum, cui contradici- Luca.2.
tur, & ipse carnem suam resuscitauit, vt obuiam iret
contradictori: & qui posset membra sua sic sanare, vt
ea vulnerata fuisse non appareret,cicatrices seruauit in
corpore, vt vulnus dubitationis sanaret in corde. In E
nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam
obnixe,& contentiose contradicitur fidei Christianæ,
sicut de carnis resurrectione. Nam de animi immortalitate multi etiam Philosophi gentium multa disputauerunt,& immortalem esse animum humanum pluribus & multiplicibus libris conscriptum memoriæ reliquerunt. Cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis,non titubant,sed apertissime contradicunt,& contradictio eorum talis est, vt dicant fieri non posse, vt
caro ista terrena possit in cœlum ascendere. Ideo luna
ista perfecta in æternum,& aduersus omnes contradictores testis in cœlo fidelis. Hæc de Christo promissa
sunt, quàm certa, quàm firma, quàm aperta, quàm indubitata. Nam etsi quædam sunt tecta mysteriis, quædam tamen sic manifesta, vt ex ipsis facillime aperiantur obscura. Hæc cum ita sint, videte quid sequitur.
*Tu vero repulisti & ad nihilum deduxisti, distulisti Christum tuum.
Auertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctuarium eius. Destruxisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius formi- F
dinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum eius, iucundasti
omnes inimicos eius. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es
opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti. Minuisti dies sedis eius, perfudisti eum confusione.* Quid est hoc? Illa omnia promisisti, tu vero ista
contrarie fecisti. Vbi sunt promissiones ad quas paulo
ante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus,de quibus securi gratulabamur,quasi alius promiserit, alius euerterit? Quod mirandum est: non alius,
sed tu. Tu vero qui promittebas, tu qui confirmabas,
tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas,
illa promisisti,ista fecisti. Vbi tenebo iusiurādum tuum,
vbi inueniam promissum tuum? hæc promisisti, hæc
fecisti. Quid est hoc? Ita vero falsum promitteret deus,
aut falsum iuraret? Quare ergo illa promisit, & ista fecit? Ego dico quia ista fecit, vt promissa firmaret. Sed
quis ego qui ista dico? Videamus si hoc veritas dicit,
tunc non erit inane quod dico. Dauid positus erat,cui
promitterentur hæc omnia in semine eius quod est
Christus implenda. Propter promissa ergo quæ dicta
sunt ad Dauid,expectabāt homines impleri in Dauid.

Proinde

G Proinde ne quiſquã Chriſtianus cum diceret de Chriſto dixit: alius diceret, non,ſed de illo Dauid dixit, & erraret cum diceret,cum videret impleta omnia eſſe in Dauid: deſtruxit ea in Dauid, vt cum videas ea in illo non impleta quæ neceſſe eſt impleri,quęras alterum in quo oſtẽdatur impleri. Ita etiam dictum eſt de Eſau & Iacob,Maior ſeruiet minori: & inueniemus maiorem adoratum à minore,cum ſcriptũ ſit, Maior ſeruiet minori. Et cum in illis duobus præcedẽtibus videris non impletum,expectes duos populos, in quibus impleatur quod non mendax deus polliceri dignatur. Ecce ex ſemine tuo dixit Dauid,ponam ſuper ſedem tuam. Promiſit ex ſemine eius in ęternum aliquid,& natus eſt Salomon. Factus eſt autem tantæ ſapientiæ tantæq; prudentiæ, vt promiſsio dei de ſemine Dauid in illo putaretur impleta. Sed cecidit Salomon, & dedit locum ſperandi Chriſtum, vt quoniam deus nec falli poſſet nec fallere, quem ſciebat caſurum, non in eo poneret promiſſum ſuum, ſed poſt caſum eius reſpiceres tu deum,& flagitares promiſſum tuũ. Ergo domine mẽtitus es? Non imples quod promiſiſti? nõ exhibes quod

[Gene. 25. — 3. Reg. 11.]

H iuraſti? Forte hic dicturus tibi erat deus, Iuraui quidem & promiſi,ſed iſte noluit perſeuerare. Quid ergo tu domine deus,non pręſciebas iſtum non perſeueraturum? Vtique ſciebas. Quare ergo in non perſeueraturo mihi quod æternum eſſet promittebas? nõnne tu dixiſti? Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis nõ ambulauerint,& mandata mea non cuſtodierint,& teſtamentum meum prophanauerint, manebit tamen promiſsio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuraui in ſancto meo,intus in ſecreto quodã, in ipſo fonte, vnde Prophetæ biberunt qui nobis hęc eructauerunt. Semel iuraui,inquit,ſi Dauid mentiar. Exhibe ergo quod iuraſti,redde quod promiſiſti. Sublatum eſt de iſto Dauid,ne expectaretur in iſto Dauid. Expecta ergo quod promiſi,nouit illud & ipſe Dauid: vide enim quid dicat, Tu vero repuliſti & ad nihilũ deduxiſti. Ergo vbi eſt quod promiſiſti? Diſtuliſti Chriſtum tuum: quamuis triſtia quædã enumeret, in hoc tamẽ verbo reficit nos. Manet omnino deus quod promiſiſti, nã & Chriſtum tuum non abſtuliſti,ſed diſtuliſti. Huic ergo Dauid in quo ſperabãt ignari promiſſa ſua deum completurum, videte quid accidit,vt promiſſa dei firmius in alio ſperata compleantur. Diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti

I teſtamentum ſerui tui. Vbi eſt enim teſtamentum vetus Iudęorũ? vbi eſt terra illa promiſsionis,in qua habitantes peccauerunt,qua deleta migrauerunt? Regnum Iudæorum quæris,non eſt: altare Iudæorum quæris,non eſt: ſacrificium Iudæorum quæris,non eſt: ſacerdotium Iudæorum quæris,non eſt. Euertiſti teſtamentum ſerui tui,prophanaſti in terra ſanctitatẽ eius. Sancta illa quæ habebant,terrena eſſe oſtẽdiſti. Deſtruxiſti omnes macerias eius quibus eum muniera̋s. Quando enim diriperetur,niſi maceriæ dirutæ fuiſſent? Poſuiſti munitiones eius formidinem. Quid eſt formidinem? vt dicatur peccantibus,Si deus naturalibus ramis nõ pepercit,neque tibi parcet. Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam,omnes ſcilicet gẽtes per viam,hoc eſt,per vitam iſtã tranſeuntes diripuerunt Iſraël,diripuerunt Dauid. Primũ videte fruſta eius in omnibus gentibus: de ipſis enim dictum eſt, Partes vulpium erunt. Reges quippe impios vulpes appellauit ſcriptura, doloſos & timidos,quos terret virtus aliena. Ideo ipſe dominus cũ de Herode comminante loqueretur, Dicite,inquit,vulpi illi. Rex qui neminem hominũ timet, ipſe vulpes non

[Rom. 11. — Pſal. 62. — Lucæ 13.]

eſt,leo ille de tribu Iuda,cui dicitur,Aſcendiſti recumbens,dormiſti ſicut leo. Poteſtate aſcendiſti, poteſtate dormiſti: quia voluiſti dormiſti,quia voluiſti aſcẽdiſti: ideo in alio Pſalmo dicit, Ego dormiui. Nõnne plana erat ſententia, Dormiui & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus ſuſcepit me? Quare additũ eſt ego? Et cum magno põdere pronunciatũ eſt,ego dormiui. Ego dormiui,illi ſęuierunt,illi perſecuti ſunt: ſed ſi noluiſſem, nõ dormiſſem. Ego dormiui: ergo de quibus dictum erat,Partes vulpium erunt: de his dictũ eſt nũc, Diripuerũt eum omnes tranſeuntes viam,factus eſt opprobrium vicinis ſuis. Exaltaſti dexteram inimicorum eius,iocũdaſti omnes inimicos eius. Aduertite Iudęos, & videte omnia impleta quæ prædicta ſunt. Auertiſti adiutorium gladij eius: Quomodo ſolebãt pauci dimicare,multos proſternere? Auertiſti adiutorium gladij eius,& non es opitulatus ei in bello. Merito victus, merito captus,merito à regno ſuo alienat⁹, merito diſperſus. Eam enim terram perdidit, pro qua dominum occidit. Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Diſſoluiſti eum ab emũdatione. Quid

[K — Gene. 49. — Pſal. 3.]

L eſt hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Quantũcunque enim cædat deus,quantumlibet iraſcatur,quãtumlibet verberet,flagellet ligatũ, tamẽ flagellet quem mundet,nõ diſſoluat ab emundatione. Si enim diſſoluit ab emundatione,iam non habet mundandum, ſed proiiciendum. A qua ergo emũdatione diſſoluitur Iudæus? A fide. Ex fide enim viuimus,& de fide dictũ eſt, Fide mundans corda eorum. Et quia ſola fides Chriſti mundat, non credentes in Chriſtũ ſoluti ſunt ab emũdatione. Diſſoluiſti eum ab emũdatione,& ſedem eius in terra colliſiſti, merito & fregiſti, minuiſti dies ſedis eius. Putabant ſe in æternum regnaturos: minuiſti dies ſedis eius, perfudiſti eum confuſione. Hæc omnia venerunt Iudæis, non tamen ablato Chriſto, ſed dilato. Videamus ergo vtrum impleat deus promiſſa ſua. Poſt hæc dura quæ commemorauit eueniſſe illi populo & illi regno, ne ibi putaretur deus impleuiſſe quod promiſerat,& nõ daret alterum regnum in Chriſto, cuius regni non erit finis, alloquitur eum Propheta & dicit, *Quouſque domine auerteris in finem?* Forte enim non in finem & ab ipſis, quia cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. Interea tamen *Exardeſcet ſicut ignis ira tua. Memento*

[Acto. 15. — Rom. 11.]

M *quæ eſt ſubſtantia mea.* Dauid iſte dicit poſitus in carne in Iudæis,poſitus in ſpe in Chriſto, Memẽto quæ eſt ſubſtantia mea. Non enim quia Iudæi defecerunt, defecit ſubſtantia mea. Etenim de illo populo virgo Maria, de virgine Maria caro Chriſti, & caro illa non peccatrix, ſed peccatorum mundatrix. Ibi eſt enim, inquit, ſubſtantia mea. Memento quæ eſt ſubſtantia mea. Non enim omnino interiit radix, veniet ſemen cui promiſſum eſt, diſpoſitum per angelos in manu mediatoris. Memento quæ eſt ſubſtantia mea. *Non enim vane conſtituiſti omnes filios hominum.* Ecce omnes filij hominum ierunt in vanitatem, tu tamen non vane illos conſtituiſti. Cum ergo ierunt omnes filij hominum in vanitatem,quos tu non vane conſtituiſti,vnde eos mundares à vanitate? Nunquid nihil tibi ſeruaſti? Illud quod tibi ſeruaſti vnde mũdares homines à vanitate, ſanctus ille tuus, in eo ſubſtantia mea. Ex illo enim mundantur omnes, quos non fruſtra conſtituiſti à propria vanitate, quibus dicitur, Filij hominum quouſque graues corde, vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium? Forte ſoliciti fact⁹ conuerterentur à vanitate,

[Gala. 3. — Pſal. 4.]

inuenirent

[A] inuenirent se vanitate inquinatos, quæreret vnde mũdarẽtur. [Ibidem.] Succurre, fac securos. Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum, Sanctũ suum admirabilem fecit, inde omnes vanitates mũdauit. Ibi est, inquit, substãtia mea, memento eius. Non enim vane cõstituisti omnes filios hominum. Ergo seruasti aliquid vnde mundarentur. Quis est iste quem seruasti? *Quis est homo qui viuet & nõ videbit mortem?* Ergo ille homo qui viuet & non videbit mortem, ipse mundat à vanitate: non enim in vanitate cõstituit omnes filios hominum. Aut potest illos contemnere qui fecit illos, nõ eos conuerteret, & non mũdaret? Quis est homo qui viuet, [Rom. 6.] & non videbit mortem? Surgens enim à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra nõ dominabitur: denique [Psal. 15.] cum in alio Psalmo scriptum legatur, Non derelinques animam meã in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: assumit hoc testimonium apostolica disciplina, & ita in Actibus Apostolorum cõtra in- [Acto. 2. & 13.] fideles disputat, dicens, Viri fratres, scimus quia Dauid Patriarcha mortuus est, & caro eius vidit corruptionẽ: non ergo de illo dictum est, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Si ergo non de illo dictum est, [B] de quo dictum est, Quis est homo qui viuet & nõ videbit mortem? Sed forte nullus est, imò quis est vt quæras dictũ est, vt nõ desperes. Sed forte est aliquis homo qui viuet & nõ videbit mortem, nõ tamen dixit de Christo qui mortuus est. Nullus omnino homo est qui viuet, & non videbit mortẽ, nisi qui iam pro mortalibus mortuus est. Nam vt scias quia de illo dixit, vide quid sequitur, Quis est homo qui viuet & nõ videbit mortem? ergo nunquam fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo viuet, & non videbit mortem? *Eruet animam suam de manibus inferni.* Ecce vere solus omnino, singulariter solus viuit, & non videbit mortem, & eruet animã suam de manibus inferni: quia etsi cęteri fideles eius resurgẽt à mortuis, & viuent & ipsi in æternum, & non videbũt mortẽ, non tamẽ animam suam ipsi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animã suã de manib[us] inferni, ipse eruet animas fideliũ suorum, ipsi se eruere nõ pos- [Ioan. 10.] sunt: probat, quia ipse animam suam eruit. Potestatẽ habeo ponendi animam meã, & potestatẽ habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me, quia ego dormiui: [C] sed ipse eã pono à me, & iterũ sumo eam, quia ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni. Sed & in ipsa fide Christi laboratũ est aliquantũ, & diu dixerunt gentes frementes, quando morietur & peribit no- [Psalm. 40.] men eius? Propter hos ergo iam in Christum credẽtes, sed aliquandiu laboraturos, sequitur & dicit, *Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine?* Iã agnouimus Christum mundatorem, iam tenemus in quo comples promissa. Exhibe in illo quod promisisti, ipse est qui viuet & non videbit mortem. Ipse est qui eruit animã suam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerũt ista martyres, quorum natalitia celebramus, ipse viuet & non videbit mortem, ipse eruet animã suam de manibus inferni, & nos propter te mortificamur tota die, [Psal. 43.] deputati sumus velut oues occisionis. Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine? *Quas iurasti Dauid in veritate tua? Memento opprobrij seruorũ tuorum.* Iam in illo viuente, iam in illo cœlo ad dexteram patris sedente, opprobria obiecta sunt Christianis: crimen de Christo Christiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, & habẽs filios [Esaiæ. 54.] abũdãtiores quàm illa quæ habebat virũ, audiuit igno- [Gala. 4.] minias, audiuit opprobria: sed Ecclesia multiplicata extendens in dexteram atque sinistram ignominiã vi-

duitatis suæ, iam non est memor. Memẽto domine a- [D] pud quem est abundantia suauitatis memoriæ tuæ: memento, noli obliuisci. Quid memẽto? Memẽto opprobrij seruorũ tuorũ, *Quod continui in sinu meo multarũ gentiũ.* Ibã, inquit, prædicare, & opprobria audiebã, & in sinu meo continebam, quia implebã. Blasphemamur, rogamus, quasi purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsema. [1. Cor. 4.] Diu continuerunt Christiani opprobria in sinu suo, in corde suo, nec audebant resistere cõuiciantibus, antequam crimen videretur respõdere pagano. Nunc iam crimen est remanere paganũ. Gratias domino, memor fuit opprobriorum nostrorũ, exaltauit cornu Christi sui, fecit admirabilem apud reges terræ. Iam modo nemo insultat Christianis, aut si insultat, nõ publice insultat: sic loquitur mala, vt plus timeat audiri, quàm velit credi. Quod continui in sinu meo multarũ gentium. *Quod exprobrauerunt inimici tui domine.* Et Iudæi & Pagani, *Quod exprobrauerunt?* Quid exprobrauerunt? *Commutationem Christi tui.* Hoc exprobrauerunt, commutationem Christi tui. Hoc enim obiecerunt, quia mortuus est Christus, quia crucifixus est Christus. Quid obiicitis insani? Quanuis iã nemo est qui obiiciat, tamen [E] si qui reliqui remanserũt, quid obiicitis, quia mortuus est Christus? Ille non perimebatur, sed commutabatur. Mortuus dicitur propter triduũ. Ecce quid exprobrauerunt inimici tui, non amissionẽ, nõ perditionem, sed planè cõmutationẽ Christi tui. [illegible] Mutatus est ille à temporali vita ad ęternam, mutatus est à Iudæis ad gentes, mutatus est etiã à terra in cœlũ. Eant nũc vani inimici tui, & adhuc exprobrent cõmutationem Christi tui. Vtinã & ipsi mutentur, & cõmutationẽ Christi tui nõ exprobrabũt: sed displicet Christi mutatio, quia ipsi mutati nolunt. Neque enim est illis cõmutatio, & nõ timuerunt deum, [Psal. 54.] quòd exprobrauerunt inimici tui cõmutationẽ Christi tui. Et exprobrauerunt illi cũmutationẽ: tu autẽ quid? *Benedictionem autem domini in æternũ, fiat fiat.* Gratias misericordiæ ipsius. Quid dicam aliud, quàm gratias gratiæ ipsius? Nos enim gratias agimus, nõ damus, nec reddimus, nec referimus, nec repẽdimus gratiã: sed tantũ verbis agimus, retribuimus. Ipse nos gratis saluos fecit, ipse impietates nostras attendit, ipse nos non eum quærẽtes quæsiuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli & potestate dæmoniorũ. Alligauit [F] nos fide mundãdos, vnde soluit illos inimicos qui nõ credũt, & ideo mundari nõ possunt. Dicãt qui remãserunt quicquid volunt, quotidie in dies singulos minus minusque remanebũt: obiiciãt, irrideant, exprobrent, nõ interitũ, sed cõmutationem Christi tui, nõ vident quia cum ista dicunt, deficiunt aut non credendo, aut moriẽdo? Illorũ enim maledictio tẽporalis est, benedictio autẽ domini in æternũ: & ad cõfirmandã benedictionem ne quis timeat, fiat fiat, ista subscriptio est cautionis domini. Securi ergo de promissionibus eius, præterita credamus, præsentia cognoscamus, futura speremus, non nos auertat inimicus à via, vt qui colligit nos tanquã pullos suos sub alis suis, foueat nos: nec aberremus ab alis eius, ne accipiter æthereus rapiat implumes adhuc pullos. Nõ enim de se debet Christianus sperare, si vult esse firmus: vapore materno nutriatur. Ille est enim gallina colligens pullos suos, de qua improperatur illi ciuitati infideli Hierusalẽ, [Luc. c. 13.] Quotiens volui colligere filios tuos, tãquã gallina pullos suos sub alis suis, [Matth. 23.] & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: hinc dictũ est, Posuisti munitiones eius formidinem. Quia ergo illi noluerunt contegi sub alis gallinæ huius,

G huius, & tale exẽplum dederunt quo timere debeamus
à volaticis ſpiritibus immundis, quærẽtibus quotidie
quod rapiãt, intremus ſub alas gallinę huius diuinę ſa-
pientiæ, quoniã propter pullos ſuos infirmata eſt vſq;
ad mortẽ, Amemus dominũ deũ noſtrũ, amemus Ec-
cleſiã eius: illum ſicut patrẽ, iſtã ſicut matrem: illũ ſicut
dominũ, hanc ſicut ancillã eius, quia filij ancillæ ipſius
ſumus. Sed matrimoniũ hoc magna charitate cõpagi-
natur. Nemo offendit vnũ, & promeretur alterũ: nemo
dicat, ad idola quidẽ vado, arreptitios quidẽ & ſortile-
gos cõſulo, ſed tamẽ dei Eccleſiã nõ relinquo, catholi-
cus ſum: tenens matrẽ offendis patrẽ: alius itẽ dicit, Ab-
ſit à me, nõ cõſulo ſortilegũ, nõ quæro arreptitium, nõ
quęro diuinationes ſacrilegas, nec eo ad adoranda dę-
monia, nõ ſeruio lapidibus, ſed tamen in parte Donati
ſum. Quid tibi prodeſt nõ offenſus pater, qui offenſam
vindicat matrẽ? Quid prodeſt ſi dominũ cõfiteris, deũ
honoras, ipſum pręedicas, filiũ eius agnoſcis, ſedentẽ ad
dexterã patris cõfiteris, & blaſphemas Eccleſiam eius?
Non te corrigunt exẽpla humani cõiugij? Si haberes a-
liquem patronũ, cui quotidie obſequereris, cuius limi-
H na ſeruiendo cõtereres, quem quotidie nõ dico ſaluta-
res, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia, ſi
vnũ crimẽ de eius cõiuge diceres, nunquid domũ eius
intrares? Attendite ergo chariſsimi, tenete omnes vna-
nimiter deũ patrẽ & matrẽ Eccleſiã. Natalitia ſancto-
rũ cũ ſobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præceſ-
ſerunt, & gaudeant de vobis, qui orãt pro vobis, vt be-
nedictio domini in ęternũ maneat ſuper vos, fiat fiat.

In Pſalmum octuageſimumnonum

Enarratio.

ORatio Moyſi hominis dei, Prænotatur Pſalmus
iſte, per quem hominẽ ſuum deus legem de-
dit populo ſuo, quem per eundẽ hominẽ ſuũ
de domo ſeruitutis liberans, quadraginta an-
per eremum duxit. Fuit ergo Moyſes miniſter veteris
teſtamenti, & Propheta noui teſtamenti: omnia quippe
illa in figura contingebant in illis: ſicut ait Apoſtolus,
1. Cor. 10. Scripta ſunt autẽ ad correptionem noſtrã, in quos fi-
nis ſeculorũ obuenit. Secundũ hãc ergo diſpenſationẽ
quæ facta eſt per Moyſen, inſpiciendus eſt Pſalmus iſte
qui ex eius oratione titulum accepit. *Domine, inquit, re-
fugium tu factus es nobis in generatione & generationem.* Siue in
omni generatione, ſiue in duabus, vetere & noua, quia
I ſicut dixi, miniſter fuit ille teſtamenti pertinẽtis ad ge-
nerationem veterẽ, & Propheta teſtamenti pertinẽtis
ad generationem nouã. Cuius teſtamenti ſponſor ſpõ-
ſuſq; coniugij, quod de illa generatione ſortitus eſt, ait
Ioan. 8. ipſe Ieſus, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de
me enim ille ſcripſit, Non enim credendum eſt ab ipſo
omnino Moyſe iſtum Pſalmũ fuiſſe conſcriptum, qui
vllis eius literis inditus non eſt, in quibus eius cantica
ſcripta ſunt, ſed alicuius ſignificationis gratia tam ma-
gni meriti ſerui dei nomen adhibitum eſt, ex quo diri-
geretur legentis vel audientis intẽtio. Factus es, inquit,
nobis domine refugium in generatione & generatio-
nem. Quale autem refugium factus ſit, quoniã ſcilicet
nobis cœpit eſſe quod non erat, id eſt, refugium: nõ au-
tem ipſe non erat antequã nobis eſſet refugium, ſecutus
adiunxit, *Priuſquam montes fierent, & formaretur terra & orbis
terra, & à ſeculo vſque in ſeculum tu es.* Tu ergo qui ſemper
es, & antequam eſſemus, & antequam mundus eſſet, re-
fugiũ ex quo ad te conuerſi ſumus factus es nobis: non
mihi autem videtur vtcunque intelligẽdum quod ait,
Priuſquam mõtes fierent & formaretur terra: vel ſicut
alij codices habent, quod de vno verbo Gręco expreſ- K
ſum eſt, fingeretur terra. Mõtes quippe partes terrę ſunt
altiores: & vtique ſi antequam formaretur terra deus
eſt à quo terra formata eſt, quid magnum de mõtibus
vel quibuſlibet aliis eius partibus dicitur, cum ſit deus
non ſolum ante terrã, ſed & ante cœlum & terram, &
ante omnem corporalem & ſpiritalẽ creaturã? Sed ni-
mirum vniuerſa creatura rationabilis hac differentia
fortaſſe diſtincta eſt, vt mõtium nomine ſignificaren-
tur celſitudines angelorum, & terræ nomine humilitas
hominum. Et ideo quamuis omnia quæ creata ſunt, nõ
incongrue vel facta vel formata dicantur, tamẽ ſi ver-
borum iſtorum eſt vlla proprietas, facti ſunt angeli, qui
cũ in eiſdẽ cœleſtibus enumerarẽtur operibus, ita enu-
meratio ipſa concluſa eſt, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe Gene. 2.
mandauit & creata ſunt. Vnde autẽ homo ſecundum Pſal. 32.
corpus fieret, terra formata eſt: nã hoc verbo ſcriptura
vtitur, vbi legimus, vel finxit deus, vel formauit deus
hominẽ de limo terræ. Ergo priuſquam fierent ea quæ
in creatura tua ſumma atq; magna ſunt: quid enim ma-
ius rationali cœleſtiq; creatura: & priuſquã fingeretur L
terra vt eſſet qui te agnoſceret & laudaret in terra: &
hoc parũ eſt, quia iſta cœperunt, ſiue in tempore ſiue cũ
tempore, ſed à ſeculo & vſq; in ſeculũ tu es. Quod cõ-
uenientius diceretur ab ęterno in æternum. Non enim
à ſeculo deus, quia eſt ante ſecula: aut vſq; in ſeculum,
cuius eſt finis, cum ſit ille ſine fine: ſed ex ambiguo ver-
bo Græco fit plerunq; in ſcripturis, vt vel ſeculum pro
æterno, vel ęternũ pro ſeculo ponat Latinus interpres.
Optime autem non ait à ſeculo tu fuiſti, & vſque in ſe-
culũ tu eris: ſed præſentis ſignificationis verbũ poſuit,
inſinuans dei ſubſtantiã omnimodo incõmutabilem,
vbi nõ eſt, fuit & erit, ſed tantũmodo eſt: vnde dictum
eſt, Ego ſum qui ſum: &, Qui eſt, miſit me ad vos: Et, mu Exod. 3.
tabis ea & mutabuntur, tu autem idẽ ipſe es, & anni tui
non deficient. Ecce quæ ęternitas facta eſt nobis refu-
gium, vt in ea mãſuri, ad eã de hac tẽporis mutabilita-
te fugiamus. Sed quoniã cum hic ſumus, in magnis &
multis tentationibus viuimus, quibus ne auertamur ab
iſto refugio metuẽdum eſt, intueamur quid cõſequen-
ter oratio poſcat hominis dei. *Ne auertas hominem in hu-
militatem.* Id eſt, ne à tuis æternis atque ſublimibus ho-
mo auerſus, temporalia cõcupiſcat, ſapiatq; terrena. Et
hoc à deo petit quod deus ipſe præcepit, ſimili omni- M
no ſententia qua in oratione dicimus, Ne nos inferas Matth. 6.
in tentationẽ: denique & hic adiungit, *Et dixiſti, conuer-
timini filij hominum.* Tanquã diceret, hoc à te peto quod
ipſe iuſsiſti, dans eius gratiæ gloriam, vt qui gloriatur,
in domino glorietur, ſine cuius adiutorio, per arbitriũ
voluntatis tentationes huius vitæ ſuperare non poſſu-
mus. Ne auertas, inquit, hominem in humilitatẽ: & ta-
men tu dixiſti. Cõuertimini filij hominũ. Sed da quod
iuſsiſti, precẽ petentis exaudiẽdo, & adiuuãdo volen-
tis fidem. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies
heſterna eſt qua præteriit.* Ideo debemus ad refugiũ tuum,
vbi ſine vlla mutabilitate tu es, ab his prætereuntibus
labentibúſque conuerti: quoniam quantumlibet huic
vitæ longum tempus optetur, mille autem anni ante
oculos tuos tanquam dies heſternus eſt qui præteriit:
non ſaltem tanquam dies craſtinus qui venturus eſt, ita
omnia quę temporis fine clauduntur, pro tranſactis ha
benda ſunt. Vnde & ea ſibi Apoſtoli Pauli poſtpoſuit Philip. 3.
intentio, quæ retro ſunt obliuiſcentis, vbi temporalia
cuncta oportet intelligi, & in ea quæ antè ſunt extenti,
quæ appetitio eſt æternorum. Ne putarent autem ali-
qui mille

A qui mille annos sic computari apud deum pro vna die,
quasi tam longos dies deus habeat, cum hoc ad con-
temnendam temporis longitudinem dictum sit, ideo
addidit, *Et sicut vigilia in nocte,* Cum vigiliæ spatium
non habeat amplius quàm tres horas, attamē ausi sunt
homines præsumere scientiam temporum, quod scire
cupientibus discipulis dominus ait, Non est vestrum
Acto.1. scire tempora quæ pater posuit in sua potestate: & de-
finierunt hoc seculum sex annorum milibus, tanquam
sex diebus posse finiri, nec attenderunt quod dictum
est, tanquam dies vnus qui præterit. Non enim quan-
do dictum est, soli mille anni præterierant, & quod eos
maxime debuit admonere ne temporum clauderen-
† al. lude- tur † incerto, quod est sicut vigilia in nocte. Neque e-
rentur. nim sicut de sex diebus aliquid verisimile videntur o-
pinati, propter sex dies primos, quibus deus perfecit o-
Gene.1. pera sua: sic etiam sex vigilias, id est, horas decem & o-
cto possunt illi opinationi coaptare. Deinde iste ho-
mo dei, vel potius Propheticus spiritus, velut dei le-
gem in secreta eius sapientia conscriptā, vbi vitæ mor-
talium peccatrici constituit procurrendi modum, &
mortalitatis erumnam videtur quodammodo recita-
B re, cum dicit, *Quæ pro nihilo habentur, anni erunt eorum, Ma-
ne sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat, vespere decidat,
indurescat & arescat.* Fœlicitas ergo hæredum veteris te-
stamenti quam pro magno bono expetierunt à domi-
no deo suo, hanc legem accipere meruit in occulta e-
ius prouidētia, quam videtur recitare Moyses: quæ pro
nihilo habentur, erunt anni eorum. Pro nihilo enim ha
bentur, quæ antequam veniant adhuc nō sunt, cum ve
nerint iam non erunt: non enim vt assint veniunt, sed
vt non sint. Mane, id est, prius sicut herba transeat, ma-
ne floreat & pertranseat: vespere, id est, postea decidat,
durescat & arescat. Decidat vtique in mortē, durescat
in cadauere, arescat in puluere. Quæ nisi caro, vbi est
Esaia.40. concupiscentia damnata carnalium? Omnis enim ca-
ro fœnū, & claritas hominis vt flos fœni, fœnum aruit,
flos decidit, verbum autem domini manet in æternū.
Hanc autem pœnā de peccato venisse non tacens, con
tinuo subiecit, *Quoniam defecimus in ira tua, & in indigna-
tione tua conturbati sumus.* Defecimus in infirmitate, con-
turbati sumus mortis timore, Infirmi enim facti sumus,
C & infirmitatē finire trepidamus. Alter te, inquit, cinget,
Ioan.21. & feret quò tu non vis, quamuis martyrio nō puniēdo,
Matth.26. sed coronādo. Et ipsius domini anima nos in se trans-
Psal.67. figurans, tristis erat vsq; ad mortem, quoniam & domi-
ni exitus non nisi mortis. *Posuisti iniquitates nostras in con-
spectu tuo.* Id est, non ab eis dissimulasti. *Seculum nostrum
in illuminatione vultus tui,* Subauditur posuisti. In illumi-
natione autem vultus tui dixit, quod superius, in cōspe
ctu tuo: & seculum nostrum, quod superius, iniquitates
nostras. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua de-
fecimus.* Satis in his verbis ostenditur pœnalis esse ista
mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quòd in eis defi-
ciunt homines amando quæ transeunt, siue quòd ad
paucitatem redacti sunt. Quod videtur in consequen-
tibus aperire cum dicit, *Anni nostri sicut aranea meditabun-
Gene.6. tur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem
Eccle.18. in potentatibus octoginta anni, & amplius, eorum labor & dolor.*
Hæc quidem verba videntur exprimere breuitatem mi
seriamq; vitæ huius, quia longæui appellantur hoc tem
pore etiā qui septuaginta annos vixerunt: vsq; ad octo-
ginta autē videntur aliquas vires habere. His vero am-
plius si vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus
viuunt. Sed multi & intra septuaginta annos gerūt in-
firmissimam & erumnosissimā senectutem: & sæpe vl- D
tra octoginta annos senes mirabiliter vigere probati
sunt. Melius est ergo in his numeris spiritale aliquid
perscrutari. Neque enim super filios Adam, per quem
vnum hominē peccatū intrauit in mūdum, & per pec- *Roma.5.*
catū mors, & ita in omnes homines mors pertransijt,
maior ira est dei, quia multo breuius viuunt quàm vixe
rūt antiqui, cum & vitæ ipsorū irrisa sit longitudo, vbi
mille anni comparati sunt diei hesterno atq; præteri-
to, & horis tribus. Et vtiq; tunc multū viuebant, quādo
iram dei prouocauerunt vsq; ad diluuium quo perirēt.
Septuaginta porrò anni & octoginta fiunt centū quin-
quaginta: quē sacratum esse numerū satis insinuat liber
iste Psalmorum: hanc enim habent in significatione ra
tionem centum quinquaginta, quam quindecim. Qui
numerus fit septem & octo coniunctis, quorū primus
insinuat propter sabbati obseruationē testamētum ve-
tus, secundus testamētum nouum propter domini re-
surrectionem: Hinc sunt in tēplo quindecim gradus,
hinc sunt in Psalmis quindecim cantica graduū, hinc *Psal.119.*
quindecim cubitis summos montes aqua diluuij supe- *Gene.7.*
rauit, & si quibus aliis locis sacratus commendatur hic
numerus. Ergo anni nostri, inquit, sicut aranea medita- E
buntur. In rebus corruptibilibus laboramus, corruptibi
lia opera texebamus, quę nos, secundū Esaiam Prophe-
tam, minime contegebant. Dies annorū nostrorum in
ipsis septuaginta anni, si autē in potentatibus octogin-
ta anni. Aliud est in ipsis, aliud in potentatibus: In ipsis,
hoc est, in annis vel diebus ipsis, quod datur intelligi
in tēporalibus rebus. Ideo septuaginta, quia temporalia
promitti videntur in veteri testamento. Si autē non in
ipsis annis, sed in potentatibus, id est, non in rebus tem
poralibus, sed in æternis, octoginta anni quod nouum
testamentū in spe est renouationis & resurrectionis in
æternum. Et amplius, eorum labor & dolor, id est, quis-
quis hanc fidem transgreditur, & amplius aliquid quę-
rit, labores inueniet & dolores. Potest & sic intelligi,
Quia licet in nouo testamento constitui sumus, quod
octogenarius significat numerus, amplius habet hæc vi
ta nostra laborem & dolorē, dum in nobismetipsis in-
gemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem
corporis nostri. Spe enim salui facti sumus, & quod *Roma.8.*
nondum videmus, per patientiam expectamus. Et hoc F
ad misericordiam dei pertinet: vnde sequitur & dicit,
Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. Quem e- *Hebra.12.*
nim diligit deus, corripit, flagellat autem omnem fi-
lium quem recipit: & dat etiam magnis quibusdam sti- *2.Cor.12.*
mulum carnis à quo colaphizentur, ne extollantur in
magnitudine reuelationum suarum, vt virtus in infir-
mitate perficiatur. Quidam sanè codices non habent,
corripiemur, sed erudiemur, quod ad eandem man-
suetudinem reuocatur: non enim potest erudiri quis-
quam sine labore & dolore, quia virtus in infirmitate
perficitur. *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram
tuam dinumerare?* Valde paucorum hominum est, in-
quit, nosse iræ tuæ potestatem, quia plerisque ita ma-
gis cum parcis irasceris, vt non ad iram, sed potius ad
mansuetudinem tuam pertinere intelligatur labor &
dolor, quo corripis erudisque quos diligis, ne pœnis
excrucientur æternis: sic enim legitur in alio Psalmo,
Iritabit dominum peccator, pro magnitudine iræ suæ
nō exquiret. Quis ergo nouit? Id est, quotusquisque re-
peritur qui nouerit potestatē irę tuæ, & præ timore tuo
iram tuam dinumerare? Etiam hic subauditur, quis no-
uit. Quàm difficile inuenitur qui nouerit ita præ timo-

G re tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, &
ad eam intelligat pertinere, quòd nõnullis quibus plus
irasceris parcere videaris, vt prosperetur peccator in
via sua,& maiora recipiat in nouissimo. Potestas quip-
pe humanæ iræ cum corpus occiderit,amplius non ha
Matth. 10. bet quid faciat: deus vero habet potestatem & hic pu-
nire,& post corporis mortem mittere in gehennã. Et à
paucis eruditis maior eius ira intelligitur,vana & sedu
Psal.72. ctoria fœlicitas impiorũ. Hanc ille nõ nouerat cuius pe
nè cõmoti sunt pedes,quia zelauit in peccatoribus, pa-
cem peccatorũ intuens: sed didicit eam cũ intraret in
sanctuariũ dei, & intelligeret in nouissimis, quò pauci
intrant vt discant præ timore dei dinumerare irã eius,
& prosperitatem hominum malorum numero appli-
care pœnarum. *Dexteram tuam sic notã fac.* Hoc enim ma
gis habent & codices Græci,non sicut quidam Latini.
Dexteram tuam sic notam fac mihi. Quid est ergo, dexterã
suã sic notam fac,nisi Christum tuum,de quo dictũ est,
Esaiæ.53. Et brachium domini cui reuelatũ est: sic notum fac,vt
in eo discant fideles tui ea magis à te poscere,& spera-
re præmia fidei quæ non apparent in veteri testamẽto,
H sed reuelantur in nouo,ne arbitrentur pro magno ha-
bendam & cupiendam vel adamandam esse terreno-
rum ac tẽporalium bonorũ fœlicitatem,& cõmouean-
Psal.72. tur pedes eorum cum eam viderint & in eis qui te non
colunt,& gressus eorũ effundantur in lapsum,dum ne-
sciunt dinumerare irã tuam? Deniq; secundum oratio-
nem hãc hominis sui sic notum fecit Christum suum,
vt suis passionibus demonstraret,nõ ea munera quæ vi
dentur sonare in veteri testamento, vbi sunt vmbræ fu
Matth. 25. turorũ,sed æterna esse cõcupiscenda. Potest in isto sen-
Hebr.12. su etiam dei dextera intelligi,in qua iustos suos ab im-
piis segregabit: quia & ipse bene sic innotescit cũ flagel
lat omnẽ filium quem recipit,neq; in peccatis suis pro-
sperari sinit plus irascendo,sed in mãsuetudine sinistrã
flagellat vt emẽdatam ad dexterã ponat:& illud quod
pleriq; codices habent, Dexteram tuã sic notam fac mi
hi: ad vtrunq; referri potest, siue ad Christũ, siue ad æ-
ternã fœlicitatẽ. Nam deus ita nõ habet corporalis for
mæ dexteram,sicut nec iram cõmotionibus turbulen-
tam. Quod vero adiungit, *Et compeditos corde in sapientia.*
Alij codices non habent cõpeditos,sed eruditos. Ver-
I bũ enim Græcũ ita in vtraq; significatione similiter so-
nat,vt vna syllaba paululũ differat. Sed cũ illi erudian
tur in sapientia qui iniiciunt,sicut scriptũ est,pedem in
Ecclesiastici.6. cõpedes eius,non vtiq; pedem corporis,sed pedẽ cor-
dis,& eius velut aureis vinculis alligati à via dei nõ ex-
orbitant,nec fiunt ab illo fugitiui, quodlibet horũ lega
tur, salua est sententia veritatis. Et ipsos enim cõpedi-
tos vel eruditos corde in sapientia,sic notos deus fecit
in nouo testamento,vt pro fide quã Iudæorum & gen
tium detestabatur impietas,omnia cõtemnerent,& eis
se priuare paterentur,quæ magna putãt promissa in ve
teri testamento,qui carnaliter iudicant. Et quoniam cũ
sic noti fierent,vt illa contemnerent,& desyderandis
æternis per suas passiones testimoniũ perhiberẽt, vnde
& testes dicti sunt: sic enim Græce martyres appellan-
tur,multa & multum mala & acerba temporalia pertu
lerunt: hoc attendit iste homo dei, & Propheticus spi-
ritus per Moysi vocabulum signatus, & ait, *Conuertere
domine quousque, & deprecabilis esto super seruos tuos.* Vox est
eorum vel pro eis, qui multa persequẽte isto seculo ma
la tolerantes innotescunt, compediti corde in sapien-
tia, vt nec tantis malis coacti refugiant à domino ad
huius seculi bona: secundum autẽ illud quod alibi scri-
ptum est, Quousque auertas faciem tuam à me: etiam K
hoc dictũ est, Conuertere domine quousq;. Et vt sciant Psal. 12.
qui multũ carnaliter sapiẽtes deo tribuũt humani cor-
poris formã,auersionem vultus eius, & conuersionem
nõ fieri motu simili motibusq; corporis nostri, in hoc
eodem Psalmo recolant superiora, Posuisti iniquitates
nostras in cõspectu tuo,seculum nostrũ in illuminatio-
ne vultus tui. Quomodo ergo hic dicit, conuertere, vt
sit propicius,quasi faciẽ auertisset iratus: cũ ibi se sic in-
sinuet iratũ,vt non auerterit faciem ab iniquitatibus,&
seculo eorũ quibus irasceretur,sed ea potius in conspe-
ctu suo,& in illuminatione vultus sui posuerit? Quod
autẽ dicitur, quousq;, verbũ orationis † est iustitiæ,non †al. orãtis,
indignationis, †impatientiæ. Sanè quod hic positũ est, & mox in-
deprecabilis esto, alij verbũ ex verbo deprecare inter- dignantis.
pretati sunt. Sed qui ait, deprecabilis esto, vitauit ambi-
guum: quia deprecari cõmune verbum est: nam & ille
deprecatur qui deprecationẽ fundit, & ille cui fundi-
tur: dicimus enim, Deprecor te,& deprecor à te. Dein-
de illa bona quę futura sunt, spe anticipans,& velut iã
facta deputans, *Repleti sumus*, inquit, *mane misericordia tua.*
Ergo in his velut nocturnis dolorib⁹ & laboribus pro- L
phetia nobis accensa est, sicut lucerna in caliginoso & 2.Petr.1.
obscuro loco, donec lucescat dies,& lucifer oriatur in
cordibus nostris. Beati enim mundo corde, quoniã ip- Matth.5.
si deũ videbunt. Tunc replebuntur eo bono iusti, quod
nunc esuriũt & sitiunt, cum per fidẽ ambulantes pere- 2.Cor.5.
grinantur à domino: vnde & illud alio loco dicitur,
Replebis me lætitia cũ vultu tuo, mane astabunt & cõ- Psal.15.
templabuntur:& sicut alij dixerunt interpretes, Satiati
sumus mane misericordia tua, tunc satiabũtur: sicut e- Psal.5.
nim alibi ait, Satiabor dum manifestabitur gloria tua: Psal.65.
vnde dicitur, Ostẽde nobis patrẽ & sufficit nobis: atq; Ioan.14.
ipse dominus ait, Ostendam meipsum illi. Quod do-
nec fiat, nihil boni nobis sufficit, nec sufficere debet,
ne desyderium nostrum in via remaneat, quod donec
perueniat extendendum est. Repleti sumus mane mi-
sericordia tua. *Et exultauimus, & iocundati sumus in omni-
bus diebus nostris.* Dies ille, dies est sine fine. Simul sunt il-
li omnes dies, ideo satiant. Non enim succedentibus
cedunt, vbi nõ est aliquid quod non veniendo nondũ
sit,& veniẽdo iam nõ sit. Omnes simul sunt, quia vnus
est qui stat & non transit, ipsa est æternitas: hi sunt dies M
de quibus dicitur, Quis est homo qui vult vitam,& di- Psal.33.
ligit dies videre bonos? Hi dies & in alio loco anni ap
pellãtur, vbi deo dicitur, Tu autem idem ipse es,& anni Psal.101.
tui non deficient. Non enim anni sunt qui pro nihilo
habentur, aut dies sunt qui sicut vmbra declinauerunt,
sed dies sunt qui sunt: quorũ numerum notum sibi fieri
precabatur, qui dicebat, Notum fac mihi domine finẽ Psal.38.
meum, quò perueniẽdo maneam, vt nihil vlterius iam
requiram, & numerum dierum meorum quis est? vtiq;
qui est, non qui non est: quia dies isti de quibus & illic
consequenter dicit, Ecce veteres posuisti dies meos, nõ
sunt: quia non stant, non manent, celerrima mutabi-
litate transcurrunt, nec vna hora in eis inuenitur in
qua ita simus, vt non alia pars eius transierit, alia ven-
tura sit, nulla stet vt sit. Illi autem anni & dies non de-
ficiunt, in quibus nec nos deficiemus, sed sine defe-
ctu reficiemur. Exæstuet enim anima nostra illorum
dierum desyderio, sitiat ardenter atque vehementer,
vt illic repleamur, ibi satiemur, ibi dicamus quod hic
prædicimus, Satiati sumus mane misericordia tua, &
exultauimus & iocundati sumus in omnibus diebus
nostris. *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, an-*

nis quibus

A *nis quibus vidimus mala.* Nunc autẽ in diebus adhuc ma
lignis dicamus,quod sequitur, *Et respice in seruos tuos & in opera tua.* Ipsi enim serui tui opera tua sunt,nõ solum
vt homines sint,sed etiã vt sint serui tui,id est,obedien
Ephe.2. tes iussis tuis. Ipsius enim sumus figmentum, nõ solum
in Adam, sed etiam creati in Christo Iesu, in operibus
Philip.2. bonis,quę præparauit deus vt in illis ambulemus. Deus
est enim qui operatur in nobis,& velle & perficere pro
Psal.72. bona voluntate. *Et dirige filios eorum:* Vt sint recti cor-
de,quibus bonus est deus. Bonus est enim deus Israël,
sed rectis corde,non sicut illi cui commoti sunt pedes,
quia pacẽ peccatorũ intuenti displicere cœperat deus,
quasi ista nesciens, quasi ista non curans, & ab humani
generis gubernatione dissimulans. *Et sit splendor domini dei nostri super nos:* vode dicitur, Signatum est super nos
Psal.4. lumẽ vultus tui domine. *Et opera manuum nostrarum dirige super nos.* Vt non ea pro rerum terrenarum mercede fa
ciamus:tuoc enim non directa,sed curua sunt. Hucusq;
Psalmum istum multi codices habent, sed in nõnullis
legitur ali⁹ vltim⁹ versus, *Et opus manuum nostrarũ dirige.*
Cui versui diligẽtes & docti prænotant stellam, quam
asteriscum vocant, quo significant ea quæ in Hebræo
B vel in aliis interpretibus Græcis reperiuoir,io Septua-
ginta vero interpretatione non sunt. Quem versum si
velimus exponere, id mihi videtur habere sententiæ,
quòd omnia bona opera nostra, vnum opus est chari-
Roma.13. tatis. Plenitudo enim legis, est charitas: nam io supe-
riore versu,cum dixisset,Et opera manuum nostrarum
dirige super nos,isto vltimo non opera,sed opus dixit
manuum nostrarum dirige: tanquam vltimo versu vo
lens ostẽdere ipsa opera vnum opus esse: id est,ad vnũ
opus dirigi. Tunc enim recta sunt opera,cum ad huoc
Roma.10. vnum fioem diriguntur. Finis enim præcepti charitas
est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non fi-
Gala.5. cta. Opus ergo vnum est in quo sunt omnia, fides quæ
per dilectionẽ operatur:vnde etiam dominus in Euan
Ioan.6. gelio dicit,hoc est opus dei vt credatis in eum quẽ ille
misit. Cum ergo in isto Psalmo,& vita vetus,& vita no
ua, & vita mortalis, & vita vitalis, & anni qui pro ni-
hilo habentur, & dies habeotes plenitudinem miseri-
cordiæ veræq; lætitiæ, id est, & pœna primi hominis,
& regnum secundi, satis aperteq; distiocta sint·ad hoc
enim existimo hominis dei Moysi nomen titulo eius
C inscriptum, vt eis qui pie rectéque scrutantur scriptu-
ras, eo modo intimaretur etiam legem dei, quæ per
Moysen ministrata est,vbi pro bonis operibus sola vel
penè sola præmia terrenorum bonorum deus pollice-
ri videtur, sine dubio habere sub velamento tale ali-
2.Cor.3. quid, quale iste Psalmus ostendit. Sed cùm quisque
transierit ad Christum, auferetur velamen, & reuela-
buotur oculi eius vt consyderet mirabilia de lege dei,
Psal.118. donante illo,cui dicimus,Reuela oculos meos,& con
syderabo mirabilia de lege tua.

In Psalmum nonagesimum

Enarratio.

PSalmus iste est de quo dominum nostrum Ie-
sum Christũ diabolos tẽtare ausus est. Audia-
mus ergo vt possimus iostructi resistere ten-
tatori, non præsumentes in nobis,sed in ipso qui prior
tentatus est,ne nos in tentatione vinceremur:illi enim
tentatio non erat necessaria. Tentatio Christi, nostra
doctrina est. Si autẽ attendamus quid responderit dia-
bolo,vt hoc & nos respõdeamus, quando similiter ten
tat, intremus per ianuam, sicut audistis lectionẽ Euan-
gelij. Quid est enim intrare per ianuã? Intrare per Chri

stum:ipse enim dixit,Ego sum ianua. Quid est autẽ in- *Ioan.10.*
trare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imita- D
turi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificẽtia,in
qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur,aut
hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit ipse,fa
ciamus? Aut vero dominus noster Iesus Christus nõn-
ne & modo semper cum patre totum mundum guber
nat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominẽ faciens eum
imitatorem suum, vt cum illo gubernet cœlũ & terrã,
& omnia quæ in eis sunt? Aut vt sit & ipse creator, per
quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt om-
nia? Neque ad ista opera te inuitat deus saluator domi-
nus noster Iesus Christus quæ fecit ab initio, de quibus
scriptum est,Omnia per ipsum facta sunt:oeque ad illa *Ioan.1.*
quæ fecit in terra:non hoc tibi dicit,Non eris discipu- *Matth.4.*
lus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscita-
ueris mortuum quatriduanum,aut nisi oculos cæci na- *Io. 11.& 9.*
ti aperueris:nec hoc. Quid est ergo intrare per iaouã?
Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod *Matth.11.*
factus est propter te,hoc in eo debes attendere vt imi-
teris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit.
Quis enim vsquã fecit,nisi ipse de quo dictum est,Qui *Psal.71.*
facit mirabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & E
antea qui fecerunt,potuerunt aliquid facere. In virtute
Christi Helias mortuũ suscitauit. Nisi forte maior est *3.Reg.17.*
Petrus quàm Christus,quia Christus voce suscitauit æ- *Ioan.11.*
grotãtẽ:Petrus autẽ cũ pertrãsiret, vmbra ipsius tãgen- *Acto.5.*
di proferebantur ægroti. Potentior ergo Petrus quam *Ioan.19.*
Christus? Quis hoc den.entissimus dixerit? Quare er-
go tanta potẽtia in Petro? Quia Christus in Petro:ideo
dixit,Omnes qui venerũt,fures sunt & latrones, id est,
qui venerũt sua sponte: non sunt à me missi, qui veoe-
runt sine me:à me nõ sunt missi,in quibus ego non fui,
quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula fa-
cta sunt,siue à præcedẽtibus,siue à subsequentibus,idẽ
ipse dominus fecit qui fecit & præsentia sua. Nec ad ip-
sa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit & antequam
esset homo:sed quid te hortatur vt imiteris? Quod nõ
posset,nisi factus homo. Tolerare enim passiones nũ-
quid posset oisi homo? Mori & crucifigi & humiliari
posset nisi homo? Si ergo & tu cum molestias huius se-
culi pateris quas fecit diabol⁹, siue aperte per homines,
siue occulte sicut Iob,sis fortis, sis tolerans,habitans in
adiutorio altissimi,sicut dicit iste Psalmus,quia si rece- F
das ab adiutorio altissimi, te ipsum nõ valẽs adiuuare,
cades. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus
patiuntur persecutiooem, & vident eos aperte sæuire
in se, & putant quia tunc imitãtur passiones Christi, si
aperte eos homines persequãtur: si autem occulta dia-
boli persecutione feriantur, putant se non coronari à
Christo. Noli timere quando imitaris Christum, nam
& quando tentauit diabolus dominum, nullus homo *Matth.4.*
fuit in eremo:occulte illum tentauit, sed superatus est,
& aperte sæuiens superatus est. Sic & tu fac si vis intra-
re per ianuam quando occulte tentat inimicus, quãdo
postulat hominem, vt aliquid ei noceat per corpora-
les molestias,per febres,per ægritudines,per aliquos la
bores corporis, sicut laborauit Iob. Diabolum non vi-
debat, sed potestatem dei intelligebat: nouerat quia
diabolus in eo nihil posset,nisi ab illo cuius summa po
testas est,permitteretur:totam gloriam deo dabat,po-
teotiam diabolo non dabat. Nam & quando abstulit
diabolus omnia, hoc dixit, Dominus dedit, dominus *Iob.1.*
abstulit. Non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit:
quia nihil abstulisset diabolus, nisi permisisset domin⁹.

G Ideo autē permisit dominus vt homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percussit, ille permisit: quia cum à capite vsque ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potentiam Iob: sed cū ei suggessisset & vxor eius, quam solam reliquerat diabolus, non consolatricem mariti, *Iob.2.* sed adiutricem sui, & dixisset ei, Dic aliquod verbum in deum, & morere: dixit ei, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinebimus? Ergo qui sic imitatur Christum, vt toleret omnes molestias huius seculi, spes eius in deo sit, vt nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, Ipse est

Expositio primæ partis.

Qui habitat in adiutorio altißimi, & in protectione dei cœli commorabitur. Sicut audistis Psalmum, & cantastis: nam inde incipit Psalmus, quibus autem verbis tentauerit dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus agnoscetis: nota sunt enim, *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum deus meus.* Quis hoc dicit domino? Qui habitat in ad-
H iutorio altissimi. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non habitat in adiutorio suo. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non est superbus, *Gene.3.* quomodo illi qui manducauerunt vt essent quasi dij, & perdiderunt quod erant facti homines immortales. In adiutorio enim suo habitare voluerunt, non in adiutorio altissimi: ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum dei contempserūt, & inuenerunt hoc euenisse in se quod minatus est deus, non quod promisit diabolus: ergo sic & tu dic, *Sperabo in eum, quoniam ipse eruet me:* non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi vt tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Vnde eruet te? *De muscipula venantium, & à verbo aspero.* De muscipula venantium, magnū aliquid est: à verbo aspero, quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum deciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus & angeli eius, tanquam venantes tēdunt muscipulas, & longe ab ipsis muscipulis ambulant homines qui in Christo ambulant. Non audet enim in Christo tēdere muscipulas, circa viam ponit, in via non ponit. Via autem tua Christus sit, & tu non
I cades in muscipulam diaboli. Aberranti à via iam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulas, inter laqueos ambulas. Sed si vis securus ambulare, noli declinare in dexterā aut sinistram, & sit tibi via ille qui tibi pro te factus est via, vt perducat te ad se per se, & non timebis laqueos venantium. Sed quid est à verbo aspero? Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus, verbi gratia, qui voluerint esse Christiani inter paganos, insultatores patiuntur paganos: erubescunt inter insultatores, & à verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium: & quid tibi facturum est verbum asperū? Nihil. Nunquid nihil tibi facturus est laqueus, quo te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerunque tenduntur ad caput sepis, tenduntur auibus, & lapides mittūtur in sepem, lapides illi nihil sunt facturi auibus: quando enim ferit auem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem auis inanem sonum, cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana & inania, & erubescentes conuitiis superfluis, cadunt in laqueos venantium, & captiuantur à diabolo. Sed cur non dico fratres quod nō est tacendum, quod me cogit deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me deus dicere: & si non dixero, K
ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo vt nō dicam, ego ipse à verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo vt non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter paganos qui fuerit Christianus, à paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantiū: sic inter Christianos qui voluerint esse diligētiores & meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest frater quòd aliquando inuenis ciuitatē, vbi nullus est paganus? Nemo ibi insultat Christiano ꝙ Christianus est, quia non ibi inuenitur paganus. Sed sunt multi male viuentes Christiani, inter quos qui voluerit bene viuere, & inter ebriosos sobrius esse, & inter fornicarios castus esse, & inter cōsultatores mathematicorum deum synceriter colere, & nihil tale requirere, & inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera, & dicunt, Tu magnus, tu iustus, tu es Helias, tu es Petrus, tu de cœlo venisti: insultant, quocunque se verterit, audit hinc atque inde verbū asperum. Quod si ti- L
met, recedit à via Christi dei, cadit in laqueos venantium. Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, nō receditur à via: Quid est nō recedere à via? Quando audit verba aspera, vnde sibi habet facere solatium, vt nō curet verba aspera, nec recedat à via, & intret per ianuam? Dicat, Qualia verba audio, seruus peccator? Dominus meus audiuit, dæmoniū habes. Modo audistis verbum asperum quod dictum est in dominum: non opus *Ioan.8.* erat vt Iesus hoc audiret, sed te monuit aduersus verba aspera, ne incidas in laqueos venantium. *Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis.* Hoc dicit, ne tua protectio à te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget vt eruat, & eruet de muscipula venantiū & à verbo aspero. Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & à tergo potes intelligere, & à pectore. Scapulæ enim circa caput sunt: sed quia dicit sub alis eius sperabis, manifestum est, quia protectio alarum pansarum facit te esse inter scapulas dei, vt hinc atque hinc alæ dei te ponant in medio, & non timebis ne quis tibi noceat, tantum tu noli inde recedere, quò nullus inimicus audet accedere. Si gallina protegit pullos M
suos sub alis suis: quanto magis tu sub alis dei tutus eris, & aduersus diabolum & angelos eius, quæ aëreæ potestates tanquā aceipitres circunuolitant, vt infirmum pullum auferant? Neque enim sine causa comparata est *Ephes.2.* gallina ipsi sapientiæ dei: nam Christus ipse dominus noster & saluator tanquam gallinam se dixit, Hierusalem Hierusalē quotiens volui colligere filios tuos, tan- *Matth.23.* quam gallina pullos suos, & noluisti. Noluit illa Hierusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aëriis potestatibus fugiens alas gallinæ, præsumēs de viribus suis cum esset infirma: nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim iniuriosum nomē gallinæ. Attendite cæteras aues fratres. Multæ aues ante nos fœtant, calefaciunt pullos suos, nulla sic auis infirmatur cum pullis suis quomodo gallina. Attendat charitas vestra hirundines, passeres, & ciconias, videmus extra nidos suos, nec cognoscimus vtrum fœtus habeant. At vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum, tota mutatur affectu pullorum: quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmam se fecit

sapientia

A sapientia dei: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, vt sub alis eius speremus. *Scuto circundabit te veritas eius.* Quæ sunt alæ, hoc est scutum, quia nec alæ sunt nec scutum. Si aliquid horum proprie esset, nunquid alæ scutum esse possent, vel scutum alæ? Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista possunt, ideo & alæ & scutum esse potuerunt. Si vero lapis esset Christus, leo nõ esset: si leo esset, agnus non esset: ideo & leo & agnus & lapis & vitul⁹, & si quid huiusmodi: quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus, sed saluator omnium Iesus Christus. Istę enim similitudines sunt, non proprietates. Veritas eius, inquit, circũdabit te. Tanquam scutum veritas eius est, vt non misceat eos qui in seipsis sperãt cum eis qui in deo sperãt. Peccator est, & peccator, sed da peccatorem de se præsumentem, contemnentem, peccata sua non confitentem, & dicet, Si deo displicerent peccata mea, nõ permitteret me viuere. Alius autem non audebat oculos leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine, propitius esto mihi peccatori. Et ille peccator, & ille: sed ille irridens, iste plangẽs: ille contemptor, hic confessor peccatorum suorum. Veritas autem dei quę non

Apoca. 5. Ioan. 1. Danie. 2. Luca. 18.

B personas accipit, discernit pœnitentem à defendente, discernit humilem à superbo, discernit præsumentem de seipso à præsumente de deo. Ergo veritas eius tanquam scuto circundabit te. *Non timebis à timore nocturno: A sagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano.* Duobus quæ supra dixit, redduntur duo quæ infra dixit, non timebis à timore nocturno, à sagitta volante per diẽ: & propter timorem nocturnum à negocio perambulante in tenebris: & propter sagittam volantem per diem, à ruina & dæmonio meridiano. Quid est timendum in nocte, & quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tanquam in die peccat. Duo ergo illa leuiora, ipsa sunt grauiora, quæ repetita sunt. Intendite vt diligenter hoc si dominus annuerit, exponatur vobis: obscurum est enim, & erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quæ fit in ignorantibus leuis, timorem nocturnum appellauit: & tentationem quæ fit leuis in scientibus, sagittam volantem per diem appellauit. Quæ sunt leues tentationes? Quæ non sic instant, non sic vrgent vt cogant, sed possunt cito declinata transire. Eadẽ rursus fac gra

C uia: si persecutor instet, & vehementer terreat ignorantes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quòd ad hoc sunt Christiani vt futurã vitam sperent, cum cœperint terreri de malis temporalibus, putant quòd deseruit illos Christus, & sine causa sint Christiani. Non norunt enim, vt dixi, quia ad hoc sunt Christiani, vt præsentia superent, & futura sperent, inuenit illos negocium perambulans in tenebris, & capit eos. Sunt autem quidam qui nouerũt se ad futuram spem vocatos, quia quod nobis promisit deus, non est de ista terra, nõ de ista vita, quia istæ omnes tentationes tolerãdæ sunt, vt illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promisit deus in æternum. Norunt ista, sed quando cœpit persecutor instare vehementius, agitare minis, pœnis, tormentis, aliquando cedunt, & scientes tanquam in diem cadunt. Quare autem in meridie? Quia multum feruet persecutio. Maiores æstus dixit meridiem. Attendat hoc charitas vestra de scripturis me probantem. Quãdo de seminãte dicebat dominus, quia exiit seminans seminare, & aliud cecidit in via, aliud in petrosa, aliud inter spinas, dignatus est ipse exponere similitudinem. Et cum venisset ad petrosam, hoc ait, Hi sunt *Matth. 13.* qui audiunt verbum, & ad horam gaudent ad verbum, D & in tribulatione quæ fit propter verbũ, continuo scãdalizantur. Quid enim dixerat de his qui exierãt in petrosis? Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant altam radicem. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad verbum, & cum persecutio facta fuerit propter verbum arescunt. Quare arescunt? Quia non habebant firmam radicem. Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit Apostolus, vt in charitate radicati & fundati. *Ephe. 3.* Quomodo enim radix omnium malorum est cupiditas, *1. Timo. 6.* sic & radix omnium bonorum est charitas. Nostis hoc, & sæpe dictum est: sed quare hoc volui commemorare? Vt intelligeretis Psalmum, quia dæmonium meridianum propter ęstum vehementis persecutionis positum est: sic enim domin⁹ dicit, Ortus est sol, & aruit herba, quia radicem nõ habebat: *Matth. 13.* & exponẽs nobis quid est à sole arescere herbã, dixit, quia persecutione facta nõ maneant illi in fide, quia altam radicem non habebãt. Recte hic intelligimus dæmonium meridianum persecutionem vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando fratres commemorem, vnde dominus liberauit Ecclesiã suam, dignetur attendere charitas vestra. Primo quòd

E imperatores & reges seculi putauerunt se persequendo tollere posse de terra nomen Christi & nomen Christianorum, iusserunt vt quisquis se confiteretur Christianum, feriretur. Quicunque noluit feriri, negauit se Christianum, sciens quod malum faceret, peruenit ad illum sagitta volans per diem. Quicunque autem non curauit præsentem vitam, sed certus sperauit futuram, declinauit sagittam volantem per diem, confessus est se Christianum, percussus carne, liberatus est spiritu, expectare cœpit positus apud deum in quiete, etiam redemptionem corporis sui in resurrectione mortuorum. Euasit autem tentationem illam à sagitta volante per diem. Ergo quicunque se confessus fuerit Christianum, feriatur. Quomodo sagitta volans per diem fuit? Nondum erat dæmonium meridianum flagrãs vehemẽti persecutione, & faciens magnos æstus etiam fortibus. Audite enim quid secutũ sit, Cum vidissent inimici quòd multi festinarẽt ad martyrium, & tãto plures crederẽt in Christum, quãto plures patiebantur, dixerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanũ, tot milia qui credũt in hoc nomine? Si occideremus omnes, propè nullus in terra remanebit. Cœpit feruere sol,

F cœpit feruescere æstus. Audite enĩ quid iusserint. Quomodo autem iusserant? Quicunque confessus se fuerit Christianũ, feriatur. Iusserunt postea, quicunque se confessus fuerit Christianum torqueatur, & tamdiu torqueatur, donec neget se esse Christianum. Comparate sagittam volantem per diem, & dæmonium meridianum. Sagitta volans per diem, quid erat? Qui se cõfessus fuerit Christianum, feriatur. Quis fidelis eam mortis celeritatem ꝙ non ꝙ declinaret? Illud autẽ, qui se confitetur Christianum, nõ occidatur, sed torqueatur donec neget: si se negauerit, dimittatur: dæmonium meridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis deficiebant: tamdiu enim torquebantur donec negarent. Perseuerãtibus autem in non negãdo Christum, quid facturus erat gladius? Vno ictu occidẽdo corpus, animam ad deum mittendo, hoc faciebant diuturna tormenta. Sed quis tandem inueniretur qui duraret aduersus tantos & tam longos cruciatus? Multi defecerunt. Et credo illi defecerũt qui de se præsumpserũt, qui non habitãt in adiutorio altissimi, & in protectio-

G ne dei cœli: qui non dixerunt domino susceptor meus
es tu, qui non sub vmbra alarum eius sperauerunt, sed
viribus suis multum dederunt. Deiecti sunt à deo, vt o-
stenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tētatio-
nes, ipse tantum venire permittit, quantum potest fer-
re cui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meri-
diano. Quàm multi, vultis nosse? sequitur & dicit, *Ca-*
dent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis, ad te autem
non appropinquabit. Cui dicitur hoc fratres? Cui, nisi do-
mino nostro Iesu Christo? Dominns enim Iesus non
solum in se, sed & nobis: recordamini verba illa, Saule
Acto.9. Saule, quid me persequeris. Quando ipsum nemo tan-
gebat & dicebat, quid me persequeris: nunquid non
in nobis seipsum computabat? quando dicebat, Qui
Matth.25. fecit vni ex minimis meis, mihi fecit: nónne in no-
bis seipsum computabat? Non enim diuisa sunt adin-
uicem membra, caput & corpus. Quid est caput & cor-
pus? Saluator & Ecclesia. Quomodo ergo dictum est,
Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis?
Cadent enim à dæmonio meridiano. Magnus terror
fratres à latere Christi cadere, à dextris Christi cadere.
H Quomodo cadēt à latere? Quare illi à latere, illi à dex-
tris? Quare mille à latere, & dena milia à dextris? Quid
est à latere mille? Quia pauciores sunt mille, quàm de-
na milia quæ à dextris cadent. Qui sunt isti? Modo pla
num erit in nomine Christi, modo apertum erit. Qui-
busdam promisit Christus, quia cum illo iudicabunt,
Apostoli scilicet, & qui dimiserunt omnia, & secuti
Matth.19. sunt eum. Nam Petrus ait illi, Ecce nos dimisimus o-
mnia, & secuti sumus te: & hoc illis promisit, Sedebi-
tis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus
4.sent.dist. Israël. Nolite putare, quia ipsis solis promisit dominus:
47.Nō an- vbi enim sedebit Paulus Apostolus qui plus illis omni-
tem. bus laborauit, si nō ibi sedebunt nisi duodecim? Ille e-
1.Corin.15. nim tertiusdecimus est: nam ex duodecim cecidit Iu-
das: in locum autem Iudæ traditoris Manhias ordina-
Acto.1. tus est, vt in Actibus Apostolorū legimus. Impletæ sunt
duodecim sedes: non ibi sedebit qui plus omnibus il-
lis laborauit? An duodecim sedes perfectio est tribu-
nalis? Nam milia sedebunt in duodecim sedibus. Sed
vnde mihi probas, ait aliquis, quia & Paulus inter iudi-
1.Cor.6. ces erit? Audi illum dicentem, Nescitis quia angelos iu-
I dicabimus? Iudicabimus, inquit. Et ipse non dubitauit
in præsumptione, quia credidit computari se inter il-
los qui iudicabunt cum Christo, Qui ergo iudicabunt
cum Christo, principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt: tali-
Matth.19. bus dixit, Si vis esse perfectus, vade vende omnia tua, &
da pauperibus. Quid est, Si vis esse perfectus? Vis mecū
iudicare & non iudicari. Ille enim contristatus absces-
sit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt: ergo
isti cum illo iudicabunt. Sed multi promittūt sibi quia
iudicabunt cum Christo, quia dimittunt omnia sua &
sequuntur Christum: sed habent præsumptionem de
se, habent quendam typhum & superbiam, quam deus
solus potest nosse, & non possunt euitare dæmonium
meridianum, id est, casum feruentis caloris nimiæ per-
secutionis. Tales multi cum essent illo tempore qui di-
stribuerunt omnia sua pauperibus, & sibi iam promit-
tebant quia sessuri erant cum Christo & iudicaturi gen
tes, feruente calore persecutionis tanquam à dæmonio
meridiano defecerunt in tormentis, & negauerunt
Christum: ipsi sunt qui à latere ceciderunt, tanquam
sessuri cum Christo ad mundum iudicandum cecide-
runt. A dextris autem dicam qui cadunt. Nostis quia
cum apparuerit ipsum tribunal, vbi cum Christo do-
mino iudicabunt, qui voluerunt esse & vere fuerunt K
perfecti, radicati & fundati in charitate, vt non aresce- *Ephe.3.*
rent de sole & dæmonio meridiano: hoc enim ait do-
minus, Congregabuntur ante eum omnes gentes, & *Matth.13*
diuidet illos abinuicē, sicut pastor diuidit oues ab hæ-
dis, & oues ponet a dextris, hædos autem à sinistris & *Matth.25.*
iudicabuntur. Multi erunt qui iudicabunt, sed paucio-
res erunt quàm illi qui ante tribunal stabunt: quia illi
tanquam mille, illi tanquam dena milia. A dextris po-
sitis quid dicturus est? Esuriui & dedisti mihi mandu-
care, hospes fui & suscepistis me. Manifestum est, quia
his dicet qui habent substantiam huius seculi, vnde ista
humana faciant: tamē & ipsi cum illis regnabunt, quia
illi tanquam milites, illi tanquam annonam præben-
tes prouinciales: sub vno tamen imperatore, & miles
& prouincialis in regno est: miles fortis, prouincialis
deuotus: miles fortis orationibus pugnat aduersus dia-
bolum, deuotus prouincialis annonam tribuit militi-
bus: intelligat charitas vestra, & audiūt in fine ad dex-
teram positi, Venite benedicti patris mei, percipite *Ibidem.*
regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.
Erant ergo illo tempore multi quando grauiter infer- L
buerat sol persecutionis, & dæmonium meridianum,
erant qui sibi promittebant quia iudicaturi erant cum
Christo, non potuerunt ferre æstum persecutionis, &
ceciderunt à latere ipsius. Erant ibi aliqui qui non sibi
promittebant sedes iudicantium, sed per eleemosynas
promittebant sibi, quia ad dexteram futuri erant, qui-
bus dicturus erat Christus, Venite benedicti patris mei
percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine
mundi. Et quia multi de spe illa iudicandi ceciderunt,
multi autem & multo plures de spe illa dexteræ ceci-
derunt: ideo dictum est Christo, Cadent à latere tuo
mille, & dena milia à dextris tuis. Et quia multi erunt
cum illo qui omnia illa non curarunt, cum quibus tan
quam membris vnus est Christus: ad te autem, inquit,
non appropinquabit. Nunquid ad solum caput dixit,
non appropinquabit? Non vtique, sed nec ad Petrum,
nec ad Paulū, nec ad omnes Apostolos, nec ad omnes
martyres, qui in tormentis non defecerunt. Quomo-
do ergo non appropinquabit? Cur sic torti sunt? Pro-
pinquauit carni tormentum, sed non peruenit ad lo-
cum fidei. Itaq; longe erat fides ipsorum à terrore tor- M
quentium. Torquebantur, nec appropinquauit terror:
torqueant, sed irridebunt tormentum, præsumentes in
illo qui prior vicit, vt cæteri vincerent. Et qui vincunt,
nisi qui de se non præsumpserunt? Intendat charitas
vestra: ad hoc enim dixit omnia superiora, dicet do-
mino susceptor meus es tu & refugium meum, & spe-
rabo in eum: quoniam ipse eruet me de muscipula ve-
nantium. Ipse eruat me, nō ego me. Inter scapulas suas
obumbrabit tibi. Sed quando? Quando sub alis eius spe
rabis, scuto circundabit te veritas eius. Quia ergo in il-
lo præsumpsisti, & totam spem tuam in illo posuisti: se-
quitur, Quid? Nō timebis à timore nocturno, à sagitta
volante per diem, à negocio perambulāte in tenebris,
à ruina & dæmonio meridiano. Quis nō timebit? Qui
in Christo præsumit: qui autem de se præsumunt, & si
iam sibi sperabant latus Christi tanquam iudicaturi, &
si futuros se iam sperabant à dextris Christi, quasi di-
ceretur illis, Venite benedicti patris mei, percipite re- *Ibidem.*
gnum quod vobis paratum est ab origine mundi: ve-
nit dæmonium meridianum, id est, feruens æstus per-
secutionis vehementer terrens, & ceciderunt multi à
spe sedis iudiciariæ: de quibus dictum est, Cadent à la-
tere

A tete tuo mille: & multi à spe remunerationis obsequiorum suorum: de quibus dictum est, Et dena milia à dextris tuis:ad te autem,id est,ad caput & corpus nō appropinquabit ruina & dæmonium meridianū,quoniam nouit dominus qui sunt eius. *Veruntamen oculis tuis consyderabis, & retributionem peccatorum videbis.* Quid est hoc? Quare veruntamen? Quia licuit impiis superbire in seruos tuos,licuit impiis persequi seruos tuos. Impune ergo erit impiis,quia persecuti sunt seruos tuos? Nō erit impune. Quanuis enim tu permiseris, & magis inde tui coronati sint, veruntamen oculis tuis consyderabis,& retributionem peccatorum videbis.Malum ergo quod voluerunt, non bonum quod per nescientes actum est, eis retribuetur. Modo opus est vt oculos fidei habeamus & videamus, quia & exaltantur ad tempus & plangent in æternum, & quibus datur potestas in seruos dei temporaliter, dicetur eis, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. *Matth.25.* Sed si habeat quisque oculos sicut dixit, Oculis tuis consyderabis: non est leue videre impium florentem in hoc seculo, & habere ad illum oculos vt consyderes fide B quid ille passurus est in fine si se non correxerit: quia qui modo tonare volunt,postea fulminantur. Veruntamen oculis tuis consyderabis,& retributionem peccatorum videbis. *Matth.4. Luca.4.* *Quoniam tu es domine spes mea.* Ecce venit ad illud, quare non cadat à ruina & dæmonio meridiano. Quoniam tu es domine spes mea, *Altissimum posuisti refugium tuum.* Quid est hoc quòd in alto est refugium tuum? Multi enim sic sibi faciūt refugium dei, quò fugiant à temporalibus æstibus.In alto est enim refugium dei, valde in occulto est quò fugias ab ira ventura.Intus altissimum posuisti refugium tuum. *Non accedet ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te,ne quādo offendas ad lapidē pedem tuum.* Ista sunt verba quæ dixit diabolus domino Iesu Christo, quando illum tentauit. Sed quia diligentius consyderanda sunt, ne vos fatigemus, differamus in crastinum, quia & crastino si dominus voluerit, inde vobis erit sermo, vt ab isto loco Psalmi rursus incipiamus propter tædium vestrum, ne cum volumus finire res obscuras, præcipitemus, & non perueniant ad C intelligentiam vestram.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

Sicut non dubito meminisse charitatem vestram qui hesterno die sermoni affuistis,psalmum quem cœperamus exponere, ne ad terminum perueniret,angustia temporis impediuit, & dilata est pars eius in hodiernum diem: hoc qui heri affuistis recordamini,qui non affuistis agnoscite.Propterea fecimus ipsam lectionem Euangelij recitari,vbi dominus tentatus est per ea verba psalmi quæ hic audistis. *Matth.4.* Ideo tentatus est Christus,ne vincatur à tentatore Christianus.Ille quippe magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur: sicut mori voluit,quia morimur:sicut resurgere voluit, quia resurrecturi sumus. Illa enim quæ ostendit in homine qui factus est propter nos homo cum esset deus per quem facti sumus, propter nos ostendit. Et sæpe commendauimus charitati vestræ, quod nos sæpe iterare non piget, vt quia forte multi vestrum legere non possunt,quia non eis vacat legere, aut literas non norunt,saltem assidue audiendo non obliuiscantur salubrem fidem suam. Certe eam repetendo quibusdam

molesti videamur, dum tamen quosdam ædificemus. D Nouimus enim multos esse & memoria præualentes,& lectionis diuinę studiosos,qui ea quę dicturi sumus nonerunt,& forte nos ea volumus dicere quæ non nouerunt. Sed si celeriores sunt, intueantur, quia cum tardioribus ambulant viam.Quando autem duo comites vnam viam ambulant,quorum est vnus celerior, alter tardior,in potestate celerioris est, vt cum illo ambulet tardior,non in potestate tardioris:quia si velit celerior tantum facere quantum potest, tardior illum non sequitur. Opus est ergo vt celerior refrenet celeritatem suam,& nō relinquat comitem tardiorem.Hoc est ergo quod dixi me sæpe dixisse, & nunc iterum dico, sicut dicit Apostolus, Eadem scribere vobis mihi quidem nō pigrum,vobis autem tutum. *Philip.3.* Dominus autem noster Iesus Christus, tanquam totus perfectus vir & caput & corpus:caput in illo homine agnoscimus,qui natus est de Maria virgine,passus sub pontio Pilato,sepultus,resurrexit,ascēdit in cœlum,sedet ad dexteram patris, inde illum expectamus iudicem viuorum atque mortuorum,hoc est,caput Ecclesiæ. *Colo.3. Lu.2.et.23. Marci.16.* Corpus huius capitis Ecclesia est, nō quæ hoc loco est, sed quæ hoc loco E & per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nascituri sunt vsque in finem,& credituri in Christum,totus populus sanctorum,ad vnam ciuitatem pertinentium,quæ ciuitas corpus est Christi,cui caput est Christus. *Gen.4.* Ibi sunt & angeli ciues nostri,sed quia nos peregrinamur,laboramus,illi autem in ciuitate expectant aduentū nostrum. Et hæ de illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis venerūt, ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur vt bene viuamus. Quid dicam venisse literas? Ipse rex descendit & factus est nobis via in peregrinatione, vt in illo ambulantes,nec erremus,nec deficiamus,nec in latrocinātes incidamus,nec in laqueos irruamus qui ponuntur iuxta viā. Talem ergo scimus Christum totum atq; vniuersum simul cum Ecclesia,ipsum autem solum natum de virgine,caput Ecclesiæ, mediatorem scilicet inter deum & homines Christum Iesum, ad hoc mediator est,vt eos qui recesserunt,per se reconciliet:medius enim nō est,nisi inter duos. *Luca.4. 1.Timo.2.* Recesseramus à maiestate dei, & peccato nostro offenderamus eū, missus est F filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata nostra, quibus separabamur à deo, & interpositus redderet nos ei, & reconciliaret à quo auersi in peccatis nostris & delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum, ipse est deus æqualis patri, verbum dei per quod facta sunt omnia: sed deus vt crearet, homo vt recrearet: deus vt faceret, homo vt reficeret: hunc intuentes, sic audiamus Psalmum, intendat charitas vestra. *Ioan.1.* Disciplina est ista & doctrina scholæ huius,quæ vobis valeat non ad vnum Psalmum intelligendum, sed ad multos si teneatis hanc regulam. Aliquando Psalmus non solum Psalmus, sed & omnis prophetia,aliquādo sic loquitur de Christo vt caput solum commendet, & aliquando à capite it ad corpus, id est,ad Ecclesiam,& non videtur mutasse personam: quia non separatur caput à corpore, sed tanquam de vno loquitur: videat enim charitas vestra quod dico. Manifestus est certe Psalmus omnibus,vbi de passione domini dicitur,Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meā miserunt sortem. *Psal.21.* Hoc & Iudæi quando audiunt erubescunt. Euidentissime enim prophetia de passione domini nostri Iesu Christi prolata est.

G Delicta autem nō habebat dominus noster Iesus Christus, & tamen in capite ipsius Psalmi dicit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti, longe à salute mea verba delictorum meorum. Videtis ergo quid dicatur ex persona capitis, quid ex persona corporis. Delicta ad nos pertinent, passio pro nobis ad caput pertinet: sed propter passionē illius pro nobis, & quod ad nos pertinet delictorum debitum soluit. Sic & in isto Psalmo iam istos versus hesterna die tractauimus, & breuiter illos commemoremus.

Commemoratio versuum prius tractatorum cum expositione sequentium.

Q*Vi habitat in adiutorio altißimi, in protectione dei cœli commorabitur.* Hoc commendauimus charitati vestræ in istis versibus, ne quisquam in se spem ponat, sed totam spem suam in illo ponat, in quo sunt vires nostræ. Ex adiutorio enim eius vincimus, non ex nostra præsumptione. Protegit ergo nos deus cœli, si dicamus domino quod sequitur, *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum, deus meus sperabo in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula venantium,*
H *& à verbo aspero.* Diximus quia multi timentes verbum asperum incidunt in muscipulam venantium. Insultatur homini quia Christianus est, pœnitet illum quia Christianus factus est, & ab aspero verbo incidit in muscipulam diaboli. Insultatur etiam homini qui inter multos Christianos melius viuit, & timens aspera verba insultatorum, incidit in laqueos diaboli, vt non sit triticum in area, sed paleam sequatur. Qui autem in domino sperat, eruitur à muscipula venantium & à verbo aspero. Quomodo autem te protegit deus? *Inter scapulas suas obumbrabit tibi:* Id est, ante pectus suum te ponet, vt alis suis te protegat, si modo agnoscas infirmitatem tuam, vt quasi pullus infirmus fugias sub alas matris, ne à miluo rapiaris. Milui sunt enim aëreæ potestates, diabolus & angeli eius, rapere volunt infirmitatem nostram. Fugiamus sub alas matris sapientiæ, quia & ipsa sapientia infirmata est propter nos, quia verbum caro factum est. Sicut infirmatur gallina cum pullis suis vt protegat eos alis suis: sicut dominus noster Iesus Christus, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, vt infirmare-
I tur nobiscum, & alis suis protegeret nos, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. *Et sub alis eius sperabis. Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno.* Tentationes ignorantiæ timor nocturnus, peccata scientiæ sagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifestatio. Sunt qui ignorantes peccant, sunt qui scientes peccant: qui ignorantes peccant, à timore nocturno supplantantur, qui scientes peccant, à sagitta volante per diem percussi sunt. Hæc autē cum in grauioribus persecutionibus fiunt, quousque perueniant tanquam ad meridiem, quicunque illo calore ceciderit, tanquam à dæmonio meridiano cadet. Et multi à calore isto ceciderunt, sicut iam hesterno die exposuimus charitati vestræ, quia feruente persecutione dictum est, torqueantur Christiani, donec negent quòd Christiani sunt: cum antea solerent confessi percuti, ad hoc postea torquebantur vt negarent. Et cum omnis reus tamdiu torqueatur quamdiu neget, Christianorum, confessio torquebatur, negatio dimittebatur. Erat ergo tūc magnus æstus persequentium. Quicunque in illa tentatione ceciderunt, tanquam à dæmonio meridiano K
ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi qui se sperabant sessuros cum domino & iudicaturos, illi à latere ceciderunt. Item multi qui se sperabant ad dexteram futuros, in plebe sancta stipendiaria tanquam prouinciales, qui annonam militibus præbent, quibus dici habet, Esuriui enim & dedistis mihi manducare: ad dexteram enim erunt multi, & de ipsa spe ceciderūt, & plures inde, quia plures ibi. Pauciores enim qui cum domino iudicabunt, & plures qui stabunt ante illum, sed non vna conditio eorum, alij ad sinistram, alij ad dexteram: alij vt regnent, alij vt puniantur: alij vt audiant, Venite benedicti patris mei percipite regnum: alij vt audiant, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo, *A ruina & dæmonio meridiano. Cadent mille à latere tuo, & decem milia a dextris, ad te autem non appropinquabit.* Quid? Dæmonium meridianum te nō deiicit. Quid mirum si caput non deiicit? Sed non deiicit & illos qui sic hærent capiti, quomodo ait Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. Sunt enim quidam ita prædestinati, vt nouerit dominus qui pertineāt ad corpus ipsius. Cum ergo ad hos non accedet illa tentatio vt deiiciat eos, isti intelliguntur in eo, quod scriptum L
est, Ad te autem non appropinquabit. Sed ne illi peccatores, quibus tanta licuit exercere in Christianos, attendantur à quibusdam infirmis, & dicatur, Ecce quid voluit deus vt tantum impiis & sceleratis liceat in seruos dei: modicum consydera oculis tuis, oculis fidei, & videbis retributionem peccatorum in finem, quibus modo tanta permittuntur vt exercearis: hoc enim sequitur, *Veruntamen oculis tuis consyderabis, & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes mea, altißimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala.* Domino dicit, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, non accedent ad te mala. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Et deinde verba quæ audistis iam dicta à diabolo. *Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Cui hoc dicit? Cui illud dixit, quoniam tu es domine spes mea. Iam puto non esse exponendum Christianis quis sit dominus. Si deum patrem intelligunt, quomodo illum tollent angeli in manibus, ne offendat ad lapidem pedem suum? Videtis M
ergo quia & Christus dominus dum loqueretur de corpore, subito cœpit loqui de capite. Caput nostrum appellatum est modo, cum diceretur, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Ideo posuisti altissimum refugium tuum, quoniam tu es domine spes mea. Quid sibi hoc vult? Attendat charitas vestra, quoniā tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: iam non est mirandum, propterea enim sequitur, Non accedent ad te mala, quia altissimum posuisti refugium tuum: Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam altissimum posuisti refugium tuum. Non autem legimus in Euangelio, quia alicubi angeli portauerunt dominum, ne offenderet ad lapidem, & tamen intelligimus. Hinc enim iam facta sunt, & non sine causa prophetata sunt, nisi quia futura erant: & non possumus dicere, Postea venturus est Christus, vt non offendat ad lapidem pedem suum: Iudicaturus enim veniet. Vbi ergo complenum est? Intendat charitas vestra: primo hos versus audite, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Genus humanum mori hominem

Marginal references: Ephes. 2. (beside "Milui sunt enim aëreæ potestates"); Ioan. 1. (beside "verbum caro factum est"); Matth. 23. and Philip. 2. (beside "ster Iesus Christus … rapinam arbitratus est"); Matth. 25. (beside "Esuriui enim & dedistis mihi manducare"); 2. Timot. 2. (beside "Nouit dominus qui sunt eius"); Matth. 4. (beside "Quoniam angelis suis mandauit").

A nem nouerat, resurgere non nouerat, ideo quid timeret habebat, quod speraret nõ habebat. Vt ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter præmium futuræ vitæ æternæ daret spem resurrectio- *Mar.16.* nis, prior resurrexit dominus noster Iesus Christus: mortuus est post multos, resurrexit ante omnes. Hoc passus est moriendo, quod iã multi passi erãt: hoc iam fecit resurgendo, quod nullus ante illum. Quando enim hoc accipiet Ecclesia nisi in fine? Præcessit in capite quod membra sperent: nouit enim charitas vestra, quomodo inter se dicãt. Dicat ergo Ecclesia domino suo Iesu Christo, dicat corpus capiti suo, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, id est, ideo resurrexisti á mortuis & in cœlum ascendisti, vt altum poneres refugium tuum, ascẽdens vt fieres spes mea, qui in terra desperabam, & me resurrecturum esse non credebam: modo iam credo, quia ascendit in cœlum caput meum, quò caput præcessit & membra secutura sunt. Puto iam manifestum esse quod dictum est, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Hoc planius dixe- B rim, Vt ergo haberem spem resurrectionis quam non habebam, ideo prior resurrexisti, vt quo præcessisti, illuc me secuturum sperarem. Vox enim est Ecclesiæ ad dominum suum, vox est corporis ad caput suum. Noli ergo mirari, Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Tabernaculum *Ioan.1.* dei, caro est. In carne inhabitauit verbum, & caro factum est tabernaculum deo. In ipso tabernaculo imperator militauit pro nobis, in ipso tabernaculo ab hoste tentatus est, ne miles deficeret. Et quia ipsam carnem ostendit oculis nostris, quia oculi nostri ista luce gaudent, & visibili lumine isto delectantur, quia in manifestatione posuit carnem suam, vt omnes viderent, *Psal.18.* ideo Psalmus dicit, In sole posuit tabernaculũ suum. Quid est in sole? In aperto, in manifesto, in luce terrena, id est, in luce quæ terras de cœlo perfundit, ibi posuit tabernaculum suum. Sed quomodo ibi poneret tabernaculum suum, si non tanquam sponsus procederet de thalamo suo? Hoc enim sequitur, In sole posuit tabernaculum suum. Et quasi diceretur ei, quomodo? & ipse inquit, Tanquam sponsus procedens de thala- C mo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod est tabernaculum? Ipsa est sponsa: verbum sponsus, caro sponsa, & thalamus vterus virginis: & quod dicit *Ephe.5.* Apostolus, Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ec- *Matth.10.* clesia, & quid ipse dominus in Euãgelio, Igitur iã non sunt duo, sed vna caro. Ex duobus vnum, ex verbo & carne vnus homo, vnus deus. Hoc autem tabernaculũ *Matth.27.* eius sensit flagella in terra manifestũ est, quia flagellatus est dominus. Nunquid in cœlo sensit flagella? Nequaquam. Quare? Quia altissimũ posuit refugiũ suum, vt esset spes nostra, & non ad eum accedant mala, nec flagellum propinquabit tabernaculo eius. Longe est super omnes cœlos, sed pedes habet in terra. Caput in cœlo est, corpus in terra. Cum autẽ pedes ipsius flagel- *Act.9.* larentur & calcarentur à Saulo, clamauit caput: Saule Saule, quid me persequeris? Ecce nemo caput persequi- *Roma.5.* tur, & ecce caput in cœlo: quia Christus resurgẽs à mortuis, iam non moritur & mors illi vltrà nõ dominabitur, non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed ne putemus, quia separatum est caput à corpore, discretũ est enim locis, sed iunctum est affectu, ipsa affectus coniunctio clamauit de cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Prostrauit D enim eum voce obiurgante, & leuauit dextera miserãte. Qui corpus Christi persequebatur, factus est membrum Christi, vt quod faciebat ipse ibi pateretur. Quid ergo ibi fratres, de capite nostro quid dictũ est? Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Nõ accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo: dicta sunt hæc, quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiãt te in o- *Matth.4.* mnibus viis tuis. Audistis modo cum Euãgelium recitaretur, attendite, Baptizatus est dominus, ieiunauit. Quare baptizatus? Vt non aspernaremur baptizari: nã cum ipse Ioannes diceret domino, Tu ad me venis ba- *Matt.3.* ptizari, ego à te debeo baptizari: & dominus, Sine modò, sic enim oportet nos implere omnem iustitiã, Voluit impleri humilitatem, vt ablueretur qui sordes non habebat. Vt quid hoc? Propter superbiam futurorum. Existit enim aliquis catechumenus, qui forte doctrina & moribus vincit multos fideles, attẽdit iam baptizatos multos imperitos, [& multos] non sic viuẽtes quomodo ipse viuit, [non in tanta cõtinentia,] non in tãta castitate: iam ille nec vxorẽ quærit, & videt aliquan- E do fidelem si non fornicantem, tamẽ vxore intemperantius vtẽtem, potest erigere ceruicem superbiæ & dicere, Quid mihi iam opus est baptizari, vt hoc accipiã quod iste habet, quẽ iam & vita & doctrina præcedo? Huic dominus, Quid præcessisti? Quantum præcessisti? Tantũm ne quãtum ego te? Nõ est seruus super do- *Matt.4.* minum suum, neq; discipulus super magistrum suum: sufficit seruo vt sit sicut dominus eius, & discipulo vt sit sicut magister eius. Noli extolli, vt non quæras baptismum. Baptismũ quæres domini, ego serui quæsiui. Baptizatus est ergo dominus, & post baptismũ tentatus est, ieiunauit quadraginta dieb⁹ in mysterio, quod sæpe vobis cõmemoraui. Non omnia vno tempore dici possunt, ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esuriuit, qui poterat & nunquam esurire. Sed quomodo tentaretur? Aut si ille non vinceret tentatorem, quomodo disceres tu cum tẽtatore pugnare? Esuriuit, etiã tentatus audiuit, Dic lapidibus istis vt pa- *Ibidem.* nes fiant, si filius dei es. Quid magnũ erat domino Iesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot milia satiauit? De nihilo fecit panem. Tanta F enim fuerat multitudo escæ, quæ saturaret tot milia? Vnde processit? Fontes* panes erãt in manibus domi- ** forte, panis.* ni: non est mirum, nam ipse fecit de quinque panibus multos panes vnde saturaret tot milia, qui facit quoti- *Matth.14.* die in terra de paucis granis messes ingẽtes. Ipsa enim sunt miracula domini, sed assiduitate viluerunt. Quid ergo fratres? Impossibile erat domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipso Ioanne baptista, Potens est deus de lapidibus istis susci- *Matt.3.* tare filios Abrahæ. Quare ergo nõ fecit? Vt te doceret respondere tentatori, vt si forte in aliqua angustia positus fueris, & suggesserit tibi tẽtator, si Christianus esses & ad Christum pertineres, & desereret te modo vt non misisset tibi auxiliũ? Et forte adhuc medicus secat, & ideo deserit: sed nõ deserit. Quomodo Paulum ipsum ideo non exaudiuit. Nam dicit Paulus nõ se exauditum de stimulo carnis suæ angelo satanæ, à quo colaphizari se dixit: Propter quod dominum ter rogaui vt *2.Cor.12.* auferret eũ à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Tanquam medico diceretur posito forte epithemate, molestũ est mihi hoc emplastrum, rogo te tolle illud: & medicus, Nõ

opus

G opus est,diu ibi sit,non enim aliter sanare poterit. Ae-
grotum non exaudiuit medicus ad voluntatem, quia
exaudiuit ad salutem. Ideóque fortes estote fratres, &
quãdo aliqua inopia tentamini deo flagellante & eru-
diẽte vos, quibus & parat & seruat æternam hæredita-
tem,nõ vobis suggerat diabolus. Si iustus esses,nõnne
3.Reg 17. tibi per coruum mitteret panem, quomodo misit He-
Psal.36. liæ? Vbi est quod legisti, Nunquam vidi iustum dereli-
ctum nec semen eius quærens panem? Tu respõde dia-
bolo, verum dicit scriptura,nunquam vidi iustum de-
relictum,nec semen eius quærens panem:habebo enim
panem meum,quem tu non nosti. Quem panem? Audi
Matth.4. dominum,Non in solo pane viuit homo,sed in omni
verbo dei. Putás ne verbum dei non sit panis? Si nõ es-
set panis, non diceret verbum dei per quod facta sunt
Ioan.6. omnia,Ego sum panis viuus qui de cœlo descẽdi. Di-
dicisti ergo quid respondeas tentatori in angustia fa-
mis. Quid si te sic tentat vt dicat tibi,si Christianus es-
ses,faceres miracula quomodo fecerũt multi Christia-
ni? Tu iam suggestione mala deceptus,tentares domi-
num deum tuũ,& diceres domino deo nostro,Si Chri
H stian° sum,& sum ante oculos tuos,& in aliquo nume-
ro tuorum me computas,faciam & ego aliquid qualia
multa fecerũt sancti tui,tentasti deũ quasi non sis Chri
stianus si hoc facias. Multi talia desyderantes cecide-
Acto.8. runt: Nã Simon ille magus talia desyderauit ab Apo-
stolis, qui spiritum sanctum per pecuniam voluit cõpa
rare. Amauit potentiam miraculorum, & non amauit
imitationem humilitatis. Ideo quidam discipulus,vel
quidam de turba,cum vellet sequi dominum:attẽdens
miracula quę faciebat,vidit illum dominus superbum
non quærere viam humilitatis,sed typhum potẽtiæ,&
Matth.8. ait,Vulpes foueas habent,& volucres cœli nidos, filius
autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vulpes
in te foueas habent, volucres cœli in te nidos habent.
Vulpes dol° est,volucres cœli superbia est. Sicut enim
volucres alta petunt,sic superbi: & vt vulpes cauernas
dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit
dominus? Potest in te habitare superbia & dolus, Chri
stus nõ habet vbi in te habitet,vbi reclinet caput suum:
quia reclinatio capitis,humilitas Christi est: nisi recli-
naret caput non iustificareris. Talia desyderãtes & di-
I scipuli,& volentes iam appetere sedem regni antequã
viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est à
Matth.20. matre discipulorum,Dic vt vnus sedeat ad dexteram,
& alius ad sinistram tuam, potentiam quærebant, sed
per passionem humilitatis venitur ad potentiam re-
gni:ait dominus, Potestis bibere calicem quem ego bi
biturus sum? Quid cogitatis altitudinem regni,& non
imitamini humilitatem meam? Ergo quid si sic te ten-
tet,fac miracula? Ne tu tentes deum,quid debes respõ-
dere? Quod respondit dominus:ait illi diabolus, Mit-
Matt.4. te te deorsum, quia scriptum est, Angelis suis manda-
nit de te,vt in manibus tollant te,ne forte offendas ad
lapidem pedem tuum. Si te miseris, angeli te suscipiẽt.
Et posset quidem fieri fratres,vt si se misisset dominus,
obsequia angelorum susciperent carnem domini: sed
Deute.6. quid illi ait? Iterum scriptum est, Non tentabis domi-
num deum tuum. Hominem me putas. Ad hoc enim
accessit diabolus vt tentaret vtrum filius dei esset: Ipse
videbat carnem, sed maiestas in operibus apparebat:
angeli testimonium dixerunt, ille videbat mortalem
vt tentaret, vt Christo tentato doceretur Christianus.
Quid ergo scriptum est? Non tẽtabis dominum deum
tuum. Itaque non tentemus dominum vt dicamus, si

ad te pertinemus,miracula faciamus. Redeamus ergo K
propter verba Psalmi. Angelis suis,inquit, mandauit
de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In mani- Mar. 16.
bus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem
tuum. Sublatus est Christus in manibus angelorum,
quando assumptus est in cœlum, non quia si non por- Acto.1.
tarent angeli ruiturus erat, sed quia obsequebantur re-
gi:ne forte dicatis, meliores sunt qui portabant quàm
ille qui portabatur. Ergo meliora sunt iumenta quam
homines? Sed quia infirmitatem hominum portant iu
menta. Nec hoc debemus dicere:etenim iumenta si se
subtrahant, cadunt qui sedent. Sed quomodo debe-
mus dicere? Nam de deo dictum est, Cœlum mihi se- Esa.66.
des est. Quia ergo cœlum portat, & deus sedet, ideo Acto.7.
melius est cœlum? Sic ergo & de obsequio angelorum
in hoc Psalmo intelligere potuerimus: nam non ad
infirmitatem domini pertinet, sed ad illius honorifi-
centiam,ad illorum seruitutem. Resurrexit autem do-
minus noster Iesus Christus. Propter quid? Apostolum
audite: Mortuus est propter delicta nostra,& resurre- Rom.4.
xit propter iustificationem nostram. Item de spiritu
sancto Euangelium, Spiritus quidem,inquit,nondum Ioan.7.
erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Quæ L
est clarificatio Iesu? Resurrexit & ascendit in cœlum. Acto.2.
A deo clarificatus ascensione in cœlum, misit spiri-
tum suum sanctum die pentecostes. In lege autem in
libro Moysi Exodo, à die agni occisi & manducati Exod.12.
quinquaginta dies numerantur, & data est lex in ta- & 19.
bulis lapideis scripta digito dei. Quid sit digitus dei, Exo.31.
Euangelium nobis exponit, quia digitus dei spiritus
sanctus est. Quomodo probamus? Dominus respon-
dens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub eii-
cere dæmonia ait, Si ego in spiritu dei eiicio dæmo- Matt.12.
nia. Alius euangelista cum hoc narraret, Si ego,inquit,
in digito dei eiicio dæmonia. Quod ergo positum est Luca.11.
in vno aperte, positum est in altero obscure. Nescie-
bas quid sit digitus dei, exponit alius euangelista, di-
cens eum esse spiritum dei. Digito ergo dei scripta lex
data est die quinquagesimo ab occisione agni, & spi-
ritus sanctus venit die quinquagesimo à passione do- Act 2.
mini nostri Iesu Christi. Occisus est agnus, factum est
pascha,impleti sunt quinquaginta dies,data est lex:sed Exo.12.&
data est illa lex ad timorem,non ad amorem: vt autem 19.
timor conuerteretur in amorem,occisus est iustus iam M
in veritate, cuius typus erat ille agnus quem occide-
bant Iudæi. Resurrexit, & à die paschæ domini sicut à
die paschæ agni occisi numerantur quinquaginta di-
es, & venit spiritus sanctus iam in plenitudine amo-
ris,non in pœna timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo
resurrexit dominus & glorificatus est, vt mitteret spi-
ritum sanctum. Et dixeram iam dudum,quia caput in Acto.2.
cœlo est, pedes in terra. Si caput in cœlo, pedes in
terra,quid est pedes domini in terra, nisi sancti domi-
ni in terra? Qui sunt pedes domini? Apostoli missi per
totum orbem terrarum. Qui sunt pedes domini? Om-
nes euangelistæ in quibus peragrat dominus vniuer-
sas gentes. Metuendum erat ne euangelistæ offenderẽt
in lapidem. Illo enim in cœlo posito capite, pedes qui
in terra laborabant possent offendere in lapidem. In
quem lapidem? In legem in tabulis lapideis datam. Ne
ergo legis rei fierent, non accepta gratia, & in lege Exod.3
rei tenerentur: ipsa est enim offensio reatus quos lex
tenebat reos, absoluit dominus, vt iam in legem non
offenderent. Ne pedes huius capitis incurrerent in
legis reatum missus est spiritus sanctus, vt amorem
faceret

A faceret,& solueret à timore. Timor legem non imple-
bat, amor impleuit. Timuerunt homines & non im-
pleuerunt, amauerunt & impleuerunt. Quomodo ti-
muerunt & non impleuerunt, amauerunt & impleue-
runt? Timebant homines,& rapiebãt res alienas: ama-
uerunt, & donauerunt suas. Ergo non est mirandum,
quia ideo in manibus angelorum assumptus est domi-
nus in cœlum,ne offenderet ad lapidem pes eius,ne il-
li qui in terra laborabant in corpore eius, peragrantes
totum orbem terrarum fierẽt rei legis, subtraxit ab eis
Math. 26. timorem, & impleuit eos amore. Timore Petrus ter
negauit, nondum enim acceperat spiritum sanctum.
Accepto postea spiritu sancto, cum fiducia cœpit prę-
dicare. Qui ad vocem ancillæ ter negauit,accepto spi
Act. 5. ritu sancto inter flagella principum cõfessus est quem
negauerat. Non mirum, quia dominus ipsum trinum
timorem trino amore dissoluit. Resurgẽs enim à mor-
Ioan. 21. tuis ait Petro,Petre amas me? Nõ dixit times me. Nam
si adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem suum.
Amas me,inquit? Et ille, Amo. Sufficiebat semel. Forte
mihi sufficeret,qui cor non video: quanto magis suffi-
B ceret domino, qui videbat quibus medullis viscerum
suorum dicebat Petrus,amo? Non sufficit domino re-
spondere semel: interrogat iterum, & ille respondet,
amo. Interrogauit tertio; & iam tædio affectus Petrus,
quasi dubitaret dominus noster de amore ipsius, Do-
mine tu,inquit,scis omnia,tu scis quia amo te. Sed do-
minus cum illo sic egit, & tanquam diceret, Ter me
negasti timendo, ter me confitere amando. Isto amo-
re & ista charitate repleuit discipulos suos. Quare?
Act. 2. Quia altissimum posuit refugium suũ, quia clarifica-
tus misit spiritum sanctum. Soluit credentes à reatu le
gis, ne in lapidem offenderent pedes eius. Iam cætera
manifesta sunt fratres, quia sæpe tractata sunt. *Super
aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & dra-
conem.* Quid sit serpens nostis, quomodo super illum
calcet Ecclesia quæ non vincitur, quia cauet astutias
ipsius. Quemadmodum autem sit leo & draco, puto
& hoc nosse charitatem vestram. Leo sęuit aperte,dra
co occulte insidiatur. Vtranque vim & potestatem ha-
bet diabolus: quando martyres occidebantur,leo erat
sæuiens: quando hæretici insidiantur, draco est surre-
C pens. Vicisti leonem,vince & draconem: non te fregit
leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat
quando aperte sæuiebat. Exhortans martyres Petrus
1. Pet. 5. ait, Nescitis quia aduersarius vester diabolus tanquam
leo rugiens circumit quærens quem deuóret? Aperte
sæuiens leo quærebat quem deuoraret. Draco quomo-
do insidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus ne
ab illis corrumperetur Ecclesia à virginitate fidei, quã
2. Cor. 11. gestabat in corde, ait, Despõsaui enĩ vos vni viro vir-
ginem castam exhibere Christo: & timeo ne sicut ser-
pens Euam seduxit astutia sua, ita & mẽtes vestræ cor-
† al. chari-tate. rumpantur à castitate † quæ est in Christo. Virginita-
tem corporis paucæ fœminæ habent in Ecclesia, sed
virginitatem cordis omnes fideles habẽt. In ipsa fide
virginitatem cordis timebat corrumpi à diabolo, quã
qui perdiderint, sine causa sũt virgines corpore. Cor-
rupta corde quid seruat in corpore? Ideo mulier catho
lica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non est
virgo in corpore, ista mulier facta est in corde, & mu-
lier non à marito deo, sed à serpente. Quid autem Ec-
clesia? Super aspidem & basiliscum ambulabis. Rex est
serpentium basiliscus, sicut & diabolus rex est dæmo-
niorum. Et conculcabis leonem & dracone. Iam ver-
ba dei ad Ecclesiam. *Quoniam in me sperauit, eruam eum.* D
Non solum ergo caput est, quod modo sedet in cœlo,
quia altissimum posuit refugium suum, ad quod non
accedunt mala, & flagellum nõ appropinquabit taber-
naculo eius: sed & nos qui laboramus in terra, & adhuc
in tentationibus viuimus, quorum gressus timẽtur ne
in laqueos incidant, audiamus vocem domini dei no-
stri consolantis nos & dicẽtis nobis, Quoniam in me
sperauit, eruam eum, *Protegam eum quoniam cognouit nomen
meum. Inuocauit me & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribula-
tione.* Noli timere quando tribularis, ne quasi non sit
tecum deus, Fides sit tecum, & tecum est deus in tribu-
latione. Fluctus sunt maris, turbaris in nauigio, quia dor *Math. 8.*
mit Christus. Dormiebat in naui Christus, perierant
homines. Si fides tua dormit in corde tuo, tãquam in *Super Ioã.*
naui tua dormit Christus, quia Christus per fidem in *Tract. 49.*
te habitat. Cum turbari cœperis, excita Christum dor-
mientem, erige fidem tuam, & noueris quia te non de-
serit. Sed ideo putas te deseri, quia non quando vis eri-
pit. Eripuit tres pueros de igne. Qui eripuit tres pue- *Danie. 3.*
ros, deseruit Machabæos? Absit. Et illos eripuit, & illos. *2. Mach. 7.*
Illos corporaliter, vt infideles confunderentur: istos E
spiritaliter, vt fideles imitarentur. Cum ipso sum in tri
bulatione: *Et eximam eum & glorificabo eum. Longitudine die-
rum replebo eum.* Quæ est longitudo dierum? Vita æter-
na est. Fratres, nolite putare longitudinem dierum di-
ci, sicut sunt hyeme dies minores, æstate dies maiores.
Tales dies nobis habet dare? Longitudo illa est quę nõ
habet finem, æterna vita, quę nobis promittitur in die-
bus longis. Et vere quia sufficit, non sine causa dixit,
replebo eum. Non nobis sufficit quicquid longum est
in tempore si habet finem, & ideo nec longum dicen-
dum est. Et si auari sumus, vitæ æternæ debemus esse
auari, talem vitam desyderate quæ non habet finem.
Ecce vbi extendatur auaritia vestra. Argentum vis sine
fine? Vitam æternam desydera sine fine. Non vis vt ha
beat finem possessio tua? Vitam æternam desydera.
Quæ est? Longitudine dierum replebo eum: *Et osten-
dam illi salutare meum.* Nec hoc fratres breuiter præter-
eundum est, ostendam illi salutare meum. Hoc dixit,
Ostendam illi ipsum Christum. Quare? Non est visus
in terra? Quid nobis magnum habet ostendere? Sed
non est visus tali visu quali videbimus. Tali visu visus F
est, quali viderunt qui crucifixerunt. Ecce qui viderunt
crucifixerunt, nos non videmus & credimus. Illi ocu-
los habebant, & nos non habemus? Immo & nos cor-
dis oculos habemus, sed per fidem adhuc videmus, nõ
per speciem. Quando erit species? Quando videbimus
eum facie ad faciẽ, quod dicit Apostolus, quod nobis *1. Cor. 13.*
promittit deus in magno præmio omnium laborũ no
strorum. Quicquid laboras, ad hoc laboras vt videas.
Nescio quid magnum est quod visuri sumus, quando
tota merces nostra visio est, & ipsum magnum visum,
hoc est, dominus noster Iesus Christus? Ipse qui humi-
lis visus est, ipse videbitur magnus, & lætificabit nos
quomodo videtur modo ab angelis, In principio erat *Ioan. 1.*
verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat ver-
bum. Attendite qui hoc promisit, ipsum dominum in
Euangelio dicentem, Qui diligit me, diligetur à patre *Ioan. 14.*
meo, & ego diligam eum. Et quasi diceretur ei, & quid
ei dabis qui diligit te? Ostendam, inquit, meipsum illi.
Desyderemus & amemus: flagremus si sponsa sumus.
Sponsus absens est, sustineamus, veniet quem desyde-
ramus. Tantum pignus dedit, nõ timeat sponsa ne de-
seratur à spõso, non dimittit pignus suũ. Quod pignus
dedit?

G dedit? Sanguinē suum fudit. Quod pignus dedit? Spi-
ritum sanctum misit. Talia pignora dimittet ille spon-
sus? Si non amaret, talia pignora non daret. Iam amat.
Ioan.15. O si sic amaremus. Maiorem dilectionē nemo habet,
quàm vt animam suam ponat pro amicis suis. Et nos
quomodo ponimus animas nostras pro illo? Quid illi
prodest, quando iam altissimum posuit refugiū suum,
& flagellum non appropinquat tabernaculo eius? Sed
1.Ioan.3. quid dicit Ioannes? Sicut Christus pro nobis animam
suam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas
ponere. Vnusquisque ponens pro fratre animam, pro
Christo ponit. Qui modo pascit fratrem, Christum pa
Matth.25. scit. Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.
Amemus & imitemur, curramus post vnguenta eius,
Cant.1. quomodo dicitur in canticis cāticorum, Post odorem
vnguētorum tuorum currimus. Venit enim & oleuit,
& odor ipsius impleuit totum mūdum. Vnde odor? De
cœlo. Sequere ergo ad cœlum, si non falsum respondes
quod dicitur, Sursum cor, sursum cogitationem, sur-
sum amorem, sursum spem. Ne putrescat in terra triti-
cum, non audes ponere in humida terra ne putrescat,
H quia laborasti & messuisti, triturasti & ventilasti. Quæ-
ris locum tritico tuo, & nō quęris locum cordi tuo? &
non quæris locum thesauro tuo? Fac, quicquid poteris
in terra, eroga, non perdes, sed recōdes. Et quis seruat?
Christus qui & te saluat. Te nouit saluare, thesaurum
tuum non nouit seruare? Quare autem vt locum mutes
thesauro tuo, nisi vt locum mutes cordi tuo? Nemo e-
nim cogitat nisi de thesauro suo. Quàm multi hic sunt
qui me modo audiunt, & non est cor eorū nisi in sac-
cellis suis. In terra estis, quia in terra est quod amatis:
Matth.6. mittatur in cœlum, & ibi erit cor vestrū. Vbi enim fue-
rit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

In Psalmum nonagesimumprimum
Enarratio.

ATTENDITE ad Psalmū, det nobis domi-
nus aperire mysteria quæ hic cōtinentur, quia
propter fastidium animorum eadem diuerse
varieq; tractātur. Nam nullum aliud canticū
nos docet deus, nisi fidei, spei & charitatis: vt fides no
stra firma sit in ipso, quandiu illum non videmus, cre-
dentes in eum quem non videmus, aut gaudeamus cū
I viderimus, & fidei nostræ succedat species lucis eius,
vbi iam non nobis dicetur, crede quod non vides, sed
gaude quia vides. Spes etiam nostra incōmutabilis sit,
& figatur in illo, & non nutet & fluctuet: nō agitetur,
sicut ipse deus in quo figitur non potest agitari: spes e-
nim quæ modo vocatur, tunc nō spes sed res erit. Tā-
diu enim vocatur spes, quādiu non videtur quod spe-
Rom.8. ratur, dicente Apostolo, Spes autem quæ videtur non
est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem
quod non videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Modo ergo patientia necessaria est, quamdiu ve-
niat quod promissum est. Nemo autem patiens est in
bonis. Quando exigitur de homine patientia, in malis
agit, quando dicitur, patiens esto, tolera, sustine, mole-
stia est, sub qua te deus vult esse fortem, tolerantem,
lōganimem, patientem. Sed nunquid decipit qui pro-
misit? Medicus exerit ferrum ad secanda vulnera, & di
cit ei quem secturus est, Patiens esto, sustine, tolera: in
doloribus exigit patientiam, sed post dolores promit-
tit salutem. Et ipse qui tolerat dolores in ferro medici,
nisi sibi proponat sanitatem quam nondum habet de-
ficit in dolore quem patitur. Multa ergo mala sunt in
isto seculo, intus, foris, prorsus non cessant: abundant
scandala, nemo illa sentit, nisi qui graditur viam dei. K
Ei dicitur in omnibus diuinis paginis vt toleret præ-
sentia, speret futura, amet quæ non videt, vt amplecta-
tur cum viderit. Charitas enim quę tertia nobis adiun- 1.Cor.13.
gitur ad fidē & ad spem, maior est supra fidē & spem:
quia fides est rerum quæ non videntur, erunt autē spe-
cies cum visæ fuerint: & spes rei est quæ non tenetur,
adueniente ipsa re, non erit iam spes, quia tenebimus,
non sperabimus. Charitas autem non nouit crescere
nisi magis magisq;. Si enim amamus quem non vide-
mus, quomodo amaturi sumus cum viderimus? Desy-
derium ergo nostrum crescat, Christiani nō simus nisi
propter futurum seculum. Nemo præsentia bona spe-
ret, nemo sibi promittat fœlicitatem mundi quia Chri-
stianus est, sed vtatur fœlicitate pręsenti vt potest, quo-
modo potest, quando potest, quantum potest. Cum
adest, consolationi dei gratias agat: cum deest, iustitiæ
dei gratias agat. Vbique sit gratus, nusquam sit ingra-
tus: & patri consolanti & blandienti gratus sit, & pa-
tri emendanti & flagellanti & disciplinam danti gra-
tus sit: amat enim ille semper, siue blandiatur siue mi-
netur, & dicat quod audistis in Psalmo, Bonum est cō- L
fiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Titu-
lus Psalmi habet: *Psalmus cantici in die sabbati.* Ecce &
hodiernus dies sabbati est, hunc in præsenti tempore
ocio quodam corporaliter languido & fluxo & luxu-
rioso celebrant Iudæi. Vacant enim ad nugas: & cum Exod.20.
deus præceperit obseruari sabbatū, illi in his quæ deus
prohibet exercent sabbatum, Vacatio nostra à malis o-
peribus, vacatio illorum à bonis operibus est. Melius
est enim arare quàm saltare. Illi à bono opere vacant,
ab opere nugatorio non vacāt. Nobis sabbatum indi-
cit deus. Quare? Primo vbi sit videre. Intus est, in cor-
de est sabbatum nostrum: multi enim vacāt membris,
& tumultuantur conscientia. Omnis homo malus, sab
batum habere non potest: nusquam enim illius con-
quiescit conscientia, & necesse est vt in perturbationi-
bus viuat. Cui autem bona est conscientia, tranquillus
est, & ipsa tranquillitas sabbatum est cordis. Attendit
enim promissorem dominum, & si laborat in præsen-
ti, extēditur spe futuri, & serenatur omne nubilum tri-
stitiæ, sicut dicit Apostolus, Spe gaudentes. Ipsum antē Roma.12.
gaudium in tranquillitate spei nostræ, sabbatum no- M
strum est. Hoc commendatur, hoc cātatur in isto Psal
mo, quomodo sit homo Christianus in sabbato cordis
sui, id est, in vacatione & tranquillitate & serenitate
cōscientiæ suæ imperturbatus, Inde dicit hic vnde so-
lēt perturbari homines, & docet te agere sabbatum in
corde tuo. Primum est vt tuipse si aliquid profecisti,
deo confitearis ex eo quod profecisti, quia munera ip-
sius sunt, non merita tua. Hinc incipe sabbatum, non
tibi tribuēdo quasi non acceperis quod accepisti, neq; 1.Cor.4.
excusando te ab eo quod facis mali, quia ipsa sunt tua.
Peruersi enim homines & perturbati qui non agūt sab
batum, mala sua deo tribuunt, bona sua sibi. Si quid bo
ni fecerit, ego feci dicit: si quid mali fecerit, quęrit quē
accuset, ne confiteatur deo. Et quid est, quærit quem
accuset? Si non est valde impius, ad manū satanam ha-
bet quē accuset. Satanas fecit dicit, ipse mihi persuasit,
quasi satanas habeat potestatē cogendi. Astutiam sua-
dēdi habet, sed si satanas loqueretur & taceret deus, ha
beres vnde te excusares: Modo aures tuæ positæ sunt
inter monētem deum & suggerentem serpentē, quare
huc flectuntur, hinc auertūtur? Non cessat satanas sua-
dere malū, sed nec deus cessat admonere bonū. Sata-
nas

A nas autem non cogit inuitum: in tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquid persuadente satana mali feceris, dimitte satanam, accusa te, vt accusatione tua dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, & accipis indulgentiam. Deinde multi non accusant satanã, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit dicit. Cum dixeris illi, quare fecisti, quare peccasti? Et ille, Fato meo malo, ne dicat ego feci, iam manus ad deum tendit, lingua blasphemat. Nõdum quidem hoc aperte dicit, sed tamen attende & vide quia hoc dicit. Quæris ab illo quid sit fatum, & dicit, stellæ malæ. Quęris ab illo quis fecit stellas, quis ordinauit stellas, non habet quid tibi respondeat nisi deus. Restat ergo vt siue per transennam, siue per cannam longam, siue per proximum, deũ accuset, & cum deus puniat peccata, deum faciat authorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri vt puniat quod fecit: Punit quod facis, vt liberet quod fecit. Aliquando autem missis omnibus omnino directe eunt in deum, & quando peccant dicunt, deus hoc vo-

B luit, & si nollet deus, non peccarem. Ergó ne ad hoc monet deus, vt non audiatur vt non pecces, sed accusetur quia peccas? Quid ergo nos docet Psalmus iste? *Bonum est confiteri domino.* Quid est confiteri domino? In vtraque re, & in peccato tuo, quia tu fecisti: & in bono facto confiteri domino, quia ipse fecit. *Tunc psalles nomini domini altissimi.* Quærens gloriam dei, nõ tuam, nomen ipsius, non tuum. Si enim tu quæris nomẽ dei, quærit & ipse nomen tuum: si autem tu neglexeris nomen dei, delet & ipse nomen tuum: quomodo autẽ dixi quæret & ipse nomen tuum? Quomodo dixit discipulis venientibus posteaquam misit eos euangelizare. Cũ fecissent multa miracula, & in nomine Christi dæmonia eiecissent, redeuntes dixerũt, Domine, ecce nobis dæmonia subiecta sunt. *(Luc. 10.)* Dixerunt quidem in nomine tuo, sed ille vidit in eis, quia ipsa gloriatione gaudebant & extollebant se, & ibant inde in superbiam quia licuit illis expellere dæmonia, vidit illos quærere gloriam suã, & ait illis quærens ipse, immo conseruans nomina eorũ apud se, Nolite gaudere in hoc, gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cœlo. Ecce vbi habes nomen, si tu nomen dei non negligas. Psalle

C ergo nomini dei, vt fixum sit apud deum nomẽ tuum. Psallere autem deo quid est fratres? Psalterium organi genus est, chordas habet. Opus nostrum, psalterium nostrum est. Quicunque manibus operatur opera bona, psallit deo. Quicunque ore confitetur, cantat deo. Cãta ore, psalle operibus. Ad quam rem? *Ad annunciãdum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Quid sibi vult quia mane annunciãda est misericordia dei, & per noctem veritas dei? Mane dicitur, quando nobis bene est. Nox dicitur, quando tristitia tribulationis est. Quid ergo dixit breuiter? Quando tibi bene est, gaude deo, quia misericordia ipsius est. Iam tu forte diceres, Si ergo gaudeo deo quando mihi bene est, quia misericordia ipsius est: quando in tristitia, in tribulatione sum, quid facio? Misericordia ipsius est quando mihi bene est, crudelitas ergo ipsius quando male est? Si laudo misericordiam quando bene est, reprehendo ergo crudelitatem quando male est? Non. Sed quando bene est, lauda misericordiam: quando male est, lauda veritatem, quia peccata flagellat, non est iniquus. Iam in nocte erat Daniel quando orabat. *(Danie. 6. 14. & 3.)* Erat enim in captiuitate Hierusalem, erat in potestate hostium. Tunc multa mala sancti patiebantur, tunc ipse in lacum leonum missus est, tunc tres pueri in ignem præcipitati

D sunt. Hæc patiebatur in captiuitate populus Israël, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatẽm dei, dicebat in oratione, Peccauimus, impie egimus, iniquitatem fecimus, Tibi domine gloria: nobis confusio: *(Daniel. 3. & 9.)* veritatem dei annunciabat per noctem. Quid est, veritatem dei annunciabat per noctem? Non accusare deum quia pateris aliquid mali, sed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipsius, ad annunciandum mane misericordiam ipsius, & veritatem per noctẽ. Cum misericordiam annuncias mane, & veritatem per noctem, semper laudas deum, semper confiteris deo, & psallis nomini eius: *In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.* Decachordum psalterium non modo audistis. Decachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & Iudæi habent legem, portant & nõ psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Parum est: qui operantur cum tristitia, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit Apostolus?

E Hilarem enim datorem diligit deus. *(2. Cor. 9.)* Quicquid facis cum hilaritate fac bonum, tunc & bene facis. Si autem cum tristitia facis, fit de te, non facis, & portas magis psalterium, non cantas. In psalterio decachordo cum cantico in cithara: hoc est, in verbo & opere. Cum cãtico in verbo, in cithara in opere. Si verba sola dicis, quasi canticum solum habes, citharam non habes. Si operaris & non loqueris, quasi solam citharam habes. Propter hoc & loquere bene, & fac bene, si vis habere canticum cum cithara. *Quia iocundasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Videtis quid dicat, Tu me fecisti bene viuentem, tu me formasti. Si quid forte boni facio, in factura manuum tuarum exultabo: quomodo dicit Apostolus, Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis. *(Ephe. 2.)* Nisi enim te formaret ad opera bona, non nosses nisi opera tua mala: qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur: hoc Euangelium dicit, Omne peccatum mendacium est. *(Ioan. 8.)* Contra legem enim & contra veritatem quicquid est, mendacium dicitur. Ergo quid ait? Qui loquitur mendacium de suo loquitur: id est, qui peccat de suo peccat: Attendant ergo sententiam contra, si enim qui lo-

F quitur mendacium de suo loquitur, restat vt qui loquitur veritatem de deo loquatur. Ideo dicitur alio loco, Deus verax solus, omnis autem homo mendax. *(Psal. 115.)* Non tibi dicitur in hac sententia vade securus mẽtire, quia homo es, immo vide te hominem, quia mendax es: & vt sis verax, bibe veritatẽ vt de deo ructes, vt sis verax: quia de tuo illam nõ potes bibere, restat vt inde illam bibas vnde fluit. Quomodo si à luce recesseris in tenebris es, quomodo lapis non de se feruet, sed vel à sole, vel ab igne, si eum calori subtraxeris frigescit, ibi apparet quia quod feruebat nõ erat ipsius, sed feruebat vel à sole vel ab igne: sic & tu si à deo recesseris frigesces, si ad deum accesseris feruesces, sicut dicit Apostolus. Spiritu feruentes. *(Rom. 12.)* Item de luce quid dicit? Si ad eum accesseris, in lumine eris: ideo psalmus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. *(Psal. 33.)* Quia ergo boni nihil poteris operari nisi illuminatus & a lumine dei, & feruefactus á spiritu dei, quãdo videris te bene operantem, confitere deo: & dic quod ait Apostolus, dic tibi ne extollaris, Quid enim habes quod non accepisti? *(1. Cor. 4.)* Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hic ergo confitetur domino, &

G no,& docet nos bonam confesſionem, quia dicit: Io-
cundaſti me domine in factura tua,& in operibus ma-
nuum tuarum exultabo. Quid agimus de illis qui male
viuunt & florent? Hi enim perturbatũ animum habẽt,
& perdunt ſabbatum. Et perdit ſabbatum qui videt ſe
quotidie in bonis operibus verſantem & laborãtem in
anguſtia rerum,forte in inopia rei familiaris,forte in fa
me & ſiti & nuditate,forte ſe in carcere bona facientẽ,
& illum à quo in carcerem miſſus eſt mala faciẽtem &
exultantem , & ſubintrat in cor peſsima cogitatio ad-
uerſus deum & dicit, Deus quare tibi ſeruio,quare obe
Exo.20. dio verbis tuis? Non rapui aliena, non furtum feci,nõ
hominem occidi,non cuiuſquam rem concupiui,non
falſum teſtimonium aduerſus aliquem dixi , non patri
vel matri iniuriam feci , nõ ad idola inclinatus ſum,
non accepi nomẽ domini dei in vanum: ſeruaui me à
peccato.Enumerat decem chordas,id eſt,decẽ præce-
pta legis,& interrogat ſe ſecundum ſingula,& videt ſe
non peccaſſe nec in vno,& contriſtatur quia talia ma-
la patitur: & illi qui non dico aliquas chordas tãgunt,
ſed nec tangunt ipſum pſalteriũ , & nihil boni operã-
tur,conſulunt idola : & forte tunc vidẽtur Chriſtiani,
H quando nihil mali patiuntur domus eorũ:quando au-
tem aliqua ibi tribulatio eſt,currũt ad phythonem,aut
ſortilegum,aut mathematicũ: Dicitur illi nomẽ Chri-
ſti,ſubſannat,torquet os ſuum:dicitur illi, Fidelis, cur
† al.ipſe mi conſulis mathematicũ?Et ille,Recede à me†,ipſe mihi
bi prodidit perdidit res meas , vtinam non perdidiſſem,& in plã-
res meas, ctu remãſiſſem.Homo bone,nónne ſignas te ſigno ſan
nã perdi- ctæ crucis Chriſti?& lex omnia iſta prohibet ? Gaudes
diſſem & quia res tuas inueniſti,nõ es triſtis quia tu periſti? Quã-
in planctu to melius tunica tua periret quàm anima tua ? Subſan-
&c. nat in his omnibus , contumelioſus eſt parẽtibus,odit
inimicum,inſectatur vſq; ad mortẽ , furatur vbi occa-
ſionem inuenerit,à falſo teſtimonio nõ ceſſat , inſidia-
tur matrimonio alieno , concupiſcit rem proximi ſui.
Facit hæc omnia , & floret in diuitiis,in honoribus, in
excellentia mundi huius. Videt eũ ille miſer bene ope-
rans & mala patiens,perturbatur & dicit , Deus, puto
mali tibi placent,& bonos odiſti, amas eos qui faciunt
iniquitatem.Si commotus fuerit, & illi cogitationi cõ
ſenſerit,perdet ſabbatum de corde. Iã incipit ad pſal-
terium hoc non attendere,de..auit inde, ſine cauſa cã
I tat, Bonũ eſt confiteri domino,& pſallere nomini tuo
altiſsime.Iam perdito ſabbato ab interiore homine,&
excluſa quiete cordis, & bona cogitatione repulſa, in-
cipit iam imitari illum quem videt in malis florẽtem,
& cõuertit ſe ipſe ad facienda mala.Deus autẽ patiens
eſt,quia æternus eſt , nouit diem iudicij ſui vbi omnia
Pſal.103. examinat. Hoc nos docens quid ait? *Quàm magnificata ſunt opera tua domine,nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.*
Reuera fratres mei nullum mare tam profundum eſt,
quàm eſt iſta cogitatio dei,vt mali floreant,& boni la-
borent.Nihil tam profundum,nihil tam altũ, vbi nau-
fragat omnis infidelis in iſto alto,in iſto profũdo. Vis
trãſire profundũ hoc? A ligno Chriſti noli reſilire, ne
mergaris , tene te ad Chriſtum . Quid eſt quod dico,
tene te ad Chriſtum ? Ideo voluit ipſe in terra labora-
Eſa.50. re.Audiſtis cum propheta legeretur, non auertiſſe eum
ſcapulas à flagellis, nõ auertiſſe eum faciem à ſputis ho
minum,non auertiſſe maxillas à palmis eorum. Quare
omnia iſta pati voluit , niſi vt conſolaretur patientes?
Nam poterat & ipſe in fine reſuſcitare carnem ſuam,
ſed tu qui non videras,non eſſet quod ſperares,nõ diſ-
tulit reſurrectionem ſuã,ne tu adhuc dubitares.Eo er-
go ſine patere,& tolera tribulationes in mũdo quem- K
admodum attendiſti in Chriſto,& non te moueãt qui
faciunt mala,& in iſto ſeculo florẽt . Nimis profundæ
factæ ſunt cogitationes dei. Vbi eſt cogitatio dei ? Ad
præſens habenas laxat,ſed poſtea aſtringet . Noli gau-
dere ad piſcem qui in eſca ſua exultat, nondum traxit
hamum piſcator: nam iam ille hamum habet in fauci-
bus,& quod tibi videtur longum,breue eſt: omnia iſta
cito tranſeunt . Quid eſt longa vita hominis ad æter-
nitatem dei? Vis eſſe longanimis? Vide æternitatẽ dei:
nam attendis ad dies tuos paucos , & diebus tuis pau-
cis vis impleri omnia:quæ omnia? Vt damnentur om-
nes impij, & coronentur omnes boni . Iſtis diebus tuis
vis hæc omnia impleri?Implet ea deus in tempore ſuo.
Quid tu tædium pateris & facis ? Aeternus eſt, tardat,
longanimis eſt,tu autem dicis,Ideo ego non ſum lon-
ganimis , quia temporalis ſum: ſed in poteſtate habes.
Iunge cor tuum æternitati dei , & cum illo æternus e-
ris.Quid enim dictum eſt de temporalibus? Omnis ca Eſa.40.
ro fœnum , & omnis claritas carnis vt flos fœni . Fœ-
num aruit & flos decidit . Omnia ergo areſcunt & de-
cidunt,non verbum illud : verbum enim domini ma-
net in æternum . Tranſit fœnum,tranſit claritas fœni: L
ſed habes quo te teneas , verbum domini manet in æ-
ternum.Dic ergo illi, Nimis profundæ factæ ſunt co-
gitationes tuæ. Tenuiſti lignum,tranſis per iſtam pro-
funditatem . Vides ibi aliquid ? Intelligis ibi aliquid?
Intelligo dicis.Si iam Chriſtianus es,& bene eruditus,
dicis , Deus iudicio ſuo reſeruet omnia . Boni labo-
rant,quia flagellantur vt filij: mali exultant, quia dam-
nantur vt alieni . Duos filios habet homo, alterum ca-
ſtigat , alterum dimittit . Facit vnus male & non cor-
ripitur à patre:alter mox vt ſe mouerit, colaphis cædi-
tur,flagellatur. Vnde ille dimittitur,& ille cæditur,ni-
ſi quia huic cæſo hæreditas ſeruatur , ille autem dimiſ-
ſus exhæredatus eſt ? Videt eum non habere ſpem , &
dimittit eum,vt faciat quod vult . Puer autem qui fla-
gellatur ſi cor non habuerit & imprudens fuerit &
ſtultus, gratulatur fratri ſuo qui non vapulat , & gemit
de ſe,& dicit in corde ſuo , tanta mala facit frater me-
us , quicquid vult facit contra præcepta patris mei , &
nemo facit illi durum verbum, ego mox vt me moue-
ro,cædor . Stultus eſt,imprudens eſt,attendit quid pa-
titur , & non attendit quid illi ſeruetur . Ideo cum di- M
xiſſet , nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ,
ſubiecit ſtatim: *Vir imprudens non cognoſcet , & ſtultus non intelliget ea.* Quę ſunt quæ non intelligit ſtultus,& quę
non cognoſcet imprudens? *Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum,* Quid eſt ſicut fœnum ? Virent cum hyems eſt,
ſed æſtate areſcent . Attendis florem fœni quid citius
tranſit ? Quid lucidius?quid viridius? Non te delectet
viriditas ipſius,ſed time ariditatem ipſius.Audiſti pec-
catores ſicut fœnum , audi & iuſtos . Quomodo ? Ec-
ce interim,videte peccatores ſicut fœnum , florent be-
ne.Sed qui ſunt qui non cognoſcunt? Stulti & impru-
dentes. Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum:

Et proſpexerint omnes qui operantur iniquitatem. Omnes qui
in corde ſuo non recta ſentiunt de deo , proſpexe-
runt peccatores orientes ſicut fœnum , id eſt , floren-
tes ad tempus . Qu-re illos proſpiciunt? *Vt intereant in ſeculum ſeculi.* Attendunt enim florem ipſorum
temporalem , & imitantur illos , & volentes cum il-
lis florere ad tempus , intereunt in æternum : hoc eſt,
vt intereant in ſeculum ſeculi . *Tu autem altiſsimus in æternum es domine.* Expectans deſuper ex æter-
nitate

A nitáte tua quando transeat tempus iniquorum, & veniat tempus iustorum, *Quoniam ecce.* Intēdite fratres, iam & ipse loquitur. Loquitur enim ex persona nostra, loquitur ex persona corporis Christi. Christus enim loquitur in corpore suo, id est, in Ecclesia sua. Iam iunxit se æternitati dei: sicut vobis pauloante dicebam, lōganimis est deus & patiens, omnia ista mala quæ videt à malis fieri, tolerat. Quare? Quia æternus est, & videt quid illis seruet. Vis & tu esse longanimis & patiens? Iunge te æternitati dei, cum illo expecta illa quæ infra te sunt. Cum enim adhæserit cor tuum altissimo, infra te erunt omnia mortalia, & dic quod sequitur: *Quoniam ecce inimici tui peribunt.* Qui florent modo, postea peribūt. Qui sunt inimici dei? Fratres, forte illos solos putatis inimicos dei à quibus blasphematur? Sunt quidem & ipsi, & atroces isti qui nec lingua, nec cogitationibus malis parcunt iniuriis deo. Et quid faciūt deo excelso, & æterno? Si pugnum in columna ferias tu læderis, & putas quia blasphemia deum percutias? Non, tu dirumperis, nam nihil facis deo. Sed inimici dei a-
B perte blasphematores sunt, & quotidie occulti inueniūtur. Caue tales inimicitias dei, quosdam enim occultos inimicos dei scriptura aperit, vt quia non illos potes nosse in corde tuo, noueris illos in scriptura dei, & caueas inueniri cū illis. Aperte dicit Iacobus Apostolus
Iacob.4. in epistola sua, Nescitis quia amicus huius mundi inimicus dei constituitur? Audisti, Non vis esse inimicus dei? Noli esse amicus huius mundi: nam si amicus fueris huius mundi, inimicus eris deo. Quomodo enim non potest fieri adultera coniunx, nisi inimica sit viro suo: sic anima adultera amore rerum secularium, nō potest nisi inimica esse deo. Timet, sed nō amat. Pœnas timet, iustitia nō delectatur. Ergo inimici dei omnes amatores huius mundi, omnes inquisitores nugarum, omnes consultatores sortilegorum, mathematicorū, phythonum intrant Ecclesias: non intrent Ecclesias, inimici dei sunt. Ad tempus possunt florere sicut fœnum, peribūt autem cum ille inspicere cœperit, & iudiciū suum in omnem carnem adduxerit. Iūge te scripturæ dei, & dic illud cum isto Psalmo, Quoniam ecce inimici tui peribunt. Non ibi inueniaris vbi peribunt. *Et dispergen-*
C *tur omnes qui operantur iniquitatē.* Quid tu qui laboras modo, si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Tu qui inter ista scādala, inter iniquitates humanas gemis, qui tribularis in carne, sed gaudes in corde, quid tu? Quæ tibi spes ô corpus Christi? O Christe qui in cœlis sedes ad dexteram patris, sed pedibus tuis & membris tuis laboras in terra, & dicis,
Act.9. Saule Saule quid me persequeris: tu quam spem habebis si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Quid tibi erit? *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Quare dicis sicut vnicornis? Aliquando vnicornis significat superbiam, aliquando vnicornis exaltationem vnitatis significat: quia vnitas exaltatur, omnes hæreses cum inimicis dei peribunt. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et quando erit? *Et senectus mea in misericordia pingui.* Quid dixit senectus mea? Nouissima mea. Quomodo in ætatibus nostris nouissima senect⁹ est, sic totū hoc quod modo patitur Christi corp⁹ in laboribus, in erūnis, in vigiliis, in fame, in siti, in scandalis, in iniquitatibus, in pressuris, iuuentus ipsius est. Senectus ipsius, id est, nouissima ipsius, in lætitia erunt. Et intendat charitas vestra, quia dixi senectutem, ne putetis & mortem: homo enim in carne ideo senescit, vt moriatur. Senecta Ecclesiæ can

dida erit recte factis, morte autem non corrumpetur. D
Quod est caput senis, hoc erunt opera nostra. Videtis quemadmodum canescat caput & inalbescat, quantumcunque senectus accedit. Qui bene senescit ordine suo, quæris illi aliquando in capite capillum nigrum, & non inuenis: sic cum fuerit vita nostra talis, vt quæratur nigritudo peccatorum & non inueniatur, senectus tua iuuenilis est, senectus ista viridis est, semper virebit. Audistis de fœno peccatorum, audite de senecta iustorum. Senectus mea in misericordia pingui: *Et respexit oculus meus inimicos meos.* Quos dicit inimicos suos? Omnes qui operantur iniquitatem. Noli attendere, quia iniquus est tibi amicus: incurrat negocium, & ibi illum probas. Incipis venire contra iniquitatem ipsius, & ibi videbis: quia quando tibi blandiebatur, inimicus erat: sed nondum pulsaueras, non vt instinueretur in corde quod non erat, sed vt erumperet quod erat. Et respexit oculus meus inimicos meos. *Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea.* Quando? In senecta. Quid est, in senecta? In nouissimo. Et quid audiet auris nostra? Stan- E
tes ad dexteram, audiemus quod dicitur eis qui sunt
ad sinistram, Ite in ignem æternum, qui paratus est Matth.25.
diabolo & angelis eius. Ab isto auditu malo iustus non timebit. Scitis quia dictum est in quodam psal-
mo, In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala Psal.111.
non timebit. Quo audito malo? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea. Transit fœnum, transit flos peccatorum. Quid de iustis? *Iustus vt palma florebit.* Illi exoriuntur sicut fœnum, iustus vt palma florebit. In palma altitudinem significauit: forte & hoc significauit in palma, quia in nouissimis suis pulchra est, vt initium eius à terra ducas, finem ipsius in cacumine, vbi habet totam pulchritudinem: aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub cœlo est. Erit ergo & tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa sit, sed sursum versus habeamus radicem nostram: radix enim nostra Christus est, qui ascendit in cœlum: humiliatus exaltabitur: *Velut cedrus quæ in Libano est multiplicabitur.* Videte quas arbores di-
xit: Iustus vt palma florebit, vt cedrus Libani multipli- F
cabitur. Nunquid cum sol exierit arescit palma? Nunquid arescit cedrus? Cum autem sol cadens aliquando fuerit, arescit fœnum. Veniet ergo iudicium, vt arescant peccatores, vt virescant fideles. Velut cedrus in Libano multiplicabitur. *Plantati in domo domini, in atriis domus dei nostri florebunt. Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & tranquilli erunt vt annuncient.* Hoc est sabbatum quod vobis pauloante commendaui, vnde habet titulum psalmus. Tranquilli sunt, vt annuncient: Quare tranquilli vt annuncient? Non illos mouet fœnū peccatorum. Cedrus & palma nec in tempestatibus curuantur. Ergo tranquilli sint vt annuncient: & vere quia modo annunciandum est, & subsannantibus hominibus. O miseri homines amatores mundi annunciant vobis qui plantati sunt in domo domini, qui confitentur domino in cantico, & in cithara, in verbo & opere, annunciant vobis, & dicunt vobis, Nolite seduci fœlicitate iniquorum, nolite attendere florem fœni, nolite attendere ad tempus beatos, in æternum miseros. Nec ista beatitudo quæ foris modo videtur vera est: nec in corde beati sunt, quia torquentur mala conscientia. Tu autem tranquillus esto, sperās de promissis domini dei tui. Quid enim annūciabis in

G bis in tranquillitate? *Quoniam rectus dominus, & nõ est ini-
quitas in eo.* Attendite fratres, si plantati estis in domo
domini, si vultis florere sicut palma, & multiplicari si-
cut cedrus Libani, & nõ arescere sicut fœnum sole ca-
dente, sicut hi qui vidẽtur florere sole absente. Si ergo
non vultis esse fœnũ, sed palma & cedrus, quid annun-
ciabitis? Quoniam rectus dominus: & nõ est iniquitas
in illo. Quomodo non est iniquitas? Tanta mala facit
quis, sanus est, filiosq; habet, plenam domum, abundat
gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, &
omnia mala cõmittit. Alius innocens sui negocij, non
rapiens aliena, non contra quẽquam faciens, laborat in
vinculis, in carcerib⁹, in inopia æstuat & suspirat. Quo-
modo non est iniquitas in eo? Esto tranquillus & intel
liges: nam perturbaris, & in cubiculo tuo obscuras tibi
lucem. Radiare tibi vult æternus deus, noli tibi facere
nubilũ de perturbatione. Esto tranquillus in te, & vide
quid tibi dicat. Quia deus æternus est, quia modo par-
cit malis, adducẽs illos ad pœnitentiã: flagellat bonos,
erudiens illos ad regnum cœlorum, nõ est iniquitas in
eo: noli timere. Ecce ego flagellatus sum tãtum, mani-
H festum est, confiteor, peccaui: non enim dico me iustũ.
Hoc enim dicunt plerique. Quando est forte quisquã
in aliqua miseria, in doloribus, intras consolari illum.
Et ille, Peccaui fateor, multa sunt peccata mea, agno-
sco illa: sed nunquid tanta peccaui quanta ille? Ego no
ui quanta fecit ille, ego noui quanta commisit. Peccata
mea sunt, fateor illa deo, sed minora sunt quàm illius,
& ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus
esto, vt scias quoniã rectus dominus, & non est iniqui-
tas in eo. Quid si te propterea flagellat modo, quia nõ
tibi seruat ignem sempiternũ? Quid se illum propterea
dimittit modo, quia auditurus est, Ite in ignẽ æternũ?
Matth.25. Sed quando? Cũ tu positus fueris ad dexteram, tunc di
cetur positis ad sinistram: Ite in ignem æternũ, qui pa-
ratus est diabolo & angelis eius. Non te ergo ista mo-
ueant, tranquillus esto, sabbatiza & annũcia, quoniam
rectus dominus deus noster, & non est iniquitas in eo.

In Psalmum nonagesimumsecundum Enarratio.

I PSALMI huius titulum cum pronunciaretur
audiuimus, & quid sibi velit, de scriptura dei,
hoc est, ex libro Genesis, non est difficile co-
gnoscere. In titulo enim tanquã admonemur in limi-
ne, quid intus quæramus. Inscriptus ergo est ita: *Laus
cantici ipsius Dauid in die ante sabbatum, quando fundata est terra.*
Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit deus
quando creauit & ordinauit vniuersa à prima die vsq;
ad sextum diem: septimum enim sanctificauit, quia in
illo requieuit post omnia opera quæ fecit valde bona,
& inuenimus eum sexto die fecisse, qui dies hic cõme-
moratur, quia dicit, ante sabbatum, omnia animalia in
terra: deinde ipso die fecit hominem ad imaginem &
similitudinem suam. Non autem sine causa illi dies sic
sunt ordinati, nisi quia & secula sic cursura erant ante-
quam requiescamus in deo. Tunc autem requiescimus
si facimus opera omnia bona. Ad hoc exemplũ dictum
Gene.2. est de deo, Requieuit deus septimo die cum fecisset o-
mnia opera bona valde. Non enim fatigatus est vt re-
quiesceret, aut modo non operatur, cum aperte domi-
Ioan.5. nus Christus dicat, Pater meus vsque nunc operatur.
Dicit enim illud Iudæis qui carnaliter sentiebant de
deo, nec intelligebant quia deus cum quiete operatur,
& semper operatur, & semper quietus est. Ergo & nos
quos in se voluit deus tunc figurare, post omnia opera
bona habebimus requiem. Et quidem opera nostra bo K
na fratres quæ hic operamur in seculo ante requiem,
quasi cum labore sunt, & requies illa in spe est, nõdum
tenetur in re: Etenim nisi esset in spe, deficeremus in la
bore: sed transeunt opera laboriosa & bona. Quid e-
nim tam bonum quàm porrigere panem esurienti? Et Matth.25.
quod audiebamus modo cum Euangelium legeretur:
quid enim tam bonum, quàm id quod admonebat ge
neraliter, Omnis qui habet duas tunicas, det non habẽ Luca.3.
ti: & qui habet escas, pascat esurientem? Nudum vestire
bonũ opus est: Nunquid semper erit hoc opus bonum?
Habet aliquantulũ laborem, sed habet solatium in spe
futuræ quietis. Quantũ autem laborem habet quòd ve-
stis nudum? Bonum opus nõ multum laborat, malum
opus habet laborem. Qui enim vestit nudum si habet
vnde faciat, non laborat: si non habet vnde faciat, glo-
ria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ vo-
luntatis. Qui autem vult spoliare vestitum, quantum la Luca.2.
borat quis enumerat? Et tamen & ista transitura sunt,
cum venerimus ad illam requiem, vbi nemo esurit qui
pascatur, nemo nud⁹ est qui vestiatur. Ideo quia & ista
transitura sunt opera bona, & sextus iste dies quando L
perficiuntur opera bona valde, habet vesperum: In sab
bato autem non inuenimus esse vesperam, quia requies
nostra nõ habebit finem. Vespera enim pro fine poni-
tur. Sicut ergo sexto die fecit deus hominem ad imagi Gene.1.
nem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto secu-
lo venisse dominum Iesum Christum, vt reformaretur
homo ad imaginem dei. Primũ enim tempus tãquam
primus dies, ab Adam vsque ad Noë: secũdum tempus
tanquam secundus dies, à Noë vsque ad Abraham: ter-
tium tempus tanquam tertius dies, ab Abraham vsque
ad Dauid: quartum tempus tanquã quartus dies, à Da-
uid vsque ad transmigrationem Babyloniæ: quintum
tempus tanquam quintus dies, à trãsmigratione in Ba-
byloniam vsque ad prædicationem Ioannis. Sextus
dies iam à prædicatione Ioannis agitur vsque ad finẽ,
& post finem sexti diei peruenimus ad requiẽ: Modo
ergo sextus dies agitur. Si sext⁹ dies agitur, videte quid
habeat titulus: In diem ante sabbatum quando funda-
ta est terra, Iam audiamus ipsum psalmũ, ipsum inter-
rogemus quomodo fundata est terra, ne forte tunc fa- M
cta est terra. Nec in Genesi sic legimus. Quando ergo
fundata est terra? Quando, nisi cum fit quod lectum est
modo in Apostolo, Si tamen statis in fide vt stabiles & 1.Cor.15.
immobiles? Cum omnes qui credunt per vniuersam
terram immobiles sunt in fide, fundata est terra, tunc
fit homo ad imaginem dei. Quod significat sextus ille
dies in Genesi. Sed quomodo fecit illud deus? Quo- Gene.1.
modo fundata est terra? Christ⁹ venit vt fundaret ter-
ram. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere 1.Cor.3.
prẹter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De
illo ergo cantat Psalmus: *Dominus regnauit, decorẽ induit,
induit dominus fortitudinem & præcinctus est.* Videmus quia
duas res induit, decorem & fortitudinem: vt quid au-
tem? Vt fundaret terram. Sequitur enim: *Etenim confir-
mauit orbem terræ, qui non commouebitur.* Vnde confirma-
uit? Quia decorem induit. Non confirmaret si solum
decorem indueret & non fortitudinem. Quare ergo
decorem? Quare fortitudinem? Vtrunque enim dixit,
Dominus regnauit, decorẽ induit, induit dominus for
titudinem & præcinctus est. Nostis fratres quia domi-
nus noster cum venisset in carne, his quibus prædica-
bat Euangelium, aliis placebat, aliis displicebat: Nam
diuisæ sunt aduersus se linguæ Iudæorum: alij dicebãt, Ioan.7.
quia

A quia bonus est,alij dicebant nō,sed seducit turbas. Alij
ergo loquebantur bene,alij detrahebant,lacerabant,la-
trabant,mordebant,conuiciabantur. Ad eos ergo qui-
bus placebat, decorē induit:ad eos quibus displicebat,
fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominū tuum,
vt posiis esse vestis ipsius. Adesto cū decore ad eos qui-
bus placent bona opera tua, esto fortis aduersus detra-
ctores. Audi Paulum apostolum imitantem dominum
suum,quomodo & ipse habuit decorem,habuit & for-
2.Cor. 2. titudinem, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni
loco,& in his qui salui fiunt,& in his qui pereunt. Qui-
bus enim placet bonum, salui fiunt: qui detrahunt bo-
no,pereunt. Quod suum erat ille odorem habebat bo
num,immo bonus odor erat:sed væ miseris qui & bo-
no odore moriuntur. Non enim ait illis, Bonus odor
sumus,illis malus odor sumus: sed Christi bonus odor
sumus,ait, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in
his qui pereunt. Subiecit statim:aliis quidem sumus o-
dor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem: Qui-
Ibidem. bus enim erat odor vitæ in vitam, decorem induerat:
quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinem in-
duerat. Si autem tunc gaudes,quando te laudant homi
nes,& placent illis bona opera tua:cum autem vitupe-
B rauerint,deficis in bonis operibus,& quasi fructum bo
norū operum te perdidisse arbitraris, quia inuenis re-
prehensores,non stetisti immobilis,nō pertines ad or-
bem terrarum qui nō commouebitur. Induit dominus
fortitudinem & præcinctus est. De ipso decore & for-
2.Cor 6. titudine habet alio loco apostolus Paulus, Per arma iu-
stitiæ dextera & sinistra. Vide vbi decorem, vbi forti-
tudinem, Per gloriam & ignobilitatem. In gloria deco
rus, in ignobilitate fortis. Apud alios gloriosus prædi-
cabatur,apud alios ignobilis cōtemnebatur. Decorem
afferebat eis quibus placebat, fortitudinē aduersus eos
quibus displicebat. Et sic enumerat omnia vsque in fi-
Ibidem. nem,vbi dicit,quasi nihil habentes,& omnia posiiden
res. Cum omnia possidet,decorus est:cum nihil habet,
fortis est. Non ergo mirum est si sequitur, Etenim fir-
mauit orbem terræ qui nō commouebitur. Quomodo
enim non commouebitur orbis terrarum? Cum credūt
in Christum omnes fideles, & parati sunt ad vtrumq;,
gaudere cum laudantibus, fortes esse aduersus vitupe-
rantes:non mollescere linguis laudantium, nec frangi
linguis vituperantium. Forte quæramus & de hoc ver-
C bo,quare dixit præcinctus est. Cinctio opera significat.
Tunc enim se quisque cingit, cum operaturus est. Sed
quare non dixit, cinctus est, sed præcinctus est? Dicit
Psalm.44. enim in alio Psalmo, Accingere gladium tuum circa
femur potētissime: populi sub te cadent. Nec ibi dixit
cingere, neque præcingere, sed accingere. Accingeris
enim quando aliquā adiunxeris lateri tuo præcinctio-
nem. Ideo accingere gladium tuum. Gladius domini
vnde debellauit orbem terrarum, occidendo spiritus
nequitiæ,spiritus dei est in veritate sermonis dei. Qua-
re circa femur accingere dicitur gladium? Aliud qui-
dem ex alio de alio Psalmo ad cinctionē diximus. Sed
tamē quia commemoratum est, non est prætermitten-
dum. Quid est accinctio gladij circa femur? Per femur
carnem significat. Nō enim aliter debellaret dominus
orbem terrarum, nisi in carnem veniret gladius veri-
tatis. Hic ergo quare præcinctus est? Qui se præcingit,
ante se ponit aliquid quo præcingitur. Vnde dictum
Ioan.13. est, Præcinctus est linteo, & lauit pedes discipulorum
suorum. Quia enim tunc humilis fuit quando linteo
præcinctus est,lauit pedes discipulorum suorum. Om-
nis autem fortitudo in humilitate, quia fragilis est om- D
nis superbia. Ideo cum de fortitudine diceret,addidit
præcinctus est, vt recolas deum præcinctum humilē,
quando pedes discipulorum lauit. Et exhorruit Petrus
dominum suum magistrum suum, minus dixi magi-
strum suum,cum dixissem dominum suum: curuātem
se ante pedes suos,& lauantem sibi pedes,expauit & di
xit,Domine,non lauabis mihi pedes. Et ille, Quod ego
facio tu nescis modo, scies autem postea. Et ille, Non
lauabis mihi pedes in æternum. Et ille, Si non lauero Ioan.13.
te, non habebis partem mecum. Petrus qui primo ex-
pauerat dominum lauantem sibi pedes, plus expauit,
non habebis partem mecum, & credidit nō sine causa
hoc facere dominum,nisi quia erat aliquod illud forte
sacramentum,& ait, Domine, non pedes tātum,sed &
caput & totum. Et ille, Qui lotus est semel, non habet
necessitatem iterum lauandi,sed est mundus totus. Nō
ergo ad sacramentum tantum mūdationis pertinebat
quod lauit pedes eis,sed ad exēplum humilitatis. Hoc
enim dixerat, Quod enim ego facio nescis, scies post-
ea. Videam⁹ si scierunt postea,videamus si aperuit illis
quod faciebat, vt videamus dominum præcinctum
fortitudine, quia in humilitate est tota fortitudo. Cum E
lauisset eis pedes rursus discubuit,& ait illis, Dicitis me
magistrum, & verum dicitis, Sum etenim: Dicitis me
dominum & verum dicitis, sum etenim. Si ergo ego
magister & dominus vester laui vobis pedes, quomo-
do oportet vt hoc vobis inuicem non faciatis? Si ergo
in humilitate est fortitudo, nolite timere superbos. Hu
miles tanquam petra sunt. Petra deorsum videtur, sed
solida est. Superbi quid? Quasi fumus, Etsi alti sunt,
euanescunt. Ergo ad humilitatem domini referre de-
bemus quod præcinctus est, secundum commemo-
rationem Euangelij quòd præcinctus est, vt lauaret
pedes discipulis suis. Est & aliud quod in hoc verbo
possumus intelligere. Diximus, quia qui se præcin-
git, ante se ponit quod sibi adiungit vt se cingat. Quia
ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis ab-
sentibus faciunt,tanquam post dorsum suum sunt:ali-
quando coram in faciem,sicut domino faciebant pen
denti in cruce, Si filius dei est descendat de cruce: nō Matt.27.
opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit F
absenti,quia non audis, nec sentis: Si autem in faciem
tibi dicat, opus est vt fortis sis. Quid est, fortis sis? Vt
feras, ne forte ideo te putes fortem cum audieris, quia
percutis pugno victus conuitio. Non est ista fortitu-
do si conuitiatus percutias, quoniam ab ira victus es.
Et valde stultum est hominem victum fortem dicere,
cum dicat scriptura, Melior est qui vincit iram, quàm Prouerb.16.
qui capit ciuitatem. Meliorem dixit iræ victorem,
quàm ciuitatis captiuatorem. Habes ergo aduersarium
magnum in teipso. Cum audito conuitio ira cœperit
surgere vt reddas malum pro malo, recordare verba
Apostoli, Non reddentes malum pro malo, neque ma- 1. Petri.3.
ledictum pro maledicto. His verbis recordatis fran-
gis iram,tenes fortitudinem, & quia coram te ille tibi
maledixit, non post dorsum tuū præcinctus es illa.
Iam cætera audiamus, Breuis est Psalmus. Etenim con-
firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Vide-
tis fratres, multi credūt in Christum, magna turba est,
& tamē in hac magna turba audistis modo cum Euan
gelium legeretur, quia veniet dominus ferens palam
in manu sua, & mundabit aream suam,frumentum re-
condet in horreo,paleas comburet igne inextinguibi-
li. Sunt ergo per totam terram & boni & mali. Boni

Matth. 3. grana sunt, mali palea. In aream intrat tribula, paleam
G concidit, triticum purgat. Quis est ergo orbis terrarum
qui non commouebitur. Quod vtique non diceret, ni
si esset & orbis terrarum qui commouebitur. Est orbis
terrarum qui non commouebitur, est orbis terrarum
qui commouebitur, quia & boni qui stabiles sunt in fi-
de, orbis terrarum est, ne quis diceret, in parte sunt: &
mali qui non stant in fide cum senserint aliquam tri-
bulationem, per orbem terrarum sunt. Est ergo orbis
terrarum mobilis, est orbis terrarum immobilis, de
quo dicit Apostolus, Videte orbem terrarum immo-
bilem. Rogò te de quibus dicebat Apostolus? Ex qui-
2. Tim. 2. bus est Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem ab-
errauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse,
& fidem quorumdam subuerterunt. Nunquid isti ad
orbem terrarum pertinebant, qui non commouebi-
Matt. 3. tur? Non, sed palea erant: Et fidem, inquit, quorum-
dam subuerterunt. Non dixit omnium, & si omnium
diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad
ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum dia-
bolo. Tamen fidem quorũdam dixit, & quasi dicere-
tur ei, & quis eis potest resistere? subiecit statim, Fir-
H mum autem fundamentum dei stat. Ecce habes orbem
2. Timo. 2. terrarum qui non commouebitur, habens signaculum
hoc. Quod signaculum habet firmum fundamentum,
Ibidem. Nouit dominus qui sunt eius. Iste est orbis terrarum
qui non commouebitur, nouit dominus qui sunt eius.
Et quod signaculum habet? Et recedet ab iniustitia o-
Ibidem. mnis qui nominat nomen domini. Modo ab iniquita-
te recedit: Ab iniquis enim non potest recedere, quia
mixta est palea tritico vsque dum ventiletur. Quid di-
cimus fratres? Et in ipsa area, mira res est de tritico:
Recedit à palea cum expoliatur, & non recedit ab area
cum trituratur. Quando autem omnino separabitur?
Matth. 3. Cum venerit ventilator. Ergo modo area in orbe ter-
rarum est, necesse est vt si proficis, inter iniquos viuas,
Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede.
Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen do
mini, & erit in orbem terrarum qui non commoue-
bitur. *Parata est sedes tua deus ex illo.* Sedes tua deus ex
illo. Ex illo, quid est? Ex tunc, Tanquam si diceret,
Quæ est sedes dei? Vbi sedet deus? In sanctis suis. Vis
esse sedes dei? Para locum in corde tuo vbi sedeat. Quę
est sedes dei, nisi vbi habitat deus? Vbi habitat Deus,
I nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid
parietibus instruitur? Absit. Mundus iste est forte tem-
plum ipsius, quia valde magnus est, & digna res quæ
capiat dominum. Nec capit eum à quo factus est. Et vbi
capitur? In anima quieta, in anima iusta, Ipsa illum por-
tat. Magna res fratres. Certe magnus est deus. Forti-
bus grauis est, at infirmis leuis est: Quos dixit fortes?
Superbos, qui quasi habent præsumptionem virium
suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior for-
2. Cor. 12. titudo est. Audi Apostolum dicentem, Quando infir-
mor, tunc potens sum. Hoc est quod commendauit
Euangelium, quia dominus præcinctus est fortitudine
quando humilitatem docebat. Ergo ipsa est sedes dei,
Esaia. 66. quæ aperte alio loco in propheta dicitur, Super quem
requiescet spiritus meus? Id est, vbi requiescet spiritus
dei, nisi in sede dei? Audi quomodo describat ipsam
sedem. Forte auditurus eras marmoratam domum, am
plam, spatiosam, atriorum magnitudine, & fulgore
tectorum. Audi quid sibi paret deus, Super quem re-
quiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, &
trementem verba mea. Ecce humilis esto & quietus,

vt & in te habitet deus. Altus est deus, non in te habi- K
tat si altus esse volueris. Certe altus vis esse, vt habitet in
te deus, humilis esto & tremens verba eius, & ibi habi-
tat. Non timet trementem domum, quia ipse illam fir-
mat. Parata est sedes tua deus ex illo. Ex illo, id est, ex
tunc: id est, quasi quoddam tempus significat ex tunc:
Ex quo? Forte ex die ante sabbatum: Ex illo, quia titu-
lus Psalmi præscribit nobis ex quo. Sexto enim die, id
est, tempore huius mundi sexto venit dominus in car-
ne. Ex illo ergo? Planè ex illo secundum hominem, ex
illo ex vtero. Quid enim dicit alius Psalmus? In splen- Psal. 109.
dore sanctorum ex vtero. In splendore sanctorum, id
est, vt illuminentur sancti, vt videant deum in carne,
& purgetur cor, vnde videatur in diuinitate, In splen-
dore sanctorum ex vtero. Sed quid ibi sequitur? Ne
forte ex vtero inde incipere putares esse Christum, An
te luciferum, inquit, genui te. Cum dixisset, In splendo- Ibidem.
re sanctorum ex vtero: subiecit statim ne putares Chri
stum à tempore esse cœpisse, ex quo natus est, sicut cœ-
pit Adam, sicut Abraham, sicut Dauid, Ante luciferum
genui te, ante omne quod illuminatur. Per luciferum
enim aut stellas omnes significat, & per stellas tempo-
ra, quia fecit deus stellas in signo temporum, vt ante
tempora inuenias natum esse Christum: & vtique qui L
natus est ante tempora non potest videri natus ex tem Gene. 1.
pore, quia & tempora creatura dei sunt: Et vtique si
omnia per ipsum facta sunt, & tempora per ipsum fa- Ioan. 1.
cta sunt: Aut certe ante omnes spiritus qui illuminan-
tur de sapientia dixit, Ante luciferum genui te. Inten-
dat charitas vestra. Quomodo ergo cum dixisset, Ex
vtero, veluti prædicauit fidei nostræ, ne inde putare-
mus cœpisse Christum, ex quo ex vtero virginis natus
est: subiecit statim, Ante luciferum genui te: sic & hic cũ
dixisset, Ex illo, id est, ex quodam tempore, ex die ante
sabbatum, ex illa sexta ætate mundi, quando venit do-
minus Christus & in carne natus est: Et quia dignatus
est homo fieri propter nos deus, non solum ante Abra-
ham, sed ante cœlum & terram: qui dixit, Ante Abrahã
ego sum: Nõ solum autem ante Abraham, sed ante A- Ioan. 8.
dam: non solum ante Adam, sed ante omnes angelos,
ante cœlũ & terram, quia omnia per ipsum facta sunt: Ioan. 1.
subiecit ne tu intendens diem natiuitatis domini ex
quo natus est, putares ex illo esse cœpisse, Parata est se-
des tua deus. Sed quid deus? *A seculo tu es.* Ab æterno
dixit, ἀπὸ αἰῶνος. sic habet Græcus. αἰὼν aliquando secu M
lum ponitur, aliquando æternum ponitur. Ergo si tu
qui ex illo videris natus, ex æterno es. Non autem nati-
uitas humana cogitetur, sed cogitetur æternitas diui-
na. Ergo cœpit ex quo natus est, creuit: audisti Euan-
gelium, Elegit discipulos, impleuit illos, cœperunt
prædicare discipuli. Forte hoc est quod consequen-
ter dicit, *Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina
vocem suam. Eleuauerunt flumina voces suas.* Quæ sunt ista
flumina quæ eleuauerunt voces suas? Non audiuimus:
Neque quando natus est dominus audiuimus locuta
flumina, neque quando baptizatus est, neq; quãdo pas-
sus est audiuimus flumina locuta. Legite euãgelium, &
non inuenitis quia locuta sunt flumina. Parum est quia
locuta sunt, eleuauerunt voces suas. Non solum locuta
sunt, sed fortiter, magnè, excelsè. Quę sunt ista flumina
quæ locuta sunt? Diximus quòd in Euãgelio non legi-
mus, tamen ibi quæramus. Nam si ibi non inuenimus,
vbi inueniemus? Ego vobis fingere potero, & subito ero
non certus dispensator, sed ineptus fabulator. In Euan
gelio quæramus, simul quęramus, quæ sunt ista flumina
quæ

A quæ eleuauerunt voces suas. Stabat Iesus & clamabat, dictum est in euangelio. Quid clamabat? Ecce iam ipsum caput fluminum clamat, ipse fons vitæ vnde sunt flumina cursura, leuauit prior vocē suam. Et quid stans
Ioan. 7. Iesus clamabat? Qui credit in me, sicut scriptura dicit, Flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Euangelista sequitur statim, Hoc autem dicebat de spiritu quē accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glo-
Ibidem. rificatus. Cum autem glorificatus est Iesus in resurrectione, & ascensione in cœlos, sicut nostis fratres, impletis ibi decem diebus propter quoddam sacramentum, misit spiritum suum sanctum, impleuit discipulos.
Act. 2. Ipse spiritus magnum flumen, vnde impleta sunt mul-
Psalm. 45. ta flumina. De ipso flumine dicit Psalm⁹ alio loco, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ergo facta sunt flumina currentia de ventre discipulorum, cum acceperunt spiritum sanctum? Ipsa flumina accepto spiritu sancto, vnde eleuauerunt voces suas? Quare eleuauerunt? Quia primo timuerunt: Petrus nondum erat flumen quando interrogatione ancillæ ter Christum ne-
Matt. 26. gauit dicens, Nescio hominem. Hic timens mentitur,
B nondum eleuat vocem, nondum est flumē. Vbi autem impleti sunt spiritu sancto, accersierunt eos Iudæi, & præceperunt eis ne omnino loquerentur, neq; docerēt
Act. 4. in nomine Iesu. Petrus autem & Ioannes dixerunt ad eos, Si iustum est coram deo, vt vobis obediamus magis quàm deo, iudicate: Non enim possumus quę vidimus & audiuimus nō loqui. Eleuauerunt ergo flumina voces suas. *A vocibus aquarum multarum.* Ad ipsam eleua-
Ibidem. tionem vocis pertinet quod ibi scriptum est, Stetit autem Petrus cum vndecim, & eleuata voce dixit ad eos, Viri Iudæi, & cætera quibus annunciat Iesum sine timore cum magna fiducia. Eleuauerunt enim flumina vocem suam, à vocibus aquarum multarum. Nam & cū dimissi essent Apostoli de concilio Iudæorum, venerunt ad suos & indicauerunt quanta eis sacerdotes & seniores dixerunt. At illi audientes, leuauerunt voces v-
Vbi supra. nanimes omnes ad dominum & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cœlum & terram, & mare, & omnia quę in eis sunt, & cætera quæ dicere potuerunt flumina eleuātia vocem suam. *Mirabiles suspensuræ maris.* Cum enim eleuassent voces suas discipuli illi, crediderunt multi, & acceperunt multi spiritum sanctum, & cœperūt mul-
C ta flumina clamare de paucis. Ideo sequitur, A vocibus aquarum multarum mirabiles suspensuræ maris, id est, huius seculi. Cum cœpisset Christus tantis vocibus prædicari, cœpit irasci mare, cœperunt crebrescere persecutiones. Cum eleuassent ergo flumina vocem suam à vocibus aquarum multarum, mirabiles suspensuræ maris. Suspensurę, exaltationes sunt, quia quando irascitur mare, suspenduntur fluctus. Suspendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult, mirabiles quidem suspensurę maris, mirabiles minę, mirabiles persecutiones. Sed vide quid sequitur, *Mirabilis in excelsis dominus.* Compescat se ergo mare, & aliquando tranquilletur, detur pax Christianis. Turbabatur mare, flu-
Matt. 14. ctuabat nauicula. Nauicula Ecclesia est, mare seculum est. Venit dominus, ambulauit super mare, & pressit fluctus. Quomodo ambulauit dominus super mare? Super capita istorum fluctuum magnorum spumantium. Potestates & reges crediderunt, & subiugati sunt Christo. Ergo non terreamur, quia mirabiles suspensurę maris, mirabilis in excelsis dominus. *Testimonia tua credita facta sunt nimis.* Magis quàm mirabiles erant suspensu-

ræ maris, & mirabilis in excelsis dominus. Testimonia D
tua credita facta sunt nimis. Testimonia tua, quia dixerat illud antè, Hæc dico vobis, vt in me pacem ha- *Ioan. 16.*
beatis, in mundo autem pressuram. Ergo quia mundus pressuram vobis facturus est, dico vobis. Cœperunt pati, & confirmauerunt in se quod illis prædixerat dominus, & magis fortes facti sunt. Cum enim videbant impleri in se passiones, sperabant compleri in se & coronas. Et ideo mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. Vt in me, inquit, pacem habeatis, in mundo autem pressuram. Ergo quid facimus? Sęuit mare & extolluntur fluctus, & rabidi fremunt, pressuras patimur. Nónne forte deficimus? Absit. Mirabilis in excelsis dominus. Ideo & ibi cum diceret, Vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram, quasi diceretur, Putas non premet nos mundus & extinguet nos, statim subiecit, Sed gaudete, quia ego vici seculum. Si ergo ait, ego vici seculum, adhærete illi qui vicit seculū, *Ibidem.*
qui vicit mare, Gaudete ad eum, quia mirabilis est in excelsis dominus, & testimonia tua credita facta sunt nimis. Et quid factum est de his omnibus? *Domum tuam decet sanctificatio domine.* Domum tuam, totam domum tuam, Non hic, aut hic, aut ibi, sed domum tuam, tantum per totum orbem terrarum. Quare per totum or- E
bem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non cōmouebitur. Domus domini fortis erat, per totum orbē terrarum erit. Multi cadent, sed domus illa stat. Multi turbabuntur, sed domus illa non mouebitur. Domum tuam decet sanctificatio domine. Nunquid paruo tempore? Absit. *In longitudine dierum.*

In Psalmum nonagesimumtertium
Præfatio.

SICVT intentissime audiuimus cum Psalmus iste legeretur, ita intente audiamus cum reuelat dominus quæ hic dignatus est opacare mysteria. Ad hoc enim clauduntur quædā sacramēta scripturarum, non vt denegentur, sed vt pulsantibus aperiantur. Si ergo affectu pio & syncera cordis charitate pulsetis, ille aperiet qui videt vnde pulse- *Matt. 7.*
tis. Notum est nobis omnibus, atque vtinam de numero eorum non simus: multos murmurare aduersus dei patientiam, & dolere iniquos homines & impios, vel viuere in hac terra, vel etiam plurimum posse: & quod F
est amplius plerūque plurimum posse malos aduersus bonos, & sæpe malos premere bonos: malos exultare, bonos laborare, malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia, in genere enim humano abūdant, peruertūtur impatientes & infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia de⁹ auertit vel auertere videtur oculos suos à bonis operibus piorum & fidelium, & augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustra se bene viuere, aut inuitantur ad imitandam malitiam eorum quos quasi florere conspiciūt: aut si per infirmitatem, vel personæ suę, vel animi timent male facere, ne aliquid illis secundum leges seculi mali accidat, non quia iustitiam diligunt, sed vt dicam apertius, timentes damnari inter homines vel ab hominibus, abstinent sę quidem à factis malis, sed non se abstinēt à cogitationibus malis, Et inter cogitationes eorum iniquas pręcipue caput iniquitatis illa tenet impietas, quia videtur eis deus negligere & non curare res humanas: & aut æqualiter habere bonos & malos, aut etiam quod est perniciosius cogitare, insectari bonos, & malis fauere. Qui talia cogitat, & si nihil mali alicui faciat, facit plu-

G rimum ſibi, & in ſemetipſum impius eſt, & iniquitate
ſua non lędit deum, ſed interficit ſe: neque nocent ho-
minibus, quia timidi ſunt qui talia cogitant, ſed tamen
homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes & rapinas
eorũ videt deus, & punit in cogitationibus eorũ. Quid
enim velint, ille attendit cuius oculus nõ repellitur car
ne, vt non videat voluntatem. Tales ſi occaſiones inue
niant, non mali fiunt ſed manifeſtantur, non vt ſentias
quid natum ſit manifeſtum, ſed vt intelligas quod late-
bat incluſum. Paucis his annis, & prope heſterno die
viderunt hęc homines, & probauerunt etiam qui tarde
intelligunt. Erat enim hic vna domus potentiſsima ad
tempus, de qua flagellum fecerat deus generi humano,
& caſtigatum eſt inde genus humanum, ſic cognoſcat
flagellum patris, & timeat ſententiam iudicis. Cum er
go eſſet hic eadem domus magna, multi ſub illa geme-
bant, murmurabant, reprehendebant, deteſtabantur,
blaſphemabant, Quomodo ſe arctant homines, & dan
tur diuino illo iudicio multi in concupiſcẽtias cordis
ſui. Subito euertebant ipſam domum illi qui murmu-
rabant de ipſa domo, & ab eis talia homines patieban-
tur, qualia ſe pati ipſi à talibus pauloante querebantur.
H Bonus ergo ille eſt qui & quando poteſt mala facere
Eccl. 31. non facit, de quo ſcriptum eſt, Qui potuit trãſgredi &
non eſt tranſgreſſus, & facere mala & non fecit, Quis
eſt hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vi-
ta ſua, Loquebatur ſcriptura de potẽtibus innocẽtibus.
Et lupus enim tantum vult nocere quantum leo, Diſsi-
militer nocent, ſed non diſſimiliter cupiunt: Leo enim
non ſolum contemnit canem latrantem, ſed etiam fu-
gat, & venit ad ouile, & obmuteſcentibus canibus rapit
quod poteſt, Lupus non audet inter latratus canũ. Nũ-
quid propterea quia non potuit auferre à canibus ter-
ritus, innocentior remeauit? Docet ergo deus innocen
tiam, vt quiſquis innocens ſit, non timore pœnæ, ſed
amore iuſtitiæ. Tunc enim liber eſt innocens, & verus
eſt innocens. Qui autem timore inoocens eſt, non eſt
innocens, quamuis non noceat cum vult nocere. Non
enim nocet alteri per effectum malum, ſed ſibi pluri-
mum per cupiditatem malam. Nam quomodo ſibi no
Pſalm. 10. ceat, audi ſcripturam, Qui autem amat iniquitatem, o-
dit animam ſuam. Et reuera multum errant homines,
qui putant iniuſtitiam ſuam aliis nocere, & ſibi non
nocere. Ad alios procedit iniquitas cuiuſlibet, vt corpo
ri noceat, vt rem familiarem lædat, vt villam inuadat,
I vt mancipium abducat, vt aurum auferat, aut argentũ,
vel ſi quid aliud poſſit, Ad hoc profertur illa iniquitas
ad alterum. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet,
tuo animo oon nocet? Cootra iſtam ſimplicem vera-
cemq; doctrinam qua inſinuatur hominibus bonis, vt
ipſam iuſtitiam diligant, & ex ea placere Deo velior,
ab illa intelligant luce quadam intelligibili perfundi
animam ſuam, vt faciant iuſta opera, & illam lucem ſa
pientiæ omnibus quæ in ſeculo diliguntur præpooant:
Contra iſtam doctrinam talia murmura ſuot hominũ,
etſi non procedunt in voce, roduntur in corde. Quid
ergo dicunt? Vere placiturus ſum deo per iuſtitiã: Aut
iuſti illi placent, ſub cuius imperio mali florent? Tanta
mala committunt, & nihil illis euenit mali. Aut ſi for-
te euenit aliquid mali, quid tibi dicuot illi cum eis cœ-
peris dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi red
ditum eſt, qualem exitum habuit? Incipiunt illi cogita-
re iuſtos quibus mala euenerunt, & opponunt nobis &
dicuot, Si illi propterea mali accidit aliquid quia ini-
quus fuit, illi quare accidit qui tam iuſte vixit? Qui
eleemoſynas tantas fecit, qui tam multa bona opera- K
tus eſt in Eccleſia, quare talem ſortem inuenit? Quare
talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa ini-
qua commiſit? Ad hoc autem iſta dicunt, vt oſtendant
ſe propterea non facere mala, quia non poſſunt, aut
quia oon audent. Nam quid velit cor, lingua teſtatur.
Et quidem etiam ſi lingua obmuteſceret, & ipſa timo-
re compreſſa eſſet, Deus videret intus quid cogitaret
homo, ſi etiam alium hominem lateret. Tacitas ergo
cogitationes hominum tales, aut etiam erumpentes in
verba vel facta curat iſte Pſalmus, ſi curari velint. In-
tendant ergo & curentur, Atque vtinam in hac multi-
tudine tota quæ nunc eſt inter iſtos parietes, & audit
per nos verbum domini, nulla ſint talia vulnera quæ
curentur, Vtinam nulla ſint, Non tamen rem ſuper-
fluam facimus dicere, ſi nulla ibi ſunt vulnera. Inſtru-
aotur corda ad ſanandos alios, cum audire talia cœpe-
rint. Credo enim quia vnuſquiſque Chriſtianus cum
audierit aliquem dicentem talia, ſi bonus fidelis eſt, &
bene credit deo, & ſpes eius eſt in futuro ſeculo, non in
hac terra, non in hac vita eſt, & non fruſtra audit vt
ſurſum cor habeat, irridet & dolet talia murmurantes,
& dicit ſibi, Deus nouit quid agat, oos non poſsumus L
noſſe conſilium ipſius, quare parcit malis ad tempus,
vel quare laboreot boni ad tempus, Sufficit tamen mi-
hi hoc ſcire, quia & ad tempus laborat bonus & ad tẽ-
pus floret malus. Qui ergo talis eſt, ſecurus eſt, & pati-
enter fert omoes fœlicitates malorum, & labores bo-
norum patienter fert, Tolerat donec finiatur hoc ſe-
culum, donec tranſeat iniquitas. Iam talis beatus eſt,
& erudiuit eum deus de lege ſua, & mitigauit eum à
diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Qui
vero nondum eſt talis, audiat per nos quod domino
placet, Plura autem ipſe dicat in corde, qui melius vi-
det vulnus quod curet. Pſalmus hunc titulum habet, id
eſt, haoc inſcriptionem, *Pſalmus ipſi Dauid quarta ſabbati.*
Docturus eſt Pſalmus iſte patientiam in laboribus iu-
ſtorum, Contra iniquorum fœlicitates patientiam do-
cet, patientiam ædificat, Hoc habet totus à capite vſque
in finem, Quare ergo talem habet titulum, in quarta
ſabbati? Vna ſabbati, dies dominicus eſt, ſecunda ſab-
bati, ſecunda feria, quem ſeculares diem lunę vocant.
Tertia ſabbati, tertia feria, quem diem illi martis vo-
cant. Quarta ergo ſabbatorum, quarta feria, qui mer-
curij dies dicitur à Paganis & à multis Chriſtianis, ſed M
nolumus vt dicant, atque vtinam corrigantur vt non „
dicant. Sic enim habent linguam ſuam, qua vtaotur. „
Non enim & in omnibus gentibus iſta dicuntur. Mul-
tæ gentes aliæ atque aliæ aliter vocant. Melius ergo de
ore Chriſtiano ritus loquendi eccleſiaſticus procedit.
Tamen ſi quẽ forte conſuetudo traxerit, vt illud exeat
ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes de
quorũ nominibus appellata ſunt ſydera homines fuiſ-
ſe, nec ex eo eſſe cœpiſſe iſta ſydera in cœlo, ex quo il-
li eſſe cœperunt. Et ante ibi fuerunt, ſed per beneficia
quædam mortalium mortalia illi homines pro tempo-
re ſuo, quia plurimum potuerunt & eminuerunt in
hoc ſeculo cum chari eſſent hominibus, non propter
vitam æternam, ſed propter cõmodum temporale de-
ferebantur eis diuini honores. Veteres enim vates de-
cepti, & decipere volentes, io eorum adulationem qui
ſibi aliquid ſecundum amorem ſeculi præſtitiſſent, ſy-
dera oſtendebant in cœlo, dicentes, quòd illius eſſet
illud ſydus & illud illius. Homines autem qui antè
non aſpexerant vt viderent, quia ibi erant & illa ſyde-
ra ante-

A ra antequam nascerentur, decepti crediderunt, & con
cepta est opinio vanitatis. Hāc opinionem erroris dia
bolus confirmauit, Christus euertit. Nos ergo secundū
quod loquimur quarta sabbatorum, quartus dies intel-
ligitur à die dominica. Attendat itaque charitas vestra
quid sibi velit iste titulus. Hinc grande mysterium, &
reuera ocultum. Nam pleraque ipsius Psalmi manife-
ste sonant, & manifeste mouent, & cito intelliguntur.
Hic autem titulus quod fatendum est habet nō parum
obscuritatis, sed aderit dominus & serenabit nubilum,
& videbitis Psalmum, & ex fronte Psalmi cognoscetis
eū. In fronte enim habet Psalmus iste, Psalmus ipsi Da-
uid quarta sabbatorū. In limine est titulus, in postibus fi
xus est. Volunt homines titulum cognoscere, & sic do-
mum intrare. Recolamus ergo scripturam sanctam in
Gene. 1. Genesi, primo die quid sit factum, inuenimus lucem: se-
cundo die quid sit factum, inuenimus firmamentum
quod appellauit deus cœlum: tertio die quid sit factū,
inuenimus speciem terræ & maris, & segregationē, vt
omnis congregatio aquarum vocaretur mare, & arida
vocaretur terra. Quarto die, luminaria fecit deus in cœ
lo, solem in potestatem diei, lunam & stellas in pote-
B statem noctis, Hoc quarto die fecit. Quid sibi ergo vult
quod de quarto die accepit Psalmus titulū, In quo Psal
mo docetur patientia aduersus fœlicitates malorum, &
labores bonorum. Habes Paulum apostolum dicētem
Philip. 2. sanctis fidelibus roboratis in Christo, Omnia facite si-
ne murmuratione & disceptatione, vt sitis irreprehen-
sibiles & sinceres, immaculati filij dei in medio natio-
nis tortuosæ & peruersæ, in quibus apparetis sicut lu-
minaria in mundo, verbum vitæ habentes. Similitudo
de luminaribus data est ad sanctos, vt sine murmura-
tione sint in natione tortuosa & peruersa. Sed ne quis-
quam propterea putet colenda esse & adoranda lumi-
naria cœli, quia inde aliqua similitudo ducta est ad sig-
nificationem sanctorum, prius hoc explicemus in no-
mine Christi, quàm non sit consequens, vt propterea ti
bi videatur adorandus sol, aut luna, aut stellę, aut cœlū,
quia aliqua de illis similitudo ducta est, qua significa-
rentur sancti, quia multa sunt de quibus ducta est simi-
litudo ad significandos sanctos quæ non adorātur. Si
enim quicquid est vnde similitudo ducitur ad sāctos,
adorandum tibi putas, adora montes & colles, quia di
Psalm. 113. ctum est, Montes exultauerunt velut arietes, colles ve-
C lut agni ouiū. Tu de sanctis dicis, ego de ipso Christo
Apoca. 5. dico. Adora leonem: quia dictum est, Vicit leo de tribu
1. Cor. 10. Iuda. Adora petram, quia dictum est, Petra autem erat
Christus. Si autem non adoras in Christo ista terrena,
quamuis de illis similitudo quædam data est ad signifi-
Sapien. 5. candos sanctos, de quacumque creatura ducta fuerit si-
militudo: tu intellige similitudinem creaturę, & adora
artificem creaturæ. Dictus est sol dominus noster Iesus
Christus: Nūquid iste sol quem & minutissima anima-
Ioan. 1. lia nobiscum vident? Sed de quo dictum est, Erat lumē
verum quod illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum. Nam lux ista non hominem solum
illuminat, sed & iumēta & pecora & omnia animalia.
Quod autem illuminat omnem hominem, in corde il
luminat, vbi intellectum solum habet. Intelligat ergo
Philip. 2. charitas vestra quibus dixit Apostolus in natione tor-
tuosa & peruersa: id est, inter iniquos in quibus appare-
tis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes,
quodammodo admonuit nos, & istum Psalmum intel
ligere, & prænoscere titulum ipsius. Tales enim sancti
in quibus est verbum vitæ, de conuersatione quam ha-

bent in cœlo, despiciunt omnia iniqua quæ fiunt in ter D
ra. Et quomodo luminaria in cœlo per diem & per no
ctem procedunt, peragunt itinera sua, cursus certos ha
bent, & committuntur tanta mala, nec deuiāt desuper
stellæ fixæ in cœlo, agentes per tractus cœlestes, quæ il-
lis præstituit & constituit creator ipsorum: sic debent
sancti, sed si in cœlo figantur corda eorum, si non fru-
stra audiant & respondeant sursum se habere cor, si
imitētur eum qui ait, Nostra autem conuersatio in cœ- Philipp. 3.
lis est. Qui ergo sunt in supernis, & de supernis cogi-
tant: sicut dictum est, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & Matt. 6.
cor tuum: de ipsis cogitationibus supernorum patien-
tes fiunt, & quicquid in terra committitur, sic non cu-
rant donec peragant itinera sua, quemadmodum non
curant luminaria cœli, nisi quomodo exerceant dies
& noctes, quamuis tanta mala videant fieri super terra.
Sed facilè est forte vt ferant iusti iniquitates malorum
quę non in ipsos fiunt. Sed sicut ferunt quæ in alios fi-
unt, sic ferant & quę in ipsos fiunt. Nō enim propterea
debent ferre & tolerare, quia in alios fiunt: Etsi in se
fiant, non debent perdere tolerantiam. Nam qui per-
diderit tolerantiam, cecidit de cœlo. qui autem fixum
habet cor in cœlo, terra ipsius laborat in terra. Quanta E
& de ipsis luminaribus fingunt homines, & patienter
ferunt, quomodo iusti patienter debent ferre omnes
etiam de se falsas criminationes? Hoc ipsum quod iam
dudum dixi, quia illa stella Mercurij est, & illa stella
Saturni est, & illa stella Iouis est, conuitia fiunt stellis.
Quid illę, cum audiunt tanta conuitia? Nunquid mo-
uentur, aut non exercent cursus suos? Sic & homo qui Philipp. 2.
in natione peruersa & tortuosa habet verbū dei, sicut
luminare est fulgens in seculo. Quanta qui sibi viden-
tur honorare solem, de illo mentiuntur, Qui dicunt
Christus est sol, mentiuntur de sole. Nouit sol domi-
num suum esse Christum & creatorem suum: Et si in-
dignari potest, acerbius indignatur contra falsò hono
rantem, quàm contra contumeliosum. Seruo enim bo
no, maior contumelia est iniuria domini. Quanta fal-
sa de ipsis luminaribus quidam dicunt, & ferunt, tole-
rant & non mouentur. Quare? Quia in cœlo sunt. Cœ-
lum autem quid est? Nec hoc prætermittamus. Quædā
de luna mentiuntur homines, quando vidēt obscura-
ri lunam, & dicunt, malefici illam deponunt, cum cer-
tis temporibus defectum suum habeat secundum Dei
dispositionem: Non curat tamen ista verba hominum F
illa quæ in cœlo est. Sed quid est, in cœlo? In firmamen
to cœli est. Cuius ergo cor in firmamento libri dei est,
illa non curat. Nam cœlum, id est, firmamentum, intel-
ligitur per figuram libri legis. Ideo quodam loco dici-
tur, Extendens cœlum sicut pellem: Si extenditur sicut Psal. 103.
pellis, tanquam liber est extentus vt legatur. Transacto
autem tempore quo legitur lex, propterea enim legitur
lex, quia nondū venimus ad illam sapientiam, quæ im-
plet corda & mentes intuentium, & non opus erit vt
aliquid ibi nobis legatur, quia in eo quod nobis legitur,
syllabę sonant & transeunt, illa autem lux veritatis nō
præterit, sed fixa permanens inebriat corda vidētium:
quomodo dictum est, Inebriabūtur ab vbertate domus Psalm. 35.
tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos, quo-
niam apud te est domine fons vitæ. Et vide ipsum fon
tem. In lumine tuo videbimus lumen. Modo ergo le-
ctio necessaria est, quamdiu ex parte cognoscimus, &
ex parte prophetamus: sicut dicit Apostolus, Cum au- 1. Cor. 13.
tē venerit quod perfectum est, auferetur quod ex par-
te est. Non enim liber necessarius erit, neque legemus

G in illa ciuitate Hierusalem vbi angeli viuunt: vnde nos modo peregrinamur, & peregrinatio nostra gemit, gemit autem si scimus quia peregrinamur. Nam odit valde patriam, qui putat sibi bene esse cum peregrinatur. Nunquid in illa ciuitate vbi sunt angeli Euangelium legitur, aut Apostolus? Verbo dei pascuntur: Quod ver
Ioan. 1. bum dei vt sonaret nobis ad tempus, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed tamen ipsa lex quæ scripta est, firmamentum nobis est: ibi si sit cor nostrũ,
Psalm. 103 non compellitur iniquitatibus hominum. Dictum est ergo, Extendit cœlum sicut pellem. Cum autem transeunt tempora necessitatis librorum, fit quod dictũ est,
Esaia. 34. Cœlum plicabitur vt liber. Qui ergo sursum habet cor, ipsum cor ipsius luminare est: In cœlo fulget, nec vincitur tenebris. Infra enim sunt tenebræ, tenebræ autem iniquitas, non incommutabiles tenebræ. Iam & hesterno die cõmemorauimus. Sed qui hodie tenebræ sunt, si velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingressi sunt, si velint, iã lux esse possunt. Aperte enim Apostolus ne quis putaret naturales esse iniquitates, quæ mutari non
Ephe. 5. possunt: Fuistis enim, inquit, aliquãdo tenebræ, nunc autẽ lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Lux, inquit,
H in domino, non in vobis. Cor ergo in libro: Si cor in libro, cor in firmamento cœli. Si ibi est cor, inde lucet, & nõ mouebitur iniquitatibus subterpositis: non quia in cœlo ibi est per carnem, sed quia ibi est per conuersa-
Philip. 3. tionem: secundum quod dictum est, Nostra autem cõuersatio in cœlis est. Non potes cogitare illam ciuitatẽ, quia nondum vides. Vis cogitare cœlum? Librum Dei
Psalm. 1. cogita. Audi Psalmum, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ibi hic beatus dictus est, qui non abiit in cõsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius. Vide luminare in cœlo, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Vult patienter ferre omnia? Non descendat de cœlo, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Ergo in cœlo cor eius. Si in cœlo cor eius, omnes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes fœlicitates malorum hominum, omnes labores iustorum meditanti die ac nocte legem dei, nulla sunt, & patienter tolerat omnia, & erit beatus eruditus à deo. Et quomodo in firmamento cœli? Quia lex firmamẽtum est. Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua do cueris eum, vt mitiges eum à diebus malignis, donec
I fodiatur peccatori fouea. Attendite ergo luminaria quomodo procidunt & occidunt, & redeunt, Agunt cursus suos, distinguunt diem & noctem, voluunt annos & tempora, & tanta mala fiunt in terra, illis quietẽ in cœlo habentibus. Quid est ergo quod docet Deus? Iam attendamus Psalmum.

Expositio Psalmi.

Deus vltionum dominus, deus vltionum fiducialiter egit. Tu putas quia non vindicat? Qui vindicat, deus vltionum est. Quid est, deus vltionum? Deus vindictarum. In eo certe murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos vindicatur. Facit ille furtum & viuit, Tu murmuras aduersus deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit. Si iam non facis furtum, vide. Si enim iam non facis, vide ne aliquãdo feceris. Si iam dies es, recole noctem tuam. Si iam in cœlo fixus es, recole terram tuam. Inuenis re furem fortasse fuisse aliquando, & aliquem alium forte stomachatum, quia & tu furtum faciens vixisti, & non es mortuus. Quomodo autem tu quãdo faciebas, ideo vixisti vt postea non faceres, noli quia tu transisti, velle misericordiæ dei põtem subuertere. Nescis illuc K
multos transituros, quò & tu transisti? Esses modo qui murmurares, si aduersus te audiretur qui prior de te murmurauit? Et tamen & nũc optas vindictã dei in malos, vt fur moriatur, & murmuras aduersus deum, quia fur non moritur. Appende in statera æquitatis furem & blasphemũ. Iam dicis quia fur non es, sed murmurãdo aduersus deum, blasphemus es. Ille captat somnum hominis vt aliquid inuolet, & tu dicis quia dormit deus & hominẽ non videt. Ergo vis vt ille corrigat manũ, prior tuã linguã corrige: vis vt ille corrigat cor aduersus hominem, tu corrige cor aduersus deum, ne forte cũ optas vindictam dei, si venerit te priorem inueniat. Nã illa veniet & vindicabit perseuerantes in nequitia sua, ingratos prærogationi misericordiæ ipsius, ingratos patientiæ ipsius, thesaurizantes sibi irã in die iræ & Roma. 2.
reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera sua, quia deus vltionum dominus, deus vltionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit, quãdo Matt. 27.
hic locutus est, ipse dominus erat in carnis infirmitate, sed in virtute sermonis non accepit personas principũ Iudæorũ. Quãta in illos dicit, & quomodo dictum est fidẽter? Egit vere in fiducia quia scriptũ est in Psalmis L
de illo, Propter miseriã inopum & gemitũ pauperum, Psalm. 11.
nũc exurgam dicit dominus. Qui sunt pauperes? Qui sunt inopes? Qui spem non habent nisi in illo solo, in quo solo spes nõ fallitur. Attẽdite fratres, qui sunt pauperes & inopes. Nõ omnino pauperes qui nihil habẽt videntur dici à scriptura, quãdo laudãtur pauperes. Inuenis enim pauperem hominẽ, qui quando patitur aliquam iniuriã, non attendit nisi patronum suum, in cuius forte domo manet, cuius inquilinus est, cuius colonus est, cuius cliens est, & ideo se indigne pati asserit, quia ad illũ pertinet, Cor ipsius in homine, spes ipsius in homine, cinis in cinere. Sunt autem & alij qui opulenti sunt, & honoribus secundũ tempus humanis fulciuntur: & tamen nec in pecuniã suã spem ponunt, nec in fundis suis spem ponont, nec in familia sua spem ponunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis, sed totam spem in illo ponunt, cui non succeditur, qui mori non potest, qui falli & fallere nõ potest. Tales etsi multa videntur habere secundũ seculum, bene tamen ea gubernant ad refectionem indigentium, inter pauperes domini numerantur. Vident enim periculose se viuere in hac vita, sentiunt se esse peregrinos, sic diuersantur in M
opulentia diuitiarũ suarũ, quomodo viator in stabulo, trãsiturus, nõ possessurus. Ergo quid dominus? Propter miseriam inopum & gemitũ pauperum nũc exurgam dicit dominus, ponã in salutari. Salutaris noster, salutor noster est. In illo voluit ponere spem & gemitũ omniũ inopum. Et quid ait? Fiducialiter agã in eo. Quid Psalm. 11.
est, fiducialiter agã? Nõ timebit, nõ parcet vitiis & concupiscentiis hominũ. Vere medicus fidelis, medicinali ferro sermonis instructus, secuit omnia vulnera, Ideo quia talis prædictus & prænuncians erat, talis etiã inuentus est, Loquebatur in monte vbi dixit, Beati paupe Matth. 5.
res spiritu, quoniã ipsorũ est regnũ cœlorum. Ibi beati dicti sunt, qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiã. In ipso sermone dixit, Quia ipsorũ est regnum cœlorũ. Et vt faceret illos luminaria, id est, patiẽter tolerantes omnia ista iniqua quæ trãseunt, Beati eritis, inquit, cũ vos Ibidem.
persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, gaudete & exultate, quia merces vestra magna est in cœlis. Deinde in progressu sermonis cũ docere inciperet, quamuis eum turba circundaret, dixit talia discipulis

A pulis suis, quæ ferirent faciem pharisæorum & Iudæorum: quia quasi primatus habebant exponendarum scripturarum omnium, qui sibi quasi iusti videbantur, vel videri se arbitrabantur, & ad quorum primatum plebis obsequium videbatur obtemperare, non pepercit, sed
Matt. 6. dixit, Quando oratis non eritis sicut hypocritæ tristes, qui amant in synagogis & angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus, & cætera talia. Tetigit homines, non timuit aliquem. Et cum terminasset ipsum sermonem, conclusit de illo scriptura Euangelij
Mat. 7. sic, Factum est, inquit, cum consummasset Iesus verba hęc, admirabātur turbæ super doctrina eius, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, nō quasi scribę eorum & Pharisęi. Quanta ergo ille de quo dictum est, erat docens eos tanquam potestatem habens, quan-
Matt. 23. ta dixit, Vę vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quanta in illos coram in faciem, Neminē timuit. Quare? Quia deus vltionum est, Ideo nō parcebat in verbo, vt essent postea quibus parceret in iudicio: quia si nollent accipere verbi medicinam, incursuri erant vtique & inuenturi iudicis sententiam. Quare? Quia dixit deus vltionum dominus, deus vltionum fidēter egit, id est, nulli
B pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit passurus, parcet in sententia iudicaturus? Qui neminem timuit in humilitate, timebit quēquā in claritate? Ex eo quod iam fidenter egit, cogita quomodo sit acturus in fine seculi. Noli ergo murmurare aduersus deum, qui quasi parcit malis, sed esto bonus cui forte ad tempus in flagello non parcat, & in fine parcat in iudicio. Deus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit. Et quia fidenter egit, illi non tulerunt fiduciā eius. Et quia humilis venerat, & carne mortali indutus erat, & mori venerat nō facere quod peccatores, sed pati quod peccatores, quia propterea venerat vt cum fidēter egisset, & illi ferre non possent fiduciam eius in verbo, quid fe-
Mat. 26 & 27. cerunt? Tenuerunt, flagellauerunt, illuserūt, colaphizauerunt, sputis illinierunt, spinis coronauerunt, in cruce leuauerunt, postremo occiderunt. Sed quid sequitur quod fidenter egerit? *Exaltare qui iudicas terram.* Quia tenuerunt humilem, tenebunt excelsum? Puta quia iudicauerunt mortalē, nōnne ab immortali iudicabuntur? Quid ergo ait? Exaltare tu [qui iudicas terram, exaltare tu] qui fidenter egisti, & fiduciam verbi tui non sunt
C passi iniqui, & putauerunt se aliquid egisse, quia te comprehendentes crucifixerunt, qui te deberent fide comprehendere, comprehenderunt persecutione. Tu ergo qui fidenter egisti inter iniquos, & neminem timuisti, & quia passus es, exaltare, id est, exurge, vade in cœlum, patiatur & Ecclesia patiēter, quia passum est caput Ecclesiæ patienter. Et exaltare qui iudicas terram. *Redde retributionē superbis.* Redditurus est fratres. Quid est enim quod dictum est, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis? Prophetia est prædicentis, non audacia iubentis. Non enim quia dixit Propheta, Exaltare qui iudicas terram, obtemperauit Prophetæ Christus vt resurgeret & iret in cœlum, sed quia hoc facturus erat Christus, hoc prædixit Propheta. Non ideo fecit Christus quia Propheta prędixerat, sed ideo Propheta prædixit, quia ille facturus erat. Videt humilem Chri-
Ibidem. stum in spiritu, videt humilem, neminem timentē, nulli parcentem in verbo, & dicit, fidenter egit. Videt illū q̄ fidenter egit, videt illum comprehēsum, videt illum crucifixum, videt illum humiliatum, videt illum resur-
Act. 1. gentem, & in cœlum euntem, & venturum inde ad iudicium eorum, inter quorum manus passus est omnia

mala, Exaltare, inquit, qui iudicas terrā, redde retribu- D
tionem superbis. Superbis reddet non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quōd mala faciunt, sed & defendere peccata sua volunt. Namque de his qui crucifixerunt Christū facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudęorum crediderunt, & donatus est illis sanguis Christi. Impias manus & cruētas de sanguine Christi portabāt, lauit eos ipse cuius sanguinem fuderunt, Adiuncti sunt corpori ipsius, id est, Ecclesiæ qui corpus eius mortale, quod viderāt persecuti sunt, Fuderunt precium suum vt biberent precium suum. Namque postea plures conuersi sunt, Cum multa miracula fierent ab Apostolis, aliquot hominum millia v- Act. 2. & 4.
na die crediderunt, & tam in propinquo inuenti sunt, vt omnia sua quę habebant venderent, & preciū rerum suarum ad pedes Apostolorum ponerent, & vnicuique distribuebatur quomodo cuique opus erat, & erat illis vna anima, & cor vnum in deum, de ipsis crucifixoribus domini. Sed quare non illis redditum est? Quia redde retributionem superbis dictum est, illi autem noluerunt esse superbi. Etenim cū viderent multa miracula fieri per nomen Christi, quem se putabant interfecisse, cōmoti miraculis, audierunt à Petro in cuius
nomine illa fierent. Non enim sibi arrogare serui voluerunt potentiā domini sui, vt dicerent à se factum esse quod ille in ipsis faciebat. Honorem ergo serui dederunt domino suo, dixerunt, quia quę illi mirabantur, in nomine eius fieret, quem illi crucifixerunt, Et facti sunt humiles, compuncti sunt corde, conturbati sunt confitentes peccatum suum, & consilium quęsierunt dicen- E
tes, Quid ergo faciemus? Non desperant de salute, sed quęrunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Qui egerunt pœnitentiam, humiles fuerunt. Non ergo illis redditum est, quia vide quid dicat Psalmus iste, Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem superbis. Ab illo ergo numero excepti erant illi, in illis valuit vox illa domini in cruce pēdentis, & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem superbis. Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis. Sed quādo? Quando reddet? Interim mali triūphant, & exultant mali, & blasphemant mali, omnia mala faciunt, Mouet te, cum pietate quære, non cū superbia reprehende, Mouet te, cōpatitur tibi & Psalmus, quærit tecū, non quia nescit: sed ideo tecum quærit quod scit, vt in illo inuenias quod nesciebas. Quomodo qui vult aliquem consolari, nisi condoleat cum illo, non illum erigit, Prius cum illo condolet, & sic eū reficit sermone consolatorio. Si autem intret ad illum ridens luctum eius, non facit quod modo lectum est, dicente Apostolo, Gaudere cum gaudentibus, flere cū flentibus. Ergo vt gaudeat tecū, prius fles cum illo, contristaris cum illo vt reficias eū: sic & Psalmus & spiritus dei vtiq; omnia sciens quęrit tecū, quasi verba tua dicit, *Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam?* Quid loquentur, nisi contra deū qui dicunt, quid nobis prodest quia sic viuimus? Quid dicturus es? Vere curat ista quæ facimus deus? Quia enim viuunt, putant deum nescire quod faciunt. Vide quid mali illis cōtingat, quia si stationarius sciret teneret illos, & ideo vitant oculos stationarij ne statim teneantur. Oculos enim dei vitare nemo potest, quia nō solū in cubiculo videt, sed & intima cordis tui. Cogitāt & ipsi, qa nihil

Act. 2.

Luca. 23.

F

Roma. 12.

 potest

G potest latere deũ, & quia faciũt & sciunt quid fecerunt, & vident se viuere sciente deo, qui non viuerent sciẽte stationario, dicunt sibi, Ista placent deo. Et reuera si illi displicerent facta nostra, quomodo displicent iudicibus, quomodo displicent regibus, quomodo displicẽt imperatoribus, & quomodo displicent commentariensibus: nunquid quomodo illorũ oculos vitamus, vitare possumus oculos dei? Ergo placẽt ista deo. Ideo in alio
Psalm. 49. Psalmo peccatori dicitur, Hęc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis. Quid est ergo, ero tibi similis? Vt quomodo tibi placet factum tuum malum, sic putes, quia & mihi placet. Et minatur in posterũ, Arguam te. Ergo nõ tacet qui dixit, tacui. Cum dicit, Hęc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis, non tacet. Cum enim nos loquimur, ille non tacet. Cum enim lector legit, ille nõ tacet. Cum Psalmus ista cantat, ille non tacet, Et istæ omnes voces dei per orbẽ terrarum fiunt. Quomodo ergo tacet: quomodo non tacet? Non tacet in verbo, tacet in vindicta. Quid est ergo, hæc fecisti & tacui? Hæc fecisti & non vindicaui. Suspicatus es iniquitatem quod ero tui similis. De ipsa vindicta & taciturnitate, id est, de cessatione vindictę, alio
Psal. 93. loco dicit, Tacui, nunquid semper tacebo? Vsquequo
H peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabũtur? Respondent & loquentur iniquitatem, Iniquitatem loquentur omnes qui operantur iniustitiam? Et dicit omnia opera. Respondent & loquentur iniquitatẽ. Quid est respondent? Contra iustum habent quod respondeant. Venit iustus aliquis & dicit, Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris. Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit iustitiã & mortuus est. Quare mortuus est? Ego feci iniquitatem, quare me non abstulit deus? Ecce, ille fecit iustitiam, & quare sic in illũ vindicauit? Quare ille sic laborat? Respondent, hoc est, respondent quia habent quod dicant, quia parcitur illis, de patientia dei inueniunt argumentum responsionis suæ, Parcet ille propter aliud, respondent illi propter aliud quia viuunt. Quare enim parcat ille, dicit Aposto
Roma. 2. lus, exponit consilium patientiæ dei, Existimas, inquit, qui talia agis, quia tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis & lõganimitatis eius contemnis? Ignoras quia patiẽtia dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autẽ, id est, ille qui respondet & dicit, si displicerẽ deo, non
I mihi parceret deus. Vide quid sibi facit, audi apostolũ,
Ibidem. Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Ille ergo auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius thesaurus in sempiternum, misericordia in eos qui nõ contẽpserunt misericordiam, Tuus autem thesaurus in ira inuenietur, & quod ponis quo-
De pœ. dis. 1. cap. Tres sunt. tidie per modicum, postea massam inuenturus es. Minutatim ponis, sed cumulũ inuenies. Noli attẽdere minuta peccata tua quotidiana, De minutissimis guttis flumina implentur. Quid autẽ illi faciunt qui respondent & loquentur iniquitatem, quia faciunt & parcitur eis?

Populum tuum domine humiliauerunt. Id est, omnes qui iuste viuunt, in quos volunt superbire omnes mali. Populum tuum domine humiliauerunt. *Et hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & pupillos interfecerunt, & proselytum occiderunt.* Id est, peregrinum, aduenam, Aduenticium ipsum dicit proselytum. Manifesta sunt ista singula, nec opus est in his immorari. *Et dixerunt, non videbit dominus.* Non attendit ista, negligit ista, alias res curat, non intelligit.
Psalm. 49. Hæ enim duæ voces, sunt voces malorum. Vna quam iam dixi, Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem K
quòd ero tibi similis. Quid est, quòd ero tibi similis? Putas quia video peccata tua, & placent mihi quia non vindico? Alia est vox iniquorum, quia nec attendit ista deus, nec aduertit vt sciat quemadmodum viuam, non me curat deus. Ergo inter aliqua me computat Deus, Aut vere me numerat deus? Aut ipsos homines numerat? Infœlix homo, vt esses curauit, vt bene viuas non curat? Istorum ergo ista vox est. Et dixerunt, Non videbit dominus. *Neque intelliget deus Iacob. Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite.* Populum suum erudit cui possunt commoueri pedes, Quando fœlicitates iniquorum videt homo, iam bene viuens in numero sanctorum dei, id est, in numero filiorum Ecclesię, videt quia florent mali, & faciunt iniquitatem, & æmulatur eos, & adducitur vt imitetur facta ipsorum, quia videt quasi nihil sibi prodesse, quòd bene viuat humilis, hic sperans mercedem. Nam si illam speret futuram, non illam perdet, quia nondum venit tempus vt accipiat eam. In vinea operaris, fac opus tuum, & accipies mercedem tuam. A patrefamiliâs non exigeres antequam operareris, & à deo exigis antequam opereris?
Et ista tolerantia ad opus tuum pertinet, & hoc ad mer L
cedem pertinet. Minus vis facere in vinea qui non vis tolerare, quia & ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, vt inuenias mercedem. Quòd si dolosus es, vide ne non solum non accipias mercedem, sed & pœnã inuenias, quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidẽ operarius dolosus vt incipiat non bene facere, oculos patrisfamiliâs attendit, ad illum aspicit qui cõduxit ad vineam, vt cum ille auerterit oculos, cesset & nõ bene operetur: cũ autẽ ille aduerterit oculos, bene operetur. Deus autẽ qui te conduxit non auertit oculos, Nõ tibi licet dolose operari, Super te semper sunt oculi patrisfamiliâs, quære vbi illum fallas, & si potes cessa. Ergo si qui forte aliquid cogitabatis, quando videbatis malos florere, & cogitationes vestræ faciebant nutare pedes vestros in via dei, vobis loquitur Psalmus iste. Si autem nullus vestrum talis est, per vos aliis loquitur dicens, Intelligite nunc, quia dixerunt illi, Non videbit dominus, nec intelliget deus Iacob. Intelligite, inquit, nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquãdo sapite.

Qui plantauit aurem non audiet? Non habet vnde audiat, qui tibi fecit vnde audias? Qui plantauit aurem non audiet. *Aut qui finxit oculum non considerat? Qui erudit gentes non arguet?* Attendite hoc magnopere fratres mei, M
Qui erudit gentes non arguet? Hoc modo facit deus, erudit gentes, ideo misit verbum suum per orbem terrarũ hominibus, misit per angelos, per Patriarchas, per Prophetas, per seruos suos, per tot pręcones antecedẽtes iudicem. Misit & ipsum verbum suum, misit & ipsum filium suum, misit seruos filij sui, & in ipsis seruis filium suum. Per totum orbem terrarum pędicatur vbique verbũ dei. Vbi non dicitur hominibus, Relinquite iniquitates vestras priores, conuertite vos ad itinera recta? Ideo parcit, vt vos corrigatis: ideo heri nõ vindicauit, vt hodie bene viuatis. Erudit gentes, non ergo audiet? non auditurus est quos erudit? nõ iudicaturus est quibus sermonem pęmisit & præseminauit? In schola si esses, acciperes & non redderes? Vtiq; quando accipis à magistro, erudiris. Committit tibi magister quod prębet, & non exiget quando reddis? aut cum cœperis reddere, sine metu eris plagarum? Modo ergo accipimus, postea statuimur ante magistrum, vt reddamus omnes præteritas nostras, id est, vt rationem reddamus de his Roma. 14.
omnibus

A omnibus quæ nobis modo erogãtur: audi Apoſtolum *2.Cor.5.* dicentem, Omnes aſtabimus ante tribunal Chriſti, vt illic recipiat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus *1.Cor.3.* geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Qui erudit gentes non arguet. *Qui docet hominem ſcientiam?* Ipſe non ſcit qui te fecit ſcire? Qui docet hominem ſcientiam. *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.* Nam etſi tu neſcis cogitationes dei, quoniam iuſtæ ſunt: ille tamen ſcit cogitationes hominum, quoniã vanæ ſunt. Et homines ſcierũt cogitationes dei, ſed quibus iam amicus factus eſt, prodit conſilium ſuum. Et vos fratres mei nolite vos contemnere. Si cum fide acceditis ad dominum, auditis cogitationes dei: eas modo diſcitis, hoc vobis dicitur, & ad hoc inſtruimini, quare parcat modo deus malis, ne murmuretis aduerſus deum, qui docet hominem ſcientiam. Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Relinquite ergo cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt, vt comprehendatis cogitationes dei, quæ ſapientes ſunt. Sed quis eſt qui comprehendit cogitationes dei? Qui ponitur in firmamento cœli. Iam hoc cantauimus, iam hoc diximus, & expoſuimus. *B* *Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum. Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea.* Ecce habes conſilium dei quare parcat malis, donec fodiatur fouea peccatori. Tu iam vis illum ſepelire? Adhuc fouea illi foditur, noli feſtinare ſepelire. Quid eſt, donec fodiatur peccatori fouea? Aut quẽ ponit peccatorem? vnum hominem? Non. Quid ergo? Omne genus hominum peccatorum, ſcilicet & ſuperborum: iam enim præmiſit, Redde retributionem ſu*Luc.18.*perbis. Nam & ille peccator fuit publicanus, qui oculos eliſerat in terram, & percutiebat pectus ſuum dicẽs, Deus propitius eſto mihi peccatori. Sed quia non ſuperbus erat, deus autem reddet retributionẽ ſuperbis: non illi, ſed talibus fodiatur fouea donec reddat retributionem ſuperbis: ergo quod ait, Donec fodiatur peccatori fouea, ſuperbos intellige. Quis eſt ſuperbus? Qui in confeſſione peccatorum non agit pœnitentiam, vt ſanari per humilitatem poſſit. Quis eſt ſuperbus? Qui *Superbus quis.* illa ipſa pauca quę videtur habere bona, ſibi vult arrogare, & derogat miſericordiæ dei. Quis eſt ſuperbus? Qui etiam ſi deo tribuat bona quę facit, inſultat tamen *C* his qui illa nõ faciunt, & extollit ſe ſuper illos. Nam & *Ibidem.* ille Phariſæus, Gratias tibi ago, inquit, non dixit, ego facio, de his quæ faciebat, gratias deo agebat. Sentiebat ergo & bene ſe facere, & ab illo ſe facere, Vnde ergo improbatus eſt? Quia inſultabat publicano. Vt perficiamini attẽdite. Primo præcedere debet, ſiue virũ, ſiue fœminam confeſſio pęccatorum, ſalubris pœnitentia quę valeat ad corrigendum hominem, non ad irridẽdum deum. Cum autem poſt pœnitentiã bene viuere cœperit, habet adhuc quod cogitet, ne ſibi tribuat quod bene facit, ſed illi agat gratias, cuius gratia factum eſt, vt bene viueret, quia ille illum vocauit, ille illum illuminauit. Ergo iſte iam perfectus eſt? Non. Adhuc deeſt illi aliquid? Quid illi deeſt? Vt non ſuperbiat ſuper eos, qui necdum ſic viuunt, quomodo ipſe viuit. Qui talis fuerit ſecurus ſit, non illi redditur retributio, de qua dictum eſt, Redde retributionem ſuperbis. Non eſt inter illos quibus fodiatur fouea: nam videte illum qui dicebat, *Ibidem.* Gratias tibi ago, quia nõ ſum ſicut cæteri homines, iniuſti, raptores, adulteri, ſicut & publicanus iſte. Quantũ ſe extulit cum dicit, quia non ſum ſicut & publicanus iſte? Ille autem eliſa facie, percutiebat pectus ſuũ dicẽs, Deus propitius eſto mihi peccatori. Ille ſuperbus erat in bonis factis, ille humilis in malis factis. Videte fra*D*tres, magis placuit deo humilitas in malis factis, quàm ſuperbia in bonis factis: ſic odit deus ſuperbos, & ideo ſic concluſit, Amen dico vobis, deſcendit iuſtificatus *Luca.18.* publicanus magis q̃ Phariſæus: & dicit quare, Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Fratres mei, vel hinc non ſolum nos dicimus, quia humilitatem nos docuit Chriſtus: quia deus factus eſt homo, ipſe eſt humilitas quæ diſplicet Paganis, vnde nobis inſultant, qualem deum colitis, qui natus eſt? Qualẽ deum colitis qui crucifixus eſt? Humilitas Chriſti ſuperbis diſplicet, tibi autem Chriſtiano ſi placet, imitare. Si imitatus fueris, non laborabis, quia ipſe prædixit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati e*Matth.11.*ſtis, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Hæc eſt ergo diſciplina Chriſtiana, nemo facit aliquid bene, niſi gratia ipſius. Quod facit homo male, ipſius eſt hominis: quod facit bene, de beneficio dei facit. Cũ cœperit facere bene, non ſibi tribuat: cum non ſibi tribuerit, gratias agat ei à quo acceperit. Cum autem bene facit, non inſultet illi qui illud non facit, aut extollat ſe ſuper eum. Non enim in illo finita eſt gratia dei, vt *E* ad alium non perueniat. Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Mitis ergo eſto quiſquis Chriſtianus es à diebus malignis. Maligni enim ſunt dies, quibus videntur florere peccatores, & laborare iuſti: ſed labor iuſtorum, flagellum eſt patris: & fœlicitas peccatorũ, fouea ipſorum eſt. Quia enim mitigat vos deus à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea, non cogitetis quia modo in aliquo loco ſtant angeli cũ tridentibus, & fodiunt iſtã foueam magnã, quę poſſit capere omne genus iniquorum. Et quia videtis multos eſſe iniquos, & dicatis vobis carnaliter: reuera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbã peccantium, quę fouea poteſt capere? Quando foditur fouea talis, quæ omnes capiat? quando exhauritur? Ideo parcit deus, Nõnne hęc eſt foſſa peccatorum, ipſa fœlicitas impiorum, foſſa ipſorum eſt: in illam enim cadent tanquã in foueam. Intẽdite fratres, quia magna res eſt vt fœlicitas fouea dicatur, donec fodiatur peccatori fouea. Parcit enim illi deus, quem nouit peccatorẽ & impiũ, occulta iuſtitia ſua, & hoc ipſum quod ei parcit deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille ſe al*F*tum putat & cadit, in eoipſo cadit, quo ſe altum putat. Hoc ſe ille putat ſublimiter ire, & deus hoc foueam vocat. Foſſa ad ima tendit, non ad cœlũ. Peccatores autẽ ſuperbi quaſi in cœlum eunt, & in terram merguntur. At contrà humiles quaſi in terra ſe deprimũt, & in cœlum aſcendunt. Miteſce ergo quiſquis es fidelis, ſi eruditus es ex lege dei, vt ſit cor tuum in firmamẽto cœli: quia deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta ſabbati, vnde titulum Pſalmus iſte percepit. Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere curſus ſuos, & nõ curare quæ in ſe dicãt homines: ſic & tu nõ cures quicquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo ca*Gene.1.*ro & ſanguis eſt. Non enim vilis es in cõparatione alterius carnis, à qua videris premi: quia pro te ille ſuſcepit carnem & pro te ille fudit ſanguinem, qui & te & illum ad ſuum eſt perducturus examen. Et ſi tanta prærogauit cum eſſes impius, quid ſeruat fideli? Hinc miteſce, quemadmodum miteſcis cum dicis, quia deus hoc vult, ideo florent mali. Parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit, ſed illi nõ corrigũtur. Nouit ille quomodo de illis iudicet. Immitis eſt autẽ homo cum vult contradicere, aut bonitati domini, aut *Roma.2.*

patien-

G patientiæ, aut potestati, aut iustitiæ iudicis. Erigitur superbus in deum, mergit illum deus, & in eoipso mergi-
Psalm. 72. tur quo erigitur in deum: nã in alio Psalmo sic ait, Deiecisti eos dum extollerentur. Non dixit, deiecisti eos
quia elati sunt, aut deiecisti eos posteaquã elati sunt, vt
aliud sit tempus elationis eorum, aliud tẽpus deiectionis: sed in eoipso quo extollebantur, ibi deiiciebantur.
Quantum enim superbum est cor hominis, tantum recedit à deo: & si recedit à deo, in profundum it. Nã cõtrà cor humile de cœlo adducit deũ, vt proximus fiat.
Certe altus est deus, super omnes cœlos est deus, transcendit omnes angelos. Quantum habes erigi, vt attingas ad illum excelsum? Nolo te rumpas extẽdendo te.
Aliud consilium tibi do, ne in ista extensione forte crepas per superbiam. Certe altus est deus, tu humilia te, & descendet ad te. Audiuimus quare parcat malis, hoc ipsum fossa ipsorum est. Dicit tibi deus, quomodo illis foditur, & quare illis foditur fouea, non est tuum cognoscere: sed ex lege mea disce patientem te esse debere,
donec fodiatur peccatori fouea. Et quid de me, inquis,
qui laboro, & laboro inter ipsos peccatores? Respon-
H detur tibi quod sequitur, *Quia non repellet dominus plebem suam.* Exercet, non repellit, quomodo dicit alio loco
Heb. 12. scriptura, Quoniam quem diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis suis facere illud, aliquando iam desperatos filios suos dimittunt viuere quomodo volunt. Eos qui spem habent flagellant, illos vero quos omnino viderint sine spe & indomitos esse, dimittunt vt faciant quod volunt. Iam quem dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem suam: eum autẽ flagellat filiũ, cui ipsam hæreditatem seruat. Cum autẽ flagellat deus filium, curat sub manu patris flagellantis, quia qui flagellat ad hæreditatem erudit. Ab hereditate non repellit filium suum quem castigat, sed ideo flagellat vt recipiat. Non sit tam vano sensu, & puerili vt dicat, Plus amat pater meus fratrem meũ cũ permittit facere quicquid vult ego si me mouero contra iussionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas, quia non repellet dominus plebem suam. Ad tempus emendat, non in æternum damnat.
Illis autem ad tempus parcit, in æternum illos damna-
I bit. Elige tibi, temporalem vis laborem, an sempiternã pœnam: temporalem fælicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur deus? Sempiternam pœnam. Quid promittit deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat deus bonos, temporale est: in quo parcit malis, temporale est. Quia non repellet dominus plebem suam,

Et hæreditatem suam non derelinquet. Quoadusque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium, & qui habent eam omnes recto sunt corde. Attende modo & habe iustitiam, quia iudicium nondum potes habere. Prius est vt habeas iustitiam, sed ipsa iustitia tua conuertetur in iudicium. Habuerunt hic iustitiam Apostoli, & pertule-
Matt. 19. rũt iniquos. Sed quid illis dicitur? Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo iustitia Apostolorum conuertetur in iudicium. Modo enim iustus quisquis hic fuerit, ad hoc est vt patiatur mala & toleret. Patitur tempus passionis, & veniet dies iudicationis. Sed quid dico de seruis dei? Ipse dominus qui iudex est omnium viuorum & mortuorũ, primo iudicari voluit, & sic iudicare, *Quousque iustitia tua conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde.* Qui habent modo iustitiam, nondum iudicant.

Primo est enim habere iustitiam, & postea iudicare. Pri K
mo patitur malos, & posteà iudicat malos. Modo iustitia sit, postea conuertetur in iudicium: tamdiu patitur homines malos, quãdiu vult Deus, quamdiu illos perferet Ecclesia dei, vt erudiatur per malitiam ipsorum.
Non tamen repellet deus plebem suam, quousq; iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde. Qui sunt recto corde? Qui hoc volũt, quod deus vult. Deus parcit peccatoribus, tu vis vt iam perdat peccatores. Distorti ergo cordis es & prauæ voluntatis, quando aliud vis, aliud vult deus. Vult autem deus parcere malis, tu non vis parci. Patiẽs est deus peccatoribus, tu nõ vis tolerare peccatores. Sed vt dicere cœperam, aliud vis tu, aliud vult deus. Cõuerte cor tuũ & dirige ad deum, quia & dominus infirmis compassus est. Vidit in corpore suo, id est, in Ecclesia sua, infirmos, qui primo voluntatem suam sequi tentarent: sed cum vident voluntatẽ dei aliam esse, dirigunt se & cor suum ad suscipiendam, & sequẽdam voluntatem dei.
Ne voluntatẽ dei velis torquere ad voluntatem tuam, sed tuã corrige ad voluntatem dei. Voluntas dei sic est quomodo regula. Ecce puta torsisti regulam, vnde ha-
bes corrigi? Illa autem integra manet: regula est enim L
incommutabilis. Quãdiu integra est regula, habes quò te conuertas, & corrigas prauitatem tuam, habes vnde corrigas quod in te tortum est. Quid autem volunt homines? Parum est quia voluntatem suam tortuosam habent, etiam volunt voluntatẽ dei tortuosam facere secundum cor suum, vt hoc faciat deus quod ipsi volũt, cum ipsi hoc debeant facere quod deus vult. Quomodo autem complexus est dominus ex duabus voluntatibus vnam factam in homine quem portabat? Præfigurans in corpore suo, id est, in Ecclesia sua futuros quosdã, qui voluntatẽ suam vellent facere, sed sequerentur postea dei: infirmos quosdam ostendit, quòd ad ipsum
pertineant, & eos præfigurauit in se. Nam ideo & toto Lucæ 22.
corpore sanguinem sudauit, quia in corpore suo, id est, in Ecclesia sua martyrum sanguinem ostendit. Toto corpore sanguis exibat, ita Ecclesia eius habet martyres, per totum corpus eius fusus est sanguis. Quosdam enim infirmos in se præfigurans, id est, in corpore suo,
ex persona infirmorum cõpatiens illis, ait, Pater si fieri Matt. 26.
potest transeat à me calix iste. Ostendit hominis volun M
tatem, & si in ipsa voluntate permaneret, iam prauum cor videretur ostendere. Sed si compassus est tibi, & te
liberat in se imitare quod sequitur dicens, Verum non Ibidem.
quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si cœperit tibi subrepere voluntas humana dicens, O si occidat deus inimicum istum meum, vt nõ me persequatur, ô si posset fieri, vt non ab illo paterer tanta: iã si perseueraueris, & hoc tibi placuerit, & vides quia hoc nõ vult de⁹, prauus corde es, non habes iustitiam quæ conuertatur in iudicium: qui enim illam habent, omnes recto sunt corde. Et qui sunt recti corde? Qui sic inueniũtur quo-
modo inuentus est Iob, qui ait, Dominus dedit domi- Iob. 1.
nus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ecce rectum cor. Iterum in graui vulnere quid dixit vxori, quam propterea reliquerat diabolus & non occiderat, vt ipse haberet adiutricẽ, non vt maritus consolatricem? Meminerat enim
quia per illam Euam deceptus erat Adã, & necessariã Gene. 3.
sibi putabat hanc Euam. Accessit ad Iob illa tanq̃ Eua: sed Iob melior fuit in stercore victor, quàm Adam victus in paradiso. Quid enim illic respõdit mulieri? Vide cor paratum, vide correctum. Nunquid non patie-
batur

A batur persecutiones & graues? Et omnes Christiani pa-
tiuntur: & si non sæuiunt homines, sæuit diabolus Et si
Christiani facti sunt Imperatores, nũquid diabolus fa-
ctus est Christianus? Intẽdat ergo sanctitas vestra quid
Iob.2. sit rectum cor. Accessit ad eum, & ait, Dic aliquid in
deum, & morere: & enumerauit omnes erumnas ipsius
vel suas, dic aliquid in deum & morere. Et ille illã iam
cognoscens Euam, redire volens vnde lapsus est fixo
corde in deo tanquam luminare io firmamento, habi-
Iob.2. tans corde in libro dei, Locuta es, inquit, tanquam vna
ex insipientibus mulieribus: si bona suscepimus de ma-
nu domini, & mala non tolerabimus? Quia fixum cor
in domino, ideo rectum. Quia enim rectus est deus,
quando io illo figis cor, forma tibi fit vt sit tibi cor re-
ctum. Fige ergo cor tuum in illo, & rectũ cor erit. Sed
si surrepebat voluntas humana, nescio quid de carnis
infirmitate lactabat mentem tuam, noli iam desperare,
Præsignauit dominus in sua infirmitate te, non se: non
enim timebat dominus pati, tertio die resurrecturus. Si
prorsus quomodo homo pateretur, & non quomodo
deus pati veniret, & si sciret se post triduum resurrectu
rum, nullo modo formidaret moriturus, quod nõ for-
B midauit Apostolus Paulus, in fine seculi resurrecturus:
Philip.1. ait enim, Compellor autem ex duobus, concupiscentiã
habens dissolui & esse cum Christo: multo enim magis
optimum, manere in carne necessarium propter vos:
tædium enim illi erat manere in carne: ex duobus pa-
tiebatur ardorem, dissolui & esse cum Christo, multo
magis dicebat optimum: at cum appropinquaret ipsa
2.Timo.4. passio, quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bo
num certamen certaui, cursum consummaui, fidem ser
uaui, de cętero superest mihi corona iustitiæ, quam red
det mihi dominus in illa die iustus iudex. Iste gaudet
coronãdus, & tristis est ille coronatus? Gaudet sic Apo
Matt.26. stolus, & dicit Christus dominus noster, Pater, si fieri
potest transeat hic calix? Sed tristitiam sic assumpsit,
quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dici-
mus, non fuisse tristem dominum. Si enim hoc dixeri-
mus, quia non erat tristis, cum Euangelium dicat, Tri-
stis est anima mea vsque ad mortem, ergo & quando
Matth.8. dicit Euãgelium, Dormiuit Iesus, non dormiuit Iesus:
& quando Euangelium dicit, Manducauit Iesus, non
C manducauit Iesus, surrepit vermiculus putredinis, & ni
hil sanum relinquet, vt dicatur, quia & corpus nõ erat
verum, & carnem veram noo habuit. Quicquid ergo
de illo scriptum est fratres, factum est, verum est. Ergo
tristis fuit? prorsus tristis, sed voluntate suscipiẽs tristi-
tiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomo-
do voluntate carnem veram, sic volũtate tristitiam ve-
ram. Sic tristitiam ergo voluntate ostendit in se, vt si
forte surrepserit tibi humana infirmitas, & cœperit a-
liud velle quàm deus vult, videas prauitatem cordis tui
extra regulam, figas illud ad regulam, & dirigatur in
deum cor tuum, quod in homine cœperat esse prauũ:
sic ergo dominus te ostendens dixit, Tristis est anima
Matt.26. mea vsque ad mortẽ, & dixit, Pater si fieri potest trans-
eat à me calix iste. Sed statim fac, quod ideo fecit vt te
doceret, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis
pater: si enim hoc feceritis, iustitiam habebitis: si iustitiã
habebitis, rectum est cor: si rectum est cor, iustitia illa
quæ modo tolerat conuertetur in iudicium, & postea
iudicante domino tuo, non solum non expauesces ma
la, sed etiam gloriaberis de corona. Tunc vides quo-
modo profecerit patiẽtia dei, vel ad illorum pœnam,
vel ad tuam coronam. Modo nondum vides, crede

quod nondum vides, ne erubescas cum videris. Quo- D
adusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent
eam omnes recto sunt corde. *Quis exurget mihi aduersus
malignantes, aut quis consistet mihi aduersus operantes iniquitatem?*
Persuadent multi multa mala, susurrare serpens nõ de-
sinit vt facias iniquitatem. Quacumque te conuerteris,
forte si profecisti, quæris cum aliquo bene viuere, &
vix inuenis: multi mali te circumdant, quia pauca gra-
na multam paleam habent. Hæc area habet grana sua *Mat.3.*
pauca, sed adhuc laborant. Separata ergo à palea tota
massa, grandis erit: Pauca grana sunt, sed in compara-
tione palearum, multa autem in se. Ergo cum vndique
mali perstrepant & dicant, quare sic viuis? tu solus Chri
stianus es? quare non facis quod faciunt & alij? quare
noo spectas quemadmodum & alij? quare non reme-
dia & ligaturas adhibes, quare non mathematicos &
aruspices consulis sicut & alij? Et tu signas te & dicis,
Christianus sum, vt repellas istos nescio quos: sed ad-
uersarius premit, vrget, quod peius est, exemplo Chri-
stianorum suffocat Christiaoos. Sudatur, ęstuatur, tri-
bulatur anima Christiana, vincere habet tamẽ: sed num
quid deses? Ideo vide quid dicat, Respõdet eoim, Quid E
mihi prodest, quia modo mihi facio remedia, & lucror
paucos dies? Exeo hinc de isto seculo, & vado ad do-
minum meum, & mittet me in igoem, quia pręposui
paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehennas. Quas
gehẽoas? Aeterni iudicij dei. Vere, nisi putas quia deus
curat quomodo viuant homines? Et hoc forte noo in
platea tibi dicit amicus, sed in domo vxor, aut forte
maritus vxori fideli bonæ & sanctæ deceptor ipsius. Si
mulier marito, Eua est illi: si vir vxori, diabolus est illi.
Aut ipsi tibi Eua est, aut tu illi serpens es. Aliquãdo vult *Gene.3.*
conuertere pater cogitationem suam, vel ad filium, in-
uenit & ipsum malum nequissimũ, æstuat, fluctuat, quę-
rit quomodo vincat, propè sorbetur, propè consentit,
sed assit deus. Audite ergo Psalmum, Quis exurget mi-
hi, inquit, aduersus malignãtes? Tã multi sunt, quocũq;
respicio ipsi occurrũt. Quis occurrit principi iniquita-
tis diabolo & angelis eius, & hominib' seductis ab eo?
Nisi quia dominus, inquit, *adiuuit me, paulominus inhabitaue-
rat in inferno anima mea.* Propè ruerã in illã fossam quę pa
ratur peccatoribus, hoc est, paulominus habitauerat in
inferno anima mea: quia iam nutabat, iam propè cõsen F
tiebat, respexit ad dominum, vtputa verbi gratia, Insul
tabatur illi vt faceret iniquitatem. Aliquando enim cõ
gregant se mali, & iosultant bonis, maxime si fuerint il
li plures, & ceperint illũ vnum, quomodo aliquando
multa palea est circa vnum granũ, tunc nõ erunt simul
cũ fuerit massa ventilata: capitur inter multos ioiquos
ille, iosultatur illi, circũuenitur, superponere se volunt
illi, exagitant quasi iustum, & insultant quasi de ipsa iu-
stitia, magnus, inquiũt Apostolus, in cœlũ volasti, quo-
modo Helias. Faciunt homines ista, ita vt aliquando
atteodens ad linguam humanam, erubescat esse bonus
inter malos. Resistat ergo malis, sed nõ de viribus suis,
ne efficiatur superbus cum vult euadere superbos, & au
geat numerum superborum. Sed quid dicat? Quis exur
get mihi aduersus malignaotes, aut quis consistet mihi
aduersus operãtes iniquitatem? Nisi quia dominus ad-
iuuit me, paulomin' habitauerat in inferno anima mea.
*Si dicebã, motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat
me.* Vide quomodo cõfessionẽ amat de'. Mouetur pes
tuus, & non dicis, mouetur pes meus, sed stare te dicis,
cum iam ruas. Imò si iam cœpisti moueri, si iam cœpi-
sti fluctuare, confitere motum ne plangas ruinã, vt ad-
iuuet

G iuuet te ille, ne in inferno sit anima tua. Confessionem
vult deus, humilitatem vult. Motus es vt homo, adiuuat
te ille vt deus: sed dic tamen, motus est pes meus. Qua-
re iam moueris, & dicis sto? Si dicebam, motus est pes
meus, misericordia tua domine adiuuabit me. Quo-
modo præsumpsit Petrus, non in viribus suis? Videba-
tur dominus ambulare super mare, calcans capita om-
nium superborum io isto seculo. Ipsum iter suum cal-
cantis capita superborum, significauit ambulans super
tumidos fluctus. Calcat & ecclesia, nam ipsa est Petrus.
Non tamen ausus est Petrus per se ipsum ambulare su-
Matt. 14. per aquas: sed quid ait? Domine, si tu es, iube me venire
ad te super aquas. Ille potestate sua, Petrus in iussu illius:
Iube, inquit, tu venire me ad te super aquas. Respoodie
ille, Veni. Calcat enim & Ecclesia capita superborum:
Sed quia Ecclesia est, & habet infirmitatem humanam;
vt compleretur, si dicebam motus est pes meus, titiuba-
Ibidem. uit Petrus in mari & exclamauit, Domine pereo. Quod
ergo hic positum est, si dicebam, motus est pes meus:
hoc ibi positum est, domine pereo. Et quod hic positũ
est, misericordia tua domine adiuuabat me: hoc ibi po
H situm est, porrexit manum Iesus dicens, Modicę fidei,
vt qoid dubitasti? Mirum est quod modo probat deus
homines, ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciũt
liberantem: nam videte quod sequitur, quia dixit, Si
dicebam motus est pes meus, misericordia tua domi-
ne adiuuabat me: dulcis illi vtique factus est dominus,
eripiens illum à periculis: & ideo exponens ipsam dul-
cedinem domini, exclamat dicens, *Domine secundum mul
titudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocun-
dauerunt animam meam,* Multi dolores, sed multæ conso-
lationes: amara vulnera, sed suauia medicamenta.

*Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in
præcepto?* Hoc dixit, nemo sedet tecum iniquus, nec tu
sedem iniquitatis habebis. Et vnde hoc intelligit, red-
dit rationem, Qui fingis, inquit, dolorem in præcepto.
Ex hoc enim intelligo quod non tibi adhęret sedes ini
quitatis, quia nec nobis pepercisti: habes hoc in Episto
1. Petri. 4. la Apostoli Petri, & ad hoc testimonium posuit de scri
ptura. Tẽpus est, ait, inchoationis iudicij ex domo do-
I mini, id est, tempus est vt modo indicentur, qui perti-
nent ad domum domini. Si flagellantur filij, quid de-
bent sperare serui nequissimi? Ideoq; addidit, Si autem
Ibidem. initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei
Prouer. 11. Euangelio? Deiode adiungit illud testimonium, Et si
iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt?
Quomodo ergo erunt tecum iniqui, quoniam nec tuis
fidelibus parces, vt exerceas & erudias eos? Sed quia
propter hoc non parcit vt erudiat eos, ideo dixit, Qui
fingis dolorem in præcepto Fingis enim est facis, for-
mas, plasmas, vnde & figuli dicuntur: & vas fictile di-
citur non fictum illud quod mendacium est, sed quod
formatur vt sit, & habeat aliquam formam, sicut iã du-
Psalm. 93. dum dixit, Qui finxit oculum non videbit? Nunquid
finxit oculum mendacium est? Sed intelligitur, plasma
uit oculum, fecit oculum. Nónne figulus est cum fragi
les, infirmos & terrenos facit? audi Apostolum dicen-
2. Cor. 4. tem, Habemus thesaurum istum io vasis fictilibus: sed
forte alius fecit nobis hęc vasa: ipsum audi dicẽtem, O
Roma. 9. homo tu quis es qui respondeas deo? Nũquid dicit fig
mentũ ei qui se finxit, quare me sic finxisti? An non ha-
bet potestatẽ figulus luti ex eadem massa facere, alud
vas in honorem, aliud in contumeliam? Vide & ipsum
dominum nostrum Iesum Christum, quia ostendit se
Gene. 2. figulum: oam qoia de limo hominem fecerat, de limo
inũxit cui min⁹ in vtero oculos fecerat. Ergo quod di- K
xit, nũquid adhęret tibi sedes iniquitatis, qui fingis do- Ioan. 9.
lorem in præcepto: sic dicamus, Nunquid adhęret tibi
sedes iniquitatis, qui formas dolorem in pręcepto? For
mas, inquit dolorem in præcepto, id est, de dolore præ
ceptum nobis facis, vt ipse dolor præceptum sit nobis.
Quomodo nobis dolor est præceptum? Quando te fla
gellat qui pro te mortuus est, & non tibi permittit bea
titudinem io ista vita, & fallere oon potest, & hic non
dat quod quæris. Qui dabit? vbi dabit? quantũ dabit, qui
hic non dat? qui hic erudit, qui fingit dolorem in præ-
cepto? Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. At-
tendis te hic habere laborem, sed attende qualem ille
requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam
posses cogitare, videres te nihil laborare ad cõpẽsatio-
nem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit,
Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod 1. Co. 13.
est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ,
iuxta incredibilẽ modum, & in incredibilem modum
ęternum glorię pondus operatur nobis. Quid est, æter-
num gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur?
Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non viden- L
tur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autẽ nõ Ibidem.
videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, &
gaudebis incessabiliter. Aeternam vitã tibi daturus est
deus, cogita quãto labore emenda sit. Intẽdite fratres,
venale est. Venale est quod habeo dicit tibi deus, eme
illud. Quid habet venale? Requiẽ venalem habet, eme
illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi
fortes Christiani. Iam modicũ est quod restat in psal-
mo, non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit esse
in faciendo, qui deficit in audiendo? Aderit dominus
vt vobis quod reliquum est, explicemus: attẽdite, quo-
dammodo deus proposuit venale regnum cœlorũ. Di-
cis illi, Quantũ valet? Precium ipsius labor est, quomo-
do si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret
hoc solum dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam
si solidus aurũ est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid:
ideo dixit precium, ne laborares quęrere quamdiu hu-
ius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære
tu, quãtum laborandum sit: nondum dicitur tibi quan-
tus futurus sit labor iste, vel quantũ laboris de te exiga-
tur, illud tibi dicit deus, Ego ostendo quanta sit illa re- M
quies, tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergo
deus, quãta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in Psalm. 83.
domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Hæc est re-
quies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit
gaudiũ hoc, sine fine erit incorruptio. Vitã ęternã habe
bis, requiẽ quę nõ habet finem. Quãto labore digna est
requies quę nõ habet finẽ? Si verũ vis comparare, & ve-
rũ iudicare, ęterna requies æterno labore recte emitur.
Verũ hoc est, sed noli timere, misericors est deus. Si enĩ
haberes æternũ laborem, nunquam peruenires ad æter
nam quietem. Semper laborans quando peruenturus
eras ad illud, quod digne quidem potest emi sempiter
no labore? Quia sempiterna requies est, æqua precium:
ęterno certe labore digna est æterna requies cõparari.
Sed si semper laborares, nunquam ad requiem perue-
nires. Ergo vt aliquãdo peruenias ad id quod emis, nõ
in æternum laborandum est, non quia non valet tanti,
sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi
labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali
ematur. Certe tantus debuit esse, id est, sempiternos la-
bor pro requie sempiterna. Decies cẽtena milia anno-
rũ in labore quid valent? Decies centena milia annorũ
habent

A habent finem, quod tibi dabo dicit dominus nō habe-
hit finē. Qualis misericordia dei? Nec dicit, decies cen
tena milia annorum labora, nō dicit, vel mille annos
labora, non dicit, quingentos annos labora, cum viuis
labora in paucis annis, Inde iam requies erit, & finem
non habebit. Et adhuc audi cōsonantia. Domine secū-
dum multitudinem dolorum meorum in corde meo,
exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Et
paucos annos laboras, & in ipsis laboribus nō deest cō
solatio, nō desunt gaudia quotidiana: sed noli gaudere
in seculo, gaude in Christo, gaude in verbo eius, gau-
de in lege ei⁹. Ad ipsa gaudia pertinet, quod loquimur
& quod auditis. Quantæ ergo sunt istæ consolationes
in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit Apo-
2. Cor. 4. stolus, Etenim quod ad præsens est, temporale est & le
ue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, &
in incredibilem modum ęternum gloriæ pondus ope-
ratur in nobis. Ecce quātum precium damus, quodam-
modo vnam siliquam ad accipiendos thesauros sempi
ternos. Siliquam laboris ad requiem incredibilem, se-
cūdum quod dictum est iuxta incredibilem modum,
B & in incredibilem modum æternæ gloriæ pōdus ope-
ratur. Gaudes ad tempus, noli ibi confidere: tristis es ad
tempus, noli desperare. Non te corrumpat fœlicitas, &
nō frangat aduersitas, ne forte dicas in animo tuo, Nō
potest fieri omnino, vt de⁹ admittat ad se iniquos, qui
iustos ipsos emendat, vt saluet, qui ideo emendat, vt e-
1. Petri. 4. rudiat. Si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi
Prouerb. 11 parebunt? Nūquid adhæret tibi sedes iniquitatis? Id est,
nunquid adhæret tibi sedes impiorum, qui fingis do-
lorē in pręcepto. Qui & istos filios sic voluisti exercere
& erudire, sic voluisti eis præcepta dare, vt non essent
sine timore, ne amarent aliquid aliud, & obliuisceren-
tur te verbum verum bonum suum? Bonus est deus. Si
cessaret deus, & non misceret amaritudines, fœlicitati-
bus seculi, obliuisceremur eum. Sed vbi angores mole-
stiarū faciunt fluctus animæ, fides illa quæ ibi dormie-
bat, excitatur. Tranquillum enim erat quando dormi-
uit Christus in mari: illo dormiente tempestas orta est,
& cœperūt periclitari. Ergo in corde Christiano & trā
quillitas erit & pax, sed quamdiu vigilat fides nostra: si
autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim si-
C gnificat dormiens Christus, quia quidam obliuiscūtur
fidem suam, & periclitantur. Sed quomodo illa nauis
cum fluctuaret, excitatus est Christus à fluctuantibus, &
Matth. 8. dicētibus, Domine, perimus: surrexit ille, imperauit tē-
pestatibus, imperauit fluctibus, cessauit periculum, facta
est tranquillitas: sic & te cum turbant concupiscentiæ
malę, persuasiones malæ, fluctus sunt, trāquillabuntur.
Iam desperas, & putas te non pertinere ad dominum,
euigilet fides tua, excita Christum in corde tuo, surgen
te fide, iā agnoscis vbi sis. Et si forte tentant fluctus con
cupiscētię, intueris quid promisit deus, & dulcedo pro-
missorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi.
Et si forte multæ vrgent minæ potentium malorum, &
ipsę te expellūt de iustitia, attēdis quod minatur deus.
Matt. 25. Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & ange
lis eius, & non dimittis iustitiam. Timens ergo ignem
sempiternum cōtemnis dolores temporales: & pro eo
quod promisit deus, contemnis temporalem fœlicita-
tē. Promisit requiem, patere molestiam: minatur ignem
æternum, contemne dolores temporales, & euigilante
Christo tranquilletur cor tuum, vt ad portum quoque
peruenias. Non enim non præparat portum, qui para-
uit nauim? Nunquid adhęret tibi sedes iniquitatis, qui
fingis dolorem in præcepto? De hominibus quidem D
malis exercet nos, & de illorum insecutionibus nos e-
rudit. De malitia mali flagellatur bonus, & de seruo e-
mendatur filius: ita fingitur dolor in præcepto. Quod
illos deus posse permittit, hoc faciunt mali homines
quibus ad tempus parcit. Quid enim sequitur? *Capta-*
bunt animam iusti. Quare captabunt? Quia verum crimē Matth. 7.
non inueniunt quod obiiciant. Quid enim captaue-
runt in domino? Concinauerunt falsa crimina, quia
vera inuenire nō potuerūt. *Et sanguinem innocentē condem-*
nabunt. Quare hoc totum fit, in consequentibus de-
clarabit, *Et factus est mihi,* inquit, *dominus in refugium.*
Non quæreres tale refugium si non periclitateris: sed
ideo periclitatus es vt quæreres, quia ille fingit dolo-
rem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tri-
bulationem, punctus tribulatione cœpi quærere refu-
gium, quod in illa fœlicitate seculari desierā quærere.
Quis enim facile recordatur deum, qui semper fœlix
est, & spe præsenti gaudet? Recedat spes seculi, & ac-
cedat spes dei, vt possit dicere, Et factus est mihi domi
nus in refugium. Ad hoc doleam, vt fiat mihi dominus
in refugium. * *Et deus meus in auxilium spei meæ.* Modo E
enim dominus spes. Quamdiu enim hic sumus, in spe
sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest
promissor erigens nos, & temperans ipsa mala quæ pa-
timur. Non enim frustra dictum est, Fidelis Deus, qui 1. Cor. 10.
non sinit vos tentari supra quàm potestis ferre, sed fa-
ciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere.
Sic intrat † in fornacem tribulationis, vt coquatur vas, † al. mittat
non vt frangatur. Et factus est mihi dominus in refu-
gium, & deus meus in auxilium spei meæ. Cum ergo
qui tibi videbatur quasi iniustus esse quia parcit malis,
vide quomodo iam corrigatur Psalmus, & tu cū Psal-
mo corrigere. Ideo enim voces tuas habebat Psalmus.
Quę sunt voces? Quousque peccatores domine, vsque-
quo peccatores gloriabuntur? Psalmus voces tuas ha-
bet, modo ergo tu habeto voces Psalmi. Quæ sunt vo-
ces Psalmi? Et factus est mihi dominus in refugium, &
deus meus in auxilium spei meæ. *Et reddet illis dominus*
secundum opera eorum, & secundum malitiam eorum disperdet eos.
Non vacat, quòd ait secundum malitiam eorum mihi
de illis præstatur, & tamen malitia eorum dicitur, non
beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, fla-
gellat nos. Ad quam rem flagellat? Vtique ad regnum F
cœlorū. Flagellat enim omnē filium, quem recipit. Et
quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod Heb. 12.
cum facit deus, ad hæreditatem sempiternam nos eru- Prouer. 3.
dit, & hoc nobis præstat sæpe de malis hominibus, in
quibus exercet & perficit dilectionem nostram, quam
vult extendi vsque ad inimicos: neque enim est perfe-
cta dilectio Christiani, nisi cum implet quod Christus
præcepit, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui Matth. 5.
vos oderūt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Hinc
ipse diabolus vincitur, hinc victoriæ corona percipi-
tur. Ecce quanta nobis præstat deus de malis homini-
bus: nec tamen secundū id quod de illis nobis præstat,
sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte e- Matth. 26.
nim quanta nobis pręstitit de ipso immanissimo scele
re Iudæ traditoris: Iudas quippe tradidit ad passionem
filium dei, & per passionem filij dei omnes gentes re-
demptæ sunt ad salutem, nec tamen pro salute gētium Concord. 3.
merces reddita est Iudæ, sed pro eius malitia debitum sen. dis. 20.
supplicium ei retributum est. Nam si traditio Christi, & Christus er
non tradentis animus consyderandus est, hoc fecit Iu go est.
das quod fecit deus pater, de quo scriptū est, quia filio Roma. 8.
proprio

G proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit
illum. Hoc fecit Iudas quod fecit ipſe dominus Chri-
Ephe. 5. ſtus, de quo ſcriptum eſt, Qui ſeipſum tradidit pro no-
bis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis:
& iterum, Sic Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam ſuam,
& ſeipſum tradidit pro ea. Et tamē gratias agimus deo
patri, qui vnico filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis tra
didit eum. Gratias agimus ipſi filio, qui ſeipſum tradi-
dit pro nobis, & in eo voluntatē patris impleuit. Et de-
teſtamur Iudam, de cuius facto nobis tātum beneficiū
præſtitit deus, & recte dicimus, Reddidit ei dominus
ſecundum iniquitatem eius, & ſecundum malitiā eius
diſperdidit eū. Non enim ille pro nobis tradidit Chri-
ſtum, ſed pro argento quo vendidit eum: quamuis tra
ditio Chriſti ſit noſtra redemptio, & Chriſti venditio
ſit noſtra redemptio. Sic & illi qui martyres perſecuti
ſunt, perſequendo in terra, in cœlū mittebant: & ſcien-
tes quidē præſentis vitæ damnum inferebant, neſcien-
tes autem futuræ vitæ lucrum conferebaot. Quicūque
tamen perſeuerauerunt in odio iniuſto iuſtorum, red-
didit eis dominus ſecundum iniquitates eorum, & ſe-
H cundum malitiam eorum diſperdidit eos. Sicut enim
malis obeſt bonitas iuſtorum, ſic bonis prodeſt iniqui-
Ioan. 9. tas impiorum: nam & dominus dicit, Ego veni, vt qui
nō vident videant, & qui vident cæci fiant: & Apoſto-
2. Cor 2. lus, Aliis quidem, inquit, ſumus odor vitæ in vitā: aliis
autē odor mortis in mortem. Malitia vero iniquorum,
ſiniſtra ſunt arma iuſtorū, ſicut idem dicit Apoſtolus,
2. Cor. 6. Per arma iuſtitię à dextera & ſiniſtra, id eſt, per gloriam
& ignobilitatem, atq; ita deinceps cętera exequitur, de-
xtra arma demonſtrans gloriam dei, famam veritatis
qua cognoſcebantur quod viuebant, & quod nō mor-
tificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant,
quod omnia poſsidebant. In ſiniſtra vero quod igno-
biles & malæ famæ habebantur, quod ſeductores puta-
bantur, quod ignorabantur, occidebantur, coërceban-
tur, contriſtabantur, egere ac nihil habere videbantur.
Et quid mirū ſi milites Chriſti & dextris, & ſiniſtris ar-
Luca. 8. mis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus
2. Cor. 2. bonę voluntatis, & quando ſunt aliis odor mortis in
mortem: ſic & interitus hominibus malę voluntatis, &
quando iuſtis arma ſunt ſiniſtra ad ſalutem. Itaque red
I det illis non ſecundum noſtram vtilitatem, quę de ip-
ſis fit, ſed ſecundum ipſorum iniquitatem, quam dili-
gendo oderunt animas ſuas, & non ſecundum benefi-
ciū, quod nobis de ipſis pręſtat, honorat eos, qui etiam
malis bene vtitur. Secundū malitiā eorū diſperdet eos.

Dominus deus noſter. Toleret ergo iuſtus iniuſtū, toleret
temporalem impunitatem iniuſti temporalis labor iu-
Roma. 1. ſti, ſed iuſtus ex fide viuit. Non eſt enim alia iuſtitia ho
Gala. 5. minis in hac vita, niſi ex fide viuere, quę per dilectio-
nem operatur. Si enim ex fide viuit, credat & ſibi futu-
ram requiem poſt præſentem laborem, & illis ſempi-
Mat. 5. ternos cruciatus poſt præſentem exultationem. Et ſi fi-
des per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos,
& quantum in ipſo eſt, prodeſſe illis velit: ita enim fa-
ciet, ne ſibi obſint illi cum hoc velint, & quando forte
poteſtatē acceperint, quaſi nocendi & dominandi, ſur
ſum cor habeat vbi ei nemo nocet, doctus & eruditus
Pſalm. 1. ex lege dei vt mitigetur à diebus malignis, donec fo-
Philip. 3. diatur peccatori fouea. Si enim in lege domini volun
tas eius eſt, & in lege eius meditabitur die ac nocte, cu-
ius conuerſatio in cœlis eſt, de firmamento lucet ſuper
terrā. Vnde iſte Pſalmus titulū de quarta ſabbati acce-
Gene. 1. pit, quando facta ſunt luminaria, vt omnia faciat ſine
murmuratione, verbum vitæ habēs in natione tortuo- *Philip. 2.*
ſa & peruerſa. Sicut enim ſtellas in cœlo non extinguit K
nox, ſic mentes fidelium inhærentes firmamento ſcri-
pturæ dei nō vincit iniquitas Et hoc ipſum quod & no
ſtra terrena dātur aliquando in poteſtate malorū, non
ſolum ad noſtram pertinet eruditionem, vt fiat nobis
dominus in refugium, & deus in auxilium ſpei noſtræ:
ſed etiam ad ipſius peccatoris foueam proficit, de quo
in alio Pſalmo dicitur, Inclinabitur & cadet cum do- *Pſalm. 9.*
minabitur pauperum. Forte oneroſa fuit vobis lōgitu-
do ſermonis, quamquam in iſta alacritate ſtudij veſtri
nō hoc appareat. Sed & ſi ita eſt, ignoſcite, primo, quia
iuſſus feci: nam dominus deus noſter per eos mihi fra-
tres iuſſit in quibus habitat. Non enim iubet deus, niſi
de ſede ſua. Deinde quia tantū auidi fuiſtis noſtri, con
fitemur, & nos auidi fuimus veſtri. Cōſoletur ergo de⁹
noſter iſtum laborem, vt ſudor iſte noſter ſit vobis in
profectum ſalutis, non in teſtimonium accuſationis.
Hoc dico fratres, vt ex eo quod audiſtis, proficiatis &
ruminetis vobiſcū. Non vos permittatis obliuiſci, non
ſolū iſta recogitando & colloquendo, ſed etiam ita vi
uendo. Bona vita enim ex pręceptis dei quę agitur, tan L
quā ſtylus eſt, quod auditur ſcribens in corde: ſi in cæ-
ra ſcriberetur, facile deleretur: ſcribite illud in cordi-
bus veſtris, moribus veſtris, & nunquam delebitur.

In Pſalmum nonageſimumquartum Enarratio.

EGO vellem fratres, vt patrem noſtrum potius
audiremus: ſed & hoc bonum eſt, vt patri o-
bediam⁹. Quia ergo iuſſit nobis qui dignatur
orare pro nobis, de præſenti Pſalmo quod do
minus deus omnium noſtrum donare dignabitur, lo-
quar charitati veſtrę. Eſt autem Pſalmi titulus: *Laus cātici
ipſi David.* Laus cantici & hilaritatem ſignificat, quia cā-
tus eſt: & deuotioοem, quia laus eſt. Quid enim magis
homo debet laudare, q̄ id quod ſic ſibi placet vt non
poſsit diſplicere? Securitas ergo laudis, in laude dei eſt.
Ibi laudator ſecurus eſt, vbi nō timet ne de laudato eru
beſcat. Et laudemus ergo & cantemus, hoc eſt, cum hi-
laritate & cum lętitia laudemus. Quid autem laudaturi
ſumus, ipſe pſalmus ſequētibus verſibus indicat nobis:
Venite exultemus domino. Inuitat ad magnas epulas exul
tandi, non ſeculo, ſed domino. Niſi enim eſſet in hoc
ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exulta- M
tione bona, ſufficeret dicere, Venite exultemus. Sed
breuiter diſtinxit. Quid eſt bene exultare? Domino ex-
ultare. Ergo exultatio mala eſt, exultare ſeculo. Exulta-
tio bona eſt, exultare deo. Pie debes domino exultare,
ſi vis ſecurus mundo inſultare. Quid eſt autem, venite?
Vnde vocat vt veniant, cum quibus vult exultare do-
mino, niſi quia longe ſunt, vt veniendo propinquent,
propinquando accedant, accedendo exultēt? Vnde au
tem longe ſunt? Nūquid locis longe poteſt homo eſſe
ab eo, qui vbiq; eſt? Vis eſſe ab eo longe? Quò ibis vt lō-
ge ſis? Nam quidam peccator quidem, ſed tamen cum
ſpe ſalutis pœnitens, & dolens de peccatis, & metuens
iram dei, & volens placare deum, ſic in alio pſalmo lo-
quitur, Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? *Pſalm. 138.*
Si aſcēdero in cœlum, tu ibi es. Quid ergo reſtat? Quia
ſi aſcenderit in cœlum, ibi inueniet deum. Vt longe fu-
giat à deo, quò iturus eſt? vide quid dicat, Si deſcende-
ro ad infernum ades. Si ergo aſcendendo in cœlū, ibi
inuenit deū, deſcendendo in infernū, nō fugit deum,
quò iturus eſt, quò fugiturus eſt ab illo irato, niſi ad ip-
ſum placatum? Et tamen cum omnino nemo poſsit fu
gere ab illo qui vbique eſt, niſi quidam longe eſſent à
deo

A deo, non diceretur, Popolus iste labiis me honorat, cor
Esa. 19. autem eorum longe est à me. Non ergo loco quisq; lō
Matt. 25. ge est à deo, sed dissimilitudine. Quid est, dissimilitudine? Mala vita, malis moribus. Si enim bonis moribus propinquatur deo, malis moribus receditur à deo, vnº ergo idemque homo corpore stans vno loco, & amando deum accedit ad deum, & amando iniquitatē recedit à deo, nusquam pedes mouet, & tamen potest accedere & recedere. Pedes enim nostri in hoc itinere, affectus nostri sunt. Prout quisq; affectum habuerit, prout quisq; amorem habuerit, ita accedit vel recedit à Deo. Nōnne plerunque dicimus, quando inuenimus aliqua dissimilia, hoc longe est ab illo? Quando aliquos duos forte homines comparamus, duos equos, duas vestes, & dixerit aliquis simile, Hæc vestis talis est qualis illa, aut iste homo talis est qualis ille: quid alius dicit, qui cō tradicit? Absit, longe est ab illo. Quid est, longe est ab illo? Dissimilis est illi. Et iuxta stant, & tamen iste longe est ab illo. Duo vero iniqui pares vita & moribus, si vnus sit in Oriēte, alter in Occidente, iuxta inuicē sunt. Et duo iusti similiter, alter sit in Oriente, alter in Occi-
B dente, secum sunt, quia in deo sunt. Contrà vnus iustus, alter iniquus, etiam si vna catena ligētur, multum à se separati sunt. Ergo si dissimilitudine recedimus à deo, similitudine accedimus ad deum. Qua similitudine? Ad quam facti sumus, quam in nobis peccando corruperamus, quā peccatorum remissione recepimus: quæ in nobis renouatur intus in mente, vt tāquam resculpatur in nummo, id est, in anima nostra imago dei nostri, & redeamus ad thesauros eius. Nam & inde fratres de nummo voluit dominus noster Iesus Christus ostendere tentatoribus suis quid quęrat deus. Quando enim de tributo Cæsaris quærentes causam calūniç cō sulere magistrū veritatis voluerunt, & consulendo tentare, vtrum liceret tributum dari Cæsari, quid ille ait,
Matth. 22. Quid me tentatis hypocritæ: Petit afferri sibi nummū, & allatus est. Cuius habet, inquit, imaginem? Respōderunt, Cęsaris. Et ille, Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quę dei sunt. Tāquā diceret, Si Cęsar quærit in nummo imaginem suam, deus non quærit in homine imaginem suam? Ad hanc similitudinem nos dominus noster Iesus Christus inuitans, imperat nobis, vt
C nostros etiam inimicos diligamus, & dat exemplū de
Mat. 5. ipso deo. Sicut pater vester, ait, qui in cœlis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, Estote ergo sicut pater vester perfecti. Cū dicit, estote sicut ille perfecti, ad similitudinem nos inuitat. Si ergo ad similitudinē nos inuitat, cōstat quia dissimiles existēdo recesseramus à deo, & facti eramus longe per dissimilitudinem, & efficimur prope per similitudinē, vt iam fiat in nobis quod scriptum est, Ac-
Psal. 33. cedite ad eum, & illuminamini. Ergo quibusdam lōge positis, & male viuētibus psalmus iste dicit, Venite exultemus domino. Quò itis, quò receditis? quò discedit is? quò fugitis, exultādo mundo? Venite exultemus domino. Quò itis exultare vbi deficitis? Venite exultemus in illo à quo facti sumus. Venite exultemus domino, *Iubilemus deo salutari nostro.* Quid est iubilare? Gaudium verbis non posse explicare, & tamen voce testari quod corde conceptum est, & verbis explicari non potest, hoc est, iubilare. Nam consideret charitas vestra, qui iubilant in cantilenis, & quasi in certamine quodam lætitiæ secularis, & videtis quasi inter cantica verbis expressa exundantes lętitia, cui lingua dicendo non sufficit, quemadmodum iubilent, vt per illam vocem indicetur animi affectus, verbis explicare non D valēs, quod corde conspicitur. Si ergo illi de gaudio terreno iubilant, nos de gaudio cœlesti iubilare nō debemus, quod vere verbis explicare non possumus?

Præueniamus faciem eius in confessione. Confessio quidem duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis, ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio gementis, ad pœnitentiam pertinet eius qui confitetur. Confitentur enim homines cum laudant deum, confitentur cum accusant se, & nihil dignius facit lingua. Vere puto quod ipsa sint vota, de quibus dicit in alio Psalmo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Nihil ista distinctione sublimius, nihil tam *Psalm. 65.* necessariū, & ad intelligendum & ad faciendum. Quomodo ergo distinguis vota quę reddis deo? Vt illū laudes, te accuses: quia illius est misericordia, vt peccata nostra dimittat. Nā si vellet pro meritis agere, non inueniret nisi quos damnaret. Venit ergo docens, vt recedamus iam a peccatis nostris, & non nobiscum deducat rationē de præteritis, sed tanquā tabulæ nouę fiant, incēsis omnibus chirographis debitorum nostrorum. E Quanta ergo illius laus, quāta misericordia? Confiteamur itaque laudātes. Nam si semper confessio pœnitentis esset, non diceretur in Euangelio de ipso domino, In illa hora exultauit Iesus in spiritusancto, & ait, Con *Luca. 10.* fiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscondisti *Matt. 11.* hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nunquid quia Christus confitebatur, pœnitēs erat? Illum enim nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat, sed confitebatur in laude patris: ergo quia & hic exultationis locus est, forte illam debemus intelligere confessionem, quę est in laude dei: vnde & laus cantici, vt non hic intelligamus confessionem pœnitentiū, sed laudantium. Et quid est quod continuo nos admonet de quadam confessione cum ait, Præueniamus faciē eius in confessione? Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Venturus est, pręueniamus faciem eius in confessione prius antequam veniat. Nos confitendo damnemus quod fecimus, vt ille quod coronet nō quod damnet, inueniat. Nunquid autem & hoc nō pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Imò vero maxime pertinet ad laudem dei. Quare ma- F xime pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur ęgrotus. Confitere itaq; peccata tua, quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior exaggeratio est peccata confitentis. Nō ergo putemus nos recessisse à laude cantici, si iam hic confessionem intelligimus, qua cōfitemur peccata nostra. Et hoc ad laudem cantici pertinet, quia cum peccata nostra cognoscimus, dei gloriam commendamus. Pręueniamus faciem eius in confessione, *Et in psalmis iubilemus illi.* Iam diximus quid sit iubilare, repetitum est, vt confirmetur in faciendo. Ipsa repetitio exhortatio est. Non enim iam obliti sumus, vt iam moueri nos velimus, quę dicta sunt superius vt iubilemus: sed plerumque in affectu animi repetitur verbum quod notum erat, non vt notescat, sed vt ipsa repetitio faciat confirmationē: repetitur enim ad intelligendum affectum dicentis. Inde est quod dicit dominus, Amen amen dico vobis. Suffi- *Ioan. 1.* ciebat amen vnū. Quare amen amen, nisi quia ipsa repetitio confirmatio est? In Psalmis ergo, inquit, iubilemus ei. Et quæ dicimus in Psalmis? Quæ dicimus vel potius

G potius sentimus in iubilatione. Quæ sunt quæ pertinēt
ad laudem cantici huius? Iam audite. *Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus super omnes deos.* Propterea
ergo iubilemus illi. *Quoniam non repellet dominus plebem suā.*
Iubilemus illi. *Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt.* In his omnibus iubilemus illi.

*Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram
manus eius finxerunt.* Iubilemus illi. Sed hęc omnia quid
sibi velint, si congruenter discutiantur, tempus forte
non sufficit: sed rursus si penitus negligantur, debitores
remanebimus. Breuiter itaque pro tempore quantùm
perstringere poterimus accipite: quia & pauca semina
vberrimam messem referunt, si sit terra fructifera. Primum quare iubilemus, quare laudemus hoc posuit,
Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus
super omnes deos. Sunt ergo dij super quos magnus
est deus noster, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes
cantici dicimus. Sunt, sed non sunt nobis: Apostolus
1.Cor. 8. enim ait, Nam & si sunt, qui dicuntur dij, siue in cœlo
siue in terra, quemadmodum sunt dij multi & domini
multi, nobis tamē vnus deus, ex quo omnia, & nos per
H ipsum, & vnus dominus noster Iesus Christus, per quē
Psalm. 95. omnia, & nos in ipso. Si ergo non nobis, quibus? Audi
ex alio Psalmo, Quoniam dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. Magnificentius, & breuius tibi commendare non potuit spiritussanctus per prophetam deum, & dominum tuum. Parum enim erat, quia
terribilis super omnia dęmonia deus. Quid magnum
esset super omnia dęmonia? Quia dij gentium dæmonia. Vbi est autem deus tuus? Dominus autem cœlos fecit. Illud fecit dominus tuus, vbi non possent habitare
dæmonia: de cœlis enim deiecta sunt dæmonia. Cœli
præponūtur dęmoniis, dominus tuus & cœlis, quia dominus tuus & cœlos fecit. Quanto ergo altior à dęmoniis diis gentium qui altior est cœlis, vnde ceciderunt
angeli vt fierent dęmonia? Et tamen gentes omnes sub
dęmonibus erāt: dęmonibus autē tēpla fabricata sunt,
dæmonibus arę constructæ, dęmonibus sacerdotes instituti, dæmonibus oblata sacrificia, dæmonibus arreptitij tanquam vates instituti. Hæc omnia dæmonibus
gentes exhibuerunt, hæc omnia vera non nisi vni magno deo debentur. Templum fecerunt gentes dæmo-
I nibus, habet deus templum. Sacerdotes fecerunt gētes
dæmonibus, habet deus sacerdotes. Sacrificium exhibuerunt gentes dęmonibus, habet deus sacrificium. Etenim illi dæmones volentes videri dij, nō sibi ista exegerunt vt fallerent, nisi quia sciunt ea deberi vero deo.
Hoc enim mos est deberi vero deo, quod sibi exigit falsus deus. Ergo verum templum dei agnoscimus. Tem-
1.Cor. 3. plum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Si ergo nos sumus templum dei, ara dei anima nostra est. Sacrificium dei quid est? Forte hoc facimus modo. Imponimus in ara sacrificium, quando deum laudamus: do-
Psal. 49. cet enim nos Psalmus dicens, Sacrificium laudis honorificabit me, & ibi via est vbi ostendā illi salutare Dei.
Roma. 8. At vero sacerdotem si requiras, super cœlos est, interpellat pro te qui in terra mortuus est pro te. Ergo deus
magnus est domin⁹, & rex magnus super omnes deos.
Hic accipe homines deos, nō enim rex dominus super
Psalm. 81. dæmonia: & hic habemus scripturæ testimoniū, Deus
stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Deos dixit participatione, nō natura, sed gratia,
qua voluit facere deos. Quantus deus est qui facit deos?
Aut quales dij sunt, quos facit homo? Quàm ille magn⁹
deos faciendo, tam isti nihil qui ab homine facti sunt.

Deus verus facit deos credentes in se, quibus dedit po- Ioan. 1.
testatē filios dei fieri. Et ideo ipse verus deus, quia deus K
non factus est, nos autem facti, nō veri dij, meliores tamen illis quos homo facit, Quoniam simulachra gen- Psalm. 113.
tiū argentum & aurū, opus manuum hominū, os habēt
& non loquentur, oculos habent & nō videbūt. Nobis
autem deus noster oculos videntes fecit: neq; in eo tamen nos deos fecit, quia videntes oculos nobis fecit,
nā fecit & hoc pecoribus: sed ideo nos deos fecit, quia
interiores oculos nostros illuminauit. Ergo sit laus illi,
cōfessio illi, sit iubilatio illi, quia magnus est dominus,
& rex magnus super omnes deos: quia nō repellet dominus plebem suam: laus illi, iubilatio illi. Quam plebem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non
licet, præscriptum habemus ab Apostolo, exposuit hoc
Apostolus vnde sit dictū: Erat enim plebs Iudæa, plebs Roma. 11.
vbi fuerunt prophetæ, plebs vbi fuerunt Patriarchæ,
plebs etiam secundum carnem propagata de semine
Abrahæ, plebs in qua præcesserunt omnia sacramenta
saluatorem nostrum promittentia, plebs vbi institutum est templum, vnctio, sacerdos ad figuram, vt cum
omnes ipsę vmbræ præterirent, ipsa lux aduenirct. Erat L
ergo ista plebs dei, ad eam Prophetæ missi, in illa nati
qui missi, cui & tradita & credita eloquia dei. Quid ergo? Totum illud damnatum est? Absit. Arbor oliuæ ipsa dicta est ab Apostolo. Cœpit enim ista arbor à Patriarchis, sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per superbiam: præcisi ergo propter sterilitatem, insertus est
oleaster propter humilitatem. Veruntamen charissimi,
ne soperbiret oleaster insertus, quid ait Apostolus? Si tu
ex naturali incisus oleastro, & cōtra naturam insertus
es in bonam oliuam, quanto magis qui secundum naturam sunt inserentur suæ oliuæ? Vt quomodo tu non
permanens in infidelitate meruisti inseri in oliuam cū
esses oleaster, sic isti correcti facilius suæ oliuæ naturaliter inserentur: hoc de illis Apostolus. Ergo ipsa est arbor, etiā & si aliqui ex ramis fracti sunt, non omnes. Nā
si omnes rami frangerentur, vnde Petrus? vnde Ioan- 1. Cor. 15.
nes? vnde omnes illi Apostoli? Vnde ipse Paulus Apo- Acto. 2.
stolus q loquebatur, & suo fructu oliuę testabatur? Nōne isti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres,
quibus dominus post resurrectionem apparuit? Vnde M
tot milia ad vocem Petri, quando spiritusancto repleti Acto. 4.
apostoli omniū gentiū linguis locuti sunt? Tāta auiditate dei laudis & suę accusatiōis cōuersi sunt, vt qui primo sanguinē domini fuderūt sęuiētes, bibere discerēt
iam credentes. Sic autē omnia illa conuersa sunt milia
hominum, vt res suas venderent, & precia rerū suarum
ante pedes Apostolorum ponerent: quod diues vnus Matth. 19.
non fecit, quàdo ore domini audiuit, & à domino tristis abscessit: hoc fecerunt subito tot milia eorum hominum, in quorum manibus Christus fuerat crucifixus.
Quanto maius vulnus erat in corde ipsorum, tāto auidius medicū quęsierūt. Cum ergo inde illi omnes fuerunt, de ipsis dicit modo Psalmus, Quoniam nō repellet dominus plebem suam. Nam hoc testimonio Psalmi cum hinc loqueretur vsus est Apostolus, & dixit,
Quid ergo dicemus fratres? Nunquid deus repulit ple- Roma. 11.
bem suam, quam præsciuit? Absit: nam & ego Israëlita
sum ex semine Abrahæ, de tribu Beniamin: Nō repulit
deus plebem suā, quam pręsciuit. Vtiq; si repelleret dominus plebem suā, non esset vnde esset ipse Apostolus:
vnde autem ipse, inde & alij. In his plebs domini, non Esa. 10.
in omnibus: sed quemadmodum scriptū est, Reliquiæ Roma. 9.
saluæ erunt. Nō in omnibus, sed in area ventilata mas- Matth. 3.
sa intro-

A ſa intromiſſa eſt,palea iacet. Totum quicquid vides Iudæorum reproborum,paleam vides. Vnde vides iſtam paleam? Iam inde exiit maſſa, iam in horreo recondita eſt. Ambas res videamus,ambas diſcernamus:quid Pſalmus adiungit? Quoniam in manu eius omnes fines terræ. Agnoſcimus lapidem angularem , lapis angularis, Chriſtus. Non poteſt eſſe angulus,niſi duos in ſe copulauerit parietes:ad angulum de diuerſo veniunt, ſed in angulo ſibi non aduerſantur. Venit ex vna parte circũcilio,venit ex alia parte præputiũ. In Chriſto ambo populi concordauerunt , quia ille factus eſt lapis , de quo (*Pſal.117.*) ſcriptum eſt, Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes, (*Matth.21.*) hic factus eſt in caput anguli. Si ergo Chriſtus in caput anguli,non attendamus diuerſitatem de longe venientium,ſed propinquitatem in Chriſto cohærentium. Ibi igitur,ibi videamus,quoniã non repellet dominus plebem ſuã. Ecce vnus paries, in quo iam,vt diximus,non repulit dominus plebem ſuam. Inde Apoſtoli, inde Iſraëlitæ omnes qui crediderunt , ac venditarum rerum ſuarum precia ante pedes Apoſtolorum poſuerunt, (*Acto.4.*) voluntate pauperes,de deo diuites. Agnouimus vnum pa-

B rietem,impletum eſt ibi quod diximus,quia non repellet dominus plebem ſuam. Videamus & alium parietẽ, Quoniã in manu eius omnes fines terræ. Ecce alius paries,in omnibus gentibus,in manu eius fines terræ. Venerunt etiam omnes gentes ad lapidem angularem,ibi oſculum pacis agnouerunt in illum vnum,qui de duobus fecit vnum: nõ quemadmodũ hæretici,qui de vno fecerunt duo: hoc enim idem ait Apoſtolus de domino Chriſto, (*Ephe.2.*) Ipſe eſt enĩ,inquit,pax noſtra,qui fecit vtraque vnum. Ergo iubilemus illi. Quare? Quia non repellet dominus plebem ſuam. Iterum quare? Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montiũ ipſius ſunt. Altitudines mõtium,ſublimitates terrarũ. Aliquando iſtæ ſublimitates,id eſt, ipſæ terrenæ poteſtates aduerſatę ſunt Eccleſiæ,leges contra Eccleſiã promulgauerunt ,nomen Chriſtianum de terra delere conati ſunt:ſed poſteaquam impletum eſt,quod prophetatum (*Pſal.71.*) eſt,Adorabunt eum omnes reges terrę.factum eſt quod hic dictum eſt,Altitudines montiũ ipſius ſunt. Sed forte tu de tentationibus ſatagis,vt cõſtitutus in tanta gratia promiſsionum dei, propter ſcandala mundi turbe-

C ris:nec ipſa ſcandala aliquid tibi faciunt, quoniã menſuram à domino acceperũt, Quoniã ipſius eſt mare. Eſt enim mare mundus iſte,ſed & mare deus fecit. Nec ſæuire fluctus poſſunt,niſi vſque ad litt⁹, vbi ipſe terminũ poſuit. Nulla ergo tentatio , niſi acceperit menſuram à domino. Sint ergo tentationes,ſint tribulationes,conſummaris eis,non conſumeris. Vnde vtrum ipſæ tenta- (*1.Cor.10.*) tiones non proſint: attende Apoſtolũ, Fidelis deus qui non vos ſinet tentari ſupra quam poteſtis ferre , ſed faciet cum tentatione etiam exitum, vt poſsitis ſuſtinere: non ait,non vos ſinet tentari omnino. Si enim recuſares tentationem,recuſares refectionem. Ergo reficeris, & ſi reficeris,in manibus artificis es. Aliquid tibi tollit, aliquid corrigit,aliquid complanat,aliquid mundat,agit quibuſdam ferramẽtis ſuis. Ipſa ſunt ſcandala huius ſeculi,tu tantũ de manu artificis noli cadere. Nihil tentationis accidet vltra vires tuas. Hoc permittit deus ad vtilitatem tuam, vnde tu poſsis proficere : denique ipſum Apoſtolum audi hoc cõiungentẽ, Sed faciet cum tentatione etiam exitum,vt poſsitis ſuſtinere. Ergo mare forte metuendum tibi erat:noli timere,quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud . A gentibus times ſcandala,& ipſas gentes ipſe fecit,non permittet illas vltra

ſæuire,quàm noluit ille menſurã ex qua proficias:nonne dicit alius Pſalmus, Omnes gentes quotquot feciſti (*Pſal.85.*) D venient,& adorabunt coram te domine? Si omnes gentes quotquot feciſti, manifeſtum eſt quia & gentes ipſe ipſe fecit. Ideo ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam terram manus eius fundauerunt. Eſto tu arida terra,ſiti gratiam dei,vt veniat ſuper te imber dulcis,inueniat in te fructum . Non permittit fluctus operire quod ſeruit,Et aridam terram manus eius finxerunt: ergo & hinc iubilemus illi. Nam quoniam hæc ita ſunt,quoniã tanta explicauimus ad laudem dei pertinẽtia,redite ad illud vnde cœperat: *Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos.* Ideo enim exultemus, quia fecit illud & illud: & cõmemorauit multa, & nũc repetit exhortationem , Venite adoremus & procidamus ei,& ploremus ante dominum, qui fecit nos. Iam commemoratis à me laudibus dei , nolite pigri eſſe, & longe vita & moribus ſtare: Venite adoremus & procidamus ei . Sed forte de peccatis veſtris , quæ vos longe fecerant à deo, ſoliciti eſtis:faciamus ſequentia, & ploremus coram domino qui fecit nos . Ardes forte con- E ſcientia delicti , lachrymis extingue flammam peccati: Plora ante dominũ, ſecurus plora ante deum qui te fecit,non enim opus manuum ſuarum contemnet in te. Noli putare quia potes à te refici:à te deficere potes, tu teipſum reficere nõ potes:ille reficit qui te fecit. Ploremus ante dominum qui nos fecit:lachrymare ante illũ, confitere illi,præueni faciem eius in confeſsione. Quis enim es tu qui illi ploras,& illi confiteris, niſi quem fecit? Non paruæ fiducię eſt ad factorem res facta,& non quomodocunque facta,ſed ad imaginem & ſimilitudinem ipſius. Venite adoremus & procidamus ei,& ploremus ante dominum qui fecit nos. *Quoniam ipſe eſt dominus deus noſter.* Vt autem ſecuri ante illũ procidamus & ploremus,nos quid ſumus? *Nos autem populus paſcuæ eius, & oues manuum eius.* Vide quàm eleganter verborũ ordinem commutauit,& tanquam non propria reddidit,vt ipſas intelligamus oues qui ſunt & populi. Nõ dixit,oues paſcuæ eius,& populus manuũ eius, quod magis putabatur poſſe congruere,quia oues ad paſcua pertinent:ſed ait,populus paſcuæ. Ergo populus oues ſunt, quia dicit populus paſcuæ eius. Ipſe populus oues ſunt. F Sed rurſus , quia nos habemus oues quas emimus , non quas fecimus : dixerat autem ſuperius , procidamus ei qui fecit nos:recte dictum eſt, oues manuum eius. Nullus hominum ſibi faciet oues,emere poteſt,donari poſſunt,inuenire poteſt,aggregare poteſt, poſtremo furari poteſt,facere oues non poteſt. At vero dominus noſter fecit nos,ideo populus paſcuæ eius,& oues manuũ eius ipſi ſunt,quas ſibi ipſe facere dignatus eſt gratia ſua. Has etenim oues laudat & in Canticiſcãticorum,perfectos quoſdam dicens,tanquam dentes Eccleſię ſanctę ſponſæ ſuæ . Dentes tui ſicut grex detonſarum aſcendẽtium (*Cantic.4. & 6.*) de lauacro, quæ geminos pariunt , & ſterilis non eſt in illis . Quid eſt , dentes tui ? Per quos loqueris . Dentes enim Eccleſiæ,per quos loquitur Eccleſia. Quales dentes tui? Tanquam grex detonſarum. Quare detõſarum? Quia ſarcinas ſeculi depoſuerunt . Nónne detonſæ erant oues illæ,de quibus pauloante dicebam,quos præceptum dei totonderat dicentis , Vade vende omnia (*Matth.19.*) tua,& da pauperibus,& habebis theſaurum in cœlis, & veni ſequere me? Fecerunt hoc præceptum, detonſi venerunt . Et quia baptizati ſunt credentes in Chriſtum, quid ibi dicitur? Aſcendẽtium de lauacro,id eſt, aſcen- (*Cant.4. & 6.*) dentium de mundatione, & omnes geminos creant.

G Quos geminos? Duo illa præcepta, in quibus tota lex
pendet & prophetæ. Nos ergo populus pascuæ eius, &
oues manuum eius. *Ergo hodie si vocem eius audieritis.* O
Matth.22. plebs mea, ô plebs dei. Alloquitur plebem suam deus,
non solum illam plebem suam quam non repellit, sed
etiam omnem plebem suam. Loquitur enim in angulo
Ephe.2. vtriq; parieti, id est, in Christo prophetia loquitur & po
pulo Iudæorum, & populo Gẽtium. Hodie si vocẽ eius
audieritis: *Nolite obdurare corda vestra.* Aliquãdo enim
Hebr.4. audistis vocem illius per Moysen, & obdurastis corda
vestra. Per præconem locutus est, quando obdurastis
corda vestra: per se nunc loquitur, mollescant corda
vestra. Qui præcones ante se mittebat, ipse venire di-
gnatus est. Ore suo hic loquitur, qui loquebatur per ora
Prophetarum. Hodie ergo si vocem eius audieritis, no-
lite obdurare corda vestra. Quare dixisti, nolite ob-
durare corda vestra? Quia meministis quid soleant
facere patres vestri, Nolite obdurare corda vestra.
Quemadmodum in illa amaricatione secundum diem tentationis
Hebræ.3. *in deserto.* Recolitis certe fratres, quòd ille populus ten-
Exod.16. tauerit deum, acceperit disciplinam, & rectus sit in de-
& 17. serto tanquam ab optimo sessore, frænis legum, frænis
H præceptorum, nec sit desertus tamen à deo etiam indo
mitus, nõ solum beneficus præsentibus, sed etiam vir-
ga emendationis non desistente. Nolite ergo obdura-
re corda vestra, sicut in amaricatione secundum diem
tentationis in deserto. *Vbi tentauerunt me patres vestri.*
Iam tales non sint patres vestri, nolite eos imitari: pa-
tres vestri erant, sed si non imitati fueritis, patres vestri
nõ erunt, tamen quia de his nati estis, patres vestri erãt.
Etsi gentes venientes ab extremo terræ, sicut dicit Hie-
Hiere.16. remias, Ad te gentes venient ab extremo terræ, & di-
Exod.14. cent, Vere mendacia coluerunt patres nostri, simulacra
& 16. in quibus non est vtilitas: si gentes dimiserunt simula-
cra sua, vt venirẽt ad deum Israël, quos ipse deus Israël
de Aegypto per mare rubrũ duxit, in quo inimicos eo-
rum consequentes operuit, quos in desertum eduxit,
manna pauit, nunquam virgam suam ab eorum disci-
plina tulit, nunquam beneficia misericordiæ subtraxit,
ipsi debent deserere deum suum, cum gentes venerint
ad deum ipsorum? Vbi tentauerunt me patres vestri.
I *Probauerunt me & viderunt opera mea.* Quadraginta an-
nis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerba-
uerunt me. Ante illos miracula in manu Moysi faciebã,
& ipsi magis magisq; corda obdurabãt. *Quadraginta*
annis proximus fui generationi huic. Quid est, proximus sui?
Presentaui me in signis & virtutibus meis. Nõ vno die,
non duobus, sed quadraginta annis proximus fui gene
rationi huic. *Et dixi, semper isti errant corde.* Hoc signifi-
cauerunt quadraginta anni, quod est semper. Quadra-
genarius enim iste numerus indicat integritatem secu-
lorum, tanq̃ perficiantur secula per hunc numerũ: adeo
Matth.4. domin⁹ quadraginta dieb⁹ ieiunauit, quadraginta die-
bus tentatus est in eremo, & quadraginta diebus fuit cũ
Acto.1. discipulis post resurrectionẽ. Primis quadraginta die-
bus tentationem, posterioribus quadraginta diebus cõ-
solationem ostendit: quia cum tentamur sine dubio cõ
solamur. Corpus enim eius, id est, Ecclesia necesse est
tentationes patiatur in hoc seculo: sed nõ deest ille cõ-
Matth.28. solator, qui dixit, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad con-
summationem seculi. Et dixi, semper isti errant corde.
Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, vt ostenderem
tale genus hominum, quod me semper exacerbat vsque
in finẽ seculi: quia per illos quadraginta annos, totum
seculum significare voluit. Quid est ergo? Pro illis non
erunt alij, qui intrẽt in requiem dei? Improbati sunt illi K
quibus displicuit misericordia dei, qui restiterunt deo
corde indurato. Illis improbatis, nũquid perdidit deus
populum suum? Non erat verum. Potens est deus de la- Matth.3.
pidibus istis suscitare filios Abrahæ. Ergo dixi, semper
isti errãt corde. *Et isti non cognouerunt vias meas, quibus iu-*
raui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Quibus iuraui Hebr.2.
in ira mea, si introibunt in requiem meam? Magnus ter 3.4.
ror. Ab exultatione cœpimus, sed ad magnum timorẽ
conclusit psalmus iste, Quibus iuraui in ira mea, si in-
troibũt in requiem meam. Loqui dominum magnum
est, quanto magis iurare deum? Iurantem hominem de-
bes timere, ne propter iurationem faciat quod contra
voluntatem eius est, quanto magis deum qui nihil te-
mere iurare potest? Iurationem ad confirmationem vo Hebræ.6.
luit esse. Et per quem iurat deus? Per seipsum. Non enim
habet maiorem per quem iuret: per seipsum confirmat
promissa sua, per seipsum cõfirmat minas suas. Nemo
dicat in corde suo, verum est quod promittit, falsum
est quod minatur. Sicut verum est quod promittit, sic
certum est quod minatur. Tam certus debes esse de re- L
quie, de fœlicitate, de æternitate, de immortalitate, si
feceris præcepta ipsius: quàm certus esse debes de inte-
ritu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum dia-
bolo, si contempseris præcepta eius. Iurauit ergo illis in
ira sua, ne intrent in requiẽ ipsius: & tamen oportet ali-
quos intrare in requiem ipsius, non enim nulli debetur
requies ipsius. Illis ergo reprobatis, nos intrabimus: quia Roma.11.
etsi aliqui ex ramis fracti sunt propter dissimilitudinẽ
& infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem in-
seremur. Nos ergo intremus in requiem eius. Vnde au-
tem intrarunt illi qui intrauerũt? Illi qui electi sunt, qui
non corde obdurato restiterunt, quia verum est, quod Psal.83.
non repellet dominus plebem suam.

In Psalmum nonagesimumquintum Enarratio.

DOMINVS & frater meus Seuerus adhuc dif-
fert lætitiam nostram de sermone quem no-
bis debet: nam quod debitor teneatur agnoscit.
Omnes enim Ecclesias quacunq; transitum fecit, lætifi-
cauit dominus per os ipsius: multo magis ergo ista læti
ficanda est, de qua ceteris eũ dominus propagauit. Sed
quid facturi sumus, nisi vt seruiamus voluntati ipsius?
Differre illum tamen dixi fratres, non fraudare. Itaque M
tenete debitorem, nec dimittatis nisi cum soluerit. Ad-
uertat itaq; charitas vestra: quãnm donat dominus de
isto psalmo dicamus aliquid, quod quidẽ iam nostis,
sed dulcis est cõmemoratio veritatis. Forte cũ pronun
ciaretur titulus eius, cum admiratione aliqui audierũt.
Inscribitur enim titulus psalmi, *Quando domus ædifi-*
cabatur post captiuitatem. Hoc titulo prædicto, iam in ipso
textu psalmi expectabatur fortasse, qui lapides præcide-
rentur de montibus, quæ moles attraherentur, quæ fun
damenta iacerentur, quæ trabes imponerentur, quæ co
lumnæ erigerentur. Nihil horum cantat. Et si aliud ali-
quid, non ergo consonat psalmus titulo suo, & aliud
portat in frõte, aliud in voce? Imò nihil aliud, sed intel-
lectores quærit. Loquitur enim de ædificatione dom⁹.
Omnes lapides ipsius domus intelligãt quod cantarũt.
Aedificatur enim domus deo, nõ illo loco vbi ædifica-
uit Salomon. Aedificauit enim templũ, & de ipso tem- 3.Reg.6.
plo audistis modo quæ dixerit dominus, cũ saxa tẽpli
& moles ingentes admirarentur discipuli, indicauerũt
domino admirationem & stuporem suum: & domin⁹
illis, Amen amen dico vobis, non relinquetur hic lapis Marci.13.
super lapidem qui non destruatur. Non talis ædificatur
domus.

A domus. Nam videte vbi ædificatur, quia nõ vno loco,
aut aliqua in parte. Sic enim incipit: *Cantate domino cã-
ticum nouum, cantate domino omnis terra.* Si cãticum nouum
cantat omnis terra, sic ædificatur dum cantat. Ipsum
cantare, ædificare est, sed si non vetus cantet. Vetus
cantat cupiditas carnis: nouum cantat charitas dei.
Quicquid cantaueris de cupiditate, vetus cantas: & si
Ecclesiasti- non sonant in ore verba cantici noui, non est speciosa
ci.15. laus in ore peccatoris. Melius est vt nouus taceas, quàm
vt vetus cantes: quia si fueris nouus & tacueris, auribus
hominum non sonat: nam cor tuum non tacet canticũ
nouum, & peruenit ad aures dei, qui te facit hominem
nouum. Diligis & taces, dilectio ipsa vox est ad deum,
& ipsa dilectio canticum nouum est. Audi quia canticũ
Ioan.13. nouum est: dicit dominus, Mandatũ nouum do vobis,
vt vos inuicem diligatis. Omnis ergo terra cantat can-
ticum nouum. Vbi ædificatur domus? Omnis terra est
domus dei. Si ergo omnis terra est domus dei, qui non
hæret omni terræ, ruina est, non domus: ruina illa ve-
tus, cuius vmbram habebat templum illud vetus. Ibi
Matth.24. enim diruebatur vetustas, vt nouitas ædificaretur. Et
B quomodo diruitur vetustas? Amen dico vobis, inquit,
non relinquetur lapis super lapidem qui nõ destruetur.
Galat.3. Lapis Christus est: dicit autem Apostolus, Quotquot in
Christo baptizati estis, Christum induistis. Si Christum
induit quisquis baptizatur in Christo, quis ponit lapi-
dem super lapidem, nisi qui baptismũ super baptismũ
imponit? Sed nolite terreri, nõ relinquetur qui non de-
struatur. Lapides enim ad fabricam nouam, quæ ædifi-
catur post captiuitatem sic colliguntur, & sic illos cha-
ritas in vnitate constringit, vt non sit lapis super lapi-
dem, sed vnus lapis sint omnes lapides. Ne miremini,
hoc fecit canticũ nouũ, id est, hoc fecit innouatio cha-
ritatis. Ad ipsam structuram nos compingit Apostolus,
Ephe.4. & in illa vnitate nos constrictos compaginat, dicens,
Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare v-
nitatem spiritus, in vinculo pacis. Vbi vnitas spiritus,
vnus lapis, sed vnus de multis factus. Quomodo de mul
tis vnus factus? Sufferẽdo inuicem in dilectione. Aedi-
ficatur ergo domus domini dei nostri, ædificatur: hoc
fit, hoc agitur, hoc voces istæ agunt, hoc lectiones, hoc
prædicationes Euangelij, toto orbe terrarũ adhuc ædi-
C ficatur. Creuit multum domus hæc, & multas gẽtes im-
pleuit: nondũ tamẽ omnes gentes occupauit, crescẽdo
multas tenuit: omnes occupatura est, & cõtradicitur ab
eis qui domesticos eius se esse gloriãtur, & dicitur, Iam
decreuit: adhuc crescit, adhuc crediture sunt omnes gẽ
tes, quæ nondum crediderunt: ne quis dicat, Et illa lin-
gua creditura est: Et Barbari credituri sunt? Et quid sibi
vult quòd spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, ni
Act.2. si quia nullius linguæ duritia est, quę nõ illo igne solua-
tur? Neque enim non habemus iam multas gentes Bar-
baras credidisse Christo. Quò nondum porrectum est
Romanũ imperium, iam Christus possidet. Quod ad-
huc clausum est eis qui ferro pugnant, non est clausum
illi qui ligno pugnat, Dominus enim regnauit à ligno.
Quis est qui ligno pugnat? Christus: De cruce sua vicit
reges, & subiugatis eis ipsam crucẽ in frõte fixit, & glo-
riantur de illa, quia ibi est salus eorum: hoc agitur, sic
crescit domus, sic ædificatur. Et vt noueritis sequentia
Psalmi, audite, Videte operantes & fabricantes domũ.
Cantate domino canticum nouum, cantate domino
omnis terra. *Cantate domino & benedicite nomen eius, bene
nunciate de die in diem salutare eius.* Quomodo crescit
ædificium? Bene, inquit, nunciate de die in diem salu-
tare eius. De die in diem prædicetur, de die in diem in- D
quit, ædificetur. Crescat, inquit, deus dom⁹ mea: & qua- *1.Para.16.*
si diceretur ab operariis, vbi iubes ædificari domum?
Vbi vis crescere domum tuam? Elige nobis aliquem lo
cum æqualem, aliquem locum spatiosum, si tibi amplã
domum vis ædificari: vbi iubes vt bene nunciemus, de
die in diem? Ostendit locum. *Annunciate in gentibus
gloriam eius.* Gloriam, inquit, eius annunciate in genti-
bus: gloriam eius, nõ gloriam vestrã. O structores glo-
riam eius bene nunciate in gentibus. Si gloriam vestrã
annunciare volueritis, cadetis: si eius, ædificabimini cũ
ædificatis. Ideo qui gloriam suam annunciare volue-
runt, noluerunt esse in ista domo, & propterea non cã-
tant canticum nouum cum omni terra. Non enim cõ-
municant vniuerso orbi terrarũ, & ideo non sunt ædi-
ficantes in domo, sed parietem dealbatum erexerunt.
Quanta minatur deus parieti dealbato, sunt testimonia *Ezech.13.*
Prophetarum innumera. Vnde maledicit parieti deal-
bato? Quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis, id est, *Paries de-*
simulatio? Foris lucet, intus lutum est. Quod dicturus *albatus.*
sum, iam dictum est, sed quia eo spiritu iam dictũ est,
quem nobis quoq; dominus impertiri dignatus est, nos E
illud diximus, & quicquid modo eodem spiritu dici-
mus, illi dixerunt qui fuerũt ante nos. Nõ est ergo præ-
termittendum, sed dicẽdum est, quia dono dei dictum
est. Quidam de isto pariete dealbato cum diceret, hoc
ait, Quomodo in pariete non coniuncto aliis parieti-
bus, sed singulariter erecto, si ostium facias quisquis in-
trauerit foris est: sic in illa parte quæ noluit cãtare cum
domo canticum nouum, sed partem voluit struere, &
hanc dealbatam, nõ solidatam, quid valet quòd habet
ianuam? Si intraueris, foris inueniris. Quia enim ipsi
non per ianuam introierunt, & ianua ipsos non intro-
mittit: dominus enim dicit, Ego sum ianua, per me in- *Ioan.10.*
tratur. Qui sunt qui intrant per ianuam? Qui gloriam
domini quærunt, non suam. Qui intrant per ianuam?
Qui faciunt quod dictum est, bene nunciate in genti-
bus gloriam eius. Qui intrat per ianuam, pastor ouium
est, ait dominus: qui autem per aliam partem ascendit,
ille fur est & latro. Qui per ianuã intrat: humilis est: qui
per aliam partem ascendit, superbus est: ideo illum di-
xit intrare, illum ascendere: sed ille intrando recipitur,
ille ascendendo præcipitatur. Annunciate in gentibus F
gloriam eius. Quid est in gentibus? Forte gentes no-
minantur & paucę: & adhuc habet quod dicat illa pars
quæ erexit parietem dealbatum. Quare? Non gentes *Ezech.13.*
sunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzantium pro-
uincia? Gentes sunt: Auferat sermonem hypocrisis pa-
rieti dealbato sermo dei, ædificans domum toto orbe
terrarum. Parum est quod dixit, annunciate in gẽtibus *1.Para.6.*
gloriam eius: ne aliquas gentes exceptas putares, sequi-
tur & dicit, *In omnibus populis mirabilia eius. Quoniam* *Psal.47.*
magnus dominus & laudabilis nimis. Quis dominus, nisi
Iesus Christus magnus & laudabilis nimis? Nostis cer-
te quia homo apparuit, nostis certę quia in vtero fœ-
minæ conceptus est, nostis quia ex vtero natus est, no-
stis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia *Luc.1.& 2.*
circuncisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia cre-
uit: postremo nostis quia expalmatus est, consputus est, *Luc.23.*
spinis coronatus, crucifixus, mortuus est, lancea per-
cussus est: nostis quia hæc omnia passus est: magnus est
& laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intel-
ligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis: in-
telligatur magnus & in illo magni eritis. Sic enim ædi-
ficatur domus, sic erigũtur moles in ipsa domo, crescũt

G lapides qui ducuntur ad ædificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum,& paruus magnus est, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus. Et si tota die diceret magnus, magnus, quid magnum diceret? Tota die dicens magnus, finiret aliquando, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, vltra dies. Sine die ergo quid diceret? Quoniam magnus dominus,& laudabilis nimis. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandum magnum? Dicendo nimis, emisit vocem,& dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens, Quod sonare non possum tu cogita,& cum cogitaueris parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? Magnus dominus,& laudabilis nimis. Ipse laudetur, ipse prædicetur, eius gloria nuntietur, & ædificetur domus. *Terribilis est super omnes deos.* 1.Para.16.
Sunt enim dij super quos sit terribilis ille. Videbimus quos dicat, & videamus quare dicat. Interim antequam dicat, charissimi aduertite. Ille qui quasi territus videtur inter homines, terribilis est super omnes deos. Nun quid non fremuerunt gentes? Nunquid non populi meditati sunt inania aduersus dominum, & aduersus Christum eius? Nunquid illi tauri pingues non circundederunt eum? Nunquid non leo ille rugiens fremuit super illum, & intrans in corda sæuientium exclamauit, Crucifige crucifige, quasi ille isto fremitu terreretur qui terribilis est, non solum super omnes homines, sed super omnes deos? Vbi enim vult ædificare domum, locus ipse syluosus est, vnde dictum est hesterno die, Inuenimus eam in campis syluæ. Domum enim ipsam quærebat, cum diceret, In campis syluæ. Et vnde syluosus est locus ille? Simulacra colebant homines, nô mirum, quia porcos pascebant. Filius enim ille erat qui dimisit patrem,& omnia sua consumpsit in meretricibus, viuens prodige, pascebat porcos, id est, colebat dæmonia:& ipsa superstitione gentilium, sylua facta erat omnis terra. Sed extirpat syluam qui ædificat domum. & propterea dictum est, cum domus eius ædificaretur post captiuitatê. Tenebantur enim homines captiui sub diabolo,& dæmonibus seruiebât, sed redêpti sunt à captiuitate. Vendere enim se potuerunt, sed redimere nô potuerunt. Venit redemptor & dedit preciû, fudit sanguinem suû, emit orbem terrarû. Quæritis quid emerit?
Ecclesiasti. ca.43. Psal.2. Psal.21. H Matth.27. Psal.131. Luca.15.

I Videte quid dederit, & inuenite quid emerit. Sanguis Christi preciû est. Tanti quid valet? Quid nisi totus orbis? Quid nisi omnes gentes? Valde ingrati sunt precio suo, aut multum superbi sunt qui dicunt, aut illud tam paruû esse, vt solos Aphros emerit, aut se tam magnos esse pro quibus solis illud sit datum. Non ergo exultât, non superbiant: pro toto dedit, quantum dedit. Nouit quid emerit, quia nouit quanti emerit & quanti dederit. Inde quia redempti sumus, post captiuitatem ædificatur dom⁹. Et qui sunt qui nos tenebât in captiuitate? Quia illi quibus dicitur, annunciate, extirpatores syluæ sunt, vt extirpent syluam, liberent de captiuitate terrâ, & instruant, ædificent, annunciando magnitudinê domini domini. Vndê sylua dæmonû extirpatur, nisi prædicetur ille qui super omnes deos est? Ergo omnes gêtes dæmonia habebant deos: quos dicebant deos, dæmonia erant, Apostolo dicente apertius, Quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non deo. Quia ergo ideo erât in captiuitate, quia dæmoniis immolabât, & propterea tota terra syluosa remanserat, annunciatur iste magnus & laudabilis nimis. Et quomodo ostenditur magnitudo eius, vt eradicet illas superstitiôes, sub quibus captiuus populus tenebatur, quem redimere aduenit terribilis super omnes deos. Et quasi diceretur illi, Quare dixisti super omnes deos, sunt enim dij? Sequitur & dicit, *Quoniam omnes dij gentium dæmonia.* Intendat charitas vestra. Magnum aliquid dicebat paulo ante, magnus dominus, & tanquam deficiens in laude ipsius, addidit,& laudabilis nimis. Nonne hoc dixeram, quia dimisit tibi cogitare quod non poterat ipse verbis explicare? Explicans autem ipse verbis, quid magnum mihi dixit de domino Iesu Christo? An quia super omnia dæmonia est? cum enim dixisset, Terribilis super omnes deos: subiunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Non est magnum esse super dæmonia, poteris hoc & tu si volueris, sed si in illum credideris. Itáne ipsa est illa magnitudo laudis, magnus dominus, & laudabilis nimis? Volens enim explicare, vt poterat humana lingua, & quanuis magnus sit factor & tactor organi spiritussanctus, tamen per angustias spiritus humani syllabas sonat, sed cogitationes generat: explicare ergo per hanc linguam volens, quid ait? Magnus dominus,& laudabilis nimis. Dic, dic, quantum laudabilis: dic, Terribilis est, inquit, super omnes deos. Quare dixisti super omnes deos? Quoniam omnes dij gentiû dæmonia. Et ipsa est tota laus illius, quia laudabilis est nimis, quia superat omnes deos gentium, qui sunt dæmonia? Expecta & audi quod sequitur, *Dominus autem cœlos fecit.* Iam ergo non super dæmonia solum, sed super omnes cœlos quos fecit. Si diceret super omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia,& ibi tantummodo remaneret laudatio domini, minus diceret quàm nos solemus de Christo cogitare: cum autem dixit, Dominus autem cœlos fecit, videte quid intersit inter cœlos & dæmonia, & videte quid intersit inter ipsos cœlos & illum qui fecit cœlos. Ecce quantum excel sus est dominus. Non dixit, dominus autem super cœlos sedet, fortasse enim alius illos fecisse putaretur super quos sederet: sed dixit, dominus autem cœlos fecit. Si cœlos fecit, etiam angelos fecit: ipse fecit angelos, ipse fecit Apostolos. Apostolis cedebant dæmonia, sed ipsi Apostoli cœli erant, qui dominum portabant. Et quem deum portabant? A quo facti erant: audi quia cœli sunt, Cœli enarrant gloriam dei: ipsis cœlis dicitur, Annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius: Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. Quos deos? Quoniam omnes dij gêtium dæmonia: Et ipse est terribilis super omnes deos. Dominus autem cœlos fecit. O cœli quos fecit, annûciate in gentibus gloriam eius. Aedificetur domus super omnem terram, cantet omnis terra canticum nouum. *Confessio & pulchritudo in conspectu eius.* Pulchritudinem amas? Vis esse pulcher? Confitere: non dixit, pulchritudo & confessio: sed, confessio & pulchritudo. Fœdus eras, confitere vt sis pulcher. Peccator eras, côfitere vt sis iustus. Fœdare te potuisti, formosum te facere non potes. Qualis autem est sponsus noster, qui fœdam amauit vt pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores. Quos vocas peccatores? An ideo vocas, vt remaneât peccatores? Non, inquit. Et quomodo non erunt peccatores? Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confitentur enim peccata sua, vomunt mala quæ auide vorauerunt. Non redeunt ad vomitum suum sicut canis immundus,& erit côfessio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confessionem, vt sequatur pulchritudo. Iterû existit qui amat potentiam, amat & magnificentiam, vult esse magnus quomodo
1.Cor.10. K 1.Para.16. L Ibidem. Psal.18. M 1.Para.16. Matth.9. 2.Petri.2.

A quomodo angeli sunt. Magnificentia quædã est in aogelis,& tanta poteotia,vt si faciãt angeli quicquid possuor,sustioere oõ possit. Et omois homo desiderat potentiam aogelorum, sed iustitiam aogelorũ noo amat. 1.Para.16. Prius iustitiã dilige,& sequitur te potentia. Quid enim sequitur & hic? *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius.* Tu iam quærebas magnificentiam, prius dilige sanctitatem: Cum sanctificatus fueris, eris & magnificus. Nam si præpostere prius esse volueris magnificus, antè cadis quàm surgas. Non enim surgis, sed extolleris. Melius surgis si te ille erigat qui non cadit. Descendit enim ad te ille qui oon cadit. Tu cecideras, ille descendit,porrexit tibi manum:nõ potes viribus tuis surgere,amplectere manum descendentis,vt erigaris à forti. Quid ergo? Si confessio & pulchritudo in cõspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatioöe eius? Hoc anoũciamus,cum ædificamus domum. Ecce iam aoouociatum est gentibus,quid debeant facere gentes. Quid annunciaueruot illi qui syluam extirpauerunt? Ibidem. Iam ad ipsas gentes dicit, *Afferte domino patriæ gentium afferte domino gloriam & honorem.* Nolite vobis,quia & illi B qui vobis annunciauerunt, nõ suam, sed illius gloriam Psal.28. anounciauerunt. Et vos afferte domino gloriam & ho Psal.113. norem:& dicite, Non nobis domine oõ nobis,sed oomini tuo da gloriam. Nolite spem in homine ponere: si baptizatur vnusquisque vestrum dicat, ille me baptiIoan.1. zauit,de quo amicus sponsi dixit, Hic est qui baptizat. Si enim hæc dixeritis, affertis domino gloriam & honorem. Afferte domino gloriam & hooorem. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Non nomini bominum,nõ nomini vestro,sed nomioi eius afferte gloriam. *Tollite hostias & introite in atria eius.* 1.Para.16. Tollite hostias. Quid allaturi estis, vt introëatis io atria eius? Iam enim creuit domus,& facta sunt atria. Qui afferuot hostias, intrant in atria. Tauros allaturi sumus,hircos vel oues? Absit. Si Psal.50. voluisses sacrificiũ,dedissem vtique. Ille oobis hostiam commẽdabat,quã offerre debemus. Videte ne illud sit hostia,de quo iam dudum dixit, Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confessio hostia est deo. O ergo gentes,si vultis intrare in atria eius, nolite vacue intrare,tollite hostias. Quas hostias nobiscũ portaturi sumus? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cõtriC tum & humiliatũ deus noo spernit. Cum humili corde intra in domum dei,& cum hostia intrasti. Si autem superbus es, inaois intras. Nã vnde superbires, oisi inanis esses? Nam si plenus esses, nõ iosflareris. Quomodo plenus esses? Si tecum tulisses hostiam quam portares ad atria domini. Iam oe diu teneamus, curramus & cætera. Videte crescentem domũ, videte ædificium ire per totum orbem terrarum. Gaudete quia intrastis in atria, gaudete quia ædificamini io templum dei. Qui enim intrant ipsi ædificantur, ipsi sunt domus dei: ille est inhabitator, cui ædificatur domus toto orbe terrarum, & hoc post captiuitatẽ. Tollite hostias & introite in atria eius. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* In Ecclesia catholica,hoc est,atrium sanctum eius: nemo dicat, Ecce Matth.24. hic est Christus, ecce illic. Exurgent enim pseudoprophetæ: dic eis istud, Lapis super lapidem non relinquetur qui nõ destruatur. Ad parietem dealbatum vocatis, in atrio sancto eius adoro deum meum. *Commoueatur à facie eius vniuersa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit à ligno: Etenim correxit orbem terræ, qui non cõmouebitur.* Quæ testimooia ædificationis domus dei? Intonãt nubes cœlorum per totum orbem terrarum ædificari domũ dei, & clamant ranæ de paludibus, oos soli sumus Christia-

ni. Quæ testimonia profero psalterij? Profero quod D surdus cantas: aperi aures, tu cantas ista, cantas mecum, & noo concordas mecum. Lingua tua sonat, quod sonat mea, & cor tuum dissonat à corde meo. Nõnoe tu caotas ista? Vide testimonia orbis terrarum, commoueatur à facie eius vniuersa terra: & tu dicis noo commoueri? Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno. An forte hoc obtinebunt, & dicent se regnare à ligno, quia fustibus Circumcellionum regnant? De cruce Christi regna, si à ligoo regoaturus es. Nam lignum hoc tuum ligneum te facit: lignum Christi per mare te traiicit: audis Psalmum dicentem, Correxit orbem terræ, qui non commouebitur: & tu dicis non solum motum post correctiooem, sed etiam diminutum? Tu verum dicis, iste mentitur? pseudoprophetæ clamantes, Ecce hic est Christus, ecce illic, verum dicunt, & Pro- Matth.24. pheta iste mentitur? Fratres, contra istas apertissimas voces auditis in angulis strepitum, ille tradidit, & ille tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ sunt, an voces dei? Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Ego tibi orbem terrarum osteodo ædificatum, tolle hostiam, intra in atria domini. Hostias nõ habes, E propterea non vis intrare. Quid est hoc? Si hostiam tibi iodiceret deus taurum, hircum, arietem, inuenires quod afferres. Indixit tibi humile cor, & non vis iotrare? Hoc enim in te noo inuenis, quia superbia tumuisti. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur. *Iudicabit populos in æquitate.* Tunc se illi plangent, qui nolunt modo diligere æquitatem. *Iocundentur cœli & exultet terra.* Iocundentur cœli, qui enarraot gloriam dei. Iocundentur cœli quos dominus fecit, exultet terra Psal.18. quam compluuot cœli. Cœli enim prædicatores, terra auditores. *Commoueatur mare & plenitudo eius.* Quod mare? Seculum. Commotum est mare, & plenitudo maris. Omoe seculum concitatum est aduersus Ecclesiã, cum dilataretur & ædificaretur toto orbe terrarum: de ipsa cõmotione audistis in Euangelio. Ttradent vos ad iudicia. Commotum est mare: sed quando vioceret mare eum qui cœlos fecit? *Gaudebunt campi & omnia quæ in* Matth.24. *eis sunt.* Omnes lenes, omoes mites, omnes æqui, campi sunt dei. *Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ.* Ligna syluarum, Pagani sunt. Quare iam gaudeot? Quia præcisi Roma.11. suot de oleastro, & inserti in oliuam. Tuoc exultabuot F omnia ligna syluarum, quia præcisæ sunt iogẽtes arbo- 3.Reg.5. res cedrinæ & cyparissinæ, & imputribilia ligna trãslata sunt ad ædificationem domus. Ligoa syluarum erãt, sed antequam irent io ædificium. Tũc exultabunt omnia ligoa syluarum. *Ante faciem domini quoniã venit, quoniam venit iudicare terram.* Primo venit, & postea veoturus est. Primo venit io Ecclesia sua io nubib*. Quæ sunt nubes, quæ eum portauerunt? Apostoli prædicantes, de quibus audistis, cum Apostolus legeretur, Legatione, in- 2.Cor.5. quit, pro Christo fungimur, obsecrãtes pro Christo reconciliari deo. Ipsæ suot nubes in quibus venit, excepto aduentu suo posteriore, quo veoturus est iudicare viuos & mortuos, Veoit primo in onbibus, hæc prima vox ip sius sonuit in Euangelio, Amodo videbitis filiũ homi- Matth.24. nis venientẽ in nubibus. Quid est, amodo? Nõnne dominus postea venturus est, quando se plangent omnes tribus terræ? Prius venit in prędicatoribus suis, & impleuit totum orbem terrarũ. Non resistamus primo aduentui, & non expauescemus secundum. Et væ tuoc prægnaotibus & mammantibus: audistis modo in Euangelio, Cauete, quia nescitis qua hora veniat: in figura dicta sunt. Quæ sunt pręgnantes, & quę sunt lactantes?

G Prægnantes animæ dicuntur, quæ habēt spem in seculo. Quæ autem adeptæ sunt iam quod sperabāt, pro lactantibus sunt positæ: verbi gratia, Emere vult villam, prægnans est: nondum enim factum est, tumet vterus in spe. Emit, peperit, adeo lactat quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui habent spem in seculo, væ qui hærent his rebus quas de seculo pepererūt. Quid ergo debet facere Christianus? Vti mundo, non seruire mundo. Quid est hoc? Habentes, tanquam non habentes. Sic dicit his, sic hortatur quos non vult inueniri à die illa tanquam prægnantes & mammantes,

1.Cor.7. sic eos hortatur, De cætero fratres, tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt quasi non ementes nec vtentes, & qui vtuntur hoc mundo tan-

Ibidem. quam non vtentes: præterit enim figura huius mundi: volo vos sine solicitudine esse, qui enim sine solicitudine est, securus expectat quando veniat dominus ipsius. Nam qualis amor est Christi, timere ne veniat? Fratres, non erubescimus? Amamus, & timemus ne veniat.

H Certe amamus, an peccata nostra plus amamus? Ergo ipsa oderimus peccata, & amemus eum qui vēturus est ad puniendа peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo nō venit, ideo venturus non est? Veniet, & quando nescis, & si paratum te inuenerit, nihil tibi obest, quia nescis. Tunc exultabūt omnia ligna syluarum ante faciē domini, quoniā venit prius: & postea quid? Quoniam venit iudicare terram. Et exultabunt omnia ligna syluarum. Venit primo, & postea iudicare terram: exultantes inueniat eos, qui primo aduentui crediderunt, quoniam venit. Nam *Iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto precium dedit.

Matth.24. Audistis Euangelium, quia cum venerit, inquit, congregabit electos suos à quatuor ventis cœli. Congregabit electos omnes à quatuor vētis cœli. Ergo de toto or-

Super Ioā. tract.9. & 10. be terrarum, quia & ipse Adam, aliquando hoc dixerā, orbem terrarum significat, secundū Græcam linguam. Quatuor enim literæ sunt, A, D, A, & M. Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite literas habent: ἀνατολήν, dicunt orientem: δύσιν, Occi-

I dentem: ἄρκτον, Aquilonem: μεσημβρίαν, Meridiem: ha-

Gene.3. bes Adam. Ipse ergo Adam toto orbe terrarum sparsus est. In vno loco fuit & cecidit, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: sed misericordia domini vndiq; collegit fracturas, & cōflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo desperet: multū quidem est, sed qui sit artifex cogitate. Ille reficit qui fecit, ille reformauit qui formauit. Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua. Quæ est æquitas & veritas? Congregabit secum electos suos ad iudicādum, cæteros autem separabit abinuicem. Positurus est enim alios ad dexteram, alios ad sinistram. Quid autem æquius, quid verius, quàm vt non expectent misericordiam de iudice, qui noluerunt facere misericordiam antequā veniret iudex? Qui autem voluerunt facere misericordiā cū misericordia iudicabūtur. Dicetur enim eis ad

Matth. 25. dexterā positis, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab origine mūdi: & imputat opera misericordiæ, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me, &c. Rursus ad sinistram positis quid imputabitur? Quia noluerunt facere misericordiam. Et quo ibunt? In ignem æternum. Iste auditus malus magnum gemitum faciet: sed quid dicit K

alius Psalmus, In memoria æterna erit iustus, ab auditu Psal.111. malo nō timebit. Quid est, auditus malus? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui gaudebit ab auditu bono, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditum bonum? Venite be- Matth. 25. nedicti patris mei. Et à quo auditu non timebunt? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc est æquitas, hæc est veritas. Iudicabit enim orbem terrarum in æquitate, *Et populos in veritate sua.* An quia tu iniustus es, iustus non erit iudex? Aut quia tu mēdax es, verax non erit veritas? Sed si vis habere misericordem, esto misericors antequam veniat. Dimitte si quid in te commissum est, da ex eo quo abundas. Et de cuius das, nisi de illius? Cum de illius das, redditio est: si de tuo dares, largitio esset. Quid enim habes quod nō ac- 1.Cor.4. cepisti? Hæ sunt hostię deo gratissimæ, misericordia, humilitas, confessio, pax, charitas. Has apportemus, & securi expectamus aduētum iudicis, qui iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua.

In Psalmum nonagesimumsextum Enarratio. L

MAgna spectacula de⁹ prębet cordi Christiano, & quibus vere nihil possit iocundius inueniri, si tamen assit palatū fidei, cui sapiat mel dei. Credimus omnibus vobis, qui in saluatorē nostrum toto corde credidistis, inesse spiritum eius qui vos delectet cū legūtur prophetiæ ante tot annos prolatæ ex ore sanctorum, & post tot annos impletæ in fide gentium. Magnam enim iocunditatem tunc carpebant ipsi sancti Prophetæ, cum ea videbāt in spiritu, nō iam impleta, sed adhuc futura. Erat enim eis magna delectatio, sed tamen & ipsi pro charitate qua in nos accensi erant quos nondum videbant, sed spiritu parturiebant, volebant si fieri posset in hoc tempore nobiscū viuere, & videre impleta quæ in spiritu prophetabant. Inde dominus discipulis suis iam ista videre incipiētibus ait, Multi iusti & Prophetæ voluerūt videre quę vi- Matth.13. detis, & nō viderunt: & audire quę auditis, & nō audierunt. Quamuis enim viderūt ista in spiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur: Apostolis autem iam præsentia credebantur. † Vnde ille Symeon iustus qui- †aliàs, redebantur. dam senex, multum exultauit videns infantem Iesum, & agnoscens in paruo magnum, & in exigua carne co- M gnoscens cœli & terræ creatorem. Multum ergo exultauit, quia responsum acceperat nō se exiturum esse de hac vita, priusquam videret salutare dei. Agnouit ergo illum, iocundatus est, exultauit gaudio, & hoc ait, Do- Lucæ.2. mine, nūc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Magna est ergo ista iocunditas, & hāc facit charitas. Delectati sumus cum Psalmus iste cantaretur, & quædam ibi ab omnibus intellecta sunt, quædam vero quantum arbitramur, aut à paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in isto sermone in quo vobis seruimus consideremus, & videamus quanta dignatione nos deus lætificare voluerit, præsentando quæ promisit, & nobis & nos exhibēs veritatem promissis suis. Inscribitur Psalmus, *Ipsi Dauid, cum terra eius restituta est.* Totum ad Christum reuocemus, si volumus iter rectæ intelligentiæ tenere, non recedamus à lapide angulari, ne intellectus noster ruinā Ephe.2. faciat. In illo solidetur, quod instabili motu nutabat: in illo incumbat, quod per incerta pēdebat. Quicquid dubitatiōis habet homo in animo, auditis scripturis dei à Christo non recedat, cū ei fuerit in illis verbis Christus reuelatus

A reuelatus, intelligat se intellexisse. Antequam autem perueniat ad Christi intellectum, non se præsumat in- Roma.10. tellexisse. Finis enim legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Quid est ergo & quomodo accipitur in Christum, cum terra eius restituta est? Nam quomodo Dauid intelligatur Christus, facile est agnoscere. Christus enim ex Maria, & ex semine Dauid: & quia ex se- Matth.1. mine eius futurus erat, propterea nomen eius in figura prophetabatur. Ergo Dauid Christus, quia & interpretatur Dauid manu fortis. Et quis tam manu fortis, quàm qui de cruce mundum vicit? Nam post resurrectionem & ascensionem eius, accepto spiritusancto, lo- Act.2. quentibus Apostolis variis linguis commota multitudo eorum ipsorum, qui eum crucifixerant, consilium quæsiuit salutis, accepit, credidit, ignotum est, donatus est reatus sanguinis Christi, impertitus est potus sanguinis Christi, facti sunt fideles eius cuius fuerant persecu- Matth.27. tores: crediderunt in eum quem crucifixerunt, & ante quem insultantes caput agitauerunt, eum ipsum caput habere voluerunt. Ita ergo restituta est terra eius, quod habet titulus Psalmi, Terra enim eius Iudæa: & perie- B rat omnis Iudæa quando crucifixerat dominum suum, ignorantes phrenetici sæuientes in medicum, & salutem insania repellentes. Tanquam ergo perierat Iudæa † aliàs, cū tota, quam totam † ipsi etiam apostoli trepidauerunt. qua tota. Petrus qui audaci dilectione sequebatur, timida trepi- Matth.26. datione ter negauit. Resurgens in via quosdam loquentes secum de se, tales inuenit ipse dominus Iesus Christus, vt dicerent illi quærenti vnde colloquerentur, Tu Luca.24. solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone coram deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Iam spem Christi perdiderunt. Non enim dixerunt, speramus eum redempturum: sed, sperabamus quòd esset redempturus Israël. Ipse cum eis erat, & spes illius in illis non erat: ostendit se illis, manifestatus est etiam cæteris discipulis, visus, contrectatus, & inuentus illis quibus iam perisse videbatur. Reuocata est fides eorum qui ceciderant, restituta est C terra eius. Deinde factis cum eis quadraginta diebus, Act.1. ascendit in cœlum: & sicut paulo ante commemoraui, Act.2. misso spiritusancto fecit discipulos suos idiotas homi- Luca.23. nes loqui omnium gentium linguis. Tunc illi pro qui- Act.2. bus non frustra dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciūt & 4. quid faciunt: commoti, vt diximus, quæsierunt salutem, consilium acceperunt, vt eum crederent: crediderunt vno die tria milia, & rursus quinque milia. Cœpit feruere per Iudæam Ecclesia Christi, vbi ferbuerat opprobrium Christi, & restituta est terra eius: sed quia Ioan.10. dixerat ipse, Habeo alias oues quæ non sunt de hoc ouili, oportet me & eas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: etiam ad gentes ad quas prophetæ missi non erāt, apostoli missi sunt. Quæsiti sunt qui nō quæsierant, inuenti sunt qui nihil expectabant: quem non tenebant deum pollicitatorem, inuenerunt redemptorem. Iam enim Iudæi tenebant deum pollicitatorem, quia ibi prophetæ Christum prædicauerunt, vbi Christum promiserunt: sed quem promissum audierāt, præsentem non cognouerunt. Illis autem promissum nihil erat, sed tamen in prophetis etiam de fide ipsorum dictum erat. Non dictum erat ipsis, sed dictum erat

Tomus octauus.

de ipsis. Missum est ad illos, & audistis ex dispensatio- D ne dei: ipsa enim lectio modo vobis lecta est in Acti- Act.10. bus apostolorum, quomodo cēturio Cornelius credidit. Cornelius enim cēturio non erat de gente Iudæorum. Orabat, ieiunabat, eleemosynas faciebat: nō illum deseruit deus, quanuis in gentibus constitutum: & missus est ei angelus qui illi nunciaret, quòd eleemosynæ & orationes ipsius acceptæ fuerint apud deum. Credidit aduocato ad se Petro: nunquid nō illum poterat docere angelus? Misit illum ad Petrum, vt magis per hominem illi fides fieret, quia homines non dedignatus erat dominus visitare. Nec dedignabatur docere per hominem, qui dignatus est esse homo. Sic, ergo, restituta est terra eius, vno pariete veniente de Iudæis, altero pariete veniente de gentibus, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis, Ephe.2. vbi ambo copularentur. Iterum quomodo accipimus, cum terra eius restitueretur? Cum caro eius resuscitaretur. Alius enim intellectus, tamen à Christo non recedens, sic potest nobis occurrere, terra restituta, caro resuscitata. Post resurrectionem enim ipsius facta sunt ista omnia quæ cantantur in psalmo. Audiamus iam de E terræ restitutione psalmum plenum gaudio: excitet nobis ipse dominus deus noster dignam tantæ rei expectationem & iocunditatem: ipse sermonem nostrum moderetur aptū cordibus vestris, vt quicquid hic exultat cor nostrum in talibus spectaculis perducat ad linguam, & inde in aures vestras: deinde in cor vestrum, deinde in facta vestra.

EXPOSITIO PSALMI.

Dominus regnauit. Ille qui stetit ante iudicem, ille Matth.27. qui alapas accepit, ille qui flagellatus est, ille qui consputus est, ille qui spinis coronatus est, ille qui colaphis cæsus est, ille qui in ligno suspensus est, ille cui pendenti in ligno insultatum est, ille qui in cruce mortuus est, ille qui lancea percussus est, ille qui sepultus est, ipse resurrexit, Dominus regnauit. Sæuiant quantum possunt regna: quid sunt factura regni regnorum, domino omnium regum, creatori omnium seculorum? An ideo contemnitur, quia tam submissus, & tam humilis apparuit? Misericordia est, non impotentia: ille enim humilis apparuit vt eum caperemus. Sed iam videamus, Dominus regnauit: *Exultet terra, iocundentur insulæ multæ*. Est quidem, quia verbum dei non in so- F la continenti terra prædicatum est, sed etiam in insulis quæ constitutæ sunt in medio mari: & ipsæ plenæ Christianis, plenæ sunt serui dei. Non enim separat mare eum, qui fecerat mare. Quò naues possunt accedere, verba dei non possunt? Impletæ sunt insulæ: veruntamen possunt & in figura rectè accipi insulæ omnes Ecclesiæ. Quare Insulæ? Quia circumlatrantur fluctibus omnium tentationum. Sed quomodo insula vndique circumstrepantibus fluctibus tundi potest, frangi non potest, magis magisque ipsa frangit fluctus venientes, quam frangatur ab eis: sic & Ecclesiæ dei pullulantes per totum orbem terrarū, passæ sunt persecutiones vndique fremētium infideliū, & ecce stant insulæ, & iam placatum est mare: Iocundentur insulæ multæ: *Nubes & caligo in circumitu eius, iustitia & iudicium directio sedis eius*. Quibus nubes & caligo in circumitu eius? Quibus iustitia & iudicium directio sedis eius? Nubes & caligo impiis, qui eum nō intellexerunt: iustitia & iudicium fidelibus, qui in eum crediderūt. Illi enim per superbiā non viderunt, illi per humilitatem dirigi meruerunt. Audi

G nubes & nebulam, & audi iustitiam & iudicium. Ipse
Ioan.9. dominus ait, In iudicium ego in hunc mundum ve-
ni: vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.
Quid est, qui vident cæci fiant? Qui sibi videre viden-
tur, qui se sapientes putant, qui non sibi arbitrantur ne-
cessariam medicinam, ipsi cæci fiant, ipsi non intelli-
gant. Qui autem non vident, videant: qui cæcitatem cō
fitentur illuminari mereantur. Sic ergo in circumitu
eius nubes, & caligo his qui eum non cognouerunt: cō-
fitentibus autem & humiliantibus se, iustitia & iudi-
cium directio sedis eius. Sedem eius dicit eos ipsos, qui
1. Cor. 1. in eum crediderunt. De ipsis enim sibi fecit sedem, quia
in eis sedet sapientia: filius enim dei, sapientia dei est.
Audiuimus autem ex alia scriptura, magnum huius in-
telligentiæ documentum. Anima iusti, sedes sapientiæ.
Ergo quia isti facti sunt iusti, qui in eū crediderunt, iu-
stificati ex fide, facti sunt sedes ipsius, sedet in ipsis iudi-
cans ex ipsis, & dirigens eos. Quare? Quia mansue-
tos inuenit, veluti iumenta mitia non recalcitrantia,
non collum superbum aduersus iugum eius excutiētia,
non flagellum eius recusantia. Facta sunt iumenta eius
Psal. 24. bona, mansueta, & meruerunt quod dictum est in alio
H psalmo, Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos
vias suas. Propterea ergo illis nubes & caligo, quia non
sunt recti, mansuetis autem iustitia, & iudicium dire-
ctio sedis eius. *Ignis ante eum præibit, & inflammabit in cir-
cumitu inimicos eius.* De quo igne dicit fratres, Ignis an-
te eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos
eius? Non arbitror de illo igne dicit in quem mitten-
di sunt impij illa vltima iudicij sententia, quibus ad si-
nistram separatis, sicut in Euangelio lectum memini-
Matth. 25. mus dicturus est, Ire in ignem æternum, qui paratus est
diabolo & angelis eius: non puto de illo igne dici. Vn-
de hoc non puto? Quia de quodam igne dicit, qui præ-
ibit ante illum antequam veniat ad iudicium. Dictum
est enim præire ignem & inflammare in circumitu, id
est, per totum orbem terrarum inimicos eius. Ille ignis
post eius aduentum erit, iste autem ignis ante eum præ-
ibit. Quis est ergo iste ignis? Possumus eum accipere
in pœna malorum, possumus in salute redemptorum.
In pœna malorum quomodo? Quia cum prædicaretur
I Christus, iratæ sunt gentes, & commouerunt persecu-
tionem: quæ ira ignis fuit magis consumēs eos qui per-
sequebantur, quàm eos quos persequebātur. Cum enim
videmus duos, vnum irascentem, alterum patienter fe-
rentem, quis eorum ardeat, vestrum est iudicare: Pote-
stis in vno genere humano tale expectaculum contue-
ri. Ponite vobis ante oculos hominem iniquum, com-
motum animo, trucem vultu, flammātibus oculis, scin-
tillantibus verbis, ferri in hominis necem, in deprǽda-
tionem, in iniurias, in contumelias, nō se capere, non se
tenere: alterum patienter excipientem verbera ac pla-
gas, quicquid ille inferre voluerit, & percutienti maxil-
Matth. 5. lam parantem alteram: cum videris hinc furias, inde
Luca. 6. lenitatem: hinc iram, inde patientiam: hinc flammas,
inde tolerantiam, dubitas pronūciare quis eorū ardeat
pœnamq; patiatur? Illène cuius corpus vexatur, an cu-
ius animus vexatur? Propterea & Esaias propheta dixit,
Esaia. 26. Et nūc ignis aduersarios comedet. Quid est & nūc? An-
tequā veniat dies ille iudicij magnus, iam furore suo ar
dent, qui postea supplicio sempiterni illius ignis arsuri
sunt. Nisi forte putatis fratres mei, quia iniustitia quæ
procedit ex homine ad lædendum alterum hominem,
illi ad quem procedit nocet, & illi de quo procedit nō
nocet? Vnde fieri potest? Aliquando facula ardēs appo-
nitur ad lignum humidum & viride, & nō illud incen- K
dit, ipsa tantum ardet, sic & inimicus tuus. Si quis forte
existit iniustus, qui tibi moliatur insidias, vel præparet
aliquas molestias, iniustus est. Tu si viride lignū fueris,
id est, si succo spiritali vigens & virens, flammis inimi-
citiarum restiteris, orando pro illo qui te persequitur,
ille ardet, tu manes integer: & iniustitia illius illi no-
cet, tibi nihil nocet: nisi forte putas, quia nocet tibi si
corpori tuo aliquid fecerit, & anima patiens & incor-
rupta ad deum coronanda peruenerit, sequens exem-
plum domini sui, qui pati maluit à Iudæis, & qui pote-
rat non mori mortuus est, quia & qui poterat non na-
sci natus est. Tu enim conditione natus es, ille volun-
tate: tu conditione moreris, ille misericordia. Quomo-
do ergo illi nihil nocuerunt Iudæi, sic nec tibi quisquā
persecutor inimicus, si tu elegeris esse membrum ca-
pitis illius. Ecce intelleximus ignem ante eum præeun-
tem, id est, hoc tempore intelligendum in pœnā quan-
dam infidelium iniquorum, intelligamus ignem, si pos
sumus, & in salutem redemptorum. Ita enim proposue
ramus: idem ipse dominus ait, Ignem veni mittere in Luca. 12.
terram. Sic ignem, quomodo gladium: nam & quodā L
loco ait, non se venisse pacem mittere in terram, sed Matth. 10.
gladium. Gladium ad separationem, ignem ad vstio-
nem: sed vtrumque salubre, quia & gladius verbi ipsius
salubriter nos separauit à consuetudine mala. Gladium
enim attulit, & separauit vnumquemque fidelium, aut
à patre suo qui in Christum non crediderat, aut à ma-
tre similiter infideli, aut certe si de parentibus Christia-
nis natus est, saltem à progenie sua priore: nemo enim
nostrū nō aut auum, aut proauum, aut aliquā antiquam
originem in gentibus habuit, & in illa execrabili deo
infidelitate separati sumus ab eo quod eramus, sed gla-
dius intercessit secernens, nō interficiens. Hoc modo
& ignis. Ignem veni mittere in terram: exarserunt ho- Luca. 12.
mines credentes in eum, acceperunt flammam chari-
tatis: propterea & ipse spiritus sanctus cum missus esset
Apostolis, sic apparuit. Visæ sunt illis, inquit, linguæ di- Acto. 2.
uisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemque il-
lorum. Isto igne inflammati cœperūt ire per mundum,
& inflammare, & incendere in circumitu inimicos e-
ius. Quos inimicos eius? Qui deserto deo à quo facti
erant, adorabant simulacra quæ fecerant. Ipsi incende- M
bantur si mali erant ad consumptionem: si boni erant
ad reparationem: aut ipse incēdebatur, qui nolebat cre
dere illo igne, audito verbo dei fact^9 peior, inuidia sua
exustus atque consumptus: aut si conuerteretur & cre-
deret, nec sic in illo nihil arsisset. Arserat enim fœnum
vt purgaretur aurum. Aurum fides est, fœnum carnalis
concupiscentia est, Omnis caro fœnum Esaias dicit, & Esaia. 40.
omnis honor carnis vt flos fœni. Quicquid est ergo in
homine carnali appetens vana & secularia, fœnum
est. Quàm multi forte & fratres nostri ierunt ad thea-
trum, fœno ducti sunt. Nònne optandus est illis iste
ignis, vt fœnum ardeat & aurum purgetur? Quod enim
illis inest fidei, fœno premitur. Bonum est ergo eis ar-
dere sancto igne, vt fœno consumpto, splendeat pre-
ciosum quod redemit Christus. Ergo ignis ante eū prę-
ibit, & inflāmabit in circumitu inimicos eius. Sunt qui
salubriter arserunt, hodie fideles eius sunt: inimici eius
erant, & nunc iam fideles eius sunt. Quæris inimicos,
non sunt: consumpti sunt, arserunt: charitas cōsumpsit
in eis, quòd persequebantur Christum, & purgauit in
eis, quòd crederent in Christum. Et inflammauit in cir
cumitu inimicos eius. *Apparuerunt fulgura eius orbi terræ.*

Magna

A Magna exultatio. Nonne videmus? nonne manifestum est? Apparuerunt fulgura eius vniuersæ terræ: inflammati sunt inimici, incensi sunt inimici: arsit quicquid contradicebat, & apparuerunt fulgura eius orbi terræ. Quomodo apparuerunt? Vt iam crederent. Vnde fulgura? De nubibus. Quæ sunt nubes dei? Prædicatores veritatis. Vides autē nubem in cœlo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens. Si coruscet de nube, emicat splendor, ex eo ipso quod contemnebas, inde exiliuit quod expauescas. Misit ergo dominus noster Iesus Christus apostolos suos, prædicatores suos sanctos velut nubes, videbantur homines & cōtemnebantur, quomodo videntur nubes & contemnuntur, antequam de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes infirmi, deinde idiotæ, indocti, ignobiles, sed erat in illis quod fulgu-
Acto.9. raret, erat in illis quod coruscaret. Accedebat Petr⁹ homo piscator, orabat, & surgebat mortuus. Forma humana nubes erat, splendor miraculi coruscatio erat. Sic in verbis, sic in factis, cum miranda dicunt, & miracula faciunt: apparuerunt fulgura eius orbi terræ: *Vidit & commota est terra.* Si enim nō est verum, si non tota ter-
B ra iam Christiana clamat amen, commota fulgoribus de illis nubibus erumpentibus: Vidit & commota est terra. *Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini.* Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se aduersus deum, factis Christi & Christianorum contremuit, succubuit. Et quando dico quod dictum est, fluxit, melius verbum inueniri non potest. Montes fluxerunt à facie domini velut cæra. Vbi est altitudo potestatum? vbi duritia infidelium? Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus, illi ante faciem eius sicut cæra fluxerunt: tandiu duri, donec ignis ille admoueretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audet, & paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat: & si nondum factus est viuus lapis, tamē victus est durus mons. Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini: *A facie domini omnis terra.* Non Iudæorum tantum, sed & gen-
Roma.3. tium, sicut dicit Apostolus, Non enim est Iudæorū tantum deus, sed & gentium. Dominus ergo vniuersæ terræ, dominus Iesus Christus in Iudæa natus, sed non Iudææ tantum natus, qui antequam natus omnes fecit: & qui omnes fecerat, omnes refecit. A facie domini om-
C nis terra. *Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.* Qui cœli annunciauerunt? Cœli
Psal.18. enarrant gloriam dei. Qui sunt cœli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cœlis sedet deus, sic sedet in apostolis, sic sedet in prædicatoribus Euangelij. Et tu si vis, cœlum eris. Si vis esse cœlum, purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra respōderis sursum te habere cor, cœlum eris. Si resurrexistis cum Christo, fidelibus Apo-
Colo.3. stolus loquitur, Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram, & sub terra sunt, nónne factus es cœlum? Carnem portas, & corde iam tecum est, cœlum es. Conuersatio enim tua in cœlis erit. Talis annuncias
Philip.3. & tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum? Intendat charitas vestra: Putatis quia nos soli stātes hic annunciamus Christum, & vos non annūciatis? Vnde ad nos veniunt Christiani volētes esse quos nunquam vidimus, quos non nouimus, quibus nūquam prædicauimus? An forte crediderunt nullo nunciante? Apostolus dicit, Quomodo credent quē non audierunt? Quo- D
modo audient sine prædicāte? Ergo tota Ecclesia præ- Roma.10.
dicat Christum, & annunciāt cœli iustitiam ipsius: quia omnes fideles quibus cura est lucrari deo eos qui nondum crediderunt, & faciūt hoc ex charitate, cœli sunt. Intonat de illis deus iudicij sui terrorem, & tremit qui infidelis erat, & pauescit & credit. Ostendite hominib⁹ quid potuit Christus per totū orbem terrarum, loquendo eis, & adducendo eos ad amandū Christū. Quanti enim hodie adduxerunt amicos suos, aut ad pantomimum, aut ad choraulam? Quare, nisi amando illum? Et vos amate Christum: tanta enim spectacula præbuit, in quo nemo potest dicere aliquid se reprehēsionis inuenire in illum, qui vicit seculum. Nam & aliquando quē amat quisq; in theatro, vincitur in illo. Nemo vere vincitur in Christo, non est de quo erubescere. Arripite, adducite, attrahite quos potestis, securi estote, ad eū adducitis, qui non displicet vidētibus, & rogate illum vt illuminet eos, & bene expectent. Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Nónne factū est? Nónne confusi sunt? Nónne quotidie confunduntur? Sculptilia enim sunt manifesta idola. Quare iam E
confunduntur omnes qui adorant sculptilia? Quia viderunt omnes populi gloriam eius. Iam omnes populi gloriam Christi confitentur. Erubescant qui adorāt lapides, quia lapides illi mortui erant, nos viuum lapidem inuenimus: Immo lapides illi nunquam vixerunt, vt nec mortui dicantur. Lapis autem noster viuus est, & semper vixit apud patrem, & pro nobis mortuus reuixit, & modo viuit, & mors ei vltra non dominabitur. Roma.9.
Hanc gloriam ipsius cogitauerunt & cognouerunt populi, dimittunt tēpla, currunt ad Ecclesias. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Adhuc quærunt adorare sculptilia, noluerūt deserere idola, deserti sunt ab idolis. Confundantur omnes qui adorant sculptilia.

Qui gloriantur in simulacris suis. Sed extitit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, & ait, Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrū quod est sine sensu: non enim propheta vester potuit nosse, quia oculos habent & nō vident, & ego nescio quia illud simulacrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audit Psal.113.
auribus. Nō ergo illud colo, sed adoro quod video, & seruio ei quem non video. Quis est iste? Numen quoddā, inquit, inuisibile, quod præsidet illi simulacro. Hoc F
modo reddendo rationē de simulacris suis, diserti sibi videntur quia non colunt idola, & colūt dæmonia. Etenim fratres sicut dicit Apostolus, Quæ immolant gen- 1.Cor.10.
tes, dæmoniis immolant, & non deo: Nolo vos, inquit, socios fieri dæmoniorū: nam scimus, quia nihil est idolum, ipse hoc dicit Apostolus, Scimus, quia nihil est idolum, sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolāt, & non deo: dixit, Nolo vos fieri socios dæmoniorū. Non ergo hinc se excusent, quia quasi idolis insensatis dediti non sunt, dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius: nam si tantùm idola colerent, sicut eos nō adiuuarent, ita illis nihil nocerent: si autem adores & seruias dæmonibus, erunt domini tui. Et qui erunt domini tui? Inuidi tui, libertati tuæ necesse est inuideāt: semper te velint possidere, semper talem facere qualē possint secum trahere. Est enim insita maleuolentia quędā & pernicies nocendi istis malis spiritibus: gaudent de malo hominum, & de fallacia nostra, si nos fefellerint pascuntur. Et quid quærunt? Nō quibus in æternum dominentur, sed cum quibus in æternum damnētur: quo-

modo

G modo ſolet maleuolus latro nominare innocentē:nun
†al.vinus. quid ſi fuerit vnus † incenſus, minus ardet, ſi duo ar-
deant? Minus moritur, ſi duo moriantur? Pœna illi non
minuitur, ſed maleuolentia paſcitur, mecum moriatur,
non ſe minus moriturum dicens, ſed ſolatium habet
malum alterius. Talis eſt diabolus, ſeducere vult illos,
qui cum illo puniantur. Et quia non poteſt fallere iudi-
cem deum: non enim nominat apud illum innocentē,
vera crimina volens habere quæ obiiciat, peccata per-
ſuadet. Ecce quales dominos ſibi faciunt qui colūt ido
la, & dæmonia. Quę enim immolant gentes, dęmoniis
2.Cor.10. immolant, & non deo, nolo vos ſocios fieri dęmonio-
rum: Nos autem qualem deum habemus? Audite quid
ſequatur. Cum enim dixiſſet, Cōfundantur omnes qui
adorant ſculptilia: addidit, & qui gloriantur in ſimula-
cris ſuis: ne exiſterent quaſi reddentes rationem de ſi-
mulacris: & dicerēt, non lapides ſed numina colimus:
quæ numina colis? Dic mihi, dęmonia colis, an ſpiritus
bonos, quales ſunt angeli? Sunt enim angeli ſancti, &
ſunt ſpiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis nō
coluntur niſi ſpiritus maligni, qui ſibi exigunt ſuperbe
ſacrificium, & volūt ſe coli tanquā deos. Maligni ſunt,
H ſuperbi ſunt. Tales ſunt etiam homines non boni, qui
ſuam gloriam quærunt, & dei gloriam contemnūt. Ho
mines autem ſanctos attendite, qui ſunt ſimiles angelis.
Cum inueneris hominem aliquē ſanctum ſeruum dei,
ſi volueris illū colere & adorare pro deo, prohibet te,
non vult ſibi arrogare honorem dei, non vult tibi eſſe
pro deo, ſed tecum eſſe ſub deo. Fecerunt hoc apoſtoli
ſancti, Paulus & Barnabas: Prædicabant verbum dei in
Lycaonia. Miracula cum feciſſent Lycaoniæ, ciues eiuſ
dem regionis adduxerunt victimas, & voluerunt illis
ſacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulum Mer-
curium. Illi nō ſunt delectati. An forte ideo ſibi immo-
lari noluerunt, quia dæmonibus ſe comparari exeerati
ſunt? Non, ſed quia honorem diuinum exhiberi homi-
nibus horruerunt, verba ipſorum indicant, non ſuſpi-
camur: ſequitur enim lectio libri eiuſdem, & dicit quo-
modo moti ſunt. Tūc Paulus & Barnabas cōſciderunt
Acto.14. veſtimenta ſua & dixerunt, Viri fratres, quid facitis? Et
nos homines ſumus paſsibiles, ſimiles vobis. Intendite
ergo quomodo homines boni prohibent eos qui ſe vo
luerunt colere tanquam deos, & volunt potius vt deus
I vnus colatur, deus vnus adoretur, deo vni ſacrificium
offeratur, non ſibi. Sic & omnes ſancti vel angeli illius
gloriam quærunt quē diligunt. Ad eius cultum, ad eius
orationem, ad eius contemplationem omnes quos di-
ligunt rapere & inflammare ſtudēt, ipſum illis annun-
ciant non ſe, quoniam angeli ſunt. Et quia milites ſunt,
non norunt gloriam quærere niſi imperatoris ſui: ſi au-
tem gloriam ſuam quæſierint, vt tyranni damnantur.
Talis extitit diabolus & dæmonia, id eſt, angeli eius: ar-
rogauit ſibi honorem diuinum & omnibus dęmoniis,
& impleuit templa paganorum, & perſuaſit ſimulacra,
& perſuaſit illa ſacrificia offerri ſibi. Nónne melius erat
vt angelos ſanctos, quàm vt dæmones colerent? Reſpō
dent, Non colimus mala dæmonia, angelos quos dici-
tis, ipſos & nos colimus, virtutes dei magni, & miniſte-
ria dei magni. Vtinam ipſos colere velletis, facilè ab ip
ſis diſceretis non illos colere. Audite angelum docto-
rem, docebat quēdam diſcipulum Chriſti, & oſtende-
bat illi multa miracula in Apocalypſi Ioannis. Ille autē
quodam ſibi demonſtrato miraculo viſionis expauit, &
miſit ſe ad pedes angeli. Et ille angelos qui non quære-
bat niſi gloriam domini ſui, Surge quid facis, inquit, Il-
lum adora: nam & ego conſeruus tuus ſum, & fratrum K
tuorum. Quid ergo fratres mei? Nemo dicat, timeo ne Apoc.19.
iraſcatur mihi angelus, ſi non illum colo pro deo meo.
Tunc tibi iraſcitur, quando ipſum colere volueris. Bo-
nus eſt enim, & deum amat. Quomodo enim dæmo-
nes iraſcuntur ſi non colantur, ſic angeli indignantur
ſi pro deo colantur. Sed ne forte dicat ſibi cor infirmū,
cor trepidum, ergo ſi iraſcantur dæmonia quia non co
lūtur, timeo offendere dæmonia. Quid tibi facturus eſt
vel princeps ipſorum diabolus? Si poſſet aliquid, nullus
noſtrum remaneret. Nónne quotidie tanta in illum di
cūtur ore Chriſtianorum, & creſcit ſeges Chriſtiano-
rum? Quando iraſceris nequiſsimo ſeruo tuo, hoc no-
men illi imponis, ſatanas, diabole, hoc illi dicis. Fortaſ-
ſe in hoc erras, quia homini hoc dicis, & immoderata
ira raperis ad conuiciandam imaginem dei, & tamen
hoc eligis vt ei dicas quod valde deteſtaris. Si poſſet il-
le, non ſe vindicaret? Sed non permittitur, & tantum fa
cit quantum permittitur: nam & Iob tentare voluit, & Iob.2.
non niſi poteſtatem quæſiuit, & nihil faceret niſi pote-
ſtatem accepiſſet. Quare ergo non ſecurus adoras deū,
quo nolente nemo tibi nocet: & quo permittēte emen
daris, non euerteris? Si enim placuerit domino deo tuo L
permittere vt aliquis homo tibi noceat, aut aliquis ſpi-
ritus tibi noceat, emendabit te vt clames ad eum: Emen
dans emendauit me dominus, ſed morti non tradidit
me. Ergo confundantur omnes qui adorant ſculptilia, Pſal.117.
& qui gloriantur in ſimulacris ſuis. *Adorate eum om-
nes angeli eius.* Diſcant pagani adorare deum. Angelos Hiere.2.
volunt adorare, angelos imitentur, & illum adorent
qui ab angelis adoratur. Adorate eū omnes angeli eius.
Adoret angelus ille qui miſſus eſt ad Cornelium: nam Acto.10.
eum adorans Cornelius miſit ad Petrum adorare Chri
ſtum dominum Petri, & ipſe conſeruus Petri. Adorate
eum omnes angeli eius, *Audiuit & iocundata eſt Sion.*
Quid audiuit Sion? Quia adorant eum omnes ange-
li eius. Quid audiuit Sion: Ecce quid audiuit, Annun-
ciauerunt cœli iuſtitiam eius, & viderunt omnes po-
puli gloriam eius: confundantur omnes qui adorant
ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. Etenim
Eccleſia necdum erat in gentibus: in Iudæa crediderāt
ex Iudæis, & putabant ipſi Iudæi qui crediderant ſolos
ſe pertinere ad Chriſtum. Miſsi ſunt apoſtoli ad gētes,
prædicatum eſt Cornelio: credidit Cornelius, baptiza- Ibidem.
tus eſt, baptizati ſunt & illi qui cum Cornelio erāt. Sed M
vt baptizarentur, quid factum eſt ſcitis: non quidem
hucuſque peruenit lector, ſed tamen aliqui recordan-
tur: & qui non recordantur, audiant à me breuiter. Miſ
ſus eſt angelus ad Cornelium, angelus Cornelium mi-
ſit ad Petrum, Petrus venit ad Cornelium. Et quia de
gentibus erat Cornelius, & ipſe & qui cum eo erant, nō
erant circuncisi. Ne dubitarent ergo illi tradere Euan-
gelium non circunciſis, antequā baptizaretur ipſe Cor-
nelius & illi qui cum eo erant, venit ſpiritusſanctus &
impleuit illos, & cœperunt loqui linguis. In nullum au-
tem ceciderat ſpiritusſanctus, niſi qui fuerat baptizatus:
in iſtos autem ante baptiſmum cecidit. Poſſet enim Pe
trus dubitare vtrum incircunciſos baptizaret: venit ſpi
ritusſanctus, cœperunt loqui linguis. Donatum eſt do-
num inuiſibile, & tulit dubitationem de ſacramento
viſibili, & baptizati ſunt omnes. Et habes ſcriptum, Au- Acto.11.
dierunt autem apoſtoli, & qui erant in Iudæa fratres,
quoniam & gentes receperunt verbum dei, & benedi-
cebant deum. Hoc eſt quod hic commemorat, Audi- Pſal.47.
uit & iocundata eſt Sion: *Et exultauerūt filiæ Iudæ.* Quid
audiuit,

A audiuit,& iocundata est Sion? Quia receperunt gentes
verbum dei. Vnus paries venerat,sed angulus nondum
erat. Sion ipsa Ecclesia quæ erat in Iudæa, propriè hic
nominata est. Audiuit,& iocundata est Sion, & exulta-
Acto.11. uerunt filiæ Iudæ. Sic scriptum est, Audierunt apostoli,
& qui erant in Iudæa fratres. Videte Sion,exultauerunt
filiæ Iudæ. Quid audierunt? Quia & gentes receperunt
verbum dei. Vbi illud dixit iste psalmus? Annunciaue-
runt cœli iustitiam eius,& viderunt omnes populi glo-
riam eius. Et quia gentes crediderunt,à quibus coleban
tur idola,secutus ait, Confundantur omnes qui adorãt
sculptilia,qui gloriantur in simulacris suis. Audiuit, &
iocundata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Postea
quidem de incircuncisis calumniari voluerunt Petro,
& dixerunt illi, Quare intrasti ad gentiles & incircun-
cisos,& mãducasti cum eis? Ille autem reddidit eis ra-
tionem,quomodo cum oraret demonstratus est illi di-
Ibidem. scus pendẽs quatuor lineis. Discus ille qui habebat om-
nia animalia,significabat omnes gentes. Ideo antẽ qua-
tuor lineis pẽdebat,quia quatuor partes sunt orbis, vn-
de futuri populi erant: & ideo quatuor Euangelia præ-
dicant Christũ, vt gratia ipsius ad omnes quatuor par-
B tes orbis pertinere intelligatur. Quia ergo tale visum
demonstratum fuerat Petro,indicauit, aperuit illis om
nia quomodo credidit Cornelius, quia priusquam ba-
ptizaretur homo gentilis, venit super eum spiritussan-
ctus. Hæc cum audissent tacuerunt, & magnificauerũt
deum dicentes, Vtique & gentibus deus pœnitentiam
ad vitam dedit. Ecce audiuit, & iocundata est Sion: &
exultauerunt filiæ Iudæ, *Propter iudicia tua domine.* Quæ
iudicia? Quia non est personarum acceptor deus. Nan-
Acto.10. que ipse Petrus cum vidisset Cornelium centurionem
& eos qui cum illo erant adimpletos spiritusancto, ex-
clamauit & ait, In veritate comprehendo, quia non
est personarum acceptor deus. Ergo exultauerunt filiæ
Iudæ, propter iudicia tua domine. Quid est, propter
iudicia tua? Quia in omni gente & in omni populo,
quicunque illi seruierit acceptus est illi, quia non Iu-
dæorum deus tantũ,sed & gentium. Videte si hoc non
est,vnde exultauerunt filiæ Iudæ. Et exultauerunt filiæ
Iudæ,propter iudicia tua domine: *Quoniam tu es domi-
nus altissimus super omnem terram.* Non super solam Iu-
dæam, non super solam Hierusalem, non super solam
Sion, sed super omnem terram. Huic vniuersæ terræ
C iudicia dei viguerunt, vt vndique populos conuoca-
ret,quibus non communicant qui se præciderunt, nec
audiunt prædictum,nec vident impletum,quoniam tu
es dominus altissimus super omnem terram: *Nimis
exaltatus es super omnes deos.* Quid est nimis? Nam de Chri-
sto dicitur, Quid ergo nimis, nisi vt intelligatur æqua-
lis patri? Quid est super omnes deos? Qui sunt? Ido-
la, Non habent sensum, non habent vitam. Dæmonia
habent sensum, habent vitam, sed mala sunt. Quid
magnum est,quia exaltatus est Christus super idola,ex-
altatus est super dęmonia? Sed nec hoc valde magnum
est. Dæmonia quidem dij gentium,sed ille nimis exal-
Psal.95. tatus est super omnes deos. Et homines dicti sunt dij,
Psal.81. Ego dixi dij estis,& filij altissimi omnes. Item scriptum
est, Deus stetit in synagoga deorũ,in medio autẽ deos
discernens. Super omnes homines exaltatus est Iesus
Christus dominus noster: nec tantum super idola, nec
tantum super dæmonia, sed super omnes homines iu-
stos. Et hoc parum est, super omnes etiã angelos. Nam
vnde est, Adorate eum omnes angeli eius? Nimis exal-
tatus est super omnes deos? Quid ergo facimus omnes

qui ad illum conuenimus, ad eum qui nimis exaltatus D
est super omnes deos? Breue præceptum nobis dedit.
Qui diligitis dominum, odite malignum. Non est dignus
Christus,cum quo diligas auaritiam. Amas illum, de-
bes odisse quod odit. Homo est inimicus tuus,hoc est
quod tu, creati estis ab vno creatore in vna conditio-
ne,& tamen si filius tuus loquatur cum inimico tuo, &
veniat ad domum inimici tui, & assiduas collocutio-
nes habeat cum illo, exhæredare illum vis, quia loqui-
tur cum inimico tuo. Et quomodo? Quam iustam vo-
cem videris tibi habere? Amicus es inimici mei,& quę-
ris aliquid de re mea? Ergo attende. Diligis Christum,
inimica Christi est auaritia: quare cum ea loqueris? Nõ
dico loqueris cum illa,quare illi seruis? Nam multa iu-
bet Christus,& non facis: iubet ipsa,& facis. Iubet Chri-
stus vt vestias pauperem,& non facis: iubet ipsa auaritia
vt facias fraudem,& hoc potius facis. Si hæc ita sunt,si
talis es,noli tibi multum promittere hæreditatem Chri
sti. Sed dicis, diligo Christum. Qui diligitis dominum,
odite malignum. Hinc apparet te diligere quod bonũ
est,si inuentus fueris odisse quod malum est. Qui dili-
gitis dominum,odite malignum. Sed cum cœperimus
odisse malignum,subsequentur persecutiones. Odimus E
malignum,dicit nobis aliquis persecutor,fac fraudem:
dicit nobis,adora idolũ: dicit nobis, thus pone dæmo-
niis: sed nos audiuimus, Qui diligitis dominum, odite
malignum. Audiuimus quidem, sed si nõ fecerimus sæ-
uit ille. Vsque quo sæuit? Quid est ablaturus? Responde,
quare Christianus es? Propter æternam hęreditatem,an
propter terrenam fœlicitatem? Interroga fidem tuam,
pone in catasta conscientiæ animam tuam, torque teip
sum timore iudicij: responde cui credideris,quare cre-
dideris. Dicis mihi, in Christũ credidi. Quid tibi pro-
misit Christus, nisi quod ostendit in se? Quid ostendit
in se? Mortuus est,& resurrexit,ascendit in cœlum. Vis *Marci.16.*
sequi? Imitare passionem,expecta promissionem. Quid
ergo tibi ablaturus est sæuiens cum cœperis odisse ma-
lignum? Qui diligis dominum, quid ablaturus? Patri-
monium. Nũquid cœlum? Postremo quicquid tibi de-
dit deus tollat,ille non tollit quidem si non vult deus.
Si autem vult deus,tollit quod dedit deus,ne se tibi au-
ferat ipse deus. Deum tibi nemo tollet: tu tibi illum tol
lis si illum fugis. Forte respondes, nõ curo de patrimo- F
nio meo, Dominus dedit, dominus abstulit: possumus *Iob.1.*
dicere,sicut domino placuit, ita factum est, sed timeo
ne occidat me: hoc totum est. Audi ergo psalmum con
solãtem: *Custodit dominus animas seruorum suorum.* Quia
ergo dixerat superius, Qui diligitis dominum, odite
malignum, ne ideo timeres odisse malignum ne occi-
deret te malignus: subiecit statim, Custodit dominus
animas seruorum suorum. Audi illum custodientem
animas seruorum suorum, & dicentem, Nolite time- *Matth.10.*
re eos qui corpus occidunt, animam autem non pos-
sunt occidere. Occidit & corpus qui in te plurimũ po-
test,quid tibi facit? Quod & domino deo tuo. Quare
amas habere quod Christus,si times pati quod Christ⁹?
Ille venit ferre vitam tuam temporalem,infirmã,mor-
ti obnoxiam. Certe timeres mori, si posses non mori:
quod per naturam vitare non potes, quare propter fi-
dem non suscipis? Tollat tibi istam vitam qui minatur
aduersarius,dat tibi deus aliam vitam: quia & istam ip-
se tibi dedit,& si ipse noluerit,nec ipsa tolletur. Si autẽ
voluerit vt tollatur tibi,tolletur,habet quod tecum mu
tet: noli timere spoliari pro illo. Non vis exui vestem
pãnosam? Stolam gloriæ tibi daturus est. Quam stolã
dicis

A dala,multę preſſuræ,multę iniquitates abundabunt:ſed
Matth.24. qui perſeuerauerit vſque in finem,hic ſaluus erit.Refri-
geſcet,inquit,charitas multorum.Qui ergo perſeueran
Roma.12. ter ſpiritu ferbuerit,ſecundum Apoſtolum qui ait, Spi-
Roma.5. ritu feruentes, eius charitas non refrigeſcit, quia ipſa
charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ noſtris per ſpiritum-
ſanctum qui datus eſt nobis.Nemo ergo tibi promittat
quod Euangelium non promittit, Ecce veniẽt lætiora
tempora,& facio illud,& emo illud. Bonum eſt tibi vt
attendas illum qui nõ fallitur, nec fefellit aliquem, qui
tibi promiſit non hic lætitiam,ſed in ſe: & cum tranſie-
rint iſta, ſperes quia cum illo regnabis in æternum, ne
cum hic vis regnare, neque hic habeas iocunditatem,
nec illic inuenias.

In Pſalmum nonageſimumſeptimum
Enarratio.

CANTATE *domino canticum nouum.* Nouus ho
mo nouit,vetus non nouit.† Vetus homo eſt
†al. Nouus homo nouũ, vetus non nouum. vetus vita, & nouus homo eſt noua vita. Ve-
tus vita ex Adam trahitur, noua vita in Chri-
ſto formatur. Dicitur autem in hoc pſalmo vniuerſo
orbi terrarum vt cantet canticum nouum. Nam aper-
B tius alibi ſic dicitur,Cantate domino cãticum nouum,
Pſal.95. cantate domino omnis terra: vt intelligant qui ſe præ-
cidunt à communione totius orbis terrarum,non poſ-
ſe cantare canticum nouum, quia canticum nouum in
toto orbe terrarum,non in parte cantatur. Et hic atten
dite & videte hoc dici. Et cum dicitur vniuerſo orbi
terrarum vt cantet canticum nouum: hoc intelligitur,
quia pax cantat canticum nouum. Cantate domino
canticum nouum: *Quia mirabilia fecit.* Quæ mirabilia?
Ecce modo legebatur Euangeliũ, & audiuimus mirabi
lia domini.Efferebatur mortuus vnicus matris ſuæ quę
erat vidua, miſertus dominus fecit illos ſtare, depoſue-
Luca.7. runt illum, & dixit: Iuuenis, dico tibi ſurge: & ſedit il-
le mortuus,& cœpit loqui,& reddidit illum matri ſuæ.
Ecce mirabilia fecit dominus:ſed multo maiora mira-
bilia ſunt quòd totum orbem terrarum à morte ſempi
terna erexit, quàm quòd vnicum filium matris viduæ
reſuſcitauit. Cantate,ergo, domino canticum nouum,
quia mirabilia fecit dominus. Quæ mirabilia? Audi:
Sanauit ei dextera eius, & brachium ſanctum eius. Quod
eſt brachium ſanctum domini? Dominus noſter Ieſus
Eſaia.53. Chriſtus: audi Eſaiam, Quis credidit auditui noſtro,
C & brachium domini cui reuelatum eſt? Brachium ergo
ſanctum & dextera ipſius,idem ipſe eſt. Ergo dominus
noſter Ieſus Chriſtus brachium dei,& dextera dei,pro-
pterea ſanauit ei. Non dictum eſt tantum, orbem ter-
rarum ſanauit dextera eius: ſed, ſanauit ei. Multi enim
ſanantur ſibi, non ei. Ecce quàm multi cupiunt ſanita-
tem iſtam corporalem, & ab illo accipiunt, & ab illo
ſanantur, & non illi ſanantur? Quomodo ab illo ſa-
nantur,& non illi ſanantur? Accepta ſanitate laſciuiũt:
qui ægroti caſti erant, ſanati adulteri fiunt: qui cum æ-
grotarent, neminem lædebant, receptis viribus inua-
dunt & opprimunt innocentes: ſanati ſunt,ſed non ei.
Quis eſt qui ſanatur ei? Qui intus ſanatur. Quis eſt qui
intus ſanatur? Qui credit in eum, & cum interius fue-
rit ſanatus, in nouum hominem reformatur, poſtea &
hoc quod lãguet ad tempus caro iſta mortalis, recipiet
in finẽ & ipſa ſuam perfectiſsimam ſanitatẽ. Sanemur
ergo ei. Vt autẽ ſanemur ei, credamus in dextera eius,
quia ſanauit ei dextera eius, & brachium ſanctum eius.
Notum fecit dominus ſalutare ſuum. Ipſam dexteram,ip-
Luc.3.& 2. ſum brachium, ipſum ſalutare dominus noſter Ieſus
Chriſtus: de quo dictum eſt, Et videbit omnis caro ſa- D
lutare dei. De quo etiam dixit ille Simeon, qui infan-
tem accepit in manus, Nunc dimittis domine ſeruum
tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare
tuum. Notum fecit dominus ſalutare ſuum. Cui notum
fecit? parti aut vniuerſo? Non parti alicui. Nemo fallat,
nemo decipiat,nemo dicat, Ecce hic eſt Chriſtus,ecce
illic. Qui dicit, ecce hic eſt, ecce illic, partes oſtendit. Matth.24.
Cui notum fecit dominus ſalutare ſuum? Audi quid
ſequitur: *Ante conſpectum gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.*
Dextera dei, brachium dei, ſalutare dei, & iuſtitia dei,
dominus eſt ſaluator noſter Ieſus Chriſtus. *Memor
fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſrael.* Quid
eſt, Memor fuit miſericordiæ ſuæ & veritatis? Vt pro-
mitteret miſertus eſt, quia promiſit & exhibuit miſeri-
cordiam, veritas conſecuta eſt. Miſericordia præmi-
ſit promiſsionem, promiſsio reddidit veritatem. Me-
mor fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ do-
mus Iſraël. Et quid? Tantum Iacob, & tantum do-
mus Iſraël? Domus Iudæorum & propago illa Abrahæ
ſecundum carnem ſolet dici domus Iſraël, & Iſraël Ia-
cob. Iacob enim filius Iſaac, Iſaac autem ipſe filius A-
brahæ.Ergo Iacob nepos Abrahę fuit,& de Iacob duo- E
decim filij, & de duodecim filiis vniuerſa propago Iu-
dæorum. Nunquid illis tantum promiſſus eſt Chriſtus?
Si diſcutias quid ſit Iſraël, Iſraëli promiſſus eſt Chri-
ſtus, Iſraël eſt videns deum. Videbimus per ſpeciem, 1.Cor.5.
ſi nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides no-
ſtra, & exhibebitur veritas fidei. Credamus in eum quẽ
non videmus, & gaudentes videbimus: deſyderemus non viſum, & fruemur viſo. Ergo & modo Iſraël
per fidem,tunc autem Iſraël per ſpeciem facie ad faciẽ.
Non iam per ſpeculum,non iam in ænigmate,ſed quẽ-
admodum dictum eſt à Ioanne, Dilectiſsimi, filij dei
ſumus,& nondum apparuit quid erimus. Scimus quia 1.Ioan.3.
cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus
eum ſicuti eſt. Ad hanc viſionem parate corda veſtra,
ad hoc gaudium parate animas veſtras: quomodo ſo-
lent ſi vellet deus oſtendere,moneret vt oculos pararetis carnis: ſed quia ſapientiæ ſuæ ſpeciem vobis digna-
tus eſt oſtendere, parate oculos cordis. Beati mundo
corde,quoniam ipſi deum videbunt.Memor fuit miſe-
ricordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſraël. Quis Matth.5.
eſt iſte Iſraël? Ne forte vnam gẽtem cogites Iudæorum,
audi quod ſequitur: *Viderunt omnes fines terræ ſalutare dei* Eſaia.45.
noſtri. Non dictum eſt, omnis terra, ſed omnes fines F
terræ, quomodo dicitur à termino vſq; ad terminum.
Nemo concidat,nemo diſsipet, fortis eſt vnitas Chri-
ſti. Totum emit, qui tantum precium dedit. Viderunt
omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quia ergo vide-
runt: *Iubilate deo vniuerſa terra.* Iam noſtis quid ſit iu-
bilare:gaudete & loquimini: ſi quod gaudetis loqui nõ
poteſtis,iubilate.Gaudium veſtrũ exprimat iubilatio,ſi
non poteſt locutio:non ſit tamẽ mutum gaudium, cor
non taceat deum ſuum,non taceat munera eius. Si tibi
loqueris, tibi ſanatus es: ſi te ſanauit dextera eius ei lo-
quere cui ſanatus es. Viderũt omnes fines terræ ſaluta-
re dei noſtri, Iubilate deo vniuerſa terra: *Cantate & ex-
ultate & pſallite. Pſallite domino deo noſtro in cithara, in cithara &
voce Pſalmi.* Pſallite non voce ſola, aſſumite opera, vt
non tantum cantetis, ſed & operemini. Qui cantat &
operatur,pſallit in cithara,& in pſalterio. Et vide qua-
lia organa adiungũtur in ſimilitudinibus. *In tubis du-
ctilibus, & voce tubæ corneæ.* Quid ſibi volũt tubæ ductiles De tempore
& tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ ſunt,tundẽdo pro- ſermo 122.
ducuntur.

G dicuntur.Si tundendo,ergo vapulando eritis tubæ du
ctiles,ad laudẽ dei productæ. Si cum tribulamini pro-
ficiatis,tribulatio tunſio,profectus productio eſt. Tuba
ductilis erat Iob,quando repente percuſſus tantis dam-
Iob.1. nis & orbitate filiorum, tunſione illa tantæ tribulatio-
nis factus tuba ductilis ſonuit, Dominus dedit,domi-
nus abſtulit,ſicut domino placuit,ita factum eſt,ſit no-
men domini benedictũ. Quomodo ſonuit, quàm ſua-
uem ſonum dedit iſta ductilis tuba?Adhuc tũditur,da-
tus eſt in poteſtate,vt & caro eius percuteretur. Percuſ-
ſa eſt,cœpit putreſcere,ſcatere vermibus.Suppoſita Eua
ad ſeductionem,vxor eius ſeruata ad miniſterium dia-
boli,non ad ſolatium mariti, ſuggerit blaſphemias, nõ
Gene.3. obtemperat ille.Obtemperauit Adam Euæ in paradiſo,
repellit Adam Euam in ſtercore. In ſtercore enim ſe-
debat Iob,cum flueret & putreſceret vermibus.Melior
Iob putris in ſtercore, quàm integer ille in paradiſo.
Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adam non erat. Re-
ſpondit Euæ præparatæ ad iſtam ſupplãtationẽ & ten-
tationẽ,& ait ille, Ecce audiuimus quomodo tunditur
tuba iſta. Percuſsit eum diabolus à capite vſq; ad pedes
graui vulnere, & putreſcens vermibus ſedebat in ſter-
H core.Audiuimus quemadmodum tunſus eſt,audiamus
quomodo ſonet vox tubæ huius ductilis. Dulcẽ vocẽ,
Iob.2. ſi placet,audiamus.Locuta es,inquit,tãquam vna ex in-
ſipiẽtibus mulieribus: Si bona ſuſcepimus de manu do
mini,mala nõ ſuſtinebimus?O ſonum fortem,ô ſonum
dulcem. Quem non dormientem excitet ſonus iſte?
Quem non excitet pręſumptio in deo,vt aduerſus dia-
bolum ſecurus procedat in prælium, non ſuis viribus
obtenturus, ſed illius qui probat? Quia ipſe etiam tun-
dit,non enim faceret malleos de ſeipſo. De illius enim
diaboli pœna futura Propheta commemorans ait,Cõ-
Hiere.50. tritus eſt malleus vniuerſæ terræ. Malleum vniuerſæ
terræ diabolũ voluit intelligi.De ſeipſo malleo in ma-
nu dei poſito, id eſt, in poteſtate dei tunduntur ducti-
les tubæ,vt reſonẽt laudes dei.Videte quemadmodum
audeo dicere fratres mei, de iſto maleo etiam Apoſto-
2.Cor.12. lus tundebatur, In magnitudine, inquit,reuelationum
ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ ange-
lus ſatanæ qui me colaphizet.Ecce tunditur,videamus
Ibidem. quemadmodum ſonet,Propter quod,inquit,ter domi-
num rogaui, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Suffi-
cit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perfici-
I tur. Ego tubam,inquit, ille fabricator, perficere volo,
non perficiam niſi tundam: in infirmitate virtus perfi-
citur.Et audi iam ipſam tubam ductilem & bene ſonã-
Vbi ſupra. tem,Quando infirmor tunc potens ſum. Et ipſe Apo-
ſtolus tanquam Apoſtolus hærens Chriſto, hærens illi
dexteræ de qua tenetur malleus vt producat tubam,in
illa dextera poſitus fuerit, facit & ipſe de ipſo malleo:
1.Timo.1. dicit de quibuſdã quos tradidit ſatanę,vt diſcant non
blaſphemare. Tradidit malleo tundendos:male ſona-
bant antequam producerentur, forte producti & facti
tubę ductiles, amiſſa blaſphemia laudes domini ſonue-
runt. Hæ ſunt tubæ ductiles. Vox tubæ corneæ quid eſt?
Cornu excedit carnem, neceſſe eſt vt carnem ſuperan-
do ſit firmum: firmum ad perdurandum, & capax vo-
cis.Sed vnde hoc?Quia carnem ſuperauit.Qui vult eſſe
tuba cornea,ſuperet carnem.Quid eſt, ſuperet carnem?
Tranſcendat carnales affectus, vincat carnales libidi-
nes.Audi tubas corneas: Si autem reſurrexiſtis cũ Chri-
ſto,Apoſtolus dicit,quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chri-
Colo.3. ſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite,
non quæ ſuper terram. Quid eſt,quæ ſurſum ſunt quæ-
rite? Id eſt, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. K
Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc ita loque-
batur, Fratres non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, 1.Cor.3.
ſed quaſi carnalibus,tanquam paruulis in Chriſto, lac
vobis potum dedi, non eſcam: neque enim poteratis,
ſed nec quidem adhuc poteſtis: eſtis enim adhuc car-
nales.Ergo non erant tubæ corneæ, qui non exceſſerãt
carnem. Cornu & carni hæret, & carnem excedit, &
quanquam de carne oriatur, ſuperat carnem. Fies er-
go ex carnali ſpiritalis: adhuc carne calcas terram, &
ſpiritu erumpes in cœlum. In carne enim ambulantes, 2.Cor.10.
inquit, non ſecundum carnem militamus. Nam illud
quibus dixit Apoſtolus, non prætermittamus. Quid il-
lis ait, vnde probaret illos carnalia ſapere, & nondum
factos tubas corneas? Cum enim dicit vnuſquiſque 1.Cor.3.
veſtrum, Ego ſum Pauli: alius, Ego Appollo: alius au-
tem, Ego Cephæ, nónne carnales eſtis, & ſecundum
hominem ambulatis? Quid eſt autem Apollo? Quid
eſt autem Paulus? Miniſtri dei, per quos credidiſtis.
Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum
dedit. Vult illos ergo erigi à ſpe quam in homine po-
ſuerant, & contigere ſpiritalia Chriſti, vt poſſent eſſe
tubæ corneæ ſi ſuperarent carnem. Fratres, nolite in- L
ſultare fratribus, quos nondum conuertit miſericor-
dia dei: noueritis quia quandiu hoc facitis, carnem ſa-
pitis. Tuba non eſt illa quæ delectat aures dei. Inſul-
tationis tuba, infructuoſum bellum facit. Tuba cor-
nea te erigat aduerſus diabolum, non tuba carnea ad-
uerſus fratrem tuum. In tubis ductilibus, & voce tubæ
corneæ: *Iubilate in conſpectu regis domini.* Et vobis iubi-
lantibus & exultantibus in tubis ductilibus, & in voce
tubæ corneæ: quid ſequitur? *Commoueatur mare & ple-
nitudo eius.* Fratres prædicantibus veritatem apoſtolis,
tanquam tubis ductilibus & tubis corneis commotum
eſt mare, ſurrexerunt fluctus, creuerunt tempeſtates,fa-
ctæ ſunt perſecutiones Eccleſiæ. Vnde commotum
eſt mare? Cum iubilabatur deo, cum pſallebatur deo,
dei aures delectabantur, maris fluctus excitabantur.
Commoueatur mare, & plenitudo eius: *Orbis terra-
rum, & omnes habitantes in ea.* Commoueatur mare in
perſecutionibus, *Flumina plaudẽt manibus in idipſum.* Mo-
ueatur mare, & flumina plaudant manibus in ipſum.
Fiunt perſecutiones,& gaudent ſancti in domino.Vn-
de flumina plaudent manibus? Quid eſt plaudere ma-
nibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere eſt. Ma-
nibus, operibus. Quæ flumina? Quos deus fecit flumi- M
na, dando illis illam aquam ſpiritumſanctum: Si quis
ſitit,inquit, veniat & bibat: Qui credit in me, flumina Ioan.7.
aquæ viuæ fluent de ventre eius. Iſta flumina manibus
plaudebant, iſta flumina operibus gaudebant, & deum
benedicebant. *Montes exultabunt à facie domini quoniã ve-
nit,quoniam veniet iudicare terram.* Magni montes: Venit
deus iudicare terrã,& gaudent.Sunt enim montes qui
venturo domino iudicare terram contremiſcunt. Er-
go ſunt montes boni,ſunt montes mali: montes boni,
magnitudo ſpiritalis: montes mali, tumor ſuperbiæ.
Montes exultabũt à facie domini quoniam venit,quo-
niam veniet iudicare terram.Quare veniet,& quomo-
do veniet? Quoniã veniet iudicare terram. *Iudicabit
orbem terræ in iuſtitia, & populos in æquitate.* Gaudeant ergo
montes:ille enim non iniuſte iudicabit. Venturo forte
aliquo iudice homine cui non poteſt patere cõſcientia,
contremiſcunt homines etiam innocentes, ſi ab ipſo
expectant pręmium laudis,vel timent pœnam damna-
tionis:quando ille veniet qui falli non poteſt, gaudeãt
montes,

A montes, securi gaudeant, illuminabũtur ab eo, non dã-
Psal.95. nabuntur. Gaudeãt, quia veniet dominus iudicare or-
bem terrarum in æquitate: ac si montes iusti, gaudeot,
iniqui contremiscunt. Sed ecce nondum venit, quid
opus est vt tremant? Corrigantur, & gaudeant. In pote-
state tua est, quomodo expectes venturum Christum.
Ideo differt venire, vt cum venerit, non te damnet. Ec-
ce nondum venit, ille in cœlo est, tu in terra: ille differt
aduentum, tu noli differre consilium. Aduentus ipsius
dur⁹ est duris, mitis est piis. Vide ergo modo tu qui sis:
si durus, licet tibi mitescere: si mitis, iam gaude ventu-
rum. Christianus enim es. Ita, inquis. Credo quòd oras
Matth.6. & dicis, Adueniat regnum tuum. Optas vt veniat, quẽ
times ne veniat: corrige te, vt non ores contra te.

In Psalmum nonagesimumoctauum
Enarratio.

FRATRES, id etiam notum esse debet cha-
ritati vestræ, tanquam filiis Ecclesiæ & erudi-
tis in schola Christi, per omnes literas aoti-
quorum patrum nostrorum, qui scripserunt
verba dei & magnalia dei, nobis eos cõsulere voluisse,
qui futuri eramus hoc tempore, iam credentes in Chri-
B stum: qui opportuno tempore venit ad nos, primo hu-
milis, postea venturus excelsus. Primo enim venit ante
iudicem staturus, postea venturus est iudex sessurus, vt
ante illum stet pro merito suo genus humanum. Præ-
cesserunt autem illum multi præcones tanquam iudi-
cem magnum, & hunc adhuc in humilitate venturum.
Multi præcones præcesserunt adhuc nasciturũ de vir-
gioe Maria, futurum infantem, & sugiturum lac, futu-
rum paruulum, verbum dei per quod facta suot omnia.
Præcesserunt multi præcones, & dixerunt futura ista
tempora: sed ita dixerunt, vt quibusdam figuris rerum
tegerent sententias suas, ipsumq; velamen quo tecta est
veritas in libris antiquorum, tunc tolleretur, quando
iam ipsa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in
Psal.84. psalmo, Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo p-
spexit. Modo ergo tota intẽtio nostra est, quando psal-
mum audiuimus, quando prophetam, quando legem,
quæ omnia antequam veniret in carne dominus no-
ster Iesus Christus conscripta sunt, Christum ibi vide-
re, Christum ibi intelligere. Iotendat ergo nobiscum
charitas vestra ad istum psalmũ, & quęramus hic Chri-
stum. Vtique apparebit quærentibus & credentibus, qui
C primo apparuit non quærentibus: & non deseret dely-
derantes se, qui redemit neglig ẽtes se. Ecce de illo cœ-
pit psalmus, de illo dicitur: *Dominus regnauit, irascantur*
populi. Cœpit enim regnare dominus noster Iesus Chri
stus, cœpit prædicari postquam resurrexit à mortuis, &
Marc.16. ascendit in cœlum, posteaquam impleuit discipulos
Acto.2. suos fiducia spiritussancti, vt non timerent mortem,
quam ipse iam occiderat io se. In se ipse ergo cœpit
prædicari domious noster Iesus Christus, vt in illum
crederent qui salutem habere vellent, & irati sunt po-
puli qui idola colebant. Irascebantur qui colebãt quod
fecerunt, quia annunciabatur ille à quo facti sunt. Vti-
que ille annunciabat per discipulos suos seipsum, qui
illos volebat cõuerti ad eum à quo facti sunt, & auerti
ab eis quæ ipsi fecerant. Illi pro idolo suo irascebantur
domioo suo: qui si pro idolo suo irascerẽtur seruo suo,
damnandi erant. Melior enim seruus eorũ, quàm ido-
lum eorum: seruum enim eorum deus fecit, idolum eo-
rum faber fecit. Sic irascebantur pro idolo suo, vt irasci
non timerent domino suo: sed irascantur, prædictum
est, nõ iussum: in prophetia enim dicitur, Dominus re-
gnaoit, irascantur populi. Est quod fiat, & de populis D
irascentibus. Illi irascantur, & in ira ipsorum martyres
coronentur. Quid fecerunt annunciatoribus verbi ve-
ritatis, ouibus Christi circumeuntibus orbem terra-
rum, & compluentibus agrum dei? Quid illis fecerunt
qui irascebantur, nisi vt inter manus eorum caro affli-
geretur, & in manibus Christi spiritus coronaretur?
Nec ipsa caro quam persecutores occidere potuerunt
ita mortua est, vt in æternum interiret: habebit enim
tempus suum quo resurgat & ipsa, quia resurrectionem
carnis iam ostendit dominus in seipso, inde illam vo-
luit à nobis accipere, vt de nostra possemus non despe-
rare. Ergo fratres, caro seruorum quam occiderunt
cultores idolorum, & resurget in tempore suo: idola
quæ fregit Christus, nunquam iterum faciet faber. Au-
distis cum Hieremias legeretur ante apostolicam le-
ctionem, si autem apposuistis, vidistis ibi tempora præ- Hiere.10.
sentia quæ nunc agimus: dixit enim, Dij qui cœlum &
terram non fecerunt, pereaot de terra, & de sub cœlo.
Non dixit, Dij qui cœlum & terram non fecerunt, per-
eant de cœlo & de terra: quia nunquam fuerunt in cœ-
lo. Sed quid dixit: Dij qui cœlum & terram non fe-
cerunt, pereant de terra. Quasi respondit ad terram, E
& defuit quod responderet de cœlo, quia illi non fue-
runt in cœlo, ipsam terram bis dixit, quia ipsa est sub
cœlo. Pereant de terra & de sub cœlo, de templis suis.
Videte si non fit, si non ex magna parte iam factum
est. Quid enim remansit, aut quotum remansit? Ma-
gis remanserunt idola in cordibus paganorum, quàm
in locis templorum: ergo, Dominus regnauit, ira-
scantur populi: *Qui sedet super Cherubin.* Subaudis,
regnauit. *Commoueatur terra.* Iterum dixit, irascantur
populi. Quod enim dixit, Dominus: hoc repetiuit,
Qui sedet super Cherubin: & quod dixit, regnauit:
subaudire fecit in alio versu. Et quod ait, irascantur
populi: hoc dixit, commoueatur terra. Quid sunt e-
nim populi nisi terra? Quantum potest irascatur terra
ei qui iam sedet in cœlo. Fuit enim domious in terra,
& assumpsit terram in qua esset in terra. Induit se
carnem, & prior voluit pati irascentes populos. Ne
iram populorum timereot serui eius, prior illam pa-
ti voluit. Et quia necessaria erat ira populorum seruis
eius, vt à peccatis suis omnibus per ipsas tribulationes
curarentur & sanarentur, amarum poculum prior me-
dicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo domi- F
nus regnauit, irascantur populi: irascantur populi, quia
de ira ipsorum multa bona fecit deus. Illi irascuotur,
& serui dei purgantur: quia exercentur, coronantur.
Irascantur populi, qui sedet super Cherubin regnauit,
commoueatur terra. Cherubin sedes dei est, sicut scri-
pturæ tradunt, cœlestis quædam sedes sublimis, quam
nos non vidimus, sed verbum dei nouit illam: nouit
tanquam sedem suam, & ipsum verbum dei & spiritus
dei dixit seruis dei vbi sedeat deus: non quia sic sedet
deus quomodo homo: sed si vis vt sedeat in te deus, si
bonus eris, sedes dei eris: sic enim scriptum est, Sedes
sapientiæ, anima iusti. Thronus enim, latine sedes di-
citur. Nam & ipsum Cherubin interpretati sunt qui-
dam quid diceretur latine, qoi nouerunt linguam il-
lam Hebræam, quia Hebræa lingua dictum est Cheru-
bin, & dixerunt esse Cherubin plenitudinem scientiæ.
Ergo quia deus superat omnem scientiam, super pleni-
tudinem scientiæ sedere dicitur. Sit in te ergo plenitu-
do scientiæ, & eris & tu sedes dei: sed forte dicturus es,
Et quando in me erit plenitudo scientię? Et quis potest
ad tantum

G ad tantum culmen peruenire, vt sit in illo plenitudo
scientiæ? Putas hoc velle deum, vt sit in nobis ista ple-
nitudo scientiæ, vt nouerimus, aut quot sint stellæ, aut
quot sint grana, nõ dico arenæ, sed tritici, aut quot po-
Matth.10. ma pendeant in arbore? Ille nouit omnia, quia capilli
nostri numerati sunt deo: sed alia est plenitudo scien-
tiæ quam voluit hominem nosse. Ad legem dei perti-
net scientia, quam te voluit habere. Et quis potest, forte
dicas mihi, perfecte nosse legem, vt habeat in se pleni-
tudinem scientiæ legis, & possit esse sedes dei? Noli tur
bari, breuiter tibi dicitur quid habeas, si vis habere ple-
nitudinem scientiæ, & esse sedes dei: ait enim Aposto-
Roma.13. lus, Plenitudo autem legis charitas. Quid ergo est? Per-
didisti totam excusationem. Interroga cor tuum, vide
vtrum habeat charitatem. Si est ibi charitas, est ibi ple-
nitudo legis: iam in te habitat deus, sedes dei factus es.
Irascantur populi. Quid facient irascentes populi ei
qui factus est sedes dei? Qui contra te sæuiant atten-
dis, qui in te sedeat non attendis. Cœlum factus es, &
terram times? Dicit enim alio loco scriptura dominũ
Esaia.66. deum nostrum dicere, cœlum mihi sedes est. Si ergo
& tu habendo plenitudinem scientiæ, & habendo cha
H ritatem vtique sedes dei factus es, cœlum factus es. Non
enim hoc cœlum, quod oculis his nostris suspicimus,
valde preciosum est deo. Cœlũ dei, animæ sanctæ sunt:
cœlum dei, mentes angelorum sunt, & omnes mentes
seruorum eius. Ergo irascantur populi, commoueatur
terra, quid facturi, aut quid factura sedi dei & cœlo, vbi
sedet deus? *Dominus in Sion magnus, & excelsus est super om-
nes populos.* Dominus in Sion magnus & excelsus est.
Ergo si obscurum tibi erat, quia dictum est, qui sedet
super Cherubin, nesciebas quid est Cherubin, & forte
tibi figurabas animo quandam cathedram cœlestẽ, in-
gentem, gemmatam, & ipsam dicebas Cherubin, car-
nali sensu volitans per phantasmata. Dictum est tibi,
quia Cherubin plenitudo scientiæ est, & dictum est,
quia plenitudo scientiæ, non cuiuslibet scientiæ, sed
plenitudo scientiæ legis vtilis est homini. Et ne despe-
rares, de ipsa scientia legis, breuiter tibi dictum est, ple-
Roma.13. nitudo legis est charitas. Habeto ergo charitatem in
deum & in proximum, & eris sedes dei, pertinebis ad
Cherubin. Sed si adhuc non intelligis, audi quid se-
quatur, Dominus in Sion magnus: quem tibi dixit su-
I per Cherubin, In Sion magnus est. Iam quære quid
est Sion? Sion nouimus ciuitatem dei esse. Sion dicta
est ciuitas quæ est Hierusalem, dicta autem ex interpre-
tatione quadam nomen accipiens, quia Sion specula-
tio dicitur, id est, visio & contemplatio. Speculari e-
nim prospicere est, vel conspicere, vel intendere vt vi-
deas. Est autem Sion omnis anima, si intendit vide-
re lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit,
tenebratur: si ad lucem illius attenderit, illuminatur.
Quia tamen manifestum est Sion ciuitatem dei esse,
quæ est ciuitas dei nisi sancta Ecclesia? Homines enim
amantes se inuicem, & amantes deum suum qui in il-
lis habitat, faciunt ciuitatem deo, quia lege quadam ci-
uitas continetur. Lex ipsa eorum, charitas est, & ipsa
1.Ioan.4. charitas deus est: aperte enim scriptum est, Deus cha-
ritas est. Qui ergo plenus est charitate, plenus deo est:
& multi pleni charitate, ciuitatem faciunt deo. Ista ci-
uitas dei vocatur Sion: ergo Ecclesia est Sion. In illa
ergo est magnus deus, in illa esto, & non erit præter
te deus. Cum autem fuerit in te deus, quia tu factus es
de Sion, membrum de Sion, ciuis de Sion, pertinens
ad societatem populi dei, excelsus in te erit deus super
omnes populos. Super illos qui irascuntur, aut super il- K
los qui irascebantur? Putatis enim quia tunc irascebban-
tur, & modo non irascuntur? Irascebantur tunc, sed
quia plures erant, aperte irascebantur: modo quia pau-
ci facti sunt, occulte irascuntur. Interim fracta est au-
dacia, finietur & iracundia. Putatis enim fratres, quia
illi quorum hesterno die organa concrepabant, non
irascuntur de ieiuniis nostris? Non autem eis irasca-
mur, sed pro eis ieiunemus: dixit enim nobis dominus
deus noster qui sedet in nobis, ipse nobis mandauit vt
oremus pro inimicis nostris, oremus pro persequenti- *Matth.5.*
bus nos: & cum hoc facit Ecclesia, prope finiti sunt per-
secutores. Exaudita est enim cum hoc faceret, & exau-
ditur cum hoc facit: præualebant malo suo, finiti sunt
bono suo. Quomodo finiti sunt vultis nosse? Mandu-
cati sunt ab Ecclesia. Quæris illos in se & non inuenis,
quære in ea quæ illos manducauit, & in visceribus eius
inuenientur. Transeuntes enim ad Ecclesiam Chri-
stiani facti sunt, perierunt persecutores, creuerunt præ-
dicatores. Ideo per dies festos ipsorum quia videmus
eos qui relicti facti sunt insanire adhuc in voluntati-
bus suis malis & peruersis, rogamus pro illis deum, vt
qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius au- L
diant vocẽ dei: non enim quod sonat sine ratione de-
lectat aurem, & verbum dei nõ delectat cor? Sed ideo
pro illis oramus, quando diebus illorum festis nos ie-
iunamus, vt fiant sibi ipsi spectaculum: quando enim vi
derint se, displicebunt sibi: sed ideo non sibi displicẽt,
quia non se attendunt. Ebrius non sibi displicet, sed so
brio displicet. Da hominem qui iam iocundatur, in
domino viuit, grauiter suspirat in illam pacem æter-
nam quam illi promisit deus, & vide quia quando re-
spexerit hominem saltantem ad organum, plus illum
dolet insanientem, quàm phreneticum febrientem. Er-
go si nouimus mala illorum, quia de ipsis malis & nos
liberati sumus, doleamus illos: & si dolemus illos, ore-
mus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis.
Non enim nos nostra ieiunia celebramus per dies fe-
stos illorum. Alia sunt ieiunia nostra quæ celebramus *Ieiunium*
per dies paschæ futuros, per alia atque alia quæ solen- *ante pa-*
nia nobis sunt in Christo: per istos autem dies ad hoc *scha.*
ieiunamus, vt quando ipsi lætantur, nos pro illis gema-
mus. Lætitia enim sua admonent dolorem nostrum, &
faciũt nos recordari quàm miseri sint adhuc. Sed quia M
videmus multos inde liberatos vbi & nos fuimus, nec
de illis desperare debemus. Et si adhuc irascuntur, nos
oremus: & si adhuc commouetur particula terræ quæ
remansit, nos permaneamus in gemitu pro ipsis, vt &
illis deus tribuat intellectum, & nobiscum audiant vo-
ces istas, de quibus modo gaudemus. Dominus in Sion
magnus, & excelsus super omnes populos. *Confitean-
tur nomini tuo magno.* Ipsi omnes populi super quos ma-
gnus es in Sion, iam confiteantur nomini tuo magno.
Paruum fuit nomen tuum quando irascebãtur, factum
est magnum, iam confiteantur. Quomodo dicimus
paruum fuisse nomen Christi antequam præclare dif-
famaretur Christus quia nomen ipsius fama ipsius di-
citur. Paruum nomen erat, iam modo nomẽ magnum
factum est. Quæ gens est quæ non audiuit nomen Chri
sti? Iam ergo magno nomini tuo confiteantur popu-
li, qui ante paruo nomini tuo irascebantur. Confitean-
tur nomini tuo magno. Quare cõfiteantur? *Quoniam
terribile & sanctum est.* Ipsum nomen tuum terribile &
sanctũ est. Sic prædicatur crucifixus, sic prædicatur hu-
miliatus, sic prædicatur iudicatus, vt veniat & excel-
sus,

A ſus,veniat viuus in virtute,veniat vt iudicaturus. Mo-
do parcit populis blaſphemantibus, quia patientia dei
Roma.2. ad pœnitentiã te adducit: non enim qui modo parcit,
ſemper habet parcere:aut qui modo prædicatur, vt ti-
meatur,non eſt venturus vt iudicet? Venturus eſt fra-
tres mei,venturus eſt, Timeamus illum,& ſic viuamus
vt ad dexteram illius inueniamur. Venturus eſt enim
Matth. 25. & iudicaturus,vt alios ponat ad ſiniſtram,alios ad dex
teram. Et nõ illud facit ipſe quomodocunque vt erret
forte in hominibus, vt qui ad dexteram ponendus eſt,
ad ſiniſtram ponatur: aut qui ad ſiniſtram debet ſtare,
errante deo ad dexterã ponatur. Non enim poteſt er-
rare,vt ibi ponat malũ, vbi ponere debet bonum: nec
ibi ponat bonum, vbi debet ponere malum. Si errare
non poteſt, nos erramus ſi non timemus: ſi autem ti-
muerimus modo,tunc quod timeamus nõ habebimus:
quoniam terribile & ſanctum eſt. *Et honor regis iudiciũ*
diligit. Sic ergo timeant eum populi vt corrigant ſe,
non quaſi multum præſumentes de miſericordia ipſi*,
dimittant ſe,& male viuant: diligit enim miſericor-
diam,ſed diligit & iudiciũ. Quæ eſt miſericordia? Vt
B modo prædicet tibi veritatem, vt modo clamet ad te
vt cõuertaris. Parua miſericordia eſt,quia vixiſti in ma-
lis factis, & adhuc non te tulit cum peccares? Vt cre-
dẽti ignoſceret peccata tua,parua miſericordia eſt? Pu
tas quia ſic ſemper erit miſericordia vt neminem pu-
niat? Noli ſic putare, terribile & ſanctum nomen eius,
& honor regis iudicium diligit. Iniuſtum eſt enim iu-
dicium,& omnino non eſt iudicium, niſi merita red-
2.Corin. 5. dantur ſua vnicuiq; quemadmodum quiſque geſsit in
corpore,ſiue bonum,ſiue malum: & honor regis iudi-
ciũ diligit. Ergo timeamus, ergo faciamus iuſtitiã, er-
go faciamus æquitatem. Sed quis facit æquitatem? quis
facit iuſtitiam? Homo peccator,homo iniquus,homo
peruerſus,homo auerſus à luce veritatis? Quid debet fa
cere homo? Conuertere ſe tantum ad deum, vt ipſe in
illo formet æquitatem, quam ipſe formare non poteſt,
ſed deformare. Idoneus eſt homo ad vulnerãdum ſe,
nunquid idoneus eſt ad ſanandum ſe? Quando vult ę-
grotat,non quãdo vult ſurgit. Si vult viuat intemperã-
ter vel in frigore vel in calore, eo die ægrotat quo vo-
C luerit. Cum autem viuẽdo intemperanter cœperit æ-
† al. Qui æ- grotare,ſurgat quãdo vult. Quieuit † quãdo voluit,ſur
grotauit. gat ſi poteſt quando vult. Vt iaceret ægrotus intempe-
rantiam ſuam habuit neceſſariam, vt ſurgat autem ne-
ceſſariam habet artificis medicinã. Sic ergo vt peccet
homo,ipſe ſibi ſufficit ad peccandũ:vt iuſtificetur non
ſibi ſufficit, niſi ab illo iuſtificetur, qui ſolus eſt iuſtus.
Vt ergo ſe illi homines dent formandos ad iuſtitiam,
cũ terruiſſet populos pſalmus iſte & dixiſſet,Confiteã-
tur nomini tuo magno:quoniam terribile & ſanctum
eſt,& honor regis iudiciũ diligit: veluti quærentes iam
populos territos quomodo iuſti viuere debeant, quia
in ſeipſis non poſſunt habere iuſtitiam,commendauit
illis & plaſmatorem iuſtitiæ illorũ, & ſecutus ait, *Tu*
paraſti æquitatem, iuſtitiam & iudicium in Iacob tu feciſti. De-
bemus enim & nos habere iudicium, debemus habere
iuſtitiam:ſed ille in nobis facit iudicium & iuſtitiam,
qui nos fecit in quibus faceret. Quomodo & nos debe-
mus habere iudicium & iuſtitiam? Iudiciũ habes quan-
do diſcernis malum à bono: iuſtitiam autem quando
ſequeris bonum,& declinas à malo. Diſcernendo iudi
cium habes,faciendo iuſtitiam habes. Declina à malo,
Pſal. 36. ait,& fac bonum,quære pacem & perſequere eam. Pri-
mo debes habere iudicium,& poſtea iuſtitiam. Quod

iudicium? Vt primo iudices,quid ſit malum,& quid ſit D
bonum. Et quam iuſtitiam? Declines à malo, & facies
bonum:hoc autem nõ à te habebis, quia vide quid di-
xit, Iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti. *Exaltate*
dominum deum noſtrum. Vere exaltate,bene exaltate. Lau-
demus & exaltemus illum qui fecit ipſam iuſtitiam,
quam habemus ipſe in nobis fecit. Quis enim in nobis
fecit ipſam iuſtitiam,niſi qui nos iuſtificauit? De Chri-
ſto autem dictum eſt, qui iuſtificat impium. Nos ergo *Roma.4.*
impij, ille iuſtificator, quando & ipſam iuſtitiam ipſe
in nobis fecit, qua illi placeamus, vt ad dexteram nos
ponat & non ad ſiniſtram, vt dicat ad dexteram poſi-
tis, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod
vobis paratum eſt ab initio mundi: non autem ponat
ad ſiniſtram inter eos quibus dicturus eſt, Ite in ignem *Matth. 25.*
æternum qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui in *Concor.2.*
nobis coronaturus eſt nõ merita noſtra, ſed dona ſua, *ſen.diſ.27.*
quantum debet exaltari? Exaltate dominum deum no- *ex muneri-*
ſtrum. *Et adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.* *bus.*
Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Sup-
pedaneum dicitur ſcabellum. Quod dicunt Græci
ὑποπόδιον, dixerunt Latini ſcabellum: & alij dixerũt E
ſuppedaneum. Sed videte fratres, quid nos iubeat a-
dorare. Alio loco ſcriptura dicit, Cœlum mihi ſedes *Eſa.66.*
eſt,terra autem ſcabellum pedum meorum. Ergo terrã
nos iubet adorare quia dixit alio loco,quòd ſit ſcabel- *Matth.5.*
lum pedum dei? Et quomodo adorabimus terram, cũ
dicat aperte ſcriptura, Dominum deum tuum adora- *Deute.6.*
bis:& hic dicit, Adorate ſcabellum pedum eius? Expo- *Matth.4.*
nens autem mihi quid ſit ſcabellum pedum eius,dicit,
Terra autem ſcabellum pedum meorũ. Anceps factus
ſum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit
cœlum & terram. Rurſum timeo non adorare ſcabel-
lum pedũ domini mei,quia pſalmus mihi dicit, Ado-
rate ſcabellum pedum eius. Quæro quid ſit ſcabellum
pedum eius, & dicit mihi ſcriptura, Terra ſcabellum
pedum meorum. Fluctuans cõuerto me ad Chriſtum,
quia ipſum quæro hic, & inuenio quomodo ſine im-
pietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabel-
lum pedum eius. Suſcepit enim de terra terram, quia
caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. *3.ſẽ.diſ. 9.*
Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem *ca.aliis aũt*
nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem *in fine.*
illam carnem manducat niſi prius adorauerit, inuen- F
tum eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pe- *Luca.1.*
dum domini,& nõ ſolũ non peccemus adorãdo, ſed *Ioan.6.*
peccemus non adorãdo. Nunquid autem caro viuifi- *De Conſe.*
cat? Ipſe dominus dixit, cum de ipſa commendatione *diſt.2.cap.*
eiuſdem terræ loqueretur, Spiritus eſt qui viuificat, ca- *Acceſſerũt*
ro autem nihil prodeſt. Ideo & ad terrã quamlibet cũ *Ioan.6.*
te inclinas atque proſternis, non quaſi terram intuea-
ris,ſed illum ſanctum cuius pedum ſcabellum eſt quod
adoras,ꝑpter ipſum enim adoras:ideo & hic ſubiecit,
Adorate ſcabellũ pedũ eius,quoniam ſanctũ eſt. Quis
ſanctus eſt? In cuius amore adoras ſcabellũ pedũ eius.
Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in car-
ne,& à ſpiritu non viuificeris:ſpiritus enim, inquit, vi- *Ibidem.*
uificat,caro autem nihil prodeſt. Tunc autem quando
hoc dominus cõmẽdauit,de carne ſua locutus erat: &
dixerat,Niſi quis manducauerit carnẽ meã,non habe-
bit in ſe vitam æternã. Scãdalizati ſunt quidã diſcipu-
li eius,ſeptuaginta fermè, & dixerũt, Durus eſt hic ſer-
mo,quis poteſt hoc intelligere? Et receſſerunt ab eo,& *Ibidem.*
amplius cum eo nõ ambulauerunt. Durum illis viſum
eſt quod ait,Niſi quis manducauerit carnem meã,non

G habebit vitam æternam: acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitauerũt, & putauerunt quod præcisurus esset dominus particulas quasdã de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si duri nõ essent, sed mites essent, dicerent sibi, Non sine causa dicit hoc, nisi quia est ibi aliquod sacramentum latens: manerent cum eo lenes, non duri, & discerent ab illo, quod illis discedẽtibus qui remanserunt didicerunt. Nam cũ remansissent cum illo discipuli duodecim, illis recedẽtibus, suggesserunt illi tanquam dolentes illorum mortem, quod scandalizati sunt in verbo eius, & recesserũt. Ille autem in- *Ioan.6.* struxit eos, & ait illis, Spiritus est qui viuificat, caro autẽ nihil prodest. Verba quę locutus sum vobis, spiritus est & vita. Spiritaliter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod videtis mãducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigẽt. Sacramẽtum aliquod vobis commendaui, spiritaliter intellectum viuificabit vos: Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Exaltate dominũ deum nostrum, & adorate scabellum H pedum eius, quoniam sanctum est. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius, Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.* Isti antiqui Moyses, & Aaron, & Samuël serui dei magni apud antiquos. Nostis quia Moyses eduxit in virtute dei populum Israël ex Aegypto per rubrum mare, & duxit in eremo, & quanta mirabilia fe- *Exod.14.* cerit in illo tempore deus per manum Moysi, nouerũt omnes qui istas scripturas libenter audiunt in Ecclesia, vel apud se legunt, vel quoquo modo didicerunt. Aa- *Exod.28.* ron frater ipsius fuit quem ordinauit etiam sacerdotẽ: & ibi quidẽ nõ videtur sacerdos esse, nisi Aaron. Aperte enim in illis literis Aaron nominatur sacerdos dei: de Moyse non ibi dicitur quòd sacerdos erat: sed si hoc non erat, quid erat? Nunquid maior sacerdote esse poterat? Expropriat Psalmus iste, quia & ipse sacerdos erat, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Ergo erant illi domini sacerdotes. Postea Samuël iam in li- *1.Reg.16.* bro Regnorum legitur. Iste est Samuël temporibus Dauid: nam & ipse vnxit sanctum Dauid. Samuël ab initio ætatis suæ in templo creuit. Mater eius sterilis fuit, I volens habere filium, orauit ad dominum cum gemitu magno, & petens vt daret ei deus filium: ostendit quia non carnaliter habere voluit quem natum illi dedit, qui eum esse voluit: vouit enim eum domino deo, & ait, Si mihi masculus natus fuerit, templo tuo seruiet: & ita fecit, Natus sanctus Samuël fuit apud matrem tempore lactis, mox vt eum ablactauit, dedit in templũ, vt ibi cresceret, ibi roboraretur in spiritu, ibi deo seruiret. Factus est Samuël sacerdos magnus, sacerdos sanctus illo tempore, Cõmemorat istos, & per istos omnes sanctos nos vult intelligere. Quare autem hic illos nominauit? Quoniam diximus Christum hic nos debere intelligere: aduertat sanctitas vestra: dixit superius, Exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellũ pedum eius, quoniam sanctum est, commendãs quendã, id est, dominum nostrum Iesum Christũ, cuius scabellum pedum adorandum est, quia carnem assumpsit, in qua appareret generi humano, & volens nobis ostendere & antiquos patres ipsum prædicasse, quia ipse est verus sacerdos dominus noster Iesus Christus, cõmemorauit istos: quia in colũna nobis loquebatur ad eos deus. Quid est in columna nubis? Loquebatur per figuras. Si enim in quadam nubecula loquebatur, obscura illa dicta nescio quem manifestum præsignabant. Ille K autem nescio quis, iam non est nescio quis, quia scitur à nobis, dominus noster Iesus Christus. Moyses & Aarõ in sacerdotibus eius, & Samuël inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant dominum & ipse exaudiebat eos, in colũna nubis loquebatur ad eos. Qui primo loquebatur in colũna nubis, ipse nobis locutus est in scabello pedũ suorum, id est, in terra assumpta carne, vnde adoramus scabellum pedum eius, quoniam sanctũ est. Ipse de nube loquebatur, quod tunc non intelligebatur: locutus est in scabello pedum suorum, & intellecta sunt verba nubis eius. In columna nubis eius loquebatur ad eos. Attendamus ergo fratres, videte quos & quales sanctos nominauerit. *Custodiebãt testimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis.* Custodiebant certe, Intendite. Custodiebant testimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis. Hoc dicit, & negari non potest. Nihil ne habebant peccati? Quomodo? Quando custodiebant præcepta eius, custodiebant testimonia eius. Videte quales nos velit formari, ne quasi de perfecta iustitia præsumamus. Ecce Moyses & Aaron in sacerdo- L tibus eius, & Samuël in his qui inuocant nomen eius, ad quos de colũna nubis loquebatur. Iam aperte illos exaudiebat, qui custodiebant testimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis. *Domine*, inquit, *deus noster tu exaudisti eos, deus tu propitius fuisti illis.* Propitius non dicitur deus, nisi peccatis: quando dat veniam tunc dicitur propitius. Et quid habebat in istis quod vindicaret vt esset propitius? Ignoscendo propitius fuerat, propitius erat donando peccata, propitius fuerat & vindicando. Quid enim sequitur? Tu propitius fuisti illis. *Et vindicans in omnes affectiones eorum.* Etiã vindicans propitius fuisti: non solum donans peccata, sed etiam vindicans propitius fuisti. Videte fratres mei, quid hic commendauit aduertite: illi deus irascitur, quem peccantem non flagellat. Nam cui vere propitius est, non solum donat peccata ne noceant ad futurum seculum, sed etiam castigat, ne semper peccare delectet. Agite fratres, quomodo in illis vindicatum est si quæramus, aderit dominus vt dicam. Quæramus enim tres istas personas, Moysen, Aaron, & Samuëlem, & quomodo in eis vindicatum sit, quia dixit, Vindicans in omnes affectiones eorum. Vtique eas M affectiones dicens eorum, quas dominus nouerat in cordibus eorum, quas homines non nouerant. Etenim sine querela hominũ versabantur in medio plebis dei. Sed quid dicimus, quia Moyses habuit primam vitam fortasse peccatricem? Nam & percusso homine, fugit *Exod.2.* de Aegypto. Habuit & Aaron primam vitam quæ displiceret deo: nam ipse insanienti populo & quærenti *Exod.32.* idolum, permisit vt fieret, & factũ est populo dei idolum quod adoraret. Samuël quid fecit infans ad tem- *1. Reg. 1. & 3.* plum datus? Omnes ætates suas inter sancta sacramenta dei peregit, ab ineunte ætate famulus dei. Nihil vnquam dictum est de Samuële, nihil ab hominibus. Nouerat ibi forte deus aliquid quod purgaret: quia & quod perfectum iam videtur hominibus, illius perfectioni adhuc imperfectum est. Pleraque faciunt artifices, & ostendunt imperitis, & cum iam iudicauerint imperiti esse perfecta, expoliunt illa artifices qui nouerunt adhuc quid illis desit, vt mirentur homines tantam expoliationem rebus accidisse, quas iam perfectas pronunciauerunt. Fit hoc & in ædificiis, & in picturis, & in vestibus, & propè in omni genere artium. Primo iudicãt illud iam quasi perfectum esse, vt oculi eorum amplius

A nihil desiderent. Sed aliud iudicat oculus imperitus, aliud iudicat artificis regula. Sic & illi sancti versabantur ante oculos dei, tanquam sine culpa, tanquam perfecti, tanquam angeli: nouerat autem quid illis deesset, qui vindicabat in omnes affectiones eorũ. Vindicabat autẽ non irascens, sed propitius, ad hoc vindicabat vt perficeret cœptũ, nõ vt dãnaret electũ. Vindicans ergo in omnes affectiones eorũ erat deus. Quomodo vindicauit in Samuele? vbi est vindicta ipsa? Hoc dico, vt nouerint Christiani qui iam hinc cognouerunt Christum, ad quos venit in scabello pedum suorũ, quos ita dilexit, pro quibus sanguinem fudit, nouerint quomodo vapulent, cum multũ profecerint. Quærimus vindictam in Moyse, propè nullã habet, nisi quod ad extremum ait illi deus, Ascende in montem & morere:
Deute.32. ait seni, morere. Iam peregerat ætates suas, nunquid nunquam erat moriturus? Qualis illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suã, vt diceret, Non intrabis in terram promissionis, quã intraturus erat populus. Quandam figuram quomodo gerebat Moyses. Nam qui in B regnum cœlorum intrauit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promissa, vt vmbram ostenderet & transiret? Nonne multi perfidi intrauerunt in illam terram? nõnne in illa terra viuentes multa mala fecerunt, & deum offenderunt? nonne & idololatriam secuti sunt in illa terra? Magnum erat non dedisse terram istam Moysi? Sed Moyses voluit gestare figuram eorum qui sub lege erant, quia per Moysen data est lex, & ostendit eos qui sub lege esse vellent, & sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moysi figura erat, non pœna. Seni mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quò intrauerunt indigni? De Aaron autem quod dictum est, Mor-
Nume.20. tuus est & ipse senex, filij sui successerũt ei in sacerdotio: filius eius postea sacerdotium administrauit. Quo-
1.Reg.8.& 25. modo & in istum vindicauit? Samuel & ipse sanctus senex mortuus est, relictis filiis successoribus suis. Quid est quod in illis vindicatum est quæro, & secundum homines non inuenio: secundum autem quod scio pati seruos dei, quotidie in illos vindicabatur. Legite & videte vindictas, sed qui proficitis: forte vindictas quo C tidie patiebantur, populos contradicẽtes, quotidie patiebantur inique viuentes, & inter illos viuere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta: Nondum proficit cui parua est. Tantum te enim torquet iniustitia aliena, quantum recesseris à tua. Cum enim fueris frumentum, id est, herba bona de semine bono, semine filius regni, cum cœperis fructũ dare, tunc tibi apparebunt zizania: cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerũt zizania. Cum cœperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quasi separari à te malos, & separare ab Ecclesia omnes malos, respondebit tibi domini senten-
Matth.13. tia, Sinite vtraque crescere vsque ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum: ex sententia domini necesse est parcere zizaniis, ex conditione serui necesse erit viuere inter zizania. Separare ea non potes, tolerare tibi necesse est. Vide quãtas plagas in corde patiaris, qui corpore & corde integro inter malos versaris. Probabitis quicunque profeceritis, probabitis quicunque iam proficitis. Tolerãda sunt ergo ista, & forte hoc pertinet ad illud:
Luca.12. Seruus qui nouit voluntatem domini sui, & non facit digna, plagis vapulabit multis. In multis enim quantũ

nobis innotescit voluntas dei, etiam reatus noster in- D notescit nobis: & quanto ille nobis innotescit, tanto plus imus in fletus & lachrymas. Videmus enim quàm sit iustum quod de nobis exigat deus, in quanta adhuc imperfectione iaceamus, & fit in nobis quod dictum est, Qui apponit scientiã, apponit dolorem. Ecce abun- Eccles.1. det in te charitas, & plus dolebis peccantem. Quãto in te maior charitas est, tanto amplius te torquebit, quem toleras, non torquebit tanquam irascentem illi, sed tãquam dolentem pro illo. Vide Paulum Apostolũ quid patiebatur. Vidit quis quid patiebat, præter illa, inquit, quæ extrinsecus sunt. Dixit enim multa quæ patieba- 2.Corin.11. tur, & cœpit dicere interiora, præter illa quæ extrinsecus erant, quæ patiebatur à malis persecutoribus Christi, incursus in me quotidianus, sollicitudo omniũ Ecclesiarũ. Et vide qualis sollicitudo, quàm paterna, quàm materna. Videte quomodo cædebatur, vt vindicaretur in omnes affectiones eius. Dicimus affectiones eius in quas vindicabat deus, Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille & stimulum carnis E angelum satanę, à quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat deus vindicans in omnes affectiones eius. Quæ sunt affectiones in quas sic vindicat? Ipse exposuit, ipse dixit: In magnitudine, inquit, reuelationum 2.Corin.12. ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Tam perfectus erat, vt tamen timendum esset ne extolleretur: nam non poneret deus medicamentum, vbi vulnus nõ esset. Et rogauit vt tolleretur, æger ille rogauit vt auferretur medicamen. Propter quod ter dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, id est, stimulum carnis à quo colaphizabatur, aliquẽ forte dolorẽ corporis. Rogaui, inquit, Ibidem. vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nã virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quẽ curo, nõ mihi det qui ægrotat consilium: Tanquã emplastrum mordax vrit te, sed sanat te. Rogat medicũ, vt tollat emplastrum, & nõ tollit nisi cum fuerit sanatum quò posuerat. Virtus in infirmitate perficitur. Ergo fratres quicunque in Christo proficimus, nos non putemus sine flagello profecturos: † quia quamtũlibet †al. futuros proficiamus, nouit ipse peccata nostra, aliquãdo & no F bis ostendit illa, & videmus & nos peccata nostra. Et cum inter tales homines versari cœperimus, vt iam homines quod in nobis reprehendant non inueniant, reprehendit ille adhuc qui nouit omnia, & vindicat in omnes affectiones, quia propitius est nobis. Nam si nõ vindicet & deserat, perimus. Deus tu propitius fuisti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. *Exaltate dominum deum nostrum.* Iterum exaltemus illum, quia bonus est: & cum fuerit, quomodo laudandus est, quomodo exaltãdus est? Tu potes hoc exhibere filio tuo, & deus non potest? Non enim bonus es quãdo blandiris filio tuo, & malus cum cædis filium tuum? Et cum blãdiris, pater es: & cum cædis, pater es. Ideo blandiris ne deficiat: ideo cædis, ne pereat. Exaltate dominum deum nostrum. *Et adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus deus noster.* Quomodo superius dixit, exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: intelleximus quid sit adorare scabellum pedum eius: sic & modo post exaltationem domini nostri Iesu Christi, ne quis illum præter montem eius exaltet, commendauit & montem ipsius. Mons ipsius qui est? Legimus alibi de

G hoc monte, quia lapis fuit præcisus de monte sine manibus, & confregit omnia regna terræ, & creuit lapis ipse. Danielis visio est ista quam narro. Creuit lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, & factus est, inquit, mons magnus, ita vt impleret vniuersam faciem terræ. In ipso monte magno adoremus, si exaudiri volumus. Hæretici non adorant in isto monte, quia mons iste impleuit vniuersam faciem terræ: hæserunt in parte, & totum amiserunt. Si agnoscant Ecclesiam catholicam adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim lapis ille qui præcisus est de monte sine manibus iam videmus quantum creuerit, & quātas regiones terræ occupauerit, & vsque ad quas gentes peruenerit. Quid est mons vnde præcisus est lapis sine manibus? Regnum Iudæorum. Primo quòd colebāt vnū deum, inde præcisus est lapis ille dominus noster Iesus Christus: ipse dictus est lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Lapis iste præcisus de monte sine manibus, confregit omnia regna terrarum. Videmus confracta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ erant omnia regna terræ? Regna idolorum, regna dæmoniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis

Danie. 2.

Psal. 117.

H hominibus. Vbi est regnum eius? Regnabat Mercurius in multis hominibus: vbi est regnum eius? Fractum est, redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille regnabat. Regnum Veneris quod erat Carthagini, vbi nunc est regnum cœleste? Lapis ille fregit omnia regna terrarum, lapis præcisus de monte sine manibus. Quid est præcisus de monte sine manibus? Natus de gente Iudæorum sine opere hominum. Omnes enim qui nascuntur, de opere maritali nascuntur, ille de virgine natus, sine manibus natus est: per manus enim opus humanum significatur, quò manus humanæ nō accesserunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fœtus tamē fuit. Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille, creuit, & crescendo fregit omnia regna terrarum. Factus est autem mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Hæc est Ecclesia catholica, cui vos communicare gaudete. Illi autē qui non communicant ei, quia præter ipsum montem adorant & laudāt deum, nou exaudiuntur ad vitam æternam, & si ad quædam temporalia exaudiantur. Non sibi ergo blandiantur,

I quia eos in quibusdam exaudit deus: nam & paganos exaudit in quibusdam. Nonne clamant pagani ad deum, & pluit? Quare? quia facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Noli ergo gloriari pagane, quia te clamāte ad deum, pluit deus, qui super iustos & iniustos pluit. Audiuit te ad temporalia, non te audit ad æterna, nisi in monte sancto eius adoraueris. Adorate dominum in monte sancto eius, quoniā sanctus est dominus deus noster. Hæc de psalmo sufficiant charitati vestræ, quantum dominus donauit locuti sumus. Ecce quicquid loquimur in nomine dei, quoniam dei est loquētis per nos, imber dei est, videte vos qualis terra sitis. Nam quando pluuia venit super terram, si bona terra est, fructus bonos parit: nam si mala terra est spinas parit: pluuia tamen dulcis est, & super fructus & super spinas. Qui istis verbis audiuis, peior factus fuerit, & spinas de pluuia generauerit, ignem speret, pluuiam non accuset. Qui autem melior factus fuerit, & fruges de bona terra generauerit, horreum speret, pluuiam laudet. Aut quid sunt nubes, aut quid est pluuia, nisi dei misericordia omnia facientis circa eos quos diligit, & quibus donauit vt ab eis diligatur.

Matth. 5.

K

In Psalmum XCIX. Enarratio.

PSALMVM fratres cum cantaretur audistis, breuis est, nec obscurus: quasi securitatem dederim ne laborem timeatis. Videamus tamen attentius, & quanto liberius, tanto diligentius quid sibi velint eaipsa quæ aperte sonant, vt quantum dominus donare dignatur, spiritaliter itelligatur. Vox dei quolibet organo sonans, tamen vox dei: neque enim delectat aures eius, nisi vox eius. Nam & nos cū loquimur, tunc eum delectamus, cū ipse deus nobis loquitur. Psalmus in confessione sic inscribitur. Hic est titulus eius,

Psalmus in confessione. Pauci versus sunt, magnarum rerū grauidi: pariant semina in cordibus vestris, vt paretur horreum messis dominicæ. Psalmus iste in confessione hoc nobis iubet, ad hoc nos hortatur, vt iubilemus deo. Nec hortatur velut aliquē vnum angulum terræ, aut vnā aliquā habitationē, congregationēmve hominū, sed quia vbique nouit se seminasse benedictionem, vndique exigit iubilationē. Iubilate ergo deo vniuersa terra. Nunquid modo vocem meam audiuit vniuersa terra? Et tamen hanc vocē audiuit vniuersa terra? Iam iubilat domino vniuersa terra, & quod adhuc nō iubilat, iubilabit. Pertendens enim benedictio incipiē- L
te Ecclesia ab Hierusalem per omnes gentes, impietatem vbique prosternit, pietatē vbique construit: & mixti sunt boni malis, & mali per omnē terrā, & boni per omnem terrā. In malis murmurat omnis terra, in bonis iubilat omnis terra. Quid est ergo iubilare? Multū enim nos attentos facit hoc verbū, & præsentis psalmi titulus, quia inscribitur in confessione. Quid est, in confessione iubilare? Et alterius cuiusdā psalmi sententia est dicētis, Beatus populus qui intelligit iubilationē. Profecto magnū aliquid est hoc, quod intellectū nos beatos facit. Dominus ergo deus noster beatificator hominum, det mihi intelligere quod dicā, det vobis intelligere quod auditis, Beatus populus qui intelligit iubilationē. Curramus ergo ad hanc beatitudinem, intelligamus iubilationē, non eam sine intellectu fundamus. Quid opus est iubilare, & non obtemperare huic psalmo dicenti, Iubilate deo omnis terra, & non intelligere iubilationē vt vox nostra sola iubilet, & cor non iubilet? Sonus enim cordis, intellect⁹ est. Quod nostis, dicturus sum. Qui iubilat non verba dicit, sed sonus quidam est lætitiæ sine verbis. Vox est enim animi diffusi lætitia, quantum potest exprimentis affectum, nō sensum comprehendentis. Gaudens homo in exultatione sua, ex verbis quibusdam quæ nō possunt dici & intelligi, erumpit in vocem quandam exultationis sine verbis, ita vt appareat cum ipsa voce gaudere quidem, sed quasi repletum nimio gaudiu nō posse verbis explicare quod gaudet. Animaduertite hoc in eis qui cantant etiam non honeste. Non enim talis erit iubilatio nostra, qualis illorum est: nos enim in iustificatione iubilare debemus, illi autem iubilant in iniquitate. Itaque nos in confessione, illi in confusione. Tamen vt hoc quod dico intelligatis, imò recordemini rem cognitam, maximè iubilant qui aliquid in agris operantur. Copia fructuum, iocūdati, vel messores, vel vindemiatores, vel aliquos fructus metentes, & in ipsa fœcunditate terræ & feracitate gaudentes exultando cantant, & inter cantica quæ verbis enunciant, inserunt voces quasdam sine verbis in elatione exultantis animi, & hæc vocatur iubilatio. Si quis forte propterea non recognoscit quia nunquam aduertit, ab hoc admoneatur de cetero. Atque vtinā non inueniat quod aduertat, ne deus inueniat.

Luc. 24.

Psal. 88.

M

A ueniat quos euertat. Sed tamen quia nõ quiescunt nasci spinæ, in male exultantibus aduertamus iubilationẽ improbandã, & offeramus deo iubilationem coronandam. Quando ergo nos iubilamus? quando laudamus quod dici nõ potest. Attẽdimus enim vniuersam creaturam, terrã, mare, & cœlum, & omnia quæ in eis sunt. Attendimus singula habere origines & causas suas, seminum vim, nascendi ordinẽ, permanendi modũ, intereũdi decessum, currere volumina seculorũ, sine vlla perturbatione stellas volui quodãmodo ab oriente in occidentem, peragere cursus annorũ, videmus dimensiones mentium, distentiones horarum, inq; his omnibus nescio quid inuisibile quod spirit⁹ vel anima dicitur, inesse omnibus animãtibus ad appetendam voluptatem fugiendamq; molestiã, ad conseruandã incolumitatem suã vestigium quoddã vnitatis, inesse etiã homini cõmune quiddam cũ angelis dei, non cum pecoribus, sicut esse, viuere, audire, videre & cætera, sed quod intelligat deum quod ad mentẽ proprie pertineat, quod sicut oculus albũ & nigrũ, ita æquitatem inæquitatẽq; discernat. B In hac tota consyderatione creaturæ quã nominare vtcũq; & percurrere potuimus, interroget se anima, quis fecit hæc omnia? quis creauit hæc? quis teipsam? Quid sunt ista quæ consyderas? quid tu qui cõsyderas? Quis ille qui fecit consyderãda & cõsyderantẽ? quis est iste? Dic illũ, vt dicas illũ, cogita illũ. Potes enim aliquid cogitare, & forte nõ potes dicere: nullo modo autẽ poteris dicere, quod nõ potueris cogitare. Ergo cogita illum prius quàm dicas illũ: vt cogites illum, accede ad illũ. Quod enim vis bene videre vt habeas quod loquaris, accedis vt inspicias, ne forte vidẽdo longè fallaris. Sed vt oculis ista corpora, sic ille mẽte cõspicitur, corde attẽditur & videtur. Et vbi *Math. 5.* est cor vnde ille videatur? Beati, ait, mũdicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Audio, credo, vt possum intelligo corde videri deũ, nec posse nisi mundo corde *Prouer. 25.* cõspici: sed audio aliam scripturã, Quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Attendi ergo vniuersam creaturã quantum potui, corporalem animaduerti in cœlo & in terra, spiritalem autem in meipso qui loquor, qui membra C vegeto, qui vocem intendo, qui linguã moueo, qui verba pronuncio, sensusq; discerno. Et quãdo cõprehendo me in me? Vnde ergo possum quod supra me ꝑmittitur? Tamen cordi humano visio dei, & inde dicitur quædam operatio mundãdi cordis, hoc dicitur à scriptura, Para vnde videas quod amas, antequam videas. Audito enim deo & nomine ei⁹, cui nõ dulce est quod audit, nisi impio multum remoto, multo longe facto? Quoniã ecce, inquit, qui longe faciunt se à te, peribũt: *Psal. 72.* sequitur, Perdidisti omnẽ qui fornicatur abs te. Nobis autem quid? Quia illi longe, & ideo in tenebris, & ita sauciatis oculis in tenebris, vt lumen non solũ non desyderent, sed etiam perhorrescãt, nobis in longinquo inuentis quid dicitur? Accedite ad deum & illumina- *Psal. 33.* mini. Vt autem accedas & illumineris, displiceant tibi tenebræ tuæ: damna quod es, vt merearis esse quod nõ es. Es iniquus, esse debes iustus. Nunquam iustitiã percepturus es, si adhuc tibi placet iniquitas. Cõtere illam in corde tuo & munda, expelle illam de corde tuo, vbi vult habitare quam vis videre. Accedit ergo vtcunque anima humana interior homo recreatus ad imaginẽ *Gene. 1.* dei, qui creatus est ad imaginem dei, qui tanto erat longe factus, quanto ierat in dissimilitudinem. Nõ enim locorum interuallis acceditur ad deũ, aut receditur à deo dissimilis factus, lõge recessisti: similis factus, pro- D xime accedis. Vide quomodo nos vult accedere dominus, faciens primo similes vt accedamus. Estote, ait, si- *Math. 5.* cut pater vester qui in cœlis est, qui solẽ suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, Disce diligere inimicum, si vis cauere inimicum. Inquantum autem in te charitas crescit, efficiens te & reuocans te ad similitudinem dei, pertendit vsque ad inimicos, vt sis ei similis qui facit solem suũ oriri non super bonos tãtũ, sed super bonos & malos, & pluit nõ super iustos tantum, sed super iustos & iniustos. Quantum accedis ad similitudinem, tantum proficis in charitate, & tanto incipis sentire deum. Et quem sentis? qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquã discessit à te. Recedit à te deus, cum tu recedis à deo. Præsentia sunt cęcis omnia sicut videntibus, vno loco stans cæcus & videns, hisdem formis rerum vterque circunfunditur. Ille est præsens rebus, ille absens. Ex duobus vno loco stantibus, vnus est præsens, alius absens, non rebus ipsis ad alterum accedentibus, & ab altero recedentibus, sed propter dissimilitudinem ocu- E lorum suorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctũ est ibi quod contemplari solet luce cuncta vestienti, frustra est præsens rebus quas non videt, imò rectius absens quàm præsens dicitur. Vbi enim non est sensus eius, recte dicitur absens: hoc est enim absentem esse, sensu abesse. Sic & deus præsens est, vbique totus est. Sapientia eius attingit à fine vsque ad finem fortiter, & *Sapien. 8.* disponit omnia suauiter. Quod autem deus pater, hoc verbum eius, & sapientia eius: lux de luce, deus de deo. Quid ergo optas videre? Non est à te longè quod vis videre, Apostolus dicit equidem nõ longe positum ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus & moue- *Acto. 17.* mur & sumus. Quanta ergo miseria est longe esse ab eo qui vbique est? Esto ergo similis pietate, & diligens cogitatione, quoniã inuisibilia eius per ea quæ facta sunt *Roma. 1.* intellecta conspiciuntur. Ea quæ facta sunt intuere, mirare, quære authorẽ. Si dissimilis sis reppelleris: si similis, exultabis: & cum accedere cœperis similis, & præsentem dicere deum, quantum in te charitas crescit, quia & charitas deus est, senties quiddã quod dicebas & non dicebas. Ante enim quàm sentires, dicere te putas deum, incipis sentire, & ibi sentis dici non posse F quod sentis. Cum autem ibi didiceris dici non posse quod sentis, tacebis, non laudabis? Ergo mutus eris in laudibus dei, & gratiarum actiones non reddes ei qui voluit se notum tibi facere? Laudabas cum quęreres, silebis cum inueneris? nullo pacto, nõ eris ingratus. Debetur honor, debetur reuerentia, debetur magna laudatio. Attende te qui sis, terra & cinis, vide quis meruerit quid videre. Vide quis quid, homo deum. Agnosco non meritum hominis, sed misericordiam dei: lauda ergo miserantem. Quomodo, inquit, laudabo? Modicum ipsum quod sentire possum ex parte in ænigmate per speculum? iam explicare non possum. Audi *1. Corin. 13.* ergo Psalmum.

Expositio Psalmi.

Iubilate deo omnis terra. Intellexisti iubilationem omnis terræ? Si iubilas, domino iubila, noli iubilationem tuam in alias atque alias res diuidere. Postremo cætera dici possunt vtcunque, ille solus est ineffabilis, qui dixit, & facta sunt omnia, dixit & facti sumus, sed nos eum dicere non possumus. Verbum eius quo *Psal. 32.* dicti sumus, filius eius est: vt à nobis vtcunque infirmis diceretur, infirmus factus est. Iubilationem pro verbo

G possumus dicere, verbū pro verbo nō possumus. Iubila-
te ergo deo omnis terra, *Seruite domino in iocunditate.*
Omnis seruitus amaritudine plena est, omnes condi-
tione seruili obligati, & seruiūt & murmurant. Nolite
timere illius domini seruitutem, non erit tibi gemitus,
† al. petit. nō murmur, non indignatio. Nemo se putet † inde ve-
nalem, quia dulce est quod redēpti omnes sumus. Ma-
gna fœlicitas est fratres, esse in ista domo magna seruū
& si cum cōpedibus. Noli timere serue cōpedite, confi-
tere domino. Meritis tuis attribue cōpedes tuas: cōfite-
re in compedibus tuis, si vis vt in ornaméta vertantur.
Non frustra, nec sine exauditione dictum est, Intret in
Psal. 78. conspectu tuo gemitus compeditorū. Seruite domino
in iocunditate. Libera seruitus est apud dominū, libe-
ra seruit⁹, vbi nō necessitas, sed charitas seruit. Vos, in-
Gala. 5. quit, in libertatem vocati estis fratres, tantum ne liber-
tatem in occasionem carnis detis, sed per charitatē spi-
ritus seruite inuicem. Seruum te charitas faciat, quia li-
Ioan. 8. berū te veritas fecit. Si māseritis, inquit, in verbo meo,
vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & ve
ritas liberabit vos. Simul es & seru⁹ & liber: seruus quia
factus es, liber quia amaris à deo à quo factus es, imò e-
H tiam inde liber, quia amas eū à quo factus es, Noli ser-
uire cum murmure: non enim id agunt murmura tua,
vt nō seruias, sed vt malus seruus seruias. Seruus es do-
mini, libert⁹ es domini, nō te sic quæras manumitti, vt
recedas de domo manumissoris tui. Seruite domino
in iocūditate. Plena erit illa & perfecta iocūditas, cum
corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale
1. Corin. 15. hoc induerit immortalitatē. Tunc erit perfecta iocun-
ditas, tunc illa perfecta iubilatio, tūc laus sine defectu,
tunc amor sine scandalo, tunc fructus sine timore, tūc
vita sine morte. Quid hic? Nullūm ne gaudiū? Si nullū
gaudium, nulla iubilatio. Quomodo iubilate deo vni-
uersa terra? Est planè & hic gaudiū de spe futuræ vitæ:
gustatur hîc vnde ibi satiemur: sed necesse est, vt multa
perferant frumenta inter zizania. Sunt grana inter pa-
Matth. 3. & 13. leam, est lilium inter spinas. Quid enim audit Ecclesia?
Sicut lilium in medio spinarū, ita proxima mea in me-
Canti. 2. dio filiarum. Non dictū est in medio alienarum, sed in
medio filiarū. O domine quomodo cōsolaris, quomo-
do confortas? Quomodo terres? Quid est quod dicis,
Sicut liliū in medio spinarū, ita proxima mea in medio
filiarū? Quas dicis spinas? Ipsas filias, respondes. Spinæ
I sunt propter mores suos, filiæ propter sacraméta mea.
Vtinam ergo inter gemitus alienarum gemeretur, mi-
nus gemeretur. Ille est maior gemitus, quoniam si ini-
Psal. 45. micus meus exprobrasset mihi, sustinuissem vtiq;: & si
is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscō
derē me vtiq; ab eo, Psalmi voces sunt. Qui literas no-
stras nouit sequitur, qui nō nouit discat vt sequatur. Si
is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscō
derem me vtique ab eo: tu vero homo vnanimis dux
meus & notus meus, qui simul mecū dulces capiebas
cibos. Quos dulces cibos nobiscū capiunt, qui nobiscū
semper futuri non sunt? Quos dulces cibos, nisi gustate
Psal. 33. & videte quàm dulcis est dominus? Inter illos necesse
est vt gemamus. Sed quò se separaturus est Christian⁹,
vt non gemat inter falsos fratres? Quò iturus est? Quid
facturus? Solitudines petat? Sequūtur scādala. Separa-
turus est se qui bene proficit, vt nullū omnino hominē
patiatur? Quid si & ipsum antequam proficeret nemo
vellet pati? Si ergo quia proficit nullum hominem vult
pati, eoipso quo non vult aliquem hominem pati, con
uincitur quòd nō profecerit. Intendat charitas vestra,
Sustinentes inuicem, ait Apostolus, in dilectione, sata- K
gentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Su- *Ephe. 4.*
stinentes inuicem, Non habes quod in te alius sustine-
at? Miror si non est, Sed ecce non sit: eo robustior es ad
cæteros sustinendos, quod iam non habes quod in te
alij sustineant. Non sustineris, sustine cæteros, Non pos
sum, inquis. Ergo habes quod in te alij sustineant, Susti
nentes inuicem in dilectione. Tu deseris res humanas,
& segregas te, vt nemo te videat. Cui proderis? Tu ad
hoc peruenisses, si nullus tibi profuisset? An quia velo-
ces pedes tibi videris habuisse ad transeundū, præcisu-
rus es pontē? Exhortor omnes, vox dei omnes horta-
tur, sustinentes inuicē in dilectione. Separabo me, in-
quit, aliquis, cū paucis bonis, cū illis mihi bene erit. Nā
nulli prodesse impiū & crudele est, Nônne hoc docuit
dominus meus? Nō enim damnauit seruum qui inter-
uertit quod accepit, sed qui non erogauit. Intelligatur
pœna interuersoris ex pœna pigri. Serue nequam & pi *Matth. 25.*
ger ait dominus damnans, Non ait, interuertisti pecu-
niam meam: non ait, Dedi tibi, & non mihi quod dedi
integrum reddidisti: quia non creuit, quia non eroga-
sti, inde, inquit, te puniā. Auarus est deus salutis nostræ.
Ergo separabo me, inquit, cū paucis bonis. Quid mihi L
est rationem habere cum turbis? Bene, Pauci ipsi boni,
de quibus turbis sunt eliquati? Si tamen iam ipsi pauci
homines boni, tamē bona cogitatio humana laudabi-
lis, esse cū talibus qui elegerunt vitam quietam, remo-
ti à strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis flucti-
bus seculi, tanquam in portu sunt. Iam ergo ibi gaudiū
illud? Iam ibi iubilatio illa quæ promittitur? Nondum,
sed adhuc gemitus, adhuc sollicitudo tentationū. Ha-
bet enim aliunde & portus aditū. Si nulla ex parte ha-
beret, nulla in eū nauis intraret. Oportet ergo vt ex a-
liqua parte pateat. Aliquando autem per eam partem
qua patet, ventus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se
inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas, si nec
in portu? Et tamen vtcunque fœliciores in portu quàm
in pelago, fatendum est, concedendum est, verum est:
tamen si naues in portu bene sibi applicentur, non sibi
colliduntur. Seruetur ibi parilitas æquabilitatis, constā-
tia charitatis, & quando forte ventus ex illa parte qua
patet irruerit, sit ibi cauta gubernatio. Nā quid dictu-
rus est mihi quisquis talibus locis forte præest, imò ser-
uit fratribus in his quæ monasteria dicuntur? quid di- M
cturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quo-
modo nullum malū admittes? Nullum hominem ma-
lum, nullum fratrē malum intrantem admissurus sum,
cum paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoscis, quem
forte vis excludere? Vt cognoscatur malus intus pro-
bandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui
postea probandus est, & probari nisi intrauerit non po
test? Repelles omnes malos? Dicis enim & nosti inspi-
cere, Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intratu-
ri sunt? Ipsi se non nouerunt, quanto minus tu? Multi
enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vi-
tam sanctam, in commune habentem omnia, vbi ne-
mo dicit aliquid suum, quibus est vna anima, & cor *Acto. 2. &*
vnum in deum, missi sunt in fornacem, & crepuerunt. *14.*
Quomodo ergo cognoscis eū qui sibi adhuc ignotus
est? Excludes malos fratres à conuentu bonorum. De
corde tuo quisquis ista dicis, omnes malas cogitatiōes
si potes à te exclude, Non intret in cor tuum vel mala
suggestio. Non consentio, inquis, sed intrauit tamē vt
suggereretur. Nam omnes munita corda habere volu-
mus, vt nihil intret quod male suggeratur. Vnde autē
intret

A intret quis nouit? Et pugnamus quotidie in vno corde nostro, Vnus homo in corde suo cum turba luctatur. Suggerit auaritia, suggerit libido, suggerit voracitas, suggerit lætitia ista popularis, omnia suggerũtur, ab omnibus se continet, omnibus respõdet, & ab omnibus auersatur, difficile est vt non ab aliqua feriatur. Vbi ergo securitas? Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum dei. Ibi autem cũ illuc peruenerimus, perfecta securitas, cum clauduntur portæ, & cõfirmantur vectes portarum Hierusalem, ibi vere plena iubilatio & magnum gaudium. Modo autẽ ne securus *Eccli. 11.* laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes hominem quenquam. Hinc autem falluntur homines, vt vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, vt nõ ibi dicant mala quæ mixta sunt: vt & qui vituperare volunt tam inuido animo & peruerso vituperant, vt claudãt oculos aduersus bona, & sola mala quę ibi vel sunt vel putantur exaggerent. Inde fit vt vnaquæque professio male laudata, id est, non caute laudata, cũ inuitauerit homines laude sua, inueniant illi qui illuc veniunt aliquos quales ibi esse non credebant, & offen-B si à malis, resiliant à bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, & sic audite vt viuatis. Laudatur, vt generaliter dicam, Ecclesia dei, magni homines Christiani, soli Christiani, magna Ecclesia catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, ieiuniis, hymnis vacatur per totũ *† aliàs, consensione.* orbem terrarũ, vna confessione † pacis laudatur deus: Audit forte qui nescit tacitum esse de commixtis malis, venit laude inuitatus, inuenit cõmixtos malos, qui non illi prædicti sunt, antequam veniret, offenditur à falsis Christianis, refugit à veris Christianis. Rursus odiosi maledici, irruunt in vituperationẽ. Quales Christiani? Qui Christiani? Auari, fœneratores. Nónne ipsi sunt qui theatra & amphiteatra implent per ludos & per alia spectacula, qui implẽt ecclesias per dies festos? Ebriosi, voraces, inuidi, insectatores alterutrum: Sunt tales, sed non sunt soli tales. Et iste vituperator cæco animo tacet bonos, & ille laudator icauto animo tacet malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore Ecclesiam dei, quomodo laudant scripturæ dei: ecce quomodo nunc dixi, Sicut lilium in medio spinarum, sic *Canti. 2.* proxima mea in medio filiarum: audit homo, cõsyde-C rat, placet illi lilium, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas, merebitur esse in laude & in oculis sponsi, qui dicit, Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Ita & in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium toleratores, viscera sua impendentes *Philip. 2.* his quos volunt proficere, nõ quærentes quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi: Laudant hæc, obliuiscuntur, quia mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt auaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorũ, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, iactantes, & tu inuide vituperas, & tu incaute laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos: tu qui vituperas, vide ibi & bonos. Sic & in illa vita communi fratrum quæ est in monasterio, magni viri sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus dei, inde viuunt, Cum lectione illis res est. Laborant manibus suis, inde se transigunt, non auare aliquid petunt, Quicquid eis infertur à piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate vtuntur, Nemo sibi vsurpat aliquid quod alter nõ habeat. Omnes se diligunt, omnes inuicem se sustinẽt. Laudat qui ne-

scit quid interius agatur, qui nescit quomodo illo ven-D to intrante etiam naues in portu colliduntur. Intrat quasi securitatem sperans, neminem quem toleret habiturus, inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniri nõ possent, nisi admitterentur, Et necesse est, vt primo tolerentur, ne forte (non) corrigantur, Nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intolerandæ patientiæ. Quis me hic quærebat? Ego putabam quia charitas esset hic. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti nõ redditi. Iam vero cum inde exierit, fit & ipse vituperator & maledicus, & dicit ea sola quæ quasi se pati non potuisse asseuerat, & aliquando vera, Sed vera mala malorum toleranda sunt propter societatem bonorũ, Dicit illi scriptura, Væ his qui perdiderunt sustinenti- *Eccli. 2.* am, Et quod est amplius, ructat indignationes malorum odorem, vnde absterreat intraturos, quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Inuidi, litigatores, neminem sustinentes, auari, Ille illud ibi fecit, & ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti, iactas: qui te malum tolerauerunt, taces. Merito illud fratres charissimi magnificum E in domini Euãgelio ex ore domini, Duo in agro, vnus *Matth. 24.* assumetur, & vnus relinquetur. Duæ in molẽdino, vna assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus reliquetur. Qui sunt duo in agro? Quod dicit Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus *1. Corin. 3.* incrementum dedit. Dei agricultura estis, In agro laboramus. Duo in agro, clerici sunt, Vnus assumetur & *Matth. 24.* vnus relinquetur. Assumetur bonus, relinquetur malus. *In expositione psal. 36. Trac. 1.* In molendino duæ, ad plebes retulit. Quare in molendino? Quia deuinctæ in seculo circuitu rerum temporalium, tanquã mola detinentur, Et inde vna assumetur, & vna relinquetur. Quæ inde assumetur? Faciens opera bona, attendens indigentiam seruorum dei, indigentiam pauperum, in confessione fidelis, in lætitia spei certa, vigilans ad deum, nulli imprecans mala, diligens quantum potest, non solum amicos, sed etiam inimicos, præter vxorẽ suam non sciens aliquam, præter maritum suum non sciens aliquem. Assumetur & de molendino, Quæ autem aliter fuerit, relinquetur. Alij autem dicunt, Quietem volumus, neminem volumus pati, remouemus nos à turbis, bene erit nobis in quadam securitate. Si quietem quæris, quasi lectũ quæ-F ris, vt sine aliqua sollicitudine requiescas, Et inde vnus assumetur, & vnus relinquetur. Nemo vos fallat fratres, si non vultis falli, & vultis amare fratres, scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem professionem habere fictas personas. Sunt Christiani mali, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia palea sunt, & te ad grana peruenire non permittunt. Sũt *Matth. 3.* ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudicium. Inuenis sanctimoniales indisciplinatas, Nunquid ideo sanctimonium reprehendendum est? Multæ non *1. Timo. 5.* stant in domibus suis, circumeunt domos alienas cu- *Supra psal. 75.* riose agentes, loquentes quæ non oportet, superbæ, linguatæ, ebriosæ. Et si virgines sunt, quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile coniugium, quàm superba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frenum quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas damnaturi sumus & sanctas & corpore & spiritu? Aut *1. Corin. 7.* propter istas laudabiles, etiam illas improbandas lau-

 dare

G dare cogemur? Vndique vnus assumetur, & vnus relin
Matth.27. quetur. Ergo fratres finiamus Psalmum, quia plan⁹ est. Seruite domino in iocunditate. Vos alloquitur, quicunque in charitate omnia toleratis, & spe gaudetis. Seruite domino, non in amaritudine murmurationis, sed in iocunditate dilectionis. *Intrate in conspectu eius, in exultatione.* Facile est exultare foris, in conspectu dei exulta, Non valde lingua exultet, sed conscientia exultet. Intrate in conspectu eius in exultatione. *Scitote quoniam dominus ipse est deus.* Quis nescit quoniam dominus ipse est deus? Sed de domino dicit, quem non putabant homines deum. Scitote quoniam dominus ipse est
Matth.27. deus. Dominus ille non vobis vilescat, quem crucifixistis, flagellastis, sputis illinistis, spinis coronastis, veste ignominiosa vestistis, in ligno suspendistis, clauis confixistis, lancea percussistis, custodes ad sepulchrū posuistis, Ipse est deus. Scitote quoniam dominus ipse est deus. *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Ipse fecit nos, Om-
Ioan.1. nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quid est quod exultatis? Quid est quod superbitis? A-
H lius vos fecit. Et qui vos fecit, ipse a vobis patitur. Sed vos sic vos iactatis & gloriamini & extollitis, quasi à vobismetipsis facti sitis. Bonum est vobis vt qui fecit vos, perficiat vos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nō debemus superbire, Totum bonū quod habemus, ab artifice nostro habemus: Quod in nobis nos fecimus inde damnamur: quod in nobis ille fecit, inde coronamur, Ipse fecit vos & non ipsi nos. *Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.* Oues & ouis, ipsæ oues vna ouis est. Quàm amantissimum nostri pastorem habemus? Di-
Luc.15. misit nonagintanouem, descendit quærere vnam, reportat in humeris suis redemptam sanguine suo. Securus mortuus est pastor pro oue, qui resurgens possidet ouem. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. *Intrate portas eius in confessione.* In portis initium est, A confessione incipite, Inde Psalmum in confessione ibi iubilate. Confitemini vos non factos à vobis, laudate eum à quo facti estis. Ab illo sit bonum tuum, à quo recedens fecisti malum tuū. Intrate in portas eius in confessione. Intret grex in portas, nō foris remaneat ad lu-
I pos. Et quomodo intret? In cōfessiōe. Porta, id est, initium, confessio tibi sit. Vnde in alio Psalmo dicitur,
Psal.146. Incipite domino in confessione. Quod illic dicit, incipite, hoc appellauit hic portas. Intrate portas eius in confessione. Et quid? Cum iam intrauerimus, non con fitebimur? Semper confitere, semper habes quod confitearis. Difficile est in hac vita, vt sic homo mutetur, vt nihil inueniatur in eo quod reprehēdatur. Opus est vt tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui damnaturus est. Ergo cum intraueris in atria cōfitere. Quando non erit confessio peccatorum? In illa requie, in illa æqualitate angelorum. Sed videte quid dixerim, Non erit confessio peccatorum. Non dixi, non erit confessio, erit enim confessio laudis. Semper confiteberis illū deum, te creaturam: Illum protectorem, te protectum.
Psal.30. In illo quodammodo abscondituis eris, sicut dictum est, Abscondes eos in abscondito vultus tui. *In atria eius in hymnis confessionum confitemini ei.* In portis confitemini, & in atria cum intraueritis confitemini in hymnis. Hymni laudes sunt. Quando intras te reprehēde, cum
Psal.117. intraueris illum lauda. Aperite mihi portas iustitiæ, dicit in alio Psalmo, ingrediens in eas cōfitear domino. Nunquid dixit, cum ingressus fuero iam non confitebor? Etiam ingressus confitebitur. Quæ enim peccata confitebatur dominus noster Iesus Christus quando ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Illum K
laudans confitebatur, non se accusans. *Laudate nomen eius, quoniam suauis est dominus.* Nolite putare quia deficitis in laudando. Laudatio vestra quasi manducatio erit. Quantum laudatis, tantum vires acquiritis, & tantum dulcescit quem laudatis. Laudate nomē eius quoniam suauis est dominus. *In æternum misericordia eius.* Non enim cum te liberauerit desinet esse misericors, Et vt protegat semper in æternam vitam, misericordiæ eius est. In æternum ergo misericordia eius. *Et vsque in generationem & generationem veritas eius.* Aut omnem generationem accipe quod dictum est in generationem & generationem, aut in duabus generationibus, vnam terrenam, alteram cœlestem. Hæc est generatio vna quæ parit mortales, altera quæ parit æternos. Veritas eius & hic est & ibi. Noli putare quia hic non est veritas eius. Si nō hic esset veritas eius, non diceret in alio Psalmo, Veritas de terra orta est: Nec ipsa Psal.84.
veritas diceret, Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem seculi. Matth.28.

In Psalmum centesimum Enarratio. L

PSALMVS iste centesimus quod habet in primo versu, hoc in toto corpore eius quærere debemus. *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Nemo sibi ad impunitatē blandiatur de misericordia dei, quia est iudiciū, Et nemo in melius commutatus exhorreat iudicium dei, quia præcedit misericordia dei. Homines enim quando iudicant aliquādo victi misericordia faciunt contra iustitiā, & videtur in eis esse misericordia, & non esse iudiciū, aliquando vero rigidum volentes tenere iudicium, perdunt misericordiam. Deus autē nec in bonitate misericordiæ perdit iudicij seueritatem, nec in iudicando cum seueritate amittit misericordiæ bonitatem. Ecce si temporibus distinguamus hæc duo, misericordiam & iudiciū: forte enim non sine causa ipso ordine posita sunt, vt non diceret iudicium & misericordiam, sed misericordiam & iudicium. Si ergo per tempora distinguamus hæc duo, forte inuenimus modo tempus esse misericordiæ, futurum autem tempus iudicij. Quomodo M
est primo tempus misericordiæ? Primo in deo consydera, vt & tu quantum ipse tibi donauerit imiteris patrem. Neque enim arroganter dicimus patrem nostrū nos debere imitari, quandoquidem dominus ipse vnicus dei filius ad hoc nos hortatur dicens, Estote sicut pater vester cœlestis, Cum diceret, Diligite inimicos Matth.5.
vestros, orate pro eis qui vos persequuntur, vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ecce misericordia. Quādo vides iustos & iniquos eundem solem intueri, eandem lucē capere, eosdem fontes bibere, eadem pluuia saginari, iisdem fructibus terræ repleri, similiter aërem istum ducere, habere æqualiter bona mundi, noli putare iniustum esse deum qui dat iste æqualiter iustis & iniustis. Misericordiæ tempus est, nondum iudicij. Nisi enim primo deus per misericordiam parceret, non inueniret quos per iudicium coronaret. Est ergo misericordiæ tempus, quando patientia dei ad pœnitentiam adducit peccātes. Audi Apostolum dicentem vtrunque tempus, & distingue & tu. Existimas autem, inquit, ô homo qui iudi Roma.2.
cas eos qui faciūt ea & eadem agis, quoniam tu effugies iudicium dei? Intēdite, Videbat enim se. Sed cui hoc dicit?

A dicit? Nō enim vni homini dicit, ſed generi humano: talia dicebat ſe committere multa mala quotidie, & tamen viuere, nihil mali ſibi contingere, & putabat aut dormire deū, aut res humanas non attendere, aut amare facta hominum mala, Tollit iſtam cogitationem de corde, ſed bene intelligentibus. Quid ergo ait? Exiſtimas ô homo qui iudicas eos qui talia agūt & facis ea, quoniā tu effugies iudicium dei? Et quaſi diceret, quare facio tanta mala quotidie, & nihil mali mihi cōtingit? *Rom.2.* ſecutus oſtendit illi tempus miſericordiæ. An diuitias benignitatis & patientiæ & lōganimitatis eius cōtemnis? Et vere quia hoc contemnebat, ſed fecit illum ſolicitum, Ignoras, inquit, quoniā benignitas dei ad pœnitētiam te adducit? Ecce tēpus miſericordiæ. Ne autem hoc ille ſemper putaret futurū, quomodo ſecutus eum terruit? Tu autem, iam tēpus iudicij audiſti, audi tempus *Ibidem.* miſericordiæ. Propter miſericordiā & iudicium cātabo tibi domine. Tu autem, inquit, ſecundum duritiam cordis tui & cor impœnitēs, theſaurizas tibi irā in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Ecce miſericordiam & iudicium B cātabo tibi domine. Sed minatus eſt de iudicio. Nunquid ideo iudiciū dei tantummodo formidādum eſt, & non amandum? Formidādum malis propter pœnā, amandum bonis propter coronam, Quia ergò terruit malos Apoſtolus in hoc teſtimonio quod cōmemoraui, audi vbi ſpem dat bonis de iudicio, Seipſum ponit, & dicit & oſtēdit & ipſe in ſe tēpus miſericordiæ, quia niſi & ipſe inueniret tempus miſericordiæ, qualē illum inueniret in iudicio? Blaſphemum, perſecutorem, iniurioſum. Sic enim dicit & cōmendat tempus miſeri- *1.Timo.1.* cordiæ in quo modò ſumus. Qui prius fui, inquit, blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum. Sed forte ipſe ſolus cōſecutus eſt miſericordiam? Audi quomodo nos erigat. Vt in me, in- *Ibidem.* quit, oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem lōganimitatem ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Quid eſt, vt in me oſtenderet omnē longanimitatē? Vt vnuſquiſq; peccator & ſceleratus videret, quia Paulus accepit veniā, & non de ſe deſperaret. Ecce oſtendit ſe, erexit & alios. Vbi? In temporē miſericordiæ. Audi in tēpore iudicij quid dicat de bonis, Iterum dicens de ſe & de aliis, primo miſericordiā cōſe- C cutus eſt. Quare? Quia fuit blaſphemus & perſecutor & iniurioſus. Venit dominus vt donaret Paulo, non vt redderet. Nam ſi reddere vellet, quid inueniret quod redderet peccatori, niſi pœnā & ſuppliciū? Noluit reddere pœnā, ſed donauit gratiam. Audi quia ille cui donauit, tenet dominum etiā debitorem. Inuenit eum donatorē tempore miſericordiæ, tenet debitorē tempore *2.Timo.4.* iudicij. Quomodo hoc dicit, videte. Ego enim iā immolor dixit, & tēpus reſolutionis meæ proximum eſt. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Hoc tēpore miſericordiæ, audi de iudicio, De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi domin⁹ in illa die iuſtus iudex. Nō dixit donat, ſed reddet. Quādo donabat miſericors erat, quādo reddet iudex erit, quia miſericordiā & iudiciū cātabo tibi domine. Sed donando delicta fecit ſe debitorem coronę, ibi miſericordiā cōſecutus ſum. Miſericors ergo dominus primo, hic autē reddet mihi coronā iuſtitię. Vnde reddet? Quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex? Quia bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidē ſeruaui. Ideo iuſtus non poteſt niſi coronare iſta, Inuenit enim iſta quæ coronaret. Antea vero quid inuenerat, qui prius fui blaſphemus & perſecutor? Iſta donauit, il- D la coronauit. Donauit hæc tēpore miſericordiæ, coro- *1.Tim.5.* nauit illa tempore iudicij, quia miſericordiam & iudiciū cātabo tibi domine. Sed nunquid ſolus Paulus hoc meruit? Hoc enim dixerā quomodo in illo teſtimonio terruit, ſic in iſto erexit. Cū dixiſſet, Reddet mihi in illo *2.Timo.4.* die iuſtus iudex, non ſolum mihi, inquit, ſed omnibus qui diligunt manifeſtationē & regnum eius. Ergo fratres quoniā habemus tempus miſericordiæ, non nobis blandiamur, nō nos dimittamus, non dicamus, ſemper parcit deus, Ecce feci heri, & pepercì deus, facio & hodie, & parcit deus: faciā & cras, quia parcit deus. Attēdis ad miſericordiā, & non times iudicium. Si vis cantare miſericordiā, & iudicium intellige, quia ideo parcit vt corrigaris, nō vt in malignitate pmaneas. Noli tibi the- *Roma.2.* ſaurizare irā in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, quia tempus miſericordiæ in alio Pſalmo dicitur. Pec- *Pſal.49.* catori autem dicit deus, Vt quid tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu vero odiſti diſciplinā meam, & abieciſti ſermones meos poſt te. Si videbas furē, currebas cum eo, & cum mœchis portionem tuā ponebas. Sedens aduerſus fra- E trē tuum detrahebas, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalū. Hæc feciſti & tacui. Vide tēpus miſericordiæ. Quid eſt tacui? Nunquid nō corripui? Sed non iudicaui. Quomodo enim tacet qui quotidie clamat in ſcripturis, in Euāgelio, in prædicatorib⁹ ſuis? Tacui *Supra pſal. 95.* à ſupplicio, nō à verbo. Hæc feciſti & tacui. Et quia tacuit deus, id eſt, nō vindicauit, quid ſibi dixit in corde ſuo peccator? Audi. Suſpicat⁹ es, inquit, iniquitatē quod ero tibi ſimilis: id eſt, parū eſt quia tu talis eras, & me talē putabas. Et cū oſtendiſſet illi tēpus miſericordię, terruit de tempore iudicij. Arguā te & ſtatuam te ante faciem tuā. Tu te ponis poſt te, ego te ponā ante te. Omnis enim qui non vult videre peccata ſua, poſt dorſum ſe ponit, & aliorū peccata acute attendit, nō per diligētiā, ſed per inuidentiā, non volēs ſanare ſed accuſare, ſe autem obliuiſcitur. Vnde talibus dominus dicit, Sti- *Matth.7.* pulā in oculo fratris tui vides, & trabem in oculo tuo nō conſyderas? Quia ergo miſericordia & iudiciū cātatur nobis, & nos facientes miſericordiā ſecuri expectemus iudiciū, & ſimus in corpore ipſius, & nos cātemus eam. Cantat enim hoc Chriſtus, id eſt, ſi ſolū caput cantat, à domino eſt cāticum hoc, ad nos nō pertinet. Si autem totus Chriſtus, id eſt, caput & corpus eius, eſto F in membris eius, adhęre illi per fidē & per ſpem & per charitatē, & in illo cāta, in illo exulta, quia & ipſe in te laborat, in te ſitit, in te eſurit & tribulatur. Ille in te adhuc moritur, & tu in illo iam reſurrexiſti. Nā ſi in te nō moreretur, nollet in te ſibi parci à perſecutore, cū diceret, Saule Saule quid me perſequeris? Ergo fratres mei *Acto.9.* Chriſtus cantat. Sed quomodo noſtis? Chriſtū aſsidue commendauimus vobis, & ſcio quia rudia vobis non ſunt, Domin⁹ Chriſtus verbum eſt dei per quod facta ſunt omnia. Hoc verbū vt redimeret nos, caro factum *Ioan.1.* eſt, & habitauit in nobis, factus eſt homo deus ſuper omnia, filius dei ęqualis patri. Ad hoc homo factus eſt, vt deus homo mediator eſſet inter homines & deum, & recōciliaret longe poſitos, & cōiungeret ſeparatos, & reuocaret alienatos, & reduceret peregrinos, ad hoc factus eſt homo. Factus eſt ergo caput Eccleſiæ, habet corpus & mēbra. Quęre membra ipſius. Modo gemunt per vniuerſum orbem terrarum, tunc lætabuntur in fine in corona iuſtitiæ, de qua dicit Paulus, Quā reddet *2.Timo.4.* mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Et modo ergo

cantemus

G cantemus in ſpe, omnes in vnum collecti. Chriſtum e-
nim induti Chriſtus ſumus cum capite noſtro, quia v-
tique Abrahæ ſemen ſumus. Apoſtolus hoc dicit: Quia
Gala.3. dixi Chriſtus ſumus. Apoſtolus ait, ergo Abrahę ſemen
eſtis ſecundum promiſsionem hæredes, Abrahæ ſemen
eſtis. Videamus ſi ſemen Abrahæ eſt Chriſtus, In ſemi-
Gene.12. ne tuo benedicentur omnes gentes. Non dixit in ſemi-
nibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemi-
ni tuo, quod eſt Chriſtus. Et nobis dicit, Ergo ſemen
Abrahæ eſtis. Manifeſtum eſt quia ad Chriſtum perti-
nemus. Et quia membra eius & corpus eius ſumus, cum
capite noſtro vnus homo ſumus. Cantemus ergo, mi-
ſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. *Pſal-
lam & intelligã in via immaculata quando venies ad me.* Niſi
in via immaculata non potes pſallere nec intelligere.
Si vis intelligere in via immaculata pſalle, id eſt, opera-
re in hilaritate deo tuo. Quæ eſt via immaculata? Audi
ſequentia, *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio
domus meæ.* Hæc via immaculata ab innocentia cœpit,
in ipſa etiam peruenitur. Quid quæris multa verba? In-
nocens eſto, & perfeciſti iuſtitiam. Sed quid eſt eſſe in-
nocentem? Duobus enim modis nocet homo quan-
H tum in ipſo eſt, aut faciendo miſerum, aut deſerendo
miſerum: quia & tu non vis ab alio fieri miſer, & non
vis deſeri ab alio ſi miſer fueris. Qui eſt ille qui facit mi-
ſeros? Qui infert violentias vel inſidias, rapit res alie-
nas, opprimit pauperes, furatur, coniugia aliena ſolici-
tat, contumelioſus eſt, & calumnioſus eſt, vult inferre
dominus vnde doleant ſtudio maleuolentiæ. Quis eſt
qui deſerit miſeros? Qui videt inopem aliquo auxilio
egentem, & cum habeat quomodo pręſtet, contemnit,
deſpicit, alienat cor ſuum. Quòd ſi iam omnino talis
eſſet, vt non opus haberet aliqua miſericordia, ſuper-
bus eſſet ſi deſereret miſerum. Adhuc in tribulatione
carnis conſtitutus eſt, neſciens quid ſibi poſsit cras ac-
cidere, & deſpicit lachrymas miſerorum, nõ eſt inno-
cens. Sed quis eſt innocens? Qui cum alij non nocet,
nec ſibi nocet. Qui enim & ſibi nocet, non eſt inno-
cens. Ait aliquis, Ecce nõ tuli alicui, nec preſsi aliquem,
de re mea, de iuſto labore meo bene mihi faciam, con-
uiuium apparatum habere volo, erogare volo quan-
tum me delectat, bibere cum quibus volo, quãtum me
delectat. Cui aliquid tuli? Quẽ preſsi? Quis de me que-
ſtus eſt? Innocens videtur. Sed ſi ſeipſum corrumpit, ſi
I templum dei in ſe euertit, quid expectas, vt in alio fa-
ciat miſericordiam, & parcat miſeris? Qui in ſeipſum
crudelis eſt, eſſe in alio miſericors poteſt? Tota ergo
iuſtitia ad vnum verbum innocentiæ redigitur. Qui
autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam, Quan-
Pſal.10. do amabat iniquitatẽ, putabat quòd aliis nocebat. Sed
vide ſi aliis nocet: qui diligit iniquitatem, odit animam
ſuam. Sibi ergo prius nocet qui vult aliis nocere: nec
deambulat, quia non eſt vbi anguſtias non patitur, Ar-
cta omnis malitia, ſola innocẽtia lata eſt. Vbi deambu-
labat? Deambulabam in innocentia cordis mei, in me-
dio domus meę. Medium domus ſuæ, aut ipſam Eccle-
ſiam dicit, Chriſtus enim in ea deambulabat, aut cor
ſuum: domus enim noſtra interior, cor noſtrum eſt,
vt hoc expoſuerit quod ſuperius dixit, In innocentia
cordis mei. Quæ eſt innocentia cordis ſui? Medium
domus ſuæ. Hanc domum quiſquis habet malam, pel-
litur ab illa foris. Quiſquis enim in corde premitur ma
la conſcientia, quomodo quiſquis ab ſtillicidio exit de
domo ſua, aut à fumo, nõ ibi ſe patitur habitare: ſic qui
non habet quietum cor, habitare in corde ſuo libenter
non poteſt. Tales foras exeunt à ſeipſis animi intentio- K
ne, & de his quæ foris ſunt circa corpus delectantur,
quietẽ in nugis, in ſpectaculis, in luxuriis, in omnibus
malis quæruot. Quare foris voluerunt ſibi bene eſſe?
Quia non eſt illis intus bene, vnde gaudeãt in conſci-
entia ſua. Ideo dominus cum ſanaſſet paralyticum, ait,
Tolle grabatum tuum & vade in domum tuam. Faciat Marci.2.
illud anima quæ quaſi paralyſi diſſoluta eſt, in mẽbris
bonæ operationis cõſtringatur, vt bene operetur. Tol-
lat grabatum ſuum, regat cor ſuum: Iam eat in domum
ſuam, intret in conſcientiam ſuam, iam latam inueniet
vbi deambulet, & pſallat & intelligat. *Non proponebam
ante oculos meos rem malam.* Quid eſt, Non proponebam
ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet
enim dici quod noſtis de homine qui ab aliquo diligi-
tur, Ante oculos illum habet: & ille qui contemnitur
ſic ſolet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo
eſt, ante oculos habere? Diligere. Quid eſt non dilige-
re? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, non propone-
bam ante oculos meos rem malam, nõ diligebam rem
malam. Et exponit ipſam rem malam. *Facientes præuari-
cationes odio habui.* Intendite fratres mei, Si deambuletis
cum Chriſto in medio domus eius, id eſt, ſi vel in cor- L
de veſtro bene requieſcitis, vel in ipſa Eccleſia bonum
iter carpitis in via immaculata, non eos tantum qui fo-
ris ſunt debetis odiſſe præuaricatores, ſed & quoſcun-
que intus inueneritis. Qui ſunt præuaricatores? Qui o-
deruot legem dei, qui audiunt illam & nõ faciunt, prę-
uaricatores dicuntur. Faciẽtes præuaricationem odio
habe, repelle illos à te. Sed odire debes pręuaricatores, 23.q.4.ca.
non homines. Vnus homo præuaricator, videte quia Duo.
duo nomina habet, homo & præuaricator. Hominem
deus fecit, præuaricatorem ipſe homo ſe fecit. Ama in
illo quod deus fecit, perſequere in illo quod ipſe ſibi
fecit. Cum enim perſecutus fueris pręuaricatorem eius
occidis quod homo fecit, & liberatur quod deus fecit.
Facientes præuaricationem odio habui. *Non adhæſit
mihi cor prauum.* Quid eſt cor prauum? Cor tortũ. Quod
eſt cor tortum? Cor non rectum. Quod eſt cor non re-
ctum? Vide quod eſt cor rectum, & ibi inuenis quod
eſt cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, quia
omnia quæ vult deus ipſe vult. Intendite, Orat aliquis,
vt neſcio quid non eueniat, orat, & non prohibetur.
Petat quantum poteſt, ſed contra voluntatem ipſius e- M
uenit aliquid, ſubiungat ſe voluntati dei, non reſiſtat
voluntati magnæ: quia & ipſe dominus ſic illud expo-
nit, oſtendens infirmitatem noſtram in ſe quando paſ-
ſurus erat, ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Matth.26.
Non enim vere ille timebat mortem, qui in poteſtate Ioan.10.
habebat ponendi animam ſuam, & in poteſtate habe-
bat iterum ſumendi eam. Et Paulus Apoſtolus miles ip-
ſius, ſeruus ipſius clamat, Bonum certamen certaui, cur- 2.Tim.4.
ſum cõſummaui, fidem ſeruaui, de cætero repoſita eſt
mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi dominus in il-
lo die iuſtus iudex. Exultat quia moriturus eſt, & do-
minus eius & imperator eius triſtis eſt quia moriturus
eſt? Ergo melior ſeruus quàm dominus? Et vbi eſt quod
ait ipſe dominus, Sufficit ſeruo, vt ſit ſicut dominus Matth.10.
eius, ſufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius? Ecce
fortior eſt Paulus ventura morte, & dominus triſtis
eſt? Optabam, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Philip.1.
Gaudet quia diſſoluitur, vt ſit cũ Chriſto: & ipſe Chri-
ſtus triſtis eſt, cum quo iſte futurum ſe eſſe lætatur?
Sed quid erat illa vox, niſi ſonus infirmitatis noſtræ?
Multi adhuc infirmi contriſtantur futura morte, ſed

A habeant rectum cor, vitent mortem quantum possunt:
sed si nō possunt dicāt quod ipse dominus nō propter
Matth. 26. se, sed propter nos dixit. Quid enim dixit? Pater si fieri
potest transeat à me calix iste. Ecce habes voluntatem
humanam expressam: vide iam rectum cor, Verum nō
quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si ergo cor rectū
sequitur deum, prauum cor resistit deo. Aliquid illi cō-
tingat aduersum, clamat, Deus quid tibi feci? Quid cō-
misi? Quid peccaui? Se iustum vult videri, deum iniu-
stum, Quid tam prauum? Prauum est quia tortus est, &
tortam regulam portat. Corrige te, & inuenies rectum,
à quo te deprauasti. Ille iustus, tu iniustus: & ideo per-
uersus es, quia hominem iustum dicis, & deū iniustum,
Quem hominem iustum dicis? Teipsum, Quādo enim
dicis, quid tibi feci, iustum te putas. Sed respōdeat tibi
deus, Verū dicis, mihi nihil fecisti, omnia enim tibi fe-
cisti. Si enim mihi aliquid fecisses, bonū fecisses. Quic-
quid enim bene fit, mihi fit, quia ex præcepto meo fit.
Quicquid autē mali fit, tibi fit, nō mihi fit: quia nō facit
malus aliquid nisi sibi, quia hoc non ego iubeo. Tales
quando videritis fratres corripite, arguite, corrigite. Et
B si non potestis corripere aut corrigere, nolite consen-
tire, vt possitis dicere, Non adhæsit mihi cor prauum.
Cum declinaret à me malignus non cognoscebam. Quid est,
non cognoscebam? Non approbabam, nō laudabam,
non mihi placebat. Cognoscere enim inuenimus in
scripturis aliquando dici pro eo quod est placere no-
bis. Quid enim latet deum fratres? Nunquid nouit iu-
stos, & non nouit iniustos? Quid cogitas quod ille ne-
sciat? Non dico quid facis, sed quid cogitas quod ille
nesciat? Nō dico quid cogitas, sed quid cogitaturus es
quod ille antè non viderit? Omnia ergo nouit deus: &
tamen in fine, id est, in iudicio post misericordiam de
quibusdā dicit, In illa die multi venturi sunt & dicent,
Matth. 7. Domine domine in nomine tuo dęmonia eiecimus, in
nomine tuo virtutes multas fecimus, in nomine tuo
manducauimus & bibimus, & dicam illis, Discedite à
me operarij iniquitatis non noui vos. Ille non nouit a-
liquem? Sed quid est, non noui vos? In regula mea non
vos agnosco. Noui enim regulam iustitiæ meæ, Nō illi
congruitis, declinastis ab illa, distorti estis. Ideo & hic
dixit, nō cognoscebā. Cum declinaret à me malignus,
C non cognoscebā. Quid est, nō cognoscebam? Nūquid
forte quia malignus quando obuiā fit iusto in vico an-
gusto dicit sibi quod est scriptum in Sapiētia Salomo-
Sapien. 2. nis, Grauis est nobis etiā ad videndum, & mutat viam
ne videat quem nō vult? Sed quàm multi sunt maligni
quos videmus, & qui nos vident, & non solum non à
nobis declinant, sed currūt ad nos, & aliquādo iniqui-
tates suas per nos impleri cupiunt, plerunque se nobis
coniungunt? Plerunque nobis cōiungit. Quomodo er-
go declinant? Declinat à te, qui dissimilis est tibi. Quid
est declinat à te? Non te sequitur. Quid est, nō te sequi-
tur? Non te imitatur. Ergo cum declinaret à me mali-
gnus, id est, cum mihi dissimilis esset malignus, & vias
meas nollet imitari, nollet sic viuere malignus quomo-
do me illi proposui ad imitationē, non cognoscebam.
Quid est, non cognoscebam? Non quia nesciebam, sed
quia non approbabam. *Detrahentem proximo suo occulte, hūc
persequebar.* Ecce persecutor bonus, non hominis, sed
peccati. *Superbo oculo & insatiabili corde, huic nō conuescebar.*
Quid est, non conuescebar? Non cum illo manduca-
bam. Attendat charitas vestra, quia mirum aliquid au-
dituri estis. Si non conuescebatur cum illo, non mādu-
cabat: vesci enim, māducare est. Cur ergo primo ipsum
dominum inuenimus mādicasse cum superbis, & non D
cum publicanis illis & peccatoribus? Nam ipsi humiles
erant omnes, cognoscebant enim languorem suum, &
medicum requirebāt. Cum ipsis superbis Pharisæis in-
uenimus illum manducasse. Nam superbus quidam in-
uitauerat illum, Ipse est cui displicuit quia mulier pec-
catrix, quę erat in ciuitate famosa, accessit ad pedes do
mini, & ait in corde suo, Hic si esset Propheta, sciret *Luca. 7.*
quæ mulier illi accessit ad pedes. Quia talis erat mun-
ditia Pharisæorū, vt nemo eos iniquus tangeret, Si quis
eos immundus vel modice tetigisset exhorrebant, ne
quasi immundos eos faceret tactus immundus. At vbi
peccatrix illa, quæ erat in ciuitate famosa, accessit flere
ad pedes domini, ille cum videret eam dixit in corde
suo: Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit
ad pedes. Vnde sciebat quia Christus nesciuit, nisi inde
suspicatus est eum nescisse, quia eam non à se repulit?
Quia si ipse esset, repelleret à se. Dominus autem nō so-
lum mulierem illam peccatricem nouerat, sed & illius
superbi vulnera medicus insanabilia videbat. Ait enim
cum audisset cogitantem, vt ostenderet illum super- E
bum, Simon habeo aliquid tibi dicere, Duo debitores
erāt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquagin-
ta denarios, alius quingentos, Cum non haberent vnde
redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Et
ille contra se dixit sententiam, extorquēte sibi confes-
sionem veritate: Credo domine, quia cui plus donauit.
Et conuersus ad mulierem dixit Simoni, Vides istam
mulierem? Intraui in domum tuam, aquam mihi ad pe-
des non dedisti, Ista autem lachrymis suis rigauit pedes
meos: & cætera quæ nostis. Non opus est in aliis pro-
pter quæ ad testimonium adhibuimus diutius immo-
rari. Iste Pharisæus superbus erat, conuescebatur cum
illo dominus. Quid est ergo quod ait, Superbo oculo
& insatiabili corde huic non conuescebar? Quid est,
non conuescebar? Non cum illo manducabam. Quo-
modo nobis proponit hæc, quando ipse non fecit? Ad
imitationem suam nos hortatur. Videmus eum conui-
uatum esse cum superbis, quomodo nos prohibet ne
conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter cor-
reptionem aliquam tenemus nos etiam à fratribus no-
stris, & non cum eis conuiuamur vt corrigantur. Cum F
extraneis potius cōuiuamur & cum Paganis, quàm cū
his qui nobiscum erant & nobis adhærēt, si viderimus
eos male viuere vt erubescant, & corrigantur, sicut di-
cit Apostolus, Si quis non obaudit verbo nostro, per *1. Cor. 5.*
Epistolam hūc notate, & nolite commisceri cum eo, &
non vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fra-
trem. Facimus hoc plerunque propter medicinā, & ta-
men cum extraneis multis & cum impiis sæpe vesci-
mur. Quid est hoc quod ait, Superbo oculo & insatia-
bili corde, huic non cōuescebar? Habet epulas suas cor
pium, habet epulas suas cor superbum. Nam propter ci-
bos ipsos cordis superbi, ideo dixit, insatiabili corde.
Cor superbū vnde pascitur? Si superbus est, inuidus est,
aliter esse nō potest. Superbia mater inuidentię est, non
potest nisi generare hanc, & cum illa semper esse. Om-
nis ergo superbus, inuidus est: & si inuidus est, malis a- *Gala. 5.*
lienis pascitur. Vnde dicit Apostol⁹, Si mordetis & co
meditis inuicem, videte ne abinuicem consumamini.
Videtis ergo comedentes, nolite his conuesci, fugite
tale conuiuium. Neque enim se satiant gaudendo de
malis alienis, quia insatiabili corde sunt. Caue ne capia
ris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pasce-
bantur Iudęi quando crucifixerūt dominum. Sed quia
pascebantur

G pascebantur tanquam de pœna domini, nam & nos de cruce domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus, Dicebant enim cum viderent eum pendentem in *Matth. 27.* cruce insultantes, quia insatiabiles corde erát, Dicebát ergo, Si filius dei est, descendat de cruce, alios saluauit, se saluare non potest. Pascebãtur cibu crudelitatis suæ, *Luca. 23.* & ille pascebatur cibo misericordiæ suæ. Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Illi ergo habebant alias epulas, ille alias. Sed quid dictum sit de mẽsa superborum, audite, Fiat mensa eorum coram ipsis in *Psal. 69.* muscipulã, & in retributionem & in scandalum. Pasti sunt, capti sunt. Quomodo enim aues ad muscipulam, aut pisces ad hamum non pascuntur, sed capiuntur, sic & ipsi. Habent ergo impij epulas suas, habẽt & pij epulas suas. Audi epulas piorum, Beati qui esuriunt & sitiũt *Matth. 5.* iustitiam, quoniã ipsi saturabũtur. Si ergo pius pascitur cibo iustitiæ, & impius superbiæ, non mirum si insatiabilis corde pascitur cibo iniquitatis. Noli pasci cibo iniquitatis, & non tibi conuescitur superbus oculo, & insatiabilis corde. Et vnde tu pascebaris? Et quid te delectabat, vbi ille tibi non conuescebatur? *Oculi mei ad fi-*
H *deles terræ*, inquit, *vt consyderent hi mecum.* Dominus dicit, Oculi mei super fideles terræ, vt consyderent hi mecũ: *Matth. 19.* id est, vt mecum sedeant. Quomodo sederent? Sedebitis, inquit, super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. Iudicant fideles terræ, de quibus dici- *1. Corin. 6.* tur, Nescitis quia angelos iudicabimus? Oculi mei super fideles terræ, vt cõsyderent hi mecum. *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Mihi ait, non sibi. Multi enim ministrant Euangelium, sed sibi ministrãt, quia sua quærunt, nõ quę Iesu Christi. Quid est Christo ministrare? Ea quæ Christi sunt quærere. Equidẽ quãdo mali annunciant Euangelium, alij saluãtur, illi puniun- *Philip. 2.* tur. Dictum est enim, Quæ dicunt, facite: quę autem fa- *Matth. 23.* ciunt, facere nolite. Non timeas ergo quando à malis audis Euangelium, Væ illi qui sibi ministrat: id est, qui sua ibi quærit: Tu Christi accipe. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. *Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam.* Reuertere ad domum illam, id est, ad cor. Non habitabit in corde meo faciens superbiam, Nullus talis habitabat in corde meo, resiliebat enim inde. Nemo habitabit in corde meo, nisi mitis & quietus, superbus non illic habitabit. Non enim habi-
I tat in corde iusti iniustus. Sit à te iustus remotus, nescio quot milibus & mansionibus, simul habitatis, si vnum cor habetis. Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam. *Loquens iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.* Hęc est via immaculata, vbi intelligimus quando ad nos veniat dominus. *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ.* Hoc obscurum est, dignamini aduertere, Iam finis Psalmi est, In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ. Quare? *Vt disperdam de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.* Sunt enim in ciuitate domini operantes iniquitatem, & quasi parcitur eis modo. Quare? Quia misericordiæ domini tempus est, sed veniet & iudicij, quia sic cœpit Psalmus, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Iam enumerauit superius, quia illi non adhæserunt nisi boni. Malis non adhæsit, nec delectabatur epulis iniquitatis eorum qui sibi ministrabant non domino, id est, sua quærebant. Et quasi diceretur illi, & vt quid tales in ciuitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus misericordiæ est, ait. Quid est tempus misericordię? Adhuc nondum reuelatum est iudicium. Nox est, Apparebit dies, *1. Cor. 4.* apparebit iudicium. Audi Apostolum, Itaque nolite ante tempus quicquam iudicare. Quid est ante tempus? K Ante diem. Audi quia ante diem dixerit, Donec veniat dominus, qui & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Nam modo quandiu nõ vides cor meũ, & non video cor tuum, nox est. Nescio quid ab homine petisti, nõ accepisti, contemni te putas, & forte non contemneris. Cor enim nõ vides, & cito blasphemas, in nocte, danda est tibi venia erranti. Diligit te homo nescio quis, & putas quia odit te: aut odit te, & putas quia diligit te. Sed quodlibet sit, nox est, Noli timere, Præsume in Christo, in illo habeto diem. Non est quid mali de illo sentias, quia securi sumus, & certi sumus, quia falli nõ potest, amat nos, de nobis autem inuicem nondum tam certi sumus. Deus enim nouit dilectionem nostram inuicem. Nos autem & si diligimus nos inuicẽ, quis videt qua dispensatione à nobis fiant ista? Quare nemo videt cor? Quia nox est. In ista nocte ten- *Psal. 103.* tationes abundant, Quasi de ipsa nocte dixit Psalmus, Posuisti tenebras, & facta est nox, in ea pertransibunt omnes bestiæ syluæ. Catuli leonũ rugientes vt rapiant, L & quærant à deo escam sibi. In nocte quærunt escam catuli leonum. Qui sunt catuli leonum? Principum & *Ephe. 2.* potestatũ aëris huius dæmones & angeli diaboli. Quomodo quærunt sibi escam? Quando tentant. Sed quia non accedunt, nisi eis deus dederit potestatem, ideo dictum est, Quærentes à deo escam sibi. Petiit Iob tentandum. Qualem escam? Opulentam, pinguem, iustum *Iob. 1.* dei, cui ipse deus testimonium perhibuit, & ait, Homo sine querela, verus dei cultor fuit. Petiuit illum tentandum, quærens à deo escam sibi, & accepit tentandum, sed non opprimendum, purgandum vero nõ euertendum: aut forte nec purgandum, sed probandum. Tamen & qui tentantur aliquando tradũtur occulto merito suo in manus tentatoris, quia traditi sunt forte in concupiscentias suas. Nam diabolus nulli nocet, nisi acceperit potestatem à deo. Sed quãdo? In nocte. Quid est in nocte? In isto tempore. Cum autem trãsierit nox, & venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem ęternum, iusti vero in vitam æternam. Nullus illic erit ten- *Matth. 25.* tator, quia non sunt illic catuli leonum, quia transacta est nox. Ideo domin⁹ discipulis suis ait, Hac nocte po- *Luca. 22.* stulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego roga- M uí pro te Petre ne deficiat fides tua. Quid est, vexare sicut triticum? Quomodo ab homine triticum nõ manducatur, nisi primo attritum vt panem faciat, sic neminem manducat diabolus, nisi primo per tribulationem euerterit, cũterit vt mãducet. Tu autem quando tribularis, si maneas granum, non conturberis, nihil tibi cõtingit. Quomodo quando boues triturant, nunquid in solum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula in area. Sed nunquid timendum est tritico? Absit, Non conciditur, nisi palea à tritico spoliatur, superfluit, & veniet ventilatio, & inueniet puram massam. Quem *Matth. 3.* inuenit granum, mittit in horreum suum, & acerium paleæ comburet igni inextinguibili. Vnde dixit hoc? Quia diem in spe habemus, Dies nobis in Christo debet esse, Nam quandiu inter tentationes sumus, nox est. In ista nocte parcit deus peccatoribus, vt non illos tollat. Flagellat illos tentationibus vt corrigantur, tolerat illos in ciuitate sua. Putamus semper tolerabit? Si semper misericors est, non est iudicium? Si autem misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, modo parcit, tunc iudicabit. Sed quando iudicabit? Cum transierit nox. Ideo dixit, In matutinis interficiebam

omnes

A omnes peccatores terræ. Quid est, in matutinis? Cum
iam dies venerit, nocte transacta. In matutinis interfi-
ciebã omnes peccatores terræ. Quare eis parcit vsque
ad matutinum? Quia nox erat. Quid est, nox erat? Quia
tempus erat parcendi. Parcebat cum corda hominum
essent occulta. Vides aliquem male viuere, toleras il-
lum, Nescis enim qualis erit, quia nox est. Vtrum qui
hodie male viuit, cras bene viuat: & vtrum qui hodie
bene viuit, cras malus sit? Nox est enim, & omnes tole-
rat deus, quia longanimis est. Tolerat vt conuertantur
ad illum peccatores. Sed qui non se correxerint in isto
tempore misericordiæ, interficientur. Et quare interfi-
cientur? Vt dispergantur de ciuitate domini, de socie-
tate Hierusalem, de societate sanctorum, de societate
Ecclesiæ. Quando autem interficientur? In matutinis.
Quid est, in matutinis? Cum nox transacta fuerit. Qua-
re modo parcit? Quia tempus misericordiæ est. Quare
non semper parcit? Quia misericordiam & iudicium
cantabo tibi domine. Fratres, nemo sibi blãdiatur, In-
terficientur omnes operantes iniquitatem. Interficiet
eos Christus in matutinis, & disperdet eos de ciuitate
B sua. Sed modo cum tempus misericordiæ est, audiant
eum. Vbique clamat per legẽ, per Prophetas, per Psal-
mos, per Epistolas, per Euangelia. Videte quia nunc ta-
cet, quia parcit, quia erogat misericordiam, sed cauete,
quia venturum est iudicium.

Finis Secundæ Quinquagenæ.

DIVI AVRELII AVGVSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PSALMO CENTESIMOPRIMO tractatus incipit.

Sermo primus de prima parte Psalmi.

ECCE vnus pauper orat, & non
orat in silentio. Licet ergo audi-
C re eum, & videre quis nam sit.
2. Cor. 8. Ne forte ille sit, de quo dicit A-
postolus, qui propter vos pau-
per factus est cum diues esset, vt
illius paupertate vos ditaremi-
ni. Si ergo ipse est, quomodo pau
per? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim
homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, ter-
ra, sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo illo di-
tius, per quem factæ sunt diuitiæ, illæ etiam quæ non
sunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ diuitiæ, inge-
niũ, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sen-
sus, confirmatioq; membrorum. Etenim cum hęc salua
sunt, & pauperes diuites sunt. Per illum & illæ maiores
diuitiæ, fides, pietas, iustitia, charitas, castitas, mores bo-
Rom. 4. ni. Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat
impium. Ecce quàm diues, Quis enim magis diues, qui
habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult &
alio habẽte? Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes.
Quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quàm diues.
Psal. 101. In hoc tam diuite vnde agnituri sumus hęc verba, Ci-
nerem sicut panem manducaui, & potum meum cum
fletu miscebam. Vnde ille? Huccine illæ tantæ diuitiæ
peruenerunt? Multum illud excelsum, multum hoc ab-
iectum, Quid faciemus? Quemadmodum ista ima illis D
summis contemperabimus? Nimis abinuicem longe
sunt. Nondum agnosco istum pauperem. Alius est for-
tasse, Sed adhuc quæramus. Vnde enim nobis non vi-
detur ipse? Mirum si interrogas, & nõ expauescis diui- Ioan. 1.
tias. In principio erat verbum, & verbũ erat apud deũ,
& deus erat verbũ, Hoc erat in principio apud deum,
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est ni-
hil. Qui ista dixit, cum diceret, diues erat, quãto magis
ille de quo dicebat, In principio erat verbũ. Et nõ qua-
lecunque verbum, sed verbum deus, Et nõ vbicunque,
sed apud deum, Et nõ vacans, sed omnia per ipsum fa-
cta sunt. Cinerem sicut panem manducauit, & potum
suum cum fletu commiscuit. Metuendum est ne tantis
diuitiis nostra paupertas faciat iniuriam, Quęre adhuc
tamen ne ipse sit pauper iste, quoniam verbum caro fa-
ctum est, & habitauit in nobis. Respice & illã vocem,
Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Attende ancillam Psal. 115.
istam castam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit
paupertatem nostram, vbi serui formam indutus est, se-
metipsum exinaniens, ne diuitias eius expauesceres, &
ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. E
Ibi accepit, inquam, formam serui. Ibi nostram indutus
est paupertatem. Ibi se pauperauit. Ibi nos ditauit. Iam
ergo propinquamus de illo hæc intelligere. Veruntа-
men adhuc temere non est pronunciandũ. Partus vir- Danie. 2.
ginis est lapis sine manibus de monte præcisus, vbi nul-
lius hominũ operatus est, nulla transfusa concupiscen-
tia, sed sola fides accẽsa, & verbi caro accepta. Deinde
processit ex vtero. Locuti sunt cœli. Angeli pastoribus Luc. 2.
nunciauerũt. Stella ad adorandũ regem Magos traxit. Matth. 2.
Symeon impletus spiritu sancto infantẽ deum in ma- Lucæ. 2.
tris manibus agnouit. Accessit ætas, non diuinitati sed
carni. Horrent, miranturq; sapientiam dei pueri duo-
denis, imperiti senes. Aut etiam si periti senes, quid illo-
rum peritia ad verbum dei? Quid illorũ peritia ad sa-
pientiã dei? Nõnne & periti, †nisi illo subueniente, vti- †al. Nõnne
que perituri? Crescit adhuc ætate corporis, venit ad flu- & perituri.
uium baptizandus. Baptizator deũ agnoscit, indignum Marci. 1.
se soluendæ calciamenti corrigię confitetur. Iam inde, Matth. 11.
cæci illuminantur, Surdis aperitur auditus, Loquuntur
muti, Mũdantur leprosi, Stringuntur paralytici, Con-
ualescunt languidi, Resurgunt mortui. Iam quidem in Ioan. 1.
verbi illius per quod facta sunt omnia comparatione, F
diuitiarum agnosco paupertatem, sed quàm longe ad-
huc à cinere & fletu cum potu. Adhuc timeo dicere ip-
se est, & tamen volo. Sunt enim hic quæ me cogant
velle, & rursus quædam quę me cogant timere. Ipse est,
& non est. Ipse iam in forma serui est, iam mortalem
fragilẽmque carnem portat, iam moriturus aduenit, &
tamen nondum intelligitur in hac egestate. Cinerem Psal. 101.
sicut panem mãducaui, & potum meum cum fletu mi- Philip. 3.
scebam. Addat ergo paupertatem paupertati, & trans-
figuret in se corpus humilitatis nostræ. Sit caput no-
strum, simus membra eius, sint duo in carne vna. Iam
enim vt primitus pauper esset, formam serui accipiens,
dimisit patrem. Qui autem de virgine natus est, dimit- Philip. 2.
tat & matrem, & adhęreat vxori suæ, & sint duo in car Lucæ. 2.
ne vna. Ita enim erũt duo & in voce vna, & in illa vna Ephe. 5.
voce iam non mirabimur nostram vocem. Cinerem
sicut panem mãducaui, & potum meum cum fletu mi-
scebam. Dignatus est enim habere nos mẽbra. Sunt &
pœnitentes in membris eius. Non enim exclusi & sepa-
rati sunt ab Ecclesia eius. Nec omnino sibi adiungeret
coniugem, nisi illa voce, Agite pœnitẽtiam, appropin- Matth. 4.
quabit

G quabit enim regnum cœlorũ.Iam ergo audiamus quid
oret caput & corpus, ſpõſus & ſponſa, Chriſtus & Ec-
Ioan.1. cleſia vtrunque vnus.Sed verbũ & caro non vtrunque
Ephe.4. vnum.Pater & verbũ vtrunque vnum,Chriſtus & Ec-
cleſia vtrunq; vnus. Vnus quidem vir perfectus in for-
ma plenitudinis ſuę,donec occurramus omnes in vni-
tatem fidei , in agnitionẽ filij dei in virum perfectum,
in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti. Sed donec oc-
curramus,agitur hic paupertas noſtra,agitur hic adhuc
labor & gemitus.Gratias miſericordiæ ipſius.Vnde illi
Ioan.1. labor,vnde illi gemitus verbo,per quod facta ſunt om-
nia? Si dignatus eſt habere mortem noſtram, nõ nobis
dabit vitam ſuam? In magnã ſpem erexit, cum magna
ſpe gemimus. Gemitus habet triſtitiã. Sed eſt gemitus
qui habet & gaudium.Ego puto Saram ſterilem lętam
Eſa.26. genuiſſe,cũ pareret,Et nos dicamus , A timore tuo cõ-
cepimus & parturiuimus ſpiritũ ſalutis . Audiamus er-
go Chriſtum pauperem in nobis, & nobiſcum, & pro-
pter nos. Titulus enim ipſe indicat pauperem. Poſtre-
mo putate me ſuſpicatum, quis nã ſit iſte pauper. Ora-
tionem audiamus, & perſonã agnoſcamus, necubi er-
res, quãdo audieris aliquid quod coaptari capiti illius
H non poſsit. Ideo prælocutus ſum, vt ſi quid tale audie-
ris,ex infirmitate corporis aduertas ſonare , & vocem
membrorum agnoſcas in capite. *Oratio inopis, hoc habet
titulus,cum angeretur, & in conſpectu domini effudit precem ſuam.*
Ipſe ille pauper eſt qui alibi dicit , A finibus terræ ad te
Pſal.60. clamaui,cum angeretur cor meum.Iſte ipſe pauper eſt,
quia idemipſe Chriſtus eſt , qui ſe apud Prophetam, &
Eſa.61. ſponſum dixit,& ſponſam. Sicut ſponſo alligauit mi-
hi mitram,& ſicut ſponſam induit me ornamento . Se
dixit ſponſum , ſe dixit ſponſam. Vnde hoc , niſi quia
Ephe.5. ſponſum propter caput,ſponſam propter corpus? Vox
ergo vna , quia caro vna . Audiamus , & potius in his
vocibus nos quoque agnoſcamus. Et ſi nos extra eſſe
viderimus,ibi eſſe laboremus.

Pſal.142. *EXaudi domine orationem meam, & clamor
meus ad te perueniat.* hoc eſt, exaudi
domine orationem meam , quod
eſt, clamor meus ad te perueniat.
In geminatione affectus petentis
eſt. *Ne auertas faciem tuã à me.* Quã-
I do deus à filio faciẽ auertit? Quan-
do pater à Chriſto? Sed propter membrorum pauper-
tatem , ne auertas faciem tuam à me. *In quacunque die
tribulor inclina aurem tuam ad me.* Tribulor enim deor-
ſum,tu autem es ſurſum. Si enim me extollo,longe fis:
ſi me humilio , inclinas aurem tuam ad me. Sed quid
eſt, in quacunque die tribulor ? Nunc enim non tribu-
latur? Aut iſta diceret,niſi tribularetur? Sufficeret ergo,
Inclina aurem tuam ad me quoniam tribulor . In qua-
1.Cor.12. cunque die tribulor inclina aurem tuam ad me . Tan-
quam vnitas corporis , ſi patitur vnum membrum,cõ-
patiuntur omnia membra . Tribularis tu hodie , ego
tribulor: tribulatur alius craſtino , ego tribulor . Poſt
iſtam generationem alij poſteri , qui ſuccedunt poſte-
ris tribulãtur,ego tribulor vſque in finem ſeculi . Qui-
cunque in meo corpore tribulantur , ego tribulor . In
quacunque ergo die tribulor inclina aurem tuam ad
Pſal.13. me. *In quacunque die inuocauero te , cito exaudi me.* Hoc
idem eſt.Iam nunc inuoco,ſed in quacunque die inuo-
cauero te,cito exaudi me.Orauit Petrus,orauit Paulus,
orauerunt & cæteri Apoſtoli,orauerunt fideles tempo-
ribus illis , orauerunt fideles conſequentibus tempori-
bus, orauerunt fideles martyrum temporibus, orant fi- K
deles noſtris temporibus , orabunt fideles poſterorum
temporibus . In quacunque die inuocauero te, cito ex-
audi me. Cito exaudi , iam enim hoc rogo quod dare
vis,Non terrena quaſi terrenus, ſed ex prima captiuita-
te iam redemptus regnum cœlorũ deſydero . Cito ex-
audi me,non enim niſi tali deſyderio dixiſti, Adhuc te
loquente dicam,ecce aſſum.In quacunque die inuoca- Eſa.58.
uero te,cito exaudi me. Vnde inuocas? De qua tribula-
tione ? De qua egeſtate ? O pauper ante ianuam diuitis
dei,quo deſyderio mẽdicas? Qua inopia requiris? Qua
egeſtate pulſas vt aperiatur tibi ? Dic , audiamus iſtam
ipſam egeſtatem, in illa & noſipſos inueniamus , & te-
cum rogemus:audi & agnoſce ſi potes, *Quia defecerunt
ſicut fumus dies mei.* O dies,ſi dies:vbi enim dies auditur,
lux intelligitur . Sed defecerunt ſicut fumus dies mei.
Dies mei,tempora mea. Vnde ſicut fumus,niſi propter
elationem ſuperbię? Tales dies dignus fuit accipere ſu-
perbus Adam , vnde carnem Chriſtus accepit.Ergo in
Adam Chriſtus,& Adam in Chriſto . Liberauit profe-
cto & à diebus fumi,qui dignatus eſt habere vocẽ die-
rum fumi.Quia defecerũt ſicut fumus dies mei. Videte L
fumum ſuperbiæ ſimilem, aſcendẽtem, tumeſcentem,
vaneſcentem:merito ergo deficientẽ, non vtique per-
manentem.Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. *Et
oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt.* Et ipſa oſſa mea, &
ipſa fortitudo mea nõ ſine tribulatione,non ſine vſtio-
ne. Oſſa corporis Chriſti , fortitudo corporis Chriſti,
vbi maior quàm in ſanctis Apoſtolis ? Et tamen vide
oſſa frigi. Quis ſcandalizatur, & ego non vror ? Fortes 2.Cor.11.
ſunt fideles boni, intellectores & prædicatores verbi, 7.q.1.cap.
viuentes vt loquuntur,loquentes vt audiũt. Fortes pla- Aduerſi-
nè ſunt, ſed omnes qui ſcandala patiuntur , frixorium tas. §. Hic
ipſorum ſunt. Eſt enim ibi charitas & magis in oſsibus. Auguſtin.
Interiora ſunt oſſa omnibus carnibus & portãt omnes
carnes. Verum ſi quiſquam patiatur aliquod ſcãdalum
& in anima periclitetur , tantum os frigitur , quantum
amat. Deſit amor,nemo frigitur:aſsit charitas & ſi mẽ-
brum compatitur , patiente vno membro , quomodo 1.Cor.13.
friguntur qui portant vniuerſa membra ? Oſſa mea ſi-
cut in frixorio confrixa ſunt. *Percuſſum eſt ſicut fœnum &
aruit cor meum.* Reſpice ad Adam , vnde genus huma-
num. Vnde enim niſi ab illo propagata miſeria eſt? Vn- M
de enim niſi ab illo hæreditaria iſta paupertas ? Dicat
ergo cum ſpe iam in corpore Chriſti poſitus , ille ali-
quando in ſuo corpore deſperatus, Percuſſum eſt ſicut
fœnum & aruit cor meum:merito,quia omnis caro fœ-
num. Sed tamen vnde tibi hoc contingit ? *Quoniam* Eſa.40.
oblitus ſum mãducare panem meum. Dederat enim deus pa-
nem præcepti . Nam panis animæ quid niſi verbum
dei? Suggerente ſerpente, præuaricante muliere, tetigit Gene.3.
vetitum, oblitus eſt præceptum . Merito percuſſum eſt
ſicut fœnum,& aruit cor eius, quoniam oblitus eſt mã-
ducare panem ſuum.Oblitus manducare panem,bibit
venenum:Percuſſum eſt cor eius, & aruit ſicut fœnum.
Ipſe eſt ille percuſſus in Eſaia,de quo dicitur , & cui di-
citur,Non in æternum tempus iraſcar vobis:ſpiritus e- Eſa.57.
nim à me procedit,& omnem flatum ego feci:propter
peccatum modicum quid cõtriſtaui illum , & percuſsi
illum,& auerti faciem meam ab illo: merito hic, Ne a-
uertas faciẽ tuã à me,hoc eſt,à percuſſo, de quo dixiſti,
Percuſsi illum:de quo dixiſti, Vias eius vidi , & ſanaui
eum.Percuſſum eſt ſicut fœnum,& aruit cor meũ, quia
oblitus ſum manducare panem meum. Modo mandu-
ca.Oblitus erat, ſed venit & ipſe panis, in cuius corpo-
re tibi

A re tibi licet recordari vocem obliuionis tuæ,& clamare ex paupertate vt ſumas diuitias. Modo manduca: in
Ioan.6. cius enim corpore es, qui ait, Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Oblitus eras mãducare panẽ tuum: ſed iam illo crucifixo, cõmemorabuntur & cõuerten-
Pſal.21. tur ad dominum vniuerſi fines terræ. Poſt obliuionem veniat commemoratio, manducetur panis de cœlo vt viuatur, non manna, ſicut illi manducauerunt & mor-
Ioan.6. tui ſunt: panis de quo dicitur, Beati qui eſuriũt & ſitiũt
Matth.5. iuſtitiam. *A voce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ.* A voce quam intelligo, à voce quam noui probabiliter, à voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum quibus compatior. Multi enim gemunt, gemo & ego, & hoc gemo, quia male gemunt. Amiſit nummum, gemit: amiſit fidem, non gemit. Ego appendo nummum & fidem, & inuenio maiorem gemitũ de mala gemente, aut non gemente. Facit fraudem & gaudet. Quo lucro? Quo damno? Acquiſiuit pecuniam, perdidit iuſtitiam. Gemit hinc qui gemere nouit. Qui capiti propinquat, qui recte hæret corpori Chriſti, gemit inde. Carnales autem non inde gemunt, & gemendos ſe faciũt, quia non inde gemunt: Nec eos poſſumus, vel non ge-
B mentes, vel male gemẽtes contemnere: volumus enim eos corrigere, volumus emendare, volumus reparare, & quando non poſſumus gemimus, & cum gemimus non ab ipſis ſeparamur. A voce enim gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ. Adhæſerunt fortes inualidis, adhæſerunt firmi infirmis. Vnde adhæſerunt? A voce gemitus mei, nõ à voce gemitus illorum. Qua le-
Rom.15. ge adhæſerunt, niſi qua dictum eſt, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare? Adhæſerunt oſſa mea carni meæ. *Similis factus ſum pellicano qui habitat in ſolitudine, factus ſum ſicut nycticorax qui habitat in parietinis. Vigilaui & factus ſum ſicut paſſer ſingularis in tecto.* Ecce tres aues, & tria loca, quid ſibi velint donet dominus vt dicamus, & vt audiatis vtiliter quod dicitur ſalubriter. Quid ſibi volunt tres aues, & tria loca? Quæ tres aues? Pellicanus, nycticorax, & paſſer: & tria loca, ſolitudo, parietina, & tectum. Pellicanus in ſolitudine, nicticorax in parietinis, paſſer in tecto. Primo quid ſit pellicanus dicendum eſt. In ea quippe regione naſcitur, vt nobis ignota hęc auis ſit. Naſcitur in ſolitudinibus, maxime Nili fluminis in Aegypto. Quælibet hæc auis ſit,
C quod de illa Pſalmus dicere voluit hoc intueamur. Habitat, inquit, in ſolitudine. Quid quæris formam eius, membra eius, mores eius, vocem eius? Quantũ tibi Pſalmus dicit, auis eſt in ſolitudine habitans. Nycticorax, auis eſt amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes ſtant ſine tecto, ſine habitãtibus, ibi habitat nycticorax. Iam vero paſſer & tectũ quid ſit noſtis. Inuenio ergo aliquem de corpore Chriſti, prædicatorem verbi, compatientem infirmis, quærentem lucra Chriſti, reminiſcentem domini ſui ventu-
Matth.25. ri, ne dicat, Serue nequã & piger, dare debueras pecuniam meã nummulariis. Ex huius diſpenſatoris officio videamus hæc tria, Venerit inter aliquos vbi Chriſtiani nõ ſunt, pellicanus eſt in ſolitudine. Venerit ad eos qui fuerunt & ceciderunt, nycticorax eſt in parietinis. Non enim deſerit tenebras eorum qui habitant in nocte, & ipſos lucrari vult. Veniet ad eos qui Chriſtiani ſunt quidem habitantes in domo, non quaſi qui non crediderint, aut quod crediderint dimiſerũt, ſed in eo quod credunt tepide ambulantes, clamat ad eos paſſer. Non in ſolitudine, quia Chriſtiani ſunt: nec in parietinis, quia non ceciderunt: ſed tamen in tecto ſunt: ſub tecto potius, quia ſub carne ſunt. Ille ſuper carnem cla- D
mat paſſer qui præcepta dei nõ tacet, nec ſit carnalis vt ſubuciatur tecto. Qui enim in tecto eſt, non deſcendat Matth.24.
tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Iſtę tres aues & tria loca: & vnus homo poteſt habere perſonã trium auium, & tres homines poſſunt habere perſonã trium auium: & tria genera locorum, tria genera ſunt hominum: tamen ſolitudo, parietinæ, & tectum, non niſi tria genera ſunt hominũ. Sed quid de his plurimum? Ipſum dominũ videamus, ne forte ipſe ſit: & melius ipſe agnoſcatur, & pellicanus in ſolitudine, & nycticorax in parietinis, & paſſer ſingularis in tecto. Dicat nobis pauper iſte caput noſtrũ, pauper voluntate, loquatur pauperibus in neceſsitate. Quid enim dicitur, vel etiam legitur de hac aue, id eſt, pellicano, non taceamus: non aliquid affirmãtes temere, ſed tamen non tacentes, quod qui ſcripſerunt & legi & dici voluerunt. Vos ſic audite, vt ſi verum eſt cõgruat, ſi falſum eſt non teneatur. Dicuntur hæ aues tanquam colaphis roſtrorũ occidere paruulos filios ſuos, eoſdẽq; in nido occiſos à ſe lugere per triduũ. Poſtremo dicũt matrẽ ſeipſam grauiter vulnerare, & ſangui-
nem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reui- E
niſcunt. Fortaſſe hoc verum, fortaſſe falſum ſit: tamẽ ſi verum eſt quemadmodum illi cõgruat qui nos viuificauit ſanguine ſuo, videte. Congruit illi quod matris caro viuificat ſanguine ſuo filios ſuos, ſatis congruit.
Nam & ipſe Gallinã ſe dicit ſuper pullos ſuos, Hieruſa- Matth.23.
lem Hieruſalẽ quotiẽs volui cõgregare filios tuos, tanquã gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti. Habet enim paternã authoritatem, habet maternũ affectum, ſicut & Paulus & pater eſt & mater eſt, nõ per ſeipſum,
ſed per Euangeliũ: Pater vbi dicit, Etſi habeatis multos 1.Cor.4.
Pædagogos in Chriſto, ſed nõ multos patres: in Chri- Gala.4.
ſto enim Ieſu per Euãgelium ego vos genui: Mater autẽ vbi ait, Filioli mei quos iterũ parturio, donec Chriſtus formetur in vobis. Habet ergo hæc auis, ſi vere ita eſt, magnam ſimilitudinẽ carnis Chriſti, cuius ſanguine viuificati ſumus. Sed quomodo congruat Chriſto,
quòd ipſa occidit filios ſuos? an & illi non congruit, Deute.32.
Ego occidam, & ego viuificabo: ego percutiam, & ego Acto.9.
ſanabo? An vero Saulus perſecutor moreretur, niſi de
cœlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, niſi il- F
lius ſanguine viuificaretur? Sed hoc viderint qui ſcripſerunt, nõ in incerto intellectum noſtrum cõſtituere nos debemus. Hãc autẽ potius in ſolitudine cognoſcamus: hoc enim inde Pſalmus voluit ponere, pellicanus in ſolitudine. Puto enim ego hic intelligi Chriſtũ na-
tum de virgine. Solus enim ſic, ideo ſolitudo. In ſolitu- Luca.2.
dine natus eſt, quia ſolus ita natus. Poſt natiuitatẽ ventum eſt ad paſsionẽ. A quibus crucifigebatur? Nunquid à ſtantibus? Nunquid à lugẽtibus? Ergo tanquã in nocte ignorantiæ ipſorum, & tãquam in parietinis ruinis ipſorum. Ecce nycticorax & in parietinis amat & noctem: nam niſi amaret, vnde diceret, Pater ignoſce illis,
quia neſciunt quid faciũt? Deinde natus in ſolitudine, Luca.23.
quia ſolus ita natus: paſſus in tenebris Iudæorum tanquam in nocte, in præuaricatione tanquam in ruinis.
Quid poſtea? Vigilaui: ergo dormieras in parietinis, & Pſal.3.
dixeras, Ego dormiui. Quid eſt, ego dormiui? Quia volui dormiui, noctem amãdo dormiui: ſed ibi ſequitur, Exurrexi, quia hic vigilaui. Sed poſteaquam vigila-
uit quid egit? Aſcendit in cœlum, factus eſt ſicut paſſer Marci.16.
volando, id eſt, aſcendendo ſingularis in tecto, id eſt, in cœlo. Ergo pellicanus naſcẽdo, nycticorax moriendo, paſ-

G do,passer resurgendo.Ibi in solitudine velut solus, hic
in parietinis velut ab eis occisus, qui stare non potue-
runt in ædificio: hic vero iam vigilans & volãs singu-
Rom.8. laris in tecto,ibi interpellat pro nobis,Caput enim no-
strum passer est, corpus illius turtur. Etenim passer in-
Psal.83. uenit sibi domũ. Quam domũ? In cœlo est, interpellat
pro nobis.Et turtur nidum sibi.Ecce Ecclesia dei nidũ
de ligno crucis ipsius vbi ponat pullos suos, paruulos
suos.Vigilaui & factus sum sicut passer singularis in te-
cto. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabãt*
me,aduersum me iurabant. Ore laudabant, corde insidias
Matth.22. præparabãt: audi laudem ipsorũ, Magister,scimus quia
viam dei in veritate doces,& personam non accipis:li-
cet tributũ dare Cæsari? Quem laudas,supplãtas. Qua-
re, nisi quia qui laudabant me,aduersum me iurabant?
Vnde autẽ hoc opprobriũ, nisi quia veni facere mem-
bra mea peccatores, vt agendo pœnitentiã sint in cor-
pore meo? Inde totum opprobrium, inde persecutio,
Quare magister vester cum peccatoribus & publicanis
Matth.9. manducat? Non est opus sanis medicus,sed ægrotanti-
bus.Vtinam vos ægrotare nossetis vt medicum quære-
H retis,non occideretis,& per superbam demẽtiam falsa
sanitate periretis. Mihi autem vnde tota die exprobra-
bãt inimici mei? Vnde qui laudabãt me, aduersum me
iurabant? *Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potum*
meum cum fletu miscebam. Quia hæc genera hominum ha-
bere in suis membris sananda voluit & liberanda,inde
opprobrium.Hodieq; Paganorum opprobrium, quale
in nos est? Quid putatis fratres,quid eos putatis dicere
nobis? Vos corrumpitis disciplinam, moresq; generis
humani peruertitis.Quid inueheris? Dic quemobrem?
Quid fecimus? Dando,inquit, hominibus pœnitentiæ
locum, promittendo impunitatem omnium delicto-
rum: ideo homines mala faciunt securi, quòd eis cum
conuersi fuerint,omnia dimittũtur. Hinc ergo oppro-
brium,quoniam cinerem sicut panẽ manducaui,& po-
tum meum cum fletu miscebam. O qui insultas, inuito
te ad istum panem.Non enim audes te dicere non esse
peccatorem, Discute conscientiam tuam, ascende tri-
bunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te: loqua-
tur tibi medulla cordis,vide vtrũ audeas innocentiam
profiteri. Hic planè si se respexerit conturbabitur, si se
I non palpauerit confitebitur. Et quid agis miser,si non
erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia,
& nulla peccatorum est indulgẽtia, vbi eris? Quò ibis?
Certe & pro te factum est, vt pauper iste cinerem sicut
panem manducaret, & potum suum cum fletu misce-
ret. Nõ te iam delectat tale conuiuium? Sed tamen,in-
quit,augent homines peccata spe veniæ,imò augerent
peccata desperatione veniæ. Nónne attendis quàm li-
centiosa crudelitate viuãt gladiatores? Vnde hoc,nisi
iam tanquam ad ferrum & victimam destinati,explere
volunt libidinem antequam fundãt sanguinem? Nón-
ne hoc & tu tibi diceres, Iã peccator sum, iam iniquus,
iam damnandus,nulla veniæ spes est. Cur iam non fa-
ciam quicquid libet,& si non licet? Cur non impleam
quantum possum quæcunque desydero, si post hæc nõ
restant nisi sola tormenta? Núnne hoc tibi diceres, &
desperatione ipsa peior fieres? Potius ergo te corrigit,
Esa.46. qui indulgentiam promittit,& dicit,Redite præuarica-
Ezech.18. tores ad cor.Nolo mortem impij, tãtum vt reuertatur
& 33. & viuat. Hoc proculdubio portu proposito, deponis
vela iniquitatis, conuertis proram,velificas ad iustitiã,
& speras vitam,non negligis medicinam. Nec in hoc
tibi displiceat deus,tanquã per istam indulgentiæ pro-
missionem securos fecerit peccatores. Etenim ne de- K
speratione homines peius viuerẽt, promisit indulgen-
tiæ portum.Rursus ne de spe veniæ peius viuerent, fe-
cit diem mortis incertum, prouidẽtissime vtrunq; cõ-
stituens, & reuertentes quò recipiantur, & differentes
vnde terreantur.Manduca cinerem velut panẽ, & po-
tum tuum cum fletu misce: per hoc conuiuium venies
ad mensam dei.Noli desperare,promissa est indulgen-
tia tibi.Deo gratias,inquit,quia promissa est,teneo pro-
missum dei. Ergo iam bene viue.Cras,inquis, bene vi-
uam. Indulgentiã tibi deus promisit, crastinum diem
tibi nemo promisit,Si male vixisti, bene viue iã hodie. Luc.12.
Stulte,hac nocte auferetur à te anima tua.Nõ dico quę
præparasti cuius erunt,sed secundum quod vixisti,vbi
eris? Corrige ergo te vt possis in corpore Christi habe-
re vocẽ istam,quam,nisi fallor,libenter agnoscis:Quo-
niam cinerem sicut panem manducaui,& potũ meum
cum fletu miscebam. *A facie iræ & indignationis tuæ, quo-*
niam leuasti,elisisti me. Ipsa est illa ira tua domine in Adã,
ira cum qua omnes nati sumus, cui nascendo cohæsi-
mus,ira de propagine iniquitatis, ira de massa peccati: L
secundum quam dicit Apostolus, Fuimus & nos ali- Ephe.2.
quando natura filij iræ,sicut & cæteri:& vnde dicit do
minus, Ira dei manet super eum, quia non credidit in
vnigenitum filium dei. Non enim ait,Ira dei veniet su- Ioan.3.
per eum:sed,manet super eum:quia non tollitur in qua
natus est.Quare ergo? Et quid sibi vult vox ista,quoniã
leuasti,elisisti me? Non enim ait, Quoniam leuasti & e-
lisisti me: sed, quoniam leuasti, elisisti me.Ideo elisisti,
quia leuasti. Vnde hoc? Homo in honore positus, fa-
ctus est ad imaginem dei. Leuatus in hunc honorem, Gene.1.
erectus à puluere, erectus à terra, accepit animã ratio-
nalem, præpositus est rationis ipsius viuacitate omni-
bus bestiis,pecoribus,volatilibus,piscibus. Quid enim
horum habet intelligentię rationem? Quia nullum ho-
rum factum est ad imaginem dei. Quomodo nullum
horum habet hunc honorem, sic nullum horum habet
hanc miseriam. Quid enim pecus plangit de peccato?
Quæ auis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei
participatio beatæ vitæ,nulli stimuli miseriarum. Ho-
mo autem quia factus est,qui sit in beata vita si bene vi-
xerit, ideo erit in misera vita, quia male vixit: ergo
quia leuasti,elisisti me:ideo sequitur me pœna, quia de- M
disti mihi liberum arbitrium. Si enim non dedisses li-
berum arbitrium, & per hanc rationem pecoribus me
non faceres meliorem, non me sequeretur damnatio
iusta peccantem: ergo per arbitrium liberum leuasti
me,& per iustitiæ iudicium elisisti me. *Dies mei sicut vm-*
bra declinauerunt. Potuerunt enim esse dies tui non de-
clinantes, si tu à die vero non declinasses. Declinasti,
& accepisti dies declinantes. Quid mirum si dies tui
facti sunt similes tui? Ipsi sunt enim dies declinantes
quia deuiasti,qui sunt dies fumi,quia tumuisti: supra e-
nim dixerat,Defecerunt sicut fumus dies mei: & nunc
dicit, Dies mei sicut vmbra declinauerunt. In hac vm-
bra agnoscẽdus est dies,in hac vmbra videnda est lux,
ne postea sera & infructuosa pœnitentia dicatur,Quid
nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid Sapien.5.
contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra:
modò dicit, Transibunt omnia tanquam vmbra, & tu
non transeas tanquam vmbra. Dies mei sicut vmbra
declinauerũt. *Et ego velut fœnum arui.* Quia & supra di-
xerat, Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum,
sed reuirescet fœnum irrigatum sanguine saluatoris.
Ergo sicut fœnum arui ego homo post illam præuari-
cationem,

A cationem, hoc ego iusto iudicio tuo. Tu autem quid? *Tu vero domine in æternum permanes.* Mei dies sicut vmbra declinauerunt, & tu in æternum permanes. Temporalem saluet æternus. Non enim quia ego cecidi, & tu senuisti viges ad me liberandum, qui viguisti ad me humiliandum. Tu vero domine in æternum permanes.

Et memoriale tuum in generatione & generationem. Memoriale tuum, quia non obliuisceris in generationem: nō vnam, sed generationem & generationem. 1.Timo.4. Promissionem quippe habemus vitæ præsentis & futuræ. *Tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt miserearis eius.* Gala.4. Quod tempus? Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub 1.Corin.15. lege. Et vbi Sion? Vt eos qui sub lege erant redimeret. Acto.4. Primitus enim Iudæi, inde autē Apostoli, inde illi plus quàm quingenti fratres, inde illa deinceps multitudo, cui erat anima vna & cor vnum in deum. Ergo tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt 2.Cor.6. miserearis eius, quoniam venit tempus. Quod tempus? Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quis hoc dicit? Seruus dei Paulus ædificator, qui dice- 1.Corin.3. B bat, Dei ædificium æstis: qui dicebat, Sicut sapiens architectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ergo & hic quid dicit? *Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius.* In lapides cuius? In lapides Sion. Sed sunt ibi & non lapides: Cuius nō lapides? Ergo quid sequitur? *Et pulueris eius miserebuntur.* Agnoscamus lapides in Sion, agnoscamus puluerem in Sion. Non enim dicit, lapidum eius miserebuntur: sed quid ait, Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Beneplacitum habuerunt in lapides eius, pulueris autem miserebūtur. Intelligo lapides Sion omnes Prophetas, ibi præmissa est vox prædicationis, inde assumptum est euangelicum officiū, per illud præconium cognitus est Christus. Ergo serui tui beneplacitum habuerunt in lapides Sion. Sed illi præuaricatores recedentes à domino, malisq; factis suis offendētes creatorem, in terram vnde sumpti sunt redierunt, puluis facti sunt, impij fa- Psal.1. cti sunt: de quibus dicitur, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Sed expecta dominum, sustine dominum, patiens esto dominum, non irruat ventus, & auferat hunc puluerem à C facie terræ. Veniant veniant serui mi, agnoscant in la- Gene.1. pidibus eloquia tua, misereantur pulueris Sion, formetur homo ad imaginem suam, dicat puluis ne pereat, memento quia puluis sumus. [Dum enim sacerdotes & Prophetæ peccatores adhortantur,] pulueris eius miserebuntur. Hoc de Sion. Nunquid non erat puluis qui dominum crucifixit? Quod peius est, puluis de parietinis ruinarum. Puluis erat prorsus: veruntamen non frustra de puluere dictum erat. Pater ignosce illis, quia ne- Luca.23. sciunt quid faciunt. De illo puluere venit paries tot milium credentium, & precia rerū suarum ad pedes Apo- Acto.2. & 4. stolorū ponentium. Ergo extitit de illo puluere humanitas, & formata, & formosa. Quis enim de gētibus sic? Quàm paucos miramur hoc fecisse ad illorum tot milia? Subito primo tria milia, postea quinque milia: omnes in vnitate viuentes, omnes venditarum rerum suarum precia ad pedes Apostolorum ponentes, vt distribueretur vnicuique prout cuique opus erat, quibus erat anima vna, & cor vnū in deum. Quis hoc fecit etiam Gene.2. de isto puluere, nisi qui & ipsum Adam fecit ex puluere? Hoc ergo de Sion, sed non tantum in Sion. Quid

igitur sequitur? *Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.* D Iam quoniam misertus est Sion, iam quoniam serui tui beneplacitum habuerunt in lapides eius cognoscendo fundamentum Apostolorum & Prophetarum, iam quoniam miserti sunt pulueris eius, vt formaretur vel potius reformaretur homo viuus ex puluere, hinc prædicatio creuit in gentibus. Timeant nomen tuum gentes, & omnes reges terræ gloriam tuam. Veniat & alius paries de gentibus, a- Ephe.2. gnoscatur lapis angularis: ibi hæreant duo de diuerso venientes, sed iam non aduersa sentientes. *Quoniam ædificauit dominus Sion.* Hoc agitur nunc, Eia lapides viui in structuram currite, nō in ruinam: Aedificatur Sion, cauete parietinas: ædificatur turris, cauete diluuium: ædificatur arca, obseruate diluuium. Hoc agitur nunc, quoniā ædificauit dominus Sion. Sed ædificata Sion, nunc quid fiet? *Et videbitur*, inquit, *in gloria sua.* Vt ædificaret Sion, & vt esset fundamentum in Sion, visus est à Sion, sed non in gloria sua. Vidimus eum, & non ha- Esaiæ.53. bebat speciem neque decorem. At vero cum venerit Matth.25. iudicare cum angelis suis, quando congregabūtur ante eum omnes gentes, quando oues ad dexteram, hædi E ad sinistrā separabuntur, nonne tunc videbūt in quem pupugerunt? Et confundentur sero, qui prima pœniten- Zacha.12. tia & salubri cōfundi noluerunt. Aedificabit dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primo visus est in infirmitate sua. *Et respexit in orationem humilium, & non despexit deprecationem eorum.* In ædificatione Sion hoc agitur modo, ædificantes Sion orant & gemunt. Ille vnus pauper, quot pauperes multi, quia milia in tot gentibus: vnus, quia vnitas pacis Ecclesiæ. Ipse vnus, ipse multi. Vnus propter charitatem, multi propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur. Nunc si quis aliquid aliter erat, & aliter se habebat, māducet cinerem sicut panem, & potū suum cum fletu commisceat. Nunc tempus est cum ædificatur Sion, nunc intrant lapides in structurā. Perfecto ædificio & dedicata domo quid curris sero quæsiturus: inaniter petiturus, frustra pulsaturus, foris remansurus cum quinque virginibus fatuis? Nunc ergo curre, Respexit enim in orationem humi- Matth.25. lium, & non despexit precem eorum. *Scribantur hæc in generationem alteram.* Quando hæc scribebantur, hæc nō ita proderant eis inter quos scribebantur. Scribebantur enim ad prophetandum nouū testamentum, inter homines qui viuebant ex veteri testamento. Sed & illud F vetus testamētum deus dederat, & in illa terra promissionis populum suum collocauerat. Sed quoniam memoriale tuum in generatione & generationem, nō iniquorum est, sed iustorum. In vna generatione pertinet ad vetus testamentum: in alia autem generatione pertinet ad nouum testamentū. Et quia hoc quod prophetatum est, nouum testamentū pronunciat hæc, Scribantur hæc, inquit, in generationē alteram, & populus qui creabitur laudabit dominū: Non populus qui creatus est, sed populus qui creabitur. Quid euidentius fratres mei, quàm hic prædicta est illa creatura, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: Vete- 2.Cor.5. ra transierunt, ecce facta sunt omnia noua, omnia autē ex deo. Quid est, omnia autem ex deo? Et vetera & noua, quia memoriale tuum in generatione & generationē. *Et populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniā prospexit de alto sancto suo.* Prospexit ex alto, vt veniret ad humiles: & ex alto factus est humilis, vt exaltaret humiles.

Concio secunda, de secunda parte Psalmi.

G H Esterno die audiuimus cuiusdam pauperis gemitum in oratione, eiusque esse cognouimus, qui propter nos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur, eiq; membra cohærentia & per suum caput loquētia vidimus. Vidimus enim ibi & nosipsos, si tamen per eius gratiam aliquid & nos. Finita autem iam erant verba gemituum, & cœperant cōsolationum. Sed ea finiri hesterno die tractando minime potuerunt: in iis quæ restant, audiamus hodie non iam gementem pauperem, sed gaudentem. Ideo gaudentem, quia sperantem: ideo sperantem, quia non de se præsumentem. Prænunciauit fœlicitatem rerum humanarum in scripturis dei, & adiecit, Scribantur hæc in generationem alteram, & populus qui creabitur laudabit dominum: Quoniam prospexit ex alto sancto suo. Hucusque sermo hesternus perductus est: videte quæ sequantur, *Dominus de cœlo in terram prospexit, Vt audiret gemitum compeditorum, vt soluat filios mortificatorum.*

2.Cor.8.

Psal.78. Inuenimus in alio psalmo dictum, Intret in conspectum tuum gemitus compeditorum: & in eo loco dictum, vbi vox martyrū intelligebatur. Vnde martyres compediti? Nonne catenati potius quàm cōpediti? Du
H ctos enim sanctos dei martyres post iudices, per prouincias circumeuntes in catenas nouimus missos, in compedes autem nō nouimus. Agnoscuntur & compedes
Eccle.1. disciplinæ dei & timoris eius: de quo dictū est, Initium
Matth.10. sapientiæ timor domini. Per hunc enim timorem non timuerunt serui dei eos qui corpus occidunt, animam autem nō possunt occidere, quia eum timebant qui habet potestatem & corpus & animā occidere in gehennam ignis. Nisi enim compedibus timoris huius ligati essent martyres, quādo illa omnia dura & molesta sustinerent à persecutoribus suis, cum eis liberum fuerit facere quod cogebātur, & euadere quod patiebātur? Sed alligauerat eos dominus istis cōpedibus duris quidem & molestis ad tempus, sed toleraodis propter promissa
Psal.16. eius: cui dicitur, Propter verba labiorū tuorum, ego custodiui vias duras. Gemendum quidem est in his compedibus ad impetrandam misericordiam dei: vnde
Psal.78. vox martyrum est in alio psalmo, intret in cōspectum tuum gemitus compeditorū: non tamen euitandæ sunt tales cōpedes vt appetatur perniciosa libertas, & temporalis vitæ breuisque dulcedo, quam sequatur amari-
I tudo perpetua. Proinde scriptura ne recusemus esse
Ecclesi.6. compediti sapientiæ, sic nos alloquitur, Audi fili, & excipe sententiam meam, & ne abiicias consilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum: Subiice humerum tuum & porta illam, & ne oderis vincula eius: In omni anima tua accede ad illam, & in omni virtute tua serua vias eius: Inuestiga & inquire & innotescet tibi, & continēs factus ne derelinquas eā: In nouissimis enim inuenies requiē eius, & conuertetur tibi in lætitiam, & erunt tibi compedes eius in protectionē fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ: decus enim aureū est in illa, & vincula illius fila hyacinthina: stolam gloriæ indues eā, & coronā exultationis superpones tibi. Clament ergo compediti, quandiu sunt in vinculis disciplinæ dei, in qua sunt exercitati martyres: soluentur compedes & volabunt, & eadem ipsa in ornamentum postea conuertentur. Factum est hoc de martyribus. Quid enim persecutores occidendo fecerunt, nisi vt compedes soluerentur, & in coronas cōuerterentur? De cœlō ergo prospexit dominus vt audiret gemitū compeditorum, vt soluat filios mortificatorum. Mortificantur illi, filij autem mortificatorum qui, nisi nos? Quomodo autem soluimur K nos, nisi cū dicimus ei, Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis? Soluitur autē vnusquisq; à vinculis cupiditatum malarū, vel à nodis peccatorū suorum. Remissio peccatorū solutio est. Quid enim prodesset Lazaro, quia processit de monumēto, nisi diceretur, Soluite eum & sinite abire? Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenā molem terreno sepulchro impositā vicit, & processit ille victus. Non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cū audis hominem pœnitere peccatorum suorū, iam reuixit: cum audis hominē confitendo proferre conscientiā, iam de sepulchro eductus est, sed nondum solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in cœlo. Merito per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autē ipse mortuus non nisi intus clamante domino potest. Hæc enim deus interius agit, Loquimur ad aures vestras, vnde scimus quid agatur in cordibus vestris? Quod autē intus agitur, nō à nobis, sed ab illo agitur. Prospexit ergo vt soluat filios mortificatorū. Quorum mortificatorū audistis, quos filios audistis. Quid deinde? Quare hoc L agitur? Ausculta, *Vt annūcietur in Sion nomē domini.* Primo enim premebatur Ecclesia, quādo mortificabantur cōpediti: post illas pressuras anounciatur in Sion, nomē domini, cū magna libertate in ipsa Ecclesia. Ipsa enim Sion, nō ille vnus lucus primo superbus, postea captiuatus, sed Sion cuius vmbra erat illa Sion quæ interpretatur speculatio: propterea quia in carne positi videm' in priora extēdentes nos, non ad præsens quod est, sed ad id quod futurū est, ideo speculatio. Omnis enim speculator longe prospicit. Specula dicitur vbi ponuntur custodes. Fiunt istæ speculæ in saxis, in montibus, in arboribus, ad hoc vt de loco eminētiore longe videatur. Sion ergo speculatio, Ecclesia speculatio. Vnde speculatio? Longe videre, hoc est speculatio. Labor est enim ante me donec introëam in sanctuariū dei, & intelligā in nouissima. Qualis speculatio intelligere in nouissima? Transire mare videndo, non nauigādo, & habitare in extremis maris, id est, ibi ponere spem in eo, quod erit finito seculo. Ergo si Ecclesia speculatio, vbi iā annunciatur nomē domini? Non solum nomen domini in hac Sion annunciatur, sed & laus eius, inquit, in Hierusalem. Et quomodo annunciatur? Audi, *In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino.* Vnde hoc factum, nisi sanguine mortificatorum? Vnde hoc factum, nisi gemitibus compeditorum? Exaudiri ergo sunt qui erant in pressura & humilitate, vt esset nostris temporibus Ecclesia in tāta gloria quam videmus, vt iam regna quæ persequebantur, ipsa seruiant domino. *Respondit ei in via fortitudinis suæ.* Cui respondit, nisi domino? Quis respondit? supra videamus, Et laus eius, inquit, in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Respondit ei in via fortitudinis suæ. Quæ illi respondit, aut quis ei respondit in via fortitudinis suæ? Quæramus ergo primo quis respōdit, & sic quæramus quæ sit via fortitudinis eius. Superiora verba indicant respondisse ei, aut laudem eius, aut Hierusalem: supra enim dixerat, Et laus eius in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiāt domino. Respondit ei, nō possumus dicere regna, quia responderunt dixisset. Respondit ei, non possumus dicere populi, quia & hic responderunt dixisset. Quia ergo respondit ei, singularem numerum quærimus superius,

Psal.115.

Ioan.11.

Matth.16.
Super Io. Tract.49.

Psal.72.

M

A perius,& non inuenimus,nisi aut laudem eius,aut Hie-
rusalem. Et quia hoc ambiguum est,vtrum laus eius an
Hierusalem,secundum vtrũque tractemus.Quomodo
ei respondet laus eius?Quando ei gratias agunt vocati
ab illo. Ille enim vocat,nos respondemus nõ voce sed
fide,non lingua sed vita. Si enim vocat te deus,& præ-
cipit vt bene viuas,& tu male viuis,vocationi eius non
respondes,nec laus eius respõdet ei de te,quia sic viuis
vt ille nõ laudetur, sed potius blasphemetur per te. Cũ
autem sic viuimus vt per nos laudetur deus,respõdit ei
laus eius de vocatis & sanctis eius: respondit ei Hieru-
salem,Vocata est enim & Hierusalem.Et prima Hieru-
Matth. 23. salem noluit audire,& dictũ est ei,Ecce dimittetur vo-
bis domus vestra deserta. Hierusalem Hierusalẽ luget,
clamat,& nõ respondetur, quotiens volui congregare
filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas,&
noluisti,non respõdetur.Pluitur desuper, & pro fructu
spinæ proferuntur.At vero illa Hierusalem, de qua di-
Esaiæ.54. ctum est,Lætare sterilis quæ nõ paris, erumpe & excla-
Gala.4. ma quæ non parturis,quoniã multi filij desertæ magis
quàm eius quæ habet virum, respondit ei,Quid est re-
spondit ei?Non contempsit vocantẽ.Quid est,respon-
B dit ei?Ille pluit,illa fructum dedit.Respõdit ei,sed vbi?
In via fortitudinis suæ. Nunquid in se?Nam quid esset
in se,aut quam vocẽ haberet in se,de se, nisi solam vo-
cem peccati,vocẽ iniquitatis? Excute vocẽ ipsius,quid
Psal.40. inuenis nisi tumultum?Ego dixi domine miserere mei,
sana animam meam , quia peccaui tibi. Porrò si iustifi-
cata est,respondit ei,nõ ex meritis suis, sed ex manibus
ipsius. Vbi?In via fortitudinis suæ. Christus est,ipse est.
Ioan.14. Ego sum, inquit,via,veritas, & vita. Sed ante resurre-
2. Cor.13. ctionẽ non agnoscebatur à populo suo:Et maxime cru
cifixus ex infirmitate latuit quis esset,donec fortis resur
gẽdo appareret. Non ei ergo respondit Ecclesia in via
infirmitatis,sed in via fortitudinis suæ,quia post resur-
rectionem vocauit Ecclesiã de toto orbe terrarũ, iam
nõ infirmus in cruce,sed fortis in cœlo.Non enim laus
3.sent. dist. fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Chri-
24.Si vero. stum,sed quia credunt resurrexisse Christũ.Nam mor-
tuũ & Paganus credit, & hoc tibi pro crimine obiicit,
quia in mortuũ credidisti.Quæ igitur laus tua? Crede-
re resurrexisse Christum, & sperare te resurrecturũ esse
Roma.10. per Christum? hæc est laus fidei. Si enim credideris in
corde tuo,quia dominus est Christus Iesus,& confessus
C fueris ore tuo, quia deus suscitauit eum à mortuis, sal-
uus eris:non ait, Si confessus fueris,quia deus eum tra-
didit occidẽdum: sed quia eum deus suscitauit à mor-
Roma.8. tuis,si confessus fueris tunc saluus eris.Corde enim cre
ditur ad iustitiã,ore autem confessio fit ad salutẽ. Qua-
Roma.10. re autem credimus & mortuũ?Quia credere eum resur
rexisse nõ possumus, nisi prius mortuum fuisse creda-
mus. Quis enim resurgit,nisi mortuus fuerit? Quis ex-
Psal.40. pergiscitur,nisi prius dormierit?Sed nunquid qui dor-
mit non adiiciet vt resurgat?Hæc fides est Christiano-
Esaiæ.54. rũ. In hac ergo fide in qua congregata est Ecclesia,mul
Gala.4. ti illi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virũ: re-
spondit ei,Dixit ei laudem secundum eius præcepta in
via fortitudinis eius,nõ in via infirmitatis eius: quomo-
do ei responderit iam supra audistis, In conueniendo
populos in vnũ & regna,vt seruiant domino.In hoc ei
ergo respondit in vnitate, qui autem nõ est in vnitate
nõ ei respondet.Ille enim vnus est,Ecclesia vnitas. Non
respondet vni,nisi vnitas:sed existunt qui dicant, Iam
hoc factũ est,respondit ei,in omnibus gentibus Eccle-
sia pariens filios plures, quàm illa quæ habebat virum.

Respõdit ei in via fortitudinis suæ:credidit enim Chri D
stum resurrexisse, crediderunt in eũ omnes gentes: sed
illa Ecclesia quæ fuit omniũ gentium, iã non est,periit.
Hoc dicunt qui in illa non sunt.O impudentẽ vocem.
Illa nõ est,quia tu in illa non es?Vide ne tu ideo nõ sis:
nã illa erit,etsi tu non sis.Hanc vocẽ abominabilem &
detestabilẽ,præsumptionis & falsitatis plenã,nulla ve-
ritate suffultã,nulla sapientia illuminatã,nullo sale con
ditã,vanam, temerariã,præcipitem,perniciosam, præ-
uidit spiritus dei, & tanquã contra illos cum annũcia-
ret vnitatem,In conueniendo populos in vnum & re-
gna,vt seruiant domino. Cúmque subdidisset,respon-
dit ei vtique laus eius,vtique Hierusalem mater nostra
de peregrinatione reuocanda,fœtosa cum multis filiis,
magis quàm ea quæ habebat virũ. Quoniam quidã di-
cturi erant cõtra,fuit,& non est. *Exiguitatem*,inquit,*die-
rum meorũ annuncia mihi.* Quid est quòd nescio qui rece-
dentes à me murmurant cõtra me?Quid est quòd per-
diti me perisse cõtendunt?Certe enim hoc dicunt,quia
fui,& non sum:annuncia mihi exiguitatem dierũ meo-
rũ. Non à te quæro illos dies æternos:illi sine fine sunt,
vbi ero,non ipsos quæro:temporales quæro,tempora- E
les dies mihi annuncia. Exiguitatẽ dierum meorũ,non
æternitatem dierũ meorum annuncia mihi. Quandiu
ero in isto seculo,annuncia mihi, propter illos qui di-
cunt,fuit,& iam non est:propter illos qui dicũt,imple-
tæ sunt scripturæ,crediderũt omnes gentes,sed aposta-
tauit & periit Ecclesia de omnibus gentibus. Quid est
hoc,exiguitatem dierũ meorum annuncia mihi?Et an-
nunciauit,nec vacua fuit vox ista.Quis annunciauit mi
hi nisi ipsa via? Quomodo annũciauit?Ecce ego vobis- Matth.2.
cum sum vsq; in consummationem seculi: sed hic exi-
stunt,& dicunt, Vobiscum sum,inquit,vsq; ad cõsum-
mationẽ seculi, quia nos præuidebat,quia pars Donati
erat in terra. Nunquid ipsa est,quę dixit,Exiguitatẽ die-
rum meorũ annuncia mihi,ac nõ illa potius quæ supe-
rius loquebatur, In conueniendo populos in vnum &
regna,vt seruiãt domino?Vnde nobis cor dolet? Quia
& Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi
impletum est,Et regna vt seruiant domino. Non enim
vos filij estis illorũ mortificatorum, quorũ vox compe
ditorũ exaudita est à domino. Absit.Non hoc indicant
facta vestra,nõ hoc indicat superbia vestra, nõ hoc in-
dicat vanitas vestra.Non sapitis & foris estis. Sal infa- Matth.5.
tuatũ estis,ideo & ab hominibus conculcamini: audite
quid dicat Ecclesia.Quæ Ecclesia? Quæ cõgregauit po F
pulos in vnum. Quæ Ecclesia?Quæ congregauit regna
vt seruiant domino,Mota vocibus vestris & falsis opi-
nionibus vestris , quærit à deo vt exiguitatem dierum
suorum annunciet sibi, & inuenit dominũ dixisse,Ec- Matth.28.
ce ego vobiscum sum vsq; in consummationem seculi.
Hic vos dicitis,De nobis dixit,Nos sumus,nos erimus
vsque in consummationem seculi : interrogetur ipse
Christus,cui dictum est,Exiguitatem dierum meorum
annuncia mihi. Et prædicabitur,inquit,hoc Euangeliũ
in vniuerso orbe in testimonium omnibus gẽtibus, &
tunc veniet finis. Quid est quod dicebas,hoc certe fuit
& periit?Dominum audi annũciantem exiguitatẽ die-
rum meorum. Prædicabitur,inquit,hoc Euãgeliũ. Vbi?
in toto orbe terrarum. Quibus?In testimonium omni-
bus gentibus. Quid postea?Et tunc veniet finis.Non vi-
des adhuc esse gentes,in quibus nondum est prædica-
tũ Euangelium?Cum ergo necesse sit impleri quod do- Matth.24.
minus dixit,Exiguitatem dierum meorum annuncia-
bis Ecclesiæ, vt prædicetur hoc Euangeliũ in omnibus

G gentibus,& tunc veniet finis. Quid est quod dicis iam perisse Ecclesiam de omnibus gentibus, quãdo ad hoc prædicatur Euangelium, vt possit esse in omnibus gentibus? Ergo vsq; in finẽ seculi Ecclesia in omnibus gentibus, & ipsa est exiguitas dierũ, quia exiguũ est omne quod finitur, vt iam in æternitatem ab ista exiguitate transeatur. Pereant hæretici, pereant quod sunt, & inueniãtur vt sint quod non sunt. Exiguitas dierum vsq; in finem seculi erit. Exiguitas dierũ ideo quia totum hoc tempus, non dico ab hoc hodierno die vsq; in finẽ seculi, sed ab Adam vsq; in finem seculi, exigua gutta est comparata æternitati. Non ergo blandiantur sibi cõtra me hæretici, quia dixi, Exiguitatẽ dierum meorũ, quasi non permansuram vsq; in finem seculi: quid enim addidit? *Ne reuoces me in dimidium dierũ meorũ.* Noli quomodo hæretici loquuntur, sic mecũ agere. Vsq; in finẽ seculi me perduc, nõ in dimidium dierũ meorum: & perfice mihi dies exiguos, vt dones mihi postea dies æternos. Quare ergo de exiguitate dierũ requisisti? Quare? Vis audire? *In generatione generationũ anni tui.* Ideo ergo de diebus exiguis quæsiui, quia licet vsq; in finẽ seculi durent mecum isti dies, exigui sunt in cõparatione dierũ

H tuorum: anni enim tui in generatione generationum. Quare non ait, anni tui in secula seculorũ? sic enim magis solet æternitas significari in sanctis scripturis, sed ait, In generatione generationũ anni tui. Sed qui anni tui? Qui, nisi qui nõ veniunt vt transeant? Qui, nisi qui non ideo veniunt vt nõ sint? Omnis enim dies in hoc tempore ideo venit vt non sit, omnis hora, omnis mensis, omnis annus: nihil horum stat, antequã veniat erit, cum venerit non erit. Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui non mutantur, in generatione generationũ erunt.

1. fent. dist. 19. pater ergo. Est quædam generatio generationum, in illa erunt anni tui. Quæ est ista? Est quædã & si bene agnoscamus in illa erimus, & anni dei in nobis erũt. Quomodo in nobis erũt? Quomodo ipse deus in nobis erit: vnde dictũ

1. Corin. 15. est, Vt sit deus omnia in omnibus. Non enim aliud anni dei, & aliud ipse deus, sed anni dei, æternitas dei est. Aeternitas ipsa dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, ibi nihil est præteritum quasi iam nõ sit, nihil est futurum quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est: non est ibi fuit & erit, quia & quod fuit, iam nõ est, & quod erit nondũ est: sed quicquid ibi est non nisi est. Merito

I sic misit deus famulum suum Moysen, quæsiuit enim nomen mittentis se, requisiuit & audiuit, nec desertum

5. de tri. c. 2. est desyderium cõcupiscentiæ bonæ. Quæsiuit autem non quasi curiositate præsumẽdi, sed necessitate ministrãdi. Quid, inquit, dicam filiis Israël, si dixerint mihi, quis te misit ad nos? Et ille indicans se creaturę creatorem, deum homini, immortalem mortali, æternũ tem-

Exod 3. porali: Ego, inquit, sum qui sum. Tu diceres, ego sum. Quis? Caius, alius Lucius, alius Marcus. Aliud ne diceres, nisi nomẽ tuum diceres? Hoc expectabatur de deo. Hoc enim erat quæsitũ, Quid vocaris? A quo me missum esse respondebo quærẽtibus? † Ego sum. Quis? Qui

† al. Ego sũ qui sum, si quis, hoc est &c. sum, hoc est nomẽ tuum, hoc est totum quod vocaris. Non esset tibi nomẽ ipsum esse, nisi quicquid est aliud tibi comparatũ, inueniretur non esse vere. Hoc est nomen tuũ: exprime hoc idem melius, Vade, inquit, & dic filiis Israël, Qui est misit me ad vos, Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos. Magnũ ecce est, magnũ est. Ad hoc homo quid est? Ad illud tam magnum est homo quid est quicquid est? Quis apprehendat illud esse? Quis eius particeps fiat? Quis anhelet? Quis aspiret? Quis ibi se esse posse præsumat? Noli desperare humana fragilitas, Ego sum, inquit, deus Abrahã, & deus Isaac, & deus K

Iacob. Audisti quid sim apud me, audi & quid sim propter te. Hæc igitur æternitas vocauit nos, & erupit ex æternitate verbum. Iam æternitas, iam verbum, & nondum tempus. Quare nondum tempus? Quia factum est & tempus. Quomodo factum est & tempus? Omnia

Ioan. 1. per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. O verbum ante tempora, per quod facta sunt tempora, natum est in tempore cum sit vita æterna, vocans temporales, faciens æternos. Hæc generatio generationũ: ge-

Eccle. 1. neratio enim vadit, & generatio venit. Et videtis generationes hominum sic esse in terra, tanquam in arbore folia, sed in arbore oliuæ vel lauri vel cuiuscunq; alterius quę toto tempore fronde vestita est: sic tanquã folia genus humanum terra portat, plena est hominibus, sed cũ aliis morientibus alij nascendo succedunt: semper enim arbor illa veste viridi ornata est. Sed subter attende quàm multa calces arida folia. Ergo fuit generatio sub Adam, transiit. Nam fuit inde quidam futuri participes æternitatis dei etiam illo tempore: inde enim Abel, inde Seth, inde Enoch. Transiit illa gene-

Gene. 4. ratio, venit diluuium, remansit vna domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipsum Noë, & tres filios eius, &

Gene. 9. tres nurus eius: in tota enim domo ista octonaria solus L vnus peccator inuẽtus est. Accessit numerus superiori generationi. Deinde de tribus filiis Noë, tãquã de trib*

Matth. 13. mensuris farinæ impletus est orbis. Electus est Abraham, Isaac & Iacob, sancti viri Patriarchæ placuerunt deo. Dedit & illa generatio sequentes etiam generantes, dederunt Prophetas, dederunt præcones dei. Venit etiam postea & ipse dominus noster Iesus Christus, misit fermentum in tres mensuras farinæ quousque fermentaretur totum. Temporibus in terra carnis illius fuerunt Apostoli, fuerunt sancti, post illos alij sancti: & nunc in nomine Christi quicunque sunt sancti, & post nos quicunque erunt, & vsque in finem seculi quicunque sancti. De tot generationibus colliges omnes sanctas proles omnium generationum, & facies inde vnã generationem. In ista generatione generationum anni tui, id est, æternitas illa in illa generatione erit, quæ de omnibus generationibus colligitur, & in vnam redigitur, ipsa particeps erit æternitatis tuæ. Cæteræ generationes implendis temporibus generantur, ex quibus illa in æternum regeneratur, mutata vificabitur, M erit idonea portare te, vires accipiens à te. In generatione generationũ anni tui. *In principio terram tu fundasti domine.* Nouì æternitatem tuam, quia præcedis omnia

Hebræ. 1. quæ fecisti. Principio tu domine terrã fundasti. *Et opera manuum tuarũ sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autẽ permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabũtur, tu vero idẽ ipse es.* Tu quis es? Idẽ ipse es. Tu qui dixisti, Ego sum qui sum, idem ipse es. Et quamuis etiam

Exod. 3. ipsa non essent nisi ex te, & per te, & in te, tamen non quod ipse es: tu vero idem ipse es, *Et anni tui non deficient.* Illi anni tui nõ deficient, illi anni tui qui erunt in generatione generationũ, non deficient. Hæc ergo sciẽs, exiguitatem dierũ meorum quærerẽ à te, nisi scirem omnes dies seculi ab initio vsq; in finem exiguos esse in cõparatione æternitatis tuæ. Noui ergo vnde interrogauerim: nõ se extollant hæretici, quasi exigui dies fuerint Ecclesiæ, toto orbe diffusæ: nam & vsque in finem cum sint, exigui sunt. Quare exigui sunt? Quoniã quandoque finiendi sunt. Anni illi qui erunt in generatione generationũ, hi amãdi, hi desyderãdi, his suspirandũ, propter hos in vnitate permanendũ, propter hos quicquid

A quid hæreticorum mali est deuitandū, propter hos per-
ditis respondendum, propter hos lucrandi qui errauerant,
rant, & reuocandi qui perierant: illic debet esse desyde-
rium. Sed tamē vt verbosis, vt male garrulis, vt calum-
niosis susurrantibus detractoribus respondeā, ideo mi
hi annuncia exiguitatē dierum meorum, & ne me re-
uoces in dimidium dierum meorū, vt antè me auferas
de terra quem totus orbis Euangelio repleatur, contra
Matth. 24. responsionem domini mei, dicētis, Oportet prædicari
Euangelium hoc in toto orbe terrarū in testimonium
omnibus gētibus, & nunc veniet finis. Quid ad hæc fra-
tres? Plana sunt, manifesta sunt: deus fundauit terrā, sci-
mus, opera manuū eius sunt cœli. Ne putetis enim quasi
Hebr. 1. aliud deū facere manu, aliud verbo: quod facit verbo,
hoc facit manu, nō enim distinctus est corporeis mem
Exod. 3. bris, qui dixit, Ego sum qui sum. Et forte verbū eius est
manus eius, certe manus eius est virtus eius: quia enim
dictum est, Fiat firmamentum, & factum est firmamē-
tū, verbo intelligitur fecisse: quia vero dixit, Faciamus
Gene. 1. hominem ad imaginē & similitudinem nostram, quasi
manu videtur fecisse: audi ergo, Opera manuū tuarum
sunt cœli. Ecce quod verbo fecit, vtique etiam manibus
B fecit, quia virtute sua fecit, quia potestate sua fecit. At-
tende potius quid fecerit, & noli quærere quomodo fe
cerit. Multum est enim te comprehēdere quomodo fe-
cerit, cū teipsum sic fecerit, vt prius sis seruus obediens,
& postea fortasse amicus intelligēs. Ergo opera manuū
tuarū sunt cœli: ipsi peribunt, tu autē permanes: aperte
2. Petr. 3. dixit hoc Apostolus Petrus, Cœli erant olim de aqua,
& per aquam constituti dei verbo, per quod qui factus
est mundus, ab aqua mūdatus deperiit. Terra autem &
cœli qui nunc sunt, eodē verbo repositi sunt igni reser-
uandi. Iam ergo dixit perisse cœlos per diluuium: peris-
se autē nouimus cœlos secundum quantitatem & spa-
cia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam ca-
pacitatē vbi aues volitant, occupauit, ac sic vtique cœli
perierunt propinqui terris: cœli secundum quod dicū-
tur aues cœli. Sunt autem & cœli cœlorum superiores
in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sint igne, an
hi soli cœli qui etiam diluuio perierunt, disceptatio est
aliquāto scrupulosior inter doctos, nec facilè, maxime
in angustia temporis, explicari potest. Dimittamus er-
go eam vel differamus: nouerimus tamen perire ista,
deum manere. Et si manent quædam cum deo quæ fa-
C cta sunt à deo, non manent in se sed in deo, non rece-
dendo à deo. Quid enim? Dicturi sumus fratres quòd
angeli perituri sunt igne, quo incendetur mundus? Ab-
sit. Sed quid: Dicemus quòd angelos deus non fecerit?
Absit. Sed quid dicemus? Et vnde essent, si non ab illo
Psal. 32. facti essent? Ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & crea-
ta sunt. Dictum est enim hoc cum operum eius cōme-
moratio fieret, in quibus & angeli nominati sunt. Erūt
ergo cum illo angeli etiā mundo igne flagrante: & erit
incendium mundi, non incendens sanctos dei. Quod
Danie. 3. fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mun-
dus iustis in trinitate signatis. Forte hic cœlos etiā non
importune intelligimus Ipsos iustos sanctos dei, in qui-
bus manens deus intonuit præceptis, coruscauit mira-
Psal. 18. culis, imbrificauit terram sapiētia veritatis. Cœli enim
enarrauerūt gloriam dei. Sed nunquid etiam ipsi peri-
bunt? An secundum quendam modum peribūt? Secun-
dum quē modum? Secundum vestimentum. Quid est,
secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimen
tum enim animæ corpus: dominus enim vestimentum
Matth. 6. nominauit, vbi ait, Nonne anima plus est quàm esca, &

corpus plus quàm vestimentum? Quomodo ergo perit D
vestimentum? Etsi exterior homo noster corrumpitur, *2. Cor. 4.*
sed interior renouatur de die in diem. Ergo ipsi peri-
bunt, sed secundum corpus, tu autem permanes. Si ergo
secūdum corpus peribūt, vbi resurrectio mortuorum?
Vbi exemplum membrorum quod præcessit in capite?
Vbi? Vis audire? Mutabitur. Non tale erit quale fuit: au-
di Apostolum dicentem, Et mortui resurgent incorru- *1. Cor. 15.*
pti, & nos immutabimur. Quomodo immutabimur?
Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Er-
go seminatur mortale, resurget immortale. Ergo semi-
natur corruptibile, resurget incorruptibile. Mutationē
itaque expectamus, ita peribunt cœli, & immutabuntur
cœli. Sed fortasse sanctorū corpora non recte dicūtur
cœli: si non portant deum, non sunt cœli. Et vnde, in-
quit, mihi probas quia portāt deum? Vsqueadeò ne ex-
cidit tibi, glorificate & portate deum in corpore ve-
stro? Ergo tales cœli peribunt, sed non in æternum, pe- *1. Cor. 6.*
ribunt vt mutentur: an non hoc dicit psalmus? Lege se-
quentia, Et omnes sicut vestimentum veterascent, & si- *Hebræ. 1.*
cut opertoriū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem
ipse es & anni tui non deficient. Vestem audis, cooper-
toriū audis, & aliud quàm corpus intelligis? Speremus E
ergo etiam immutationem corporum nostrorū, sed ta
mē ab illo qui erat & ante nos, & manet post nos: à quo
sumus quod sumus, ad quem veniemus cum fuerimus
mutati, mutantem non mutatum, facientem non factū,
mouentē sed manentem. Et quomodo intelligi à car-
ne & sanguine potest, Ego sum qui sum: tu vero idem *Exod. 3.*
ipse es, & anni tui nō deficient? Sed nos ad illos annos
cum his pānosis annis quid sumus? Et illi qui sunt? Nec
tamē desperare debemus. Iam enim magnitudine qua-
dā & excellentia sapientiæ dixerat, Ego sum qui sum:
& tamen ad nos consolandos, Ego sum, inquit, deus
Abrahā, & deus Isaac, & deus Iacob. Et nos Abrahæ se-
mē sumus, & nos quamuis abiecti, quāuis terra & cinis,
in illo speramus. Serui sumus, sed propter nos domin9 *Philip. 2.*
noster formā serui accepit, propter nos mortales im-
mortalis mori voluit, propter nos hoc exemplū resur-
rectionis ostendit. Ergo speremus nos vēturos ad hos
annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur
dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum vere
est. Nos autem vtrum aliquando ibi esse possimus dicit,
Audi & vide vtrum debeas desperare: audi quod sequi-
tur, *Filij seruorum tuorum inhabitabunt.* Vbi inhabitabunt, F
nisi in annis non deficientibus? Filij seruorum tuorum
inhabitabunt. *Et semen eorū in seculum seculi dirigetur.* In se-
culum seculi, in seculum æternū, in seculum manens.
Sed filij, inquit, seruorū tuorum. Metuendū ne nos ser-
ui dei simus, & filij nostri ibi futuri sint, non nos? Aut si
nos filij sumus seruorum, quia filij sumus Apostolorū,
quid dicturi sumus? Quæ nam tādem audacia tam infœ
lix filiorū subnascentiū, & recenti successione glorian-
tiū, quæ audeat dicere, nos ibi erimus, Apostoli ibi non
erunt? Absit hoc à pietate filiorum, absit à fide paruulo-
rū, absit ab intelligentia grandiū. Ibi erunt & Apostoli,
arietes præcedunt, agni sequuntur. Quare ergo filij ser-
uorum tuorū, & non de cōpendio serui tui? Et Aposto-
li serui tui, & filij eorum serui tui, & istorum filij nepo-
tes illorū, quid nisi serui tui? Omnes cōpendio include-
res, si diceres serui tui inhabitabūt. Videamus quid nos
voluerit admonere: est enim quiddā gestū in prioribus
seculis. Per quadraginta annos filij Israël anriti sunt in
eremo, nullus eorum intrauit in terram promissionis,
sed filij eorū: intrauerunt sanè, quia ita recordamur nisi

 fallor

G fallor duo,cæteri non.Intrauerũt de tot milibus duo:
laborarum est cum eis tantum. Sed deus non laborat,
certe laborauerunt serui ipsius.Quanta pertulit,quanta
audiuir Moyses pro hominibus nõ intraturis io terrã
promissionis.Intrarunt filij eorum,quid sigoificat? In-
Nume.14. trarunt noui homines,veteres non intrabunt. Inde ta-
men intrarũt duo,vnus & vnitas,tanquã caput & cor-
pus,Christus & ecclesia,cum ooini illa nouitate,id est,
filiorum.Ergo filij seruorum tuorum inhabitabũt: filij
seruorum, opera seruorũ sunt: oemo ibi habitabit, nisi
per opera sua.Quid igitur est,& filij habitabũt? Nemo
glorietur se habitaturum,si dicit se seruum dei,& ope-
ra non habet.non eoim habitabunt nisi filij. Quid est
ergo,filij seruorũ tuorum inhabitabũt? Serui per opera
sua inhabitabũt,serui per filios suos iohabitabũt. Noli
ergo esse sterilis,si vis habitare:præmitte fœtus quos se-
quaris,præmittendo nõ efferendo. Filij tui te deducãt
ad terram promissioois,terram viuentium nõ morien
tium.Cum hic viuis in hac peregrinatione, illi antece-
dant,suscipiant te propter refectionem carnalẽ. Filius
Ioseph antecessit Iacob in Aegyptum, & ait patri suo
Gene.45. & fratribus suis,Ergo præueni præparare vobis escas.
Præcedant ergo filij tui,præcedant te opera tua:quales
H filios præmiseris,talis & sequeris.

In Psalmum centesimum secundum
Enarratio.

IN omni munere domini dei nostri , in omni
eius cõsolatione,in omni correptione,in gra-
tia quam dooare dignatus est, in indulgentia
qua nobis non hoc reddidit quod debebat , in omni-
bus operibus eius benedicat anima nostra dominum.
Hoc enim cantauimus:inde incipit Psalmus,de quo lo
quemur donante ipso quod possumus:quem nostra a-
nima benedicat. Vnusquisque nostrum excitet & ex-
hortetur animam suam, & dicat ei: *Benedic anima mea*
dominum. Et omnes nos, & qui vbique sunt fratres in
Christo,vnus homo,cuius caput in cœlo est. Exhorte-
tur ipse vnus homo animam suam,& dicat ei,Benedi-
cat anima mea dominum. Obaudit, obtemperat,facit
hoc,persuadetur ei,non ex donis nostris, sed ex illius
quem benedicit anima nostra. Suscepit enim Psalmus
iste ostendere nobis,quare benedicat anima nostra do
minum,quasi ei respondisset anima sua,Quare mihi di
I cis,benedic dominũ? Audiamus ergo, audiat ipsa ani-
ma oostra, consyderet omnia quibus excitetur, ne pi-
gra sit io benedictione domioi, & videat an iustum sit
quod ei dicitur,Beoedic anima mea domioũ:videat si
debeat aliũ benedicere præter deum, Benedic, inquit,
anima mea dominũ,inquit.Repetit hoc, & expressius
dicit quod dixerat,Benedic anima mea domioũ: *Et o-*
mnia interiora mea nomen sanctum eius. Puto quia nõ ad in-
teriora corporis loquitur. Puto eum nõ hoc dicere vt
pulmo noster & iecur,& si qua sunt intestina carnis e-
rumpaot in vocem benedictionis domini.Est quidem
pulmo pectoris & iecoris & nostri,quasi follis quidã an-
helantis spiritum reciprocum,qui spiritus concepti aë-
ris in vocem & sonum exprimitur, cum verba digeri-
mus.Nec potest vocis aliquid sonare ab ore nostro,ni-
si quod pulmo expressius emiserit:sed nõ hinc agitur,
hoc totum ad aures hominũ. Habet aures deus, habet
& sonum cor. Interiora sua alloquitur homo , vt be-
nedicant dominum,& dicit eis, Omnia interiora mea
nomẽ sanctum eius benedicite. Quæris quæ sunt inte-
riora tua? Ipsa anima tua. Quod ergo ait, Benedic ani-
ma mea dominũ:hoc ait,omnia interiora mea nomen
sanctum eius:subauditur enim benedicite.Clamas vo- K
ce si est homo qui audiat,siles voce quando oõ est qui
audiat:interiora tua nunquam deest qui audiat. Itaque
sonabat iamdudũ benedictio de ore nostro,& hæc ip-
sa verba cãtabamus,Benedic anima mea dominum,&
omnia interiora mea nomen sanctũ eius.Quantũ satis
fuit tẽporis cantauimus & siluimus. Nunquid interio-
ra tua silere debent à benedictione domini? Alternet
pro tẽpore sonos vocum,perpetua sit vox interiorum.
Cum cõuenis ad Ecclesiã hymnum dicere,sonet vox
tua laudes dei:dixisti quãtum potuisti,discessisti,sonet
anima tua laudes dei:negocium agis, laudet dominũ
anima tua. Cum cibum capis,vide quod ait Apostolus,
Siue mãducatis siue bibitis,omnia in gloriã dei facite. *1.Corin.10.*
Audeo dicere, cũ dormis,benedicat anima tua domi-
num.Non te excitet cogitatio flagitij,nõ te excitet de-
positio furti,non te excitet cõdicta forte corruptio.In-
nocentia tua etiã in dormiente vox est animæ tuæ. Be-
nedic anima mea dominũ,& omnia interiora mea no
men sanctum eius. *Benedic anima mea dominum , & noli o-*
bliuisci omnes retributiones eius. Benedic,inquit,anima mea
dominũ.Quid est anima tua? omnia interiora tua. Be- L
nedic anima mea domioum.Repetitio ad exhortatio-
nem valet. Vt autem benedicat semper dominũ , noli
obliuisci omnes retributiones eius:si obliuisceris,tace-
bis.Non autẽ poterũt ante oculos tuos esse retributio-
nes domini,nisi ante oculos tuos fuerint peccata tua.
Nõ sit ante oculos tuos delectatio preteriti peccati,sed
sit ante oculos tuos dãoatio peccati.Damnatio peccati
à te,remissio à deo:hæc enim retribuit domin⁹,vt pos-
sis dicere, Quid retribuam domino pro omnibus quæ *Psal.115.*
retribuit mihi? Hoc enim cõsyderantes saocti marty-
res,quorum etiam memoriã hodie celebramus, & om
nes omnino sancti,qui vitam istam contempserunt, &
sicut audistis io Epistola Ioannis,Animas suas pro fra- *1.Ioan.3.*
tribus posuerũt,quę est perfectio charitatis,dicente do
mino,Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ani *Ioan.15.*
mam suam ponat quis pro amicis suis.Hæc ergo cõsy-
derantes sancti martyres, cootempserunt animas suas
hic,vt ibi eas inuenirent,sequẽtes verba domioi dicen
tis,Qui amat animã suam,perdet eam:& qui perdide- *Ioan.12.*
rit eam propter me,in vitam æternã inueniet eam:vo-
luerunt enim retribuere.Qui? & quid? & cui? Homines
ministerium suum vsque ad mortem deo retribuerũt.
Quid,quod ille nõ donauerat? quid dederũt quod nõ M
acceperunt? Retribuit ergo mihi ille vere solus qui so-
lus donat,sed non retribuet peccatis nostris:nam retri
butiones oobis aliæ debebaotur,& aliæ redditæ sunt.
Noli,inquit,obliuisci omnes retributiones eius:nõ tri-
butiones,sed retributiones: aliud enim debebatur , &
redditum est quod non debebatur:vnde & ille, Quid *Psal.115.*
retribuam,inquit,domino,pro omnibus quæ retribuit
mihi? Nõ ait,quæ tribuit mihi:sed, quæ retribuit mihi.
Retribuisti tu mala ꝑ bonis,& retribuit ipse bona pro
malis. Quomodo retribuisti tu ô homo deo mala pro
bonis? Qui prius fuisti blasphemus,& persecutor,& in- *1.Timo.1.*
iuriosus,retribuisti blasphemias.Pro quibus bonis? Pri-
mo,quia es cũ non esses,sed est & lapis:deinde,quia vi-
uis,sed viuit & pecus. Quid retribues domino pro eo
quod super omnia pecora & super omnia volatilia fe-
cit te ad imaginem & similitudinem suã? Noli quęrere. *Gene.1.*
quid ei retribuas:similitudinẽ ipsius retribue illi,nõ pl⁹
quærit,nummum suum exigit, Tu autem pro gratiis a- *Matth.22.*
gendis,pro humilitate,pro obsequio,pro cultu religio-
so,id est,pro his oĩbus bonis quæ debebas deo tuo,pro
bonis

A bonis quæ accepisti quæ dixi, retribuisti blasphemias.
Quid ergo ille? Confitere, ignosco, retribuo & ego, sed
non quod tu retribuisti. Tu retribuisti mala pro bonis,
& ego retribuo bona pro malis. Cogita ergo anima o-
mnes retributiones dei, cogita omnia mala facta tua.
Quàm multa enim mala facta tua, tam multę bonę re-
tributiones eius. Et quid illi offeres forte xeniorũ? quid
munerum? quid sacrificiorum? Quoniam non obliuis-
Psal.49. ceris retributiones eius, hoc sacrificio delectatur. Be-
nedic anima mea dominũ. Sacrificium laudis glorifi-
cabit me, Immola deo sacrificiũ laudis, & redde altis-
simo vota tua. Laudari se vult deus, & hoc vt tu profi-
cias, non vt ille sublimetur. Non est omnino quod illi
retribuas: & quod exigit, non sibi, sed tibi exigit, tibi
proderit, tibi seruatur. Non hoc à te amat quod illũ au-
geat, sed quod te ad illũ perducat. Propterea quę quæ-
rebant martyres, deficiebant quodammodo non inue
Psal.115. niendo, & dicebant, Quid retribuam domino pro o-
mnibus quæ retribuit mihi? Et non inuenerũt quid re-
tribuerent, nisi, Calicem salutaris accipiam, & nomen
domini inuocabo. Quid retribues domino? Cogitabas
enim & nõ inueniebas, calicem salutaris accipiã. Quid?
B Calicem salutarem nónne ipse dominus dedit? De tuo
aliquid retribue, si potes. Non dixerim, ne feceris, noli
de tuo retribuere: nõ vult deus de tuo sibi retribui: si de
tuo retribuis, peccatũ retribuis: omnia enim quę habes
ab illo habes. Tuum peccatũ solum habes: nõ vult sibi
retribui de tuo, de suo vult. Quomodo agricolæ de ter
ra quam seminauit, si segetem attuleris, de agricolę fru
ctu retribuisti: si spinas, de tuo obtulisti. Veritatem re-
tribue, in veritate dominum laudas: si de tuo volueris,
Ioan.8. mentieris. Qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur: qui
loquitur veritatem, de dei loquitur. Quid est autẽ acci-
Psal.115. pere calicem salutaris, nisi passionem domini imitari?
Hoc martyres fecerũt. Hoc de superbientibus dixit, &
sedes sublimes iam quęrentibus, & cõuallem ploratio-
nis deuitãtibus, qui volebãt sedere, vnus ad dexteram,
Matth.20. alius ad sinistrã. Quid ergo ait? Potestis bibere calicem
quem ego bibiturus sum? Iam ergo martyr paratus ad
victimã sanctam dicit, Calicem salutaris accipiã. Ac-
Psal.150. cipiam ergo calicem Christi, bibam passionẽ domini.
Caue ne deficias: sed nomen domini inuocabo. Qui
ergo defecerũt, dominũ non inuocauerũt, de sua for-
C titudine præsumpserunt. Tu sic redde, vt te accepisse
quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua
dominũ, vt nõ obliuiscatur omnes retributiones eius.
Audite omnes retributiones eius, *Qui propitius fit omni-
bus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, Qui redimit
de corruptione vitã tuam, qui coronat te in miseratione & misericor-
dia, Qui satiat in bonis desyderiũ tuum, renouabitur sicut aquilæ iu-
uentus tua.* Ecce retributiones. Quid debebatur pecca-
tori, nisi supplicium? Quid debebatur blasphemo, nisi
gehenna ignis ardentis? Non ipsa retribuit, ne expaue-
scas, ne exhorrescas, ne sine amore timeas. Noli obliui-
sci omnes retributiones eius bonas, & mutare iam, ne
experiaris retributiones eius. Quid dicam? malas? Si iu-
stas, nõ malas: à te ergo malas, à deo autem bonas. Nec
hæc quæ pateris mala, mala sunt: si enim iusta sunt, bo-
na sunt, sed tibi patienti hæc mala sunt. Non vis vt ma
la sint tibi quæ iusta sunt dei, non sit mala in cõspectu
dei iniquitas tua. Non enim cessauit vocare, aut voca-
tum neglexit instruere: aut instructum cessauit perfice-
re, aut perfectũ neglexit coronare. Quid dicis, quia es
peccator? Cõuertere & accipe retributiones istas, pro-
pitius sit omnibus iniquitatibus tuis. Post remissionẽ

peccatorum corpus infirmũ geris, necesse est sint quæ- D
dam desyderia carnalia quę te titillent, & quę tibi sug-
gerant delectationes illicitas, sed de languore tuo ve-
niunt: adhuc enim infirmam carnem geris, nondũ est
absorpta mors in victoriã, nondum corruptibile hoc *1.Cor.15.*
induit incorruptionem. Adhuc quibusdã perturbatio-
nibus etiam ipsa anima quatitur post remissionẽ pec-
catorum. Adhuc in periculis tentationũ versatur, qui-
busdam suggestionibus delectatur, quibusdã nõ dele-
ctatur, & in eis quibus delectatur, aliquãdo quibusdam
cõsentit, capitur. Languor est, sanat & omnes lãguores
tuos. Sanabuntur omnes lãguores tui, noli timere. Ma-
gni sunt, inquies, sed maior est medicus. Omnipotenti
medico nullus languor insanabilis occurrit, tãtum tu
curari te sine, manus eius ne repellas: nouit quid agat.
Non tantum delecteris cum fouet, sed etiam toleres cũ
secat. Tolera medicinalem dolorem, futurã cogitãs sa
nitatem. Videte fratres mei in istis languoribus corpo
ris quãta homines tolerent, vt paucos dies victuri mo-
riãtur, & hos paucos dies incertos: Multi enim post to-
lerantiam magnorũ dolorum cum à medicis secaren-
tur, aut inter manus medicorũ mortui sunt, aut iam sa-
ni irruẽte aliqua ægritudine defuncti sunt. Si tam sibi
propinquam mortem sperarẽt, illos immẽsos dolores E
non susciperent tolerãdos. Tu non toleras ad incertũ,
qui promisit sanitatẽ, nõ potest falli. Fallitur medicus
aliquando, & promittit sanitatẽ de corpore humano.
Quare fallitur? Quia hoc nõ curat quod fecit. Deus fe-
cit corpus tuum, deus fecit animã tuam: nouit quẽad-
modum recreet quod creauit, nouit quemadmodũ re-
formet quod ipse formauit. Tu tantũ sub manib⁹ me-
dici esto: odit enim repellentem man⁹ suas. Nõ fit hoc
in medici hominis manibus. Ligari se volũt homines
& secari: daturi pro incerta sanitate, certum dolorem,
magnã mercedem. Deus te quẽ fecit, & certus curat &
gratis. Ferto ergo manus eius ô anima quæ benedicis
eum, nõ obliuiscens omnes retributiones eius: Sanat e-
nim omnes lãguores tuos, qui redimet de corruptione
vitam tuã. Inde sanat omnes lãguores tuos, quia redi- *Sapien.9.*
mit de corruptione vitam tuã, Ecce corpus quod cor-
rumpitur aggrauat animam. Vitam ergo habet anima
in corpore corruptibili. Qualem vitam? Onera patitur,
pondera sustinet. Ad ipsum deum cogitandũ, sicut di-
gnum est ab homine cogitari deum, quãta impediunt,
veluti interpellãtia de necessitate corruptionis huma- F
næ? Quãta reuocant? Quanta à sublimi intentione de-
torquent? Quãta interpellant? Quæ turba phantasma-
tum? Qui populi suggestionum? Totũ hoc in corde hu
mano tãquam de vermibus huius corruptionis scatet.
Exaggerauimus morbum, laudemus & medicum. Non
ergo te sanabit, qui fecit talem qualis non ægrotares, si
legem sanitatis acceptam seruare voluisses? Nónne tibi *Gene.3.*
& disposuit & mandauit quid tangeres, & quid nõ tã-
geres ad retinendam salutem? Noluisti audire ad reti-
nendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus
es, quàm vera ille iussisset. Iam tandem aliquãdo homo
quod nõ tenuit monitus, audiat vel expertus. Quę du-
ritia est, quam nec experientia docet? Non ergo te sa-
nabit, qui talem fecerat vt nunquam ægrotares, si eius
præcepta seruare voluisses? Non te sanabit qui fecit an-
gelos, & te refectum æquaturus est angelis? Non te sa-
nabit factum ad imaginem suã qui fecit cœlum & ter-
ram? Sanabit te, opus est vt sanari velis. Sanat omnino
ille quẽlibet languidum, sed non sanat inuitũ. Quid au
tem te beatius, quàm vt tanquam in manu tua vitã, sic

G habeas in volũtate sanitatem tuam? Si velles esse in ali-
quo sublimi honore in hac terra, ducatũ, proconsula-
tum, præfecturam si concupisceres, nunquid continuo
posses quod velles? nunquid volũtatem tuam potestas
sequeretur? Multi ad ista volunt peruenire & non pos-
sunt, sed si peruenerint, quid prodest honor ægrotis?
Quis enim non ægrotat in hac vita? quis non longum
lãguorem trahit? Nasci hic in corpore mortali, incipe-
re ægrotare est. Quotidianis medicamentis fulciuntur
indigẽtiæ nostræ: quotidiana medicamenta sunt refe-
ctiones omnium indigẽtiarum. Fames nónne te occi-
deret, nisi medicamentum eius apponeres? Sitis nónne
te perimeret, nisi eam tu bibendo non penitus extin-
gueres, sed differres? Reditura est enim sitis paululum
temperata. Temperamus ergo istis fomentis ærumnam
ægritudinis nostræ. Stãdo lassatus eras, sedendo reficè-
ris, ipsum sedere medicina est lassitudinis: in ipsa me-
dicina rursus lassaris, diu sedere nõ poteris. Quicquid
est vbi fatigationi succurritur, alia fatigatio inchoatur.
Quid ergo ista desyderas lãguidus? Prius de salute tua
cogita. Aliquãdo ægrotat homo in domo sua, in lecto
H suo ægritudine manifestiore. Quanquam & ista mani-
festa sit, quam nolunt homines intueri: tamen ea ægri-
tudine, ad quam quæruntur medici homines, ægrotat
quisque in domo sua, anhelat febribus in lecto suo, ve-
lit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in
domo sua, vel fundo, aut disponere, statim cura suorũ
circumstrepente & murmurãte, reuocatur à talibus cu-
ris, & dicitur illi, Dimitte ista, priꝰ cogita de salute tua.
Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo, si nõ ægrotas, alia
Psal. 115. cogita. Si te ægrotantem languor ipse conuincit, prius
de salute tua cogita. Salus tua Christus est, Christũ ergo
cogita, Accipe calicem salutaris eius qui sanat omnes
languores tuos: hanc salutem si volueris obtinebis. Ho
nores & diuitias cum quæsieris, nõ continuo si volue-
ris habebis. Hoc & preciosius est & sequitur voluntatẽ
eius: vnde & subditur, Qui sanat omnes lãguores tuos,
qui redimit de corruptione vitam tuam. Ibi sanabitur
1. Corin. 15. omnis languor tuus, cum corruptibile hoc induerit in-
corruptionem. Redempta est enim vita tua de corru-
ptione, iam securus esto. Initus est bonæ fidei contra-
ctus: nemo fallit redemptorem tuum, nemo circunue-
nit, nemo premit. Egit hic commercium, iam precium
I soluit, sanguinem fudit: sanguinem, inquam, fudit vni-
cus filius dei pro nobis. O anima erige te, tanti vales: re
dimet de corruptione vitam tuam. Ostendit exemplo,
quod promisit in præmio. Mortuus est propter delicta
nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.
Roma. 4. Sperẽt membra, quod in capite demonstratũ est. Non
curabit sua, quorum caput leuauit in cœlum? Ergo qui
redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in
miseratione & misericordia. Iam enim forte quasi ar-
rogans esse cœperas, cum audires, Coronat te in mise-
ratione & misericordia. Ergo magnꝰ sum, ergo luctatꝰ
sum. Cuius viribus? Tuis, sed ab illo subministratis. Nã
luctaris manifestũ est, & ideo coronaberis, quia vinces.
Sed vide quis prior vicerit, vide quis te faciat etiã se-
cundò victorem. Ego, inquit, vici seculum, gaudete. Et
vnde gaudemus, si ille vicit seculũ, quasi nos vicerimꝰ?
Concor. 2. Ita planè gaudeamus, quia nos vicimus. Qui in nobis
sen di. 27. victi sumus, in illo vicimꝰ. Ergo coronat te, quia dona
ex muneri- sua coronat, nõ merita tua. Plus oĩbus illis laboraui, ait
bus. Apostolus, sed vide quid adiunxit, Nõ ego autem, sed
1. Cor. 15 gratia dei mecũ. Et post labores omnes expectat ipsam
2. Timo. 4. coronam, & dicit, Bonũ agonem certaui, cursum con-
summaui, fidem seruaui. De cętero reposita est mihi co K
rona iustitiæ, quam mihi reddet dominꝰ in illa die iu-
stus iudex. Quare? quia agonem certaui. Quare? Quia
cursum consummaui. Quare? quia fidem seruaui. Vnde
certasti? vnde fidem seruasti? Nõ ego autem, sed gratia
dei mecũ. Ergo & quòd coronaris, illius misericordia 1. Cor. 15.
coronaris: nusquã sis superbus, semper lauda dominũ,
omnes retributiones eius noli obliuisci. Retributio est
cum peccator & impius vocatus es, vt iustificareris. Re
tributio est, cum erectus & gubernatus es ne caderes. Roma. 4.
Retributio est cũ tibi vires subministratæ sunt, vt vsq;
in finem perseuerares. Retributio est vt etiam caro ista Matth. 10.
tua qua premebaris resurgat, & ne capitis tui capillus
intereat. Retributio est, vt post resurrectionẽ corone-
ris. Retributio est, vt in æternũ deũ ipsum sine defectu
laudes. Omnes retributiões eius noli obliuisci, si vis vt
benedicat anima tua dominum, qui coronat te in mi-
sericordia & miseratione. Et quid agam ego coronatꝰ?
Ecce adiuuabar cum luctarer, finito certamine coro-
nabor, iam nulla residua erit inimica suggestio vel cor
ruptio cum qua lucter: semper enim in hac vita lucta-
mur cũ corruptione ista. Sed quid scriptũ est, Nouissi-
ma inimica destruetur mors. Post destructionẽ mor- L
tis, nullũ timebis inimicum: id est, absorpta est mors in 1. Cor. 15.
victoria. Tũc ergo erit victoria, tunc corona. Post cer-
tamen ergo coronabor, post coronã quid agam? Qui
satiat in bonis desyderiũ tuum. Modo enim audis bo-
num & anhelas, audis bonum & suspiras, & hoc ipsum
quod forte peccas, eligẽdi boni auiditate falleris: & in
eo reus detineris, quòd bonum consiliũ dei nõ audis,
quid contemnendũ, & quid eligendũ sit. Quod forte
negligis discere, si negligẽdo bona falleris. Vbicunque
peccas quasi bonũ quæris, quasi refectionẽ desyderas.
Bona sunt ista quæ quæris, sed mala tibi erũt deserto il-
lo à quo bona facta sunt. Bonum tuũ quære ô anima.
Est enim bonum aliud alteri, & omnes creaturæ habẽt
quoddã bonum suum integritatis suæ, & perfectionis
naturæ suæ. Interest quid cuiq; rei imperfectæ necessa-
rium sit vt perficiatur. Quære tuum bonũ, Nemo bonꝰ Matth. 19.
nisi vnus deus. Summum bonũ, hoc est, tuum bonum.
Quid ergo deest cui summum bonũ, bonum est? Sunt
enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona sunt. Pe-
cori quid bonũ est fratres, nisi implere ventrem, carere
indigentia, dormire, gestire, viuere, sanũ esse, generare?
Bonum est illi, & vsq; ad quendam modũ habet boni M
sui mensuram tributam & cõcessam ab omniũ rerum
creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc deus,
sed noli solum quærere. Cohæres Christi quid gaudes,
quia socius es pecorũ? Erige spem tuã ad bonũ bono-
rum omniũ. Ipse erit bonum tuũ, à quo tu in tuo genere
factus es bonus, & omnia in suo genere facta sunt bo-
na: fecit enim deus omnia bona valde. Ergo illud bo- Gene. 1.
num quod deus est, si dicamus valde bonũ, iam & de
creatura dictũ est, Fecit deus omnia bona valde. Quid
ergo illud bonũ, de quo dictum est, Nemo bonus nisi Matth. 19.
vnus deus, dicimus quia bonum est valde? Recurrit no-
bis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum est, Gene. 1.
Fecit deꝰ omnia valde bona. Quid ergo dicturi sumꝰ?
Defecimus in voce, sed nõ affectu. Veniat in mentem
recens illa tractatio Psalmi, explicare nõ possumus, iu-
bilemus, bonum est deꝰ. Quale bonum, quis dicat? Ec-
ce non possumus dicere, & nõ permittimur tacere. Er-
go si non possumus dicere, & præ gaudio non permit-
timur tacere, nec loquamur, nec taceamus, Quid er-
go faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubile-
mus

A mus, Iubilate deo salutari nostro, iubilate deo omnis
Psal.94. terra. Quid est iubilate? Deferte vocem ineffabilē gau-
diorum vestrorū, & ructate in eum lætitias vestras. Et
quę erit illa ructatio post saginam, si modo post modi-
cas istas refectiones tantum afficitur anima nostra?
Quid erit quādo fiet post redemptionē ab omni cor-
ruptione, quod dictū est in isto Psalmo, Qui satiat in
bonis desiderium tuum? Et quasi quæreres, quando sa-
tiat: modo enim non satior ad quodcunq; me conuer
tero, vilescit mihi adeptum, quamuis accenderit desy-
deratum: cū omnia quæ dum non habeo amo, cum ha
buero cōtemno, quod bonum me satiabit? Laus dei. Et
Sapi.9. ipsa cum corpus quod corrumpitur aggrauat animā,
& deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitā-
tem, non impletur anima mea, non perficitur, aliæ de
corruptione delectationes indigentiarum detorquēt
me ab illa: quando satiabitur desiderium meum in bo-
nis? Quando, quæris? *Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.*
Quæris ergo quādo satietur in bonis anima tua? quā-
do renouata fuerit iuuentus tua? Et addidit sicut aqui-
læ. Profecto hic aliquid latet, quod tamē dici de aqui-
B la solet non tacemus, quia non est ab re hoc intellige-
re. Illud tātummodo insinuamus cordibus nostris,
non sine causa dictum esse à spiritu sancto, Renouabi-
tur sicut aquilæ iuuentus tua. Resurrectionem enim
quandam significauit nobis. Et quidem renouatur iu-
uentus aquilæ, sed non ad immortalitatem. Data est e-
nim similitudo quantum de re mortali potuit trahi ad
rem vtcūque significandam immortalem, non ad de-
monstrandam. Dicitur aquila cum senectute corporis
pressa fuerit, immoderatione rostri crescētis cibum ca-
pere non posse. Pars enim rostri eius superior, quæ su-
pra partem inferiorem adūcatur, cum præ senecta im-
moderatius creuerit, longitudo eius incrementi non
eam sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculi interual
lum inter inferiorem partem, & vncum superiorem.
Nisi enim aliquod interuallum pateat, non habet mor-
sus quasi forcipem, vnde velut tondeat, quod trāsmit-
tat in fauces. Crescente itaque superiore parte & nimis
aduncata, nō poterit os aperire & aliquid capere. Hoc
ei facit vetustas. Prægrauatur lāguore senectutis, & in-
opia comedendi languescit nimis, vtraque re ætate &
C egestate accedente. Itaq; modo quodā naturali in men
sura reparandæ quasi iuuētutis, aquila dicitur collide-
re & percutere ad petram ipsum quasi labium suum su
perius, quo nimis crescēte edendi aditus clauditur, at-
que ita cōterendo illud ad petrā excutit, & caret prio-
ris rostri onere quo cibus impediebatur, accedit ad ci-
bum, & omnia reparātur, erit post senectutē tanquam
iuuenis aquila. Redit vigor omnium membrorum, ni-
tor plumarum, gubernacula pēnarum, volat excelsa si-
cut antea, fit in ea quædā resurrectio. Ad hoc enim ex-
posita est ista similitudo, sicut de luna ponitur, quia di-
minuta & quodāmodo intercepta luna rursus nasci-
tur & impletur, & significat nobis resurrectionem, sed
impleta illa non permanet, rursus minuitur, vt semper
significet. Sic ergo & hoc quod de aquila dictū est, nō
ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vi-
tam æternam. Sed tamen propterea inde ducta est si-
militudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat.
Non ergo præsumas de viribus tuis, firmitas petræ tibi
1.Cor.10. excutit vetustatem: petra autem erat Christus. In Chri-
sto renouabitur sicut aquilæ iuuētus nostra. Etenim in-
ueterauimus inter inimicos nostros, sicut nota est vox
Psal.6. Psalmi, Inueteraui, inquit, in omnibus inimicis meis.

Vnde inueterauimus? Carne mortali, carne ista fœnea, D
& ideo percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, Psal.101.
quia oblitus sum māducare panē meum. Oblitus sum,
inquit, manducare panem meū. Creuit vetustas, os clau
sit, atteratur in petra: sic ergo & in hoc Psalmo vnde
agimus cum præmisisset, Qui satiat in bonis desideriū
tuum, quasi responderit anima, Non satiabor de mor-
talibus, nō satiabor de temporalibus, aliquid æternum
donet, aliquid æternum concedat, Sapientiam suā mi-
hi det, verbum suum mihi det, deum apud deum, & se
deum patrem, & filium & spiritum sanctum. Mēdicus
ante ianuam eius sto, non dormit quē inuoco, det mi-
hi tres panes, Euangelium recordamini: ecce quid sit
nosse dei literas, qui legerunt moti sunt. Non recorda-
mini quēdam inopem venisse ad domum amici sui, &
petisse tres panes? Et ille, inquit, dormiens respondebat Luca.11.
ei & dicebat, iam requiesco, pueri mei intus mecū dor-
miunt. Ille perseuerans in petēdo, extorsit tædio quod
non potuit merito. Deus autem dare vult, sed non dat
nisi petenti, ne det non capienti. Non tædio tuo vult
excitari: non enim cum oras tanquam dormienti mo- E
lestus es: non dormiet neque dormitabit, qui custodit Psal.120.
Israël. Semel Christus dormiuit, vt illi cōiunx de latere Gene.2.
fieret: dormiuit in cruce, manifestum est. Mortuus est
enim vt diceret, Ego dormiui, & somnū cepi. Sed nū-
quid qui dormit non adiiciet, vt resurgat? Propterea Psal.3.
ibi sequitur, Et exurrexi, quia dominus suscepit me.
Quid vero iam Apostolus? Christus, inquit, resurgens à Roma.6.
mortuis, iam non moritur, & mors ei vltrà nō domi-
nabitur: ipse ergo non dormit, vide ne fides tua dor-
miat. Dicat ergo anima iam desiderās satiari quodam
excelso & inenarrabili bono, cui iubilatur potius, & de
quo iubilatur, quàm aliquid explicatur: iam enim vult,
iam sentit inde aliquid. Videt se impediri prægraua-
tione corporis, non se posse in hac vita satiari, & quasi
respondeat & dicat, Quid mihi dicis, satiabitur in bo-
nis desiderium tuum? Noui bonum eius quod deside-
rem, noui quid mihi sufficiat: video hoc in Philippo,
Ostende, inquit, nobis patrem, & sufficit nobis. Solum Ioan.14.
patrem quasi desiderabat: ostendit dominus tres panes
desiderandos. Qui est vnus panis, ostēdit & dicit, Tā-
to tempore vobiscum sum, & patrem non nostis? Phi-
lippe, qui me videt, videt & patrē. Promisit & spiritū, F
quem mittet, inquit, pater in nomine meo: itemq; ait, Ibidem.
Quem ego mittam vobis à patre, donum suum ęquale
sibi. Noui quid desiderem, sed quando inde satiabor?
Ecce modo & de trinitate cogito, quomodocunq; de
trinitate, vix in ænigmate, vix per speculū ex parte au-
deo aliquid sentire. Quando satiabor? Renouabitur si-
cut aquilę iuuentus tua. Non satiaris modo, quia nō est
idonea anima tua ad solidū illum & magnum cibū, sed
rostro clauso, non est idonea. Vetustas tibi os clausit, p-
pterea petra data est, vbi vetustate contrita, renouetur
iuuentus tua sicut aquilæ, vt possis manducare panem
tuum illū, qui ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- Ioan 6.
scendi. Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ, tu satia-
beris in bonis. *Faciens misericordias dominus, & iudicium eis qui iniuriā accipiunt.* Facit modo fratres anteq̄ veniamus
ad renouationem, sicut aquilę, antequā satiemur in bo
nis. Quid enim hic, quid in ista peregrinatione, quid in
ista vita? nunquid deserimur nō faciens misericordias
dominus? Et videte quomodo faciat misericordias, nō
nos relinquēs in deserto, nō nos relinquens in eremo,
donec perueniamus ad patriā. Faciēs misericordias, sed
quibus? Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiam Math.5.
conse-

G consequentur, modo audistis fratres cū euãgelium le-
geretur. Non ergo putet aliquis futurã in se esse mise-
ricordiam dei, si est ipse immisericors. Sed audi quæ sit
mensura misericordiæ, ne quasi in amicum sit, & non
Ibidem. sit in inimicum: dictum est, Diligite inimicos vestros.
Satiari vis bonis dei, satiata sit in te misericordia dei.
Plena misericordia, ipsa est perfecta misericordia, ipsa
est quæ amat, quæ diligit etiam habētem se odio. Nam
quid faciã, inquis? Si cœpero diligere inimicũ meum,
iniurias accipiam, & iniurias perferam, & non me vin-
dicabo cum assint leges: Iustum est, vt vindices te. Cõ-
ceditur quia iustum est. Vide vtrùm ne habeas quod in
te vindicetur, & vindica: sic enim dicis, Itá ne me non
vindicabo, quasi deus iustitiam vindictæ reprimat, &
non superbiam vindicantis extinguat? Aut vero adul-
tera illa non erat lapidanda, aut si lapidaretur iniquum
Ioan.8. aliquid fieret? Si inique fieret, inique iussum esset. Lex
autem iussit, deus iussit. Sed ô vos vltores videte si nõ
estis peccatores. Adducta est adultera mulier lapidan-
da ex lege, sed adducta est ad latorem legis. Sæuis qui
adduxisti, vide quid sæuias, & in quã sæuias. Si pecca-
H tor in peccatricē, desine sæuire, prius confitere. Si pec-
cator sæuis in peccatricē, relinque illã. Nouit ille quid
de illa sentiat, quid iudicet, quomodo parcat, quomo-
do sanet. Ex lege sæuis? Melius nouit quid agat legis la
tor, ex qua sæuis. Iam dominus eo tēpore, quo illi ob-
lata est inclinato capite scribebat in terra. Túc scripsit
in terra quando se inclinauit in terrã. Antequã se incli
naret in terram, non in terra scripsit, sed in lapide. Iam
fructuosum aliquid erat terra de domini literis paritu-
Exo.37. ra. In lapide legē scripserat, significans duritiã Iudæo-
rum: in terra scripsit, significãs fructum Christianorũ.
Venerunt ergo illi adducentes adulteram tãquam sæ-
uientes fluctus in petram, sed eius responsione cõfracti
Ioan.8. sunt: ait enim illis, Qui in vobis sine peccato est, prior
in illã lapidem iactet. Et rursum inclinato capite scri-
bebat in terra. Et vnusquisq; iam interrogans cõscien-
tiam suam, non comparuerunt. Repulit eos, non infir-
ma mulier adultera, sed adultera cõscientia. Qui vin-
dicare volebant, iudicare cupiebant: venerunt ad pe-
Psal.140. tram, absorpti sunt iuxta petram iudices eorũ. Faciens
misericordias dominus. Sed quibus? Beati misericor-
des, quoniam ipsi misericordiam cõsequentur. In om-
I nes fac misericordiam. Quam misericordiã facturus
es iusto? in necessitatibus tantũ corporalibus. Cui si de-
fuerint supplementa à te, nõ ei deerunt à deo: quod er-
go facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti &
petēti, quæris & iustum cui des, per quem recipiaris in
Matt.10. tabernacula æterna: quia qui recipit iustum in nomi-
ne iusti, mercedem iusti accipiet. Mendicus te quærit,
Luce.6. iustum tu quære: de alio enim dictum est, Omni petē-
Eccl.19. ti te da: & de alio dictum est, Desudet eleemosyna in
manu tua, donec inuenias iustum cui eam tradas, Et si
diu nõ inuenitur, diu quære & inuenies. Sed quid præ-
1.Cor.9. stabis? nõne plus tibi præstatur? Si nos vobis, inquit, spi
ritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia me-
tamus? Inde est & illud quod pridē exposuimus in nu-
Psal.103. tu domini, quia producit terra fœnum iumentis, id est,
1.Cor.9. carnalia eis qui triturant, quia boui trituranti os nõ in-
frenabis. Vnde vos adhortati sumus, vt in hac re dili-
gentes sitis, cauti, sobrij, opera vestra thesauros vestros
deputetis. Nunquid autē hæc fratres ideo dicimus, vt
ita fiant in nos? Puto in nomine domini posse esse istã
quãuis infirmorum vocem, apostolicã tamen, sed vo-
Philip.4. bis prodest, sicut ait ipse Apostolus, Nõ quia quæro da-
tum, sed requiro fructum. Quam ergo eleemosynã fa- K
cturus es iusto? Non pascebat vidua: pascebat coruus,
quia pascebat qui fecit coruum, Heliam dico. Nõ ergo *3.Reg.17.*
deest vnde deus det suis: tu vide quid emas, quando e-
mas, quanti emas. Emis enim regnũ cœlorum, & nõ est
emendi tēpus, nisi in hac vita. Et quàm vili emas attē-
de. Tanti tibi valet, quantũ habere poteris. Fac miseri-
cordiam iniquo, non tanquã iniquo. Nam ipsum ini-
quum in quantũ iniquus est ne suscipias, id est, ne quasi
intētione & amore iniquitatis illius suscipias eũ. Nam
& prohibitum est dari peccatori, & suscipere peccato-
res. Et quomodo omni petenti te da? Et quomodo si *Eccl.12.*
esurierit inimicus tuus ciba illũ? Quasi cõtraria viden- *Luc.6.*
tur, sed aperiũtur in nomine Christi pulsantibus, & ma *Rom.12.*
nifesta erunt quærentibus. Ne tradas peccatori, & ne
suscipias peccatorem, & tamen omni petenti te da. Et
si peccator est qui te petit, da non tanquam peccatori.
Quando das tanquam peccatori? Quando in quo pec
cator est, hoc tibi placet vt des deũ offendis. Paululum
attēdat charitas vestra, donec euoluatur res etiã exem-
plis multum vtilis ad intelligendũ. Hoc dixi, cum esu-
rierit nescio quis, si habes vnde des, da: si vides dãdum L
se, ad subueniendum da. Ne pigrescant in hoc viscera
misericordiæ, quia tibi homo peccator occurrit: tibi
enim homo peccator occurrit. Cum dico, Occurrit ti- *Cõ.23.q.4.*
bi homo peccator, duo nomina dixi. Hæc duo nomi- *duo ista.*
na nõ superflua sunt. Duo nomina, aliud quod homo,
aliud quod peccator. Quod homo, opus est dei: quod
peccator, opus hominis est. Da operi dei, noli operi ho
minis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi ho
minis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare p-
pter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis
hoc faciet, inquis: quis hoc faciet? Vtinã nemo, vtinã
pauci, vtinam non publice. Qui venatoribus donant, *Di.36.Qui*
quare donant? Dicant mihi, quare donant venatori? *venatorib⁹*
Hoc in illo amat in quo nequissimus est, hoc in illo pa
scit, hoc in illo vestit ipsam nequitiam publicã specta-
culis omniũ. Qui donat histrionibus, qui donat auri-
gis, qui donat meretricibus, quare donat? nunquid nõ
& ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attēdunt na
turã operis dei, sed nequitiã operis humani. Vis vide-
re quid honores in venatore quando illum vestis? Di-
catur tibi, sis talis, amas illum, gaudes ad illum, vis quo-
dammodo expoliare te, & illum vestire. Noli cũ iniu- M
ria accipere, si tibi de meretricibus dicatur, Tales sint
filiæ tuæ. Iniuria est inquis. Quare iniuria est, nisi quia il *86.dist.ca.*
la iniquitas? quare iniuria, nisi quia illa turpitudo? Non *Qui vena-*
ergo donas cum non das fortitudini, sed turpitudini. *toribus.*
Quomodo ergo qui venatori donat, non homini do-
nat, sed arti nequissimæ? Nã si homo tãtum esset, & ve
nator non esset, nõ donares: honoras in eo vitium, nõ
naturam. Sic contrà, si des iusto, si des Prophetæ, si des
discipulo Christi aliquid cuius indiget, & nõ ibi cogi-
tes, quia discipul⁹ Christi est, quia minister est dei, quia
dispensator est dei: sed cogites ibi aliud commodum
temporale, vt fortasse causæ tuę necessarius quãdo fue
rit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti, tam tu non
dedisti iusto si sic dederis, quàm ille non dedit homini
quãdo dedit venatori, Res ergo charissimi in prom-
ptu posita est, & puto quia & si obscura fuit, iam mani-
festa est. Ad hoc dominus te cõstrinxit cũ diceret, qui
receperit iustum, sufficeret: sed quia potest recipi iustus
alia intentione cum putatur prodesse posse ad aliquid
temporale, forte ad supplendam cupiditatem, forte ad
adiuuandum, vt homo circũueniatur, aut opprimatur:
quia

A quia tale ministerium de illo quęris, forte propterea su
scipis, negauit tibi mercedem iusti, nisi cũ additamen-
Matth. 10. to: Ait enim, Qui receperit iustũ in nomine iusti, mer-
cedẽ iusti accipiet: id est, ideo recipiens quia iustus est:
& qui receperit prophetam, non tãtum receperit pro-
phetam, sed in nomine prophetæ, hoc in illo honorãs
quòd propheta est: ad extremũ, qui dederit calicẽ aquæ
frigidæ vni ex minimis istis, tantum in nomine disci-
puli, id est, propterea quia discipulus Christi est, pro-
pterea quia dispensator sacramenti est, amen dico vo-
bis, non perdet mercedem suam. Quomodo ergo in-
telligis, qui receperit iustũ in nomine iusti, mercedem
iusti accipiet. Sic intellige, Qui receperit peccatorẽ in
nomine peccatoris, perdet mercedem. Ergo fratres ex-
ercete misericordiam. Non est aliud vinculum chari-
tatis, non est aliud vehiculum, quo perducamur in hac
vita ad illam patriam. Extẽdite dilectionem vsque ad
Matth. 5. inimicos, securi estote. Ideo venit Christus, cui tãto an-
Psal. 8. tè dictum est, Ex ore infantium & lactentium perfeci-
sti laudem, vt destruas inimicum & vindicatorẽ: quod
nonnulli codices defensorem habent: sed verius, vlto-
B rem, vindicatorem: Destruere voluit dominus vindi-
cátorem, id est, eum qui se voluit vindicare, vt non illi
dimittantur peccata sua. Quid ergo inquis? dormiet di
sciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur.
Quid enim de luxurioso filio facturus es? non castiga-
bis, non verberabis? Seruum & ipsum tuum si male vi-
uentẽ videris, non pœna aliqua, non verberibus refre-
nabis? Fiat hoc, fiat, admittit deus, imò reprehendit si
non fiat, sed animo dilectionis fac, nõ animo vltionis.
Vbi autem potẽtiores aliquos iniuriosos passus fueris,
vbi tibi nec corrigere disciplina licet, nec forte etiam
monere aut præcipere, tolera, securus tolera: audi Euã-
Matt. 5. gelium, quomodo lectum est, Beati eritis, cum vos per-
secuti fuerint homines, & dixerint aduersum vos om-
ne malum, mentientes propter nomen meũ. Et ibi ad-
didit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta,
11 q. 3. qui non causa iustificationum dei. Non enim qui maledi-
iustus est. ctus fuerit iustus est, sed qui iustus est & iniuste maledi-
citur: & si iniuste maledicitur, præmium illi redditur.
Propterea itaque securus esto misericors, extende dile-
ctionem vsque ad inimicos. Qui forte pertinent ad gu
C bernationem tuam vindica, coërce cum dilectione, cũ
charitate, attendens salutem æternã, ne cum parcis car
ni, anima pereat. Fac hoc, & multos passurus es, in quos
non potes exercere disciplinam, quia nõ pertinent ad
iura gubernationis tuæ. Ferto iniurias, securus esto. Fa-
ciet enim misericordias dominus, & iudicium omni-
bus iniuriam accipientibus. Sic in te facit misericor-
diam, si misertus fueris: sic eris misericors, vt quòd pa-
Deut. 32. teris iniuriam non sit impunitum. Mihi vindictam, &
ego retribuam, dicit dominus. *Notas fecit vias suas Moysi.*
Quas vias suas notas fecit Moysi? quare Moysen ele-
git? Ex Moyse intellige omnes iustos, omnes sanctos.
Ioan. 1. Vnum posuit, omnes occurrant. Tamen per Moysen
data est lex, & habet aliquid obscurum traditio ipsa le
gis. Ad hoc enim data est lex, vt conuinceretur langui-
dus, & medicum imploraret. Ipsa est occulta via dei: iã
dudum audieras, Qui sanat omnes languores tuos. Lã-
guores in ægrotis latebant, dati sunt quinq; libri Moy-
si. Cincta est piscina quinque porticibus, perduxit lan-
Ioan. 5. guidos, vt ibi iacerent, vt proderentur, non vt sanarẽ-
tur. Quinque porticus prodebant languidos, nõ cura-
bant. Piscina curabat descendente vno, & hoc piscina
turbata. Turbatio piscinę in passione domini: veniens
enim & ignotus factus, cũ dicitur ab aliis ipse est Chri D
stus, ab aliis nõ est Christus, iustus est, peccator est, ma- Ioan. 7.
gister est, seductor est: turbauit aquã, id est, turbauit po
pulum, & in tota illa perturbatione aquæ vnus sanaba-
tur, quia in passione domini vnitas sanatur. Qui præ-
ter vnitatem fuerit, & si iacebit in porticibus sanari nõ
poterit, & si legem tenet, ad salutem nõ peruenit. Ergo
quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datã legem vt
conuicerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam
medicum inuocarẽt. Vnde ille conuictus est, quem in
se transfigurat Paulus apostolus dicẽs, Infœlix ego ho- Roma. 7.
mo quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mã
datum enim demonstrata illi erat quædam rixa in se-
ipso: vnde dicit, Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducẽ-
tem in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Cognouit
se in miseria, in gemitu, in rixa, in contentione, ipse se-
cum sibi non concordans, à se dissonans, à se resiliens.
Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem super-
nam. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ E
nostrum: vbi enim abundauit peccatum, superabũda- Rom. 5.
uit gratia. Vnde autem abũdauit peccatum? Lex autem
subintrauit, vt abũdaret peccatum. Quare lege subin-
trante abundauit peccatum? Quia nolebant se cõfiteri
homines peccatores, addita lege facti sunt & præuari-
catores: pręuaricator enim non est quisq;, nisi cum legẽ
transgressus fuerit: ipse Apostolus hoc dicit, Vbi enim Rom. 4.
non est lex, nec pręuaricatio. Abundauit ergo peccatũ,
vt superabundaret gratia. Ergo vt dicere cœperã, quia
hoc est in lege magnum mysterium, ideo eam datã, vt
crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati cõ
fiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ
quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit, qua pec
catum abundaret, & superabundaret gratia. Nõ crude-
liter hoc fecit deus, sed consilio medicinæ. Aliquando
enim videtur sibi homo san⁹, & ægrotat: & in eo quòd
ægrotat & non sentit, medicum non quærit. Augetur
morbus, crescit molestia, quæritur medicus, & totum
sanatur corpus. Notas fecit vias suas Moysi, *Filiis Israel*
voluntates suas. Nunquid omnibus filiis Israël? Sed veris
filiis Israël, imò omnibus filiis Israël. Qui enim dolosi,
qui insidiosi, qui hypocritæ, non filij Israël. Et qui filij F
Israël? Ecce vere Israëlita, in quo dolus nõ est. Filiis Is- Ioan. 1.
raël voluntates suas. *Miserator & misericors dominus, longa-*
nimus & multæ misericordiæ. Quid tam longanimum? quid
tam multum in misericordia? Peccatur & viuitur, ac-
cedunt peccata, augetur vita: blasphematur quotidie,
& facit solem suum oriri super bonos & malos. Vocat Matt. 5.
vndique ad correctionem, vocat vndique ad pœnitẽ-
tiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiendo tẽ-
pus viuẽdi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem,
vocat per intimam cogitationẽ, vocat per flagellum
correptionis, vocat per misericordiam consolationis.
Longanimis & multæ misericordię. Sed obserua ne lõ
gitudine misericordiæ dei male vtendo, tu tibi thesau-
rizes quod ait Apostolus, irã in die iræ & reuelationis Roma. 2.
iusti iudicij dei: nam hoc ait Apostolus, An diuitias be
nignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras
quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Quòd ti-
bi parcit, putas quia places ei? Hæc fecisti, inquit, & ta- Psal. 49.
cui: suspicatus es iniquitatem quòd ero tui similis. Nõ
mihi placent peccata, sed lõganimitate quæro recte fa-
cta. Si punirem peccatores, non inuenirem cõfessores.
Ergo te deus longanimitate sua parcendo ad pœnitẽ-
tiam

G tiam adducit,tu antē quotidie dicis,finitur hodiernus
dies,& ſic ero & craſtino die, non enim cras erit vlti-
Eccli.5. mus:& tertio die,& ſubito venit ira eius. Fratres, non
tardetis conuerti ad dominum: ſunt enim qui præpa-
rant conuerſionē & differunt, & fit in illis vox corui-
Gene.8. na,cras,cras. Coruus de arca miſſus,nō eſt reuerſus. Nō
quærit deus dilationem in voce coruina, ſed cōfeſſio-
nem in gemitu colūbino. Miſſa columba reuerſa eſt.
Quandiu cras,cras? Obſerua vltimū cras,quia ignoras
quod ſit vltimum cras. Sufficiat quod vixiſti vſque ad
hodiernum peccator. Audiſti. Sæpe ſoles audire,audi-
ſti & hodie:quàm quotidie audis,tā quotidie non cor-
Rom.2. rigeris. Tu enim ſecundum duritiam cordis tui & cor
impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuela-
tionis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique ſecūdum
opera ſua. Non ſic tibi videatur deus miſericors, vt nō
Pſal.85. videatur & iuſtus. Miſericors & miſerator dominus,
Audio & gaudeo,ita dicis,audi & gaude:adhuc addi-
dit, Longanimis & multum miſericors, & in extremo
& verax. Gaudes ad verba ſuperiora,ad vltimum tre-
me. Sic miſericors & longanimis eſt,vt ſit & verax. Cū
tibi theſaurizaueris irā in die iræ, nònne experieris iu-
ſtum quem contempſiſti benignum? *Non in finem iraſce-*
H *tur,neque in æternum indignabitur.* Quia & quòd viuimus
in flagellis & corruptione mortalitatis,de indignatio-
ne ipſius eſt,de pœna hoc habemus primi peccati,Fra-
tres mei non ſolū cogitare debemus, vt futuras minas
ipſius euadamus,ſed & præſentem iram:quia & iſta ira
ipſius eſt,cuius & ſe & nos fuiſſe dicit filios Apoſtolus:
Ephe.2. ait quippe, Fuimus enim & nos aliquando natura filij
iræ,ſicut & cæteri. Ergo ex ira ipſius eſt,quòd hic ho-
mo peregrinatur,quòd laborat. Nō eſt ex ira ipſius fra-
Gene.3. tres mei, In ſudore vultus tui & in labore edes panem
tuum,& terra ſpinas & tribulos pariet tibi? Ab authore
noſtro dictum eſt. Aut ſi eſt aliud vita noſtra, ſi poteris
conuertere ad aliquam voluptatem, vbi ſpinas nō ſen
tias? Elige quod volueris,eſto auarus,luxurioſ⁹:vt duo
iſta ſola non dicamus,adde tertium,ambitioſus. In ho
norum cupiditate quantæ ſpinæ? In luxuria libidinum
quantæ ſpinæ? In ardore auaritiæ quantæ ſpinæ? Amo-
res turpes quātas moleſtias habent? Quantas ſollicitu-
dines hîc in iſta vita? omitto gehennam. Vide ne iam
ipſe tibi gehēna ſis. Hoc enim totum fratres mei de ira
ipſius eſt,& cum te conuerteris vt iuſte agas,non pote-
ris niſi laborare in terra: & non finitur labor,niſi cum
finita fuerit via. Oportet in via laborare, vt in patria
I gaudeamus. Ergo cōſolatur promiſſione ſua laborem
tuum,ſudorem tuum,moleſtias tuas,& dicit tibi, Non
in finem iraſcetur, neque in æternum indignabitur.

Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis. Deo gratias,quia
hoc voluit. Non quod merebamur accepimus:non ſe-
cundum peccata noſtra fecit nobis, *Neque ſecūdum ini-
quitates noſtras retribuit nobis. Quoniam ſecundum altitudinem cœ
li à terra, confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes
eum.* Confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſu-
per timentes eum. Secundum quid? Secundum altitu-
dinem cœli à terra. Quid dixit? Si aliquādo poteſt cœ-
lum abſcedere à protectione terræ, aliquando poterit
deus non protegere timentes ſe. Attende & cœlum,
vbique atque vndique protegit terrā,& nulla pars ter-
ræ eſt quæ non cœlo protegatur. Peccant homines ſub
cœlo,faciunt omnia mala ſub cœlo, tamen protegun-
tur cœlo. Inde lux ad oculos,inde aër,inde ſpiritus,in-
de pluuia ad terram propter fructus, inde omnis miſe-
ricordia à cœlo. Tolle auxilium cœli à terra,ſtatim de-
ficiet. Sicut ergo protectio cœli pérmanet ſuper terrā, K
ſic protectio domini permanet ſuper timentes eū. Ti-
mes deum,ſupra te eſt protectio ipſius. Sed forte flagel
laris,& putas quia deſeruit te deus,ſi deſeruit protectio
cœli terram: quoniam ſecundum altitudinem cœli à
terra cōfirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper
timentes eum. Et quid fecit? Quia non ſecundum pec-
cata noſtra retribuit nobis. *Quantum diſtat oriens ab occi-
dente, longe fecit à nobis eſſe peccata noſtra.* Secundum altitu-
dinem cœli à terra confirmauit dominus miſericor-
diam ſuā ſuper nos. Dixi quare? Propter protectionē.
Vnde? Quantum diſtat oriens ab occidente lōge fecit
à nobis eſſe peccata noſtra. Nouerunt qui ſacramenta
ſciunt:tamen quod omnes audire poſſunt dico. Quan-
do peccatum remittitur, occidunt peccata tua,oritur
gratia tua. Peccata tua tanquam in occaſu ſunt, gratia
qua liberaris in ortu eſt. Veritas de terra orta eſt. Quid Pſal.84.
eſt veritas de terra orta eſt? Nata eſt gratia tua,óccidūt
peccata tua,innouaris quodammodo. Ad ortum attē-
dere debes,ab occaſu auerti debes. Auertere à peccatis
tuis, conuertere ad gratiam dei. Illis occidentibus ſur-
gis & proficis. Sed pars cœli quæ ſurgit, rurſum in oc-
caſum it. Non vndecunque poſſunt ſimilitudines du-
ci,ad perfectum poſſunt colliniari ipſæ res rebus ad L
quas adhibentur: Sicut dixi de aquila,ſicut de luna,ſi-
cut & hic, Occidit pars vna cœli,oritur altera:ſed pars
quæ oritur modo, poſt duodecim horas occaſura eſt:
non ſic eſt gratia quæ nobis oritur. Et peccata in æter-
num óccidunt,& gratia in æternum manet. Quare au-
tem? Quantum diſtat oriens ab occidente, tantum lon
ge fecit à nobis peccata noſtra, vt illa óccidant,& gra-
tia oriatur. Quare putatis? *Sicut miſeretur pater filius,ſic miſer-
tus eſt dominus timentibus eum.* Iam ſæuiat quantum vult,
pater eſt:ſed flagellauit nos,& afflixit nos, & contriuit
nos,pater eſt. Fili ſi ploras,ſub patre plora, noli cū in-
dignatione, noli cum typho ſuperbiæ. Quod pateris,
vnde plangis,medicina eſt non pœna,caſtigatio eſt nō
damnatio. Noli repellere flagellum,ſi nō vis repelli ab
hæreditate. Noli attendore quam pœnam habeas in fla
gello,ſed quem locum in teſtamento. Sicut miſeretur
pater filiis,ſic miſertus eſt dominus timentibus eum.

Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum, id eſt,infirmita-
tem noſtram. Nouit quid fecerit,quomodo lapſum ſit,
quomodo reficiendum ſit,quomodo adoptandum ſit,
quomodo ditandum ſit. Ecce facti ſumus de limo. Pri-
mus homo de terra terrenus,ſecundus homo de cœlo
cœleſtis. Miſit & filium ſuum qui factus eſt ſecūdus ho 1.Cor.15.
mo, qui ante omnia deus: ſecundus enim in aduentu, M
prior in reditu. Poſt multos mortuus eſt, ante omnes
reſurrexit: ipſe enim cognouit figmentum noſtrum.
Quod figmētum? nos. Vnde loqueris,quia cognouit?
Quia miſeratus eſt. *Memento quia puluis ſumus.* Ad ipſum
deum conuerſus,ait, memēto, quaſi obliuiſcatur deus:
ſic cognouit vt non obliuiſcatur. Sed quid eſt memē-
to? Perſeueret erga nos miſericordia tua. Cognouiſti
figmentum noſtrum quodammodo, ne obliuiſcaris
figmentum noſtrum, ne obliuiſcamur gratiam tuam,
memento quia puluis ſumus. *Homo tanquam fœnum dies
illius.* Attendat quid ſit homo,nō ſuperbiat:homo,tā-
quam fœnū dies illius. Quid ſuperbit fœnū ad tempus
modo florens,poſt paululum areſcens? Quid ſuperbit
fœnum ad tempus vigēs,& hoc ad paruū tempus, do-
nec ſol cādeſcat? Bonū eſt ergo nobis,vt miſericordia
ipſius ſit ſuper nos,& de fœno aurum faciat. Nā homo
tāquam fœnū dies eius, *Sicut flos agri ita efflorebit.* Totus
ſplendor

A splendor generis humani, honores, potestates, diuitiæ,
typhi, minę, tumores, flos fœni est. Floret illa domus, &
magna domus, floret illa familia, & quàm multis flo-
ret, aut quàm multis annis viuunt? Multi anni tibi, bre
ue tempus deo: deus nõ sic numerat quomodo nume-
ras. In comparatione longorum & longe viuẽtium se-
culorum omnis flos cuiuscunq; domus sic est quomo-
do flos agri. Vix est annua omnis pulchritudo anni.
Quicquid ibi viget, quicquid ibi candet, quicquid ibi
pulchrum est, non perannuat, imò per totum annũ du-
ci non potest. Quàm exiguo tempore transeunt flores,
& hoc est pulchrũ in herbis. Hoc quod valde pulchrũ
Esa. 40. est, hoc, cito cadit. Omnis caro fœnũ, & claritas homi-
nis vt flos fœni: Fœnum aruit, & flos decidit, verbũ au-
tem domini manet in æternum. Quia ergo quomodo
pater cognouit figmentum nostrum, quia fœnum su-
mus, & ad tempus florere possumus: misit nobis verbũ
suum, & verbum suum quod manet in æternum, fæno
quod non manet in æternum fratrẽ fecit. Natura vni-
genitum, vnicum natum de substantia sua fratrem ad-
optatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps
eris æternitatis illius, factus est ipse prior particeps fœ-
B ni tui. Quod excelsum est à te, tibi non denegauit, qui
quod humile erat ex te suscepit. Ergo homo quantum
ad hominem attinet, sicut fœnum dies eius, & sicut flos
agri ita florebit. *Quoniam spiritus pertransibit in eo & nõ erit, & non cognoscet amplius locum suum.* Quasi quædam perdi-
tio, quasi interitus quidam. Ecce qui se inflat, ecce qui
tùmet, ecce qui se extollit, spiritus pertransiet in eo, &
non erit, & non cognoscet amplius locum suum. Vi-
dete quotidie morientes: & hoc erit totum, ipse erit fi-
nis. Non alloquitur enim fœnum, sed propter quod &
verbum fœnum factũ est: tu enim homo, propter te au
Ioan. 1. tem & verbum factum est homo: tu caro, & propter te
Esa. 40. verbũ caro factum est. Omnis caro fœnum, & verbum
caro est factum. Quanta ergo spes fœni, quando verbũ
† al. fœnũ. caro † factum est? Illud quod manet in æternum, non
dedignatum est suscipere fœnum, ne de se desperaret
fœnum. Ergo quod ad te attendis, humilitatem tuam
cogita, puluerem tuum cogita, noli extolli: quicquid
melius eris, gratia illius eris, misericordia illius eris: au-
di enim quod sequitur. *Misericordia vero domini in seculo*
C *& in seculum super timentes eum.* Qui non timetis eum fœ-
num, & in fœno, & in tormento cum fœno eritis. Re-
surget enim caro ad tormentum. Gaudeant illi qui ti-
ment eum, quia super eos misericordia eius. *Et iustitia eius super filios filiorum.* Retributionem dicit, super filios
filiorum. Quàm multi sunt serui dei non habentes fi-
lios, quanto minus filios filiorum? Sed filios nostros di
cit opera nostra: filios filiorum, mercedem operum no
strorum. Iustitia eius super filios filiorum. *Custodientibus testamentum eius.* Videant ne putẽt omnes ad se per-
tinere quod dictum est, Eligant cum licet. Custodien-
tibus, inquit, testamentum eius. *Et memoria retinentibus mãdata eius, vt faciant ea.* Iam te disponebas extollere, &
forte reddere mihi Psalterium, quod ego non teneo,
aut totam legem memoriter pronũciare. Planè in me-
moria melior me, melior quouis iusto. Iustus ad verbũ
legem non tenet. Sed vide vt præcepta teneas. Sed
quomodo teneas? Nõ memoria, sed vita. Memoria re-
tinentibus mandata eius, non vt reddant ea, sed vt fa-
ciant ea. Iam forte modo perturbatur vniuscuiusque
anima. Quis tenet omnia mandata dei? Quis tenet o-
mnes literas dei? Ecce volo non solum memoria reti-
Matth. 22. nere, sed & operib⁹ meis facere. Sed quis tenet omnia
memoria? Noli timere, non te onerat, In duobus præ- D
ceptis tota lex pendet & prophetæ. Sed totam legẽ vo
lo tenere. Tene si potes. Quando potes, quomodo po-
tes? Quamcũque paginam interrogaueris, hoc tibi re-
spondebit, Quod tenes, tene: charitatem tene, finis prę- Rom. 10.
cepti est charitas. Noli cogitare de multitudine ramo-
rum, radicem tene, & tota arbor in te est. Et memoria
retinentibus mandata eius, vt faciant ea. *Dominus parauit in cœlo thronum suum.* Quis nisi Christus parauit in cœ
lo thronum suum? Qui descendit & ascendit, qui mor
tuus est & resurrexit: qui hominem assumptum in cœ-
lum leuauit, ipse parauit in cœlo thronum suum. Thro
nus est sedes iudicis. Obseruate ergo quæ audistis, quia
parauit in cœlo thronum suum. Faciat quod vult quis-
que in terra, non erit impunitum peccatum, non erit
infructuosa iustitia, quia dominus qui ante thronum
iudicis hominis irrisus est, in cœlo parauit thronum
suum. Dominus in cœlo parauit thronum suum. *Et regnum eius omnium dominabitur.* Domini est regnum, &
ipse dominabitur gentium. Et regnum eius omniũ do-
minabitur. *Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes fortitudine, facientes verbum eius.* Ergo tu verbo dei nõdum
iustus es aut fidelis, nisi cum facis. Potentes fortitudi- E
ne, facientes verbum eius. *Ad audiẽdam vocem sermonum eius. Benedicite dominum omnes virtutes eius ministri eius facientes voluntatem ipsius.* Omnes angeli, omnes potentes for-
titudine facientes verbum eius: omnes virtutes eius, o-
mnes ministri eius facientes voluntatem ipsius, vos be
nedicite dominum. Omnes enim male viuentes, etsi
lingua taceant, vita dominum maledicũt. Quid prodest
quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exha-
lat vita tua? Male viuendo multas linguas misisti in
blasphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cæteræ te
intuentium vacant blasphemiis. Si ergo vis benedice-
re dominum, fac verbum eius, fac voluntatem eius. In
petra ædifica, non in arena. Audire & non facere, in a- Matt. 7.
rena ædificare est. Audire & facere, in petra ædificare
est. Nec facere, nec audire, nihil ædificare est. Si in are-
na ædificas, ruinam ædificas: si nihil ædificas expositus
pluuiæ, fluminibus, ventis antè rapieris quàm steteris.
Ergo non est cessandum, sed ædificãdum: nec sic ædi-
ficandum vt ruina ædificetur: sed in petra ædificandũ,
vt tentatio non euertat. Si sic est, benedic dominum: si F
non est sic, noli blandiri linguæ tuæ, vitam tuam inter-
roga, ipsa tibi respondeat, Inuenis quid sis mali, geme,
confitere: confessio tua potest dominum benedicere,
sed mutatio tua in benedictione perseueret. *Benedicite dominũ omnia opera eius in omni loco dominationis eius.* Ergo in
omni loco, ibi nõ benedicatur, vbi non dominatur, In
omni loco dominationis eius. Ne forte aliquis dicat,
Non possum benedicere dominum in oriente, quia ad
occidentem profectus est: aut non possum in occidẽ- Psal. 74.
te, quia in oriente est. Non ab oriente & ab occidente,
non à desertis montibus, quoniam deus iudex est. Sic
vbique est, vt vbique benedicatur: sic vndique est, vt il-
li vndique iubiletur: sic vndique benedicitur, vt vbi-
que bene viuatur. Benedicite dominum omnia opera
eius, quia cum cœperis in bona vita benedicere domi-
num, omnia opera eius eum benedicunt, non merita
tua. Ipse enim per te & in te bonum operatur, dicente Philip. 2.
Apostolo, Cum timore & tremore vestram ipsorum sa
lutem operamini, Deus enim est qui operatur in vo-
bis. Ergo ne te extolleres, quia facis verbum eius, quia
facis voluntatem eius, voluit te humiliari respiciendo
gratiam eius vnde hoc consecutus es. In omni loco
domina-

A ergo quidem formosus,est quidé pulcher prę filiis hominum:& si filius hominis, tamẽ præ filiis hominum. Huic tu placere vis ô anima humana, ô vna in multis. Audiamus ecclesiam, quia erat illis anima vna & cor vnum in deũ. Hanc alloquitur Psalmus, Vis ei placere? Nõ potes quãdiu deformis es. Quid facies vt pulchra sis? Prius tibi displiceat deformitas tua,& tũc ab illo ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinẽ. Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me videbo? Posuit
Matth.5. tibi in speculum scripturã suam, legitur tibi, Beati mũdicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Speculum in hac lectione propositum est, vide si hoc es quod dixit: si nondum es, geme vt sis. Renunciauit tibi speculum faciem tuam. Sicut speculum non senties adulatorem, sic nec te palpes. Hoc tibi ostendit nitor ille quod es, vide quæ es:& si tibi displicet, quære vt nõ sis. Si enim cum fœda sis tibimetipsis displices, pulchro iã places. Quid ergo? Quoniã displicet tibi fœditas tua, incipis
Psal.94. ei in cõfessione, sicut alibi dicitur, Incipite domino in
B cõfessione. Primo accusa fœditatẽ tuam: fœditas enim animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœditatem tuam incipis confiteri, à confessione incipis decorari. Quo decorãte nisi specioso forma præ filiis ho
Psal.44. minum? Vt autem & decorã faceret, audeo dicere, Amauit & fœdam. Quid est, amauit & fœdam? Etenim Christus pro impiis mortuus est. Quam vitã tibi seruat iustificato, qui suam mortẽ donauit & impio? Ecce pulcher ille & speciosus forma præ filiis hominũ, quia iustissimus præ filiis hominum, quoniã veniebat ad fœdam, vt faceret pulchrã: dicam & hoc, quia in scripturis inuenio, fœdus factus est. Nõ me in hoc audiatis, ne in hoc verbo temere lapsus sim. Sicut enim dixeram, Amauit & fœdam: non autem quasi congruenter dixeram quibusdam illum amantibus, nisi mihi testis procederet: & dixi quod dixit Apostolus, Vis nosse quod amarit & fœdã? Christus pro impiis mortuus est: sic & modo quod dixi vt veniret ad fœdã, fœdus factus est, deformis factus est, quomodo probabo, quando iã mihi prædixit diuinũ eloquium, Speciosus forma præ filiis hominũ? Sed in ipso diuino eloquio rursus habeo,
Esa.53. Vidimus eum & nõ habebat speciem neque decorem.
C Speciosus forma præ filiis hominum: vidimus eum & non habuit speciem neque decorem. Nõ dixit, non vidimus, & ideo nesciebamus vtrũ haberet speciem vel decorem: ecce vidimus, & nõ habebat speciem neque decorem. Vbi ergo illũ vidit qui dixit, Speciosus forma præ filiis hominũ. Et vbi illum vidit qui dixit, Non habebat speciẽ neque decorem? Audi vbi eũ vidit qui
Philip.2. dixit, speciosus forma præ filiis hominum. Cum in forma dei esset nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Merito præ filiis hominũ, quia æqualis deo. Ecce accepi & agnoui vbi eũ viderit qui dixit, Speciosus forma præ filiis hominum: Responderit enim nobis, Vbi eum viderim quæris? In forma dei. Et vnde vidisti in
Roma.1. forma dei? Quomodo vidisti in forma dei? Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Bene accepi, optime agnoui, & quẽ videris, & qualem videris, & vbi videris, & vnde videris. Quem vidisti? Sponsum nostrum. Qualẽ vidisti? Speciosum forma præ filiis hominum. Vbi vidisti? Cum in forma dei esset. Vnde vidisti? Per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciũtur. Videamus & de isto quid dicat alius propheta, sed nõ alius spiritus, non enim discordant inter se.

Exhibuit nobis ille speciosũ forma præ filiis hominũ, Psal.44.
exhibeat & iste quod ait, Vidimus eum & non habebat D
speciem neque decorem. Vnus apostolus Paulus prophetam vtrunque cõiungit, vnũ capitulum Pauli vtrique prophetæ perhibet testimonium. Ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum: Qui cum in forma dei Philip.2.
esset, non rapinã arbitratus est esse æqualis deo. Ibi dixit, quod dixit & alius nõ habentem speciem neq; de- Esa.53.
corem, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo: humiliauit se factus obediẽs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Merito viderunt eum, & non habebat speciem neque decorem. Merito ante crucem agitabant caput, hiccine est totus filius dei? Si filius dei est, descendat de cruce. Sed non habebat spe-
ciem neque decorem: etiã sic. O quibus displicet, quia Matth.27.
non habebat speciem neq; decorem. O agitãtes caput ante crucem, & nõ figentes caput in capite quod pendebat in cruce. Merito nutat insultantiũ caput, donec sit eorum caput ille ipse cui insultabatur. Ecce resumit decorem, & magnum decorẽ. Ecce quod dicis tu, minus est quàm quod fecit. Dicis tu, Si filius dei est, descẽ E
dat de cruce. Ecce de cruce nõ descendit, sed de sepulchro resurrexit. Ergo anima decora esse nõ potest, nisi confessa fuerit fœditatẽ ei qui semper pulcher, & propter te ad tẽpus non pulcher: & sic ad tempus non pulcher in forma serui, vt nunquam deficeret a pulchritudine quæ est in forma dei. Ergo tu Ecclesia habes decorem: dicitur & tibi in Cãticis canticorum, O decora Cant.5. & 6.
inter mulieres: dicitur de te, Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quid est dealbata? Illuminata, nõ dealbata sicut fucata, quẽadmodum se dealbant fœminæ quæ volunt videri quod nõ sunt: nõ dealbata sicut paries dealbatus: destruetur enim sicut dicit Apostolus paries de- Acto.23.
albatus, hypocrisis & simulatio. Paries dealbatus, foris tectoriũ, intus lutum. Nõ ergo illa sic dealbata, sed dealbata illuminata, quia non per se alba. Prius, inquit, fui 1.Tim.1.
blasphemus: & item, Fuimus enim & nos aliquãdo na- Ephe.2.
tura filij iræ sicut & cęteri. Accedit gratia illuminãs & dealbans, primo nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia illius. Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux Ephe.5.
in domino. Dicitur ergo & de te, Quæ est ista quę ascẽdit dealbata, iã mirabilis, iam vix contemplabilis? Ad- Cant.6.
mirantis est enim dicere, Quæ est ista quæ ascendit de- F
albata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula & ruga? Nõnne ista est quę iacebat in cœno iniquitatum? Nõnne ista est quæ iacebat in fornicatione idolorum? Nõnne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate desyderióque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit dealbata? Attende quis sit ille qui pro ea factus est, non
habẽs speciem neque decorẽ, & intelligis huius clari- Esa.53.
tatis honorẽ. Si miraris illius humilitatẽ propter hanc, noli iam mirari huius celsitudinẽ propter illum. Quãtæ fœlicitatis est ista dealbata, vt & cum esset nigra, pulchrum ad se deponeret qui pro impiis moreretur? Ergo induit se dominus deus noster, confessionem & decorem induit se Ecclesiam: ipsa enim Ecclesia confessio & decus, antè confessio, postea decus. Confessio peccatorum, decus rectè viuẽtium & rectè factorum. Confessionem & decorem induisti. *Circumamictus lumen sicut vestimentum.* Ipsa est vestis eius de qua iam dixi, Non habens maculam neque rugam. Lux vocatur, Ephe.5.
& ego iam hoc dixi, Fuistis aliquando tenebræ, nũc autem lux in domino. Nõ ergo in vobis, nam tenebrę in vobis, lux autem in domino. Ergo circũamictus lumẽ

velut

G velut vestimentum. *Extendens cœlum sicut pellem.* Quo-
modo fecit hoc vt indueret se sicut vestimentum & lu-
men Ecclesiam? Enumerare vult figuratis quibusdam
Ibidem. sacramentis, quomodo lux facta sit Ecclesia, quomodo
facta sit sine macula & ruga, quomodo facta sit candi-
da, dealbata, fulgens in vestitu sponsi sui inhærens illi.
Quomodo facta sit audiamus, Extendit cœlũ sicut pel
lem: & hoc quidẽ video. Quis enim extendit hoc cœ-
lum, quod nostris carnalibus oculis intuemur, nisi de-
us? Et extẽdit sicut pellem. Ad facilitatem redegit si ad
literam accipias: etenim cum videris istam fabricã ma
gnam, quia cum quisque hominum vnam vel paruam
cameram extenderit, magno molimine, magno labo-
re & difficultate ac diuturna operatiõe, id facit ne hu-
iusmodi laborem in dei operibus infirmitas suspicare-
tur humana, attulit quandam facilitatem pro tua capa-
citate, vt sic quodãmodo incipias credere facile ope-
rantem deum, & non putare sic eum extẽdisse cœlum,
sicut tu tectum domus tuæ, sed quàm tibi facile est ex-
tendere vnam pellem, tam facile illi fuisse extendere
tam magnum cœlũ. Mira facilitas, & tamen adhuc spi-
H ritus tibi tardo loquitur, Tibi, inquam, adhuc tardo di
cit spiritus. Nam nec sic extendit deus cœlum, sicut &
tu pellem: si enim sic extendit, ecce ante te pellis, vel ru
gosa, vel plicata ponitur: dic vt extendatur, dicto tuo
extende pellem: nõ possum, inquis, ergo & in extenta
Psal.148. pelle multum longe es à facilitate dei. Ipse enim dixit
Gene.1. & facta sunt: dixit, Fiat firmamẽtum inter aquam & a-
quam, & sic factum est: tamẽ propter facilitatem signi-
ficandam, secundum sensum tuum acceperis aliquid
interim ad literam. Figurate autem si aliquid tectũ re-
tegi volumus & pulsare ad clausum, inuenimus exten-
disse deum cœlum sicut pellẽ, vt intelligamus cœlum
sanctam scripturam. Hãc authoritatem primo posuit
deus in Ecclesia sua, inde cœpit exequi cætera: posuit
enim cœlum deus, & extendit sicut pellem, & non fru-
stra sicut pellem. Primo istã famã prædicantium exten
dit sicut pellem: pellis mortalitatẽ significat. Propterea
& illi duo homines primi parẽtes nostri, authores pec
cati generis humani Adam & Eua, cũ in paradiso con-
tempto dei præcepto ad suggestionem suasionemq; ser
pentis transgressi essent, quod iusserat deus, facti mor-
I tales dimissi sunt de paradiso. Vt autem significaretur
ipsa mortalitas eorum, induti sunt tunicis pelliceis. De
Gene.3. pellibus enim tunicas factas acceperunt: pelles autem
detrahi nõ solent, nisi de animalib° mortuis, ergo pel-
liũ nomine mortalitas illa figurata est. Quid ergo hic,
si diuina scriptura significatur pellis nomine? Quomo
do de pelle fecit deus cœlum, & extendit cœlum sicut
pellem? Quia per quos nobis scriptura prædicata est,
mortales fuerunt. Illud quidem verbum dei semper
idem, semperq; incommutabile atque indeficiens: ec-
Ioan.1. ce, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deũ,
& deus erat verbum. Nunquid erat, & modo non est?
Et est & semper erit: si ergo est verbum dei deus apud
deum, lege si potes. Sed quid dicis, quia sursum est, &
Sapi.8. ideo legere non potes? Vbiq; est verbum dei, Pertẽdit
à fine vsque ad finẽ fortiter, & attingit omnia propter
Ioan.1. suam munditiã. In hoc mundo erat, & mundus per ip-
sum factus est, & cum venit hic erat: venit enim in car
ne, nunquam absens diuinitate. Quare ergo legere nõ
1 Cor.1. poteras? Quia in sapientia dei non cognouit mundus
per sapientiam deum ibi constitutus in sapiẽtia dei: o-
mnia enim ibi, & ipsa nulla subtracta sunt, ibi cõstitu-
tus non poteras cognoscere per sapiẽtiam deum, ergo
necessarium erat quod sequitur, Placuit deo per stulti- K
tiam prædicationis saluos facere credentes. Si per stul *Ibidem.*
titiam prædicationis salui futuri erant credentes, ele-
git deus quędam mortalia, elegit homines mortales &
morituros, adhibita ligua mortali exhibuit sonos mor
tales, adhibita dispensatione mortalium adhibuit in-
strumenta mortalia, & in eo tibi factum est cœlũ, vt in
re mortali cognosceres verbum immortale, & fieres tu
quoq; eiusdem verbi participatione immortalis. Vixit
Moyses & mortuus est: ait enim illi deus, Ascende in *Deute.32.*
mõtem & morere. Mortuus est Hieremias, & tot pro-
phetæ mortui sunt, & mortuorum dicta, quia non eo-
rum sed per eos illius erant, qui extendit cœlũ sicut pel
lem, manent vsque ad posteritatem nostrã. Ecce Apo-
stolus solutus de hac vita qui dixit, Cupio dissolui, & *Philip.1.*
esse cum Christo, multo magis esse optimũ: viuit nunc
cum Christo, sicut illi prophetæ omnes viuũt cũ Chri-
sto. Sed per quid nobis dispensauit id quod legimus?
Per id quod moriturum erat, per os, per linguam, den-
tes, manus. Omnia ista quibus operatus est Apostolus,
totum quod legimus corporis officia sunt, sed iubente
anima cui iubebat deus, propterea extẽsum est cœlum L
sicut pellis. Nos sub cœlo, tãquam sub pelle diuinarum
scripturarum legimus modo cũ tẽditur. Etenim post-
ea cœlum plicabitur vt liber. Non frustra fratres hic vt *Esa.34.*
pellis, ibi vt liber. Figuratũ ibi quiddã nobis est, quod *Apoc.6.*
ad scripturam diuinam attinet, & tenditur sicut pellis,
& tenditur sermo mortuorum: ergo ideo tenditur, si-
cut pellis, & multo magis tẽditur, quia illi mortui sunt.
Nam post mortem plus innotuerũt prophetæ & Apo-
stoli, non erant tam noti cum viuerẽt. Prophetas viuos
sola Iudęa habuit, mortuos omnes gẽtes: cum enim vi-
ueret nondum erat extensa pellis, nondum erat exten-
sum cœlum, vt tegeret orbem terrarum. Et extendit er
go cœlum sicut pellem, *Qui protegit in aquis superiora eius.*
Et hoc legimus, & ad literam bene intelligitur: quãdo *Gene.1.*
enim iussit vt fieret firmamẽtum inter aquas & aquas,
factum est, vt sint aquæ inferiores quæ perfundunt ter-
ras, & sint aquæ superiores remotæ ab aspectibus, tamẽ
fidei cõmendatæ. Et aquę, inquit, quæ super cœlos sunt *Psal.148.*
laudent nomẽ domini, quoniã ipse dixit & facta sunt,
ipse mandauit & creata sunt. Ergo explicatus est sensus
ad literã: protegit enim in aquis superiora eius. Quid M
ad figuram? Quoniam in figura accepimus pellem scri
pturam sanctam, & authoritatem diuini verbi dispen-
satam nobis per mortales, quibus mortuis eiusdem di-
spensationis fama extenditur. Secũdum hoc quomo-
do protegit in aquis superiora eius? Cuius superiora?
Cœli. Et quid cœlum? Sancta scriptura. Quæ sunt supe-
riora sanctæ scripturæ? Quid inuenimus in scripturis
sanctis superius. Paulũ interroga, Supereminẽtiorem, *1.Cor.12.*
inquit, viam vobis demonstro. Quã dicit supereminẽ-
tiorem viã? Si linguis hominum loquar & angelorũ,
charitatem autẽ non habeam, factus sum velut æramẽ-
tum sonans aut cymbalũ tinniens. Si ergo in his nihil
eminentius in scriptura sancta inueniri potest quàm
charitas, superiora cœli quomodo aquis protegũtur, si
superiora scripturę præcepta charitatis sunt? Audi quẽ-
admodum, Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus *Rom.5.*
nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Iam no
mine diffusionis intellige aquas in charitate spirit° san
cti: hæ sunt aquæ de quibus dicitur in quadã scriptura,
Et in plateis tuis discurrãt aquæ tuæ, nemo alienus cõ- *Prouer.5.*
municet tibi: alieni enim sunt omnes à via veritatis, si-
ne Pagani, siue Iudæi, siue hæretici, & mali quiq; Chri-
stiani.

A stiani. Habere multi dona possunt, charitatem non pos
sunt. Hoc ipsum quale donũ est, vt nõ loquamur de do
nis aliis foris, quæ dona dei habẽt omnes homines, qui
Matth.5. facit solem suum oriri super bonos & malos: dona dei
sunt, & nõ tantum bonis & malis communia, sed etiã
bestiis & pecoribus. Ipsum esse, viuere, videre, sentire,
audire, & cæteris fungi sensuum muneribus dona dei
sunt. Sed videte cũ qualibus, & quàm multis cõmunia,
& cum eis quos nolis imitari. Ipsum ingenium acutum
habent & pessimi homines, solertem artium industriã
habẽt & turpissimi scenici, diuitias habent & latrones,
coniugia, filios. Multi mali habent pulchra, dei omnia,
nemo negat, sed vide cũ quibus cõmunia. Respice ad
munera ipsius Ecclesiæ, Munus sacramentorum in ba-
ptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis sacramentis,
quale munus est? Hoc munus adeptus est & Simon ma
Acto.8. gus. Prophetia quale mun⁹ est? Prophetauit & Saul ma
lus rex, & tunc prophetauit cũ Dauid sanctũ perseque-
retur. Intẽdite, nõ dixi cum persecutus fuisset: fortassis
enim eo persecuto pœnitentiã gessit & dignus fuit spi
ritu prophetãdi. Nõ persecutus neq; persecuturus, sed
1.Reg.10. persequẽs prophetauit. Misit ad comprehendendũ Da
B uid ministros suos. Dauid vero eo tempore inter pro-
phetas erat, vbi erat & sanctus Samuël. Impleti sunt spi
ritu prophetiæ qui missi sunt & prophetauerũt, sed for
te bono illi animo venerãt, vel ob necessitatem officij
sui, vel nõ facturi quod iussum est. Misit & alios, hoc &
in eis factum est, & eorum hoc modo animũ interpre-
Ibidem. temur. Cũ illi tardarant venit ipse furens, anhelans cæ-
dem, sanguinem sitiens innocentis sancti, cui etiã in-
gratus erat, & ipse impletus est spiritu propbetandi &
prophetauit. Non ergo se iactẽt qui forte sine charitate
habuerint hoc munus dei sanctum, sicut sanctũ baptis
mum, sed videãt qualem rationem habituri sunt cum
deo qui sanctis non sancte vtuntur: ex his erũt qui di-
Matth.7. cturi sunt, In nomine tuo prophetauimus: non illis di-
cetur, mentimini: sed dicetur, Non noui vos, Recedite
à me qui operamini iniquitatem: quia si habeã omnẽ
1.Corin.13. prophetiam, charitatem autem nõ habeam, nihil sum.
Prophetauit autem & Saul, sed operabatur iniquitatẽ.
1.Reg.19. Quis operabatur iniquitatem, nisi qui non operabatur
Rom.13. æquitatem? Quis autem operabatur iniquitatẽ, nisi qui
C non habuerit charitatem? Plenitudo enim legis chari-
1.Corin.13. tas. Ergo protegis in aquis superiora ei⁹. Quid dixit? In
Ephe.3. omnibus scripturis supereminẽtissimam viam, super-
Ex. de re- eminentissimum locum charitas obtinet. Non ad eam
gularibus aspirent nisi boni. Hanc nobiscũ nõ communicãt ma-
cap.licet.in li, possunt communicare baptismum, possunt commu-
fine. nicare cætera sacramenta, possunt communicare ora-
tionem, possunt cõmunicare istos parietes, & istã con-
iunctionem, charitatem nobiscum nõ communicant.
Ipse est enim fons proprius bonorum, propri⁹ sancto-
rum: de quo dicitur, Nemo alienus communicet tibi.
Prouer.5. Qui sunt alieni? Omnes qui audiunt, Non noui vos: si
Matth.7. enim non cognoscuntur, vtique alieni sunt quibus di-
1.Corin.13. citur, Non noui vos. Supereminẽs enim via charitatis
tenet eos, qui propriè pertinent ad regnum cœlorum:
ergo præceptũ charitatis super cœlos, super omnes li-
bros: ei enim subduntur libri, ei militant omnes linguę
sanctorum, & omnis motus dispensatorũ dei & animę
& corporis. Supereminẽs est enim via, & merito ꝓte-
git in aquis superiora cœli, quia nihil inuenis eminẽtius
charitate in diuinis libris. Se adhuc euidentius audi
Roma.5. quid aqua sit: Diximus enim quòd charitas dei diffusa
sit in cordibus nostris per spiritumsanctũ, qui datus est

nobis: diximus etiã, In plateis discurrant aquæ tuæ: Et D
ait mihi aliquis, nõ ibi expresse dictum est, vtrum cha- Prouer.5.
ritatẽ intelligere debeã: quid si alius aliud aliquid in-
telligat? Tantum memento quod ait Apostolus, Chari
tas dei diffusa est in cordibus nostris. Vnde? Per spiri- Roma.5.
tumsanctum, qui datus est nobis. Audiamus dominum
magistrum apostolorũ, Si quis sitit, veniat & bibat: di-
cat adhuc, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent Ioan.7.
de ventre eius. Quid est hoc, exponit Euangelista, Hoc
autem dicebat, inquit, de spiritu quem accepturi erant
credentes in eum: spiritus enim nondum erat datus,
quia Iesus nondũ erat glorificatus. Ergo fratres si pro- Ibidem.
pterea spiritus nondum erat datus, quia Iesus nõdum
erat glorificatus: glorificato Iesu & ascẽdẽte in cœlos,
missus est spiritussanctus, & charitate impleti sunt apo- Acto.2.
stoli, diffusa est in cordibus eorum per spiritũsanctum
qui datus est eis, quia superiora cœli aquis proteguntur.
Et bene, quia dominus in cœlos ascẽdit vt superior es-
set cœlis, & inde mitteret charitatẽ. Non enim sic deus
protegit, vt quasi subleuetur ab eo quem protegit. Sub-
leuat quem protegit, non onerat: ita ergo cœlos aquis
protegit, vt magis illi diuino spiritu subleuentur. Quis
subleuat, sursum est: quod subleuatur, infra est: illud su- E
spendit, hoc pendet. Si ergo illud suspẽdit, boc pẽdet:
audi quia hoc cœlum scripturarũ ex charitate pendet:
duo sunt nẽpe illa notissima præcepta dilectionis, In
his duobus præceptis, tota lex pẽdet & prophetæ. Qui Matth.22.
protegis in aquis superiora eius: *Qui ponit nubes ascen-
sum eius.* Accipitur & boc bene ad literã. Dominus vi-
sibiliter ascendit in cœlum. Quomodo positæ sunt nu- Actuũ.1.
bes ascensus cœli? Hæc cũ dixisset, nubes suscepit eum.
Habes item de resurrectione nostra prædictũ. Et mor- 1.Thes.4.
tui, inquit, in Christo resurgent primi: deinde nos qui
viuimus simul cũ illis rapiemur in nubibus obuiã Chri
sto in aëra, atque ita semper cum domino erimus. Ha-
bes nubes ascensum cœli, ostendam & nubes ascẽsum
cœli huius, id est, diuinarum scripturarum. Quid est
hoc fratres? Vtinam me dominus deus meus inter illas
qualescũq; nubes numerare dignetur, viderit quàm ne-
bulosa nubes sim. Omnes tamẽ prędicatores verbi ve-
ritatis nubes accipi possunt. Quicũq; ergo infirmi non
possunt ascẽdere in hoc cœlũ, id est, ad intellectũ scri-
pturarũ, per nubes ascendãt. Forte enim & modo satis F
sit vobis, si aliquid agim⁹: si labor sudorq; noster nõ est
infructuosus, ascenditis in cœlũ scripturarũ diuinarũ,
hoc est, intellectũ earum per prædicationem nostram.
Quàm altum erat cœlũ in psalmo isto? Nemo enim ve
strum videbat, quid esset in figura, Extendit cœlũ sicut
pellem, qui protegit in aquis superiora eius. Hoc ipsum
quod dictum est, Qui ponit nubes ascensum eius. Ecce
iam intellectũ est, quantũ dominus donauit prædican-
tibus nobis: nõ enim nubes de suo munere pluunt. Vos
intelligẽdo ascendite, in intellectu ipso fructificate, ne
sitis quasi illa vinea: de qua dicitur apud propbetã, Mã Esa.5.
dabo nubibus meis ne pluãt super eam: accusabatur e-
nim quædã vinea quòd pro vuis spinas dederat, non
reddiderat dignam gratiã dulci pluuiæ. Qui enim bo-
na audit & mala operatur, dulci pluuia compluitur, &
spinas generat. Non est vt suspicemur fratres de ali-
qua terrena & ista visibili vinea dominum locutum.
Namque ibi ne sub obscuritate sermonis lateret excu-
satio iniquitatis, ipse dominus per ipsum prophetã ex-
posuit cui vineæ loqueretur, & de qua vinea ista dice-
ret, Vinea, ĩquit, domini sabaoth, dom⁹ Israël est. Quid Ibidem.
vagantur, ô iniqui corda vestra per montes & colles

G vinitorum? Noui, inquã, de qua vinea loquar, noui vbi
quærebam vuam & inueni spinas. Sine causa aliud atq;
aliud suspicamini & opinamini, nolẽtes intelligere vt
bene agatis. Nam & hoc scriptũ est, Noluit intelligere
Psal. 35. vt bene ageret. Tollite omnes suspicationes vestras de
medio: Vinea etenim domini sabaoth, domus Israël
est, & homo Iuda nouellum dilectum. Dilectum cum
plantatum est, damnatum cum spinas creauit. Ergo fra
tres forte vinea fuit domus Israël, & nos non sumus vi-
nea? Cum timore audiamus, quod Iudęis dictum vide-
Roma. 11. mus. Videte quomodo Apostolus terreat ramos inser-
tos de ramis fractis, & in ramis fractis commendet ti-
mendam seueritatem, in ramis insertis commendet a-
mandam bonitatem. Noli esse infructuosus in boni-
tate, ne sterilis sentias seueritatem. Sed non sum vitis
dicis mihi. Vbi est domini vox, Ego sum vitis, vos estis
Ioan. 15. sarmenta, pater meus agricola? Vbi est vox Apostoli,
1. Corin. 9. Quis plantat vineã, & de fructu eius non percipit? Vi-
nea ergo es, ô Ecclesia, & habes agricolam deum. Ne-
mo ergo agricola homo compluit vineam suam. Fra-
tres ergo dilectissimi, viscera Ecclesiæ, pignora Eccle-
H siæ, filij matris cœlestis, audite cum tempus est. Minatus
Esa. 5. est deus illi vineæ atrocissima cõminatione, Manda-
bo nubibus meis, inquit, ne pluãt super eam: & factum
est. Venerũt Apostoli ad Iudæos, respuerunt eos, & di-
Acto. 13. xerũt illis, Ad vos missi eramus, sed quia repulistis ver-
bum dei, imus ad gentes. Videtis quomodo in eodem
spiritu dei illo iubente intrinsecus, qui habitat in cor-
Esa. 5. dibus suorum, mandatum sit nubibus dei ne complue
rent vineam, quæ cum expectaretur vt faceret vuas, fe-
cit spinas. Ideo & nubes fecit ascensum eius, & cœlum
tetẽdit sicut pellem. Non est quod queramini, authori-
tas scripturarum extenta est super orbẽ terrarum: nu-
bes non desunt, prædicatur verbum veritatis, exponũ-
tur omnia, quæ obscura sunt, vt corda vestra per nubes
ascendant. Videte quomodo credatis, videte quid su-
scipiatis. Post prædicatorem veniet iudex, & post di-
spensatorem veniet exactor. Qui ponit nubẽ ascẽsum
eius. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Hoc iam peri-
culosum est accipere ad literam. Aut quæ sunt pennæ
ventorum? Aut vero quomodo in pictura facturi no-
bis sumus ventos volantes, & alas habentes? Ventus nõ
I est fratres nisi quem sentimus, motus quidam & quasi
† al. fluct[9]. flatus † aëris, impellens quod potest pro viribus. Quæ
Psal. 53. pennæ ventorum sunt? Sed & quæ alæ dei? Et tamen di
ctum est, Sub vmbra alarũ tuarum sperabũt. Conemur
ergo & hoc accipere ad literam, veluti proprie factum
in creatura ista. Velocitatem verbi fortasse commen-
dat scriptura: de qua velocitate iam pridẽ in alio Psal-
Psal. 147. mo locuti sumus, vbi scriptum est, Vsque in velocitatẽ
currit verbum eius: quia nihil ventis velocius. Nostis
omnes quantum illa facilitas commẽdabatur in pelle:
nihil enim facilius ab homine quàm pellis extenditur.
Sic & hic insinuans deum per verbũ eius vbique præ-
sentem, velocitate motus nihil deserere, quia tu nõ no-
ueras aliquid vento velocius, Ambulat, inquit, super pẽ
nas ventorum: id est, velocitas eius superat velocitatẽ
ventorum, vt per pennas ventorũ intelligas velocitatẽ
ventorum. Et verbum dei intelligas velocius omnib[9]
vẽtis: & sic in prima facie considerationis pulsemus ad
aliquid interius & figurate aliquid nobis indicent istæ
literæ, ventos quidẽ intelligimus in figura nõ absurde
animas: nõ quia vẽtus est anima, sed quia inuisibilis est
ventus quanuis res corporea corpora impellens, tamẽ
quia humani oculi aciẽ fugit. Est autẽ anima inuisibi-
lis, propterea bene intelligimus animas vẽtos. Inde est K
quod & deus insufflasse dicitur spiritum vitæ formato Gene. 2.
homini, Et factus est homo in animam viuẽtem. Ergo
venti, animæ in allegoria non absurde accipiuntur. Vi
dete autem ne putetis nominata allegoria, pantomimi
aliquid me dixisse. Nam quædam verba quoniam ver-
ba sunt, & ex lingua procedunt, communia nobis sunt
etiam cum rebus ludicris, & non honestis. Tamen locũ
suum habent ista verba in Ecclesia, & locum in scena.
Non enim ego dixi, quod Paulus Apostolus nõ dixit,
cũ de duobus filiis Abrahę diceret, Quæ sunt, inquit, in Gala. 4.
allegoria. Allegoria dicitur, cum aliquid aliud videtur
sonare in verbis, & aliud intellectu significare. Quo-
modo dicitur agnus Christus: nũquid pecus? Leo Chri Ioan. 1.
stus: nunquid bestia? Petra Christus: nunquid duritia? Apoc. 5.
Mons Christus: nunquid tumor terræ? Et sic multa a- 1. Cor. 10.
liud videntur sonare aliud significare, & vocatur alle-
goria. Nam qui putat me de theatro dixisse allegoriã,
putet & dominũ de amphiteatro dixisse parabolam.
Videtis quid faciat ciuitas, vbi abundant spectacula. In
agro securius loquerer: quid sit enim allegoria, non ibi
forte didicissent homines, nisi in scripturis dei. Ergo
quod dicimus allegoriam figuram esse, sacramentũ fi- L
guratum allegoria est. Et quid hic accipimus, Ascendit
super pennas ventorum? Diximus bene accipi figurate
ventos animas. Pennæ ventorum, [virtutes animarũ:]
pennæ animarum quæ sunt, nisi à quibus sursum attol-
lontur? Pennę ergo animarũ virtutes, bona, opera, recta
facta: In duobus alis habẽt omnes pẽnas, omnia enim Math. 22.
præcepta in duobus præceptis sunt. Quisquis dilexerit
deũ & proximũ animã habet pennatã liberis alis, san-
cto amore volantem ad dominũ. Quicunq; implicatur
amore carnali, viscũ habet in pennis. Nã si anima non
habet alas & pennas, vnde ille gemens in tribulationi-
bus dicit, Quis dabit mihi pẽnas sicut columbæ? Et se- Psal. 54.
quitur, Et volabo & requiescã. Item in alio loco, Quò Psal. 138.
ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascẽdero
in cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades, Si
accepero pennas meas, sicut colũba, & volabo in extre
ma maris: tanquã diceret, Sic possum fugere à facie iræ
tuæ, si accepero pennas vt colũba, & volauero in extre
ma maris. In extrema maris volare, est spẽ iam præten-
dere in finẽ seculi: quomodo ille qui ait, Hoc labor est
ante me, donec introẽam in sanctuarium dei, & intel- Psal. 72.
M ligã in nouissima. Et quomodo venit in extrema ma-
ris, etiã acceptis pẽnis? Etenim illuc, inquit, manus tua Psal. 138.
deducet me, & perducet me dextera tua: nã & cũ pen-
nis meis casura sum nisi tu deducas. Ergo alas habẽt bo
nas & liberas, & nullo visco obligatas animæ, bene o-
perãtes præcepta dei, habẽtes charitatẽ de consciẽtia 1. Tim. 1.
pura, & fide nõ ficta. Sed quantumuis sint præditæ vir-
tutibus charitatis, quid ad illam dilectionem dei, qua
sunt dilectæ, etiam cum visco essent implicatæ? Maior
ergo in nos dilectio dei, quàm nostra in illum. Nostra
dilectio pennæ nostræ sunt, sed ille ambulat super pen
nas ventorũ. Iam dicebat quibusdã Apostolus, Flecto Ephe. 3.
genua mea pro vobis ad patrẽ, vt det vobis secundum
interiorẽ hominem habitare Christũ per fidẽ in cor-
dibus vestris, vt in charitate radicati & fundati. Iã dat
illis charitatẽ deus, iam dat illis alas & pennas, vt pos- Ibidem.
sitis, inquit, comprehendere quæ sit latitudo, lõgitudo, Super Ioã.
altitudo & profundũ. Fortassis crucem domini signi- Tract. 118.
ficat. Erat enim latitudo in qua porrectæ sunt manus:
lõgitudo à terra surgẽs in qua erat corpus infixũ: altitu
do ab illo diuexo ligno sursum quod eminet: pfundũ
vbi fixa

A vbi fixa erat crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ. Latitudo enim est in bonis operibus, longitudo in perseuerãdo vsque in finem: altitudo propter sursum cor, vt omnia sint bona opera nostra in qiubus perseueramus vsq; in finem habentes latitudinem qua bene operamur, & longitudinem qua perseueramus vsque in finẽ: non faciamus aliquid nisi spe cœlestium præmiorum. Ipsa est enim altitudo, nõ hic quærere mercedem, sed sursum,
Matth.6. ne dicatur nobis, Amẽ dico vobis, pceperunt mercedẽ suam. Profundum autem quod dixi vbi fixa erat pars crucis & nõ videbatur, inde resurgebant quæ non videbantur. Quid est quod occultum est, & non publicũ in Ecclesia? Sacramennm baptismi, sacramentum eucharistiæ. Opera autem nostra bona vident & pagani, sacramenta vero occultantur illis: sed ab his quę vidẽt surgunt ad illa quæ nõ vident, sicut à profundo crucis quod in terra figitur, surgit tota crux quæ apparet &
Ephe.3. cernitur. Et quid postea? Cum hoc dixisset, Apostolua adiecit, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi: Cum iam dictum fuisset, in charitate radicati & fundati. Amatis enim Christum, & ideo in cru-
B ce operamini. Sed nunquid amatis quantum vos ille amauit? Amando autem quantuncunque amatis, volatis ad ipsum, vt cognoscatis quemadmodũ ipse vos amauerit: hoc est, vt sciatis supereminentiã charitatis Christi. Amatis enim vos quantum potestis, & volatis quãtum potestis: sed ille ambulat super pennas ventorum. Qui ambulat super pennas ventorum? *Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos ignem flagrantem.* Et hoc quãuis non videamus apparitionem angelorum: abscondita est enim ab oculis nostris, & est in quadam republica magna imperatoris dei: tamen esse angelos noui-
Heb.1. mus ex fide, & multis apparuisse scriptum legimns &
2.sẽ.di.10. tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autẽ
hic oritur angeli sunt, & cum spiritus sunt non sunt angeli, cũ ve-
quæstio. rò mittuntur fiunt angeli. Angelus enim officij nomẽ est, nõ naturæ. Quæris nomen eius naturæ, spiritus est: quæris officiũ, angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, angelus est. Vide illud in homine. Nomen naturæ homo, officij miles. Nomen naturę vir, officij præco: homo enim fit præco, id est, qui homo erat
C fit præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant iam spiritus cõditi à creatore deo, facit eos angelos, mittendo eos nunciare quod iusserit, & ignem fla-
Exod.3. grantem facit ministros suos. Legimus apparuisse ignẽ in rubo, legimus etiam missum ignem desuper, & impleisse quod præceptum est. Ministrauit ergo cum impleret, cum esset in natura sua, erat: cũ egit quod iussum est, ministerium impleuit. Sic secundum literam videmus in creatura. Quid est autem in Ecclesia figurate? Quomodo accipimus, qui facit angelos suos spirit⁹, & ministros suos ignem flagrãtem? Spiritus spiritales dicit, Bene facit angelos suos spiritales, id est, nũcios ver-
1. Corin. 2. bi sui. Spiritalis enim omnia iudicat, ipse autem à nemine diiudicatur. Vide spiritalem factũ angelum dei,
1.Corin.3. Nõ potui, inquit, vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquã angelus de cœlo ad terram. Quomodo dicit, & ministros suos ignem flagrantem, nisi
Roma.12. quomodo dicit, spiritu feruẽtes? Sic enim feruens spiritu, ignis ardens est omnis minister dei. Nónne arde-
Acto.7. bat Stephan⁹? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat, quãdo lapidabatur, & pro eis à quibus lapidabatur rogabat? Cũ audis, ignis est minister dei, incensurũ illum putas? Incendat licet, sed fœnum tuum, id est, carnalia

omnia desideria tua: currat minister dei, prædicãs ver- D
bum dei. Audi illum, Sic nos existimet homo, vt mini- 1.Corin. 4.
stros Christi, & dispensatores ministeriorũ dei. Quo-
modo autẽ ardebat cum diceret, Os nostrum patet ad 2.Corin. 6.
vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatũ est? Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos vt incenderet. Huno ignem se missurum dominus in terrã dicebat cum ait,
Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium, Luca.12.
sic ignem. Gladius diuidit affectum carnalẽ, ignis ab- Matth. 10.
sumit. Totum in verbo dei intellige, totum in spiritu dei cognosce. Incipe feruere charitate per verbũ quod audis, & vide quid in te fecerit ignis minister dei. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem. *Fundauit terram super firmitatem eius, non inclinabitur in seculum seculi.* De terra ista hoc accipere nescio vtrum habeat vllum exitum, vtrum recte dicatur, non inclinabitur in seculum seculi, de qua dictum est, Cœ-
lum & terra transiẽt. Laboratur hic si ad literam quæ- Matth.24.
ras accipere: nam quòd ait, Fundauit terram super firmitatem eius: fortasse quædam est firmitas occulta nobis, quæ continet terram, & hoc dixit, fundauit. Super quid firmauit? Super firmitatem ipsius terræ, quam ei
supponit vt cõtineretur, quæ latet forte oculis tuis: sint E
istæ occulta in creatura, non de obscuritate creaturæ creator latebit. Quæ possumus videamus, ex his quæ vidimus illum laudemus & amemus. Conuertamua noa ad quærendum aliquid hic in figura positum. Firma-
uit terram, intelligo Ecclesiam. Domini est terra & ple Psal.24.
nitudo eius: intelligo Ecclesiam terram. Ipsa est terra sitiens, ipsa est quæ dicit in Psalmis, vna enim dicit ex
omnibus, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sicut Psal.142.
terra sine aqua tibi, quid est? Sitiens sitiuit anima mea ad te tanquam terra sine aqua: nisi enim sitiat, non re-
cte irrigabitur. Animæ crebra † pluuia diluuium est, si- † al. ebria.
tiat oportet, Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiã: Matth.5.
& dicat anima mea tanquam terra sine aqua tibi, quia
dicit alibi, Sitiuit anima mea ad deum viuum. Ter- Psal.62.
ram ergo intelligo Ecclesiam. Quæ est firmitas eius super quam fundata est, nisi fundamentum eius? An incongrue intelligimus firmitatem super quam fundatæ est terra, fundamentũ vbi constituta est Ecclesia? Quod
est illud fundamentum? Fundamentũ, inquit, nemo po 1.Corin.3.
test ponere præter quàm quod positum est, quod est F
Christus Iesus. Ibi ergo firmati sumus: merito ibi firmati, non inclinabimur in seculum seculi. Nihil enim firmius isto fundamento. Infirmus tu eras, sed firmũ fundamentum te portat. In te firmus esse non poteras: firmus eris semper, si ab illo firmo fundamẽto non recedas. Nõ inclinabitur in seculum seculi. Ipsa est prædestinata columna, & firmamenum veritatis. *Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius, super montes stabunt aquæ.*

Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt.

Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quẽ fundasti eis.

Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram.

Qui emittis fontes in conuallibus inter medium montium pertransibunt aquæ.

Potabunt omnes bestiæ agri, suscipient onagri in sitim suam.

Super illos volatilia cœli inhabitabunt, de medio petrarum dabunt vocem suam. Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra. Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Vt exhilares faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Satiabuntur omnia ligna campi, & cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt.

G *Fulicæ domus dux est eorum.* Animaduertitis extentum cœlum, vultis intellectu ascendere, & ego video quantum altum sit. Puto, quòd mecum consideret charitas vestra. Nam ideo multos versus volui pronunciare, vt videatis quàm alta sint posita sacramenta dei, ne fastidiamus oblata, ne prompta propterea vilescant, vt sem per quæsita etsi cum difficultate, cum maiori iocunditate inueniantur. Inter cætera tamen fratres, quæ possunt accipi ad literam: nũquid & hoc quod dictum est, Illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorũ? Nunquid domus fulicæ dux est passerum? Aut domus fulicæ, dux est cedrorũ? Et hoc enim ibi est, Et cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Et quidem Latina locutione, eorum cedrorum nõ possumus intelligere, cedri enim fœminini generis est. Fulicæ itaque domus, quomodo est dux passerum? Hoc enim in ista creatura, quę oculis nostris adiacet, intelligi nullo pacto potest. Fulicas enim aues esse marinas vel stagnenses nouimus. Domus fulicæ, sit nidus fulicæ. Quomodo ergo domus fulicæ dux est passerum? Quare quædam in rebus visibilibus
H quasi absurda miscet spirit⁹ sanctus, nisi vt ex eo quod non possumus accipere ad literam, cogat nos ista spiritaliter quærere? Ergo si ad cœlum intellectu, vt dixi, ad extentam pellem vultis ascendere, & nubes fecit ascensionem eius: nubes ista quæ vobis loquitur, inualida est hodie ad omnia ista exponenda. Date veniam, & si nõ vestræ, meæ certe infirmitati. Auiditatem quidem vestram tantam video, vt semper parati sitis audire. Sed duæ res sunt, quarum ratio nõ contemnenda est: nam & infirmitas corporis nostri consideranda est, & ipsarum rerum quæ exponuntur memoria: interim quæ audistis cogitate. Quid dixi? Quæ mãducastis ruminate. Sic enim eritis munda animalia, & apta epulis dei. Fructum autem vestrum in operibus vestris aduertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, & non bene operatur, quia dominus deus noster non deest pascere. Notum est omnibus, quia de pane quem accipimus & quem erogamus, reddituri sumus rationẽ. Optime nouit charitas vestra, nõ enim tacet nobis pagina diuina,
I aut adulatur nobis deus. De isto loco quàm liberi sim⁹ ad vos, potestis aduertere: & si forte ego minus liber sum, vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur si minus liberi sumus, certe ipse sermo dei neminem timet. Nos autem siue timeamus, siue liberi simus, eum cogimur annunciare qui neminẽ timet: hoc vobis non homines: sed deus præstitit, vt & per timidos liberum audiatis. Excusationem in iudicio dei non habebitis, nisi vos in bonis operibus exercueritis, & eorum quæ audistis tanquam pluuiæ fructum congruum dederitis. Fructus congruus opera bona: fructus bonus syncera dilectio, non solum fratris, sed & inimici. Supplicẽ nullũ spernas, & cui dare non potes quod petierit, non eum spernas. Si potes stare, da: si non potes, affabilem te præsta. Coronat deus intus bonitatem, † vbi non inuenit facultatem. Nemo dicat, non habeo. Charitas non de saccello erogatur, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere potuerimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habent nisi charitatem, quia finis præcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Interrogate quando rogatis deum corda vestra, videte quomodo transmittatis versum istum, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non eris orans, nisi ista dicas: si alia dicas, non te exaudit ille, quia

† *alias, voluntatem.*

Roma. 10.

Matth. 6.

non ipsam tibi dictauit iurisperitus quẽ misit. Necesse K est ergo, vt & quando verba nostra dicimus in oratione, secundum ipsam dicamus: & quando ipsa verba dicimus, bene intelligamus quod dicimus, quia manifestam illam deus esse voluit. Si ergo non oraueritis, spẽ non habebitis: si aliter quàm magister docuit oraueritis, non exaudiemini: aut si in oratione mentiti fueritis, non impetrabitis. Ergo & orandum & verum dicendum est: & sic dimitti orandum est, quomodo ille docuit. Vel si nolis quotidie dictur⁹ est, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Vis securus dicere, fac quod dicis.

Concio secunda, de eadem parte Psalmi.

Scio quia debitores nos tenetis, nõ necessitate, sed quod est vehementius charitate. Debemus autem hoc primo domino deo nostro, qui habitãs in vobis & exigit ista de nobis: deinde domino & patri præsenti, & iubenti & oranti pro me: deinde vestræ violẽtiæ, quia extorquetis etiam infirmis viribus nostris, Tamen quantum dominus donat, qui & ipsas vires vobis orantibus donare dignetur, quoniam psalmi huius primas partes die iam nuper præcedente tractauimus, etiã L sequentia suscipienda sunt, & illo adiuuante in cuius nomine cœpimus terminanda sunt. Commendaueramus autẽ charitati vestræ qui affuistis, totũ istũ psalmũ figuratis mysteriis esse contextum. Vnde quod difficilius quæritur, solet dulcius inueniri. Nec putetis ista vobis obscuritate subtracta, sed difficultate cõdita & credita: ad hoc quod sæpe iam diximus, vt detur petentibus, inueniatur à quærentibus, intretur à pulsantibus. Sed opus est nobis aliquanto maiore & silẽtio vestro, *Matth. 7.* & patientia vestra, vt pauca quæ dicturi sumus, nõ per strepitum tempus amplius occupent. Pauca enim nos dicere temporis cogit angustia, quod nouit & charitas vestra debere nos exequiis fidelis corporis solẽne obsequium. Et etiam quæ dicta sunt repetere, & rursus exponere nõ cogamur: sed si defuerint aliqui qui nõ audierunt, qui vtinam non deessent: prodest autem illis fortasse qui non audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, vt & ipsi discant adesse. Legamus ergo cursim, *Benedic anima mea dominum.* Omnium nostrum a- M nima dicat vna facta in Christo. *Domine deus meus magnificatus es nimis.* Vnde magnificatus es nimis? *Confessionem & decorem induisti.* Confitemini vt decoremini, vt induat vos. *Circumamictus lucem sicut vestimentum.* Circũamictus Ecclesiã suã, quia ipsa facta est lux in illo, quæ prius erat tenebræ in se, dicente Apostolo, Fuistis ali- *Ephe. 5.* quando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Extendens cœlum sicut pellem.* Vel tam facile quàm tu pellem, si tam facile sit tanquam ad literã accipias, vel vt authoritatem scripturarum intelligamus distentam per totũ mundũ nomine pellis, quia mortalitas in pelle significatur. Dispensata est autẽ nobis omnis authoritas scripturarum diuinarũ per homines mortales, quorũ iam mortuorum fama distenditur. *Qui protegit in aquis superiora eius.* Cuius superiora? Cœli. Quid est cœli? Figurate dumtaxat diximus scripturam diuinam. Quæ superiora scripturæ diuinæ? Præceptum, quo nihil est e- *1. Corin. 13.* minentius, charitatis. Quare autem aquis comparata est charitas? Quia charitas dei diffusa est in cordibus *Roma. 5.* nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Vnde aqua ipse spiritus? Quia stabat Iesus & clamabat, Si *Ioan. 7.* quis sitit, veniat ad me & bibat: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de vẽtre eius. Vnde probamus, quia de spiritu dictum est? Dicat ipse euangelista quid sequitur,

A sequitur,& ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Id est super virtutes animarum. Quæ est virtus animæ? Ipsa charitas. Quomodo autē ille super illā ambulat? Quia maior est charitas dei in nos, quàm nostra in deum. *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem.* Id est, eos qui iam spiritus sunt, qui spiritales non carnales sunt, facit angelos suos mittendo vt prædicent eius Euangelium. Et ministros suos ignem flagrantem. Nisi enim ardeat minister prædicans, non accendit eum cui prædicat. *Fundauit terram super firmamentum eius.* Firmauit Ecclesiam super firmamentum Ecclesię. Quid est firmamentum Ecclesię, nisi fundamentum Ecclesiæ? Quid est fundamentum

1.Corin.3. Ecclesiæ, nisi de quo dicit Apostolus, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter quàm quod positum est, quod est Christus Iesus? Et ideo tali fundamento suffulta, quid meruit audire? *Non inclinabitur in seculum seculi.* Firmauit terram super firmamentum eius, id est, firmauit Ecclesiam super firmamentum Christum. Nu

B tabit Ecclesia, si nutauerit fundamentum. Sed vnde nu

Ioan. 1. tabit Christus, qui antequam veniret ad nos & carnem susciperet, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: qui omnia continet maiestate, & nos in bonitate? Non nutante Christo, non inclinabitur in seculum seculi. Vbi sunt qui dicunt perisse de mundo ecclesiam, quando nec inclinari potest? Sed vnde cœpit dominus asserere istam Ecclesiam, reuelare, incipere, ostendere, diffundere? Vnde cœpit hoc? Quid erat primo? Quia firmauit terram super firmamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi. *Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius.* Cuius? Nunquid forte dei? Sed iam de amictu eius dixerat, Circumamictus lucem sicut vestimentum. Audio deum luce vestitum, & lux ipsa si volumus nos sumus. Quid est, si volumus? Si iam tenebræ non sumus. Ergo si deus luce vestitus est, cuius rursus vestimentum est abyssus? Abyssus enim dicitur immensa aquarū copia. Omnis aqua, & omnis humida natura atque substantia circumquaque diffusa per maria & flumina & antra occulta, simul vno nomine abyssus vocatur: ergo terram intelligimus, de qua di-

C xit, Firmauit terram super firmamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi: de illo dictū credo, Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius. Terræ enim quasi vestimentum est aqua circundans eam & contegens

Gene.7. eam. Sed aliquando in diluuio ita creuit hæc vestis terræ, vt omnia omnino cooperient, & transcenderet altissimos montes, sicut scriptura testatur, cubitis ferme quindecim. Fortasse ipsum tempus significauit iste Psalmus cum diceret, Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius. *Super montes stabunt aquæ.* Id est vestimentum terræ, quod est abyssus, ita creuit, vt etiam super montes aquæ starent. Legimus hoc, vt dixi, factum in

ibidem. diluuio. Inde loquebatur nobis Propheta, narrabat nobis præterita, an prænunciabat futura? Sed si narraret præterita, non nobis diceret, Super montes stabunt aquæ: sed, super montes steterunt aquæ. Præteritum enim tempus pro futuro solere poni in scripturis, ita præuidente spiritu quæ ventura sunt, quasi iam facta sint solemus legere. Inde est quod illud in alio Psalmo nouimus omnes, vbi tanquam euangeliū recitatur, Fo-

Psal.21. derunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: super vestimentū meum miserunt sortem: omnia quasi iam facta commemorantur, quæ vtique adhuc ventura cernebantur. Sed quantū potest no

stra intelligentia? quantum autem potest tanta occupatio? aut quando sic vacat, vt possimus pro certo dicere, ita est? Animaduertimus sæpe prophetas præterito tempore verborum dicere quæ ventura sunt, in figura autem futuri dicere præterita, non facile occurrit legenti. Non audeo dicere nō est, sed certe studiosis earum literarum indixerim quid quærāt. Si inuenerint, & ad nos attulerint, gratulabimur adolescentium studiis ociosorum occupati senes, & ex eorū ministerio & nos aliquid discimus. Non enim dedignabimur quando Christus de omnibus docet: hoc ergo dicit, Super mōtes stabunt aquæ. Propheta curans futura prędicere, nō narrare præterita, propterea dixit, quia Ecclesiam futuram in diluuio persecutionum volebat intelligi. Fuit enim tempus aliquando, quo terrā dei Ecclesiam dei cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerūt vt nō apparerent nec ipsi magni qui sunt mōtes. Quādo enim vbiq; fugiebāt, quomodo non minus apparebant? Et fortasse de illis aquis est vox illa, Saluum me Psal.6. fac deus, quoniā intrauerūt aquæ vsque ad animā meam. Maximæ aquæ quę mare faciunt, procellosæ, infru

E ctuosæ. Non enim quācunq; terram cooperuerit aqua marina, fœcundabit eā potius quàm ad sterilitatē perducet. Erant enim montes sub aquis, quia super mōtes stabunt aquæ: populi resistentes superauerūt authoritatem omniū vbique fortiter euangelizantium verbum dei, cooperuerāt eos aquæ, & super illos stabāt aquę: & dicebāt, Preme, preme, & premebāt: extingue & nō appareant. Dicebant ista, & præualebant super martyres, & fugiebant vbique Christiani, & fuga quadā occultabantur Apostoli. Vnde fuga occultabantur apostoli? Quia super montes stabant aquæ. Erat potestas aquarū magna. Sed quandiu? audi quod sequitur, *Ab increpatione tua fugient.* Et hoc factum est fratres, ab increpatione dei fugerunt aquæ: hoc est, à pressura montium recesserūt. Iam mōtes ipsi extant Petrus & Paulus, quomodo eminēt? Qui antè à persecutoribus premebātur, Prouer.21. nunc ab imperatoribus venerātur. Fugerūt enim aquæ ab increpatione dei, quia cor regum in manu dei, deflexit quo voluit, iussit per eos pacem dari Christianis, emicuit & eminuit authoritas apostolica. Nunquid quando supra erant aquæ, montium defecerat magni-

F tudo? Sed tamen fratres mei, vt omnes viderēt eminētiam montiū, per quos montes salus esset generi humano, quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniet au Psal.120. xilium mihi: Ab increpatione dei fugerunt aquæ. *A voce tonitrus tui formidabunt.* Iam quis non terreatur à voce dei per Apostolos, voce dei per scripturas, per nubes eius? Conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nudati sunt montes, iussit imperator. Sed quid iussisset, nisi deus tonuisset? Quia voluit deus, illi iusserunt & factū est. Ergo nullus sibi hominum arroget aliquid, formidauerunt aquæ, sed à voce tonitrui tui. Nam ecce cum voluit deus fugerunt aquæ, ne premerent montes antequam id fieret, & sub aquis firmi erant montes.

Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quem fundasti eis. Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes accipiamus quasi terrenos, neq; campos quasi terrenos, sed fluctus tam magnos, vt montibus comparentur. Fluctuant aliquando mare, & fluctus eius tanquam montes fuerunt, qui montes illos Apostolos operirent. Sed quādiu ascendunt montes & descendūt campi? Sequierunt & placati sunt. Cum sæuiebant, montes erāt: cum placati sunt, cāpi facti sunt: fundauit enim eis locum. Est quidā meatus, quasi profundus locus, quo recepta

G ſunt quodammodo omnia ſæuientia corda mortaliũ.
Quàm multi modo,& falſi,& amari ſũt, & tamẽ quie-
ti?Quàm multi ſũt qui dulceſcere nolũt? Qui ſunt qui
dulceſcere nolunt? Qui in Chriſtũ adhuc credere no-
lunt. Et quanuis multi ſunt qui nondum crediderunt,
quid faciunt Eccleſiæ? Montes erant aliquando, modo
campi ſunt: tamen fratres mei & malitia mare eſt.
Quare enim non ſæuiunt modo quare non inſaniunt?
quare non dant operam? Siquidem ſi nõ poſſunt euer-
tere terram noſtram, certe contegere poſſunt. Quare
non? audi, *Terminum poſuiſti eis quem non transgredientur,
neque reuertentur tegere terram.* Quid ergo quia iam fluctus
amariſsimi modum acceperunt, vt liceat nobis talia e-
tiam libere prædicare? quia terminum acceperunt de-
bitum, quia tranſgredi non poſſunt impoſitum finem,
neque reuertentur tegere terram. Quid fit in ipſa ter-
ra, quæ operationes ibi ſunt, quæ iam mare nudauit? Et-
ſi adhuc eius oram tenues fluctus perſtrepunt, & ſi ad-
huc murmurant pagani, ſonitum littorum audio, dilu-
uium non perhorreſco. Quid ergo? Quid fit in terra?
H *Qui emittit fontes in conuallibus.* Emittit, inquit, fontes
in conuallibus. Conualles noſtis quid ſint, depreſſa lo-
ca terrarum. Nam collibus & montibus contraria figu
ra opponuntur valles vel conualles. Colles & montes,
tumores terrarum ſunt: valles autem vel conualles, hu-
militates terrarum. Noli contemnere humilitates, in-
1.Corin.15. de fluunt fontes, emittit fontes in conuallibus. Audi
montem, dicit Apoſtolus, Plus illis omnibus laboraui.
Magnitudo quædam commendatur, ſtatim tamen vt
profluant aquæ, conuallem ſe fecit. Non ego autem,
ſed gratia dei mecum. Non repugnat vt qui ſunt mon-
tes, ſint & conualles. Sicut enim montes dicuntur pro-
pter ſpiritalem magnitudinem, ita & conualles pro-
pter ſui ſpiritus humilitatem. Non ego, inquit, ſed gra
tia dei mecũ. Ergo conuallis eſt, & gratia dei fons eſt.
Qui emittit fontes in conuallibus: de ſpiritu dicebatur
Ioan.7. quod modo commemoraui, Si quis ſitit veniat & bi-
bat, qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ven-
tre eius: hoc autem dicebat de ſpiritu quem accepturi
erant hi qui in eum erant credituri. Videamus ſi con-
ualles ſunt, vt emittantur fontes in conuallibus: audi
Eſa.66. Prophetam, Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi
ſuper humilem & quietum & trementem verba mea?
I Quid eſt, ſuper quem requieſcit ſpiritus meus? Super
humilem & quietum. Quis habebit fontem meũ? Con-
uallis. *Inter medium montium pertranſibunt aquæ.* Hucuſq;
à lectore pronunciatus eſt Pſalmus, hucuſque charitati
veſtræ ſufficiat. Hoc dicemus, & in nomine dei ſer-
monem terminabimus. Quid eſt, inter medium mon-
tium pertranſibunt aquæ? Audiuimus quid ſunt mõtes,
magni prædicatores verbi, ſublimes angeli dei, quãuis
adhuc in carne mortali, excelſi nõ ſua virtute, ſed illius
gratia. Quantum autem ad ipſos attinet, cõualles ſunt,
humiliter emittunt fontes: Et inter medium mõtium,
inquit, pertranſibunt aquæ. Putemus hoc ita dictũ, in-
ter apoſtolorum medium pertranſibunt prædicatores
verbi veritatis. Quid eſt, inter medium montium per-
tranſibunt aquæ? Quid eſt, inter medium apoſtolorũ?
Quod medium dicitur, commune eſt. Res communis,
vnde omnes ęqualiter viuunt, media eſt, nec attinet ad
te, nec ad me. Propterea loquimur & ſic de aliquib⁹ ho
minibus: habent inter ſe pacem, habent inter ſe fidem,
habẽt inter ſe charitatem, ſic certe dicimus. Quid eſt,
inter ſe? In medio ſui. Quid eſt, in medio ſui? Commu-
ne eſt illis. Audi aquas inter medium montium, Quia
communis illis fides erat, nec quiſque aquas quaſi pro- K
prias & ſuas habebat. Si enim non ſunt in medio, quaſi
priuatæ ſunt, nõ publice fluunt: & ego habeo meam, &
ille habet ſuã, non eſt in medio quod & ego & ipſe ha-
beat, ſed & talis nõ eſt pacifica prædicatio. At vero vt
inter medium montium fluant aquæ: audi vocẽ mon-
tis, Deus inquit, pacis det vobis idipſum ſapere in inui
cem: & iterum, Vt idipſum ſapiatis omnes, & non ſint
in vobis ſchiſmata. Quod ſentio ſentis, in medio fluit Roma.15.
aqua, non habeo quaſi priuatum meum, nec tu priua- 1.Cor.1.
tum tuũ, Veritas nec mea ſit propria, nec tua, vt & tua
ſit & mea, inter mediũ montium pertranſibunt aquæ.
Audi ipſum montem, vt dixi, quia inter mediũ mon-
tium pertranſibunt aquæ. Siue autem ego, ſiue illi, ſic 1.Corin.15.
prędicamus, & ſic credidiſtis. Securus dixit, ſiue ego ſi-
ue illic ſic prædicamus, & ſic credidiſtis: Inter medium
enim montium fluebãt aquæ. Nulla enim de aquis di-
ſcordia montiõ, ſed pax conſenſionis, & ſocietas cha-
ritatis. Si quis autem vellet aliud prædicare, iam de ſuo
prędicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur
ab ipſo qui emiſit fontes in conuallibus, Qui loquitur Ioan.8.
mendacium, de ſuo loquitur: itaque ne acciperetur ali- L
quis mõs nõ de medio, ſed de medio manans, ait Apo-
ſtolus, Quiſquis vobis euangelizauerit præter quàm Gala.1.
quod accepiſtis, anathema ſit. Et vide quemadmodũ
noluerit de monte præſumi, ne forte mõs diſcedat ab
aquis per medium currẽtibus, & aliquid proprium ve-
lit influere, Licet ſi nos: & quãtus mõs dixit hoc, quàm
vberrimæ aquæ fluebant de connualle eius, tamen hoc
volebat vt medius inter mõtes curreret, & ibi eſſet fi-
des recta populorum, quod inter ſe medium atq; com-
mune apoſtoli retinebant: licet ſi nos, inquit: Et tu Pau-
le potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæſtio: au-
di quod ſequitur, Licet ſi nos aut angelus de cœlo an- Ibidem.
nunciauerit vobis præter quàm quod accepiſtis, ana-
thema ſit. Si veniat mõs aliud euangelizans, anathema-
tizetur: ſi veniat angelus aliud euangelizãs, anathema-
tizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de
medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus,
& à fonte cõmuni ad propriam ſuã falſitatẽ redactus
poſsit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquã &
angelus. Si angelus de proprio fluens in paradiſo non
eſſet auditus, nõ præcipitaremur in mortẽ. Media aqua Gene.3.
poſita erat hominibus præceptũ dei: aqua media, aqua M
quodãmodo publica ſine fraude volebat, quod dixi-
mus charitati veſtræ, ſine labe, ſine cœno fluebat, ſi ipſa
aqua ſemper biberetur, ſemper viueretur. Venit angel⁹
lapſus de cœlo, factus ſerpens, quia inſidioſe iã venena
ſpargere cupiebat: emiſit venenum de proprio, locutus
eſt de ſuo: quia qui loquitur mendaciũ, de ſuo loquitur: Ioan.8.
& miſeri audiendo dimiſerunt quod cõmune erat, vn
de beati erant, & ad ſuum propriũ redacti, cum volunt
peruerſè eſſe ſimiles deo: hoc enim eis dixerat, Guſtate, Gene.3.
& eritis ſicut dij, appetentes quod nõ erãt, quod acce-
perãt amiſerunt. Ergo fratres ad hoc valeat quod dixi-
mus charitati veſtræ, propter fontes, vt fluãt de vobis,
cõualles eſtote, & cum omnibus cõferte quod de deo
habetis. Inter mediũ fluant aquæ, nulli inuideatis, bibi-
te, ſaturamini, manate, ſanitate. † Vbiq; cõmunis aqua † aliàs, ma
dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia. nate ſatu-
Concio tertia, de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi. rate.

Reliquarum partium pſalmi huius pertractãda-
rum debitores nos eſſe meminit charitas ve-
ſtra. Non ergo opus eſt vt intentionẽ veſtram
aliquo prooemio moueam. Video enim vos ad intelli-
genda

A genda sacramenta prophetica omni alacritate suspen
sos:nec opus est vt intẽtos faciat sermo meus,quos iam
fecit spiritus dei. Hoc potius agamus quod vrget. De
fontibus emissis in conuallibus, & de aquis inter me-
dium montium pertrãseuntib⁹ iam dictũ est. Sed ad-
hucusq; dictum est,hinc deinceps ordiamur: sequitur
eoim, *Potabunt omnes bestiæ syluæ.* Quid potabũt?Aquas
pertranseuntes inter medium mootium. Quid pota-
buot?Fontes emissos in conuallibus. Et qui potabunt?
Bestiæ syluæ. Videmus quidem hoc etiam in ista crea-
tura bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter
montes currentibus.Sed iam quoniam deo placuit ta-
libus rerum figuris abscondere sapientiam suam, non
auferre studiosis, sed claudere negligeotibus, aperire
pulsantibus: Placuit etiam ipsi domino deo nostro ad
hoc hortari vos per nos, vt in his omnibus quæ velut
de corporali & de visibili creatura dicũtur, quæramus
aliquid spiritaliter absconditum, quo inuento gaudea
mus.Bestias syluæ, gentes intelligimus: & multis hoc
locis scriptura testatur. Sed tamen euidentissima duo
B maxima occurrunt documẽta,quòd in arca Noë, qua
Gene.7. nemo nostrum dubitat Ecclesiam esse præfiguratam,
non includerentur omnia genera animalium, nisi in
illa vnitate compaginis omnes gentes significarentur:
nisi forte putamus, si omnia talia penitus diluuio de-
lerentur, defuturam fuisse deo potestatem iubendi vt
terra ea produceret, sicut primo verbo eius produxe-
rat.Non ergo frustra,non temere,non aliqua indigen-
tia dei vel inopia potestatis iussa sunt animalia illa in
arca includi.Nam posteaquam venit tempus:iam enim
debemus & alterum euidentissimum adiungere testi-
monium: cum ergo venit tẽpus vt illud, quod in arca
erat prefiguratum,iam in Ecclesia compleretur:Petrus
apostolus dubitans dare sacramentũ euaogelicum gẽ-
tibus incircuncisis,imò nõ dubitãs, sed omnino dan-
dum esse nõ putans, quodam die esuriens cum pran-
dere vellet ascendit vt oraret.Hoc in Actibus aposto-
lorum omnibus bene legẽtibus, & bene audiẽtibus no
tum est.Illo igitur orante facta est illi mentis alienatio,
quam Græci ecstasin dicunt:id est,auersa est mens eius
à consuetudine corporali ad visum quendam contẽ-
C plandum alienata à præsentibus. Tuoc vidit vas quod-
dam veluti linteũ quatuor lineis submitti de cœlo, vbi
erant animalia,omnis generis bestiæ, & sonuit ei vox:
Acto.10. Petre macta & mãduca. Ille autem qui in lege erat eru-
ditus,& io cõsuetudine Iudaica creuerat, præceptúm-
que per Moysen dei famulum retinebat, totámq; vitã
suam fideliter custodierat: Respõdit,Absit à me domi
ne, nunquam commune aliquid intrauit in os meum.
Commune autẽ immundum dici à Iudæis & à lege be-
ne nouerũt,qui ecclesiasticas literas didicerunt: & vox
ad illũ, Quæ deus mundauit, tu immunda ne dixeris.
Hoc autẽ factũ est ter,& ablatus est ille discus, qui de-
mõstrabatur ter de cœlo submissus. Discus qui quatuor
lineis cootinebatur, orbis terrarũ erat in quatuor par-
tibus. Has quatuor partes sæpe scriptura cõmemorat,
Orientẽ & Occidẽtem,Aquilonem & Meridiem.Ideo
quia totus orbis terrarũ per Euangeliũ vocabatur, qua-
tuor Euangelia conscripta sunt. Ter autem submissum
vas de cœlo hoc significat quia dictũ est apostolis, Ite
Matth.28. baptizate omnes gẽtes in nomine patris,& filij, & spi-
ritussancti.Inde colligitur sicut iam nostis duodenari⁹
etiam numerus discipulorũ.Non enim frustra duode-
cim dominus habere voluit. Et ita numerus ille sacra-
tus est,vt in locum vnius qui ceciderat,non posset nisi

alter ordinari. Quare duodecim apostoli? Quia enim D
quatuor sunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio
vocabatur,vnde quatuor Euãgelia conscripta sunt, &
totus orbis in nomine trinitatis vocatur,vt cõgregetur
Ecclesia:quatuor ter ducta,duodecim fiunt.Ergo non
miremur si de illis aquis inter medium montium per-
transeuntibus,in illa doctrina apostolica fluẽte in me-
dio propter concordiam communionis,omnes bestię Gene.7.
syluæ bibũt.Omnes enim erãt in arca,omnes in disco, Acto.10.
omnes mactat & mãducat Petrus,quia Petr⁹ petra,pe-
tra Ecclesia.Quid est enim mactare & mãducare? Oc-
cidere in eis quod erãt,& in sua viscera assumere. Dis-
suasisti pagano sacrilegia,occidisti quod erat: dato sa-
cramẽto Christi incorporasti Ecclesiæ,mãducasti. Ip-
sæ ergo bestiæ potant istas aquas pertranseuntes, tamẽ
non manẽtes,sed pertrãseuntes. Omnis enim doctri-
na quæ toto isto tempore dispensatur,trãsit:inde dicit
Apostolus,Et scientia destruetur, & prophetia euacua- 1.Corin.13.
bitur.Quare ista euacuabũtur?Ex parte enim scimus,&
ex parte prophetamus:Cum autem venerit quod perfe
ctum est,quod ex parte est euacuabitur: nisi forte putat
charitas vestra,quia in illa ciuitate, cui dicit, Collauda Psal.147.
Hierusalem dominum, lauda deũ tuum Sion, quoniã E
confortauit vectes portarum tuarum: iam confirmatis
vectibus & clausa ciuitate, inde vt iampridem dixim⁹
nemo exit amicus,& quò nemo intrat ioimicus. Quis
codex ibi nobis legẽdus est,aut tractãdus sermo, quẽ-
admodũ vobis modo tractatur?Ideo modo tractatur,
vt ibi teneatur. Ideo modo per syllabas diuidit, vt ibi
totus atque integer contempletur. Non tibi deerit ver
bum dei,sed tamẽ nõ per literas,non per sonos,nõ per
codices,non per lectorem,non per tractatorem. Quo-
modo ergo?Sicut in principio erat verbum,& verbum Ioan.1.
erat apud deum,& deus erat verbum. Nõ enim sic ad
nos venit,vt inde discederet,quia in hoc mũdo erat,&
mundus per eum factus est. Tale verbũ contemplaturi
sumus,Apparebit enim deus deorum in Sion.Sed hoc
quaodo?Post peregrinationem finita via, si tamẽ post Psal.83.
finitã viã non iudici trademur,vt iudex mittat in car- Matth.5.
cerẽ.Sed si finita via,sicut speramus,& optamus & stu-
demus,ad patriã venerimus, ibi contẽplabimur quod
semper laudabimus:nec illud deficiet quod nobis prę- F
sto est,nec nos qui fruemur:nec fastidiet qui mãduca-
bit,nec deficiet quod mãducabitur. Magna illa & mi-
ra contẽplatio erit.Et quis de illa digne dicet isto tem
pore,cũ inter montes fluunt aquæ?Interim ergo fluent
aquæ inter montes & pertranseant: cum pertranseũt a-
quę,bibitur in peregrinatione,ne siti in via deficiam⁹.
Potabunt omnes bestiæ syluæ. Inde venistis, de sylua
collecti estis.Et qualis sylua?Nullus hominum ibi per-
transibat,quia nullus propheta illuc missus erat.Sed ad
arcam construendam cõcisa sunt ligoa de syluis, inde Gene.6.
ligna,inde bestiæ,inde venistis:ergo bibite. Potabũt o-
mnes bestiæ syluæ: *Suscipient onagri in sitim suam.* Ona-
gros magnas quasdam bestias dicit:Quis enim nesciat
onagros dici agrestes asinos?Magnos ergo quosdã di-
cit iodomitos. Nullum enim habebant gentes iugum
legis: viuebant multæ gentes moribus suis,superba ia-
ctantia vagantes taoquã in deserto.Et omnes quidem
bestiæ istę ita,sed onagri positi sunt ad significationem
magnitudinis. Potabunt & ipsi in sitim suam: Fluunt
enim & illæ aquæ, inde bibit lepus, inde onager: Le-
pus paruus, & onager magnus: lepus timidus, & ona-
ger ferus:vterque iode bibit,sed quisque in sitim suam.
Non dicit aqua,lepori sufficio,& repellit ooagrũ: neq;

G hoc dicit onager, accedat lepus, si accesserit rapietur,
tam fideliter & temperate fluit vt sic onagrum satiet,
ne leporem terreat. Sonat strepitus vocis Tullianę, Ci-
cero legitur, aliquis liber est, dialogus eius est, siue ip-
sius, siue Platonis, seu cuiusque talium: audiunt impe-
riti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aspirare?
Strepitus ibi aquæ & forte turbatæ, certe tamen tam
rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat ac-
Gene. 1. cedere & bibere. Cui sonuit, In principio fecit deus cœ
lum & terram, & non ausus est bibere? Cui sonat psal-
mus, & dicat, Multum est ad me? Et ecce modo quod
sonat psalmus, certe occulta sunt mysteria, tamen ita
sonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedãt
ad bibendum, & satiati ructent in psallendo. Bibũt er-
go minores bestiæ & maiores, sed capacius maiores,
quia suscipiunt onagri in sitim suam. Bibant minores
Ephes. 5. quod dictum est, Viri diligite vxores vestras, sicut &
Christus dilexit Ecclesiam: Mulieres viris suis subditæ
Matth. 19. sint. Bibant minores: dictum est autem domino, Licet
dimittere vxorem ex omni causa? Prohibuit dominus,
& dixit non licere: Non scitis, inquit, quia deus ab ini-
H tio masculum & fœminam fecit? Quos deus coniun-
34. q. 1. Cũ xit, homo non separet: deinde addidit, Qui dimiserit
per bellicã. vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam
1. Corin. 7. mœchari: & si aliam duxerit, mœchatur. Confirmauit
compedem, hoc expedit colligato, prius ageret ne li-
garetur. Alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem: so-
lutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem. Si nondum es
onager, & solutus ab vxore, habes ibi quod & lepus bi-
bas: & si acceperis vxorem, non peccasti. Discipuli au-
tem cum audirent dictum à domino non licere vllo
modo præter causam fornicationis disiungi coniugia:
Matth. 19. Si talis est, inquiunt, causa cum vxore, non expedit du-
cere: & dominus, Non omnes capiunt verbũ hoc. Nam
verum dicitis, quia si talis est causa cum vxore, non ex-
pedit ducere. Sed nunquid soli onagri bibituri sunt?
Non omnes capiunt verbum hoc, multi non capiunt.
Et qui sunt qui capiunt? Suscipient onagri in sitim suã.
Quid est, suscipient onagri in sitim suam? Qui potest
capere capiat: deinde sequitur in contextione sua psal-
mus, *Super illos volatilia cœli inhabitabunt.* Super quos?
Super onagros, an potius super mõtes? Illinc enim sen
sus iste dirigitur, Inter medium montiũ pertransibunt
I aquæ, potabunt omnes bestiæ syluæ, suscipient onagri
in sitim suam, super illos volatilia cœli inhabitabunt.
Congruentius intelligimus super montes, quia hoc est
etiam huic simile creaturæ. Super mõtes possunt habi-
tare volatilia, nõ super onagros. Non hoc intelligere-
mus si non necessitas cogeret. Super montes ergo vo-
latilia cœli inhabitabunt. Videmus aues istas habitare
super montes, sed multæ earũ habitant in campis, mul
tæ in cõuallibus, multæ in nemoribus, multæ in hortis,
non omnes super montes. Sunt quædam volatilia quę
non habitant nisi super montes. Spiritales quasdam a-
nimas significat hoc nomen. Volatilia spiritalia corda
sunt, quæ aëre libero perfruuntur. Gaudent serenitate
cœli aues istæ, sed tamen pastus earum in montibus, il-
lic inhabitabũt. Nostis mõtes, iam tractati sunt. Mõtes
prophetæ, mõtes apostoli, mõtes omnes prædicatores
veritatis. Quicunque vult esse spiritalis, ibi inhabitet,
nõ in corde suo aberret, habitet, perferat volando. Ha-
Psal. 102. bemus aues significantes aliquid spiritale: non frustra
Gene. 15. dictum est, Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ: non
De tempore frustra dictum est de Abraham, Aues autem non diui-
ser. 54. sit. Abrahã in illo sacrificio satis mystico accepit tria
animalia, arietẽ trimum, vaccam trimam, capram tri- K
mam, & turturem, & columbã. Diuisus est aries, & ad-
uersus se inuicem partes constitutæ. Diuisa capra, ni-
hilominus aduersus se partes constitutæ. Diuisa vacca,
sic etiam de ipsius carne factum est: & subiecit scriptu-
ra, Aues autem non diuisit. Deinde dicitur, Trimus a-
ries, trima vacca, trima capra: de auium ætate tacetur.
Vnde rogo vos, nisi quia significantur in auibus qui-
dam spiritales, quorum ætas temporalis propterea ta-
cetur, quia æterna meditantur, & transgrediuntur, de-
syderio & intellectu omnia temporalia? Spiritales viri *1. Corin. 2.*
qui de omnibus iudicant & à nemine iudicantur, ita-
que ipsi soli nõ diuiduntur in hæreses & schismata. In *Gene. 15.*
ariete intelliguntur præpositi, ducunt enim greges. In
vacca plebs intelligitur Iudęorum, habuit enim iugum
legis sub quo laborabat. In capra intelligitur Ecclesia
de gẽtibus, in quibusdam enim liberis saltibus insulta-
bat & amaro pascebatur oleastro. Trima sunt dicta hęc
animalia, quia tertio tempore gratia reuelata est. Nam
primum fuit ante legem, secundum ex quo lex data est,
tertium quod nunc est, ex quo regnum cœlorum præ-
dicatur. Quid ergo dicimus, quòd aries non diuida-
tur? Nónne episcopi fuerunt authores schismatum & *Matth. 4.*
hæresum? Porrò autem si plebs ipsa nõ diuideretur id L
est, si vacca non diuideretur, si capra non diuideretur,
erubuissent fortasse illi in diuisionibus suis, & ad com-
pagem remeassent. Diuiduntur duces, diuiduntur & *Matth. 15.*
plebes, vt cæcus cæcum sequatur, & simul in foueam
cadant. Ponuntur aduersus se inuicem. Aues autẽ non
diuisit. Spiritales non habent diuisiones, non cogitant
schismata. Pax est in eis, custodiũt eam in cæteris quã-
tum possunt, vbi in aliis deficiunt, in se tenent, Si erit *Luca. 10.*
ibi, inquit, filius pacis, requiescet super eum pax vestra:
si quo minus, ad vos reuertetur. Non est filius pacis qui
diuidi voluit, reuertetur ad te pax tua, quia aues non
diuisit. Veniet & caminus, nam consedit ibi Abraham
vsque ad vesperam, & venit magnus terror diei iudi-
cij. Vespera autem illa finis est seculi, & caminus ille
veniens dies iudicij: diuisit inter media illa quæ diui-
sa erant etiam caminus. Si inter media transiit cami- *Gene. 15.*
nus, alia in dexteram, alia in sinistram separauit. Sunt *1. Retra-*
ergo quidam carnales & tamen Ecclesiæ gremio con- *cta. ca. 43.*
tinẽtur, viuentes secundum quendam modum suum, M
quibus timemus ne seducantur ab hæreticis. Quam-
diu enim carnales sunt diuisibiles sunt. Aues quippe
non diuisit: carnales diuiduntur, Non potui loqui vo *1. Corin. 3.*
bis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et quomo-
do probatur, quia carnales diuidũtur? Adiungit, Cum
enim dicit vnusquisque vestrum, Ego sum Pauli, ego
autem Apollo, ego vero Cephæ, nónne carnales estis,
& secundum hominem ambulatis? Rogo vos fratres,
audite & proficite, excutite vos de loco carnali, per- *Gene. 15.*
gite in turturem & columbam. Aues enim non diui-
sit, sed quicunque talis permãserit, & secundum quen-
dam modũ vitæ aptum carnalibus, & de gremio Ec-
clesiæ non recesserit, & non fuerit seductus ab hæreti-
cis, vt ex contraria parte diuidatur, veniet caminus & *1. Corin. 3.*
ad dexteram ponetur, sine camino non poterit. Sed si
caminum pati non vult, pergat in turturem & colum-
bam. Qui potest capere capiat. Si autem non sic erit, & *li. 21. de Ci-*
ædificauerit super fundamentum, ligna, fœnum, stipu- *uit. dei ca.*
lam, id est, amores seculares fundamento fidei suæ su- *21. & 26.*
peræd ificauerit, tamẽ si in fundamento sit Christus, vt *Cõcor. 4. fẽ.*
primum locũ ipse habeat in corde, & ei nihil omnino *dist. 21. ca.*
anteponatur, portantur tales, tolerãtur & tales, veniet *in illo.*

caminus,

A caminus,incendet ligna,fœnum,ſtipulam: Ipſe autem,
inquit,ſaluus erit,ſic tamen quaſi per ignem. Hoc aget
caminus,alios in ſiniſtram ſeparabit,alios in dexteram
quodammodo eliquabit. Aues autem non diuiſit. Sed
aues videant,ſi aues tales ſunt quæ ſuper mõtes illos in-
habitent, non debent ſequi altitudinem cordis ſui, de
Pſal.72. quibus dicitur,Poſuerunt in cœlum os ſuum.Neà ven-
tis tollantur, in montibus requieſcant. Habeant enim
authoritatem ſanctorum, requieſcant in montibus, in
Apoſtolis,in Prophetis: illic inhabitent tales aues, quia
in montibus petras inueniunt,firmamenta quędã præ-
ceptorum. Sicut enim vna illa petra Chriſtus verbum
dei, ſic multa verba dei, multæ petræ, & iſtæ petræ in
montibus. Vide aues ibi habitãtes: Super illos volatilia
cœli inhabitabunt. Sed noli putare, quia iſta volatilia
cœli authoritatẽ ſuam ſequantur:vide quid dicat Pſal-
mus, *De medio petrarum dabunt vocem ſuam.* Modo ſi di-
cã vobis credite,hoc enim dixit Cicero,hoc dixit Pla-
to,hoc dixit Pythagoras, quis veſtrũ non irridebit me?
Ero enim auis quę non de petra emitto vocem meam.
Gala.1. Quid mihi vnuſquiſque veſtrũ debet dicere? Hoc de-
bet dicere ille qui ſic inſtructus eſt, Si quis vobis euan-
B gelizauerit præter quàm quòd accepiſtis anathema ſit.
Quid mihi dicis de Platone,& de Cicerone,& de Vir-
gilio? Habes ante te petras montium, de medio petra-
rum mihi da vocem tuam. De medio petrarum dabũt
vocem ſuam.Audiantur quia petrę audiuntur,audian-
tur quia & in illis multis petris petra auditur, Petra e-
1.Cor.10. nim erat Chriſtus. Audiantur ergo libenter,de medio
petrarum dantes vocem ſuam. Nihil ſuauius tali voce
alitum.Illæ ſonant,& petræ reſonant,ſonant illi,diſpu-
tant ſpiritales.Reſonant petræ teſtimonia,reſpondent
ſcripturę.Ecce inde volatilia de medio petrarum dant
vocem ſuam,habitant enim in montibus. Ipſi montes,
& illæ petræ inde habent vocẽ. Vt enim regemur ſcri-
pturis, confugimus ad Apoſtolum Paulum. Ille vnde
habet?Confugimus ad Eſaiã.Eſaias vnde? Audi vnde,
Rigans montes de ſuperioribus ſuis. Modo ſi ad nos vene-
rit homo gẽtilis incircunciſus,crediturus Chriſto, da-
mus ei baptiſmum, nec reuocamus ad illa opera legis.
Et ſi nos interroget Iudæus quare ita faciamus, ſona-
mus de petra,dicimus,Hoc fecit Petrus,hoc fecit Pau-
lus:de medio petrarum damus vocẽ noſtram. Illa au-
C tem petra,ipſe Petrus mons magnus,quando orabat &
illum viſum videbat,de ſuperioribus rigabatur. Paulus
Apoſtolus dicit gentibus, Si circuncidamini, Chriſtus
Gala.5. vobis nihil proderit. Dicit hoc Paulus tanquam mons:
inde nos dicimus,ſonãtes de petra,Riget dominus ip-
ſam petram de ſuperioribus ſuis. Nam cum iſta petra
adhuc eſſet in infidelitate aſpera, volens eam rigare de
ſuperioribus ſuis vt flueret aqua in cõuallem, clamauit,
Acto.9. Saule Saule,quid me perſequeris? Non ei legit Prophe-
tam,non ei legit alterum Apoſtolum: Omnia enim iſta
contemneret mons magnus, rigauit illum de ſuperio-
ribus ſuis:ſtatim rigatus & manare iam volens, Domi-
ne,ait,quid me iubes facere? Accipe illum montem vel
petram,vnde poſsis dare vocem tuam,accipe illum &
inde rigari de ſuperioribus, & effluere de inferioribus:
audi hoc & in vno loco,Siue,inquit, mẽte exceſsimus:
2.Cor.5. deo:ſiue tẽperãtes ſumus,vobis:quod ait, Mẽte exceſsi-
mus,vos capere non poteſtis. Exceſsimus enim omnia
2.Cor.12. iſta carnalia,vos adhuc carnales eſtis. Deo ergo mente
exceſsimus, & quod enim videmus cùm mẽte excedi-
mus, effari non poſſumus. Ibi enim audiuit ineffabilia
verba quæ nõ licet homini loqui. Quid ergo,inquiunt,
illi carnales,illi lepores? Nos non irrigabimur? Ad nos D
nihil perueniet? Et quomodo emittet fontes in cõual-
libus? Et quomodo in medio montium pertranſibunt
aquæ? Ad hoc ergo pertinet, ſiue tẽperantes ſumus vo-
bis. Vnde hoc? Quẽ imitemur? Charitas Chriſti, inquit, 2.Cor.5.
compellit nos. Tu particeps verbi,& ſi hodie ſpiritalis,
heri carnalis,ad carnales dedignaris deſcendere, cum
ipſum verbum caro factũ ſit, vt habitaret in nobis? Be- Ioan.1.
nedicamus ergo deũ,& laudemus eum qui rigat mon-
tes de ſuperioribus ſuis. Inde veniet irrigatio ad terrã,
inde & humilia ſaturabuntur:ſequitur enim, *De fructu
operum tuorum ſatiabitur terra.* Quid eſt,de fructu operum
tuorum? Nemo glorietur in operibus ſuis: ſed qui glo- 1.Corin.4.
riatur, in domino glorietur: gratia tua ſatiatur cum ſa-
tiatur, non dicat meritis ſuis datam gratiam fuiſſe. Si
gratia dicitur,gratis datur:ſi operibus redditur, merces
redditur. Gratis ergo accipe, quia impius iuſtificaris. Rom.4.
De fructu operum tuorum ſatiabitur terra. *Producens
fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum.* Verum eſt vi- Pſal.46.
deo,agnoſco creaturam, producit terra fœnum iumẽ-
tis,& herbam ſeruituti hominum. Sed video & alia iu-
menta dei quæ ſignificantur, cum dicitur, Boui tritu- 1.Cor.9.
ranti os non infrenabis: dicit enim ipſum iumentum. E
Nunquid de bobus pertinet ad deũ? Propter nos ſcri-
ptura ergo dicit, Quomodo ergo producit terra fœ-
num iumentis? Quia dominus conſtituit,vt qui Euan-
gelium annunciant,de Euangelio viuant. Miſit prædi-
catores,& ait illis, Omnia quæ ab ipſis apponuntur vo- Luca.10.
bis,mãducate: dignus eſt enim operarius mercede ſua.
Cum enim dixiſſet, quæ apponuntur vobis manduca-
te:ne illi dicerent, Improbi erimus, ad menſas alienas
indigebimus:vis nos eſſe ita frõtoſos? Non,inquit,non
eſt illa donatio eorum,ſed veſtra merces. Sed cuius rei
merces? Quid dant? Quid accipiunt? Dant ſpiritalia,ac-
cipiunt carnalia: dant aurum,accipiũt fœnum, Omnis Eſaia.40.
enim caro fœnũ,& claritas carnis vt flos fœni, omnia
temporalia quæ tibi ſuperfluunt & redundant, fœnum
iumentorũ ſunt. Quare? Quia carnalia ſunt. Audi quo-
rum iumentorum ſit fœnum. Si nos vobis ſpiritalia ſe- 1.Cor.9.
minauimus,magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus? Hoc
Apoſtolus dixit,talis annunciator,tam laborioſus,tam
impiger,tam exercitatus,vt ipſum fœnum donaret ter-
ræ,Ego, inquit, nullius horum vſus ſum. Oſtendit ſibi Ibidem.
deberi,& non accepit, nec condemnauit eos qui acce- F
perunt quod debebatur. Condemnandi enim erant
exigentes indebita, non accipientes mercedem ſuam,
ille tamen & ipſam mercedẽ ſuam donauit. Non quia
alius tibi donauit non debes alteri, alioquin non eris
irrigata terra quæ producit fœnum iumentis. De fru-
ctu operum tuorum,inquit, ſatiabitur terra,producens
fœnum iumentis. Tu noli eſſe ſterilis, produc fœnum
iumentis. Si nolunt iumenta fœnum tuum,nõ te tamen
ſterilem inueniant, Accipis ſpiritalia, redde carnalia:
debita ſunt militi,militi reddes,prouincialis Chriſti es.
Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vi- Vbi ſupra.
neam,& de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem,&
de lacte eius non percipit? Non ideo dico,vt iſta fiant
in me. Fuit quidam miles qui etiam prouinciali dona-
ret annonam,ſed tamẽ reddat prouincialis annonam.
Vt autem hinc dicam, potius quia iumenta ſunt, Boui Deuter.25.
trituranti os non infrenabis. Producẽs,inquit,fœnum
iumentis:& quaſi hoc exponens,adiecit,Et herbam ſer-
uituti hominum:ne non intelligeres quod dictum eſt,
Producẽs fœnum iumentis:repetitione expoſuit quod
præmiſit. Quod enim dixit ſupra fœnũ, poſtea herbam
nominauit:

G nominauit:quod autem dixerat iumentis,hoc seruitu-
ti hominum dixit, ergo seruituti,& non libertati : vbi
Gala.5. ergo est,Vos in libertatē vocati estis? sed audi eundem
1.Cor.9. ipsum, Cum enim liber sim ex omnibus , omniū seruū
me feci,vt plures lucrifacerem.Et quibus dixit,in liber-
Gala.5. tatem vocati estis?& quid adiunxit? Tātum ne liberta-
tem in occasionē carnis detis , sed per charitatem ser-
uite inuicē.Quos liberos fecerat,seruos fecit,non con-
ditione seruili,sed tamen Christi redemptione, nō ne-
cessitate,sed charitate.Per charitatē, inquit, seruite in-
uicem.Sed Christo seruimus inuicem ait, non populis
carnalibus, non infirmis. Bene Christo seruis , si seruis
quibus Christus seruiuit.Nónne de illo dictum est,Be-
ne seruientem plurimis ? In Propheta legitur, de nullo
nisi de Christo accipi solet . Audiamus tamen proprie
& in Euangelio vocem eius, Quicunque,inquit,in vo-
Matth.20. bis vult maior esse erit vester seruus . Seruū suum te fe-
cit,qui te suo sanguine liberū fecit . Dicite hoc nobis,
2.Cor.4. quia verum dicitis:audi illum in alio loco, Nos autem
seruos vestros per Iesum . Bene diligite seruos vestros,
sed in domino vestro . Præstet nobis deus vt bene ser-
uiamus:nam velimus,nolimus,serui sumus, & tamen si
H volentes sumus,nō necessitate, sed charitate seruimus.
Quodammodo enim quasi superbia seruorum stoma-
Matth. 20. chata videbatur,cū diceret dominus,Erit vester seruus
qui voluerit inter vos maior esse. Iam enim filij Zebe-
dæi sedes altissimas quęrebant,vnus volebat sedere ad
dexteram , & alter ad sinistram , dicentes per matrem
Psal.83. quod ipsi cupiebant . Dominus non illis sedes inuidit,
sed conuallem prius plorationis ostēdit, quasi diceret,
Illuc vultis venire vbi sum ego, venite quà ego . Quid
est venite quà ego?Per humilitatem.Ego de sublimita-
te descendi,& humiliatus ascēdo. Vos in terra inueni,
& antè vultis volare quàm pasci:prius nutrimini, edu-
camini,ferte nidum. Quid enim ait ? Quomodo illos
reuocauit ad humilitatem,iam quærentes altitudinem?
Matth. 20. Potestis bibere calicē quem ego bibiturus sum ? Et illi,
Matth. 26. etiā in hoc superbi, possumus . Quomodo Petrus tecū
Matth 20. vsque ad mortem fortis vir donec fœmina diceret , Et
Ioan.13. iste cū illis erat:sic & isti,Possumus,Potestis?Possumus:
& ille,Calicem quidem meum bibetis, etsi modo non
potestis,tamen bibetis:quomodo ait Petro, Non potes
me modo sequi,sequeris autem postea. Calicē quidem
I meum bibetis, sedere autē ad dexterā vel ad sinistram
meam,non est meū dare vobis . Quid est,nō est meum
dare vobis?Non est meum dare superbis.Modo quibus
loquor superbi estis,ideo dixi,Non est meum dare vo-
bis.Sed forte dicerent,Erimus humiles. Nō ergo eritis
vos:ego vobis dixi,Non dixi,non dabo humilibus,sed
non dabo superbis . Qui autem ex superbo fit humilis,
non erit qui erat.Ergo prædicatores verbi, & iumenta
& serui sunt.Producat terra si irrigata est,fœnū iumen-
tis,& herbam seruituti hominum. Ipse est enim fructus
Luca.16. vt possit fieri quod dictum est in Euangelio, Vt & ipsi
recipiāt vos in tabernacula æterna.Vide de fœno quid
facias, vide de re vili quid emas . Vt recipiant vos, in-
quit,in tabernacula æterna. Vbi erunt ipsi,illuc vos re-
Matth. 10. cipiant.Quare hoc?Quia qui recipit iustum in nomine
iusti,mercedē iusti accipiet: & qui suscipit Prophetam
in nomine Prophetæ,mercedem Prophetę accipiet: &
qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis,
tantum in nomine discipuli, amen dico vobis nō per-
Luca.16. det mercedem suam.Quam mercedē non perdet? Re-
cipient vos in tabernacula æterna . Quis non festinet?
Quis nō alacri⁹ currat?Si terra estis,rigamini de fructu
operum dei,ne dicatis,non sunt cum quibus faciamus. K
Prædicatores nostri iumenta triturantia, homines ser-
uientes non indigent nostri.Quære tamen ne quis in-
digeat postremo , & qui non indiget , inueniat in te
quod velit accipere . Accipit enim bonam volūtatem,
cum tu accipias pacē.Et si enim non quærit datum,sed
requiret fructum,quære tamen ne quis indigeat,& no-
li dicere,Si petierit,dabo.Expectas ergo vt petat.Si pa-
scis bouem dei,quomodo transeuntem mendicum?Illi
petenti das,quia scriptum est, Omni petenti te da . De Luca.6.
isto quid scriptū est?Beatus qui intelligit super egenum
& pauperem.Quęre cui des,Beatus enim qui intelligit Psal.40.
super egenum & pauperem, qui pręoccupat vocē peti-
turi.Si sic inter vos indigent milites Christi,vt etiā pe-
tant,videte ne vos iudicent antequam petāt. Quomo-
do, inquis,quæro?Esto curiosus,esto prouidus : prospi-
ce,attende vnde quisque viuat,vnde se transigat, vnde
habeat:non reprehendetur ista curiositas tua,terra eris
producens fœnum iumētis, & herbam seruituti homi-
num. Curiosus esto , & intellige super egenū & paupe-
rem.Alius ad te venit vt petat,alium tu præueni ne pe- Luca.6.
tat.Sicut enim de illo qui te quærit dictū est,Omni pe- Eccle.24.
tenti te da:sic de illo quem iuberis quærere dictum est, L
Sudet eleemosyna in manu tua , donec inuenias iustū
cui eam tradas.Cum enim dandum sit,& istis pauperi-
bus petentibus patet. Non enim ab eis inhibuit deus e-
leemosynas,cum Christus de ipsis dicat,Quando facis Luca.14.
epulum,conuoca cæcos,claudos, debiles,non habētes
vnde tibi reddāt:retribuetur autem tibi in resurrectio-
ne iustorum,voca & ipsos,pasce & ipsos,epulare cū illi
epulantur,delectare cum illi saginantur: illi enim pane
tuo,tu iustitia dei. Nemo vobis dicat, Præceptum est à
Christo, vt seruo dei detur, mendico non detur. Absit
prorsus,impius ista loquitur,da illi,sed multo magis il-
li.Ille enim petit , & in voce petentis agnosce cui des.
Ille autem quāto minus petit , tanto magis tibi vigilan-
dum est vt pręoccupes petiturum,aut forte modo non
petiturum, & aliquādo donaturum vel damnaturum.
Itaq; curiosi estote ad ista fratres mei,& inuenietis mul-
torum dei seruorum indigentiā, tātum vt velitis inue-
nire.Sed quia delectat vos excusatio qua vultis dicere,
nesciebamus,propterea nō inuenitis.Ipse dominus lo-
culos habebat quò mittebantur necessaria , & possıde-
bantur nummi propter vsus eorū qui cum illo erāt & M
eius:non enim cum dicitur, Esuriuit Iesus, Euangelista
mentitur. Voluit esurire propter te,ne tu esurias in illo
quia pauper factus est cum diues esset , vt illius pauper-
tate nos ditaremur. Habuit enim loculos,& dictum est Ioan.13.
de quibusdā fœminis religiosis, quòd ambulabant quà
ibant pedes eius euangelizantes , & ministrabant ei de
substantia sua. Nominantur illæ mulieres in Euāgelio,
vbi erat quædam etiam vxor cuiusdam Chuze procu- 1.Cor.9.
ratoris Herodis. Vide quæ fiebant, Futurus erat Paulus
nihil tale aliquando quęrens,& omnia prouincialibus
donans.Sed quia multi infirmi ista quęsituri erant,ma-
gis infirmorum personam suscepit Christus,sublimius
Paulus:Nūquid & Christo sublimius? Sublimius Chri-
stus,quia misericordius. Cum enim videret & Paulum
ista non esse quæsiturum, præuidit ne damnaret quæsi-
turum, & præbuit exemplum infirmo: quomodo cum
videret multos pronos & gaudentes ituros ad marty-
rium passionis, exultaturos in ipsa passione forte cen-
tenarios maturos ad horreum, quorundā tamen infir-
morum quos videbat posse cōturbari vētura passionis
pressura,ne deficerent tamen,sed potius voluntatē hu-
manam

A manam voluntati creatoris cōiungerent, ipsorum per-
Matth. 26. sonā voluit suscipere in passione Christus, dicens, Tri-
stis est anima mea vsque ad mortem: & iterum, Pater si
fieri potest transeat à me calix iste. Docuit quid esset di-
cturus infirmus, sed secutus ostendit quid facere debe-
ret infirmus. Veruntamen nō sicut ego volo, sed quo-
modo tu vis patet. Quomodo ergo in passione infir-
morum personam sustinuit, in præfigurata illa in cor-
pore suo, quia & illa membra eius: neque enim frustra
Psal. 138. dictum est, Imperfectum meum viderūt oculi mei,† &
† al. tui. in libro tuo omnes scribentur: Sic & in loculis haben-
dis, & in exigenda quodammodo annona, nō petēdo
sed præbēdo indigentiā suscepit. Suscepit enim Zac-
Luc. 19. chæus & gaudet. Cui hoc bonū? Christo an Zacchæo?
Vere si non susciperet & Zacchæus, non erat vbi ma-
neret mundi fabricator? Aut si nō pasceret Zacchæus,
indigeret is qui de quinque panibus tot milia hominū
Matth. 14. saturauit? Cum ergo quisque sanctū suscipit, non susce-
pto, sed susceptori prętatur. Nunquid in illa fame non
3. Reg. 17. pascebatur Helias? Nónne coruus afferebat panē & car
nes seruo dei, seruiente creatura? Missus est tamē pascē-
dus ad viduā, non vt militi, sed vt prouinciali aliquid
B præstaretur. Ergo quia dicebamus fratres & de pascē-
dis pauperibus, cum dominus loculos haberet, tamen
Ioan. 13. quando dixit Iudæ eum traditturo, Quod facis fac ve-
lociter: non intelligentes cæteri quid dixisset, arbitrati
sunt eū dixisse, vt aliquid prępararet quod daretur pau-
peribus. Ille enim loculos habebat, hoc in Euangelio
scriptum est. Possent hoc suspicari, nisi hoc haberet in
consuetudine dominus? De his ergo quę dabātur & in
loculos mittebātur, dabatur tamen & illis pauperibus
1. Cor. 9. quos deus docuit non contemnendos. Sed si illum nō
contemnis, quanto magis bouem per quem trituratur
hæc area? Quanto magis seruum tuum? Nō indiget ci-
bo, forte veste indiget. Nō indiget veste, forte tecto in-
diget: forte Ecclesiam fabricat, forte aliquid vtile in do
mo dei molitur, expectat vt attendas, expectat vt intel-
Psal. 40. ligas super egentem & pauperē. Tu contrà terra dura,
lapidea, non irrigata, aut frustra irrigata seruas tibi di-
cere, Non sciebam, nō noueram, nemo mihi dixit, Ne-
mo tibi dixit? Christus non cessat dicere, Prophetæ nō
cessant dicere, Beatus qui intelligit super egenū & pau
perem. Non vides arcam inanem præpositi tui? Vides
C certe vel surgentem fabricam, quò intraturus & oratu-
rus es: Nónne admouetur oculis tuis, nisi forte putatis
fratres, quia præpositi vestri thesaurizant, & nouimus
multos nō thesaurizare, & ad quotidiana egere, de qui-
bus omnino non creditur? Quos & vos inueniretis si
velletis, si circunspiceretis, si ad hoc vigilaretis vt fru-
ctum daretis. Dixi quod potui, quantū potui. Puto autē
1. Cor. 9. manifestos nos esse vobis, sicut ait Apostolus, nō ideo
nos dicere, vt in nos ista faciatis. Præstet hoc deus vt
hæc non frustra dixerim: Præstet hoc deus vt terra irri-
gata sitis non lapidea, sicut Iudæorū vnde tabulas lapi-
deas accipere meruerunt: sed terra fructifera, terráque
† al. reddat irrigata reddatur† agricolæ. Illi ipsi corde lapideo,
fructum. quod significatum est lapideis tabulis, decimas dabāt.
* al. gemi- Etiā gemite,* & nihil huc exeat.* Si gemitis parturite,
tis. si parturitis parite. Quare gemitus inanis? Quare gemi-
* al. adhuc tus sterilis? Viscera torquētur: an nō est intus quod ędа-
exit. tur? Rigans montes de superioribus suis, de fructu ope-
rum tuorum satiabitur terra. Beati qui faciunt, beati qui
ista fructuose audiunt, beati qui non inaniter clamant,
de fructu operum tuorum satiabitur terra, producens
fœnum iumentis, & herbam seruituti hominū. Vt quid

vocat? Vt quid hoc? *Vt educat panem de terra.* Quem pa- D
nem? Christum. De qua terra? De Petro & Paulo, de cę-
teris dispensatoribus veritatis: audi quia de terra, Ha- 2. Cor. 4.
bemus, inquit, thesaurū istum in vasis fictilibus, vt emi-
nētia sit virtutis dei. Ipse est panis qui de cœlo descen-
dit, vt è terra educatur, cum per seruorum suorum car-
nem prædicatur. Terra fœnum producit, vt panem de Ioan. 6.
terra educat. Quæ terra fœnū producit? Plebes piæ, ple-
bes sanctæ. Aut de qua terra panis educitur? Verbū dei
de Apostolis, de dispensatoribus sacramentorum dei,
adhuc in terra ambulantibus, adhuc corpus terrenum
portantibus. *Et vinum lætificet cor hominis.* Nemo se ad
ebrietatem paret, imò se omnis homo ad ebrietatē pa-
ret. Calix tuus inebrians quàm præclarus est: nolumus Psal. 22.
dicere, Nemo se inebriet. Inebriamini, sed videte vnde.
Si vos inebriat calix domini præclarus, videbitur ista
ebrietas in operibus vestris, videbitur in sancto amore
iustitiæ, videbitur postremo in alienatione mentis ve-
stræ, sed à terrenis in cœlum. *Vt exhilaretur facies eius in
oleo.* Video quæ terra quantum fructum educat, si pro-
ducat fœnum iumentis. Non isti serui vendunt quod
dant: non enim venditores Euāgelij sunt: gratis dant, Matth. 10.
quia gratis acceperunt. Gaudēt bonis operibus vestris, Philip. 4.
hoc enim vobis prodest: Non enim quærūt datum, sed E
requirunt fructum. Quid est exhilaratio faciei in oleo?
Gratia dei nitor quidam in manifestatione: & sicut di-
cit Apostolus, Vnicuique autem datur spiritus ad ma- 1. Cor. 12.
nifestationem. Gratia quædam quæ est hominū ad ho-
mines perspicua, ad conciliandum sanctum amorem
oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellen-
tissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit, qui
cū contemptus hic esset, adoratur modo ab omni gē-
te, quoniam ipsius est regnum & ipse dominabitur gē-
tium. Tanta est enim eius gratia, vt multi qui in eū non Psal. 21.
credunt laudent eum, & propterea dicant nolle se in
eū credere, quia nemo potest implere quod iubet. Lau-
dando impediuntur, qui in illum vituperando sæuie-
bant. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omni-
bus, quia excellenter vnctus, ideo Christus. Christus e-
nim vnctus, à chrismate dictus est Christus. Messias
Hebraice, Græce Christus, Latine vnctus, sed corpus
suum totum perungit. Omnes ergo venientes accipiūt
gratiam vt exhilaretur facies eius in oleo in cœlo. *Et* F
panis cor hominis cōfirmet. Quid est hoc fratres? Quasi cœ-
pit† intelligi de quo pane diceret. Panis enim iste visi-
bilis stomachum confirmat, ventrem confirmat. Est † al. cœgit.
alius panis qui cor confirmat, quia panis est cordis. Iam
enim dixerat de pane superius, vt educat panem de ter-
ra, sed non dixerat qualis panis sit ille. Et vinum lætifi-
cat cor hominis. Videtur iam dicere de spiritali vino,
nam id lętificat cor hominis. Sed adhuc putatur de vi-
no isto dici, quo ebrij quasi læto corde videntur appa-
rere. Vtinā lætentur & non rixentur. Dicis mihi, Quid
lætius ebrio? Imò quid insanius ebrio? Quid plerunque
iracundius? Est ergo vinum quod vere lætificat cor, &
nō nouit aliud nisi lætificare cor. Sed ne putes hoc qui-
dem de spiritali vino debere accipi: de illo pane autem
non quòd & ipse spiritalis sit, sed exposuit & ipsum, &
panis, inquit, cor hominis cōfirmat. Ergo sic accipe de
pane, quomodo accipis de vino: intus esuri, intus siti.
Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi sa- Matth. 5.
turabūtur. Panis ille iustitia est: vinum illud iustitia est, Ioan. 14.
veritas est, veritas Christus est, Ego sum, inquit, panis Ioan. 6.
viuus qui de cœlo descendi: &, Ego sum vitis, vos sar- Ioan. 14.
menta: &, Panis cor hominis confirmat. *Satiabuntur
ligna*

G *ligna cāpi.* Sed de ista gratia educta de terra. Ligna cāpi, plebes populorum. *Et cedri libani quas plantauit.* Cedri libani, potentes in seculo, & ipsi saturabuntur. Peruenit panis & vinum & oleum Christi ad senatores, ad reges, ad nobiles. Satiati sunt ligna campi. Prius humiles satiati sunt, deinde etiam cedri libani, sed quas plātauit ipse. Cedri religiosi fideles, tales enim plantauit: nam & impij sunt cedri libani, quia conteret dominus cedros libani. Libanus enim mons est. Ibi istæ arbores etiam secundum literam annosissimæ sunt & excellentissimæ. Libanus autem interpretatur sicut legimus in eis qui ista scripserunt, candidatio. Libanus dicitur cādidatio. Videtur autē candidatio esse seculi huius, modo nitentis & fulgētis in pompis suis. Sunt ibi cedri libani quas plātauit dominus: ipsæ satiabuntur quas plātauit dominus, nam arbor, inquit, quam non plantauit
Matth. 15. pater meus, eradicabitur. Et cedri libani quas plātauit. *Illic passeres nidificabunt.* Fulicæ domus, dux est eorum. Vbi passeres nidificabunt? In cedris libani. Iam audiuimus quę sint cedri libani, nobiles seculi, excelsi genere, opibus, honoribusq;: & ipsæ cedri satiantur, illæ tamen
H quas plantauit ipse. In his cedris passeres nidificabunt. Qui sunt passeres? Aues equidem & volatilia cœli sunt passeres, sed minuta volatilia solent dici passeres. Sunt ergo quidam spiritales nidificantes in cedris libani, id
Matth. 19. est, sunt quidam serui dei audientes in Euangelio, Dimitte omnia tua, vel vēde omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & veni sequere me. Et non tantum hoc audierunt magni, sed audierūt & parui: & voluerunt hoc facere & parui, & esse spiritales, nō iungi vxoribus, non macerari cura filiorum, non habere proprias sedes quibus diligarentur, sed ire in vitā quādam communem. Sed quid dimiserūt isti passeres? Minuti enim seculi huius passeres videtur. Quid dimiserunt? Quid magnum dimiserunt? Alius se conuertit, dimisit cellā patris sui inopem, vix vnum lectū & vnam arcam. Conuertit se, tamē factus est passer, quæsiuit spiritalia. Bene, optime. Non illi insultemus, nō dicamus,
Matth. 4. nihil dimisisti. Non superbiat qui multa dimisit. Petrus vt sequeretur dominum nouimus quòd piscator erat, quid potuit dimittere? Vel fratres eius Andreas, vel filij
Matth. 19. Zebedæi Ioannes & Iacobus, etiam ipsi piscatores, & tamen quid dixerūt? Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Nō ei dixit dominus, Oblitus es paupertatem
I tuam, quid dimisisti vt totum mundum acciperes? Multum dimisit fratres mei, multū dimisit. Quid? Non solum dimisit quicquid habebat, sed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper nō turgescit in spe seculi huius? Quis nō quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisa est. Ibat in immensum, acceperit modum, & nihil dimissum est? Prorsus totū mundum dimisit Petrus, & totum mundum Petrus accepit.
2. Cor 6. Quasi nihil habentes & omnia posidētes. Faciunt hoc multi. Ista faciunt qui parum habēt, & veniunt & fiunt passeres vtiles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis secularis, nidificant in cedris libani. Etenim & cedri libani nobiles & diuites & excelsi
Psal. 40. huius seculi, quoniam cum timore audiunt, Beatus qui intelligit super egenū & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis dei, dant agros, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres vt in cedris libani nidificēt. Passeres ergo satiantur cedris libani quas plantauit dominus, & illic passeres nidificabunt. Attendite totam terram, si nō ita est. Vt loquerer ista non solum ćredidi, sed & vidi: dedit mihi K
intellectum ipsum experimentum. Interrogate latissimas terras qui nostis, & videte in quàm multis cedris libani passeres illi de quibus locutus sum nidificāt. Sed tamen fratres mei, ipsi passeres si spiritales sunt, quanuis nidificent in cedris libani, non pro magno habere debent cedros libani, & putare illos esse superiores, à quibus eorum necessaria complentur. Passeres enim sunt, illi autem cedri libani sunt, Ergo fulicæ domus dux est passerum. Quanuis in cedris libani nidificent passeres, non tamen cedri libani duces sunt passerum. Ecce satiabūtur ligna campi, omnes populi & cedri libani satiabuntur quas plantauit dominus, omnes nobiles & excelsi fideles. Illic, id est, in cedris libani passeres nidificabunt, præbebunt ramos facultatum suarum, colligendis minutis spiritalibus præbent ista. Faciunt, hæc cedri libani quas plantauit dominus, faciunt & libēter faciunt, nouerunt quid faciant, nouerūt quid accipiāt. Sed passeres quanuis in cedris libani nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Quæ est fulicæ domus? Fulica Fulica.
sicut omnes nouim⁹, marina auis est, vel in stagnis est, vel in mari est, habet quandam domum, non facilè L
in littore terræ aut nunquam, sed in iis quæ in media aqua sunt, plerunque ergo in petris quas aquæ circundant, intelligimus ergo petram esse idoneā fulicæ domum: nusquam fortius & firmius habitat, quàm in petra. In quali petra? In mari cōstituta. Et si tūditur fluctibus, frangit tamen fluctus, nō frangitur petra. Hoc habet magnum petra in mari cōstituta. Quāti fluctus cōtuderūt petram nostram Christum? Elisi sunt in illum Iudæi, illi fracti sunt, ille autem integer permāsit. Et vnusquisque imitans Christū, ita fit in isto seculo, id est, in isto mari, vbi non potest nisi procellas tempestatēsque sentire, vt nulli vēto cedat, nulli fluctui, sed omnia excipiat, & integer maneat. Ergo fulicæ domus & fortis est & humilis. Non habet domum fulica in excelsis, nihil illa domo firmius, & nihil humilius. In cedris quidem nidificant passeres propter præsentem necessitatem, sed petram illam habent ducem quæ fluctibus tunditur, & nō frangitur: imitantur enim Christi passiones. Et si forte cedri libani iratæ fuerint, & aliquid molestiæ vel scandali seruis dei in ramis suis commouerint, volabunt quidē inde passeres: sed væ cedro remanenti sine nidis passerum. Passeres enim nō naufra- M
gabunt, non peribunt, quia fulicæ domus dux est eorum. Quid ergo sequitur? *Montes altißimi ceruis.* Cerui magni, spiritales transcendētes in cursu omnia spinosa vepnum atque syluarum. Qui perficis, inquit, pedes meos sicut cerui, & super excelsa statuens me. Teneant Psal. 17.
montes altos alta præcepta dei, sublimia cogitent, teneant ea quæ multum eminent in scripturis, iustificentur in summis: ceruis enim sunt illi montes altissimi. Quid de humilibus bestiis? quid de lepore? quid de hericio? Lepus miuutum animal & infirmum, hericius etiā spinosum, minor eorum. Illud animal timidum, illud animal spinis coopertum. Spinæ autē quid significant, nisi peccatores? Qui peccat quotidie, etiam si non magna peccata, minutissimis spinis coopertus est. In eo quod timet, lepus est: in eo quod minutissimis peccatis operitur, hericius est, & nō potest tenere illa excelsa & perfecta præcepta. Illi enim montes altissimi ceruis. Quid ergo isti, lepus & hericius? pereūt? Non. sic enim montes altissimi dati sunt ceruis, vt & his videas quid sequatur, *Petra refugium hericiis & leporibus.* Quia fa- Psal. 9.
ctus est dominus refugium pauperis, ponas petram illam in

A Iam in terra, refugium eſt hericiis & leporibus: ponas illam in mari, domus eſt fulicæ. Vbiq; vtilis petra, & in *† al. & in omnibus locis vtilis.* mõtibus ipſa vtilis, † quia mõtes ſine petræ fundamento ruerent in profundum. Nónne iam dudum de mõtibus dicebatur, Illic volatilia cœli inhabitabũt, de medio petrarum dabũt voces ſuas? Vbique ergo petra refugium noſtrum, ſiue in mõtibus excelſa ſit, ſiue in mari tundatur fluctibus non frangitur, ſiue in terra ſolidetur, ad illam cerui, ad illam fulica, ad illam lepus & hericius. Tundant pectora lepores, & hericij confiteantur peccata ſua. Licet cooperti ſint minutis quidem quotidianiſq; peccatis, non eis tamen deeſt petra, quæ illos *Matth. 6.* docuit dicere, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Petra refugiũ hericiis & leporibus. *Fecit lunam in tempora.* Intelligimus ſpiritaliter Eccleſiã creſcentem de minimo, & iſtam mortalitatem vitę quodammodo ſeneſcentem. Sed vt propinquet ad ſolem: non iſtam lunam dico viſibilem oculis, ſed quæ hoc nomine ſignificatur iſta. Quando obſcura erat Eccleſia? Quando nondũ apparebat, nondum eminebat, ſeducebantur homines, & dicebatur, *Pſal. 10.* Hæc eſt Eccleſia, hic eſt Chriſtus, vt ſagittarent in ob-B ſcura luna rectos corde. Modo quàm cęcus eſt qui plena luna errat? Fecit lunam in tempora. Hic enim temporaliter tranſit Eccleſia: non enim hic erit ſemper iſta mortalitas. Augeri & minui poteſt, aliquãdo pertranſibit, in tempora facta eſt. *Sol agnouit occaſum ſuum.* Et hic quis ſol, niſi ſol ille iuſtitiæ, quem ſibi non ortum impij plangent in die iudicij? Qui dicturi ſunt in illo die, Er-*Sapien. 5.* go errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen nõ luxit nobis, & ſol non ortus eſt nobis. Et ſol iſte oritur qui intelligit Chriſtum. Recedit autem ab intellectu eius Chriſtus, qui ſic iratus fuerit fratri ſuo vt teneat odium. *Pſal. 4.* Itaque iraſcimini & nolite peccare. Charitas etſi iraſcitur aliquando vt corrigat, nõ tenetur rea, quia non in-*Ephe. 4.* ueterauit ira, vt verteretur in odium. Si autem ira conuerſa fuerit in odium, ôccidit ſol ſuper iracũdiam veſtram. Non ergo ôccidat ſol ſuper iracundiã veſtram. Nec putetis fratres ideo nonnullis ſolem eſſe adorandum, quia ſol in ſcripturis aliquando Chriſtum ſignificat. Talis eſt enim demẽtia hominum, quaſi adoran-*1. Cor. 10.* dum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Chriſtum ſignificat: adora ergo & petram, quia Chriſtum ſignificat. *Eſaiæ. 53.* Sicut ouis ad victimam ductus eſt: adora & ouem, quia C Chriſtum ſignificat. Vicit leo de tribu Iuda: adora & *Apoca. 5.* leonem, quia Chriſtum ſignificat: videte quàm multa Chriſtum ſignificent. Omnia iſta Chriſtus in ſimilitudine, non in proprietate. Quęris proprietatem Chriſti? *Ioan. 1.* In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Ecce proprietas Chriſti per quam factus es. Vis audire & proprietatem per quam refectus es? Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: cætera ſimilitudines ſunt. Intellige, eſto ſcripturę capax, vt aliud videas obiici oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Sol ergo ille iam ſecuri dicimus, ſol ille iuſtitię, non ſine cauſa impiis nõ *Sapien. 5.* oritur etſi volunt: ipſa enim ſapiẽtia dicit, Quęrunt me *Prouer. 1.* mali & nõ inueniunt: quærent & nõ inuenient. Et qua-*Sapien. 1.* re? Oderunt enim ſapientiam. Si ergo oderunt, quare quærunt? Quærunt non vt fruantur, ſed vt inſlentur. Quærunt ſermonibus, oderunt moribus. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ fugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Non ergo ſol ille oritur impiis, non oritur malis. At vero de iſto ſole quid *Matth. 5.* dictum eſt? Qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ergo de illo ſole iuſtitiæ neſcio quid ſignificat Pſalmus iſte ſecundum D myſterium: nam videmus iſta fieri in creatura, etiam ſecũdum ſpeciẽ rerum viſibilium. Sol agnouit occaſum ſuum. Quid eſt, Sol agnouit occaſum ſuum? Chriſtus agnouit paſsionẽ ſuam: occaſus Chriſti, paſsio Chriſti. Sed nunquid ſic ſol ôccidit vt nõ oriatur? Nũquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat? nónne ipſe dixit, Dormini turbatus? & de ipſo dictum eſt, Exaltare ſuper cœlos deus. Ergo ſol agnouit occaſum ſuum. Quid eſt agnouit? Approbauit, placuit ei. Et vnde oſtẽdimus, quia agnouit, hoc eſt, placuit ei. Quid enim nõ nouit deus? quid non nouit Chriſtus? Et tamen dicturus eſt in fine quibuſdam, Non noui vos. Quomodo ergo ibi, nõ no- *Matth. 7.* ui vos, non eſt quaſi mihi ignoti eſtis, ſed nõ mihi placetis: ſic & hic agnouit occaſum ſuũ, placuit illi occaſus ſuus. Si enim ei diſpliceret quomodo pateretur? Homini enim, quia non eſt illi ſol, etiam ſi diſpliceat paſſio ſua, patitur & quod nõ vult. Ille autem non pateretur niſi ei placeret, id eſt, niſi agnoſceret occaſum ſuũ non occideret, quia ipſe dixit, Poteſtatem habeo ponẽ- *Ioan. 10.* di animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam: Nemo tollit eam à me, ſed ego ipſe eam pono à E me. Ergo agnouit occaſum ſuum, & ſol agnouit occaſum ſuum. Et quãdo ôccidit ſol? Cum paſſus eſt dominus, factæ ſunt quędã tenebrę in Apoſtolis, defecit ſpes eorum, quibus primo magnus & redemptor omnium videbatur. Quare? *Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, ibi pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant, quærentes à deo eſcam ſibi.* Quid intelligam ſpiritaliter catulos leonum, niſi ſpiritalia nequitiæ? Quid intelligam niſi mala dæmonia, quæ dæmonia paſcuntur erroribus hominum? Sunt enim principes dæmoniorum, & ſunt dæmonia quædam contemptibilia. Iſta dęmonia ſeducere animas quærunt, ſed vbi ſol non ortus eſt: tenebrę enim ſunt, & cum tenebræ ſint, quærunt catuli leonum quos deuorẽt. Ipſe leo maior princeps omnium talium leonum, quid de illo dictum eſt, Neſcitis, quia aduerſa- *1. Petr. 5.* rius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret? Ideo quærentes à deo eſcam ſibi, quia nec tentari quis poteſt à diabolo niſi permittente deo. Iob ſanctus ante diabolum erat, & tamen lõge ab *Iob. 1.* illo erat: aſpectu ante illum erat, poteſtate remotus ab illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel facultates eius quas poſsidebat, niſi acciperet poteſtatẽ? Quare F autem datur poteſtas? Aut ad damnandos impios, aut ad probandos pios. Iuſte hoc tamen actum, totum dominus agit, & in neminem habet diabolus poteſtatem, vel in aliquid eius, niſi ille concedat, cui eſt poteſtas ſumma & ſublimis. Sic diabolo, ſic homini nulla eſt poteſtas in hominem, niſi deſuper detur. Stabat iudex viuorum & mortuorum ante hominem iudicem, & inflauit ſe homo iudex videns ante ſe Chriſtum, & ait, Neſcis quia poteſtatem habeo occidendi & dimitten- *Ioan. 19.* di te? At ille qui venerat & eum docere à quo iudicabatur: Non haberes, inquit, in me poteſtatem, niſi eſſet tibi deſuper data. Et homo & diabolus & quælibet dæmonia nõ niſi accepta poteſtate nocent: ſed proficientibus non nocent. Malis ita ſunt tanquam ignis fœno, bonis ita ſunt tanquam ignis auro. Manducatus eſt Iudas vt fœnum, probatus eſt Iob vt aurũ. Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, illic pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluę. Iã beſtiæ ſyluæ alio modo. Alio enim & alio modo ſemper iſta intelliguntur, quomodo dominus ipſe agnus, ipſe leo. Quid tã diuerſum quàm agnus & leo? *Ioan. 1.* Sed qualis agnus? Qui vicit lupum, vicit leonem. Ipſe *Apoca. 5.*

petra,

G petra,ipse pastor,ipse ianua. Pastor intrat per ianuã, &
Ioan.10. dicit,Ego sum pastor bonus: & dicit, Ego sum ianua.
Apoca.5. Ipsum leonis nomen dominũ significat, quia vicit leo
Psal.90. de tribu Iuda & diabolum, quia cõculcauit leonem &
draconem. Discite sic intelligere cum figurate ista di-
1.Cor.10. cuntur,ne forte vbi legeritis quòd Christum significat
petra, vbique petram Christum putetis. Significat alia
atque alia,sicut litera quo loco ponatur vide, ibi intel-
ligis eius vim. Si audieris literam primam in nomine
dei,& putaueris eam semper ibi ponẽdam,delebis eam
in nomine diaboli. Ab eadem enim litera incipit no-
men dei, à qua incipit nomẽ diaboli: & nihil tã disiũ-
ctum quàm deus & diabolus. Vide ergo quàm absur-
dus est à rebus & humanis & diuinis, qui dixerit, d, li-
tera singularis non debet habere in capite nomen dia-
boli.Et cum quæsieris,quare? Respõdeat, Ego in nomi-
ne dei legi istam literam.Ridetur iste,nam nec talis est
cui digneris reddere rationem.Nolite ergo tam pueri-
liter sapere etiam ista diuina, vt forte aliquis vestrum,
quia dixi superius bestias syluæ significare gentes, mo-
do autẽ dicn bestias syluæ significare dæmonia & an-
gelos præuaricationis,putet iis me aliquid contrarium
dicere.Similitudines enim sunt, & in quocunque loco
H sunt,circunstantia sui exponuntur. Illic pertransibunt
omnes bestiæ syluæ. Vbi? In noctẽ quam posuit domi-
nus, quia sol agnouit occasum suum. Catuli leonũ ru-
gientes vt rapiant quærẽtes à deo escã sibi. Merito do-
minus vẽturus ad occasum suũ, ipse sol iustitiæ agnos-
cens occasum suum,ait discipulis, tãquam tenebris fu-
turis, circumituro leone vt quæreret quem deuoraret,
Luca.22. & quòd ille leo neminem deuoraret, nisi peteret. Hac
Matth.27. nocte, inquit, postulauit satanas vexare vos sicut triti-
cum, & ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua.
Nónne Petrus cum ter negaret, iã inter dentes leon.s
erat? Catuli leonũ rugientes vt rapiant,& vt quærant à
Ioan.10. deo escam sibi. *Ortus est sol.* Qui dixit, Potestatẽ habeo
ponendi animam meam,& potestatẽ habeo iterum su-
mendi eam:agnouit occasum suum & posuit eam, or-
tus est sol & recepit eam. Ortus est sol,qui ôccidit sol,
sed non extinctus est sol. Adhuc eis qui nũ intelligunt
Christũ,ipsa nox est. Adhuc eis sol ortus non est:instẽt
vt intelligant,ne rapiantur à rugiente leone.Nam ecce
quib⁹ ortus est, nõ eos audent inuadere catuli leonum:
I sequitur enim,Ortus est sol: *Et congregati sunt,& in cubi-
libus suis cubabunt.* Magis magisq; ibi oritur sol iste, vt
intelligatur ab orbe terrarũ, & clarificetur Christus in
toto mundo.Congregantur catuli leonum:illa dæmo-
nia recedunt à persecutione Ecclesiæ,quæ instigabant
Ephe.2. persequi domum dei,operando in filiis diffidentię.Nã
dictum est,secundum principẽ potestatis aëris qui nũc
operatur in filins infidelitatis. Modo iam quia nemo
eorum persequi audet Ecclesiã,ortus est sol & congre-
gati sunt.Et vbi sunt? Et in cubilibus suis cubabũt. Cu-
bilia eorum,corda infidelium. Quàm multi gerũt leo-
nes cubantes in cordibus suis: non inde erumpunt, nõ
faciunt impetum in istam peregrinantem Hierusalem.
Quare non faciunt? Quia iam ortus est sol, & splendet
in toto orbe terrarum: ergo vide quid sequatur. Quia
ortus est sol & congregati sunt,& in cubilibus suis cu-
babũt.Quid tu ô homo dei? quid tu ô Ecclesia dei? quid
tu ô corpus Christi, cuius caput in cœlo est? quid tu fa-
cis ô homo vnitas eius? *Exiet*, inquit, *homo ad opus suum.*
Operetur ergo iste homo opera bona in securitate pa-
cis Ecclesiæ,operetur vsque in finem.Aliquando enim
erit quędam cõtenebratio,& fiet quidam impetus, sed
in vespera,id est,in fine mũdi. Modo autem in pace & K
tranquillitate operatur Ecclesia:quia exiet homo ad o-
pus suum, *Et ad operationem suam vsque ad vesperam. Quàm
magnificata sunt opera tua domine,* Merito magna, merito Psal.91.
excelsa. Vbi facta sunt opera ista tam magna? quæ illa
statio dei vbi stetit? vel quæ illa sessio vbi sedit & ista
operatus est, quis locus vbi ista operatus est? vnde pro-
cesserunt primo ista tam pulchra? Si ad literã accipias,
omnis ordinata creatura ordinate currens, ordinate
pulchra,ordinate oriens, ordinate ôccidens,ordinate
peragens omnia tempora, vnde processit? Ipsa autem
Ecclesia quomodo accepit incrementa, successus,pro-
fectionem? Quomodo destinatur ad finem quendam
immortalitatis? Quibus præconiis prædicatur? quibus
mysteriis commendatur? quibus sacramentis occulta-
tur? qua prædicatinne reuelatur? vbi fecit hæc deus? Vi-
den magna opera tua domine. Quàm magnificata
sunt opera tua domine. Quæro vbi fecerit,locum non
inuenio:sed video quid sequatur, *Omnia in sapientia fe-
cisti.* Ergo omnia in Christo fecisti.Ille contemptus,il- Ioan.19.
le expalmatus, ille consputus, ille spinis coronatus,ille
crucifixus, omnia in illo fecisti. Audio audio quid de
illo tuo milite nuncies hominibus,quid de illo pręco- L
ne sancto prædices gentibus,Christum dei virtutem &
dei sapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Christum,
quia scandalum est eis: irrideant Pagani crucifixum
Christum,quia stultitia est eis. Nos autem,inquit, præ- 1.Cor.1.
dicamus Christum crucifixum,Iudęis quidem scanda-
lum,Gentibus autẽ stultitiam: ipsis vero vocatis Iudęis
& Gręcis,Christum dei virtutem & dei sapientiã.Om-
nia in sapientia fecisti. *Repleta est terra creatura tua.* Re-
pleta est terra creatura tua Christe. Et hoc quomodo
videbimus? quid enim non à patre per filium creatum
est? Quicquid enim ambulat & repit in terris,quicquid
natat in aquis,quicquid volat in aëre, quicquid in cœ-
lo circumagitur, quanto magis terra, totus mundus
creatura dei est. Sed nescio quid hic significat de qua-
dam creatura noua: de qua dicit Apostolus, Si qua in 2.Cor.5.
Christo noua creatura,vetera trãsierunt,ecce facta sunt
omnia noua,omnia autem ex deo. Noua creatura quæ
facta est? Omnes credẽtes in Christum, exuentes se ve-
terem hominem & induentes nouum. Repleta est ter- Ephe.4.
ra creatura tua. In vno loco terræ crucifixus erat, in v-
no exiguo loco cecidit granũ illud in terram, & mor- M
tificatum est, sed magnum fructum attulit. Singularis Psal.140.
eras domine Iesu Christe,donec transires. Agnosco in
alio psalmo vocem tuam qua dixisti, Singularis ego
sum,donec trãseã:singularis ergo eras donec transires,
singularis eras cum agnouisti occasum tuum: sed ab
occasu in ortum transisti. Ortus est, splenduisti:clarifi-
catus es cum in cœlum ascendisti, & repleta est terra
creatura tua. Psalmum fratres nondum finiuimus, sed
aliquid inde in nomine Christi etiam ad diem domi-
nicum differamus.

Concio quarta de tertia parte eiusdem Psalmi.

MEminit charitas vestra cũ sit vnus sermo dei
in scripturis omnibus dilatatus, & per multa
ora sanctorũ vnum verbum sonet, quod cum
sit in principio deus apud deum, ibi non habeat sylla- Ioan.1.
bas,quia non habet tempora. Nec mirandum nobis sit,
quia propter infirmitatem nostram descendit ad par-
ticulas sonorum nostrorum, cum descẽderit ad susci-
piendam infirmitatem corporis nostri. Istum tamen
psalmũ iam multos nobis fecisse sermones, mysteriá-
que ipsa

A que ipsa quæ hic clausa tenentur vt pulsantibus aperirentur, attulisse nobis non paruas per aliquot dies moras tẽporis cum pronunciantur, cum commendantur, cum clausa esse monstrãtur, cũ aperiuntur, cum eruuntur, cum ostenduntur: ac per hoc meminit, vt dixi, charitas vestra, nec præterito die ad eius terminum psalmi nos peruenire potuisse & distulisse in hũc diẽ, voluitq; dominus & tempus redditionis nobis exhibere, & me debitorem debito satisfacere, & debitores † securiores efficere. (†*al. exactores.*) Det ergo ipse bonũ quod reddamus, qui non reddidit quicquid mali feceramus. Exclamauerunt vt nostis, quod cũ pietate gaudioq; recolitis, Exclamauerunt cũ psalmo viscera cordis nostri, & dixerũt, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapiẽtia fecisti, repleta est terra creatura tua. Quicquid à deo factum est, in sapientia factum est, & per sapientiã factum est. Quicquid nouit sapientiam, & quicquid nõ nouit sapientiam, & tamen in creatura dei est, in sapientia factum est, & per sapientiam factum est. Qui cognoscũt sapientiam, lucem habent sapientiam: qui non cognoscunt, habent tamẽn artificem sapientiam, cum sint ipsi detenti in sapientia. Et qui eam lumen habent, etiã artificem habent: B non quicunque artificem habẽt, etiam lucem habent. Et quidem in hominibus multi sunt qui eius participes fiunt, & sapientes vocantur, multi enim expertes, stulti nominãtur. Propter hoc vitioso nomine stulti appellantur, quia si studeant sapientiæ, si petãt, si quærant, si pulsent, possent peruenire ad eius participationem: non enim naturæ, sed negligẽtię denegatur. Sunt autem aliæ creaturæ quæ nõ possunt fieri participes sapientiæ, sicut omnes bestię, omnia pecora, omnes arbores quæ nec sensum habent vllum. Nunquid quia participes sapiẽtiæ esse nõ possunt, ideo non in sapientia & per sapientiã facta sunt? Non ergo exigit deus intellectum de equo & mulo, sed hominibus dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. *Psal. 31.* Quod equo natura est, homini crimen est: hoc ergo dicit deus. *Gene. 1.* Non exigo participationem sapientiæ meæ ab eis quæ non feci ad imaginẽ meam, sed vbi feci, inde exigo, & vsum eius rei postulo quam donaui. Homines ergo reddẽtes deo quæ dei sunt, si Cęsari reddũt quod *Matth. 22.* Cæsaris est, id est, reddentes Cæsari imaginem suam & C reddẽtes deo imaginẽ suam, erigunt ipsam mentẽ suã, non ad se, sed ad artificẽ suum, & ad lumen vnde sunt, & ad calorem quendã spiritalẽ vnde feruescunt, & vnde remoti frigescunt: & vnde recedentes cõtenebrantur, & quò reuertentes illuminantur, quia pie illi dixerũt, *Psal. 17.* Tu illuminabis lucernã meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Discussis tenebris terrenę stultitiæ, aperientes os & educentes spiritũ, erigunt, vt dixi, fidentem oculum cordis: & circunspiciunt mẽte vniuersum mundum, terram, mare & cœlum, & videntes omnia pulchre disposita ordinata currere, digeri generibus, fulciri seminibus, mutari successionib⁹, currere temporibus, placet eis in his artifex, vt & ipsi placeãt in artifice artifici, & exclamãt prę gaudio magno, quia vere huic lętitię nihil cõparari potest, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Vbi est ipsa sapiẽtia in qua omnia fecisti? quo sensu attingitur? quo oculo videtur? quo studio quæritur? quo merito possidetur? Quo putatis nisi gratia sua? Qui donauit vt simus, donec vt boni simus. Donat conuersis qui antequã cõuerterentur, & auersi irent post vias suas, nõnne quæsiuit eos, nõnne descẽdit? *Ioan. 1.* nõnne verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis? *Matth. 5.* nõnne accẽdit lucernam carnis suæ dum pẽderet in cruce, & quæsiuit perditam D drachmam? *Lucæ 15.* Quæsiuit & inuenit vicinis cõgratulantibus, id est, omni creatura spiritali quæ deũ proxime attingit. Vicinis congratulantibus inuenta est drachma, angelis lætantibus inuẽta est anima humana. Inuẽta est ergo gaudeat & dicat, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapiẽtia fecisti, repleta est terra creatura tua. Qua creatura tua repleta est terra? Omnibus arboribus & frutetis, omnibus animalibus & pecoribus, & vniuerso ipso genere humano repleta est terra creatura dei. Videmus, nouimus, legimus, agnoscimus, laudamus, & in his prædicamus, & in his nõ sufficimus laudare tantũ, quantum abundat ex bona inspectione cor nostrũ. Sed ad illã magis creaturã debemus attendere: *2. Cor. 5.* vnde dicit Apostolus. Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce noua facta sunt omnia. Quæ vetera trãsierunt? In gẽtibus omnis idololatria, in ipsis Iudæis omnis illa seruitus legis, omnia illa sacrificia prænunciantia pręsens sacrificiũ. Abundabat tũc vetustas hominis, venit qui renouaret opus suũ, venit qui cõflaret argentum suum, qui formarẽt monetam suã: Etsi attendimus plenã terram Christianis cre- E dentibus in deũ, auertentibus se à prioribus immundiciis suis, & idololatria, à spe præterita ad spẽ noui seculi, & ecce nõdum est in re, & iam tenetur in spe, & per ipsam iam cãtamus & dicimus, Repleta est terra creatura tua. Nondum enim in patria cãtamus hoc, nondũ in illa requieque promittitur, nõdum cõfirmatis vectibus portarũ Hierusalem: sed adhuc in peregrinatione intuentes mundũ istum totum, & vndiq; homines currentes ad fidẽ, timentes gehennas, contẽnentes mortẽ, amãtes vitam æternã, spernentes pręsentem, & tali spectaculo cõpleti gaudio dicimus, Repleta est terra creatura tua. Hoc autẽ seculum adhuc tentationũ fluctibus quatitur, adhuc tẽpestatibus & procellis tribulationum & tumorũ turbatur, hac tamen itur. Minetur licet mare & tumeat fluctibus, procellasq; parturiat, hac tamen itur: datum est nobis lignũ in quo nauigemus, Repleta est terra creatura tua. Sed nondũ sumus in terra viuentium, adhuc ista terra moriẽtium est, clamamus autem & dicimus, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. *Psal. 141.* In terra morientiũ spes mea, in terra viuentium F portio mea. Ecce ista terra quæ repleta est creatura dei. Qui adhuc in ista terra est morientium, nondum est in terra viuentium qua transitur: audi sequentia.

Expositio eiusdem partis.

HOc mare magnum & spaciosum, ibi repentia quorum non est numerus, Animalia pusilla & magna. Terribile mare significat, ibi sunt repentia quorum non est numerus. Insidiæ repunt in hoc seculo, & incautos repente occupant. Repentes autem tẽtationes quis numerat? Repũt, sed caue ne surripiãt. Vigiletur in ligno, etiam in aquis in cruce nauigamus, etiã in fluctibus tuti sumus. Non dormiat Christus, nõ dormiat fides, etsi *Matth. 8.* dormierit, excitetur, imperabit ventis, placabit mare: finietur via, gaudebitur in patria. Ibi repentia quorũ non est numerus, animalia pusilla & magna: video adhuc in mari isto formidoloso nondum credentes: ipsi enim versantur in amaris aquis & sterilibus: illic autẽ & pusilli & magni sunt. Nouim⁹, hęc multi pusilli seculi nõdum crediderunt, multi primates seculi nõdum crediderũt. Animalia pusilla & magna sunt in hoc mari. Oderunt ecclesiã, premũtur Christi nomine: nõ sæuiunt, quia nõ permittuntur: In manus non erumpens, clausa est in corde sæuitia. Nã omnes siue pusilli, siue magni,

animalia

G animalia pusilla & magna quę modo dolent tēpla esse clausa, aras euersas, simulacra cōfracta, leges latas, vt sacrificare idolis capitale sit crimē: omnes qui dolēt hęc, in mari sunt adhuc. Quid ergo nos? Ad patriā qua ituri sumus? Per ipsum mare, sed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod cōtinet seculū: ergo attendite, Hoc mare magnū & spaciosum, ibi repentia quorum non est numerus, animalia pusilla & magna. Noli timere, noli terreri, desydera patriā, intellige peregrinationem. *Illic naues commeabunt.* Ecce in eo quod terrebant commeabunt: naues natant, & non merguntur. Naues ecclesias intelligimus, commeant inter tempestates, inter procellas tentationū, inter fluctus seculi, inter animalia pusilla & magna. Gubernator est Christus in ligno crucis suę. Illic naues cōmeabunt. Non timeant naues, non valde attendāt vbi natent, sed à quo gubernentur. Illic naues cōmeabunt. Quem cōmeatum reperiunt tristē, quando gubernatorem sentiunt Christum? Cōmeabunt secure, commeabunt perseueranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terrā quietis. Est in isto mari aliquid etiā quod superat omnia a-

H nimalia pusilla & magna. Quid est hoc? Psalmū ipsum audiamus. *Draco hic quem finxisti ad illudendum ei.* Ibi repentia quorum nō est numerus, ibi animalia pusilla & magna, illic naues cōmeabunt, & nō timebunt, non solum repentia, quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, sed nec draconē qui ibi est, Quem finxisti, inquit deo, ad illudendum ei. Magnum secretum, & tamen quod nostis dicturus sum. Nostis inimicum ecclesiæ quendam draconem, non vidistis oculis carnis

Psal.90. sed videtis oculis fidei. Ipse est qui & leo dicitur: de illo scriptura dicit, Conculcabis leonem & draconē. Subditus est ille capiti tuo, subdetur & corpori eius: hæreat tantum membra capiti suo vt mēbra eius sint. Dictum est de prima fœmina, quam seduxit hic draco, Euā, scilicet illa cui consiliū mortis dedit, & persuasione astuta in cor fœmineū more serpentis irrepsit. Factū est quod nouimus, quod ibi & nos fecimus quod dolemus. In illis enim duob⁹ hominibus totū genus humanū, inde propago mortis, inde & in paruulis debita delicta.

Iob.15. & 25. Quis enim est mundus, ait scriptura, in conspectu tuo? Nec infans cuius est vnius diei vita super terram. Tra-

Gene.3. dux peccati, tradux mortis de primo peccato. Nostis e-

I nim & quid dictū est mulieri, vel potius serpenti, cum audiret deus peccatum primi hominis: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. In magno mysterio dictūm, in figura dictum ecclesię futurę, factę

Gene.2. de latere viri sui, & hoc dormientis. Erat autem Adam

Rom.5. quædam forma futuri: hoc Apostolus dicit, Qui est forma futuri. Præfiguratum est quod futurū erat, Facta est

Ioan.19. ecclesia de latere domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso sacramenta ecclesiæ profluxerūt. Quid ergo dictū est ecclesiæ: Iam modo audite, in-

Gene.3. telligite, cauete: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius calcaneum. O ecclesia caput serpentis obserua. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentē nescio quid illicitum, noli ibi tenere mentē tuā, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpētis est, caput calca, & euades cęteros motus. Quid est caput calca? Ipsam suggestionē contemne. Sed lucrum suggessit, magnum ibi lucrū est, magnum ibi aurū est. Si hanc fraudem feceris, diues eris. Caput serpentis est, calca. Quid est calca? Cōtemne quod suggessit, sed ma-

Matth.16. gnum aurum suggessit. Et quid prodest homini si vniuersum mūdum lucretur, animę autem suæ detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrū, ne fiat animæ dam- K num. Hæc dicens obseruasti caput serpentis & calcasti. Ille autē diabolus calcaneum tuum obseruat. Quid est, obseruat calcaneum tuum? Quādo labaris à via dei, tu obseruas primam suggestionem ille obseruat lapsum tuum. Si enim lapsus fueris, cades: si cecideris, possidebit. Vt autē non cadas, noli exire de via. Angustam tibi semitam strauit de⁹, quicquid extra illam est, lubricum est: propterea lumē est Christus, & via est Christus. Erat *Ioan.1.* lumen verum quod illuminat omnem hominem ve- *Ioan.14.* nientem in hunc mundum: &, Ego sum via, veritas & vita: per me is, si ad me is. Si ergo ipse est lumen, & ipse est via, si ab illo recesseris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te sequetur? Quod dicit de impiis quidā psal- *Psal.34.* mus, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. Hic ergo draco antiquus hostis noster ira feruidus, insidiis astutus, in mari magno est. Draco hic quem finxisti ad illu- *2.ser.dist.3* dēdum ei. Iā tu illude draconi: ad hoc enim hic factus *Patauerię.* est draco. Ipse cadēs peccato suo de sublimi habitatiōe cœlorū, & ex angelo factus est diabolus, accepit quēdā locum suum in hoc mari magno & spacioso. Regnum L eius quod putas, carcer eius est: multi enim dicūt, Quare tantā potestatem diabolus accepit, vt dominetur in hoc seculo, & tantum valeat & tantum possit? Quantū valet? & quātum potest? Nisi permissus nihil potest. Tu sic age ne permittatur in te, aut si permissus fuerit ad tētandum, victus abscedat & nō possideat. Permissus est enim ad tentādos quosdā sanctos viros famulos dei, superauerunt eum, quia de via nō recesserunt: non lapsi sunt quorum obseruabat calcaneū. Iob ille sanctus se- *Iob.3.* debat in stercore, & currebat in via. Videte quomodo obseruauerit caput eius, & quēadmodū ille calcaneum eius attendebat. Ille repellebat suggerentē, ille sperabat labātem. Cepit & eius mulierculā, subtraxit omnia quæ habebat, solam diabolus dimisit adiutricem suam, non mariti cōsolatricē, sed potius tentatricem: cœpit etiam ipsam non obseruantē caput eius. Adhuc enim illa Eua erat, sed iam ille Adā non erat. Ablatis omnibus, remāsit Iob cum vxore per quā tentaretur, & cum deo à quo *Iob.2.* regeretur. Quid illo pauperius subito factum, si domū eius consyderes? Quid illo ditius, si cor eius cogites? Vide paupertatem domus, ablata sunt omnia: vide diuitias cordis, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut *Iob.1.* domino placuit, ita factum est, sit nomē domini bene- M dictum. Dominus dedit, dominus abstulit, nouerat rectorem suum & tentatorem suum, permissorem tentatoris sui nouerat. Nihil sibi, inquit, diabolus tribuat: Voluntatem habet nocēdi, potestatem autem nisi acciperet non haberet. Quantū accepit ille potestatis, tantum ego patior: non ergo ab illo patior, sed ab eo qui potestatem dedit. Contemnatur superbia tētatoris mei, sustineantur flagella patris mei. Repulsus est tentator, obseruatū est caput eius, penetrare non potuit in cor. Mutatam ciuitatem forinsecus oppugnauit, sed nō expugnauit. Accessit alia tētatio, permissus est ad corp⁹ eius, *Iob.2.* percussit graui vulnere à capite vsque ad pedes, contabescebat putredine, scatebat vermib⁹, amissa domo sedebat in stercore. Ibi Eua captiuata à diabolo ad adiu- *Gene.3.* torium marito supposita, ad lapsum suggerit vt blasphemetur deus. Primo suggessit in paradiso, vt cōtemneretur deus, modo vt blasphemetur deus: valuit tunc in integrum, nūc victus est à putredine: in paradiso deiecit, in stercore superatus est. Attendebat autē ille draco vtrū Iob lingua laberetur. Omnis enim homo in actu suo pedes habet, in eo ꝙ agit, in quo mouetur, ibi tanquam

A quam ambulat. Dicebat ille multa. Quanta enim dixit Iob, qui legerunt, nouerunt. In tam multis illis verbis *Gene.3.* obſeruabat ſerpens calcaneum labentis. Ille autem qui caput obſeruabat ſerpentis, repulit omnẽ ſuggeſtionẽ. Reſpõdit & mulieri ſicut dignũ erat reſpõdere mulieri. *Iob.2.* Locuta es, inquit, tãquã vna de inſipiẽtibus mulierib⁹. Si bona percepim⁹ de manu domini, mala quare nõ ſu*Ibidem.* ſtineamus? Et inter illa omnia quæ dixit, nuſquam lapſus eſt. Quod multi in illis verbis non intelligunt, & quædam ibi ſic accipiunt quaſi aliquid durum dixerit Iob in deum. Nam inter multa etiã hoc dixit, velut ſtomachans aduerſus deum, ſicut videbatur nõ intelligentibus. Ille autem geſtabat perſonam magnam magnæ *Iob.6.* prophetię, Vtinam, inquit loquens ad deum, vtinam eſſet nobis arbiter. Quid eſt, vtinam eſſet nobis arbiter? Quaſi qui inter nos iudicaret, & quo iudicante cauſam *Gene.3.* vinceret. Sic accipitur ad primũ ſonum, ſed diſcute te ne labaris: attẽdit enim ſerpens ille ſemper calcaneum tuum. Quid viſus eſt dixiſſe Iob? Vtinã eſſet nobis arbiter, vtinã eſſet medius aliquis, qui iudicaret inter me & B te. Hoc deo, hoc homo, in ſtercore homo, hoc vel in cœlo angelus deo, vtinã eſſet nobis arbiter? Sed quid *Matth.13.* pręuidebat? quid optabat? Multi, inquit domin⁹, iuſti & Prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nõ viderũt. Arbitrum deſiderabat. Quid eſt arbiter? Medius ad cõponẽdam cauſam. Nõnne inimici eramus dei, & malã cauſam babebamus aduerſus deũ? Quis finiret cauſam iſtam malam, niſi ille medius arbiter? Qui niſi venerat, *1.Timo.2.* miſericordię perierat iter, de quo Apoſtol⁹ dicit, Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Si nõ homo, non mediator, quia ęqualis *Gala.3.* patri deus: dicit in alio loco, Mediator autẽ vnius non eſt, deus autẽ vnus eſt. Inter duos mediator. Ergo Chriſtus mediator inter hominem & deum, non quia deus, ſed quia homo: nõ quia deus æqualis patri, ſed ſi æqualis patri, non mediator. Vt autem ſit mediator, deſcendat à ſuperiore ad inferiorem, ab æqualitate patris, fa*Philip.2.* ciat quod ait Apoſtolus, Semetipſum exinaniuit formã ſerui accipiẽs, in ſimilitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Fũdat ſanguinem ſuũ, deleat chirographum noſtrũ, componat pacem inter nos & deum, C noſtram voluntatem corrigens ad iuſtitiam illius, ſententiam flectẽs ad miſericordiam. Sicut ergo vnũ hoc expoſuimus quantum dominus dedit, quod durum videtur dictum à Iob, ſic & cætera quæ ibi vidẽtur quaſi aſpera & blaſphema, habent intellectus ſuos: quod putaremus aliter eſſe, niſi deus perhiberet teſtimoniũ. Et *Iob.1.* antequam loqueretur Iob, & poſteaquam totũ locutus eſt, perhibuit deus primo teſtimonium dicẽs, Homo ſine querela, verax dei cultor. Dixit hoc deus, dixit hoc ante tentationem illius. Nequis autẽ in illis verbis forte male intelligens ſcandalizaretur, & putaret iuſtũ quidem virum fuiſſe Iob ante tentationem, in tentatione autẽ grauiter defeciſſe, & lapſũ eſſe in ſacrilegã blaſphemiã, finitis omnibus ſermonibus, & ipſius Iob, & amicorum eius à quibus ei conſolatio reddebatur: dicit dominus teſtimonium, illos non verum locutos, ſicut ſeruum eius Iob: nõ enim locuti eſtis, inquit, corã me ve*Iob.24.* rum & rectum quicquã ſicut ſeruus meus Iob. Deinde iubet, vt ille pro eis offerat hoſtias, quibus eorũ peccata ſoluantur. Eia fratres mei. Qui vult obſeruare caput *Gene.3.* ſerpentis, & ſecurè tranſire hoc mare, quia neceſſe eſt habitet hic ſerpens iſte, & vt dicere cœperam, lapſus diabolus de cœlo hunc locum accepit, obſeruet caput eius à timore ſeculi, & à cupiditate ſeculi: hinc enim ſuggerit aliquid, aut vnde times, aut vnde cupis, aut a- D morẽ tuũ tentat, aut timorẽ. Tu ſi timueris gehennas, ſi amaueris regnum dei, obſeruabis caput eius. Euitato capite, ſecurus eris, nec ille lapſum tuum tenebit, nec de tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, vt dixi, magnã habet poteſtatem. Vident enim homines quaſi quantũ acceperit poteſtatis, quid perdiderit maieſtatis non vident. Ipſe autem ſanctus Iob in verbis ſuis myſticis & alte ſecretis, dicens de iſta poteſtate quam dicitur diabolus habere, & deſcribens illum multis modis in figuris ſimilitudinum, exponens quid ille ſit, vel quid valeat, hoc quoque ait, Non eſt quicquam ſimile ei factum ſuper terram, ad illudendum ei ab angelis meis. Deus ibi loquitur in libro Iob, Nõ eſt quicquã ſimile ei ſuper *Iob.40.* terram factum ad illudendum ei ab angelis meis. Omne altum videt & ipſe eſt rex omniũ quæ in aquis ſunt. Cui teſtimonio cõgruit hoc in pſalmo: cum enim diceret de mari magno & ſpatioſo, vbi animalia puſilla & magna, vbi repentia quorũ non eſt numerus, vbi naues nauigant ligno tute, ait, Draco hic quem finxiſti ad E illudendum ei. Sed ſi ad illudendum, quomodo deus *Con.2.ſen. diſtinct.3. Ideoque.* illi illudit? An tradidit eum ad illudendum, hoc eſt, vt illudatur? Putaremus quòd deus illi illuderet, niſi ſcriptura Iob ſoluiſſet quæſtionem: ibi enim dictum eſt, Ad illudendũ ei ab angelis meis. Vis illudere draconi? Eſto angelus dei. Sed nondum es angelus dei: Donec ſis, ſi eum curſum tenes vt ſis, ſunt angeli qui illudãt draconi ne tibi noceat. Præpoſiti enim ſunt angeli cœlorum ſuper poteſtates aëreas, & inde procedit verbum quod ſit hic. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, inhærentem ſine ſcriptura, ſine ſyllabis, ſine ſtrepitu, fixam ſemper & ſtantem, intuentur angeli corde mundo, & ex illa faciunt quicquid hic fit: & poteſtates ex illa ordinantur à ſummis vſque ad ima. Et ſi poteſtates ſummorum cœlorum regũtur verbo dei, quanto magis inferiores atque terrenæ? Remanet ergo in malis ſola nocendi cupiditas. Hanc habet homo in poteſtate cupiditatem nocendi voluntatem ad perniciem. Si autẽ cuiquam nocere potuerit, non glorietur, non ipſe nocuit: data eſt enim ei poteſtas. Semel dictum eſt, ſententia firma eſt, Non eſt poteſtas, niſi à deo. Quid ergo times? in aquis ſit draco, in mari ſit draco, illuc tranſiturus es. *Roma.13.* Sic eſt fictus vt illudatur, hic ad hunc locum ordinatus F eſt, in his ſedibus deputatus eſt. Si magnum aliquid illi putas eſſe has ſedes, qui nõ noſti ſedes angelorum vnde lapſus eſt, miraris ſedes mortuorũ vbi deiectus eſt. Quę tibi videtur eius gloriatio, damnatio eſt. Similitudinem accipite breuiter, quia reuera magnum aliquid eſt hoc noſſe & intelligere. Domum magnam aliquam putate totam iſtam adminiſtrationem creaturæ. Domus iſta magna habet dominũ, habet ſeruos, & in ipſis ſeruis habet circa ſe proximos ſibi in apparantib⁹ melioribus veſtium, theſaurorum, horreorum, magnarũ poſſeſſionum. Habet etiã ſeruos in infimis miniſteriis ita ſubditis ſibi poteſtatibus, vt quoſdam habeat & ad mundandas cloacas. A ſummis atq; procuratoribus vſque ad extrema iſta & infima miniſteria, quàm multi ſunt gradus? Si ergo aliquis magnus procurator offendat, & in pœna domini ſui verbi gratia, fiat oſtiarius in extremo loco aliquo, ſi exercẽs ſibi datam poteſtatem, vt volentes intrare vel exire perturbet ſecundum modum poteſtatis quem accepit à domino, illi autem neſciant eum fuiſſe aliquando magnum procuratorem, magnam poteſtatem illius eſſe arbitrantur, quia quid perdiderit neſciunt. Et tamen fratres mei oſtiarius ille

G de quo dixi ad similitudinē domus magnæ huius terrenæ, potest aliquid facere nesciēte domino suo,& turbare aliquem illo non iubente. Iste autem nec ad illam ianuam positus est, qua intramus ad deum. Christus est
Iosu.10. enim illa ianua, & per Christum intramus ad vitam æternam. Sed est quædam ianua qua intratur in hoc seculum ianua quædam mortalitatis circa ista infirmæ carnis huius detrimenta & supplementa. Ad istam ianuam quasi quidam ostiarius est. Hic habet potestatem in isto mari quo naues commeant, sed non tantam vt faciat aliquid nesciente aut nolente domino suo. Ne forte aliquis dicat, perdidit quidem ille magnam potestatem superiorū apparatuum: sed ego in his infimis sum, hic me potest habere in potestate, opus est vt seruiam illi. Noli falli, nouit te dominus deus tuus: & sic
Matth. 10. te nouit, vt capillos tuos habeat numeratos. Quid ergo times? Tentaturus est forte carnem tuam, flagellum est domini tui, non potestas tentatoris tui. Vult nocere saluti quæ promittitur, sed non permittitur: vt autem nō permittatur, habet caput Christum, repelle caput draconis. Suggestioni eius noli consentire, à via tua noli
H labi. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. Nam vis videre quàm non tibi noceat, nisi permissus? *Omnia*, inquit, *à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno.* Et iste draco manducare vult, sed non manducat quem vult. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno: omnia & repētia quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, & ipse draco, & omnis creatura tua qua implesti terram, omnia à te expectant vt des illis cibum in tempore opportuno: vnicuique cibum suum. Habes cibum tuum, habet & draco cibum suum. Si bene vixeris, cibū Christum habebis: si à Christo recesseris, cibus draconis eris. Omnia à te expectant vt des illis cibum in tē-
Gene.3. pore opportuno. Quid dictum est ipsi draconi? Terrā manducabis. Draconi dictum est, Terram mādūcabis cunctis diebus vitæ tuæ. Audisti cibum draconis: non vis vt det te deus manducandum draconi, noli esse cibus draconis, id est, noli relinquere verbum dei: vbi enim dictum est draconi, Terram manducabis: ibi iam dictum est & præuaricatori, Terra es, & in terram ibis.
I Cibus serpentis esse non vis, noli esse terra. Quomodo, inquis, non ero terra? Si terrena non sapias. Audi Apo-
Colo.3. stolum, vt non sis terra. Nam corpus quod geris terra est, sed tu noli esse terra. Quid est hoc? Si resurrexistis, inquit, cum Christo, que sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, que sursum sunt sapite, nō quæ super terram. Si non sapis terrena, non es terra: si non es terra, nō manducaris à serpente cui cibus data est terra. Cibum suum dat deus serpenti, quando vult, quem vult. Bene autem iudicat, falli non potest: non ei dat aurum pro terra. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno. *Cum dederis eis colligent.* Ante illos sunt, sed non colligent nisi cū de-
Iob.1. deris. Ante diabolum Iob erat, & quidem non deuorauit Iob, sed vel tentare nō ausus est, nisi cum ille dedisset. A te expectant, cum dederis eis colligent: si non dederis, non colligent. Et quid nos fratres? quem cibū habemus? Sequitur & de cibo nostro. *Aperiente autem te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate.* Quid est ô domine quod aperis manum tuam? manus tua Christus est.
Esaia.53. Et brachium domini cui reuelatum est? Cui reuelatur illi aperitur: reuelatio enim apertio est. Aperiente autē te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate. Reuelante te Christum tuum, vniuersa implebuntur bonitate: non autem habent à se bonitatē. Nam illi quan- K
do boni? Probatur illis. *Auertente autem te faciem tuam turbabuntur.* Multi repleti bonitate sibi tribuerunt quod habebant, & voluerunt gloriari quasi in iustificationibus suis, & dixerunt sibi, Iustus sum, magnus sum: & facti sunt sibi placentes, & sonuit eis Apostolus. Quid enim habes quod non accepisti? Volens autem probare 1.Cor.4.
deus homini quod ab illo habeat quicquid habet, vt cū bonitate habeat & humilitate, aliquando eum perturbat: auertit ab illo faciem suam, & decidit in tentationem, & ostendit illi: quia quod iustus erat & recte ambulabat, ipso regente fiebat, auertente autem te faciem tuam turbabūtur. Videte quid dicat & in alio psalmo,
Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternū. Psal.29.
Præsumpsit de se, impletus erat bonitate, & putabat à se sibi esse totam bonitatem, & dixit in corde suo, Non mouebor in æternum. Sed quia iam senserat dei gratiā se percepisse, pro eo quod erat expertus, reddidit gratiarum actionem, Domine, in voluntate tua præstitisti
decori meo virtutem, Auertisti autem faciem tuam à Ibidem.
me, & factus sum conturbatus. Sic & hic, aperis tu ma- L
num. Aperies tu manum tuam, & vniuersa implebuntur bonitate: non manu sua, sed manu tua aperta. Auertente autem te faciem tuam, turbabūtur. Sed quare hoc facis? quare auertis faciem tuam vt turbentur? *Auferes spiritum eorum & deficient.* Spiritus eorum, superbia eorum erat. Gloriantur, sibi tribuunt, seipsos iustificant. Auerte faciem tuam vt turbentur, aufer spiritum eorum &
deficiant, Clamantem ad te cito exaudi me domine, Psal.76.
defecit spiritus meus. Ne auertas faciem tuam à me. Auferes spiritum eorum & deficient. *Et in puluerem suum conuertentur.* Inuenit se homo pœnitens de peccato suo, quia non habebat vires ex se, & confitetur deo, dicens se esse terram & cinerem. O superbe, conuersus es in puluerem tuum, ablatus est spiritus tuus, iam non te iactas, non te extollis, non te iustificas. Vides quia de puluere factus es, & auertente faciem suam domino, in tuum puluerem recidisti. Rogo ergo confitere puluerem tuum & infirmitatem tuam, & vide quid sequatur: *Emittes spiritum tuum & creabuntur.* Auferes spiritum eorum, emittes tuum: auferes spiritum eorum, non habebunt spiritum suum. Ergo deserti sunt beati pauperes
spiritu? Non sunt autem deserti, quoniam ipsorū est re- Matth.5.
gnum cœlorum. Noluerunt habere spiritū suum, habe- M
bunt spiritū dei: hoc enim dixit martyribus futuris, Cū
vos ceperint & adduxerint, nolite cogitare quomodo Matth.10.
aut quid loquamini: Nō enim vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ patris vestri qui loquitur in vobis, Nolite vobis tribuere fortitudinē. Si vestra est, inquit, & mea non est, duritia est non fortitudo. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum conuertentur, Emittes
spiritū tuum & creabuntur. Ipsius enim sumus figmen- Ephes.2.
tum, dixit Apostolus, creati in operibus bonis. A spiritu
eius accepimus gratiam, vt iustitiæ viuamus, quia ipse Roma.4.
est qui iustificat impium. Auferes spiritum eorū & deficient. Emittes spiritum tuum & creabuntur. *Et innouabis faciem terræ.* Id est, nouis hominibus confitentibus se iustificatos esse, non à se iustos, vt gratia dei sit in illis. Vi-
de quales sint, quibus innouata est facies terræ. Paulus 1.Cor.15.
dicit, Plus enim omnib⁹ illis laboraui. Quid est Paule? Attende si tu sis seu spiritus tuus. Non ego, inquit, sed gratia dei mecum. Quid ergo? Quia cū abstuleris spiritum nostrum, in puluerem nostrum conuertemur, vtiliter intuentes infirmitatem nostrā, vt accepto spiritu eius recreemur. Videte quid sequitur: *Sit gloria domini in æternum.*

A *in æternum.* Non tua, non mea, non illius, aut illius: gloria domini sit, non ad tempus, sed in æternum. *Lætabitur dominus in operibus suis.* Non in tuis quasi tuis, quia & opera tua si mala, per iniquitatẽ tuam: si bona, per gratiam dei. Lætabitur dominus in operibus suis. *Qui aspicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt.* O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires opulentiæ tuæ, ecce respicit dominus, & facit te tremere. Respiciat te, & faciat te tremere: melior est tremor humilitatis, quàm confidentia superbiæ: Videte quomodo aspiciat deus terram & faciat eam tremere. Ad terram quasi præuidentem sibi & exultantem loquitur

Philip.2. Apostolus, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cum timore & tremore: deus enim est qui operatur in vobis. Dicis ô Paule operamini, dicis vt operemur. Quare cum timore & tremore? Deus enim est, inquit, qui operatur in vobis. Ideo ergo cum tremore, quia deus operatur: quia ipse dedit, non ex te est quod habes, cum timore & tremore operaberis: nã si non tremueris eum, auferet quod dedit. Cum tremo-

B re ergo operare: vide alium Psalmum, Seruite domi-

Psal.2. no in timore, & exultate ei cum tremore. Si cum tremore exultandum est, deus aspicit, fit terræmotus: aspiciente deo tremant corda nostra, nam tunc ibi requie-

Esaia.66. scet deus: audi illum alio loco, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, & trementem verba mea. Qui aspicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt. Montes superbi erant, iactabant se, non eos tetigerat deus, tangit illos & fumigabunt. Quid est fumigare montes? Precem domino reddere. Ecce magni montes, superbi, mõtes ingentes non rogabant dominum: se rogari volebant, & superiorem non rogabant. Quis enim potens & tumidus & superbus in terra, qui dignetur humiliter rogare deũ? De impiis loquor, non de cedris libani quas plantauit dominus. Impius quilibet, & infœlix anima rogare deum nescit, & vult se rogari ab hominibus. Mons est, opus est vt tangat illum deus & fumiget: quando cœperit fumigare, dabit deo precem, tanquam sacrificium cordis. Fumigat ad deum, deinde tundit pectus.

Psal.145. Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas. Qui

C tangit montes & fumigabunt. *Cantabo domino in vita mea.* Quid cantabit? Totum quicquid est, cantabit. Cantemus domino in vita nostra. Vita nostra modo spes est, vita nostra postea ęternitas erit. Vita vitę mortalis, spes est vitæ immortalis. Cantabo domino in vita mea. *Psallam deo meo quamdiu sum.* Quoniam in illo sine fine sum, quãdiu sum, psallam deo meo, ne forte cum cœperimus psallere deo in illa ciuitate, putemus nos aliquid aliud acturos. Tota vita nostra erit psallere deo. Si veniet in fastidium quod laudamus, potest venire in fastidium & nostra laudatio. Si semper à nobis amatur ille, semper laudatur. Psallam deo meo quamdiu sum. *Suauis sit ei disputatio mea, ego autem iocundabor in domino.* Suauis sit ei disputatio mea. Quæ est disputatio hominis ad deum, nisi cõfessio peccatorum? Confitere domino quod es, & disputasti cum illo: disputa cum illo, fac bona opera & disputa. Lauamini, mundi estote, Esaias di-

Esa.1. cit, Auferte nequitias ab animis vestris, à cõspectu oculorum meorũ, Cessate à nequitiis vestris, discite benefacere, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus dicit dominus. Quid est disputare cũ deo? Te illi indica scienti, vt indicet se tibi nescienti, suauis sit ei disputatio mea. Ecce hoc est domino suaue: Disputatio tua, sacrificium humilitatis tuæ, contribulatio

cordis tui, holocaustum vitæ tuæ, hoc est suaue domi- D
no. Tibi autem quid est suaue? Ego autem iocundabor in domino. Ipsa est mutua disputatio quam dixi, Indica te ei scienti, & indicat se tibi nescienti. Suauis est ei confessio tua, suauis est tibi gratia ipsius. Dixit se tibi. Vnde se tibi dixit? Per verbum. Quod verbũ? Christũ. Et tibi dixit se, & se dixit, Quia misit Christũ, seipsum dixit. Ita planè audiamus ipsum verbum. Qui me vi- *Ioan.14.*
det, videt & patrem. Ego autem iocundabor in domino. *Deficiant peccatores à terra.* Sæuire videtur sancta anima que hic cantat & gemit. Vtinam cum ipsa anima sit anima nostra, vtinam copuletur ei, & societur & cõiungatur ei, videbit etiam misericordiam sæuientis. Quis enim capit hoc, nisi qui impletus fuerit charitate? Deficiant peccatores à terra. Contremisce, quia maledicit. Et quis maledicit? Sanctus sine dubio exauditur: sed dictum est sanctis, Benedicite, & nolite maledice- *Roma.12.*
re. Quid est ergo quod dicit, Deficiant peccatores à terra? Planè deficiant, auferatur spiritus eorum & deficiant, vt emittat spiritum suum, & recreentur. Deficiãt peccatores à terra, *Et iniqui ita vt non sint.* Quid non E
sint, nisi iniqui? Ergo iustificentur, vt non sint iniqui. Vidit boc & impletus est gaudio, & reuocat versum primum Psalmi: *Benedic anima mea dominum.* Benedicat anima nostra dominum fratres, quia donare dignatus est & facultatem & sermonem nobis, & vobis intentionem & studium. Vnusquisque vt potest recordetur quod audiuit, collocutionem inuicem ructate, saginã vestram ruminate: quod accepistis, non eat in viscera obliuionis vestræ. Thesaurus desyderabilis requiescat in ore vestro. Magno labore quæsita & inuenta sunt, magno labore nunciata & disputata sunt. Sit labor noster fructuosus vobis, & benedicat anima nostra dominum.

In Psalmum centesimumquartum

Enarratio.

PSALMVS iste centesimusquartus primus est in eis quibus prænotatur halleluia. Cuius verbi, vel potius duorum verborũ, interpretatio est, laudate deum: & ideo inde cœpit, *Confitemini domino,* *1.Para.6.*
& inuocate nomen eius. In laude enim intelligenda est ista *Esa.12.*
confessio, sicut est, Confiteor tibi pater domine cœli *Matth.11.*
& terræ. Præmissa enim laude inuocatio sequi solet, F
vbi desideria peccatorem alligant †: vnde & ipsa oratio dominica habet à capite breuissimã laudem quod est, Pater noster qui es in cœlis. Tunc quæ petuntur, deinceps consequũtur: vnde & alibi in Psalmo dicitur, Confitebimur tibi deus, confitebimur & inuocabimus *Matth.6.*
nomẽ tuum: quod alibi est planius, Laudans inuocabo *Psal.74.*
dominum, & ab inimicis meis saluus ero: ita & hic, Cõ *Psal.17.*
fitemini, inquit, domino, & inuocate nomẽ eius: quod tale est, ac si diceret, Laudate dominum, & inuocate nomen eius. Exaudit quippe inuocantem, quem laudantem videt: laudantem autem videt, quem probat amantem. Et in quo voluit dominus boni serui amorem circa se ostendi maxime, nisi in eo quo illi ait, Pasce oues *Ioan.21.*
meas? Vnde & hic sequitur, *Annunciate inter gentes opera eius.* Vel potius vt de Græco ad verbum exprimatur, quod & alij Latini codices habent, Euangelizate in gentibus opera eius. Quibus hoc dicitur, nisi Euangelistis in prophetia? *Cantate ei & psallite ei,* Verbo & opere laudate, ore quippe cantatur: psalterio autem, hoc est, manibus, psallitur. *Narrate omnia mirabilia eius, lau-* *1.Para.16.*
damini in nomine sancto eius. Possunt hi duo versus ex duobus verbis superioribus dicti non absurde vide-

† al. vbi desyderia peccator allegat.

G ri, vt quod ait, Narrate omnia mirabilia eius: referatur ad id quod dictum est, Cãtate ei. Quod vero sequitur, Laudamini in nomine sancto ei⁹: referatur ad id quod dictum est, Et psallite ei. Illud scilicet ad verbum bonũ quo cantatur ei, & narrantur omnia mirabilia eius. Illud autem ad opus bonũ quo psallitur ei. Ne velit quisque de opere homo tanquã in sua virtute laudari, ideo cum dixisset, Laudamini, quod vtique bene operantes merito bene possũt, addidit, In nomine sancto eius: vt
1.Cor.1. qui gloriatur, in domino glorietur. Qui ergo non sibi,
Matth.6. sed ei volunt psallere, caueant facere iustitiam suam coram hominibus, vt videantur ab eis: alioquin mercedẽ non habebunt apud patrem qui in cœlis est. Sed luceãt opera eorum coram hominibus, non eo fine vt ipsi videantur ab eis, sed vt videant bona opera eorũ, & glorificent patrem eorum qui in cœlis est. Hoc est laudari in nomine sancto eius: vnde & in alio psalmo legitur,
Psal.33. In domino laudabitur anima mea, audiant mites & iocundentur. Quod & hic quodammodo sequitur, *Lætetur cor quærentium dominum.* Sic enim mites iocundantur, qui non amaro zelo eos iam bene operantes
H æmulantur. *Quærite dominum & confortamini.* Hoc enim de Græco expressius interpretatum est, quanuis verbũ minus Latinum videatur. Vnde & alij codices habent,
Psal.58. confirmamini, alij corroboramini. Ei quippe dicitur, fortitudo mea, & fortitudinem meam ad te custodiã: vt eum quærendo atque ad eum accedendo, & illuminemur & confortemur, ne cęcitate quid faciendum sit non videamus, aut infirmitate non faciamus etiam quando videmus. Quod ergo est ad videndum, acce-
Psal.33. dite ad eum & illuminamini: hoc est, ad faciendum, quærite dominum & corroboramini. *Quærite*, inquit, *faciem eius semper.* Quæ est facies domini, nisi præsentia dei? Sicut facies venti, & facies ignis: dictum est enim,
Psal.82. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cæra à facie ignis. Et multa talia ponit scriptura, nihil aliud quã earum rerum præsentiam volens intelligi quarum no-
Psal.72. minat faciem. Sed quid est, Quærite faciem eius semper? Scio quidem quia mihi adhærere deo bonum est: sed si semper quæritur, quando inuenitur? An semper dixit in tota vita ista qua hic viuitur, ex quo nos id facere debere cognouimus, quando & inuentus quęren-
I dus est? Iam quippe illum inuenit fides, sed adhuc eum quærit spes. Charitas autem, & inuenit eum per fidem, & eũ quærit habere per speciem. Vbi tunc sic inuenietur vt sufficiat nobis, & vlterius nõ quæratur: nisi enim
Esa.55. eum in ista vita inueniret fides, non diceretur, Quærite dominum, & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: itẽ si fide in-
Roma.8. uentus non adhuc esset, perquirendus nõ diceretur: Si enim quod non videmus, speramus, per patientiam ex-
1.Ioan.3. pectamus. Et quod Ioannes ait, Scimus, quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. An forte etiam cum facie ad faciem viderimus eũ sicuti est, adhuc perquirendus erit? Est sine fine quærendus, quia sine fine amandus. Dicimus etiam præsenti alicui, non te quæro: id est, non te diligo. Ac per hoc qui diligitur etiam præsens quæritur, dum charitate perpetua ne fiat absens optatur. Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio semper vult esse præsentem, hoc est, semper quærit eum esse pręsentem. Et nimirum hoc est, Quærite faciem eius semper, vt nõ huic inquisitioni qua significatur amor, finem præstet inuentio, sed amore crescẽte inquisitio crescat inuenti. Iam deinceps temperat se laudator iste ardens,

& ad capacia verba descendit, infirmum amorem at- K
que lactentem temporalibus dei mirabilibus nutriens:
Mementote, inquit, *mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius.* 1.Para.16.
Qui locus similis videtur illi loco, vbi ad
Moysen quærentem quis esset cum dixisset, Ego sum Exod.3.
qui sum, & dices filiis Israël, Qui est misit me ad vos, quod ex aliquantulacunque particula rara pura mens capit: deinceps nomen suum commemorans, erga homines gratiam suam misericorditer temperauit dicẽs, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, hoc mihi nomen est in ęternum: vbi intelligi voluit & illos, quorum se deum dixit viuere secum in æternum, & hoc dixit, quod capi etiam à paruulis posset, vt ego sum qui sum, illi pro captu intelligerent, qui grandibus viribus charitatis nossent quærere faciem eius semper. Si ergo quod est ipse multum est ad vos vel videre vel quærere, mementote mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius: & quibus dicitur? *Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius.* Vos semen Abraham, vos filij Iacob mementote mirabilium eius quæ
fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Ne quis autem L
vni genti hoc tribueret Israëlitarum secundum carnẽ, & non intelligeret magis esse semẽ Abrahæ filios promissionis quàm filios carnis, quibus Apostulus dicit cũ
gentibus loqueretur, Vos ergo Abrahæ semen estis, se- Gala.3.
cundum promissionem hæredes: sequitur & dicit, *Ipse dominus deus noster, in omni terra iudicia eius.* Hoc dicitur per Esaiam ad Hierusalem liberam matrem nostram,
Et qui eruit te, ipse dominus deus tuus, deus vniuersæ Esaia.54.
terræ vocabitur. An Iudæorum deus tantum? Absit. Ip- Roma.3.
se est dominus deus noster, in omni terra iudicia eius, quia in omni terra Ecclesia eius, vbi prædicantur iudi-
cia eius. Quid ergo ait in alio Psalmo? Qui annunciat Psal.147.
verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non fecit sic omni genti, & iudicia sua nõ manifestauit eis. Ideo dictum est, quia ad vnam gentem voluit intelligi pertinentem ecclesiam ad semen Abrahæ, quæ vocata est quidem ex omnibus gentibus: & sic in ea dicuntur omnes gentes, vt vna sit gens in adoptionem vocata. Extra istam nulli genti manifestauit iudicia sua: quoniam qui ea non crediderunt, etiam si annunciata sunt, manifestata eis vtique non sunt, quia nisi
credant non intelligent. *Memor fuit in seculum testamenti* Esaia.7.
sui. Alij codices habent, in æternum, quod ex ambi- M
guo Græco factum est. Sed si in hoc seculo intelligendum est, non in æternum, quod modo exponens, cuius testamenti memor fuerat, adiungit & dicit, *Verbi quod mandauit in mille generationes.* Quod adhuc cum aliquo fine potest intelligi: sed deinde dicit, *Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. Et statuit illud* 1.Para.16.
Iacob in præceptum, & Israël in testamentum æternum. Vbi nulllus est ambiguitatis locus. αἰώνιον quippe habet Græcus, quod nusquam nostri nisi æternum interpretati sunt: vix autem aliqui alicubi αἰώνιον æternale dixerunt, nisi forte quia αἰῶνα familiarius interpretatur seculum, αἰώνιον non æternum, sed seculare interpretari velint, quod neminem ausum fuisse commemini, Si autem hoc loco testamentum vetus intelligendum est propter terram Chanaan: sic enim sermo contexitur, & statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Israël in testamentum æternum: dicens, Tibi dabo terram Chanaan funiculum hæreditatis vestræ. Quomodo intelligendum est æternum, cum terrena illa hæreditas æterna esse non possit? Et ideo vetus testamentum vocatur, quia per nouum aboletur. Mille vero ge-

A nerationes nec æternum videntur aliquid ſignificare,
qua vtique finem habent: & ad ipſa temporalia nimis
multæ ſunt, quamlibet etiam paucis annis generatio
determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt, quam mini-
mam quidam quindecim annis terminauerunt, ex qua
homo incipit poſſe generare. Quæ ſunt iſtæ mille ge-
nerationes? Non ſolum à tempore Abraham quando
ei facta eſt iſta promiſsio, vſque ad tempus noui teſta-
menti, ſed ab ipſo Adam vſque ad terminum ſeculi.
Quis enim audeat dicere quindecim annorum mili-
bus hoc ſeculum extendi? Proinde mihi videtur non
hic vetus teſtamentum intelligendum, quod nouo eſ-
Hiere. 31. ſet tollendum. Dicitur per prophetam, Ecce dies veni-
unt dicit dominus, & confirmabo domum Iacob in te
ſtamentum nouum, non ſecundum teſtamẽtum quod
conſtitui patribus eorum, cum eduxiſſem eos de terra
Aegypti, ſed teſtamẽtum fidei, quod laudat Apoſtolus
Hebr. 8. cum Abraham nobis proponit imitandum, & de legis
operibus gloriantes inde conuincit, quòd Abraham e-
tiam ante circuncisionem credidit deo, & reputatũ eſt
illi ad iuſtitiam. Denique cum dixiſſet, Memor fuit in
ſeculum teſtamenti ſui, quod in æternum intelligere
B debemus, teſtamenti ſcilicet iuſtificationis & hæredi-
Gala. 3. tatis æternę, quã fidei promiſit deus, Verbi, inquit, quod
mandauit in mille generationes. Quid eſt mandauit?
Quid enim ait, Tibi dabo terram Chanaan: non man-
datum eſt, ſed promiſſum. Mandatũ eſt autem quod fa
cere debemus, promiſſum quod accipere. Mandatũ er-
Roma. 1. go fides eſt, vt iuſtus ex fide viuat, & huic fidei hæredi-
tas æterna promittitur. Mille ergo generationes pro-
pter numeri perfectionem pro omnibus intelligendæ
ſunt, id eſt, quamdiu generatio generationes ſequendo
ſuccedit, tamdiu mandatũ eſt viuendum ex fide. Quod
obſeruat populus dei, filij promiſsionis naſcẽdo veniẽ-
tes, & moriẽdo abeũtes, donec omnis generatio finia-
tur, quod millenario numero ſignificatum eſt, quia per
denarij numeri ſolidum quadratũ decem decies, & hoc
decies vſq; ad mille peruenit. Quod diſpoſuit, inquit,
ad Abraham & iuramẽti ſui ad Iſaac, & ſtatuit illud Ia-
cob, id eſt, ipſi Iacob in præceptũ. Ipſi ſunt tres patriar-
chæ, quorũ ſpecialiter ſe dicit deum, quos & dominus
Matth. 8. nominat in teſtamento nouo: vbi dicit, Multi ab Oriẽ-
C te & occidente venient, & recumbent cũ Abraham &
Iſaac & Iocob in regno cœlorũ. Iſta eſt hæreditas æter-
na: nam & hic vbi ait, Statuit illud Iacob in præceptũ:
manifeſtauit pręceptũ eſſe fidei. Non enim promiſſum
appellaret præceptũ. Si enim opus eſt in præcepto, mer
Ioan. 6. ces in promiſſo, Hoc eſt opus dei dominus ait, vt cre-
datis in eum quem ille miſit. Hoc eſt ergo verbũ quod
mandauit, Memor erit in æternum teſtamenti ſui: hoc
eſt verbum fidei quod prædicamus, Statuit illud ipſi
Iacob in præceptum, & ipſi Iſraël in teſtamentum æter-
num, id eſt, quod ex ipſo verbo & præcepto impleto
daturus eſſet aliquid æternum. *Dicens tibi dabo terram
Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.* Quomodo ergo eſt
Exod. 3. hoc in æternum, niſi aliquid æternum ſignificet? Ipſa e-
nim dicta eſt terra promiſsionis, terra fluens lac & mel,
Pſal. 33. Quod totum ſignificat gratiam, in qua guſtatur quàm
1. Theſ. 2. ſuauis eſt dominus, ad quam nõ omnes homines per-
tinent. Non enim omnium eſt fides: ideo addidit, Fu-
niculum hæreditatis veſtræ. Vnde in alio pſalmo, ſe-
men Abrahæ quod eſt Chriſtus intelligitur loqui, vbi
Pſal. 15. dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hære
ditas mea præclara eſt mihi. Cur autem dicta ſit terra
Chanaan, interpretatio huius nominis aperit, Chanaan

quippe interpretatur humilis. Quòd ſi ad illam refera- D
tur ſententiam ſancti Noë, qua eundem Chanaan dixit Gene. 9.
futurum ſeruum fratrum ſuorum, hinc eſt etiam ſeruilis
timor. Seruus autem non manet in domo in æternum, Ioan. 8.
filius autem manet in æternum. Ideo excluſo Chana-
næo, datur terra promiſsionis ſemini Abrahæ. Cõſum- 1. Ioan. 4.
mata enim charitas foras mittit timorem, vt filius ma-
neat in domo in æternum. Vnde dictum, & ipſi Iſraël
in teſtamentum æternum. Deinceps exequitur hiſtoriã
in libro ſanctorum veritate notiſsimam. *Cum eſſent nu-
mero breui, pauciſſimi, & incolæ in ea.* Id eſt, in terra Chanaã:
quando ibi patres habitauerunt Abraham, Iſaac & Ia-
cob, antequam eam acciperent hæreditatem, in ſemine
ſuo pauciſsimi erant, & incolæ in ea. Nonnulli autem
codices habent, non pauciſsimi & incolæ, ſed pauciſ-
ſimos & incolas. Vbi apparet eos qui iſta ita interpre-
tati ſunt, Græcam fuiſſe locutionem ſecutos, quæ trãſ-
ferri non poteſt in Latinum, niſi cum ea abſurditate,
quæ ferri omnino non poſsit. Si enim totam ipſam lo-
cutionem transferre conemur, dicturi ſumus in ea eſſe
illos numero breui, pauciſsimos & incolas in ea Quod
autem ait Græcus in ea eſſe illos, hoc eſt Latine cum eſ- E
ſent, quod verbum non poteſt caſus accuſatiuus ſequi,
ſed nominatiuus. Quis enim dicat, cum eſſent pauciſsi-
mos? ſed, cum eſſent pauciſsimi. Cum ergo eſſent nu-
mero breues, vel numero breui, pauciſsimi & incolę in
ea. *Tranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alte-
rum.* Repetitio eſt eius quod dixerat de gente in gen-
tem. *Non dimiſit homini nocere eis.* Iſt eſt, non permiſit.
Græca autem locutio eſt, nocere illos, Latina vero no-
cere illis. Et corripuit pro eis reges. *Nolite*, inquit, *tange-
re Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Verba
dixit dei corripientis vel arguentis reges ne læderent
ſanctos patres, cum eſſent numero breues, & pauciſsi-
mi, atque incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in
libris eius hiſtoriæ non legantur, tamen intelligenda
ſunt vel latenter dicta, ſicut deus in hominum cordi-
bus loquitur occultis & veracibus viſis, vel etiam per
angelum expreſſa. Nam & rex Gerararum, & rex Aegy
ptiorum diuinitus admoniti ſunt ne nocerent Abra-
hæ, & rex alius ne noceret Iſaac, & alij ne nocerent Ia- Gene. 12.
cob, cum eſſent pauciſsimi & incolæ, antequam ad in- & 26.
colendam Aegyptũ cum filiis ſuis trãſiret Iacob, quod Gene. 31.
intelligitur in eo commemoratum quod ait, Tranſie- F
runt de gente in gentem, de regno in populum alterũ.
Sed quia occurrebat quærere, antequam tranſirẽt & in
Aegypto multiplicarentur, quomodo numero breues,
pauciſsimi, & incolæ in aliena terra perdurare potue-
runt, ſecutus adiunxit: Nõ permiſit homini nocere eis,
& corripuit pro eis reges, Nolite tãgere Chriſtos meos
& in prophetis meis nolite malignari. Poteſt autẽ me-
rito mouere quomodo fuerint Chriſti appellati ante-
quã eſſet vnctio, ex qua hoc nomẽ impoſitum eſt regi-
bus. Quod à Saule cœpit, cui Dauid ſucceſsit in regno, 1. Reg. 10.
atq; inde cæteri & reges Iudæ & reges Iſraël continua-
tione ſacratæ cõſuetudinis vngebantur, in qua vnctio-
ne figurabatur vnus verus Chriſtus, cui dictũ eſt, Vnxit
te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus Pſal. 44.
tuis. Vnde ergo illi iam tunc Chriſti appellabantur? Nã
prophetas eos fuiſſe legimus. De Abraham vtiq; quod Gene. 20.
de illo manifeſte dictum eſt, hoc & de illis intelligen-
dum eſt. An ideo Chriſti, quia etiam ſi latenter, iam ta-
men Chriſtiani? Quamuis enim caro Chriſti ex illis, ta-
men Chriſtus ante illos: quod & Iudęis reſpõdit dicẽs,
Antequam Abraham fieret ego ſum. Quomodo ergo Ioan. 8.

G hunc illi ignorarent, aut in eum non crederent, cum
propterea prophetæ dicerentur, quia licet occultius, ta-
men dominum prænũciabant? Vnde aperte ipse dicit,
Abraham concupiuit videre diem meum, & vidit &
gauisus est. Non enim quisquam præter istam fidẽ quæ
est in Christo Iesu, siue ante eius incarnationẽ, siue po-
stea reconciliatus est deo, cum sit ab Apostolo veracis-
sime definitum, Vnus enim deus, & vnus mediator dei
& hominum, homo Christus Iesus. Deinde iam narra-
1.Timo.2. re incipit quomodo factum sit vt transirent de gente
in gentem, & de regno in populum alterũ. Et vocauit,
inquit, famẽ super terram, & omne firmamẽtum panis
Gene.41. contriuit. *Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.*
Per hoc factum est vt transirẽt de gente in gentem, de
regno in populum alterum. Sed non sunt negligenter
prætereundæ scripturarum sanctarum locutiones. Vo
cauit, inquit, famem super terrã, quasi fames aliqua per-
sona sit, vel aliquod animatum corpus, vel aliquis spi-
ritus qui obedire posit vocãti, cum sit fames ex inedia
contracta pernicies, atque ita sit in eis qui eã patiuntur,
vt aliquis morbus. Sicut enim morbus vt esse desinat, fit
H plerunque per medicamentũ, sic & fames sanatur quo-
dãmodo per alimentum. Quid est ergo, vocauit famẽ?
An forte ista mala quę patiuntur homines, habẽt quos-
dam præpositos suos angelos malos? Nam & in alio
psalmo dicit immisione per angelos malos deum ho
mines afflixisse, non vtiq; errante iudicio. Et hoc est for
te vocauit famem: id est, angelum præpositum famis, &
eius rei nomine cuius est præpositus appellatur. Ex qua
opinione Romani veteres quosdam deos tales conse-
crarunt, sicut deam Febrem, deúmq; Pallorẽ. An quod
est credibilius, vocauit famem intelligendum est, dixit
vt fames esset, vt hoc sit vocare quod est appellare, hoc
appellare quod dicere, hoc dicere quod iubere? Nã ille
vocauit famem qui vocat ea quæ non sunt tanquã sint.
Roma.4. Nec ibi Apostolus dixit, Qui vocat ea quæ non sunt vt
sint, sed tanquam sint. Apud deum quippe iam factum
est, quod eius dispositione futurũ est, quia de illo alibi
Esaia. 42. dicitur, Qui fecit quæ futura sunt. Et hic quando fames
facta est, tunc dicta est vocata, id est, vt adesset quæ iam
fuerat in eius occulta gubernatione disposita. Denique
quomodo vocauerit famẽ, statim exposuit dicens, Om
I ne firmamentum panis contriuit. Et hæc inusitata locu
Gene.39. tio est: contriuit enim dixit, pro eo quod est cõsumpsit.
Misit ante eos virum, Quem virum? Ioseph. Quomodo
misit? In seruum venundatus est Ioseph. Nempe quãdo
factum est, peccatum erat fratrum, & tamen deus misit
Ioseph in Aegyptũ. Intuẽda est ergo res magna & per-
necessaria, quomodo deus bene vtatur malis operibus
hominũ, sicut illi contrà male vtuntur bonis operibus
dei. Contexit deinde narrationem cõmemorans quæ
pertulerit Ioseph in humilitate sua, & quomodo fuerit
sublimatus. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum*
Ibidem. *pertransijt animam eius, donec veniret verbum eius.* Compedes
quidem accepisse Ioseph non legimus, sed factum esse
minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti po-
tuerunt in illa historia, quæ tamen spiritum sanctũ non
laterent qui in his loquitur Psalmis. Ferrum autẽ quod
dicit pertransisse animam eius, tribulationem duram
necessitatis accipimus: non enim corpus, sed animam
dixit. Talis enim locutio est quædam in euangelio, vbi
Luca.2. Symeon dixit ad Mariam, Ecce positus est hic in rui-
nam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in si-
gnum cui contradicetur, & tuam ipsius animam per-
transiet gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogi-
tationes. Passio quippe domini quę multis ruina fuit, & K
in qua multorum cordium occulta patuerunt, quoniã
expressum est quid de domino sentiebãt, & ipsam eius
matrem grauiter carnali orbitate percussam sine dubio
contristauit. In illa vero tribulatione fuit Ioseph, donec *Gene.40.*
veniret verbum eius, quo fuerat interpretatus veraciter
somnia, vnde cũmendatus est regi, vt etiam illi de som
nijs eius futura prædiceret. Sed quoniã dixit, donec ve
niret verbum eius, ne omnino eius sic intelligeremus,
vt quisquam rem tantam homini tribuendam putaret,
continuo subiecit, *Eloquium domini inflammauit eum.* Vel
quod magis de Græco expressum est, alij codices ha-
bent, Eloquiũ domini igniuit eum: vt etiam ipse inter
eos cõputaretur quibus dictus est, Laudamini in nomi-
ne sancto eius. Eloquium domini igniuit eum. Merito
spiritus sanctus quando à domino missus est, visæ sunt *Acto.2.*
illis linguæ diuisæ velut ignis. Et Apostolus dicit, spiri- *Roma.12.*
tu feruentes. A quo igne discedent, de quibus dicitur,
Refrigescet charitas multorum. Denique sequitur, *Misit* *Matth.24.*
rex & soluit eũ, princeps populorũ & dimisit eũ. Ipse est rex qui & *Gene.41.*
princeps populorũ soluit cõpeditũ, dimisit inclusum.
Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis
suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius pruden-
tiam doceret. Græcus habet, *Et seniores eius sapientiam doceret.* L
Quod omnimodo ad verbum ita dici posset, erudiret
principes eius sicut semetipsum, & seniores eius sapien
tes faceret: πρεσβυτέρους enim habet, quos dicere solem*
seniores, non γέροντες, id est, senes: σοφίσαι autem quod
vno verbo Latine dici non potest, à sapientia dictũ est,
quæ σοφία Græce dicitur, non a prudentia quæ φρόνησις
appellatur. Neque hoc tamen legimus in illa sublimi-
tate Ioseph, sicut nec compedes in eius humilitate. Sed
vnde fieri posit, vt vir tantus vnius veri dei cultor, in
Aegypto alendis tantũmodo corporibus, & rebus tan-
tum corporalibus gubernãdis esset intentus, & quo eos
meliores redderet, curam non gereret animorum? Sed
ea conscripta sunt in illa historia, quę secundum inten
tionem scribentis, in quo erat spiritus sanctus, rebus fu-
turis in illa narratione significandis sufficere iudicata
sunt. *Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra*
Cham. Quod est Israël, hoc est Iacob: & quod est Aegy- *Gene.26.*
ptus, hoc est terra Cham. Hinc enim apertissime demõ M
stratũ est de semine Cham filij Noë, cuius primitiuus
fuit Chanaan, exortam fuisse etiam gentem Aegyptio-
rũ. Proinde in quibus codicibus hoc loco legitur Cha- *Gene.10.*
naan, emendandum est. Melius autem interpretatum
est, accola fuit, quàm sicut alij codices habent, inhabi-
tauit, quod tantundem esset si & incola diceretur. Ni-
hil enim aliud significat. Nam idipsum est verbum in
Græco isto loco, quod est & superius vbi dictũ est, pau-
cissimi & incolæ in ea. Incolatus porrò vel accolatus,
non indigenam sed aduenã ostendit. Ecce quomodo
transierunt de gente in gentem, de regno in populum
alterum. Quod breuiter propositũ fuerat, breuiter nar-
rando explicatum est. Sed de quo regno transierunt in
populum alterum, merito quæri potest. Nondum enim
regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat
regnum constitutũ populi Israël. Quomodo ergo po-
test intelligi, nisi forte secundum anticipationem, quia
ibi regnum futurum erat seminis eorũ? Deinceps nar-
rantur quæ in Aegypto gesta sunt: *Et auxit,* inquit, *po-*
pulum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.
Etiam hoc totum breuiter propositum est, vt quemad-
modum factum sit, deinceps narretur. Non enim tunc
firmatus est popul* dei super Aegyptios inimicos suos,
quando

A quando eorum masculini fœtus necabantur, vel quando in faciendis lateribus conterebantur, sed quando in manu potenti per signa & portenta domini dei sui metuendi & honorandi facti sunt, donec duri regis contentio vinceretur, & mare rubrum persecutorem cum exercitu eius obrueret. Quòd ergo breuiter positum est, Firmauit populum suum super inimicos eius, velut quæreremus quomodo factum sit, incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. *Et conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Nunquid nam intelligẽdum est vel credendum, quòd deus cor hominis ad facienda peccata conuertat? An peccatum non est, vel paruum peccatum est odisse populum dei, & dolum facere in seruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo istorum tam grauium peccatorum author est deus, qui nullius vel leuissimi peccati author credendus est? Quis sapiens, & intelliget hæc? Nam ipsa est illa mirabilis dei bonitas, qua bene vtitur etiam malis, vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum eius boni erant, sed maligni & impij tales erant, qui facile incolis
B suis fœlicibus inuiderent. In eo ergo quòd populum suum multiplicauit, hoc beneficio suo malos ad inuidendum conuertit. Inuidia est enim odium fœlicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidentiam odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, sed populo suo benefaciendo, cor illorum sponte malum conuertit ad odium. Non enim rectum cor peruertit, sed sponte peruersum ad odium populi vbi eo malo bene vteretur conuertit. Non enim illos malos faciendo, sed istis bona quibus mali facillime possent inuidere largiendo, Quo illorum odio & ad exercitationem populi sui, & ad gloriam nominis sui, quæ nobis est vtilis, quomodo sit vsus, consequentia docent, quæ in eius laude commemorantur cum cantatur halleluia.

Exod. 3. *Misit Moysen seruum suum, & Aaron quem elegit ipsum.* Sufficeret quem elegit, sed nihil in eo quærendum est quod additum est ipsum. Locutio scripturarum est, sicuti est, In qua habitabunt in ea, qua locutione diuinæ paginæ plenæ sunt. *Posuit in eos verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.* Non ita debemus accipere verba si-
C gnorum & prodigiorum, quasi verba quibus verbis fierent signa & prodigia, id est, quæ dicerent vt fierent signa & prodigia. Multa enim sine verbis facta sunt,
Exod. 8. vel virga manu extenta, vel fauilla in cœlum missa. Sed quia illa ipsa quæ facta sunt, non erant alicuius significationis inania, sicut & verba quæ loquimur, ideo & ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum. Posuit in eis, id est, fecit per
Exod. 10. eos. *Misit tenebras & obscurauit.* Scriptum est & hoc inter plagas quibus & Aegyptij percussi sunt: quod autem sequitur, in diuersis codicibus varie legitur. Alij nanque habent, *Exacerbauerunt sermones eius.* Alij vero, *Non exacerbauerunt sermones eius.* Sed quod prius dixi, in pluribus inuenimus. Vbi autem addita est negatiua particula, vix duos codices potuimus reperire. Sed ne forte mendositas propter sensum faciliorem abundauerit: quid enim facilius intelligitur quàm id quod dictum est, Exacerbauerunt sermones eius? Vtique contumacibus suis contradictionibus conati sumus secundum aliquam rectam sententiam etiam illud exponere: & hoc interim occurrit, Non exacerbauerunt sermones eius, id est, in Moysen & Aaron, quia eos etiam durissimos patientissime pertulerunt, donec omnia quę deus D
in eis facere disposuerat, ex ordine complerentur. Exo. 6. & 8
Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Et dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum. Psal. 77.
Tanquam diceret, terram eorum conuertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, vt hoc per ὑπερβολὴν conuenienter diceretur. *Dixit & venit cynomyia & cyniphes in omnibus finibus eorum.* Exod. 8. Si quæritur quando dixerit, in verbo eius erat antequam fieret, Psal. 77. Et sine tempore ibi erat & quo tempore fieret, quanquam & per angelos & per seruos suos Moysen & Aaron etiam tunc quodammodo dixit vt fieret quando fuerat faciendum. *Posuit pluuias eorum in grandinem.* Similis locutio illi est vbi ait, Exod. 9. Dedit terram eorum ranas, nisi quòd Psal. 77. ibi non vtique in ranas tota terra conuersa est, pluuia verò in grandinem etiam tota potuit. *Ignem comburentem in terra ipsorum.* Subauditur posuit, *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.* Hoc vi grandinis & fulminibus factum est, vnde & ignem dixit comburentem. *Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.* Vna plaga & locustæ & bruchi, quoniam altera est parens, & alter est fœtus. Exod. 10. *Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ* E
eorum. Et fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consueuit, quæ fœnum appellat etiam segetes frugum. Sed vt duo diceret, duobus fortasse quæ dixerat numero voluit consonare, id est, locustæ & brucho. Hoc autem totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem fastidio, non ad diuersitatem sententiarum. *Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Hæc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro, Exod. 12. primitias vero laborum, propter primogenita pecorum dictum arbitror. Quæ plagæ cum sint decem, Psal. 77. nec omnes commemoratæ sunt, nec eodem ordine quo ibi factæ sunt leguntur. Libera enim est laudatio à lege narrantis & texentis historiam. Cuius laudationis author & dictor cum sit per Prophetam spiritussanctus, eadem vtique authoritate qua per eum egit hominem qui illam scripsit historiam, & commemorat aliquid factum quod ibi non legitur, & quod ibi legitur præterit. Adiungit autem etiam hoc laudibus dei, quod argento & auro ditatos Israëlitas eduxit de Exod. 12.
F Aegypto, quia & ipsi tales erant qui nondum possent contemnere laborum suorum licet temporalem, tamẽ debitam iustámque mercedem. Nec in eo quòd Aegyptios deceperunt, à quibus sibi vt commodaretur aurũ argentúmque petiuerunt, putandus est deus huiusmodi dolos eis qui sursum cor habent vel iubere, vel si fecerint approbare. 3. sen. di. 37 ca. Quartum. Et. 14. di. 5. Dixit dominus. Et 37. dist. c. Legimus. §. Econtra. Magis enim per illa dei verba vtique ab illo qui cor eorum videbat, & cupiditates examinabat, permissi sunt facere ista quàm iussi: non tamen sine aliquo profectu animæ carnalis, quod & his fecerũt qui talia iure passi sunt, & quanuis per dolum ab iniquis hominibus, tamen quod sibi reddi debuit abstulerunt. Sicut enim Aegyptiorum iniquitate, sic istorum infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum diuine vsus est deus. *Et eduxit eos in argento & auro.* Et ista locutio scripturarum est. Pro eo quippe dictum est, in argento & auro: ac si diceretur, cum argento & auro. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sed corpore, non animo. Etiam hoc magnum dei beneficium fuit, vt illa necessitate migrandi nullus esset ægrotus. *Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Exod. 12. Timor quippe Hebræorum super Aegyptios. Non enim timor eorum quo time-

G bant Hebræi, sed quo timebantur. Dicet aliquis, Quomodo ergo nolebant eos dimittere Aegyptij? Quomodo tanquam redituros dimiserunt? Quomodo tanquam redituris & reddituris aurum & argenum petētibus commodauerunt si læta est Aegyptus in profectione eorum? Sed intelligendum est post illam vltimā Aegyptiorum mortem & tātam stragem in mari rubro tam magni persequentis exercitus, Aegyptios timuisse residuos, ne redirent Hebræi, & eorū reliquias magna fœlicitate ac facilitate contererēt. Tunc impletum est quod superius cum dixisset, Et auxit populum suum vehemeoter: mox addidit, Et firmauit eum super inimicos eius. Hanc enim senteotiam vno versiculo propositam vt explicaret quomodo id factum sit, adiunxit cætera quæ in hac laude cladis narrauit, vsque ad istum locum vbi ait, Læta est Aegyptus io profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos, velut assignans quod proposuerat, quia firmauit populum suum super inimicos eius. Proinde iam dicit, quæ iter agentibus in eremo beoeficia diuina collata sunt. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.* Exod.13.

H Tam suot hæc manifesta, quàm nota. *Petierunt carnes, & venit coturnix.* Non coturnices concupierunt, sed carnes. Quia vero & coturnix caro est, & in ipso Psalmo non loquitur de amaricatione eorum, in quibus nō est beneplacitum deo, sed de fide electorum, quod est verum semen Abrahæ, ipsi intelligendi sunt petisse vt veniret vnde amaricantium murmura opprimerentur: etiam in versu quid sequitur? *Et pane cœli saturauit eos.* Māna quidem non nominauit, sed oulli obscurum est, qui illas literas legit. *Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.* Et hoc factū tam cito intelligitur quàm legitur. His autem omnibus beoeficiis suis, deus commendat io Abraham meritum fidei. Sequitur enim & dicit, *Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.* Quod ait populum suum, hoc repetiuit, electos suos: & quòd ait, in exultatione, hoc repetiuit, in lætitia. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Quod sunt regiooes gentium, hoc sunt labores populorum: & quod dictum est, dedit illis, hoc repetitum est, possederunt. Et tanquam quæreremus cui bono ista data sunt, ne hoc ipsum putare-

Exod.16. 1.Cor.10. Exod.16. Exod.17.

I tur summum bonum, quod ista fœlicitas rerum temporalium populo dei data est, continuo eam ad aliud retulit, vbi summum booum oportet inquiri. *Vt custodiant*, inquit, *iustificationes eius, & legem eius requirant.* Vbi non solum intelligeodum est dei seruos & electos filios promissionis, verum & germanū semen Abrahæ, imitantes fidem Abrahæ, propterea ista bona terrena sumere à deo, vt non in eis luxu diffluant, siue peruersa securitate torpescant, sed ideo habeant diuina misericordia hæc omnia pręparata, in quibus quęrendis possent negotiosissimis laboribus occupari, vt ad hoc vacent vnde bonum æternum possit acquiri, hoc est, vt custodiaot iustificationes eius, & legem eius requirant. Denique quoniam semeo Abrahę tales hic intelligi voluit, qui vere essent semen Abrahæ, quales vtique nec in illo populo defuerunt. Quod etiam Apostolus Paulus satis ostendit, cùm dicit, Sed non in omnibus illis beneplacitum est deo. Si enim non in omnibus, profecto fuerunt ibi quidam in quibus beneplacitum est deo, quia non in omnibus illis profecto quia. Quia ergo tales Psalmus iste commendat, nihil hic dixit de iniquitatibus & irritationibus, & amaricatione eorum, in quibus nō est beneplacitum deo. Sed quia & iniquis non sola iu- K stitia, verūetiam misericordia dei omnipotētis & clementis apparuit, de illis sequens loquitur Psalmus cum laudibus dei. Et tamen vtrique in vno populo fuerunt, nec istos illi suarum iniquitatū contagione polluerunt. Nouit enim dominus qui sunt eius. Et si in hoc seculo non potest ab iniustis recedere, recedat ab iniustitia omnis qui nominat nomen domini. Vt hoc ergo tanquam in corpore psalmi huius velut latentem quodāmodo eius aoimam commendemus, hoc est, io verbis quasi exterioribus interiorem intellectum, videtur mihi ammoueri semen Abrahæ, qui sunt omnes filij promissionis pertinentes ad æternam hæreditatem testamenti æterni, vt tanquam ipsam hæreditatem sibi eligant deum, & eum gratis colant, id est, propter ipsum, non propter aliquod emolumentū mercedis extra ipsum, & hoc faciaot laudantes, inuocantes, annunciantes, nec in suam, sed in eius gloriam, per fidē bene operaotes, spe gaudentes, charitate feruentes. Hoc totum sonat his versibus:

1.Corin.10. 2.Thes.2.

Repetitio expositorum.

CONFITEMINI *domino & inuocate nomen eius, annunciate in gentibus opera eius. Cantate ei &* L *psallite ei, narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine sancto eius. Lætetur cor quærentium dominum. Quærite dominum & confirmamini, quærite faciem eius semper.* Deinde ad paruulorum corda nutrienda vt roborentur in fide, de Patriarchis proponuntur exempla & illorum fidei & promissioois dei, vt imitando & sperando simus semen illorum, non de sola gente Hebræorum, sed quotquot istam gratiam suscipiunt in omni terra. Quod totum his versibus continetur: *Mementote mirabilia eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius. Ipse est dominus deus noster, in vniuersa terra iudicia eius. Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. Statuit illud ipsi Iacob in præceptum: & ipsi Israël in testamentum æternum. Dicens tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* Quæ omnia pro modulo meo, quemadmodum accipienda essent, exposui. Hic occurrebat animo paruulæ fidei. Si ergo deus gratis est colendus, & testamenti æterni hæreditas ipse à seipso requirendus, mortalem istam vitam cur præstat quærentibus eum, & tempo- M rales necessitates? An & ipsas suæ misericordiæ multiplicatione non deserit? Nam intente audite quid præstiterit patribus nostris, vel in quibus fidei exempla constituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati sunt. *Cum essent ipsi numero breui, paucissimi & incolæ in ea.* Id est, in terra Chanaan. *Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Non reliquit hominem nocere eis & arguit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Si autem quæritis, quomodo transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum, audite: *Vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium domini igniuit eum, misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum. Constituit eum dominum domus suæ, principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & seniores eius prudentiam doceret. Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Ecce quomodo pertransierunt

A ierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. *Et auxit populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Si autem scire vultis quomodo eum firmauit super inimicos eius: audite. *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Misit Moysen seruum Aaron quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras & obscurauit eos, & exacerbauerunt sermones eius. Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum. Dixit & venit cynomyia & cyniphes, in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum. Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum. Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Ecce quomo-
B do populum suum firmauit super inimicos eius. Cum autem inimicis eorum ista mala iustitia eius inflixerit, quæ ipsis largita sit etiam temporalia misericordia eius, accipite: *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. Petierunt carnes & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos. Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Non vt propter ista eum colant, sed vt ea quoque ad bonum æternum referant atque conuertant: id est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius exquirant. Quæcunque igitur alia bona dat deus, referenda sunt ad gratuitum cultum eius: ipse autem cultus eius non est referendus ad alia bona quæ dat deus. Tunc enim erit gratuitus. Ad quod certamen prouocans hostis, ausus
Iob.1. est dicere deo, Nunquid Iob gratis colit deum? Porrò si in seruum venundatus est Ioseph, & humiliatus &
C exaltatus locum fecit ad temporalia bona populo dei vt firmaretur super inimicos eius: quanto magis Iesus
Matth.26. venundatus & humiliatus à fratribus suis secundum carnem & exaltatus in cœlis, locum facit ad æterna bona populo dei triumphanti de diabolo & angelis eius? Audi ergo semen Abrahæ, non de carne glorians, sed imitans fidem. Audite serui dei & electi dei promissionem habentes vitæ præsentis & futuræ. Si tentationes duræ sunt in hoc seculo Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Si rerum temporalium prosperitas adiacet, non propter ipsam deo, sed ipsa vtimini propter deum. Nec eum existimetis propter vitæ huius necessaria coli à cultoribus suis, quæ donat & bla-
Matth.6. sphematoribus suis: sed quærite primùm regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis.

In Psalmum centesimumquintum Enarratio.

PSALMVS centesimusquintus etiam ipse prænotatur. *Halleluia.* Et hoc dupliciter. Sed quidam dicunt vnum halleluia pertinere ad finem Psalmi superioris, alterum ad huius principiũ. Et hoc asserunt quòd omnes halleluiatici Psalmi habeant in fine halleluia, non omnes in capite. Vnde quicunque Psalmus non habet in fine halleluia, nec in capite volunt eum habere: quod autem in eius capite videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos D
quousque nobis aliquibus certis documẽtis id verum esse persuadeant, multorum cõsuetudinem sequimur, qui vbicunque legunt halleluia, eidem Psalmo attribuunt, in cuius hoc capite inueniunt. Paucissimi enim codices sunt, quod quidem in nullo Græcorum repperi, quos inspicere potui, qui habeant halleluia in fine, præter centesimi & quinquagesimi Psalmi contextionẽ, post quem iam nullus est qui ad eũdem canonem pertinet. Sed neque hoc posset præscribere consuetudini, etiam si omnes codices id haberẽt. Fieri enim potuit, vt aliqua ratione laudationis dei totus Psalmorum liber, qui libris quinque constare perhibetur, nã vbi scriptum est, Fiat fiat, ibi fines librorum esse dicunt, post omnia quæ cantata sunt, vltimo halleluia clauderetur: nec propter finem centesimi & quinquagesimi Psalmi necesse esse video vt omnes halleluiatici Psalmi in fine habeant halleluia. Cum enim in capite Psalmi geminatur halleluia, cur dominus aliquando semel, aliquando bis dicat amen, & quomodo eo modo E
non possit aliquando semel, aliquando bis halleluia dici, nescio, præsertim quia post numeri notam qua Psalmus inscribitur quotus sit, velut iste centesimusquintus, vtrunque halleluia positum est. Debuit autem vnum poni ante ipsum numerum, si ad finem pertinet superioris: & post numerum Psalmi scribi alterum halleluia, quod ad Psalmum ipsius numeri pertinet. Sed fortasse & in hoc loco imperita prævaluit consuetudo, & aliquid afferri potest quod adhuc ignoramus, vnde nos magis docere debeat iudiciũ veritatis, quàm præiudicium consuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiscamus, vbicunque post numerum Psalmi, siue semel, siue bis conscriptum inuenimus halleluia, secundum celeberrimam Ecclesiæ consuetudinem ei Psalmo tribuimus, qui eodem numero prænotatur, confitentes nos arcana omnium titulorum qui sunt in Psalmis, & ordines eorundem Psalmorum, & magna esse credere, & nondum sicut volumus penetrare potuisse. Video autem istos duos centesimumquartum & centesimumquintum ita inter se coniunctos, vt in vno F
eorum qui præcedit commendetur populus dei in electis eius, de quibus nulla querela sit, quos ego arbitror ibi fuisse, in quibus beneplacitum est deo: in isto au- *1.Cor.10.*
tem qui sequitur eos commemoratos, qui in eodẽ populo amaricauerunt, nec tamen etiam ipsis dei misericordiam defuisse. Dicuntur autem ista ex eorum persona qui veniam conuersi precantur, & exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia dei. Incipit ergo etiam iste Psalmus sicut ille: *Confitemini domino.* Sed ibi sequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, *Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Quapropter potest hic *Iudith.13.*
quidem intelligi etiam confessio peccatorum: nam & post paucos versus sequitur, Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Sed in eo quod dicit. Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, laus vtique dei est, atque in eius laude confessio: quanquam etiam cum sua quisque confitetur peccata, cum dei laude confiteri debet: nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam dei. Habet ergo eius laudem, siue etiam in verbis cum eum bonum & misericordem dicit, siue in solo affectu, cum hoc credit. Nam & ille publicanus cuius sola illa verba commemorata sunt, Domine propitius esto mihi peccatori: & si nõ dixit, Quo- *Luc.18.*
niam

G niam bonus & misericors es, vel aliquid huiusmodi:
non tamen illud diceret, nisi hoc crederet, quoniam
cum spe orauit, quę sine illa fide esse non posset. Potest
ergo esse laus dei vera & pia, vbi non sit confessio pec
catorum, quæ laus multo crebrius in scripturis confes-
sio vocatur. Nulla est autem peccatorum confessio pia
& vtilis, vbi non laudatur deus, siue corde, siue etiam
ore atque sermone. Quòd autem habent aliqui codi-
ces, quoniam bonus: alij habẽt, quoniam suauis: ita vnũ
verbum Græcũ quod dicitur χρηϛὸς diuersa interpre-
tatio secuta est. Item quod dictum est, Quoniam in se-
culum misericordia eius. Græcus habet εἰς αἰῶνα, quod
potest etiam in æternũ interpretari. Proinde si illa mi-
sericordia hic intelligitur, qua nemo sine deo beatus
esse potest, melius accipimus in æternum. Si autem illa
est misericordia quæ miseris exhibetur, vt vel conso-
lentur in miseria, vel ab illa etiam liberentur, melius in
seculum, hoc est, vsque in finem seculi, in quo non
deerunt miseri, quibus misericordia præbeatur, Nisi
4. sen. dist. forte quis audeat dicere etiam in his qui damnabun-
46. Sed tur cum diabolo & angelis eius, aliquam misericordiã
quæritur. dei minime defuturam, non quia ex illa damnatione li
H berẽtur, sed vt eis aliquatenus mitigetur, atque ita æter-
nam posse intelligi dei misericordiam super illorum
æternam miseriam. Sed tolerabiliorem quosdam ex-
cepturos damnationem in quorũdam comparatione
legimus: alicuius vero mitigari eã cui est traditus pœ-
nam, vel quibusdã interuallis habere aliquam pausam,
quis audacter dixerit, quandoquidem vnam stillam di
Luca. 16. ues ille non meruit? Sed de hac tanta re diligentius ex
ocio disserendum est, nunc quod ad istum Psalmum
attinet, hactenus de illa dictum esse suffecerit. *Quis lo-*
quetur potentias domini? Impletus cõsyderatione diuino-
rum operum, qui misericordiam eius exposcit, Quis,
inquit, loquetur potentias domini? *Auditas faciat omnes*
laudes eius? Subaudiendum est quod supra dictum est,
vt etiã ista sententia ita sit plena, Quis auditas faciet o-
mnes laudes eius? Id est, quisnam sufficiat auditas face-
re omnes laudes eius? Auditas faciet, dixit, id est, faciat
vt audiantur, ostendens ita loquendas potẽtias domi-
ni & laudes eius, vt prædicentur audientibus. Sed quis
potest omnes? An forte quia sequitur: *Beati qui custodiunt*
I *iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.* eas dixit laudes
eius, quæ intelliguntur opera eius in præceptis eius?
Philip. 2. Deus est enim, ait Apostolus, qui operatur in vobis. Et
Psal. 104. dictum est semini Abrahę, Cãtate ei & psallite ei: quod
intelleximus ita dictũ, ac si diceretur, bona in eius lau-
dem & dicite & facite: Quibus duobus verbis, id est, cã
tandi & psallendi conuenire duos sequentes versus, vt
quod dictũ est, Narrate omnia mirabilia eius: hoc sit,
cantate ei: quod vero dictum est, Laudamini in nomi-
ne sancto eius: hoc sit, psallite illi. Huic quippe semini
etiam ipse dominus dicit, Luceant opera vestra bona
Matt. 5. coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glo
rificent patrem vestrum qui in cœlis est. Hic ergo ipsa
dei præcepta cõsyderans, quorum præceptorum opera
laudes sunt eius qui operatur in suis, ait, Quis loquetur
potentias domini, quoniam hæc ineffabilia opera eius?
Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id est, quis cũ au
dierit faciet omnes laudes eius, quæ sunt opera præce-
ptorum eius? Quia inquantũ fiunt, etsi non omnia quæ
audita sunt fiunt, ille laudandus est qui operatur in no
Philip. 2. bis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo cum
posset dicere, omnia mãdata eius: vel, omnia opera mã
datorum eius: maluit dicere, laudes eius: quia vt dictũ
est, inquantum fiunt ipse laudandus est. Quas tamẽ lau- K
des, quisnam sufficit auditas facere? Id est, cum auditæ
fuerint, facere omnes quis est idoneus? Beati qui custo-
diunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore,
vtique ex quo incipiunt & viuunt in tempore, Qui e- *Matth. 10.*
nim perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Po-
test autem videri eiusdem sententiæ repetitio, vt hoc
sit facere iustitiam quod est custodire iudicium, vt etiã
superiori versu subaudiatur in omni tempore, sicut in
posteriori subauditur beati: Et redditis quæ subaudiũ-
tur, ita dicatur, Beati qui custodiũt iudicium in omni
tempore, beati qui faciunt iustitiam in omni tempore.
Sed nisi aliquid interesset inter iudicium & iustitiam,
non in alio Psalmo diceretur, Quousque iustitia con- *Psal. 93.*
uertatur in iudicium. Amat quidem scriptura ista duo
simul ponere, sicuti est, Iustitia & iudicium directio se- *Psal. 96.*
dis eius: & illud, Et educet sicut lumen iustitiam tuam, *Psal. 36.*
& iudicium tuum sicut meridiem, cum & illic eius-
dem sententiæ repetitio videatur. Et fortasse propter
vicinitatem significationis etiam alterum pro altero
poni potest, vel iudicium pro iustitia, vel iustitia pro
iudicio, tamen si proprie dicantur, aliquid interesse L
non dubito, vt iudicium custodire dicatur qui recte iu
dicat, iustitiam vero facere qui recte agit. Nec absurde
existimo intelligi secundum illud quod dictum est,
Quousque iustitia conuertatur in iudicium: etiam hic *Psal. 93.*
eos dictos beatos qui iudicium custodiunt in fide, iu-
stitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus vt iudi-
cium quod modo custoditur in fide, etiam exerceatur
in opere, cum iustitia cõuersa fuerit in iudicium: id est,
cum acceperint iusti potestatem iudicandi eos recte, à
quibus modo non recte iudicantur. Vnde alibi ipsum
corpus Christi intelligitur dicere, Cum accepero tem- *Psal. 74.*
pus, ego iustitias iudicabo. Quod verbum è verbo ma-
gis diceretur, æquitates iudicabo. Non autem dixit.
Cum accepero tempus iustitiam faciam, quia in om-
ni tempore facienda est, sicut etiam hic dixit, Qui fa-
ciunt iustitiam in omni tempore. Deinde quia deus
iustificat, id est, iustos facit, sanando eos ab iniquita-
tibus suis: sequitur oratio: *Memento nostri domine in be-*
neplacito populi tui. Id est, vt in eis simus in quibus be-
neplacitum est tibi, quia non in omnibus illis bene-
placitum est deo. *Visita nos in salutari tuo.* Ipse est e- M
nim saluator in quo peccata dimittuntur & animæ sa-
nantur, vt possint custodire iudicium, & facere iusti-
tiam. Quos cum beatos esse intelligerent qui hæc lo-
quuntur, hoc sibi consequenter orando petunt. De isto
salutari alibi dicitur. Vt cognoscamus in terra viam *Psal. 66.*
tuam: & quasi quæreremus in qua terra? secutus est, in
omnibus gentibus. Rursum quasi quæreremus, quam
viam? secutus est, salutare tuum. De illo quippe dixit
Symeon senex, Quoniam viderunt oculi mei salu- *Luca. 2.*
tare tuum: qui etiam de seipso dixit, Ego sum via ve- *Ioan. 14.*
ritas & vita. Visita ergo nos in salutari tuo, hoc est,
in Christo tuo. *Ad videndum in bonitate electorum tuo-*
rum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ. Id est, ad hoc nos vi-
sita in salutari tuo, vt videamus in bonitate electorum
tuorum, & lætemur in lætitia gentis tuæ. Quòd autem
hic positum est, in bonitate: alij codices habent in sua-
uitate: sicut illud, quoniam bonus: alij habent, quo-
niam suauis. Idipsum autem verbũ in Græco est, quod
& alibi legitur, Dominus dabit suauitatem, quam & *Psal. 84.*
aliqui interpretati sunt bonitatem, aliqui benignita-
tem. Sed quid est, Visita nos, vt videamus in bonitate
electorum tuorum, id est, in ea bonitate quam præstas
electis

A electis tuis, nisi vt non remaneamus cæci: sicut illi qui-
Ioan. 9. bus dictum est, Nunc autem dicitis quia videmus, pec-
Psal. 145. catum vestrum manet? Dominus enim illuminat cæ-
cos, non meritis eorum, sed in bonitate electorum suo-
Esa. 41. rum: id est, quā exhibet vel donat electis suis: sicut, Sa-
Matth. 6. lus vultus mei non à meipso, sed deus meus, Et panem
nostrum dicimus quotidianum, sed tamen addimus,
da nobis. Visita ergo nos in salutari tuo ad vidēdum,
id est, vt videamus in bonitate electorum tuorū: ad læ-
tandum, id est, vt lætemur in lætitia gentis tuæ. Vnam
gentem dei intelligere debemus vniuersum semen A-
brahæ, sed filios promissionis nō carnis. Hi ergo quo-
rum vox est, optant eiusdem gentis habere lętitiam. Et
Psal. 31. quæ huius gētis lętitia, nisi deus eius? cui dicitur, Exul-
Psal. 4. tatio mea redime me: & cui dicitur, Signatum est su-
per nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiam in
cor nostrum, summo scilicet vero incommutabili &
beatifico bono, quod ipse deus est. *Vt lauderis cum hære-
ditate tua.* Miror istum versiculum sic interpretatū, &
in multis ita esse codicibus, cum sit vna eademq; in tri
bus his versibus Græca locutio, vt si hoc recte dictū est
B quod legitur, Vt lauderis cū hæreditate tua; posset re-
cte dici, vt videas in bonitate electorum tuorum, & læ
teris in letitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate
tua, toto ipso sensu ita contexto, Visita nos in salutari
tuo, vt videas in bonitate electorum tuorū, vt læteris
in lætitia gentis tuæ, & lauderis cū hæreditate tua. Se-
cundum hoc autē quod diximus, Visita nos, vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum, & lętemur in læti-
tia gentis tuæ: consequenter & hic dici debuit, vt lau-
demur cum hæreditate tua, cui hæreditati dictum est,
Psal. 104. Laudamini in nomine sancto eius. Porrò autē quoniā
hæc ambigua videtur locutio: si verus est iste sensus
quo maluerunt interpretes dicere, vt lauderis, etiā duo
versus superiores ita intelligendi sunt, quia vt dixi vna
est in his tribus versibus Græca locutio, vt hoc totū ita
dictum accipiatur, Visita nos in salutari tuo, vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum: id est, ad hoc nos
visita, vt illic nos esse facias, & illic nos videas, vt læte-
ris in lætitia gentis tuæ, id est, vt tu dicaris lætari cum
illi lætantur ex te, vt lauderis cū hæreditate tua, id est,
cum in ea lauderis, quoniam nō laudatur nisi propter
C te. Siue ergo illo, siue isto modo intelligēdum sit quod
dictum est, ad videndum, ad lætandum: ad laudandū,
ideo se optant visitari in salutari dei, id est, in Christo
eius, vt non alienentur à populo eius, & ab eis in qui-
bus beneplacitum est deo. Quid autem deinceps con-
Iudith. 7. fiteantur audiamus, *Peccauimus cum patribus nostris, iniu-
ste egimus, iniquitatem fecimus.* Quid est, cum patribus no-
Gene. 14. stris? An sicut habet epistola ad Hebræos, quia & Leui
Hebr. 7. cum Abraham decimatus est, quoniam in lumbis eius
fuit quando decimas dedit sacerdoti Melchisedech:
sic & isti peccauerunt cum patribus suis, in quorum
lumbis erant quando illi in Aegypto fuerunt? Nam
qui fuerunt eo tempore, cum Psalmus iste conscriptus
est, maximéque posteri eorum, quia vel ab eis qui tunc
erant dici, vel de post futuris potuit prophetari, lon-
ge aberant ab etate illorum qui in Aegypto peccaue-
runt, non intelligentes mirabilia dei. Hoc enim sequi-
tur exponendo quomodo peccauerunt cum patribus
suis. *Patres nostri non intellexerunt,* inquit, *in Aegypto mirabi-
lia tua.* Et cætera quæ de peccatis eorum multa com-
memorat. An sic potius accipiendum est quod ait, Pec
cauimus cum patribus nostris: tanquam diceret, pec-
cauimus sicut & patres nostri, eorum videlicet imitā-
do peccata? Quod si ita est, astruendum est aliquo hu- D
iusmodi locutionis exemplo: quod cum in præsentia
quærerem, non occurrit, vt cum illo se quisque pec-
casse, vel cum illo se aliquid fecisse dicat, quem in si-
mili facto etiam post multum temporis fuerit imita-
tus. Quid est ergo, Patres nostri non intellexerunt in
Aegypto mirabilia tua: nisi, cognouerunt quid per il-
la mirabilia eis præstare volueris? Quid vtique nisi vi-
tam æternam, & non temporale, sed incommutabile
bonum, quod per patientiam expectatur? Ideo impa-
tienter murmurauerunt & amaricauerunt, & bonis
præsentibus fallacibus atque fugacibus beatos se fieri
quæsierunt. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ
tuæ.* Et intellectum redarguit & memoriam. Intelle-
ctu quippe opus erat, vt cogitarent ad quorum bono-
rum ęternitatem eos per illa temporalia vocaret deus.
Memoria vero vt saltem quæ temporaliter mirabilia
facta sunt non obliuiscerentur, fideliterque præsume-
rent, quòd eadem potestate quam fuerant iam exper-
ti, deus illos ab inimicorum persecutione liberaret.
Obliti sunt autem quid eis in Aegypto ad inimicos
eorum conterendos per tanta prodigia præstitisset. E
Et irritauerunt eum ascendentes in mare, mare rubrum. Co-
dex quem intuebar, sic habebat: Et his quidem duobus
verbis vltimis quod dictum est, mare rubrum, stella
fuerat prænotata, qua significantur quæ in Hebræo
sunt, & in interpretatione septuaginta non sunt. Plu-
res autem codices, quos inspicere potui, & Græci &
Latini sic habent, Et iritauerunt: vel quod expressius
de Græco est, & amaricauerunt ascendentes in mari
rubro. Qui illam legit historiam quando exierunt de
Aegypto, & per mare rubrum transierunt, dolet eo-
rum infidelitatem, in quanta trepidatione & despe-
ratione fuerint post recentia tot & tanta miracula in
Aegypto, cuius multitudinis misericordię dei non eos
fuisse memores dicit. Ascenderunt autem propterea
dictum est, quia ita est terræ positio, vt descensio dica-
tur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam illinc
ascensio. Notandum est sanè quemadmodum scri-
ptura culpare voluerit, non intelligere quod intelli-
gendum est, & non meminisse quod memoria retinē-
dum est: quod homines suæ culpæ deputari nolunt, ad
nihil aliud nisi vt minus supplicent, minúsque sint hu- F.
miles deo, in cuius conspectu confiteantur quod sunt,
atque impetrato adiutorio possint esse quod non sunt.
Nam etiam peccata ignorantiæ vel negligentiæ me-
lius accusantur vt pereant, quàm excusantur vt ma-
neant: meliúsque purgantur inuocato deo, quàm fir-
mantur iritato deo. Adiungit tamen non secundum
eorum infidelitatem deum fecisse. *Et saluauit eos,* in- Exo. 14.
quit, *propter nomen suum, vt notam faceret potentiam suam.*
Non propter vlla bona merita eorum. *Et increpauit
mare rubrum, & exiccatum est.* Non legimus vllam qua
increparetur mare emissam cœlitus vocem, sed po-
tentiam diuinam qua id factum est increpationem
appellauit, nisi forte quis dicat latenter increpatum,
sic vt aqua posset audire, & homines non possent.
Valde occulta & obstrusa vis est qua deus agit, vt
etiam illa quæ sensu carent, confestim eius obtempe-
rent voluntati. *Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto.*
Abyssos dixit multitudinem aquarum. Nam quidam
volentes istum versiculum totum interpretari, dixe-
runt, Et eduxit eos in aquis multis. Quid est ergo in
abyssis sicut in deserta, nisi quia aruerat siccitate velut
desertū, vbi fuerant abyssi aquarū? *Et saluauit eos de ma-
nu odien-*

G *su odientium.* Hunc versum per circuitum quidam in-
terpretati sunt, verba minus Latina vitantes: Et saluos
fecit eos de manu eorum qui oderant eos, *Et redemit*
eos de manu inimici. Quid precij datum est in hac redē-
ptione? An prophetia est quod in figura baptismi hoc
factum est, vbi redimimur de manu diaboli magno
precio, quod sanguis est Christi? Vnde non quocūque
mari, sed mari rubro id conuenientius figuratum est.
Sanguis enim rubrum colorem habet. *Et operuit aqua*
tribulantes eos, vnus ex eis non remansit. Non ex omnibus
Aegyptiis, sed ex eis qui persequebantur profectos, ap-
prehendere vel interimere cupientes. *Et crediderunt in*
verbis eius. Minus Latina videtur locutio, quia non
ait verbis eius, vel in verba eius, sed in verbis eius, ta-
men scripturis vsitatissima. *Et laudauerunt laudem eius.*
Tales sunt locutiones, cum dicimus, Hanc seruitutem
seruiuit, talem vitam vixit. Laudem porrò dei notis-
Exod.15. simam illam commemorat, vbi dicitur, Cantemus do-
mino, gloriose enim magnificatus est, equum & equi-
tem proiecit in mare. *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.*
H Alij codices intelligibilius habent, *festinauerunt,* obli-
ti sunt operum eius. *Non sustinuerunt consilium eius.* De-
buerunt enim cogitare tanta erga se opera dei non es-
se inania, sed vocare ad aliquem sine fine fœlicitatem,
quæ per patientiam sustinenda est: sed festinauerunt
beati fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini con-
feruot veram fœlicitatem, quia non extingunt insatia-
Ioan.4. bilem cupiditatem: Qui enim biberit, inquit, ex hac
Exod.16. aqua, sitiet iterum. Denique, *Et concupierunt concupiscen-*
& 17. *tiam in deserto, & tentauerunt deum in inaquoso.* Quod est in
deserto, hoc repetitum est in inaquoso, id est, in loco
sine aqua. Quòd vero concupierunt cōcupiscentiam,
hoc teotauerunt deum. Talis sanè locutio est, concu-
pierunt concupiscentiam: qualis superior, laudauerunt
laudem. *Et dedit eis petitionem ipsorum.* Id est, quod pe-
titione petierunt. *Et misit saturitatem in animas eorum.*
Nec ideo beatos fecit, quia non erat illa saturitas: de
Math.5. qua dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quo-
niam ipsi saturabuntur. Itaque hoc loco animam non
secundum id quod rationalis est, dixit: sed secundum
id quod animans corpus animal facit, dixit. Ad cuius
I animalis sustentationem pertinet cibus & potus, secū-
Math.6. dum hoc quod in Euangelio dicitur, Nónne anima
plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?
Tanquam ad animam pertineat vesci, ad corpus ve-
Esa.58. stiri: secundum hoc dicitur apud Esaiam, Quid est
quod ieiunauimus, & non vidisti, defraudauimus ani-
mas nostras, & nescisti? *Et irritauerunt Moysen in castris,*
Aaron sanctum domini. Quam dicat iritationem, vel si-
cut expressius alij interpretati sunt amaricationem, se-
Nume.16. quentia satis indicant. *Aperta est terra & deglutiuit Da-*
tan, & operuit super congregationem Abyron. Quod est de-
glutiuit, hoc est superoperuit. Amborum autem, id est,
Datan & Abyron, vna erat causa superbissimi & sa-
crilegi schismatis. *Et exarsit ignis in synagoga eorum, &*
flamma combussit peccatores. Non est hoc nomen in scri-
pturis vsitatum eorum, qui licet iuste ac laudabiliter
viuant, non sunt sine peccato. Magis enim sicut in-
terest inter irridentes & irrisores, inter murmurantes
& murmuratores, inter scribentes & scriptores, & cæ-
tera similia: ita scriptura peccatores appellare consue-
uit valde iniquos & grandibus peccatorum sarcinis
Exo.32. oneratos. *Et fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt scul-*
ptile. Et mutauerunt gloriam suam, in similitudine vituli come-
dentis fœnum. Non ait, in similitudinem, sed in simili-
tudine. Talis est locutio qualis illa, vbi ait, Et credide- K
runt in verbis eius: eleganter sanè non ait, Et mutaue-
runt gloriam dei, cum hoc fecerint: sicut etiam Apo-
stolus loquitur, Et immutauerunt gloriam incorru- Rom.1.
ptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis
hominis: sed gloriam suam dixit, deus enim erat glo-
ria eorum, si eius sustinerent consilium & non festi-
narent: cui dicitur, Gloria mea & exaltans caput me- Psal.3.
um. Istam gloriam suam, id est, deum mutauerunt in
similitudine vituli comedentis fœnum, vt ab eo co-
mederentur à quo comeduntur qui sapiunt secun-
dum carnem, Omnis enim caro fœnum. *Obliti sunt* Esa.40.
deum qui saluauit eos. Quomodo saluauit eos? *Qui*
fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia
in mari rubro. Quæ sunt illa mirabilia, ipsa sunt terri-
bilia: nulla quippe admiratio est sine quadam formi-
dine: quanuis ista etiam hinc terribilia dici potue-
runt, quòd aduersarios afflixerunt, & istis quid de-
berent timere monstrauerunt. *Et dixit vt disperderet*
eos. Quia obliti sunt eum qui saluauit eos faciens mi-
rabilia & magnalia & fecerunt & adorauerunt scul- L
ptile: hoc vtique tam immani scelere & incredibili
impietate digni fuerant qui perirent. Dixit ergo vt
disperderet eos. *Si non Moyses electus eius stetisset in con-*
fractione in conspectu eius. Non ita dixit stetisse in con-
fractione, quasi vt frangeret iram dei, sed in confra-
ctione, id est, in plaga qua erant illi feriendi: id est, ni-
si obiecisset seipsum pro eis, dicens, Si dimittis illis Exod.32.
peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo vi-
tæ. Vbi demonstratum est, intercessio sanctorum
quantum pro alijs valeat apud deum. Securus enim
Moyses de iustitia dei, qua eum delere non posset,
impetrauit misericordiam, ne illos quos iuste posset
delere, deleret & damnaret. Ita stetit in confractio-
ne in conspectu eius. *Vt auerteret iram eius ne disperde-*
ret eos, & pro nihilo habuerunt terram desyderabilem. Sed
nunquid viderunt eam? Quomodo ergo pro nihilo
quam non viderant habuerunt, nisi quomodo sequi-
tur, *Non crediderunt in verbis eius?* Profecto nisi ter- Exod.3.
ra illa significaret aliquid magnum, quæ terra dice-
batur fluens lac & mel, per quod visibile sacramen-
tum ad inuisibilem gratiam regnúmque cœlorum du- M
ceret eos qui mirabilia eius intelligebant, nullo mo-
do isti culparentur quia pro nihilo habuerunt illam
terram desyderabilem, cuius temporale regnum
etiam nos pro nihilo habere debemus, vt Hierusalem Galat.4.
liberam matrem nostram, quæ in cœlis est, vere desy-
derabilem diligamus. Sed potius hic infidelitas eo-
rum merito redarguitur, quia in eo quòd terram de-
syderabilem pro nihilo habuerunt, verbis dei non
crediderunt, per quædam parua ducentis ad magna,
& festinantes beari temporalibus rebus quas secun-
dum carnem sapiebant, non sustinuerunt, sicut suprà
dictum est, consilium eius. *Et murmurabant in tabernacu-*
lis suis, non exaudierunt vocem domini. Vehementer eos
à murmuratione prohibentis. *Et eleuauit manum suam*
super eos, vt prosterneret eos in deserto. Et vt deijceret semen eo-
rum in nationibus, & disperderet eos in regionibus. Hic an-
tequam diceret quòd tantæ indignationi dei quis-
quam intercesserit, eúmque aliquo modo placaue-
rit, secutus adiunxit, *Et initiati sunt Beelphegor,* Id est, Nume.24.
idolo gentium consecrati. *Et manducauerunt sa-*
crificia mortuorum. Et irritauerunt eum in adinuentionibus
suis, & multiplicata est in eis ruina. Tanquam ad hoc dis-
tulerit quòd leuauerat manum suam super eos pro-
sternendos

A sternendos in deserto, & deiiciendum semẽ eorum in
nationibus, & dispergẽdos eos in regionib⁹, vt dati in
reprobum sensum, etiam illud admitterẽt in quo im-
maniore crimine euidenti iustitia punirentur, quem-
Roma.1. admodum dicit Apostolus, Et sicut non probauerunt
deum habere in notitiam, tradidit illos deus in repro-
bam mentem, vt faciant quæ nõ conueniunt. Denique
tantum fuit scelus eorum quòd consecrati sunt idolo,
& comederunt sacrificia mortuorum: id est, quia mor
tuis hominibus tanquam diis sacrificabant gentes, vt
aliter se placari deus nollet, nisi quomodo eum placa-
Nume.25. uit Phinees sacerdos, qui masculum & fœminã in cõ-
plexu adulterino deprehẽsos pariter interemit. Quod
si odio eorum nõ dilectione fecisset, dum eum come-
Ioan.2. deret zelus domus dei, nõ ei reputaretur ad iustitiam.
Hoc enim facto illum populum cuius futurus erat ma-
ior interitus, tanquam vnum hominem quasi virga
percussit, vt animam eius saluaret à morte. Leniorem
quidem reuelato testamẽto nouo dominus Iesus Chri
stus esse voluit disciplinam, sed atrocior est commina-
tio gehennæ, quam tunc in illis comminationibus dei
B pro temporum dispensatione non legimus. Multipli-
cata est ergo in eis ruina, cum pro suis grauibus pecca-
Nume.25. tis grauiter vastarentur. *Et stetit Phinees & placauit, & ces-
sauit quassatio.* Breuiter totũ dixit, quia non hic nesciẽ-
tes docet, sed commemorat scientes. Quę autẽ hic po-
sita est quassatio, hæc superius confractio, nam in Græ-
co vnum verbum est. *Et reputatum est ei in iustitiam, in gene-
ratione & generationem vsque in sempiternum.* Deus hoc repu
tauit sacerdotio suo in iustitiam, non solum quamdiu
generatio est, sed vsque in sempiternum, qui cor scru-
tatur & nouit appendere quanta id factum sit populi
Nume.20. charitate. *Et irritauerunt eum ad aquam contradictionis, & ve-
xatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Et
distinxit in labiis suis.* Quid est distinxit? Quasi illud non
Ibidem. posset deus facere, qui tanta iam fecerat, vt aqua de pe
tra proflueret? Dubitanter enim petram virga percus-
sit, & ideo hoc miraculum distinxit à cæteris miracu-
lis, in quibus non dubitauerat. Hinc offendit, hinc au-
dire meruit vt moreretur, ne intraret in terrã promis-
sionis. Perturbatus enim murmure populi infidelis, nõ
C tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen deus tan-
quam electo suo etiam post mortem eius bonum per-
hibet testimonium, vt intelligamus illam fidei eius ti-
tubationem hac sola pœna fuisse correptam, quòd in
eam terram ad quam populum ipse deducebat, non est
permissus intrare. Absit autem vt eum credamus alie-
natum à regno gratiæ dei, quod significabat illa terra
Exod.3. promissionis vnde lac & mel defluere dicebatur. Hoc
est enim potius testamentum æternum, quod dispo-
suit ad Abraham, non secundum carnem patrem no-
strum, sed secundum fidem. Illi autem de quorum ini-
quitatibus iste loquitur Psalmus, cum in illam tempo-
ralem terram repromissionis intrassent. Non disper-
Nume.33. diderunt gentes quas dixit dominus illis. *Et commixti
sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptili-
bus eorum, & factum est illis in scandalum.* Illud quòd eas
non disperdiderunt, sed eis commixti sunt, factum
est illis in scandalum, *Et immolauerunt filios suos & filias
suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem
filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptili-
bus Chanaan.* Immolasse filios suos & filias suas dæ-
moniis & idolis, non eos illa narrat historia. Sed ne-
que iste Psalmus mentiri potest, neque Prophetæ, qui
hoc dicunt multis increpationum suarum locis. Ha-
buisse vero istam consuetudinem gentes, nec earum D
literæ tacuerunt. Sed quid est quod sequitur? *Et inter-
fecta est terra in sanguinibus.* Putaremus enim hic scri-
ptoris errorem esse, atque eum diceremus pro eo quod
est infecta, fecisse interfecta, nisi haberemus benefi-
cium dei, qui scripturas suas in multis linguis esse vo-
luit, atque ita esse scriptum, Interfecta est terra in san-
guinibus, inspectis Græcis codicibus videremus. Quid
est ergo, Interfecta est terra, nisi hoc referatur ad ho-
mines qui habitabant in terra, tropica locutione, qua
significatur per id quod continet id quod continen-
tur, sicut dicimus malam domum in qua mali habi-
tant, & bonam in qua boni? Ipsi nanque interficiebant
animas suas immolando filios suos, & effundendo san
guinem paruulorum à consensione illius sceleris alie-
norum: vnde dictum est, Effuderunt sanguinem inno-
centem. Ergo interfecta est terra in sanguinibus. *Et
contaminata est in operibus eorum.* Cum ipsi interfecti sunt
in anima & contaminati in operibus suis. *Et fornicati
sunt in adinuentionibus suis.* Has dicit adinuentiones,
quas Græci ἐπιτηδεύματα appellant. Nam hoc verbum
est in codicibus Græcis & hoc loco & superius, vbi E
dictum est, Irritauerunt eum in adinuentionibus suis,
cum & illic & hic eas dicat adinuentiones in quibus
alios imitati sunt. Non itaque sic dictas arbitremur
adinuentiones, quasi ab ipsis institutas, nullo in aliis
præcedente quod imitarentur exemplo. Vnde alij in-
terpretes nostri, non adinuentiones, sed studia: alij ve-
ro affectiones vel affectationes, alij voluptates dicere
maluerunt. Et idem ipsi qui dixerunt adinuentiones,
alio loco studia posuerunt. Hoc est quod commemo-
rare volui, ne quæstionem faceret nomen adinuentio-
nis in ea re quam non à seipsis excogitauerunt, sed a-
lios imitati sunt. *Et iratus est furore dominus in populum
suum.* Noluerunt quidam interpretes nostri iram po-
nere, in eo quod Græcus habet θυμός, sed quidam
iram posuerunt, quidam vero indignationem, qui-
dam animum interpretati sunt. Quodlibet autem ho-
rum dicatur, perturbatio non cadit in deum, sed de
consuetudine translatum, potentiam vindicandi hoc
nomen accepit. *Et abominatus est hæreditatem suam. Et tra-
didit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt F
eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub ma-
nibus eorum.* Quando eos hæreditatem dei vocauit,
manifestum est quòd non ad perditionem, sed ad di-
sciplinam eos abominatus est, & tradidit eos in ma-
nus inimicorum: denique sequitur, *Sæpe liberauit eos.
Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo.* Hoc est quod
superius ait, Non sustinuerunt consilium eius. Perni-
ciosum enim est consilium hominis ipsi homini, quo
ea quærit quæ sua sunt, non quæ dei sunt. In cuius Philip.2.
hæreditate quod ipse nobis est, cum ad fruendum se
præbere dignabitur, nullas patiemur cum sanctis so-
cietatis angustias, dilectione rei nostræ quasi priuatæ.
Gloriosissima quippe illa ciuitas adepta promissam hæ
reditatem, in qua nullus morietur, nullus orietur, non
habebit ciues qui singuli gaudeant suis rebus, quia
deus erit omnia in omnibus. Cuius societatem quis-
quis in hac peregrinatione fideliter & flagranter de- 1.Cor.15.
syderauit, assuescit priuatis præferre communia, non
sua quærendo, sed quæ Iesu Christi: Ne sibi sapiens, &
sibi consulens exacerbet deum consilio suo: sed spe-
rans quod non videt, non festinet de his quæ viden-
tur fieri beatus, atque illud æternum quod non vide-
tur patienter expectans, eius in promissionibus sequa-
tur con-

G tur consilium, cuius in tentationibus precatur auxi-
lium. Ita erit & humilis in confessionibus suis, ne fiat
istorum similis, de quibus dicitur, *Et humiliati sunt ini-
quitatibus suis.* Deus tamen plenus misericordia non
neglexit eos. *Et vidit cum tribularentur, cum audiret oratio-
nem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secun-
dum multitudinem misericordiæ suæ.* Pœnituit dictum est,
quia mutauit quòd eos perditurus videbatur. Et apud
deum quidem disposita & fixa sunt omnia: nec aliud
facit quasi consilio repentino, quod non ex æternita-
te se facturum esse præsciuit, sed in creatura tempora-
libus motibus, quam gubernat mirabiliter, ipse non
temporaliter motus, quasi repentina voluntate facere
dicitur, quod ordinatis rerum causis consilij sui secre-
tissimi immutabilitate disposuit, qua suis quæq; tem-
poribus agnita agit ita & præsentia facit, & futura iam
fecit. Et ad hæc quis idoneus? Audiamus itaque scri-
pturam diuinam humiliter excelsa dicentem, cum &
paruulis nutriendis sumenda porrigit, & maioribus
exercendis perscrutanda proponit. Et vidit cum tri-
H bularentur, cum audisset orationem eorum, & memor
fuit testamenti sui: vtique testamenti æterni, quod dis-
posuit ad Abraham, non veteris quod aboletur, sed
noui quod etiam in veteri absconditur. Et pœnituit
eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Hoc
fecit quod disposuerat, sed contribulatis & orantibus
se id concessurum esse præsciuerat, quia & ipsa oratio
eorum, cum adhuc non esset, sed futura esset, deum
proculdubio non latebat. *Et dedit eos in misericordias.*
Roma.9. Vt essent non vasa iræ, sed vasa misericordiæ. Ideo au
tem puto pluraliter misericordias dictas in quas eos
1.Cor.7. dedit, quia vnusquisque proprium donum habet à
deo, alius sic, alius autem sic. Dedit ergo eos in miseri-
cordias. *In conspectu omnium qui ceperant eos.* Age nunc
quisquis hæc legis, & gratiam dei qua in æternam vi-
tam per dominum nostrum Iesum Christum redimi-
mur legendo in apostolicis literis, in propheticis au-
tem scrutando cognoscis, & vetus testamentum in no
uo reuelatum, & in veteri nouum velatum vides: reco-
Ephe.2. le quem dixerit apostolus Paulus principem potesta-
tis aëris, qui operatur in filiis infidelitatis, & illud vbi
2.Tim.2. ait de quibusdam, vt resipiscant de diaboli laqueis, ca-
I ptiuati ab ipso secundum ipsius voluntatem: & verba
domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fide-
Ioan.12. lium cordibus ait, Nunc princeps huius mundi missus
est foras: & ipsius itidem Apostoli dicentis, qui eruit
Coloss.1. nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum
filij claritatis suæ. Hæc atque huiusmodi ratiocinatus
intende animum, & in literas veteris testamenti, & vi-
de quid cantetur in eo Psalmo cuius est titulus, quan-
do domus ædificabatur post captiuitatem, ibi enim di
citur, Cantate domino canticum nouum: & ne existi-
mes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere,
Psal.95. Cantate, inquit, domino omnis terra, cantate domi-
no & benedicite nomen eius, annunciate, vel potius
bene nunciate, imò vt ipsum verbum quod in Græco
positum est transferam, euangelizate diem ex die salu-
tare eius. Hinc enim Euangelium nuncupatum est in
quo annunciatur dies ex die, dominus Christus, lu-
Ioan.12. men ex lumine, filius ex patre. Hoc enim est & salutare
eius, quia salutare dei Christus est, sicut & superius iam
demonstrauimus. Annunciate in gentibus gloriam e-
Psal.95. ius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam ma-
gnus dominus & laudabilis valde, terribilis est super
omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia.

Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuum te- K
nebant populum dei. De qua captiuitate cum redimi-
mur, & princeps huius mundi mittitur foras, ædifica-
tur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est Ephe.2.
Christus: qui duos condidit in se vnum nouum homi-
nem faciens pacem, quam dies ex die veniens euange-
lizauit eis qui erant propè, & eis qui erant longè, fa-
ciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non
sunt de hoc ouili, vt sit vnus grex & vnus pastor. Et Ioan.10.
ita deus dedit in misericordias prædestinatos suos,
quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Rom.6.
dei: In conspectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo
inimici diabolus & angeli eius captiuauerant præde-
stinatos in dei regnum & gloriam: à redemptore autē
nostro foras missi, qui dominari infidelibus solebant
intrinsecus, fideles oppugnant intrinsecus. Sed oppu-
gnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrim Psal.90.
fortitudinis à facie inimici. Vt autem oppugnent, sen-
tiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas
dicimus, Dimitte nobis debita nostra: propter quas di Matt.6.
cimus, & ne nos inferas in tentationem, sed libera nos L
à malo. His itaque inimicis eiectis, perfecit dominus
Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse salua-
tor corporis, vt in eo ipse corpore suo tertia consum-
metur: sic enim dicit, Ecce eiicio dæmonia, & sanita- Luc.13.
tes perficio hodie & cras, & tertia consummor, id est
perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum per-
fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Itaq; Ephe.4.
eiectis dæmoniis à quibus captiui tenebamur, perfecit
sanitates: ideo & hic cum dixisset, Et dedit eos in mi-
sericordias in conspectu omnium qui ceperant eos,
tanquam eiectis dæmoniis qui ceperant, fit oratio vt
perficiat sanitates. *Saluos nos fac domine deus noster, & con-
grega nos de nationibus.* Vel sicut alij codices habent, De
gentibus. *Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in lau-
de tua.* Deinde breuiter subiecit ipsam laudem, *Bene-
dictus dominus deus Israel, à seculo & vsque in seculum.* Quod
intelligimus ab æterno vsque in æternum: quia sine fi-
ne laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habi- Psal.83.
tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.
Ipsa est tertia consummatio corporis Christi, eiectis
dæmoniis, & perfectis sanitatibus vsque ad ipsius cor-
poris immortalitatem, regnum sempiternum perfecte M
laudantium, quia perfecte amantium: perfecte autem
amantium, quia facie ad faciem contemplantiū. Tunc
enim perficietur quod in primordio Psalmi huius ora-
tum est, Memento nostri domine in beneplacito po-
puli tui, visita nos in salutari tuo, ad videndum in bo-
nitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gen-
tis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de Matth.15.
gentibus solas congregat oues quæ perierunt domus Ioan.10.
Israël, sed etiam eas quæ non sunt de illo ouili, vt sit
grex vnus, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi vero
cum putant ad suum regnum visibile istam pertinere
prophetiam, quia spe inuisibilium bonorum gaudere
non norunt, in laqueos illius ruituri sunt: de quo do-
minus ait, Ego veni in nomine patris mei: & non su- Ioan.5.
scepistis me: alius veniet in nomine suo, & hunc su-
scipietis: de quo & Apostolus Paulus ait, Quia reue- 2.Thess.2.
labitur homo peccati, filius interitus, qui aduersatur &
superextollitur super omne quod dicitur de^9, aut quod
colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquā
sit deus: & paulò pòst, Tūc reuelabitur, inquit, ille ini-
quus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,
& euacuabit illuminatione præsentiæ suæ eum cuius
est præ-

A est præsentia secundum operationem satanæ in omni virtute & signis,& prodigiis mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt vt salui fierent: & ideo mittet illis deus operationem erroris vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati,sed consenserunt iniquitati. Per istũ refugam, per istum qui se extollit supra omne quod dicitur de⁹, & quod colitur, videtur mihi populũ Israëlitarum carnalium putaturum impleri istam prophetiam, qua dictum est, Saluos nos fac domine deus noster,& cõgrega nos de gentibus,quòd illo duce velut in conspectu inimicorum suorum visibiliũ, qui eos visibiliter captiuauerant,habituri sint inuisibilem gloriam. Sic credẽt mendacio, quia dilectionem veritatis nõ receperunt, vt non bona carnalia,sed spiritalia cõcupiscerent. Sic enim à diabolo decepti sunt,vt occiderent Christum, quando dixerunt, Si dimittimus eũ sic,omnes credent in eum, & venient Romani & tollent nostrum & locum & gentem: quãdo Cayphas vnus ex ipsis cum es- *Ioan. 12.*

B set pontifex anni illius,dixit eis, Vos nescitis quicquã, nec cogitatis,quia expedit vobis,vt moriatur vnus homo pro populo,& non tota gens pereat:hoc autẽ sicut Euangelista intellexit,non à seipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius,prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente: & non tantũ pro gente,id est,pro ouibus quæ perierant domus Israël, sed vt filios dei qui erant dispersi cõgregaret in vnum. Habebat enim alias oues quæ nõ erant de illo ouili. Istas vniuersas oues,& de Israëlitis,& de gentibus, diabolus & eius angeli captiuauerũt. Expulso itaque ab eis diaboli dominatu in conspectu malignorum spirituum, qui eas captiuauerant, vt saluentur & perficiantur in æternum, vox earum est in prophetia, Saluos fac nos domine deus noster,& congrega nos de gentibus. Non sicut per antichristum compleri existimant Iudęi,sed per Christum dominum nostrum veniẽtem nomine patris sui,diem ex die salutare eius,de quo & hic dictum est, Visita nos in salutari tuo. *Et dicet omnis populus.* Iste populus prædestinatorum de circuncisione & præputio, gens sancta,populus in adoptionem. Fiat fiat. *Ioan. 10.* *Ioan 5.*

In Psalmum centesimumsextum
Enarratio.

C PSALMVS iste miserationes dei commendat nobis probatas in nobis, & ideo expertis est dulcior. Et mirum si potuerit suauis esse cuilibet, nisi illi qui id quod in isto Psalmo audit, in se didicit. Non tamẽ vni alicui vel duobus,sed populo dei conscriptus est,& ad se agnoscẽdum tanquam in speculo propositus,cuius titulus,non nunc tractandus est. Est enim, *Halleluia,* Et bis halleluia, quod nobis cantare certo tempore solenniter moris est,secundum Ecclesiæ antiquam traditionem. Neque enim & hoc sine sacramento certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus halleluia,sed omni die cogitamus. Sic enim hoc verbo significatur laus dei, & si non in ore carnis,certe in ore cordis, Semper laus eius in ore meo. Quod autem non semel,sed bis habet halleluia titulus iste, non huius Psalmi proprium est, sed & alius superior sic habet, Et quantum apparet ex eius textu,cantatus est ille de populo Israël:cantatur autem iste de vniuersa Ecclesia dei diffusa toto orbe terrarũ. Forte non immerito bis habet halleluia,propter quod clamamus, Abba pater,cum aliud nihil sit abba, quàm *Psal. 33.*

pater: non tamen frustra dixit Apostolus, In quo clamamus abba pater:nisi quià vnus quidẽ paries veniens ad lapidem angularem,clamat, abba: alius ex alio latere clamat: pater, in illo vtique lapide angulari est pax nostra,qui fecit vtraque vnũ. Videamus ergo hic quid admoneamur,& vnde gratulemur,& vnde gemamus, & vnde auxilium postulemus, vnde deseramur, vnde nobis subueniatur,quid simus per nos, quid per misericordiam dei, quomodo nostra superbia conteratur, vt illius gratia glorificetur: vnicuique hominum quod dicturus sum,si fieri potest,conferatur † in se. Loquor autem hominibus qui ambulant in via dei, & constituti sunt in aliquo profectu spiritali. Vnde si qui forte propter hoc minus me intelligunt, inueniant vbi sint, & proficiendo ad intellectum festinent. Nõ autem arbitror deserturum deum conatum nostrum,vt ad omnes perueniat quod loquimur,siue expertos, siue inexpertos,vt experti approbent, inexperti desyderent, & omnibus suauis sit disputatio mea,quæ primum domino suauis erit, si veridica erit. Veridica autem erit, si nõ mihi à me,sed ab illo erit. Sic cœpit Psalmus: *Confitemini domino quoniam suauis est, quoniam in seculum misericordia eius.* D *Rom. 8.* *Ephe. 2.* *† al. occurrat.*

E Hoc confitemini, quoniam suauis est. Si gustastis,confitemini. Non potest autem confiteri qui gustare noluit. Vnde enim dicturus est suaue esse quod nescit? Vos autẽ si gustastis, quàm suauis est dominus, confitemini domino quoniam suauis est. Si gustastis auiditate confessione eructate. In seculum enim misericordia eius,id est,in æternum. Hic enim ità positum est in seculum, quia & in nonnullis scripturæ locis in seculum,id est, quod Græce εἰς αἰῶνα dicitur, in æternum intelligitur. Neque enim misericordia eius ad tempus est,& non in æternum, cum ideo sit super homines hæc eius misericordia, vt viuat cum angelis in æternum. *Dicant qui redempti sunt à domino.* Redemptus quidem videtur & populus Israël de terra Aegypti, de manu seruitutis,ex laboribus infructuosis, ex operibus luteis: Videamus tamen vtrum ipsi sint qui hæc dicunt, qui ab Aegypto liberati sint à domino. Non ita est. Sed qui sunt isti? *Quos redemit de manu inimicorum.* Adhuc potest quisque & illos accipere redemptos de manu inimicorum: de manu inimicorum, hoc est, Aegyptiorum: Proprie exprimantur, qui sint propter quos hæc vult Psalmus iste cantari. *De regionibus congregauit eos.* Possunt esse adhuc regiones Aegypti: multæ enim etiam vnius prouinciæ regiones sunt. Aperte dicat, *Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari,* Istos ergo iam redemptos intelligimus in toto orbe terrarũ. Populus hic dei de magna & lata Aegypto liberatus,tanquam per mare rubrum ducitur, vt in baptismo finiat inimicos. Sacramento enim tanquam rubri maris baptismo, scilicet Christi sanguine consecrato, insequẽtibus Aegyptiis peccata delentur, & te euadẽte nullus qui te premebat remanet inimicus. Isti ergo dicãt hæc & audiamus iam fratres, quoniam ducitur iste populus dei quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Christum. Non quasi simul contingant hæc quæ cantantur in omnibus gentibus, sed in singulis quibusque credentibus, in populo autem illo aliter. Totus enim populus, tota illa gens ex semine Abrahæ secũdum carnem, tota multitudo domus Israël semel educta est ex Aegypto, semel per rubrum mare ducta, semel ad terram promissionis perducta. Simul enim omnes erant in quibus hæc contingebant. Hæc autem omnia in figura contingebant in illis, scripta sunt F *Exo. 14.* *1. Cor. 10.*

G ſunt autem ad correctionem noſtram in quos finis ſe-
culorum obuenit. Nos ergo non ſimul omnes, ſed pau
latim ſingulatimq; credentes congregamur in vnam
quandam ciuitatē, & in vnum populū dei: ſed in vno-
quoque noſtrum etiam ſingula contingunt. Hæc quæ
ſcripta ſunt cōtingunt in populo. Etenim populus de
ſingulis, non ſinguli de populo. Nūquid enim vnus ho
mo ex populis? Sed populus ex ſingulis hominibus cō-
ſtat. Quicquid enim cum loquor agnoueris in te, quiſ-
quis expertus es, noli cogitando quaſi remanere in te,
& putare ꝙ in ſolo te contigit, ſed crede iſta cōtinge-
re, aut in omnibus, aut propè in omnibus qui veniunt
ad hunc populum, & de manu inimicorū precioſo ſan
guine redimuntur. Repetiturus eſt enim aſsidue ꝙ cā-
tauimus modo miſerationes eius. *Confiteantur domino mi
ſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominū.* Iſti verſus quā-
tum animaduertere potui, quod poteſtis & vos quater
repetiti ſunt: in quo numero quātum domino adiuuā-
te ſcrutari valuimus, ſignificat nobis quatuor quaſdā
tentationes, ex quibus nos liberat cui confitentur ſuæ
miſerationes. Fac enim hominem primò nihil quærē-
H tem, ſecundum vitam veterē ſeductoria ſecuritate vi-
uentem, nihil putātem aliud eſſe poſt hāc vitam quan-
doque finiendam, negligentem quēdam & ſocordem,
obrutum cor habentem illecebris mūdi, & mortiferis
delectationibus conſopitum: vt excitetur iſte ad quæ-
rendam gratiā dei, vt fiat ſollicitus, & tanquā de ſom-
no euigilet, nōnne manus dei excitat eum? Sed tamen
à quo ſit excitatus, ignorat. Incipit autē eſſe iam dei &
eius ſuauitatē guſtare, cum cognouerit veritatis fidem.
Sed antequam cognoſcat, dolet & delet errorē ſuum.
Inuenit enim ſe in errore, vult cognoſcere veritatem:
pulſat vbi poteſt, tētat quod poteſt, vagatur quà poteſt,
famem etiam patitur ipſius veritatis. Prima ergo tēta-
tio eſt erroris & famis. Vbi in hac tentatione fatigatus
exclamauerit ad eum, perducitur ad viam fidei, vnde
incipiat pergere ad ciuitatem quietis. Perducitur ergo
Ioan.14. ad Chriſtum, qui dixit, Ego ſum via. Cum ergo ibi fue-
rit, iam ſciēs quod obſeruare debeat nonnunquā mul-
tum ſibi tribuendo, & quaſi de ſuis viribus præſumen-
do, incipit confligere velle bella cōtra vitia, & propter
ſuperbiam ſuperari. Inuenit ergo ſe ligatum difficulta-
I tibus cupiditatum, & non poſſe viam propter cōpedes
ambulare. Incluſum ſe ſentit difficultate vitiorū, & tā-
quā muro impoſsibilitatis erecto, portisq; clauſis, quà
euadat vt recte viuat, nō inuenit. Iā ſcit quomodo vi-
uere debeat: prius enim in errore erat: & famem veri-
tatis patiebatur. Accepit autem iam cibum veritatis, &
poſitus eſt in via: audit, Viue bene, ſecundum quod no
ſti, antea enim non noueras quemadmodum viueres:
modo accepiſti & noſti. Conatur, & non poteſt, ligatū
ſe ſentit, exclamat ad dominum. Secunda ergo tenta-
tio eſt difficultatis in bene operando, ſicut illa prima
erroris & famis. Exclamat & in hac ad dominum, libe
rat dominus de neceſsitatibus: Rumpit vincula diffi-
cultatis, conſtituit in operationem æquitatis: incipit ei
iam facile eſſe quod difficile fuerat, abſtinere à malis,
non adulterare, non furtum facere, non homicidium,
Exod.20. non ſacrilegium, non aliena concupiſcere, facta eſt fa-
cultas quę fuerat antea difficultas. Potuit hoc dominus
ſine difficultate præſtare, ſed ſi hoc ſine difficultate ha
beremus, largitorem huius boni nō agnoſceremus. Si
enim primitus cum vellet poſſet, & non ſentiret aduer
ſus ſe obnitentes cupiditates, nec vinculis ſuis grauata
anima collideretur, ſuis viribus tribueret quod ſe poſ-
ſe ſentiret, & non confiterentur domino miſerationes K
eius. Poſt has duas tentationes, primam erroris atq; in-
opiæ veritatis, ſecundam difficultatis bene operandi,
tertia tentatio excipit hominem: ei loquor qui iā trāſiit
has duas. Nam iſtæ duæ fateor multis notæ ſunt: quis
enim neſcit ſe ab ignorātia veniſſe ad veritatem, ab er-
rore ad viam, à fame ſapientiæ ad verbum fidei? Dein-
de multi luctantur cum difficultatibus vitiorum ſuo-
rum, & adhuc conſuetudine colligati gemunt tāquam
in clauſura & compedibus. Agnoſcunt & iſtam tenta-
tionem, quamuis iam dicant, ſi forte dicūt, Infœlix ego *Rom.7.*
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nā
vide arctiſsima vincula, Caro, inquit, concupiſcit ad- *Galat.5.*
uerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea
quæ vultis illa faciatis. Proinde qui iam eſt adiutus ſpi-
ritu, vt quemadmodum noluit eſſe adulter, ſic non ſit: *Exod.20.*
quomodo noluit eſſe fur, ſic non ſit, & cætera illa quæ
volunt homines vincere, & ſæpe inflexi ſuperantur, vt
exclament ad deum, vt de neceſsitatibus eorum eruat
eos, & de liberatis confiteantur domino miſerationes
eius: Quiſquis ergo talis eſt & vicit illas difficultates, &
probabiliter iam conuerſatur inter homines ſine vlla L
querela malorum morum, excipitur tertia tentatione
tædij cuiuſdam in moram huius vitæ, ita vt aliquando
eum nec legere nec orare delectet. Tertia tētatio prio-
ri contraria. Prius enim periclitabatur fame, poſtea fa-
ſtidio. Vnde & hoc, niſi de quodam languore animæ
eſt? Iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat
dei verbum. Iam poſt periculum imperitię & concupi-
ſcētiæ, de quibus duobus te euaſiſſe lætaris, vide ne tæ-
dium faſtidiumq; te necet. Nō eſt & iſta leuis tentatio:
Agnoſce te in illa, & exclama ad dominum, vt de ne-
ceſsitatibus tuis etiam hic liberet te: & de hac tentatio-
ne liberatus cum fueris, confiteantur illi miſerationes *Pſal.124.*
eius. Liberatus autem ab errore, liberatus à difficultate
bene operādi, liberatus à tædio faſtidioq; verbi dei, for
taſsis dignus eris cui populus committatur, cōſtituaris
in gubernaculis nauis recturus Eccleſiā. Ibi quarta ten-
tatio. Tempeſtates maris quatiētes Eccleſiam, turbant
gubernatorem. Deniq; tres illas tētationes experiri po
teſt omnis pius, fidelis in populo dei, quarta iſta noſtra
eſt. Quāto enim plus honoramur, tanto plus periclita-
mur. Metuendum eſt ne auertat aliquem veſtrum à ve- M
ritate, ad periculum erroris. Metuendum eſt, ne vincat
vnumqueq; cupiditas ſua, & eligat eam ſequi, quàm ex
eius difficultatibus exclamare ad dominū. Metuēdum
eſt, ne vnuſquiſq; veſtrū minus ſapiat verbum dei, & fa
ſtidio moriatur. Tētatio ergo gubernādi, tētatio peri-
culorum in regēda Eccleſia nos potiſsimū tangit. Sed
quomodo & vos alieni eritis, ſi tota nauis periclitabi-
tur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tētatione tanquā
noſtra propria, vbi opus eſt vt ab orationibus nō deſi-
ſtatis, nō vos primo naufragetis, ſi minus ſolliciti ſitis,
& pro nobis minus oretis. Quid enim fratres? Quia ad
eadem gubernacula nō ſedetis, non in eadem naui na-
uigatis? Poſt has quatuor tētationes, quatuor exclama-
tiones, quatuor liberationes, quatuor miſerationū do-
minicarum cōfeſsiones, generaliter in hoc pſalmo cō-
ſequenter ipſa commendatur Eccleſia, vt euidentiſsi-
mè noueritis de qua pſalmus ab exordio loquebatur.
Commēdatur autem ita vt in nobis omnibus dei gra-
tia prædicetur, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autē dat
gratiam, quia ideo ille venit, vt qui nō vident, videant: *Iacob.4.*
& qui vident, cæci fiant: quia omnis vallis implebitur, *Ioan.9.*
& omnis mons & collis humiliabitur. Quo cōmenda- *Eſa.40.*
to dicitur

A to dicitur aliquid quod etiā de hæreticis intelligatur, quibus tanquam ciuilibus bellis quatitur Ecclesia, & concluditur psalmus quem iam exposui breuius fortasse quàm putabatis. Nam vsqueadeo me istum totum psalmum aliquantum prolixum exposuisse arbitror, vt iam officium à me non expectetis disputatoris, sed pene lectoris, si tenetis quę dixi. Puto enim sunt ante oculos vestros constituta: sed vt melius commendentur, breuiter replicentur. Prima tentatio erroris & famis verbi. Secuoda difficultatis vincendarum concupiscētiarum. Tertia tędij atque fastidij. Quarta tempestatis & periculorum io gubernandis ecclesiis. Et in his omnibus exclamationes & liberationes, & miserationum dei confessiones: ad extremum ipsius Ecclesię fit commendatio, quę & salua facta est per gratiam dei nostri, non per meritum suum. Et commemoratur inimicorum afflictio propter superbiam, quibus extinctis, erecta est Ecclesia. Et propter insidias quasdam diminutionis ab hęreticis, & detrimentorum quodammodo domesticorum, & ex his circa Ecclesiam diuina beneficia, & Psalmi cōclusio: legamus iam magis quàm dis-

B seramus. *Dicant qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregauit eos: Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.* Christiani ergo ipsi dicant, de toto orbe conuocati. *Errauerunt in solitudine, in siccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt.* Errorem miserabilem audiuimus: quid de inopia? *Esurientes & sitientes erant, anima eorum in ipsis defecit.* Sed quare defecit? Cui bono? Non enim crudelis est deus, sed se commendat quod expedit oobis, vt nobis deficientibus rogetur, & vt subueniens ametur. Et ideo post hunc errorem & famem & sitim. *Exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.* Et quid illis pręstitit, quia errabant? *Et deduxit eos in viam rectam.* Viam ciuitatis habitationis non iouieniebant, fame & siti æstuabant & deficiebāt: Et deduxit eos in viam rectam. *Vt irent in ciuitatem habitationis.* Quomodo subuenerit fame & siti nondum dixit, sed & hoc expectate.

Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Dicite experti inexpertis iam in via positi, iam ad ciuitatem inueniendam directi, iam denique & fa-

C me & siti liberati. *Quoniam satiauit animam inanem, & animam esurientem impleuit bonis.* Viue ergo bene, iam in via positus es, iam audisti quid agere debeas, quid sperare: Quid aliud excipit, quoniam conaris & superaris.

Sedentes in tenebris & vmbra mortis, compeditos in mendicitate & ferro. Vnde hoc, nisi quia tibi tribuebas, quia gratiam dei non agnoscebas, quia consilium dei circa te reprobabas? Nam vide quid adiungat, *Quoniam inamaricauerunt eloquium domini.* Per superbiam iustitiam domini nescientes, & suam voleotes constituere. *Et consilium altissimi exacerbauerunt: Et humiliatum est in laboribus cor eorum.* Et nunc pugna contra concupiscentiam, deo desistente ab adiutorio laborare potes, viocere non potes: Et cum fueris pressus consuetudine tua praua, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde

Roma. 7. humiliato discas clamare, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Humiliatum est ergo in laboribus cor eorum. *Infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret eos.* Quid ergo restat, nisi quare factum est?

Gala. 3. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Lex autem subintrauit vt abundaret deli- D

ctum. Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec de- Roma. 5.

sinis facere quod male faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per pręuaricationem superbię. Si te ignorabas, vel disce te, humiliatus clamabis, à oecessitate liberaberis, liberatus miserationes domini cōfiteberis.

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluos fecit eos. Liberati sunt de secunda teotatione, restat tædij atque fastidij. Sed primo quid istis præstitit liberatis videte. *Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.* Quare? Quas difficultates vicit? *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.* Quia sibi tribuebant, non

deo. Quia suam iustitiam constituebant ignorantes Roma. 10.

dei iustitiam, humiliati sunt: Iouenerunt se non posse sine eius adiutorio, qui de suis solis viribus præsumebant. Sed quod aliud genus restat? *Omnem escam abominata est anima eorum.* Iam fastidium patiuntur, fastidio languent, fastidio periclitantur: nisi forte putas occidi eos fame potuisse, & non posse fastidio. Vide quid sequatur, cum dixisset, Omnem escam abominata est

anima eorum, ne quasi eos putares de satietate securos, B

non magis videres de fastidio morituros. *Et appropinquauerunt*, inquit, *vsque ad portas mortis.* Quid ergo restat? Vt & quod te delectat verbum dei, non tibi tribuas, neque hinc aliqua infleris arrogantia, & auidus cibi in eos qui fastidio periclitantur superbe insilias. Iotellige etiam præstitum tibi esse hoc, non à te tibi es-

se. Quid enim habes quod non accepisti? Hoc ergo in- 1. Cor. 4.

telligens, & hoc vitio atque languore periclitans, fac quod sequitur. *Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.* Et quia languor erat non delectari. *Misit verbum suum & sanauit eos.* Vide quid mali habeat fastidium, vide vnde liberat ille ad quem clamat fastidiens, Misit verbum suum, & sanauit eos. *Et eripuit eos.* Vnde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, sed *De corruptela eorum.* Quædam corruptela mentis est, fastidire quod dulce est. Ergo & de hoc

beneficio sicut de cæteris superioribus. *Confiteantur do-* F

mino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Et sacrificent sacrificium laudis. Iam enim vt laudetur, suauis est dominus. *Et nuncient opera eius in exultatione.* Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate, non cum fastidio, sed cum exultatione. Quarta illa restat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in naui sumus. Alij operantur, alij portantur, simul tamen omnes & in tempestate periclitantur, & in portu saluantur. Post hæc enim omnia sequitur, *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.* Id est, in populis multis. Aquas enim sæpe pro popu-

lis poni testis est Apocalypsis Ioannis, vbi interrogans Apoca. 17.

Ioanoes quid illæ aquæ essent: responsum est ei, populi sunt. Qui ergo faciunt operationem in aquis multis,

Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo.

Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerumque venti erumpunt, tempestates seditionum & dissentioourn nauem perturbant. Et quid agitur in his? Volens deus vt ad eum clamarent, & hi qui gubernant, & hi qui portantur. *Dixit & stetit spiritus procella.* Quid est stetit? Permansit, perdurauit. Adhuc turbat, diu

G diu iactat, sæuit, & non transit: Dixit enim & stetit spiritus procellæ. Et quid egit iste spiritus procellæ? *Et exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad cœlos*, audendo, *Descendunt vsque ad abyssos*, timendo. Ascendunt vsque in cœlos, descendunt vsque in abyssos: foris pugnæ, intus timores. *Anima eorum in malis tabescebat: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius*. Qui sedent ad gubernacula, & qui fideliter nauim amant, sentiunt quod dico: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Certe quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, sapientes apparent. Heu prohdolor à tempestate. *Et omnis, inquit, sapientia eorum absorpta est.* Aliquando deficiunt omnia humana consilia: Quacunque se quisque conuerterit, fluctus fremunt, tempestas sæuit, brachia deficiunt: Quò prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quò nauis impulsa dimittatur, à quibus saxis ne pereat refrenetur, omnino à rectoribus non videtur. Et quid restat, nisi quod sequitur? *Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de ne-*

H *cessitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram.* Non stetit in tempestatem, sed in auram. *Et siluerunt fluctus eius.* Audite de hac re vocem cuiusdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati.

2.Cor. 10. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de pressura nostra quæ facta est in Asia, quia supra vires grauati sumus & supra modum. Video omnem sapientiam eius absorptam, ita vt tæderet nos, inquit, etiam viuere. Et quid ille? Ita deficientes deseretet? Aut non propterea illi defecerunt, vt ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid sequitur? Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non fidentes in nobis simus, sed in deo qui suscitat mortuos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Iam illi de se apud se responsum mortis habuerant, quorum omnis sapientia absorpta erat. *Et siluerunt fluctus eius.* Et iocundati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. *Confiteantur domino miserationes eius.* Vbique omnino vbique confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes

†al. deest eius. Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est† in-

inuocatus. uocatus in omni nostra tribulatione. Confiteantur

I domino miserationes eius. *Et mirabilia eius filiis hominum.* Et videte vnde dicat, vnde omnia ista prælocutus sit, vnde omnia hæc enumerauerit, vbi agantur hæc. *Et exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorum laudent eum.* Et exaltent eum, hoc est, laudent eum: & laudent eum, hoc est, exaltent eum. Exaltent, laudent populi, & seniores, & negociatores, & gubernatores. Quid enim fecit in hac Ecclesia? Quid

Iacobi. 4. constituit? Vnde illam eruit? Quid ei præstitit? Quemadmodum superbis restitit, humilibus gratiam dedit, superbis scilicet primo populo Iudæorum arroganti

Roma. 3. & extollenti se de genere Abrahæ, & quòd illi genti sint credita eloquia dei: Non enim eis hęc valebant ad sanitatem, sed ad exaltationem cordis, & ad tumorem potius quàm ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus superbis resistens, humilibus autem dans

Roma. 11. gratiam, Ramos naturales propter superbiam amputans, oleastrum propter humilitatem inserens? Quid fecit deus? Audite hæc duo, deus primo quomodo superbis resistat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. *Posuit flumina in desertum.* Currebant ibi aquæ, currebant prophetæ. Quære modo apud Iudæos prophetam, non inuenies. Posuit enim flumina in de- K

sertum. *Et exitus aquarum in sitim.* Posuit flumina in desertum. Dicant, iam non est propheta, & nos non Psalm. 73.

cognoscet amplius. Adhuc posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. *Terram fructiferam in salinas.* Quæris ibi fidem Christi, non inuenis: quæris Prophetam, non inuenis: quæris sacerdotem, non inuenis: quæris sacrificium, non inuenis: quæris templum non inuenis. Quare hoc? Quia posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salinas. Vnde? Quo merito? *A malitia inhabitantium in ea.* Ecce quomodo superbis resistit. Audi quomodo humilibus det gratiam. *Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: Et habitare fecit illic esurientes.* Quomodo illi dictum est, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech? Quæris enim sacerdotem & sacrificium apud Psalm. 109

Iudæos, non habes nec inuenis secundum ordinem Heb. 5.

Aaron, quia posuit flumina in desertum. Quæris secundum ordinem Melchisedech: apud illos non inuenis, Psalm. 112.

sed per totum orbem celebratur in Ecclesia. A solis or tu vsque ad occasum laudatur nomen domini Et dicit L

deus illis quorum flumina posuit in desertum, Non est Malac. 1.

mihi voluntas in vobis dicit dominus, nec accipiam sacrificium de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo. Vbi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinæ erant omnes gentes, ibi nunc fontes, ibi nunc flumina, ibi nunc stagna aquarum, & exitus aquarum. Ergo su- Iacobi. 4.

perbis resistit, humilibus autem dedit gratiam: & habi- Psalm. 21.

tare fecit illic esurientes, quia edent pauperes & saturabuntur. *Et constituerunt ciuitatem habitationis.* Interim habitationis in spe, quoniam qui me audit, inquit, habitabit in spe. Et constituerunt ciuitatem habitationis. *Et seminauerunt agros & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum frumenti.* Ad quem fructum gaudet operarius ille qui dicit, Non quia quæro datum, sed requiro Philip. 4.

fructum. *Et benedixit eos & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta.* Hoc stat, Firmum fundamentum Dei stat, quia nouit dominus qui sunt 2. Timo. 2.

eius. Iumenta enim & pecora dicuntur in Ecclesia simpliciter ambulantia, sed vtilia, non multum docta, sed fide plena. Ergo & spiritales & carnales benedixit eos, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta. *Et pauci facti sunt, & vexati sunt.* M

Vnde hoc? De transuerso? Imò de interno. Vt enim pauci fierent ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ideo autem tanquam de his dicit, de quibus antea loquebatur, vt cum intellectu discernatur, quia tanquā de hisdem loqoitur propter communia sacramenta. Ad populum enim dei pertinent, etsi non per virtutem, certe per speciem pietatis: de illis enim audiuimus per Apostolum, In nouissimis temporibus insta- 2. Timo. 3.

bunt tempora sæua: erunt enim homines seipsos amantes. Primum malum seipsos amantes, vtiq; sibi placentes, Vtinam sibi displicerent, & deo placerent, vtinam in difficultatibus exclamarent, & à necessitatibus liberarentur. Sed multum de se præsumentes, pauci facti sunt. Manifestum est fratres, omnes qui se diuidunt ab vnitate, pauci fiūt. Multi enim sunt, sed in vnitate dum non sunt, separantur ab vnitate. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo vnitatis, in hæresi & in

schismate

A ſchiſmate pauci ſunt. Et pauci facti ſunt & vexati ſunt.
A tribulatione malorum & dolore, Effuſus eſt contemptus ſuper
principes. Reprobati enim ſunt ab Eccleſia dei: & ma-
gis, quia principes eſſe voluerunt, ideo cõtempti ſunt,
Matth. 5. & facti ſunt ſal infatuatum proiectum foras, ideo con-
culcatur ab hominibus. Effuſus eſt contemptus ſuper
principes. *Et ſeduxit eos in inuio & non in via.* Illi ſupe-
rius in via, illi ad ciuitatem directi. Denique illi dedu-
Roma. 1. cti, non ſeducti, iſti autem in inuio ſeducti. Quid eſt,
ſeduxit eos? Tradidit illos deus in cõcupiſcentias cor-
dis eorum. Hoc eſt enim ſeduxit eos, donauit illos ſi-
bi. Nam ſi proprie quæras, ipſi ſe ſeducunt. Qui enim
Galat. 6. putat ſe eſſe aliquid cũ nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Quid
eſt ergo ſeduxit eos? Dimiſit eos in inuio & nõ in via.
Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, &
Pſalm. 66. totum relinquũt? Quomodo in via? Quæ eſt ergo via,
aut vbi agnoſcitur via? Deus, inquit, miſereatur noſtri
& benedicat nos, illuminet vultum ſuum ſuper nos,
vt agnoſcamus in terra viam tuam. In qua terra? In om
nibus gentibus ſalutare tuum. Vtique tales vt minuan-
tur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis
omnes exierunt, ſicut pauloante commemoraui dictũ
B de illis, Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi
1. Ioan. 2. enim ex nobis fuiſſent, permãſiſſent vtique nobiſcum.
Sed ſi forte noſtri ſunt in occulta præſcientia dei, ne-
ceſſe eſt vt redeãt. Quàm multi non noſtri adhuc quaſi
2. Tim. 2. intus, & quàm multi noſtri adhuc quaſi foris? Nouit
dominus qui ſunt eius: & illi nõ noſtri qui intus ſunt,
quando occaſiones inuenerint exeunt: & illi noſtri qui
foris ſunt quando occaſiones inuenerint, redeunt. Il-
lud ergo accipite quod nouit dominus, ſecũdum hoc
ſeduxit eos in inuio & non in via. Et quid de illis fecit?
Quod dicere cœperam, quod attente audiatis. Potuit il
los pati intus ſemper, ſed nos de illis nõ proficeremus.
Cum autem ſeparati ſunt, & per quæſtiones malignas
inquietant nos, propoſitum eſt nobis ex illis, & inqui-
ſitionis ſtudium, & timoris exemplum. Vnuſquiſque
tremit cum alterum videt exiſſe, tanquam ex illius exi-
tu dicatur illi, Quapropter qui ſe putat ſtare, videat ne
1. Cor. 10. cadat. Proſunt ergo quia exeunt: nam ſi intus eſſent, &
tam mali eſſent, nihil de illis prodeſſet. Quid de illis
Pſal. 67. dictum eſt in quodam Pſalmo? Cõgregatio taurorum,
C id eſt, ceruicatorum & ſuperborum, congregatio tau-
rorum inter vaccas populorum. Vaccas dicit ſeducti-
les animas, quæ facilè conſentiunt ſeductoribus tauris.
Sed quare hoc? Vt excludantur hi qui probati ſunt ar-
gento. Quid eſt vt excludantur? Vt appareant, & emi-
neant illi qui ſunt probati in eloquio dei. Cum enim
reſpondeatur hæreticis ex neceſſitate, ædificantur ca-
tholici ex vtilitate: hanc ſententiam planè Paulus ex-
1. Cor. 11. preſſit, Oportet enim, inquit, hæreſes eſſe, vt probati
Pſalm. 67. manifeſti fiant in vobis. Oportet & tauros ſeducentes
eſſe, vt qui probati ſunt argento manifeſti ſint, hoc eſt
Pſalm. 11. excludantur. Quid eſt argento probati? Eloquia domi-
ni eloquia caſta, argentum igne examinatum, proba-
tum terræ, purgatum ſeptuplum. Quicũque ſunt pro-
bati in hoc argento, id eſt, in eloquio domini, non
poſſunt exercere hoc argentum, niſi quęſtionibus in-
quietati hęreticorum. Et hic attendite, quia non præ-
termiſſum eſt. Ecce effuſus eſt contemptus ſuper prin-
cipes, ſuper illos tauros. Quare contempti ſunt? Aliud
Galat. 1. annunciantes. Qui ſunt contempti? Anathematizati.
Quiſquis enim vobis annũciauerit præter quàm quod
Matt. 5. accepiſtis, anathema ſit. Quid tam contemptum quàm
ſal infatuatum, quod foras proiectum conculcatur? Et

videte ſi non principes ſunt, ipſum Paulum audite, Li- D
cet ſi nos aut angelus de cœlo euangelizauerit vobis Gala. 1.
præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Principes
ſunt, docti ſunt, magni ſunt, lapides precioſi ſũt. Quid
adhuc dicturus es? Nunquid angeli ſunt? Et tamen ſi
angelus de cœlo vobis annunciauerit præter quàm
quod accepiſtis, anathema ſit, quia & ipſe diabolus
angelus de cœlo lapſus eſt. Effuſus eſt ergo cõtemptus
ſuper principes eorum. *Et adiuuit pauperem à mendi-*
citate. Quid eſt ergo hoc fratres, contempti ſunt prin-
cipes, & adiutus eſt pauper? Abiecti ſunt ſuperbi, & in-
ſtructus eſt humilis: hoc fecit, & hoc faciendo adiuuit
pauperem à mendicitate, Mendicus eſt ille, nihil ſibi
tribuens, totum de miſericordia dei expectans, ante ia-
nuam dominicam quotidie clamat, pulſans vt aperia-
tur ei, nudus & tremens vt veſtiatur, oculos in terram
deiiciens, & pectus tundens. Iſtum mendicum, hunc Luc. 18.
pauperem, hunc humilem adiuuit deus: Plurimum e-
tiam de ipſa ſeparatione hæreticorum, quia pauci facti
ſunt, & vexati ſunt, & seducti ſunt in inuio, & non in
via. Denique quid poſtea ex illis? Diminuti ſunt, ſedu-
cti, pauci facti ſunt, vexati ſunt. In adiutorio pauperi
quid fecit? *Et poſuit ſicut oues familias.* Quaſi vnum pau- E
perem & vnum mendicum intelligebas, de quo dixit,
Et adiuuit pauperem à mendicitate. Pauper iſte multæ
familiæ ſunt, pauper iſte multæ plebes ſunt, multę eccle
ſiæ vna Eccleſia, vna plebs, vna familia, vna ouis eſt. Et
poſuit ſicut oues familias. Magna myſteria iſta, magna
ſacramẽta, quàm profunda, plena myſteriorum, quàm
dulciter inuenta, quia diu latentia. *Ergo videbunt recti &*
iocundabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Iniquitas
illa garriens contra vnitatem, & cogens manifeſtari
veritatem, victa oppilabit os ſuum. *Quis ſapiens & cu-*
ſtodiet hæc? & intelliget miſerationes domini. Videte quo fine
clauſit. Quis ſapiens & cuſtodiet hęc? Et quid cuſtodi-
turus eſt? Sapiens, id eſt, ſi pauper ſit cuſtodit, ſi non ſit
diues, id eſt, non ſit ſuperbus, ſi non ſit inflatus, cuſtodit
hæc. Quare enim cuſtodit hęc? Quia intelliget miſera-
tiones domini: non merita ſua, non vires ſuas, non po-
tentiam ſuam, ſed miſerationes domini. Qui errãtem
& egenum in viam deduxit & pauit, qui pugnantem
aduerſus difficultatem peccatorum, & colligatum vin F
culis conſuetudinis ſoluit & liberauit: qui faſtidientem
verbum dei, & tædio quodam penè morientem, miſſa
medicina verbi ſui recreauit: qui periclitantem inter
naufraga & procelloſa maris huius diſcrimina, mari
placato ad portum perduxit. Qui eum denique conſti Iacobi. 4.
tuit in eo populo vbi humilibus dat gratiam, non in
illo vbi ſuperbis reſiſtit, & fecit eum ſuum, vt intus ma
nens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur.
Hoc vident recti & iocundantur. Omnis ergo iniqui-
tas oppilabit os ſuum, & qui eſt ſapiens cuſtodiet hæc.
Vnde cuſtodiet? Per humilitatem, intelligẽdo miſera-
tiones domini, quia vbique dictum eſt, Confiteantur
domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis ho-
minum.

In Pſalmum centeſimumſeptimum Enarratio.

Excuſatio de omiſſione expoſitionis huius Pſalmi.

PSALMVM centeſimumſeptimum exponen-
dum non putaui, quoniam iam expoſui eum
in Pſalmo quinquageſimoſexto, & in Pſalmo

G quinquagesimonono, ex quorum postremis partibus iste constat. Nam postrema pars quinquagesimisexti, prima est huius, vsque ad eum versum vbi dicitur, *Et super omnem terram gloria tua*. Hinc autem vsque in finem, postrema pars est quinquagesiminoni, sicut postrema pars centesimi tricesimiquarti, eadem est quæ centesimi tertiideeimi, ab eo versu vbi dicitur, Simulacra gentium argentum & aurum: sicut tertiusdecimus & quinquagesimussecundus mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia à principiis vsque in fines. Quecunque igitur in hoc Psalmo centesimoseptimo aliquantulum aliter posita sunt, quàm in illis duobus, ex quorum partibus constat, non habent intellectum difficilem: sicut in quinquagesimosexto dicitur, Cantabo & psallam, exurge gloria mea: in isto autem, *Cantabo & psallam in gloria mea*. Ad hoc enim dictum est illic, Exurge, vt in illa cantaretur & psalleretur: item ibi,
Psalm. 56. Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua: vel sicut alij interpretati sunt, Eleuata est: hic autem, *Quoniam magna est super cœlos misericordia tua*. Ideo enim magnificata est vsque ad cœlos, vt magna sit in cœlis: hoc enim voluit dicere, super cœlos. Item in quinquagesimonono, Lætabor & diuidam sicimã:
H hic autem, *Exaltabo & diuidam sicimam*. Vbi ostenditur quod de diuidenda sicima significatum est post domini resurrectionem & exaltationem prædictum futurum, & illam lætitiam ad hanc exaltationem pertinere, vt ideo lætetur, quia exaltatur: vnde alibi dicit,
Psalm. 29. Conuertisti luctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & accinxisti me lætitia: item ibi, Et Effrem fortitudo capitis mei: hic autem, *Effrem susceptio capitis mei*. Suscipiendo enim fit fortitudo, id est, suscipiendo fortes facit, fructificans in nobis: interpretatur enim Efraim fructificatio. Susceptio autem ad vtrumque referri potest, siue cum suscipimus Christum, siue cum ipse nos suscipit qui est caput Ecclesiæ. Et quod ibi ait, Tribulantes nos: hic autem, *Inimicos nostros*. vtique iidem ipsi sunt. Admonemur sanè isto Psalmo eos titulos qui tanquam de historia positi sunt rectissimè fieri, vt secũdum prophetiam intelligamus, secundum quod videmus psalmos esse conscriptos. Quid enim tam diuersum secundum historiam, quàm id quod est in titulo quinquagesimisexti Psalmi, In finem ne corrumpas ipsi Dauid, in tituli inscriptionem
I cum fugeret à facie Saul in speluncã: & in titulo quinquagesiminoni, In finem his qui immutabuntur in titulum inscriptionem ipsi Dauid in doctrina, cum succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit in valle salinarum duodecim milia. nam præter id quod positum est: In tituli inscriptionem, & ipsi Dauid, & in finem: cætera ita diuersa sunt, vt ille habeat humilitatem Dauid, iste fortitudinẽ: ille fugam, iste victorias. Et tamen ex istorum duorum posterioribus partibus, quorum tam diuersi sunt tituli, psalmus iste componitur. Vbi significatur ad vnum aliquid concurrere vtrumque, non superficie historiæ, sed altitudine prophetiæ, copulatisq; vtriusque finibus in hoc vno: cuius est titulus, *Canticum psalmi ipsi Dauid*. Neutro illi titulo similis, præter quod etiam hic positum est, Ipsi Dauid. Quoniam multis partibus & mul-
Heb. 1. tis modis, sicut ad Hebræos epistola loquitur, olim deus locutus est patribus per prophetas: In eo tamen
1. Cor. 11. locutus est, quem misit postea, vt complerẽtur eloquia
†al. in illo etiam. prophetarum. Quotquot enim promissiones dei, in illo sunt.†

In Psalmum centesimumoctauum Enarratio. K

PSALMVM istum de Christo habere prophetiam quisquis Actus apostolorum fideliter legit agnoscit, vbi de Christi traditore Iuda prophetatum est quod hic scriptum est, *Acto. 1.*
Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter: quando Matthias in locum Iudæ ordinatus numero apostolorum duodecimus adiunctus esse euidenter apparet. Sed si de illo vno homine omnia quæ hic in malo dicta sunt intelligere conemur, expositionis ratio nõ omnimodo aut vix valebit occurrere. Si autem de tali genere hominum malorum, id est, inimicorum Christi, ingratorúmque Iudæorum, omnia mihi videntur posse clarius aperiri. Sicut enim quędam dicuntur, quæ ad apostolum Petrum propriè pertinere videantur: nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad Ecclesiam, cuius ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum quem in discipulis habuit, sicuti est, Tibi dabo claues regni cœlorum, *Matt. 16.*
& si qua huiusmodi: ita Iudas personam quodammodo sustinet inimicorum Christi Iudęorum, qui & tunc oderant Christum, & nunc per successionem perseuerante genere ipsius impietatis oderunt. De quibus hominibus & de quo populo possunt non inconuenienter intelligi, non solum ea quæ apertius de ipsis in hoc Psalmo legimus, verumetiam illa quæ propriè de ipso Iuda dicuntur expressius, sicut est quod commemoraui, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quod apparebit adiuuante domino, cum ad eos versus tractandi ordine venerimus. Incipit ergo iste Psalmus, *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est*. Vnde apparet & falsam esse vituperationem, quam non tacet peccator & dolosus, & veram esse laudem quam non tacet deus. Deus *Roma. 3.*
enim verax, omnis autem homo mendax: quia non est homo verax, nisi in quo loquitur deus. Laus autem maxima est vnigeniti filij dei, quia hoc ipsum quod est, vnigenitus dei filius prædicatur. Hoc autem non apparebat, sed apparente infirmitate eius latebat, cum os peccatoris & os dolosi super eum apertum est: & ideo illud apertum est, quia operta virtus huius fuit. Ideo autem dicit, Apertum est os dolosi, quia odium quod dolo tegebatur erupit in vocem. Hoc etiam in M
consequentibus versibus planius dicitur, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa*. Tunc vtique quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant: vnde alibi dicitur, Et qui laudabant me, aduer- *Psalm. 101.*
sum me iurabant: deinde quia eruperunt clamantes, Crucifige crucifige, secutus adiunxit, *Et sermonibus o-* *Ioan. 19.*
dij circumdederunt me. Illi qui lingua dolosa, quasi non odij, sed dilectionis verba locuti sunt, ideo aduersum me, quia hoc insidiando faciebant, postea sermonibus non falsæ & dolosæ dilectionis, sed aperti odij circundederunt me, *Et expugnauerunt me gratis*. Sicut autem pij gratis amant Christum, sic impij gratis oderunt, quia sicut veritas nullo extra eam proposito commodo, sed propter seipsam expetitur ab optimis, ita iniquitas à pessimis. Vnde apud authores secularium literarum dictum est de quodam pessimo, Gratuito potius malus atque crudelis erat. *Pro eo*, inquit, *vt diligerent me*, *23. quæst. 3.*
detrahebant mihi. Sex sunt in isto genere differen- *ca. Sex differentiæ.*
tiæ, quæ commemoratæ animaduerti facillime possunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis: reddere bona ꝑ bonis, reddere mala pro malis:

non

A non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis. Horum duo prima, bonorum sunt, & eorum duorum prius melius: postrema duo malorum, & eorum posterius deterius: duo media quodãmodo mediocria, sed eorum prius propinquum bonis, posterius propinquũ malis: hæc in scripturis sanctis oportet attendere. Reddidit bona pro malis ipse domin⁹, qui iustificat impiũ: *Roma. 4.* & pendens in cruce dixit, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Luc. 23.* Cuius vestigia secutus sanctus Stephanus, fixo genu orauit pro lapidantibus dicens, *Acto. 7.* Domine ne statuas illis hoc delictum. Ad quam rem præceptum pertinet, *Matt. 5.* Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos persequuntur. Mala pro malis non esse reddenda, Paulus apostolus dicit, *Roma. 12.* Nulli malum pro malo reddentes: Et apostolus Petrus, *1. Petri. 3.* Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: vnde & in Psalmis legitur, *Psal. 7.* Si reddidi retribuentibus mihi mala. Duorum postremorum illud mitius ad nouem leprosos pertinet, qui cum mundati essent à domino, gratias domino non egerunt. Illud vero vltimum quo nihil est peius, ad hos pertinet, de quibus in isto psalmo legitur, Pro eo vt me B diligerent, detrahebant mihi. Dilectionem quippe debebant tantis domini beneficiis: quam non solum minime reddebant, verumetiam pro illo bono irrogabãt malum. Duo vero media quæ diximus hominum quodammodo esse mediorum, ita se habent, vt eorum prius quod est reddere bona pro bonis habeant & boni, & mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo dominus hoc non reprehendit, sed non vult in eo solo discipulos suos permanere quos vult ad maiora prouehere, quibus dicit, *Matt. 5.* Si dilexeritis eos qui vos diligunt, id est, si reddideritis bona pro bonis, quam mercedem habebitis, id est, quid magnum facietis? Nônne & publicani hæc faciunt? Vult autem illos & hoc facere & longe amplius, id est, vt non solum amicos, verumetiam inimicos diligant. *Ibidem.* Posterius autem quod est reddere mala pro malis, habet & mali vel mediocriter mali, vel mediocriter boni, vsqueadeo vt lex eis dederit vlciscendi modum, oculum pro oculo, dentem pro dente, quæ si dici potest, iniustorum iustitia est: non quia iniquum est vt recipiat vnusquisq; quod fecerit, alioqui lex nequaquam id cõstitueret, sed quia vlciscendi libido vitiosa est, *Exodi. 21.* magisq; ad iudicem pertinet inter malos hoc discernere, quàm bonum homi- C nem sibi expetere. Quapropter impij ex illa benignitatis summitate delapsi, vbi redduntur bona pro malis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt retribuendo mala pro bonis? Quanto præcipitio tot gradus interpositos transierunt? Nec parum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo vt diligerent me, interficiebant me, sed detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes dei filium, & dicentes, quòd in principe dæmoniorum eiicit dæmonia: &, Dæmonium habet & insanit, quid eum auditis? *Ioan. 8.* & cætera talia. Qua detractione ab illo auertebant eos, quorum conuersionem ille quærebat. Et ideo potius hoc dixit, vt ostenderet magis eos nocere qui Christo detrahunt, & per hoc animas interficiunt, quàm qui eius mortalem carnem mox præsertim resurrecturam sæuiendo peremerunt: sed cum dixisset, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: Quid ait? *Ego autem orabam.* Non quidem dixit quid orabat. Sed quid melius intelligere debemus, quàm pro eis ipsis? Crucifixo enim maximè detrahebant, quando velut homini,

quem quasi vicerant, illudebant: de qua cruce ille dixit, D Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Luca. 23.* Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala pro bonis, ille in summo benignitatis reddebat bona pro malis: quamquam bene intelligatur etiam pro discipulis suis orasse, *Luca. 22.* quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipse pendens in ligno, vt commendaret patientiam, non ostendebat potentiam inter verba detrahentium, quos posset diuina potestate delere. Sed nobis vtilius erat, quòd patientiæ præbebat exemplum, quàm si suos inimicos sine dilatione perdendo ad hoc nos ædificaret, vt impatienter festinaremus de his quos malos patimur vindicari: cum scriptum sit, Melior est patiens quàm fortis vir. Docent igitur nos diuina eloquia dominico exemplo, *Prouer. 16.* cum audimus, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam: vt quando aliquos sentimus ingratos, non solum non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ipse quidem pro aliis vel sæuientibus vel dolentibus, vel in fide periclitantibus. Nos vero etiam pro nobis primitus, vt animum nostrum deo miserante atque opitulante vincamus quo ferimur in vlciscendi cupidita- E tem, cum detrahitur siue præsentibus siue absentibus nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur, tanquam ipso excitato, sicut factum est cum dormiret in naui, *Matth. 8.* qui perturbationem cordis nostri tempestatèmque tranquillat animo sedato atque placato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, vt securi dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus. *Matth. 6.* Sed & ipse dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur vtique non habebat: sequitur autem, *Et posuerunt aduersum me mala pro bonis.* Et quasi quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium,* inquit, *pro dilectione mea.* Hic est enim omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequentes, voluntate non necessitate morientem? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis, quãuis sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit quemadmodum supra dixerit, Pro eo vt me diligerẽt, quia dilectionem non vtcumque, sed dilectioni eius debebant, cum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc dilectionem in Euangelio commemorat, vbi dicit, Hierusalem Hierusalem quoties volui colligere filios *Matt. 23.* tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & no- F luisti. Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciscendi cupiditate ea optet vt fiant, cum dicantur futura certissima veritate, & per Dei iustitiam super tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut speciem male optandi quidam non intelligentes putant odium odio, & malo animo malum animum reddi: quoniam reuera paucorum est dignoscere, quomodo placeat pœna iniquorum accusatori inimicitia se saturare cupienti, & quàm longe alio modo placeat iudici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat non reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniusto: quod autem iustum est, vtique bonum est. Punit ergo non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo: sed dilectione iustitię, quod est bonum pro malo. Itaque nec lumini scripturarum calumnientur cæci, opinantes quod deus peccata non puniat, nec quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur iniusti. Audiamus ergo deinde quid diuinus sermo contexat,

G & in verbis quasi mala optantis intelligamus prædicta prophetantis, & deum iusta retribuentem sublevata in eius æternam legem mente cernamus. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.* Cum superius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus. Superius autem dixerat, Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: ego autem orabam, Et posuerunt aduersum me mala pro bonis,& odium pro dilectione mea: omnia de pluribus, Nunc vero quid digni essent pro his iniquitatibus suis,& quid eis diuino iudicio futurum sit pronuncians,Constitue,inquit, super eum peccatorem, tanquam intendens in eum qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. Cum igitur hic Iudam traditorem secundum scripturam actuum Apostolorum supplicio debito prænunciet puniendum, quid est, constitue super eum peccatorem,nisi eum quem sequenti versu indicat cum dicit, & diabolus stet à dextris eius? Hoc vtique meruit vt super se diabolum,id est,diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. Stet autem à dextris eius dictum est, quia opera diaboli præposuit

H operibus dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur quod præponit, sicut sinistræ dextra præponitur. Ideo & de illis qui seculi huius gaudia præponentes deo, beatum dixerunt populum cui hæc sunt,

Psalm.143 rectissime dictum est, Dextera eorum dextera iniquitatis. Vnde quod dixerunt beatum populum cui hæc sunt, os eorum locutum est vanitatem, quod de illis supra dictum est. Cuius autem os loquitur veritatem contra illud quod dixerunt isti beatum populum cui

Ibidem. hęc sunt,debet etiam ipse dicere,quod in eodem Psalmo sequitur, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius: huic enim non diabolus est à dextris,sed domi-

Psalm.15. nus,sicut & alibi dicit,Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Diabolus ergo stetit à dextris eius, quando præposuit auaritiam sapientiæ, & pecuniam saluti suę, vt eum traderet à quo debuit possideri,ne ab ipso possideretur, cuius opera ipse Christus soluit, à quo noluit possideri. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Noluit enim talis esse cui diceretur, Intra in gaudium domini

Matt.25. tui: sed talis de quo dicitur, Proiicite eum in tenebras exteriores. *Et oratio eius fiat in peccatum.* Quoniam non

I est iusta oratio, nisi per Christum quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri potest. Credo antequam dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam pote-

Matt.26. rat orare per Christum. Nam posteaquàm illum tradidit, eúmque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret: si indulgentiam rogaret, spem haberet: si spem haberet, misericordiam speraret: si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret. Proinde cum dixisset, Cum iudicatur exeat condemnatus: ne ab imminenti condemnatione putaretur se potuisse oratione liberari, quam didicerat cum condiscipulis suis, vbi dicitur, Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et oratio eius,inquit, fiet in peccatum illi: quia non fit per Christum quem noluit sequi, sed persequi, *Fiant dies e-*

Act.1. *ius pauci.* Dies eius dixit dies apostolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante passionem domini sce- K
lere ipsius & morte consumpti sunt: & tanquàm diceretur, Quid ergo fieret de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra dominus duodecim habere primos Apostolos voluit? Continuo subiecit, *Et episcopatum eius accipiat alter.* *Ibidem.* Tanquam dicens,& ipse pro suo merito puniatur,& ille numerus suppleatur. Quod si quis queadmodum factum sit scire desyderat, Actus Apostolorum legat. *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.* Vtique mortuo ipso, & filij eius orphani, & vxor eius viduata est. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.* Nutantes dictum est, incerti quò eant, omni præsidio destituti. *Eiiciantur de habitationibus suis.* Exposuit quod supra dixerat, transferantur. Hoc autem totum quomodo vxori eius filiisque eius contigerit, sequentes indicant versus, *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non sit illi adiutor.* Ad tuendam eius posteritatem dicit. Ideo sequitur, *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Sed quia possent etiam pupilli eius sine adiutore & sine tutore in erumnis & egestate tamen crescere, & genus propagatione seruare, sequitur & dicit, *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Id est, vt L
quod de illo generatum est, iam non generet, & cito transeat. Sed quid est quod deinde subiungit?

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur. An intelligendum est vt reddantur ei peccata etiam parentum suorum? Ei quippe non redduntur † qui fuerit mutatus in Christo, & cœperit esse non filius iniquorum, non imitatus mores illorum, quia & illud verissime scriptum est, Reddam peccata patrum in filios: & illud quod per Prophetam dicitur, Et anima patris mea est, & anima filij mea est,† anima quæ peccauerit ipsa morietur. Hoc quippe dictum est de his qui conuertuntur ad deum, & non imitantur mala parentum suorum: quod ipse Propheta euidenter ostendit: dicit enim parentum iniquitates eis non obesse, qui iustitiam faciendo dissimiles fuerint. Illud autem quod dictum est, Reddam peccata parentum in filios: additum est, qui oderunt me: hoc est, sicut me oderant & parentes eorum: vt quemadmodum bonorum imitatio facit vt etiam propria peccata deleantur, sic malorum imitatio faciat vt non solum sua,sed etiam eorum quos imitati sunt merita sortiantur. Si ergo Iudas teneret illud M
ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit ado p[?]ionem in familia dei, sed iniquitatem veteris generis potius elegit, rediit iniquitas patrum eius in conspectu domini, vt in eo etiam ipse puniretur, & peccatum matris eius non deleretur. *Fiant contra dominum semper.* Id est, pater eius & mater eius fiant contra dominum semper, non vt domino aduersentur, sed vt merita eorum pessima non obliuiscatur in isto dominus cum illi & ipsa retribuet: contra dominum enim dixit, in conspectu domini. Nam & alij interpretes sic transtulerunt, fiant in cōspectu domini semper: alij vero, fiant coram domino semper, sicut alibi dictum est, Et posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. Semper autem dicit, vt sine remissione sit tantum illud scelus, & hic, & in futuro seculo. *Dispereat de terra memoria eorum.* patris scilicet & matris eius. Memoriam dicit eorum, quæ in propagine generationis custoditur. Hanc prophetauit de terra perituram, quia & ipse Iudas, & filij eius qui erant tanquam

Marginalia (right column): *Ibidem.* — † *talis, Ei quippe non redduntur peccata qui fuerit mutatus in Christo.* — *Exo.20.* — *Ezech.18.* — † *al. anima quę peccat, ipsa morietur.* — *Conc. 2. sen. dist. 33. Sed vt ait.* — *Ezech.18.* — *Exo.3.* — *De pœ. dist. 4. Si Iudas & c. 4. §. et dist. 4. 1.* — *Psalm.89.*

A tanquam memoria patrum, & matris eius sine succes-
sione prolis, sicut superius dictum est, in breuitate vnius
generationis extincti sunt. Dicit aliquis, Etiám ne hoc
ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quod post
eius morté ad mendicitatem vxor eius & filij eius per-
uenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus
suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, &
4. sen. dist. diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiu-
50. peniten. uante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt si-
ne posteris mortui? Nunquid etiam de his quæ in suis
post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tan-
git dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum
sensus alibi est pro meritis, seu bene seu male? Cui re-
spondeo magnam quidem esse quæstionem, nec in præ
sentia differendam, quòd sit operis prolixioris, vtrum
vel quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur
nouerint spiritus mortuorum. Verumtamen quod bre-
uiter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, nó di-
ceret dominus dixisse illum diuitem qui torméta apud
Luc. 16. inferos patiebatur, Habeo ibi quinq; fratres, ne & ipsi
veniant in locum hunc tormétorum. Sed quomodo-
B libet intelligant qui hoc aliter intelligere conantur: &
quia fatendú est non esse consequens, vt si sciunt mor-
tui suos viuere, quia nec in locis pœnarum eos vident,
vbi diues ille erat, nec in requie beatorum, vbi Laza-
rum & Abraham quamuis longe agnoscebat: ideo eos
etiam illa quæ circa eorum charos aguntur, vel læta vel
tristia scire necesse sit. Hoc dico, paucos esse eius ani-
mi homines, qui post mortem suam quid suis boni, ma
live contingat, saltem dum viuunt negligant, atque
omnino cótemnant: multos autem quod indicat etiã
tanta cura commendandæ vltimæ voluntatis & qua-
liumcumque testamentorum, satis agere vt cum defun
cti fuerint suis bene sit. Permansionem vero posterita-
tis suæ per successiones generationum soli laudabiliter
Matt. 19. spernút, qui seipsos abscindunt propter regnum cœlo-
rum, & filios suos hoc facere cupiunt, vel exoptant, vel
martyrio coronari, ita vt nullus eorum in terra rema-
neat: cæteri autem omnes aut penè omnes, fœlices vo-
lunt suos esse in hac vita post mortem suam, & suum
genus interire nolunt. Quapropter quod Iuda tam in-
fœliciter mortuo, ita vxor eius vidua & filij eius orpha
ni remanserunt, vt fœneratore scrutante omnem sub-
stantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores
C eius, de suis habitationibus eiicerentur, nec aliquem pu
pilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatio-
ne sine posteris interirent: si hæc sentiunt mortui, cu-
mulus malorum est: si hæc non sentiunt, formido vi-
uorum est. Si autem mouet quomodo potuerit habere
substantiam, quam fœnerator scrutaretur, alieniq; diri-
perent, quando iam cum aliis vndecim dominum se-
Ioan. 12. quebatur, credat eum omnia quæ habebat ita dimisisse
filiis & vxori, vt non inde synceriter vel perseueranter
vinculum cupiditatis abruperit: qui etiam si ea velut
vendere videretur distribuenda pauperibus, profecto
Act. 5. faceret quod Ananias post domini ascensionem. Neq;
enim metueret ne hoc dominus diuinitate cognosce-
ret, quem falli putabat, quando ea quæ mittebantur,
de loculis auferebat.

Alia expositio supradictorum.

SEd iam videamus si possumus quantum dominus
adiuuat, quomodo ista conuenire possint etiam
in populum Iudæorum, cuius inimicitiæ contra
dominum pertinaci odio permanserunt, cuius populi D
diximus Iudam in figura gessisse personam, sicut eccle
siæ gessit apostolus Petrus. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.* Quemadmodum in Iuda,
sic in isto populo intelligendum est, qui repulso à se
Christo factus est subditus diabolo, cuius persuasiones
in omnibus prauis & terrenis cupiditatibus præposuit
æternæ saluti. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Quia
in nequitia & in infidelitate persistens thesaurizat sibi *Roma. 2.*
iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui red-
det vnicuique secundum opera sua. *Et oratio eius fiat in peccatum*, quia non fit per mediatorem dei & hominum, *1. Timo. 2.*
hominem Iesum Christum, & sacerdotem magnum
in æternum secundum ordinem Melchisedech. *Fiant* *Psalm. 109*
dies eius pauci. Secundum regnum accipiendum est Iu-
dæorum, quia non diu postea perseuerauit regnum Iu-
dæorum: *Et episcopatum eius accipiat alter.* Ipsum domi-
num Christum non incongruenter intelligi existimo
episcopatum populi Iudæorum, quia de tribu Iuda fa-
ctus est secúdum carnem: & Apostolus ait, Dico enim
Christum ministrum fuisse circuncisionis propter ve- *Roma. 15.*
ritatem dei ad confirmandas promissiones patrum: &
ipse ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt do- *Mat. 15. &*
mus Israël, quia & illis exhibuit in carne præsentiã. Et *2.*
Magi qui ab Oriéte venerunt hoc dixerút, Vbi est qui E
natus est rex Iudæorum? Et hoc in titulo scriptum erat
super crucifixum: vnde illud mutare volentibus nó fru
stra respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Hunc ergo *Ioan. 19.*
episcopatum populi Iudæorum, id est, dominum Chri-
stum accepit alter, id est, populus gentium. *Fiant filij eius orphani.* De quibus dicitur, Filij autem regni huius *Matth. 8.*
eiicientur in tenebras exteriores. Facti sunt autem or-
phani amisso ipso regno, quasi patre perdito, quam quã
& deum patrem bene intelliguntur amisisse. Qui enim *1. Ioan. 2.*
filium non habet, ait veritas, nec patrem habet: *Et vxor eius vidua.* Vxor regni plebs intelligi potest, cui reges
subditæ Ecclesiæ dominantur. Vidua vero facta est a-
misso ipso regno. *Nutantes transferantur filij eius & mendicent.* Nutauerunt periculis, vrgentibus hostibus trans-
lati sunt, debellati filij regni Iudæorum. Quid est autem
mendicare, nisi ad hominum misericordiam viuere,
sicut viuunt sub earum gentium regibus in quas trans-
lati sunt? *Eiiciantur de habitationibus suis.* Ita factum est.
Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, id est populi e-
ius. Vbi nihil melius intelligitur, quàm debita eorum F
non dimittantur: quia in solo Christo dimittuntur
quem respuerunt: qui etiam dicere docuit, Dimitte no- *Matth. 6.*
bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus
nostris. Omnem autem substantiam eius dictum est, o-
mnem vitam eius, vt ei nulla debita, id est, nulla pecca
ta donentur. *Et diripiant alieni labores eius.* Diabolus &
angeli eius, quia non thesaurizant in cœlo qui non ha-
bent Christum. *Non sit illi adiutor.* Quis adiutor est ei,
cui Christus non est? *Nec sit qui misereatur pupillis eius.*
Qui patre perdito, id est, regno sic remanserunt, aut a-
misso deo cuius filium persecuti sunt & oderunt, non
est qui eorum misereatur, non ad temporalem vitam
sumendam vel sustentandam, sed ad veram vitam, id
est, æternam. *Fiant nati eius in interitum.* Vtique in inte-
ritum sempiternum. *In generatione vna deleatur nomen eius.*
Quia generati sunt, non regenerati, ideo in vna gene-
ratione delentur. Nã in altera, id est, in regeneratione
si eam cognoscerent & tenerent, non delerentur. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.* Vt
reddat eidem populo dominus perseueranti in malitia

G etiam patrū eius iniquitaté:sic enim eis dicit, Testimonium estis vobismetipsis, quia filij estis eorū qui prophetas occiderunt:& paulopost ait, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ. *Et peccatum matris eius non deleatur*. Peccatum Hierusalem quæ seruit cum filiis suis, quæ interficit prophetas, & lapidat missos ad se. *Fiant contra dominū semper*. Iniquitas & peccatum eorum, id est, vt à conspectu domini non aboleantur, deo in æternum vindicante.

Matth. 23. Galat. 4. Matth. 23.

Et dispereat de terra memoria eorum. Terra dei, ager dei est ager dei, Ecclesia dei est. De qua terra periit memoria eorum, quia cum essent rami naturales propter infidelitatem fracti sunt. *Pro eo quod non est recordatus*, vel ille Iudas, vel ipse populus. *Facere misericordiam*. Sed melius de populo accipitur quod ait, nō est recordatus. Nam si Christum occidit, saltem recordaretur pœnitendo, & faceret misericordiam super membra eius quæ perseuerantissimè persecutus est: ideo dicit, *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum*. Potest quidem accipi de Iuda, quia non est dedignatus dominus pauper fieri cum diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur.

Roma. 11. 2.Cor. 8.

H Medicum autem quomodo intelligam, nisi forte quia dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Et in cruce ait, Sitio. Sed quod sequitur quomodo accipiatur in ipso capite nostro, id est, sui corporis saluatore quem Iudas persecutus est, non inuenio: cum enim dixisset, Et persecutus est hominem inopem & mendicum: adiecit atque ait, *Et compunctum corde mortificare*. Id est, vt mortificatum mortificaret: nam quidam etiam sic sunt interpretati. Compunctus autem corde non solet dici, nisi stimulis peccatorum in dolore pœnitendi: sicut de illis dictum est, Qui cum audissent Apostolos post domini ascensionem, compuncti sunt corde qui occiderant dominum. Quos allocutus est beatissimus Petrus dicens inter alia, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Sed quoniam iidem ipsi membra eius facti sunt, cuius in ligno membra fixerunt, populus Iudæorum non est recordatus facere misericordiam. Persecutus est hominem inopem & mendicum, sed in membris suis, de quibus dicturus est quod attinet ad ipsa opera misericordiæ. Quando voi ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Et compunctum corde mortificare: planè compunctum corde, sed in membris suis.

Ioan. 4. & 19. Actu. 2. Mat. 25.

I De his autem qui persecuti sunt vt compunctum corde mortificarent, erat & Saulus consentiens in necem Stephani compuncti corde, quia & ipse Stephanus de illis erat qui compuncti sunt corde. Sed Saulus recordatus est facere misericordiā, & qui mane rapiebat, vespere diuisit escas. Et ipse cōpunctus corde, vt etiam in illo ipsi persequerentur inopem, volentes mortificare compunctū corde. Hoc quippe oderant in Paulo apostolo quia compūctus corde prædicabat quem fuerat ante persecutus. Inopem quippe & mendicum & compunctum corde in membris suis & ipse vt mortificaret persequens, audiuit de cœlo, Saule Saule quid me persequeris? & factus compūctus corde, cœpit talia pati qualia faciebat compunctis corde. Deinde sequitur psalmus: *Et dilexit maledictionem, & veniet ei*. Quamquam & Iudas maledictionem dilexerit, & furando de loculis, & dominum vendendo atque tradendo, tamen apertius populus ille dilexit maledictionem quādo dixit, Sanguis eius super nos & super filios nostros. *Et noluit benedictionem, &*

Actu. 7. & 22. Gene. 49. Gala. 1. Actu. 9. Ioan. 12. Matth. 26.

elongabitur ab eo. Et Iudas quidem quia Christum noluit in quo est æterna benedictio, sed apertius noluit benedictionem populus Iudæorum, cui dixit ille illuminatus à domino, Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri? Et noluit benedictionem, & pro maledicto habuit, & respondit, Tu sis discipulus eius, Et longe facta est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad gentes. K

Ioan. 9.

Et induit maledictionem sicut vestimentum. Siue Iudas, siue ille populus. *Et intrauit sicut aqua in interiora eius*. Ergo & foris & intus: foris sicut vestimentum, intus sicut aqua, quoniā in eius incidit iudicium qui potest & corpus & animam occidere in gehennā, corpus foris, animam intus. *Et sicut oleum in ossibus eius*. Ostendit eum cum delectatione male facere, & comparare sibi maledictionem, hoc est, pœnam æternam, quia benedictio vita æterna est. Modo quippe maledicta delectant, sicut aqua in interiora eius, & sicut oleū in ossibus eius. Sed ideo maledictio vocatur, quia talibus Deus tormenta prædixit. Tanquam in ossibus autem oleum est maledictio, cum homines inde fortes se putant, quia licet eis mala tanquam impune committere. *Fiat ei sicut vestimentum quo operitur*. Cum superius iam dixerit de vestimento, quid est quod repetit? An quia dixerat, induit maledictionem sicut vestimentum, differt ab eo vestimento quod non induitur, sed operitur? Induitur enim quisque tunica, operitur pallio. Et quid est hoc, nisi etiam in conspectu hominum de iniquitate gloriari? L

Matth. 10.

Et sicut zona, inquit, qua semper præcingitur. Maxime homines ideo præcinguntur, vt ad operandum sint aptiores, ne vestis finibus præpediantur. Ergo maledictione se præcingit, qui malum non repentinum, sed dispositum aggreditur, & ita discit malum facere vt semper paratus sit: vnde & hic ait, Et sicut zona qua semper præcingitur. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum*. Non dixit, merces eorum: sed, opus eorum. Manifestum est enim quòd indumento & opertorio & aqua & oleo & zona ipsa opera describebat, quibus æterna maledictio comparatur. Non ergo est vnus Iudas, sed multi de quibus dicitur, Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum: quamquam & pluralis numerus poni potuit pro numero singulari, sicut Herode mortuo dictum est ab angelo, Mortui sunt qui quærebant animā pueri. Sed qui magis detrahunt Christo apud dominum, nisi illi qui ipsis verbis domini detrahunt, dicentes non esse ipsum quem lex domini & prophetæ prænunciauerunt? *Et qui loquuntur, inquit, mala aduersus animam meam*. Negando eum cum voluisset potuisse resurgere: cum dicat, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. *Et tu domine fac mecum*. Quidam subaudiendam putauerunt misericordiam, quidam vero & addiderunt: sed emendatiores codices sic habent, Et tu domine domine fac mecum. *Propter nomen tuum*. Vnde sensus altior non est prætermittendus, ita dixisse filium patri, fac mecum quia eadem sunt opera patris & filij. Vbi etiam misericordiam intelligamus: sequitur enim, M

Matth. 2. Ioan. 10.

Quia suauis est misericordia tua. Et ipsam quia non dixit, fac in me: vel, fac super me: vel aliquid huiusmodi: sed ait, fac mecum: bene intelligimus & patrem & filium simul facere misericordiam in vasa misericordiæ. Potest hoc etiam sic intelligi, fac mecum, id est, adiuua me. Quod in quotidiana loquendi consuetudine habemus, cum de aliqua re quæ pro partibus nostris est, dicimus, nobiscum facit. Pater quippe adiuuat filium inquantum deus hominem, propter formam serui, cui homini

Roma. 9.

A homini deus, & cui in forma serui etiam dominus est
pater. Nam in forma dei filius adiutorio non indiget:
æqualiter enim cum patre omnipotens est, ex quo & ip
Ioan. 5. se adiutor est hominis. Sicut enim pater suscitat mor-
tuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Nec a-
liud pater, aliud filius, aut aliter pater, aut aliter filius,
quia & eadem facit, & similiter facit. Vnde inquantum
Psalm. 40 homo est filius dei, deus suscitauit illum à mortuis, hoc
est pater, cui dicit in psalmis, Suscita me & reddam il-
lis: Inquãtum autẽ deus est, etiam ipse se suscitauit: pro-
Ioan. 2. pter quod dicit, Soluite templum hoc, & in triduo su-
scitabo illud. Quod etiam hic significauit, si quis dili-
Ioan. 5. genter intendat. Scrutari enim iussit scripturas, quę te-
stimonium perhibent de illo, non in superficie pertrã-
siri: non enim tantummodo ait, Tu domine domine
fac mecum: sed ait, & tu. Quid est & tu, nisi quia ego &
tu? Quod autem non semel domine, sed repetens ait,
domine domine, habet in hoc orantis affectum, sicuti
Psalm. 21. est, deus deus meus. Quod vero cum dixisset, fac me-
cum: addidit, propter nomen tuum: gratiam commen
dauit. Nullis enim operum meritis præcedentibus in
B tantam celsitudinem subuecta est humana natura, vt
totum simul verbum & caro, hoc est, deus & homo, v-
Ioan. 1. nigenitus filius dei diceretur. Hoc autem factum est, vt
ab illo qui creauerat per id quod non perierat id quod
perierat quæreretur: vnde & hic sequitur, quia suauis
est misericordia tua. *Libera me quia egenus & pauper ego
sum.* Egestas & paupertas, infirmitas est, ex qua crucifi-
xus est. *Et cor meum conturbatum est intra me.* Hoc ad il-
Matth. 26. lud refertur, quod ait propinquante passione, Tristis
est anima mea vsque ad mortem. *Sicut vmbra cum decli-
nat ablatus sum.* Hoc ipsam mortem significauit. Sicut
enim ex vmbra declinante fit nox, sic ex mortali carne
fit mors. *Et excussus sum sicut locustæ.* Hoc iam in mem-
bris eius, hoc est, fidelibus eius conuenientius intelligi
existimo. Quod vt aliquanto apertius poneret, maluit
dicere, sicut locustæ, quàm, sicut locusta: quamuis & nu
mero singulari possent accipi etiam multæ, sicut illud
Psalm. 104 est, Dixit & venit locusta: sed esset obscurius. Excussi
sunt ergo, id est, fugati à persecutoribus fideles eius:
quorum vel multitudinem significari voluit nomine
C locustarum, vel quod transilierunt de loco in locum.
Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Legimus dominum
Matth. 4. Christum quadraginta dierum habuisse ieiunium. Sed
tantùm ne valuit in eo illa inedia, vt genua eius infir-
marentur? An & hoc in membris eius, hoc est, in san-
ctis eius apertius intelligitur? *Et caro mea immutata est
propter oleum.* Propter gratiam spiritalem. Vnde & Chri
stus appellatur à chrismate: chrisma autem vnctio est.
Caro autem propter oleum nõ in deterius, sed in me-
lius immutata est, hoc est, à mortis contumelia in glo-
riam immortalitatis exurgẽs: cum itaq; dixisset, Genua
mea infirmata sunt à ieiunio, vbi significatum esse arbi
tror eos qui in membris eius fortes videbantur, tanquã
præsentia panis quo sustentabantur abstracta, in eius
passione defecisse vsque ad negationem, quę apparuit
Matt. 26. in Petro, tanquam ad eos confirmandos, ne succum-
bendo penitus caderent: Et caro mea, inquit, immuta-
ta est propter oleũ, vt eos à mea morte deficientes mea
resurrectione firmarem, & misso spiritusancto vnge-
rem, qui nõ ad eos venisset nisi ego abiissem: hoc enim
Ioan. 16. dixerat, Non potest ille venire nisi ego abiero: & Euan
& 7. gelista dicit, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus
nondum fuerat glorificatus: nondum erat immutata
caro eius. Siue autem per aquam propter ablutionem
vel irrigationem, siue per oleum propter exultationẽ, D
& inflammationem charitatis significetur spiritussan-
ctus, non ideo est à seipso diuersus, quia signa diuersa
sunt. Multum enim diuersa sunt etiam leo & agnus, &
tamen vtroque significatus est Christus. Leo propter Apoca. 5.
aliud, agnus propter aliud: non tamen alius. Quia nec
fortis est agnus, nec innocens leo: Christus autem &
innocens est vt agnus, & fortis vt leo: dicit enim apud
Esaiam ipse Iesus Christus, Spiritus domini super me, Esa. 61.
eo quod vnxit me. *Et ego factus sum opprobrium illis,* per Luca. 4.
mortem crucis. Christus enim nos redemit de male- Galat. 3.
dicto legis, factus pro nobis maledictum. *Viderunt me
& mouerunt capita sua.* Quia viderunt pependisse, & non
viderunt resurrexisse. Viderunt quando genua eius
sunt infirmata, non viderunt quando est caro immu-
tata. *Adiuua me domine deus meus, saluum me fac secundum
misericordiam tuam.* Hoc ad totum referri potest, id est,
& ad caput, & ad corpus. Ad caput propter formam
serui, ad corpus propter ipsos seruos. Potuit enim & in
eis dicere deo, Adiuua me & saluum me fac, in quibus
Saulo dixit, Quid me persequeris? Quod autem ad- Act. 9.
didit secundum misericordiam tuam, gratuita gratia E
commemoratur, non ex operum debito. *Et sciant quia
manus tua hæc, & tu domine fecisti eam.* De his dixit sciant
pro quibus sæuientibus & orauit: quia in eis in quibus
factus est opprobrium mouentibus in eius illusionem
capita sua, erant etiam hi qui in eum postea crediderũt.
Discant autem qui formam humani corporis deo tri-
buunt, quomodo habeat deus manum. Si enim quod
facit, manu facit, nunquid & ipsam manum suam ma-
nu fecit? Quomodo ergo hic dictum est, Et sciant quia
manus tua hæc, & tu domine fecisti eam? Intelligamus
itaque manum dei esse Christum: vnde alibi dicitur, Et Esa. 53.
brachium domini cui reuelatum est? Hæc manus & e-
rat & fecit eam, quia in principio erat verbum, & ver-
bum caro factum est. Et erat sine tempore secundum Ioan. 1.
diuinitatem, & factus est ei ex semine Dauid secũdum
carnem. *Maledicent illi & tu benedices.* Vana est ergo & Roma. 1.
falsa maledictio filiorum hominum diligentium va-
nitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum
benedicit facit quod dicit, *Qui insurgunt in mẽ confundan-
tur.* Vt enim insurgant aliquid se aduersus me profice- F
re arbitrantur. Sed cum exaltatus fuero super cœlos, & Psalm. 107
esse cœperit super omnem terram gloria mea, confun-
dentur. *Seruus autem tuus lætabitur,* Siue in dextera pa-
tris, siue in membris suis lætantibus, & inter tentatio-
nes in spe, & post tentationes in æternum. *Induantur
qui detrahunt mihi pudore,* id est, pudeat eos detraxisse mi
hi, Sed hoc potest & in bono accipi, dum corriguntur.
Et operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois duplex
pallium est: nam quidam etiam sic interpretati sunt
istum versum: & operiantur sicut pallium duplex con-
fusione sua. Intelligitur autem confundantur & intus
& foris, id est, & coram deo & coram hominibus.
Confitebor domino nimis in ore meo. Nimis dici solet in con-
suetudine sermonis Latini, quod plus est quàm debet:
cui cõtrarium est parum quod minus est quàm debet.
Sed nimis, Græcè ἄγαν dicitur. Iste autem versus non
habet ἄγαν, sed habet σφόδρα. Quod quidem nostri sic
interpretati sunt, vt pro eo ponerent aliquando nimis,
aliquando valde. Sed si nimis pro eo quod est valde
intelligitur, potest & in laude poni. Nam & ista con-
fessio laudem significat, ita enim sequitur, *Et in me-
dio multorum laudabo eum.* Dicit etiam & in alio Psalmo, Psal. 21.
In medio ecclesiæ cantabo te. Sed cum ipsa cantat Ec-
clesia,

G clesia, quæ corpus est Christi, quomodo in medio ec-
clesiæ cantat Ecclesia, ita & hic multi cum sint mẽbra
Christi, sicut ipsi laudant, ille laudat, quia est in medio
eius. Quomodo in medio multorum laudat, quando
ipsis multis laudantibus dicitur ipse laudare? An ideo
laudat in medio multorum, quia cum Ecclesia sua est
hic vsque in consummationem seculi, vt quòd ait in
Mat.28. medio multorum, hoc accipiamus quòd ab eisdẽ mul-
tis honoratur. In medio quippe esse dicitur, cui honor
præcipuus exhibetur. Si autem cor est tanquam homi-
nis medium, nihil melius intelligitur dictum, quàm in
Ephe.3. cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Chri
stus per fidem in cordibus nostris, & ideo ait, in ore
meo, id est, in ore corporis mei, quod est Ecclesia. Cor-
Roma.10. de enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit
ad salutem. *Qui astitit à dextris pauperis.* De Iuda dictum
erat, & diabolus stet à dextris eius, quia suas diuitias au
gere voluit Christo vendito. Hic autem dominus asti-
tit à dextris pauperis, vt diuitię pauperis sint ipse domi
nus. Astitit quippe à dextris pauperis, non vt ei multi-
H plicaret annos vitæ quandoque finiendæ, neque vt eius
augeret pecuniam, aut eum faceret corporis viribus
fortem, vel ad tempus incolumem. *Sed vt saluam faceret,*
inquit, *à persequentibus animam meam.* Salua fit autem à per-
sequentibus anima, si non eis consentiatur ad malum.
Non eis autem consentitur cum assistit dominus à de-
xtris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate suc-
cumbat. Hoc adiutorium præstitum est corpori Chri-
sti in sanctis martyribus omnibus.

In Psalmum centesimumnonum
Enarratio.

QVANTVM domious donat, qui nos mini-
stros constituit verbi & sacramenti sui seruire
vobis, in adipe misericordiæ suæ, suscipimus
Psalmum istum quem modo cantauimus, bre
uem numero verborum, sed magnum pondere senten
tiarum, adiuuante illo qui vos fecit intentos, vt & nos
faciat idoneos sic vt possimus consyderare atque tra-
ctare. Viuat anima vestra, & vigilet in deum. Tempus
enim constituit deus promissis suis, & tempus eis quæ
I promisit implendis. Promissionum tempus erat tem-
pore prophetarum vsque ad Ioannem Baptistam: ab il-
lo autem & deinceps vsque ad finem, tempus est im-
plendi ea quæ promissa sunt. Fidelis deus qui se nostrũ
debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed
tanta nobis promittẽdo. Parum erat promissio, etiam
scripto se teneri voluit, veluti faciens nobiscum chiro-
graphum promissorum suorum, vt cum ea quæ promi
sit soluere inciperet, in scriptura promissorum consy-
deraremus ordinem soluendorum. Tempus itaq; pro-
phetiæ prædictio erat, vt sæpe iam diximus promissio-
num. Promisit salutem æternam & beatam vitam cum
angelis sine fine, & hæreditatem immarcessibilem, glo
riam sempiternam, dulcedinem vultus sui, domũ san-
ctificationis suę in cœlis, & resurrectionem à mortuis,
nullum deinceps moriẽdi metum. Hoc est promissum
eius tanquam finale, quò decurrit nostra omnis inten-
tio, quò cum peruenerimus, nihil amplius requiramus,
nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine
quo ordine veniatur, neque hoc tacuit promittẽdo &
prænũciando. Promisit enim hominibus diuinitatem,
mortalibus immortalitatem, peccatoribus iustificatio-
nem, abiectis glorificationem. Quicquid promisit, in-
dignis promisit, vt non quasi operibus merces promit
teretur, sed gratia à nomine suo gratis daretur, quia & K
hoc ipsum, q̃ iuste viuit inquantum homo potest iuste
viuere, non meriti humani, sed beneficij est diuini: Ne-
mo enim iuste viuit nisi iustificatus, id est, iustus effect⁹.
Ab illo autem fit homo iustus qui nunquam potest esse
iniustus. Sicut lucerna non à seipsa accenditur, ita nec
anima humana sibi præstat lucem, sed clamat ad deũ,
Tu illuminabis lucernam meam domine. Cum ergo Psalm.17.
peccatoribus promissum sit regnum cœlorum, non in
peccato permanentibus, sed à peccato liberatis & iusti-
tiæ seruientibus, quod ipsum vt possint, ipsius gratia, vt
diximus, adiuuantur: & ab eo qui semper est iustus, iusti
ficantur, incredibile videbatur tãtam deum curam ge-
rere pro hominibus, hodieq; qui de gratia diuina des-
perant, atq; à pessimis moribus nolunt se conuertere
ad deum vt ab illo iustificeotur, & per eius indulgentiã
deletis omnibus peccatis suis incipiant in illo viuere
iuste, qui nũquam vixit iniuste: hanc habent perniciem
cogitationis suę in seipsos, vt dicant deum res huma-
nas non curare, nec inde posse cogitare mundi huius
artificem atq; rectorem, quemadmodum quisque mor
talis in terra viuat, & ita nec computari se homo pu- L
tat à deo qui factus est à deo. Talem hominem si allo-
qui possimus, si admittat nos prius ad aures suas, dein-
de ad cor suum, si non repellat resistendo quærentem
se, & patiatur perditus inueniri se, possumus ei dicere,
O homo, quomodo te deus factum non computauit,
qui vt fieres ante curauit? Cũ te in ordine rerum condi
tarum numerari non putas, noli credere seductori, ca-
pilli tui numerati sunt à conditore. Hoc deniq; & do- Mat.10.
minus in Euãgelio discipulis suis ait, oe mortem time-
rent, ne aliquid suum in morte periturum putarent. Illi
in morte de animabus suis pertimescebant, ille ipsis se-
curitatẽ iam de capillis dabat. Itá ne vero anima perit,
cuius capillus non perit? Verũtamen fratres, quia incre
dibile videbatur hominibus, quod promittebat Deus
ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmita-
te, puluere & cinere futuros homines æquales angelis
dei, nõ solum scripturam cum hominibus fecit vt cre-
derent: sed etiam fidei suę posuit meditatorẽ, non quẽ-
libet principem aut quemlibet angelum vel archange-
lũ, sed vnicum filium suum, vt qua via nos perducturus
esset ad illum finẽ quem promisit, per eum ipsum filiũ M
suum & ostenderet & pręberet. Parum enim erat deo
vt filium suũ faceret demonstratorem viæ, cum ipsum
viam fecit, vt per illum ires regentem te, ambulantem
per se. Promisit ergo quia venturi essemus ad eum, id
est, ad illam ineffabilẽ immortalitatem, & cum angelis
eius æqualitatem. Quàm longe eramus, quàm ille sur-
sum, quàm nos deorsum, quàm ille in summo, q̃ nos in
imo desperati iacebamus. Sine expectatione salutis æ-
grotabamus, missus est medicus, quem non cognouit
ęgrotus. Si enim cognouissent, nunquam dominũ glo 1.Cor.2.
rię crucifixissent. Sed hoc quoq; valuit ad ægroti medi
camentum, quòd medicum occidit ægrotus: venit vt
visitaret, occisus est vt sanaret. Insinuauit se credẽtibus
deum & hominem: deum per quem facti sumus, homi
nem per quem recreati sumus. Aliud in illo apparebat,
aliud latebat, & quod latebat multo erat præstantius q̃
id quod apparebat: sed quod erat præstãtius videri nõ
poterat. Curabatur ęger per id quod videri poterat, vt
postea capax fieret visionis eius, quę latendo differeba-
tur, non negando auferebatur. Vnicus itaque filius dei
venturus ad homines, assumpturus hominem, & per id
quod sumpsit futurus homo, moriturus, resurrecturus,
ascensu-

A ascẽsurus in cœlum, sessurus ad dexteram patris,& im-
Roma. 9. pleturus in gẽtibus quæ promisit,& post impletionem promissorum suorum in gentibus etiam hoc impleturusvt veniat,& quod prærogauit exigat,discernat vasa iræ à vasis misericordiæ, reddat impiis quod minatus est,iustis quod pollicitus est. Hoc ergo totum prophetandum fuit,pręnunciandum fuit,venturum commendãdum fuit,vt non subito veniens,horreretur,sed creditum expectaretur. Ex his promissionibus est Psalmus iste,dominum & saluatorem nostrum IesumChristum certe apertéque prophetans, vt omnino dubitare non possimus Christum annunciari Psalmo hoc: quandoquidem Christiani sumus,& euangelio iam credimus, absit vt negemus. Nam cum ipse dominus noster & saluator Iesus Christus quæreret à Iudæis, cuius filium dicerent esse Christum,& respondissent,Dauid:ille cõ
Matth. 22. tinuo retulit respondentibus, & ait, Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominũ, dicens, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu,inquit,vocat eũ dominum,quomodo filius eius est?
B Ab hoc ergo versu Psalmus iste incipit:

Expositio Psalmi.

Mat. 22. Hebræ. 10. 1.Cor. 15. D*Ixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Hanc ergo quæstionem Iudæis propositam à domino, in ipso ingressu Psalmi pertractare debemus. Si enim quod responderunt Iudæi exigatur à nobisvtrum confiteamur, & nos vel abnegemus, absit vt negemus. Si dicatur nobis, Christus filius est Dauid, an non est? Si dixerimus non, contradicimus Euangelio: namque
Matth. 1. Matthæo scribente, sic incipit Euangelium, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Euaogelista dicit librum se scribere generationis Iesu Christi, filij Dauid.
Matth. 22. Rectè ergo Iudæi interrogati à Christo, cuius esse filiũ crederent Christum: Responderunt, Dauid. Responsioni eorum congruit Euangelium. Habet hoc non solum suspitio Iudæorum, sed & fides Christianorum. adhuc alia firmamenta conspicio: dicit apostolus, Qui
Roma. 1. factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: dicit
2.Timo. 2. etiã ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euan
C gelium meum. Et de ipso Euangelio quid dicit? In quo laboro vsq; ad vincula tanquam male faciens, sed sermo dei non est alligatus[in me.]Laborabat ergo vsque ad vincula apostolus pro euãgelio suo,id est pro dispẽsatione euangelica quam populis prędicabat, quam populis impendebat,ille qui mane rapuerat,sed tunc iam escas ad vesperum diuidebat. Laborabat ergo vsque ad vincula Apostolus pro Euangelio,quo Euangelio prædicabat Christũ Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Pro hoc euãgelio Apostulus laborabat:& tamẽ de hoc Christus interrogabat, & respondẽtibus Iudæis quod prędicabat Apostolus,retulit vocẽ tanquam con
Matth. 22. tradictiõis & ait, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum? Et interposuit testimoniũ de hoc Psalmo, Dixit domin⁹ domino meo. Si ergo in spiritu vocat eũ dominum,quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt, quid responderent deinceps non inuenerunt: nec eum tamen dominũ quæsierunt, quia & ipsum esse illum filium Dauid non agno-
Roma. 10. uerunt. Nos autẽ fratres credamus & dicamus, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Credamus, inquam,& dicamus & filium Dauid & dominum Dauid. Non erubescamus de filio Da

uid, ne iratum inueniamus dominũ Dauid. Hoc enim D
nomine illum rectissime transeuntem appellantes cęci illuminari meruerunt. Transibat enim Iesus, & illi audito sonitu transeuntis turbæ, aure iã illum cognoscentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magna & dixerunt: Miserere nostri fili Dauid. Turbæ autẽ illos increpabant, vt tacerent, Et illi nihilominus lucis desyderio turbarum contradictionẽ vincentes, in clamando perseuerauerunt, transeuntem tenuerũt, & à tangente illuminari meruerunt. Dicebãt enim transeunti, Miserere nostri fili Dauid. Stetit ille, Et vi- Matth. 9.
cto ab eis clamore contradicẽtium, quid inquit, vultis & 20.
vt faciam vobis? Et illi, Domine vt videamus. Tetigit & aperuit oculos eorum: viderunt præsentem, quem senserant transeuntẽ. Aliquid ergo transitorium dominus fecit: est autem aliud quod stat. Aliud est, inquam, transitoriũ domini, aliud stabile domini. Trãsitorium domini, virginis partus, verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorũ exhibitio, passionũ perpessio, mors, resurrectio, ascensio in cœlum: hoc totũ trãsitorium fuit. Nũ enim adhuc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc resurget, aut adhuc ascendet in cœlu? E
Nonne videtis ista facta per tempora, cucurrisse per tẽpora, exhibuisse viatoribus quiddã trãsitorium ne in via remanerent, sed ad patriam peruenirent? Denique & illi cęci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserũt, & clamãdo tenuerũt. In via ergo seculi huius hoc trãsitorium sui dominus operatus est, & hoc transitorium pertinet ad filium Dauid: ideo illi domino transeunti clamauerũt, Miserere nostri fili Dauid: tanquam dice- Matth. 20.
rent, Filiũ Dauid transeuntem cognoscimus, filiũ Dauid in trãsitu factũ discimus. Agnoscamus ergo & nos, & filium Dauid confiteamur, vt illuminari mereamur. Sentimus enim transeuntẽ filium Dauid, & illuminamur à domino Dauid. Ecce ergo quia magister noster interrogauit Iudęos, & ideo nõ responderunt, quia discipuli esse noluerũt. Ecce si nos interrogaret, quid respõderemus? Defecerunt in hac interrogatione Iudæi, proficiãt Christiani, non perturbentur sed erudiantur. Non enim dominus interrogat discere volens, sed tãquam doctor interrogat. Dicerent miseri Iudæi, tu dic nobis: maluerunt inflata taciturnitate dirumpi, q̃ humili confessione edoceri. Dicat ergo nobis magister no- F
ster, & videamus quid interrogaoti respondeamus,
Quid vobis videtur de Christo? Cuius est filius? Respõ Matth. 22.
deamus omnino quod Iudæi, sed nõ remaneamus, vbi
Iudęi. Recolamus Euangeliũ quod credimus, Liber ge Mat. 1.
nerationis Iesu Christi filij Dauid. Non quia interrogamur excidat nobis Christũ esse filium Dauid, quod
memorię commendat Apostolus, Eia Christiane, me- 2.Timo. 2.
mor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Ergo interrogemur & respondeamus,
Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? Dicant Matt. 22.
ora cõcordia Christiana, Dauid. Referat & doctor, & reuocet nobis. Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominũ, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos sub pedibus tuis? Quomodo nos diceremus, nisi à te disceremus? Nunc
ergo quia didicimus, dicimus, In principio eras verbũ, Ioan. 1.
& verbum eras apud deũ, & deus eras verbum, omnia per te facta sunt. Ecce dominus Dauid. Sed nos propter infirmitatem nostram, quia caro desperata iacebamus, verbum caro factus es, vt habitares in nobis. Ecce
filius Dauid. Certe tu in forma dei cum esses, non rapi- Philip. 2.
nã arbitratus es esse ęqualis deo: ideo dominus Dauid,

Sed

G Sed temetipsum exinanisti formam serui accipiens, in-
De tempore de filius Dauid. Denique & in ipsa interrogatione tua
ser. 224. & dicens, quomodo filius eius est, non te filium eius nega
235. sti, sed modum in quo id fieret inquisisti. Dicit eum, in-
quis, Dauid dominum, quomodo filius eius est? Nō ne-
go, sed dic quomodo? Illi ergo ex literis quas legebant
& non intelligebant, si in ista interrogatione recolerēt
modum, nónne responderent quomodo interrogas?
Esa. 7. Ecce virgo accipiet in vtero & pariet filiū, & vocabūt
Matt. 1. nomē eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobis-
cū deus. Accipiet virgo in vtero, virgo ex semine Da-
uid pariet filium, vt sis filius Dauid. Erant enim Ioseph
Luca. 2. & Maria de domo & patria Dauid. Peperit ergo virgo
illa, vt esset filius Dauid: sed ille quem peperit, vocabūt
nomen eius Emmanuel, nobiscum deus. Ecce habes &
domum Dauid. Aliquid nobis fortassis ex hac re, quo-
modo Christus & filius sit Dauid, & dominus sit Da-
uid, etiā Psalmus iste intimabit. Audiamus ergo & per-
tractemus eum, pulsemus pietate, & extorqueamus cha
ritate. Dauid ergo ipse dicit, neque enim domino con-
tradicere licet, Dauid, inquit, in spiritu vocat eum do-
minum. Ille ergo Dauid de Christo quid dicit? *Nam ipsi*
H *Dauid Psalmus.* Et iste est totus titulus, simplex sine figura
quæstionis, sine vllo nodo difficultatis. Quid ergo di-
Matt. 22. cit Dauid? Dixit dominus domino meo sede à dextris
meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum. Quod est scabellum pedum tuorum? Quod
est sub pedibus tuis. Scabellum enim pedum sub pedi-
bus est. Dixit, inquit, dominus domino meo. Audiuit
hoc Dauid, audiuit in spiritu, vbi nos quando audiuit
non audiuimus, sed loquenti quod audiuit, & scribenti
credidimus. Audiuit ergo prorsus, audiuit in quodam
secretario veritatis, in quodam mysteriorum sanctua-
rio, vbi Prophetæ in occulto audiuerunt, quod in aper
to prędicauerunt. Ibi audiuit Dauid quod cum fiducia
magna dicit, Dixit dominus domino meo, sede à de-
tris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pe-
Marci. 16. dum tuorum. Nouimus Christum sedere ad dexteram
Acto. 1. patris post resurrectionem à mortuis, & in cœlis ascen
sionem. Factum est iam, nec vidimus, sed credimus, in
libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus.
Vnde & eoipso quod erat filius Dauid. Christus factus
I est dominus Dauid. Illud enim quod natū est ex semi-
ne Dauid, ita honoratum est, vt esset & dominus Da-
uid. Ita admiraris hoc, quasi & in rebus humanis ista nō
fiant. Si enim contingat filium cuiusquam regem fieri
patre priuato, nónne erit dominus patris? Admirabili⁹
est quod potest contingere, vt nō solum rex factus pri-
uati filius, dominus sit patris sui, sed & episcopus factus
laici filius, sit pater patris sui. Ergo & eoipso ꝙ carnem
accepit Christus, quòd in carne mortuus est, quòd in
eadem carne resurrexit, ꝙ in eadem carne ascendit in
cœlum, & sedet ad dexteram patris, & in eadem ipsa
carne sic honorata sic clarificata, sic in cœlestē habitū
commutata, & filius est Dauid, & dominus est Dauid.
Secundum hanc enim dispensationem transitus Chri
Philip. 2. sti etiam illud ab apostolo dicitur, Propter quod illum
exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est su-
per omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecta
tur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Donauit, in-
quit, ei nomen quod est super omne nomen, Christo
secundū hominem mortuo, Christo secūdum carnem
resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super
omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur,
cœlestium, terrestrium & infernorum. Vbi erit Dauid,
vt nō ei sit dominus? In cœlo sit, in terra sit, in inferno K
sit, dominus eius erit, qui est dominus cœlestium, terre-
strium & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Da-
uid filij sui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, &
gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur, Dixit domi-
nus domino meo, sede à dextris meis, donec ponā ini-
micos tuos, scabellum pedum tuorum. Sede, nō solum
in alto, sed & in occulto, excellens vt domineris, latens
vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret
quod credimus? Merces autē fidei est videre quod cre-
didimus antequā videremus. Sicut autē scriptura per- *Roma. 1.*
sonat, Iustus ex fide viuit. Non ergo esset iustitia fidei, si
non esset absconditum quod prędicatum crederemus,
& credendo ad vidēdum perueniremus. Quàm enim *Psalm. 30.*
multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscō
disti timentibus te? Ergo abscondisti, & remanserunt?
Absit. Perfecisti autem sperantibus in te. Mirabile ergo
mysterium Christi sedētis in dextera dei. Occultatum
est vt crederetur, subtractū est vt speraretur, Spe enim
salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes,
Quod enim videt quis, quid sperat, apostoli verba sūt.
Recognoscitis quidem, sed propter rudes commēdo. L
Quid ergo ait Apostolus? Spe, inquit, salui facti sumus. *Roma. 8.*
Spes autem, quæ videtur non est spes. Quod enim vi-
det quis, quid sperat? Si autem quod non videmus spe-
ramus, per patientiam expectamus. Quia ergo quæ vi-
detur nō est spes, abscondisti dulcedinem timentibus
te. Quia quod non videmus speramus, & per patientiā
expectamus, perfecisti sperantibus in te. Denique cha-
rissimi intentè accipite quod dicturus sum, Quoniam
iustitia nostra ex fide est, & fide mundantur corda no-
stra, vt quod credidimus videre possimus. Vtrūq; enim
positum est, & beati mundicordes, quoniā ipsi deū vi- *Mat. 5.*
debunt, & fide mundans corda eorum. Quæ ergo hæc *Acto. 15.*
est iustitia fidei? Credere quod non vides, & ipso me-
rito fidei ad visionē suo tempore peruenire. Dominus
in Euāgelio cū promitteret spiritum sanctum, hoc ait,
Ipse arguet mūdū de peccato, de iustitia, & de iudicio. *Ioan. 16.*
De quo peccato? De qua iustitia? De quo iudicio? Ipse
sequitur & exponit, & coniecturas hominū nō admit-
tit. De peccato quidem, inquit, quia non crediderūt in
me. Quanta alia peccata Iudæorum, & tamē quasi hoc M
vnum sit, ita dixit, De peccato quidem quia nō credi-
derunt in me. Hoc est illud peccatū de quo alibi dicit,
Si non venissem, peccatū non haberent. Quid est hoc, *Ioan. 15.*
Si non venissem, peccatum non haberent? Ergo ad iu-
stos venisti, & eos peccatores fecisti? Sed exceptis aliis
peccatis, quę possent remitti per fidem, hoc vnum pec
catum nominauit, quod si nō admitteretur, omnia re-
laxarentur. De peccato quidem ait, quia non credide-
runt in me. Et alibi, Si non venissem, peccatum non ha
berent. Eo enim ipso quo venit & non crediderunt in
eum, inciderunt in peccatum: quod si non inciderent,
omnia cætera peccata dimitti possent per indulgentiā
gratię impetratā per fidem. Ergo de peccato, quia non
crediderunt in me. De iustitia, quia ad patrem vado, & *Ioan. 16.*
iā non videtis me. Hæc est iustitia, quia ad patrem va-
dis, & iam non videbunt te, hæc etenim iustitia ex fide
est. Iustus enim ex fide viuit. Et tunc ex fide viuit, si non *Roma. 1.*
videat quod credit. Quia ergo & ad iustitiam pertinet
ex fide viuere, & ex fide nemo viuit, nisi non viden-
do quod credidit, vt ipsam iustitiam faceret in homi-
nibus, id est, vt crederent quod non viderent. De iusti-
tia, inquit, quia ad patrē vado & iam non videbitis me.
Hęc, inquit, erit iustitia vestra, vt credatis in eum quem
non

A non videtis, & fide mundati eum, in quem credidistis in die resurrectionis postea videatis. Sedet ergo ad dexteram dei Christus, à dextris patris filius in occulto est, Credamus. Etenim duas res hic dicit, quia & dixit deus, sede à dextris meis: & addidit, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: hoc est, sub pedibus tuis. Nõ vides Christum sedentem ad dexteram patris: nec hoc potes videre, quomodo ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Cum hoc impletur in aperto, crede illud esse in occulto. Qui inimici ponuntur scabellum pedum eius? Quibus inania meditãtibus dicitur, *Psalm. 2.* Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Et dixerũt, Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum, Nnn nobis dominentur, non nos sibi subiugent. Qui habitat in cœlis irridebit eos. Inimicus eras, eris sub pedibus eius, aut adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locum habeas sub pedibus domini dei tui. Nam necesse est vt habeas, aut gratię, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram dei, donec ponãtur inimici eius sub pedibus eius. B Hoc fit, hoc agitur: etsi paulatim peragitur, indesinenter agitur. Fremuerunt enim gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nunquid fremẽdo, nunquid meditando inania, nunquid in vnum aduersus Christum conueniendo efficient, vt non impleatur, Dabo tibi gentes hęreditatẽ tuã, & possessionem tuam terminos terrę? Implebitur omnino, & in illis frementibus, & in illis inania meditantibus, Dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Illi enim inania meditãtur. Vt autem impleatur, dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã, & possessionem tuam terminos terrę: nam nescio quis inanis locutus est, sed dominus dixit ad me. Sic & in hoc psalmo possumus dicere, Dixit non quicumque, non illi qui fremunt & meditãtur inania, sed dixit dominus domino meo, *Psal. 9.* sede à dextris meis, Donec ponã inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Fremãt, meditentur inania, perstrepant, nũquid non implebitur, C Periit memoria eorum cum strepitu? Loquitur certe & alius psalmus, sed nõ alius spiritus, Periit memoria eorum cum strepitu, & dominus in æternum permanet. Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum strepitu in æternum permanet, ipse dixit domino meo, sede à dextris meis. Sedet enim ad dexterã patris, donec ponat omnes inimicos eius scabellum pedũ eius. Et quid sequitur? *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Apparet fratres, euidentissime apparet, non de illo regno Christi prophetam loqui, quo regnat semper apud patrem rerum dominum, quæ per illum creatæ sunt. Quando enim non regnat in principio verbũ deus apud deum? *Ioan. 1.* Dicitur enim, Regi autem seculorum immortali, inuisibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria, in secula seculorum amen. *1. Timo. 1.* Regi seculorum honor & gloria, in secula seculorum. Cui regi seculorum? Immortali, inuisibili, incorruptibili. In eo enim quod & Christus est cũ patre immortalis, inuisibilis & incorruptibilis, quia verbũ eius est, & virtus eius, & sapientia eius, & deus apud deum per quem facta sunt omnia, rex est seculorũ. *1. Cor. 1.* Sed tamẽ illud dispẽsatoriũ & trãsitoriũ, quo nos per medietatẽ carnis suæ vocauit in æternitatẽ, regnũ eius incipit à Christianis, sed regni eius nõ erit finis. Ponũtur ergo scabellũ pedũ eius, inimici eius, sedentis ad dexteram patris, ponuntur vt dictum est, Id agitur, id vsq; in D finẽ omnino peragitur. Nemo dicat non posse impleri quod cœptum est. Quid finem cœpti desperas? Omnipotens cœpit, omipotens se promisit impleturum esse quod cœpit. Vnde autem cœpit? Virgam virtutis tuę emittet dominus ex Sion. Quæ Sion? Ipsa est Hierusalẽ. Audi ipsum dominum, Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. *Luca. 24.* Hinc sedet ad dexteram dei patris resurgendo vbi fuit. Deinde illo sedente ad dexteram dei patris, quid agitur? Vt ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Quid agitur? Audi illum docentem & exponentem, Et prędicabitur in nomine eius pœnitentia & remissio peccatorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem, *Ibidem.* quia virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Virgam virtutis tuæ, hoc est, regnũ potentiæ tuæ, quia reges eos in virga ferrea. Emittet dominus ex Sion, quia incipientibus ab Hierusalem. Cum ergo miserit ex Sion virgam virtutis eius, quid fiet? *Et dominaberis in medio inimicorum tuorum.* Prius dominare in medio inimicorum tuorũ inter frementes gentes. E Nunquid enim postea cum acceperint honorem suum sancti, & suam damnationem impij, in medio inimicorũ suorum dominabitur? Et quid mirum si tunc dominabitur secum in æternum regnantibus sanctis, & æternis pœnis ardentibus impiis? Quid mirum si tunc? Modo in medio inimicorum tuorum, nunc in isto transitu seculorum, in ista propagatione & successione mortalitatis humanæ, nunc dum torrẽs temporum præterlabitur, ad hoc directa est virga virtutis tuæ ex Sion, vt domineris in medio inimicorum tuorum. Dominare in medio Paganorum, Iudæorum, hæreticorum, falsorũ fratrum. Dominare dominare fili Dauid, domine Dauid, dominare in medio Paganorum, Iudęorum, hæreticorum, falsorum fratrum. Dominare in medio inimicorum tuorum. Hunc versum non recte intelligimus, si non fieri iam videmus. Sede ergo à dextris dei, occultare vt credaris donec impleantur tẽpora gentiũ. Sic enim scriptũ est, Quem oportebat cœlũ repetere, donec impleantur tẽpora gentiũ. *Acto. 3.* Vt enim resurgeres, mortuus es: vt ascenderes resurrexisti: vt sederes ad dexteram patris, ascendisti: ergo vt ad dexterã patris sederes, mortuus es. De morte enim resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione ad dexterã sestio. *Marci. 16.* *Acto. 1.* Hoc totum ergo cœpit à morte, F Excellentia claritatis huius, principium habet humilitatis. Te itaque sedente ad dexteram patris, implentur tempora gentium, ponuntur inimici omnes scabellum pedum tuorum, & ad hoc vt perueniatur, prius dominaberis in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim virgam virtutis suæ emittet dominus ex Sion. Vt autẽ moreris, & per mortem tuam deleretur chirographũ peccatorum, *Coloss. 2.* & prædicaretur pœnitentia & remissio delictorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalẽ, *Luca. 24.* cæcitas Iudęorum fecit. Aliis illuminandus aliorum cæcitas militauit. Cæcitas enim ex parte Israël contigit, *Roma. 11.* donec plenitudo gẽtiũ intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Cæcitas enim ex parte Israël facta occidit te, occisus resurrexisti, sanguine tuo peccata gentiũ diluisti, ad dexteram patris sedens vndiq; patientes & ad te confugientes collegisti. Facta est ergo cæcitas ex parte Israël, facta est vt plenitudo gentiũ introiret, & sic omnis Israël saluus fieret, & omnes tui inimici essent scabellum pedum tuorum. Sed hoc nunc, postea quid? *Tecũ principium in die virtutis tuæ.* Quis iste dies est virtutis eius? Quando cũ illo principiũ, vel quod principiũ, vel

quomodo

Ioan. 8. quomodo cum illo principium, quãdoquidem & ipse
G principium? Admuet dominus, vt nec mihi dicere per-
turbetur, nec vobis audire. Video enim quod iã factũ
est, & vobiscũ video oculis fidei: oculis quoq; carnis vi-
deo quod iam fit, rursusque oculis fidei vobiscũ spero
quod futurũ est. Quid ergo factum est? Quid fit? Quid
Marci. 15. futurum est? Christus passus est, mortuus est, resurrexit
& 16. tertia die, ascendit in cœlum vt nouimus quadragesi-
Acto. 1. mo die, sedet ad dexteram patris: hoc iam factum est,
hoc non vidimus, sed credimus. Quid nunc fit? Domi
natur in medio inimicorum suorum, emissa virga vir-
tutis eius ex Sion. Fit hoc, id agitur in forma serui, &
præsentem tunc viderunt serui, & absentem nunc cre
dunt serui. Hoc credimus de forma dei serui, quod pos
sumus capere dum adhuc sumus serui. Hoc est enim il-
lud lac paruulorum, quod temperauit panem traiiciẽs
Ioan. 1. per carnem. Nã panis ille angelorum in principio erat
verbum: vt tamen panem angelorum manducaret ho
Psalm. 77. mo, creator angelorum factus est homo. Ita nobis ver-
bum incarnatum factum est receptibile: quod recipere
Philip. 2. non valeremus, si filius æqualis deo non se exinaniret
H formã serui accipiens, in similitudinem hominum fa-
ctus, & habitu inuentus vt homo. Vt ergo vtcumq; ca-
pere possemus eũ, qui nõ posset capi à mortalibus, mor-
† al. immortalis factus est. talis factus est ad mortales, † vt peracta sua morte face-
cet immortales, & aliquid daret inspiciendum, aliquid
credendum, aliquid post vidẽdum. Inspiciendam de-
dit formam serui præsentibus, non solum oculis viden
Acto. 1. dam, sed etiam manibus pertractandam. Cum eadem
forma ascendit in cœlum, credere nobis iussit, quod il-
lis videre concessit. Sed & nos habemus quod videa-
mus: illi enim viderunt virgam emissam ex Sion, nos
videmus dominari in medio inimicorũ suorum. Hoc
totum fratres pertinet ad dispensationem formę serui-
lis, quæ tolerabiliter capitur à seruis, & amabitur à futu-
ris liberis. Veritas enim incommutabilis, quod est ver-
Ioan. 1. bum dei, deus apud deum, per quem facta sunt omnia,
Sapien. 7. in se manens innouat omnia. Hãc vt videamus magna
& perfecta cordis munditia necessaria est, quæ fit per
fidem. Demonstrata enim forma serui, dilatata est ad
demonstrandam formam dei. Idem quippe in forma
Ioan. 14. serui loquens seruis: ait, Qui diligit me, mandata mea
I custodit, Et qui diligit me, diliget à patre meo, & ego
diligam eum, & ostendam meipsum illi. Videntibus se
promisit demonstraturũ se. Quid videbant? Quid pro-
mittebat? Videbant formam serui, promittebat formã
dei. Ostendam, inquit, meipsum illi. Si ipsa est claritas
ad quam perducitur regnum, quid modo transitu secu
li huius colligitur? Ducimur enim ad quandam visionẽ
ineffabilẽ, quam non merebuntur impij. Cęterum for-
ma serui cum hic esset, visa est ab impiis. Viderunt eam
& qui crediderunt, viderunt & qui occiderunt. Ne ali-
quid magnum putes videri formam illam, viderunt a-
mici, viderunt & inimici, & quidam videntes interfe-
cerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo
formam serui, quam hic iam in humilitate viderunt &
pij & impij, videbunt & in iudicio pij & impij. Cum e-
nim dominus ante oculos discipulorum suorũ ferre-
tur in cœlũ, sonuit vox angelica intuentibus eum, Viri
Acto. 1. Galilęi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus sic ve-
niet, quomodo videtis eum ire in cœlum. Sic ergo, sic
Zacha. 12. in eadem forma, quia de impiis dictum est, Videbũt in
Ioan. 19. quem pupugerunt. Videbunt iudicaturum, quem irrise
runt iudicatũ. Ipsa itaq; forma serui in iudicio conspi-
cua erit, & iustis & iniustis, & piis & impiis, & fidelibus
& infidelibus. Quid ergo? Impij nõ videbunt? Nam de K
quibus dictum est, Videbunt in quẽ pupugerunt: de ip-
sis rursum dictum est, Tollatur impius vt nõ videat cla
ritatẽ domini. Quid est hoc fratres? Discernamus, di- Esa. 26.
scutiamus. Excitatur impius vt aliquid videat, tollitur
impius vt aliquid non videat. Iam quid sit visurus, ostẽ-
demus, Formam illam de qua dictum est, sic veniet.
Quid ergo non est visurus? Et ostendam meipsum illi. Ioan. 14.
Quid est meipsum? Non formam serui. Quid est meip- Philipp. 2.
sum? Formam dei, in qua non rapinam arbitratus sum
esse æqualis deo. Quid est meipsum? Dilectissimi, filij 1. Ioan. 3.
dei sumus, & nõdũ apparuit quid erimus, Scimus quia
cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus
eum sicuti est. Hæc claritas dei est ineffabilis lux, fons
lucis sine commutabilitate, veritas sine defectu, sapien-
tia in seipsa manens, innouans omnia, Hæc substantia Sapien. 7.
dei est. Itaq; tolletur impius, vt non videat hunc hono Esa. 26.
rẽ dei. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deũ vi- Matt. 5.
debunt. Videtur ergo mihi fratres, quantum nostræ ca
pacitati dominus impertiri dignatur, de ipso tẽpore: si
tamen dicendum est tempus, quodam enim tempore
venturi sumus ad non tẽpus, inde mihi videtur dictũ, L
quod sine præiudicio dicam, si quis intelligere aliquid
melius, expeditius, probabilius possit, inde mihi vide-
tur dictum, Tecum principium in die virtutis tuæ. De-
nique hoc quantum puto, versu cõsequente satis expla-
nat, Quia enim & hic dicta est virtus eius, qua subiecit 1. Cor. 1.
gẽtes iugo suo, qua strauit populos, nõ ferro sed ligno,
& si in carne, & si in humilitate, & si adhuc quantũ ser-
uilis forma patitur, capitur, tamen magna virtus eius,
quia quod infirmũ est dei, fortius est hominibus. Virga
ergo & hic dicta est virtus eius, quam commendauit
dicendo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Siõ,
& dominaberis in medio inimicorum tuorum. Quan
ta enim virtus dominans in medio inimicorũ suorum
perstrepentium, nihil contra eum valentium, & quoti-
die sibi dicentium, Quando morietur & peribit nomẽ Psalm. 40.
eius? Cum crescat gloria eius per populos, cum eius no
mini subiiciantur gentes, cum peccator videat & ira-
scatur, dentibus suis frendat & tabescat: quia ergo est & Psal. 111.
hęc virtus eius, volens Propheta cõmendare aliter vir-
tutem eius sicuti est virtus dei, & sapiẽtia dei, Christus 1. Cor. 1.
in lumine perpetuo incõmutabilis veritatis, ad quã vi- M
sionẽ seruamur, ad quam visionem differimur, ad quã
visionem fide mũdamur, à qua visione tollitur impius
ne videat honorem domini. Hoc ergo volens ostende Esa. 26.
re, tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ. Quid
est tecum principium? Quodlibet pone principium. Si
ipsum Christum, potius diceretur, tu es principium, q̃
tecum principium. Respondit enim interrogantibus,
tu quis es? & ait, Principium qui & loquor vobis, Cum Ioan. 8.
sit principium & pater, de quo vnigenitus filius, in quo
principio erat verbum, quia verbum erat apud deum. Ioan. 1.
Quid ergo? Si & pater principiũ, & filius principium, 1. sen. dist.
duo sunt principia? Absit. Sicut enim pater deus, & fi- 29. cap. 1.
lius deus, pater enim & filius nõ duo dij, sed vnus de⁹:
sic pater principium & filius principium, pater autem
& filius non duo, sed vnum principium. Tecum princi
pium. Tunc videberis quomodo tecum sit principiũ.
Non enim & hic non tecũ principium: nõ enim cum
dixisti, ecce itis quisq; ad sua, & me solum relinquitis, Ioan. 16.
sed nõ sum solus, quia pater mecum est: & hic ergo te-
cum principium. Dixisti enim & alibi, Pater autem in Ioan. 14.
me manẽs facit opera sua. Tecum principium, nec vn-
quã à te separatus est pater. Sed quando videbitur tecũ
esse

A esse principium, tunc manifestum erit omnibus simi-
1.Ioan.3. libus iam tibi factis, quoniam videbunt te sicuti es. Ete-
Ioan.14. nim hic Philippus te videbat, & patrē quærebat. Tunc
ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc tecum prin
cipium videntibus sanctis, videntibus iustis, sublatis de
Esa.26. medio impiis, ne videant gloriam domini. Modo er-
go credamus fratres, quod tunc videamus. Nam & Phi
lippus obiurgatus est quòd quæreret videre patrem cū
Ioan.14. in ipso filio non agnosceret patrem, Tanto tempore
vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui
videt me, videt & patrem. Sed me videt qui non for-
mam serui in me videt. Qui ergo me videt, qualem
me abscondi timentibus me, qualem me videndum
perficio sperantibus in me, videt & patrem. Sed quia
ista visio pòst erit, nunc pro illa quid habebimus? Vi-
Ibidem. deamus quid dicat Philippo, cui dixerat, qui me videt,
videt & patrem. Quasi ei Philippus tacitus responde-
ret, & quomodo te videbo, si aliter videris quàm for-
ma serui: aut quomodo te videbo & patrem, inualidus
homo mortalis, puluis & cinis, conuersus ad eum diffe
B rens visionem, imperans fidem, qui dixerat, qui me vi-
det, videt & patrem, quia multum erat ad Philippum,
& longe erat ab eo videre, Nō credis, inquit, quia ego
in patre & pater in me est? Quod videre nondum po-
test, crede vt videre merearis. Cum ergo ventum fuerit
vt videamus, tunc apparebit tecum principium in die
virtutis tuę, virtus virtutis tuæ, non virtus infirmitatis
Psal.83. tuæ, quia ibi virtus virtutis tuæ. Habent nunc homines
in fide, in spe, in charitate, in bonis operibus virtutes
suas, sed ibunt à virtutibus in virtutem. Tecum ergo
Esaiæ.26. principium: videberis cum patre in patre, vt pater tecū
1.Cor.1. principium in die virtutis tuæ, illius virtutis tuę quam
impius non videbit. Nam & hoc infirmum tuū fortius
est hominibus. Etenim in die virtutis tuæ tecum princi
pium. De qua virtute dicis? Expone, quia & hic vt dictū
est, nominata est virtus eius cum emittitur virga virtu
tis eius ex Sion, vt dominetur in medio inimicorum
suorum. De qua virtute dicis? *In splendore sanctorum.* In
splendore, inquit sanctorū. De ipsa virtute dicit, quan-
do erunt in splendore sancti, non quando adhuc ter-
Sapien.9. renam carnem gestantes & in corpore mortali atque
corruptibili degentes & gementes, quod aggrauat ani
C mam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa
cogitantem: cum ipsę cogitationes inuicē non viden-
tur, non hoc est in splendore sanctorum. Sed quid est
in splendore sanctorum? Donec veniat dominus & il
luminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogi-
1.Cor.4. tationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Hoc
erit in splendore sanctorum, quia tunc iusti fulgebunt
in regno sui patris sicut sol. Audite enim quid sit hoc,
Matt.13. in splendore sanctorum, Veniet, inquit messis, veniet fi
nis seculi, mittet paterfamiliâs angelos suos, & colligēt
de regno eius omnia scandala, & mittent eos in cami
no ignis ardentis, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in re-
gno patris sui. In quo regno? videte si visio quædā ser-
uatur, de qua nobis dictum est, tecum principium. In
Matt.25. quo regno? Vtiq; in vita ęterna. Nam ad dexteram po-
sitis hoc dicturus est, Venite benedicti patris mei, perci
pite regnum quod vobis paratum est ab origine mun-
di. Deinde damnatis impiis, segregatis iustis atque lau-
datis, quid sequitur quod dixerat, percipite regnū? Tūc
ibunt impij in combustionem æternam, iusti autem in
vitam æternam. Quod dixerat regnum, hoc dixit vitā
Ioan.17. ęternam, quò non ibunt impij. Videte si quædam visio
est vita æterna. Hęc est autē vita æterna, vt cognoscant
te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christū, D
quia tecum principium in die virtutis tuæ. Ergo tecum
principium in die virtutis tuę in splendoribus sancto-
rum: sed hoc differtur, hoc postea dabitur. Quid nunc?
Ex vtero ante luciferum genui te. Quid hic? Si deus filium
habet, nunquid & vterum? Sed sicut carnis corpora nō
habet, quia nec sinum, dictum est tamen, Qui est in si- Ioan.1.
nu patris enarrauit. Qui est autem sinus, ipse est vterus,
& sinus & vterus pro secreto positus est. Quid est ex
vtero? Ex secreto, ex occulto, de meipso, de substantia
mea, hoc est, ex vtero: quia generationem eius quis e-
narrabit? Accipiamus ergo patrem dicētem ad filium, Esa.53.
Ex vtero ante luciferum genui te. Quid est ergo ante
luciferum? Lucifer pro syderibus positus est, tanquam à
parte totum significante scriptura, & ex eminenti stel-
la omnia sydera. Sed ista sydera quomodo facta sont?
Vt sint in signis, & in temporibus, & in diebus, & in Genes.
annis. Si ergo & in signis & in temporibus posita sunt
sydera, & lucifer nominatus est pro syderibus, quod est
ante luciferum, hoc est ante sydera: & quod est ante sy-
dera, hoc est ante tempora. Si ergo ante tempora, ab
æternitate, noli quærere quando: æternitas non habet E
quando. Quando & aliquando aduerbia sunt tempo-
rum. De patre nō est natus in tempore, per quem facta
sunt tempora. Dictum est ergo vt dici oportuit, figura-
te & prophetice, vt & vterus pro secreta substantia, &
lucifer pro temporibus poneretur. An vultis vt ipsum
Dauid respiciamus, qui dominum suum dixit filium
suum? Vt enim hoc diceret, audiuit à domino suo. Ab
illo audiuit à quo falli non potuit, & dixit iam domi-
num suum, quia dixit, inquit, dominus domino meo,
sede à dextris meis: & ipse loquitur, ipsius quasi sermo
contextus est. Si ergo ipse loquitur, forte ipse potuit di
cere, Ex vtero ante luciferum genui te, ex vtero virgi-
nali, Ante luciferum genui te ex vtero. Si enim illa vir
go ducens propaginem de carne Dauid, ex illo vtero
natus est Christus, tanquam ex vtero genitus à Dauid,
Ex vtero quò masculus non accessit, ex vtero prorsus
proprie: ex vtero, quia solus ex solo vtero. Ergo ex vte-
ro, inquit ille, qui eum dominum suum dixerat, ex vte-
ro ante luciferum genui te. Et hoc ipsum ante luciferū
signate dictū & proprie dictum & sic impletū. Noctu Lucæ.2.
enim natus est dominus ex vtero virginis Marię, indi- F
cant testimonia pastorum, qui vigilias exercebant su-
per gregem suum. Ex vtero ante luciferum genui te. O
tu domine deus meus sedens ad dexterā domini mei,
vnde & filius meus, nisi quia ex vtero ante luciferum
genui te? Et ad quid natus es? *Iurauit dominus & non pœni-
tebit eum, tu es sacerdos in æternum secūdum ordinē Melchisedech.*
Ad hoc enim natus ex vtero ante luciferū, vt esses sacer
dos in ęternum secundum ordinem Melchisedech. Si Ibidem.
natū ex vtero de virgine intelligimus ante luciferū no
ctu, sicut Euangelia contestantur, proculdubio inde ex
vtero ante luciferum, vt esset sacerdos in æternum se-
cundum ordinem Melchisedech. Nam secundum id
quod natus est de patre deus apud deum, coæternus gi
gnenti, non sacerdos: sed sacerdos propter carnem as-
sumptam, propter victimam, quā pro nobis offerret à
nobis acceptā. Iurauit ergo dominus. Quid est, iurauit
dominus? Ergo dominus iurat, qui prohibet hominem Matt.5.
à iurando? An forte ideo magis hominem prohibet, à
iurando ne in periuria prolabatur, & ideo deus magis
iurat, quia nō potest esse periurus? Homo enim qui per
consuetudinē iurandi potest lingua in periurium pro-
labi, bene prohibetur iurare. Tanto enim longius erit à
periurio,

G periurio, quanto erit longe à iurando. Qui enim iurat
homo, falsum & verum iurare potest: qui autem non iu
rat, falsum iurare non potest, quia omnino non iurat.
Cur ergo non iuret dominus, quando domini iuramē
tum promissionis est firmamentum? Iurat omnino.
Quid ergo tu facis cum iuras? Testaris deum, Hoc est
iurare, deum testari, & ideo molestum, ne ad aliquam
falsitatem testem adhibeas deum. Si ergo tu iurando
testaris deum, cur ergo non & deus iurando testetur
seipsum? Viuo ego dicit dominus, iuratio dei est. Sic iu
Gene. 22. rauit de semine Abrahæ, Viuo ego dicit domin⁹, quo-
niam audisti vocem meam, & non pepercisti filio tuo
vnico propter me, nisi benedicens benedicam te, & im
plendo implebo semen tuum sicut stellas cœli, & sicut
harenam quæ est ad labium maris, & benedicentur in
Galat. 3. semine tuo omnes gentes. Et semen Abrahæ quid est?
Christus. Ille semen Abrahæ accipiens carnem de semi
ne Abrahæ, erit, sacerdos in æternum secundum ordi-
nem Melchisedech. De sacerdotio ergo secundum or
dinem Melchisedech, iurauit dominus & non pœnite-
bit eum. Quid de sacerdotio secundum ordinē Aaron?
H Nunquid pœnitet deum sicut hominem, aut nolens ca
dit in aliquid vt faciat, aut imprudēs plabitur, vt post-
ea eum de suo prolapsu pœniteat? Scit quid agat, scit
Hiere. 18. quousque quid progrediatur, vnde in aliud commute-
tur in potestate rectoris est. Sed pœnitētia, mutatio re-
rum significatur. Quomodo enim tu cū aliquid te pœ-
nitet, doles factum quod fecisti: sic quādo aliquid deus
Pœnitere domini. præter spem hominum, id est, præter quàm sperant ho
mines mutat in aliud, pœnitere se dicit, vsqueadeo vt
& de pœna nostra pœniteat eum, si nos de vita nostra
mala pœnituerit. Iurauit ergo dominus, Iurauit, firma-
uit, non eum pœnitebit, nō mutabit. Quid? Tu es sacer-
dos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit
eum. Sed sacerdos secundum quid? Nunquid erūt istæ
hostiæ victimæ oblatę à patriarchis, aræ sanguinis & ta
bernaculum, & illa primi testamenti veteris sacramen
ta? Absit. Iam illa sublata sunt, euerso iam templo, remo
to illo sacerdotio, pereūte victima eorum & sacrificio,
Hęc nec Iudæi habent, vident perisse iam sacerdotium
secundum ordinē Aaron, & non agnoscunt sacerdo-
tium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacer-
dos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fi
I delibus loquor, Si quid non intelligunt catechumeni,
auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo o-
pus est mysteria promere, scripturę vobis intimēt, quid
est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech.

Dominus à dextris tuis. Dominus dixerat, sede à dextris
meis, nūc dominus à dextris eius, quasi mutauerint se-
des. An forte sic potius, Iurauit dominus & non pœni-
tebit eum, tu es sacerdos in æternum, ad Christum di-
ctum est, Tu es sacerdos in ęternum? Iurauit dominus.
Quis dominus? Qui dixit domino meo, sede à dextris
meis: ipse iurauit, tu es sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedech: & ad ipsum dominum qui iu-
rauit sermo directus est, dominus à dextris tuis. O tu
domine qui iurasti & dixisti, Tu es sacerdos in æternū
secundum ordinem Melchisedech, ipse sacerdos in æ-
ternum, dominus est à dextris tuis, ipse, inquam, sacer-
dos in æternum, de quo iurasti, dominus est à dextris
tuis, quia eidē domino meo dixisti, sede à dextris meis,
quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum. Iste ergo dominus qui est à dextris tuis, de quo
iurasti & cui iurasti dicens, Tu es sacerdos in æternum
secundum ordinem Melchisedech, *Conquassauit in die
iræ suæ reges.* Ipse vtique Christus dominus à dextris tuis, K
cui iurasti & non pœnitebit te. Quid agit sacerdos in
ęternum? Quid agit, qui est ad dexteram dei & interpel *Roma. 8.*
lat pro nobis tanquam sacerdos intrans in interiora *Hebr. 9.*
vel in sanctasanctorum, in secreta cœlorum, ille solus
non habens peccatum, & ideo facile mundans à pec-
catis, ille ergo à dextris tuis, conquassauit in die iræ suę
reges? Quos reges quæris? Excidit tibi? Astiterunt re-
ges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus
dominum & aduersus Christum eius? Hos reges con-
quassauit gloria sua, & pondere nominis sui infirmos
reddidit reges, vt non possent efficere quod volebant.
Conati enim sunt multum delere nomē Christianum
de terra, & non potuerunt, quia qui offenderit in lapi-
dem illum, conquassabitur. Offenderunt ergo in lapi-
dem offensionis, & ideo conquassati sunt reges, cū di- *Luca. 20.*
cunt, Quis est Christus? Nescio quis Iudæus, nescio quis
Galilæus, sic occisus est, sic mortuus: Lapis est ante pe-
des tuos, quasi viliter & humiliter iacens, ideo contem
nendo offendis, offendendo cadis, cadendo quassaris.
Si ergo tanta est ira occulti, quid erit iudicium manife L
sti? Audistis irā occulti, de qua Psalmus inscribitur pro
occultis filij: nonus Psalmus, si bene memini, inscribi-
tur pro occultis filij, & ibi ostenditur iudicium occul-
tum iræ occultæ. Irato deo viuūt, qui in lapidem illum
offendunt, conquassantur. Et quò valet ꝙ conquassan-
tur? Audi & de iudicio futuro, Quia qui offenderit in *Vbi supra.*
lapidem illum, ait, conquassabitur: super quem vero ce
ciderit lapis ille, cōteret eum. Cum ergo offenditur in
eum quasi humilis iacet, & tunc conquassat: cum autem
conteret, desuper veniet. Videte quemadmodum his
binis verbis conquassabit & conteret, offendit in eum,
& veniet super eum, distributa sunt duo tempora humi
litatis & claritatis Christi, occultæ pœnę & iudicij futu
ri. Eum non conteret veniens, quem nō conquassat ia-
cens. Iacens dico tanquā contemptibilis apparens. Nā
ille à dextris dei est, & valide ex alto clamauit, Saule *Acto. 9.*
Saule quid me persequeris? Sed tamen quāuis de cœlo
non diceret, quid me persequeris, quē nemo tangebat,
nisi ita in cœlo ad dexteram patris sederet, vt & in ter-
ra in nobis quasi iaceret. Dominus à dextris tuis, con-
quassabit in die iræ suæ reges. *Iudicabit in gētibus.* Sed nūc
pro occultis: erit enim & iudicium manifestum, iudica-
bit in gentibus. Modo enim fit, Periit memoria eorum M
cū strepitu. In ipso Psalmo est pro occultis, Periit me- *Psalm. 9.*
moria eorū cum sonitu, & dominus in æternū perma-
net, Parauit in iudicio thronum sedem suam, & ipse iu
dicabit orbem terrarum in ęquitate. Ibi dictū est, Incre
pasti gentes & periit impius, nomē eorū delesti in æter
nū: hoc occulte agitur. In die ergo iræ suæ cōquassabit
reges, iudicabit in gentibus. Quomodo? Audi quod se-
quitur: *Replebit ruinas.* Modo sic iudicat in gētibus vt re-
pleat ruinas: nā quando in fine iudicauerit, damnabit
ruinas. Replebit ruinas. Quas ruinas? Quisquis à nomi-
ne ei⁹ timuerit, cadet: cū ceciderit euertetur quod erat,
vt ędificetur quod nō erat. Iudicabit in gētibus, reple-
bit ruinas. Quisquis cōtumax es in Christū, casurā tur-
rim in altū erexisti. Bonū est, vt teipsum deiiciens humi
lis reddaris, sedentis ad dexteram patris pedibus pro-
uoluaris, vt fiat in te ruina construenda. Nam si perma
nes in mala altitudine, tūc deiicieris quando non ædifi
caberis. Etenim de talibus dicit in alio loco scriptura,
Destrue eos & non ędificabis eos. Proculdubio non di *Psalm. 27.*
ceret de quibusdam, destrue eos & non ædificabis eos,
nisi quosdā ita destrueret vt ædificaret. Quod fit hoc
tempore,

A tempore, cum Christus in gẽtibus ita iudicat, vt repleat
ruinas. *Conquassabit capita super terram multa.* Hic super
terram in hac vita cõquassabit capita in terra multa, de
superbis humiles facit. Et audeo dicere fratres mei, vt
ille est capite quassato hic humiliter ambulare, quàm
capite erecto in iudiciũ æternæ mortis incidere. Mul-
ta capita conquassabit ruinas faciendo, sed replendo
ædificabit. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.*
Videamus & in via bibentem de torrente primo. Quis
est torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim
torrens pluuialibus aquis colligitur, redundat, perstre-
pit, currit, & currendo decurrit, id est, cursum fixit, sic
est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines,
viuunt, moriuntur, & aliis morientibus alij nascun-
tur, rursusque illis nascentibus alij moriuntur, & illis
morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, dece-
dunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid non de-
currit? Quid non quasi de pluuia collectum it in abys-
sum? Quomodo enim fluuius repente collectus de plu
uia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet, quia
nec apparebat antequam de pluuia colligeretur: sic hoc
B genus humanum de occultis colligitur & profluit in
mortem. Rursum in occultum vergit, medium hoc
sonat & transit. De hoc torrente bibit ille, non est de-
dignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc
torrente, illi erat nasci & mori. Hoc habet & torrens
iste, natiuitatem & mortem. Suscepit hanc Christus,
natus est & mortuus est. Ita de torrente in via bibit, ex-
Psal.18. ultauit enim vt gigas ad currendam viam. De torren-
Psal.1. te ergo in via bibit, quia in via peccatorum non stetit.
Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit
caput, id est, quia humiliatus est, & factus est subditus
Philip.2. vsque ad mortem, mortẽ autem crucis, propterea eum
deus exaltauit à mortuis, & donauit ei nomẽ quod est
super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu fle-
ctatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis
lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in glo
ria est dei patris.

In Psalmum centesimumdecimum
Enarratio.

VENERVNT dies vt cãtemus halleluia. Ade-
C stote animo fratres ad percipienda ea quæ do
minus suggerit ad exhortationem nostram, &
Ephe.5. nutriendam charitatem, qua nobis inhærere
deo bonum est. Adestote animo cantores boni, filij lau
dis, & gloriȩ sempiternȩ veri & incorrupti dei. Adesto-
te intenti qui nostis cantare & psallere in cordibus ve-
stris, domino gratias semper agẽtes in omnibus, & lau
date deum, hoc est enim halleluia. Et hi quidẽ dies ve-
niunt transituri, transeuntq; venturi, & significãt diem
qui non venit nec transit, quia nec hesterno præitur vt
veniat, nec crastino vrgetur vt transeat. Ad quem sanè
nos cum venerimus inhærentes ei, nec nos transibi-
Psal.83. mus. Et sicut quodam loco canitur deo, Beati qui habi-
tant in domo tua domine, in secula seculorũ laudabũt
te: hoc erit ociosorum negocium, hoc opus vacãtium,
hæc actio quietorum, hæc cura securorum. Sicut enim
dies isti pręteritis diebus quadragesimæ, quibus ante re-
surrectionem dominici corporis vitæ huius significa-
tur mœror, solenniter grata hilaritate succedũt: sit dies
ille qui post resurrectionem dabitur plenatio corpori
domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ cũctis vitæ huius ærũ-
nis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine suc-
2.Cor.5. cedet. Hæc autem vita de nobis exigit continẽtiam, vt
etiam cum labore & luctantibus ingemiscentes grauа- D
ti, & habitaculum nostrũ, quod de cœlo est superindui
cupientes, à secularibus delectationibus temperemus,
& significatur quadragenario numero, quo & Moyses *Exod.34.*
& Helias, & ipse dominus ieiunauerũt. Pręcipitur enim *3.Reg.19.*
nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipso Euangelio *Matth.4.*
quod testimoniũ habet à lege & prophetis. Vnde etiam *Matth.17.*
in monte & inter vtranque personam medius saluator
effulsit, vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui
homines obliuiscuntur deum, auditatem nostram tan-
quam ieiunio temperantiæ refrenemus, quandiu perfe-
ctio decalogi legis, tanquam psalterium decem chor-
darum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto
orbe prædicatur, vt decem quater ducta quadragena-
rium numerum signent. Quinquagenario vero nu-
mero post resurrectionem domini quo cantamus hal-
leluia, non cuiusdam tẽporis finis & transitus, sed bea-
ta illa significatur æternitas, quia denarius additus qua-
dragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces
illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfa-
milias præparauit æqualem. Audiamus itaque plenum *Matth.20.*
diuina laude pectus populi dei. Ecce personat in hoc
Psalmo quendam exultantem fœlici exultatione, præ- E
figurat & scaturientem corde in amore dei populum
scilicet corpus Christi, ab omni malo liberatum. *Con-
fitebor tibi,* inquit, *domine in toto corde meo.* Non semper cõ-
fessio peccatorum est, sed & laus dei deuotione confes
sionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet. Illa medico
vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hæc con-
fessio quendam significat, non solum ab omni malo li
beratum, sed etiam à malignis omnibus separatum. Et
ideo videamus vbi confiteatur domino in toto corde.
In consilio, inquit, *rectorum, & congregatione.* Credo quia
sedebunt super duodecim thronos, iudicantes .xij. tri-
bus Israël. Nullus enim iam inter eos iniquus, nullius Iu *Matth.19.*
dæ furta tolerantur, nullus Simon Magus baptizatur,
spiritũ volens emere dum cogitat vendere, nullus Ale- *Acto.8.*
xander ærarius multa mala ostendit, nullus ouina pelle *2.Timo.4.*
tectus falsa fraternitate surrepit: Inter quales nũc neces
se est Ecclesia gemat, & quales tunc oportet, cum om-
nes iusti congregabuntur, excludat. Hæc sunt *Magna
opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Per quas nul-
lum confitentem deserit misericordia, nullius est ini- F
quitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium
quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & im *Hebræ.12.*
pius vbi parebunt? Eligat sibi homo quodlibet, Non sic *1.Petri.4.*
constituta sunt opera domini, vt creatura in arbitrio li
bero constituta, creatoris superet voluntatem, etiam si
contra eius faciat volũtatem. Non vult deus vt pecces,
nam prohibet: tamen si peccaueris, nõ putes hominem
fecisse quod voluit, & deo accidisse quod noluit. Sicut
enim vult vt homo non peccet, ita vult peccãti parce- *Ezech.18.*
re vt reuertatur & viuat, ita vult postremo in peccato
perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax
non euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotenti nõ de-
erit vnde suam de te cõpleat voluntatem. Magna enim
opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.
Confessio & magnificentia opus eius. Quid magnificẽtius,
quàm iustificare impiũ? Sed opus fortasse hominis prę-
uenit istam magnificentiã dei, vt cũ fuerit peccata cõfes
sus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iu-
stificatus Publicanus magis q̃ ille Pharisæus, quia nec
oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pect⁹
suũ dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc est *Lucæ.18.*
magnificẽtia domini, iustificatio peccatoris, quoniam

G qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabi-
Luc.7. tur. Hæc est enim magnificentia domini, quoniam cui
plurimum dimittitur, plurimum diligit. Hæc magnifi-
centia domini, quoniam vbi abundauit peccatum, su-
Roma.5. perabundauit gratia, Sed fortasse ex operibus. Non in-
Ephe.2. quit, ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim su
mus figmentum, creati in Christo in operibus bonis.
Iustitiam enim homo nõ operatur, nisi iustificatus: cre-
Roma.4. dens autem in eum qui iustificat impium, à fide incipit,
vt bona opera non præcedentia quod meruit, sed con-
sequentia quod accepit ostendant. Vnde ergo illa con
fessio? Nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti
improbatio. Sed quomodo se habeat, nec in ipsa de te
1.Cor.1. homo glorieris, vt qui gloriatur, in domino glorietur.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepisti? Non ergo sola
magnificentia qua iustificatur impius, sed & confessio
& magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus, quia
Roma.9. cui vult miseretur, & quem vult obdurat? Nunquid ini-
quitas apud deum? Absit. *Iustitia enim eius manet in secu-
lum seculi.* Tu autem homo de hoc seculo, quis es qui
respondeas deo? *Memoriam fecit mirabiliũ suorum,* Hunc
humilians & hunc exaltans, Memoriam fecit mirabi-
Psal.74. lium suorum, reseruans opportune inusitata prodigia,
H quæ non infirmitas hominis nouitati intenta memine-
rit, cum sint eius miracula quotidiana maiora. Tot per
vniuersam terram arbores creat, & nemo miratur: are-
Matth.21. fecit verbo vnam, & stupefacta sunt corda mortalium,
sed memoriam fecit mirabilium suorum. Hoc enim
miraculum maxime attentis cordibus inhærebit, quod
assiduitas non vilefecerit. Quid autem profuerunt mi-
racula, nisi vt timeretur? Quid porrò prodesset timor:
nisi: *Misericors & miserator dominus escam dareti mentibus se?*
Ioan.6. Escam quæ non corrumpitur, panem qui de cœlo de-
scendit, quem nullis meritis dedit. Etenim Christus
Roma.5. pro impiis mortuus est. Nemo ergo talem escam da-
ret, nisi misericors & miserator dominus. Quod si tan-
Ioan.1. tam dedit huic vitæ, si verbum carnem factum pecca-
tor iustificandus accepit, quid in futuro seculo glorifi-
catus accipiet? *Memor enim erit in seculum testamenti sui.*
† al. virtu- Nec totum dedit qui pignus dedit. *Fortitudinem † ope-*
tem. *rum suorum annunciabit populo suo.* Non contristentur Is-
raëlitæ sancti, qui dimiserunt omnia sua & secuti sunt
Matth.19. eum, non contristentur dicentes, Quisnam poterit sal-
I uus fieri, quia facilius intrat camelus per foramen acus,
quàm diues in regnum cœlorum? Annunciauit enim
eis fortitudinem operum suorum, quoniam quæ ho-
minibus difficilia sunt, deo facilia sunt. *Vt det illis hæ-*
1.Tim.6. *reditatem gentium.* Itum est enim ad gentes, & præce-
ptum diuitibus huius seculi non superbe sapere, neque
sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, cui fa-
cile est quod hominibus difficile est. Sic enim multi
vocati sunt, sic occupata est hæreditas gentium, sic fa-
ctum est vt etiam plurimi, qui non dimiserunt omnia
sua in hac vita, vt sequerentur eum, vitam etiam ipsam
pro nominis eius confessione contemnerent, & tan-
quam cameli humiliantes se ad portanda onera pressu-
rarum, intrarent etiam sicut per foramen acus per com
pungentes passionis angustias. Ipse fecit hæc, cui om-
nia possibilia sunt. *Opera manuum eius veritas & iudiciũ.*
1.Cor.6. Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur
hic martyres & ad iudicium perducuntur, qui non so-
lum eos a quibus iudicati sunt, sed etiam angelos diiu-
Roma.8. dicent, aduersus quos eis erat colluctatio, etiam cum
ab hominibus iudicari viderentur, quos non separaret
à Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia enim omnia mandata eius. Non fallit, exhibet K
quod promisit: non tamen quod promisit est hic expe-
ctandum, non hic sperandum. Sed *Confirmata sunt in*
seculum seculi, facta in veritate & in iustitia. Hoc est verum
& iustum, vt hic laboretur, illic requiescatur. Quia,
Redemptionem misit populo suo. Vnde autem redimun-
tur, nisi à captiuitate peregrinationis huius? Non ergo
requies, nisi in cœlesti patria requiratur. Dedit quidem
deus Israëlitis carnalibus terrenam Hierusalem, quæ
seruit cum filiis suis: sed hoc vetus testamentum est, ad
veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram
intellexerunt, hæredes etiam tunc noui testamenti ex-
titerunt, quoniam quæ sursum est Hierusalem libera Gala.4.
est, quæ est mater nostra æterna in cœlis: vetere autem
illo re ipsa probatũ est transitoria promisisse: *Manda-*
uit, quippe in æternum testamentum suum. Sed quod nisi no- Exod.3.
uum? Cuius hæres quisquis esse volueris, nolo te fallas,
nec terram trahentem lac & mel carnaliter cogites, nõ
amœna prædia, non hortos fructiferos & opacos, non
tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus
auaritiæ concupiscere. Cum enim sit radix omnium 1.Tim.6.
malorum cupiditas, perimenda est vt hic consumatur,
non differenda vt ibi satietur. Primo pœnas fuge, ge- L
hennas deuita, antequam desideres promittẽtem deũ,
caue minantem. *Sanctum & terribile nomẽ eius.* Pro de-
litiis autem omnib⁹ huius seculi quales vel expertus es,
vel augere ac multiplicare cogitando potes, immorta-
lium delitiarum matrem concupisce sapientiam. Sed,
Initium sapientiæ, timor domini. Delectabit illa, & inef- Prouer.1.
fabiliter proculdubio delectabit castis atque æternis ve & 9.
ritatis amplexibus, sed prius tibi donanda sunt debita, Ecclesiasti-
quàm præmia flagitanda. Initium ergo sapientiæ timor ci.1.
domini. *Bonus est intellectus.* Quis negat? Sed intelli-
gere & non facere, periculosum est. *Bonus ergo facien-*
tibus. nec extollat mentem in superbiam. Cuius enim
timor est initium sapientiæ. *Laus eius manet in seculum*
seculi. Et hoc erit præmium, hic finis, hæc statio sedés-
que perpetua: illic enim inueniuntur mandata fidelia
confirmata in seculum seculi. Ipsa est hæreditas noui
testamenti mandata in æternum. Vnam petij, inquit, à Psal.26.
domino, hãc requiram, vt inhabitem in domo domi-
ni per omnes dies vitæ meæ. Beati enim qui habitant in Psal.83.
domo tua domine, in secula seculorum laudabũt eum,
quoniam laus eius manet in seculum seculi. M

In Psalmum centesimumundecimum
Enarratio.

CREDO quòd attẽdistis fratres huius titulum
Psalmi, memoriæq; mandastis. *Conuersio,* in-
quit, *Aggæi & Zachariæ.* Nondũ erant isti Pro-
phetæ, cum ista cantata sunt. Nanque inter tempus Da-
uid, & trãsmigrationem populi Israël in Babyloniam,
quatuordecim generationes numerantur, sicut diuina
scriptura maximeq; Matthæus Euãgelista testatur. Euer Matth.1.
si autem populi † renouatio secũdum sancti Hieremiæ Hiere.25.
prophetiã, ex illa transmigratione post septuaginta an- & 29.
nos sperabatur. Qui cum complerentur sub Dario rege † al. templi.
Babylonis, impleti sunt spiritu sancto hi duo Prophetæ 1. Esdræ.1.
Aggæus & Zacharias, & ambo post inuicẽ intra vnum 1. Esdræ.5.
annum prophetare cœperunt, quod ad renouationem Aggæi.1.
templi, sicut tanto ante prædictum est, pertinere vide- Zacha.1.
batur. Sed quisquis corporaliter gestis oculum cordis
infigit, neque inde in gratiam spiritalis intellectus ex-
tenditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quib⁹
visibilis fabrica manibus hominum instructa cõsurgit,
nec

A nec ipse lapis viuus huius efficitur, templo illi accommodatus atque aptus, Quod in suo corpore primũ dominus figurauit cum ait, *Ioan.2.* Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Est enim corpus domini plenius ipsa sancta Ecclesia, cuius caput ascendit in cœlũ, qui est maxime lapis viuus, lapis angularis, de quo beatus Petrus Apostolus dicit, *1.Petri.2.* Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus reprobatum, à deo autem electũ & honorificatum: & vos ergo tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritalem, in sacerdotium sanctũ, offerentes spiritales victimas acceptas deo per Iesum Christum, quia cõtinet scriptura, *Esaiæ.28.* Ecce ponam in Sion lapidem angularem electum preciosum, & qui crediderit in illum non confundetur. Ergo vt fiat quisque lapis viuus ad talem fabricam idoneus, spiritaliter intelligat templi renouationẽ ex ruina vetere quæ in Adam *1.Cor.15.* facta est, reparationem noui populi secundum nouum hominem atque cœlestem, vt sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est, quo possimus post omnes seculi huius ætates tanquam post septuaginta annos, qui mystico perfectionis
B numero prægignantur, & tanquam post captiuitatẽ longinquæ peregrinationis non ruitura mole construi, sed æterna immortalitate solidari. Spiritalem quippe Hierusalem non magis Hierusalem Iudæorum, quàm vestram esse deputetis: sicut enim dicit Apostolus, *Ephe.2.* Iam nõ estis peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarũ, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio compacta crescit in templum sanctum in domino: In quo & vos coædificamini in habitaculum domini in spiritu, hoc est, templum dei, ad quod pertinet sacramentum prophetationis Aggæi & Zacharię: cui rursus idẽ Apostolus dicit, *1.Cor.3.* Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis igitur se ad opus huius coædificationis, & ad spem sanctæ firmæq; compaginis, tanquam lapidem viuum ab huius mundi ruinosa labe conuertit, intelligit titulum Psalmi, intelligit conuersionem Aggæi & Zachariæ. *Prouer.1. Ecclesiastici.1.* Canter ergo quæ sequuntur, non tam linguæ voce quàm vitæ. Erit enim ædificij perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor domini.
C Inde ergo incipiat quem coædificat ista conuersio.

B*Eatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis.* Viderit deus qui solus & veraciter & misericorditer iudicat, quantum iste proficiat in mandatis eius, quoniam tentatio est vita humana super terram, sicut sanctus Iob dicit: *Iob.7.* & iterum scriptum est, *Sapien.9.* Quoniam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Qui *1.Cor.4.* autem diiudicat nos, dominus est, nec ante tempus iudicare debemus, donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes & consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo. Viderit ergo ille quantum quisque proficiat in mandatis eius, tamen volet nimis qui pacem illius coædificationis adamauerit: nec iam desperare debet, quoniam in mãdatis eius volet nimis, & pax in terra hominibus bo*Lucæ.2.*næ voluntatis: Vnde? *Potens in terra erit semen eius.* Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ Apostolus testis est, qui dicit, *Gal.6.* Bonum autem faciẽtes non deficiamus, tempore enim proprio metemus: & iterũ, hoc autem, inquit, *2.Cor.9.* qui parce seminat, parce & metet. Quid autem fratres potentius, *Lucæ.19.* quàm vt regnum cœlorum, non solum Zachæus *Marci.12.* emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possi-D deant? Quid potentius quàm vt idem regnum & the*Marc.10.*sauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Sunt autem qui ista faciunt dum terrena conquirunt, aut hic mercedem sperantes à domino, aut hominibus placere cupientes. Sed *Generatio rectorum benedicetur.* Id est, opera eorum quorũ bonus deus Israël, qui recto sunt cor*Psal.72.*de. Rectum autem cor est, non resistere patri emendanti, & credere pollicenti, non eorum quibus commonẽtur pedes, & effunduntur gressus atque labũtur, sicut in alio Psalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacẽ peccatorum videntes, & putant perire opera sua, quia non eis merces redditur peritura. At iste vir qui timet dominum, & in templum sanctum dei conuersione recti cordis aptatur, nec gloriam hominum quærit, nec terrenas diuitias concupiscit, & tamen *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Domus enim eius, cor eius est, vbi deo habitante opulẽtius habitat cum spe vitæ æternæ, quàm hominibus habitantibus in marmoratis laqueatisque tectis cum timore mortis æternæ. *Huius enim iustitia manet in seculum seculi.* Ipsa eius gloria, ipsæ diuitiæ: illius E enim purpura & byssus, & epulæ splẽdidæ, & cum præ*Lucæ.16.*sto sunt transeunt, & cum ad finem venerit, aquæ guttam & digito stillantem desiderans ardens lingua clamabit, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Merito dirigunt cor in deum suum, merito ambulant recti cum deo suo, præponentes eius volũtatem sibi, neque de sua quicquã superbe præsumentes. Meminerunt enim fuis*Ephe.5.*se se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino. *Misericors & miserator, & iustus dominus deus.* Delectat quòd misericors & miserator, sed terret fortasse quod iustus dominus deus. Nulla desperatione formides beate vir qui times dominum, & in mandatis eius voles nimis: esto suauis, miserere & cõmoda. Ita enim iustus est dominus deus, vt iudicium illi sine misericor*Iacobi.2.*dia faciat qui non fecit misericordiam. *Suauis autem vir qui miseretur & cõmodat.* Non enim eum euomet deus ex ore suo tanquam insuauem. Dimittite, inquit, & di*Lucæ.6.*mittetur vobis: date & dabitur vobis. In eo quod dimittis & dimittatur tibi, misereris: in eo quod das vt detur tibi, commodas. Quanuis enim generali nomine omnis misericordia dicatur qua misero subuenitur, interest tamen vbi non impendis, nec sumptũ pecuniæ, nec F corporalis laboris industriam, sed ignoscendo quod in te quisque peccauit, & tuorum gratis comparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia ignoscendorum peccatorum, & beneficiorum erogandorũ, sicut in Euangelio quod commemorauimus, Dimittite, & dimittetur vobis, date, & dabitur vobis: sic in isto versu arbitror esse distincta, Suauis vir qui miseretur & commodat. Nec pigri simus ad hæc fratres, gloriã quęrit qui desiderat vindicari se. Sed attende quod scriptũ est, Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. *Prouer.16.* Diuitias quærit qui non vult dare pauperibus. Attende quod scriptum est, Habebis thesaurum in cœlo. *Math.19.* Non ergo eris inglorius in ignoscendo, quia de ira victa laudabilius triumphatur: nõ egenus tribuendo, quia thesaurus cœlestis certius possidetur. Hũc versum parturiebat ille superior, gloria & diuitiæ in domo eius. Qui hæc itaque facit, *Disposuit sermones suos in iudicio.* Facta ipsa sermones sunt, quibus in iudicio defendetur, quod ei non erit sine misericordia, quia & ipse fecit misericordiam. *Quoniam in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus.* In memoria æterna erit iustus, quia ad dexteram segregatus audiet, Venite benedicti

G patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Neque enim aliqua illic eorum, nisi opera misericordiæ commemorantur: audient ergo, Venite benedicti patris mei, quia generatio rectorum benedicetur. Sic in memoria æterna erit iustus. *Et ab auditu malo non timebit.* Quod dicit, audient ij qui à sinistris erunt, (Ibidem.) Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Itaque qui hic non sua quærit, sed quæ Iesu Christi: labores patientissime tolerat, promissa fidenter expectat. *Paratum est cor eius sperare in domino.* Neque vllis tentationibus frangitur. *Confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec videat super inimicos suos.* Inimici eius hic videre bona voluerunt, & cum (Psal. 4.) eis inuisibilia promitterentur, dicebant, Quis ostendit nobis bona? Confirmetur ergo cor nostrum, nec commoueamur donec videamus super inimicos nostros. Illi enim volunt videre bona hominum in terra morientium, nos credimus videre bona domini in terra (Psal. 26.) viuentium. Sed magnum est confirmatum habere cor & non commoueri, cum illi gaudent qui amant quod vident, & insultant ei qui quod nō videt sperat.

H Et non commouebitur donec videat, & ipse non deorsum quod inimici eius, sed sursum super inimicos (1. Cor. 2.) suos, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in (Esaiæ. 64.) cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus eum. Quanti valet hoc quod non videtur & emitur? Tanti quantum quisque habere potuerit. Propter hoc & ille, *Sparsit, dedit pauperibus.* Non videbat & emebat, sed ille thesaurum seruabat in cœlo, qui esurire & sitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum est igitur si *Iustitia eius manet in seculum seculi.* Custode illo qui condidit secula. *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Cuius humilitas à superbis contemnebatur. *Peccator videbit & irascetur.* Sera illa scilicet atque infructuosa pœnitentia. Nam irascetur, cui magis quàm sibi, cum (Sapient. 5.) dicet, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis, videns cornu eius exaltari in gloria, qui sparsit & dedit pauperibus? *Dentibus suis frendet & tabescet.* Quia illic erit ploratus & stridor dentium. Non enim frendet & virescet, sicut fieret si opportuno eum tempore pœniteret, sed tunc pœnite-

I bit, cum *Desiderium peccatorum peribit.* Nullo succedente (Matth. 8.) solatio, Peribit desiderium peccatorum, cum transient omnia tanquam vmbra, cum fœno arescente flos decidet: Verbum autem domini quod manet in æternum, sicut falsorum beatorum vanitate derisum est, (Esaia. 4.) sic eorundem verorum miserorum perditioni superridebit.

In Psalmum centesimumduodecimum
Enarratio.

(Matth. 19. & 18.) NOSTIS fratres & sæpissime audistis in Euangelio dominum dicere, Sinite pueros venire ad me, talium est enim regnum cœlorum: & iterum, Si quis non receperit regnum dei si- (Marci. 10.) cut puer, non intrabit in illud: & multis alijs locis dominus deus noster, per singulare humilitatis exemplū, superbiam, veteris hominis ad innouandam humiliter vitam similitudine puerilis ætatis accusat. Quapropter charissimi cum cantari auditis in Psalmis, Laudate pueri dominum: ne arbitremini ad vos istam exhortationem nō pertinere, quia iam corporis pueritiam supergressi, vel iuuenili decore virescitis, vel senili honore canescitis: omnibus enim vobis dicit Apostolus, Nolite (1. Cor. 14.) effici pueri sensibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus perfecti sitis. Qua malitia maxime, nisi superbia?

Ipsa enim de vana granditate præsumens non sinit ho- K minem ambulare per artam viam, & intrare per angustam portam. (Matth. 7.) Pueri autem facile intrant per angustam portam: & ideo nemo nisi vt puer intrat in regnū cœlorum. Quid autem superbiæ malitia deterius, quæ præpositum non vult habere nec deum? nam scriptum est, Initium superbiæ hominis, apostatare à deo. Hanc se (Ecclesiastici. 10.) aduersus præcepta diuina tumidis ceruicibus erigentē, & suaui iugo domini resistentem deiicite, frāgite, comminuite, atque consumite, & *Laudate pueri dominum, laudate nomen domini.* Illa enim prostrata & extincta, Ex ore (Psal. 8.) infantium & lactentium perficitur laus: illa oppressa atque deleta, Qui gloriatur in domino glorietur. (1. Cor. 1.) Non cantant ista qui se magnos putant, non cantant ista qui cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt, (Roma. 1.) aut gratias egerunt, sed se laudent illi, non deum. Non enim pueri sunt, sed superbi. Nomen suum potius prædicari volunt, & non laudant nomen domini. Itaque euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Voluerunt latissime nomen suum & altissime diffamari, cito ipsi in angustias transituri. Deum L decet laus, dominum nostrum decet honor & semper & vbique prædicari. Semper ergo prædicetur. *Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.* Vbique prædicetur. *A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.* Quærat ex me aliquis puerorum sanctorum laudantium nomen domini, & dicat mihi, Ecce vsque in seculum accipio vsque in æternum: Cur autem ex hoc, & non ante hoc, & ante omnia secula sit nomen domini benedictum? Respondebo paruulo qui non contumaciter quærit, Vobis dicitur pueri dominici, vobis dicitur, Laudate nomē domini, sit nomen domini benedictum: sit à vobis nomen domini benedictum, ex hoc vtique ex quo vobis dicitur. Incipitis enim laudare, sed sine fine laudate. Ex hoc ergo & vsque in seculum sine fine laudate. Ne dicatis, nunc incipimus quidem laudare dominum, quia pueri sumus, sed cum creuerimus magníque fuerimus, nosipsos laudabimus. Non sic pueri non sic: propterea dicit dominus per Esaiam, Ego sum, & vsque dum senescatis (Esaia. 46.) ego sum. Ille semper laudandus est qui est. Quid est, laudate pueri dominum ex hoc, laudate senes & vsque in seculum? Quia senectus nostra albescet quidem ca- M nis sapientiæ, sed non carnis vetustate marcescet, aut quoniam hoc loco humilitatem potius videtur significare pueritia, cui contraria est vana & falsa superbiæ magnitudo: & ideo dominum non nisi pueri laudant, quia superbi eum laudare non norunt. Sit senectus vestra puerilis, & sit pueritia senilis, id est, vt nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, vt laudetis dominum ex hoc & vsque in seculum. Quacunque autem in paruulis sanctis Ecclesia Christi diffunditur. Laudate nomen domini: hoc est enim, A solis ortu vsq; ad occasum, laudate nomen domini. *Excelsus super omnes gētes dominus.* Gentes homines sunt. Quid mirum si super homines excelsus est dominus? Illi super se excelsos quos colunt oculis vident in cœlo fulgere solem, & lunam, & stellas, cui creaturæ seruiunt, deserētes creatorem dominum. Et non solum excelsus super omnes gentes dominus, verumetiam *Super cœlos gloria eius.* Cœli supra se suscipiunt eum, & humiles eum secum habent constituti carne infra cœlum, qui pro illo nō colunt cœlum. *Quis enim sicut dominus deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?* Quisquā putaret quòd in altis

A altis cœlis habitet, vnde humilia terrena respiciat: sed
humilia respicit *In cœlo & in terra.* In quibus ergo al-
tis habitat vnde humilia respiciat in cœlo & in terra?
An in quibus altis habitat etiam ipsa humilia respicit?
Sic enim exaltat humiles, vt non faciat superbos. Itaque
& in altis habitat quos exaltat, facitque sibi eos cœlum,
hoc est sedem suam, & eos tamen nō superbos, sed sem
per subditos: intuendo, etiā in ipso cœlo humilia respi-
Esaia.57. cit, in quibus excelsis habitat: spiritus enim per Esaiam
ita loquitur, Hæc dicit altissimus in excelsis habitās, in
æternum nomē eius dominus altissimus, in sanctis re-
quiem habens. Exposuit quid dixerit in excelsis habi-
tans. Hoc enim plenius elocutus, in sanctis, inquit, re-
quiē habens. Sed quid sunt sancti, nisi humiles qui pue-
ri laudant dominum? Itaque adiungit, & pusillanimis
dans magnanimitatē, & dans vitam qui in humilitate
cordis sunt. In quibus sanctis requiem habet, his pusilla
nimis dat magnanimitatē. Dans vtique magnanimita-
tem excelsos facit, in quibus requiem habens in excel-
sis habitat. Sed quia pusillanimis dat magnanimitatē,
eadem excelsa in quibus habitat, humilia respicit. Sed
humilia, inquit, respicit in cœlo & in terra. Excitauit
B nos etiam quærere, vtrum eadem in cœlo & quę in ter-
ra, an alia in cœlo alia in terra humilia respiciat domi-
nus deus noster? Si enim eadem, video quemadmodū
1.Cor.10. hoc intelligam secundum Apostolum dicentē, In car-
ne enim ambulantes, nō secundum carnem militamus.
Arma enim militiæ nostræ non carnalia, sed potentia
deo. Vnde ergo potētia, nisi quia spiritalia? Cum itaque
Apostolus, & in carne ambulet, & spiritaliter militet,
non mirum si humilitas eius & in cœlo respicitur pro-
pter spiritus libertatē, & in terra propter corporis ser-
Philip.3. uitutem: idem quippe alio loco dicit, Nostra enim con
& 1. uersatio in cœlis est: ipse item dicit, Optimum sibi esse
dissolui, & esse cum Christo, manere autem in carne
necessarium, inquit, propter vos. Proinde quisquis in-
telligit, & conuersationem Apostoli quæ est in cœlis, &
Colos.3. in carne mansionem in terris, simul oportet intelligat
dominum deum nostrum in excelsis sanctis habitan-
tem, quemadmodum tamen eosdem sanctos humiles
sibi & in cœlo respiciat, quoniam quæ sursum sunt sa-
piunt, qui spe resurrexerunt cum Christo: & in terra,
quoniam nōdum soluti sunt carnis vinculo, vt ex tota
C vita sua possint esse cum Christo. Si vero alia dominus
deus noster humilia respicit in cœlo, & alia in terra, cre
do quòd in cœlo iam respicit quos vocauit, & habitat
in eis: in terra autem respicit quos vocat vt habitet in
eis. Istos enim possidet cœlestia cogitātes, illos excitat
terrena somniātes. Sed quia difficile obtinemus, vt pos
sint & ipsi iam humiles dici, qui nondū suaui iugo do-
mini pia colla iunxerunt, quandoquidem humilia isto
loco vt sanctam Ecclesiam intelligamus, per totum te-
xtum Psalmi diuinæ admonēt literæ: Est & alius intel-
lectus, quem mecum charitas vestra cōsyderet. Cœlos
Matth.19. nunc significari arbitror eos, qui sedebunt super duo-
decim thronos, & cum domino iudicabunt: terræ au-
tem nomine cæteram multitudinem benedictorū, qui
constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ
Luca.16. collaudati recipiātur ab eis in tabernacula ęterna, quos
amicos sibi de māmona iniquitatis in huius vitæ mor-
1.Cor.9. talitate fecerunt: eis quippe dicit Apostolus, Si nos vo-
bis spiritalia seminauimus, magnum est si vestra car-
nalia metamus? Quod etiā his verbis dici potest, Si nos
vobis cœlestia seminauimus, magnum est si terrena ve-
stra metamus? In cœlo ergo respicit cœlestia seminātes,

in terra autem terrena reddentes, tamē humiles & hos D
& illos. Humilia enim respicit in cœlo & in terra, quia
meminerunt vtriq; quid fuerint per suā malitiam, quid
facti sunt per domini gratiam: neq; enim illis tantum-
modo dicit vas electionis, Fuistis enim aliquādo tene- *Ephe.5.*
bræ, nunc autem lux in domino: & iterum, Gratia salui *& 2.*
facti estis per fidem, & hoc nō ex vobis, sed dei donum
est: non ex operibus, ne forte quis extollatur: sed etiā se-
ipsum adiungit cōsequenter, dicens, Illius enim sumus
figmentum, creati in operibus bonis. Dicit enim seor-
sum de se & ipsis qui respiciuntur in cœlo, Fuimus eñ,
inquit, & nos naturaliter filij iræ, sicut & cæteri: & ite-
rum, Fuimus enim & nos, inquit, stulti aliquando & in- *1.Cor.4.*
creduli, errantes, seruientes desyderiis & voluptatibus
variis, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, in-
uicem odio habentes. Cum autem benignitas & huma
nitas illuxit saluatoris domini nostri, non ex operibus *Ad Tit.3.*
iustitiæ quæ fecimus nos, sed secūdum suam misericor-
diam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ec-
ce humilia quæ respiciūtur in cœlo, Spiritales eñ sunt, *1.Cor.2.*
& omnia iudicant, sed tamen humiles, ne deiecti iudi-
centur. Quid de seipso singulariter? Nónne talia sunt
quæ cōmemorat, qui non sum, inquit, idoneus vocari *1.Cor.15.*
Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiā dei, sed miseri- E
cordiam cōsecutus sum, quia ignorans feci in incredu-
litate? Deniq; post istos versus, quibus ait in Psalmo spi
ritus, Quis sicut dominus deus noster qui in altis habi-
tat, & humilia respicit in cœlo & in terra: volēs docere
nos quare in cœlo humilia cū iam spiritales magni, &
iudiciariis sedibus digni, tali significentur eloquio: sub-
iecit statim, *Qui erigit à terra inopem, & de stercore exal-
tat pauperem: Vt collocet eum cum principibus populi sui.* Non
itaque dedignentur esse humilia capita excelsorum sub
dextera domini. Quanuis enim collocet fidelis domi- *Matth.25.*
nicæ pecuniæ dispensator cum principibus populi dei,
quanuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos *Matth.19.*
quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de *1.Cor.6.*
stercore pauper exaltatur. An forte non est exaltatus
de stercore qui seruiebat desyderiis & voluptatibus va
riis? Sed forte cum ista iam diceret, non erat inops, non
erat pauper. Quid ergo adhuc ingemiscit grauatus, ha- F
bitaculum quod de cœlo est superindui cupiens? Cur *2.Cor.6.*
ne forte se extollat colaphizatur, & subditur angelo sa- *2.Cor.2.*
tanæ stimulo carnis suæ? Altus est quidem habitante in *1.Cor.2.*
se domino, & habens eum spiritum qui scrutatur om-
nia, etiam altitudinem dei. Itaque in cœlo est, sed & in
cœlo dominus humilia respicit. Quid ergo fratres? Si
iam audiuimus humilia quę in cœlo sunt, exaltata & de
stercore vt populi collocarentur cum principibus, ni-
hílne cōsequenter audiuimus de humilibus, quæ in ter-
ra respicit dominus? Pauciores enim sunt illi amici iu-
dicaturi cum domino, plures autem isti quos recipiūt
in tabernacula æterna. Quāuis enim tota frumēn mas- *Luca.16.*
sa in cōparatione seiunctæ paleæ paucos habere videa-
tur, per se tamē cōsyderata copiosa est. Multi enim filij *Esaia.54.*
desertæ, magis quàm eius quę habet virū. Multi filij eius
quæ per gratiā in senectute concepit, quàm eius quæ ab *Gala.4.*
ineunte ætate legis vinculo maritata est. Et ego qui-
dem dico in senectute cōcepit, intuens Saram matrem *Gene.21.*
nostram in vno Isaac, quæ per omnes gentes mater fi-
delium vocatur. Quæ autem persona est apud Esaiam *Esaia.49.*
videte, quasi omnino non matris, nec eius quæ peperit
aliquem: & tamen quid ei dicitur? Dicent, inquit, in au-
res tuas filij tui quos amiseras, angustia nobis est in loco
isto, facite itaq; nobis & nunc locū in quo cōmoremur:

G tu vero dices in corde tuo, Quis generauit mihi istos,
cum sciam me esse sine filiis & viduam? Quis ergo istos
educauit mihi? Ego enim derelicta fui sola, hi autem mi
hi vbi erant? Ex ea ergo parte ista dicit Ecclesia, qua vi-
detur nihil parere in istis turbis, quæ nondum dimise-
runt omnia sua vt sequerentur dominum, & sederent
super duodecim thronos. Sed quam multi in eadem
Matth. 19. turba faciẽtes sibi amicos de mammona iniquitatis, per
Lucæ.16. opera misericordiæ ad dexteram stabunt? Non solum
ergo erigit de stercore quem collocet cum principibus
populi sui, sed etiam *Habitare facit sterilem in domo, ma-
trem filiorum lætantem.* Qui in altis habitat, & humilia re-
Gene.15. spicit in cœlo & in terra, semen Abraham sicut stellas
cœli sanctitate sublimi in supernis sedibus collocat, &
sicut harena in ora maris misericordiam, atque innu-
meram multitudinem à sinistris fluctibus atque amari-
tudine impia segregat.

In Psalmum centesimumdecimumtertium
Enarratio.
Concio prima de prima parte Psalmi.

LEGIMVS quidẽ notissimúmque retinemus
H dilectissimi fratres, quod narratur in libro
Exod.14. Exodi, populum Israël liberatũ ab iniqua do-
Iosue.3. minatione Aegyptiorũ inter diuisos fluctus
maris transisse per siccum: Iordanem quoque fluuium
cum per eum in terram promissionis intrarent tactum
pedibus sacerdotum arcam domini portantium stetis-
se desuper infrenato lapsu, ab inferiore autem parte de-
fluxisse quò currebat in mare, donec in sicco stantibus
sacerdotibus trãsiret populus vniuersus. Nouimus hæc,
nec tamen arbitrari nos oportet in hoc Psalmo, cui
nunc Halleluia pronunciato cãtatóque respo d imus,
id agere spiritumsanctum, vt præterita illa gesta reco-
lentes, nequaquam futura talia cogitemus. Illa enim si-
1.Cor.10. cut dicit Apostolus, in figura contingebant illis: scri-
pta sunt autem propter nos ad correctionem nostram,
in quos finis seculorum obuenit. Cum igitur audiui-
mus in Psalmo, *In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de*
Exo.13.14. *populo barbaro: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas*
Iosue.3. *eius: Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.*
Ne arbitremini nobis narrari præterita, sed potius fu-
tura prædici: quia illa quoque miracula cum in illo po-
I pulo fierent præsentia quidem, sed non sine futurorum
significatione gerebantur. Ideóque vt ostenderet qui
psallendo ista prædicebat, eadem se verbis agere quæ
illic factis agebantur, vno eodémque spiritu operante,
& illa facta, & hæc dicta sunt, vt id quod in fine secu-
lorum manifestandum reseruabatur, figuris rerum at-
que verborum præcurrentibus nunciaretur: non om-
nino ea dixit quæ ibi gesta sunt, sed aliter quædã quàm
illic lecta didicimus, ne vere putaretur transacta reco-
lere, potius quàm ventura prædicere. Primo enim Ior-
danem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetis-
se legimus ab ea parte qua aquæ desuper influebãt, cum
populus ille transiret: deinde gestientes montes colles-
que non legimus, quæ sic addidit vt etiam omnia ista
repeteret: nam cum dixisset, Mare vidit & fugit, Iorda-
nis conuersus est retrorsum: contexuit, *Montes gestie-
runt velut arietes, & colles velut agni ouium.* Eadémque rur-
sus interrogat, *Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iorda-
nis quia conuersus es retrorsum? Montes quare gestistis velut arie-
tes, & colles velut agni ouium?* Attendamus ergo quid ad-
moneamur, quia & illa facta figuræ nostræ fuerunt, &
hæc dicta vt nosipsos recognoscamus hortantur. Si e-
nim gratiã dei quæ data est nobis firmo corde retine-
mus, nos sumus Israël semen Abrahæ: nobis dicit Apo- K
stolus, Ergo semen Abrahæ estis: quia sicut alio loco Galat.3.
dicit, Non in circuncisione, sed in præputio deputa-
ta est Abrahæ fides ad iustitiam, & signum accepit cir-
cuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præ- Roma.4.
putio, vt deputetur & illis ad iustitiam, vt sit pater cir- Gene.17.
cuncisionis his qui non solum ex circuncisione sunt, Gene.12.
sed & his qui sequuntur vestigia fidei, quæ est in præpu-
tio patris nostri Abrahæ. Non enim carnaliter circun-
cisæ genti tantummodo factus est pater, cui dictum est,
Patrem multarum gentium posui te: Multarum autem,
non quarundam, sed omnium: quod aperte dicitur,
cum ei dicitur, Et benedicentur in te omnes gentes. Gene.12.
Nullus itaque Christianorum se à nomine Israël arbi-
tretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudæis,
in quorum numero principaliter Apostolos inuenimus, Ephe.2.
in angulari lapide copulantur: hinc ait dominus in a-
lio loco, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, Ioan.10.
oportet me & illas adducere, vt sit vnus grex & vnus
pastor. Populus ergo Christianus magis Israël, & ipse
potius domus Iacob. Idem quippe Israel qui Iacob. Illa L
vero turba Iudæorum quæ merito perfidiæ reprobata
est, voluptate carnali vendidit primogenita sua, vt nõ
ad Iacob sed ad Esau potius pertineret. Scitis nanque Gene.25.
in hoc mysterio dictum esse, quia maior seruiet mino-
ri. Aegyptus autem quoniam interpretatur afflictio vel
affligens, vel comprimens, sæpe in imagine ponitur
huius seculi, à quo spiritaliter recedendum est, ne si-
mus iugum ducentes cum infidelibus. Sic enim quis- 2.Cor.6.
que Hierusalem cœlestis fit ciuis idoneus, cum primum
huic seculo renunciauerit, quemadmodum ille popu-
lus in terram promissionis duci non potuit, nisi prius
ab Aegypto recederet. Sed sicut ille non inde discés-
sit, nisi diuino liberatus auxilio: sic nemo corde ab hoc
seculo auertitur, nisi diuinæ misericordiæ munere ad-
iutus. Quod enim illic semel præfiguratum est, hoc in
isto fine seculi, in hac, sicut beatus Ioannes Apostolus 1.Ioan.5.
scribit, hora nouissima quotidianis Ecclesiæ fœtibus in
vnoquoque credẽte completur: audite Apostolum do-
ctorem gentium docentem & exhortantem, Nolo e- 1.Cor.10.
nim vos, inquit, ignorare fratres, quia omnes patres no
stri sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt,
& omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & M
omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, &
omnes eundem potum spiritalem biberunt: Bibebant
autem de spiritali, consequente eos petra, petra autem Ibidem.
erat Christus. Sed nõ in omnibus illis bene complacuit
deo. Prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem figuræ
nostræ factæ sunt. Quid vultis amplius fratres dilectis-
simi? Certe manifestum est nõ humana suspitione, sed
Apostolico, id est, diuino & dominico magisterio. De-
us enim loquebatur in eis, & quamuis de carneis nubi-
bus, tamen dominus intonabat: certe ergo tãto testimo
nio manifestũ est illa omnia figurate gesta, nunc in no-
stra salute compleri, quia tunc futura prænunciabãtur,
nunc præterita leguntur, & præsentia cognoscuntur.
Audite quidem quod est mirabilius, librorum veterum
sacramenta occultata atq; velata, nõnulla ex parte à li-
bris veteribus reuelari: nam Michæas Propheta ita lo-
quitur, Secundũ dies, inquit, profectionis eorum ex Ae- Mich.7.
gypto, ostendã mirabilia illis: Videbũt nationes & cõ-
fundẽtur ab omni vigore eorum: Manibus ora sua ob-
struent, aures illis exurdabuntur, delingẽtes terram, ve-
lut serpentes trahentes terrã: Conturbabuntur de con-
clusionibus eorũ, in domino deo nostro excidẽt mẽte,
& terre-

A & terrebuntur à te: Quis deo tuo similis auferēs iniquitatem, & transgrediens impietatem residuis hæreditatis tuæ? Et non continuit in testimoniũ iram suam, quoniam voluntarius & misericors est: Ipse cõuertet & miserebitur nostri: Demerget delicta nostra, demerget in maris profundũ omnes culpas nostras. Nempe aduertitis fratres, manifestius hic aperiri sacrosancta mysteria. In hoc ergo Psalmo quãuis futura intueatur mirabilis Prophetiæ spiritus, tamen videtur velut transacta narrare, Facta est, inquit, Iudæa sanctificatio eius: mare vidit & fugit. Et facta est, & vidit & fugit, præteriti temporis verba sunt: Et conuersus est Iordanis, & gestierũt montes, & commota est terra, eodem modo præteritum sonant, sine præiudicio tamen intelligendi futura. Alioquin contra euangelicum testimonium cogimur etiam illa non de futuro prænunciata, sed de præterito *Psal. 21.* commemorata intelligere, Diuiserunt sibi vestimenta *Matth. 27.* mea, & super vestimentũ meum miserunt sortem. Quæ quanuis verbis præteriti temporis dicta sint, id tamen prænunciabant quod tanto post futurũ in passione domini compleretur. Sed tamen dilectissimi, Propheta *1. Cor. 10.* iste quem commemoraui, etiam ꝙ grossa & ꝙ crassa cor- *B* da limauit, & ad intelligenda de præteritis rebus gestis futura incunctanter extendit, vt non solum apostolica auctoritate figuras nostras illas fuisse credamus, sed nec ab ipsis Prophetis hoc prætermissum est, vt etiã eorum *Michea. 7.* eloquio panderetur. Videntes atque gaudentes, certi ac securi de thesauro dei, & noua & vetera concorditer sibimet cohærentia proferamus. Cum enim tanto post egressum populi illius ex Aegypto, & tãto ante ista Ecclesiæ tempora hæc quę commemoraui cecinerit, tamē se futura prædicere sine vlla dubitatione testatur. Secũdum dies, inquit, profectionis eorum ex Aegypto, ostēdam mirabilia illis. Videbunt nationes, & confundentur: hoc est quod hic dictum est, Mare vidit & fugit. Si enim hic per verba præteriti temporis, sicut est, vidit & fugit, occulta futura prędicantur, videbunt certe & cõfundentur, quando futuri temporis verba sunt, quis audeat de rebus pręteritis cogitare? Et paulopost ipsos hostes nostros, qui nos fugientes vt interimerēt sequeban- *Exod. 14.* tur, id est, delicta nostra, sicut Aegyptios in mari obrutos, ita in baptismo demersa & extincta luce clarius in- *C* timat, dicens, Quoniam voluntarius & misericors est, *Michea. 7.* ipse conuertet & miserebitur nostri, demerget delicta nostra, demerget in maris profundũ omnes culpas no- *Galat. 3.* stras. Quid est charissimi? Qui vos cognoscitis Israëlitas secundum semen Abrahæ, qui estis domus Iacob secundum promissionem hęredes, cognoscite etiam vos exisse ab Aegypto, qui huic seculo renũciastis, exisse populo barbaro, qui confessione pietatis vos à blasphemiis gentium seiunxistis. Nõ est enim lingua vestra, sed barbara, quæ deum laudare non nouit, cui vos cantatis Halleluia. Facta est enim Iudæa sanctificatio eius in vobis. Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto circuncisio est in carne, sed qui in occulto Iudæus est, & circuncisione cordis. Interrogate ergo corda vestra si ea circuncidit fides, si purgauit cõfessio, in vobis facta est Iudæa sanctificatio eiꝰ, in vobis Israël *Ioan. 1.* potestas eius. Dedit enim vobis potestatē filios dei fieri. Iam vero recordetur vnusquisque vestrum cum deo velit applicari cor, eiúsque suaui iugo, recedens à pristinis ignorantiæ suę desideriis deuotum animum subdere, carnalibúsque huius mundi factis relictis atq; abie- *Exod. 1.* ctis, in quibus sine fructu laborabat tanquã in Aegypto cum lateres sub dura dominatione diaboli faceret, au-

dita voce domini dicẽtis, Venite ad me omnes qui la- *D* boratis & onerati estis, & ego vos reficiam, desertis at- *Matth. 11.* que abiectis subleuem Christi sarcinam currere: recordetur ergo vnusquisque vestrum quemadmodum omnia secularia impedimenta cesserunt, dissidentiũ & dissuadentium voces aut erumpere non ausæ sunt, aut cõsyderato Christi nomine per omnes terras exaltato & honorato, tremefactæ siluerunt. Ergo mare vidit & fugit, vt tibi sine contradictione ad libertatem spiritalem panderetur via. Iordanis autem quemadmodũ retrorsum cõuersus sit, nolo extra vos quæratis, nolo aliquid mali suspicemini. Increpat enim dominus quosdã qui dorsum ad eum posuerunt & non faciem. Et quisquis principium suũ deserit, & à suo creatore auertitur, tanquam flumus in mare, labitur in huius seculi amaricantem malitiam. Bonum ergo est illi vt retrorsum cõuertatur, fiatq; illi deus ante faciem reuertenti, quem sibi à tergo posuerat, & fiat illi retro mare huius seculi quod sibi ante faciē cum illuc laberetur, effecerat, & sic obliuiscatur ea quæ retro sunt, vt in ea quæ ante sunt extēdatur: quod iam conuerso vtile est. Nãque antequam conuertatur, si ea quæ retro sunt obliuiscitur, deum obliui- *Philip. 3.* scitur, quia ipsum retro fecerat ad quē dorsum posue- *E* rat: & si in ea quæ ante sunt extenditur, in seculũ extenditur, quia ipsum sibi ante faciem posuerat, quò auidius irruebat. Iordanis ergo illos significat, qui gratiam baptismi perceperunt: & sic Iordanis conuertitur retrorsum, cum illi conuertuntur ad deum, vt eum iam retro non habeant, sed reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformētur à gloria in gloriam. Montes gestierunt velut arietes, fideles dispē- *2. Cor. 3.* satores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti euangelij prędicatores. Et colles velut agni ouium: hi sunt quibus dicitur, In Christo Iesu per euangelium ego vos genui: hi sunt quibus dicitur, Non vt confundã vos hæc scri- *1. Cor. 4.* bo, sed vt filios meos charissimos moneo: hi sunt de quibus dicitur, Afferte domino filios arietum. Attēdite *Psal. 28.* per omnes terras, qui nostis ista mirari & gaudere atq; cantare domino deo nostro: attēdite ista compleri per omnes gentes, quæ ante tam lõga tempora figurate gesta atque prædicta sunt: interrogate & dicite, Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum: montes quia gestistis velut arietes, & colles sicut agni ouium? Quid est ô seculum, quòd tua impedimenta cesserũt? Quid est ô tot milia hominũ toto orbe *F* fidelium, huic mundo renunciantium, quòd ad vestrũ dominum conuertimini? Quid est quòd gaudetis, qui- *Matth. 25.* bus in fine dicetur, Euge bone serue, quoniam in paucis fidelis fuisti, supra multa te constituam? Quid est quòd gaudetis, quibus in fine dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi? Respondebunt vobis hęc omnia, vósq; ipsi respondebitis vobis, *A facie domini commota est terra, à facie domini dei Iacob.* Quid est, à facie domini dei Iacob, nisi eius præsentia, qui dixit, Ecce ego vobiscũ sum *Matth. 28.* vsque in consummationē seculi? Cõmota est enim terra: sed quia male pigra remanserat, cõmmota est vt solidius firmaretur à facie domini. *Qui conuertit petram in* *Exod. 17.* *stagna aquarũ, & rupes in fontes aquarum.* Seipsum enim & quandam suam duritiam liquefecit ad irrigandos fide- *Ioan. 4.* les suos, vt fieret in eis fons aquæ saliētis in vitam æternam, quia prius cum ignoraretur, durus videbatur. Inde illi turbati sunt, & non expectauerunt, donec scripturis apertis influeret atq; inundaret in eos, qui dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ista petra, illa *Ioan. 6.*

G duritia conuersa est in stagna aquarum, & ista rupes in
Luca.24. fontes aquarum, cum resurgens exposuit eis, incipiens
Ioan.4. à Moyse per omnes Prophetas, quia sic oportebat Chri-
stum pati, & misit spiritumsanctum, de quo dicebat, Si
quis sitit veniat & bibat. *Non nobis domine non nobis, sed*
nomini tuo da gloriam. Gratia quippe ista erumpētis aquæ
de petra, petra autem erat Christus, non quasi ex operi-
1.Cor.10. bus præcedentibus data est, sed miserante illo qui iusti-
ficat impium. Etenim Christus pro impiis mortuus est,
Roma.4. ne vllam suā homines, sed nominis dei quærerent glo-
& 5. riam. *Super misericordiam,* inquit, *& veritatem tuam.* Hæc
duo misericordiam & veritatem aduertite, in sanctis
scripturis quàm sibi sæpe iungantur. In sua quippe mi-
sericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos qui
vocati venire noluerunt. *Nequando dicant gentes, vbi est*
deus eorum? In nouissimo enim apparebit misericordia
eius & veritas, quando signum filij hominis apparebit
in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & non di-
cent, Vbi est deus eorum, cum eis non adhuc credēdus
prædicatur, sed iam tremendus ostenditur. *Deus au-*
tem noster in cœlo. Sursum non in cœlo vbi solem & lu-
nam vident opera dei quæ volunt, sed in cœlo sursum
Matth.24. quod transgreditur omnia corpora cœlestia & terre-
H stria. Nec sic est in cœlo deus noster, quasi subtracto cœ-
lo ruinam sine sede formidet. In cœlis enim & in terra.
Omnia quæ voluit fecit. Ned indiget operibus suis tan-
quam in eis collocetur vt maneat, sed in sua æternitate
persistit, in qua manens omnia quæcunque voluit fecit
in cœlis & in terra. Neque enim iam eum portabant vt
ab eo fieri possent, quando nisi fierent eum portare nō
possent. Ergo in quibus est ipse tanquā indigentia con-
tinet, non ab eis tanquam indigens continetur. Siue sic
intelligatur, in cœlis & in terra, omnia quæcunque vo-
luit fecit, vel in superioribus, vel in inferioribus populi
sui voluntariam gratiā suam constituit, ne quis de ope-
rum meritis glorietur: Quia siue montes gestiant velut
arietes, siue colles velut agni ouium, à facie domini cō-
mota est terra, ne in terrenis sordibus perpetuo rema-
nerent.

Concio secunda de secunda parte Psalmi.

I QVanquam fortasse omnium Psalmorū sit vna
contextio diligenter intuentibus, ita vt nullus
sequatur, qui non superiori possit adiungi, ta-
men istum ita consyderemus tanquam
vterque vnus sit, iste scilicet ac superior: namque cum
in illo dictū sit, Non nobis domine non nobis, sed no-
mini tuo da gloriam: Super misericordiam tuā & ve-
ritatem tuam, nequando dicant gentes vbi est deus eo-
rum: quia inuisibilē deum colimus, qui nullorū corpo-
reis oculis, cordibus autem paucorum mūdissimis no-
tus est, tanquam ideo possint dicere gentes, vbi est deus
eorum, quia ipsi possunt ostendere oculis deos suos,
primo admonuit operibus sentire præsentiam dei no-
stri, quia cum sit in cœlo sursum, in cœlo & in terra om-
nia quæcunque voluit fecit: & quasi diceret, Ostendant
Psal.134. gentes deos suos. *Simulachra,* inquit, *gentium argentum*
& aurum, opera manuum hominum. Id est, quanuis deum
nostrum carnalibus oculis vestris non possimus osten-
dere, quem per opera intelligere debuistis, nolite tamē
seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quæ colitis digi-
to potestis ostendere. Multo quippe honestius non ha-
beretis, quod possetis ostendere, quàm vt in eo quod
istis oculis à vobis ostenditur, vestri cordis cæcitas o-
Supra stendatur. Quid enim ostendiius, nisi aurum & ar-
Psal.41. gentum? Habent quidem & ærea & lignea, & fictilia
simulachra, & huiuscemodi alterius alteriusque mate- K
riæ, sed præciosum eorum maluit commemorare spi-
ritussanctus, quia cum in eo quisque quod illi charius
est erubuerit, multo facilius auertitur à veneratione vi-
liorum: nam dictum est alio loco scripturarum de si-
mulachrorum cultoribus, dicentes ligno, Pater meus *Hiere.2.*
es tu: & lapidi, Tu me genuisti. Sed ne sibi sapientior
videatur, qui hoc non ligno & lapidi dixerit, sed au-
ro & argento, huc aspiciat, huc aurem cordis intendat,
Simulachra gentium argentum & aurum. Non abie-
ctum aliquid & aspernabile nominatum est: & ei qui-
dem animo qui terra non est, terra est & aurum & ar-
gentum, sed speciosior atque fulgentior, solidior atque
firmior. Noli ergo addere manus hominum, vt ex eo
metallo quod fecit verus deus, velis facere falsum deū
imò falsum hominem, quem pro vero venereris deo,
quem quisquis pro vero homine in amicitiam recipe-
ret, insaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo,
rapit infirma corda mortalium formata similitudo, &
membrorum imitata compago, Sed sicut fabricata sin-
gula ostendis, sic ostende officia singulorum, quorum
te effigies & humana vanitas trahit. *Os enim habent &* *Psal.134.*
non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent L
& non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent
& non contrectabunt, pedes habent & non ambulabunt, non cla-
mabunt in faucibus suis. Iam ergo artifex melior est eis,
quia ea potuit membrorum motu atque officio fabri-
care, quem tamen artificem te vtique puderet adorare.
Melior & tu quanuis ea non feceris, quoniam quæ il-
la non possunt facis. Melior est etiam bestia: ad hoc
enim additum est, non clamabunt in faucibus suis: nā-
que cum superius dixisset, Os habent & non loquentur:
quid opus erat postquam à capite vsque ad pedes mem-
bra decursa sunt, de faucium clamore repetere, nisi cre-
do quia illa quæ de cæteris membris commemorabat,
communia esse hominib' beluisque sentimus? Nam &
vident & audiunt, & olfaciunt, & ambulant & quæ-
dam sicut simiæ manibus contrectant. Illud autē quod
de ore dixerat, proprium est hominis, quoniam bestiæ
non loquūtur. Ne quis autē ad sola humanorum mem-
brorum opera referret, quæ dicta sunt, & diis gentium
solos homines anteponeret, post omnia subdidit, di-
cens, Non clamabunt in faucibus suis, quod rursum ho- M
minibus pecoribusque commune est. Quod si primo
dixisset, cum ab ore cœpit membra percurrere, Os ha-
bent & non clamabunt, cuncta etiam sic ad naturā ho-
minis referentur, nec facile ibi quicquam de commu-
nione ferarum sensus audientis aduerteret. Cum vero
illud de ore dixit, quod hominis proprium est, & post
enumerationem partium corporis quam commemo-
ratis pedibus terminasse videbatur, adiunxit, Non cla-
mabunt in faucibus suis lectorem vel auditorem fecit
intentum, vt dum quærit cur additum sit, admoneri se
inueniat simulachris gentium, nō tantum homines, sed
etiam beluas se debere præponere, vt si pudeat adora-
re bestiam quam fecit deus videntem, audientem, ado-
rantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in
faucibus suis, viderent quàm pudendum esset adorare
mutum, & carens vita sensúque simulachrum: cui ad
hoc inesset similitudo membrorum, vt anima carnali-
bus sensibus dedita, quasi viuenti atque animatæ formæ
applicaret affectum, cum ea videret quæ in suo corpore
viua atque animata sentiret. Quanto ergo magis vel
melius mures atque serpentes & id genus animantium
colerent, quæ de simulachris gentium, si ita dicendum
est, quo-

A est, quodammodo iudicant, in quibus quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram. Itaque in eis plerunque nidificant, & nisi humanis motibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora conquirunt. Mouet ergo se homo vt viuentem bestiam à suo deo deterreat, & illum non se mouentem quasi potentem colit, à quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem à cæco, audientem à surdo, clamantem à muto, ambulantem ab immobili, sentientem ab insensato, viuenté à mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mortuum quippe sicut manifestum est non viuere, ita manifestum est aliquando vixisse: Quapropter deum qui nec viuit nec vixit, profecto & mortuus antecedit. Quid hoc manifestius fratres mei dilectissimi? Quid euidentius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quòd simulachra gentium os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, & cætera quæ diuinus sermo contexuit? Cur ergo tantopere spiritussanctus curat scripturarum plurimis locis hæc insinuare atque inculcare veloti inscientibus, quasi non hominibus apertissima sint atque notissima, nisi quia per speciem membrorum significat quã naturaliter in animantibus viuentem videre, atque in nobisipsis sentire
B consueuimus? Quanquam vt illi asserunt in signo aliquo fabrefacto atque eminenti collocato suggestu, cum adorari atque honorari à multitudine cœperit, parit in vnoquoque sordidissimum erroris affectum, vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credet nomen occultum, effigiem tamen viuenti corpori similem, seductus forma & commotus authoritate quasi sapientium institutorũ obsequẽtiúmque turbarum, sine viuo aliquo habitatore esse non putat. Hinc & mala dæmonia ad possidenda gentium simulachra talis hominum affectus inuitat, quorum præsidentium varia fallacia mortiferi seminantur & multiplicantur errores. Aliis itaque locis etiam contra ista diuinæ literæ vigilant, ne quisquam dicat cum irrisa fuerint simulachra, non hoc visibile colo, sed numen quod illic inuisibiliter habitat. Ipsa ergo numina in alio psalmo
Psal. 95. eadem scriptura sic damnat, Quoniam dij gentiũ, inquit, dæmonia, dominus autem cœlos fecit: dicit &
1. Cor. 10. Apostolus, Non quod idolum sit aliquid, sed quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non deo, & nolo vos socios fieri dæmoniorum. Videntur
C autem sibi purgatioris esse religionis qui dicunt, nec simulacrum nec dæmonium colo, sed per effigiẽ corporalem eius rei signum intueor, quam colere debeo.
Li. 4. de Ciuitate dei cap. 10. Ita vero interpretantur simulachra, vt alio dicant significari terram, vnde templum solent appellare Telluris, alio mare sicut Neptuni simulachro, alio aërem sicut Iunonis, alio ignem sicut Vulcani, alio luciferum sicut Veneris, alio solem, alio lunam, quorum simulachris eadem nomina sicut telluris imponunt: alio illud, alio illud sydus, vel illam vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint quòd corpora colant, maximèque terram, & mare, & aërem, & ignem, quorum nobis vsus in promptu est. Nam de cœlestibus quoniã nostro ea corpore contrectare atque contingere, nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt: respondere audent, non se ipsa corpora colere, sed quę illis regendis præsidẽt numina. Itaque Apostoli vna sententia pœnam istorum damnationémque testatur, Qui
Roma. 1. transmutauerunt, inquit, veritatem dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus deus in secula. Nam priore par- D
te huius sentẽtiæ simulachra damnauit, posteriori autẽ interpretationes simulachrorum. Effigies enim à fabro factas appellando nominibus earum rerum quas fabricauit deus, transmutant veritatem dei in mendacium: res autem ipsas pro diis habendo & venerando, seruiũt creaturæ potius quàm creatori qui est benedictus in secula. Quis autem adorat vel orat intuens simulachrum qui non sic afficitur vt ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod desyderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus obligati plerunque ad ipsum solem dorsum ponentes preces fundunt statuæ quam solem vocant, & cum sonitu maris à tergo feriantur, Neptuni statuam quam pro ipso mari colunt, quasi sentiẽtem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus viuẽs in sensibus corporis magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt, quàm rotundum solem vndasq; diffusas, & quicquid non eisdem lineamentis formatũ conspicit, quibus illa formata sunt quę viuentia videre consueuit. Contra hunc affectum quo humana & carnalis infirmitas facilè capi potest, cantat scriptura dei res valde notissimas quibus cõmemoret, & tanquam excitet mentes hominum in consuetudine E
corporum dormientes. Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum: sed deus fecit argentum & aurum: Opera, inquit, manuum hominũ. Hoc enim venerãtur quod ipsi ex auro argentoq; fecerunt. Sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa ex huiuscemodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorũ sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicũtur in eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et sunt profecto etiam ista instrumẽta vel vasa, quid aliud quàm opera manuum hominum? Veruntamen nũquid os habent & non loquentur? Nunquid oculos habẽt & non videbunt? Nunquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus deo? Illa causa est maxima impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum similis viuenti forma quæ sibi efficit supplicari, quàm quòd eam manifestum est non esse viuentem vt debeat à viuente contemni. Plus enim valent simulachra ad curuãdam infœlicem animam quòd os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quàm ad corrigendam quòd non loquentur, nõ videbunt, non audient, non odorabunt, non cõtrectabunt, non ambulabunt. Itaque sequitur, vt illud quoque fiat F
quod etiam in hoc psalmo sequitur: vt scilicet, *Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* (*Psal. 134.*) Videant ergo isti apertis & sentientibus oculis, & adorẽt clausis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia simulacra. *Domus autem Israel sperauit in domino.* Spes enim quæ videtur non est spes. (*Roma. 8.*) Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed vt perduret vsque in finem ipsa patientia. *Adiutor eorum & protector eorũ est.* An forte spiritales à quibus carnales instruuntur in spiritu mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro inferioribus supplicant, iam vident, & illis iam res est quæ adhuc inferioribus spes est? Non est ita. *Nam & domus Aaron sperauit in domino.* Ergo vt etiam ipsi perseueranter extendantur in ea quæ ante sunt, & perseueranter currant donec apprehendant in quo apprehensi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt. *Adiutor & protector eorum est. Vtrique enim timent dominum & sperauerunt in dominum, adiutor eorum & protector eorum est.* Neque enim nos

A ni mei. Dies meos dico, quos ipse mihi feci priuata audacia, qua deserui eum. Et quoniã vbique ipse regnat, & est omnipotens atque omnitenens, merui carcerem, id est, igoorantiæ tenebras, & compedes mortalitatis accepi. In his diebus meis innocaui, quia & ego alibi *Psal.142.* clamo, Educ de carcere animam meam, Et quooiam in die salutis quam mihi præstitit adiuuit me, iotrat in cõspectu eius gemitus compeditorum. In his enim diebus meis *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* Quæ oisi aberrantem abs te non inuenirẽt me, Nunc autem illa me inueoerunt: ego vero ea non iouueniebam, qui gaudebam prosperis seculi, in quibus plus falluot pericula ioferoi. Sed posteaquam & ego *Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui.* Latebat enim me tribulatio & dolor vtilis, tribulatio *Psal.59.* de qua dat auxilinm, cui dictum est, Da oobis auxilium de tribulatiooe, & vana salus homioıs. Ego enim de vana salute hominis gaudendum & exultandum arbi- *Matth.5.* trabar, sed cum audissem à domino meo, Beati lugentes, quoniam ipsi coosolabuntur, nõ expectaui vt prius amitterem bona temporalia quibus male vtebar, & tũc lugerem: sed attendi in eadem temporalia bona ipsam B miseriam meam, qua talibus oblectabar, quæ & amittere formidarem & tenere oon possem, attendi in eam vehementer & fortiter, & me ooo solum excruciari aduersitatibus huius seculi, sed etiam obligari prosperitatibus vidi, atque ita tribulationem & dolorem qui me latebat inueoi, & oomen domini inuocaui: *O domine erue animam meam.* Miser enim ego homo, quis me *Roma.7.* liberabit de corpore mortis huius, oisi gratia dei per Iesum Christum dominum oostrum? Dicat igitur sanctus populus dei. Tribulatiooem & dolorem ioueni, & oomeo domioi inuocaui, & audient reliquiæ gentium quæ oondum iouocant oomeo domioi, Audiant & quærant vt inueoiant tribulationem & dolorem, & inuocent oomen domini, & salui fiant. Noo hoc eis dicimus vt quæraot miseriam quam non habent, sed vt inueniant eam quam nescientes habent: oeque hoc eis optamus, vt terrena oecessaria desint eis, quibus iodigent dum mortaliter viuunt, sed vt hoc plangant quod amissa satietate cœlesti, terreois nondum ad fruẽdum stabilibus boois, sed ad sustentaodum necessariis iodigere meruerunt. Agnoscant & lugeaot istam miseriam, faciat eos beatos lugentes misericordia, quæ C eos esse semper miseros noluit. *Misericors dominus & iustus, & deus noster miseretur.* Misericors & iustus, & miseretur. Misericors primum, quia inclinauit aurem suam mihi, & nesciebam propinquasse aurem dei mei ori meo, nisi per illos speciosos pedes excitarer vt inuocarem. Quis enim eum iooocauit, nisi quẽ ipse prior vocauit? Hinc ergo primum misericors. Iustus autem quia *Hebr.12.* flagellat, & iterum miseretur, quia recipit. Flagellat autem omoem filium quem recipit. Nec tam mihi amarũ debet esse quod flagellat, quàm dulce quod recipit. Quomodo enim nos flagellat? *Custodiens paruulos dominus.* Quos grandes quærit hæredes. Quis enim est filius cui oon det disciplinam pater eius? *Humiliatus sum & saluum me fecit.* Saluum me fecit, quia humiliatus sum. Noo enim pœoalis, sed salutaris dolor est, quem secaodo medicus fecit. *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.* Non meritis aut viribus tuis, sed quoniam dominus benefecit tibi.

Quoniam exemit, inquit, *animam meam à morte.* Mira res est charissimi quòd cum dixisset in requiem conuertẽdam animã suam, quoniam benefecit ei dominus: subiecit, Quoniam exemit animam meam de morte. Ideo D oe in requiem cooverteretur, quia exempta est à morte? *Psal.75.* Nónoe magis io morte requies dici solet? Quæ tandem eius actio est, cuius vita requies, & mors inquietudo est? Talis ergo actio debet esse animæ quæ teodit ad quietem securitatẽmque, oon quæ augeat inquietum laborem, Quoniam exemit animam meam de morte, qoi misertus eius dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, *Matth.11.* & ego reficiam vos, tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, iugum enim meum suaue est, & sarcina mea leuis est. Mitis itaque & humilis corde, tanquam viam Christum sequens, debet esse animæ actio teodentis ad requiem, non tameo pigra & desidiosa, vt cursum coosummet, sicut scriptũm est, In mansuetudine opera tua perfice. Etenim ne mãsue- *Eccle.3.* tudo ad segniciem duceretur: adiunctum est, opera tua perfice. Neq; enim sicut in ista vita somni requies nos reparat ad actionem, sed actio bona perducit ad sempervigilantem quietem. Ille autem hæc cuncta præstat, cuocta exhibet deus, de quo hic dicitur, Quoniam dominus benefecit mihi, quoniam exemit animam meã à morte. *Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.* Hæc E enim in spe completa erga se cantat, quisquis huius carnis vinculum intelligit. Vere quippe dictum est, Humi- *Psal.114.* liatus sum, & saluum me fecit. Sed & quia illud Apostolus verum dicit, Quooiam spe salui facti sumus: & de *Roma.8.* morte quidem quod exempti sumus, recte dicitur iaoi esse completum, vt mortem intelligamus ooo credentiũ: de qualibus ait, Dimitte mortuos sepelire mortuos *Matth.8.* suos: & illud in superiori psalmo, Nõ mortui laudabũt *Psal.113.* te domioe, oeque omnes qui descendunt in infernum, sed nos qui viuimus benedicim⁹ dominũ. Ex hac ergo morte potest recte intelligere homo fidelis, iam exemptam esse aoimam suam, eo ipso q̄ ex infideli fidelis effecta est. Vode ipse saluator, Qui credit in me, inquit, *Ioan.5.* transitum facit à morte ad vitam. Cætera vero spe completa sunt in eis qui nondum ex hac vita emigrauerũt. Nuoc enioi cũ lapsus nostros periculosissimos cogitamus, nõ cessaot à lachrymis oculi. Tunc autem eximet oculos oostros à lachrymis, quãdo & pedes à lapsu: qa tunc nullus erit lapsus ambulantiũ pedum, quãdo infirmæ carnis nullum erit lubricũ. Nunc vero quamuis firma sit nostra vita quæ Christus est, tamen quia carnem nobis quã iubemur edomare substeroim⁹, in ipso pror- F sus opere, quo eam subditam castigamus, non in eã ca- *Philip.3.* dere magnum est: Nõ autẽ in ea labi quis potest? Quapropter quia & in carne sumus, & in carne non sumus. In carne enim sumus eo vinculo, quod nõdum solutũ est, quod dissolui & esse cũ Christo multo magis optimũ: nón autẽ sumus in carne ex eo quod spiritus primi- *Ibidem.* tias dedimus deo, si tamen possumus dicere, quia cõuersatio nostra in cœlis est, tãquam capite placeamos deo, pedibus autem tanquã extremis aoimæ partibus adhuc lubricũ sentiamus: audi quẽadmodũ ad spem pertineat, quod ita canitur velut iam sit effectum, Exemit, inquit, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu, & tamen noo ait, Placeo: sed, *Placebo in conspectu domini, in regione viuorum.* Satis ostendens ab ea parte ooodũ se placere in conspectu domini, quæ est io regiooe mortuorũ, id est, in carne mortali. Qui enim in carne suot, deo placere nõ possuot: vnde quod sequitur & dicit idẽ Apostolus, Vos autem noo estis in carne. secuodum id dicit *Roma.8.* quòd corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam: secuodũ quem

placebaot

G placebant domino, quia secūdum ipsum in carne non
erāt. Quis autem placeat deo viuo in corpore mortuo?
Sed quid ait? Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum
Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Ie-
sum Christum à mortuis viuificabit & mnrtalia corpo
ra vestra propter spiritum qui habitat in vobis. Tunc
erimus in regione viuorum, ex omni parte placentes in
2.Cor.5. conspectu domini, ex nulla ab eo parte peregrini. Quā-
diu enim sumus in corpore, peregrinamur a domino:
& inquantum inde peregrinamur à domino, intantum
nnn sumus in reginne viuorum. Confidimus autem &
bene arbitramur magis peregrinari à corpore, & im-
manere ad dominum: & iden ambimus, siue immanen
Roma.8. tes, siue peregrinantes, placentes illi esse. Ambimus qui-
dem nūc, quia expectamus adhuc redemptionem cnr-
1.Cor.15. poris nostri: Sed cum absorpta fuerit mors in victoria,
& corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mnr-
rale hoc induerit immortalitatem, tunc nullus erit fle-
tus, quia nullus lapsus: & nullus lapsus, quia nulla cnrru-
ptin. Et ideo nō ambiemus placere, sed omnino place-
bimus in conspectu domini in regione viuorum.

In Psalmum centesimumdecimumquintum
Enarratio.

H NOTISSIMVM arbitrnr esse sanctitati ve-
stræ quod ait Apostolus, Non enim est om-
2.Thes.3. nium fides: & quòd maior esse soleat infideliū
multitudo nō ignoratis, prnpter quod dicitur,
Roma.10. Domine quis credidit auditui nostrn: inter quos etiam
Philip.2. illi numerantur: de quibus dicit idē Apostolus, Omnes
& 1. sua quærunt, nnn quæ Iesu Christi: quos alio loco dicit
non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbū dei,
nnn caste, id est, nō ex animo puræ & syncerae charita-
tis. Aliud enim sentiebant quod in eorum mnribus ap-
parebat, & aliud prædicabant, vt sanctn nomine place-
Roma.16. rent hominibus: nam de his iterum dicit, Neq; enim isti
deo seruiunt, sed suo ventri: quos tamen Christum an-
nunciare permittit. Quamuis enim ea potius crederent
quæ ipsi faciebant vt morerentur, ea tamē prædicabant
Galat.1. quæ si alij credentes facerent saluarentur. Non enim
aliud annunciabant præter regulā fidei: eos quippe ex-
Philip.1. cludit Apnstolus, dicens, Si quis vobis annunciauerit
præter id quod accepistis, anathema sit, Illi non Chri-
stum annunciant qui annunciant falsitatem, quia Chri
Ioan.14. stus veritas est. De istis autem dicit quòd Christum an-
I nuncient, sed non caste: id est, nnn animo simplici &
Galat.5. puro, ex fide syncera quæ per dilectionē operatur. Ter-
renis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cœlo-
Matth.10. rum annunciabant, habentes in pectore falsitatem, in
lingua veritatem: sciens itaque Apostolus etiam per Iu-
dam euangelizantē credentes esse liberatos, istos quo-
Philip.1. que ita permittit: Siue, inquit, occasione, siue veritate
Christus annuncietur. Veritatem quippe annunciabāt,
etiā si non veritate, id est, non vero animo. Isti loquun-
tur quod nnn credunt, & ideo reprobati sunt, quamuis
Matth.23. sint vtiles eis quos instruit dominus, dicēs, Quæ dicūt,
facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim &
non faciunt. Vnde, nisi quia vtilia non credūt esse quæ
dicunt? Sunt autem alij qui credunt, & non lnquuntur
qund credūt vel pigritia vel timore. Nam & ille seruus
Matth.25. quamuis talentum habuerit, tamen quia erogare nnluit,
Ioan.12. audit à dnmino iudice, Serue nequam & piger: & alio
Euangelij loco dictum est, quòd multi ex principibus
Iudæorum credidissent in eum, sed non eum confite-
bantur, ne expellerentur de synagogis, sed & etiam ipsi
reprehensi atque reprobati sunt: sequitur enim Euāge-
lista dicens, Amauerunt enim glnriam hominum ma- K
gis quàm dei. Si ergo & illi qui verum quod lnquūtur,
nnn credunt: & illi qui verum qund credūt, non lo-
quuntur, merito reprnbantur: quis erit seruus vere di-
cēdus fidelis, nisi ille cui dicitur, Euge serue bone, quo- Matth.25.
niam in modico fuisti fidelis, supra multa te constituā;
intra in gaudium dnmini tui? Talis itaque seruus nec
antequā credat lnquitur, nec cum crediderit, tacet: vel
sic erogat vt ipse non habeat, vel quod habeat nō ero-
gando nnn habeat: sicut enim dictum est, Qui habet, Matth.13.
dabitur ei: sic, qui autem nnn habet, & qund habet aufe-
retur ab eo. Dicat ergo iste bonus seruus cantans
Halleluia. Id est, sacrificans dominn sacrificium lau-
dis ei à quo auditurus est, Intra in gaudium dnmini tui
exultet & dicat,

Expositio Psalmi.

CRedidi propter quod locutus sum. Hnc est, perfectè 2.Cor.4.
credidi: nnn enim perfectè credunt, qui quod
credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem
pertinet etiam illud credere qund dictum est, Qui mé Matth.10.
confessus fuerit cnram hominibus, confitebor eum co-
ram angelis dei. Ex hoc enim est appellatus fidelis ille Matth.25.
seruus, non tantū quia accepit, sed quia impendit atque L
lucratus est. Ita & hoc locn non ait, Credidi & locutus
sum: sed propter hnc dicit se lncutū esse quia credidit.
Simul enim credidit, & quod præmium loquēdo spe-
taret, & quam pœnam tacendo timere deberet, Credi-
di, inquit, prnpter quod locutus sum: *Ego autem humi-
liatus sum nimis.* Passus enim est multas tribulatinnes
propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter impen
debat, & humiliatus est nimis. Quod illi timuerunt, qui
amauerunt gloriam hnminum magis quàm dei. Sed Ioan.12.
quid est, ego autē? Diceret poti⁹, Credidi propter quod
& lncutus sum, & humiliatus sum nimis. Cur addidit,
egn autem, nisi quia homo humiliari potest ab eis qui
veritati contradicunt, non ipsa veritas quam credidit
& loquitur. Vnde & Apostnlus cum de catena sua dice-
ret, Sed sermo, inquit, dei non est alligatus. Sic & iste, 2.Timo.2.
quia ipse est vna persnna sanctnrum testium, hoc est,
martyrū dei: Credidi, inquit, prnpter quod locut⁹ sum,
Egn autem non illud quod credidi, non sermn quem
protuli, sed ego humiliatus sum nimis, Ego autem dixi Roma.3.
in ecstasi mea, omnis homo mēdax. Ecstasin pauorem Ecstasis.
dicit, quem comminentibus persecutoribus, & impen-
dentibus passionibus cruciatus aut mortis, humana in- M
firmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in isto
psalmo vnx martyrum apparet. Nam & alin mndn di-
citur ecstasis, cum mens non pauore alienatur, sed ali-
qua inspiratione reuelatinnis assumitur. Egn autem di-
xi in ecstasi mea, nmnis hnmo mendax. Conterritus
enim respexit infirmitatem suam, & vidit non de se si-
bi esse præsumendum. Quātum enim ad ipsum homi-
nem pertinet mendax est, sed gratia dei verax effectus
est, ne pressuris inimicorū cedēs non lnqueretur qnod
crediderat, sed negaret: sicut Petrn accidit, quoniam de Matth.26.
se præsumpserat, & docendus erat de hnmine nnn esse
præsumendum. Et si de homine non debet quisque præ-
sumere, vtique nec de seipso, quia hnmn est. Bene ergn
iste vidit in pauore suo omnem hominem esse mēda-
cem: quia & illi qui nulln pauore vanescunt, ne perse-
quentibus cedendo mentiantur, muneribus dei tales
sunt, non viribus suis: proinde verissimè dictum est,
Omnis homn mēdax, sed deus verax qui ait, Ego dixi,
dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homi- Psal.81.
nes morienini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Cō
snlatur

A solatur humiles, & implet eos, non solum fide creden-
dæ, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis, si perseue-
rantes subdantur deo, nec imitentur vnum ex princi-
pibus diabolum, qui in veritate non stetit & cecidit. Si
enim omnis homo mendax, intantum nõ erunt men-
daces, inquãtum non erunt homines, quoniã dij erunt,
& filij altißimi omnes. Hoc itaque consyderans deuo-
Ioan.8. tißimus populus fidelium testium, quomodo infirmi-
tatem humanã dei misericordia nõ relinquat, in cuius
infirmitatis pauore dictum est, Omnis homo mendax:
quomodo cõsoletur & humiles, & impleat spiritu fidu
2.Cor.1. ciæ trepidantes, vt penè mortuo corde reuiuiscant, nec
Sapiẽt.10. in semetipsis fidentes sint, sed in eo qui suscitat mor-
Matth.10. tuos, & linguas infantium facit disertas, qui ait, Cum au
tem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid lo
quamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loqua-
mini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus pa-
tris vestri qui loquitur in vobis. Hæc ergo omnia con-
syderans ille qui dixerat, Ego dixi in pauore meo, om-
nis homo mendax, & videns gratia domini se factum
veracem, *Quid retribuam*, inquit, *domino pro omnibus quæ
retribuit mihi?* Non ait, pro omnibus quæ tribuit mi-
B hi: sed, pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur
præcesserant hominis, vt omnium donorum dei non
attributio, sed retributio vocari posset? Quæ præcesse-
rant hominis nisi peccata? Retribuit ergo deus bona
pro malis, cui homines retribuunt mala pro bonis. Hęc
enim retribuerunt qui dixerunt, Hic est hæres, venite
Matth.21. occidamus eum. Sed quærit iste quid retribuat domi-
no & non inuenit, nisi ex eis quæ ipse dominus retri-
buit. *Calicem*, inquit, *salutaris accipiam, & nomen domini
inuocabo.* O homo peccato tuo mendax, dono dei ve-
rax: & ideo iam non homo, quis tibi dedit calicem sa-
lutaris, quem accipiens & inuocans nomen domini re-
Matth.20. tribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? Quis nisi ille
qui ait, Potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sum?
Quis tibi dedit imitari paßiones suas, nisi qui propter
te passus est prior? Ideòque, *Preciosa in conspectu domini
mors sanctorum eius.* Emit enim eam sanguine suo quem
prior fudit pro salute seruorum, ne pro domini nomi-
ne serui fundere dubitarent, quod tamen eorum non
domini vtilitate proficeret. Confiteatur itaque condi-
tionem suam mancipium tanto precio comparatum:
& dicat, *O domine ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius an-*
C *cillæ tuæ.* Ergo & emptus est, & vernaculus est. An cum
Sapient.9. matre simul est emptus? An quia vernaculus est propter
peccata fugæ suæ deprædatus, & ideo emptus, quia re-
demptus est? Filius enim est ancillæ secundum quod
omnis creatura subdita creatori est, & verißimo do-
mino verißimum debet famulatum: Quem cum exhi-
bet libera est, hanc accipiens à domino gratiam, vt ei
non neceßitate, sed voluntate deseruiat. Ergo iste fi-
Galat.4. lius est Hierusalem cœlestis quæ sursum est, mater om-
nium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed
ancilla iustitiæ: cuius filiis adhuc peregrinantibus di-
Galat.5. citur, Vos in libertatem vocati estis. Sed rursus eos
Ibidem. seruos facit, dicens, Sed in charitate seruite inuicem:
Roma.6. quibus item dicitur, Cum serui eratis peccato, liberi
eratis à iustitia: nunc verò liberati à peccato, facti au-
tem serui deo, habetis fructum vestrum in sanctifica-
tionem, finem vero vitam æternam. Dicat ergo deo
seruus iste, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos,
quia nomen tuum habent, in variis hæresibus & erro-
ribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, nõ sunt filij
ancillæ tuæ, ego autem seruus tuus & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Neq; D
enim inueni vlla merita mea quando tu dirupisti vin-
cula mea, ideo sacrificium laudis tibi debeo, quia etsi
gloriabor quòd seruus tuus sim, & filius ancillæ tuæ,
non in me, sed in te domino meo gloriabor, qui diru-
pisti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi.
Vota mea domino reddã. Quę vota redditurus es? Quas
vouisti victimas? Quæ incensa? Quæ holocausta? An
ad illud respicis quod pauloante dixisti, Calicem salu-
taris accipiam, & nomen domini inuocabo, & tibi
sacrificabo sacrificium laudis? Et reuera quisquis bene
cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, seip-
sum voueat, seipsum reddat: hoc exigitur, hoc debe-
tur: inspecto nummo, dominus dicit, Reddite Cæsa-
ri quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Imagò sua red
datur Cæsari, imago sua reddatur deo. Sed qui meminit Matth.22.
non solum seruum se esse dei, sed & filium ancillæ dei,
videt vbi reddat vota sua, conformatus Christo per
calicem salutaris. *In atriis*, inquit, *domus domini.* Quæ
domus dei est, hæc ancilla dei est. Et quæ domus dei,
nisi omnis populus eius? Ideo sequitur, *In conspectu om-
nis populi eius.* Et apertius iam nominat ipsam matrem.
Quid est enim aliud populus eius, nisi quod sequitur, E
In medio tui Hierusalem. Tunc est enim quod reddi-
tur gratum, si de pace atque in pace reddatur. Qui au-
tem filij huius ancillæ non sunt, bellum potius quàm
pacem amauerunt. Ne quis autem existimet atria do-
mus domini, & omnem populum eius Iudæos signifi-
cari, quia ita clausit iste psalmus, vt diceret, In medio
tui Hierusalem, cuius nomine carnales Israëlitæ glo-
riantur, audite sequentem psalmum, qui quatuor ver-
siculis continetur.

In Psalmum centesimumdecimumsextum
Enarratio.
Expositio Psalmi.

LAVDATE *dominum omnes gentes, laudate eum
omnes populi.* Hæc sunt atria domus domini,
ille omnis populus eius, hæc vera Hierusalẽ.
Audiant magis illi Iudæi qui huius ciuitatis
filij esse noluerunt, cum se ab omnium gentium com-
munione præciderunt. *Quoniam confirmata est super nos
misericordia eius, & veritas domini manet in æternum.* Hæc
sunt duo illa, misericordia & veritas quę in centesimo-
tertiodecimo psalmo memoriæ commendanda com-
monui. Confirmata est autem super nos misericordia F
domini, cum eius nomini per quod liberati sumus ini-
micarum gentium rabida ora cesserunt, & veritas do-
mini manet in æternum, siue in eis quæ promisit iustis,
siue in eis quæ minatus est impiis.

In Psalmum centesimumdecimumseptimum
Enarratio.

AVDIVIMVS fratres admonentem nos atq;
hortantem spiritumsanctum, vt sacrificium
confeßionis offeramus deo. Cõfeßio autem,
vel laudis eius est, vel peccatorum nostrorũ.
Et illa quidem confeßio qua peccata nostra deo confi
temur, omnibus nota est, ita vt hãc solã dici confeßio-
nem in scripturis sanctis minus erudita existimet mul-
titudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit, con
tinuo strepitus piis pectora tundentium consequitur.
Sed debent aduertere quomodo dictum sit in alio psal
mo, Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admira Psal.41.
bilis vsque ad domum dei, in voce exultationis & con-
feßionis, soni festiuitatem celebrãtis. Hinc enim certe
manifestum

G manifestum est, vocem confessionis & sonum, non ad mœrorem pœnitentiæ, sed ad lætitiam festiuitatis celeberrime pertinere. Aut si de tam manifesto testimonio quisquā adhuc dubitat, quid dicturus est ad illud quod *Ecclesiastici.39.* in Ecclesiastico scriptum est, Benedicite dominum omnia opera eius, date nomini ipsius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius in cāticis labiorum & in citharis, & sic dicetis in confessione, quoniam omnia opera domini bona nimis? Hic certe nullus vel tardissimus ambigit confessionem in dei laudibus poni, nisi forte tanta est in cuiusquam mente peruersitas, vt dicere audeat etiam ipsum dominum Iesum Christum peccata sua patri esse confessum. Quod si aliquis impius propter nomen confessionis tentaret obiicere, facillime refelleretur ipsa contextione verborum: sic enim lo*Matth.11.*quitur, Confiteor tibi, inquit, pater domini cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniam sic placitum fuit coram te. Quis non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non videat istam confessionē non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere, cum etiā præ*Lucæ.10.*cesserit euangelista dicens, In ipsa hora exultauit in spiritusancto & dixit, Confiteor tibi pater? Quapropter charissimi quoniā nullo modo est dubitandum, tot cō- H gruētibus testimoniis, quorum similia in scripturis per vosipsos potestis aduertere, non tātum in peccatis, sed & in laudibus dei confessionem diuinis literis solere nominari, quid congruentius in hoc psalmo, quando *Halleluia* cantamus, quod est, Laudate dominum, nos admoneri intelligimus cum audimus,

Expositio Psalmi.

Psal.105. & 106. Iudith.13. C*Onfitemini domino*, quàm idipsum scilicet vt laudemus deum? Non potuit laus dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus est.* Quid sit grandius ista breuitate non video, cum ista sit proprium deo quòd bonus est, vt à quodam compellatus ipse filius dei cum audiret, magister bone, ab eo scilicet qui carnem eius intuens, & diuinitatis eius plenitudi*Marc.10.*nem non intelligens, sólum hominem arbitrabatur, respōderet. Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus deus. Quid est aliud dicere, quàm si me bonū vis appellare, intellige & deum? Sed quoniam populo dicitur in prænunciatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiā dei præstitum I est, non solum non retribuentis mala pro malis, sed etiam retribuentis bona pro malis, cōuenientissime adiunctum est, *Quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Aaron quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent dominū, quoniam in seculum misericordia eius.* Recognoscitis credo charissimi quæ sit domus Israël, quæ sit domus Aaron: *Psal.113.* & quoniam vtrique sunt timētes dominum, Ipsi enim sunt pusilli cum magnis: iam in alio psalmo bene insinuati cordibus vestris: quorum numero nos omnes in eius gratia qui bonus est, & in seculum misericordia eius, sociatos esse gaudemus, quoniam exauditi sunt *Ibidem.* qui dixerūt, Adiiciat dominus super vos & super filios vestros, vt Israëlitis in Christum credentibus, ex quorum numero sunt apostoli patres nostri, & ad eminentiam perfectorum, & ad obedientiam paruulorum adiungeretur numerus gentium vt dicamus, omnes facti vnum in Christo, facti vnus grex sub pastore vno, & K corpus illius capitis tanquam vnus homo dicamus,

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Angustia nostræ tribulationis finitur. Latitudo autem quò transimus, non habet terminum. Quis e*Roma.8.*nim accusabit aduersus electos dei? *Dominus mihi ad*- *Hebr.13.* *iutor est, non timebo quid faciat mihi homo.* Sed nunquid solos homines habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed *Ephe.6.* ait Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores iniquorum, mundum istum diligentium: & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Aduersus spiritalia, inquit, nequi- *Ephe.5.* tiæ in cœlestibus: id est, diabolum & angelos eius: quem diabolum alio loco dicit principem potestatis aëris *Ephe.2.* huius. Audi ergo quod sequitur, *Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero malorum angelorum, in domini adiutorio despicientur, cui confitemur laudem, cui cantamus halleluia. Despectis autem inimicis, non sic mihi tanquam bonus homo se amicus opponat, vt ipse in se spem meam iubeat collocari. *Bonum est*, enim, *con*- L *fidere in domino, quàm confidere in homine.* Nec quisquis secundum quendam modum dici potest angelus bonus, sic à me cogitetur ait, vt in eo confidere debeam. Nemo enim bonus nisi solus deus. Et cum videntur *Matth.19.* adiuuare homo vel angelus, cum hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit qui eos pro modo eorum bonos fecit. *Bonum est*, ergo, *sperare in domino, quàm sperare in principibus.* Nam & angeli dicti sunt principes, sicut in Daniele legimus, Michaël princeps vester. *Omnes gen*- *Daniel.10.* *tes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos. Circundantes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos.* Quod ait, Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos: significat Ecclesiæ labores atque victoriam. Sed quasi causa quæreretur, vnde tanta mala superare potuerit? respectum est ad exemplum, & dixit quid primo passa sit in capite suo: addendo quod sequitur, Circundantes circundederunt me. Et bene ibi non repetitum est, omnes gentes, quod à Iudæis solis factum est. Et in nomine domini vltus sum in eos: quia & illic ipse pius populus quod est corpus Christi persecutores sensit. de cuius genere M caro illa suscepta & suspensa est, pro qua factum est quicquid ab illa interiore diuinitate per exteriorem carnem virtute immortali mortaliter factum est. *Circundederunt me sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini vltus sum in eos.* Hic iam ex ordine gestarum rerum, etiam verborum ordo contexitur. Nam ipsum dominum caput Ecclesiæ recte accipimus circundatum à persecutoribus, sicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritussanctus loquitur, Mel quippe apes operantur in fauis. Nescientes autem persecutores domini, fecerunt eum nobis in passione dulciorem, vt gustemus & videamus quàm suauis est dominus, qui mor*Psal.33.*tuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iu*Roma.4.*stificationem nostram. Iam vero quod sequitur, Et exarserunt velut ignis in spinis: in eius corpore, hoc est, in populo vbique diffuso melius intelligitur, quem circundederunt omnes gentes, cum sit collectus de omnibus gentibus. Exarserunt quippe velut ignis in spinis,

quando

A quando peccatricem carnem atque huius mortalis vi-
tæ molestissimas compunctionss, persecutionis incen-
dio cremauerunt: Et in nomine, inquit, domini vltus
sum in eos. Siue quia & ipsi, malitia quæ in eis iustos
persequebat extincta, Christiano populo sociati sunt.
Siue quia cæteri eorum qui contempserunt hoc tem-
pore vocantis misericordiam, veritatem indicantis in
fine sensuri sunt. *Tanquam cumulus harenæ impulsus sum
vt caderem, & dominus suscepit me.* Quanuis enim esset
iam magna multitudo credentium, quasi harenæ in-
numerabili comparanda, & in vnam societatem tan-
quam in cumulum ducta, tamen quid est homo nisi
Psal. 8. quod memor es eius? Non dixit abundantiam nume-
ri mei, numerus gentium superare non valuit: sed do-
minus, inquit, suscepit me. Multitudinem ergo fide-
lium in vnitate fidei simul habitantem, persecutio gen
tium quò impelleret vt deiiceret non habebat, quan-
do in eum creditum est, qui & singulos & omnes vbi-
que susciperet, quia eis inuocantibus nusquam dees-
Exod. 15. se potuisset. *Fortitudo mea & laudatio mea dominus, & fa-*
Esaiæ. 12. *ctus est mihi in salutem.* Qui ergo cadunt cum impellun-
tur, nisi qui sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse lau-
B datio? Nullus quippe in certamine cadit, nisi cuius for-
titudo & laudatio cadit. Quapropter cuius fortitudo
& laudatio est dominus, tam non cadit quàm non ca-
dit dominus: & ideo eis factus est in salutem: non quia
ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi
cum in eum crederent, quod non erant facti sunt, &
iam ipse non sibi sed illis, quod auersis à se non erat,
salus cœpit esse conuersis. *Vox lætitiæ & salutis in taber-
naculis iustorum.* Vbi vocem mœroris & exitij putabant
esse, qui in eorum corpora sæuiebant. Non enim sen-
tiebant interiora gaudia sanctorum de spe futura: vn-
2. Cor. 6. de & Apostolus dicit, Quasi tristes, semper autem gau-
Roma. 5. dentes: & iterum, Non solum autem, sed etiam gloria-
mur, inquit, in tribulationibus. *Dextera domini fecit vir-
tutem.* Quam virtutem dicit? *Dextera*, inquit, *domini ex-
altauit me.* Magna virtus exaltare humilem, deificare
mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de
subiectione gloriam, de passione victoriam, dare auxi-
lium de tribulatione, vt afflictis vera salus dei patesce-
ret, affligentibus autem vana salus hominis remaneret.
Magna hæc. Sed quid miraris si aliquid repetat? Audi
C quid repetat, Non homo se exaltauit, nõ homo se per-
fecit, non sibi homo gloriam dedit, non homo vicit,
non homo sibi saluti fuit. *Dextera domini fecit virtutem.
Non moriar sed viuam, & enarrabo opera domini.* At illi stra-
gem funerum vbique facientes, Ecclesiam Christi mo-
ri arbitrabãtur. Ecce nunc enarrat opera domini. Vbi-
que Christus beatorum martyrum gloria est, vicit va-
pulando ferientes, patiendo impatientes, diligendo
sæuientes. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus
Christi, sancta Ecclesia, populus in adoptionem, indi-
cet nobis, *Emendans*, inquit, *emendauit me dominus, & mor-
ti non tradidit me.* Non ergo quicquam viribus suis huius
se arbitretur fremitus impiorum. Non haberet istam po
testatem, nisi sibi data esset desuper. Sæpe filios paterfa-
miliâs per nequissimos seruos emendari iubet, cum il-
lis hæreditatem, illis compedes præparet. Quæ est ista
hæreditas? Auri est, an argenti, an gemmarum, aut fun-
dorum, amœnorúmque prædiorum? Vide quà intretur,
& cognosce quid sit: *Aperite*, inquit, *mihi portas iustitiæ.*
Ecce audiuimus portas. Quid est intus? *Ingressus*, in-
quit, *in eas confitebor domino.* Illa confessio laudis est ad-
mirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis &
confessionis, soni festiuitatem celebrãtis. Hæc est æter- D
na beatitudo iustorum, quia beati sunt qui inhabitant *Psal. 41.*
in domo dei, in secula seculorum laudantes eum. Sed
vide quemadmodum intretur in portas iustitiæ: *Hæ* *Psal. 83.*
portæ domini, inquit, *iusti intrabunt in eas.* Has saltem nemo
intrat iniustus, in illam Hierusalem, quæ non recipit in-
circũcisum carne, vbi dicitur, Canes foris. Satis sit quod *Apoc. 22.*
in lõginqua peregrinatione mea inhabitaui cũ taberna *Psal. 119.*
culis Cædar, & cum his qui oderunt pacem eram paci-
ficus, Pertuli vsque in finem permixtionem malorum,
sed hæ portæ domini iusti intrabunt in eas. *Confitebor
tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.*
Quàm sæpe ostenditur laudis esse ista confessio, non
vulnera medico ostẽdens, sed de percepta sanitate gra-
tias agens. Ipse autem medicus salus est, Ac istum quem
dicimus? *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Nam
Hic factus est in caput anguli. Vt duos conderet in se in
vnum nouum hominem faciens pacem, & commuta- *Matth. 21.*
ret vtrosque in vno corpore deo, circũcisionẽ scilicet *1. Petri. 2.*
& præputium. *A domino factum est ei.* Id est, capiti an-
guli à domino factus est. Quanuis enim hoc non esset E
factus, nisi passus esset, non tamen hoc ab eis à quibus *Matth. 21.*
passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reproba-
uerunt: sed in eo quòd dominus occultè ædificabat, fe-
cit in caput anguli quod illi reprobauerunt: *Et est mi-
rabilis in oculis nostris.* In oculis interioris hominis, in ocu
lis credentium, sperantium, diligentium: non in oculis
carnalibus eorum qui quasi hominem contemnendo
reprobauerunt. *Hic est dies quem fecit dominus.* Meminit
iste homo se dixisse in superioribus psalmis, Quoniam
inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuoca- *Psal. 114.*
ui: dies suos commemorans veteres: vnde modo dicit,
Hic est dies quem fecit dominus, id est, quo mihi salu-
tem dedit. Hic est dies de quo dixit dominus, Tempo-
re acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui te: id
est, dies de quo ille mediator factus est in caput anguli:
Exultemus, ergo, & iocundemur in eo. O domine saluum me *Esaia. 49.*
fac, ô domine bene prosperare. Iterum vero quia dies salutis *2. Cor. 6.*
est, saluum me fac, quia de longinqua peregrinatione
reuertentes seiungimur ab eis qui oderant pacem cum
quibus eramus pacifici: & cum loquaremur eis, debel-
labant nos gratis: Bene prospera iter redeuntibus, quia
tu nobis factus es via: *Benedictus enim qui venit in nomi-* *Psal. 119.*
ne domini. Maledictus ergo ille qui venit in nomine F
suo: sicut in Euangelio dicit, Ego veni in nomine pa- *Matth. 21.*
tris mei & non accepistis me, si alius venerit in nomi-
ne suo illum accipietis. *Benedicimus vos de domo domini.* *Ioan. 5.*
Credo quòd ista vox magnorũ est ad pusillos, eorum
scilicet magnorum, qui verbum deum apud deum si-
cut in hac vita possunt, mente cõtingunt: & tamen ser- *2. Cor. 5.*
monem suum propter paruulos temperant, vt possint
synceriter dicere quod ait Apostolus, Siue enim mente
excessimus deo, siue temperantes sumus vobis, charitas.
enim Christi compellit nos. Ipsi enim paruulos benedi
cunt de interiore domo domini, vbi laus illa in secula
seculorum non deficit: & ideo videte quid inde annũ-
cient, *Deus dominus & illuxit nobis.* Dominus ille qui ve
nit in nomine domini, quẽ reprobauerũt ædificantes,
& factus est in caput anguli: Mediator ille dei & homi-
num homo Christus Iesus deus est, æqualis est patri, & il
luxit nobis, vt quod credidimus intelligeremus, & vo-
bis nondũ intelligentibus, sed credentibus enunciare-
mus: vt autem & vos intelligatis, *Constituite diem solemnem
in confrequentationibus, vsque ad cornu altaris.* Id est, vsque
ad interiorem domum dei, de qua vos benediximus,
vbi

G vbi sunt altaria excelsa. Constituite diem festum non tepide ac segniter, sed in confrequentationibus. Ipsa est enim vox exultationis soni festiuitatem celebrantis, ambulantium in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. (*Psal. 41.*) Si enim est ibi spiritale sacrificium, sempiternum sacrificium laudis, & sacerdos sempiternus est, & altare sempiternum pacata mens ipsa iustorum. Hoc apertius dicimus fratres, quicunque deum verbum intelligere volunt, non eis sufficiat caro quod propter eos verbum factum est, vt lacte nutriretur: (*Ioan. 1.*) nec in terra sufficiat iste dies festus, quo agnus occisus est, sed constituatur in confrequentationibus, quousque perueniatur, exaltatis à domino mentibus nostris, vsque ad eius diuinitatem interiorem, qui nobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus est. Et quid ibi aliud, nisi laudes eius cantabimus? Quid ibi aliud dicemus, nisi *Deus meus es tu & confitebor tibi, deus meus es tu, & exaltabo te: Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.* Non strepitu verborum ista dicimus, sed dilectio inhærens illi per semetipsam clamat istam vocem, & dilectio ipsa vox est. Itaque sicut cœpit laudem, ita terminat: H *Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Hinc cœpit psalmus, huc desinit, quoniam sicut ab initio quod deseruimus, ita in finem quò redimus non est aliquid quod salubrius delectet, quàm laus dei & semper halleluia.

In Psalmum centesimumdecimumoctauum Enarratio.

Procemium in psalmum octonarium, vel alphabeticum, vel halleluiaticum.

PSALMOS omnes cæteros, quos codicem psalmorum nouimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante domino, sicut potui: Psalmum vero centesimum octauumdecimum, non tam propter eius notissimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam. Et cum molestissimè ferrent fratres mei, eius solius expositionem, quantum ad eiusdem corpus psalmi pertinet, deesse opusculis nostris, mèque ad hoc soluendum debitum vehementer vrgerent, diu petentibus iubentibúsque non cessi: Quia quotienscunque inde cogitaui, I semper vires nostrę intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita vt etiam quàm sit profundus demonstrare non possim. Aliorum quippe qui difficile intelliguntur, etiam si in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas. Huius autem nec ipsa, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quòd tandem ad pertractationem eius accedo, quid in eo possim prorsus ignoro: spero tamen vt aliquid possim, affuturum atque adiuturum deum. Sic enim feci de omnibus quæcunque sufficienter cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impossibilia viderentur exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferuntur in populis, quas Græci ὁμιλίας vocant. Hoc enim iustius esse arbitror, vt conuentus ecclesiastici non fraudentur etiam psalmi huius intelligentia, cuius vt aliorum delectari assolent cantilena. Sed sit hucusque procemiū. Iam de ipso est loquēdum, de quo istic visum est proloquendum. K

Concio prima.

AB exordio suo magnus psalmus iste charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quā nemo est qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eā rem quam sua sponte appetit animus? Nam profecto qui exhortatur, id agit vt excitetur voluntas eius, cum quo agit ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. (*Concor. 4. sen. distinc. 49. de beatitudine.*) Vt quid ergo nobiscū agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodo ad eam perueniatur plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste qui dicit,

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. (*Aleph.* א) Tanquam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? in qua via, nisi in lege domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: non superfluo vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim L boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est domini: sic ostenditur, cum beatos esse qui hoc faciunt indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni, sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprísque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiámque non peruenit: beatum vero non dubitat se iactare cum peruenit. Et quisquis auaritię facibus inardescit, ad hoc congregat quocūque modo diuitias vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quęrit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: tanquam dicens, Quò itis? Peritis & nescitis, Non M illac itur quà pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducūt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore qui ambulant in peruersitate seculi: sed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Quid porrò adiungat attendite: *Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Non mihi videtur aliud his verbis cōmemoratum beatorum genus, quàm illud quod antè dictū est. Nam scrutari testimonia domini, & eum in toto corde exquirere, hoc est, immaculatū in via & in lege domini ambulare: denique sequitur & dicit, *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerūt.* Si ergo ambulātes in via, id est, in lege domini, ipsi sunt scrutātes testimonia ei9, & in toto corde exquirētes eum: profecto qui operantur iniquitatē, non

scrutantur

A scrutantur testimonia eius. Et tamen nouimus operarios iniquitatis ad hoc scrutari testimonia domini, nõ quo iam recte viuãt, sed vt sciant quemadmodũ viuere debeant. Tales ergo nondũ immaculati ambulãt in lege domini, ac per hoc nondũ beati. Quomodo ergo intelligendũ est, Beati qui scrutantur testimonia eius, cũ videamus homines eius scrutari testimonia nõ beatos, quia nõ immaculatos? Nam scribę & pharisæi super cathedram Moysi sedẽtes, de quibus dominus ait, Quæ
Matth. 23. dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt: vtiq; scrutabantur testimonia domini, vt haberent quæ dicerent bona, quanuis facerent mala: sed hos omittamus. Recte quippe respõdebitur nobis, quod isti non scrutantur testimonia domini. Non enim quærunt ipsa, sed aliud quærunt per ipsa: id est, vt
Matth. 6. glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non est hoc scrutari testimonia dei, non diligere quod ostendũt, & nolle peruenire quò ducũt, id est, ad deum. Nam aut si & ipsi scrutantur testimonia dei, quãuis non vt ipsum, sed vt aliud ex his inueniant & acquirant: certe nõ in toto corde exquirunt eum, quod nõ frustra hic additũ
B cernimus. Sciens enim spiritus qui hæc dicit, multos propter aliud nõ propter quod constitutum est scrutari testimonia eius: non tantum dicit, Beati qui scrutantur testimonia eius: sed addidit, in toto corde exquirũt eum: tanquã docẽs quemadmodum, vel propter quid scrutãda sint testimonia domini. Denique in libro Sa-
Prouer. 1. pientiæ loquẽs ipsa sapientia, Quærunt, inquit, me mali & non inuenient, oderunt enim sapientiam. Quod quid est aliud, quàm oderũt me? Quærunt ergo me, ait, & nõ me inueniunt qui oderunt me. Quomodo igitur dicuntur quærere quod oderunt, nisi quia non hoc, sed aliud ibi quærunt? Non enim volunt esse sapientes in dei gloria, sed volunt videri sapientes propter homi-
Infra psal- mo eodem. num gloriam. Quomodo enim sapientiam non oderunt, quæ iubet & docet contemnendum esse quod di-
Tract. 29. ligunt? Proinde, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Si enim scrutando testimonia eius, aut in toto corde exquirunt eum, immaculati ambulant in lege domini. Nunquid tamẽ ille nõ scrutabatur testimonia eius, nec quærebat eum qui dicebat,
Matth. 19. Magister bone, quid boni faciam, vt vitam æternam consequar? Sed quomodo eum in toto corde quęsiuit,
C cuius consilio diuitias suas prætulit, quo audito tristis abscessit? Nam & propheta Esaias dicit, Quærite domi-
Esa. 55. num, & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas. Quærunt itaque deum & impij & iniqui, vt eo inuento non sint impij nec iniqui. Quomodo ergo iam beati cum adhuc testimonia eius scrutantur & exquirunt eum, cum hoc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergo
Matth. 5. spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: non propter quod adest quandiu mala patiuntur, sed propter quod aderit quoniam ipsorum est regnum cœlorum: Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: nõ quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plorant: non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia ridebunt. Proinde, Beati qui scrutãtur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum: non quia scrutantur & exquirunt, sed quia inuenturi sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo spe beati, fortassis etiam spe immaculati. Nam profe-

cto in hac vita licet in lege domini ambulemus, licet D scrutemur testimonia eius, & in toto corde requiramus eum: & si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Sed hoc *1. Ioan. 1.* diligentius inquirendum est: sequitur quippe, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Ex quo videri potest, qui ambulant in via domini, id est, in lege domini scrutando testimonia eius, & in toto corde exquirendo eum, iam esse posse immaculatos, hoc est, sine peccato propter verba sequentia, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Qui autem peccatum facit, & iniquitatem facit, ait beatus Ioannes: & addidit, Peccatum iniquitas *1. Ioan. 3.* est. Sed iam sermo iste claudẽdus est, nec in angustum tanta quæstio coarctanda.

Concio secunda.

Scriptum est & legitur & verũ est in hoc psalmo: Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Sed elaborandũ est opitulãte deo, *Sapien. 7.* in cuius manu sunt & nos & sermones nostri, ne recte dictum, non recte intellectum, lectorem auditoremve E perturbet. Hucusque cauendum est, plus vero habet contra Pelagianistas. Cauendum est enim ne omnes sancti quorum illa vox est, Si dixerimus quia peccatũ non ha *1. Ioan. 1.* bemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est: aut nõ putentur, nec possint ambulare in viis domini, quoniam peccatum iniquitas est: & qui operantur iniquitatẽ, non vtique in viis eius ambulauerunt: aut quia dubium non est eos ambulare in viis domini, non credantur habere peccatũ, quod procul dubio falsum est. Neque enim propter arrogantiam superbiamq; vitandam scriptum est, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus: alioqui non adderetur, & veritas in nobis non est: sed diceretur, humilitas in nobis nõ est: præsertim quia sequitur vnde iste sensus clarius illustretur, omnẽsque auferat dubitationis ambages: cum enim hoc beatus Ioannes dixisset, adiunxit: Si autem cõfessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iu- *1. Ioan. 1.* stus qui nobis peccata nostra dimittat, & mundet nos ab omni iniquitate. Quid hic dicit, quid contradicit damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogãtiam deuitandam, non propter veritatẽ fatendam, nõ dicunt sancti se non habere peccatum, quid est quod confitentur vt remissionem mundationemq; mereantur? An & hoc fit, vt arrogantia deuitetur? Quomodo F ego impetrabitur peccatorum vera mundatio, quorũ est falsa confessio? Conticescat igitur & arescat elatio fœnea superborũ seipsam seducens, quæ in auribus hominum simulata humilitate dicit se habere peccatum, in corde autem suo impia elatione dicit se non habere peccatũ. Qui enim hoc dicunt, seipsos seducũt, & veritas in eis non est. Sed quando in auribus hominum hoc dicunt, non tantum seipsos, sed & alios quosque doctrinæ insanæ peruersitate seducunt. Cum vero id in corde suo dicunt, illic seipsos seducunt, illic veritas in eis non est: ac per hoc in corde seipsos seducunt, & in suo corde veritatis lumẽ amittunt. Exclamet autem sancta familia Christi fructificans & crescens in vniuerso mũdo, humiliter verax & veraciter humilis: exclamet inquam, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est: *1. Ioan. 1.* quod si cõfessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus vt dimittat nobis peccata nostra, & mũdet nos ab omni iniquitate. Hæc vt dicuntur, ita sentiantur. Tunc enim erit humilitas vera, si non solum ostentetur in

O lingua,

G lingua, vt simus, secundum Apostolum, non alta spien
Roma.12. tes, sed humilibus consentientes. Non, ait, colloquẽtes,
sed consentientes, quod non fit ore, sed corde. Hypo-
crita, si dicis te habere cum credas te non habere pec-
catum, foris fingis humilitatem, intus amplecteris va-
nitatem. Ergo & in ore & in corde nõ habes veritatẽ.
Quid tibi prodest videri hominibus humile esse quod
dicis, si deus videt altum esse quod sapis? Certe si au-
ribus diuinum insonaret oraculum, Noli altum dice-
re: nec sic immerito damnareris, si humile in ore co-
ram hominibus, & altum in corde coram domino lo-
Roma.11. quereris. Cum vero audias, noli altum sapere, sed time:
non enim ait, dicere: sed, sapere: cur non etiam intus
es humilis vbi sapis? An ideo mens altitudine inflatur,
vt humilitatem lingua mentiatur? Legis vel audis, No-
li altum sapere, sed time: & tu intantum sapis altum vt
te peccatum existimes nõ habere? Ac per hoc quia nõ
vis timere, nihil tibi aliud remanet, quàm timere. Et
vnde, inquis, scriptũ est, Non enim qui operantur ini-
quitatem, in viis eius ambulauerũt? An vero sancti do-
mini non ambulant in viis domini? Quòd si ambulāt
H in viis domini, non operantur iniquitatem. Si non o-
perantur iniquitatem, non habent peccatum, quoniam
1.Ioan.3. peccatum iniquitas est. Exurge in adiutorium mihi do-
mine Iesu, & contra hæreticum superbientem opitula-
re mihi per Apostolum confitentem, Ecce vbi est ho-
mo tuus exinaniens se vt impleatur teipso? Ipsum au-
diamus fratres charissimi, ipsum de hac quæstione si
placet, imò quia placet interrogemus. Dic nobis Paule
beatissime, vtrum ambulaueris in viis domini, cum in
carne adhuc viueres? Respondet, Et vnde dicebam, Ve
Philip.3. runtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus? Vn
de dicebam, Nunquid circumuenit vos Titus? Nõnne
2.Corin.12. eodem spiritu ambulauimus? Nõnne iisdem vestigiis?
Vnde autem dicebam, Quamdiu sumus in corpore,
2.Corin.5. peregrinamur à domino? Per fidem enim ambulamus
non per speciem. Quæ certior via domini, quàm fides
Roma.1. ex qua iustus viuit? In cuius alterius viæ itinere ad su-
Philip.3. perna tendebam, quando dicebã, Omnium autem quę
retro oblitus in ea quæ antè sunt extentus, secundum
intentionẽ sequor ad palmam supernæ vocationis dei
in Christo Iesu? Postremo in qua alia via cucurreram
1.Timo.6. quando dicebã, Bonum certamen certaui, cursum cõ-
I summaui, fidem seruaui? Satis sint ista responsa, quibus
Apostolum Paulũ in viis domini ambulasse discimus,
sed ab illo & aliud inquiramus: Dic obsecro, ô Paule,
quãdo adhuc in carne viuens in viis domini ambula-
bas, habebas peccatum, an sine peccato eras? Audia-
mus vtrum se ipse seducat, an vero quod beatus Ioan-
1.Ioan.1. nes eius coapostolus sapiat, quoniã veritas erat in eis?
Hic vero respondet, Nõnne legistis vbi confiteor di-
Roma.7. cens, Non enim quod volo, facio bonum: sed quod no
lo, malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaq; illud
interrogemus, Quomodo in viis domini ambulabas, si
malum quod nolebas, hoc agebas? cum psalmus san-
ctus intonet dicens, Non enim qui operantur iniqui-
tatem, in viis eius ambulauerunt. Audi cõtinuo respon-
Ibidem. dentem per sententiam consequentem: Si quod nolo,
inquit, ego hoc facio, iã ego nõ operor illud, sed quod
habitat in me peccatũ. Ecce quemadmodum qui am-
bulant in viis domini, non operantur peccatum, & ta-
men non sunt sine peccato: quia iam non ipsi operan-
tur iniquitatem, sed quod habitat in eis peccatum. Hic
dicit aliquis, Quomodo agebat quod nolebat malũ, &
quomodo ipse nõ id agebat, sed quod habitabat in illo
peccatum? Interim iam ista quæstio soluta est, satisque K
apparuit scripturæ authoritate canonicæ fieri posse, vt
ambulantes in viis domini, quãuis non sint sine pecca
to, non tamen id operentur ipsi. Nõ enim qui operan-
tur iniquitatem, hoc est peccatum, quia peccatum ini- 1.Ioan.3.
quitas est, in viis eius ambulauerũt. Iam vero qua ratio-
ne possit intelligi, & agens illud propter corpus mor-
tis huius, in quo lex peccati habitat, & non ipse agens Roma.3.
illud propter vias domini, in quibus ambulat, alius ser-
mo necessarius est, quia iste claudendus est.

Concio tertia.

PRopter id quod in psalmo isto scriptum est, Nõ
enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
bulauerũt: quoniam peccatum iniquitas est, sicut 1.Ioan.3.
Ioannes Apostolus dicit, exorta difficilis est quæstio,
quomodo possint sancti in hac vita & nõ esse sine pec
cato: quia & illud verum est, Si dixerimus quia pecca- 1.Ioan.1.
tũm nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in no-
bis non est: & tamen ambulare vias domini, quas non
ambulant qui operantur iniquitatem: soluta est dicen-
te Apostolo Paulo, Iam non ego operor illud, sed id Roma.7.
quod in me habitat peccatum. Quomodo enim est si- L
ne peccato, in quo habitat peccatum? Ambulat tamen
vias domini, quas nõ ambulant qui operantur iniqui-
tatem, quia iam non ipse operatur illud, sed quod in eo
habitat peccatum. Veruntamen ita soluta est quæstio
ista, vt difficilior altera nasceretur, quomodo agat ho-
mo quod non agit. Vtrunque enim dixit, & non quod Ibidem.
volo, ago: & quod non ego operor illud, sed quod ha-
bitat in me peccatũ. Vnde intelligere debemus, quãdo
peccatũ quod habitat in nobis operatur in nobis, tunc
nos id nõ operari, quando nequaquam ei voluntas no
stra consentit, & tenet etiam corporis membra vt non
obediant desyderiis eius. Quid enim operatur peccatũ
nolentibus nobis, nisi sola illicita desyderia? Quibus si
voluntatis non adhibeatur assensus, mouetur quidem
nonnullus affectus, sed nullus ei relaxatur effectus. Hoc
præcipit idem Apostolus vbi dicit, Non ergo regnet Roma.6.
peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum
desyderiis eius, nec exhibeatis membra vestra arma
iniquitatis peccato. Sunt itaque desyderia peccati, qui-
bus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum
hæc desyderia, quibus si obedimus & nos operamur. Si M
autem obtemperantes Apostolo non obedimus eis, nõ Roma.7.
illud nos operamur, sed quod in nobis habitat pecca-
tum. Si autem desyderia nulla haberemus illicita, nec
nos, nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis.
Motum porrò illiciti desyderij, cui nõ obediendo nõ
eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoni-
am non est naturę vigor alienæ, sed lãguor est nostræ.
A quo languore omnimodo salui erimus, cum & ani-
mo & corpore immortales facti fuerim⁹. Quapropter
& quia in viis domini ambulamus, nõ obedimus de-
syderiis peccati: & quia non sumus sine peccato, ha-
bemus desyderia peccati, ac per hoc iam nos ea nõ o-
peramur, non eis obediendo, sed quod in nobis habi-
tat peccatum eadem commouendo. Non enim qui o-
perantur iniquitatem, id est, qui obediunt desyderiis
peccati, in viis domini ambulauerunt. Sed adhuc quę-
rendum est quæ petamus dimitti nobis quando dici-
mus deo, Dimitte nobis debita nostra: vtrum quæ nos Matth.6.
operamur quando peccati desyderiis obedimus, an ip
sa desyderia nobis dimitti volum⁹, quæ nos nõ opera-
mur, sed quod habitat in nobis peccatũ. Quantum qui-
dem ego sapere possum, languoris illius & infirmita-
tis vnde

A tis vnde illicita desyderia commouentur, quod pecca
Roma.7. tum appellat Apostolus vniuersus reatus sacraméto ba
ptismatis est solutus, cum omnibus quæ illi obedientes
fecimus, diximos, cogitauimus, nec deinceps nobis lan
guor iste obesset quanuis inesset, si desyderiis eius illi-
citis nullis vnquam obedientiam præberemus, siue o-
peratiooe, siue locutione, siue tacita assensione, donec
etiam ipse sanaretur, cum id quod poscimus esset im-
Matth.6. pletum, siue dicentes, veniat regnum tuum, siue dicen-
Iob.7. tes, libera nos à malo. Sed quoniam tentatio est vita
humana super terram: etiam si à criminibus longe si-
mus, non tamen deest vbi desyderiis peccati, vel fa-
cto vel dicto, vel cogitatu obediamus, quãdo aduersus
maiora vigilantibus quædam incautis minuto surre-
punt, Quæ si aduersus nos colligantur: etsi non singu-
la suis motibus conterunt omnia tamẽ aceruo nos ob-
ruunt. Et propter hoc etiam mihi videtur, quòd hi qui
Matth.6. ambulant in viis domini dicunt, Dimitte nobis debi-
ta nostra: quoniam ad vias domini & ipsa oratio perti
net & ipsa confessio, quanuis non ad ea peccata perti-
Roma.4. neant. Itaque in viis domini quas omnes fides vna cõ-
B plectitur, qua in eum creditur qui iustificat impium,
Ioan.14. qui etiam dixit, Ego sum via: nemo peccatum opera-
tur, sed cõfitetur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo pec-
catum viæ nõ tribuitur quod à deuiante committitur,
sed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus
peccata non imputantur. De quibus Apostolus Paulus
Roma.4. iustitiam fidei commendans in Psalmo scriptum esse
Psal.31. monstrauit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &
quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui nõ imputa-
uit dominus peccatum. Hoc præstant viæ domini, ac
per hoc quoniam iustus ex fide viuit, ab ista via domi-
ni illa alienat iniquitas, quæ est infidelitas. In hac au-
tem via domini, id est, in fide pia quisquis ambulat, aut
peccatum non operatur, aut si quid à deuiante com-
mittitur, propter viam non imputatur, & tanquam nõ
fuerit operatus accipitur. Et ideo bene etiam hic intel-
ligitur, Non enim qui operantur iniquitatem in viis e-
ius ambulauerunt, vt hanc iniquitatem significauerit,
quæ recedit à fide, aut nõ accedit ad fidem. Quemad-
modum enim ait dominus de Iudæis, Si non venissem
Ioan.15. peccatum non haberent. Nec vtique sine vllo peccato
C erant antequam Christus veniret in carne, & ex quo
De verbis venit cœperunt habere peccatum, sed quoddam pec-
domini. catum certum, id est, infidelitatis intelligi voluit, quo-
serm.2. & niam non crediderunt in eum: ita qui operantur ini-
60. quitatem, non quamlibet, sed hanc ipsam infidelita-
Psal.24. tem, oon in viis eius ambulauerunt, quia vniuersæ viæ
domini misericordia & veritas, Vtrunque autem in
Christo est, & præter Christum nusquam est. Dico e-
Roma.15. nim Christum, ait Apostolus, ministrum fuisse circun-
cisionis propter veritatem dei, ad confirmandas pro-
missiones patrum, gentes autem super misericordiam
glorificare deum. In hoc igitur misericordia, quia nos
redemit: in hoc veritas, quia id quod promisit imple-
uit, & impleturus est quod promittit. Qui ergo operan
tur iniquitatem, id est, infidelitatem, non in viis eius
ambulauerunt, quia in Christum non crediderunt. Er-
Roma.4. go conuertantur, & in eum qui iustificat impium pie
credant, atque in illo misericordiam peccatis dimis-
sis, & veritatem completis promissis, hoc est, vniuersas
vias domini inueniant, in quibus ambulantes non ope
rabuntur iniquitatem, quia non tenebunt infidelitatẽ,
Gala.5. sed fidem quæ per dilectionem operatur, & cui pecca
tum non imputatur.

Concio quarta. D

Quis est fratres charissimi qui domino dicit, *Tu præparasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confundar, dum inspicio in omnia mandata tua?* Quis est qui hoc dicit, nisi vnumquodque membrum Christi, vel potius vniuersum corpus Christi? Et quid est, tu præcepisti mandata tua custodiri nimis? Vtrũ nimis præcepisti, an nimis custodiri? Quodlibet horum intelligamus contra illam memorabilem nobilémque sententiam hoc dictum videtur, quam Græci laudant in sapientibus suis & Latini laudando „ consentiunt, Ne quid nimis. Si enim hoc verum est, „ vt ne quid nimis fiat, quomodo verum est quod hic dicitur, Tu præcepisti mandata tua custodiri oimis? Quomodo & quando deus aliquid vel nimis præciperet, vel custodiri nimis vellet, si omne nimium reprehensione dignum esset? Diceremus ergo nos nulla Græcorum sapientium authoritate terreri, intuentes quod scriptum est, Nónne stultam fecit deus sapien- 1.Corin.1. tiam huius mundi? & potius istam seotentiam falsam esse crederemus qua dictum est, Ne quid nimis, quàm E diuinum eloquiũ vbi legimus atque cantamus, Tu præ- Supra psal. cepisti mandata tua custodiri nimis: nisi nos non Græ- 106. ca elatio, sed vera ratio reuocaret. Nimis quippe dicitur, quicquid plus fuerit quàm oportet. Nam parum & De beata nimium duo sunt inter se contraria. Parũ est quod mi vita capiti nus est quàm oportet: & nimiũ est quod plus est quàm bus. 19. & oportet. Horũ in medio modus est: quod dicitur satis 20. est. Cum vtique vtile sit io vita & moribus vt amplius quàm oportet nihil omnino faciamus, profecto verã esse sententiã, Ne quid oimis, fateri potius quàm nega- „ re debemus. Sed aliquãdo Latina lingua hoc verbo sic abutitur, vt nimis pro eo quod est valde, & positũ inueniamus in literis sacris; & ponamus in sermooibus nostris. Nã & hic, Tu præcepisti mãdata tua custodiri nimis: non nisi valde intelligimus, si recte intelligimus, Et nimis te diligo, si alicui charissimo dicimus: nõ vtique plus quàm: oportet, sed valde nos diligere itelligi volumus. Denique illa Græca sententia noo habet hoc verbum quod hic legitur. Ibi enim est ἄγαν, quod est nimis: hic est autẽ σφόδρα, quod est valde, sed aliquando, vt diximus, nimis pro eo quod est valde, & dictum F inuenimus & dicimus. Vnde nonnulli etiã Latini codices non habent, Tu præcepisti mãdata tua custodiri nimis: sed, valde. Valde vtiq; præcepit hoc deus, & valde oporet dei custodire mandata. Sed humilis pietas, vel pia humilitas, & fides non immemor gratiæ, quid adiungat attendite. Vtinã, inquit, dirigantur viæ meæ, ad custodiendas iustificationes tuas. Præcepisti quidẽ tu, sed vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi audis, vtinam, vocem optantis agnosce, & agnita voce optãtis, depone superbiam præsumẽtis. Quis enim se dicat optare quod sic habet in arbitrij potestate, vt nullo indigens adiumento id possit efficere? Ergo si optat homo quod præcepit deus, vt det ipse quod præcepit, rogandus est deus: A quo enim optandum est, nisi ab illo patre luminum à quo omne datum optimũ & omne do- Iacobi.1. num perfectum, saocta scriptora teste, descendit? Propter eos autem qui putant hoc solo nos ad faciendam iustitiam diuinitus adiuuari, quòd dei præcepta nobis in notitiam proferuntur, vt ea cognita iam sine vlla dei gratia sulis nostræ voluntatis viribus impleantur, non optat hic dirigi vias suas ad custodiẽdas iustificationes dei, nisi iam eius acceptis ipso præcipiente man-

G datis. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis: tanquam diceret, Iam legem accepi, iam noui. Tu enim præcepisti mandata tua custodiri nimis, & mandata tua sancta, & iusta & bona, sed peccatum meum per bonum mihi operabitur mortem, nisi adiuuetur gratia. *Roma. 7.* Vtinam ergo dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia mãdata tua. Mandata dei siue cum leguntur, siue cùm memoria recoluntur, tanquam speculum intuendum est secundum Apostolum Iacobum dicẽtem, *Iacobi. 1.* Si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consyderanti vultum natiuitatis suæ in speculo: Consyderauit enim se & abiit, & statim oblit⁹ est qualis fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit, nõ auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Talem se iste vult esse, vt inspiciat tanquam in speculum mandata dei & non confundatur, quia non auditor eorum tantum vult esse, sed factor. *Supra eodẽ psal.* Propterea optat dirigi vias suas ad custodiendas iustificationes dei. Vnde dirigi nisi gratia dei? H Alioqui legem dei habebit, non vbi gratuletur, sed vbi confundatur, si voluerit mandata inspicere quæ nõ facit: *Confitebor*, inquit, *tibi domine in directione cordis mei, in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ.* Non est peccatorum cõfessio ista, sed laudis: sicut ait etiã ipse in quo peccatum nullum erat, *Matth. 11.* Confiteor tibi pater domine cœli & terræ: & sicut scriptum est in libro Ecclesiastico, *Eccli. 39.* Hæc dicetis in confessione, opera domini vniuersa quoniam bona valde: Confitebor, inquit, tibi in directione cordis mei. Vtique si dirigantur viæ meæ, confitebor tibi quoniam tu fecisti, & tua laus est ista non mea. Tunc enim confitebor in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ: si directum cor habebo, directis videlicet viis meis ad custodiendas iustificationes tuas. Nã quid mihi proderit quòd ea didicerim, si corde peruerso vias abibo prauas? Non enim lætabor in eis, sed accusabor ab eis. Deinde adiungit, *Iustificationes tuas custodiã.* Quæ omnia ex illo vtique connectũtur quod ait, Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata tua, & confitebor tibi in directione cordis, I & iustificationes tuas custodiam. Sed quid est quod sequitur? *Ne derelinquas me vsque valde.* Vel sicut nonnulli codices habent, *vsque nimis.* pro eo quod est valde: nam hoc verbum Græcum est: hic est σφόδρα, quasi relinqui se à domino velit, sed nõ vsque valde? Absit. Sed quia reliquerat deus mũdũ merito peccatorũ, vsq; valde illum reliquisset, si ei nec tanta medicina profuisset, hoc est, gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Nunc vero secundum istam orationem corporis Christi non eum reliquit vsque valde, quia deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. *2. Corin. 5.* Potest hoc etiam sic intelligi, vt eius ista sit vox qui cũ dixisset, *Psal. 29.* In abundantia mea nõn mouebor in æternum, velut sua virtute confidens: vt ostenderet ei deus quòd merito eius, *Ibidem.* sed in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem: auertit ab eo faciem suam, & factus est cõturbatus. Inueniens ergo se, nec iam præsumens de se clamat, Ne derelinquas me vsque valde. Si enim dereliquisti, vt sine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vsque valde, ne peream. Tu ergo præcepisti mandata tua custodiri nimis: Iam de ignorantia me excusare nõ possum. Sed quoniam infirmus sum, vtinam dirigãtur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, Tunc non confundar dum respicio in omnia mandata tua, tunc confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ, tunc iustificationes tuas custodiam: K & si dereliquisti me ne glorier in me, noli vsque valde, & iustificatus abs te glorificabor in te.

Concio quinta.

HOs versus charissimi isto cõsyderemus in Psalmo, *Beth.* ב Et sicut dominus donat eius sacras literas perscrutemur. *In quo corrigit iunior viam suam? in custodiendo verba tua.* Interrogat se, & respondet sibi: In quo corrigit iunior viam suam? hucusque interrogatio est: Deinde responsio, in custodiendo verba tua. Sed hoc loco custoditio verborum dei, intelligenda est operatio præceptorum. Frustra enim custodiuntur memoria, si non custodiantur & vita. Nam quidam verba dei tenendo agunt ne obliuiscantur, nec agunt viuendo vt corrigantur. Non autem ait iste, in quo exercet iunior memoriam suam: sed, in quo corrigit viam suam: atque ad hoc respondet, in custodiendo verba tua. Neque vllo modo dicendo est via correcta, quãdiu est vita peruersa. L Sed quid sibi vult iste iunior? Potuit enim dicere, in quo corrigit homo viam suam: aut, in quo corrigit vir viam suam, quod plerunque in scripturis ita ponitur, vt à sexu honoratiore homo intelligatur, modo locutionis quo significatur à parte totum. Neque enim & fœmina non beata quæ non abiit in consilio impiorum: vbi tamẽ dictum est, Beatus vir. *Psal. 1.* Hic vero nec homo ait, nec vir, sed iunior. Nam quid? Desperandus est senior? Aut in alio corrigit etiam senior viam suam, quàm in custodiendo verba dei? An forte admonitio est qua ætate potissimum fieri debeat: secundum illud quod alibi scriptum, *Eccli. 6.* Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam? *Luca. 15.* Est & alius intellectus, vt ille hic agnoscatur filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit substãtiam suam viuens cum meretricibus prodigè, & posteaquam porcos pauit egestatem famèmque perpessus, reuersus est ad semetipsum, & dixit, Surgam & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concupiuit? M Neque enim corrigit viam suam frater eius senior qui patri suo dixit, *Ibidem.* Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præterij. Iunior ergo ille correxit viam suam, quã se ita deprauasse peruersamq; habuisse confessus est, vt patri diceret, Iam non sum dignus vocari filius tuus. Tertius quoque intellectus mihi occurrit, quem quidem ego quantum pro modulo meo sapio, duobus superioribus antepono, Vt senior agnoscatur vetus homo: & nouus, iunior. *1. Corin. 15.* Senior qui portat imaginem terreni hominis, iunior qui cœlestis: *Ibidem.* quia non prius quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Sic ergo licet quilibet quantum ad ætatem pertinet corporis, annosa vetustate decrepitus, iunior erit apud deum percepta gratiæ nouitate conuersus, Et in hoc corrigit iunior viam suam in custodiendo verba eius: *Gala. 5.* Hoc est verbum fidei quod prædicamus, & ipsa est fides quæ per dilectionem operatur. Sed iste iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cãtator noui cantici, hæres testamenti noui, iste iunior non Cain sed Abel, *Gene. 4.* non Hismaël sed Isaac, nõ Esau sed Israël, nõ Manasses sed Ephraim, non Heli sed Samuël, nõ Saul sed Dauid, quid adiũgat attẽdite: *In toto, inqt, corde meo exquisiui te, ne repellas me à mãdatis tuis.* Ecce orat vt adiuuetur

A tur ad custodienda verba dei, in quo dixerat viam su-
am corrigere iuniorem. Nam vtique hoc est, ne repel-
las me à mandatis tuis. Quid est enim à deo repelli, ni-
si non adiuuari? Mandatis quippe eius rectis atque ar-
duis humana non contemperatur infirmitas, nisi præ-
ueniens eius adiuuet charitas. Quos autem non adiu-
uat, hos merito perhibetur repellere, & tanquam flam-
Gene.3. mea framea prohibeantur indigni, ne manum exten-
dant ad arborem vitæ. Quis est autem dignus, ex quo
Roma.5. per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, &
per peccatum mors, & ita in omnes homines pertran-
siit, in quo omnes peccauerunt? Sed indebita dei miseri
cordia, sanatur debita nostra miseria. Nam iste qui lo-
quitur & dicit, In toto corde meo exquisiui te: & hoc
vnde posset, nisi eum auersum ad seipse converteret
Psal.84. cui dicitur, Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille
perditum quæreret, & errantem ille reuocaret qui di-
Ezech.34. cit, Quod perierat requiram, & quod errauerat reuo-
cabo? Inde est quod & corrigit viam suam in custodi-
endo verba dei, illo regente, illo faciente: neque enim
B per se ipse posset, cum Hieremias propheta fateatur &
Hiere.10. dicat. Scio domine quoniam nõ est hominis via eius,
neque vir ibit & corrigit viam suam, A domino quip-
pe hoc etiam iste superius optauit vbi ait, Vtinam di-
rigantur viæ meæ: & hic vbi addidit, *In corde meo ab-
scondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Continuo diuinum
quæsiuit auxilium, Nam in corde eius dei eloquia sine
fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur.
Cum enim hoc dixisset: adiunxit, *Benedictus es domine,
doce me iustificationes tuas.* Doce dixit, quomodo eas di-
scunt qui faciunt, non quomodo qui vt habeant quod
loquantur tantummodo meminerunt. Nam vtique
iam dixerat, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ
peccem tibi. Quid ergo adhuc ea quærit discere, quæ
abscondita iam custodit in corde? Quod vtique non
fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid ergo addit & dicit,
Doce me iustificationes tuas, nisi quia eas vult facien-
do discere, non loquendo vel memoria retinendo?
Psal.38. Quoniã ergo sicut in alio Psalmo legitur, Benedictio-
nem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domi-
C ne, doce me, inquit, iustificationes tuas. Quia enim in
corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi
legem dedisti, da etiam benedictionem gratiæ, vt faci-
endo discam quod intimando iussisti. Hęc satis sint, vt
vestræ mentes sine fastidio nutriantur: alium sermonẽ
hæc desyderant quæ sequuntur.

Concio sexta.

INitium sermonis huius est nobis in Psalmo de quo
disputamus hic versus, *In labiis meis pronunciaui om-
nia iudicia oris tui.* Quid est hoc dilectissimi quid est
hoc? Quis omnia iudicia dei enunciare possit cum in-
uestigare non possit? An vero cum Apostolo excla-
Rom.11. mare dubitamus, O altitudo diuitiarum sapientiæ &
scientię dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & in-
Ioan.16. uestigabiles viæ eius? Dominus dicit, Adhuc multa ha-
beo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Et
quanuis continuò promiserit eis omnẽ veritatem per
1.Corin.13. spiritum sanctum, clamat tamen beatus Paulus, Ex par
te scimus: vt intelligamus spiritu quidem sancto, vnde
pignus accepimus, perduci nos ad omnem veritatem,
sed cum in alia vita post huius vitæ speculum & æni-
gmata venerimus, & facie ad faciem viderimus. Quo-
Ibidem. modo ergo iste dicit, In labiis meis pronunciaui om-
nia iudicia oris tui? Et ille hoc dicit qui pauloante su-
periore versu proximo dixerat, Doce me iustificatio-

nes tuas. Quo pacto igitur enũciauit omnia iudicia o- D
ris eius, qui vult adhuc discere iustificationes eius? An
iudicia quidem cuncta iam nouerat, iustificationes au-
tem adhuc discere cupiebat? Hoc vero esset mirabilius,
si iam sciebat inscrutabilia dei, & ea quæ hominibus
præcepit facienda nesciebat. Iustificationes enim sunt,
nõ dicta sed facta iustitiæ, opera scilicet iustorum quæ
imperat deus. Ideo autem dei dicuntur quanuis à no-
bis fiant, quia nisi ipso donante non fiunt. Iudicia por-
rò dei sunt, quibus ab eo mundus, & nunc & in fine se-
culi iudicatur. Sed cum eloquiis dei omnia contineantur,
& iustificationes videlicet & iudicia, cur quærit iu
stificationes discere qui eloquia dei se abscondisse in
corde dicit? Ait enim, In corde meo abscondi eloquia
tua, vt nõ peccem tibi. Tunc secutus adiunxit, Benedi-
ctus es domine, doce me iustificationes tuas. Ac dein-
de, in labiis meis, inquit, pronunciaui omnia iudicia o-
ris tui. Videntur quidem duo ista inter se non esse con
traria, imò esse potius amica atque coniũcta, vt quoni-
am in corde suo abscondit eloquia dei, in labiis suis iu
dicia eius enunciet. Corde enim creditur ad iustitiam, E
ore autem confessio fit ad salutem. Sed quod inter hęc
duo medium posuit, benedictus es domine, doce me
iustificationes tuas, quomodo cõueniat homini cuius
in corde iam sunt eloquia dei, & qui labiis suis enũcia-
uit omnia iudicia dei, vt adhuc velit discere iustifica-
tiones dei, non inuenitur, nisi vt eas discere velle intel
ligatur faciẽdo, non memoria retinendo & loquẽdo,
& id à domino demonstrauit debere nos petere, sine
quo nihil possumus facere. Sed hoc ante istum alio iam
sermone tractauimus: nunc vero quomodo se dixerat
omnia iudicia oris dei in labiis suis enunciasse, cum di
cta sint inscrutabilia, & de quorum profunditate alibi
scriptum est, Iudicia tua abyssus multa: quantum deus *Psal.35.*
donat tractare suscepimus. Quid ergo hic intelliga-
mus attẽdite. Nunquid iudicia dei nescit Ecclesia? Scit
planè. Nam scit vtiq; qualibus dicturus sit iudex viuo-
rum & mortuorum, Venite benedicti patris mei per- *Matth.25.*
cipite regnum: & qualibus dicturus sit, Ite in ignem æ-
ternum. Scit, inquam, neque fornicatores, neque idolis *1.Corin.6.*
seruientes, neque illos atque illos, quos ibi Apostolus *Gala.5.*
Paulus enumerat regnum dei nõ possessuros esse. Scit *Roma.2.* F
iram & indignationem, tribulationem & angustias in
omnem animam hominis operãtis malum, Iudæi pri-
mum & Græci, Gloriam vero & honorem & pacẽ o-
mni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Hæc
atque huiusmodi iudicia dei euidenter expressa nouit
Ecclesia: sed nõ ipsa sunt omnia, cum sint quædam in-
scrutabilia, & sicut abyssus multa, profunda & occulta.
An & ipsa nota sunt quibusdã excellentioribus mem-
bris hominis huius, qui cum suo capite saluatore to-
tus est Christus? Inscrutabilia enim fortasse dicta
sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscruta-
ri. Sed cur non possit dono spiritus sancti, cuicunque
hoc dominus conferre dignatur? Sic enim illud di-
ctum est, Deus habitat lucem inaccessibilem: & audi- *1.Timo.6.*
uimus tamen, Accedite ad eum & illuminamini. Quæ *Psal.33.*
vtique sic soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus
nostris, accedatur autẽ ad deum muneribus suis, Quã-
quam & si nemini omnino sanctorum quamdiu cor- *Sapien.9.*
pus quod corrumpitur aggrauat animam, omnia iudi
cia dei scire conceditur, quia reuera multum est ad ho
minem cum profecto vt aliquid exempli gratia dicã,
vnde iuditiorum dei coniiciatur immensitas, cum ne-
mo sine iudicio dei sit tardus in animo, vel claudus in

G corpore: habet tamen vnde dicat Ecclesia, hoc est, populus acquisitionis, & veraciter dicat, In labiis meis enunciaui omnia iudicia oris tui: id est, nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innotescere voluisti, sed omnia prorsus in labiis meis enunciaui. Hoc eni mihi videtur significare voluisse quòd non ait, omnia iudicia tua: sed, omnia iudicia oris tui: id est, quæ mihi dixisti, vt per os eius eloquium eius intelligamus, quod fecit ad nos in reuelationibus sanctorum pluribus, & testamentis duobus, quæ omnia iudicia vsquequaque in labiis suis enunciare non cessat Ecclesia. Deinde subiungit & dicit, *In via testimoniorum tuorum iocundatus sum, quasi in omnibus diuitiis.* Viam testimoniorum dei nihil citius, nihil certius, nihil breuius, nihilque grandius intelligimus esse quàm Colos. 1. Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Inde & iste ait se iocundatum vel delectatum in hac via, quasi in omnibus diuitiis. Testimonia quippe dei sunt, quibus quantum nos diligat, nobis probare dignatur. Commēdat autem suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cum ergo ipse dicat, Ego sum via, & humilitas eius carnalis nativitatis atque passionis, euidentia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via testimoniorum dei Christus est. Per hæc quippe testimonia quæ in illo videmus impleta, etiā futura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus, & speramus implenda. Qui enim proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Sequitur: *In mandatis tuis garriam, & considerabo vias tuas.* Quod Græcus habet ἀδολεσχήσω, Latini interpretes quidam garriam, quidam exercebor interpretati sunt, quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrunque coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliquid temperatur, vt non sit aliena ab huiusmodi exercitatione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Si autem se in dei mandatis exercet Ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atque catholicæ, copiosis doctorum disputationibus est garrula, quę tunc fructuosæ sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi viæ domini. Vniuersæ autē viæ domini, sicut scriptum est, misericordia & veritas, quorum duorum plenitudo inuenitur in Christo. Per hanc suauem exercitationem fit etiam hoc quod adiungit, *In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar verborum tuorum.* Ideo vtique meditabor, vt non obliuiscar. Vnde beatus ille in primo Psalmo, in lege domini meditabitur die ac nocte. In his omnibus quæ prout potuimus disputauimus, meminerimus charissimi eum qui abscondit in corde suo eloquia domini, & enunciat in labiis suis omnia iudicia oris eius, & in via testimoniorum eius delectatur sicut in omnibus diuitiis, & garriens vel sese exercens in mandatis eius considerat vias eius, & meditatur in iustificationibus eius, ne obliuiscatur verborum eius, per quæ omnia vtique verba dei atque doctrinam in lege dei instructus apparet orare tamen & dicere, Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas: vbi nihil aliud intelligitur poscere, nisi adiutorium gratiæ, vt quod iam nouit sermone, discat & opere.

Roma. 5.

H

Ioan. 14.

Roma. 8.

I

Psal. 24.

Concio septima.

SI huius Psalmi superiora meministis charissimi, K adiuuare nos debent, ad intelligenda sequentia. Etenim quæ tanquam ex vnius hominis persona loquuntur, membra sunt Christi, & ad vnum caput tanquam ad vnum pertinent corpus. Nempe superius dixerat, In quo corrigit iunior viam suam, in custodiendo verba tua, Ecce nunc apertius vt id faciat, poscit auxilium. *Retribue, inquit, seruo tuo, viuam & custodiam verba tua.* Gimel. Si bona pro bonis sibi postulauit retribui, iam custodierat verba dei. Non autem dixit, Retribue seruo tuo: quia custodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bono obedientiæ flagitaret, sed dixit, Retribue seruo tuo, viuam & custodiam verba tua. Quod quid est aliud quàm dicere mortuos ea custodire non posse: infideles videlicet, de quibus dicitur, Sine mortuos sepelire mortuos suos: verba dei custodire non possunt? Quapropter mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles, quoniam iustus ex fide viuit. Non possunt custodiri verba dei nisi per fidem, quæ per dilectionem operatur, hanc sibi poscit qui dicit, Retribue seruo tuo, viuam & custodiā verba tua. Et quoniam ante fidem non homini debentur, nisi mala pro L malis, retribuit autem deus per indebitam gratiam bona pro malis: hanc retributionem rogat qui dicit, Ecce nunc retribue seruo tuo, viuam & custodiam verba tua. Quatuor enim retributiones sunt. Aut enim mala pro malis retribuuntur, sicut deus ignem æternum retributurus est impiis. Aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis. Aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium. Aut mala pro bonis, sicut Iudas & Iudæi per malitiam persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis: quartam deus nescit, nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco posui primitus necessaria est. Nisi enim deus retribueret bona pro malis, nullo modo essent quibus retribueret bona pro bonis. Vide illum Saulum postea Paulum, Non ex operibus, inquit, iustitiæ quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et iterum, Qui prius fui blasphemus, & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Et iterum, Consilium autem do tanquam misericordiam cōsecutus à domino, vt fidelis essem, hoc est, vt viuerē, Quia iustus ex fide viuit. Mortuus ergo erat prius per suam iniustitiam, antequam viueret per dei gratiam. Ipsam porrò suam mortem sic confitetur: Adueniente autem, inquit, mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat in vitām, hoc esse in mortem. Retribuit ergo illi deus bonum pro malo, hoc est, vitam pro morte, talem scilicet retributionem qualis hic poscitur vbi dicitur, Retribue seruo tuo, viuā & custodiam verba tua: & vixit & custodiuit verba eius, & pertinere cœpit ad aliam retributionem, in qua retribuūtur bona pro bonis: propter quam dicit, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Vtique iustus retribuendo bona pro bonis quia prius misericors retribuēdo bona pro malis, quāuis & ipsa iustitia qua retribuuntur bona pro bonis, nō est sine misericordia, quia & hoc scriptum est, Qui coronat

Matth. 8.

Roma. 1.

Gala. 5.

Supra psal. 108.

Roma. 4.

Ad Tit. 3.

M

1. Tim. 1.

1. Cor. 7.

Roma. 7.

2. Timo. 4.

Psal. 102.

A ronat te in miseratione & misericordia. Qui enim di-
1.Timo.6. xit, Bonum certamen certaui, quando vinceret, nisi il-
1.Corin.15. lo donãte de quo ait, Gratias ago deo qui dat nobis vi
ctoriam per dominum nostrum Iesum Christum? Et
qui cursum consummauit, quãdo curreret, quãdo per-
Roma.9. ueniret, nisi illo adiuuante de quo ait, Igitur non volé-
tis, neqoe currentis, sed miserẽtis est dei? Et qui fidem
1. Corin.7. seruauit, quando id faceret, nisi vt ipse ait, misericor-
diam consecutus, vt fidelis esset? Nusquam ergo se ex-
tollat humana superbia, donis suis deus retribuit bona
præmia. Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue seruo
tuo, & viuam: si penitus iam nõ esset, mortuus nõ ora-
ret, sed ab illo accepit initium bonæ concupiscẽtiæ &
conscientiæ, à quo vitam poscit obedientiæ. Habebãt
Luca.17. enim aliquam fidem qui dicebãt, Domine auge nobis
fidem. Ille vero & incredulitatem suam confitebatur,
nec fidem diffitebatur, qui cum esset interrogatus vtrũ
Marci.9. crederet: ait, Credo domine, adiuua incredulitatem
meam. Iam vtique viuere incipiens postulat vitam, qui
credens orabat obedientiam, non pro ea seruata præ-
mium, sed vt seruetur auxilium. Vita quippe crescente
B viuiscit & iuuenescit per omnem diem, qui renouatur
2.Corin. 4. de die in diem. Sciens autem verba dei non posse cu-
stodiri per obedientiam, nisi videantur per intelligen
tiam: hoc quoque orationi addidit & dicit, *Reuela o-
culos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Ad hoc etiã
illud pertinet quod adiungit, *Inquilinus ego sum in terra.*
Siue vt nonnulli codices habent, *Incola ego sum apud te
in terra, ne abscondas à me mandata tua.* Quod enim ait su-
perius, reuela oculos meos: hoc postea dixit, ne abscon-
das à me: & quod ibi dixerat: mirabilia de lege tua, hoc
alio loco repetens ait, mandata tua. Nihil est autem mi
Matth.5. rabilius in mandatis dei, quàm diligite inimicos ve-
stros, hoc est, retribuite bona pro malis. Sed de isto in-
quilinatu vel incolatu non est sermo coarctandus, &
ideo non iste de hac re, sed alius expectandus & domi
no adiuuante reddendus est sermo.

*Concio octaua, de versu Psalmi qui dicit, Inco-
la ego sum in terra, non abscondas à me
mandata tua, Cõcupiuit anima mea
desyderare iustificationes tuas
in omni tempore.*

C

EXpectationi charitatis vestræ de sequentibus hu-
†Vetera ha bent maximi. ius magnissimi † Psalmi sermo reddendus est, ab
illo versu scilicet, vbi ait, *Incola ego sum in terra,
non abscondas à me mandata tua.* Siue vt nonnulli codices
habent. *Inquilinus ego sum in terra.* Quod enim est in
Græco πάροικος, aliqui nostri inquilinus, aliqui incola,
nonnulli etiam aduenam interpretati sunt. Inquilini
non habentes ptopriam domum, habitant in aliena.
Incolæ autem vel aduenę, vtique aduenticij perhiben-
tur. Vbi magna de anima exoritur quæstio. Neque e-
nim secundum corpus dictũ videri potest, incola vel
aduena vel inquilinus sum in terra, cum de terra cor-
pus originem ducat. Sed de hac profundissima quæ-
stione nihil audeo definire. Siue enim propter animã
quæ absit, vt putetur ex terra, merito dici potuerit, in-
quilinus vel incola vel aduena ego sum in terra: siue se-
cundum totum hominem, quia paradisi aliquando ci-
Gene.3. uis fuit, vbi vtique non erat qui ista dicebat: siue quod
est ab omni cõtrouersia liberius, nõ omnis homo pos-
sit hoc dicere, sed cui patria promissa est æterna in cœ
Iob.7. lis, hoc scio quia tẽtatio est vita humana super terram,
& iugum graue est super filios Adam. Verum me plus

delectat secundum istam disputare sentẽtiam, vt ideo D
nos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia Eccli.4.
supernam patriã vnde pignus accipimus, & quo per-
uenientes nunquam inde migremus, inuenimus. Nam
& ille qui in alio Psalmo dicit, Inquilinus ego sum a- Psal.38.
pud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: nõ ait, si-
cut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres
mei: iustos proculdubio vult intelligi qui eum tempo-
re præcesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio
sempiternæ patriæ suspirarunt, De quibus scriptum est
ad Hebræos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, Heb.11.
cum non accepissent promissiones, sed longe eas vidẽ
tes & salutantes, & confitentes, quia hospites & pere-
grini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, osten-
dunt quia patriam quærũt. Et siquidem eius memores
essent à qua discesserant, habuissent tempus reuerten-
di. Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem,
ideo non confunditur de his deus vocari deus eorum:
præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus, 2.Corin.5.
quãdiu sumus in corpore peregrinamur à domino: po
test intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. Non
enim omnium est fides. Et videmus quid his verbis E
Apostolus iungat. Cum enim dixisset, quamdiu sumus 2.Thes.3.
in corpore peregrinamur à domino, Per fidem enim
ambulamus, inquit, & non per speciem, vt intelligere- 2.Corin. 5.
mus eorum esse istam peregrinationem qui ambulant
per fidem. Infideles autem quos deus non præsciuit,
nec prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, nõ
possunt veraciter dicere se in terra pereginos, quando
ibi sunt, vbi secundum carnem nati sunt. Nõ enim ha-
bent alibi ciuitatem, ac per hoc non sunt in terra alie-
nigenæ, sed terrigenæ. Vnde ait alia scriptura de quo- Esa.28.
dam, Posuit enim apud mortem domũ suam, & apud
inferos cum terrigenis axes suos. Sũt autem & ipsi pe-
regrini & inquilini, non huic terræ, sed populo dei à
quo sunt alienigenæ. Vnde credentibus & sanctam ci-
uitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipien-
tibus Apostolus dicit: Igitur iam non estis peregrini & Ephe.2.
inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei. Ip
si ergo sunt ciuès terreni, qui sunt in dei populo pere-
grini: qui vero ciues sunt in populo dei, ipsi sunt in ter
ra peregrini: quia totus idem populus quamdiu est in
corpore peregrinatur à domino. Dicat itaque, incola F
ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua. Sed
qui tandem sunt, à quibus deus abscondit mãdata sua?
Nonne illa vbique deus voluit prædicari? Vtinã quàm
multis clara sunt, tam multis chara sint. Nam quid est
clarius, quàm Diliges dominum deũ tuũ ex toto cor-
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &
diliges proximum tuum tanquam teipsum? In quibus Matth.22.
duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et quis
est quem lateant ista mandata? Nempe & omnibus fi-
delibus, & plurimis infidelibus nota sunt. Cur ergo po
scit fidelis ne abscondatur sibi, quod nec infideli cer-
nit absconditi? An quia deum nosse difficile est? Conse- 3. sen. dis.
quens est vtique vt diligas dominum deum tuum, dif- 27 .conse-
ficile intelligatur, & interrogetur ne aliud pro alio di- quenter.
ligatur: Nam proximi facilior esse videtur cognitio.
Omnis quippe homo est omni homini proximus: nec
vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura
communis, quanquam nec proximum nouerat qui do
mino ait, Et quis est mihi proximus? Quando ille est Luca.10.
propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusa
lem in Hiericho, & incidit in latrones, cui proximum
non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse

G qui interrogauerat iudicauit, Patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximũ. Sed multi nec seipsos nouerunt, quia & seipsum nosse quemadmodum homo sibi debet innotescere, *Matth. 22.* non omnium hominũ est. Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui nescit & seipsum? Non enim frustra ille filius iunior qui profectus est in regionem longinquam, vbi ita dissipauit substã- *Luca. 15.* tiam suam viuẽs prodige vt diceret, Surgam & ibo ad patrem meum: prius reuersus est in semetipsum, nisi quia tam longe peregrinatus est, vt relinqueret etiam semetipsum: nec tamen reuerteretur ad se, si omnimodo nesciret se: nec diceret, surgam & ibo ad patrem meum: si penitus ignoraret deum. Quocirca & aliquatenus ista sciuntur, & vt magis magisque sciantur, non immerito scienda poscuntur. Quapropter vt sciamus diligere deum, sciendus est deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, prius debet diligẽdo deum diligere seipsum. Quod vnde poterit scire si nescit deum, si nescit & seipsum? Recte itaque dicitur deo, Incola ego sum in terra, ne abscondas à me man- H data tua. Merito nanque absconduntur eis, qui nõ sunt incolæ in terra. Hæc enim mandata etsi audiunt non *Philip. 3.* sapiunt, quia terrena sapiunt. Quorum autem conuersatio in cœlis est, inquantum hic conuersantur profecto peregrinantur. Petant itaque ne abscondantur ab eis mandata dei, per quæ ab hoc incolatũ liberentur diligendo deum, cum quo in æternum erunt, & diligendo proximum, vt illic sit, vbi & ipsi erunt. Quid autem diligendum diligitur, si ipsa dilectio nõ diligitur? Vnde consequenter iste incola in terra cum dei mãdata, ne sibi absconderentur orasset, in quibus dilectio præcipitur, vel sola vel maxima, & ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat dicens, *Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omni tempore.* Laudabilis est ista concupiscentia, non damnabilis. Non *Exod. 20.* de hac dictum est, Non concupisces: sed de illa qua *Roma. 7.* caro concupiscit aduersus spiritum. De hac autem bo- *Galat. 5.* na concupiscentia, qua concupiscit spiritus aduersus *Sapien. 6.* carnem, quære vbi scriptum sit, & inuenies, Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum. Et multa I alia reperiũtur bonæ concupiscentiæ testimonia. Sed hoc sanè interest quòd non tacetur quid concupiscatur, quando bona commemoratur concupiscẽtia: cum autem non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala intelligitur, sicut in hoc quod com- *Ibidem.* memoraui, Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum: si non adderet sapientiæ: nullo modo diceret concupiscentia perducit ad regnum. At vero Apostolus quod posuit, *Roma. 7.* Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces: non vtique addidit cuius rei concupiscentiam, vel quid non concupisces. Certum est enim non intelligi cum ita dicitur, nisi malam concupiscentiam. Quid ergo huius anima concupiuit? Desyderare, inquit, iustificationes tuas in omni tempore. Credo nondum eas desyderabat quando cõcupiuit desyderare. Iustificationes autem facta sunt iusta, id est, opera iustitiæ. Cum itaque nondum habeat & qui iam desyderat, quàm longe ab his erat qui adhuc eas desyderare concupiscebat? Et quàm lõgius ab eis sunt, qui neque hoc adhuc concupiscunt? Mirum est autem quomodo concupiscatur desyderium, nec sit in nobis, cuius concupiscentia iam sit in nobis, Neque enim pulchrum aliquod corpus est sicut aurum, vel caro aliqua speciosa, quam potest homo concupiscere nec habere, quia extra posita non est in homine. K Quis nesciat in homine esse concupiscentiam, in homine esse desyderium? Cur ergo concupiscitur vt habeatur, quasi forinsecus inferatur? Aut quomodo haberi eius concupiscentia sine ipso potest, cum non sit ipsum desyderiũ quid aliud quàm concupiscentia? Nam & desyderare proculdubio concupiscere est. Quis est enim iste mirabilis atq; inexplicabilis languor? Et tamen est. Nam & ægrotus qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, cõcupiscet vtique desyderare cibum dum concupiscit non habere fastidium, sed hoc fastidium morbus est corporis, Concupiscentia vero qua concupiscit desyderare cibum, hoc est, carere fastidio, in animo est non in corpore, & habet eam non gutturis aut faucium delectatio quæ fastidio restringitur, † sed recuperandæ ratio sanitatis quæ ad pellen- *† al. extinguitur.* dum escæ fastidium prouidetur. Et ideo non est mirum si appetit animus, vt appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cum autem vtrunque animi est, & vtrunque concupiscentia est, cur non concupisco desyderium iustificationum dei? Quomodo in vno eodèmque animo habeo concupiscentiam L desyderij huius, & ipsum non habeo desyderium? Aut quomodo ista duo sunt, & non vnum? Vt quid enim concupisco desyderare iustificationes tuas, ac non ipsas iustificationes potius quàm earum desyderium cõcupisco? Aut quo pacto possum iustificationũ desyderium concupiscere, & ipsas iustificationes non concupiscere, cum ideo earum desyderium concupiscam, quia ipsas habere concupisco? Quod si ita est, iam ipsas vtique concupisco. Quid igitur opus est vt earum desyderium concupiscam, cum iam id habeam, & habere me sentiam? Non enim possum concupiscere desyderium iustitiæ, nisi concupiscendo iustitiam. An hoc est quod superius dixi quòd diligenda sit etiam ipsa dilectio qua diligitur quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio qua diligitur quod diligi non oportet? Odio quippe habuimus concupiscẽtiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. Et quid est ista *Gala. 5.* concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona M dilectio? Cum autem dicitur diligenda est, quid aliud dicitur quàm concupiscenda est? Quocirca quoniam recte concupiscuntur iustificationes dei, recte concupiscitur concupiscentia iustificationum dni. Hoc enim alio modo sic potest dici, Si recte diliguntur iustificationes dei, recte diligitur dilectio iustificationum dei. An aliud est concupiscere, aliud desyderare? Nõ quòd non sit concupiscentia desyderium, sed quia non omnis concupiscentia desyderium est. Concupiscũtur enim & quæ habentur, & quæ non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus quas habet, desyderando autem absentia cõcupiscit. Desyderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscẽtia? Sed dei iustificationes absentes esse quomodo possunt, nisi quãdo nesciuntur? An & quando sciuntur & nõ fiunt, absentes habẽdæ sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desyderari, & ratione mentis vti, Videtur *1. ser. dis. 16. ca. Ille.* quippe quàm sint vtiles atque salubres, & ideo potest earum desyderium concupisci. Sępe enim quid agendum sit videmus nec agimus, quia nõ delectat vt agamus, & concupimus vt delectet. Præuolat intellectus, & tarde sequitur, & aliquando non sequitur humanus

atque

A atque infirmus affectus. Ideo ergo desyderare cōcupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Non autem ait, concupiscit, sed cōcupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas. Fortasse quippe talis erat iste incola in terra, qui iam peruenerat ad id quod concupiuerat, iamq; desyderabat eas, quarum se desyderium aliquando concupisse commemorat. Si autem desyderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quo minus habeantur iustificationes dei, nisi quia non desyderantur, dum nō in eas charitas feruet, quarum claritas lucet. An habebat eas atque faciebat? Nam paulo post dicit, Seruus autē tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Sed quibus quasi gradibus ad eas perueniatur, ostendit. Prius est enim vt videatur quàm sint vtiles & honestæ, deinde vt earum desyderium concupiscatur, postremo vt proficiēte lumine atq; sanitate delectet earū & operatio, quarū sola ratio delectabat. Sed ea quæ sequuntur, quoniā iam iste prolixus est, alio sermone adiuuante domino commodius differentur.

2. sen. dist. 26. ca. Illa.

B *Concio noua de eo quod dicit, Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis, vsque ad id, Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consolatio mea iustificationes tuæ.*

PSalmi huius quæ tractanda subsequuntur, admonent nos causam nostræ miseriæ recordari. Etenim cum dixisset, Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omni tempore: siue scilicet in rebus prosperis, siue in aduersis, quia & in laboribus & doloribus debet delectare iustitia, nec ita est tempore diligenda tranquillo, vt turbulento tempore deseratur, sed amplectenda est in omni tempore: continuo subiecit, *Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Superbi enim declinant à mandatis dei. Aliud est quippe mandata dei per infirmitatem, vel per ignorantiam non implere, aliud ab eis per superbiam declinare, sicut fecerunt qui nos mortaliter in hæc mala genuerunt. Delectauit enim eos, Eritis sicut dij: ac sic à mandato dei quod sibi eum mandasse sciebant, & quod facillime nulla infirmitate reuocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc superbiam declinarunt. C Ecce ista tota dura & infœlix erumna mortalium, quodammodo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit deus, Adam vbi es? non vbi esset deus ignorabat, sed superbum increpabat: & vbi tūc esset, id est, ad quam miseriam peruenisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cum dixisset, Increpasti superbos: non ait, maledicti qui declinauerunt à mandatis tuis: vt illud tantum primorum hominum peccatum veniret in mentem: sed ait, maledicti qui declinant. Oportebat enim vt omnes illo terrerentur exemplo à diuinis non declinare mandatis, & diligendo iustitiam in omni tempore, in huius mundi etiam labore reciperet† quod in paradisi amisimus voluptate. Sed quoniam superbi nec in tanta deponunt increpatione ceruicem, & cum sint deiecti laboris mortisque supplicio, extolluntur superbiæ typho, imitantes elationem cadentium, irridentes humilitatem surgentium, pro eis orat corpus Christi cum dicit, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.* Testimonia Græce martyria nuncupantur, quo verbo iam vtimur pro Latino eloquio. Vnde illos qui propter testimonium Christi diuersis passionibus humiliati sunt, D & vsque ad mortem pro veritate certarunt, non testes quod Latine vtique possemus, sed Græce vtique martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis, & dulcius sic accipiamus hæc verba tanquam dictum sit, Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquisiui. Christi corpus ista cum dicit, nunquid ab impiis & superbis audire opprobrium atque contemptum vllam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam? Cur ergo quasi graue aliquid & intolerabile à se poscit auferri, nisi quia, vt dixi, orat pro ipsis inimicis suis, quibus esse prospicit noxium obiicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis, & eius à Iudæis irrisam crucem tanquam humilitatis Christianæ medicinam, qua sola tumor ille sanatur quo inflati cecidimus, & iacentes amplius intumuimus eadem superbia permanente & crescente contemnere? Dicat itaque corpus Christi, iam enim diligere didicit inimicos suos, dicat domino deo suo, Aufer à me opprobrium & contemptum, quia martyria tua exquisiui: id est, opprobrium quod ideo audio, & contemptum quo ideo contem- E nor, quia martyria tua exquisiui, aufer à me. Inimici enim mei, quos à me præcipis diligi, qui magis magisque moriuntur & pereunt cum martyria tua contemnunt & criminantur me, in me profecto reuiuiscunt & inueniuntur, si martyria tua venerentur in me. Ita factum est, Hoc videmus, Ecce martyrium Christi, & apud homines & in hoc mundo non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu domini, verumetiam in conspectu hominum iam preciosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum non contemnuntur, verumetiam magnis honoribus præferuntur martyres eius. Ecce filius ille iunior qui pro porcis quos pascebat, id est, pro immundis dæmonibus quos còlebat particulam suam in paucissimis Christianis præcedentem persequebatur: iam nunc in tam multis & magnis populis gentium martyres, in quibus ingerebat opprobrium religiosissime prædicans, & maximis laudibus, quos contemnebat exaltans, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Hoc tam magno lucro correctionis, conuersionis & redemptionis inimicorum suorū corpus Christi deo dixit, Aufer à me opprobrium & contemptum. Et quasi quæreretur de qua re opprobrium, de qua re con- F temptum: subiungit, Quoniam martyria tua exquisiui. Vbi est nunc illud opprobrium? vbi est ille contemptus? Abierunt atque transierunt, & quia inuenti sunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Ecclesia talia prædicabat & precabatur, illa patiebatur. *Etenim sederunt principes,* inquit, *& aduersum me loquebantur.* Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, hoc est, iudiciariis sedibus eminentes, principes decernebant. Refer hoc ad ipsum caput, inuenies sedisse principes Iudæorum, consilium quærentes quomodo Christum perderent. Refer hoc ad corpus eius, id est, ad Ecclesiam, inuenies reges terræ excogitasse atque iussisse quomodo Christiani nusquam essent. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.* Qualis exercitatio hęc fuerit qui nosse desyderas, quod adiunxit intellige. *Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ.* Recole quod superius commendaui testimonia esse martyria. Recole in iustificationibus domini nullam rem esse difficiliorem & mirabiliorem, quàm vt suos

quisque

Gene. 3.

† al. vt diligēdo iustitiā, &c. in huius mūdi etiā miseria laboremus recipere.

Matth. 5.

Psal. 115.

Luca. 15.

Ibidem.

Matth. 26.

G quiſque diligat inimicos. Sic ergo exercitabatur cor- *Matth.5.* pus Chriſti, vt & martyria, id eſt, teſtimonia eius meditaretur: & vt diligeret eos à quibus opprobrantibus & contemnentibus propter ipſa martyria perſecutiones patiebatur. Non enim pro ſe ſicut iam commendauimus, ſed pro ipſis potius orabat dicens, Aufer à me opprobrium & contemptum. Sederunt ergo principes & aduerſum me loquebantur, ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis. Quo nam modo? Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſiliũ meum iuſtificationes tuæ. Conſilium contra conſilium. Conſilium ſedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: conſilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire. Reddebant illi mala pro bonis, iſti bona pro malis. Quid ergo mirum ſi illi occidendo defecerunt, iſti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum ſi martyres ſæuientibus gentibus temporalem mortem patientiſsime pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Chriſti ſic exerceretur, vt & martyria meditaretur, & malis martyrum perſecutoribus bona
H precaretur.

Concio decima de verſu Pſalmi, Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum.

Daleth. ד SEquitur in iſto Pſalmo maiore quod conſyderare & ſicut dominus dederit pertractare debemus. *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum.* Quid eſt, adhæſit pauimento anima mea? Nam cum adiungit & dicit, Viuifica me ſecundũ verbum tuum: quare ſe viuificari poſcat, vtiq; cauſam præmiſit dicendo, Adhæſit pauimento anima mea. Ergo quia propterea ſe viuificari petit, quia pauimento adhęſit anima eius, mirum ſi boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe ſe habet tota iſta ſententia, tanquam diceret, mortuus ſum, viuifica me. Quid eſt enim pauimentum? Si tanquã vnam quandam domum magnam vniuerſum mundum velimus accipere, videmus velut eius cameram cœlum, pauimentum terram. Erit igitur *Philip.3.* pauimẽtum terrenis erui, in terra eſſe, & cum Apoſtolo dicere, Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Proinde terrenis adhærere mors animæ eſt. Cui malo cõtraria pa-
I ſcitur vita, cum dicitur, viuifica me. Sed videndum eſt, vtrum congruant huic verba iſta, qui ſuperius talia dixerat, quib⁹ magis deo videatur adhæſiſſe quàm pauimento, vt conuerſatio eius non in terrenis ſed in cœ- *Supra eodẽ* leſtibus haberetur. Quomodo enim poteſt intelligi terrenis adhæſiſſe qui dicit, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus: nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum iuſtificationes tuæ? Hæc ſunt enim verba eius antecedentia, quorum antecedentium iſta ſunt conſequentia, Adhæſit pauimẽto anima mea. An ex hoc intelligere debemus, quãtumlibet quiſque proficiat in iuſtificationibus domini, habere eum mortalis carnis affectum circa iſta terre- *Iob.7.* na, in quibus vita humana tentatio eſt ſuper terram, & ab hac morte ſi perſeuerãter proficit, quotidie reuiuiſcere, viuificãte illo cuius gratia homo noſter interior renouatur de die in diem? Nam & illud Apoſtolus *2.Cor.5.* cum dicebat, Quamdiu ſumus in hoc corpore peregrinamur à domino, & cõcupiſcebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, adhæſerat pauimento anima eius. Vnde & corpus ipſum, quia ex terra eſt, non abſurde intelligitur pauimentum, quod adhuc quia corruptibile eſt & *Sapien.9.* aggrauat animam, recte in illo ingemiſcitur & dicitur deo, Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſe- K cundum verbum tuum. Neque enim non cum corpo- *1.Cor.15.* ribus noſtris ſemper cum domino erimus: ſed tunc quia non erunt corruptibilia, nec animas aggrauabũt, ſi diligenter conſyderemus, non eis nos, ſed ipſa nobis potius adhęrebunt, nos autem deo. Vnde alterius Pſalmi verba illa ſunt, Mihi autem adhærere deo bonum *Pſal.72.* eſt, vt viuant corpora ex nobis adhærendo nobis, nos autem viuamus ex deo, quia nobis adhærere deo bonum eſt. Adhæſio quippe iſta de qua dictum eſt, adhæſit pauimento anima mea, non coniunctionem carnis & animæ, quamuis & ipſam quidam intellexerint, ſed carnalem magis animæ affectum quo caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſignificare mihi videtur. Quod ſi *Gala.5.* recte accipitur, profecto qui dicit, Adhæſit pauimento anima mea viuifica me ſecundum verbum tuum, non id orat vt de corpore mortis huius, morte ipſius corporis interueniente ſoluatur, quòd dies vltimus vitæ huius, qui propter eius breuitatem non poteſt eſſe diuturnus quandoque futurus eſt: ſed vt concupiſcentia qua concupiſcitur aduerſus ſpiritum magis magiſque L minuatur, & concupiſcentia qua concupiſcitur aduerſus carnem magis ac magis augeatur, donec iſta conſumatur in nobis, & illa conſummetur per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Bene autem non ait, viuifica me ſecundum meritum meum: ſed ait, ſecundum verbum tuum. Quod quid eſt aliud, niſi ſecũdum promiſſum tuum? Filius promiſsionis vult eſſe, & non filius elationis, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio omni ſemini. Hoc eſt enim verbum promiſsionis, In Iſaac vocabitur tibi ſemen, hoc eſt, non qui filij carnis *Rom.9.* hi filij dei, ſed filij promiſsionis deputantur in ſemine. Nam quid erat ipſe per ſeipſum, in eo quod ſequetur, confitetur. *Vias meas annunciaui, & exaudiſti me.* Nonnulli quidem codices habent, vias tuas, ſed plures & maxime Græci vias meas, hoc eſt malas. Nam hoc mihi videtur dicere, Peccata mea confeſſus ſum, & exaudiſti me, hoc eſt, vt dimineres ea. *Doce me iuſtificationes tuas.* Confeſſus ſum vias meas, deleſti eas, doce me tuas. Sic doce me vt agam, non vt tantummodo ſciam quid agere debeam. Sicut enim dictum eſt de domino quòd non nouerat peccatum, & intelligitur non fe- M cerat, ſic & iuſtitiam ille vere dicendus eſt noſſe qui facit. Proficientis hæc oratio eſt. Nam vtique ſi omnino non faceret, profecto illa ſuperiora non diceret, *2.Cor.5.* Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus. *Supra eodẽ* Non ergo in quibus exercebatur has vult à domino diſcere, ſed ab iſtis ad alia proficiendo velut creſcendo deſyderat peruenire. Denique adiungit & dicit, *Viam iuſtificationum tuarum inſinua mihi.* Vel vt nonnulli codices habent, *Inſtrue me,* Quod expreſsius de Gręco dicitur, fac me intelligere. *Et exercebor in mirabilibus tuis.* Ipſas iuſtificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia dei vocat. Sunt ergo quædam dei iuſtificationes ita mirabiles: vt humana infirmitas ab eis qui experti non ſunt, non ad eas poſſe peruenire credatur. Vnde laborans iſte & earum difficultate quodammodo fatigatus, adiungit, *Dormitauit anima mea,* inquit, *præ tædio, confirma me in verbis tuis.* Quid eſt, dormitauit, niſi à ſpe refriguit, quam ſe apprehẽſuram eſſe crediderat? Sed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ perueniſſe me iam ſentiu decidam dormitando. Confirma itaque me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex eis ad alia poſsim proficiendo peruenire. Et quid impedit

in via

A in via iustificationum dei sic ambulare, vt homo facile possit ad illa etiam mirabilia peruenire: Quid putamus nisi quòd à se moueri in consequentibus rogat dicens, Roma.5. *Viam iniquitatis amoue à me?* Et quia lex factorum subintrauit vt abundaret delictum: sequitur & dicit, Rom.3. *Et à lege tua miserere mei.* Qua lege, nisi lege fidei? Audi Apostolum, Vbi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quam Rom.10. legem? Factorum? Non sed per legem fidei. Hæc est lex fidei qua credimus & oramus per gratiam nobis donari, vt faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus, ne ignorantes dei iustitiam & nostram volentes constituere, iustitiæ dei non simus subiecti. In lege itaque factorum est dei iubentis iustitia, in lege autem fidei, subuenientis misericordia. Cum autem dixisset, Et à lege tua miserere mei, de beneficiis eius quæ iam cõsecutus est, quodammodo, si dici potest, præscribit, vt impetret cætera quæ nondum est cõsecutus. Ait enim, *Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere.* Viam veritatis elegi vbi currerẽ, iudicia tua non sum oblitus vt currerem. Adhæsi testimoniis tuis, cum currerem, domine noli me confundere. Quò curro pertendam, quò tendo perueniam. Rom.9. Non enim volentis neque currẽtis, sed B misericentis est dei. Denique sequitur, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Non currerem, nisi dilatasses cor meũ. Prorsus isto versu exponitur quemadmodum dictum sit, Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus, Adhæsi testimoniis tuis. Cursus quippe iste viæ sunt mandatorum dei. Et quia potius eius beneficia, quàm sua merita domino allegat, tanquam diceretur ei quomodo istam viam cucurristi, diligendo † & dei iudicia non obliuiscendo, & eius testimoniis adhærendo, an per teipsum ista potuisti? Non, ait. Quid ergo? Viam mandatorum tuorum, inquit, cucurri, cum dilatasti cor meum. Non ergo per proprium, & quasi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum, sed cum dilatasti cor meum. Cordis dilatatio, iustitiæ est delectatio. Hoc munus est dei, vt in præceptis eius non timore pœnæ angustemur, sed dilectione dilatemur, & delectatione iustitiæ delectemur. Hanc enim nobis promittit latitudinẽ dicens, Habitabo in eis & deambulabo. 2.Cor.6. Quàm enim latum est vbi deambulat deus? In hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus no- Rom.5. C stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnde etiam dictum est, Et in plateis tuis discurrent aquæ tuæ. Prouerb.5. Platea quippe de verbo Græco à latitudine nomen accepit, quoniam Græce πλατὺ dicitur latum. Ioan.8. Hæ sunt aquæ de quibus dominus clamat dicens, Si quis sitit veniat ad me: † qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Et exponens Euangelista quid dixerit. Hoc autem, inquit, dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Multa dici possent de ista cordis latitudine, sed huius sermonis iam contradicitur longitudini.

† al. diligẽdo.

† al. veniat & bibat.

Concio vndecima de versu Psalmi, Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.

He ה IN Psalmo magno isto sequitur quod nobis adiuuãte domino consyderandum atque tractandum est. *Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper.* 1.Timo.1. Apostolus dicit, Iusto non est lex posita, iniustis autem & non subditis, & cætera quæ ibi concludens ait, Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati dei, quod creditum est mihi. Nunquid ergo talis erat iste D qui dicit, Legem pone mihi domine, qualibus beatus Paulus dicit positam legem? Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum. Quid est ergo quòd orat vt sibi lex à domino ponatur, si non ponitur iusto? An eo modo non ponitur iusto, quomodo posita est Exod.30. populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis 2.Cor.3. cordis carnalibus secũdum vetus testamentũ ex monte Sina, quod in seruitutem generat: sed secundum testamentum nouum, De quo scriptũ est per Hieremiam Gal.4. Prophetam, Ecce dies veniunt dicit dominus, & con- Hiere.31. summabo domui Israël & domui Iuda testamentum Hebra.8. nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua apprehẽdi manum eorum, cum educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus: quoniam hoc est testamentum quod cõstituam domui Israël, Post dies illos dicit dominus dabo leges meas in mẽtibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas? Ecce quomodo voluit istam legem 1.Tim.1. sibi poni à domino, non sicut iniustis & non subditis ad vetus testamentum pertinentibus posita est in tabulis lapideis: sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est, super- E næ Hierusalẽ, filiis promissionis, filiis hæreditatis æternæ, sancto spiritu tanquam digito dei in mente datur & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant & vita negligãt, sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo in latitudine amoris, non in timoris angustiis. Nam qui timore pœnæ, non amore iustitiæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Quod autem inuitus facit, si posset fieri, mallet vtique non iuberi: ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est cogitatione & voluntate. Talis non potest dicere, quod iste dixit in superioribus versibus, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: quia illa dilatatio charitatem significat, quæ secundum Apostolum Rom.13. legis est plenitudo. Cur ergo iste adhuc poscit sibi legem poni, quæ vtique si non ei posita fuisset, non in viam mãdatorum dei in cordis latitudine cucurrisset? Sed quia proficiens loquitur, & dei donum nouit esse quod proficit, quid aliud petit cum sibi legẽ poni petit, nisi vt in ea magis magisq; proficiat? F Quemadmodum si poculũ plenum teneas, & sitienti dare incipias, & haurit bibendo, & poscit desyderando. 1.Tim.1. Quibus autem iniustis & non subditis lex in lapideis tabulis ponitur, præuaricationis reos, non promissionis efficit filios. Sed & ille qui eius meminit, nec eã diligit, eo modo reus est, quia memoria eius lapis illi est quodãmodo scriptus, non quo adornetur, sed quo premantur, pondus oneris, non titulus honoris. Hãc autem legem iste viam iustificationum dei vocauit, nec alia via est mãdatorum eius quam se cucurrisse iam dixerat, cum dilatatum est cor eius. Ergo & cucurrit, & currit donec perueniat ad palmam supernæ vocationis dei. Denique cum dixisset, Legẽ pone mihi domine viam iustificationum tuarum: addidit, & exquirã eam semper. Quid enim exquirit quod habet, nisi quia & habet agẽdo, & exquirit perficiendo? † Sed quid est semper? Verũ exquirendi non erit finis, sicut dictum est, Semper laus Psal.33. eius in ore meo: quoniam laudandi non erit finis? Neque enim deum non laudabimus, cum ad eius regnum Psal.83. peruenerimus æternum, cum legamus, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.

† al. proficiendo.

An sem-

G An semper dictum est quādiu hic viuitur, quia tamdiu
proficitur? Post hanc autem vitam qui bene hic profi-
ciebat, ibi non proficit, sed perficitur: sicut de quibus-
dam fœminis dictum est, semper discētes, sed illæ ma-
le quia secutus adiunxit, & ad veritatis scientiam nun-
1.Tim.3. quā peruenientes. Qui vero in melius semper hic pro-
ficit, quò proficiendo nititur, peruenit, vbi iam nō pro-
ficiat, quia iam perfectus sine fine consistit. Nec de illis
tamen ita dictum est, semper discentes, vt & post mor-
tem discere perseuerent vana & infructuosa, cum tali-
bus doctrinis successerint, non studia, sed supplicia
sempiterna. Hic ergo exquiritur dei lex quandiu in ea
proficitur, & sciendo & diligendo: ibi autem plenitu-
do eius manet ad fruendum, non remanet ad quæren-
Psal.104. dum. Sic etiam illud dictum est, Quærite faciem eius
1.Cor.13. semper. Vbi semper, nisi hic? Non enim & ibi semper
quæremus dei faciem, vbi videbimus facie ad faciem.
Aut si recte dicitur exquiri quod sine fastidio diligi-
tur, & id agitur ne amittatur, semper omnino sine fine
quæremus legem dei, hoc est, veritatē dei. In hoc quip-
pe ipso Psalmo dicitur, Et lex tua veritas. Queritur nūc
H vt teneatur, tunc tenebitur ne derelinquatur, sicut de
spiritu dei dictum est, quòd omnia scrutetur, etiam al-
titudines dei, non vtique vt quod nesciat inueniat, sed
1.Corin.2. quia nihil relinquet omnino quod nesciat. Gratia ita-
que dei nobis præcipue commendatur, quando sibi le-
gem poni poscit à domino, qui vtique iam legē secun-
2.Cor.3. dum literam nouerat. Sed quia litera occidit, spiritus
autem viuificat, orat vt per spiritumsanctū faciat quod
per literam sciebat, ne per scientiam mandati non ob-
seruati etiā præuaricationis ei crimen accedat. Quan-
quam etiam vt sciatur lex quomodo scienda est, id est,
vt intelligatur quid sibi velit, quare sit eis posita, qui eā
non erant seruaturi, quidq; habeat vtilitatis etiam hoc
ipsum quod lex subintrauit vt abundaret delictū, ne-
Rom.5. mo cōprehendit, nisi à domino acceperit intellectum:
vnde iste adiungit & dicit, *Da mihi intellectum & scruta-
bor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.* Cum enim
quisque legem scrutatus fuerit, & ad eius alta peruene-
rit, in quibus tota lex pendet, profecto debet deum di-
ligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte,
Matth.22. & proximum suum tāquam seipsum. In his enim duo-
bus mandatis tota lex pēdet & Prophetæ: hoc videtur
I promisisse cum dixit, Et custodiā illam in toto corde
meo. Sed quia & hoc non valet viribus propriis, nisi
adiuuetur ab illo qui iubet, vt faciat quod iubet: *Deduc*
Supra eodē *me*, inquit, *in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* Pa-
Psalmo. rum est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui me
ipse deducas. Et certe ipsa est semita, hoc est, via man-
datorum dei, quam se dilatato ab illo corde suo cucur-
risse iam dixerat. Quam propterea etiam semitam vo-
cat, quia angusta est via quæ ducit ad vitam, & cum sit
Matth.7. angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam
adhuc proficiet, adhuc currit: & ideo diuinū auxilium
quo deducatur inquirit, quia neque volentis, neq; cur-
Rom.9. rentis, sed miserentis est dei. Denique quia & ipsum
Philip.2. velle deus operatur in omnibus bonis, præparatur e-
nim voluntas à domino: sequitur & dicit, *Inclina cor
meum in testimonia tua, & non in auaritiam.* Quid est incli-
natum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit
ergo, & orat vt velit: Voluit cum dicit, Deduc me in
semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui: orat
autem vt velit cum dicit, Inclina cor meum in testimo-
nia tua, & non in auaritiam. Hoc itaque orat vt ipsa
voluntate proficiat. Quæ sunt autem dei testimonia,
nisi quibus sibi ipse attestatur? Testimoniis enim ali- K
quid probatur, ac per hoc iustificationes dei & manda-
ta dei testimoniis dei probantur. Et quicquid nobis
persuadere vult deus, suis testimoniis persuadet: in quæ
iste petit inclinari cor suum, & non in auaritiam. Testi-
moniis quippe suis agit nobiscum deus, vt eum gratis
colamus, quod impedit auaritia radix omnium malo-
rum. Tali verbo Græco hic appellat à quo possit intel-
ligi generalis auaritia, qua plus appetit quisque quàm
sat est: πλέον enim Latine plus est, ἕξις habitus est, ab
eo quod est habere. Ergo à plus habendo appellata est
πλεονεξία, quam Latini interpretes in hoc loco non-
nulli interpretati sunt emolimentum: quidam vero
vtilitatem, sed melius qui auaritiam. Dicit autem Apo- 1.Tim.6.
stolus, Radix omnium malorū auaritia est. Sed in Græ-
co, vnde in nostram linguam verba ipsa translata sunt:
non legitur apud Apostolum πλεονεξία, quod in loco
isto psalmi huius, sed φιλαργυρία, quo verbo significa-
tur amor pecuniæ. Verum Apostolus intelligendus est
isto nomine genus significasse per speciem, id est, per
amorem pecuniæ vniuersalem generalemq; auaritiam,
quæ vere radix est malorum omnium. Nam ipsi primi L
homines per serpentem decepti & deiecti nō fuissent,
nisi plus quàm acceperant habere, & plus quàm facti Gene.3.
fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat di-
cens, Eritis sicut dij. Ergo ista πλεονεξία subuersi sunt.
Plus enim volentes habere quàm acceperant, & quod
acceperant amiserunt. Cuius vestigium veritatis legi-
bus quæ vbique dispersæ sunt, & in forensi iure depre-
hensum est quod institutum est, vt plus petendo, cau-
sa cadat, id est, vt qui plus petierit quàm ei debetur, &
quod ei debebatur amittat. Omnis autem à nobis cir-
cūciditur auaritia, si gratis colatur deus. Ad quod san-
ctū Iob in agone tētationis ipse prouocat inimicus, cū
de illo dicit, Nunquid gratis colit Iob deum? Putabat Iob.1.
enim diabolus quod in deo colendo vir iustus cor in-
clinatum haberet in auaritiam, & causa emolimēti, vel
vtilitatis rerum temporalium, quibus eum ditauerat
dominus, vel vt mercenarius ei pro tali mercede serui-
ret. Sed quàm gratis deum coleret, tentatus aperuit &
apparuit. Si ergo cor nō habeamus inclinatum in aua-
ritiam, deum non colamus nisi propter deum, vt sui
cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus & in seipso, Matth.22.
ipsum diligamus & in nobis, ipsum in proximis no- M
stris, quos diligimus sicut nosmetipsos, siue habeant
eum, siue nō velut habeant eum: quod nobis quoniam
ipso donante confertur, ideo illi dicitur, Inclina cor
meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Sed quæ
sequuntur alio sermone tractanda sunt.

Concio duodecima de eo quod dicit, Auerte oculos meos ne videant vanitatem, vsque ad, Ecce concupiui mandata tua, in iustitia tua viuifica me.

SEquitur in Psalmo quem suscepimus disserēdum,
*Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vi-
uifica me.* Econtrario differunt inter se vanitas &
veritas. Huius autē mundi cupiditas, vanitas: sed Chri-
stus qui ex hoc mundo liberat, veritas. Ipse est & via, in
qua se vult iste viuificari, quia ipse est & vita, ipse quip-
pe ait, Ego sum via, veritas & vita. Sed quid est, auerte Ioan.14.
oculos meos ne videant vanitatē? Nunquid quamdiu
sumus in hoc mundo, possumus nō videre vanitatem?
Omnis enim creatura vanitati subiecta est, quæ intelli- Roma.8.
gitur

A gitur esse in homine,& omnia vanitas.Quæ abundan-
Eccle.1. tia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub
sole? An iste fortassis hoc orat, vt non sit eius vita sub
sole,vbi omnia vanitas,sed in illo sit in quo se viuifica-
ri petit? Ille quippe ascendit non super solem tantum,
Ephe.4. sed super omnes cœlos,vt adimpleret omnia.Et in illo
magis quàm sub sole viuunt,qui non inaniter audiunt
Col.3. quod dixit Apostolus, Quæ sursum sunt quærite, vbi
Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sa-
pite,non quæ sunt super terram: mortui enim estis, &
vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ac per
hoc si vira nostra ibi est vbi est veritas,non est vita no-
stra sub sole vbi est vanitas. Sed hoc tā magnū bonum
magis habemus in spe,nōdum tenemus in re.Et secun-
dū spem nostrā beatus Apostolus ista locutus est, quia
Rom.8. & illud cum dixisset,Vanitati creatura subiecta est,ad-
iecit atque ait, non spōte, sed propter eum qui subiecit
eam in spe. Ergo in spe qua speramus nos adhæsuros
contemplādæ veritati, subiecti sumus interim vanita-
ti.Creatura quippe ista spiritalis,animalis,corporalisq;
omnis in homine est, imò homo est,Spōte peccauit, &
B inimica facta est veritati, sed vt merito puniretur, non
sponte subiecta est vanitati: deniq; post pauca,Non so-
lum autem, inquit, sed & nosipsi primitias spiritus ha-
bentes,id est,qui nōdum quidem ex toto quod sumus,
sed ex ea parte,qua pecoribus meliores sumus, deo, nō
vanitati subditi sumus,hoc est,per primitias spiritus,&
ipsi in nobisimetipsis ingemiscimus, adoptionē expe-
Ibidem. ctantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui
facti sumus.Spes autem quę videtur non est spes.Quod
enim videt quis quid sperat? Si autem quod non vide-
mus speramus, per patientiam expectamus. Quamdiu
itaque hic secūdum carnem sumus, cuius adoptionem
& redemptionem per patientiam spei adhuc expecta-
mus,tamdiu secundum id per quod sub sole sumus,va-
nitati subiecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, vnde
possumus non videre vanitatem,cui etiā subiecti sumus
in spe? Quid est ergo quod iste dicit, Auerte oculos
meos ne videant vanitatem? An hoc petit,vt non qui-
dē in vita quod in spe gerimus impleatur, sed vt in ea
Rom.8. sorte sit, quæ in illo quandoq; possit impleri,cum libe-
rabitur à seruitute corruptionis & spiritu & anima &
corpore in libertatem gloriæ filiorum dei, vbi iam nō
C videat vanitatem? Possunt quidem verba ista sic intelli-
gi,non præter regulā fidei:sed est hic alius sensus,quem
mihi fateor plus placere. Dominus in Euangelio dicit,
Matth.6. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum luci-
dum erit: Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum
corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in
te est tenebræ sunt,ipsæ tenebræ quantę erunt? Proinde
magni interest cum aliquid boni facimus, cuius rei cō-
templatione faciamus. Officium quippe nostrum, non
initio sed fine pensandum est,vt scilicet non tantum si
bonum est quod facimus,sed præcipue si bonū est pro-
pter quod facimus,cogitemus. Hos oculos quibus cō-
templamur quare faciamus quod facimus,auerti poscit
ne videant vanitatem,id est,ne hanc attendat,propter
quam faciat cū boni aliquid facit. In qua vanitate præ-
cipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter
quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo
nominati sunt,multumq; laudati in ciuitatibus gentiū,
quærentes non apud deū, sed apud homines gloriam,
& propter hanc velut prudentes fortiter,temperanter,
iustèque viuentes, ad quam peruenientes perceperunt
mercedem suam, vani vanam. Ab hac vanitate volens
dominus auertere oculos suorum,Attendite, inquit,ne D
iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videa- *Matth.6.*
mini ab eis,alioquin mercedem nō habebitis apud pa-
trem vestrum qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iusti-
tiæ quasdam partes exequeretur,pręcipiens de eleemo-
synis,de orationibus, de ieiuniis, vbique id admonuit
ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, &
vbique dicit eos qui propterea faciunt,percepisse mer-
cedem suam, id est, non æternam quæ sanctis reposita
est apud patrem, sed temporalem quam quærunt qui
contemplantur in suis operibus vanitatem: non quia
ipsa laus humana culpanda sit,(nam quid tam optan-
dum est hominibus,quàm vt eis placeant quæ debeant
imitari?) sed propter ipsam laudē bene operari, hoc est
vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem &
ipsa ab hominibus laus homini iusto quātacunq; pro-
uenerit,non ibi esse debet eius finis boni,sed etiam ipsa
referenda est ad laudem dei,propter quem bona faciūt
vere boni,quoniam nec à seipsis,sed ab illo fiunt boni.
Denique in eodem sermone dominus iam dixerat eis,
Luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant *Matth.5.*
vestra opera bona, & glorificēt patrem vestrum qui in E
cœlis est:vbi finem posuit,hoc est, in gloriam dei. Hoc
debemus quando aliquid boni facimus intueri,si auer-
tuntur à vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis nostri
boni operis in laudibus hominum,sed ipsas laudes ho
minū corrigamus,& ad dei laudes omnia referamus, à
quo nobis datur quicquid in nobis sine laudantis erro-
re laudatur. Porrò si vanum est propter hominum lau-
des bona facere,quanto vanius propter adipiscendam
pecuniam,vel augendam, siue retinendam, & si quid
huiusmodi est commodi temporalis,quod nobis acce-
dit extrinsecus,quia omnia vanitas? Quæ abundantia *Eccle.1.*
hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole?
Propter ipsam denique temporalem salutem non de-
bemus facere bona opera nostra, sed potius propter il-
lam quā speramus eternam, vbi bono immutabili per-
fruamur,quod nobis erit ex deo, imò quod nobis est
ipse deus. Si enim sancti dei propter hanc temporalem
salutem bona opera facerent, nūquam martyres Chri-
sti bonum opus confessionis in eiusdem salutis amis-
sione perficerent: sed acceperunt auxilium de tribula-
tione,non intuentes vanitatem: quia vana salus homi- F
nis,& diem hominum non concupierunt, quia homo *Psal.59.*
vanitati similatus est, dies eius velut vmbra prætereūt. *Hiere.17.*
Cum autē deus rogatur vt ea quæ videntur esse in no- *Psal.143.*
stra potestate,id est,oculorum auersio à videnda vani-
tate,ab illo nobis concedatur, quid nisi eius gratia cō-
mendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non auerte-
runt oculos suos,quia potauerunt à seipsis se fieri iustos
& bonos, & dilexerunt gloriam hominū magis quàm
dei: quia & ipsi homines sunt qui sibi nimium placue- *Ioan.12.*
runt,& de sui arbitrij viribus pręsumpserunt. Sed etiam *Eccle.6.*
hęc vanitas & pręsumptio spiritus est. Cum vero dixis-
set,Auerte oculos meos ne videant vanitatē, in via tua
viuifica me,quæ via non vanitas,sed veritas est,deinde
subiunxit, *Statue seruo tuo eloquium tuū in timore tuo.* Quod
quid est aliud, quàm da mihi vt faciam quod eloque-
ris? Neque enim statutum est eloquium dei his qui in se
mouent illud contra faciendo, eis autem statutum est,
in quibus immobile est. Statuit itaque deus eloquium
suum in timore suo eis quibus dat spiritū timoris sui.
Timoris autem nō illius de quo dicit Apostolus, Non *Rom.8.*
enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.
Hunc enim consummata charitas foras mittit timo-
rem:

G rem: sed illius timoris, quem dicit Propheta spiritum
Esa 11. timoris dei, timoris vtique casti, permanentis in secu-
Psal.18. lum seculi, timoris quo timetur offendi qui amatur. A-
3. sen. dist. liter quippe timet adultera virum suum, aliter casta.
34.cap.Nō Adulrera ne veniat, casta ne deserat. *Amputa oppro-*
putes. *brium meum quod suspicatus sum, quia iudicia tua suauia.* Quis
est qui suum opprobrium suspicatur, & non magis no-
uit suum quisque opprobrium quàm cuiuslibet alie-
num? Suspicari enim potius alienum potest homo, nō
suum, quoniam quod suspicatur, ignorat: in suo autem
opprobrio non est cuiusque suspitio, sed scientia, vbi
loquitur conscientia. Quid est ergo quod ait, Oppro-
brium meum quod suspicatus sum? Nimirū de superio-
re sensu etiam iste ducēdus est, quoniam quamdiu non
auertit homo oculos suos ne videat vanitatem, quod
in seipso agitur, hoc de aliis suspicatur, vt ꝓpter quod
ipse colit deū, vel propter quod bona opera facit, pro-
pter hoc credat & alterum facere. Possunt quippe ho-
mines videre quod agimus, cuius autem rei cōtempla-
tione agimus occultum est: & ideo datur suspitionibus
locus, vt audeat homo iudicare de occultis hominum,
& falsa plerunque, etsi vera, tamen ei incognita temere
H suspicari. Propterea dominus cum de ipso fine loque-
retur, propter quem iustitiā facere debemus, vt oculos
nostros à contemplatione auerteret vanitatis, monuit,
ne propter laudes hominum bona opera faciamus, di-
Math.6. cens, Attēdite ne faciatis iustitiam vestram coram ho-
minibus, vt videamini ab eis. Monuit, ne propter pecu-
niam, dicēs: Nolite vobis thesaurizare in terra: &, Non
potestis deo seruire & mammonæ. Monuit, ne propter
ipsum necessarium victum atque vestitum, dicens: Ne
solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neq; cor-
pori vestro quid induamini. Et cū hęc omnia monuis-
set, quia possumus suspicari eos quos iuste viuere vide-
mus, & quo fine faciant non videmus, propter aliquid
Math.7. huiusmodi benefacere: cōtinuo subiecit, Nolite iudica-
re, vt non iudicemini: vnde & hic cum dixisset, Ampu-
ta opprobrium meum quod suspicatus sum: addidit,
Quia iudicia tua suauia: id est, iudicia tua vera. Verita-
tis enim amator suaue clamat esse quod verum est. Ho-
minū autem iudicia de occultis hominum nō suauia,
quia temeraria: & ideo suum dixit opprobriū, quod de
aliis suspicatum est, quia & hoc quod Apostolus ait,
2.Cor.10. Comparantes semetipsos sibimetipsis, non intelligunt:
I hoc enim ꝓclriuus homo suspicatur in alio, quod sen-
tit in seipso. Hoc itaque opprobrium suum petebat au-
ferri quod in se senserat, & in aliis fuerat suspicatus, vt
Iob.1. nō esset diabolo similis, qui de occultis sancti Iob sus-
picatus est, quòd nō gratis deum coleret, quē poposcit
tentandū, vt crimē quod obiecerat inueniret. Sed cum
libenter alterius opprobrium non nisi æmulatio suspi-
cetur, dum bonum opus reprehendi non potest, quia se
exerit quod apertum est, & quo fine fiat reprehenditur,
quia non se exerit quod occultū est, atque ita male sus-
picari non debet quilibet non videndo quod latet, &
non inuidendo quod eminet. Profecto cōtra hoc ma-
lum quo quisq; libenter de homine malum quod non
prospicit suspicatur, charitas habenda est quę nō æmu-
latur, quam dominus præcipue cōmendat, dicēs: Man-
1.Cor.13. datum nouum do vobis, vt vos inuicē diligatis: & in
Ioan.13. hoc sciēt omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem
habueritis in inuicem. Et de dilectione dei & proximi
loquens, In his, inquit, duobus mandatis tota lex pēdet
Math. 22. & Prophetæ. Vnde & iste cōtra sinę suspitionis oppro-
brium quod desyderat amputari, *Ecce,* inquit, *concupiui*
mandata tua, in tua iustitia viuifica me. Ecce concupiui ex K
toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere
te, & proximum sicut me: non in mea, sed in tua iustitia
viuifica me, hoc est, ista charitate quam concupiui im-
ple me: Adiuua me vt faciam quod commendas, dona
ipse quod mādas. In tua iustitia viuifica me: quia in me
vnde morerer habui: vnde autem viuam non inuenio
nisi in te. Iustitia tua Christus est, qui factus est nobis sa-
pientia à deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio:
vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in do- *1.Cor.1.*
mino glorietur. Et in illo inuenio mandata tua quę cō- *Ioan.1.*
cupiui, vt in tua iustitia, hoc est, in illo viuifices me. Ipse
est enim verbum deus, & verbum caro factum est, vt
esset & proximus meus.

Concio tertiadecima.

SErmoni pristino quē de Psalmo qui est omnium *Vau.*
prolixissimus nuper habuimus, de verbis eius quæ I
sequuntur iste iungendus est. Hæc verba sunt, *Et*
veniat super me misericordia tua domine. Quæ sententia su-
periori videtur annexa. Non enim ait, veniat super me:
sed ait, & veniat. Est autem illa superior. Ecce cōcupiui
mādata tua, in tua iustitia viuifica me. Deinde sequitur, L
Et veniat super me misericordia tua domine. Quid hic
ergo poscit, nisi vt mandata quę cōcupiuit per eius mi-
sericordiā faciat qui ea mandauit? Exponit enim quo-
dammodo quid dixerit, in tua iustitia viuifica me: cum
subiūgit, Et veniat super me misericordia tua domine,
Salutare tuum secundum eloquium tuum. Hoc est, secūdum *Roma.9.*
promissionē tuā. Vnde nos vult Apostolus filios pro-
missionis intelligi, ne arbitremur nostrū esse quòd su-
mus, sed totum dei gratiæ retribuamus. Factus est enim
nobis Christus sapientia à deo, & iustitia, & sanctifica-
tio, & redemptio, vt quemadmodum scriptum est, Qui *1.Cor.1.*
gloriatur, in domino glorietur. Quid ergo est quòd ait,
in tua iustiria viuifica me? In Christo vtique viuificari
cupit, & ipsa est misericordia quam super se poscit ve-
nire. Ipse Christus est & salutare dei: quo verbo expo-
suit quā misericordiam diceret, vbi ait: Et veniat super
me misericordia tua domine. Si ergo quærimus quę sit
ista misericordia tua, audiamus quod sequitur, Saluta-
re tuum secundum eloquium tuum. Ab eo quippe hoc
promissum est, qui vocat ea quæ non sunt tanquam M
sint. Nondū enim erant quibus promitteretur, ne quis- *Rom.4.*
quam de meritis gloriaretur, & quibus promissum est,
etiam ipsi promissi sunt, vt totū corpus Christi dicat,
Gratia dei sum id quod sum. *Et respondebo exprobrantibus* *1.Cor.15.*
mihi verbum. Vtrum, verbum exprobrantibus: an, ver-
bum respondebo, ambiguum est. Sed quodlibet eorum
Christum sonat. Ipsi enim nobis exprobrant, à quibus
est crucifixus, vel scandalum vel stultitiam, ignorantes *1.Cor.1.*
quia verbū caro factum est, & habitauit in nobis, quod *Ioan.1.*
verbum in principio erat, & apud deum erat, & deus
erat. Sed etsi non ipsi verbum exprobrent quod eos la-
tet, quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, à quibus
eius infirmitas in cruce contemnitur, nos tamen ver-
bum respondeamus nec exprobratione terreamur aut
confundamur. Verbū enim si cognouissent, nunquam *1.Cor.2.*
dominum gloriæ crucifixissent. Ille autem respondet
verbum exprobrantibus super quem venit misericor-
dia dei, hoc est ipsum salutare eius. Venit vt protegat,
non vt conterat. Nam super quosdam conterendos
venturus est, qui nunc in eum dū spernunt eius humi-
litatem offendendo quassantur. Sic enim dicit in Euā-
gelio, Qui ciciderit super lapidem istum conquassabi- *Luca.20.*
tur, super

A tur,super quem vero ceciderit conteret eum. Qui ergo
nobis exprobrāt,offendunt,& cadunt in eum.Nos au-
tem ne offendamus & cadamus, opprobria eorū ne ti-
meamus,sed respondeamus eis verbū,hoc est,verbum
fidei quod prædicam⁹:quia si credideris, inquit,in cor-
Roma.10. de tuo quia dominus est Iesus,& confessus fueris in ore
Ibidem. tuo,quia deus illū suscitauit à mortuis,saluus eris. Cor-
de enim creditur ad iustitiam , ore autem confessio fit
ad salutem. Parum est ergo in corde habere Christū,&
nolle confiteri dum timetur opprobrium , sed expro-
brantibus respondendū est verbum . Vt autē hoc mar-
Matth. 10. tyres possent, promissum est eis & dictum, Non enim
vos estis qui loquimini,sed spiritus patris vestri qui lo-
quitur in vobis.Ideo & iste cum dixisset, Respondebo
exprobrantibus mihi verbum,continuo sequitur, *Quo-
niā speraui in verbis tuis.* Quod est vtiq; in promissis tuis.
Sed quoniam quàmplurimi quamuis ad ipsum corpus
cuius hæc verba sunt pertinentes,graui pondere perse-
cutionis vrgente non valuerunt sustinere exprobratio-
nem,& Christum deficiendo negauerunt : ideo sequi-
tur, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsque valde.*
B Ex ore suo quippe dicit,quia vnitas corporis loquitur,
in cuius mēbris etiam illi deputantur,qui defecerūt ad
horam negando , sed pœnitēdo postea reuixerunt,vel
etiam martyrij palmam quam perdiderāt reparata cō-
fessione sumpserunt.Non igitur vsque valde, vel sicut
quidam codices habent,non *vsquequaque.* Hoc est, nō
Matth. 26. omnino ex ore Petri,in quo erat typus Ecclesiæ, verbū
veritatis ablatum est,qui etsi ad horam negauit,timore
turbatus,tamen flendo est reparatus, & confitendo est
postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loqui-
tur,id est,Ecclesiæ sanctæ vniuersitas. In quo toto cor-
pore, siue quia negantibus plurimis remanserunt fortes
qui vsque ad mortem pro veritate certarent, siue quia
& ex iis qui negauerunt multi reparati sunt, non est
Matth. 6. ablatum ex eius ore verbum veritatis vsq; valde. Quod
autem ait,ne auferas:intelligendum est ne auferri sinas:
Luca.22. propter quod orando dicimus , Ne nos inferas in ten-
tationem.Et ait ipse dominus ad Petrum , Rogaui, in-
quit , pro te ne deficiat fides tua : hoc est , ne auferatur
de ore tuo verbum veritatis vsque valde. Sequitur,
Quia in iudiciis tuis speraui. Vel sicut de Græco quidā
C diligentius expresserunt, *supersperaui.* Quod verbū & si
minus vsitate cōpositum est, tamen implet veritatis in-
terpretandæ necessitatē. Attentius ergo nobis loci hu-
ius rimādus est sensus,vt intelligamus quantū deus ad-
iuuat quid sibi velit , in verbis tuis speraui , in iudiciis
tuis supersperaui. Respondebo,inquit, exprobrantibus
mihi verbū,quoniam speraui in verbis tuis: id est,quo-
niā mihi hoc ipse promisisti . Et ne auferas ex ore meo
verbum veritatis vsque valde,quoniam in iudiciis tuis
supersperaui: id est, quoniā iudicia tua quibus me cor-
ripis & flagellas , non solum mihi non auferunt spem,
verumetiā augent,quoniā quem diligit dominus cor-
Hebra. 12. ripit,flagellat autem omnem filium quem recipit. Ecce
enim sancti & humiles corde de te præsumēdo in per-
secutionibus non defecerunt:ecce etiam qui de se prę-
sumendo defecerunt, & tamen ad ipsum corpus perti-
nuerunt , sibi innotescendo fleuerunt,& tuam gratiam
solidius inuenerunt, quia suam superbiam perdiderūt.
Ergo ne auferas ex ore meo verbū veritatis vsque val-
de,quia in iudiciis tuis speraui. *Et custodiam legem tuam
semper.* id est,si non abstuleris ex ore meo verbum veri-
tatis,custodiam legem tuam semper, *In seculum & in se-
culum seculi.* Ostendit quid dixerit semper. Aliquando
etenim semper intelligitur quandiu hic viuitur , sed D
hoc non est in seculum , & in seculum seculi . Melius
quippe ita interpretatum est, quàm sicut quidam codi-
ces habent in æternum & in seculum seculi : quia non
potuerunt dicere,& in æternum æterni . Lex itaque ista
intelligenda est,de qua dicit Apostolus , Plenitudo le- Rom.13.
gis charitas . Hæc enim à sanctis quorum ex ore non
aufertur verbum veritatis , hoc est , ab ipsa Christi Ec-
clesia custodietur, non solum in hoc seculo,id est, do-
nec finiatur hoc seculum , sed etiam in alterū quod ap-
pellatur seculum seculi . Neque enim præcepta legis si-
cut hic etiam ibi accepturi sumus qui custodiamus,sed
ipsam legis , vt dixi , plenitudinem sine vllo peccandi
timore seruabimus , quia & deum plenius cum videri-
mus amabimus & proximum, quia deus erit omnia in 1.Cor.15.
omnibus , nec falsæ cuiquam de proximo suspicationi
erit locus,vbi nullus vlli erit occultus.

*Concio decimaquarta de versu Psalmi vbi ait,Et ingrediebar
in latitudine,vsque ad,Exercebor in iustificationibus tuis.*

SVperiores versus prolixi Psalmi huius orationem
habent, hi autem qui sequuntur, de quibus nūc di-
sputandum est,narrationem. Petebat enim homo E
dei superius adiutorium gratiæ dei,cum dicebat,In tua
iustitia viuifica me,& veniat super me misericordia tua
domine:& alia similia vel supra vel infra : nunc autem
dicit, *Et ambulabam in latitudine,quia mādata tua exquisiui.
Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum , & non confun-
debar. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui ma-
nus meas ad mandata tua quæ dilexi,& exercebar in iustificationi-
bus tuis.* Vbi narrantis verba sunt , non petentis,velut
impetratis quæ petiuerat confitebatur in dei laudibus,
qualem illum fecerat misericordia domini , quam su-
per se venire poposcerat.Neque enim hæc ita superio-
ribus coniunxerat vt diceret , Et ne auferas ex ore meo
verbum veritatis vsque valde , quia in iudiciis tuis spe-
raui. Et custodiam legem tuā semper in seculum & in
seculum seculi.Et ambulabam in latitudine, quia man-
data tua exquisiui.Et loquebar in testimoniis tuis in cō- F
spectu regum & non confundebar : & cætera isto mo-
do.Sic enim videtur sequentia præcedētibus debuisse
connectere: sed ait, Et ambulabā in latitudine. Vbi co-
pulatiua coniunctio,id est,&, velut in consequens po-
sita est:quia nō ait,& ambulabo : quomodo dicebat, &
custodiam legem tuā semper.Aut certe si optatiuo mo-
do dictum est,custodiam legem tuam : non ait,& am-
bulem in latitudine : quasi vtrūque optauerit & popo-
scerit:sed ait, Et ambulabā in latitudine. Vbi si coniū-
ctio ista nō esset,sed à superiorū connexione libera in-
ferretur, & soluta sententia, ambulabam in latitudine,
nihil de inusitato loquendi modo hic deberet mouere
lectorem,vt occultus sensus quærendus hic aliquis pu-
taretur. Nimirum ergo quod nō dixit intelligi voluit,
id est , exauditū se fuisse : ac deinde subiunxit qualis fa-
ctus fuerit,tanquam diceret . Et cum orarem exaudisti
me,& ambulabam in latitudine:& cætera quę isto mo-
do dicta contexuit. Quid est igitur, & ambulabam in
latitudine:nisi,ambulabam in charitate, quæ diffusa est Rom.5.
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus
est nobis? In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat,
Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum di-
latatum est. Hæc autem charitas duobus illis mandatis 2.Cor.6.
tota atque integra continetur,dilectione scilicet dei &
dilectione proximi , in quibus tota lex pendet & Pro- Matth.22.
phetæ. Vnde & hic cum dixisset , Et ambulabam in la-
titudine:

G titudine causam subiunxit atque ait, Quia mādata tua exquisiui. Nonnulli autem codices nō habent mandata tua, sed testimonia. Sed mandata in pluribus inuenimus, & maxime in Græcis. Cui linguæ tanquam præcedenti, vnde ad nos ista translata sunt, magis credendū esse quis ambigat? Si ergo scire volumus quomodo hęc mandata quęrenda vel quærenda sint, illud intueamur quod dicit magister bonus & doctor & dator: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Et paulò pòst, Si ergo vos, inquit, cum sitis mali
Matth.7. nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester
Luca.11. qui in cœlis est dabit bona petentibus se? Vbi euidenter ostendit quod dixerat, Petite, quærite, pulsate, non nisi ad poscendi, hoc est, ad orandi instantiā pertinere. Alius porrò Euangelista non ait, Dabit bona petentibus se: quæ multipliciter possunt intelligi, vel corporalia vel spiritalia: sed circuncidit inde alia, satisque diligenter expressit quid nos vehementer atque instanter voluerit poscere dominus, & ait, Quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petētibus se?
Rom.5. Hic est ille spiritus per quē diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris, vt deum proximumq; diligendo diuina
Rom.8. mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clamamus, abba pater. Ac per hoc ipse nos facit petere quicquid desyderamus accipere, ipse nos facit quærere quē cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare ad quem nitimur peruenire. Hoc docet Apostolus. Qui cum dicat in spiritu sancto nos clamare abba pater: rursus alio lo-
Gal.4. co dicit, Dedit deus spiritū filij sui in corda nostra, clamantem abba pater. Quomodo nos clamamus si ipse clamat in nobis, nisi quia ipse clamare nos fecit dū habitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus,
Matth.7. vt largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando poscatur. Siue enim vt vita bona petatur, siue vt bene viuatur, quotquot spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt.
Rom.8. Ergo ambulabam, inquit, in latitudine, quoniā mādata tua exquisiui. Exquisiuerat & inuenerat, quem petierat, & acceperat spiritum bonū, quo factus est bonus, vt bene faceret bona ex fide quæ per dilectionem operatur. Et loquebar, inquit, de testimoniis tuis in cōspectu regum, & non confundebar: tanquam ille qui petierat & acceperat, vt responderet exprobrantibus sibi verbū, &
I non auferretur ex ore eius verbū veritatis. Itaq; pro illa vsque ad mortem certans, nec in conspectu regum cōfundebatur eā loqui. Testimonia quippe in quibus dicit quod loquebatur, Græce martyria nūcupantur, quo verbo iam vtimur pro Latino. Vnde dictum est etiam vocabulum martyrum, quibus prædixit Iesus quòd &
Matth.10. ante reges eum fuerant cōfessuri. Et meditabar, inquit, in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: siue quod nōnulli codices habent in vtroque versu dilexi valde, aut nimis, aut vehementer, sicut interpretari placuit, quod Græce σφόδρα dicitur. Mandata ergo dei dilexit, per hoc quòd ambulabat in latitudine per spiritum scilicet sanctum, per quem dilectio ipsa diffunditur & dilatat corda fideliū.
Rom.5. Dilexit autem & dilatat & cogitando & operando. Nā quod ad cogitationē pertinet, ait, Et meditabar in mandatis tuis. Quod autem ad operationem, Et leuaui manus meas ad mandata tua. Vtrique autem sententię addidit, quæ dilexi. Finis enim præcepti est charitas de
1.Tim.1. corde puro. Quando isto fine, id est, huius rei contemplatione fit mandatum dei, tunc fit vere opus bonum, & tunc leuantur manus, quia supernum est quo leuantur. Propterea de ipsa charitate loquitur Apostolus & dicit, Supereminētem viam vobis demonstro. Et alio K
loco, Cognoscere vos, inquit, volo etiā supereminen- 1.Corin.13.
tem scientiæ charitatem Christi. Nam si de opere man- Ephe.3.
datorum dei merces terrenæ fœlicitatis expetitur, deponuntur manus potius quàm leuantur: quia terrena emolumenta quæ non sursum sed deorsum sunt, illo opere requiruntur. Ad vtrunque autē pertinet quod sequitur, Et exercebar in iustificationibus tuis. Quod plures interpretes dicere maluerūt: quàm lætabar aut garriebam, quod aliqui interpretati sunt ex eo quod Græcus ἀδολέσχουν. Exercetur quippe in iustificationibus dei lætatus, & quodammodo garrulus, qui mandata eius quæ diligit, & cogitandi & operandi delectatione custodit.

Concio decimaquinta.

CONsyderemus quātum donat dominus, & per- Zain.
tractemus hos versus magni Psalmi huius. *Memento verbi tui seruo tuo, in quo spem dedisti mihi, Hæc me consolata est in humilitate mea, quoniam verbū tuum viuificauit me.* Nunquid obliuio sicut in hominē, cadit in deum? Cur ergo ei dicitur, memētoẽ Quāuis in aliis sanctę scripturæ locis ipsum verbum omnino ponatur, vt est, Quare L
mei oblitus es, & obliuisceris inopiam nostram, & ipse Psal.43.
deus per Prophetam, Omnes, inquit, iniquitates eius obliuiscar. Et alibi atque alibi sæpius hoc legitur. Sed non vt hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in deo. Nam sicut deum pœnitere dicitur, quando præter hominum spem res mutat, consilio non mutato, quia consilium domini manet in æternum: ita dicitur obli- Psal.32.
uisci quando tardare videtur adiutorium, vel promissum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid huiusmodi, tanquam eius memoria sit elapsum quod speratur siue timetur, & non fit. Dicūtur ista locutione morali qua humanus mouetur affectus, quamuis enim deus faciat certa dispositione, non deficiēte memoria, nec obscurata intelligentia, nec volūtate mutata. Cum itaque dicitur ei, memēto, orantis desyderiū, quia promissum poscit, ostenditur, & hoc extenditur, non deus quasi ei de mente id exciderit admonetur. Memento, inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple promissum seruo tuo. In quo spem dedisti mihi: hoc est, in quo verbo, quoniā promisisti mihi, me sperare fecisti. Hæc me cōsolata est in humilitate mea, hæc scilicet spes quæ data M
est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit,
humilibus autē dat gratiam. Vnde ore proprio etiam Iacobi.4.
dominus ait, Quoniam qui se exaltat, humiliabitur: & 1.Pet.4.
qui se humiliat, exaltabitur. Bene hic intelligimus etiā Luca.14.
illam humilitatem, non qua se quisque humiliat confi- & 18.
tendo peccata, nec sibi arrogādo iustitiā: sed qua quisque humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione, quā meruit eius superbia, aut exercetur probaturq; eius patientia. Vnde paulò pòst dicit hic Psalmus, Priusquam
humiliarer ego deliqui. Et illud in libro Sapientiæ, In Eccle.2.
dolore sustine, & in humilitate tua patiētiā habe, quoniam in igne probatur aurum & argentū, homines vero acceptabiles in camino humiliationis. Quod ait acceptabiles, ibi spem dedit quæ cōsolaretur in humilitate. Et dominus Iesus hanc humilitatē cum discipulis prædiceret a persecutoribus esse venturam, non eos sine spe reliquit, sed hanc etiā qua cōsolarentur dedit dicens: In vestra patientia possidebitis animas vestras.
De ipso quoque corpore quod ab inimicis possent Luca.21.
occidi, & quasi penitus interire, capillus, inquit, capitis vestri non peribit. Hæc spes data est corpori Christi quod est Ecclesia, qua consolaretur in humilitate sua.

Propter

A Propter quem spem dicit & Apostolus Paulus, Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed æternorum est spes ista præmiorum. Est & alia spes quæ in humilitate tribulationis plurimum consolatur, quæ sanctis data est in verbo dei adiutorium gratiæ pollicentis, ne quisque deficiat. De qua re dicit 1.Cor.10. Apostolus, Fidelis deus qui non permittet vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tẽtatione etiam exitum vt possitis sustinere. Hanc spẽ dedit etiam salLucæ.22. uator ore suo quãdo ait, Hac nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Hanc spem dedit & in oratione quã Matth.6. docuit, vbi monuit vt dicamus, Ne nos inferas in tentationem. Quodammodo enim promisit se daturum suis periclitantibus quod dici voluit ab orãtibus. Et nimirum de hac spe magis intelligendus est dicere, Hæc me consolata est in humilitate mea, quoniam verbum tuum viuificauit me. Quod expressius interpretati sunt, qui non verbum sed eloquium posuerũt. Græcus enim λόγιον habet, quod est eloquium, non λόγος, quod est verbum. Sequitur autem, *Superbi inique agebant vsque valde, à lege autem tua non declinaui.* Superbos intelligi voluit B persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui, quia hoc eum facere illorum persecutio compellebat. Quos vsq; valde iniquè dicit egisse, quia non solum erant impij, verumetiam pios impios esse cogebant. In hac humilitate, hoc est, in hac tribulatione spes consolata est, quæ data est in verbo dei pollicentis adiutorium, ne deficiat fides martyrum, & præsentia spiritus sui vires impertientis laborantibus, vt euadentes de muscipula venantium dicerent, Psal.123. Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos absorbuissẽt nos. An forte quod ait, Hæc me consolata est in humilitate mea: illam dicit humilitatem qua homo est deiectus & proiectus in mortem ex peccato illo quod valde infœliciter in paradisi fœlicitate commissum est? Gene.3. In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut vmbra prætereunt, Psal.143. omnes filij iræ sũnt, nisi per mediatorem reconcilientur deo, qui prædestinati sunt in æternam salutem ante mundi constitutionem, Ephes.2. in quo mediatore & antiqui iusti spem habebant, quando eum in carne venturum per prophetiæ spiritum præuidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo, etiam hoc bene hic intelligitur verbum, si & C ipsorum accipimus istam vocem: de quo verbo dictũ est, Memento verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti: Hæc me consolata est in humilitate mea, hoc est, in ista mortalitate mea: Quia eloquium tuum viuificauit me, vt spem vitæ haberem proiectus in mortem. Superbi inique agebant vsque valde, quandoquidem eorum superbiam nec humilitas mortalitatis edomuit. A lege autem tua non declinaui, quod me facere cogebant superbi. *Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine, & consolatus sum.* Vel sicut alij codices habent, *Et exhortatus sum*, id est, exhortationem accepi. Vtrunque enim potuit interpretari de verbo Græco quod est, παρεκλήθην. A seculo ergo ex quo genus humanum sumpsit exordium, memor fui iudiciorum tuorum suRoma.9. per vasa iræ quæ parata sunt in perditionem, & consolatus sum: quia per hæc quoque ostendisti diuitias gratiæ & gloriæ tuæ in vasa misericordiæ tuæ. *Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco incolatus mei.* Vel sicut alij codices habent, *In loco peregrinationis meæ.* Ipsa est illa humilitas in loco mortalitatis & peregrinationis hominis de paradiso & de illa superna Hierusalem eD iecti, vnde quidam descendens in Hiericho incidit in Gene.3. latrones, sed propter misericordiam quæ per illum SaLucæ.10. maritanum cum illo facta est, cantabiles illi erant iustificationes dei in loco peregrinationis suæ, quamuis eum tædium teneret à peccatoribus relinquentibus legem dei, quia cum eis conuersari in hac vita vel ad tẽpus cogitur, donec area ventiletur. Possunt autem isti duo versus ad singulas partes vnius superioris aptari: vt quod ait, Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: ad hoc referatur, Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam: quod vero ibi ait, Et consolatus sum: ad hoc referatur, Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. *Memor*, inquit, *fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam.* Nox est illa humilitas vbi est mortalitatis erumna, nox est in superbis inique agentibus vsque valde, nox in tædio à peccatoribus relinquentibus legem dei, nox est postremo in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, 1.Cor.4. & tunc laus erit vnicuique à deo. In hac ergo nocte memor homo esse debet nominis dei, vt qui gloriaE tur, in domino glorietur: propter quod & illud scriptũ Psal.113. est, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Sic enim quisque non in sua, sed in dei gloria, quia nec in sua sed in dei iustitia, id est, à deo sibi donata custodit legem dei: sicut iste ait, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam: Quã non custodisset si in sua virtute confidens, nominis dei memor non fuisset. Adiutorium enim nostrum in nomine domini: propter quod secutus adiunxit, *Hæc facta est mihi, quoniam iustitias tuas exquisiui.* Iustitias vtique tuas quibus iustificas impiũ, non meas, quæ nunquã Psal.123. me pium faciunt sed superbum. Non enim erat iste aliquis eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Roma.4. Has ergo iustitias quibus iustificantur gratis per gratiam dei qui per seipsos iusti esse non possunt, Roma.10. melius alij interpretati sunt iustificationes, quia reuera δικαιοσύνας, id est, iustitias, sed δικαιώματα Græcus habet, quæ sunt iustificationes, sed quid sibi vult quod ait, Hæc facta est mihi? Hæc quid? An forte lex, quia dixerat, Et custodiui legem tuam? Quibus verbis subiunxit, Hæc facta est mihi: tanquã diceret, hęc lex facta est mihi? Sed non est rememorandũ in exponendo, quomodo sit ei facta lex F dei. Græca enim locutio vnde ista translata est, satis indicat non de lege dictum esse, hæc facta est mihi, quia lex in eadem lingua generis masculini est, & fœminino pronomine etiam ibi scriptũ est, hæc facta est mihi. Quæritur ergo prius quæ illi facta sit, deinde quomodo illi facta sit: Quæcunque illa sit, hæc, inquit, facta est mihi: non vtique hæc lex, quia hunc sensum sicut dixi Græcus expellit. Forte ergo hęc nox est, quia tota superior sententia sic se habet, Memor fui in nocte nominis tui domine, vt custodiui legem tuam: & sequitur, Hæc facta est mihi: quia vtique non lex, profecto nox est quę facta est illi. Quid est igitur nox mihi facta est, quia iustificationes tuas exquisiui? Lux quippe potius est ei facta non nox, quia iustificationes exquisiuit dei: ac sic recte intelligitur, facta est mihi: ac si diceretur, facta est pro me: id est, factum est vt prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurde intelligitur nox, vbi inuicem latent corda mortalium, vt de talibus tenebris innumerabiles & graues tẽtationes oriantur, ita

G vt in eadem nocte pertranseant etiam bestiæ syluę, catuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi: vnde etiam de illo leone rugiente & quærente quem deuoret, dominus ait quod iam supra cõmemoraui, Hac nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticũ, id est, hac nocte in qua pertranseunt bestię syluę, vos leo ille magnus quęsiuit à deo escam sibi: profecto hæc ipsa humilitas in loco peregrinationis huius quę nox rectè intelligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea vt discant non superbire, propter quod malum in istam noctẽ pulsus est homo, Initiũ enim superbiæ hominis est apostatare à deo: sed gratis iustificatus, atq; vt in ista humilitate proficiat variis tentationibus huius noctis expositus, iam intelligens dicat quod in hoc Psalmo aliquanto pòst dicitur, Bonum est mihi quòd humiliasti me, vt discam iustificationes tuas: Nam quid est aliud, bonum est mihi quia humiliasti me, nisi hæc humilitas quæ nox vocatur facta est mihi, id est, factũ est vt prodesset mihi? Sed quare hoc? Quia scilicet iustificationes tuas, non meas exquisiui. Possumus etiam quod dictum est, hæc facta est mihi, sic intelligere, vt nec lex, nec nox subaudiatur, sed hoc pronomen quod est, hæc, non ac-

Psal. 113. 1. Petri. 5. Luca. 22. Ecclesiastici 10.

H cipiatur aliter, quàm se habet ille in alio Psalmo locus vbi legitur, vnam petij à domino, hanc requiram. Nec dicit quid vnam, vel quam vnam de qua dixerit, hanc requiram, sed fœmininum genus quasi pro neutro positum est: inusitate quippe dictum est, Vnam petij, hanc requiram: vbi non subauditur quæ illa vna sit: quod vsitatius diceretur, Vnum petij à domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo domini. In his enim neutris nõ solet exigi neutrum quod subaudiendum sit, vt puta vnum bonum, aut vnum donum, vel si quid huiusmodi, sed quicquid illud est, etiam si masculino vel fœminino genere nuncupetur, vel sine vllo nomine vllius generis quibuslibet verbis insinuetur, solita omnino locutione sub genere neutro intelligitur: ita ergo & hic eo modo dici potuit, Hęc facta est mihi, tãquam dictũ esset, hoc factum est mihi. Si autem quæramus quid illud sit, occurrit quod supra dixerat, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Hoc factũ est mihi, id est, hoc quod custodiui legem tuam, non per meipsum feci, sed factum est mihi vtiq; abs te, quia iustificationes non meas, sed tuas exquisiui. Deus est enim, inquit, Apostol[us], qui operatur in vobis, & velle

Psal. 26. Philip. 2.

I & operari pro bona voluntate: hoc etiam per Prophetam deus dicit, Et faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quapropter, deo dicẽte, Ego faciam vt iudicia mea obseruetis & faciatis; rectissime iste dicit, hoc factum est mihi: vt cum quæsieris quid illud sit, respondeat quod supra dixerat, vt custodirem legem dei. Sed quia iste in lõgum sermo processit, ea quæ sequuntur, domino donante, ab alio melius tractabuntur exordio.

Concio decimasexta de versu Psalmi, Pars mea dominus: vsque ad, Misericordia tua domine plena est terra.

Heth. ח

HOS versus Psalmi huius magni nũc aggredimur in dei volũtate tractãdos, *Pars mea domin[us]*. Quod habeat quidã, *Portio mea domine*. Quod vtrũ ideo dicatur, quia particeps eius est quisquis adhęret, sicut scriptum est, Mihi autem adhærere deo bonũ est: non enim existendo sunt homines dij, sed fiunt participando illius vnius qui verus est deus: an quia sicut partes sibi eligunt homines in hoc mundo, siue sortiuntur, alius hoc, alius illud vnde quisque viuat, quodammodo portio piorum deus est vnde semper viuant. Vterque sensus non est absurdus: sed quod sequitur hic audiamus, *Dixi custodire legem tuam*, Quid est, portio mea domine, dixi custodire legem tuam: nisi quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem eius custodierit? Sed quomodo custodit, nisi hoc donet atque ad hoc adiuuet spiritus viuificans, ne litera occidat, & peccatum occasione accepta per mandatum operetur in homine omnem concupiscentiam? Inuocandus est igitur. Sic enim ab eo fides impetrat quod lex imperat: Quoniam qui inuocauerit nomen domini saluus erit: & ideo vide quid subiungat, *Precatus sum faciem tuam in toto corde meo*. Et dicens quomodo sit precatus, *Miserere mei*, inquit, *secundum eloquium tuum*. Et tanquam exauditus atque adiutus ab eo quem precatus est. *Quia cogitaui*, inquit, *vias meas, & auerti pedes meos in testimonia tua*. Auerti scilicet a viis meis quæ displicuerunt mihi: vt irent in testimonia tua, atque ibi haberent viam. Plures enim codices non habent, quia cogitaui, sicut in quibusdam legitur, sed tantummodo cogitaui: quòd autem hic positum est, Et auerti pedes meos: nonnulli habẽt, quia cogitaui & auertisti pedes meos, vt hoc dei potius gratiæ tribuatur, secundum illud

Psal. 72. K 2. Cor. 3. Roma. 7. Roma. 10.

L quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vobis: cui etiam dicitur, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Si oculos ne videant vanitatem, cur non & pedes ne sectentur errorem: propter quod & illud scriptum est, Oculi mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos. Sed siue auertisti pedes meos, siue auerti pedes meos legatur, ab illo fit vt faciamus cuius faciem precatus est in corde suo, & cui dixit, Miserere mei secundum eloquium tuum: hoc est, secundum verbum promissionis tuæ. Filij quippe promissionis, in semine deputantur Abrahæ. Denique hoc impetrato gratiæ beneficio. *Paratus sum*, inquit, *& non sum turbatus, vt custodiam mandata tua*. Quod aliqui interpretati sunt, ad custodiendum mandata tua, aliqui vt custodirem, aliqui custodire, quod Græcus posuit, τοῦ φυλάξασθαι. Quàm vero paratus factus sit ad custodienda diuina mandata, subdidit dicens. *Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legis tuæ non sum oblitus*. Funes peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spiritalium, sicut diaboli & angelorũ eius, siue carnalium in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur. Non e-

Philip. 2. Psal. 24. Roma. 9.

M nim hoc nomen quod dictum est peccatorum, ab eo quòd sunt peccata declinatum est, sed ab eo quòd sunt peccatores, quod in Græco euidenter apparet. Cum itaque minantur mala quibus terreant iustos, ne pro lege dei patiãtur, quodammodo funibus implicant, velut valida & robusta reste sua. Trahunt enim peccata sicut restem longam, & hinc sanctos implicare conantur, & aliquando permittuntur & premunt. Sed si implicant corpus, non implicant animum, vbi non est iste dei legis oblitus, quia sermo dei non est alligatus. *Media nocte*, inquit, *surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitiæ tuæ*. Quia & hoc ipsum quòd funes peccatorum circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ dei. Propter quod dicit Apostolus Petrus tempus esse vt iudicium incipiat à domo domini: Et si initium, inquit, à nobis, qualis finis erit eis qui non credũt domini Euangelio? Et si iustus quidẽ vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Hoc enim ait de persecutionibus quas patiebatur Ecclesia, cum funes peccatorũ circumplecterentur eam. Proinde mediam noctẽ grauiora tribulationis intelligendã existimo, in qua dixit, Surgebã, quia

Esa. 5. 2. Timo. 2. 1. Petri. 4.

A quia non eũ ſic affligebat vt deiiceret, ſed exercebat vt ſurgeret, id eſt, vt ea ipſa tribulatione ad fortius confitendum proficeret. Iam vero quia iſta ſiunt gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, vocem perſonæ ſuæ per hãc prophetiam ſuo corpori adiungit ipſe ſaluator: ad ipſum caput enim proprie quod ſequitur pertinere arbitror, *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* Sicuti eſt in Epiſtola quæ ad Hebræos ſcribitur, (Hebræ.2.) Qui enim ſanctificat & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam nõ confunditur fratres eos vocare: & paulò pòſt, Propterea ergo, inquit, quia pueri cõmunicauerunt ſanguini & carni, & ipſe propemodũ participauit eiſdem. Quod quid eſt aliud quàm eorum particeps factus eſt? Neque enim efficeremur participes diuinitatis eius, niſi ipſe mortalitatis noſtræ particeps fieret: nam & in Euangelio, quo nos diuinitatis eius participes facti ſumus, ita dicitur, (Ioan.1.) Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri his qui credunt in nomine eius: Qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex volũtate viri, ſed ex deo nati ſunt. Vt autem hoc fieret, quia & ipſe factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, ita ibi ſequitur, Et verbum caro factũ eſt,

B & habitauit in nobis. Per hanc eius participationẽ nobis gratia ſubminiſtratur, vt caſte timeamus deũ, & cuſtodiamus mandata eius. Proinde ipſe dominus Ieſus loquitur in iſta prophetia, ſed quædam in membris ſuis & vnitate corporis ſui, tanquam in vno quodam homine diffuſo toto orbe terrarum, & ſuccreſcente per volumina ſeculorũ, quædam vero in ſeipſo capite noſtro: vnde & hoc eſt quod ait, Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Et quia propter hoc quòd particeps factus eſt fratrũ ſuorum deus omnium, immortalis mortalium, ideo granum cecidit in terram, (Ioan.12.) vt mortificatum multum fructum faceret: & de ipſo fructu ſecutus adiunxit, (Pſal.32.) *Miſericordia tua domine plena eſt terra.* Et vnde hoc, niſi cum iuſtificatur impius? In cuius gratiæ ſcientia vt perficiatur adiungit, *Et iuſtificationes tuas doce me.*

Concio decimaſeptima de verſu Pſalmi, Suauitatem feciſti cum ſeruo tuo domine: vſque ad, Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti.

(Teth.) D HI verſus Pſalmi huius, de quibus nunc in voluntate dei diſputaturi ſumus, ab hoc incipiunt, *Suauitatẽ feciſti cum ſeruo tuo domine, ſecundũ verbum*

C *tuum.* Vel potius, *ſecundum eloquium tuum.* Sed quod ait Græcus χρηϛότητα, aliquando ſuauitatẽ, aliquando bonitatẽ noſtri interpretes tranſtulerũt. (In lib.5.in he. hom.4.) Verum quia ſuauitas poteſt eſſe & in malo, quando illicita quæq; & immunda delectant, poteſt etiã eſſe & in ea quæ conceditur voluptate carnali, ſic debemus intelligere ſuauitatẽ, quam χρηϛότητα Græci vocant, vt in bonis ſpiritalibus deputetur. Propter hoc enim eã & bonitatẽ noſtri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictũ exiſtimo, ſuauitatẽ feciſti cum ſeruo tuo: niſi, feciſti vt me delectaret & bonũ. Quando enim delectat & bonum, magnum dei donũ eſt. Quando autem bonum opus quod lex imperat fit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, cum deus metuitur non amatur, ſeruiliter fit, non liberaliter. (Ioan.8.) Seruus autem nõ manet in domo in æternũ, filius manet in æternum, quia conſummata charitas foras mittit timorẽ. (1.Ioan.4.) Suauitatem itaq; feciſti cũ ſeruo tuo domine faciendo filium qui ſeruus fuit, ſecundum eloquium tuũ, hoc eſt, ſecundum promiſſum tuũ, vt ſecundum fidem firma ſit promiſſio omni ſemini. (Roma.4.) *Suauitatẽ & eruditionem & ſcientiã doce me,* inquit, *quoniã mandatis tuis credidi.*

Augeri ſibi iſta poſcit & perfici: nam vtiq; quia iã dixerat, Suauitatẽ feciſti cũ ſeruo tuo, quomodo dicit ſuauitatẽ doce me, niſi vt ei gratia dei magis magiſq; abundet, vel innoteſcat dulcedine bonitatis? D habebãt enim fidem qui dixerunt, Domine auge nobis fidẽ. (Luca.17.) Et quandiu viuitur in hoc mundo, proficientiũ eſt hęc cãtatio. Addidit autẽ & eruditionem, vel ſicut plures codices habent, diſciplinã. Sed diſciplinã quam Græci appellãt παιδείαν, vbi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerũt, (Prouer.3.) ibi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſecundũ illud, (Hebra.12.) Quẽ enim diligit dominus corripit, flagellat autẽ omnẽ filiũ quem recipit: hæc autẽ apud Eccleſiaſticas literas dici aſſolet diſciplina, interpretata de Gręco vbi legitur παιδεία. Hoc enim verbũ in Græco poſitũ eſt in Epiſtola ad Hebræos, vbi Latinus interpres ait, Omnis enim diſciplina ad præſens nõ gaudij videtur eſſe ſed triſtitię, poſtea autẽ fructũ pacificum his qui per eã certarunt reddet iuſtitiæ. Cum quo ergo facit deus ſuauitatẽ, id eſt, cui propicius inſpirat boni delectationẽ, atque vt apertius id explicem, cui donatur à deo charitas dei, & propter deũ charitas proximi, profecto inſtãter (Matth.11.) orare debet, quo tantũ ſibi augeatur hoc donũ, vt non ſolũ pro illo contẽnat delectationes cęteras, ſed etiam E pro illo quaſlibet perferat paſsiones: Ita ſuauitati ſalubriter additur diſciplina: nõ enim quantulæcunq; ſuauitati vel bonitati, hoc eſt, charitati ſanctæ poſcẽda eſt & obtinenda, ſed tam magnæ, vt ſub eius preſſura non poſſit extingui, ſed ſicut ingens flãma ſub impetu venti quanto magis reprimitur, tãto ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo: niſi rurſus repeteret, vt eum doceat ſuauitatem, tantã vtiq; vt diſciplinã poſſit patientiſſime ſuſtinere. Tertia ponitur ſcientia, quoniã ſi magnitudine ſua præcedit ſcientia magnitudinem charitatis, non ędificat ſed inflat. Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate ſuaui, (1.Corin.8.) vt tribulationibus non poſſit extingui, quas adhibet diſciplina, tunc vtilis erit ſcientia, qua innoteſcat etiam ſibi homo quid ipſe meruerit, & quæ à deo donata ſint ei, per quæ poſſe ſe ſciat quæ ſe poſſe neſciebat, & per ſeipſum omnino non poterat. (1.Cor.2.) Quod autem non ait, da mihi: ſed, doce me: quomodo ſuauitas docetur ſi non detur? Quandoquidem multi quod eos non delectat ſciunt, & quarum rerũ habent cognitionem non habent ſuauitatem? Suauitas enim dici non poteſt, niſi delectet. F Item diſciplina quæ ſignificat emendatoriam tribulationem, accipiendo diſcitur, id eſt, non audiendo vel legendo vel cogitando, ſed experiendo. At vero ſcientia quam tertio loco poſuit in his quæ ait, doce me, docendo datur. Nam quid eſt aliud docere, quàm ſcientiã dare? Et hæc duo ita ſibi connexa ſunt, vt alterũ ſine altero eſſe non poſſit. Nemo enim docetur niſi diſcat, & nemo diſcit niſi doceatur. Et ideo ſi diſcipulus capax non ſit eorum quæ à doctore dicuntur, non poteſt doctor dicere, ego eum docui, ſed ipſe non didicit: dicere autem poteſt, ego ei dixi quod dicẽdum fuit, ſed ille non didicit, quia non percepit, non cõprehendit, non intellexit. Nam profecto & ille didiciſſet ſi iſte docuiſſet. Et ideo deus quando vult docere, prius dat intellectum, ſine quo ea quæ ad diuinam doctrinã pertinent homo non poteſt diſcere: vnde & iſte paulo poſt dicit, Da mihi intellectum vt diſcam mãdata tua: Poteſt itaque homo cum docere aliquem cupit, dicere illa quæ dixit dominus diſcipulis ſuis poſteaquam reſurrexit à mortuis, ſed facere quod ille fecit non poteſt: ait enim Euangelium, Tunc aperuit eis ſenſum vt intelligerent (Luca.24.)

G ſcripturas,& dixit illis. Quid autem illis dixerit,ibi legitur:ſed ideo ceperunt quod dixit, quia vndecaperēt aperuit. Docet ergo deus ſuauitatem inſpirando dele-
† al. dilectionem. ctationem,† docet diſciplinā temperando tribulationem, docet ſcientiam inſinuando cognitionem. Cum itaq; alia ſint quæ ideo diſcimus vt tantummodo ſciamus,alia vero vt etiam faciamus,quādo deus ea docet, ſic docet vt ea ſcienda ſciamus aperiendo veritatem, ſic docet vt faciendo faciamus inſpirādo ſuauitatem: neq; enim fruſtra ei dicitur,Doce me vt faciam volun-
Pſal.142. tatem tuam. Sic,inquit,doce vt faciam,nō tantummodo vt ſciam. Ipſa quippe recte facta, fructus eſt noſter quem reddimus agricolæ noſtro: ſed ſcriptura dicit,
Pſal 84. Dominus dabit ſuauitatem,& terra noſtra dabit fructū
Pſal.142. ſuum.Quę autem iſta terra eſt,niſi de qua dicitur eidē ipſi qui dat ſuauitatē, Anima mea velut terra ſine aqua tibi? Quòd vero cum dixiſſet,ſuauitatem & diſciplinā & ſcientiam doce me:adiunxit atque ait,Quoniā mandatis tuis credidi: non immerito quæri poteſt cur non dixerit,obediui: ſed,credidi. Alia enim ſunt mandata, alia ſunt promiſſa. Mandata facienda ſuſcipimus,vt accipere promiſſa mereamur. Promiſsis ergo credimus,
H mandatis obtemperamus. Quid eſt ergo,mandatis tuis credidi: niſi,credidi quòd tu illa mandaueris non aliquis homo,quamuis per homines hominibus miniſtrata & monſtrata ſint? Quia itaque credidi tua eſſe mandata,ipſa fides mea qua id credidit impetret abs te gratiam, qua faciam quod mandaſti. Si enim homo mihi hæc iuberet forinſecus, nunquid etiam vt facerē quod iubebat adiuuaret intrinſecus? Doce ergo me ſuauitatē inſpirando charitatem, doce me diſciplinam donando patientiam, doce me ſcientiam illuminando intelligentiam,quoniam mandatis tuis credidi. Te illa credidi mandaſſe qui deus es, & homini donas vnde faciat eum facere quod mandas, *Priuſquam humiliarer*, inquit,*ego deliqui,propter verbum tuum*: Vel ſicut alij expreſſius habent, *propterea eloquium tuum cuſtodiui*. Vtique ne rurſum humiliarer. Quod ad illam humiliationē me-
Gene.3. lius refertur quæ facta eſt in Adam,in quo omnis creatura humana tanquam in radice viciata, quoniam veritati ſubiecta eſſe non voluit, ſubiecta eſt vanitati.
Roma.9. Quod vaſis miſericordiæ profuit experiri, vt deiecta & deleta ſuperbia diligatur obedientia, & pereat non reditura miſeria. *Suauis es domine.* Vel ſicut plures ha-
I bent, *Suauis es tu domine.* Aliqui etiam, *Suauis es tu*, Vel, *Bonus es tu*: Sicut de hoc verbo ſuperius tractauimus. *Et in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas.* Vere vult facere iuſtificationes dei, quando eas in eius ſuauitate vult diſcere ab eo, cui dixit, Suauis es tu domine: denique ſequitur, *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum*: Eorum ſcilicet quibus non profuit quòd poſtea quàm deliquit, humiliata eſt humana natura. *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.* Quantalibet,inquit,a-
Matth.24. bundet iniquitas, non in me refrigeſcet charitas. Tanquam ille hoc dicat, qui in eius ſuauitate iuſtificationes dei diſcit. Quanto magis enim ſuauia ſunt quæ iubet qui iuuat, tanto magis ea ſcrutatur amās vt cognita faciat,& faciendo cognoſcat,quia perfectius cognoſcuntur cum fiunt. *Coagulatum eſt vt lac cor eorum.* Quorum niſi ſuperborum, quorum ſuper ſe multiplicatam dixit iniquitatem? Obduruiſſe autem cor eorum vult intelligi hoc verbo & hoc loco: nam dicitur & in bono, ſicut in Pſalmo ſexageſimoſeptimo dicitur,Mons incaſeatus, mons vber: & intelligitur gratia plenus. Nam & illic quidam coagulatus interpretati ſunt: ſed vide quid ad ſe opponebat duritiæ cordis illorum. K

Ego vero,inquit,legem tuam meditatus ſum. Quam legem? Vtique iuſtiſſimam & miſericordiſſimam: vnde illi dicitur, Et de lege tua miſerere mei. Superbis reſiſtit vt
humilientur,vt obdurentur,humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiam, & ne recipiant excellentiam. Meditatione quippe legis huius voluntaria ſeruatur mihi humilitas, vt pœnalis euadatur humilitas: de qua mox dicit, *Bonum mihi quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.* Vicinum aliquid & ſuperius iam dixerat, Prius quàm humiliarer ergo deliqui, propterea eloquium tuum cuſtodiui. Ipſo quippe fructu oſtendit quòd bonum illi fuerit humiliari: ſed illic dixit & cauſam quòd humilitatē pœnalem delinquendo præceſſerit. Quod vero ibi ait, Propterea eloquium tuum cuſtodiui: hic autem,vt diſcam iuſtificationes tuas: ſatis ſignificaſſe mihi videtur hoc eſſe iſta noſſe quod cuſtodire, hoc eſt, cuſtodire quod noſſe. Neque enim Chriſtus non nouerat quod arguebat,& tamen arguebat peccatum, cum dictum de illo ſit quòd non noue-
rat peccatum. Nouerat ergo quadam noticia, & rur- 2.Cor.5.
ſus quadam ignorantia non nouerat. Sic & iuſtificationes dei multi diſcunt & non diſcunt. Nouerant e- L
nim eas quadam noticia: & rurſus quadam ignorantia, quoniam non faciunt quod nouerunt, non nouerunt. Eo modo hic ergo intelligendus eſt dixiſſe,vt diſcam iuſtificationes tuas, ea notitia qua fiunt. Hæ autē quia non fiunt niſi per dilectionem, vbi qui facit habet delectationem, propter quod dictum eſt, In tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas,ſequens verſus oſtendit, vbi ait, *Bona mihi lex oris tui, ſuper milia auri & argenti.* Vt amplius diligat charitas legem dei,quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

Concio decimaoctaua de verſu pſalmi, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me, da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

QVando deus hominem fecit ex puluere & ani- Iob
mauit flatu,non ibi commemoratum eſt quòd 9
manibus fecerit. Cur itaque quibuſdam viſum Iob.19.
fuerit verbo deum feciſſe cætera, hominē
vero velut aliquid præcipuum feciſſe manibus ſuis non Gene.2.
video, niſi forte quia ex puluere formatum legitur hominis corpus, non potuiſſe fieri niſi manibus arbitran-
tur: nec attendunt quod in Euangelio de verbo dei M
ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt: non poſſe Ioan.1.
conſtare ſi non per verbum factum eſt etiam corpus humanum: ſed adhibent teſtimonium de hoc Pſalmo,& dicunt, Ecce vbi apertiſſime clamat homo,Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me: quaſi non etiam apertiſſime dictum ſit, Videbo cœlos ope-
ra digitorum tuorum: nec minus aperte dictum ſit, Et Pſal.8.
opera manuum tuarum ſunt cœli: multóque apertius, Pſal.101.
Et aridam terram manus eius finxerunt. Manus ergo & 94.
dei ſunt poteſtas dei. Aut ſi pluralis numerus eos mouet quia non dictū eſt,manus tua,ſed manus tuæ: accipiant manus dei virtutem & ſapientiam dei,quod vtrunque
vnus dictus eſt Chriſtus: qui etiam intelligitur brachiū 1.Corin.1.
domini, vbi legitur, Et brachium domini cui reuelatū Eſaiæ.53.
eſt: aut accipiant manus domini filium & ſpiritumſanctum,quia & ſpiritusſanctus cooperator eſt patris & fi-
lij: vnde ait Apoſtolus, Omnia hæc operatur vnus at- 1.Cor.12.
que idem ſpiritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem ſpiritus, ne tot ſpiritus eius quot opera putarentur,non quòd ſine patre & filio ſpiritus operetur. Liberum eſt igitur quomodo intelligantur manus dei,dum tamen

A tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur:
nec ea quæ fecit verbo, manibus facere nõ putetur: nec
propter manus forma corporis, aut alia manus sinistra,
alia dextra: nec propter verbum sonus oris, aut motus
animi transitorius operanti deo inesse credatur. Nec
defuerunt qui duo ista verba, fecerunt me, & finxerunt
me, sic distinguerent, vt animam deum fecisse, corpus
Esa.57. autem finxisse dicerent, quia de anima dixit deus, Om-
Gene.2. nem flatum ego feci: de corpore autem legitur, Et finxit
deus hominem de puluere terræ: tanquam fiat quidem
omne quod fingitur: nõ tamen fingatur omne quod fit:
& ideo animã factam potius dicunt esse quàm fictam,
quia nõ est corpus sed spiritus, quasi non scriptum sit,
Qui finxit spiritũ hominis in ipso. Veruntamen quan-
do vtrunque hoc verbum de homine in loco vno po-
nitur, & vtrunque hominis, id est, & anima & corpus
diuinitus conditum non negatur, non ineleganter di-
stribuuntur singulis singula, vt anima facta, corpus au-
tem fictum intelligatur, siue formatum, siue plasmatũ.
Nam quidam interpretes noluerunt dicere, finxerunt
me: sed, plasmauerunt me: magis diligentes minus La-
tine declinare de Græco, quàm dicere finxerunt, quod
B aliquando etiam de simulatione dici solet. Sed vtrum
hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint om-
nes homines propagati, quis hominum quando ille fa-
ctus est, etiam se factum non potest dicere originis se-
minisque ratione? An etiam secundum hoc recte dici
potuit, Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me,
quòd vnusquisque non sine opere dei etiam de paren-
tibus fit ipso creante, illis generantibus? Quoniam si o-
peratoria dei potẽtia rebus subtrahatur, intereunt, nec
aliquid omnino siue de mundi elementis, siue de geni-
toribus, siue de seminibus nascitur, si ea non operetur
deus: propter quod ait Prophetę Hieremiæ, Prius quàm
Hiere.1. te formarem in vtero, noui te. Sed nunquid sine intel-
lectu fecit hominem deus, siue primũ, siue vnumquenq;
nascentium, vt nunc dicat ei, Manus tuæ fecerũt me, &
plasmauerunt me, da mihi intellectum? Nónne ipsi na-
turæ humanæ intellectus est inditus, vt eo discernatur à
pecore? Aut sic est deformata peccando, vt etiã hoc in
ea reformandum sit? propter quod & Apostolus omni-
Ephes.4. bus ad regenerationem pertinẽtibus dicit, Renouami-
ni spiritu mentis vestræ: & vtiq; quia intellectus in mẽ-
te est, hinc rursus ait, Renouamini in nouitate mẽtis ve
C stræ.† De his autem qui huius regenerationis cõsortes
†al. sensus vestri. non erunt, Hoc, inquit, dico & testificor in domino,
vt non iam ambuletis sicut & gentes ambulant in va-
nitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via
dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem
cordis eorũ. Propter hos igitur interiores oculos, quo-
rum cæcitas est deum non intelligere, vt aperiantur, &
Acto.17. magis magisq; serenentur, fide mundentur corda, Da
mihi, inquit, intellectum, vt discã mandata tua. Quan-
3. sent. dist. 24. ca. post hoc. uis enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in
deum, tamen ipsa fide qua credit sanatur, vt intelligat
ampliora. Alia sunt enim quæ nisi intelligantur nũ cre-
dimus, & alia sunt quæ nisi credamus nõ intelligimus.
Roma.10. Nam cum fides sit ex auditu, auditus autẽ per verbum
dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia ta-
ceam, linguam ipsam quam loquitur nõ intelligit? Sed
nisi essent rursus aliqua quæ intelligere non possumus,
Esaia.7. nisi antè credamus, Propheta non diceret, Nisi credi-
deritis nõ intelligetis. Proficit ergo noster intellectus
ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad creden
da quæ intelligat, & eadẽ ipsa vt magis magisq; intelli-

gantur in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc nõ fit D
propriis tanquã naturalibus viribus, sed deo adiuuante
atq; donante: sicut medicina fit, non natura, vt vitiatus
oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit deo, Da
mihi intellectum vt discã mandata tua, non omnimo-
do expers eius est velut pecus, nec ita quamuis homo vt
in eorum numero deputandus sit, qui ambulant in va-
nitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via *Ephe.4.*
dei: nã si talis esset nec hoc diceret, Non autẽ parui est
intellectus nosse à quo poscendus est intellectus. Et co
gitandũ est quanto sint altius intelligenda diuina man
data, quando ad ea discenda sibi adhuc dari intellectũ
petit, qui iã sic intelligit, & qui eloquia dei se custodisse
antè iam dixit. Quòd autem interpretati sunt nostri, da
mihi intellectũ, breuius dixit Græcus συνέτισόν με: quia
vno verbo cõplexus est, da mihi intellectum, quod est
συνέτισον, quod Latine vno verbo dici nõ potest, tan-
quam si nõ posset Latine dici, sana me, & diceretur, da
mihi sanitatem, sicut hic dictum est, da mihi intellectũ,
aut sanum me fac, sicut etiã hic dici potest, intelligentẽ
me fac, quod quidem potuit & angelus facere: nã dixit
Danieli, Veni intellectũ dare tibi: & hoc verbum est in *Dani.8.*
Græco, quod etiam hic est, συνετίσαι, tanquã si diceret E
Latinus, sanitatem dare tibi, quod Græcus dixisset, sa-
nare te. Non enim circumloqueretur Latinus interpres
dicendo intellectum dare tibi: si quemadmodum dici
potest à sanitate sanare te, ita dici posset ab intellectu
intellectuare te. Sed si potest hoc & angelus facere, quid
est quòd iste hoc à deo sibi poscit vt faciat? An quia
deus angelo iusserat vt faceret? Ita vere, nam Christus
intelligitur hoc iussisse angelo vt faceret eo loco, vbi
ait Propheta, Et factum est cum viderem ego Daniel
visum, & quærebam intellectum, & ecce stetit in con-
spectu meo vt visus viri, & audiui vocẽ viri inter Vbal
& vocauit & dixit Vlai, Fac intelligere illũ visionẽ: &
ibi in Gręco verbũ hoc est quod & hic, id est, συνέτισον.
Deus itaq; per seipsum, quia lux est quæ illuminat pias *Ioan.1.*
mentes, vt ea quæ diuina dicuntur, vel ostenduntur in-
telligant. Sed si ad hoc ministro vtitur angelo, potest
quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt
capiat lucem dei, & per hanc intelligat: Sed ita dicitur
intellectũ dare homini & quasi, vt ita dicã, intellectua-
re hominẽ, quemadmodum quisquã dicitur lucẽ da- F
re domui, vel illuminare domũ cum fenestram facit, cũ
eam non sua luce penetret & illustret, sed tantummo-
do aditum quo penetretur atque illustretur aperiat. Sed
nec sol qui per fenestram illustrat domum, ipse creauit
eandem domum, aut hominem qui fenestram fecit in
domo, aut ipse illi iussit vt faceret, aut adiuuit ipse faci-
entem, aut aliquid egit vt aperiretur quà suum lumẽ in-
funderet. Deus autẽ & hominis mentem rationabilem
atque intellectualem fecit, quæ posset capere lumẽ eius,
& angelum talem fecit qui operari posset aliquid, vnde
ad capiendum lumen dei mẽs adiuuaretur humana, &
eandem sic adiuuat mentẽ vt angelicam recipiat ope-
rationem, & eam sic illuminat de seipso, vt non solum
illa quæ à veritate monstrantur, sed ipsam quoq; perfi-
ciendo perspiciat veritatem. Sed quoniam res quidem
necessarias quantum existimo tam prolixa disputatio-
ne tractauimus, dilatis sequentibus Psalmi huius versi-
bus, sermonem istum isto fine claudamus.

Concio decimanona de versu Psalmi, Qui timent te videbunt me & iocundabuntur: vsque ad, Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus vt non confundar.

G DOminus noster Iesus in hoc Psalmo per Prophetam sibi petiuit intellectum dari à deo, & corpori suo quod est Ecclesia ad dei mandata discenda. Cum ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscōdita est in deo, & ipse in eodem corpore suo indigentiam patitur, & poscit quod membris suis est necessarium, Manus tuæ, inquit, fecerunt me & plasmauerunt me, da mihi intellectum vt discam mādata tua. Quia tu, inquit, formasti me, tu reforma, vt
Ephe.4. fiat in corpore Christi, quod ait Apostolus, Reformamini in nouitate mentis vestræ. *Qui timent te*, inquit, *videbunt me & iocundabuntur*: Vel sicut habent alij codices, *Lætabuntur, quia in verba tua speraui.* Id est, in ea quæ
Gene.12. promisisti, vt sint promissionis filij semen Abrahæ, in
& 26. quo benedicuntur omnes gentes. Qui sunt autem qui timent deum, & quem videbunt & lætabuntur, quoniam in verba dei sperauit? Si corpus Christi est, id est, Ecclesia, cuius est vox ista per Christum vel in ipsa & de seipsa, tanquam de seipso ista vox Christi est? nunquid non ipsi sunt in eis qui timent deum? Quis est ergo ille quem vident & iocundabuntur? An populus ipse se videt & iocundatur? & sic dictum est, Qui timent te videbunt me & lætabuntur, quia in verba tua sperauí: vel sicut alij diligentius expresserunt, supersperaui:
H tanquam diceret, Qui timēt te videbunt me Ecclesiam tuam, & iocundabuntur, quia in verba tua supersperaui, cum ipsi sint Ecclesia qui vident Ecclesiam & iocundantur? Sed cur non dixit, qui timent te vident me & iocundantur: sed timent te verbum præsentis temporis posuit, videbunt autem & iocundabuntur fu
Iob.7. turi temporis verba sunt? An quia in præsenti tempore timor est, quamdiu tentatio est vita humana super ter-
Matth.13. ram: Iocunditas autem quam voluit hic intelligi, tunc erit, quando iusti fulgebunt in regno patris sui sicut sol:
Psal.30. hinc enim etiā illud in alio Psalmo legitur, Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te. Hunc ergo quandiu timent nondum vident, sed videbunt & iocundabuntur: quia & illic sequitur, Perfecisti autem sperantibus in te: & hic, quia in verba tua speraui, vel supersperaui, vt in verbo ita composito, & cura interpretis diligentioris expresso, etiam
Ephes.3. illud intelligamus, quod dicitur, Potens est deus facere supra quàm petimus & intelligimus: vt quia supra quàm petimus & intelligimus sunt, parum sit ea sperare,
I re, sed debeamus supersperare. Quia ergo adhuc timet Ecclesia quæ in hac vita est, & nondum se videt in eo regno vbi erit eius secura iocunditas, sed inter pericu-
1.Cor.10. losas tentationes in hoc mundo laborat, vbi audit. Qui se putat stare, videat ne cadat: consyderās huius mor-
Ecclesiastici talitatis miseriam in qua iugū graue super filios Adam
4. à die exitus de ventre matris eorū, sic in omnibus pertenditur vsque in diem sepulturæ in matrem omnium,
Gala.5. vt propter carnem concupiscentem aduersus spiritum etiam regenerati gemere sub eius grauitate cogantur: hæc ergo consyderans, *Cognoui*, inquit, *domine quia iustitia iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia tua vt consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.* Misericordia & veritas ita diuino eloquio commendantur, vt cum in multis inueniantur locis, maxime in Psalmis
Psal.24. quodam etiā loco legatur, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Et hic quidem primo veritatem posuit, qua humiliati sumus in mortē, iudicante illo cuius iudicia iustitia est: deinde misericordiam qua instauramur ad vitā, promittente illo cuius beneficiū gratia est: ideo ait, Secundum eloquium tuum seruo tuo: id est, secundum quod promisisti seruo tuo. Siue ergo regene- K
ratio, qua hic in dei filios adoptamur, siue fides, & spes, 1.Cor.13.
& charitas, quæ tria ædificātur in nobis, quamuis de misericordia dei veniant, tamen in hac ærumnosa & procellosa vita solatia sunt miserorū, non gaudia beatorū: ideo dictū est, Fiat misericordia tua vt consoletur me. Sed quia post hæc & per hæc etiā illa vētura sunt, ideo sequitur, *Veniant mihi miserationes tuæ & viuā.* Tunc enim vere viuā, quando nihil potero timere ne moriar. Ipsa enim & sine vllo additamento dicitur vita, nec intelligitur nisi æterna vita & beata, tanquam sola dicēda sit vita, in cuius cōparatione ista quam ducimus mors potius sit appellanda quàm vita: quale illud est in Euange
lio, Si vis venire ad vitā, serua mandata. Nunquid ad- Matth.19.
didit æternam vel beatā? Item de resurrectione carnis
cum loqueretur, Qui bene fecerunt, inquit, in resurre- Ioan.5.
ctionem vitæ. Neq; hic ait, æternæ seu beatæ: sic & hic, Veniant, inquit, mihi miserationes tuæ & viuā: neq; hic ait, in æternum viuā: vel, beate viuam: quasi aliud nō sit viuere quàm sine vllo fine, & sine vlla miseria viuere. Sed hoc quo merito? *Quia lex*, inquit, *tua meditatio mea*
est. Hæc meditatio nisi esset in fide, quæ per dilectionē Gala.5.
operatur, nunquā propter eam posset ad illā vitā quispiam peruenire. Hoc dicendū putaui, ne quisquā cum
totam legem memoriæ mandauerit, eamq; creberrima L
recordatione cātauerit, non tacens quod præcepit, nec tamē viuēs vt præcepit, arbitretur se fecisse quod legit, quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturū existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritū postulauit, vbi dictum est, Veniant super me miserationes tuæ & viuā. Hæc meditatio amantis est cogitatio,
& tantū amantis vt charitas nō frigescat huius medita- Matth.24.
tionis suæ, quantalibet abūdantia cōstipetur iniquitatis alienæ: deniq; sequitur & dicit, *Confundantur superbi quoniā iniuste iniquitatē fecerunt in me, ego autē exercebor in mandatis tuis.* Ecce quod ait, meditatio legis dei, vel potius, meditatio lex dei. *Conuertantur*, inquit, *ad me qui timent te, & qui cognoscunt testimonia tua.* In nonnullis codicibus inuenimus & Græcis & Latinis, *Conuertātur mihi.* Quod tantundem valere existimo, quantū si dicatur ad me, Sed quis est iste qui hoc dicit? Nō enim quisquā hominum hoc dicere audebit, aut si dicat audiēdus est. Nimirum ergo ille est qui etiā superius interposuit proprietatem
vocis suæ, dicēs, Particeps ego sum omniū timentium M
te, quia factus est particeps mortalitatis nostræ, vt & nos participes diuinitatis ipsius fieremus. Nos vnius participes ad vitam, ad mortē vero particeps ille multorum. Ipse est enim ad quem conuertuntur timētes deum, & qui cognoscunt dei testimonia, de illo per Prophetas tanto antè prædicta, in eius præsentia per miracula panloante monstrata. *Fiat*, inquit, *cor meū immaculatum in tuis iustificationibus, vt non confundar.* Redit ad vocem corporis sui sancti, scilicet populi sui, & immaculatum fieri & cor suum precatur, hoc est, cor membrorum suorum in iustificationibus dei, non in viribus eorum. Poposcit enim hoc, non præsumpsit: quod autem addidit, vt non confundar: tale aliquid & in primis huius psalmi versibus inuenitur, vbi dixit, Vtinam dirigātur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas: Tunc non confundar dum inspicio in omnia mādata tua. Quod ibi quia dixit vtinam, vno verbo significauit optantis, hoc isto loco apertioribus verbis expressit orantis dicendo, fiat cor meum immaculatum, vt nec in illa nec in ista sententia quæ vtraq; vna est, inueniatur audacia de libero arbitrio cōtra gratiam confitentis. Quod au-

tem ait

A tem ait ibi, Tunc non confundar: hoc ait hic, vt non
confundar. Fiat ergo cor meũ immaculatum membro-
rnm & corporis Christi, gratia dei per ipsum corporis
Ad Tit. 3. caput, hoc est, Per Iesum Christum dominum nostrũ,
per regenerationis lauacrum, vbi abolita sunt omnia
Gala. 5. præterita peccata nostra per spiritus adiutorium, per
quod cõcupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in
pugna nostra, per dominicæ orationis affectum, in qua
Matth. 6. dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata no-
bis regeneratione, adiuti confessione, fusa precatione
fiat cor nostrum immaculatum vt non confundamur,
quia & hoc ad iustificationes dei pertinet quando in-
Luca. 6. ter eius alia præcepta præcipitur, Dimittite & dimitte-
tur vobis, date & dabitur vobis.

Concio vicesima de versu Psalmi, Defecit in salutare tuum anima mea: vsque ad, Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

A Diuuante domino istam magni huius psalmi
Caph. partem consyderandam exponendámq; susce
pimus, vbi dicit, *Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui.* Non omnis defectus vel culpæ
putandus est esse vel pœnæ. Est etiam defectus laudabi-
B lis vel optabilis. Nam cum sint inter se duo ista cõtra-
ria, proficere & deficere, vsitatius profectus in bono
accipitur, defectus in malo, quando non additur vel
subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum
vero additur, potest & malum esse proficere, bonumq;
2. Timo. 6. deficere: aperte quippe dixit Apostolus, Prophanas au-
tem verborum nouitates euita, multum enim profi-
2. Timo. 3. cient ad impietatem: ait & de quibusdam, Proficient in
peius. Ita & defectus à bono in malum malus est, à ma-
lo in bonum bonus est: bono quippe defectu dictum
Psal. 83. est, Desyderat & deficit anima mea in atria domini.
Sic & hic non ait, defecit à salutari tuo: sed, defecit in
salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum anima mea.
Bonus est ergo iste defectus: Indicat enim desyderium
boni, nondum quidem adepti, sed auidissime ac vehe-
1. Petri. 2. mentissime concupiti. Sed quis hoc dicit, nisi genus
electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus ac-
quisitionis? Ab origine generis humani vsque ad hu-
ius seculi finem, in eis qui suo quique tempore hîc vi-
xerunt, viuunt, victuri sunt, desyderant Christum, te-
ste sanctissimo sene Symeone, qui cum eum infantem
Luca. 2. accepisset in manus, dixit, Nunc dimittis domine ser-
C uum tuum secundum verbum tuum in pace: quoniam
viderunt oculi mei salutare tuum. Acceperat enim re-
sponsum diuinum, non se gustaturum mortem, donec
videret Christum domini. Quale autem desyderium
fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus
superiorum temporum sanctis: vnde & ipse dominus
Matth. 13. discipulis ait, Multi Prophetæ & reges voluerunt vide-
re quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ au-
ditis, & non audierunt: vt ex ipsorum etiam voce hoc
loco agnoscitur, Defecit in salutare tuum anima mea.
Nec tunc ergo quieuit hoc desyderium sanctorũ, nec
Aggai. 2. nũc quiescit in Christi corpore quod est Ecclesia vsq;
ad terminum seculi, donec veniat desyderatus cunctis
2. Timo. 4. gentibus, sicut promittitur per Prophetã: propter quod
dicit Apostolus, Superest mihi corona iustitiæ, quam
reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non so-
lum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manife-
stationem eius. Hoc itaque desyderium de quo nunc
agimus, de dilectione consurgit manifestationis eius:
Colo. 3. de qua item dicit, Cum Christus apparuerit vita ve-
stra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima

enim tempora Ecclesiæ ante virginis partum, sanctos D
habuerunt qui desyderarent incarnationis eius aduen
tum: ista vero tempora, ex quo ascendit in cœlum, san-
ctos habent qui desyderent eius manifestationem ad
viuos & mortuos iudicandos. Neque hoc Ecclesiæ de-
syderium ab initio vsque in finem seculi requieuit ali-
quantũ, nisi quandiu hic cum discipulis in carne con-
uersatus est, vt totius corporis Christi in hac vita ge-
mentis vox conuenienter intelligatur, Defecit in sa-
lutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui:
hoc est, in promissum, quod spes facit, vt per patien- *Roma. 8.*
tiam expectetur quod à credentibus non videtur. Etiã
hic Græcus illud verbum habet, quod quidam nostri
interpretes supersperaui transferre maluerũt, quia pro-
culdubio plus futurum est quàm dici potest. *Defecerunt,*
inquit, *oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me?* Ecce rursus in oculis, sed vtique interioribus
laudabilis & fœlix ille defectus, non veniens ex infir-
mitate animi, sed ex fortitudine desyderij in promis-
sum dei. Hoc enim ait in eloquium tuum. Quomo-
do autem tales oculi dicunt, quando consolaberis me,
nisi cum tali intentione & expectatione oratur & ge-
mitur? Lingua enim loqui non oculi solent, sed ocu- E
lorum quodammodo vox est desyderium orationis.
Verum in eo quod ait, quando consolaberis me, tan-
quam motas se perpeti ostendit: vnde est etiam illud,
Et tu domine vsquequo? Quod aut ideo fit vt dulcior *Psal. 6.*
veniat dilata iocunditas, aut iste sensus est desyderan-
tium, cum spacium temporis etiam quod subuenien-
ti † breue est, longum est amanti. Nouit autem domi- *† al. subito*
nus quid quando faciat, qui in mensura & numero & *venienti.*
pondere cuncta disponit. Ardentibus autem spirituali- *Sapien. 11.*
bus desyderiis, carnalia desyderia sine dubitatione fri-
gescunt: propter hoc sequitur, *Quoniam factus sum tanquam vter in pruina, iustificationes tuas non sum oblitus.* Nimirũ
enim per vtrem carnem mortis huius, per pruinam ve-
ro cœleste beneficium vult intelligi, quo carnis concu-
piscentiæ velut frigore cohibẽte torpescunt: & fit hinc
vt iustificationes dei de memoria non labantur, dum
non cogitatur aliunde, quomodo fit quod ait Apo-
stolus, Carnis prouidentiam ne feceritis in concupi- *Roma. 13.*
scentiis: ideo cum dixisset, quoniam factus sum tanquã
vter in pruina: subiecit, Iustificationes tuas non sum
oblitus: hoc est, ideo non sum oblitus, quoniam talis fa
ctus sum. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferue- F
ret memoria charitatis. *Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudiciũ?* In Apocalypsi est ista vox *Apoca. 6.*
martyrum, & eis imperatur patientia, donec fratrum
eorũ numerus impleatur. De diebus ergo suis interro-
gat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc seculo, & ne
quisquã putaret antè hîc Ecclesiam nõ futuram quàm
finis seculi venerit, & aliquid temporis futurum in hoc
seculo quo Ecclesia iam nõ sit in terris, propterea cum
quæsisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio, pro-
fecto demonstrans vsq; ad iudicium in quo de perse-
cutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoq; in terris
futuram. Si autem quenquam mouet cur quærat, quod
cum discipuli quærerent, magister respondit, Non est *Acto. 1.*
vestrũ scire tempora quæ pater posuit in sua potestate:
cur nõ credamus in isto loco psalmi huius esse prophe-
tatũ, hoc ipsum illos fuisse quæsituros, & Ecclesiæ vocẽ
quæ hîc tãto antè prædicta est illorum interrogatióne
completam? Quod autem sequitur, *Narrauerunt mihi iniqui delectationes, sed nõ ita vt lex tua domine.* Eas sic transfer-
re voluerunt interpretes nostri, quas Græci ἀδολεσχίας
vocant,

G vocant, quod vsqueadeo vno verbo nequaquam dici
Latine potest, vt aliqui delectatiooes, aliqui fabulatio-
nes eas dicerent, vt non immerito aceipiatur esse qui-
dem illas exercitationes, sed in sermone cum quadam
delectatione. Has vero habent in diuersis sectis ac pro-
fessionibus & literæ seculares & Iudæorum quæ deute-
rosis nuncupantur, continentes præter diuinarum ca-
nonem scripturarũ milia fabularum, habet eas & hæ-
reticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos om-
nes iniquos intelligi voluit, à quibus sibi narratas dicit
ἀδολεσχίας, id est, exercitationes delectabiles verbis, Sed
non, inquit, vt lex tua domine, quia me in ea veritas
non verba delectant: denique adiungit, *Omnia manda-
ta tua veritas, iniusti persecuti sunt me adiuua me.* Et pendet
totus de superioribus sensus, Quot sunt dies serui tui,
quando facies de persequentibus me iudicium? Vt e-
nim persequantur me narrauerunt mihi sermonũ suo-
rum delectatiunes, sed eis præposui legem tuam: quæ
ideo plus me delectauit, quia omnia mandata tua veri-
tas, non sicut in illorum abundat sermonibus vanitas:
ac per hoc iniuste persecuti sunt me, quia non in me
persecuti sunt nisi veritatem. Ergo adiuua me vt cer-
tem pro veritate vsque ad mortem, quia & hoc tuum
H maodatum est, & ideo & hoc veritas est: quod cum fa
ceret Ecclesia, passa est quod adiunxit, *Paulominus con-
summauerunt me in terra.* Multa scilicet strage martyrum
facta, dum confitentur & prædicãt veritatem. Sed quia
non frustra dictum est, adiuua me. *Ego autem*, inquit,
non reliqui mandata tua. Atque vt posset perseuerare vsq;
in finem, *Secundum misericordiam*, inquit, *viuifica me, & cu-
stodiam testimonia oris tui.* Quæ Græcus habet martyria.
Quod tacendum non fuit propter dulcissimum mar-
tyrum nomen, qui proculdubio quando tanta perse-
quentium crudelitas sæuiebat vt Ecclesia paulominus
consummaretur in terra, nullo modo dei martyria cu
stodirẽt, nisi fieret eis quod hic oratum est, secundum
misericordiam tuam viuifica me. Viuificati sunt enim
ne amando vitam, negarent vitam: & negando vitam,
amitterent vitam. Ac sic qui pro vita veritatem desere-
re noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

*Concio vicesimaprima de versu psalmi, In æternum
domine permanet verbum tuum in cælo: vsque
ad, Latum mandatum tuum valde.*

I HOmo qui loquitur in isto psalmo tanquam tæ-
deret eum mutabilitatis hominum, vnde vita
ista tentationibus plena est, inter tribulatio-
nes suas propter quas supra dixerat, Iniqui persecuti
sunt me, & paulominus consummauerunt me io ter-
Lamed. ra, inflammatus desyderio cælestis Hierusalem in su-
ל perna suspexit & dixit, *In æternum domine permanet verbum
tuum in cælo.* Hoc est, in angelis tuis custodientibus æ-
ternam sine desertione militiam. Sequẽs autem versus
Infra eodẽ post cælum, pertinet consequenter ad terram. Vnus e-
ser. 32. nim versus est eorum octo, qui ad istam literam perti-
nent. Singulis quippe literis Hebræis subduntur octo-
ni, donec psalmi huius prolixitas terminetur. *In genera-
tione & generatione veritas tua, fundasti terrã & permanet.* Post
cælũm enim terram contuitu fidelis mentis aspiciens,
inuenit in ea generationes quæ in cælo nõ sunt, & ait,
In generatione & generatione veritas tua, siue omnes
generationes ista repetitione significans, à quibus nun-
quam defuit veritas dei in sanctis eius, modo paucio-
ribus, modo pluribus, vt sese temporũ varietas habuit
vel habebit: siue duas quasdã generationes intelligi vo
lens, vnam scilicet ad legem & Prophetas, alteram ve- K
ro ad Euangelium pertinentem. Cur autem nunquam
etiam istis generatiooibus veritas desit, velut aperiens
causam, Fundasti, inquit, terram & permanet: eos qui
in terra sunt terram nuncupaos. Fundamentum autẽ
aliud nemo potest ponere præter id quod positum est,
quod est Christus Iesus. Neque enim & illius genera- *1.Corin.3.*
tionis ad legem Prophetasq; pertinentis fundamẽtum
non erat Christus, testimonium habens à lege & Pro-
phetis. Aut vero Moyses & Prophetæ filij deputandi
sunt in seruitutem generantis ancillæ fuisse, non liberæ
quæ est mater nostra, cui mater Sion dicet homo, & ho
mo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus? Ipse *Roma.3.*
est enim & apud patrẽ altissimus, & propter nos in ista *Gala.4.*
matre factus humillimus, quoniam qui deus erat super *Psal.86.*
eam homo factus est in ea. Hoc itaq; fundamento do-
mine fundasti terram & permanet: quia in tali funda- *Psal.103.*
mento constabilita, nõ inclinabitur in seculum seculi,
in eis vtique permanens quibus es vitam daturus æter-
nam. Quos autem ancilla peperit ad vetus testamentũ
pertinentes, in cuius tamen figuris latebat nouum, ni-
hil aliud sapiendo quàm promissa terrena non perma-
nent. Seruus enim non manet in domo in æternum, fi- *Ioan.8.*
lius autem manet in æternum. *Ordinatione tua perseuerat* L
dies. Ista quippe & omnis dies: & iste est dies quem fe- *Psal.117.*
cit dominus, exultemus & iocundemur in eo, & sic vt
in die honeste ambulemus. *Quoniam omnia seruiunt tibi.*
Omnia scilicet de quibus loquebatur, omnia quæ per-
tinent ad hunc diem, seruiũt tibi. Impij quippe de qui-
bus dicitur, Nocti simulaui matrem vestram, non ser- *Osee.4.*
uiunt tibi. Deinde respexit vnde liberaretur hæc terra,
vt fundata permaneat, atque subiecit, *Nisi quòd lex tua
meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea.* Ista
lex fidei est, non inanis fidei, sed quæ per dilectionem
operatur. Per hanc impetratur gratia quæ fortes facit *Gala.5.*
in tribulatione tẽporali, ne pereant in humilitate mor-
tali. *In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis
viuificasti me.* Ecce vnde factum est vt non periret in hu-
militate sua. Nam deo nostro viuificante, quid est ho-
mo qui se occidere potuit, viuificare autem non po-
test? Subiecit deinde ac dicit, *Tuus sum ego saluum me fac,
quia iustificationes tuas exquisiui.* Non transeunter intelli-
gendum est, quod dictũ est, Tuus sum ego. Quid enim
non est eius? An forte quia in cælis esse dicitur deus,
ideo putandum est aliquid non esse eius in terra, cum M
clamet alius psalmus, Domini est terra & plenitudo e- *Psal.23.*
ius, orbis terrarum, & omnes qui habitant in ea? Quid
est ergo quòd iste ita se quodammodo familiarius deo
commẽdandum putauit vt diceret, Tuus sum ego sal-
uum me fac: nisi intelligi volens quòd malo suo suus
esse voluerit, quod est inobedientiæ primum & maxi-
mum malum? Et tanquam dicens meus esse volui, &
perditũ me feci: Tuus sum, inquit, saluum me fac, quia
iustificationes tuas exquisiui: non voluntates meas qui-
bus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem iã tuus.
*Me, inquit, expectauerunt peccatores vt perderent me, testimonia
autem tua intellexi.* Quid est, expectauerunt vt perde-
rent? An vero velut insidiis obsederunt viam, expe-
ctantes vt quando transiret occiderent? Nunquid er-
go morte corporis perire metuebat? Absit. Et quid est
me expectauerunt, nisi vt eis ad malum consentirem?
Tunc enim perderent. Vnde enim non perierit di-
xit, testimonia tua intellexi. Sed familiarius hic Eccle-
siæ auribus Græcum verbum sonat, martyria tua in-
tellexi, qua scilicet me sibi non consentientem, etiam
si occide-

A si occiderent, tua martyria confitens nõ perirem. Sed illi qui vt perderent expectabant quando cõsentirem, torquebant cum etiam confiterer: nec tamen quod intellexerat relinquebat, intuens & videns vtique sine fine finem, etsi perseueraret vsque in finem. Denique secutus adiunxit, *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum valde.* Intrauerat quippe in sanctuariũ dei, & intellexerat in nouissima. Omnis autem cõsumma-
Psal. 27. tio mihi videtur hoc loco intelligenda vsq; ad mortẽ
Eccli. 4. pro veritate certare, & pro vero ac summo bono mala omnia tolerare. Cuius consummationis finis est excellere in regno Christi, quod nõ habet finem, & habere ibi sine morte, sine dolore, & cũ magno honore vitã, morte huius vitæ ac doloribus, & opprobriis acquisitam. Quod autem addidit, Latum mandatum tuũ valde: nõ intelligo nisi charitatem. Quid enim profuisset quacunque morte imminente, & inter quantacunque tormenta illa martyria confiteri, si charitas in confitẽ-
1. Cor. 13. te non esset? Audiamus Apostolum, Et si tradidero, in-
Rom. 5. quit, corpus meum vt ardeam, charitatem autem non
B habeam, nihil mihi prodest. Charitas autem dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. In hac diffusione latitudo est, in qua sine angustiis via quoque ambulatur angusta, donante illo
Psal. 17. cui dictum est, Dilatasti gressus meos subter me, & nõ sunt infirmata vestigia mea. Latum est ergo mãdatum charitatis nimis, mandatum illud geminum quo iubetur deus, & proximus diligi. Quid autem latius, quàm
Matth. 22. vt ibi pendeat tota lex & omnes Prophetæ?

Concio vicesimasecunda de versu Psalmi, Quomodo dilexi legem tuam domine: vsque ad, Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

SAepe admonuimus laudabilem latitudinẽ, in qua nullas cum mandata dei faciamus patimur angustias, intelligẽdam esse charitatem. Propter quod etiam in magno isto Psalmo cum superius dixisset, Latum mandatum tuũ valde: in hoc sequenti versu ostẽ-
Mem. D dit vnde sit latum, dicens, *Quomodo dilexi legem tuam domine.* Dilectio est igitur latitudo mandati, Vnde quippe fieri potest, vt diligatur quod de⁹ iubet diligi, & ipsa iussio non diligatur? Ipsa est enim lex. *Tota,* inquit,
C *die meditatio mea est.* Ecce quomodo eam dilexi vt tota die meditatio mea esset, vel potius sicut Græcus habet, καθ' ἡμέραν totam diem, vbi magis continuatio meditantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tempus, quod est semper. Tali expugnatur dilectione cupiditas, quæ sæpe faciendis legis iussionibus contradicit, cũcupiscente aduersus spiritum carne, aduersus quam
Galat. 5. spiritus concupiscens ita debet diligere legem dei, vt
Roma. 3. tota die meditatio eius sit. Dicit autem Apostolus, Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quã legẽ? Facto-
Galat. 5. rum? Non, sed per legem fidei. Hæc est fides quę per di-
Matt. 7. lectionem operatur, quoniam quærendo, petendo, pulsando, impetrat spiritum bonum, per quem dilectio
Rom. 5. 8. ipsa diffunditur in cordibus nostris. Hoc enim spiritu dei quicunque aguntur hi filij sunt dei. Qui recipiun-
Ioan. 8. tur vt recumbant cum Abraham Isaac & Iacob in re-
Matth. 8. gno cœlorum, expulso seruo qui non manet in domo in æternum, id est, Israël secũdum carnem, cui dictum est, Cum videritis Abraham Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno dei, vos autem expelli foras, & venient ab oriente & occidente, & aquilone & austro, & accumbent in regno dei. Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Gẽtes au-
Roma. 9. tem, sicut ait vas electionis, quæ non sectabantur iustitiam, apprehẽderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex D
fide est, Israel autem persequẽs legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia nõ ex fide, sed quasi ex operibus, offenderunt in lapidem offensionis. Ita facti sunt inimici huius qui hic in prophetia loquitur. Ac deinde coniungit, *Super inimicos meos sapere me fecisti mandatum tuum, quoniam in æternum mihi est.* Illi namque zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Igno- Roma. 10.
rantes enim dei iustitiam, & suam quærentes cõstituere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Iste vero qui super suos istos inimicos sapit, mandatum dei inuenire vult cum Philip. 3.
Apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est, Rom. 9.
sed iustitiam per fidem Christi quæ est ex deo: nõ quia lex quam legunt inimici eius nõ est ex deo, sed quia eã Rom. 10.
non sapiunt, sicut iste qui super inimicos suos eam sa- Rom. 3.
pit, cohærendo lapidi in quem illi offenderunt. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, vt iustificentur gratis per gratiam ipsius: non sicut illi qui Roma. 10.
viribus suis se legem facere existimant, & ideo non ex Matth. 5.
lege quidem dei, sed suam iustitiam constituere quæ- Matt. 7.
runt: sed quomodo filius promissionis qui esuriens & E
sitiens iustitiam, petendo, quęrendo, pulsando, quodãmodo à patre mendicat, vt adoptatus per vnigenitum accipiatur. Sic autem mandatum dei quando sapuisset, nisi eum ipse sic sapere fecisset cui dicit, Super inimicos meos sapere me fecisti mandatum tuum? Inimici quippe eius illi velut ex Agar in seruitutẽ generati, ex Galat. 4.
eodem mandato tẽporalia præmia quæsierunt, & ideo non fuit illis in æternum sicut est huic. Melius quippe intellexerunt, qui interpretati sunt in æternum, quàm qui in seculum, tanquam finito isto seculo nullum iam legis posset esse mandatum. Iam vero nullum erit, sed in tabulis visibilibus librisque conscriptum. In tabulis vero cordis, dilectio dei & proximi manebit in æternum. In quo mandato geminato tota lex pendet & Prophetæ, eritq; præmium custodiendi mandati huius ipse mandator, & præmiũ dilectionis ipse dilectus, quando erit deus omnia in omnibus. Sed quid est hoc quod sequitur, *Super omnes docentes me intellexi?* Quis est iste qui super omnes docẽtes se intellexit? Quis est, inquam, qui super omnes Prophetas, qui non solum loquendo eos qui secum vixerunt, verumetiam scriben- F
do posteros tam excellenti authoritate docuerunt, audeat se intelligendo præponere? Salomoni quidẽ tan- 3 Reg. 3.
ta est donata sapientia, vt etiam his omnibus qui fuerũt ante illum videatur esse prælatus. Sed non est credendum ipsum hic à patre suo Dauid potuisse prophetari, maximè quia dici non posset ex persona Salomonis quod hic dicitur, Ab omni via maligna prohibui pedes meos. Porrò si quod est acceptabilius, Christũ prænunciat iste Propheta, nunc à capite quod est ipse saluator, nunc ab eius corpore quod est Ecclesia, verba prophetica digerens, & tanquam vnum loquentem faciens, propter magnum illud sacramẽtum, vbi dictum est, Erunt duo in carne vna: agnosco eum planè qui su- Ephe. 5.
per omnes docentes se intellexit: quãdo cum esset annorum duodecim remansit puer Iesus in Hierusalem, Luc. 2.
& à parentibus suis post triduum inuentus est illic in templo sedens inter doctores, audiẽs illos & interrogans eos, vbi stupebant omnes qui eũ audiebant super prudentia & responsis eius. Nec immerito, qui per istũ prophetam tanto ante prædixerat, super omnes docẽtes me intellexi. Omnes enim vtique homines vult intelligi, non deum patrem, de quo dicit ipse filius, Sicut Ioan 8.
docuit me pater hęc loquor. Quod difficillime ex persona

G sona verbi intelligitur, nisi quis vtcũque capere valeat, id esse filium à patre doctum quod genitum. Cui enim nõ est aliud esse, aliud doctum esse, sed quod illi est esse, hoc est doctum esse, profecto à quo ei est esse, ab illo simul est ei doctum esse. Ex persona vero hominis *Philip. 2.* vbi formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse quę dixit, in qua forma serui constitutum maxime puerum potuerunt eum homines maioris ætatis docendum putare. Sed ille quem pater docuit, super omnes docentes se intellexit. *Quia testimonia*, inquit, *tua meditatio mea est.* Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia dei meditabatur. Quæ melius *Ioan. 5.* quàm illi de seipso nouerat qui dicebat, Vos misistis ad Ioãnem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis exultare ad horam in luce eius. Ego autẽ habeo testimoniũ maius Ioanne. Talia testimonia meditabatur, quando super omnes docentes se intellexit. Illi autem doctores non absurde intelliguntur etiam H ipsi esse seniores, de quibus continuo dicit, *Super seniores intellexi.* Quod ideo mihi eo modo repetitum videtur, vt nobis hæc legẽtibus illa ætas eius veniret in mẽtem, quæ nobis commendatur & innotuit ex Euangelio: *Luc. 1.* qua ætate puerili inter maiores ętate, hoc est, iunior inter seniores sedebat, & super omnes docentes se intelligebat. Solent enim iunior & senior ad se inuicem dici minor & maior, & si neuter eorum senili accessit aut propinquauit ætati: quanquam si & expressum nomen seniorum in Euangelio velimus inquirere supra quos intellexit, inuenimus quando ei dixerunt Scribæ *Matth. 15.* & Pharisæi, Quare discipuli tui transgrediũtur traditiones seniorum? Non enim lauãt manus suas cum panem manducant. Ecce obiecta est ei trãsgressio traditionis seniorum. Sed qui super seniores intellexit, quid eis responderit audiamus. Quare, inquit, & vos trãsgredimini mandatum dei propter traditionem vestram? Deinde paulopost, vt nõ solum ipse qui est caput corporis, verumetiam corpus ipsum & membra eius super seniores illos intelligerent, quorum traditio de lauandis manibus ferebatur, cõuocatis ad se turbis dixit eis, *Ibidem.* Audite & intelligite: tanquam diceret, Super seniores I illos & vos intelligite, vt etiam de vobis illa prophetia clareat esse præmissa, super seniores intellexi, nec solum capiti, verumetiam corpori, ac sic vniuerso Christo aptata conueniat. Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hoc seniores illi non intelligebant, qui de lauandis manibus sua velut magna mandata tradiderũt. Ipsa quoque membra capitis huius super seniores intelligentis, nondum quod ab eo dictum est intellexerant. Denique post pauca respondens Petrus dixit ei, Edissere nobis parabolam istam. Putabat adhuc esse parabolam, quod dominus sine figuris fuerat locut⁹. *Vbi supra.* At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur? Quę autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinãt hominem. Adhuc & vos sine intellectu estis, & super illos seniores non intelligitis? Sed planè iam nunc audito tali magistro, capite nostro, potest vnusquisque nostrum dicere, super seniores intellexi. Nam etiam corpori congruit quod secutus adiunxit, *Quia mandata tua exquisiui.* Mãdata tua, non mandata hominũ: mandata tua, nõ mandata seniorum, qui volentes esse legis doctores, nõ intelligunt neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant. K *1. Timo. 1.* Merito de mandatis dei, quæ sunt exquirenda vt super seniores illos intelligantur, responsum est iis qui eorum authoritatem veritati præferebant, & dictũ est, Cur & vos transgredimini mandatum dei, vt traditiones vestras statuatis? Iam vero quod adiungitur, nõ capiti videtur conuenire sed corpori. *Matt. 15.* *Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.* Neque enim caput illud nostrum ipse saluator corporis in aliquã malignam viam carnali cupiditate ferebatur, vt ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc eũtes motibus suis: quod nos facimus quando ea quę ille non habuit, ne vias malignas teneant, desyderia nostra praua cohibemus. Sic enim verba dei possumus custodire, si *Eccli. 18.* post nostras non eamus concupiscentias malas, vt ad mala concupita pedes nostri non perueniant, sed eos potius aduersus carnem spiritu cõcupiscente refrenemus, ne nos raptos atque subuersos per malignas vias *Gala. 5.* pertrahant. *A iudiciis*, inquit, *tuis non declinaui, quoniam tu legem posuisti mihi.* Dixit quid timuerit, vt ab omni via maligna prohiberet pedes suos. Quid est enim, à iudi- L ciis tuis non declinaui, nisi quod alio loco dicit, à iudiciis autem tuis timui? Perseueranter eis credidi, quia tu legem posuisti mihi. Tu interior in intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo tanquam digito tuo, vt eam non tãquam seruus sine amore metuerem, sed casto amore vt filius diligerẽ, vt dilectione casta timerem. Et ideo vide quid sequitur, *Quàm dulcia faucibus meis verba tua*, vel quod de Græco est expressius, *Eloquia tua, super mel & fauum ori meo.* Hæc est illa suauitas, quam deus dat vt terra nostra det fructum suum, vt bonum vere bene, id est, nõ mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Nõnulli sanè codices non habent fauum, sed plures habẽt mel. Melli autem est similis aperta doctrina sapientiæ. Fauo vero occulta doctrina sapientiæ, quæ de abstrusioribus sacramentis tanquam de cellis cæreis ore disserentis velut mandentis exprimitur: verum ori cordis, nõ carnis est dulcis. Sed quid est quod ait, *A mandatis tuis intellexi?* Aliud enim est mandata tua intellexi, aliud est à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse à mandatis dei, quod est, quantum mihi videtur faciendo mandata dei perue- M nisse se dicit ad earum rerum intelligentiam quas cõcupiuerat scire: propter quod scriptum est, Concupisti *Eccli. 1.* sapiẽtiam, serua mandata, & dominus præbet illam tibi ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ peruenire, quã capere non potest nisi ordine venerit. Audiat ergo, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scru *Eccli. 3.* tatus fueris, sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper. Sic homo ad occultorum sapientiam peruenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixisset, Quæ tibi præcepit dominus illa cogita: ideo addidit, semper, quia & custodiẽda est obedientia vt percipiatur sapientia, & percepta sapientia non est deserenda obedientia. Spiritalium itaq; membrorum Christi vox ista est, A mandatis tuis intellexi. Hoc enim rectè dicit Christi corpus in eis, quibus mandata seruantibus propter istam custodiam mandatorum præbetur vberior doctrina sapientiæ. *Propterea*, inquit, *odio habui omnem viã iniquitatis.* Necesse est enim vt oderit omnẽ iniquitatẽ amor iustitiæ, quia tanto maior est quanto eum magis inflammat amplioris dulcedo sapientiæ, quę prębetur ei qui obtemperat deo & à mandatis eius intelligit.

Concio

A *Concio vicesimatertia, de versu Psalmi, Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumē, vsque ad, Inclinaui cor meū ad faciendas iustificationes tuas propter æternam retributionem.*

Nom. 3 SCrutandos atque tractādos pro viribus quas deus
donat, nūc istos versus psalmi huius aggredimur,
quorum primus est, *Lucerna pedibus meis verbum tuū,*
& lumen semitis meis. Quod est lucerna, hoc repetitū est,
lumen: & quod pedibus meis, hoc semitis meis. Quod
est ergo verbum tuum? Nunquid nam illud quod in
Ioan. 1. principio erat deus apud deum, verbum scilicet per
quod facta sunt omnia? Nō est ita. Nam illud verbum
lumen est, sed lucerna non est. Lucerna quippe creatura
est non creator, quæ participatione incommutabilis
lucis accenditur. Hoc erat Ioānes, de quo dicit ver-
Ioan. 5. bum deus, Ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumē
est & lucerna, & tamen in comparatione verbi, de quo
Ioan. 1. dictum est, deus erat verbum, non erat ille lumen sed
missus est, vt testimonium perhiberet de lumine. Erat
enim lumen verum, non quod illuminatur vt homo,
B sed quod illuminat omnem hominem. Nisi autem &
Matth. 5. lucerna & lumen esset, nō diceret Apostolis, Vos estis
lumen mundi. Quo audito ne id se putarent esse quod
ille qui hoc dixerat: nam & de seipso quodam loco di
Ioan. 8. xit, Ego sum lumen mundi: ait ille de illis, Non potest
Matt. 5. civitas abscondi supra montem constituta, neq; accen
dunt lucernam & ponunt eā sub modio, sed super can
delabrum, vt luceat omoibus qui in domo suot, sic lu-
ceat lumen vestrū coram hominibus: vt scirent se tan-
quam lucernas de illo lumine quod immutabiliter lu-
cet accensas. Nulla quippe creatura, quanuis rationa-
lis & intellectualis, & seipsa illuminatur, sed participa-
tione sempiternæ veritatis accenditur: etiā si aliquan-
do dies vocatur, non dies dominus, sed quem fecit do-
Psal. 33. minus. Et ideo adhuc subdidit, Accedite ad eum & il-
luminamini. Propter quam participationem, ioquan-
tū homo est ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nū-
cupatur. Sed singularis est ista susceptio. De nullo enī
sanctorum dici diuinitus pótuit, aut dici vllo modo
Ioan. 1. fas est, verbum caro factum est, nisi de vno mediatore
1. Tim. 2. dei & hominum. Cum igitur lumeo dicatur vnigeni-
tum verbum æquale gignenti, lumen dicatur & homo
C ab illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna, sicut
Ioan. 3. Ioaones, sicut Apostoli, nec vllus eorum homo sit ver-
Ioan. 5. bum, & illud verbum à quo illuminati sunt lucerna nō
sit: quid est hoc verbum, quod ita lumen dicitur vt lu-
cerna sit: ait enim, Lucerna pedibus meis verbū tuum,
& lumen semitis meis: nisi verbum intelligamus quod
factum est ad Prophetas, vel quod prædicatum est per
Apostolos? Nō verbum Christum, sed verbum Christi,
Rom. 10. de quo scriptum est, Fides ex auditu, auditus autē per
verbum Christi. Nam & verbum propheticū luceroæ
comparās Apostolus Petrus, Habemus, inquit, certiorē
propheticum sermonem cui benefacitis intendentes,
velut lucernæ lucenti in obscuro loco. Quod itaq; hic
ait, Lucerna pedibus meis verbum tuū & lumen semi-
tis meis: verbū est quod scripturis sanctis omoibus cō-
tinetur. *Iuraui*, inquit, *& statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.*
2. Pet. 1. Tanquam bene ambulans ad illam lucernam, & rectas
semitas habens. Sequenti autem verbo illud quod an-
tecedit expositum est. Quasi enim quæreremus quid es-
set, iuraui, adiunxit, & statui. Hoc enim appellauit iura-
mentum, quod statuit per sacramentum: quia ita debet
esse mens fixa in custodiēdis iudiciis iustitiæ dei, vt sit
omnino pro iuratione quod statuit. Fide autem custo-
diuntur iudicia iustitiæ dei, cum sub deo iusto iudice, D
nec recte factum infructuosum, nec peccatū creditur
impunitū. Sed pro hac fide quia multa & grauissima
mala corpus pertulit Christi, *Humiliatus sum*, inquit, *vs-*
que valde. Noo autem ait, humiliaui me, vt humilitatē,
quę in pręcepto est, intelligere sit oecesse: sed ait, humi-
liatus sum vsque valde: maximam scilicet passus perse-
cutionem, pro eo quòd iurauit & statuit custodire iu-
dicia iustitiæ dei. Et ne in tanta humiliatione fides ipsa
deficeret, addidit: *Domine viuifica me secundum verbum tuū.*
Hoc est secundum promissum tuum. Nam & verbum
promissorum dei lucerna est pedibus, & lumē semitis.
Sic & superius vt eum deus viuificet, orauit in humi-
liatione persecutionis, vbi ait, Paulominus cōsumma-
uerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata
tua, secundum misericordiam tuam viuifica me, & cu-
stodiam testimonia tua, id est, martyria oris tui. Vbi in-
telligitur si ipse non viuificet donando patientiā, pro-
pter quod dictum est, In vestra patieotia possidebitis Lucæ 21.
animas vestras: & de quo dictum est, Quoniam ab ipso Psal. 61.
est patientia mea: non corpus in persecutione mortifi- E
cari sed animam, non custodiendo martyria, sed iudi-
cia iustitiæ dei. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*
Hoc est, placeant tibi, noli reprobare sed approba. Be-
ne autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia lau-
dis, confessione charitatis, non timore necessitatis ob-
lata. Vnde dictum est, voluntarie sacrificabo tibi: sed Psal. 53.
quid est quod adiungit, *Et iudicia tua doce me?* Nónne
ipse in versibus superioribus dixerat, A iudiciis tuis nō
declinaui? Quomodo istud, si ea oon nouerat? Porrò
si nouerat, quomodo hic dicit, Et iudicia tua doce me?
An sicut illud est, suauitatem fecisti cum seruo tuo: &
postea dicit, suauitatem doce me? Quod ita exposui-
mus, vt intelligeremus verba proficientis, & addi sibi
ad id quod acceperat postulantis. *Anima mea in mani-*
bus tuis semper. Nonnulli codices habent, in manibus
meis: sed plures, in tuis: & hoc quidem planum est. Iu-
storum enim animæ in manu dei sunt. In cuius manu Sap. 3. et 7.
sunt & nos & sermones nostri. *Et legis*, inquit, *tuæ non*
sum oblitus. Tanquam ad non obliuiscēdam dei legem
manibus adiuuetur eius memoria, vbi est eius anima.
Anima vero mea io manibus meis, quomodo intelli-
gatur, ignoro. Iusti quippe ista verba sunt non iniusti, F
redeuotis ad patrem non discedentis à patre. Nam po Lucæ 15.
test videri ille iunior filius animam suam in manibus
suis habere voluisse, quando dixit patri, Da mihi sub-
stantiam meam quæ me cootingit. Sed ideo mortuus
erat, ideo perierat. An forte ita dictum est, anima mea
in manibus meis: tanquam eam viuificandam offerret
deo? Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui animam meā. Di- Psal. 24.
xerat enim & hic superius, viuifica me. *Posuerūt*, inquit,
peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui. Vnde
hoc, nisi quia eius anima in manibus dei, vel in suis vi-
uificanda offertur deo? *Hæreditate acquisiui testimonia tua*
in æternum. Nonnulli vno verbo volētes dicere, quod
vno verbo in Græco positum est, hæreditaui interpre-
tati suot. Quod & si Latinum esse posset, magis signifi-
caret eum qui dedit hæreditatem, quàm eum qui acce-
pit, vt sic esset hæreditaui, quomodo ditaui. Melius er-
go duobus verbis insiouatur integer sensus, siue dica-
tur hæreditate possedi, siue dicatur hæreditate acquisi-
ui: non hæreditatem, sed hæreditate. Si autem quæri-
tur, quid acquisierit hæreditate, testimooia, inquit, tua,
Quid volens intelligi, nisi vt testis dei fieret, eiúsque te-
stimonia confiteretur: id est, vt martyr dei fieret, atque
eius

G eius martyria diceret,ſicut martyres dicunt à patre ſi-
bi cuius donum eſt eſſe collatū? Multi quippe pati vo-
luerunt neque potuerunt: nulli tamen potuerunt,niſi
qui voluerunt. Quia nō potuiſſent ſi fidei dei teſtimo-
nia negare voluiſſent:ſed etiam ipſorum præparata eſt
voluntas à domino. Ideo hac hæreditate ſe acquiſiſſe
iſte teſtatur & hoc in æternum,quia non eſt in eis glo-
ria temporalis hominum vana quærentium,ſed æter-
na gloria eſt breui tempore patientium,& ſine fine re-
gnantium. Vnde ſequitur, *Quoniam exultatio cordis mei
ſunt.* Et ſi afflictio corporis, exultatio tamen cordis.
Deinde ſubiecit, *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificatio-
nes tuas in æternū, propter retributionem.* Quid dicit, inclina-
ui cor meum:ipſe iam dixerat,inclina cor meum in te-
ſtimonia tua: vt intelligamus ſimul hoc eſſe & diuini
muneris & propriæ voluntatis. Sed nunquid in æter-
num facturi ſumus iuſtificationes dei? Opera illa quidē
quæ operamur circa proximorum neceſsitates,æterna
eſſe non poſſunt,ſicut nec ipſæ neceſſitates: ſed ſi non
diligendo iſta facimus, nulla eſt iuſtificatio. Si autem
diligendo,æterna eſt ipſa dilectio, eique æterna eſt pa-
H rata retributio. Propter quam retributionem dicit ſe
inclinaſſe cor ſuum ad faciendas iuſtificationes dei,vt
in æternum diligens, in æternum mereatur habere
quod diligit.

Concio viceſimaquarta de verſu Pſalmi, Iniquos odio habui: vſque ad id, Propterea dilexi teſtimonia tua ſemper.

Sammech. D Psalmi huius locus, de quo in volūtate dei diſpu-
taturi ſumus,ſic incipit: *Iniquos odio habui, & legem
tuam dilexi.* Non ait,Iniquos odio habui,& iuſtos
dilexi:ait,iniquitatem odio habui,& legem tuam dile-
xi:ſed cum dixiſſet, Iniquos odio habui,expoſuit qua-
re,addendo,& legem tuā dilexi,vt demonſtraret, non
ſe in hominibus iniquis odiſſe naturam qua homines
ſunt,ſed iniquitatem qua legi quā diligit inimici ſunt.
Deinde ſequitur, *Adiutor meus & ſuſceptor meus es tu.* Ad-
iutor ad bona facienda, ſuſceptor ad mala euadenda.
Quod autem adiungit, *In verbum tuum ſuperſperaui*, tā-
quam filius promiſsionis loquitur. Sed quid ſibi vult
verſus qui ſequitur, *Declinate à me maligni, & ſcrutabor man
data dei mei?* Non enim ait,faciam:ſed ſcrutabor. Vt er
go perfecte ea diligenter que nouerit, malignos à ſe
I declinare deſyderat, eóſque etiam compellendo à ſe
abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata,
à ſcrutandis autem auocant:non ſolum cū perſequun-
tur, aut litigare nobiſcum volunt, verumetiam cum
obſequuntur & honorant, & tamen cum ſuis vitioſis
& negotioſis cupiditatibus adiuuādis vt occupemur,&
eis noſtra tempora impendamus efflagitant, aut certe
infirmos premunt, vt cauſas ſuas ad nos deferre com-
pellant: quibus dicere non audemus, Dic homo, quis
Luca. 12. me conſtituit iudicem aut diuiſorem inter vos? Con-
1. Cor. 6. ſtituit enim talibus cauſis Eccleſiaſticos Apoſtolus co-
gnitores, in foro prohibens iurgare Chriſtianos. Nec
illis quidem qui non aliena rapiunt ſed ſua cupide re-
petunt,dicimus,Cauete ab omni cupiditate,conſtituē-
Luca. 12. tes eis ante oculos hominem cui dictum eſt,Stulte hac
nocte auferetur à te anima tua, quæ præparaſti,cuius e-
runt? quia & quando dicimus, non recedunt nec de-
clinant à nobis,ſed inſtant, vrgent, precantur, tumul-
tuantur,extorquent, vt ipſis potius ad iſta quæ diligūt,
quàm ſcrutandis dei mandatis quæ diligimus occupe
mur.O quanto tædio turbarum turbulentarū,& quan-
to deſyderio diuinorum eloquiorum dictum eſt, De-
clinate à me maligni, & ſcrutabor mandata dei mei.

Ignoſcant obedientes fideles, qui pro ſuis ſecularibus K
cauſis raro nos quærunt, & iudicus noſtris facillime
acquieſcunt,nec nos conterunt litigando,ſed obtem-
perando potius conſolantur. Certe propter eos qui &
inter ſe pertinaciter agunt, & quando bonos premūt,
noſtra iudicata contemnunt, faciūntque nobis perire
tempora rebus eroganda diuinis, certe, inquam, pro-
pter iſtos & nobis liceat exclamare in hac voce corpo-
ris Chriſti,Declinate à me maligni, & ſcrutabor man-
data dei mei. Deinde poſteaquam velut ab oculis cor-
dis ſui muſcas irruentes abegit, redit ad eum cui dice-
bat, Adiutor meus & ſuſceptor meus es tu, in verbum
tuum ſperaui:precémque continuans, *Suſcipe me,inquit,
ſecundum eloquium tuum & viuam, & ne confundas me ab expe-
ctatione mea.* Qui iā dixerat,ſuſceptor meus,poſcit ma-
gis magiſq; ſuſcipi, & ad illud propter quod tolerane-
rat tā multa moleſta perduci,verius ibi ſe quàm in iſtis
humanarum rerum ſomniis fidens eſſe victurum. Sic
enim de futuro dictum eſt, vt viuam, tanquam in hoc
corpore mortuo non viuatur. Corpus enim mortuum
eſt propter peccatum. Et expectantes redemptionem *Roma. 8.*
corporis noſtri,ſpe ſalui facti ſumus,& quod nō vide- L
mus ſperantes,per patientiā expectamus. Sed ſpes non *Roma. 5.*
confundit, ſi charitas dei diffunditur in cordibus no-
ſtris per ſpiritum ſanctum,qui datus eſt nobis. Propter
quæ largius accipienda clamatur ad patrem,ne cōfun-
das me ab expectatione mea. Et tāquam ei reſponſum
fuerit in ſilentio, ſi non vis confundi ab expectatione
tua,non intermittas meditari iuſtificationes meas: ſen-
tiens iſtam meditationem plerunque animæ languo-
ribus impediri, *Adiuua me,inquit,& ſaluus ero,& medita-
bor in iuſtificationibus tuis ſemper. Spreuiſti omnes,* vel quod de
Græco diligentius videtur expreſſum, *Ad nihilum de-
duxiſti omnes diſcedentes à iuſtificationibus tuis, quia iniuſta cogi-
tatio eorum.* Ideo ergo clamauit, Adiuua me & ſaluus
ero,& meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper, quia
in nihilum redigit deus omnes diſcedentes à iuſtifica-
tionibus ſuis. Quare autem diſcedunt? Quia iniuſta eſt,
inquit, cogitatio eorum. Ibi acceditur, ibi diſceditur.
Omnia opera vel mala vel bona, à cogitatione proce-
dunt. In cogitatione quiſque innocens, in cogitatione
reus eſt: propter quod ſcriptum eſt, Cogitatio ſancta M
ſeruabit te. Et alibi legitur, In cogitationibus impij in- *Sapien. 1.*
terrogatio erit: Et Apoſtolus, Cogitationibus eit accu- *Roma. 2.*
ſantibus aut etiam excuſantibus. Vbi autem fœlix eſt,
qui in cogitatione miſer eſt? Aut quomodo ibi nō mi-
ſer eſt, qui ad nihilum redactus eſt? Magna quippe eſt
ſterilitas iniquitas: merito dictum eſt, Confundantur
iniqui facientes vane: id eſt, inaniter, tanquam redacti
in nihilum. Sequitur in Pſalmo, *Præuaricantes deputaui,*
vel, *putaui,* vel, *exiſtimaui omnes peccatores terræ.* Multis enim
modis noſtri interpretati ſunt vnum verbū Græcum,
quod eſt ἐλογισάμην, ſed profunda eſt illa ſententia, &
ſi adiuuerit dominus, operoſius diſputatione alia pe-
netranda eſt. Nam & quod additum eſt, *Propterea dilexi
teſtimonia tua ſemper.* multo amplius eam profundam fa-
cit. Dicit enim Apoſtolus, Lex iram operatur. Huiuſq; *Roma. 4.*
dicti rationem reddens, vbi enim non eſt lex, inquit,
nec præuaricatio: ita oſtendens non omnes eſſe præ-
uaricatores. Non enim omnes habent legem. Non au-
tem omnes habere legem, alio loco euidentius ait, Qui *Roma. 2.*
ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Quid ſibi er-
go vult, præuaricatores deputaui omnes peccatores
terræ? Sed hic quæſtionem propoſuiſſe ſuffecerit, alio
ſi deus donauerit ſermone tractandam, ne huius pro-
lixitas

A lixitas eam cogat angustius explicari, quàm vt bene
posſit quod explicatur intelligi.

Concio vicesimaquinta de verſu Pſalmi, Præuaricatores reputaui omnes peccatores terræ, vſque ad, A iudiciis enim tuis timui.

QVærimus, ſi deo largiente inuenire poſsimus,
quomodo intelligendum ſit, quod in iſto Pſal
mo magno dictum eſt, Præuaricatores: vel po
tius, præuaricantes. Græcus enim παραβαίνοντας, ait, nō παραβάτας. Quærimus ergo quomo-
do intelligendum ſit, *Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ.*
Rom. 4. Propter quod ait Apoſtolus, Vbi enim lex nō
eſt, nec præuaricatio. Hoc autem dixit cum à lege pro-
miſſa diſtingueret. Nam vt de ſuperioribus ſenſus ple-
nior colligatur, nō enim per legem, inquit, promiſsio
Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mūdi, ſed per iu-
ſtitiam fidei. Si enim qui per legē hæredes ſunt, exina-
nita eſt fides & euacuata eſt promiſsio, lex enim iram
operatur. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Ideo
ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio om-
ni ſemini, non ei tātum quod ex lege eſt, ſed & ei quod
B ex fide eſt Abrahami, qui eſt pater omniū noſtrum. Cur
hoc Apoſtolus ait, niſi vt oſtenderet legē ſine promiſ-
ſionis gratia, non ſolum non auferre verum & augere
Rom. 5. peccatum? Vnde & illud eſt, Lex ſubintrauit vt abūda-
ret delictum. Sed quia omnia per gratiam dimittūtur,
non ſolum quæ ſine lege, verumetiam quæ in lege cō-
miſſa ſunt, ideo ibi ſecutus adiunxit, Vbi autem abun-
dauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Non itaque
præuaricantes deputat omnes peccatores Apoſtolus,
ſed eos tantū præuaricantes deputat, qui tranſgrediū-
Roma. 4. tur legem. Vbi enim non eſt lex, inquit, nec præuarica-
tio. Ac per hoc ſecundum Apoſtolum, omnis quidem
præuaricator eſt peccator, quia peccat in lege: ſed non
omnis peccator eſt præuaricator, quia peccāt aliqui ſi-
ne lege. Vbi autem non eſt lex, nec præuaricatio. Por-
rò ſi nemo ſine lege peccaret, nō idem ipſe Apoſtolus
Roma. 2. diceret, Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege
peribunt. Secundum vero iſtum Pſalmum, ſi præuari-
cantes ſunt omnes peccatores terræ nullum eſt vtique
ſine præuaricatione peccatum. Nulla eſt autem præua-
ricatio ſine lege: nullum eſt igitur niſi in lege peccatū.
C Qui ergo dicit, Præuaricantes deputaui omnes pecca-
tores terræ: nullos eſſe omnino niſi qui legē tranſgreſ-
ſi ſunt, vult intelligi peccatores: & ob hoc aduerſatur
ille qui dixit, Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine le
ge peribunt. Secūdum illum quippe ſunt aliqui pecca-
tores, quāuis non ſint præuaricatores, id eſt, qui ſine le-
Rom. 4. ge peccauerunt. Vbi enim nō eſt lex, nec præuaricatio.
Secundum iſtum autem nullus eſt ſine præuaricatione
peccator, quia pręuaricātes deputat omnes peccatores
terræ. Nullus ergo ſecundum iſtum ſine lege peccauit:
quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio. An forte dicturi
ſumus, verum quidē eſſe quòd nec præuaricatio ſit vbi
Roma. 2. non eſt lex, ſed verū non eſſe quòd aliqui ſine lege pec
cauerint: aut verum quidem eſſe, aliquos ſine lege pec-
caſſe, ſed verum non eſſe, vbi lex non eſt, pręuaricatio-
nem eſſe nō poſſe? At vtrūque Apoſtolus dixit. Verum
eſt ergo vtrunque, quia vtrunque per Apoſtolum veri-
tas dixit. Quomodo ergo erit verum, quod in Pſalmo
iſto eadem proculdubio veritas dixerat, Præuaricātes
deputaui omnes peccatores terræ? Reſpondetur enim
nobis. Qui ſunt ergo illi qui ſecūdum Apoſtolum ſine
lege peccauerunt? Non enim ex eis quiſquam præuari-
cans deputandus eſt, cum ſecundum eundem Apoſto-
lum, præuaricatio non ſit vbi lex nō eſt. Sed nimirum D
cum diceret Apoſtolus, Quicunque ſine lege peccaue-
runt, ſine lege peribunt: de illa lege aiebat quā deus de-
dit per Moyſen famulum ſuū populo ſuo Iſrael. Hoc
ipſa quæ circunſtant verba eius oſtendunt. Diſputabat
enim de Iudæis & Græcis, id eſt, gentibus, non ad cir-
cunciſionem, ſed ad præputium pertinentibus, ideo ſi-
ne lege eos dicens, quia non acceperāt legem, quam ſe
accepiſſe gloriabātur Iudæi. Vnde illis ait, Si autem tu
Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege & gloria-
ris in deo. Deniq; vnde ad hanc ſentētiam venerit in-
tuendum eſt, vt diceret, Quicunque ſine lege peccaue-
runt, ſine lege peribunt. Ira, inquit, & indignatio, tribu
latio, & anguſtia in omnem animam hominis operā-
tis malum, Iudæi primum & Græci: Gloria autē & ho- Ibidem.
nor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum &
Græco. Non eſt enim perſonarum acceptio apud deū.
Ad hæc addidit vnde nunc quæſtio eſt & ait, Quicun-
que enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: &
quicunque in lege peccauerunt, per legē iudicabuntur.
Hos vtique Iudæos, illos autem Græcos volēs intelli-
gi, quoniam de his agebatur, vtroſque ſub peccato eſſe E
demonſtrans, vt egere ſe gratia vtrique fateantur. Pro-
pter quod dicit, Non enim eſt diſtinctio, Omnes enim
peccauerunt & egent gloria dei, iuſtificati gratis per
gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto
Ieſu. Quos itaque dicit omnes peccaſſe, niſi Iudæos &
Gręcos, de quibus dixerat, Non enim eſt diſtinctio? Nā
de his pauloante: Cauſati enim ſumus, inquit, Iudæos
& Græcos omnes ſub peccato eſſe. Ac per huc quicun-
que ſine lege peccauerunt, illa ſcilicet de qua Iudæi glo
riabantur, ſine lege peribūt: & quicunq; in lege pecca-
uerunt, id eſt, ipſi Iudæi, per legem iudicabuntur: Nec
ideo non peribunt, niſi credant in eum qui venit quæ- Luc. 19.
rere quod perierat. Nonnulli quippe etiā catholici tra-
ctatores in his Apoſtoli verbis aliter quàm ſe res ha-
bet, parum attendendo ſapuerunt, vt dicerent illos pe-
rire qui ſine lege peccauerunt: hos autē qui in lege pec Roma. 2.
cauerunt iudicari tātummodo non perire: tanquā per
pœnas tranſitorias credantur eſſe purgādi: ſicut ille de
quo dictum eſt, Ipſe autē ſaluus erit ſic tamen quaſi per
ignem. Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur,
de quo agebat Apoſtolus vt hoc diceret. Superius quip F
pe dixerat, Vt ſapiens architectus fundamētum poſui,
alius ſuperædificat: vnuſquiſque autem videat quomo-
do ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo po 1. Cor. 3.
teſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chri-
ſtus Ieſus: & cætera, vſq; ad eundem locum, vbi eum di- 4. ſen. diſt.
xit per ignem ſaluari, qui ſuper hoc fundamentum, nō 21 cap. In
aurum, argentum, lapides precioſos, ſed ligna, fœnum, illo.
ſtipulam ædificat, nō tamen reſpuit ne recipiat, nec re-
ceptum deſerit fundamentum: idq; omnibus carnali-
bus ſuis quibus capitur atque ſuccumbit delectationi-
bus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit
vt aut illæ deſerantur aut Chriſtus: vbi ſi nō anteponi-
tur Chriſtus, non ille eſt fundamētum. Omnibus quip-
pe ſtructuræ poſteriorib⁹ partibus anteponitur funda-
mentum. Nec cogitaſſe exiſtimo eos qui ſenſerunt nō
perire, de quibus dictum eſt, Per legem iudicabuntur: Roma. 2.
niſi quia fundamentum habēt Chriſtum. Parum ergo
attenderunt quod demonſtrauimus, atq; ipſa ſcriptura
clamat, de Iudæis hoc Apoſtolum dicere, qui ſine fun-
damēto ſunt Chriſto. Quis autem Chriſtianus dixerit
non perire Iudæum, ſi non credat in Chriſtum, ſed tā-
tummodo iudicari: cum Chriſtus ipſe ad eandem gē-
tem pro-

Matt.15. tem propter oues, quæ inde perierũt ſe miſſum eſſe te-
G ſtetur: & remiſsius & tolerabilius dicat futurum Sodo-
Matth. 10. mitis in die iudicij, qui vtique ſine lege perierũt, quàm
ciuitati Iudææ, quæ in eum non credidit, tanta virtute
mirabilia facientem? Si ergo Apoſtolus ſecundum legẽ
Roma.2. quam deus per Moyſen populo Iſraël dedit, cęteris au
tem gentibus non dedit, ſine lege dixit eſſe cæteras gẽ-
tes, quid intellecturi ſumus in iſto Pſalmo dictum eſſe,
Præuaricãtes æſtimaui omnes peccatores terrę: niſi in-
telligamus aliquam legem non per Moyſen datam, ſe-
cundum quam ſunt præuaricantes cæterarum gẽtium
Rom.4. peccatores: Vbi enim lex nõ eſt, nec præuaricatio. Quę
iſta lex eſt, niſi forte illa de qua idem dicit Apoſtolus,
Roma.2. Gentes quę legẽ non habent, naturaliter quæ legis ſunt
faciunt, hi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex? Secũ-
dum hoc ergo quod dicit, legem non habentes, ſine le
ge peccauerunt, ſine lege peribunt: ſecundum id vero
quod ait, ipſi ſibi ſunt lex, nõ immerito præuaricatores
æſtimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim eſt
qui faciat alteri iniuriã, niſi qui fieri ſibi nolit. Et in hoc
tranſgreditur naturæ legem, quam nõ ſinitur ignora-
H re dum id quod facit non vult pati. Nũquid autem lex
iſta naturalis nõ erat in populo Iſraël? Erat plane, quo-
niam & ipſi homines erãt. Sine lege autem naturali eſ-
ſent, ſi præter naturam humani generis eſſe potuiſſent.
Multo magis ergo pręuaricatores facti ſunt lege diui-
na, qua naturalis illa ſiue inſtaurata, ſiue aucta, ſiue fir-
mata eſt. Iã verò ſi in omnibus peccatoribus terræ nõ
incongrue deputãtur, & paruuli propter originalis vin
cula peccati, etiam ipſi in ſimilitudine præuaricationis
Roma.5. Adæ, ad illam pręuaricationẽm pertinere monſtrãtur,
quæ data lege in paradiſo prima commiſſa eſt, Ac per
Gene.3. hoc recte nullo prorſus excepto, præuaricatores æſti-
mantur omnes peccatores terræ. Omnes autem pecca-
Roma.3. uerunt, & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricãtes
gratia ſaluatoris inuenit, alios magis, alios min⁹. Quã-
to enim legis maior in quocunq; cognitio, tãto minor
peccati excuſatio. Quanto minor peccati excuſatio, tã-
to manifeſtior præuaricatio. Reſtabat ergo vt omnib⁹
non ſua ſed dei, id eſt, à deo donata iuſtitia ſubueniret.
Roma.3. Vnde ait Apoſtolus, Per legem cognitio peccati. Non
ergo ablatio ſed cognitio. Nũc autem ſine lege, inquit,
I iuſtitia dei manifeſtata eſt, teſtificata per legẽ & Pro-
phetas. Proinde etiam iſtę ſubiunxit, *Propterea*, inquit,
dilexi teſtimonia tua. Tanquam diceret, Quoniam lex
ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue in lite-
ris promulgata, præuaricatores fecit omnes peccato-
res terrę, propterea dilexi teſtimonia tua, quæ ſunt in le
ge tua de gratia tua, vt non ſit in me iuſtitia mea ſed
tua. Lex enim ad hoc prodeſt vt mittat ad gratiam: nõ
ſolum enim quod atteſtatur manifeſtandę iuſtitiæ dei
quæ ſine lege eſt, verumetiam hocipſo quòd præuari-
2.Cor.3. cantes fecit, ita vt etiam quos litera occidit, ad viuifi-
cantem ſpiritum cõfugere timore compellat, per quẽ
peccatorum deleatur vniuerſitas, & recte factorũ cha-
ritas inſpiretur. Propterea, iquit, dilexi teſtimonia tua.
Quidam codices habent ſemper, quidam non habent.
Sed ſi eſt ſic, accipiendum eſt ſemper, vt ſic intelliga-
tur, quandiu hic viuitur. Hic ſunt enim teſtimonia ne-
ceſſaria de lege & prophetis, atteſtantia iuſtitię dei qua
iuſtificamur gratis: hic ſunt & noſtra teſtimonia neceſ-
ſaria, pro quibus ipſam quæ hic agitur vitam martyres
finiuerunt. Cognita itaque dei gratia, quę ſola liberat à
præuaricatione, quæ legis cognitione committitur, o-
rãdo dicit. *Confige clauis à timore tuo carnes meas.* Sic enim
expreſsius interpretati ſunt quidam noſtri, quod Græ- K
ce vno verbo dici potuit, id eſt, καθήλωσον: hoc alij cõ-
fige dici voluerũt, nec addiderũt clauis, atque ita dum
volunt vno verbo Græco vnum Latinum interpretã-
do reddere, ſententiam minus explicauerũt: quoniam
in eo quod eſt confige nõ ſonant claui: καθήλωσον au-
tem ſine clauis intelligi nõ poteſt, nec niſi duobus ver-
bis Latine dici poteſt, ſicut dictum eſt confige clauis.
Vbi quid vult intelligi, niſi quod ait Apoſtolus, Mihi
autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Galat.6.
Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego
mundo? Et iterum, in Chriſto, inquit, cõfixus ſum cru- Galat.2.
ci, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Philip.3.
Quod quid eſt aliud, niſi nõ eſt in me iuſtitia mea, quæ
ex lege eſt, in qua præuaricator effectus ſum, ſed iuſti-
tia dei, id eſt quæ mihi ex deo eſt, non ex me? Sic quip-
pe in me viuit non ego ſed Chriſtus, qui factus eſt no- 1.Cor.1.
bis ſapientia à deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redẽ- Hiere.9.
ptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, Gala.5.
in domino glorietur. Item dicit, Qui autem ſunt Ieſu
Chriſti, carnem ſuam crucifixerũt cum paſsionibus, &
concupiſcentiis. Cum hic dictum ſit, quòd ipſi crucifi- L
xerunt carnem ſuam, in iſto tamen Pſalmo deus roga-
tur vt id faciat, cui dicitur, Cõfige clauis à timore tuo
carnes meas: vt intelligamus etiam id quod recte faci-
mus gratiæ dei eſſe attribuendum, qui in nobis opera-
tur, & velle & operari pro bona voluntate. Sed quid ſi- Philip.2.
bi vult quod cum dixiſſet, Confige clauis à timore tuo
carnes meas: addidit, *A iudiciis enim tuis timui?* Quid
eſt, confige à timore tuo, timui enim? Si enim iã timue-
rat vel timebat, cur adhuc vt à timore ſuo deus cruci-
figeret carnes ſuas orabat? An addi ſibi volebat timo-
rem, vt tantum timeret quantum ſufficeret crucifigen
dis ſuis carnibus, id eſt, concupiſcentiis affectibusq; car
nalibus: tanquam dicẽs, Perfice in me timorem tuum,
timui enim a iudiciis tuis? Sed eſt hic alius altior ſen-
ſus, quantum deus donat ſcrutato ſinu ſcripturę huius
eruendus, Confige, inquit, clauis à timore tuo carnes
meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc eſt, à timore tuo
caſto, qui permanet in ſeculum ſeculi, carnalia mea de- Pſal.17.
ſyderia comprimantur: à iudiciis enim tuis timui, cum
mihi lex minaretur pœnam, quę mihi non poterat da-
re iuſtitiam. Sed hunc timorẽ quo pœna metuitur, cõ- M
ſummata charitas foras mittit, quæ non timore pœnæ, 1.Ioan.4.
ſed delectatione iuſtitiæ liberos reddit. Timor nãque
iſte quo non amatur iuſtitia, ſed timetur pœna, ſeruilis Super catho
eſt, quia carnalis eſt. & ideo nõ crucifigit carnem. Vi- licam Ioã.
uit enim peccandi voluntas, quæ tũc apparet in opere, Tracta.9.
quando ſperatur impunitas. Cum vero pœna creditur
ſecutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere
& dolet non licere, quod lex vetat: quia nõ ſpiritaliter
delectatur eius bono, ſed carnaliter malũ metuit, quod
minatur, Timore autem caſto ipſa quę hunc timorem
foras mittit, peccare timet charitas, etiã ſi ſequatur im- 1.Ioan.4.
punitas: quia nec impunitatem iudicat ſecuturã, quan-
do amore iuſtitiæ peccatum ipſum deputat pœnã. Ta-
li timore carnes crucifigũtur, quoniam carnales dele-
ctationes, quę legis litera vetantur potius quàm vitan-
tur, ſpiritalium bonorum delectatione vincuntur, &
eadem vſque ad perfectionem creſcente victoria peri-
muntur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo car-
nes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc eſt da mihi ca
ſtum timorem, ad quem petendum me tanquam pæ-
dagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudi-
ciis tuis timui.

Concio

A *Concio vicesimasexta de versu Psalmi, Feci iudicium & iustitiam ne tradas me calumniantibus me: & reliqua.*

Ayn. y ISTos magni Psalmi huius versus cõsyderandos nũc suscepimus atque tractandos, *Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me.* Non mirum est eum fecisse iudicium & iustitiam, qui superius poposcerat à ti- *Psal.18.* more dei vtique casto configi clauis carnes suas, hoc est, carnales cõcupiscentias, quæ solent quo minus rectum sit nostrum impedire iudicium. Quanuis autẽ siue rectum siue prauum in quotidiano nostri sermonis vsu iudicium nuncupetur, vnde hominibus in Euãge- *Ioan 7.* lio dicimus, Nolite iudicare personaliter, sed rectũ iu- *De tempore* dicium iudicate: tamen hoc loco ita positum est iudi- *ser.236.* cium, tanquam si hoc rectum non fuerit, nõ debeat iudicium nominari, alioquin nõ sufficeret dicere, feci iudicium, sed diceretur, feci rectũ iudicium. Hoc gene- *Matth. 23.* re locutus est dominus Iesus vbi ait, Relinquitis grauiora legis, iudicium & misericordiã & fidem. Et hic enim iudicium sic positum est, tãquam nõ sit indicium si peruersum est. Et multis diuinarum scripturarum lo- B cis ita ponitur, quale illud est, Misericordiam & iudi- *Psal.100.* cium cantabo tibi domine. Et illud apud Esaiã, Expe- *Esa.5.* ctaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: nõ ait, expectaui vt faceret iudicium iustum, fecit autẽ iniquum: sed tanquam ideo iam iudicium sit, quia iustum est: nec sit iudicium, quod iniustũ est. Iustitia vero non solet dici bona iustitia, vel mala iustitia, sicut aliquãdo dicitur bonum malúmve iudicium, sed eo ipso iam bona est, quia iustitia est. Sic ergo habet consuetudo loquendi, vt dicatur & bonum iudicium, & malum iudicium, quẽadmodum habet vt dicatur & bonus iudex, *2. sent. dist.* & malus iudex. Sic autem non dicitur bona iustitia vel *27 cap.1.* mala iustitia: sicut non dicitur, bonus iustus, vel malus *Iustitia.* iustus, quia continuo bonus quisque si iustus. Iustitia ergo virtus est animi magna præcipuéque laudabilis, de *Iudicium.* qua nunc non est copiosius disputãdi necessitas. Iudiciũ vero quando non nisi in bono ponitur, distinctior loquẽdi ratio huius virtutis est operatio. Qui enim habet iustitiam, rectè iudicat, imò secundum istam locutionem qui habet iustitiam iudicat, quia nec iudicat si non rectè iudicat. Iustitiæ nomine hoc loco non ipsa *Rom.4.* virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim fecit C in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est per gratiam suam ex impio facit iustũ. Vnde ait Apo- *Rom.3.* stolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo iustitiam, id est, opus iustitię, qui habent in se iustitiam, id est, opus gratiæ. Feci, inquit, iudicium & iustitiã, ne tradas me nocentibus me: id est, feci iudicium iustum, ne tradas me illis qui propterea me persequuntur. Nam etiam quidam codices habent, ne tradas me persequẽtibus. Quod enim Græce dictum est, τοῖς ἀντιδίκοις, quidam interpretati sunt nocentibus, quidam persequẽtibus, quidam calumniantibus. Miror autem omnium, quos in promptu babere potui codicum nunquam me legisse aduersantibus, cum sine controuersia quod Græce ἀντίδικος hoc Latine aduersarius appellatur. Orans itaque ne tradatur à domino aduersantibus sibi: *Matth.6.* quid orat, nisi quod oramus cum dicimus. Ne nos inferas in tentationem? Aduersarius est enim de quo dicit *1. Thess.3.* Apostolus, Ne forte tentauerit vos qui tentat, Et tradit deus, quem deserit. Eum quippe ille non decipit quem iste non deserit, in voluntate sua præstãs decori homi- *Psal.19.* nis virtutem. Ab illo autem qui dixerat in abundantia sua, non mouebor in æternum, auertit faciem & factus est conturbatus, sibiq; monstratus. Quisquis igitur à ti- *Psal.18.* more dei casto crucifixas habet carnes suas, & nulla car- D nali corruptus illecebra, facit iudicium opusq; iustitię, orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala persequentibus cedat. A quo enim accipit victoriam concupiscentiæ ne voluptate pertrãhatur, ab illo etiam robur patiẽtiæ ne dolore frangatur: quoniam de quo dicitur, Dominus *Psal.84.* dabit suauitatem de illo etiã dicitur, Ab ipso est enim patientia mea. Denique sequitur, *Excipe seruum tuũ in bono, vt non calumnientur me superbi.* Illi impellunt vt cadam in malum, tu excipe in bonum. Qui autem interpretati sunt non calumniẽtur me: Græcam locutionem secuti sunt, Latinæ linguæ minus vsitatam. An forte hanc habet vim cum dicitur, non calumnientur me, quam haberet si diceretur, non me capiant calũniando? Multæ autem possunt intelligi calumniæ superborũ, à quibus humilitas christiana despicitur, sed illa vel maxima est, si homines hoc loco accipiuntur superbi, qui à nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe ipsa christiana Christi morte insinuatur, commẽdaturque diuinitus. Hæc autem calumnia vtrisque infideli- E bus, id est, Iudæis gentibusq; communis est. Habent calumnias suas etiam hęretici singulis quibusque hęresibus proprias. Habẽt & schismatici, quos omnes superbia de membrorum Christi cõpage præcidit. Ipsius autem diaboli calumnia quanta vel qualis sit, qua calumniatus est iusto dicens, Nũquid gratis colit Iob domi- *Iob.1.* num? Quorum omnium calumniæ superborum tan- *Nume. 21.* quam colubrorum venena dicuntur, cum vigilãtissi- *Ioan.3.* ma & diligentissima pietate Christus crucifixus attenditur, propter quod præfigurãdum Moyses deo miserante aciubente exaltauit in eremo similitudinem serpentis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigẽda præfiguraretur in Christo. Hanc intuentes salutiferam crucem, omne calumniãtium superborum virus expellimus. Quam prorsus etiam iste quodãmodo valde intuente intuens ait, *Oculi mei defecerunt in salutare tuũ, & in eloquium iustitiæ tuæ.* Christum quippe ipsum deus propter similitudinem carnis peccati, peccatum pro nobis fecit, vt nos simus iustitia dei in ipso. In huius igi- *Roma.8.* tur eloquium iustitiæ dei defecisse dixit ardenter oculos suos & sitienter intuendo, dum memor infirmitatis humanæ, diuinam Christi desyderat gratiam. Pro- F pter quod sequitur, *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.* Non vtique secundum iustitiam meam. *Et iustificationes*, inquit, *tuas doce me.* Illas proculdubio quibus deus facit iustos, non ipsi se. *Seruus tuus sum ego.* Neque enim bene mihi cessit quando esse volui liber meus, non seruus tuus. *Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.* Nunquam intermittenda est ista petitio. Nõ enim sufficit accepisse intellectum, & dei testimonia didicisse, nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternæ. Testimonia quippe dei quãto fit quisque intelligentior, tanto magis magisq; sciũtur. *Tempus*, inquit, *faciendi domino.* Id enim plures codices habent, non vt quidam, *domine.* Quod ergo tẽpus vel quid faciendi voluit intelligi domino? Illud quidem quod pauloantè dixerat, Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, hoc faciendi tempus domino. Quid est autem, nisi gratia quę in Christo suo tempore reuelata est? De quo tempore ait Apostolus, Cum autem venit plenitudo temporis misit deus fi- *Galat.4.* lium suum. Propter quod alibi etiam testimonium suum prophetico adiungens, vbi dixit, Tempore placito *Esa.49.* exaudiui

G exaudiui te,& in die salutis adiuui te, Ecce nūc,inquit,
2.Cor.6. tempus acceptabile,ecce nūc dies salutis. Sed quid est, quòd tanquam volens ostendere tempus domino esse faciendi,continuo subiunxit, *Dissipauerunt legem tuam.* Velut propterea tēpus esset faciēdi domino , quia eius
Rom.10. legem dissipauerunt superbi , qui ignorantes dei iustitiam & suam quærentes statuere, iustitiæ dei non sunt subiecti?Quid est enim,dissipauerunt legem tuam,nisi præuaricationis iniquitate, eius integritatem non custodierunt? Oportebat ergo vt superbis & de libertate sui arbitrij præsumentibus lex daretur,qua præuaricata quicunque compuncti humiliarentur, non iam per legem sed per fidem ad subuenientem currerent gratiā. Dissipata ergo lege tempus fuit, vt per vnigenitum fi-
Roma.5. lium dei misericordia mitteretur. Lex enim subintrauit vt abūdaret delictum, quo delicto lex dissipata est, & opportuno iam tempore Christus aduenit,vt vbi abundauit delictum superabūdaret gratia. *Ideo,*inquit, *dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Id agit gratia,vt dilectione impleantur mandata dei, quæ timore non poterāt.Gratia quippe dei diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris per spiritum sanctū , qui datus est nobis.
Math.5. Propter quod ipse dominus dicit, Nō veni legem sol-
Roma.3. uere,sed adimplere.Et idem Apostolus, Plenitudo legis charitas est:ideo super aurū & topazion.Hoc enim
Psal.18. & in alio Psalmo legimus,Super aurum & lapidē preciosum multum. Topazion quippe lapidem multum perhibent esse preciosum. In testamento autem veteri latentem gratiam tanquam velo interposito non intel
Exo.34. ligentes,quod significabatur, quādo in faciem Moysi
2.Cor.3. intendere nō valebant, propter mercedem terrenam atque carnalem dei mandata facere conabātur, neque faciebant,quia non ipsa sed aliud diligebant. Vnde illa non erant opera volētium, sed onera potius inuitorum. Cum vero ipsa mandata diliguntur super aurum & lapidem preciosum multum, omnis præ ipsis mandatis terrena vilis est merces, nec vlla ex parte comparantur quæcūque alia hominis bona his bonis , quibus ipse fit bonus homo: *Propterea, inquit,ad omnia mandata tua corrigebar.* Vtique corrigebar,quia diligebam,atque illis rectus,vt etiam ipse rectus fierem,dilectione cohærebam. Iam illud quod adiungit consequens erat,
I *Omnem,inquit, viam iniquitatis odio habui.* Vnde enim fieri poterat, vt iniquam viam non odisset diligens rectam? Nam sicut aurum & lapidē preciosum si diligeret, odisset profecto quicquid ei talium rerum dānum posset inferre:ita quoniam dei mandata diligebat,iniquitatis viam odio habuit, queadmodum aliquid immanissimum marini itineris saxum declinabat, vbi tā preciosarum rerum necesse est pati naufragiū. Quod vt non cōtingat longe inde velificat,qui in ligno crucis cum mandatorum diuinorum mercibus nauigat.

Concio vicesimaseptima de versu Psalmi,
Mirabilia testimonia tua domine &c.

Pe.
B VErba Psalmi hæc sunt,de quibus adiuuante domino disputaturi sumus, *Mirabilia testimonia tua, propter hoc scrutata est ea anima mea.* Quis enumerat saltem generatim testimonia dei? Cœlum & terra visibilia opera eius , dicuntquodammodo testimonium bonitatis & magnitudinis eius,& ipse cursus frequens vitatúsque naturæ, quo temporum rapacitas voluitur, in rerum quarumcunque generibus , quauis temporalibus atque mortalibus, quæ certe cōsuetudine viluerunt,si pius considerator aduertat, perhibent testimonium creatori. Quid autem horum est quod non sit mirabile,si vnumquodque non vsu sed ratione me- K
tiamur : si vero tanquam sub vnius contemplationis aspectu velut audeamus cuncta contueri, nonne fit in nobis quod ait Propheta, Cōsyderaui opera tua & ex- Abac.3.
paui? Et tamen iste nō est ipsa rerum admiratione perterritus,sed eam potius dixit esse causam,cur ea deberit scrutari, quia mira sunt. Cum enim dixisset, Mirabilia testimonia tua : secutus adiunxit , propter hoc scrutata est ea anima mea: quasi factus sit ipse per inuestigandi difficultatem curiosior . Quanto enim quæque res abstrusiores habet causas,tanto est mirabilior. Si ergo nobis homo talis occurrat, qui propter hoc dicat se scrutari testimonia dei,quia mirabilia sunt, cum plena sit eis,& quæ conspicitur , & quæ non conspicitur vniuersa creatura, nōnne compescimus eum dicentes,
Altiora te ne quæsieris,& fortiora te ne scrutat^us^ fueris, Eccli.3.
sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper?Sed si nobis respōdeat & dicat, Hæc ipsa quæ præcepit dominus, & quæ iubet vt cogitentur,mirabilia sunt eius testimonia,cum quippe & dominum,quia iubet,& bonum & magnum,quia talia iubet,esse testantur,nūquid audebimus hominem ab eorum scrutatione reuocare, L
ac nō potius vt sedulo id agat, & tantæ rei operā quātum potest impēdat hortabimur? An forte dei præcepta testimonia quidē bonitatis eius esse fatebimur , sed mirabilia esse negabimus? Quid enim mirū si bona imperat bonus dominus ? Imò vero idipsum est omnino mirandum,& cur ita sit perscrutandum, quòd cū deus bonus bona præceperit , eis tamen dederit bonam legem , quos eadem lex viuificare non posset, nec vlla esset ex bona lege iustitia . Si enim data esset lex , quæ Galat.3.
posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia . Cur ergo data est quæ viuificare nō posset, & ex qua esset nulla iustitia ? Nempe mirandum est, nempe stupendum. Hæc sunt ergo mirabilia testimonia dei , propter hoc huius anima scrutata est ea , quoniam deinde debilis † Tal.de illis
non ei dici posset,Fortiora te ne scrutatus fueris,& quę Eccli.3.
præcepit tibi dominus illa cogita semper . Ipsa sunt enim quæ præcepit nobis dominus , & ideo cogitanda sunt semper.Potius itaque videamus huius anima,quæ scrutata est,quid inuenerit. *Manifestatio,inquit,verborum tuorum illuminat,& intelligere facit paruulos.* Quid est paruulus,nisi humilis & infirmus ? Noli ergo superbire,nisi M
de tua quæ nulla est virtute præsumere, & intelliges quare sit à bono deo bona lex data, quæ tamen viuifi- Galat.4.
care non posit. Ad hoc enim data est,vt te de magno paruulum faceret, vt te ad faciendā legem vires de tuo non habere monstraret:ac sic inops,indigus & egenus ad gratiam confugeres & clamares, Miserere mei do- Psal.6.
mine quoniam infirmus sum.Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorū Paulus,id est,paruulus ostendit,ideo datam legem, quę vi- Galat.3.
uificare non posset , quia cōclusit scriptura omnia sub peccato , vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.Ita domine,ita fac misericors domine, impera quod non posit impleri, imò impera quod nō nisi per tuam gratiam posit impleri, vt cum homines per suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstruatur & nemo sibi magn^us^ videatur. Sint omnes paruuli, Rom.3.
& reus fiat omnis mundus tibi, quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram te deo : per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia tua manifestata est,testimoniū habens à lege & prophetis. Hæc sunt mirabilia testimonia tua, quæ scrutata est anima paruuli huius,& ideo inuenit quia humiliat^us^ est,& paruulus

A uulus factus est. Quis enim facit mandata tua sicut facienda sunt, id est, ex fide quæ per dilectionem dei operatur, nisi eius in corde per spiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? Hoc etiam iste paruulus confitetur.

Galat.5.

Roma.5.

Os meum, inquit, aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desyderabam. Quid desyderabat, nisi facere mãdata diuina? Sed non erat vnde faceret infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os confitens quòd per se ipse nõ faceret, & attraxit vnde faceret. Aperuit os petendo, quærendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum, vnde faceret quod per seipsum non poterat, mandatũ sanctũ & iustum & bonũ. Si enim nos cum simus mali, nouimus bona data dare filiis nostris: quanto magis pater noster de cœlo dabit spiritum bonum petentibus eum? Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei: nõ quia ipsi nihil agũt, sed ne nihil boni agant à bono aguntur vt agãt. Nam tanto magis efficitur quisq; filius bonus, quanto largius ei datur à patre spiritus bonus. Denique iste adhuc petit, Os quidem aperuit & attraxit spiritũ, sed adhuc ad patrem pulsat & quærit. Bibit, sed quãto suauius sensit, tanto ardentius adhuc sitit. Audi verba sitientis: *Respice in me & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.* Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti, qui diligunt nomen tuum: quoniã vt diligerẽt te, prius dilexisti eos. Sic enim Ioannes Apostolus ait, Nos diligimus, inquit, deũ: & velut causa quæreret quare nos diligere fecit, adiunxit, Quoniam ipse prior dilexit nos. Vide & iste quid apertissime dicat, *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas.* Vbi quid aliud dicit, quàm rectum & liberũ me fac secundum promissum tuũ? Quanto enim magis regnat in vnoquoque dei charitas, tanto minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo aliud petit, quàm vt donãte deo diligat deum? Diligendo enim deum, diligit seipsum, vt diligere salubriter possit & proximũ sicut seipsum. In quibus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ. Quid igitur orat, nisi vt præcepta quæ deus imponit iubẽdo, impleri faciat adiuuãdo? Sed quid est, quod dicit, *Redime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua?* Si vera illi homines crimina obiiciunt, non calumniantur: si falsa, quid est quòd se redimi desyderat à calumniis, id est, à criminibus falsis quæ illi nocere non possunt? Crimen quippe falsum quod est calumnia, reum nõ facit hominem, nisi apud iudicem hominem. Vbi autem deus iudex est, nullus falso crimine læditur, quia nõ cui obiicitur, sed obiicienti potius imputatur. An hic ecclesiæ præsignatur oratio & vniuersi populi Christiani, qui redemptus est à calumniis hominum, quibus exagitabantur vsquequaque Christiani? Sed nunquid propterea dei mandata non custodit? Nõnne inter ipsas calumnias quando feruebant, multo gloriosius populus sanctus in tribulationibus dei mandata seruabat, cũ ad perpetrandas impietates persequentibus non cedebat? Sed nimirum hoc est, Redime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua: tu age infuso spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, & à tuis mãdatis ad sua mala facta traducant. Si enim hoc mecum egeris, id est, hoc modo me ab eorum calumniis, ne criminationes eorum falsas quas obiiciunt pertimescã, cum patientia donata redemeris, inter ipsas calumnias custodiam mandata tua. *Faciem tuam,* inquit, *illumina super seruum tuum.* Id est, tu manifesta subueniendo & opitulando præsentiã. *Et doce me iustificationes tuas.* Doce vtique vt faciam quod euidentius alibi legitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam. Qui enim audiunt, licet memoria teneant quod audierunt, nequaquam didicisse putandi sunt, si non faciunt. Veritatis namque verbum est, Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Qui ergo non facit, id est, nõ venit, non didicit. Recolens autem iste dolorem pœnitentiæ præuaricationis suæ, *Exitus aquarum,* inquit, *descenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Id est, ipsi oculi mei. Nam in quibusdam codicibus & hoc legitur, quia non custodiui legem tuam. Descenderunt ergo exitus aquarum, id est, effusiones lachrymarum. Et ea locutione qua dicere potuit, Montes descenderunt pedes mei, & si non diceret per montes vel in montes: ea locutione dicitur scalas descendit, etsi non dicatur per scalas: aut piscinam descendit, etsi non dicatur in piscinam. Et bene ait, descenderũt, humilitate scilicet pœnitendi. Ascenderunt enim, quando per superbiam contumaciter erecti fuerãt & elati: sursum enim sibi esse videbantur, quando ignorantes dei iustitiam cõstituere volebant suam, In qua fatigati & legis præuaricatione confusi, ab illa elatione descenderunt flendo, vt iustitiam dei potius impetrarẽt petendo. Sunt codices qui nõ habent descenderũt, sed *transierunt.* tanquã exaggeranter diceret trãsisse se flẽdo fontes aquarũ, vt hoc intelligamus exitus aquarum, plus fleuisse quàm manãt aquæ de suis exitibus. Cur autem nõ custodita lege sic fletur, nisi vt impetretur gratia quę pœnitẽtis delet iniquitatem, & credentis adiuuat voluntatem?

Matth.7.
Rom.1.7.
Matth.7.
Roma.8.
B
1.Ioan.4.
Matth.22.
C
D
Psal.142.
Ioan.6.
Roma.10.
E

Concio vicesimaoctaua.

DIxerat superius, qui cantat hũc psalmum, Exitus aquarum descenderũt oculi mei, quoniam non custodierunt legem tuam: vbi se multum fleuisse testatus est præuaricationem suam. Proinde velut rationem reddẽs, cur multum flere debuerit, & suum grauiter dolere peccatum, *Iustus es, inquit, domine, & rectum iudicium tuum. Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam valde.* Hæc itaque iustitia dei rectumq; iudicium & veritas, omni est metuenda peccanti. Hac enim damnantur diuinitus quicunque dãnantur, nec est omnino qui de sua damnatione contra deum iustẽ rectè conqueri possit. Inde fletus rectus est pœnitentis, quoniam si cor eius impœnitẽs damnaretur, iustissime vtique damnaretur. Sanè iustitiã dicit testimonia dei. Iustum quippe se probat mandando iustitiã. Est enim hæc veritas vt deus testimoniis talibus innotescat. Sed quid est, quod sequitur? *Tabefecit me zelus meus.* Vel sicut alij codices habent, *zelus tuus.* Habent nonnulli etiã *domus tuæ.* Et non tabefecit me, sed *comedit me.* Quod ex alio psalmo quantum mihi videtur putandum, est emẽdandum, vbi scriptum est, Zelus domus tuæ comedit me: quod commemoratum etiam in euangelio nouimus. Simule tamen aliquid est tabefecit ei quod ibi est comedit. Zelus autem meus quod plures codices habent, nullam ingerit quæstionem. Quid enim mirum est, si zelo suo quisque tabescit? Quòd vero habent aliqui, zelus tuus, significat hominem deo zelantem, non sibi: sed non repugnat si ipse dicatur & meus. Nam quid aliud dicit Apostolus, Aemulor enim vos deo æmulatione dei? Nam dicendo, Aemulor vos, quid nisi æmulationem demonstrat suam? Sed quia dixit deo, id est, non sibi sed deo, ideo addidit, æmulatione dei. Hanc quippe suo spiritu fidelibus suis inspirat deus: amoris enim est, non liuoris. Nam quæ fuit causa vt hoc Apostolus diceret? Aptaui enim vos, inquit, vni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne

Sadi.
S
F
Psal.68.
Ioan.2.
2.Corin.11.

G ſicut ſerpens Euã ſeduxit verſutia ſua,ſic & veſtræ mẽ-
tes corrumpaotur à ſimplicitate & caſtitate, quæ eſt in
Chriſto.Comedebat enim zelus domus dei, quã tamẽ
zelabat Chriſto non ſibi.Sponſus enim ſibi zelat ſpoo
ſam ſuam:amicus autem ſponſi,nõ eam ſibi zelare de-
bet ſed ſpõſo. Bonus ergo & huius intelligẽdus eſt ze-
lus. Cauſam nanq; ſubiungit & dicit: *Quia obliti ſunt
verborum tuorum inimici mei.* Retribuebant ergo mala pro
bonis, quoniam zelabat illos deo tam vehementer &
ardẽter,vt eo zelo tabefactum ſe diceret: Illi autem ob
hoc in ipſum inimicitias exercebãt,quia vtiq; vt deum
amarent volebat,quos amando zelabat. Non ingratus
enim gratiæ dei,per quã fuerat ex inimico reconcilia-
tus deo, etiã ipſe ſuos diligebat inimicos, & eos zela-
bat deo,dolens & tabeſcẽs quòd eſſent verborum dei
eius obliti.Deinde conſyderans ipſe in verbis dei,qua
flamma dilectionis arderet: *Ignitum*,inquit, *eloquiũ tuũ
valde,& ſeruus tuus dilexit illud.* Merito zelabat in ſuis ini-
micis cor impœnitens,qui fuerãt obliti verborum dei.
Ad hoc enim flagrabat eos adducere,quod ipſe flagrã-
tiſsime diligebat. *Iunior ego ſum*,inquit,*& contemptus,iu-*
H *ſtificationes tuas non ſum oblitus.* Non ſicut inimici mei,qui
obliti ſunt verborum tuorum, Videtur autem mioor
ætate non oblitus iuſtificationes dei dolere pro inimi-
cis ſuis ætate maioribus,qui obliti ſuot. Nam quid eſt,
iunior ego nõ ſum oblitus,niſi illi maiores obliti ſuot?
νεώτερος eſt enim Græcum, quod eſt etiam in illo lo-
co vbi dictum eſt, In quo corrigit iunior viam ſuam.
Hoc autem nomẽ comparatiuum eſt, & ideo bene in-
telligitur in cõparatione maioris. Duos ergo populos
Gene.25. hic agnoſcamus,qui etiam in Rebeccæ vtero luctabã-
tur,quando noo ex operibus ſed ex vocãte dictum eſt
Roma.9. ei,Maior ſeruiet minori.Sed contemptum ſe dicit hic
1.Corin.1. iunior,ideo factus eſt maior, quia ignobilia & cõtem-
ptibilia mundi elegit deus, & ea quæ non ſunt tanquã
Matth.20. ſint,vt quæ ſunt euacuẽtur: Et ecce ſunt nouiſsimi qui
erant primi,& primi qui eraot nouiſsimi.Nec immeri-
Roma.10. to obliti ſunt verborum dei,qui ſuam iuſtitiam cooſti-
tuere voluerunt igoorantes iuſtitiam dei,Iſte autem iu
nior non eſt oblitus, quia non ſuam voluit habere iu-
ſtitiam, ſed dei. De qua etiam nunc dicit, *Iuſtitia tua*
I *iuſtitia in æternum,& lex tua veritas.* Quomodo enim non
veritas lex,per quam cognitio peccati,& quæ teſtimo-
Roma.3. nium perhibet iuſtitiæ dei? Sic enim dicit Apoſtolus,
Iuſtitia dei manifeſtata eſt,teſtificata per legem & pro-
phetas. Propter hanc paſſus eſt perſecutionem iunior
à maiore, vt diceret iunior quod ſequitur, *Tribulatio
& neceſsitas inuenerunt me,mandata tua meditatio mea eſt.* Sæ-
uiant,perſequantur, dum tamen mandata dei non re-
linquantur,& ex ipſis mandatis etiam qui ſæuiuot dili-
gantur. *Iuſtitia teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi
& viuam.* Iotellectum poſcit iſte iunior, quem ſi non
haberet,nõ ſuper ſeniores intelligeret, ſed eum poſcit
in tribulatione & neceſsitate, quo intelligat quàm ſit
contemnendum,quod ei poſſunt auferre perſequentes
inimici,à quibus ſe dicit eſſe contemptum. Ideo dixit,
& viuam,quia ſi eo vſque tribulatio neceſsitáſque per-
uenerit,vt per inimicorum perſequentium manus vita
iſta finiatur,viuet io æternum,qui temporalibus præpo
nit iuſtitiam,quæ manet in æteroum,Quę iuſtitia in tri
bulatione & neceſsitate martyria ſunt dei, hoc eſt, te-
ſtimonia,pro quibus ſuot martyres coronati.

*Concio viceſimanona de eo quod ſequitur,
Exclamaui in toto corde,exaudi
me domine & cætera.*

CLamor ad dominũ qui fit ab orantibus,ſi ſonitu K
corporalis vocis fiat,non inteoto in dominum
corde, quis dubitet ioaniter fieri? Si autem fiat
corde,etiã ſilente corporis voce,aliũ quẽlibet hominẽ
poteſt latere,non deũ. Siue ergo cũ voce carnis quan-
do id opus eſt,ſiue cum ſilẽtio ad deum cum oramus,
corde clamãdum eſt.Eſt autem clamor cordis,magna
cogitationis intẽtio.Quæ cum eſt in oratione,magnũ
exprimit deſyderãtis & petentis affectũ, vt non deſpe-
ret effectum.Tunc porrò in toto corde clamatur,quã-
do aliũde nõ cogitatur.Tales orationes raræ ſunt mul
tis,crebræ autẽ paucis, omnia vero vtrum cuiquã, ne-
ſcio,Talem ſuam commemorat orationem, qui cãtat
hunc pſalmũ dicens, *Clamaui in toto corde meo,exaudi me* Coph.
domine. Cuius autẽ rei ſuus clamor proficiat, adiunxit, P
Iuſtificationes tuas exquiram. Ad hoc ergo clamauit in
toto corde ſuo,& hoc ſibi deſyderauit à domino exau
diente pręſtari,vt iuſtificationes eius exquirat.Proinde
quod vt faciamus iubetur,vt exquiram⁹ oratur.Quàm
longe eſt adhuc à faciente, qui exquirit? Non enim eſt
conſequens vt qui exquirit inueniat:aut qui inuenit,fa-
ciat.Non autẽ poteſt niſi inuenerit,facere, & niſi quæ- L
ſierit iouenire. Sed magnam ſpem dominus Ieſus de-
dit dicendo,Quærite & inuenietis. Rurſus autem di- Matth.7.
cit ſapientia (quæ quid eſt niſi ipſe?) Quæreot me mali,
& non inuenient. Non ergo malis, ſed bonis dictum
eſt, Quærite & inuenietis: immo vero eis dictum eſt, Prouer.1.
quibus eodem loco paulo poſt, Si ergo vos,inquit, cũ Matth.7.
ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris. Quomo-
do igitur malis dicitur,Quærite & inuenietis:cũ rurſus
dicatur,Quærent me mali,& non inuenient? An aliud
eos dominus quàm ſapientiã quęrere volebat,quando
eos inuenturos ſi quærerent promittebat? In ea quippe
ſunt omnia, quæ ab eis qui beati eſſe cupiunt inquiren-
da ſunt.Ibi ergo ſũt,& iuſtificationes dei. Quapropter
reſtat vt intelligamus,non omnes malos non inuenire
ſapientiã ſi quæſierint, ſed eos qui intantum ſunt mali
vt odirent eam.Sic enim & dixit, Quærent me mali &
non inuenient me.Oderunt enim ſapientiã.Ideo ergo Supra eodẽ
non inueniũt,quia oderunt.Sed rurſus ſi oderũt, quo- Tract.2.
modo quærunt niſi quia nõ eam quærunt propter ip-
ſam,ſed propter aliquid quod mali amãt, & ad hoc ſe M
facilius putãt peruenturos per ipſam? Multi enim ſunt
qui dicta ſapientiæ ſtudioſiſsime inquirunt,eámque in
doctrina,non in vita volunt habere,vt noo per mores
quos iubet ſapientia perueniant ad dei lucem,quod eſt
ipſa ſapiẽtia,ſed per ſermones quos habet ſapiẽtia per-
ueniãt ad hominum laudes,quod eſt vana gloria.Non
ergo ſapientiam quærunt,& quando eam quærũt,quia
noo quærunt ipſam,alioquin viuerent ſecuodũ ipſam,
ſed volunt verbis eius inflari.Et quãto magis inflãtur,
tanto magis efficiuntur extra ipſam.Iſte autem hoc ip-
ſum poſcens à domino quod eum iubet facere domi-
nus,vt ipſe in illo etiam quod imperat operetur, Deus
eſt enim qui operatur in nobis, & velle & operari pro Philip.2.
bona volũtate,Clamaui,inquit,in toto corde meo ex-
audi me domine,iuſtificationes tuas exquirã: vtiq; fa-
ciendas non tantummodo ſciendas,ne ſimilis fiam illi
ſeruo duro,qui etiã ſi intellexerit non obaudiet. *Cla-
maui,ſaluum me fac.* Vel ſicut nonnulli codices habent &
Græci & Latini *Clamaui te,& ſaluum me fac.* Quid eſt cla
maui te,niſi clamando inuocaui te? Sed cum dixiſſet,
ſaluũ me fac,quid adiunxit? *Vt cuſtodiam teſtimonia tua.*
Ne te ſcilicet per infirmitatem negem, Salus quippe
animæ facit vt fiat quod faciendum eſſe cognoſcitur,
& vſque

A & vsque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema tentatio, pro testimoniorum diuinorum veritate certetur. Vbi autem non est salus, succumbit infirmitas, & deseritur veritas. Sed quod sequitur habet aliquid obscuritatis, quod aliquando diutius exponendum est.

Præueni intempesta nocte & clamaui. Plures codices non habent, intempesta nocte: sed *Immaturitate.* Vix autem vnus inuentus est, qui haberet geminatam præpositionem, id est, *In immaturitate.* Immaturitas itaque in hoc loco nocturnum tempus est, quod nõ est maturum, id est, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgo dici solet, hora importuna. Nox quoque intempesta, id est, media, quando quiescẽdum est, hinc proculdubio nuncupata est, quia importuna est actionibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt veteres opportunum: & intempestiuum, importunum, à tẽpore ducto vocabulo, non ab illa tempestate, quæ consuetudine Latinæ linguæ cœli perturbatio iam vocatur: quanquam isto verbo libenter vtuntur historici, vt dicant ea tempestate, quod volunt eo tempore intelligi: & quod ait locutor egregius, Vnde hæc tã clara repente tempestas, Nõ cœlũ nimbis ventisve turbatum,
B sed magis subita & splẽdida serenitate fulgidũ significauit hoc nomẽ. Quod ergo Græce dictũ est, *ἐν ἀωρίᾳ,* nõ vno verbo sed duob^9, id est, præpositione & nomine, hoc interpretes nostri quidã dixerunt, intempesta nocte, Plures immaturitate, nõ duobus verbis, sed vno, cuius vocabuli nominatiuus est immaturitas. Nõnulli vero in duobus verbis, sicut Græcus posuit, in immaturitate: *ἀωρία,* quippe immaturitas est, *ἐν ἀωρίᾳ,* in immaturitate: tanquam si vellet etiã ille qui dixit intempesta nocte, præpositione dicere geminata, in intempesta, vt vna præpositio significet, in qua hora, altera pertineat ad compositionẽ nominis. Nihil sanè interest ad sententiam, vtrum quis dicat egisse se aliquid gallicãtu, an in gallicantu. Ita nihil interesset, vtrum intempesta nocte, an vero in intẽpesta nocte, id est, in nocte intẽpesta clamasse se diceret. Græcus tamẽ in nocte intempesta dixit, quod idẽ valet si dicatur, in immaturitate, id est, in tẽpore nocturno & immaturo. Hactenus de obscuro verbo fuerit disputatum, nũc videamus quis ipse sit sensus. Præueni, inquit, nocte intẽpesta, & clamaui,
C *In verbis tuis speraui.* Si hoc ad vnumquemque fideliũ referamus, & ad proprietatem rei gestæ, sæpe cõtingit, vt tali noctis tempore vigilet amor dei, & magno vrgente orationis affectu non expectetur, sed præueniatur, quòd post gallicantũ consueuit esse tempus orãdi: si autem accipiamus hoc totum seculum noctem, vtiq; intempesta nocte clamãmus ad deum, & præuenimus maturitatẽ temporis, in quo nobis redditurus est quod promisit, sicut alibi legitur, Præueniamus faciẽ eius in *Psal. 94.* confessione: quanquam si velimus intelligere immaturum tempus noctis huius antequã venisset plenitudo *Gala. 4.* temporis, id est, ipsa maturitas, quãdo Christus manifestaretur in carne, nec tunc ecclesia tacuit, sed præueniens istam maturitatem prophetando clamauit, & in verbis dei sperauit potentis facere quod promisit, vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. *Gene. 12.* Ipsa & quod sequitur dicit, *Præuenerunt oculi mei ad matutinum, vt meditarer eloquia tua.* *Esa. 9.* Ponamus enim matutinũ, quando qui sedebãt in vmbra mortis, lux orta est eis. Nónne in sanctis, qui prius erant in terra ad hoc matutinũ oculi ecclesiæ præuenerunt, quia hoc futurum antea præuiderunt, vt meditarentur eloquia dei, quæ tunc erant & in lege ac prophetis & hæc futura nunciabant?

Vocem meam, inquit, *exaudi domine secundum misericordiam tuam, & secundum iudicium tuum viuifica me.* D Prius enim deus secundum misericordiam aufert à peccatoribus pœnam, eisque postea iustis secundum iudicium dabit vitam, quia non frustra illi hoc ordine dicitur, Misericordiam & iudicium cãtabo tibi domine: *Psal. 100.* quãuis & ipsum tempus misericordiæ non est sine iudicio, & econtra: de quo dicit Apostolus, Si enim nosipsos *1. Corin. 11.* iudicaremus, à domino non iudicaremur: cum iudicamur autem à domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Et eius coapostolus, Tempus est, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: & si initium à nobis, *1. Pet. 4.* qualis finis erit eis qui non credunt domini Euangelio? Et vltimum tempus iudicij nõ erit fine misericordia, quia coronat te, ait Psalmus, in miseratione & misericordia. *Psal. 102.* Iudicium autem sine misericordia, *Iacobi. 2.* sed sinistris qui non fecerunt misericordiã. *Appropinquauerunt,* inquit, *persequentes me iniquitate.* Vel sicut nonnulli codices habent, *Inique.* Tunc appropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cruciandam perimendámque perueniunt. Vnde Psalmus
E vicesimusprim^9, vbi passio domini prophetata est, Ne discedas, inquit, à me, quoniam tribulatio proxima est: cum ea dicantur, quæ non imminente, sed iam præsente ipsa passione perpessus est, Sed proximam dixit tribulationem, quæ fiebat in carne. Nihil est quippe animæ propius carne quam gestat. Propinquauerunt ergo persequentes, affligendo eorum carnem quos persequebantur. Sed attende quod sequitur, *A lege autẽ tua longe facti sunt.* Quanto magis propinquauerunt persequendis iustis, tanto lõge facti sunt à iustitia. Sed quid nocuerunt eis quibus persequendo propinquauerunt, quando interior est propinquatio domini eorũ à quo nullatenus deseruntur? Denique sequitur, *Prope es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.* Etiam in tribulationibus suis, quòd eas non immerito patiũtur, tribuere deo veritatem, sanctorũ est vsitata cõfessio. Ita regina Hester, *Hester. 14.* ita sanctus Daniël, ita três viri in camino, ita eorũ sanctitatis alij socij confitentur. *Danie. 3.* Quæri autem potest quomodo hic dictum sit, Omnes viæ tuæ veritas: cum in alio Psalmo legatur, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. *Psal. 24.* Sed erga sanctos & vniuersæ viæ domini misericordia, & vniuersæ viæ domini veritas: quia
F & in iudicãdo subuenit, atq; ita non deest misericordia: & in miserando id exhibet quod promisit, ne veritas desit. Erga omnes autẽ & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini misericordia & veritas, quia vbi non miseretur vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritũ autẽ neminẽ damnat. *Ab initio cognoui,* inquit, *de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea.* Quod Græcus ait, *κατ' ἀρχάς,* aliqui nostri ab initio, aliqui initio, aliqui in initiis, interpretati sunt. Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Græcam locutionem secuti sunt. Latinæ autem linguæ illud potius vsitatum est, vt ab initio vel initio dicatur, quoniam *κατ' ἀρχάς,* Græcè quasi pluraliter, sed aduerbialiter dicitur, quale est apud nos cum dicimus, aliâs hoc facio, pluralem numerum fœminini generis dicere videmur, sed aduerbium est, & significat alio tempore. Quid est, ergo ab initio cognoui, vel potius vt & nos aduerbialiter id dicamus, initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea? Testimonia domini in æternũ ab illo dicit esse fundata, & hoc se initio cognouisse testatur, nec aliunde cognouisse quàm de ipsis vtique testimoniis. Quæ sunt ista testimonia,

G nisi quibus testatus est deus daturũ se regnum suis filiis
sempiternum? Et quia hoc in vnigenito se daturũ esse
Lucæ.1. testatus est, de quo dictum est, Et regni eius non erit fi-
nis: ipsa testimonia dixit in æternum esse fundata, quia
id quod per eas deus promisit, æternũ est. Nam per se
ipsa testimonia tunc nõ erunt necessaria, quãdo res ip-
sa videbitur, propter quam credendam nunc testimo-
nia requirũtur. Et ideo bene intelligitur dictũ, funda-
1.Corin.3. sti ea, quia in Christo vera monstrantur. Fundamentũ
enim aliud nemo potest ponere præter id quod positũ
est, quod est Christ⁹ Iesus. Vnde hoc ergo iste initio co
gnouit, nisi quia ecclesia loquitur, quæ terris nõ defuit
Gene.4. ab initio generis humani, cuius primitiæ Abel sanctus
est, immolatus & ipse in testimonium futuri sanguinis
mediatoris ab impio fratre fundendi? Nam & illud ab
Gene.2. initio dictum est, Erunt duo in carne vna. Quod ma-
Ephe.5. gnum sacramentum Apostolus Paulus exponens, Ego
inquit, dico in Christo & in ecclesia.

Concio tricesima de versu Psalmi, Vide humilitatem meam & eripe me, &c.

H NEmo in Christi corpore constitutus à se alie-
nam arbitretur esse hanc vocem: quoniam re-
uera totum Christi corpus in hac humilitate
positum dicit, vnde & psalmi huius incipit lectio, de
qua nunc disputare suscepimus. *Vide humilitatem meã*
Res. *& eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.* Hoc loco nul-
lam dei legem conuenientius intelligimus, nisi qua im
mobiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat humilietur:
Lucæ.14. & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo ma-
& 8. lis vt humilietur innectitur, humilis à malis vt exalte-
tur eripitur. *Iudica,* inquit, *iudicium meum, & redime me.*
Superior quodammodo sentẽtia repetita est. Quod e-
nim ait, Vide humilitatem meam: hoc est, iudica iudi-
cium meum: & quod ait, eripe me, hoc est, & redime
me: quod vero suprà dictum est, Quia legem tuam nõ
sum oblitus: huic congruit quod infrà est, *Propter elo-
quium tuum viuifica me.* Ipsum enim eloquium est lex dei,
quam non est oblitus vt se exaltandus humiliaret. Ad
ipsam vero exaltationẽ pertinet quod ait viuifica me,
I quia sanctorum exaltatio vita æterna est. *Longe est,* in-
quit, *à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierũt.*
Quis enim te discernit, ô tu qui dixisti, Longe est à pec
catoribus salus? Quis te discernit à peccatoribus, vt nõ
à te longe sit, sed tecum sit salus? Hoc te nempe discer-
nit, quia id quod isti non egerunt, ipse fecisti, hoc est,
dei iustificationes exquisisti. Quid enim habes quod
1.Corin. 4. non accepisti? Nonne tu es, qui paulo ante dicebas, Cla
maui in toto corde meo, exaudi me domine, iustifi-
cationes tuas requiram? Ergo ab illo ad quem clamasti,
vt eas exquireres accepisti. Ipse te igitur discernit ab
eis, à quibus propterea longe est salus, quia iustificatio-
nes dei nõ exquisierunt. Vidit hoc etiam ipse, Neque
enim ego id viderem, nisi in ipso viderem, nisi in ipso
essem. Corporis enim Christi verba ista sunt, cuius mẽ-
bra sumus, Vidit hoc, inquam, continuòque subiecit:
Miserationes tuæ multæ domine. Etiam hoc ergo quod
exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad miseratio-
nes tuas. *Secundum iudicium tuum viuifica me.* Noui enim
quia & iudicium tuum sine tua miseratione nõ erit su-
per me. *Multi persequẽtes me & tribulãtes me, à testimoniis tuis
non declinaui.* Factum est nouimus, recolimus, agnosci-
mus. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum,
floret cœlum coronis martyrum, ornatæ sunt ecclesiæ
memoriis martyrum, insignita sunt tẽpora natalibus K
martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum.
Vnde hoc, nisi quia impletum est, quod prædictum est
de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi per-
sequentes me & tribulantes me, à testimoniis tuis non
declinaui? Agnoscimus, & gratias agim⁹ domino deo
nostro. Tu nanque homo, tu in alio Psalmo, tu ipse di-
xisti, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos ab- Psal.123.
sorbuissent nos. Ecce quare ab eius testimoniis nõ de-
clinasti, & ad palmam supernæ vocationis inter man⁹
multorum persequentium tribulantiúmque venisti.

Vidi, inquit, *insensatos & tabescebam.* Vel sicut alij codi
ces habent, *Vidi non obseruantes pactum.* Et hoc plures
habent. Sed qui sunt qui pactũ non obseruauerunt, nisi
qui declinauerunt à testimoniis dei, tribulationes mul
torum persequentium non ferentes? Hoc est autem pa
ctum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non obser
uauerunt, qui persecutiones non tolerantes, à testimo-
niis dei negando declinauerũt. Hos ergo iste vidit &
tabescebat, quia diligebat. Zelus enim bonus est, de a-
more veniens, non liuore. In quo enim non seruauerũt
pactum, secutus adiunxit, *Quia eloquia tua non custodie-
runt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et com L
mendat se iste differens ab eis, ac dicit, *Vide quoniam
mandata tua dilexi.* Non ait, eloquia vel testimonia tua
non negaui, quod martyres facere cogebantur, & non
facientes intolerabilia patiebantur: sed hoc dixit vbi 1.Corin.13.
fructus est omnium passionum, quia si tradidero cor-
pus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam,
nihil mihi prodest. Hanc iste commendans ait, Vide
quoniam mandata tua dilexi. Denique deinde postu-
lauit præmium. *Domine in tua misericordia viuifica me.* Isti
mortificant, tu viuifica. Sed si præmium poscitur
in misericordia, quod reddere debet iustitia, quanto
magis impensa est misericordia vt obtineretur cui prę
mium debetur ipsa victoria? *Principium,* inquit, *verbo-
rum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.* A ve-
ritate, inquit, tua verba procedũt, & ideo veracia sunt,
& neminẽ fallunt quibus prænũciatur vita iusto, pœna
impio. Hæc sunt quippe in æternũ iudicia iustitiæ dei.

Concio tricesimaprima, de versu Psalmi, Principes persecuti sunt me gratis: &c. M

QVas persecutiones à regibus terræ corpus Chri
sti, hoc est, sancta ecclesia pertulerit, nouimus:
Agnoscamus ergo hic etiam eius verba dicẽ-
tis, *Principes persecuti sunt me gratis, & à ver* Sebin.
bis tuis formidauit cor meum. Quid enim Christiani læse- &
rant regna terrena, quanuis eis regna cœlorũ promise-
rit rex eorum? Quid, inquam, læserant regna terrena?
Nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere
& exhibere quę debentur regibus terrę? Nonne de hoc
sibi calumniam molientibus Iudæis ait, Reddite Cæ- Matth.22.
sari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt? Nonne tri- & 17.
butum de ore piscis etiam ipse persoluit? Nonne præ-
cursor eius militibus regni huius quid facere deberent
pro æterna salute quærentibus non ait, Cingulum sol-
uite, arma proiicite, regem vestrum deserite, vt possitis
domino militare: sed ait, Neminem concusseritis, nulli Luc.3.
calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrũ?
Nonne vnus militum eius & dilectissimus comes eius,
commilitonibus suis, & quodãmodo Christi prouin-
cialibus dixit, Omnis anima potestatibus sublimiorib⁹ Roma.13.
subdita sit? Et paulo post ait, Reddite omnibus debita:
cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ,

timorem:

A timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam
1.Timo.2. debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Nonne præcepit vt pro ipsis etiam regibus oraret ecclesia? Quid ergo eos Christiani offenderunt? Quod debitum non reddiderunt? In quo Christiani non sunt terrenis regibus obsecuti? Ergo terreni reges Christianos gratis persecuti sunt. Sed quod subiecit attende. *Et à verbis tuis formidauit cor meum.* Habuerunt quidē & illi verba minacia, expello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, bestiis subigo, membra dilanio: sed tua me potius
Matth. 10. verba terruerūt, Nolite timere eos qui corpus occidūt, & postea nō habent quid faciant, sed eū timete qui habet potestatē & corpus & animā perdere in gehennā. Ab his verbis tuis formidauit cor meū. Et contempsi hominem persecutorē meum, & vici diabolum seductorem meum. Denique sequitur, *Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Per ea verba vicit, à quibus formidauit. Victis enim spolia detrahūtur, sicut victus & spoliatus est ille de quo dicitur in Euangelio,
Matth. 12. Nemo intrat in domum fortis, vt vasa eius diripiat, nisi prius alligauerit fortē. Sed spolia multa innenta sunt,
B quando patientiam mirati martyrum, etiam qui persecuti sunt crediderunt: & qui regē nostrum detrimentum militum eius sunt damnificare moliti, ab illo sunt insuper acquisiti. Quisquis ergo à verbis dei, ne in certamine vincatur formidat, super eadē verba victor exultat. Nam ne putaremus, ex illa formidine odiū verborum dei potuisse surrepere, quãnis iam dixerit, Exultaui super eloquia tua, quod vtique non diceret si odiret ea, tamen adhuc addit & dicit, *Iniustitiā odio habui & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.* Nempe à verbis eius illa formido nō fecit eorundē verborū odium, sed integram tenuit charitatē. Neque enim lex dei non sunt verba & eloquia dei? Absit ergo vt timore pereat amor, vbi castus est timor. Sic patres à filiis piis & timentur & amantur: sic pudica coniunx virū & timet ne ab illo deferatur, & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, & coniux homo, & timeri & amari debet, multo magis pa
Psal. 44. ter noster qui in cœlis est, & ipse spōsus, non carne præ filiis hominū, sed virtute formosus. A quibus enim diligitur lex dei, nisi à quib' diligitur deus? Et quid habet bonis filiis triste lex patris? An quoniam quem diligit
C corripit, & flagellat omnē filium, quem recipit? At qui
Heb. 12. hæc iudicia respuit, promissa nō recipit. Paterna ergo iudicia laudētur & in flagello, si promissa diligātur in præmio. Ita planè fecit iste qui dicit, *Septies in die laudaui te super iudicia iustitiæ tuæ.* Septies in die quod ait, significat semper. Solet esse quippe iste numerus vniuersitatis indicium, propter quod sex diebus diuinæ ope-
Gene. 2. rationis, septimus adiectus est quietis. Et per septē dies currentes & recurrentes, tempora vniuersa voluuntur.
Prouer. 24. Nec ob aliud dictum est, Septies cadet iustus & resurget: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus, sed nō prævaricatus, alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in conspectu hominū deiicitur, positum est, septies cadit. Et pro eo quòd ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, resurget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem. Ibi enim sequitur, Impij autem infirmabuntur in malis: hoc est itaque iusto septies cadere & resurgere, in omnibus malis nō infirmari. Merito igitur septies in die laudauit ecclesia deum super iudicia in-
1.Petri. 4. stitiæ ipsius, quia cum tempus esset vt iudicium inciperet à domo domini, in omnibus tribulationib' suis nō infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. *Pax*

multa, inquit, *diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.* D
Vtrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an diligentibus eam nullum est vndecunque scandalum? Sed vtrunque rectè intelligitur. Qui enim diligit dei legem, etiam quod in ea nō intelligit honorat: Et quod ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, & aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex dei nō est ei scandalum. Vt autem nullum scandalū omnino patiatur, non sic homines sanctæ cuiusque professionis attendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat, ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scandalo pereat, sed ipsam dei legem diligat, & erit ei pax multa, nullumque scandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiam si multi peccant, peccare ipse non nouit. *Expectabam*, inquit, *salutare tuum domine, & mandata tua dilexi.* Quid enim iustis profuisset, antiquis dei dilexisse mandata, nisi eos Christus qui est dei salutare liberasset, cuius etiam spiritu impertito mandata dei diligere potuerunt? Si ergo iusti antiqui expectabant salutare dei, qui mandata eius dilexerant: quãto magis necessarius erat Christus qui est Iesus, hoc est, salutare dei saluis faciendis eis, qui mandata eius non dilexerunt? E
Potest ista etiam sanctis istorum temporū, ex quo gra- Coloss. 4.
tia reuelata Euangelium prædicatur, congruere prophetia. Expectant enim Christum qui mandata dei diligunt, vt cum Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos appareamus cum illo in gloria. *Custodiuit*, inquit, *anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde.* Vel sicut nonnulli codices habent, *dilexit.* Vt subaudiatur anima mea. Custodiuntur testimonia dei, dum non negantur, Hoc est martyrum officium, quia testimonia Græce martyria nuncupantur. Sed quia pro testimoniis dei etiam flammis concremari sine charitate nihil pro- 1.Corin. 13.
dest, ideo addidit, & dilexit ea valde. Supra autem dixerat, mandata tua dilexi: deinde sequenti versu, testimonia tua & custodiui & dilexi, postea & mandata tua & testimonia tua custodiui. Ait enim, *Custodiui mandata tua & testimonia tua*, Qui enim diligit, ipse veraciter libentérque custodit. Plerunque enim dum mãdata dei custodiuntur, fiunt inimici, contra quorum voluntatem custodiuntur. Tunc vero fortiter & testimonia custodiēda sunt, ne persequētibus inimicis negentur. Cum ergo se iste vtrunque fecisse dixisset, deo tri F
buit vnde fecit, adiungendo atque dicendo, *Quia omnes viæ meæ in conspectu tuo domine.* Ideo, inquit, custodiui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo, Tanquam diceret, Si auertisses à me faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata & testimonia custodirē. Custodiui ergo, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Propitio quippe & adiuuante conspectu voluit intelligi deum videre vias suas, sicut orauit qui dixit, Ne auertas faciem tuam à me. Nam v- Psal. 26.
tique facies domini est & super facientes mala, sed vt Psal. 33.
perdat de terra memoriam eorum. Non sic profectò iste dixit vias suas ab illo videri, sed sicut nouit dominus vias iustorum, & sicut ait Moysi, Scio te præ omni- Exod. 33.
bus. Nam si hoc eū non adiuuaret gradientē, quòd eius viæ omnes sunt in cōspectu dei, nō diceret ideo se custodisse mãdata & testimonia eius, quia omnes viæ suæ sunt in conspectu domini. Nonit enim audire, Seruite Psal. 2.
domino in timore, & exultate ei cū tremore: apprehēdite disciplinā nequãdo irascatur domin', & pereatis de via iusta: quia nisi in cōspectu domini esset, via iusta nō esset. Nam hunc timorē & tremorē Apostolus etiã Phi'ip. 2.
Paulus imponit eis quibus dicit, Cū timore & tremore

G vestram ipsorum salutem operamini. Et cur hoc dixerit aperiens, Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona volũtate. Ad hoc sunt ergo in conspectu domini viæ iustorũ, vt dirigat gressus eorum, quoniam ipsæ sunt viæ domini, de quibus
Prouer.4. scriptum est in Prouerbiis, Vias autem quæ à dextris sunt nouit dominus, Peruersæ sunt autem, inquit, quæ à sinistris sunt, vt intelligeremus, quòd eas non noue-
Matth.7. rit dominus, propter quod peruersis dicturus est, Non noui vos. Porrò vt ostẽderet quo fructu vias, quę à dextris sunt, id est, iustorum nouerit dominus, continuo
Prouer.3. subiecit, Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiam iste, Custodiui mandata tua & testimonia tua. Et velut quæreremus hoc vnde potuerit, quia omnes, inquit, viæ meæ in conspectu tuo domine.

Concio.32. de versu Psalmi, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine &c.

VOcem nunc orantis audiamus, Quoniam quis oret forte nouimus, & nosipsos si reprobi non sumus, in membris huius orantis agnoscimus,
H *Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine.* Id est, o-
Tau. ת ratio mea quæ fit in conspectu tuo appropinquet tibi. Prope est enim dominus his, qui obtriuerũt cor. *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum,* Promissum petit. Nam hoc ait secundum eloquium tuum: tanq̃ diceret, secundum promissum tuũ. Promisit enim hoc do-
Psal.31. minus, vbi ait, Intellectum dabo tibi. *Intret postulatio mea in conspectu tuo domine, secundum eloquium tuum eripe me.* Repetit quodammodo quod petiuit. Nam quod prius dixerat, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: huic simile est quod ait posterius, intret postulatio mea in conspectu tuo domine: & quod prius, secundum eloquium tuum da mihi intellectum: huic congruit quod posterius, secundum eloquium tuũ eripe me. Accipiẽdo quippe intellectum eripitur, qui per seipsum non intelligendo decipitur. *Eructabunt,* inquit, *labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.* Nouimus quemadmodũ doceat eos deus, qui sunt do-
Ioan.6. cibiles deo: Omnis enim qui audiuit à patre & didicit,
Roma.4. venit ad eum qui iustificat impium, vt non solum me-
I moria retinendo, verumetiam faciendo custodiat iu-
1.Corin.1. stificationes dei. Sic enim qui gloriatur, non in seipso sed in domino glorietur, hymnúsque eructatur. Sed iã quia didicit & laudauit doctorem deum, deinde vult docere. *Pronunciabit, inquit, lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua iudicia.* Cum hæc se pronunciaturũ dicit, vtique minister fit verbi. Quamuis enim deus do-
Roma.10. ceat intrinsecus, tamẽ fides ex auditu est. Et quomodo
1.Corin.3. audiunt nisi à prædicante? Neque enim quia deus dat incrementum, ideo non est plantandum neque rigandum? Scit enim, quæ pericula secutura sint à contradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronunciator eloquiorum dei, propter quod adiunxit, *Fiat manus tua vt saluum me facias, quia mandata tua elegi.* Vt non timerem, nec solum ne cor meum timeret, sed lingua etiam pronunciaret eloquia tua, mãdata tua elegi, timorémque amore compressi. Fiat ergo manus tua vt saluum me de manu facias aliena. Sic autem deus saluos martyres fecit, cum eos in anima nõ permisit occidi. Nam
Psal.59. secundum carnem vana salus hominis. Potest & sic accipi, fiat manus tua: vt manus dei Christus intelligatur, iuxta illud Esaiæ, Et brachium domini cui reuelatum
Esa.53. Roma.1. est? Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum facta sint omnia, sed factus est ex semine Dauid, vt esset Iesus, id est, saluator qui iam erat creator. Sed cũ fami- K liare sit scripturæ, fiat manus tua: & facta est manus domini: nescio vtrum possit hic sensus in eis locis omnibus obtineri. Sanè vbi audimus, quod sequitur, *Concupiui salutare tuum domine.* etiam nolentibus omnibus inimicis salutare dei nobis Christus occurrat. Ipsum se concupisse iusti antiqui veracissime cõfitentur, Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris, Ipsum concupiscit ecclesia venturum ad dexteram patris. Subiungitur autem huic sententiæ, *Et lex tua meditatio mea est.* Quia lex perhibet testimonium Christo. Roma.10.
Sed in hac fide cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, fremant gentes, populi Psal.2.
meditentur inania, occidatur certe caro dum prędicat te. *Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabũt me.* Iudicia quippe illa sunt, quæ tempus erat vt inciperent à domo domini, Sed adiuuabunt me, inquit. Et quis non videat, quantum adiuuerit ecclesiam sanguis 1.Petri.4.
ecclesiæ quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit? Nouissime prorsus aperit se, & quæ persona per totum psalmum loquebatur ostendit. *Erraui,* inquit, L
sicut ouis perdita, quære seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus. Nonnulli codices non habent quære, sed *viuifica.* Vna quippe syllaba interest, qua inter se in Græco distant ζῦτον & ζήτησον, vnde & ipsi codices Græci variant. Sed quodlibet horum fit, ouis perdita quæratur, ouis perdita † viuificetur, propter quam pastor eius no- † *al. nonaginta-*
naginta nouem dimisit in montibus, & eam quærens, *nouem.*
Iudaicis laceratus est veprib⁹. Sed adhuc quæritur, ad- Matth.18.
huc quæratur, ex parte inuenta adhuc quæratur. Ex ea Luca.15.
namque parte qua dicit iste, mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum in omnibus gentibus inuenitur. Vt potui quantum à domino adiutus sum, psalmum istum magnum pertractaui & exposui, *Apologia Augustini de expositione.*
Quod profecto melius sapiẽtiores, doctioresque fecerunt, siue facturi sunt. Nec ideo tamen ei nostrum de- Psal.118.
esse debuit ministerium, maxime id de me flagitãtibus fratribus, quibus sum debitor huius officij. Quod autẽ Supra eodẽ
de alphabeto Hebręo, vbi octoni versus singulis subia- Tract.22.
cent literis, atque ita psalmus totus contexitur, nihil dixi, non sit mirum, quoniam nihil quod ad istud proprie pertineret inueni. Non enim solus habet has lite- M
ras. Illud sanè sciant qui hoc in Græca & Latina scriptura, quoniam non illic seruatum est, inuenire non possunt, omnes octonos versus in Hebraicis codicibus ab ea quæ illis præponitur litera incipere, sicut nobis ab eis qui illas nouerunt literas, indicatum est. Quod multo diligentius factum est, quàm nostri vel Latine vel Punice, quos abecedarios vocant Psalmos, facere consueuerunt. Non enim omnes versus donec claudatur periodus, sed solos primos ab eadem litera incipiunt, quam præponunt.

Enarratio in Psalmum 119. qui est primus Cantici graduum.

BReuis psalmus & valde vtilis ad cantandũ nobis, quem modo nobis cantatum audiuimus, & cantando respondimus. Nõ diu laborabitis in audiendo, nec infructuose laborabitis in operãdo. Est enim sicut eius titulus prænotatur. *Canticum graduum.* Græcè scriptum est, ἀναβαθμῶν. Gradus vel descendentium sunt vel ascendentiũ. Sed gradus qui modo in his psalmis positi sunt, ascendentes significant. Intelligamus ergo tanquam ascensuri, nec ascensiones pedibus corporalibus quęramus: sed sicut in alio psalmo

A psalmo scriptũ est, Ascẽsiones in corde eius disposuit,
Psal. 83. in cõualle plorationis in locum quem disposuit. Dixit
ascẽsiones, Vbi? Id est, in corde, Vnde? A cõualle plora-
tionis. Et iã quò ascẽdatur tãq̃ deficit sermo humanus,
nec explicari potest, forte nec cogitari. Audistis modo
1. Corin. 2. cum Apostolus legeretur, Quod oculus non vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. In cor ho-
minis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Ergo
quia oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
minis ascendit, quomodo dici posset, quò ascendendũ
Psal. 83. est? Ideo cum dici nõ posset: ait, In locum quem dispo-
suit. Quid tibi plus dicturus sum? Ait homo per quem
spiritus sanctus loquebatur in locum talem. Ad locum
talem quicquid dixero, terrenum cogitas, humo repis,
Sapien. 9. carnẽ portas, corpus quod corrumpitur aggrauat ani-
mã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa co-
gitantem? Cui loquar? Quis auditurus est? Quis capiet?
Vbi erimus post hanc vitam, si in corde ascenderimus?
Quia ergo nemo sperat aliquẽ ineffabilem beatitudi-
nis locum, quem sibi disposuit qui ascẽsiones etiam in
Psal. 83. corde suo disposuit: sed vbi? In cõualle plorationis. Cõ-
B uallis humilitatem significat, mons celsitudinem signi
ficat. Est mõs quò ascendamus, spiritalis quædam cel-
situdo: Et quis est iste mons quò ascendimus, nisi do-
minus Iesus Christus? Ipse tibi fecit patiendo conuallẽ
plorationis, qui fecit manendo montem ascensionis.
Ioan. 1. Quid est vallis plorationis? Verbũ caro factum est, &
habitauit in nobis. Quid est vallis plorationis? Prębuit
Matth. 5. percutiẽti se maxillam, saturatus est opprobriis. Quid
Matth. 27. est vallis plorationis? Colaphizatus est, sputis illitus,
spinis coronatus, crucifixus est. Hæc est vallisploratio-
nis, vnde tibi ascendendum est. Sed quò ascendẽdum
Ioan. 1. est? In principio erat verbum, & verbum erat apud de-
um, & deus erat verbum. Ipsum enim verbum caro fa-
ctum est, & habitauit in nobis. Sic descendit ad te, vt
maneret in se. Descendit ad te, vt fieret tibi conuallis
plorationis: mansit in se, vt esset tibi mons ascensionis.
Esa. 2. Erit, inquit, Esaias, in nouissimis dieb⁹ manifestus mõs
domus domini, paratus in cacumine montium. Ecce
quò ascendendũ est: sed noli aliquid terrenum cogita-
re, nec quia montem audisti, alta quædam cogites ter-
ræ: nec cum eum saxum audis aut petram, aliqua duri-
C cia à te intelligatur: nec cum audis leonẽ, cogites feri-
tatem: nec cum audis agnum cogites pecus. Nihil ho-
1. Corin. 10. rum est in se, & omnia factus est pro te. Hinc ergo ascẽ
Apoca. 7. dendum est, illuc ascendendum, ab exemplo ipsius ad
id diuinitatem ipsius. Exemplum enim tibi fecit humi-
liando se. Nam qui nolebant à conualle plorationis a-
scendere, cõpressi sunt ab ipso. Præpropere enim vole-
bãt habere ascensum, honores altos cogitabãt, viã hu-
militatis non cognoscebant. Intelligat charitas vestra
Matth. 20. quod dico, Duos discipulos voluisse ad latera domini,
vnum ad dexterã, alterum ad sinistrã sedere. Vidit eos
dominus præpropere, & præpostere de honorib⁹ cogi
tare, cũ prius discere deberẽt humiliari vt exaltarẽtur,
& ait eis dominus, Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibi-
turus sum? Ipse enim in conualle plorationis bibiturus
erat calicem passionis: illi autẽ non attendẽtes humi-
litatem Christi, comprehendere volebant altitudinem
Christi. Reuocauit illos ad viam tanquam aberrantes,
non vt negaret illis quod vellent, sed vt ostẽderet quà
venirent. Itaque fratres mei hunc psalmum ascensionis
cantemus ascensuri in corde, quia vt ascendamus de-
Gene. 28. scensum est ad nos. Nam vidit scalas Iacob, & in ipsis
scalis demonstrati sunt ei ascendentes & descenden-

tes. Vtrunque vidit. Possumus putare ascendẽtes, viros D
proficientes: descendentes, deficientes: quia & reuera
inuenimus hoc in populo dei, alij proficiunt, alij defi-
ciunt. Poterãt istos significare illæ scalæ, sed forte me- De tempo-
lius intelliguntur omnes boni in illis scalis, ascenden- re ser. 79.
tes & descendentes. Non enim frustra non dictum est,
cadentes, sed descendẽtes. Multum autem interest in-
ter descẽdere & cadere. Nam quia cecidit Adam, ideo
descendit Christus. Ille cecidit, ille descendit. Ille ceci- Gene. 3.
dit superbia, ille descẽdit misericordia. Non autem ip-
se solus descendit, equidem de cœlo ipse solus descen
dit, sed multi imitantes eum sancti descendũt ad nos,
& descenderũt ad nos. Nã in quadam altitudine cor-
dis habitabat Apostolus cum diceret, Siue enim mẽte 2. Corin. 5.
excessimus deo. Iam quod mente excesserat, deo exces
serat. Excedens enim mente omnẽ humanam fragili-
tatem, omnem seculi temporalitatẽ, omnia quæcunq;
nascendo & occidendo euanescũt transeuntia, hic ha
bitabat corde in quadã ineffabili contẽplatione quan-
tũ poterat, de qua dicit ꝙ audiuit ineffabilia verba quę 2. Corin. 12.
nõ licet homini loqui, sed tibi illa loqui nõ posset. Ipse
autẽ videre illa vtcũq; posset, quę tibi loqui non posset. E
Itaq; si semper manere vellet in eo quod videbat, & lo
qui non poterat, te non leuaret vbi & tu posses videre.
Quid autẽ fecit? Descendit. Nã vbi ait, Siue enim men- 2. Corin. 5.
te excessimus deo: ibi statim addidit, siue temperantes
sumus vobis. Quid est temperantes sumus? Sic loqui-
mur vt capere possitis, quia & Christus talem se fecit
nascendo & patiendo, vt possent de illo homines lo-
qui, Quia de homine homo facile loquitur. De deo ho
mo quãdo loquitur sic, quomodo deus est? Homo autẽ
de homine facile loquitur. Vt ergo magni descẽderẽt
ad paruos, & nõ illis tamẽ loquerẽtur nisi magnũ, ipse
qui magn⁹ erat, factus est paruus, vt de illo magni par-
uis loquerẽtur. Audistis modo quod dico cũ Apostol⁹
legeretur, Ipse autẽ videre illa vtcunq; posset, quæ tibi
loqui non posset, si auribus aduertistis. Dixit hoc, Non 1. Corin. 3.
potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalib⁹.
Ergo spiritalibus in excelsis loquitur, carnalibus autem
vt loquatur descendit. Nã vt sciatis quia cũ descẽdit,
de illo qui descendit loquitur. Ecce Ioannes manentẽ
in se loquitur, In principio erat verbum, & verbũ erat Ioan. 1.
apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio F
apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa
ctum est nihil. Cape si potes, arripe, cibus est. Sed dictu-
rus es mihi. Ille quidẽ cibus est, sed ego infans sum, la-
ctandus sum, vt idoneus fieri possim ad manducandũ
cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autẽ cibus
est, ipse cibus per carnem tibi traiectus est ad fauces.
Quomodo ergo cibum mater comedit, vt per carnem 1. Corin. 3.
traiiciat ad infantẽ lactentẽ lac factum: sic cibus ange-
lorum dominus verbũ caro factũ est, & factus est lac. Ioan. 1.
Et dicit Apostolus, Lac vobis potũ dedi, non escã, nõ- 1. Corin. 3.
dum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ potestis. Er-
go dando lac descendit ad paruulos, & quia descẽdit,
descendentẽ dedit. Ait enim, Nũquid dixi me aliquid
inter vos scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixũ?
Quia si diceret tantum Iesum Christum, est Iesus Chri-
stus etiam secundum diuinitatem, secundum id quod
erat verbum apud deũ filius dei Iesus Christ⁹: sed hũc, Ioan. 1.
id est, hoc modo dictũ, paruuli non capiunt. Quomo-
do ergo capiunt, qui lac capiũt? Iesum Christũ, inquit,
& hunc crucifixũ. Suge quod pro te factus est, & cre-
sces ad id quod est. Sunt ergo & ascendentes & descẽ-
dentes. In illis scalis & ascendẽtes sunt, & descẽdẽtes. Gene. 28.

G Ascendentes qui sunt? Qui proficiunt ad intellectũ spi
ritalium. Descendentes, qui sunt? Qui quanuis quantũ
homines possunt fruantur intelligentia spiritalium, ta-
men descendunt ad paruulos vt talia eis dicant qualia
possunt capere, & lacte nutriti possit idonei fieri & va-
1.Corin.3. lidi ad capiendũ cibum spiritalem. Esaias, fratres, etiã
ipse ad nos de descendentibus fuit: nam & ipsi gradus
eius descendentis apparent. Cum enim diceret de spi-
ritusancto, Requiescet, inquit, super eum spiritus sapiẽ-
Esa.11. tiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiri-
tus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris domini: a sa-
piẽtia cœpit, & vsq; ad timorem descẽdit. Quomodo
ille qui docebat à sapientia descẽdit vsq; ad timorem,
tu qui discis & proficis, à timore ascende ad sapientiã.
Scriptum est enim, Initiũ sapientiæ timor domini. Iam
Psal.110. ergo Psalmum audite. Ecce ante oculos nostros pona-
mus ascensurum hominẽ. Vbi ascensurum? In corde.
Vnde ascensurum? Ab humilitate, id est, à cõualle plo-
Psal.83. rationis, in locum quẽ disposuit. Quò ascensurum? Ad
illud ineffabile, quod cũ dici non posset, dictum est, in
locumquẽ disposuit. Cum ergo sic homo cœperit di-
H sponere ascẽsum, hoc dico apertius, cũ cœperit homo
Christianus cogitare proficere, incipit pati linguas ad-
uersantium. Quicunq; illas nondum passus est, nondũ
proficit: quicũq; illas nõ patitur, nec conatur proficere.
Vult nosse quid dicam? imò quid audiamus simul ex-
periatur. Incipiat proficere, icipiat velle ascẽdere, vel-
le contemnere terrena, fragilia, temporalia, fœlicitatẽ
seculi pro nihilo habere, deum solum cogitare, lucris
non gaudere, damnis non contabescere, omnia etiam
sua velle vẽdere & pauperibus tribuere, & sequi Chri-
stum. Videamus quemadmodũ patiatur linguas retra-
hentium & multa contradicentiũ, & quod est grauius,
quasi consulendo à salute auertentium. Qui enim con
sulit alicui, ad salutẽ consulit, ad id quod prodest con
sulit: ille autem quasi consulens retrahit à salute. Quia
ergo videtur habere palliũ consulentis, & habet vene-
num perimentis, lingua dolosa dicta est. Ascẽsurus er-
go cõtra ipsas liguas, primo deũ deprecatur: ait enim,

Expositio Psalmi.

I AD te domine cum tribularer clamaui, & exaudisti me. Vn
de illum exaudiuit? Vt iam constituerit eum ad
gradus ascendendi. Et quia iam ascensurus est,
exauditus quid orat? *Domine erue animam meam à labiis
iniustis, & à lingua dolosa.* Quæ est lingua dolosa? Sub-
dola, habens imaginem consulendi, & perniciem no-
cendi. Ipsi sunt qui dicunt. Et tu hoc facturus es quod
nemo fecit? & tu solus eris Christianus? Et si ostende-
rit alios hoc facere, & legerit euangelium vbi præce-
pit dominus hoc fieri, & legerit Actus apostolorum,
illi quid dicunt in lingua subdola & labiis iniquis? Nõ
poteris forte implere, multum est quod aggrederis.
Alij prohibendo deterrent, alij laudãdo plus premũt.
Quia enim talis est vita quæ iam occupauit mundum,
tanta authoritas Christi est, vt reprehendere iam Chri
stum, nec paganus audeat: legitur ille qui reprehendi
Matth.19. non potest, quia dixit, Vade vende omnia quæ habes,
& distribue pauperibus, & sequere me. Christo con-
tradici nõn potest, euangelio contradici non potest,
reprehendi Christus nõ potest, conuertit se lingua do-
losa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Qua-
re laudando premis? Melius est vt tu vituperares, quàm
dolose laudares. Quid enim diceres vituperando? Ab-
sit, Fœda vita est ista, mala vita est. Sed quia nosti cum
hæc dixeris, premi te posse authoritate euangelica, cõ-
uertis te ad aliud dissuadendi genus, vt laudando fal- K
sò, me à vera laude prohibeas, imò laudando Christũ,
à Christo prohibeas dicens. Quid est hoc? Ecce illi fe-
cerunt, forte tu non poteris. Incipis ascendere, cadis.
Monere videtur, serpens est, dolosa lingua est, venenũ
habet. Roga contra illam, si vis ascendere, & dic deo
tuo, Domine, erue animam meam à labiis iniustis, & à
lingua dolosa. Et dicit tibi dominus tuus, *Quid dabi-
tur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam?* Id est,
quod habeas aduersus linguam dolosam, quod appo-
nas linguæ dolosæ, quo te munias aduersus linguam
dolosam, quid tibi dabitur, aut quid aponetũ tibi? In-
terrogauit exercens. Nam ipse dicturus est quod inter-
rogat. Respondit enim, subiiciens sibi interroganti,
*Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis, vel vastato-
ribus.* Siue desolatoriis dicas, siue vastatoribus dicas,
nam in diuersis codicibus diuerse scriptũ, idem signi-
ficat. Videte, Vastatores carbones dicuntur, quia vastã-
do & desolando ad desolationem facile perducunt.
Qui sunt isti carbones? Intelligat charitas vestra primo
quæ sint sagittæ. Sagittæ potẽtis acutæ, verba dei sunt.
Ecce iaciuntur & transfigũt corda: sed cũ trãsfixa fue- L
rint corda sagittis verbi dei, amor excitatur, non inte-
ritus comparatur, Nouit dominus sagittare ad amorẽ:
& nemo pulchrius sagittat ad amorem, quàm qui vere
verbo sagittat: imò sagittat cor amãtis, vt adiuuet amã
tem, sagittat vt faciat amantem. Sagittæ autẽ sunt cum
agimus verbis. Carbones autẽ vastatores, qui sunt? Pa-
rum est verbis agere contra linguam subdolam & la-
bia inqua: parũ est verbis agere, & exemplis agendum
est. Exẽpla sunt carbones vastatores. Et quare vastato-
res dicuntur? breuiter accipiat charitas vestra: primo
quomodo exemplis agendũ sit, videte. Lingua subdo-
la nihil sic nouit dicere, quo magis subdola est, nisi, Vi-
de ne possis implere, multũ est ad te hoc aggredi. Ac-
cepisti tu præceptum euangelicum, habes sagittam, sed
carbones nõdũ habes. Timendũ est ne sagitta sola nõ
valeat aduersus linguam dolosam. Sũt & carbones vt-
puta incipit enim tibi dicere deus, Tu nõ potes? quare
ille potest? quare alter potuit? Nunquid tu delicatior es
illo senatore? nũquid tu infirmior es illo senatore? Nũ-
quid tu infirmior es illo aut illo in valetudine? nũquid M
tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non
possunt? delicati diuites potuerunt, paoperes non pos-
sunt? Sed ego, inquit, multum peccaui, & multũ pecca-
tor sum. Numerantur etiã qui multum peccauerunt, &
eo amplius amauerunt, quo plura illis dimissa sunt pec
cata. Quomodo dictum est in Euangelio? Cui modicũ Luca.7.
dimittitur, modicum diligit, [cui vero plurimum, plu-
rimum diligit.] Cum ergo fuerint ista enumerata, &
nominatim dicti fuerint homines qui potuerunt, ille
accepta sagitta in corde accedentibus etiam carboni-
bus desolatoriis, desolatur in illo cogitatio terrena.
Quid est enim desolatur? Ad desolationẽ perducitur.
Erant autem in illo multa quæ male fronduerant, mul
tæ carnales cogitationes, seculares multi amores. Ipsi
vruntur carbonibus vastatoriis, vt fiat purus locus de-
solatus, in cuius loci puritate faciat deus ædificiũ suũ,
quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Chri
stus: nam quandiu manet ibi diabolus, non potest ædi-
ficari Christus. Accedũt carbones desolatorij, & deii-
ciunt quod male fuerat ædificatũ, & desolato loco ac-
cedit instructor fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo qua-
re dicti sunt carbones? Quia qui si se cõuertũt ad domi
num, de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem quãdo
accendun-

A accenduntur, antequam accenderentur extincti erant. Nam extincti carbones mortui dicuntur, ardentes viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum qui conuersi sunt ad dominum, carbones dicti sunt. Audis homines mirari & dicere, Ego illũ noui, quàm ebriosus fuit, quàm sceleratus, qualis amator circi, aut amphi theatri, qualis fraudator, modo quomodo deo seruit, quàm innocẽs factus est? Noli mirari, carbo est. Viuum gaudes, quem extinctum plangebas. Sed quãdo laudas viuum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo vt accendatur, id est, quicũque adhuc piger est seqni deum, admoue illi carbonem qui erat extinctus, & habeto sagittam verbi dei, & carbonem vastatorem, vt occurras labiis iniquis & linguæ subdolæ. Quid sequitur? Accepit iste sagittas ardentes, accipiat carbones vastatores. Iam repulit linguam subdolam & labia iniqua, iam ascẽdit gradum, incipit proficere, sed adhuc viuit inter malos, & inter iniquos, nondum est area ventilata. Puta quia triticum factum est, nunquid iam in horreo est? Adhuc necesse est multa palea prematur: & quantum proficit, tantum videt maiora scandala in populo: nam si non
B proficiat, nõ videt iniquitates: si non sit verax Christianus, non videt fictos. Etenim fratres & de illa similitudine hoc nos docet dominus, & de frumentis & de zi-
Matth. 13. zaniis. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania, id est, quia nulli homini apparent mali, nisi factus fuerit ipse bonus, qnia cũ creuisset herba & fructũ fecisset, tũc apparuerunt zizania. Iam ergo iste cœpit proficere, & cœpit videre malos, & multa mala quę ante non nouerat, & clamat ad deum,

Heu me quod incolatus meus longinquus factus est. Multum à te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam, vbi cum nullo malo victurus sum: nõdum veni in illam societatem angelorum, vbi scandala non timebo. Quare autem nondum sum ibi? Quia incolat⁹ meus lõginquus factus est. Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Lõginquus, inquit, factus est, & prolongatus incolatus meus. Et vbi lõginquus? Aliquando fratres mei cum peregrinatur homo, inter meliores viuit, quàm in patria sua forte viueret: sed nõ sic est quando de illa Hierusalem cœlesti peregrinamur.
C Mutat enim homo patriam, & aliquãdo in peregrinatione illi bene est: Inuenit amicos fideles peregrinãdo, quos in patria inuenire non potuit. Inimicos habuit vt de patria pelleretur, & cũ peregrinaretur inuenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Hierusalẽ, vbi omnes boni. Quicunque inde peregrinatur inter malos est, nec recedere à malis potest, nisi cum redierit ad societatem angelorũ, vt ibi sit vnde peregrinatur: Ibi omnes iusti & sancti, qui fruuntur verbo dei sine lectione, sine literis: quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, & miseri sunt peregrini ab illa patria. Sed quid ait iste? Lõginqua facta est peregrinatio mea. Maxime eorum vox est, id est, ipsius ecclesiæ quæ laborat in hac terra illius vox est qui clamat à finibus terræ in alio loco Psalmi dicens, A finibus terræ ad te clamaui.
Psal. 60. Quis nostrum clamat à finibus terræ? Nec ego, nec tu, nec ille: sed à finibus terræ ipsa sola ecclesia, tota hæreditas Christi clamat, quia ecclesia hæreditas eius: & de
Psal. 2. ecclesia dictum est, Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Si ergo possessio Christi vsque ad fines terrę, & possessio Christi omnes sancti, & omnes sancti vnus homo in Christo, quia vnitas sancta in Christo est, ipse vnus D
homo dicit, A finibus terræ ad te clamaui dum angeretur cor meum. Huius ergo hominis lõginqua peregrinatio facta est inter malos. Et tanquam si diceretur illi, cũ quibus ergo habitas vt gemas, peregrinatio, inquit, mea longinqua facta est. Sed quid si cum bonis? Si cum bonis esset non diceret, heu me. Heu vox est miseriæ, vox est calamitatis & infœlicitatis, sed tamẽ in spe, quia iam vel gemere didicit. Multi enim & miseri sunt & non gemunt, & peregrinantur & redire nolunt. Iste iã volẽs redire, cognoscit infœlicitatem peregrinationis suæ, quia agnouit illam, redit, & ascendere incipit, quia canticum graduum cœpit cantare. Vbi ergo gemit, & inter quos habitat? *Inhabitaui cũ tabernaculis cedar.* Verbum hoc quia Hebræum est, proculdubio non intellexistis. Quid est, inhabitaui cum tabernaculis cedar? Cedar quantum meminimus ex interpretatione nominũ Hebræorum, tenebras significat. Interpretatum cedar latine, tenebræ dicuntur. Nostis autem duos filios habuisse Abraham, quos quidem commemorat Apostolus, & ad imaginem duorum testamentorũ esse dicit, Gene. 21. Galat. 4.
Vnus ex ancilla erat, alter de libera. Ex ancilla Hismaël erat: de libera Sara, quem suscepit ex desperatione per fidem, Isaac erat. Vterque ex semine Abrahæ, sed non vterque hæres Abrahæ. De Abraham natus vnus, sed tamen non hæreditat: alter etiam hæres: non solum filius, sed & hæres. In Hismaël sunt omnes qui carnaliter colunt deum. Ad ipsos enim & vetus testamentum pertinet, quia sic dicit Apostolus, Sub lege volẽtes esse, legem nũ audistis? Scriptum est enim quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo testamenta. Quæ sunt duo testamenta? Vnum vetus, & alterum nouum. Vetus testamentum à deo, & nouum testamẽtum à deo, quomodo de Abraham & Hismaël & Isaac. Sed Hismaël ad terrenum, Isaac ad cœleste regnum. Ideo vetus testamentum promissiones habet terrenas, terrenam Hierusalem, terrenam palæstinam, regnum terrenum, salutem terrenam, hostium subiugationẽ, abundantiã filiorum, fœcunditatẽ frugum. Omnia ista promissiones sunt terrenæ: In figura spiritaliter intelligũtur, quomodo Hierusalẽ terrena vmbra erat regni cœlestis, & regnum terrenũ vmbra erat regni cœlorum. F
Hismaël in vmbra, Isaac in luce. Si ergo Hismaël in vmbra, non mirũ, quia ibi tenebræ. Pinguiores etenim vmbræ, tenebræ sunt. Ergo Hismaël in tenebris, Isaac in luce. Quicunque hic etiam in ecclesia terrenam fœlicitatem quærunt à deo, adhuc ad Hismaël pertinent. Ipsi sunt qui contradicunt spiritalibus proficientibus, & detrahunt illis, & habẽt labia iniqua, & linguas subdolas. Contra quos rogauit iste ascendens, & appositi sunt ei carbones desolatorij, & sagittæ potentis acutę. Inter illos enim adhuc viuit donec tota area vẽtiletur: ideo dixit, Inhabitaui cum tabernaculis cedar. Nam & Matth. 3.
ipsa tabernacula Hismaël, cedar dicta sunt. Sic habet liber Geneseos, sic habet quòd cedar ad Hismaël pertinet. Ergo Isaac cum Hismaël, id est, qui pertinent ad Gene. 25.
Isaac, inter illos viuunt qui pertinent ad Hismaël. Isti sursum volunt ascendere, illi deorsum vellent premere. Isti volare volunt ad deum, illi conantur pennas euellere: nanque apud Apostolum ita dicitur, Sed sicut Galat. 4.
tunc qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Spiritales ergo persecutionem patiuntur à carnalibus. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius: Non enim Gene. 21.
hæres

G hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Sed hoc
quod dicit, eiice, quãdo erit? Quando area cœperit vẽ-
tilari. Modo autem antequam eiiciatur, dicit, Heu me
quia incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui
cum tabernaculis cedar. Et exponit oobis qui sunt isti
qui pertinent ad tabernacula cedar. *Multum peregrinata*
est anima mea. Ne peregrinatiooem corporalem iotelli-
geres, animam dicit peregrinari. Corpus peregrioatur
locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaueris terrã,
peregrinaris à deo: si amaueris deum, asceodis ad eum.
In charitate dei & pximi exerceamur, vt redeamus ad
charitatem. Si cadamus io terram, marcescimus & pu-
trescimus. Iste autẽ qui ceciderat, descensum est ad eum
vt ascenderet: Intendens tempus peregrinationis suæ,
dixit se peregrinari io tabernaculis cedar. Quare? Quia
multum peregrinata est anima mea. Ibi peregrinatur,
vbi ascendit: non corpore peregrinatur, non corpore
ascendit. Sed vbi ascendit? Ascensiones, inquit, in cor-
Psal. 83. de. Si ergo ascendit in corde, non ascẽdit. Non ascen-
dit per ascensiones cordis, nisi anima quæ peregrina-
tur. Sed donec perueniat, multum peregrinata est ani-
ma mea. Vbi? In tabernaculis cedar. *Cum his qui oderunt*
pacem eram pacificus. Verum vt audiatis, fratres charissi-
H mi, oon poteritis probare quàm vera cantetis, nisi cœ-
peritis facere quod cantastis. Quãtumlibet illud dicã,
quomodolibet exponam, qualibuscunque verbis ver-
sem, non intrat in cor eius, in quo nõ est opus eius. In-
cipite agere, & videte quid loquamur. Tunc ad singu-
la verba lachrymæ profluent, tũc Psalmus cantatur, &
facit cor quod in Psalmo caotatur. Quàm multi enim
sonant voce, & corde muti sunt? Et quàmmulti tacent
labiis, & clamãt affectu, quia ad cor hominis aures dei?
Sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis
ad aures dei. Multi clauso ore exaudiuntur, & multi in
magnis clamoribus oon exaudiuntur. Affectibus orare
debemus & dicere, Multũ peregrinata est anima mea,
cum his qui oderunt pacem erã pacificus. Quid enim
aliud dicimus istis hæreticis, nisi cognoscite pacem, a-
mate pacem? Iustos vos dicitis. Sed si iusti essetis, inter
Matth. 3. paleam grana gemeretis. Nã quia sunt grana in ecclesia
catholica & vera grana suot, ideo tolerant paleam, do-
nec ventiletur area, quia inter paleam clamãt, Heu me
quòd incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui
I cum tabernaculis cedar. Iohabitaui, inquit, cum paleis:
sed quomodo de palea multus fumus exit, sic de cedar
tenebræ. Inhabitaui cum tabernaculis cedar, multum
peregrinata est anima mea. Frumentorũ vox est, inter
paleas gementium. Hæc loquimur illis qui oderunt pa-
cem, & dicimus, Cum his qui oderunt pacem eram pa-
cificus. Qui sunt qui oderunt pacem? Qui conscindunt
vnitatem. Si enim pacem oõ odissent, in vnitate man-
sissent. Sed videlicet propterea se separauerunt vt iusti
esseot, vt non haberent mixtos iniustos. Aut nostra est
ista vox, aut illorum: elige cuius sit, Catholica dicit, Nõ
est dimittenda vnitas, non est præcidẽda ecclesia dei,
Iudicabit deus de malis & bonis postea. Si nuoc mali à
bonis separari oon possunt, ferẽdi sunt ad tẽpus. Mali
io area nobiscum esse possunt, in horreo non possunt.
Et forte hodie qui mali apparẽt, cras boni erunt: & qui
de bonitate hodie superbiunt, cras mali inuenientur.
Quisquis ergo humiliter malos ad tẽpus fert, ipse per-
ueniet ad requiem sempiternã. Hæc vox catholica est.
Illorum autem vox qualis est, non intelligentium oe-
1. Timo. 1. que quæ loquuntur, neque de quibus affirmant? Ne tao-
gas immundum: & qui tetigerit immundum, inquina-
bitur. Separemus nos, ne cõmisceamur malis. Et nos il- K
lis, Amate pacẽ, diligite vnitatẽ. Nescitis à quàm mul- Esaiæ. 52.
tis bonis separemini, dum quasi malis calumniamini? Eccle. 13.
Furiunt, sæuiunt, quando ista dicimus, oam quęrunt &
mortificare nos. Apparuerūot sæpe impetus eorum, ap-
paruerunt insidiæ. Cum ergo inter insidias illoruoi vi-
uimus, & quibus dicimus, amate pacẽ, aduersantur no-
bis, nónoe vox ista nostra est, cum his qui oderuot pa-
cem eram pacificus? *Cum loquerer illis debellabãt me gratis.*
Quid est autem fratres, debellabaot me? Et parum erat,
si non adderet gratis. Quibus dicimus, amate pacem,
Christum amate: nunquid dicimus, amate & honorate
nos, sed hooorate Christum. Nos nolumus hoeorari,
sed illum: oam nos quid sumus † ad Apostolũ Paulum? †al. sumus?
qui tamen dicebat illis paruulis, quos mali homines & Audite
mali suasores præcidere ab voitate in schismata vole- Paulũ A-
bant. Quid eis dicebat ille? Nunquid Paulus pro vobis postolum,
crucifixus est, aut in nomioe Pauli baptizati estis? Hoc Nos seruos
& nos dicimus, Amate pacẽ, amate Christum: si enim per Christũ.
amant pacem, Christum amant. Cum ergo dicimus, a- quid tamẽ
mate pacem: hoc dicimus, amate Christũ. Quare? Quia &c.
de Christo ait Apostolus, Ipse est enim pax nostra, qui 1. Cor. 1.
fecit vtraque vouoi. Si ergo Christus, ideo pax, quia fe- Ephe. 2.
cit vtraque voum, quare vos de voo fecistis duo? Quo- L
modo ergo pacifici estis, vt cum Christus faciat voum
de duobus, vos faciatis de voo duo? Sed quia hæc dici-
mus, cum his qui oderuot pacem sumus pacifici, & ta-
men illi qui oderunt pacem, cum loqueremur eis de-
bellabant nos gratis.

In Psalmum CXX. Enarratio.

SECVNDVS est iste psalmus eorum quorum
titulus est, *Canticũ graduum.* Plures enim sunt
significantes, vt iam in primo eorũ audistis,
ascensum nostrum, qui fit in corde ad deum,
in cõualle plorationis, id est, ab humilitate tribulatio-
nis. Ascensus enim vtilis nobis noo potest esse, nisi pri- Psal. 83.
mo humiliatis, à conualle plorationis nobis ascenden-
dum esse meminerimus: conuallis enim terræ locus est
depressus: sicut loca terræ alta mootes & colles, ita cõ-
uallis locus humilis: ne dum præponere & præpostere
quærimus exaltari, ooo ascendamus sed ruamus. Do-
cuit autem ipse dominus à cõualle plorationis asceo-
dendum, quando pro nobis humiliari vsque ad mor- M
tem crucis & pati dignatus est. Hoc exemplum oõ re-
linquamus. Istam conuallem plorationis martyres in-
tellexerunt. Vode intellexerunt? vode? Quia & ipsi de
conualle plorationis vt coronarẽtur ascenderunt. Cõ-
gruit & hodierno diei psalmus iste Canticũ graduum: Psal. 125.
de illis enim dictum est, Euntes ibant & flebant, mittẽ-
tes semina sua. Hæc est conuallis plorationis, vbi à flẽ-
tibus mittuntur semina. Quæ sunt autem semina? Bona
opera in ista tribulatiooe terrena. Qui bene operatur
in conualle plorati ooi s, sioilis est homini seminaoti
per hyemem. Nũquid frigore ab opere deterretur? Sic
nos pressuris mundi nõ debemus à bono opere deter-
reri, quia vides quid sequitur, Euntes, inquit, ibãt & fle-
bant mittentes semioa sua. Valde miseri si semper fle-
bant, valde miseri si nunquam de lachrymis sunt libe-
rãdi: sed vide quid sequitur, Venientes autem venient
in exultatione, portantes germina sua. Nihil aliud istis
canticis docemur fratres quàm ascendere, sed ascẽde-
re in corde, io affectu bono, in fide, spe, & charitate, in 1. Thess. 5.
desyderio perpetuitatis & vitæ æternæ. Sic ascenditur:
Congruit nos dicere quomodo ascendendũ sit. Quã-
ta terribiliora lecta de Euangelio audiuit charitas ve-
stra?

A stra? Videtis certe, quia hora domini sicut fur in nocte
Matth. 24. ita veniet. Si sciret, inquit, paterfamiliâs qua hora fur
veniret, amen dico vobis quia non pateretur perfodi
parietē suum. Dicitis modo, Quis ergo nouit qua hora
veniat, quæ hora sicut fur erit? Nescis qua hora veniat,
semper vigila, vt quod nescis quando veniat, paratum
te inueniat cum venerit. Et ad hoc forte nescis quando
venturus est, vt semper paratus sis. Illum enim patrem-
familiâs subito occupabit hora illa, qui paterfamiliâs
superbus significatus est. Noli velle esse paterfamiliâs,
& nō te subito illa hora occupabit. Et quid ero, inquis?
Psal. 48. Qualem audisti de Psalmo, Pauper & dolens ego sum.
Matth. 24. Si enim pauper & dolens eris, non eris paterfamiliâs
quē illa hora subito inueniet, & subito premet. Patres-
familiâs sunt enim illi qui præsumentes de cupiditati-
bus suis & in delitiis huius seculi diffluentes, tumēt, &
eriguntur aduersus humiles, & insultāt sanctis intel-
Matth. 7. ligētibus angustam viam, quæ ducit ad vitam. Talibus
enim veniet illa hora subito, quia tales erant & in die-
Matth. 24. bus Noë, quorum dierum cōmemorationem audistis
Gene. 7. factam in Euangelio, Sic erit aduētus filij hominis, in-
quit, quomodo in diebus Noë, Manducabant, bibebāt,
B nubebant, vxores ducebant, nouellabant, ædificabant,
donec intrauit Noë in arcam, & venit diluuiū & per-
didit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui ista fa-
ciunt, qui nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellāt, qui
1. Cor. 6. ædificant? Non. Sed qui de his præsumunt, sed qui ista
deo præferunt, sed qui propter hæc offendere deum ci-
to parati sunt. At vero qui istis inanibus omnibus aut
non vtuntur, aut vtūtur tanquam non vtētes, plus præ-
sumentes de illo qui dedit quàm de his quæ data sunt,
& intelligentes in his eius cōsolationem & misericor-
diam, & nō sunt occupati donis, ne à donatore ruant,
qui tales sunt, non illos inuenit imparatos hora illa si-
Matth. 24. cut fur: talibus dixit Apostolus, Vos autem non estis in
1. Thes. 5. tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat:
omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei. Ideo domi-
nus cum diceret timendam esse horam sicut furem, no-
Matth. 24. ctem posuit: & Apostolus ita ait, Quia hora domini si-
cut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat, noli
esse in nocte. Quid est, noli esse in nocte? Filij lucis estis
& filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Qui
sunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij, infideles.
1. Thes. 5. Sed & ipsi audiant antequam veniat hora, & dicat illis
C Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux
in domino. Sicut iste Psalmus habet euigilent, Iam il-
Ephe. 5. luminati sunt montes. Quid adhuc dormiunt?

Expositio Psalmi.

L*Euaui oculos suos in montes, vnde veniet auxilium illis.*
Quid est iam illuminati sunt montes? Iam ortus
est sol iustitiæ, iam ab Apostolis prædicatum est
Euangelium, prædicatæ sunt scripturæ, patuerunt om-
nia sacramenta, conscissum est velum, patuit secretum
Matth. 27. templi: iam tandem leuent oculos suos in mōtes, vnde
veniet auxilium illis. Hoc enim præcipit illis iste Psal-
mus secundus de his qui inscribuntur, Canticum gra-
duum. Sed non rursus præsumāt de montibus, quia ipsi
montes non à se lucent, sed ab illo lucent de quo dictū
est, Erat lumen verum, quod illuminat omnem homi-
Ioan. 1. nem venientem in hunc mundum. Mōtes possunt in-
telligi, homines magni, homines clari. Et quis maior est
Ioanne Baptista? Qualis ille mons erat de quo dominus
Matth. 11. ipse dicit, In natis mulierū nemo exurrexit maior Io-
anne Baptista? Vides certe istum magnum montem lu-
centem, audi confitentem. Quid confitentem? Nos
omnes, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius D
ergo plenitudine acceperunt mōtes, ab illo est tibi au- Ioan. 1.
xilium, non à montibus, [Salus igitur nostra & auxiliū
nostrum Christus filius summi patris, & cum eodē pa-
tre deus omnipotens est, & cum ipso permanens sem-
per secundum id quod est. In illos denique, quos com-
memoraui montes,] nisi leuaueris oculos per scriptu-
ras, non admoueberis vt ab illo illumineris, Canta er-
go quod sequitur. Si vis audire vt firmissime ponas pe-
des in gradibus, ne in illa ascensione, aut fatigeris, aut
lapsus cadas. [*Auxilium*, inquit, *meum à domino.* Non à
qualicunque, quia dicūtur domini multi mortales, ca-
duci, miseri, sed à domino dominorum, ab illo videli-
cet *Qui fecit cælum & terram.* Ecce summū dominum,
qui & deus & dominus dicitur. Deus, quia quæcunque
facta sunt, per ipsum sunt, & ab ipso sunt vt sint. Domi-
nus autem, eo quòd omnia quæ sunt possidet ineffabi-
liter. Igitur bonus & summus dominus, qui & deus. Si
ad hunc per prænominatos montes leuaueris oculos,
auxilium tuum sempiternaliter erit. Vt ergo auxilium
tuum sit roga, & dic quod sequitur,] *Ne des ad mouen-
dum pedem meum.* Vnde mouentur pedes? vnde motus E
est pes illi qui erat in paradiso? Sed prius attende vnde
motus est illi pes qui erat inter angelos, & moto pede
cecidit, & de angelo factus est diabolus: moto enim pe-
de cecidit. Quære vnde cecidit, superbia cecidit [de
cœlo in terram. Angelus erat in cœlo, cadēs in terram
diabolus à seipso per suam superbiā effectus est. Quis-
quis superbit, diabolo participat. Si participat, idē est.
Igitur omnis superbus diabolus per bicipitem portio-
nem est, & hoc quandiu superbus est.] Nō ergo mouet
pedem nisi superbia ad ruinam. Nō mouet pedem nisi
superbia. Ad ambulandum & proficiendum & ascen-
dendum charitas mouet pedem. [O lepidi ac limpidis-
simi pedes charitatis, qui humiles ad celsitudinem pro-
uehunt. Hos pedes charissimi semper imitando & a-
mādo sequamur, vt ad illum cuius sunt peruenire me-
reamur: quia vt Ioannes ait, Deus charitas est. Superbiā 1. Ioan. 4.
omnino fugiamus, quę mouet pedes ad cadendum, ne
& nos simul superbiēdo cadamus.] Ideo & ille qui di-
cit in Psalmo, Filij autem hominū sub tegmine alarum Psal. 35.
tuarum sperabunt. Si sub tegmine, semper humiles, sem
per de deo sperantes, semper de se non præsumentes.
Sub tegmine alarum tuarum sperabunt: non enim à se F
satiantur vt beati sint. Sed quid sequitur? Inebriabuntur
ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum
potabis eos. Ecce sitientes, ecce inebriati: ecce sitiūt, ec-
ce bibunt: sed non à se bibunt, nec ipsi sibi sunt fontes.
Sed vnde bibunt? Sub tegmine alarum tuarum spera-
bunt. Si sub alis, humiles sunt, quare? Quia apud te, in-
quit, est fons vitæ. Non ergo à se irrigantur mōtes, sicut
à se non illuminātur montes: nam vide quid sequitur,
In lumine tuo videbimus lumen. Si ergo in lumine ip-
sius videbimus lumen, quis cadit à lumine, nisi cui ipse
non est lumen? Et qui voluerit sibi esse lumen, ipse ca-
dit à lumine quo illuminatur. Ideo sciens non cadere
nisi eum qui sibi vult lucere, cum sit per se tenebræ, sta-
tim subiecit, Non veniat mihi pes superbiæ, & manus
peccatorū non moueat me: id est imitatio peccatorum
non moueat me vt cadam à te. Quare timuisti & dixi-
sti, Non veniat mihi pes superbiæ? Sequitur, ibi cecide-
runt omnes qui operātur iniquitatem. Quos modo vi-
des operari iniquitatem, iam dānati sunt: sed vt dam-
narentur, ibi ceciderunt, cum illis venit pes superbiæ.
Recte ergo iste audiens vt ascendat & non cadat, vt à
conualle

G conualle plorationis proficiat, non in tumore superbię deficiat, ait deo, Ne des ad mouendum pedes meos. Et dominus illi, *Neque dormitet qui custodit te.* Intendat charitas vestra. Quasi vna sententia facta est ex duabus vocibus. Homo dicit ascēdens & cantans canticū nouū, canticum graduum, Ne des ad mouendū pedē meum: & deus tanquam diceret ad te, Ne des ad mouendum pedē meum, dicis mihi, Adde, Neque dormitet qui custodit te, & non mouebitur pes tuus, dixerit autem ille, Nunquid in potestate mea est, vt non dormitet qui custodit me? Volo vt non dormitat neq; dormitet. Ergo illum tibi elige qui non dormiet neque dormitabit, & non mouebitur pes tuus. Deus nunquam est dormiens. Si vis habere custodem non dormientem, deum elige custodem. Ne des ad mouendum pedem meum dicis tu, bene, optime: sed & ille dicit tibi, Neque dormitet qui custodit te. Tu forte conuersurus te eras ad homines custodes, & dicturus, Quem sum inuenturus non dormientem? quis homo non dormitabit? quem inueniō? quò ibo? quò reuertar? Ille tibi ostendit. *Ecce nō dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israël.* Vis habere ergo

H custodem non dormientem neq; dormitaotem? Ecce non dormiet neq; dormitabit qui custodit Israël: Christus enim custodit Israël. Esto ergo Israël. Quid est Israël? Israël interpretatur homo videns deū. Et quomodo videtur deus? Primo per fidem, postea per speciem. Sed si Israël per speciem nondum potes, per fidem vide. Si faciem eius videre nū potes, quoniam ibi species, posteriora eius vide. Hoc dictum est Moysi à domino,

Exod. 33. Non potes videre faciem meam: posteriora mea videbis cum pertransiero. Expectas forte vt transeat, iam transiit, tu vide posteriora ipsius. Vbi trāsiit? audi Ioannem, Cum venisset, inquit, hora vt transiret de mundo ad patrem. Dominus noster Iesus Christus iam fecit Pascha. Pascha autem transitus interpretatur. Nam verbum est Hebræum, & putant hoounes Græcū esse quasi passiooem, sed non est. A diligentioribus & à doctioribus inuentum est, quia Pascha Hebræum verbum est, & non interpretatur passionem, sed transitum. Per passiooem enim transiit dominus à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectionem eius, vt transeamus & nos de morte ad vitam. Noo magnum est, credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani &

1. determi. cap. 16. & 17. Ioā. 13.

2. Ad Ianuarium cap. 1.

I Iudæi, & omnes iniqui credūt, hoc omnes credūt quia mortuus est. Fides Christiaoorum resurrectio Christi est. Hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ergo tūc se voluit videre cum transiret, hoc

Rom. 4. est, cuoi resurrexisset. Tūc in se voluit credi cō trāsiret, quia traditus est propter delicta oostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et ipsam fidem in resurrectione Christi maxime commendauit Apostolus:

Rom. 10. ait enim, Si credideris in corde tuo, quia deus eū suscitauit à mortuis, saluus eris: non dixit, Si credideris quia mortuus est Christus, quod & Pagaoi & Iudæi, & omnes inimici eius crediderunt: sed ait, Si credideris in corde tuo, quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Hoc credere, hoc est esse Israël, hoc est videre deū. Quamuis adhuc in posteriora eius videas, tamen cum crediderismin posteriora, peruenies ad visionem faciei. Quid est hoc? Cum credideris io id quod posterius pro te factus est Christus, cū credideris in id quod posterius suscepit Christus. Nam io primo facies eius quæ

Ioan. 1. est? In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum. Posteriora eius quæ sunt? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cum ergo

K credis in hoc quod pro te factum est verbum, & resurrexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israël. Factus autem Israël cum fueris, non dormitabit neque dormiet qui custodit te, quia iam Israël es, & audisti in Psalmo, Ecce nō dormitabit neque obdormiet qui custodit Israël: Christus enim ipse dormiuit, sed resurrexit. Quid enim ait ipse in Psalmo? Ego dormiui & somnum cepi. Nunquid remansit in somno? Exurrexi, inquit, quoniam dominus suscepit me. Si ergo iam resurrexit, iam transiit: si iam transiit, vide posteriora eius. Quid est, vide posteriora eius? Crede in resurrectiooem eius: & quia ait Apostolus, Etsi crucifixus est ex infirmitate, viuit in virtute dei: & iterum ait, Christus surgens à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Recte tibi cantat, Ecce nō dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israël. Adhuc forte quæris carnali sensu, Quid est qui non dormitabit neque dormiet? Et cum quæris inter homines, falleris, nunquam inueoturus es. Noli ergo præsumere de quoquam homine, Omnis homo dormit & dormitabit. Quando dormitat? Cum portat carnem infirmitatis. Quādo dormiet? Cum fuerit mortuus. Noli ergo præsumere de homine: potest dormitare mortalis. Dormit moriens noli quærere inter homines. Et quis inquis, custodit me, qui non dormitat neque dormiet? Audi quid sequitur, *Dominus custodit te.* Nō ergo homo dormitans & dormiēs, sed dominus custodit te. Quomodo te custodit? *Dominus tegumentum tuum, super manum dexteram tuæ.* Eia fratres intelligamus adiuuante domino quid sibi velit, Dominus tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ. Videtur enim mihi habere sensum occultum quare non dixerit, Dominus custodiet te, absolute & simpliciter, sed addidit, super manum dexteræ tuæ. Quid enim? Dexteram oostram deus custodit, & sinistram nostram ooo custodit? Nōone ipse nos totos fecit? Nōnne qui nobis fecit dexteram, ipse fecit & sinistram? Postremo si placuit dici de dextera sola, quare dixit, super manum dexteræ tuæ, & non iam super manum dexteram tuam? Cur hoc diceret, nisi aliquid hic occultum ad quod pulsando perueniremus absconderet? Diceret enim, aut dominus custodiet te, & nihil adderet: aut si dexteram addere voluit, dominus custodiet te super dexteram tuam: aut certe quia

Psal. 3.

Exod. 33.

2. Cor. 13.

Roma. 6.

L

M addit manum, hoc diceret, dominus custodit te super manum dexteram tuam, non super manū dexterę tuæ. Quod dominus ipse suggerere dignatur promam vobis, qui & in vobis habitat, sine dubio facit vos approbare verum esse quod dico, Nam quid dicturi sumus ignoratis, sed cum dixerimus, noo ab ipsis oobis vobis ostendemus verū esse quod dicimus, sed vusipsi agnoscetis verum esse quod diciōus. Vnde autem agnoscetis, nisi demonstrante illo qui in vobis habitat, inquantum de illo numero estis, quorū vox est, Ne des ad mouendum pedē nostrum: & quibus dicitur, Neque dormiet qui custodit te? Oportet eoim vt Christus nō dormiat in vobis, & modo intelligitur verū esse quod dicimus. Quomodo inquies? Quia si dormiat fides vestra dormit Christus in vobis. Christus enim in corde vestro, fides Christi est. Ait Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in quo nō dormit fides, vigilat Christus. Etsi forte dormiebat fides tua, & ideo in ista quæstione fluctuabas, quasi nauis illa quæ tempestatem patiebatur vbi Christus dormiebat, excita Christum, & sedabuntur tempestates. Fidem ergo vestrā interrogo charissimi, quoniam filij estis ecclesiæ, & in ecclesia

Ephe. 3.

Matth. 8.

A clesia profecistis, & in ecclesia proficitis qui nondum profecistis, & in ecclesia perficiendi estis qui iam profecistis. Interrogo vos, quid soletis intelligere quod dictum est in Euangelio, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Hoc enim intellectu inuenietis quæ sit dextera,& quæ sit sinistra,simul intelligetis & vtrâque partem deum fecisse,& dexteram & sinistram, & tamē nō debet scire sinistra quid faciat dextera. Sinistra nostra dicitur, quicquid temporaliter habemus: Dextera nostra dicitur, quicquid nobis æternum & incommutabile dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit æternam vitam,ipse & de istis temporalibus cōsolatur præsentem vitam,ipse fecit dexteram & sinistram: dicit de quibusdā Psalmus apud Dauid, Quorum os locutum est vanitatem,& dextera eorum dextera iniquitatis. Inuenit ergo quosdam & reprehendit, qui dexteram veram pro sinistra habebant, & veram sinistram dexteram sibi fecerunt. Qui sint isti, exponit consequenter. Omnis homo qui fœlicitatem non putat esse hominis nisi solum in istis temporalibus facultatibus & delitiis, & affluentia & copia mundi huius,iste est stultus atque
Matth.6.
Psal.143.

B peruersus, qui sinistram fecit sibi dexteram. Tales illi erant,de quibus dicit Psalmus, non quia à deo non acceperant etiam quę temporaliter possidebant,sed quia ipsam solam putabant esse beatam vitam,& nihil aliud requirebant: audite enim quid de illis cōsequenter dicit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: & sequitur, Quorū filij eorum velut nouellæ constabilitæ,filiæ eorum ornatę sicut templi similitudo:cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc, Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis,boues eorum crassi: nō est ruina sepis nec exitus,neque clamor in plateis eorum. Magnam fœlicitatem quorundam describit. Posset tamen istam fœlicitatem & aliquis iustus habere,sicut habuit Iob: sed Iob pro sinistra illam habebat,non pro dextera. Nam dexteram nō habebat, nisi apud deum perpetuam & sempiternam fœlicitatem. Ideo cōcessa est percutienda sinistra, & suffecit ei dextera. Quomodo percussa est sinistra? Tentationibus diaboli. Abstulit subito diabolus, permissus quidē à deo vt iustus probaretur, & impius puniretur,abstulit omnia. Sed Iob qui nouerat sinistrā
Iob.1.

C sinistram esse,& dexteram non nisi dexteram,quomodo se tenuit ad dexteram? Exultauit in domino,consolatus est damna, quia non est passus damnum: de interioribus diuitiis dei plenum cor habebat, Dominus,inquit,dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Hæc erat dextera ipsius, ipse dominus,ipsa vita æterna, illa lucis possessio,fons vitæ,lumen in lumine. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ,ipsa erat dextera: sinistra vero erat pro adiutorio consolationis, nō ad firmamentum fœlicitatis: nam fœlicitas eius vera atque germana deus erat. Isti autem de quibus dicit Dauid, quia os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, non hinc eos reprehendit, quia his omnibus abundabāt, sed quia os eorum locutum est vanitatem. Quid enim sequitur? Cum enumerasset copias eorum: ait, Beatum dixerūt populum cui hæc sunt. Hæc est vanitas quam locutum est os eorum, quòd beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quid dicis, qui nosti quid sinistra, & quid est dextera? Sequitur & dicit, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Intendat ergo charitas vestra. Audiuimus & vidimus sinistram, audiuimus & dextram. Audi hoc confirmatū in Can-
Psal.35.
Psal.143.

ticis canticorum, Sinistra eius,inquit,sub capite meo. D Sponsa dicit de sponso, de Christo ecclesia, in amplexu pietatis & castitatis. Quid ait? Sinistra eius sub capite meo,& dextera eius cōplectetur me. Quid autem quia sursum erat dextera, deorsum sinistra, & sic cōplectebatur sponsus sponsam, supponens sinistram ad consolationem, imponens dexteram ad protectionem? Sinistra,inquit,eius sub capite meo. Deus illam dat, ideo sinistra eius,quia omnia ista temporalia deus dat. Quàm vani sunt, quàm impij qui ab idolis, à dæmonibus ista petunt? Quàm multi à dæmonibus ista petunt, & non illa habent: & rursus,qui illa non petunt à dæmonibus, habent ea: sed non à dæmonibus ista dantur. Item multi petunt à deo, & non habent. Nouit ille dispensare sinistram, qui vocat ad dexteram. Ergo si est sinistra, sit sinistra,sed sub capite sit. Supra illam sit caput tuum, id est, supra illam sit fides tua, vbi habitat Christus. Noli temporalia præponere fidei tuæ, & non erit sinistra super caput tuum: sed omnia temporalia subde fidei tuę, & fidem tuam præpone omnibus temporalibus, & erit sinistra sub capite tuo,& rectè dextera eius complectetur te. Audi hoc ipsum exponi in prouerbiis, quid est si- E nistra ipsa, quid est dextera: cum de sapientia diceret, Lōgitudo,inquit,dierum, & anni vitæ in dextera eius, in sinistra autem eius diuitiæ & gloria. Longitudo illa dierum, æternitas est. Hoc enim proprio modo dicit scriptura longum, quod ęternum est. Nam quicquid finem habet breue est alio loco, Longitudine,inquit,dierum replebo eum. Et nunquid aliter pro magno diceretur, Honora pātrem tuum & matrem tuam, vt longæuus sis super terram? Super quam enim terram, nisi de qua dicit, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium? Ibi esse longæuum quid est, nisi ibi viuere in ęternum? Nam hic esse longæuum quid est, nisi vsque ad senectutem peruenire? Et si longa videatur ætas, cum venerit mors cōuincitur breuis, quia finitur. Et multi maledicentes parentibus senescunt in hac terra, multi autem obsequentes parentibus, cito eunt ad dominum. Nunquid ergo impletur, vt longęuus sit secundū hanc vitam? Sed longæuum pro æternitate illa positum est. Lōga vita est in dextera eius. At vero diuitiæ & gloria, id est, sufficientia vitæ huius, ea quæ bona existimantur ab hominibus, sinistra sunt eius. Nescio quis venit & vult tibi F percutere dexteram, id est, tollere tibi fidem tuam, Tu accepisti alapam in dexteram, præbe sinistram, id est, vt illud tollat qood temporale est, & non ea quæ æterna habes. Audite Paulum Apostolum hoc facientem. Homines persequebātur in eo quòd Christianus erat: percutitur illi dextera, ille sinistram opponebat. Ciuis Romanus sum ait. Dexteram contemnebant illi, & ille de sinistra terrebat, quia illi dexteram eius timere non poterant, nondum enim Christo crediderant. Quid ergo? Si dextera amplectitur, sinistra sub capite est. Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quādo facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundent, scit sinistra tua quid faciat dextera tua: miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam: ideo fac & securus facies: hoc enim mandauit deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam ęternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hic tibi
Canti.2.
Ial. charitatis.
Prouer.3.
Exod.20.
Psal.141.
Prouerb.3.
Matth.5.
Actu.22.
Canti.2.
Matth.6.

G tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dex-
teræ. Hoc vetat deus. Veniamus nunc ad illud quod
ait Psalmus, Dominus tegumentum tuum super ma-
num dexteræ tuæ. Manum, potestatem dicit. Vnde
probamus? Quia & manus dei, potestas dei dicta est:
nam diabolus qui tentauit Iob, hoc ait deo, Mitte ma-
Iob.2. num tuam, & tange omnia quæ habet. Quid est, mitte
manum tuam, nisi da potestatem? Euidentius audi fra-
ter, ne forte carnali sensu adhuc cogites quia membris
distinctus est deus: audi euidenter quomodo dicatur
manus potestas: ait quodam loco scriptura, Mors &
Prouer. 18. vita in manibus linguæ. Nouimus linguas frusta quæ-
dam carnis, in ore mouentur, & percutiendo palatum
& dentes distinguunt sonos quibus loquimur: osten-
dantur mihi manus linguæ. Lingua ergo non habet
manus, sed habet & manus. Quæ sunt manus linguæ?
Potestas linguæ. Quid est, mors & vita in manibus lin-
Matth. 12. guæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo condemna-
beris. Ergo si manus potestas, quid est manus dexteræ?
Nihil arbitror intelligi congruentius, nisi vt intelliga-
mus manus dexteræ potestatem quam tibi dedit deus,
vt si velis, donante deo ad dexteram sis. Erunt enim
H impij omnes ad sinistram, erunt autem omnes filij bo-
Matth. 25. ni ad dexteram, quibus dicetur, Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi. Vt autem sis ad dexteram, id est, vt
possis dei filius fieri, potestatem accepisti. Quam pote-
statem? De qua dicit Apostolus Ioannes, Dedit eis po-
Ioan.1. testatem filios dei fieri. Vnde accepisti hanc potesta-
tem? Credentibus, inquit, in nomine eius. Si ergo cre-
dis, ipsa tibi potestas data est, vt sis inter filios dei. Esse
autem inter filios dei, hoc est ad dexteram pertinere.
Ergo fides tua manus dexteræ tuæ, id est, potestas quæ
tibi data est, vt sis inter filios dei, manus est dexteræ
tuæ. Sed quid valet ipsa potestas quam accepit homo,
nisi dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in
fine. Infirmus est inter tentationes, agitatur inter mo-
lestias, inter carnales corruptiones, inter suggestiones
cupiditatis, inter versutias & laqueos inimici. Quid
valet ergo quia habet potestatem, & credidit in Chri-
stum, vt sit inter filios dei? Væ homini illi, nisi & ipsius
fidem dominus protegat, id est, vt non te permittat
tentari supra quàm potes ferre, sicut dicit Apostolus,
1.Cor.10. I Fidelis deus qui non vos permittet tentari supra quàm
potestis ferre. Ille ergo qui nõ sinit tentari supra quàm
possumus ferre, quanuis iam fideles simus, quanuis
iam manus dexteræ nostræ sit in nobis, protegit nos
deus super manum dexteræ nostræ. Non nobis sufficit
habere manum dexteræ, nisi ille & ipsam manum dex-
teræ protegat. Ecce hoc de tentationibus dixi, Inten-
dite quid sequatur, *Protegat te dominus super manum dexte-
ræ tuæ.* Dixi & quod arbitror recognouistis. Si enim
non recognouissetis, & de scripturis non recognouis-
setis, non vocibus vestris intellectum vestrum mihi si-
gnificaretis. Ergo quia intellexistis fratres, videte quid
sequitur, quare protegat dominus & super manũ dex-
teræ, id est, super ipsam fidem, in qua potestatem acce-
pimus esse iter filios dei, & esse ad dexteram. Quare o-
portet vt protegat dominus? Propter scandala. Vnde
Ioan.2. sunt scandala? De duobus timenda sunt scandala, quia
Matth. 22. & duo sunt præcepta, in quibus tota lex pendet & Pro-
phetæ, dilectio dei & proximi. Ecclesia prupter deum,
in deo proximus diligitur, deus autem propter deum.
In deo intelligitur figurate dictus sol, in ecclesia intel-
ligitur figurate dicta luna. Quisquis potest errare vt
aliud de deo credat quàm oportet, non credat patrem K
& filium & spiritumsanctum vnius esse substantiæ, de-
ceptus est versutia hæreticorum, maxime Arrianorum
[qui tres ὑποστάσεις ὑφεστώσας, id est, tres subsistentes sub-
stantias, introduxerunt, sed dei miserante auxilio pri-
mus huius author erroris exilio dãnatus catholicorum
patrum perpetuo, nũquam ad communionem dicitur
morte interueniente peruenisse. Alius vero per totam
Orientis regionem digna & cõsimili multatus est pœ-
na. Sed si aliquis horum vel aliorum, vt dixi, deceptus
erroris væsania,] aliquid minus in filio, aut minus in
spiritusancto quàm in patre crediderit, passus est scan-
dalum in deo, [à sole vritur.] Quisquis rursus putaue-
rit ecclesiam in vna parte esse, & non eam cognoue-
rit diffusam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui
dicunt, Ecce hic est Christus, & ecce illic, sicut modo Matth.24.
audistis cum Euangelium legeretur, cum ille totum or-
bem emerit, quia tantum precium dedit, ille tanquam
in proximo scandalizatur, à luna vritur. Quisquis er-
go errat in ipsa substantia veritatis, à sole vritur, & per
diem vritur, quia in ipsa sapientia errat, de qua dictum
est, Dies diei eructat verbum: vnde dicit & Aposto- L
lus, Spiritalibus spiritalia comparamus, Dies diei eru- Psal.18.
ctat verbum, spiritalibus spiritalia comparantes. Dies 1.Cor.2.
diei eructat verbum, sapientiam loquimur inter perfe-
ctos. Quid est, & nox nocti indicat scientiam? Paruu-
lis prædicatur humilitas Christi, & caro Christi, & cru-
cifixio Christi, quia ipsum est lac quod sufficit paruu-
lis: & ideo non relinquuntur in nocte paruuli, quia lu-
cet & luna etiam in nocte, id est, per carnem Christi
prædicatur ecclesia, quia ipsa caro Christi caput eccle-
siæ est. Quisquis ibi non scandalizatur, in ipsa ecclesia
& in carne Christi, à luna non vritur. Quisquis scan-
dalizatus non fuerit in veritate illa incommutabili &
incontaminabili, à sole non vritur, non isto sole non
vritur quem nobiscum vident muscæ & pecora, sed il-
lo sole de quo dicũt impij in fine, Quid nobis profuit
superbia, & diuitiarum iactatio quid contulit nobis?
Transierunt omnia tanquam vmbra. Et cum ista dixis-
sent, ergo, inquiunt, errauimus à via veritatis, & iustitiæ Sapien.5.
lumen non luxit nobis, & sol nõ est ortus nobis. Nun-
quid non iste sol omnibus impiis oritur, illo instituen-
te de quo dictum est, Qui facit solem suum oriri super Matth.5.
bonos & malos? Ergo alium solem fecit deus qui ori- M
tur super bonos & malos, istum quem vident & boni
& mali. Alius est autem ille sol, non factus, sed genitus,
per quem facta sunt omnia, vbi est intelligentia in-
commutabilis veritatis. De ipso dicunt impij, & sol Ioan.5.
non ortus est nobis. [De hoc sole pater Athanasius A-
lexandrinus Episcopus ita pulchre loquutus est: filius,
inquit, dei à patre solo est, non factus nec creatus, sed
genitus.] Quisquis in ipsa sapientia non errat, non vri-
tur à sole. Quisquis in ecclesia & in carne domini, &
in his quę pro nobis temporaliter gesta sunt non errat,
non vritur à luna. Omnis autem homo quanuis iam
crediderit in Christum, aut ibi errat, aut ibi, si non in
illo fit quod dictum est, Dominus tegumentum tuum
super manum dexteræ tuæ: [quasi per diem à sole, &
vritur à luna per noctem.] ideo enim cũ dixisset, Do-
minus tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ,
quasi quæsisset ille & dixisset, Iam ecce est manus dex-
teræ meæ, iam elegi credere in Christum, accepi po-
testatem inter filios dei esse, quid est quod deus tegu-
mentum meum est adhuc supra, id est, super manum
dexteræ meæ? Sequitur, *Per diem sol non vret te, neque
luna*

A *luna per noctem.* Ad hoc igitur tegumētum tuum est super manum dexteræ tuæ, vt nō te vrat sol per diem, neque luna per noctem. Nam hinc intelligite fratres, quia figurate dictum est. Etenim reuera fratres solem visibilem si cogitemus, vrit per diem. Nunquid luna vrit per noctem? Sed quid est vstio? Scandalum: Audi Apostolum dicentem, *2.Cor.11.* Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Per diem ergo sol non vret te, neque luna per noctem. Quare? quia *Dominus custodiet te ab omni malo.* A scādalis in sole, & à scādalis in luna, Ab omni malo te custodiet qui est tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ, qui nō dormit neque dormitabit. Et ad quam rem? Quia in tentationibus sumus, dominus custodiet te ab omni malo.

Custodiat animam tuam dominus. Etiam in ipsa anima, *Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum.* Et non quasi corpus tuum, nam in corpore perempti sunt martyres, sed custodiet animā tuam dominus, quia de anima non cesserūt martyres, *Passa est in Tyro. 8. Kaled. Augu.* & sæuiebant persecutores in Christianam, cuius hodie natalitia celebramus, sæuiebant in fœminam diuitem & delicatam: sed fortis erat, quia dominus tegumētum B eius super manū dexteræ eius, ille qui eam custodiebat. Hæc enim fratres nunquid est qui in Aphrica ignoret? Clarissima etiam fuit, nobilis genere, abundās diuitiis: sed hæc omnia sinistra erāt, sub capite erant. Venit inimicus qui feriret caput, & sinistra illi obiecta est quæ erat sub capite. Caput supra erat, dextera desuper complectebatur. Quid poterat facere persecutor, quanuis delicatæ fœminæ? Erat quidem illa & sexu infirma, & diuitiis forte languidior, & cōsuetudine corporali infirmior. Sed quid ad tanta munimenta? Quid ad illum sponsum mittentem sinistram sub caput, & dextera sua *Cant. 2.* complectentem? Quando sic munitam percuteret inimicus? Et tamen percussit, sed in corpus. Quid autem dicit Psalmus? Custodiat dominus animam tuam. Anima non cessit, corpus percussum est. Et corpus ad tempus percussum est: nam in fine resurrecturum est, quia & ipse qui dignatus est esse caput Ecclesię, prębuit corpus suum ad tempus percutiendum. Sed carnem suam ille triduo resuscitauit, carnem nostrā in fine resuscitaturus est. Ideo suscitatum est caput, quod attenderet corpus vt non deficeret. Custodiat animam tuam do- C minus: ipsa non cedat, ipsa non frangatur scandalis, in persecutionibus, in tribulationibus ipsa non cadat de- *Matth. 10.* ficiendo, sicut dominus dicit, Nolite timere eos qui corpus occîdunt, animam autem non possunt occidere, sed eum timete qui habet potestatem corpus & animam occidere & mittere in gehennam ignis. Hāc ergo animam tuam custodiat dominus, ne cedas persuasori malo, ne cedas promittenti falsa, ne cedas minanti temporalia, & custodiat animam tuam dominus: & deinde custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nūc & vsque in seculum. Nam introitum tuum ad tēpus attende. Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nūc & vsque in seculum: exitum idem custodiat. Quid est introitum tuum? quid est exitum? Quando tentamur, intramus: quando vin- *Eccle. 27.* cimus tentationē, eximus. Audi introitū, audi exitum. Vasa figuli probat fornax, ait scriptura, & homines iustos tētatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti, quomodo vasa figuli, necesse est vt vasa fornacem intrent. Et non quando intrāt iam securus est figulus, sed cum exierint. *2.Tim.2.* Dominus autē securus est, quia nouit qui sunt eius, & nouit qui in fornace non crepent. Illi autē non crepant, qui non habent ventum superbiæ. Humilitas D ergo custodit in omni tentatione, quia & cōualle plorationis ascendimus cantantes canticum graduum notium. Et custodit dominus introitū, vt salui intremus. *Psal. 83.* Sana fide simus quando accedit tentatio, & custodit exitum ex hoc nunc & vsque in seculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione, iam in æternum nulla nos tentatio terrebit, nulla concupiscentia saltem sollicitabit. Audi Apostolum idipsum commemorantem, *1.Cor.10.* quod pauloante commemoraui, Fidelis deus qui non permittet vos tentari supra quàm potestis ferre. Ecce introitus tuus custoditur, quando nō tibi sinit deus accidere tentationem, quam non potes ferre. Introitum tuum custodit, videte si custodit & exitum. Sed faciet, inquit, cum tētatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Nunquid possumus nos fratres interpretari aliter, *Epilogus.* quàm ipsa verba Apostoli docuerunt? Custodite ergo vos, sed non à vobis, quia dominus tegumentum tuum qui custodit, qui nō dormitat nec dormit. Semel dormiuit pro nobis, surrexit, iam non dormiet. Nemo de se præsumat, de conualle plorationis ascendimus, non remaneamus in via. Gradus in via restant, non debe- E mus pigri remanere, non debemus superbi cadere. Dicamus deo, Non moueatur pes noster, nō dormiet qui custodit nos. In nostra potestate est, deo donāte, si eum nobis faciamus custodem, qui non dormit neque dormitat, qui custodit Israël. Quem Israël? Videntem deū. Ita erit auxilium tuum à domino, ita erit tegumentum tuum super manū dexteræ tuæ, ita custoditur introitus tuus & exitus tuus ex hoc nūc & vsque in seculū. Nam si de te præsumpseris, motus est pes tuus: si motus est pes tuus, iam putas te in aliquo gradu esse. Inde cadis si superbus es, quia humilis in conualle plorationis dicit, Ne des ad mouendum pedem meum. Etsi breuis psalmus est, longa tamen tractatio, & longus sermo. Putate fratres quia per natalem beatæ Christianæ inuitaui vos, & immoderatior fui in conuiuio producendo. Nōnne posset hoc vobis fieri, si quis vos militaris inuitaret, & ad mensam sine mēsura bibere cogeret? Liceat nobis hoc facere in sermone diuino, vt inebriemini & satiemini, quemadmodū & dominus pluuia sua temporali dignatus est terram irrigare, vt cum maiore gaudio vos nōn sineret ire ad locum martyrum, sicut he- F sterno die promiseramus. Illi enim martyres sine labore hic sunt nobiscum.

In Psalmum CXXI. Enarratio.

SICVT amor immundus inflāmat animam, & ad terrena cōcupiscenda & peritura sectāda vocat perituram, & in ima præcipitat, atq; in profunda demergit: sic amor sanctus ad superna eleuat, & ad æterna inflammat, & ad ea quæ non transeunt neque moriūtur, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cœlum. Habet tamen omnis amor vim suam, nec potest vacare amor in anima amātis: necesse est vt ducat. Sed vis nosse qualis amor sit? Vide quò ducat: non enim monemus vt nil ametis, sed monemus ne mūdum ametis, vt eum qui fecit mundū libere ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest: mundata vero ab affectibus sordidissimis seculi, tanquā extensis pennis & duabus alis resolutis ab omni impedimēto: id est, duobus præceptis dilectionis dei & pxi- *Matth. 22.* mi, volat. Quò nisi ad deū ascendit volando, qui ascēdit amando? Quod antequam possit, gemit in terra, si

iam

G iam inest ei volandi desiderium, & dicit, Quis dabit
Psal.54. mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?
Quò autem volabit, nisi de medijs scãdalis, vbi gemebat etiam iste cuius hęc vox est quam cõmemoraui? De medijs ergo scandalis à cõmixtione malorum hominum, à paleis quibus grana commixta sunt volare vult, vbi non patiatur coniunctionem & societatem iniqui alicuius, sed viuat in sancta societate angelorũ ciuium in æterna Hierusalem. Ideo psalmus iste quem hodie suscepimus tractandum sanctitati vestræ, ipsam Hierusalem desiderat, id est, iste qui ascendit in hoc psalmo: est enim *Canticum graduum*. Quod sæpe diximus charitati vestræ, quia non sunt ibi gradus descendentium, sed ascendentium. Ascendere ergo vult iste. Et quò vult ascẽdere, nisi in cœlum? Quid est in cœlo? Vtrum ideo vult ascendere, vt sit cũ sole & luna & stellis? Absit. Sed est in cœlo ęterna Hierusalem vbi sunt ciues nostri angeli: ab ipsis ciuibus nostris peregrinamur in terra. In peregrinatione suspiramus, in ciuitate gaudebimus. Inuenimus autem & socios in ista peregrinatione terræ,
H qui iam viderunt ipsam ciuitatem, & inuitant nos vt curramus ad illam. Ad hos gaudet iste, qui dicit,

Expositio Psalmi.

Iocundatus sum in his quæ dixerunt mihi, in domũ domini ibimus. Fratres, veniat in mentẽ charitati vestræ, si qua forte festiuitas martyrũ & locus aliquis sanctus nominatur, quò certo die turbę cõfluunt ad celebrandam solennitatem, illæ turbæ quomodo se exicitant, quomodo se hortantur & dicunt, eamus eamus? Et quęrũt, Quò eamus? Et dicitur, Ad illum locũ, ad sanctum locum. Inuicem sibi loquuntur, & tãquam incensi singillatim faciũt vnam flammam, & ipsa vna flamma facta ex collocutione sese ascẽdentium rapit illos ad locum sanctum, & cogitatio sancta sanctificat eos. Si ergo ad locum temporalem sic rapit amor sanctus, qualis amor debet esse qui concordes rapit in cœlum, & dicentes sibi in domum domini ibimus? Ergo curramus, curramus, quia in domum domini ibimus. Curramus, & nõ fatigemur, quia illuc peruenienius vbi nõ lassabimur. Curramus in domum domini, iocundetur anima nostra in his qui ea nobis dicunt. Qui enim ea nobis dicunt, priores viderunt ipsam patriã, de longinquo cla-
I mantes ad posteriores, In domum domini ibimus, ambulate, currite: viderunt illam Apostoli, & dixerunt nobis, Currite, ambulate, sequimini, in domũ domini ibimus: Et quid dicit vnusquisque nostrum? Iocundatus sum in his quæ dixerunt mihi, in domum domini ibimus. Iocundatus sum in prophetis, iocundatus sum in Apostolis. Omnes enim isti dixerunt nobis, in domum domini ibimus. *Stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem.* Ecce habes domum domini, si quæ rebas quid sit domus domini. In illa domo domini laudatur, qui cõdidit domum, ipsæ & delitiæ omnium habitantium in domo. Ipse sola spes hic, & res ibi. Ergo qui currũt quid
Ioan.8. debẽt cogitare? Quasi ibi iam sint & ibi stent. Magnum est enim ibi stare inter angelos, & non deficere. Qui enim inde lapsus est, in veritate non stetit. Quicunque
Psal.35. nõ sunt lapsi, in veritate stãt: & ille stat qui deo fruitur: qui autẽ se frui voluerit, cadit. Quis autem se frui vult? Qui superbus est: Ideo ille qui semper stare volebat in atrijs Hierusalem, In lumine tuo, inquit, videbimus lumen: non in lumine meo. Et apud te, inquit, fons vitæ: non apud me: & quid adiecit? Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operãtur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare. Si ergo illi ideo nõ potuerunt sta- K
re quia superbi fuerunt, humiliter tu ascende, vt dicas, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Cogita qualis ibi futurus sis. Et quamuis adhuc in via sis, hoc tibi pone ante oculos quasi ibi stes, quasi iam inter angelos indeficiens gaudeas: & fiat in te quod dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ Psal.83.
laudabunt te. Stantes erant pedes nostri in atrijs Hierusalem. Cuius Hierusalem? Solet enim dici & ista Hierusalem: sed ista Hierusalem vmbra est illius. Et quid magnum est stare in ista Hierusalem, quando ista Hierusalem stare nõ potuit, quæ in ruinã conuersa est. Hoc ergo pro magno spiritussanctus ex inflammato corde amantis huius eloquitur, quia dicit, Stãtes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalẽ? Nõnne illa est Hierusalẽ, Matth.23.
cui dixit dominus, Hierusalem Hierusalẽ quæ interficis prophetas, & lapidas missos ad te? Quid magnũ ergo iste cõcupiscebat, stare inter illos qui interficiebant pphetas & lapidabãt missos ad se? Absit vt de ista Hierusalẽ sic cogitet qui sic amat, qui sic ardet, qui sic vult L
peruenire ad illã Hierusalẽ matrẽ nostram, de qua dicit Apostolus, ęternã in cœlis. Audi postremo, noli mi- Galat.4.
hi credere, audi quid sequatur, & quã Hierusalem designet mẽtibus nostris: cũ enim dixisset, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem: quasi diceretur illi, De qua Hierusalem dicis, de qua Hierusalem loqueris, subiecit statim, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas*, Fratres, quãdo dicebat ista Dauid, perfecta erat illa ciuitas non ædificabatur. Nescio quam ergo ciuitatẽ dicit quę modo ędificatur, ad quam currunt in fide lapides viui, de quibus Petrus, Et vos tanquam lapides viui coædifi- 1.Pet.2.
camini in domũ spiritalem, id est, tẽplum sanctum dei. Quid est, lapides viui coædificamini? Viuis, si credis: si autem credis, efficieris tẽplum dei: quia dicit Apostolus Paulus, Tẽplũ enim dei sanctũ est quod estis vos. Ipsa 1.Cor.3.
ergo modo ciuitas ædificatur: Præcidũtur de mõtibus lapides per manus prædicantiũ veritatẽ, conquadrantur vt intrent in structurã sempiternã. Adhuc multi lapides in manibus artificis sunt, nõ cadunt de manibus artificis, vt possint perfecti coædificari in structurã tẽpli. Est ergo ista Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, fundamentum ipsius Christus est: dicit Apostolus Pau- Ibidem.
lus, Fundamentum aliud nemo potest ponere pręter id M
quod positũ est, quod est Christus Iesus. Fundamẽtum quando ponitur in terra, desuper ædificantur parietes, & põdus parietum ad ima tendit, quia in imo positum est fundamentum. Si autem fundamentum nostrum in cœlo est, ad cœlum ędificemur. Corpora ędificauerunt istam structuram quã videtis amplam surrexisse huius basilicæ: & quia corpora ædificauerunt, fundamentum in imo posuerũt. Quia vero spiritaliter ędificamur: fundamentũm nostrum in summo positum est. Illuc ergo curramus, ibi ædificemur, quia de ipsa Hierusalem dictum est, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Sed quam Hierusalem? Hierusalem quæ ędificatur vt ciuitas. Parum dixit vt ostẽderet Hierusalem, quia dixit vt ciuitas ędificatur: Adhuc potest illa corporalis intelligi. Quid si enim existat aliquis & dicat, Iam quidem & cum ista dicerentur temporibus Dauid, & 4.Reg.25.
ista canerentur, erat ciuitas illa perfecta, sed videbat in spiritu ruituram, & iterum ædificandam. Expugnata est enim illa ciuitas, & factus est transitus in Babyloniam populi captiuati, & dicta est ista in scripturis, transini- Hiere.25.
gratio in Babyloniã. Et pphetauit Hieremias post se- & 29.
ptuaginta annos captiuitatis ædificari posse illam ciuitatem

A tatem quæ destructa erat à debellantibus. Forte ait aliquis, Hoc videbat Dauid in spiritu ruituram ciuitatem Hierusalem à debellantibus, & iterũ posse post septuaginta annos ædificari: & ideo dixit, Hierusalẽ quæ ędificatur vt ciuitas. Noli ergo putare illam ciuitatem esse dictam, sed quæ constat ex sanctis, tanquã ex lapidibus viuis. Quid sequitur vt tollat totam dubitationem? Ait enim. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Hierusalem. Sed quã dico Hierusalem? Nunquid istam, inquit, quam videtis stare corporeis parietibus erectam? Non, sed Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Quare non ciuitas, sed vt ciuitas, nisi quia ista structura parietum quæ erat in Hierusalem, visibilis ciuitas erat, sicut proprie dicitur ab omnibus ciuitas: illa autem ædificatur tanquã ciuitas, quia & illi qui in eam intrant, viui tanquã lapides sunt: non enim vere lapides sunt. Sicut illi alij vt lapides, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas, quia dixit, ædificatur. Nomine quippe ædificij, structuram compagemq; corporum atque parietum voluit intelligi. Nam ciuitas proprie in hominibus habitantibus intelligitur. Sed manifestauit nobis ciuitatẽ se vrbem

B dixisse, quia dixit ædificatur: & quia ædificium spiritale similitudinem habet quãdam ad ædificium corporale, ideo ędificatur vt ciuitas. Sed dicat quod sequitur, auferat omnem dubitationem, quia non carnaliter debemus accipere, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: *Cuius participatio eius in idipsum.* Iam ergo fratres quisquis erigit aciem mentis, quisquis deponit caliginem carnis, quisquis mũdat oculum cordis, eleuet & videat quid est in idipsum. Idipsum quomodo dicam nisi idipsum? Fratres si potestis, intelligite quid est idipsum, Nam & ego quid aliud dixero, nõ dico idipsum. Contendimus tamen quibusdam vicinitatibus verborũ & significationum perducere infirmitatem mentis ad cogitandum idipsum. Quid est idipsum? Quod semper

Libro.5. de trinitate. c. 2. eodem modo est, quod nõ modo aliud, & modo aliud est. Quid est ergo idipsum, nisi quod est? Quid est quod est? Quod æternum est. Nam quod semper aliter atque aliter est, non est, quia non manet. Non omnino non est, sed non summe est. Et quid est quod est, nisi ille qui

Exod.3. quando mittebat Moysen, dixit illi, Ego sum qui sum? Quid est hoc nisi ille cui diceret famulus eius, Ecce

C mittis me, si dixerit mihi populus, quis te misit, quid dicam ei? nomen suum noluit aliud dicere, quàm, ego

Ibidem. sum qui sum: & adiecit & ait, Dices itaque filiis Israël, Qui est misit me ad vos. Ecce idipsum, Ego sum qui sum. Qui est misit me ad vos. Non potes capere, multum est intelligere, multum est apprehendere. Retine quod pro te factus est, quem non possis capere. Reti-

Lucæ.10. ne carnem Christi, in quam leueris ægrotus, & à vulneribus latronũ semiuiuus relictus, & ad stabulum perducaris, & ibi saneris. Ergo curramus ad domum domini, & perueniamus ad ciuitatem vbi stent pedes nostri, ciuitatem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Quid enim debes tenere? Quod pro te factus est Christus, quia ipse Christus est: & ipse Christus recte intelligitur, ego sum qui sum, quomodo

Exod.3. est in forma dei: Vbi non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, ibi est idipsum. Vt autem efficiaris particeps in idipsum, factus est ipse prior particeps tui: Et verbũ caro factum est, vt caro participet verbum. Quia vero

Ioan.1. quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ex semine venit Abraham: promissum est autem Abrahæ & Isaac & Iacob, quòd ex semine eorum benedicerentur omnes gentes, & inde videmus Ecclesiam toto orbe diffusam: loquitur ad infirmos deus. Firmita-

D tem cordis quæsiuit, cum diceret, Ego sum qui sum. Firmitatem cordis quæsiuit & aciem contemplationis erectam, cum dixit, Qui est misit me ad vos. Sed nondum habes forte contemplationem: Noli deficere, noli desperare: Qui est voluit esse homo vt tu es, & ideo secutus ait Moysi quasi expauescenti nomẽ. Quod nomen? Quod est, est. Et dixit, inquit, dominus ad Moysen, Ego sum deus Abrahã & deus Isaac & deus Iacob, hoc mihi nomen in æternũ. Noli de te desperare quia *Exod 3.* dixi, ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, quia tu modo fluctuas, & mutabilitate rerum & varietate mortalitatis humanæ percipere nõ potes quid est idipsum. Ego descendo, quia tu venire nõ potes: Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob. In semine Abraham spera aliquid, vt confirmari possis ad videndum qui venit ad te in semine Abrahæ, Ergo hoc est idipsum, de quo dictum est, Mutabis ea & mutabuntur, tu *Psal.101.* autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce idipsum cuius anni non deficient, Fratres, nónne anni nostri quotidie deficiunt, nec stant omnino? Nam & qui venerunt iam non sunt, & qui futuri sunt non- E dum sunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi venturi sunt. In hoc ergo ipso vno die fratres, ecce modo quod loquimur in momento est: Præteritæ horæ transierunt, futuræ nondum venerunt: & cum venerint, & ipsæ transibunt & deficient. Qui sunt anni qui non deficiunt, nisi qui stant? Si ergo ibi anni stant, & ipsi anni qui stant vnus annus est, & ipse vnus annus qui stat vnus dies est: quia ipse vnus dies nec ortum habet nec occasum, nec inchoatur ab hesterno, nec excluditur à crastino, sed stat semper ille dies. Et quod vis vocas illum diem, si vis anni sunt, si vis dies est, quodcunq; cogitaueris stat tamen: Ipsius stabilitatis participat illa ciuitas, cuius participatio est in idipsum: Merito ergo quia illius stabilitatis fit particeps, dicit iste qui illuc currit, Stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem. Omnia enim ibi stant, vbi nihil transit. Vis & tu ibi stare & non transire? Illuc curre, idipsum nemo habet ex se. Intendite fratres. Corpus habet, nõ est idipsum, quiã non in se stat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes locorum ac temporum, mutatur per morbos & defectus carnales: nõ ergo in se stat. Corpora cœlestia nõ F in se stant, habent quasdam mutationes suas, & si occultas: certe de locis in loca mutantur, ascendunt ab oriẽte in occidentẽ, & rursus circumeunt ad oriẽtem. Non ergo stant, non sunt idipsum. Anima humana nec ipsa stat. Quantis enim mutationibus & cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diuerberatur atque discinditur? Mens ipsa hominis, quæ dicitur rationalis, mutabilis est, non est idipsum. Modo vult, modo non vult: modo scit, modo non scit: modo meminit, modo obliuiscitur. Ergo idipsum nemo habet ex se. Qui voluit ex se habere idipsum, vt quasi ipse sibi esset idipsum, lapsus est. Cecidit *Gene.3.* angelus, & factus est diabolus: Propinauit homini superbiã, deiecit secum inuidentia eum qui stabat. Isti sibi voluerũt idipsum esse, sibi principari, sibi dominari voluerunt. Noluerunt habere verum dominũ, qui vere est idipsum: cui dictũ est, Mutabis ea & mutabuntur, tu au- *Psal.101.* tem idem ipse es. Iam ergo post tantum languorẽ, post tantos morbos, difficultates, labores, redeat, anima humiliata ad idipsum, & sit in illa ciuitate cuius participatio eius in idipsum: *Illuc enim ascenderunt tribus.* Quærebamus enim quò ascendat qui cecidit, quia diximus

G ascendentis hominis vox est,ascendentis Ecclesiæ.Putamúsne quo ascẽdit?Quò it?Quò erigitur?Illuc ascenderunt,inquit,tribus.Quò ascenderunt tribus?In ciuitatem, cuius participatio eius in idipsum. Ergo illuc ascenditur in Hierusalem. Homo autem qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Si non descenderet, nõ incideret in latrones. Quia vero descendendo incidit in latrones, ascendendo veniat ad angelos.Ascendat ergo,quia ascenderũt tribus.Sed quid sunt tribus?Multi nouerunt,multi non nouerunt. Sed & qui nouimus descẽdamus ad illos qui non nouerunt tribus,vt nobiscum ascendant quò ascenderunt tribus.Tribus alio nomine dici possunt curiæ,sed non propriè.Itaq; tribus vno nomine alio proprie dici non possunt, sed vicino dicuntur curiæ.Nam propriè si dixerimus curias, non intelliguntur nisi curiæ, quæ sunt in ciuitatibus singulis singulę:Vnde dicũtur curiales & decuriones,id est,quòd sint in curia vel de curia:& nostis quia tales curias singulas habent singulæ ciuitates. Sunt autem vel erant aliquando in istis quoq; ciuitatibus curiæ etiam populorum, & vna ciuitas multas cu- *Lucæ.10.*

H rias habet, sicut Roma trigintaquinq; curias habet populi.Hæ dicuntur tribus:Has populus Israël duodecim habebat,secundum filios Iacob: Duodecim tribus erãt populi Israël,sed erãt ibi mali,erant ibi boni. Quàm enim malæ tribus quæ crucifixerunt dominũ, quàm bonæ tribus quæ cognouerũt dominum?Illæ ergo tribus quæ crucifixerunt dominum, tribus sunt diaboli:cum ergo hic diceret,Illuc enim ascenderunt tribus:ne omnes tribus intelligeres,addidit, *Tribus domini.* Quid est, tribus domini? Quæ cognouerunt dominum. Ex ipsis enim duodecim tribubus mali ibi erant, boni de bonis tribubus,quæ cognouerũt fabricatorem ciuitatis:Et ipsæ erant grana inter illas tribus, quæ inter paleas commixta sunt.Ascenderunt autẽ non cum paleis, sed tribus purgatæ,electæ,quasi tribus domini.Illuc ascenderũt tribus,tribus domini.Quid est,tribus domini? *Testimonium Israël.* Hoc quid sit fratres audite.Testimoniũ Israël,id est,in quibus cognoscatur,quia est vere Israël. Quid est enim Israël?Interpretatio nominis eius dicta est iam, & sæpe dicatur. Forte enim & si recens dicta

I est,excidit:Dicendo nos faciamus vt non excidat etiã eis qui legere non nouerunt, aut noluerunt, nos simus codex ipsorum. Israël videns deum interpretatur,imò diligentius excusso verbo sic interpretatur, Israël est videns. Vtrunque est videns deum, quia homo in se non est: Mutatur enim & vertitur, si non participet eius qui est idipsum.Tunc est quãdo videt deum.Tunc enim est quando videt eum qui est, & videndo eum qui est, fit & ipse pro modo suo vt sit. Ergo ipse est Israël, Israël est videns deum. Superbus ergo non est Israël, quia non est participatio eius in idipsum: quia ipse sibi vult esse idipsum. Qui sibi vult esse principiũ, non est Israël. Omnis ergo fictus non est Israël,quia omnis superbus necesse est vt fictus sit.Hoc dico fratres mei necesse est vt omnis superbus velit videri quod nõ est: aliter non potest. Et fratres mei vtinam sic vellet superbus videri quod non est, vt vellet videri & quod est, verbi causa,coraula cum coraula non esset. Cito enim probaretur si diceretur ei, canta, videamus vtrum coraula sis: cum non posset, inueniretur falsò se videri voluisse quod nõ erat. Dixit se eloquentem,dicetur ei, Loquere & proba. Si locutus non fuerit,inuenitur hoc non esse quod professus est.Superbus quod peius est,iustum se vult videri,cum non sit:Et quia iustitiam intelligere difficile est,difficile est superbos agnoscere. Vo- K

lunt ergo superbi videri quod non sunt, ideo non est participatio eorum in idipsum,non pertinet ad Israël, qui non est videns deum.Quis ergo pertinet ad Israël? Qui est particeps in idipsom. Qui est qui participat in idipsum?Qui confitetur se non esse quod deus est,& ab illo habere quod bonum potest habere:à se autem non esse nisi peccatum,ab illo sibi esse iustitiam. Talis est in quo dolus non est. Et dominus videns Nathanaëlem quid ait? Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Si ergo verus Israëlita in quo dolus non est, tribus illæ ascendunt ad Hierusalem, in quibus dolus non est: Et ipsæ sunt testimonium Israël,id est,per illas agnoscitur quia erant grana inter illam paleam,quando area cum videretur tota palea putabatur. Erant ergo ibi grana: Sed cum ascenderint in sublimitatem illam splendoris cum fuerit area ventilata, tunc erit testimonium Israël: tunc dicent omnes mali, Vere quia erant ibi iusti inter malos,quando nobis omnes mali videbantur, & quales nos eramus, tales omnes putabamus. Testimoniũ Israël:Quò ascendunt?Quare ascendunt? *Ad confitendum nomini tuo domine.* Magnificentius dici nõ potest. *Ioan.1.* *Matth.3.*

L Sicut superbia præsumit,sic humilitas confitetur.Quomodo ergo præsumptor est qui vult videri quod non est,sic confessor est qui non vult videri quod ipse est,& amat quod est ille.Ad hoc ergo ascendunt Israëlitæ,in quibus dolus non est,quia sunt vere Israëlitæ,quia in ipsis est testimonium Israël.Ad hoc ascendunt ad confitendum nomini tuo domine. *Quoniã ibi sederunt sedes in iudicio.* Mirũ ænigma,mira quæstio si non intelligatur. Sedes dicit, quos Græci thronos appellant. Thronos Græci sellas dicunt,tanquam honorabiles.Ergo fratres mei non est mirũ,si sedeant homines in sedibus,in sellis.Vt autẽ ipsæ sedes sedeant,quomodo possumus intelligere?Tanquam si dicat aliquis, Sedeant hic cathedræ,aut sedeant hic sellæ.In sella sedetur,in sedibus sedetur,in cathedris sedetur,nõ ipsæ sedes sedent. Quid est ergo hoc,Quoniam ibi sederũt sedes in iudicium? Certe soletis audire deo dicẽte, Cœlum mihi thronus est,terra autem scabellum pedum meorum. Latine autem totum† sic dicitur,Cœlum mihi sedes est.Qui sunt isti nisi iusti? Qui sunt cœli, nisi iusti? Qui cœlum, ipsi *Esa.66.* *†al. thronus.*

M cœli,quia quæ Ecclesia,ipsæ Ecclesiæ:sic sunt multæ vt vna sit. Sic ergo & iusti. Ita sunt iusti cœlum, vt cœli sint. In ipsis autem sedet deus, & de ipsis iudicat deus. Et nõ sine causa dictum est,Cœli enarrãt gloriam dei. Apostoli enim facti sunt cœlum. Vnde facti sunt cœlũ? Quia iustificati. Quomodo peccator factus est terra, cui dictum est, Terra es & in terram ibis: sic iustificati facti sunt cœlum.Portauerunt deum,& de ipsis deus coruscabat miracula,tonabat terrores,pluebat consolationes. Erant ergo illi cœlum, & enarrabant gloriam dei.Nam vt noueritis ipsos dictos cœlum,ibi ait in ipso Psalmo,In omnem terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum.Quæris quorum,& inuenies cœlorum. Si ergo cœlum sedes dei, Apostoli autem cœlum,& ipsi facti sunt sedes dei,ipsi sunt thronus dei: dictum est alio loco, Anima iusti thronus sapientiæ. Magna res,magna res dicta est, thronus sapientiæ anima iusti, id est, in anima iusti sedet sapientia tanquam in sella sua, tanquam in throno suo, & inde iudicat quicquid iudicat.Ergo erant throni sapientiæ,& ideo dixit illis dominus, Sedebitis super duodecim thronos,iudicãtes duodecim tribus Israël.Sic & ipsi sedebunt super duodecim tribus Israël, & super duodecim se- *Psal.18.* *Gen.3.* *Psal.18.* *Matth.19.*

A cim sedes iudicantes easdem, quia] & ipsi sunt sedes dei: de illis quippe dictum est, Ibi enim sederunt sedes, quoniam ibi sederunt sedes. Qui sederunt? Sedes. Et qui sunt sedes? de quibus dictum est, Anima iusti, sedes sapientiæ. Qui sunt sedes? Cœli. Qui sunt cœli? Cœlum. Quod est cœlum? de quo dicit dominus, *Esaie.66.* Cœlum mihi sedes est. Et ipsi iusti sunt sedes, & habent sedes, & in illa Hierusalem sedebunt sedes. Ad quam *Matth.19.* rem? In iudicium. Sedebitis, inquit, super duodecim sedes. O vos sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Quos iudicantes? Infra qui sunt in terra. Qui iudicabunt? Qui facti sunt cœlum. Illi autem qui iudicabuntur, in duas partes diuidentur, vna ad dexteram, altera *Esaie.3.* ad sinistram erit. Iudicabunt cum Christo sancti. Veniet enim in iudicium cum senioribus populi sui, ait Esaias. Alij sunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudicabunt diuidentur. Ergo isti in duas partes diuidentur, vna ponetur ad dexteram, cui enumerabuntur eleemosynæ quas fecerunt: Alia ponetur ad sinistram, cui enu- B merabitur crudelitas & sterilitas misericordiæ: & illis *Matth.25.* ad dexteram constitutis dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quare? Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare. Et illi, Quando & quomodo te vidimus esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ergo quid est fratres? Illi iudicabũt de quibus dictum est, vt fiant amici de mammona *Lucæ.16.* iniquitatis, vt & ipsi, inquit, recipiant vos in æterna tabernacula. Sancti sedebunt cum domino attẽdere qui fecerunt misericordiam, & assument illos separatos in dexteram in regnum cœlorum, & ipsa est pax Hierusalem. Quæ est pax Hierusalem? Vt opera misericordiæ corporalia iungantur operibus prædicationis spiritalibus: & fiat pax dando & accipiendo. Ait enim Apostolus, qui rationem dati & accepti dicit esse istas *1.Corin.9.* eleemosynas: ait ergo, Si nos vobis spiritalia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus? Et ipse *2.Cor.8.* re ait alio loco, Qui multum habuit, non abundauit: & qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum, non abundauit? Quia quod plus habebat, dedit indigenti. Et quid est, qui modicum, non defuit illi? Quia ac- C cepit ab illo qui abundauit, vt fiat, inquit, æqualitas. Ipsa est pax, de qua dicitur, Fiat pax in virtute tua. Nanque cum dixisset, Quoniam ibi sederunt sedes in iudicio. *Sedes super domum Dauid.* Id est, super familiam Christi, cui dederunt in tempore cibaria, statim tanquam ipsis sedibus ait, *Interrogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.* O vos sedes, quia iam sedetis vt iudicetis, & facti estis sedes domini iudicantis, quoniam qui iudicant interrogant, qui iudicantur interrogantur, Interrogate, inquit, quæ sunt ad pacẽ Hierusalem. Interrogando quid inuenient? Alios fecisse misericordiam, alios non fecisse. Quos inuenient fecisse misericordiam, ipsos vocabunt ad Hierusalem, quia ipsa sunt ad pacem Hierusalem. Dilectio fortis res est fratres, dilectio fortis res est. Vultis videre quàm sit fortis dilectio? Quisquis per aliquam necessitatem non potuerit implere quod iubet deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Intendat charitas vestra, verbi gratia: Vxorẽ habet quam dimittere nõ potest, oportet vt obtemperet Apostolo *1.Cor.7.* dicẽti, Vxori vir debitum reddat: Et alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem. Venit in mentem quia melior est vita illa, de qua dicit idem Apostolus, Vellem omnes esse sicut memetipsum. Attendit eos qui hoc

fecerunt, amat eos, & in ipsis implet quod in se non potest. Fortis res est dilectio: Ipsa est virtus nostra, quia D si in illa non fuerimus, nihil prodest quicquid aliud habuerimus. Si linguis hominum loquar, dicit Apostolus, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum quasi æramentum sonans, aut cymbalum tinniens: *1.Cor.13.* adiungit aliud magnum, Quòd si distribuero [in cibos pauperum] omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Si autem sit sola charitas quæ non inueniat quod distribuat pauperibus, diligat, solum calicem aquæ frigidæ det, tantum illi imputabitur quantum Zachæo, qui dimidium patrimo- *Matth.10.* nij donauit pauperibus. Quare hoc? Ille tam modicum *Lucæ.19.* dedit, ille tam multum dedit, & tantum illi imputabitur? Tantum planè. Impar enim facultas, sed non impar charitas. Illi ergo interrogant, vos cogitate quid estis: iam ecce dictum est nobis, In domum domini ibimus. Iocundati sumus certe in his quæ dixerunt nobis, in domum domini ibimus. Videte ergo si imus. Non enim pedibus imus, sed affectibus. Videte si imus, E interroget se vnusquisque vestrum qualis est erga pauperem sanctum, erga indigentem fratrem, qualis est erga indigentem mendicum: Videat si viscera eius non sunt angusta, quia interrogare te habent sedes quæ sedebunt in iudicio, & debent inuenire quæ sunt ad pacem Hierusalem. Et quomodo interrogant? Tanquam sedes dei. Deus interrogat. Si deum latet aliquid, & illas sedes aliquid interrogantes fugere potest. Interrogate quæ sunt ad pacem Hierusalem. Sed quæ sunt ad pacem Hierusalem? *Et abundantia*, inquit, *his qui diligunt te.* Ad ipsam Hierusalem conuertit vocem. Abundantia est illis qui diligunt eam. Abundantia ex inopia, hic inopes, ibi abundantes: hic infirmi, ibi firmi: hic egeni, ibi diuites. Vnde facti diuites? Quia dederũt hic quod acceperunt à deo ad tempus, & acceperunt ibi quod postea deus retribuet in æternũ. Hic fratres mei & diuites pauperes sunt. Bonũ est diuiti vt agnoscat se pauperem. Si enim plenum se putat, tumor est illi, non plenitudo. Agnoscat se inanẽ, vt possit impleri. Quid habet? Aurum. Quid nondum habet? Vitam æternam. Attendat quid habet, & videat quid nondum habeat. Fratres ex eo quod habet, det, vt accipiat quod non F habet. Emat ex eo quod habet, illud quod nõ habet. Et abundantia his qui diligũt illam. *Fiat pax in virtute tua.* O Hierusalem, ô ciuitas quæ ædificaris vt ciuitas, cuius participatio tua in idipsum: fiat pax in virtute tua, fiat pax in dilectione tua, quia virtus tua, dilectio tua. Audi canticacanticorum, Valida est sicut mors dilectio. Ma- *Cant.8.* gnum verbum fratres, Valida est sicut mors dilectio. Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis, quàm vt diceret, Valida est sicut mors dilectio. Quis enim resistit morti? Fratres, intendat charitas vestra. Resistitur ignibus, vndis, ferro, resistitur potestatibus, resistitur regibus: Venit vna mors, quis ei resistit? Nihil est illa fortius. Propterea viribus eius charitas comparata est: & dictum est, Valida est sicut mors dilectio. Et quia & ipsa charitas occîdit quod fuimus, vt simus quod non eramus, facit in nobis quandam mortẽ dilectio. Ipsa morte mortuus erat, qui dicebat, Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Ipsa mor- *Gala.6.* te mortui erant, quibus dicebat, Mortui enim estis, & *Coloss.3.* vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Valida est sicut mors dilectio. Si ergo valida est, fortis est & magnæ virtutis, & ipsa est virtus, & per ipsam reguntur

G infirmi à firmis, terra à cœlo, populi à sedibus. Ideo fiat
pax in virtute tua, fiat in dilectione tua. Et per istam
virtutem, per istam dilectionem, per istam pacem: *Fiat
abundantia in turribus tuis.* Id est, in excelsis tuis. Pauci e-
nim sedebunt sedes in iudicio, sed multi ad dexteram
positi, faciuot populum ciuitatis illius. Multi enim per-
tinebunt ad singulos quosque excelsos, à quibus recipi-
antur in tabernacula æterna: Et erit abundantia io tur-
ribus eius. Plenitudo autem delitiarum & sufficientia
diuitiarum ipse deus, ipse idipsum, ipse cuius partici-
patio est ciuitatis io idipsum: Ipsa erit abundantia no-
stra. Sed vnde? Per charitatem, hoc est, per virtutem. In
Philip. 2. quo autem est charitas fratres? Qui non sua quærit in
hac vita: audi Apostolum Paulum habentem charita-
1.Cor.10. tem, ait, Placete omnibus per omnia, sicut & ego om-
nibus per omnia placeo: vbi est ergo quod dixisti, Si
Gala.1. adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem?
& modo dicis te placere, & modo cohortaris vt & il-
li placeant? Sed oon ibi posuisti finem, vt quis propter
se, non propter charitatem placeat. Qui gloriam suam
quærit, non quærit salutem aliorum: ait eoim, Sicut
H & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod
mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant. Ideo &
hic cum de charitate diceret, *Propter fratres meos,* inquit,
& propinquos meos, loquebar autem pacem de te. O Hierusa-
lem ciuitas cuius participatio eius in idipsum, ego in
hac vita & in hac terra, ego pauper, peregrinus & ge-
mens, nondum perfruens pace tua, & prædicans pa-
cem tuam, non propter me illam prædico, sicut hære-
1.Thes.2. tici, qui quærentes gloriam suam, dicunt, Pax vobis-
cum, & pacem non habent quam populis prædicant.
Si enim haberent pacem, non conscinderent vnita-
tem. Ego, inquit, loquebar pacem de te. Sed quare? Pro-
pter fratres meos & proximos meos: noo propter ho-
norem meum, nō propter pecuniam meam, non pro-
Philip.1. pter vitam meam: Nam mihi viuere Christus est, &
mori lucrum, sed loquebar pacem de te propter fra-
tres meos & propinquos meos. Nam cupiebat ipse dis-
solui, & esse cū Christo. Et quis istam prædicaret pro-
pinquis & fratribus? Manere, inquit, in carne necessa-
rium propter vos. Propter fratres meos & propinquos
I meos, loquebar, ait, pacem de te. *Propter domum domini
dei mei, quæsiui bona tibi.* Non propter me quæsiui bona
tibi, nam non tibi quærerem sed mihi, ideo nec ego
haberem, quia oon tibi quęrerem: sed propter domum
domini dei mei, propter Ecclesiam, propter sanctos,
propter peregrinos, propter inopes eius vt ascendant,
quia dicimus eis, In domū domini ibimus: propter ip-
sam domū domini dei mei, quæsiui bona tibi. Hæc fra-
tres prolixiora & necessaria carpite, manducate, bibi-
te, conualescite, currite, apprehendite.

*In Psalmum centesimum vicesimumsecundum
Enarratio.*

ASCENDENTIS caotica ex ordine cū san-
ctitate vestra consyderanda suscepi: Ascen-
dentis & amantis, & ideo ascendentis quia a-
mantis. Omnis amor aut ascendit aut descen
† al. cœlū. dit. Desyderio enim bono leuamur ad deum †, & desy
derio malo ad ima præcipitamur. Sed quia iā malo de-
syderio lapsi cecidimus, superest oobis si agooscamus
quis ad nos non ceciderit sed descenderit, hærēdo illi
ascendere, quia viribus oostris non possumus: ipse dixit
Ioan.3. dominus Iesus Christus, Nemo ascendit in cœlum, oisi
qui de cœlo descēdit, filius hominis qui est in cœlo: tan-
quam de se solo videtur dixisse. Ergo cæteri remanse- K
runt, quia solus asceodit qui solus descendit? Quid de-
bēt cæteri facere? Vniri corpori ipsius, vt sit vnus Chri-
stus qui descendit & ascendit. Descendit caput, ascen-
dit cum corpore, vestitus Ecclesia sua, quam sibi exhi- Ephes.5.
buit sine macula & ruga. Solus ergo ascendit: Sed &
nos quando cum illo sic sumus, vt in illo oiembra eius
simus, & nobiscum solus est, & ideo vous & semper
vnus. Vnitas oos compaginat vni: Et illi soli cum illo
non ascendunt, qui cum illo vnus esse oolueruot. Iam
vero quoniam ipse qui in cœlo positus est, & carne su-
scitata immortalis, per quam fuit ad tempus mortalis,
& nihil in cœlo persecutionum patiens, nihil malitia-
rum & opprobriorum, sicut in hac terra quando pro
nobis omoia sustinere dignatus est, compassus tamen
corpori suo in terra laboranti, dixit, Saule Saule, quid Acto.9.
me persequeris? Iam ipsum nemo tangebat, & se pa-
ti persecutionem de cœlo clamabat. Non præter spem
esse debemus, imò cum magna fiducia præsumere: quia
si per charitatem ipse nobiscum in terra est, per ean-
dem charitatem & nos cum eo in cœlo sumus. Sed di-
ximus quemadmodum nobiscum ipse in terra sit, vo- L
cem eius diximus de cœlo sonantis, Saule Saule, quid
me persequeris: cum eum Saulus omnino non tange-
ret, sed nec videret. Quomodo autem ostenditur, quia
& nos cum illo in cœlo sumus? Eodem ipso Paulo A-
postolo dicente, Si consurrexistis cum Christo, quæ Colo.3.
sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei se-
dens, quæ sursum sunt sapite, oon quæ sunt super ter-
ram: Mortui enim estis, & vita vestra absconditа est
cum Christo in deo. Ergo & ille adhuc deorsum est, &
iam nos sursum sumus. Ille deorsum est compassione
charitatis, nos sursum sumus spe charitatis: Spe enim
salui facti sumus. Sed quia spes nostra certa est, quanuis Roma.8.
futurum sit, sic de oobis dicitur quasi iam factum sit. A-
scendat ergo iste cantator: sed in vnoquoq; corde ve-
strûm cantet hic homo, & vnusquisque sit iste homo.
Cum enim dicitis illud singuli, quia omnes vnum estis
in Christo, vnus homo illud dicit: Et non ad te domi-
ne leuauimus oculos nostros: sed, *Ad te domine leuaui o-
culos meos.* Debetis quidem putare vnumquemq; vestrū
loqui, sed vnus ille maxime loquitur, qui etiam diffusus M
est toto orbe terrarū: vnus ille loquitur, qui alibi dicit, Psal.60.
A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meū.
Quis est qui clamat à finibus terræ? Quis vnus homo
diffusus est vsque ad fines terræ? Vnusquisque homo in
regione sua potest clamare, Nunquid a finibus terræ? Psal.2.
Sed hæreditas illa Christi, de qua dictum est, dabo ti-
bi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam ter-
minos terræ: ipsa clamat & dicit, A finibus terræ ad te
clamaui, cum angeretur cor meum. Angatur cor no- Psal.60.
strum, & clamemus, Vnde angatur cor nostrum? Non
de his quę hic patiūtur & mali, verbi gratia, quia dam-
num patiuntur. Nam si inde angitur cor, cinis est: Quia
nescio quem tuorum ex voluntate dei amisisti, si inde
angitur cor, quid magnum? Hinc aoguntur & corda
infideliū, ista patiuntur & qui nondum in Christo cre-
diderunt. Vnde angitur cor Christiani? Quia nondum
cum Christo viuit. Vnde angitur cor Christiaoi: Quia
peregrinatur & desyderat patriam. Si inde angitur cor
tuum, etiam si fœlix secundum seculum fueris, gemis:
& si omnia prospera confluaot, & si vndique tibi iste
mundus arrideat, tu tamen gemis, quia in peregrina-
tione te coostitutum vides, & sentis iam quidem te
quandam habere fœlicitatem secūdum oculos stulto-
rum,

A rum, sed nondum secundum promissionem Christi: Illam quærens gemis, illam quærens desyderas, & desyderando ascendis, & ascendendo cantas canticum graduum, & cantando canticum graduum, dicis, Ad te domine leuaui oculos meos: *Qui habitas in cœlo.* Ascendens quò leuaturus erat oculos, nisi illuc quò tendebat, & ascendere desyderabat? De terra enim ad cœlum ascendit. Ecce terra deorsum, quam calcamus pedibus nostris: ecce iam cœlum sursum, quod videmus oculis nostris, & ascendendo cantamus, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Vbi sunt ergo scalæ? Tanta enim interualla conspicimus inter cœlum & terram, tantam separationem, & tanta spatia locorum: Illuc volumus ascendere, scalas non videmus. Nunquid forte fallimus nos, quia canticum graduum, id est, canticum ascensionis cantamus? Ascendimus ad cœlum, si cogitamus deum, qui ascensus in corde fecit. Quid est ascendere in corde? Proficere in deum. Quomodo omnis qui deficit non descendit sed cadit: sic omnis qui proficit, ascendit: Sed si sic proficiat vt non superbiat, si sic ascendat vt non cadat. Si autem B proficiendo superbiat, ascendendo iterum cadit. Sed vt non superbiat, quid debet facere? Leuet oculos suos ad illum qui habitat in cœlo, non se attendat. Omnis enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur qui sibi placet, sed qui sibi placet, stulto homini placet, quia ille ipse stultus est, cum sibi placet solus. Solus securus placet, qui deo placet. Et quis est qui placet deo? Cui placuerit deus. Displicere sibi deus non potest: Placeat & tibi, vt placeas illi. Sed tibi ille placere non poterit, nisi tu tibi displicueris. Si autem displices tibi, tolle à te oculum. Vt quid te enim attendis? Si enim verum te attẽdis, inuenis in te quod tibi displiceat, & dicis deo,

Psal. 50. Peccatum meum ante me est semper. Peccatum tuum sit ante te, vt non sit ante deum, & tu noli esse ante te, vt sis ante deum. Quomodo enim volumus vt non à nobis auertat faciem suã deus, sic volumus vt auertat faciem suam à peccatis nostris: nam vtrunque illi cantatur in Psalmis, Ne auertas faciem tuam à me. Vox

Psal. 26. est Psalmi, vox est ergo nostra: & ille qui dicit, Ne auertas faciem tuam à me: vide quid dicat alio loco, Auer-

Psal. 50. te faciem tuam à peccatis meis. Si vis vt auertat faciem suam à peccatis tuis, tuipse à te auerte faciem tuam, & C à peccatis tuis noli auertere. Si enim non ab eis auerteris faciem tuam, tuipse irasceris peccatis tuis. Si autem tu non auertis faciem tuam à peccatis tuis, tu agnoscis, & ille agnoscit. At vero à te leua oculos ad illum, & dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Cœlum fratres mei si corporaliter intellexerimus hoc quod videmus oculis corporeis, vere sic errabimus, vt non putemus nos illuc ascendere, nisi scalis positis, aut aliquibus machinamentis. Si autẽ spiritaliter ascendimus, spiritaliter cœlum intelligere debemus. Sit ascensus in affectu, cœlum in iustitia. Quid est ergo cœlum dei? Omnes sanctæ animæ, omnes iustæ animæ. Nam & Apostoli quanuis in terra essent carne, cœlum erant, quia in illis dominus sedens per totum mundum ambulabat. Ergo habitat in cœlo. Quomodo? Quomodo

Psal. 21. dicit in Psalmo, Tu autẽ in sancto habitas laus Israël. Qui habitat in cœlo, habitat in sancto. Sancto quid, nisi in templo suo? Templum enim dei sanctum est,

1. Corin. 3. quod estis vos. Sed omnes adhuc infirmi, & secundum fidem ambulantes, secũdum fidem sunt templum dei: erant enim aliquando & secundum speciem templum dei. Quamdiu sunt templum secundum fidem? Quamdiu in ipsis Christus per fidem habitat, sicut dicit Apo- D

Ephes. 3. stolus habitare Christũ per fidem in cordibus nostris. Sunt autem iam cœli, in quibus iam per speciem habitat deus, videntes eum facie ad faciem, omnes sancti angeli, omnes sanctæ virtutes, potestates, sedes, dominationes, Hierusalem illa cœlestis vnde peregrinando ingemiscimus, & quam desyderando oramus. Ibi habitat deus, illuc leuauit iste fidem, illuc ascendit affectu desyderando: & ipsum desyderium facit animam desudare sordes peccatorum, & mundari ab omni labe, vt fiat & ipsa cœlum, quia leuauit oculos ad eum qui habitat in cœlo. Nam si cœlum istud corporeum quod oculis videmus, intellexerimus esse habitationẽ dei, transitura est habitatio dei, quia cœlum & terra transient. Deinde antequam faceret deus cœlum & ter- Matth. 24.

ram, vbi habitabat? Sed dicit aliquis, Et antequam faceret deus sanctos vbi habitabat? In se habitabat deus, apud se habitabat, & apud se est deus. Et quando dignatur habitare in sanctis, non sic sunt sancti domus dei, vt ipsa subtracta cadat deus. Aliter enim nos habitamus in domo, aliter deus in sanctis. Tu habitas in domo, si subtracta fuerit, cadis. Deus autem sic habitat E in sanctis, vt si ipse discesserit, ipsi cadant. Quicunque ergo sic portat deum, vt sit templum dei, non putet sic à se portari deum, vt terreat deum si se subducat. Væ illi si se subtraxerit deus, quia ipse cadit: nam deus in se permanet. In quibus nos habitamus, ipsa nos cõtinent: in quibus deus habitat, ipse illos continet. Iam videte quantum intersit inter nostram habitationem & dei, & sic dicat anima, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis: vt intelligat quia deus nec cœlo indiget vbi habitet, sed cœlum ipso indiget vt ab ipso inhabitetur. Quid ergo sequitur, quia dixit, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo? Quomodo leuasti oculos tuos in cœlum? *Ecce sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum: Et sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum quoadusque misereatur nostri.* Et serui sumus & ancilla sumus: Ille & dominus est & domina est. Aut quid sibi volunt ista verba? Et quid sibi volunt istæ similitudines rerum? Attendat aliquantulum charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancilla sumus, & ille domina est. Sed neque hoc mirum quia F ancilla sumus, Ecclesia enim sumus: nec illud mirum, quia & ipse domina est, virtus est & sapientia dei: audi ergo Apostolum dicentem, Nos autem prædica- 1. Cor. 1.

mus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam, vt iam sit seruus populus, & sit ancilla Ecclesia. Vtrunque audisti, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Cum ergo audis Christum, leua oculos tuos in manus domini tui: cum audis dei virtutem & dei sapientiam, leua oculos tuos in manus dominæ tuæ, quia & seruus & ancilla es. Seruus, quia populus es: ancilla, quia Ecclesia es. Ipsa autem ancilla magnam dignitatem inuenit apud deum. Vxor facta est, sed donec veniat ad amplexus illos spiritales vbi secure perfruatur eo quem dilexit, & cui suspirauit in ista diuturna peregrinatione: sponsa est, & accepit arram magnam, sanguinem sponsi, cui secura suspirat. Nec illi dicitur, Noli amare: quomodo dicitur aliquando virgini iam desponsatæ & nondum nuptæ, & iustè dicitur, Noli amare. Cum facta fueris vxor, tunc ama: Rectè dicitur, quia præproperum & præposterum desyderium

G est & non castum, amare eum cui nescit an nubat. Potest enim fieri vt alius sponset, & alius ducat vxorem. Quia vero nullus est alius qui Christo præponatur, secura amat ista. Et antequam illi adiungatur amet, & de longinquo suspiret, & de longinqua peregrinatione: Solus ducet, quia solus talem arram dedit. Quis enim potest sic ducere, vt moriatur pro ea quam vult ducere? Si enim mori pro ea, quam vult ducere voluerit, non erit qui ducat: Securus autem ille pro sponsa mortuus est, quam resurgens erat ducturus. Veruntamen fratres, interim simus quomodo serui & ancillæ:
Ioan.15. dictum est quidem, Non vos dicam seruos, sed amicos: Sed forte solis discipulis dixit dominus. Audite Apostolum Paulum dicentem, Itaque iam, inquit, non
Gala.4. est seruus, sed filius: si autem filius & hæres per deum. Populo dicebat, fidelibus dicebat, Iam ergo in nomine domini redempti sanguine ipsius, loti lauacro ipsius, filij sumus, filius sumus, quia sic multi sumus, vt in illo vnus simus. Quid sibi ergo vult quod adhuc tanquam serui loquimur? Nunquid tantum meritum habere
H possumus in Ecclesia, quamuis iam filij facti ex seruis, quantum habuit ipse Apostolus Paulus? Et tamen quid dicit in epistola? Paulus seruus Christi Iesu.
Roma.1. Si ille se adhuc dicit seruum per quem nobis Euangelium prædicatum est, quanto magis nos debemus agnoscere conditionem nostram, vt maior sit in nobis gratia ipsius? Primo enim seruos fecit quos redemit. Sanguis enim ille pro seruis precium est, pro sponsa pignus est. Agnoscentes itaque conditionem nostram, & si iam filij per gratiam ipsius, serui tamen propter creaturam, quia vniuersa creatura deo seruit, dicamus, Sicut oculi seruorum, in manibus dominorum suorum: & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Dixit & quare, Sicut serui oculos habent in manus domini sui, & sicut ancillæ oculos habent in manus dominæ suæ: sic, inquit, oculi nostri ad dominum deum nostrum. Et quasi quæreres, vt quid? Quoadusque, inquit, misereatur nostri. Quales ergo seruos voluit intelligi fratres? Qui oculos habent in manus dominorum suorum. Et quales ancillas? Quæ oculos habent in manus dominæ suæ, quoadusque mi-
I sereatur domina earum. Qui sunt isti serui & ancillæ, qui sic habent oculos in manus dominorum suorum, nisi qui iubētur cædi? Oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Quomodo? Sicut oculi seruorum, in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Ergo & illi & illæ, quoadusque misereatur, vel dominus vel domina. Fac ergo aliquē dominum iussisse seruum suum cædi. Vapulat seruus, sentit plagarum dolores, attendit ad manus domini sui, quoadusque dicat, parce. Manum enim ipsam, potestatem dicit. Ergo quid dicimus fratres? Iussit nos cædi dominus noster, & domina nostra sapientia dei iussit nos cædi, & in hac vita vapulamus, & tota ista vita mortalis plaga nostra est.
Psal.38. Audi vocē Psalmi, Pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut aranea animam meam. Attendite fratres, quàm tabida est aranea, vt leui tactu cōquassetur & moriatur. Et ne quasi carnem solam infirmitatem mortalitatis putaremus nos habere tabidam: non dixit, Tabescere me fecisti, ne secundum carnem intelligeremus: sed ait, Tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Nihil enim infirmius anima nostra, posita in medijs tentationibus seculi, in medijs gemitibus & parturitionibus molestiarum: nihil ea infir- K
mius donec hæreat soliditati cœlesti, & sit in templo dei vnde iam non cadat: Quia primo vt veniret ad hanc infirmitatem & tabificationem, sicut aranea infirma facta est, & de paradiso expulsa est: Tunc iussus est seruus cædi. Fratres mei, videte ex quo vapulemus. In omnibus qui ab initio generis humani nati sunt, in omnibus qui nunc sunt, in omnibus qui postea nascentur, Adam vapulat. Vapulat Adam, id est, genus humanum; multi sic obduruerunt, vt nec plagas suas sentiant. Qui vero ex ipso genere filij facti sunt, receperunt sensum doloris: sentiunt se vapulare, & nouerunt quis iussit vt vapulent, & leuauerunt oculos suos ad eum qui habitat in cœlo, & sic sunt oculi eorum in manus domini sui, quoadusque misereatur, sicut oculi seruorum, in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Vides fœlices aliquos in isto seculo ridentes, iactantes se, non vapulant, imò peius vapulant. Hoc ipso grauius cæduntur, quo sensum iam perdiderunt. Euigilent & vapulent, sentiant quia vapulant, sciant quia vapulant, & doleant L
quia vapulant: quoniam qui apponit scientiam, apponit dolorem: hoc scriptura dixit, ideo dominus in Euangelio, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Ecclesi.1. Matth.5.
Audiamus vocem hominis qui vapulat, & sint istæ vniuscuiusque nostrûm voces, & iam quando nobis bene est. Nam quis non intelligat vapulare se quando ægrotat, quando in carcere est, quando in catena, quando forte latrones patitur, quando ab aliquibus improbis ei aliquæ molestiæ irrogantur? Sentit vapulare se. [Magnus inimicorū Christi metus, sed quasi fumus eorum terror euanescit. Nam quis dubitet nuperrime, sicuti audiuimus à fratribus, qui interfuerunt, coepiscopis nostris, damnatum illum Boëticum inimicum cōtra dominum latrantem digne flagellatum fuisse? Flagellum autem domini non cognouit, quando damnationem magis quàm concordiam elegit.] Magnus sensus est videre quia vapulat, & quando illi bene est. Non enim ait scriptura in Iob, tentationibus abundat vita humana: sed ait, Nunquid non tentatio Iob.7.
est vita humana super terram? Totam ipsam vitam tentationem dixit. Omnis ergo vita tua super terram, plagæ tuæ sunt. Plange quādiu viuis in terra, siue fœliciter viuas, siue in aliqua tribulatione constitutus sis: clama, M
Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Ad manus domini qui te iussit cædi, cui dicis in alio psalmo, Propter iniquitatem erudisti hominem, & tabescere fe- Psal.38.
cisti sicut araneam animam meam: clama ad manus cædentis, & dic, *Miserere nostri domine, miserere nostri.* Nónne sunt istæ voces vapulantis, miserere nostri domine, miserere nostri? *Quoniam repleti sumus despectione. In plurimum repleta est anima nostra opprobriū eis qui abundant, & despectio superbis.* Qui despicitur, contemnitur. Omnes qui secundum Christum pie volunt viuere, necesse est patiantur opprobria, necesse est contemnantur ab his qui volunt impiè viuere, quorum fœlicitas tota terrena est. Irridentur illi qui fœlicitatem vocāt quam oculis terrenis videre non possunt: & dicitur eis, Quid credis insane? Vides quod credis? Reuersus est aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce ego quod amo video, & fruor. Despiceris quia speras quod non vides, & despicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si tenet, Noli turbari: Vide si ipse tenet, & non tibi insultet, ne cum putas eum fœlicem in præsenti, amittas veram fœlicitatem futuram. Noli turbari, attende si tenet. La-

A net. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipse ab eo quod
tenet: necesse est transeat aut ipse per res suas, aut res
ipsius per illum. Per quem res transeunt suæ? Qui viuus
labefactauerit. Qui transiit per res suas? Qui in diuitiis
moritur, quia cum moritur nõ eas secum aufert ad infe
ros. Domum meam habeo, iactauit se. Quæris, Quam
domum tuam? Quam mihi dimisit pater meus: & ille,
Vnde habuit hanc domum? Auus noster illi eam di-
misit. Recurret & ad proauum, inde ad atauum, & iam
nomina non potest dicere. Nonne inde potius terre-
ris, quia multos attendis transisse per illam domum,
& neminem ipsorum secum illam tulisse ad æternam
domum? Pater tuus hic eam dimisit, transiit per illam,
sic & tu transibis. Si ergo transitum habetis in domo
vestra, stabulum est itinerantium, non habitatio com-
manentium: & tamen quia nos ea quæ futura sunt spe-
ramus, & in futuram fœlicitatem suspiramus, & non-
1.Ioan.3. dum apparuit quod erimus, quamuis iam filij dei simus,
Coloss.3. quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo: re-
pleti sumus despectione, id est, contemptu ab his qui
fœlicitatem quærunt vel habent in isto seculo. In pluri-
B mum repleta est anima nostra, opprobrium eis qui a-
bundant & despectio superbis. Quærebamus qui sunt
qui abundant, exposuit tibi cum dixit superbis. Quod
est autem opprobrium, hoc est, despectus: & quod est,
qui abundant, hoc est, superbis. Repetitio sententiæ est,
& opprobrium eis qui abundãt, & despectio superbis,
Quare abundant superbi? Quia hic volunt esse fœlices.
Quid? Quando & ipsi miseri sunt, nunquid abundant?
Sed forte quando miseri sunt, non nobis insultant. In-
tendat charitas vestra. Tunc insultant forte quãdo fœ-
lices sunt, quando se iactant in pompa diuitiarum sua-
rum, quando se iactant in ventositate falsorum bono-
†al. bono-rum. rum †, tunc insultant nobis, & quasi dicunt, Ecce mihi
bene est, fruor ego rebus præsentibus, recedãt à me qui
promittunt quod non ostendunt, quod video teneo,
quod video fruor, bene mihi sit in hac vita. Tu securi-
or esto, quia resurrexit Christus, & docuit te quid in a-
lia vita daturus sit: Certus esto, quia dat. Sed insultat il-
le, quia tenet. Ferto insultantẽ, & ridebis gementẽ: post-
ea enim veniet tempus quando dicturi sunt illi ipsi, Hi
Sapien.5. sunt quos aliquando habuimus in risum. Verba sunt li-
C bri Sapientiæ, quia prodidit nobis scriptura quæ dictu-
ri sunt illi ipsi qui nos modo irrident, & qui nos despi-
ciũt, & à quibus impleti sumus opprobrio & despectio-
ne. Quæ verba habebunt tunc quando à veritate despi
ciuntur? Videbunt enim ad dexteram fulgere quos se-
cum commixtos contempserunt, cum factum fuerit in
Colo.3. illis quod dixit Apostolus, Cũ Christus apparuerit vi-
ta vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: &
dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum &
in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illo-
rum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine ho-
nore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & in-
ter sanctos sors illorum est? & sequentur in eodem ser-
Sapien.5. mone, & adijcient, Ergo errauimus à vita veritatis, &
iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est no-
bis, quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactan-
tia quid contulit nobis? Ibi tu non eis insultas, quia ipsi
sibi iam insultant. Quod donec fiat fratres leuemus o-
culos nostros ad eum qui habitat in cœlo, & non ab il-
lo tollamus oculos, quoadusque misereatur nostri, &
liberet ab omni tentatione & opprobrio & despectu.
Huc accedit quòd aliquando & ipsi qui sunt in flagel-
lo infœlicitatis temporalis insultãt nobis. Inuenis ali-

quem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto iu- D
dicio dei, siue manifesta damnatione mitti in carcerẽ,
portare catenam, & ipse insultat: & cum ei dictum fue-
rit, Quare non bene vixisti? Ecce quò venisti male vi-
uendo? ille respondet, Quare illi qui bene viuunt ista Prouer.3.
patiuntur? Sed illi propterea patiuntur vt probentur,
vt tentationibus exerceantur, vt flagellis proficiant,
quia flagellat deus omnem filium quem recipit. Et si Hebræ.12.
vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus
tradidit eum, quomodo debemus nos flagellari qui fe-
cimus, quare flagellemur? Cum ista dixerimus illis, &
de infœlicitate adhuc superbiunt, & afflicti nondum
humiliati respondent, & dicunt, Ista sunt verba Chri-
stianorum vanorum, qui credunt quod nõ vident. Sed
& ipsi insultãt: quid putamus fratres, quasi non eos cõ-
memoratos in hoc Psalmo cum diceret, Opprobrium
eis qui abũdant & despectio superbis. Quandoquidem
insultatur Christianis & ab eis qui non abundant: sed
cum sint in egestate & erumnis, nec ipsi cessant insul-
tare? Certe ergo opprobrium eis qui abundant. An for-
tè nullus inuenitur qui etiam positus in calamitate in-
sultet, si non insultauit latro qui cum crucifixo domi- E
no crucifixus erat? Ergo si insultant & illi qui non a- Luca.23.
bundant, quare Psalmus ait, Opprobrium eis qui abun-
dant? Si diligenter discutiamus, & ipsi abundant. Vnde
abundant? Nam nisi abundarent, superbi non essent.
Alius enim abundat pecunia & inde superbus est, alius
abundat honoribus & inde superbus est, alius abũdare
se iustitia putat, & inde superbit, quod peius est. Qui vi-
dentur non abundare pecunia, & iustitia sibi viden-
tur abundare, aduersus deum, & positi in calamitatibus
se iustificant, deum accusant & dicunt, Quid admisi,
aut quid feci? Et tu dicis, Respice, Recordare peccata
tua si nihil fecisti. Titillatur aliquantum conscientia, &
redit ad se, & cogitat facta sua mala: & cũ cogitauerit
facta sua mala, nec sic vult cõfiteri, quia digna patitur,
sed dicit, Ecce manifeste feci multa, sed multos video
peiora fecisse, & nihil mali pati, iustus est cõtra deum.
Abundat ergo & ipse, plenum habet pectus in iustitia,
quandoquidem illi deus videtur malefacere, & ipse sibi
videtur iniuste pati. Et si dares illi nauim gubernandã,
in naufragium iret cum illa. Vult autem deum excute-
re de gubernatione huius mundi, & ipse tenere guber- F
nacula creaturæ, & distribuere omnibus dolores & læ-
titias, pœnas & præmia. Et quid miramini. Infœlix a-
nima abundat, sed abundat nequitia, abundat malitia:
& eo plus abundat nequitia, quo sibi videtur abundare
iustitia. At vero Christianus homo non debet abunda-
re, sed pauperem se debet cognoscere. Et si habet diui-
tias, scire debet quia non sunt illæ veræ diuitiæ, vt alias
desyderet. Qui enim diuitias falsas desyderat, veras nõ
quærit, Qui autem veras quærit, adhuc pauper est, &
rectè dicit, Pauper & dolens ego sum. Rursus ille qui Psal.48.
& pauper est, & nequitia plenus est, vnde dicitur abun-
dare? Quia displicet illi quia pauper est, & iustitia ip-
sa videtur abundare in corde suo aduersum iustitiam
dei. Et quæ abundantia iustitiæ nostræ? Quantacun-
que iustitia nostra in nobis fuerit, ros est nescio quis
ad illum fontem, ad saginam illam tantam, stillicidia
quædam sunt, quæ vitam nostram molliant, & duram
iniquitatẽ soluant. Modo desyderemus de pleno fon-
te iustitiæ saginari, desyderemus vbertate illa satiari de
qua dicitur in Psalmo, Inebriabuntur ab vbertate do- Psal.35.
mus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hic au
tem cum sumus, inopes nos esse intelligamus, & egen-

 tes,

G tes, non solum harum diuitiarum, quia non sunt veræ diuitiæ, sed & ipsius salutis. Et quando sani sumus, intelligamus quia infirmamur. Quādiu enim corpus hoc esurit & sitit, quandiu corpus hoc vigilando fatigatur, stando fatigatur, ambulando fatigatur, sedendo fatigatur, mãducando fatigatur: quocunq; se verterit ad subsidium fatigationis, ibi inueniet aliam fatigationem. Non est ergo perfecta sanitas, nec in ipso corpore. Nō sunt ergo illæ diuitiæ, sed mendicitas. Quia quanto magis abundant, tāto magis crescit inopia & auaritia. Non est ista salus corporis, sed infirmitas. Paragorizamur quotidie medicamentis dei, quia manducamus & bibimus. Medicamenta ipsa sunt, quæ nobis apponuntur. Fratres, si vultis videre qualis morbus nos habeat: qui ieiunat septem diebus, fame consumitur. Ergo illa fames ibi est, sed ideo illam non sentis, quia quotidie illam curas. Ergo nec ipsa sanitas nobis est perfecta. Intendat charitas vestra quomodo nos intelligamus inopes, vt gaudeamus ad eum, & leuemus oculos ad eum qui habitat in cœlo. Non sunt illæ veræ diuitiæ, plus augent cupiditatem ei qui eas possidet. Non est illa vera corporis sanitas, quia portatur infirmitas vbique defe-

H ctiua. Quocunque se verterit, deficit. In ipso adiutorio non inuenies firmamentū. Lassatur stando, sedere vult, nunquid vel sedendo durabit? Quod si elegit vt non fatigaretur, ibi habet deficere. Lassatus est vigilando, dormiturus est: num quia dormiuit nō deficit? Lassatus est ieiunando, refecturus est. Si plus refecerit, inde deficit. In nulla re potest perseuerare ista infirmitas. Iustitia quid? Quanta iustitia est inter tātas tentationes? Possumus continere ab homicidio, ab adulterio, à furtis & periuriis, à fraudibus. Nunquid ab iniquis cogitationibus? Nunquid & à suggestionibus malarum cupiditatum? Quæ est ergo iustitia nostra? Totum ergo esuriamus, totum sitiamus, & veras diuitias, & veram sanitatem, & veram iustitiam. Quæ sunt veræ diuitiæ? Cœlestis illa mansio in Hierusalem. Quis enim dicitur diues in hac terra? Quando laudatur diues quid dicitur? Multum diues est, nihil illi deest. Laus certa laudantis illa est. Nam ista non est cum dicit, nihil illi deest: attende si nihil deest. Si nihil cupit, nihil illi deest. Si autē adhuc cupit maiora quàm quæ habet, ad hoc acces-

I serunt diuitiæ, vt egestas cresceret. In illa vero ciuitate veræ erunt diuitiæ, quia ibi nihil nobis deerit, quia nec indigebimus aliqua re, & vera sanitas erit. Quæ est vera sanitas? Cum absorpta fuerit mors in victoria, & cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erit vera sanitas, tunc erit vera & perfecta iustitia, vt nihil mali non solum facere, sed nec cogitare possimus. Modo autem inopes, pauperes, egentes, dolentes, suspiramus, gemimus, oramus, leuamus oculos ad deum, quoniam & illi qui fœlices sunt in hoc mūdo, despiciunt nos. Abundant enim, & illi qui infœlices sunt in hoc seculo, despiciunt nos, quia & ipsi abundāt. Et iustitia est in corde ipsorum, sed falsa. Ideo non perueniunt ad veram, quia repleti sunt falsa. Tu autem vt peruenias ad verā, esto egens & mendicus ipsius iustitiæ: & audi Euangelium, Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

1. Cor. 15. *Matth. 5.*

In Psalmum centesimum vicesimum-tertium Præfatio.

BENE nostis iam fratres charissimi canticum graduum esse canticum ascensionis nostræ, eandemque ascensionem non corporis pedibus fieri, sed cordis affectibus. Hoc sæpissime insinuauimus vobis. Nec eadem sæpius repetenda sunt, vt sit locus dicendi quæ nondum dicta sunt. Et ergo iste psalmus quem nunc vobis cantatum audistis, *Canticum graduum* superscribitur. Ipse est titulus eius. Cantant ergo ascendentes, & aliquando tanquam vnus cantat, aliquando tanquam multi, quia & multi vnus, quia & vnus Christus, & in Christo membra Christi cū Christo vnum faciunt, & horum omnium membrorum caput in cœlo est. Corpus autem etiam si laborat in terra, nō est præcisum à capite suo. Desuper enim caput prospicit & consulit corpori. Nam si non consuleret, non diceret illi persecutori adhuc Saulo nondū Paulo, Saule Saule quid me persequeris? Et hæc optimè nostis, & vsitata sunt vobis. Non autē cum fastidio commemorentur eis quibus non exciderunt, vt per eorum patientiam redeant in cor etiam eorum quibus exciderāt. Salubria sunt enim & sæpius dicēda. Siue ergo vnus cantet, siue multi cantent: & multi homines vnus homo est, quia vnitas est, & Christus, sicut diximus, vnus est, & omnes Christiani membra sunt Christi. Quid ergo isti cantant? Hæc membra Christi quid cātant? Amant enim, & amando cantant, & desyderando cātant, Ali- L quando cū tribulatione cantant, & aliquando exultando cantant cum in spe cantant. Tribulatio est enim nostra in præsenti seculo, spes vero nostra de futuro seculo, & nisi in tribulatione præsentis seculi cōsoletur nos spes futuri seculi, perimus. Gaudium ergo nostrum fratres nondum est in re, sed iam in spe. Spes autē nostra tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neque enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere. Bonum est vt hæreamus illi. Illa nos liberat: sed si manserimus in verbo eius. Modo enim credimus, tunc videbimus. Cum credimus, spes est in isto seculo: cum videbimus, res erit in futuro seculo. Videbimus autem facie ad faciem. Tunc autem videbimus facie ad faciem, cum habuerimus corda mūdata. Beati enim mūdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Vnde autem corda mūdantur, nisi per fidem, sicut Petrus ait in Actibus Apostolorū, Mundans fide corda eorū? Mundantur autem corda nostra per fidem, vt possint esse idonea capere speciem. Ambulamus enim nūc per fidem, nōdum per speciem, sicut Apostolus dicit, Quā- M diu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino. Et quid est peregrinamur? Per fidē enim ambulamus, inquit, & non per speciem. Qui ergo peregrinatur & per fidem ambulat, nondum est in patria, sed iam est in via. Qui autem non credit, nec in patria est, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via simus, quia ipse rex patriæ factus est via. Rex patriæ nostræ, dominus Iesus Christus. Et ibi veritas, hic autem via. Quò imus? Ad veritatem. Quà imus? Per fidem. Quò imus? Ad Christum. Quà imus? Per Christum. Ipse enim dixit, Ego sum via, veritas, & vita. Dixerat autem aliquando credentibus in se, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Et cognoscetis, inquit, veritatem, sed si manseritis in verbo meo. In quo verbo? Sicut dicit Apostolus, Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Primo ergo verbum fidei est, in quo verbo fidei si manserimus, cognoscemus veritatem, & veritas liberabit nos. Veritas immortalis est, veritas incōmutabilis est: veritas illud verbum est de quo dicitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et quis hoc videt nisi corde mundato? Vnde mundantur

Acto. 9. *1. Cor. 13.* *Matth. 5.* *Acto. 15.* *2. Cor. 5.* *Ioan. 14.* *Ioan. 8.* *Ioan. 1.*

A mundantur corda? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod ergo manet verbum in se veritas est, ad quam venimus, & quæ nos liberat. Quod autem prædicatur verbũ fidei, in quo nos vult dominus permanere vt cognoscamus veritatem: hoc verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Crede in Christũ natum in carne, & peruenies ad Christum natum de deo, deum apud deum. Exultãtes cantant isti Psalmos, quos legimus, membra ista Christi exultantia & cantant psalmum istum. Et quis hic exultat nisi in spe sicut dixi? Et vt nobis certa sit ipsa spes, exultando cãtemus. Non enim qui cantant alieni sunt à nobis: aut non in hoc Psalmo vox nostra est. Sic audite, tanquam vosipsos audiatis. Sic audite tanquam in speculo scripturarum vosipsos attendatis. Cum enim tanquam in speculum attendis scripturas, exhilaratur facies tua. Cum similem te inuenies exultatione spei, membris quibusdam Christi, quæ membra ista cantarunt, eris & tu in ipsis membris & cantabis ista. Cur ergo ista cãtant exultando? Quia euaserunt. Ergo spes est in qua cantant.
B Cum enim hic sumus & peregrinamur à domino nõdum euasimus. Præcesserunt quidem membra quædam de corpore illo, de quo & nos sumus, quę possunt esse in veritate & cantare. Et hoc cantarunt martyres sancti. Iam enim euaserunt, & in exultatione cũ Christo sunt recepturi corpora iam incorrupta, eadem ipsa quæ primo erant corruptibilia, in quibus passi sunt pœnas. Inde illis fient ornamenta iustitiæ. Ergo siue illi iam in re, siue nos iam in spe coniungentes affectum
†al. cordis. coronis † eorum, & desyderantes talem vitam, qualem hic non habemus, sed habere non poterimus nisi eam hic desyderauerimus, cantemus simul omnes & dicamus,

Expositio Psalmi.

N*isi quia dominus erat in nobis.* Respexerũt in quasdam tribulationes quas passi sunt, & consyderauerunt in eo iam loco, & in beatitudine, & in securitate constituti, qua transierint, quò venerint: & quia difficile erat inde liberari nisi adesset manus liberantis, in gaudio dixerũt, Nisi quia dominus erat in nobis. Sic cœperunt cantare, nondum dixerunt vnde euaserunt, tanta est exultatio, Nisi quia dominus erat in
C nobis. *Dicat nunc Israel, nisi quia dominus erat in nobis.* Nũc dicat, quia iam euasit. Euidẽtes enim, id est, eos qui iam euaserunt, constituit intuendos Psalmus iste. Constituamus illos & nos in corde iam triumphantes, & tãquam ibi & nos simus, sicut in superiore Psalmo dictũ
Psal. 122. est, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Nondum ibi erant, sed in via erant. Tanta autem lætitia erat festinantium, & tanta perueniendi spes, vt adhuc in via positi & laborantes, iam sibi illic constituti viderentur. Sic & nunc ponamus nos in illo triũpho, qui erit in futuro seculo, quando insultabimus morti iam finitæ, iam consumptæ, quando dicemus,
1. Cor. 15. Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Iam coniuncti angelis, & exultantes cum rege nostro, qui primus resurgere voluit, quamuis prior mori noluerit. Multi enim ante illum mortui sunt, sed nemo ante illum resurrexit in æternum. Exultantes autem cum illo, etiam ibi spe & corde constituti, quia euasimus, cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tribulationes mundi, quas persecutiones omnium paganorum, quos dolos omnium hæreticorum, quas suggestiones diaboli, quas cupiditatum conflictationes. Omnia ista quis euaderet, nisi quia dominus erat in nobis? Dicat nunc Israël. Securus enim dicat Israël, Nisi D
quia dominus erat in nobis. Quando? *Cum insurgerent homines super nos.* Noli ergo mirari, victi sunt, homines enim erant. Dominus autem erat in nobis, non homo erat in nobis. Homines autem surrexerunt super nos. Sed tamen opprimerent homines alios homines, nisi in his hominibus qui non potuerunt opprimi, non homo esset, sed dominus. Ergo nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos. Quid enim facerent vobis homines, exultantibus & cantantibus & secure tenentibus beatitudinem sempiternam. Quid vobis facerent homines insurgentes in vos, nisi dominus esset in vobis? Quid facerent? *Forsitan viuos absorbuissent nos.* Viuos absorbuissent? Non prius occidissent, & sic absorbuissent. O immanes, ô crudeles, non sic absorbet Ecclesia. Petro macta & manduca dictum est, non viuos absorbe. Quomodo ergo Petrus, id est, Ecclesia mactat & sic manducat? Et quomodo isti qui exurrexerunt super nos, forsitan viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Quia in Ecclesiæ corpus nemo intrat, nisi prius occisus, mori- E
tur quod fuit, vt sit quod non fuit. Alioquin, qui non occiditur & non manducatur ab Ecclesia, esse in numero populi potest qui videtur oculis humanis: in numero autem populi qui cognitus deo est, de quo dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, non potest 2. Timo. 2.
esse nisi manducatus, nec manducari poterit nisi primo mactatus. Venit paganus, adhuc in illo idololatria viuit, Inserendus est membris Christi, necesse est manducetur vt inseratur, sed non potest manducari ab Ecclesia, nisi primo mactatus, Renunciet seculo, tunc mactatur. Credat in deum, tunc manducatur. Quomodo ergo illi viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Surrexerunt enim multi persecutores aliquando, & nunc non desunt. Singillatim insurgunt, & aliquando viuos absorbent, sed in quibus non est dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, Nisi quia dominus erat in nobis, quia multi absorbentur, in quibus non est dominus. Hi sunt qui viui sorbentur, qui sciũt malum esse, & lingua consentiunt. Surrexerunt enim quidam persecutores, & dixerunt hominibus, Thurificate: si non feceritis, occidimus vos. Illi amauerunt hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos. Non F
plus dilexerunt ea quæ promisit deus, quàm ea quæ videbant in terra. Illa enim credere iubebantur, quæ nondum videbant, ista quæ amabant videbant. Plus retinentes ea quæ videbant, excluserunt de cordibus dominum, & quia non erat in eis dominus, viui absorpti sunt. Quid est enim, viui absorpti sunt? Thurificando idolis, scientes quia nihil est idolum. Nam si aliquid putarent esse idolum, mortui absorberentur. Cum autem putant nihil esse idolum, & nouerunt omnia illa gentilium vana esse, viuunt: & tamen cum faciunt quod volunt persecutores, viui absorbentur. Sed ideo viui absorbentur, quia non in eis est dominus. In quibus autem inest dominus, occiduntur & non moriuntur. Qui autem consentiunt & viuunt, viui absorbentur, absorpti moriuntur. Isti autem qui passi sunt, & non consenserunt tribulationibus, exultant & dicunt, Dicat nunc Israël, dicat exultans, dicat securus, Nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos.

Cum irasceretur furor eorum super nos. Nostis fratres in aliquo de superioribus Psalmis, in ipso initio cãticorum graduum contra linguam subdolam petiisse auxilium

G quendam qui cœpit ascendere & dixisse, Domine erue animam meam à labiis iniustis & à lingua subdola. Primo cum cœperit homo ascendere & proficere, in ipso exordio ascensionis, linguas dolosas patitur, blandas ad peroiciem, blandas ad malam suasionem dicentes, Quid facis? Quare hoc facis? Aliter enim viuere non potes. Seruire aliter deo non potes? Tu solus es qui vis hoc esse quod alij non sunt? Et si inueneris alios qui tecum sunt, illa blanda & dolosa lingua quid dicit? Ecce illi potuerunt, forte tu non poteris. Si aggrederis deficies, & melius erat non incipere, quàm cœpisse & defecisse. Lingua dolosa adhuc blanditur. Si perseueraueris vincitur lingua dolosa, & blandiens incipit esse aperte sæuiens, & quæ blandiebatur vt seduceret, minatur vt terreat. Sed si dominus est in te, & non reliqueris de corde tuo Christum, quomodo per sagittas acutas & carbones desolatorios vicisti linguas dolosas, id est, per verba dei quibus transfixum erat cor tuum, & per exempla iustorum, qui de mortuis viuificati sunt, & de peccatoribus facti sunt iusti, quomodo carbones de morte reuiuiscunt: quomodo ergo illos

H vicisti sagittis & carbonib' desolatoriis, quomodo vicisti dolose blandientes & blandiendo seducentes, sic istos vinces iam irascendo comminantes, quia blandiendo seducere nequiuerunt. Victi sunt cum blandirentur, vincantur & cum minantur. Sed vincuntur. Quomodo, nisi quia dominus erat in oobis? Manifestum est quia non vicisti tu, sed vicit ille qui est in te. Imperatorem talem portas & vinceris? Nonne ille est

Ioan.16. quem portas qui dixit, Ego vici seculum? Nonne prior moriens vicit diabolum cum semper esset super omnē creaturam, quia verbum deus est apud deū? Quare vicit, nisi vt te doceret cum diabolo dimicare? Et tamen iam doctus es, nisi in te sit ille qui prior tibi vicit, vinceris. Nisi quia dominus erat in nobis, dum insurgerēt homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos. Dum irasceretur furor ipsorum super nos. Iam irascuntur, iam aperte sæuiunt. *Forsitan aqua demersisset nos.* Aquam dicit populos peccatores. Et videbimus qualem aquam in consequentibus. Quicunque autem consensisset illis, aqua illum operuisset. Moreretur enim mor-

Exo.14. te Aegyptiorum, non transiret more Israëlitarum. No-

I stis enim fratres, quia per aquam populus Israëlitarum transiit, & ipsa aqua populus Aegyptiorum coopertus est. Aqua, inquit, demersisset nos. Sed qualis est ista aqua? Torrens est, fluit cum impetu, sed transitura est. Torrentes enim dicuntur fluuij qui repentinis imbribus crescunt, magnum habent impetum, quisquis incurrerit trahitur: sed in quo dominus non est. In quo autem dominus est, transit torrētem anima ipsius. Adhuc fluit torrens, sed iam transiit anima martyrum. Adhuc quamdiu seculum in nascendo & moriendo currit, torrens est. Hinc persecutiones de isto torrente. Hinc bibit ille primus caput nostrum, de quo di

Psal.109. ctum est in Psalmo, De torrente in via bibit. De torrente aqua illa quæ significat populum persecutorem,

Matt.20. inde bibit ille qui dixit discipulis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? De torrente in via bibit. Quid est, in via bibit? Transiens bibit, non hæsit. In via bibit, quia de illo forte dictum est, Et in via peccatorum non stetit. Transiens bibit. Et quid inde dictum est? Propterea exaltauit caput. De torrēte, inquit, in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum est enim iam caput nostrum, quia de torrente in via bibit. Passus est enim dominus noster. Si ergo iam exaltatum est caput nostrum, qui timet corpus torrentem? K

Sine dubio, quia caput exaltatum est, & corpus dicet postea, *Torrentem pertransiit anima nostra, fortasse pertransiit anima nostra aquam sine substantia.* Ecce qualem aquam dicebat forsitan aqua demersisset nos. Qualis autem aqua est sine substantia? Quid est sine substantia? Primo quid est, forsitan pertransiit anima nostra? Quomodo potuerunt enim Latini expresserunt quod Græci dicunt ἄρα. Sic enim Græca habēt exemplaria, ἄρα, quia dubitantis verbum est, expressum est quidem dubitationis verbo, quod est fortasse, sed nō omnino hoc est. Possumus illud verbo dicere minus quidē Latine coniuncto, sed apto ad intelligentias vestras. Quod Punici dicunt, iar, non lignum, sed quando dubitant, hoc Græci ἄρα, hoc Latini possunt vel solent dicere, putas, cum ita loquuntur. Putas euasi hoc? Si ergo dicatur forsitan euasi, videtis quia nō hoc sonat, sed quod dixi, putas, vsitate dicitur, Latine non ita dicitur. Et potui illud dicere cum tracto vobis. Sæpe enim & verba non Latina dico, vt vos intelligatis. In scriptura autem nō potuit hoc poni quod Latinum non esset, & deficiente latinitate positum est pro eo quod nō hoc sonaret. Sic L

tamen intelligite dicit: putas pertransiit anima nostra aquam sine substantia? Et quare dicunt putas? Quia magnitudo periculi vix facit credibile quòd euasit. Magnam necem pertulerūt, in magnis discriminibus fuerunt. Omnino sic pressi sunt, vt penè viui cōsentirent, vt penè viui absorberentur. Iam ergo euadentes, iam securi, sed ipsius periculi magnitudinem recordantes, putas, inquiunt, pertransiit anima nostra aquam sine substantia? Quæ est aqua sine substantia, nisi aqua peccatorum sine substantia? Peccata enim nō habent substantiam, inopiam habent non substantiam, egestatem habent non substantiam. In ista aqua sine substantia, perdidit ille minor filius totam substātiam suam. Nostis enim quia minor filius peregrinatus est, & dixit patri, Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Quid tibi vis? Melius apud patrem seruatur, tua est. Dilapidare illam vis: proficisci vis longius? Da mihi, sed da mihi. Dedit illi. Profectus in regionem lōginquam, viuēs prodigē cum meretricibus, perdidit totam substantiam. Egens remansit, porcos pauit, in egestate sua patris diuitias recordatur. Nisi enim eum egestas pulsasset, illam satietatem non desyderaret. Consyderent ergo omnes peccata sua, videant si habeant substantiam ipsa peccata. Propter quid irritauit deum peccator? Si non vides peccatum tuum antequam facias, vel iam cum fecisti consydera. Dulcedo huius seculi ad tēpus fauces indulcat, sed in magnā amaritudinem postea cōuertetur. Ecce peccasti & lucrum fecisti. Quid est quod fecisti lucrum? Vt lucrum faceres, offendisti deū. Vt augeres pecuniam, fides diminuta est, & aurum crescit. Quid perdidisti? Et quid acquisisti? Quod acquisisti aurum vocatur, quod perdidisti fides vocatur. Cōpara fidem auro, si venalis esset in nundinis fides, haberet precium. Lucra tua cogitas, damna tua non cogitas? De arca gaudes, de corde non plangis? Abundat nescio quid in arca tua, sed vide quid imminutum sit in corde tuo. Cum aperueris arcam, inuenis solidos qui non erant. Bene, quia gaudes esse ibi quod ibi non erat. Attende arcam cordis. Erat ibi fides & non est. Si hac gaudes, quare hoc non plangis? Plus perdidisti quàm acquisisti. Vis videre quid perdideris? Nec naufragio tibi posset auferri. Nam aliquādo perdunt omnia homines in mari, & nudi exeunt. Multi naufraga-

[Right margin notes: 2.ser. dist. 31 c. Ideoq. Et dist. 37. cap. In hoc autem. Luca.15. M Psal.9.]

uerunt

Act.27. nerunt cũ Paulo, Amatores huius seculi passi sunt nau-
A fragium,& nudi omnes exierunt: illi & quod foris ha-
bebant amiserunt, & domum cordis sui inuenerũt in-
anem: Paulus autem in corde ferebat patrimonium fi-
dei suæ,nullis fluctibus,nullis tempestatibus potuit au-
ferri. Nudus exiit, & diues exiit. Tales diuitias debe-
mus quærere.Sed nõ eas video,dicis mihi. Stulta ani-
ma, non eas vides oculis carnis suæ. Habeto oculum
cordis & vides eas, Sed non vides fidem. Quare illam
vides in altero? Quare clamas quando tibi frangitur,
si non eam vides? Frangat tibi aliquis fidem, clamas.
Vis ergo tibi exhiberi? Et tunc vides cum petitur, vt
exhibeas tunc non vides? Quod clamas alium non ha
bere erga te, plange te non habere erga alium, & vide
quia peccatum quod facis sine substantia est. Quod e-
nim acquiritur de peccato, videtur esse substantia. Sed
& hoc non acquiritur. Ille enim habet aurum, qui no-
uit vti auro. Qui autem auro vti non nouit, habetur,
non habet,possidetur,non possidet.Estote domini au
ri,& non serui auri: quia & aurum deus fecit, & te su-
Gene.1. per aurum ipse fecit. Aurum fecit ad subsidium tuum,
B & te ad imaginem suam. Vide quod supra te est, & cal
ca quod infra te est. Quid ergo acquisisti? Vis videre
qualis aqua sine substantia sit? Tolle tecum ad inferos
quod acquisisti? Quid facturus es? Acquisisti aurum,
perdidisti fidem. Post paucos dies exis de hac vita,au-
rum quod acquisisti perdita fide, auferre tecum non
potes. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit, quod ple-
num fide ad coronam exiret. Ecce nihil est quod feci-
sti,& propter nihil deum offendisti? Aqua sine substan-
tia est,quæ te demersit. Propter quid irritauit deũ pec-
Psal.9. cator? Confundantur iniqua facientes vane. Nemo e-
Psal.4. nim non inaniter inique facit, sed nemo consyderat.
Eunt homines, audiunt verbum dei & prouerbia dei,
& dormitant in eis,audiunt illud vulgare prouerbium
& vigilant in eo. Quod prouerbium? Malo quod te-
neo,quàm quod spero. O infœlix quid tenes? Ecce di-
cis,malo quod teneo. Tene sic vt non amittas, & dic,
malo quod teneo.Si autem non tenes,quare non illud
tenes quod non potes amittere? Quid ergo tenes? Au-
rum. Tene ergo si tenes,non tibi auferatur inuito.Si au
tem & per aurum traheris quò non vis,& ideo te quæ-
C rit maior raptor, quia inuenit minorem raptorẽ: ideo
te quærit maior aquila,quia prior cepisti leporem: præ-
da tibi fuit minor,præda eris maiori.Hæc non vident
homines in rebus humanis, tanta cupiditate cæcantur.
Mira res est fratres,horrent qui consyderant. Quærit
potentior infirmiorem,& quærit eum opprimere,non
ob aliud nisi quia habet quod illi auferat. Videt illum
pati sub se tribulationem, non ob aliud nisi propter
quod habet.Et hoc ipse,propter quod ille patitur tribu
lationem,ad se congerit.Non attendebat quãdo illum
persequebatur: Ille fugiebat,ille torquebatur,ille time-
bat,ille vbi se absconderet quærebat. Vnde pateretur
ista mala, nisi quia habebat? Vel in illo disce quid fu-
gias,quia res quæ illum torquebat te persequente ne au
ferretur à te, & te sic habet torquere alio persequente.
Attendis quia pinguis est.Si propterea illum perseque-
ris quia pinguis est, time pinguescere, ne alter te quæ-
rat,& omnia inaniter fiunt. Quære finem,tenebræ oc-
currunt. Quære, Quare? Nihil occurrit. Ergo exultent
& lætentur in Christo qui dicunt, Pertransiit anima
nostra aquam sine substantia, & recipiunt substantiam
Lucæ.15. suam. Perdiderunt illam viuentes prodigè: sed num
pauper factus est pater. Redeant, & inuenient ibi diui-
tias,quas in longinqua peregrinatione cum meretrici- D
bus consumpserunt, euadant aquam sine substantia,
& dicant, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venatio-
nem dentibus eorum.* Venantes enim erant persequentes,
& posuerunt escam in muscipulam. Quam escam? Dul
cedinem vitæ huius, vt vnusquisque propter dulcedi-
nem huius vitæ mittat caput in nequitiam, & musci-
pula comprimatur: non illi in quibus erat dominus, il
li qui dicunt,nisi quia dominus erat in nobis, non ca-
pti sunt in muscipula. Sit in te dominus, & nec tu ca-
pieris in muscipula: clama, Benedictus dominus, qui
non dedit nos in venationem dentibus eorum. *Ani-
ma nostra sicut passer eruta est, de muscipula venantium.* Quia
in ipsa anima dominus erat, ideo sicut passer eruta est
anima de muscipula venantium. Quare sicut passer?
Quia incauta ceciderat sicut passer, & poterat dicere
postea, Ignoscet mihi deus. O passer instabilis, fige po-
tius fidei pedes in petra, noli ire ad muscipulam. Cape-
ris,consumeris,obtineris. Sit in te dominus,& de ma-
ioribus minis eruet te,de muscipula venantium. Quo-
modo si videas auem veluti iam cadere in muscipulã,
facis maiorem strepitum & volat de muscipula: sic & E
martyrum iam forte aliqui ipsorum intendebant col-
lum in dulcedinem vitæ huius,dominus qui erat in il-
lis,fecit strepitum gehennarum, & erutus est passer de
muscipula venantium. Anima nostra sicut passer eru-
ta est,de muscipula venantium. Et quid? Semper erit
illa muscipula? Muscipula erat dulcedo vitæ huius. Illi
non hæserunt in muscipula,& occisi sunt. Illis occisis
muscipula fracta est. Iam non remansit dulcedo vitæ
huius, per quam possent iterum capi, sed illa contrita
est. Nunquid & passer contritus est? Abiit, quia non hę-
serat in muscipula. *Muscipula contrita est, & nos eruti sumus.*
Clament, ergo, quia eruti sunt, volent ad deum, trium-
phent in deo, quia eruti sunt, quoniam dominus erat
in eis, ne à muscipula caperentur. Quare muscipula
contrita est,& nos eruti sumus? Vis scire quare? *Adiu-
torium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.* Nã
si adiutorium hoc non esset, non quidem æterna ma-
neret muscipula: sed cum captus esset, contereretur
passer. Nam vita ista transitura est, & qui dulcedine
eius capti fuerint & irretiti, & per hanc dulcedinem
offenderint deum, cum ista vita transibunt. Nam con- F
teretur muscipula, certi estote, Omnis dulcedo vitæ
istius præsentis non erit impleta sorte loci sui: sed o-
pus est non hærere, vt quando conteretur muscipula,
tunc exultes & dicas, Muscipula contrita est, & nos
eruti sumus. Sed ne putes te viribus tuis hoc posse,attẽ-
de cuius est opis, esto pius vt eruaris: nam si superbio-
ris,in muscipulam cadis: & dic, Adiutorium nostrum
in nomine domini, qui fecit cœlum & terrã. Psalmus
tractatus est, & quantum dominus adiuuare dignatus
est, vt puto expositus est. Crastino etiam die sermonem
deberi charitati vestræ optime nostis. Adestote & ad-
iuuate nos orationibus vestris. Pollicitationis enim
nostræ meminisse debetis. Nec dicerem quid essem
tractaturus, nisi adiuuari volens studio fidei & oratio-
num vestrarum. Meministis enim me promisisse vo-
bis de hoc tractare quod dictum est in Euangelio, lex
per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Chri- *Ioan.1.*
stum facta est. Solent enim omnes hæretici maximè
Manichæi reprehendere legem, & dicere quia deus
illam non dedit Exponendus est locus iste, vt cogno-
scatur, quia & legem deus dedit, & lex per Moysen
data est, vt non saluaret propter certam causam. Non
saluauit

G saluauit lex, vt lator legis ipse imperator desyderaretur qui indulgētiam daret peccātibus: & data quidem lex esset per Moysen, gratia autem & veritas per Iesum Christum fieret. Ad hoc intentos vos facere volui, aderit domini misericordia, non ex meritis nostris, sed forte pro merito desyderij vestri, neque ex facultatib⁹ nostris, sed ex abundantia donorum suorum: vt sic tractetur res satis necessaria hominib⁹ positis in nouo testamēto, vt omnino nullas latebras inueniat inimicus vbi se occultet ad decipiendos fideles.

In Psalmum centesimum vicesimumquartum Præfatio.

PSALMVS iste pertinens ad numerum *Canticorum graduum*, de quo titulo in alijs iam multa diximus, & repetere nolumus, ne vos obtūdamus potius quàm instruamus, docet nos ascendētes & leuantes animas nostras ad dominū deum nostrum affectu charitatis atque pietatis, non intēdere in homines qui prosperantur in hoc seculo fœlicitate falsa atque ventosa & prorsus seductoria: vbi nihil aliud nutriunt quàm superbiam, & cor eorum congelascit ad-
H uersus deum, & fit durum aduersus imbrem gratiæ ipsius, ne fructum ferat. Præsumentes enim omnia sibi abundare quæ videntur huic vitæ necessaria & vltra quàm necessaria, extolluntur. Et cum sint homines per iniquitatem inferiores omnib⁹ hominibus, per superbiam superiores se putant omnibus hominibus. Atque vtinam sicut alios vel homines se esse deputarēt. Hos autem aliquando intuendo & nimis attēdendo, etiam illi qui deum colunt, fluctuant & nutant, quasi perierit merces eorum. Quare deum colunt cum se vident in laboribus, in egestate, in erumna, in morbo, in dolore, in aliqua necessitate, & vident alios habere sanitatem corporis, abūdare temporalibus, incolumitate suorum gaudere, nitore honorum florere eos qui non solum deum non colunt, sed omnibus hominibus aduersantur, attendentes eos, nutant, & dicunt apud se quod
Psal. 72. aperte scriptum est in quodam Psalmo, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et sequitur, nunquid vane iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Nunquid forte vanus
I fui qui volui iuste viuere, & innocenter inter homines conuersari, quando scio eos qui nolunt seruare innocentiam habere tantam fœlicitatem, & insultare iustis per iniquitatem fœlices? Sed quis illud dixit ibi in Psalmo? Cuius nondum erat rectum cor. Sic enim cœpit iste Psalmus de quo modo testimonium dedimus, nō iste quem consyderandum & tractandum modo suscepimus: sed vbi dictum est, Quomodo sciuit deus & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: Nunquid vane iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Ille ergo Psalmus vbi videtis quia periclitatur anima, vbi videtis quia nutant pedes, sic cœpit, Quàm bonus deus Israël rectis corde: Mei autem, inquit, penè commoti sunt pedes; paulominus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Inde ergo dixit commotos pedes suos & penè effusos gressus, lapsos ad ruinam à deo, quia intuitus est & inspexit fœlicitatem peccatorum, & vidit eos habere pacem, se autem laborem. Narrauit autem hoc cum iam euasisset, cum iam recto corde deo inhæsisset, narrauit preterita pericula sua, Ergo bonus deus Israël. Sed quibus? rectis corde. Qui sunt recti corde? Qui non reprehendunt deum. Qui sunt re- K
cti corde? Qui voluntatem suam ad voluntatem dei dirigunt, non voluntatem dei ad voluntatem suam curuare conantur. Breue præceptum est, vt homo dirigat cor suum. Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult deus, Noli deum velle facere quod vis tu. Prauicordes ergo sunt, id est, qui rectum cor non habent, qui sedent & disputant quomodo debuit facere deus, non laudando quod fecit, sed reprehendendo, Corrigere illum volunt. Parum est qui corrigi ab eo nolunt, & dicunt, Non debuit deus facere pauperes, sed soli diuites esse debuerunt, & ipsi soli viuerent. Vt quid factus est pauper? Vt quid viuit? Reprehendit deum pauperum. Quanto melius esset pauper dei, & diues esset de deo, hoc est, sequeretur voluntatem dei, & videret paupertatem suam temporalem esse & transituram, diuitias autem sibi spiritales ita venturas, vt nullo pacto possent præterire, & haberēt in diuitijs cordis fidem si ei non contingit aurum habere in arca: quia si aurum haberet in arca, furem timeret, & aurum de arca etiam nolens perderet: fidem autem de corde non perdet, si ipse illam inde non expulerit. Cito autem responderi L
potest charissimi. Fecit deus pauperem, vt probet hominem: & fecit deus diuitem, vt probet illum de paupere. Et omnia quæ fecit deus recte fecit. Et si non possumus videre consilium ipsius, quare illud sic fecit & illud sic, bonum est nobis vt subdamus nos sapientiæ ipsius, & credamus quia bene omnia fecit, & si nōdum nouimus quare sic fecit: & habebimus cor rectum, vt præsumamus & confidamus in domino, & non mouebuntur pedes nostri, & fit in nobis ascēdentibus vnde cœpit iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

QVi confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Qui sunt isti? *Qui habitant in Hierusalem.* Ipsi non commouebuntur in æternum qui habitant in Hierusalem. Si hāc Hierusalem intellexerimus, omnes qui illic inhabitabant, bellis & euersione ipsius ciuitatis exclusi sunt. Modo si quæris Iudæum in ciuitate Hierusalem, non inuenies. Quare ergo non mouebuntur in æternum qui habitant in Hierusalem: nisi quia est alia Hierusalem, de qua multa soletis audire? Ipsa est mater no- M
stra cui suspiramus & gemimus in ista peregrinatione, vt ad illam redeamus. Errraueramus à via, & viam non habebamus. Rex ipsius venit, & via nobis factus est, vt ad illam redire possimus. Ipsa est illa vbi stantes erant pedes nostri in atrijs Hierusalem, sicut audi- Psal. 121.
stis in Psalmo canticorum graduum superiore, iam vobis exposito & tractato qui interfuistis: cui suspirabat ille qui cantabat, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Qui ergo ibi habitant, non mouebuntur in æternum. Qui autem habitarunt in ista Hierusalem, moti sunt, primo corde, postea exilio. Quando moti sunt corde & ceciderunt, tunc regem ipsius supernæ Hierusalem crucifixerunt. Iam spiritaliter foris erant, & ipsum regem foras excludebant. Eiecerunt enim illum extra ciui- Matth. 27.
tatem suam, & eum foris crucifixerunt. Et ipse eiecit illos extra ciuitatem suam, id est, æternam Hierusalem matrem omnium nostrum quæ est in cœlis. Qualis est ista Hierusalem? Breuiter describit eam.

Montes in circuitu eius. Magnum ergo aliquid est, esse nos in ea ciuitate quam circundederunt montes? Ipsa est tota fœlicitas nostra, quia habebimus ciuitatem,

quam

A quam circundederunt montes? Num enim non noui-
mus montes, aut quid sint montes, nisi tumores terra-
rum? Alij sunt ergo montes amabiles, montes excelsi,
prædicatores veritatis, siue angeli, siue Apostoli, siue
prophetæ. Ipsi sunt in circuitu Hierusalem. Ambiũt il-
lam, & quasi murum illi faciunt. De his mõtibus ama-
bilibus & delectabilib⁹ assidue scriptura loquitur. Ad-
uertite vel cum auditis vel legitis, pluribus locis inue-
nitis mõtes delectabiles, quàm nos possumus comme-
morare. Veruntamen quantum dominus suggerit, de-
lectat nos de his mõtibus multa dicere, & diuina testi-
monia de literis sanctis occurrunt nobis. Ipsi sunt mõ-
tes qui illuminantur à deo. Et primitus illuminantur,
vt ab ipsis lumen descendat ad valles, vel ad colles,
quia non tantæ sunt altitudinis quantæ sunt montes.
Ipsi sunt per quos nobis prærogatur scriptura, siue in
prophetia, siue in epistolis, siue in Euangelio. Ipsi sunt
Psal.120. montes, de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in
montes, vnde veniet auxilium mihi: quia de scripturis
sanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipsi
B montes non à se proteguntur nec à seipsis nobis con-
sulunt, nec spes nostra debet esse in montibus, ne ma-
Hiere.17. ledicti simus qui spem in homine ponimus: iam dixe-
Psal.120. rat, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxi-
lium mihi: Auxilium, inquit, meum à domino qui fecit
cœlum & terram. Ipsi sunt montes de quibus item di-
Psal.71. cit, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iu-
stitiam. Montes magni sunt, colles minores sunt. Mõ-
tes ergo vident, colles credunt. Qui vident, pacem su-
sceperunt & attulerunt ad illos qui credunt: Qui enim
Roma.1. credunt suscipiunt iustitiam, quia iustus ex fide viuit.
Angeli vident, annunciant quod vident, & credimus
Ioan.1. nos. Ioannes ille, In principio, inquit, erat verbum, &
verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Vide-
bat, prædicauit nobis vt crederemus. Et per montes su-
scipientes pacem, susceperunt colles iustitiam: quia de
ipsis montibus ait, Suscipiunt montes pacem populo
tuo: non dixit, à se habent pacem, vel instituunt pacem,
vel generant pacem, sed suscipiunt pacem. Vnde su-
Psal.120. scipiunt pacem, dominus est. Sic ergo leua oculos tu-
os ad montes propter pacem, vt auxilium tuum sit à
C domino qui fecit cœlum & terram. Rursus illos mon-
Psal.75. tes commemorans spiritus sanctus hoc ait, Illuminans
tu mirabiliter à montibus æternis. Non dixit, illumi-
nant montes, sed illuminans tu à montibus æternis.
Per montes istos quos æternos esse voluisti prædicans
Euangelium, tu illuminas, non montes. Tales ergo
montes in circuitu Hierusalem. Et vt noueritis quales
sint montes in circuitu eius, vbi commemorauit mon-
tes bonos scriptura, valde raro & difficile, aut forte
nunquam, & non statim ibi nominat dominum, aut si-
mul significat, ne spes remaneat in montibus. Ecce vi-
Psal.120. dete quàm multa commemoraui: Leuaui oculos meos
in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et ne ibi rema-
neas, Auxilium meum, inquit, à domino, qui fecit cœ-
Psal.71. lum & terram. Rursus suscipiunt montes pacem popu-
lo tuo. Cum dixit, suscipiunt, ostendit alium esse mon-
tem pacis vnde illi suscipiunt. Rursus, à montibus il-
luminans, vt dixit, mox adiunxit, Illuminans tu mira-
Psal.75. biliter à montibus æternis. Item hoc loco cum dixis-
set, Montes in circuitu eius: ne tu rursum remaneres in
montibus: statim subiunxit, *Et dominus in circuitu plebis
suæ.* Vt tua spes non sit in montibus, sed in illo qui il-
luminat montes. Cum enim ille habitat in montibus,
id est, in sanctis, ipse est in circuitu plebis suæ, & ipse
murauit plebem suam munimento spiritali, ne mouea- D
tur in æternum. At vero de illis montibus malis quan-
do loquitur scriptura, non eis addit dominum. Tales
montes iam sæpe diximus vobis, significant magnas
quasdam animas, sed malas. Non enim putetis fratres,
quia potuerunt fieri hęreses per aliquas paruas animas.
Non fecerunt hæreses, nisi magni homines, sed quan-
tum magni, tantum mali montes. Non enim montes
erant tales qui susciperent pacem, vt colles susciperent
iustitiam, sed illi dissensionem susceperunt à diabolo Psal.71.
patre suo. Montes ergo erant: ad tales montes caue ne
fugias. Venturi enim sunt homines, & dicturi tibi, Ma-
gnus ille vir, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Do-
natus? qualis est Maximinianus? & nescis Photinus
qualis fuit? & ille Arrius qualis fuit? Omnes istos mon-
tes nominauimus, sed naufragosos. Videtis quia lucet
de illis aliqua flãma sermonis, & aliquis de ipsis ignis
accenditur. Si nauigatis in ligno, & noctem patimini,
id est, caliginem huius vitæ, non vos fallant, nec diri-
gatis illuc nauim. Ibi sunt saxa, vbi naufragia magna
fiunt. Cum ergo tibi laudati fuerint isti montes, & cœ- E
perit tibi suaderi vt venias ad ipsos montes quasi ad
auxilium, & ibi requiescas: Responde, In domino con- Psal.10.
fido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in mõ-
tes sicut passer? Bonum est enim tibi vt ad illos mon-
tes leues oculos, vnde tibi auxilium à domino sit, vt Psal.120.
euadas sicut passer de muscipula venantium, non trãs-
migres in montes. Passer enim instabilis res est, Cito
mouetur, cito volat hinc & inde. Sed tu confide in
domino, & eris sicut mons Sion, non moueberis in
æternum, & non transmigrabis in montes sicut passer.
Nunquid ibi sic nominauit montes, vt de domino di-
ceret? Sed montes tales ama, in quibus dominus est.
Tunc autem te amant ipsi montes, si non in illis spem
posueris. Videte fratres quales sunt montes dei. Nam
inde sic nominati sunt in alio loco, Iustitia tua sicut Psal.35.
montes dei. Non iustitia ipsorum, sed iustitia tua. Audi
talem montem Apostolum, Vt inueniar in illo, inquit, Philip.3.
non habens iustitiam meam quæ ex lege est, sed eam
quę per fidem Christi. Illi autem qui per iustitiam suam
montes esse voluerunt, sicut Iudæi quidam vel phari-
sæi principes eorum sic reprehenduntur: Ignorantes Roma.10.
enim dei iustitiam & suam volentes constituere, iusti- F
tiæ dei non sunt subiecti. Qui autem subiecti sunt, sic
sunt alti vt humiles sint. Et quia magni sunt, montes
dicuntur. Quia vero subiecti sunt deo, valles sunt. Et
quia habent capacitatem pietatis, suscipiunt abundan-
tiam pacis, & inundationem transmittunt ad colles.
Modo tamen tu vide quos montes ames. Si vis amari
à bonis montibus, noli spem ponere nec in bonis mõ-
tibus. Nam qualis mons erat Paulus? Quando inueni-
tur talis? De magnitudine loquimur hominum. Tantæ
gratiæ quisquam potest facile inueniri? Et tamen time-
bat ne passer ille in illo poneret spem. Et quid ait? Nũ-
quid Paulus pro vobis crucifixus est? Sed leuate ocu- 1.Cor.1.
los in montes vnde auxilium veniat vobis, quia ego Psal.120.
plantaui, Apollo rigauit: sed auxilium vestrum à do- 1.Cor.3.
mino qui fecit cœlum & terram, quia deus incremen-
tum dedit. Ergo montes in circuitu eius. Sed quomo-
do montes in circuitu eius, sic & dominus in circuitu
plebis suæ, *Ex hoc nunc & vsque in seculum.* Si ergo mon
tes in circuitu eius, & dominus in circuitu plebis suæ,
cõstringit dominus plebem suam in vnum vinculum
charitatis & pacis: vt qui confidunt in domino sicut
mons Sion, non commoueantur in æternum. Et hoc
est ex

G est ex hoc & vsque in seculum. *Quoniam non derelinquet virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* Modo quidem iusti aliquantum
laborant, & modo aliquando iniusti dominantur iu-
stis. Quibus modis? Aliquando iniusti perueniunt ad
honores seculi. Cum peruenerint & facti fuerint vel
iudices, vel reges, quia hoc facit deus propter discipli-
nam plebis suæ, propter disciplinam populi sui, non
potest fieri nisi vt exhibeatur illis honor debitus pote-
stati. Ordinauit enim sic deus Ecclesiam suam, vt om-
nis potestas ordinata in seculo habeat honorem, & a-
liquando à melioribus. Sed, exempli gratia, vnam rem
dico, hinc conuicite gradus omnium potestatum. Pri-
ma & quotidiana potestas hominis in hominem, do-
mini est in seruum. Propè omnes domus habent hu-
iusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui. Diuer-
sa sunt nomina, dominus seruus, sed homines & homi
nes paria sunt nomina. Et quid dicit Apostolus, do-
Ephe.6. cens seruos dominis suis subditos esse? Serui, obedite
dominis vestris secundũ carnem, quia est & dominus
secundum spiritum. Ille est verus dominus & æternus,
H isti autem temporales secundum tempus. Tu cum am-
bulas in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere
superbum Christus. Contigit tibi vt Christianus effice-
reris, & haberes dominum hominem: non ideo Chri-
stianus factus es, vt dedigneris seruire. Cũ enim Chri-
sto iubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui
iussit. Et hoc ait, Obaudite dominis vestris secundum
carnem, cum timore & tremore & in simplicitate cor-
dis, non ad oculum seruientes quasi hominibus pla-
centes, sed quasi serui Christi facientes bonam volun-
tatem dei ex animo cum bona voluntate. Ecce non fe-
cit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos.
O quantum debent diuites Christo, qui illis componit
domum: vt si fuit ibi seruus infidelis, conuertat illum
Christus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum:
iam cognouisti eum qui verus est dominus, ille fortè
impius est & iniquus, tu iam fidelis & iustus. Indignum
est vt iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Nõ hoc
ei dixit, sed magis seruiat. Et vt corroboraret seruum,
hoc dixit, Exemplo meo serui, quia prior ergo seruiui
iniquis. Dominus enim tanta in passione sustinens, à
I quibus sustinuit nisi dominus à seruis? Et à quibus, nisi
à malis seruis? Nam si fuissent boni serui, honorarent
dominum suum. Sed quia mali serui erant, iniuriaue-
runt dominum. Ille quid cõtra reddidit? Dilectionem
Luc.23. pro odio. Ait enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt
quid faciunt. Si dominus cœli & terræ per quem facta
sunt omnia seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus
& furentibus, & tanquam medicum se exhibuit adue-
niens: Nam & medici & arte & sanitate meliores ser-
uiunt ægrotis: quanto magis non debet dedignari ho-
mo, ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum to-
ta dilectione seruire domino etiam malo? Ecce seruit
melior deteriori, sed ad tempus. Quod autem dixit de
domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & re-
gibus, & de omnibus culminibus huius seculi. Aliquã-
do enim potestates bonæ sunt & timent deũ, aliquan-
11.q.3.c. Iulianus extitit. do non timent deum. Iulianus extitit infidelis impera-
tor, Nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites
Christiani seruierunt imperatori infideli. Vbi venie-
batur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum
qui in cœlo erat. Quãdo volebat vt idola colerent, vt
thurificarent, præponebant illi deum. Quando autem
dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, sta-
tim obtemperabant. Distinguebant dominum æter- K
num à domino temporali, & tamẽ subditi erant pro-
pter dominũ æternum, etiam domino temporali. Sed
nunquid sic erit semper, vt iniqui imperent iustis? Non
sic erit. Videte enim quid dicat iste Psalmus, Quoniã
non derelinquet dominus virgam peccatorum super
sortem iustorũ. Sentitur ad tempus virga peccatorum
super sortem iustorum, sed non ibi relinquitur, nõ erit
in æternum. Veniet tempus quando vnus agnoscatur
deus: veniet tempus quando vnus Christus in claritate
sua apparens congreget ante se omnes gentes, & diui-
dat eas sicut diuidit pastor hœdos ab ouibus: oues po-
net ad dexteram, hœdos ad sinistrã. Et videtis ibi mul- *Matth.25.*
tos seruos inter oues, & multos dominos inter hœdos:
& rursus multos dominos inter oues, & multos seruos
inter hœdos. Non enim quia sic consolati sumus ser-
uos, omnes serui boni sunt: aut quia sic reprehẽdimus
superbiam dominorũ, omnes domini mali sunt. Sunt
boni & fideles domini, & sunt mali. Sunt boni & fide-
les serui, & sunt mali. Sed quandiu serui boni seruiunt
malis dominis, ferant ad tempus, quia nõ derelinquet
dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. L
Quare hoc? Vt non extendant iusti ad iniquitatem ma
nus suas, vt ad tempus ferant iusti iniquos dominãtes,
& intelligant non esse hoc sempiternũ, sed præparent
se ad possidendam sempiternam hæreditatem. Quam
hęreditatem? Vbi destruetur omnis potentatus & om- *1.Cor.15.*
nis potestas, vt sit deus omnia in omnibus. Ad hoc se
seruantes & hoc corde contemplantes, & adhuc in fi-
de retinentes, & vt videant perdurantes, non exten-
dunt manus suas in iniquitatem. Nam si videant quia
semper est virga peccatorum super sortem iustorum,
cogitant apud se & dicunt, Quid mihi prodest quia iu
stus sum? Sẽper mihi dominabitur iniquus, & semper
seruus ero? Faciam ergo & ego iniquitatem, quia nihil
prodest tenere iustitiam. Ne autem hoc dicat, insinua-
tur illi fides, quia ad tempus potest esse virga peccato-
rum super sortem iustorum: non enim eam relinquet
dominus super sortem iustorum, vt non extendant iu-
sti ad iniquitatem manus suas: sed teneant ab iniquita-
te manus suas, & ferant iniquitatem, non faciant: me-
lius est enim iniustitiam ferre, quàm facere. Vnde non
semper erit? Quia non derelinquet dominus virgam M
peccatorum super sortem iustorum. Hoc cogitant qui *Psal.72.*
recto sunt corde, de quibus pauloante dixit, qui volun
tatem dei sequuntur non voluntatem suam: sed qui se-
qui deum volunt, faciunt illum præcedentem & se se-
quentes: non autem se præcedentes, & illum sequentẽ.
Et in omnibus eum bonum inueniunt, siue emendan-
tem, siue consolantem, siue consolantem, siue exercentẽ,
siue coronantem, siue purgantem, siue illuminantem:
sicut Apostolus ait, Scimus quoniam diligentibus deũ *Rom.8.*
omnia cooperantur in bonum. Et ideo sequitur, *Benefacd nunc bonis & rectis corde.* Sicut autem qui declinat à
malo & facit bonum, rectus corde est, quia nõ zelat in *Psal.36.*
peccatoribus, pacem peccatorum intuẽs: sic praui cor- *Psal.72.*
dis est qui scandalizatur in viis domini, qui declinat
à deo & facit malum, & inescatur dulcedine seculi, &
ea illaqueatus & captus, amaras pœnas luit. Declinan-
ti autem à deo, cuius disciplinam ferre noluit, fit illi
per iudicium dei verus laqueus falsa malorum fœlici-
tas. Vnde continuo subiungit, *Declinantes autem in strangulationem adducet dominus cum operantibus iniustitiam.* Id est,
quorum facta imitati sunt, quia eorum præsentes læti-
tias amauerunt, & futura supplicia non crediderunt.
Qui

A Qui ergo recti sunt corde & nõ declinant quid habebunt? Iam veniamus ad ipsam hæreditatẽ fratres, quia filij sumus. Quid possidebim⁹? Quæ est hæreditas? Quæ patria nostra? Quid vocatur? pax. Per hanc vos salutamus, hanc vobis annunciamus, hanc suscipiunt mõtes

Psal.71. Ephe.2. & colles iustitiã, ipsa est Christus. Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluit, quia filij sumus, hæreditatẽ habebimus. Et quid vocabitur ipsa hæreditas, nisi pax? Et videte quia exhæredati sunt qui non amant pacem. Non autem amant pacem qui diuidũt vnitatem. Pax possessio piorum est, possessio hæredum. Et qui sunt hæredes? Filij.

Math.5. Audite Euãgelium, Beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabuntur. Audite & conclusionem huius Psalmi, *Pax super Israel.* Israël est videns deum, Hierusalem visio pacis interpretatur. Intelligat charitas vestra. Israël interpretatur videns deum, Hierusalem vero interpretatur visio pacis. Qui non mouebuntur in æternum? Qui ha-

Psal.124. bitant in Hierusalem, non mouebuntur in æternũ. Ergo non mouebuntur in æternum qui inhabitãt visio-

B nem pacis, Et pax super Israël. Ergo Israël qui videns deũ est, videns pacẽ est, & ipse Israël est & Hierusalem, quia populus ille dei ipsa est ciuitas dei. Si ergo videns pacem, hoc est, videns deũ, merito & deus ipse est pax. Ergo quia Christus filius dei pax est, ideo venit colligere suos, & secernere ab iniquis. A quibus iniquis? Qui oderunt Hierusalẽ, qui oderunt pacem, qui volunt cõscindere vnitatem, qui nõ credunt paci, qui falsam pacem annũciant in populo, & nõ illam habent. Quibus respõdetur cum dixerint, Pax vobiscum, & cum spiritu tuo. Falsa dicunt, & falsum audiunt. Quibus dicunt pax vobiscum? Quos separant à pace orbis terrarum. Et quibus dicitur, Et cum spiritu tuo? Qui dissensiones amplectuntur, & odiunt pacem. Si enim in spiritu eorum esset pax, nónne vnitatem diligerent, & relinquerent dissensionem? Falsum ergo pronũciant, & falsum audiunt. Nos verũ pronũciemus, & verum audiamus. Simus Israël & amplectamur pacem, quia Hierusalem est visio pacis, & nos Israël, & pax super Israël.

In Psalmum centesimum vicesimumquintum Enarratio.

C SICVT iam meministis ex ordine nobis tractantibus iste Psalmus est centesimus vicesimus quintus, qui inter illos Psalmos est, quorum est titulus, *Canticum graduum.* Est autẽ sicut nostis vox ascendentium. Quò nisi ad illam supernam Hierusalem, matrem omnium quæ est in cœlis? Quæ superna, ipsa & æterna. Hæc autem quæ in terra fuit, vmbram habebat illius. Itaque ista cecidit, illa permanet. Hæc impleuit tempus prædicationis, illa tenet æternitatẽ reparationis nostræ. Ab illa peregrinamur in hac vita, ad eius reditum suspiramus. Suspiramus tãdiu miseri & laborãtes, donec ad illam redeamus: nec ciues nostri angeli dimiserunt nos in peregrinatione, sed annunciauerunt nobis ipsum regem venturum ad

Matt.26. nos: & venit ad nos, & contemptus est inter nos à nobis: & postea nobiscum fuit & docuit nos contemni, quia cõtemptus est: docuit nos tolerare, quia tolerauit: docuit pati, quia passus est: & promisit resurrecturos, quia resurrexit, in seipso ostẽdens quid sperare debeamus. Si ergo fratres prophetæ antiqui patres nostri antequam dominus Iesus Christus veniret in carne, antequam mortuus resurrexisset & ascendisset in cœlum, suspirabant tamen illi ciuitati, quantũ oportet nos desyderare quò nos ipse præcessit, & vnde nunquam recessit? Non enim dominus sic venit ad nos, vt desere- D ret angelos: & cum illis mansit, & ad nos venit. In illis mansit in maiestate, ad nos venit in carne. Eramus autem ibi, vbi redemptor noster ille venisse dicitur, & captiui tenebamur. Si redemptor noster ille dicitur, captiui tenebamur. Vbi ergo tenebamur, vt ille veniret redimere captiuos? Vbi tenebamur? Forte apud Barbaros. Peior est Barbaris diabolus & angeli eius. Ipsi antea tenebant genus humanum, ab eis redemit nos, quia non aurum neque argentum, sed sanguinem suum pro nobis dedit. Quomodo autẽ homo venerat in captiuitate, Paulum Apostolum interrogemus. Etenim ipse præcipue gemit in ista captiuitate, suspirans æternam Hierusalem, & docuit nos gemere ex ipso spiritu, quo & ille implet⁹ gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura Roma.8.
congemiscit & dolet vsque nunc. Et iterum, Vanitati enim creatura subiecta est, ait, non sponte, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Omnem creaturã dixit in hominibus etiam nondum credentibus, sed tamẽ credituris, ingemiscere creaturam in laboribus. Nunquid nam in his tantum gemit qui nondum crediderunt? Iã E vero in his qui crediderunt non gemit nec parturit creatura? Non solum autem, inquit, sed & nosipsi primitias spiritus habentes, id est, qui iam spiritu deo seruimus, qui iam mente deo credimus, & in ipsa fide primitias quasdam dedimus, vt primitias nostras sequamur: ergo & nosipsi in nobismetipsis ingemiscim⁹, adoptionem expectãtes redemptionem corporis nostri. Gemebat ergo & ipse, & gemunt omnes fideles, adoptionem expectantes redẽptionem corporis sui. Vbi gemunt? In ista mortalitate. Quam redemptionem expectant? Corporis sui quæ præcessit in domino, qui resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlũ. Hoc nobis an- Mar.16.
tequam reddatur necesse est gemamus, etiam fideles, etiam sperantes. Ideo sequitur ibi & dicit, Cum diceret, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionẽ, expectantes redemptionem corporis nostri: quasi diceretur ei. Quid tibi ergo profuit Christus si adhuc gemis? & quomodo saluator saluum te fecit? Qui gemit, adhuc ægrotat: subiunxit & ait, Spe enim salui facti su- Roma.8.
mus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus F speramus, per patientiam expectamus. Ecce quare gemimus, & quomodo gemimus, quia quod speramus iam quidem expectamus, sed nondum tenemus, & donec teneamus in tempore suspiramus, quia desyderamus quod nondum tenemus. Quare? Quia spe salui facti sumus. Iam caro sumpta de nobis in domino, non spe sed re salua facta est. Resurrexit enim & ascẽdit in capite nostro caro nostra salua in membris adhuc saluanda est. Secura gaudeant membra, quia à capite suo non sunt deserta. Dixit enim membris laborantibus, Ecce ego vobiscum sum [omnibus diebus] vsque ad cõ- Matt.28.
summationem seculi: ita factum est vt conuerteremur ad deũ. Spem enim non habueramus, nisi ad seculum, & inde serui miseri, & bis miseri, quia & in hac vita spem posueramus & faciem habẽtes ad seculum, dorsum contra deum. Cum vero conuerterit nos dominus, vt iam incipiamus faciem habere ad deũ, & dorsum ad seculum, quia adhuc in via sumus, & tamen ad patriam attendimus: & quando forte aliquam tribulationem patimur, sed tamẽ tenemus viam & ligno portamur, Asper quidem ventus est, sed ventus prosper est, cum labore quidẽ, sed cito ducit & cito perducit. Quia ergo de captiuitate nostra gemebamus, gemunt

autem

G autem & illi qui iam crediderunt. Quomodo autē fa-
cti sumus captiui? Obliti sumus, sed per scripturam
commemoramur. Paulum ipsum apostolum interro-
Rom.7. gemus. Ait enim, Scim⁹ enim quia lex spiritalis est, ego
autē carnalis sum, venundatus sub peccato. Ecce vnde
facti sumus captiui, quia venūdati sumus sub peccato.
Quis nos vendidit? Nosipsi qui consensimus seducto-
ri. Vendere nos potuimus, redimere nos nō possumus.
Vendidimus nos consensione peccati, redimimur in
fide iustitiæ. Sanguis enim innocens datus est pro no-
bis vt redimeremur: Non quēcunque sanguinem ille
fudit persequendo iustos. Qualem sanguinē fudit? Iu-
storum quidem sanguinem fudit prophetarum patrū
nostrorum, iustorum sanguinem fudit & martyrum, ta
men omnes de propagine peccati venientes, Vnū san
guinem fudit eius qui non iustificatus, sed iustus natus
est. Ille sanguine fuso perdidit quos tenebat. Pro quib⁹
enim datus est innocens sanguis, redempti sunt, & cō-
uersi à captiuitate cantant istum Psalmum.

Expositio Psalmi.

H *CVm conuerterit dominus captiuitatem Sion, facti sumus si-
cut consolati.* Hoc voluit dicere, facti sumus gau-
dentes. Quando? Cum conuerterit dominus ca
ptiuitatem Sion. Quæ Sion? Ipsa Hierusalem æterna
Sion. Quomodo æterna Siō? Quomodo captiua Siō?
In angelis æterna, in hominibus captiua. Non enim o-
mnes illius ciuitatis ciues captiui sunt, sed qui inde pe-
regrinantur ipsi captiui sunt. Homo ciuis est Hierusa-
lem, sed vēditus sub peccato, factus est peregrinus. De
propagine ipsius natum est genus humanum, & imple-
Hiere.25. uit terras captiuitas Sion. Et ista captiuitas Siō quomo-
& 29. do est vmbra illius Hierusalem? Vmbra illius Sion quā
acceperunt Iudæi in imagine, in figura fuit in captiui-
tate in Babylonia, & post septuaginta annos rediit ille
populus ad ciuitatem suam. Septuaginta anni signifi-
cant omne tempus, quod septem diebus voluitur. Cum
autem transierit omne tempus, tūc redimus & nos ad
patriam nostram, quomodo ille populus post septua-
1.Esdræ.1. ginta annos rediit à captiuitate Babylonię. Babylonia
est enim mūdus iste. Babylonia enim interpretatur cō-
fusio. Videte si non est confusio tota vita humana.
I Quicquid agunt homines in spe vana, quādo cogno-
uerint quid agunt, erubescunt. Quare laborant? Cui la
borant? Filiis meis, inquit. Et ipsi cui? Filiis suis. Et ipsi
quibus? Filiis suis. Nemo ergo sibi. Ab ista ergo confu-
sione iam cōuersi erant quibus dicit Apostolus, Quam
Roma.6. enim gloriā habebatis in his, in quibus nunc erubesci-
tis? Cōfusio est ergo ista tota vita rerum humanarum,
non pertinens ad deum. In hac cōfusione, id est, in ista
Babylonia, captiua tenetur Sion. Sed conuertit domi-
nus captiuitatem Sion, & facti sumus, inquit, sicut cō-
solati, id est, gauisi sumus tanquam consolationem ac-
cipientes. Consolatio non est nisi miserorum, cōsola-
tio non est nisi gementium & lugentium. Quare quasi
consolati, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus in spe,
consolamur in re. Cum transierit spes, de gemitu gau-
dium veniet æternum, vbi non opus erit cōsolatione,
quia nulla miseria sauciabimur: Quare autem velut cō-
solati ait, & non ait consolati? Non semper quasi ad si-
militudinem ponitur hoc verbū, sicut, quod dicimus
aliquando ad proprietatē refertur, aliquando ad simi-
litudinem: modo ad proprietatem relatum est. Sed ex-
empla nobis etiam de communi locutione hominum
danda sunt, vt facile intelligatur, quomodo dicimus,
Sicut vixit pater, ita & filius, ad similitudinē hoc dici-
mus: & sicut pecus moritur, ita homo moritur, ad simi- K
litudinē hoc dicitur. Quando autē hoc dicimus, Fecit Ecclēs.3.
sicut vir bonus, nunquid non est vir bonus, sed simili-
tudinē habet viri boni? Fecit tanq̄ iustus. Hoc tāquam
non negat eū iustum esse, sed proprietatem eius osten-
dit. Fecisti sicut senator, ergo non sum senator si dicat:
imò quia es, sicut senator fecisti: & quia iustus es, sicut
iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti: Ergo
quia & isti vere consolati erant, sicut consolati gaude-
bant: id est, magnum erat gaudiū ipsorum tanquam cō-
solatorum, illo consolante morituros qui mortuus est,
Omnes enim mori gemimus, Consolatus est ille qui
mortuus est ne mori timeremus, Prior resurrexit vt ha
beremus quod speraremꝰ. Quia ergo prior resurrexit,
spem nobis dedit, quia in miseria positi spe consolati
sumus. Hinc gaudium magnum. Et cōuertit dominus
captiuitatē nostram, vt iam de captiuitate viam tenea-
mus, & eamus ad patriā. Iam ergo redempti in via non
timeamus insidiantes hostes nostros. Ideo enim rede-
mit nos, vt non audeat hostis insidiari nobis, si de via
non recesserimus. Ipse enim Christus factus est via. Vis L
nō pati latrones? Ait tibi, Viam tibi straui ad patriam,
noli de via recedere. Talem viā muniui, vt latro ad te
non audeat accedere. Tu ab illa noli recedere, & latro
ad te nō audebit accedere. Ambula ergo in Christo &
cāta, gaudēs cāta tanq̄ cōsolatus, quia ille te præcessit
qui iussit vt sequaris. *Tunc repletum est gaudio os nostrum, &
lingua nostra exultatione.* Os fratres mei quod habemus in
corpore quomodo repletur gaudio? Nō solet impleri,
nisi aqua aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali missa in
os. Impletur aliquādo os nostrū, & plus est quod dici-
mus sanctitati vestræ, quando os plenū habemus loqui
non possumus. Habemus autē intus os, id est, in corde,
vnde quicquid procedit, si malū est inquinat nos, si bo
num est mūdat nos. De ipso enim ore audistis, dū Euā-
gelium legeretur. Insultabāt enim Iudęi domino, quia
discipuli eius non lotis manibus māducabant. Illi in- Matth.15.
sultabant qui munditiam foris habebāt, & intus macu
lis pleni erant. Illi insultabant quorū iustitia non erat,
nisi in oculis hominū, dominus autem quærit mundi-
tiam nostram interiorem: quæ si fuerit, necesse est vt &
quæ foris sunt munda sint. Mundate, inquit, quæ intus Matth.23.
sunt, & quæ foris sunt mūda erunt. Ipse dominus dicit M
alio loco, Verū date eleemosynas, & ecce omnia mun Lucæ.11.
da sunt vobis. Vnde autem procedit eleemosyna? De
corde. Si enim manū porrigas, nec in corde miserea-
ris, nihil fecisti. Si autē in corde miserearis, etiam si nō
habeas quod porrigas manu, acceptat deus eleemosy-
nam tuā. Illi autem iniqui foris quærebant mūditiam.
De talibus erat etiā ille Pharisæus qui inuitauerat do-
minum, quando accessit ad eum mulier quæ in ciuita- Lucæ.7.
te peccatrix erat & famosa, quæ lachrymis lauit pedes
domini, tersit capillis, vnxit vnguento. Pharisæus ergo
qui inuitauerat dominū, & munditiā non habebat ni-
si forinsecus corporis, intus autem in corde plenus erat
iniquitate & rapina, dixit apud semetipsum, iste si esset
Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vn- Ibidem.
de nouerat vtrum sciret an nesciret? Sed ideo eum ne-
scire arbitratus est, quia non à se eam repulit. Si enim In li.50. ho
accessisset ad ipsum Pharisæū talis mulier, ille qui mū- mi. hom.23
ditiā tenebat, quasi in carne exufflaret, repelleret, abii-
ceret, ne immunda tangeret mūdum, & contaminaret
eius munditiam. Quia hoc non fecit dominus, ideo il-
lum credidit nescisse qualis mulier illi accessisset ad pe
des. Dominus autē non solum illam nouerat, sed & co
gitationes

A gitationes illius audiebat: quia etsi contactus corporis
aliquid facit ô immunde Pharisęe, caro domini posset
pollui contactu mulieris, an mulier mundari contactu
domini? Permittebat autem medicus ægrotantem tan-
gere medicamentum, & illa quæ venerat nouerat me-
dicum, & quæ solebat in sua fornicatione fortasse esse
frontosa, frontosior facta est ad salutem. Irrupit in do-
mum quò non erat inuitata, sed vulnera habebat, & il-
luc venerat vbi medicus recumbebat. Ille autem qui in-
uitauerat medicum sanus sibi videbatur, propterea nõ
curabatur. Iam quæ sequũtur in Euangelio nostis, quo-
modo confusus est ipse Pharisæus, cum ei ostenderet
quia & illam mulierem nouerat, & cogitationem cor-
dis ipsius audierat. Sed ad id reuertamur quod modo
de Euangelio lectum est, quod pertinet ad præsentem
versum, vbi dictum est, Impletũ est gaudio os nostrũ,
& lingua nostra exultatione. Quærimus enim quod os
& quæ lingua, attendat charitas vestra. Insultatum est
domino, quia non lotis manibus discipuli eius mandu
carent, Respondit illis dominus sicut oportebat, & vo
Matt. 15. catis turbis ait, Audite omnes & itelligite, Omne quod
B intrat in os non coinquinat hominem, sed quod exit.
Quid est hoc? Cum dixit, quod intrat in os, non nisi os
corporis voluit ostendere. Intrant enim cibi, & nõ co-
ad Titũ. 1. inquinant homines cibi, quia omnia munda mundis,
1. Timo. 4. & omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum
Leui. 11. quod cum gratiarum actione percipitur. In figura Iu-
dęis posita erant quædam, & immunda dicta sunt. Sed
1. Cor. 3. posteaquam figurarũ lux ipsa venit, & remotę sunt vm
bræ, non sumus retenti in litera, sed viuificati in spiri-
tu, & non est impositum iugum obseruationis christia-
Matt. 11. nis quod impositum erat Iudæis, quia dominus dixit,
ad Titũ. 1. Iugum enim meum suaue est, & sarcina mea leuis est.
Et omnia, ait Apostolus, munda mundis, immũdis au-
tem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt
eorum & mens & conscientia. Quid voluit intelligi?
Mundo homini & panis & porcina munda est, immũ-
do autem nec panis nec porcina. Immundis autem, in-
quit, & infidelibus nihil est mundum. Quare nihil est
mundum? Sed polluta sunt, inquit, eorum & mens &
conscientia: quia si interius quod est, immundum est,
foris quod est, nihil mundum esse potest. Si ergo illis
quibus interiora immunda sunt, exteriora munda esse
non possunt: si volueris vt exteriora munda sint, inte-
riora mũdato, Ibi est enim os quod implebitur tibi gau
C dio, & quando taces. Quando taces enim & gaudes, os
tuum clamat ad deũ. Sed vide vnde gaudeas, si de se-
culo gaudes, immundo gaudio vociferaris ad deum: si
vero de redemptione gaudes, quomodo dixit psalmus
iste, Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion fa-
cti sumus iocũdati, tunc impletur vero gaudio os tuũ,
& lingua tua exultatione. Manifestum est quia in spe
gaudes, & acceptum est gaudium tuum apud deum. In
ipso gaudio vel in ipso ore quod habemus intus, &
manducamus & bibimus, sicut de isto ore ad refectio-
nem corporis, sic & de illo ore ad refectionem cordis.
Mat. 5. Nam vnde beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam; quo-
niam ipsi saturabuntur? Si autem non facit immũdum
nisi quod exit de ore, & hoc cum audimus in Euange-
lio, non intelligamus nisi os corporis, absurdum est &
nimis stultum, vt tunc putemus non fieri immundum
hominẽ cum manducat: tunc autem putemus immun-
Mat. 15. dum, si vomat. Ait enim dominus, Non quod intrat in
os, sed quod exit coinquinat. Quãdo ergo mãducas nõ
sis immũdus, & quãdo vomis efficeris immũdus? Quã-
do bibis non es immundus, & quando spuis immũdus D
es? Quando spuis enim, de ore tuo exit aliquid: quãdo
bibis, in os intrat aliquid. Quid voluit dicere domin⁹,
Non quod intrat in os, sed quod exit inquinat? Secutus
eodẽ loco secundum aliũ Euãgelistam dixit, Quę sunt *Marci. 7.*
quæ procedũt de ore? vt intelligas non de ore corporis
eũ dixisse, sed de ore cordis. Ait enim, De corde enim *Matt. 15.*
exeunt cogitationes malæ, fornicationes, homicidia,
blasphemię, hæc sunt quę coinquinant hominẽ: nõ lo-
tis autem manibus manducare non coinquinat homi-
nem. Illa ergo fratres mei quomodo exeunt de ore, nisi
quia exeũt de corde, sicut ipse dominus dicit? Nõ enim
quando illa loquimur tunc nos maculant. Ne quis di-
cat, Cum loquimur, de ore nostro exeunt, quia verba &
voces de ore nostro exeũt, & quando mala loquimur,
immundi efficimur. Quid si aliquis non loquatur, & ta
men cogitet mala? Mundus est quia de ore ipsius cor-
poris nihil processit? Sed de ore cordis iam deus audi-
uit. Ecce fratres mei attẽdite quę dico, Nomino furtũ,
modo nominaui furtum: nunquid quia nominaui fur-
tum, contaminauit me furtũ? Attendite quod dico, Ec-
ce de ore meo exiit, & non me fecit immundum. Fur
autem surgit in nocte, & nihil dicit ore, & faciendo fit
immundus. Non solum autem non dicit, sed & premit E
facinus toto silentio, & vsqueadeo vocẽ suam timet au
diri, vt nec vestigia sua velit sonare. Nũquid ergo quia
ita silet mundus est? Plus autem dico fratres mei. Ecce
adhuc in stratu suo iacet, nondũ surrexit vt furtum fa-
ciat, vigilat, & expectat vt homines dormiãt, Iam deo
clamat, iam fur est, iam immundus est, iam facinus de
ore interiore processit. Quando enim facinus ex ore
procedit? Quãdo voluntas faciendi decernitur. Decre
uisti facere, dixisti: dixisti, fecisti. Si furtum non feceris
foris, forsitan ille non meruit perdere cui disponebas
auferre. Et ille nihil perdidit, & tu de furto dãnaberis. *De pœ. dis.*
Decreuisti occidere hominem, dixisti in corde, sonuit *1. Si ꝓpria.*
de ore tuo interiore homicidiũ, Adhuc viuit homo, &
tu homicida puniris. Quid sis enim apud deũ quæritur,
nõ quid nondũ apparueris apud homines. Certe ergo
nouimus & nosse debemus & tenere, q̃a est os cordis,
est & lingua cordis. Ipsum os impletur gaudio, in ipso
ore intus oramus deũ, quãdo labia clausa sunt & patet
cõscientia. Silentiũ est & clamat pectus, Sed auribus cu
ius? Non hominis, sed dei. Securus ergo esto, ille audit
qui miseretur. Et rursus quãdo nemo hominum audit
mala si procedunt de ore tuo, noli esse securus, quia ille
audit qui damnat. Susanna non audiebatur ab iniustis F
iudicibus, tacebat & orabat, Os eius nõ audiebatur ab *Danie. 13.*
hominibus, cor ei⁹ clamabat ad deũ. Nũquid quia vox
eius & de ore corporis nõ processit, ꝓpterea exaudiri
nõ meruit? Exaudita est illa, & quãdo orauit nemo ho
minum sciuit. Ergo fratres quid habeamus in ore inte-
riore cogitate, ibi videte ne quid mali dicatis intus, &
nihil mali facitis foris: nõ potest enim fieri ab homini-
bus foris, nisi quod dictum fuerit intus. Custodi os cor-
dis à malo, & innocens eris, innocens erit lingua cor-
poris tui, innocentes manus erunt, etiam pedes innocẽ
tes erũt, oculi innocentes erunt, aures innocentes erũt,
Omnia mẽbra tua iustitiæ militabunt, quia Imperator
iustus tenuit cor. *Tũc dicent inter gẽtes, Magnificauit dominus
facere cũ eis: magnificauit dominus facere nobiscũ, facti sumus iocũ
dati.* Videte fratres si modo Siõ nõ illud dicit inter gẽ-
tes per totũ orbẽ terrarũ, videte si non ad Ecclesiã cur-
ritur. In toto orbe terrarũ precium nostrum accipitur,
Amẽ respondetur. Dicunt ergo inter gentes Hierosoly

G mitani captiui, Hierosolymitani redituri, peregrini, suspirantes patriæ suæ. Quid dicunt? Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocundati. Nunquid ipsi secum fecerunt? Ipsi male secum fecerunt, quia sub peccato se vendiderunt. Redemptor venit, & bene cũ illis fecit, & magnificauit dominus facere cum eis, Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocũdati. *Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.* Quid sit hoc attendat charitas vestra. Iam dixerat, Cõ conuerteret dominus captiuitatem Sion. Quasi de præterito loquebatur: sed solet fieri, vt de præterito loquẽs, futura prænunciet Propheta. Nam quasi de præterito

Psalm. 21. loquebatur cũ in alio Psalmo diceret, Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Non dixit, fossuri sunt, non dixit, dinumerabunt, nõ dixit, diuident sibi vestimẽta mea, non dixit, super vestimentum meum mittent sortem. Futura enim erant & quasi facta cantabantur. Omnia enim quæ futura sunt, deo iam facta sunt. Hic ergo cum diceret, Cum cõuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus velut cõ

H solati, Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione: quod vt ostenderet se figura præteriti futura cogitare, ait, Tunc dicẽt inter gentes. Dicẽt, iam de futuro est: Magnificauit dominus facere nobiscũ, facti sumus iocundati, de præterito. Tunc cũ cantabantur futura erant, & nunc videntur præsentia: ergo orat tanquam de futuris, qui futura tanquam præterita præcinebat, Conuerte domine captiuitatem nostram. Nondũ erat ergo conuersa captiuitas, quia nõdum redemptor aduenerat. Ergo quando cantati sunt Psalmi, quod orabatur tunc, iam factum est. Cõuerte domine captiuitatem nostram sicut torrens in austro. Sicut cõuertuntur torrentes in austro, sic cõuerte captiuitatem nostrã. Quærebat quid sit, sed patebit modo, adiuuãte domino & vestris orationibus. Quodã loco dixit scriptura, cũ præciperet & moneret de operibus nostris bo

Ecclesi. 3. nis: ait enim, Sicut glacies in sereno, ita soluẽtur peccata tua. Ergo peccata ligabãt nos. Quomodo? Quomodo frigus ligat aquã ne currat, ita & nos illigati frigore peccatorũ gelauimus. Auster autem calidus ventus est. Quando flat auster liquescit glacies, & implentur torrẽtes. Torrentes autem dicũtur flumina hyemalia, magno enim impetu repẽtinis aquis impleta currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate, cõstringebant nos pec-

I cata nostra: flauit auster spiritus sanctus, dimissa sũt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in sereno sic soluũtur peccata nostra. Curramus ad patriã quasi torrentes in austro. Diu enim laborauimus & laboramus, etiã facientes bene. Nã ipsa vita hũmana quam ingressi sumus misera est, laboribus plena, doloribus, periculis, ærũnis, tẽtationibus. Nolite seduci gaudio rerum humanarũ, flenda in rebus humanis aduertite. Poterat ridere prius puer qui nascitur? Quare à fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit, quare plorare iam nouit? Quia cœpit ire in istam vitam. Sed si de illis captiuis est, hic flet & gemit, sed veniet gaudium, sequitur enim, *Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.* In ista vita, quæ plena est lachrymis, seminemus. Quid seminabimus? Opera bona. Opera misericordiæ semina

Galat. 6. nostra sunt. De quibus seminibus ait Apostolus, Bonũ autẽ facientes non deficiamus, tempore enim proprio

Ibidem. metemus infatigabiles. Itaq; dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autẽ ad domesticos fidei. Loquens itaq; de ipsis eleemosynis quid ait? Hoc

2. Cor. 9. autẽ dico, Qui parce seminat, parce & metet: Ergo qui multũ seminat multũ metet: Qui parce seminat, parce K & metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Quare desyderatis latos fũdos, vbi multa semina seminetis? Latior vobis non est vbi seminetis q̃ Christus, qui in se voluit seminari. Terra vestra Ecclesia est, seminate quantum potestis. Sed parum habes vnde facias. Habes voluntatem? Quomodo nihil esset quod habes, si non adesset bona voluntas: sic & quia non habes, noli esse tristis si est tibi bona voluntas. Quid enim seminas? Misericordiam. Et quid metis? Pacem. Nunquid autẽ dixerũt angeli, Pax diuitibus hominibus in terra? Sed pax in terra hominibus bonæ voluntatis. In vidua magna volũtas. *Luca. 2.*
In Zachæo magna voluntas, in Zacheo charitas magna, Suscepit dominum hospitio, gaudẽs suscepit, & di *Luca. 19.*
midium patrimonij sui pauperibus promisit se daturũ, & si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum: vt intelligas propterea sibi eum tenuisse dimidium, nõ vt haberet quod possideret, sed vt haberet vnde debita redderet. Magna voluntas, multũ dedit, multum seminauit. Ergo vidua illa, quę duo minuta misit, parũ seminauit? Imõ tantum quantum Zacchæus. Minores enim *Matth. 12.*
facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Misit duo minuta de tãta voluntate, de quanta Zacchęus L
dimidium patrimonij sui. Si attẽdas quid dederunt, diuersa inuenies. Si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit dedit *Matt. 10.*
ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos. Est aliquid vilius quod seminemus, vt metamus illã messem? Est. Calicem aquæ frigidæ qui dederit discipulo, non perdet mercedem suam. Calix aquę frigidæ non duo- *In lib. 50.*
bus nummis, sed gratis constat. Tamen aliquando sic *homi. homi. 8. & 13*
gratis cõstat, vt habeat illum alius, & alius non habeat.
Si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet, tãtum dedit si de plena charitate dedit quod dedit, tãtum dedit quantum illa in duobus nummis, quantum Zacchæus in dimidio rerũ suarũ. Non enim sine causa *Luca. 19.*
addidit, frigidæ, vt pauperem ostenderet. Ideo dixit, calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde causaretur, quòd lignum non habuerit vnde calefaceret aquam. Calicẽ *Matth. 12.*
aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, non perdet mercedẽ suam. Quid si nec hoc habeat? Securus sit. Et si nec hoc habet, pax in terra hominibus bonæ volũtatis: tantum illud timeat ne habeat & nõ faciat. Si enim *Luca. 2.*
habet & non facit, intus gelauit, nondum soluta sunt peccata eius sicut torrentes in austro, quia voluntas fri M
gida est. Quid valẽt tanta bona quæ possidemus? Accedit voluntas feruens iam soluta calore austri: & si nihil habebat, totum illi cõputatur. Quanta sibi præstant mẽdici? Intẽdat charitas vestra quomodo fiat eleemosyna. Certe mendici sunt in quos facis eleemosynã, mendici egent. Attenditis forte fratres vestros, si aliquo egent, tribuitis, si est in vobis Christus, etiã exteris. Sed si illi sunt medici qui professionem habent petendi in ærũna, & ipsi habent quod sibi præstẽt inuicẽ. Nõ illos deseruit deᵘ vnde probẽtur, quia faciũt eleemosynas. Iste non potest ambulare, qui potest ambulare pedes suos accõmodat claudo. Qui videt, oculos suos accõmodat cæco. Et qui iuuenis est & sanus, vires suas accõmodat vel seni vel ægroto, & portat illũ. Ille indiget, ille diues est. Aliquando & diues inuenitur pauper, & à paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tanto delicatior quanto ditior, transire non potest. Si nudatis membris transierit, frigescet, ægrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatiore corpore, traiicit diuitẽ, eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tãtum eos

putare

A putare paoperes qui non habent pecuniam. In quo quisque pauper est, ibi illum vide: quia forte tu in eo diues es in quo ille pauper est, & habes vnde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est quàm si pecuniam accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. In coosilio ille pauper, tu diues es. Ecce oec laboras oec aliquid perdis, das consilium, & præstitisti eleemosynam. Modo fratres mei cum loquimur quasi pauperes ad nos estis, & quia oobis deus dignatus est dare, damus inde vobis, & omnes ab illo accepimus qui solus est diues. Sic se ergo tenet corpus Christi, mẽbra socia sic compinguotur & adunaotur in charitatẽ & in vinculum pacis, cum quisque id quod habet præstat ei qui non habet: in eo quod habet diues est, in eo quod ille oon habet pauper est. Sic vos diligite, sic vos amate. Nolite ad vos solos attendere, sed attendite indigẽtes circa vos. Sed quia cum laboribus & erumnis fiunt ista io ista vita, nolite deficere. In lacbrymis seminatis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei? Ipse agricola quando procedit cum aratro & portat semen, nónne aliquando frigidus est vẽtus, & imber deterret? Attendit cœlum, videt tristem diem, tremit frigore, &
B tamẽ procedit & seminat. Timet enim he cum tristem diem attendit & expectat diem lętum, ne tẽpus transeat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres mei, seminate in hyeme, semioate bona opera & cũ ploratis, quia qui seminant in lachrymis, io gaudio metẽt. Mittunt semina sua, bonã voluntatem & bona opera.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Quare flebant? Quia inter miseros erant, & miseri eraot. Melius est fratres mei vt nullus sit miser, quàm vt tu facias misericordiam. Qui enim vt faciat misericordiam optat esse miseros, crudelem habet misericordiam: quomodo si medicus vt exerceret artẽ suam optaret esse multos ægrotos, crudelis medicina esset. Melius est vt omnes sani sint, quàm vt exerceatur ars medici. Melius est ergo vt omnes beati regnent in illa patria, quàm vt sint quibus impendatur misericordia. Tamen quãdiu sunt quibus impendatur misericordia, nõ deficiamus in ista erumna mittere semina. Etsi cum fletu seminamus, tamen cũ gaudio metemus. In illa enim resurrectione mortuorũ

[*Venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos*, id est, tunc] recipiet quisque manipulos suos, id est, fructum seminis, coronam gaudiorum & exultationis.
C Tunc erit triumphus lętantium & ipsi morti insultantiũ, in qua gemebatur. Tunc dicẽt morti, Vbi est mors
1.Cor.15. cooteotio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Sed quare iã gaudent? Quia portaot manipulos suos. Quia euntes ibant & flebant, mittentes semina sua? Quare mittentes semina sua? Quare autẽ hoc? Quia qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. In isto psalmo exhortati vos fuerimus maxime ad faciendam misericordiã, quia hioc ascenditur, & videtis quia ille cantat canticum graduum qui asceodit. Mementote, nolite amare descendere & non ascendere, sed & de ascensione co-
Luc. 10. gitate, Quia qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, incidit io latrones. Nisi descenderet, non incideret in latrones. Iam ergo Adam descendit & incidit in latrones. Omnes enim nos Adam sumus: sed traosiit sacerdos & contempsit, transiit Leuites & contẽpsit, quia
Ioan. 8. lex sanare noo potuit. Trãsiit Samaritanus quidam, id est, dominus noster Iesus Christus. Illi enim dictum est, Nónne verum dicimus nos, quia Samaritanus es & dęmooium habes? Ille autem noo dixit, non sum Samaritanus: sed dixit, ego dæmoniũ non habeo. Samarites

enim interpretatur custos. Si diceret, non sum Samari- D
tanus: diceret noo sum custos. Et quis alius custodiret? Deinde pooens similitudinem, Trãsiit Samarites & fe- Luc. 10.
cit cum illo misericordiam sicut scitis. Iacebat autẽ in via vulneratus, quia descendit. Transiens Samaritanus non nos contempsit, curauit nos, leuauit in iumẽtum, id est, in carne sua, perduxit ad stabulum suum, id est, ad Ecclesiam: commendauit stabulario, id est, Apostolos dedit duos denarios vnde curaretur, charitatem dei & charitatem proximi. In his duobus enim præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Dixit autem stabulario, Cu- Math. 22.
ram illius habe, Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. Amplius erogauit Apostolus, quia cũ omnibus Apostolis permissum esset vt accipereot tan- 1. Cor. 4.
quam milites Christi stipendia à prouincialibus Christi, ille manibus suis laborauit, & annonas suas prouincialibus donauit. Omnia facta suot, Si descendimus, & vuloerati sumus: ascendamus, cantemus & proficiamus vt perueniamus.

In Psalmum centesimum vigesimumsextum Enarratio.

NTER omnia cãtica quibus est titulus, Canticum graduum: iste psalmus aliquid amplius in titulo accepit, quod additum est Salomo- E
nis. Sic enim prętnotatur, *Canticum graduum Salomonis.* Itaq; fecit nos intentos inusitatior titulus cæteris, vt quęramus quare sit additum Salomonis. Nam quid sit canticum graduum, non opus est sæpe repetere. Plura enim hioc dicta sunt, quia cantat ascendentis vox in affectu pietatis & charitatis ad illam supernam Hierusalem, cui suspiramus quamdiu peregrinamur, & vbi lætabimur cum à peregrioatione redierimus. Ascendit ad hanc omnis qui proficit, cadit ab hac omnis qui deficit. Nec pedibus ascendere quæras, nec pedibus te descendere putes. Amando deum ascendis, amaodo seculum cadis. Sunt ergo ista cantica amãtium, & quodam sancto desyderio flagrantiũ. Ardent qui ista cãtant ex corde, quorũ etiam cor ardens inuenitur in moribus, in bona cõuersatiooe, in operibus secundum præcepta dei, in contẽptu temporaliũ, in charitate æternorum. Sed quare sit additõ Salomonis, quantum inspirauerit dominus, dicam charitati vestræ. Salomon erat tẽpore suo filius Dauid, magnus ille per quẽ multa sancta præcepta & salubria monita & diuina sacramenta spiritus sanctus in diuinis literis operatus est. Nã ipse Salomon F
mulierũ amator fuit, & reprobatus est à deo: Et vsque-
adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribos etiã 3.Reg. 11.
idolis sacrificare cogeretur, sicut de illo scriptura testis est. Sed si illo cadente quę per illum dicta sunt delerentur, iudicaretur quia ipse dixerat, non quia per illum dicta eraot. Optime igitur etiã boc egit misericordia dei & spiritus eius vt quicquid boni per Salomonẽ dictũ est, deo tribueretur: peccatum autem hominis homini.
Quid mirũ quia in populo dei cecidit Salomon? In pa- Gene. 3.
radiso non cecidit Adam? Non cecidit angelus de cœ- Esa. 14.
lo, & diabolus factus est? Ideo docemur in nullo hominum spem esse pooendã, quia & iste Salomon ædifica- 3.Reg. 6.
uerat tẽplũ domino, in typo quidem & in figura futurę Ecclesiæ & corporis domini: vnde dicit in Euangelio, Soluitẽ templũ hoc & in triduo excitabo illud. Quia Ioan. 2.
ergo ipse ædificauerat illud templũ, ædificauit sibi templũ verus Salomon dominus noster Iesus Christus, verus pacificus. Nomen enim Salomonis interpretatur pacificus. Est autẽ ille verus pacificus, de quo dicit apo- Ephe. 2.
stolus, Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraq; vnũ. Ipse est verus pacificus, qui duos parietes è diuerso veniẽtes

G in se copulauit, qoibus factus est lapis angularis. Veniẽtem populum ex circuncisione credentium, & venien-
3.Reg. 6. tem populum ex prępotio gentium & ipsorum creden
tium, fecit vnam Ecclesiã de duobus populis, & factus
est illis lapis angularis, & ideo verus pacificus, quia ve-
rus Salomon. Salomon autem ille filius Dauid de mu-
liere Bersabee, rex in Israël, figuram gestabat huius paci
fici quando templum ædificauit: ideo ne illum putes
Salomonẽ qui ędificauit domum deo, alium Salomo-
nem tibi ostendens ista scriptura sic cœpit in psalmo.

Expositio Psalmi.

NIsi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Dominus ergo ædificat domũ,
dominus Iesus Christus ædificat domum suã.
Laborant multi in ædificando, sed si non ille ædificet,
in vanum laborauerunt ædificantes eam. Qui sunt isti
qui laborant ædificantes? Omnes qui in Ecclesia prædicant verbum dei, ministri sacramentorum dei. Om-
nes currimus, omnes laboramus, omnes ædificamus
modo, & ante nos alij cucurrerunt, laborauerunt, ædi-
ficauerunt. Sed nisi dominus ędificauerit domum, in
H vanum laborauerunt ædificantes eam. Ideo quosdam
Galat.4. videntes ruere Apostoli, & proprie Paulus ait, Dies ob-
seruatis & annos & menses & tempora, timeo ne forte
sine causa laborauerim io vobis. Quia nouerat se intus
à domino ædificari, plangebat istos, quia sine causa la-
borauerat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat
intus. Quomodo audiatis nos aduertimus, quid cogi-
tetis ille solus nouit qui cogitationes vestras videt. Ip-
se ædificat, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum ape-
rit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum: & tamen la
boramus & nos tanquã operarij, sed nisi dominus ædi
ficauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes
eã. Quę autem domus dei, ipsa & ciuitas. Domus enim
dei populus dei, quia domus dei templum dei. Et quid
1. Cor .3. dicit Apostolus? Templum enim dei sanctũ est, quod
estis vos, Omnes autem fideles qui sunt domus dei, nõ
solum qui modo sunt, sed & qui ante nos fuerunt, & iã
dormierũt, & qui post nos futuri sunt, adhuc qui nasci
habent in rebus humanis vsq; in finem seculi, congre-
gati in vnum fideles inoumerabiles, sed deo numerati,
2.Timo.2. de quibus dicit apostolus, Nouit dominus qui suot ei⁹,
Mat. 3. grana illa quæ modo gemũt inter paleas, quæ massam
vnã factura sunt, [numerata erunt] quando area in fine
I mundi fuerit ventilata. Omnis ergo numerus fidelium
sanctorum ex hominibus cõmutandorũ vt fiant æqua-
les angelis dei, adiuncti etiã ipsis angelis qui modo nõ
peregrinantur, sed expectaot oos quando à peregrina-
tione redeamus, omnes simul vnã domum dei faciũt,
& vnam ciuitatẽ, ipsa est Hierusalem, Habet custodes.
Quomodo habet ædificãtes, laborantes, vt ædificetur,
sic habet & custodientes. Nam ad custodiam pertinet.
2.Cor.11. quod dicit Apostolus, Timeo ne sicut serpẽs Euam se-
duxit astutia sua, sic & vestrę mẽtes corrũpantur à casti-
tate, quæ est in Christo. Custodiebat, cautus erat, vigi-
labat quantũ poterat super eos quibus præerat. Et Epi-
scopi hoc faciunt. Nã ideo altior locus positus est Epi-
scopis, vt ipsi superintendant, & tanq̃ custodiant popu
lum. Nã & Græce quod dicitur Episcopus, hoc Latine
superintẽtor ioterpretatur, quia superintendit, quia de-
super videt. Quomodo enim vinitori altior fit loc⁹ ad
custodiendam vineam, sic & Episcopis altior locus fa-
ctus est. Et de isto alto loco periculosa redditur ratio,
nisi eo corde stemus hic, vt humilitate sub pedibus ve-
stris simus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes
vestras ipse custodiat: quia nos intrantes vos & exeun- K
tes possumus videre: vsqueadeo autem non videmus
quid cogitetis in cordibus vestris, vt neque quid agatis
in domibus vestris videre possimus. Quomodo ergo
custodimus? Quomodo homines, quantum possumus,
quantum accepimus. Et quia nos sicut homines custo-
dimus, & perfecte custodire non possumus, ideo sine
custode remanebitis? Absit. Nam vbi est ille de quo di-
citur, *Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborant qui
custodiunt eam?* Laboramus in custodiẽdo, sed vanus est
labor noster, nisi ille custodiat qui videt cogitationes
vestras. Custodit ille cùm vigilatis, custodit & cũ dor- Psalm. 120.
mitis. Ille enim dormiuit in cruce semel & surrexit, iã
non dormit. Estote Israël, quia non dormit neque dor
mitabit qui custodit Israël. Eia fratres si volumus sub
vmbra alarum dei custodiri, simus Israël, Custodimus
enim vos ex officio dispensationis, sed custodiri volu-
mus vobiscũ: tãquam vobis pastores sumus, sed sub illo
pastore vobiscum oues sumus. Tanquam vobis ex hoc
loco doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac
schola vobiscum cõdiscipuli sumus. Si volumus custo-
diri ab illo qui humiliatus est propter nos, & exaltatus
est ad custodiendos nos, humiles simus, Nemo sibi ar- L
roget aliquid, nemo habet aliquid boni, oisi ab illo ac-
ceperit qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit ar-
rogare sapientiã, stultus est. Sit humilis vt inueniat sa-
piẽtiam & illuminet illum. Si autem antequam veniat
in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucẽ sur
git, & ambulat in tenebris. Et quid audit io isto psalmo?
In vanum est vobis ante lucem surgere. Quid est, in vanum est
vobis ante lucem surgere? Si surgatis antequam surgat
lux, necesse est vt in vanitate remaneatis, quia in tene-
bris eritis. Surrexit lux oostra Christus, bonum est tibi
vt surgas post Christum, non surgas ante Christum.
Qui surgunt aote Christum? Qui se volunt præponere
Christo. Et qui sunt qui se volunt præponere Christo?
Qui volunt hic excelsi esse, vbi humilis ille fuit. Sint er-
go hic humiles, si volũt ibi esse excelsi vbi Christus ex-
celsus est. Ait enim deũs qui illi adhęserant fide, in qui-
bus & nos sumus, si & nos puro corde in illum credi-
mus, Pater, inquit, quos mihi dedisti, volo vt vbi ego Ioan. 17.
sum, & ibi ipsi sint mecum. Magnũ donum, magna gra
tia, magna promissio, fratres mei, & quis non vult esse
cum Christo vbi est Christus? Sed iã excelsus Christus
est. Vis ibi esse vbi est excelsus? Esto humilis vbi & ille M
humilis fuit. Propterea illis dicit ipsa lux, Nõ est disci- Matth. 10.
pulus super magistrũ, nec seruus super dominum suũ.
Qui volebant discipuli esse super magistrũ, & serui vo-
lebant esse super dominũ suum, ante lucẽ volebant sur
gere, & in vanum ibant, quia non post lucem ibãt. Illis
ergo dicit iste psalmus, In vanum est vobis ante lucem
surgere. Tales eraot filij Zebedæi, qui antequam humi-
liarentur secundum passionẽ domini, iam sibi loca eli
gebãt vbi sederent. Vbi? Vnus ad dexteram, alter ad si-
nistram. Ante lucem volebant surgere, ideo in vanum
ibant. Reuocat illos dominus ad humilitatem cũ hoc
audiret, & ait illis, Potestis bibere calicẽ quem ego bibi Matt.20.
turus sum? Ego veni humilis esse, & vos ante me vultis
esse excelsi? Quò ego eo, illuc sequimini ait. Nam si hàc
vultis ire quò ego nõn eo, in vaonm est vobis ante lucẽ
surgere. Et Petrus ante lucem surrexerat, quando consi
lium domino dare volebat, vt nõ pateretur pro oobis.
Dixerat enim ille de passiõe soa in qua salui futuri era-
mus, de ipsa humilitate: humilis enim passus est. Cũ er-
go de passione sua futura diceret, expauit Petr⁹, qui illũ
pauloante

A pauloante dixerat filium dei, timuit ne moreretur, & Matth. 16. ait illi, Absit à te domine, propitius esto tibi, non fiet istud. Ante lucem volebat surgere, & luci consiliū dare. Sed quid fecit dominus? Fecit illum vt post lucem surgat, Redi post me satanas. Ideo enim satanas, quia ante lucem vis surgere, redi post me vt ego præcedam, tu sequaris, Quò ego eo, illuc eas, nō quò tu vis ire, illuc me velis ducere. Ergo illis qui volebant ante lucem surgere dicit psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere. Et quando surgimus? Cum fuerimus humiliati.

Surgite postea quam sedistis. Surrectio exaltationem significat, sessio humilitatem significat. Aliis locis intelligitur sessio in honore iudicandi, aliis locis humilitatem Mat. 19. ostendit. Quomodo in honore iudicandi sessio? Sedebitis super duodecim sedes, iudicātes duodecim trib⁹ Ioan. 4. Israël? Quomodo in signo humilitatis sessio? Hora sexta dominus fatigatus sedit ad puteum. Fatigatio domini, infirmitas domini fuit, infirmitas virtutis, infirmitas sapientiæ, sed ipsa infirmitas humilitas. Ergo si sedit ex infirmitate, sessio illa humilitatem significat. Et ipsa sessio ipsius, id est, humilitas ipsius, ipsa nos fecit saluos, quia quod infirmum est dei, fortius est quàm homines. 1. Cor. 1. Ideo dicit in quodā psalmo, Domine tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam, id est, humili- Psalm. 138. tatem meā & exaltationem meam. Quid ergo vos ante Matth. 20. lucē vultis exaltari ô filij Zebedæi? Sic enim loquamur & ipsos potius nomine mus, qui non nobis irascuntur, quia ideo de illis illa cōscripta sunt, vt alij cauerent superbiā, in qua ipsi correpti sunt. Quid ergo vultis ante lucem surgere? in vanum est vobis. Exaltari vultis antequam humiliemini? Dominus ipse vester qui est lux vestra, humiliatus est vt exaltaretur. Audite Paulum dicē- Philipp. 2. tē, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Quare illi non erat rapina. Quia natura erat, quia ad hoc natus erat, vt esset æqualis illi à quo genit⁹ est. Sed quid fecit? Propter nos semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinē hominum factus & habitu inuentus vt homo, Humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortem autē crucis. Hæc est sessio ipsius. Sed audi & resurrectionem, Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Iam vos ad illud nomen festinatis, surgite sed posteaquam sedistis. Surgere vultis, sed primo sedete: Et surgens ab humilitate peruenis ad regnum. Nam si præripis regnū, cadis Mat. 20. à regno antequam surgas. Potestis bibere, inquit, calicē quē ego bibiturus sum? Et illi, possumus. Et ille, Calicē, inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexterā vel ad sinistram meam ait, non est meum dare vobis, aliis paratū est à patre meo. Quid est, non est meum dare vobis? Non est meū dare superbis: hoc enim adhuc erant. Sed si vultis illud accipere, nolite esse quod estis. Aliis paratū est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid est, alij estote? Prius humiliamini, qui iam vultis exaltari. Intellexerunt ergo humilitatem profuturam sibi, & correcti sunt. Ergo & nos hoc audiamus, quia hoc dicit psalmus iste, surgite posteaquā sedistis. Sed ne quis putet se ad hoc sedere vt honoretur, vt ostēderet quia sessione ista humilitatem voluit commendare, ne quis se putaret iussum esse sedere, aut ad iudicādum, aut ad epulandum & gaudendum, & maiorem superbiam ibi quæreret, in significatione humilitatis addidit, *Qui manducatis panem doloris.* Illi ergo manducāt panem doloris, qui gemunt in ista peregrinatione. Ipsi sunt in conualle Psalm. 83. plorationis. Ascensiones enim facit deus in corde. Sed

vbi illas disponit? Ascensiones, inquit, in corde eius disposuit. Quis? deus. Si ascensiones in corde, ideo cantāt canticum graduum. Humiliemur in seculo, vt ascēdamus. Quomodo? Corde. Quia ipsa ascensio in cordibus, à cōualle plorationis surgit. In conualle, inquit, plorationis. Quomodo erecti sunt montes, sic sederunt cōualles. Conualles enim dicuntur loca depressa terrarū. Colles enim eminentiora loca, minus tamen q̄ mōtes. Multum excelsa loca terrarum, montes dicuntur. Parū est. Non ait à colle surgite, nec ait à cāpo, sed à conualle, vt sit aliquid humilius q̄ campus est. Si ergo in conualle plorationis manducas panē doloris, & dicis, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum Psalm. 41. dicit mihi quotidię vbi est deus tuus: bene surgis, quia sedisti, Et quasi diceres, quando surgimus? Modo iubemur sedere, quādo erit nostra resurrectio? Quando fuit domini. Ad eū attende qui te præcessit. Nam si non ipsum attendis, in vanum est tibi ante lucem surgere. Ipse quando exaltatus est? Cū mortuus est. Ergo & tuam exaltationem post mortem spera, in resurrectionem mortuorū spera, quia ille resurrexit & ascendit. Sed vbi dormiuit? In cruce. Quando dormiuit in cruce signū gestabat, imò implebat quod significatū erat in Adam, quia cum dormiret Adam costa illi detracta est, Et Eua fa- Gene. 2. cta est. Sic & dominus cū dormiret in cruce, latus eius lancea percussum est, & sacramenta profluxerunt, vnde facta est Ecclesia. Ecclesia enim coniunx domini facta Ioan. 19. est de latere, quomodo Eua illa facta est de latere. Sed quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis, sic ista non est facta nisi de latere dormientis. † Si ergo †al. morientis. ille non resurrexit nisi mortuus, tu exaltationem speras nisi post hāc vitam? Sed vt doceat te iste psalmus, quasi interrogares quādo surgā, fortassis priusquam sedero: *Cum dederit, inquit, somnū dilectis suis.* Dat hoc ergo deus, Cum dormierint dilecti eius, tunc surgent dilecti eius, id est, Christi. Omnes enim surgent, sed nō quomodo dilecti eius. Omnium est enim resurrectio mortuorū. Sed quid ait Apostolus, Omnes quidē resurgemus, sed 1. Cor. 15. nō omnes immutabimur. Resurgunt illi ad pœnas, resurgimus nos quomodo resurrexit dominus noster, vt sequamur caput nostrū, si mēbra ipsius sumus. Si autem mēbra eius sumus, tunc sumus dilecti eius, tunc ad nos pertinet illa resurrectio quæ præcessit in domino, vt lux surrexerit ante nos, nos post lucē: quia in vanū est nobis ante lucem surgere, id est, altitudinem quærere antequam moriamur, cum Christus lux nostra non sit exaltatus in carne, nisi posteaquam mortuus est. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cum somnum acceperimus, tunc resurgemus in resurrectione mortuorum. Vnus resurrexit, iam non moriturus. Resurrexit Lazarus sed moriturus, resurrexit filia Ioan. 11. archisynagogi sed moritura, resurrexit filius viduę sed Mat. 9. moriturus, resurrexit Christus non moriturus. Audi Apostolum, Christus resurgens ex mortuis iam non mo- Roma. 6. ritur, & mors ei vltra non dominabitur, Talē spera resurrectionē, & propter hoc esto Christianus, non propter fœlicitatem terræ huius. Nam si propter fœlicitatē vitæ huius vis esse Christianus, quando illa lux tua non hic quæsiuit mundanam fœlicitatē, ante lucem vis surgere, necesse est vt in tenebris perseueres. Mutare, sequere lucē tuam: qua resurrexit, surge. Sede prius, & sic surge cum dederit somnum dilectis eius. Quasi quæreres iterum, quibus dilectis? *Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris.* Quādo dicit fructus vētris, parturiti sunt filij isti. Est quedā mulier in qua spiritaliter ostēditur quod

G dictum est Euæ, In gemitu parturies. Parit enim Eccle-
Gene. 3. sia filios coniunx Christi: & si parit, parturit. In cuius fi-
gura etiam Heua mater viuorum appellata est. In mem
Galat. 4. bris parturientis erat ille qui dicebat, Filioli mei quos
iterũ parturio, donec Christus formetur in vobis. Sed
non frustra parturiuit, nec frustra peperit. Erit semen
sanctũ in resurrectione mortuorum, Abundabũt iusti
qui diffusi sunt modo toto orbe terrarum. Genuit illos
Ecclesia, parturit illos Ecclesia. In illa autẽ resurrectiõe
mortuorum apparebit partus ecclesię, transiet dolor &
gemitus. Et quid dicetur? Ecce hæreditas domini, filij
merces fructus vẽtris. Huius fructus ventris, nõ hic fru-
ctus: merces huius fructus ventris. Quæ est ipsa merces?
Ipsa merces resurgere à mortuis. Quæ est ipsa merces?
Surgere posteaquam sedisti. Quæ est ista merces? Lęta-
ri posteaquã manducasti panem doloris. Cuius vẽtris?
Gene. 25. ecclesiæ, in cuius ventre, quia eius typũ Rebecca gesta-
bat, duo illi gemini tãquã duo populi luctabãtur. Vna
mater in visceribus suis, dissentientes fratres nondum
natos cõtinebat. Pulsabant materna viscera discordiis
internis, gemebat illa, vim patiebaẽ, sed pariens discer-
H nebat quos geminos pręgnans pertulerat. Sic & modo
fratres quãdiu gemitus datus est Ecclesiæ, quãdiu par-
turit Ecclesia, ipsi sunt intus & boni & mali. Fructus au
tem ventris in Iacob erat, quia ipsum dilexit mater. Ia-
Malac. 1. cob dilexi dicit & de⁹, Esau autẽ odio habui. Ambo de
Roma. 9. vno vtero processerũt, vnus amari meruit, alius repro-
bari. In dilectis ergo eius fructus erit. Ergo merces fru-
ctus eius ventris. *Sicut sagitta in manu potentis, sic filij excusso-
rum.* Vnde enim facta est hęreditas ista fratres? Vnde fa
cta est tam multa hæreditas, de qua dici habet in fine,
Ecce hęreditas domini, filij merces fructus ventris? Ex-
cussi sunt quidam de manu domini tanquam sagittæ,
& ierunt longe, & totam terram impleuerunt, vnde
pullulant sancti. Nam ipsa est hęreditas de qua dicitur,
Psalm. 2. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã & pos-
sessionẽ tuam terminos terrę. Et quomodo ipsa posses-
sio pertenditur & crescit vsq; ad fines terræ? Quia sicut
sagittæ in manu potentis, sic filij excussorũ. De arcu ex-
cutiuntur sagittæ, & quanto fortior excusserit, tãto lõ-
gius vadit sagitta. Quid autem fortius excutiẽte domi-
no? De arcu suo mandat apostolos suos, Nõ potuit esse
residuum quò non perueniret sagitta à tã forti excussa,
peruenit vsque ad fines terræ. Ideo nõ vltra, quia nihil
I est vltra generis humani. Nã tantas vires ille habet, vt
etiam si vltra esset quò pertenderet sagitta, excuteret il-
luc sagittã. Sic autem sunt & filij excussorũ, quomodo
& illi excussi. Quæsitum est enim de hoc verbo etiã ab
iis qui ante nos ista tractarunt, quare filij excussorũ di-
cti sunt, vel qui sunt intelligendi filij excussorũ: & qui-
busdã visum est sicut modo dixi, filios excussorũ, filios
esse Apostolorum. Intendat paululum charitas vestra.
Quęsitum est quare excussi dicti sunt apostoli, Dictum
est à quibusdã, ideo illos appellatos excussos, quia præ-
Mat. 10. cepit eis dominus, Si exieritis de ciuitate in qua nõ au-
diunt vos, excutite puluerẽ de pedibus vestris. Sed ait
alius, Nõ ergo filij excussorum dici debuerunt, sed filij
excutientium. Excutientes enim illos fecit dominus &
intelligi voluit quibus dixit, Excutite puluerẽ de pedi-
bus vestris, non excussos: subtiliter quidẽ quasi contra-
dicere voluit præcedenti sententiæ, ille à quo iam ista
tractata & dicta erant: verũtamen nos, quantum adiu-
uat dominus, quęrentes quomodo recte dici potuerint
etiã excussi, quibus ait dominus, Excutite puluerem de
pedibus vestris, inuenimus non absurde dici potuisse.
Quãuis enim ipsi excuterent, seipsos excutiebant. Hoc K
dico, Qui excutit, aut se excutit, aut aliquid aliud. Si ali
quid aliud excutiat, excutiens est, excussus nõ est. Si au-
tem se excutiat, & excutiens est & excussus. Intendite,
hoc planius dicam si potuero. Si aliud excutiat, excuti-
ens est non excussus: si ab alio excutiatur, excussus est
non excutiens. Si autem excutiat seipsum, excutiens est,
quia excutit se: & excussus, quia excutitur à se. Quęritur
ergo quos excusserint Apostoli, vtiq; seipsos: à pedibus
enim suis puluerem excusserunt. Sed ait aliquis, Nõ se
excusserunt, sed puluerem. Hoc planẽ nec calũniose di
citur. Duobus enim modis dicimus aliquid excuti: siue
illud quod inde excutiẽ, siue illud vnde excutitur. Nã
& excussus est puluis dicimus, & excussa est vestis. Te-
nent aliqui & excutiunt vestem, & exit inde puluis qui
inhæserat. Quid dicis de puluere? Excussus est puluis.
Quid dicis de veste? Excussa est vestis. Si ergo & quod
inde excutiẽdo exilit, & illud vnde exiliit quod inhæse
rat, excussum dicitur, & puluis excussus est, & Apostoli
excussi sunt. Quare ergo nõ dicantur filij excussorũ filij
Apostolorũ? Sed est alia sententia, quam prætermittere
non debemus. Ideo enim forte obscurius positũ est, vt
multos intellectus generet, vt doctiores & ditiores di- L
scedãt homines, quia clausum inuenerunt quod mul-
tis modis aperiretur, q̃ si vno modo apertũ inuenirent.
Dicimus excuti etiã aliquid, vt exeat inde quod forte
absconditũ est. Aliter enim dicimus excuti vestẽ, vt ex-
cutiant inde puluerẽ: & aliter dicimus excuti saccũ, vt
illud quod intus latebat appareat & exeat. Ergo intelli
go fratres quantum possum filios excussorũ, fortasse ip
sos Apostolos dictos filios Prophetarũ. Prophetę enim
clausa sacramẽta & operta continebãt, excussi sunt vt
inde manifestata procederent. Puta ergo Prophetã di-
xisse sicut & dixit, Agnouit bos possessorẽ suũ, & asinus Esa. 1.
præsepe domini sui, Israël autẽ me non cognouit. Hoc
mihi interim ad pręsens occurrit quod de Propheta di
cerem, si aliud occurrisset hoc dixissem. Hoc autem au
diens homo, si asinũ & bouẽ, & pecora & iumẽta quæ
videt cogitauerit, nescio quid intus tanq̃ in inuolucro
positũ forinsecus pertractauit, & quid ibi sit nescit, Asi-
nus & bos aliquid significant. Quid ergo dicitur homi
ni iam pronunciare volẽti? Expecta, clausum est quod
tangis, excute inuolucrũ. Propheta nescio quid illis ve-
laminibus nominũ texit, & nescio quẽ asinum, nescio
quẽ bouẽ significat. Nã asinus in figura populi dei, iu- M
mentum dei est, portans sessorẽ dominum ne erret in
via: & bos ille de quo dicit Apostolus, Boui triturãti os 1. Cor. 9.
non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum,
quia hæc dixit? Sed propter nos scriptura dicit, Omnis
ergo qui prædicat verbum dei, monet, obiurgat, terret,
triturat areã, & bouis implet officium. Veniebat bos de
gente Iudæorum, inde enim prædicatores Apostoli.
Veniebat & asinus de gente pręputij, id est, à gentibus.
Venit enim vt portaret dominum: & ideo in asino se-
dit dominus qui nunquam portauerat hominem, quo-
niam ad gentes lex non missa erat nec Prophetę. Ergo
quia & dominus noster Iesus Christus cibaria nostra
voluit esse, & ꝓpterea natus in præsepio collocatus est,
cognouit bos possessorẽ suũ, & asinus præsepe domini
sui. Sed nunquid ista exirẽt, nisi saccus excuteretur? Nisi
prophetia inuoluta accedente diligentia discuteretur,
nũquid operta exirent ad nos? Omnia ergo ista clausa
erant antequã veniret dominus. Venit dominus & ex-
cussit illa clausa, & manifestata sũt, & excussi sunt Pro-
phetæ, & generati sũt apostoli. Quia ergo excussis Pro-
phetis

A phetis generati sunt Apostoli, filij sunt excussorum: ipsi in manu potentis positi tanquam sagittæ, peruenerunt vsque in fines terræ: vnde dici habet in fine, Ecce hęreditas domini filij merces fructus ventris. Quia ideo de finibus terræ colligitur ista hæreditas, quia sicut sagittę in manu potentis, sic filij excussorum, id est, sic filij Prophetarum Apostoli fuerunt, quasi sagittæ in manu potentis. Si potens ille potenter excussit: si potenter excussit, vsque in fines terræ peruenerunt quos excussit. *Beatus homo qui impleuit desyderium suum ex eis.* Eia fratres mei, quis replet desyderium suum ex eis? Qui non amat seculum: qui desyderio seculi plenus est, non est quò intret quod illi prædicauerunt. Funde quod portas, & capax fiere ad id quod non habes: id est, desyderas diuitias, non potes implere ex eis desyderium tuum, Desyderas honores in terra, desyderas ea quæ etiam iumentis donauit deus, hoc est, voluptatem temporalem, & salutem corporis, & talia, non ex eis implebis desyde-
Psalm. 42. rium tuum. Si autem sic desyderas, quomodo ceruus
& 83. desyderat ad fontes aquarum, si dicis, desyderat, & deficit anima mea in atria domini, imples desyderium tuum ex eis, non quia iam illi possunt tale desyderium
B implere, sed tales imitando venis ad eum qui impleuit desyderium ipsorum. *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* Fratres in porta loquamur: id est, vt omnes nouerint quid loquamur. Qui enim non vult loqui in porta, latere vult quod loquitur, & forte ideo vult latere quia malũ est. Si fidit, in porta loquatur, sicut dicitur
Prouerb. 8. de sapientia, In portis autem ciuitatum audenter dicit. Quanto tempore iustitiam innocentes tenuerint, non erubescent: hoc est in porta prædicare. Et quis est qui prædicat in porta? Qui prędicat in Christo, quia Christus est porta, qua intramus ad illam ciuitatem. Mētior
Ioan. 10. si nõ ipse dixit, Ego sum ianua. Si ianua est, & porta est. Ianua enim dicitur domus, & ianua ciuitatis porta est, porta domus ianua est: sed forte non bene dicitur porta, si non bene dicitur ciuitas quę dicta est domus: vtrũque enim pauloante dictum est, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt ædificantes eam: & ne istam domum audiendo paruum aliquid putares, Nisi dominus, inquit, custodierit ciuitatem, in vanũ laborabit qui custodit eam. Illa est ergo domus quę est ciuitas. Ipsa ergo habet ianuam tãquam domus, & habet
C portam tanquam ciuitas. Qui est ergo ianua domus, ipse est porta ciuitatis. Ergo si Christus porta ciuitatis, ille non erubescit qui in Christo stat & sic prędicat. Qui autem contra Christum prædicat, clauditur contra illum porta. Qui sunt isti qui contra Christũ prædicant? Qui negant, quia missæ sunt sagittæ de manu potētis, & peruenerũt vsque in fines terræ, & ipsa est hæreditas
Psalm. 2. domini de qua dictũ est, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Prædicatum est, auditum est antequam fieret, & iam factum nolunt agnoscere. Qui disputant ergo contra Christum, extra portã sunt, quia suos honores quærunt, non Christi. Qui autem prędicat in porta, Christi honorem quęrit, non suum: & ideo qui prędicat in porta dicit, Nolite in me præsumere, non enim per me, sed
In expositione super Ioannem, Tracta. 6. per portam intrabitis. Illi autem qui volũt homines in seipsos præsumere, nolunt eos intrare per portam: non mirum si clauditur contra illos porta, & ociosi pulsent vt aperiatur. Adestote ergo animo fratres etiã propter crastinum sermonem, ex nostra pollicitatione adiuuãte domino vobis reddendum ex Euangelio de columba: In cuius nomine promisimus, in illius misericordia reddemus. Sed vt possimus esse idonei redditores, ne D audaces fuerimus promissores, orate pro nobis.

In Psalmum centesimumuicesimumseptimum Enarratio.

SICVT dicit Apostolus fratres charissimi, Spiritalibus spiritalia comparamus, Animalis au- *1. Cor. 2.*
tem homo non percipit quæ sunt spiritus dei, Cauēdum est ne homines animales nõ percipientes quæ sunt spiritus dei, scandalizentur potius in hoc Psalmo quàm ędificentur: nam breuiter, quamquã eum cum cantaretur audiuimus, quia breuis est, curro eum, nõ tractans sed legens: Et videte quia si talia quisque concupierit pro magno à deo qualia continet iste Psalmus, & forte non quia desertus est ab illo, sed quia magis diligitur non acceperit: viderit & illa quæ hic sic audiuit esse præmia timentium deum, abũdare illis qui non timent deum, nutent gressus illius & effundantur lapsu vestigia eius, & dicat in corde suo sine causa se deum timuisse, quando illa dona non meruit quę promisit timentibus se, insuper & illi acceperunt qui eum non solum non timuerunt, sed etiam blasphemauerũt. Videte enim quid dicat, *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius. Labores fructuum tuorum manducabis,* E
beatus es & bene tibi erit. Adhuc possumus hic & quamuis animales beatitudinē futuri seculi cogitare. Sed videte quid sequatur, *Vxor tua sicut vinea fertilis, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouellatio oliuarum, in circumitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum.* Quomodo? Vt sit vxor eius tanquam vinea fertilis in lateribus domus eius, & filij eius circundent in circumitu mensam eius, tanquam oliuarũ nouellatio. Ergo perdiderunt mercedē suam qui propter deum etiam vxores ducere noluerũt? Sed ait qui noluit ducere vxorē. Qualiter me deus benedicet? Imò vero aut sic te benedicit, aut te non benedicit. Aperta dicta sentētia est, Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Quid hoc ergo sibi vult fratres? Ne desyderando temporalem & terrenam fœlicitatem perdamus cœlestem, Propheta tanquam inuolucrũ nobis constituit. Inuolucrũ hoc nescio quid habet intus. Meminit autem charitas vestra cum superiorem psalmum vobis tractaremus, qui est ante istum, incurrisse nos in quēdam versum obscurum, vbi dictum est, Sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum: & *Psalm. 126*
cum quæreremus qui sint filij excussorũ, visum esse nobis suggerente quantum credimus domino, filios excussorum Apostolos esse dictos filios Prophetarum. F
Quare? Quia Prophetæ in ęnigmatibus locuti sunt, & figuris rerum tanquam mysteriorum inuolucris cooperuerunt intellectum: qui intellectus prodire nõ potuit ad homines, nisi inuolucra illa excuterentur. Vnde dicti sunt illi filij excussorum, qui de prophetis excussis profecerunt. Ergo & nos excutiamus istũ, ne per inuolucra fallamur, & tãgentes quod intus est & non vidētes, ducamus forte lignum pro auro, aut testã pro argento. Excutiamus ergo si videtur charitati vestræ, Aderit dominus vt procedat quod intus est, maxime fratris mei, quia martyrum natalitia celebramus. Quanta mala passi sunt martyres, quanta exitia, quanta tormenta, squalores carcerũ, stricturas catenarũ, sęuitias ferarũ, ardorē flammarũ, aculeos cõtumeliarũ. Ista omnia passi essent, nisi nescio quid viderēt quò se tēderēt quod ad huius seculi fœlicitatē nõ pertinet? Turpe est autem vt natalitia martyrũ celebremus, horũ videlicet seruorũ dei contēnentiũ mũdum istum propter sempiternam fœlicitatē, & accipiamus quod hic scriptũ est pro præsenti fœlicitate, vt cuicunque forte homini dei fideli, cui il-

G lius Hierusalem cōtingat etiam ducta vxore filios oon habere: dicamus, Non timet homo iste dominum. Nā si timeret dominum, vxor eius tanquam vinea fertilis esset in domo eius, non sterilis vt nullum generaret: & si timeret dominum homo iste, filij ipsius circundarēt mensam ipsius, tanquam arboreso liuarum. Si enim talia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ sunt spiritus dei. Incipiamus & nos excutere, vt sim⁹ & nos filij excussorum. Si enim erimus filij excussorum, erimus in mano potentis tanquam sagittæ, & iaculabitur nos de præcepto suo in corda hominum nondum amantium, vt percussi sagittis verborū dei ament. Nā si talia illis vel cœperimus prædicare, filij aut fratres mei timete dominum, vt habeatis filios & nepotes, vt gaudeat domus vestra, non sagittamus vt ametur illa æterna Hierusalem. Remanebunt in amore terrenorum, & videntes ista abundare impiis, & si nobis non audēt, in corde suo dicunt, Quare ille qui non timet deum, plenam domū habet filus? Et forte alius dicit illi, Adhuc nescis quid illi possit contiogere. Quid si efferet illos, quia non timet deum, & ad hoc illi plures nati sunt, vt maiorē dolorem de illorū morte patiatur? Sed si talia

H dixeris, respōdebit tibi & ille, Ego noui hominem impium, paganū, sacrilegū, adoratorem idolorum, & forte nouit & verum dicit, nec vnum tantū nouit, nec duos vel tres, quē deduxerunt ad fossam, senem, decrepitum, mortuum in lecto suo turbæ filiorū & nepotum. Ecce non timuit dominum, & proles fœcundissima domus eius clausit oculos eius. Quid ad hoc dicturi sumus? Nihil illi potest euenire mali, vt efferat filios suos viuus, quādo iam mortuus à filiis ad sepulchrum gloriosum deductus est. Excutiamus ergo, excutiamus si volumus esse filij excussorū, Exeat huc aliquid. Est enim quidam homo qui sic benedicetur, & nemo timet dominū, nisi qui est in mēbris ipsius hominis. Et multi homioes sūt & vnus homo est: multi enim Christiani, & vnus Christus. Ipsi Christiani cū capite suo quod ascēdit in cœlū, vnus est Christus. Nō ille vnus & nos multi, sed & nos multi in illo vno voū. Vnus ergo homo Christ⁹ caput & corpus. Quod est corpus eius? Ecclesia eius, dicēte apostolo, Quoniā membra sumus corporis eius, & vos autem estis corpus Christi & mēbra. Intelligamus ergo vocē huius hominis, in cuius corpore vnus sumus homo, & ibi videbimus ista vera bona Hierusalē: sic enim

I dixit io fine, Vt videas bona quæ sunt Hierusalē. Si autē ista bona terreno oculo attenderis, abundantiam filiorum & nepotū, & fertilitatem fœcunditatemq; cōiugis, & non sunt bona illius Hierusalē, quia booa ista & in terra moriētium sunt, illa terra viuentium est. Noli valde pro magno habere, si habes filios morituros, etsi non ante te, certe post te. Vis habere filios nunquā morituros, & tecū semper victuros? Esto in illius corpore, de quo dictū est, Vos autem estis corpus Christi & mēbra. Nam vt hoc ostenderet & ipse Psalmus, quia sic est obscurus vt admoveat pulsari, sic coopertus vt velit excuti, à pluribus cœpit, Beati omnes qui timent dominū, qui ambulant io viis eius. Multis loquitur, Sed quia ipsi multi vnū sunt in Christo, sequitur & singulariter iam dicit, Labores fructuum tuorum manducabis: superius dixerat, Beati omnes qui timent domioū, qui ambulāt in viis eius: modo quare labores fructuū tuorū manducabis: & non, māducabitis? Et quare, labores fructuū tuorū: & non, labores fructuū vestrorum? Tam in proximo oblitus est, quia pluribus loquebatur? Sed si iā excussisti, quid tibi respōdit? Cum plures Christianos appello, in vno Christo vnum intelligo. Plures ergo estis, K & vnus estis: plures sumus, & vnus sumus. Quomodo plures sumus, & vnus sumus? Quia illi inhæremus cuius mēbra sumus, & quorum caput in cœlo est, vt membra sequātur. Ergo ipse describat iam, quia manifestatū est quem describit: sic patebunt omnia quæ sequuntur: tantum vos timete dominū & ambulate in viis eius, & nolite zelare eos qui non ambulant in viis eius, quando illos videritis esse fœlices infœliciter. Seculi enim homines infœliciter fœlices sunt. Martyres autem fœliciter infœlices erant: erant enim ad tempus infœlices, sed in æternum fœlices, & in eoipso φ erant ad tempus infœlices, putabantur magis infœlices q̄ erant: quid enim dicit Apostolus? Quasi tristes, semper autem gaudentes. Quare semper? Et hic & ibi, prorsus & hic & ibi. Hic enim vnde gaudemus? De spe. Ibi vnde gaudemus? De re. Magnum gaudium habet spes gaudentis. Et si spe gaudentes, videte quid sequitur, In tribulatione patientes. Martyres ergo ideo in tribulatione patientes erant, quia spe gaudebant. Sed quia nondum erat illud quod promittitur, quod dicit apostolus, Spes enim quę videtur nō est spes: Si autem quod non videmus speramus, per patientiā expectamus. Ecce quare omnia martyres L pertulerunt, quia quod non videbant per patientiā expectabant. Illi qui eos occidebāt, quæ videbāt amabāt: illi qui occidebantur, ad ea quæ non videbant suspirabāt, & ea quæ non videbant, apprehendere festinabāt, & quòd tardius occidebantur, moras sibi fieri arbitrabantur. Ergo fratres Felix martyr & vere fœlix, & nomine & corona, cuius hodie natalis est, contēpsit mundum. An forte quia timebat dominum, inde erat fœlix, inde erat beatus, quia vxor eius tanquam vinea fertilis erat in terra, & filij eius circundederunt mensam eius? Omnia ista perfecte habet, sed in corpore illius qui hic describitur, Et quia sic ille intellexit, contempsit præsentia, vt acciperet futura. Noueritis autem fratres non eum passum mortē, quam alij martyres passi sunt. Confessus est enim, dilatus est ad tormēta, alio die inuētum est corpus exanime. Clauserant enim illi carcerem, sed corpori, nō spiritui. Quem illic parabant torquere carnifices, absentem inuenerunt, perdiderunt sæuitiā suā: iacebat eoim exanimis sine sensu illis ne torqueretur, cum sensu apud deum vt coronaretur. Vnde & iste Felix fratres, non tantū nomine, sed & præmio vitæ æternæ sic ista dilexit. Ergo sic audiamus istū Psalmum tanquam de Christo dicatur: Et omnes hærentes corpori M Christi, & effecti membra Christi, ambulemus vias domini, & timeamus dominum timore casto, timore permanente in seculum seculi, Est enim alius timor quem charitas excludit, dicente Ioanne, Timor nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Non de omni timore dicit, φ mittitur foras à charitate: habes enim Psalmū dicentem, Timor domini castus permanens in seculū seculi. Alius ergo timor domioi permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanet, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini adoertere. Aliqui ppterea tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis egritudo accedat, ne dānum, ne orbitas, [oe alicuius admissio criminis,] ne alicuius amissio chari, ne exiliū, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio, propterea tīmēt & tremūt. Adhuc timor iste nō est castus. Adhuc audi: alius nō in hac terra pati timet, sed gehēnā timet. Vnde terruit & domious: audistis cū euangeliū legeretur, Vbi vermis eorū oon morietur, & ignis eorum nō extingue-

Marginalia: 1. Cor. 2. — Psalm. 126 — 1. Cor. 12. — Ibidem. — 2. Cor. 6. — Roma. 12. — Roma. 8. — Psal. 18. — 1. Ioan. 4. — Esa. 66. — Mar. 9.

A extinguetur. Audiunt hęc homines,& quia vere futura
sunt impiis,timent,& cõtinent se à peccato.Habent ti-
23.q. 6.ca. morem,& per timorem continent se à peccato. Timẽt
Cum per ti quidẽ,sed non amant iustitiam. Cum autem per timo-
morem. rem continent se à peccato , fit consuetudo iustitiæ,&
incipit quod durum erat amari,& dulcescit deus: & iã
incipit homo iuste viuere,propterea nõ quia timet pœ-
nas,sed quia amat ęternitatem. Exclusus est ergo timor
à charitate , sed successit timor castus . Quis est iste ti-
mor castus? Secundum,quem debemus fratres mei in-
Psalm. 18. telligere quod dictum est,Beati omnes qui timent do-
minum,qui ambulant in viis eius.Si potuero digne di-
cere de isto timore casto,dicam adiuuãte domino no-
stro Iesu Christo,Multi fortasse hoc timore casto inflã-
mabuntur in amorem castum.Nec possumus explicare
3.sen. dist. fortassis,nisi proposita aliqua similitudine.Pone aliquã
34.ca.Non fœminam castam, timentem virum : aliam pone adul-
potes. teram,& ipsa timet virum.Casta timet,ne discedat vir:
adultera,ne veniat.Quid si ambo absentes sunt:Illa ne
veniat,illa ne tardet.Absens est quodammodo cui de-
sponsati sumus, absens est qui nobis arram dedit spiri-
B tum sanctum,absens est qui nos redemit sanguine suo,
sponsus est ille quo nihil est pulchrius, qui quasi fœdus
apparuit inter manus persequẽtium , de quo pauloante
Esa. 59. dicebat Esaias,Et vidimus eum,& nõ habebat speciem
neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit.
Quomodo enim illum virgines amarent , quæ in terra
maritos nõ quæsierunt? Ergo persequentibus fœdus ap
paruit,& nisi eum fœdum putarent,non insilirent,non
flagellis cęderẽt,non spinis coronarent,non sputis in-
Mat. 27. honestarent:sed quia fœdus illis apparebat,fecerunt il-
li ista : non enim habebant oculos vnde Christus pul-
cher videretur. Qualibus oculis Christus pulcher appa
ruit? Quales oculos quærebat ipse Christus,quando di
Ioan. 14. cebat Philippo,Tanto tempore vobiscum sum,& non
me vidistis? Isti oculi mundãdi sunt, vt possint videre
illam lucem: & leuiter tamen perstricti splendore , ac-
cenduntur amore vt sanari velint , & fiant illuminati.
Nam vt noueritis quia pulcher est Christus qui ama-
tur, audi prophetam, Speciosus forma præ filiis homi-
Psalm. 44. num.Omnes homines superat illius pulchritudo.Quã
rem amamus in Christo? Membra crucifixa,latus per-
C foratum,an charitatem? Quando audimus quia passus
est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. Amauit
nos vt redamaremus eum:&vt eũ redamare possemus,
visitauit nos spiritu suo . Pulcher est ille , & absens est.
Interroget se sponsa, si casta est.In membris sumus om
nes fratres mei,in membris ipsius sumus,ideo vnus ho
mo sumus. Videat vnusquisque qualẽ timorem habeat,
Psalm. 18. an eum quem excludit charitas, an castum permanen-
1. Ioan. 4. tem in seculũ seculi. Modo probauit dico,& probabit.
Absens est sponsus noster:interroga consciẽtiã tuam,
vis vt veniat,an adhuc vis vt tardet? Videte fratres,Ego
pulsaui ad ostia pectorũ vestrorum, vocem inhabitan-
tium ille audiuit. Quid singulorum quorumque modo
cõsciẽtiæ dixerint,ad aures meas,quia homo sum,per-
uenire non potuit : ille qui absens est præsentia corpo-
ris,sed pręsens est vigore maiestatis,audiuit vos. Quàm
multi si dicatur illis, Ecce iam Christus, cras dies iudi-
cij,non dicunt,vtinam veniat. Qui enim dicunt, mul-
tũ amant: & si dicatur illis,Tardabit:timent ne tardet,
quia timor castus est . Quomodo autem nunc timetur
ne tardet, sic cũ venerit timebitur ne discedat. Erit au-
tem castus iste timor, quia tranquillus & securus. Non
enim deseremur ab eo , cũ inuenerit nos homo aliquis
credens in eum. Quando quęsiuit nos? Antequam quę- D
reremus † eum . Castus ergo timor fratres mei hoc ha- † al. noste-
bet,quia venit de amore. Ille autem timor nondum ca mus.
stus , præsentiam domini & pœnas timet, timore facit
quicquid boni facit, non timore amittendi bonum il- 3.sen. dist.
lud,sed timore patiẽdi illud malum. Nõ timet ne per- 34. capite
dat amplexus pulcherrimi spõsi, sed timet ne mittatur Et quia. In
in gehennã. Bonus est & iste timor, vtilis est, non qui- medio.
dem permanebit in seculũ seculi, sed nondum est iste
castus permanẽs in seculum seculi. In quo est castus? Iã
iterum aliquid interrogo , quod vosmetipsos interro-
getis . Si deus veniens voce propria loqueretur nobis,
quamquam non taceat loqui per literas suas,& diceret
homini, Peccare vis, pecca : fac quicquid te delectat:
quicquid amaueris in terra , tuum fiat:cui fueris iratus,
intereat:quem rapere volueris, rapiatur: quem cædere,
cędatur:quẽ damnare,damnetur:quem possidere,pos-
sideas. Nemo tibi resistat, nemo tibi dicat , quid facis?
nemo, noli facere quod velis:nemo,quare fecisti:abun
dent tibi omnia ista terrena quæ concupisti,& viue in
illis non vsque ad tempus, sed semper, faciem tantum
meam nunquam videbis . Fratres mei vnde ingemui- E
stis , nisi quia iam natus est timor castus permanens in Psal. 18.
seculum seculi? Quare percussum est cor vestrum si di-
ceret deus,faciem meam nũquam videbis? Ecce omni
ista terrena fœlicitate ,omnibus rebus abundabis , cir-
cumfluent te bona temporalia,non illa amittis,non il-
la deseris, quid vis amplius? Fleret quidem,gemeret ti-
mor castus,& diceret, Imò tollantur omnia, & faciem
tuam videam. Timor castus exclamaret de Psalmo, &
diceret, Deus virtutum cõuerte nos,& ostende faciem Psalm. 79.
tuam & salui erimus. Timor castus exclamaret de Psal
mo & diceret, Vnam petij à domino. Vide quomodo Psalm. 26.
ardeat timor iste castus , timor verus , timor syncerus,
Vnã petij à domino hãc requirã. Quid? Vt inhabitẽ in
domo domini, per omnes dies vitæ meæ. Quid si pro-
pter terrenam fœlicitatem? audi quid sequitur, Vt con-
tẽpler delectationẽ domini,& protegar à tẽplo sancto
eius:id est,esse tẽplum eius,& protegi ab eo:hanc vnam
petij à domino. Hãc vnã si petieritis,accipietis,ad hãc
vnam si cor vestrum exercueritis,& hoc solum amitte-
re timueritis , nec inuidebitis fœlicitatibus terrenis , &
illam fœlicitatem veram sperabitis,& eritis in eius cor- F
pore cui cantatur, Beati omnes qui timent dominum,
qui ambulant in viis eius, Labores fructuũ tuorũ man-
ducabis. O vos, ò tu: vos multi qui vnus estis , labores
fructuum tuorum mãducabis . Quasi peruerse videtur
dicere non intelligentibus: debuit enim dicere, fructũ
laborum tuorum manducabis:multi enim manducant
fructum laborum suorum. Laborant in vinea, ipsum la
borẽ non manducant, sed quod de labore ipsorum na
scitur hoc manducant . Laborant circa arbores pomi-
feras,quis manducet labores? Nemo inquam,sed quod
illę arbores attulerint:Fructus laboris,& ipse iocundat
agricolam. Quid sibi vult,labores fructuũ tuorum mã-
ducabis? Modo labores habemus , fructus postea erit.
Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter
spem,de qua paulo ante diximus,Spe gaudentes,in tri- Roma. 12.
bulatione patiẽtes, modo nos ipsi labores nostri iocun
dãt,& lętos nos faciunt de spe. Si ergo labor noster po
tuit manducari, & potuit iocundare,manducatus fru-
ctus ipsius laboris qualis erit? Mãducabãt labores suos, Psal. 126.
qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Quan
to iocundius manducabunt fructus laborum,qui veni-
entes venient cum exultatione portantes manipulos
suos?

G suos? Et vt noueritis fratres quia mãducatur labor iste,
in superiore Psalmo audistis dictum superbis, qui ante
lucem volebant surgere, id est, ante Christum, non per
humilitatẽ, qua surrexit Christus: dictum est illis, Surgi-
te posteaquam sedistis: id est, humiliamini & inde sur-
gite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus est prop-
ter vos. Et quid dictum est? Qui manducatis panem do
loris. Iste est labor fructuum, panis doloris. Nisi enim
manducaretur, non diceretur panis. Nisi autem habe-
ret aliquam suauitatem panis iste, nemo illum mandu-
caret cũ tanta suauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dul
ciores sunt lachrymæ orantium, q̃ gaudia theatrorum.
Et audi flammam desyderij qua manducatur ipse pa-
nis, de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris.
Alio loco dicit amans iste: cuius vocem in Psalmo ple
Psalm. 41. rumque agnoscimus, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ
panes die ac nocte. Vnde factæ sunt lachrymæ panes?
Dum dicitur mihi quotidie vbi est deus tuus. Antequã
enim videamus eum qui nos dilexit, qui nobis pignus
dedit, cui desponsati sumus, insultant nobis pagani, &
dicunt, Vbi est quem colunt Christiani? Ostendant no
H bis quem colunt, Ecce ego ostendo illis deum meũ, &
ipsi ostẽdant mihi deum suum. Dum tibi hoc dicit pa-
ganus, non inuenis quod illi ostendas, quia non est cui
ostendas. Redis ergo & plangis ad deum, quia illi suspi
ras antequam videas, & desyderio ipsius gemis, & quia
in ipsius desiderio ploras, dulces sũt & ipsæ lachrymæ,
& pro cibo tibi erũt, quia factus est tibi & ipse panis die
ac nocte dum dicitur tibi quotidie vbi est Deus tuus.
Apoca. 21. Sed veniet deus tuus, de quo dicitur, Vbi est, & abster-
get lachrymas, & ipse pro pane lachrymarũ succedet,
& te in æternum saginabit, quia erit nobiscum verbum
dei quo pascuntur angeli. Interim modo labores fru-
ctuum, postea fructus laboris. Labores fructuum tuorũ
mãducabis, beatus es & bene tibi erit. Beatus es, de prę-
senti est: bene tibi erit, de futuro est. Cum manducas la
bores fructuum tuorum, beatus es: cũ perueneris ad fru
ctum laborum tuorum, bene tibi erit. Quid dixit? Nam
si bene tibi erit, vtique beatus eris: & si beatus eris, bene
vtique tibi erit. Sed interest inter spem & rem. Si spes
tam dulcis est, quãto res dulcior erit? Iam veniamus ad
illam, Vxor tua, Christo dicitur: ergo vxor eius, Eccle-
I sia eius: Ecclesia eius, vxor eius, nos ipsi sicut vinea eius
fertilis. Sed in quibus vinea fertilis? Videmus enim pa-
rietes istos intrãtes multos steriles. Videmus quia istos
parietes intrant multi ebriosi, fœneratores, mangones,
quęrentes sortilegos, euntes ad pręcantatores & pręcã-
tatrices, quãdo illis caput dolet. Ista est fertilitas vineæ?
Ista est vbertas vxoris? non ipsa est. Istæ spinæ sunt, sed
non vbique spinosa. Habet quãdam fertilitatem, & est
vinea fertilis, sed in quibus? In lateribus domus tuę. Nõ
omnes dicuntur latera domus. Quæro enim quæ sint
latera domus? quid dicam? Parietes sunt quasi lapides
fortes. Si de hoc habitaculo corporali diceret, forte
hoc intelligeremus latera. Latera dicimus domus, eos
qui inhærent Christo. Non enim sine causa & in ser-
mone quotidiano dicimus de aliquo qui forte male a-
git ex malorum consiliis amicorũ, de illo dicimus, Ma
la latera habet. Quid est, mala latera habet? Mali illi in-
hærent. Ergo & de alio, bona latera habet: bonis consi-
liis viuit. Quid est hoc? Bonis consiliis regitur. Ergo la-
tera domus sunt illi qui inhærent Christo, nec sine cau
sa & ipsa coniunx de latere facta est. Viro dormiente
Gene. 2. Eua facta est: moriẽte Christo, Ecclesia facta est. Et illa
de latere viri, cũ costa detracta est: & ista de latere viri,
quando latus lancea percussum est, & sacramenta pro- *Ioan. 19.*
fluxerũt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? K
In lateribus domus tuę, id est, in his qui adhærent Chri
sto. In aliis, qui non adhærent Christo, sterilis. Sed nec
illos in vinea computabo. Filij tui. Quæ est vxor, & qui
sunt filij? In istis carnalibus nuptiis & cõiugiis, alia vxor
& alij filij: in Ecclesia quæ vxor, ipsi filij. Ad Ecclesiam
enim pertinebant Apostoli, & in mẽbris Ecclesię erant.
Ergo in coniuge ipsius erãt, & coniunx erant secundũ
portionem suam, quam in membris obtinebãt. Quare
ergo de illis dicitur, cum recesserit ab eis sponsus, tunc *Matt. 9.*
ieiunabũt filij sponsi? Ergo ipsa coniunx, & ipsa filij. Mi
rum dico fratres mei, In verbis autem domini inueni-
mus Ecclesiam & fratres ipsius esse, & sorores ipsius es-
se, & matrem ipsius esse. Nam cum ei nunciarentur ma
ter eius & fratres foris stantes, quia foris stabant, typum *Matth. 12.*
gerebant. Quis typus matris? Synagoga, Quis typus fra
trum carnalium? Iudæi foris stantes: & foris stat syna-
goga. Nam Maria in lateribus domus eius, & cognati
eius ex virginis Mariæ consanguinitate venientes, qui
in eũ crediderunt, in lateribus domus eius, non inquan
tum carnali consanguinitate iuncti erãt, sed inquantũ L
verbũ dei audiebant & faciebant. Hoc enim respondit
dominus & ait, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Vnde *De fide con*
tentauerunt quidã dicere, quia Christus matrem nõ ha *tra Mani-*
buit, quia dixit, Quæ mihi mater? Quare? Ergo Petrus *chęos. c. 15.*
& Ioannes & Iacobus & alij Apostoli patres nõ habue- *Matth. 23.*
runt in terra? Et tamen quid eis dicit? Nolite vobis di-
cere patres super terram, vnus est enim pater vester qui
in cœlis est. Quod ergo in patre docebat discipulos,
hoc in matre ipse demõstrauit. Vult enim dominus, vt
cõsanguinitatibus terrenis prę ponamus deũ. Defer pa-
tri, quia pater est: defer deo, quia deus est. Generauit te
pater accõmodando carnem suam, creauit te deus ad-
hibendo potẽtiam suam. Ne irascatur pater cum deus
illi præponitur, imò gaudeat sibi tantum deferri, vt illi
inuentus esset qui ei deberet prę poni. Ergo quid dicã?
dominus quid ait? Quæ mihi mater: aut qui fratres? Et *Mat. 12.*
extendit inquit Euangelista manus super discipulos
suos, & ait, Ecce mater mea & fratres mei. Fratres erant,
mater quomodo erant? Addidit, Et qui fecerit volũta-
tẽ patris mei, ipse mihi frater & soror & mater est, Puta
frater, propter sexũ virilem quem habet Ecclesia, quos M
hic in membris habet Christus. Mater quomodo, nisi
quia ipse Christus est in Christianis, quos Christianos
per baptismum quotidie parit Ecclesia? Ergo in quibus
intelligis coniugẽ, in illis matrem, in illis filios. Dica-
tur ergo quales debent esse filij, quales? Pacifici? Quare *Matth. 5.*
pacifici? Quia beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabunt.
Quia ergo in oliua fructus est pacis: oleum enim pacẽ
significat, quia charitatem significat, sine charitate nul-
la pax est. Et manifestum est, ꝙ qui diuiserunt pacem,
nõ habent charitatem. Vnde iam exposui charitati ve- *Super Ioã.*
stræ, quare columba folia cum fructu portauit ad arcã, *Tracta. 6.*
vt significaret quia & illi qui foris baptizati sunt, sicut *Gene. 8.*
ligna illa extra arcam baptizata sunt, non sola folia ha
buerunt, id est, verba sola, sed habuerũt & fructũ, quod
est charitas. Ipsa columba illos reportat ad arcã, & ve-
niunt ad vnitatem. Tales ergo filij debent esse in cir-
cumitu mensæ domini, velut nouellatio oliuarum. Per-
fecta res est, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit esse?
Cum videris aliquem blasphemum habere vxorem, fi-
lios, nepotes, & te forte nõ habere, noli zelare: vide quia
& in te completum est, sed spiritaliter. An forte non es
in membris? Si non ibi es, plange quia non hic, nec ibi.

Si

A Si ibi, securus esto: quia & ibi & non hic, fructuosios ibi quàm hic. Si ergo habemus, quare habemus? Quia timemus dominum. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Ille est homo, qui sunt homines, & ipsi homines homo, quia multi vnum, quia Christus vnus. *Benedicat te dominus ex Sion.* Cœperas enim attendere, Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Iam fore te oculi tui ibant per illos qui non timent dominum, & videbant ibi vxores fœcundas, filios abundantes circumire mensam patris sui. Nescio quà ibas, & non ex Sion, Benedicat te dominus, sed ex Sion. Noli quærere illas benedictiones, quæ non sunt ex Sion. Non benedixit dominus tales, fratres mei? Benedictio ista domini est. Aut si non est à domino, quis duceret vxorem, si nolit dominus? Quis possit esse sanus, si nolit domin? Aut quis posset esse diues, si nollet dominus? Dat illa: sed non vides, quia & pecoribus dedit. Non ergo de Sion est ista benedictio. Benedicat te dominus ex Siō.

Et videas bona Hierusalem. Nam illa bona non sunt Hierusalem. Vis videre quia non sunt bona Hierusalem? Et auibus dictum est, Crescite & multiplicamini. Pro B magno vis habere, quod auibus donatū est? Voce quidē Dei donatū esse quis nesciat? Sed vtere bonis istis, si accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati sūt, q̄ vt nascantur: nō enim iam fœlicitas est habere filios, sed bonos habere. De nutriēdis labora, si nati fuerint: si autem non nati, age gratias deo, forte minus sollicitus eris, & tamen sterilis non remansisti illius matris. Forte filij per te nascuntur spiritaliter de ista matre, qui sunt in nouellis oliuarum circumeuntes mensam domini. Consoletur ergo te deus, vt videas bona Hierusalem. Illa enim bona sunt: quare sunt? quia æterna sunt: quare sunt? quia ibi est rex. Ego sum, qui sum. Ista vero bona sunt, & non sunt: non enim stant, labuntur, fluunt. Filij sunt paruuli, blandiris paruulis, blandiuntur paruuli. Nunquid stant in eo? Sed optas vt crescant, vt accedat ætas optas, Sed vide quia cum accedit vna, altera moritur. Veniente pueritia, moritur infantia: veniente adolescentia, moritur pueritia: veniente iuuentute, moritur adolescentia: veniente senectute, moritur iuuentus: veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gra-C dus ætatis, tot simul optas & mortes ætatum. Non sunt ergo ista. Num deinde nati sunt tibi filij in terra tecum victuri, an te potius exclusuri & successuri? Ad eos gaudes qui nati sunt, vt excludaris? Nati enim pueri tanquā hoc dicant parentibus suis, Eia cogitate & vos ire hinc, agamus & nos minimum nostrum. Minus† est enim generis humani tota vita tentationis, quia dictum est, Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et tamen si gaudetur ad filios successuros, quāto gaudendū est ad filios cum quibus permanebimus, & ad illum patrē cui nati sumus nō morituri, sed vt nos cum illo semper viuamus? Ipsa sunt bona Hierusalē, quia ipsa sunt. Benedicat te dominus ex Sion, & videas quæ sunt bona Hierusalem. Nam ista quæ attendis bona, cæcus vides: videas, sed illa bona quæ corde videntur. Et quandiu videbo bona Hierusalem? *Omnes dies vitæ tuæ.* Sed si vita tua æterna fuerit, in æternum videbis bona Hierusalem. Ista autem fratres mei bona sunt, sed nō omnes dies vitæ tuæ vides: non enim quando exis de corpore moreris, Perseuerat vita tua: corpus moritur, sed vita spiritus perseuerat. Oculi non vident, quia discessit qui per oculos videbat. Vbicumque est qui per oculos videbat, videt aliquid. Non enim mortuus erat diues ille, qui in terra induebatur purpura: si mortuus esset, apud inferos nō torqueretur. Optandum illi forte erat D vt moreretur, sed malo suo vixit apud inferos. Torquebatur enim & nō videbat illa bona quæ in terra dimiserat. Hæc erat vita ipsius talis, & bona illa nō videbat. Ergo tu talia desideria bona quę videas omnes dies vitæ tuæ, id est, vt cum ipsis viuas in æternum. Quæ sunt ergo illa bona? Fratres attēdite. Dici possunt bona ista? aurum est, argētum est, fundus amœnus est, marmorati parietes sunt, tecta laqueata sunt? Absit. Ista abundātius pauperes habent in hac vita. Plus est enim pauperi videre cœlum stellatum, quàm diuiti tectum inauratum. Fratres ergo quid est illud bonū quo accendimur, cui suspiramus, quo inflāmamur? Propter quod bonū adipiscendum & videndum tantos labores sustinemus, sicut audistis cum legeretur Apostolus, quia omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Nō enim modo quia diabolus per reges non sæuit, ideo Christiani non patiuntur persecutionem. Si mortuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones: si autem ille aduersarius noster viuit, vnde non tentationes fugerit? vnde nō sæuit? vnde non minas aut scādala procurat? O si incipias pie viuere, videbis quia omnis qui E vult pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patietur. Propter quid ergo patimur tātas persecutiōes? Si enim in hac vita in Christo sperantes sumus tantum, ait apostolus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Propter quid damnati sunt ad bestias martyres? quod est illud bonum? dici potest? vnde? aut quę lingua dicat? aut quæ aures audiant? Et quidem illud nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Amemus tamen, proficiamus tantū: videtis enim quia pugnæ non desunt, & pugnamus cum concupiscentiis nostris. Pugnamus foris cum infidelibus & inobedientibus hominibus, pugnamus intus cum suggestionibus, cum perturbationibus carnalibus. Vbiq; pugnamus adhuc, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animā. Pugnamus adhuc, quoniā si spiritus vita est, tamen corpus mortuum est propter peccatum. Sed quid futurum est? Si autem spiritus eius habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritum eius, qui habitat in vobis. Cum ergo viuificata fuerint membra nostra mortalia, iam nihil resistet spiritui nostro: non fames erit, nō sitis erit, quia de corruptione corporis ista nascuntur: ideo reficis, quia à te aliquid F deficit. Concupiscentiæ delectationem carnalium cōtra nos pugnant. Mortem portamus infirmitatem corporis, sed cum mors ipsa conuersa fuerit in illam incommutabilitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, quid audiet tunc mors? Vbi est mors contentio tua? vbi est mors aculeus tuus? Et forte moritur, & dicetur, Restant aliqui inimici? Non, sequitur nouissima inimica mors: cum hæc destructa fuerit, immortalitas succedit. Si nullus erit inimicus, quasi nouissima destruet mors. Bonum nostrum cui suspiramus, pax erit. Ecce bonum fratres, magnū bonum pax vocatur. Quærebatis quid vocaretur? Aurum est, an argentum est, an fundus, an vestis? Pax est. Non pax qualem inter se habent homines, infidam, instabilem, mutabilem, incertam: nec pax talis qualem secum habet ipse vnus homo: Diximus enim quia & secum pugnat homo, Vsquequo domet omnes cupiditates, adhuc pugnat. Qualis ergo pax? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis pax? De Hierusalem, Quia Hierusalem interpretatur visio pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, & videas

Marginal notes: Gene. 1. — Exo. 3. — †Al. minū nostrum. — Minus. — Psalm. 38. — Luca. 16. — 2. Tim. 3. — 1. Cor. 15. — 1. Cor. 2. — Sapien. 9. — Roma. 9. — 1. Cor. 15 — 1. Cor. 2.

G videas bona quæ sunt in Hierusalem, vt videas omnes dies vitæ tuę. *Et videas.* Non filios tuos tantum: sed *filios filiorum tuorum.* Quid est filios tuos? Opera tua quæ hic agis. Qui sunt filij filiorum? Fructus operum tuorũ. Facis eleemosynas, filij tui sunt: ppter eleemosynas accipis vitã æternam, filij filiorum tuorum sunt. Videas filios filiorũ tuorũ, & erit quod sequitur, quo cõcluditur, *Pax super Israel.* Hæc pax vobis prædicatur à nobis, ipsa amatur à nobis, ipsa vt à vobis ametur, optamus. Ad illam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint. Illi sunt & hic pacifici, qui & ibi: qui circumeunt mensam domini tanquam nouellatio oliuarum, vt non sit sterilis arbor, qualis fuit illa ficulnea vbi fructum non inue-
Matth. 21. nit esuriens dominus. Et videtis quid ei contigerit, Folia sola habebat, fructum non habebat. Sic sunt qui verba habent, & facta non habent. Veniens esuriens dominus non ibi inuenit quod manducet, quia fidem nostrã & facta bona esurit dominus. Pascamus illum bene viuẽdo, & pascet nos in æternum nobis viuere donãdo.

In Psalmum centesimumuicesimumoctauum Enarratio.

H PSALMVS quem cantauimus breuis est: sed
Luce. 19. sicut scriptum est in Euangelio de Zachæo, statura breuis, & magnus in opere: sicut scrip-
Marci. 12. tum est de illa vidua, quæ duo minuta misit in gazophylatium: breuis pecunia, sed magna charitas: sic & iste Psalmus si verba numeres, breuis est: si sentẽtias appẽdas, magnus est. Nõ ergo nos poterit diutius vsq; ad fastidium detinere. Quare? Aduertat prudentia vestra, & assit intentio Christiana: sonet verbum dei volentibus opportune, nolentibus importune. Inuenit sibi locum, inuenit corda vbi requiescat, inuenit terram vbi germinet, & fructũ ferat. Nã quia multi mali sunt, & iniquos portat Ecclesia vsque in finem, manifestum est, & hi sunt quibus verbum dei superfluum est: & aut
Matth. 13. sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur, & à volatilibus colligitur: aut sic in eos cadit quomodo semen in petrosa loca, vbi non habet terram multam, statim exiit, & calefacto sole arescit, quia non habebat radicem: aut sicut inter spinas, quod & si germinet & conetur in auras surgere, suffocatur tamen multitudine spinarum. Tales autem sunt, qui verbum dei
I contemnunt sicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribulatione sicut ab æstu solis arescunt: aut qui cogitationibus & curis & sollicitudine huius mundi, tan quã spinis auaritię suffocant, quod in illis cœperat germinare. Est autem etiam terra bona, quò semen cũ ceciderit affert fructum, aliud tricentum, aliud sexagenũ, aliud centenum: siue parum, siue multum, omnes in horreo erũt. Sunt ergo tales, & propter hos loquimur. Propter hos loquitur scriptura, propter hos nõ tacet euangeliũ. Sed & illi audiant ne forte aliud sint bodie, aliud cras, ne forte mutentur audiendo, aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant. Dicat spiritus dei, dicat nobis, cantet nobis: siue velimus saltare, siue nolimus, cantet ipse. Sicut enim qui saltat, membra mouet ad cantum: sic qui saltant ad præceptum dei, operibus obtemperant sono. Ideo qui noluerũt hoc facere, quid
Matt. 11. illis dominus dicit in Euangelio? Cantauimus vobis, & non saltastis: plãximus, & non lamentastis. Cãtet ergo: credimus in dei misericordiam, quia erunt de quibus nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt, perseuerãtes in malitia, quamuis audiant verbum dei, scãdalis quotidie perturbant Ecclesiã: de talibus dicit iste Psalmus, sic enim cœpit, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.*

Ecclesia loquitur de his quos tolerat, & tanquam dice- K
retur, Nunquid modo & non olim est Ecclesia? Ex quo vocantur sancti est Ecclesia in terra. Aliquando in solo Abel Ecclesia erat, & expugnatus est à fratre malo & perdito Cain. Aliquando in solo Enoch. Ecclesia erat, & translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Noë Ecclesia erat, & pertulit omnes qui diluuio perierunt, & sola arca natauit in fluctibus, & euasit ad siccũ. Aliquando in solo Abraham Ecclesia erat, & quanta pertulit ab iniquis, nouimus. In solo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis Ecclesia erat, & pertulit Sodomorum iniquitates & peruersitates, quousq; Deus eum de medio ipsorum liberauit. Cœpit esse & in populo Israël Ecclesia, pertulit Pharaonem & Aegyptios. Cœpit & in ipsa Ecclesia, id est, in populo Israel numerus sanctorũ, Moyses & cæteri sancti pertulerunt iniquos Iudæos populum Israël. Ventum est & ad dominum nostrum Iesum Christum, prædicatum est Euãgelium: dixit in Psalmis, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerũ. Quid est super numerum? Non solum illi qui crediderunt, & qui pertinent ad numerum sanctorum, sed & super numerum intrarunt multi iusti, sed plures iniqui, & pertulerunt iusti iniquos. Quãdo? In Ecclesia. Nunquid modo solum ex quo enumerat, ex quo cõmemorat? Ideo ne miraretur L
modo Ecclesia, vel ne quisquam miraretur in Ecclesia, volens esse membrum bonum ecclesię, audiat & ipsam Ecclesiam matrem suam dicentem sibi, Noli mirari ad ista fili, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Magnus affectus sic cœpisse Psalmum, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea: quasi aliquid iam loquebatur: videtur enim non cœpisse, sed respondisse. Respõdit autem, Quibus? Cogitantibus & dicentibus, Quãta mala perferimus, quanta scandala crebrescunt quotidie, quãdo iniqui intrant in Ecclesiã & portamus eos? Respondeat autem ecclesia de quibusdam, id est, de fortiorum voce respondeat querelis infirmorum, & confirmene firmi iniquos, & grãdes paruulos, & dicat Ecclesia, Sępe expugnauerunt me à iuuentute mea. *Dicat vero nunc Israel, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Dicat illud, nõ illud timeat. Quo enim valet quod cum dixisset, sæpe expugnauerunt me: addidit, à iuuentute mea? Iam modo Ecclesiæ senectus expugnatur, sed nõ timeat, dicat, M
Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea. Nũquid ideo non peruenit ad senectutem, quia non cessauerunt illi expugnando? nunquid defecere potuerunt? Dicat vero Israël, & consoletur se Israël, consoletur seipsa Ecclesia de præteritis exẽplis, & dicat, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Quare expugnauerunt? *Etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, longe fecerunt iniustitiã suã.* Quare expugnauerunt? quia non potuerunt mihi. Quid est nõ potuerũt mihi? Fabricare. Quid est, non potuerunt mihi? Nõ illis cõsensi ad malũ. Omnis enim malus ideo persequitur bonũ, quia nõ illi con sentit bonus ad malum. Faciat aliquid mali, non obiurget Episcopus, bonus est Episcopus: obiurget Episcop^9, malus est Episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapuit, bonus est. Saltem si loquatur & reprehendat, etsi non repetat, malus est. Malus est qui reprehendit raptorem, & bonus est qui rapit? Ambulet, mãducemus & bibamus, cras enim moriemur. Econtra Apostolus, Corrumpũt bonos mores colloquia mala. Sobrij estote & iusti, & nolite peccare. Sonat verbũ, sonat sermo cõtradictor libidinis. At ille amicus libidinis suæ, & inimicus sermoni contradicenti amicę suæ, infestus est, & odit sermonem

Margin (right column): Gene. 4. · Gene. 5. · Gene. 6. · Gene. 19. · Psalm. 39. · Esa. 22. · 1. Cor. 15.

A monẽ dei. Facta est amica auaritia, inimicus deus. Contradicit enim deus auaritię, & vult nihil posſideri ab auaritia. Ego posſidear clamat. Quid vis ab auaritia posſideri? Dura iubet, leuia iubeo. Ouus eius graue, sarcina
Matth. 11. mea leuis est. Iugum enim asperum est, iugum meum leue est. Noli velle ab auaritia posſideri. Iubet auaritia vt mare transeas, & obtemperas, iubet vt te ventis procellisq; committas: iubeo ego vt ante ostium tuum ex eo quod habes des pauperi. Piger es ad faciẽdum ante te opus bonũ, & strenuus es ad transeundum mare. Quia auaritia imperat, seruis: quia deus iubet, odisti. Et quid? Cum odisse cœperit, incipit velle criminari eos à quibus audit bona præcepta, & velle per suspiciones suas crimina quærere seruorum dei, Qui nobis ista dicunt, & ipsi nõ faciunt ista: Et ista siue quæ fiunt, siue quæ nõ fiunt: & quę non fiunt, dicuntur fieri, & quę fiunt bene, dicuntur male fieri: & quæ toleramus, ad culpam nostram applicantur. Nos quid respõdemus? Noli me attendere, sermonem istius attende, ipse tibi loquitur per
Matth. 5. quemlibet, huic tu inimicus es. Concorda cum aduer-
B sario tuo cum es cum eo in via. Aduersarium tuum sermonem dei fecisti. Noli attendere, quia ille tibi loquitur. Malus est per quem tibi loquitur, sed nõ est malus, qui tibi loquitur, sermo dei. Accusa deum, accusa si potes. Creditis fratres hucusque peruenisse eos, de quibus dicitur, Sępe expugnauerũt me à iuuentute mea, vt etiã ipsum deum accusare non dubitent? Accusas auarum, & ille accusat deum qui fecit aurum. Noli auarus esse, & non faceret deus aurũ: Iam hoc restat, quia mala tua opera cohibere nõ potes, accusas opera bona dei. Displicet tibi creator & fabricator mundi. Non faceret & solem, quia multi in fenestris contendunt de luminaribus, & ad iudicia se trahũt? O si vitia nostra cohibeamus, quia bona sunt omnia, quia bonus deus qui fecit
Gene. 2. omnia: & laudant illũ opera sua, consyderata quia bona sunt ab eo qui habet spiritum consyderandi, spiritũ pietatis & sapientiæ: vndiq; deus laudatur ab operibus suis. Quomodo illum laudant opera sua? Per os trium
Danie. 3. puerorum in camino ignis quid prętermissum est? Laudat cœlum, laudant angeli, laudant sydera, laudant sol & luna, laudant dies & noctes, laudat quicquid germinat de terra, laudat quicquid natat in mari, laudat quic-
C quid volitat in aëre, laudant omnes montes & colles, laudant frigora & æstas, & cætera omnia quæ deus fecit. Audistis quia laudãt deũ, nunquid audistis ibi quia laudat deum auaritia, quia laudat deum luxuria? Non
2. ser. dist. laudant ista, quia non ipse illa fecit. Laudant ibi homi-
37. cap. In nes deum, quia hominis creator est deus. Auaritia opus
hoc. In fine. est mali hominis, homo ipse opus est dei. Et quid vult deus? Occidere in te quod ipse fecisti, & saluare te quẽ fecit ipse. Noli fœnerare: tu accusas scripturam dicen-
Psalm. 14. tem, Qui pecuniã suam non dedit ad vsuram. Nõ ego illud scripsi, nõ de ore meo primo exiit: deum audi. Et ille, Clerici non fœnerent. Et forte qui tibi loquitur, nõ fœnerat: sed si fœnerat, fac quia & ipse fœnerat, Nũquid fœnerat, qui per ipsum loquit̃? Si facit quod tibi dicit, & non facis tu, tu in ignẽ vadis, ille in regnum. Si nõ fa-
Esa. 40. cit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & di-
Psalm. 118. cit bona quę non facit, pariter in igne fœnum ardebit, verbum autẽ domini manet in æternum. Nunquid ardet sermo, qui tibi per illũ locutus est? Aut Moyses est qui tibi loquitur, id est, bonus & iustus famulus dei, aut
Mat. 23. Pharisæus est cathedram Moysi sedens; audisti & de ipsis, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Nõ habes tu vnde te excuses: quãdo sermo dei loquit̃,
tibi loquitur: quia nõ potes interficere sermonem dei. D
Criminari quęris eos, per quos loquitur tibi sermo dei. Quęre quantũ vis, dic quantum vis, blasphema quantũ vis, Sępe expugnauerunt me à iuuentute mea: dicat vero Israel, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, Audent etiam fœneratores dicere, Non habeo aliud vnde viuam. Hoc mihi & latro diceret, deprehensus in fauce: hoc & effractor diceret deprehẽsus circa parietem alienum: hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad prostitutionem: hoc & maleficus incantans mala, & vendens malitiam suam. Quicquid tale prohibere conaremur, responderent omnes, quia non haberent vnde viuerẽt, quia inde se pascerent: quasi non hoc ipsum in illis maxime puniendũ est, quia artem nequitiæ delegerunt vnde vitam transigant, & inde se volunt pascere vnde offendant eum a quo omnes pascũtur. Sed cum clamaueris hoc, & dixeris, illi respondent, Si sic, non huc accedimus: si sic, non intramus in ipsam ecclesiã Veniant, intrent, audiant, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: Etenim nõ potuerunt mihi, super dorsum meum fabricauerunt peccatores; hoc est, non potuerunt agere vt consentiam, fecerunt quod portem. E
Quàm præclare dictum est, quàm optime significatũ est, Etenim non potuerunt mihi, super dorsum meum fabricauerunt peccatores. Agunt nobiscũ primo, vt cõsentiamus illis ad facta mala: si non consenserimus, tolerate nos dicũt. Ergo quia non potuisti mihi, ascende in dorsum meum, Portare te habeo quousque veniat fi- Luca. 8.
nis. Sic enim mihi præceptum est, vt fructum afferam cum tolerantia: non te corrigo, tolero te: aut forte cum tolero te, corrigis te. Sed si non te corrigis vsque in finem, tolero te vsque in finem, & vsque in finem super dorsum meũ eris, vsque ad tempus. Nunquid semper super dorsum meum eris? Veniet enim, qui inde te excutiat, Veniet tempus messis, veniet finis seculi, immittet deus messores: messores autẽ angeli sunt. Separant malos de medio iustorum, sicut zizania à tritico, frumen- Matth. 13.
tum recondent in horreo, paleas autẽ comburent igni inextinguibili. Portaui quousq; potui, iã gaudens transeo in horreum dei, & securus canto, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea. Quid enim mihi facere potuerunt, quia expugnauerunt me à iuuentute mea? Exercuerunt me, non oppresserunt. Valuerunt mihi sicut F
ignis ad aurum, non sicut ignis ad fœnum. Ignis enim accedẽs ad aurum, sordem tollit: accedens ad fœnum, in cinerem vertit. Etenim non potuerunt mihi, quia non consensi, quia non me fecerunt quales sunt ipsi. Super dorsum meum fabricauerunt peccatores, longe fecerunt iniustitiam suam. Fecerunt quod tolerem, & non fecerunt cui consentirem. Iam ergo iniustitia ipsorum longe est à me. Mali mixti sunt bonis, non solum in seculo, sed & in ipsa intus Ecclesia mali mixti Ibidem.
sunt bonis. Nostis & probastis, & magis probabitis si boni fueritis. Cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerũt zizania. Nulli apparent mali in ecclesia nisi ei qui fuerit bonus. Nostis ergo quia mixti sunt, & semper & vbiq; dicit scriptura, quia non separabũtur nisi in fine. Sic quomodo mixti sunt, lõge sunt à se. Ne quis ergo ex eo quòd mixti sunt mali inter bonos putaret iniquitatẽ esse iuxta iustitiam, non potuerunt, inquit, mihi: id est, dixerunt, & male dixerũt, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur: Non corru- Esa. 22.
perũt sermones mali mores bonos, in eo quod audiui 1. Cor. 15.
à deo, non cessi sermonibus hominum. Fecerunt mihi peccatores quod portarẽ, non cui commiscerer, & facta est

G cta est iniquitas eorum longe à me. Quid enim tam prope, quàm duo homines in vna ecclesia? Quid enim tam longe, quàm iniquitas à iustitia? Vbi est enim con sensio, ibi propinquitas. Ligantur duo & mittantur ad iudicem, latro & colligatus: Ille sceleratus, ille innocēs: vna catena ligantur, & longe sunt à se. Quantum longe sunt à se? Quantum longe est scelus ab innocentia. Ecce isti longe sunt à se ab inuicem. Alius latro in Hispania facit scelera, proximus est ei qui facit in Aphrica. Quantum proximus? Quantum sibi iunguntur scelus & scelus, quantum sibi iunguntur latrocinium & latrocinium. Nemo ergo timeat mixtos sibi corpore malos: Longe ab illis sit corde, & securus portat quod nō timet. Longe fecerunt iniustitiam suam: Quid occurrit? Florent illi qui regnant inique, & vt sermonem loquamur vulgi, tonant iniqui, extolluntur in typhos, in calumnias. Quid ergo? Semper hoc? Non: audi quod sequitur, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum*. Ioten dat charitas vestra, Dominus, inquit, iustus concidet ceruices peccatorum. Quis non contremiscat? Quis enim non peccauit? Dominus iustus concidet ceruices

H peccatorū. Omnibus qui audiunt intrat tremor in cor, si credunt scripturæ dei. Si enim sibi sine causa tundūt homines pectora, mentiuntur quia tundunt pectora si iusti sunt, & in eo quod mentiuntur deo, fiunt peccatores. Si ergo veraciter sibi tunduot pectora, peccatores sunt. Et quis nostrum nō sibi tundit pectus? Et quis nostrum non elidit oculos ad terram sicut ille publi-

Luc.18. canus, & dicit, Domine propicius esto mihi peccatori? Si ergo omnes peccatores, & nemo inuenitur sine peccato, omnibus timendus est gladius in ceruices, quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Non puto fratres mei quia omnium peccatorum, sed in mēbro quod percutit, ibi designat quos peccatores percutiat: non enim dixit, Dominus iustus concidet manus peccatorum, aut, Dominus iustus concidet pedes peccatorum, non dixit: sed quia peccatores superbos volebat intelligi: superbi autem omnes ceruicati sunt, qui non solum faciunt mala, sed nec agnoscere volunt, & quando obiurgantur, Ecce fecisti, saltem agnosce quid feceris. Odit deus peccatorem, oderis & tu: coniungere deo, simul persequimini peccatum tuum: iustificant

I se, & dicunt, Non, inquit, Ego benefeci, deus male fecit. Quid est hoc? Ego nihil mali feci, inquit, quia Saturnus fecit, quia Mars fecit, quia Venus fecit. Ego nihil feci, stellæ fecerunt. Iustificas te, accusas deum qui fecit stellas, qui ornauit cœlum. Itaq; quoniam iustificas peccatum tuū, & superbis aduersus deum, quia te facis extra culpam, & deum in culpa, & tantum erexisti ceruicem tuam, & cucurristi contra deum, sicut scriptum est

Iob.15. in Iob, dicebat de impio peccatore, currens aduersus deum in crassa ceruice scuti sui, & ibi ceruicem nominauit, quia sic te erigis, & non elidis oculos ad terram,

Luc.18. & tundis pectus, & dicis, Domine propicius esto mihi peccatori, sed iactas te de meritis tuis: Et vis mecum, inquit deus, iudicio contendere, intrare mecum in iudicium, cum debeas in reatu tuo satisfacere deo, & cla

Psalm.129 mare ad illum quod clamatur in alio Psalmo, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Cla

Psalm.40. mare ad illum, quod clamatur in alio Psalmo, Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi: Quoniam hæc non vis dicere, sed iustificas facta tua aduersus sermonem dei, venit in te quod sequitur scriptura, & dicit, Dominus iustus concidet ceruices peccatorum. *Confundantur & auertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.* Qui oderunt Sion, oderunt Eccle- K siam. Sion Ecclesia est. Et qui intrant in Ecclesiam ficte, oderunt Ecclesiam. Qui nolūt obseruare verbum dei, oderunt Ecclesiam. Sed super dorsum meum fabricauerunt. Quid factura est Ecclesia, nisi portatura vsque in finem? Sed quid de illis sequitur & dicit? *Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur aruit.* Fœnum tectorum herba est quę nascitur in tectis, in solario integulato: in alto videtur, & radicem nō habet. Quanto melius humilius nasceretur, & lætius viresceret: Modo nascitur altius ad celeriorem ariditatem, nondū euulsum est & aruit. Nondum finiti sunt in iudicio dei, & iam non habent succum viriditatis. Attendite opera ipsorum, & videte quia exaruerunt: Sed viuunt & hic sunt, nondum erant auulsi sunt. Aruerūt, sed nondum auulsi sunt. Facti sunt sicut fœnum tectorum, quod priusquā Matth.13. euellatur exaruit. Et venient messores, sed non de illis implent manipulos. Venturi sunt enim messores, & col lecturi sunt triticum in horreum, & zizania alligabunt & mittent in ignem: Sic & fœnum tectorum expurgatur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur, quia & priusquām euelleretur aruit, nō inde implet messor manus: sequitur enim & dicit, *Non repleuit manum suam* L *messor, & sinum suum qui manipulos colliget.* Messores autem angeli sunt dicit dominus. *Et non dixerunt transeuntes viam benedictio domini super vos, benediximus vobis in nomine domini.* Nostis enim fratres quando transitur per operantes, est consuetudo vt dicatur illis, Benedictio domini super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo transibat & videbat aliquos facere aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliquid eiusmodi, non licebat transire sine benedictione. Alij sunt qui manipulos colligunt, alij sunt transeuntes viam. Qui manipulos colligunt, ooo de illis replent manus, quia non colligitur ad horreum fœnum tectorum. Qui sunt qui manipulos colligunt? Messores. Qui sunt messores? Dominus dixit, Messores autem angeli Matth.13. sunt. Qui sunt transeuntes? Illi qui iam per viam istam, id est, per vitam istam transierunt hinc ad patriā: Apostoli transeuntes erant in ista vita, Prophetę transeūtes erant. Quos benedixerunt Prophetæ & Apostoli? Illos in quibus radicem charitatis viderunt. Quos autē in- M uenerunt in tectis eminere, & superbire in ceruices sc̄uti sui, dixerunt contra illos quod futuri erant, benedictionem autem domini super eos non dederunt. Ergo istos omnes malos quos portat Ecclesia, qui legitis in scripturis, inuenitis maledictos designatos ad antichristum pertinere, ad diabolum pertinere, ad paleam pertinere, ad zizaniam pertinere. Et multa innumerabilia per similitudinem dicuntur de illis, Quia non o- Mat.7. mnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Nullam inuenis scripturam, quæ de illis bene loquatur, quia transeuntes viam non illos benedixerunt: Transeuntes Prophetæ omnia mala de illis dixerunt. Ecce & iste quem portamus Dauid trāsiit viam: audistis quid de illis dicit, Dominus iustus concidet ceruices peccatorum, confundantur & auertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorum, quod prius q̄ euellatur aruit: Non repleuit manum suam messor, & sinum suum qui manipulos colligit. Hæc de illis dixit. Non ergo supra illos iste transiens benedixit, & impletum est etiam per illum quod ipse dixit, Et non dixerunt transeuntes viam, benediximus vos in nomine domini. Et isti transeuntes siue Prophetæ, siue Patriarchæ, siue Apostoli quicumq; tran-

A transierunt, si bene viuimus fratres, benedixerunt nos
in nomine domini. Quando me, inquis, benedixit Pau
lus? Quando me benedixit Petrus? Attende in scriptu-
ris, vide si bene viuis, & vide ibi benedictum te fuisse.
Omnes bene viuentes benedixerunt. Et quomodo be-
nedixerunt? In nomine domini, non in nomine suo si-
cut hæretici. Qui enim dicunt, quod nos damus, hoc
est sanctum, in nomine suo volunt benedicere, non in
nomine domini. Qui autem dicunt, nõ sanctificat nisi
deus, nec quisquam est bonus nisi dono dei, ipsi in no-
mine domini benedicunt, non in nomine suo: Quia
qui amici sunt sponsi, nolunt esse adulteri sponsæ.

In Psalmum centesimumvicesimumnonum
Enarratio.

QVONIAM vos non solum oculis corporeis,
sed etiam corde vigilare præsumimus, intelli
genter nos cantare oportet, *De profundis clama-
ui ad te domine, domine exaudi vocem meam.* Etenim
vox hæc ascendentis est pertinens ad canticum gra-
duum Debet itaque vnusquisque nostrũ videre in quo
profundo sit, de quo clamet ad dominum. Clamauit
Ionæ. 2. de profundo Ionas de ventre ceti: Erat non solum sub
B fluctibus, verumetiam in visceribus beluæ, nec tamen il
lud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne
perueniret ad deum, & venter bestię non potuit tenere
vocem deprecantis. Penetrauit omnia, dirupit omnia,
peruenit ad aures dei: si tamen nunc dicendũ est, quia
diruptis omnibus peruenit ad aures dei, quando aures
dei in corde precantis erant. Vbi enim deum præsentẽ
non habet, cuius fidelis est vox? Verũtamen & nos de-
bemus intelligere de quo profundo clamemus ad do-
minum. Profundum enim nobis est vita ista mortalis,
Quisquis se in profundo intellexerit, clamat, gemit, su-
spirat, & donec de profundo eruatur, & veniat ad eum
qui super omnes abyssos sedet, super cherubin, super o-
mnia quę creauit, non solum corporalia, sed etiam spi-
ritalia, donec ad eum veniat anima, donec ab illo libe-
retur imago ipsius quod est homo, quæ in hoc profun-
do tanquam assiduis fluctibus exagitato detrita est, &
nisi renouetur & reparetur à deo qui illam impressit,
quãdo formauit hominem, idoneus potuit esse homo
ad casum suum, nõ est idoneus ad resurrectionẽ suam:
Semper in profundo est, nisi liberetur, vt dixi, semper
C in profundo est. Sed cũ de profundo clamat, surgit de
profundo, & ipse clamor non eum permittit multum
in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec cla-
Prouer. 18. ment de profundo: dicit scriptura, Peccator cum vene
rit in profundum malorum, contemnit. Iam videte fra
tres quale profundum sit, vbi contemnitur deus. Cum
quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, acer-
uis quibusdam & molibus quibusdam iniquitatum pre
mi, si dictum illi fuerit vt deũ roget, irridet. Quibus mo
dis? Primo dicit, Si deo displicerẽt facinora, ego viue-
rem? Si curaret deus res humanas, ad tanta scelera quæ
feci, non solum non viuerem, sed & bene mihi non es-
set. Solet enim hoc illis euenire qui multum in profun
do sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis: Et tanto
magis in profundum merguntur, quanto magis viden
tur esse fœlices: fallax enim fœlicitas, ipsa est maior in-
fœlicitas. Deinde & hoc solent homines dicere, Iam
quoniam multa feci & damnatio imminet, hoc perdo
quòd nõ facio quicquid possum, & ex hoc perdor, cur
non facio quicquid possum? Quomodo solent despe-
rati latrones dicere, Sic me occisurus est iudex pro de-
cem homicidiis, quomodo pro quinq;, quomodo pro
vno, quare iam non faciam? Quicquid mihi occurrerit D
facio: Hoc est, peccator cum venerit in profundum ma
lorum, cõtemnit. Sed dominus Iesus Christus, qui nec
profunda nostra contempsit, qui vsque ad istam vitam
venire dignatus est, promittẽs remissionem omnium
peccatorum, & iam de profundo excitauit hominem,
vt clamaret de profundo sub molibus peccatorum, &
perueniret vox peccatoris ad deum. Vnde clamantis,
nisi de profundo malorum? Et videte quia vox pecca-
torum clamat de profundo, De profundis clamaui ad
te domine, domine exaudi vocem meã. *Fiant aures tuæ
intendentes, in vocem deprecationis meæ.* Vnde clamat? De
profundo. Quis est ergo qui clamat? Peccator. Et qua
spe clamat? Quia qui venit soluere peccata, dedit spem
etiam in profundo posito peccatori: ideo quid sequi-
tur post istas voces? *Si iniquitates obseruaueris domine, domi-
ne quis sustinebit?* Ecce aperuit de quo profundo clama-
ret. Clamat enim sub molibus, & fluctibus iniquitatum
suarum. Circumspexit se, circumspexit vitam suam, vi-
dit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam.
Quacumque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil
illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & E
tam multa peccata vndique & cateruas scelerum suo-
rum videret, tanquam expauescens exclamauit, Si ini-
quitates obseruaueris domine, domine quis sustine-
bit? Non dixit, ego non sustinebo: sed quis sustinebit?
Vidit enim propè totam vitam humanam circumla-
trari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogi-
tationibus suis, non inueniri cor castum, præsumens
de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri
quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor
de misericordia dei, & dicat deo, Si iniquitates obser-
uaueris domine, domine quis sustinebit? Quæ autem
spes est? *Quoniam apud te propiciatio est.* Et quæ est ista
propiciatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificiũ, nisi
quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus
deleuit omnia peccata nocentium: precium tãtum da-
tum redemit omnes captiuos de manu captiuantis ini
mici. Ergo est apud te propiciatio. Nam si non esset a-
pud te propiciatio, si iudex solum esse velles & miseri-
cors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras,
& quęreres eas, quis sustineret? Quis ante te staret & di
ceret, Innocens sum? Quis staret in iudicio tuo? Spes F
ergo vna est: Quoniam est apud te propiciatio. *Propter
legem tuam sustinui te domine.* Quam legem? Quæ reos fa-
cit? Data est enim lex sancta, iusta, bona Iudęis, sed reos
eos potuit facere. Non data est lex quæ posset viuifica- *Gala. 3.*
re, sed quę ostẽderet peccata peccatori. Peccator enim
oblitus erat se, nec videbat se: Data est illi lex, vt vide-
ret se. Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim le
gis imperator est. Lex data est quæ terreat & constrin-
gat in reatum, & non soluit lex à peccatis, sed ostendit
peccata. Et forte sub ipsa lege positus, animaduertit iste
in profundo quanta fecerit contra legem, & sic excla-
mauit, dicẽs, Si iniquitatẽ obseruaueris domine, domi-
ne quis sustinebit? Est ergo lex misericordię dei, lex p-
piciationis dei. Illa timoris fuit, est alia lex charitatis.
Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, ad-
monet de futuris. In via non deserit comitem; comes *Mat. 5.*
fit ei quem ducit in via Sed concordandum est cũ ad-
uersario, dum es cum eo in via. Est enim sermo dei ad-
uersarius tuus, quandiu cum illo non concordas. Con-
cordas autẽ cum cœperit te delectare facere quod di-
cit sermo dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus: sic fi-
nita vita † nõ erit qui tradat te iudici. Ergo propter le- *† al. via.*
gem

G gem tuam sustinui te domine, quia dignatus es legem
misericordiæ afferre, mihi dimittere omnia peccata
mea, dare mihi de cætero monita, ne te offendam: In
ipsis monitis si quid forte titubauero, dedisti mihi re-
Matth. 6. medium quo te orem, dicens, Dimitte nobis debita no
stra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc
legem statuisti mihi, vt quomodo dimitto, dimittatur
mihi: Propter hanc legem sustinui te domine. Expecta-
ui quando venias & liberes ab omni necessitate, quia in
ipsa necessitate nō deseruisti legem misericordiæ. Au-
di quam legem dicat, si nondum intellexisti: Quia legē
Galat. 6. modo dicit charitatis, audi Apostolū, Inuicem onera
vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui por
tant inuicem onera sua, nisi qui habent charitatē? Qui
non habent charitatem, graues sunt sibi: qui autem ha-
bent charitatem, portant se. Læsit te aliquis, petit veniā:
si non dimittis, non portas onus fratris tui: si dimittis,
portas infirmū. Et tu si forte in aliquam infirmitatem
incideris quasi homo, oportet vt sic te portet & ille,
quemadmodum & tu: audi quid præcesserit, Fratres, in-
quit, si præoccupat⁹ fuerit homo in aliquo delicto, vos
H qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenita-
tis. Et ne forte quia spiritales monuerat, velut securi si-
bi viderentur, continuo subiecit, Intēdens teipsum, ne
& tu tenteris: deinde quod commemoraui subiunxit,
Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem
De verbis Christi: vnde & dicit, Propter legem tuam sustinui te
Apostoli domine. Dicūtur cerui quando transeunt freta in pro-
ser. 21. Et in ximas insulas pascuæ gratia, capita super se inuicem po
li. 83. quæst. nere: Et vnus qui ante est solus portat caput, & non po
quæst. 71. nit super alterum. Sed cum & ipse defecerit, tollit se ab
anteriore parte, redit posterius, vt & ipse in altero re-
quiescat, & sic portant omnes onera sua, & perueniunt
ad quod desyderant, & nō patiuntur naufragium, quia
quasi nauis est illis charitas. Itaque charitas portat one-
ra, sed nō timeat ne prematur talibus oneribus: Ne pec-
catis suis vnusquisque prematur, attēdat. Nam quando
portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata
ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alte
rius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis
sed suis grauatur. Cōsensio enim ad peccatum alterius,
tuum fit peccatum, & non est quare quæraris, quòd pec
I cata aliena te premant: dicitur enim tibi, Premunt te,
sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc?
Psalm. 49. Pedibus ambulasti ad furtum, imò mente coniunxisti
te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuū, quia
placuit tibi. Si autē displicuerit tibi & oraueris pro eo,
& deprecatus veniam dederis, vt possis libera fronte
dicere in precibus tuis, quas tibi iurisperitus cœlestis di
Mat. 6. ctauit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris: didicisti portare onera fra-
tris tui, vt & alius portet si qua sunt tua, & fiat in vobis
Galat. 6. quod ait Apostolus, Inuicem onera vestra portate, &
sic implebitis legem Christi. Ita securus cātas quod mo
do dictum est, Propter legem tuā sustinui te domine.
Hanc autem legem qui non seruat, non sustinet domi-
num: nec si velit sustinere, causa est quare sustineat, ina-
niter sustinet. Venturus est enim dominus, & inuentu-
rus peccata tua: quod autem perfecta iustitia vixisti, nō
est inuenturus. Homicidia forte: Grauia sunt enim &
valde maiora: Non est inuenturus adulterium? Nō est
inuenturus furta? Non est inuenturus rapinam? Non est
inuenturus maleficia? Nō est inuenturus idololatriam?
Matth. 5. Non est ista inuenturus. Nihil est ergo inuenturus? Au-
di sermonem Euangelij: Qui dixerit fratri suo fatue.

Ab istis etiam peccatis linguæ minutissimis quis absti- K
net? Sed forte dicis, Parua sunt, Reus erit, inquit, gehen
næ ignis. Si paruum tibi videtur aut modicum fratri di
cere fatue, vel gehenna ignis videatur tibi magna. Si cō 4. sen. dist.
tēnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine de- 16. c. Sed il
terrere: sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus la. & de
non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt in- peni. dis. 1.
gentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen ca. Tres sūt
massam faciūt: & guttæ minutę sunt, & flumina implēt §. Est enim.
& moles trahunt. Ideo & ille consyderans, quàm mul-
ta minuta peccata quotidiana committat homo, si ni-
hil aliud vel per cogitationes & linguam attendit q̄
multa sunt: & si attendit quàm minuta sint, videt per
multa minuta fieri aceruum magnum, & non quasi pec
cata sua pristina cogitās, sed ipsam fragilitatem huma-
nam, iam ascendens clamat, De profundis clamaui ad
te domine, domine exaudi vocem meam: Fiant aures
tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: Si ini-
quitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?
Vitare possum homicidia, adulteria, rapinas, periuria,
maleficia, idololatriam: Nunquid & peccata linguæ?
Nunquid & peccata cordis? scriptum est, Peccatū ini-
quitas est. Quis ergo sustinebit, si tu iniquitates obserua 1. Ioan. 3.
ueris? Si nobiscum seuerus iudex agere volueris, nō mi L
sericors pater, quis stabit ante oculos tuos? Sed est apud
te propitiatio, propter legem tuam sustinui te domine.
Quæ & qualis lex est ista? Inuicem onera vestra porta- Gala. 6.
te, & sic implebitis legem Christi. Qui portant inuicem
onera sua? Qui fideliter dicunt, Dimitte nobis debita Mat. 6.
nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.
Sustinuit anima mea in verbum tuum. Nemo sustinet, nisi qui
nōdum accepit quod promissum est. Nam qui iam ac-
cepit, quid sustinet? Accepimus remissionem peccato-
rum, sed promissum est nobis regnum cœlorum. De-
bita nostra deleta sunt, sed merces nostra adhuc futura
est. Accepimus veniam, sed æternam vitam nondum
tenemus: Sed qui dedit veniam, ipse promisit vitam
æternam. Si verbum nostrum esset, deberemus timere:
quia verbum dei est, non fallit. Securi ergo speramus
in verbis eius qui fallere non potest. *Sperauit anima mea
in dominum: A vigilia matutina vsque ad noctem.* Quid est,
quod ait? Vna die sperauit in domino, & finita est tota
spes ipsius? A vigilia matutina vsque ad noctem spera- M
uit Israël in dominum. Ista vigilia matutina, finis no-
ctis est: hinc vsque ad noctem sperauit anima mea in
dominum. Ergo intelligendum est, ne putemus vno
die nobis sperandum esse in dominum, à vigilia matu-
tina vsq; ad noctē. Quid ergo fratres putatis hoc esse,
à vigilia matutina vsq; ad noctem, sperauit anima mea
in dominum? Quia dominus per quem nobis dimissa
sunt peccata, in vigilia matutina resurrexit à mortuis,
vt hoc speremus in nobis futurū, quod præcessit in do
mino. Iam enim peccata nostra dimissa sunt, sed non-
dum resurreximus. Si nondum resurreximus, nondum Marci. 16.
in nobis factū est quod pręcessit in capite nostro. Quid
pręcessit in capite nostro? Quia & caro ipsius capitis
resurrexit: spiritus illius capitis nunquam mortuus est.
Sed quod in eo mortuus est, resurrexit: Resurrexit au-
tem tertia die: & quodammodo hoc nobis dixit domi
nus, Quod in me vidistis, sperate in vobis: id est, quia
erit resurrectio, resurgetis & vos. Sed sunt qui dicant,
Ecce resurrexit dominus, nunquid propterea sperādū
est & me posse resurgere? Vtiq; propterea. In hoc enim
resurrexit dominus, quod à te accepit. Nō enim resur-
geret, nisi mortuus esset. Non autem mortuus esset, nisi
carnem

A carnem portasset. Quid accepit à te dominus? Carnem. Quid venit ipse? Verbũ dei quod erat ante omnia, per
Ioan.1. quod facta sunt omnia. Sed vt acciperet abs te aliquid, verbũ caro factũ est, & habitauit in oobis. Accepit abs te quod offerret ꝓ te, quomodo accepit à te sacerdos qđ pro te offerat quando vis placare deũ pro peccatis tuis. Iam factum est, ita factum est: Sacerdos noster à nobis accepit quod pro oobis offerret. Accepit enim à nobis carnem, in ipsa carne victima factus est, holocaustum factus est, sacrificium factus est. In passione sacrificium factus est, in resurrectione innouauit illud quod occisum est, & taoquam primitias tuas dedit deo, & ait tibi, Consecrata sunt iam omnia tua, quando tales primitiæ tuæ de te datæ suot deo. Spera ergo & in te futurum, quod præcessit in primitijs tuis. Ergo ille quia à vigilia matutina resurrexit, cœpit anima nostra ex hoc sperare. Et quousque? Vsque in noctem, quousq; moriamur. Omnis enim mors nostra carnalis, quasi somnus est. Cœpisti sperare ex quo resurrexit domious, ooli deficere sperare quousque exeas ab hac vita. Nam si nõ vsque ad noctem speraueris, deletur totum quod spera-
B ueras. Sunt enim homines qui incipiũt sperare, sed nõ perseuerãt vsque ad noctem. Incipiunt pati tribulationes aliquas, incipiunt pati tentationes, vident homines malos & iniquos fœlicitate temporali pollere, & quoniam talia sperabant de domino, vt hic essent fœlices, attendunt eos qui scelera fecerunt habere quod ipsi habere desyderabant, & deficiunt pedes eorum, & desinunt sperare in domino. Quare? Quia non à vigilia matutina cœperunt sperare. Quid est hoc? Non hoc sperare cœperunt de domino, quod præcessit in domino ab illa vigilia matutina, sed sperabant de domino, vt si essent Christiani, habereot plenam domum frumento, vino & oleo, auro & argento, nullus eorum moreretur immaturus: si quis eorum non haberet filios, acciperet: si vxorem non duxisset, duceret: non abortiret non solum aliqua mulier in domo eius, sed nec pecus eius: nõ acescerent cupæ eius, non grandinaretur vinea eius. Qui sic sperabat in domino, aoimaduertit his rebus abundare eos, qui non colunt dominum, & defecerunt
Psal.72. pedes eius, & non sperauit vsq; ad noctem: quia nõ cœpit à vigilia matutina sperare. Quis ergo sic incipit à vi-
C gilia matutina sperare? Qui hoc sperat de domino, qđ cœpit ostendere à vigilia matutina in qua resurrexit. Antea enim nemo resurrexerat semper victurus. Intendat charitas vestra. Resuscitati suot iam mortui ante aduentum domini. Nam Helias resuscitauit mortuum
3.Reg.17. 4.Reg.4. & Helisæus, sed resurrexerunt iterum morituri. Dominus ipse quos resuscitauit, morituri resurrexerunt, siue
Lucæ.7. Matth.9. Ioan.11. ille iuuenis filius viduę, siue illa puella duodecim annorum filia archisynagogi, siue Lazarus. Aliter resuscitati sunt omnes morituri. Semel nati sunt, sed bis mortui sunt. Nemo resurrexerat nunquã moriturus nisi dominus. Quando autem resurrexit dominus nunquam moriturus? A vigilia matutina. Hoc spera & tu de domino resurrecturum te, nõ quomodo Lazarus resurrexit, non quomodo filius viduæ & archisynagogi filia resurrexerunt, nõ quomodo quos suscitauerunt aotiqui prophetæ: sed resurrecturum te spera quomodo dominus, vt post resurrectionem qua resurrexeris nõ te iam timeas moriturum: Et cœpisti sperare à vigilia matutina. Spera autem vsque ad ooctem, quousque fioiatur hæc vita, quousq; sit nox vniuersi generis humani in occasu seculi. Quare hucusq;? Quia post hãc vitæ noctẽ iam non erit spes, sed ipsa res. Spes enim quæ videtur nõ est spes,

Tomus octauus.

Apostolus dicit, Quod enim videt quis, quid sperat? Si D
autem quod non videmus speramus, per patiẽtiam ex- Roma.8.
pectamus. Si ergo patienter expectare debemus, quod non videmus, vsque ad noctem speremus, id est, vsque ad finem huius vitæ nostræ vel seculi. Cum autem nox ista trãsierit, iam veoiet quod sperabamus, & noo iam sperabimus, nec tamen desperati erimus. Est enim vituperatio desperatorum, & aliquando detestamur hominem, & dicimus, non habet spem. Non semper malum est oon habere spem, In hac vita, cum sumus, malum est non habere spem. Qui enim modo spem oon habet, rem postea noo habebit. Ergo modo spem debemus habere. Sed cum res venerit, nunquid spes erit? Quod enim videt quis, quid sperat? Veniet dominus deus noster primo, formam ipsam in qua crucifixus est & resurrexit demonstraturus generi humano, vt videãt pij & impij. Illi videãt & gratulentur inueoisse se quod crediderunt antequam viderent, & illi erubescant non se credidisse, quod videbunt. Erubescentes damnabun
tur, & gratulati coronabuntur: dicetur confusis, Ite in Matth.25.
ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: dicetur gaudentibus, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mũ-
di. Quod cum acceperint, iam spes non erit, quia res te- E
nebitur. Traosacta ergo spe, trãsibit nox illa, sed donec fiat à vigilia matutina speret anima nostra in domino: & redit ad illud, A vigilia matutina. *Speret Israel in dominum.* A vigilia matutina vsque ad noctem, speret anima mea in dominum. Sed quid sperabit? A vigilia matutina speret Israël in dominum. Non solum speret Israël in dominum, sed à vigilia matutina speret. Israël ergo culpo, spem seculi quando sperat de deo? Nõ: Sed alia Israël est propria. Nõ pro summo suo bono super Israël diuitias, noo salutem corporis, non abundantiam terrenorum, imò tribulationem hic habiturus est, si forte contigerit illi propter veritatẽ pati aliquas molestias. Non enim non sperabant in deum martyres, & tamẽ talia sunt passi, qualia latrooes, qualia iniqui, subiecti ad bestias, ignibus cõcremati, gladio percussi, vngulis exarati, catenis obstricti, carcere necati. Ista omnia mala passi, oon sperabant in dominum? Aut ideo sperabant, vt istis malis carentes, hac vita fruerentur?
Non planè, quia à vigilia matutina sperabant. Quid est F
hoc? Consyderabãt illam vigiliam matutinam, qua resurrexit dominus eorum, & videbant quia antequam resurgeret talia & ipse passus erat, qualia & ipsi patiebantur, & non desperabant etiam se post tales passiones resurrecturos ad vitam æternam. Sperauit Israël in dominum à vigilia matutina vsque ad noctem. *Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud illum redemptio,* Magnifice: Melius dici nõ posset loco suo, propter illud quod dixit, A vigilia matutina speret Israël in dominum. Quare? Quia à vigilia matutina resurrexit dominus, & hoc debet sperare corpus, quod in capite præcessit. Sed ne suggeratur ista cogitatio, Capiti licuit resurgere, quia peccatis non premebatur, & nullum peccatum erat in illo: Quid nos facturi sumus? Sperabimus talem resurrectionem qualis in domino præcessit, cùm peccatis nostris aggrauemur? Sed vide quid sequitur, Quoniam apud dominum misericordia, & multa apud illum redemptio. *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.* Ergo si premebatur peccatis suis, adest misericordia dei. Ideo præcessit ille sine peccato, vt deleat peccata sequentium. Nolite in vobis præsumere, sed à vigilia matutina præsumite.

T Videte

G Videte caput vestrum resurrexisse & ascendisse in cœlum. In illo culpa non erat, sed per illum vestræ culpæ delebuntur. Ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Quia Israël vendere se potuit, & fieri venundatus sub peccato, redimere se ab iniquitatibus nō potest. Ille potuit redimere, qui se non potuit vendere. Qui non commisit peccatum, ipse est redemptor à peccato, ipse redimet Israël. Vnde redimet? Ab illa iniquitate, an ab illa? Ab omnibus iniquitatibus suis. Non ergo timeat accessurus ad deū aliquas iniquitates suas, tantummodo accedat pleno corde, & desinat iam facere quæ antea faciebat, & non dicat, illa iniquitas non mihi dimittitur. Si enim hoc dixerit, propter ipsam quam putat sibi non dimitti, non se conuertat, & faciendo cætera non illi dimittitur & illud quod non timebat, Quia feci, inquit, scelus magnum, & non mihi potest dimitti, iam faciam & cætera. Hoc enim perdo, quod non facio. Noli timere: In profundo es, noli contemnere de profundo clamare ad dominum & dicere, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Obserua illum, & expecta illum, & sustine H propter legem ipsius. Quam legem tibi dedit? Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitori- Matth.6. bus nostris. Spera te resurrecturum, & tunc futurum omnimodo sine peccato, quoniam ille surrexit, qui primus fuit sine peccato. A vigilia matutina spera, Noli dicere, Ego non sum dignus propter peccata. Non est dignus, sed multa apud illum redemptio: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

In Psalmum.130. Enarratio.

IN ISTO psalmo commendatur nobis humilitas serui dei & fidelis, cuius voce cantatur, quod est vniuersum corpus Christi. Sępe enim admonuimus charitatem vestram, non quasi vnius hominis cantantis vocem accipi debere, sed omnium qui sunt in Christi corpore. Et quia in illius corpore sunt omnes, tanquam vnus homo loquitur, Et ipse est vnus, qui & multi sunt. Multi enim sunt in seipsis, vnus sunt in illo, quia vnus est: ipsum est autem etiam templum 1.Cor.3. dei, de quo dicit Apostolus, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Omnes qui credunt in Christū, I & sic credunt vt diligant. Hoc est enim credere in Iacobi.2. Christum, diligere Christum: non quomodo dæmones credebant, sed non diligebant Christum, & ideo Marci.16. quamuis crederent, dicebant, Quid nobis & tibi est fili dei? Nos autem si credamus, vt in ipsum credamus dili- Lucæ.4. gentes eum, & non dicamus, quid nobis & tibi est: sed dicamus potius, ad te pertinemus, tu nos redemisti. Om- 1.Petri.2. nes ergo qui sic credunt, tanquam lapides sunt viui, de quibus templum dei ædificatum est: & tanquam ligna Gene.6. imputribilia quibus arca illa compacta est, quæ in diluuio mergi non potuit. Hoc autem templum est, id est, ipsi homines, vbi rogatur deus & exaudit. Quisquis enim præter templum dei orauerit deum, non exauditur ad illam pacem supernæ Hierusalem, & si exauditur ad quædam temporalia, quę deus & Paganis donauit. Nam & ipsi dæmones exauditi sunt, vt irent in por- Matth.8. cos. Exaudiri ad vitam æternam aliud est, nec concēditur nisi ei qui in templo dei orat. Ille autem in templo dei orat, qui orat in pace ecclesiæ, in vnitate corporis Christi, quod corpus Christi constat ex multis credentibus in toto orbe terrarum, & ideo exauditur, quia orat Ioan.4. in templo. Ipse enim orat in spiritu & veritate, qui orat in pace ecclesiæ, non in illo templo vbi figura erat. Secundum figuram enim dominus exclusit homines de K templo illos, qui sua quærebant, id est, propter vendendum & emēdum ibāt in templum. Si autem figura erat Ioan.2. illud templum, manifestum est quia & corpus Christi, quod est verum templum cuius illa imago erat, habet permixtos ementes & vendentes, id est, sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Sed excluduntur inde flagello resticulæ. Restis enim peccata significat, sicut dicitur per Prophetam, Væ eis qui trahūt peccata velut restem lon Esaia.5. gam. Illi autem trahūt peccata sicut restem longam, qui addunt peccata peccatis, qui cum fecerint vnum peccatum vt cooperiant illud faciunt alterum. Quomodo enim, vt restis fiat additur spartum sparto, non autem in rectum it, sed torquetur: sic omnia praua facta quæ sunt peccata cum adduntur sibi, & addendo peccato peccatum, & peccatum, ad peccatum annectitur, fit restis longa: Quorum semitæ prauæ, & flexuosi gressus eorum. Quò valet autem ista restis, nisi vt inde ligentur ei manus & pedes, & proiiciatur quisque in tenebras exteriores? Meministis enim dictum de quodam peccatore in Euāgelio, Ligate illi manus & pedes, & proiicite illum Matth.22. in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. L Non ergo esset vnde illi ligarētur manus & pedes, nisi ipse sibi restem fecisset: vnde apertissime alio loco scriptum est, Criniculis peccatorum suorum vnusquisque Prouer.5. constringitur. Ergo quid de peccatis suis homines vapulās, ideo dominus flagellum de resticula fecit, & in- Ioan.2. de expulit de templo omnes qui sua quęrebant, nō quę Philip.2. Iesu Christi: huius ergo tēpli vox est in psalmo, In hoc templo, vt dixi, rogatur deus, & exaudit in spiritu & veritate, non in illo corporali. Nam illic vmbra erat, in Ioan.4. qua demonstraretur quod venturū erat. Ideo illud iam cecidit. Cecidit ergo domus orationis nostræ? Absit, Non enim illud templū, quod cecidit hoc potuit dici domus orationis, de qua dictum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Audistis enim quid dixerit dominus Iesus Christus, Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gen Matth.21. tibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Nun- Ioan.2. quid illi, qui voluerunt facere domum dei speluncam latronum, fecerunt vt rueret templum? Sic & illi qui male viuunt in ecclesia catholica, quantum in ipsis est domum dei volūt facere speluncā latronum, nec ideo euertunt templum. Veniet enim tempus quando de re- M ste peccatorum suorum foras mittantur. Hoc autē templum dei, hoc corpus Christi, hæc congregatio fidelium vnam vocem habet, & tanquam vnus homo, cantat in psalmo. Eius vocem iam in multis psalmis audiuimus, audiamus & in isto. Si volumus nostra vox est, si volumus aure audimus cantantem, & nos corde cantamus. Si autē nolumus, erimus in illo templo tanquam ementes & vendentes, id est, nostra quærentes: Intramus ecclesiam, non ad ea quæ placent oculis dei. Videat ergo in numero vestro quis quomodo audiat, vtrum audiat & irrideat, vtrum audiat & post se ponat, vtrum audiat & consonet, id est, sentiat hic vocem suam, & adiungat vocem cordis sui voci psalmi huius. Tamen vox psalmi huius non tacet: instruantur qui possunt, imò qui volunt, qui nolunt, non impediant. Commendetur nobis humilitas, inde cœpit:

Expositio Psalmi.

DOmine non est exaltatum cor meum. Sacrificium obtulit. Vnde probamus, quia sacrificium obtulit? Quia humilitas cordis nostri sacrificium est: dicitur in alio psalmo, Quoniam si voluisses sacri- Psal.50. ficium

A ficium dedissem vtiq; satis volebat facere deo pro pec-
catis suis, propiciare illum volebat, vt acciperet indul-
gentiam peccatorum. Et quasi quærēs vnde illum pro-
piciaret, Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem, vti-
que holocaustis non delectaberis. Ergo superflue quæ-
rebat aut arietes, aut tauros, aut aliquem talem victimā
vnde placaretur deus. Quid ergo? Quia holocaustis nō
delectatur deus, non accipit sacrificium, & sine sacrifi-
cio placatur? Si nullum sacrificium est, nullus sacerdos
est. Si autem habemus sacerdotem in cœlis qui pro no-
Roma.8. bis interpellat patrem: Intrauit enim in sanctasancto-
Hebra.9. rum in interiora veli, quò nō intrauit sacerdos in figu-
ra nisi semel in anno, sicut & dominus in toto tempo-
re semel oblatus est: Ipse obtulit se, ipse sacerdos, ipse
victima, & intrauit in sanctasanctorum semel, & iam
Roma.6. non morietur, nec mors ei vltra dominabitur. Securi
simus quia habemus sacerdotem, ibi offeramus & ho-
Sacrificiū Christianorum. stiam. Videamus, quod sacrificium debemus offerre,
quia holocaustis non delectatur deus noster, sicut audi-
stis in psalmo, sed ibi sequitur & ostendit quid offerat,
Psal.50. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum
B & humiliatum deus non spernit, Si ergo humiliatum
cor sacrificiū deo est, sacrificium obtulit, qui dixit, Do-
mine non est exaltatum cor meum: vide alio loco sic
Psal.130. offerētem, dicit deo, Vide humilitatem meam & labo-
rem meum, & dimitte omnia peccata mea. Domine
non est exaltatum cor meum. *Neque in altum elati sunt
oculi mei: Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus
super me.* Hoc planius dicatur & audiatur, Non fui su-
perbus, nolui quasi in mirabilibus innotescere homi-
nibus, & nec quæsiui aliquid supra vires meas, vnde me
apud imperitos iactarem. Intendat charitas vestra. Ma-
gna res commendatur, quomodo Simon ille magus in
mirabilibus ingredi volebat super se, propterea plus
illum delectauit potentia Apostolorum, quàm iustitia
Christianorum. At vbi vidit per manus impositionem
Acto.2. Apostolorum & per orationes eorum deum dare fide-
libus spiritumsanctum, & quia tunc per miraculum de-
monstrabatur aduentus spiritussancti, vt linguis loque-
rentur quas non didicerant omnes, super quos venie-
bat spiritussanctus. Nec ideo modo non datur spiritus
sanctus, quia linguis non loquuntur, qui credunt. Ideo
C enim tunc oportebat vt linguis loquerentur, vt signifi-
carēt omnes linguas Christo credituras: Vbi impletum
Acto.8. est quod significabatur, miraculum ablatum est. Cū er-
go hoc videret Simon magus, voluit talia facere, non
talis esse: & nostis quia etiā pecunia putauit comparan-
dum spiritumsanctum. Erat ergo de talibus, qui in tem
plum intrant ad emendum & vendēdum: emere vole-
bat quod vendere disponebat. Et vere fratres mei quia
talis erat ille, & sic intrauerat ad eos, dominus illos ex-
pulit de templo qui columbas vendebant. Columba au
tem spiritumsanctum significabat. Volebat ergo Simō
Matth.21. emere columbam & vendere columbam. Accessit do-
minus Iesus Christus, qui habitabat in templo Petri, &
Ioan.2. flagello resticulæ expulit foras malum mercatorem. Er
go sunt homines quos delectat miraculū facere, & ab
eis qui profecerunt in ecclesia miraculum exigunt, &
ipsi qui quasi profecisse sibi videntur talia volunt face-
re, & putant se ad deum non pertinere si non fecerint.
Dominus autē deus noster qui nouit quid cui tribuat,
& vt seruetur compago corporis in pace, alloquitur ec
1.Cor.12. clesiam per Apostolum, Non potest dicere oculus ma-
nui, opus te non habeo, aut iterum caput pedibus, opus
vobis non habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus?

Si totum corpus auditus, vbi odoratus? Ergo in mem- D
bris nostris videtis fratres, quomodo singula officium
suum habeant membra. Oculus videt & non audit, au-
ris audit & non videt, manus operatur, nec audit nec
videt, pes ambulat nec audit nec videt, nec facit quod
facit manus. Sed in vno corpore si sit sanitas, & non
aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo,
& oculus audit in aure: nec obiici potest auri quod nō
videt, vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid vide-
re & discernere colores potes, quod facit oculus? Re-
spondit enim auris de pace corporis & dicit, Ibi sum
vbi est oculus, in eo corpore sum: in me non video, in
illo cum quo sum video. Ita cum auris dicit, oculus mi-
hi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & aures di
cunt, manus nobis operantur: manus dicūt, oculi & au-
res nobis vident & audiunt: oculi & aures & manus di
cunt, pedes nobis ambulant: Omnia in vno corpore cū *Ibidem.*
operantur, si sit ibi sanitas & concordant membra, gau-
dent & cōgaudent sibi: Et si aliquid molestiæ sit in ali-
quo membro, non se deserunt, sed compatiuntur sibi.
Nunquid quia in corpore pes, quasi longe videtur ab
oculis? Illi enim sunt locati in sublimitate, illi autē in- E
fra positi. Quando forte pes spinam calcauerit, deserūt
oculi, & non sicut videmus totum corpus contrahitur,
& sedet homo, curuatur spina dorsi, vt quæratur spina
quæ hæsit in planta? Omnia membra quicquid possunt
faciunt, vt de infimo exiguo loco spina quæ inhæserat
educatur. Si ergo fratres quisquis in corpore Christi
non potest resuscitare mortuum, non illud quærat, sed
quærat ne discordet in corpore, quomodo si auris quæ-
rat videre, discordare potest. Nam quod non accepit,
non potest facere. Sed si ei obiectum fuerit & dictum,
si iustus esses, resuscitares mortuos, quomodo resusci-
tauit Petrus. In Christo enim maiora videntur fecisse *Acto.9.*
Apostoli, quàm ipse dominus. Sed vnde fieri potest,
vt plus valeant sarmenta quàm radix? Quomodo au-
tem quasi maiora videntur fecisse illi, quam ille? Ad
vocem domini surrexerunt mortui, ad vmbram trans- *Ioan.11.*
euntis Petri surrexit mortuus: maius hoc videtur quàm *Acto.5.*
illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus ni-
si in Christo non poterat: Quia sine me, inquit, ni-
hil potestis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui *Ioan.15.*
proficit, quasi obiectam calumniā ab ignaris paganis,
ab hominibus nescientibus quid loquantur, in compa- F
ge corporis Christi respondeat & dicat, Quid dicis?
Non es iustus, quia non facis miraculum. Possis & au- *1.Cor.12.*
ri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres,
inquit, & tu sicut & Petrus fecit. Sed ipse Petrus & mi-
hi fecit, quia in eo corpore sum, in quo Petrus fecit. In
illo quod potest possum, à quo diuisus non sum. Quòd
minus possum, compatitur mihi: & quòd plus potest,
cōgaudeo illi. Ipse dominus desuper clamauit pro cor
pore suo, Saule Saule, quid me persequeris: & ipsum *Acto.9.*
nemo tangebat, sed pro corpore in terra laborante ca-
put de cœlo clamabat. Si ergo fratres vnusquisq; quod
potest iuste egerit, & in eo quòd alius plus potest non
inuiderit, sed congratulatus fuerit, tanquam in vno
corpore cum eo constitutus, pertinet ad eum vox ista
Psalmi, Domine nō est exaltatum cor meum, neque in
altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in ma-
gnis, neq; in mirabilibus super me. Quod enim excessit
vires meas, ait, nō quæsiui, non ibi me extendi, nolui ibi
magnificari. Nam ista exaltatio de abundantia gratiarū
q̄ sit timenda, ne quis de dono dei superbiat, sed magis
seruet humilitatem, & faciat quod scriptum est, Quan-

G to magnus es, tanto humiliate in omnibus, & coram
Ecclesiastici, 3. deo inuenies gratiam: Quàm ergo timẽda sit superbia
de dono dei, etiam atque etiam commendandum est
charitati vestrę maxime quia Psalmus breuissimus per-
mittit nos loqui. Paulus Apostolus quamuis ex perse-
cutore factus sit prædicator, abundantiorem gratiam
consecutus est in omni labore apostolico, quàm cæte-
ri Apostoli, vt magis deus ostenderet suum esse quod
dat, non hominis. Quomodo solent medici potentiã
suæ artis in desperatis ostendere: sic & dominus noster
Iesus Christus medicus & saluator noster in desperato,
qui persecutor ecclesiæ fuit, ostendit magnitudinem
artis suæ, vt non solum eum Christianum faceret sed &
1. Cor. 15. Apostolum: nec tantum Apostolum, sed sicut ipse di-
cit, plus omnibus illis laboraret. Excellentissimæ ergo
gratiæ fuit. Et videtis fratres, quia modo in ecclesia Pau
li Apostoli epistolæ vigent, magis quàm coapostolo-
rum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum locuti
De fide contra Mani. ca. 5. & 38. sunt in ecclesia. Nam quæ proferuntur ab errantibus
sub nomine ipsorum, quia non sunt ipsorum, impro-
baotur, nec acceptantur ab ecclesia: Alij autem qui scri-
H pserunt, nec tantum, nec tanta gratia scripserunt. Cum
ergo esset magnæ gratiæ, & magna dona meruisset à
deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem
autem reuelationum ne extollar. Intendite, rem tre-
2. Cor. 12. mendam vobis dico, Propter magnitudinem, inquit,
reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus car-
nis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Quid est
hoc fratres? Ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphi-
zabatur tanquam puer. Et à quo? Ab angelo Satanæ,
Quid est hoc? Dolore quodam corporis traditur exa-
gitatus vehementer. Dolores autem corporum plerun
que immittuotur ab angelis Satanæ, sed hoc non pos-
sunt nisi permissi. Nam & Iob sanctus sic probatus est.
Iob. 1. Permissus est ad eum probandum Satanas, & percussit
eum vulnere, vt vermibus putresceret. Immũdus enim
permittebatur, & sanctus probabatur. Nescit diabolus
quanta bona de illo fiant, etiam cum sæuit. Sæuiens in-
Ioan. 13. trauit in cor Iudæ, sæuiens tradidit Christum, sæuiens
crucifixit, & crucifixo Christo redemptus est orbis ter-
rarum. Ecce sæuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autẽ
profuit. Sæuiendo enim quos tenebat amisit, redem-
I ptos sanguine domini, quem cum sæuiret effudit. Si
sciret tantum damnum se passurum, non funderet in
serram precium, quo redemptum est genus humanum.
2. Cor. 12. Sic ergo ille angelus Satanæ, quasi libenter permissus
est colaphizare Apostolum, sed tamen Apostolus cu-
rabatur. Et quia illud quod medicus apposuerat, mo-
lestum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret:
Quomodo cum medicus apponit visceribus aliquod
forte epithema molestum & ardens, inde tamen curan
dus est ille cuius viscera tumebant, cum ille inde arde-
re cœperit & cruciari medicamento, rogat medicum
vt auferat medicamentum: Medicus autem consola-
tur, monet eum patientiam, quia nouit quàm vtile sit
quod apposuit: ita & Apostolus sequitur & dicit, cum
Ibidem. dixisset, Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus
Satanæ qui me colaphizet: prædixit autem quare, Ne
magnitudine reuelationum extollar, datus est mihi sti-
mulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet:
propter quod ter dominum rogaui, vt auferret eum à
me: hoc est dicere, Rogaui medicum, vt auferret à
2. Cor. 12. me molestum epithema, quod mihi apposuerat. Sed
audi vocem medici, Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia
mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui
quid apposuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vn K
de saneris. Si ergo charissimi Paulus potuit Apostolus
extolli magnitudine reuelationum, nisi acciperet ange
lum Satanę qui se colaphizaret, quis de se possit esse se-
curus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, sed
si non peruerse quæras quod recte non accepit. Quæ-
rat sine quo non potest esse in corpore Christi, aut si-
ne quo male est illic. Tutior est enim in corpore digi-
tus sanus, quàm lippiẽs oculus. Digitus exigua quædam
res est, oculus magnifice multum potest: & tamen me-
lius est digitum esse, & sanum esse: quàm oculum esse,
& perturbari, lippire, & excæcari. Non ergo quęrat quis
que in corpore Christi nisi sanitatem. Secundum sani-
tatem habeat fidem, & ex fide mundatur cor eius, ex
mundatione cordis videbit illam faciem, de qua di-
ctum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vi- *Matth. 5.*
debunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracu-
la in corpore Christi, non debet gaudere nisi de facie
dei. Redierũt Apostoli, & dixerunt domino, cum mis-
si essent à domino, Ecce domine in nomine tuo etiam *Lucæ. 10.*
dæmonia nobis subiecta sunt. Vidit dominus, quòd tẽ-
taret eos superbia ex potentia miraculorum, & ille qui L
medicus venerat sanare tumores nostros, & ferre infir-
mitates nostras: continuo ait, Nolite in hoc gaudere
quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia no
mina vestra scripta sunt in cœlo. Non omnes Chri-
stiani boni dæmones eiiciunt, omnium tamen nomi-
na scripta sunt in cœlo. Non eos voluit gaudere ex eo
quòd proprium habebant, sed ex eo quòd cum cæteris
salutem tenebant. Inde voluit gaudere Apostolos, vnde
gaudes & tu. Intendat charitas vestra. Nullus fidelis ha-
bet spem, si nomen eius non est scriptum in cœlo. Om
nium fidelium qui diligunt Christum, qui ambulant
viam eius humiliter quam ipse docuit humilis, nomi-
na scripta sunt in cœlo. Cuiusuis contemptibilis in ec-
clesia, qui credit in Christum & diligit Christũ & amat
pacem Christi, nomen scriptum est in cœlo, cuiuslibet
quem contemnis. Et quid simile ipse & Apostoli, qui
tanta miracula fecerunt? Et tamen Apostoli reprimun-
tur ex eo quòd de bono proprio gaudebant, & iuben-
tur hinc gaudere vnde gaudet, & ille cõtemptilis. Non
immerito fratres mei cum ista humilitate dicit, Domi-
ne non est exaltatum cor meum, neque in altum elati
sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque M
in mirabilibus super me. *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: Quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.* Vi-
detur enim velut maledicto se obstrinxisse: quomo-
do alio loco in Psalmo dicit, Domine deus meus si fe- *Psal. 7.*
ci istud, si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi
retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimi-
cis meis inanis &c. sic videtur & hic dixisse, Si non
humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Age
quasi dicturus est, illud mihi contingat, quomodo &
ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mi-
hi illud. Quid? Decidam merito ab inimicis meis in-
anis: sic & hic, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui
animam meam, quemadmodum qui ablactatus est à la-
cte super matrem suam, sic retributio in animam me-
am. Intendite, nostis quia quibusdam infirmis dicit A-
postolus, Lac vobis potum dedi, non escam: nondum *1. Cor. 3.*
enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sunt
infirmi qui non sunt idonei valido cibo, volunt se ten-
dere ad id quod capere non possunt: Et si aliquid vtcũ-
que acceperint, aut visi sibi fuerint capere quod nõ ce-
perunt

A perunt, extolluntur inde & superbiunt, inde videntur sibi quasi sapientes. Hoc autem contigit omnibus hæreticis, qui cum essent animales & carnales, defendendo sententias suas prauas, quas falsas esse non potuerunt videre, exclusi sunt de catholica. Dicam charitati vestræ quod possim, Dominus noster Iesus Christus nostis quia verbum dei est, secundum illud Ioannis, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: Hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Panis ergo est, inde viuunt angeli. Ecce panis paratus est tibi, sed cresce de lacte, vt ad panem peruenias. Et quomodo, inquis, cresco de lacte? Quod tibi factus est Christus ad infirmitatem tuam, hoc primo crede & fortiter tene. Quomodo ergo mater cum viderit filium minus idoneum ad capiendum cibum, ipsos cibos ei dat, sed traiectos per carnem suam. Nam ipse est panis de quo infans pascitur, quo & mater eius pascitur: sed ad mensam infans minus idoneus est, ad mammillam idoneus est. Panis ergo de mensa traiicitur per matris mammillam, vt sic perueniat idem alimentum B ad paruum infantem: sic dominus noster Iesus Christus cum esset verbum apud patrem, per quod facta sunt omnia, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, qualem caperet pro modo suo angeli, & vnde in cœlo potestates & virtutes, spiritus intellectuales pascerentur, homo autem infirmus, & carne inuolutus iaceret in terra, nec posset ad eum peruenire panis cœlestis, vt panem angelorū manducaret homo, & manna descenderet ad vberiorem populum Israël, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quapropter ipsis infirmis Paulus Apostolus hoc dicit, quos dicit animales & carnales, Nunquid dixi me scire aliquid in vobis, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum? Nam Christus erat, & non crucifixus. In principio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et quia ipsum verbum caro factum est, & ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem, homo in illo mutatus est: Mutatus est homo in illo, vt melior fieret quàm erat, non vt ipsa substantia verbi conuerteretur. Per id ergo quod homo erat, mortuus est deus: & per id quod deus erat, excitatus est homo, & resurrexit, & ascendit in cœlum. Quicquid C passus est homo, non potest dici nō passus est deus, quia deus erat hominem assumendo, sed non est mutatus in hominem: quomodo non potes dicere non te passum iniuriam, si vestis tua conscindatur. Et quando quereris vel amicis vel in iudicio, hoc dicis iudici, Cōscidit me: non dicis conscidit birrhum meum, sed cōscidit me. Si potuit & meruit vestis tua dici tu, quæ non est tu, sed vestis tua, quanto potius meruit audire caro Christi templum verbum vnitum cum verbo? Et quicquid in carne pateretur, deus ipse pateretur, qua nuis verbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec mutari, nec occidi, sed quicquid horum passum est, in carne passum est. Et noli mirari, quia verbum nihil passum est: nec anima hominis potest pati aliquid occisa carne, dicente ipso domino, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Si anima non potest occidi, verbum dei poterat occidi? Et tamen quid dicit? Flagellauit me, colaphizauit me, percussit me, dilaniauit me: totum hoc non fit in anima, & tamen non dicit nisi me, propter vnitatem consortij ipsius. Dominus ergo noster Iesus Christus panis, se fecit nobis lac, incarnatus & apparens mortalis, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus à verbo, D credentes in carnem, quod factum est verbum. Hinc crescamus, ipso lacte nutriamur: antequam validi simus ad capiendum verbum, non recedamus à fide lactis nostri. Illi autem hæretici nolētes disputare de eo quod non poterant capere, dixerunt quia filius minor est, quàm pater, & dixerunt quia spiritussanctus minor est quàm filius, & fecerunt gradus, & miserunt in ecclesiam tres deos. Non enim possunt negare deum esse patrem, nec possunt negare filium deum, nec possunt negare spiritumsanctum deum. At si pater deus, & filius deus, & spiritussanctus deus, inæquales sunt, & non sunt eiusdem substantiæ, non vnus deus est, sed tres dij. Disputantes ergo quod capere non poterant, elati sunt in superbiam, & factum est in eis quod dicitur in isto Psalmo, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Mater enim ecclesia dei est, vnde illi separati sunt, qui lactari & nutriri debebant, vt crescerent ad capiēdum verbum deum apud deum, in forma dei æqualem patri. Visa est hic quidem ab his, qui ante nos ista tractauerunt & alia sententia, & alius intellectus in his ver- E bis, quem non tacebo charitati vestræ. Hoc enim dixerunt, Omnis superbus displicet deo, & debet se humana anima humiliare ne deo displiceat, & toto corde intueri quod dictum est, Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Sed rursus sunt quidam homines, qui cum audierint quia humiles esse debent, dimittunt se, nihil volunt discere, putantes quia si aliqui didicerunt superbierunt, & remanent in solo lacte. Quos reprehendū scriptura dicens, Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Sic enim nos deus vult nutriri lacte, vt non ibi remaneamus, sed crescendo per lac, ad solidum cibum perueniamus. Ergo non debet homo extollere cor suum in superbiam, sed debet eleuare in doctrinam verbi dei. Nam si leuanda anima non esset, non diceretur in alia voce Psalmi, Ad te domine leuaui animam. Et nisi se ipsa anima super se effundat, non perueniet ad visionem dei, & ad cognitionem substantiæ illius incommutabilis. Nam modo cum adhuc in carne est dicitur ei, vbi est deus tuus? Sed intus est deus eius, & spiritaliter F intus est, & spiritaliter excelsus est, non quasi interuallis locorū, quomodo per interualla loca altiora sunt. Nam si talis altitudo quęrenda est, vincunt nos aues ad deum. Ergo intus deus altus est, & spiritaliter altus, nec peruenit anima vt contingat eū nisi transierit se. Nam quicquid de deo sentis secundum corpus, multum erras: multum infans es si sentis de deo etiam secundum animam humanam, quòd deus non obliuiscatur, aut ita sapiat vt desipiat, aut faciat aliquid & pœniteat eum: omnia enim ista posita sunt in scripturis, vt nobis lactentibus commendaretur deus, non vt proprie de illo sic audiamus ista, & intelligamus quasi pœniteat deum, & modo aliquid discat quod non nouerat, & intelligat quod non intelligebat, & reminiscatur quod oblitus erat. Talia enim animæ sunt non dei. Nisi ergo homo transierit & modum animæ suæ, non videbit quia deus est quod est, qui dixit, Ego sum qui sum. Itaque illi cui dicebatur, vbi est deus tuus, quid dixit? Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Vt autem inueniret deum suum, quid egit? Hæc meditatus sum, inquit, & effudi super me animam meam. Vt inueniret deum, effudit

Marginalia: Ioan. 1. — Philip. 2. — Psal. 77. — Exod. 16. — Ioan. 1. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 2. — Ioan. 1. — 3. sen. dist. 21. cap. Recedente. — Marci 15. & 16. — 3. sen. dist. 21. cap. Recedente. — Matth. 10. — Ioan. 1. — Ecclesiastici 3. — Hebr. 5. — Psal. 122. — Psal. 41. — Exod. 3. — Psal. 41.

G effudit super se animam suam. Non ergo sic tibi dici-
tur humilis esto vt non sapias, humilis esto propter su-
perbiam, altus esto propter sapientiam. Audi euiden-
1.Cor.14. tem sententiam de hac re, Nolite pueri effici menti-
bus, sed malitia infantes estote, vt mentibus perfecti si-
tis. Certe explicatum est fratres mei, vbi nos deus vo-
luit esse humiles, vbi altos: humiles propter cauendam
superbiam, altos propter capiendam sapientiam. La-
ctare vt nutriaris, sic nutrire vt crescas, sic cresce vt pa-
nem manduces. Cum enim cœperis panem mandu-
care, ablactaberis, id est, iam tibi non opus erit lacte, sed
solido cibo. Et hoc videtur dixisse, Si non humiliter
sentiebam, sed exaltaui animam meam, id est, si non
mente sed malitia paruulus fui. Quod significans di-
xit superiora verba, Domine nō est exaltatum cor me-
um, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingres-
sus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Ec-
ce quia malitia paruulus fui, sed quia sensu non fui par-
uulus: Si nō humiliter sentiebam, sed exaltaui animam
meam, retribuatur mihi quod retribuitur paruulo qui
ablactatur à matre, vt iam panem sim idoneus man-
H ducare. Et hæc ergo fratres sententia nō displicet, quia
non est contra fidem. Mouet me tamen, quia non tan-
tum dictum est, quemadmodum qui ablactatus est à la-
cte, sic retributio in animam: sed additum est, quem-
admodum qui ablactatus est à lacte super matrem suā,
sic retributio in animam meam. Hic mihi nescio quid
tale occurrit, vt videam quia male dictum est. Abla-
ctatur enim non infans, sed iam grandiusculus. Qui
autē infirmus est prima infantia, quæ vera infantia est,
super matrem suam est. Si forte fuerit à lacte ablacta-
tus, extinguitur. Non frustra ergo additum est, super
matrem suam. Ablactari enim omnes possunt crescen-
do, qui crescit & sic ablactatur: bonum est illi: qui au-
tem adhuc super matrem suam est, perniciosum. Ergo
cauendum fratres & timendum est, ne quis ante tem-
pus ablactetur. Nam omnis grandis puer separatur à la-
cte. Sed ne quis tunc à lacte separetur, quando adhuc
super matrem suam est. Cum autem portatur manibus
matris qui portatus est vtero (portatus est enim vtero
vt nasceretur, portatur manibus vt crescat) lacte opus
habet, adhuc super matrem suam est. Non ergo velit
I tunc exaltare animam suam, cum forte minus idoneus
est ad capiendum cibum, sed impleat præcepta humi-
litatis. Habet vbi se exerceat, credat in Christum, vt
possit intelligere Christum. Videre verbum non po-
test, capere non potest æqualitatem verbi cum patre,
æqualitatem spiritussancti cum patre & verbo, non-
dum potest videre, credat hoc & sugat. Securus est, quia
cum creuerit, mādùcabit quod non poterat antequam
Ecclesiastici.3. sugendo cresceret, & habet vbi se extendat. Altiora te
ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, id est, ad
quæ capienda minus idoneus es. Et quid facio, inquis?
Sic remanebo? Sed quæ præcepit tibi dominus illa co-
gita semper. Quæ tibi præcepit dominus? Fac miseri-
cordiam, pacem ecclesiæ noli dimittere, in hominem
spem noli ponere, desyderando miracula noli tentare
Matth.13. deum. Si iam in te est fructus cognoscis, quia cum bo-
nis toleras zizania vsque ad messem, quia cum malis
ad tempus potes esse, non in æternum, Palea hic tibi
mixta est in hoc tempore in area, in horreo tecum non
erit. Hæc quæ tibi præcepit dominus, illa cogita sem-
per. A lacte nō separaberis, quoad vsque super matrem
tuam es, ne prius fame moriaris, antequam panē man-
ducare sis idoneus. Cresce, erunt validæ vires tuæ, &
videbis quod non poteras, & capies quod non capie- K
bas. Quid ergo? Cum videro quæ non poteram vide-
re, & cepero quæ non poteram capere, iam securus ero?
perfectus ero? Non, quandiu hic viuis. Ipsa est perfe-
ctio nostra humilitas. Audistis quo conclusit modo a-
postolica lectio, si hæsit in memoria vestra, quomo-
do ille qui accepit colaphum ne extolleretur in reue-
lationibus, quanta ei reuelabantur, propter ipsam ma-
gnitudinem reuelationum, quia poterat extolli, nisi ac-
ciperet angelum Satanę. Et tamen cui tanta reuelaban-
tur: quid ait? Fratres, ego meipsum non arbitror ap- Philip.3.
prehendisse. Paulus dicit, Fratres ego meipsum non
arbitror apprehendisse, quia ad hoc accepit colaphizā-
tem angelum Satanæ ne extolleretur in magnitudine
reuelationum suarum. Quis audet dicere quia com-
prehendit? Ecce Paulus apprehendit & dicit, non me
arbitror apprehendisse. Et quid ais ô Paule? Adhuc cur-
ro, inquit, vt apprehendam. Adhuc Paulus in via est, &
tu te putas in patria? Vnum autem, inquit, quæ retro
sunt oblitus. Hoc fac & tu, & vitam præteritam ma-
lam obliuiscere. Si te delectauit aliquando vanitas, non
te delectet. Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ antè L
sunt extentus, secundum intentionem sequor ad pal-
mam supernę vocationis dei in Christo Iesu. Audio vo-
cem dei desuper, & curro vt apprehendam. Non enim
dimisit me in via remanere, quia nō cessat alloqui me.
Ergo fratres, non cessat deus alloqui nos. Nam si ces-
sat, quid est quod agimus? Quid est, quod agunt lectio-
nes diuinæ & cantica diuina? Obliuiscimini ergo quæ
retro sunt, & in ea quæ antè sunt vos extendite. Sic
sugite lac, vt crescatis ad cibum. Cum ergo veneritis,
in patria gaudebitis. Et adhuc attendite Apostolum
sequi ad palmam supernæ vocationis. Dicit enim,
Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Non loquor, Ibidem.
inquit, imperfectis, quibus adhuc non possum loqui Hebræ.2.
sapientiam, qui adhuc lacte potantur, non solido cibo
pascuntur, sed illis dico qui iam manducant solidum
cibum. Iam videntur esse perfecti, quia intelligunt æ-
qualitatem verbi cum patre. Adhuc nō sic vident, quo-
modo videndum est facie ad faciem, adhuc ex parte 1.Cor.13.
in ænigmate. Currant ergo, quia cum via finita fuerit,
tunc redimus ad patriam. Currant currant, extendant
se. Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Et si quid a- M
liter sapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. Si forte Philip.3.
erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia
si non extollimini, quia si non exaltatis cor vestrum,
quia si non ingredimini in mirabilibus super vos, sed
seruatis humilitatem, reuelabit vobis deus quod ali-
ter sapitis. Si autem hoc ipsum quod aliter defendere
vultis, & pertinaciter astruere, & contra pacem ec-
clesiæ, fit vobis maledictum hoc quod dixit, super ma-
trem cum estis, & foris à lacte separabimini, foris à vi-
sceribus matris fame moriemini. Si autem perseuera-
ueritis in pace catholica: si quid forte aliter sapitis
quàm oportet sapere deus vobis reuelabit humilibus.
Quare? Quia deus superbis resistit, humilibus autem Iacobi.4.
dat gratiam. Ideo ad hoc conclusit hic Psalmus. 1.Petri.5.

Speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.

Quod autem scriptum est Græce ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ
αἰῶνος, hoc est positum, ex hoc nunc & vsque in secu-
lum. Sed non semper seculi nomen hoc seculum signi-
ficat, sed aliquando æternitatem: quia æternum duobus
modis intelligitur, Vsq; in ęternū: id est, aut semper sine
fine, aut quousq; perueniamus ad æternitatē. Hic ergo
quomodo intelligendum est? Quousque veniamus ad
æternita-

A æternitatem, speremus in dominum deum, quia cum venerimus ad æternitatem, iam spes non erit, sed ipsa res erit.

In Psalmum centesimum trigesimumprimum

Enarratio.

IUSTUM quidem erat charissimi, vt fratrem potius audiremus collegam meum, præsentem omnibus nobis. Et modo nõ negauit, sed distulit. Et ideo hoc indico charitati vestræ, vt mecum promissum teneatis. Nõ fuit autem absurdum charitati vestræ, vt prior obtemperarem iubenti. Extorsit enim mihi vt esset modo auditor meus, eo sanè pacto vt & ego sim ipsius, quia in ipsa charitate omnes eius

Matth. 23. auditores sumus, qui vnus in cœlo nobis magister est. Ergo animum intendite ad Psalmum, quem in ordine sicut nostis tractandum habemus. Est etiam ipse prænotatus, *Canticum graduum*, & aliquanto cæteris sub eodem titulo prolixior. Non ergo immoremur, nisi vbi necessitas coëgerit, vt totum, si dominus permiserit, explicare possimus: Quia & illos non tanquam rudes o-

B mnia debetis audire, aliquid & de præteritis auditionibus adiuuare nos debetis, ne omnia tãquam noua à nobis dici necesse sit. Et noui quidem esse debemus, quia vetustas nobis obrepere non debet, sed etiam crescendum & proficiendum est. De ipso quippe profectu ait

2. Cor. 4. Apostolus, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Non sic proficiamus, vt ex nouis veteres efficiamur, sed ipsa nouitas crescat. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob.* Dauid secundum fidem rerum gestarũ vnus homo erat, rex Israël, filius Iesse. Erat quidem ipse mansuetus, sicut eum indicat atque commendat scriptura diuina, & ita man-

1. Reg. 24. suetus vt nec persecutori suo Sauli malum pro malo reddiderit. Seruauit autem erga eum tantam humilitatem, vt illum regem fateretur, se autem canem. Et non proterue nec superbe cum esset in deo potentior respondebat regi, sed eum placari potius affectabat humilitate, quàm concitare superbia. Etiam in potestate datus est ei Saul, & hoc à domino deo, vt ei faceret quicquid vellet. Sed quia non præceptum illi erat vt

C occideret, sed tantum in potestate datum illi erat, Licuit autem homini vti potestate sua: ad lenitatem potius deflexit quod ei deus concessit: qui si vellet occidere, careret inimico. Sed quomodo diceret, Di-

Matth. 6. mitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis? In speluncam intrauit Saul vbi erat Dauid,

1. Reg. 24. nesciens quod illic esset Dauid. Ad necessaria ventris ille intrauit, surrexit Dauid sensim & lente post ipsum, præscidit illi de veste panniculum quem illi ostẽderet, vt nosset quia habebat illum in potestate, & non necessitate, sed voluntate pepercerat, & noluit occidere. Forte ipsam mansuetudinem commẽdauit modo dicens, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Hoc secundum rerum gestarum fidem quam scriptura diuina, vt diximus, continet. Sed solemus in Psalmis non ad literam attendere sicut in omni prophetia, sed per literam scrutari mysteria. Et meminit charitas vestra, quia cuiusdam hominis vocem in omnibus Psalmis solemus audire, quia vnus habet caput & corpus. Caput autem in cœlo est, corpus in terra. Sed quò præcessit caput, & corpus secuturum est. Et iam nõ dico quis caput sit, qui corpus sint, quia scientibus loquor. Commendatur ergo humilitas Dauid, commen-

datur mansuetudo Dauid, & dicitur deo, Memento D domine Dauid, & omnis mãsuetudinis eius. Ad quam rem memento domine Dauid? Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Ergo ad hoc memento, vt impleatur quod promisit. Ipse Dauid vouit tanquam in potestate habens, & rogat deum vt impleat quod vouit. Est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis se reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat vt reddas. Quid Psal. 75. ergo vouit videamus, & hinc intelligimus quemadmodum sit accipiendus in figura Dauid. Dauid autem interpretatur manufortis. Erat enim magnus belligerator, præsumens quidem de domino deo suo. Confecit bella omnia, prostrauit omnes inimicos suos deo se adiuuante, quemadmodum se habebat illius imperij dispensatio, præfigurans tamen fortem manu quendam ab debellandos inimicos, diabolum & angelos eius. Hos autẽ inimicos ecclesia debellat. Et quomodo debellat? Mansuetudine. Mansuetudine enim ipse rex noster vicit diabolum. Sæuiebat ille, iste sufferebat. Victus est qui sæuiebat, vicit qui sufferebat. In ista mansue- E tudine corpus Christi, quod est ecclesia, vincit inimicos. Sit manu fortis, operando vincat. Cum autem corpus Christi, & templum & domus, & ciuitas, & ille qui caput corporis est, & habitator domus est, & sanctificator templi est, & rex ciuitatis est: quomodo ecclesia omnia illa, sic Christus omnia ista. Quid ergo vouimus deo, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm vt dicamus ei quod dicitur in Esaia, Posside nos. Quid ẽ in istis possessionibus terrenis patrifamiliàs præstatur, quando ei datur possessio. Non sic est possessio, quæ est ecclesia. Ipsi possessioni præstatur vt à tali possideatur. Quid ergo dicit? Sicut iurauit domino votum vouit deo Iacob. Videamus quod votum est, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm iure iurare. Iurare est autem firme promittere. Attendite votum hoc, id est, quod voue rat quo ardore vouerit, quo amore, quo desyderio, & tamen ad hoc implendum dominum deprecatus est dicens, Memento domine Dauid & omnis mansuetudinis eius, In hac mansuetudine votum vouit, vt sit domus dei. *Si introiero in tabernaculum domus mea, si a-* F *scendero super lectum strati mei. Si dedero somnum oculis meis.* Parum visus est dicere, somnum oculis meis. *Et palpebris meis dormitationem, Et requiem temporibus meis si dedero, quoadvsque inueniam locum domino tabernaculum deo Iacob.* Vbi quærebat locum domino? Si mansuetus erat, in se quærebat. Quomodo est enim locus domini? Audi Esaia. 66. prophetam, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum & trementem verba mea. Vis ergo esse locus domini? Esto humilis & quietus, & tremens verba dei, tuipse efficieris quod quæris. Si enim in te non fiat quod quæris, in altero quid tibi prodest? Operatur quidem deus aliquando per Euangelistam salutem alterius, tantum si ipse dicit & non facit: & fit per linguam eius in alio locus domino, non autem fit ipse locus domino. Qui autem quæ docet ipse bene facit, & sic docet, fit locus domino cum eo quem docet, quia omnes credentes vnum locum faciunt domino. In corde enim habet locum dominus, quia vnum cor est omnium in charitate copulatorum. Quàm multa milia crediderunt fratres mei, quando precia re- Act. 2. & 4. rum suarum posuerunt ante pedes Apostolorum. Sed quid de illis dicit scriptura? Certe facti sunt templum dei, non tantum templa dei singuli, sed & omnes si-

G mul templum dei, Facti sunt ergo locus domino. Et vt noueritis quia vnus locus factus est domino in omnibus, scriptura dicit, Erat illis anima vna & cor vnum in deum. *Act.4.* Multi autem ne faciant locum domino, sua quærunt, sua diligunt, potestate sua gaudent, priuatum suum concupiscunt. Qui autem vult facere locum domino, non de priuato sed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt de rebus suis priuatis, fecerunt illas commuoes. Quod habebant suum, nunquid amiserunt? Si soli haberent & vousquisque suum haberet, hoc solum haberet quod suum habebat. Cum autem quod proprium erat commune fecit, & ea quæ erant cæterorum, ipsius facta sunt. Intendat charitas vestra, quia propter illa quæ singuli possidemus, existunt lites, inimicitiæ, discordiæ, bella inter homines, tumultus, dissensiones aduersum se, scandala, peccata, iniquitates, homicidia. Propter quæ? Propter ipsa quæ singuli possidemus. Nunquid propter ista quæ communiter possidemus litigamus? Aërem istum communiter ducimus, solem communiter omnes videmus, Beati ergo qui sic faciunt locum domino, vt priuato suo

H non gaudeant. Talem enim describebat iste qui dicebat, Si introiero in tabernaculum domus meæ. Priuatum hoc erat. Sciebat priuato se impediri, ne faceret locum domino, & ea commemorat quæ ad seipsum pertinebant. Non introibo in tabernaculum domus meæ, donec inueniam. Quid? Cum inueneris locum domino, intrabis in tabernaculum tuum? An ipsum erit tabernaculũ tuum, vbi inueneris locũ domino? Quare? Quia ipse eris locus domini, & cum eis qui fuerint locus domini vnum eris. Abstineamus ergo nos fratres à possessione rei priuatæ, aut ab amore si non possumus à possessione, & facimus locum domino. Multum est à me ait aliquis. Sed vide quid sis facturus locum domino. Si vellet apud te hospitium habere aliquis senator (nõ dico senator, procurator alicuius magni secuodum seculum) & diceret, offendit me quiddam io domo tua, & si amares hoc, auferres tamen, ne eum offenderes, cuius amicitiam ambires. Et quid tibi prodest hominis amicitia? Forte ibi non solum nullum auxilium, sed & periculum inuenires. Nam multi non periclitabantur antequam maioribus iungerentur, exoptarunt maiorum amicitias, vt maiora pericula in-

I currerent. Securus opta amicitiam Christi. Hospitari apud te vult, fac illi locum. Quid est, fac illi locum? Noli amare teipsum, illum ama. Si te amaueris, claudis contra illum: si ipsum amaueris, aperis illi. Si autem aperueris & intrauerit, non peribis amando te, sed inuenris cum amante. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero super lectum strati mei. Priuata enim res ipsa vbi homo acquiescit, superbos facit: ideo dixit, si ascendero. In re quam priuatim quisque possidet, necesse est superbus sit. Inde se enim tendit homo ad hominẽ, cum ambo sint caro. Quid est homo fratres? Caro. Et quid est alter homo? Altera caro. Et tamen caro diues extendit se contra carnẽ pauperẽ, quasi aliquid illa caro attulerit quando nata est, aut aliquid auferat quando moritur. Ad hoc plus habuit, vt plus tumeret. Iste autem qui vult inuenire locum domino, dicit, Si ascendero super lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis. Multi enim cum dormiunt, non faciunt locum domino. Tales excitat Apostolus, Surge *Ephe.5.* qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. *1.Thes.5.* Et alio loco, Nos autem qui diei sumus vigilemus, & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dor-

miunt, & qui inebriantur, nocte ebrij sunt. Noctem di- K
cens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiẽdo ista terrena. Et omoes istæ fœlicitates quæ videntur seculi, somnia sunt dormientium. Et quomodo qui videt thesauros in somnis, dormiens diues est, sed euigilabit & pauper erit: Sic omnia ista vana huius seculi, de quibus homines gaudent, in soomo gaudent. Euigilabunt quando nolunt, si non modo euigilant quando vtile est, & inuenient somnia illa fuisse, & transisse, sicut dicit scriptura, veluti somnium exurgentis. Et alio *Psal.72.* loco, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt *Psal.75.* omnes viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt somnum suum, finitus est somnus, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia in somnis videbãt diuitias transituras. Iste ergo qui vult inuenire locum domino, dixit etiam, Si dedero somnum oculis meis. Sunt autem quidam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquãtum retrahunt se ab amore temporalium, & rursus reuoluuntur in eum, quasi dormitaotes caput crebro inclinant. Euigila, excute somnum, dormitando casurus es: Non vult Psalmus oculis suis dare somnum, nec palpebris dormitationem, eum qui vult iouenire locum domino. Et requiem, inquit, temporibus meis. A requie tem- L
porum somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos sunt. Veluti futurus somnus, grauedo temporum est. Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt, & cum senseriot sibi grauari tempora, iam imminet somnus. Qui si dandus est oculis, dat requiem temporibus suis, & venit somnus. Si non dederit requiem temporibus suis, non venit somnus. Cum ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatũ, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormire nec dormitare? Noli te credere tali delectationi, maiores dolores habebis quàm suauitates. Ista cogitatione quasi confricans frontem excutis somoum, & paras locum domino, donec inueoias locum domioo, tabernaculum deo Iacob. Quanquam aliquando dicitur tabernaculum dei domus dei, & domus dei tabernaculũ dei: distinctius tamẽ accipitur fratres charissioni, tabernaculum ecclesia secundum hoc tempus. Domus autem ecclesia cœlestis Hierusalem, quò ibimus. Tabernaculum enim tanquam militantium & pugnantium: tabernacula militum in procinctu, in expeditione, vnde contubernales dicuntur milites, quasi tabernacula eadem habentes & habitantes. Quãdiu ergo habemus M
hostem cum quo pugnemus, tabernaculum deo facimus. Cum autem transierit tempus pugnæ, & venerit pax illa quæ præcellit omnem intellectum, sicut dicit Apostolus, Et pax dei quæ præcellit omnem intelle- *Philip.4.* ctum: quantumcunque enim cogitaueris de pace illa, minus eam capit animus adhuc in ista corporis grauedine coostitutus: cum venerit illa patria, iam domus erit, nullus aduersarius tentabit vt tabernaculum vocetur. Non procedemus ad pugnandum, sed permanebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculo- *Psal.83.* rum laudabunt te. In tabernaculo adhuc gemimus, in domo laudabimus. Quare? Quia gemitus est peregrinanoium, laudatio iam in patria commanentium. Hic primo quæratur tabernaculum deo Iacob. *Ecce audiuimus eam in Effrata.* Quam eam? Sedem domini. Audiuimus in Effrata. *Inuenimus eam in campis saltuum.* Ibi audiuit, ibi inuenit. An alibi audiuit, & alibi inuenit? Quæramus ergo quid sit Effrata vbi audiuit: item quæramus quid sit in campis saltuum vbi inuenit.

A nit. Effrata verbum Hebræum, interpretatur Latioe speculum, ficut tradiderunt qui verba Hebræa scripturis posita in aliam linguam trāstulerunt, vt ad nos perueniret intellectus. Nam ex Hebræa traostulerunt in Græcam, & ex Græca translata sunt nobis in Latinam. Fueruot enim qui vigilarunt in scripturis. Si ergo Effrata speculum, illa domus quæ inuenta est in campis saltuum, in speculo audita est. Speculum imaginem habet, Omnis prophetia imago futurorum. Domus ergo dei futura in imagine prophetiæ prædicata est. Audiuimus enim illam in speculo, id est, audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Qui sunt campi saltuū? Campi syluarum. Non enim quemadmodum vulgo dicitur, Saltus ille, verbi gratia, centurias habens tot, saltus proprie locus adhuc incultus & syluester dicitur. Nam & quidam codices, in campis syluæ habent. Qui ergo erant campi saltuum, nisi gentes incultę? Qui erant campi saltuum, nisi vbi adhuc vepres eraot idololatriæ? Sic tamen quomodo vepres ibi erant idololatriæ, ibi inuenimus locum domino tabernaculū deo Iacob. Quod audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Quod prædicatum est in imagine Iudæis, manifestatum est in fide gentium. *Intrauimus in tabernacula eius.*

B Cuius? Domini dei Iacob. Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui intrant vt inhabitentur. In domum tuam vt inhabites intras, in domum dei vt inhabiteris. Est enim melior dominus, qui cum te cœperit inhabitare, beatum te facit. Nam si tu ab illo oon inhabiteris, miser eris. In sua potestate esse voluit ille filius qui dixit, Da mihi partem patrimonij quæ me contingit. Bene seruabatur apud patrem, ne cum meretricibus dissiparetur. Accepit, facta est in eius potestate, Profectus in regionem looginquam, effudit omnia cum meretricibus. Passus est tandem famem, recordatus est patrem, reuersus est vt pane saturaretur. Ergo intra vt inhabiteris, & non quasi tuus sis, sed illius. Iotrauimus in tabernacula eius. *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.* Cuius pedes? Domini, an ipsius domus domini? Domus enim domini est, vbi dicit qua debet adorari. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Præterquàm domum suam non exaudit deus ad vitam æternam. Ille enim ad dominū dei pertinet, qui est in charitate compaginatus lapidibus viuis. Qui autem charitatem non habuerit, ruinam facit, & illo ruente domus stat. Nemo enim minetur domui, vbi esse quasi lapis cœ

Luca.15.

C pit, si ruere noluerit quasi aliquid domui noceat. Sic enim superbierat & primus populus Iudæorum dicēs, Neq; enim fraudaturus est deus patrem Abraham, cui promisit tanta de semine eius: & faciebant omnia mala tanquam securi de pollicitatione dei, quia oon pro illorum meritis qui scelera faciebant, sed pro meritis Abrahæ parceret eis, & qualescunq; malos filios Abrahæ congregaret in domum suam ad vitam æternam. Sed quid Ioannes? Generatio, inquit, viperarum. Quādo ad illum venerunt ipsi filij Abrahæ vt baptizarentur in aqua pœnitentiæ, non eis dixit, Generatio Abrahæ, sed viperarum. Tales enim erant quales quos imitabaotur: non filij Abrahæ, sed filij Amorræi, Chananæi, Gergesæi, Hiebusæi, & omnium qui offenderūt deum, ipsorū filij erant, quia ipsorum facta sectabatur. Generatio viperarum quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne dixeritis, patrem habemus Abraham. Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Nescio quos lapides tunc videbat in campis saltuum vnde suscitati sunt

Matth.3.

filij Abrahæ. Filij enim magis qui fidem imitati sunt, D quàm qui de carne nati sunt. Nemo ergo minetur domui dei, quasi dicat, subtraho me, & ruet domus. Bonū est enim illi vt coædificetur & habeat charitatē. Nam si ipse ruerit, stabit domus. Itaque fratres in his est domus dei, quos prædestinauit & præsciuit perseueraturos. De illis dictum est vbi steterunt pedes eius. Sunt enim qui non perseueraot, nec stant pedes eius in eis. Non sunt ergo ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum tunc domum. Sed vbi non steterūt pedes eius? Quoniam abundauit iniquitas, refrigescit charitas multorum. In his quibus charitas refrigescit, non stant pedes eius. Sed quid secutus est? Qui autem perseuerauerit vsq; in fioem, hic saluus erit. Ecce in quibus steteruot pedes eius, in eo loco adora, id est, de talib⁹ esto, in quibus steterunt pedes domini. Si autem de ipsa domo intelligere volueris, vbi steterūt pedes domini, pedes tui in Christo stent. Tunc autem stabunt pedes, si perseueraueris in Christo. Quid eoim dicitur de diabolo? Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Diabolii ergo pedes non steterūt. Item de superbis quid dicit? Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerunt stare. Ergo domus dei cuius pedes stant. Vnde ille gaudens Ioannes quid ait? E Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi stat & audit eum. Si non stat, non audit eum. Et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Merito stat, quia propter vocem spōsi gaudet. Nam si propter vocem suam gauderet, caderet. Iam videtis ergo quare ceciderint, qui ad vocem suam gaudent. Amicus autē ille sponsi dicebat, Hic est qui baptizat. Quidam dicunt, Nos baptizamus, ad vocem suam stare gauisi non potuerunt, & nō pertinent ad istam domum de qua dicitur, vbi steterūt pedes eius. *Exurge domine in requiem tuam.* Domino dormienti dicit, exurge. Iam nostis quis dormiuit, & quis surrexit. Ipse enim quodam loco dicit in Psalmo, Dormiui conturbatus. Bene illi dicitur, Exurge domine in requiē tuam. Iam non conturbaberis, quia Christus surgens à mortuis, iam oon moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ipsius est vox in alio Psalmo, Ego dormiui & somnum cepi & exurrexi, quooiā dominus suscepit me. Ipse dormiuit, ipsi dicitur, Exurge domine in requiem tuam. *Tu & arca sanctificationis tuæ.* id est, exurge, vt exurgat & arca sanctificatioois tuæ, quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius, ecclesia eius. Surrexit F prior, surgat & ecclesia. Noo autē auderet sibi resurrectionem corpus promittere, nisi prius exurgeret caput. Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificatiōis tuæ. Et corp⁹ domini nostri Iesu Christi quod ex Maria natū est, intellectū est, à quibusdā arca sanctificatioois, vt hoc diceret, Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ, cū corpore exurge, vt palpēt qui oō credebant. Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ. *Sacerdotes tui induantur iustitiā, & sancti tui lætentur.* Te exurgēte à mortuis & euote ad patrem, regale illud sacerdotiū induatur fide, quia iustus ex fide viuit, & accepto pignore spiritussancti, lętētur membra spe resurrectionis quę præcessit in capite. Eis enim Apostolus dicit, Spe gaudētes. *Propter Dauid seruū tuū, non auertas faciē Christi tui.* Hoc deo patri dictū est, Propter Dauid seruū tuū, nō auertas faciē Christi tui. Crucifixus est dñs in Iudęa, crucifixus est à Iudęis, ab ipsis turbatus dormiuit. Inter quorū sæuientiū maous dormiuit, ad eos iudicādos surrexit & dicit quodā loco, Exuscita me & reddam

Matth.24. Ioan.8. Psal.35. Ioan.3. 1.Para.6. Psal.56. Roma.6. Psal.3. 1.Para.6. Roma.1. Psal.40.

G dam illis:& reddidit & redditurus est.Nā quanta postea Iudæi passi sunt occiso domino,norunt ipsi.De ipsa ciuitate vbi illum occiderūt,omnes expulsi sunt. Quid ergo?Etiam omnes de stirpe Dauid perierunt,& de tribu Iuda? Non. Nam crediderunt iode aliqui, & multa milia hominum crediderunt inde, & hoc iam post resurrectionē domini.Sæuierunt vt crucifigerēt,& postea *Acto.2.* cœperunt videre fieri miracula in nomine Christi crucifixi, & plus contremuerunt tantum posse eius nomen, qui quasi inter manus eorum nihil poterat,& cōpuncti corde iam credentes diuinitatem occultam fuisse in illo quem cæteris similem hominibus putauerunt, *Ibidem.* & consilium petentes ab Apostolis,audierūt,Agite pœnitentiam,& baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Ergo quia ad iudicādos eos à quibus crucifixus est surrexit Christus, & auertit faciem suam à Iudæis & conuertit ad gentes, tanquam rogatur deus propter reliquias Israël,& dicitur ei, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.Si palea damnata est,frumenta colligātur.Reliquię *Esaia.10.* saluæ fiāt,sicut dicit Esaias,Et planè factæ sunt reliquiæ *Roma.9.* saluæ.Inde erant duodecim Apostoli, inde plus quàm H quingenti fratres, quibus se dominus demōstrauit post *1.Cor.15.* resurrectionem,inde tot milia baptizata,quę precia re- *Acto.4.* rum suarum ante pedes Apostolorum ponebant.Ergo impletū est quod hic rogatus est deus, Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. *Iurauit dominus Dauid veritatem & non pœnitebit eum.* Quid est, iurauit? promissum per seipsum firmauit. Quid est, non pœnitebit eum?Non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur deus, aut in aliquo fallitur vt velit corrigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum pœnitet mutare vult quod fecit: sic vbi audis, quia pœnitet deum,mutationem ipsam spera. Aliter illam facit deus,quamuis nomine pænitentiæ appellet,aliter tu. Tu enim facis,quia erraueras. Ille autem facit, quia vindi- *1.Reg.15.* cat,aut quia liberat. Mutauit regnum Saul cum pœniteret eum, sicut dictū est, Et in eoipso loco vbi scriptura dicit,Pœnituit eum,vbi paulopost dicitur,Nō enim sic est vt homo vt pœniteat eum.Cū ergo mutat opera sua per incommutabile consilium suum,propter ipsam nō consilij sed operis mutationem pœnitere dicitur. Hoc autem sic promisit, vt non mutaret, quomodo dicitur *Psal.109.* & illud,Iurauit dominus & nō pœnitebit eum, tu es sa- *Hebr.7.* cerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech. I Sic & hoc quia ita promissum est vt nō mutaretur, quia necessario futurum erat & permansurum, dixit, Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum.

Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Poterat dicere,ex fructu fœmoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? Et illud quidem si diceret, verum diceret: sed significantius dicere voluit, ex fructu ventris, quia *Luca.2.* de fœmina natus est Christus, quò vir non accessit. Quid ergo?Iurauit dominus Dauid veritatem, ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. *Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos. Et filij eorum sedebunt in æternum super sedem tuam.* Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt in æternum. Meritum filiis parentes faciunt. Quid si filij ipsius custodierint,& filij eorum nō custodierint? Quare ad meritum patrum promittitur beatitudo filiorum? Quid enim ait? Non ait, si custodierint filij tui, & filij eorum sedebunt in æternum. Non ait, si custodierint filij tui sedebunt super sedem tuam: & si custodierint filij eorum, & ipsi sedebunt super sedem tuam: sed ait, Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt super K sedem tuam, nisi quia filios hic voluit intelligi fructus ipsorum? Si filij tui, inquit, custodierint legem meam, & mandata mea hæc quæ docebo eos seruauerint, filij tui, & filij eorum sedebunt super sedem tuam, id est, hic erit fructus ipsorum, vt sedeant super sedem tuam. Modo enim fratres omnes qui laboramus in Christo, omnes qui contremiscimus verba ipsius, qui quomodocunque conamur facere voluntatem ipsius, & ingemiscimus petētes,vt adiuuet nos quo impleamus quod iubet, nunquid iam sedemus in illis sedibus beatitudinis quæ nobis promittuntur? Non,sed mandata tenentes speramus hoc futurum.Ipsa spes tanquam in filiis dicta est, quia hominis in hac vita viuentis spes filij sunt, fructus filij sunt.Propterea & homines excusantes auaritiam suam,dicunt se filiis suis seruare quod seruant,& nolentes dare inopi, pietatis nomine se excusant, quia filij eorum spes eorum sunt. Omnes homines enim qui secundum hoc seculū viuunt, spem suam dicunt filios generare & relinquere.Ideo nomine filiorum spem ipsam posuit & ait, Si custodieriot filij tui testamentum meum,& testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorum sedebunt in æternum super sedem suam: id est, L tales fructus habebunt,vt spes eos non fallat,vt illuc veniant quò sperant se venturos.Modo ergo tanquam patres sunt homines spei futuræ. Cum autem adepti fuerint quod sperant,filij sunt,quia illud quod adipiscuntur pepererunt & generauerunt in operibus bonis. Et hoc illis seruatur in posterum, quia & ipsa posteritas in filiis appellari solet. Aut si filios ipsos homines accipis, intellige & de ipsis dictum, Si custodierint filij tui testamentum meum,& testimonia mea hæc quæ docebo illos:vt iste sit sensus,Si custodierint filij tui testamentū meum,& testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorū:id est, si custodierint: vt hic subdistinguas, & deinde inferas, sedebuot io æternum super sedem tuam: id est, & filij tui & filij eorū, sed omnes si custodierint. Quid ergo si non custodierint? Periit promissio dei? Non.Sed ideo dictum est, & ideo promissum est, quia prædicauit deus. Quid nisi credituros? Sed ne aliquis quasi minaretur promissis dei,& in potestate sua vellet ponere quod promisit deus vt impleretur,ideo ei iurauit & dixit,In quo ostendit, quia sine dubio venturum est. Quomodo ergo posuit ibi si custodierint? Ne iam glorieris de promissis,& dimittas te nō custodire. Tūc M eris filius Dauid si custodieris. Si autem non, non eris filius Dauid.Filiis Dauid promisit deus. Noli dicere,Filius sum Dauid si degeneras.Si Iudęi illud non dicunt qui de ipsa stirpe nati sunt, immo dicunt illud, sed delirant:aperte enim dominus ait,Si filij Abrahæ estis,fa- *Ioan.8.* cta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta non faciebant. Nos quomodo nos dicimus filios Dauid,qui de eius stirpe nō sumus secundum carnem? Restat vt filij non simus, nisi imitando fidem, nisi colendo deum sicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per stirpem non speras,per facta non vis assequi,quomodo in te complebitur, quia sedebis super sedem Dauid? Etsi non in te complebitur,putas quia non complebitur? Et quomodo inuenit eam in campis saltuum? Et quomodo steterunt pedes eius? Qualiscunque ergo fueris, illa domus stabit, *Quoniam elegit dominus Sion, prælegit eam in habitationem sibi.* Sion,ipsa est ecclesia, ipsa est & Hierusalem,ad cuius pacem currimus, quæ non in angelis sed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliore expectat partem redditurā,vnde nobis literæ venerunt quę

quotidie

A quotidie recitãtur. Ipſa ciuitas, ipſa eſt Sion quam præ-
elegit deus. *Hæc requies mea in ſecula ſeculorum.* Iam dei
verba ſunt, Requies mea, ibi requieſco. Quantum nos
amat deus fratres, vt quia nos requieſcimus, ſe dicat
requieſcere. Non enim ipſe aliquando turbatur, aut ſic
requieſcit, ſed ibi ſe dicit requieſcere, quia nos in illo
requiem habebimus. *Hic habitabo quoniam prælegi eam.*
Viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius ſaturabo pa-
nibus. Omnis anima quæ intelligit ſe deſertam omni
auxilio, niſi ſolius dei, vidua eſt. Quomodo enim Apo-
1.Tim.5. ſtolus deſcribit viduam? Quæ autem vere vidua eſt &
deſolata, ſperauit in dominum. Agebat autem de iſtis
viduis, quas omnes dicimus in eccleſia. Dixerat autem,
quæ in delitiis degit, viuens mortua eſt, & non illam
numerauit inter viduas. Deſcribens autem viduas &
ſanctas, quid ait? Quæ autem vere vidua eſt & deſola-
ta, ſperauit in domino, & perſiſtit in precibus & ob-
ſecrationibus nocte ac die. Ibi ſubiecit, Quæ autem in
delitiis agit, viuens mortua eſt. Vnde ergo vidua eſt?
Quia non habet auxilium aliunde, niſi ſolius dei. Illæ
quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio viro-
rum. Deſertæ videntur viduæ, & robuſtius eſt auxilium
B earum. Ergo tota eccleſia, vna vidua eſt, ſiue in viris,
ſiue in fœminis, ſiue in coniugatis, ſiue in maritatis fœ-
minis, ſiue in adoleſcentibus, ſiue in ſenibus, ſiue in vir-
ginibus. Omnis eccleſia vna vidua eſt, deſerta in hoc
ſeculo, ſi ſentit illud, ſi nouit viduitatem ſuam. Tunc
enim auxilium præſto eſt illi. Nonne agnoſcitis iſtã vi-
duam in Euangelio fratres mei, cum diceret dominus
opportere ſemper orare & nõ deficere? Erat quidam iu
Lucæ.18. dex, in ciuitate dixit, qui nec deum timebat nec homi-
nes reuerebatur, & interpellabat eum quædam vidua
quotidie & dicebat, Vindica me de aduerſario meo. Et
interpellãdo quotidie vidua fregit illum. Ait enim ipſe
iudex apud ſe, qui nec deum timebat nec homines re-
uerebatur. Et ſi deum nõ timeo, nec homines erubeſco,
vel propter tædium quod mihi facit iſta vidua vindi-
cabo eam, Si audiuit iudex malus viduã ne tædium pa-
teretur, deus non audit eccleſiam quam hortatur vt de-
precetur? Item pauperes eius ſaturabo panib9. Quid eſt
fratres. Simus pauperes, & tunc ſaturabimur. Multi præ-
ſumentes de ſeculo, & ſuperbi Chriſtiani ſunt, adorant
Chriſtum, ſed non ſaturantur. Saturati enim ſunt, & a-
Pſal.122. bundant in ſuperbia ſua, De talibus dicitur, Opprobriũ
C eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis. Iſti abundãt, &
ideo manducant, ſed non ſaturãtur. Et quid de illis di-
ctum eſt in Pſalmo? Manducauerunt & adorauerunt
Pſal.21. omnes diuites terræ. Adorant Chriſtũ, venerãtur Chri-
ſtum, ſupplicant Chriſto, ſed non ſaturantur ſapientia
& iuſtitia ipſius. Quare? Quia non ſunt pauperes. Pau-
peres autem, id eſt, humiles corde, quãto plus eſuriunt,
tanto plus manducant. tanto plus autem eſuriunt, quan
to à ſeculo inanes ſunt. Qui plenus eſt, quicquid illi da-
turus es, reſpuit, quia plenus eſt. Da mihi eſurientem, da
Matth.5. mihi de quibus dictum eſt, Beati qui eſuriunt & ſitiunt
iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur, & erunt hi paupe-
Pſal.21. res de quibus modo dicit, Et pauperes eius ſaturabo pa-
nibus: quia & in ipſo Pſalmo vbi dictum eſt, Manduca
runt & adorauerunt omnes diuites terræ, dictum eſt il-
lic & de pauperibus, & prorſus eo modo quo & in iſto
pſalmo, Edent pauperes & ſaturabuntur & laudabunt
dominum qui requirunt eum. Vbi dictum eſt, Mandu-
cauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, ibi dictũ
eſt, Edent pauperes & ſaturabuntur. Quare quando di-
uites dicti ſunt adoraſſe, ſaturati non dicti ſunt: Quan-
do autem pauperes dicti ſunt, ſaturati dicti ſunt? Et vn- D
de ſaturati? Hæc ſaturitas fratres qualis eſt? Deus ipſe eſt
panis. Panis vt lac nobis fieret deſcendit ad terram, & Ioan.6.
ait ſuis, Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcẽdi. Ideo
illic in Pſalmo, Edent pauperes & ſaturabũtur. De quo Pſal.21.
ſaturabuntur? Audi quod ſequitur, Et laudabunt domi-
num qui requirunt eum. Eſtote ergo pauperes, eſtote in
membris illius viduæ, non ſit auxilium veſtrum niſi in
vno deo. Pecunia nihil eſt, non inde auxilium habebi-
tis. Multi propter pecuniam præcipitati ſunt, multi pro-
pter pecuniam perierunt. Multi propter pecuniam mul
tam quæſiti ſunt à raptoribus. Tuti eſſent, ſi non habe-
rent quare quærerentur. Multi de amicis potentioribus
præſumpſerunt, ceciderũt illi de quibus præſumpſerũt,
& inuoluerunt eos qui de ſe præſumpſerant. Reſpicite
exempla generis humani. Quid magnum eſt quod vo-
bis dicitur? Nõ ſolum de his ſcripturis ea loquimur, le-
gite ea in orbe terrarum. Attendite non præſumere de
pecunia, de amico homine, de honore & iactãtia ſecu-
li. Tolle iſta omnia, ſed ſi habes illa, age deo gratias ſi
contẽnis illa. Si autẽ inflaris inde, noli attendere quan-
do eris præda hominum, iam diabolo præda es. Si autẽ
de his rebus non præſumpſeris, eris in membris illius E
viduæ quæ eſt eccleſia, de qua dictum eſt, Viduam eius
benedicens benedicam: eris & pauper, de qualibus di-
ctum eſt, Et pauperes eius ſaturabo panibus. Aliquando
autem, quod non eſt prætermittendum dicere, inuenis
pauperem ſuperbum, & diuitem humilem: quotidie pa-
timur tales. Audis pauperem quaſi gementem ſub diui-
te, & quando potentior premit diues, tunc illum humi
lem vides: aliquando nec tunc, ſed & tunc ſuperbum:
vnde vides, quid eſſet, ſi aliquid haberet? Ergo pauper
dei in animo eſt, non in ſacculo, Procedit aliquando
homo habens plenam domũ, vberes terras, multa præ-
dia, multum auri & argenti, nouit quia in ipſis non eſt
præſumendum, humiliat ſe deo, facit inde bene, ita coe
ipſius erigitur ad deum, vt nouerit quia non ſolum ni-
hil illi proſunt diuitiæ ipſæ, ſed & impediunt pedes ip-
ſius, niſi ille regat & ille ſubueniat, & numeratur inter
pauperes qui ſaturantur panibus. Inuenis alium mendi-
cum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet,
quærentem tamen vnde infletur. Non attendit deus fa
cultatem ſed cupiditatem, & iudicat eum ſecũdum cu-
piditatem, qua inhiat rebus temporalibus, non ſecundũ
facultatem quam non ei contigit adipiſci. Vnde enim F
de diuitibus dicit Apoſtolus, Diuitib9 huius ſeculi præ- 1.Timo.6.
cipe non ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diui-
tiarum, ſed in deo viuo, qui nobis præſtat omnia abun-
danter ad fruendum. Quid ergo faciãt de diuitiis ſuis?
Sequitur & dicit, Diuites ſint in operibus bonis, facile
tribuant, communicẽt. Et vide quia hic pauperes ſunt,
Theſaurizent, inquit, ſibi fundamentum bonum in fu-
turum, vt apprehendant veram vitam. Cum apprehen-
derint, tunc erunt diuites. Quando autem non eam ad-
huc habent, nouerint ſe pauperes. Ita fit vt omnes hu-
miles ſancto corde, & in charitate germana conſtitu-
tos, quicquid habuerint in hoc ſeculo, inter pauperes
ſuos numeret deus, quos ſaturat panibus. *Sacerdotes eius*
induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt. Iam in
fine pſalmi ſumus, paulum aduertat charitas veſtra,
Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exulta-
tione exultabunt. Quis eſt ſalutaris noſter, niſi Chriſtus
noſter? Quid eſt ergo, ſacerdotes eius induam ſalutari?
Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum indui- Galat.3.
ſtis, Et ſancti eius exultatione exultabunt. Vnde exulta-
bunt?

G bunt? Vnde? Exultatione, quia induti ſunt ſalutari. Non
Ephe.5. in ſe enim lux facti ſunt, ſed in domino. Nam erant an-
tè tenebræ: & ideo ſubiecit, *Ibi ſuſcitabo cornu Dauid.*
Vt de Chriſto præſumatur ipſa erit altitudo Dauid.
Cornu enim ſignificat altitudinem. Et qualem altitudi
nem? Non carnalem. Ideo omnia oſſa carne inuoluta,
cornu excedit carnem. Altitudo ſpiritalis cornu eſt.
Quæ autem altitudo ſpiritalis eſt, niſi de Chriſto præ-
ſumere, non dicere, Ego facio, ego baptizo, ſed hic eſt
qui baptizat: Ibi eſt cornu Dauid. Et vt noueritis, quia
eſt cornu Dauid, attendite quid ſequatur, *Paraui lu-
cernam Chriſto meo.* Quæ eſt lucerna? Iam noſtis domini
verba de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et
Ioan.5. quid ait Ioannes? Hic eſt qui baptizat. In hoc ergo exul
tabunt ſancti, in hoc exultabunt ſacerdotes, quia omne
quod ipſorum bonum eſt, non eſt ipſorum, ſed illius.
Et quia ille habet poteſtatem baptizandi, ſecurus acce-
dit ad templum eius omnis qui accipit baptiſmũ, quia
non hominis, ſed illius eſt in quo excitatum eſt cornu
Dauid. *Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea.* Super
quem: Super Chriſtum meum. Chriſto enim meo, cum
dicit, vox eſt patris qui dicit, Viduam eius benedicens
H benedicam, & pauperes eius ſaturabo panibus. Sacer-
dotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione
exultabunt. Qui dicit, Ibi ſuſcitabo cornu Dauid, deus
eſt. Ipſe dicit, Paraui lucernã Chriſto meo, quia & Chri
ſtus noſter, & Chriſtus patris. Chriſtus noſter eſt, cum
ſaluat nos & regit nos, quomodo & dominus noſter
eſt: filius autem patris: Chriſtus autem & noſter & pa-
tris. Nam ſi patris Chriſtus non eſſet, non diceretur ſu-
perius, Propter Dauid ſeruum tuum ne auertas faciem
Chriſti tui. Super ipſum autem florebit ſanctificatio
mea. Super Chriſtum floret, Nemo hominum ſibi il-
lam aſſumat, quia ipſe ſanctificat: Alioquin non erit ve
rum, Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea. Glo
ria ſanctificationis florebit. Sanctificatio ergo Chriſti
in ipſo Chriſto, poteſtas ſanctificationis dei in Chri-
ſto. Florebit enim quòd dixit, ad gloriã vult pertinere.
Quando enim florent arbores, tunc pulchræ ſunt. Er-
go ſanctificatio in baptiſmo, vnde floret & claret. Vn-
de ceſſit mundus huic pulchritudini? Quia in Chriſto
floret. Nam pone illam in hominis poteſtate, quomo-
do floret, quando omnis caro fœnum, & omnis clari-
Eſaia.40. tas carnis vt flos fœni?

*In Pſalmum centeſimum triceſimumſecundum
Enarratio.*

I PSALMVS breuis eſt & valde notus, ſed val-
de eſt nominatus. *Ecce quàm bonum & quàm iu-
cundum habitare fratres in vnum.* Ita ſonus iſte
dulcis eſt, vt & qui pſalterium neſciunt, ipſum
verſum cantent. Tam dulcis eſt quàm dulcis eſt cha-
ritas, quæ facit fratres habitare in vnum. Et hoc quidem
fratres non indiget interpretatione aut expoſitione,
quàm bonum & quàm iucũdum ſit habitare in vnum.
Sed ea quæ ſequuntur habẽt aliquid quod pulſantibus
aperiatur. Veruntamen vt ab iſto verſu deſcẽdat no-
bis intellectus vniuerſæ texturæ Pſalmi, hoc primum
etiam atque etiam conſyderemus: vtrum de omnibus
Chriſtianis dictum ſit, quàm bonum & quàm iucundũ
ſit habitare fratres in vnũ: an aliqui ſint certi atque per-
fecti, qui habitãt in vnum, nec ad omnes pertineat iſta
benedictio, ſed ad quoſdam, à quibus tamen deſcẽdat
ad cæteros. Iſta enim verba Pſalterij, iſte dulcis ſonus,
iſta ſuauis melodia, tam in cantico quàm in intellectu,
etiam monaſteria peperit. Ad hũc ſonum excitati ſunt
fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iſte verſus K
fuit tuba ipſorum, Sonuit per orbem terrarum, & qui
diuiſi erant, congregati ſunt in vnum. Clamor dei, cla-
mor ſpiritusſancti, clamor propheticus nõ audiebatur
in Iudæa, & auditus eſt in orbe terrarum. Aduerſus illũ Eſaia.65.
ſonum ſurdi erant, inter quos cãtabatur, & apertis au-
ribus inuenti ſunt, de quibus dictum eſt, Quibus nõ eſt
nunciatum de illo videbunt, & qui non audierunt in-
telligent. Veruntamen dilectiſsimi ſi conſyderemus de
illo pariete circũciſionis, prius nata eſt iſta benedictio.
Num enim omnes Iudæi perierunt. Et vnde Apoſtoli,
filij Prophetarum, filij excuſſorum? Sicut iam ſcientibus Pſal.126.
loquimur. Vnde illi quingenti qui dominum poſt re- 1.Cor.15.
ſurrectionem viderunt, quod commemorat Apoſtolus
Paulus: Vnde illi cẽtum viginti, qui ſimul erant in vno Acto.1.
loco poſt reſurrectionem domini & aſcenſionem in Acto.2.
cœlum, quibus in vno loco conſtitutis ſuperuenit ſpiri-
tusſanctus diebus pentecoſtes miſſus de cœlo, ſic miſſus
ſicut promiſſus? Omnes inde erant, & ipſi primo habi-
tauerunt in vnũ, qui omnia quæ habebant vendiderũt, Acto.4.
rerumq́; ſuarum precia ad pedes Apoſtolorum poſue-
runt, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, Et diſtribue-
batur vnicuique ſicut cuique opus erat, & nemo dicebat Acto.2.
aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Et L
quid eſt, in vnum? Et erat illis, inquit, anima vna & cor
vnum, in deum. Ergo ipſi prius audierunt, Ecce quàm Acto.4.
bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.
Primi audierunt, ſed non ſoli audierunt, Non enim vſ-
que ad illos iſta dilectio & vnitas fratrum venit. Venit
enim & ad poſteros iſta charitatis exultatio & votum
deo. Vouetur enim aliquid deo, & dictum eſt, Vouete
& reddite domino deo veſtro. Melius eſt autẽ non vo-
uere & reddere, quàm vouere & non reddere. Sed de-
bet eſſe impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cum
ſe minus idoneum putat ad reddẽdum, piger ſit ad vo-
uendum. Planè nunquàm reddet, ſi de ſuo ſe putauerit
redditurum. Ex voce huius pſalmi appellati ſunt & mo
nachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet catholicis.
Quando vos rectè hæreticis de Circumcellionibus in-
ſultare cœperitis, vt erubeſcendo ſaluentur, illi vobis
inſultant de monachis. Primo ſi comparandi ſunt vos
videte, ſi verbis noſtris opus eſt, iam laboratis, nõ opus
eſt, niſi vt admoneam vnumquẽque vt attendat, ſolum
attendat & comparet. Quid opus eſt vt verbis noſtris
comparentur ebrioſi cum ſobriis, præcipites cum con-
ſyderatis, furentes cum ſimplicib⁹, vagantes cum con- M
gregatis? Sed tamen dicere conſueuerunt: quid ſibi vult
nomen monachorũ? Quanto melius dicimus nos: quid
ſibi vult nomẽ Circellionũ? Sed non, inquiunt, vocan-
tur Circelliones, forte corrupto ſono nominis eos ap-
pellamus. Dicturi ſumus vobis integrũ nomen ipſorũ.
Forte Circũcelliones vocantur, non Circelliones. Pla-
nè ſi hoc vocãtur exponãt quid ſint: Nam Circumcel-
liones dicti ſunt, quia circumcellas vagantur. Solent
enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes, & fa-
cere quæ noſtis, & quæ illi norunt, velint nolint. Ve-
runtamen chariſsimi, ſunt & qui monachi falſi ſunt. Et
nos nouimus tales, ſed non periit fraternitas pia pro-
pter eos qui profitentur quod nõ ſunt. Tam ſunt enim
monachi falſi, quàm & clerici falſi, & fideles falſi. Om-
nia iſta tria genera fratres mei, quæ aliquando vobis
commendauimus, & vt puto non ſemel, habent bonos
ſuos, habent malos ſuos. De tribus enim ipſis generibus
dictum eſt, Duo in agro, vnus aſſumetur, & vnus relin- Matth.24.
quetur: Et duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relin-
quetur:

A quetur: Et duæ in molendino, vna assumetur, & vna re-
linquetur. In agro sunt, qui gubernant ecclesiam. Vnde
1.Cor.3. dicit Apostolus, videte si non in agro erat, Ego planta-
ui, Apollo rigauit, sed deus incremētum dedit. In lecto
autem eos intelligi voluit, qui amauerunt quietem: per
lectum enim quietem voluit intelligi, non se miscentes
turbis, non tumultui generis humani, in ocio seruientes
deo: & inde tamen vnus assumetur, & vnus relinque-
tur. Sunt ibi probi, & sunt ibi reprobi. Ne expauescatis
quando ibi inueniūtur reprobi. Nam & latent quidam
Matth.24. qui non inueniuntur nisi in fine. Duæ item in molen-
dino ex nomine generis fœminini appellauit, plebes
enim intelligi voluit. Quare in molēdino? Quia in isto
mundo versantur, vbi molendinum intelligitur, quia
sic vertitur mūdus iste quomodo mola: væ enim quos
conterit. Sic ibi versantur fideles boni, vt vna ex eis cō-
sumatur, altera assumatur. Quosdā enim actiones mun
di faciunt dilectores seculi, fraudatores, simulatores.
1.Cor.7. Alij autē sic ibi sunt quomodo ait Apostol⁹, Et qui vtū-
tur hoc mundo, tanquā non vtentes sint. Preterit enim
figura huius mūdi, Volo vos sine sollicitudine esse. Au-
dis quæ assumentur de molendino? Certe enim multa
B peccata videntur ad diuites pertinere. Cum enim plus
agunt, & plus administrant, & plus ad eos pendet res fa
miliaris ampla, difficile est vt non plura peccata con-
Matth.19. trahant. Et de illis dictum est, Quia facilius est intrare
camelum per foramen acus, quàm diuitem in regnum
cœlorum. Et cum cōtristati essent discipuli pro illis, de
quibus iam desperabant, cōsolatus est eos dominus di-
cens, Quæ hominib⁹ impossibilia sunt, deo facilia sunt.
Quomodo autem illud facilè facit deus? Audi Aposto-
1.Tim.6. lum, si non negligas quod præcepit, Præcipe, inquit, di-
uitibus huius seculi, non superbe sapere. Inuenis enim
pauperem superbientem, diuitē humilem, Christianum
bene consyderatum, quia illa omnia prætereūt & præ-
terfluunt, quia nihil attulit in hunc mundum, nihil po-
test de mundo auferre, cogitātem quemadmodum di-
Luca.16. ues ille qui ardebat in flamma apud inferos, guttam si-
bi distillari de digito desyderauit eius qui micas de
mensa eius concupierat. Cogitantes ista, faciunt quod
1.Tim.6. ait Apostolus, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed
in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad
fruendum. Diuites sint, inquit, in operibus bonis, facilè
Matth.24. tribuant, communicent, thesaurizent. Et quid inde illis
C lucri? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futu-
rum, vt apprehendant veram vitam. Ecce quæ assume-
tur de molendino. Qualis autem diues ille erat qui in-
Luca.16. duebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splē-
dide, & iacentem ad ianuam suam pauperem contem-
nebat? Relinquetur, quia de molēdino vna assumetur,
Ezech.14. & vna relinquetur. Sic dicit & Ezechiel de tribus per-
sonis, in quibus non absurde tria hæc genera intelligi-
mus. Cum miserit dominus gladium in terra, & si fue-
rint in medio eorum Noë, Daniel & Iob, nō liberabunt
filios neque filias, sed ipsi soli salui erunt. Iam illi olim
liberati sunt, sed in istis tribus nominibus tria genera
quædam significauit. Noë significat rectores ecclesiæ,
Gene.7. quia ipse arcam in diluuio gubernauit. Daniel autē vi-
Daniel.6. tam quietam elegit in cœlibatu seruire deo, id est, vxo-
& 14. rem non quærens, Erat vir sanctus in desyderiis cœle-
Daniel.9. stibus vitam gerens, tentatus in multis, & inuentus au-
rum obryzum. Quàm quietus erat, qui & inter leones
securus erat? Ergo in nomine Danielis qui etiā vir de-
syderiorum est appellatus, sed vtique castorum atqua
sanctorum, significātur serui dei, de quibus dicitur, Ec-

ce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in D
vnum. In nomine Iob significatur vna illa de molēdi- Matth.24.
no quæ assumetur. Habebat enim vxorē, habebat filios, Iob.1.
habebat multas diuitias: & tam multa habebat in isto
seculo, vt diabolus hoc ei obiiceret, quia non gratis sed
propter ea quæ acceperat colebat deū. Hoc obiecit ad-
uersarius sancto viro, & in tentationibus suis probatus
est quàm gratis Iob coleret daum, & non propter illa
quæ acceperat, sed propter eū qui dederat. Amissis itaq;
omnibus repentina afflictione & tētatione, amissa hæ-
reditate, amissis hæredibus, sola coniuge sibi relicta nō
ad consolationem, sed ad tētationem, ait quod nostis,
Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit Ibidem.
ita factum est, sit nomē domini benedictum. Impletum
est in eo quod quotidie cantamus, si & moribus conso
nemus, Benedicam dominum in omni tempore, sem- Psal.33.
per laus eius in ore meo. Ergo in istis tribus hominibus
significata sunt tria genera hominum, & in illis tribus
rursus in Euangelio quæ commemoraui. Quid ergo di
cunt illi qui nobis de nomine monachorum insultant?
Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circumcel-
liones: vos illos ita appellatis cōtumelioso nomine, nā
nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocēt, & au E
dietis, Agonisticos eos vocāt. Fatemur & nos honesto
nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat
sanctitas vestra, Qui nobis dicūt, ostendite vbi scriptū
sit nomen monachorum, ostendāt vbi scriptum sit no-
men Agonisticorum. Sic eos appellamus, inquiūt, pro-
pter agonem. Certant enim illi, & dicit Apostolus, Cer 2.Timo.4.
tamen bonū certaui: quia sunt qui certāt aduersus dia-
bolum & præualent milites Christi, Agonistici appel-
lantur. Vtinam ergo milites Christi essent, & non mi-
lites diaboli, à quibus plus timetur deo laudes, † quàm †al. timen-
fremitus leonis. Hi etiam insultare nobis audent, quia tur dei lau
fratres cum vident homines, deo gratias dicunt. Quid des.
est inquiūt, deo gratias? Itàne surdus es vt nescias quid
sit deo gratias? Qui dicit, deo gratias, gratias agit deo.
Vide si non debet frater deo gratias agere, quando vi-
det fratrem suum. Non enim non est locus gratulatio-
nis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo?
Et tamen vos, deo gratias nostrum ridetis, deo laudes
vestrum plorant homines. Sed certe reddituri estis ra-
tionem de nomine quare appelletis Agonisticos. Ita fiat
vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præstet domin⁹
vt illi contra diabolum certent, & non cōtra Christum F
cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certant, di-
citis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia di-
xit Apostolus, Bonum agonem certaui. Quare ergo & 2.Tim.4.
nos non appellemus monachos, cū dicit Psalmus, Ec-
ce quàm bonum & quàm iucūdum habitare fratres in
vnum? μόνος enim vnus dicitur, Et non vnus quomo-
docunque, nam & in turba est vnus, sed vnà cum mul-
tis dici potest: μόνος non potest, id est, solus: μόνος e-
nim vnus solus est. Qui ergo sic viuūt in vnum, vt vnū
hominem faciant, vt sit illis vere quomodo scriptum
est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non
multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, re-
cte dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vnde & ille vnua Acto.4.
sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant
qui insultant nomini monachorū, quare ille qui inuen-
tus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc
respondisset domino: Cum commota fuerit aqua non Ioan.5.
habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descē-
derat vnus, iam alius non descēdebat. Vnus solus sana-
batur, vnitatem ecclesię figurabat. Merito insultant no-
mini

G mini vnitatis,qui se ab vnitate præciderunt. Merito il-
lis displicet nomen monachorum,quia illi nolũt habi-
tare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum,
Christum dimiserunt. Hęc denuo & de vno solo audi-
uit charitas vestra: iam iucundemur cum Psalmo vt se-
quentia videamus. Breuis est, potest à nobis curri quan-
tum dominus suggerit. Puto enim ex his quę dicta sunt
patere posse quæ sequuntur, quamuis & illa videantur
obscura, Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habita-
re fratres in vnum. Ostendebat qui dicebat, ecce. Vide-
mus & nos fratres & benedicimus deum, & oramus vt
dicamus & nos, ecce. Et cui rei similes sint, dicit Psal-
mus, *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam*
barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti eius. Aaron
quid erat? Sacerdos. Quis est sacerdos, nisi vnus sacer-
dos qui intrauit in sanctasanctorum? Quis est sacerdos
iste, nisi ille qui fuit & victima? Et quis est sacerdos,
nisi ille qui cum in mundo non inueniret mundum
quod offerret, seipsum obtulit? In capite ipsius vn-
guentum, quia totum Christus cum Ecclesia. Sed à ca-
pite venit vnguentum. Caput nostrum Christus est, cru-
H cifixum & sepultum, resuscitatum ascendit in cœlum,
Act.2. & venit spiritus sanctus à capite. Quò? Ad barbam.
Barba significat fortes, barba significat iuuenes, stre-
nuos, impigros, alacres. Ideo quãdo tales describimus,
barbatus homo est dicimus. Ergo illud primũ vnguen-
tum descendit in Apostolos, descendit in illos qui pri-
mos impetus seculi sustinuerunt. Descendit ergo in il-
los spiritus sanctus. Nam & illi qui primum in vnum
habitare cœperunt, persecutionem passi sunt. Sed quia
descenderat vnguentũ in barbam, passi sunt non victi.
Etenim & caput iam passũ præcesserat vnde descendit
vnguentũ. Præcedente tali exemplo, quis vinceret bar-
bam? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est nõ
vinci, vt charitas non vincatur ab inimicis. Nã visi sunt
sibi vicisse qui persecuti sunt sanctos: illi cædebant, illi
cædebantur: illi occidebant, illi occidebãtur. Quis non
putaret illos vincere, illos vinci? Sed quia non victa est
charitas, ideo vnguentum descendit in barbã. Attende
Stephanũ, Sæuiebat in illo charitas, sęuiebat in eos cum
audirent, rogauit pro eis cum lapidarẽt. Quid enim ait
Act.7. eum audirẽt, Dura ceruice & incircuncisо corde & au-
ribus, vos semper restitistis spiritui sancto? Vide barbã,
nunquid adulauit, nunquid timuit? Illi cum audirẽt ista
I quæ in illos dicebantur, sæuiebant: quasi sæuiebat enim
Stephanus, sæuiebat ore, corde diligebat, & nõ est victa
ipsa charitas in eo. Nam illi abhorrẽtes à verbo tanquã
tenebræ fugientes à lumine, ad lapides currere cœperũt
Stephanum lapidare. Sicut antea Stephani verba lapi-
dabãt illos, sic postea lapides eorum Stephanum. Quã-
do debuit plus irasci Stephanus, quando lapidabatũ, aut
quãdo audiebatur? Ecce mitis factus est cum lapidare-
tur, & sæuiebat cum audiretur. Quare sæuiebat cum au-
diretur? Quia mutare volebat eos à quibus audiebatur.
Venientibus in se lapidibus non victa est charitas, quia
vnguentum à capite in barbam descẽderat, & audierat
Matth.5. ab ipso capite, Diligite inimicos vestros, & orate pro eis
qui vos persequũtur. Audierat ab ipso capite pendẽte in
Luca.23. cruce & dicente, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid
faciunt. Eo modo ergo vnguentũ à capite descenderat
in barbam, quia & ille cum lapidaretur fixo genu ait,
Act.7. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo ille tan-
quam barba erat. Multi enim fortes erãt, & multas per-
secutiones passi sunt. Sed si nequaquam à barba descen
disset vnguẽtum, modo monasteria nõ haberemus: sed
quia descendit & in oram vestimenti: sic enim ait, quod K
descendit in oram vestimẽti eius, secuta est ecclesia de
veste domini, peperit monasteria. Nam vestis sacerdo-
talis ecclesiam significat. Ipsa est vestis de qua dicit A-
postolus, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, nõ ha- *Ephe.5.*
bentem maculam neque rugam. Mundatur vt non ha-
beat maculam, extẽditur vt nõ habeat rugam. Vbi eam
extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie à fullo-
nibus tunicas quodammodo crucifigi. Crucifiguntur
vt rugam non habeant. Quid est ergo ora vestimenti?
Fratres mei, in oram vestimenti quid accepturi sumus?
Ora finis vestimenti est. Quid accepturi sumus in fine
vestimenti? An quia in fine temporum habitura erat ec-
clesia fratres habitantes in vnum? An in ora perfectio-
nem intelligimus, quia in ora vestimentum perficitur?
Et illi perfecti qui norunt habitare in vnum, illi perfe-
cti qui legem implent. Quomodo autem impletur lex
Christi ab eis qui habitant fratres in vnum? Audi Apo-
stolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis *Galat.6.*
legem Christi. Hæc est ora vestimenti, Quomodo fra-
tres mei intelligimus quam oram dicat, quò potuit de-
scendere vnguentum? Non puto quòd oram vestimen
ti in lateribus voluit intelligi. Sunt enim ora in lateri- L
bus, sed à barba descendere vnguẽtum ad oram potuit
quæ in capite est, vbi aperitur capitium. Tales sunt qui
habitant in vnum, vt quomodo per oras istas intrat ca-
put hominis vt vestiat se: sic per cõcordiam fraternam
Christus intrat qui est caput nostrũ vt vestiatur & hæ-
reat illi ecclesia. Quid aliud dicit? *Sicut ros Hermon qui*
descendit super montem Sion. Hoc voluit intelligi fratres
mei gratiam dei esse quòd fratres habitant in vnum,
non ex suis viribus, non ex suis meritis, sed ex illius do-
no, sed ex illius gratia, sicut ros de cœlo. Num enim
terra sibi pluit? aut non quicquid genuerit arescit, nisi
pluuia de super descẽdat? Dicit quodam loco in Psal-
mo: Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati *Psal.67.*
tuæ. Quare dixit voluntariam? Quia non meritis no-
stris, sed illius voluntate. Quid enim boni meruimus
peccatores? Quid boni meruimus iniqui? Ex Adam
Adam, & super Adam multa peccata nascuntur. Quis-
quis nascitur, Adam nascitur, damnatus de dãnato, &
addidit male viuendo super Adam. Quid enim boni
meruit Adam? Et tamen misericors amauit, & sponsus
dilexit nõ pulchram, sed vt faceret pulchram. Ergo gra
tiam dei dixit rorem Hermon. Sed Hermon quid sit, M
nosse debetis, mons est quidam lõge disiunctus ab Hie-
rusalem, id est, à Sion. Itaque mirum est quòd sic ait, Si-
cut ros Hermon, qui descendit super montẽ Sion, cum
mons Hermon longe sit disiunctus ab Hierusalẽ. Nam
trans Iordanem esse dicitur. Ergo aliquid in interpre-
tatione Hermon quæramus. Nomen enim Hebræum
est, & habemus interpretationem ab eis qui illam lin-
guam nouerunt. Hermõ interpretari dicitur lumen ex-
altatum. A Christo ergo ros. Nam nullum lumen exal-
tatum est nisi Christus. Quomodo exaltatũ est? Primo
in cruce, postea in cœlo. Exaltatus in cruce cum humi-
liaretur, sed humiliatio illius non potuit nisi alta esse.
Hominis dispensatio minor minorq; fiebat, quæ signi-
ficabatur in Ioanne: dei dispensatio in domino nostro *Ioan.3.*
Iesu Christo crescebat, quod & natalibus eorũ ostendi-
tur. Nam ille natus est sicut tradit ecclesia octauo calẽ- *Matth.17.*
das Iulias, cum iam incipiunt minui dies: dominus au- *& 14.*
tem natus est octauo calendas Ianuarias, quando iam
dies incipiunt crescere. Audi ipsum Ioannem cõfiten-
tem, Illum oportet crescere, me autem minui. Et pas-
siones

A sionesipsorum hoc indicant, Dominus in cruce exaltatus est, ille cæso capite diminutus est. Ergo lumen exaltatum Christus, Inde est ros Hermon. Sed quicunque vultis habitare in vnum, optate rorem illum, compluimini inde, alioquin non poteritis tenere quod profitemini: nec profiteri audere poteritis, nisi ille intonuerit: nec permanere poteritis, nisi eius sagina nõ desit vobis. Ipsa enim sagina descēdit super mõtem Sion. Iam mõtes Sion magni in Sion. Quid est Sion? Ecclesia. Et qui ibi sunt mõtes? Magni. Quos significant montes, hos significat barba, hos significat ora vestimenti, Barba nõ intelligitur nisi in perfectis. Non ergo habitāt in vnũ, nisi in quibus perfecta fuerit charitas Christiana. Nam in quibus non est perfecta charitas Christi, & cum in vno sint, nõ in vnum habitant: Ergo si sunt, odiosi sunt, molesti sunt, turbulenti sunt, anxietate sua turbant cœteros, & quærũt quid de illis dicāt, quomodo in iunctura inquietum iumentũ non solum non trahit, sed & frangit calcibus quod iunctũ est: Si autem habet rorē Hermon qui descendit super mũtem Sion, quietus est, placatus, humilis, tolerās, pro murmure precem fundens.

B Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt *Ecclesiastici.33.* quodam loco scripturarum, Præcordia fatui sicut rota carri. Quid est, præcordia fatui sicut rota carri? Fœnum portat & murmurat. Nõ enim potest rota carri quiescere à murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in vnum nisi corpore. Sed qui sunt qui babitant in vnum? *Acto.4.* Illi de quibus dictum est, Et erat illis anima vna, & cor vnum in deum: & nemo dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Designati sunt, descripti sunt, qui pertineāt ad barbam, qui pertineant ad oram vestimenti, qui numerentur inter montes Sion: Et si sunt ibi alij murmuratores, meminerint dicti domini, *Matth.24.* Vnus assumetur & vnus relinquetur. *Quoniam ibi mandauit dominus benedictionem.* Vbi mandauit? In fratribus qui habitant in vnum. Ibi præcepit benedictionem, ibi benedicunt dominum qui habitant concorditer. Nam in discordia non benedicis dominum. Sine causa dicis quia lingua tua sonat benedictionē domini, si corde non dices. Ore benedicis, & corde maledicis. Ore *Psal.61.* suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Nunquid verba nostra sunt? Significati sunt quidam. Benedicis dominum cum oras, & sequeris in prece tua, &

C *Matth.5.* maledicis inimico tuo. Hoc est quod audisti ab ipso domino, diligite inimicos vestros. Si autem facias vt diligas inimicum tuum & ores pro eo, ibi mandauit dominus benedictionem suam: ibi habebis *Vitam in seculum.* Id est, in æternum. Multi enim amantes vitam istam, maledicunt inimicis suis. Pro qua re, nisi pro ista vita, nisi pro commodis secularibus? Vbi te angustauit inimicus tuus, vt cogaris maledicere? In terra angustatus es, migra, habita in cœlo. Quomodo, inquies, habitabo in cœlo homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede, vt prosequaris corpore. Noli surd⁹ audire. Sursum habe cor, & nemo te coangustauit in cœlo. Et ideò bene sequitur & alius psalmus:

In Psalmum centesimum tricesimumtertium Enarratio.

ECCE *nunc benedicite dominum, omnes serui domini: Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.* Quare addidit, in atriis? Atria ampliora spatia domus intelliguntur. Qui stat in atriis, non an-*† aliâs, dilatatur.* gustatur, non premitur, quodammodo delectatur. † In latitudine mane, & potes diligere inimicum tuum, quia non ea diligis vbi ab inimico angustias pateris. Quomodo intelligeris stare in atriis? Sta in charitate, D & stas in atriis. In charitate latitudo est, in odio angustia. Audi Apostolũ, Ira & indignatio, tribulatio & an- *Roma.2.* gustia in omnem animam hominis operantis malum. De latitudine autem charitatis quid dicit? Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum *Roma.5.* sanctum qui datus est nobis. Vbi audis diffusionem, intellige latitudinem. Vbi audis latitudinem, intellige atria domini, & habebis veram benedictionem domini, quando non maledicis inimicis. Alloquitur enim spiritus eos qui patiuntur tribulationem, vt glorientur in tribulationibus, & dicit eis: Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini. Quid est, ecce nunc? In hoc tempore. Nam post transactas tribulationes manifestum est quia benedictioni domini vacabimus: Et dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula se- *Psal.83.* culorum laudabunt te. Qui tunc benedicturi sunt sine defectu, hic incipiũt benedicere dominum: Hic in tribulationibus, in tentationibus, in molestiis, inter aduersitates seculi, inter insidias inimici, inter fraudes & impetus diaboli: Hoc est, Ecce nunc benedicite dominũ, omnes serui domini, qui statis in domo domini. Quid est, qui statis? Qui perseueratis, quia dictum est de quo- E dam qui archangelus fuit & in veritate nõ stetit: Et di- *Ioan.8.* ctum est de amico sponsi, Amicus autem sponsi stat & *Ioan.3.* audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ergo qui statis in domo domini in atriis domus dei nostri. *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.* Facile est benedicere in diebus. Quid est, in diebus? In rebus prosperis. Nox enim tristis res est, dies res est læta. Quando tibi bene est, benedicis dominum: Quando filium desyderas & nascitur, benedicis dominum. Liberata est vxor tua à periculo partus, benedicis dominum. Aegrotabat filius, liberatur, benedicis dominum. Aegrotabat filius, forte quæsisti mathematicum, sortilegum, forte nõ de lingua, sed de moribus tuis exiit maledictio in dominum, exiit de moribus & de vita tua. Noli gloriari quia lingua benedicis, si vita maledicis. Quomodo, inquis, vita maledico? Quia attēditur vita tua & dicitur, Ecce Christianus, ecce quales sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus. Ecce cũ vita tua maledicat, quid prodest quod lingua tua benedicit? Benedicite ergo dominum. Quando? In noctibus. Quando benedixit Iob? Quando tristis nox erat. Ablata sunt omnia quę possidebantur: ablatis filiis F quibus seruabantur, quàm tristis nox? Sed videamus si non in noctibus benedicit: Dominus dedit, dominus *Iob.1.* abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quàm nox atrox? Percussus vulnere à capite vsq; ad pedes, putrefact⁹ liquescebat in se. Tũc enim Eua† ausa est eũ tentare, Dic aliquid in deum *† al. vxor.* tuum & morere. Audi benedicentē in noctibus. Locuta *Iob.2.* es, inquit, quasi vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepim⁹ de manu domini, mala quare nõ toleramus? Ecce quid est, in noctibus extollite man⁹ vestras in sancta, & benedicite dominum. Quid dixit Iob? Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Adam putris repulit Euam tanquam dicens, Sufficit quòd propter te *Gene.3.* mortalis effectus sum. Valueras in paradiso, sed vince- *Psal.84.* ris ĩ stercore. Magna gratia dei. Sed vnde hoc, nisi quia ros Hermon cõpluerat illam animam, & dederat dominus suauitatem, vt terra nostra daret fructum suum? In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. *Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.* Plures hortatur vt benedicāt, & ipse vnũ benedicit,

G benedicit, quia ex pluribus vnum fecit: Quia bonum & iocundum est habitare fratres in vnum: Pluralis numerus fratres, sed singularis habitare in vnum. Ideo benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terrã. Nemo vestrum dicat, Ad me non peruenit ista benedictio. Puta, quis est, quem benedixit? Benedicat te dominus ex Sion. Vnum benedixit. Esto vnum & in vno, & perueniet ad te benedictio. Psal.127.

In Psalmum centesimum tricesimumquartum Enarratio.

VALDE nobis dulce esse debet, & dulce nobis esse gaudendũ est, quòd nos Psalmus iste cohortatur. Dicit enim, *Laudate nomen domini.* Causamq; ipsam quare iustũ sit vt laudemus nomẽ domini, continuo subiecit, *Laudate serui dominũ.* Quid iustius? quid dignius? quid gratius? Etenim si nõ laudauerint serui dominum, superbi, ingrati, irreligiosi erũt. Et quid faciunt nõ laudando dominũ, nisi vt seuerum sentiant dominum? Neque enim seruus ingratus si dominum suum laudare noluerit, ideo efficit vt seruus non sit. Laudes, non laudes, seruus es. Sed si laudes propiciabis, si non laudes offendis. Bona ergo exhortatio
H & vtilis: vnde magis satagere debemus quemadmodum laudandus sit deus, quàm dubitare laudandum. Laudate ergo nomen domini. Hortatur nos Psalmus, hortatur nos propheta, hortatur nos spiritus dei, hortatur postremo nos ipse dominus vt laudemus dominum. Non enim laudibus nostris ille crescit, sed nos. Deus nec melior fit si laudaueris, nec deterior est si vituperaueris: sed tu laudando bonum melior eris, vituperando deterior: Bonus autẽ ille manet vt est. Si enim seruos suos ipsos bene de se meritos, prædicatores verbi sui, rectores ecclesiæ suæ, veneratores nominis sui, obtemperatores mãdati sui id docet, vt in conscientia sua habeant dulcedinẽ bonæ vitæ suæ, ne corrumpantur laudibus, ne frangãtur vituperationibus hominum: quanto magis ipse incõmutabilis super omnia qui hęc docet, non vtique maior fit si laudaueris, nec minor si vituperaueris? Sed quoniam nobis expedit laudare dominum, misericorditer iubet vt laudemus eum, nõ arroganter. Audiamus ergo quid dicit, Laudate nomen domini, laudate serui dominum. Non aliquid incongruum facitis laudando serui dominum. Et si semper tãtummodo serui essetis, deberetis laudare dominum:
I quanto magis debetis laudare dominum serui, vt esse mereamini & filij? Sed quoniam scriptum est in alio psalmo, Rectos decet laudatio: Et item alibi scriptum est, Non est speciosa laus in ore peccatoris: Itemq; alibi dicitur, Sacrificium laudis glorificauit me: Et ibi via est in qua ostendam illi salutare dei: & consequenter, Peccatori autẽ dixit deus, Vt quid tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum, tu autem odisti disciplinã, & proiecisti sermones meos post te? Ne forte quisquam quoniam dictum est, laudate serui dominum, etiam si in domo ista magna fuerit malus seruos, putet sibi prodesse laudẽ domini, cõtinuo quales sint qui laudare debeant dominum subiicit & docet. *Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.* Qui statis, non qui ruitis. Illi autem stare dicuntur qui in mandatis eius perseuerant, qui in fide non ficta, & spe firma, & charitate syncera seruiunt deo, & honorant ecclesiam eius, & non dant offensionem male viuendi eis qui venire volunt, & in via lapides offensionis inueniunt. Ergo qui statis in domo domini, laudate nomen domini. Grati estote ne foris erretis. Quia ergo statis, parum ne est vobis? vbi laudandus est qui vos erexit K

Psal.32. Ecclesiastici.15. Psal.49. Psal.133.

iacentes, & fecit in domo sua stare & ipsum agnoscere ipsumq; laudare? Paruúmne hoc beneficium est quòd stamus in domo domini? Hic interim in hac peregrinatione, in hac domo quod etiam peregrinationis tabernaculum dicitur, quia hic stamus, nunquid parum grati esse debemus? Nõnne cogitandum est quia hic stamus? Nõnne cogitandum est quid facti fuerimus? Nõnne cogitandum est nobis vbi iacebamus, & quò collecti sumus? Nõnne cogitãdum est quia omnes impij dominum nõ quærebant, & ipse illos non quęrentes quęsiuit, ipse inuentos excitauit, ipse excitatos vocauit, ipse vocatos introduxit, & i domo sua stare fecit? Hæc quisquis cogitat & ingratus nõ est, omnino despicit se præ amore domini sui, à quo sibi tãta præstita sunt. Et quoniam non habet quid pro tãtis beneficiis deo retribuat, quid ei restat, nisi gratias agere & non rependere? Ad ipsam gratiarũ actionem pertinet, & calicem domini accipere & nomen eius inuocare. Nam quid retribuat domino seruus pro omnib' quæ retribuit illi? Ergo qui statis in domo domini in atriis domus dei nostri. Psal.115.

Laudate dominum. Quid dicturus sum quare laudetis? *Quoniam bonus dominus.* Breuiter vno verbo explicata est laus domini dei nostri. Bonus dominus, sed bonus non vt sunt bona quæ fecit. Nam fecit deus omnia bona valde: non tantum bona, sed & valde. Cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt fecit bona, & valde bona fecit. Si hæc omnia bona fecit, qualis est ille qui fecit? Et tamen cum bona fecerit, multoq; sit melior qui fecit quàm ista quæ fecit, non inuenies melius quod de illo dicas, nisi quia bonus est dominus, si tamẽ intelligas proprie bonum à quo sunt cætera bona. Omnia enim bona ipse fecit: Ipse est bonus quem nemo fecit. Ille bono suo bonus est, nõ aliunde participato bono. Ille à seipso bono bonus est, non adhærendo alteri bono. Mihi autem adhærere deo bonum est: qui non eguit à quo fieret bonus, sed eguerunt illo cætera vt fierent bona. Vultis audire quàm singulariter ille sit bonus? Dominus interrogatus dixit, Nemo bonus nisi solus vnus deus. Hanc singularitatẽ bonitatis eius, & prætermittere breuiter nolo, & commendare congrue non sufficio. Metuo ne si hinc cito transiero, ego ingratus inueniar: Item metuo ne hoc cum explicandum suscepero, sub tanta laudis dominicæ sarcina defatiger. Sic tamẽ fratres accipite me & laudantem & non sufficientem, M
vt etiam si non impletur illius laudis explicatio, acceptetur laudatoris deuotio. Approbet me ipse voluisse, ignoscat nõ impleuisse. Ineffabili dulcedine teneor cũ audio bonus dominus: consyderatisq; omnibus & collustratis quæ forinsecus video, quoniam ab ipso sunt omnia, etiam cum mihi hæc placent, ad illum redeo à quo sunt, vt intelligam quoniam bonus est dominus. Rursum cum ad illum quantum possum ingressus fuero, interiorem mihi & superiorem inuenio, quia sic bonus est dominus, vt istis nõ indigeat quo sit bonus. Denique ista nũ laudo sine illo, illum autem sine istis perfectum, non indigum, incommutabilem, nullius bonum quærentem quo augeatur, nullius malum timentem quo minuatur inuenio. Et quid dicam amplius? Inuenio in creatura cœlum bonum, solem bonum, lunã bonam, stellas bonas, terram bonam, quæ gignuntur in terra & radicibus nixa sunt bona, quæ ambulant & mouentur bona, quę volitant in aëre & natant in aquis bona. Dico & hominem bonum. Homo enim bonus de bono thesauro cordis sui profert bonũ. Dico & angelum

L Gene.1. Psal.72. Matth.19.

A lum bonum qui non est lapsus superbia & diabolus factus est, sed inhæret obediendo ei à quo factus est. Omnia ista dico bona, sed tamen cum suis nominibus, cœlum bonum, angelum bonum, hominem bonum: Ad deum autem cum me refero, puto melius nihil dicere quàm bonū. Ipse quippe dominus noster Iesus Christus dixit, Homo bonus: Et ipse itē dixit, Nemo bonus nisi solus deus. Nónne stimulauit nos ad inquirendum & ad distinguendum quid sit bonum, & alio bono bonū, & bonum seipso bonū? Quàm ergo bonum est à quo sunt omnia bona? Omitto nullū inuenias bonū quod non ab illo sit bonum. Bonum bona faciens sicuti est proprie, sic & bonus est proprie. Neque enim ea quæ facit non sunt, aut iniuria illi fit cum dicimus non esse quæ fecit. Quare enim fecit, si non sunt quæ fecit? Aut quid fecit, si non est quod fecit? Cum ergo sint & illa quæ fecit, venitur tamen ad illius comparationem tāquam solus sit, dixit, Ego sum qui sum. Et dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos. Non dixit, Dominus deus ille omnipotens, misericors, iustus: Quæ si diceret, *Exod.3.*

B vtique vera diceret. Sublatis de medio omnibus quibus appellari posset & dici de*, ipsum esse se vocari respondit, & tanquam hoc esset ei nomen, Hoc dices eis, inquit: Qui est, misit me. Ita enim ille est, vt in eius comparatione ea quæ facta sunt, nō sint illi comparāda, quoniam ab illo sunt: Illi autē non comparata sunt, quoniam ab illo sunt. Illi enim comparata, non sunt, quia verum esse, incommutabile esse est, quod ille solus est. Est enim est, sicut bonorum bonum, bonum est. Cogitate & videte quoniā quicqd aliud laudatis, ideo laudatis quia bonum est. Insanit qui laudat quod non est bonum, Si laudes iniquū eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eoipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eoipso quòd iustus est, nónne & tu habes inde partem laudando? Non enim laudares iustum nisi amares: nō amares, si nihil inde haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus quia bonū est, nulla tibi maior causa & melior & firmior dari potuit quare laudes deum, nisi quia bonus est. Ergo laudate dominū, quoniam bonus est. Quandiu dicamus eius bonitatē? Quis corde concipiat aut cōplectatur quàm bonus sit do-

C minus? Sed & ad nos redeamus, & in nobis illū agnoscamus, & in operibus artificem laudemus, quia ipsum contemplari idonei non sumus. Et si contemplari idonei aliquando erimus, cum fuerit mundatum cor nostrum fide, vt postremo gaudeat veritate: nunc quoniam ipse à nobis videri nō potest, opera eius videamus, ne sine eius laude remaneamus. Ergo dixi, Laudate dominum quoniam bonus est. *Psallite nomini eius quoniam suaue est.* Forte esset bonus, & suauis non esset, si tibi non daret posse gustare: Talem autē se præbuit hominibus vt etiam panem de cœlo miserit, & filium suum æqualem qui hoc est quod ipse, dederit hominem faciendum, & pro hominibus occidēdū vt per hoc quod tu es, gustes quod non es. Multum enim ad te erat gustare suauitatem dei, quia remota erat illa & nimis alta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna ista separatione missus est mediator, Non poteras ad deū homo, deus factus est homo, vt quoniā homo potes ad hominē qui non posses ad deū, per hominem veniires ad deum, & factus est mediator dei & hominū, homo Christus Iesus. Sed si homo solum esset, hoc sequendo quod es, nunquam peruenires. Si deus solum esset, non comprehendēdo quod non es, nunquā per- *Ioan.6.* *1.Timo.2.*

uenires. Deus factus est homo, vt hominem sequendo D quō potes, ad deum peruenias quod non poteras. Ipse est mediator, inde factus est suauis. Quid suauius pane angelorum? Quomodo ergo non est suauis dominus, quando panem angelorum manducauit homo? Non *Psal.77.* enim aliunde viuit homo, & aliūde viuit angelus: Ipsa est veritas, ipsa est sapientia, ipsa est virtus dei. sed quomodo ea perfruuntur angeli, tu non potes. Illi enim quomodo perfruūtur? Sicuti est, In principio erat ver- *Ioan.1.* bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, per quod facta sunt omnia. Tu autē quomodo contingis? Quia verbum caro factū est, & habitauit in nobis. Vt autem panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Psallite ergo nomini eius quoniam suauis est: Si gustastis psallite, si gustastis quoniā suauis est dominus psallite, si bene sapit quod gustastis laudate. Quis tam ingratus est vel coquenti vel pascenti, vt cum fuerit pulmēto aliquo delectatus, non reddat gratiam laudando quod gustat? Si de his non tacemus, de illo qui dedit omnia tacebimus? Psallite nomini eius quoniā suauis est, & audite iam opera eius. Tendebatis enim vos fortaßis videre bonum omnium bonorum, bonum a quo sunt omnia bona, bonū E sine quo nihil est bonum, & bonum quod sine cæteris bonum est: tendebatis vos vt videretis, & forte in extendenda acie mētis vestræ deficiebatis. Hoc enim ex me coniicio, sic patior. Sed & si est aliquis, sicut fieri potest & valde potest, acie mentis fortior me, & contuitum cordis sui diu figit in eo quod est, laudet ille vt potest, & quomodo nos non possumus laudet: Gratias tamen illi qui in hoc Psalmo temperauit laudem suam, vt & firmorum esset & infirmorum. Nam & in illa missione serui sui Moysi cū diceret, Ego sum qui sum: & *Exod.3.* dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos: Quia ipsum proprie esse menti humanę difficile erat capere, & mittebatur homo ad homines, quāuis non ab homine, cōtinuo deus temperauit laudem suam, & hoc de se dixit quod capi dulciter posset, non in eo voluit remanere quod laudabatur, quò nō posset laudator attingere, Vade, inquit, dic filiis Israël, Deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob misit me ad vos: hoc mihi nomen est in æternum. Certe domine nomen illud habes, quia & tu dixisti, Ego sum, Qui est misit me ad vos: Vnde modo F nomen mutasti vt diceres, deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob? Nónne tibi videtur ratio eius respōdere & dicere, quod dixi, Ego sum qui sum, verum est, sed non capis: quod autem dixi, Ego sum deus Abrahā & deus Isaac & deus Iacob, & verū est & capis? Quòd enim ego sum qui sum, ad me pertinet: quòd autē deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ad te pertinet: Et si deficis in eo quod mihi sum, cape quod tibi sum. Et ne forte quisquam putaret illud quod dixit deus, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, hoc solum æternum ei nomen esse: quòd autem dixit deus, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, temporale nomen esse, non curauit deus cum dixisset, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, dicere quòd hoc ei nomen sit in æternum, quia & si hoc non diceret intelligeretur: Est enim vere est, & eoipso quod vere est, sine initio & sine termino est: Quod vero propter hominem est, ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ne ibi suboriretur humana sollicitudo, quia hoc temporale est non sempiternum, securos nos fecit, quia de temporalibus ad æternam vitam nos perducit. Hoc, inquit, mihi nomē est in æternum,

G non quia æternus Abraham & æternus Iſaac & æternũ Iacob,ſed quia deus illos facit æternos poſtea ſine fine. Habuerunt quippe initium,ſed finem nõ habebunt. In Abraham & Iſaac & Iacob totam Eccleſiam eius cogitate,omne ſemen Iſraël cogitate, omne autem ſemen Iſraël, nõ ſolum quod eſt ex carne, ſed etiam quod eſt ex fide. Apoſtolus enim gentibus loquebatur quibus di
Gala.3. cebat,Si ergo vos Chriſti,ergo ſemen Abrahæ eſtis,ſecundum promiſsionem hæredes: Benedicimur ergo omnes in deo Abraham & Iſaac & Iacob. Arborẽ quidem benedixit quandam,eámque oliuã creauit, Sicut dixit Apoſtolus,ipſos patriarchas ſanctos vnde effloruit populus dei. Sed hæc arbor oliuæ putata eſt nõ am putata,& inde ſuperbi rami fracti ſunt:Ipſe eſt blaſphemus & impius populus Iudæorum, manſerunt tamen
Roma.11. rami boni & vtiles:nam inde Apoſtoli fuerunt. Et cum ibi rami vtiles relicti eſſent, per dei miſericordiam inſertus eſt & oleaſter gentium, cui dicit Apoſtolus, Tu autem cũ eſſes oleaſter inſertus es in illis, & particeps pinguedinis oliuæ factus es: noli gloriari aduerſus ramos. Quòd ſi gloriaris,non tu radicem portas, ſed radix te. Hęc vna arbor eſt pertinens ad Abrahã & Iſaac
H & Iacob:& quod plus eſt,magis ad Abrahã & Iſaac & Iacob pertinet oleaſter inſertus, quàm rami confracti. Illi enim per fragmentum iam nõ ibi ſunt,oleaſter nõ ibi erat & ibi eſt. Illi per ſuperbiam frangi meruerunt: iſte per humilitatem inſeri meruit. Illi amiſerunt radicem,iſte tenuit eam. Cum ergo audiſtis Iſraël, & de Iſraël pertinentem ad deum, inde nolite vos facere alienos. Oleaſter quidem fuiſtis, ſed oliua eſtis, participes pinguedinis oliuæ. Nã vultis noſſe in Abrahã & Iſaac & Iacob quomodo ſic ſit inſertus oleaſter, ne putetis vos ad hanc arborem nõ pertinere, quia non pertinetis carnaliter ad ſemen Abrahã: Dominus quando miratus eſt fidem Centurionis illius, qui non erat de po-
Matth.8. pulo Iſraël, ſed erat de populo gentium, Propterea, inquit,dico vobis quia multi ab Oriente & occidẽte venient. Ecce iam oleaſter in manu inſertoris, multi ab Oriente & Occidente veniẽt. Videmus quid ferat inſerendum,vbi inſerat videamus, Et recumbent,inquit, cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorũ. Videmus & quid inſeruit,& vbi inſeruit. De ramis ſuperbis
I naturalibus quid dicit? Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Res pronũciata,res impleta. Ergo pſallite domino quoniã ſuauis eſt, & attendite quæ circa nos fecit. *Quoniam Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeſsionem ſibi.* Laudate, pſallite, quoniam fecit iſta. Talia dico quæ capere valeatis. Cæteras gentes ſub angelis poſuit: Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeſsionem ſibi. Gentem ſuã fecit agrum quem coleret, quem ipſe ſeminaret. Quãuis ipſe omnes gentes condiderit, cæteras angelis cõmiſit, ſibi iſtam poſsidendam ſeruandamq; deputauit: Hunc populum, hunc Iacob: Merito illius, an gratia ſua? De nondum natis ait, Maior ſeruiet minori. Apoſtolus di-
Roma.9. xit,φ meritum habere nondum nati potuerunt, antequam quiſquam eorum egiſſet aliquid boni aut mali. Non ergo ſe extollat Iacob, nõ glorietur, non ſuis meritis tribuat. Ante eſt præcognitus, ante prædeſtinatus, ante electus, non ſuis meritis electus, ſed gratia dei in-
Roma.11. uentus & viuificatus. Sic & omnes gẽtes. Nam vt inſereretur quid meruit oleaſter, amaritudine baccarũ, ſterilitate ſyluestri? Lignum quippe erat ſyluæ nõ agri domini,& tamen ille per miſericordiam ſuam & oleaſtrum inſeruit in oliuam. Sed adhuc non erat inſertus

oleaſter, quãdo dominus elegit ſibi Iacob Iſraël in poſ K
ſeſsionem ſibi. Et quid Propheta? *Quoniam ego cognoui quoniam magnus eſt dominus.* Mente volante ad ſuperna, erecta à carne, tranſcendẽte creaturam, cognouit quia magnus eſt dominus. Non omnes poſſunt videndo cognoſcere, laudant quod fecit, quoniam ſuauis eſt: Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeſsionem ſibi. Et hic illum laudas: Nam & ego cognoui, quia magnus eſt dominus. Propheta loquebatur qui intrauit in ſanctuariũ dei, qui audiuit forte ineffabilia verba, quę non licet homini loqui, qui dixit quod poſſet ab hominib⁹ dici,& tenuit apud ſe quod nõ poſſet dici. Ergo & audiatur ad quod poſſumus,& credatur ad quod nõ poſſumus. Ad quod poſſumus audiatur, quoniã Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeſsionẽ ſibi: Ad quod nõ poſſum⁹ credatur, quia ipſe cognouit quòd magn⁹ eſt dominus. Si illi diceremus, rogamus te, explica magnitudinem illius, nõnne forte reſponderet nobis, nõ eſt valde magnus quem video, ſi à me poterit explicari. Redeat ergo ad opera eius & dicat nobis: Habeat ipſe in conſciẽtia magnitudinem domini, quam vidit, quã nobis credendam cõmẽdauit, quò noſtros oculos perducere nõ potuit,& enumeret quædam quæ hic dominus fecit, vt & nobis, qui magnitudinem illius ſicut ille videre nõ poſſumus, dulceſcat ex operibus ſuis quæ capere poſſum⁹. Quia ego, inquit, cognoui φ magn⁹ eſt dominus. *Et deus noſter ſuper omnes deos.* Quos deos? Sicut dicit Apoſtolus, Etſi ſunt qui dicantur dij in cœlo & in terra, ſicut ſunt dij multi & domini multi, nobis tamen vnus eſt deus pater, ex quo omnia & nos in ipſo,& vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia & nos per ipſum. Dicantur dij homines: dictum eſt enim, Deus ſtetit in ſynagoga deorum: dictum eſt, Ego dixi dij eſtis & filij altiſsimi omnes: nonne ſuper homines deus? Sed quid magnũ ſi ſuper homines deus? Et ſuper angelos deus, quia angeli non fecerunt deum, angelos fecit deus,& neceſſe eſt ſuper omnia quæ fecit, ſit ipſe qui fecit. Cognoſcẽs ergo magnitudinem domini iſte, & videns eum ſuper omnem eſſe creaturam, non tantum corporalem ſed etiã ſpiritalem, Rex magnus, inquit, ſuper omnes deos. Ipſe eſt ſummus deus, qui ſuper ſe non habet deum. Opera eius dicat, ipſa capiuntur. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, & in mari, & in omnibus abyſsis.* Quis autem comprehendat hæc? Quis enumeret opera domini in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis? Si comprehendere omnia nõ poſſumus, tamen omnia inconcuſſe credere & tenere debemus, quoniam quicquid creaturarum in cœlo, quicquid in terra, quicquid in mari & in omnibus abyſsis, à domino factum eſt, quia omnia quæ voluit fecit in cœlo & in terra & in mari & in omnibus abyſsis, ſicut iam diximus. Non omnia quæ fecit coactus eſt facere, ſed omnia quæcunque voluit fecit. Cauſa omnium quæ fecit, voluntas eius eſt. Facis tu domum, quam ſi nolles facere, ſine habitatione remaneres, Neceſsitas coëgit te facere domũ, non libera voluntas. Facis veſtem, quia ſi non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo veſtem neceſsitate duceris, non libera voluntate. Conſeris montem vitibus, ſemẽ ſpargis, quia niſi feceris, alimenta nõ habetis. Omnia hæc neceſsitate facis: Deus bonitate fecit, & nullo quod fecit eguit: ideo omnia quæcunque voluit fecit. Putas habemus & nos quod libera voluntate faciamus? Ea enim quæ diximus, ex neceſsitate facim⁹: quia ſi nõ faceremus, egentes & inopes remaneremus. Inuenimus

1.Corin.12.
L
1.Corin.8.
Psal.81.
M
Psal.134.
1.ſ.ed.di.45. hgc itaque.

A Inuenimus aliquid quod libera volũtate faciamus? Inuenimus plane, cum ipsum deum amando laudamus. Hoc enim libera voluntate facis, quando amas quod laudas: non enim ex necessitate, Sed quia placet. Vnde iustis & sanctis dei placuit deus etiam flagellans eos. Quando iniquis omnibus displicet, placuit illis, & sub flagello eius, in erumnis, in laboribus, in vulneribus, in egestate constituti laudauerunt deum. Noo eis displicuit nec torquens: Hoc est, gratis amare, oõ quasi proposita acceptione mercedis, quia ipsa merces tua summa deus ipse erit quem gratis diligis: & sic amare debes, vt ipsum pro mercede desyderare nõ desinas, qui solus te faciet, sicut Philippus desyderat cum diceret,
Ioan.14. Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Merito, quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia delectati facimus, dehinc amando facimus: quia & si corripimur ab illo, nobis nunquam displicere debet, quia semper iustus est. Hoc dixit ille laudator eius, In me suot deus vota tua, quæ
Psal.55. reddam laudationes tibi. Et alio loco, Voluntarie sa-
B crificabo tibi. Quid est, voluntarie sacrificabo? Volun-
Psal.49. tarie laudabo te, quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacrificia in vmbra futurorum, fortè non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum aræ domini dignum, nec in ouili tuo arietem dignum ad victimam domino tuo, & non inueniens satageres quid faceres, & diceres fortè deo: volui & noo habui. Nunquid potes de laude dicere, volui & non habui? Ipsum voluisse, laudasse est. Non enim verba à te quærit deus, sed cor. Neque enim potest quisquam dicere, & linguam noo habui. Si quis obmutescit aliqua valitudine, linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret: & idcirco cum remansisses sine lingua, sine laude etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, iudex, approbator, adiutor, coronator, sufficit vt offeras voluntatem. Cum potes, ore
Roma.10. confitere ad salutem: cum autem non potes, corde cre
C de ad iustitiam. Corde laudas, corde benedicis, corde
Luca.2. in aram conscientiæ victimas sacras imponis: & respondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Ille igitur deus qui omnipotens est io cœlo & in terra, omnia quæcũque voluit fecit, tu in domo tua nõ facis omnia quę vis. Ille in cœlo & in terra omnia quęcunque voluit fecit, tu fac vel io agro tuo omnia quæ vis. Multa vis, & nõ potes in domo tua facere omnia quæ vis. Contradicit fortè vxor, contradicunt filij, aliquando & seruulus contumacia contradicit, & non fa
Gala.5. cis quod vis. Sed facio, inquis, quod volo, quia in non subdito ac contradicente vindico. Nec hoc facis cum vis, aliquando vindicare vis & noo potes, aliquando minaris, & antequam facias quod minaris moreris. Putamus in te ipso facis quod vis? Frenas omnes cupiditates tuas? Forsitan frenas, nũquid efficis ipse vt cupiditates non surgant quas frenas? Certe enim hoc vis, non titillari molestia cupiditatum tuarum: & tamen caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis. Tu in teipso noo facis quod vis, deus autem noster in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, ipse tibi dat gratiam, vt in teipso facias quod vis: oisi enim ipso adiuuante, nec in te facis quod vis. Etenim cum ille scilicet Paulus non faceret in se quod vellet, idcirco quia caro concupiscit

aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, vt D non ea quæ vultis faciatis, cum de se ipse gemeret dicens, Condelector legi dei secundum interiorem ho- Roma.7. minem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis, quia non solum in domo sua, nec solum in agro suo, sed in carne sua vel in spiritu suo non impleuit quæ volebat, clamauit ad deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra: & dixit, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ille bonus, & ille suauis tanquam responderet ei, cootinuo subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Hanc ergo suauitatem amate, hanc suauitatem laudate. Intelligite deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, ipse & in vobis faciet quod vultis, ipso adiuuante voluntatem vestram implebitis. Sed dum non potestis, confitemini: cum poteritis, gratias agite. Iaceotes clamate, erecti superbire nolite. Ille ergo in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, in mari & in omnibus abyssis. *Suscitans nubes ab* E
extremo terræ. Videamus ista opera domini in eius creatura. Veniunt enim nubes ab extremo terræ ad medium, & pluuot, vnde surrexerint nescis. Ergo indicat illud propheta ab extremo terræ, siue ab imò, siue à circundatione fioium terræ. Vnde vult excitat nubes, tamen à terra. *Fulgura in pluuiam fecit.* Nam fulgura sine pluuia terrerent te, & nihil tibi darent. Fulgura sunt, cootremiscis: pluit, gaudes. Fulgura in pluuiam fecit: qui terruit, ipse vt gauderes refecit. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Ab occultis causis vnde oescis. Quia enim flat ventus sentis, qua causa flat, vel de quo thesauro rationis eductus sit nescis: debes deo tamen Hiere.10.
pietatem credendi, quia non flaret nisi iussisset ille qui fecit, nisi produxisset ille qui creauit. Videmus ergo hæc in creatura ista, laudamus, miramur, benedicimus deum. Videamus quæ fecit in hominibus propter populum suum. *Qui percussit primogenita Aegypti.* Exod.12.
Et enim illa diuina dicta sunt quæ amares, & non erant dicta quæ timeres. Attende, quia & quando irascitur facit quod vult. Percussit primogenita Aegy- Psal.77.
pti, *Ab homine vsque ad pecus. Immisit signa & prodigia in* & 135.
medio tui Aegypte. F Nostis, legistis quanta per Moysen fecerit manus domini in Aegypto ad terrendos, ad contundendos, ad deiiciendos superbos Aegyptios, in Pharaonem & in omnes seruos eius. Parum est in Aegypto: quid posteaquam eductus est inde populus? *Qui percussit gentes multas.* Quæ possidebant terram, quam volebat deus dare populo suo. *Et occidit re-* Nume.21.
ges fortes. Seon regem Amorrhæorum & Og regem Basan, & om- Iosue.13.
nia regna Chanaan. Omnia ista quomodo commemorat breuiter psalmus, sic ea legimus in aliis libris dominicis, & magna ibi manus domini. Quando tu vides quæ facta sunt in impios, caue ne fiant in te. Ad hoc enim in illos facta suot, vt tu transires, & eos noo imitareris, & talia non patereris. Tamen vide quia flagellum domini est super omnem carnem. Ne putes te nõ videri quando peccas, ne putes te contemni, ne putes dominum dormire: attẽde exempla beneficiorũ dei cum ea recolis, & cum vindictam dei recolis time. Omnipotens est, & ad consolãdum, & ad castigandũ: ideo sunt ista vtilia cum leguntur. Quando autem pius videt quod passus est impius, purgat se ab omni impietate, ne veniat & ipse in talem pœnam, talemq; vindictam. Bene ergo hęc accepistis: quid deinde fecit deus?

G Expulit impios: *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel seruo suo.* Deinde exultatio laudis eius, *Domine nomen tuum in seculum.* Post ista omnia quæ fecisti.
Quid enim video quę fecisti? Inspicio creaturam tuam
quam fecisti in cœlo, inspicio hanc in parte vbi habitamus, & hinc video beneficia tua nubium ventorum,
pluuiarum. Populum tuũ attendo, Eduxisti eos de domo seruitutis, & signa & prodigia fecisti inter inimicos
eorum, puoisti eos quos molestos patiebantur, impios
de terra sua eiecisti, reges eorum occidisti, terram eorum populo tuo dedisti. Vidi omnia, & impletũ est os
meum laude: dixi, Domine, nomen tuum in secula.

Expositio mystica.

HAec quidem ad literam quomodo scripta sunt
videmus, nouimus, laudamus. Si autem aliquid
significant, non sim onerosus dum explico vt
potero. Ecce in ipsis hominib⁹ possum agnoscere, quia
Psal.113. in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Cœlum enim æthereum spiritales accipio, terrã carnales,
& de his duobus tanquam cœlo & terra constat Ecclesia dei, & ad spiritales pertinet prædicatio, ad carnales
H pertinet obsecundatio. Nam & cœli enarrant gloriam
Psal. 18. dei & facta manuum aonunciat firmamẽtum. Si autẽ
1. Corin. 3. terra dei non esset plebs dei, nõ diceret Apostolus, Dei
ædificatio, dei agricultura estis, sicut sapiẽs architectus
fundamentũ posui, alius superædificat. Ergo ædificiũ
1. Corin. 9. dei sumus, & ager dei sumus. Quis, inquit, plantat vineam, & de fructu eius non percipit? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo & in
Ecclesia sua, & in prædicatoribus suis, & in plebibus
suis, tanquam in cœlo & in terra omnia quæcunque
voluit fecit. Parum est eis, In mari & in omnibus abyssis, omnia quæcunque voluit fecit. Mare sunt omnes
infideles, omoes noodum credentes, & in eis omnia
quæcunque voluit fecit. Non enim sæuiunt infideles,
nisi permittantur, aut vindicatur in eos quando peruersi sunt, nisi vt iusserit ille qui fecit omnes gentes, putas quia mare est & non terra, nunquid ideo à potestate dei omnipoteotis alienũ est? Et in mari & in omnibus abyssis, quæ voluit fecit. Qui sunt abyssus? Latentia
I corda mortalium, profundæ cogitationes hominum.
Quomodo & ibi facit deus quod vult? Quia dominus
Psal. 10. interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et vbi illũ interrogat? Ali-
Sapien. 1. bi scriptum est, In cogitationibus impij interrogatio
erit. Ergo & in omnibus abyssis omnia quæcũque voluit fecit. Latet cor bonum, latet cor malum, abyssus
est & in corde bono & in corde malo, Sed hæc nuda
sunt deo, quem nihil latet. Consolatur cor bonum, torquet cor malum. *Omnia ergo quæ voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Suscitans nubes ab extremo terræ.* Quas nubes? Prædicatores verbi veritatis suæ. De
quibus nubibus alio loco irascens vioeæ suę dicit, Mã-
Esaiæ. 5. dabo nubibus meis ne pluant super illam imbrem. Et
parum est excitasse nubes de Hierusalem vel de Israël,
quas misit prædicare Euangelium suum in toto orbe
Psal. 18. terrarum: de quibus nubibus dictum est, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba
eotum. Parum est hoc: sed quia ipse dominus ait, Præ-
Matth. 24. dicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe terrarũ
in testimonium omnibus gentibus, & tũc veniet finis:
excitat oobes ab extremo terræ. Nam crescente Euangelio, vnde erãt prædicatores euãgelij in finibus terrę,
nisi ibi excitet nubes ab extremo terræ? De ipsis autem
Hiere. 10. nubibus quid operatur? *Fulgura in pluuiam fecit.* Minas
ad misericordiã flexit, de terroribus irrigauit. Quomo K
do de terroribus irrigauit? Quando tibi mioatur deus
per Propbetam & per Apostolum, & times, nónne coruscatio terruit te? Sed cum pœnitendo corrigeris &
agooscis hoc misericordia fieri, in pluuiam vertitur
fulguris terror. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Eosdẽ
puto prædicatores & nubes & ventos: nubes propter
carnem, ventos propter spiritum. Nubes enim videntur, venti sentiuntur, & non videntur. Denique quoniam carnem videmus esse de terra: nubes, inquit, excitat ab extremo terræ. Expressit vnde excitet nubes, ve Ioan. 5.
nit ad vẽtos, quia spiritus hominis ignoratur vnde ve- Exod. 12.
niat. Producens, inquit, ventos de thesauris suis. Paululum atteodite, cætera videamus. *Qui percussit primoge-* Psal. 77.
nita Aegypti, ab homine vsque ad pecus. Primogenita no- Psal. 135.
stra salua sint in domino, quoniam ipse ea dedit nobis. Molesta autem pœna est, & nimium terribilis plaga mors primogenitorum. Quæ suot primogenita nostra? Mores isti nostri, quibus nunc seruimus deo, ipsa
suot primogenita nostra. Primitias enim habemus ipsam fidem, vnde incipimus. Ecclesiæ quippe dictũ est, L
Et venies & pertransies ab initio fidei: & oemo incipit
bene viuere, nisi à fide. Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quando custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. Nam quãdo purgantur homioes
quotidie proficiendo in melius, meliúsque viuendo, ipso interiore homine renouato de die in diem, sicut dicit Apostolus, Et si exterior ooster homo corrumpitur, 2. Corin. 4.
interior autem renouatur de die in diem, ideo fit quia
primogenita fides viuit: de qua primogenita fides &
Apostolus ait, Non solum autem, sed & nosipsi primi- Roma. 8.
tias spiritus habẽtes, id est, dãtes iam deo primitias spiritus nostri, hoc est, ipsam fidem tanquam primogenita nostra, tamen in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectãtes redemptionem corporis nostri. Si
ergo magna dei gratia est, vt conseruetur fides nostra,
magna pœna est occidere primogenita, quando homines in afflictione Ecclesiæ constituti perdunt fidẽ. Affligunt enim Ecclesiam vt perdant fidem: nam & ipsa
Aegyptus afflictio interpretatur. Quicunque ergo affligunt Ecclesiam, quicunque scandala Ecclesiæ immittunt, etsi Christiani appellantur, moriuntur primoge- M
nita eorum. Erunt infideles, & erunt inanes, habentes
tantum nomen & signum, in corde autem primogenitum suum sepelieruot, vsqueadeo, vt quandó eis aliquid dixeris propter bonam vitam, propter spem vitæ
æternæ, & propter timorem ignis æterni, apud se subsannent: aut si tales sunt vt audeant corã te, os torqueãt
& dicant, quis huc inde reuersus est? dicunt sibi homines quod volunt: Et Christianus est, sed quia affligens
occisus est primogenitus eius, mortua est fides eius, &
hoc ab homine vsque ad pecus. Dicã fratres quod sentio, Homioes intelligas spiritaliter sigoificari tanquã
doctos, propter ratiooalem animam quod est homo:
pecora vero indoctos, sed tamen habentes fidem: nam
noo haberent primogenita. Sũt docti qui affligunt Ecclesiam, schismata & hæreses faciendo. Proinde nec in
illis inuenis fidem, quoniã facti sunt Aegyptus, id est,
afflictio populo dei. Occisa sunt primogenita eorum,
trahunt post se turbas indoctas, ipsa sunt pecora. In
hac ergo afflictione, qua Ecclesia affligitur, moritur in
affligentibus fides, moriuntur primogenita & in ipsis doctis & indoctis, quia occidit deus primogenita
Aegyptiorũ ab homine vsque ad pecus. *Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonẽ & in omnes seruos eius:*

A *eius.* Pharao rex Aegyptiorum.Nomē attendite,& vi-
dete quemadmodum ista faciat deus. Rex in omni gē-
te prior est.Aegyptus afflictio est,Pharao dissipatio. Af
flictio ergo regem habet dissipationem,quia illi qui af
fligunt Ecclesiam,dissipati affligunt:vt enim affligant
dissipantur,quoniā rex ducit,populus sequitur, Præce-
dit dissipatio,sequitur afflictio.Audite,audite nomina
hæc interpretatione typica & sapiētia plena . Nec vnū
inuenis ex istis omnibus quod boni aliquid interprete-
tur,vbi exercuit deus iram suam. *Percussit gentes multas, & occidit reges fortes.* Dic quos reges & quas gentes?

Seon regem Amorrhæorum. Audite nomina grauida sa-
Nume. 21. cramentis.Seon regem ,inquit , Amorrhæorum occi-
dit.Occidit planè : & nunc occidat à cordibus seruo-
rum suorum,& à tentationibus Ecclesiæ suę,nec cesset
manus eius in occidendis talibus regibus & talibus po
pulis : interpretatur enim Seon tentatio oculorum:A-
morrhæi interpretantur amaricantes, [Iam hic videte
si intelligere possumus quomodo amaricantes]regem
habeant tentationem oculorū.Tentatio oculorū non
B est nisi mendacium oculorum:habet regem mendacē,
veritatem non habet.Iam quid mirum est si amarican-
tes talem habeāt regem,mendacem regem? Nisi enim
mendaciū & simulatio præcedat, non sunt amarican-
tes in Ecclesia: inde enim amaricant, quia fingūt.Præ-
cedit tentatio oculorum, amaricatio sequitur.Et in ip-
so diabolo præcessit.Nam si tentatio oculorum nō est,
2.Corin. 11. quomodo transfigurat se velut in angelū lucis? Occi-
dat manus domini & illum & illos : illum ne inducat,
illos vt corrigantur.Etenim in vnoquoq; homine oc-
ciditur ille rex,quando damnat simulationē,& diligit
veritatem. Manus dei non quiescit id agere: nam quē-
admodum egit ad literam tūc , sic agitur nunc spirita-
liter, vt impleat nūc quod tunc prophetice prænūcia-
uit. Occidit etiam alium regem & alium populum ei⁹.

Nume.21. *Et Og regem Basan.* Et hic quàm malus?Og interpreta-
tur conclusio:Basan interpretatur confusio. Malus est
rex ille,qui intercludit viam ad deum . Hoc enim agit
diabolus,semper opponēdo figmenta sua , opponēdo
idola sua, opponendo se necessarium per arreptitios,
sortilegos, augures,aruspices,magos,sacra dęmoniorū
concludit viam.Quomodo per Christum id agitur vt
C pateat via quæ fuerat interclusa , nam per eum redem-
Psal.17. ptus quidā dicit , Et in deo meo transgrediar murum:
sic diabolus modo nihil aliud agit nisi vt intercludat
viam ne credatur in deum : si enim credatur in deum,
Ioan.14. patet via,& ipse Christus est via . Si autem nō creditur
in deum, interclusa est via. Si autem interclusa fuerit,
quia non creditur , quid restat nisi vt cum venerit qui
non credebatur, confundantur qui non crediderunt?
quare? Quia conclusio præcedit,& sequitur confusio.
Conclusio præcedit vt rex,sequitur confusio tanquam
plebs.Quos modo conclusit vt nō credant in Christū,
quando apparuerit Christus,omnes confundentur, &
traducent eos ex aduerso iniquitates eorum.Tunc di-
Sapien.5. cent impij cōfusi,Quid nobis profuit superbia?Magna
mysteria fratres mei:dissipatio ex afflictione,dissipan-
tur vt affligantur.Magna mysteria,tentatio oculorum,
id est,fallacia rex amaricantiū : fallunt enim vt amari-
cent.Conclusio rex confusionis: concludūtur enim ne
transeant ad fidem,& cum venerit in quem credimus,
confundentur. *Et omnia regna Chanaan,* occidit deus.
Iosue.13. Chanaan interpretatur paratus humilitati . Humilitas
quasi bonum aliquod significat , sed si sit vtilis humili-
tas:nam mala humiliatio pœnalis est.Si enim humilia-
tio non pertineret ad pœnam,nō diceretur, Qui se ex- D
altat humiliabitur . Non enim beneficiū illi præstatur, Luca 14. & 18
quādo punitur vt humilietur.Chanaan ergo modo su
perbus est . Omnis impius,omnis infidelis exaltat cor
suum,non vult credere in deum.Sed hæc exaltatio pa-
rata est humilitati in diem iudicij : tunc humiliabitur
quando nō vult. Sunt enim vasa iræ quæ perfecta sunt Roma
ad perditionem.Modo extollant se,garriant,extendāt
se super fideles,irrideant fideles,irrideant Christianos,
dicant anicularia sunt ista quæ dicūt de die iudicij.Ista
elatio eorum parata est humiliationi , quando venerit
iudex qui modo annūciatus irridetur,tunc ille qui mo
do superbit, non vtiliter sed pœnaliter humiliabitur.
Modo autem non humiliatur , sed paratur humilitati,
id est,paratur damnationi,paratur victimæ.Omnia er-
go ista euertit deus corporaliter tunc , quando patres
nostri educti sunt de terra Aegypti : euertit spiritaliter
nūc,nec cessat manus eius vsque in finem.Ideo ne istas
potentias dei tunc putes peractas cessasse, *Domine no-
men tuum*, inquit, *in seculo*. Id est, non cessat misericor-
dia tua , non cessat manus tua in seculo ista facere quæ
tunc prænunciasti figurando : omnia enim illa in fi- E
gura contingebant in illis , Scripta sunt autem ad cor- 1.Corin.10.
rectionem nostram, in quos finis seculorum obuenit.

Domine memoriale tuum in generatione & generationem. Ge-
neratione ista & generatione altera . Generatione qua
fideles efficimur , & per baptismum renascimur: gene-
ratione qua à mortuis resurgemus , & angelis coniun-
cti viuemus in æternum. Memoriale tuum domine &
super generationem istam, & super illam generatio-
nem : quia nec nunc nos oblitus est vt vocaret , nec
tunc obliuiscetur vt coronet . Memoriale tuum do-
mine in generatione & generationem. *Quoniam iu-
dicabit dominus plebem suam.* Compleuit certe omnia illa
in populo Iudæorum . Nunquid iam remanserunt o-
pera eius postquam induxit plebem suam in terram Deute.32.
repromissionis ? Adhuc plane iudicabit dominus ple-
bem suam. *Et in seruis suis aduocabitur.* Iam iudicauit
ipsam plebē : excepto iudicio futuro,iudicata est plebs
Iudæorum . Quid est, iudicata ? Separati inde sunt isti,
& remanserunt iniusti . Si autem mentior aut mentiri
existimor , quia dixi, iam iudicata est , audi dominum
dicentem, In iudicium veni in hunc mundum , vt qui F
non vident videant,& qui vident cæci fiant.Excæcati Ioan.9.
sunt superbi illuminati sūt humiles.Iudicauit ergo ple-
bem suam.Ipsum iudicium dixit Esaias,& nunc tu do- Esa.2.
mus Iacob venite & ambulem⁹ in lumine domini.Pa-
rum est hoc,sed quid sequitur?Dimisit enim plebē su-
am domum Israël.Ipsa est domus Iacob,quæ est domus
Israël:qui enim Iacob,ipse est Israël.Nostis sanctas lite-
ras,& puto quod vobis veniat in mentem, quia ipse Ia
cob quando vidit angelum secum luctari,tunc accepit Gene.32.
nomē vt appellaretur Israël. Vnus homo est siue Iacob
siue Israël,vna persona est dom⁹ Iacob,& dom⁹ Israël,
vna gens,vna plebs:hanc inuitat, & hanc dimittit . Et
nunc iam certe occidisti Christū ô domus Iacob, iam
occidisti Christum,iam caput ante crucē agitasti, iam
pendentem irrisisti, iam dixisti, Si filius dei es, descen- Matth.27.
de de cruce:iam rogauit medicus pro phreneticis, Pa-
ter ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt . Certe Luca.23.
iam fecisti ista omnia,& nunc crede in eum quem oc-
cidisti,bibe sanguinem quem fudisti.Et nūc tu domus † al. testimo
Iacob testimoniū ex te exponere † cupio quod hic di niū Esaiæ
xit,Quoniam iudicabit dominus plebem suā, & in ser exponere.
uis suis aduocabitur . Iudicasse enim intelligitur plebē Esa.2.

G ſuam ſeparãdo in ipſa plebe ſua bonos à malis, fideles
ab infidelibus, Apoſtolos à Iudæis mẽdacibus. Hoc ſi-
gnificauit, vt dicere cœperam, per Prophetam dicens,
Iam poſt illa mala omnia ô tu domus Iacob venite, am
bulemus in luce domini. Quare vobis dico, venite am-
bulemus in luce domini? Ne remanendo in Iudaiſmo,
non perueniatis ad Chriſtum. Quare? Non ſemper ibi
prophetatus eſt Chriſtus? Sed nunc dimiſit plebem ſu-
am domum Iſraël. Venit domus Iacob, quia dimiſit ple
bem ſuam domũ Iacob. Venit domus Iſraël, quia dimi
ſit plebẽ ſuã domũ Iſraël. Quę venit, & quę dimiſſa eſt,
Ioan.9. nisi quia hoc eſt iudicium, vt qui nõ vident videant, &
qui vident cæci fiant? Iudicabit ergo dominus plebem
ſuam. Separauit ergo & nõ ibi inueniet quos in regnũ
ſuum reſtituat? Planè inueniet. Et in ſeruis ſuis aduoca-
Roma.11. bitur. Non repulit, ait Apoſtolus, plebem ſuam quam
præſciuit. Et vnde probat? Nã & ego Iſraëlita ſum. Er-
go iudicabit dominus plebẽ ſuam ſeparando bonos à
malis, hoc eſt, in ſeruis ſuis aduocabitur. Quibus? à gen
tibus? Quantæ enim gentes credẽdo venerunt? quanti
fundi, quãta loca deſerta modo veniunt? Veniunt in-
H de neſcio quanti, credere volunt, & dicimus eis, quid
vultis? Reſpondẽt, Noſſe volumus gloriam dei, Credi-
te fratres mirari nos & gaudere ad talem vocem ruſti-
canorum. Veniunt neſcio vnde excitati, à neſcio quo.
Quid dicã à neſcio quo? Imò [ſcio à quo:] quia nemo
Ioan.6. venit, inquit, ad me, niſi quem pater traxerit. Veniunt
ſubito de ſylua, de deſerto, de remotiſſimis & arduis
montibus ad Eccleſiam, & hanc vocem habent pleri-
que & pene omnes eorum, vt videamus vere intus do-
centem deum, Impletur ſcriptura prophetica qua di-
Eſa.54. ctum eſt, Erũt omnes docibiles deo. Quid deſyderatis
Roma.3. dicimus illis: & illi, Videre gloriam dei. Omnes enim
peccauerunt & egẽt gloria dei. Credunt, conſecrãtur,
clericos ſibi ordinari exigunt. Nónne impletur, & in
Pſal.113. ſeruis ſuis aduocabitur? Denique poſt iſtam totam di-
ſpoſitionem & diſpenſationem, cóuertit ſe ſpiritus dei
ad exprobranda & irridenda idola, quæ iam irriden-
tur à cultoribus ſuis. *Idola gentium argentum & aurum.*
Iſta omnia deo faciente qui in cœlo & in terra omnia
quæcunque voluit fecit, qui iudicabit plebem ſuam, &
in ſeruis ſuis aduocabitur, quid reſtat figmentum, niſi
ridendum, non adorandum? Idola gentium dicturus
I erat, fortaſſe vt contemneremus iſta omnia: dicturus
erat idola gentium, non dico lapides & ligna, gypſum
& teſtam: non hæc dico, vilis materia eſt. Illud quod
valde amant, vel quod valde honorãt dico, idola gen
tium argentum & aurum. Certe aurum eſt, certe argen
tum eſt. Nunquid quia lucet argentum, lucet aurum,
ideo oculos habent & vident? Sic quomodo argen-
tum eſt, quomodo aurum eſt, vtile forte auaro, non
religioſo, imò vero nec auaro vtile, ſed vtile bene vtẽ-
ti, & per eius erogationem cœleſtem theſaurum ac-
quirenti: tamen nunc cum iſta inſenſata ſint, quid fa-
Sapien.15. citis homines de argento & auro deos? Quos deos fa-
citis, nónne videtis quod non videant? *Oculos habent
& non videbunt, aures habent & non audient, Nares habent &
non odorabunt, os habent & non loquentur, Manus habent & non
operantur, pedes habent & non ambulabunt.* Omnia iſta ar-
tifex, faber argentarius, aurifex facere potuit, & oculos,
& aures, & nares, & os, & manus, & pedes: ſed nec lu-
cem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec
ſenſum naribus, nec motum manibus, nec iter pedibus
dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod fe-
ciſti, ſi à quo factus es agnouiſti. De illis autem qui non
agnouerunt, quid dicitur? *Similes illis fiant qui faciunt* K
ea, & omnes qui confidunt in illis. Et creditis fratres ex- Pſal.113.
primi in eis quandam ſimilitudinem idolorum, non
quidem in carne eorum, ſed in interiore homine
eorum: nam aures habent & non audiunt: ad illos
quippe clamat deus, Qui habet aures audiendi audiat. Matth.11.
Oculos habent & non vident. Habent enim oculos
corporis, ſed non habent oculos fidei. Denique im-
pletur hæc prophetia per omnes gentes. Videte quo-
modo dictum ſit per prophetam. Nihil allegoricum,
nihil figuratum commemoro, Propriam, expreſſam,
ſimplicem, manifeſtam audite prophetiam prædictã,
videte completam. Præualuit, inquit, dominus aduer-
ſus eos: Propheta dicit Sophonias. Aduerſus repugnã- Soph.2.
tes, & aduerſus rebellantes, & de occiſione fidelium
martyres facientes, ſed tamen neſcientes, præualuit
dominus aduerſus eos. Et quomodo præualuit? In Ec-
cleſia ſua, videmus quia præualuit aduerſus eos. Vole-
bant paucos Chriſtianos extinguere, occidere, ſangui-
nem fuderunt, de ſanguine occiſorum tanti exurrexe-
runt, à quibus illi interfectores martyrum ſuperaren- L
tur: tamen & modo quærunt vbi abſcondant idola
ſua, qui primo Chriſtianos propter idola trucidabant.
Nónne præualuit aduerſus eos dominus? Vide ſi facit
quod ſequitur, Pręualuit dominus aduerſus eos. Et quid
fecit? Exterminauit omnes deos gentium terræ, & ado
rabunt eum vnuſquiſque de loco ſuo, omnes inſulę gẽ
tium. Quid eſt hoc? Nónne prædictum erat? nónne
completum eſt? nónne vt legitur ſic videtur? Et illi qui
remanſerunt oculos habent & non vident, nares ha-
bent & non odorantur. Non ſentiunt illum odorem,
Chriſti bonus odor ſumus, ſicut dicit Apoſtolus, in o- 2.Corin.2.
mni loco. Quid prodeſt, quia nares habent & non o-
dorantur tam ſuauem odorem Chriſti? Vere in illis fa
ctum eſt, & vere de illis dictum eſt, Similes illis fiant
omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.
Sed quotidie credunt per miracula Chriſti domini,
quotidie aperiũtur oculi cæcorum, & aures ſurdorum,
inſpirantur nares inſenſatorum, diſſoluuntur ora mu-
torum, conſtringuntur manus paralyticorum, corri-
guntur pedes claudorum, de lapidibus iſtis excitantur Matth.3.
filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur, *Domus Iſ-
rael benedicite dominum.* Omnes filij Abrahæ. Et ſi de la- M
pidibus iſtis ſuſcitantur filij Abrahæ, manifeſtum eſt
quia illi ſunt magis domus Iſraël qui pertinent ad do-
mum Iſraël, qui pertinent ad ſemen Abrahæ, non car-
ne, ſed fide. Domus Iſraël benedicite dominum. Sed
fac domum domini illam dici, & populum Iſraël vo-
cari, crediderunt inde Apoſtoli, & milia circunciſo-
rum. Domus Iſraël benedicite dominum. *Domus Aa-
ron benedicite dominum. Domus Leui benedicite dominum.* Be-
nedicite populi dominum, hoc eſt, domus Iſraël ge-
neraliter, Benedicite præpoſiti, hoc eſt, domus Aaron,
Benedicite miniſtri, hoc eſt, domus Leui. Quid de cæ-
teris nationibus? *Qui timetis dominum benedicite domi-
num.* Omnes ergo vna voce dicamus quod ſequitur:
Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem. Ex
Sion & Hieruſalem. Sion ſpeculatio, Hieruſalem vi-
ſio pacis. In qua Hieruſalem nũc habitaturus eſt? In illa
quæ cecidit? Non, ſed in illa matre noſtra quæ eſt in
cœlis, de qua dictum eſt, Multi filij deſertæ magis Gala.4.
quàm eius quæ habet virum. Nunc ergo dominus ex
Sion, quia ſpeculamur quoad veniat, nunc tamen quã-
diu in ſpe viuimus, in Sion ſumus. Finita via habitabi-
mus in illa ciuitate quæ nunquã ruitura eſt, quia & do-
minus

A minus habitat in ea, & custodit eã, quæ est visio pacis æterna Hierusalem, pacis illius fratres mei cui laudandæ lingua non sufficit, vbi nullum hostem iam sentiemus, nec in Ecclesia, nec extra Ecclesiam, nec in carne nostra, nec in cogitatione nostra. Absorbebitur mors in victoria, & vacabimus ad videndum deum in pace, ciues Hierusalem facti ciuitatis dei.

In Psalmum centesimum tricesimumquintum Enarratio.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius, Psalmus iste laudem continet dei, & eodem modo in omnibus suis versib⁹ terminatur. Proinde quamuis hic in laudem dei multa dicantur, maxime tamen eius misericordia commendatur, sine cuius commendatione apertissime nullum versum claudi voluit, per quem spiritussanctus condidit Psalmum. Memini autem me in psalmo cẽtesimoquinto, qui similiter incipit, quoniam codex quem intuebar non habet in æternum, sed in seculũ misericordia eius, quæsisse quid potius intelligere deberemus. In Græco enim sermone scriptum est, εἰς τὸν αἰῶνα, quod B & in seculum & in æternum interpretari potest. Sed quid illic vt potui disseruerim, etiam hic retexere longum est. In isto autem Psalmo etiam idemipse codex non habet in seculum quod pleriq; habent, sed in æternum misericordia eius. Quod etsi post iudiciũ quo in *Matth. 25.* fine seculi viui & mortui iudicãdi sunt, missis iustis in vitam æternam, iniquis autẽ in ambustionẽ æternã nõ sint deinceps futuri, quorũ adhuc misereatur deus, recte tamen intelligi potest in æternũ futuram misericordiam eius, quã suis sanctis fidelibusq; largitur, nõ quia in æternũ miseri erunt, & ideo in æternũ misericordia eius indigebunt: sed quia ipsa beatitudo quam misericorditer miseris præstat, vt esse miseri desinãt, & beati esse incipiant, non habebit finem, ideo in æternum misericordia eius. Quod enim iusti erimus ex iniquis, sani ex infirmis, viui ex mortuis, & immortales ex mortalibus, beati ex miseris, misericordia eius est. Hoc autem quod ita erimus, in æternum érit: ergo in æternum misericordia eius. Proinde cõfitemini domino, id est, cõfitendo laudate dominum, quoniam bonus. Nec pro hac confessione aliquid estis tẽporale sumpturi, quo- C niam in æternum misericordia eius, id est, beneficium quod vobis misericorditer præstat, in æternum est. Quod autem habet, quoniã bonus, Græcus habet ἀγαθός. Nõ sic habet in Psalmo centesimo & quinto, quod ibi est, quoniam bonus. Græcus habet χρηστός: Ideo nõnulli illud interpretati sunt, quoniam suauis est: ἀγαθὸς autem non vtcunque bonus, sed excellẽtissime bonus est: deinde sequitur, *Confitemini deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius, Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Qui nam sint dij & domini, quorum deorum & dominorum sit deus & dominus qui est verus deus, merito quæri solet. Et scriptum inuenimus in alio Psalmo, deos etiam homines appella- *Psal. 81.* tos, sicuti est, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et paulo post, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, vos autem vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Quod te- *Ioan. 10.* stimonium etiam dominus in Euangelio commemorat dicens, Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi dij estis & filij excelsi? Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quẽ pater sanctificauit & misit in mũdum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum? Non ergo quia boni sunt omnes, sed quia sermo dei ad illos factus est, D appellati sunt dij. Nam si propterea boni essent omnes, non sic eos diiudicaret: cum enim dixisset, Deus stetit in synagoga deorum: non ait, in medio deos & *Psal. 81.* homines discernit: tanquam ostendens quid intersit inter deos & homines: sed in medio, inquit, deos discernit: deinde sequitur, Vsquequo iudicatis iniquitatem? & cætera, Quæ vtique non omnibus, sed quibusdam dicit, quia discernens dicit, & tamen in medio deus discernit. Sed quæritur si & homines, ad quos sermo dei nunc factus est dij vocantur, vtrum & ange- *Ioan. 10.* li vocãdi sunt dij, cum hominibus iustis & sanctis maximum præmium promittatur æqualitas angelorum. Et in scripturis quidem nescio vtrum vel possit, vel facile possit reperiri, aperte dictos angelos deos: sed cum de domino deo dictum esset, Terribilis super o- *Psal. 95.* mnes deos: cur hoc dixerit, continuo velut exponendo coniunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Super tales deos dixit dominum terribilem in sanctis suis quos cœlos fecit, à quibus dæmonia terrentur: sic enim sequitur, Dominus autem cœlos fecit. Nõ ergo dij sine additamento, sed dij gentiũ dæmonia, su- E perius tamen terribilis, inquit, super omnes deos: non ait, super omnes deos gentium, quamuis intelligi hoc voluerit, addendo quod sequitur, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Quod quidem in Hebræo dicitur non ita esse scriptum, sed dij gentium simulacra. Quod si verum est, multo magis credendi sunt Septuaginta diuino spiritu interpretati, quo spiritu & illa dicta sunt quæ in Hebræis literis sunt. Eodem nanque operante spiritu, etiam hoc dici oportuit quod dictum est, Dij gentium dæmonia, vt intelligeremus sic etiam in Hebræo positum, Dij gentium simulacra, vt dæmonia potius quæ sunt in simulacris significarentur. Nam quod attinet ad ipsa simulacra, quæ Græce appellantur idola, quo nomine iam vtimur pro Latino, oculos habent & non vident, & cætera quæ de his ideo dicuntur, quia omni sensu carent: quocirca nec terreri possunt, quia nisi ea quæ sentiunt terreri vtique non possunt. Quomodo ergo dictũ est de domino, Terribilis est super omnes deos, quoniam dij gentium simulacra, nisi per simulacra intelligantur dæmonia quę terreri possunt? vnde ait & Apostolus, Scimus quia nihil *1. Corin. 8.* est idolum, hoc enim retulit ad materiam terrenam F sensu carentem. In ea item ne quisquam putaret nõ esse aliquam viuentem sentientemque naturã, quæ gentium sacrificiis delectetur, adiunxit, Sed quæ immo- *1. Corin. 10.* lant gentes, dæmoniis immolant & nõ deo: Nolo vos socios fieri dęmoniorum. Si ergo nusquam in eloquiis diuinis reperitur sanctos angelos appellatos deos, ea mihi causa potissimum occurrit, ne in isto nomine homines ad hoc ædificarentur, vt ministerium vel seruitium religionis quæ Græce liturgia, vel latria dicitur, sanctis angelis exhiberẽt, quod nec ipsi exhiberi ab hominibus volũt, nisi illi deo qui & ipsorum & hominũ deus est. Vnde multo vtilius angeli vocantur, qui Latine nuncij nuncupantur, vt per nomen non substantiæ, sed officij satis intelligamus illũ deum à nobis eos coli velle quem nunciant. Totam istam quæstionem breuiter Apostolus soluit, vbi ait, Nam etsi sunt qui di- *1. Corin. 8.* cantur dij, siue in cœlo siue in terra quemadmodũ sunt dij multi & domini multi, sed nobis vnus deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus domin⁹ Ies⁹ Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Confiteantur ergo deo deorum, & domino dominorum, quoniã in

G æternum misericordia eius, *Qui facit mirabilia magna solus.* Sicut in omnium versuum nouissimis partibus positum est, Quoniam in æternum misericordia eius, sic & in omnium capitibus quamuis non sit positum, subaudiendum est, confitemini. Quod in Græco euidentius apparet. Appareret autem & in Latino si eandem locutionem transferre potuissent interpretes nostri. Quod quidem in isto versu possent, si dicerent facienti mirabilia. Quod enim nos habemus, Qui facit mirabilia, Græcus habet facienti mirabilia, vbi necessario confitemini subauditur. Atque vtinam vel pronomen adderent, vel dicerent, ei qui facit, vel ei qui fecit, vel ei qui firmauit, quia etiam sic facile intelligeretur confitemini esse subaudiendum. Nunc vero ita obscurum factum est, vt qui codicem Græcū siue nescierit inspicere, siue neglexerit, possit putare, qui fecit cœ-
Gene.1. los, qui firmauit terrā, qui fecit luminaria magna quoniam in æternum misericordia eius, ideo dictum quasi propterea ista fecerit, quoniam in æternum misericordia eius, cum ad eius misericordiā illi pertineāt, quos de miseria liberat, nō autem vt eius misericordiæ suffe intelligamus facere cœlum, & terram, & luminaria,
H cum illud sit bonitatis eius qui creauit omnia bona valde, Creauit autem omnia vt essent, hoc vero misericordiæ vt à peccatis nostris mundet nos, & à miseria liberet in æternum. Ita ergo nos alloquitur psalmus, Confitemini deo deorum, confitemini domino dominorum, cōfitemini ei qui facit mirabilia magna solus, Cō-
Ibidem. fitemini ei. *Qui fecit cœlos in intellectu.* Confitemini ei, *Qui firmauit terram super aquas.* Confitemini ei, *Qui fecit luminaria magna solus.* Cur autem confiteamur, quia in omnium versuum finibus ponit, Quoniam in æternum misericordia ei⁹. Sed quid est, qui facit mirabilia magna solus? An quia multa mirabilia fecit per per angelos & per homines? Sunt quædam magna quæ solus deus facit, & ipsa exequitur dicens, Qui fecit cœlos in intellectu, qui firmauit terram super aquas, qui fecit luminaria magna solus: Ideo & hoc addidit, solus, quia cætera mirabilia quæ dicturus est, per homines fecit: cū enim dixisset, Qui fecit luminaria magna solus: quæ
I sint eadem luminaria, secutus aperuit: *Solem in potestatē diei, lunam & stellas in potestatem noctis.* Deinde incipit dicere quæ per angelos vel per homines fecerit. *Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.* Et cætera. Vniuersam igitur creaturā non vtique deus per aliquam creaturam, sed solus fecit. Cuius creaturæ quasdam partes excellentiores commemorauit, ex quibus vniuersa cogitaremus, intelligibiles cœlos & visibilem terram. Et quoniam sunt etiam cœli visibiles commemoratis eorum luminaribus totum cœleste corporeum vt ab ipso factū acciperemus, admonuit: quanquam id quod ait, Qui fecit cœlos in intellectum, vel sicut alij interpretati sunt, intelligentiam, vtrum cœlos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an in suo intellectu, vel in sua intelligētia fecisse cœlos, hoc est, in sua sapiētia:
Psal.103. sicut alibi scriptum est, Omnia in sapientia fecisti: eo modo insinuans vnigenitum verbum, quæri potest. Sed si ita est, vt in suo intellectu fecisse accipiamus deum cœlos, cur tantum de cœlis hoc ait, cum omnia in eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit, vt in cæteris etiam tacitum posset intelligi, vt iste sit sensus, Qui fecit cœlos in intellectu, qui fundauit terrā super aquas: vt & hic subaudias in intellectu, Qui fecit luminaria magna solus, solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis, vtique in intellectu? Quomodo ergo solus, si hoc est in intellectu, vel in K
intelligentia quod est in sapientia, id est, in verbo vnigenito? An quia trinitas nō sunt tres dij, sed vnus deus, ad id refertur quod solus deus fecit, quia creaturā nō p creaturā fecit? Sed quid est, qui firmauit terrā super aquas? Obscura enī quæstio est, quia terra grauior videtur, vt nō portari aquis, sed aquas poti⁹ portare credatur. De qua re ne aduersus eos qui se putant ista certis rationibus comperisse, contentiose scripturas nostras defendere videamur, siue illud ita siue aliter sit, habemus quod de proximo intelligamus, Terram quæ habitatur ab hominibus, & terrestria continet animalia, quæ alio modo in scripturis arida dicitur, sicut scriptū est, Appareat arida, & vocauit deus aridam terram, su- Gene.1.
per aquas esse fundatam, quod aquis circumfluentibus supereminet. Non enim quę dicitur litoraria ciuitas super maria fundata, ita sub ea mare est, quemadmodum sunt aquæ sub speluncarum cauernis, † aut sub nauibus † al. camosupernatantibus, sed ideo super mare dicitur, quia in- ris.
feriori mari in primos fines supereminet. Sic dictus est Exod.7.
Pharao exisse super aquam: ita enim habet Græcus, quod quidam Latini habent ad aquam: sic dominus Ioan.4.
super puteum sedebat, quod ambo superiores essent L
quàm flumen & puteus, ille iuxta flumen, iste iuxta puteum. Si autem etiam aliquid aliud quod ad nos magis pertinet ista dicta significant, Fecit deus cœlos in intellectu, spiritales sanctos suos, quibus non tantum credere, verumetiam intelligere diuina donauit: hoc qui nondum possunt & solam fidem firmissimam tenent, tanquam infra cœlos terræ nomine figurantur. Et qui in baptismo quem acceperunt inconcussa credulitate consistunt, ideo dictum est, Firmauit terram super aquas. Item quia dictū est de domino Iesu Chri- Colos.2.
sto, quòd in illo sint omnes thesauri sapientiæ & sciē- 3 sen. dist.
tiæ absconditi: hæc autem duo, id est, sapientiā & sci- 35 cap. post
entiam distare inter se aliquid alia quoque scripturarū præmissa.
testantur eloquia, maxime loquente sancto Iob, vbi In medio.
quodammodo singula definiuntur: dixit autem ho- Iob.28.
mini, Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malo scientia est, non incongruenter intelligimus sapientiam in cognitione & dilectione eius quod semper est, atque incommutabiliter manet quod deus est: nam & M
quod ait, Ecce pietas est sapientia, θεοσέβεια dicta est in Græco, quod vt totum Latine exprimatur, dei cultus dici potest. Abstinere autem à malo quod dixit esse scientiam, quid est aliud, quàm in medio nationis tortuosę & peruersæ, tanquā in nocte huius seculi caute prudēterq; versari, vt abstinendo quisque ab iniquitate non confundatur tenebris, proprij muneris luce discretus? Cum ergo quodam loco Apostolus concorde gratiarum dei varietatem in hominibus dei vellet ostendere, hæc in primis duo posuit dicens, Alij quidem datur 1.Corin.12.
per spiritum sermo sapientiæ, hoc esse arbitror, solē in potestatem diei. Alij sermo sciētiæ secundum eundem spiritum, hoc est lunam. Deinde quodammodo stellas commemorari puto in eo quod dicitur, Alij fides in eodem spiritu, alij curationum donatio in vno spiritu, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: nihil enim horum est quod in huius seculi nocte non sit necessarium: quæ cum transierit, necessaria ista non erunt, ideo in potestatem noctis. In potestate quippe ait, vel diei vel noctis, vt potestas esset die lucere vel nocte: quod in spiritalibus donis sic intelli- Ioan.1.
gitur, quia dedit potestatē filios dei fieri. Qui percussit Exod.12.

A Aegyptum cum primogenitis eorũ. Percuſsit & ſeculum cum his quæ præcipua putantur in ſeculo. *Qui e-* Exod.13. *duxit Iſrael de medio eorum.* Eduxit etiam ſanctos ac fideles ſuos de medio malorum. *In manu potenti & brachio excelſo.* Quid potentius, quid excellentius eo de quo di- Exod.14. ctum eſt, Et brachium domini cui reuelatum eſt? *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.* Diuidet etiam baptiſmũ, vt vnus atque idem baptiſmus aliis ſit in vitam, aliis ſit in mortem. *Et eduxit Iſrael per medium eius.* Educit etiam innouatũ populum ſuum per lauacrum regenerationis. *Et percuſsit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Celeriter interimit, & peccatum ſuum reatũmque eius per baptiſmum. *Qui traduxit populũ ſuum in deſerto.* Traducet & nos in huius ſeculi ariditate & ſterilitate, ne in Nume.21. ea pereamus. *Qui percuſsit reges magnos & occidit reges fortes.* Percutit atque occidit etiam à nobis diabolicas & noxias poteſtates. *Seon regem Amorrhæorum.* Germen inutile vel tentationem calentem, quod interpretatur Seon: regem amaricantium, quòd interpretatur Amorrhæorum. *Et Og regem Baſan.* Coaceruantem, quod inter- B pretatur Og, & regem confuſionis quod interpretatur Baſan. Quid enim coaceruat diabolus niſi confuſio- Ioſue.13. nem? *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo.* Dat etiam quos diabolus poſsidebat hæreditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus. *Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri. Et redemit nos ab inimicis noſtris,* Sanguine vnigeniti ſui. *Qui dat eſcam omni carni.* Hoc eſt, omni hominum generi, non tantum Iſraëlitarum, ſed & gentium: de qua eſca dicitur, Caro mea vera eſt Ioan.6. eſca. *Confitemini deo cœli, quoniam in æternum miſericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius.* Quod hic ait, deo cœli, credo aliter dicere voluit quod ſupra iam dixerat, deo deorum. Nam quod ibi deinde ſubiunxit, hoc etiam hic repetiuit. Confitemini domino dominorum. Sed etſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi & domini multi, ſed nobis vnus eſt deus pater, ex 1.Cor.8. quo omnia & nos in ipſum, & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia & nos per ipſum, cui confi- C temur, quoniam in æternum miſericordia eius.

In Pſalmum centeſimum triceſimum-
ſextum Enarratio.

OBLITOS vos eſſe non arbitror commendaſſe nos vobis, imò cõmemoraſſe vos quòd omnis eruditus in ſancta Eccleſia noſſe debet vnde ciues ſimus, & vbi peregrinemur, & peregrinationis noſtræ cauſam eſſe peccatum, reuerſionis autem munus remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem gratiæ dei, duas ciuitates permixtas ſibi interim corpore & corde ſeparatas currere, per iſta volumina ſeculorum vſque in finem. Audiſtis & noſtis vnam cui finis eſt pax æterna, & vocatur Hieruſalem: alteram cui gaudium eſt pax temporalis, & vocatur Babylonia. Interpretationes etiam nominum, ſi non fallor, tenetis, Hieruſalem interpretari viſionẽ pacis, Babyloniam confuſionem. Hieruſalem in Babylonia captiua tenebatur nõ tota: ciues enim eius & angeli ſunt: ſed quod attinet ad homines prędeſtinatos in gloriam dei futuros per adoptionem cohæredes Chriſti, quos de ipſa captiuitate redemit ſanguine ſuo. Particulam ergo iſtam ciuitatis Hieruſalem captiuam teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per confeſsionem iniquitatis & charitatem iuſtitiæ, deinde poſtea in fine ſeculi etiam corpore ſepa- D randam, commendauimus in eo Pſalmo, quem primò hic cum veſtra dilectione tractauimus, qui ita incipit, Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur vo- Pſal.64. tum in Hieruſalem. Hodierna autem die decantauimus: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Videte quia in illo dictum eſt, Te decet hymnus deus in Sion: hîc autem, Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Illa Sion vbi decet hymnus deum. Quæ ſunt ergo flumina Babylonis, & quid eſt noſtrum ſedere & flere in recordatione Sion? Si enim ciues inde ſumus, non tantum hoc cantamus, ſed & agimus. Si ciues ſumus de Hieruſalem, id eſt, de Sion, & in iſta vita, in iſta confuſione huius ſeculi, in iſta Babylonia non ciues habitamus, ſed captiui detinemur, oportet vt nõ tantum iſta decantemus, ſed & faciamus affectu cordis pio, religioſo deſyderio æternæ ciuitatis. Habet & hæc ciuitas quæ Babylonia dicitur amatores ſuos conſulentes paci temporali, & nihil vltra ſperantes, totumq́; gaudium ſuum ibi figentes & ibi finientes, & videmus eos E pro republica terrena plurimum laborare: ſed in ea quicunque fideliter verſantur, ſi non ibi appetant ſuperbiam & perituram elationem ocioſamq́; iactantiam, ſed veram fidem exhibeant, quam poſſunt quamdiu poſſunt, quibus poſſunt, ad quantum vident terrena, & ad quantum intelligunt ſpeciem ciuitatis, non eos ſinit deus perire in Babylonia: prædeſtinauit enim eos ciues Hieruſalem. Intelligit captiuitatem eorum deus, & oſtendit illis aliam ciuitatem, cui vere debeant ſuſpirare, pro qua debeant cuncta conari, ad quam capeſſendam debeãt ciues ſuos ſecum peregrinos quantum valuerint adhortari. Propterea dicit dominus Ieſus Chriſtus, Qui in modico fidelis eſt, & in magno fi- Luca.16. delis eſt. Et rurſum dicit, Si in alieno fideles non fuiſtis, veſtrum quis dabit vobis? Tamen chariſsimi attendite flumina Babylonis. Flumina Babylonis ſunt omnia quæ hîc amantur & tranſeunt. Neſcio quis amauit, verbi gratia agriculturam ipſam exercere, inde diteſcere, ibi occupare animum, inde percipere voluptatem, F attendat exitum, & videat illud quod amauit non eſſe fundamentum Hieruſalem, ſed fluuium Babylonis. Alius dixit, magna res eſt militare, Omnes agricolæ formidant eos qui militant, obſequuntur eis, tremunt eos: Si fuero agricola, timebo militarem: ſi fuero militaris, timebor ab agricola. O inſane in alium te Babylonis fluuium præcipitaſti, & turbulentiorem & rapaciorem: & cum tu timeri vis à minore, time maiorem poteſtatem, te ipſo maior fieri poteſt ſubito qui te timet, nunquam autem erit minor quem debes timere. Aduocatum eſſe, inquit, magna res eſt, potentiſsima eloquentia in omnibus habere ſuſceptos, pẽdentes ex lingua diſerti patroni ſui, & ex eius ore ſperãtes, vel damna, vel lucra, vel mortem, vel vitam, vel perniciem, vel ſalutem. Neſcis quò te miſeris. Alius & iſte fluuius Babylonis eſt, & quod multum ſonat, ſtrepitus aquæ ſaxa percutit. Attende quia fluit, percutit, attende quia labitur: & ſi attendas, quia fluit & labitur, caue quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negociari magnum eſt, ſcire multas prouincias, lucra vndique capere, non eſſe obnoxium in ciuitate alicũi potenti, ſemper peregrinari, & diuerſitate negociorum & nationum animum paſcere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluuius eſt & iſte Babylonis. Lucra tua quando ſtabunt? quando præſumpturus, quando ſecurus eris ex his quæ

acquiris?

G acquiris? Quanto eris ditior, tanto timidior. Vno naufragio nudus exibis, & recte te planges in flumine Babylonis, quia noluisti sedere & flere super flumina Babylonis. Alij ergo ciues sanctæ Hierusalem intelligentes captiuitatem suam, attendunt humana vota & diuersas hominum cupiditates hac atque illac rapientes, trahentes, impellentes in mare, vident hæc & non se mittunt in flumina Babylonis, sed sedent super flumina Babylonis, [& flent super flumina Babylonis,] vel illos qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia esse meruerunt, sedentes tamen, hoc est humilitate humiliati. Super flumina ergo Babylonis illic sedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. O sancta Sion, vbi totum stat & nihil fluit. Quis nos in ista præcipitauit? Quare dimisimus cōditorem tuum & societatē tuam? Ecce inter fluentia & labentia constituti, vix quisquam raptus à flumine, si tenere lignum potuerit euadet. Humiliati ergo in captiuitate nostra sedeamus super flumina Babylonis, non nos audeamus in illis fluminibus præcipitare, nec nos audeamus in nostræ captiuitatis malo atque tristitia superbe erigere, sed sedeamus
H & sic fleamus. Sedeamus super flumina Babylonis, non infra flumina Babylonis: talis sit humilitas nostra, vt nos non mergat. Sede super flumina, noli in flumine, noli sub flumine, sed tamen sede humilis, loquere non quomodo in Hierusalem. Ibi enim iam stabis, quia de
Psal. 121. ipsa spe loquitur alius Psalmus, & cantat dicens, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Ibi erigeris si te hic pœnitendo & confitendo humiliaueris. In atriis ergo Hierusalem stantes erant pedes nostri, Super flumina vero Babylonis sedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Inde oportet vt fleas recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylonico, quia & gaudent gaudio Babylonis: quia gaudent lucris, & flent damnis, vtrunque de Babylonia est. Flere debes, sed recordando Sion. Si recordando Sion fles, & quando tibi secundum Babyloniam bene est oportet
Psal. 114. vt fleas. Propterea dicitur in quodam Psalmo, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quid est quod dicit, inueni? Nescio quam tribulationem quasi quærendam inuenit tanquam quæsitam. Et cum inuenisset, quo lucro inuenit? Nomen domini inuocauit. Multum interest vtrum inuenias tribulationem, an inueniaris à tribulatione: dicit enim alio lo-
Psal. 17. co, Dolores inferni inuenerunt me. Quid est, inuenerūt me dolores inferni? Quid est, tribulationem & dolorem inueni? Quando te repente occupat tristitia perturbatis tibi rebus secularibus, quibus oblectabaris, & quibus delectabaris, quando te repentina ipsa inuenit tristitia, vnde te non putabas posse fieri tristem, accidit, & tristis efficeris, inuenit te dolor inferni. Te enim sursum putabas, veruntamen deorsum eras, & cum te dolor inferni inueniret, ibi te inuenisti deorsum qui sursum putabas te esse. Inuenisti enim te dolore affectum grauiter tristitia alicuius mali, vnde forte præsumpseras te non fore tristem, inuenit te dolor inferni. Cum autem bene est tibi, arridēt omnia secularia, nullus tuorum obit, nihil in vinea tua forte vel aruit, vel grandinatum est, vel sterile apparuit, non acuit cupa tua, non abortum passum est pecus tuum, non exhonoratus es, in aliqua dignitate secundum seculum cōstitutus, vndique amici tui & viuunt & seruant tibi amicitiam, clientes nō desunt, filij obsequuntur, serui contremiscūt, coniunx concors, fœlix dicitur domus: ibi inuenis tribulationem, si aliquando potes, vt inuenta tribulatione inuoces nomen domini. Peruersum aliquid videtur K
docere sermo diuinus, flere in lætitia, & in mœrore lætari: audi in mœrore lætantem, Gloriamur, inquit, in Rom. 5.
tribulationibus. Flentem autem in lætitia vide, si inue- Psal. 114.
nit tribulationem. Attendat quisquam ipsam fœlicitatem suam qua exultauit anima eius, & timuit quodammodo gaudio & extulit se, & dixit, Fœlix sum: Attendat si non fluat illa fœlicitas, si potest certus esse de illa quia manet in æternum. Si autem non est certus, & videt fluere vnde gaudet, fluuius Babylonis est, sedeat supra & fleat. Sedebit autē & plorabit si recordatus fuerit Sion. O pax illa quam videbimus apud deum, ô pax illa & sancta æqualitas angelorū, ô illa visio & spectaculum pulchrū. Ecce in Babylonia pulchra sunt quę tenent, nō te teneant, non decipiant. Aliud est solatiū captiuorū, aliud gaudium liberorum. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus cum recordaremur Sion. *In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.* Habent organa sua ciues Hierusalem, scripturas dei, præcepta dei, promissa dei, meditationem quandam futuri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniæ, organa L
sua in salicibus eius suspendunt. Salices ligna sunt infructuosa, & hoc loco ita posita, vt non aliquid boni possit intelligi de salicibus. Alibi autem forsitan potest: Modo ligna intelligit sterilia, nascentia super flumina Babylonis. Rigantur hæc ligna de fluminibus Babyloniæ, & nullum fructum ferunt. Sicut sunt homines cupidi, auari, steriles in omni opere bono, ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tanquam irrigata à fluminibus Babyloniæ. Quæris fructum & nusquā inuenies. Quando tales patimur, versamur cum eis qui sunt in medio Babylonis. Multum enim interest inter mediū Babylonis, & exteriora Babyloniæ. Sunt qui non sunt in medio eius, id est, non tanta cōcupiscentia seculi, & delectationibus obruuntur. Qui vero, vt aperte dixerim & breuiter, multum mali sunt, in medio Babylonis sunt, & ligna sterilia, tanquam salices Babylonis. Quando illos videmus, & tam steriles eos inuenimus, vt difficile nobis appareat in eis aliquid vnde possint duci ad fidem rectam, vel ad bona opera, vel ad spem futuri seculi, vel ad con- M
cupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis, scripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quia nullum fructum in eis inuenimus vnde incipiamus, auertimus ab ipsis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sapiunt, non capiunt, quia quicquid illis dixerimus, sinistrum & aduersum habebunt. Ergo differendo circa eos scripturas, suspendimus organa nostra in salicibus: non enim dignos habemus qui organa nostra portēt. Non ergo eis organa nostra inferendo alligamus, sed differendo suspendimus. Salices enim sunt Babyloniæ ligna infructuosa, pasta in temporalibus voluptatibus, tanquam fluminibus Babyloniæ. Et videte si non hoc sequitur Psalmus. In salicibus, inquit, in medio eius suspendimus organa nostra. *Quoniam illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos verba canticorum, Et qui abduxerunt nos hymnum.* Subaudis interrogauerunt nos. Verba canticorum & hymnum interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos. Qui nos duxerunt captiuos? Fratres, quos sensimus aliquando captiuatores nostros? Sensit quidem illa Hierusalē Babylonios, Persas, Chaldæos, & illarum gentium, & regionum homines captiuatores suos, & hoc postea, non quādo isti Psalmi cantabantur. Sed iam diximus charitati vestræ omnia

quæ

A quæ secundum literam in illa ciuitate contingebant figuras nostras fuisse: & facile potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim fruimur puritate veritatis, & illa libertatis: non enim respiramus iam in auras illius sapientia quæ in seipsa manens innouat omnia. Delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatũ: vix respiramus vel in oratione, & captiuos nos intelligimus. Sed qui nos captiuos duxerunt? Qui homines? quæ gens? quis rex? Si redimimur, captiui eramus. Quis nos redemit? Christus. A quo nos redemit? A diabolo. Diabolus ergo & angeli eius captiuos nos duxerunt, nec ducerent nisi consentientes: nos ducti sumus captiui. Captiuatores nostri dixi qui sint. Ipsi sunt etiã latrones vulnerantes illum viatorem qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, quem sauciatum semiuiuum reliquerunt: hunc ille custos noster, id est, Samaritanus, Samaritanus enim custos interpretatur, cui obiectum est à Iudæis, & dictum, Nónne verum dicimus, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Et ille obiectorum duorum vnum respuit, & vnũ tenuit, Ego, inquit, dæmonium non habeo: non autem dixit, ego non sum

Sapien. 7.

Lucæ. 10.

Ioan. 8.

B Samaritanus. Si enim ille Samaritanus non custodierit, vtique perimus. Samaritanus ergo transiens vidit sauciatum & vulneratum derelictũ à latronibus, & sicut nostis collegit. Sicut enim aliqui latronum nomine ponuntur, qui nobis plagas peccatorum inflixerunt, iam per nostræ captiuitatis consensionem: sic & captiuatores nostri ipsi dicuntur. Isti ergo qui captiuos duxerunt nos diabolus & angeli eius, quando nos duxerunt? Et quæ nos interrogauerunt verba cantionum? Quid ergo? Intelligimus quæcũque, quia cum tales nos interrogant in quibus diabolus operatur, intelligendus est ipse nos interrogare qui in eis operatur: Apostolus dicit, Et vos cum essetis mortui in delictis & peccatis vestris, cum viueretis in illis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius spiritus, qui tunc operabatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos, inquit, aliquãdo cõuersati sumus: ostendit se redemptum de Babylonia & cœpisse iam exire, sed tamẽ adhuc quid dicit? Quia cum hostibus nostris

Ephe. 2.

C confligimus, & ne irascamur hominibus qui nobis ingerunt persecutiones, tulit intentionem nostram Apostolus ab odio hominum, & direxit in luctam quorundam spirituum, quos non videmus, & cum ipsis confligimus: ait enim, Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, quos videtis, à quibus mala videmini pati, qui vobis important persecutiones: nam pro ipsis orare præcepti sumus. Nõ est nobis, inquit, colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, sed aduersus principes & potestates, & rectores mũdi tenebrarum harum. Quid dixit mundi? Dilectorum mundi. Quos dixit dilectores mundi, hos appellauit & tenebras, id est, iniquos, sceleratos, infideles, peccatores: quibus iam credentibus gratulatur hoc modo vt dicat, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo constituit nos luctam habere cum illis principibus, ipsi nos duxerunt captiuos. Quomodo autem diabolus intrauit in cor Iudæ vt traderet dominũ, non autẽ intraret nisi ille locum daret: sic multi mali homines de media Babylonia per desyderia carnalia & illicita locum dando diabolo & angelis eius in cordibus suis, vt in illis & de illis operetur: aliquando interrogant nos, & dicunt nobis, Exponite nobis rationem. Pagani pleri-

Ephe. 6.

Ephe. 5.

Ioan. 13.

que dicunt ista nobis, Exponite nobis rationem quare D venit Christus, & quid profuit Christus generi humano? Aliquando interrogant nos & dicunt nobis, Nónne ex quo venit Christus peiora sunt in rebus humanis quàm fuerant antea, & fœliciores tunc erant res humanæ quàm modo? Dicant nobis Christiani, quid boni attulit Christus vnde fœliciores putent res humanas, quia venit Christus? Vides enim si theatra & amphitheatra & circi starent incolumes, si nihil caderet de Babylonia, si vbertas esset circuofluẽtium voluptatum hominibus cantaturis & saltaturis ad turpia cantica, si libido scortantium & meretricũtium haberet quietem & securitatem, si non timeret famem in domo sua qui clamat, vt pantomimi vestiantur: Si hæc omnia sine labe, sine perturbatione aliqua fluerent, & esset securitas magna nugarum, fœlicia essent tempora, & magnam fœlicitatem rebus humanis Christus attulisset. Quia vero cæduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plantetur charitas Hierusalem, quia miscentur amaritudines vitæ temporali, vt æterna desyderetur, quia erudiuntur in flagellis homines paternam accipiẽtes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam, nihil boni attu- E lit Christus, & labores attulit Christus: Et incipis dicere homini quanta bona fecit Christus, & non accipit, Propone enim illi eos qui faciunt quod modò audistis in Euãgelio, Vendunt omnia sua, & dant pauperibus *Matth. 19.* vt habeant thesaurum in cœlis & sequãtur dominum: dicis illis, Ecce quod attulit Christus. Quàm multi faciũt ista vt distribuãt res suas egenis, & fiunt pauperes, non necessitate, sed volũtate, sequentes deum, sperantes regnum cœlorum. Irrident isti quasi stultos, & talia, inquiũt, bona attulit Christus, vt perdat homo res suas, & cum dat egenis remaneat egenus? Quid ergo facies? Bona Christi non capis. Alius enim te impleuit qui aduersarius est Christo, cui dedisti locum in corde tuo. Priora tempora respicis, & quasi lætiora tibi videntur fuisse tempora pristina, quæ sic erant tanquam oliuæ pendentes in arbore, ducentibus ventis quasi quadam libertate auræ perfruentes vago quodam desyderio suo. Ventum est vt oliua mitteretur in torcular. Non enim semper pẽdere habebat in arbore, iã finis est anni. Non sine causa inscribũtur psalmi quidam pro tor- F cularibus: in arbore libertas, in torcularibus pressura. *Psal. 8. 80. & 83.* Cum enim res humanæ conteruntur & premuntur, attendis quia crescit auaritia, attende quia crescit & continentia. Quare tam cæcus es, vt amurcam fluentem per plateas videns, oleum in gemellaria non videas? Et hoc non sine causa: Qui male enim versantur, publice noti sunt. Qui autem se conuertunt ad deum & à sordibus malarum cupiditatum purgantur, occulti sunt: quia & in ipso vel ex ipso sunt torculari: Amurca aperte fluit, oleum occulte eliquatur. Acclamatis ad ista, & gaudetis ad ista, quia iam potestis sedere super flumina Babylonis & flere. Illi autem qui captiuos duxerũt nos, quando intrant in corda hominum, & interrogãt nos per linguas eorum quos possideot: & dicunt nobis, Cantate nobis verba cãticorum. Reddite nobis rationem aduentus Christi, & quæ est alia vita? Volo credere, doce me rationem, quare mihi imperas vt credam? Respõdeo illi, & dico, O homo, quomodo non vis tibi imperem vt credas? Plenus es malis cupiditatibus. Si bonam dicam illã Hierusalem, non eam capis, oportet vt exinaniaris quo plenus es, vt possis impleri quo inanis es: Ergo noli facile huic aliquid dicere, lignum est salicis, lignum est sterile. Noli percutere organum, vt sonet,

G ſonet, ſuſpende potius. Sed ille dicturus eſt, Dic mihi,
canta mihi, redde mihi rationem. Non vis, inquit, vt
dicam, non bono animo audis, nō ſic pulſas vt tibi di-
gnum ſit aperiri. Ille te impleuit qui me captiuū duxit,
ipſe me interrogat de te: aſtutus eſt, doloſè quærit: non
quærit quid diſcat, ſed quid reprehendat. Ergo ego nō
dicam, ſuſpendam organum meum. Sed quid dicturus
eſt adhuc? Cantate nobis verba canticorum, cātate no-
bis hymnum, *Cantate nobis de canticis Sion.* Quid reſpō-
demus, Babylonia te portat, Babylonia te continet, Ba-
bylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur: non noſti
capere niſi quod fulget ad tēpus, æterna meditari igno-
ras, non capis quod interrogas. *Quomodo cantabimus cā-
ticū domini in terra aliena?* Vere fratres ſic eſt. Incipite vel-
le prædicare veritatem quantulamcunque noſtis, & vi-
dete quàm neceſſe ſit, vt tales patiamini irriſores & ex-
actores veritatis, plenos falſitatis. Reſpondete illis exi-
gentibus à vobis quæ capere non poſſunt, & dicite ex
fiducia ſancti cātici veſtri, Quomodo cantabimus cā-
ticum domini in terra aliena? Sed vide quomodo ver-
ſeris inter eos, ô popule dei, ô corpus Chriſti, ô genero-
H ſa peregrinatio, non es hinc, aliunde es: ne cum illi qui
tibi dicūt, Cantate nobis verba canticorum, dicite no-
bis hymnum, cantate nobis de canticis Sion, quaſi a-
mātur à te, & affectas amicitias eorum, & times talibus
diſplicere, incipiat te delectari Babylonia, & obliuiſca-
ris Hieruſalem. Hoc ergo timens vide quid ſubiiciat,
vide quid ſequatur. Paſſus eſt enim homo iſte qui can-
tabat, & iſte homo nos ſumus ſi volumus. Paſſus eſt vn-
dique talia interrogantes & adulatione blandientes,
mordaciter reprehēdentes, falſò laudantes, quod non
capiunt exigentes, quo & pleni ſunt fundere nolentes:
& inter turbas talium tanquam periclitans, erexit ani-
mum ad recordationem Sion, & conſtrinxit ſe talis a-
nima iuratione quadam, & ait, *Si oblitus fuero tui Hieru-
ſalem.* Inter verba captiuantium, inter verba doloſo-
rum, inter verba male interrogantium, quærentium &
diſcere nolentium. Ecce inde erat ciuis ille qui domi-
Matth. 19. num interrogauit, Magiſter bone quid faciā vt vitam
æternam conſequar? Nonne de vita æterna quærens
quaſi canticū Sion interrogauit? Serua mandata, ait illi
dominus: Et ille de faſtu cum audiſſet reſpondit, Iam
I omnia hæc, inquit, impleui à iuuētute mea. Et dominus
dixit illi quiddam de canticis Siō, & nouerat quod nō
caperet, ſed exemplum dedit nobis quomodo multi
quærant quaſi conſilium ad vitam æternam, & tamdiu
nos laudant quamdiu reſpōdeamus quod quærunt. De-
dit de illo documentum tanquam nobis dicturis ali-
quādo talibus hominibus: Quomodo cātabimus can-
ticū domini in terra aliena? Ecce ait, Vis eſſe perfectus,
vade vēde omnia quę habes, & da pauperibus, & habe-
bis theſaurū in cœlo, & veni ſequere me: Vt diſcat mul-
ta cantica de canticis Sion: prius impedimenta reiiciat,
expeditus ambulet, ne vllo onere prægrauetur, & diſcet
aliquid de canticis Sion. Ille autem cōtriſtatus abſceſ-
ſit: dicamus poſt illum, Quomodo cantabimus canti-
cū domini in terra aliena? Et ille quidē diſceſſit, ſpem
tamen diuitibus dominus dedit: nam contriſtati diſci-
puli dixerunt, Quis nam poteſt ſaluus fieri? Et reſpon-
dit eis, Quod hominibus impoſſibile eſt, facile eſt deo.
1.Tim.6. Habent enim & diuites quendam modum ſuum, & ac-
ceperunt canticum de Sion, canticum de quo Apoſto-
lus dicit, Præcipe diuitibus huius ſeculi non ſuperbè
ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo
viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendū:
adiungens quid debeant agere, iam tangit organa, nō K
ſuſpendit: Diuites ſint in operibus bonis, facile tribu-
ant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bo-
num in futurum, vt apprehendant veram vitam. Hoc
cāticum de canticis Sion diuites acceperūt, primò nō
ſuperbè ſapere. Extollunt enim diuitiæ, & quos extol-
lunt, flumina illa extollunt. Quid ergo his præcipitur?
Ante omnia non ſuperbè ſapere: Quod faciunt diuitię,
hoc caueant in diuitiis, caueant in diuitiis ſuperbiam.
Ipſum enim malum eſt quod important maximè diui-
tiæ incautis hominibus. Non enim aurum malum eſt
quod deus condidit, ſed malus eſt homo auarus relin-
quens creatorem cōuerſus ad creaturam. Hoc ergo ſi-
bi præcaueat ne ſit ſuperbus, & ſuper fluuium Babylo-
nis ſedeat: hoc ergo illi dictum eſt, Nō ſuperbè ſapere.
Ergo ſedeat neque ſperet in incerto diuitiarum. Ergo
ſuper flumina Babylonis ſedeat. Si enim ſperauerit in
incerto diuitiarū, trahitur à flumine Babylonis. Si ve-
ro humiliauerit ſe, & non ſuperbierit, & non ſperauerit
in incerto diuitiarum, ſedet & ſuper fluuium, ſuſpirat
æternæ Hieruſalem recordatus Sion: & vt perueniat,
ad Sion erogat. Ecce habes canticum quod diuites ac- L
ceperunt de canticis Sion: Operentur, tangant orga-
num, non vacent, cum inuenerint hominem dicētem
ſibi, Quid eſt quod agis? Perdis res tuas tāta erogādo,
theſauriza filiis tuis. Cū viderint non capere, & intelle-
xerint lignum eſſe ſalicis, non facile dicant quare agāt,
& quid agant, ſuſpendant organa in ſalicibus Babylo-
nis. Præter ſalices autem cantent, non ceſſent, operen-
tur. Non enim perdunt quod erogāt. Seruo commen-
dant & tutum eſt, Chriſto commendant & perit? Au-
diſtis canticum diuitum de cāticis Sion, audite & can-
ticum pauperum: idem Apoſtolus loquitur, Nihil intu- *1.Tim.6.*
limus in hunc mundum, ſed nec auferre aliquid poſſu-
mus: Victum & tegumentum habentes his contenti ſi-
mus. Nam qui volunt diuites fieri, incidūt in tentatio-
nem & deſyderia multa, ſtulta & noxia, quæ mergunt
hominem in interitum & perditionem. Hæc ſunt flu-
mina Babylonis. Radix eſt enim omnium malorum a-
uaritia, quam quidam appetentes naufragauerūt à fide
& inſeruerunt ſe doloribus multis. Ergo cōtraria ſunt
iſta cantica? Non ſunt contraria: videte quid diuitibus M
dictum ſit, Nō ſuperbè ſapere, neque ſperare in incer- *Ibidem.*
to diuitiarū, ſed magis bona operari, tribuere, theſauri-
zare ſibi fundamentum bonū in futurū. Pauperibus au-
tem quid dictum eſt? Qui volunt diuites fieri, incidunt
in tentationem. Non dixit, qui diuites ſunt: ſed, qui vo-
lunt diuites fieri. Nam ſi iam diuites eſſent, alterū canti-
cum audirent. Diues audit vt eroget, pauper autem au-
dit ne deſideret. Sed cum inter tales verſamini qui nō
capiunt canticū Sion, ſuſpēdite, vt dixi, organa in ſali-
cibus in medio eius, differte quæ dicturi eſtis. Incipiunt
eſſe ligna fructuoſa, mutātur arbores, & habebunt fru-
ctum bonū: Ibi iam licet nobis cātare in aures audien-
tium. Sed cū inter iſtos obſtrepentes, male interrogan-
tes, veritati reſiſtentes verſamini, obſtringite vos non
eis velle placere, ne obliuiſcamini Hieruſalem, & dicat
vna anima veſtra facta vna ex multis pace Chriſti, di-
cat ipſa captiua Hieruſalem hîc agens in terra: Si obli-
tus fuero tui Hieruſalem, *Obliuiſcatur me dextera mea.*
Vehementer ſe cōſtringit fratres mei, obliuiſcatur me
dextera mea, atrociter ſe obligauit. Dextera noſtra eſt
vita æterna, ſiniſtra noſtra eſt vita temporalis. Quic-
quid facis propter vitam æternam, dextera operatur.
Si charitati vitæ æternæ in operibus tuis miſcueris
concupiſcentiam

A concupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius commodi secularis, cognouit sinistra tua quid faciat dextera tua. Et nostis esse in præcepto Euangelij, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Si oblitus ergo, inquit, fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea. Et vere sic contingit. Prænunciauit, non optauit. Talibus qui obliuiscuntur Hierusalē hoc contingit quod dixit, Obliuiscitur illos dextera eorū. Vita enim æterna manet in se, illi remanent in dilectione tēporali, & faciūt sibi dextrum quod sinistrum est. Intendite ad ista fratres, propter dexteram insinuam hoc vobis, quantum dominus donat ad salutem omnium. Meministis fortasse hic me aliquando tractasse de quibusdam qui quod sinistrum est faciunt dextrum: id est, qui tēporalia bona plus habent, & in istis beatitudinem ponunt, ignorantes quæ sit vera fœlicitas, vera dextera. Hos scriptura filios alienos dicit tāquam ciues nō Hierusalem, sed Babyloniæ: dicit enim quodam loco psalmus, Domine libera me de manu filiorum alienorum, quorum os locutū est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: Sequitur enim & dicit, Quorum filij sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc: Oues eorum fœcundę, multiplicātes in exitibus suis, boues eorum crassi: non est ruina sepis, nec clamor in plateis eorum. Nūquid habere istam fœlicitatē, hoc est peccare? Non, sed facere illam dexteram cum sit sinistra. Propterea secutus quid ait? Beatum dixerunt populum cui hęc sunt. Ecce vnde locutum est os eorū vanitatem, quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quidem qui docebis Hierusalem, qui nō obliuisceris Hierusalem, ne obliuiscatur te dextera tua, ecce illi qui locuti sunt vanitatem, beatū dixerunt populum cui hæc sunt: dic mihi tu canticum Sion. Beatus, inquit, populus cuius est dominus deus ipsius. Interrogate corda vestra fratres, si desideratis bona dei, si desideratis ciuitatem illam Hierusalem, si concupiscitis vitā æternam. Omnis ista terrena fœlicitas sinistra vobis sit, illa sic dextera quam semper habebitis: Et si habueritis sinistrā, nolite de sinistra præsumere. Nōnne corripis eum qui de sinistra voluerit manducare? Si mensæ tuæ iniuriam putas fieri manducante conuiua de sinistra: quo-C modo non sit iniuria mensæ dei, si quod dextrum est, sinistrum feceris: & quod sinistrum est, dextrum feceris? Quid ergo? Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, nisi tui meminero.* Id est, obmutescam, inquit, nisi tui meminero. Vt quid enim loquitur? vt quid sonat qui cātica Sion nō sonat? Ipsa est lingua nostra canticum Hierusalem: Canticum delectationis seculi huius lingua aliena, lingua barbara est, quā in captiuitate didicimus. Ergo mutus erit deo qui oblitus fuerit Hierusalem: Et parum est meminisse: nam & hostes meminerunt eius, volentes eam euertere. Quæ est ciuitas ista dicunt, qui sunt Christiani? & quales sunt Christiani? O si non essent Christiani. Vicit iam captiuatura turba captiuatores suos, & tamen murmurant & sæuiunt, & volunt interficere apud se peregrinantem, sanctam ciuitatem, sicut voluit ipsum populum interficere Pharao, quando masculos natos occidebat, & fœminas relinquebat, virtutes præfocabat, concupiscentias nutriebat. Parum ergo est meminisse, vide quomodo memineris, quædam enim cum odio meminimus, quædā cum amore: cum ergo dixisset, Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea: Adhæreat lingua mea faucibus meis, nisi tui meminero: addidit statim, *Si non præposuero* D *Hierusalem in principio iocunditatis meæ.* Ibi est enim summa iocunditas, vbi deo perfruimur, vbi de fraternitate cohærente, & ciuica societate securi erimus. Nullus ibi tentator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebram percellere poterit, nihil ibi delectabit, nisi bonum. Morietur ibi omnis necessitas, orietur ibi summa fœlicitas. Si non præposuero Hierusalem in principio iocunditatis meæ. Et conuertit se ad dominū contra hostes ipsius ciuitatis. *Memento domine filiorum Edom.* Edom ipse dictus est qui & Esau: audistis enim modo cū Apostolus legeretur, Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Duo filij erant in vno vtero, ambo gemini in vtero Rebeccæ, filij Isaac, & nepotes Abrahæ. Nati sunt ambo, vnus ad hæreditatem, alter ad exhæredationem. Fuit autem hostis fratris sui iste Esau, quia pręuenit benedictionem eius filius minor, & impletum est, Maior seruiet minori. Maior ergo quis est, & minor quis est? & quis est maior qui seruiet minori, modo intelligimus. Maior videbatur populus Iudæorum, minor ex tempore populus Christianorum. Et videte quomodo maior seruit minori, Illi portant codices, nos viuimus de codicibus ipsorum. Sed vt generaliter de omnibus intelligatis fra- E tres maiorem & minorem, maior dicitur homo carnalis, & minor dicitur homo spiritalis: quia prius est carnalis, & postea spiritalis. Habes Apostolū aperte dicentem, Primus homo de terra terrenus, secūdus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est: ibi autem supra dixerat, Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, posteā spiritale. Animalē autē eundem dicit quem carnalē ostendit. Homo qui nascitur, animalis esse incipit, carnalis esse incipit. Si se conuertat à captiuitate Babylonię, in reditu Hierusalem renouatur, & sit renouatio quædam secundum nouum & interiorem hominem, & sit minor tempore, maior potestate. Ergo Esau omnes carnales, Iacob autem omnes significat spirituales: minores electi, maiores illi reprobati. Vult & ipse eligi? Fiat minor. Edom autem appellatus est de cibo quodam lenticulæ rubro, id est, roseo quodam cibo. Bene cocta erat lenticula defricata, con- F cupiuit iste Esau à fratre suo Iacob, & cessit illi primatum suum, victus concupiscentia manducandæ illius lenticulæ. Ille autem cessit cibum voluptatis, & sumpsit honorem primatus. Ita ex placito quodam inter eos factum est, vt ille maior, ille minor sit, vt maior seruiret minori, & appellatus est Edom. Interpretatur autem, quantum dicunt qui illam linguam nouerunt, Edom sanguis: nā & Punicè Edom sanguis dicitur. Noli mirari. Ad sanguinem pertinent omnes carnales, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Non illuc pertinet Edom, pertinet illuc Iacob, quia caruit cibo carnali, & sumpsit honorē spiritalem: Ille vero factus est inimicus. Omnes carnales spiritalibus inimici sunt. Omnes tales concupiscentes præsentia, insequuntur eos quos vident meditari æterna. Contra hos iste respiciēs in Hierusalem, & rogans deum, vt eruatur à captiuitate, quid dicit? Memento domine filiorum Edom: Libera nos à carnalibus, ab eis qui imitantur illum Edom, qui fratres maiores sunt, sed hostes sunt. Pri⁹ nati sunt, sed posterius nati vicerunt ad primatum, quia concupiscentia carnis illos deiecit, contempta concupiscentia illos erexit. Viuunt & inuident † & persequuntur. Memento domine filiorum Edom: *In die Hierusalem.*

Marginal notes: Matth. 6. — Psal. 110. & 50. — Psal. 143. — Ibidem. — Exod. 1. — Rom. 9. — Gene. 25. — Gene. 27. — Gene. 25. — 1. Cor. 15. — Gene. 27. — Gene. 25. — Rom. 9. — 1. Cor. 15. — † al. Libentia. — *ter & inimi. deus. &c.*

Diem

G Diem Hierusalem quo laborauit quo captiuata est, an
diem illum fœlicitatis Hierusalem quo liberatur, quo
peruenit, quo æternitati sociatur? Meměto, inquit, do-
mine, noli obliuisci filiorum Edom. Quorum? *Dicen-
tium euacuate euacuate, vsque dum fundamentũ in ea.* Istum er-
go diem memento, quando euertere volebant illi Hie-
rusalem. Quãtas enim persecutiones passa est Ecclesia?
Quomodo dicebant filij Edom, id est, carnales homi-
nes, subditi diabolo & angelis eius, colentes lapides &
ligna, sequentes concupiscentiam carnis, Extinguite
Christianos, tollite Christianos, nec vnus remaneat, e-
uertite vsque ad fundamẽtum. Nónne dicta sunt hæc?
Et cum ista dicerentur, persequentes improbati sunt,
martyres coronati sunt. Dicentium euacuate, euacuate
vsque dum fundamentum in ea: filij Edom dicũt, Eua-
cuate euacuate, & deus dicit seruite. Cuius verba pos-
Gene. 25. sunt superare, nisi dei qui dixit, Quia maior seruiet mi-
Rom. 9. nori? Euacuate euacuate vsque dum fundamentum in
ea: & conuertit se ad illam, *Filia Babylonis infœlix.* In-
fœlix ipsa exultatione tua, ipsa pręsumptione tua, & ini-
micis tuis. Filia Babylonis infœlix. Ciuitas ipsa dicitur
Babylon & Filia Babylonis, quomodo Hierusalem &
H filia Hierusalem, & quomodo Sion & filia Sion, hoc
more appellatur Ecclesia & filia Ecclesiæ: Propter suc-
cessionem dicitur filia, propter prælationem dicitur
mater. Fuit prima quædam Babylonia, nũquid ipse po-
pulus in ea permansit? Per successionem Babyloniæ, fa-
cta est filia Babylonis. O filia Babylonis infœlix tu,
Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam. Infœlix tu, bea-
tus ille. Quid enim tu fecisti, & quid retribuetur tibi?
Audi, Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam:
Quam retribuisti nobis. Quam retributionem dicit? ad
hoc clauditur psalmus, *Beatus qui tenebit, & elidet infantes
tuos ad petram.* Illam dicit infœlicem, beatum autem qui
retribuet ei retributionem quam retribuit nobis. Quæ-
rimus quam retributionem? Beatus, inquit, qui tenebit
& elidet infantes tuos ad petrã: Ipsa est retributio. Quid
enim fecit nobis Babylonia ista? Iam cantauimus in illo
Psal. 64. Psalmo, Sermones iniquorum præualuerunt aduersus
nos. Quãdo enim nati sumus, paruulos nos inuenit ista
confusio seculi huius, & suffocauit nos errorum diuer-
sorum vanis opinionibus adhuc infantes. Nascitur in-
fans futurus ciuis Hierusalẽ, & in prædestinatione dei
I iam ciuis, sed interim captiuatus ad tempus, quando
discit amare, quod insusurrauerint parentes. Instruunt
& docent illum auaritiam, rapinas, mendacia quoti-
diana, diuersas culturas idolorum & dæmoniorum, re-
media illicita præcantationum & ligaturarum. Quid
facturus est adhuc infans, anima tenera, attendens ad
maiores quid agant, nisi vt quod eos viderit agere hoc
sequatur? Babylonia ergo persecuta est paruulos nos,
sed deus dedit nobis agnitionem sui iam grandibus, vt
non sequeremur errores parentum nostrorũ: quod &
Hiere. 16. tunc commemoraui prędictum à prophetá, Ad te gen-
tes venient ab extremo terræ, & dicent, Vere menda-
cium coluerunt patres nostri, vanitatem quæ illis non
profuit, Iam iuuenes dicunt qui occisi erant paruuli se-
quendo ipsas vanitates: Proiiciendo autem vanitates,
& reuiuiscendo in deum proficient, & retribuent Ba-
byloniæ. Qualem retributionem ei retribuent? Quam
retribuit nobis. Paruuli eius vicissim elidantur & mo-
riantur. Qui sunt paruuli Babyloniæ? Nascentes malæ
cupiditates. Sunt enim qui cũ veteri cupiditate rixan-
tur: Quando nascitur cupiditas, antequam robur faciat
aduersum te mala consuetudo cũ paruula est. Ne enim
cupiditas nequam prauę consuetudinis robur accipiat, K
cum paruula est elide illam. Sed times ne elisa nõ mo-
riatur, ad petram elide, Petra autem erat Christus, Fra- 1. Cor. 10.
tres, organa in operando non cessent, vobis inuicem
cantate cantica Sion. Quàm libenter audistis, tam li-
bentius agite quod audistis, si non vultis esse salices Ba-
byloniæ, pasti de fluminibus eius, & fructũ nullum af-
ferentes. Sed suspirate in æternã Hierusalem, quò præ-
cedit spes vestra, sequatur vita vestra: ibi erimus cum
Christo. Christus nobis mòdo caput, gubernat nos mo
do desuper, amplectetur secum in illa ciuitate, cũ ęqua-
les erimus angelis dei. Nõ auderemus hoc suspicari de
nobis, nisi promitteret veritas. Hoc ergo concupiscite
fratres, hoc die noctuq; cogitate. Quicquid de mundo
fœliciter arriserit, nolite præsumere, nolite libẽter col-
loqui cum voluptatibus vestris. Hostis maior est, occi-
datur ad petram. Breuis hostis est, elidatur ad petram:
Et maiores ad petram occidite, & minores ad petram
elidite. Petra vincat: In petra ædificamini, si non vultis
tolli aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati esse con-
tra tentationes in seculo, crescat & roboretur desyde-
rium Hierusalem æternæ in cordibus vestris. Transiet
captiuitas, veniet fœlicitas: dãnabitur hostis extremus, L
& cum rege sine morte triumphabimus.

*In Psalmum centesimum tricesimum-
septimum Enarratio.*

TITVLVS Psalmi huius breuis & simplex est,
neque nos tenet, sciẽtes cuius figuram porta-
uerit Dauid, & in eo etiam nosipsos agnoscẽ-
tes, quia & nos mẽbra sumus illius corporis.
Agnoscamus ergo hic vocem Ecclesiæ, simúlque gau-
deamus quòd in ea esse meruimus, cuius vocem cãtan-
tis audiuimus: Totus titulus est, *Ipsi Dauid*. Videamus
ergo quid ipsi Dauid, *Confitebor tibi domine in toto corde
meo.* Solet nobis Psalmi titulus indicare quid agatur
intus. Hic autem quoniam titulus non hoc indicat, sed
tantum cui cantetur indicat: quid agatur in toto Psal-
mo, primus versus annunciat, Confitebor tibi domine
in toto corde meo: hãc ergo confessionem audiamus.
Sed prius cõmemoro vobis confessionem in scriptu-
ris, cum confitemur deo, duobus modis dici solere, vel
peccatorum, vel laudis. Sed confessionem peccatorum M
omnes nouerunt, laudis autem cõfessionem pauci ad-
uertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, vt in
quocunque scripturarum loco auditum fuerit, Confi-
tebor tibi domine: aut, Confitebimur tibi: cõtinuo iam
consuetudo sit intelligendi, vt manus currãt ad pectus
tundendum, vsqueadeo non solent homines intellige-
re confessionem esse nisi peccatorum. Sed nunquid &
ipse dominus noster Iesus Christ[us] peccator fuit, qui ait
in Euangelio, Confiteor tibi domine pater cœli & ter- Matth. 11.
ræ? Secutus enim ait, quid confiteretur, vt intelligere-
mus confessionem laudis eius, non iniquitatis. Confi-
teor tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, quia ab-
scondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti
ea paruulis. Laudauit patrem, laudauit deum, quia non
despicit humiles, sed despicit superbos. Et hic talem
confessionem audituri sumus laudis dei & gratulatio-
nis, Confitebor tibi domine in toto corde meo. To-
tum cor meum in aram tuę cõfessionis impono, holo-
caustum laudis tibi offero. Holocaustum enim dicitur
sacrificium vbi totum incenditur. Græce quippe ὅλον,
Latine totũ dicitur. Vide quemadmodũ offerat holo-
caustum

A cantum spiritale, qui dicit, Confitebor tibi domine in
toto corde meo. Totum, inquit, cor meum flamma tui
amoris accēdat, nihil in me relinquatur mihi, nec quo
respiciam ad meipsum, sed totus in te æstuem, totus in
te ardeam, totus diligam te, tanquam inflammatus abs
te. Confitebor tibi domine in toto corde meo, *Quoniã
audisti verba oris mei.* Cuius oris mei, nisi cordis mei? Ibi
enim habemus vocem quam deus exaudit, quā prorsus
Danie.13. auris humana non nouit. Clamabant certe qui Susan-
nam accusabant, & ad cœlum oculos non leuabāt: illa
tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri,
inde isti puoiri. Est ergo os intus, ibi rogamus, inde ro-
Acto.17. gamus: Et si hospitium vel domum deo pręparauimus,
ibi loquimur, ibi exaudimur. Non enim est ille lōge ab
vnoquoq; nostrum positus, in quo viuimus, mouemur
& sumus. Longe te à deo non facit, nisi iniquitas sola.
Deiice mediū parietem peccati, & cum illo est quē ro-
gas. Audisti, inquit, verba oris mei: confitebor tibi, *Et
coram angelis psallam tibi.* Non enim coram hominibus
psallam, sed coram angelis psallam. Psalterium meum,
gaudium meum: Sed gaudium meum de inferioribus
coram hominibus est, gaudium meum de superioribus
B coram angelis est. Non enim nouit impius gaudiū iu-
Esa.48. sti. Non est gaudere impiis dicit dominus. Gaudet ini-
& 57. quus in pōpa, gaudet martyr in catena. Quomodo gau
debat sancta ista Crispina, cuius hodie solennitas cele-
bratur? Gaudebat cum tenebatur, cum ad iudicem du-
cebatur, cum in carcerem mittebatur, cū ligata produ-
cebatur, cum in catasta leuabatur, cum audiebatur, cum
damnabatur. In his omnibus gaudebat, & eam miseri
miseram putabāt, quæ coram angelis gaudebat: *Ado-
rabo ad templum sanctum tuum.* Quod templum sanctum
tuū? Vbi habitabimus, ibi adorabimus. Currimus enim
vt adoremus. Grauidum cor nostrum parturit, & vbi
pariat quærit. Quis est ille locus vbi adorādus est deus?
Qui mundus? Quod ædificium? Quę denique sedes in
cœlo & inter stellas? Quærimus in scripturis sanctis, &
inuenimus in verbis Sapientiæ, Ego, inquit, eram cum
Prouerb.8. illo. Ego eram ad quam aggaudebat quotidie. Et dicit
opera eius, & exponit nobis sedem ipsius. Quando?
Quando validas, inquit, faciebat in summo nubes, quā-
do sedem suam segregabat super ventos. Sedes autem
eius templum eius. Quò ergo ibimus? Super ventos
C adoraturi sumus? Si super ventos adoratur, aues nos
vincunt. Si autem intelligamus ventos animas, id est,
ventorum nomine significatas animas: sicut ait quo-
Psal.17. dam loco scriptura. Volauit super pennas ventorum:
Gene.2. hoc est, super virtutes animarum: vnde & flatus dei di-
citur anima tanquam ventus, non vt iste intelligatur
ventus, quo corpus propellente sentimus, sed eius no-
mine significetur aliquid inuisibile, quod neque oculis
cerni potest, nec sentiri auribus, nec odoratu duci, nec
palato gustari, nec manu contrectari, quod est vtique
vita quędā qua viuimus, quę anima dicitur. Si hos ven-
tos intellexerimus, non est quare quæramus pennas vi-
sibiles, vt cum auibus volemus ad orandū ad templum
dei, sed super nosipsos inuenimus deum sedere, si eius
fideles esse voluerimus: videte si hoc nō est, Templum
1.Cor 3. enim dei sanctū est, ait Apostolus, quod estis vos. Certe
tamen quod manifestum est, in angelis habitat deus.
Ergo cum gaudium nostrum de spiritalibus rebus non
de terrenis bonis assumit canticum deo vt psallat co-
ram angelis sanctis, ipsa congregatio angelorum tem-
plum dei est, adoramus ad templum dei: Ecclesia deor-
sum, & Ecclesia sursum. Ecclesia deorsum in omnibus
fidelibus, & Ecclesia sursum in omnibus angelis. Sed D
descendit ad Ecclesiā deorsum dominus angelorum, Matth.4.
& ei angeli in terra ministrauerunt ministranti nobis.
Non enim, inquit, veni ministrari sed ministrare. Quid Matth.20.
nobis ministrauit, nisi quod hodieque manducamus &
bibimus? Cum ergo dominus angelorum nobis mini-
strarit, non desperemus nos futuros æquales angelis.
Maior enim angelis descendit ad hominem, & creator
angelorum suscepit hominem, dominus angelorum
mortuus est pro homine. Adorabo ergo ad templum Psal.23.
sanctum tuum. Intelligo templum tuum non manufa-
ctum, sed quod tu fecisti tibi. *Et confitebor nomini tuo: In
misericordia tua & veritate tua.* In duobus istis confitemur:
sicut enim & in alio psalmo legitur, Vniuersæ viæ do- Psal.24.
mini misericordia & veritas: in duobus istis confite-
mur, in tua misericordia, & in tua veritate. Misericor-
dia peccatorem respexisti, veritate promissionem red-
didisti. In tua ergo misericordia & veritate confitebor 4.sen. di.
tibi. Has etiam ego pro meis viribus reddo quas mihi 46.ca. Sed
donasti, faciēs misericordiam & veritatem, misericor- quæritur.
diam in subueniendo, veritatem in iudicando. His ad-
iuuamur à deo, his promeremur deum. Merito ergo
misericordia & veritas vniuersæ viæ domini. Nō sunt E
aliæ viæ quibus ad nos veniat: non sunt alię vię quibus
ad illum veniamus. *Quoniam magnificasti super omne nomen
sanctum tuum.* Qualis ista gratulatio fratres? Magnifica-
uit nomen suum sanctum super Abraham. Credidit e- Gene.15.
nim Abraham deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Roma.4.
Cæteræ omnes gentes idolis immolabant, & dæmoni-
bus seruiebant. Natus est ex Abraham Isaac, magnifica-
tus est super illam domum deus: inde Iacob, magnifi-
catus est deus, qui dicit, Ego sum deus Abrahā, & deus Exod.3.
Isaac, & deus Iacob: inde duodecim filij Israël, inde po
pulus Israël liberatus ab Aegypto, ductus per mare ru-
brum, exercitatus in eremo, eiectis gentibus in terram
promissionis collocatus est: Magnificatum est nomen
domini super Israël. Sed inde & virgo Maria, inde do-
minus Iesus Christus mortuus est propter peccata no- Roma.4.
stra, resurgens propter iustificationem nostram, im- Acto.2.
plens fideles spiritusancto, mittens prædicare per gen- Matth.3.
tes, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum
cœlorum: Et ecce magnificauit super omne nomē san-
ctum suum. *In quacunque die inuocauero te cito exaudi me.* F
Quare cito? Quia tu dixisti, Adhuc loquente te dicam, Psal.101.
Ecce assum. Quare cito? Quia iam non peto fœlicita- Esa.58.
tem terrenam, didici sanctum desyderium de nouo te-
stamento. Non peto terram, non fœcunditatem carna-
lem, non salutem temporalem, non inimicorum subie-
ctionem, non diuitias, nō honores: Nihil horum peto,
ideo cito exaudi me, quia docuisti me quid petam. At
quid peto? Dicamus huic, Quid tale petis? Audiamus
nos & videamus, eructet petitionem suā, & videamus
quid petat, & discamus per eum petere, vt mereamur
accipere. Veneras ad Ecclesiam, nescio quid hodie pe-
titurus. Quid putamus veneras petiturus? Veneras cum
desyderio tuo, nescio quo, vtinam innocenti: Et si car-
nali, sed remoue iniquitatem, remoue carnalitatē, disce
quid petas, quid hodie celebres attende. Natalitiū san-
ctæ & beatæ fœminæ celebras, & forte fœlicitatem ter-
renam desyderas? Illa propter desyderiū sanctum di-
misit fœlicitatem quam habebat in terra, dimisit filios
flentes & tāquam crudelem matrem dolentes, quia ve-
lut perdiderat humanam misericordiam, quæ ad diui-
nam festinabat coronam. Nesciebat vero illa quid de-
syderaret, quid calcaret? Imò vero nouerat psallere co-
ram

G ram angelis dei, eorumq; desyderare consortium, amicitiam sanctam & puram, vbi vlterius non moreretur, vbi iudicem nosset apud quem non valere posset mendacium. Quid ergo? In illa vita nulla sunt bona? Imò verò ibi sola sunt bona, non malis mixta bona, securitates in quibus gaudeas quantum vis, & nemo dicat tibi vnde doleas, tempera te. Hic autem de bonis terrenis gaudere molestum est, & periculosum nimis, ne sic gaudeas vt hæreas, & gaudendo male pereas. Nam vnde deus miscet tribulationes gaudiis terrenis, nisi vt tribulationem sentientes & amaritudinem, discamus æternam desyderare dulcedinem? Quid ergo petit videamus, quo merito dixerit cito exaudi me. Quid enim petis vt cito exaudiaris? *Multiplicabis me.* Multis modis multiplicatio intelligi potest. Est multiplicatio terrenæ generationis secūdum primam generationis naturæ nostræ benedictionem quam audiuimus, Crescite & multiplicamini, & implete terram & dominamini ei. *Gene. 1.* Sic enim ille ne volebat multiplicari, qui dicebat, Cito exaudi me? Et ista planè multiplicatio fructuosa est, & non venit nisi de benedictione domini. Iā quid
H dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus est ille auro, ille argento, ille pecoribus, ille familia, ille possessionibus, ille his omnibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes, fœlicior autem filiorum, quanquam hominibus auaris etiam ipsa fœcunditas molesta est. Timent enim ne pauperes relinquātur, qui multi nasci potuerunt. Quæ sollicitudo plerosq; ad impietatē coëgit, vt obliuiscerentur quòd parentes essent, omniq; humanitatis affectu expoliati, exponerent filios suos, vt eos facerent alienos: proiiceret quæ peperit, colligeret quæ non peperit: illa contemneret, illa diligeret: illa frustra mater carne, illa verior voluntate. Cum ergo sint multæ multiplicationes & multa genera multiplicationū, quam multiplicationem quærit qui dixit, Cito exaudi me? Ait enim, Multiplicabis me. Expectamus audire in quibus? Audi ergo, *In anima mea.* Non in carne mea, sed in anima mea. Multiplicabis me in anima mea. Est ne adhuc quod addatur, ne forte & multiplicatio in anima non continuo fœlicitatem significet? Etenim curis & furiis homines in anima multiplicantur: Multiplicatus videtur in anima, in quo etiā multiplicata sunt vi-
I tia. Ille tantummodo auarus est, ille tantummodo superbus, ille tātummodo luxuriosus, iste & auarus & superbus & luxuriosus: Multiplicatus est in anima sua, sed malo suo: multiplicatio ista egestatis est, non vbertatis. Ergo quid tu qui dixisti, Cito exaudi me, & te abstulisti ab omni corporea & ab omni terrena re, ab omni desyderio seculari, vt diceres deo, multiplicabis me in anima mea? Adhuc explana quid desyderes, Multiplicabis me, inquit, in anima mea. *Virtutem.* Expressum votum, expressum desyderiū, ab omni confusione circumcisum. Si diceret, Multiplicabit me: terrena, nescio quæ cogitares: addidit, in anima mea. Rursus, ne in anima vitia cogitares: addidit, virtutem. Nihil est quod amplius à deo desyderes, si vis bona & vera fronte dicere, Cito exaudi me. *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Ita fiet, & ita fit, & quotidie fit, & ostēditur non frustra dictum, nisi quia erat futurū. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Sed & ipsi cum tibi confitentur, cum laudant te, non terrena desyderent à te. Quid enim reges terræ desyderaturi sunt? Nónne iam habēt ipsius imperium? Quicquid amplius desyderauerit homo in terra, vsque ad imperium est desyderium eius. Quid amplius potest? Altior sublimitas necessaria est: Sed fortasse quāto altior, tanto periculosior est. Ideoq; K
reges quanto sunt in maiore fœlicitate † terrena, tanto magis humiliari deo debent. Vt quid faciant? *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* O domine, omnia verba oris tui nescio in qua gente abscondita erant, lex & prophetę, omnia verba oris tui: Sed in gente Iudęorum sola erant omnia verba oris tui, quam gentem laudans Apostolus ait, Quid ergo amplius est Iudæo? Aut quæ vtilitas est circuncisionis? Multū per omnem modum. *Rom. 3.* Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia dei. Ibi erant verba dei. Sed da mihi illum Gedeon quendam sanctum virum tēpore Iudicum: videte quale signum petiuit à domino, Ponam, inquit, vellus in area, compluatur vellus, area sicca sit. *Iudicū 6.* Et factum est, cōplutum est vellus solum, area sicca erat. Petiit iterum signum, area tota compluta sit, & solum vellus siccum inueniatur. Et hoc factum est, compluta est area sicco vellere. Primo complutum vellus sicca area, postea compluta area sicco vellere. Quid vobis videtur area fratres? Nónne orbis terrarum? Quid vellus? Tanquā gens Iudæa in medio orbe terrarum habens gratiæ sacramētum, non in manifestatione, sed in nube secreti, tanquā in velamen- L
to pluuiam in vellere. Venit tempus quando reuelaretur pluuia in area, manifestata est, non operta: factum est ergo quod dictum est, Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui. Quid est Israel quod abscondebas? Quamdiu abscondebas? Expressum est vellus, exiit de te pluuia. Solus Christus suauitas pluuiæ: ipsum solum non agnoscis in scripturis, propter quem factæ sunt scripturæ. At vero omnes reges terræ confiteantur tibi domine, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Et cantent in viis domini, quoniam magna est gloria domini.* Cantent in viis domini reges terræ. In quibus viis domini cantent? de quibus supra dictum est, In misericordia tua & veritate tua, quoniam vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. *Psal. 24.* Non ergo sint reges terræ superbi, sed humiles fiant. Tunc cantent in viis domini si humiles sint, ament & cantabunt. Nouimus viatores, & cantatores: cantant & peruenire festinant. Sunt cantica mala tanquam veteris hominis, sed canticum nouum pertinet ad hominem nouum. Ambulent ergo & reges terræ in viis tuis, ambulent & cantent in viis tuis. Quid M
cantent? Quoniam magna est gloria domini, non regum. Vide quomodo reges voluit cantare in viis humiliter portantes dominum, non se extollentes aduersus dominū. Nam si se extulerint, quid sequitur? *Quoniam excelsus dominus & humilia respicit.* Volunt ergo reges respici? Humiles sint. Quid si se extulerint in superbiam? Latere ipsius oculos possunt? Ne forte quia audisti, humilia respicit, superbus velis esse, & dicas in anima tua, Humiles respicit deus: me non respicit, faciam quod volo, Quis enim me videt? Hominem latet, deus non vult me videre quia humilis non sum: ille autem humilia respicit, quod volo facio opportunè. O importune, nunquid hoc diceres si scires quid amare deberes? Ecce si nollet te videre deus, hocipsum non times, quia te non vult videre? Si salutes aliquem maiorem patronum tuum, & intentus in aliud nō te videat, quomodo tibi anima dolet? Si autem deus te non videat, securum te putas? Non te videt saluator, & videt prædator & damnator? Et tamen & ipse te deus videt. Non te putes non videri, imò roga vt merearis videre à quo videris: dictum est enim, Oculi domini super iustos. *Psal. 33.* Quia non super iniustos, faciant ergo quod volunt

† al. sublimitate.

A voluit iniusti, oculi domini super iustos: sequatur adhuc, Et aures eius in preces eorum. Iniusti autem qui securos se putabant, quia non sunt oculi domini super eos, non timent, quia non sunt aures eius ad preces eorum. Nónne melius & oculi eius super nos, & aures eius ad preces nostras? Sed cum facis ea super quæ vis esse oculos domini, tunc mereris precibus tuis & aures domini, & tamen male faciendo à te non auertis oculos domini: quid enim ibi sequitur? Vultus autem domini super facientes malum: sed ad quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Vides te videri, vides te latere non posse? Cum ergo quicquid feceris videatur, quare hoc non facis vnde placere merearis? Ergo & hic quid? Quoniam magna est gloria domini, quoniam excelsus dominus & humilia respicit: Excelsa autem quasi non respicit. Humilia enim respicit. *Excelsa*, Quid? *A longe cognoscit.* Quid sibi ergo præstat superbus, nisi vt à longe videatur: non vt non videatur? Ne putes te ideo securum esse debere, quòd minus te bene videat, quia à longe te videt. Tu enim quod à longe vides non bene vides: Deus & si à longe te videt, perfecte te videt, & tecum non est. Hoc agis non B vt minus perfecte videaris, sed vt non sis cum illo à quo videris: At vero humilis quid tibi præstat? *Psal. 33.* Prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Erigat se ergo superbus quantum voluerit, certe in alto habitat deus, in cœlo est deus. Vis tibi propinquet? Humilia te, Nam tanto à te erit altior quanto tu elatior. Excelsa autem à longe cognoscit. *Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me.* Verum est, In quacunque tribulatione fueris, confitere, inuoca, liberat te, viuificat te. Sed tamen aliquid hic debemus melius intelligere, quo iam familiarius inhæreamus deo, dicamúsque ei, Cito exaudi me domine: dixerat enim, Excelsa à longè cognoscit: & excelsa superba non norunt tribulationem. Non norunt, inquam, tribulationem, de qua dicitur alio loco, Tribulationem & dolorem inueni, & nomē *Psal. 114.* domini inuocaui. Quid enim magnum si tribulatio te inueniat? Si aliquid pateris, tu inuenis tribulationem. Et quis est, inquis, qui inueniat tribulationem? Aut quis illam vel quærat? In medio tribulationis es & nescis. Vita ista parua tribulatio est. Si non est tribulatio, non est peregrinatio. Si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis. Quis C enim non tribuletur non se esse cum eo quod desyderet? Sed vnde tibi non videtur ista tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia ista vita tribulatio est, quacunque prosperitate fulgeat, quibuslibet delitiis abundet atque circunfloreat: † Quando nondum est illud gaudium sine vlla tentatione certissimum, quod nobis in fine seruat deus, sine dubio tribulatio est. Ergo intelligamus & huius tribulationem fratres, Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: non sic ait, tanquam diceret, Si forte euenerit mihi tribulatio aliqua, liberabis inde me. Sed quomodo? Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: id est, aliter non viuificabis me, nisi in medio tribulationis ambulauero. Væ ridentibus, beati lugentes. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me. *Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.* Sæuiant inimici, quid possunt facere inimici? Pecuniam tollere, expoliare, proscribere, in exilium mittere, doloribus tormentisque cruciare, ad postremum si permissi fuerint & occidere. Nunquid & amplius? Tu autem do-

† alias, circumfluat.

mine super iram inimicorum extendisti manum tuam, D super id quod mihi possunt facere inimici tu extendisti manum tuam. Non enim inimici possunt me separare à te. Tu autem amplius vindicas, quia adhuc differs me. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam. Sæuiat quantum potest inimicus, non me separat à deo. Tu autem domine adhuc me non recipis, adhuc me in peregrinatione conteris, adhuc gaudium dulcedinémque tuam non præbes: Nondum inebriasti me ab vbertate domus tuæ, & torrente *Psal. 35.* voluptatis tuæ nondum potasti. Apud te enim est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sed ecce *Roma. 7. & 8.* dedi primitias spiritus, & credidi in te, & seruio mente legi dei, tamen in nobisinetipsis adhuc ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Hanc autem vitam nobis peccantibus dedit deus, vbi etiam necesse est vt conteratur Adam in sudore *Gene. 3.* & labore vultus sui, cum terra ei tribulos & spinas parit. Nunquid aliquis inimicus plus potuit procurare? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, sed tamen non ad desperationem: sequitur enim, Et saluum me fecit dextera tua. Potest & sic intelligi, super iram inimicorum meorum extendisti ma E num tuam: Irascebantur inimici, vindicasti me de inimicis. Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fren *Psal. 111.* det & tabescet. Vbi sunt qui dicebant, Pereat nomen Christianorum de terra? Certe aut moriuntur, aut conuertuntur. Ergo super iram inimicorum extendisti manum tuam, quamdiu dicetur quod scriptum est, Inimici mei dixerunt: mala mihi, quando morietur & *Psal. 40.* peribit nomen eius? quando delebitur nomen Christianorum de terra? Cum dicunt ista, partim crediderunt, partim perierunt, pauci timidi remanserūt. Quanta ira inimicorum sæuiebat, quādo sanguis martyrum fundebatur? Quomodo se putabant nomen Christianorum delere de terra? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Ecce illi qui martyres persequebantur, memorias martyrum inquirunt, aut vbi adorent, aut vbi se inebrient, quærunt tamen. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Secundum desyderium saluum me fecit dextera tua. Est quædam salus in dextera tua: nam est altera salus in sinistra. Salus temporalis & carnalis in sinistra est, salus æterna cum angelis in dextera est. Ideo F iam in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram dei. *Marci. 16.* Non enim deus habet in seipso dexteram aut sinistram, sed dextera dei dicitur fœlicitas illa; quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera tua saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Nam crispina occisa est: sed nunquid deseruit illam deus? Non illam fecit saluam in sinistra, sed fecit in dextera. Machabæi *2. Mach. 7.* quanta tormenta perpessi sunt? Tres autē pueri in medus *Dan. 3.* ignibus deambulando laudauerunt deum. Illorum salus in dextera, istorū etiam in sinistra. Aliquando ergo nō saluat in sinistra sanctos suos, sed semper saluat eos in dextera. Impios autem plerunq; saluat in sinistra, non saluat in dextera. Nam illi qui persequebātur Crispinam, sani erāt in corpore. Illa occisa est, illi viuunt. Illorum salus in sinistra est, illius in dextera. Et saluū me fecit dextera tua. *Domine retribues pro me.* Ego non retribuo, tu retribues pro me. Sæuiāt inimici quantūlibet, tu retribues quod ego non possum. Domine retribues pro me. In ipso capite nostro attēdite. Reliquit enim nobis *1. Petri. 2.*

G exemplum vt ſequamur veſtigia eius: qui peccatum nõ
fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius : qui cum male-
diceretur,non maledicebat: dicens,Domine retribues
Ibidem. pro me.Cum iudicaretur,non cõminabatur,ſed com-
mendabat ſe illi iuſtè iudicãti. Quid eſt,domine retri-
Ioan.8. bues pro me?Ego,inquit,nõ quæro gloriam meam, eſt
Roma.12. qui quærat & iudicet. Nõ voſmetipſos vindicãtes cha
Deuter. 32. riſſimi,Apoſtolus dicit,ſed date locum iræ: ſcriptũ eſt
enim,Mihi vindictam,& ego retribuã,dicit dominus.
Pſal.68. Domine retribues pro me.Eſt hic alius intellectus non
neglig ẽdus,& forte magis elig ẽdus.Domine Ieſu Chri
ſte retribues pro me.Ego enim ſi reddã,rapui: tu quod
nõ rapuiſti,ſoluiſti.Domine retribues pro me.Vide il-
lum retribuentẽ pro nobis.Venerunt qui tributũ exigẽ
rent:exigebant tributũ didrachmas,id eſt,duas drach-
mas in vno homine. Ventũ eſt ad dominũ vt ſolueret
tributũ,imò non ad ipſum,ſed ad diſcipulos:& dictum
Matth. 17. eſt ad illos,Magiſter veſter non ſoluit tributum.Illi re-
tulerunt ad dominum: & ille,Reges terræ à quibus exi
gunt tributum?à filiis ſuis,an ab alienis? Reſponderũt,
ab alienis.Ergo,inquit,liberi ſunt filij.Sed tamẽ ne ſcan
Ibidem. dalizemus eos,ait Petro, Vade mitte hamũ in mare, &
H qui primus piſcis aſcenderit tolle,aperi os eius & inue
nies ſtaterem,id eſt,duas didrachmas. Stater ponderis
genus eſt habẽs quatuor drachmas.Inuenies ibi,da illis
pro me & te. Domine,retribues pro me. Merito habe-
mus primũ piſcem hamo captum, hamo comprehen-
ſum.Primum ſurgentẽ de mari,primogenitum à mor-
tuis.In eius ore inuenimus duas didrachmas,id eſt,qua
tuor drachmas,in eius ore inuenimus quatuor Euange
lia. Iſtis quatuor drachmis ab exactione huius ſeculi li-
beramur : per quatuor Euangelia debitores non rema-
nebimus.Ibi enim peccata noſtra omnia ſoluũtur. Re-
tribuit ergo pro nobis:Gratias miſericordiæ ipſius.Ni-
hil debebat,pro ſe nõ reddidit,ſed pro nobis reddidit.
Ioan.14. Ecce,inquit,veniet,princeps mũdi huius,& in me nihil
inueniet.Quid eſt,in me nihil inueniet?Nullum pecca-
tum in me inueniet,quare occidat me,nõ habet.Sed vt
ſciant omnes,ait, quia voluntatem patris mei facio,ſur
gite eamus hinc.Quid eſt,ſurgite eamus hinc?Id eſt,nõ
ex neceſſitate,ſed voluntate patior,reddens quod non
debeo.Domine retribues pro me, *Domine miſericordia tua
in æternum.* Quid deſyderem?Non diem hominũ,Non
† al.ſub ſole ſequens. laboraui ſubſequens † te domine,& diem hominũ non
concupiui,tu ſcis.Ecce martyr ſancta Criſpina ſi deſy-
I deraret diem hominũ,negaret Chriſtũ. Plus hic viue-
Hiere.17. ret, ſed in æternũ non viueret. Maluit in æternũ viue-
re,quàm paulò amplius tẽporaliter viuere. Deniq;,do-
mine miſericordia tua in æternũ,non ad tẽpus volo li-
berari.Miſericordia tua in æternũ,qua martyres libera-
ſti,& ſic cito de hac vita abſtuliſti. Domine miſericor-
dia tua in æternũ, *Opera manuum tuarũ ne deſpicias.* Non
dico, Domine ne deſpicias opera manuum mearum,
Pſal.76. non me iacto de operibus meis.Exquiſiui quidem do-
minum manibus meis nocte coram eo, & nõ ſum de-
ceptus,ſed tamen non cõmendo opera manuum mea-
rum.Timeo ne cum inſpexeris,inuenias plura peccata
quàm merita.Hoc ſolũ rogo, hoc dico, hoc impetrare
deſidero,Opera manuũ tuarum ne deſpicias.Opus tuũ
in me vide,nõ meum.Nam meũ ſi videris,damnas:tuũ
ſi videris,coronas:quia & quæcunque ſunt bona opera
mea,abs te mihi ſunt,& ideo tua magis quàm mea ſunt.
Epheſ.2. Audio quippe ab Apoſtolo tuo, Gratia ſalui facti eſtis
per fidem, & hoc non ex vobis, ſed dei donum eſt,nõ
ex operibus,ne forte quis extollatur.Ipſius enim ſumus
figmẽtum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.Er- K
go ſiue in eo quòd homines ſumus, ſiue in eo quòd ex
noſtra impietate mutati & iuſtificati ſumus,domine o-
pera manuum tuarum ne deſpicias.

In Pſalmum centeſimum trigeſimumoctauum.

Enarratio.

PSALMVM nobis breuem parauerámus,
quem mãdaueramus cantari à lectore,ſed ad
horam quãtum videtur perturbatus, alterum
pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore lectoris
ſequi voluntatem dei,quàm noſtram in noſtro propo-
ſito.Si ergo vos in eius prolixitate aliquandiu tenueri-
mus, nobis non imputetis,ſed credatis deum nos non
infructuoſe laborare voluiſſe.Neq; enim fruſtra in pri- *Gene.3.*
mo peccato noſtro pœnã accepimus, vt in ſudore vul-
tus noſtri panem manducemus. Tantum ſi panis eſt,at- *Ioan.6.*
tendite,Panis autem eſt ſi Chriſtus eſt.Ego ſum,inquit,
panis viuus qui de cœlo deſcendi. Quem manifeſtum
nobis habemus in Euangelio, ipſum quæramus & in *2.Cor.3.*
prophetis.Hunc ibi non vident ſuper quorum cor ad-
huc velamen poſitum eſt, vnde audiuit charitas veſtra
heſterno die. Nobis autem quia ſacrificium veſperti-
num crucis domini conſcidit velum, vt pateant iam L
templi ſecreta,quandiu nobis Chriſtus prædicatur,& ſi *Matth.27.*
cum labore & ſudore mãducandus eſt panis.Loquitur *Gene.3.*
autem dominus noſter Ieſus Chriſtus in prophetis ali-
quando ex perſona capitis noſtri, qui eſt ipſe Chriſtus *Marci.16.*
ſaluator, ſedens ad dexteram patris,qui etiam propter
nos natus de virgine, & ſub Pontio Pilato qualia no- *Lucæ.2.&*
ſtis paſſus eſt,fuſo innocẽte ſanguine,quod eſt precium *23.*
noſtrum,redemit nocentes à captiuitate in qua detine-
bamur à diabolo,donãdo nobis delicta,& ipſo precio *Coloſſ.2.*
noſtro ſanguine ſuo delens chirographum, quo debi-
tores tenebamur. Ipſe eſt rector & ſponſus & redem-
ptor Eccleſiæ caput noſtrum: Et vtique ſi caput eſt, ha-
bet corpus.Corpus autẽ eius ſancta Eccleſia,quę etiam
coniunx eius,cui dicit Apoſtolus,Vos autem eſtis cor- *1.Cor.12.*
pus Chriſti & membra.Totus itaque Chriſtus caput &
corpus,tanquã integer vir,quia & fœmina de viro facta
eſt,& ad virum pertinet:& dictum eſt de primo coniu *Gene.2.*
gio,Erunt duo in carne vna.Hoc autem ad myſterium *Ephe.5.*
interpretatur Apoſtolus non fruſtra eſſe dictum de illis
duobus hominibus, niſi quia in eis iã figurabatur Chri-
ſtus & Eccleſia:nã hoc ſic exponit Apoſtolus, Erũt duo
in carne, inquit, vna. Sacramentum hoc magnum eſt: M
Ego autem dico,in Chriſto & Eccleſia.Dicit etiam ip-
ſum Adam formam futuri,Qui eſt, inquit, forma futu-
ri.Si ergo Adam forma futuri,quomodo de latere dor *Roma.5.*
mientis Eua facta eſt,ſic ex latere domini dormientis, *Gene.2.*
id eſt,in paſſione morientis & in cruce percuſſi de lan-
cea manauerunt ſacramenta quibus formaretur Eccle *Ioan.9.*
ſia : nam de futura eadem paſſione ſua ſic dicit in alio
Pſalmo, Ego dormiui & ſomnũ cœpi & exurrexi,quia *Pſal.3.*
dominus ſuſcepit me. Ergo dormitio intelligitur paſ-
ſio.Eua de latere dormientis,Eccleſia de latere patiẽtis.
Loquitur ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus in Pro-
phetis, aliquando ex voce ſua, aliquando ex voce no-
ſtra,quia vnum ſe facit nobiſcum,ſicut dictũ eſt, Erunt *Gene.2.*
duo in carne vna: vnde dicit & ipſe dominus in Euan *Matth.9.*
gelio,cum de coniugio loqueretur,Igitur iam nõ ſunt
duo,ſed vna caro. Vna caro,quia de noſtra mortalita-
te carnem ſuſcepit. Non autem vna diuinitas,quia ille
creator,nos creatura.Quicquid igitur dominus loqui-
tur ex perſona ſuſceptæ carnis, & ad illud caput perti-
net,quod iam aſcendit in cœlũ,& ad iſta membra quæ
adhuc

A adhuc in terrena peregrinatione laborant: Pro quibus laborantibus membris cum ea Saulus insequeretur, clamauit de cœlo, *Act. 9.* Saule Saule, quid me persequeris? Audiamus ergo loquentẽ dominum nostrũ Iesum Christum in prophetia. Cantati enim sunt ipsi Psalmi longe *Lucæ. 2.* antequam dominus de Maria virgine nasceretur, non antequam dominus esset. Semper enim creator omnium, aliquando autem & natus ex creatura. Diuinitatem enim illam credamus, & quantũ possumus intelligamus æqualem patri: Sed illa diuinitas patri æqualis, facta est particeps mortalitatis nostræ, nõ de suo, sed de nostro, vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de nostro sed de ipsius.

Expositio Psalmi.

D*omine probasti me & cognouisti me.* Dicat hoc ipse dominus Iesus Christus, dicat & domino patri, Non enim dominus eius pater eius nisi quia dignatus est nasci secundum carnẽ. Pater est dei, dominus hominis. Vis nosse cui pater est? Aequali sibi filio: *Philip. 2.* Apostolus dicit, Qui cum in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Huic formæ pater est B deus, æquali sibi formæ, vnigenito filio nato de substãtia sua. Propter nos autẽ vt reficeremur & efficeremur participes diuinitatis eius reparati ad vitam æternam, quia ipse, vt dixi, factus est particeps mortalitatis nostræ, quid de illo ait Apostolus ibi vbi dixerat, Qui cũ in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, Sed semetipsum, inquit, exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Erat autem in forma dei æqualis patri, & accepit formã serui qua minor est *Ioan. 10. & 14.* patre. Vnde vtrunq; dicit in Euãgelio, &, Ego & pater vnũ sumus, &, Quoniam pater maior me est. Ego & pater vnum sumus secundum formã dei, pater maior me est secũdum formã serui. Ergo quia & pater & dominus est, pater formæ dei, dominus formæ serui. Dicat ergo ipse, nec miremur, nec scãdalizemur, quia filius dei vnicus dicit, Domine probasti me & cognouisti me, Probasti & cognouisti: non quia non nouerat, sed quia aliis notũ fecerat. Probasti me, inquit, & cognouisti me. *Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionẽ meam.* Quid hic *1. sent. dist. 48. capite illud quoq;* sessio? Quid hic resurrectio? Qui sedet humiliat se. Sedit ergo dominus in passione, resurrexit in resurrectione. Tu, inquit, hoc cognouisti, id est, tu voluisti, tu approbasti, secundũ voluntatem tuã factum est. Si autẽ C volueris accipere vocẽ capitis ex persona corporis, dicamus & nos, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meã. Sedet enim homo, quãdo humiliat se in pœnitentia: surgit autẽ remissis peccatis, quãdo erigitur in spem vitæ æternæ: propterea & in alio Psalmo dicitur, *Psal. 126.* Surgite posteaquã sedistis qui manducatis panem doloris. Panẽ doloris pœnitentes manducant qui cantãt in alio Psalmo, *Psal. 41.* & dicũt, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quid est enim, surgite posteaquam sedistis? Nolite exaltari, nisi prius humiliati fueritis. Multi enim volunt surgere antequam sederint, volunt se iustos videri, antequã peccatores se esse confessi sunt. Ergo si ex persona capitis nostri accipis, sic intellige, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meam, passionem meam & resurrectionẽ meam: si ex persona corporis, Tu cognouisti sessionẽ meam & resurrectionẽ meam, coram oculis tuis & peccata cõfessus sum, & tua gratia iustificatus sum. *Intellexisti cogitationes meas de longinquo.* Quid est, de longinquo? Cum adhuc in peregrinatione sum, antequam ad illam pa-

triam veniam, tu cognouisti cogitationem meam. Attende illum filium minorem, D quia ipse etiam factus est corpus Christi, Ecclesia de gẽtibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos enim filios habebat quidam paterfamiliâs: *Lucæ. 15.* filius maior non longe ierat, sed in agro operabatur, & significat sanctos in lege facientes opera & præcepta legis. Genus autem humanum quod deflexerat in idolorum culturam, in longinquo fuerat peregrinum. Quid tam longe ab eo qui fecit te, quâm figmentum quod tibi ipse esse fecisti? Profectus est ergo filius minor in regionem longinquam, portans secum substantiam suam, & sicut nouimus in Euangelio dissipauit eam viuẽs prodige cum meretricibus, & famem passus applicauit se cuidam principi regionis illius: & ille eum porcis pascendis præposuit, de quorum siliquis & reliquiis, cupiebat saturari, nec poterat. Et post laborem & trituram, & tribulationem & egestatem, venit illi in mẽtem pater, & voluit redire, & sic ait, Surgam, & ibo ad patrem meũ. Surgam dixit, sederat enim: eius ergo vocem hic agnosce dicentis, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Sedi in egestate, E surrexi in desyderio panis tui: Intellexisti cogitationes meas de longinquo, longe enim eram profectus: Sed vbi nõ est quem deserueram? Intellexisti cogitationes meas de longinquo: propterea sic dicit dominus in Euangelio, Quia occurrit illi pater venienti. Vere, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Semitam meam & limitẽ meum inuestigasti.* Semitam, inquit, meam, quam nisi malam? quam ille ambulauerat vt patrẽ desereret, quasi occultus esse possit ab oculis vindicãtis. Aut vero in illa ege- *Lucæ. 15.* state cõtereretur, aut porcos pascere poneretur, nisi pater vellet flagellare longinquum vt reciperet propinquũ? Ergo tanquam deprehensus fugitiuus sequẽte se vindicta legitima dei vindicantis in affectiones nostras quacunque ierimus, & quocunq; progressi fuerimus agnoscimur. Tanquã ergo deprehensus fugitiuus loquitur, Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Quid est, semitam meam? Quà profectus sum. Quid est, limitem meum? Quousque perueni. Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Limes meus ille longinquus non fuit longe ab oculis tuis: multũ ieram, & tu ibi eras. Semitã meã & limitem meũ inuestigasti: *Et omnes vias meas præuidisti.* Non dixit, vidisti, sed præuidisti. Antequam eas irem, antequam eas ambularem præuidisti eas: Et permisisti me in labore ire vias meas, vt si nollem labora- F re, redirẽ ad vias tuas. *Quoniam non est dolus in lingua mea.* Quare hoc dixit? Quia ecce fateor tibi, ambulaui semitam meã, factus sum longinquus à te: discessi à te cum quo mihi bene erat, & bono meo male mihi fuit sine te. Nam si mihi bene esset sine te, nollem forsitan redire ad te. Ergo iste confitens peccata sua dicens corpus Christi iustificatum, non in se, sed in illius gratia, dixit, Non est dolus in lingua mea. *Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua.* Cognouisti nouissima mea quãdo porcos paui: cognouisti antiqua mea quando à te *Lucæ. 15.* partem substantiæ meæ expetiui. Antiqua fuerunt mihi exordia malorum nouissimorum. Antiquum peccatum quando lapsi sumus: nouissima pœna, quando in istam mortalitatem laboriosam periculosamq; peruenimus. Atq; vtinam nobis ista sint nouissima. Erit ista nouissima si iam redire voluerimus. Est enim alia quibusdam impiis nouissima, quibus dicetur, Ite in ignem *Matth. 25.* æternũ qui præparatus est diabolo & angelis eius. Nos autem fratres hucusque deseruimus deum: vsque ad

G huius vitæ mortalitatem sufficiat labor noster. Recordemur panem patris nostri, recolamus beatitudinē domus patris nostri. Non nos delectent siliquæ porcorū, doctrinæ dæmoniorū. Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua mea. Nouissima quò perueni, antiqua vbi te offendi. *Tu finxisti me & posuisti super me manum tuã.* Finxisti me. Vbi? In ista mortalitate iā ad labores, ad quos omnes nati sumus. Non enim quisquā nascitur, nisi quem deus finxerit in vtero matris suæ, aut vlla creatura est, cuius non est ille plasmator. Sed finxisti me in isto labore, & posuisti super me manū tuam, vindicem manum grauantem superbum. Ita enim salubriter deiecit elatum, vt erigat humilem. Tu finxisti me & posuisti super me manum tuam. *Mirificata est sciētia tua ex me, inualuit, non potero ad illam.* Aliquid quod obscurum quidem est, sed non cum parua dulcedine intelligetur, aduertentes audite. Moyses sanctus dei erat famulus cum quo loquebatur deus per nubē, quia temporaliter loquens vtique per assumptam creaturam loquebatur seruo suo, id est, non per substantiam suā, sed per assumptā aliquam corporalem creaturam, per quā voces illæ fierent, & humanis atque mortalibus auribus

(*Luca.15.* — *Exod.35.* — *li.2. de Trinitate.c.16.*)

H personarent. Sic enim loquebatur tunc deus, non quomodo loquitur in substantia sua. Quomodo enim loquitur in substantia sua? Locutio dei, verbum dei est: verbū dei Christus est. Verbū illud non sonat & transit, sed semper incōmutabiliter manet verbū, per quod facta sunt omnia. Cui verbo dicitur, Ipsa est enim sapientia dei, Mutabis ea & mutabuntur, tu autē idem ipse es. Et alio loco de sapiētia cum scriptura diceret, In seipsa manens, ait, innouat omnia. Illa ergo sapientia stans, si dici debeat vel stans: dicitur autē propter incommutabilitatem, non propter immobilitatē: & eodem modo se semper habens, nullo loco, nullo tēpore variata, nusquam aliter quàm hic aut ibi, nunquā aliter quàm nunc aut antea, ipsa est locutio dei. Locutio vero illa quæ fiebat ad Moysen, ad hominem fiebat per syllabas per transeuntes sonos. Non autem fierent ista, nisi deus assumeret talem creaturā per quam huiusmodi sermonē & voces emitteret. Moyses sanctus nonerat istam locutionē dei assumptis quibusdam corporeis creaturis fieri, & sic desyderauit & concupiuit videre ipsam speciē dei, & loquenti secū deo dixit, Si inueni gratiā ante te, ostende mihi temetipsum. Cum hoc vehemēter concu-

(*Ioan.1.* — *Psal.101.* — *Sapien.7.* — *Exod.33.*)

I pisceret, & hoc quadam, si dicendū est, amica familiaritate, quia ipse dignatus est, extorquere vellet deo vt videret eius maiestatē & faciem, quomodo dici potest facies dei, ait illi, Non potes videre faciem meā. Nemo enim vidit faciem meā, & vixit: sed ponā te in specula petræ, & transibo, & ponam super te manum meam: cum autem transiero, posteriora mea videbis. Et ex his verbis natum est alterū ænigma, id est, obscura quædā figura rerū. Cum transiero, posteriora mea videbis dicit deus, quasi ex alia parte habeat faciem, ex alia dorsum. Absit à nobis tale aliquid de illa maiestate sentire. Nam qui hoc sentit de deo, quid ei prodest quòd templa clausa sunt? Idolum in corde suo fabricat. Sunt ergo in illis verbis magna mysteria. Loquebatur dominus, vt dixi, per creaturā, quomodo vellet famulo suo. Intellecta est illic persona ipsius domini, & saluatoris nostri Iesu Christi. Qui quidem secundum formā dei, qua æqualis est patri, similiter oculis humanis inuisibilis est sicut & pater. Si enim sapientia humana videri oculis non potest, virtus & sapientia dei videri oculis carneis potest? Sed quia erat dominus opportuno tempore carnem suscepturus, vt oculis etiā carneis propter

(*li.2. de Trinitate.c.17.* — *Philip.2.* — *1.Cor.1.*)

K salubritatem curandæ virtus mētis appareret, quando ita apparere opus esset, hoc prædicēs Moysi figurate, ait, Faciem meā videre non potes, posteriora mea videbis, sed cum transiero. Vt autē non videas faciem meā, manus mea erit super te. Transire quid fuit domino, nisi quod Euāgelista dicit, Cum autē venisset hora vt trāsiret Iesus de hoc mūdo ad patrē? Nam ipsum transitum significat pascha. Quod enim Hebraico verbo dicitur pascha, Latine transitus interpretatur. Quid est, faciem meam non videbis, sed posteriora mea videbis? Cuius personā gerebat ille Moyses, quando ei dictum est, Faciem meā non videbis, sed posteriora mea videbis, & hoc cum transiero, vt autē non videas faciem meā ponam super te manū meam? Faciem suā dixit, prima sua, & quodāmodo posteriora sua, transitū de hoc mundo passionis suæ. Apparuit Iudæis, non eum cognouerunt. Eorum personam gerebat Moyses quādo ei dicebatur, Faciem meā non potes videre. Vnde autem non viderunt deum in carne positū? Quia grauata erat super eos manus domini. De illis enim dixerat Esaias, Incrassa cor populi huius, & oculos eius graua. Et eorum vox est in alio Psalmo, Quoniā grauata est super me manˀ tua.

(*Exod.33.* — *Ioan.13.* — *Exod.33.* — *Esaia.6.* — *Psal.31.*)

L Vt ergo nō cognoscerent tunc diuinitatē Christi, granati sunt: si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Non crucifixo autē domino, sanguis illius non redimeret orbem terrarum. Quid egit deus nisi quod ait Apostolus, altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei? vbi exclamat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & sciētiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum. Apostolus hoc dicit, quia superius dixerat, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Excæcati sunt ergo ex parte Iudæi merito superbiæ suæ, quia se iustos dicebant, & excæcati crucifixerunt dominum. Posuit super eos manum suam, ne viderent eum donec transiret scilicet de hoc mundo ad patrem. Videamus si postea quàm transiit viderunt posteriora eius. Resurrexit dominus, apparuit discipulis suis & omnibus qui in eum iam crediderant, nō eis à quibus crucifixus erat, quia super illos manū posuerat donec transiret.

(*1.Cor.2.* — *Roma.11.* — *Ibidem.* — *Exod.33.* — *Ioan.13.* — *Ioan.20.*)

M Ascendit autem in cœlum quadraginta diebus factis cum discipulis suis. Impleto autem die pentecostes misit eis spiritumsanctum. Repleti spiritu sancto cœperunt omnium linguis loqui, qui in vna nati erant, & vnam solam didicerant. Expauerunt & exhorruerunt tantum miraculum milia eorum qui crucifixerant dominum, compuncti corde de tanto miraculo, quæsierunt consilium ab Apostolis quid facerēt, posteaquam eis prædicatus est Christus, mirātibus vnde idiotæ homines linguis omnibus loquerētur. Per Petrum igitur Apostolum annunciato eis Christo, quē in cruce contempserant, quem tanquam mortalem hominem irriserant, cui propterea insultabant, quia de cruce nō descendebat, cum vtiq; maius multo fuerit quòd fecit de sepulchro resurgere, quàm de cruce descendere. Annunciato ergo Christo sibi dixerūt, Quid faciemus? Illi qui sæuierunt in dominum quem videbant, iam consilium petunt salutis, & dictū est eis, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittētur vobis peccata vestra.

(*Act.1.2.* — *Matth.27.* — *Act.2.*)

Ecce

A Ecce viderunt posteriora eius,cuius faciem videre nõ
Exod. 33. potuerunt. Manus enim eius erat super oculos eorum,
non semper, sed donec transiret. Posteaquam transiit,
abstulit manus ab oculis eorum. Ablata manu ab oculis suis, dicunt discipulis, quid faciemus? Primo sæui,
postea pij: primo irati,postea timidi: primo duri,postea flexi:primo cæci,postea illuminati. Puto quòd agnoscamus & in hoc Psalmo voces huiusmodi etiam gen
Roma. 11. tium recordantium infidelitatẽ suam. Conclusit enim
deus omnes in infidelitate,vt omnium misereatur. Tu
finxisti me & posuisti super me manum tuã. Mirificata
est scientia tua ex me,inualuit, & non potero ad illam.
Veluti posuisti super me manũ tuam. Mirus mihi factus
es, non te comprehendo cum quo eram. Quàm faci-
Luca. 15. lis mihi erat vultus patris quando dixi, Da mihi substantiam meam quæ me contingit. Ecce profecto in regionẽ longinquam & fame contrito multũ mihi est,&
labor est ante me, non possum percipere quod dimisi.
Psal. 72. Mirificata est enim,inquit,sciẽtia tua ex me. Ex peccato meo factũ est vt mirificata mihi esset,& incõprehensibilis mihi existeret. Nã erat mihi facilitas contẽplandi te,quando in superbia reliqueram te. Mirificata est,
inquit,sciẽtia tua ex me. Inualuit,non potero ad illam.
B Subaudis ex me. Non potero ad illã ex me. Cũ ergo potero,non potero nisi ex te. Ecce inuenies in longinquo
fugitiuũ,non latere oculos eius à quo fugit. Et quò iturus est iam cuius limes est inuestigatus? Videte quid di-
Sapien. 1. cit: *Quò ibo à spiritu tuo?* Spiritus enim domini repleuit
orbẽ terrarũ. Quis potest fugere in mundo ab illo spiritu, quo plenus est mundus? Quò abibo à spiritu tuo?
Et quò à facie tua fugiam? Locũ quærit quò fugiat ab ira
dei. Quis est locus recepturus fugitiuum dei? Homines
qui suscipiunt fugitiuos quęrũt ab eis à quo fugerint,&
quem seruũ inuenerint alicuius domini minus potentis,tanquã sine vllo timore suscipiunt, dicentes in corde suo,non habet iste talem dominũ,à quo possit inuestigari. Cum autẽ audierint dominum potentẽ, aut nõ
suscipiunt,aut cum magno timore suscipiunt. Et quia
homo potens falli potest. Vbi non est deus? Quis fallit
deum? Quem non videt deus? A quo fugitiuum suum
nõ repetit deus? Quò ergo ibit fugitiuus iste à facie dei?
Vertit se huc atq; illuc,quasi quærens locum fugæ suæ.
Si ascendero,inquit,*in cœlum tu ibi es,si descendero in infernum
ades.* Tandem cognouisti male fugitiue nullo pacto te
C posse fieri lõge ab eo à quo longinquare voluisti. Ecce
ille vbique est,quò tu iturus es? Inuenit consiliũ, & hoc
ab illo qui eũ iam reuocare dignatur inspiratũ. Si ascendero in cœlum tu ibi es,si descendero in infernũ ades.
Si me extulero te inuenio repressorẽ, si me abscondero,te inuenio inquisitorẽ: & non inquisitorẽ tantũ, sed
& inuestigatorẽ. Si enim superbiero de iustitia mea,tu
ibi es cuius est vera iustitia. Si peccãdo venero in pro-
Prouer. 18. fundum malorũ, & confiteri contempsero dicẽs,Quis
Psal. 6. me videt,in inferno enim quis confitebitur tibi? etiã illic ades vt vindices. Quò ergo iturus sum vt à facie tua
fugiam, id est, iratum te non sentiam? Hoc consilium
inuenit,Sic fugiam,inquit,à facie tua,sic fugiam à spiritu tuo,ab vltore spiritu,à vindice facie sic fugiã. Quomodo? *Si recipiam pennas meas in directũ,& habitauero in extremis maris.* Sic possum fugere à facie tua. Si in extrema
maris vult fugere à facie dei, ibi non erit ille à quo fugit: de quo dixit,si descendero in infernum ades? Mirum si in extremis maris non est, qui nec apud inferos
deest. Sed noui, inquit, quomodo fugiam ab ira tua.
Recipiendæ sunt pennæ meæ non in prauum, sed in
directum,vt nec in superbam erigar præsumptionem, D
nec in perditam mergar desperationem. Quas pennas
vult assumere, nisi duas alas, duo præcepta charitatis?
In quibus duobus præceptis tota lex pendet & Prophe Matth. 22.
tæ, Has,inquit,alas,has pennas si recipiam sic, & habitabo in extremis maris, possum fugere à facie tua ad faciem tuam,& à facie irati ad faciem placati. Quid enim
est extremum maris,nisi finis seculi? Illuc iam volemus
spe & desyderio,habentes alas geminæ charitatis,non
sit nobis requies,nisi in extremis maris. Nam si alibi requiẽ habere voluerimus, in mare præcipitabimur. Volemus quousque finiatur mare, suspendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad deum interim spe volemus. & illum finem maris spe fideli præmeditemur.
Quis autem nos perducat attendite. Ille ipse cuius faciem irati volumus fugere. Quid enim sequitur? Si descendero in infernum ades, si recipiam pennas meas
in directum. Recipiam,inquit. Ergo amiserat. Si recipiam pennas in directũ, & habitabo in nouissima maris. *Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera
tua.* Hoc meditemur fratres charissimi,hæc sit spes nostra,hæc sit consolatio nostra. Recipiamus pennas per
charitatem,quas amisimus per cupiditatem. Cupiditas E
enim viscum facta est pennarum nostrarum, elisit nos
de libertate aëris nostri, id est, aurarum illarum liberarũ spiritus dei. Inde elisi perdidimus pennas,& fuimus
quodammodo captiuati in aucupis potestate,inde nos
sanguine suo redemit quẽ fugimus vt caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis suis,& erigimus iam eas
sine visco. Non amemus mare,sed volemus in extrema
maris. Nemo trepidet,sed nemo de pennis suis præsumat, quia & pennatos nisi ipse erigat,nisi ipse deducat,
præcipitabimur in profunda maris lassati & fatigati,
quasi præsumentes de viribus nostris. Opus ergo est vt
habeamus pennas,& opus est vt ipse deducat. Adiutor
enim noster est. Habemus liberũ arbitriũ,sed ipso libero arbitrio quantũ possumus,nisi nos adiuuet ille qui iubet? Etenim illuc man⁹ tua deducet me,& adducet me
dextera tua,Et consyderans longinquitatem viæ,quid
sibi dixit? *Et dixi fortasse tenebræ cõculcabunt me.* Ecce enim
iã credidi in Christũ,iã erigor duabus alis geminæ charitatis, & abundat iniquitas huius seculi, & quoniã abundauit iniquitas,refrigescet charitas multorũ: sic di-
xit dominus, Quoniã abundabit iniquitas, refrigescet Matth. 24.
charitas multorũ. In ista vita inter tanta scandala,inter F
tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianarum
tentationũ, quotidianarũ suggestionum malarũ, quid
facio,inquit? Quomodo perueniã ad extrema maris?
Audio terribiliter à domino,Quoniam abundauit iniquitas,refrigescet charitas multorum. Denique deinde
subiecit, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus
erit. Attẽdens longitudinem viæ,dixi mihi,fortasse tenebræ conculcabunt me, *Et nox illuminatio mea in delitijs
meis.* Facta est mihi nox illuminatio, quia in nocte me
desperauerã posse transire tantũ mare, & tantam viam
superare, & venire ad extremum perseuerando vsq; in
finem. Gratias illi qui me quæsiuit fugitiuum,qui terga
mea flagelli plaga percussit, qui me vocãdo ab interitu
reuocauit,qui fecit mihi illuminatam noctem. Nox est
enim quãdiu ista vita agitur. Quomodo est nox illuminata? Quia Christus descendit in noctẽ. Accepit Christus carnem de isto seculo, & illuminauit nobis noctẽ.
Perdiderat enim drachmam mulier illa, accendit lucernam. Sapientia dei perdiderat drachmam. Quid est Luca. 15.
drachma? Nummus,in quo nummo imago erat ipsius

G Imperatoris nostri. Factus est eoim homo ad imagioē
Gene.1. dei & perierat. Et quid facit mulier sapiens? Accendit
lucernam. Lucerna de luto est, sed habet lucem qua in-
Luca.15. ueniatur drachma. Lucerna ergo sapientiæ, caro Chri
sti. De luto facta est, sed verbo suo lucet, & inuenit per-
ditos, & nox illuminatio io delitiis meis. Facta est mihi
nox in delitiis. Delitiæ nostræ Christus. Videte quem-
admodum de illo modo gaudeamus. Clamores isti ve
stri, gaudia ista vestra vnde sunt nisi in delitiis? Vnde
autē istæ delitiæ, oisi quia nox illuminata est, nisi quia
dominus Christus nobis prædicatur? Quia quęsiuit vos
antequam quæreretis eum, & inuenit vos vt inuenire-
tis eum. Et nox illuminatio mea in delitiis meis. *Quo-
niam tenebræ non obtenebrabuntur à te.* Tu ergo noli tene-
brare tenebras tuas, & deus illas nō tenebrat, sed magis
illuminat, quia illi dictum est, ipsi cāto in alio Psalmo,
Psal.17. Tu illuminabis luceroā meā domine deus me⁹ illumi
nabis tenebras meas. Qui autē tenebrant tenebras suas,
quas deus non tenebrat? Homioes mali, homines per-
uersi. Cum peccant vtique tenebræ sunt, dum non con
fitētur peccata sua quæ feceruot, sed insuper defendūt,
tenebrāt tenebras tuas. Ergo iam si peccasti, in tenebris
H es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari
tenebras tuas. Defeodendo autem tenebras tuas, tene-
braberis tenebris tuis. Et quaodo euades à duplicibus
teoebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem do-
minus nō tenebrat teoebras nostras? Quia noo nos si-
nit impunita habere peccata. Flagellat nos io istis labo
ribus, & erudit nos. Tota ista miseria generis humani,
in qua gemit mundus, noueritis fratres quia dolor me-
dicinalis est, ooo sententia pœoalis. Videtis quia dolor
vbique, vbique metus, vbique necessitas, vbiq; labores.
Crescit auaritia, sed in malis. Si ad hoc deus hic talibus
flagellis erudit nos, vt non tenebrētur tenebræ nostræ,
agnoscamus oos sub pœoa flagelli esse, & benedicam⁹
deum miscentē iam amaritudines dulcedini vitæ tem-
poralis: oe temporalium delitiarū delectatione cæcati,
non desyderemus delitias æternas, nec velimus finire
mare & habitare in nouissimo maris. Sæuiant ergo flu
ctus maris. Quanto plus sæuiunt fluctus maris, tanto se
illa cum pēnis columba suspendit. Non ergo tenebrat
deus tenebras oostras, quia miscet flagella peccatis no-
stris, & amaritudines prauis dulcedinibus nostris. Non
I nos tenebremus tenebras nostras defendendo peccata
nostra, & nox illuminatio in delitiis nostris. Quoniam
tenebræ non obtenebrabuotur à te. *Et nox tanquam dies
illuminabitur.* Nox tanquam dies. Dies nobis prosperi-
tas seculi, nox nobis aduersitas seculi. Sed si cognosca-
mus ob meritum peccatorū nostrorum nos aduersita-
tes pati, & dulcia nobis sunt flagella patris, ne sit ama-
ra seotentia iudicis: sic habebimus tenebras noctis hu-
ius, quomodo lumē ooctis huius. Si nox est, quomodo
ibi lux est? Nox est, quia erratur hic à genere humano.
Nox est, quia nondum venimus ad illū diem quem nō
coarctat hesternus & crastious, sed est dies perpetuus,
sine ortu, quia sine occasu. Nox est ergo hic, sed quandā
lucem suam nox ista habet, & tenebras suas. Quare sit
generaliter oox dixim⁹. Quæ est lux ooctis huius? Pro-
speritas & fœlicitas seculi huius, gaudium tēporale, ho-
nor tēporalis, quasi lux est noctis huius. Aduersitas au-
tem & amaritudo tribulationū vel ignobilitas, tanquā
tenebrę sunt noctis huius. Io hac oocte, in hac mortali-
tate vitæ humanæ habent homines lucem, habent ho-
mines tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduer-
sitatem. Sed vbi venerit dominus Iesus Christus, & ha-

bitauerit animā per fidem, & promiserit aliam lucem, K
& inspirauerit, & donauerit patientiā, & monuerit ho-
minem non delectari prosperis, ne frangatur aduersis:
incipit homo fidelis indifferenter vti mundo isto, nec
extolli quando res prosperæ accedunt, nec frangi quā-
do res aduersæ sunt, sed vbique dominum benedicere,
nō solum quando abundat, sed etiam quando amittit:
non solum quando sanus est, sed etiam quando ægro-
tat, vt sit in illo vera illa cantatio, Benedicam dominū Psal.33.
io omoi tempore, semper laus eius io ore meo. Si ergo
semper & quando lucet nox ista, & quādo obscura est
nox ista, quādo arrider prosperitas, quādo tristis est ad-
uersitas, semper sit laus eius in ore tuo, & fiet tibi quod
modo dictum est, *Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Non
me conculcant tenebræ eius, quia oon me extollit lumē
eius. Ecce habes lumen ipsius in Iob, abundabat omni-
bus rebus. Lux noctis in illius diuitiis prima descri-
bitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux
erat noctis eius. Putauit inimicus propterea illū talem
virum colere deum, quia illa omnia dooauerat ei, & pe
tiuit vt auferentur ab eo. Factæ suot tenebræ noctis il- L
lius, quæ primo habebat lucem. Nouerat tamen ille, si-
ue lux ibi esset, siue tenebrę, illam noctē esse, in qua per-
egrinaretur à deo suo, & habebat interiorem lucem ip
sum deum suum, per quam lucem interiorē indifferen-
ter haberet siue teoebras noctis illius, siue lucem. Pro-
pterea quia io luce ooctis illius, id est, in rerū abundan-
tia colebat deum, ablatis illi omoibus rebus, posteaquā
factæ sunt tenebræ illius, quid dixit ille? Dominus de-
dit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum
est, sit nomē domini benedictum. In nocte sum quadā
vitę huius, Dominus, inquit, habitat in cor meū, illumi
nauit oihi solatiis quibusdam noctē: quando dedit co
pias rerū temporalium. Subtraxit ipsam lucem tempo-
ralem, & quasi tenebrata est nox. Sed quia sicut tenebrę
eius, sic & lumē eius, Dominus dedit, dominus abstu-
lit, sicut domino placuit ita factum est, sit oomē domi-
ni beoedictum. Non sum tristis in nocte hac, quia sicut
tenebræ eius, ita & lumen eius. Vtrunque transit, vt qui
gaudent tanquam noo gaudentes sint, & qui flent tan- 1.Cor.7.
quā non flentes sint, quia sicut tenebræ eius ita & lumē
eius. *Quoniam tu possedisti renes meos domine.* Non sine cau
sa sicut tenebræ eius, sic & lumē eius. Intus est possessor,
qui oon solū cor tenet, sed etiā renes: non solum cogi-
tatiooes, sed etiā delectatiooes. Ipse ergo possidet vn- M
de me delectarer aliquid lucis in nocte, ipse tenet renes
meos: nō noui delectari nisi de luce interiore sapientiæ
ipsius. Quid ergo? Non delectaris de prosperitate rerū,
de fœlicitate temporum, de honoribus, de diuitiis, de
familia? Non delector, inquit, Quare? Quia sicut teoe-
bræ eius ita & lumen eius. Vode tibi ista indifferentia,
vt sicut tenebræ eius, sic sit tibi & lumen eius? Vnde?
Quoniam tu possedisti renes meos domine, *Suscepisti
me de vtero matris meæ.* Dum essem in vtero matris meæ,
non indifferenter habebā tenebras illius noctis & locē
illius noctis. Eteoim vterus matris meæ, consuetudo ci
uitatis meæ fuit. Quę est illa ciuitas? Quæ oos progenuit
in captiuitate. Nouim⁹ Babyloniā illā, de qua hesterno
die locuti sumus, vnde proficiscūtur omnes qui credūt
& suspirāt illi luci Hierusalē cœlestis. Ergo ego dixi, ex
vtero matris meæ susceptus sum à domino: inde mihi
tenebrę noctis huius, & lux huius noctis indifferētes fa
ctę sunt. Qui autē est in vtero matris illius Babyloniæ,
gaudet prosperis seculi, frāgitur aduersitatib⁹ seculi, nō
nouit gaudere oisi aliquid prosperū eueniat secundū tē
pus, nec

A pus,nec nouit cótristari, nisi aliquid aduersum eueniat
secundum tempus.Iam exi de vtero Babyloniæ,iocipe
cantare hymnũ domino.Egredere & nascere,suscipiet
te deus ex vtero matris tuæ.Quis deus? Deus ille Apo-
Gala.1. stoli Pauli qui dixit,Cum autem placuit deo qui me se-
gregauit de vtero matris meæ reuelare filium suom in
me.Quæ enim erat mater eius? Syoagoga.Et ibi quid
didicerat,nisi quod habebãt & didicerant ipsi Iodęi &
ipse populus? Nomẽ in illis remanserat laudis dei,facta
Matth.21. autem in eis non inueniebantur.Erant in eis verba dei,
quasi folia in arbore,& fructus nusquã. Talem arborẽ
fi'ci sicut nostis,cum dominus inoenisset,maledicto a-
refecit.Iouenit enim in ea folia,& fructũ oon inuenit:
quandã nobis arborem figurabat. Nam fructuũ eotum
tempus noodũ erat.Quod omnes homines nouerant,
artifex cœli & terrę noo nouerat? Ergo ille qui Paulum
segregauit ab vtero matris suæ , ipse & oos segregauit
ab vtero matris oostræ. Cuius matris nostræ? Babylo-
niæ illius . Suscepti ergo ex vtero illo, iam incipiamus
habere aliam spem.Promisit fratres quare gaudetis,fru
ctus facite positi io alia spe. Iam oon nouimus malum
nisi offendere deum & nõ perduci ad illa quæ promi-
sit: nec nouimus bonum nisi promereri deum & perdu
B ci ad illa quę promittit.Quid illa bona mundi huius &
mala mundi huius? Iodifferenter habeamus,quia iã su-
scepti ab vtero matris nostræ indifferenter ea habẽtes,
dicimus,Sicut tenebræ eius,sic & lumen eius.Nec fœli-
citas huius seculi oos beatos facit,nec aduersitas mise-
ros.Opus est iustitiam tenere,fidem diligere,sperare in
deum,diligere deum,diligere & proximum.Post istos
labores habebimus indefessam lucem, habebimus diẽ
sine occasu. Transit quicquid est in ista nocte lucidum
& tenebrosum,Quoniam tu possedisti renes meos do-
mine, suscepisti me ex vtero matris meæ. *Confitebor tibi domine quoniã terribiliter mirificatus es.* Terribiliter mirifica-
tus es,eoipso quòd te miramur,tu terribilis es,cum tre-
more gaudemus. Timemus enim ne de donis tuis nos
extollentes per superbiam , mereamur amittere quod
humilitate percepimus. Confitebor tibi domine quo-
niã terribiliter mirificatus es. *Mirabilia opera tua deus, Et anima mea cognoscet valde.* Iam cognoscit anima mea val-
de, quoniam suscepisti me ex vtero matris meæ.Antea
vero mirificata est sciẽtia tua ex me,inualuerat nec po-
teram ad illam.Ergo ex me inualuerat,nec poteram ad
C illam. Vnde modo anima mea cogooscet valde, nisi
quia nox illuminatio in delitiis meis est, nisi quia ve-
nit mihi gratia tua & illuminauit tenebras meas , nisi
quia tu possedisti renes meos,nisi quia tu suscepisti me
ex vtero matris meæ? *Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito.* Os suum dicit. Quod vulgo dicitur
ossum,Latine os dicitur . Hoc in Græco inueoitur. Nã
possemus hic putare os esse ab eo quod sunt ora, non
os corrupte ab eo quod sunt ossa . Non est ergo ab-
sconditum , inquit, os meum à te,quod fecisti in ab-
scondito. Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic
enim potius loquamur. Melius est vt reprehẽdant nos
grammatici,quàm non intelligant populi. Ergo est,in-
quit,quoddam ossum meum intus in abscoodito . Tu
fecisti intus ossum mihi in abscondito, & non est ab-
scooditum à te.In abscondito enim fecisti,sed nũquid
& tibi hoc abscondisti? Hoc ossum meum factum à te
in abscondito homines non vident,homines non no-
uerũt,tu autem oosti qui fecisti.Quod ergo os dicit fra-
tres? Quæramus illud,in abscoodito est.Sed quia Chri
stiani in nomine domini Christianis loquimur,modo

inuenimus quid sit ossum huiusmodi. Firmitas quædã D
est interior,quia in ossibus firmitas & fortitudo intelli
gitur. Est ergo quædã animæ interior vis,vbi firmitas
nõ frãgitur.Quælibet tormẽta, quælibet tribulationes,
quælibet huius seculi adoersitates vodiq; sæuiant,illud
quod deus io abscondito fecit firmum,in nobis frangi
nõ potest,non cædit. A domino enim facta est quædã
firmitas patiẽtiæ nostræ,de qua dicitur in alio Psalmo,
Veruntamẽ deo subiecta est anima mea,quooiã ab ip- Psal.61.
so patientia mea. Et attẽde Apostolum Paulum,haben
tẽ intus hoc genus firmitatis. Quasi tristes,inquit,sem- 2.Corin.6.
per autẽ gaudentes. Vnde quasi tristes? Cootumeliis,op
probriis,persecutionibus,flagellis,plagis,carcerib⁹,cate
nis,lapidationibus.Quis nõ eos miseros tunc existima-
ret? Nec illi ipsi persecutores sæuirent in eos, nisi puta-
rẽt eos miseros fieri persecutionibus suis.,Illi enim eos
ex sua infirmitate coniiciebãt, qui non habebãt ossum
absconditũ interius.Illi vero qui habebant,hominibus
foris tristes videbantur, intus autem gaudebãt deo,cui
non erat absconditum ossum ipsorum quod fecerat in
abscondito. Aperit autem hoc ossum in abscódito fa-
ctum à deo idem Apostolus Paulus his verbis, Nõ so- Roma.5.
lum autẽ,inquit,sed etiã gloriamur in tribulationibus.
Parum est quia oõ es tristis,sed & gloriaris? Sufficiat ti- E
bi tristem non esse. Parum est,inquit, Christianis. Tale
ossum mihi fecit in abscódito, vt parum sit non frãgi,
nisi etiam glorier . Vnde gloriaris? In tribulationibus,
sciẽtes quia tribulatio patientiã operatur. Vide quomo
do formata sit illa firmitas iotus in corde, Sciẽtes quo-
niam tribulatio patientiã operatur,patientia probatio-
nẽ,probatio spem,spes autẽ non cófundit,quoniã cha
ritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ san-
ctũ qui datus est nobis . Sic formatum atq; firmatũ est
ossum illud absconditũ,vt faciat nos etiam gloriari in
tribulationibus . Sed videmur hominibus miseri, quia
absconditũ est ab eis quod habemus intrinsecus. Non
est absconditum os meum à te quod fecisti in abscon-
dito. *Et substãtia mea in inferioribus terræ.* Ecce in carne
est substantia mea , In inferioribus terræ est substantia
mea , & habeo tamen ossum intrinsecus quod forma-
sti, quod faciat me non cedere omnibus persecutiooi-
bus inferioris huius regioois , vbi est adhuc substantia
mea.Quid enim magnum est,si fortis est angelus? Ma-
gnũ est si fortis est caro. Et vnde fortis est caro? Vnde
forte vas fictile, nisi quia factũ est ibi ossum in abscódi- F
to? Et substantia mea in inferioribus terrę.Quid de illis
qui minus firmi suot? Loquitor enim, vt iã commẽda-
ui,Christus.Sed multa dicta sunt ex persona corporis:
audi & ex persona capitis,& nõ quasi distinguit vt in-
ducat ipsas personas, modo caput modo corpus. Si e-
nim distinguit,& quasi diuidit, non erũt duo in carne
vna.Si autem duo sunt in carne vna,noli mirari si duo
sunt in voce vna. Quando dominus noster Iesus Chri Matth.19.
stus passus est, discipuli nondum habebant illud ossum
interius,nondum illis erat firmatũ robur patientiæ, &
latebãt se,nesciebant vires suas:& ausus est Petrus pro-
mittere societatẽ mortis cum domini passione,& non
se nouerat ægrotus, medicus autẽ nouerat ægrotum.
Quid autem factum est? Tecum, inquit, ero vsque ad
mortem, Amen dico tibi,prius quàm gallus caotet ter Luca.22.
me negabis. Responsio medici verior inuẽta est,quàm
ægroti præsumptio. De his ergo dicit,Non est abscon
ditum os meum à te qood fecisti in abscondito . In
quibus est ipsum os firmatum intrinsecus , & maxime
robur passionis in ipso domino nostro & saluatore

G Iesu Christo, qui cum voluit sedit, cum voluit surrexit,
Ioan.10. cũ voluit dormiuit, cum voluit euigilauit. Quia pote-
statẽ, inquit, habeo ponendi animã meam, & potestatẽ
habeo iterum sumendi eam. Quid de illis in quibus nõ
erat fortitudo illa formata atq; firmata? Quid de illis?
Vide quid dicat deo patri? *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Imperfectum meum, Petrum pollicentẽ & negantem, præsumentem & deficientẽ, viderunt tamen oculi tui: nam quòd eũ & ipse dominus respexit, sicut scri-
Luca.22. ptũ est in Euangelio, iam post tertiam negationẽ commonitus quid ei prædixerit dominus, Exiit foras & fleuit amare. Fletus ille de respectione dei fuit, quia imperfectum meum, inquit, viderunt oculi tui. Nam ille imperfectus titubans in domini passione, proculdubio periret, sed viderunt eum oculi tui, non solum ipsum, sed & omnes qui imperfecti fuerunt, donec Christi resurrectione firmarentur. Apparuit enim oculis eorum nõ perisse in domino quod mortuum erat, & factũ est os illud in absconditio eorum, vt nec ipsi iam timerẽt mori. Imperfectum meum viderunt oculi tui. *Et in libro tuo omnes scribentur.* Non solum perfecti, sed etiam imperfe-
H cti. Non timeant imperfecti, tantũ proficiant. Nec quia dixi, non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant vbi inuenti sunt. Tantum proficiant quãtum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant, tamen à corpore domini nõ recedant, vt in vno corpore, & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse vocem istam, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. *Per diem errabunt & nemo in eis.* Dies hic adhuc erat dominus noster Iesus
Ioan.12. Christus. Vnde dicebat, Ambulate dum diem habetis. Sed per diem errabunt imperfecti ipsius. Putauerũt & ipsi dominum nostrum Iesum Christum tantummodo hominem esse non habere in se occultam diuinitatem, non esse occulte deum, sed hoc solum esse quod videbatur: hoc & ipsi putauerunt. Nam & ipse Petrus, de illo enim potissimũ loquimur, in quo nobis etiam nõ desperatæ firmitatis exemplum propositum est. Dixerat domino idem Petrus, cum interrogasset quid il-
Matth.16. lum dicerẽt homines, Tu es Christus filius dei viui. Et dixerat ei dominus, Beatus es Simon bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœ-
I lis est. Quare? Quia dixerat eum filiũ dei. Ibi paulo post eodem loco in ipsa contextione verborum, cœpit dominus de passione sua futura dicere. Ille autem Petrus qui iam illum confessus fuerat filium dei, timuit ne sicut filius hominis moreretur. Erat & filius dei, erat &
Philip.2. filius hominis: filius dei in forma dei æqualis patri, filius hominis in forma serui qua minor est patre. Ventu-
Ioan.14. rus erat ad passionẽ vtique ex forma serui. Quid timuit Petrus: Ne in forma serui periret forma dei, & non potius præsumpsit, quia ex forma dei reuiuisceret forma
Matth.16. serui. Ait illi, Absit à te domine, propitius tibi esto. Et dominus qui illum beatum dixerat in illa voce, Vade post me satanas, inquit, neque enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum sunt. Iam dudum quia dixerat, Tu es Christus filius dei viui: audiuit, nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est: ideo petra, ideo beatus. Modo autem quia nõ ex patris reuelatione sed ex carnis infirmitate responderat, satanas appellatus est, non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ homi-
Matth.8. num. Et hic erat Christus, fratres: inter illos ambulaue-
& 14. rat, ventis imperauerat, ante oculos ipsorum fluctus cal-
Ioan.11. cauerat, ante oculos ipsorum quatriduanum mortuum suscitauerat, ante oculos ipsorum tanta miracula fece-

rat, & tamen trepidauerunt in passione eius, quasi ami- K
sissent eum de quo frustra præsumpserant: sed per diẽ errabant, & nemo in eis, Nemo prorsus, nemo, nec ipse qui dixerat, Tecum vsq; ad mortem ero. Dixerat enim illis, Veniet hora vt me relinquatis solum, & erat vnusquisque in viam suam. sed non sum solus quia mecum est pater. Cum illo erat pater, & ipse cũ patre, & in illo pater, & ipse in patre: & ipse & pater vnũ, & illi timuerunt cum moreretur. Quare? Nisi quia per diem errauerunt, & nemo fuit in eis. Per diem errabunt & nemo in eis. Sed quid est errabant per diẽ? Nunquid peribant? Et vbi est, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur? Ergo quando per diem errauerunt? Cum hic positum dominum non intellexerunt. Et quid sequitur? *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus.* Iidem ipsi qui per diem errauerunt & nemo in eis fuit, amici tui facti sunt, & valde mihi honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito, & pro eius nomine passi sunt, in cuius passione trepidauerunt. Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus. *Valde confortati sunt principatus eorum.* Facti Apostoli, facti duces Ecclesiæ, facti arietes ducentes greges, Valde confortati sunt prin- L
cipatus eorum. *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Per illos qui per diem errauerunt & nemo erat in eis, ecce nata est tanta multitudo, quæ iam sicut arena numerari non potest nisi à deo. Dixit enim, super arenam multiplicabuntur: & tamen dixerat, dinumerabo eos. Illi ipsi numerati, super arenam multiplicabuntur. Ei quippe arena numerata est, cui numerati sunt capilli capitis nostri. Dinumerabo eos & super arenam Matth.10.
multiplicabuntur. *Exurrexi, & adhuc sum tecum.* Exurrexi & adhuc sum tecum, quid est? Iam passus sum, inquit, sepultus sum, ecce surrexi & adhuc me nõ intelligunt secum. Adhuc tecũ sum, id est, nondum cum ipsis, quia me nondum agnoscũt. Sic enim legitur in Euangelio; Quia post resurrectionẽ domini nostri Iesu Christi si- Matth.28.
bi apparentem, non cõtinuo cognouerunt. Est & alius sensus, Exurrexi & adhuc sum tecum, vt hoc tempus significare voluerit, quo adhuc in occulto est & ad dexteram patris, antequam reueletur in claritate qua venturus est ad iudicandum de viuis & mortuis. Et deinde dicit, quid interea per totum hoc tempus dum iam M
resurrexit & adhuc cum patre est, patiatur hic per commixtionem peccatorũ in corpore suo quod est Ecclesia, & per separationem hæreticorum. Sequitur enim & dicit, *Si occideris deus peccatores, viri sanguinũ declinate à me, Quoniam dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.* Videtur sic cõnecti ordo verborum, Si occideris deus peccatores, accipiẽt in vanitate ciuitates suas. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam qua intume- Sapien.1.
scunt amittunt gratiam qua viuunt. Spiritus enim sanctus disciplinę effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Sic occidũtur peccatores, qua obscurati intelligentia alienantur à via dei. Amittunt enim confessionem propter elationem, atque Eccli.17.
ita in eis occisis fit quod scriptũ est, A mortuo homine tanquam qui non sit perit confessio. Et sic accipiunt in vanitate ciuitates suas, id est, populos suos vanos eorũ vanitatem sectantes, cum inflati iustitiæ nomine persuadent, vt dirupto vnitatis vinculo eos tanquã iustiores cæci & imperiti sequantur. Et quia plerunque hinc inueniunt occasionem separandi se ab vnitate Christi, dum malos accusant, cũ quibus se communionẽ nolle habere confingunt, Et quia fieri potest vt non tan-

tum

A tum infament innocentes, quos tanquam malos se fugere simulant, sed etiam vera de quibusdam malis sui *Matt.3.* similibus dicunt, inter quos triticum Christi seruato vnitatis vinculo gemit: propterea interposuit, Viri sanguinum declinate à me, quoniã dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas: id est, ideo seducẽt in separatione propria populos suos vanitate propria corrumpendos, quia tu in cogitatione dices, viri sanguinũ declinate à me: vt scilicet merito superbiæ peccatores in spiritu occisi, ppterea ciuitates suas, hoc est, populos suos in vanum accipiant: hoc est, in erroris vanitatem separãdo, traducant, & quasi offensi cõmixtione palearum, dirupta vnitate triticũ deserant: quia ipsum triticum, id est, bonos fideles monet, vt ante vẽtilationem quæ nouissima futura est, nõ aperte se à malis segregent, ne adhuc eis commixtos deserant bonos, sed per bonã conuersationem & dissimilitudinem vitæ quodammodo tacite illis dicat corpus Christi, viri sanguinum declinate à me. Hoc enim eis voce dei dixit, quæ vox in cogitatione est, sicut eam deus dicit in cogitatione sancti populi sui. Viri autem sanguinũ qui

B sunt, nisi qui oderunt fratres? Sicut Ioannes dicit, Qui *1.Ioan.3.* odit fratrem suum homicida est. Hoc ergo nõ intelligẽtes occisi peccatores, quomodo dicat deus malis in cogitatione bonorum; Viri sanguinũ declinate à me, accusant in eis communionem malorum, & se per has calumnias separando accipiunt in vanitate ciuitates suas. Hæc vox quæ modo in cogitatione bonorũ dicitur malis, aperta erit in illis die quãdo eis dicetur à capite ipso nostro: nunquam noui vos. Discedite à me o- *Matt.7.* mnes, qui operamini iniquitatem. Nunc autem dicit corpus Christi, quod est Ecclesia, Quid est, quod mihi calumniantur superbi, quòd quasi me maculent aliena peccata, & propterea separando se, accipiũt in vanitate ciuitates suas? *Nónne eos, qui oderant te odio habui?* Vt quid à me peiores exigunt etiam corporalem à malis separationem, vt ante tempus messas simul cum zizaniis eradicetur & triticum, vt ante tempus ventilatio- *Matth.13. & 3.* nis perdam sustinentiam tolerandi paleam, vt antequã omnia genera piscium ad finem seculi tanquam ad litus separãda perueniant, retia pacis vnitatisq; dirumpam? Nunquid malorum sunt sacramẽta quæ accipio?

C Nunquid eorum vitæ factisq; communico consentiẽdo? Nónne eos, qui oderant te domine odio habui?

Psal.68. *Et super inimicis tuis tabescebam.* Nónne cũ zelus domus tuæ comederet me, videbam insensatos & tabescebã? Nónne & tædium detinebat me à peccatoribus dere- *Psal.118.* linquentibus legem tuam? Qui enim sunt inimici tui, nisi qui vita sua indicãt quàm oderint legem tuã? Hos ergo cum odissem, cur mihi calũniantur qui accipiunt in vanitate ciuitates suas, quòd mihi imputari possint eorum peccata quos oderam, & super quibus zelo do- *Matt.5.* mus dei tabescebam? Sed vbi est, Diligite inimicos vestros? An quia vestros dixit, nõ dei? Benefacite, inquit, eis qui oderunt vos: non ait, qui oderunt deũ: ideo iste secutus dixit, Nónne eos, qui oderunt te domine odio habui: non dixit, qui oderunt me. Et super inimicis tuis tabescebam: tuis dixit, nõ meis. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici nobis sunt, quia deo seruimus, quid aliud quàm eum oderunt, & eius inimici sunt? Nũquid ergo tales inimicos nostros diligere nõ debemus? Aut non propter deum persecutionem patiuntur, quibus dicitur, Orate pro persequentibus vos? Ergo attende quod sequitur, *Perfecto odio oderam illos.* Quid est, perfecto odio? Oderam in eis iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfecto D odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Nã ecce vide quid adiungat, *Inimici facti sunt mihi.* Non iam tantum dei, sed suos inimicos ostendit. Quomodo ergo in eis impleuit, quod & ipsi dixit, Nónne eos qui oderant te odio habui: & quod dominus præcepit, Diligite inimicos *Ibidem.* vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfecto odio, vt hoc in eis oderit quod iniqui sunt, hoc diligat quod homines sunt? Nã & tempore veteris testamẽti, quo visibilibus suppliciis carnalis populus coërcebatur, homo ad nouum testamentum per intelligentiam pertinens famulus dei Moyses, quomodo oderat pec- *Exo.32.* catores cũ pro eis orabat, & quomodo nõ oderat cum eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat eos? Eã námq; perfectione sic oderat iniquitatẽ quam puniebat, vt diligeret humanitatẽ pro qua orabat. Cũ ergo corpus Christi ab impiis & iniquis etiam corporaliter in fine separãdum, nunc inter eos interim gemat: & cum illi occisi peccatores tanquam de malorum cõmunione bonis calumniando, & se quasi per occasionem malorum magis à bonis & innocẽtibus separando, sic ac- E. cipient in vnitate ciuitates suas, vt multi mali adhuc restent qui eorum separationem non sequantur, sed à bonis vsq; in finem tolerandi, in eadem permixtione remaneant: quid inter hæc ait corpus Christi, siue centenum, siue sexagenum, siue tricenum fructum afferẽs *Matt.13.* cum tolerantia? Quid agit proxima Christi in medio filiarum, sicut lilium in medio spinarum? Quæ sunt voces eius? quæ cõscientia? quæ species filiæ regis intrin- *Cant.2.* secus? Ecce audi quid dicat, *Proba me deus & scito cor meũ.* Tu deus tu proba, tu scito, non homo, non hæreticus; qui nec probare nouit, nec scire potest cor meum, vbi tu probas & scis, quia non cõsentiam factis malorum, & illi me putant cõtaminari posse peccatis aliorum: vt dum ego in lõginqua peregrinatione mea facio quod in alio psalmo gemo, id est, Cum his qui oderãt pacem *Psal.119.* eram pacificus, donec perueniam ad illam visionẽ pacis, quod interpretatur Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum, ciuitas æterna in cœlis, ipsi litigando & calumniando seq; separando accipiant non plane in æternitate, sed in vanitate ciuitates suas. Proba ergo me deus, & scito cor meũ, *Scrutare me & cognosce semitas meas.* F Vt quid hoc? Attende quid sequitur, *Et vide*, inquit, *si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Scrutare, inquit, semitas meas, id est, cõsilia & cogitationes meas, & vide si via iniquitatis sit in me, siue faciendo, siue cõsentiendo, & deduc me in via æterna. Quid aliud dicit, quàm deduc me in Christo? Quid est enim via æterna, nisi qui est vita æterna? Aeternus enim est, qui dixit, Ego sum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris *Ioan 14.* in via mea quod displiceat oculis tuis, quoniã via mea mortalis est, tu deduc me in via æterna, vbi nulla est iniquitas: quia & si quis peccauerit, aduocatũ habemus *1.Ioan.2.* apud patrem Iesum Christum iustum. Ipse est exoratio pro peccatis nostris. Ipse est vita æterna sine peccato, Ipse est vita æterna sine supplicio. Magna sacramenta fratres. Quomodo nobiscũ loquitur spiritus dei? quomodo nobis facit in hac nocte delitias? Quid est hoc, rogamus vos fratres? Inde dulciora, quo obscuriora. Conficit nobis potionem ad amorem suum, quibusdã modis suis miris, Mirificat ipsa dicta sua, vt cum ea diceremus quæ iam noueratis, tamen quia ex illis locis eruebantur quæ obscura videbantur, tãquam noua fieret ipsa cognitio. Nunquid non noueratis fratres, quia

in Ecclesia

G in Ecclesia dei tolerandi sunt mali, & schismata non
Matth.13. sunt facienda? Nunquid iam nõ sciebatis, quia intra illa retia quæ capiunt bonos & malos pisces, perdurandum est vsque ad littus, nec retia rumpenda sunt, quia in littore separabuntur booi ad vasa & mali proiiciētur? Iam ista noueraris, versus autem istos psalmi huius non intelligebatis. Expositum est quod non intelligebaris, & ionouatum est quod noueraris.

In Psalmum centesimum trigesimumnonum

Præfatio.

EVsserunt domini fratres, & in ipsis dominus omnium vt istum psalmum afferā ad vos intelligendum, quantum dominus donat: adiuuet orationibus vestris, vt ea dicam quæ oportet me dicere, & vos audire, vti omnibus nobis vtilis sit sermo diuious. Non enim omnibus vtilis est, quia nõ est omnium fides. Fides autem sic est io anima vt radix bona quæ pluuiā in fructum ducit: perfidia vero & error diabolicus & cupiditas mala radix omnium malorum sicut radix spioarum etiam dulcem pluuiam ad pũctiones cõuertit. Quid habet Psalmus iste, eredo cum cantaretur aduertisse vos, quoniā cõqueritur & gemit, &
(margin: 1.Thess.3. — 1.Timo.6.)
H deo precē fuodit inter malos cõstitutum corpus Christi. Eius enim vox est io omni tali Prophetia tanquam illius inopis, id est, egentis, nõdum satiati, esurientis &
Matt.5. sitiētis iustitiam, cui quædam saturitas promissa in fine seruatur. Interim hic nũc sitiat & esuriat, gemat & pulset & quærat. Peregrinationis illecebris nõ delectetur, non putet patriam seculum, vnde vt liberaretur Christus aduenit, quia Christus caput nostrum esse voluit, caput scilicet cuiusdam corporis. Non enim potest dici caput, vbi corpus nullum est cui sit caput. Proinde si caput Christus, & alicuius corporis caput est Christus. Corpus illius capitis sancta Ecclesia est, in cuius nos mēbris sumus, si caput nostrũ diligimus. Audiamus ergo voces corporis Christi, hoc est, nostras, si sum⁹ in Christi corpore, quia quisquis ibi non fuerit, in eis erit inter quos illud corpus gemit. Proinde aut in illo corpore eris vt gemas inter malos, aut non eris in illo corpore, & in eis eris inter quos malos gemit corpus quod gemit inter malos, aut membrum Christi, aut hostis corporis Christi. Nec isti ioimici & aduersarij corporis Christi vno modo intelligũtur, aut vno modo agunt.
I Versipellis est enim qui in eis regnat, & qui eis vtitur tanquam vasis suis. Cæterũ multi ab illo liberantur, & in corpus Christi transeunt, & qui sint, & quid futuri sint, nouit ille qui illos redemit sanguine suo nescientes. Sunt autem quidam perseuerātes in malitia sua, ad Christi corpus non pertinentes, & ipsi noti ei vtiq; cui nihil ignotum est. Interim illi qui iam cõpaginati sunt cum mēbris eius: nõdum habentes resurrectiooem futuram, in qua perit omnis gemitus, & laus succedit, in qua omnis tribulatio morietur, & erit sioe fine exultatio: oõdum ergo habentes hoc in re, sed tameo tenētes in spe, gemunt ex desyderio quodam, & orant se liberari ab hominib⁹ malis, inter quos necesse est viuere & bonis. Non enim separatio iā cuiq; tuta est. Illius enim erit separatio, qui non nouit errare. Quid est, qui non nouit errare? Vt nec malum traiiciat ad dexteram, nec bonum ad sinistram. Nos autem in hac vita difficile est vt nosipsos nouerimus, quāto minus debemus de quoquam præproperam ferre sententiā? Quia si hodie malum nouimus, cras qualis futurus sit ignoramus: & forte quem vehementer odimus, frater noster est & nescimus. Securi ergo odimus in malis malitiā, & diligimus
naturam & ereaturam, vt quod ibi fecit deus amemus, K
quod ibi fecit ipse homo oderim⁹. Fecit enim deus ipsum hominem, fecit autē homo peccatum. Dilige quod fecit deus, odi quod fecit homo. Sic enim persequeris quod fecit homo, vt liberetur quod fecit deus.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

FIoeio non intendas aliud, quàm tibi ab Apostolo
præstitutũ est. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credēti. Ergo cum audis Psalmum dicere, in finem, corda conuertantur ad Christum. Tanquam enim præco Psalmi est titulus Psalmi, veluti dicens, Ecce veni, & inde dicturus sum, de quo cantaturus. Nam & ipse Dauid, nõ intelligo nisi ipsum qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Interim propter genus cõgruit nomē. Genus carnale à Dauid, genus spiritale supra Dauid: & nõ solum ante Dauid, sed ante Abraham: nec ante Abraham tātum, sed ante Adam: nec aote Adam tantum, sed ante cœlum & terram, ante omnes angelos, ante omnes potestates & virtutes, ante omnia visibilia & inuisibilia. Quare? Quia vt hæc essent, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ergo quia ex semine Dauid non secũdum diuinitatē, qua ereator est ipsius Dauid: sed secũ- L
dum carnē Dauid dignatus est vocari in prophetia, in ipsum finem intende, quia ipsi Dauid canitur Psalmus, & corporis eius vocē audi, & esto in corpore eius. Vox quam audisti tua fiat, & ora & dic quod sequitur.
(margin: Rom.10. — Roma.1. — Ioan.8. — Ioan.1.)

Expositio Psalmi.

E*Xime me domine ab homine maligno.* Non ab vno, sed ab ipso genere: nec à vasis tantũ, sed ab ipso principe, id est, ab ipso diabolo. Quare enim ab homine si à diabolo? Quia & ipse in figura homo dictus est.
Venit inimicus homo, & superseminoauit zizania. Et Matt.13.
cum dixissent serui ad patremfamiliâs, Nõnne bonum semen seminasti, vnde apparuerunt zizania? Responsum est, Inimicus homo hoc fecit. Ab isto ergo homine maligno ora quantum potes vt libereris. Quia non Ephe.6.
est tibi colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorũ. Quod quidē & nos fuimus, nā audiuimus modo vocem Apostoli, Fuistis aliquando tenebrę, nuoc autē lux in domino. Ephe.5.
Iam ergo lux facti, nõ io nobis sed in domino, oremus non tantum contra tenebras, id est, contra peccatores, M
quos adhuc diabolus possidet, sed etiam cootra ipsum principem eorum diabolum, qui operatur in filius diffidentiæ. *A viro iniusto erue me.* Hoc est ab homine maligno, quod est à viro iniusto. Maligoum enim ideo dixit, quia iniustum, ne forte aliquē iniustum bonum esse putes. Sunt enim multi iniusti quasi non nocentes, non sunt sæui, non sunt asperi, nõ sunt persequētes & pressuras hominibus faciētes. sed tamē vnde iniusti? Quia alio quodam modo, luxuriosi, ebriosi, voluptatib⁹ dediti. Quomodo nulli nocet, qui sibi non parcit? Innocens enim ille est qui non nocet, nõ autem qui sibi nocet. Tibi autem quomodo potest, non nocere qui sibi nocet? Sed respõdes, In quo mihi nocet? nõ enim inuasit rem meam, aut appetiuit salutem meam. Luxuria sua pascitur, suis voluptatibus delectatur. Sed si inquinatas habet voluotates, ipse inquinatur. Mihi quid pertinet, cui molestus non est? Nocet tibi saltē vel exemplo, quia viuit tecum, & ad quod agit inuitat. Nõnne cum eum vides forte in illis sordibus prosperari, duceris talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quod expugnes. Quomodo ergo tibi non nocebat,

A cebat,qui laboras vincere quod fecit in corde tuo?Ma
lignus est ergo omnis iniustus, & necesse est noxius sit,
siue sit blãdus siue sit ferox. Quisquis in illũ incurrerit,
quisquis laqueis ei⁹ fuerit captus,inueniet quàm sit no-
xium quod putabat lene: Etenim fratres,& spinæ non
pungunt in radicibus.Erue spinas de terra,cõtrecta ra-
dices ipsarum,& vide si sentis dolorem. Tamen illud
vnde dolorem sentis, in superficie, de illa radice pro-
cessit.Itaq; non vobis placeant homines quasi lenes &
blandi,amatores tamen carnalium voluptatũ,& inqui-
natarum cupiditatũ sectatores non vobis placeant. Et
si adhuc videntur lenes,radices spinarum sunt.Nã ta-
libus factis per luxuriam plerunq; effundunt, quod ha-
bebant.Et quomodo quęrunt implere quod effuderũt?
Nunquid iam parcunt rapinis & cogitationibus frau-
dium omni generi malignitatis exquirẽdæ? Iam vides
malum hominẽ quem putabas antea lenem,quando il
lum videbas inebriari,bonus erat. Modo iã furem vi-
des,latronem times,processerunt spinę de illis radici-
bus. Quando sentiebas lenes radices spinarũ,tũc si pos
ses incenderes, & nõ esset vnde prodiret quod te mo-
B do pungeret. Proinde fratres mei corpus Christi vel
membra Christi gementia inter tales malos, quoscũq;
videtis & inuenitis procliues ferri in malas libidines,
& in perniciosas voluptates,tunc reprehendite, & tũc
castigate,tunc vrite.Incendatur radix, & non est vnde
spina procedat.Si autẽ nõ potueritis,certi estote quòd
eos habebitis inimicos. Tacere possunt,occultare ini-
micitias suas possunt,amare vos nõ possunt. Sed quo-
niam amare vos nõ possunt, & necesse est vt qui ode-
runt mala vobis quærant, non vacet lingua & cor ve-
strum dicere deo, Exime me domine ab homine mali-
gno,à viro iniusto erue me. *Qui cogitauerunt iniustitias in
corde.* Quid enim?Quia nõ audent proferre in lingua,
& seruant in corde?Propter eos enim dixit, qui plerũ-
que in labiis bona loquuntur. Audis vocem iusti, sed
nõ est cor iusti. Nam quid profuit hoc addere vt dice-
ret,Qui cogitauerunt iniustitias in corde?Ab eis me li-
bera, ibi sit potentissima manus tua ad eruendum me.
Facile est enim deuitare apertas inimicitias, facile est
auerti ab inimico prompto & manifesto, cuius ini-
quitas iam etiam in labiis est: Ille est molestus, ille oc-
cultus: Ille difficile deuitatur qui in labiis bona portat,
C & in corde occultat mala.Qui cogitauerunt iniustitias
in corde. *Tota die constituebant bella.* Quid est bella? Cõ-
tra quæ pugnarem tota die mihi constituebant. Inde
enim hoc nascitur de talibus cordibus,quicquid est cõ
tra quod pugnat Christianus. Si seditio, si schisma, si
hęreses,si contradictio turbulenta,nõ hoc erumpit nisi
de illis cogitationibus quæ tegebantur:& quãdo labia
bona loquebantur,tota die cõstituebant bella. Pacata
audis verba, sed belli constitutio à cordibus nõ disce-
dit. Quod enim dictũ est, Tota die,sine intermissione
significat,id est,toto tempore. *Acuerunt linguas suas sicut
serpentes.* Si adhuc quæris hominem, aspice similitudi-
nem. In serpente maxima astutia est & dolus nocendi,
propterea etiam serpit. Non enim vel pedes habet, vt
eius vestigia cum venit audiantur.In eius itinere velut
lenis est tractus,sed non est rectus.Ita ergo repũt & ser
punt ad nocendum, habentes occultum venenum &
sub leni contactu.Et ideo sequitur, *Venenum aspidum sub
labiis eorum.* Ecce est illud sub labiis,vt aliud sub labiis,
aliud in labiis aduertam⁹.Quos etiã aperte manifestat
Psal.27. alio loco vbi dicit,Qui loquuntur pacẽ cum proximo
suo, mala autem sunt in cordibus eorũ. *Conserua me do-
mine de manu peccatoris, ab hominibus iniustis erue me.* Ipsi sũt, D
noti sunt:non hic opus est intelligere,sed agere. Orare
opus est,non quærere qui sint.Sed quomodo aures ad-
uersus huiusmodi homines aperit tibi in consequenti.
Multi enim aduersus malos imperite orant. *Qui cogita-
uerunt*, inquit, *supplantare gressus meos.* Adhuc potest car-
naliter accipi.Habet quisque inimicum in negocio,co
gitat ei fraudem facere,& ei auferre pecuniam,qui ver-
satur in communi negocio. Habet quisque inimicum
vicinum, & cogitat malum ingerere domui eius, ali-
quid de re ipsius minuere,& vtique dolo cogitat, frau-
de cogitat, machinamentis diaboli hæc ipsa gestit im-
plere,nemo dubitat:Sed tamen non propter ista isti ca
uendi sunt,sed ne insidiando tibi adducant te ad se,id
est,à corpore Christi separent te,& faciãt te de corpo-
re suo. Sicut enim bonorũ caput Christus est, sic illo-
rum caput diabolus. Qui cogitauerunt,inquit,supplã-
tare gressus meos. Quid est, supplantare gressus meos?
Non quasi vt erres in negocio quod cum illo habes, &
decipiat te in causa quæ tibi cõmunis est in foro cum
illo. Supplantauit gressus tuos, si te impedierit in via
dei,vt illud quod rectum intendebas titubet, aut laba- E
tur à via,aut cadat in via,aut recedat de via, aut rema-
neat in via, aut retro reuertatur vnde venerat. Quic-
quid tibi tale fecerit,supplantauit te,decepit te.Contra
huiusmodi insidias ora,ne perdas cœleste patrimoniũ,
ne amittas Christum cohæredem, quia victurus es in
æternum cum eo qui te fecit hæredem.Non enim talis
te fecit hæredem cui mortuo succedas,sed cum quo in
æternum viuas. *Absconderunt superbi muscipulam mihi.*
Totum corpus diaboli explicauit breuiter cum ait,su-
perbi. Inde est quòd & iustos plerũque se dicunt, cum
sint iniqui: Inde est quod nihil illis tam noxium est,
quàm cõfiteri peccata. Ipsi sunt qui cum sint falsi iusti,
necesse est vt inuideãt veris iustis.Nemo enim inuidet
alteri in eo quod non vult vel esse vel videri. Alius tibi
inuidet quia diues es, aut diues vult esse vt tibi inui-
deat,aut putari vult diues. Alius tibi inuidet,quia clar⁹
es & nobilis, aut hoc esse affectat, aut hoc se putari cu-
pit. Et sic omnia quæ vidẽtur bona in hoc seculo & pu
tantur,quod quisque vult habere, & in quo vult excel-
lere,vel cuius rei famã captat,in eo tibi inuidet.Isti au-
tem qui falsi iusti sunt, videri volunt iusti cum nõ sint,
& necesse est vt quem viderint verum iustum,inuideãt F
illi,& hoc cum illo agant quomodo amittat vnde glo
riatur.Inde veniunt omnes seductiones & supplanta-
tiones.Hoc prior ipse diabolus voluit, qui cadẽs stan- Gen. 3.
ti homini inuidit, & quia ipse amisit regnũ cœlorum,
hominem illuc peruenire noluit,& non vult,Et id agit
nunc vt homo illuc nõ perueniat vnde ipse eiectus est.
Quia ergo superbus est ipse,& ideo inuidus quia super-
bus, omne corpus ipsius taliũ corpus est. Sed nos ore-
mus contra illum qui corrigi non potest, & pro ipsis
qui possunt,vt dicamus homini iniusto,Quare inuides
iusto ô homo iniuste? Quia vis videri iustus? Cito fac
quod melius est, & facilius eris? Quod vis videri esto
rebus,ita diliges cui inuidebas, quia quod illum doles
esse eris & tu,& amabis in eo te,& ipsum in te. Etenim
si inuideres diuiti, nõ esset in potestate tua vt diues es-
ses. Si inuideres honesto alicui senatori nobili, nõ esset
in potestate tua vt nobilis tu esses & clarus. Si inuide-
res pulchro,nunquam pulchrum te faceres. Si inuide-
res forti & valido,nunquam tibi vires dares.Si inuides
iusto,res in volũtate est, Esto quod doles esse alterum:
non enim empturus es quod tu nõ es,& alius est. Gra-

Lucæ.2. tis conſtat, cito conſtat. Pax in terra hominibus bonæ
G voluntatis. Illi autem ſuperbi abſcõderunt muſcipulã,
quæſierunt ſupplantare greſſus meos rectos. Et quid fe
cerunt? *Et reſtes extenderunt muſcipulas pedibus meis.* Quas
reſtes? Notum eſt hoc verbum in ſcripturis, & inueni-
Ioan.2. mus alibi quid ſignificẽt reſtes. Dominus flagellum de
reſticulis fecit, vnde expulit eos de templo qui ibi ma-
le verſabantur, & ſignificauit nobis quomodo intelli-
Prouer.5. gamus reſtes, quia criniculis peccatorum ſuorũ vnuſ-
quiſque conſtringitur. Dicit enim alia ſcriptura, & a-
Eſa.5. perte Eſaias, Væ iis, qui trahunt peccata ſicut reſtẽ lon
gam. Quare autem dicitur reſtis? Quia omnis peccator
perſeuerans in peccatis ſuis, addit peccata peccatis, &
cum deberet accuſatione peccati ſui corrigi, defenſio-
ne duplicat quod confeſsione poſſet auferri, & plerun-
que aliis peccatis vult munitus eſſe propter illa quę cõ
miſit. Fecit adulterium, & ne occidatur, parat homici-
dium, addit peccato peccatum. Rurſum ſi ei cõtigerit
facere homicidium, iam qui vnum crimẽ timebat, duo
timet, & ideo vtique cum videat ſe plura timere quàm
antea timebat, nõ cogitat minuere quod fecit, ſed ad-
H dere quod nondum fecit: Quærit forte & maleficum.
Tria ecce habet. Inde iam quis cogitet? quis finiet reſtẽ
peccatorũ? Et optime dicitur reſtis. Vt enim torquea-
tur reſtis additur, & non adduntur recta fila ſed torta.
Prauitas ſibi connexa ducitur in lõgum, & non cogi-
tat pręcidere quod male texuit, ſed addere producere,
in longum protendere, vt habeat in fine vnde illi ligẽ
Matt.22. tur manus & pedes, & proiiciatur in tenebras exterio-
res. Hæc autem peccata ſua intendunt iuſtis, quãdo eis
ſuadent facere mala quæ ipſi faciunt. Ideo dixit, Reſtes
extenderunt muſcipulam pedibus meis: id eſt, de pec-
catis ſuis me deiicere voluerunt. Et vbi hoc? *Iuxta ſe-
mitas ſcandalum poſuerunt mihi.* Non in ſemitis, ſed iuxta
ſemitas. Semitæ tuæ, præcepta dei ſunt. Illi ſcandala
iuxta ſemitas poſuerunt, tu noli recedere à ſemitis, &
non irrues in ſcãdala. Nec volo dicas, & ſi prohiberet
illos deus ponere mihi ſcandala iuxta ſemitas, & non
ibi ponerent. Imò permiſit deus ponere ſcandala illos
iuxta ſemitas, vt tu non recedas à ſemitis. Iuxta ſemitas
ſcandala poſuerunt mihi. Et quid reſtat? Quod reme-
dium inter tanta mala, in iſtis tentationibus, in iſtis pe-
I riculis? *Dixi domino deus meus es tu.* Illi homines ſunt, &
non mei, tu & deus es & meus es. Dixi domino, deus
meus es tu. Magna vox orationis, mouet fiduciã, Nun-
quid illorum non eſt deus? Cuius enim nõ eſt deus, qui
eſt verus deus? Sed tamen proprie eorũ eſt qui eo fruũ-
tur, qui ei ſeruiunt, qui libenter ſub ipſo ſunt. Nã & ma
li quamuis inuiti, ſub ipſo ſunt. Illi appellant deũ à quo
coronentur, ſub illo illi fugiunt à quo damnentur. Et
iniquus qui non vult habere dominum deum ſuum,
quò fugiet deum omnium? Bonum eſt illi ergo vt cõ-
uertatur ad deum omnium, faciatq; illum cõuerſione
ſuum, & poſitus inter tales peccatores, ſeductores, hy-
pocritas, ſuperbos, dicat ad deum quem ſui conuerſio-
ne ſibi fecit deum ſuum, Dixi domino deus meus es tu.

Percipe auribus domine vocem deprecationis meæ. Simplex
quidem ſententia eſt, & facilis ad intelligendum, ſed
tamen delectat forte cogitare quare non dixerit, Per-
cipe auribus deprecationem meam, ſed velut euiden-
tius exprimens affectum animi ſui, ait vocem depreca-
tionis meæ, vitam deprecationis meæ, animam depre-
cationis meæ, non quod ſonat in verbis meis, ſed vn-
de viuunt verba mea. Cæteri enim ſtrepitus ſine ani-
ma, ſoni dici poſſunt, voces non poſſunt. Vox proprie
animatorum eſt, viuorum eſt. Quàm multi autẽ depre- K
cantur deum, & non ſentiunt deum, nec bene cogitãt
de deo? Sonum deprecationis habere poſſunt, vocem
non poſſunt, quia vita ibi non eſt. Huius qui viuebat,
quia deum ſuũ intelligebat, & à quo liberaretur vide-
bat, & à quibus liberaretur ſentiebat, ipſa erat vox de-
precationis eius, ipſam cõmendans auribus dei dicat,
Domine domine. Tu domine domine, id eſt, tu veriſ-
ſime domine, non quales domini homines, nõ quales
domini qui emunt ſaccello, ſed qualis dominus qui
emit ſanguine. *Domine domine virtus ſalutis meæ.* Id eſt,
qui das vires ſaluti meæ. Quid ſibi vult virtus ſalutis
meæ? Conquerebatur de ſcandalis & inſidiis peccato-
rum, & circũlatrantibus & circũinſidiãtibus malignis
hominibus vaſis diaboli, de ſuperbis inuidentibus iu-
ſtis, inter quales neceſſe eſt vitam ducere, cum hic viui-
mus in peregrinatione noſtra hac. Talia vero ſcanda-
la abundantia futura dominus prædixit, & ait, Abũda- Matth.24.
bit iniquitas, & quoniã abũdauit iniquitas, refrigeſcet
charitas multorum. Sed adiunxit ſtatim ſolatium, Qui
perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Attendit
iſte & timuit, & abundantia iniquitatum turbatus re- L
ſpexit ſpem: quia qui perſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſal-
uus erit: extendit ſe perſeuerare, & vidit lõgam vitam:
& quia perſeuerare magnum eſt & difficile, ipſum ora-
uit ad perfectionẽ perſeuerantiæ ſuæ, à quo illi iuſſum
eſt, vt perſeueraret. Certe ſaluus ero, ſi perſeuerauero
vſq; in finẽ, ſed perſeuerantia ad virtutem pertinet, vt
merear ſalutẽ: Tu es virtus ſalutis meæ, tu me facis per-
ſeuerare vt perueniam ad ſalutẽ. Domine domine vir-
tus ſalutis meæ. Et vnde ſpero, quia tu es virtus ſalutis
meæ? *Obumbraſti ſuper caput meum, in die belli.* Ecce modo
adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno
intus contra concupiſcentias meas, quoniam video a-
liam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis
meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati, quæ eſt
in membris meis. Miſer ego homo, quis me liberabit Roma.7.
de corpore mortis huius? Gratia dei, per Ieſum Chri-
ſtum dominũ noſtrum. Igitur laborãs in hoc bello re-
ſpexit ad gratiam dei, & qui iam cœperat æſtuare & a-
reſcere, tãquam vmbram inuenit ſub qua viueret: Ob-
umbraſti ſuper caput meum in die belli, id eſt, in æſtu,
ne fatigarer, ne areſcerẽ. *Ne tradas me domine à deſyderio* M
meo peccatori. Ecce quo mihi valeat vmbraculũ tuum, vt
æſtum non patiar à meipſo, Et quid mihi peccator fa-
ceret ille quantũlibet ſæuiret? Sæuierunt enim iniqui,
martyres traxerũt, eos catenis ligauerũt, carceribus in-
cluſerunt, gladio ferierũt, beſtiis ſubiecerũt, ignibus cõ
ſumpſerunt: Hæc omnia fecerunt, ſed non eos tradidit
deus peccatoribꝰ, quia nõ ſunt traditi à deſyderio ſuo.
Illud ergo ora quantum potes, vt à deſyderio tuo non
tradat deus peccatori. Tu enim deſyderio tuo facis lo-
cum diabolo. Ecce enim diabolus propoſuit lucrũ, &
inuitauit ad fraudem. Lucrum enim habere nõ potes,
niſi fraudem feceris. Sed lucrum eſca eſt, fraus laqueus.
Sic attende eſcam vt videas & laqueum, quia lucrum
non potes adipiſci niſi fraudẽ feceris: fraudem autem
ſi feceris, capieris. Nõ ideo dico capieris, quia inuenie-
ris. Aliquãdo enim non inuenieris ſed ab hominibus,
à deo autem capieris & traheris & occideris. Omnis e-
nim qui talia facit, perimit ſeipſum. Ibi eſt ergo eſca, ibi
eſt & laqueus, Frena deſyderium, & non cades in la-
queum. Si autem vicerit te deſyderium eſcæ, mittit tibi
collum in laqueum, & capiet te auceps animarum. Ne
tradas me à deſyderio meo peccatori, inde obũbratur
in die

A in die belli. Desyderium enim æstus facit, vmbraculum autem domini temperat desyderiũ, vt possimus refrenare quo rapiebamur, vt nó ita æstuemus vt ad laqueũ perducamur. *Cogitauerunt aduersum me, ne derelinquas me,* Psal.12. *ne forte exaltentur.* Habes & alio loco, Qui me premunt, exultabunt si motus fuero. Tales sunt & isti, quia talis est & ipse diabolus, Quando seduxerit hominem, gaudet, triumphat de illo: Exaltatur ipse, quia ille humiliatus est. Quare autem ille humiliatus est? Quia male exaltatus fuit, & ille qui de illo triumphat, humiliabitur. Tales sunt enim omnes qui gaudent de malo, videntur sibi ad tempus gloriari, superbire, ceruicem erigere. Non vos delectet exaltatio eorum, escam habent in faucibus & hamum: Ibi est quo delectantur, ibi est quo trahuntur. Ne derelinquas me, ne forte exaltẽtur: id est, non de me triumphent, non de me gaudeant.

Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum teget eos. Me, inquit, vmbra alarum tuarum teget, obumbrasti enim mihi in die belli. Ipsos quid teget? Caput circũitus eorum, Ipsa est superbia. Quid est, circuitus ipsorum? Vt circumeant & nó stent, in gyrum eant erroris, vbi iter B est sine fine. Qui enim in lõgum it, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nunquam finit. Ipse est labor impiorum, qui demonstratur in alio Psalmo euidentius, In circuitu impij ambulant. Sed circuitus Psal.11. eorum caput, superbia est. Quia initium omnis pecca- Eccli.10. ti superbia. Vnde autem superbia labor labiorum ipsorum? Omnis enim superbus fictus est, omnis fictus mendax. Laborant homines loqui mendacium, nam veritatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat qui fingit quod dicit: nam qui verum vult dicere, nó laborat. Ipsa enim veritas sine labore loquitur. De homine ergo hoc dixit deo, Me proteget vmbraculum tuum, ipsos teget mendacium ipsorum. Sed ipsum mendacium ipsorum, labor est labiorum ipsorum. Ecce partu- Psal.7. riuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. In omni enim opere malo labor est, & omne opus malum cogitatum, mendacium ducem habet. Nõ enim est veritas, nisi in opere bono, Et propterea quia omnes laborant in mendacio, veritas quid clamauit? Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & Matt.11. ego reficiam vos. Ipsa est vox clamans ad laborãtes in alio Psalmo, Filij hominum vsquequo graui corde, vt Psal.4. C quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? Aperte autem alio loco, labor est in mendacio. Docuerunt Hiere.9. linguas suas loqui mendacium, vt inique agerẽt laborauerunt. Caput circuitus eorum labor labiorum ipsorum teget eos. *Decident super eos carbones ignis in terra & deiicies eos.* Quid est, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic supra illos decidãt carbones ignis, & deiicies eos. Qui sunt carbones ignis? Nouimus istos carbones. An alij sunt isti, & alij illi de quibus dicturi sumus? Istos enim video ad pœnam valere, illos autem quos commemoraturus sum, ad salutem. Dictũ est enim de quibusdam carbonibus, cũ homo peteret aduersum linguam subdolam auxilium, Quid detur tibi aut quid adiicietur ti- Psal.119. bi ad linguam subdolam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoriis, id est, verba dei cor transfigentia, & vetustatem perimentia, amoremq; gignentia, & exempla hominum qui mortui erant & reuixerunt: & nigri erant, & fulgentes effecti sunt. Carbones enim tenebræ sunt, color indicat. Sed cum ad eos accesserit flãma charitatis, & ex mortuis reuixerint, audiãt ab Apostolo, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux Ephe.5. in domino. Ipsi sunt carbones fratres quos intuemur, quando volumus mutare vitam transfixi sagitta dei, & D impediũt nos malæ linguæ hominum, de qualibus hic modo quærebatur, & volunt seducere à via veritatis, potiusq; inducere ad errores suos & dicere nobis, quia si professi fuerimus non implebimus. Attendimus carbones illos. Qui erat heri ebriosus, hodie sobrius est. Qui erat heri adulter, hodie castus est. Qui erat heri raptor, hodie largitor. Oẽs isti carbones ignis sunt. Accedunt exempla carbonum ad vulnus sagittarum: Nõ enim timeo dicere vulnus, cum clamet ipsa sponsa vulnerata charitate ego sum: & fit ibi vastatio fœni, propter quod & dicũtur carbones vastatorij. Vastatur fœnum, sed purgatur aurũ, & mutat homo ex morte vitam, & incipit esse etiam ipse carbo flagrãs. Qualis erat carbo Apostolus, qui prius fuit persecutor & blasphe- 1.Timo.1. mus & iniuriosus, niger & extinctus: Misericordiã verò consecutus, accensus est de cœlo, vox Christi accendit illum: periit in eo tota nigredo, cœpit feruens spiritu quo accendebatur accendere. Tales ergo & hic intellecturi sumus carbones ignis, qui cadunt super istos malos, & deiiciunt eos? Planè non prohibemur hũc habere intellectum. Video hic nobis elucescere non im- E probabilem seu reprehensibilem sentẽtiam. Intelligo illos carbones cadere super istos vt deiiciãtur. In alios enim veniunt vt accendantur, in alios vt deiiciantur. Ipse enim carbo dicebat, Quibusdã sumus odor mor- 2.Cor.2. tis in mortem, quibusdam sumus odor vitæ in vitam. Vident enim iustos flammantes spiritu, cãdentes luce, & eis inuidendo cadunt, hoc est, quòd superueniẽt illis carbones ignis in terra & deiicientur. Quid est, in terra? Adhuc hic sunt in hac vita, excepta illa pœna quę seruatur impiis. Carbones isti illos deiiciũt, antequam veniat ignis æternus. Decidẽt super eos carbones ignis in terra, & deiicient eos. *In miseriis non subsistent.* Veniet illis miseria & non tolerant, iustus autẽ subsistit: Quomodo ille subsistit, qui dicit, Sed & gloriamur in tri- Rom.5. bulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, Spes autem non cõfundit, quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. At vero super illos cum ceciderit aliqua pressura, aliqua miseria, non subsistunt, cadũt. Quando enim tales patiuntur huiusmodi pressuras, non valent tolerare, decidunt in iniquitates malas, quia traduntur à F desyderio suo peccatori. *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi est voluptas, nisi loqui? Nõ enim attendit quid loquatur, dum loquitur, non potest fieri vt iste dirigatur. Qualis ergo esse debet seruus dei, accensus illis carbonibus, & ipse carbo salutaris effectus? Qualis esse debet? Vt magis optet audire quàm dicere, sicut scriptum est, Sit autem omnis homo velox ad audiẽdum, tardus au- Iacob.1. tem ad loquendũ, Et si fieri potest hoc cupiat, non habere necessitatem loquendi & docendi. Ecce enim dico charitati vestræ fratres mei. Loquimur nos modo ad vos, vt aliquid doceamus vos: quanto melius si omnes sciremus, & nemo doceret alterum, vt non esset alius loquens, alius audiens, sed omnes audientes vnum illum cui dicitur, Auditui meo dabis gaudium & læti- Psal.50. tiam? Vnde & ille Ioannes, non tã gaudebat quia prædicabat & quia loquebatur, sed gaudebat quia audiebat. Ait enim, Amicus autem spõsi stat & audit eum, & Ioan.3. gaudio gaudet propter vocem sponsi. Itaq; fratres cito dixerim charitati vestræ, ibi vnusquisque probet se, nõ vt loquatur, sed vt de alio locutionis officium exigat.

Gaudium

G Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in volun-
tate, vocem doctrinæ in necessitate. Quando enim o-
pus est voce doctrinæ? Quādo pateris imperitū, quan-
do pateris indoctū. Si semper delectat te docere, sem-
per vis habere imperitum, quem doceas. Si autē bene-
uolus es, & vis omnes doctos esse, non vis semper ha-
bere quos doceas, & non erit in voluntate exercitatio
vel probatio doctrinæ tuæ, sed in necessitate. Gaudiū
tibi sit in auditione dei, necessitas tibi sit in locutione
tua, & non eris vir linguosus, ne non dirigaris. Quare
vis loqui, audire non vis? Sēper foras exis, intrò redire
detrectas. Qui enim te docet, intus est, quando tu do-
ces tanquā foras exis ad eos, qui foris sunt. Ab interio-
re enim audiuimus veritatem, & ad eos qui foris à no-
stro corde sunt loquimur. Quòd enim dicimur eos in
corde habere de quibus cogitamus, secundum imagi-
nem quādam dicimus, quam de illis habemus impres-
sam. Nam si omnino intus ipsi essent, scirent vtiq; quid
in corde nostro esset, atque ita vt eis loqueremur opus
nō esset. Si autem hoc te delectet quod foris agis, vide
ne tumescas foris, & nō possis redire per angustum, &
Matth. 25. non possit tibi dicere deus tuus, Intra in gaudiū domi-
H ni tui: sed dicat tibi, quia forinsecus erat quod amasti,
Ligate ei manus & pedes & mittite eū in tenebras ex-
teriores. Vbi enim ostendit malum esse mitti exterius,
ibi ostendit bonum esse intrasse interius. Nam seruo
bono quid dicit? Intra in gaudium domini tui. Malo
autem seruo, Proiicite eum in tenebras exteriores. Non
ergo amemus magis exteriora, sed interiora. De inte-
rioribus gaudeamus, in exterioribus autem necessitatē
habeamus, non voluptatem. Vir linguosus non dirige-
tur super terram. *Virum iniustū mala venabuntur in interitū.*
Veniunt mala & non subsistit, ideo dixit, venabūtur in
interitū. Multis enim bonis, multis iustis euenerunt ma
la, & tanquam inuenerunt eos mala. Nam ideo dixit,
venabuntur, quia vnusquisq; abscondere se vult à ma-
lo: sed cū inuenitur à malo, quasi factus est in venatio-
nem. Nunquid autē soli mali fugiunt à malis, quando
quæruntur à malis? Nonne & bonis dictum est, Si vos
Matt. 10. persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Ergo
quando mali persequebātur bonos, id est, martyres no
stros, cum eos cōprehenderunt, venati sunt eos, sed nō
I ad interitum. Pressa est enim caro, coronata est anima,
& eiecta est anima de carne, nec carni aliquid factum
est, quod obesset in posterum. Incensa sit caro, percussa
sit caro, laniata sit caro, nūquid ideo subtracta est crea-
tori, quia data est in manus persecutoris? Ille qui crea-
uit ex eo quod non erat, non reparabit melius quàm e-
rat? Ergo quādocunq; capti sunt iusti, venati sunt qui-
dem illos mali, sed non ad interitum. At vero illi qui
non dirigentur & linguosi sunt, mala eos venabuntur
ad interitum. Quare? Quia in miseriis non subsistent.
Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Egens iste nō
est linguosus. Qui enim linguosus est, abundare vult,
esurire nescit. Illi autē egentes sunt, quibus dicitur, Pul
Matth. 7. sate & aperietur vobis, quærite & inuenietis, petite &
dabitur vobis. Ille egens est de quo dicitur, Beati qui
esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabūtur.
Gemūt inter scandala malorum ipsi, precātur ad ca-
put suum, vt eruantur ab homine malo, & ab homine
maligno liberentur, & de manibus iniustorū eruantur.
Ipsi ergo sunt quorū causam dominus nō negliget, etsi
modo pressuras patiūtur, apparebit gloria ipsorū cum
apparuerit caput ipsorum. Talibus enim hic cōstitutis
Coloss. 3. dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum
Christo in deo. Ergo pauperes simus, abscōdita est vita K
nostra, clamemus ad panē. Est enim panis viuus qui de Ioan. 6.
cœlo descendit, & qui in via reficit nos, in patria satu-
rabit nos. Modo enim vt duremus, reficimur. Nam ne-
cesse est esuriamus quoadvsq; satiemur. Cognoui quia
faciet dominus iudicium egentis. Certus erat iste, quo-
niam faciet dominus iudicium egentis. *Et causam pau-
perum.* Ostendit iniquis quomodo diligit iustos suos,
ostēdit diuitibus quomodo diligat pauperes suos. Di-
uites dixi superbos, pauperes dixi humiles. Diuites di-
xi per abundantiam non quærentes, pauperes dixi per
desyderium suspirantes. Faciet dominus causam ipso-
rum. *Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo.* Et quando
agis causam ipsorum, & quando facis iudicium ipso-
rum, tuo nomini confitebuntur: Meritis suis nihil tri-
buunt, nō tribuent tonum nisi misericordiæ tuæ. Verū-
tamen iusti confitebuntur nomini tuo. Et quia iusti cō
fitebuntur nomini tuo, vt quantumcūque iusti fuerint,
nihil sibi assumant de suo, nihil sibi tribuant de suo.
Quid fiet vt dirigant cor? Quia quādo ad se flectunt,
torquent cor: quando autem ad dominum intendunt,
dirigunt cor. Et vbi erit voluptas, vbi requies, vbi gau-
dium, vbi beatitudo? Nunquid in se? Non: Sed in quo L
sunt lux. Nunc autem lux in domino dixit. Ideo vide Ephe. 5.
quid sequitur, vide quo cōcludit. *Inhabitabunt recti cum
vultu tuo.* Male enim illis fuit in vultu suo, bene illis erit
cum vultu tuo. Quando vultū suum amauerunt, in su-
dore vultus sui panem mādocauerunt. Redeant, & de- Gene. 3.
terso sudore, finitis laboribus, pereunte gemitu, veniet
illis facies tua abundās sufficientia. Nihil quærent am-
plius, quia melius non habent, amplius nō te deserent,
ne deserantur à te. Etenim post resurrectionem de do-
mino quid dictum est? Adimplebis me lætitia cū vultu Psal. 15.
tuo. Sine vultu suo nō nobis daret lætitiā. Ad hoc pur-
gamus vultū nostrum, vt gaudeamus ad vultū ipsius.
Filij enim dei sumus, sed nondū apparuit quid erimus. 1. Ioan. 3.
Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniā
videbimus eum sicuti est. Quia inhabitabūt recti cum
vultu tuo. Putamúsne cum vultu patris, & nō cum vul
tu filij? an cū vultu filij, & non cū vultu patris? An vnus
quodāmodo vultus patris & filij & spiritus sancti? Vi-
deamus si nō nobis ipse filius promittit vultum suum,
vnde nos lætos faciat. Modo hoc capitulū in Euange- M
lio quod huic psalmo attestaretur, domin⁹ deus inspi-
rauit vt legeretur. Ait enim ipse dominus, Qui audit Ioan. 14.
præcepta mea & custodit ea, ipse est qui diligit me: Et
qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligā eū,
& ostendā illi meipsum. Quale promisit præmium di-
lectissimis? Nunquid eum nō videbant, quibus se osten
dere promittebat? Nonne ante illos erat? Nonne facies
carnis illius adiacebat oculis eorū? Quid est quod vo-
lebat ostendere videntibus se? Sed quia talem videbāt
discipuli qualem crucifixerant Iudæi. Erat autem deus
in carne illa occultus, hominem autem possent videre
homines, deum vero non possent, quamuis in homine,
Quia beati mundo corde, quoniam ipsi deū videbunt, Matt. 5.
Dedit formam hominis & piis & impiis, seruauit for-
mam dei mundatis & piis, vt iocūdemur in illo, & be-
ne nobis in æternum sit cum vultu ipsius.

*In Psalmum centesimum quadragesimum
Præfatio.*

AVDISTIS fratres admonitionē & petitio-
nem nostrā ex ore Apostoli, cum eius modo
Epistola legeretur. Ait enim, Orationi instā- Coloss. 4.
tes, vigilantes in illa, orātes simul & pro nobis, vt deus

A aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium
eius, vt manifestem illud, sicut oportet me loqui. Hæc
verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in
scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc abs-
conduntur ne vilescant, ad hoc quęrũtur vt exerceãt,
ad hoc aperiũtur vt pascant. Psalmus quem modo cã-
tauimus, in multis sententiis subobscurus est. Cũ adiu-
uante domino ea quæ dicta sunt erui & exponi cœpe-
rint, videbitis hoc vos audire quod iam noueratis: Sed
ideo multipliciter dicta sunt, vt varietas locutionis fa-
stidium tolleret veritatis. Quid enim amplius fratres
vel salubrius audituri & cognituri estis, quàm diliges
Matt.22. dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota ani-
ma tua, & ex tota mẽte tua, & diliges proximum tuum
tanquã teipsum? Sed ne putetis hæc duo præcepta par-
ua esse, in his duobus pręceptis tota lex pendet & Pro-
phetæ. Quicquid ergo salubriter mente concipitur, vel
ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpi-
tur, nõ habet finem nisi charitatem. Hæc autẽ charitas
non qualiscunque est. Nam & male viuentes irretiun-
tur sibi societate perditæ cõscientiæ, & dicũtur amare
B se, nolle discedere abinuicem, suis collocutionibus cõ-
ciliari, desyderare se absentes, gaudere ad præsentiam
suam: Amor iste tartareus est, viscum habet quo dei-
ciat in profundum, non pẽnas quibus leuet in cœlum.
Quæ est autem ista charitas, vt à cæteris quæ appellan-
tur charitates segregaretur & distingueretur? Ea quæ
charitas dicitur vera Christianorum, à Paulo definita
est, atque ita suis quibusdam terminis circũscripta, cum
sit diuinitate infinita, vt omnimodo discernatur à cæ-
1. Timo.1. teris, Finis enim, inquit, præcepti est charitas: Posset
hucusque dicere. Nam aliis locis vbi tanquam scienti-
Roma.13. bus loquebatur, hucusque dixit, Plenitudo, inquit, legis
est charitas: Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi nõ di
xit, quia dixit alibi. Nõ enim vbiq; omnia dici aut pos-
sunt aut debẽt. Ergo hic plenitudo legis charitas. Quę-
rebas forte, quæ charitas, qualis charitas? Audi alio lo-
co, Finis præcepti est charitas de corde puro. Iam vi-
dete vtrum inter se latrones habeant charitatem de pu
ro corde. Purum cor in charitate, hoc est, quãdo dili-
gis hominem secundum deum, quia & teipsum sic de-
Matt.22. bes diligere, vt nõ erret regula, Diliges proximũ tuum
C tanquam teipsum. Si enim male te diligis & inutiliter,
ita & proximum diligendo quid ei consulis? Quomo-
do autẽ te male diligis? Quomodo te inuenit scriptu-
ra, quæ neminem palpat, & conuincit, quia non te dili-
Psal.10. gis, imò conuincit, quia & odis te. Qui autem, inquit,
diligit iniquitatem, odit animam suam. Si ergo diligis
iniquitatem, putás quòd teipsum diligas, erras: Ita & si
proximum diligas, ad iniquitatẽ duces, & dilectio tua
laqueus erit dilecti. Charitas ergo de puro corde est,
1. Timo.1. quæ est secundum deum, & conscientia bona, & fide
non ficta. Ista charitas definita ab Apostolo, habet duo
pręcepta, dilectionis dei & dilectionis proximi. In nul
lis scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præci-
piat. Quicquid obscurum est in scriptura, hęc ibi occul
ta est: quicquid ibi planum est, hęc ibi aperta est. Si nus-
quam aperta esset, nõ te pasceret: si nusquã occulta nõ
te exerceret. Hæc charitas clamat de corde puro, de
corde taliũ in his verbis, qualis hic modo orat: Et quis
iste sit, cito dixerim, Christus est. Audituri enim estis
verba quę de domino nostro Iesu Christo indigne ac-
cipiuntur, & putabit parum intelligens temere me di-
xisse Christi esse personam in hoc Psalmo. Quomodo
enim potest de domino nostro Iesu Christo, de illo

agno immaculato, de illo in quo sólo non est inuẽtum 1. Pet.2.
mendaciũ, qui solus verissime dicere potuit, Ecce ve- D
nit princeps mũdi huius, & in me nihil inueniet: id est, Ioan.14.
nullam culpam, nullũ reatum: qui solus quod non ra-
puit exoluebat, qui solus innocẽtem sanguinem fudit,
filius dei vnicus carnẽ accipiens, non qua ipse minue-
retur, sed qua nos augeret. Quomodo ergo de ista per-
sona recte accipitur, Pone domine custodiã ori meo, Psal.140.
& ostium continentiæ circũ labia mea, vt nõ declines
cor meũ in verba maligna, ad excusandas excusatio-
nes in peccatis? Manifestissime quippe iste est sensus.
Custodi domine os meum ianua quadã & ostio præ-
cepti tui, vt in verba maligna non declinetur cor meũ.
Quę verba maligna? Quib⁹ excusantur peccata. Ne, in-
quit, peccata mea malim excusare quàm accusare. Hæc
verba in ipsum dominum nostrum Iesum Christũ nõ
cadunt. Quæ enim ille peccata commisit, quæ cõfiteri
potius quàm defendere debuisset? Nostra verba ista
sunt. Certe Christ⁹ loquitur. Si nostra verba sunt, quo-
modo Christus loquitur? Et vbi est charitas de qua lo-
quebar? Nescitis quia ipsa vnum nos fecit in Christo?
Charitas clamat ad Christũ de nobis, charitas clamat E
de Christo pro nobis. Quomodo charitas clamat ad
Christum de nobis? Et erit, Omnis qui inuocauerit no Iohel.2.
mẽ domini, saluus erit. Quomodo charitas de Christo
pro nobis? Saule Saule quid me persequeris? Vos, in- Acto.9.
quit Apostolus, estis corpus Christi & membra. Si ergo 1. Cor.12.
ille caput, nos corpus, vnus homo loquitur: siue caput
loquatur, siue membra, vnus Christus loquitur. Et capi
tis est proprium loqui etiam in persona membrorum.
Ipsam nostram consuetudinem aduertite: Primo quo-
modo loqui in membris nostris non potest nisi caput.
Iam vero caput nostrũ, quomodo loquatur in persona
omnium membrorũ aduertite. In angusto tibi pedem
aliquis calcat, calcas me dicit caput. Vulnerauit tibi a-
liquis manũ, vulnerasti me dicit caput. Caput tuũ nul-
lus tetigit, sed loquitur vnitas cõpaginis corporis tui.
Omniũ membrorum tuorum personam illa quæ in ca
pite est lingua suscepit, ipsa pro omnibus verbis fungi-
tur. Sic ergo audiamus Christum loquẽtem, sed vnus-
quisq; agnoscat ibi vocẽ suam, tanquã hæreps in Chri
sti corpore. Aliquando enim dicturus est verba, in qui-
bus nullus nostrum inueniat personã suam, sed ad so- F
lum caput pertineant, non tamen se separat ex verbis
nostris & ad sua propria tollit, vel à suis propriis nõ ad
nostra redit. De ipso enim & de Ecclesia dictum est,
Erunt duo in carne vna. Vnde & ipse in Euangelio di Gene.2.
cit de hac ipsa re, Iam igitur non sunt duo, sed vna ca Matt.19.
ro. Hæc noua non sunt, sæpe à vobis audita sunt, sed
per occasiones necesse est cõmemorentur, primo quia
ipsæ scripturæ quas tractamus ita sibi sunt innexæ, vt
multa in multis repetantur: & vtile est. Cura enim mũ-
di spinas habet, & offocat semina: oportet sæpius à do-
mino commemorari, quod cogit mundus obliuisci.

Expositio Psalmi.

D*omine clamaui ad te, exaudi me.* Hoc omnes pos-
sumus dicere: Hoc non dico, totus Christus di
cit: sed magis ex persona corporis dictum est,
quia & cum hic esset carnem portans orauit, & ex per-
sona corporis orauit ad patrem, & cũ oraret globi san-
guinis de toto corpore eius distillabant. Sic scriptum
est in Euangelio, Orauit Iesus intenta oratione, & su- Luca.22.
dauit sanguinem. Quid est, de toto corpore sanguinis
effluxio, nisi de tota Ecclesia martyrũ passio? Domine
clamaui ad te, exaudi me. *Intende voci deprecationis meæ,*
dum

G *dum clamauero ad te.* Iam finitum negotium clamãdi pu
tabas, cum diceres, clamaui ad te. Clamaſti iam noli eſ-
ſe ſecurus, Si finita eſt tribulatio, finitus eſt clamor. Si
autem manet tribulatio Eccleſiæ & corporis Chriſti
vſque in finem ſeculi, non tantum dicat clamaui ad te
exaudi me: ſed intende voci deprecationis meæ dum
clamauero ad te. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in con-
ſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.*
Hoc de ipſo capite ſolere dici omnis Chriſtianus a-
Matth. 27. gnoſcit. Declinante enim iam die in veſperum, domi-
nus in cruce animam depoſuit recepturus, non amiſit
inuitus: Sed tamen & ibi nos figurati ſumus. Quid e-
nim illius pependit in ligno niſi quod de nobis acce-
pit? Et vnde fieri poteſt vt aliquando deus pater dimit
tat & deſerat vnicum filium, qui vtique cum illo vnus
deus eſt? Et tamen noſtram infirmitatem figens in cru-
ce, vbi vetus homo noſter, ſicut dicit Apoſtolus, con-
Roma. 6. fixus eſt cruci cum illo, ex voce ipſius hominis noſtri
Pſal. 21. clamauit, Deus meus deus meus, vt quid me dereliqui-
Matth. 27. ſti? Illud ergo eſt ſacrificium veſpertinũ, paſsio Chri-
ſti, crux Chriſti, oblatio victimę ſalutaris, holocauſtum
H acceptum deo. Illud ſacrificium veſpertinum fecit in
reſurrectione munus matutinum. Oratio ergo pure di
recta de corde fideli, tanquam de ara ſancta ſurgit in-
cẽſum. Nihil eſt ergo delectabilius odore domini: Sic
oleant omnes, qui credunt. Vetus ergo homo noſter,
Roma. 6. Apoſtoli verba ſunt, cõfixus eſt cruci cum illo, vt eua-
cuaretur, inquit, corpus peccati, vt vltra nõ ſeruiamus
Pſal. 21. peccato. Inde & in ipſo Pſalmo cũ dictum eſſet, Deus
meus deus meus, vt quid dereliquiſti me, longe à ſalu-
te mea, ſtatim ſubiectum eſt, verba delictorum meo-
rum. Quorum delictorum ſi caput attendas? Et tamen
Matt. 27. eius fuiſſe vocem in Pſalmo ipſe teſtatus eſt, in cruce
ipſa verba dixit, ipſum verſum pronunciauit. Non eſt
relictus humanæ coniecturæ locus, nullus negãdi adi-
tus qualicũque Chriſtiano. Quod lego in Pſalmo, hoc
audio à domino: In ipſo etiam Pſalmo agnoſco quod
Pſal. 21. in Euangelio lego, Foderunt manus meas & pedes
meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: Ipſi vero con-
ſyderauerunt & cõſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſti-
menta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
Hæc omnia ſicut prædicta, ita facta: ſicut audiuimus,
I ita & vidimus. Ergo ſi dominus noſter Ieſus Chriſtus
nos figurans in charitate corporis ſui, quamuis eſſet ip-
ſe ſine peccato dixit, verba delictorum meorum, dixit
autem hoc ex perſona corporis ſui, quis audet in mem
bris eius dicere nõ ſe habere peccatum, niſi qui fuerit
auſus ſe falſæ iuſtitiæ nomine efferre, & Chriſtum fal-
ſitatis arguere? Fatere ergo ô membrum quod pro te
pronunciauit caput tuum: quod vt fateamur, quod vt
faciamus, ne nos iuſtificemus ante conſpectum ſolus
Rom. 4. iuſti qui iuſtificat impium, ſubiecit iam ſui corporis vo
cem. *Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium continentiæ circa*
Eccl. 12. *labia mea.* Non dixit clauſtrum continentiæ, ſed oſtiũ.
De Contin- Oſtium & aperitur & clauditur. Ergo ſi oſtium eſt, &
tia anima aperiatur & claudatur. Aperiatur ad cõfeſsionem pec-
ca. 1. in me- cati, claudatur ad excuſationem peccati. Ita enim erit
dio. & c. 2. oſtium cõtinentiæ, non ruinæ. Quid enim nobis pro-
Acto. 9. deſt hoc oſtium continentiæ? Quid orat ex perſona
Matth. 25. corporis Chriſtus? *Vt non declines,* inquit, *cor meum in ver-
ba maligna.* Quid eſt, cor meum? Cor Eccleſiæ meę, cor
vtique corporis mei. Verba illa mea attendite vbi no-
bis regula figitur, Saule Saule quid me perſequeris? cũ
Matt. 25. ipſum nemo tetigiſſet. Eſuriui, & cibaſtis me, ſitiui, &
potum dediſtis mihi, & cætera. Et illi, Quando te vidi-
mus eſurientem aut ſitientem? Et ille, Cum vni ex mi- K
nimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Hæc Chriſtianis inuſi-
tata eſſe non debent, maxime in quibus regulæ fixæ
ſunt & cæterorum intelligendorum, & aut non tui ba-
buntur, aut cito corrigẽtur. Sicut ergo ibi dicturi ſunt
iuſti, Domine, quare dixiſti, Eſuriui & dediſtis mihi
manducare, quando vidimus te eſurientem? Et ille re-
ſponſurus eſt, Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi
feciſtis: Sic & hîc dicamus in Chriſto intus in interio- Ephe. 3.
re homine noſtro, quia ibi per fidẽ habitare dignatur.
Non enim abſens eſt à nobis, & non eſt cui dicamus,
cum ipſe dicat, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad con- Matt. 28.
ſummationem ſeculi. Dicamus ergo illi & nos, quo-
niam vocẽ eius in hoc pſalmo accepimus: Eius enim
vox eſt quod nemo negat, eleuatio manuum mearũ ſa-
crificium veſpertinum. Dic ergo conſequenter, Pone
domine cuſtodiam ori meo, & oſtium cõtinentiæ cir-
cum labia mea, vt non declines cor meũ in verba ma-
ligna. *Ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Quare ſic o-
ras domine? Quæ peccata tua excuſaturus es? Reſpon-
det, Cum vnum ex membris meis ſic orat, ego ſic oro: L
ſicut reſpõdet, Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi Matt. 25.
feciſtis. Cum autem non declinatum fuerit cor tuum ô
membrum Chriſti, cum cor tuum non fuerit declina-
tum in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in
peccatis. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Et non
communicabis cum electis eorũ. Hoc enim ſequitur,
Et non combinabo cum electis eorum. Qui ſunt electi eorũ?
Qui ſeipſos iuſtificant. Qui ſunt electi eorum? Qui ſibi
iuſti videntur, & contemnunt cæteros, ſicut Phariſęus
ille in templo dixit, Deus gratias ago tibi, quia nõ ſum Lu. 18. et 7.
ſicut cæteri homines. Qui ſunt electi eorũ? Hic homo
ſi Propheta eſſet, ſciret quæ mulier illi acceſsit ad pe-
des. Agnoſcitis vocem alterius Phariſęi qui dominum
inuitauerat, quãdo mulier illa quæ erat in ciuitate pec
catrix venit & acceſsit ad pedes eius? Illa impudica
quondã frontoſa ad fornicationem, frontoſior ad ſa-
lutem, irrupit in domum alienã, Sed ille qui ibi diſcũ-
bebat non erat alienus. Nõ extranea quẽlibet conuiuã,
ſed ancilla dominũ ſuum ſecuta eſt. Acceſsit ad pedes,
quia eius veſtigia ſequi cupiebat: lauit lachrymis, terſit
capillis. Pedes Chriſti qui ſunt, niſi per quos peragra-
uit totum mundum? Quàm ſpecioſi pedes eorum qui M
annunciant pacẽ, qui annũciant bona. Pedes ergo do- Eſa. 52.
mini quanti ſuſceperunt, vt ſuſcipiendo iuſtum in no- Rom. 10.
mine iuſti, mercedem iuſti acciperent: & ſuſceperunt Matt. 10.
Prophetã in nomine Prophetæ, vt mercedem Prophe
tæ acciperent. Et quicũq; potum dederit, inquit, vni ex
minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine
diſcipuli, amen dico vobis non perdet mercedẽ ſuam.
Qui ergo tali humanitate pedes domini ſuſcipit, quid
impendit, niſi quæ habebat in domo ſuperflua? Merito
quia capilli quaſi ſuperflui ſunt, inde illa pedes domini
detergebat. Superflua tua neceſſaria fiunt tibi, ſi inde
fueris obſecutus pedibus domini. Ergo illa curari vole
bat conſcia magni vulneris. Sed nunquid magnũ vul-
nus, & paruus medicus? Phariſæi autẽ nolebant ſe tan- Matt. 23.
gi ab immũdis, vitabant omnẽ contactum peccatorũ,
& ſi quãdo forte neceſsitate tangebantur, abluebãt ſe:
Et propè baptizabant per omnes horas nõ tantum ſe,
ſed & vaſa ſua, lectos ſuos, calices, paropſides, ſicut do-
minus in Euangelio cõmemorat. Cum ergo ille Pha-
riſæus noſſet hãc mulierem, quæ vtique ſi ad pedes il-
lius Phariſæi accederet, repelleret eã ne ſanctitas eius
pollueretur: habebat enim eã in corpore, nõ in corde,
& quia

A & quia nõ habebat eam in corde, vtiq; falsam habebat in corpore: Quia ergo ille eã repulsurus esset, cum hoc dominus nõ fecit, existimauit eum nescire quæ illa esset, & dixit apud semetipsum, *Luca.7.* Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Non dixit, repulisset eã: sed, sciret quæ esset, tanquã esset consequens, vt si sciret repelleret. Ex illo ergo quod non eã repulit etiã nescisse eum pro certo suspicatus est, Dominus autem sic habebat oculos in illam mulierem, vt aures haberet in corde Pharisæi. Itaq; audita cogitatione eius, proposuit similitudinem quã nostis, Duo debitores erãt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quingẽtos denarios, alter quinquaginta. Cũ non haberent ambo vnde redderent, donauit ambobus. Quæro abs te, inquit, quis eũ plus dilexit? Et ille respondit iam coactus veritate aduersus seipsum proferre sententiam. Credo, inquit, domine, quia ille cui plus donauit. Et cõuersus ad mulierem, dixit ad Simonẽ, Vides istam mulierem? Introiui in domum tuam, osculum mihi non dedisti, illa autẽ non intermisit pedes meos osculari. Aquã mihi ad pedes non dedisti, illa lachrymis suis lauit mihi pedes. B Oleum mihi non dedisti, illa vnxit vnguento. Propter quod dico tibi, dimittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quare? Quia confessa est, quia fleuit, quia non declinatum est cor eius in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, nõ combinata est cum electis eorum, id est, defendentibus se. Non enim & huic ipsi mulieri si declinaretur cor eius in verba maligna, deesset defensio peccatorũ. An non quotidie pares eius in turpitudine, sed nõ pares in cõfessione, meretrices, adulteræ flagitiosæ defendunt peccata sua? Si latuerint, negãt: si autẽ vel deprehensæ atq; conuictæ fuerint, vel publice id egerint, defendunt. Et quàm facilis defensio earũ, quàm cita, sed quàm præceps, q̃ quotidiana & quàm sacrilega? O si deus hoc nollet, nõ facerem: Hoc voluit deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit *Psal.4.* fatum. Non dicit, Ego dixi domine miserere mei: non *Luca.7.* quomodo illa peccatrix ad pedes medici veniẽs, Sana animam meã, quoniam peccaui tibi. Et ista fratres mei defensio qualium est? Non solum indoctorum, sed etiã doctorum. Sedẽt & computãt sydera, internalla, cursus, volubilitates, status, motus intendunt, describunt, C coniiciunt, Docti magni videntur. Totum hoc doctũ & magnũ, defensio peccati est. Eris adulter, quia sic habes Venerem: Eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, nõ tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim qui damnaturus est, nouit quia tu es qui dicis, non ego, iudici scienti. Porrò ipse mathematicus, qui tibi fabulas laqueorum tuorum etiam vendit, vt nõ vel gratuitam compares mortem. Emis enim mortem à mathematico precio, qui contempsisti vitã à Christo gratis. Ipse enim mathematicus si vxorẽ suam paulò petulãtius viderit conuersari, aut aliquos alienos improbe attendere, aut fenestrã crebro repetere, nónne arripit, verberat, & dat disciplinam in domo sua? Respõdeat illi vxor, si potest, Venerẽ cæde. Nónne & ille respõdit, Fatua, aliud est quod cõpetit rectori, aliud quod profertur emptori. Ergo electi eorũ, qui sunt? Electi malorũ, electi impiorũ, cũ quibus nõ est combinandũ, id est, cũ quibus nõ est habenda societas. Qui sunt autem? Arbitrantes se iustos, & contẽnentes cæteros quasi peccatores, sicut erant illi Pharisæi, aut quia ipsa peccata manifeste, *Luca.18.* vel comprehenduntur, vel publice fiunt, defendẽtes & asserentes ne aliquid culpæ eorũ tribuatur: Et vt ipsi nihil mali fecisse videãtur & iudicẽtur, sed totum D deus, qui vel sic creauit hominẽ dicunt, vel stellas composuit, vel res humanas negligit: Defensiones sunt electorum seculi. Sed dicat membrum Christi, dicat corpus Christi, dicat Christus ex persona corporis sui, Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cũ hominibus operantibus iniquitatem, & nõ cõbinabo cũ electis eorum. *De natura boni c.44. & 45.* Nostis fratres, quod non est prætermittendum, quasi iustos eminentiores in se tenentes velut primũ gradum iustitiæ, electos vocari apud Manichæos. Qui nouerunt recognoscant, qui nesciebãt audiant, Electi quidẽ dei sunt omnes sancti, & habem[us] hoc in scripturis sanctis. *Matth.20.* Sed vsurparunt sibi illud nomẽ, & quasi familiarius sibi applicuerunt, vt tanquam propie iam electi appellentur. Qui sunt isti electi? Quibus si dixeris, peccasti, statim illam defensione impia & peiorem cæteris magisq; sacrilegã proferunt, Non ego peccaui, sed gens tenebrarum. Quæ est ista gens tenebrarũ? Quæ bellum gessit cũ deo: Et ipsa peccat, cũ tu peccas? Ipsa, inquit, quia commixtus sum illi. Deus eni qui te cõmiscuit, quid timuit? Hoc enim dicũt, quòd illa gens tenebrarũ rebellauerit aduersus deũ antequam mũdus fieret, & ille timens & E cauens ne regna eius illo adueniẽte hostili impetu vastarẽtur, misit huc membra sua, substantiam suam, hoc quod ipse est, si aurum, aurum: si lux, lucem. Quicquid illud est hoc misit & miscuit visceribus gentis tenebrarum dicunt, & fabricauit inde mundũ. Et nos animæ, inquiunt, de ipsis mẽbris dei sumus, sed premimur hic visceribus gentis tenebrarũ, & quicquid peccare dicimur, illa gens peccat. Se quidem videntur excusare à peccato, sed deum suũ nõ excusant à crimine timoris, nec ipsam substantiã dei sui a crimine corruptibilitatis. Si enim incorruptibilis deus, si incõmutabilis, si incõtaminabilis, si immaculabilis, si impenetrabilis, quid ei factura erat gens illa? Fecisset illa quẽ vellet impetũ, quomodo terreret impenetrabilẽ, inuiolabilem, incõtaminabilẽ, incommutabilẽ & incorruptibilẽ? Si ergo talis deus, crudelis, quia sine causa huc vos misit, cui nihil noceri poterat. Quare vos misit? Ecce gẽs tenebrarum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis grauiter nocuit, & ipse magis q̃ illa hostis vester fuit, quanquam & ipsa vobis nocere potuit. Potuistis premi, potuistis F captiuari, potuistis inquinari, potuistis corrũpi, potuit ergo & ille. Frustũ enim & quodãmodo portiuncula naturæ ipsius cõuincit massã. Quale est illud quod huc misit, tale est & illud quod ibi remãsit. Hoc ipsi dicunt: Ipsi fatẽtur quia hæ duæ substãtiæ sunt, vna illa, & vna ista: Libri eorũ hoc habẽt, & si negant, leguntur, & cõuincũtur. Quid ergo? Vt in hoc vno exordio nihil amplius dicã, non dicã peiora, non dicam sceleratiora? In hoc ipso exordio quo bellũ inducũt, videte quẽadmodum debellentur, & vbi pugnatũ aduersus deũ à gente tenebrarũ dicunt, ipsi in eorum verborũ pugna capiũtur, Non enim est quod dicant, aut quò refugiant. Sed vis ô nefande false electe defendere peccatũ tuum, vt quando aliquid mali feceris, non tu fecisse videaris. Quæris in quem peccatum tuum refundas, & refundis in gentem tenebrarum, Sed ad deum attende, si non in illum refundis. Si enim posset gens tenebrarum quam fingitis, hoc tibi diceret, Quid me accusas? Potui aliquid facere deo tuo, an non potui? Si potui, fortior illo sum: Si non potui, quare me timuit? Si nõ timuit, quare huc te misit vt tanta hic patiaris, cum sis membrum ipsius, cum sis substantia ipsius? Si non timuit, inuidit. Si

G hoc timore nõ fecit, crudelitate fecit. Quàm ergo iniquus est cui nihil nocere poterat, & fecit vt mẽbris suis hic tantũ noceretur? An poterat ooceri? Ergo incorruptibilis non est. Cum vis ergo te defendere de peccato tuo, laudare nõ potes deum. In laude dei non caperis, nisi in tua iactareris. Trãsi ad vituperationem tuam, & laudabis deum. Redi ad verba psalmorũ quos execramini, dic, Ego dixi domioe miserere mei, sana animã *Psal. 40.* meam quoniam peccaui tibi, Ego dixi, ego peccaui, nõ fortuna, oon fatũ, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide quemadmodum pateat laus dei, in qua angustabaris cum te velles defendere. Melius in peccatis tuis angustaris, & in illius laude dilataris. Iam ergo cõfesso peccato tuo, vide quemadmodũ laudetur deus, quia & iustus est cum te punit perseuerantem, & misericors cum liberat confitentẽ. Non ergo, inquit, declines cor meũ in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, vt dicam quia gẽs tenebraruoi fecit quod ego feci. Cum hominibus operantibus iniquitatem. Quam iniquitatem? Dicamus aliquam eorum iniquitatem nefandã. Audite iniquitatem nefariam Ma-
H nichæorum publicã, quam confitẽtur. Expedire dicunt homini fœneratorem esse quàm agricolã. Quæris causam, & reddunt rationem: Vide si ratio illa nũ dementia nomioanda est. Qui enim in vsurã, ioquiũt, dat pecuniam, ooo lædit crucem luminis. Multi non intelligunt, sed exponam. Qui autem, inquiunt, agricola est, multum lædit crucem luminis. Quæris quam crucẽ luminis? Membra, inquiũt, illa dei quæ capta sunt io illo prælio, oiixta sunt vniuerso mundo, & sunt in arboribus, in herbis, in pomis, in fructibus. Dei mẽbra vexat, qui terram sulco discindit. Dei membra vexat, qui herbam de terra vellit. Dei membra vexat, qui pomũ carpit de arbore. Hæc ne faciat in agro falsa homicidia, facit io fœnore vera homicidia, Panẽ mendicãti nõ porrigit. Videte si potest esse maior iniquitas ista iniustitia: Panẽ mendicanti non porrigit. Quæris quare? Ne vitã quę est in pane, quam dicunt membrũ dei, substantiam diuinã mendicus ille accipiat, & liget eam in carnem.
I Quid ergo vos? Quid? Quare mãducatis? Carnẽ nõ habetis? Sed nos, iquiõt, quia fide Manichæi illuminati sumus, orationib⁹ & psalmis nostris qui electi sumus, purgamus inde vitã, quæ est in illo pane, & mittimus illã ad thesauros cœlorum. Tales sunt electi, vt nõ sint saluãdi à deo, sed saluatores dei. Et ipse est Christ⁹ dicũt, crucifixus in toto mundo. Ego in Euangelio saluatorẽ acceperã Christum, vos autem estis in libris vestris saluatores Christi. Estis planè blasphematores Christi, & ideo à Christo nõ saluandi. Ergo vt buccella nõ detur mẽdico, ne ploret in buccella membrũ Christi, mẽdicus fame moritur⁹ est? Falsa misericordia in buccella, facit verũ homicidiũ in homine. Sed qui sunt isti electi eorũ? Non declines cor meũ in verba maligoa, & nõ combioabo cum electis eorum. *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me.* Videte peccatorem confessorẽ, Emendari se vult misericorditer potius q̃ laudari fallaciter. Emẽdabit me iustus in misericordia, si iust⁹ est, si misericors est, quando me videt peccantẽ. Hoc vtiq; quædam mẽbra Christi dicũt, de quibusdam membris Christi dicũt, in vno corpore dicũt: Dignatur loqui dominus ex persona emendatoris, nec respuit personam emendati † vel emendantis. Omnia enim mẽbra in il- *† aliàs, emẽdandi.* lo, & ipse dicit, Emendabit me iustus in misericordia. *Prouer. 9.* Quis iustus te emendaturus est? Caput omnia membra emẽdat. Emẽdabit me iustus in misericordia, & arguet me. Arguet me, sed in misericordia: arguet, sed non o- K dit: & eo magis arguet, quia nõ odit. Et iste quare inde gratias agit? Quia corripe sapientem, & amabit te. Emẽdabit me iustus, quia persequitur? Absit. Hic est potius emendandus, si odio emendat. Quare ergo emendat? in misericordia. Et arguet me. In quo? in misericordia.

Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Quid est, oleum peccatoris non impinguabit caput meũ? Nõ crescet caput meum de adulatione. Falsa laus adulatio est: Falsa laus adulatoris, hoc est, oleũ peccatoris. Propterea & homines qui cum falsa laude aliquem irriserint, hoc etiã de illo dicunt, Vnxi illi caput, amate ergo argui à iusto in misericordia, nolite ergo amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscũ, & non quæratis oleum peccatoris. Sapientes enim illæ *Matth. 25.* virgines secum portabant oleum, id est, conscientia illarum illis testimonium perhibebat. Oleum gloria est, fulget, nitet in superficie. Sed bona debet esse gloria, & vera gloria, vt ibi sit intus in vasis tuis. Audi quid est in vasis. Probet autẽ se homo, & tunc in semetipso habe- *Galat. 6.* bit gloriam & non in altero. Quid est, in vasis suis? Audi ipsum Apostolum, Nam gloria nostra hæc est, testi- *2. Corin. 1.* monium consciẽtiæ nostrę. Postremò quia in corpore L Christi es, & adhuc portas mortalitatem quandam, tu tibi esto iustus, & in te esto iustus: Peccator es, vindica in te, redi ad conscientiã tuã, & exige de te pœnas, crucia teipsum. Ita enim offers sacrificiũ deo, quia si voluisses sacrificiũ dedissem: vtique, ait peccator, holocaustis *Psal. 50.* non delectaberis. Quid ergo? Nullũ accipit sacrificiũ? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatũ deus non spernit. Humilia cor tuũ, contere cor tuum, crucia cor tuum, & tu teipsum emendabis in misericordia. Non enim odisti te cũ sæuis in te. Eris in parte emendata iustus, quãuis sis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es: ex qua parte tibi displicet in te quod iniustũ est, iustus es: & ex qua tibi displicet in te quod iustũ est, iniustus es. Vis videre q̃ iustus sis? Hoc in te tibi displiceat quod & deo. Iam coniunxisti te voluntati dei, si in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit odisti. Ex eo ꝙ odisti M in te quod fecisti, quod odit & ille qui hoc nõ fecit, cœpisti in te esse seuer⁹, erit ille misericors. Parcet, quia tu non pepercisti. Ergo ex quo coniũctus es oculis eius, & cõdelectans legi eius, & hoc in te arguis quod lex eius arguit, & hoc in te tibi displicet quod & oculis dei displicet, vide q̃ iustus ès. Ex quo autem lapsus, fecisti ea quæ displicent deo, & fragilitate quadam iofirmitatis humanę prolaberis in illa, & adhuc portas infirmitatẽ carois, & gemis cuiusdam reluctationis coosciẽtia, ex hac parte iustus es, & ex hac iniquus & peccator es. Quomodo, inquies, ex quadã parte iust⁹, ex quadã parte peccator? Quid est quod dicis? Laboramus, videmur loqui cõtraria, nisi nobis subueoiat Apostolica authoritas. Audi illud ab Apostolo, ne me malus intellector accuses. Cõdelector enim, inquit, legi dei secundũ in- *Roma. 7.* teriorem hominem. Ecce iustus. An non est iustus, qui condelectatur legi dei? Vnde ergo peccator? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Adhuc bellum aduersus me gero, nondũ suoi totus instauratus ad imaginem fabricatoris mei, cœpi resculpi, & ex ea parte qua reformor, displicet mihi quod deforme est. Ergo quandiũ ita sũ quid spero? Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei Per Iesum Christum dominum nostrũ, Gratia dei quę

cœpit

A cœpit iam resculpere, gratia dei quæ infundit suauitatem, vt iam per interiorem hominem coodelecteris legi dei:inde cætera sanabuntur, vnde & ista sanata sunt. Geme adhuc vulnerat°, castiga te, displice tibi. Nō
1.Corin.9. sic pugno, inquit, quasi aërem cædens, sed castigo corpus meum & in seruitutē redigo, ne forte alijs prædicans ipse reprobus inueniar. Nūquid qui castigat corpus, odit corpus? Si quis castigat seruum, odit seruū? Si quis verberat filium, odit filium? Et vt aliquid coniunctius eloquamur, caro tua tanquā coniunx tua est. Hoc
Ephe.5. ipse Apostolus dicit, Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus Ecclesiam. Certe caro tanquam cooiux est, & nemo car-
Gala.5. nem suā odio habet. Tamen quid alio loco? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Cōcupiscit aduersus te, tanquā cooiunx tua: ama & castiga, donec fiat io vna reformatione vna coocordia.
Roma.7. Quādo illud erit? quoniam modo clamas, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nūquid separabitur à te hoc corpus, & tūc securus eris? Et
Roma.8. quid est, in nobismetipsis ingemiscimus, adoptiooem expectātes redemptionem corporis nostri? Reparatur
B ergo à mortalitate ad immortalitatem, & iam non resistit, quia non est mortalitas quæ resistat. Propterea castiga corpus tuum, modo doma quod postea recipias, modo deficiat & tunc sufficiat. Nam in hac vita reparari non potest quandiu mortale geritur. Nō te deponat, oon te abrumpat. Porta, erudi, castiga, reparabitur
Ephe.5. in fine. Et quia nemo vnquam carnem suam odio habuit, resurget & caro. Sed quomodo etiā tunc luctatu-
1.Corin.15. rus sum? Oportet, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē. Ergo cum dicitur, Emendabit me & arguet me siue sit frater, siue sit proximus, siue sit vicinus, siue quis, in misericordia debet argui & emēdari. Oleum autē peccatoris nō impinguet caput meum. Sed quid facio dicis mihi? Patior adulatores, non cessant perstrepere, laudant in me quæ nolo, quæ ego paruipendo laudant in me, quod ego charū habeo reprehendūt in me adulatores, fallaces, deceptores. Magnus vir ille, verbi gratia, Caius, Coeus, magnus, doct°, sapiēs. Sed quare? Nūquid quia Christianus? Nā magna doctrina, & magoæ literæ, & magna sapientia. Si magna sapientia, approba
C quod Christianus est. Si magna doctrina, docte elegit. Postremo quod tu vituperas, hoc ei placet quē laudas. Sed quid? Laudatio illa oō indulcat, oleum peccatoris est. Sed nō cessat dicere, nō inde impinguet caput tuū, id est, noli gaudere ad talia, id est, noli annuere, noli cōsentire, noli inde gratulari. Ei si ille attulit oleū adulationis, sed caput tuum integrum mansit, non inflatum est, noo tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, facit pōdus & præcipitabit te. Oleum autem peccatoris non impiguet caput meum. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Expecta, modo me vituperant, ait Christus. In primis temporibus Christianorum, vndique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta, & oratio mea in beneplacitis eorum erit. Veniet tempus quando supereot hominum malitiam tundentiū
Matth.6. sibi pectus & dicentium, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Iam quot remanserunt, qui sibi erubescunt pectus tundere? Ergo reprehendant, toleremus. Reprehendant, oderint, accusent, detrahant, adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Veniet tempus quando oratio mea placebit illis. Erigent enim se quasi iusti viribus suis, vincētur in

lucta, quia superbe se erexerunt, elidentur, trahentur à D peccatis, videbunt se ioiquos, implebuntur quæ dicta sunt per Prophetas, incipiet timeri iudicium, conuertet se animæ acies ad conscientiam peccatorum, & placebit illa oratio, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim° debitoribus nostris. O verbosa defensio iniquitatis. Certe iam hoc populi dicunt, & populorū pectora tundentium tonitruus nō quiescit. Recte nubes tonant in quibus iam habitat deus. Vbi est illa verbositas, vbi est illa iactantia, iustus sum, nihil mali feci? Certe cum in scripturis sanctis fueris contēplatus oormam iustitiæ, quantūcunq; profeceris, inuenies te peccatorem. Profecisti, iam vnū deū colis, optime, oō fornicaris ab eo ad idola, ad mathematicos, ad sortilegos, ad aruspices, ad augures, ad maleficos. Ista enim fornicatio est à domino deo, iam es in aliquo numero membrorum Christi. Iam incipe videre etiā illa peccata societatis humanæ. Noo occidis quenquam, non adulte- Exod.10.
ras cuiusquam vxorem, non vxori tuę eundo ad alterā iniuriā facis, non vlla pessima corruptela te contaminas, abstiouisti manus à furto, linguā à periurio, cor à concupiscendo rem proximi tui. Iam iustus es. Attēde cætera, noli iam superbire. Nihil ne peccas in lingua? E
non prolaberis in verbum durum? Sed quid magnum dicis? quid magnum? Qui dixerit fratri suo fatue, reus Roma.5.
erit gehennæ ignis. Cōtremiscit iam tota illa superbia. Ecce iam nō valde facit vnde deus videatur impietate aliqua blasphemari, Non irruit in aliquē lædendū, Thobiæ.4.
nō facit alteri quod pati nō vult. Quid de lingua? quis Matth.7.
illam domat? Sed ecce iam & ipsam frenasti: quanquā quis tantus vt hoc omnino perficiat? Sed ecce iam & ipsam frenasti. Quid facis de cogitationibus tuis? quid facis de tumultu, & caterua rebellantium desyderiorū? Non eis das membra. Ita credo & video: sed tamen cogitationes aliquando inclinantur, & auferunt te, & plerunque in oratione genibus fixis corpus prosternis, collum curuas, confiteris peccata, deum adoras. Video corpus vbi iaceat, quæro vbi volitet animus. Video membra iacentia, videamus si stet conscieotia, videamus si fixa est in eum quem adorat. Sic autem cogitationibus plerunque tanquam æstu maris abripitur, & tempestate tollitur in aliud atque aliud. Modo si mecum loquereris, & subito auerteres te ad seruum tuū, & dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, sed F
cum quo ex æquo loquebaris, non mihi iniuriam factam deputarem? Ecce quid facis quotidie deo? Qualem modo dixi fratres, iam eum qui solum deum colit, qui Christum coofitetur, qui patrem & filium & spiritumsanctum vnum deum nouit, qui non post eum fornicatur, qui noo adorat dæmones, qui auxilia sibi à diabolo non requirit, qui tenet ecclesiam catholicam, de cuius fraude nemo conqueritur, de cuius pressura non gemit vicinus infirmus, qui vxorem alienam noo tentat, qui contentus est sua, aut qui nec ipsā sua, sed quomodo licet & quomodo permittit apostolica authoritas & disciplina, vbi consensus est amborum, aut vbi nondum ducta est? Qui iam talis est, deprehenditur ta- 1.Corin.5.
men in istis quæ iam dixi. Venit ergo tempus quod dictum est, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, siue quam docuit, siue qua interpellat pro nobis. In istis ergo quotidianis peccatis omnib° quę spes est, nisi humili corde dicamus io oratiooe dominica quę iam in beneplacitis nostris est, non defendentiū peccata nostra, sed coofitentiū, Dimitte nobis debita nostra, sicut Matth.6.
& nos dimittimus debitoribus nostris, & aduocatum

G habeamus apud patrem nostrum Iesum Christum iu-
1.Ioan.2. stum,vt ipse sit propiciatio pro peccatis nostris?Modo
loquantur superbi vincũtur numero,vincuntur popu-
lis, Tota terra à solis ortu vsque ad occasum laudate
nomen domini.Quid faciunt pauci aliter disputantes?
iudices sunt impiorum.Sed quid ad te? Vide quid se-
quitur, *Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.* Quid est,
1.Corin.10. absorpti sunt iuxta petram?Petra autem erat Christus.
Absorpti sunt iuxta petram.Iuxta, id est, comparati iu-
dices magni,potentes,docti. Ipsi dicuntur iudices eo-
rum, tanquam iudicantes de moribus, & sententiam
proferentes.Dixit hoc Aristoteles. Adiunge illum pe-
træ,& absorptus est, Quis est Aristoteles, audiant. Di-
xit Christus, & apud inferos contremiscit. Dixit hoc
Pythagoras,dixit hoc Plato. Adiunge illos petræ,com
para authoritatem illorum authoritati Euangelicæ,cõ-
para inflatos crucifixo:dicamus eis, Vos literas vestras
conscripsistis in cordibus superborum,Ille crucem su-
am fixit in cordibus regum. Postremo mortuus est &
resurrexit: mortui estis, & nolo quærere quemadmo-
dum resurgatis.Ergo absorpti sunt iuxta petram istam
iudices eorum. Tamdiu videntur aliquid dicere,do-
H nec comparentur petræ. Propterea si inuentus fuerit
aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus,gra-
tulamur illi, non sequimur illum. Sed prior fuit ille
quàm Christus? False. Si quis vera loquitur, prior est
quàm ipsa veritas? O homo attende Christum, non
quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Potest &
ægrotus dicere,Sed prius ego cecidi in lectum, quàm
medicus ad me venisset.Vtique ideo ille posterior ve-
nit,quia tu prius cecidisti: videte itaq; textum Psalmi,
Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Sed erũt
multi qui contradicãt. Absorpti sunt iuxta petram iu-
dices eorum.Quid ergo erit? *Audient verba mea quoniã
præualuerunt,* Præualuerunt verba mea verbis eorum,
Dicta sunt ab eis quædam diserte,sed à me vera.Aliud
est laudare loquacem,aliud laudare veracem. Audien-
tur verba mea quoniam præualuerunt. Vnde prçualue-
runt?Quis eorum comprehensus est in sacrificio cùm
his legibus ista prohiberentur,& nõ negauit? Quis eo-
rum comprehensus est adorare idolum,& non clama-
uit nõ feci,& timuit ne conuinceretur?Tales ministros
I diabolus habebat.Vnde autem præualuerunt verba do
Math.10. mini? Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio lupo-
rum,Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam
autem nõ possunt occidere,sed potius eum timete qui
& corpus & animam potest mittere in gehennã ignis.
Dedit timorem,subiecit spem,inflammauit charitatẽ.
Nolite,inquit,timere mortem.Mortem timetis? prior
morior.Ne vel capillus vester pereat formidatis? Prius
integer in carne resurgo. Merito audistis verba eius,
quoniã præualuerũt.Ducebantur & occidebantur, ca-
debant & stabant. Et quid est factum de tot mortibus
martyrum,nisi vt ipsa verba præualerẽt, & tanquã ir-
rigata terra sanguine testium Christi,pullularet vbique
seges ecclesiæ?Audient,inquit, verba mea quoniã præ-
ualuerunt. Vnde præualuerunt?Iam diximus,cum præ-
dicantur à non timentibus.Quid non timẽtibus? Nec
exilia,nec damna, nec mortem, nec crucem. Nõ enim
mortem solã, sed nec crucem, qua morte nihil vide-
batur execrabilius,Ipsam dominus suscepit,ne discipu
li eius mortem quidem non timerent, sed nec genus
mortis horrescerent. Ergo à non timentibus cum di-
cuntur hæc præualuerunt.Quid ergo mortes illæ om-
nium martyrum? quid fecerunt?Audi, *Sicut craßitudo
terræ dirupta est super terram, Dißipata sunt iuxta infernũ ossa no-* K
stra. Iuxta infernum dissipata sunt ossa martyrum: id
est, corpora testium Christi. Occisi sunt enim marty-
res,& quasi præualuerunt qui occiderunt. Præualuerũt
illi persequendo, vt præualerent verba Christi prædi-
cando.Et quid factum est de mortibus sanctorum? Si-
cut crassitudo terræ dirupta est super terram,dissipata
sunt iuxta infernum ossa nostra. Quid est crassitudo
terrę dirupta est super terram?Nouimus crassitudinem
terræ contemptibilia quęq; esse.Quæ sunt quasi contẽ-
ptibilia hominibus,fœcundant terram. Nam dictũ est Psal.78.
& in quodam psalmo,iacuisse mortes sanctorũ,& non
fuit qui sepeliret.Sed illę omnes mortes factę sunt cras
situdo terræ.Quomodo accipit terra quandã pingue-
dinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ex eo
quod contempsit hic mundus accepit crassitudinẽ ter
ræ,vt inde seges ecclesiæ feracius pullularet.Iam nostis
fratres quia contemptibilia terræ huius, de quibus pin-
guescit terra,nec appellare volo, nec dicere decet. Ta-
lis est quædam sagina terræ, & quædam pinguedo, &
contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est,
& abiicitur. Sed quid fecit hic, vt iam & ipsius verbis L
vtar? De terra erexit inopem, & de stercore exaltauit Psal.112.
pauperem,vt collocaret eum cum principibus,cũ prin
cipibus populi sui.Prostratus est enim in terra, tanquã
pinguedo terræ, diruptus est super terram, sicut iacuit
ille Lazarus vlcerosus, sed tamẽ ab angelis sublatus est Lucæ.16.
in sinum Abrahæ. Preciosa est in conspectu domini Psal.115.
mors sanctorũ eius.Sicut contemptibilis est seculo, ita
preciosa est agricolæ. Nouit enim ibi vtilitatem & vbe
rem succũ,& nouit quid affectet, & quid eligat, vnde
seges fertilis surgat: sed contemnit eam iste mundus.
Nescitis quia contemptibilia mundi elegit deus, & ea 1.Corin.1.
quæ non sunt tanquam quę sint,vt ea quę sunt euacua-
rẽtur. De stercore erectus Petrus,Paulus, & cũ occide-
rentur,contemnebantur. Modo iam saginata inde ter-
ra,exurgente segete ecclesiæ, ecce quod est nobile, &
præcipuum in mundo,imperator venit Romam: quo
festinat?Ad templum imperatoris,an ad memoriam pi
scatoris? Sicut enim crassitudo terræ dirupta est super
terram,dissipata sunt iuxta infernũ ossa nostra. *Quo-
niam ad te domine oculi mei, in te speraui, ne auferas animam meã.*

Cruciati sunt enim in persecutionibus: & multi de- M
fecerunt: Et quia de captiuitate persecutionis dixit, Si-
cut crassitudo terrę dirupta est super terram,Dissipata
sunt ossa nostra iuxta infernum:occurrit multos defe-
cisse,& multos periclitatos esse, & tanquam in mediis
tribulationibus persecutionum emissa est vox precan-
tis,Quoniam ad te domine oculi mei. Non curo quid
minentur qui circunstant, ad te domine oculi mei.
Plus figo oculum meum in promissis tuis, quàm in mi
nis eorum. Noui quid pro me passus sis,quid mihi pro-
miseris. Ad te domine oculi mei, in te speraui ne au-
feras animam meam. *Custodi me à muscipula quam sta-
tuerunt mihi.* Quæ erant muscipulæ? Si consentis par-
co. In muscipula posita est esca vitæ huius. Si amat a-
uis hanc escam,cadit in muscipulam.Si autem auis ta-
lis est vt dicat,Et diem hominis nõ concupiui tu scis, Hiere.17.
oculi eius non recedent à deo,& ipse euellet de laqueo
pedes eius. Custodi me à muscipula quam statuerunt Psal.24.
mihi. *Et ab scandalis eorum, qui operantur iniquitatem.* Duas
res dixit, ambas inter se distinguendas, Muscipulam
statuisse persecutores dixit, scandala vero ab eis qui
consenserunt & apostatauerunt, & ex vtroque vult se
custodiri.Hinc sæuiunt minantes, hinc labuntur con-
sentientes

A sentientes. Timeo ne talis sit iste quem timeã, nec talis sit iste quem imiter. Hæc tibi facio si non consenseris. Custodi me à muscipula, quam statuerunt mihi. Ecce frater tuus iam consensit, & ab scandalis eorum qui operantur iniquitatem, *Cadent in retia eius peccatores.* Quid est ergo fratres, cadent in retia eius peccatores? Sed non omnes peccatores: quidam peccatores qui vsqueadeo sunt peccatores, vt sic ament vitam istam, vt præponant illam vitæ æternæ, cadent in muscipulam eius. Sed quid dicis: Putas isti tales cadunt in retia eius?

Matth.26. Sed quid de discipulis tuis ô Christe? Ecce cum feueret persecutio, quando dimiserunt te omnes solum, & ierunt vnusquisque in sua, prædixisti hoc quia preuidisti. Non enim quia tu prænunciasti, tu fecisti, aut tu in quoquam te negasti. Sed ecce illi qui tibi cohærebant, in tua tentatione & persecutione qua te inimici requirebant crucifigendum, defecerunt. Et vnus ille audax qui tibi promiserat, quia tecum esset vsque ad mortem, audiuit quidem à medico quid in se ageretur: ęgrotus febriens se enim sanum dixerat, cordis venam ille tangebat. Ventum est ad tentationem, ventum est ad pro-B bationem, ventum est ad accusationem, & iam ipse interrogatus, non ab aliqua magna potestate, ab infimo mancipio, & hoc à fœmina, ab ancilla interrogatus succubuit. Negauit ter. Semel negato, cum memoraretur, negauit iterum. Bis negato, cum memoraretur, negauit tertio. Hoc prædixerat dominus, non præceperat, non coëgerat. Aut si propterea putatur Petrus Ibidem. recte fecisse, quia hoc prædixerat dominus, recte fecit & Iudas qui tradidit eum, quia & hoc prædixerat dominus. Absit fratres mei. Hæc vox illorum electorum est, qui etiam peccata sua defendũt potius quàm fatentur. Petrum ipsum potius attendamus. Si nihil peccauit quare fleuit? Non interrogamus de Petro, nisi lachrymas Petri. Fideliores testes de illo non inuenimus. Fle-Ioan.14. uit amarè, inquit, Nondũ idoneus erat passioni, Sequeris me postea illi dictum erat. Adhuc futurus erat firmus, confirmatus domini resurrectione. Ergo nõdum erat tempus vt dispergerẽtur illa ossa iuxta infernum. Nam videte quàm multi defecerũt vsque ad ipsos primos hærentes ori eius, & iam ipsi defecerunt. Quare hoc? *Singularis ego sum donec transeam.* Hoc enim sequi-C tur in Psalmo: supra dixerat, Custodi me domine à muscipula quam statuerunt mihi, & ab scandalis qui operantur iniquitatem. A muscipula & à scandalis, & à terrentibus & à lapsis. Sed quia in eius passione etiam illi primi, qui futuri erant duces ecclęsiæ & columnæ terræ defecerũt, nondum factum erat quod ait in alio Psal.74. Psalmo, Ego confirmaui columnas eius. Quid ait? Singularis ego sum donec transeam. Hæc vox ex persona capitis, singularis ego sum donec transeam. Quid est singularis? In passione tu solus patieris, tu solus occideris ab inimicis. Singularis ego sum donec transeam. Ioan.13. Quid est, donec transeam? Euangelista dicit, Cum autem venisset hora vt Iesus transiret de hoc mundo ad patrẽ. Quid est ergo donec transeam, nisi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmaui columnas eius, id est, columnas terræ, quando in mea resurrectione didicerunt plene mortem non esse timendam. Donec ergo transeam, singularis sum, cum transiero multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo. Vnus ergo sum donec transeã, multi in me vnus erunt dum transiero. Singularis ego sum donec transeam. Audite etiam mysterium verbi eius. Secundùm Græcam locutionem Pascha videtur passionem significare. πάσχειν enim pati dicitur: secundũ Hebræã D autem linguã sicut interpretati sunt qui nouerunt, Pascha transitus interpretatur. Nam etsi interrogetis bene Græcos, negant Græcum esse Pascha. Sonat ibi quidem πάσχειν, id est pati, sed non solet sic deflecti. Passio enim πάθος Græce dicitur, nõ pascha. Ergo pascha sicut dicũt qui nouerunt, & qui nobis quod legeremus interpretati sunt, transitus interpretatur. Ideo ventora passione domini, tanquam ipso verbo loqueretur Euangelista, Cum venisset, inquit, hora vt trãsiret Iesus de hoc mundo ad patrem. Pascha hic ergo sonuit in hoc versu, Singularis ego sum donec transeam. Post pascha iam non ero singularis, post transitũ non ero singularis. Multi imitabuntur, multi consequẽtur: & si postea sequẽtur, quid erit? Singularis ego sum donec trãseam. Quid est quod dominus ait in hoc psalmo, singularis ego sum donec transeam? quid est quod exposuimus? Si intellexerimus, attende ipsius verba in Euangelio, Amen amen dico vobis, inquit, nisi granum fru- Ioan.12. menti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert: hoc autẽ ibi ait, vbi etiã dixit, Cum exaltatus fuero E à terra, omnia traham ad meipsum. Nisi granum frumenti, inquit, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo illi grano multa seges debebatur: sed expecta, mortificetur adhuc, quia granũ nisi in terram ceciderit & mortificatum fuerit, solum remanet: ergo solus erat antequam esset mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires sequendi, nõ habebat præcedendi. Propter Christum enim, id est, propter confessionẽ nominis Christi quo Christiani sumus, nemo mortuus est ante Chri- Ioan.13. stum, ne forte occurrat nobis, Multi enim mortui sunt & martyres sunt, multi & Prophetę talia passi sunt, nõ tamen ideo moriebantur, quia prænunciabãt Christũ, sed quia peccata hominum dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius resistebant, & habẽtur inter martyres, Iuste etenim si non pro nominis Christi confessione, tamẽ pro veritate occisi sunt. Vsqueadeo autem pro ipso nomine, id est, pro cõfessione nominis Christi nemo mortuus est antequam granum illud caderet in terram, cuius ex persona dictum est, Singularis ego sum donec transeam, vt & ipse Ioannes qui recens in- Ioan.12. terfectus erat, ab iniquo rege donatus puellæ saltatrici, F non propter hoc interfectus sit, quia confessus est Chri- Matth.14. stum. Potuit itaque & inde occidi & hoc à multis. Si propter aliud occisus est ab vno, quanto potius propter Christum potuit occidi ab his ipsis qui occiderũt Christum? Perhibebat enim de Christo testimonium Ioannes: Illi qui audiebant Christum, ipsum occidere volebant, & eum qui testimonium perhibebat non occidebant. Quia enim si fieret impetus propter Christum in Ioannem, non negaret. Erant quippe in illo vires magnæ, quibus appellatus est amicus sponsi. Ma- Ioan.3. gna in illo gratia, magna excellentia, Inter natos mu- Matth.11. lierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista. Ergo in illum impetus factus est, qui non habebat tales vires. Fit impetus in Petrum, non fit in Ioannem. Etenim vires ipsas Petrus pòst accepit, tunc autem in- Matth.26. firmus fuit. Pro Christi nomine ille interrogatur, qui vires non habebat. Ille qui habebat vires, non patitur persecutionẽ propter Christum, ne pro nomine Christi antecederet Christum, Non occiditur à Iudæis, qui perhibebat liberum testimonium Christo quem occi-

G derunt Iudæi, & occiditur ab Herode qui dicebat ei,
Non tibi licet habere vxorem fratris tui, Neque enim
frater eius sine posteritate decesserat: Pro lege quidem
veritatis, pro æqualitate, pro iustitia: Ideo sanctus, & id-
eo martyr, sed non tamen pro illo nomine quo Chri-
stiani sumus. Quare nisi vt impleretur, Singularis ego
sum donec transeam?

In Psalmum centesimum quadragesimum primum
Enarratio.

SOLENNITATI martyrum sicut deuotio
celebritatis vestræ, ita nostræ seruitutis sermo
debetur. Sed meminisse oportet charitatem
vestram, hesterna die quàm multa dicta sint.
Non enim quia propter auiditatem interioris oris ve-
stri per totum sermonem tanquam recentes affuistis,
propterea obliuisci debemus infirmitatis communis,
primo quia & honorare oportet verba præclara, sicut
scriptum est, Præclara autem verba sapientiæ sunt, do-
mini dei sunt, quæ per nos tanquam per vascula vobis
ministrantur. Etsi fictilia sunt vasa, sed panis cœlestis
2.Corin. 4. est. Apostolus dicit, Habemus thesaurum istum in va-
H sis fictilibus, vt eminentia virtutis sit dei. Qui autem
thesaurus, idem & panis. Nam si non idem esset the-
saurus & panis, non de ipso thesauro alibi scriptum es-
set, Thesaurus desyderabilis requiescit in ore sapiẽtis,
Prouer.14. vir autem stultus glutit illum. Vnde admonemus cha
ritatem vestram, vt ea quæ audiendo tanquam ventre
memoria cõditis, rursus reuoluendo & cogitãdo quo-
dammodo ruminetis. Hoc est enim thesaurus desyde-
rabilis requiescit in ore sapiẽtis, vir autem stultus glu-
tit illum: breuiter autem dixit, Sapiens ruminat, stul-
tus non ruminat. Hoc autem aperte & Latine quid est?
Sapiens cogitat ea quæ audierit, stultus autem audita
obliuioni tradit. Neque enim propter aliud in lege
Leuiti.11. munda ea dicta sunt animalia quæ ruminant, immun-
da quæ non ruminant. Nam creatura dei omnis mun-
da est. Artifici deo tam mũdus est porcus, quàm agnus.
Creauit enim omnia bona valde, & omnis creatura
Gene.1. dei bona est, dicit Apostolus, & omnia mũda mundis.
1.Timo.4. Cum ergo in natura vtrunque sit mundum, significa-
Ad Titũ.1 tione tamẽ agnus significat aliquid mundum, porcus
significat aliquid immundum. Agnus significat inno-
I centiã sapientiæ ruminantis: porcus significat immun
ditiam stultitiæ obliuiscentis. Breuis Psalmus pro solẽ-
nitate dictus est, videamus an possit etiam breuiter tra
ctari. *Voce mea ad dominum clamaui.* Sufficeret, voce
ad dominum clamaui: forte non frustra additum est,
mea. Multi enim clamant ad dominum, non voce sua,
sed voce corporis sui. Homo ergo interior in quo cœ-
pit habitare Christus per fidem, voce sua, non in stre-
pitu labiorum, sed in affectu cordis clamat ad domi-
num. Non vbi homo audit, ibi deus audit. Nisi voce
pulmonum & laterum & linguæ clames, homo te non
audit. Cogitatio tua clamor est ad dominum. Voce
mea ad dominum clamaui, *Voce mea ad dominum de-
precatus sum.* Quod dixit clamaui, exposuit cum dixit,
deprecatus sum. Clamant enim ad dominum & qui
blasphemant. In superiori versu clamorem posuit, in
sequenti clamorem exposuit. Quasi exigeretur quo cla
more clamasti ad dominum? ad dominum, inquit, de-
precatus sum, Clamor meus deprecatio mea, non con
uitium, non murmur, non blasphemia. *Effundam ante
eum precem meam.* Quid est ante eum? In conspectu eius.
Quid est in conspectu eius? Vbi videt. Vbi autem non
videt? Ita enim dicimus vbi videt, quasi alicubi non vi
deat. Sed in isto cœtu rerum corporalium vident & K
homines, vident & animalia: ille autem videt, & vbi
homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus ho-
minum vider, deus autem videt. Ibi ergo effunde pre-
cem tuam, vbi solus ille videt qui remunerat. Nam in
abscondito te dominus Iesus Christus iussit orare, sed
si agnoscas cubiculum tuum & mundes, ibi rogas deũ.
Cum autem oratis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ, Matth.6.
qui stant in plateis & vicis orantes, vt videantur ab ho
minibus. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuũ,
& claude ostium, & deprecare deum tuum in occulto,
& qui videt in occulto reddet tibi. Si homines reddi-
turi sunt, effunde ante homines precem tuam. Si deus
redditurus est, effunde ante eum precẽ tuam, & claude
ostium tuum ne tentator ingrediatur. Tentator non
cessat pulsare vt irrumpat, si clausum inuenerit transit.
Ideo Apostolus, quia in nostra potestate est ostiũ clau-
dere: ostium cordis non parietum, ibi enim & cubicu-
lum: quia ergo in nostra potestate est hoc ostium clau-
dere, Neque detis, inquit, locum diabolo. Etenim si in- Ephe.4.
trauit & possedit, attende quia tu negligenter clausisti, L
aut claudere neglexisti. Quid est autem clandere ostiũ?
Hoc ostium tanquam duas habet valuas, cupiditatis &
timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat:
aut times aliquid terrenum, & hac intrat. Timoris
ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum,
aperi ad Christum. Quomodo ipsas valuas aperis ad
Christum? Cupiendo regnum cœlorum, timendo i-
gnem gehennarum. Per cupiditatem seculi diabolus
intrat, per desyderium vitæ æternæ Christus intrat. Per
timorem pœnarum temporalium diabolus intrat, per
timorem ignis æterni Christus intrat. Ecce martyres
clauserunt ianuam contra diabolum, Christo aperue-
runt. Promisit eis multa mũdus iste, riserunt, clauserũt
valuam cupiditatis aduersus diabolum. Minatus est
mundus iste bestias, ignes, cruces, non timuerunt, clau-
serunt timoris valuam contra diabolum: Videamus si
aperuerunt illas Christo, Qui confessus me, inquit, fue- Matth.10.
rit coram hominibus, confitebor illum & ego coram
patre meo, qui est in cœlis. Amauerunt ergo Christum,
regnum cœlorum, vbi eos confitebitur Christus. Quo-
modo eos confessurus est Christus? Venite benedicti Matth.25.
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est M
ab origine mundi, Confitebitur illos ad dexteram po-
sitos. Videamus si timoris valuam Christo aperuerunt,
quam diabolo clauserunt. Vno eodémque loco domi-
nus monet hoc, vt & diabolo claudatur, & sibi ape-
riatur. Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, Matth.10.
animam autem non possunt occidere. Monuit vt ti-
moris valua in faciem diabolo elideretur. Ergo nihil
est timendum? Non ergo aperitur aditus timoris Chri
sto, qui clausus est diabolo? Statim subiecit tanquam
dicens, Exclusisti illum, aperi mihi. Sed eum timete,
inquit, qui habet potestatem & animã & corpus occi-
dere in gehennã ignis. Iam ergo si credidisti & ape-
ruisti Christo, claude contra diabolum. Intus est Chri-
stus, ibi habitat. Effunde ante eum precem tuam, noli
quærere vt de longe te exaudiat. Non enim longe est
sapientia dei, quæ pertendit à fine vsque ad finem for- Sapien.8.
titer, & disponit omnia suauiter. Ecce intus est apud
te, ante eum effunde precem tuam. Ibi sunt aures eius,
quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à Psal.74.
desertis montium, quoniam deus iudex est. Si iudex
est, qualem causam geras in corde tuo vide. Effundam
ante eum precem meam. *Tribulationem meam in conspe-
ctu eius*

A *Eu eius annunciabo.* Repetitio est,& in superioribus duobus versibus,& in his consequẽtibus sentẽtię duæ sunt, sed vtraque bis dicta. Vna est illa, Voce mea ad dominum clamaui,voce mea ad dominum deprecat⁹ sum. Altera est, Effundam ante eum precem meam,tribulationem meam in conspectu eius annunciabo. Quod enim est ante eum, hoc est, in conspectu eius: & quod est, precem meam effundam, hoc est, tribulationem meam annunciabo. Quando hoc facit? In persecutione positus loquitur. *Cum deficit à me spiritus meus.* Quare deficit spiritus tuus ô martyr in tribulatione posite? Vt non mihi arrogem vires meas, vt sciam quod alius in me operatur ipsam virtutem. Cum autem vos tradent iudicibus, sicut monuit dominus quos martyres

Math. 10. facere volebat, nolite cogitare quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo deficiat spiritus tuus, loquatur spiritus dei. Merito eos pauperes facere volebat

Math. 5. spiritu, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati ergo pauperes spiritu suo, diuites spiritu dei. Omnis enim homo qui spiritũ

B suum sequitur, superbus est. Subdat spiritum suum, vt capiat spiritum dei. Ibat in culmen, resideat in vallem: si ierit in culmen, denatat ab illo aqua: si in valle resederit, implebitur ex ea, & fit ille venter de quo scri

Ioan. 7. ptum est, Flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ergo dum deficit à me spiritus meus, in cõspectu tuo annunciaui tribulationem meam, humilis factus, confitens tibi deficiente spiritu meo, cum sim plenus spiritu tuo. Et audierunt forte homines, quia defecit in me spiritus meus,& desperauerũt de me,& dixerũt, Cęp-mus eũ & oppressimus eũ. *Et tu cognouisti semitas meas.* Illi enim me deiectum putabant, tu me stantem cernebas. Illi qui persequebantur & comprehenderant, implicatos putabant pedes meos, sed illis obligati sunt

Psal. 19. pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti su

Psal. 24. mus. Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse

Math. 10. vellet de laqueo pedes meos, Perseueraui ambulando. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Illi oppressum me putabant, sed ego ambulabam. Vbi ambulabam? In semitis quas illi non videbant qui me captum putabant, in semitis iustitiæ tuæ, in semitis

C præceptorum tuorum. Tu enim cognouisti semitas meas, persecutor non eas cognouit. Nam non in eis mihi inuideret, si in eis mecum ambularet. Quæ sunt istæ semitæ, nisi viæ illæ de quibus alio loco dicitur,

Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum,& via impiorum peribit? Non dixit, viam impiorum non nouit, nouit viam iustorum,& via impiorum peribit. Quod enim nõ nouit peribit, multis locis scripturæ inuenimus. Quia dei agnoscere seruare est, dei agnoscere custodire est, non agnoscere damnare est. Vnde enim qui nouit omnia

Math. 7. dicturus est in fine, Non noui vos? Non inde gaudeant & dicant, non puniemur, quia non nouit nos iudex. Iam puniti sunt si eos non nouit iudex. Quæ ergo dictæ sunt viæ quas nouit dominus, ipsæ hic dictæ sunt semitæ, quo ait, tu cognouisti semitas meas. Omnis enĩ semita via est, non omnis via semita est. Quare ergo viæ illæ semitæ sunt dictæ, nisi quia angustæ sunt? Via lata impiorum, via angusta iustorum. Quæ via, ipsæ & viæ: quemadmodũ quæ ecclesia, ipsæ ecclesiæ, & quod cœlum,& ipsi cœli. Pluraliter dicuntur & singulariter

Canti. 6. dicuntur, Propter vnitatem ecclesiæ, vna ecclesia: vna est columba mea, vna est matris suæ, Propter congregationes fraternas, per loca multæ sunt ecclesiæ. Eccle

siæ, inquit, Iudææ quæ erant in Christo, gaudebãt quod D

ille qui nos persequebatur, nunc euangelizat fidem, Galat. 1.

quam aliquãdo vastabat,& in me glorificabant deum. Ecclesias sic dixit,& vnam ecclesiam sic dicit, Sine of- 1. Corin. 10.

fensione estote Iudæis & Græcis,& ecclesiæ dei. Sic ergo & viæ & via,& semitę & semita. Quare semitę, & quare semita? Quomodo quare ecclesiæ & ecclesia rationem reddidimus, debemus & hic reddere rationem. Semitæ dictæ sunt dei, quia multa præcepta sunt: & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea vię istę in mul- Roma. 13.

tis præceptis ad vnam colligũtur & vna dicuntur, quia via nostra charitas est. Videamus si charitas via est: audiamus Apostolum, Et adhuc supereminentiorem vi- 1. Corin. 13.

am vobis demonstro. Quam dicis ô Apostole, supereminentiorem viam? Quam dico audi, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens: & si habuero prophetiam,& sciero omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fidẽ ita vt montes transferam, charitatem autem non habeã nihil sum: & si distribuero omnia mea E

pauperibus, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodest. Ergo charitatem dixit supereminentiorem viam. Magna via ista fratres, magnum miraculũ habet hæc via. Certe quia supereminentior est, excellentior est: hoc enim supereminet quod excelsum est. Nihil excellentius est via charitatis, & non in illa ambulant nisi humiles. Has ergo semitas dicit præcepta charitatis. In me omnis. Tu ergo, inquit, cognouisti semitas meas: tu nosti quia quod pro te patior amore patior. Tu nosti, quia charitas in me omnia tolerat, tu nosti quia etsi trado corpus meum vt ardeam, habeo illã, sine qua illud non prodest homini. Quis autem nouit vias istas hominis fratres mei, nisi vere ille cui dictũ est, tu cognouisti semitas meas? Omnia enim facta humana ante oculos hominum, incertum est quo corde fiãt. Et quàm multi impij metientes semetipsos ex semetipsis, dicunt de nobis quod ista in ecclesia quærimus, honores, laudes, vtilitates temporales? Quàm multi dicunt me propterea loqui vobis vt adclametis & laudetis me,& hũc me habere finem,& hanc intentionem cum loquor? Et F

quomodo eis ostendo non ea intẽtione me loqui? Restat vt eo dicam, Tu cognouisti semitas meas. Quomodo illi sciunt, quod nec vos scitis? quomodo illi sciunt quod vix ego scio? Neq; enim ego meipsum diiudico: qui enim diiudicat me, dominus est. Nescio quid de se 1. Corin. 4.

Petrus nesciens præsumpsit,& aliud videbat medicus in viribus eius. Ergo pie pureque clametur ad dominum, quia vere clamatur, tu cognouisti semitas meas. Sed vis vt ducat te per istas semitas? Esto mitis, esto mansuetus, non ferox, non superbus, non excussa & erecta ceruice, sicut equus & mulus quibus nõ est intel- Psal. 31.

lectus. Cum enim fueris mitis, cum fueris mansuetus, insidebit dominus & ducet te per vias suas. Diriget e- Psal. 24.

nim mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Tu ergo cognouisti semitas meas. *In via hac qua ingrediebar, absconderunt mihi muscipulam.* Via hæc qua ingrediebar Christus est: ibi illi absconderunt muscipulam qui persequuntur in Christo propter nomen Christi. Ibi ergo absconderũt muscipulam mihi, qui ibi me scãdalizant. Quid in me zelãt? quid in me persequũtur, quòd Christianus sum? Si ergo hoc persequuntur quòd Christianus sum, in via quã ingrediebar absconderũt mihi

G musſcipulam. Quantum in ipſis eſt, in via qua ingrediebar ipſi abſconderunt muſcipulã mihi. Quantũ ad eorum cupiditatem pertinet, quantũ ad eorum conatum, quantum ad eorum votũ, in ipſa via me voluerunt habere muſcipulam qua caperer. Sed nouit dominus viã
Pſal. 1. iuſtorum, & tu cognouiſti ſemitas meas. Hoc quidem illi voluerũt, ſed tu eos nõ permiſiſti in te ponere ſcãdalum, quia tu es via mea. Nam & hæretici in nomine Chriſti nobis volunt abſcõdere ſcandalum, & ipſi falluntur. Quod ipſi in hac via putant ſe ponere, extra viã ponunt, quia & ipſi extra viã ſunt, muſcipulam ponere non poſſunt vbi ipſi non ſunt. Sed dictum eſt hoc ſecundum cupiditatem ipſorum, ſecundum votum & o-
Pſal. 139. pinionem eorum: nam expreſſe alibi dictum eſt, Iuxta ſemitas ſcandala poſuerunt mihi. Hoc quod dictũ eſt in via, ſecundũ cupiditatem eorum & votum dictum eſt. Illud quod dictum eſt iuxta viam: id eſt, iuxta ſemitam, ſecundum veritatem dictũ eſt. Reuera enim non ponunt in ſemita, nõ ponunt in ipſa via, quia Chriſtus
Ioan. 14. eſt via. Sanè iuxta ſemitas ponunt: non eos Chriſtus ſinit ponere in via, ne non ſit quà eamus: ſinit tamen eos ponere iuxta viam, vt de via non declinemus, in via ſe
H putat ponere ſcandalum Paganus: quando mihi dicit, Colis deum crucifixum. Reprehẽdit crucem Chriſti, quam non intelligit. In Chriſto ſe ponere putat, quod iuxta viam ponit. Non egrediar à Chriſto, & nõ incidam à via in muſcipulam. Inſultet ille crucifixo Chriſto, videam ego in frontibus regum crucem Chriſti. Quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ęgroto qui deridet medicamentũ ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe & ſanaretur. Crux illa ſignũ eſt humilitatis, ille autẽ ſuperbia nimia nõ agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ: ſi autem ego agnoſco, in via ambulo. Vſqueadeo de cruce nõ erubeſco, vt nõ in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa ſacramenta atq; aliter accipimus. Quædam ſicut noſtis ore accipimus, quędam per totũ corpus accipimus.
Luca. 9. Quia vero in fronte erubeſcitur, ille qui dixit, Qui me erubuerit corã hominibus, erubeſcã eum coram patre meo qui in cœlis eſt, ipſam ignominiã quodammodo & quam Pagani deridẽt, in loco pudoris noſtri cõſtituit. Audis hominẽ inſultare impudenti & dicere, fron
I tem non habet. Quid eſt, frontem non habet? Impudẽs eſt: non habeam nudam frontẽ, tegat eam crux domini mei. Ergo in via qua ingrediebar, abſconderunt muſcipulam mihi, quantum in ipſis eſt. Nam iuxta viam poſuerunt, ego autẽ tutus ero ſi de via nõ receſſero. Igno-
Eccli. 9. ras quia in medio laqueorum ingrederis, ait ſcriptura? Quid eſt, in medio laqueorũ? In via Chriſti. Et hinc laquei, & hinc laquei. Laquei à dextris, laquei à ſiniſtris. Laquei à dextris, proſperitas ſeculi: laquei à ſiniſtris, aduerſitas ſeculi. Laquei à dextris, promiſsiones: laquei à ſiniſtris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredere, à via noli diſcedere, nec promiſsio te capiat, nec terror elidat. In hac via qua ingrediebar abſconderũt muſcipulam mihi. *Conſyderabã ad dexteram & videbam.* In dexteram conſyderabat & videbat: in ſiniſtram qui conſyderat excæcatur. Quid eſt, in dexteram conſyderare?
Matth. 25. Vbi erunt illi quibus dicetur, Venite benedicti patris mei poſsidete regnum. Erũt enim quidam in ſiniſtra, quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Fremente ergo toto mundo & minante in perſecutionibus, crebreſcentibus vndique inſultationibus hominum atque terroribus, ille contemnens præſentia, reſpiciebat in futura, attendebat in

dexteram vbi futurus eſt, vbi eſſe meditabatur, illuc at- K
tendebat & videbat, & ideo omnia ferebat: illi autem qui perſequebantur non videbant: ideo cum diceret, Conſyderabam in dexteram & videbam, ſecutus ait:
Et non erat qui cognoſceret me. Cum enim toleras omnia, quis nouit quid attendas vtrum ad dexteram oculum dirigas, an in ſiniſtram? In eo quod toleras, ſi laudem hominum quæris, in ſiniſtram attendiſti. In eo quod toleras, ſi promiſſa dei quæris, in dexteram attendiſti. Attendiſti in dexteram, videbis: attendiſti in ſiniſtram, excæcaberis. Sed & cum vides in dexteram, non erit qui te agnoſcat. Quis enim te conſolatur, niſi dominus cui dicis, Et tu cognouiſti ſemitas meas? Nec erat qui cognoſceret me. *Periit fuga à me.* Tanquam circumclusum ſe dicit, periit fuga à me. Inſultant perſecutores, oppreſſus eſt, captus eſt, circumcluſus eſt, victus eſt, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid poteſt pro Chriſto: id eſt, non fugit animo. Nam corpore fugere licet, conceſſum eſt, permiſſum eſt, domino dicẽ-
te, Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in a- Matth. 10.
liam. Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga.
Sed intereſt quare non fugiat, quia circumcluſus eſt, L
quia captus eſt, an quia fortis eſt? Et à capto periit fuga, & à forti periit fuga. Quæ ergo fuga cauẽda eſt? quę fuga à nobis pereat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouib' Ioan. 10.
ſuis. Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cum viderit lupum venientem fugit. Cum viderit prædonẽ, quare fugit? Quia non eſt ei cura de ouibus. Talis fuga ab iſto perierat, ſiue ab ipſius capitis perſona accipiamus hanc vocem illius Chriſti domini, qui pro omnibus mortuus eſt: ſiue à membris eius martyribus noſtris, quia & ipſi pro fratribus paſsi ſunt. Audi Ioannem
dicentem, Sicut enim ille animam ſuam pro nobis po 1. Ioan. 3.
ſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere.
Sed cum illi ponunt, Chriſtus ponit, quia cum illi pa-
tiuntur perſecutionẽ, ipſe clamat, Quid me perſeque- Acto. 9.
ris? Periit fuga à me. *Et non eſt, qui requirat animam meam.* Ergo non eſt, qui exquirat animam ipſius? Vidit homines velle ſæuire in necem ſuam, velle effundere ſanguinem ipſius, quomodo non eſt qui requirat animam
eius? Et hoc duobus modis accipitur. Quomodo peri- M
re fugam accipitur duobus modis, quia & à capto & à forti periit fuga: ſic duobus modis quæritur anima hominis, aut à perſecutoribus, aut à dilectoribus. Ita ergo non eſt qui requirat animam meam. De illis dixit certe qui perſequuntur animam meam, & non quærũt animam meam. Si autem requirant animam meam, inuenient inhærentem tibi: & ſi non norunt eam quærere, norunt & imitari. Nam vt noueritis quæri animam hominis & à perſecutoribus, inde alibi dicitur,
Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam Pſal. 39.
meam. *Clamaui ad te domine dixi tu es ſpes mea.* Quando tolerabam, quãdo tribulabar, dixi, tu es ſpes mea. Spes mea hic, ideo tolero. *Portio autem mea non eſt hic, ſed in terra viuentium.* Dat deus portionem in terra viuentiũ, ſed non aliquid à ſe extra ſe. Quid dabit amanti ſe, niſi ſe? *Intende ad orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.* Humiliatus à perſecutoribus, humiliatus in confeſsione. Humiliat ſe inuiſibiliter, humiliatur ab hoſtibus viſibiliter: Erigitur ergo ab illo viſibiliter & inuiſibiliter. Inuiſibiliter erecti ſunt iam martyres, viſibiliter e-
rigentur, cum corruptibile hoc induerit incorruptio- 1. Corin. 15.
nem in reſurrectione mortuorum, cum & hoc ipſum
in quod

A in quod solum persecutores sæuire potuerũt instaura-
Matth. 10. bitur. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam
autem non possunt occidere: Et quid perit? quid occi-
dunt? Vel hoc eis permittetur, vt quod occiderint per-
Luca. 21. eat? Non periet. Audi ipsius domini promissionẽ, Amẽ
dico vobis, capillus capitis vestri non periet. Quid er-
go de cæteris membris sollicitus es vbi dãnum capilli
non erit? *Erue me à persequentibus me.* A quibus putatis
quod oret vt eruatur? ab hominibus qui persequebãtur?
Ita vero ipsi homines sunt hostes nostri? Habemus a-
lios hostes inuisibiles, qui aliter persequuntur. Homo
persequitur vt occidat corpus, persequitur alius vt illa-
queet animam. Et ideo per vasa sua, quia de illo dictum
Ephe. 2. est, Operatur in filiis diffidentiæ per vasa sua: id est, per
homines in quibus operatur, agit persecutionem cor-
poris, vt intus fiat ruina cordis. Nam si cadente corpo-
re stat anima, muscipula comminuta est, & nos libera-
ti sumus. Ergo sunt & alij hostes nostri, à quib⁹ depre-
Psal. 123. cari debemus deum vt eruat nos, ne seducant nos, vel
fractos molestiis secularibus, vel inductos illecebris.
Qui sunt isti hostes? Videamus si ab aliquo seruo domi-
B nico aperte describuntur, ab aliquo milite perfecto qui
Ephe. 6. cum illis congressus est: audi Apostolũ dicentem, Non
est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.
Nolite quasi odia vestra conuertere in homines, & eos
vobis hostes existimare, & eorum inimicitiis vos con-
teri putare. Isti homines quos timetis caro & sanguis
sunt, & non est vobis colluctatio aduersus carnem &
sanguinem. Sic voluit dicere, contemnens hominum
mortalitatẽ. Et aduersus quos? Aduersus principes, in-
quit, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum
harum. Expaueras, cum audires rectores mundi. Si re-
ctores mundi istius, nunquid præter mundum iturus es
vbi illos non patiaris? Præter mundum iturus es vbi ab
eis eruaris? Sic ergo accipe mundi & tenebrarum harũ
rectores, nõ rectores cœli & terræ: nam ipsa fabrica dei
est. Cœlum & terra mundus dicitur, & homines mali
mundus. Quare & isti mundus? Quia diligunt mũdum,
& ideo tenebræ, quia impij. Ideoq; iam ex ipso numero
Ephe. 5. credentibus multis, quid dicit Apostolus? Fuistis ali-
quando tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Antequam
C essetis ergo lux, cum tenebræ essetis, attendite quem re-
ctorem habuistis. Quem rectorem habent iniqui, nisi
diabolum, quomodo pij & fideles rectorẽ habẽt Chri-
stum? Ergo diabolum & angelos eius rectores mundi
appellauit: id est, rectores dilectorum mundi, rectores
peccatorum, quod est tenebrarum harum, Ipsos habe-
mus inimicos, à quibus debemus deprecari dominum
vt eruamur. Audi mundum, & mũdum aperte vno lo-
co in scriptura sancta in Euangelio, mundum quem
fecit deus, mũdum quem regit diabolus: id est, dilecto-
res mundi. Homines enim ipsos fecit deus, dilectores
mundi non eos fecit, Mundum enim diligere pecca-
tum est, peccatum autem non fecit deus. Audi ergo, vt
dicere cœperam, mundum & mundum. In hoc mũdo
Ioan. 1. erat, dictum est. De quo dictum est in hoc mundo erat,
nisi de sapientia dei, quod est Christus Iesus, de qua di-
Sapien. 8. ctum est quod pauloante commemoraui, Pertendit à
Sapien. 7. fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaui-
ter? Attingit enim vbique propter suam munditiam, &
nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo in hoc mũdo
Ioan. 1. erat, & mundus per ipsum factus est, & mũdus eum nõ
cognouit. Audistis duos mundos, mundus per eum fa-
ctus est, & mundus eum non cognouit. Non mundus
qui factus est per Iesum, ab illis principibus & potesta-
tibus tenebrarum harum regitur, sed mundus qui non D
cognouit Iesum: id est, dilectores mundi peccatores & Ephe. 6.
iniqui, superbi & infideles. Vnde mundus peccatores?
Quia diligunt mundum, & diligendo inhabitant mũ-
dum, quomodo domus dicitur & fabrica & inhabitã-
tes. Bona domus plerunque bona fabrica, & bona do-
mus, quia boni cõuersantur in ea. Et caue domũ istam,
quia mala est. Duobus modis dicitur mala est domus
hæc: caue forte propter ruinam, ne aliquid cadat & te
premat. Dicitur & sic alio modo quemadmodum ca-
ueas domum istã tuam malam, ne incurras in laqueum
venantium, ne pauper opprimaris à diuite, ne fraudem
aliquam patiaris, Quomodo ergo domus & domus, sic
mundus & mundus. Quare enim & iusti cum sint &
ipsi in mundo non dicuntur mundus? Quia dicit Apo-
stolus, In carne autem ambulantes non secundum car- 2. Cor. 10.
nem militamus: conuersatio enim nostra in cœlis est.
Habitat hic iust⁹ in carne, sed corde cũ deo est. Et ipse
appellatur mũdus, si sine causa audit, sursum cor: si au-
tẽ est causa quare audit, sursum cor habet. Mortui enim Col. 3.
estis dicit, & vita vestra abscondita est cum Christo in
deo. Quorum autem vita hic est: id est, quorum deside- E
rium & amor hic est, † hic cõteritur, hic implicatur, be- † al. hæret.
ne dicuntur habitatores mundi. Et bene dicuntur mũ-
dus illi qui habitant in mundo, sicut bene dicuntur do
mus illi qui inhabitant domum. Mũdus ergo & mun-
dus: mundus per eum factus est, & mundus eum nõ co- Ioan. 1.
gnouit. Ecce mundus factus est per dominũ, ecce mun-
dus qui nõ cognouit dominum. Lauda tu fabricam, &
ama fabricatorẽ, & noli amare habitare in fabrica, sed
habita in fabricatore. Erue me à persequentibus me.

Quoniam corroborati sunt super me. Quis dixit corrobora-
ti sunt super me? Corpus Christi clamat, ecclesiæ vox
est, membra Christi clamant. Multum creuit numerus
peccatorum, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet
charitas multorum. Erue me à persequẽtibus me, quo-
niam corroborati sunt super me. *Erue de carcere animam* Matth. 24.
meam vt confiteatur nomini tuo. Carcer iste à prioribus va-
rie intellectus est, Et fortasse ipse est carcer qui & scribi-
tur in titulo, spelunca. Titulus enim Psalmi huius ita se
habet, *Intellectus ipsi Dauid, cum esset in spelunca, oratio.* Quę F
spelunca, ipse & carcer. Duo quædam intelligẽda pro-
posuimus, sed vnum cum intellexerimus, vtrũque erit.
Merita carcerem faciunt. Nam in vno quodam habi- 1. Reg. 22.
taculo alteri domus est, alteri carcer est. Illi qui custo-
diunt homines inclusos, & si in domo sua custodiant
illi, qui arctius custodiuntur, in carcere sunt: nunquid
& illi in carcere dicendi esse sunt? Vnum habitaculum
& illi est & illi. Alteri fecit domum libertas, alteri car-
cerem seruitus. Quibusdam ergo visum est, quòd spe-
lunca & carcer mundus iste sit. Et hoc orat ecclesia, vt
de carcere educatur: id est, de hoc mundo, de sub sole,
vbi omnia vanitas. Dicitur enim, omnia vanitas & Eccle. 6.
præsumptio spiritus in omni tẽpore † hominis quo ipse † al. opere.
laborat sub sole. Ergo extra istum mundũ nescio quam
requiem pollicetur nobis deus quo futuri sumus, fortè
ideo de loco isto clamamus, Educ de carcere animam Psal. 141.
meam. Anima nostra per fidem & spem in Christo est,
sicut paulò antè iã dixi, Vita vestra abscondita est cum Col. 3.
Christo in deo: corpus autem nostrum in isto carcere,
in isto mundo si diceret, Educ de carcere corpus meũ,
securi acciperemus carcerẽ mũdũ. Fortasse tamen pro-
pter aliqua quæ nos tenent desyderia terrena, contra
quæ luctamur & dimicamus, quia video aliam legem
in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & recte Rom. 7.
dicimus,

A Rursus autem ad hoc intẽtam facious charitatem vestram, non docendo quod ignoratis, sed admooendo quod nostis, domioum & saluatorem oostrum Iesum
1.Tim.2. Christũ caput esse corporis sui, illũ vnũ esse mediatorẽ dei & hominum, hominem Iesum, natum ex virgioe,
Apoca. 12. tanquam in solitudine, sicut in Apocalypsi audiuimus. Per solitudinẽ quippe arbitror quòd solus ita natus est. Hunc eoim illa mulier peperit recturum populum in virga ferrea. Hæc autem mulier, aotiqua est ciuitas dei,
Psal. 86. de qua in psalmo dicitur, Gloriosa dicta sunt de te ci-
Gene. 4. uitas dei. Hæc ciuitas initium habet ab ipso Abel, sicut mala ciuitas à Cain. Antiqua ergo ista ciuitas dei semper tolerans terram, sperans cœlum, quæ etiã Hierusalẽ vocatur & Sioo: Vtique de nato quodã in Sion, & cõ-
Psal. 86. ditore ipsius Sion, Psalmus quidã dicit, Mater Sioo dicet homo. Quis homo? Et homo factus est in ea, & ipse fuodauit eam altissimus. Denique ipse in Siõ factus est homo, sed humilis factus est homo, & idem ipse altissimus fundauit eã ciuitatẽ, in qua factus est homo. Itaq;
Apoc. 12. & illa mulier sole cooperiebatur, sole ipso iustitiæ quẽ
Sapien. 5. non cognoscũt impij, qui dicturi sunt in fine, Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit no-
B bis, & sol nõ ortus est nobis. Est ergo quidam sol iusti-
Matth. 5. tiæ, qui non oritur impiis. Cæterum istum solem facit
Apoca. 12. oriri super booos & malos. Ergo & amicta erat sole, & gestabat visceribus masculum paritura, Idem ipse erat condens Sion, & nascens in Sion: Et illa mulier ciuitas dei, eius luce protegebatur, cuius carne grauidabatur. Merito & lunam sub pedibus habebat, quia mortalitatem crescentis & decrescentis carnis virtute calcabat. Ergo ipse dominus Iesus Christus caput & corpus: Voluit enim etiã loqui in nobis: qui dignatus est mori pro nobis, membra sua oos fecit. Aliquando itaque ex persona membrorum suorum loquitur, aliquando ex persona sua tãquam capitis nostri. Habet aliquid ille quod dicat sine nobis, oos vero sine illo oihil possumus di-
Col. 1. cere: Apostolus dicit, Vt suppleam quæ desunt pressurarum Christi, io carne mea. Vt suppleam, ioquit, quæ desunt pressurarum, ooo mearũ, sed Christi, in carne, nõ iam Christi sed mea. Patitur, ioquit, adhuc Christus pressurarũ, noo in caroe sua, in qua ascendit in cœlum,
C sed in carne mea quæ adhuc laborat io terra. Christus,
Galat. 2. inquit, pressuram patitur in carne mea. Viuo enim, non iam ego, viuit vero in me Christus. Nisi enim Christus & in membris suis, hoc est, fidelibus suis pressuram ipse pateretur, Saulus in terra Christum in cœlo sedentem noo persequeretur: denique aperte hoc exponens quo-
Roma. 12. dam loco, Sicut enim corpus voum est, inquit, & membra multa habet, omnia autem membra corporis cum siot multa, vnum est corpus, ita & Christus. Nõ ait, ita & Christus & corpus, sed corpus vnum mẽbra multa, ita & Christus. Totum ergo Christus. Et quia totum
Acto. 9. Christus, ideo caput de cœlo, Saule, inquit, Saule, quid me persequeris? Tenete hoc, & fixum omnioo cõmendatę memoriæ, tanquam filij ecclesiasticæ eruditionis & fidei catholicæ, vt agnoscatis Christũ caput & corpus, eundemq; Christum verbũ dei vnigenitum æqualem patri, & inde videatis quanta gratia pertiogatis ad deum, vt ipse voluerit esse nobiscum vnus qui est cum
Ioan. 10. patre vous. Quomodo cũ patre vnus? Ego & pater vnũ
Galat. 3. sumus. Quomodo nobiscum vnus? Nõ dicit, inquit, & seminibus tanquam in multis, sed taoquam in voo, & semini tuo quod est Christ⁹. Sed ait aliquis, Si Christus semen Abrahę, ouoquid & oos? Memẽtote, quia semen Abrahæ Christus: ac per hoc si & nos semen Abrahæ, ergo & nos Christus. Quomodo vnum corpus multa D
membra, ita & Christus. Et quotquot in Christo bapti- Rom. 12.
zati estis, Christũ induistis. Nẽpe semen Abrahæ Chri- Galat. 3.
stus, nec contradici potest apostolicis apertissimis verbis, & semini tuo quod est Christus: videte quid nobis dicat, si autẽ vos Christi, ergo semeo Abrahæ estis: ideo magnum est illud sacramentũ, Erũt duo in caroe vna:
Apostolus dicit, Sacramẽtum hoc magnũ est, Ego au- Gene. 2.
tem dico in Christo & in ecclesia. Christus & ecclesia, Ephes. 5.
duo in carne vna. Refer ad distantiam maiestatis duo:
Duo planè. Noo enim & oos verbum, nõ enim & oos Ioan. 1.
in principio deus apud deum, ooo enim & nos ille per quẽ facta sunt omnia. Veniatur ad caroem, & ibi Christus & ille & oos. Non ergo miremur in psalmis. Multa enim dicit ex persona capitis, multa ex persooa membrorum, & hoc totum tãquã vna persona sit, ita loqui-
tur, Nec mireris, quia duo io voce vna, si duo io carne Gene. 2.
vna: Iudas filius sponsi persequẽs spõsum, hoc tunc cõ- Ioã. 3. & 6.
tigit. An & futurorum exemplum præmissum est? Multos enim falsos fratres passura erat ecclesia, & vt adhuc
& vsque io finem spõsum illum filius persequatur. Si e- E
nim ioimicus exprobrasset mihi, sustinuissem vtiq; ait, Psal. 45.
Et si is qui oderat me, super me magoa locutus fuisset, abscõdissem me vtique ab eo. Quis est ioimicus? Quis est qui oderat me? Qui dicit, Quis est Christus? Homo fuit Christus, nec viuere potuit cum vellet viuere, & mortuus est, inquiunt, nolens, euictus, crucifixus, occisus. Ioimici ista dicũt. Apertus iste inimicus est, ait Christus, odit me, apertas mihi indicit inimicitias: Facile est istum vel tolerare vel vitare. Quid facio de Absalon?
Quid facio de Iuda? Quid de falsis fratribus? Quid de 2. Reg. 15.
malis filiis? Et tamen filij sunt qui oon contra nos blasphemant Christum, sed nobiscum adorant Christum, & in nobis persequuntur Christum? De quibus conse-
quenter in eodem psalmo dicitur, Aliũ facile erat per- Psal. 45.
ferre, eum qui oderat me, vel abscondere me ab eo. Abscondis eoim te à Pagaoo intrans ecclesiam. Quando autem & ibi iouenis quod times, quid quęris vbi te abscõdas? Denique ille ipse Apostolus qui gemit in peri-
culis à falsis fratribus, Foris, inquit, pugoæ, intus autem 2. Cor. 11.
timores. Si ergo is qui oderat me super me magoa lo- & 7.
cutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo. Tu vero F
vnanimis meus. Voanimem dicit tanquam vnum in Psal. 45.
Christo. Est ergo ecclesię quod ferat foris, gemat intus, inimicos tamẽ suos deputet foris & intus, foris facilius euitabiles, intus difficilius tolerabiles. Dicat ergo dominus ooster, dicat Christus nobiscum totus Christus:

Expositio Psalmi.

D*omine exaudi orationem meam, auribus percipe precem meam.* Hoc est exaudi, quod percipe auribus. Repetitio confirmatio est. *In veritate tua exaudi me in tua iustitia.* Ne vtcunque accipiatis, cum dicitur, in tua iustitia. Commẽdatio est enim gratiæ, oe vousquisque nostrum iustitiam suam deputet. Hæc enim iustitia dei est, quam vt habeas deus dedit. Nam qui voluerũt
de sua iustitia gloriari, quid de illis dicit Apostolus? Rom. 10.
Testimonium eis, inquit, perhibeo, quia zelum dei habent: De Iudæis loquens, zelum dei, inquit, habent, sed noo secundum scientiam. Quid est, nõ secundũ scientiam? Quam enim tu cõmendas vtilem scientiam? Nũquid illam quæ cum sola fuerit inflat, quæ oisi comitata fuerit charitate non ædificat? Noo vtique ipsam, sed illam scientiam comitem charitatis, magistram humi-
litatis, Vide si ipsa est, Zelum, ioquit, dei habent, sed nõ 1. Cor. 8.
secundum scientiam: exponat quam dicat scientiam,

G Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes cõsti-
Rom.10. tuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt
constituere iustitiam suam? qui quod bene fecerint, sibi
imputant: quod male, deo. omnino peruersi. Denique
recti eruot, cũ hoc ipsum conuerterint. Peruersus ideo,
quia quod male deo, quod bene tibi. Rectus eris, quan-
Rom.4. do quod male feceris tibi, quod bene feceris deo: Non
coim ex impio iuste viueres, nisi ab illo iustus factus qui
iustificat impiũ. Ergo, inquit, in veritate tua exaudi me
in tua iustitia, non in mea, vt inueniar in illo non habẽs
Philip.3. meam iustitiam quę ex lege est, sed eam quę ex fide. Ec-
ce in tua iustitia exaudi me, non quæ ex lege est, sed ea
quæ est ex fide. Ad me enim cum respicio, nihil aliud
meum quàm peccatum inuenio. *Et non intres in iudicium*
Rom.10. *cum seruo tuo.* Qui cum illo volunt intrare in iudicium,
Esa.58. nisi qui ignorantes dei iustitiã suam volunt coostitue-
re? Quid est quòd ieiunauimus & nõ vidisti, defrauda-
uimus animas nostras & nescisti? Tanquam dicentes,
Fecimus quod iussisti, quare non reddis quod promi-
sisti? Respõdet tibi deus, Vt accipias quod promisi, egò
dedi vt faceres, quare acciperes, ego dedi: denique su-
perbis talibus loquitur Propheta, Quid vultis mecum
H in iudicio cõtendere? Omnes dereliquistis me dicit do
Hiere.2. minus: Quid vultis mecum in iudicium intrare, & ve-
stras iustitias commemorare? Commemorate iustitias
vestras, ego noui facinora vestra. Quomodo approba-
bo iustitiam, vbi damnabo superbiam? Merito iste hu-
Math.11. milis in corpore Christi discens à capite, quoniam mi-
tis est & humilis corde, Ne intres, inquit, in iudicium
cum seruo tuo. Nõ litigemus, nolo tecum habere cau-
sam, vt ego proponam iustitiam meam, tu conuincas
iniquitatem meam. Ne intres in iudicium cum seruo
tuo. Quare hoc? Quare times? *Quoniam non iustificabitur
coram te omnis viuens.* Omnis viuens, hic vtique viuens,
in carne viuens, moriturus viuens, natus homo, ex ho-
minibus viuens, de Adam Adam viuens. Omnis itaque
viuens iustificare forte potest se coram se, non coram
te. Quomodo coram se? Sibi placens, tibi displicens,
coram te autem noo iustificabitur omnis viuens. Noli
ergo intrare mecum in iudicium domine deus meus.
Quantumlibet rectus mihi videar, prodocis tu de the-
sauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & prauus inue-
I nior. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Bene cum
seruo tuo. Indignum est tibi cum seruo tuo intrare in
Luca.12. iudicium, necdum cum amico quidem tuo: Quia vobis
dico amicis meis, non diceres, nisi ex seruis amicos tu
ipse fecisses. Tu licet dicas amicum, ego confiteor ser-
uum. Misericordia indigeo, fugitiuus redeo, pacem
Luca.15. quæro, non sum digous vocari filius tuus. Ne intres in
iudicium cum seruo tuo, quia nõ iustificabitur in con-
Eccle.11. spectu tuo omnis viuens. Ante mortem ne laudes ho-
minem quenquam: Omnino omois homo viuens.
Quid ipsi arietes, quid ipsi Apostoli, de quorum prole
Psal.28. dicitur, Afferte domino filios arietum? Ex his Paulus
Philip.3. est, qui dicit non se esse perfectum, Non quia iam acce-
perim, ioquit, aut iam perfectus sim. Denique fratres vt
cito agnoscatis, ipsi didicerũt orare quod oramus, ipsis
data est regula postulandi à iurisperito cœlesti, sic ora-
te, inquit, Et cum quædam præmisisset, posuit & hoc vt
dicerẽt arietes nostri, duces ouium, & præcipua mem-
bra pastoris, & congregatoris vnius gregis, ipsi didice-
Math.6. rũt dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris: non dixerunt, Gratias ti-
bi qui dimisisti nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris: sed, dimitte sicut & nos di-
mittimus. Orabant autem vtique iam fideles, iam Apo- K
stoli. Nam ista oratio dominica magis fidelibus datur.
Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per baptis-
mum dimittuntur, catechumenis congrueret magis o-
rare, Dimitte nobis debita nostra. Dicant ergo Aposto-
li, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris. Et cum eis dictum fue-
rit, quare hoc dicitis? Quæ debita vestra? Respondeant
quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
*Quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in
terra vitam meam.* Vide nos, vide caput nostrum pro no-
bis, Quoniam persecutus est inimicus animam meam. *Math.26.*
Persecutus est planè & diabolus animam Christi, & Iu-
das animã magistri: & nunc ad persecutionem corpo-
ris Christi idẽ diabolus manet, Iudas autem Iudæ suc-
cedit: oõ ergo deest de quo dicat & corpus, Quooiam
persecutus est inimicus animã meã, humiliauit in terra
vitam meã. Humiliauit, inquit, in terra vitã meam: alio *Psal.56.*
loco dicitur, Curuauerũt animã meam. Quid enim no-
biscum agit quisquis persequitur, nisi vt relicta spe cœ-
lesti terram sapiamus, persecutori cedentes terrena di-
ligamus? Et illi quidem quantum in ipsis est hoc agunt, L
nobis autem hoc non cootingat, quibus dicitur, Si re-
surrexistis cõ Christo quæ sursum sunt sapite, vbi Chri- *Col.3.*
stus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt quærite,
non quæ super terram, mortui enim estis. Nam non iu-
stificabitur coram deo omnis viuẽs. Illi ergo vel aper-
te sæuiendo, vel occulte insidiando conantur perdu-
cere vitam nostram ad terram: contra hos vigilemus,
vt dicere possimus, Nostra autem conuersatio in cœlis *Philip.3.*
est. Humiliauit, inquit, in terra vitam meam inimicus.
Collocauerunt me in tenebrosis sicut mortuos seculi. Hoc à ca-
pite expeditius auditis, & expeditius hoc io capite a-
gooscitis. Ille enim pro nobis mortuus factus est, sed
non mortuus seculi. Qui enim mortui sunt seculi? Et
quomodo ille non erat mortuus seculi? Mortui seculi
merito mortui, mercedem recipientes iniquitatis, & *Psal.50.*
mortem ducẽtes ex peccati propagine, ex illa voce qua
dicitur, Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, &
in peccatis mater mea in vtero me aluit. Venit autem
ille per virgioem assumens carnẽ nõ iniquitatem car-
nis, assumens carnem mundã mundatricem. Illi autem M
quem peccatorẽ putabant, tanqoã mortuum seculi de-
putabaot: at ille qui io alio Psalmo dixit, Quę nõ rapui, *Psal.68.*
tunc exoluebam: & qui dixit in Euangelio, Ecce venit *Ioan.14.*
princeps mũdi, præpositus mortis, operis mali persua-
sor, supplicij exactor, veniet, inquit, & in me nihil in-
ueniet. Quid est, in me nihil inueniet? Nullam culpam,
nihil quare mori debeam. Sed vt sciãt omnes quia vo-
luntatem, ioquit, patris mei facio, surgite eamus hinc.
Vt moriar, inquit, voluntatem patris mei facio: non au- *Ibidem.*
tem oiorte sum dignus, nihil feci vnde moriar, sed fa-
cio vt moriar, vt illi per ionocentis mortem liberẽtur,
qui habebant quare morerentur. Collocauerunt me in
tenebrosis tanquam in infernis, tanquam in sepulchro,
tanquam io passione velut mortuum seculi, eum qui
dicit, Fact⁹ sum sicut homo sine adiutorio inter mor- *Psal.87.*
tuos liber. Quid est, liber? Quare liber? Quia omnis qui *Ioan.8.*
facit peccatum seruus est peccati. Denique non solue-
ret à vinculis, nisi liber à vinculis. Ille liber mortem oc-
cidit, vinculum vinxit, captiuitatem captiuaoit, & col-
locauerunt eum in tenebrosis tanquam mortuos se-
culi. *Et tædium*, ioquit, *passus est in me spiritus meus.* Recor- *Math.26.*
damini, Tristis est anima mea vsque ad mortem: vide-
te vocem meam. Nunquid non apparet ipse transitus
à capite

A à capite ad membra, à membris ad caput? Tædium in-
quit, passus est in me spiritus meus. Agnoscimus, Tristis
est anima mea vsque ad mortẽ: Sed & illic nos eramus.
Philip.3. Transfigurauit enim in se corpus humilitatis nostræ,
conformans corpori gloriæ suæ, & vetus homo noster
Rom.6. confixus est cruci cum illo. *In me turbatum est cor meum.*
In me, inquit, non in aliis. Illi enim me deseruerunt, &
illi qui inhæserant recesserunt, & meipsum quia mori
videbant, aliud aliquid putauerunt, & à latrone victi
sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Inde ad
Luca.23. membra. *Memoratus sum dierum antiquorum,* Nunquid
memoratus est ille dierum antiquorũ, per quem factus
est omnis dies? Sed loquitur corpus, loquitur vnusquis-
que illius gratia iustificatus, inhęrens illi in charitate, &
deuotus in humilitate, loquitur & dicit, Memoratus
sum dierum antiquorum. *Meditatus sum in omnibus operi-
bus tuis.* Quia vtique omnia bona tu fecisti, & nihil cõ-
stitisset quod à te constitutũ non esset, creatura tua spe-
ctaculum mihi facta est, Quæsiui in opere artificem, &
in conditis omnibus conditorem. Quare hoc, vt quid
hoc, nisi vt hoc intelligeret quicquid in se boni esset,
Rom.10. ab illo factum esse, ne ignorans iustitiam dei & suā vo-
B lens constituere, iustitiæ dei subiectus nõ esset, vt ei cõ-
ueniret vox illa superior, in veritate tua & in iustitia
tua? In omnibus ergo dei operibus & meditatione om-
nium operum dei gratiam insinuat, gratiam commen-
dat, gratiam se inuenisse gloriatur, gratiam qua gratis
salui facti sumus, quia & gratis salui facti sumus. Quid
gloriaris in tua iustitia? Quid te extollis ignorans dei
iustitiam? Dedisti forte aliquid vt saluus esses? Quid de-
disti vt homo esses? Respice ergo conditorẽ vitæ tuæ,
substantiæ & iustitiæ salutis authorem: Meditare in fa-
cturis manuum eius, quia & iustitiā quę in te est ad ma-
num eius inuenies pertinere: audi Apostolũ hoc te do-
Ephe.2. centem, Non ex operibus, inquit, ne forte quis extolla-
tur. Opera bona non habemus? Habemus planè: sed vi-
de quid sequitur, Ipsius enim sumus figmentum, dixit,
Ipsius sumus figmentum, Forte naturam qua homines
sumus commemorare voluit, hoc appellato figmento?
Non planè: de operibus loquebatur, Nõ, inquit, ex ope-
ribus, ne quis forte extollatur: sed vt cõiciamus, sequi-
tur, Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Ie-
su in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid opera-
C ri, nisi inquantum malus es: Auerte ab opere tuo te ad
opus illius qui fecit te: ipse formet, & ipse quod forma-
uerat & tu exterminasti, reformet. Vt enim sis, ipse ope-
Philip.2. ratus est: vt bonus sis, si bonus es ipse operatur. Cũ tre-
more, inquit, & timore vestram ipsorũ salutem opera-
mini. Si nostram ipsorum salutẽ operamur, quare cum
timore, quare cum tremore, cum sit in potestate nostra
quod operamur? Audi quare cum timore & tremore,
Deus est enim qui operatur in nobis, & velle & operari
pro bona voluntate. Ergo cum timore & tremore, vt
delectet in conualle operari nostrũ artificem: Sic enim
operatur tanquam in deiectis, qui iudicat in gẽtibus &
replet ruinas. *In facturis manuum tuarũ meditatus sum.* Vi-
di ergo & inspexi opera tua, quia nihil boni esse in no-
bis potest, nisi abs te fiat qui nos fecisti. Et quid feci cũ
Iacobi.1. viderem à te omne datum optimum, & omne donum
perfectum desursum esse descendẽs à patre luminum,
apud quem non est commutatio, nec momenti obum-
bratio? Cum hoc viderem auersus ab opere malo quod
feceram in me, extendisti manus meas ad te. *Extendi,*
inquit, *manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi.*
Complue, inquit, me ad faciendum fructum bonum.

Dominus enim dabit suauitatem, vt terra nostra det D
fructum suum. Extendi manus meas ad te, anima mea *Psal.84.*
velut terra sine aqua tibi: non mihi sed tibi. Sitire tibi
possum, me irrigare non possum. Anima mea velut ter-
ra sine aqua tibi, quia sitiuit anima meà ad deũ viuum.
Quando veniam, nisi quando venerit? Sitiuit anima *Psal.41.*
mea ad deum viuum, quia anima mea velut terra sine
aqua tibi. Abũdat mare, inundat, copiosum est, fluctuat,
sed amarum est. Discreta est aqua, apparuit arida ani- *Gene.1.*
ma mea, irriga eam, quia velut terra sine aqua tibi. *Ci-
to exaudi me domine.* Quæ enim mora, quãdo sic sitio ad
inflammandam sitim meam? Pluuiam differebas, vt
hauriens imbiberem, nõ respuerem quod influeres. Si
ergo ideo differebas, iam da, quoniã anima mea velut
terra sine aqua tibi, Cito exaudi me domine. *Defecit spi-
ritus meus.* Impleat me spiritus tuus, quia defecit spiritus *Psal.76.*
meus. Ipsa est causa vt cito exaudias, quia defecit spiri-
tus meus. Factus sum iam pauper spiritu, beatũ me fac *Matth.5.*
in regno cœlorum. In quo enim viuit spiritus eius su-
perbus est, spiritu suo extollitur contra deum: fiat in il-
lo bene quod alibi scriptum est, Auferes spiritũ eorum *Psal.103.*
& deficient, & in puluerem suum reuertentur, vt con-
fitentes dicant, Memento quia puluis sumus. Cum au- *Psal.102.*
tem dixerint, quia puluis sumus memento, tunc dicãt, E
Anima mea velut terra sine aqua tibi. Quæ enim tam *Psal.5.*
terra sicca quàm puluis? Sed cito exaudi me domine,
complue me, cõfirma me, ne sim puluis quem proiicit *Psal.103.*
vẽtus à facie terrę. Cito exaudi me domine, defecit spi-
ritus meus: non differatur inopia mea. Abstulisti spiri-
tum meum vt deficerem, & in puluerem meum cõuer-
terer, & dicerem tibi, Anima mea velut terra sine aqua
tibi: fac etiam quod in alio psalmo dicitur, Auferes spi-
ritum eorum & deficient: Emitte spiritũ tuum & crea-
buntur, & renouabis faciẽ terræ. Si qua igitur in Chri- *2.Cor.5.*
sto noua creatura, vetera transierunt. In spiritu suo ve-
tera transierunt, in spiritu tuo noua facta sunt. *Ne auer-
tas faciem tuam à me.* Auertisti à superbo. Etenim aliquan-
do abundabam, & in abundãtia mea elatus eram. Ego *Psal.29.*
enim dixi aliquando in abundantia mea, non moue-
bor in æternũ. Dixi non mouebor in abundantia mea, *Rom.10.*
ignorans iustitiam tuam, & constituens meam, sed tu
domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtu- *Psal.29.*
tem. Dixi in abundantia mea non mouebor, verum au- F
tem à te mihi erat quicquid abũdabam: Et vt hoc pro-
bares à te mihi fuisse, auertisti faciem tuam à me, & fa-
ctus sum conturbatus. Post hanc conturbationem in
qua factus sum conturbatus, quia auertisti faciem tuam
post tædium spiritus mei, post conturbatum cor meum
in me, ex eo quod auertisti faciem tuam, iam factus sum
sicut terra sine aqua tibi, Ne auertas faciem tuam. Auer-
tisti à superbo, redde humili. Ne auertas faciem tuam à
me, quia si auerteris, *Similis ero descendentibus in lacum.*
Quid est, descendentibus in lacum? Peccator cum ve- *Prouer.18.*
nerit in profundum malorum, contemnet. Illi de-
scendunt in lacum, qui etiam confessionem perdunt:
contra quod dicitur, Ne coarctet super me puteus os *Psal.68.*
suum. Hanc profunditatem lacum appellat plerun-
que scriptura, in quam profunditatem cum venerit
peccator contemnit. Quid est, contemnit? Iam nec vl-
lam prouidentiam deputat, aut si deputat, ad eam se
pertinere non putat: Proponit sibi peccandi licẽtiam, †*al. in ini-*
sine spe veniæ habenis iniquitatis effusis. † Non dicit, *quitates ef-*
reuertar ad deum vt reuertatur ad me: nec audit, Con- *fusus.*
uertimini ad me & reuertar ad vos, quoniam veniens *Mala.3.*
in profundum malorum contemnit. A mortuo enim, *Eccli.17.*
inquit,

G inquit, tanquam si non sit perit cõfessio. Ne ergo auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in
lacum: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te*
Psal. 56. *speraui.* Ecce in nocte sum, sed in te speraui donec no-
2. Pet. 1. cturna transeat iniquitas. Habemus enim vt dicit Petrus, certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernæ lucẽti in obscuro loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Mane ergo appellat, post finem seculi, cũ vide-
Psal. 5. rimus quod in seculo credimus. Mane enim exaudies vocem meam, mane astabo tibi & contẽplabor. Auditam fac mihi mane misericordiã tuam, quia in te speraui. Si enim quod non videmus speramus, per patien-
Rom. 8. tiam expectamus. Patientiam quærit nox, lætitiã donabit dies. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quoniam in te speraui. Sed hic quid, donec veniat mane? Nõ enim sufficit mane sperare, sed aliquid opus est & agere. Quare aliquid agere? Quoniam dicit in alio
Psal. 76. Psalmo, Deum exquisiui in die tribulationis meæ, tanquam in tempore noctis meę deũ exquisiui. Quomodo exquisisti? Manibus meis nocte coram eo, & non sum
H deceptus. Manibus quærendus est in nocte deus. Quid est, manibus? Bonis operibus, sed bonis operibus coram
Matth. 6. eo, Cum enim facis eleemosynam, noli tuba canere, pater tuus qui videt in occulto reddet tibi. Quia ergo ita sperandum est mane, & ita nox ista toleranda est, & in ipsa patientia donec dies elucescat perseuerandum est, quid interea hic agendum? Ne forte per temetipsum acturus es aliquid, vt merearis perduci ad mane? *Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar.* Ideo lucernam propheticam accẽdit, ideo ipsum dominum tanquam
Psal. 21. in testa carnis misit, qui etiam dixit, Exaruit velut testa virtus mea. Ambula ad prophetiam, ambula ad lucernam prædictorum futurorum, ambula ad verba dei.
Ioan. 1. Nondum vides verbũ in principio deum apud deum, ambula ad formam serui, perduceris ad formã domini. Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar:
Psal. 24. *Quoniam ad te leuaui animam meam.* Leuaui ad te, non contra te. Apud te est fons vitæ, ad te leuaui animam meam, tãquam vas ad fontẽ attuli, imple ergo me, quoniam ad te leuaui animam meam. *Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi.* Qui aliquando à te fugi, ad
Gene. 3. te confugi. Fugit enim Adam à facie dei, & abscõdit se
I inter ligna paradisi, vt de illo diceretur in libro Iob,
Iob. 7. Tanquam seruus fugiens dominum suum, & consecutus est vmbram. Fugit à facie domini sui & consecutus est vmbram. Ad vmbram enim fugit inter ligna paradisi. Væ si permanserit in vmbra, ne postea dicatur,
Sapien. 5. Transierunt omnia tãquam vmbra. Exime me de inimicis meis. Non enim hic inimicos homines cogito:
Ephe. 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Sed aduersus quos? Aduersus principes & potestates, rectores mundi. Cuius mundi? Non enim cœli & terræ: non enim regunt quod nõ fecerũt, rectores mũdi. Sed cuius mundi? Tenebrarum harum. Quarum te-
Ephes. 5. nebrarum? Vtique iniquorum, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Rectores mundi tenebrarũ harum, rectores iniquorum: cõtra hos habetis luctamen. Magnum prælium nobis est, hostem non videre & vincere. Aduersus rectores mundi tenebrarũ
Ephe. 6. harum, diabolum scilicet & angelos eius, nõ illius mũ-
Ioan. 1. di rectores, de quo dicitur, Et mundus per eũ factus est: sed illius mundi de quo dicitur, Et mundus nõ cognouit eum. Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi. De inimicis meis, non Iuda, sed qui impleuit

Iudam. Illum patior visum, illum expugno non visum. K
Accepit enim buccellam Iudas, & introiuit in eum Sa- Ioan. 13.
tanas, vt iste Dauid persecutionẽ pateretur à filio suo. Quàm multos Iudas diabolus implet, indigne accipientes buccellam ad iudicium suum? Qui enim man- 1. Cor. 10.
ducat & bibit indigne, iudicium sibi mãducat & bibit. Non malum est quod datur, sed bonum malo in iudicium datur. Bene esse non potest male accipienti quod bonum est. Ergo exime me ab inimicis meis, quia ad te confugi. Ergo quia ad te cõfugi, vel quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es. Quò enim fu- Psal. 138.
gerem? Quò ibo à spiritu tuo? Si ascẽdero in cœlum, tu ibi es: si descẽdero in infernum, ades. Quid ergo restat? Si assumpsero pẽnas meas vt columba, & volabo in extrema maris, id est, vt spe habitem in finẽ seculi, Etenim illuc manus tua deducet me & perducet me dextera tua. Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confugi domine: *Doce me vt faciam voluntatẽ tuam, quia tu es deus meus.* O confessio, ô præscriptio quoniam tu es, inquit, deus meus. Ad alium currã refici, si ab alio factus sum: Tu es totum meum, quia tu es deus meus. Patrem quæram propter hæreditatem? Tu es deus meus, nõ solum L
dator hæreditatis, sed ipsa hęreditas. Dominus pars hę- Psal. 15.
reditatis meæ. Dominum quæram propter redemptionem? Tu es deus meus. Patronum quæram propter liberationẽ? Tu es deus meus. Postremò creatus recreari
cupio: Tu es deus meus qui creator meus, qui creasti Ioh. 1.
me per verbum tuum, & recreasti me per verbum. Sed creasti me per verbũ deum, manentẽ apud te: recreasti per verbum carnẽ factum propter nos. Doce ergo me vt faciam voluntatẽ tuam, quia tu es deus meus. Si non me docueris, faciam voluntatem meam, & deseret me deus meus: Doce me vt faciam volũtatem tuam, quoniam tu es deus meus. Doce me. Non enim tu es deus meus, & ego ero magister meus. Videte quemadmodum gratia commendetur, Hoc tenete, hoc imbibite,
hoc vobis de corde nullus excutiat: Nec habeatis zelũ Rom. 10.
dei, sed non secundum scientiam, ne ignorãtes dei iustitiam, & vestram volentes constituere legem, iustitiæ dei non sitis subiecti. Verba certe Apostoli agnoscitis: dicite ergo ista, Doce me vt faciam voluntatem tuam, quia tu es deus meus. *Spiritus tuus bonus.* Nõ meus malus. Spiritus tuus bonus *Deducet me in terrã rectam.* Quia spiritus meus malus deduxit me in terram peruersam. Et quid ego merui? Quæ mea opera bona sine tuo adiutorio computãtur, vnde impetrarem dignusq; essem deduci à spiritu tuo in terram rectam? Quæ opera mea,
vel quæ merita mea? *Propter nomen tuum domine viuificabis* M
me. Attendite ergo quantum potestis gratiæ commen-
dationem, qua gratis salui facti estis. Propter nomen Psal. 113.
tuum domine viuificabis me. Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriã. Propter nomen tuum domine viuificabis me in tua iustitia, non in mea. Non quia ego merui, sed quia tu misereris. Nam si meum ostenderem meritum, nihil abs te mererer nisi supplicium. Auulsisti merita mea, inseruisti dona tua. Propter nomen tuum domine viuificabis me. *In tua iustitia. Educes de tribulatione animam meam, & in tua misericordia ad interitum deduces inimicos meos.. Et perdes omnes tribulantes animam meam, quoniam seruus tuus sum ego.*

In Psalmum centesimum quadragesimumtertium Enarratio.

Psalmi

A PSALMI huius titulus breuis est numero ver-
borum,sed grauis pondere mysteriorum. *Ipsi*
Dauid ad Goliam. Prælíũ hoc factum tempore
patrum nostrorũ, de scripturis sanctis recolit mecum
charitas vestra. Cum enim aduersus populum dei alie-
nigenæ dimicarent, prouocauit vnus vnũ, Golias Da-
uid, in quo certamine voluntas dei pro cuiusque partis
victoria ꝓbaretur. Sed quid de victoria satagim⁹, quã-
do prouocantẽ prouocatumq; cernimus? Prouocauit
impietas pietatẽ, prouocauit superbia humilitatem, po-
stremo prouocauit diabolus Christũ. Quid miramini
diabolum victum? Ille erat grãdis statura corporis, iste
autẽ statura paruus, sed fide magnus. Accepit arma bel-
1. Reg. 17. lica sanctus Dauid, vt aduersus Goliã procederet: Hæc
arma per ætatem & paruam, vt diximus, staturam cor-
poris portare non valuit. Abiecit onerantia, non adiu-
uantia, accepit quinque lapides de flumine, & posuit in
vase pastorali. His armat⁹ corporaliter, nomine autem
dei spiritaliter, processit & vicit. Hoc quidem ille Da-
uid: Sed mysteria perscrutemur. Proposueramus enim
titulum istum breuem numero verborum, sed grauem
B pondere mysteriorum: veniat in mentẽ Apostolica illa
sententia, Omnia hæc in figura contingebant illis, ne
1. Cor. 10. impudentes videamur quærere aliquid absconditum,
vbi possit dici totũ sine mysterij profunditate simplici-
ter dictum. Habemus ergo authoritatem faciẽtem nos
intentos ad quærendum, vigiles ad inuestigãdum, de-
uotos ad audiendum, fideles ad credendum, impigros
1. Reg. 17. ad faciẽdum. In Dauid Christus, sed sicut soletis intel-
Galat. 3. ligere eruditi in schola eius, Christus caput & corpus.
Non ergo sic audiatis aliquid ex persona Christi, quasi
ad vos nõ pertineat qui estis membra Christi. Hoc tã-
quam fundamento posito, videte quæ sequantur. No-
stis multis sacramentis visibilibus & corporalibus one-
ratum esse populum primum, circuncisione, negocioso
illo quodam sacerdotio, & templo figuris pleno, mul-
tiplicibus holocaustorum sacrificiorumq; generibus.
Hæc Dauid noster tanquam arma prementia non ad-
iuuantia posuit. Si enim data esset lex quæ posset viuifi-
care, vere ex lege esset iustitia. Vt quid ergo lex? Sequi-
tur, Sed conclusit, inquit, scriptura omnia sub peccato,
vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.
Denique iste Dauid scilicet Christus caput & corpus,
C tempore reuelationis noui testamenti, tẽpore insinuan-
1. Reg. 17. dæ & commendandæ gratiæ dei, quid fecit? Arma po-
suit, quinque lapides tulit, arma, vt diximus, onerantia
posuit. Ergo sacramenta legis: sacramẽta illa legis quæ
non sunt imposita gentibus, posuit, quæ non obserua-
mus. Meministis enim quãta in veteri lege legamus &
non obseruemus, sed tamen ad aliquã significationem
præmissa & posita esse intelligamus, non vt abijciamus
legem dei, sed vt sacramẽta promittentia, impleta pro-
missione non celebremus. Quod enim promittebant,
venit. Gratia enim noui testamẽti in lege velabatur, in
Euãgelio reuelatur. Velũ remouimus, quod velabatur
Matth. 27. agnouimus. Agnouimus autẽ in gratia gratiã domini
nostri Iesu Christi capitis & saluatoris nostri qui pro
nobis crucifixus est, quo crucifixo etiam velum templi
conscissum est. Denique arma viæ ille posuit, tanquam
onera sacramentorum veteris legis, & ipsam legem ac-
1. Reg. 17. cepit. Quinque enim lapides, quinque libros Moysi si-
gnificant. Tulit ergo illos quinque lapides de flumine.
Nostis quid sit fluuius. Labitur enim mortale seculum,
& præterfluit quicquid venit in mundum. Erant ergo
in flumine tanquam in populo illo primo lapides, illic
erant inutiles, vacabant, nihil proderant, transibant si- D
cut fluuius. Quid fecit Dauid vt lex ipsa vtilis esset? Ac-
cepit gratiam. Lex enim sine gratia impleri non potest. *Roma. 13.*
Plenitudo enim legis est charitas. Et vnde est ista chari-
tas? Vide si nõ ex gratia. Charitas, inquit, dei diffusa est *Rom. 5.*
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Quia ergo gratia fecit impleri legem, significa-
tur autẽ gratia lacte. Hoc enim est in carne gratuitum,
vbi mater nõ quærit accipere, sed satagit dare. Hoc ma-
ter gratis dat, & contristatur si desit qui accipiat. Quo-
modo ergo ostendit Dauid legem sine gratia operari *1. Reg. 17.*
non posse, nisi cum illos lapides quinque quibus signi-
ficabatur lex in libris quinque, coniungere volens gra-
tiæ, posuit in vase pastorali, in quo lac mulgere cõsue-
nerat? His armatus, gratia vtique armatus, & ideo præ-
sumens non de se, sed de domino suo, processit aduer-
sus Goliam superbum, se iactantẽ, de se præsumentem.
Tulit vnum lapidem, iecit, inimicum in fronte percus-
sit, cecidit ex eo loco corporis, vbi signum Christi non
habuit. Hoc quoque licet attẽdas: Quinque lapides po-
suit, vnum misit: Libri quinque lecti sunt, sed vnitas vi-
cit. Plenitudo enim legis, vt pauloantẽ cõmemoraui- E
mus, charitas. Et Apostolus ait, Sufferentes inuicem in *Rom. 13.*
dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vin- *Ephe. 4.*
culo pacis. Deinde illo percusso atq; deiecto, gladium *1. Reg. 17.*
eius abstulit, & inde caput illi abscidit. Et hoc fecit no-
ster Dauid, deiecit diabolum de suis. Quando autem
credunt magni eius quos ille in manu habebat, & de
quibus cæteras animas trucidabat, conuertunt linguas
suas contra diabolum, & sic Goliæ de gladio suo caput
inciditur. Mysterium tituli pro temporis breuitate tra-
ctauimus, videamus quid habeat iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

B*Enedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad*
prælium, & digitos meos ad bellum. Vox nostra est si *Psal. 17.*
corpus Christi nos sumus: Benedicamus domi-
num deum nostrum qui docet manus nostras ad præ-
lium, & digitos nostros ad bellum. Repetitio sententiæ
videtur. Quod est manus nostras ad prælium, hoc est
digitos nostros ad bellum. An aliquid interest inter
manus & digitos? Digitis vtique operatur manus. Nõ
itaque absurde accipimus digitos pro manibus posi- F
tos. Veruntamen in digitis agnoscimus vnitatem, di-
uisionem operationis, & tamen radicem vnitatis. Vide
illam gratiam, dicit Apostolus, Alij quidem per spiri- *1. Cor. 12.*
tum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secun-
dum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij
donationes curatiõnum in vno spiritu, alij genera lin-
guarum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituũ. Omnia
autem hæc operatur vnus atque idem spiritus. Radix
est vnitatis, diuidens propria vnicuique prout vult, alij
illud, alij hoc. Diuisiones sunt operationis. His ergo di-
gitis pugnat corpus Christi procedens in bellum, pro-
cedens in prælium. Iam præliorum & bellorum genera
commemorare fortasse longum est, & gerere facilius
est quàm explicare. Habemus vnũ bellum quod com-
memorat Apostolus, Non est vobis colluctatio aduer- *Ephe. 6.*
sus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines à
quibus videmini pati molestias, non aduersus ipsos pu-
gnatis, sed aduersus principes & potestates & rectores
mundi. Et ne intelligeres mundi cœli & terræ, osten-
dit quid diceret, tenebrarum, inquit, harum, mundi sci-
licet, non qui per ipsum factus est, quia & mundus per
eum factus est, sed mundi qui eum non cognouit, quia *Ioan. 1.*
& mun-

G & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non sunt natura, sed volútate. Anima enim per semetipsam non *Psal.17.* lucet, quia humiliter & veraciter cantat, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tene- *Psal.36.* bras meas. Et apud te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen: Non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & oculi nostri lumina vocãtur, & tamen lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes, in tenebris remanebũt. Ergo bellum gerimus aduersus rectores tenebrarũ harum, rectores scilicet infidelium, diabolum & angelos eius, rectores gladij eius, de quo pu- *1.Reg.17.* gnat diabolus aduersus fideles. Sed quomodo Goliæ prostrato tollitur gladius, vt ipsi Goliæ caput de gladio suo amputetur, ita cum credunt ipsi infideles dicitur *Ephe.5.* eis, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Pugnastis de manu Goliæ, iã in manu Christi tollite caput Goliæ. Hoc enim vnum prælium, alterum autem vnicuique in seipso. Modo genus hoc bel- *Galat.5.* li ex apostolica epistola legebatur, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non H ea quæ vultis faciatis. Et hoc graue bellum, & quod est molestius, internum. In quo bello si sit quisque victor, illos quos non videt inimicos continuo superabit. Nó enim tẽtat diabolus vel angeli eius, nisi quod in te carnaliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos hostes quos nõ videmus, nisi quia carnales interiores motus nostros sentimus? His confligimus, illis percutimur & illos percutimus. In amore pecuniæ dominatur auaritia. Dominante tibi auaritia diabolus forinsecus lucrum cum fraude proponit. Plerunq; enim ad lucrum non peruenis, nisi fraudem feceris. Proponit ergo ille forinsecus auaritiæ tuæ quam intus non vicisti, quam non domuisti, quam non tibi subiecisti, proponit tanquam athletæ suo agonotheta malus fraudem & lucrũ, opus & præmium, Fac & tolle. Tu autem si calcas auaritiam, si tibi internis non dominatur, quam si senties vinces, iam diabolum insidiantem non sentis. Si ergo edomuisti auaritiam, attendis alterum proponentem opus & præmium. Quid ille proposuit? Fraudem & lucrum, Quid & iste proponit? Innocẽtiam & coronam. Fac & tolle, & ille dicit, & iste. Iã tu præliator interior, si non es victus auaritia, sed victor auaritiæ, illum attendis, & hunc vincis. Discernis enim vtrunque & di- I cis, Hic video opus & præmium, illic autem escam & laqueũ. Neque enim aliquid dicis in te, quod non pertineat ad te. Etenim ex peccato diuisus es aduersum te. Trahis concupiscentiæ propaginem & traducẽ mortis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te: Sed habes quẽ inuoces, vt pugnantẽ adiuuet te, & vincentem coronet te, qui nõ existentem fecit te. Quomodo, inquis, vincam? Ecce ipse Apostolus difficillimũ prælium proponit, & quàm laboriosum sit aut forte insuperabile, si non intelligo ipse ostendit, Caro, inquit, cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduer- *Galat.5.* sus carnem, vt non ea quæ vultis vos faciatis. Quomodo me iubes vincere, cum ille dicat, vt nõ ea quæ vultis faciatis? Quæris quomodo? Attende ad gratiam vasis pastoralis, lapidem de flumine in exceptorio lactis pone. Ecce & ego tibi dico, immo tibi ipsa veritas dicit. *1.Reg.17.* Prorsus non facis quod vis, pugnante carne aduersus spiritum tuum. Si ad istam pugnam de te præsumis, ad- *Psal.80.* monendus es, ne frustra audieris, Exultate deo adiutori nostro. Si enim per te impleres totum, non esset necessarius adiutor. Rursus si tuipse tua voluntate nihil ageres, non vocaretur adiutor. Adiutor enim aliquid agentem adiuuat: denique cum dixisset, Caro concu- K piscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, *Galat.5.* vt non ea quæ vultis faciatis, & proposuisset te ante te, veluti deficientem te in te, continuo misit ad adiutorem. Quod si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Qui enim sub lege est, non implet legem sed premitur à lege, sicut ille Dauid sub armis erat. Ergo si spiri- *1.Reg.17.* tu duceris, vide quis te adiuuabit vt impleas quod velis. Adiutor tuus, susceptor tuus, spes tua, qui docet *Galat.5.* manus tuas in prælium, & digitos tuos ad bellum. Manifesta enim sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, idolorum seruitus, luxuria, veneficia, cõtentiones, inimicitiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt: Non qui aduersus talia confligunt, sed qui talia agunt. Cum enim confligis aliud est opus, cum vincis aliud est opus, cum pacem & requiem habes, aliud opus est. Hæc dum exemplis demonstro paucis aduertite. Suggeritur aliquod lucrũ, delectat: habet fraudem, sed magnum est lucrum, delectat, non consentis. Pu- L gnam vide, adhuc suadetur, adhuc instatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam, cætera videamus. Contempsit iustitiam vt fraudem faceret, victus est: contempsit lucrũ vt iustitiæ seruiret, vicit. In his tribus victum doleo, pugnãti metuo, victori congaudeo, Sed etiam ille qui vicit, nunquid omnino egit in se vt prorsus eũ pecunia non attentet, aut nihil in eo excitet delectationis, quamuis superabilis, quamuis contemptibilis, quamuis nó solum cui non consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest tamen aliqua delectationis titillatio. Ista titillatio, & ille hostis, iam nec pugnat nec regnat, inest tamen, & quasi moratur in carne mortali, quod non erit. Ducetur enim totum in victoriam, sed postea. Modo autem *Rom.8.* corpus quidem mortuum est propter peccatũ, & ideo eidem corpori inest peccatum, etsi non regnat peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Ibi iam nec quod pugnet erit, nec quod titillet, totum cedet in pace. Non enim contraria natura con- M tra aliam naturam pugnat, sed tanquam in domo maritus & vxor, si aduersus se dissentiãt, molestus & periculosus labor: si maritus vincatur, & vxor dominetur, pax peruersa: Si autem vxor marito dominanti subijciatur, pax recta: non tamen aliquid ex alia natura, quia ex homine facta mulier viro. Caro tua, coniunx tua, famula tua, quodlibet deputato, opus est vt subijciatur, & si pugnas vt prosis pugna. Hoc enim expedit inferius subijci superiori, vt & ille qui tibi subijci vult, quod est inferius, se subijciat superiori suo. Agnosce ordinem, quære pacem. Tu deo tibi caro. Quid iustius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi seruiat quod factum est propter te. Non enim hunc ordinem nouimus, neque hunc ordinem cõmendamus, tibi caro & tu deo, sed tu deo & tibi caro. Si autem contemnis tu seruire deo, nunquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas domino, torqueris à seruo. Nunquid si nõ prius tu deo, vt deinde tibi caro, poteris dicere hæc verba, Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad præliũ & digitos meos ad bellũ? Præliari vis indoctus, dãnaberis victus. Primo ergo te subdas deo, deinde illo docente te & adiuuante prælieris &

A ris & dicas, Qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum: Et cũ prælıaris, quia dum præliaris periclitaris, dic quæ sequuntur in prælij periculo constitutus. *Misericordia mea.* Non vincar misericordia mea. Quid est hoc, misericordia mea? Præbes misericordia mihi misericordiam, & in me extitisti misericors, an donasti mihi vt & ipse sim misericors? De nulla enim re sic vincitur inimicus, quàm cum misericordes sumus. Omnino parat calumnias ad iudicium, & non potest falsa obiicere, quia non est apud quem. Si enim apud hominem iudicem nobiscum ageret, posset eum mẽtiendo fallere, & nos grauare criminationibus falsis: Quia vero apud talem iudicem causa nostra cum illo est qui falli non potest, ideò ambit vt ad peccatum seducat, vt habeat vera quæ obiiciat. Et vbi forte aliquibus eius fraudibus succumbit humana fragilitas, sequatur in cõfessione opus humilitatis, exerceatur in operibus misericordiæ & pietatis. Omnia delentur cum ex vero corde & plena fiducia dicimus illi qui
Matth.6. videt, Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Dic toto corde, dic tota fiducia, dic securus, Dimitte nobis sicut
B & nos dimittimus, aut noli dimittere si non dimittimus. Quod etsi non dixeris, Noli dimittere si non dimittimus, prorsus non dimittit si nõ dimittimus. Neq; enim vt tu sis impunitus peccator, erit ille mẽdax promissor. Vis, inquit, vt dimittam? Dimitte. Est & aliud opus misericordiæ: Vis vt dem? da: vno loco positum est
Luca.6. in Euãgelio, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Aliquid, inquit, & contra te teneo, aliquid & tu contra alterum tenes, dimitte & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te, da & do. Et quę dimittit, & quę dat? Nónne charitas? Et vnde charitas nisi per spiritumsanctum qui datus est nobis? Si ergo per opera misericordiæ noster vincitur inimicus, & opera misericordiæ habere non possemus, nisi charitatem haberemus, charitas autem nobis nulla esset, nisi per spiritum
Roma.5. sanctum acciperemus, ille docet manus nostras in prælium, & digitos nostros ad bellũ: illi rectè dicimus, Misericordia mea, à quo habemus etiam vt misericordes
Iacobi.2. simus: Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Parua putatis opera misericordiæ? Libet & de his aliquid dicere. Attendite primo istam sententiam de sancta scriptura depromptã, quam mo-
C do cõmemoraui, Iudicium enim sine misericordia illi qui nõ fecit misericordiam. Sine misericordia iudicabitur, qui misericordiam nõ fecit antequã iudicaretur. Quid deinde? quid sequitur? Superexaltat autẽ misericordia iudiciũ. Quid est hoc fratres, superexaltat autem misericordia iudiciũ? Superponitur misericordia iudicio, in quo inuentum fuerit opus misericordiæ: Et si habuerit aliquid forte in iudicio quo puniatur, tanquam vnda misericordiæ peccati ignis extinguitur. Superexaltat autẽ misericordia iudicium. Quid autẽ cum talibus subuenit, & cũ tales liberat, & cum talibus ignoscit, Iniustus est deus? Absit. Et ibi iustus est. Non ei enim tollit misericordia iustitiã, nec iustitia misericordiam. Vi-
Luca.6. de enim si non iustus est, Dimitte & dimitto, da & do:
Matth.7. vide si nõ iustus est, In qua mensura mẽsi fueritis, in ea remetietur vobis. Ad hoc enim in qua mẽsura: nõ enim mensura eiusdem generis est, sed ad hoc eadem mẽsura, ignosce & ignosco. Est apud te mensura veniæ dandæ, inuenies apud me mensuram venię accipiendæ. Est apud te mensura tribuendi quód habes, inuenies apud me mensuram accipiendi quod non habes. Misericordia mea. *Et refugium meũ, susceptor meus & erutor meus.* Multum laborat præliator hic tenens concupiscentem ad- D
uersus spiritum carnem. Tene quod tenes, tunc erit pla- Gala.5.
nè quod vis, cum absorpta fuerit mors in victoria, quã- 1.Cor.15.
do resuscitatũ mortale hoc corpus transfertur in habitudinem angelicam, & in cœlestem subuolat qualitatẽ.
Mortui, inquit, in Christo resurgent primi, deinde & 1.Thess.4.
nos viuentes qui reliqui sumus, in aduentu domini simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Christo in aëra, & sic semper cum domino erimus. Ibi absorbebitur mors in victoriam, ibi dicetur, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Non enim relinquetur nec in animo, nec in corpore quod rebellet aduersus amorẽ dei: Plena victoria, plena pax: de hac nobis præ-
liantibus dicitur, Venite filij audite me, timorẽ domini Psal.33.
docebo vos. In prælio estis, in cõtentione cõfligitis, & tamen tandẽ quandam requiẽ desyderatis. Quis est homo qui vult vitã, & diligit videre dies bonos? Quis est
qui nõ dicat, ego? Ibi vita, ibi dies boni, vbi caro nihil Gala.5.
cõcupiscit aduersus spiritũ, vbi non dicitur pugna, sed gaude. Sed quis est qui hos dies nõ velit? Omnis homo certe dicit, ego. Audi quid sequitur, Video quia laboras,
video quia in pugna, in periculo diuersaris: audi quid E
sequitur, Doce manus ad præliũ, digitos in bellũ. Con- Psal.17.
tine linguã tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Declina à malo & fac bonũ. Quomodo enim poteris facere bonũ, nisi declinaueris à malo? Quid quæro vt vestias, quando adhuc expolias? Quid quæro vt dones, quando adhuc rapis? Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Non sub te ploret primo pauper, vt gaudeat de te pauper. Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Nam modo pugnas: Quære pacẽ & persequere eam. Disce, dic, Misericordia mea & refugium meũ, susceptor meus & erutor meus, protector meus. Susceptor meus ne cadã, erutor ne hæream & peream, protector ne feriar. *Protector meus & in ipso speraui.* In his omnibus, in toto labore meo, in omnibus prælijs meis, in omnibus difficultatib⁹ meis in ipso speraui. *Qui subdis populum meũ sub me.* Ecce caput nostrũ loquitur nobiscum. *Domine quid est homo quia innotuisti ei?* Totum quod est, hoc est quia innotuisti ei. Quid est homo quoniam
innotuisti ei, *Aut filius hominis quoniam æstimas eum?* Aesti- Psal.8.
mas eum, tanti facis, tanti pẽdis, ordinas, nosti sub quo ponas, supra quid ponas. Aestimatio enim est, quãti pre-
cij sit quidq;. Quanti æstimauit hominem, qui pro eo F
vnici sanguinẽ fudit? Quid est homo quoniã innotuisti ei? Cui, quid innotuisti? Quid est, filius hominis quoniam æstimas eum? Quoniã tanti eum pendis, & quanti eum pendis, tanti eum æstimas, preciosum quiddam esse ostendis. Non enim deus sic æstimat hominẽ, quomodo homo æstimat hominem. Quando inuenit homo seruum venalem, carius emit equum quàm hominem. Ille quãti te æstimet vide, vt possis dicere, Si deus
pro nobis, quis cõtra nos? Et quanti te æstimauit qui fi- Roma.8.
lio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo nõ & cum illo omnia nobis donauit? Qui hanc annonam dedit pugnanti, quid seruat
vincenti? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo de- Ioan.6.
scendi. Hæc est annona præliantium, de horreis inue-
cta dominicis, vnde pascuntur angeli, quia panem an- Psal.77.
gelorum manducauit homo. Post prælia vero & hanc annonam quid seruat? quid dabit victoribus, nisi quod
in alio Psalmo dicitur, Vnam petij à domino hanc re- Psal.26.
quiram, vt inhabitẽ in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt cõtempler delectationẽ domini, & protegat me templum eius? Quid est homo quoniã inno-

G tuisti ei, aut filius hominis quoniã æstimas eum? Quem?
Homo vanitati similis factus est. & tamen innotuisti ei &
æstimas eum. Homo vanitati similis factus est. Cui vanitati?
Temporibus præterlabentibus & præterfluentibus: Vanitas enim ista dicitur, in comparatione cuiusdam semper manentis, & nunquam deficientis veritatis. Nam & ista creatura est loci sui. Impleuit enim deus terram, sicut scriptum est, bonis suis. Quid est, suis? Sibi congruentibus. Sed hæc omnia terrena, volatica, transitoria, si comparentur illi veritati vbi dictum est,
Exod.3. Ego sum qui sum, totum hoc quod transit vanitas dicitur. Euanescit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius quàm id quod Apostolus Iacobus dixit, volens homines superbos ad humi-
Iacobi.4. litatem redigere, Quæ est enim, inquit, vita vestra? Vapor est ad modicum apparens, deinceps exterminabitur. Ergo homo vanitati similis factus est, peccando vanitati similis factus est. Nam quando est primũ conditus veritati similis factus est, sed quia peccauit, recepit digna, vanitati similis factus est. Pro iniquitate e-
Psal.38. nim erudisti hominem, dixit in alio Psalmo, & tabe-
H scere fecisti sicut araneam animam eius. Inde & hoc: homo vanitati similis factus est. Ibi quid ait? Ecce ve-
Iob.8. teres posuisti dies meos. Hic quid ait? *Dies eius sicut vmbra prætereunt.* Attendat sibi homo in diebus vmbræ suæ, vt faciat aliquid dignum desyderatæ luci suæ: & si in noctis vmbra est, quærat diem. Dies enim huius vanitatis, cognoscenti homini dies est tribulationis: siue aliqua incommoditate & aliqua molestia noceat nobis, siue aliqua prosperitate mundus arrideat, totum timendum & gemendum est, quoniam tentatio est vi-
Iob.7. ta humana super terram. Vnde enim dicitur, Tota die
Psal.37. contristatus ambulabam? Solatiis opus habemus, & quicquid nobis nunc exhibet deus, cum prospere exhibet non est gaudium beatorum, sed consolatio miserorum. Itaque agat aliquid inquam homo dignum desyderata luce in istis diebus vmbræ suæ, & in nocte
Psal.76. inquirat deum, sicut scriptum est, In die tribulationis meæ deum exquisiui manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quam dicit diem tribulationis, nisi quam dicit & noctem? Manibus meis nocte coram eo. Adhuc in nocte sumus, & ad prophetiæ lucernam
I vigilamus. Aliquid promissum est, quod adhuc expe-
2.Petri.1. ctatur. Sed quid ait Apostolus Petrus? Habemus certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes tanquam lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus ve-
Psal.5. stris. Ipse dies præmium nostrum ibi est. Ibi, Mane ex-
Psal.76. audies vocem meam, mane astabo tibi & contemplabor. Ergo operare quamuis in nocte manibus tuis, id est, bonis operibus inquire deum antequam veniat dies ille qui te lætificet, ne veniat qui te mœstificet. Vide enim quàm securus opereris, quia non desereris ab illo quem quæris. Manibus meis, inquit, deum exquisi-
Matth.6. ui nocte coram eo, vt pater tuus qui videt in occulto reddat tibi, ideo coram eo. Intus habeas misericordiam, charitatem, ne aliquid facias quasi studio placendi hominibus. Manibus meis, operibus meis. In vmbra, in hac vita: vbi ipse videt, non vbi placere hominibus studeo. Et quid sequitur? Et non sum deceptus.
Psal.76. Homo vanitati similis factus est, dies illius tanquam vmbra prætereunt, & tamen innotuisti ei, & quid æstimas eum? *Domine inclina cœlos tuos & descende.* Corpus Christi, humilis Dauid gratia plenus, de deo præsumens, pugnans in hoc seculo, inuocat adiutorium dei, Inclina cœlos tuos & descende, Qui sunt cœli incli- K
nati? Apostoli humiliati. Isti enim cœli enarrant gloriã Psal.18.
dei. Et de his cœlis enarrantibus gloriam dei mox dicitur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum enim isti cœli emitterent voces suas per omnes terras, & facerent mirabilia, coruscante de illis & intonante domino miraculis & præceptis, putati sunt dij descendisse de cœlo ad homines. Nam quidam ex gentibus hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. Tunc illi videntes sibi deferri indebitum honorem, expauescentes & detestantes, & eos qui sic errabant corrigen
tes, vt ostenderent eis motum animi sui, consciderunt Acto.14.
vestimenta sua & dixerunt, Quid hoc facitis? Homines & nos sumus, passibiles sicut & vos. Et cœperunt sub his verbis commendare excellentiam domini nostri Iesu Christi, humiliantes se, vt commendaretur deus, quia inclinati erant cœli, vt descenderet deus. Inclina ergo cœlos tuos & descende. Factum est. *Tange montes & fumigabunt.* Montes superbos, elationes terre-
nas, tumidas grãditates, Tange, inquit, tange istos mon L
tes. De gratia tua da istis montibus & fumigabunt, quia fatebuntur peccata sua, Fumus confitentium peccatorum, extorquebit & lachrymas humiliatorũ superborum. Tange montes, & fumigabunt. Quandiu nõ tacti,
magni sibi videntur. Dicturi sunt, tu magnus es domi- Psal.85.
ne, dicturi sunt & montes, Tu solus altissimus super o- Psal.2.
mnem terram. Sed sunt quidam conspirantes, conue-
nientes in vnum aduersus dominum & aduersus Chri Acto.4.
stum eius, Conuenerunt, cõspirauerunt. *Corusca coruscationes, & disperges eos.* Crebresce miraculis tuis, & soluetur conspiratio eorũ. Corusca coruscationes & disperges eos. Iam miraculis territi, nõ audebunt aliquid contra te, & in ipsis miraculis expauescẽtes hæsitabũt. Quis est iste qui tanta potest? Quis est iste qui sic exaltatur? cuius nomen tantum valet? Cum dicunt, quis est iste? credituri sunt, coruscasti miraculis, & dispersisti malam consensionẽ eorum. *Emitte sagittas tuas & conturbabis eos.* Sagittæ potentis acutæ, præcepta tua, dicta tua feriant cor eorum. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Vulnerantur male sani, vt sanentur bene vulnerati. Et
dicant iam in Ecclesia, & in corpore Christi constituti M
dicant cum Ecclesia, Quoniã vulnerata charitate ego sum. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Emitte ma
nũ tuã ex alto. Quid postea? Quid in fine? Quomodo, 1.Thess.4.
inquit, corpus Christi cœlesti adiutorio? †Veniet enim ipse dominus in voce archãgeli, & in tuba dei descendet de cœlo, ipse saluator corporis, manus dei. Emitte manum tuã ex alto. *Et exime me, & erue me de aquis multis.* Quid est, de aquis multis? De populis multis. Quib9 populis? Alienigenis, infidelibus, siue foris oppugnãtibus, siue intus insidiantibus. Exime me de aquis multis. In quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum à sordibus voluebas. Hæc est illa aqua contradictionis. Exime me, inquit, & de aquis multis. Audiamus iam de istis aquis multis à quibus eruet deus corpus Christi sui, à quibus eruet deus humilitatem Dauid. Quid est, de aquis multis? Quid dixisti, ne aquæ aliter intelligantur? Quid dixisti aquas multas? Quid dixi, audi. *De manu filiorum alienorum.* Audite fratres inter quos viuamus, à quibus erui desyderemus. *Quorum os locutum est vanitatem.* Hodie vos omnes si nõ ad hæc diuina spectacula verbi dei congregati essetis, & eis hac hora permixti viueretis, quantas vanitates audiretis? Quorum os locutum

† al. Quomodo vincit corpus Christi? cœlesti adiutorio. aliàs Quomodo hic vbi corpus Christi indiget cœlesti adiutorio?

A cutum est vanitatem. Quando denique loquentes illi vanitatem, audirent vos loqui veritatem? 1.Reg.17. Quorum os locutum est vanitatem. *Et dextera eorum dextera iniquitatis.* Quid tu inter eos cum vase pastorali habente quinque lapides? Dic mihi aliter, eandem legem quam significasti quinque lapidibus, significa & aliter. *Deus canticum nouum cantabo tibi.* Canticum nouum gratia est, canticum nouum hominis noui est: canticum nouum testaměti noui est. Cantabo tibi, inquit, canticum nouum. Sed ne putes gratiam à lege discedere, cum in Psalmis magis per gratiam lex impleatur. *In Psalterio decem chordarum psallam tibi.* In Psalterio decem chordarum, in lege decem præceptorũ. Ibi tibi psallam, ibi tibi gaudeam, ibi tibi cantem canticum nouum, quia ple- Roma.13. nitudo legis charitas est. Cæterum qui non habět charitatem, portare psalterium possunt, cantare non possunt. Ego itaque, inquit, inter aquas cootradictionis cantabo tibi canticum nouum, & nunquam strepitu suo facient aquæ contradictionis, vt obmutescat psalterium meum. In psalterio decem chordarum psallam tibi. *Qui dat salutem regibus.* Iam fumantibus monnibus.

B *Qui redemit Dauid seruum suum.* Agooscis Dauid, estote Dauid. Vnde redemit Dauid seruum suum? Vnde redemit Christum? Vnde redemit corpus Christi? *De gladio maligno erue me.* De gladio non sufficit, addit maligno. Proculdubio est gladius benigous. Quis est gladius benignus? Matth.10. De quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Separaturus enim erat fideles ab infidelibus, filios à parentibus, & cæteras necessitudines direpturus, gladio putredinem abscindenti, membra autem Christi sananti. Est ergo benignus gladius bis acutus, vtroq; acumine præpotens, veteris & noui testamenti narratione præteritorum & promissione futurorum. Est ergo iste gladius benigous: ille autem malignus est, quo illi loquuntur vanitatem, quia benignus est quo deus loquitur veritatě. Psal.56. Ergo à gladio maligno erue me. Filij quippe hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Ab hoc gladio maligno erue me. Quem dixit modo gladium, ipsas superius dixit, aquas multas. Erue me de aquis multis. Quas dixit aquas multas, ipsum dico gladiom maligoum. Denique

C de aquis multis cum dixisset, secutus est, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem. Et vt noueris ipsos dici, cum & hic dixisset, de gladio maligoo erue me, secutus est, *Et exime me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem.* Similiter sicut ibi, & quod sequitur, *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Hoc & supra posuerat, quando eos dixerat aquas multas. Tu enim ne aquas multas booas putares, exposuit eas, in gladio maligno. Nunc ergo exponat quod dixit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum vel quam vanitatem locutum est os eorum? Et quomodo dextera eorum dextera iniquitatis? *Quorum filij ipsorum velut nouellæ constabilita in iuuentute sua.* Fœlicitatem ipsorum vult enumerare. Attendite filij lucis, filij pacis, attendite filij Ecclesiæ, membra Christi, attendite quos dicat alienigenas, quos dicat filios alienos, quos dicat aquas contradictionis, quos dicat gladium malignum. Attendite obsecro, quia inter istos periclitamini, inter horum linguas aduersus carnis vestræ desyderia dimicatis. Inter horum linguas positas in manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem habetis, Ephes.6. non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum D harum, hoc est, iniquorum. Attendite vt discernatis vos, attendite ne putetis veram fœlicitatem esse, quam sibi optant homines aut infirmi aut maligni. Ecce fratres certe filios alienos dixit, certe aquas multas, certe gladium malignum. Videte vanitatem quam loquuntur, & cauete ne talia loquamini, cauete ne talia loquentes imitemini, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam vanitatem locutum est os eorum, & quæ dextera eorum iniquitatis est dextera? Audi, Quorum filij ipsorum velut nouellæ, constabilitæ à iuuentute sua.

Filiæ eorum compositæ, & ornatæ sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in egressibus suis, boues eorum crassi. Non est ruina sepis nec exitus, nec clamor in plateis eorum. Ergo non est ista fœlicitas? Interrogo filios regni cœlorum, interrogo progeniem resurrectionis in æternum, interrogo corpus Christi, membra Christi, templum dei. Ergo non est fœlicitas habere filios incolumes, filias ornatas, plena cellaria, abundaotiam pecorum, nullam ruinam, oon dico parietis, sed nec sepis, nullum E tumultum & clamorě in plateis, sed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus? Ergo non est ista fœlicitas? Aut debent eam iusti defugere? Aut non inuenis domum iusti abundantem rebus his omnibus plenam ista fœlicitate? Non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pecoribus? Gene.12. & 13. Nónne Iacob sanctus patriarcha fugiens à facie Esau fratris sui in Mesopotamia seruiens, ditatus egressus est, Gene.32. & egit gratias domino deo suo, quia in virga sua transiit fluuium, & regressus est cum tanta abundantia pecorum atque filiorum? Quid dicimus? Non est ista fœlicitas? Sit licet, sed sinistra. Quid est sinistra? Temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illam iam diffugias, sed neque dexteram putes. Non enim isti ideo maligni, ideo vani, qoia his abundabant, sed quia id quod sinistrum esse debuit, in dextera ponebant. Ideo & dextera eorum, dextera iniquitatis, ideo os eorum locutum est vanitatem, quia hoc in dextera posuerunt, quod in sioistra habere debuerunt. Quid enim in dextera pooere debueruot? Deum, æternitatem, annos F dei ooo deficientes, de quibus dicitur, Et anni tui non Psal.101. deficient. Ibi dextera, ibi esse debet desyderium oostrum. Sinistra vtamur ad tempus, dexteram desyderemus in æternum. Diuitiæ si affluant, oe apponatis Psal.61. cor. Si enim diuitiis fluentibus cor apposueritis, quod sinistrum est dextrum facietis. Corrigite vos: agnoscite sapientiam amplectentem vos: cui dictum est, Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius complectetur Canti.2. me. Videte amatoria sancta cătica, videte Cantica canticorum nuptiarũ cœlestium Christi & Ecclesiæ. Quid dicit sponsa de sponso? Sioistra eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Sinistra sub capite, dextera super caput. Amplectětis enim desuper brachium super caput, sinistra autě subter caput. Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Non enim me deseret, & in temporalibus necessariis & desyderiis: sed tamen ipsa sinistra sub capite erit. Non capiti præpooetur, sed sub capite erit, vt dextera eius coomplectatur me, pollicens vitam æternam. Ita enim sinistra sub capite, si dextera super caput, impleturq; quod ad Timotheum scriptũ est, 1.Timo.4. Promissionem haběs vitæ præseotis & futuræ. Promissionem, inquit, habens vitę præsentis & futuræ. Quid in præsenti? Sinistra sub capite. Quid in futuro? Dexte-

G ra eius complectetur me. Tempori necessaria quæri-
Matth.6. tis? Quærite primum regnum dei, id est, dexteram, &
hæc omnia apponentur vobis. Habebitis hic, inquit,
& diuitias & gloriam, & in futuro seculo vitam æter-
nam, & in sinistra continebo infirmitatem vestram, &
dextera coronabo perfectionem vestram. An forte A-
Matth. 19. postoli relinquentes omnia sua, aut pauperibus quod
habebant distribuentes, sine diuitiis in hoc seculo re-
manserunt? Et vbi est illa promissio sinistræ, Accipiens
in hoc seculo septies tantum? Multiplicationem pro-
Hieronym° misit. Et reuera quid desit homini dei? Si quis forte in-
in plogo bi fidelis est, vnam domum aut paucas habet, fidelis ho-
bliorũ.c.8. minis totus mundus plenus diuitiarum est. Vide sini-
stram eius plenam sub capite: accipiet in hoc seculo se-
pties tantum. Vide dexteram complectentem, & in
futuro seculo vitam æternam. Merito & alio loco de
ipsa sapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in
Prouer.3. sinistra eius diuitiæ & honor. Vnde ergo isti vanilo-
qui? Quare vanitatem locutum est os eorum? Quia dex-
tera eorum dextera iniquitatis. Non ergo eos arguo,
quia filij eorum velut nouellæ constabilitæ à iuuentu-
H te sua, nec quia filiæ eorum ornatæ sicut similitudo tem
pli, nec quia cætera abundantia & pax terrena aderat
eis. Sed quare arguo? *Beatum dixerũt populum cui hæc sunt.*
O loquentes homines vanitatem, Beatum dixerũt po-
pulum cui hæc sunt. Perdiderunt veram dexteram ma-
ligni, peruersi, beneficia dei vniuersi se vestierunt. O
maligni, ô vaniloqui, ô filij alieni, beatum dixerunt po-
pulum cui hæc sunt. Quod ad sinistram erat, ad dexte-
ram posuerunt. Beatũ dixerunt populum cui hæc sunt.
Quid tu Dauid? Quid tu corpus Christi? Quid vos
membra Christi? Quid vos non filij alieni, sed dei?
Quoniam vaniloqui filij alieni, beatum dixerunt po-
pulum cui hæc sunt. Vos quid dicitis? *Beatus populus cu-
ius dominus deus ipsius.* Habete ergo sinistram, sed in si-
nistra desyderate dexteram, vt ponamini ad dexterã.
Matth. 25. Ad sinistram enim habuerunt Christum, apud quos e-
suriuit, & dederunt ei manducare: sitiuit, potum de-
derunt: hospes fuit, susceperunt: nudus fuit, vestierunt.
Hoc totum de sinistra abstulerunt, & ad dexteræ ope-
ra transtulerunt, vt ad dexteram ponerentur. Dixerunt
I ergo vaniloqui filij alieni, beatum populum cui hæc
sunt, vos dicite nobiscum, Beatus populus cuius do-
minus deus ipsius.

*In Psalmum centesimum quadragesimum-
quartum Præfatio.*

LAudare vobiscum dominum desyderauimus:
& quoniam hoc concedere dignatus est, vt
laus quam illi dicimus habeat ordinem suum,
ne forte aliquo excessu quem laudat offendat, melius
iter laudis in scriptura dei quærimus, & ab ipsa via, nec
in dexteram nec in sinistram digrediamur. Audeo e-
nim dicere charitati vestræ, vt bene ab homine laude-
tur deus, quia laudauit ipse deus. Et quia dignatus est
laudare se, ideo inuenit homo quemadmodum lau-
det eum. Neque enim hoc potest dici deo quod di-
Prouer.27. ctum est homini, Non te laudet os tuum. Vt enim se
homo laudet, arrogantia est: vt deus se laudet, mise-
ricordia est. Prodest amare quem laudamus: bonum
amando, nos meliores efficimur. Itaque quoniam hoc
nobis prodesse nouit, vt amemus eum, laudando se a-
mabilem se facit: etenim in eo nobis consulit, quia se
amabilem facit. Exhortatur ergo cor nostrum in lau-
dem suam, & spiritu suo impleuit seruos suos, vt lau-
darent eum. Et quoniam spiritus eius in seruis suis lau-
dat eum, quid aliud quàm ipse se laudat? K

Expositio Psalmi.

EXaltabo te deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum Aleph.
in seculum, & in seculum seculi. Videtis inchoatã esse א
laudem dei, & vsque in finẽ Psalmi laus ipsa per-
ducitur. Denique titulus Psalmi est, *Laus ipsi Dauid.* Et
quoniam dictus est Dauid qui venit ad nos ex semine
Dauid: ipse autẽ rex noster est, regens nos, & intro du- Rom.1.
cẽs nos in regnum suũ: intelligitur laus ipsi Dauid, laus
ipsi Christo. Christus autem secũdum carnem Dauid,
quia filius Dauid: secundum diuinitatem autem crea-
tor Dauid, & dominus Dauid. Denique & Apostolus
cum honoraret primum populum dei, vnde & Apo-
stoli ipsi crediderunt, & multæ Ecclesiæ primæ factæ
sunt, facientes in multis hominum milibus quod mo-
dò ex Euangelio diues vnus audiuit, & tristis abscessit:
id est, vendentes omnia quæ habebant, & distribuentes
pauperibus, & perfectionem in domino requirentes:
cum ergo laudaret ipsum populum primũ, sic ait, Quo-
rum patres & ex quibus Christus secundum carnem, Matth. 19.
qui est super omnia deus benedictus in secula. Quia Roma.9.
itaque ex ipsis Christus secũdum carnem, ideo Dauid. L
Quia vero ipse est super omnia deus benedictus in se-
cula: ideo, exaltabo te domine deus meus rex meus, &
benedicam, inquit, nomen tuum in seculum & in secu
lum seculi. Forte in seculum, hîc: in seculum autem se-
culi, in æternum. Modo ergo incipe laudare, sed in æ-
ternum laudaturus es. Qui laudare non vult in transitu
huius seculi, obmutescet cum venerit seculum seculi.
Proinde sequentibus versibus propè hoc dixit, Ne quis
etiam aliter intelligeret quod ait, Laudabo nomen tuũ
in seculum: & quæreret aliud seculum quando lauda-
ret. *Per singulos,* inquit, *dies benedicam te.* Lauda ergo & Beth.
benedic dominũ deum tuum per singulos dies, vt cum ב
finiti fuerint singuli dies, & venerit sine fine vnus dies,
eas ex laudibus in laudem, sicut ex virtutibus in virtu-
tem. Per singulos, inquit, dies benedicam te: & non
transeat dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si
læto die tuo, benedicis deum tuum. Quid si forte illu-
xerit aliquis tristis dies, sicut se habent humanæ res, si-
cut est abundantia scandalorum, sicut est multiplicatio
tentationum? Quid ergo si aliquid accidat triste homi M
ni, desines laudare deum? desines benedicere creato-
rem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, Per singu-
los dies benedicam te domine. Si autem non desinis,
& si tibi videtur in die tristi male, erit tibi in deo tuo
bene. Est enim & quando male est tibi, vbi bene tibi
sit. Si enim in aliquo malo male est tibi, proculdubio
in aliquo bono bene tibi erit. Et quid tam bonum
quàm deus tuus: de quo dictum est, Nemo bonus ni-
si vnus deus? Nam quàm sit secura ista laudatio, & Matth.19.
quàm sit securum hoc bene, intellige de ipso bono.
Nam si gaudes de bono quod tibi accidit per diem,
fortasse transit alio die bonum hoc vnde gaudes. Be-
ne fuit mihi, bonum diem duxi, quia forte lucra vene-
rũt, aut inuitatus es, aut in epulis diu fuisti. Gaudes, quia
in epulis diu fuisti: alter te dolet, quia non erubuisti.
Veruntamẽ de quocunq; tali bono gaudeas, certe trãsi-
torium est. Si autẽ gaudeas in domino deo tuo, audies
dicentem scripturam, delectare in domino. Tanto fir- Psal.36.
mius gaudebis, quanto est ille certior in quo gaude-
bis. Si enim gaudes de nummo, times furem. Si autem
gaudes de deo, quid times? Ne tibi quisquam auferat
deum? Deum nemo tibi auferet, si tu eum non dimi-
seris. Non enim sic est deus, quomodo lux ista de cœ-
lo fulgens.

A lo fulgens. Non quando volumus ad eam accedimus,
non in omni loco lucet. Per infirmitatem nostram for
te fit, vt hyeme nos delectet esse in ipsa luce. Nunc au-
tem per æstatem videtis, quia magis eum locum quæsi-
uimus, vt in ipsa luce non staremus. In deo autem tuo
quando stas, & in lumine eius veritatis delectaris, non
quęris locum quò ad eum accedas, sed conscientia ac-
Psal. 33. cedit, & conscientia recedit. Quod dictum est, Acce-
dite ad eum, & illuminamini: animo dictum est, non
vehiculo. Affectibus dictum est, non pedibus. Et cum
in eo stabis, æstus non patieris: Spiritus enim spirabit
tibi, & sub alis eius sperabis. Vides enim habere te quo-
modo delecteris per singulos dies. Non enim te dimit
tet deus tuus, etiam si aliquid triste acciderit. Quàm e-
nim triste erat quod sancto viro Iob acciderat, quàm
repente, quàm multa mala, quemadmodum omnia de
quibus gaudere putabatur, non de quibus gaudebat,
diabolo tentante subtracta sunt, quemadmodum & fi-
lij mortui sunt? Periit quod seruabatur, perierunt qui-
bus seruabatur, nec tamen periit qui & illud & illos de-
dit. Quin & ipsi filij præsenti seculo perierūt, agnoscen
B di & recipiendi in futuro. Ille tamen vir habens aliud
vnde gauderet, in quo verum erat quod modo cōme-
morauimus, Per singulos dies benedicam te: nunquid
quia ille dies quo totum perierat tristis illuxit, ideo lux
interior in corde defecit? Stetit quippe in illa luce, &
Iob. 1. ait, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla
cuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Er-
go per singulos dies laudauit, qui etiam in die tam tri-
sti laudauit. Breue magisterium est, vt semper laudes
Psal. 33. deum, veróque corde non falso dicas, Benedicam do-
minum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
† al. magisterium. Breue mysterium † est, scilicet vt noueris eum miseri-
corditer dare cum dat, misericorditer auferre cum tol
lit, nec te credas à misericordia eius derelinqui, qui ti-
bi aut blanditur dando ne deficias, aut corripit exul-
tantem ne pereas. Siue ergo in eius donis, siue in eius
flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est vul
neris. Per singulos, inquit, dies benedicam te. Prorsus
per singulos dies fratres benedicite: omnino quicquid
acciderit, benedicite deum. Etenim ne accidat aliquid
C quod ferre non potestis, ipse facit. Ideo cum timore
debes esse, quando tibi bene est, neque te ad hoc para-
re quasi nunquam tenteris. Si enim nunquam tentaris,
nunquam probaris. Nónne melius est tentari & pro-
Gimel. ג bari, quàm non tentatū reprobari? *Et laudabo nomen tuū in seculum, & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis valde.* Quantum dicturus erat? Quæ verba quæsiturus?
Quantam conceptionem conclusit in vno valde? Co-
gita quantum vis. Quando autem potest cogitari qui
capi non potest? Laudabilis est valde: *Et magnitudinis eius non est finis.* Ideo dixit valde, quia magnitudinis e-
ius non est finis: ne forte incipias velle laudare, & pu-
tes te laudando posse finire, cuius magnitudo finē non
potest habere. Noli ergo te putare eum, cuius magni-
tudinis finis non est, sufficienter posse laudare. Nónne
ergo melius est, vt quomodo ipse non finitur, nec laus
ipsius finiatur? Illius magnitudine sine fine est, & tua
laudatio sine fine sit. De magnitudine eius quid dictū
est? Magnitudinis eius non est finis. De tua laude quid?
Laudabo nomē tuum in seculum, & in seculum seculi.
Ergo sicut eius magnitudinis non est finis, sic tuæ lau-
dis nō erit finis. Non enim cum mortuus fueris in hac
Psal. 113. carne, desines laudare dominum. Dictum est quidem,
Non mortui laudabunt te domine: sed illi de quibus

dicitur, A mortuo velut qui non sit, periit confessio: D
non illi de quibus dixit, Qui credit in me licet moria- Eccli. 17.
tur viuet: quia deus Abraham & deus Isaac & deus Ia- Ioan. 11.
cob, non est deus mortuorum, sed viuorum. Si enim
nunquam nisi ipsius eris, nunquam à laude ipsius tace-
bis. Timere poteris ne dum hic viuis, ipsius sis: & cum
mortuus fueris, non ipsius sis. Audi Apostolum pro-
mittentem tibi securitatem, Siue viuimus domino vi-
uimus, siue morimur domino morimur. Siue ergo vi-
uimus siue morimur, domini sumus. Et vnde factum
est, vt eius sis & mortuus? Quia precio sui sanguinis
te redemit, & mortuus. Quomodo perdit seruum mor-
tuum, cuius mors est precium tuum? Ideo cum dixis-
set, Siue viuimus siue morimur domini sumus, vt osten
deret suum precium: Ad hoc enim, inquit, Christus Roma. 14.
[mortuus] est, vt & viuorum & mortuorum domine-
tur. Veruntamen quia magnitudinis eius non est finis,
& eum quē non capimus laudare debemus: Si enim ca
pimus, magnitudinis eius est finis: si autem magnitu-
dinis eius non est finis, capere eo aliquid possumus,
deum tamen totum capere non possumus: tanquam
deficientes in eius magnitudine, vt reficiamur eius bo- E
nitate, ad opera respiciamus, & de operibus laudemus
operantem, de conditis conditorem, de creatura crea-
torem. Videamus quæ hic fecerit, quæ nobis nota sunt,
quæ nobis manifesta sunt. Illius enim immensa boni-
tas & interminabilis magnitudo, quanta alia fecit quæ
nos non nouimus? Quandoquidem aciem oculorum
nostrorum vsque ad cœlum extendimus, & à sole & à
luna & à stellis rursus reuocamus ad terram. Et hoc to
tum spatium est vbi vagatur acies nostra. Vltra cœlos
quis extendat vel aciem mentis, non dicam carnis? Er-
go quātum nota sunt nobis opera eius, laudemus eum
per opera eius. Inuisibilia enim eius à cōstitutione mun
di opera, per ea quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur. Roma. 1.
Generatio & generatio laudabit opera tua. Omnis generatio Daleth. ד
& generatio laudabit opera tua. Forte enim omnis ge-
neratio dicta est, generatio & generatio. Non enim
tamdiu dicturus erat generatio & generatio, quamdiu
finiret numerum omnium generationum, sed repeti-
tio loquentis, in infinitum misit animum cogitantis.
Ecce ista generatio quæ nunc in carne est transitura F
hinc, sicut venit, laudat opera dei, & illa quæ succedit
& credit, laudabit vtiq; opera dei, & post illam erit alia,
& vsque in finē seculi quammultæ generationes. Hoc
significans ait, generatio & generatio laudabit opera
tua. An forte duas quasdā generationes insinuare vo-
luit ista repetitione? Sumus enim in ista generatione
filij dei †, erimus in alia generatione filij resurrectionis.
Appellauit scriptura, filios resurrectionis, ipsam resur- † fidei.
rectionē regenerationē vocauit, In regeneratione, in-
quit, cum venerit & sederit filius hominis in maiestate Matth. 19. & 22.
sua. Item in alio loco, Non enim nubent neque vxores
ducent, cum sint filij resurrectionis. Ergo generatio &
generatio laudabit opera tua. Laudamus nunc opera
domini, cum in hac mortalitate viuimus. Et si lauda-
mus compediti, quomodo laudabimus coronati? Ergo
hæc nunc attendamus in hac generatione opera domi
ni, in cuius laude dicitur, Generatio & generatio lau-
dabit opera tua, quoniā magnitudinis tuę non est finis.
Opera tua intueri licet vt tu lauderis qui talia operaris.
Et virtutem tuam annunciabunt. Neq; enim opera tua lau-
dabunt, nisi vt virtutem tuam annuncient, Proponun-
tur laudes pueris in schola; & omnia talia proponun-
tur quæ laudentur, quorum deus est operator. Proponi-

G tur homini laus solis, laus cœli, laus terræ, vt ad minora veniam, etiam laus rosæ, laus lauri. Omnia ista opera dei sunt. Proponontur, suscipiuntur, laudantur, opera celebrantur, de operatore tacetur: ergo in operibus volo laudare creatorem, ingratum non amo laudatorẽ. Laudas quicquid fecit, taces de illo qui fecit? Quasi vero nisi ille tantus esset, inuenires quod laudares? In eo quod vides, quid ibi laudatur? Species, vtilitas, aliqua virtus, aliqua potentia rerum istarum? Si pulchritudo te delectat, quid pulchrius faciente? Si vtilitas laudatur, quid illo vtilius qui fecit omnia? Si virtus laudatur, quid illo potentius à quo etiam facta non dimittuntur, sed reguntur & gubernantur omnia? Non ergo quemadmodum quidam eloquentes muti, laudantes creaturam, obliuiscentes creatorem: non sic te laudat generatio & generatio in seruis tuis, cum laudat opera tua. Sed quomodo laudat? Et virtutem tuam annunciabunt. In laudandis operibus tuis, virtutem tuam annunciabunt. Laudatores isti, sancti & boni, fideles, veri laudatores, non ingrati gratiæ cum laudant opera dei hæc atque illa, summa & ima, cœlestia & terrestria, in-
H ter ipsa opera dei quæ laudant, & seipsos inueniũt, quia in operibus dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse nos fecit inter omnia. Proinde si laudes opera dei, &
Prouer. 27. te laudaturus es, quia & tu opus dei es. Vbi est ergo, Nõ te laudet os tuum? Ecce inuentum est quomodo & te laudare possis, & arrogans non sis. Deum in te lauda, non te, non quia tu es talis, sed quia ille fecit te: nõ quia tu aliquid potes, sed quia potest ille in te & per te: ac per hoc laudabunt te, & virtutem tuam annunciabunt, non suam, sed tuam. Discite ergo laudare, intuentes opera, miramini artificem, gratias agendo, non arrogando. Laudate quia ipse fecit, quia sic constituit, quia talia donauit. Denique vide quæ sequitur, Virtutem, in-
He. quit, tuam annunciabunt. *Et magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt, Et virtutem me-*
ה
Vau. *tuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.*
ו Memoriã abundantiæ suauitatis tuę eructabant. Non nisi tua, Non nisi tuam. Iste operum consyderator, vide si deflexus est ab operante ad opus, vide si decidit ab eo qui fecit ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta sunt gradum tibi fecit ad eum, non ab illo ad ista casum. Si
ו enim amaueris hæc plus quàm illũ, non habebis illum. Et quid tibi prodest abundare operibus, si te deserit operator? Certe ama & hæc, sed plus illum ama, & hæc propter illum ama. Annuncia virtutem eius, magnificentiam gloriæ sanctitatis eius loquere, mirabilia eius enarra, virtutem metuendorum dic. Iste enim amabilis est & terribilis. Non enim blanditur & non minatur: si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio. Dicent ergo laudatores tui, & virtutem metuendorum, virtutem creaturæ tuæ punientis, & disciplinam dantis, dicent, non tacebunt. Non enim prædicabunt regnum tuum æternum, & tacebunt ignem æternum. Laus enim dei in via te constituens, ostendere tibi debet & quid diligas, & quid timeas, & quid appetas, & quid fugias, & quid eligas, & quid reiicias. Tempus electionis nunc est, acceptionis postea erit. Dicatur ergo virtus metuendorum. Et magnitudinem, inquit, tuam enarrabunt eam. Sic infinitam, sic quemadmodum magnitudinis tuæ non est finis, non de illa tacebunt. Illam, inquam, magnitudinem tuam de qua superius dixerat, & magnitudinis tuæ non est finis, enarrabunt eam. Quomodo enarrabunt eam si finis non est? Enarrabunt eam cum laudabunt eam. Et quia finis eius non K
est, sic & laudis eius non erit finis. Probemus quia non erit finit laudis eius, Beati, inquit, qui habitant in do- Psal. 83.
mo tua, in secula seculorum laudabunt te. Et magnitudinem toam illam, illam infinitam enarrabunt eam.

Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O epulas Zain.
fœlices. Quid manducabunt qui sic eructabunt? Me- ז
moriam abundantiæ suauitatis tuæ. Quid est, memoriam abundantiæ suauitatis tuæ? Quia nos oblitus non es, cum nos obliti te fueramus. Omnis enim caro oblita erat deum, ille tamen opera sua non est oblitus. Hæc memoria eius super nos, quia non nos oblitus est, prædicanda est, enarranda est: & quia valde dulcis est, manducanda & eructanda est. Sic manduca, vt eructes, sic accipe, vt des. Manducas cum discis, eructas cum doces: manducas cum audis, eructas cum prædicas: hoc tamen eructas quod manducasti. Denique ille auidissimus epulator Ioannes Apostolus, cui Ioan. 13.
non sufficiebat ipsa mensa domini, nisi discumberet super pectus domini, & de arcano eius biberet diuina secreta, quid eructauit? In principio erat verbum, Ioan. 1.
& verbum erat apud deum. Memoriam ergo abun- L
dantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quomodo non sufficit memoriam tuam, nec memoriam abundantiæ tuæ, vel memoriam suauitatis tuæ, sed memoriam abundantiæ suauitatis tuæ? Etenim quid prodest si abundet, & insuaue est? Item molestum, si suaue & parum est. Ergo, memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, quia non es tu oblitus nostri, & non oblitus commonuisti nos, vt & nos reducas in memoriam. Commemorabuntur enim & conuertentur ad domi- Psal. 21.
num vniuersi fines terræ. Quia ergo memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt: intelligentes in se nihil boni esse quod à te non sit, nec potuisse conuerti ad te, nisi commonerentur † abs te: nec reduci potuisse †al. commemorarẽtur.
in memoriam tui si tu obliuiscereris illorum: Hæc consyderantes in gratia tua, *Et iustitia tua exultabunt.* Hæc, inquam, in tua gratia consyderantes, exultabunt iustitia tua non sua. Fratres si vultis eructare gratiam, bibite gratiam. Quid est, bibite gratiam? Discite gratiam, intelligite gratiam. Nos antequam essemus omnino non eramus, & facti sumus homines, cum ante nihil essemus. Deinde iam ipsi homines ex traduce illius pec- Ephe. 3.
catoris & maligni eramus, & filij iræ natura sicut & M
cæteri. Attendamus ergo gratiam dei, non solum qua fecit nos, verum etiam qua refecit. Cui ergo debemus, quia sumus: illi debemus, quià & iustificati sumus. Nemo quasi tribuat deo, quia est: & sibi tribuat, quia iustus est. Melius est enim quod tibi vis tribuere, quàm quod illi. Melius est enim aliquid esse quia iustus es, quàm quia homo es. Inferius aliquid das deo, & superius tibi. Totum illi da, in toto ipsum lauda, non cadas de manu artificis. Vt esses quis fecit? Nonne scriptum est Gene. 2.
quia sumpsit deus limum de terra, & formauit hominẽ? Antequam homo esses, limus eras: antequam limus esses, nihil eras. Sed non de isto solo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit: Non ex operibus, ait, ne forte quis extollatur. Sed qui Ephe. 2.
dixit, Non ex operibus ne quis extollatur, superius quid commemorauit? Gratia salui facti estis per fidem, & hoc vt salui essetis per fidem nõ ex vobis. Apostoli verba sunt non mea, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc vt salui essetis per fidem, non ex vobis. Quanuis & hoc ipsum quod dixerat gratia, vtique nõ ex vobis, sed ne quis aliter intelligeret, planius hoc aperire dignatus est. Da

A est. Da intellectorem,& totum dixit. Gratia salui facti
estis. Vbi audis gratiam,gratis intellige. Si ergo gratis,
nihil tu attulisti,nihil meruisti. Nam si meritis aliquid
redditum est,merces est,non gratia. Gratia, inquit, sal-
Roma.10. oi facti estis per fidem. Expooe illud apertius propter
arrogantes, propter sibi placeotes, propter ignorantes
dei iustitiam & suam voleotes constituere. Audi hoc i-
dem apertius, Et hoc, inquit, quòd gratia salui facti e-
stis, non ex vobis sed dei donum est. Sed & oos forte
Ephes.2. aliquid fecimus,vt dona dei mereremur? Non ex ope-
ribus,inquit,ne forte quis extollatur. Quid ergo? Nos
bene oon operamur? Immo operamur. Sed quomodo?
Ipso in oobis operāte, quia per fidem locum damus in
corde nostro,ei qui in nobis & per nos booa operatur.
Audi enim vode opereris bona. Ipsius eoim sumus fig-
mentum,creati in Christo Iesu in operibus bonis,vt in
illis ambulemus. Ista est suauitas abundans memoriæ
ipsius circa oos. Hanc eructando prędicatores eius,iu-
stitia eius exultabunt, noo sua. Quid ergo vt simus &
laudemus,vt iustitia tua exultemus,& memoriam abū-
dantiæ suauitatis tuæ eructemus? Quid ergo nos feci-
B sti domine,quem laudamus? Dicamus,& cum dicimus
Heb. laudamus. *Misericors & miserator dominus, longanimis & multum misericors.* Suauis deus omnibus, & miseratio-
nes eius in omnia opera eius. Nisi ille talis esset, de no-
bis repetitio & reparatio talis nulla esset. Attēde ad te-
ipsum,quid merebaris peccator? Contemptor dei quid
merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit
tibi nisi supplicium. Vides ergo quid tibi debebatur,&
quid dederit qui gratis dedit. Data est venia peccatori,
datus est spiritus & spes iustificatioois,data est charitas
& dilectio,io qua omoia bona facias, & super hæc da-
bit & vitam æternam & societatem angelorum. To-
tum de misericordia. Merita tua nusquam iactes, quia
& ipsa tua merita illius dona sunt. Et iustitia tua exul-
tabunt misericors & miserator domious, qui fecisti o-
mnia gratis, longanimis. Quaotos enim sustinet pec-
catores? Misericors & miserator dominus, in his qui-
bus veniam dedit, in his quibus oon dedit adhuc,lon-
ganimis,non damnans sed expectans, ipsa expectatio-
Malac.3. ne clamans, Conuertimini ad me,& ego conuertar ad
Ezech.18. vos. Et nimia longanimitate,nolo,inquit,mortem im-
& 33. pij, tantum vt reuertatur & viuat. Ille quidem looga-
C nimis, tu autem secuodum duritiam cordis tui & cor
Roma.2. impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ & reuela-
tionis iusti iudicij dei,qui reddet voicuique secundum
opera sua. Non eoim modo sic longanimis in sustinen
do,vt nunquam iustus in vindicando. Distribuit tem-
pora, vocat te ounc, exhortatur te nuoc, expectat do-
nec resipiscas & facias,& tu tardas? Magna eius miseri-
cordia & in hocquòd diem vitæ tibi incertum fecit,vt
nescias quando hinc emigrabis, & cum quotidie spe-
ras,te aliquaodo conuertas:& in hoc eius magna mise
ricordia. Cæterum si statuisset diem, omoibus faceret
abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem ve-
niæ, oe desperando amplius pecces: [& spes]& despe-
ratio timenda est in peccatis. Videte vocem desperan-
tis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad
augenda peccata,& quomodo vtiq; voci occurrit pro-
uideotia & misericordia dei. Audi vocem desperantis,
Iam,inquit,damnandus sum, quare nō facio quicquid
volo? Audi & vocem sperantis, Misericordia domini
magna est,quando me conuertero dimittet mihi om-
nia, quare ooo facio quicquid volo? Desperat vt pec-
cet, sperat vt peccet. Vtruoque metuendum est,vtrun-

Tomus octauus.

que periculosum. Væ à desperatione,væ à peruersa spe. D
Vtrique huic periculo, & vtrique malo quomodo oc-
currit misericordia dei? Quid dicis tu qui desperando
volebas peccare? Iam damnandus sum, quare nō facio
quicquid volo? Audi scripturam, Nolo mortem impij, Ezech.18.
tantum vt reuertatur & viuat. Hac voce dei reducitur & 33.
in spe,sed timēdus est alius laqueus,ne ipsa spe amplius
peccet. Quid ergo & tu dicebas qui spe magis peccas?
Quaodo me coouertero,omoia mihi deus dimittet,fa
ciam quicquid volo. Audi & tu scripturam, Non tar- Ezech.33.
des coouerti ad domioum, oeque differas de die in
diem: subito enim veniet ira illius, & in tēpore vindi-
ctæ disperdet te. Noli ergo dicere, Cras me coouertā, Eccli.5.
cras deo placebo, & omnia hodierna & hesterna di-
mittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia deus con-
uersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ
diem crastinum non promisit. *Suauis dominus omnibus,* Heb.
& miserationes eius in omnia opera eius. Quare ergo damnat?
Quare flagellat? An quos damnat, an quos flagellat nō
sunt opera eius? Planè opera eius. Et vis nosse quia su- Matth.5.
per opera eius miseratiooes eius? Inde est illa longani-
mitas, qua facit solem suum oriri super booos & ma- E
los. Nónne miserationes eius in omnia opera eius, qui
pluit super iustos & iniustos? Nóne miseratiooes eius
in omnia opera eius? Looganimis expectat peccato-
rem diceos, Coouertimini ad me,& conuertar ad vos. Malach.3.
Nónne miserationes eius in omnia opera eius? Et cum
dicit, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & Matth. 25.
angelis eius. Hic non miseratio eius, sed veritas & se-
ueritas eius. Miseratio eius reddita est operibus eius,
seueritas eius est, oon in opera sua, sed in opera tua.
Denique si tollas opera tua mala, & non io te rema-
neant nisi opera eius, non te dimittet miseratio eius: si
autem tu non dimittis opera tua, erit seueritas eius in
opera tua, non in opera sua. *Confiteantur tibi domine om-* Heb.
nia opera tua, & sancti tui benedicant te. Omoia opera tua
confiteantur tibi. Quid enim? Terra oon est opus eius?
Ligoa non sunt opera eius? Pecora, bestiæ, pisces, vo-
latilia ooo sunt opera eius? Planè & hæc sunt opera e-
ius. Et quomodo ei confitebuntur & hæc? Video qui-
dem in angelis confiteri illi opera eius. Etenim opera
eius sicut sunt angeli,& homines opera eius suot. Et cū
cōfitentur illi homines, opera eius illi confitētur. Nun-
quid ligna & lapides vocem habent cōfessioois? Pror- F
sus coofiteātur ei omnia opera eius. Quid dicis? Et ter-
ra & ligna omnia opera eius. Si omnia laudant, cur nō
omnia coofitentur? Confessio enim non peccatorum
tantum dicitur, sed & laudis. Ne forte vbicuoque audi-
tis confessiooem, putetis iam non esse nisi peccati. Vs-
queadeo enim hoc putatur, vt quādo sonuerit de diui-
nis eloquiis, continuo sit consuetudo pectora tundere.
Audi quia est & laudis cōfessio. Nuoquid dominus Ie-
sus Christus habebat peccatū? Et tamē ait, Coofiteor ti Matth.11.
bi pater domioe cœli & terræ. Confessio est ergo in lau
de. Proinde quid accipiendū, Coofiteaotur tibi domi-
ne omnia opera tua? Laudent te omnia opera tua. Sed
talis quæstio redit ad laudem, qualis erat in confessio-
ne. Si enim propterea confiteri oon poterunt, terra, li-
goa, & quæque insensata, quia vocem noo habeot con
fitendi: ideo nec laudabunt, quia vocem noo habeot
prædicandi. Nonne tamen omnia tres illi pueri enu-
merant deambulantes inter flammas iooxias, quibus
spatium erat, non solum oon ardendi, sed etiam lau-
dandi deum? omnibus dicunt à cœlestibus vsque ad
terrena, benedicite, hymoum dicite, & superexaltate

Danie. 3. eum in secula? Ecce quomodo dicunt hymnum. Ne-
G mo hoc sentiat quòd mutus lapis aut mutum animal habeat rationem intelligendi deum. Hoc qui putauerunt, multum à veritate aberrauerunt. Deus ordina-
Infra Psal. 148. uit omnia, & fecit omnia. Quibusdam dedit sensum & intellectum & immortalitatem, sicut angelis: quibusdam dedit sensum & intellectum cum mortalitate, sicut hominibus: quibusdam dedit sensum corporis, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut pecoribus: quibusdam vero nec sensum, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut herbis, lignis, lapidibus, tamen & ipsa in genere suo deesse non possunt, & gradibus quibusdam ordinauit & ornauit creaturam, à terra vsque ad cœlum, à visibilibus ad inuisibilia, à mortalibus ad immortalia. Ista contextio creaturæ, ista ordinatissima pulchritudo, ab imis ad summa conscendens, à summis ad ima descendens, nusquam interrupta, sed dissimilibus temperata, tota laudat deum. Quare ergo tota laudat deum? Quia cum eam consyderas & pulchram vides, tu in illa laudas deum. Vox quædam est certe mutæ terræ, species terræ. Attendis eius speciem,
H vides eius fœcunditatē, vides eius vires quomodo concipiat semen, quomodo plerunque afferat quod non est seminatum, vides, & consyderatione tua tanquam interrogas eam, & ipsa inquisitio interrogatio est. Cum autem inquisieris admirans & perscrutatus fueris, & magnam vim & magnam pulchritudinē, præclarámque virtutem inueneris, quoniam apud se & à se habere hanc virtutem non posset, continuo tibi venit in mentem quia non potuit à se esse, nisi ab illo creatore. Et hoc quod in illa inuenisti, vox confessionis ipsius est, vt laudes creatorem. Nonne consyderata vniuersa pulchritudine mundi huius, tanquam vna voce tibi species ipsa respondet, non me ego feci sed deus? Ergo, confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant te. Vt in confessione operum tuorum sancti tui te benedicant, ipsi sancti tui inspiciant creaturam confitentem, & illorum vocem audi benedicentem. Etenim cum sancti tu benedicunt te,
Caph. כ quid dicunt? *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.* Quàm potens deus qui fecit terram, quàm potens deus qui impleuit terram bonis, quàm potens deus qui dedit vitas suas propriis animalibus, quàm potens deus qui semina diuersa dedit visceribus terræ, vt
I germinarent tantam varietatem fruticum & fructuū cum tanta specie arborū: quàm potens deus, quàm magnus deus. Tu interroga, creatura respondet, & de responsione tanquam confessione creaturæ tu sancte dei benedices deum, Et potentiam tuam loquentur. *Vt no-*
Lamed. ל *tam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnitudinis decoris regni tui.* Sancti ergo tui commendant gloriā magnitudinis decoris tui, magnitudinis decoris gloriam. Est quædam magnitudo decoris regni tui, hoc est, regnum tuum habet decorem & magnum decorem: quandoquidem quicquid habet decorem, à te habet decorem. Ipsum regnum tuum qualem decorē habet? Non nos terreat regnum, habet & decorē quo delectemur. Etenim quale illud decus est? Quo perfruen-
Matth. 25. tur sancti quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum dei. Vnde ibunt? Quò ibunt? Videte fratres, & si potestis quātum potestis cogitare decorem regni illius quod venturum est: vnde est in ora-
Matth. 6. tione nostra, Adueniat regnum tuum. Ipsum enim regnum optamus vt veniat, hoc regnum venturum sancti prædicant. Mundum istum attendite, decorem ha-
bet. Quem decorem habet terra, mare, aër, cœlum, sy- K
dera? Omnia hæc, Nonne omnem consyderationem terrent? Nonne pulchritudo ipsa sic emicat, vt quasi pulchrius nihil inueniri possit? Et hic viuis in isto decore, in ista pulchritudine, propè iam ineffabili. Hic viuūt tecum & vermiculi & mures, & omnia terræ repentia & serpentia, ista tecum viuunt in decore isto. Quale decus est illius regni, vbi tecum non viuunt nisi angeli? Ideo parum fuit, vt diceret gloriam decoris. Potuit enim dici, & gloriam decoris cuiuslibet speciei etiam in hoc mundo constitutæ, vel de terra viuentis, vel de cœlo fulgentis: sed magnitudinis decoris regni tui aliquid commendat quod nondum videmus, quod nondum visum credimus, quod creditum desyderamus, propter cuius desyderium omnia sustinemus. Est ergo magnitudo decoris cuiusdam, ametur antequam videatur, vt cum visa fuerit teneatur. *Regnum tuum.* Mem.
Quod regnum dico? *Regnum omnium seculorum.* Nam מ
& regnum huius seculi habet decorem suum, sed non est ibi magnitudo illa decoris qualis est in regno omnium seculorum: *Et dominatio tua in omni generatione & generationem.* Hæc est illa repetitio, vel omnem genera- L
tionem significans, vel generationem illam quæ erit post hanc generationem. *Fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Fidelis dominus in ver- Nun. נ
bis suis. Quid enim promisit & non dedit? Fidelis dominus in verbis suis. Adhuc quædam promisit & non dedit, sed creditur illi ex his quæ dedit. Fidelis dominus in verbis suis. Possumus illi credere tantummodo dicenti? Noluit sibi credi dicenti, sed voluit teneri scripturam suam sanctam, quomodo si diceres alicui homini cum aliquid promitteres, Non mihi credis, ecce ego scribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & sic transcurrunt ista secula cedentibus succedentibúsque mortalibus, scriptura dei manere debuit, & quoddam chirographum dei quod omnes transeuntes legerent, & viam promissionis eius tenerent. Et quanta sunt quæ reddidit ex isto chirographo? Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum & de futuro seculo quod solum iam reddendum restat, quando si faciat rationem eis in infidelibus, erubescunt infideles? Si dicat tibi deus, chirographum meum tenes, iudicium promisi de redditione bonorum & malorum, regnum sempiternum fi- M
delibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ tibi promisi, deduc mecum rationem, certe vel computando quæ reddidi potes me credere redditurum esse quod debeo. In ipso chirographo ha- Roma. 8.
bes promissum vnicum filium, cui non peperci, sed pro vobis omnibus tradidi eum. Iam computa in redditis, Act. 2.
lege chirographum. Promisi ibi, per filium meum pignus spiritus sancti me daturum, computa redditum. Promisi ibi sanguinem & coronas martyrum gloriosissimorū, computa redditum, iam admonet te massa debiti mei. Sed & hæc gloria martyrum, vt redderetur tibi promissa in chirographo, vbi scriptum est, Propter te mortificamur tota die, vt hoc redderetur, Psal. 43.
Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, A- Psal. 2.
stiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Principes conuenerunt in vnum, conspirantes aduersus Christianos. Quid? Ipsorum regum fidem, Nonne & promisi in chirographo, & reddidi in effectu? Attende vbi promisi, Adorabunt eum omnes reges ter- Psal. 71.
ræ, omnes gentes seruient illi. Ingrate, legis debitum,
cernis

A cernis redditum, non credis promissum? Lege aliud in chirographo meo, Quoniam fremuerunt gentes, quoniam inimici mei dixerũt mala mihi: hoc est Christo, Quando morietur & peribit nomen eius. Quoniam hæc omnia fecerunt atque dixerũt, lege quod promisi, cui me soluendo obstrinxi. Præualebit dominus aduersus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ, & adorabũt eum vnusquisque de loco suo. Nempe iam præualuit, & exterminat omnes deos gentium terræ. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit solutionem debitorum suorum. Quædam reddidit sub maioribus nostris quæ nos non vidimus, quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi nõ viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt. Et quid restat? non ei creditur? His omnibus redditis, quid restat? Ecce fecisti rationem, tanta reddidit. Nunquid propter pauca residua infidelis est factus? Absit. Quare? Quia fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. *Confirmat dominus omnes decidentes.* Sed quos omnes decidẽtes? Omnes non omnino decidẽtes, sed modo quodã decidẽtes. Etenim multi decidunt ab eo, multi autẽ decidunt à cogitationibus suis. Si habebant malas cogitationes decidunt ab eis, & cõfirmat dominus omnes decidentes. Qui aliquid amittunt in isto seculo & sancti sunt, veluti exhonorantur in isto seculo. Ex diuitibus fiunt pauperes, ex honoratis fiunt abiecti, & tamen sancti dei sunt, tanquam decidentes sunt. Sed confirmat dominus omnes decidentes. Septies enim cadit iustus & resurgit, impij autem infirmabuntur in malis. Quando mala accidunt impiis, infirmantur ibi. Quando mala accidunt iustis, confirmat dominus omnes decidẽtes. Deciderat Iob à gloria pristinæ lucis temporalium rerum, quibus nitebat ad tempus, deciderat à gloria domus suæ. Vultis nosse quantum deciderat? In stercore sedebat, & confirmauit dominus decidentem. Quantum cõfirmauit? Vt & in ipso graui vulnere, quo per totum corpus percussus erat, responderet vxori tentanti, quam solam sibi diabolus reliquerat adiutricem, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus, Si bona percepimus de manu domini, malá non sustineamus? Quomodo confirmauerat decidentem? C Confirmat dominus omnes decidentes. Cum ceciderit, inquit, iustus non conturbabitur, quoniam dominus confirmat manum eius. *Et erigit omnes elisos.* Omnes ad se pertinentes. Nam deus superbis resistit: *Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate.* Prorsus tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quãdo debet accipere tunc das, & quod debet hoc das. Itaque aliquando desyderatur ab illo & non dat, nouit horam dandi qui curat. Quare ista dico fratres? Ne quis quãdo forte non fuerit exauditus aliquid iustum petens à deo: nam quando iniustum aliquid petit, in pœnam suam exauditur, sed aliquid non iniustum petens: si forte non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, expectent oculi eius ad escam quam ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideo non dat, ne obsit quod dat. Neque enim aliquid iniustum petebat Apostolus, quando rogabat vt auferretur ab eo stimulus carnis, angelus satanæ à quo colaphizabatur, & tamen rogauit & non accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, & non escæ opportunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Petiit Iob tentandum diabolus, & accepit. Attendite fratres mei magnum mysterium discendum, repetendum, tenendum animo, nunquam D obliuiscendum, propter abundantiam tentationum in isto seculo. Quid dicam? Re vera comparãdus Apostolus diabolo? Apostolus rogat & non accipit, diabolus petit & accipit. Sed non accipit Apostolus propter perfectionem suam, accepit diabolus ad damnationem suam. Denique ipse Iob accepit sanitatem in opportunitate. Dilatus est enim vt probaretur, & diu sedit in puluere, & multa dixit, & rogabat deum, vt auferrentur ab eo ista, & deus non auferebat: Citius diabolum exaudiuit ad eum tentandum, quàm ipsum Iob ad sanandum. Discite ergo non murmurare aduersus deum, & quando non exauditi, ne deficiat in vobis quod supra scriptum est, Per singulos dies benedicam te. Ipse filius ipse vnicus patris vtique venerat soluere quod non debebat, mori in manibus peccatorum, sanguine suo delere chirographum mortis nostræ. Ad hoc venerat, & tamen vt tibi ostenderet exemplum patientiæ, transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ: Pater, inquit, si fieri potest, transeat calix iste à me. Et vt impleret, quamuis nõ E acciperet quod petere videbatur, per singulos dies benedicam te: Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu vis pater. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Et si non das, aliquantum das, tamen das in opportunitate: differs non aufers, & hoc in opportunitate. *Iustus dominus in omnibus viis suis.* Et quando cædit & quando curat iustus est, & apud eum iniquitas non est. Denique omnes sancti in tribulationibus constituti, prius iustitiam eius laudauerunt, & sic beneficia petiuerunt: Prius dixerunt, iustum est quod facis. Sic rogauit Daniel: sic alij sancti, Iusta sunt iudicia tua, bene passi sumus, recte passi sumus: Non dederunt deo iniustitiã suam, non ei dederunt iniquitatem & insipientiam. Laudauerunt primo flagellantem, & sic senserunt cibantem, Iustus dominus in omnibus viis suis. Nemo putet illum iniustum quando mali aliquid forte patitur, sed ipsius iustitiam laudet, & suam iniustitiam accuset. Iustus dominus in omnibus viis suis, *Et sanctus in omnibus operibus suis. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum.* Et vbi est illud, erit enim cum F inuocabunt me & non exaudiam eos? Ergo vide quod sequitur: *Omnibus qui inuocant eum in veritate.* Nam multi eum inuocant non in veritate. Aliud ab illo quærũt, non ipsum quærunt. Quare amas deum? quia dedit mihi sanitatem. Istud manifestum est, quia ipse dedit. Nõ enim ab vllo est vlla salus, nisi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, vxorem diuitem qui nihil habebam & seruientem mihi. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quæris? Esto esuriens, adhuc pulsa ad ianuam patrisfamiliàs, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quæ accepisti, & nescis. Pãnosam carnem mortalitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immortalitatis nunquid accepisti, & quasi iam satiatus nõ rogas? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Ergo si bonus est deus, quia ista tibi dedit: quãto beatior eris cũ seipsum tibi dederit? Desiderasti tanta ab illo, rogo te desidera & ipsum. Neque enim vere dulciora sunt ista quàm ille, aut ex aliqua parte compa randa sunt illi. Ergo qui deum ipsum à quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit, ipse inuocat deum in veritate. Nam vt noueritis si

talibus

Marginalia: Psal. 2. & 40. — Soph. 2. — Sãmech. — D — B — Psal. 9. — Prouer. 24. — Iob. 1. — Iob. 2. — Psal. 36. — Aĩin. — y — 2. Cor. 12. — Iob. 1. — Psal. 68. — Philip. 3. — Matt. 26. — Pe. — Sadi. — Daniel. 9. — Coph. — P — Ioel. 2. — Hiere. 2. & Prouer. 2. — Matth. 5.

G talibus hominibus proponatur & dicatur, quid si ista omnia, de quibus gaudes velit tibi auferre deus, iam nō *Iob.1.* amabitur. Non erit qui dicat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Sed forte cui abstulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abstulisti & illis dedisti? Iniquus das, & tuis tollis? Accusas deum quasi iniustum, & laudas te quasi iustum. Conuertere, accusa te, lauda illum. Tunc eris rectus cum in omnibus bonis quæ facit deus tibi placet, in omnibus malis quæ pateris, deus tibi non displicet. Hoc est, inuocare deum in veritate. Qui sic inuocant dominum exaudit deus: prope est, ibi est, nondum dedit quod vis, ibi est tamē: Quomodo medicus si forte aliquid imponat, vel oculo vel visceribus quod vrendo sanet, si roget æger, vt tollatur illi, medicus expectat tempus, non facit quod rogat æger, non tamen recedit: Et propè est, & non facit, & ideo magis non facit quia prope est. Curando enim imposuit quod imposuit, & curādo nō facit quod rogatur. Non te exaudit ad præsentem volūtatem, exaudiendo ad futuram sanitatem, & hoc vtique ad voluntatem: Nam vnque sanus esse vult etiam qui vri nō H vult. Prope est ergo dominus omnibus inuocantibus eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui inuocāt eum in veritate. Tales omnes cōfirmat decidētes: qui inuo-

Res. ר canteum in veritate. *Voluntatem timentium se faciet.* Faciet, faciet: etsi non faciet ad horam, tamen faciet. Certe si ideo times deum, vt tu facias ipsius voluntatem, ecce & ipse quodammodo ministrat tibi, facit voluntatem tuam: *Et preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos.* Vides ad hoc exaudire medicum, vt saluos faciat. Quan-

Roma.8. do hoc? Audi Apostolum dicentem, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam ex-

1.Pet.1. pectamus, salutem scilicet quam dicit Petrus paratam reuelari in tempore nouissimo. *Custodit dominus omnes*

Schin. ש *diligentes se, & omnes peccatores disperdet.* Videtis quia est apud eum seueritas, apud quem tanta suauitas. Saluos faciet omnes sperantes in se, omnes fideles, omnes timentes se, omnes inuocantes se in veritate, & omnes peccatores disperdet. Quos omnes peccatores, nisi perseuerantes in peccatis, deū, non se reprehendere auden-

I tes, contra deum quotidie disputātes, veniam delictorum desperantes, & ipsa desperatione delicta cumulātes, aut veniam sibi peruerse promittentes, & ex ipsa promissione á peccatis & impietate non recedentes? Veniet tēpus vt separentur isti omnes, & fiant illæ duæ

Matt.25. partes, vna ad dexteram, altera ad sinistrā, & accipiant iusti regnum æternum, & eant illi in ignem æternum. Et omnes peccatores disperdet. Quoniā hæc ita sunt, & audiuimus benedictionem domini, opera domini, mirabilia domini, misericordias domini, seueritatem domini, prouidentiam in omnibus operibus eius, confessionem omnium operum eius, quid in laude eius

Tau. ת concludat attendite. *Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen sanctum eius in seculum, & in seculum seculi.*

In Psalmum centesimum quadragesimum-quintum Enarratio.

DELITIAE spiritus nostri diuina cantica, vbi & fletus sine gaudio non est. Fideli homini & peregrino in seculo, nulla est iocūdior recordatio, quàm ciuitatis illius vnde peregrinatur: Sed recordatio ciuitatis in peregrinatione non est sine dolore atq; suspirio. Spes tamē reditus nostri certe etiam peregrinando tristes cōsolatur & exhortatur. Rapiant K cor vestrum verba dei, & possessor vester vendicet sibi possessionem suam, id est, mentes vestras ne auertātur in aliud. Vnusquisque vestrum totus hic sit, vt hic non sit: id est, totus sit in verbo dei, quod sonat in terra, vt ab eo exaltetur, & non sit in terra. Ideò enim deus nobiscum, vt & nos cum illo. Qui enim vt nobiscū esset descendit ad nos, faciat vt cum illo possimus ascédere ad se, Interim ipse peregrinationem nostram nō fastidiuit, quia nusquam est peregrinus, qui cōdidit omnia. Ecce psalmus sonat: Cuiusdam vox est, quæ si vultis vestra est exhortantis animam suam ad laudandum deum, & dicentis sibi, *Lauda anima mea dominum.* Aliquando enim in tribulationibus atque in tentationibus præsentis vitę velis nolis cōturbatur anima: Cuius perturbationem in alio psalmo alloquitur dicens, Quare *Psal.41.* tristis es anima mea, & quare conturbas me? Vt autē auferat ei eandem perturbationem, suggerit gaudiū nōdum de re, sed de spe, & ait illi perturbatæ & anxiæ, tristi & mœrenti: Spera in domino, quoniam adhuc cōfitebor illi. Spe qua se erexit, & in confessione constituit, quasi diceret ei anima sua, quæ illum tristitia cōturbabat: Quid mihi dicis, spera in deum? Reuocat me con- L scientia peccatorum. Ego noui quæ cōmisi, & dicitur, Spera in domino. Commisisti, verum est. Vnde tamen speras? Quoniam confitebor illi. Sicut odit deus peccata sua defendentem, sic subleuat cōfitentem. Hac ergo spe accepta, quæ spes non potest esse sine gaudio, quāuis in rebus simus difficilibus secundum istam vitam, & plenis procellarū & tempestatum, hac tamē spe erecta anima, quia gaudet in spe: sicut dicit Apostolus, Spe gaudētes, in tribulatione patiētes: accipit erectio- *Rom.12.* nem quandam in deum vt laudet deum, & dicitur ei, Lauda anima mea dominum. Sed quis dicit? Et cui dicit? Quid dicimus fratres? Caro dicit, Lauda anima mea dominum. Et potest caro bonum consiliū animæ suggerere: vt multū sit edomita caro, & á domino impertitis viribus nostrę seruituri subiecta, vt omnino ita seruiat nobis sicut conditionale mancipium, sufficit vt non impediat. Deinde charissimi vbiq; consilia á melioribus petuntur. Et si bonum quiddam est anima nostra, & bonum quiddam est caro nostra, quia vtrunque M ille creauit qui fecit omnia bona valde. Quamuis ergo *Gene.1.* in generibus propriis vtrunque sit bonum: tamen dicit Apostolus, Corpus quidem mortuum est propter *Roma.8.* peccatum. Est itaque & illud corpus quale nobis promittitur, & nondum habemus, in cuius redemptione spe gaudemus: dicente Apostolo, In nobismetipsis ingemiscimus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri: Spe enim salui facti sumus, Spes autē quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quāuis ergo bonum aliquod sit corpus nostrum, tamen quamdiu mortale propter peccatum, quādiu indigens, quamdiu corruptibile, quādiu ita mutabile, vt non tale est, vt optemus redemptionem in se, proculdubio uno puncto quidem temporis consistat illius qua sit aliquando non tale. Sed quale erit aliquādo? Quale idē Apostolus dicit alio loco, Oportet cor- *1.Cor.15.* ruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē. Sed etiam cum fuerit tale corpus nostrū, corpus iā cœleste & spiritale, corpus angelicum in societate angelorum, nec sic dabit consilium animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus est, infra animā est, & quæuis anima vilis excellētissimo corpore excel-

A re excellentior inuenitur Nec vobis hoc quasi mirabile videatur, quia & vilis anima quælibet peccatrix melior est quolibet magno & præstantissimo corpore, non est melior meritis sed natura. Est quidem anima peccatrix, est quibusdam concupiscentiarum sordibus inquinata:tamē melius est etsi sordidum aurum, quàm purgatissimum plumbum. Ita currat animos vester per cunctas creaturas, & videbitis quod dicimus esse non incredibile, vt quanuis anima vituperabilis, laudabilior sit tamen laudabili corpore. Duo quædam sunt, anima & corpus, Animam vitupero, corpus laudo. Animam vitupero quia iniqua est, corpus laudo quia sanum est. Tamen in suo genere animam laudo, vel in suo genere animam culpo, & in suo genere corpus laudo vel culpo. Si à me interroges quid sit melius, vtrum quod vituperaui, an quod laudaui, mirabilem responsionem recepturus es. Ego certe illud vituperaui,& ego hoc laudaui. Interrogatus tamen quid sit melius, Respondeo esse melius quod vituperaui eo quod laudaui. Si miraris in his doobus, attende illa duo in promptu posita, quę cōmemoraui de auro & de plum-

Ia lib. 83. quæst. q. 54 & 45.

B bo. Ecce vituperaui aurum, non bonum aurum, sordidum est, non ita fulget, non ita purgatum, Hoc plumbum optimum, nihil purgatius. Illud vituperaui, hoc laudaui, & posui ante te vtrunque, vituperans vnum, laudans aliud. Post hanc vituperationem, laudationémque meam interroga me quid horum sit melius: Respōdebo, Aurum melius est etiam sordidum, quàm plumbum purgatum. Vnde melius? Et quare vituperasti? Quare vituperaui? Quia nondum est aurum quod potest esse: quid potest esse? purgatum & melius, quia nondum purgatum est, vituperatum est. Plumbum quare laudatum est? Quia iam purgatum est ita, vt melius esse non possit. Item dicis mihi equum optimum, & hominem pessimum, tamen equo laudato præponis hominem vituperatum. Si enim interrogeris ex his duobus qui sit melior, responsurus es, homo, non meritis, sed natura. In artibus dicis optimum sutorem, verbi gratia,& reprehēdis aliquem iurisperitum, quòd multas leges ignoret. Sutorem laudasti, iurisperitum reprehendisti, Ex his tamen duobus quære quis sit me-

C lior. Imperitior iurisperitus perfecto sutori præponitur. Intendat charitas vestra, Ita multis rebus laudatis, aliisque vituperatis, interrogati plerunque res vituperatas præponimus rebus laudatis. Natura animæ præstantior est, quàm natura corporis, excellit multum, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiæ dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tādem fratres charissimi, qui sufficiat in laudibus animæ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est eius qui animam condidit? Et tamen tanta est eius gratia, vt dicat homo iste, Lauda anima mea dominū. Quis potest laudare deum? Si diceret teipsam lauda, fortasse deficeret. Lauda, inquit, deum, Conare pietatis affectu deficies in laudibus eius. Expedit tibi deficere laudando deum, quàm proficere laudando te. Cum enim laudas deum non explicas quod vis, extenditur in interiora cogitatio tua, ipsa extensio capaciorem te facit eius quem laudas. Quis ergo est, vt dicere cœperam qui dicit, Lauda anima mea dominum? Caro non dicit, Sed licet corpus angelicum inferius est quàm anima, consilium superiori dare non potest. Infoelix est ipsa anima si à corpore expectet consilium. Caro bene obediens, famula est animæ. Illa regit, hæc regitur. Illa imperat, ista famulatur. Quando potest caro dare hoc consilium animæ? Quis est ergo qui dicit, lauda anima mea dominum? Nihil inuenimus amplius in homine, quàm carnem & animam, Totus homo, hoc est, spiritus & caro. An forte ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se exhortatur atq; excitat? Quibusdam enim perturbationibus ex quadam sui parte fluitabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat sapientiam, inhærēs domino, iam & suspirans in illum anima aduertit quasdā suas inferiores partes perturbari motibus secularibus, & cupiditate quadam terrenorum desyderiorū ire in exteriora, relinquere interiorē deum, reuocat se ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad superiora, & dicit, Lauda anima mea dominū. Quid tibi placet in seculo? Quid est quod vis laudare? Quid est quod vis amare? Quacūque corporeis sensibus conuerteris, occurrit tibi cœlum, occurrit tibi terra. Quod amas in terra, terrenum est, quicquid amas & in cœlo corporeum est. Vbique amas, & vbique laudas. Quomodo laudādus est ille qui fecit ista quæ laudas? Iam ergo diu occu- D

E pata vixisti, & desyderiorum diuersitate verberata portas desyderiorū plagas sauciata, diuisa per amores multos, vbique inquieta, nusquam secura. Collige ergo ad teipsam, quicquid tibi foris placebat, quære quæ habeat authorē. Nihil melius in terra, verbi gratia, quàm hoc & illud, aurum, argentum, animalia, arbores, amœnitates, totam terram cogita. Quid melius in cœlo sole, luna, syderibus? Totum cœlum cogita, Omnia ista simul bona valde, quia fecit deus omnia bona valde. Vndiq; pulchritudo operis, quæ tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Nō occuperis in eo quod factum est, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occuparis sub te fecit, quia sub seipso te fecit. Si hærebis superiori, calcabis inferiora: si autē recedas à superiori, ista tibi in supplicium conuertentur. Si enim factum est fratres mei, accepit homo corpus tanquam in famulatum, deum autem dominum habens, corpus seruum, habens sopra se conditorem, infra se quod sub illo conditum est. In medio quodam loco rationalis anima constituta, legem accepit, hærere superiori, regere inferiorem. Regere nō potest inferiorem, F nisi regatur à meliore. Traditur ab inferiore, deseruit ergo meliorem. Non potest regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet, consilium sibi det ex luce dei ipsa anima per rationalem mentē, vnde concepit consilium fixum in æternitate authoris sui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, desyderandum & appetendum, Nondum tenet, nondum capit, coruscatione quadam perstringitur, non est tam valida, vt maneat ibi. Itaque ad sanitatem colligit se quandā & dicit, Lauda anima mea dominū. Et quid est fratres? Nonne laudamus dominū. Nōnne quotidie hymnū nos cantamus? Nōnne quotidie pro modulo nostro sonat os nostrum, parturit cor nostrū laudes dei? Et quid est quod laudamus? Magnum est quod laudamus, sed quo laudam* adhuc infirmum est. Quando implet laudator excellentiā laudati? Ecce homo stat, & cantat deo aliquāto prolixius, & sæpe labia mouentur ad cantum, cogitatio autem nescio per quæ desyderia volat. Stabat ergo mens nostra quodammodo ad laudē dei, & anima nostra per diuersas cupiditates, vel curas negociorum hâc atq; illac fluitabat. Quasi desuper attendit ipsa mens ad fluitantem

Gene. 1.

G tantem hac atque illac, & eius inquietudinem molestiarum quasi conuersa alloquitur, Lauda anima mea dominum. Quid est quod de aliis rebus satagis? Quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atq; mortalium? Sta mecum, lauda dominum. Et quasi ipsa anima prægrauata, & non valens ita cōsistere, vt dignum
Psal.103. est, respondet menti, *Laudabo dominum in vita mea.* Quid est, in vita mea? Quia modo in morte mea sum. Ergo prius exhortare te, & dic, Lauda anima mea dominum: Respondet tibi anima tua, Laudo quantum possum, tenuiter, exiliter, infirmiter? Quare? Quia quā-
1.Cor.5. diu sumus in corpore, peregrinamur à domino. Quare sic laudas dominum, non perfectè, non stabiliter? In-
Sapien.9. terroga scripturam, Quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tolle mihi corpus quod aggrauat animam, & laudo dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem sensum multa cogitantem, vt à multis in vnum confluam, & laudem dominum. Quamdiu autem ita sum, non possum, pregra-
H uor. Quid ergo? Silebis & non laudabis perfectè do-
Psal.141. minum? Laudabo dominum in vita mea. Quid est, in vita mea? Spes mea tu es hic, spes mea es tu hic, dicimus, Portio autem mea non hic, sed in terra viuentiū. Nam ista terra morientium est, Hāc transimus, sed interest quò, quoniam & malus homo peregrinatur hic, & bonus homo peregrinatur hic. Non enim bonus transit, & malus hic permanet: aut malus transit, & bonus hic permanet. Ambo transeunt, sed non ambo ad
Lucæ.16. vnum. Duo erant, pauper vlcerosus ad ianuam iacens diuitis, & diues induti purpura & bysso, in epulis quotidie splendidis. Ambo hic erant, ambo hinc transierunt, sed non ad vnum locum, diuersa loca suscipiunt, quia diuersa merita perducunt. Transiit pauper in sinum Abrahæ, & transiit diues in tormenta inferorum: Vicini corpore in terra, ille in domo, ille ante ianuam: Post mortem tātum separati, vt dicat Abraham, Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Ergo si fratres quoniam spes hic pascit, vita autē nostra perfecta non est nisi illa quę promittitur, hic gemitus, hic tentationes, hic angustiæ, hic mœrores, hic pericula, laudabit anima nostra dominum. Quomodo laudādus est? Se-
I cundum quod dicitur in alio Psalmo, Beati qui habi-
Psal.83. tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te: quando totum negocium nostrum ipsa laus erit. Sed quando hoc: In vita mea. Modo enim quid est? Posset tibi dicere, mors mea. Vnde mors tua? Quia peregrinor à domino. Si enim hærere illi vita est, recedere ab illo mors est. Sed quid te consolatur? Spes. Iam viuis
† al. morte in spe, de spe lauda, de spe canta. Vnde mors tua est †
tua es. & non cantes, vnde viuis, canta. Mors tua est † de mœ-
sic deinceps. rore huius seculi, viuis in spe futuri seculi: Laudabo, inquit, dominum in vita mea. Et quomodo laudabis dominum deum tuum? *Psallam deo meo quamdiu sum.* Qua-
Psal.103. lis illa laudatio, psallam deo meo quamdiu sum? Videte fratres mei quale erit illud esse: Vbi sempiterna laudatio erit, sempiternum esse erit. Ecce modo malus es, Nunquid psallis deo tuo quamdiu es? Ecce psallebas: auertisti te ad aliquod negocium, iam non psallis, & es. Ecce es, & non psallis: Fortassis etiam cupiditate inclinatus ad aliquid, non solum non psallis, sed & offendis auditum eius, & es. Tamen quæ erit illa laudatio vbi quamdiu es laudes? Sed quid ait, quamdiu sum? Aliquando forte non erit? Imò in æternum erit ipsum diu, & ideo vere diu erit. Nam quicquid finem habet in tempore, quamlibet longum sit, diu non est. K
Psallam deo meo quamdiu sum. Interim bene laudabis dominū in vita tua, psallis deo tuo de futuro quamdiu es. Bene hic quicquid præsumendum est de illo spera. Non nos deserat spes in ista peregrinatione & tentatione, in istis improbitatibus & insidiis inimici, circumstrepentibus vndique tentationibus seculi, vndique in laboribus & angoribus constitutos. Quid ergo faciemus? Audi quid sequatur: *Nolite confidere in principes.* Fratres, magnum negocium hic accipimus, diuina vox est, & desuper sonat nobis. Nouo enim modo, nescio qua infirmitate humana anima quando fuerit tribulata, hic desperat de domino, & vult præsumere de homine. Dicatur homini in afflictione aliqua cōstituto: Est quidam homo magnus, per quem possis liberari: arridet, gaudet, erigitur. Quod si dicatur illi, Liberat te deus, quasi desperatione frigescit. Promittitur auxilium mortalis, & gaudes: promittitur immortalis, & tristis es? Promittitur tibi quod liberet te tecum liberandus, & tanquam aliquo magno auxilio exultas: promittitur ille liberator qui liberatore non indiget, L
& quasi ad fabellam desperas. Væ talibus cogitationibus, longe peregrinantur, vere misera & magna mors est in eis. Appropinqua, incipe desyderare, incipe quærere & agnoscere eum à quo factus es. Non enim deseret opus suum, si ab opere suo non deseratur. Conuerte ergo te ad illum cui dicis, Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quamdiu sum. Monet enim nos iam impletus spiritu tanto iste, & dicit quasi de longe remotis, & longe peregrinantibus, & non solum deum non volentibus laudare, sed nondum vel de deo sperantibus. Nolite confidere in principes,

Et in filios hominum, in quibus non est salus. In vno filio hominis salus, Et in ipso non quia filius hominis, sed quia filius dei: Non propter id quod suscepit ex te, sed propter id quod seruauit in se. Ergo in nullo homine salus, quia & in illo ideo salus, quia deus qui est super omnia deus benedictus in secula. De Christo dictum est, ex quibus Christus secundum carnem. Ex quibus? Ex Iudæis, ex patribus Christus secundum carnem. Sed nunquid hoc totum Christus quod secūdum carnem? Non: Neque enim secundum carnem, id est, super om- Rom.9.
M nia deus benedictus in secula. Ideo in illo salus, quia
Psal.3. domini est salus. Dicit enim alius Psalmus, Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Et sine causa sibi arrogant homines, quia dant salutem, sibi dent: Responde superbo homini, Gloriaris quia dicis te dare mihi salutem, tibi da. Vide si habes eam, Considerans bene fragilitatem tuam, vides quia nondum habes. Ergo noli monere, vt expectem à te, sed expecta mecum. Nolite confidere in principes, & in filios hominum, in quibus non est salus. Ecce nescio qui principes procedunt, nescio vnde, & dicunt, Ego baptizo, & ego quod dedero, hoc est sanctum: & si ab illo vel alio acceperis, nihil accepisti: si à me acceperis, aliquid accepisti. O homo, ô princeps inter filios hominum, vis esse inter principes, quibus non est salus? Ideo ergo habeo salutem, quia tu mihi das? Tuum est enim quod das? Aut vero etiam tu das? Vel hoc dicēdum est, quia tu das? Dicat & fistula quia & ipsa dat aquam, dicat & canalis, quia ipse manat: dicat & præco, quia & ipse liberat. Ego in aqua attendo fontem, in voce præconis agnosco iudicem. Non eris tu planè author salutis meę, illē erit de quo securus sum, de te incertus sum. Si non sis arrogans, nō solum ego de te incertus sum, sed

& tu

A & tu de te. Ab illo ergo mihi salus qui est super omnia,
quia domini est salus, tu inter filios hominum, tu inter
principes. Sed audio vocem Psalmi, Nolite confidere
in principes, & in filios hominum à quibus non est sa-
lus. Secũdum turbam hominum, quid sunt isti filij ho-
minum? Quid sint vis scire? *Exiet spiritus eius, & reuertetur*
in terram suam. Ecce totum quod loquitur, nesciens
quàm diu loquatur, minatur, nesciens, nesciens quam-
diu viuat. Subito exiet spiritus eius, & reuertetur in ter-
ram suam. Nunquid quando vult exit spiritus eius?
Exiet & quando non vult, exiet, & quando nescit re-
uertetur in terram suam. Exeunte spiritu, caro reuerte-
tur in terram. Sed quia caro erat quæ sic loquebatur,
de me enim præsume, & ego tibi do, non dicerent ni-
Gene.6. si illi de quibus dictum est, quoniam caro sunt. Exiet
Psal.77. spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *In illa die*
peribunt omnes cogitationes eius. Vbi est typhus? Vbi est su-
perbia? Vbi est iactantia? Sed forte ad locum bonum
transiit, ad iustos si tamen transiit. Nam qui sic loque-
batur, nescio quò transierit. Loquebatur enim super-
bia, & nescio quò transeant tales homines, nisi quia
B inspicio alterum Psalmum, & video malum eorum
Psal.36. esse transitum. Vidi impium exaltari super cedros li-
bani, & transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum & nõ
est inuentus locus eius. Iste pius qui transiit, & non in-
uenit impium, illuc peruenit vbi non est impius. Ergo
fratres omnes audiamus, fratres dilecti deo omnes au-
diamus, in qualibet tribulatione, in quolibet desyde-
rio muneris diuini, non fidamus in principes, nec in
filios hominum, in quibus non est salus. Totum hoc
mortale, transitorium & caducum est. Exiet spiritus
eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt
omnes cogitationes eius. Quid ergo faciemus, si in fi-
lios hominum, si in principes non est sperandum?
Quid facimus? *Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius.* Non
ille homo aut ille homo, non ille angelus aut ille an-
gelus, sed beatus cuius deus Iacob adiutor est, quia &
ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Israël.
Magnum adiutorium, Israël iam videns deum. Hic er-
go positus & peregrinus nondum videns deum, si ha-
bueris adiutorem deum Iacob, ex Iacob eris Israël, &
eris videns deum, & periet omnis labor, & omnis ge-
C mitus, transient curæ mordaces, succedent laudes fœ-
lices, Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius, huius
Iacob. Quare iste beatus, interim adhuc in hac vita ge-
mens? *Spes illius in dominum deum ipsius.* Ideo beatus,
quia spes ipsius in dominum deum ipsius. In quo est
spes ipsius, ipse erit res ipsius. Fratres, an forte erraui,
quia dixi rem nostram futurum deum? Quid si dice-
Psal.141. rem hæreditatem nostram futurum deum? Spes mea
es tu, portio mea in terra viuentium. Tu eris portio
mea, eris tu possessio & possidebis. Possessio dei eris,
& possessio tua erit deus. Tu eris possessio eius, vt co-
laris ab eo, & ipse erit possessio tua vt colas eum. Nam
& tu colis deum, & coleris à deo. Recte dicitur, colo
deum, quomodo autem color à deo? Inuenimus apud
1.Cor.3. Apostolum, Dei, inquit, agricultura estis, dei ædifica-
Ioan.15. tio estis. Et dominus, Ego sum, inquit, vitis, vos estis sar
menta, & pater meus agricola. Colit te ergo deus, vt
sis fructuosus, & colis deum, vt sis fructuosus. Tibi bo-
num est quod te colit deus, bonum est tibi quod colis
deum. Cultor deus si recedat ab homine, desertus fit
ipse homo: cultor homo si recedat à deo, desertus fit
ipse homo. Nec crescit deus accedente te nec decre-
scit discedente te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt
nos pascat, & erimus possessio eius, vt nos regat. Spes D
illius in dominum deum ipsius. Quis est iste dominus
deus ipsius? Attendite fratres, Multi enim habent mul-
tos deos, & dicũt eos dominos suos & deos suos. Sed
dicit Apostolus, Et si sunt qui dicantur dij, siue in cœ- 1.Cor.8.
lo, siue in terra, quemadmodum sunt dij multi, & do-
mini multi, nobis tamen vnus deus pater, ex quo om-
nia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.
Ergo ipse sit spes tua dominus deus tuus, in illo sit spes
tua. In domino deo suo est spes etiam illius qui colit
Saturnum, in domino deo ipsius est spes qui colit Mar
tem, qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, plus
addo, qui colit ventrem, de quibus dictum est, Quo- Philip.3.
rum deus venter est. Ergo ille illius deus, atque ille il-
lius, quis huius beati? Quia spes ipsius in domino deo Acto.14.
ipsius. Sed quis est iste? *Qui fecit cœlum & terram, mare &*
omnia quæ in eis sunt. Fratres mei, magnum deum habe-
mus, Benedicamus nomen sanctum eius, quia digna-
tus est facere nos possessionem suam. Nondum vides
deũ, non potes amare plene quod nondũ vides. Quæ
vides, ipse fecit. Miraris mundum, quare non artificem
mundi? Suspicis cœlum, & exhorrescis, Cogitas vniuer E
sam terram, & contremiscis, Miraris maris magnitu-
dinem, quando cogitationem occupas. Respice innu-
merabilitatem stellarum, Respice tanta genera semi-
num, tantas diuersitates animalium, quicquid natat in
aquis, repit in terra, volitat in aëre, circumit in cœlo,
omnia ista, quàm magna, quàm præclara, quàm pul-
chra, quàm stupenda? Ecce qui fecit hæc omnia, deus
tuus est, Pone ibi spem tuam, vt sis beatus. Spes illius, in
dominum deum ipsius. Quem? Qui fecit cœlum & ter
ram, mare & omnia quę in eis sunt. Magnum habemus
deum, Attendite fratres magnum bonum deum faciẽ-
tem talia. Quid ergo hinc cogitauit deus, vt faceret?
Si tamen dicendum est de deo, cogitauit cœlum & ter
ram, mare, & omnia quæ in eis sunt? Forte dicturus e-
rat homo iste, Video quidem omnia magna ista, cœ-
lum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt fecit de-
us. Quando me computat deus inter ea quæ fecit? Et
vere ego pertineo ad curam ipsius, & modo de me co
gitat deus, aut scit an viuam? Quid est hoc quod dicis?
Non surrepat tibi mala cogitatio in cor, de his esto de
quibus paulò ante loquebamur, Laudabo dominum
in vita mea, psallam deo meo quamdiu sum. Sed iste F
talis alios alloquitur, nescio quos tepidos, quos exhor-
tatur, & quasi vetat & veretur ne desperet de se, quia
non sunt in computo dei. Multorũ enim sunt tales co-
gitationes, Sed ideo deserunt deũ, & pergunt per quę-
libet peccata, quia non credunt curare deum quid a-
gant. Audi eloquia diuina, noli de te desperare, Qui cu
rauit facere te, non curat reficere te? Nonne deus tuus
est, qui fecit cœlum & terram & mare? Si ista sola dice-
ret, forte responderes tu, Deus qui fecit cœlum & ter-
ram, & mare, magnus deus, sed nũquid cogitat de me?
Et ipse te fecit, diceretur tibi. Quomodo? Nunquid
ego sum cœlum, aut ego sum terra, aut ego sum ma-
re? Et quid es? Manifestum est, nec cœlum sum, nec ter-
ra sum, nec mare sum, sed in terra sum. Vel hoc con-
cedis mihi quia in terra es. Audi quia non tantum cœ-
lum & terram, & mare deus fecit. Fecit enim cœlum
& terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Si ergo
omnia quæ in eis sunt, & te. Parũ dico te, & passerem,
locustam, vermiculum, nihil horum non ille fecit, &
cura est illi de omnibus. Non ad præceptum cura est,
nam præceptum soli homini dedit. Dicit enim Psal-
mus,

G mus,Homines & iumenta saluos facies domine, secū-
Psal.35. dum multitudinem misericordiæ tuæ deus, Multitudi
Deute.25. nem,inquit,misericordiæ tuæ, secundum hanc saluos
1.Cor.9. facies homines & iumenta. Et Apostolus, Nunquid de
bobus cura est deo? Et hac de bobus cura non est deo,
& hac homines & iumenta saluos facies domine. Nū-
Ibidem. quid cōtraria sunt ista? Quid enim ait Apostolus? Nū-
quid de bobus pertinet ad deum? Vbi est præceptum,
Boui trituranti os non infrenabis, ibi de bobus nō co-
gitauit deus? Itaque quosdam boues voluit significari.
Non enim hoc curat deus monere quid agatur cū bo-
bus, habet hoc natura ipsa humana. Sic factus est ho-
mo,vt norit consulere iumētis suis, nec inde præcepta
à deo accepit,sed insinuatum est illi in mentem à deo,
vt possit & sine præcepto facere, fecit illū talem deus.
Sed quomodo regit pecus, regendus est ab alio,ab eo
à quo regitur præceptū accepit. Ad præcepti ergo te-
norem non est de bobus cura deo, sed ad prouidentiā
vniuersitatis qua creauit omnia,& mundum regit,ho-
Psal.35. mines & iumenta saluos facies domine. Intendat cha-
ritas vestra. Hic forte aliquis dicat mihi, De nouo te-
H stamento est,quia non de bobus pertinet ad deum:ho-
1.Cor.9. mines & iumenta saluos facies domine,de veteri testa-
mento est. Sunt qui calumnientur & dicant, non sibi
consonare ista duo testamenta. Ne forte aliud dicat in
vetere,aliud in nouo,& flagitent de me sententiam de
Psal.35. nouo talem qualis hęc est,Homines & iumenta saluos
facies domine,quid facio? Nihil tam in capite noui te-
stamenti,quàm Euangeliū. In Euangelio inuenio quia
omnia ista pertinent ad deum, nemo erit iam qui con-
tradicat. Nunquid enim Apostolus Euangelio contra-
rius erit? Audiamus ipsum dominum,principem & ma
Matt.6. gistrum Apostolorum, Respicite,inquit, volatilia cœli,
quia non seminant,neque metunt, neque congregant
in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. Ergo &
prẹter hominem animalia ista pertinent ad curam dei
vt pascantur, non vt legem accipiant. Quod ergo ad
1.Cor.9. dandam legē attinet, de bobus cura deo non est: quod
autem ad creanda,ad pascenda, gubernanda & regen-
Matth.10. da,omnia ad deum pertinent. Nōnne duo passeres asse
veneunt, dominus Iesus Christus dicit, & vnus ex eis
non cadet super terram sine voluntate patris vestri?
I Quanto magis vos pluris estis illis? Nolite ergo dice-
re,nō pertineo ad deum. Pertinet ad deum anima tua,
pertinet ad deum corpus tuum, quia deus fecit & ani-
Eccle.16. mam tuam & corpus tuum. Dicis forte, Non me nu-
merat deus in magna multitudine. Accedit tibi mirū
Matt.10. de Euangelio, Capilli capitis vestri omnes numerati
sunt. Ergo deus meus est, & in illo spes mea, qui fecit
cœlum & terram,mare & omnia quę in eis sunt. Quid
autem ad me pertinet? quid agit de me? *Qui custodit ve-
ritatem in æternum.* Et amandum deum commendauit,
& timendum,qui custodit veritatem in æternū. Quam
veritatem in æternum? quam? & in quo custodit verita-
tem? *Facientem iudicium iniuriam accipientibus.* Vindicat
iniuriam accipientes, fratres mei, facit illis iudicium.
Quibus? Qui accipiunt iniuriam,puniens omnes iniu-
riosos. Si ergo fauebit iniuriam accipientibus & pu-
niet iniuriosos, vide modo de quorū numero esse vis.
Vide,attende vtrum in eis velis esse qui iniuriam acci-
piunt,an in eis qui iniuriam faciunt. Statim enim ad te
1.Cor.6. procedit vox apostolica,& dicit tibi,Iam quidem om-
nino delictum est,quia iudicia habetis vobiscum, qua-
re non magis iniuriam patimini? Corripit homines
quia non patiuntur iniuriam.Non vt patiaris molestiā
te hortatur, sed vt patiaris iniuriam: non enim omnis K
molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non
est iniuria. Ne forte diceres, & ego inter iniuriam paſ-
sos numeror, nam illud in illo loco, & illud causa illa
passus sum. Vide si iniuriam passus es. Latrones multa
patiuntur,sed non iniuriam. Scelerati,malefici, effra-
ctores,adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa
mala,sed nulla est iniuria. Aliud est pati iniuriam,aliud
est pati tribulationem aut pœnam, aut molestiam, aut
supplicium. Considera,vbi sis,quid egeris vide, quare
pateris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria
contraria sunt. Ius enim est quod iustum est: neque e-
nim omne quod ius dicitur,ius est. Quid si aliquis cō-
dat ius iniquum? Nec ius dicendum est si iniustum est:
illud ergo verum ius,quod etiam iustum est. Vide quid
feceris,non quid patiaris, Si ius fecisti,iniuriam patie-
ris: si iniuriam fecisti, ius pateris. Quare ista dixi fra-
tres? Vt non se extollant hæretici, quando forte ali-
quid patiuntur ex iussionibus principum terrenorum,
non se numerent inter eos qui iniurias accipiunt & di-
cant, Ecce Psalmus cōsolatur me: ego enim deum co-
lo qui iudicium faciet iniuriam accipientibus. Recte L
quæro vtrum iniuriam accipias. Si ius fecisti,iniuria est
quam pateris. Ius est exufflare Christum? Ius est rebelli
superbia erigere altare? Ius est parcentibus persecuto-
ribus tunicæ Christi, Ecclesiam Christi conscindere? Ioan.19.
Porrò si hoc ius non est, quicquid pro hoc pateris, ius
est. Non es ergo de his qui patiuntur iniuriam. Lego
aliquid manifestius ex Euangelio, Beati, inquit,qui per- Matt.5.
secutionem patiuntur. Expecta,quid festinas? Quid di-
cis? ego sum. Expecta,inquam,totum legam. Audisti,
beati qui persecutionem patiūtur, iam tibi nescio quid
cœperas arrogare: si permittis, totum lego: vide quid
sequatur, Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiā. Modo dic,ego sum, Si audes dicere,ego sum,
superiora quæ dixi retractemus,aut ne longum sit,hoc
vnum interrogo, Si damnaueris vnum hominem,cu-
ius causam nescis,audes te dicere tenere iustitiam? Aut
si quid pro hac re passus esses, iniuriā nominares? Eri-
gis te in temerarium tribunal cordis tui, vnde præci-
piteris,& audes ferre sententiam de homine cuius cau
sam nescis? Hoc si de vno homine faceres, esses iniu-
stus: facis hoc de toto orbe terrarum, & iustus es? Fra- M
tres charissimi,& quæ est quæ patitur iniuriam,nisi Ec
clesia catholica quæ tanta ista perpetitur? Inter tot scā-
dala hæreticorum gemit, & videt per malas suasiones
& fraudes rapi de gremio suo infirmos, paruulos per-
trahi, per nescio quæ secreta malarum speluncarum
rebaptizari, exufflari in eis Christum, occidi in eis non
mortale illud suū quod homines sunt, sed illud quod
in æternum victuri sunt. Suadetur homini dicere,non
sum Christianus, & iustitia vocatur. Accessurus es ad
episcopum, dicit tibi. Vide ne dicas te esse Christia-
num. Si enim dixeris te esse Christianum, non es ac-
cepturus, Vt autem accipias,dic te non esse. Quid mo-
nes Christiane? Quid doces? Certe persecutionem pa-
teris. Tanto tu verius persecutionem pateris, quanto
tu verior persecutor. Quando imperatores persequē-
bantur Christianos, minando cogebant, quod tu ef-
ficis suadendo. Persuades Christiano, vt neget se esse
Christianum. Quod tu suadendo facis, hoc persecu-
tores occidendo non fecerunt. Sub te viuit homo qui
negat se esse Christianum, negat & viuit, Perdidit
iam vitam, cadauer tibi loquitur. Qui percussus
est gladio persecutoris, cecidit, & viuit: cui loque-
ris,stat

A ris, stat & cecidit. Hæc faciens, quicquid passus fueris, iniuria erit? Nolo tibi blandiaris, si hæc iniusta sunt omnia quæ facis, quicquid pateris, iustum erit. Cui autē facit iudicium, qui custodit veritatem in æternū? Iniuriam patiētibus. Iam tu procede, & dic ratiocinationibus illis tuis bonis, & quasi acutis & subtilibus, quia tu pascis, & dic, Famelic⁹ potest pascere, id est, potest dare sanctum? Famelicus potest pascere? Lāguidus potest sanare? Ligat⁹ potest soluere? Ista sunt veluti magna & subtilia, quib⁹ decipiūt imperitos. Claudat illis os Psalmus iste, *Dat escam esurientibus*. Ecce nihil à te expecto, Deus dat escam esurientibus. Quibus esurientibus? Ho- *† al. esurientibus.* minibus†. Quid est hominibus? Omnibus animalibus. *& sic mox.* Omnibus hominibus ipse dat escam. Et nullam escam seruat dilectis suis? Si habent aliam famem, habent & aliam escam. Quæramus primo famem ipsorum, & inueniemus escam ipsorum. *Matth. 5.* Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Famelici dei esse debemus, Ante ianuā conspectus illius in oratione mē dicemus, ipse dat escam esurientibus. Quid est quod te hæretice iactas, quia tu soluis, tu erigis, tu illuminas?

B Videlicet quia tu liberatus iam es, & tu erectus, & tu lumē es? Absit. Superius attende, Nolite confidere in principes & in filios hominū, à quibus non est salus. Non ipsi dant salutem. Ergo recedite hæretici de medio. *Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos, Dominus sapientes facit cæcos.* Id est, eos qui cæci sunt facit sapientes. Optime per haoc sentētiam exposuit nobis omnes superiores, ne forte cū dixisset, Dominus soluit compeditos, ad illos compeditos referremus, qui forte propter aliquam noxā ligantur ferro à dominis suis. Quia autem dixit, Erigit elisos, occurrit nobis aliquis, aut offendens, aut cadens, aut equo lapsus. Est alius casus, sunt aliæ cōpedes, quomodo sunt aliæ tenebræ, & alia lux. In eo quod dixit, Sapientes facit cæcos, noluit dicere illuminat cæcos, ne & hoc carnaliter intelligeres, sicut illuminatus *Ioan. 9.* est à domino, cuius oculos luto de sputo facto inunxit & saluum eum fecit. Ne tale aliquid sperares cū de spiritalibus loquitur, ostendit quandam lucem sapientiæ qua illuminantur cæci. Ergo quomodo illuminantur cæci luce sapientiæ, sic soluuntur compediti, sic erigū-

C tur elisi. Vnde sumus ergo compediti? vnde elisi? Corpus nostrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ sunt compedes nostræ? Mortalitas ipsa. Audi Apostolum Paulum, quia & ipse adhuc in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iste? Non illi fuerunt graues cōpedes, cum ipsis compedibus toto orbi Euangelium prædicauit, spiritus charitatis rapuit cōpedes, & circumiuit quantum potuit. Sed tamen quid dicit? *Philip. 1.* Concupiscentiam habēs dissolui & esse cum Christo. Quid est, dissolui? A compedibus mortalitatis. Et tamen misericordia adhuc volebat esse in compedibus propter alios compeditos, quibus ministraret. Manere, inquit, in carne, necessarium propter vos. Dominus ergo soluit compeditos, id est, ex mortalibus immortales facit. Domin⁹ erigit elisos. Quare elisi sunt? Quia erecti erant. Quare eriguntur? Quia humiliati sunt. *Gene. 3.* Cecidit atque elisus est Adā. Ille cecidit, Christus descendit. Quare descendit qui non cecidit, nisi vt leuaretur qui cecidit? Dominus sapientes facit cæcos.

Dominus diligit iustos. Ideo facit iudicium iniuriam accipientibus. Et qui sunt ipsi iusti? Modo quatenus iusti, quemadmodum habes, *Dominus custodit proselytos.* Proselyti aduenæ sunt. Omnis Ecclesia gentium, proselyta est. Aduentitia enim est ad patres, non de carne eo- D rum nata, sed imitando fidem. Dominus tamen custodit, non vt aliquis homo phanum. *Orphanum & viduam suscipiet.* Nemo putet quasi pupillum propter hæreditatem, aut viduam propter nescio quod negocium suum. Equidem & istis deus opitulatur, & in omnibus officiis generis humani bonum opus facit, qui pupillum consolatur, qui viduam oon deserit, sed secūdum quoddam modum omnes pupilli sumus, absente patre, non mortuo. Pupillus enim secundum homines, mortuo patre, fit. Et si verum quæratis fratres, quia anima non moritur, viuunt parentes nostri, & magis absentibus patribus sunt pupilli. Qui pupilli sunt, si mali fuerint, in pœnis viuunt: si boni fuerint, in requie viuunt. Omnia integra sunt creatori, tamen nos, quādiu sumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, absens est pater noster ad quem clamamus, Pater oster qui es in cœlis. Ideo & Ecclesia vidua quasi *Matth. 6.* absente sponso, absente viro. Veniet ille qui illam modo protegit, non visus, sed desyderatus. Magno enim desyderio rapimur, & amore eius quem oon videmus, desyderamus. Inhærebimus amplexibus visis, sed E nondum visis fide detinemur. Ergo & pupillum & viduam quid voluit intelligi fratres? Destitutos omni ope & auxilio. Destituta anima in seculo, ipsa sibi speret adiutorium dei. Quicquid hic habueris, aurum habeas, præsumpsisti inde, iam non es proselytus, non es orphanus, non in viduam numeraris. Amicum habes, si de illo præsumpseris, & deum dimiseris, oon es destitutus. Habes hæc omnia, non inde præsumis, non inde superbis, pupillus dei es, & vidua dei. Suscipit ergo destitutos, hoc dixit: Suscipit pupillum, suscipit & viduam. *Et exterminabit viam peccatorum.* Quæ est via peccatorum? Irridere ista quæ dicimus. Quis pupillus? Quæ vidua? Quod regnum cœlorum? Et quæ pœna inferorum? Fabellæ istæ Christianorum sunt. Ad quod video, ad hoc viuam. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Vide ne tale aliquid persuadeant, ne per aurem in cor intrent, & spinas inueniant in auribus tuis. Qui cœperit sic intrare, punctus abscedat. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Sed *1. Cor. 15.* forte hic dicturus es, Quare ergo fœlices sunt? Ecce F nec deum colunt, & omnia mala quotidie committunt, abundant rebus his quibus ego egens laboro. Noli zelare in peccatores, Quid accipiant, vides, quid illis seruetur, non vides. Et vnde, inquit, video quod nō video? Omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores & fortiores. Hi oculi neminem deceperunt, hi oculi sint semper in dominum, vt & ipse e- *Psal. 24.* uellat de his laqueis pedes tuos. Via peccatorum placet tibi, quia lata est, & multi per illam ambulant. Latitudinem eius vides, finem eius noo vides. Ecce vbi finitur, præcipitium est: vbi finitur, profunditas quędam baratri est, Lætantes, & si patientes in ista via, illo fine merguntur. Sed extendere oculos non potes, vt videas ipsum finem, crede ei qui videt. Et quis est qui videt? Homo? Forte nemo homo, sed dominus deus tuus venit ad te vt crederes deo. Non enim & domino tuo non es crediturus, qui ait, Lata & spatiosa est via *Matth. 7.* quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui ingrediuntur per illam? Hanc viam exterminabit dominus, quia ipsa est via peccatorum. Et dum exterminata fuerit via peccatorum, quid nobis restat? Venite benedicti *Matt. 25.* patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Ad hoc conclusit Psalmista, Et

viam

G viam peccatorum exterminabit. Et quid tu? *Regnabit
dominus in æternum.* Gaude, quia tibi regnabit: gaude,
quia tu eris regnum eius. Vide enim & quid ſequitur.
Eſt certe ciuis de Sion, non de Babylonia, id eſt, nõ de
ciuitate peritura huius ſeculi, ſed de Sion ad tempus la
borante & peregrinãte, in æternum autem regnatura.
Audiſti ergo finẽ, inde es. Regnabit dominus in æter-
num. *Deus tuus Sion.* O Siõ, deus tuus regnabit in æter-
num. Nunquid ſine te regnabit deus tuus? *In generatione
& generatione.* Bis dixit, quia non potuit ſemper dicere,
Nec putes quia verbis finitis, finitur ęternitas. Aeterni-
tas in verbo quatuor ſyllabis conſtat, in ſe ſine fine eſt.
Non potuit tibi niſi ſic commẽdari, Deus tuus regna-
bit in generatione & generatione. Parum dixit, Si tota
die diceret, anguſtum eſſet. Si tota vita ſua diceret, nõ-
ne aliquando cõticeſceret? Ama æternitatem, nullo fi-
ne regnabis, ſi finis tibi Chriſtus eſt, cum quo regnabis
in ſecula ſeculorum, AMEN.

*In Pſalmum centeſimum quadrageſimum-
ſextum Enarratio.*

H INTENTI audiebamus cũ Pſalmus præſens
cantaretur: & nõ omnes qui audiebamus etiã
intelligebamus. Quanto magis ergo intente
nunc audiendus es, ſi vt ſpero & cupio adiuuantibus
omnium audiẽtium orationibus, ſi quid hic forte ob-
ſcurum eſt, deo donãte reuelabitur, vt ſit fructuoſus au
ditus, nec inanis redeat auditor qui intẽtus affuit cum
audiret? Vnde cœpit? nobis dicitur, laudate dominum:
Dicitur hoc omnibus gentibus, non ſolis nobis. Et iſtã
vocem per loca quidem ſingula ſonãtem à lectoribus,
ſingillatim audiũt Eccleſiæ, Vna vox tamen dei ſuper
omnes non tacet, vt laudemus eum. Et quaſi quærere-
mus quare laudare deum debeamus, videte quam cau-
ſam attulit. *Laudate dominum*, inquit, *quoniam bonus Pſal-
mus.* Hæc eſt merces tota laudantiũ, laudemus domi-
num. Quare? Quoniam bonus Pſalmus. Vellem ergo,
inquit, aliquis laudare dominum, ſi mihi aliquid pro
iſta laude donaret. Quis enim laudat gratis vel homi-
nem? Expectant ergo aliquã mercedem laudatores ho
minum. Nullam mercedem expectare, aut petere, aut
ſperare debet laudator dei? Laudatur infirmus, & ſpe-
I ratur de eo aliquid: Laudatur omnipotẽs, & nulla mer
ces eſt? An forte hoc cupio, quod ille dare non poteſt?
Quid homo deſyderat, quod in manu dei nõ ſit? Cum
laudaueris hominẽ, forte hoc cupis quod ab illo præ-
ſtari non poteſt. Deũ ſecurus lauda, quem nemo poteſt
dicere non poſſe præſtare quod tu poteris deſyderare.
Propoſita ergo ſpe mercedis alicuius laudare debem⁹
deum, nõ tamen daturum quicquid cupimus, Pater eſt
enim, & quod mali cupiunt filij non dat. Laudemus &
ſperemus & deſyderemus, nõ illud, aut illud, ſed quod
iudicat dandum eſſe quem laudamus. Ille enim nouit
quid nobis dari expediat, nos autẽ intẽdamus quid no
Roma.8. bis proſit accipere: Apoſtolus ait, Quid enim oremus
ſicut oportet, neſcimus. Et ipſe idem Apoſtolus Paulus
ſperabat ſibi prodeſſe, ſi auferretur ab eo ſtimulus car-
nis ſuæ, angelus ſatanæ, à quo colaphizabatur, ſicut ip-
2.Cor.12. ſe cõfitetur, & ait, Propter quod dominum ter rogaui
vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia
mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Deſyderauit
aliquid, non conceſſum eſt ad voluntatem vt cõſola-
retur ad ſanitatem. Hic ergo quid nobis propoſitũ eſt?
Laudate, inquit, dominũ. Quare laudamus dominum?
Quoniã bonus Pſalmus. Ipſe Pſalmus laus domini eſt.
Hoc ergo ait, Laudate dominũ, quoniã bonum eſt lau
dare dominum. Nõ ſic prætereamus laudare dominũ, K
dictum eſt & trãſiit, factum eſt & ſiluimus, laudauimus
& tacuimus, cãtauimus & cõquieuimus. Imus in aliud
forte agendum quod reſtat, & aliæ actiones cũ occur-
rerint nobis laudatio diuina ceſſabit in nobis? Non ſic
prætereamus laudare dominum, non ſic. Nam lingua
tua ad horam laudat, vita tua ſemper laudet. Inde ergo
bonus pſalmus. Pſalmus quippe cantus eſt nõ quilibet,
ſed ad pſalterium. Pſalterium autẽ quoddam organũ
eſt cantilenæ, ſicut lyra, ſicut cithara, & huiuſmodi or-
gana, quæ inuenta ſunt ad cãtandum. Qui ergo pſallit,
non ſola voce pſallit, ſed aſſumpto etiam quodã orga-
no quod vocatur pſalterium, accedẽtibus manibus vo
ci concordat. Vis ergo pſallere? Nõ ſolum vox tua ſo-
net laudes dei, ſed opera tua cõcordent cum voce tua.
Cum ergo voce cãtaueris, ſilebis aliquando: vita ſic cã-
ta, vt nũquam ſileas. Negocium agis, & fraudem cogi-
tas, ſiluiſti à laude dei: & quod grauius eſt, non ſolum à
laude ſiluiſti, ſed in blaſphemiam perrexiſti. Cum ergo
deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas de-
um: & cũ blaſphematur deus de malo opere tuo, opere L
tuo blaſphemas deum. Itaq; ad aurium exhortationem
canta voce, corde ne ſileas, vita ne taceas. Non cogitas
in negocio fraudem, pſallis deo. Cum manducas & bi
bis pſalle, non intermiſcendo ſonorũ ſuauitates ad au-
res aptas, ſed modeſte & frugaliter & temperanter mã
ducando & bibendo. Quia hoc dicit Apoſtolus, Siue 1.Cor.10.
manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in glo-
riam dei facite. Si ergo bene agis, & quod manducas &
bibis, & ad refectionẽ corporis ſumis reparationemq;
membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali
& fragili iſta ſupplementorum ſolatia, & cibus tuus &
potus tuus laudat deũ. Si vero modum naturæ debitũ
immoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te
ingurgites, quãtaſlibet laudes dei lingua tua ſonet, vita
blaſphemat. Poſt cibũ & potũ requieſcas vt dormias:
nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra cõ
ceſſam licentiam in lege dei: ſit caſtus cum cõiuge tho
rus, & ſi eſt cura propagãdi liberos, nõ ſit effrænata lu-
xuries libidinum, defer in lecto tuo coniugi tuę hono-
rem, quia membra Chriſti eſtis ambo, ambo ab illo cõ- 1.Cor.6.
diti, ambo ſanguine ipſius reparati. Hæc agens laudas M
deũ, nec omnino ſilebit laudatio tua. Quid ſi ſomnus
aduenerit & cum dormis? Nõ te excitet à te quiete ma
la conſcientia tua, & innocẽtia ſomni tui laudat deũ.
Si ergo laudas, non tãtum lingua tua canta, ſed etiam
aſſumpto bonorum operum pſalterio, quoniam bonus
Pſalmus. Laudas cum agis negocium, laudas cũ cibum
& potum capis, laudas cum in lecto requieſcis, laudas
cum dormis. Quando non laudas? Perficietur in no-
bis laudatio dei, cum ad illam ciuitatem venerimus,
quando effecti fuerimus æquales angelis dei, quando Matt.22.
nos nulla corporalis neceſsitas vlla ex parte ſollicitat,
non fames, non ſitis interpellat, non æſtus fatigat, non
frigus conſtringit, non febris deiicit, nõ mors finit. Ad
illam perfectiſsimam laudem exerceamus nos lauda-
tione iſta in bonis operibus: Propterea cum dixiſſet,
Laudate dominum quoniã bonus Pſalmus: *Deo noſtro*,
inquit, *iocunda ſit laus.* Quomodo erit deo noſtro iocũ-
da laus? Si bene viuendo laudetur. Audi quia tunc erit
illi iocunda laus. Alio loco dicitur, Non eſt ſpecioſa Eccle.15.
laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris ſpe-
cioſa laus non eſt, iocũda non eſt. Hoc enim iocundũ,
quod ſpecioſum. Vis ergo vt deo tuo iocunda ſit laus?
Noli bonę cãtilenæ tuæ obſtrepere morib⁹ malis. Deo
noſtro

A nostro iocunda sit laus. Quid dixit? Qui laudatis bene viuite: Laudatio impiorum offendit deum. Plus ille attēdit quid viuas, quam quid sones. Certe cum eo quem laudas, pacem habere vis. Quomodo cum illo quæris pacem, quando à teipso dissonas? Quomodo, inquies, à memetipso dissono? Aliud sonat lingua, aliud indicat vita. Deo nostro iocunda sit laus. Potest enim laus iocunda esse homini, cum audit concinnis acutisq; sententiis & suaui voce laudantem. Sed deo nostro iocunda sit laus, cuius aures non ad os, sed ad cor, non ad linguam, sed ad vitam laudatoris patēt. Quis est deus noster, cui iocunda sit laus? Dulcescit nobis, commendat se nobis, gratias dignationi eius. Dignatur enim commendare se nobis, non quasi aliquid præstaturis, sed multa ab illo potius accepturis. Quomodo ergo commendat se nobis deus? Audite apostolum Paulum, Cō-
Roma. 5. mendat autem, inquit, dilectionem suam deus in nobis. Quomodo commendat? audite, Ipse dicat Apostolus, vt comparetur & Psalmo, Commendat, inquit, dilectionem suam deus in nobis. Quomodo commendat? Quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: Quid ergo seruat laudato-
B ribus, qui sic se commēdat peccatoribus? Quia ergo sic dixit Apostolus commēdasse deum nobis dilectionē suam, vt Christus moreretur pro impiis, non vt impij remanerent, sed vt morte iusti ab iniustitia sanarentur. Hic quid audis, cum dixisset, Deo nostro iocunda sit laus? Videamus si ipsa est commendatio quam dixit Apostolus, Quia Christus pro peccatoribus & pro impiis mortuus est. *Aedificans*, inquit, *Hierusalem dominus, & dispersiones Israelis colligens.* Et ædificans Hierusalem dominus, colliget dispersiones populi ipsius. Populus enim Hierusalem, populus Israël. Est Hierusalem æterna in cœlis, vbi ciues etiam angeli sunt. Quid ergo ibi Israël?
Gene. 32. Si hominem illum nepotem Abrahę consideres, qui dictus est & Iacob, quomodo angelos intelligim⁹ Israël? Si interpretationem nominis discutiamus, quia & ipse Iacob, mutato nomine vocatus est Israël, magis ibi nomen Israël, & vtinā & nos sequentes simus Israël. Quid enim interpretatur Israël, Videns deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis videndo deum gaudent in illa magna ciuitate & ampla & cœlesti, spectaculum eis deus ipse est. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulsi ne ibi remaneremus, & mortalitate pręgrauati
C ne illò rediremus. Respexit deus peregrinationem nostram, & ille qui ædificat Hierusalem, restituit lapsam partem. Vnde restituit lapsam partem? Dispersiones Israël colligens. Cecidit enim pars quædam, & facta est peregrina. Hanc peregrinationē misericorditer vidit deus, & quæsiuit non quęrentes se. Vnde quæsiuit? Quē misit ad captiuitatem nostram? Misit redemptorem, se-
Roma. 5. cundum quod ait Apostolus. Commēdat, inquit, deus dilectionem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Misit ergo ad captiuitatem nostram redemptorem filium suum, Porta, inquit, tecum saccum, ferto ibi precium captiuorum. Induit enim se ille mortalitatem carnis, & ibi erat sanguis quo fuso redimeremur. Illo sanguine collegit dispersiones Israël. Et si ille collegit olim dispersos, quomodo satagendum est vt colligantur modo dispersi? Si collecti sunt dispersi, vt in manu artificis ad ædificium formarentur, quomodo colligendi sunt qui de manu artificis inquietudine ceciderunt? Aedificās Hierusalē dominus. Ecce quem laudamus, ecce cui laudem tota vita nostra debemus? Aedificans

Hierusalem dominus, & dispersiones Israël colligens. D
Quomodo colligit? Quid agit vt colligat? *Qui sanat contritos corde.* Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israël, vt sanentur contriti corde. Qui cor non conterunt, non sanantur. Quid est enim conterere cor? Notum sit charissimi, fiat vt sanari possitis. Dictum est enim multis aliis scripturarum locis, & maxime illo loco voce nostra quidam cantans dicebat, Quoniam si Psalm. 50.
voluisses sacrificium dedissem: Vtique Deo dicebat, Si voluisses sacrificium dedissem vtique, holocaustis autem non delectaberis. Quid ergo? Sine sacrificij oblatione remanebimus? Audi quid te velit offerre. Sequitur & dicit, Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Sanat ergo contritos corde, quia illis propinquat vt sanet, sicut dicitur in alio loco, Prope est dominus his qui obtri- Psalm. 33.
uerunt cor. Qui obtriuerunt cor? Humiles. Qui nō obtriuerunt cor? Superbi, Contritum sanabitur, elidetur elatum. Ad hoc enim forte eliditur, vt contritum sanetur. Ne velit ergo fratres cor nostrum esse erectum, antequam sit rectum. Male erigitur quod non primo E
corrigitur. Qui sanat contritos corde. *Et alligat contritiones eorum.* Sanat, inquit, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde, sanat confitentes, sanat seipsos punientes, in sese verum† iudicium exercentes, vt possint †al. in se
esse illius misericordiam sentientes. Tales sanat, sed *seuerum.*
perfecta eorum sanitas transacta mortalitate fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mor- 1. Cor. 15.
tale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit quod ex carnis labe sollicitet, non solum nihil cui consentiamus, sed nihil quod suggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei quantæ illicitæ delectationes animū tangunt, quamuis eis non consentiamus, vt membra nostra iustitiæ seruiant, non iniquitati: tamen vel delectari talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas. Sanaberis ergo, corde sanaberis contrito. Noli erubescere, contere cor: tales sanat deus. Sed quid ago inqoies modo? Condelector enim legi dei secundum Roma. 7.
interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę & captiuum me ducentem in lege peccati. Quid agis? Contere cor, confitere: age, dic sequētia: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc enim dicere, infœlix homo, iam cor conterere est. Ille sperēt fœlicitatem, qui confitetur infœlicitatem. Dic ergo, Infœ- F
lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? vt respōdeatur tibi, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū. Quomodo autem liberabit ipsa gratia dei? vnde nunc pignus accepimus? Audi eundem Apostolum, Corpus quidem, inquit, mortuum est pro- Roma. 8.
pter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiā. Si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum ex mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc ergo pignus accepit spiritus noster, vt incipiamus fide seruire deo, & ex fide appellari iusti. Quoniam iustus ex fide viuit. Roma. 1.
Quicquid autem nobis adhuc repugnat & resistit, de mortalitate carnis est, & hoc sanabitur. Viuificabit enim, inquit, & mortalia corpora vestra per inhabitan- Roma. 8.
tem spiritum eius in vobis. Ad hoc pignus dedit, vt cōpleat quod promisit. Quid ergo nunc in hac vita, quando adhuc cōfessores sumus, nondum possessores? Quid in hac vita? Quid fiet? Quomodo durabitur? Sanat contritos corde. Sed perfecta sanitas tunc erit, quando di-

G ximus . Nunc ergo quid? Alligat contritiones eorum.
Qui curat,inquit,contritos corde,quorum perfecta sa-
nitas in resurrectione iustorum erit,alligat modo con
tritiones eorum. Quæ sunt alligamenta contritionum?
Sicut medici alligant fracturas. Aliquando enim intel-
ligat & ex hoc charitas vestra, & notum est eis qui ani-
maduerterunt, vel à medicis audierunt,aliquando pra
ne & distorte firmata,vt corrigant medici frangunt, &
Eccl. 3. faciunt vulnus nouum,quia mala erat sanitas praua. Sic
ergo rectæ sunt, inquit scriptura, viæ domini,sed pra-
uicordius in illis scandalizabitur . Quid est prauicor-
Psalm. 44. dius? Torticordius,tortum cor habens, Putat torta esse
omnia quę dicuntur à deo,putat praua esse omnia quę
fecit deus,& displicent illi omnia iudicia dei,maximè-
que in quibus ipse corripitur,& sedet & disputat quàm
male faciat deus,quia non pro eius voluntate facit. Di-
stortum cor,prauum cor est , quod non se corrigit ad
deum,& deum vult distorquere ad se. Quid ergo dicit
deus desuper? Tortus es , æquus sum . Si tu rectus esses,
sentires & sitires æquitatem meam. Quemadmodum
si in pauimentum æquale poneres distortum lignum,
non collocaretur , vndique nutaret, vndique agitare-
H tur, quod non loci inæqualitas , sed distortio ligni fa-
Psal. 72. cit , sicut ait scriptura , Quàm bonus Israël deus rectis
corde. Quid ergo tortū est cor? Quomodo dirigitur?
Et tortum est & durum Iam ergo tortum & durū fran
gatur , conteratur vt dirigatur. Tu dirigere cor tuum
non potes:tu frange,ille dirigat. Quomodo tu frangis?
quomodo tu conteris? Confitendo,puniendo peccata
tua. Quid aliud significat pectorum tunsio,nisi forte pu
tamus ossa nostra aliquid peccasse cum cędimus & tū-
dimus pectus? Sed significamus nos cor conterere,vt à
domino dirigatur, Sanat ergo contritos corde,& con
tritum cor habentes : & sanitas ipsius cordis tunc erit
perfecta, cū & corporis reparatio implebitur quæ pro-
missa est. Nunc interea quid facit medicus? Alligat cō-
tritiones tuas , vt tu possis peruenire ad plenissimā fir-
mitatem, donec consolidetur quod fractum est, quod
alligatum est. Quæ sunt ista alligamenta? Temporalia
sacramenta . Alligamenta medicinalia sunt contritio-
nis nostræ, sacramenta interim temporalia quibus ha-
bemus consolationem:& ista omnia quæ loquimur vo
bis, ipsa quæ sonant & transeunt, quicquid in Ecclesia
I geritur temporaliter , alligamenta sunt contritionum.
Quemadmudum enim medicus perfecta sanitate de-
Matth. 22. trahit ligaturam, sic in illa ciuitate Hierusalem cum æ-
†al. fueri- quales angelis facti fuerimus. Nā quid putatis? ibi nos†
mus. Num- accepturos esse quod hic accipimus? Aut ibi recitandū
quid puta- est nobis euangelium , vt fides nostra permaneat? aut
tis ibi nos imponenda est manus ab aliquo præposito? Ista omnia
&c. alligamenta fracturæ sunt, sed perfecta sanitate detra-
hentur:sed ad eam non perueniretur, nisi alligarentur,
Sanat ergo contritos corde,& alligat contritiones eo-
rum . *Qui numerat multitudinem stellarum , & omnibus eis no-
mina vocans.* Quid magnum deo,numerare multitudi-
nem stellarum? Hoc & homines conati sunt. Viderint
vtrum implere potuerint, non tamen conarentur, nisi
se impleturos esse sperarent. Illis dimittamus quid po-
tuerint, & quousque peruenerint: deo autem non puto
esse magnum numerare omnes stellas. An forte nume-
rum ne obliuiscatur, recenset? Et magnum est aliquid
Matth. 10. deo stellas numerare , cui capilli capitū numerati sunt?
Manifestum est fratres aliquid velle deum intelligere
nos in eo quod ait , Qui numerat multitudinem stella-
rum,& omnibus eis,inquit, nomina vocans. Sunt stel-
læ quædam lumina in ecclesia consolantia noctem no K
stram omnes de quibus dicit Apostolus,in quibus appa Philip. 2.
retis tanquam luminaria in mundo, In ista, inquit, na-
tione tortuosa & peruersa,in quibus apparetis tāquam
luminaria in mundo verbum vitæ habentes : illas stel-
las numerat deus. Omnes secum regnaturos,omnes ag
gregandos corpori vnigeniti sui numeratos habet , &
numerat eos . Qui indignus est , nec numerabitur . Et
multi crediderunt , vel multi se qualicumque adum-
brata specie fidei, populo eius applicuerunt , nouit ta-
men ille quid numeret & quid ventilet. Nam tanta est
celsitudo euangelij,vt fieret quod dictum est, Annun- Psalm. 39.
ciaui & locutus sum,multiplicati sunt super numerum.
Sunt ergo in populis & supernumerarij quodammo-
do. Quid est supernumerarij? Plus quàm ibi futuri sunt.
Intra parietes istos plures sunt , quàm futuri sunt in re-
gno dei,in illa Hierusalem cœlesti,ipsi super numerum
sunt . Animaduertat quisque vtrum luceat in tenebris,
vtrum in iniquitate seculi tenebrosa non seducatur , si
non fuerit seductus nec victus,tāquam stella erit,quam
iam numerat deus. Et omnibus,inquit,eis nomina vo-
cans:ibi est totum pręmium. Habemus nomina quędā,
nomina apud deum : vt nouerit deus nomina nostra , L
hoc optare debemus , hoc agere,hoc satagere quātum
possumus,nō de aliis rebus gaudere, nec de donis qui-
busdam spiritalibus,videat charitas vestra,multa dona
sunt in Ecclesia, sicut Apostolus dicit,Alij quidem per 1. Cor. 12.
spiritum datur sermo sapientię, alij sermo scientiæ se-
cundum eundem spiritum , alij fides in eodem spiritu,
alij donatio curationum,alij diiudicatio spirituum , id
est, vt diiudicet inter bonos malósque spiritus,alij lin-
guarum genera,alij prophetia. Quāta dixit? quàm mul-
ta dixit? Multi donis talibus male vsi , audient in fine,
Non noui vos. Et quid dicturi sunt in fine,qui audient, Matt. 7.
Nō noui vos? Domine nónne in nomine tuo prophe-
tauimus,& in nomine tuo dæmonia eiecimus,& in no
mine tuo virtutes multas fecimus? In nomine tuo om-
nia ista?& quid dicet eis? Nunquā noui vos,discedite à
me omnes qui operamini iniquitatē. Quid est ergo esse
iā lumē cœli cōsolans noctē,& quod nō vincatur à no
cte? Adhuc,inquit,supereminentiorē viā vobis demon
stro. Si linguis hominum loquar & angelorum, chari- 1. Cor. 13.
tatē autem non habeam, factus sum vt æramentum so-
nans, aut cymbalum tinniens. Quale donum est loqui
linguis angelorum & hominum? Tamē si charitatem, M
inquit,non habeam,ęramentum sum sonans, aut cym-
balum tinniens. Si sciero,inquit,omnia sacramenta &
omnem scientiam, & si habuero omnem prophetiam,
& omnem fidem,ita vt montes transferam,quanta ista
dona sunt? Charitatem autem nō habeam,inquit, nihil
sum. Quale est illud donum martyrij & distributionis
rerum suarum? Et tamen si distribuero, inquit, omnia
mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeat,
charitatē autem non habeam,nihil mihi prodest . Qui
ergo non habet charitatem , & si ad tempus habet hæc
dona, auferētur ei. Auferetur ei quod habet,quia quid-
dā non habet, Et ipsum quiddam hoc non habet vnde
cętera teneantur,& ipse nō pereat. Quid est illud quod
modo ait dominus, Qui habet,addetur ei:qui autē nō
habet,& quod habet auferetur ab eo? Qui ergo nō ha- Matth. 13.
bet,& quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam possi
dendi,sed non habet charitatem vtendi. Quia ergo il-
lud nō habet,& quod habet auferetur ab eo. Propterea
discipuli vt haberent charitatem quos volebat facere
in cœlo stellas ambulantes supereminentem viam ille
qui

A qui numerat multitudinem ſtellatum, & omnibus eis nomina vocans, cũ redirent diſcipuli quò miſſi erant, exultauerunt & dixerunt, Dòmine, ecce ſpiritus immũdi ſubiecti ſunt nobis propter nomen tuum, Et ille qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis no-
Luc.10. mina vocans, ſciẽs multos dicturos eſſe, Nõnne in nomine tuo dæmonia eiecimus, quibus dicturus eſt in finem, Non noui vos, quia eos non numerauit in multitudine ſtellarũ, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiecti ſũt, ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Qui numerat multitudinem ſtellarũ, & omnibus eis nomina vocans. *Magnus dominus noſter.* Impletus eſt gaudio, eructauit ineffabiliter, neſcio quid dicere non valebat, & cogitabat quomodo valebat. Magnus dominus noſter, *Et magna virtus eius, & intelligentiæ eius non eſt numerus.* Ille ipſe qui numerat multitudinem ſtellarum, numerari non poteſt. Magnus dominus noſter, & magna virtus eius, & intelligentiæ eius non eſt numerus. Quis hoc exponat? quis digne vel cogitet quod dictum eſt, Et intelligentiæ eius non eſt numerus? Atque vtinam infundat ſe vobis, & vbi nos deficimus, quia ipſe po-
B tens eſt, ipſe illuſtret mentes veſtras, vt ſciatis quid ſit, intelligentiæ eius non eſt numerus. Videtis enim fratres, nunquid eſt numerus arenę? nobis non eſt, deo eſt.
Mat.10. Cui capilli capitis noſtri omnes numerati ſunt, & arena numerata eſt. Quicquid ergo finitum mundus iſte complectitur, etiam ſi non homini, tamen eſt deo, parum dico deo, angelis numeratum eſt, Intelligẽtię eius
Li.11. de ci non eſt numerus, Excedit omnes numerarios intelligẽ
ui. dei. c.18 tia eius, numerari à nobis non poteſt, ipſum numerum quis numerat? Numero numerantur quæcunq; numerantur. Si quicquid numeratur, numero numeratur, numeri non poteſt eſſe numerus: numerari numerus nullo pacto poteſt. Quid ergo eſt apud deum? Vnde fecit
Sapien. 11. omnia, & vbi fecit omnia, cui dicitur, Omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti? Aut quis ipſam menſuram, & ipſum numerum, & ipſum pondus vbi deus omnia diſpoſuit, aut numerare poteſt, aut metiri, aut appendere? Ergo intelligẽtiæ eius non eſt numerus. Conticeſcant humanę voces, requieſcant humanę cogitationes. Ad incomprehenſibilia non ſe extendant quaſi comprehenſuri, ſed tanquam participaturi: participes enim erimus. Nã hoc quod capimus erimus, nec
C totum capiemus: ſed participes erimus, quia dictũ eſt de Hieruſalem cuius diſperſiones colligit, dictum eſt de illa quiddam magnum, Hieruſalem quæ ædificatur
Pſalm.121. vt ciuitas, cuiꝰ participatio eius in idipſum. In idipſum quid ait, niſi quod mutari non poteſt? Cætera quæ ſunt creata, aliter & aliter poſſunt eſſe: qui autem creauit, aliter & aliter non poteſt eſſe. Idipſum ergo ille eſt, quo-
Pſal.101. niam dictum eſt ei, Mutabis ea & mutabũtur, tu autem idẽ ipſe es, & anni tui non deficient. Igitur ſi ipſe idemipſe eſt, & mutari ex nulla parte poteſt, participando eius diuinitatem erimus & nos immortales in vitam æternã. Et hoc nobis pignꝰ datum eſt de filio dei quod iam dixi ſanctitati veſtræ, vt antequã efficeremur participes immortalitatis ipſius, fieret ipſe prior particeps mortalitatis noſtræ. Sicut autem ille mortalis, non de ſua ſubſtantia, ſed de noſtra, ſic nos immortales, nõ de noſtra ſubſtantia, ſed de ipſius. Participes ergo erimus, nemo dubitet, ſcriptura hoc dixit. Et cuius rei participes erimus, quaſi partes ſint apud deum, aut per partes diuidatur deus? Quis ergo explicat quomodo ſint participes vnius ſimplicis multi? Non ergo exigatis quod

aperte antè dici non poſſe puto quàm videatis, ſed re- D
dite ad remedium ſaluatoris, conterite cor, confringatur animi duritia: conteratur animi duritia, conteratur animi pertinacia, accuſetur in malo, renaſcatur in bono, diriget ipſe, alligabit fracturam, conſolidabit ſanitatem, & non erunt iam impoſsibilia nobis quę modo impoſsibilia ſunt. Bonũ eſt enim vt cõfiteatur infirmitatem, qui vult peruenire ad diuinitatem. Intelligentię eius nõ eſt numerus. Ideo quid debeas facere in difficultate intelligendi, oſtendit tibi cum conſequenter dicit, *Suſcipiens manſuetos dominus*, Verbi gratia, Non intelligis, parum intelligis, non conſequeris. Honora ſcripturã dei, honora verbum dei, etiam non apertum, differ pietate intelligentiam. Noli proteruus eſſe accuſare aut obſcuritatem, aut quaſi peruerſitatẽ ſcripturæ. Peruerſum hic nihil eſt, obſcurum autem aliquid eſt, non vt tibi negetur, ſed vt exerceat accepturum. Ergo quando obſcurũ eſt, medicus illud fecit vt pulſes. Voluit vt exercereris in pulſando, voluit vt pulſanti aperiret, Pul Matth. 7.
ſando exerceberis, & exercitatus latior efficieris, latior factꝰ, capies quod donatur. Ergo noli indignari quod E
clauſum eſt. Mitis eſto, manſuetus eſto. Noli recalcitrare aduerſus obſcura, & dicere, Melius diceretur, ſi ſic diceretur. Quando enim potes tu ſic dicere aut iudicare quomodo dici expediat? Sic dictum eſt quomodo dici debuit. Non corrigit æger medicamenta ſua. Nouit ea medicus modificare, ei crede qui te curat, Ideo quid ſequitur? Suſcipiens mãſuetos dominus. Noli ergo reſiſtere aduerſus clauſa dei, manſuetus eſto, vt ſuſcipiat te. Si autem reſiſtis audi quid ſequatur, *Humilians autem peccatores vſque ad terram.* Multa genera ſunt peccatorum. Humilians autem peccatores vſque ad terram. Quos peccatores, niſi cõtrarios manſuetis? Ex eo quippe quod ait, Suſcipiens manſuetos dominus humilians autem peccatores vſque ad terram, ſpeciem quandam peccatorum ex prædicta mãſuetudine voluit intelligi. Peccatores ergo hoc loco immites, & eos qui mãſueti non ſunt, intelligimus. Quare humiliat vſque ad terrã? Reprehendunt intelligibilia, terrena ſenſuri ſunt. Hoc fecit & hominibus qui voluerunt irridere legem antequam noſſent: non enim fuerunt manſueti. Intelligat charitas veſtra, Extitit quædam perditiſsima ſecta Manichæorum, acceptas ſcripturas & lectas irriſit, reprehendere voluit quod non intelligebat, & exagitando F
& reprehendendo non intellecta multos illaqueauit. Sed humiliati ſunt qui hoc facere voluerunt, vſque ad terram. Non ſunt permiſsi intelligere cœleſtia, terrena ſapuerunt, Quicquid audis in fabulis ipſorum, non niſi blaſphemia eſt, & quædam figmenta imaginum corporalium, quandoquidem volentes intelligere deum, vſque ad lucis iſtius viſibilis cogitationem venerunt, vltra ire non potuerunt, & tales campos lucis fecerunt in regno dei, qualem viderunt hunc ſolem quaſi fructum lucis illius. Totum autem hoc quod per terram carnis tangitur, terra eſt deo: habemus enim vnde videamus, vnde audiamus, vnde odoremus, vnde guſtemus, vnde tangamus. Caro iſta per quinque nuncios quoſdam, quos appellamus ſenſus, percipit non niſi corporalia, intelligibilia vero & ſpiritalia, mente capiuntur. Quia ergo illi obſcuritatem ſcripturarum irriſerunt, quæ propterea clauſa erat, vt pulſantes exercerentur, non vt paruulis negarentur, humiliati ſunt vſque ad terram, vt cogitare amplius non poſsint, quàm quod per terram percipitur. Per terram quid dico? Per carnem: caro enim iſta terra eſt, & de terra facta eſt.

G Quicquid per oculos capis,ad terrã pertinet,quicquid
per aures,quicquid per olfactum,quicquid per gustum,
quicquid per tactum , ad terram pertinet, quia per ter-
ram percipitur. Illi ergo non valebant intelligere intel
ligentiam cuius non est numerus, quia intelligentiæ e-
ius non est numerus, reprehendentes scripturas mysti-
cas,mysticis quibusdam rebus salubriter tegentes intel
ligentiã paruuli exerceantur,& ipsa reprehensione im-
mites facti , quod contrarium est mansuetis,humiliati
sunt vsque ad terram , vt incorporalem Deum sentire
non possent , & quicquid de deo cogitarent, non nisi
corporaliter cogitarent . Humilians ergo est deus pec-
catores vsq; ad terram. Quid ergo debemus facere nos
si nolumus humiliari vsque ad terram ? Quia magnum
est proficere vsque ad intelligibilia, magnum est profi-
cere vsque ad spiritalia, magnum est eò peruenire cor,
vt nouerit esse aliquid quod non per loca extendatur
nec per tempora varietur. Qualis est enim species sapi-
entię? quis illam cogitet? longa est? quadrata est? rotũda
est? Modo hic & modo ibi est. Cogitat sapientiam ne-
scio quis in Oriente , cogitat illam alius in Occidente:
H si bene illam cogitant,in tanta locorum diuersitate po
siti,ambobus præsto est , Quid est hoc? quis illud capit?
Istam substantiam,istam quandam diuinam incommu
tabilemq; naturam quis capit? Noli festinare,poteris ca
pere, Audi quod sequitur, *Incipite domino in cõfessione.* Hinc
incipe,si vis peruenire ad intelligentiam perspicuã ve-
ritatis . Si vis à via fidei perduci ad possessionẽ speciei,
incipe in confessione. Te prius accusa,te accusato, deũ
lauda. Inuoca quem nõdum nosti,vt veniat & sciatur,
non vt ipse veniat,sed vt te ad se perducat. Quomodo
ipse venit,vnde nunquam discedit? Ipsa est enim perfe
ctio sapientiæ. Vbique est,& longe est à malis . Vbique
est,inquam,& longe est à malis qui vbique sunt. Rogo
vos à quibus lõge est quod vbique est? Vbi putatis, nisi
quia iacent in dissimilitudine sua , exterminantes in se
similitudinem dei? Si dissimiles facti recesserunt,refor-
mati redeant. Vnde,inquit,reformabuntur? quando re-
formabimur? Incipite domino in confessione. Post cõ-
fessionem quid? Sequantur bona opera. *Psallite deo nostro
in cithara.* Quid est,in cithara? Quod iam exposui, sicut
illud in psalterio Psalmus, sic & cithara,non solum vo
ce,sed & opere. Psallite deo nostro in cithara. Ecce cõ-
fitemini , operamini opera misericordiæ , psallite deo
I nostro. Cui deo nostro ? *Qui cooperit cœlum nubibus.* Quid
est,cooperit cœlum nubibus? Qui contegit scripturam
figuris & sacramentis. Ille qui humiliat peccatores vsq;
ad terram,ille qui suscipit mansuetos, cooperit cœlum
nubibus. Et quis videat cœlum quod coopertum est nu
bibus ? Noli timere, audi quod sequitur , Qui cooperit
cœlum nubibus, *Qui parat terrę pluuiam.* Qui cooperit cœ
lum nubibus, Expauisti,quia non vides cœlum: cũ plue
rit,fructificabis,& serenum videbis. Cooperit cœlũ nu-
bibus,qui parat terrę pluuiam: forte hoc fecit dominus
deus noster. Nisi enim haberemus occasionẽ obscurita-
tis scripturarum, ista vobis non diceremus quibus gau
detis , Hæc ergo pluuia fortasse est ad quam gaudetis.
Exprimi vobis per linguam nostram non posset , nisi
deus nubibus figurarum cœlum scripturarũ cooperi-
ret. Ad hoc ergo ille cooperit cœlum nubibus, vt paret
terræ pluuiã. Ad hoc obscura esse voluit dicta prophe-
tarum, vt haberent postea serui dei quod interpretãdo
influerent super aures & corda hominum excipientiũ
de nubibus dei saginam lætitiæ spiritalis. Qui cooperit
cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam. *Qui exoriri facit
in montibus fœnum,& herbam seruituti hominum.* Ecce fructus K
pluuiæ , Qui exoriri,inquit, facit in montibus fœnum.
Nunquid non & in terra humili ? Sed quid magnũ est
in montibus? Mõtes dicit excelsos seculi,aliqua magna
dignitate prędito s,hoc loco montes accipe. Et non est
mirum,quia duo minuta misit,nescio quę vidua in ga-
zophylacium,terra attulit fœnũ,terra humilis: & mons *Mar. 12.*
attulit , Zacchæus ille maior publicanorũ: hoc enim e- *Luca. 19.*
rat mirabilius,quia mons attulit fœnũ. Quanto enim e-
lati sunt homines,tãto auari sunt: & quãto in hoc secu-
lo maiores, tanto plus amant diuitias . Vnde ille tristis
abscessit, qui cõsilium vitæ æternæ petebat à domino,
& appellauit eum magistrum bonum dicens, Quid fa- *Matth. 19.*
ciam vt vitam æternam habeam? Et ille, Serua mãdata.
Quæ? & dixit, Mandata legis. Hæc omnia feci à iuuen-
tute mea. Vnum,inquit,tibi deest, vis esse perfectus, va-
de vende omnia tua quę habes,& da pauperibus, & ha-
bebis thesaurum in cœlo,& veni sequere me: quia dixit
dominus, Ecce mons es, accipe pluuiam,& da fœnum.
Quid enim daturus es? Nõnne fœnum? Etenim ista om
nia quę ecclesiæ ad necessitates seruientium deo dãtur
à diuitibus,quid sunt nisi fœnum? Carnalia enim sunt,
& ad tempus apparentia: sed non inde aliquid carnale
conquiritur. De rebus vilibus quid emas attende: Apo- L
stolus enim ait ostẽdens fœnum esse illud, Si nos vobis *1. Cor. 9.*
spiritalia seminauimus , magnum est si carnalia vestra
metamus? Et audi quia carnalia fœnum sunt, Omnis ca *Esa. 40.*
ro fœnum,& omnis claritas hominis vt flos fœni. Ergo
ille tristis abscessit: & ait dominus , Quàm difficile di- *Matth. 19.*
ues intrat in regnum cœlorum? Hoc ergo magnũ, quia
exoriri facit in montibus fœnum? Et quomodo exoriri
facit in montibus fœnum,si diues ille audito ꝙ res suas
deberet dare pauperibus , tristis abscessit ? Quomodo
postea respondit apostolis contristatis ? Quæ homini-
bus impossibilia sunt,deo facilia sunt. Ergo ille exoriri
facit in montibus fœnum,cui omnia facilia sunt. Nam
nihil esset sterilius durissimis montibus. Pluit ille qui fa
cit exoriri in montibus fœnum & herbam seruituti ho
minum. Cui seruituti? Ipsum Paulum attende. Nos au- *2. Cor. 4.*
tem,inquit,seruos vestros per Iesum Christum: qui di-
cebat , Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnũ est *1. Cor. 9.*
si vestra carnalia metamus? seruum se dixit: seruimus e-
nim vobis fratres. Nemo se nostrum dicat quasi maio-
rem vobis esse: erimus maiores,si fuerimus humiliores.
Quicũq; autem vult esse maior vestrum, domini sentẽ *Mat. 20.*
tia est,erit vester seruus. Ergo exoriri facit in montibus M
fœnum & herbam seruituti hominum. Paulus quidem
Apostolus manibus suis viuens,ipsum fœnum mõtium
noluit accipere,voluit indigere,sed tamen montes da-
bant fœnum . Nam quia ille noluit accipere, propterea
montes dare non deberent,aut steriles remanerẽt? De-
betur pluuiæ fructus,debetur seruo cibus,sicut domin⁹
ait, Mãducate quæ ab ipsis sunt. Et ne putarent aliquid *Matt. 10.*
de suo donare , Dignus est, inquit, operarius mercede
sua. Itaq; fratres,quoniã cõtigit iã ex ista occasione ali-
quid loqui vobis , maxime quia loquimur,talia nos nõ
quærẽtes à vobis,& ideo liberius dicim⁹. Sed etsi quæ-
reremus, fructum vestrum quæreremus, & non vestras
opes , sed vestram iustitiam tantum , tamen admoneo
breuiter , quoniam iam multa diximus , & aliquando
sermo finiendus est,si vultis non esse steriles, vt redda-
tis pro pluuia fœcunditatem, ne damnetur postea steri-
litas vestra . Minatur enim deus terræ sterili & spinosæ
ignem,sicut fructuosæ horreum parat, Efficite vt vosip
sos exigatis,efficimini exactores vestri. Christus tacitus *Hebræ. 6.*
exigit,

A exigit, & maior est vox tacentis, quia in euangelio non *Luc. 16.* tacet: non enim vere tacet cum dicit, Facite vobis ami *Psal. 103.* cos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiãt vos in *tract. 3.* æterna tabernacula. Non tacet ipse, audite vocem eius. Nemo enim à vobis potest exigere, nisi forte exactione opus est, vt qui vobis in euãgelio seruiunt, petant à vobis. Si ad hoc ventum fuerit vt petant, videte ne quod vos à deo petistis frustra petatis. Ergo estote exactores vestri, ne aliquid illi, qui in Euangelio seruiunt vobis, non dicam petere cogantur, nam forte nec coacti petent, sed ne silentio vos arguãt: vnde scriptũ est, Beatus *Psalm. 40.* qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Cũ dicit, qui intelligit super egenum & pauperem, nõ expectat vt petat. Intelligite super illum. Alius te quærit indigens, alium tu debes quærere indigentem. Vtrũq; dictum est fratres mei. Et omni petenti te da: modo lectum est, Et alio loco *Luc. 6.* scriptura dicit, Sudet eleemosyna in manu tua, quousq; inuenias iustum, cui eã tradas. Alius est qui te quærit, alium tu debes quærere: nec eum qui te quærit relinquas inanẽ, omni enim petẽti te da. Sed alius est quem tu debes quærere, Sudet eleemosyna in manu tua, quo-

B usque inuenias iustum cui des. Nunquam hoc facietis, nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod cuiq; placet pro necessitate rei familiaris suæ, tanquam *12. quæst. c.* debitum quasi fisco reddendum. Si non habet rempu- *Exẽplũ &* blicam suam Christus, non habet fiscum suum? Fiscus *c. Habebat* enim scitis quid sit? Fiscus enim saccus est, vnde & fi- *dominus.* scellæ & fiscinæ dicuntur. Ne putetis quia aliquis draco *Ioan. 12. &* est fiscus, quia cum timore auditur exactor fisci, Fiscus *13.* saccus est publicus: ipsum habebat dominus hic in ter- *Mat. 4. &* ra, quando loculos habebat, & ipsi loculi Iudæ erant cõ *24.* missi. Iudam traditorem patiebatur domin⁹ & furem, & in ipso ostendens vbique patientiam suam: tamen illi qui conferebant, in loculos domini conferebant: nisi forte putatis quia dominus ibat & petebat aut indigebat, cui angeli seruiebant, qui de quinque panibus tot milia hominum pauit. Quare ergo egere voluit, nisi vt daret exemplum montibus, vt parerent fœnum, ne cõtra pluuiam sterilitatem redderent? Præcidite ergo aliquid & deputate aliquid fixũ, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæstibus vestris. Nam quasi diuino videris dare, & necesse est vt trepidet manus tua, quando illam porrigis ad id quod non deberas. Exime aliquam partem reddituum tuorum. Decimas vis, deci-

C mas exime, quanquam parum sit: dictum est enim quia Pharisæi decimas dabãt, Ieiuno bis in sabbato, decimas *Luca. 18.* do omnium quæ possideo. Et quid ait dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarũ & Pharisæorum, non intrabitis in regnũ cœlorum. Et ille super quem debet abundare iustitia tua, decimas dat, tu autem nec millesimam das. Quomodo enim superabis eum, cui nõ æquaris? Qui cooperit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam, qui exoriri facit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. *Et dat pecoribus escã ipsorum.* Pecora ista dicit greges dei. Non fraudat deus gregem suum esca sua per homines, quorum seruituti herbam facit exoriri. Vnde dicit apostolus, Quis pascit *1. Cor. 9.* gregem, & de lacte gregis non percipit? Qui dat pecoribus escam ipsorum. *Et pullis coruorum qui inuocant eum.* Hoc forte putabimus, quia corui deum inuocant vt det illis escam? Ne hoc cogitetis, irrationalem animam inuocare deum: non nouit anima inuocare deum, nisi sola rationalis. In figura accipite dictum, nec putetis, sicut impij quidam dicunt, reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Hoc à cordibus

vestris excludite, & à fide vestra. Anima humana facta D est ad imaginem dei, non dabit imaginem suam cani & porco. Quid est ergo, Et pullis coruorum qui inuocant eum? Qui sunt pulli coruorum? Israëlitæ se solos *Gene. 1.* iustos esse dicebant, quia legem acceperant, cæteros omnes omnium gentium homines peccatores dicebant. Et vere omnes gentes in peccato, in idololatria, in adoratione lapidum atque lignorum erant. Sed nunquid sic remanserunt? Et quid ipsi? Et si nõ nisi ipsi corui patres nostri, tamen pulli coruorum nosipsi inuocamus deum. Dat pecoribus escam ipsorũ, & pullis coruorum qui inuocãt eum. Ipsi sunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibili argento vel au *1. Petri. 1.* ro redempti estis de superuacua vestra consuetudine à parentibus vestris tradita. Proficientes enim pulli coruorum qui simulacra colere videbãtur parentum suorum, conuersi sunt ad deum. Et audis modo pullum corui inuocantem vnum deum. Quid ergo? Dimisisti parentem tuum, dicis pullo corui? Dimisi plane. Ille enim coruus non inuocans deum, ego pullus corui inuoco deum. Et pullus coruorum qui inuocant eum. *Nõ in potentatu equi voluntatem habebis.* Potentatus equi est superbia. Videtur enim equus veluti ad suggestum homi E nis accõmodatus, vt altior incedat, Et reuera est in eo ceruix indicans quandã superbiã. Non se extollant homines in suis dignitatibus, non se sublimes putent honoribus, caueant ne in equo indomito præcipitentur. Vide enim quid dictum est in alio Psalmo, Hi in curribus, & hi in equis, nos autẽ in nomine domini dei no- *Psal. 19.* stri magnificabimur, Hoc est illi in honoribus temporalibus, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Propterea illis quid accidit? Videte quid sequitur, Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Non in potentatu equi voluntatem habebit. *Nec in tabernaculis viri bene sentiet.* In tabernaculis, inquit, viri. Est enim tabernaculum domini, ipsa sancta Ecclesia toto orbe diffusa. Hæretici diuidentes se ab Ecclesiæ tabernaculis, sibi tabernacula posuerunt, non in ipsis tabernaculis viri bene sentiet deus. Sed pullum coruorum attende dicentem, Elegi *Psalm. 38.* abiectus esse in domo dei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Etenim si alicui bono, pio, confitenti infirmitatem suam, pullo corui inuocanti deum contigerit forte in Ecclesia carere honore tẽporali, nõ it extra Ecclesiam, non sibi facit extra Ecclesiam tabernaculum, in quo non bene sentiat deus. Sed quid dicit? F Elegi abiectus esse magis in domo domini, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Nec in tabernaculis viri bene sentiet. Sed quid adiungit? *Bene sentiet dominus in timentibus eum, & in his qui sperant in misericordia eius.* Bene sentit dominus in timentibus eum. Sed nunquid sic timetur deus, quomodo & latro? Nam & latro timetur, & bestia timetur, & homo iniustus & potens timetur multum. Bene sentiet dominus in timentibus eum. Sed quomodo in timentibus eum? Et in his qui sperant in misericordia eius, Ecce timuit eũ Iudas traditor Chri- *Matt. 27.* sti, sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim pœnituit eum quod tradiderit Christum, & dixit, Peccaui, quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia eius quem timuisti. Ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time dominũ, vt speres in misericordia eius. Si times latronem, ab alio speras auxilium, & non ab eo quem times. Si sic times, poscis auxilium ab eo quem non times aduersus eum quem times. Si sic times deũ, & ideo times

 deum,

G deum,quia peccator es,à quo accepturus es auxiliũ ad-
uersus deum:Quò iturus es? Quid facturus:Vis ab illo
fugere?Ad ipsum fuge.Vis fugere ab irato? Fuge ad pla
catũ.Placabis enim eũ, si speres in misericordia ipsius.
Atq; ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis de-
preceris vt tibi dimittantur à domino,cui est honor &
imperiũ cũ patre & spiritu in secula seculorum, Amé.

In Psalmum centesimum quadragesimumseptimum Enarratio.

MEMINIT charitas vestra de Psalmo quem
modo cantauimus, in hodiernum diem nos
distulisse sermonem. Ipsi enim erat,& de die
dominico lectus est,& tractãdus ipse susceptus est.Sed
quia euãgelica lectione tũc permoti, prę magnitudine
timoris nostri & vestræ vtilitatis immorati sum⁹ in eo
Matth.24. quòd nobis dominus diem nouissimum cõmendauit,
Luca. 17. cautosq; nos & vigilãtes expectare voluit aduentũ suũ,
terrens etiã exemplo,ne damnaret iudicio,sic futurum
dicens aduentũ filij hominis,sicut in diebus Noë man-
ducabant & bibebant,emebant, vendebant, nubebant,
vxores ducebant,donec introiret Noë in arcam,& ve-
nit diluuiũ & perdidit omnes.Solliciti ergo & magno
H timore cõcussi, quis enim si credit non timeat?in eo su
mus quantum potuimus immorati,vt de vestris mori-
bus vitaq; vestra, & omniũ nostrum sermo producere-
tur,quo possimus illũ diem, nõ solum securi expectare,
sed etiam desyderare.Si enim amamus Christum,vtiq;
aduẽtũ eius desyderare debemus. Peruersum enim est,
& nescio vtrũ verũ,quẽ diligis timere ne veniat:orare,
Matth. 6. Adueniat regnum tuum,& timere ne exaudiaris.Vnde
autem timor?quia iudex venturus est? nũquid iniustus?
nunquid maleuolus? nunquid inuidus?nũquid postre-
mo ab altero expectãs nosse causam tuam, ne forte ille
quẽ instruxisti, vel præuaricatione te decipiat, vel mi-
noris facundia & facultate deficiens, innocẽtiæ tuæ bo-
nũ verbis demonstrare modo non possit? Nihil horũ.
Quis ergo venturus est?quare nõ gaudes?quis venturus
est iudicare te,nisi qui venit iudicari propter te?Non ti
Ioan. 12. meas accusatorẽ de quo ipse dixit,Princeps huius mun
di missus est foras.Non timeas malum aduocatum:ille
enim tibi modo aduocatus est, qui tũc iudex futur⁹ est.
Ille erit, & tu, & tua causa,sermo causæ tuæ,testimoniũ
conscientiæ tuæ. Quisquis ergo futurum iudicẽ times,
præsentẽ cõsciẽtiam tuã modo corrige. Parúm ne tibi
est quod preterita non requiret?Sine reliquo spatio tẽ-
I poris tunc iudicabit,sed quod cum tãto spatio tẽporis
modo pręcipit,tunc etiã corrigi nõ licebit,Modo quis
prohibet?Hoc cum vehementer cõmẽdaremus domi-
nico die,quia reuera,quia propè hoc solũ dicẽdum est,
non parum tẽporis effluxit, & coacti sumus hunc psal-
mum susceptum ad tractandũ in hunc diẽ differre.Mo
do ipse præsto est,intendamus in eum,imò in deũ, qui
hos sermones per misericordiam suã in spiritusancto
dispensare dignatus est, ita vt ipse nouit expedire infir
mitatibus nostris. Quis enim æger consiliũ dare medi-
co audet? Cum legeretur credo aut omnes aut multos
vestrũ animaduertisse ꝙ habeat aliquos versus ad quos
aperiẽdos pulsandum est,maximeq; vbi ait,Qui dat ni
uem velut lanam, nebulã velut cinerẽ spargit, qui mit-
tit crystallum suum velut frusta panis, in faciem frigo-
ris eius quis subsistet? His enim auditis quisquis ea acci-
pit ad literã,opera quidẽ diuina cogitauit. Quis enim
dat niuẽ nisi deus?& quis nebulã spargit nisi deus? cry-
stallũ quis durat nisi ipse deus? Et habent hæc tria simi-
litudines congruas appositas. Neq; enim dissimilis est
lana niui,aut cinis nebulę,aut frusta panis candido ni- K
tori, & cãdori crystalli. Est enĩ crystallũ species quædã
in modum vitri,sed candidum est: Hoc autẽ genus tra
ditur ab eis qui nouerunt, vnde dubitare nõ debemus,
quoniã fidelissima scriptura testimoniũ dicit. Traditur
enim crystallus durata per multos annos,& nõ resolu-
ta niue ita cõgelascere,vt resolutio nõ facilis sit. Niues
præteritæ hyemis facilè dissoluit æstas aduenies: non
enim eis ad cõfirmandã duritiã accessit annositas.Vbi
autẽ niues multæ per annos multos super inuicẽ missæ
fuerint,& copia sua violẽtiã ęstatis euicerint,non ęsta-
tis vnius,sed multarũ presertim in his terrę partibus,id
est,in aquilonia plaga,vbi nec æstate sol perferuentissi-
mus inuenitur, ipsa diuturna & annosa duritia reddit
hanc speciem,quæ crystallum dicitur.Intẽdat charitas
vestra. Quid est ergo crystallum? Nix est glacie durata
p multos annos, ita vt à sole vel igne facilè dissolui nõ
possit.Hoc propterea aliquãto diutius exposuim⁹, quia
multi ignorant:nec illi qui hoc forte norunt, de re quã
nouerunt onerosum habẽt debere sermonẽ adhibitũ,
non propter se,sed propter eos qui non nouerunt.Hęc
ergo cũ audistis personante lectore,non dubito vos di
uersa cogitasse, dixisse aliquos, & verũ dixisse, magna L
opera domini:vnde particula quædã cõmemorata est,
& ipsa terrena & prope omnib⁹ annis nota, quomodo
ningat deus,quomodo nebulã spargat, quomodo etiã
crystallum solidet,alios dixisse sibi. Putás ne sine causa
ista in scripturis posita sunt,aut vere hoc totum habẽt
quod sonant? Nõ nobis aliquid innuit nix ista & lana,
nebula & cinis, crystallus & panis? Sed quare sic scrip-
tura loqui voluit, per quædã quasi caligines similitudi-
nũ?quanto melius apertius loqueretur? Quare vel quæ-
ro vel hæsito,quid sibi illa verba exigãt? quare in audiẽ
do vel laboro?quare plerũque audito psalmo,indoctus
abscedo? Hoc est, quod pauloãte dixi,Patere te curari,
ita sanandus es.Multũ superbus & præceps est ęger,qui
& medicũ monere audet etiam hominẽ.Consiliúmne
audebit dare ęger medico?Vbi homo ægrotat, & deus
curat, magnũ pietatis & sanitatis indiciũ est. Antequã
scias quare quid dictũ sit, crede ita dici debuisse vt di-
ctũ est.Hęc enim pietas faciet te capacẽ vt quęras quod
dictum est, & cũ quæsieris, inuenias: & cum inueneris
gaudeas. Assit ergo nobis apud dominũ deum nostrũ
iste affectus precũ vestrarum, etsi nõ propter nos, certe
propter vos donare dignetur,quod hic absconditũ la- M
tet. Modo ergo putate nos quoniã cuiusdã spectaculi
editionis diuinæ diẽ promisimus,pronunciatis his ver
sibus & nodũ expositis,inuolutas quasdã editoris no-
stri sarcinas protulisse. Vtiq; ad hoc inuolutæ proferun
tur,vt euolutę expectentur: vos autem non tantum in-
tueri, sed & vestiri paramini. Dixeramus autẽ die do-
minico, si meminit charitas vestra, qui affuistis, ipsam
euangelicã lectionem quę nos diutius tenuit,vt psalmi
expositio differretur, congruã lectã fuisse eidẽ psalmo.
Hoc tunc diximus,sed ostẽdere nõ valuimus,quia psal
mum distulimus.Hodie itaq; demonstranda est & ipsa
cõgruentia.In euangelica illa lectione territi sumus de Matt. 24.
die nouissimo, terror ille securitatẽ parturit:territi enĩ
præcauemus,pręcauẽtes securi erim⁹.Quomodo enim
præpostera securitas in terrores impellit, ita ordinata
sollicitudo securitatẽ parit. Territi enim sumus ne pręe-
sentẽ vitã deficientem,volaticã,transitoriã sic amem⁹,
quasi alia nulla sit: si enim alia nulla est, amemus hanc.
Si alia vita nulla est,feliciores nobis sũt qui ad amphi-
theatrum hodie vigilarunt. Quid enim ait Apostolus?
Si in

A Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, mi-
1. Cor. 15. serabiliores sumus omnibus hominibus. Est ergo alia
vita? Interroget quisquam vestrum in fide sua, sed dor-
mit fides: nierito fluctuas, quia Christus dormit in na-
Matt. 8. ui. Iesus enim dormiebat in naui, & nauis fluctuabat in
aquis & tempestatibus multis. Fluctuat ergo cor quan-
do Christus dormit: Christus semper vigilat, quid est
ergo, Christus dormit? Fides tua dormit. Quid adhuc
dubitationis tempestate iactaris? Excita Christum, exci
ta fidem tuam. Conspice oculus fidei vitã futuram, pro-
pter quam credidisti, propter quam signo eius signaris,
qui propterea duxit hanc vitã, vt tibi ostenderet quàm
sit contemnenda quam diligebas, & quàm sit speran-
da quam non credebas. Si ergo fidem excitaueris, & o-
culos eius in nouissima miseris, futurumq; seculum in
quo gaudebimus post alterum domini aduẽtum, post
iudicium peractum, post traditum iustis regnũ cœlo-
rum, si illam vitam cogitaueris, & illius vitæ negociũ
ociosum, de quo sæpe locuti sumus, charissimi, non flu
ctuabit negocium nostrum: ociosum negocium plenũ
† al. inter- solius dulcedinis, nulla interpellatum † molestia, nulla
pelatum. fatigatione sauciatũ, nulla nube perturbatum. Negociũ
B nostrum quod erit? Laudare deũ, amare & laudare: lau-
Psal. 83. dare in amore, amare in laudibus. Beati qui habitant in
domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Quare, nisi
quia in secula seculorum amabunt te? quare, nisi quia in
86. dist. ca- secula seculorum videbũt te? Hoc ergo fratres mei quare
pite vidẽt spectaculum [illegible] in visione dei? Vident homines vena-
homines. torem & delectantur: væ miseris si non se correxerint.
Qui enim vident venatorem & delectantur, videbũt
saluatorem, & cõtristabuntur. Quid illis miserius, qui-
bus saluator saluti non erit? Non ergo mirum, quia illis
quibus voluptati est homo pugnans, nõ erit saluti deus
liberans. Nos autem fratres si nos in eius membris me-
minimus, si cõcupiscimus, si perseueramus, videbimus
& gaudebimus. Erit illa ciuitas purgatis omnibus ciui-
bus suis, nullo admixto seditioso aut turbulento. Inimi
cus ille qui modo inuidet, ne ad illam patriam venia-
mus, illic cuiquã insidiari non poterit, quia nec esse ibi
permittetur. Si enim modo excluditur de corde credẽ
tiũ, quomodo excludetur de ciuitate viuentium? Quid
erit fratres? quid erit? Rogo vos esse in illa ciuitate, de
qua loqui tantũ gaudiũ est: huic futuræ vitæ corda pręp-
C parare debemus. Quisquis ei cor præparauerit, totam
istam contemnit: contempta ista, securũ facit expectare
diem, de quo expectando dominus terruit. Cum ergo
psalmus iste dicat nobis, & cãtet de illa vita futura, euã
gelium autẽ terruerit de præsenti: psalmus facit amo-
rem futuræ, euangelium facit timorem præsentis. Nec
de futura delectatione tacetur in literis noui testamẽti,
& multo magis in eis vbi nõ tanquam inuolucris qui-
busdam proferuntur illa quæ intelligenda sunt, sed ibi
videtur aperta, vt hic intelligantur obscura. Cum ergo
Mat. 24. dicit nobis Euangelium, Obseruate diem nouissimum
venturum, diem aduentus filij hominis, quia illos male
inuenturus est qui modo securi sunt, ideo quia peruer-
se securi sunt: securi sunt enim in voluptatib⁹ seculi, cũ
deberent esse securi domitis cupiditatibus seculi: Iam
vtique illi vitæ nos præparauit apostolus in verbis quæ
1. Cor. 7. tunc etiam cõmemoraui, De cętero fratres tempus bre
ue est. Reliquum est vt qui habent vxores tanquam non
habentes sint, & qui emunt tanquã non emẽtes, & qui
gaudent tanquam non gaudentes, & qui flent tãquam
non flentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non
vtentes sint: pręterit enim figura huius mũdi, volo vos

sine sollicitudine esse. Qui gaudium totum suũ totãq; D
fœlicitatem suam constituit in manducãdo, bibendo,
vxorem ducẽdo, emendo, vendendo, vtendo mundo
isto, sine sollicitudine est talis: sed præter arcam, væ illi
à diluuio. Quisquis autem siue mãducat, siue bibit, siue
aliud quid agit, omnia in gloriam dei facit: & si aliqua
tristitia est de rebus secularibus, sic flet, vt intus in spę
gaudeat: & si aliqua lætitia est in rebus secularibus, sic
gaudeat, vt intus spiritaliter timeat, nec donet se cor-
rumpendum fœlicitati, nec cedat aduersitati frangen-
dum. Hoc est enim flere tanquam non flentem, & gau
dere tanquã non gaudentem. Quisquis & si habet vxo-
rẽ, eiusq; infirmitati compatiens, reddit non exigit de-
bitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxo
rem, plangens potius, quia sine vxore esse non potuit,
quàm gaudens quia duxit. Quisquis vendit quod nouit
quia & si maneret, beatum non faceret, quisquis quod
emit nouit quia transiet: & de his omnibus etsi abundã
tibus, etsi circumfluentibus non præsumit, facitq; ex eo
quod habet, misericordiam cum eo qui nõ habet, vt &
ipse accipiat quod non habet ab illo qui omnia habet.
Quisquis talis est, securus expectet diẽ nouissimũ, quia Gene. 6.
non est præter arcam, iam inter ligna imputribilia cõ- E
putatur, ex quibus arca fabricatur. Nõ ergo timeat ven-
turum dominũ, sed & speret & desyderet. Non enim
veniet ille ad inferendas pœnas, sed ad finiendas mole
stias. Hoc autẽ fit desiderio illius ciuitatis. Quod ergo
monuit Euangelium, impletur eius ciuitatis desyderio
quod Psalmus cantat, ita congruit Euãgelium huic cã-
tico, Et quam ciuitatem Psalmus iste cantat audiamus.
Audiamus & cantemus gaudiũ nostrum: cũ hoc audi-
mus, canticũ dei nostri est. Non enim tãtum cãtamus,
quando voce & labiis sonamus canticum. Est & cãticũ
intus, assunt labia, quia sunt & aures cuiusdã intus. Vo-
ce cantamus, vt nos excitemus: corde cantemus, vt illi
placeamus. *Aggæo & Zachariæ Psalmus.* dicitur. Aggæus
& Zacharias Prophetę fuerunt. Erant autem Prophetę
isti iam in captiuitate Hierusalẽ illius quę in terra por- 1. Esdrę. 5.
tauit vmbram cuiusdam ciuitatis cœlestis. In illius er-
go ciuitatis captiuitate cũ essent in Babylonia, prophe-
tauerunt prophetæ isti reparationem Hierusalem, pro-
phetauerunt ciuitatem nouam ex reparatione veteris,
liberato populo à captiuitate. Agnoscimus & istam ca-
ptiuitatem, si vere agnoscimus nostram peregrinatio- F
nem. In hoc enim mũdo, in his tribulationibus seculi,
in hac turba multiplici scandalorum, quodammodo
in captiuitate gemimus, sed erigemur: pręnunciatur ci-
uitas nostra noua æqualis futura. Nam & post istorum
prophetationem, & visibiliter contigit vt totum expli-
caretur quod ad persoluendam imaginem pertinebat.
Reparata est Hierusalẽ post septuaginta annos capti-
uitatis. Sic Hieremias Propheta septuaginta annis sep- Hiere. 25.
tenario illo numero omnem volubilitatem huius tem- & 29.
poris signat: septenario enim numero voluuntur dies
hi, sicut nostis, id est, abeũt, iidem redeunt. Post septua-
ginta ergo annos cum prophetauit Hieremias reparari
ciuitatem Hierusalem, factum est vt & ibi significaretur
imago futurorum: significatum est nobis post omnem
istam volubilitatem temporis, quæ septenario numero
voluitur, futuram illam ciuitatem nostram iam in æter
nitate in vno die. In illa quippe habitatione tẽpus non
voluitur, quia habitator ibi non labitur. Hanc cũ vide-
rent in spiritu Prophetæ, videbant illam, dicebant de
ista. Sed hęc dicebant de ista, quæ in illam ducerent, &
illa omnia quæ fiebãt secundum tempus, secundũ cor-

G porales motiones,secūdum actus hominum, signa erāt & prœnunciationes futurorum. Audiamus iam cantari ciuitatem illam,& erigamur ad eam.Multum enim nobis eam cōmendat spiritus dei, infundens nobis amorē illius,vt ei suspiremus,& in peregrinatione ingemiscamus, & ad illam venire desyderemus. Amemus illā, & ipsum amare ambulare est. Ecce amemus illam ex ore sancto & ex ore Prophetico & dei spiritu dicentis:

Expositio Psalmi.

Collauda Hierusalem dominum. In captiuitate adhuc cōstituti,vident illos greges,imò vnum gregem omnium ciuium vndiq; collectorum ad illam ciuitatē:vident gaudium massæ post trituras post ventilationem iam missæ in horreum,nihil timentis, nihil laboris & molestiæ patientis: & adhuc hic positi, & in ipsa contritione conuersantes, præmittunt gaudium spei,& anhelant in illam quasi contingentes corda sua angelis dei, & futuro illi populo secum in gaudio permāsuro. Collauda Hierusalem dominum. Quid enim factura es ô Hierusalem? Transiet certe & labor & gemitus,quid factura es?aratura,seminatura,nouellatura,
H nauigatura es,negociatura es?Quid factura es?An in illis operibus quamuis bonis & de misericordia venientibus exerceri te adhuc oportet? Consydera numerum
Matth. 25. tuum,cōsydera vndique societatem tuam.Vide vtrum aliquis esuriat cui porrigas panem,vide si aliquis sitiat, cui des calicem aquæ frigidæ,vide vtrum aliquis modo apud te peregrinus est quem hospitio recipias, vide vtrum aliquis sit æger quem visites, vide vtrum aliquis est qui litiget quem concordes,vide vtrum aliquis moriatur quem sepelias. Quid ergo factura es? Collauda Hierusalem dominum. Ecce hoc est negocium tuum. Sicut solet in titulis scribi, vtere fœlix,collauda Hierusalem dominum.Estote Hierusalē,mementote de quibus dictum est, Domine in ciuitate tua imaginē ipsorum ad nihilum rediges.Hi sunt quī modo gaudent talibus pompis: inter illos sunt qui propterea hodie non venerunt,quia munus est. Cui munus est?cui damnum? Aut vnde munus?aut vnde dānum?Non enim illi tantum qui talia edunt, damno feriuntur, sed maiori damno percutientur qui talia libēter intuentur. Illorum arca auro exinanitur, istorum pectus iustitiæ diuitiis expoliatur. Plangunt plerique editores vendentes villas
†al. spectatores. suas. Quomodo debent plangere speculatores† & peccatores perdentes animas suas? Itá ne ad hoc clamauit
I dominus dominico die,vigilate,vt hodie sic vigilaretur?Obsecro vos ô ciues Hierusalem,adiuro vos per pacem Hierusalem, per redēptorem, per structorem,per rectorem Hierusalem, vt conuertatis pro illis preces ad dominū,vt videant, sentiant quia nugantur,& multum intenti in illa spectacula quæ illis placent, aliquando & se spectent,sibiq; displiceant. In multis enim iam factum gaudemus: & aliquādo nos quoq; ibi sedimus, & insaniuimus:& quàm multos putamus ibi nūc sedere,futuros non solum Christianos, sed etiā Episcopos? Ex præteritis futura cōicimus, ex his quę iā facta sunt, quæ deus facturus est prænunciamus. Vigilent preces nostrę,non gratis gemitis fratres. Prorsus illi qui euaserunt deprecantes pro his qui periclitantur, quia & ipsi fuerunt in numero periclitantium, exaudiuntur,& abstrahet deus à captiuitate Babyloniç plebem suam,redimet omnino & eruet, & perficietur numerus sanctorū
Psalm. 72. gestantium imaginem dei. Non ibi erunt quorum imaginē deus in ciuitate sua spernet, & ad nihilū rediget, quia & ipsi in captiuitate sua, & in ciuitate sua hoc est. Babylonia imaginem eius ad nihilum redegerunt. Erit K
ille populus laudans dominum,quem præuidet modo spiritus prophetiæ,& dicit vt exultemus in spe,& desyderemus ipsam rem. Collauda Hierusalem dominum. *Lauda deum tuum Sion.* Collauda,quia ex multis constas: lauda,quia vnum facta es. Multi,inquit Apostolus, vnū
sumus in Christo Iesu. Quomodo ergo multi collaudamus, quomodo vnum laudamus? Iidem multi qui vnum,quia ille in quo vnū,semper vnus. Quare,inquit, hæc Hierusalē, collaudo dominū, & laudo deum meū Sion? Quæ Sion, ipsa Hierusalē, Diuersis causis duo nomina. Hierusalē dicta est visio pacis, Sion dicta est speculatio, Videte si aliud sonāt ista nomina nisi spectacula,ne putent gentes se habere spectacula,& nos non habere. Aliquando dimisso theatro aut amphitheatro, cū cœperit ex illa cauea euomi turba perditorum, aliquando tenentes in animo phātasias vanitatis suę,& memoriam suam pascentes rebus non solū inutilibus, sed & perniciosis, gaudentes in eis tanquam in dulcibus, sed pestiferis:vident plerumq;,vt fit,transire seruos dei,cognoscunt ipso habitu,vel vestis, vel capitis,vel forte notos habent,& dicunt apud semetipsos vel secum, O miseros istos,quid perdunt? Fratres, rogemus dominum L
pro beneuolentia ipsorum,quia bonum illi putāt,bene nobis volūt. Sed qui diligit iniquitatem, odit animam suā: si odit animā suam, quomodo amabit animā tuā? Tamen ipsa peruersa & inanis & vana beneuolētia, dicenda beneuolentia non est: dolent nos perdere quod amāt,oremus ne perdant quod amamus. Videte qualē Hierusalem exhortetur ad laudē, vel potius præsentiat laudaturam. Non enim illius ciuitatis laudes tunc cum videbimus & amabimus & laudabimus, voce prophetica exhortādæ & excitandæ sunt:sed propterea modo dicūt hoc Prophetæ,vtpote quantū possunt in hac carne cōstituti, futura gaudia beatorū eructantes in aures nostras,vt excitent amorem illius ciuitatis. Feruaemus desyderio, non simus spiritu pigri, Sed videte qualem Hierusalem dicit laudaturam deū, & vnde laudaturā? perfectione quadā beatitudinis. Collauda, inquit, Hierusalem dominum, laoda deum tuum Sion. Et quasi diceret,vnde secura laudabo? *Quoniam confirmauit*, inquit, *vectes portarum tuarum*. Attendite fratres mei, Confirmauit,inquit,vectes portarum tuarum. Vectium cōfirmatio non est portarum apertarum,sed clausarum. Vnde plerię codices habēt, confirmauit seras portarū tuarū. M
Attendat charitas vestra, Cōclusam Hierusalē dicit laudare dominum. Collauda Hierusalem dominū, lauda deum num Sion. Collaudamus modo, laudamus modo,sed inter scādala:multi quos nolumus intrāt,multi & si nolumus exeunt: ideo crebrescūt scādala. Et quoniam abundauit iniquitas, ait veritas, refrigescit charitas multorū, propter intrantes quos diiudicare nō pos *Matth. 24.*
sumus,& exeūtes quos tenere nō possumus. Quare hoc? Quia nondū perfectio, non dum illa beatitudo. Quare hoc? Quia adhuc area, nondum horreum. Tunc ergo quid, nisi vt nō timeas tale aliquid futurum? Collauda enim Hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion, quoniā confirmauit vectes portarum tuarū. Cōfirmauit, nōdum dixit, apposuit tantum, sed confirmauit vectes portarū tuarum: nemo exeat, nemo intret. Nemo exeat gaudeam*, nemo intret timeamus. Ne hoc timeas cum intraueris. Dicitur tantummodo, esto in numero virginū quę portarūt oleū secū: virgines enim illæ animas significāt. Nō enim vere quinq; erūt, sed in quinq; *Matt. 25.*
illis milia sunt. In numero illo quinario milia intelliguntur,

1. Cor. 10.

A guntur,non fœminarum tantum,sed & virorum, quia vterque sexus dicitur fœmina, quia Ecclesia:& vterque (2. Cor. 11.) sexus,hoc est,ecclesia dicitur virgo. Despóşaui vos vni viro, virgioem castam exhibere Christo. Paucorum est virginitas in carne,omnium debet esse in corde, Virginitas carnis, corpus iotactum: virginitas cordis, fides incorrupta. Ergo dicitur virgo tota ecclesia, & masculino genere appellatur populus dei: vterq; sexus populus dei,& vnus populus,& vnicus populus:& vna ecclesia,& vna columba, atque in hac virginitate milia san- (Matt. 25.) ctorum. Ergo quinque virgines omnes animas intraturas in regnum dei significant, non sine causa quinario numero, quoniam quinq; sunt corporis sensus notissimi omnibus. Per quinq; enim ianuas intrat aliquid per corpus ad animam:aut per oculos intrat quod concupiscas male, aut per aures,aut per olfactum,aut per gustum, aut per contactum. Per has quinque iaouas quisquis noo admiserit corruptionem, ioter quinque virgines computatur. Admittűtur autem corruptiooes pee illicita desyderia. Quid autē liceat & quid non liceat, pleni sunt libri scripturarum. Ergo opus est vt sis io il- B lis quinq; virginibus:nō timebis quod dictū est, Nemo intret. Dicitur enim hoc, & fiet hoc. Sed cum intraueris,nemo cootra te claudet. Sed te ingresso,claudentur portę Hierusalē, & firmabuntur vectes portarum eius. Nā si tu esse volueris aut non virgo corde,aut & si virgo inter fatuas virgines, foris remanebis & frustra pulsabis. Quæ sunt fatuæ virgioes? Et ipsę quinq; sunt,quæ nisi animæ quæ habent istam continentiam carnis, vt viteot corruptelas ab omnibus sensibus veniētes, quos seosus iam enumeraui? Quæ vitent veluti corruptiones veniētes vndiq;, & oon in conscientia gerunt bonum suum coram oculis dei,sed placere inde volunt hominibus, & iudiciū sequuntur alienum. Fauores vulgi aucupantur,viles sibi sunt,cū spectatoribus esse chari voluot, non eis sufficit conscientia: Merito non portant oleum secum. Oleum autē est ipsa gloriatio,propter nitorem & splendorem. Sed quid dicit Apostolus? Vide (Galat. 6.) virgines sapientes portantes oleum secum, Opus autē suum probet vnusquisque,& tunc in semetipso habebit gloriā, & non in altero. Hæ sunt ergo virgines sapien- (Matt. 25.) tes. Stultæ autem accendunt quidem lampades, videntur quidem lucere opera earum, sed deficient & extin- C guentur,quia noo de oleo interiore pascuntur. Et dormiunt omnes tardante sponso,quia ex vtroque geoere hominum obdormiscunt in mortē,& de illis fatuis,& de his sapientibus tardāte aduētu domini, ituri in mortē istam corporalem & visibilem,quā summi loco scripturas ponere notum est omnibus Christianis, cum di- (1. Cor. 11.) ceret de ægrotātibus apostolus, Propterea in vobis,inquit,multi infirmi & ęgri,& dormiūt sufficienter. Dormiūt,inquit,moriuntur. Sed ecce veoturus est sponsus, & omnes surgent,sed non omnes intrabunt. Deficiēte opere stultarum virginum non habentium oleum conscientię,non inuenieot à quibus emant,quod illis solebant vendere adulatores. Ab irridētibus enim dicitur, (Matth. 25.) nō ab inuidentibus, Ite emite vobis. Petierāt enim stultę à sapientibus & dixerunt eis, Date nobis oleum,quia faces nostrę extinguuntur. Qoid illæ sapientes? Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis. hoc admonere erat, Quid vobis modo prosunt à quibus emere soletis adulationē? Et cū eunt, inquit, intrarunt illæ,& clausum est ostium. Cum eunt corde, cum talia cogitant,dum se ab illa inteotione alienant, & retro præterita sua recordantur, eunt quasi ad vendentes, & nō inueniunt tunc fauentes, nō inue- D niunt tunc laudantes à quibus solebāt laudari,& quasi excitari ad bona opera,non robore bonę coosscientiæ, sed iocitamēto linguæ alienæ. Et illud quod dictū est, Ne forte oō sufficiat nobis & vobis,magna coosyderatione humilitatis dictum est. (Matt. 25.) Oleum enim quod gestamus in cōscientia, iudicium est oostrum de nobismetipsis quales simus: Et difficile est vt de se quisque perfecte iodicet, fratres mei,quantumlibet homo proficiat, quantumlibet se ad interiora extendat,& præterita obliuiscatur, Iam dicit sibi, bene est, procedit regula de thesauris dei, examinat liquidum, Et quis gloriabitur (Philip. 3.) castum se habere cor? Et quis gloriabitur muodū se esse (Prouer. 20.) à peccato? Sed quid dixit scriptura? Iudiciom sine mise- (Iacobi. 2.) ricordia ei qui noo fecit misericordiam. Quantumcūque proficias, sperabis in misericordiam. Nam si iustitia sine misericordia prolata fuerit, in quolibet quod damnet inueniet. Quæ oos consolatur scriptura? Quæ hortatur ad misericordiam faciendam, vt omnino crebrescamus in erogādo quod amplius habebamus. Multa autem superflua habemus, si oō oisi necessaria teneamus. Nā si ioania quæramus, nihil sufficit. Fratres, quæ- E rite quod sufficit operi dei, nō quod sufficit cupiditati vestræ. Cupiditas vestra nō est opus dei: Forma vestra, corpus vestrū, anima vestra, hoc totū opus dei. Quære (Mar. 12.) quæ sufficiant,& videbis quàm pauca siot. Viduæ suffecerunt duo minuti nummi ad faciendam misericordiā, suffecerunt duo nūmi ad emendum regnum Dei. Ad vestiendos totiens venatores, quid sufficit editoris? Videte quia non solum pauca sunt quæ vobis sufficiāt, sed nec ipse deus multa à vobis quærit. Quære quantū tibi dederit,& ex eo tolle quod sufficit. Cætera quæ superflua iacent, aliorū sunt necessaria. Superflua diuitum necessaria sunt pauperum. Res alienę possidētur, cum superflua possidentur. Faciens ergo huiusmodi misericordias, & illam pręcipue quæ gratis constat. Dimitte sicut dimittimus, quia nō nisi charitatē erogas, quæ crescit cum erogas: Faciens ergo & feruens in ipsis bonis operibus misericordiæ, quę iam bona opera, vt iam diximus, tunc non erunt necessaria, quia oullus erit miser in quem facienda sit misericordia, expectabis securus iudicium, non tam securus de iustitia tua, quàm securus de misericordia dei, quia & tu misericordiā prę- F rogasti. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: Superexaltat autem, inquit, misericordia iudicium. Ne putetis fratres, quia tunc nō est (Iacobi. 2.) iustus quando oostri non miseretur, aut recedit à regula iustitiæ suæ. Et cum damnat, iustus est: & cum miseretur, iustus est. Quid enim tam iustum, quàm reddere misericordiam prærogāti? Quid tam iustum, quàm vt in qua mensura mensi fueritis, in ea remetiatur vobis? (Mat. 7.) Da egenti fratri. Cui fratri? Christo. Si ergo quia fratri Christo, & quia Christo deo, qui est super omnia Deus benedictus in secula: Deus egere à te voluit, & tu manus retrahis? Certe tu porrigis maoū,& petis à deo: au- (Roma. 9.) di scripturā, Non sit manus tua porrecta ad accipiēdū, & ad dandom collecta. Erogari sibi vult deus ex illo (Eccli. 4.) quod dedit. Quid enim das, quod ille nō dedit? Quid enī habes quod nō accepisti? Aut vero oō dico deo, sed (1. Cor. 4.) cuilibet de tuo das aliquid? De illius das qui iubet vt des. Prerogator esto non inuasor. Hęc ergo faciens,& si bona humilitate dicis de illo oleo, ne forte non sufficiat (Mat. 25.) nobis, intras & clauditur: audi apostolum hoc diceotē, Mihi autē minimum est, vt à vobis diiudicer. Quando (1. Cor. 4.) enim potestis diiudicare conscientiā meam? Quando

examinare

G examinare quo animo facio quicquid facio? Quãtum possunt homines de alio iudicare? Plus homo vtiq; ipse de se, sed deus plus de homine, q̃ homo de se. Ergo
Mat. 25. si talis fueris intrabis, in quinq; illis virginibus eris, cæteræ fatuę excludentur: nam hoc habes in Euangelio, Claudetur ostium, & stabunt & clamabũt, aperi nobis, & non aperietur. Quoniam confirmauit vectes portarum tuarũ. Confirmauit, inquit, vectes portarũ tuarum, secura insta, secura lauda, sine fine lauda. Fortiter clausę sunt portę tuæ, non exit amicus, nõ intrat inimicus. Confirmauit vectes portarum tuarum. *Benedixit filios tuos in te.* Non vagantur foris, non peregrinantur, intus gaudent, intus laudant, intus benedicunt, intus nõ parturiunt, quia iam neminem pariunt. Filij sunt, sancti sunt, illi filij sancti iam laudantes & gaudentes, parturiti & parti sunt matre charitate, inclusi sunt colligente charitate. Audi charitatem parturientem illos, qua præditus Paulus apostolus, nõ solum paternum, sed & maternum amorẽ congerens in filios & corrigens, Fi-
Galat. 4. lij mei, inquit, quos iterũ parturio. Cum Paulus eos parturiebat, charitas eos parturiebat. Cum charitas eos par
H turiebat, dei spiritus parturiebat. Charitas enim dei dif-
Roma. 5. fusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Ergo colligat quos parturiuit & peperit. Modo iam intus filij sunt, securi sunt: Volarunt de nido timoris, volarunt in cœlestia, volarunt in æterna, iã nihil metuunt temporale. Benedixit filios tuos in te. Quis? *Qui posuit fines tuos pacem.* Quomodo exultatis om-
19 li. de ciui. dei c. 11. nes? Hanc amate fratres mei. Multum delectamur, quã do clamat de cordibus vestris pacis dilectio. Quomodo nos delectauit? Nihil dixeram, nihil exposueram, versum pronunciaui, & exclamastis. Quid de vobis clamauit? Dilectio pacis: Quid ostendit oculis vestris? Vnde clamatis si non amatis? Vnde amatis si non videtis? Inuisibilis est pax. Quis est oculus, quo visa est vt amaretur? Neq; enim acclamaretur, nisi amaretur. Hęc sunt spectacula quę exhibet deus rerum inuisibilium. Quanta pulchritudine intellectus pacis corda vestra percussit? Quid iam ergo loquar de pace, aut de laude pacis? Pręuenit omnia verba mea vester affectus, nõ implebo: Non possum, infirmus sum. Differamus omnes laudes pacis ad illam patriam pacis. Ibi eam plenius laudabi-
I mus, vbi eam plenius habebimus. Inchoatam in vobis si sic amamus, perfectam quomodo laudabimus? Ecce hoc dico ô filij dilecti, ô filij regni, ô ciues Hierusalem, quoniã in Hierusalẽ visio pacis est, & omnes qui habẽt & amant pacẽ, benedicuntur in ea, & ipsi intrant cum clauduntur portæ, & firmantur vectes. Hanc quam nominatam sic amatis & diligitis, ipsam sectamini, ipsam desyderate, ipsam in domo, ipsam in negocio, ipsam in vxorib⁹, ipsam in filiis, ipsam in seruis, ipsam in amicis, ipsam in inimicis diligite. Ipsa est pax, quam nõ habent hæretici. Quid agit pax in huius adhuc regionis incertis, in ista peregrinatione mortalitatis nostræ, cũ adhuc nemo est alteri conspicuus, nemo videt cor alterius? Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita non confirmat. Procliuior est ad bene credendum de homine, quàm ad male suspicandum. Non se multum dolet errare, cum bene credit etiam de malo. Perniciosa autem cũ male senserit forte de bono, nesciens qualis sit. Quid perdo si credo quia bonus est? Si incertum est, licet vt caueas ne forte verum sit, non tamen dam-
Psal. 33. nes tanquam verum sit. Hoc pax iubet, Quære pacem, ait, & sequere eam. Hæresis quid monet? Damnat incognitos, damnat totum mundum, periit totus mundus, nullus est Christianus, Aphrica remansit. Bene iudica- K
sti. De quo tribunali dicis tu sententiam in orbem terrarũ: In quo foro ante te mundus stetit? Nolo mihi credatur, sed nec tibi: Christo credatur, spiritui dei per Prophetas credatur, legi Moysi credatur. Quid dixit Moyses de futuris his temporibus? ad Abraham dictũ
est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. An du- Gene. 12.
bitas quid sit semẽ Abrahæ? Puto quia cũ Apostolus di- & 26.
xerit, nõ dubitabis: aut & si de apostolo dubitabis, quare pax pax, & nõ est pax? Quid dicit Apostolus? Abrahæ Gala. 3.
dictæ sunt promissiones & semini eius. Nõ dixit, & seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus: ecce ante milia annorum dictum est Abrahæ, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quod ante milia annorum dictum est, & ab vno creditũ est, modo iam videmus impletũ. Hoc legimus, hoc intuemur, & tu resistis de transuerso veniens? Quid dicturus? Noli credere. Cui? Spiritui dei? deo loquenti ad Abraham? Et cui credo? Tibi? Nõ hoc dico, inquies. Nõ hoc dicis, Non dicis, mihi potius crede q̃ spiritui dei, & deo loquenti ad Abraham? Quid ergo mihi dicis? Ille dedit, & ille tradidit. De Euangelio L
recitas hoc, de Apostolo, de prophetia? Discute omnes scripturas, lege mihi hoc ex eis quibus credo, tibi enim non credo. Vnde lecturus es? Hoc mihi pater meus, ait, hoc mihi auus meus, hoc mihi frater meus, hoc mihi e-
piscopus meus. Sed hoc Abrahę deus, In semine tuo be Gene. 12.
nedicentur omnes gentes. Audit vnus homo & credit, & 26.
& fit in multis post multa tẽpora. Quando dictum est, creditur: quando impletur, dubitatur? Hoc ergo dixit Moyses, dicant & Prophetæ. Vide cõmercium redemptionis nostrę, Christus pepẽdit in ligno. Vide quanto emit, & sic videbis quid emit. Empturus est aliquid, ipsum aliquid nõdum scis. Vide quanti, & videbis quid, sanguinem fudit, sanguine suo emit, sanguine immaculati emit, sanguine vnici filij dei emit. Quid emptum est sanguine vnici filij dei? Adhuc vide quanti: Prophe
ta lõge antequam fieret, dicit, Foderũt manus meas & Psalm. 21.
pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Magnum precium video Christi, videam quid emisti, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. In vno eodemque Psalmo emptorem video,
& preciũ, & possessionem. Emptor Christus est, preciũ M
sanguis possessio orbis terrarũ. Voces ipsas propheticas audiamus, cõtradicẽtes litigatoribus hæreticis. Ecce possessio domini mei: bis lego in Psalmo, Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentiũ. Et vide iurgantẽ, vide ius defendentem, Quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Ipse qui emit Christus, nõ qui apostatauit Donatus. A-
dorabũt recte, adorabunt omnes patrię gentiũ in con- Psalm. 21.
spectu eius. Quare recte? Quoniã domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Illud Moyses, hoc Prophetę, & alia multa milia, Quis numerat testimonia de ecclesia toto terrarum orbe diffusa, quis numerat? Non sunt tot in orbe hæreses cõtra Ecclesiam, quot sunt testimonia legis pro Ecclesia. Quæ pagina nõ hoc sonat? Quis versus nõ hoc loquitur? Omnia clamant pro vnitate dominica, quia posuit fines Hierusalem pacem. Tu contra ista latras hæretice? Vnde merito dicitur in illa
ciuitate, quod scriptum est in Apocalypsi, Canes foras. Apoca. 22.
Tu contra ista latras, vnde iudicasti de orbe terrarum, vt dicere cœperã: Quo tribunali? Præsumptione videlicet cordis tui. Alterum tribunal, sed ruinosum. Dixit

hoc

A hoc Moyses, dixerunt hoc Prophetæ, & nondum cre-
Luc.16. dunt qui se Christianos videri volũt. Torquebatur qui-
dam diues apud inferos, desyderauit aquæ stillã de di-
gito contempti ante ianuam suam pauperis, quoniam
vrebatur in flammis. Et cum ei non daretur, quia iudi-
Iacobi.2. cium sine misericordia illi qui non fecit misericordiã,
Luc.16. cũ ergo ei non daretur, dixit ad Abraham, Pater Abra
ham, miserere, mitte Lazarum, habeo ibi quinq; fratres,
annunciet eis quę hic patior, ne & ipsi veniant in locũ
hunc tormentorum. Et quid illi Abraham? Habent illic
Moysem & Prophetas: & ille, Non pater Abraham, sed
si quis ex mortuis resurrexerit, credent: & Abraham, Si
Ibidem. Moysem, inquit, & Prophetas non audiunt, nec si quis
à mortuis resurrexerit, credẽt. De quibus dixit, Habent
ibi Moysem & Prophetas? De his vtiq; qui adhuc viue-
bant, quibus adhuc tempus correctionis largũ erat, qui
nondũ venerant in loca illa tormentorum: Habent ibi,
inquit, quos audiãt, Moysem & Prophetas. Nõ credũt
Ibidem. his, sed si quis à mortuis resurrexerit credent. Si Moy-
sem & Prophetas nõ audiunt, nec si quis à mortuis re-
surrexerit credent: Sententia Abrahæ est. Abrahæ sen-
B tentia vbi? Et vnde? De quodam excelso loco, & pleno
quietis & fœlicitatis, quem vidit ille qui cruciabatur in
flãma leuatis oculis suis, quando in eius gremio, id est,
in eius secreto vidit pauperem fœliciter exultãtem, in-
de prolata est ista sententia. Vide de quo tribunali. Ibi
enim habitat deus, quia in sanctis habitat deus: vnde o-
Philip.1. ptat apostolus & dicit, Dissolui & esse cũ Christo, mul
to magis optimum: & latroni illi dicitur, Hoc die me-
Luc.23. cum eris in paradiso. Ergo dominus cum Abraham, &
in Abraham manens dixit istã sententiam, Habent ibi
Moysem & Prophetas, si illos non audiunt, neq; si ali-
quis à mortuis resurrexerit credent ei. O hæretici, ha-
betis hic Moysem & Prophetas, viuitis, adhuc potestis
audire, adhuc licet corrigi, animositatem fręnare, veri-
tatem tenere adhuc conceditur. Disceptate vobiscum
vtrum audiendus sit Moyses & Prophetæ, qui fidei suę
testimonia tanta exhibuerunt, cum videamus sic cur-
rere res humanas, vt ab ipsis prædictæ sunt. Quid du-
bitatis adhuc credere Moysi & Prophetis? Quid dubi-
tatis audire? An forte quæritis resurgentem à mortuis,
C vtrum & ipse vobis dicat de ecclesia sua? Quæsiuit hoc
Luc.16. diues apud inferos, aliquem mitti ex mortuis ad fratres
suos, reprehensus est quia hoc quæsiuit. Sufficere debu-
erunt fratribus eius Moyses & Prophetæ. Ad hoc ille
frustra quęsiuit, vt vos iam exemplo admoniti ne fru-
stra & sero quærentes, sicut ille torqueamini, & audia-
Gene.12. tis Moysem & Prophetas. Quid dixit Moyses? In semi-
& 26. ne tuo benedicẽtur omnes gentes. Quid dixerunt Pro-
Psalm.21. phetæ? Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominũ
vniuersi fines terrę: adhuc mihi dicturus es, Surgat ali-
quis ex mortuis: Ego nõ credo, nisi aliquis inde venerit
Luc.16. & dixerit, O domine, gratias misericordię tuæ, voluisti
mori, vt aliquis ab inferis surgeret, & ipse aliquis non
quicunq;, sed veritas surrexit ab inferis, qui verum de
inferis diceret, & si ad inferos nõ veniret, tamen prop-
ter voces imperitorũ malorum ecce ipse mortuus est,
ecce resurrexit ab inferis. Quid dicis hæretice? Quid di-
cis? Modo te audiam, finitæ sunt omnes excusationes
tuæ? Et si verba derides diuitis apud inferos constituti,
surrexit à mortuis Christus, dignaris vel ipsum audire?
Ecce quia forte similis es diuiti mortuo, viuus desyde-
rabas surgere ab inferis. Non pater tuus, non auus tuus,
non illi surrexerunt, qui nescio quos nomine traditio-
nis infamauerũt. Sed ecce non infamauerunt, verum di-
xerunt. Vis nosse quàm nihil ad me? Audiamus simul D
quid dixerit, qui surrexit à mortuis. Quid pluribus im-
morer? Audiamus, iam aperiatur Euangelium, legatur
quod factum est tanquam fiat, ponãtur ante oculos no
stros gesta pręterita propter cauenda futura. Ecce Chri
stus surgens à mortuis, ostendit se discipulis suis. Nup-
tię ipsius, ipse sponsus, Ecclesia spõsa: Ecce sponsus qui
dicebatur mortuus, absumptus, finitus, ecce integer re-
surrexit, ecce ostenditur oculis discipulorum, ecce præ
betur contrectantibus manibus, ecce tetigerunt cicatri
ces, qui desperati sunt vulnera. Exhibuit se oculis eorũ
videndum, manibus contrectandum, putabant spiritũ
esse. Desperauerant enim de salute sua. Exhortatur eos,
confirmat in fide, Palpate & videte, quia spiritus carnẽ Luc.24.
& ossa non habet, sicut me videtis habere. Tangũt, gau
dent, trepidant: Et cum adhuc trepidarent prę gaudio,
sic habet scriptũ, & sic certa sunt, quæ multũ lecta sunt,
vix creduntur. Dubitatio quædam veluti tardius cre-
dentis condit voluntatem tenentis: Necesse est vt plus
homo gaudeat cum venerit quod desperauerat. Nam Ibidem.
ad ipsum gaudium condiendum & augendum, noluit
se statim cognosci: Tenuit visus discipulorum suorũ, il E
lorum duorum quos inuenit in via colloquentes iã in
desperatione, & dicentes, Nos autem sperabamus, quia
ipse esset redempturus Israël. Putauerant hoc, iã nõ pu
tabant, iam spes cum eis non erat, & Christus cum eis
erat: qui se reddidit, & spem reduxit: Postea ergo dixit,
posteaquam eum illi in panis fractione cognouerũt, &
obtulit se aliis discipulis suis, cum putarent spiritum es-
se, dixit, Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa
non habet, sicut me videtis habere. Et cum adhuc præ
gaudio trepidarent, habetis hic, ait, quod manducetur?
Accepit, benedixit, manducauit, & dedit eis, Expressa
est veritas corporis, ablata est omnis suspitio falsitatis.
Quid deinde? Non sciebatis, quia oportebat impleri
omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis &
psalmis de me? Et quia illi credebant Moysi & prophe
tis, verum enim erat quod dixit Abraham, Si Moysem Luc.16.
& Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-
surrexerit credent. Quia ergo credebãt Moysi & Pro-
phetis, & non erant de ipsis quos reprehendit Abrahã,
audierũt quod ait domin⁹, Nõ sciebatis quia oportebat
impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Pro- F
phetis & psalmis de me? Ecce qui crediderũt Moysi & Luc.24.
Prophetis, videte quemadmodum ex ipsorum testimo
nio credunt ei qui surrexit à mortuis. Tunc aperuit il-
lis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis, Quo-
niam sic scriptum est, & sic oportebat Christũ pati, & à
mortuis resurgere tertia die. Habes iam sponsum Ec-
clesiæ, & non hinc tacuit Moyses, non hinc tacuerunt
Prophetæ, Christũ resurrecturum à mortuis tertia die,
passurum, & resurrecturum. Descriptus est nobis spon-
sus, vt non erremus, sed nescio qui existunt, & quia non
erramus in sponso, & ipsi videntur ea quæ & nos cre-
dere de sponso, vt à mẽbris sponsi nos auocent, dicunt
nobis, Ipse est quidem sponsus quem creditis, quem &
nos credimus, sed spõsa non est ipsa Ecclesia quem te-
netis. Et quę illa est? Pars Donati: & hoc est quod tu di-
cis, Hoc tu dicis, an sponsus? Tu dicis, an deus per Moy
sem? Ecce Ecclesiã teneo: dictum est à Moyse, In semi- Gene.12.
ne tuo benedicentur omnes gentes. Tu dicis, an spiri- & 26.
tus dei per Prophetas? Ecclesiam teneo: dictum est per
Prophetam, Commemorabuntur & conuertentur ad Psalm.21.
dominum vniuersi fines terræ. Ecce iam teneo testimo
nium legis & testimonium Prophetarum: audiamus &
eum

G eum qui ſurrexit à mortuis. Oſtendit ſe ſponſum,tene-
amus eum : Cõfirmauit demonſtrando exhibendo te-
ſtimonia. Hoc enim Moyſes , boc Prophetæ dixerunt,
Luc. 24. quia oportebat pati Chriſtum , & reſurgere tertia die.
Iam ergo quia tenemus ambo ſponſum ex ipſis verbis,
& puto quia iam incipis mecum credere & bis verbis
Moyſi & Prophetis credam⁹, & ei qui reſurrexit à mor
tuis : ſequatur & dicat,O domine video iam ſponſum
Chriſtũ, factum eſt ne quis me auocet à membris ſpon
ſæ tuæ,& nõ ſis mihi caput,ſi ego in membris eius non
fuero:dic mihi & de eccleſia aliquid,quia iã de ſponſo
eius oon dubito : au di & de Eccleſia, ſequitur & dicit,
Prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remiſsionem
peccatorũ.Nihil verius prędicari in nomine eius pœni-
tentiam & remiſsionem peccatorum.Sed hoc vbi?Alij
Matt. 24. enim dicunt,Ecce hic,alij ecce illic.Et quid ipſe?Noli-
te credere, exurgẽt pſeudochriſti & pſeudoprophetæ,
& dicent, Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipſo ca-
pite dicũt, ecce hic & ecce illic,Notum eſt enim quòd
Chriſtus in cœlis eſt,ſed de Eccleſia vbi Chriſt⁹ eſt,qui
Matth. 28. ait,Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationẽ
H ſeculi: ſed ait dominus,Nolite credere: Qui dicit,ecce
hic & ecce illic, partes oſtendit, ego totum emi : dicat
mihi hoc Euangelinm, dic hoc ipſe ex Euangelio,quia
iam ſurrexiſti à mortuis , vt credaot tibi qui credunt
Luc. 16. Moyſi & Prophetis:dic mihi hoc tu, Audio oportebat
Luc. 24. Chriſtũ pati & reſurgere tertia die, & prędicari in no-
mine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorũ per
omnes gentes incipientibus ab Hieruſalẽ. Quid eſt hę
retice?Certe cũ recitarem Moyſem,cũ recitarẽ Propbe
tas , diſtuliſti ad eum qui reſurrecturus erat à mortuis,
Ecce reſurrexit, ecce dixit, tam nullã habet dubitatio-
†al. Chriſti nem Eccleſia Chriſti & vxor Cbriſti,† q̃ nullam habet
ex ore Chri dubitationem corpus Chriſti , demonſtratum oculis,
ſti. contrectatum manibus diſcipulorum. Ecce qui reſur-
rexit à mortuis vtrumque oſtendit , oſtendit caput , o-
ſtendit membra,oſtendit ſponſum,oſtendit ſponſam.
Aut vtrumq; mecum crede, aut illud in damnationem
tuam credis. Quid enim quia reſurrexit à mortuis,quia
in eodẽ corpore reſurrexit?Bene quia cicatrices oſten-
dit, quia vt crucifixus eſt,vt ſepult⁹, ita redditus,ita de-
mõſtratus:optime credis,audi illum loquentẽ in quem
I credis , Prædicabitur in nomine eius pœnitentia & re-
miſsio peccatorum. Vbi?Per latas terras.Si vellem illud
ego dicere, iam tu luctans aduerſus hæreticos,iam pu-
gnans,iam habens cũ illis conflictum tãtæ quæſtionis,
non illud dicerem ſic cõtra præſentes hæreticos, quo-
modo illud dixit ille cõtra futuros. Quid vis amplius?
Remiſsio peccatorum in Chriſti nomine prædicatur.
Vbi prędicatur?per omnes gẽtes.Vnde?Incipit ab Hie
ruſalẽ:Cõmunica huic eccleſiæ quare litigamus?Cœpit
eoim hæc Eccleſia ab Hieruſalem iſta terrena , vt gau-
deat de deo in illa Hieruſalẽ cœleſti . Ab hac enim in-
cipit, ad illam terminat.In illa tota eccleſia erit, ab iſta
exordium fidei ſumpſit.Lege Actus apoſtolorum,ſi for
te mẽtior quomodo ibi erant congregati diſcipuli cũ
veniſſet ſpiritus ſanct⁹, vt oſtẽdatur tibi quod dixit do
Act. 2. minus,Incipientibus ab Hieruſalem,quomodo linguis
omnium locuti ſunt in quos venit ſpiritusſanct⁹. Qua-
re non vis loqui omnium linguis?Ecce ibi omnes lin-
guæ ſonuerunt. Quare modo cui datur ſpiritusſanctus
non loquitur omnium linguis?Hoc enim tunc erat in-
dicium venientis in homines ſpiritusſancti, vt linguis
omnium loqnerentur. Modo quid dicturus eſt hęreti-
ce, quia nõ datur ſpiritusſanctus:Non dico tibi vbi da-
tur,an non datur?Si non datur,quid eſt quod agitis, lo K
quendo, baptizãdo,benedicendo? Quid eſt quod agi-
tis:Inania celebratis?Ergo datur.Si datur,quare linguis
omnium non loquuntur quibus datur? Nunquid defe-
cit donũ dei,aut minor eſt fructus? Creuerunt zizania,
ſed & triticum : Sioite vtraque creſcere vſque ad meſ- Mat. 13.
ſem. Nõ dixit creſcant zizania,decreſcat triticũ, vtrũ- Act. 2.
que creuit. Quare nõ apparet modo ſpiritusſanctus in
linguis omnibus?Imò vero apparet in linguis omnib⁹.
Tũc enim nondũ erat in eccleſia per orbem terrarum
diffuſa, vt membra Cbriſti in omnibus gentibus loque
rẽtur. Tunc implebatur in vno,quod pręnũciabatur in
omnibus. Iam totum corpus Chriſti loquitur omnium
linguis,& quibus nondum loquitur loquetur.Creſcit e-
nim eccleſia donec occupet omnes linguas.Quod vos
deſeruiſtis quouſq; creuit? Tenete vobiſcum quouſque
accedat,vt nobiſcum perueniatis ad ea quę nondũ ac-
ceſſerũt.Loquor omnium linguis,audeo tibi dicere, in
corpore Cbriſti ſum,in eccleſia Chriſti ſum.Si corpus
Chriſti omnium linguis iam loquitur,& ego in omni-
bus linguis ſum , mea eſt Græca, mea eſt Syra , mea eſt
Hebręa,mea eſt omnium gentium,quia in vnitate ſum L
omnium gentium. Ergo fratres cœpit Eccleſia ab Hie-
ruſalem, vt per omnes gentes propagaretor.Quid eui- Luca. 24.
dentius hoc teſtimonio legis & propbetarum ipſius do
mini? Apoſtolorum vbique perſonant voces, reddẽtes
teſtimoniũ ſpei noſtrę in vnitate corporis Chriſti.Gau
dete in frumentis , tolerate zizania , Gemite in tritura,
ſuſpirate in horreum:Veniet illud tempus quo gaode- Mat. 10.
bimus,confirmatis vectibus portarum Hieruſalem.In-
tret qui intraturus eſt,qui illuc manifeſtus intrabit, huc
victus nõ intret. Qui autem huc victus intrat, foris eſt:
Foris eſt & neſcit,ventilabrum probabit,vectes proba-
bũt. Qui modo vere iotus & veraciter intus, ibi firmi-
ter intus.Qui autem hic tolerando iotus,ibi gaudendo
intus.Fines enim Hieruſalem pax,quia poſuit, inquit,fi
nes tuos pacem.Modo deſyderamus pacem,quam hic
habemus in ſpe . Adhuc enim in nobiſipſis qualis pax?
Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autẽ ad- Gala. 5.
uerſus carnem. Vbi plena pax in vno bomine? Quãdo
erit plena io vno homine , tunc erit plena in omnibus M
ciuibus Hieruſalẽ. Quando erit plena pax?Quãdo cor-
ruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale boc 1. Cor. 15.
induerit immortalitatem , tunc plena pax , tunc firma
pax:Nihil litigat aduerſus animam in bomine, non ip-
ſa aduerſum ſe ex quadam parte ſaucia,non carnis fra-
gilitas,non indigentia corporis, non fames, non ſitis,
non frigus,nõ ęſtus,non laſsitudo,non vlla inopia,nõ
prouocatio rixæ, noo certe ipſa ſollicita cautela, & vi-
tandi inimici & diligẽdi . Hæc omnia fratres mei liti-
gant aduerſum nos,nondum eſt plena & perfecta pax.
Quod clamaſtis, qui iam dudũ nominata pace ex deſy
derio clamaſtis:clamor veſter de ſiti erat,non de ſatu-
ritate , quia ibi erit perfecta iuſtitia , vbi perfecta pax.
Modo eſurimus & ſitimus iuſtitiam: Beati qui eſuriunt Mat. 5.
& ſiniunt iuſtitiam,quoniam ipſi ſaturabũtur. Quomo-
do ipſi ſaturabuntur? Cum ad pacem venerimus . Ideo
cum dixiſſet, qui poſuit fioes tuos pacem,quia ibi ſatu-
ritas & nulla indigentia,ſubdidit ſtatim, *Et adipe frumen-* Pſalm. 80.
ti ſatians te. Fratres quoniam pax ipſa de qua loquimur
nõdum eſt in totis nobis,id eſt,in vno quoq; noſtrum,
tota adhuc forte ſpiritum veſtrum delectat audire. Sed
ſi nihil reſiſtit & rebellat ex corpore, finiemus Pſalmũ:
Fatigatos vos nuſquam video, tamẽ vereor, nouit de-
us, ne oneri ſim vobis aut quibuſdã fratribus, & video
ſtudia

A studia multorum exigentium hunc laborem de me & sudorem, quem credo in domino non futurum infructuosum: Gaudeo tantam esse voluntatem & voluptatem in veritate verbi dei, vt studium vestrum bonum in bono & de bono vincat studium insanorum currētium in amphitheatrum. Nūquid illi si tamdiu starent adhuc spectarent? Ergo fratres audiamus cætera, quia hoc vultis. Assit dominus, assit & viribus & mētibus nostris. Qui posuit fines tuos pacem, ad illam Hierusalem dicit, & adipe frumenti satians te. Transiit fames & sitis iustitiæ, succedit saturitas. Qui ibi erit adeps frumenti, *Ioan. 6.* nisi panis ille qui descendit de cœlo ad nos? In patria ipsa quomodo saturabit, qui in peregrinatione sic pauit? Iā modo de ipsa peregrinatione nostra locuturus es, qua venitur ad illam Hierusalē vbi collaudabimus dominum. Laudabimus dominum deum nostrū, nos Hierusalem, nos Sion, quoniam confirmabūtur vectes portarum nostrarum. Etenim ille qui tunc satiabit adipe frumēti, quid facit in ista peregrinatione? Hoc quod sequitur, *Qui emittit verbum suum terræ.* Ecce in terra laboramus fessi, languidi, pigri, frigidi? Quando leuaremur B ad adipem frumēti & satietatem, nisi mitteret verbum suum terrę qua grauabamur, terræ qua impediebamur à reditu? Misit verbum suum, non deseruit etiam in e- *Exo. 16.* remo, pluit manna de cœlo. Qui emittit verbum suum terrę, & venit ad terras verbum eius. Quomodo eius? Aut quod est verbum eius? *Vsque in velocitatem currit ver-* *Psalm. 103* *bum eius.* Non dixit velox est verbum eius, currit verbum eius vsque in velocitatem. Intendamus fratres, non potuit eligere melius verbum: Calidus calore calescit, frigidus frigore frigescit, velox velocitate velox fit. Quid calidius ipso calore, quo calet quicquid fit calidum? Quid frigidius ipso frigore, quo frigescit quicquid frigidum fit? Quid ergo velocius ipsa velocitate, qua velox fit quicquid velociter currit? Possunt dici multa velocia, & alia magis, alia minus, & tanto quæque res velox est, quanto est particeps velocitatis. Illa res magis est particeps velocitatis, ergo magis velox: aut minus particeps velocitatis, ergo minus velox. Ipsa itaque velocitate quid velocius? Ergo quousque currit? Vsque in velocitatem. Quantum vis auge quod velox est verbū, & dic, velocius est quàm illud aut illud, quàm C aues, quàm venti, quàm angeli: Nunquid aliquid horum, attamen quanta ipsa velocitas vsque in ipsam ve- *1. sent. dist.* locitatem. Velocitas ipsa quid est fratres? Vbique est, *37. cap. fa-* non est in parte. Hoc pertinet ad verbum dei non esse *teamur.* in parte, vbique esse per seipsum verbum, ex quo dei virtus & dei sapientia est, nondum assumpta carne. Si *1. Cor. 1.* cogitemus deum in forma dei, verbum ęquale patri, ipsa est sapientia dei, de qua dictū est, Attingit à fine vs- *Sapien. 8.* que ad finem fortiter. Quanta velocitas, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Sed forte immobilitate attingit. Si immobilitate tanquam moles aliqua saxea impleat locum aliquem, dicitur quod attingit eiusdem loci à fine vsque ad finem, non tamen motu. Quid ergo dicimus? Non habet motum verbum illud, Et sapientia *†al. solida* illa stolida† est? Et vbi est quod dicitur de sapientiæ spi *Sapien. 7.* ritu? Cum multa dicerentur, acutus, inquit, mobilis, certus, incoinquinatus. Sic vtique sapientia dei mobilis. Si ergo mobilis, quando hoc tangit, illud non tangit: Aut hoc tangit, illud deserit? Et vbi est velocitas? Hoc facit velocitas, vt & vbiq; semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sed cogitare ista non possumus, pigri sumus. Quis ista cogitet? Et reuera fratres quoniam dixi quomodo potui, si tamē potui, si intellexi, & quomodo potuistis intellexistis: sed quid dicit apostolus? Ei autē qui D potens est facere supra, quàm petimus aut intelligimus. *Ephe. 3.* Quid hic ostendit? Quia quotienscumque intellexerimus, non intelleximus sicuti est. Quare hoc? Corpus e- *Sapien. 9.* nim quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo in terra frigidi sumus. Velocitas enim feruens est, & omnia feruentiora velociora, omnia frigidiora tardiora: Nos tardi, ergo frigidi. Illa autem sapientia currit vsque in velocitatē. Ergo feruentissima est, Nec est qui se abscō- *Psalm. 18.* dat à calore eius. Nos ergo qui frigidi corporis tarditate, vinculo terrenæ vitę huius corruptibilis onere pręgrauati, nullám ne spem habemus ad capiendum verbū, quod vsq; in velocitatem currit? An vero ille quāuis ex torpore in infima depressos deseruit? Nonne ipse prędestinauit nos, antequam in isto mortali & pigro corpore nasceremur? Qui ergo prædestinauit nos, dedit terrę niuem ipsos nos. Iam enim veniamus ad illos Psalmi versus subobscuros, incipiāt illa inuolucra euolui, quoniam vos verbum dei quanto magis per nos dicitur, tanto auidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac terra quasi congelauimus hic: Et quomodo contingit nibus: sursum enim gelant & in ima decidunt: sic fige- *Mat. 24.* scente charitate decidit humana natura in has terras, E & pigro corpore inuoluta velut nix facta est. Sed in ista niue sunt prædestinati filij dei. *Dat enim ille niuem velut lanam.* Quid est velut lanam? Id est, de niue quam dedit, de istis pigris adhuc spiritu & frigidis quos prędestinauit, adhuc facturus est aliquid. Lana enim materies vestis est. Lana cum videtur, veluti præparatio est aliqua ad vestem. Ergo quia prædestinauit hos, qui ad tēpus frigidi repunt in terra, & nondum feruent spiritu charitatis, de prædestinatione enim adhuc loquitur, veluti lanam dedit hos deus, & facturus est inde vestem. Merito in mōte vestis Christi fulsit sicut nix. Fulgebat ve- *Matt. 17.* stis Christi sicut nix, tanquam de illa lana iam facta erat tunica: De qua lana? Id est, de niue quam dedit sicut lanam, adhuc prædestinati, pigri erant: sed expecta vide quid sequatur, Quia sicut lanam dedit eos, fit inde tunica. Quomodo enim dicitur Ecclesia corpus Christi, dicitur & vestimentum Christi ipsa Ecclesia: inde est illud quod ait Apostolus, Vt exhiberet sibi glorio- *Ephe. 5.* sam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Ergo exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam non habentē maculam aut rugam. Faciat sibi vestem de illa lana quam F prædestinauit in niue. Adhuc in hominibus incredulis, & frigidis, & pigris, faciat vestem de hac lana: vt abluatur à maculis, mundetur fide: vt rugam non habeat, tendatur in cruce. Qui dat niuē sicut lanam. Iam si prædestinati sunt, vocandi sunt, Quos enim prędestinauit, *Roma. 8.* illos & vocauit. Iam quomodo vocantur ex languore corporis illius vt sani fiant: quomodo vocantur? Audi Euangelium, Nō veni vocare iustos, sed peccatores in *Matt. 9.* pœnitentiam. Incipit ergo iam prædestinatione niuis illius cognoscere torporem suum, accusare peccatum suum: incipit vocatione venire ad pœnitentiam. Merito ergo qui dat niuem velut lanam propter cōfectū tunicæ futurę, etiam propter vocationem in pœnitentiā, *Nebulam velut cinerem spargit.* Nebulam, inquit, velut cinerem spargit. Quis? Qui dat niuem sicut lanam. Quos enim prædestinauit, vocat in pœnitentiam, quia quos *Roma. 8.* prædestinauit, illos & vocauit. Cinis autem ad pœnitentiam pertinet: audi vocantem ad pœnitētiam, cum exprobrauit quibusdam ciuitatibus, dicens, Væ tibi Co- *Matth. 11.* rozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factę essent virtutes, quæ factę sunt in vobis, olim, inquit, in

G in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Ergo nebulam velut cinerem spargit. Quid est, nebulam velut cinerē spargit? Cum vocatur quisq; ad intelligendum deum, & dicitur illi, cape veritatem: Incipit velle capere veritatē, nō sufficit, videt se quādam caliginem pati, quam antea non videbat. Ad hoc est ergo illa nebula, vt noueris nescire te, & noueris quid scire oporteat, & videas te inualidum ad illud sciēdum quod oportet sciri. Nā si in ista nebula iam te præsumpseris scire, audies ab Apostolo, Qui se putat aliquid scire, nōdum scit quemadmodum oporteat eum scire. Ergo nondum comprehēdisti, adhuc nebulam pateris. Sed nō te deseruit, qui accendit tibi lucernam carnis suæ: Non erres in nebula, fide sequere. Sed quia conaris videre & nō potes, pœniteat te peccatorum, quia nebula velut cinis sparsa est. Quid iam te pœniteat? Contumacem te fuisse aduersus deum. Quid iam te pœniteat? Secutum te fuisse vias tuas malas: Peruenisti in istam difficultatem illius beatæ visionis, & erit tibi salubris nebula, quam sicut cinerem spargit Deus. Tu ipse es adhuc nebula, sed velut cinis.

H Adhuc enim pœnitentes volutantur in cinere fratres mei, tanquam similes se contestantes, dicētes deo suo, cinis sum: dixit enim quædam scriptura, Despexi meipsum, distabui, & æstimaui me terram & cinerem. Hæc est humilitas pœnitentis. Quando Abraham loquitur ad deum suum, & quando vult sibi aperiri incendium Sodomorum, Ego, inquit, terra & cinis sum. Quomodo fuit ista semper humilitas in magnis & sanctis viris? Nebulam ergo velut cinerē spargit. Quare? Quia quos prædestinauit illos & vocauit: Qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. *Qui emittit crystallum suam velut frusta panis.* Non denuo laborandum est dicere quid sit crystallus. Prælocuti enim sumus, & credo non excidisse charitati vestræ. Quid est ergo, mittit crystallum suam velut frusta panis? Quomodo nix illa ipsius: quia prædestinatorum est. Quomodo nebula illa ipsius, quia ipsi vocantur ad pœnitentiam qui prædestinati sunt ad salutem: sic est quodammodo crystallum ipsius. Quid est crystallum? Multum obduruit, multum congelauit, non iam sicut nix facile solui potest. Nix multorum annorum tempore durata & serie seculorum, crystallum dicitur: Et hoc mittit velut frusta panis. Quid hoc sibi vult? Fuerunt nimis duri, non iam niui, sed crystallo comparandi, & ipsi prædestinati

I sunt & vocati, & quidam eorum ita vt pascerēt alios & essent vtiles & aliis. Et quid opus est vt numeremus multos forte quos nouimus, illum aut illum? Occurrit vnicuique cogitanti ex iis quos nouit, quàm forte duri & pertinaces & obnitentes aduersus veritatem fuerūt, & modo prædicant veritatem, facti sunt frusta panis. Quis ille vnus panis? Multi, inquit, Apostolus, vnū corpus sumus in Christo. Vnus panis, vnum corpus: multi sumus ipse dicit. Ergo si vnus panis totum corpus Christi, membra Christi frusta panis sunt: De quibusdā du- ris facit membra sua, & vtilia ad alios pascēdos. Quid imus per multos? Notissimum illum Paulum Apostolū intueamur, Nihil nobis isto viro notius, nihil suauius, nihil in scripturis familiarius est. Et si fuerint qui ex tāta duritia conuertantur in quanta ipse fuit, panis fient: Ipso proposito ad exemplum omnes occurrant, vt explicetur sensus iste, Mittit crystallum suam sicut frusta panis. Ecce crystallus erat Apostolus Paulus, durus obnitens veritati, clamans aduersus Euangelium, tanquā indurans aduersus solem. Iste quàm durus fuit crescens in lege, erudit⁹ ad pedes Gamalielis legis doctoris. Nō audiebat Moysem & Prophetas Christum prædicātes. K Magna duritia. Certe gentes non audierāt prophetas, nō audierant Moysem, frigidi erant, sed crystallū non erant. Ille qui credebat in verbis prædicantibus Christum, & Christo venienti non credebat, nimis obdurauerat. Qua ergo crystallum erat, nitidus videbatur & candidus, sed durus & nimium gelidus. Quomodo nitidus & candidus? Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus. Vide nitorem crystalli: Audi duritiam crystalli: Secundum æmulationem persequens ecclesiā dei. Inter lapidatores sancti Stephani martyris ibi erat iste durus, & forte cæteris durior. Omnium lapidantiū vestimenta seruabat, vt omnium in manibus lapidaret. Ergo videmus niuem, nebulam, crystallum, bonum est vt ille spiret & soluat. Si enim ille non spirauerit, si nō ipse duritiam glaciei huius dissoluerit, *In faciem frigoris eius, quis subsistet?* In faciem frigoris eius? Cuius? Dei, Vnde est eius frigus? Ecce deserit peccatorem, ecce nō vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiā. Soluatur homo si non potest gratiæ, non potest stultitiæ.† Quare non potest: In faciem eius quis subsistet? Vide ergo congelascentem illum, & dicentem, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Ecce frigesco, ecce L congelasco, quo calore soluar vt curram? Quis me liberabit de corpore mortis huius? In faciem frigoris eius, quis subsistet? Et quis seipsum liberabit, si ille deseruerit? Et quis liberabit? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: audi & hic gratiam dei: Qui emittit crystallum suam sicut frusta panis, in faciem frigoris eius qui subsistet? Ergo desperatio est? Absit: Sequitur enim, *Emittet verbum suum & tabefaciet ea.* Non ergo desperet nix, non desperet nebula, non desperet crystallum. De niue tanquam de lana conficitur & tunica. Nebula illa in pœnitentia salutem inuenit, Quia quos prædestinauit, illos & vocauit. Sed licet sint inter prædestinatos durissimi, & multo quasi tempore congelauerint, & crystallus facti fuerint, non erunt duri misericordiæ dei. Emittet verbum suum & tabefaciet ea. Quid est tabefaciet ea? Ne forte in malo intelligatis, tabefaciet, liquefaciet, dissoluet. Duri sunt enim per superbiam: merito & superbia stupor dicitur: Quicquid enim stupidū M est, frigidum est. Rigorem passi homines quotidie dicunt, obstupuit. Ergo superbia stupor est. Emittet verbum suum & tabefaciet ea. Et reuera cumuli nimis cum calefiunt, tabefiunt, deliquescunt in humilitate. Quomodo ergo quasi montem niuis erigit stupor, sic stultus erigit superbia. Emittet verbum suum & tabefaciet ea. Ecce venit illud crystallum Saulus post cędem & lapidationem Stephani, duritia quadā stupidus in Christum, petiit literas à sacerdotibus, vt vndique exhibeat Christianos anhelans cædes. Durus est iste & gelidus contra ignem dei. Sed quāquam esset durus, quāquam gelidus, ecce ille qui emittet verbum suū & tabefaciet ea, clamauit de cœlo feruidus, Saule Saule, quid me persequeris? Vna illa voce, tanta illa duritia crystalli resoluta est. Emittet ergo verbum suū & tabefaciet ea. Non desperet de crystallo, quāto minus de niue vel de nebula? De ipsa crystallo non desperetur: audi vocē quandam crystalli. Qui prius fui blasphemus, persecutor & iniuriosus. Sed quare soluit crystallum deus? Ne de se nix ipsa desperet: ait enim, Ideo misericordiam consecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem patientiam

Marginalia: Galat. 6. — Iob. 42. — Roma. 8. — Matt. 9. — 1. sen. dist. 43. ca. Sed quarum verum. — 1. Cor. 10. — Philipp. 3. — Act. 9. — † al. Soluatur homo si potest, à glacie stultitiæ — Roma. 7. — Ibidem. — Roma. 8. — Act. 9. — 1. Timo. 1.

A patientiã ad informationem eorum, qui credituri sunt
illi in vitam æternã. Clamat ergo deus ad gentes: Solui
crystallum, venite niues. Emittet verbum suũ & tabe-
faciet ea. *Spirabit spiritus eius & profluent aquæ.* Ecce cry-
stallum & niues resoluũtur, eunt in aquas: Qui sitiunt
Ioan. 7. veniãt & bibant. Saulus durus vt crystallum, Stephanũ
Act. 9. est persecutus ad mortem. Paulus iam in aqua viua gẽ-
tes vocat ad fontẽ. Spirauit spiritus eius & profluent a-
quæ. Spiritus feruens, vnde dictum est in alio Psalmo,
Psalm. 125. Conuerte domine captiuitatẽ nostram, sicut torrẽs in
austro. Captiua enim Hierusalem tanquã congelauerit
in Babylonia, flat auster, soluit rigor captiuitatis, & cur-
rit in deum feruor charitatis. Spirauit spiritus eius, &
profluent aquæ: fiat in eo fons aquæ salientis in vitam
æternam. *Annuncians verbum suum Iacob, iustitias & indi-
cia sua Israel.* Quas iustitias, & quæ iudicia? Quia &
quicquid hic humanum genus antè perpessum est cũ
esset nix, & nebula, & crystallus, merito perpessum est
superbiæ & elationis in deum: Recurramus ad origi-
nem casus nostri, & videamus quia verissime in Psal-
Psalm. 118. mo cantatur, Priusquam humiliarer ego deliqui. Sed
B qui dicit, Priusquã humiliarer ego deliqui: ipse dicit,
Bonũ mihi est quoniam humiliasti me, vt discã iustifi-
Gene. 32. cationes tuas. Has ergo iustificatiões à deo didicit Ia-
cob, qui fecit ipsum Iacob luctari cum angelo: In cuius
angeli persona ipse dominus erat luctatus: Tenuit, vim
fecit vt teneret, inualuit vt teneret, fecit se teneri mise-
ricordia, non infirmitate. Luctatus ergo Iacob præua-
luit, tenuit, & quẽ videbatur vicisse, rogat, vt benedica-
tur ab eo. Quomodo intelligebat cum quo luctatus fue
rat, quẽ tenuerit. Quare violenter est luctatus & tenuit?
Matt. 11. Quia regnũ cœlorum vim patitur, & qui vim faciunt
diripiunt illud. Ergo quare luctatus? Quia cum labore.
Quare vix tenemus, quod facile amisim⁹? Ne facile re-
cipiendo quod amisimus, discamus perdere quod te-
nemus. Laboret homo vt teneat, tenebit ad firmitatem
quod tenuerit post laborẽ. Ergo hæc iudicia sua deus
manifestauit Iacob & Israël. Apertius dicã, id est, quia
& iusti qui hic sunt, labores, pericula, molestias, passio-
nes, pro merito patiũtur iusto iudicio dei: quia ille so-
lus potest dicere, sine causa hic passus sum, quãuis ideo
nõ sine causa, quia propter nos, qui solus potest dicere,
Psalm. 68. Quæ nõ rapui tunc exoluebam, qui solus potuit dice-
Ioan. 14. re, Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil in-
C ueniet: & quasi diceretur ei, Quare ergo pateris, sequitur
& dicit, Sed vt sciant omnes quia voluntatẽ patris mei
facio, surgite eamus hinc. Cæteri omnes merito suo, iu-
dicio dei, & pro iustitia quæ patiuntur, nõ sibi arrogẽt,
quasi habeant passionem innocentię qualis in Christo
1. Petri. 4. erat: audi Apostolum Petrũ, Tempus est, inquit, vt iudi
cium incipiat à domo domini: Exhortans martyres &
testes dei, vt omnes minas frementis seculi patientissi-
me tolerent in semetipsis: ait illis, Tempus est inchoa-
tionis iudicij ex domo dei. Si autem initium à nobis,
quis finis eorum qui non credunt dei Euangelio? Et si
iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi parebunt?
Annuncians verbũ suum Iacob, iustitias & iudicia sua
Israël. *Non fecit sic vniuersæ genti.* Nemo vos fallat, non
nunciatum est alicui gẽti hoc iudicium dei quomodo
patiantur iusti & iniusti. Quomodo? Pro merito om-
nes. Quomodo? In gratia dei: Non in suis meritis libe-
rantur ipsi iusti. Non annunciatum est hoc vniuersæ
gẽti, sed soli Iacob, soli Israël. Quid ergo nos facimus,
si non annunciauit vniuersæ genti, sed tantum Iacob,
tantum Israël? Vbi erimus nos? In Iacob & in Israël.

Iudicia sua non manifestauit eis. Quibus? Omnibus gen- D
tibus. Et quomodo vocatæ sunt niues soluta crystallo?
Quomodo vocatę sunt gentes iustificato Paulo? Quo-
modo nisi vt essent in Iacob? Præcisus est oleaster vt Roma. 11.
insereretur in oliuam. Iam ad oliuam pertinent, iã non
debent dici gẽtes, sed vna gens in Christo, gens Iacob,
gens Israël. Quare gens Iacob & gens Israël? Quia Ia- Gene. 12.
cob de Isaac, Isaac de Abraham. Abrahę autem, quid di & 26.
ctum est? In semine tuo benedicentur omnes gentes.
Hoc idem dictum est ad Isaac, hoc & ad Iacob. Perti-
nemus ergo ad Iacob, quia pertinemus ad Isaac: Perti- Gala. 3.
nemus ad Abrahã. Semẽ enim Abrahę, nõ me vel quo-
libet homine, sed apostolo sancto interpretante, Chri-
stus est, & ipse ait, Non dicit & seminibus tanquam in
multis, sed tanquã in vno, & semini tuo quod est Chri
stus. Si vnum semen, vnus Iacob, vnus Israël, & omnes
gentes vnum in Christo. Ergo ad omnes pertinet gen-
tes quod reuelauit ipse Iacob & ipse Israël, & illi soli in
aliis gentibus deputandi sunt, qui nolentes credere in E
Christo, nolunt recedere ab oleastro & inseri oliuæ, re-
manebunt in syluosis ramis steriles & amari. Gaudeat Gene. 27.
Iacob qui est supplantator Esau, quia supplantauit fra- Roma. 11.
trem suũ. Cæcitas enim ex parte Israël facta est, vt ple-
nitudo gentium intraret. De Iacob factus est Israël.
Quid est Israël: Iam omnes audiamus, omnes Israël, siue
qui hic estis in membris Christi, siue qui foris & nõ fo-
ris & per omnes gentes vbiq; foris, vbiq; intus: audiat
ipse Israël, qui ex Iacob factus est Israël. Quid est Israël?
Videns deũ. Vbi videbit deum? In pace. In qua pace?
Pace Hierusalem. Quia posuit, inquit, fines tuos pacẽ.
Ibi laudabimus, omnes vnus in vno ad vnum erimus,
quia deinceps multi dispersi non erimus.

In Psalmum centesimum quadragesimumoctauum
Enarratio.

MEDITATIO pręsentis vitæ nostræ in laude
Dei esse debet: quia exultatio sempiterna fu-
turæ nostræ vitę, laus dei erit. Et nemo potest
idoneus fieri futuræ vitæ, qui se ad illam modo nõ ex-
ercuerit. Modo ergo laudamus deum, sed & rogamus F
deum. Laus nostra lætitiã habet, oratio gemitum. Pro-
missum est enim nobis aliquid, quod nondũ habemus,
& quia verax est qui promisit, in spe gaudemus: quia ta-
men nondũ habemus, in desyderio gemimus. Bonum
est nobis perseuerare in desiderio donec veniat quod
promissum est, & trãseat gemitus, & succedat sola lau-
datio. Propter hęc duo tempora, vnum quod nunc est
in tentationibus & tribulationibus huius vitæ: alterum
quod tũc erit in securitate & exultatione perpetua, in-
stituta est nobis etiam celebratio duorum temporum,
ante pascha & post pascha. Illud quod est ante pascha,
significat tribulationem in qua modo sumus: quod ve-
ro nũc agimus post pascha, significat beatitudinem in
qua postea erimus. Ante pascha ergo quod celebramus
hoc & agimus: Post pascha autem quod celebramus, si-
gnificamus, quod & nõdum tenemus. Propterea illud „
tempus in ieiuniis & orationibus exercemus, hoc vero „
tempus relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc est „
enim *Hallelúia* quod cãtamus, quod Latine interpre-
tatur, vt nostis, laudate dominum. Illud ideo tempus
ante resurrectionem, hoc tempus post resurrectionem
domini est: Quo tempore significatur vita futura, quã
nondum tenemus, quia quod significamus post resur-
rectionem domini, tenebimus post resurrectionẽ no-
stram. In capite enim nostro nobis vtrunq; figuratũ est,
vtrunq; demonstratũ est. Passio enim domini ostẽdit
nobis

G nobis vitam præsentis necessitatis, qua oportet & laborare & tribulari, & ad extremum mori. Resurrectio verò & clarificatio domini ostendit nobis vitam quam accepturi sumus, cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quodammodo mali omnes cantare nobiscum possunt hallelu ia: Si autem in malitia sua perseuerauerint, canticum vitæ nostræ futuræ dicere possunt labiis, ipsam vero vitam quæ tunc erit in ea veritate, quæ nunc significant, obtinere nō possunt, quia noluerunt meditari antequam veniret, & tenere quod venturum erat. Nunc ergo fratres, exhortamur vos vt laudetis deum, & hoc est quod vobis omnes dicimus, quando dicimus hallelu ia: Laudate dominum: Dicis tu alteri, dicit ipse tibi, cum se omnes exhortantur, omnes faciunt quod hortantur. Sed laudate totis votis de totis vobis, id est, vt non solum lingua & vox vestra laudet deū, sed & conscientia vestra, vita vestra, facta vestra. Etenim laudamus modo in Ecclesiis quando congregamur, cum quisque discedit ad propria, quasi cessat laudare deum: Non cesset bene viuere, &
H semper laudat deū. Tunc definis laudare deum, quando à iustitia & ab eo quod illi placet declinas. Nam si à vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostræ ad voces nostras, sic aures dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri vt habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes. Facta enim de cogitatione procedūt. Nec quisquam potest facere aliquid, aut ad aliquid agendum membra mouere, nisi primo præcesserit iussio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator, per imperium Romanorū emanat, quicquid videtis agi per prouincias: quantus motus fit ad vnam iussionem Imperatoris intus sedētis: Monet solum ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cum fit quod loquitur: Sic & in vno quoq; nostrum intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus bona iubet, bona sunt, & si malus mala iubet, & mala fiunt. Cum ibi sedet Christus, quid potest iubere nisi bona? Cū possidet diabolus, quid potest iubere nisi mala? In tuo autē arbitrio deus te esse voluit, cui pares locum, deo an diabolo? Cum parauens, qui possidebit ipse imperabit. Ergo fratres non tantum ad sonum attendite, cum laudatis deum toti laudate, can
I tet vox, cantet & vita, cantent facta, & si est adhuc gemitus, tribulatio, tentatio, sperate transitura omnia, & illū venturum diem quo sine defectu laudabimus. Ecce iste Psalmus, quoniam manifestus est, currendus est nobis. Distribuit enim vniuersam creaturā laudantē deum, & tanquam hortatur vt laudet, quasi inuenerit tacentem.

Expositio Psalmi.

L*Audate dominum de cœlis.* Quasi inueniret tacentes in cœlis laudem domini, & exhortatur vt surgāt & laudent. Nunquam cœlestia laudes conditoris sui tacuerunt, nunquam terrestria deum laudare cessarunt, Sed planè sunt quædam quæ habent spiritum laudandi deum in eo affectu, quo eis placet deus. Nemo enim laudat, nisi quod ei placet. Sunt autem quæ spiritum vitæ & intellectum ad laudandum deum non habēt, sed quia & ipsa bona sunt, & in ordine suo integre disposita sunt, & ad pulchritudinem vniuersitatis referuntur, quam condidit deus, ipsa quidem per se voce sua & corde suo non laudant deum, sed cum ab intelligentibus consyderantur, per ipsa laudatur deus, & cum per ipsa laudatur deus, quodammodo & ipsa laudant deum: verbi gratia, Laudant deum in cœlis omnia quæ habent spiritū vitæ, & intellectum purum ad eum con K templandum, & sine fastidio & defectu diligendum. Laudant autem dominum per intellectum in terra discernendi bonum & malum, & per intellectū cognoscendi creaturam & creatorem: homines qui ista cogitant, & quibus tribuit dominus mentē discernendi ista delectandi atq; laudandi: homines possunt. Pecora nū quid habent huiusmodi intellectum: Si haberent huiusmodi intellectum pecora, non nobis diceret deus, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Psalm. 31.*
Quādo hortatur nos vt non simus sicut pecora sine intellectu, ostendit nobis quia homini tribuit intellectū ad laudandum deum. Arbores nunquid vel vitam habent ipsam qua sentiant sicut pecora? Nam pecora & si sensum interiorem rationalem, & mentem intelligentem atque discernentem non habent, quam homo habet, vt laudent deum, habent tamen vitam manifestam sicut omnes nouimus, appetendi cibum, vtilia sumēdi, noxia respuendi, sensus corporalia discernendi: visum ad colores, auditum ad voces, olfactum ad odores, gustum ad sapores, motus vel ad voluptates, vel ad molestias cognoscendas. Intelligimus hęc, & videmus ante oculos nostros: Non habent rationem intelligēdi, sed L habent spiritum corporis animati & vitā manifestam. Arbores autem nec ipsam habent, & tamen omnia ista laudant deum. Quare laudant deum? Quia cum ista videmus, & consyderamus creatorē qui ea fecit, de illis nascitur in nobis laus dei: & cum ipsorum consyderatione laudatur deus, omnia laudāt deum. Cœpit ergo iste de cœlo, laudant omnia, & dicit laudate. Quare cum laudent dicit laudate? Quia delectatus est in eo quod laudant, & placuit ei quasi adiūgere hortationē suam. *Psalm. 44.*
Quomodo si venias ad homines bonū aliquod operātes cum gaudio, siue in vinea, siue in messe, siue in aliqua agricultura, placet tibi quod faciunt, & dicis, Facite, agite: Non vt tunc incipiant facere quando dicis, sed quia placet tibi quòd facientes inueneris, adiungis gratulationem & exhortationem tuam. Dicendo enim facite, & exhortando faciētes, voto quasi facis cum illis.
In hac ergo exhortatione plenus spiritu Propheta dicit hęc, & Psalmus est Aggęi & Zacharię, sic habet titulū, Isti duo Prophetæ eo tēpore quo captiuus populus *1. Esdrę. 5.*
tenebatur in Babylonia, prophetabant etiam futurum M finem captiuitatis, vt restauraretur ciuitas Hierusalem, quę bello ceciderat. Significauerunt ergo nobis in mysterio vitam futuram, vbi laudabimus deum post captiuitatē vitæ præsentis, vbi erat innouatio ciuitatis illius magnæ Hierusalem, vnde peregrini suspiramus captiuati adhuc sub onere & sarcina corporis mortalis, vnde gemimus in peregrinatione, exultabimus autem in patria. Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit ciuis, quia desyderiū non est in illo. Prophetæ ergo isti sancti magnam consolationem præbuerūt tunc captiuato populo secundum carnem, id est, cōstituto in Babylonia sub regibus alienigenis. Ostendebāt enim per prophetiam, futurū tempus liberationis à captiuitate, instaurationis Hierusalem. Sed illa omnia in *1. Cor. 10.*
figura gesta sunt, habent veritatem suam. Figuræ sunt in antiquis, præsentia ostēduntur in nobis. Modo ergo quid dicit apostolus: Quandiu sumus in corpore, pere- *2. Cor. 5.*
grinamur à domino: Nondum sumus in patria. Quando erimus in patria? Quando triumphabimus deuicto inimico diabolo, quando mors nouissima inimica destruetur: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors contentio tua? Vbi est *1. Cor. 15.*
mors

A mors aculeus tuus? Quando ergo nulla erit mortis cõtentio quæ modo est,& facit nos gemere ex defectu & mobilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ? Contendunt nobiscũ quotidie tẽtationes, cõtendunt quoque nobiscum quotidie delectationes, etsi non consentiamus,tamen molestiam patimur, & contendimus, & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur. Si autem non consentiendo vincamus, molestias tamen patimur resistendo delectationibus: Non cessat,& non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum. Sed
1. Esdra.5. præsumamus,fidamus, erigunt nos Aggæus & Zacharias,cantant futuram liberationem nostram. Si illi populo cantauerunt, & impletum est, Christiano populo quod cantatur non implebitur? [Implebitur sanè.] Securi estote,non tantummodo in ista peregrinatione vitæ huius,sed quomodo hic agatis videte. Nõ vobis placeat amor Babyloniæ,ne obliuiscamini ciuitatem Hierusalem. Etsi corpus nostrum adhuc in Babylonia tenetur,cor nostrum ad Hierusalem præmittatur. Laudet ergo tota creatura dominũ, quia hoc ibi facturi sumus quod hic præmeditamur. Laudate dominum de cœlis:

B *Laudate eum in excelsis.* Primo de cœlis dicit,postea de terra. Laudatur enim deus qui fecit cœlũ & terram. Cœlestia tranquilla sunt,pacata sunt, ibi semper gaudium, nulla mors,nulla ægritudo,nulla molestia, semper laudant deum beati: Nos autem adhuc in imo sumus, sed cum cogitamus quomodo illic laudetur deus, cor ibi habemus,& nõ sine causa audimus, sursum corda: Leuemus cor sursum, ne putrescat in terra, quoniam placet nobis quod ibi agunt angeli. Modo nos spe,postea re, sed cum illuc venerimus: Laudate ergo eum in excelsis: *Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius:* *Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ*
Daniel.3. *& lumen.* *Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini.* Quando explicauit omnia numerando? Sed tamen summatim quasi omnia perstrinxit, & conclusit omnia cœlestia laudantia creatorem suum. Et quasi diceretur ei, quare illum laudant, quid illi debent, quid illis contulit vt laudent eum? Sequitur, *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.* Non mirum si opera laudent operatorem, non
Gene.1. mirum est si facta laudent factorem,non mirum si crea-
C tura laudet creatorem. Ibi & Christus nominatus est,&
Psal.32. quasi non audiuimus nomen ipsius. Quis est Christus?
Iudith.16. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum,
Ioan.1. & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Per quid facta sunt? Per verbũ. Quomodo hic ostendit,quia per verbum facta sunt? Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Nemo dicit, nemo mandat,nisi verbo. *Statuit ea in seculũ & in seculum seculi.* Omnia cœlestia,omnia superiora,virtutes omnes atque angelos,ciuitatem quandam supernam,bonam,sanctam, beatam: Vnde quoniã peregrinamur, miseri adhuc sumus,& quò redituri in spe beati, & quò cũ redierimus, in re beati. Statuit ea in seculum & in seculum seculi.

Præceptum posuit & non præteribit. Quale præceptum putatis habere cœlestia & angelos sanctos? Quale præceptum dedit illis deus? Quale,nisi vt laudent illum? Beatorum,hoc est,negocium laudare deum. Non arant, non seminant, non molunt,non coquunt: opera enim sunt ista necessitatis,ibi necessitas non est. Non furantur,non deprædantur, non adulterantur: Opera enim sunt ista iniquitatis,ibi iniquitas non est. Non frangunt
Math.25. panem esurienti, non vestiunt nudum, non suscipiunt peregrinum,non visitant ægrotũ,non concordant liti- D
giosum,non sepeliunt mortuũ: Opera enim sunt ista misericordiæ: Ibi autẽ nulla miseria est in qua fiat misericordia, O beati: Putamus erim⁹ nos sic? Eia suspiremus, de suspirio gemamus: Et quid sumus,vt ibi simus? Mortales, proiecti, abiecti, terra & cinis. Sed qui promisit omnipotẽs est, Si ad nos attẽdamus, quid sumus? Si ad illum,deus est,omnipotens est. Non est facturus angelum ex homine,qui fecit hominem ex nihilo? Aut vero pro minimo habet deus hominẽ, propter quem mori voluit vnicũ suum? Attendamus ad indicium dilectionis & promissionis dei: Tales arras accepimus. Tenemus mortem Christi, tenemus sanguinẽ Christi. Quis mortuus est? Vnicus. Pro quibus mortuus est? Vtinã pro bonis, vtinam pro iustis. [Non.] Sed quid est? Etenim Christus,ait Apostolus,pro impiis mortuus est. Qui do- Roma.5.
nauit impiis mortem suam,quid seruat iustis nisi vitam suam? Erigat ergo se humana fragilitas,nõ desperet,nõ se collidat,non se auertat,non dicat, Non ero qui promisit,deus est,& venit, vt promitteret, apparuit hominibus,venit suscipere mortẽ nostram, promittere vitã suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ acci- E
pere quod hic abũdat,opprobria,flagella,colaphos,sputa in faciem,contumelias, spineam coronam, suspẽsionem in ligno,crucem,mortem. Hæc abũdant in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit? Quid hic accepit? Dedit exhortationem,dedit doctrinam,dedit remissionem peccatorum: accepit cõtumelias,mortem,crucem. Attulit nobis de illa regione bona,& in regione nostra ipse pertulit mala. Promisit tamen nobis quod ibi futuri simus, vnde venit & ait, Pa- Ioan.17.
ter,volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum. Tanta præcessit dilectio,quia vbi nos eram⁹,fuit nobiscũ,vbi ipse est erimus cũ illo. Quid tibi promisit deus ô homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, crede. Plus est iã quod fecit,quàm quod promisit. Quid fecit? Mortuus est pro te. Quid promisit? Vt viuas cum illo. Incredibilius est ꝙ mortuus est æternus, quàm vt in æternum viuat mortalis. Iam quod incredibilius est tenemus. Si propter hominẽ mortuus est deus, non est victurus homo cũ deo? Non est victurus mortalis in æternum,propter quẽ mortuus est qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus est deus? Et vnde mortuus est F
deus? Et potest mori deus? Accepit ex te, vnde moreretur ꝑ te. Non posset mori,nisi caro: nõ posset mori, nisi mortale corpus: Induit se vbi moreretur pro te, induet te vbi cũ illo viuas. Vbi se induit morte? In virginitate matris. Vbi te induet vita? In æqualitate patris. Elegit sibi hic talamũ castum,vbi cõiungeretur sponsus sponsę.
Verbum caro factũ est,vt fieret caput Ecclesiæ. Verbum Ioan.1.
enim ipsum nõ est pars ecclesiæ,sed vt esset caput ecclesiæ,carnẽ assumpsit. Quiddam vestrum iam sursum est, quod hic accepit vbi mortuus est,vbi crucifixus est: Iam quędã primitię tuę pręcesserunt,dubitas quia secuturus es? Ergo cõuertat se & ad terrena,quia iam dixit laudes cœlestium. *Laudate dominum de terra.* Superius enim vnde cœpit? Laudate dominum de cœlis,& enarrauit cœlestia: modo audi terrestria, *Dracones & omnes abyssi.* Abyssi profunditates aquarum sunt, maria omnia, & nubilosus iste aër ad abyssum pertinet, Vbi nubes, vbi venti,vbi tempestates,vbi pluuiæ,coruscationes, tonitrua, grandines, nix, & quicquid vult deus fieri super terras de isto humido & caliginoso aëre, totum hoc terræ nomine appellauit, quia in nimis mutabile est atque mortale, nisi forte putatis quia sursum pluit stellis:

G Omnia iſta hic fiunt propè ad terram. Et aliquādo ſunt
homines in cacuminibus montium, & nubes ſub ſe vi-
dent & fiunt plerunque pluuiæ, & apparent bene inten
2.ſen.di.6. tis omnia iſta quæ perturbato aëre concitantur, hic fie-
ca.Et tamē ri in iſta mundi parte infima: Propterea ad iſtum cali-
in fine. & ginoſum, id eſt, ad hunc aërem tanquam ad carcerem
ca. Non e- damnatus eſt diabolus, de apparatu ſuperiorum an-
nim eſt. gelorum lapſus cum angelis ſuis: nam Apoſtolus hoc
Ephe.2. de illo dicit, Secundum principem poteſtatis aëris hu-
ius qui nunc operatur in filiis diffidentiæ: & alius Apo-
2.Petri.2. ſtolus dicit, Si enim deus angelis peccantibus non pe-
percit, ſed carceribus caliginis inferni retrudens, tra-
didit in iudicio puniendos ſeruari, infernum hoc ap-
pellans quòd inferior pars mundi ſit. Noli ergo cogita-
re quid accepit diabolus, ſed quid perdidit. Omnia er-
go iſta videtis qualia ſunt, mutabilia, turbata, terribi-
lia, corruptibilia, tamen habent locum ſuum, habent
ordinem ſuum, implent & ipſa vniuerſi pulchritudinē
pro modo ſuo, & ideo laudant dominum. Conuerſus
ergo ad illa tanquam exhortans & ipſa, immo exhor-
tans nos, vt eorum cōſyderatione laudemus dominū.
H Sic enim laudant deum cum conſyderata pariunt lau-
dem dei, cœpit ita dicere, Laudate dominum de terra,
dracones & omnes abyſſi. Dracones circa aquam ver-
ſantur, de ſpeluncis procedunt, feruntur in aëra, con-
citatur propter eos aër. Magna quædam ſunt animan-
tia dracones, maiora non ſunt ſuper terram: Propter-
ea inde cœpit dicere, Dracones & omnes abyſſi. Sunt
a item ſpeluncæ aquarum latentium, vnde flumina, vn-
de fontes procedunt & alia procedunt, vt fluant ſuper
terrā: alia occulte ſubter eunt, & totum hoc atque om-
nis iſta humida natura aquarum ſimul cū mari & iſto
infimo aëre, abyſſus vel abyſſi vocātur, vbi viuunt dra
cones & laudant deū. Quid putamus? Quia choros fa-
ciunt dracones, & laudant deum? Abſit. Sed vos conſy
derantes dracones, attendite artificem draconum, &
creaturem draconum: & cū miramini dracones, & di-
citis, Magnus deus qui hæc fecit, dracones laudant deū
de vocibus veſtris. Dracones & omnes abyſſi. *Ignis,
grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, quæ faciunt verbum eius.*
Quare hic addidit, quæ faciunt verbum eius: Multi ſtul
I ti non valentes contemplari & diſcernere creaturam
locis ſuis & ordine ſuo, ſub nutu & iuſſu dei agentem
motus ſuos, viſum eſt illis quia ſuperiora omnia deus gu
bernat, inferiora verò deſpicit, abiicit, deſerit, vt nec cu
ret iſta, nec regat, ſed caſibus regantur, quomodo poſ-
ſunt, qua poſſunt: & mouent illos qui dicunt aliquan-
do ſibi, ſed non dicant tibi, id eſt, ne audiendo tu con-
ſentias quādo iſta dicunt, blaſphemia enim ſunt & exe-
crabilia deo, Si deus plueret, nunquid plueret in mari?
Qualis, inquiunt, prouidentia. Getulia ſitit, & mare cō-
pluitur. Acute ſibi videntur tractare. Quibus dicendum
eſt hoc, Getulia ſitit, vt tu ne ſitires? Bonum enim erat,
Pſal.142. vt diceres deo, Anima mea velut terra ſine aqua tibi:
Pſal.62. quod alio loco aperte dicitur, Sitiuit tibi anima mea,
quàm multipliciter tibi & caro mea: & Dominus in
Matth.5. Euangelio, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quo-
niam ipſi ſaturabuntur. Iſte enim iam ſaturatus eſt qui
talia diſputat, & quaſi ſibi doctus videtur, nec vult di-
ſcere, ideo non ſitit. Nam ſi ſitiret, vellet diſcere, & in-
ueniret, quia totum dei prouidentia fit in terra, & mi-
raretur diſpoſita etiam membra pulicis. Attendat cha-
ritas veſtra: Quis diſpoſuit membra pulicis & culicis,
vt habeant ordinem ſuum, habeant vitam ſuam, ha-
beant motum ſuum? Vnam beſtiolam breuem, minutiſ-
ſimam conſydera quam volueris: Si conſyderes ordi- K
nem membrorum ipſius, & animationem vitæ qua mo
uetur, vt pro ſe fugiat mortem, amat vitam, appetit vo-
luptates, deuitat moleſtias, exerit ſenſus diuerſos, viget
in motu congruo ſibi. Quis dedit aculeum culici quo
ſanguinem ſugat? Quàm tenuis fiſtula eſt qua ſorbet?
Quis diſpoſuit iſta? Quis fecit iſta? Expaueſcis in mini-
mis, lauda magnum. Hoc itaque tenete fratres mei,
nemo vos de fide excutiat, & de ſana doctrina. Qui
fecit in cœlo angelum, ipſe fecit in terra vermiculum:
ſed angelum in cœlo pro habitatione cœleſti, vermi-
culum in terra pro habitudine terreſtri. Nunquid an-
gelum fecit repere in cœlo, & vermiculum in cœlo?
Diſtribuit ſedibus habitatores, incorruptionem incor-
ruptis ſedibus dedit, corruptibilia corruptibilib⁹ locis.
Totum attende, totum lauda. Qui ergo diſpoſuit
membra vermiculi, non gubernat nubes? Et quare in
mare pluit? Quaſi non ſint in mari quæ alantur plu-
uia, quaſi non ibi fecit piſces, quaſi ibi non fecit ani-
malia. Attendite quomodo currunt piſces ad aquam
dulcem. Et quare, inquit, piſci pluit, & mihi non pluit
aliquando? Vt cogites te in regione eſſe deſerti & in pe L
regrinatione vitæ, vt amareſcat tibi vita præſens, & fu-
turam deſyderes, aut vt flagelleris, & corripiaris &
corrigaris. Quomodo autem diſtribuit propria regio-
num? Ecce quia de Getulia locuti ſumus, pluit hic pro-
pè omni anno, & omni anno dat frumentum. Seruari
hic frumentum non poteſt, cito corrumpitur, qui omni
ni anno datur: Ibi quia rarò, & multum datur, & diu ſer
uatur. Sed forte putas, quia ibi deſerat de⁹ homines, aut
non ibi ſecundum iocunditatem ſuā & laudant & glo
rificant deum? Apprehende inde Getulum, pone inter
iſtas arbores amœnas, fugere hinc vult & redire ad nu-
da Getuliæ. Omnibus ergo locis deus, regionibus, tem-
poribus, ſua quæque diſtribuit & ordinauit: Et longum
eſt cōmemorare diligentiorem conſyderationem om
nium rerum. Quis illam explicat? Tamen qui oculos
habent, multa ibi vident, cum viderint placet, cum pla
cuerint laudantur, non tanquam ipſa, ſed ille qui fecit,
ita omnia laudabunt deum. Hæc conſyderans ſpiritus
prophetiæ, cum dixiſſet, Ignis, grādo, nix, glacies, ſpiri-
tus tempeſtatis, quæ omnia turbata videtur quibuſdam
ſtultis & quaſi caſibus agitari, addidit, quæ faciunt ver-
bum eius. Non tibi ergo videantur caſibus moueri, quæ M
verbo dei in omni motu ſuo deſeruiūt. Quò vult deus
illuc lucet ignis, illuc fertur nubes, ſiue pluuiam, ſiue ni-
uem, ſiue grandinem portet. Et quare aliquando percu
tiunt montem fulmina, & non percutiunt latronem?
Quodcunq; poſſum dicere pro captu mētis meæ, quan
tum deus donare dignatur, maiores maiora nouerint,
& amplius intelligāt, & det vobis de⁹ plus ſapere quàm
dico, tamen cum temperātia ſine ſuperbia poſſum ego
pro modulo meo dicere, quare percutiant montem, &
non percutiant latronem: quia forte adhuc latronis cō
uerſionem quærit, & ideo percutitur mons, quia non
timet, vt mutetur homo qui timet aliquando. Et tu cum
das diſciplinam, terram feris, vt infans expaueſcat: Et
aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mi-
hi, Ecce cædit innocentiorē & dimittit ſceleratiorem.
Noli mirari, vndecunque mors pio bona eſt. Vnde au-
tem ſcis illi ſceleratiori ſi ſe mutare noluerit quid pœ-
narū in occulto ſeruetur? Nónne mallēt fulmine incen
dij potius interire, quibus in fine dicetur, Ite in ignem *Matth.25.*
æternum? Opus eſt vt innocens ſis. Quid enim? Ma-
lum eſt mori naufragio, & bonum eſt mori febre? Si-
ue inda

A ue inde, siue inde moriatur, quære qualis sit qui mori-
tur, quò post mortem iturus est, non vnde de vita ex-
iturus, quacunque occasione hinc exituri sumus. Qui-
bus exitibus martyres exire meruerunt? Nunquid fe-
bribus? Quomodo multi optant vt febribus soluantur?
Alij vno ictu gladij, alij ignibus, alij bestijs? Et deuo-
rauerunt bestiæ corpora martyrum, & non timuerunt
ne perirent corpora ipsorum. Vndique enim deus re-
Matth. 10. ducet corpora sanctorum suorum, cui capilli capitis
Daniel. 3. nostri numerati sunt. Et quando voluit, tres pueros
2. Macc. 7. ab igne liberauit. Nunquid ideo Maccabæos in igne
deseruit? Illos aperte liberauit, istos occulte corona-
uit. Nouit igitur deus quid agat: Tu time & bonus esto.
Vndecunque voluerit vt exeas hinc, paratum te inue-
niat. Inquilinus enim es, non possessor domus. Loca-
ta est enim tibi domus. Domus ista tibi locata est non
donata, etsi nolis migrabis, & non eam tali conditio-
ne accepisti, vt quasi tempora certa tibi sint. Quid di-
xit dominus deus tuus? Quando voluero, cum dixero,
migra, paratus esto. Expello te de hospitio, sed dabo
domum. Inquilinus es in terra, eris possessor in cœ-
B lo. Quicquid ergo hic accidit contra voluntatem no-
stram, noueris non accidere, nisi de voluntate dei, de
prouidentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de
legibus ipsius: & si non nos intelligimus quid quare
fiat, demus hoc prouidentiæ ipsius, quia non fit sine
causa, & non blasphemabimus. Cum enim cœperimus
disputare de operibus dei: quare hoc, quare illud, &
non debuit sic facere, male fecit hoc, vbi est laus dei?
Perdidisti halleluia. Omnia sic consydera quomodo
placeas deo, & laudes artificem. Quia si intrares in of-
ficinam forte fabri ferrarij, non auderes reprehende-
re folles, incudes, malleos. Et da imperitum hominem
nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed
si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem con-
syderationem hominis, quid sibi dicit? Non sine cau-
sa hoc loco folles positi sunt. Artifex nouit quare, & si
ego non noui. In officina non audet vituperare fabrũ,
& audet reprehẽdere in hoc mundo deum? Ergo quẽ-
admodum ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempe-
statis, quæ faciunt verbum eius: sic omnia quæ vanis
videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt ni-
C si verbum eius, quia non fiunt nisi iussu eius. Deinde
dicit vt dominum laudent. *Montes & omnes colles, li-
gna fructifera & omnes cedri. Bestiæ & omnia pecora, reptilia
& volatilia pennata.* Deinde ad homines, *Reges terræ &
omnes populi, principes & omnes iudices terræ, Iuuenes & vir-
gines senes cum iunioribus laudent nomen domini.* Explica-
ta est laus de cœlo, explicata est laus de terra, *Quia
exaltatum est nomen eius solius.* Nemo hominum quærat
exaltare nomen suum. Vis exaltari? Illi te subde, qui
non potest humiliari. Exaltatum est nomen eius solius.

Confessio eius in cœlo & in terra. Quid est confessio eius
in cœlo & in terra? Quia ipse confitetur? Non. Sed
quia illum omnia confitentur, omnia clamãt, omnium
pulchritudo quodammodo vox eorum est confiten-
tium deum. Clamat cœlum deo, Tu me fecisti nõ ego.
Clamat terra, tu me condidisti non ego. Quomodo
ergo clamant ista? Quando consyderantur & hoc in-
uenitur, ex tua consyderatione clamant, ex voce tua
clamant. Confessio eius in cœlo & in terra. Attende
cœlum, pulchrum est: attende terram, pulchra est: v-
trunque simul valde pulchrum est. Ipse fecit, ipse re-
git, ipsius nutu gubernantur: ipse traiicit tempora, mo
menta ipse instaurat, per seipsum instaurat. Omnia

ergo ista laudant illum, siue in statu, siue motu, siue de D
terra deorsum, siue de cœlo sursum, siue in vetustate,
siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & at-
tolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea quæ facta *Roma. 1.*
sunt intellecta conspicis, confessio eius in cœlo & in
terra, id est, confiteris ei de rebus terrenis, confiteris
ei de rebus cœlestibus, & quia ipse fecit omnia, & me-
lius illo non est aliquid, quicquid fecit intra illum est,
& quicquid in his tibi placet, minus est quàm ipse.
Non ergo ita tibi placeat quod fecit, vt recedas ab eo *1. Esdra. 5.*
qui fecit. Sed si amas quod fecit, multo magis eum qui
fecit. Si pulchra sunt quæ fecit, quanto magis pul-
chrior est qui fecit? Confessio eius in cœlo & in terra.

Et exaltauit cornu populi sui. Ecce quod prophetant
Aggæus & Zacharias, Modo cornu populi sui humi-
le est in trituris, in tribulationibus, in tentationibus, in
tunsione pectorum. Quando exaltabitur cornu popu-
li sui? Quando venerit ipse dominus & ortus fuerit sol
noster, non iste qui oculis videtur & oritur super bo- *Matth. 5.*
nos & malos, sed de quo dicitur, Vobis qui timetis *Mala. 4.*
deum orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Et E
de quo dicturi sunt superbi & impij. Iustitiæ lumẽ non
illuxit nobis, & sol non est ortus nobis. Ipse erit æstas *Sapient. 5.*
nostra. Modo fructus, per hybernum in radice non
apparent. Attendis quasi aridas arbores per hyemem.
Qui non nouit videre, aridam putat vitem, & forte
iuxta est quę vere aruit. Similes sunt ambę per hyemem,
illa viuit, illa mortua est, sed illius vita & illius mors in
abscondito est. Aestas procedit, vita illius clarifica-
tur, mors illius manifestatur. Procedit honor folio-
rum, fœcunditas fructuum, vestitur vitis in facie ex
eo quod habet in radice. Ergo modo fratres tales su-
mus quales sunt & alij homines. Quomodo nascun-
tur, manducant, bibunt, viuunt & vestiuntur, transi-
gunt vitam istam, sic & sancti. Aliquando res ipsæ de-
cipiunt homines, & dicunt, Ecce postquam cœpit es-
se Christianus, nunquid non ei dolet caput? Aut quia
Christianus est, quid habet plus à me? O vitis arida, at-
tendis iuxta te vitem nudam in hyberno, sed non ari-
dam per æstatis vim. Et veniet dominus honor no-
ster quia latebat in radice, & tunc exaltabit cornu po-
puli sui, post captiuitatem in qua mortaliter viuimus. F
Vnde dicit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, *1. Cor. 4.*
donec veniat dominus, & illuminabit abscondita te-
nebrarum, & tunc laus erit vnicuique à deo. Sed di-
cis mihi, Vbi est radix mea? vbi est fructus meus? Si
credis, nosti vbi est radix tua. Ibi est enim, vbi est fides
tua, vbi est spes & charitas tua. Audi Apostolum, Mor-
tui enim estis. Quasi per hyemem mortui apparebant. *Colos. 3.*
Audi quia viuunt, Et vita vestra abscondita est, inquit,
cum Christo in deo. Ecce vbi habes radicem. Quan-
do ergo honore ornaberis? quando fœcundaberis fru-
ctu? Audi illum sequentem, Cum Christus apparuerit *Ibidem.*
vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.
Et exaltabit cornu populi sui. *Hymnus omnibus sanctis
eius.* Hymnus scitis quid est? Cantus est cum laude
dei. Si laudas deum & non cantas, non dicis hymnum.
Si cantas enim & non laudas deum, non dicis hym-
num. Si laudas aliquid quod non pertinet ad laudem
dei, & si cantando laudes, non dicis hymnum. Hym-
nus ergo tria ista habet, & canticum & laudem, & dei.
Laus ergo dei in cantico, hymnus dicitur. Quid est
ergo, hymnus omnibus sanctis eius? Accipiant san-
cti eius hymnum, dicant sancti eius hymnum, quia hoc
est quod accepturi sunt in fine, hymnum sempiternũ.

G Ideo alio loco dicit Psalmus, Sacrificium laudis glo- *Psal.49.* rificabit me, & ibi est via in qua ostendam illi salutare meum, Et beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te, hoc est hymnus omnibus sanctis eius. Qui sunt sancti eius? *Filij Israël populi appropinquantes sibi.* Nemo dicat, non sum filius Israël. Ne putetis Iudæos filios Israël esse, & nos non esse filios Israël. Audeo vobis dicere fratres mei, illi non sunt & nos sumus. Audite quare, Quia maior est natus secundum spiritum, quàm natus secundum carnem. † Vnde Israël? Ex Abraham, quia Isaac ex Abraham, Israël ex Isaac. Quomodo placuit deo Abraham? Credidit autem Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahæ. Quisquis degenerauerit à fide Abrahã, perdidit progeniem Abrahæ, Iudæi degenerauerunt, perdiderunt. Imitati sumus nos, inuenimus. Audi quia illi perdiderunt. Quid illis dicit dominus dicentibus, filij sumus Abrahæ? Ausi sunt ostentare se, & erigere ceruicem *Ioan.8.* de nobilitate generis iusti, Et quid illis dominus? Si filij Abrahæ essetis, facta vtique Abrahæ fecissetis. Si er-

† al. Quia maior non est nat⁹ secũdum spiritũ, qui natus secũdũ carnem.

H go perdiderunt ipsi quod filij sunt Abrahæ, inuenimus nos vt filij simus Abrahæ. Credendo quippe inueni- *Gene.15.* mus, quod illi non credendo amiserunt. Quia credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et semen Abrahæ Christus, & in Christo nos sumus: & ex Israël populus, de quo populo Maria, de qua Maria Christus, & in Christo nos, ergo filij Israël nos. Et quomodo addidit vt discerneret nos? Filij Israël, populo appropinquanti sibi. Attendite Iudæos, si propinquant, ipsi sunt. Et forte propinquant, dicit mihi aliquis, Quotidie & cantant ipsi Psalmum, & cantant hymnos dei. Non auditis quod eis dixit Propheta? Po- *Esaia.29.* pulus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe *Matth.15.* est à me. Si illorum cor longe est, nostrum autem proximum est, quia credimus, quia speramus, quia diligimus, quia Christo adiuncti sumus, quia membra ipsius facti sumus. Nunquid membra longe sunt à capi- *Matth.28.* te? Si essent longe & diuisa essent, non diceret, Ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Si separata essent, non de cœlo diceret, *Acto.9.* Saule Saule quid me persequeris? Si non in nobis esset *Matth.25.* non diceret, Esuriui & dedistis mihi manducare. Et
I cum dicerent illi, Quando te vidimus esurientem? respondit, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ecce populus, ecce appropinquans Israël, & cum illo modò spe, postea re.

In Psalmum centesimum quadragesimumnonum

Exhortatio.

LAVDEMVS dominum & in voce, & in intellectu, & in opere bono. Et sicut nos hortatur iste Psalmus, Cantemus ei canticum nouum, Sic enim incipit,

Expositio Psalmi.

C*Antate domino canticum nouum.* Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouum canticum. Vetus testamentum, vetus canticum. Nouum testamentum, nouum canticum. In veteri testamento promissiones sunt temporales & terrenæ. Quisquis terrena diligit, vetus canticum cantat. Qui vult cantare canticum nouum, diligat æterna. Ipsa dilectio noua est & æterna. Ideo semper noua, quia nunquam veterascit. Nam si bene consideres, antiquum est hoc. Quomodo ergo est nouum? Nunquid fratres mei vi- K ta æterna modò nata est? Vita æterna ipse Christus, & secundum diuinitatem non modò natus est, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & *Ioan.1.* deus erat verbum, Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Si quæ per ipsum facta sunt, antiqua sunt: quid est ipse per quem facta sunt? Quid nisi æternus, & patri coæternus? Sed nos delapsi in peccatum, peruenimus ad vetustatem. Nostra enim vox est in illo Psalmo, vbi dicitur cum gemitu, Inueteraui in omnib⁹ inimicis meis. *Psal.6.* Inueterauit homo per peccatum, innouatur per gratiam. Omnes ergo qui innouantur in Christo, vt ad vitam æternam incipiant pertinere, canticum nouum cantant, & hoc canticum pacis est, canticum hoc charitatis est. Quisquis se à coniunctione sanctorum separat, non cantat canticum nouum. Secutus est enim vetustam animositatem, non nouam charitatem. In noua charitate quid est? Pax, vinculum sanctæ societatis, compago spiritalis, ædificium de lapidibus viuis. Vbi est hoc? Non in vno loco, sed per vniuersum orbem terrarum. Audi hoc de alio Psalmo, sic dicitur, Can- L tate domino canticum nouum, cantate domino om- *Psal.95.* nis terra. Ex hoc intelligitur, quia qui non cum omni terra cantat, canticum vetus cantat, quælibet verba de ore eius procedant. Quid enim attendo quid sonet, cũ video quid cogitet? Et tu inquis vides quid cogitet? Facta indicant. Nam oculus in conscientiam non penetrat. Attendo quid agat, & ibi intelligo quid cogitet. Neque enim si quisque verbi gratia, comprehenderet hominem in furto, in homicidio, in adulterio, cogitationes ipsius in corde videret, sed in factis. Sunt quædam quæ intus latent: sed sunt & multa quæ procedunt in opera, & manifesta fiunt etiam hominibus. Cum ergo essent illi qui se à compage Christi charitatis & societate sanctæ ecclesiæ separarunt, malos intus apud se, non nouerat nisi deus. Venit & tentatio superauit illos, & patefecit hominibus quod nouerat deus. Non enim fructus ostẽditur nisi in factis. Vnde dictum est, Ex fru- *Matth.7.* ctibus eorum cognoscetis eos. Dixit enim dominus ad quosdam qui ouium vestitum se induunt, intus autem sunt lupi rapaces. Et ne forte fragilitas humana dignoscere non posset lupum sub ouina pelle, ait, Ex M fructibus eorum cognoscetis eos. Quærimus fructus charitatis, inuenimus spinas dissensionis. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo canticum eorum vetus est, cantemus nos canticum nouum. Iam diximus fratres, omnis terra cantat canticum nouum. Qui cum omni terra non cantat canticum nouum, dicat quod vult, linguis sonet halleluia, dicat tota die, dicat tota nocte, non valde aures meæ inclinantur ad vocẽ cantantis, sed quæro mores operantis. Interrogo enim & dico. Quid est quod cantas? Respondet, halleluia. Quid est halleluia? Laudate dominum. Veni, simul laudemus dominum. Si tu laudas dominum, & ego laudabo dominum. Quare in discordia sumus? Charitas laudat dominum, discordia blasphemat dominum. Et vultis iam nosse vbi cantetis canticum nouum? Quæ dicturus est in ipso Psalmo, videte quomodo fiãt & vbi fiant, vtrum per omnes gentes fiant ista, an in vna aliqua parte terrarũ, & hinc plenius intelligetis ad quem pertineat canticum nouum. Iam quidem manifestum est illud quod de alio psalmo commemoraui. Cantate *Psal.95.* domino canticum nouum. Et vt ostenderet in cãtico nouo esse fructum charitatis & vnitatis, addidit, Can- *Ibidem.* tate

A tate domino omnis terra. Nemo se separet, nemo se dis-
Matth. 3. iungat: triticum es, ferto paleam quousque ventiletur.
De area vix excutieris, si triticum es. Si triticum esses
foris ab area, inuenirent te volatilia & colligerent te.
Adde quia eo ipso quo discedis & volas, paleam te esse
indicas. Sed quia leuis eras, venit ventus, & de sub pe-
dibus boum ablatus es. Qui autem triticum sunt fe-
runt trituram, gaudent quia grana sunt, gemunt inter
paleam, expectant ventilatorem quem cognoscunt re-
demptorem, Cantate domino canticum nouum,

Laus eius in ecclesia sanctorum. Hæc est ecclesia sancto-
rum, ecclesia frumentorum, toto terrarum orbe diffu-
sorum, per agrum domini disseminata, quod est hic
mundus, ipso domino exponente cum de seminan-
te diceret, quia homo seminauit bonum semen in agro
suo, & venit inimicus & superseminauit zizania. Et di-
Matth. 13. xerunt pueri patrisfamiliâs, Nonne bonum semen semi-
nasti in agro tuo? Vnde hic sunt zizania? Et respôdit il-
lis, Inimicus homo hoc fecit. Voluerunt colligere ziza-
nia, & compescuit illos dicens, Sinite vtraque crescere
vsque ad messem, & in tempore messis dicam messori-
B bus, Colligite primũ zizania, & alligate ea in fasciculos
ad comburendum ea, triticum autem meum reponite
in horrea. Postea interrogauerunt eum discipuli dicen-
tes, Narra nobis parabolam zizaniorum. Et ipse expo-
nit omnia, vt nullus homo cordi suo tribuat quod ibi
intellexerit, sed magistro cœli exponenti. Nemo dicat,
exposuit sibi quomodo voluit. Si parabolam propheticę
exponeret deus, quando ipse per eos loquebatur quod
dicebant, quis auderet dicere, non sic debere exponi?
Multo magis quando ipse exposuit, quod proposuit ip-
se, quis audet contradicere manifestæ veritati? Cum au-
tem dominus parabolam hanc exponeret, ait, Qui au-
Ibidem. tem seminat bonum semen, est filius hominis: se vtique
demonstrans. Bonum vero semen, filij sunt regni, ipsa
est ecclesia sanctorum: zizania autẽ filij sunt maligni:
ager est hic mundus. Iam videte fratres, quia per mun-
dum seminatum est bonum semen, & per mundum se-
minata sunt zizania. Nunquid in parte triticum, & in
parte zizania? Per totum triticum, & per totum ziza-
nia. Ager domini mundus est, non Aphrica. Non quo-
modo fert terra ista Getulæ sexagenum aut centenum,
C & Numidia fert denum, non sic est deo ager suus. Vbi-
que illi fertur fructus, & centenus, & sexagenus, & tri-
cenus: tu tantum vide quid velis esse, si cogitas ad do-
mini fructum pertinere. Ergo ecclesia sanctorum, ec-
clesia catholica est. Ecclesia sanctorum non est ecclesia
hæreticorum. Ecclesia sanctorum illa est, quam præsi-
gnauit deus antequam videretur, & exhibuit vt videre-
tur. Ecclesia sanctorum erat antea in codicibus, modo
in gentibus. Ecclesia sanctorum antea tantummodo le-
gebatur, nunc & legitur & videtur. Quando solum le-
gebatur, credebatur: modo videtur & contradicitur.
Laus eius in ecclesia sanctorum. *Lætetur Israel in eo qui
fecit eum.* Quid est Israël? videns deum. Hoc enim inter-
pretatur nomen Israël. Qui videt deum, in ipso læte-
tur à quo factus est. Quid est ergo fratres, quid dicimus
nos ad ecclesiam pertinere sanctorum? nunquid iam
videmus deũ? quomodo sumus Israël, si non videmus.
Est quædam visio huius temporis, erit altera visio futu-
ri temporis. Visio quæ modo est, per fidem est: visio
quæ futura est, per speciem erit. Si credimus, videmus:
si amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Vbi est
1. Ioan. 4. ipse deus? Interroga Ioannem, Deus charitas est. Be-
nedicamus nomen eius sanctum, & gaudeamus in deo,
si gaudemus in charitate. Quisquis habet charitatem, D
vt quid illum mittimus longe vt videat deum? Con-
scientiam suam attendat, & ibi videt deum. Si chari-
tas ibi non habitat, non ibi habitat deus: si autem cha-
ritas ibi habitat, deus ibi habitat. Vult illum forte vide-
re sedentem in cœlo, habeat charitatem, & in eo habi-
tat sicut in cœlo. Ergo simus Israël, & lætemur in eo qui
fecit nos. Lætetur Israël in eo qui fecit eum. In eo qui
fecit eum lætetur, non in Arrio, non in Donato, non
in Cæciliano, non in Proculiano, non in Augustino,
In eo lætetur qui fecit eum. Nos fratres non vobis com-
mendamus nosmetipsos, sed commendamus vobis
deum, quia commendamus vos deo. Quomodo vo-
bis deum commendamus? Vt diligatis eum bono ve-
stro, non bono ipsius, quia malo vestro si eum non di-
ligitis, non malo ipsius. Non enim minus habebit deus
diuinitatem, si homo in illo non habuerit charitatem.
Tu crescis ex deo, non ille ex te, & tamen tantum nos Ibidem.
dilexit prior antequam eum diligeremus, vt filiũ suum
vnicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus
est inter nos. Quomodo nos ipse fecit? Omnia per ip- Ioan. 1.
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quomodo E
factus est inter nos? Et verbum caro factum est, & habi-
tauit in nobis. Ergo ipse est in quo debemus lætari. Ne-
mo sibi arroget, nemo sibi deroget partes ipsius, ab ip-
so est lætitia quæ nos facit fœlices. Lætetur Israël in eo
qui fecit eum. *Et filij Sion exultent in rege suo.* Ipse est Is-
raël, filij ecclesiæ sunt, quia Sion fuit quidem vna ciuitas
quæ cecidit. In eius reliquiis habitabant quidam sancti
temporaliter, sed Sion vera & Hierusalem vera, quia
ipsa Sion quæ Hierusalem, æterna est in cœlis, quæ est
mater nostra. Ipsa nos genuit, ipsa est ecclesia sancto- Galat. 4.
rum, ipsa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna
parte manens in cœlo. Ex parte qua immanet in cœ-
lo, beatitudo angelorum est, ex parte qua peregrinatur
in hoc seculo, spes est iustorum. De illa dictum est, Glo-
ria in excelsis deo. De hac dictum est, Et in terra pax ho- Lucę. 2.
minibus bonæ voluntatis. Qui ergo in hac vita gemũt
& desyderant illam patriam, currant dilectione, non
pedibus corporis, non quærant naues, sed pennas, duas
alas charitatis apprehendant. Quæ sunt duæ alæ chari- Matth. 22.
tatis? Dilectio dei & dilectio proximi. Peregrinamur
enim, suspiramus, gemimus. Venerunt ad nos literæ de F
patria nostra, ipsas vobis recitamus, Lætetur Israël in
eo qui fecit eum, & filij Sion exultẽt in rege suo. Quod
dixit, qui fecit eum, hoc dixit, in rege suo. Quod audi-
stis Israël, id sunt filij Sion: & quod audistis, in eo qui fe-
cit eum: hoc est, in rege suo. Filius dei qui fecit nos, fa-
ctus est inter nos, & rex noster regit nos, quia creator
noster fecit nos. Ipse est tamen per quem facti sumus,
qui est per quem nos regimur, & ideo Christiani, quia
ille Christus. Christus à chrismate dictus est, id est, ab
vnctione. Reges autem vngebantur, & sacerdotes. Ille
vero vnctus est & rex & sacerdos. Rex pugnauit pro 1. Reg. 6.
nobis, sacerdos obtulit se pro nobis. Quando pugnauit Exod. 40.
pro nobis quasi victus est, iure autem vere vicit. Cruci-
fixus est enim, & de cruce sua in qua erat fixus diabolũ
occidit, & inde rex noster. Vnde autem sacerdos? Quia
se pro nobis obtulit. Date sacerdoti quod offerat. Quid
inueniret homo quod daret? Mundam victimam.
Quam victimam? Quid mundum potest offerre pec-
cator? O inique, ô impie, quicquid attuleris immun-
dum est, etsi aliquid mundum pro te offerendum est.
Quære apud te quid offeras, non inuenies: quære ex te
quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec

G tauris. Omnia ipsius sunt, & si nnn nfferas. Offer ergo
illi mūdum sacrificium. Sed peccator es, impius es, sed
conscientiam inquinatam habes. Poteris forte aliquid
mnodum offerre, purgatus: sed vt purgeris aliquid pro
te offerēdum est. Quid ergo prn te nblaturus es vt mun
deris? Si mundatus es, poteris offerre quod mundum
est. Offerat ergn seipsum mundus sacerdos, vt mundet
hoc quod Christus fecit. Nihil mundum inuenit in ho
minibus quod offerret prn hnminibus: seipsum obtu-
lit mundam victimam, hostiam immaculatam. Fœlix
victima, vera victima, munda victima hnstia immacu-
lata. Non ergo hoc obtulit quod nns illi dedimus, im-
mn hoc nbtulit qund à nobis accepit, & mundum nb-
tulit. Carnem enim à nobis accepit, hanc nbtulit. Sed
vnde illam accepit? De vtero virginis Mariæ, vt mun-
dam offerret pro immundis. Ipse rex, ipse sacerdos, in
eo, lætemur. *Laudent nomen eius in choro.* Et chnrus quid
significat? Multi nouerunt chorum, & quia in ciuitate
loquimur, propè omnes norunt. Chnrus est cnnsen-
sin cantantium. Si in choro caotemus, concnrditer
cantemus. In choro cantantium quisquis vnce discre-
H pauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox
inconuenienter cantantis disturbat concentum can-
taotium, quomodo disturbat hæresis dissonans con-
centum laudantium? Chnrus Christi iam totus mun-
dus est. Chorus Christi ab Oriente in Occidentem cō-
sonat. Videamus si taotum extenditur chnrus Christi.
Dicit Psalmus alius, A solis ortu vsq; ad occasum, lau-
date nomen domini. Laudent nomen eius in choro,

In tympano & psalterio psallāt ei. Quare assumit tympanū
& psalterium? Vt nnn snla vox laudet, sed & opera.
Quando assumitur tympannm & psalterium, manus
Matth. 25. cnncinunt vnci: sic & tu quandn halleluia cantas, pnr-
rigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias pere-
grinum, nnn sola vnx sooat, sed & manus cnnsonat,
quia verbis facta concordant. Assumpsisti nrganum,
consentiant digiti linguæ. Et ipsum mysterium tympa
ni & psalterij oon est tacendum. In tympano corium
extenditur, in psalterio chordæ extendūtur: io vtroque
organn carn crucifigitur. Quàm bene psallebat in tym
Galat. 6. pano & psalterin qui dicebat, Mihi mundus crucifixus
est, & egn mundn. Ipsum psalterium velut tympanum
I tollere te vult qui amat canticum onum, qui te dncet
Matth. 16. quando tibi dicit, Qui vnlt esse meus discipulus, abne-
get semetipsum, & tnllat crucem suam & sequatur me.
Non dimittat psakerium suum, non dimittat tympa-
num, extendatur in lignn, & siccetur à concupiscen-
tia carnis. Nerui quantn plus fuerint extēnti, tantn acu-
tius sooaot. Vt ergo acute sonaret Pauli Apostoli psal-
Philip. 3. terium, quid dixit? Quæ retro oblitus, in ea quæ antè
sunt extentus, sequor ad palmam supernæ vocatinnis.
Extendit se ipse, tetigit Christus, & sonuit dnlcedn ve-
ritatis. In tympann, & psalterin psallaot ei, *Quoniam
benefacit dominus in populo suo.* Quid tam beneficium,
quàm mori pro impiis? Quid tam beneficium, quàm
sanguine iusto delere chirographum peccatoris? Quid
tam beneficium, quàm dicere, nnn ad me pertinet
quod fuistis, estote quod non fuistis? Benefecit dnmi-
nus in populn suo, dimittendo peccata, prnmittendn
vitam æternam. Benefacit auersum cōuertere, pugnan-
tem adiuuare, vincentem coronare. Benefecit dnmi-
nus in populo suo, *Et exaltabit mansuetos in salutem.* Ex-
altantur enim & superbi, sed nno io salutem. Mansue-
ti in salutem, superbi in mnrtem, id est, superbi ipsi se
exaltant, & dnminus eos humiliat, mansueti autem

ipsi se humiliant, & deus eos exaltat. Et exaltauit man- K
suetos in salutem. *Exultabunt sancti in gloria.* Aliquid
vnlo dicere, audite attentius de gloria sanctnrum. Ne-
mo enim est qui non amet gloriam, sed glnria stulto-
rum popularis illa quæ dicitur, habet illecebram dele-
ctationis & deceptionis, vt ad laudem suam & hnno-
rem vanorum hominum quisque commotus, velit sic
viuere vt prædicetur ab hominibus quibuscūque quo-
mndocunque. Hinc homioes insani effecti, & inflati
typhn, inanes iotus, foris tumidi, etiam res suas perde-
re volunt, donando scenicis, histrinnibus, venatori-
bus, auguribus.† Quanta donant, quanta impendunt? *† al. auri-*
Effundunt vires, non patrimooij tantum, sed etiam *gis.*
animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia nnn clamat
populus vt pauper accipiat, clamat autem populus vt
venator accipiat. Illi ergn vbi eis non clamatur, no-
lunt erogare: vbi clamatur ab insanis, insaniunt om-
nes, & fiunt omnes insani, & qui expectator, & qui ex-
pectat,† & qui dnnat. Insana ista gloria reprehenditur *† al. & qui*
à dominn, improbatur ante oculos omnipotentis. Et *spectatur,*
tamen fratres mei Christus sic improperat suis & dicit, *& qui spe-*
Nnn à vnbis accepi tantum quantum acceperūt vena- *ctant.*
tores, & illis vt doo aretis, de mēn donastis. Ego autem
nudus eram, & non vestistis me. Et illi, & quandn te L
vidimus nudum & non vestiuimus te? Et ille, Cum vni *Matth. 25.*
ex minimis meis nō fecistis, nec mihi fecistis. Sed eum
vis vestire qui tibi placet, in quo tibi Christus displicet.
Vestire vis venatorem, quo forte victo erubescas. Chri
stus nunquam vincitur, & diabnlum vicit, & pro te vi-
cit, & tibi vicit, & in te vicit. Talem victnrem vestire
non vis? Quare? Quia minus clamatur, quia minus insa-
nitur. Propterea isti qui tali gloria delectantur, in con-
scientia sua nihil habent. Quomodo exhauriunt arcas
vt vestes mutent,† sic exinaniunt ipsam conscientiam, *† al. mittāt.*
vt nihil ibi habeant preciosum. Saocti autem qui exul-
tant in glnria, quomodo exultent, non opus est vt nos
dicamus, ipsius psalmi audite sequentem versum, Exul-
tabunt sancti in glnria, *Lætabuntur in cubilibus suis.* Nō
in theatris, nnn in amphitheatris, nnn in circis: non in
nugis, nnn in foris, sed in cubilibus suis. Quid est in
cubilibus suis? in cordibus suis. Audi Apostolum Pau-
lum exultantem in cubili suo, Nam gloria nostra hæc *2. Cor. 1.*
est, testimooium cnnscientiæ nostræ. Rursum timen- M
dum est, ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens, &
quasi superbus de conscīetia sua glorietur. Debet enim
quisque cum tremore exultare, quia dnnum dei est vn- *Psal. 2.*
de exultat, nnn meritum suum. Etenim sunt multi si-
bi placentes, & iustos se esse arbitrantes, & procedit
aduersus illos alia pagina dicens, Quis glnriabitur ca-
stum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se *Prouer. 20.*
esse à peccato? Est ergo quidam modus in cnnscientia
glnriandi, vt noueris fidem tuam esse synceram, no-
ueris esse spem tuam certam, nnueris charitatem tuam
esse sine simulatinne. Sed quoniam multa sunt adhuc
fortè quæ possint nffendere nculos dei, lauda eum qui
tibi ista donauit, [tnnc perficiet quod donauit.] Pro-
pterea cū dixisset, Lætabuntur in cubilibus suis: ne qua-
si sibi placentes viderentur, adiunxit statim, *Exulta-
tiones dei in faucibus eorum.* Sic lætabūtur in cubilibus suis,
vt non sibi tribuant quod boni sunt, sed illum laudent
à quo acceperunt quod sunt, à quo vocantur vt perue-
niant ad id quod nondum suot, & à quo sperāt perfe-
ctinnem cui gratias agunt, quia inchoauit, Exultatinnes
dei in faucibus eorum. Iam videte sanctos, videte glo-
riam eorum, videte per vniuersum mundum, videte
qund

A quod exultationes dei sint in faucibus eorum. *Et frameæ bis acutæ in manibus eorum.* Framea appellatur quam vulgo spatā dicunt. Sunt enim gladij ex vna parte acuti, ipsæ sunt machæræ: ipsæ autem frameæ, ipsæ & romphex, ipsæ etiam spatæ appellantur. Magnum mysteriū habet hoc genus ferramēti, quod ex vtraque parte acutum est. Ipsæ frameæ sunt bis acutæ in manibus eorum. Frameas bis acutas intelligimus sermonem domini, & vna framea est, sed ideo multæ dicuntur, quia ora sunt, *Ephe.6.* & multæ linguę sunt sanctorum. Sermo dei, gladius bis acutus. Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de *Hebra.4.* æternis: in vtroque probat quod dicit, Et eum quem fecerit separat à mundo. Nónne ipse est gladius, de quo do *Matth.10.* minus dicit, Non veni pacem mittere in terrā, sed gladiū? Audite quomodo venit disiungere, quomodo venit separare. Disiungit sanctos, disiūgit impios, separat à te quod te impedit. Filius vult seruire deo, pater non vult, venit gladius, venit sermo dei, diuidit filium à patre. Filia vult, mater non vult, gladio diuiduntur abinuicem. Nurus vult, sed socrus non vult, veniat gladius bis acutus, afferat promissionem vitæ præsentis & futuræ, consolationem temporalium, æternorū perfruitio-
B nem. Ecce gladius ex vtraque parte acutus, promittens temporalia, in quibus nos non fefellit. Nónne ecclesia dei per totum mundum non erat? Ecce est, Antea legebatur & non videbatur, modo sicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis promissum est, ad vnam partem gladij pertinet: quicquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes spem futuram rerum, habes consolationem præsentium: noli retrahi ab eo qui vult retrahere. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, nō te retrahāt, & vtilis tibi erit gladi⁹ bis acutus: vtiliter te ille separat, male te tu conglutinas. Venit ergo dominus noster ferens gladiū bis acutum, promittens æterna, implens temporalia. Nam ideo duo testamenta dicuntur. Quæ erant ergo frameæ bis acutæ in manibus eorum? Duo testamenta ad gladium bis acutum pertinent. Vetus testamentum terrena promittit, nouum æterna. In vtroque sermo dei verax inuētus est vt gladius bis acutus. Quare ergo in manibus & non in linguis? Et frameæ bis acutæ, inquit, in manibus eorum. In manibus dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem dei potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellēt dicerent, nō timerent potestatē, non contemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, quā vo-
C lebant vibrabant, versabant, percutiebant: & hoc totum erat in potestate prædicantium. Nam si nō est in manibus sermo, ne forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptū est, Factus est ser- *Aggai.1.* mo domini in manu Aggæi Prophetæ? Nunquid fratres sermonē suum deus in digitis ipsius fecit? Quid est, in manu ipsius factus est? In potestate illi datū est prædicare sermonem domini. Postremo possumus etiam has manus aliter intelligere: nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem dei: qui scripserūt, in manibus: & frameæ bis acutæ in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos. Attendite strages, attēdite gloriosa prælia. Si enim imperator & miles, si miles & hostis, si bellum & victoria: quid fecerunt isti habentes in manibus frameas bis acutas? *Ad faciendas vindictas in gentibus.* Videte si non est vindicta facta in gentibus: quotidie ipsa fit, hoc agimus & nos loquendo. Attēdite quomodo cæsæ sunt gentes Babylonię. Illi redditur duplum: sic enim de illa scriptū est, Reddite illi duplum, ad quod fecit. Quomodo redditur duplum? Bellāt san- D cti, educunt frameas bis acutas, fiunt strages, fiunt occisiones, separationes. Quomodo illi duplum redditur? Illa quando poterat persequi Christianos, carnem occidebat, deum non confringebat. Modo illi duplum redditur, & Pagani extinguuntur, ei idola frangūtur. Quomodo, inquies, Pagani occidūtur? Quomodo nisi cum Christiani fiunt? Quæro Paganum & nō inuenio, Christianus est: ergo mortuus est Paganus. Nam si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Macta & mādaca? Vnde ipse Paulus occisus est persecutor, & Paulus erectus *Acto.10.* est prædicator? Quæro Saulum persecutorem & nō in- *Acto.9.* uenio, occisus est. Vnde? De framea bis acuta. Sed quia occisus est in se, & viuificatus in Christo, ideo confitēs & confidens dicit, Viuo autem iam non ego, viuit vero *Galat.2.* in me Christus. Quomodo illi fit, sic per illum. Etenim cum factus esset prædicator, accepit & ipse in manibus frameam bis acutam, ad faciendam vindictam in gentibus. Et ne vere tu putares homines ferro percuti, sanguinē fundi, vulnera in carne fieri, sequitur & exponit,

Obiurgationes in populis. Obiurgatio quæ est? Correptio. Procedat ex vobis framea bis acuta, Nolite cessare, dedit illam vobis deus pro modulo vestro. Qualis homo E es qui idola colis? Dic amico tuo, si tamen remansit cui dicas, qualis homo es qui dimisisti eum à quo factus es, & adoras quod fecisti? Melior est faber quàm quod fabricat faber. Si fabrum adorare erubescis, adorando quod faber fecit non erubescis? Cum cœperit erubescere, cum cœperit compungi, fecisti vulnus de framea, peruenit ad cor, mortuus est vt viuat. Frameæ bis acutæ in manibus eorum, ad faciendam vindictam in gentibus, obiurgationes in populis, *Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis, Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Facilè exposuimus quomodo de frameis cadant vt exurgant, separentur vt congregentur, vulnerentur vt sanentur, moriantur & viuant. Sed quid faciemus? Quomodo exponemus ad alligandos reges eorum in compedibus? Reges gentium alligandi in compedibus, & nobiles eorum in vinculis, addidit ferreis. Adestote vt agnoscatis quod nostis. Isti enim versus quos cœpimus exponere obscuri sunt: sed illud quod ex illis dicturus sum non est nouum. Iam notum est vobis, quod módo non discere opus habeatis, sed cómemorari. Ad hoc autem voluit deus obscure poni quosdā versus suos, nō vt aliquid nouum de illis eruatur: sed vt quod iam inusitatum erat obscuris exposi- F tis innouetur. Nouimus reges factos Christianos, nouim⁹ nobiles gentiū factos Christianos. Sunt hodie quæ fuerunt, & erunt, & nō cessant frameæ bis acutæ in manibus sanctorum. Quomodo ergo ligatos cōpedibus & vinculis ferreis intelligimus? Scit charitas vestra & eruditio, quia in ecclesia nutriti estis, & soletis audire diuinas lectiones, quoniam infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit deus ad confundendos sapientes, & ea quæ non sunt tanquā ea quæ sunt, vt quæ sunt euacuētur. Sic enim ait Apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia nō multi sapien *1.Cor.1.* tes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, & infirma mūdi, vt confunderet fortia, & ignobilia & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam ea quę sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Venit deus Christus prodesse omnibus, sed elegit prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore, & elegit ea quæ nullius momenti erant in mūdo. Ipsos impleuit spiritusancto,

G dedit eis frameas bis acutas, prædicare præcepit Euan-
Matth.24. gelium, & ire per totum orbem terrarum. Fremuit
mundus, erexit se leo aduersus agnum, sed fortior leo-
ne inuentus est agnus. Leo victus est sæuiendo, agnus
vicit patiendo. Conuersa sunt corda hominũ ad timo-
rem Christi, cœperunt reges, cœperunt nobiles miracu-
lis commoueri, prophetiç adimpletione turbari, videre
in vnum nomen concurrere genus humanum. Et quid
facerent? Multi elegerunt ignobilitatem, & dimittetes
domos suas, & substantias suas distribuẽtes pauperibus,
cucurrerũt ad perfectionem. Tali enim imperfecto di-
Matth. 19. citur à domino, Si vis perfectus esse, vade vende omnia
quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me, & ha-
bebis thesaurum in cœlo. Multi ex nobilibus fecerunt
hoc, sed cessauerunt isti nobiles esse gentium, elegerunt
paupertatem in seculo, nobilitatẽ in Christo. Multi au-
tem tenent ipsam nobilitatem in Christo, tenẽt regias
potestates, Et sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in
compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Vnde hoc?
Ecclesiastici.6. Ne progrederentur ad illicita compedes acceperunt,
compedes sapientiæ, compedes verbi dei. Quare ergo
vincula ferrea & non aurea? Ferrea sunt quamdiu timẽt,
H ament & aurea erunt. Attendat charitas vestra quid lo-
1.Ioan.4. quar. Audistis modo Apostolum Ioãnem. Timor non
est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timo-
rem, quia timor tormentum habet, hoc est vinculũ fer-
reum. Et tamen nisi timore incipiat homo deum cole-
Psal.110. re, non perueniet ad amorem, Initium sapientiæ timor
domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad tor-
Prouer.1. quem auream. Dictum est enim de sapientia, Et torquẽ
Ecclesiastici.6. auream circa tuam ceruicem. Non tibi imponeret tor-
quem aureum, nisi primum in compedibus ferreis te al
ligasset. Sed cœpisti à timore, consummaris à sapientia.
3.sen. di.3. Quàm multi sunt qui propterea nolunt male facere,
ca. Est autẽ quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondũ
alia. circa amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & di-
finem. ceretur eis, Facite quod vultis securi, impunitũ erit vo-
bis, emitterent progressus libidinum suarum in quæque
nequissima. Et maxime fratres mei, maxime reges & no
biles, quibus non facile dicitur, quid fecisti? Nam pau-
per homo & si nõ timeat deum, quia nullarum virium
est, nullarum facultatum, ne cum se cõmouerit in sup-
plicium rapiatur, cessat timore hominis & si non dei.
Potentes autem mundi, reges, nobiles, nisi deũ timeant
I quid timebunt? Sed prædicatur illis, & percutiuntur fra
mea bis acuta, Dicitur illis, quia est qui ponat alios ad
dexteram, alios ad sinistram, vt dicat eis qui à sinistris
Matth.25. sunt, Ite in ignem æternũ qui paratus est diabolo & an-
gelis eius. Nondum diligunt iustitiam, sed timent pœ-
nam, & timendo pœnam, iam acceperunt compedes,
& in vinculis ferreis erudiuntur. Venit ad nos potens
homo de seculo, offendit illum vxor sua, aut forte con-
cupiuit alterius pulchriorem, aut alteram ditiorẽ, vult
dimittere eam quam habet, & non facit, audit à seruo
dei, audit à Propheta: audit ab Apostolo & non facit,
audit ab eo in cuius manibus est framea bis acuta: non
facies, non licet tibi, nõ permisit deus dimitti vxorem,
Matth.5. excepta causa fornicationis. Audit hoc, timet & non fa
& 19. cit, pedes leues iam progrediebantur in lapsum, com-
pedibus tenentur: habet vincula ferrea, timet deum: di-
citur illi, Damnabit te deus si feceris, iudex est supra om
nes, audit gemitum vxoris tuæ, reus teneberis in cõspe-
ctu eius. Hac concupiscentia blanditur, hac pœna deter
1.Cor.7. retur. Ibat enim ad consentiendum prauæ cupiditati,
nisi vincula ferrea retinerent. Dicam quod plus est: sed
dicat, Continere iam volo, nolo iam vxorem: non po- K
test. Quid si tu vis & illa non vult? Nunquid per conti- 4.sen. dist.
nentiam tuam debes illam facere fornicariã? Si alij nu- 32.cap.1.Et
pserit te viuo, adultera erit, Non vult tali lucro deus cõ 33.quæst.5.
pensare tale damnum. Redde debitum, & si nõ exigis, c.Si dicat.
redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computa- Roma.7.
bit, si non quod debetur exigis, sed reddis quod debe-
tur vxori. Times, non facis, concutiuntur vincula tua.
Audi quia vinculis ferreis constrictus es. Alligatus es 1.Cor.7.
vxori, ne quæsieris solutionem. Durum est, ferreum est.
Nam quando dominus hoc ait, ostendit quia vinculũ
est ferreum. Adolescentes audite, Vincula ferrea sunt,
nolite pedes mittere, ne cum miseritis, arctius constrin
gamini compedibus. Tales compedes consolidant vo
bis & episcopi manus. Nunquid non fugiunt in Eccle-
siam compediti & soluuntur hic? Hi viri fugiunt huc
volentes dimittere vxores suas, & hic arctius colligan-
tur. Nemo soluat has compedes, Quos deus coniunxit, Matth. 19.
homo non separet. Sed dura sunt vincula. Quis nesciat
illam duritiam? Doluerunt Apostoli & dixerunt, Si ta-
lis est causa cum vxore, non expedit nubere. Si vincula
ferrea sunt, non opus est vt illic pedes mittãtur. Et do-
minus, Nõ omnes capiunt verbũ istud, sed qui potest ca L
pere capiat. Alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem, 1.Cor.17.
quia alligatus es vinculis ferreis. Solutus es ab vxore, ne
quæsieris vxorem, non te obliges vinculis ferreis. *Vt
faciant in eis iudicium conscriptum:* hoc est, iudicium quod
faciunt sancti super omnes gentes. Quare cõscriptum?
Quia ista antea conscripta sunt, & modo complentur.
Ecce modo fiunt, aliquando legebantur & non fiebãt:
& conclusit ita, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius.* Per to
tum mundum, & per vniuersas gẽtes, hoc sancti agunt,
& sic glorificantur, sic exaltant deum in faucibus suis,
sic lætantur in cubilibus suis, sic exultant in gloria sua,
sic exaltantur in salutem, sic cantant canticum nouum,
sic dicunt halleluia, corde, ore, vita, Amen.

In Psalmum centesimum quinquagesimum Præfatio.

QVANVIS ordo Psalmorum, qui mihi ma-
gni sacramenti videtur continere secretum,
nondum mihi fuerit reuelatus, tamẽ quia om-
nes centum quinquaginta numerantur, etiam
nobis qui totius ordinis eorum altitudinẽ adhuc acie
mentis non penetrauimus, insinuant aliquid, vnde nõ M
imprudenter † quantũ dominus adiuuit, disputare pos- † al. impu-
simus. Primum quindenarius numerus, ex quo iste mul- denter.
tiplicatur. Quod enim valẽt quindecim in ordine sin-
gulorum, hoc valent centum quinquaginta in ordine
denariorum, quoniam quindecies deni eos faciũt: hoc
valent mille quingenti in ordine centenariorum, quo-
niam quindecies centeni sunt: hoc valent quindecim
milia in ordine millenariorum, quoniam quindecies
milleni sunt. Quindenarius ergo numerus cõcordiam
significat duûm testamentorum. In illo enim obserua- Exod.20.
tur sabbatum quod significat quietem, in isto domini-
cus dies qui significat resurrectionem. Sabbatũ autem
est dies septimus, dominicus vero post septimum, quid
nisi octauus, idem qui primus habendus est? Ipse enim
dicitur etiam vna † sabbati, vt deinde sit secunda, ter- † al. prima.
tia, quarta, & deinceps vsque ad septimum sabbatum. A Marci.16.
dominico autem vsq; ad dominicum octauus est dies,
vbi testamenti noui reuelatio declaratur, quod in vete-
ri tanquam sub terrenis promissionibus tegebatur. Se-
ptẽ porrò & octo, quindecim sunt. Tot sunt & cantica

A quæ appellantur graduum, quoniam totidem fuerunt
etiam templi gradus. Deinde etiam quinquagenarius
numerus magnum sacramentum per se gerit. Constat
enim de septimana septimarum, addito vno tanquam
ipso octauo ad quinquagenarium numerum terminan
dum. Septies quippe septem quadragintanouem faciũt,
quibus vnus additur vt fiant quinquaginta. Qui nume-
rus quinquagenarius vsqueadeo magoæ significationis
est, vt ex domini resurrectione tot diebus cõpletis, ipso
quinquagenario die venerit super eos, qui in Christo
Acto.2. fuerant congregati, spiritussanctus. Qui spiritussanctus
in scripturis septenario præcipue numero commenda-
Apoca.1. tur, siue apud Esaiã, siue in Apocalypsi, vbi apertissime
septem spiritus dei perhibentur, propter operationem
septenariam vnius eiusdémque spiritus. Quæ operatio
Esaiæ.11. septenaria per Esaiam Prophetam ita commemoratur,
Requiescet super eum spiritus dei, spiritus sapientiæ &
intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scien
tiæ & pietatis, spiritus timoris domini. Ipse debet intel-
Psal.18. ligi timor domini castus permanens in seculum seculi.
1.Ioan.4. Seruilem autem timorem consummata charitas foras
B mittit, & nos liberos facit, ne seruilia opera faciamus
Roma.5. quę sabbato prohibentur. Charitas autem dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Hinc quoque spiritussanctus septenario numero
commendatur: quinquagenarium vero etiã in quadra-
Acto.1. ginta & decẽ dominus dispertitus est. Die quippe qua-
& 2. dragesimo post resurrectionem suã ascendit in cœlos,
ac deinde completis diebus decem misit spiritumsan-
ctum, quadragenario scilicet numero tẽporalẽ in hoc
mundo cohabitationem commendans, quoniam qua-
ternarius in quadragenario numerus pręualet. Quatuor
autem partes habet mundus & annus, denario vero ad-
dito velut mercede pro impleta lege bonis operibus
reddita, ipsa æternitas figuratur. Hunc quinquagenariũ
triplum habet centesimus & quinquagesimus numerus,
tãquam eum multiplicauerit trinitas. Vode & hac cau-
sa non inconuenienter intelligimus istum numerũ esse
Ioan.21. Psalmorum. Nam & in illo numero piscium qui capti
sunt retibus post resurrectionem missis, ad centũ quin-
quaginta, additis trib⁹, velut admonitio videtur facta,
in quot partes debeat iste numerus dispertiri, vt ter ha-
beat quinquagenos: quanquam ille numerus pisciũ ha-
beat & aliam rationem multo subtiliorem & iocũdio-
C rem, quòd decem & septem in trigonum missis: id est,
ab vno vsque ad decẽ & septem omnibus computatis,
ad eundem numerum peruenitur. In decem autem lex,
in septem vero gratia significatur, quia legem non im-
Roma.5. plet, nisi charitas dei diffusa in cordibus nostris per spi-
ritumsanctũ qui septenario numero significatur. Quod
ergo quidam omnium Psalmorum quinque libros esse
Psal.40. crediderunt, illud secuti sunt, quotiẽs in fine Psalmi di-
71.88.& ctum fuerit, fiat fiat. Sed huius dispertitionis rationem
105. cum vellem comprehendere oon valui, quia nec ipsæ
quinque partes æquales suot ioter se, & si noo scripturæ
quãtitate, saltem Psalmorum ipso numero, vt tricenos
haberent. Et si vniuscuiusque libri finis est, fiat fiat, cur
liber quintus idemq; vltimus nõ eodem fine sit termi-
natus, merito quæri potest. Nos autem scripturæ cano-
nicæ authoritatem sequentes, vbi legitur, Scriptum est
Acto.1. enim in libro Psalmorum: vnum Psalmorũ librum esse
nouimus. Et video quidem quomodo & hoc verũ sit.
Et illud & illud si verum est, huic vero non reluctetur.
Fieri enim potest vt aliqua cõsuetudioe literarum He-
braicarum vnus liber dicatur, qui constat ex pluribus:
sicut ex Ecclesiis pluribus vna cõstat ecclesia, & ex plu- D
ribus cœlis vnum cœlum. Non enim cœlorum aliquod
prætermisit qui dixit, Auxilium meum à domino, qui Psal.120.
fecit cœlum & terram. Et cum scriptura dicat, Et voca- Gene.1.
uit deus firmamẽtum cœlum, & aquas esse super firma-
mentum, hoc est super cœlum: non mentitur tamen ea-
dem scriptura dicens, Et aquę quę super cœlos sunt lau Psal.148.
dent nomen domini: quia non ait, super cœlum. Et vna Psal.24.
terra ex multis terris. Nam & orbem terræ, & orbem Acto.1.
terrarum, quotidiana coosuetudine dicimus. Et qui ait,
Scriptum est in libro Psalmorum, quanquam mos lo-
queodi sic se habeat, vt voum insinuare librum esse vo
luisse videatur, tamen responderi potest in libro psal-
morum esse dictum, in aliquo libro eorũ quinq;. Quod
in vsu locutionis vsqueadeo vel noo est, vel raro est, vt
etiam duodecim Prophetarum vnum librum esse ideo
persuadeatur, quia similiter legitur, sicut scriptum est Acto.7.
in libro prophetarum. Sunt etiam qui vniuersas omni-
no scripturas canonicas vnum librum voceot, ꝙ valde
mirabili & diuina vnitate concordent. Et hinc esse di-
ctum, In capite libri scriptum est de me, vt faciam vo- Psal.39.
luntatem tuam: vt sic intelligatur per filium pater feciſ
se mundum. Cuius conditio, principium scripturarum E
est in libro Geneseos. Vel magis quia prophetia vide- Gene.1.
tur esse, non facta narrans, sed futura prænunciãs. Non
enim ait, quod fecerim: sed, vt faciam: siue, vt facerem
voluntatem tuam. Ad illud hæc sentẽtia referenda est,
quod io primis partibus eiusdem libri scriptũ est, Erunt Gene.2.
duo in carne vna. Quod sacrameotum magnum dicit Ephe.5.
Apostolus, in Christo & in ecclesia. Quanquam & iste
psalmorum liber potest significatus intelligi, vbi dictũ
est, In capite libri scriptum est de me, vt faciam volun-
tatem tuam. Sequitur enim, Deus meus volui & legem Psal.39.
tuã io medio cordis mei. De ipso quippe accipitur pro-
phetatus in capite libri huius psalmus iste primus, Bea-
tus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & io via pec- Psal.1.
catorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non
sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege
eius meditabitur dieac oocte. Vt hoc sit quod dictũ est,
Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Psal.39.
Quod autem sequitur, Euangelizaui iustitiam tuam in
Ecclesia magna: congruentius ad illud refertur, Et erũt Gene.2.
duo in carne voa. Siue ergo illud, siue hoc intelligatur Ephe.5.
quod dictum est, In capite libri, liber iste Psalmorũ per
quinquagenos, si per ipsos quinquagenarios articulos F
ioterrogetur, magnum aliquid & valde digoum con-
syderatiooe respõdet. Non enim frustra mihi videtur
quinquagesimus esse de pœnitentia, centesimus de mi-
sericordia & iudicio, cẽtesimusquinquagesimus de lau
de dei in sanctis eius. Sic enim ad æternam beatámque
tendimus vitam. Primitus peccata nostra damnando,
deinde bene viuendo, vt post condemnatam viam ma
lam, gestamq; bonam, mereamur æternam. Secundum
propositum enim occultissimæ iustitiæ bonitatisq; suæ
deus quos prædestinauit, illos & vocauit: & quos voca-
uit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & Roma.8.
glorificauit. Prædestinatio nostra nõ in nobis facta est,
sed in occulto apud ipsum io eius præseotia. Tria vero
reliqua in nobis fiunt, vocatio, iustificatio, & glorifica-
tio. Vocamur prædicatione pœnitẽtiæ. Sic enim cœpit
domious euangelizare, Agite pœnitentiam, appropin-
quabit eoim regnũ cœlorum. Iustificamur in vocatio-
ne misericordiæ, & timore iudicij. Hinc est quod dici-
tur, Deus in nomine tuo saluũ me fac, & io virtute tua
iudica me. Nõ timet iudicari, qui impetrauerit ante sal- Psal.53.
uari,

G uari. Vocati, renunciamus diabolo per pœnitentiam, ne
sub iugo eius remaneamus. Iustificati, sanamur per mi-
sericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati, transi-
mus in vitam æternam, vbi deum sine fine laudabimus.
Lucæ.13. Ad hoc pertinere arbitror quod dominus ait, Ecce eii-
cio dęmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & ter-
tia die consummor. Quod etiam in triduo suæ passio-
nis & dormitionis, & euigilationis ostendit. Crucifi-
xus est enim & sepultus, & resurrexit. In cruce de prin-
cipibus & potestatibus triũphauit: in sepulchro requie-
uit, in resurrectione exultauit. Pœnitentia cruciat, iusti-
tia tranquillat, vita æterna glorificat. Pœnitentiæ vox
Psal.50. est, Miserere mei deus secundum magnam misericor-
diam tuam, Et secundum multitudinem miseratio-
num tuarum dele iniquitatem meam. Hæc offert sacri-
ficium deo, spiritum contribulatum, cor contritum &
humiliatum, quod deus non spernit. Iustitiæ Christi
Psal.100. vox est in electis suis, Misericordiam & iudicium can-
tabo tibi domine, psallam & intelligam in via imma-
culata, quando venies ad me. Per misericordiam quip-
pe adiuuamur ad faciendam iustitiam, vt securi ad iu-
dicium veniamus, vbi disperduntur de ciuitate domi-
H ni omnes qui operantur iniquitatem. Quo versu Psal-
mus iste concluditur, Et vitæ æternæ vox est:

Expositio Psalmi.

L*Audate dominum in sanctis eius.* Vtique in eis quos
glorificauit. *Laudate eum in firmamento virtutis eius.*
Laudate eum in virtutibus eius, vel vt alij interpretati
sunt, *In potentatibus eius. Laudate eum secundum multitudi-
nem magnitudinis eius.* Omnia ista ipsi sunt sancti eius,
2.Cor.5. quomodo dicit Apostolus, Vt nos simus iustitia dei in
ipso. Si ergo iustitia dei quam fecit in eis, cur non &
virtus dei quam fecit in eis, vt resurgerent à mortuis?
2.Cor.13. Nam in Christi resurrectione virtus maxime commen-
datur, quia in passione infirmitas fuit, dicente Aposto-
Philip.3. lo, Et si crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex
Roma.6. virtute dei. Et alio loco, Ad cognoscendum, inquit,
1.Cor.5. eum, & virtutem resurrectionis eius. Optime autem ait,
In firmamento virtutis eius. Firmamentum est enim
virtutis, quia iam non morietur, & mors ei vltra non
dominabitur. Cur non & potentatus dei dicantur
I quos in eis fecit? Immo ipsi sunt potentatus eius: quo-
modo dictum est, Nos sumus iustitia dei in ipso. Quid
Hebr.10. enim potentius quàm regnare in æternum, sub pedi-
Psal.109. bus positis omnibus inimicis? Cur non ipsi sunt etiam
multitudo magnitudinis eius? Non quia ipse magnus
est, sed quia magnos eos fecit, tam multos, hoc est, mi-
lia milium. Sicut aliter intelligitur iustitia qua est ipse
iustus, aliter quàm in nobis facit, vt nos simus iustitia
eius. Iidem ipsi sancti sunt in omnibus musicis orga-
nis, deinceps significati ad laudandum deum. Quod
enim proposuit dicens, Laudate dominum in sanctis:
hoc exequitur varie, significans eosdem ipsos sanctos
eius. *Laudate eum in sono tubæ.* Propter laudis excellen-
tissimam claritatem. *Laudate eum in psalterio & cithara.*
Psalterium est de superioribus laudans dominum, Ci-
thara de inferioribus laudans deum, tanquam de cœ-
lestibus & terrestribus, tanquam eum qui cœlum & ter-
ram fecit. Iam quippe in alio Psalmo exposuimus Psal-
terium desuper habere sonorum illud lignum, cui ner-
uorum series vt meliorem sonum reddat incumbit,
quod lignum cithara inferius habet. *Laudate eum in
tympano & choro.* Tympanum laudat deum, cum iam K
in carne mutata & morata nulla est terrenæ corrupti-
onis infirmitas. De corio quippe fit tympanum, exic-
cato atque firmato, Chorus laudat deum, quando lau-
dat eum pacata societas. *Laudate eum in chordis & organo.*
Chordas habet & psalterium & cithara, quæ superius
commemorata sunt. Organum autem generale no-
men est omnium vasorum musicorum, quamuis iam
obtinuerit consuetudo, vt organa proprie dicantur ea
quæ inflantur follibus: quod genus significatum hic es-
se non arbitror. Nam cum organum vocabulum Græ-
cum sit, vt dixi generale omnibus musicis instrumen-
tis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine ap-
pellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina &
ea vsitata est vulgaris consuetudo, Quod ergo ait in
chordis & organo, videtur mihi aliquod organum
quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim
sola psalteria & citharæ chordas habent. Sed quia in
psalterio & cithara propter sonum ab inferioribus &
superioribus aliquid inuentum est, quod secundum
hanc distinctionem possit intelligi, aliud nos in ipsis
chordis quærere admonuit: quia & ipsæ sunt caro, sed
iam à corruptione liberatæ: quibus fortasse ideo addi- L
dit organum, non vt singulæ sonent, sed vt diuersita-
te concordissima consonent, sicut ordinantur in or-
gano. Habebunt enim etiam tunc sancti dei differen-
tias suas consonantes, non dissonantes, id est, consen-
tientes, non dissentientes: sicut fit suauissimus cantus
ex diuersis quidem, sed non inter se aduersis sonis. Stel-
la enim à stella differt in claritate, sicut & resurrectio
mortuorum. *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, lau-
date eum in cymbalis iubilationis.* Cymbala inuicem tan-
guntur vt bene sonent, ideo à quibusdam labiis nostris
comparata sunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis
quodammodo laudare deum, dum quisque honora-
tur à proximo suo, non à seipso, & inuicem honoran-
tes dant laudem deo. Ne quis autem cymbala intelli-
geret quæ sine anima sonant, ideo puto additum, in
cymbalis iubilationis. Iubilatio namque, id est, ineffa-
bilis laus, non nisi ab anima proficiscitur. Nec præ-
tereundum existimo quod musici dicunt, & res ipsa
manifesta est, tria esse genera sonorum, voce, flatu, &
pulsu. Voce, vt est per fauces & arterias, sine organo
aliquo cantantis hominis. Flatu, sicut per tibiam, vel
quid eiusmodi. Pulsu, sicut per citharam vel quod eius- M
modi. Nullum itaque genus hic prætermissum est. Nam
vox est in choro, flatu in tuba, pulsus in cithara: tan-
quam mens, spiritus, corpus: sed per similitudines,
non per proprietates. Quid ergo proposuit, Laudate
dominum in sanctis eius? Quibus hoc dixit, nisi eis ip-
sis? Et in quibus vt deum laudent, nisi in seipsis? Vos
enim sancti eius, inquit, virtus eius estis. Sed quam fe-
cit in vobis, Et potentatus eius, & multitudo magni-
tudinis eius, quam fecit & ostendit in vobis. Vos estis
tuba, psalterium, cithara, tympanum, chorus, chor-
dæ & organum, & cymbala iubilationis bene sonan-
tia, quia consonantia. Vos estis hæc omnia: nihil hic
vile, nihil hic transitorium, nihil hic ludicrum vel lu-
bricum cogitetur. Et quia sapere secundum carnem
mors est, *Omnis spiritus laudet dominum.*

In Psalmi centesimi quinquagesimi & vltimi

F I N I S.

DIVI AVRELII AVGVstini deuota oratio, quam post singulos sermones atque tractatus psalmorum dicere consueuit.

CONVERSI ad dominum deum patrem omnipotentem, puro corde ei quantum potest paruitas nostra, maximas atque veras gratias agamus, precantes toto animo singularem mansuetudinem eius, vt preces nostras in beneplacito suo exaudire dignetur: inimicum quoque à nostris actibus & cogitationibus sua virtute expellat, nobis fidem multiplicet, mentem gubernet, spiritales cogitationes concedat, & ad beatitudinem suam perducat, per Iesum Christum filium suum dominum nostrum, qui cum eo viuit & regnat in vnitate spiritussancti deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Tomi octaui finis.

INDEX QVATERNIONVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa. Bb.

Omnes quaterniones præter vltimum ternionem.